

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جامع الأحادیث

صبر

۵۷۰۰ حدیث

۲۰۸۲ سرعنوان (موضوع فرعی)

با ترجمه‌ی فارسی در صفحه‌ی مقابل

علی‌رضا برازش



مؤسسه انتشارات امیرکبیر

تهران، ۱۳۹۲

فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا^۱

اگر مردم با زیبایی‌های کلام ما آشنا می‌شدند، از ما پیروی می‌کردند.

علی بن موسی الرضا(ع)

محتوای کتاب دقیقاً همان است که از نام کتاب بر می‌آید «جامع‌الاحادیث»؛ یعنی مؤلف در پی آن بوده است همه‌ی روایات پیرامون یک موضوع را از میان احادیث نقل‌شده در کتب محدثین و مؤلفین شیعی استخراج و به نحوی که مشاهده می‌کنید تدوین و تا جزئی‌ترین لایه‌ها، تبویب و فصل‌بندی نموده، به تشنگان معارف اهل بیت عصمت علیهم‌السلام ارائه کند. هدف از تألیف این مجموعه، شناساندن معارف ناب اسلامی با برداشت مستقیم از آیات و روایات است.

شک نیست که با الهام از «وَالْمَعْرُوفُ مَا أَمَرْتُمْ بِهِ^۲»، «فَالْحَقُّ مَا رَضِيتُمُوهُ^۳» و «مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا^۴» و «أَمَّا إِنَّهُ شَرٌّ عَلَيْكُمْ أَنْ تَقُولُوا بِشَيْءٍ مَا لَمْ سَمِعُوهُ مِنَّا^۵» و ده‌ها

۱. وسائل‌الشیعة، ج ۲۷، ص ۹۲

۲. بحار‌الأنوار، ج ۵۳، ص ۱۷۱

۳. همان

۴. سوره‌ی حشر، آیه‌ی ۷

۵. وسائل‌الشیعة، ج ۲۷، ص ۷۰

﴿جامع الأحادیث صبر﴾

آیه و حدیث و دلایل عقلی و نقلی دیگر، برای دستیابی به معارف الهی، راهی جز مراجعه به بیانات مخاطبان وحی نیست.

و البته پرواضح است هرچقدر دامنه‌ی مأخذ وسیع‌تر و نیز هرچه محقق عمیق‌تر باشد، امکان دستیابی به نظر شارع و انطباق نظریه‌ی حاصله با آن بیشتر خواهد بود.

ضرورت تألیف

مرحوم کلینی در قرن سوم و چهارم با امکانات و محدودیت‌های زمانه‌ی خود، کتاب شریف کافی را تدوین و تبویب نمود. پس از گذشت هشت قرن، مرحوم مجلسی به ده‌ها بلکه صدها اثر حدیثی دیگر دست یافت و بر آن شد ضمن پذیرفتن کلیات نقشه‌ی جامع ابواب معارف که مرحوم کلینی گسترده و حدود شانزده هزار حدیث خود را در آن تنظیم کرده بود، با توجه به در اختیار داشتن چندین برابر بیشتر از احادیثی که کلینی در اختیار داشت، همان نقشه را گسترش دهد و از بعضی فصول، بخش‌ها و ابواب جدید منشعب کند.

نگاهی به فهرست کتاب‌های کافی هشت جلدی و بحارالانوار یکصد و ده جلدی بیانگر حقیقت فوق‌الذکر است.

هر چند قائلیم نایافته‌های مجلسی در مقابل یافته‌های او بسیار اندکند، ولی سخت معتقدیم حتی در محدوده‌ی خود کتاب عظیم بحارالانوار، می‌توان احادیث بسیاری یافت که در غنای محتوای ابواب دیگر همان کتاب - جز آن بابی که هم اکنون حدیث را دربر گرفته است - بتواند نقش مؤثر ایفا کند.

مزیت نسبی زمانه‌ی مجلسی به زمانه‌ی کلینی، امکان گردآوری و ادغام صدها جلد کتاب حدیثی را فراهم آورد.

لکن مزیت نسبی زمان حال به زمان تألیف بحارالانوار نیز این فرصت را در اختیار من و سایر مؤلفین قرار داده است تا اینکه حتی در همان محدوده‌ی احادیث مورد قبول مؤلفان و محدثانی چون مجلسی، حرّ عاملی، فیض کاشانی و محدث نوری، دست به تألیفاتی بزنند که هرچند در همان نقشه‌ی مهندسی ابواب دین که آن بزرگان طراح‌ی کرده‌اند می‌گنجد، ولی به دلیل دستیابی به ده‌ها برابر حدیث در هر فصل و بخش و باب، این امکان در اختیار مؤلف قرار می‌گیرد تا به فصل‌بندی و تبویبی بسیار جزئی‌تر دست زند.

﴿جامع الأحادیث صبر﴾

اگر باب شکر در کتاب شریف کافی دارای ۳۰ حدیث و باب شکر در دایرةالمعارف بحارالانوار حاوی حدود ۸۰ حدیث - بدون فصل بندی داخلی - است، دستیابی به بیش از دو هزار حدیث از همان منابع مورد قبول مجلسی و دیگر مؤلفان کتب روایی، یقیناً امکانی چند برابر برای تبویی ده ها برابر جزئی شده در اختیار مؤلف قرار داده است. مقایسه‌ی هر اثر با آثار مشابه هم‌عصر یا آثار گذشتگان ما را بر وجود یا فقدان نوآوری در اثر مورد نظر آگاه می‌کند.

توان و حوصله‌ی مؤلف برای گردآوری بیش از سی برابر احادیث یافت شده در فصل و باب مشابه در دایرةالمعارف بحارالانوار و وجود فهرست چند ده صفحه‌ای و چند هزار سطری برای موضوعی که در کتابهای شریف کلینی و مجلسی، تقریباً هیچ زیرفصلی را به خود اختصاص نداده‌اند، بیانگر آن است که طالب دریافت معارف از سرچشمه‌ی آیات و روایات، با بهره‌گیری مناسب از این مجموعه، با وسعت و جزئیات بسیار بیشتری به گنجینه‌ی معارف دست خواهد یافت، هدفی که در تقدّش هیچ شبهه‌ای روا نیست. تفاوت بارز این اثر با کارهای مشابه، در گستره‌ی روایات مورد استناد و استخراج زیرموضوع و تبویب بسیار جزئی احادیث است. مقایسه‌ی فهرست تفصیلی اثر حاضر که برای یک صفت اخلاقی تا بیش از هزار شاخه و زیرشاخه ترسیم و احادیث را در آن نظم داده است، با فهرست باب الشکر در کافی، بحار، میزان الحکمة و یا کتب مستقل پیرامون این موضوع، بهترین بیانگر این تفاوت‌هاست.

مخاطب این مجموعه کسی است که می‌خواهد و می‌تواند مستقیماً احادیث اهل بیت(ع) را مطالعه کند. استخراج بیشترین حدیث پیرامون یک موضوع و تبویب جزئی، به نحوی است که حتی مطالعه‌ی فهرست تفصیلی هر جلد از این مجموعه، خواننده را تا حدود زیادی بیش از آنچه تاکنون درباره‌ی آن موضوع می‌دانست، با آن آشنا می‌کند. کنار هم قرار گرفتن احادیث قریب‌المعنی، در نزدیک کردن معانی احادیث به فهم خواننده، بی‌تأثیر نیست. به‌هرصورت این مجموعه جز حدیث نیست و از آنجا که مطالعه‌ی احادیث اخلاقی نسبت به احادیث کلامی، فقهی و حتی تاریخی، برای اقشار غیر متخصص، سهل‌تر می‌باشد، در مرحله‌ی اول به موضوعات اخلاقی پرداختیم.

مجموعه‌ی حاضر جز از منابع معتبر حدیث شیعی استفاده نکرده است، لذا اعتبار آن به اعتبار مأخذی است که در پایان کتاب در بخش فهرست مأخذ ذکر کرده‌ایم.

﴿جامع الأحادیث صبر﴾

هر قدر به کافی، من لایحضره الفقیه، تهذیب، استیصار، بحار الأنوار، وسائل الشیعه و مستدرک الوسائل و وافی اعتماد می کنید به این مجموعه اتکا کنید.

هر قدر به راحتی از کلینی، صدوق، شیخ طوسی، مجلسی، حرّ عاملی، فیض کاشانی و سید بن طاووس حدیث نقل می کنید و به امام معصوم علیه السلام نسبت می دهید از این مجموعه نیز نقل کنید؛ و اگر در جایگاهی هستید که برای افتاء و اظهار نظر دقیق دینی، به بررسی تک تک زوایای احادیث می پردازید و با به کار بستن معیارهای علم رجال و درایه و فقه الحدیث، روایات را ردّ و قبول می کنید، با این مجموعه نیز همان کنید که با سایر کتب حدیث.

بزرگان ما به راحتی در سخنرانی و نوشته ها و درس و بحث خود از کافی، نهج البلاغه، وسائل الشیعه، وافی، بحار الأنوار، غرر الحکم و... نقل حدیث می کنند و با بردن نام نهج البلاغه، به اعتبار سید رضی رحمه الله و با بردن نام کافی به اعتبار کلینی رحمه الله، این باور را در شنونده و خواننده می پروراند که آنچه می گویم و می نویسم، نقل قول از معصوم علیه السلام است. این مجموعه نیز حرفی و کلمه ای خارج از آنچه کلینی، صدوق، مجلسی و سایر مؤلفان آثار روایی شیعه نقل کرده اند در خود نگنجانده است.

اما آنچه در اختیار کلینی و صدوق و مجلسی و... نبوده و مزیت زمان حاضر است، اعمّ از کتاب های خوش چاپ و کم غلط، نرم افزارهایی با قابلیت جستجوهای ترکیبی در کم ترین زمان ممکن، امکان مقایسه و جستجو لایه لای صد ها هزار صفحه متون روایی، همه و همه این امکان را به ما داده است تا بدون خدشه به وثاقت و استحکام مطالب، با در اختیار گرفتن صد ها برابر حدیث نسبت به محدثان متقدّم، تبویبی بسیار جزئی و غیر قابل مقایسه با آثار پیشینیان ارائه دهیم که البته ویژگی این مجموعه و جلوه ای اثر وجودی مؤلف نیز همین بخش است - تبویب و دسته بندی -؛ فلذا اگر دانش مؤلف در فهم موضوع حدیث و قدرت استخراج زیرموضوع از دل روایات، مورد خدشه ای جدی نباشد، مجموعه ای حاضر، ابواب جدیدی را بر روی طالب علم می گشاید و به دانش پژوه فرصت می دهد تا نقشه ی وسیع تر و جزئی تری از موضوعات اخلاقی را دریافت و مطالعه کند.

نقطه ی آغاز ایده ی «جامع الأحادیث» به اواخر دهه ی ۶۰ و بعد از انتخاب «المعجم الفهرس اصول کافی» به عنوان کتاب سال جمهوری اسلامی در سال ۶۸ برمی گردد. مؤسسه ی انتشارات امیرکبیر در دوره ی مدیریت آقای حسین انواری - مدیر فعلی کمیته ی امداد امام خمینی (ره) - و ریاست حضرت آیت الله جنتی بر سازمان تبلیغات اسلامی، طرح «جامع الأحادیث» را به مؤلف پیشنهاد و مرحله ی اول آن از آغاز سال ۱۳۶۹ شروع شد.

﴿جامع الأحادیث صبر﴾

مجموعه‌ی معاجم کتب روایی در ۷۰ مجلد و بالغ بر پنجاه هزار صفحه از ثمرات جانبی مرحله‌ی اول این طرح بود؛ چراکه برای تألیف کتابی که جامع همه‌ی احادیث باشد وجود معاجم حدیثی ضروری می‌نمود و در آن تاریخ جز بر اصول کافی و نهج‌البلاغه معجم حدیثی قابل ذکر دیگری نبود. هرچند ترشحات و تولیدات جنبی طرح «جامع الأحادیث» با استقبال جامعه‌ی علمی و حوزوی مواجه شد و رهبر معظم انقلاب و حضرت آیه‌الله مکارم شیرازی و حضرت آیه‌الله هاشمی رفسنجانی و حضرت آیه‌الله جنتی هریک بر یکی از آثار تقریظ نگاشتند و دو دوره‌ی دیگر نیز بخش‌هایی از این مجموعه به عنوان کتاب سال جمهوری اسلامی برگزیده شد. لکن به دلیل تغییر مدیریت در سازمان تبلیغات اسلامی و موسسه‌ی انتشارات امیرکبیر و نیز محو شدن برخی مسؤولیت‌های اجرایی از جمله معاونت فرهنگی وزارت ارشاد، مدیریت کتابخانه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی و مدیریت شبکه‌ی یک و دو سیما به مؤلف، اجرای مراحل پایانی این پروژه‌ی بزرگ به تأخیر افتاد. شروع دوباره‌ی این طرح مدیون رئیس وقت موسسه‌ی انتشارات امیرکبیر برادر گرامی جناب آقای احمد نثاری است که تحت حمایت‌های ریاست سازمان تبلیغات اسلامی، حجة الاسلام والمسلمین دکتر خاموشی طرح به فراموشی سپرده شده‌ی «جامع الأحادیث» را احیا کردند و توفیق سروکارداشتن با احادیث اهل بیت (علیهم السلام) را بعد از وقفه‌ای نسبتاً طولانی دگر بار به من بخشیدند. البته در طول این سال‌ها با ورود کامپیوتر به عرصه‌ی تحقیقات مذهبی و تأسیس و توسعه‌ی موسسات پر تعداد و در رأس آنان «مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی»، روش دستیابی به احادیث، نسبت به سال‌های شروع طرح در دهه‌ی ۶۰ به کلی دگرگون شده است. اما علی‌رغم جمع‌شدن مجموعه‌ی منابع روایی در یک لوح فشرده بازهم نیاز به «جامع الأحادیث» احساس می‌شد و با شکل‌گرفتن اولین مجلدات آن و امکان مقایسه با کتاب‌ها و نرم‌افزارهای موجود، این فرضیه بیشتر و بیشتر تقویت شد.

این مجموعه که از موضوعات اخلاقی، عقیدتی آغاز کرده است و راه طولانی‌ای در پیش دارد؛ و با ارائه‌ی اولین مجلدات، خود را در معرض نقد و پیشنهاد اساتید فن و کلیه‌ی علاقمندان به گسترش کلام معصومین (علیهم السلام) قرار می‌دهد؛ چه در انتخاب و ترتیب موضوعات و چه در نحوه‌ی دسته‌بندی و ارائه‌ی آن.

دست‌اندرکاران تهیه‌ی این اثر، خود را از راهنمایی علاقمندان به نشر روایات معصومین (علیهم السلام) بی‌نیاز نمی‌دانند و این مجموعه را به مثابه برگ سبزی به سلسله‌ی نورانی اهل بیت عصمت (علیهم السلام) تقدیم می‌کنند؛ به امید آن که در بهره‌برداری نسل حاضر و نسل‌های آتی از بیانات ارزشمند ایشان

﴿جامع الأحادیث صبر﴾

و تطبیق هرچه بیشتر زندگی با راهنمایی‌های آن پیشوایان راستین، گامی هرچند ناچیز برداشته باشند.

مقدمه را با فقراتی برگزیده از کلام فقیه و محدث معاصر، مؤسس مرکز پژوهشی دارالحدیث و حضرت آیه‌الله محمدی ری‌شهری مؤلف موسوعه‌ی حدیثی «میزان الحکمة» در شأن حدیث، جایگاه آن و اهمیت تنظیم موضوعی احادیث به پایان می‌برم.

حدیث، بهترین وسیله برای تبلیغ دین و آشنا کردن مردم با اسلام ناب است. قرآن کریم، به مثابه قانون اساسی اسلام، بیشتر کلیات را بیان کرده و تبیین تفاسیل و جزئیات را به روایات واگذار کرده است. از این رو، روایات، پس از قرآن، مهم‌ترین منبع شناخت دین به‌شمار می‌آید.

حدیث، به دلیل انتساب آن به معصوم علیه السلام و وحیانی بودن محتوای آن، حجت است. احادیث اسلامی نه تنها در میان عموم مردم، بلکه در میان خواص حوزه‌های علمیه، جایگاه شایسته‌ی خود را ندارند.

اگر برآیند صحیح قرآن و حدیث به زبان روز برای مردم جهان بیان شود، در عصر حاضر، اسلام بیش از هر وقت دیگر هوادار خواهد داشت.

احادیث اسلامی، مانند آیات قرآن مفسر یکدیگرند و تنظیم احادیث به صورت موضوعی، به‌خصوص در کنار ارائه‌ی موضوعی آیات قرآن، علاوه بر آنکه می‌تواند در تشخیص میزان صحت و یا سقم احادیث مؤثر باشد، موجب فهم دقیق رهنمودهای خداوند متعال و پیشوایان بزرگ اسلام نیز می‌شود و افزون بر این، دسترسی پژوهشگران و عموم علاقمندان به اسلام راستین را آسان می‌سازد.

و من الله التوفیق

علیرضا برازش

زمستان ۱۳۹۱

الفهرس

الفصل الأول- الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة).....	١٣٤
١-١- معنى الصبر، تفسير الصبر، رأس الصبر، ضد الصبر و. راجع: الفصل نفسه، معاني الصبر ومفاهيمه من خلال الكلمات والمرادفات والمتضادات للصبر.....	١٣٤
١-١-١- معنى الصبر.....	١٣٤
١-١-٢- تفسير الصبر.....	١٣٤
١-١-٣- رأس الصبر.....	١٣٦
١-١-٤- عدو الصبر.....	١٣٦
١-٢- معاني الصبر ومفاهيمه من خلال الكلمات والمرادفات والمتضادات للصبر.....	١٣٦
١-٢-١- المعاني القريبة من "الحبس".....	١٣٦
١-٢-١-١- المعاني والمرادفات المباشرة.....	١٣٦
١-٢-١-١-١- الإجتنب.....	١٣٦
١-٢-١-١-٢- الإجمال.....	١٣٦
١-٢-١-١-٣- الإقتصاد.....	١٣٨
١-٢-١-١-٤- إلجام النفس.....	١٣٨
١-٢-١-١-٥- التترك.....	١٣٨
١-٢-١-١-٦- التعفف، العفة، العفاف.....	١٤٠
١-٢-١-١-٧- التقيّة.....	١٤٠

فهرست

فصل ۱- حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها).....	۱۳۵
۱-۱- معانی، تفسیر، تقسیمات و شناخت صبر از طریق مفاهیم مترادف و متضاد و ربه: شناخت صبر	
از طریق مفاهیم مترادف و متضاد.....	۱۳۵
۱-۱-۱- معنی صبر	۱۳۵
۱-۱-۲- تفسیر صبر	۱۳۵
۱-۱-۳- اصل و اساس صبر	۱۳۷
۱-۱-۴- دشمن صبر	۱۳۷
۱-۲- شناخت صبر از طریق مفاهیم مترادف و متضاد.....	۱۳۷
۱-۲-۱- معانی نزدیک به کلمه‌ی (حبس و خویشنداری).....	۱۳۷
۱-۲-۱-۱- معانی و مترادفات مستقیم.....	۱۳۷
۱-۲-۱-۱-۱- ترک	۱۳۷
۱-۲-۱-۱-۲- اعتدال	۱۳۷
۱-۲-۱-۱-۳- میانه‌روی.....	۱۳۹
۱-۲-۱-۱-۴- مهار نفس	۱۳۹
۱-۲-۱-۱-۵- دل‌کندن (ترک‌کردن امیال و آرزوها).....	۱۳۹
۱-۲-۱-۱-۶- خویشنداری، پارسایی، عفت	۱۴۱
۱-۲-۱-۱-۷- تقیه	۱۴۱

﴿الفهرس﴾

١٤٠	١-٢-١-١-٧-١	ذِكْرُ التَّقِيَّةِ وَ الصَّبْرِ مَعاً
١٤٠	١-٢-١-١-٨-١	الحَبْسُ
١٤٦	١-٢-١-١-٨-١	الحَبْسُ عَنِ الْأَكْلِ رَاجِع: الصَّوْمُ
١٤٦	١-٢-١-١-٨-٢	الحَبْسُ عَنِ الْبِكَاءِ
١٤٦	١-٢-١-١-٨-٣	الحَبْسُ عَنِ السُّؤَالِ
١٤٨	١-٢-١-١-٨-٤	عَنِ الشَّهَوَاتِ وَالْأُمِّيَالِ وَالرَّغَبَاتِ
١٥٠	١-٢-١-١-٨-٥	عَنِ شَهْوَةِ الْجِنْسِيَّةِ
١٥٢	١-٢-١-١-٨-٦	قَتْلُ الْحَبْسِ
١٥٦	١-٢-١-١-٩-١	الحِفْظُ
١٥٦	١-٢-١-١-٩-١	حِفْظُ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ
١٥٦	١-٢-١-١-٩-٢	حِفْظُ فَاطِمَةَ ﷺ
١٥٨	١-٢-١-١-٩-٣	حِفْظُ الْحَدِّ، وَ عَدَمُ التَّجَاوُزِ
١٥٨	١-٢-١-١-١٠-١	خِفَةُ الْحَوَائِجِ
١٥٨	١-٢-١-١-١١-١	الرَّجُوعُ
١٥٨	١-٢-١-١-١٢-١	الزَّهْدُ
١٦٠	١-٢-١-١-١٣-١	السَّجْنُ
١٦٠	١-٢-١-١-١٤-١	الصَّرْفُ
١٦٠	١-٢-١-١-١٥-١	الصَّمْتُ وَ السُّكُوتُ
١٦٢	١-٢-١-١-١٥-١	ذِكْرُ الصَّمْتِ وَ الصَّبْرِ مَعاً
١٦٢	١-٢-١-١-١٦-١	الصَّوْمُ
١٦٤	١-٢-١-١-١٦-١	شَهْرُ الصَّبْرِ، شَهْرُ الصَّيَامِ
١٦٤	١-٢-١-١-١٦-٢	الصَّوْمُ نِصْفُ الصَّبْرِ
١٦٦	١-٢-١-١-١٦-٣	ذِكْرُ الصَّوْمِ وَ الصَّبْرِ مَعاً
١٦٦	١-٢-١-١-١٦-٤	مَنْ صَامَ صَبْرًا
١٦٦	١-٢-١-١-١٧-١	الْقَبْضُ عَلَى الْجَمْرَةِ
١٦٦	١-٢-١-١-١٨-١	القَنَاعَةُ
١٦٨	١-٢-١-١-١٩-١	الْكُتْمَانُ
١٦٨	١-٢-١-١-٢٠-١	الْكَفُّ
١٦٨	١-٢-١-١-٢١-١	النَّجْدَةُ
١٧٠	١-٢-١-١-٢٢-١	الْوَرَعُ
١٧٠	١-٢-١-٢-١-٢	المَعْرِفَةُ مِنْ خِلَالِ الْمَفَاهِيمِ الْمُضَادَّةِ لِلْحَبْسِ
١٧٠	١-٢-١-٢-١-١	تَجَاوُزُ الْحَدِّ
١٧٠	١-٢-١-٢-٢-٢	الْحَشَعُ
١٧٠	١-٢-١-٢-٢-٣	الرَّغْبَةُ وَ رَاجِع: الْقَنَاعَةُ
١٧٢	١-٢-١-٢-٢-٤	الشَّهْوَةُ

﴿فهرست﴾

- ۱۴۱..... ۱-۲-۱-۷-۱- ذکر تقيه و صبر با يکديگر.....
- ۱۴۱..... ۱-۲-۱-۸- جلوگيري کردن، مانع شدن.....
- ۱۴۷..... ۱-۲-۱-۸-۱- خويشتن داری از خوردن ر.به: روزه.....
- ۱۴۷..... ۱-۲-۱-۸-۲- گريه نکردن.....
- ۱۴۷..... ۱-۲-۱-۸-۳- تقاضا نکردن.....
- ۱۴۹..... ۱-۲-۱-۸-۴- دوری از شهوت ها و آرزوها و اميال.....
- ۱۵۱..... ۱-۲-۱-۸-۵- دوری از شهوت جنسی.....
- ۱۵۳..... ۱-۲-۱-۸-۶- کشتن اسير در حبس.....
- ۱۵۷..... ۱-۲-۱-۹- محافظت.....
- ۱۵۷..... ۱-۲-۱-۹-۱- محافظت از پیامبر ﷺ.....
- ۱۵۷..... ۱-۲-۱-۹-۲- محافظت از حضرت زهرا ؑ.....
- ۱۵۹..... ۱-۲-۱-۹-۳- نگهداشتن حد و مرزها و زياده روی نکردن.....
- ۱۵۹..... ۱-۲-۱-۱۰- کم کردن نیازها.....
- ۱۵۹..... ۱-۲-۱-۱۱- بازگشت.....
- ۱۵۹..... ۱-۲-۱-۱۲- زهد.....
- ۱۶۱..... ۱-۲-۱-۱۳- زندان.....
- ۱۶۱..... ۱-۲-۱-۱۴- چشم پوشی.....
- ۱۶۱..... ۱-۲-۱-۱۵- خاموشی و سکوت.....
- ۱۶۳..... ۱-۲-۱-۱۵-۱- ذکر سکوت و صبر با يکديگر.....
- ۱۶۳..... ۱-۲-۱-۱۶- روزه.....
- ۱۶۵..... ۱-۲-۱-۱۶-۱- ماه صبر، ماه روزه.....
- ۱۶۵..... ۱-۲-۱-۱۶-۲- روزه نیمی از صبر است.....
- ۱۶۷..... ۱-۲-۱-۱۶-۳- ذکر روزه و صبر با يکديگر.....
- ۱۶۷..... ۱-۲-۱-۱۶-۴- کسی که صبورانه روزه می گیرد.....
- ۱۶۷..... ۱-۲-۱-۱۷- مانند نگاه داشتن آتش در دست.....
- ۱۶۷..... ۱-۲-۱-۱۸- قناعت.....
- ۱۶۹..... ۱-۲-۱-۱۹- کتمان کردن.....
- ۱۶۹..... ۱-۲-۱-۲۰- خودداری کردن، صرف نظر کردن، دست کشیدن.....
- ۱۶۹..... ۱-۲-۱-۲۱- شجاعت.....
- ۱۷۱..... ۱-۲-۱-۲۲- پرهیزگاری.....
- ۱۷۱..... ۱-۲-۱-۲۳- شناخت از طريق مفاهيم متضاد با جلوگيري و ممانعت.....
- ۱۷۱..... ۱-۲-۱-۲۴-۱- گذشتن از حدود و حريم ها.....
- ۱۷۱..... ۱-۲-۱-۲۴-۲- حرص و طمع شديد.....
- ۱۷۱..... ۱-۲-۱-۲۴-۳- ميل و.ر.به: قناعت.....
- ۱۷۳..... ۱-۲-۱-۲۴-۴- ميل شديد.....

﴿الفهرس﴾

١٧٢	١-٢-١-٢-٥- غَلَبَةُ الْحَرَامِ.....
١٧٢	١-٢-١-٢-٦- الْهَلَعُ.....
١٧٤	١-٢-٢- المعاني القريبة من "التَّحْمَلُ".....
١٧٤	١-٢-٢-١- المعاني والمرادفات المباشرة.....
١٧٤	١-٢-٢-١-١- الإحْتِمَالُ.....
١٧٤	١-٢-٢-١-١-١- الصَّبْرُ حالُ الإحْتِمَالِ.....
١٧٦	١-٢-٢-١-١-٢- ذِكْرُ الإحْتِمَالِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
١٧٨	١-٢-٢-١-١-٣- الصَّبْرُ عَلَى الْأَذْيَةِ، الإحْتِمَالُ عَلَى السَّفَةِ.....
١٧٨	١-٢-٢-١-١-٤- الصَّبْرُ عَلَى الْعَذَابِ، الإحْتِمَالُ عَلَى الْعِقَابِ.....
١٧٨	١-٢-٢-١-٢- الإِسْتِرْجَاعُ.....
١٧٨	١-٢-٢-١-٢-١- ذِكْرُ الْإِسْتِرْجَاعِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
١٨٠	١-٢-٢-١-٣- التَّحْمَلُ.....
١٩٠	١-٢-٢-١-٣-١- ذِكْرُ التَّحْمَلِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
١٩٠	١-٢-٢-١-٤- التَّسْلِيمُ.....
١٩٠	١-٢-٢-١-٤-١- ذِكْرُ التَّسْلِيمِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
١٩٢	١-٢-٢-١-٥- تَوْطِينُ النَّفْسِ.....
١٩٤	١-٢-٢-١-٥-١- ذِكْرُ تَوْطِينِ النَّفْسِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
١٩٤	١-٢-٢-١-٦- التَّجَرُّعُ.....
١٩٦	١-٢-٢-١-٦-١- ذِكْرُ تَوْطِينِ النَّفْسِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
١٩٦	١-٢-٢-١-٧- الْحِلْمُ و. راجع: قِسْمُ مَعْرِفَةِ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ عِلَاقَتِهِ بِالْفَضَائِلِ الْأُخْرَى.....
١٩٨	١-٢-٢-١-٧-١- الْحِلْمُ عِلَامَةُ الصَّبْرِ.....
١٩٨	١-٢-٢-١-٧-٢- الصَّبْرُ بَابُ الْحِلْمِ.....
١٩٨	١-٢-٢-١-٧-٣- الْحِلْمُ بَابُ الصَّبْرِ.....
١٩٨	١-٢-٢-١-٧-٤- جَمْعُ الْحِلْمِ فِي الصَّبْرِ.....
١٩٨	١-٢-٢-١-٧-٥- تَجَرُّعُ غُصَصِ الصَّبْرِ بِالْحِلْمِ.....
١٩٨	١-٢-٢-١-٨- الذُّلُّ.....
١٩٨	١-٢-٢-١-٨-١- ذِكْرُ الذُّلِّ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
٢٠٠	١-٢-٢-١-٩- الرِّبْطُ عَلَى الْقَلْبِ.....
٢٠٠	١-٢-٢-١-١٠- رَدُّ النَّفْسِ.....
٢٠٠	١-٢-٢-١-١١- السَّلَوَةُ.....
٢٠٠	١-٢-٢-١-١٢- الطَّاقَةُ.....
٢٠٢	١-٢-٢-١-١٣- الْعِزَاءُ.....
٢٠٢	١-٢-٢-١-١٣-١- ذِكْرُ الْعِزَاءِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
٢٠٤	١-٢-٢-١-١٤- فِي الْعَيْنِ قَذَى وَفِي الْحَلْقِ شَجَا.....

﴿فہرست﴾

۱۷۳..... ۱-۲-۱-۲-۵ غالب شدن حرام

۱۷۳..... ۱-۲-۱-۲-۶ بی تابی

۱۷۵..... ۱-۲-۲-۱ نزدیک به بردباری

۱۷۵..... ۱-۲-۲-۱ معانی و مترادفات مستقیم

۱۷۵..... ۱-۲-۲-۱-۱ تحمل

۱۷۵..... ۱-۲-۲-۱-۱-۱ تحمل صورانه

۱۷۷..... ۱-۲-۲-۱-۱-۲ ذکر احتمال (تحمل) و صبر با یکدیگر

۱۷۹..... ۱-۲-۲-۱-۱-۳ صبر در برابر اذیت و تحمل در برابر نادانی است

۱۷۹..... ۱-۲-۲-۱-۱-۴ صبر در برابر عذاب است و تحمل در برابر عقاب

۱۷۹..... ۱-۲-۲-۱-۲ (ذکر "انا لله و انا اليه راجعون")، پناه بردن به این ذکر در مصیبت

۱۷۹..... ۱-۲-۲-۱-۲-۱ ذکر استرجاع و صبر با یکدیگر

۱۸۱..... ۱-۲-۲-۱-۳ تحمل

۱۹۱..... ۱-۲-۲-۱-۳-۱ ذکر تحمل و صبر با یکدیگر

۱۹۱..... ۱-۲-۲-۱-۴ تسلیم بودن

۱۹۱..... ۱-۲-۲-۱-۴-۱ ذکر تسلیم بودن و صبر با یکدیگر

۱۹۳..... ۱-۲-۲-۱-۵ آماده کردن نفس

۱۹۵..... ۱-۲-۲-۱-۵-۱ ذکر آماده کردن نفس و صبر با یکدیگر

۱۹۵..... ۱-۲-۲-۱-۶ فروبردن خشم

۱۹۷..... ۱-۲-۲-۱-۶-۱ ذکر آماده کردن نفس و صبر با یکدیگر

۱۹۷..... ۱-۲-۲-۱-۷ حلم و بردباری و ربه: همین فصل، بخش شناخت شکیبایی و رابطه اش با دیگر فضایل

۱۹۷..... ۱-۲-۲-۱-۷-۱ بردباری، نشانه‌ی صبر است

۱۹۹..... ۱-۲-۲-۱-۷-۲ صبر، درحلم است

۱۹۹..... ۱-۲-۲-۱-۷-۳ حلم، درصبر است

۱۹۹..... ۱-۲-۲-۱-۷-۴ جمع شدن بردباری در صبر

۱۹۹..... ۱-۲-۲-۱-۷-۵ تحمل سختی و اندوه صبرورزیدن، به وسیله‌ی حلم و بردباری

۱۹۹..... ۱-۲-۲-۱-۸ تواضع

۱۹۹..... ۱-۲-۲-۱-۸-۱ ذکر تواضع و صبر با یکدیگر

۲۰۱..... ۱-۲-۲-۱-۹ توانمندی و شکیبایی قلب

۲۰۱..... ۱-۲-۲-۱-۱۰ تحمل ناراحتی

۲۰۱..... ۱-۲-۲-۱-۱۱ آسودگی خاطر

۲۰۱..... ۱-۲-۲-۱-۱۲ توانایی

۲۰۳..... ۱-۲-۲-۱-۱۳ صبر بر آنچه از دست رفته است

۲۰۳..... ۱-۲-۲-۱-۱۳-۱ ذکر عزا و صبر با یکدیگر

۲۰۵..... ۱-۲-۲-۱-۱۴ خار در چشم و استخوان در گلو

﴿الفهرس﴾

٢٠٤	١-٢-٢-١-١٥-١٥ الكَظْمُ
٢٠٤	١-٢-٢-١-١٥-١٥-١ الصَّبْرُ مِنْ كَظْمِ الْغَيْظِ
٢٠٤	١-٢-٢-١-١٥-٢ الصَّبْرُ حَالُ الْكَظْمِ
٢٠٤	١-٢-٢-١-١٥-٣ ذِكْرُ الْكَظْمِ وَالصَّبْرِ مَعاً
٢٠٤	١-٢-٢-١-١٦-١٦ الْمُجَامَلَةُ
٢٠٨	١-٢-٢-١-١٧-١٧ الْمُدَارَاةُ
٢٠٨	١-٢-٢-١-١٧-١٧-١ ذِكْرُ الْمُدَارَاةِ وَالصَّبْرِ مَعاً
٢١٠	١-٢-٢-١-١٨-١٨ الْمُعَاشَرَةُ
٢١٠	١-٢-٢-١-١٩-١٩ الْوَحْزُ فِي الْحِشَا
٢١٠	١-٢-٢-١-٢٠-٢٠ الْجُرْأَةُ
٢١٠	١-٢-٢-٢-٢-٢-٢ الْمَعْرِفَةُ مِنْ خِلَالِ الْمَفَاهِيمِ الْمُضَادَّةِ لِلْإِحْتِمَالِ
٢١٠	١-٢-٢-٢-٢-٢-١ الْجَزَعُ
٢١٦	١-٢-٢-٢-٢-٢-١-١ الْجَزْعُ الَّذِي لَا يَصْبِرُ
٢١٨	١-٢-٢-٢-٢-٢-١-٢ الْأَمْرُ بِالصَّبْرِ وَتَرْكُ الْجَزَعِ
٢١٨	١-٢-٢-٢-٢-٢-١-٣ طَلَبُ الصَّبْرِ وَرَدُّ الْجَزَعِ
٢١٨	١-٢-٢-٢-٢-٢-١-٤ الصَّابِرُ لَا يَكُونُ كَالْجَازِعِ
٢١٨	١-٢-٢-٢-٢-٢-١-٥ الْجَزَعُ قَبْلَ الْمُصِيبَةِ وَالصَّبْرُ بَعْدَ الْمُصِيبَةِ
٢٢٠	١-٢-٢-٢-٢-٢-١-٦ الْجَزَعُ وَثَمَرَاتُهُ ضِدَّ الصَّبْرِ وَثَمَرَاتِهِ
٢٢٢	١-٢-٢-٢-٢-٢-٢-٢ الْإِسْتِفْرَازُ
٢٢٢	١-٢-٢-٢-٢-٢-٢-٣ الضَّجْرُ
٢٢٢	١-٢-٢-٢-٢-٢-٢-٤ الضَّرْبُ عَلَى الْفَخْدِ
٢٢٤	١-٢-٢-٢-٢-٢-٢-٥ الْغَضَبُ
٢٢٤	١-٢-٢-٢-٢-٢-٢-٦ الْفَزَعُ
٢٢٤	١-٢-٢-٢-٢-٢-٢-٧ النُّوَاحَةُ
٢٢٤	١-٢-٣-٢-٣-٣ الْمَعَانِي الْقَرِيبَةُ مِنْ "الْقَبُولِ"
٢٢٤	١-٢-٣-٢-٣-١-١ الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتِ الْمُبَاشِرَةِ
٢٢٤	١-٢-٣-٢-٣-١-١ الرِّضَا
٢٢٤	١-٢-٣-٢-٣-٢-٢ الْمَعْرِفَةُ مِنْ خِلَالِ الْمَفَاهِيمِ الْمُضَادَّةِ لِلرِّضَايَةِ
٢٢٤	١-٢-٣-٢-٣-٢-١ الْأَسْفُ
٢٢٤	١-٢-٣-٢-٣-٢-٢ الْحُزْنُ
٢٢٤	١-٢-٣-٢-٣-٢-٣ السُّؤَالُ
٢٢٤	١-٢-٣-٢-٣-٢-٤ طَلَبُ الرَّاحَةِ
٢٢٤	١-٢-٣-٢-٣-٢-٥ الشَّكَايَةُ
٢٣٠	١-٢-٣-٢-٣-٤-٤ الْمَعَانِي الْقَرِيبَةُ مِنْ "الْإِسْتِقَامَةِ وَالِدَوَامِ"
٢٣٠	١-٢-٣-٢-٣-٤-١ الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتِ الْمُبَاشِرَةِ

﴿فهرست﴾

- ۱۵-۱-۲-۱-۲-۱۵-۱.....۲۰۵..... فروبردن خشم.....
- ۱۵-۱-۲-۱-۲-۱۵-۱.....۲۰۵..... صبر نوعی از فروبردن خشم (کظم غیظ) است.....
- ۱۵-۲-۱-۲-۱-۲-۱۵-۲.....۲۰۵..... فروخوردن صبورانه، خشم.....
- ۱۵-۳-۱-۲-۱-۲-۱۵-۳.....۲۰۷..... ذکر کظم غیظ و صبر با یکدیگر.....
- ۱۶-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱۶.....۲۰۷..... ادب و خوش برخوردی.....
- ۱۷-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱۷.....۲۰۹..... ملاطفت در رفتار.....
- ۱۷-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱۷-۱.....۲۰۹..... ذکر ملاطفت و صبر با یکدیگر.....
- ۱۸-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱۸.....۲۱۱..... معاشرت.....
- ۱۹-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱۹.....۲۱۱..... درد و اندوه درونی.....
- ۲۰-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲۰.....۲۱۱..... جرأت.....
- ۲-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲.....۲۱۱..... شناخت از طریق مفاهیم متضاد و مقابل " تحمل ".....
- ۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۱.....۲۱۱..... ناشکیبایی.....
- ۱-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۱-۱.....۲۱۷..... ناشکیبا (مضطرب)، کسی است که صبر نمی کند.....
- ۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۱-۲.....۲۱۹..... دستور به صبر و ترک بی تابی.....
- ۳-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۱-۳.....۲۱۹..... طلب کردن صبر و جلوگیری از اضطراب (ناشکیبایی).....
- ۴-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۱-۴.....۲۱۹..... انسان صبور مانند انسان بی تاب نیست.....
- ۵-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۱-۵.....۲۱۹..... بی تابی و بی قراری قبل از مصیبت است و صبر بعد از مصیبت.....
- ۶-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۱-۶.....۲۲۱..... بی تابی و نتایج آن ضد صبر و نجات بخش است.....
- ۲-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۲.....۲۲۳..... سراسیمگی و بی قراری.....
- ۳-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۳.....۲۲۳..... خسته شدن.....
- ۴-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۴.....۲۲۳..... بر روی پازدن (کنایه از غصه خوردن و بی تابی).....
- ۵-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۵.....۲۲۵..... خشم.....
- ۶-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۶.....۲۲۵..... ترسیدن.....
- ۷-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۷.....۲۲۵..... ناله و زاری.....
- ۳-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۳.....۲۲۵..... معانی نزدیک به " پذیرفتن و قبول کردن ".....
- ۱-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۱.....۲۲۵..... معانی و مترادفات مستقیم.....
- ۱-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۱-۱.....۲۲۵..... رضایت.....
- ۲-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۲-۲.....۲۲۵..... شناخت از طریق مفاهیم متضاد و مقابل " رضایت ".....
- ۱-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۱.....۲۲۵..... افسوس.....
- ۲-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۲-۲.....۲۲۵..... حزن.....
- ۳-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۳.....۲۲۷..... درخواست و خواهش.....
- ۴-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۴.....۲۲۷..... درخواست آسایش و راحتی.....
- ۵-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۵.....۲۲۷..... شکوه و گلایه.....
- ۴-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۴.....۲۳۱..... معانی نزدیک به استقامت و پایداری.....
- ۱-۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲-۲-۴.....۲۳۱..... معانی و مترادفات مستقیم.....

﴿الفهرس﴾

٢٣٠	 الإذمان ١-٢-٤-١-١
٢٣٠	 الإستقامة ١-٢-٤-١-٢
٢٣٢	 ذِكْرُ الإِسْتِقَامَةِ وَالصَّبْرِ مَعاً ١-٢-٤-١-٢-١
٢٣٢	 الإِسْتِمْرَارُ ١-٢-٤-١-٣
٢٣٢	 الثَّبَاتُ ١-٢-٤-١-٤
٢٣٦	 ذِكْرُ الثَّبَاتِ وَالصَّبْرِ مَعاً ١-٢-٤-١-٤-١
٢٣٨	 الدَّوَامُ ١-٢-٤-١-٥
٢٣٨	 ذِكْرُ الدَّوَامِ وَالصَّبْرِ مَعاً ١-٢-٤-١-٥-١
٢٣٨	 الرِّيَاضَةُ ١-٢-٤-١-٥-١-١
٢٣٨	 الصَّلَاةُ ١-٢-٤-١-٥-١-٢
٢٣٨	 العَزْمُ ١-٢-٤-١-٥-١-٣
٢٣٨	 عِلَامَةُ الصَّابِرِ ١-٢-٤-١-٥-١-٤
٢٤٠	 عَزَائِمُ الصَّبْرِ ١-٢-٤-١-٥-١-٥
٢٤٠	 ذِكْرُ الْعَزْمِ وَالصَّبْرِ مَعاً ١-٢-٤-١-٥-١-٦
٢٤٢	 اللُّزُومُ ١-٢-٤-١-٥-١-٧
٢٤٢	 الحِفْظُ وَالْمُحَافَظَةُ ١-٢-٤-١-٥-١-٨
٢٤٢	 ذِكْرُ الْحِفْظِ وَالصَّبْرِ مَعاً ١-٢-٤-١-٥-١-٩
٢٤٢	 النَفُودُ ١-٢-٤-١-٥-١-١٠
٢٤٢	 الْمَعْرِفَةُ مِنْ خِلَالِ الْمَفَاهِيمِ الْمُتَنَاقِضَةِ وَالْمُضَادَّةِ "لِلإِسْتِقَامَةِ وَالِدَّوَامِ" ١-٢-٤-١-٥-١-١١
٢٤٤	 الإِسْكَانَةُ (الْعَجْزُ وَالسَّقَامُ) ١-٢-٤-١-٥-١-١٢
٢٤٤	 التَّشْبِيهُ وَالتَّهَؤُنُ وَالتَّفْرِيطُ ١-٢-٤-١-٥-١-١٣
٢٤٤	 التَّقْصِيرُ ١-٢-٤-١-٥-١-١٤
٢٤٤	 الْخَوْفُ ١-٢-٤-١-٥-١-١٥
٢٤٤	 الضَّعْفُ ١-٢-٤-١-٥-١-١٦
٢٤٤	 الْعَجْزُ ١-٢-٤-١-٥-١-١٧
٢٤٤	 الْعَيْلَةُ ١-٢-٤-١-٥-١-١٨
٢٤٤	 الْعَيُّ ١-٢-٤-١-٥-١-١٩
٢٤٤	 الْكَسَالَةُ ١-٢-٤-١-٥-١-٢٠
٢٤٨	 الْوَنَاءُ ١-٢-٤-١-٥-١-٢١
٢٤٨	 الْوَهْنُ ١-٢-٤-١-٥-١-٢٢
٢٤٨	 الْمَعَانِي الْقَرِيبَةُ مِنْ "الْإِنْتِظَارِ" ١-٢-٥-١-٢٣
٢٤٨	 الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتِ الْمُبَاشِرَةِ ١-٢-٥-١-٢٤
٢٤٨	 الْإِرْتِقَابُ وَالتَّرَقُّبُ ١-٢-٥-١-٢٥
٢٤٨	 الْإِنْتِظَارُ ١-٢-٥-١-٢٦
٢٥٢	 ذِكْرُ الْإِنْتِظَارِ وَالصَّبْرِ مَعاً ١-٢-٥-١-٢٧

﴿فہرست﴾

۱-۱-۲۴-۱-۱ پافشاری کردن..... ۲۳۱

۱-۲-۴-۱-۲ استقامت..... ۲۳۱

۱-۲-۴-۱-۲-۱ ذکر استقامت و صبر با یکدیگر..... ۲۳۳

۱-۲-۴-۱-۳ تداوم و پیوستگی..... ۲۳۳

۱-۲-۴-۱-۴ ثبات..... ۲۳۳

۱-۲-۴-۱-۴-۱ ذکر ثبات و صبر با یکدیگر..... ۲۳۷

۱-۲-۴-۱-۵ استمرار و تداوم..... ۲۳۹

۱-۲-۴-۱-۵-۱ ذکر تداوم و صبر با یکدیگر..... ۲۳۹

۱-۲-۴-۱-۶ تمرینات سخت برای تربیت نفس..... ۲۳۹

۱-۲-۴-۱-۷ استواری..... ۲۳۹

۱-۲-۴-۱-۸ اراده..... ۲۳۹

۱-۲-۴-۱-۸-۱ از علامات صابر، اراده است..... ۲۴۱

۱-۲-۴-۱-۸-۲ تصمیم قلبی بر صبر..... ۲۴۱

۱-۲-۴-۱-۸-۳ ذکر تصمیم و صبر با یکدیگر..... ۲۴۱

۱-۲-۴-۱-۹ ضرورت..... ۲۴۳

۱-۲-۴-۱-۱۰ حفظ و نگهداری..... ۲۴۳

۱-۲-۴-۱-۱۰-۱ ذکر حفظ و صبر با یکدیگر..... ۲۴۳

۱-۲-۴-۱-۱۱ نفوذ و تأثیر..... ۲۴۳

۱-۲-۴-۲-۱ شناخت از طریق مفاهیم متضاد تداوم..... ۲۴۵

۱-۲-۴-۲-۱ ناتوانی..... ۲۴۵

۱-۲-۴-۲-۲ سستی..... ۲۴۵

۱-۲-۴-۲-۳ کوتاهی..... ۲۴۵

۱-۲-۴-۲-۴ ترس..... ۲۴۵

۱-۲-۴-۲-۵ ضعف..... ۲۴۵

۱-۲-۴-۲-۶ ناتوانی..... ۲۴۷

۱-۲-۴-۲-۷ تهیدستی..... ۲۴۷

۱-۲-۴-۲-۸ تهیدستی..... ۲۴۷

۱-۲-۴-۲-۹ کسالت..... ۲۴۷

۱-۲-۴-۲-۱۰ ضعف و سستی..... ۲۴۹

۱-۲-۴-۲-۱۱ سستی..... ۲۴۹

۱-۲-۵-۱-۲ معانی نزدیک به انتظار..... ۲۴۹

۱-۲-۵-۱-۱ معانی و مترادفات مستقیم..... ۲۴۹

۱-۲-۵-۱-۱ انتظار کشیدن و منتظر بودن..... ۲۴۹

۱-۲-۵-۱-۲ انتظار..... ۲۴۹

۱-۲-۵-۱-۲-۱ ذکر انتظار و صبر با یکدیگر..... ۲۵۳

﴿الفهرس﴾

٢٥٢	١-٢-٥-١-٣-١-٣ التَّهْيُؤُ
٢٥٤	١-٢-٥-١-٤ شِراءُ النَّسِيئةِ
٢٥٤	١-٢-٦ المعاني القريبة من "التَّائِي وَالسَّكِينَةِ"
٢٥٤	١-٢-٦-١ المعاني وَ الْمُرَادِفَاتِ الْمُبَاشِرَةِ
٢٥٤	١-٢-٦-١-١ التَّائِي
٢٥٦	١-٢-٦-١-٢ السَّكِينَةُ وَ راجع: الوقارُ
٢٥٦	١-٢-٦-١-٢-١ ذِكْرُ السَّكِينَةِ وَ الصَّبْرِ مَعاً
٢٥٦	١-٢-٦-١-٣ عَدَمُ التَّعْجِيلِ
٢٥٨	١-٢-٦-١-٤ الوقارُ
٢٥٨	١-٢-٦-١-٤-١ ذِكْرُ الوقارِ وَ الصَّبْرِ مَعاً
٢٥٨	١-٢-٦-٢ المعرفة مِنْ خِلالِ الْمَفَاهِيمِ الْمُتَنَاقِضَةِ وَ الْمُضَادَّةِ "لِلتَّائِي وَالسَّكِينَةِ" ...
٢٥٨	١-٢-٦-٢-١ الإسراعُ
٢٥٨	١-٢-٦-٢-٢ الإسراعُ
٢٥٨	١-٢-٦-٢-٣ الإسْتِعْجَالُ
٢٦٠	١-٣-١-٣ مَا هُوَ الصَّبْرُ؟ تَعْرِيفُ الصَّبْرِ فِي آيَاتِ وَأَلْأَحَادِيثِ
٢٦٠	١-٣-١-١ أَحْسَنُ خُلَلٍ [خُلَلٍ] الْإِيمَانِ
٢٦٠	١-٣-٢ أَصْلُ مِنْ أَصُولِ مُعَامَلَةِ اللَّهِ
٢٦٠	١-٣-٣ بَابُ مِنْ أَبْوَابِ الْبِرِّ
٢٦٢	١-٣-٤ حَقَّ اللَّهُ
٢٦٢	١-٣-٥ الدَّوَاءُ
٢٦٢	١-٣-٦ رَأْسُ الْمَالِ
٢٦٢	١-٣-٧ سُكَّانُ سَفِينَةِ التَّقْوَى
٢٦٢	١-٣-٨ سِلَاحُ الْمُوقِنِ
٢٦٢	١-٣-٩ سُنَّةُ وَلِيِّ اللَّهِ
٢٦٤	١-٣-١٠ شَرْطُ الْمَوَدَّةِ الْإِمَامِ
٢٦٤	١-٣-١١ غُدَّةٌ، أَفْضَلُ غُدَّةٍ
٢٦٤	١-٣-١٢ عَوْنُ الدِّينِ
٢٦٤	١-٣-١٣ قُوَّةٌ
٢٦٦	١-٣-١٣-١ قُوَّةٌ مِنْ قُوَى الْعَقْلِ
٢٦٦	١-٣-١٣-٢ قُوَّةٌ مِنْ قُوَى الْكَلِمَةِ الْإِلَهِيَّةِ
٢٦٦	١-٣-١٤ الْكَنْزُ
٢٦٦	١-٣-١٥ اللَّبَاسُ
٢٦٦	١-٣-١٥-١ أَوْقَى لِبَاسٍ
٢٦٨	١-٣-١٥-٢ ثَوْبُ الصَّبْرِ
٢٦٨	١-٣-١٥-٣ الْجَنَّةُ

﴿فهرست﴾

۲۵۳.....	۱-۲-۵-۱-۳ آماده شدن.....
۲۵۵.....	۱-۲-۵-۱-۴ معامله‌ی نسیه.....
۲۵۵.....	۱-۲-۶- معانی نزدیک به تأمل و آرامش.....
۲۵۵.....	۱-۲-۶-۱ معانی و مترادفات مستقیم.....
۲۵۵.....	۱-۲-۶-۱-۱ تأمل کردن.....
۲۵۷.....	۱-۲-۶-۱-۲ آرامش و ر.به: وقار.....
۲۵۷.....	۱-۲-۶-۱-۲-۱ ذکر آرامش و صبر با یکدیگر.....
۲۵۷.....	۱-۲-۶-۱-۳ عجله نکردن.....
۲۵۹.....	۱-۲-۶-۱-۴ وقار.....
۲۵۹.....	۱-۲-۶-۱-۴-۱ ذکر وقار و صبر با یکدیگر.....
۲۵۹.....	۱-۲-۶-۲ شناخت از طریق مفاهیم متضاد با تأنی کردن.....
۲۵۹.....	۱-۲-۶-۲-۱ شتاب کردن.....
۲۵۹.....	۱-۲-۶-۲-۲ دست به کار شدن.....
۲۵۹.....	۱-۲-۶-۲-۳ شتاب زدگی.....
۲۶۱.....	۱-۳- صبر چیست؟ تعریف صبر در آیات و احادیث.....
۲۶۱.....	۱-۳-۱ بهترین جامه‌ی ایمان.....
۲۶۱.....	۱-۳-۲ اصلی از اصول معامله با خدا.....
۲۶۱.....	۱-۳-۳ صبر، دری از درهای نیکی و خوبی است.....
۲۶۳.....	۱-۳-۴ صبر، حق خداست.....
۲۶۳.....	۱-۳-۵ صبر، درمان و داروست.....
۲۶۳.....	۱-۳-۶ صبر، سرمایه است.....
۲۶۳.....	۱-۳-۷ صبر، سکان کشتی تقوی است.....
۲۶۳.....	۱-۳-۸ صبر، اسلحه‌ی اهل یقین است.....
۲۶۳.....	۱-۳-۹ صبر، سنت و شیوه‌ی ولی خداست.....
۲۶۵.....	۱-۳-۱۰ شرط دوست داشتن امام است.....
۲۶۵.....	۱-۳-۱۱ بهترین تجهیزات است.....
۲۶۵.....	۱-۳-۱۲ حمایت کننده‌ی دین است.....
۲۶۵.....	۱-۳-۱۳ نیروست.....
۲۶۷.....	۱-۳-۱۳-۱ از نیروهای عقل است.....
۲۶۷.....	۱-۳-۱۳-۲ از نیروهای کَلّی الهی است.....
۲۶۷.....	۱-۳-۱۴ گنج است.....
۲۶۷.....	۱-۳-۱۵ جامه و لباس است.....
۲۶۷.....	۱-۳-۱۵-۱ محافظ‌ترین لباس است.....
۲۶۹.....	۱-۳-۱۵-۲ پوشش صبر.....
۲۶۹.....	۱-۳-۱۵-۳ سپر است.....

﴿الفهرس﴾

٢٦٨	١-٣-١٥-٤ الدُّرْعُ وَالْجِلْبَابُ
٢٦٨	١-٣-١٦ خَيْرُ مَرْكَبٍ
٢٦٨	١-٣-١٧ الْمَطِيَّةُ
٢٦٨	١-٣-١٨ مِنْ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ
٢٧٠	١-٣-١٩ نِعَمَ الْخَلْقِ
٢٧٠	١-٣-٢٠ وَزِيرُ الرَّقِّقِ
٢٧٠	١-٤-١ صِفَةُ الصَّبْرِ وَ رَاجِعُ: الْفَصْلُ الثَّانِي، أَهَمِّيَّةُ الصَّبْرِ بِالْقِيَاسِ مَعَ سَائِرِ الْفَضَائِلِ
٢٧٠	١-٤-٢ الْجَمَالُ رَاجِعُ: الْفَصْلُ الثَّانِي
٢٧٠	١-٤-٣ الْجُهْدُ
٢٧٢	١-٤-٤ الْحَزَازَةُ
٢٧٢	١-٤-٥ الْحَسَنُ رَاجِعُ: الْفَصْلُ الثَّانِي
٢٧٢	١-٤-٦ الْخُلُوعُ
٢٧٢	١-٤-٧ الصُّعُوبَةُ
٢٧٢	١-٤-٨ الضِّيقُ
٢٧٤	١-٤-٩ الْعَنَاءُ
٢٧٤	١-٤-١٠ الْمَرَارَةُ
٢٧٤	١-٤-١١ الْيُمْنُ رَاجِعُ: الْفَصْلُ الثَّانِي
٢٧٤	١-٥-١ آلَةُ الصَّبْرِ
٢٧٤	١-٥-٢ الْبَدَنُ
٢٧٤	١-٥-٣ الْجَسَدُ
٢٧٤	١-٥-٤ الْقَوَاذِ
٢٧٨	١-٥-٥ الْقَلْبُ
٢٨٠	١-٥-٦ النَّيَّةُ
٢٨٠	١-٥-٧ ذِكْرُ النَّبِيِّ وَالصَّبْرِ مَعًا
٢٨٠	١-٥-٨ مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ مِنْ طَرِيقِ الْمَصَادِقِ، مَا طَرِيقُ الْمَصَادِقِ؟ الصَّبْرُ مُصْدَقٌ مَا؟ وَمَا مُصْدَقُ الصَّبْرِ؟
٢٨٠	١-٥-٩ الْإِجْتِهَادُ وَ رَاجِعُ: حُدُودُ الصَّبْرِ
٢٨٢	١-٥-١٠ الْإِحْسَانُ
٢٨٢	١-٥-١١ الْإِخْبَاتُ
٢٨٢	١-٥-١٢ الْإِخْلَاصُ
٢٨٢	١-٥-١٣ الْإِخْلَاصُ أَحْسَنُ مِنَ الصَّبْرِ
٢٨٤	١-٥-١٤ آدَاءُ الْحَقِّ
٢٨٤	١-٥-١٥ إِسْتِقْبَالُ الْبَلَاءِ
٢٨٤	١-٥-١٦ الْإِقْتِدَاءُ بِمَا هُوَ فَوْقَهُ

﴿فهرست﴾

۲۶۹.....	۱۵-۳-۱- زره و پوشش است.....
۲۶۹.....	۱۶-۳-۱- بهترین مرکب است.....
۲۶۹.....	۱۷-۳-۱- مرکب سواری است.....
۲۶۹.....	۱۸-۳-۱- از مکارم اخلاق است.....
۲۷۱.....	۱۹-۳-۱- بهترین خلق و خواست.....
۲۷۱.....	۲۰-۳-۱- وزیر و مشاور مهربانی است.....
۲۷۱.....	۴-۱- مشخصات صبر و ربه: ۱ - ۲ ارزش و اهمیت صبر در مقایسه با سایر فضایل.....
۲۷۱.....	۱-۴-۱- درد.....
۲۷۱.....	۲-۴-۱- زیبایی.....
۲۷۱.....	۳-۴-۱- تلاش.....
۲۷۳.....	۴-۴-۱- اندوه دل.....
۲۷۳.....	۵-۴-۱- حسن (برازندگی).....
۲۷۳.....	۶-۴-۱- شیرینی.....
۲۷۳.....	۷-۴-۱- سختی.....
۲۷۳.....	۸-۴-۱- تنگنا.....
۲۷۵.....	۹-۴-۱- رنج.....
۲۷۵.....	۱۰-۴-۱- تلخی.....
۲۷۷.....	۱۱-۴-۱- یمن و برکت.....
۲۷۷.....	۵-۱- ابزار صبر.....
۲۷۷.....	۱-۵-۱- بدن.....
۲۷۷.....	۲-۵-۱- جسد.....
۲۷۷.....	۳-۵-۱- سینه.....
۲۷۷.....	۴-۵-۱- دل.....
۲۷۹.....	۵-۵-۱- قلب.....
۲۸۱.....	۶-۵-۱- نیت.....
۲۸۱.....	۷-۵-۱- ذکر نیت و صبر با یکدیگر.....
۲۸۱.....	۶-۱- شناخت صبر از طریق مصادیق، صبر مصادیق چیست؟ و چه چیز مصادیق صبر است؟.....
۲۸۱.....	۱-۶-۱- کوشش و ربه: حدود و مرزهای صبر.....
۲۸۳.....	۲-۶-۱- احسان کردن.....
۲۸۳.....	۳-۶-۱- فروتنی و تواضع.....
۲۸۳.....	۴-۶-۱- اخلاص.....
۲۸۳.....	۱-۴-۱- اخلاص بهتر از صبر است.....
۲۸۵.....	۵-۶-۱- ادای حق.....
۲۸۵.....	۶-۶-۱- به استقبال بلا رفتن.....
۲۸۵.....	۷-۶-۱- پیروی و تقلید از مافوق.....

﴿الفهرس﴾

٢٨٤.....	١-٦-٨- الإيثارُ.....
٢٨٦.....	١-٦-٩- الإيمانُ.....
٢٨٦.....	١-٦-٩-١- الإيمانُ الصَّبرُ.....
٢٨٦.....	١-٦-٩-٢- حَقِيقَةُ الْإِيمَانِ بِالصَّبْرِ.....
٢٨٨.....	١-٦-٩-٣- لَا إِيْمَانَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ.....
٢٨٨.....	١-٦-٩-٤- لَا خَيْرَ فِي إِيْمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ.....
٢٨٨.....	١-٦-٩-٥- الصَّبْرُ فَوْقَ الْإِيْمَانِ.....
٢٨٨.....	١-٦-٩-٦- الصَّبْرُ أَفْضَلُ الْإِيْمَانِ.....
٢٨٨.....	١-٦-٩-٧- الصَّبْرُ ذُرْوَةُ الْإِيْمَانِ.....
٢٩٠.....	١-٦-٩-٨- الصَّبْرُ رَأْسُ الْإِيْمَانِ.....
٢٩٠.....	١-٦-٩-٩- الصَّبْرُ أَمِيرُ جُنُودِ الْإِيْمَانِ.....
٢٩٠.....	١-٦-٩-١٠- الصَّبْرُ خَيْرُ جُنُودِ الْمُؤْمِنِ.....
٢٩٠.....	١-٦-٩-١١- الصَّبْرُ مِنْ كُنُوزِ الْإِيْمَانِ.....
٢٩٢.....	١-٦-٩-١٢- تَصْحِيحُ نِسْبَةِ الْإِيْمَانِ بِالصَّبْرِ.....
٢٩٢.....	١-٦-٩-١٣- إِسْتِكْمَالُ خِصَالِ الْإِيْمَانِ بِالصَّبْرِ.....
٢٩٢.....	١-٦-٩-١٤- الصَّبْرُ نِصْفُ الْإِيْمَانِ.....
٢٩٤.....	١-٦-٩-١٥- الصَّبْرُ مِنْ الْأَرْبَعَةِ أَرْكَانِ وَدَعَائِمِ الْإِيْمَانِ.....
٢٩٤.....	١-٦-٩-١٦- الصَّبْرُ مِنْ سَبْعِ دَرَجَاتِ الْإِيْمَانِ.....
٢٩٤.....	١-٦-٩-١٧- الصَّبْرُ مِنَ الثَّمَانِيَةِ خِصَالِ الْمُتَشَعِّبَةِ مِنَ الْإِيْمَانِ.....
٢٩٤.....	١-٦-٩-١٨- الصَّبْرُ مِنَ الْعَشْرِ خِصَالِ الْمُتَشَعِّبَةِ مِنَ الْإِيْمَانِ.....
٢٩٤.....	١-٦-٩-١٩- الصَّبْرُ مِنْ عِلَامَاتِ الْإِيْمَانِ وَ الْمُؤْمِنِ.....
٣٠٢.....	١-٦-٩-٢٠- الصَّبْرُ ثَمَرَةُ الْإِيْمَانِ.....
٣٠٢.....	١-٦-٩-٢١- الصَّبْرُ لِبَاسُ الْمُؤْمِنِ.....
٣٠٢.....	١-٦-٩-٢٢- الصَّبْرُ مَعَ الْإِيْمَانِ.....
٣٠٢.....	١-٦-١٠- الْبَلَاءُ.....
٣٠٢.....	١-٦-١١- تَرْكُ الْغَضَبِ.....
٣٠٢.....	١-٦-١٢- تَوْقِيرُ النَّفْسِ.....
٣٠٤.....	١-٦-١٣- الْجِهَادُ.....
٣٠٤.....	١-٦-١٣-١- ذِكْرُ الْجِهَادِ وَ الصَّبْرِ مَعاً.....
٣٠٦.....	١-٦-١٤- الْحَزْمُ.....
٣٠٦.....	١-٦-١٥- حُسْنُ الْجَوَارِ.....
٣٠٨.....	١-٦-١٦- الصَّبْرُ وَ الْحِكْمَةُ.....
٣٠٨.....	١-٦-١٧- الصَّبْرُ وَ الْحِلْمُ.....
٣٠٨.....	١-٦-١٧-١- الصَّبْرُ حِلْمٌ.....
٣٠٨.....	١-٦-١٧-٢- الْحِلْمُ عِلَامَةُ الصَّبْرِ.....

﴿فهرست﴾

۲۸۵.....	۱-۶-۸ ایثار.....
۲۸۷.....	۱-۶-۹ ایمان.....
۲۸۷.....	۱-۶-۹-۱ ایمان، همان صبر است.....
۲۸۷.....	۱-۶-۹-۲ حقیقت ایمان وابسته به صبر است.....
۲۸۹.....	۱-۶-۹-۳ کسی که صبر ندارد ایمان ندارد.....
۲۸۹.....	۱-۶-۹-۴ در ایمانی که همراه با صبر نباشد، هیچ فایده‌ای نیست.....
۲۸۹.....	۱-۶-۹-۵ صبر، بالاتر از ایمان است.....
۲۸۹.....	۱-۶-۹-۶ صبر، بهتر از ایمان است.....
۲۸۹.....	۱-۶-۹-۷ صبر، بالاترین نقطه‌ی ایمان است.....
۲۹۱.....	۱-۶-۹-۸ رأس ایمان است.....
۲۹۱.....	۱-۶-۹-۹ صبر، امیر لشکر ایمان است.....
۲۹۱.....	۱-۶-۹-۱۰ صبر، بهترین لشکر مؤمن است.....
۲۹۱.....	۱-۶-۹-۱۱ صبر از گنج‌های ایمان است.....
۲۹۳.....	۱-۶-۹-۱۲ تصحیح‌کننده‌ی نسبتِ ایمان با صبر است.....
۲۹۳.....	۱-۶-۹-۱۳ ویژگی‌های ایمان با صبر کامل می‌شود.....
۲۹۳.....	۱-۶-۹-۱۴ صبر، نیمی از ایمان است.....
۲۹۵.....	۱-۶-۹-۱۵ صبر، از ارکان چهارگانه‌ی ایمان است.....
۲۹۵.....	۱-۶-۹-۱۶ صبر، از درجات هفتگانه‌ی ایمان است.....
۲۹۵.....	۱-۶-۹-۱۷ صبر، از صفات هشتگانه‌ی منشعب از ایمان است.....
۲۹۵.....	۱-۶-۹-۱۸ صبر، از صفات دهگانه‌ی منشعب از ایمان است.....
۲۹۷.....	۱-۶-۹-۱۹ صبر، از علامت‌ها و نشانه‌های ایمان و انسان مؤمن است.....
۳۰۳.....	۱-۶-۹-۲۰ صبر، نتیجه‌ی ایمان است.....
۳۰۳.....	۱-۶-۹-۲۱ صبر، لباس و جامه‌ی مؤمن است.....
۳۰۳.....	۱-۶-۹-۲۲ صبر، همراه با ایمان است.....
۳۰۳.....	۱-۶-۱۰ بلا.....
۳۰۳.....	۱-۶-۱۱ خشمگین نشدن.....
۳۰۳.....	۱-۶-۱۲ تکریم نفس.....
۳۰۵.....	۱-۶-۱۳ جهاد.....
۳۰۵.....	۱-۶-۱۳-۱ ذکر جهاد و صبر با یکدیگر.....
۳۰۷.....	۱-۶-۱۴ دوراندیشی.....
۳۰۷.....	۱-۶-۱۵ بهترین همسایه است.....
۳۰۹.....	۱-۶-۱۶ صبر و حکمت.....
۳۰۹.....	۱-۶-۱۷ صبر و حلم.....
۳۰۹.....	۱-۶-۱۷-۱ صبر، بردباری است.....
۳۰۹.....	۱-۶-۱۷-۲ بردباری، نشانه‌ی صبر است.....

﴿الفهرس﴾

٣٠٨	١-٦-١٧-٣	الصَّبْرُ بابُ الْحِلْمِ.....
٣٠٨	١-٦-١٧-٤	الحِلْمُ بابُ الصَّبْرِ.....
٣٠٨	١-٦-١٧-٥	جَمْعُ الْحِلْمِ فِي الصَّبْرِ.....
٣٠٨	١-٦-١٧-٦	تَجَرُّعُ غُصَصِ الصَّبْرِ بِالْحِلْمِ.....
٣٠٨	١-٦-١٧-٧	الحِلْمُ ثَمَرَةُ الصَّبْرِ.....
٣١٠	١-٦-١٧-٨	الْفُرُوقُ بَيْنَ الصَّبْرِ وَالْحِلْمِ.....
٣١٠	١-٦-١٧-٨-١	إِمَّا بِصَبْرٍ وَإِمَّا بِحِلْمٍ.....
٣١٠	١-٦-١٧-٨-٢	الْحِلْمُ عَقْوُ وَالصَّبْرُ كَاطِمُ الْغَيْظِ.....
٣١٠	١-٦-١٧-٨-٣	الصَّبْرُ ضِدُّ الضَّجْرِ وَالْحِلْمُ ضِدُّ الْعَجَلَةِ.....
٣١٠	١-٦-١٧-٨-٤	الصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَالْحِلْمُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَالْغَيْظِ.....
٣١٠	١-٦-١٧-٩	ذِكْرُ الْحِلْمِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
٣١٤	١-٦-١٨	الْخَيْرُ.....
٣١٤	١-٦-١٩	الدِّينُ.....
٣١٦	١-٦-٢٠	الصَّبْرُ وَالرِّسَالَةُ.....
٣١٦	١-٦-٢٠-١	لِبَاسُ الصَّبْرِ رَاجِعٌ: لِبَاسُ الرِّسَالَةِ وَالنُّبُوَّةِ.....
٣١٦	١-٦-٢٠-٢	الصَّبْرُ رَسُولُ اللَّهِ.....
٣١٦	١-٦-٢١	الصَّبْرُ وَالزُّهْدُ.....
٣١٦	١-٦-٢١-١	الزَّاهِدُ مَنْ لَمْ يَغْلِبِ الْحَرَامُ صَبْرَهُ.....
٣١٨	١-٦-٢١-٢	الزُّهْدُ شُعْبَةٌ مِنْ شُعَبِ الصَّبْرِ.....
٣١٨	١-٦-٢١-٣	الزُّهْدُ أَحْسَنُ مِنَ الصَّبْرِ.....
٣١٨	١-٦-٢١-٤	صَبْرُ الزَّاهِدِينَ، مَا يَتِمَّنَى الْإِمَامُ عليه السلام
٣١٨	١-٦-٢١-٥	الْفَرْقُ بَيْنَ الزُّهْدِ وَالصَّبْرِ.....
٣١٨	١-٦-٢٢	الشَّجَاعَةُ.....
٣٢٠	١-٦-٢٢-١	ذِكْرُ الشَّجَاعَةِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
٣٢٠	١-٦-٢٣	الشُّكْرُ وَرَاجِعٌ: قِسْمُ مَعْرِفَةِ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ عِلَاقَتِهِ بِالْفَضَائِلِ الْآخَرَى.....
٣٢٠	١-٦-٢٣-١	مَنْ شَكَرَ كَمَنْ صَبَرَ.....
٣٢٠	١-٦-٢٣-٢	مَنْ لَمْ يَصْبِرْ كَمَنْ لَمْ يَشْكُرْ، وَمَنْ لَمْ يَشْكُرْ كَمَنْ لَمْ يَصْبِرْ.....
٣٢٠	١-٦-٢٣-٣	أَجْرُ الشَّاكِرِينَ كَأَجْرِ الصَّابِرِينَ.....
٣٢٠	١-٦-٢٣-٤	شُكْرُ الصَّابِرِينَ وَصَبْرُ الشَّاكِرِينَ.....
٣٢٢	١-٦-٢٣-٥	مَنْ صَبَرَ أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ.....
٣٢٢	١-٦-٢٣-٦	الْإِيمَانُ نِصْفَانِ نِصْفُ فِي الصَّبْرِ وَنِصْفُ فِي الشُّكْرِ.....
٣٢٢	١-٦-٢٣-٧	الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ مِنْ مَصَادِقِ الشُّكْرِ.....
٣٢٢	١-٦-٢٣-٨	ذِكْرُ الشُّكْرِ وَالصَّبْرِ مَعًا، وَالْفُرُوقُ بَيْنَ الشُّكْرِ وَالصَّبْرِ رَاجِعٌ: قِسْمُ مَعْرِفَةِ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ عِلَاقَتِهِ بِالْفَضَائِلِ الْآخَرَى.....

﴿فهرست﴾

۳۰۹.....	۱۷-۳-۱۶- صبر، دروازه‌ی بردباری است
۳۰۹.....	۱۷-۴-۱۶- بردباری، دروازه‌ی صبر است
۳۰۹.....	۱۷-۵-۱۶- بردباری در صبر جمع شده است
۳۰۹.....	۱۷-۶-۱۶- نوشیدن تلخی‌های صبر با بردباری
۳۰۹.....	۱۷-۷-۱۶- حلم، نتیجه‌ی صبر است
۳۱۱.....	۱۷-۸-۱۶- تفاوت‌های صبر و حلم
۳۱۱.....	۱۷-۸-۱-۱۶- یا با صبر و یا با حلم
۳۱۱.....	۱۷-۸-۲-۱۶- حلیم، درگذرنده است و صبور، فروشنانده‌ی خشم
۳۱۱.....	۱۷-۸-۳-۱۶- صبر، ضد نگرانی و حلم، ضد شتاب است
۳۱۱.....	۱۷-۸-۴-۱۶- صبر، هنگام مصیبت است و حلم، هنگام خشم
۳۱۱.....	۱۷-۹-۱۶- ذکر حلم و صبر با یکدیگر
۳۱۵.....	۱۸-۱۶- خیر
۳۱۵.....	۱۹-۱۶- دین
۳۱۷.....	۲۰-۱۶- صبر و رسالت
۳۱۷.....	۲۰-۱-۱۶- لباس صبر ربه: لباس رسالت و نبوت
۳۱۷.....	۲۰-۲-۱۶- صبر رسول خدا ﷺ
۳۱۷.....	۲۱-۱۶- صبر و بی‌رغبتی به دنیا
۳۱۷.....	۲۱-۱-۱۶- زاهد، کسی است که هرگز حرام بر صبرش چیره نمی‌شود
۳۱۹.....	۲۱-۲-۱۶- زهد، از شاخه‌های صبر است
۳۱۹.....	۲۱-۳-۱۶- زهد، نیکوتر از صبر است
۳۱۹.....	۲۱-۴-۱۶- صبر زاهدین، آنچه امام علیؑ آرزو می‌کند
۳۱۹.....	۲۱-۵-۱۶- تفاوت بین زهد و صبر
۳۱۹.....	۲۲-۱۶- شجاعت
۳۲۱.....	۲۲-۱-۱۶- ذکر شجاعت و صبر با یکدیگر
۳۲۱.....	۲۳-۱۶- شکر و ربه: همین فصل، شناخت صبر از طریق ارتباط با دیگر فضایل
۳۲۱.....	۲۳-۱-۱۶- کسی که شکر می‌کند مانند کسی است که صبر می‌کند
۳۲۱.....	۲۳-۲-۱۶- کسی که صبر نمی‌کند، مانند کسی است که شکر نمی‌کند؛ و کسی که شکر نمی‌کند، مانند کسی است که صبر نمی‌کند
۳۲۱.....	۲۳-۳-۱۶- پاداش شاکران همانند پاداش صابران است
۳۲۱.....	۲۳-۴-۱۶- شکر صابرین و صبر شاکرین
۳۲۳.....	۲۳-۵-۱۶- کسی که صبر کند، خداوند ثواب شاکرین را به او می‌دهد
۳۲۳.....	۲۳-۶-۱۶- ایمان دو نیمه دارد نیم آن در صبر و نیم آن در شکر است
۳۲۳.....	۲۳-۷-۱۶- صبر بر بلا، از مصادیق شکر است
۳۲۳.....	۲۳-۸-۱۶- ذکر توأم شکر و صبر، تفاوت‌های بین شکر و صبر ربه: شناخت صبر از طریق ارتباط با دیگر فضایل

﴿الفهرس﴾

٣٢٤	 ١-٦-٢٤- الشَّهَادَةُ
٣٢٤	 ١-٦-٢٥- الصَّفْحُ
٣٢٤	 ١-٦-٢٦- الصَّلَاحُ
٣٢٤	 ١-٦-٢٧- الصَّوْمُ و راجع: معاني الصَّبْرِ، الحَبْسُ
٣٢٤	 ١-٦-٢٨- الصَّوْمُ
٣٢٤	 ١-٦-٢٩- الطَّاعَةُ
٣٢٤	 ١-٦-٢٩-١- مَن صَبَرَ أَطَاعَ اللَّهَ
٣٢٤	 ١-٦-٢٩-٢- الصَّبْرُ رَأْسُ طَاعَةِ اللَّهِ
٣٢٤	 ١-٦-٢٩-٣- الصَّبْرُ لِرُؤْمِ طَاعَةِ اللَّهِ، طَاعَةُ الرَّسُولِ وَ مَن يَقُومُ مَقَامَهُ
٣٢٤	 ١-٦-٢٩-٤- ذِكْرُ الطَّاعَةِ وَ الصَّبْرِ مَعاً
٣٢٤	 ١-٦-٣٠- الْعِبَادَةُ
٣٢٤	 ١-٦-٣٠-١- ذِكْرُ الْعِبَادَةِ وَ الصَّبْرِ مَعاً
٣٢٤	 ١-٦-٣١- الْعِتَابُ
٣٢٨	 ١-٦-٣٢- الْعَفْوُ
٣٢٨	 ١-٦-٣٢-١- ذِكْرُ الْعَفْوِ وَ الصَّبْرِ مَعاً
٣٢٨	 ١-٦-٣٣- الْعَقْلُ
٣٣٠	 ١-٦-٣٣-١- ذِكْرُ الْعَقْلِ وَ الصَّبْرِ مَعاً
٣٣٠	 ١-٦-٣٤- الْقِيَامُ بِشُؤْنِ النَّاسِ
٣٣٠	 ١-٦-٣٥- الْكَرَمُ وَ الْكِرَامَةُ
٣٣٠	 ١-٦-٣٥-١- الصَّبْرُ مِنَ الْكِرَمِ
٣٣٢	 ١-٦-٣٦- الْكِيَاةُ
٣٣٢	 ١-٦-٣٧- الْمَالُ
٣٣٢	 ١-٦-٣٨- الْمَرْوَةُ
٣٣٢	 ١-٦-٣٨-١- كَمَالُ الْمَرْوَةِ بِالصَّبْرِ
٣٣٢	 ١-٦-٣٩- الْيَقِينُ وَ راجع: فَسَمُ مَعْرِفَةِ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ عِلَاقَتِهِ بِالْفَضَائِلِ الْآخَرَى
٣٣٢	 ١-٦-٣٩-١- الصَّبْرُ الْيَقِينِ
٣٣٢	 ١-٦-٣٩-٢- الصَّبْرُ عِبَادَةُ الْمُؤَقِنِينَ
٣٣٤	 ١-٦-٣٩-٣- الصَّبْرُ أَوَّلُ لَوَازِمِ الْيَقَانِ
٣٣٤	 ١-٦-٣٩-٤- الصَّبْرُ سِلَاحُ الْمُؤَقِنِ
٣٣٤	 ١-٦-٣٩-٥- الصَّبْرُ مِنَ الْيَقِينِ
٣٣٤	 ١-٦-٣٩-٦- الصَّبْرُ ثَمَرَةُ الْيَقِينِ
٣٣٤	 ١-٦-٣٩-٧- الصَّبْرُ مَعَ الْيَقِينِ أَفْضَلُ
٣٣٤	 ١-٦-٣٩-٨- الْيَقِينُ أَحْسَنُ مِنَ الصَّبْرِ
٣٣٤	 ١-٦-٣٩-٩- الصَّبْرُ فَوْقَ الْيَقِينِ
٣٣٤	 ١-٦-٣٩-١٠- ذِكْرُ الْيَقِينِ وَ الصَّبْرِ مَعاً

﴿فهرست﴾

۳۲۵.....	۱۶-۲۴- گواهی دادن.....
۳۲۵.....	۱۶-۲۵- چشم‌پوشی کردن.....
۳۲۵.....	۱۶-۲۶- شایستگی.....
۳۲۵.....	۱۶-۲۷- روزه و ربه: همین فصل، معانی صبر، حبس.....
۳۲۵.....	۱۶-۲۸- روشنایی.....
۳۲۵.....	۱۶-۲۹- اطاعت و پیروی.....
۳۲۵.....	۱۶-۲۹-۱- کسی که صبر کند از خداوند اطاعت کرده است.....
۳۲۵.....	۱۶-۲۹-۲- صبر، رأس اطاعت از خداست.....
۳۲۷.....	۱۶-۲۹-۳- صبر، اطاعت خدا و اطاعت رسول و جانشین اوست.....
۳۲۷.....	۱۶-۲۹-۴- ذکر اطاعت و صبر با یکدیگر.....
۳۲۷.....	۱۶-۳۰- عبادت.....
۳۲۷.....	۱۶-۳۰-۱- ذکر عبادت و صبر با یکدیگر.....
۳۲۷.....	۱۶-۳۱- سرزنش.....
۳۲۹.....	۱۶-۳۲- بخشش.....
۳۲۹.....	۱۶-۳۲-۱- ذکر بخشش و صبر با یکدیگر.....
۳۲۹.....	۱۶-۳۳- عقل.....
۳۳۱.....	۱۶-۳۳-۱- ذکر عقل و صبر با یکدیگر.....
۳۳۱.....	۱۶-۳۴- حرکت برای انجام امور مردم.....
۳۳۱.....	۱۶-۳۵- بخشندگی و بزرگواری.....
۳۳۱.....	۱۶-۳۵-۱- صبر، از بخشندگی است.....
۳۳۳.....	۱۶-۳۶- زیرکی.....
۳۳۳.....	۱۶-۳۷- مال.....
۳۳۳.....	۱۶-۳۸- جوانمردی.....
۳۳۳.....	۱۶-۳۸-۱- کمال جوانمردی صبر است.....
۳۳۳.....	۱۶-۳۹- یقین و ربه: همین فصل، شناخت صبر از طریق دیگر فضایل.....
۳۳۳.....	۱۶-۳۹-۱- صبر، یقین است.....
۳۳۳.....	۱۶-۳۹-۲- صبر، عبادت اهل یقین است.....
۳۳۵.....	۱۶-۳۹-۳- صبر، از اولین لوازم یقین داشتن است.....
۳۳۵.....	۱۶-۳۹-۴- صبر، سلاح اهل یقین است.....
۳۳۵.....	۱۶-۳۹-۵- صبر، از یقین است.....
۳۳۵.....	۱۶-۳۹-۶- صبر، میوه‌ی یقین است.....
۳۳۵.....	۱۶-۳۹-۷- صبر همراه با یقین بهتر است.....
۳۳۵.....	۱۶-۳۹-۸- یقین، از صبر بهتر است.....
۳۳۵.....	۱۶-۳۹-۹- صبر، بالاتر از یقین است.....
۳۳۷.....	۱۶-۳۹-۱۰- ذکر صبر و یقین با یکدیگر.....

﴿الفهرس﴾

٣٣٨.....	٤٠-١-٦-مَصَادِيقُ إِنْغِدَامِ الصَّبْرِ رَاجِع: الْفَصْلُ الثَّانِي: ذَمُّ قَلَّةِ الصَّبْرِ وَنَفَادِهِ.....
٣٣٨.....	٧-١-مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ عِلَاقَتِهِ بِالْفَضَائِلِ الْأُخْرَى.....
٣٣٨.....	١-٧-١-الصَّبْرُ وَالْإِثْقَانُ.....
٣٤٠.....	١-٧-٢-الصَّبْرُ وَالْإِحْسَابُ.....
٣٤٠.....	١-٧-٢-١-صَبَرْتُ صَبْرَ احْتِسَابٍ.....
٣٤٠.....	١-٧-٢-٢-صَبَرْتُ مُحْتَسِبًا، إِصْبَرْتُ احْتِسَابًا.....
٣٤٠.....	١-٧-٢-٣-صَابِرًا مُحْتَسِبًا.....
٣٤٦.....	١-٧-٢-٤-ذَكَرُ الْإِحْسَابِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
٣٥٠.....	١-٧-٣-الصَّبْرُ وَالْإِحْسَانُ رَاجِع: الْفَصْلُ ١-مَصَادِيقُ الصَّبْرِ.....
٣٥٠.....	١-٧-٤-الصَّبْرُ وَالْإِحْيَاءُ رَاجِع: الْفَصْلُ ١-مَصَادِيقُ الصَّبْرِ.....
٣٥٠.....	١-٧-٥-الصَّبْرُ وَالْإِسْتِظْهَارُ.....
٣٥٠.....	١-٧-٦-الصَّبْرُ وَالْإِبْتِغَاءُ رَاجِع: الْفَصْلُ ١-مَصَادِيقُ الصَّبْرِ.....
٣٥٠.....	١-٧-٧-الصَّبْرُ وَالْإِيمَانُ رَاجِع: الْفَصْلُ ١-مَصَادِيقُ الصَّبْرِ.....
٣٥٠.....	١-٧-٨-الصَّبْرُ وَالْبِرَ.....
٣٥٢.....	١-٧-٩-الصَّبْرُ وَالْبَصِيرَةُ.....
٣٥٢.....	١-٧-١٠-الصَّبْرُ وَالتَّجَلُّدُ.....
٣٥٤.....	١-٧-١١-الصَّبْرُ وَالتَّصَوُّفُ.....
٣٥٤.....	١-٧-١٢-الصَّبْرُ وَتَعْظِيمُ حُرْمَةِ اللَّهِ.....
٣٥٤.....	١-٧-١٣-الصَّبْرُ وَالتَّقْوَى.....
٣٥٤.....	١-٧-١٤-الصَّبْرُ وَالتَّقْوَى.....
٣٥٨.....	١-٧-١٥-الصَّبْرُ وَالتَّوَاضُّعُ.....
٣٥٨.....	١-٧-١٦-الصَّبْرُ وَالتَّوْحِيدُ.....
٣٥٨.....	١-٧-١٧-الصَّبْرُ وَالتَّوَكُّلُ.....
٣٦٠.....	١-٧-١٨-الصَّبْرُ وَالْجِهَادُ رَاجِع: مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ الْمَصَادِيقِ.....
٣٦٠.....	١-٧-١٩-الصَّبْرُ وَالْحَرِيَّةُ.....
٣٦٠.....	١-٧-٢٠-الصَّبْرُ وَحِفْظُ الْحُدُودِ.....
٣٦٠.....	١-٧-٢٠-١-ذَكَرُ الْحُدُودِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
٣٦٢.....	١-٧-٢١-الصَّبْرُ وَالْحَقُّ.....
٣٦٢.....	١-٧-٢١-١-ذَكَرُ الْحَقِّ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
٣٦٢.....	١-٧-٢١-٢-الصَّبْرُ وَالْجَلْمُ رَاجِع: مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ بِالْمَصَادِيقِ.....
٣٦٢.....	١-٧-٢٢-الصَّبْرُ وَالْحَمْدُ.....
٣٦٢.....	١-٧-٢٣-الصَّبْرُ وَالْحَيَاءُ.....
٣٦٢.....	١-٧-٢٤-الصَّبْرُ وَالْخُشُوعُ.....
٣٦٤.....	١-٧-٢٥-الصَّبْرُ وَالذِّكْرُ.....
٣٦٤.....	١-٧-٢٦-الصَّبْرُ وَالرِّضَا.....

﴿فهرست﴾

۳۳۹.....	۴۰-۱۶- مصداق‌های نبودن صبر ر.به: مذمت نبود صبر و فقدان آن
۳۳۹.....	۷-۱- شناخت صبر از طریق رابطه‌اش با سایر فضایل.....
۳۳۹.....	۱-۷-۱- صبر و استواری در کار.....
۳۴۱.....	۱-۷-۲- صبر و برای خدا کارکردن.....
۳۴۱.....	۱-۷-۲-۱- صبر کردی و به حساب خدا گذاشتی.....
۳۴۱.....	۱-۷-۲-۲- برای خدا صبر کردم.....
۳۴۱.....	۱-۷-۲-۳- صبر برای خدا.....
۳۴۷.....	۱-۷-۲-۴- ذکر برای خدا کارکردن و صبر با یکدیگر.....
۳۵۱.....	۱-۷-۳- صبر و نیکی کردن ر.به: مصداق‌های صبر.....
۳۵۱.....	۱-۷-۴- صبر و فروتنی در برابر خدا ر.به: مصداق‌های صبر.....
۳۵۱.....	۱-۷-۵- صبر و پشت‌گرمی.....
۳۵۱.....	۱-۷-۶- صبر و ایثار ر.به: مصداق‌های صبر.....
۳۵۱.....	۱-۷-۷- صبر و ایمان ر.به: مصداق‌های صبر.....
۳۵۱.....	۱-۷-۸- صبر و نیکی.....
۳۵۳.....	۱-۷-۹- صبر و بصیرت.....
۳۵۳.....	۱-۷-۱۰- صبر و تحمل.....
۳۵۵.....	۱-۷-۱۱- صبر و تصوف.....
۳۵۵.....	۱-۷-۱۲- صبر و بزرگ‌شمردن حرمت خدا.....
۳۵۵.....	۱-۷-۱۳- صبر و واگذارکردن کار به خدا.....
۳۵۵.....	۱-۷-۱۴- صبر و تقوی.....
۳۵۹.....	۱-۷-۱۵- صبر و تواضع.....
۳۵۹.....	۱-۷-۱۶- صبر و توحید.....
۳۵۹.....	۱-۷-۱۷- صبر و توکل.....
۳۶۱.....	۱-۷-۱۸- صبر و جهاد ر.به: شناخت صبر از طریق مصادیق.....
۳۶۱.....	۱-۷-۱۹- صبر و آزادی.....
۳۶۱.....	۱-۷-۲۰- صبر و حفظ حد و مرزها.....
۳۶۱.....	۱-۷-۲۰-۱- ذکر حد و مرز و صبر با یکدیگر.....
۳۶۳.....	۱-۷-۲۱- صبر و حق.....
۳۶۳.....	۱-۷-۲۱-۱- ذکر حق و صبر با یکدیگر.....
۳۶۳.....	۱-۷-۲۱-۲- صبر و حلم ر.به: شناخت صبر از طریق مصادیق.....
۳۶۳.....	۱-۷-۲۲- صبر و حمد و سپاس.....
۳۶۳.....	۱-۷-۲۳- صبر و حیا.....
۳۶۳.....	۱-۷-۲۴- صبر و خشوع.....
۳۶۵.....	۱-۷-۲۵- صبر و ذکر.....
۳۶۵.....	۱-۷-۲۶- صبر و رضایت.....

﴿الفهرس﴾

- ٣٦٤ ١-٧-٢٦-١- ذِكْرُ الرِّضَا وَ الصَّبْرِ مَعاً
- ٣٧٠ ١-٧-٢٦-٢- الرِّضَا بِالصَّبْرِ
- ٣٧٠ ١-٧-٢٦-٣- الرِّضَا أَحْسَنُ مِنَ الصَّبْرِ
- ٣٧٢ ١-٧-٢٧-١- الصَّبْرُ وَ الرِّفْقُ
- ٣٧٢ ١-٧-٢٨-١- الصَّبْرُ وَ الزُّهْدُ رَاجِعٌ: مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ بِالْمَصَادِقِ
- ٣٧٢ ١-٧-٢٩-١- الصَّبْرُ وَ السَّتْرُ
- ٣٧٢ ١-٧-٣٠-١- الصَّبْرُ وَ السَّخَاةُ
- ٣٧٢ ١-٧-٣١-١- الصَّبْرُ وَ السَّلَامَةُ
- ٣٧٢ ١-٧-٣٢-١- الصَّبْرُ وَ السَّمَاخَةُ
- ٣٧٤ ١-٧-٣٣-١- الصَّبْرُ وَ الشَّرَافَةُ
- ٣٧٤ ١-٧-٣٤-١- الصَّبْرُ وَ الشُّكْرُ وَ رَاجِعٌ: مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ الْمَصَادِقِ
- ٣٧٤ ١-٧-٣٤-١- مُشَابَهَةُ الشُّكْرِ وَ الصَّبْرِ
- ٣٧٤ ١-٧-٣٤-١-١- مَنْ شَكَرَ كَمَنْ صَبَرَ
- ٣٧٤ ١-٧-٣٤-١-٢- مَنْ لَمْ يَصْبِرْ كَمَنْ لَمْ يَشْكُرْ، وَ مَنْ لَمْ يَشْكُرْ كَمَنْ لَمْ يَصْبِرْ
- ٣٧٤ ١-٧-٣٤-١-٣- أَجْرُ الشَّاكِرِينَ كَأَجْرِ الصَّابِرِينَ
- ٣٧٤ ١-٧-٣٤-١-٤- شُكْرُ الصَّابِرِينَ وَ صَبْرُ الشَّاكِرِينَ
- ٣٧٤ ١-٧-٣٤-١-٥- مَنْ صَبَرَ آعَظَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ
- ٣٧٤ ١-٧-٣٤-١-٦- الْإِيمَانُ نِصْفَانِ نِصْفُ فِي الصَّبْرِ وَ نِصْفُ فِي الشُّكْرِ
- ٣٧٤ ١-٧-٣٤-١-٧- الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ، مِنْ مَصَادِقِ الشُّكْرِ
- ٣٧٨ ١-٧-٣٤-١-٨- ذِكْرُ الشُّكْرِ وَ الصَّبْرِ مَعاً
- ٣٨٠ ١-٧-٣٤-٢-١- الْفُرُوقُ بَيْنَ الشُّكْرِ وَ الصَّبْرِ
- ٣٨٠ ١-٧-٣٤-٢-٢- الشُّكْرُ بِالْقَلْبِ، الصَّبْرُ بِالْبَدَنِ
- ٣٨٢ ١-٧-٣٤-٢-٣- إِسْتِدَامَةُ النُّعْمَةِ بِالشُّكْرِ وَ إِرْتِجَاعُ فَائِتِهَا بِالصَّبْرِ
- ٣٨٢ ١-٧-٣٤-٢-٤- إِيْلَاهُ الصَّبْرِ، إِيزَاعُ وَ طَوْقُ الشُّكْرِ
- ٣٨٢ ١-٧-٣٤-٢-٥- دَوَامُ الشُّكْرِ، عَظَمَةُ وَ لُزُومُ الصَّبْرِ
- ٣٨٢ ١-٧-٣٤-٢-٦- الْبَلَاءُ، الْكَرْبُ وَ الْتَأَوُّهُ وَ الْمَنْعُ، مَوْضِعُ الصَّبْرِ لِلْعَامَّةِ، وَ لَكِنْ مَوْضِعُ الشُّكْرِ لِلْأَوَّلِيَاءِ
- ٣٨٤ ١-٧-٣٤-٢-٧-١- إِنْ أَبُوبَ مِصْدَاقُ الصَّبْرِ وَ آلَ دَاوُدَ مِصْدَاقُ الشُّكْرِ
- ٣٨٤ ١-٧-٣٤-٢-٧-٢- الشُّكْرُ عَلَى الرِّخَاءِ وَ الْمَخْبُوبِ، الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ وَ الْمَكْرُوهِ
- ٣٨٤ ١-٧-٣٤-٢-٧-٣- الشُّكْرُ عَلَى الْيَدَايِ، الصَّبْرُ عَلَى الْأَذَى
- ٣٨٤ ١-٧-٣٤-٢-٧-٤- الشُّكْرُ عَلَى الْإِلَهِ، الصَّبْرُ عَلَى الدَّوَاهِي
- ٣٨٤ ١-٧-٣٤-٢-٧-٥- الشُّكْرُ عَلَى الْحَلَالِ، الصَّبْرُ عَلَى الْحَرَامِ
- ٣٨٤ ١-٧-٣٤-٢-٧-٦- الشُّكْرُ عَلَى الْخَيْرِ، الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ
- ٣٨٤ ١-٧-٣٤-٢-٧-٧- الشُّكْرُ فِي الرِّخَاءِ، الصَّبْرُ فِي الْبَلَاءِ

﴿فهرست﴾

۳۶۵.....	۱-۷-۲۶-۱- ذکر رضایت و صبر با یکدیگر
۳۷۱.....	۱-۷-۲۶-۲- رضایت به صبر
۳۷۱.....	۱-۷-۲۶-۳- رضایت، بهتر از صبر است
۳۷۳.....	۱-۷-۲۷- صبر و نرمی
۳۷۳.....	۱-۷-۲۸- صبر و زهد ربه: شناخت صبر از طریق مصادیق
۳۷۳.....	۱-۷-۲۹- صبر و پرده‌پوشی
۳۷۳.....	۱-۷-۳۰- صبر و سخاوت
۳۷۳.....	۱-۷-۳۱- صبر و سلامت
۳۷۳.....	۱-۷-۳۲- صبر و بزرگواری
۳۷۵.....	۱-۷-۳۳- صبر و شرافت
۳۷۵.....	۱-۷-۳۴- صبر و شکر ربه: شناخت صبر از طریق مصادیق
۳۷۵.....	۱-۷-۳۴-۱- مشابیهت (همانندی) صبر و شکر
۳۷۵.....	۱-۷-۳۴-۱-۱- کسی که شکر می‌کند مانند کسی است که صبر می‌کند
۳۷۵.....	۱-۷-۳۴-۱-۲- کسی که صبر نمی‌کند مانند کسی است که شکر نمی‌کند و کسی که شکر نمی‌کند مانند کسی است که صبر نمی‌کند
۳۷۵.....	۱-۷-۳۴-۱-۳- پاداش شکرکنندگان، همانند پاداش صابران است
۳۷۷.....	۱-۷-۳۴-۱-۴- شکر صابرین و صبر شاکرین
۳۷۷.....	۱-۷-۳۴-۱-۵- کسی که صبر کند، خداوند پاداش شاکرین را به او عطا می‌کند
۳۷۷.....	۱-۷-۳۴-۱-۶- ایمان دو نیمه دارد، نیم آن در صبر و نیم آن در شکر است
۳۷۷.....	۱-۷-۳۴-۱-۷- صبر در بلا از مصادیق شکر است
۳۷۹.....	۱-۷-۳۴-۱-۸- ذکر شکر و صبر با یکدیگر
۳۸۱.....	۱-۷-۳۴-۲- تفاوت‌های بین شکر و صبر
۳۸۱.....	۱-۷-۳۴-۲-۱- شکر با قلب است و صبر با بدن
۳۸۱.....	۱-۷-۳۴-۲-۲- تداوم نعمت بستگی به شکر آن نعمت دارد و بازگشت دوباره‌ی نعمتی که از دست رفته با صبر امکان‌پذیر است
۳۸۳.....	۱-۷-۳۴-۲-۳- الهام‌شدن صبر و شکر
۳۸۳.....	۱-۷-۳۴-۲-۴- تداوم شکر، عظمت و ضرورت صبر
۳۸۳.....	۱-۷-۳۴-۲-۵- بلا، اندوه و رنج و محرومیت برای عموم، محل صبر است، برای اولیا محل شکر
۳۸۵.....	۱-۷-۳۴-۲-۶- حضرت ایوب مصداق صبر است و آل داود مصداق شکر
۳۸۵.....	۱-۷-۳۴-۲-۷- شکر در آسایش و فراخی زندگی است و صبر در بلا و مصیبت
۳۸۵.....	۱-۷-۳۴-۲-۷-۱- شکر در هنگام کمک و یاری دیگران است و صبر در هنگام اذیت و آزار دیگران
۳۸۵.....	۱-۷-۳۴-۲-۷-۲- شکر در هنگام نعمت است و صبر در هنگام سختی و بلا
۳۸۷.....	۱-۷-۳۴-۲-۷-۳- شکر بر حلال است و صبر بر حرام
۳۸۷.....	۱-۷-۳۴-۲-۷-۴- شکر در خوبی و خوشی است و صبر در مصیبت و گرفتاری
۳۸۷.....	۱-۷-۳۴-۲-۷-۵- شکر در هنگام خوشی و آسایش و صبر در هنگام بلا و سختی

﴿الفهرس﴾

٣٨٨	 الشُّكْرُ عَلَى الرَّخَاءِ، الصَّبْرُ عَلَى الْجُوعِ
٣٨٨	 الشُّكْرُ فِي الرَّخَاءِ، الصَّبْرُ فِي الْمَكَارِهِ
٣٩٠	 الشُّكْرُ فِي السَّرَّاءِ، الصَّبْرُ فِي الْبَلَاءِ
٣٩٠	 الشُّكْرُ فِي السَّرَّاءِ، الصَّبْرُ فِي الضَّرَّاءِ
٣٩٠	 الشُّكْرُ عَلَى السُّرُورِ، الصَّبْرُ عَلَى السَّوِّءِ
٣٩٠	 الشُّكْرُ عَلَى الْعَطَاءِ، الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ
٣٩٤	 الشُّكْرُ عَلَى الْعَطَاءِ، الصَّبْرُ عَلَى الْمَنْعِ
٣٩٤	 الشُّكْرُ عَلَى الْغِنَى، الصَّبْرُ عَلَى الْبُلُوَى
٣٩٤	 الشُّكْرُ عَلَى الْغِنَى، الصَّبْرُ عَلَى الشَّدَّةِ
٣٩٤	 الشُّكْرُ عَلَى الْغِنَى، الصَّبْرُ عَلَى الْفَقْرِ
٣٩٦	 الشُّكْرُ عَلَى مَا آتَيْتَنِي، الصَّبْرُ عَلَى مَا أَبْلَيْتَنِي
٣٩٦	 الشُّكْرُ عَلَى الْمَحْبُوبِ، الصَّبْرُ عَلَى الْمَكْرُوهِ
٣٩٦	 الشُّكْرُ عَلَى الْمُعَافَاةِ، الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ
٣٩٦	 الشُّكْرُ عَلَى النَّعْمَاءِ، الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ
٤٠٠	 الشُّكْرُ عَلَى النَّعْمَةِ، الصَّبْرُ عِنْدَ الشَّدَّةِ
٤٠٠	 الشُّكْرُ عَلَى النَّعْمَاءِ، الصَّبْرُ عِنْدَ الضَّرَّاءِ
٤٠٠	 الشُّكْرُ عَلَى النَّعْمَةِ، الصَّبْرُ عَلَى الطَّاعَةِ وَالْمَعْصِيَةِ وَالْإِحْكَامِ
٤٠٠	
٤٠٠	 الشُّكْرُ عَلَى النَّعْمَةِ، الصَّبْرُ عَلَى النَّازِلَةِ
٤٠٢	 الشُّكْرُ عَلَى الْوَلَايَةِ، الصَّبْرُ عَلَى الْأَذَى لِلْوَلَايَةِ
٤٠٢	 الْحَالُ الَّتِي تُوجِبُ الشُّكْرَ أَفْضَلُ مِنَ الْحَالِ الَّتِي تُوجِبُ الصَّبْرَ
٤٠٢	 الصَّبْرُ وَالشُّوقُ
٤٠٢	 الشُّوقُ مِنْ شَعَبِ الصَّبْرِ
٤٠٢	 ذِكْرُ الشُّوقِ وَالصَّبْرِ مَعًا
٤٠٢	 الصَّبْرُ وَالصِّدْقُ
٤٠٤	 الصَّبْرُ وَالصَّلَاةُ
٤٠٤	 ذِكْرُ الصَّلَاةِ وَالصَّبْرِ مَعًا
٤٠٦	 الصَّبْرُ وَالطَّاعَةُ رَاجِعٌ: مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ الْمَصَادِقِ
٤٠٨	 الصَّبْرُ وَالْعَدْلُ
٤٠٨	 الصَّبْرُ وَالْعِزَّةُ
٤٠٨	 الصَّبْرُ وَالْعِلْمُ
٤١٠	 الصَّبْرُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ
٤١٠	 الصَّبْرُ وَغَضُّ الْبَصَرِ
٤١٢	 الصَّبْرُ وَالْفَقْرُ

﴿فهرست﴾

۳۸۹-۱-۷-۳۴-۲-۷-۶	شکر در هنگام خوشی و آسایش و صبر در هنگام گرسنگی و فقر
۳۸۹-۱-۷-۳۴-۲-۷-۷	شکر در هنگام خوشی و آسایش است و صبر در سختی‌ها
۳۹۱-۱-۷-۳۴-۲-۷-۸	شکر در هنگام رفاه است و صبر در هنگام بلا
۳۹۱-۱-۷-۳۴-۲-۷-۹	شکر در هنگام رفاه است و صبر در هنگام سختی
۳۹۱-۱-۷-۳۴-۲-۷-۱۰	شکر در شادی است و صبر در امور ناگوار
۳۹۱-۱-۷-۳۴-۲-۷-۱۱	شکر بر بخشش است و صبر بر بلا
۳۹۵-۱-۷-۳۴-۲-۷-۱۲	شکر بر بخشش است و صبر بر بخل
۳۹۵-۱-۷-۳۴-۲-۷-۱۳	شکر در زمان توانگری و دارایی و صبر در زمان مصیبت
۳۹۵-۱-۷-۳۴-۲-۷-۱۴	شکر در هنگام توانگری است و صبر در هنگام شدت و سختی
۳۹۵-۱-۷-۳۴-۲-۷-۱۵	شکر در هنگام دارایی است و صبر در هنگام فقر و نداری
۳۹۷-۱-۷-۳۴-۲-۷-۱۶	شکر بر آنچه عطا می‌شود و صبر بر آنچه داده نمی‌شود
۳۹۷-۱-۷-۳۴-۲-۷-۱۷	شکر بر آنچه عطا می‌شود و صبر بر آنچه داده نمی‌شود
۳۹۷-۱-۷-۳۴-۲-۷-۱۸	شکر در تندرستی است و صبر در بلا
۳۹۷-۱-۷-۳۴-۲-۷-۱۹	شکر در نعمت است و صبر در بلا
۴۰۱-۱-۷-۳۴-۲-۷-۲۰	شکر در هنگام نعمت و آسایش و صبر در هنگام سختی
۴۰۱-۱-۷-۳۴-۲-۷-۲۱	شکر در هنگام نعمت و شادکامی و صبر در هنگام بدبختی
۴۰۱-۱-۷-۳۴-۲-۷-۲۲	شکر در هنگام وفور نعمت است و صبر در هنگام اطاعت از فرمان الهی و ترک معصیت و حکمت الهی است
۴۰۱-۱-۷-۳۴-۲-۷-۲۳	شکر در هنگام وفور نعمت است و صبر در هنگام سختی‌های روزگار
۴۰۱-۱-۷-۳۴-۲-۷-۲۴	شکر به خاطر قبول ولایت است و صبر در هنگام آزار و اذیت کشیدن در راه ولایت
۴۰۳-۱-۷-۳۴-۳	حالتی که موجب شکر شود بهتر از حالتی است که موجب صبر می‌شود
۴۰۳-۱-۷-۳۵	صبر و اشتیاق
۴۰۳-۱-۷-۳۵-۱	اشتیاق از شاخه‌های صبر است
۴۰۳-۱-۷-۳۵-۲	ذکر صبر و اشتیاق با یکدیگر
۴۰۳-۱-۷-۳۶	صبر و راستگویی
۴۰۵-۱-۷-۳۷	صبر و نماز
۴۰۵-۱-۷-۳۷-۱	ذکر صبر و نماز با یکدیگر
۴۰۷-۱-۷-۳۸	صبر و اطاعت ربه: شناخت صبر از طریق مصداق‌هایش
۴۰۹-۱-۷-۳۹	صبر و عدالت
۴۰۹-۱-۷-۴۰	صبر و عزت
۴۰۹-۱-۷-۴۱	صبر و علم
۴۱۱-۱-۷-۴۲	صبر و عمل صالح
۴۱۱-۱-۷-۴۳	صبر و پایین انداختن نگاه (چشم‌پوشی)
۴۱۳-۱-۷-۴۴	صبر و فقر

﴿الفهرس﴾

٤١٢	١-٧-٤٥- الصَّبْرُ وَالْقَنَاعَةُ.....
٤١٢	١-٧-٤٥-١ الصَّبْرُ قَنَاعَةٌ.....
٤١٢	١-٧-٤٥-٢ الصَّبْرُ وَالْقَنَاعَةُ مِنْ فُؤَى الْعَقْلِ.....
٤١٢	١-٧-٤٥-٣ ذِكْرُ الْقَنَاعَةِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
٤١٤	١-٧-٤٦- الصَّبْرُ وَالْكِتْمَانُ.....
٤١٤	١-٧-٤٦-١ ذِكْرُ الْكِتْمَانِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
٤١٦	١-٧-٤٦-٢ الصَّبْرُ عَلَى الْكِتْمَانِ.....
٤١٦	١-٧-٤٧- الصَّبْرُ وَالْمَعْرِفَةُ.....
٤١٦	١-٧-٤٧-١ ذِكْرُ الْمَعْرِفَةِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
٤١٦	١-٧-٤٨- الصَّبْرُ وَالْمَغْفِرَةُ.....
٤١٨	١-٧-٤٩- الصَّبْرُ وَالنَّصِيحَةُ.....
٤١٨	١-٧-٥٠- الصَّبْرُ وَالْهَجْرَةُ.....
٤١٨	١-٧-٥١- الصَّبْرُ وَالْوَرَعُ.....
٤١٨	١-٧-٥١-١ ذِكْرُ الْوَرَعِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
٤٢٠	١-٧-٥٢- الصَّبْرُ وَالْوَفَاءُ.....
٤٢٠	١-٧-٥٣- الصَّبْرُ وَالْوَقَارُ.....
٤٢٠	١-٧-٥٣-١ ذِكْرُ الْوَقَارِ وَالصَّبْرِ مَعًا.....
٤٢٠	١-٧-٥٤- الصَّبْرُ وَالْيَقِينُ رَاجِعٌ: مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ الْمَصَادِقِ.....
٤٢٠	١-٨- مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ الْفُرُوعِ وَالشَّعَبِ.....
٤٢٠	١-٨-١- مِنْ آيَةِ فُرُوعِ شَعَبِ الصَّبْرِ؟.....
٤٢٠	١-٨-١-١- الْإِيمَانُ.....
٤٢٠	١-٨-١-٢- الْإِسْلَامُ.....
٤٢٢	١-٨-١-٣- الْبِرُّ.....
٤٢٢	١-٨-١-٤- التَّصَوُّفُ.....
٤٢٢	١-٨-١-٥- الدِّينُ.....
٤٢٢	١-٨-١-٦- الْعَفَافُ.....
٤٢٢	١-٨-١-٧- الْعَقْلُ.....
٤٢٤	١-٨-١-٨- الْقَلْبُ.....
٤٢٤	١-٨-٢- مَا هِيَ الْفُرُوعُ الَّتِي تَشَعَّبُ مِنَ الصَّبْرِ؟.....
٤٢٤	١-٩- مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ أَدَوَاتِهِ.....
٤٢٤	١-٩-١- عِلَامَاتُ الصَّبْرِ وَالصَّابِرِ.....
٤٢٦	١-٩-٢- مَا هُوَ مَذْلُولُ الصَّبْرِ؟.....
٤٢٦	١-٩-٢-١- الْإِيمَانُ.....
٤٢٦	١-٩-٢-٢- حُبُّ اللَّهِ.....
٤٢٦	١-٩-٢-٣- الْحُرِّيَّةُ.....

﴿فهرست﴾

۴۱۳.....	۱-۷-۴۵ صبر و قناعت.....
۴۱۳.....	۱-۷-۴۵-۱ صبر، همان قناعت کردن است.....
۴۱۳.....	۱-۷-۴۵-۲ صبر و قناعت از نیروهای عقل می‌باشند.....
۴۱۳.....	۱-۷-۴۵-۳ ذکر صبر و قناعت با یکدیگر.....
۴۱۵.....	۱-۷-۴۶ صبر و رازداری.....
۴۱۵.....	۱-۷-۴۶-۱ ذکر صبر و رازداری با یکدیگر.....
۴۱۷.....	۱-۷-۴۶-۲ صبر بر رازداری.....
۴۱۷.....	۱-۷-۴۷ صبر و معرفت.....
۴۱۷.....	۱-۷-۴۷-۱ ذکر صبر و معرفت با یکدیگر.....
۴۱۷.....	۱-۷-۴۸ صبر و مغفرت الهی.....
۴۱۹.....	۱-۷-۴۹ صبر و نصیحت.....
۴۱۹.....	۱-۷-۵۰ صبر و هجرت کردن.....
۴۱۹.....	۱-۷-۵۱ صبر و پارسایی.....
۴۱۹.....	۱-۷-۵۱-۱ ذکر صبر و پارسایی با یکدیگر.....
۴۲۱.....	۱-۷-۵۲ صبر و وفاداری.....
۴۲۱.....	۱-۷-۵۳ صبر و وقار.....
۴۲۱.....	۱-۷-۵۳-۱ ذکر صبر و وقار با یکدیگر.....
۴۲۱.....	۱-۷-۵۴ ذکر صبر و یقین ربه: شناخت صبر از طریق مصداقهایش.....
۴۲۱.....	۱-۸- شناخت صبر از طریق شاخه‌ها و بخش‌های آن.....
۴۲۱.....	۱-۸-۱ صبر از کدام شاخه منشعب می‌شود.....
۴۲۱.....	۱-۸-۱-۱ ایمان.....
۴۲۱.....	۱-۸-۱-۲ اسلام.....
۴۲۳.....	۱-۸-۱-۳ نیکی.....
۴۲۳.....	۱-۸-۱-۴ تصوف.....
۴۲۳.....	۱-۸-۱-۵ دین.....
۴۲۳.....	۱-۸-۱-۶ عفاف.....
۴۲۳.....	۱-۸-۱-۷ عقل.....
۴۲۵.....	۱-۸-۱-۸ قلب.....
۴۲۵.....	۱-۸-۲ بخشهایی که از صبر منشعب می‌شوند کدامند؟.....
۴۲۵.....	۱-۹- شناخت صبر از طریق ابزارهایش.....
۴۲۵.....	۱-۹-۱ نشانه‌های صبر و انسان صبور.....
۴۲۷.....	۱-۹-۲ مفهوم صبر چیست؟.....
۴۲۷.....	۱-۹-۲-۱ ایمان.....
۴۲۷.....	۱-۹-۲-۲ عشق الهی.....
۴۲۷.....	۱-۹-۲-۳ آزادی.....

﴿الفهرس﴾

٤٢٦	 حُسْنُ السَّجِيَّةِ ١-٩-٢-٤
٤٢٦	 السِّيَادَةُ ١-٩-٢-٥
٤٢٦	 الشُّكْرُ ١-٩-٢-٦
٤٢٨	 شِيعَةُ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ ١-٩-٢-٧
٤٣٠	 قُوَّةُ الْعَقْلِ ١-٩-٢-٨
٤٣٠	 التَّقْوَى ١-٩-٢-٩
٤٣٠	 مُتَعَلِّقَاتُ الصَّبْرِ ١-٩-٣
٤٣٠	 آدَبُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-١
٤٣٠	 أَصْلُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٢
٤٣٢	 أَهْلُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٣
٤٣٦	 بَابُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٤
٤٣٦	 بَحْرُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٥
٤٣٦	 تَفْسِيرُ الصَّبْرِ رَاجِعٌ: مَعَانِي الصَّبْرِ ١-٩-٣-٦
٤٣٦	 ثَوْبُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٧
٤٣٦	 جُنَّةُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٨
٤٣٦	 حَقُّ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٩
٤٣٨	 حُلُوُّ الصَّبْرِ ١-٩-٣-١٠
٤٣٨	 خِلَافُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-١١
٤٣٨	 خِلَاقُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-١٢
٤٣٨	 دَرَجَةُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-١٣
٤٣٨	 رَأْسُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-١٤
٤٣٨	 سِجْنُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-١٥
٤٤٠	 شَهْرُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-١٦
٤٤٠	 عَدُوُّ الصَّبْرِ ١-٩-٣-١٧
٤٤٠	 غُرُوقُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-١٨
٤٤٢	 عَزِيمَةُ الصَّبْرِ، عَزَائِمُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-١٩
٤٤٢	 غُصَصُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٢٠
٤٤٤	 فَضِيلَةُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٢١
٤٤٤	 قُنُوتُ الصَّابِرِينَ ١-٩-٣-٢٢
٤٤٤	 مَرَكَبُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٢٣
٤٤٤	 مَرُوءَةُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٢٤
٤٤٦	 مَعْدِنُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٢٥
٤٤٦	 مَنَزَلَةُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٢٦
٤٤٦	 مَوْطِنُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٢٧
٤٤٦	 نُورُ الصَّبْرِ ١-٩-٣-٢٨

﴿فهرست﴾

۴۲۷.....	۱-۹۲-۴ اخلاق نیک
۴۲۷.....	۱-۹۲-۵ سروری (آقایی)
۴۲۷.....	۱-۹۲-۶ شکر
۴۲۹.....	۱-۹۲-۷ علامت شیعه‌ی علی علیه السلام
۴۳۱.....	۱-۹۲-۸ نیروی عقل
۴۳۱.....	۱-۹۲-۹ تقوی
۴۳۱.....	۱-۹۳ متعلقات صبر
۴۳۱.....	۱-۹۳-۱ ادب صبرکردن
۴۳۱.....	۱-۹۳-۲ ریشه‌ی صبر
۴۳۳.....	۱-۹۳-۳ صبر پیشگان
۴۳۷.....	۱-۹۳-۴ فصل صبر
۴۳۷.....	۱-۹۳-۵ دریای صبر
۴۳۷.....	۱-۹۳-۶ تفسیر صبر ربه: معانی صبر
۴۳۷.....	۱-۹۳-۷ لباس صبر
۴۳۷.....	۱-۹۳-۸ سپر صبر
۴۳۷.....	۱-۹۳-۹ حقیقت صبر
۴۳۹.....	۱-۹۳-۱۰ شیرینی صبر
۴۳۹.....	۱-۹۳-۱۱ ضد صبر
۴۳۹.....	۱-۹۳-۱۲ خوی و سرشت صبر
۴۳۹.....	۱-۹۳-۱۳ درجه‌ی صبر
۴۳۹.....	۱-۹۳-۱۴ رأس صبر
۴۳۹.....	۱-۹۳-۱۵ زندان صبر
۴۴۱.....	۱-۹۳-۱۶ ماه صبر
۴۴۱.....	۱-۹۳-۱۷ دشمن صبر
۴۴۱.....	۱-۹۳-۱۸ ریشه‌های صبر
۴۴۳.....	۱-۹۳-۱۹ تصمیم بر صبر
۴۴۳.....	۱-۹۳-۲۰ اندوه صبر
۴۴۵.....	۱-۹۳-۲۱ فضیلت صبر
۴۴۵.....	۱-۹۳-۲۲ ذکر قنوت صابران
۴۴۵.....	۱-۹۳-۲۳ وسیله‌ی سواری صبر
۴۴۵.....	۱-۹۳-۲۴ جوانمردی صبر
۴۴۷.....	۱-۹۳-۲۵ معدن صبر
۴۴۷.....	۱-۹۳-۲۶ منزلت صبر
۴۴۷.....	۱-۹۳-۲۷ جایگاه صبر
۴۴۷.....	۱-۹۳-۲۸ نورانیت صبر

﴿الفهرس﴾

٢٩-٣-٩-١-يَمِينُ الصَّبْرِ.....	٤٤٦
١٠-١-أَقْسَامُ الصَّبْرِ وَدَرَجَاتُهُ.....	٤٤٨
١-١٠-١-مَبْدَأُ وَجُودِ الْمَرَاتِبِ الْمُخْتَلِفَةِ لِلصَّبْرِ.....	٤٤٨
١-١٠-٢-الْإِصْطِبَارُ.....	٤٤٨
١-١٠-٣-أَهْوَنُ الصَّبْرِ.....	٤٥٠
١-١٠-٤-التَّصَابُرُ.....	٤٥٠
١-١٠-٥-التَّصَبُّرُ وَرَاجِعُ التَّعْوِيدِ، التَّحْمِيلِ، سِيَاسَةِ النَّفْسِ.....	٤٥٢
١-١٠-٦-المُصَابَرَةُ.....	٤٥٦
١-١٠-٧-صَبْرُ آلِ مُحَمَّدٍ ﷺ.....	٤٥٨
١-١٠-٨-صَبْرُ بَيْنَ.....	٤٥٨
١-١٠-٩-صَبْرٌ جَمِيلٌ وَأَجْمَلُ الصَّبْرِ.....	٤٥٨
١-١٠-٩-١-صَبْرٌ جَمِيلٌ.....	٤٥٨
١-١٠-٩-٢-أَجْمَلُ الصَّبْرِ.....	٤٦٤
١-١٠-١٠-صَبْرٌ حَسَنٌ، حُسْنُ الصَّبْرِ، أَحْسَنُ الصَّبْرِ.....	٤٦٤
١-١٠-١٠-١-صَبْرٌ حَسَنٌ.....	٤٦٤
١-١٠-١٠-٢-حُسْنُ الصَّبْرِ.....	٤٦٤
١-١٠-١٠-٣-أَحْسَنُ الصَّبْرِ.....	٤٦٦
١-١٠-١١-حَقُّ الصَّبْرِ.....	٤٦٨
١-١٠-١٢-خَيْرُ الصَّبْرِ.....	٤٦٨
١-١٠-١٣-صَلَابَةُ الصَّبْرِ.....	٤٦٨
١-١٠-١٤-ضَعْفُ الصَّبْرِ، أَضْعَفُ الصَّبْرِ.....	٤٦٨
١-١٠-١٤-١-ضَعْفُ الصَّبْرِ.....	٤٦٨
١-١٠-١٤-٢-أَضْعَفُ الصَّبْرِ.....	٤٦٨
١-١٠-١٥-أَعْجَبُ الصَّبْرِ.....	٤٦٨
١-١٠-١٦-أَعْظَمُ الصَّبْرِ.....	٤٧٠
١-١٠-١٧-أَعْلَى الصَّبْرِ.....	٤٧٠
١-١٠-١٨-أَفْضَلُ الصَّبْرِ.....	٤٧٠
١-١٠-١٩-قِلَّةُ الصَّبْرِ.....	٤٧٢
١-١٠-٢٠-الصَّبْرُ الْمَتِينُ.....	٤٧٤
١-١٠-٢١-صَبْرٌ يَسِيرٌ، أَيْسَرُ الصَّبْرِ.....	٤٧٤
١-١٠-٢١-١-صَبْرٌ يَسِيرٌ.....	٤٧٤
١-١٠-٢١-٢-أَيْسَرُ الصَّبْرِ.....	٤٧٤
١-١٠-٢٢-الصَّبْرُ مَعَ بَعْضِ الْفَضَائِلِ.....	٤٧٤
١-١٠-٢٢-١-صَبْرٌ مَعَ الْحَمْدِ.....	٤٧٤
١-١٠-٢٢-٢-صَبْرٌ مَعَ الدُّعَاءِ وَ الصَّلَاةِ.....	٤٧٤

﴿فهرست﴾

۴۴۷.....	۱-۹۳-۲۹- سوگند صبر
۴۴۹.....	۱-۱۰- اقسام صبر و درجات آن
۴۴۹.....	۱-۱۰-۱- منشأ وجود درجات مختلف برای صبر
۴۴۹.....	۱-۱۰-۲- خود را به صبر واداشتن
۴۵۱.....	۱-۱۰-۳- پایین ترین درجه ی صبر
۴۵۱.....	۱-۱۰-۴- طاققت داشتن ر.به: عادت کردن، تکلیف، مدیریت نفس
۴۵۳.....	۱-۱۰-۵- تظاهر به بردباری
۴۵۷.....	۱-۱۰-۶- مقاومت (سوختن و ساختن)
۴۵۹.....	۱-۱۰-۷- صبر آل محمد (علیهم السلام)
۴۵۹.....	۱-۱۰-۸- صبر آشکار
۴۵۹.....	۱-۱۰-۹- صبر زیبا و زیباترین صبر
۴۵۹.....	۱-۱۰-۹-۱- صبر زیبا
۴۶۵.....	۱-۱۰-۹-۲- زیباترین صبر
۴۶۵.....	۱-۱۰-۱۰- صبر نیکو، نیکویی صبر، نیکوترین صبر
۴۶۵.....	۱-۱۰-۱۰-۱- صبر نیکو
۴۶۵.....	۱-۱۰-۱۰-۲- نیکویی صبر
۴۶۷.....	۱-۱۰-۱۰-۳- نیکوترین صبر
۴۶۹.....	۱-۱۰-۱۱- حق صبر
۴۶۹.....	۱-۱۰-۱۲- بهترین صبر
۴۶۹.....	۱-۱۰-۱۳- صلابت صبر
۴۶۹.....	۱-۱۰-۱۴- ضعف صبر، ضعیف ترین صبر
۴۶۹.....	۱-۱۰-۱۴-۱- ضعف صبر
۴۶۹.....	۱-۱۰-۱۴-۲- ضعیف ترین صبر
۴۶۹.....	۱-۱۰-۱۵- عجیب ترین نوع صبر
۴۷۱.....	۱-۱۰-۱۶- عظیم ترین نوع صبر
۴۷۱.....	۱-۱۰-۱۷- بالاترین مرتبه ی صبر
۴۷۱.....	۱-۱۰-۱۸- بهترین نوع صبر
۴۷۳.....	۱-۱۰-۱۹- کم بودن صبر
۴۷۵.....	۱-۱۰-۲۰- صبر قاطع و محکم
۴۷۵.....	۱-۱۰-۲۱- کمترین صبر
۴۷۵.....	۱-۱۰-۲۱-۱- صبر کم
۴۷۵.....	۱-۱۰-۲۱-۲- کمترین صبر
۴۷۵.....	۱-۱۰-۲۲- صبر همراه با برخی از فضیلت ها
۴۷۵.....	۱-۱۰-۲۲-۱- صبر همراه با حمد و ستایش
۴۷۵.....	۱-۱۰-۲۲-۲- صبر همراه با نماز و دعا

﴿الفهرس﴾

٤٧٤	١-١٠-٢٢-٣ - صَبْرٌ مَعَ الْوَقَارِ وَ السَّكِينَةِ
٤٧٤	١-١٠-٢٢-٤ - صَبْرٌ مَعَ الْيَقِينِ
٤٧٤	١-١١ - حَدُّ الصَّبْرِ
٤٧٤	١-١١-١ - الإِجْتِهَادُ
٤٧٤	١-١١-١-١ - ذِكْرُ الإِجْتِهَادِ وَ الصَّبْرِ مَعاً
٤٧٨	١-١١-٢ - الإِسْطِطَاعَةُ
٤٧٨	١-١١-٣ - الإِصْرَارُ عَلَى الصَّبْرِ
٤٧٨	١-١١-٤ - الإِطَالَةُ
٤٧٨	١-١١-٥ - إِيدَاءُ الصَّبْرِ
٤٧٨	١-١١-٦ - تَحْمِيلُ الصَّبْرِ عَلَى النَّفْسِ
٤٧٨	١-١١-٧ - تَعْوِيدُ النَّفْسِ عَلَى الصَّبْرِ
٤٧٨	١-١١-٨ - تَوْطِينُ النَّفْسِ عَلَى الصَّبْرِ
٤٨٠	١-١١-٩ - جِدُّ الصَّبْرِ
٤٨٠	١-١١-٩-١ - ذِكْرُ الْجِدِّ وَ الصَّبْرِ مَعاً
٤٨٠	١-١١-١٠ - حَتَّى ...، إِلَى أَنْ ... وَ راجع: الفصل الرابع، الصَّبْرُ عَلَى الْقَضَاءِ وَ الْقَدَرِ
٤٨٢	١-١١-١٠-١ - إِلَى أَنْ تَجِدَ أَغْوَاناً
٤٨٢	١-١١-١٠-٢ - حَتَّى إِثْبَانِ النَّصْرِ
٤٨٢	١-١١-١٠-٣ - حَتَّى إِثْبَانِ الْيَقِينِ
٤٨٢	١-١١-١٠-٤ - حَتَّى أَظْهَرَ اللَّهُ عُدْرَهُ
٤٨٢	١-١١-١٠-٥ - حَتَّى الْإِنْتِقَامِ وَ الْإِنْتِصَارِ
٤٨٤	١-١١-١٠-٦ - حَتَّى لِنَقْضِ دَوْلِهِ الْبَاطِلِ
٤٨٤	١-١١-١٠-٧ - حَتَّى بُلُوغِ الْأَجَلِ
٤٨٤	١-١١-١٠-٨ - حَتَّى تَبْلُغَ الْكِتَابَ أَجَلَهُ
٤٨٤	١-١١-١٠-٩ - حَتَّى تَبْلُغَ الْمَحَنَ نَهَايَاتِهَا
٤٨٤	١-١١-١٠-١٠ - حَتَّى تَبَيَّنُوا
٤٨٤	١-١١-١٠-١١ - حَتَّى التَّغْيِيرِ
٤٨٤	١-١١-١٠-١٢ - حَتَّى تَوْفَانَا اللَّهُ
٤٨٤	١-١١-١٠-١٣ - حَتَّى الْجَوَازِ
٤٨٤	١-١١-١٠-١٤ - الرِّضَا - حَتَّى يَرْضَى اللَّهُ
٤٨٤	١-١١-١٠-١٥ - حَتَّى الرَّمْيِ
٤٨٤	١-١١-١٠-١٦ - حَتَّى سُفِكَ فِي طَاعَتِكَ دَمُهُ
٤٨٨	١-١١-١٠-١٧ - حَتَّى الْفَتْحِ
٤٨٨	١-١١-١٠-١٨ - حَتَّى يَأْتِيَهُ اللَّهُ بِالْفَرَجِ
٤٨٨	١-١١-١٠-١٩ - حَتَّى يَخْرُجَ الْفَرَجُ
٤٨٨	١-١١-١٠-٢٠ - حَتَّى لَا أَحِبَّ تَعْجِيلَ شَيْءٍ آخِرَتَهُ وَلَا أَحِبَّ تَأْخِيرَ شَيْءٍ عَجَلَتَهُ ...

﴿فهرست﴾

۴۷۵.....	۱-۱۰-۲۲-۳- صبر همراه با وقار و آرامش.....
۴۷۷.....	۱-۱۰-۲۲-۴- صبر همراه با یقین.....
۴۷۷.....	۱-۱۱- حدود و مرزهای صبر.....
۴۷۷.....	۱-۱۱-۱- تلاش.....
۴۷۷.....	۱-۱۱-۱- ذکر صبر و تلاش با یکدیگر.....
۴۷۹.....	۱-۱۱-۲- توانایی.....
۴۷۹.....	۱-۱۱-۳- اصرار بر صبر.....
۴۷۹.....	۱-۱۱-۴- طولانی کردن.....
۴۷۹.....	۱-۱۱-۵- نیکویی صبر.....
۴۷۹.....	۱-۱۱-۶- مجبور کردن نفس به صبر.....
۴۷۹.....	۱-۱۱-۷- عادت دادن نفس به صبر.....
۴۷۹.....	۱-۱۱-۸- آماده کردن نفس برای صبر.....
۴۸۱.....	۱-۱۱-۹- جدیت در صبر.....
۴۸۱.....	۱-۱۱-۹-۱- ذکر جدیت و صبر با یکدیگر.....
۴۸۱.....	۱-۱۱-۱۰- صبر تا اینکه... ر.به: فصل ۴، صبر بر قضا و قدر الهی.....
۴۸۳.....	۱-۱۱-۱۰-۱- تا اینکه یاورانی پیدا کنی.....
۴۸۳.....	۱-۱۱-۱۰-۲- تا زمان رسیدن کمک و یاری.....
۴۸۳.....	۱-۱۱-۱۰-۳- تا رسیدن به یقین.....
۴۸۳.....	۱-۱۱-۱۰-۴- تا زمانی که خداوند عذرش را برطرف کند.....
۴۸۳.....	۱-۱۱-۱۰-۵- تا زمان رسیدن انتقام و پیروزی.....
۴۸۵.....	۱-۱۱-۱۰-۶- تا انهدام حکومت باطل.....
۴۸۵.....	۱-۱۱-۱۰-۷- تا زمان رسیدن اجل.....
۴۸۵.....	۱-۱۱-۱۰-۸- تا زمانی که کتاب به پایان برسد (تا پایان کار).....
۴۸۵.....	۱-۱۱-۱۰-۹- تا زمانی که محنت و رنج به نهایت برسد.....
۴۸۵.....	۱-۱۱-۱۰-۱۰- تا آشکارشدن حقیقت.....
۴۸۵.....	۱-۱۱-۱۰-۱۱- تا قبل از شماتت شدن.....
۴۸۵.....	۱-۱۱-۱۰-۱۲- تا زمانی که خداوند ما را به جوار خود فرا خواند (مرگ).....
۴۸۷.....	۱-۱۱-۱۰-۱۳- تا زمانی که اجازه داده شود.....
۴۸۷.....	۱-۱۱-۱۰-۱۴- تا اینکه خدا خشنود شود.....
۴۸۷.....	۱-۱۱-۱۰-۱۵- تا شروع تهمت.....
۴۸۷.....	۱-۱۱-۱۰-۱۶- تا اینکه در راه طاعت تو خوش ریخته شود.....
۴۸۹.....	۱-۱۱-۱۰-۱۷- تا پیروزی.....
۴۸۹.....	۱-۱۱-۱۰-۱۸- تا زمانی که خدا گشایش فراهم کند.....
۴۸۹.....	۱-۱۱-۱۰-۱۹- تا زمان گشایش و آسودگی.....
۴۸۹.....	۱-۱۱-۱۰-۲۰- تا جایی که نه تعجیل عملی که آن را به تأخیر انداخته‌ای دوست داشته باشم و نه تأخیر آنچه را که در آن تعجیل کرده‌ای.....

﴿الفهرس﴾

٤٨٨	١٠-١١-١-٢١	حَتَّى نَقْدَمَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ
٤٩٠	١٠-١١-١-٢٢	حَتَّى كَادَ يَخْرُضُ
٤٩٠	١٠-١١-١-٢٣	حَتَّى اللَّقَاءِ
٤٩٤	١٠-١١-١-٢٤	حَتَّى يَأْذَنَ اللَّهُ لَهُ بِالْخُرُوجِ
٤٩٤	١٠-١١-١-٢٥	حَتَّى يَجِيءَ اللَّهُ بِالَّذِي تُرِيدُونَ
٤٩٤	١٠-١١-١-٢٦	حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ
٤٩٤	١٠-١١-١-٢٧	حَتَّى يَرُدَّهَا بِحُسْنِ عَزَائِهَا
٤٩٤	١٠-١١-١-٢٨	حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ بَيْنِي وَ بَيْنَ الْقَوْمِ بِالْحَقِّ
٤٩٤	١٠-١١-١-٢٩	حَتَّى يُنْزِلَ اللَّهُ الْأَمْرَ
٤٩٦	١٠-١١-١-٣٠	حَتَّى يَهْدِيَ النَّاسُ، وَ تَفْعَ الْقُلُوبُ مَوَاقِعَهَا
٤٩٦	١١-١١-١-١١	الدَّوَامُ
٤٩٦	١١-١١-١-١	دَوَامُ الصَّبْرِ
٤٩٦	١١-١١-١-٢	الصَّبْرُ الدَّائِمُ
٤٩٨	١١-١١-١-١٢	رِيَاضَةُ النَّفْسِ عَلَى الصَّبْرِ
٤٩٨	١١-١١-١-١٣	سِيَاسَةُ النَّفْسِ بِالصَّبْرِ
٤٩٨	١١-١١-١-١٤	شِدَّةُ الصَّبْرِ
٤٩٨	١١-١١-١-١٥	عَيْلُ صَبْرِي
٤٩٨	١١-١١-١-١٦	الطَّاقَةُ
٥٠٠	١١-١١-١-١٧	فَنَاءُ الصَّبْرِ
٥٠٠	١١-١١-١-١٨	كَثْرَةُ الصَّبْرِ
٥٠٠	١١-١١-١-١٩	لُزُومُ الصَّبْرِ
٥٠٠	١١-١١-١-٢٠	تَقْوُذُ الصَّبْرِ
٥٠٠	١٢-١-١-١٢	مَعْرِفَةُ وَتَحْدِيدُ الصَّبْرِ وَمَرَاتِبُهُ إِسْتِنَادًا لِلْجَمَاعَاتِ الَّتِي تَتَّسَمُ بِهَذِهِ الصِّفَةِ
٥٠٠	١٢-١-١-١	الأَبْرَارُ
٥٠٠	١٢-١-١-٢	صَبْرُ الْأَخْرَارِ
٥٠٢	١٢-١-١-٣	صَبْرُ الْأَكَّارِمِ
٥٠٢	١٢-١-١-٤	صَبْرُ الْحُكَمَاءِ
٥٠٢	١٢-١-١-٥	صَبْرُ الزَّاهِدِينَ
٥٠٢	١٢-١-١-٦	صَبْرُ الشَّاكِرِينَ
٥٠٢	١٢-١-١-٧	صَبْرُ الْعُلَمَاءِ
٥٠٢	١٢-١-١-٨	صَبْرُ اللَّتَّامِ
٥٠٢	١٢-١-١-٩	صَبْرُ الْمُجَاهِدِينَ
٥٠٢	١٢-١-١-١٠	صَبْرُ الْمُخْبِتِينَ
٥٠٤	١٢-١-١-١١	صَبْرُ النَّبَلَاءِ
٥٠٤	١٢-١-١-١٣	دَرَجَاتُ الصَّابِرِينَ

﴿فهرست﴾

۴۸۹.....	۲۱-۱۱-۱۰- تا آن که به سوی خدا برویم.....
۴۹۱.....	۲۲-۱۱-۱۰- تا جایی که تشویق می شود.....
۴۹۱.....	۲۳-۱۱-۱۰- تا آن که به دیدار (معشوق) برسد.....
۴۹۵.....	۲۴-۱۱-۱۰- تا زمانی که خداوند به او اجازه ی خروج (هجرت) بدهد.....
۴۹۵.....	۲۵-۱۱-۱۰- تا زمانی که خداوند آنچه را که می خواهید به شما اعطا کند.....
۴۹۵.....	۲۶-۱۱-۱۰- تا زمانی که خداوند درباره ی شما قضاوت کند و حکم بدهد.....
۴۹۵.....	۲۷-۱۱-۱۰- تا آن که آن را با برترین درجه ی صبر بازگرداند.....
۴۹۵.....	۲۸-۱۱-۱۰- تا آن که خداوند بین من و این قوم بر مبنای حق قضاوت کند.....
۴۹۵.....	۲۹-۱۱-۱۰- تا آن که خدا دستور خود را نازل کند.....
۴۹۷.....	۳۰-۱۱-۱۰- تا آن که مردم به آرامش برسند و قلب ها آرام گیرند.....
۴۹۷.....	۱۱-۱۱-۱۱- تداوم.....
۴۹۷.....	۱-۱۱-۱۱-۱- تداوم و ثبات صبر.....
۴۹۷.....	۲-۱۱-۱۱-۱- صبر دائمی (همیشگی).....
۴۹۹.....	۱۲-۱۱-۱۱- تمرین نفس و روح بر صبر کردن.....
۴۹۹.....	۱۳-۱۱-۱۱- اداره ی امور نفس به وسیله ی صبر.....
۴۹۹.....	۱۴-۱۱-۱۱- شدت صبر.....
۴۹۹.....	۱۵-۱۱-۱۱- صبرم تمام شد.....
۴۹۹.....	۱۶-۱۱-۱۱- توانایی.....
۵۰۱.....	۱۷-۱۱-۱۱- اتمام صبر.....
۵۰۱.....	۱۸-۱۱-۱۱- فراوانی صبر.....
۵۰۱.....	۱۹-۱۱-۱۱- لزوم و ضرورت صبر.....
۵۰۱.....	۲۰-۱۱-۱۱- تأثیر صبر.....
۵۰۱.....	۱۲-۱- شناخت و تعریف صبر با توجه به گروه هایی که با این صفت نام برده می شوند.....
۵۰۱.....	۱-۱۲-۱- صبر نیکوکاران.....
۵۰۱.....	۲-۱۲-۱- صبر انسان های آزاده.....
۵۰۳.....	۳-۱۲-۱- صبر انسان های کریم.....
۵۰۳.....	۴-۱۲-۱- صبر حکیمان.....
۵۰۳.....	۵-۱۲-۱- صبر زاهدان.....
۵۰۳.....	۶-۱۲-۱- صبر انسان های شاکر.....
۵۰۳.....	۷-۱۲-۱- صبر عالمان.....
۵۰۳.....	۸-۱۲-۱- صبر انسان های لثیم و پست.....
۵۰۳.....	۹-۱۲-۱- صبر مجاهدان.....
۵۰۳.....	۱۰-۱۲-۱- صبر انسان های متواضع و فروتن.....
۵۰۵.....	۱۱-۱۲-۱- صبر انسان های شریف.....
۵۰۵.....	۱۳-۱- درجات صابران.....

﴿الفهرس﴾

٥٠٤.....	١-١٣-١- صَبَّارٌ.....
٥٠٤.....	١-١٣-٢- صَبْرٌ.....
٥٠٤.....	١-١٣-٣- صَابِرٌ وَ صَبُورٌ.....
٥٠٦.....	١-١٣-٤- أَصْبَرُ.....
٥٠٨.....	الفصلُ الثَّانِي- أَقْسَامُ الصَّبْرِ، الصَّبْرُ يُنْقَسِمُ قَائِمٌ عَلَى.....
٥٠٨.....	٢-١-١- الصَّبْرُ عَلَى عَدَمِ إِرْتِكَابِ الْخَطِيئَةِ.....
٥٠٨.....	٢-١-١-١- الحِفَاطُ عَلَى الْحُدُودِ الْإِلَهِيَّةِ وَعَدَمُ تَجَاوُزِهَا، الْإِصْرَارُ عَلَى عَدَمِ إِرْتِكَابِ الْخَطِيئَةِ (الْخَطِيئَةُ، الذَّنْبُ، الْبَاطِلُ، الْحَرَامُ، الْمَظَالِمُ وَ...).....
٥٠٨.....	٢-١-١-١-١- الْمَعْصِيَةُ.....
٥١٦.....	٢-١-١-١-٢- الذَّنْبُ.....
٥١٦.....	٢-١-١-١-٣- الْحَرَامُ، الْمَحَارِمُ، مَحَارِمُ اللَّهِ، مَا حَرَّمَ اللَّهُ.....
٥١٦.....	٢-١-١-١-٣-١- الْحَرَامُ.....
٥١٨.....	٢-١-١-١-٣-٢- الْمَحَارِمُ، مَحَارِمُ اللَّهِ.....
٥٢٠.....	٢-١-١-١-٣-٣- مَا حَرَّمَ اللَّهُ.....
٥٢٠.....	٢-١-١-١-٤- شَهْوَةٌ، مَا تَشْتَهِي، شَهَوَاتُ الدُّنْيَا، الشَّهَوَاتُ الْحَلَالُ.....
٥٢٠.....	٢-١-١-١-٤-١- الشَّهْوَةُ.....
٥٢٢.....	٢-١-١-١-٤-٢- شَهَوَاتُ الدُّنْيَا.....
٥٢٢.....	٢-١-١-١-٤-٣- شَهْوَةُ الْفَرْجِ.....
٥٢٦.....	٢-١-١-١-٤-٤- الشَّهَوَاتُ الْحَلَالُ.....
٥٢٦.....	٢-١-١-١-٤-٥- عَمَّا تَشْتَهِي.....
٥٢٨.....	٢-١-١-١-٥- اللَّذَّةُ.....
٥٢٨.....	٢-١-١-١-٦- اللَّهْوُ.....
٥٢٨.....	٢-١-١-١-٧- سَمَاعُ الْمَلَاهِي.....
٥٢٨.....	٢-١-١-١-٨- الْإِعْرَاضُ عَنْ أَدَاءِ الْفَرَائِضِ.....
٥٢٨.....	٢-١-١-١-٩- الْمَظْلَمَةُ.....
٥٢٨.....	٢-١-١-١-١٠- الرُّئَاسَاتُ الْبَاطِلَةُ.....
٥٣٠.....	٢-١-١-١-١١- عَمَلٌ لَا صَبْرَ لَكَ عَلَى عِقَابِهِ.....
٥٣٠.....	٢-١-١-١-١٢- فِعْلٌ يُصَبِّرُهُمْ إِلَى النَّارِ.....
٥٣٠.....	٢-١-٢- حِفْظُ حُدُودِ اللَّهِ، عَدَمُ التَّجَاوُزِ مِنْهَا، تَدَاوُمُ الصَّبْرِ فِي الرَّخَاءِ، السَّرَّاءِ، الْعَافِيَةِ.....
٥٣٠.....	٢-١-٢-١- الصَّبْرُ فِي الرَّخَاءِ.....
٥٣٢.....	٢-١-٢-٢- السَّرَّاءُ.....
٥٣٢.....	٢-١-٢-٣- فِيمَا خَفَّ عَلَيْهِ.....
٥٣٢.....	٢-١-٢-٤- الْعَافِيَةُ.....
٥٣٤.....	٢-١-٢-٥- النُّعْمَةُ.....
٥٣٤.....	٢-١-٢-٦- النَّفْعُ.....

﴿فهرست﴾

۵۰۵.....	۱-۱۳-۱- بسیار صبور.....
۵۰۵.....	۱-۱۳-۲- بسیار صبور.....
۵۰۵.....	۱-۱۳-۳- شکبیا و صبور.....
۵۰۷.....	۱-۱۳-۴- صبورتر.....
۵۰۹.....	فصل ۲- اقسام صبر: صبر بر این اساس تقسیم می شود.....
۵۰۹.....	۲-۱- صبر بر ترک گناه.....
۵۰۹.....	۲-۱-۱- رعایت حدود الهی و تجاوز نکردن از آن و اصرار بر ترک (خطا، گناه، باطل، حرام، ستم.....)
۵۰۹.....	۲-۱-۱-۱- معصیت.....
۵۱۷.....	۲-۱-۱-۲- گناه.....
۵۱۷.....	۲-۱-۱-۳- حرام، آنچه خداوند غیر مجاز اعلام کرده است.....
۵۱۷.....	۲-۱-۱-۳-۱- حرام.....
۵۱۹.....	۲-۱-۱-۳-۲- محارم الهی (حرمت های الهی).....
۵۲۱.....	۲-۱-۱-۳-۳- آنچه خداوند حرام کرده است.....
۵۲۱.....	۲-۱-۱-۴- دوست داشتن و رغبت شدید، امیال دنیوی.....
۵۲۱.....	۲-۱-۱-۴-۱- میل نفس.....
۵۲۳.....	۲-۱-۱-۴-۲- شهوات دنیوی.....
۵۲۳.....	۲-۱-۱-۴-۳- میل جنسی.....
۵۲۷.....	۲-۱-۱-۴-۴- شهوات حلال.....
۵۲۷.....	۲-۱-۱-۴-۵- آنچه شدیداً دوست داری.....
۵۲۹.....	۲-۱-۱-۵- لذت.....
۵۲۹.....	۲-۱-۱-۶- لهو و لعب (سرگرمی).....
۵۲۹.....	۲-۱-۱-۷- گوش دادن به موسیقی حرام.....
۵۲۹.....	۲-۱-۱-۸- ترک واجبات.....
۵۲۹.....	۲-۱-۱-۹- ستم.....
۵۲۹.....	۲-۱-۱-۱۰- ریاست های باطل.....
۵۳۱.....	۲-۱-۱-۱۱- عملی که بر کيفر آن صبر نداری.....
۵۳۱.....	۲-۱-۱-۱۲- عملی که به جهنم می کشاند.....
۵۳۱.....	۲-۱-۲- نگاه داشتن حریم های الهی و عدم تجاوز از حدود، پایداری بر عدم ارتکاب گناه در دوران آسایش، صبر در زمان آسایش و شادی و سلامتی.....
۵۳۱.....	۲-۱-۲-۱- صبر در زمان آسایش.....
۵۳۳.....	۲-۱-۲-۲- راحتی.....
۵۳۳.....	۲-۱-۲-۳- آسانی در کارها.....
۵۳۳.....	۲-۱-۲-۴- عافیت.....
۵۳۵.....	۲-۱-۲-۵- نعمت.....
۵۳۵.....	۲-۱-۲-۶- سود.....

﴿الفهرس﴾

٥٣٤	 الغِنَاءُ ٢-١-٢-٧
٥٣٤	 المَطْلُوبُ ٢-١-٢-٨
٥٣٦	 الرِّضَا ٢-١-٢-٩
٥٣٦	 الدُّنْيَا ٢-١-٢-١٠
٥٣٦	 زِينَتُهَا وَ لَذَاتُهَا ٢-١-٢-١٠-١
٥٣٦	 شَهَوَاتُهَا ٢-١-٢-١٠-٢
٥٣٦	 نَعِيمُهَا ٢-١-٢-١٠-٣
٥٣٨	 الصَّبْرُ عَلَى الطَّاعَةِ ٢-٢-١
٥٣٨	 الصَّبْرُ عَلَى اللَّهِ، فِي اللَّهِ ٢-٢-١-١
٥٣٨	 الصَّبْرُ عَلَى اللَّهِ ٢-٢-١-٢
٥٣٨	 الصَّبْرُ فِي ذَاتِ اللَّهِ ٢-٢-١-٣
٥٤٠	 الصَّبْرُ فِي جَنْبِ اللَّهِ ٢-٢-١-٤
٥٤٠	 الصَّبْرُ إِلَى اللَّهِ ٢-٢-١-٥
٥٤٠	 الصَّبْرُ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ ٢-٢-١-٦
٥٤٠	 الصَّبْرُ عَلَى فَرَائِضِ اللَّهِ ٢-٢-١-٧
٥٤٠	 الصَّبْرُ لِحُكْمِ اللَّهِ وَ رَاجِع: الصَّبْرُ لِأَمْرِ اللَّهِ، الْقَضَاءُ وَ الْقَدَرُ ٢-٢-١-٨
٥٤٢	 الرِّسَالَةُ وَ الرِّسَالَةُ ٢-٢-٢
٥٤٢	 الصَّبْرُ عَلَى تَبْلِيغِ الرِّسَالَةِ ٢-٢-٢-١
٥٤٤	 الصَّبْرُ عَلَى آدَاءِ أَمَانَةِ الرِّسَالَةِ ٢-٢-٢-٢
٥٤٤	 الصَّبْرُ عَلَى اخْتِذِ الْكِتَابِ ٢-٢-٢-٣
٥٤٤	 دَعْوَةُ الْقَوْمِ وَ هِدَايَتُهُمْ ٢-٢-٢-٤
٥٤٦	 الصَّبْرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ٢-٢-٢-٥
٥٤٦	 الصَّبْرُ فِي نَصْرِ أَحْمَدَ ﷺ ٢-٢-٢-٦
٥٤٦	 الصَّبْرُ عَلَى أَمْرِ النَّبِيِّ ﷺ ٢-٢-٢-٧
٥٤٨	 الصَّبْرُ عَلَى مَا آتَى الرَّسُولُ ﷺ ٢-٢-٢-٨
٥٤٨	 الإِمَامُ وَ الْوَلَايَةُ ٢-٢-٣
٥٤٨	 الصَّبْرُ عَلَى وُلَاةِ الْأَمْرِ ٢-٢-٣-١
٥٤٨	 الصَّبْرُ عَلَى آدَاءِ حَقِّ إِمَامٍ ٢-٢-٣-٢
٥٤٨	 الصَّبْرُ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ ٢-٢-٣-٣
٥٥٠	 الصَّبْرُ مَعَ الْحُجَّةِ ﷺ ٢-٢-٣-٤
٥٥٠	 الصَّبْرُ عَلَى الْوَلَايَةِ ٢-٢-٣-٥
٥٥٠	 هِدَايَةُ الْإِمَامِ ٢-٢-٣-٦
٥٥٠	 الصَّبْرُ عَلَى حَمْلِ الْحَدِيثِ وَ الْعَمَلِ بِهِ ٢-٢-٣-٧
٥٥٠	 الصَّبْرُ عَلَى الْحَقِّ، الْحَقُّ، نَزُولُ الْحَقَائِقِ (آدَائِهِ، الْعَمَلُ بِهِ، الزُّرُومُ مَعَهُ) ٢-٢-٤

﴿فهرست﴾

۵۳۵.....	۲-۱-۲-۷- توانگری.....
۵۳۵.....	۲-۱-۲-۸- رسیدن به مقصود.....
۵۳۷.....	۲-۱-۲-۹- رضایتمندی (خشنودی).....
۵۳۷.....	۲-۱-۲-۱۰- دنیا.....
۵۳۷.....	۲-۱-۲-۱۰-۱- دنیا و زینت‌ها و لذایذ آن.....
۵۳۷.....	۲-۱-۲-۱۰-۲- تمایلات و شهوت دنیوی.....
۵۳۷.....	۲-۱-۲-۱۰-۳- نعمت‌های دنیا.....
۵۳۹.....	۲-۲- صبر بر اطاعت از خدا.....
۵۳۹.....	۲-۲-۱- صبر بر خدا و برای خدا.....
۵۳۹.....	۲-۲-۱-۱- صبر بر خدا.....
۵۳۹.....	۲-۲-۱-۲- صبر برای خدا.....
۵۳۹.....	۲-۲-۱-۳- صبر در ذات خدا.....
۵۴۱.....	۲-۲-۱-۴- صبر در راه خدا.....
۵۴۱.....	۲-۲-۱-۵- صبر به‌سوی خدا.....
۵۴۱.....	۲-۲-۱-۶- صبر بر حکم و دستور خدا.....
۵۴۱.....	۲-۲-۱-۷- صبر در انجام فرایض و واجبات الهی.....
۵۴۱.....	۲-۲-۱-۸- صبر بر حکم الهی و ربه: صبر بر دستور و قضا و قدر الهی.....
۵۴۳.....	۲-۲-۲- پیامبر و پیامبری.....
۵۴۳.....	۲-۲-۲-۱- صبر در راه تبلیغ دین.....
۵۴۵.....	۲-۲-۲-۲- صبر بر ادای امانت پیامبری.....
۵۴۵.....	۲-۲-۲-۳- صبر بر دریافت کتاب الهی.....
۵۴۵.....	۲-۲-۲-۴- دعوت مردم و هدایت آن‌ها.....
۵۴۷.....	۲-۲-۲-۵- صبر همراه رسول خدا.....
۵۴۷.....	۲-۲-۲-۶- صبر در راه یاری پیامبر.....
۵۴۷.....	۲-۲-۲-۷- صبر در راه اجرای امر پیامبر.....
۵۴۹.....	۲-۲-۲-۸- صبر بر آنچه پیامبر از سوی خدا می‌آورد.....
۵۴۹.....	۲-۲-۳- امامت و ولایت.....
۵۴۹.....	۲-۲-۳-۱- صبر بر زمامداران.....
۵۴۹.....	۲-۲-۳-۲- صبر بر ادای حق امام.....
۵۴۹.....	۲-۲-۳-۳- صبر همراه با علی علیه السلام
۵۵۱.....	۲-۲-۳-۴- صبر همراه با حضرت حجت علیه السلام
۵۵۱.....	۲-۲-۳-۵- صبر بر ولایت.....
۵۵۱.....	۲-۲-۳-۶- هدایت و راهنمایی امام.....
۵۵۱.....	۲-۲-۳-۷- صبر در راه انتقال حدیث و عمل به آن.....
۵۵۱.....	۲-۲-۴- صبر بر حقیقت و حقوق نزول حقایق (ادای حق، عمل به حق و ضرورت همراه‌بودن با حقیقت.....

﴿الفهرس﴾

٥٥٢	٢-٢-٤-١- الصَّبْرُ عَلَى الْحَقِّ، لِلْحَقِّ، عَنِ الْحَقِّ، فِي الْحَقِّ.....
٥٥٢	٢-٢-٤-١-١- الصَّبْرُ عَلَى الْحَقِّ.....
٥٥٢	٢-٢-٤-١-٢- الصَّبْرُ لِلْحَقِّ.....
٥٥٤	٢-٢-٤-١-٣- الصَّبْرُ عَنِ الْحَقِّ.....
٥٥٤	٢-٢-٤-١-٤- التَّصَبُّرُ فِي الْحَقِّ.....
٥٥٤	٢-٢-٤-٢- عَلَى مَرَارَةِ الْحَقِّ وَ مَضِيهِ.....
٥٥٤	٢-٢-٤-٣- عَلَى نَزُولِ الْحَقَائِقِ.....
٥٥٤	٢-٢-٤-٤- الصَّبْرُ عَلَى الْحَقُّوقِ وَ لِلْحَقُّوقِ.....
٥٥٤	٢-٢-٤-٤-١- عَلَى الْحَقُّوقِ.....
٥٥٤	٢-٢-٤-٤-٢- لِلْحَقُّوقِ.....
٥٥٤	٢-٢-٤-٥- عَلَى إِعْطَاءِ الْحَقِّ.....
٥٥٤	٢-٢-٤-٦- عَلَى آدَاءِ الْحَقِّ.....
٥٥٤	٢-٢-٤-٧- عَلَى الْعَمَلِ بِالْحَقِّ.....
٥٥٤	٢-٢-٤-٨- عَلَى لُزُومِ الْحَقِّ.....
٥٥٤	٢-٢-٥- عَلَى الْخَيْرِ، فِي الْخَيْرِ، عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى بِكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ.....
٥٥٤	٢-٢-٥-١- عَلَى الْخَيْرِ.....
٥٥٨	٢-٢-٥-٢- فِي الْخَيْرِ.....
٥٥٨	٢-٢-٥-٣- عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى بِكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ.....
٥٥٨	٢-٢-٥-٤- عَلَى عَمَلٍ يُقَرِّبُنِي مِنْ رِضْوَانِكَ وَ يُبَاعِدُنِي مِنْ سَخَطِكَ.....
٥٥٨	٢-٢-٥-٥- عَلَى مَا فِيهِ الْإِغْتِيَابُ.....
٥٥٨	٢-٢-٥-٦- الطَّاعَةُ، الْعِبَادَةُ، الْفَرَايِضُ، الدِّينُ.....
٥٥٨	٢-٢-٥-٦-١- الطَّاعَةُ.....
٥٥٨	٢-٢-٥-٦-٢- الْعِبَادَةُ.....
٥٥٨	٢-٢-٥-٦-٣- الْقُنُوتُ.....
٥٥٨	٢-٢-٥-٦-٤- التَّكْلِيفُ.....
٥٧٠	٢-٢-٥-٦-٥- الْفَرَايِضُ، فَرَائِضُ اللَّهِ.....
٥٧٠	٢-٢-٥-٦-٥-١- آدَاءُ الْفَرَايِضِ.....
٥٧٢	٢-٢-٥-٦-٥-٢- الصَّبْرُ عَلَى الدِّينِ.....
٥٧٤	٢-٢-٥-٦-٥-٣- آدَاءُ الْأَمَانَةِ.....
٥٧٤	٢-٢-٥-٦-٥-٤- إِقَامَةُ الْحُدُودِ.....
٥٧٤	٢-٢-٥-٦-٥-٥- الصَّبْرُ عَلَى السَّهْرِ.....
٥٧٤	٢-٢-٥-٦-٥-٦- الصَّبْرُ عَلَى الْوَحْدَةِ.....
٥٧٤	٢-٢-٥-٦-٥-٧- تَعَلُّمُ الْقُرْآنِ وَتَعْلِيمُهُ وَتِلَاوَتُهُ.....
٥٧٤	٢-٢-٥-٦-٥-٨- التَّعَلُّمُ.....

﴿فهرست﴾

۵۵۳.....	۲-۲-۴-۱- صبر بر حق، به خاطر حق، از حق، در راه حق
۵۵۳.....	۲-۲-۴-۱-۱- صبر بر حق
۵۵۳.....	۲-۲-۴-۱-۲- صبر از حق
۵۵۵.....	۲-۲-۴-۱-۳- صبر بر اساس حق
۵۵۵.....	۲-۲-۴-۱-۴- بردباری در راه حقیقت
۵۵۵.....	۲-۲-۴-۲- صبر بر تلخی و سختی قبول حق
۵۵۵.....	۲-۲-۴-۳- صبر بر نزول حقایق
۵۵۵.....	۲-۲-۴-۴- صبر بر حقوق و به خاطر حق
۵۵۵.....	۲-۲-۴-۴-۱- صبر بر حق
۵۵۷.....	۲-۲-۴-۴-۲- صبر برای حقوق
۵۵۷.....	۲-۲-۴-۵- صبر در راه اعطای حق
۵۵۷.....	۲-۲-۴-۶- صبر در راه انجام حق
۵۵۷.....	۲-۲-۴-۷- صبر در راه عمل به حق
۵۵۷.....	۲-۲-۴-۸- صبر بر ضرورت حق
۵۵۷.....	۲-۲-۵- صبر بر خیر و خوبی، صبر در راه خیر و خوبی، بر انجام عملی که از پاداش آن بی‌نیاز نیستید
۵۵۷.....	۲-۲-۵-۱- صبر بر خیر و خوبی
۵۵۹.....	۲-۲-۵-۲- صبر در راه خیر و خوبی
۵۵۹.....	۲-۲-۵-۳- بر انجام عملی که از پاداش آن بی‌نیاز نیستید
۵۵۹.....	۲-۲-۵-۴- صبر در راه عملی که موجب رضایت تو را فراهم کند و مرا از خشم تو دور کند
۵۵۹.....	۲-۲-۵-۵- صبر در آنچه در آن خشنودی و سرور است
۵۵۹.....	۲-۲-۶- صبر بر طاعات و عبادات و واجبات و دین
۵۵۹.....	۲-۲-۶-۱- صبر بر طاعات
۵۶۷.....	۲-۲-۶-۲- صبر بر عبادات
۵۶۹.....	۲-۲-۶-۳- عبادت
۵۶۹.....	۲-۲-۶-۴- تکلیف شرعی
۵۷۱.....	۲-۲-۶-۵- واجبات الهی
۵۷۱.....	۲-۲-۶-۵-۱- انجام واجبات
۵۷۳.....	۲-۲-۶-۶- صبر در راه دین
۵۷۵.....	۲-۲-۶-۷- ادای امانت
۵۷۵.....	۲-۲-۶-۸- برپاداشتن حدود
۵۷۵.....	۲-۲-۶-۹- صبر بر شب‌زنده‌داری
۵۷۷.....	۲-۲-۶-۱۰- صبر بر تجرد و تنهایی
۵۷۷.....	۲-۲-۷- صبر بر یادگیری و آموزش و تلاوت قرآن
۵۷۷.....	۲-۲-۷-۱- یادگیری

﴿الفهرس﴾

٥٧٦	٢-٢-٧-٢- التَّغْلِيمُ.....
٥٧٦	٢-٢-٧-٣- تِلَاوَةُ الْقُرْآنِ.....
٥٧٦	٢-٢-٨- صَلَاةُ الصَّلَاةِ، صَلَاةُ اللَّيْلِ.....
٥٧٦	٢-٢-٨-١- الصَّلَاةُ.....
٥٨٠	٢-٢-٨-٢- صَلَاةُ اللَّيْلِ.....
٥٨٠	٢-٢-٩- الجِهَادُ مَعَ الْعَدُوِّ، الْحَرْبُ، الْقِتَالُ.....
٥٨٠	٢-٢-٩-١- الصَّبْرُ عَلَى مُجَاهَدَةِ الشَّيْطَانِ.....
٥٨٠	٢-٢-٩-٢- الصَّبْرُ عَلَى جِهَادِ الْعَدُوِّ.....
٥٨٢	٢-٢-٩-٢-١- الصَّبْرُ فِي مَوَاطِنِ الْجِهَادِ.....
٥٨٤	٢-٢-٩-٢-٢- الْمُجَاهَدَةُ صَبْرًا وَ صَابِرًا.....
٥٨٤	٢-٢-٩-٣- الصَّبْرُ عَلَى الْحَرْبِ وَ الْمُحَارَبَةِ وَ آَلَمِهَا.....
٥٨٦	٢-٢-٩-٣-١- عَلَى مَضَضِ الْحَرْبِ.....
٥٨٨	٢-٢-٩-٤- الصَّبْرُ عَلَى الْعَدُوِّ.....
٥٨٨	٢-٢-٩-٤-١- الصَّبْرُ عِنْدَ لِقَاءِ الْعَدُوِّ.....
٥٩٠	٢-٢-٩-٤-٢- الصَّبْرُ عَلَى مُنَازَلَةِ الْأَقْرَانِ.....
٥٩٠	٢-٢-٩-٤-٣- الصَّبْرُ فِي يَوْمِ الضَّرْبِ وَ الطَّعَانِ.....
٥٩٠	٢-٢-٩-٤-٤- الصَّبْرُ فِي يَوْمِ عَصِيبٍ.....
٥٩٠	٢-٢-٩-٤-٥- حِينَ الْبَاسِ.....
٥٩٢	٢-٢-٩-٥- الْقِتَالُ.....
٥٩٤	٢-٢-٩-٥-١- عَزِيمَةُ الْقِتَالِ.....
٥٩٤	٢-٢-٩-٥-٢- الْقَتْلُ صَبْرًا.....
٥٩٦	٢-٢-٩-٥-٣- عَلَى السَّيْفِ وَ الرَّمْحِ.....
٥٩٦	٢-٢-٩-٥-٣-١- وَقَعُ السَّيْفِ.....
٥٩٦	٢-٢-٩-٥-٣-٢- عَضُ السَّيْفِ.....
٥٩٦	٢-٢-٩-٥-٣-٣- الصَّبْرُ عَلَى الرَّمْحِ.....
٥٩٦	٢-٢-٩-٥-٣-٤- الضَّرْبُ.....
٥٩٨	٢-٢-٩-٥-٣-٥- الطَّعَانُ وَ الْجِلَادُ.....
٥٩٨	٢-٢-٩-٥-٣-٦- تَحْتَ أَخْلَاسِ الْجِلَادِ.....
٥٩٨	٢-٢-٩-٥-٣-٧- تَحْتَ حِمَاسِ الْجِلَادِ.....
٥٩٨	٢-٢-٩-٦- الشَّهَادَةُ، الْقَتْلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.....
٦٠٤	٢-٢-٩-٦-١- جُودُ النَّفْسِ صَابِرًا.....
٦٠٤	٢-٢-٩-٦-٢- الصَّبْرُ عَلَى شَهَادَةِ الْإِخْوَانِ وَ الْإِنصَارِ.....
٦٠٦	٢-٣- أَلْصَبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ وَ الْمُصِيبَةِ.....
٦٠٦	٢-٣-١- الظُّلْمُ.....
٦٠٨	٢-٣-١-١- الظُّلْمُ، الْبَغْيُ، الْجَفَا، الْأَثَرَةُ، الْإِسْتِثَارُ.....

﴿فهرست﴾

۵۷۷.....	۲-۲-۷-۲- آموزش.....
۵۷۷.....	۲-۲-۷-۳- تلاوت قرآن.....
۵۷۷.....	۲-۲-۸- نماز، نماز شب.....
۵۷۷.....	۲-۲-۸-۱- نماز.....
۵۸۱.....	۲-۲-۸-۲- نماز شب.....
۵۸۱.....	۲-۲-۹- جنگ با دشمن، نبرد، مبارزه.....
۵۸۱.....	۲-۲-۹-۱- صبر در راه منازعه و مقابله با شیطان.....
۵۸۱.....	۲-۲-۹-۲- صبر در راه نبرد با دشمن.....
۵۸۳.....	۲-۲-۹-۲-۱- صبر در میدان‌های جنگ.....
۵۸۵.....	۲-۲-۹-۲-۲- جنگ صبورانه و با شکیبایی.....
۵۸۵.....	۲-۲-۹-۳- صبر در جنگ و کارزار و سختی‌ها و مشکلات آن.....
۵۸۷.....	۲-۲-۹-۳-۱- صبر بر سختی‌های جنگ.....
۵۸۹.....	۲-۲-۹-۴- صبر بر دشمن.....
۵۸۹.....	۲-۲-۹-۴-۱- صبر در هنگام رویارویی با دشمن.....
۵۹۱.....	۲-۲-۹-۴-۲- صبر در هنگام روبروشدن در صحنه‌ی جنگ و پیکار.....
۵۹۱.....	۲-۲-۹-۴-۳- صبر در هنگام اصابت ضربات جنگی.....
۵۹۱.....	۲-۲-۹-۴-۴- صبر در روزهای سخت.....
۵۹۱.....	۲-۲-۹-۴-۵- صبر در هنگام سختی و رنج.....
۵۹۳.....	۲-۲-۹-۵- جنگ.....
۵۹۵.....	۲-۲-۹-۵-۱- تصمیم بر جنگ.....
۵۹۵.....	۲-۲-۹-۵-۲- قتل در حبس یا محاصره.....
۵۹۷.....	۲-۲-۹-۵-۳- صبر بر نیزه و شمشیر.....
۵۹۷.....	۲-۲-۹-۵-۳-۱- ضربه‌ی شمشیر.....
۵۹۷.....	۲-۲-۹-۵-۳-۲- زخم شمشیر.....
۵۹۷.....	۲-۲-۹-۵-۳-۳- صبر بر نیزه‌ها.....
۵۹۷.....	۲-۲-۹-۵-۳-۴- تیرباران.....
۵۹۹.....	۲-۲-۹-۵-۳-۵- ضربات حین کارزار.....
۵۹۹.....	۲-۲-۹-۵-۳-۶- در حین کارزار.....
۵۹۹.....	۲-۲-۹-۵-۳-۷- در اوج کارزار.....
۵۹۹.....	۲-۲-۹-۶- شهادت، کشته‌شدن در راه خدا.....
۶۰۵.....	۲-۲-۹-۶-۱- صابرانه و در راه صبر خود را فداکردن.....
۶۰۵.....	۲-۲-۹-۶-۲- صبر بر شهادت برادران و یاران.....
۶۰۷.....	۲-۳- صبر بر بلا و مصیبت.....
۶۰۷.....	۲-۳-۱- ظلم.....
۶۰۹.....	۲-۳-۱-۱- ظلم، بی‌عدالتی، خسونت، خودخواهی، انحصارطلبی.....

﴿الفهرس﴾

٦٠٨	 ٢-٣-١-١-١-١ الظُّلْمُ
٦١٢	 ٢-٣-١-١-٢-٢ البَغْيُ
٦١٢	 ٢-٣-١-١-٣-٣ الجَوْرُ
٦١٤	 ٢-٣-١-١-٤-٤ الجَفَا
٦١٤	 ٢-٣-١-١-٥-٥ الأَثَرَةُ
٦١٤	 ٢-٣-١-١-٦-٦ الإِسْتِثْنَارُ
٦١٦	 ٢-٣-١-٢-٢-٢ الإنتهاكُ، التَّعْنِيفُ، الغَصْبُ، نَهْبُ التُّرَاثِ، أَخْذُ الْمَالِ
٦١٦	 ٢-٣-١-٢-٢-١ الإنتهاكُ
٦١٦	 ٢-٣-١-٢-٢-٢ التَّعْنِيفُ
٦٢٦	 ٢-٣-١-٢-٢-٤ نَهْبُ التُّرَاثِ
٦٢٦	 ٢-٣-١-٢-٢-٥ أَخْذُ الْمَالِ
٦٢٦	 ٢-٣-١-٢-٣-٣ حُكَامُ الْجَوْرِ
٦٢٦	 ٢-٣-١-٣-٣-١ الطَّوَاغَيْتُ، دَوْلَةُ الْبَاطِلِ
٦٢٦	 ٢-٣-١-٣-٣-٢ الطَّوَاغَيْتُ
٦٢٨	 ٢-٣-١-٣-٣-٣ دَوْلَةُ الْبَاطِلِ وَ رَاجِعُ الْقَضَاءِ
٦٢٨	 ٢-٣-١-٣-٤-٤ الْغَدْرُ، نَقْضُ الْعَهْدِ وَ الْأَمْرِ
٦٢٨	 ٢-٣-١-٣-٤-١ الْغَدْرُ
٦٢٨	 ٢-٣-١-٣-٤-٢ نَقْضُ الْعَهْدِ وَ الْأَمْرِ
٦٢٨	 ٢-٣-٢-٢-٢-٢ الأَذْيَةُ
٦٢٨	 ٢-٣-٢-٢-٢-١ البُغْضُ، التَّضْيِيعُ، التَّكْذِيبُ، الرَّدُّ، عَدَمُ الْقَبُولِ
٦٣٠	 ٢-٣-٢-٢-١-١ البُغْضُ
٦٣٢	 ٢-٣-٢-٢-١-٢ التَّضْيِيعُ
٦٣٢	 ٢-٣-٢-٢-١-٣ جَحْدُ الْحَقِّ
٦٣٢	 ٢-٣-٢-٢-١-٤ التَّضْيِيعُ
٦٣٢	 ٢-٣-٢-٢-١-٥ التَّكْذِيبُ
٦٣٦	 ٢-٣-٢-٢-١-٦ الرَّدُّ
٦٣٨	 ٢-٣-٢-٢-١-٧ عَدَمُ الْقَبُولِ
٦٣٨	 ٢-٣-٢-٢-١-٨ العَدَاوَةُ
٦٤٠	 ٢-٣-٢-٢-١-٩ العَدُوُّ
٦٤٢	 ٢-٣-٢-٢-١-١٠ الْمُخَالَفَةُ
٦٤٤	 ٢-٣-٢-٢-١-١١ الْمُنَازَعَةُ
٦٤٤	 ٢-٣-٢-٢-٢-٢ جَهْلُ النَّاسِ، التَّفَرُّقَةُ، الْمُبَايَنَةُ، جَلِيسُ السُّوءِ، الْأَذْيُ
٦٤٤	 ٢-٣-٢-٢-٢-١ جَهْلُ النَّاسِ
٦٤٤	 ٢-٣-٢-٢-٢-٢ التَّفَرُّقَةُ
٦٤٤	 ٢-٣-٢-٢-٢-٣ الْمُبَايَنَةُ

﴿جامع‌الاحادیث صبر﴾

- ۶۰۹..... ۲-۳-۱-۱-۱-۱ ظلم
- ۶۱۳..... ۲-۳-۱-۱-۲-۱ بی‌عدالتی
- ۶۱۳..... ۲-۳-۱-۱-۳-۱ ستم
- ۶۱۵..... ۲-۳-۱-۱-۴-۱ جفا
- ۶۱۵..... ۲-۳-۱-۱-۵-۱ خودخواهی
- ۶۱۵..... ۲-۳-۱-۱-۶-۱ انحصارطلبی
- ۶۱۷..... ۲-۳-۱-۲-۱-۱ هتک حرمت کردن، به تندى رفتار کردن، غصب، غارت
- ۶۱۷..... ۲-۳-۱-۲-۱-۲ هتک حرمت کردن
- ۶۱۷..... ۲-۳-۱-۲-۲-۱ به تندى رفتار کردن
- ۶۱۷..... ۲-۳-۱-۲-۳-۱ غصب
- ۶۲۷..... ۲-۳-۱-۲-۴-۱ غارت ثروتها
- ۶۲۷..... ۲-۳-۱-۲-۵-۱ گرفتن دارایی‌ها
- ۶۲۷..... ۲-۳-۱-۳-۱-۱ حاکمان ستمگر
- ۶۲۷..... ۲-۳-۱-۳-۱-۲ طاغوت‌ها، حکومت‌های باطل
- ۶۲۷..... ۲-۳-۱-۳-۲-۱ صبر بر طاغوت‌ها
- ۶۲۹..... ۲-۳-۱-۳-۳-۱ حکومت‌های باطل ربه: بخش قضا و قدر
- ۶۲۹..... ۲-۳-۱-۴-۱-۱ خیانت، پیمان‌شکنی
- ۶۲۹..... ۲-۳-۱-۴-۱-۲ خیانت
- ۶۲۹..... ۲-۳-۱-۴-۲-۱ پیمان‌شکنی
- ۶۲۹..... ۲-۳-۲-۱-۱ آزار و اذیت
- ۶۲۹..... ۲-۳-۲-۱-۲ بغض، ضایع کردن، رد، قبول نکردن
- ۶۳۱..... ۲-۳-۲-۱-۱-۱ کینه
- ۶۳۳..... ۲-۳-۲-۱-۲-۱ کینه
- ۶۳۳..... ۲-۳-۲-۱-۳-۱ نپذیرفتن حق و حقیقت
- ۶۳۳..... ۲-۳-۲-۱-۴-۱ اتلاف کردن
- ۶۳۳..... ۲-۳-۲-۱-۵-۱ تکذیب کردن
- ۶۳۷..... ۲-۳-۲-۱-۶-۱ انکار
- ۶۳۹..... ۲-۳-۲-۱-۷-۱ قبول نکردن
- ۶۳۹..... ۲-۳-۲-۱-۸-۱ دشمنی کردن
- ۶۴۱..... ۲-۳-۲-۱-۹-۱ دشمن
- ۶۴۳..... ۲-۳-۲-۱-۱۰-۱ مخالفت
- ۶۴۵..... ۲-۳-۲-۱-۱۱-۱ خصومت‌ورزیدن
- ۶۴۵..... ۲-۳-۲-۲-۱-۱ نادانی انسان‌ها، تفرقه، اختلاف، همنشین بد، آزار
- ۶۴۵..... ۲-۳-۲-۲-۱-۲ نادانی انسانها
- ۶۴۵..... ۲-۳-۲-۲-۲-۱ تفرقه

﴿الفهرس﴾

٦٤٤	٢-٣-٢-٢-٤	مُخَالَطَةُ الْأَشْرَارِ وَصُحْبَتِهِمْ
٦٤٤	٢-٣-٢-٢-٥	شِرَارُ النَّاسِ
٦٤٦	٢-٣-٢-٢-٦	جَلِيسُ السُّوءِ
٦٤٦	٢-٣-٢-٢-٧	بَهَتْ السَّقِيَّةُ، السَّفَاهَةُ
٦٤٦	٢-٣-٢-٢-٨	أَعْدَاءُ النِّعَمِ
٦٤٦	٢-٣-٢-٢-٩	طَخِيَّةٌ عَمِيَاءٌ، الضَّلَالَةُ
٦٤٨	٢-٣-٢-٢-١٠	الَّذِي
٦٤٤	٢-٣-٢-٢-١١	الإِسَاءَةُ
٦٤٤	٢-٣-٢-٢-١٢	سَوْءُ خُلُقِ الزَّوْجَةِ رَاجِعُ الصَّبْرِ عَلَى النَّاسِ
٦٤٤	٢-٣-٢-٢-٣	الِإِسْتِخْفَافُ، الْإِخَافَةُ وَ الْإِهَانَةُ، التَّهَاؤُنُ، التَّصْغِيرُ
٦٤٤	٢-٣-٢-٣-١	الِإِسْتِخْفَافُ
٦٤٦	٢-٣-٢-٣-٢	الِإِخَافَةُ وَ الْإِهَانَةُ
٦٤٦	٢-٣-٢-٣-٣	التَّهَاؤُنُ
٦٤٦	٢-٣-٢-٣-٤	التَّصْغِيرُ
٦٤٦	٢-٣-٢-٤-٢	سَمَاعُ الطَّعْنِ، مَا تَسْمَعُ مِنَ الْأَعْدَاءِ، مَا يَقُولُونَ، التَّعْيِيرُ، الشَّتْمُ
٦٤٦	٢-٣-٢-٤-١	سَمَاعُ الطَّعْنِ
٦٤٦	٢-٣-٢-٤-٢	مَا تَسْمَعُ مِنَ الْأَعْدَاءِ
٦٤٨	٢-٣-٢-٤-٣	مَا يَقُولُونَ
٦٧٠	٢-٣-٢-٤-٤	التَّعْيِيرُ
٦٧٠	٢-٣-٢-٤-٥	الشَّتْمُ
٦٧٠	٢-٣-٢-٤-٥-١	شَتْمُ الْعَرَضِ
٦٧٠	٢-٣-٣	الْمَنْعُ
٦٧٠	٢-٣-٣-١	التَّحْرِيمُ، الطَّرْدُ، الْمَنْعُ، السَّلْبُ، قَطْعُ الرَّحِمِ
٦٧٠	٢-٣-٣-١-١	التَّحْرِيمُ
٦٧٢	٢-٣-٣-١-٢	الطَّرْدُ
٦٧٢	٢-٣-٣-١-٣	الدَّفْعُ
٦٧٢	٢-٣-٣-١-٤	الْمَنْعُ
٦٧٢	٢-٣-٣-١-٥	الزِّي (الْمَنْعُ)
٦٧٤	٢-٣-٣-١-٦	السَّلْبُ
٦٧٤	٢-٣-٣-١-٧	الْمَطْلُ
٦٧٤	٢-٣-٣-١-٨	قَطْعُ الرَّحِمِ
٦٧٦	٢-٣-٣-٢	نَقْصُ مِنَ الْأَمْوَالِ، أَخْذُ الرِّزْقِ، الْخَلَلُ فِي الْمَعَاشِ
٦٧٦	٢-٣-٣-٢-١	نَقْصُ مِنَ الْأَمْوَالِ وَ الْأَنْفُسِ وَ الثَّمَرَاتِ
٦٧٦	٢-٣-٣-٢-٢	أَخْذُ الرِّزْقِ وَ رَاجِعُ الشَّدَّةِ
٦٧٦	٢-٣-٣-٢-٣	خَلَلُ فِي الْمَعَاشِ

﴿فهرست﴾

۶۴۵.....	اختلاف.....۲-۳-۲-۲-۳
۶۴۵.....	۲-۳-۲-۲-۴ مصاحبت و معاشرت با بدکاران.....
۶۴۵.....	۲-۳-۲-۲-۵ بدترین مردمان.....
۶۴۷.....	۲-۳-۲-۲-۶ همنشین بد.....
۶۴۷.....	۲-۳-۲-۲-۷ نادانی.....
۶۴۷.....	۲-۳-۲-۲-۸ دشمن نعمت‌ها.....
۶۴۷.....	۲-۳-۲-۲-۹ تاریکی کوری و گمراهی.....
۶۴۹.....	۲-۳-۲-۲-۱۰ آزار.....
۶۴۵.....	۲-۳-۲-۲-۱۱ بدی کردن.....
۶۴۵.....	۲-۳-۲-۲-۱۲ بد اخلاقی همسر ربه: صبر بر رفتارهای مردمان.....
۶۴۵.....	۲-۳-۲-۳ توهین، تحقیر، ترساندن و بی‌حرمتی، تحقیر، کوچک‌شمردن.....
۶۴۵.....	۲-۳-۲-۳-۱ توهین و تحقیر.....
۶۴۷.....	۲-۳-۲-۳-۲ ترساندن و بی‌حرمتی.....
۶۴۷.....	۲-۳-۲-۳-۳ تحقیر.....
۶۴۷.....	۲-۳-۲-۳-۴ کوچک‌شمردن.....
۶۴۷.....	۲-۳-۲-۴ شنیدن بدگویی، آنچه از دشمنان شنیده می‌شود، شتمات، ناسزا.....
۶۴۷.....	۲-۳-۲-۴-۱ شنیدن بدگویی.....
۶۴۷.....	۲-۳-۲-۴-۲ آنچه از دشمنان شنیده می‌شود.....
۶۴۹.....	۲-۳-۲-۴-۳ آنچه دیگران می‌گویند.....
۶۷۱.....	۲-۳-۲-۴-۴ ناسزاگفتن.....
۶۷۱.....	۲-۳-۲-۴-۵ ناسزا.....
۶۷۱.....	۲-۳-۲-۴-۵-۱ ناسزا به ناموس.....
۶۷۱.....	۲-۳-۳ ممنوعیت (محدودیت).....
۶۷۱.....	۲-۳-۳-۱ تحریم، طرد، ممنوعیت، غارت، قطع رابطه با خویشاوندان.....
۶۷۱.....	۲-۳-۳-۱-۱ تحریم.....
۶۷۳.....	۲-۳-۳-۱-۲ طردکردن.....
۶۷۳.....	۲-۳-۳-۱-۳ ردکردن.....
۶۷۳.....	۲-۳-۳-۱-۴ ممنوعیت.....
۶۷۳.....	۲-۳-۳-۱-۵ مانع.....
۶۷۵.....	۲-۳-۳-۱-۶ پس‌گرفتن.....
۶۷۵.....	۲-۳-۳-۱-۷ تعلل و تأخیر.....
۶۷۵.....	۲-۳-۳-۱-۸ قطع رابطه با خویشاوندان.....
۶۷۷.....	۲-۳-۳-۲ کم‌شدن اموال و دارایی‌ها، خلل در زندگی و امرار معاش.....
۶۷۷.....	۲-۳-۳-۲-۱ کم‌شدن اموال و محصولات.....
۶۷۷.....	۲-۳-۳-۲-۲ تصرف درآمد و دارایی ربه: سختی.....
۶۷۷.....	۲-۳-۳-۲-۳ خلل در زندگی و امرار معاش.....

﴿الفهرس﴾

٦٧٦	 ٢-٣-٣-٢-٤ عَلَى مَنْ بَخِلَ عَلَيْهِ
٦٧٦	 ٢-٣-٣-٢-٥ نَقْصُ مِنَ الْأَمْوَالِ
٦٧٨	 ٢-٣-٣-٣-٣ الْحَاجَةُ، الْإِفْلَاسُ، الْفَاقَةُ، الْأَقْتَارُ، النَّقْتِيرُ
٦٧٨	 ٢-٣-٣-٣-١ الْحَاجَةُ
٦٧٨	 ٢-٣-٣-٣-٢ الْإِفْلَاسُ
٦٧٨	 ٢-٣-٣-٣-٣ حِينَ أَخَذَ رِزْقَهُ
٦٧٨	 ٢-٣-٣-٣-٤ الْفَقْرُ
٦٩٠	 ٢-٣-٣-٣-٥ الْفَاقَةُ
٦٩٠	 ٢-٣-٣-٣-٦ إِذَا فَقَدْنَا
٦٩٠	 ٢-٣-٣-٣-٧ الْأَقْتَارُ
٦٩٢	 ٢-٣-٣-٣-٨ النَّقْتِيرُ
٦٩٢	 ٢-٣-٣-٣-٩ الضَّيِّقُ
٦٩٢	 ٢-٣-٣-٣-١٠ الضَّيِّقُ
٦٩٤	 ٢-٣-٣-٣-١٠-١ ضَيْقُ الْمَعِيشَةِ
٦٩٤	 ٢-٣-٣-٣-١١ قِلَةُ الْفَضْلِ
٦٩٤	 ٢-٣-٣-٤ الشَّدَّةُ
٦٩٤	 ٢-٣-٤-١ الشَّدَّةُ، مَا ثَقُلَ عَلَيْهِ، الْبِئْسَاءُ، الْجُهْدُ، الْكَدُّ
٦٩٤	 ٢-٣-٤-١-١ مَا ثَقُلَ عَلَيْهِ
٦٩٦	 ٢-٣-٤-١-٢ الشَّدَّةُ
٧٠٢	 ٢-٣-٤-١-٣ الْبِئْسَاءُ
٧٠٦	 ٢-٣-٤-١-٤ الرِّزْيَةُ
٧٠٨	 ٢-٣-٤-١-٥ الدَّاهِيَةُ
٧٠٨	 ٢-٣-٤-١-٦ الْجُهْدُ
٧١٠	 ٢-٣-٤-١-٧ الْقَرْحُ
٧١٠	 ٢-٣-٤-١-٨ الْكَدُّ
٧١٠	 ٢-٣-٤-١-٩ الْمَشَقَّةُ
٧١٠	 ٢-٣-٤-١-١٠ الْفَجِيعَةُ
٧١٠	 ٢-٣-٤-٢ الضَّرُّ، الْخَوْفُ، الْعُسْرُ، الْمَسْكَنَةُ، الْحَبْسُ
٧١٠	 ٢-٣-٤-٢-١ الضَّرُّ وَالضَّرَاءُ
٧١٨	 ٢-٣-٤-٢-٢ الْخَوْفُ
٧٢٠	 ٢-٣-٤-٢-٣ الرَّهْبَةُ
٧٢٠	 ٢-٣-٤-٢-٤ الْهَوْلُ
٧٢٠	 ٢-٣-٤-٢-٥ الصَّدَمَةُ
٧٢٢	 ٢-٣-٤-٢-٦ الْفُجَاءَةُ
٧٢٢	 ٢-٣-٤-٢-٧ النِّقْمَةُ

﴿فهرست﴾

۶۷۷.....	۲-۳-۳-۲-۴ بخل ورزیدن.....
۶۷۷.....	۲-۳-۳-۲-۵ کم شدن اموال و دارایی ها.....
۶۷۹.....	۲-۳-۳-۲-۳ نیازمندی، ورشکستگی، فقر، تنگدستی، تنگی معیشت.....
۶۷۹.....	۲-۳-۳-۳-۱ نیازمندی.....
۶۷۹.....	۲-۳-۳-۳-۲ ورشکستگی.....
۶۷۹.....	۲-۳-۳-۳-۳ هنگامی که رزقش گرفته شد.....
۶۷۹.....	۲-۳-۳-۳-۴ فقر.....
۶۹۱.....	۲-۳-۳-۳-۵ تنگدستی.....
۶۹۱.....	۲-۳-۳-۳-۶ زمانی که چیزی را از دست می دهیم.....
۶۹۱.....	۲-۳-۳-۳-۷ حاجت.....
۶۹۳.....	۲-۳-۳-۳-۸ تنگی معیشت.....
۶۹۳.....	۲-۳-۳-۳-۹ سختی زندگی.....
۶۹۳.....	۲-۳-۳-۳-۱۰ فقر.....
۶۹۵.....	۲-۳-۳-۳-۱۰-۱ سختی زندگی.....
۶۹۵.....	۲-۳-۳-۳-۱۱ کم بودن فضیلت ها.....
۶۹۵.....	۲-۳-۳-۳-۴ سختی.....
۶۹۵.....	۲-۳-۴-۱-۱ آنچه سنگینی می کند، تنگنا، کوشش، سختی.....
۶۹۵.....	۲-۳-۴-۱-۱ آنچه سنگینی می کند.....
۶۹۷.....	۲-۳-۴-۱-۲ سختی.....
۷۰۳.....	۲-۳-۴-۱-۳ گرفتاری شدید.....
۷۰۷.....	۲-۳-۴-۱-۴ مصیبت بزرگ.....
۷۰۹.....	۲-۳-۴-۱-۵ بلا.....
۷۰۹.....	۲-۳-۴-۱-۶ رنج و مشقت.....
۷۱۱.....	۲-۳-۴-۱-۷ جراحت.....
۷۱۱.....	۲-۳-۴-۱-۸ زحمت و رنج.....
۷۱۱.....	۲-۳-۴-۱-۹ مشقت.....
۷۱۱.....	۲-۳-۴-۱-۱۰ فاجعه.....
۷۱۱.....	۲-۳-۴-۲ خسارت، ترس، سختی، فقر، حبس.....
۷۱۱.....	۲-۳-۴-۲-۱ سختی.....
۷۱۹.....	۲-۳-۴-۲-۲ ترس.....
۷۲۱.....	۲-۳-۴-۲-۳ دلهره و ترس.....
۷۲۱.....	۲-۳-۴-۲-۴ هراس.....
۷۲۱.....	۲-۳-۴-۲-۵ صدمه.....
۷۲۳.....	۲-۳-۴-۲-۶ حادثه ی غافلگیر کننده.....
۷۲۳.....	۲-۳-۴-۲-۷ عقوبت.....

﴿الفهرس﴾

٧٢٢	 النُّكْبَةُ ٢-٣-٤-٢-٨
٧٢٢	 العُسْرُ ٢-٣-٤-٢-٩
٧٢٤	 الخُطُوبُ ٢-٣-٤-٢-١٠
٧٢٤	 الإفلاسُ ٢-٣-٤-٢-١١
٧٢٤	 المَسْكَنَةُ ٢-٣-٤-٢-١٢
٧٢٤	 المِلِمَاتُ ٢-٣-٤-٢-١٣
٧٢٤	 السَّجْنُ ٢-٣-٤-٢-١٤
٧٢٦	 الجُنُسُ ٢-٣-٤-٢-١٥
٧٢٦	 الذِّلُّ ٢-٣-٤-٢-١٦
٧٢٨	 اللَّأْوَاءُ، المَصِيبَةُ، المَكْرُوهُ، النَّائِبَةُ ٢-٣-٤-٢-٣
٧٢٨	 اللَّأْوَاءُ ٢-٣-٤-٢-١
٧٣٠	 مَا أَصَابَكُمْ ٢-٣-٤-٢-٢
٧٣٠	 المَصِيبَةُ ٢-٣-٤-٢-٣
٧٦٨	 الكَرْبُ ٢-٣-٤-٢-٤
٧٦٨	 المَكْرُوهُ ٢-٣-٤-٢-٥
٧٧٨	 حَرُّ مَكَّةَ ٢-٣-٤-٢-٦
٧٧٨	 النَّائِبَةُ ٢-٣-٤-٢-٧
٧٨٤	 النَّازِلَةُ ٢-٣-٤-٢-٨
٧٨٦	 الإِحْنُ المَائِلَةُ، الدَّاهِمَةُ، المِحْنُ، الكَمَدُ ٢-٣-٤-٢-٤
٧٨٦	 الإِحْنُ المَائِلَةُ ٢-٣-٤-٢-١
٧٨٦	 الدَّاهِمَةُ ٢-٣-٤-٢-٢
٧٨٦	 المِحْنُ ٢-٣-٤-٢-٣
٧٩٠	 الغُصَّةُ ٢-٣-٤-٢-٤
٧٩٢	 الهمُّ و الغمُّ ٢-٣-٤-٢-٥
٧٩٤	 الكَمَدُ ٢-٣-٤-٢-٦
٧٩٤	 الحُزْنُ ٢-٣-٤-٢-٧
٧٩٦	 العِقَابُ، العُقُوبَةُ، العَذَابُ، النَّارُ ٢-٣-٤-٢-٥
٧٩٦	 العِقَابُ ٢-٣-٤-٢-١
٧٩٨	 العُقُوبَةُ ٢-٣-٤-٢-٢
٧٩٨	 العَذَابُ ٢-٣-٤-٢-٣
٨٠٢	 النَّارُ ٢-٣-٤-٢-٤
٨٠٤	 التَّقْوَى، العِفَافُ، الصَّمْتُ ٢-٣-٤-٢-٦
٨٠٤	 التَّقْوَى ٢-٣-٤-٢-١
٨٠٦	 العِفَافُ ٢-٣-٤-٢-٢
٨٠٦	 الصَّمْتُ ٢-٣-٤-٢-٣

﴿فهرست﴾

۷۲۳.....	۲-۳-۴-۲۸- بدبختی
۷۲۳.....	۲-۳-۴-۲۹- سختی
۷۲۵.....	۲-۳-۴-۲۱۰- حادثه‌ی ناگوار
۷۲۵.....	۲-۳-۴-۲۱۱- ورشکستگی
۷۲۵.....	۲-۳-۴-۲۱۲- فقر
۷۲۵.....	۲-۳-۴-۲۱۳- بلا
۷۲۵.....	۲-۳-۴-۲۱۴- زندان
۷۲۷.....	۲-۳-۴-۲۱۵- ممانعت
۷۲۷.....	۲-۳-۴-۲۱۶- ذلت
۷۲۹.....	۲-۳-۴-۳- درد و رنج، مصیبت، پیشامد ناگوار، حادثه‌ی تلخ
۷۲۹.....	۲-۳-۴-۳-۱- درد و رنج
۷۳۱.....	۲-۳-۴-۳-۲- آنچه از مصیبت به شما می‌رسد
۷۳۱.....	۲-۳-۴-۳-۳- مصیبت
۷۶۹.....	۲-۳-۴-۳-۴- غم و اندوه
۷۶۹.....	۲-۳-۴-۳-۵- پیشامد ناگوار
۷۷۹.....	۲-۳-۴-۳-۶- گرمای مکه
۷۷۹.....	۲-۳-۴-۳-۷- حادثه‌ی تلخ
۷۸۵.....	۲-۳-۴-۳-۸- بلای ناگوار
۷۸۷.....	۲-۳-۴-۴- کینه، مصیبت، رنج، غم و غصه
۷۸۷.....	۲-۳-۴-۴-۱- کینه
۷۸۷.....	۲-۳-۴-۴-۲- مصیبت
۷۸۷.....	۲-۳-۴-۴-۳- رنج
۷۹۱.....	۲-۳-۴-۴-۴- غصه
۷۹۳.....	۲-۳-۴-۴-۵- غم و اندوه
۷۹۵.....	۲-۳-۴-۴-۶- غم و غصه
۷۹۵.....	۲-۳-۴-۴-۷- ناراحتی و اندوه
۷۹۷.....	۲-۳-۴-۵- زحمت، مجازات، عذاب، آتش جهنم
۷۹۷.....	۲-۳-۴-۵-۱- کیفر
۷۹۹.....	۲-۳-۴-۵-۲- مجازات
۷۹۹.....	۲-۳-۴-۵-۳- عذاب
۸۰۳.....	۲-۳-۴-۵-۴- آتش جهنم
۸۰۵.....	۲-۳-۴-۶- تقوی، پارسایی، سکوت
۸۰۵.....	۲-۳-۴-۶-۱- تقوی
۸۰۷.....	۲-۳-۴-۶-۲- پارسایی
۸۰۷.....	۲-۳-۴-۶-۳- سکوت

﴿الفهرس﴾

٨٠٦	٢-٣-٤-٧-١-١	الكَفَافُ، التَّكْفُفُ، مَا رَزَقَهُ اللهُ، الْقِنَاعَةُ، الْإِثَارُ عَلَى النَّفْسِ.....
٨٠٦	٢-٣-٤-٧-١-٢	الكَفَافُ.....
٨٠٨	٢-٣-٤-٧-٢-٢	التَّكْفُفُ.....
٨٠٨	٢-٣-٤-٧-٣-٣	مَا رَزَقَهُ اللهُ.....
٨٠٨	٢-٣-٤-٧-٤-٤	عَنْ غَيْرِ ضَرُورٍ.....
٨٠٨	٢-٣-٤-٧-٥-٥	الْقِنَاعَةُ.....
٨٠٨	٢-٣-٤-٧-٦-٦	إِثَارُ عَلَى النَّفْسِ.....
٨٠٨	٢-٣-٤-٧-٨-٨	الجُوعُ، القُوَّةُ، اللَّحْمُ، الْعَطَشُ، الْمَاءُ.....
٨٠٨	٢-٣-٧-٢-٩-٩	الجُوعُ.....
٨١٤	٢-٣-٤-٨-٢-٢	القُوَّةُ.....
٨١٤	٢-٣-٤-٨-٣-٣	اللَّحْمُ.....
٨١٤	٢-٣-٤-٨-٤-٤	الْعَطَشُ.....
٨١٤	٢-٣-٤-٨-٥-٥	الْمَاءُ.....
٨١٤	٢-٣-٤-٩-٩-٩	ضَبَطُ النَّفْسِ أَمَامَ الْإِنْتِقَامِ وَالْغَضَبِ.....
٨١٤	٢-٣-٤-٩-١-١	الْإِنْتِقَامُ.....
٨١٨	٢-٣-٤-٩-٢-٢	أَخَذُ الْكَظْمِ.....
٨١٨	٢-٣-٤-٩-٣-٣	عَنِ الْغَضَبِ.....
٨١٨	٢-٣-٤-٩-٤-٤	الْغَيْظُ.....
٨٢٢	٢-٣-٤-١٠-١٠-١٠	التَّقِيَّةُ، التَّوَرِيَّةُ، كَيْثَانُ السَّرِّ، الْغَمُضُ فِي النَّاسِ.....
٨٢٢	٢-٣-٤-١٠-١-١	التَّقِيَّةُ.....
٨٢٤	٢-٣-٤-١٠-٢-٢	التَّوَرِيَّةُ.....
٨٢٤	٢-٣-٤-١٠-٣-٣	كَيْثَانُ السَّرِّ.....
٨٢٤	٢-٣-٤-١٠-٤-٤	الْغَمُضُ فِي النَّاسِ، عَدَمُ الشُّهُرَةِ.....
٨٢٤	٢-٣-٤-١١-١١-١١	الْمَرَضُ، السُّقْمُ، الْجَرَاخَةُ، الْحُمَّى، ذَهَابُ الْبَصَرِ.....
٨٢٤	٢-٣-٤-١١-١-١	الْمَرَضُ.....
٨٢٨	٢-٣-٤-١١-٢-٢	فَقْدُ الْعَافِيَةِ.....
٨٢٨	٢-٣-٤-١١-٣-٣	السُّقْمُ.....
٨٣٠	٢-٣-٤-١١-٤-٤	الْجَرَاخَةُ.....
٨٣٠	٢-٣-٤-١١-٥-٥	الْحُمَّى.....
٨٣٢	٢-٣-٤-١١-٦-٦	ذَهَابُ الْبَصَرِ.....
٨٣٢	٢-٣-٤-١٢-١٢-١٢	الدَّاءُ، الصُّدَاعُ، الْعَنَاءُ، الْوَجَعُ، الْمَضَضُ.....
٨٣٢	٢-٣-٤-١٢-١-١	الدَّاءُ.....
٨٣٢	٢-٣-٤-١٢-٢-٢	حَدَّةُ الدَّوَاءِ.....
٨٣٤	٢-٣-٤-١٢-٣-٣	الصُّدَاعُ.....
٨٣٤	٢-٣-٤-١٢-٤-٤	الْعَنَاءُ.....

﴿فهرست﴾

۸۰۷.....	۲-۳-۴-۷ حدافل معیشت، قناعت، ترجیح‌دادن دیگران بر خود
۸۰۷.....	۲-۳-۴-۷-۱ حدافل معیشت
۸۰۹.....	۲-۳-۴-۷-۲ به اندازه‌ی رفع گرسنگی غذاخواستن
۸۰۹.....	۲-۳-۴-۷-۳ رزق و روزی
۸۰۹.....	۲-۳-۴-۷-۴ از آنچه ضروری نیست
۸۰۹.....	۲-۳-۴-۷-۵ قناعت
۸۰۹.....	۲-۳-۴-۷-۶ ترجیح‌دادن دیگران بر خود
۸۰۹.....	۲-۳-۴-۸ گرسنگی، روزی، گوشت، عطش، آب
۸۰۹.....	۲-۳-۷-۲-۹ گرسنگی
۸۱۵.....	۲-۳-۴-۸-۲ روزی و خوراک
۸۱۵.....	۲-۳-۴-۸-۳ گوشت
۸۱۷.....	۲-۳-۴-۸-۴ عطش
۸۱۷.....	۲-۳-۴-۸-۵ آب
۸۱۷.....	۲-۳-۴-۹ خویشتن‌داری در برابر حس انتقام‌جویی و خشم
۸۱۷.....	۲-۳-۴-۹-۱ انتقام
۸۱۹.....	۲-۳-۴-۹-۲ فروخوردن خشم
۸۱۹.....	۲-۳-۴-۹-۳ از خشم و غضب
۸۱۹.....	۲-۳-۴-۹-۴ خشم و غضب
۸۲۳.....	۲-۳-۴-۱۰-۱ تقیه‌کردن، پنهان‌سازی، رازداری، چشم‌پوشی در برابر اعمال مردمان
۸۲۳.....	۲-۳-۴-۱۰-۲ تقیه‌کردن
۸۲۷.....	۲-۳-۴-۱۰-۲-۱ دوپهلوی‌گویی
۸۲۷.....	۲-۳-۴-۱۰-۳ رازداری
۸۲۷.....	۲-۳-۴-۱۰-۴ چشم‌پوشی در برابر اعمال مردمان، گمنام‌بودن
۸۲۷.....	۲-۳-۴-۱۱-۱ مریضی، بیماری، جراحت، تب، ناپینایی
۸۲۷.....	۲-۳-۴-۱۱-۱-۱ بیماری
۸۲۹.....	۲-۳-۴-۱۱-۲ بیماری
۸۲۹.....	۲-۳-۴-۱۱-۳ بیماری
۸۳۱.....	۲-۳-۴-۱۱-۴ جراحت
۸۳۱.....	۲-۳-۴-۱۱-۵ تب
۸۳۳.....	۲-۳-۴-۱۱-۶ ناپینایی
۸۳۳.....	۲-۳-۴-۱۲-۱ درد، سردرد، زحمت، درد و رنج ناشی از مصیبت
۸۳۳.....	۲-۳-۴-۱۲-۱-۱ درد
۸۳۳.....	۲-۳-۴-۱۲-۲ تلخی و ناگواری علاج و دارو
۸۳۵.....	۲-۳-۴-۱۲-۳ سردرد
۸۳۵.....	۲-۳-۴-۱۲-۴ زحمت

﴿الفهرس﴾

٨٣٤	 الوَجَعُ ٢-٣-٤-١٢-٥
٨٣٤	 المَضِضُ ٢-٣-٤-١٢-٦
٨٣٤	 مَضِضُ النَّالِمِ ٢-٣-٤-١٢-٦-١
٨٣٤	 مَضِضُ التَّعْلِيمِ ٢-٣-٤-١٢-٦-٢
٨٣٤	 مَضِضُ الْجِرَاحِ ٢-٣-٤-١٢-٦-٣
٨٣٤	 مَضِضُ الْحَرْبِ ٢-٣-٤-١٢-٦-٤
٨٣٤	 مَضِضُ الْحُمِيَّةِ ٢-٣-٤-١٢-٦-٥
٨٣٤	 مَضِضُ السِّيَاسَةِ ٢-٣-٤-١٢-٦-٦
٨٣٤	 مَضِضُ الْغُصَصِ ٢-٣-٤-١٢-٦-٧
٨٣٤	 الْمُرُ ٢-٣-٤-١٢-٧
٨٣٨	 طَعَامُ الْمَسْمُومِ ٢-٣-٤-١٢-٨
٨٣٨	 الْبَلَاءُ، الْإِخْتِبَارُ، الْفِتْنَةُ، الزَّلَازِلُ، التَّمْحِصُ ٢-٣-٤-١٣
٨٣٨	 الْبَلَاءُ وَ الْإِيتِلَاءُ ٢-٣-٤-١٣-١
٨٩٠	 الْإِخْتِبَارُ ٢-٣-٤-١٣-٢
٨٩٢	 الْإِمْتِحَانُ ٢-٣-٤-١٣-٣
٨٩٤	 الْفِتْنَةُ ٢-٣-٤-١٣-٤
٨٩٤	 الزَّلَازِلُ ٢-٣-٤-١٣-٥
٨٩٤	 التَّمْحِصُ ٢-٣-٤-١٣-٦
٨٩٤	 الْقَضَاءُ وَ الْقَدَرُ ٢-٣-٥
٨٩٤	 الْقَضَاءُ ٢-٣-٥-١
٨٩٨	 الْقَدَرُ ٢-٣-٥-٢
٩٠٠	 كَائِنَاتُ الْأَقْدَارِ ٢-٣-٥-٢-١
٩٠٠	 الصَّبْرُ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ وَ رَاجِعُ الصَّبْرِ عَلَى حُكْمِ اللَّهِ، الصَّبْرُ عَلَى الطَّاعَةِ ٢-٣-٥-٣
٩٠٢	 الصَّبْرُ عَلَى آثَاةِ اللَّهِ وَ إِنْتِظَارُ حِلْمِهِ ٢-٣-٥-٤
٩٠٤	 الْعَوَاقِبُ ٢-٣-٥-٥
٩٠٤	 تَكْشِفُ الْأُمُورِ ٢-٣-٥-٦
٩٠٤	 الدَّهْرُ ٢-٣-٥-٧
٩٠٤	 السَّاعَةُ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا ٢-٣-٥-٨
٩٠٤	 الدُّنْيَا ٢-٣-٥-٩
٩٠٤	 إِذْبَارُ الدُّنْيَا ٢-٣-٥-٩-١
٩٠٨	 رَيْبُ الزَّمَانِ وَ صَرْفُهُ ٢-٣-٥-٩-٢
٩١٠	 الدَّوْلَةُ ٢-٣-٥-١٠
٩١٠	 مَا أَلْهَمَنَا، مَا تَرَى، مَا وَرَدَ ٢-٣-٥-١١
٩١٠	 مَا أَلْهَمَنَا ٢-٣-٥-١١-١
٩١٠	 مَا تَرَى ٢-٣-٥-١١-٢

﴿فهرست﴾

۸۳۵.....	۲-۳-۴-۱۲-۵- درد
۸۳۵.....	۲-۳-۴-۱۲-۶- درد و رنج ناشی از مصیبت
۸۳۵.....	۲-۳-۴-۱۲-۶-۱- عذاب و رنج درد بیماری
۸۳۵.....	۲-۳-۴-۱۲-۶-۲- رنج یاد دادن و تعلیم
۸۳۵.....	۲-۳-۴-۱۲-۶-۳- درد زخم و جراحت
۸۳۷.....	۲-۳-۴-۱۲-۶-۴- فشار جنگ
۸۳۷.....	۲-۳-۴-۱۲-۶-۵- رنج و سختی پرهیز و رژیم غذایی
۸۳۷.....	۲-۳-۴-۱۲-۶-۶- سختی مدیریت و اداره‌ی امور
۸۳۷.....	۲-۳-۴-۱۲-۶-۷- فشار غصه و اندوه
۸۳۷.....	۲-۳-۴-۱۲-۷- تلخی
۸۳۹.....	۲-۳-۴-۱۲-۸- غذای مسموم
۸۳۹.....	۲-۳-۴-۱۳- بلا، امتحان، فتنه
۸۳۹.....	۲-۳-۴-۱۳-۱- بلا و گرفتاری
۸۹۱.....	۲-۳-۴-۱۳-۲- امتحان
۸۹۳.....	۲-۳-۴-۱۳-۳- امتحان
۸۹۵.....	۲-۳-۴-۱۳-۴- فتنه و آشوب
۸۹۷.....	۲-۳-۴-۱۳-۵- سختی‌ها
۸۹۷.....	۲-۳-۴-۱۳-۶- پاک شدن در کوره‌ی سختی‌ها
۸۹۷.....	۲-۳-۵- قضا و قدر
۸۹۷.....	۲-۳-۵-۱- قضا
۸۹۹.....	۲-۳-۵-۲- قدر
۹۰۱.....	۲-۳-۵-۲-۱- مقدرات
۹۰۱.....	۲-۳-۵-۳- صبر بر فرمان الهی و ربه: صبر بر حکم الهی
۹۰۳.....	۲-۳-۵-۴- صبر بر عدم عجله‌ی خداوند و انتظار بردباری او
۹۰۵.....	۲-۳-۵-۵- عواقب و نتیجه‌ی کارها
۹۰۵.....	۲-۳-۵-۶- آشکار شدن امور و کارها
۹۰۵.....	۲-۳-۵-۷- روزگار
۹۰۷.....	۲-۳-۵-۸- زمانی که در آن قرار داری
۹۰۷.....	۲-۳-۵-۹- دنیا
۹۰۷.....	۲-۳-۵-۹-۱- روی گرداندن دنیا
۹۰۹.....	۲-۳-۵-۹-۲- حوادث زمانه و سختی‌های آن
۹۱۱.....	۲-۳-۵-۱۰- فراز و نشیب روزگار
۹۱۱.....	۲-۳-۵-۱۱- آنچه به ما الهام می‌کند، آنچه وارد می‌شود
۹۱۱.....	۲-۳-۵-۱۱-۱- آنچه به ما الهام می‌کند
۹۱۱.....	۲-۳-۵-۱۱-۲- آنچه می‌بینی

﴿الفهرس﴾

٩١٠	 ما نَزَلَ ٢-٣-٥-١١-٣
٩١٠	 ما وَرَدَ ٢-٣-٥-١١-٤
٩١٢	 ما لَا يَعْلَمُ، ما يَعْلَمُ، ما نَعْلَمُ ٢-٣-٥-١٢
٩١٢	 ما لَا يَعْلَمُ ٢-٣-٥-١٢-١
٩١٦	 ما نَعْلَمُ ٢-٣-٥-١٢-٢
٩١٦	 ما يَعْلَمُ ٢-٣-٥-١٢-٣
٩١٨	 لَّا بُدَّ، ما لاحتِلَّة ٢-٣-٥-١٣
٩١٨	 الصَّبْرُ عَلَى مَنْ لَّا بُدَّ لَكَ مِنْهُ ٢-٣-٥-١٣-١
٩١٨	 ما لاحتِلَّة ٢-٣-٥-١٣-٢
٩١٨	 تَحْمِلُ مَوْنَاتِ الْآخِرِينَ وَمُسَايَرَتُهُمْ ٢-٣-٥-١٣-٣
٩١٨	 النَّاسُ ٢-٣-٥-١٣-٤
٩١٨	 إِسْتِمَاعُ شَكَاوَاهُمْ ٢-٣-٥-١٣-٥
٩١٨	 تَحْمِلُ مَوْنَاتِهِمْ ٢-٣-٥-١٣-٦
٩٢٠	 حَاجَاتُهُمْ ٢-٣-٥-١٣-٧
٩٢٠	 الْقَوْمُ ٢-٣-٥-١٣-٨
٩٢٠	 جَمِيعُ الشَّيْءِ ٢-٣-٥-١٣-٩
٩٢٠	 الْأَصْحَابُ ٢-٣-٥-١٣-١٠
٩٢٢	 الْإِخْوَانُ ٢-٣-٥-١٣-١١
٩٢٢	 الْفُقَرَاءُ ٢-٣-٥-١٣-١٢
٩٢٢	 الزَّوْجُ وَالزَّوْجَةُ ٢-٣-٥-١٣-١٣
٩٢٢	 الصَّبْرُ عَلَى زَوْجِهَا فِي الشَّدَّةِ وَالرَّخَاءِ ٢-٣-٥-١٣-١٤
٩٢٤	 الصَّبْرُ عَلَى آذَى زَوْجِهَا وَغَيْرَتِهِ وَالصَّبْرُ عَلَى سُوءِ خُلُقِ الزَّوْجَةِ ٢-٣-٥-١٣-١٥
٩٢٤	 الْفِرَاقُ ٢-٣-٥-١٣-١٦
٩٢٤	 الصَّبْرُ عَلَى الْفِرَاقِ وَمَعَ شَوْقِ الْإِنْتِظَارِ ٢-٣-٥-١٣-١٧
٩٢٤	 عَنِ الْمَحْبُوبِ ٢-٣-٥-١٣-١٨
٩٢٤	 عَلَى مَوَدَّةِ اللَّهِ ٢-٣-٥-١٣-١٩
٩٢٤	 عَنْ نَظَرِ الْمَحْبُوبِ ٢-٣-٥-١٣-٢٠
٩٢٤	 عَنْ رُؤْيَاهِ الْمَحْبُوبِ ٢-٣-٥-١٣-٢١
٩٢٤	 عَلَى ذِكْرِ اللَّهِ ٢-٣-٥-١٣-٢٢
٩٢٤	 حَلَاوَةُ الْعِبَادَةِ ٢-٣-٥-١٣-٢٣
٩٢٤	 غَيْبَةُ الْحُجَّةِ ﷺ ٢-٣-٥-١٣-٢٤
٩٢٨	 عَلَى شَوْقِ رُؤْيَا أَهْلِ الْجَنَّةِ ٢-٣-٥-١٣-٢٥
٩٢٨	 عَلَى مَا تُحِبُّ ٢-٣-٥-١٣-٢٦
٩٣٠	 عَلَى إِزْدِيَادِ الْحِكْمَةِ ٢-٣-٥-١٣-٢٧
٩٣٠	 الصَّبْرُ عَلَى الْفِرَاقِ النَّعْمِ وَفَقْدَانِهَا ٢-٣-٥-١٣-٢٨

﴿فهرست﴾

- ۹۱۱..... ۲-۳-۵-۱۱-۳ آنچه نازل می شود.....
- ۹۱۱..... ۲-۳-۵-۱۱-۴ آنچه به تو وارد می شود.....
- ۹۱۳..... ۲-۳-۵-۱۲ آنچه نمی داند، آنچه می دانیم، آنچه می داند.....
- ۹۱۳..... ۲-۳-۵-۱۲-۱ آنچه نمی داند.....
- ۹۱۷..... ۲-۳-۵-۱۲-۲ آنچه می دانیم.....
- ۹۱۷..... ۲-۳-۵-۱۲-۳ آنچه می داند.....
- ۹۱۹..... ۲-۳-۵-۱۳ ناگزیر، ناچار، آنچه چاره ندارد.....
- ۹۱۹..... ۲-۳-۵-۱۳-۱ صبر بر آنچه در مورد آن چاره ای نداری.....
- ۹۱۹..... ۲-۳-۵-۱۳-۲ آنچه چاره ای ندارد.....
- ۹۱۹..... ۲-۳-۶ تحمل کردن سختی و رنج های دیگران و همراهی با آنها.....
- ۹۱۹..... ۲-۳-۶-۱ مردم.....
- ۹۱۹..... ۲-۳-۶-۱-۱ شنیدن شکایت های مردمان.....
- ۹۱۹..... ۲-۳-۶-۱-۲ تحمل زحمات و سختی های مردم.....
- ۹۲۱..... ۲-۳-۶-۱-۳ نیازهای مردم.....
- ۹۲۱..... ۲-۳-۶-۲ قوم و ملت.....
- ۹۲۱..... ۲-۳-۶-۳ همه ی شیعیان.....
- ۹۲۱..... ۲-۳-۶-۴ یاران.....
- ۹۲۳..... ۲-۳-۶-۴-۱ برادران.....
- ۹۲۳..... ۲-۳-۶-۵ فقرا و نیازمندان.....
- ۹۲۳..... ۲-۳-۶-۶ زن و شوهر.....
- ۹۲۳..... ۲-۳-۶-۶-۱ صبر زن در برابر شوهرش در آسایش و سختی های زندگی.....
- ۹۲۵..... ۲-۳-۶-۶-۲ صبر زن بر آزار و غیرت شوهر و صبر شوهر بر بداخلاقی های همسرش.....
- ۹۲۵..... ۲-۳-۷ جدایی.....
- ۹۲۵..... ۲-۳-۷-۱ صبر بر فراق و جدایی در مقابل شوق و اشتیاق انتظار کشیدن.....
- ۹۲۵..... ۲-۳-۷-۱-۱ صبر بر دوری از محبوب.....
- ۹۲۷..... ۲-۳-۷-۱-۲ به خاطر محبت خداوند.....
- ۹۲۷..... ۲-۳-۷-۱-۳ صبر بر دوری از محبوب.....
- ۹۲۷..... ۲-۳-۷-۱-۴ صبر بر عدم دیدار محبوب.....
- ۹۲۷..... ۲-۳-۷-۱-۵ بر ذکر و یاد خداوند.....
- ۹۲۷..... ۲-۳-۷-۱-۶ شیرینی عبادت.....
- ۹۲۷..... ۲-۳-۷-۱-۷ صبر بر غیبت حضرت حجت علیه السلام.....
- ۹۲۹..... ۲-۳-۷-۱-۸ به خاطر دیدن بهشتیان.....
- ۹۲۹..... ۲-۳-۷-۱-۹ به خاطر آنچه دوستش داری.....
- ۹۳۱..... ۲-۳-۷-۱-۱۰ به خاطر افزایش حکمت و دانش.....
- ۹۳۱..... ۲-۳-۷-۲ صبر بر از دست دادن نعمت ها.....

﴿ الفهرس ﴾

٩٣٠ ١-٢-٧-٣-٢-٢ عَلَى الْفِرَاقِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

٩٣٢ ٢-٢-٧-٣-٢-٢ فِرَاقُ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ

٩٣٢ ٢-٢-٧-٣-٢-٢ فِرَاقُ الزَّهْرَاءِ عَلَيْهِ السَّلَامُ

٩٣٢ ٢-٢-٧-٣-٢-٢ فِرَاقُ شُعَيْبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ

٩٣٢ ٢-٢-٧-٣-٢-٢ فِرَاقُ الْأَحِبَّةِ

٩٣٤ ٢-٢-٧-٣-٢-٢ وَفَاةُ أَحَدٍ بَيْنَهُمَا قَرَابَةٌ

٩٣٤ ٢-٢-٧-٣-٢-٢ فَقْدُ الْوَلَدِ

٩٤٠ ٢-٢-٧-٣-٢-٢ فَقْدُ وَقَلَّةِ الْأَعْوَانِ وَالْمُصَاحِبِ

٩٤٢ الفصلُ الثالثُ - تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَادًا لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ

٩٤٢ ١-٣-٢-٢ الصَّبْرُ ب.....

٩٤٢ ١-٣-١-٢ الصَّبْرُ بِالْأُمُورِ الَّتِي إِلَيْهَا يَرُدُّ

٩٤٢ ٢-٣-٢-٢ الصَّبْرُ عَلَى... وَ رَاجِعُ: الْفَصْلُ الرَّابِعُ، مَقْسَمُ الصَّبْرِ عَلَى مُتَعَلِّقَاتِهَا

٩٤٢ ١-٣-٢-٢ الصَّبْرُ عَلَى اللَّهِ

٩٤٢ ٢-٣-٢-٢ الصَّبْرُ عَلَيْهِ وَ مِنْهُ

٩٤٤ ٣-٣-٢-٢ الصَّبْرُ عَنْ.....

٩٤٤ ١-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ الْحَرَامِ

٩٤٤ ٢-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ الْحَقِّ

٩٤٤ ٣-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ الدُّنْيَا

٩٤٤ ٢-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

٩٤٤ ١-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ الرِّئَاسَاتِ الْبَاطِلَةِ

٩٤٤ ٢-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ الزَّهْرَاءِ عَلَيْهِ السَّلَامُ

٩٤٦ ٢-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنْ شَأْنِ امْرَأَةٍ

٩٤٦ ٢-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ الشَّهْوَةِ

٩٤٦ ٢-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ الْعُقَابِ

٩٤٦ ١-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ الْغَضَبِ

٩٤٦ ١-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنْ غَيْرِ ضَرُورٍ

٩٤٦ ١-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ الْفِرَاقِ

٩٤٨ ١-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ اللَّحْمِ

٩٤٨ ١-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ اللَّذَّةِ

٩٤٨ ١-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ الْمَالِ

٩٤٨ ١-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ الْمَحَارِمِ

٩٤٨ ١-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ الْمَحْبُوبِ

٩٥٠ ١-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ الْمَظْلَمَةِ

٩٥٠ ١-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ الْمَعْصِيَةِ

٩٥٠ ١-٣-٣-٢ الصَّبْرُ عَنِ النَّظَرِ

﴿فهرست﴾

۹۳۱.....	۲-۳-۷-۲-۱- صبر بر جدایی و فراق پیامبر
۹۳۳.....	۲-۳-۷-۲-۲- دوری از حضرت علی علیه السلام
۹۳۳.....	۲-۳-۷-۲-۳- دوری از حضرت زهرا علیها السلام
۹۳۳.....	۲-۳-۷-۲-۴- جدایی از حضرت شعیب علیه السلام
۹۳۳.....	۲-۳-۷-۲-۵- فراق و جدایی از دوستان
۹۳۵.....	۲-۳-۷-۲-۶- وفات خویشاوندان و اقربا
۹۳۵.....	۲-۳-۷-۲-۷- ازدست دادن فرزند
۹۴۱.....	۲-۳-۷-۲-۸- نداشتن و کمی دوستان و یاران
۹۴۳.....	فصل ۳- دسته بندی صبر بر اساس حروف اضافه ی آن
۹۴۳.....	۳-۱- صبر ب.....
۹۴۳.....	۳-۱-۱- صبر به وسیله ی اموری که به آن بازمی گردد.....
۹۴۳.....	۳-۲- صبر بر... و... به: فصل ۴، تقسیمات صبر بر مبنای متعلقات آن.....
۹۴۳.....	۳-۲-۱- صبر در راه خدا.....
۹۴۳.....	۳-۲-۲- صبر بر او و از جانب او.....
۹۴۵.....	۳-۳- صبر از.....
۹۴۵.....	۳-۳-۱- صبر از حرام.....
۹۴۵.....	۳-۳-۲- صبر از حق.....
۹۴۵.....	۳-۳-۳- صبر از دنیا.....
۹۴۵.....	۳-۳-۴- صبر از نبودن رسول خدا صلی الله علیه و آله
۹۴۵.....	۳-۳-۵- صبر از ریاست ها و مقامات باطل.....
۹۴۵.....	۳-۳-۶- صبر از نبودن حضرت زهرا علیها السلام
۹۴۷.....	۳-۳-۷- صبر از زنان.....
۹۴۷.....	۳-۳-۸- صبر از شهوات و امیال.....
۹۴۷.....	۳-۳-۹- صبر از عقوبت و عذاب.....
۹۴۷.....	۳-۳-۱۰- صبر از خشم و غضب.....
۹۴۷.....	۳-۳-۱۱- صبر از موارد غیر ضرور.....
۹۴۷.....	۳-۳-۱۲- صبر از فراق و جدایی.....
۹۴۹.....	۳-۳-۱۳- صبر از گوشت.....
۹۴۹.....	۳-۳-۱۴- صبر از لذت.....
۹۴۹.....	۳-۳-۱۵- صبر از مال.....
۹۴۹.....	۳-۳-۱۶- صبر از محارم.....
۹۴۹.....	۳-۳-۱۷- صبر از فراق محبوب.....
۹۵۱.....	۳-۳-۱۸- صبر از ظلم.....
۹۵۱.....	۳-۳-۱۹- صبر از گناه.....
۹۵۱.....	۳-۳-۲۰- صبر از گناه.....

﴿الفهرس﴾

٩٥٠.....	٣-٤-٣- الصَّبْرُ عِنْدَ مَا؟.....
٩٥٠.....	٣-٤-١- الصَّبْرُ عِنْدَ الْبَلَاءِ.....
٩٥٠.....	٣-٤-٢- الصَّبْرُ عِنْدَ الرِّزْيَةِ.....
٩٥٠.....	٣-٤-٣- الصَّبْرُ عِنْدَ الرَّهْبَةِ.....
٩٥٠.....	٣-٤-٤- الصَّبْرُ عِنْدَ الشَّدَةِ.....
٩٥٢.....	٣-٤-٥- الصَّبْرُ عِنْدَ الشَّهْوَةِ.....
٩٥٢.....	٣-٤-٦- الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدَمَةِ.....
٩٥٢.....	٣-٤-٧- الصَّبْرُ عِنْدَ الضَّرَاءِ.....
٩٥٢.....	٣-٤-٨- الصَّبْرُ عِنْدَ الضِّيقِ.....
٩٥٢.....	٣-٤-٩- الصَّبْرُ عِنْدَ الطُّغْنِ.....
٩٥٢.....	٣-٤-١٠- الصَّبْرُ عِنْدَ الْفَجِيعَةِ.....
٩٥٢.....	٣-٤-١١- الصَّبْرُ عِنْدَ الْمَحَارِمِ.....
٩٥٢.....	٣-٤-١٢- الصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ.....
٩٥٢.....	٣-٤-١٣- الصَّبْرُ عِنْدَ الْمُلَمَّاتِ.....
٩٥٤.....	٣-٤-١٤- الصَّبْرُ عِنْدَ النَّائِبَةِ.....
٩٥٤.....	٣-٤-١٥- الصَّبْرُ عِنْدَ نُزُولِ الْحَقَائِقِ.....
٩٥٤.....	٣-٥- الصَّبْرُ فِيمَا؟.....
٩٥٤.....	٣-٥-١- الصَّبْرُ فِي الْإِحْنِ الْمَائِلَةِ.....
٩٥٤.....	٣-٥-٢- الصَّبْرُ فِي الَّذِي يُبْنَاهُمْ بِهِ.....
٩٥٤.....	٣-٥-٣- الصَّبْرُ فِي اللَّهِ.....
٩٥٤.....	٣-٥-٤- الصَّبْرُ فِي الْأُمُورِ.....
٩٥٤.....	٣-٥-٥- الصَّبْرُ فِي الْأَهْلِ.....
٩٥٦.....	٣-٥-٦- الصَّبْرُ فِي أَيَّامِ الْفِتْرَِةِ.....
٩٥٦.....	٣-٥-٧- الصَّبْرُ فِي الْبَأْسِ.....
٩٥٦.....	٣-٥-٨- الصَّبْرُ فِي الْبَأْسَاءِ.....
٩٥٦.....	٣-٥-٩- الصَّبْرُ فِي الْبَلَاءِ.....
٩٥٦.....	٣-٥-١٠- الصَّبْرُ فِي الْبُلُوَاءِ.....
٩٥٦.....	٣-٥-١١- الصَّبْرُ فِي الثَّقِيلِ.....
٩٥٦.....	٣-٥-١٢- الصَّبْرُ فِي جَنْبِ اللَّهِ.....
٩٥٨.....	٣-٥-١٣- الصَّبْرُ فِي الْجُوعِ.....
٩٥٨.....	٣-٥-١٤- الصَّبْرُ فِي الْحَاجَةِ.....
٩٥٨.....	٣-٥-١٥- الصَّبْرُ فِي الْحَبِّ.....
٩٥٨.....	٣-٥-١٦- الصَّبْرُ فِي الْحَبْسِ.....
٩٥٨.....	٣-٥-١٧- الصَّبْرُ فِي الْحَقِّ.....
٩٥٨.....	٣-٥-١٨- الصَّبْرُ فِي الْخَيْرِ.....

﴿فهرست﴾

۹۵۱.....	۳-۴- صبر در زمان.....
۹۵۱.....	۳-۴-۱- صبر در زمان بلا.....
۹۵۱.....	۳-۴-۲- صبر در زمان مصیبت.....
۹۵۱.....	۳-۴-۳- صبر در زمان ترس.....
۹۵۱.....	۳-۴-۴- صبر در زمان سختی.....
۹۵۳.....	۳-۴-۵- صبر در زمان شهوت.....
۹۵۳.....	۳-۴-۶- صبر در زمان صدمه دیدن و آسیب.....
۹۵۳.....	۳-۴-۷- صبر در زمان فلاکت.....
۹۵۳.....	۳-۴-۸- صبر در زمان سختی.....
۹۵۳.....	۳-۴-۹- صبر در زمان ضربات حین کارزار.....
۹۵۳.....	۳-۴-۱۰- صبر در زمان اندوه دردناک.....
۹۵۳.....	۳-۴-۱۱- صبر در زمان مقابله با امور حرام.....
۹۵۳.....	۳-۴-۱۲- صبر در زمان مصیبت.....
۹۵۳.....	۳-۴-۱۳- صبر در زمان سختی و بلا.....
۹۵۵.....	۳-۴-۱۴- صبر در زمان پیشامد بد.....
۹۵۵.....	۳-۴-۱۵- صبر در زمان رسیدن به حقایق.....
۹۵۵.....	۳-۵- صبر در.....
۹۵۵.....	۳-۵-۱- صبر در برابر کینه.....
۹۵۵.....	۳-۵-۲- صبر در آنچه بدان آزمایششان کرده است.....
۹۵۵.....	۳-۵-۳- صبر در راه خدا.....
۹۵۵.....	۳-۵-۴- صبر در کارها و امور.....
۹۵۵.....	۳-۵-۵- صبر درباره‌ی خانواده.....
۹۵۷.....	۳-۵-۶- صبر در زمان نبود پیامبر و امام.....
۹۵۷.....	۳-۵-۷- صبر در سختی.....
۹۵۷.....	۳-۵-۸- صبر در سختی و مشقت.....
۹۵۷.....	۳-۵-۹- صبر در بلا.....
۹۵۷.....	۳-۵-۱۰- صبر در آزمایش و مصیبت.....
۹۵۷.....	۳-۵-۱۱- صبر در شرایط ناگوار.....
۹۵۷.....	۳-۵-۱۲- صبر برای خدا.....
۹۵۹.....	۳-۵-۱۳- صبر در گرسنگی.....
۹۵۹.....	۳-۵-۱۴- صبر در نیاز و حاجت.....
۹۵۹.....	۳-۵-۱۵- صبر در عشق و دوست داشتن.....
۹۵۹.....	۳-۵-۱۶- صبر در زندان.....
۹۵۹.....	۳-۵-۱۷- صبر در حق.....
۹۵۹.....	۳-۵-۱۸- صبر در خیر و خوبی.....

﴿الفهرس﴾

٩٥٨.....	١٩-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الدُّنْيَا.....
٩٥٨.....	٢٠-٣-٥-الصَّبْرُ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ.....
٩٥٨.....	٢١-٣-٥-الصَّبْرُ فِي ذَاتِ اللَّهِ.....
٩٦٠.....	٢٢-٣-٥-الصَّبْرُ فِي ذَاتِ النَّفْسِ.....
٩٦٠.....	٢٣-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الرَّخَاءِ.....
٩٦٠.....	٢٤-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الرِّضَا.....
٩٦٠.....	٢٥-٣-٥-الصَّبْرُ فِي السَّرَّاءِ.....
٩٦٠.....	٢٦-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الشَّدَّةِ.....
٩٦٠.....	٢٧-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الضَّرَّاءِ.....
٩٦٠.....	٢٨-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الضِّيقِ.....
٩٦٢.....	٢٩-٣-٥-الصَّبْرُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ.....
٩٦٢.....	٣٠-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْعَافِيَةِ.....
٩٦٢.....	٣١-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْعَاقِبَةِ.....
٩٦٢.....	٣٢-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْعَرَضِ.....
٩٦٢.....	٣٣-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْعُسْرِ.....
٩٦٢.....	٣٤-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْعُقَافِ.....
٩٦٢.....	٣٥-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْعَنَاءِ.....
٩٦٢.....	٣٦-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْعَوَاقِبِ.....
٩٦٤.....	٣٧-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْغَمِّ.....
٩٦٤.....	٣٨-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْغِنَى.....
٩٦٤.....	٣٩-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْغِيْبَةِ.....
٩٦٤.....	٤٠-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْفَاقَةِ.....
٩٦٤.....	٤١-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْفُرْقَةِ.....
٩٦٤.....	٤٢-٣-٥-الصَّبْرُ فِي لُزُومِ الْحَقِّ.....
٩٦٤.....	٤٣-٣-٥-الصَّبْرُ فِي اللَّقَاءِ.....
٩٦٤.....	٤٤-٣-٥-الصَّبْرُ فِي مَا خَفَّ.....
٩٦٦.....	٤٥-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْمَحَبَّةِ.....
٩٦٦.....	٤٦-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْمُصِيبَةِ.....
٩٦٦.....	٤٧-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْمُعْصِيَةِ.....
٩٦٦.....	٤٨-٣-٥-الصَّبْرُ فِي الْمَوَاطِنِ.....
٩٦٦.....	٤٩-٣-٥-الصَّبْرُ فِي مَوَاطِنِ الْبَاسِ.....
٩٦٦.....	٥٠-٣-٥-الصَّبْرُ فِي النَّائِبَةِ.....
٩٦٦.....	٥١-٣-٥-الصَّبْرُ فِي نَصْرِ أَحْمَدَ.....
٩٦٨.....	٥٢-٣-٥-الصَّبْرُ فِي النَّفْسِ.....
٩٦٨.....	٦-٣-الصَّبْرُ لِمَا؟.....

﴿فهرست﴾

۹۵۹.....	۳-۵-۱۹- صبر در برابر دنیا.....
۹۵۹.....	۳-۵-۲۰- صبر در برابر دولت‌های باطل و ستمگر.....
۹۵۹.....	۳-۵-۲۱- صبر در ذات خداوند.....
۹۶۱.....	۳-۵-۲۲- صبر در ذات نفس.....
۹۶۱.....	۳-۵-۲۳- صبر در آسایش و خوشی.....
۹۶۱.....	۳-۵-۲۴- صبر در رضایت و خشنودی.....
۹۶۱.....	۳-۵-۲۵- صبر در شادی و رفاه.....
۹۶۱.....	۳-۵-۲۶- صبر در شدت و سختی.....
۹۶۱.....	۳-۵-۲۷- صبر در شرایط ناگوار و سخت.....
۹۶۱.....	۳-۵-۲۸- صبر در تنگدستی و سختی.....
۹۶۳.....	۳-۵-۲۹- صبر در طاعت و فرمان‌برداری از خدا.....
۹۶۳.....	۳-۵-۳۰- صبر در سلامتی.....
۹۶۳.....	۳-۵-۳۱- صبر برای رسیدن به نتیجه.....
۹۶۳.....	۳-۵-۳۲- صبر برای حفظ آبرو و ناموس.....
۹۶۳.....	۳-۵-۳۳- صبر در سختی.....
۹۶۳.....	۳-۵-۳۴- صبر در عفت و پایداری در پاکدامنی.....
۹۶۳.....	۳-۵-۳۵- صبر در رنج.....
۹۶۳.....	۳-۵-۳۶- صبر در عواقب امور.....
۹۶۵.....	۳-۵-۳۷- صبر در غم.....
۹۶۵.....	۳-۵-۳۸- صبر در بی‌نیازی و توانگری.....
۹۶۵.....	۳-۵-۳۹- صبر در زمان غیبت.....
۹۶۵.....	۳-۵-۴۰- صبر در فقر و نداری.....
۹۶۵.....	۳-۵-۴۱- صبر در جدایی.....
۹۶۵.....	۳-۵-۴۲- صبر در همراهی با حقیقت.....
۹۶۵.....	۳-۵-۴۳- صبر بر ملاقات با خدا.....
۹۶۵.....	۳-۵-۴۴- صبر بر آنچه بر او سنگین است یا سبک.....
۹۶۷.....	۳-۵-۴۵- صبر در محبت.....
۹۶۷.....	۳-۵-۴۶- صبر در مصیبت.....
۹۶۷.....	۳-۵-۴۷- صبر در معصیت.....
۹۶۷.....	۳-۵-۴۸- صبر در جنگ.....
۹۶۷.....	۳-۵-۴۹- صبر در موقعیت‌های سخت جنگ.....
۹۶۷.....	۳-۵-۵۰- صبر در گرفتاری و سختی.....
۹۶۷.....	۳-۵-۵۱- صبر در یاری کردن پیامبر.....
۹۶۹.....	۳-۵-۵۲- صبر در مورد خود.....
۹۶۹.....	۳-۶- صبر برای.....

﴿الفهرس﴾

٩٦٨.....	١-٣-٦-٣- الصَّبْرُ لِأَمْرِ اللَّهِ.....
٩٦٨.....	٢-٣-٦-٣- الصَّبْرُ لِقِيَّةِ آيَاتِكُمْ.....
٩٦٨.....	٣-٣-٦-٣- الصَّبْرُ لِلْحَاجَةِ.....
٩٦٨.....	٤-٣-٦-٣- الصَّبْرُ لِلْحَقِّ.....
٩٦٨.....	٥-٣-٦-٣- الصَّبْرُ لِحُكْمِ اللَّهِ.....
٩٦٨.....	٦-٣-٦-٣- الصَّبْرُ لِحُكْمِ رَبِّكَ.....
٩٧٠.....	٧-٣-٦-٣- الصَّبْرُ لِلرَّبِّ.....
٩٧٠.....	٨-٣-٦-٣- الصَّبْرُ لِلْعَدُوِّ.....
٩٧٠.....	٩-٣-٦-٣- الصَّبْرُ لَكُمْ.....
٩٧٠.....	١٠-٣-٦-٣- الصَّبْرُ لِلْمَحْنَةِ.....
٩٧٠.....	١١-٣-٦-٣- الصَّبْرُ لِلْمُرِّ.....
٩٧٠.....	٧-٣- الصَّبْرُ لَأَيِّ غَايَةٍ؟.....
٩٧٠.....	١-٣-٧-٣- الصَّبْرُ لِرِضَى اللَّهِ.....
٩٧٠.....	٢-٣-٧-٣- الصَّبْرُ لِعِبَادَتِهِ.....
٩٧٢.....	٣-٣-٧-٣- الصَّبْرُ لِرَبِّكَ.....
٩٧٢.....	٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ مَنْ؟ الصَّبْرُ مَعَ مَا؟.....
٩٧٢.....	١-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.....
٩٧٢.....	٢-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ.....
٩٧٢.....	٣-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الْحُجَّهِ ﷺ.....
٩٧٢.....	٤-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الْخَضِرِ ﷺ.....
٩٧٢.....	٥-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الْأَذَى.....
٩٧٢.....	٦-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الْبَلَاءِ.....
٩٧٢.....	٧-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ التَّكْذِيبِ.....
٩٧٤.....	٨-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الْجُهْدِ.....
٩٧٤.....	٩-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الدَّاعِينَ.....
٩٧٤.....	١٠-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الضَّرِّ.....
٩٧٤.....	١١-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الْعَدُوِّ.....
٩٧٤.....	١٢-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الَّذِينَ.....
٩٧٤.....	١٣-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الْقَوْمِ.....
٩٧٤.....	١٤-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ النَّاسِ.....
٩٧٤.....	١٥-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ اللَّأَوَاءِ.....
٩٧٤.....	١٦-٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الْمُصْلِينَ.....
٩٧٤.....	٩-٣- الصَّبْرُ مِمَّنْ؟.....
٩٧٤.....	١-٣-٩-٣- الصَّبْرُ مِنْ إِرْدِيَادِ الْحِكْمَةِ.....
٩٧٤.....	٢-٣-٩-٣- الصَّبْرُ مِنْ الْحَرَامِ.....

﴿فهرست﴾

- ۳-۶-۱- صبر برای فرمان و دستور خداوند ۹۶۹
- ۳-۶-۲- صبر برای روزهای باقی مانده ۹۶۹
- ۳-۶-۳- صبر در مورد حاجت و نیاز ۹۶۹
- ۳-۶-۴- صبر در راه حق و حقیقت ۹۶۹
- ۳-۶-۵- صبر در راه حکم و فرمان خداوند ۹۶۹
- ۳-۶-۶- صبر در راه حکم و فرمان پروردگار ۹۶۹
- ۳-۶-۷- صبر برای پروردگار ۹۷۱
- ۳-۶-۸- صبر برای دشمن ۹۷۱
- ۳-۶-۹- صبر بر شما ۹۷۱
- ۳-۶-۱۰- صبر در هنگام سختی و رنج ۹۷۱
- ۳-۶-۱۱- صبر در هنگام تلخ کامی‌ها و سختی‌ها ۹۷۱
- ۳-۷- صبر برای رسیدن به ۹۷۱
- ۳-۷-۱- صبر برای رسیدن به خشنودی خداوند ۹۷۱
- ۳-۷-۲- صبر برای انجام عبادت خداوند ۹۷۱
- ۳-۷-۳- صبر برای پروردگار ۹۷۳
- ۳-۸- صبر همراه با ۹۷۳
- ۳-۸-۱- صبرکردن همراه پیامبر ﷺ ۹۷۳
- ۳-۸-۲- صبرکردن همراه علی علیه السلام ۹۷۳
- ۳-۸-۳- صبرکردن همراه حضرت حجت ﷺ ۹۷۳
- ۳-۸-۴- صبرکردن همراه خضر علیهما السلام ۹۷۳
- ۳-۸-۵- صبر هنگام آزار و اذیت ۹۷۳
- ۳-۸-۶- صبر هنگام بلا ۹۷۳
- ۳-۸-۷- صبر هنگام تکذیب دیگران ۹۷۳
- ۳-۸-۸- صبر همراه با تلاش و کوشش ۹۷۵
- ۳-۸-۹- صبرکردن به همراه دعاکنندگان ۹۷۵
- ۳-۸-۱۰- صبرکردن در هنگام گرفتاری ۹۷۵
- ۳-۸-۱۱- صبرکردن با وجود دشمن ۹۷۵
- ۳-۸-۱۲- صبرکردن همراه با کسانی که ۹۷۵
- ۳-۸-۱۳- صبر همراه قوم ۹۷۵
- ۳-۸-۱۴- صبر همراه مردم ۹۷۵
- ۳-۸-۱۵- صبر همراه با رنج ۹۷۷
- ۳-۸-۱۶- صبر همراه با نمازگزاران ۹۷۷
- ۳-۹- صبر از ۹۷۷
- ۳-۹-۱- تحمل سختی به خاطر افزایش حکمت و دانش ۹۷۷
- ۳-۹-۲- صبر از حرام ۹۷۷

﴿الفهرس﴾

٩٧٦	٣-٩-٣- الصَّبْرُ مِنَ الطَّاعُوتِ
٩٧٦	٣-٩-٤- الصَّبْرُ مِنَ الْغُلَامِ وَالْأَهْلِ
٩٧٨	٣-٩-٥- الصَّبْرُ مِنَ الْغَيْطِ
٩٧٨	٣-٩-٦- الصَّبْرُ مِنَ الْمَحَارِمِ
٩٧٨	٣-٩-٧- الصَّبْرُ مِمَّنْ لَا بُدَّ لَكَ مِنْهُ
٩٨٠	الفصلُ الرَّابِعُ- الأَهْمِيَّةُ، وَ الْفَضِيلَةُ وَ راجع: الفصل ١: ما هُوَ الصَّبْرُ؟
٩٨٠	٤-١- قِيَمَةُ الصَّبْرِ وَ أَهْمِيَّتُهُ بِالْمُقَارَنَةِ مَعَ غَيْرِهِ مِنَ الْفَضَائِلِ
٩٨٠	٤-١-١- أَجْمَلُ
٩٨٠	٤-١-٢- أَحَبُّ وَ راجع: ٢-٢
٩٨٠	٤-١-٢-١- أَحَبُّ شَيْءٍ
٩٨٢	٤-١-٢-٢- أَحَبُّ جُرْعَةٍ
٩٨٤	٤-١-٢-٣- أَحَبُّ السُّئْلِ
٩٨٤	٤-١-٣- أَحْسَنُ
٩٨٤	٤-١-٣-١- الصَّبْرُ أَحْسَنُ خُلِّلَ [خُلِّلَ] الْإِيمَانِ
٩٨٤	٤-١-٣-٢- الصَّابِرُ أَحْسَنُ النَّاسِ حَالًا فِي النَّعَمِ
٩٨٤	٤-١-٣-٣- صَبْرُ الْفُقَرَاءِ أَحْسَنُ
٩٨٤	٤-١-٣-٤- مَا أَحْسَنَ الصَّبْرَ
٩٨٤	٤-١-٤- أَحْمَدُ
٩٨٦	٤-١-٥- الْخَيْرُ
٩٨٦	٤-١-٥-١- الصَّبْرُ خَيْرٌ
٩٨٨	٤-١-٥-٢- مَعَ الْخَيْرِ
٩٩٠	٤-١-٥-٣- الْخَيْرُ الَّذِي لَا شَرَّ فِيهِ
٩٩٠	٤-١-٥-٤- الصَّابِرُ خَيْرُ الْأُمَّةِ
٩٩٠	٤-١-٥-٥- خَيْرُ جُنُودِ الْمَرْءِ
٩٩٠	٤-١-٥-٦- خَيْرُ جُنُودِ الْمُؤْمِنِ
٩٩٠	٤-١-٥-٧- خَيْرُ الدَّارَتَيْنِ
٩٩٠	٤-١-٥-٨- خَيْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
٩٩٢	٤-١-٥-٩- خَيْرُ الْعَطَاءِ
٩٩٢	٤-١-٥-١٠- خَيْرُ الْعَيْشِ
٩٩٢	٤-١-٥-١١- الصَّابِرُ خَيْرُ الْعِبَادِ
٩٩٢	٤-١-٥-١٢- خَيْرٌ مِنَ الْعِبَادَةِ
٩٩٢	٤-١-٥-١٣- خَيْرُ الْعَاقِبَةِ
٩٩٤	٤-١-٥-١٤- خَيْرٌ كَثِيرٌ
٩٩٤	٤-١-٥-١٥- خَيْرُ الْمَرَائِبِ
٩٩٤	٤-١-٥-١٦- خَيْرُ النَّاسِ مَنْ صَبَرَ

﴿فهرست﴾

۹۷۷.....	۳-۹-۳- صبر از طاغوت و ستمگر
۹۷۷.....	۳-۹-۴- صبر از خدمتکار و اهل منزل
۹۷۹.....	۳-۹-۵- صبر از خشم
۹۷۹.....	۳-۹-۶- صبر از موارد و کارهای حرام
۹۷۹.....	۳-۹-۷- صبر از آنچه چاره‌ای در مورد آن نداری
۹۸۱.....	فصل ۴- اهمیت صبر، مدح و ثنا، و.ر.به: فصل ۱ صبر چیست؟
۹۸۱.....	۴-۱- ارزش صبر و اهمیت آن در مقایسه با سایر فضیلت‌ها
۹۸۱.....	۴-۱-۱- زیباتر است
۹۸۱.....	۴-۱-۲- دوست داشتنی‌تر است و.ر.به: ۲-۲
۹۸۱.....	۴-۱-۲-۱- دوست‌داشتنی‌ترین چیزهاست
۹۸۳.....	۴-۱-۲-۲- دوست‌داشتنی‌ترین جرعه است
۹۸۵.....	۴-۱-۲-۳- دوست‌داشتنی‌ترین راه‌هاست
۹۸۵.....	۴-۱-۳- بهترین است
۹۸۵.....	۴-۱-۳-۱- صبر بهترین لباس ایمان است
۹۸۵.....	۴-۱-۳-۲- انسان صبور از بهترین مردمان است
۹۸۵.....	۴-۱-۳-۳- صبر فقرا و نیازمندان بهترین است
۹۸۵.....	۴-۱-۳-۴- صبر کردن چه نیکوست
۹۸۵.....	۴-۱-۴- ستوده‌ترین
۹۸۷.....	۴-۱-۵- بهترین است
۹۸۷.....	۴-۱-۵-۱- صبر برترین است
۹۸۹.....	۴-۱-۵-۲- صبر همراه با خیر و خوبی است
۹۹۱.....	۴-۱-۵-۳- صبر آن خیری است که هیچ شری در آن نیست
۹۹۱.....	۴-۱-۵-۴- انسان‌های صبور بهترین هستند
۹۹۱.....	۴-۱-۵-۵- بهترین سربازان لشکر انسان هستند
۹۹۱.....	۴-۱-۵-۶- بهترین افراد سپاه مؤمن هستند
۹۹۱.....	۴-۱-۵-۷- بهترین افراد در دو دنیا هستند
۹۹۱.....	۴-۱-۵-۸- در دنیا و آخرت بهترینند
۹۹۳.....	۴-۱-۵-۹- بهترین هدیه است
۹۹۳.....	۴-۱-۵-۱۰- بهترین زندگی است
۹۹۳.....	۴-۱-۵-۱۱- انسان صبور، بهترین بندگان است
۹۹۳.....	۴-۱-۵-۱۲- بهتر از عبادت است
۹۹۳.....	۴-۱-۵-۱۳- بهترین عاقبت و سرنوشت است
۹۹۵.....	۴-۱-۵-۱۴- در آن خیر فراوانی است
۹۹۵.....	۴-۱-۵-۱۵- بهترین وسیله‌ی سواری است
۹۹۵.....	۴-۱-۵-۱۶- بهترین مردمان صابرانند

﴿ الفهرس ﴾

١٧-١-٤- الصَّبْرُ خَيْرٌ مِنْ تَفْرِيقِ النَّاسِ ٩٩٤
١٨-١-٤- خَيْرٌ مِنْ غَدْرٍ ٩٩٤
١٩-١-٤- خَيْرٌ مِمَّا التَّدَذَّتْ بِهِ ٩٩٤
٢٠-١-٤- خَيْرٌ مِمَّا أَحَبَّ وَكَرِهَ ٩٩٤
١-٤-٤- أَذْفَعُ ٩٩٤
١-٤-٧- أَشْرَفُ ٩٩٤
١-٤-٨- أَكْثَمُ ٩٩٤
١-٤-٩- أَغْلَى ٩٩٤
١-٤-١٠- أَعْوَنُ ٩٩٤
١-٤-١١- أَفْضَلُ ٩٩٤
١-١١-٤- الصَّبْرُ فَضِيلَةٌ، وَ الْفَضِيلَةُ فِي الصَّبْرِ ٩٩٤
١-١١-٢- أَفْضَلُ مَا يُعْطَى اللَّهُ ٩٩٨
١-١١-٣- أَفْضَلُ أَلَا خَلَاقٍ ٩٩٨
١-١١-٤- أَفْضَلُ أَلَا عَمَالٍ ٩٩٨
١-١١-٥- أَفْضَلُ الْحَزَمِ ٩٩٨
١-١١-٦- أَفْضَلُ السَّجِيَةِ ٩٩٨
١-١١-٧- أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةٍ سِتِّينَ سَنَةً ٩٩٨
١-١١-٨- أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ ١٠٠٠
١-١١-٩- أَفْضَلُ الْعُدَّةِ ١٠٠٠
١-١١-١٠- أَفْضَلُ الْعَوْنِ ١٠٠٠
١-١١-١١- أَفْضَلُ الْمُكَافَأَةِ ١٠٠٢
١-١١-١٢- مِنْ أَفْضَلِ الْمَوَاهِبِ ١٠٠٢
١-١١-١٣- أَفْضَلُ النَّاسِ أَصْبَرُهُمْ ١٠٠٢
١-١١-١٤- أَفْضَلُ مِنْ تَفْرِيقِ كَلِمَةِ الْمُسْلِمِينَ ١٠٠٢
١-١١-١٥- أَفْضَلُ مِنَ الْعَافِيَةِ عِنْدَ الرَّخَاءِ ١٠٠٢
١-١١-١٦- أَفْضَلُ مِنَ الْعَقْلَةِ عِنْدَ الرَّخَاءِ ١٠٠٢
١-١٢-٤- أَقْرُّ لِلْعَيْنِ ١٠٠٢
١-١٣-٤- أَقْوَى ١٠٠٤
١-١٤-٤- كَبِيرَةٌ ١٠٠٤
١-١٥-٤- أَكْثَرُ مَرْوَةً ١٠٠٤
١-١٦-٤- أَكْرَمُ ١٠٠٤
١-١٧-٤- أَكْبَسُ النَّاسِ أَصْبَرُهُمْ ١٠٠٤
١-١٨-٤- أَلَذُّ ١٠٠٤
١-١٩-٤- أَنْفَعُ ١٠٠٤
٢٠-١-٤- إِلَّا الصَّبْرُ وَ إِلَّا بِالصَّبْرِ ١٠٠٤

﴿فہرست﴾

۴-۱-۵-۱۷- صبر، بهتر از جدایی و تفرقه‌ی بین انسانهاست..... ۹۹۵

۴-۱-۵-۱۸- بهتر از پیمان شکستن است..... ۹۹۵

۴-۱-۵-۱۹- بهتر از چیزی است که از آن لذت می‌بری..... ۹۹۵

۴-۱-۵-۲۰- از آنچه دوست داری و یا ناپسند می‌دانی بهتر است..... ۹۹۷

۴-۱-۶- مدافع است..... ۹۹۷

۴-۱-۷- شریف‌ترین..... ۹۹۷

۴-۱-۸- عظیم‌ترین..... ۹۹۷

۴-۱-۹- والاترین..... ۹۹۷

۴-۱-۱۰- بهترین یاریگر..... ۹۹۷

۴-۱-۱۱- برترین..... ۹۹۷

۴-۱-۱۱-۱- صبر فضیلت است، فضیلت در صبر است..... ۹۹۷

۴-۱-۱۱-۲- برترین هدیه‌ی الهی است..... ۹۹۹

۴-۱-۱۱-۳- برترین اخلاق است..... ۹۹۹

۴-۱-۱۱-۴- برترین اعمال است..... ۹۹۹

۴-۱-۱۱-۵- برترین تصمیم است..... ۹۹۹

۴-۱-۱۱-۶- برترین خلق و خواست..... ۹۹۹

۴-۱-۱۱-۷- برتر از شصت سال عبادت است..... ۹۹۹

۴-۱-۱۱-۸- برترین عبادت است..... ۱۰۰۱

۴-۱-۱۱-۹- برترین آمادگی است..... ۱۰۰۱

۴-۱-۱۱-۱۰- برترین یار و مددکار است..... ۱۰۰۱

۴-۱-۱۱-۱۱- برترین پاداش است..... ۱۰۰۳

۴-۱-۱۱-۱۲- از برترین موهبت‌هاست..... ۱۰۰۳

۴-۱-۱۱-۱۳- برترین مردم، صورت‌ترین آن‌هاست..... ۱۰۰۳

۴-۱-۱۱-۱۴- از تفرقه در عقیده‌ی مسلمانان بهتر است..... ۱۰۰۳

۴-۱-۱۱-۱۵- از سلامتی هنگام آسایش برتر است..... ۱۰۰۳

۴-۱-۱۱-۱۶- از غفلت هنگام آسایش برتر است..... ۱۰۰۳

۴-۱-۱۲- نور چشم است..... ۱۰۰۳

۴-۱-۱۳- قوی‌ترین است..... ۱۰۰۵

۴-۱-۱۴- بزرگ‌ترین است..... ۱۰۰۵

۴-۱-۱۵- جوانمردترین است..... ۱۰۰۵

۴-۱-۱۶- گرامی‌ترین است..... ۱۰۰۵

۴-۱-۱۷- زیرک‌ترین مردمان، صورت‌ترین آن‌هاست..... ۱۰۰۵

۴-۱-۱۸- لذت‌بخش‌ترین است..... ۱۰۰۵

۴-۱-۱۹- سودمندترین است..... ۱۰۰۵

۴-۱-۲۰- فقط به‌وسیله‌ی صبر امکان‌پذیر است..... ۱۰۰۵

﴿الفهرس﴾

١٠٠٦	٤-١-٢١- أنفذُ
١٠٠٦	٤-١-٢٢- أوسعُ
١٠٠٦	٤-١-٢٣- أوقى
١٠٠٨	٤-١-٢٤- أولُ
١٠٠٨	٤-١-٢٤-١- أولُ لوازمِ الإيمانِ [الإيقان]
١٠٠٨	٤-١-٢٤-٢- أولُ العبادةِ
١٠٠٨	٤-١-٢٥- أولى
١٠٠٨	٤-١-٢٦- أيمنُ
١٠٠٨	٤-١-٢٧- الصبرُ رأسُ
١٠٠٨	٤-١-٢٧-١- رأسُ الأمورِ
١٠٠٨	٤-١-٢٧-٢- رأسُ الإيمانِ
١٠١٠	٤-١-٢٧-٣- رأسُ طاعةِ اللهِ
١٠١٠	٤-١-٢٧-٤- رأسُ المالِ
١٠١٠	٤-١-٢٨- الإتمامُ
١٠١٠	٤-١-٢٨-١- إتمامُ الكلمةِ
١٠١٠	٤-١-٢٨-٢- إتمامُ المروءةِ
١٠١٠	٤-١-٢٩- الكمالُ والإكمالُ
١٠١٠	٤-١-٢٩-١- كلُّ الكمالِ
١٠١٢	٤-١-٢٩-٢- كمالُ الأدبِ
١٠١٢	٤-١-٢٩-٣- كمالُ خصالِ الإيمانِ
١٠١٢	٤-١-٢٩-٤- كمالُ دينِ المسلمِ
١٠١٢	٤-١-٢٩-٥- كمالُ المروءةِ
١٠١٢	٤-١-٣٠- نعمَ
١٠١٤	٤-١-٣٠-١- نعمَ أجرُ الصابرينَ
١٠١٤	٤-١-٣٠-٢- نعمتُ الجرعةِ
١٠١٤	٤-١-٣٠-٣- نعمَ الخلقِ
١٠١٤	٤-١-٣٠-٤- نعمَ السببِ
١٠١٤	٤-١-٣٠-٥- نعمَ الظهيرِ
١٠١٤	٤-١-٣٠-٦- نعمَ عقيبِ الدارِ (بما صبرْتُم)
١٠١٦	٤-١-٣٠-٧- نعمَ عونِ الدينِ
١٠١٦	٤-١-٣٠-٨- نعمَ المعونةِ
١٠١٦	٤-١-٣٠-٩- نعمَ وزيرِ الرفقِ
١٠١٦	٤-٢- عباراتُ تُشيرُ إلى أهميةِ الصبرِ و راجع: ١-١ ما هو الصبرُ؟
١٠١٦	٤-٢-١- قياسُ معدلِ الصبرِ، سببُ الامتحانِ الإلهيِّ
١٠١٨	٤-٢-٢- احتياجُ العالمِ إلى الصبرِ

﴿فهرست﴾

- ۴-۱-۲۱- نافذترین است ۱۰۰۷
- ۴-۱-۲۲- وسیع‌ترین است ۱۰۰۷
- ۴-۱-۲۳- نگهدارنده‌ترین است ۱۰۰۷
- ۴-۱-۲۴- اولین است ۱۰۰۹
- ۴-۱-۲۴-۱- اولین ابزار استواری در کار ۱۰۰۹
- ۴-۱-۲۴-۲- اولین عبادت ۱۰۰۹
- ۴-۱-۲۵- شایسته‌ترین است ۱۰۰۹
- ۴-۱-۲۶- مبارک‌ترین است ۱۰۰۹
- ۴-۱-۲۷- صبر، در رأس و بالاترین نقطه قرار دارد ۱۰۰۹
- ۴-۱-۲۷-۱- در رأس امور است ۱۰۰۹
- ۴-۱-۲۷-۲- بالاترین نقطه‌ی ایمان است ۱۰۰۹
- ۴-۱-۲۷-۳- در رأس عبادت خداوند است (بالاترین نقطه‌ی عبادت است) ۱۰۱۱
- ۴-۱-۲۷-۴- سرمایه است ۱۰۱۱
- ۴-۱-۲۸- نقطه‌ی پایانی است (تمام‌کننده است) ۱۰۱۱
- ۴-۱-۲۸-۱- تمام‌کننده‌ی عبارت و سخن است ۱۰۱۱
- ۴-۱-۲۸-۲- انتهای جوانمردی است ۱۰۱۱
- ۴-۱-۲۹- کمال و کامل‌کننده‌ی هرچیز است ۱۰۱۱
- ۴-۱-۲۹-۱- تمامی کمالات را داراست ۱۰۱۱
- ۴-۱-۲۹-۲- کمال ادب است ۱۰۱۳
- ۴-۱-۲۹-۳- کامل‌کننده‌ی خصلت‌های ایمان است ۱۰۱۳
- ۴-۱-۲۹-۴- کمال دین مسلمان است ۱۰۱۳
- ۴-۱-۲۹-۵- کمال جوانمردی است ۱۰۱۳
- ۴-۱-۳۰- بسیار نیکوست ۱۰۱۳
- ۴-۱-۳۰-۱- پاداش صابران بسیار والا و نیکوست ۱۰۱۵
- ۴-۱-۳۰-۲- جرعه‌ای بسیار نیکو و خوشایند است ۱۰۱۵
- ۴-۱-۳۰-۳- نیکوترین خلق و خوست ۱۰۱۵
- ۴-۱-۳۰-۴- بهترین سبب است ۱۰۱۵
- ۴-۱-۳۰-۵- بهترین پشتیبان است ۱۰۱۵
- ۴-۱-۳۰-۶- بهترین عاقبت و سرانجام است ۱۰۱۵
- ۴-۱-۳۰-۷- بهترین یاریگر دین است ۱۰۱۷
- ۴-۱-۳۰-۸- بهترین مددکار است ۱۰۱۷
- ۴-۱-۳۰-۹- وزیر مهربانی است ۱۰۱۷
- ۴-۲- عبارت‌هایی که اهمیت صبر را بیان می‌کنند و ر.به: فصل، بخش صبر چیست؟ ۱۰۱۷
- ۴-۲-۱- علت امتحان الهی، سنجش صبر است ۱۰۱۷
- ۴-۲-۲- احتیاج دانشمند به صبر ۱۰۱۹

﴿الفهرس﴾

١٠١٨	٤-٢-٣-أداء حق الله
١٠١٨	٤-٢-٤-شوق أهل الجنة للصّابرين
١٠١٨	٤-٢-٥-معرفة أهل الجنة للصّابرين
١٠٢٠	٤-٢-٦-يغبطهم أهل الجنة
١٠٢٢	٤-٢-٧-أولئك المصابيح في الآخرة
١٠٢٤	٤-٢-٨-البر
١٠٢٤	٤-٢-٩-من وصايا المؤكدة النبي ﷺ على الصّابرين
١٠٢٤	٤-٢-١٠-تمثل الصّبر في القبر وذخره لولي الله
١٠٢٤	٤-٢-١١-التقوى سفينة النجاة والصّبر سكان هذه السفينة
١٠٢٤	٤-٢-١٢-ثواب الصّبر يذهب مضرّ المصيبة
١٠٢٤	٤-٢-١٣-يثير حسد إبليس ويصعد باستغاثته إلى السماء
١٠٢٤	٤-٢-١٤-حظ عظيم
١٠٢٤	٤-٢-١٥-الحمد والشكر على الصّبر
١٠٢٨	٤-٢-١٦-الخير
١٠٢٨	٤-٢-١٧-الزينة
١٠٢٨	٤-٢-١٧-١-زينة البلاء
١٠٣٠	٤-٢-١٧-٢-زينة البلوى
١٠٣٠	٤-٢-١٧-٣-زينة الدين
١٠٣٠	٤-٢-١٧-٤-ما يزين الرجل
١٠٣٠	٤-٢-١٨-شرط الإمامة
١٠٣٠	٤-٢-١٩-شرط التصدي للقضاء
١٠٣٢	٤-٢-٢٠-يتمثل مرجع للمقارنة والقياس بين السمات الأخرى وبيان فضائلها
١٠٣٢	٤-٢-٢٠-١-أجر الصّابرين، مرجع للقياس
١٠٣٢	٤-٢-٢٠-٢-ثواب الصّابرين، مرجع للقياس
١٠٣٤	٤-٢-٢٠-٣-درجة الصّابرين، مرجع للقياس
١٠٣٤	٤-٢-٢٠-٤-شكر الصّابرين، طالب به الإمام
١٠٣٤	٤-٢-٢٠-٥-عاقبة الصّابرين، مرجع للقياس
١٠٣٤	٤-٢-٢٠-٦-عزم أهل الصّبر، طالب به الإمام
١٠٣٤	٤-٢-٢٠-٧-فنون الصّابرين، مرجع للقياس
١٠٣٤	٤-٢-٢٠-٨-الصّبر ملاك الأمور
١٠٣٤	٤-٢-٢٠-٩-ورود الأمور وصدورها إلى الصّبر والصّابرين
١٠٣٤	٤-٢-٢١-حرف «صاد» في (كهيعص)، يرمز للصّبر
١٠٣٨	٤-٢-٢٢-غدة لبلاء و الشدة و راجع: أفضل الغدة
١٠٣٨	٤-٢-٢٣-القسم بصاد الصّبر
١٠٣٨	٤-٢-٢٤-لباس الصّبر، هو لباس الرسالة والنبوّة

﴿فهرست﴾

۱۰۱۹.....	۴-۲-۳- انجام حق الهی.....
۱۰۱۹.....	۴-۲-۴- اشتیاق بهشتیان برای صابران.....
۱۰۱۹.....	۴-۲-۵- بهشتیان، صابران را می‌شناسند.....
۱۰۲۱.....	۴-۲-۶- بهشتیان بر صابران غبطه می‌خورند.....
۱۰۲۳.....	۴-۲-۷- صابران چراغ‌های آخرتند.....
۱۰۲۵.....	۴-۲-۸- نیکی.....
۱۰۲۵.....	۴-۲-۹- از وصیت‌های مورد تأکید پیامبر به علی (علیه السلام) است.....
۱۰۲۵.....	۴-۲-۱۰- تمثیل و تصویر صبر در قبر و ذخیره‌شدنش برای ولی خدا.....
۱۰۲۷.....	۴-۲-۱۱- تقوی، کشتی نجات است و صبر سکاندار آن است.....
۱۰۲۷.....	۴-۲-۱۲- ثواب و پاداش صبر، سوز مصیبت آن را از بین می‌برد.....
۱۰۲۷.....	۴-۲-۱۳- صبر، حسد ابلیس را برمی‌انگیزد و فریادرس خواستن را به آسمان بلند می‌کند.....
۱۰۲۷.....	۴-۲-۱۴- بهره و نصیب بزرگی است.....
۱۰۲۷.....	۴-۲-۱۵- حمد ستایش بر صبر.....
۱۰۲۹.....	۴-۲-۱۶- خیر و خوبی.....
۱۰۲۹.....	۴-۲-۱۷- زینت.....
۱۰۲۹.....	۴-۲-۱۷-۱- زینت بلا و مصیبت است.....
۱۰۳۱.....	۴-۲-۱۷-۲- زینت امتحان است.....
۱۰۳۱.....	۴-۲-۱۷-۳- زینت دین است.....
۱۰۳۱.....	۴-۲-۱۷-۴- مرد را آراسته می‌کند.....
۱۰۳۱.....	۴-۲-۱۸- شرط امامت است.....
۱۰۳۱.....	۴-۲-۱۹- شرط قضاوت است.....
۱۰۳۳.....	۴-۲-۲۰- مرجعی است برای مقایسه و ارزیابی بین سایر نشانه‌ها.....
۱۰۳۳.....	۴-۲-۲۰-۱- پاداش صابران مرجعی برای مقایسه است.....
۱۰۳۳.....	۴-۲-۲۰-۲- ثواب صابران مرجعی برای مقایسه است.....
۱۰۳۵.....	۴-۲-۲۰-۳- درجه و رتبه‌ی صابران مرجعی برای مقایسه است.....
۱۰۳۷.....	۴-۲-۲۰-۴- شکرگزاری صابران خواسته‌ی امام است.....
۱۰۳۷.....	۴-۲-۲۰-۵- عاقبت صابران مرجعی برای مقایسه است.....
۱۰۳۷.....	۴-۲-۲۰-۶- امام خواهان عزم و اراده‌ای همچون اراده‌ی صابران است.....
۱۰۳۷.....	۴-۲-۲۰-۷- تواضع صابران مرجعی برای مقایسه است.....
۱۰۳۷.....	۴-۲-۲۰-۸- صبر، ملاک امور است.....
۱۰۳۷.....	۴-۲-۲۰-۹- ورود و خروج امور به صبر و انسان صبور برمی‌گردد.....
۱۰۳۷.....	۴-۲-۲۱- حرف صاد در کهیص رمز و اشاره به صبر است.....
۱۰۳۹.....	۴-۲-۲۲- صبر ذخیره و اندوخته‌ی انسان در بلا و سختی است ربه: بهترین یاریگر.....
۱۰۳۹.....	۴-۲-۲۳- به صاد صبر قسم خورده شده است.....
۱۰۳۹.....	۴-۲-۲۴- لباس و جامه‌ی صبر، لباس پیامبری و رسالت است.....

﴿الفهرس﴾

١٠٣٨.....	٢٥-٢-٤- من عَزَمَ الْأُمُورِ.....
١٠٤٠.....	٢٦-٢-٤- أَسَاسُ الْحَيَاةِ.....
١٠٤٠.....	٢٧-٢-٤- اللَّهُ تَعَالَى يُبَاهِي بِصَبْرِ الصَّابِرِ.....
١٠٤٠.....	٢٨-٢-٤- مَحْبُوبٌ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى وَ رَاجِع: ٢-١ أَحَبَّ.....
١٠٤٢.....	٢٩-٢-٤- مِنْ أَصُولِ مُعَامَلَةِ اللَّهِ.....
١٠٤٢.....	٣٠-٢-٤- مِنْ أَحَادِيثِ الَّذِي مَنْ حَفِظَهُ بَعَثَهُ اللَّهُ عَالِمًا فَقيهاً.....
١٠٤٤.....	٣١-٢-٤- مِنْ خِصَالِ لَمْ يَجْتَمِعْنَ لِأَحَدٍ قَبْلَ الْإِثْمَةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.....
١٠٤٤.....	٣٢-٢-٤- مِنْ خِصَالِ لَمْ تَأْتُوا بِمِثْلِهِنَّ.....
١٠٤٤.....	٣٣-٢-٤- مِيثَاقُ إِلَهِي عَلَى الْأَوَّلِيَاءِ.....
١٠٤٤.....	٣٤-٢-٤- نَفْسُ خَاتَمِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ.....
١٠٤٤.....	٣٥-٢-٤- هَدِيَّةٌ لَمْ يُعْطَهَا أَحَدًا قَبْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.....
١٠٤٤.....	٣٦-٢-٤- يَصْنَعُ اللَّهُ بِمَنْ صَبَرَ مَا هُوَ أَهْلُهُ.....
١٠٤٤.....	٣-٤- الأَمْرُ وَ التَّشْوِيقُ وَ التَّخْرِيفُ.....
١٠٤٦.....	١-٣-٤- النَّهْيُ عَنْ قِلَّةِ الصَّبْرِ.....
١٠٤٦.....	٢-٣-٤- الأَمْرُ (أَمَرَ اللَّهُ، أَمَرَ النَّبِيُّ، أَمَرَهُ بِالصَّبْرِ).....
١٠٤٦.....	١-٢-٣-٤- أَمَرَ اللَّهُ بِالصَّبْرِ.....
١٠٤٦.....	٢-٢-٣-٤- كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَمْ يُؤْمَرْ إِلَّا بِالِدُّعَاءِ وَ الصَّبْرِ.....
١٠٤٦.....	٣-٢-٣-٤- أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالصَّبْرِ.....
١٠٤٦.....	٤-٢-٣-٤- أَمَرَكُمْ بِالصَّبْرِ.....
١٠٤٨.....	٥-٢-٣-٤- أَمِرَ أَنْ يَصْبِرَ.....
١٠٤٨.....	٦-٢-٣-٤- أُمِرْتُ بِالصَّبْرِ.....
١٠٤٨.....	٧-٢-٣-٤- أُمِرْنَا أَنْ نَصْبِرَ.....
١٠٤٨.....	٨-٢-٣-٤- أَمَرَهُ بِالصَّبْرِ.....
١٠٤٨.....	٣-٣-٤- إصْبِرْ، إصْبِرُوا.....
١٠٤٨.....	١-٣-٣-٤- إصْبِرْ.....
١٠٦٨.....	٢-٣-٣-٤- إصْبِرُوا.....
١٠٧٦.....	٣-٣-٣-٤- إصْبِرْنَ.....
١٠٧٦.....	٤-٣-٣-٤- إصْبِرِي.....
١٠٧٨.....	٤-٣-٣-٤- إصْطَبِرْ.....
١٠٧٨.....	٥-٣-٤- أَنْ تَصْبِرَ، أَنْ تَصْبِرُوا، لِيَصْبِرَ.....
١٠٧٨.....	١-٣-٤-٥- أَنْ تَصْبِرَ.....
١٠٨٠.....	٢-٣-٤-٥- أَنْ تَصْبِرُوا.....
١٠٨٠.....	٣-٣-٤-٥- لِيَصْبِرَ.....
١٠٨٠.....	٦-٣-٤- صَابِرُوا.....
١٠٨٢.....	٧-٣-٤- صَبْرٌ، صَبْرُوا، تَصَبَّرُوا، لِيَصْبِرَ.....

﴿فهرست﴾

- ۴-۲-۲۵- صبر از مهم‌ترین امور است..... ۱۰۳۹
- ۴-۲-۲۶- اساس و پایه‌ی زندگی است..... ۱۰۴۱
- ۴-۲-۲۷- خداوند متعال به صبر انسان صبور مباحثات می‌کند..... ۱۰۴۱
- ۴-۲-۲۸- مورد پسند خداوند متعال است ربه: دوست‌داشتنی‌ترین..... ۱۰۴۱
- ۴-۲-۲۹- از شرایط و اصول معامله با خداست..... ۱۰۴۳
- ۴-۲-۳۰- از احادیثی است که هرکس آن را حفظ کند خداوند او را فقیه و دانشمند برمی‌انگیزد..... ۱۰۴۳
- ۴-۲-۳۱- از ویژگی‌هایی است که قبل از امامان علیهم‌السلام کسی آن را نداشته است..... ۱۰۴۵
- ۴-۲-۳۲- از ویژگی‌هایی است که مثل آن را نیاورده‌اید..... ۱۰۴۵
- ۴-۲-۳۳- میثاق الهی بر بندگان است..... ۱۰۴۵
- ۴-۲-۳۴- نقش انگشتی حضرت موسی علیه‌السلام است..... ۱۰۴۵
- ۴-۲-۳۵- هدیه‌ای است که قبل از رسول خدا به کسی داده نشده است..... ۱۰۴۵
- ۴-۲-۳۶- خداوند به کسی که صبر کند آنچنان که شایسته‌ی ذات الهی است پاداش می‌دهد..... ۱۰۴۵
- ۴-۳- دستور، تشویق، تحریک..... ۱۰۴۵
- ۴-۳-۱- نهی از کم‌بودن صبر..... ۱۰۴۷
- ۴-۳-۲- فرمان خدا، فرمان رسول خدا، به صبر کردن امر شده است..... ۱۰۴۷
- ۴-۳-۲-۱- خداوند به صبر کردن امر کرده است..... ۱۰۴۷
- ۴-۳-۲-۲- رسول خدا جز به دعا و صبر سفارش نشده بود..... ۱۰۴۷
- ۴-۳-۲-۳- رسول خدا به صبر کردن دستور داده است..... ۱۰۴۷
- ۴-۳-۲-۴- شما را به صبر کردن فرمان داده است..... ۱۰۴۷
- ۴-۳-۲-۵- به صبر کردن دستور داده شده است..... ۱۰۴۹
- ۴-۳-۲-۶- به صبر کردن دستور داده شده‌ام..... ۱۰۴۹
- ۴-۳-۲-۷- به صبر کردن دستور داده شده‌ایم..... ۱۰۴۹
- ۴-۳-۲-۸- او را به صبر کردن فرمان داد..... ۱۰۴۹
- ۴-۳-۳- صبر کن، صبر کنید..... ۱۰۴۹
- ۴-۳-۳-۱- صبر کن..... ۱۰۴۹
- ۴-۳-۳-۲- صبر کنید..... ۱۰۶۹
- ۴-۳-۳-۳- صبر کنید..... ۱۰۷۷
- ۴-۳-۳-۴- صبر کن..... ۱۰۷۷
- ۴-۳-۴- صبر کن..... ۱۰۷۹
- ۴-۳-۵- باید صبر کند..... ۱۰۷۹
- ۴-۳-۵-۱- باید صبر کنی..... ۱۰۷۹
- ۴-۳-۵-۲- باید صبر کنید..... ۱۰۸۱
- ۴-۳-۵-۳- باید صبر کند..... ۱۰۸۱
- ۴-۳-۶- صبر کنید..... ۱۰۸۱
- ۴-۳-۷- دیگری را به صبر کردن وادار، دیگری را به صبر کردن امر کنید، باید دیگری را به صبر کردن امر کند..... ۱۰۸۳

﴿الفهرس﴾

١٠٨٢.....	صَبْرٌ ٤-٣-٧-١
١٠٨٢.....	صَبَرُوا ٤-٣-٧-٢
١٠٨٢.....	تَصَبَّرُوا ٤-٣-٧-٣
١٠٨٢.....	لِيَصْبِرَ ٤-٣-٧-٤
١٠٨٢.....	الصَّبْرُ الصَّبْرُ، صَبْرًا صَبْرًا ٤-٣-٨-٨
١٠٨٢.....	الصَّبْرُ الصَّبْرُ ٤-٣-٨-١
١٠٨٤.....	صَبْرًا ٤-٣-٨-٢
١٠٨٦.....	صَبْرًا صَبْرًا ٤-٣-٨-٣
١٠٨٦.....	كُنْ صَابِرًا، كُنْ صَبُورًا، كُنْ مِنَ الصَّابِرِينَ، كُونُوا مِنَ الصَّابِرِينَ ٤-٣-٩-٩
١٠٨٦.....	كُنْ صَابِرًا ٤-٣-٩-١
١٠٨٨.....	كُنْ صَبُورًا ٤-٣-٩-٢
١٠٨٨.....	كُنْ مِنَ الَّذِينَ صَبَرُوا ٤-٣-٩-٣
١٠٨٨.....	كُونُوا مِنَ الصَّابِرِينَ ٤-٣-٩-٤
١٠٨٨.....	عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ، عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ ٤-٣-١٠-١٠
١٠٨٨.....	عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ ٤-٣-١٠-١
١٠٩٢.....	عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ ٤-٣-١٠-٢
١٠٩٦.....	التَّخْرِيصُ ٤-٣-١١-١١
١٠٩٦.....	التَّصْبِيرُ (تَحْمِيلُ الصَّبْرِ) ٤-٣-١٢-١٢
١٠٩٨.....	الأَمْرُ وَ التَّوَصِيَّةُ بِالتَّصْبِيرِ ٤-٣-١٢-١
١٠٩٨.....	التَّوَصِيُّ بِالصَّبْرِ ٤-٣-١٣-١٣
١١٠٠.....	الْوَصِيَّةُ بِالصَّبْرِ ٤-٣-١٤-١٤
١١٠٠.....	الأَمْرُ بِطَلْبِ الصَّبْرِ ٤-٣-١٤-١
١١٠٢.....	إِذْرَعُوا الصَّبْرَ ٤-٣-١٥-١٥
١١٠٢.....	إِرْغَبُوا إِلَى الصَّبْرِ ٤-٣-١٦-١٦
١١٠٢.....	اسْتَشْعَرُوا الصَّبْرَ ٤-٣-١٧-١٧
١١٠٢.....	اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ ٤-٣-١٨-١٨
١١٠٤.....	اشْعُرْ قَلْبَكَ بِالصَّبْرِ ٤-٣-١٩-١٩
١١٠٤.....	اشْتَغِلْ بِالصَّبْرِ ٤-٣-٢٠-٢٠
١١٠٤.....	إِطْرَحْ عَنْكَ وَارِدَاتِ الْأُمُورِ بَعَزَائِمَ الصَّبْرِ ٤-٣-٢١-٢١
١١٠٤.....	إِفْعَلْ ٤-٣-٢٢-٢٢
١١٠٤.....	إِقْتَبِسْ نُورَ الصَّبْرِ ٤-٣-٢٣-٢٣
١١٠٤.....	إِلْقِ عَنْكَ وَارِدَاتِ الْهُمُومِ بَعَزَائِمَ الصَّبْرِ ٤-٣-٢٤-٢٤
١١٠٤.....	تَخَلَّقْ بِالصَّبْرِ ٤-٣-٢٥-٢٥
١١٠٦.....	تَوَسَّدِ الصَّبْرَ ٤-٣-٢٦-٢٦
١١٠٦.....	جَرَّبْ بِالصَّبْرِ ٤-٣-٢٧-٢٧

﴿فهرست﴾

۱۰۸۳.....	۴-۳-۷-۱- دیگری را به صبر کردن وادار
۱۰۸۳.....	۴-۳-۷-۲- دیگری را به صبر کردن وادارید
۱۰۸۳.....	۴-۳-۷-۳- دیگری را به صبر کردن امر کنید
۱۰۸۳.....	۴-۳-۷-۴- باید دیگری را به صبر کردن امر کند
۱۰۸۳.....	۴-۳-۸- صبر کنید
۱۰۸۳.....	۴-۳-۸-۱- صبر کنید
۱۰۸۵.....	۴-۳-۸-۲- شکبیا باش
۱۰۸۷.....	۴-۳-۸-۳- بسیار شکبیا باش و صبر کن
۱۰۸۷.....	۴-۳-۹- صبور باش، بسیار صبور باش، از صابران باش، از صابران باشید
۱۰۸۷.....	۴-۳-۹-۱- صبور باش
۱۰۸۹.....	۴-۳-۹-۲- بسیار صبور باش
۱۰۸۹.....	۴-۳-۹-۳- از کسانی باش که صبر کردند
۱۰۸۹.....	۴-۳-۹-۴- از صابران باشید
۱۰۸۹.....	۴-۳-۱۰- واجب است که صبر کنی، واجب است که صبر کنید
۱۰۸۹.....	۴-۳-۱۰-۱- واجب است که صبر کنی
۱۰۹۳.....	۴-۳-۱۰-۲- واجب است که صبر کنید
۱۰۹۷.....	۴-۳-۱۱- حریص بودن به صبر
۱۰۹۷.....	۴-۳-۱۲- از او خواست که صبر کند، (تکلیف و اجبار به صبر کردن)
۱۰۹۹.....	۴-۳-۱۲-۱- دستور و سفارش به صبر کردن
۱۰۹۹.....	۴-۳-۱۳- یکدیگر را به صبر کردن دعوت کردن
۱۱۰۱.....	۴-۳-۱۴- سفارش به صبر کردن
۱۱۰۱.....	۴-۳-۱۴-۱- امر کردن به درخواست صبر
۱۱۰۳.....	۴-۳-۱۵- زره صبر بپوشید
۱۱۰۳.....	۴-۳-۱۶- خواهان صبر باشید
۱۱۰۳.....	۴-۳-۱۷- صبر را همچون جامه‌ی زیرین بپوشید
۱۱۰۳.....	۴-۳-۱۸- از صبر کمک بگیرید
۱۱۰۵.....	۴-۳-۱۹- قلبت را با لباس صبر بپوشان
۱۱۰۵.....	۴-۳-۲۰- به صبر پردازید
۱۱۰۵.....	۴-۳-۲۱- با صبر، سختی‌های امور را از خود دور کنید
۱۱۰۵.....	۴-۳-۲۲- انجام بده
۱۱۰۵.....	۴-۳-۲۳- از صبر نور و روشنی بگیرد
۱۱۰۵.....	۴-۳-۲۴- سختی‌های اندوه و رنج را، با صبر از خود دور کن
۱۱۰۵.....	۴-۳-۲۵- خود را با صبر بیارایید
۱۱۰۷.....	۴-۳-۲۶- بر صبر تکیه کنید
۱۱۰۷.....	۴-۳-۲۷- صبر را تجربه کنید

﴿الفهرس﴾

١١٠٦	٤-٣-٢٨- حَسَنَ الصَّبْرِ.....
١١٠٦	٤-٣-٢٩- حَصَّنَ الصَّبْرَ.....
١١٠٦	٤-٣-٣٠- رَاعِ الصَّبْرَ.....
١١٠٦	٤-٣-٣١- رَضْ نَفْسَكَ عَلَى الصَّبْرِ.....
١١٠٦	٤-٣-٣٢- اِلْزِمِ الصَّبْرَ.....
١١٠٨	٤-٣-٣٣- عَوِدِ الصَّبْرَ.....
١١٠٨	٤-٣-٣٤- وَاظْبُوا عَلَى الصَّبْرِ.....
١١٠٨	٤-٣-٣٥- وَطَّنْ نَفْسَكَ عَلَى الصَّبْرِ.....
١١٠٨	٤-٣-٣٦- وَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الصَّبْرِ.....
١١١٠	٤-٣-٣٧- وَفَّقْنِي لِلصَّبْرِ.....
١١١٠	٤-٤- وُجُوبُ الصَّبْرِ.....
١١١٠	٤-٤-١- اِفْتَرَضْ عَلَيْنَا.....
١١١٠	٤-٤-٢- الصَّبْرُ فَرِيضَةٌ.....
١١١٠	٤-٤-٣- اخَذُ الْمِيثَاقِ عَلَى الصَّبْرِ.....
١١١٠	٤-٤-٤- اَوَّلَى بِي الصَّبْرُ وَ لُزُومُهُ.....
١١١٠	٤-٤-٥- مَا يَجِبُ عَلَيْكَ مِنَ الصَّبْرِ.....
١١١٢	٤-٤-٦- يَجِبُ عَلَى الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى زَوْجِهَا.....
١١١٢	٤-٤-٧- يَنْبَغِي أَنْ يَصْبِرَ.....
١١١٢	٤-٥- طَلَبُ الصَّبْرِ وَالْإِسْتِعَاذَةُ مِنْ ضَعْفِهِ أَوْ فَقْدَانِهِ.....
١١١٢	٤-٥-١- الإِسْتِعَاذَةُ مِنْ ضَعْفٍ أَوْ فَقْدَانِ الصَّبْرِ.....
١١١٢	٤-٥-١-١- اَعُوذُ بِكَ مِنْ ضَعْفِ الصَّبْرِ.....
١١١٢	٤-٥-١-٢- اَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَلَبَةِ الْجَزَعِ عَلَى الصَّبْرِ.....
١١١٢	٤-٥-١-٣- اَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَشْتَرِيَ الْجَزَعَ بِالصَّبْرِ.....
١١١٢	٤-٥-١-٤- اَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ كُلِّ بَلَاءٍ وَ مُصِيبَةٍ لَا صَبْرَ لِي عَلَيْهَا.....
١١١٤	٤-٥-٢- طَلَبُ الصَّبْرِ.....
١١١٤	٤-٥-٢-١- آتِنِي صَبْرًا.....
١١١٤	٤-٥-٢-٢- أَجْبُرْ مُصِيبَتِي بِإِدْخَالِكَ الصَّبْرِ عَلَى فِيهَا.....
١١١٤	٤-٥-٢-٣- اجْعَلْ نَفْسِي صَابِرَةً.....
١١١٤	٤-٥-٢-٤- اجْعَلْنَا صَابِرِينَ.....
١١١٤	٤-٥-٢-٥- اجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ صَبَرُوا.....
١١١٤	٤-٥-٢-٦- اجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ أَوْرَثُوا الصَّبْرَ.....
١١١٦	٤-٥-٢-٧- اجْعَلْنِي صَابِرًا.....
١١١٦	٤-٥-٢-٨- اجْعَلْنِي صَبُورًا.....
١١١٦	٤-٥-٢-٩- اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ صَبَرُوا.....
١١١٦	٤-٥-٢-١٠- اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ يَسْتَعِينُونَ بِالصَّبْرِ.....

﴿فهرست﴾

- ۴-۳-۲۸- صبر را به زیبایی ادا کنید..... ۱۱۰۷
- ۴-۳-۲۹- از صبر محافظت کنید..... ۱۱۰۷
- ۴-۳-۳۰- صبر را مراعات کنید..... ۱۱۰۷
- ۴-۳-۳۱- با صبر کردن خود را تربیت کنید..... ۱۱۰۷
- ۴-۳-۳۲- خود را به صبر کردن وادارید..... ۱۱۰۷
- ۴-۳-۳۳- به صبر عادت کن..... ۱۱۰۹
- ۴-۳-۳۴- بر صبر کردن مداومت کنید..... ۱۱۰۹
- ۴-۳-۳۵- به صبر کردن عادت کنید..... ۱۱۰۹
- ۴-۳-۳۶- خود را برای صبر کردن آماده کنید..... ۱۱۰۹
- ۴-۳-۳۷- مرا به صبر کردن توفیق ده..... ۱۱۱۱
- ۴-۴- ضرورت صبر..... ۱۱۱۱
- ۴-۴-۱- بر ما واجب شده است..... ۱۱۱۱
- ۴-۴-۲- یک فریضه و تکلیف واجب است..... ۱۱۱۱
- ۴-۴-۳- پیمان گرفتن بر صبر..... ۱۱۱۱
- ۴-۴-۴- همراهی با صبر بر من سزاوارتر است..... ۱۱۱۱
- ۴-۴-۵- آنچه از صبر بر تو واجب است..... ۱۱۱۱
- ۴-۴-۶- بر زن واجب است که در برابر همسرش صبور باشد..... ۱۱۱۳
- ۴-۴-۷- شایسته است که صبر کند..... ۱۱۱۳
- ۴-۵- طلب صبر کردن و پناه بردن به خدا از کمی و یا فقدان صبر..... ۱۱۱۳
- ۴-۵-۱- پناه بردن به خدا از کمی و فقدان صبر..... ۱۱۱۳
- ۴-۵-۱-۱- پناه می‌برم به تو از کمی صبر..... ۱۱۱۳
- ۴-۵-۱-۲- پناه می‌برم بر خدا از غلبه‌ی بی‌تابی بر صبر..... ۱۱۱۳
- ۴-۵-۱-۳- پناه می‌برم به خدا از اینکه بی‌تابی را با صبر معامله کنم..... ۱۱۱۳
- ۴-۵-۱-۴- پناه می‌برم به خدا از بلا و مصیبتی که تحمل آن را ندارم..... ۱۱۱۳
- ۴-۵-۲- طلب و درخواست صبر..... ۱۱۱۵
- ۴-۵-۲-۱- به من صبر عطا کن..... ۱۱۱۵
- ۴-۵-۲-۲- نصیبم را به وسیله‌ی صبری که به من می‌دهی بیشتر کن..... ۱۱۱۵
- ۴-۵-۲-۳- روح و جان مرا صبور قرار بده..... ۱۱۱۵
- ۴-۵-۲-۴- ما را از صابران قرار بده..... ۱۱۱۵
- ۴-۵-۲-۵- ما را از کسانی که صبر کردند قرار بده..... ۱۱۱۵
- ۴-۵-۲-۶- ما را از کسانی که صبر را به ارث می‌گذارند قرار ده..... ۱۱۱۵
- ۴-۵-۲-۷- مرا از صابران قرار بده..... ۱۱۱۷
- ۴-۵-۲-۸- مرا از انسان‌های صبور قرار بده..... ۱۱۱۷
- ۴-۵-۲-۹- مرا از کسانی که صبر پیشه کردند قرار بده..... ۱۱۱۷
- ۴-۵-۲-۱۰- مرا از کسانی قرار بده که از صبر مساعدت و یاری خواستند..... ۱۱۱۷

﴿الفهرس﴾

١١١٦	٤-٥-٢-١١- إَجْعَلْنِي مِنَ الصَّابِرِينَ.....
١١١٨	٤-٥-٢-١٢- أَنْ تَجْعَلَ نَفْسِي صَابِرَةً.....
١١١٨	٤-٥-٢-١٣- جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْنَا الشُّكْرَ.....
١١١٨	٤-٥-٢-١٤- أَحْضِرْنَا الصَّبْرَ.....
١١١٨	٤-٥-٢-١٥- أَرْزُقْنَا صَبْرًا.....
١١١٨	٤-٥-٢-١٦- أَرْزُقْنِي الصَّبْرَ.....
١١٢٠	٤-٥-٢-١٧- أَرْزُقْهُمْ صَبْرًا لَيْسَ بَعْدَهُ ضَجْرٌ.....
١١٢٢	٤-٥-٢-١٨- أَنْ تَرْزُقَنِي الصَّبْرَ.....
١١٢٢	٤-٥-٢-١٩- أَسْأَلُكَ، إِسْأَلِ اللَّهَ، إِسْأَلُوا اللَّهَ.....
١١٢٨	٤-٥-٢-٢٠- سَأَلْتُكَ الصَّبْرَ.....
١١٣٠	٤-٥-٢-٢١- أَغْطِ خَلِيفَتِي مَا آعْطَيْتَ أَيُّوبَ مِنَ الصَّبْرِ.....
١١٣٠	٤-٥-٢-٢٢- آعْظُنَا صَبْرًا.....
١١٣٠	٤-٥-٢-٢٣- آعْظِنِي الصَّبْرَ.....
١١٣٠	٤-٥-٢-٢٤- آعِنِي بِالصَّبْرِ، آعْنَهُم بِالصَّبْرِ.....
١١٣٢	٤-٥-٢-٢٥- أَفْرُجْ ذَلِكَ بِصَّبْرٍ.....
١١٣٢	٤-٥-٢-٢٦- أَفْرِغِ الصَّبْرَ.....
١١٣٢	٤-٥-٢-٢٧- أَفْرِغِ اللَّهُ الصَّبْرَ.....
١١٣٢	٤-٥-٢-٢٨- أَلْبَسْنِي لِبَاسَ الصَّبْرِ.....
١١٣٢	٤-٥-٢-٢٩- أَلْحَقْنَا بِهِمْ صَابِرِينَ.....
١١٣٤	٤-٥-٢-٣٠- أَلْقِ الصَّبْرَ.....
١١٣٤	٤-٥-٢-٣١- أَلْهَمْنِي الصَّبْرَ.....
١١٣٤	٤-٥-٢-٣٢- إِمْنَحْهُمْ الصَّبْرَ.....
١١٣٤	٤-٥-٢-٣٣- أَمْنُنْ بِالصَّبْرِ.....
١١٣٤	٤-٥-٢-٣٤- أَيْدِنِي بِصَّبْرٍ دَائِمٍ.....
١١٣٤	٤-٥-٢-٣٥- صَبِّرْنِي.....
١١٣٨	٤-٥-٢-٣٦- صَبِّرْهُمْ.....
١١٣٨	٤-٥-٢-٣٧- عَزَمَ اللَّهُ لَنَا وَ لَكَ بِالصَّبْرِ.....
١١٣٨	٤-٥-٢-٣٨- هَبْ لِي قَلْبًا صَابِرًا.....
١١٣٨	٤-٥-٢-٣٩- هَبْ لِي صَبْرًا.....
١١٣٨	٤-٥-٣- الأَمْرُ بِطَلَبِ الصَّبْرِ رَاجِعُ: الْفَصْلُ الثَّانِي، الأَمْرُ بِالصَّبْرِ.....
١١٣٨	٤-٥-٤- النَّهْيُ عَنْ سُؤَالِ الصَّبْرِ.....
١١٤٠	٤-٥-٥- طَلَبُ رَفْعِ طُولِ النَّصْبِ.....
١١٤٠	٤-٦- الصَّابِرِينَ الْعِظَامُ دَالٌ عَلَى عَظَمَةِ الصَّبْرِ.....
١١٤٠	٤-٦-١- اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ.....
١١٤٠	٤-٦-٢- رَسُولُ اللَّهِ ﷺ.....

﴿فهرست﴾

۱۱۱۷.....	۴-۵-۲-۱۱- مرا از صابران قرار بده.....
۱۱۱۹.....	۴-۵-۲-۱۲- ما را از صابران قرار ده.....
۱۱۱۹.....	۴-۵-۲-۱۳- خداوند شکر را بر ما واجب کرده است.....
۱۱۱۹.....	۴-۵-۲-۱۴- ما را برای صبر آماده کن.....
۱۱۱۹.....	۴-۵-۲-۱۵- صبر را به ما ارزانی کن.....
۱۱۱۹.....	۴-۵-۲-۱۶- صبر را به من ارزانی کن.....
۱۱۲۱.....	۴-۵-۲-۱۷- صبری به آن‌ها عطا کن که بعد از آن هیچ خستگی و دلتنگی نداشته باشند... ۱۱۲۱
۱۱۲۳.....	۴-۵-۲-۱۸- به من صبر عطا کن.....
۱۱۲۳.....	۴-۵-۲-۱۹- از تو می‌خواهم، از خدا می‌خواهم، از خدا بخواهید.....
۱۱۲۹.....	۴-۵-۲-۲۰- از تو صبر می‌خواهم.....
۱۱۳۱.....	۴-۵-۲-۲۱- به جانشین صبری بده که به ایوب عطا کردی.....
۱۱۳۱.....	۴-۵-۲-۲۲- به ما صبر عطا کن.....
۱۱۳۱.....	۴-۵-۲-۲۳- به من صبر عطا کن.....
۱۱۳۱.....	۴-۵-۲-۲۴- مرا به وسیله‌ی صبر کمک کن، آن‌ها را به وسیله‌ی صبر کمک کن.....
۱۱۳۳.....	۴-۵-۲-۲۵- با صبر غم و اندوه را از آن‌ها دور کن.....
۱۱۳۳.....	۴-۵-۲-۲۶- صبر خود را تا پایان ادامه بده، (کاسه‌ی صبر را لبریز کن).....
۱۱۳۳.....	۴-۵-۲-۲۷- خداوند صبر را فرو می‌ریزد.....
۱۱۳۳.....	۴-۵-۲-۲۸- خدایا لباس صبر را بر اندام ما بیوشان.....
۱۱۳۳.....	۴-۵-۲-۲۹- ما را در حالی که صابریم به آن‌ها ملحق کن.....
۱۱۳۵.....	۴-۵-۲-۳۰- صبر را به ما القا کن.....
۱۱۳۵.....	۴-۵-۲-۳۱- به ما صبر الهام کن.....
۱۱۳۵.....	۴-۵-۲-۳۲- به آن‌ها صبر عطا کن.....
۱۱۳۵.....	۴-۵-۲-۳۳- صبر عنایت کن (منت بگذار).....
۱۱۳۵.....	۴-۵-۲-۳۴- مرا به صبر همیشگی مؤید کن.....
۱۱۳۵.....	۴-۵-۲-۳۵- مرا به صبر کردن وادار.....
۱۱۳۹.....	۴-۵-۲-۳۶- آن‌ها را به صبر کردن وادار کن.....
۱۱۳۹.....	۴-۵-۲-۳۷- خداوند به ما و شما صبر عطا کند.....
۱۱۳۹.....	۴-۵-۲-۳۸- خداوند، به من قلبی صابر عطا کن.....
۱۱۳۹.....	۴-۵-۲-۳۹- به من صبر بده.....
۱۱۳۹.....	۴-۵-۳- امر به درخواست صبر و... به: فصل ۲، امر به صبر.....
۱۱۳۹.....	۴-۵-۴- نهی از درخواست صبر.....
۱۱۴۱.....	۴-۵-۵- درخواست برداشته‌شدن صبر و طولانی‌شدن آن.....
۱۱۴۱.....	۴-۶- صبرخواستن صابران بزرگوار، نشان‌دهنده‌ی بزرگی و عظمت صبر است.....
۱۱۴۱.....	۴-۶-۱- خداوند.....
۱۱۴۱.....	۴-۶-۲- پیامبر اکرم ﷺ.....

﴿الفهرس﴾

١١٤٦	٤-٦-٣-٤- أهل البيت عليه السلام
١١٤٨	٤-٦-٣-١- أمير المؤمنين عليه السلام
١١٥٢	٤-٦-٣-٢- الزهراء عليها السلام
١١٥٤	٤-٦-٣-٣- الحسين بن علي عليه السلام
١١٥٦	٤-٦-٣-٤- محمد بن علي الباقر عليه السلام
١١٥٦	٤-٦-٣-٥- جعفر بن محمد الصادق عليه السلام
١١٥٨	٤-٦-٣-٦- موسى بن جعفر عليه السلام
١١٥٨	٤-٦-٣-٧- الكاظم و الجواد عليه السلام
١١٥٨	٤-٦-٣-٨- علي بن موسى الرضا عليه السلام
١١٦٠	٤-٦-٣-٩- الهادي و العسكري عليه السلام
١١٦٠	٤-٦-٣-١٠- المهدي عليه السلام
١١٦٠	٤-٦-٤- الأنبياء و الرسل عليه السلام
١١٦٢	٤-٦-٤-١- آدم عليه السلام
١١٦٢	٤-٦-٤-٢- إبراهيم عليه السلام
١١٦٤	٤-٦-٤-٣- إدريس عليه السلام
١١٦٤	٤-٦-٤-٤- إسحاق عليه السلام
١١٦٤	٤-٦-٤-٥- إسماعيل عليه السلام
١١٦٤	٤-٦-٤-٦- أيوب عليه السلام
١١٦٦	٤-٦-٤-٧- ذوالكفل
١١٦٦	٤-٦-٤-٨- زكريا عليه السلام
١١٦٦	٤-٦-٤-٩- يعقوب عليه السلام
١١٦٦	٤-٦-٤-١٠- يوشع بن نون عليه السلام
١١٦٦	٤-٦-٥- ولادة الأمر، الأولياء، الأوصياء، خواص الخلق، العلماء
١١٦٦	٤-٦-٥-١- ولادة الأمر
١١٦٦	٤-٦-٥-٢- الأوصياء
١١٦٨	٤-٦-٥-٣- الأولياء
١١٦٨	٤-٦-٥-٤- خواص الخلق
١١٦٨	٤-٦-٥-٥- العلماء
١١٦٨	٤-٦-٦- أصحاب النبي صلى الله عليه وآله، شيعة آل محمد صلى الله عليه وآله، المهاجرين، الشهداء
١١٦٨	٤-٦-٦-١- أصحاب النبي صلى الله عليه وآله
١١٧٠	٤-٦-٦-٢- المهاجرين
١١٧٠	٤-٦-٦-٣- شيعة آل محمد صلى الله عليه وآله
١١٧٠	٤-٦-٦-٤- الشهداء
١١٧٠	٤-٦-٧- الأعلام
١١٧٠	٤-٦-٧-١- عباس بن علي عليه السلام

﴿فہرست﴾

۱۱۴۷.....۴-۳-۱. اهل البيت (عليه السلام).....
۱۱۴۹.....۴-۳-۱. امير المؤمنين (عليه السلام).....
۱۱۵۳.....۴-۳-۲. حضرت زهرا (عليها السلام).....
۱۱۵۵.....۴-۳-۳. حضرت حسين بن علي (عليه السلام).....
۱۱۵۷.....۴-۳-۴. حضرت امام باقر (عليه السلام).....
۱۱۵۷.....۴-۳-۵. حضرت امام صادق (عليه السلام).....
۱۱۵۹.....۴-۳-۶. حضرت امام موسى بن جعفر (عليه السلام).....
۱۱۵۹.....۴-۳-۷. امام كاظم و امام جواد (عليه السلام).....
۱۱۵۹.....۴-۳-۸. امام علي بن موسى الرضا (عليه السلام).....
۱۱۶۱.....۴-۳-۹. امام هادي و امام عسکري (عليه السلام).....
۱۱۶۱.....۴-۳-۱۰. حضرت مهدي (عليه السلام).....
۱۱۶۱.....۴-۴. انبيا و پيامبران (عليه السلام).....
۱۱۶۳.....۴-۱. آدم (عليه السلام).....
۱۱۶۳.....۴-۲. ابراهيم (عليه السلام).....
۱۱۶۵.....۴-۳. ادریس (عليه السلام).....
۱۱۶۵.....۴-۴. اسحاق (عليه السلام).....
۱۱۶۵.....۴-۵. اسماعيل (عليه السلام).....
۱۱۶۵.....۴-۶. ايوب (عليه السلام).....
۱۱۶۷.....۴-۷. ذا الكفل (عليه السلام).....
۱۱۶۷.....۴-۸. زکريا (عليه السلام).....
۱۱۶۷.....۴-۹. يعقوب (عليه السلام).....
۱۱۶۷.....۴-۱۰. يوشع بن نون (عليه السلام).....
۱۱۶۷.....۴-۵. واليان امر، اوليا خدا، اوصيا، خواص، علما، مردم.....
۱۱۶۷.....۴-۵-۱. واليان امر.....
۱۱۶۷.....۴-۵-۲. اوصيا.....
۱۱۶۹.....۴-۵-۳. اوليا خدا.....
۱۱۶۹.....۴-۵-۴. خواص.....
۱۱۶۹.....۴-۵-۵. علما.....
۱۱۶۹.....۴-۶. ياران پيامبر، شيعيان خاندان حضرت محمد (صلى الله عليه وآله)، مهاجران، شهيدان.....
۱۱۶۹.....۴-۶-۱. ياران پيامبر.....
۱۱۷۱.....۴-۶-۲. مهاجران.....
۱۱۷۱.....۴-۶-۳. شيعيان خاندان محمد (صلى الله عليه وآله).....
۱۱۷۱.....۴-۶-۴. شهيدان.....
۱۱۷۱.....۴-۷. افراد مشخص.....
۱۱۷۱.....۴-۷-۱. حضرت عباس بن علي (عليه السلام).....

﴿الفهرس﴾

- ١١٧٢.....جَعْفَرُ بْنُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام ٤-٦-٧-٢
- ١١٧٢.....مُسْلِمُ بْنُ عَقِيلٍ عليه السلام ٤-٦-٧-٣
- ١١٧٢.....مَالِكُ بْنُ الْأَشْتَرِ عليه السلام ٤-٦-٧-٤
- ١١٧٢.....أُمُّ مُوسَى عليها السلام ٤-٦-٧-٥
- ١١٧٢.....مِنْ مَصَادِيقِ مَنْ لَا صَبْرَ لَهُمْ ٤-٦-٨
- ١١٧٢.....أَهْلُ الْبَاطِلِ ٤-٦-٨-١
- ١١٧٤.....الْمُذْنِبِينَ ٤-٦-٨-٢
- ١١٧٤.....العاصين ٤-٦-٨-٣
- ١١٧٤.....قَوْمُ مُوسَى ٤-٦-٨-٤
- ١١٧٤.....قِلَّةُ الصَّبْرِ ٤-٧
- ١١٧٦.....جَبَلَةُ الْإِنْسَانِ عَلَى قِلَّةِ الصَّبْرِ ٤-٧-١
- ١١٧٦.....أَيُّ أَهْلِ الصَّبْرِ؟ ٤-٧-٢
- ١١٧٦.....أَقَلُّ شَيْءٍ قُسِمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ٤-٧-٣
- ١١٧٦.....الصَّبْرُ يَدْعِيهِ كُلُّ أَحَدٍ وَ لَا يَبِينُ إِلَّا عِنْدَ الْأَقَلِّ ٤-٧-٤
- ١١٧٦.....الإِقْرَارُ بِقِلَّةِ الصَّبْرِ ٤-٧-٥
- ١١٧٨.....قِلَّةُ صَبْرِ الْأَنْبِيَاءِ ٤-٧-٦
- ١١٧٨.....يُونُسُ عليه السلام ٤-٧-٦-١
- ١١٨٢.....إِدْرِيسُ عليه السلام ٤-٧-٦-٢
- ١١٨٢.....قِلَّةُ صَبْرِ الرَّعِيَّةِ ٤-٧-٧
- ١١٨٢.....قِلَّةُ عَدَدِ مَنْ صَبَرَ ٤-٧-٨
- ١١٨٤.....الْقُصُورُ وَالْعَجْزُ عَنْ آدَاءِ الصَّبْرِ ٤-٨
- ١١٨٤.....إِتِمَامُ صَبْرِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْصِيَاءِ وَالْمَلَائِكَةِ ٤-٨-١
- ١١٨٤.....رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم ٤-٨-١-١
- ١١٨٤.....لَمَّا قُتِلَ حَمْزَةُ عَدِمَ صَبْرَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم ٤-٨-١-١-١
- ١١٨٤.....فَاطِمَةُ عليها السلام ٤-٨-١-٢
- ١١٨٤.....قَالَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وآله وسلم أَنَا لَا أَصْبِرُ عَنْكَ ٤-٨-١-٢-١
- ١١٨٤.....قَالَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام يَا سَلْمَانَ يُرِيدُونَ قَتْلَ عَلِيٍّ؛ مَا عَلَى صَبْرٍ ٤-٨-١-٢-٢
- ١١٨٤.....فَاطِمَةُ عليها السلام لَمْ تُطَقْ صَبْرًا ٤-٨-١-٢-٣
- ١١٨٤.....الْأَنْبِيَاءُ عليهم السلام ٤-٨-١-٣
- ١١٨٤.....مُوسَى عليه السلام ٤-٨-١-٤
- ١١٨٤.....أَنَّ مُوسَى عليه السلام لَا يَصْبِرُ عَلَى عِلْمِ الْعَالَمِ ٤-٨-١-٤-١
- ١١٨٨.....يُونُسُ عليه السلام ٤-٨-١-٥
- ١١٨٨.....الْمَلَائِكَةُ عليهم السلام ٤-٨-١-٦
- ١١٨٨.....النَّاسُ ٤-٨-١-٧

﴿فهرست﴾

۱۱۷۳	۴-۷-۲- جعفر فرزند حضرت علی علیه السلام
۱۱۷۳	۴-۷-۳- مسلم بن عقیل علیه السلام
۱۱۷۳	۴-۷-۴- مالک بن الاشتر رضی الله عنه
۱۱۷۳	۴-۷-۵- مادر حضرت موسی علیه السلام
۱۱۷۳	۴-۶-۸- مصداق‌ها و مواردی که صبر نکرده‌اند.....
۱۱۷۳	۴-۶-۸-۱- اهل باطل.....
۱۱۷۵	۴-۶-۸-۲- گنهکاران.....
۱۱۷۵	۴-۶-۸-۳- معصیت‌کاران.....
۱۱۷۵	۴-۶-۸-۴- قوم موسی (بنی‌اسرائیل).....
۱۱۷۵	۴-۷- کم صبری.....
۱۱۷۷	۴-۷-۱- طبیعت و سرشت انسان بر کمی صبر است.....
۱۱۷۷	۴-۷-۲- اهل صبر کجایند؟.....
۱۱۷۷	۴-۷-۳- کمترین چیزی که بین بندگان تقسیم شده است.....
۱۱۷۷	۴-۷-۴- صبر چیزی است که همه ادعای آن را دارند ولی فقط نزد اندکی از مردمان آشکار است.....
۱۱۷۷	۴-۷-۵- اقرار به کم‌صبری.....
۱۱۷۹	۴-۷-۶- موارد کم‌صبری در پیامبران.....
۱۱۷۹	۴-۷-۶-۱- یونس علیه السلام
۱۱۸۳	۴-۷-۶-۲- ادریس علیه السلام
۱۱۸۳	۴-۷-۷- اندک‌بودن صبر در مردم عادی.....
۱۱۸۳	۴-۷-۸- کم‌بودن صابران.....
۱۱۸۵	۴-۸- کوتاهی و ناتوانی از انجام صبر.....
۱۱۸۵	۴-۸-۱- تمام‌شدن صبر انبیا و اوصیا و ملائکه.....
۱۱۸۵	۴-۸-۱-۱- رسول خدا صلی الله علیه و آله
۱۱۸۵	۴-۸-۱-۱-۱- وقتی حضرت حمزه به شهادت رسید پیامبر بی‌تاب شدند.....
۱۱۸۵	۴-۸-۱-۲- فاطمه علیها السلام
۱۱۸۵	۴-۸-۱-۲-۱- فاطمه علیها السلام به پیامبر فرمودند من در مورد دوری شما توانایی صبر ندارم.....
۱۱۸۷	۴-۸-۱-۲-۲- حضرت فاطمه علیها السلام به سلمان فرمودند می‌خواهند علی را بکشند ولی من صبر و تحمل آن را ندارم.....
۱۱۸۷	۴-۸-۱-۲-۳- فاطمه علیها السلام بر صبر طاقت نیاورد.....
۱۱۸۷	۴-۸-۱-۳- انبیا و پیامبران علیهم السلام
۱۱۸۷	۴-۸-۱-۴- موسی علیه السلام
۱۱۸۷	۴-۸-۱-۴-۱- موسی علیه السلام در مورد علم دانشمند و عالم (حضرت خضر) تاب نیاورد و صبر نکرد.....
۱۱۸۹	۴-۸-۱-۵- یونس علیه السلام
۱۱۸۹	۴-۸-۱-۶- ملائکه.....
۱۱۸۹	۴-۸-۱-۷- مردم.....

﴿الفهرس﴾

١١٩٠	٤-٨-٢-١- الإقرارُ بالعجزِ.....
١١٩٠	٤-٨-٢-١- أَعْدَمَ الصَّبْرَ.....
١١٩٠	٤-٨-٢-٢- أَغْنَى صَبْرِي.....
١١٩٠	٤-٨-٢-٣- فَلَمْ تَجِدْنِي صَابِرًا.....
١١٩٠	٤-٨-٢-٤- أَعْجَزُ.....
١١٩٠	٤-٨-٢-٥- عَجَزَ عَنْهَا صَبْرِي.....
١١٩٠	٤-٨-٢-٦- عَجَزْتُ عَنِ الصَّبْرِ.....
١١٩٢	٤-٨-٢-٧- لَا صَبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ.....
١١٩٢	٤-٨-٢-٧-١- لَا تَبْلُغْنِي بِمَا لَا صَبْرَ لِي عَلَيْهِ.....
١١٩٢	٤-٨-٢-٨- لَا صَبْرَ لِأَحَدٍ عَلَى الْجُوعِ.....
١١٩٢	٤-٨-٢-٩- لَا صَبْرَ لِقَوْنِنَا.....
١١٩٤	٤-٨-٢-١٠- لَا صَبْرَ لِي عَلَى حِلْمِكَ.....
١١٩٤	٤-٨-٢-١١- لَا صَبْرَ لِي عَلَى رُؤْيَيْكَ.....
١١٩٤	٤-٨-٢-١٢- لَا صَبْرَ لِي عَلَى عَذَابِكَ.....
١١٩٤	٤-٨-٢-١٣- مَنْ عَرَفَ قَدْرَ الصَّبْرِ لَا يَصْبِرُ عَمَّا مِنْهُ الصَّبْرُ.....
١١٩٤	٤-٨-٢-١٤- لَا يَبْلُغُ الصَّبْرَ.....
١١٩٤	٤-٨-٢-١٥- انْتَلَيْتَنِي فَلَمْ أَصْبِرْ.....
١١٩٦	٤-٨-٢-١٦- عَدَمُ الْإِسْطِطَاعَةِ عَلَى الصَّبْرِ مَعَ الْيَقِينِ.....
١١٩٦	٤-٨-٢-١٦-١- بَلِيَّةٌ لَا أَسْتَطِيعُ عَلَيْهَا صَبْرًا.....
١١٩٦	٤-٨-٢-١٧- عَدَمُ الْإِطَاقَةِ.....
١١٩٦	٤-٨-٢-١٨- لَا قُوَّةَ لَنَا فَنَصْبِرُ.....
١١٩٨	٤-٨-٢-١٩- فَكَيْفَ أَصْبِرُ.....
١١٩٨	٤-٨-٢-٢٠- لَوْ كَانَ لِي صَبْرٌ.....
١١٩٨	٤-٩- ذَمُّ قَلَّةِ الصَّبْرِ وَتَفَادِهِ (مَصَادِيقُ الْإِنْعَادِ الصَّبْرِ).....
١١٩٨	٤-٩-١- أَغْظَمَ الذَّنْبَ.....
١١٩٨	٤-٩-٢- مِنَ الذُّنُوبِ الَّتِي تَكْشِفُ الْغُطَاءَ.....
١١٩٨	٤-٩-٣- لَا خَيْرَ فِيهِ.....
١٢٠٠	٤-٩-٤- الْإِتِهَامُ بِاللَّهِ.....
١٢٠٠	٤-٩-٥- اسْتِهْزَاءُ النَّفْسِ.....
١٢٠٢	الفصلُ الخامسُ- مَقَدِّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ.....
١٢٠٢	٥-١- المَقَدِّمَاتُ الْإِيجَابِيَّةُ.....
١٢٠٢	٥-١-١- العَوَامِلُ الْخَارِجِيَّةُ (مِنْ قِبَلِ اللَّهِ).....
١٢٠٢	٥-١-١-١- إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا، التَّصْبِيرُ مِنَ اللَّهِ، بِاللَّهِ، مِنَ اللَّهِ.....
١٢٠٢	٥-١-١-١-١- إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا.....
١٢٠٢	٥-١-١-١-٢- صَبْرُهُ اللَّهُ، التَّصْبِيرُ مِنَ اللَّهِ.....

﴿فهرست﴾

۱۱۹۱	۴-۸۲-۱ اقرار به ناتوانی
۱۱۹۱	۴-۸۲-۱ صبر ندارم
۱۱۹۱	۴-۸۲-۲ صبرم سست و ضعیف شد
۱۱۹۱	۴-۸۲-۳ مرا صابر نیافتی
۱۱۹۱	۴-۸۲-۴ صبرم سست و ضعیف است
۱۱۹۱	۴-۸۲-۵ در آن مورد صبرم سست و ضعیف است
۱۱۹۱	۴-۸۲-۶ از صبر کردن ناتوانم
۱۱۹۳	۴-۸۲-۷ بر این بلا صبر ندارم
۱۱۹۳	۴-۸۲-۷-۱ مرا به آنچه در آن توانایی صبر ندارم امتحان نکن
۱۱۹۳	۴-۸۲-۸ هیچ کس بر گرسنگی صبر ندارد
۱۱۹۳	۴-۸۲-۹ توان صبر ندارم
۱۱۹۵	۴-۸۲-۱۰ بر حلم تو صبور نیستم (طاقت ندارم)
۱۱۹۵	۴-۸۲-۱۱ طاقت ندیدن تو را ندارم
۱۱۹۵	۴-۸۲-۱۲ طاقت عذاب تو را ندارم
۱۱۹۵	۴-۸۲-۱۳ هر کس ارزش صبر را بدانند بی صبری و بی تابی نمی کند
۱۱۹۵	۴-۸۲-۱۴ به حد کمال صبر نرسید
۱۱۹۵	۴-۸۲-۱۵ مرا امتحان کرد ولی صبر نکردم
۱۱۹۷	۴-۸۲-۱۶ ناتوانی بر صبر همراه با یقین
۱۱۹۷	۴-۸۲-۱۶-۱ امتحانی که در مورد آن صبور نیستم
۱۱۹۷	۴-۸۲-۱۷ طاقت نیاوردن
۱۱۹۷	۴-۸۲-۱۸ توان نداریم تا صبر کنیم
۱۱۹۹	۴-۸۲-۱۹ چگونه صبر کنم
۱۱۹۹	۴-۸۲-۲۰ کاش صبر داشتم
۱۱۹۹	۴-۹- نگوئش کمبود و فقدان صبر
۱۱۹۹	۴-۹-۱ بزرگ ترین گناه
۱۱۹۹	۴-۹-۲ از گناہانی است که پرده ها را کنار می زند
۱۱۹۹	۴-۹-۳ هیچ خبری در آن نیست
۱۲۰۱	۴-۹-۴ اتهام و تهمت زدن به خدا
۱۲۰۱	۴-۹-۵ مسخره کردن نفس و روح
۱۲۰۳	فصل ۵- مقدمات رسیدن به جایگاه صبر
۱۲۰۳	۵-۱ مقدمات ایجابی
۱۲۰۳	۵-۱-۱ عوامل خارجی (از طرف خدا)
۱۲۰۳	۵-۱-۱-۱ هنگامی که خداوند بنده ای را دوست بدارد، به شکیبایی واداشتن از طرف خدا، با کمک از خدا، از طرف خدا
۱۲۰۳	۵-۱-۱-۱-۱ هنگامی که خداوند بنده ای را دوست بدارد
۱۲۰۳	۵-۱-۱-۱-۲ خداوند او را به صبر کردن واداشت، به شکیبایی واداشتن از طرف خدا

﴿الفهرس﴾

١٢٠٤.....	٥-١-١-١-٣-٣ بالله.....
١٢٠٤.....	٥-١-١-١-٤-٤ لَّا قُوَّةَ عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِاللَّهِ.....
١٢٠٤.....	٥-١-١-١-٥-٥ مِنْ الْعِزَّةِ بِاللَّهِ.....
١٢٠٤.....	٥-١-١-١-٦-٦ عَزِيمَةُ اللَّهِ.....
١٢٠٦.....	٥-١-١-١-٦-١ عَزَمَ اللَّهُ عَلَى الصَّبْرِ.....
١٢٠٦.....	٥-١-١-١-٦-٣ العَزْمَةُ مِنَ اللَّهِ.....
١٢٠٦.....	٥-١-١-١-٦-٣ العَزْمُ عَلَى رُشْدِهِ.....
١٢٠٦.....	٥-١-١-١-٧-٧ مَشِيئَةُ اللَّهِ.....
١٢٠٦.....	٥-١-١-١-٨-٨ الْمِنَّةُ لِلَّهِ.....
١٢٠٦.....	٥-١-١-١-٩-٩ وَكَّلَ اللَّهُ الْبَلَاءَ بِالصَّبْرِ.....
١٢٠٨.....	٥-١-١-١-٢-٢ الإِمْتِحَانُ الْإِلَهِيُّ.....
١٢٠٨.....	٥-١-١-٢-١-١ الإِثْبِلَاءُ.....
١٢٠٨.....	٥-١-١-٢-٢-٢ الإِمْتِحَانُ.....
١٢١٠.....	٥-١-١-٢-٣-٣ الإِخْتِبَارُ.....
١٢١٢.....	٥-١-١-٢-٣-١ إِخْتِبَارُ الشَّيْطَانِ.....
١٢١٤.....	٥-١-١-١-٣-٣ التَّوْفِيقُ.....
١٢١٤.....	٥-١-١-١-٣-١ الإِثْبَانُ.....
١٢١٤.....	٥-١-١-١-٣-٢ الإِذْخَالُ.....
١٢١٤.....	٥-١-١-١-٣-٣ الإِرَادَةُ الْخَيْرَةُ.....
١٢١٤.....	٥-١-١-١-٣-٤ الإِعْطَاءُ.....
١٢١٤.....	٥-١-١-١-٣-٥ الإِفْرَاقُ.....
١٢١٦.....	٥-١-١-١-٣-٦ الإِثْقَاءُ.....
١٢١٦.....	٥-١-١-١-٣-٧ الْإِلْهَامُ.....
١٢١٨.....	٥-١-١-١-٣-٨ الْإِنْزَالُ وَالتَّنْزِيلُ.....
١٢١٨.....	٥-١-١-١-٣-٩ التَّوْفِيقُ.....
١٢٢٠.....	٥-١-١-١-٣-١٠ الْجَبَلَةُ.....
١٢٢٠.....	٥-١-١-١-٣-١١ الْجَوَازُ.....
١٢٢٢.....	٥-١-١-١-٣-١٢ الرِّزْقُ.....
١٢٢٢.....	٥-١-١-١-٤-٤ الْمَعُونَةُ الْإِلَهِيَّةُ.....
١٢٢٢.....	٥-١-١-١-٤-١ التَّائِيْدُ وَالتَّسْدِيْدُ.....
١٢٢٢.....	٥-١-١-١-٤-٢ الْعِصْمَةُ.....
١٢٢٢.....	٥-١-١-١-٤-٣ الْعَوْنُ وَ الْمَعُونَةُ.....
١٢٢٤.....	٥-١-١-١-٤-٤ التَّقْوِيَةُ.....
١٢٢٤.....	٥-١-١-١-٤-٥ الْمِنَّةُ.....
١٢٢٦.....	٥-١-١-١-٤-٦ النَّصْرُ.....

﴿فهرست﴾

۱۲۰۵.....	۵-۱-۱-۱-۳ با کمک خدا.....
۱۲۰۵.....	۵-۱-۱-۱-۴ هیچ توانایی بر صبر کردن نیست مگر به کمک خدا.....
۱۲۰۵.....	۵-۱-۱-۱-۵ از عزت الهی است.....
۱۲۰۵.....	۵-۱-۱-۱-۶ اراده و تصمیم الهی.....
۱۲۰۷.....	۵-۱-۱-۱-۶-۱ خداوند بر صبر اراده کرده است.....
۱۲۰۷.....	۵-۱-۱-۱-۶-۳ آنچه خداوند بر بندگان واجب کرده است (اراده‌ی خدا).....
۱۲۰۷.....	۵-۱-۱-۱-۶-۳ تصمیم و اراده برای رشد و هدایت.....
۱۲۰۷.....	۵-۱-۱-۱-۷ مشیت الهی.....
۱۲۰۷.....	۵-۱-۱-۱-۸ احسان خدا بر خلق.....
۱۲۰۷.....	۵-۱-۱-۱-۹ خداوند بلا را به صبر واگذار کرده است.....
۱۲۰۹.....	۵-۱-۱-۲ امتحان الهی.....
۱۲۰۹.....	۵-۱-۱-۲-۱ آزمایش.....
۱۲۰۹.....	۵-۱-۱-۲-۲ امتحان.....
۱۲۱۱.....	۵-۱-۱-۲-۳ آزمایش.....
۱۲۱۳.....	۵-۱-۱-۲-۳-۱ امتحان شیطان.....
۱۲۱۵.....	۵-۱-۱-۳ توفیق.....
۱۲۱۵.....	۵-۱-۱-۳-۱ آوردن.....
۱۲۱۵.....	۵-۱-۱-۳-۲ داخل کردن.....
۱۲۱۵.....	۵-۱-۱-۳-۳ اراده‌ی خیر.....
۱۲۱۵.....	۵-۱-۱-۳-۴ عطا کردن.....
۱۲۱۵.....	۵-۱-۱-۳-۵ خالی کردن.....
۱۲۱۷.....	۵-۱-۱-۳-۶ به دل افتادن.....
۱۲۱۷.....	۵-۱-۱-۳-۷ الهام.....
۱۲۱۹.....	۵-۱-۱-۳-۸ نازل کردن و فروفرستادن.....
۱۲۱۹.....	۵-۱-۱-۳-۹ توفیق.....
۱۲۲۱.....	۵-۱-۱-۳-۱۰ طبیعت و سرشت.....
۱۲۲۱.....	۵-۱-۱-۳-۱۱ اجازه.....
۱۲۲۳.....	۵-۱-۱-۳-۱۲ رزق و روزی.....
۱۲۲۳.....	۵-۱-۱-۴ یاری و مساعدت الهی.....
۱۲۲۳.....	۵-۱-۱-۴-۱ تایید و محکم کردن.....
۱۲۲۳.....	۵-۱-۱-۴-۲ عصمت.....
۱۲۲۳.....	۵-۱-۱-۴-۳ یاری و کمک.....
۱۲۲۵.....	۵-۱-۱-۴-۴ تقویت و استحکام.....
۱۲۲۵.....	۵-۱-۱-۴-۵ احسان.....
۱۲۲۷.....	۵-۱-۱-۴-۶ یاری.....

﴿الفهرس﴾

١٢٢٦	٥-١-١-٥- الأُمُرُ راجع: الفصلُ الثَّاني
١٢٢٦	٥-١-٢- العَواملُ الدَّاخِلِيَّةُ، (الصِّفَاتُ وَالأَعْمَالُ الدَّاعِيَّةُ إِلَى الصَّبْرِ)
١٢٢٦	٥-١-٢-١- الإِعْتِقَادُ
١٢٢٦	٥-١-٢-١-١- مَا يَتَعَلَّقُ بِالْأَجَلِ، وَأَنَّ كُلَّ شَيْءٍ لَهُ مُدَّةٌ مُعَيَّنَةٌ وَسَيَتَحَقَّقُ الأَمْرُ بَعْدَ إِنْتِهَاءِ الأَجَلِ
١٢٢٦	٥-١-٢-١-٢- كَوْنُ الفَتَرَاتِ الصَّعْبَةِ قَصِيرَةً وَعَابِرَةً بِالمُقَارَنَةِ مَعَ النَتَائِجِ المُتَرَتِّبَةِ عَلَى عَدَمِ الصَّبْرِ
١٢٢٨	٥-١-٢-١-٣- العَاقِبَةُ السَّيِّئَةُ لِعَدَمِ الصَّبْرِ
١٢٢٨	٥-١-٢-١-٤- أَفْضَلِيَّةُ الصَّبْرِ
١٢٣٠	٥-١-٢-١-٥- الخَانِمَةُ الحَسَنَةُ لِلصَّبْرِ
١٢٣٠	٥-١-٢-١-٦- كَوْنُ جَمِيعِ الأُمُورِ تَخَضُّعٌ لِإِرَادَةِ اللَّهِ وَتَعَوُّدٌ إِلَيْهِ
١٢٣٠	٥-١-٢-١-٧- الإِعْتِقَادُ لِعَدَمِ وُجُودِ خِيَارٍ آخَرَ
١٢٣٢	٥-١-٢-٢- الإِقْتِدَاءُ
١٢٣٢	٥-١-٢-٣- الإِيْمَانُ
١٢٣٢	٥-١-٢-٤- البَصِيرَةُ
١٢٣٢	٥-١-٢-٥- التَّقْوَى
١٢٣٤	٥-١-٢-٦- حُبُّ العَفْوِ
١٢٣٤	٥-١-٢-٧- الحَزْمُ
١٢٣٤	٥-١-٢-٨- الحَكْمَةُ
١٢٣٤	٥-١-٢-٩- الخُشُوعُ وَالخُضُوعُ
١٢٣٤	٥-١-٢-١٠- الخَوْفُ
١٢٣٦	٥-١-٢-١١- التَّضَرُّعُ، الدُّعَاءُ راجع: الفصلُ ٢، القِسْمُ ٥
١٢٣٦	٥-١-٢-١٢- رَبْطُ أَلْبَاشٍ راجع: الشَّجَاعَةُ
١٢٣٦	٥-١-٢-١٣- الرِّجَاءُ
١٢٣٦	٥-١-٢-١٤- الرِّضَاءُ
١٢٣٦	٥-١-٢-١٥- الزُّهْدُ
١٢٣٦	٥-١-٢-١٦- السِّيَادَةُ
١٢٣٦	٥-١-٢-١٧- الشَّجَاعَةُ
١٢٣٦	٥-١-٢-١٨- الشُّكْرُ
١٢٣٦	٥-١-٢-١٩- صِدْقُ النِّيَّةِ
١٢٣٨	٥-١-٢-٢٠- الصِّفَا
١٢٣٨	٥-١-٢-٢١- الصَّلَاحُ
١٢٣٨	٥-١-٢-٢٢- العَزْمُ
١٢٣٨	٥-١-٢-٢٣- العِصْمَةُ
١٢٣٨	٥-١-٢-٢٤- العِفَافُ

﴿فهرست﴾

۱۲۲۷.....	۵-۱-۱-۵- امر و دستور ر.به: فصل ۲، بخش ۳.....
۱۲۲۷.....	۵-۱-۲- عوامل داخلی (صفات و اعمالی که به صبر دعوت می کنند).....
۱۲۲۷.....	۵-۱-۲-۱- اعتقادداشتن.....
۱۲۲۷.....	۵-۱-۲-۱-۱- آنچه به اجل تعلق دارد و محققاً هرچیزی مدت معینی دارد و بعد از تمام شدن مدت و اجلس آن کار محقق می شود.....
۱۲۲۷.....	۵-۱-۲-۱-۲- مدت بلا و مصیبت در مقایسه با نتایج مترتب بر نبود و فقدان صبر، کوتاه و گذران است.....
۱۲۲۹.....	۵-۱-۲-۱-۳- بی تابی نتیجه ی بدی به همراه دارد.....
۱۲۲۹.....	۵-۱-۲-۱-۴- برتری صبر.....
۱۲۳۱.....	۵-۱-۲-۱-۵- پایان خوش برای صبرکردن.....
۱۲۳۱.....	۵-۱-۲-۱-۶- همه چیز در برابر اراده ی خدا خاضع است و همه ی کارها به او باز می گردد.....
۱۲۳۱.....	۵-۱-۲-۱-۷- اعتقاد به عدم وجود گزینه ی دیگر برای انتخاب.....
۱۲۳۳.....	۵-۱-۲-۲- اقتداکردن و تقلید.....
۱۲۳۳.....	۵-۱-۲-۳- ایمان.....
۱۲۳۳.....	۵-۱-۲-۴- بصیرت و دانایی.....
۱۲۳۳.....	۵-۱-۲-۵- تقوی.....
۱۲۳۵.....	۵-۱-۲-۶- علاقه به بخشیده شدن.....
۱۲۳۵.....	۵-۱-۲-۷- دوراندیشی.....
۱۲۳۵.....	۵-۱-۲-۸- حکمت.....
۱۲۳۵.....	۵-۱-۲-۹- خشوع و تواضع.....
۱۲۳۵.....	۵-۱-۲-۱۰- ترس.....
۱۲۳۷.....	۵-۱-۲-۱۱- تضرع و دعا ر.به: فصل ۲، بخش ۵.....
۱۲۳۷.....	۵-۱-۲-۱۲- آرامش و عدم ترس ر.به: شجاعت.....
۱۲۳۷.....	۵-۱-۲-۱۳- امید.....
۱۲۳۷.....	۵-۱-۲-۱۴- خشنودی.....
۱۲۳۷.....	۵-۱-۲-۱۵- زهد.....
۱۲۳۷.....	۵-۱-۲-۱۶- سیادت و برتری.....
۱۲۳۷.....	۵-۱-۲-۱۷- شجاعت.....
۱۲۳۷.....	۵-۱-۲-۱۸- شکر گذاری.....
۱۲۳۷.....	۵-۱-۲-۱۹- درستی نیت.....
۱۲۳۹.....	۵-۱-۲-۲۰- صفا و پاکی.....
۱۲۳۹.....	۵-۱-۲-۲۱- صلاح و مصلحت.....
۱۲۳۹.....	۵-۱-۲-۲۲- اراده و تصمیم.....
۱۲۳۹.....	۵-۱-۲-۲۳- عصمت.....
۱۲۳۹.....	۵-۱-۲-۲۴- عفاف.....

﴿الفهرس﴾

١٢٣٨.....	٥-١-٢-٢٥- العقلُ
١٢٤٠.....	٥-١-٢-٢٦- قراءة سورة و العَصْرِ
١٢٤٠.....	٥-١-٢-٢٧- قُوَّةُ الْقَلْبِ
١٢٤٠.....	٥-١-٢-٢٨- كَرَاهِيَّةُ الشَّرِّ
١٢٤٢.....	٥-١-٢-٢٩- الكَرَمُ
١٢٤٢.....	٥-١-٢-٣٠- المَعْرِفَةُ
١٢٤٢.....	٥-١-٢-٣٠-١- مَعْرِفَةُ فَضْلِ الصَّبْرِ
١٢٤٢.....	٥-١-٢-٣٠-٢- مَعْرِفَةُ الْبَلَاءِ
١٢٤٢.....	٥-١-٢-٣٠-٣- مَعْرِفَةُ الدَّهْرِ
١٢٤٢.....	٥-١-٢-٣١- مَقَاسَةُ صِدِّ الْمَأْلُوفِ
١٢٤٢.....	٥-١-٢-٣٢- النَّظَرُ إِلَى مَنْ قَوْفُهُ فَاقْتَدَى بِهِ وَ إِلَى مَنْ هُوَ دُونَهُ فَشَكَرَ اللَّهَ
١٢٤٢.....	٥-١-٢-٣٣- النَّبِيَّةُ
١٢٤٤.....	٥-١-٢-٣٤- الْيَقِينُ
١٢٤٤.....	٥-٢- الحَوَاجِزُ
١٢٤٤.....	٥-٢-١- العَوَامِلُ الْخَارِجِيَّةُ
١٢٤٤.....	٥-٢-١-١- يَتْرُكُهُ اللَّهُ، وَ يُوَكِّلُهُ إِلَى نَفْسِهِ
١٢٤٤.....	٥-٢-٢- العَوَامِلُ الدَّاخِلِيَّةُ (الصِّفَاتُ وَ الْأَعْمَالُ الَّتِي تَمْنَعُ مِنَ الْوُصُولِ إِلَى الصَّبْرِ)
١٢٤٤.....	٥-٢-٢-١- أَهْلُ الْبَاطِلِ
١٢٤٤.....	٥-٢-٢-٢- التَّاسُّفُ عَلَى مَا فَاتَ
١٢٤٤.....	٥-٢-٢-٣- تَرْكُ الرِّفْقِ
١٢٤٤.....	٥-٢-٢-٤- الْجَزَعُ
١٢٤٤.....	٥-٢-٢-٥- الْحَرَصُ
١٢٤٤.....	٥-٢-٢-٦- ذِلَّةُ الْفَقْرِ
١٢٤٤.....	٥-٢-٢-٧- الشَّرُّ
١٢٤٤.....	٥-٢-٢-٨- الضَّجْرُ
١٢٤٤.....	٥-٢-٢-٩- ضَبَقُ الْأَمْرِ
١٢٤٤.....	٥-٢-٢-١٠- ضَبَقُ الصَّدْرِ
١٢٤٨.....	٥-٢-٢-١١- عَدَمُ آدَاءِ حَقِّ الشُّكْرِ
١٢٤٨.....	٥-٢-٢-١٢- الْفَقْرُ
١٢٤٨.....	٥-٣- الْفَضَائِلُ الَّتِي تُثْمِرُ شِدَّةَ الشَّوْقِ وَ إِتْمَامَ الصَّبْرِ
١٢٤٨.....	٥-٣-٢- شِدَّةُ الْحُبِّ
١٢٤٨.....	٥-٣-٣- مَعْرِفَةُ الْحِكْمَةِ
١٢٤٨.....	٥-٣-٤- مَعْرِفَةُ قَدْرِ الصَّبْرِ
١٢٥٢.....	الفصل السادس- ثمار الصَّبْرِ، نَتَائِجُ قِلَّةِ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ
١٢٥٢.....	٥-٤-١- ثَمَارُ الصَّبْرِ

﴿فهرست﴾

۱۲۳۹.....	۵-۱-۲-۲۵ عقل.....
۱۲۴۱.....	۵-۱-۲-۲۶ خواندن سوره‌ی عصر.....
۱۲۴۱.....	۵-۱-۲-۲۷ قوت و نیروی قلب.....
۱۲۴۱.....	۵-۱-۲-۲۸ کراهت داشتن از شر و بدی.....
۱۲۴۳.....	۵-۱-۲-۲۹ کرم و بخشش.....
۱۲۴۳.....	۵-۱-۲-۳۰ شناخت.....
۱۲۴۳.....	۵-۱-۲-۳۰-۱ شناخت برتری صبر.....
۱۲۴۳.....	۵-۱-۲-۳۰-۲ شناخت بلا و مصیبت.....
۱۲۴۳.....	۵-۱-۲-۳۰-۳ شناخت روزگار.....
۱۲۴۳.....	۵-۱-۲-۳۱ تحمل و ایستادگی بر آنچه بر طبع ما ناگوار است.....
۱۲۴۳.....	۵-۱-۲-۳۲ دیدن بالاتر از خود و اقتدا و تقلید از او؛ و دیدن پایین تر از خود و شکرکردن خدا.....
۱۲۴۳.....	۵-۱-۲-۳۳ نیت.....
۱۲۴۵.....	۵-۱-۲-۳۴ یقین.....
۱۲۴۵.....	۵-۲ موانع.....
۱۲۴۵.....	۵-۲-۱ عوامل بیرون از نفس.....
۱۲۴۵.....	۵-۲-۱-۱ کسی که خدا او را ترک کرده و به حال خود رها کرده است.....
۱۲۴۵.....	۵-۲-۲ عوامل داخلی (صفات و اعمالی که مانع رسیدن به صبر می شود).....
۱۲۴۵.....	۵-۲-۲-۱ باطل.....
۱۲۴۵.....	۵-۲-۲-۲ تأسف بر آنچه از دست رفته است.....
۱۲۴۵.....	۵-۲-۲-۳ ترک مهربانی.....
۱۲۴۷.....	۵-۲-۲-۴ بی تابی.....
۱۲۴۷.....	۵-۲-۲-۵ حرص و طمع.....
۱۲۴۷.....	۵-۲-۲-۶ خواری ناشی از فقر و نداری.....
۱۲۴۷.....	۵-۲-۲-۷ شر و بدی.....
۱۲۴۷.....	۵-۲-۲-۸ خستگی و بی قراری.....
۱۲۴۷.....	۵-۲-۲-۹ دست تنگی.....
۱۲۴۷.....	۵-۲-۲-۱۰ دلتنگی.....
۱۲۴۹.....	۵-۲-۲-۱۱ انجام ندادن حق شکرگزاری.....
۱۲۴۹.....	۵-۲-۲-۱۲ فقر.....
۱۲۴۹.....	۵-۳ عوامل بی صبری مثبت، طاقت از دست دادن در قبال فضایل.....
۱۲۴۹.....	۵-۳-۲ شدت علاقه.....
۱۲۴۹.....	۵-۳-۳ شناخت حکمت.....
۱۲۴۹.....	۵-۳-۴ شناخت ارزش صبر.....
۱۲۵۳.....	فصل ۶- نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، هدف و غایت صبر.....
۱۲۵۳.....	۶-۱ نتایج صبر.....

الفهرس

[illegible]

﴿فہرست﴾

۱-۱-۱-۱ عر نتایج معنوی..... ۱۲۵۳

۱-۱-۱-۲ عر برگزیدن، بزرگ داشتن، تکریم کردن، عزت، کرامت..... ۱۲۵۳

۱-۱-۱-۳ عر برگزیدن..... ۱۲۵۳

۱-۱-۱-۴ عر بزرگ داشتن و تکریم کردن..... ۱۲۵۳

۱-۱-۱-۵ عر بزرگداشت..... ۱۲۵۵

۱-۱-۱-۶ عر عزت..... ۱۲۵۵

۱-۱-۱-۷ عر کرامت..... ۱۲۵۷

۱-۱-۱-۸ عر شرافت..... ۱۲۵۷

۱-۱-۱-۹ عر فضیلت..... ۱۲۵۹

۱-۱-۲-۱ عر یاری، کمک رسانی، تأیید، پایان سخن، توفیق..... ۱۲۵۹

۱-۱-۲-۲ عر یاری..... ۱۲۵۹

۱-۱-۲-۳ عر کمک رسانی..... ۱۲۶۱

۱-۱-۲-۴ عر تأیید و پشتیبانی..... ۱۲۶۳

۱-۱-۲-۵ عر پایان سخن..... ۱۲۶۳

۱-۱-۲-۶ عر توفیق..... ۱۲۶۳

۱-۱-۲-۷ عر یاری و کمک..... ۱۲۶۳

۱-۱-۲-۸ عر پشتیبانی..... ۱۲۶۷

۱-۱-۲-۹ عر یاری ربه: یاری کردن..... ۱۲۶۷

۱-۱-۲-۱۰ عر اصطناع: احسان کردن..... ۱۲۶۷

۱-۱-۳-۱ عر حمد، ستایش، شکر، صلوات، سلام..... ۱۲۶۹

۱-۱-۳-۲ عر حمد..... ۱۲۶۹

۱-۱-۳-۳ عر ستایش..... ۱۲۶۹

۱-۱-۳-۴ عر شکر..... ۱۲۶۹

۱-۱-۳-۵ عر صلوات..... ۱۲۶۹

۱-۱-۳-۶ عر سلام..... ۱۲۷۱

۱-۱-۴-۱ عر تربیت، هدایت، تحت سرپرستی قرار دادن..... ۱۲۷۱

۱-۱-۴-۲ عر تربیت..... ۱۲۷۱

۱-۱-۴-۳ عر هدایت..... ۱۲۷۱

۱-۱-۴-۴ عر تحت سرپرستی قرار دادن..... ۱۲۷۳

۱-۱-۵-۱ عر مژده، سرور، شادی، خوشی و سعادت..... ۱۲۷۳

۱-۱-۵-۲ عر مژده..... ۱۲۷۳

۱-۱-۵-۳ عر سرور..... ۱۲۷۷

۱-۱-۵-۴ عر شادی..... ۱۲۷۷

۱-۱-۵-۵ عر خوشی و سعادت..... ۱۲۷۷

۱-۱-۵-۶ عر رحمت..... ۱۲۷۹

﴿الفهرس﴾

١٢٨٠	١-١-٥-٦- اللَذَّةُ.....
١٢٨٠	١-١-٦-٦- الحُبُّ، الرِّضَا، القَبُولُ، عَدَمُ الْخُسْرَانِ.....
١٢٨٠	١-١-٦-٦-١- الحُبُّ.....
١٢٨٠	١-١-٦-٦-٢- الرِّضَا.....
١٢٨٦	١-١-٦-٦-٣- القَبُولُ.....
١٢٨٦	١-١-٧-٦- عَدَمُ الْخُسْرَانِ وَ التَّضْيِيعِ.....
١٢٨٦	١-٢-٦- الثَّمَارُ الدُّنْيَوِيَّةُ.....
١٢٨٦	١-٢-١-٦- العِصْمَةُ، الْوَقَايَةُ، التَّخْلُصُ، السَّتْرُ، الْحَجَرَةُ.....
١٢٨٦	١-٢-١-٦-١- العِصْمَةُ.....
١٢٨٦	١-٢-١-٦-٢- الْوَقَايَةُ.....
١٢٨٦	١-٢-١-٦-٣- التَّخْلُصُ.....
١٢٨٦	١-٢-١-٦-٤- السَّتْرُ.....
١٢٨٨	١-٢-١-٦-٥- الْحَجَرَةُ.....
١٢٨٨	١-٢-١-٦-٦- الْحِجَابُ.....
١٢٨٨	١-٢-١-٦-٧- اللَّيَاسُ.....
١٢٨٨	١-٢-١-٦-٨- الْجُنَّةُ.....
١٢٩٠	١-٢-١-٦-٩- الْحِصْنُ.....
١٢٩٠	١-٢-١-٦-١٠- الدَّفْعُ.....
١٢٩٠	١-٢-١-٦-١١- إِطْفَاءُ نَارِ الْهَوَى.....
١٢٩٠	١-٢-٢-٦- التَّخْفِيفُ، التَّنْقِيسُ، التَّهْوِينُ، التَّيْسِيرُ وَ.....
١٢٩٠	١-٢-٢-٦-١- التَّخْفِيفُ.....
١٢٩٠	١-٢-٢-٦-١-١- تَخْفِيفُ الرِّزْيَةِ.....
١٢٩٠	١-٢-٢-٦-١-٢- تَخْفِيفُ الْمِحْنَةِ.....
١٢٩٢	١-٢-٢-٦-١-٣- تَخْفِيفُ الْحَقِّ.....
١٢٩٢	١-٢-٢-٦-٢- التَّنْقِيسُ.....
١٢٩٢	١-٢-٢-٦-٣- التَّهْوِينُ.....
١٢٩٢	١-٢-٢-٦-٤- التَّيْسِيرُ.....
١٢٩٢	١-٢-٢-٦-٥- الْفَلُّ وَ الْفُلُولُ.....
١٢٩٤	١-٢-٢-٦-٦- الصَّبْرُ يُبَاخِلُ الْخَدَنَانَ.....
١٢٩٤	١-٢-٢-٦-٧- لَمْ يَكُنْ بِحَدَثٍ مُبَالِيًا.....
١٢٩٤	١-٢-٣-٦- الْفَرَجُ، الْكَشْفُ، الْخُرُوجُ، إِزَالَةُ الْمِحْنَةِ، طَرْدُ الْهَمِّ وَ.....
١٢٩٤	١-٢-٣-٦-١- الْفَرَجُ وَ الْإِنْفِرَاجُ.....
١٣٠٠	١-٢-٣-٦-٢- الْكَشْفُ.....
١٣٠٠	١-٢-٣-٦-٣- الْخُرُوجُ.....
١٣٠٠	١-٢-٣-٦-٤- إِزَالَةُ الْمِحْنَةِ.....

﴿فهرست﴾

۱۲۸۱	 ۱-۱-۵۶ عر لذت
۱۲۸۱	 ۱-۱-۶ عر دوست داشتن، خشنودی، قبول کردن، عدم ضرر و زیان
۱۲۸۱	 ۱-۱-۱ عر دوست داشتن
۱۲۸۱	 ۱-۱-۲ عر خشنودی
۱۲۸۷	 ۱-۱-۳ عر قبول کردن
۱۲۸۷	 ۱-۱-۷ عر عدم ضرر و زیان
۱۲۸۷	 ۱-۲ عر نتایج دنیوی
۱۲۸۷	 ۱-۲-۱ عر عصمت، نگهداری، رهایی، پوشش
۱۲۸۷	 ۱-۲-۱-۱ عر عصمت
۱۲۸۷	 ۱-۲-۱-۲ عر نگهداری
۱۲۸۷	 ۱-۲-۱-۳ عر رهایی
۱۲۸۷	 ۱-۲-۱-۴ عر پوشش
۱۲۸۹	 ۱-۲-۱-۵ عر ایجاد مانع
۱۲۸۹	 ۱-۲-۱-۶ عر حجاب
۱۲۸۹	 ۱-۲-۱-۷ عر لباس
۱۲۸۹	 ۱-۲-۱-۸ عر سیر
۱۲۹۱	 ۱-۲-۱-۹ عر حفاظت
۱۲۹۱	 ۱-۲-۱-۱۰ عر دفع کردن (راندن)
۱۲۹۱	 ۱-۲-۱-۱۱ عر خاموش کردن آتش هوس
۱۲۹۱	 ۱-۲-۲ عر سبک کردن، کاهش، آسان کردن
۱۲۹۱	 ۱-۲-۲-۱ عر سبک کردن
۱۲۹۱	 ۱-۲-۲-۱-۱ عر تسکین سختی و بلا
۱۲۹۱	 ۱-۲-۲-۱-۲ عر تسکین رنج
۱۲۹۳	 ۱-۲-۲-۱-۳ عر سبک کردن حق
۱۲۹۳	 ۱-۲-۲-۲ عر کاهش
۱۲۹۳	 ۱-۲-۲-۳ عر سبک کردن
۱۲۹۳	 ۱-۲-۲-۴ عر آسانی
۱۲۹۳	 ۱-۲-۲-۵ عر آسان کردن تحمل ضربات شمشیرها
۱۲۹۵	 ۱-۲-۲-۶ عر صبر، سختی های روزگار را از بین می برد
۱۲۹۵	 ۱-۲-۲-۷ عر به حادثه و پیشامد توجه ندارد
۱۲۹۵	 ۱-۲-۳ عر گشایش، آشکار شدن، خارج شدن، از بین بردن رنج، از بین بردن هم و غم
۱۲۹۵	 ۱-۲-۳-۱ عر گشایش، آرامش و آسودگی
۱۳۰۱	 ۱-۲-۳-۲ عر برطرف کردن اندوه
۱۳۰۱	 ۱-۲-۳-۳ عر خارج شدن
۱۳۰۱	 ۱-۲-۳-۴ عر از بین بردن رنج

﴿الفهرس﴾

١٣٠٠	 طَرَدُ الْهَمِّ ٥-١-٢-٣-٥
١٣٠٠	 طَرَحُ الْهَمِّ ٥-١-٢-٣-٦
١٣٠٢	 إِلْقَاءُ الْهَمِّ ٥-١-٢-٣-٧
١٣٠٢	 تَأْخِيرُ الْجَزَعِ ٥-١-٢-٣-٨
١٣٠٢	 الْبَرْدُ ٥-١-٢-٣-٩
١٣٠٢	 الْمُدَاوَاةُ ٥-١-٢-٣-١٠
١٣٠٢	 الذَّهَابُ وَ الرَّدُّ ٥-١-٢-٣-١١
١٣٠٢	 ذَهَابُ الْحُزْنِ ٥-١-٢-٣-١١-١
١٣٠٤	 ذَهَابُ الْمُصِيبَةِ ٥-١-٢-٣-١١-٢
١٣٠٤	 ذَهَابُ الْمَضَضِ ٥-١-٢-٣-١١-٣
١٣٠٤	 ذَهَابُ الْوَهْنِ ٥-١-٢-٣-١١-٤
١٣٠٤	 النِّجَاةُ ٥-١-٢-٣-١١-٥
١٣٠٦	 الْأُمْنِيَّةُ، رَفْعُ الْعِدَاوَةِ، السَّلَامَةُ وَ... ٥-١-٢-٤-٤
١٣٠٦	 رَفْعُ الْعِدَاوَةِ وَ دَفْعُ ضَرَرِ الْعَدُوِّ ٥-١-٢-٤-١
١٣٠٦	 الْأَمْنُ ٥-١-٢-٤-٢
١٣٠٨	 السَّلَامَةُ ٥-١-٢-٤-٣
١٣١٠	 لَيْسَ مَعَ الصَّبْرِ مُصِيبَةٌ ٥-١-٢-٤-٤
١٣١٠	 الْعَفْوُ ٥-١-٢-٤-٥
١٣١٠	 الإِصْلَاحُ ٥-١-٢-٤-٦
١٣١٠	 الشِّفَاءُ ٥-١-٢-٤-٧
١٣١٠	 شِفَاءُ الْغَيْظِ ٥-١-٢-٤-٧-١
١٣١٢	 شِفَاءُ الصَّدْرِ ٥-١-٢-٤-٧-٢
١٣١٢	 شِفَاءُ حَزَازَاتِ الْقَلْبِ ٥-١-٢-٤-٧-٣
١٣١٢	 الْعَافِيَةُ ٥-١-٢-٤-٨
١٣١٤	 الرَّاحَةُ ٥-١-٢-٤-٩
١٣١٦	 الدَّعَةُ ٥-١-٢-٤-١٠
١٣١٦	 الْوُسْعَةُ ٥-١-٢-٤-١١
١٣١٦	 الْفُرْصَةُ ٥-١-٢-٤-١٢
١٣١٦	 أُمُورُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ تَرِدُ وَ عَنْكُمْ تَصْدُرُ وَ إِلَيْكُمْ تُرْجَعُ ٥-١-٢-٤-١٣
١٣١٦	 الْبُلُوغُ، الْخُصُولُ، الدَّرَكُ ٥-١-٢-٥-٥
١٣١٦	 الْبُلُوغُ ٥-١-٢-٥-١
١٣١٦	 بُلُوغُ الْأُمَالِ ٥-١-٢-٥-١-١
١٣١٦	 الْبُلُوغُ إِلَى الْمَأْمُورِ ٥-١-٢-٥-١-٢
١٣١٦	 الْبُلُوغُ إِلَى الْمُرَادِ ٥-١-٢-٥-١-٣
١٣١٨	 حُصُولُ الْمُرَادِ ٥-١-٢-٥-٢

﴿فهرست﴾

۱۳۰۱.....	۱-۲-۳-۵ عـ دور کردن هم و غم
۱۳۰۱.....	۱-۲-۳-۶ عـ دور ریختن غم و اندوه
۱۳۰۳.....	۱-۲-۳-۷ عـ انداختن غم و اندوه
۱۳۰۳.....	۱-۲-۳-۸ عـ به تاخیر انداختن بی تابی
۱۳۰۳.....	۱-۲-۳-۹ عـ سردی (آرامش)
۱۳۰۳.....	۱-۲-۳-۱۰ عـ مداوا کردن
۱۳۰۳.....	۱-۲-۳-۱۱ عـ از بین بردن
۱۳۰۳.....	۱-۲-۳-۱۱-۱ عـ از بین رفتن حزن و اندوه
۱۳۰۵.....	۱-۲-۳-۱۱-۲ عـ از بین رفتن مصیبت
۱۳۰۵.....	۱-۲-۳-۱۱-۳ عـ از بین رفتن درد ناشی از مصیبت
۱۳۰۵.....	۱-۲-۳-۱۱-۴ عـ از بین رفتن ضعف سستی
۱۳۰۵.....	۱-۲-۳-۱۱-۵ عـ نجات
۱۳۰۷.....	۱-۲-۴ عـ امنیت، از بین رفتن دشمنی
۱۳۰۷.....	۱-۲-۴-۱ عـ از بین رفتن دشمنی و دفع کردن ضرر و آسیب دشمن
۱۳۰۷.....	۱-۲-۴-۲ عـ امنیت
۱۳۰۹.....	۱-۲-۴-۳ عـ سلامت
۱۳۱۱.....	۱-۲-۴-۴ عـ همراه با صبر، مصیبت و اندوه نمی ماند
۱۳۱۱.....	۱-۲-۴-۵ عـ بخشش
۱۳۱۱.....	۱-۲-۴-۶ عـ اصلاح کردن
۱۳۱۱.....	۱-۲-۴-۷ عـ شفا یافتن
۱۳۱۱.....	۱-۲-۴-۷-۱ عـ شفا یافتن و درمان خشم
۱۳۱۳.....	۱-۲-۴-۷-۲ عـ شفا یافتن سوز سینه
۱۳۱۳.....	۱-۲-۴-۷-۳ عـ شفا یافتن کینه و اندوه قلب
۱۳۱۳.....	۱-۲-۴-۸ عـ عافیت و سلامتی
۱۳۱۵.....	۱-۲-۴-۹ عـ راحتی و آرامش
۱۳۱۷.....	۱-۲-۴-۱۰ عـ آرامش، آسایش و رفاه
۱۳۱۷.....	۱-۲-۴-۱۱ عـ فراخی و آسایش
۱۳۱۷.....	۱-۲-۴-۱۲ عـ ایجاد فرصت
۱۳۱۷.....	۱-۲-۴-۱۳ عـ امور الهی بر شما وارد می شود، از شما صادر می شود و به شما باز می گردد.
۱۳۱۷.....	۱-۲-۵ عـ کامیابی، رسیدن به مقصود، درک کردن
۱۳۱۷.....	۱-۲-۵-۱ عـ رسیدن
۱۳۱۷.....	۱-۲-۵-۱-۱ عـ رسیدن به آرزوها
۱۳۱۷.....	۱-۲-۵-۱-۲ عـ رسیدن به آنچه خواسته شده
۱۳۱۷.....	۱-۲-۵-۱-۳ عـ رسیدن به خواسته و مقصود
۱۳۱۹.....	۱-۲-۵-۲ عـ حاصل شدن خواسته و مقصود

﴿ الفهرس ﴾

١٣١٨..... الدَّرَكُ ٥-٢-١-٦-١٣١٨
١٣١٨..... دَرَكُ الْمَأْمُولِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣١٨
١٣١٨..... دَرَكُ الْمَطْلُوبِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣١٨
١٣١٨..... دَرَكُ السَّعْيِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣١٨
١٣١٨..... دَرَكُ الرِّغَائِبِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣١٨
١٣٢٠..... دَرَكُ الرِّجَاءِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٠
١٣٢٠..... دَرَكُ الْمَحْبُوبِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٠
١٣٢٠..... دَرَكُ الْمُئْنَى، تَعَجُّلُ الْمُئْنَى ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٠
١٣٢٠..... دَرَكُ الْغَايَةِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٠
١٣٢٠..... دَرَكُ الْحَقِّ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٠
١٣٢٠..... دَرَكُ مَعَالِي الْأُمُورِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٠
١٣٢٠..... دَرَكُ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٠
١٣٢٢..... عَدَمُ الْخِيْبَةِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٢
١٣٢٢..... نُجْحُ جَمِيعِ طَلِبَانِهِمْ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٢
١٣٢٢..... نَفُوذُ الْمَكَايِدِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٢
١٣٢٢..... النَّيْلُ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٢
١٣٢٢..... النَّيْلُ إِلَى الْمَحْبُوبِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٢
١٣٢٢..... النَّيْلُ إِلَى الْمَأْمُولِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٢
١٣٢٢..... النَّيْلُ إِلَى الْمُئْنَى ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٢
١٣٢٤..... النَّيْلُ إِلَى الْمُرَادِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٤
١٣٢٤..... النَّيْلُ إِلَى مَا عِنْدَ اللَّهِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٤
١٣٢٤..... قُرْءُ الْعَيْنِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٤
١٣٢٤..... الْكِفَايَةُ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٤
١٣٢٤..... الْوُصُولُ إِلَى اللَّهِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٤
١٣٢٦..... الْإِجَابَةُ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٦
١٣٢٦..... أَخَذُ الْحَاجَةِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٦
١٣٢٦..... الظَّفَرُ، الْفَتْحُ، الْمِفْتَاحُ، الْغَلْبَةُ، وَ..... ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٦
١٣٢٦..... الْفَتْحُ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٦
١٣٢٨..... الْمِفْتَاحُ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٨
١٣٢٨..... مِفْتَاحُ الدَّرَكِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٨
١٣٢٨..... مِفْتَاحُ الشَّرَفِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٨
١٣٢٨..... مِفْتَاحُ الظَّفَرِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٨
١٣٢٨..... مِفْتَاحُ الْفَرَجِ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٨
١٣٢٨..... الْغَلْبَةُ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٢٨
١٣٣٠..... لَمْ يَكْسَرْ ١-٣-٥-٢-١-٦-١٣٣٠

﴿فهرست﴾

۱۳۱۹.....	۳-۵-۱-۲-ع رسیدن، به دست آوردن.....
۱۳۱۹.....	۱-۳-۵-۱-۲-ع دست یافتن به آرزوها.....
۱۳۱۹.....	۲-۳-۵-۱-۲-ع دست یافتن به مقصود.....
۱۳۱۹.....	۳-۳-۵-۱-۲-ع دست یافتن به حاصل تلاش و کوشش.....
۱۳۱۹.....	۴-۳-۵-۱-۲-ع دست یافتن به آمل و آرزوها.....
۱۳۲۱.....	۵-۳-۵-۱-۲-ع دست یافتن به امید.....
۱۳۲۱.....	۶-۳-۵-۱-۲-ع رسیدن به معشوق.....
۱۳۲۱.....	۷-۳-۵-۱-۲-ع دست یافتن به آرزوها و خواسته‌ها، شتاب در رسیدن به آرزوها.....
۱۳۲۱.....	۸-۳-۵-۱-۲-ع دست یافتن به هدف.....
۱۳۲۱.....	۹-۳-۵-۱-۲-ع دست یافتن به حق و حقیقت.....
۱۳۲۱.....	۱۰-۳-۵-۱-۲-ع دست یافتن به امور و کارهای والا و بلندمرتبه.....
۱۳۲۱.....	۱۱-۳-۵-۱-۲-ع دست یافتن به فضایل اخروی.....
۱۳۲۳.....	۴-۳-۵-۱-۲-ع ناامید نشدن.....
۱۳۲۳.....	۵-۳-۵-۱-۲-ع همه‌ی نیازهایشان برآورده شد (به همه‌ی خواسته‌هایشان رسیدند).....
۱۳۲۳.....	۶-۳-۵-۱-۲-ع عملی شدن چاره‌جویی‌ها.....
۱۳۲۳.....	۷-۳-۵-۱-۲-ع رسیدن.....
۱۳۲۳.....	۱-۷-۵-۱-۲-ع رسیدن به معشوق.....
۱۳۲۳.....	۲-۷-۵-۱-۲-ع رسیدن به آرزوها.....
۱۳۲۳.....	۳-۷-۵-۱-۲-ع رسیدن به خواسته و آرزو.....
۱۳۲۵.....	۴-۷-۵-۱-۲-ع رسیدن به خواسته و مراد.....
۱۳۲۵.....	۵-۷-۵-۱-۲-ع رسیدن به آنچه نزد خداست.....
۱۳۲۵.....	۸-۳-۵-۱-۲-ع روشنی دیده.....
۱۳۲۵.....	۹-۳-۵-۱-۲-ع کافی بودن، بسندگی، کفایت.....
۱۳۲۵.....	۱۰-۳-۵-۱-۲-ع رسیدن به خدا.....
۱۳۲۷.....	۱۱-۳-۵-۱-۲-ع اجابت.....
۱۳۲۷.....	۱۲-۳-۵-۱-۲-ع گرفتن حاجت و نیاز.....
۱۳۲۷.....	۲-۱-۲-۶-ع پیروزی، گشایش، کلیدها، چیرگی.....
۱۳۲۷.....	۱-۲-۶-۱-ع پیروزی.....
۱۳۲۹.....	۲-۲-۶-۱-۱-ع کلید.....
۱۳۲۹.....	۱-۲-۶-۲-۱-ع کلید دستیابی.....
۱۳۲۹.....	۲-۲-۶-۱-۲-ع کلید شرافت.....
۱۳۲۹.....	۳-۲-۶-۱-۲-ع کلید پیروزی.....
۱۳۲۹.....	۴-۲-۶-۱-۲-ع کلید گشایش.....
۱۳۲۹.....	۳-۲-۶-۱-۲-ع چیرگی.....
۱۳۳۱.....	۴-۲-۶-۱-۲-ع شکسته نمی‌شود.....

الفهرس

١٣٣٢.....لَمْ يَهْزَمْ ٦-١-٢-٦-٥
١٣٣٢.....الظَّفَرُ ٦-١-٢-٦-٤
١٣٣٦.....الْمُلْكُ ٦-١-٢-٦-٧
١٣٣٦.....الْقُدْرَةُ ٦-١-٢-٦-٨
١٣٣٨.....الْمَالُ وَ الْوَلَدُ وَ الْحَيَاةُ ٦-١-٢-٧-١
١٣٣٨.....الْمَالُ ٦-١-٢-٧-١
١٣٣٨.....الْوَلَدُ ٦-١-٢-٧-٢
١٣٣٨.....الْإِحْيَاءُ ٦-١-٢-٧-٣
١٣٣٨.....مِيرَاثُ الْأَرْضِ ٦-١-٢-٧-٤
١٣٤٠.....الرِّزْقُ، حَسَنَةُ الدُّنْيَا، النُّعْمَةُ، الْعَطَاءُ، الْبِرُّ وَ ٦-١-٢-٨-١
١٣٤٠.....حَسَنَةُ الدُّنْيَا ٦-١-٢-٨-١
١٣٤٠.....الرِّزْقُ ٦-١-٢-٨-٢
١٣٤٠.....رِزْقُ الْحَلَالِ ٦-١-٢-٨-٢-١
١٣٤٢.....الرِّزْقُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُونَ ٦-١-٢-٨-٢-٢
١٣٤٢.....السَّحَابُ وَ الْمَطَرُ ٦-١-٢-٨-٢-٣
١٣٤٢.....النُّعْمَةُ ٦-١-٢-٨-٣
١٣٤٤.....إِسْتِثْمَامُ النُّعْمَةِ ٦-١-٢-٨-٣-١
١٣٤٤.....الْعَطَاءُ ٦-١-٢-٨-٤
١٣٤٤.....الْبِرُّ ٦-١-٢-٨-٥
١٣٤٤.....الْخَيْرُ ٦-١-٢-٨-٦
١٣٥٠.....خَيْرُ الْعَاقِبَةِ ٦-١-٢-٨-٦-١
١٣٥٢.....خَيْرُ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ ٦-١-٢-٨-٦-٢
١٣٥٢.....خَيْرٌ كَثِيرٌ ٦-١-٢-٨-٦-٣
١٣٥٤.....الْحِظُّ ٦-١-٢-٨-٧
١٣٥٤.....الرَّبِيعُ ٦-١-٢-٨-٨
١٣٥٤.....النَّفْعُ ٦-١-٢-٨-٩
١٣٥٤.....الْيَمْنُ ٦-١-٢-٨-١٠
١٣٥٦.....التَّغْوِيضُ وَ التَّبْدِيلُ ٦-١-٢-٩-١
١٣٥٦.....الْعَوَضُ ٦-١-٢-٩-١
١٣٥٦.....الْبَدَلُ ٦-١-٢-٩-٢
١٣٥٦.....الْجُبْرَانُ ٦-١-٢-٩-٣
١٣٥٦.....الْخَلْفُ ٦-١-٢-٩-٤
١٣٥٨.....الْفِدْيَةُ ٦-١-٢-٩-٥
١٣٥٨.....الْإِتْمَامُ وَ الْإِكْمَالُ ٦-١-٢-١٠-١
١٣٥٨.....الْإِتْمَامُ ٦-١-٢-١٠-١

﴿فہرست﴾

۱۳۳۳..... ۵-۱-۲۶-ع شکست نمی خورد.

۱۳۳۳..... ۶-۱-۲-ع پیروزی.

۱۳۳۷..... ۷-۱-۲۶-ع پادشاهی.

۱۳۳۷..... ۸-۱-۲۶-ع قدرت.

۱۳۳۹..... ۷-۱-۲-ع مال و فرزند و زندگی.

۱۳۳۹..... ۱-۱-۲۷-ع مال و ثروت.

۱۳۳۹..... ۲-۱-۲۷-ع فرزند.

۱۳۳۹..... ۳-۱-۲۷-ع زنده کردن.

۱۳۳۹..... ۴-۱-۲۷-ع میراث زمین.

۱۳۴۱..... ۸-۱-۲-ع رزق و روزی، کار نیک دنیایی، نعمت، عطا، نیکی.

۱۳۴۱..... ۱-۲۸-ع خوبی های دنیا.

۱۳۴۱..... ۲-۱-۲۸-ع رزق و روزی.

۱۳۴۱..... ۱-۲۸۲-ع رزق و روزی حلال.

۱۳۴۳..... ۲-۱-۲۸۲-ع روزی از جایی که گمان نمی کنند.

۱۳۴۳..... ۳-۱-۲۸۲-ع ابر و باران.

۱۳۴۳..... ۳-۱-۲۸-ع نعمت.

۱۳۴۵..... ۱-۲۸۳-ع اتمام و تکمیل نعمت.

۱۳۴۵..... ۴-۱-۲۸-ع عطا و بخشش.

۱۳۴۵..... ۵-۱-۲۸-ع نیکی.

۱۳۴۵..... ۶-۱-۲۸-ع خوبی.

۱۳۵۱..... ۱-۲۸۶-ع سرانجام و عاقبت خیر و خوب.

۱۳۵۳..... ۲-۱-۲۸۶-ع خیر دنیا و آخرت.

۱۳۵۳..... ۳-۱-۲۸۶-ع خیر و خوبی بسیار.

۱۳۵۵..... ۷-۱-۲۸-ع بهره.

۱۳۵۵..... ۸-۱-۲۸-ع سود.

۱۳۵۵..... ۹-۱-۲۸-ع منفعت.

۱۳۵۵..... ۱۰-۱-۲۸-ع برکت و سعادت.

۱۳۵۷..... ۹-۱-۲-ع جابه جایی و تبدیل.

۱۳۵۷..... ۱-۲۹-ع جایگزین.

۱۳۵۷..... ۲-۱-۲۹-ع جانشین.

۱۳۵۷..... ۳-۱-۲۹-ع جبران.

۱۳۵۷..... ۴-۱-۲۹-ع جانشین (عوض و بدل).

۱۳۵۹..... ۵-۱-۲۹-ع تاوان.

۱۳۵۹..... ۱۰-۱-۲-ع اتمام و اکمال.

۱۳۵۹..... ۱-۱۰-۱-۲-ع اتمام.

﴿ الفهرس ﴾

١٣٥٨..... تَمَامُ الْمَرْوَةِ..... ٦-١-٢-١٠-١-١
١٣٥٨..... إِتْمَامُ الْكَلِمَةِ..... ٦-١-٢-١٠-١-٢
١٣٥٨..... إِتْمَامُ النِّعْمَةِ..... ٦-١-٢-١٠-١-٣
١٣٥٨..... الْكَمَالُ..... ٦-١-٢-١٠-٢-٢
١٣٦٠..... كَمَالُ الْأَدَبِ..... ٦-١-٢-١٠-٢-١
١٣٦٠..... كَمَالُ الْإِسْلَامِ..... ٦-١-٢-١٠-٢-٢
١٣٦٠..... كَمَالُ الْإِيمَانِ..... ٦-١-٢-١٠-٢-٣
١٣٦٢..... كَمَالُ الثَّوَابِ..... ٦-١-٢-١٠-٢-٤
١٣٦٢..... كَمَالُ السَّعَادَةِ..... ٦-١-٢-١٠-٢-٥
١٣٦٢..... كَمَالُ الْكِرَامَةِ..... ٦-١-٢-١٠-٢-٦
١٣٦٤..... التَّوْفِيقَةُ..... ٦-١-٢-١٠-٣-٣
١٣٦٤..... تَوْفِيقَةُ الْأَجْرِ وَ رَاجِعُ أَجْرٍ بَغَيْرِ حِسَابٍ..... ٦-١-٢-١٠-٣-١
١٣٦٤..... تَوْفِيقَةُ الرَّحْمَةِ..... ٦-١-٢-١٠-٣-٢
١٣٦٤..... الْأَنْسُ، الْحَلَاوَةُ، النُّورُ، رُؤْيَةُ الْمَلَكُوتِ وَ..... ٦-١-٢-١١-١١-١
١٣٦٤..... جَمْعُ الْأَوْلَادِ وَ الْأَنْسُ بِهِمْ..... ٦-١-٢-١١-١١-١
١٣٦٤..... الْحَلَاوَةُ..... ٦-١-٢-١١-١١-٢
١٣٦٤..... ذَوْقُ الْإِيمَانِ..... ٦-١-٢-١١-١١-٣
١٣٦٤..... النُّورُ وَ الصَّفَاءُ..... ٦-١-٢-١١-١١-٤
١٣٦٤..... رُؤْيَةُ الْمَلَكُوتِ..... ٦-١-٢-١١-١١-٥
١٣٦٤..... رُؤْيَةُ الْأَعْجُوبَةِ..... ٦-١-٢-١١-١١-٦
١٣٦٤..... ثَمَرَاتُ الْآخِرَةِ..... ٦-١-٢-١١-١١-٣
١٣٦٤..... التَّمَحِصُ، الْمَخَوُ، التَّطْهِيرُ، التَّكْفِيرُ وَ..... ٦-١-٣-١-١
١٣٦٤..... التَّمَحِصُ..... ٦-١-٣-١-١-١
١٣٦٤..... الْمَخَوُ..... ٦-١-٣-١-١-٢
١٣٦٤..... التَّطْهِيرُ..... ٦-١-٣-١-١-٣
١٣٦٨..... التَّكْفِيرُ..... ٦-١-٣-١-١-٤
١٣٦٨..... الْعَافِيَةُ وَ لَا ذَنْبُ عَلَيْهِ..... ٦-١-٣-١-١-٥
١٣٦٨..... الرَّحْمَةُ، الشِّفَاعَةُ، الْعَفْوُ، الْمَغْفِرَةُ وَ..... ٦-١-٣-١-١-٢
١٣٦٨..... الرَّحْمَةُ..... ٦-١-٣-١-١-٢-١
١٣٧٠..... الشِّفَاعَةُ..... ٦-١-٣-١-١-٢-٢
١٣٧٢..... الْعَفْوُ..... ٦-١-٣-١-١-٢-٣
١٣٧٢..... الْمَغْفِرَةُ..... ٦-١-٣-١-١-٢-٤
١٣٧٤..... حِصْنٌ عِنْدَ الْمِيزَانِ وَ جِسْرٌ جَهَنَّمَ وَ الْعَرْضُ عَلَى اللَّهِ..... ٦-١-٣-١-١-٢-٥
١٣٧٤..... دَفْعُ الْعَذَابِ فِي الْقَمْرِ..... ٦-١-٣-١-١-٢-٦
١٣٧٤..... رَفْعُ الْعَذَابِ فِي الْقَمْرِ..... ٦-١-٣-١-١-٢-٧

﴿فہرست﴾

۱-۲-۱۰-۱.....ع کمال جوانمردی.....۱۳۵۹

۱-۲-۱۰-۲.....ع پایان سخن.....۱۳۵۹

۱-۲-۱۰-۳.....ع کمال و به اتمام رساندن نعمت.....۱۳۵۹

۱-۲-۱۰-۴.....ع کمال.....۱۳۵۹

۱-۲-۱۰-۲-۱.....ع کمال ادب.....۱۳۶۱

۱-۲-۱۰-۲-۲.....ع کمال اسلام.....۱۳۶۱

۱-۲-۱۰-۲-۳.....ع کمال ایمان.....۱۳۶۱

۱-۲-۱۰-۲-۴.....ع کمال ثواب و پاداش.....۱۳۶۳

۱-۲-۱۰-۲-۵.....ع کمال سعادت و خوشبختی.....۱۳۶۳

۱-۲-۱۰-۲-۶.....ع کمال کرامت.....۱۳۶۳

۱-۲-۱۰-۳.....ع حق کسی را کامل دادن.....۱۳۶۵

۱-۲-۱۰-۳-۱.....ع اجر و پاداش را به تمامی دادن ر.به: پاداش بی حساب.....۱۳۶۵

۱-۲-۱۰-۳-۲.....ع رحمت را بی نقص ادا کردن.....۱۳۶۵

۱-۲-۱۱.....ع انس، شیرینی، نور، دیدن ملکوت.....۱۳۶۵

۱-۲-۱۱-۱.....ع گردآوردن فرزندان و انس گرفتن به آنها.....۱۳۶۵

۱-۲-۱۱-۲.....ع شیرینی.....۱۳۶۵

۱-۲-۱۱-۳.....ع چشیدن ایمان.....۱۳۶۵

۱-۲-۱۱-۴.....ع نور و صفا.....۱۳۶۷

۱-۲-۱۱-۵.....ع دیدن ملکوت.....۱۳۶۷

۱-۲-۱۱-۶.....ع دیدن شگفتی ها.....۱۳۶۷

۱-۳.....ع ثمرات اخروی.....۱۳۶۷

۱-۳-۱.....ع پاک کردن، تطهیر، پوشاندن، ازبین بردن.....۱۳۶۷

۱-۳-۱-۱.....ع تصفیه، امتحان کردن، خالص کردن.....۱۳۶۷

۱-۳-۱-۲.....ع ازبین بردن.....۱۳۶۷

۱-۳-۱-۳.....ع پاک کردن.....۱۳۶۷

۱-۳-۱-۴.....ع پوشاندن (توبه کردن).....۱۳۶۹

۱-۳-۱-۵.....ع پاک شدن (از گناهان) در حالی که هیچ گناهی ندارد.....۱۳۶۹

۱-۳-۲.....ع رحمت، شفاعت، بخشش، مغفرت.....۱۳۶۹

۱-۳-۲-۱.....ع رحمت.....۱۳۶۹

۱-۳-۲-۲.....ع شفاعت.....۱۳۷۱

۱-۳-۲-۳.....ع بخشش.....۱۳۷۳

۱-۳-۲-۴.....ع مغفرت.....۱۳۷۳

۱-۳-۲-۵.....ع در روز حساب همچون دژ و قلعه است، پلی است برای عبور از جهنم و آبروست نزد خدا.....۱۳۷۵

۱-۳-۲-۶.....ع عذاب قبر را از بین می برد.....۱۳۷۷

۱-۳-۲-۷.....ع عذاب قبر را دفع می کند.....۱۳۷۷

﴿الفهرس﴾

- ١٣٧٦..... ٨-٢-٣-١-٦- الإِعَانَةُ عَلَى أَهْوَالِ الْقِيَامَةِ.....
- ١٣٧٦..... ٩-٢-٣-١-٦- الإِتْقَاءُ مِنَ النَّارِ.....
- ١٣٧٨..... ١٠-٢-٣-١-٦- عَدَمُ الْعَذَابِ.....
- ١٣٧٨..... ١١-٢-٣-١-٦- الْإِنْقَادُ مِنَ الْعَذَابِ.....
- ١٣٧٨..... ٣-٣-١-٦- الْأَجْرُ، الثَّوَابُ، الْجَزَاءُ، الْحَسَنَةُ، الذُّخْرُ.....
- ١٣٧٨..... ١-٣-٣-١-٦- الْأَجْرُ.....
- ١٣٨٤..... ١-٣-٣-١-٦- أَجْرَانُ (يُؤْتُونَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ).....
- ١٣٨٦..... ٢-٣-٣-١-٦- أَجْرُ بَوْرِنِ جِبَالِ الدُّنْيَا.....
- ١٣٨٦..... ٣-٣-٣-١-٦- أَجْرٌ كَثِيرٌ.....
- ١٣٨٦..... ٤-٣-٣-١-٦- أَجْرٌ مَذْخُورٌ.....
- ١٣٨٦..... ٥-٣-٣-١-٦- كَانَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ.....
- ١٣٨٦..... ٦-٣-٣-١-٦- أَجْرُ أَلْفِ شَهِيدٍ.....
- ١٣٨٨..... ٧-٣-٣-١-٦- كَأَجْرِ الْمُرَابِطِ الْمُهَاجِرِ.....
- ١٣٨٨..... ٨-٣-٣-١-٦- كَأَجْرِ خَمْسِينَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.....
- ١٣٨٨..... ٩-٣-٣-١-٦- كَأَجْرِ سَبْعِينَ مِئَةً غَزَا فِي غَزْوِهِ تَبَوَّكَ.....
- ١٣٩٠..... ١٠-٣-٣-١-٦- كَأَجْرِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.....
- ١٣٩٠..... ١١-٣-٣-١-٦- كَأَجْرِ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.....
- ١٣٩٠..... ١٢-٣-٣-١-٦- أَجْرٌ بَغِيرِ حِسَابٍ.....
- ١٣٩٠..... ١٣-٣-٣-١-٦- أَجْرُ الصَّابِرِ، مَرَجَعُ قِيَاسٍ لِأَجْرِ الْفَضَائِلِ الْآخَرَى.....
- ١٣٩٢..... ١٤-٣-٣-١-٦- عَظِيمُ الْأَجْرِ.....
- ١٣٩٢..... ١٥-٣-٣-١-٦- نِعَمَ الْأَجْرِ.....
- ١٣٩٤..... ٢-٣-٣-١-٦- الثَّوَابُ.....
- ١٣٩٨..... ١-٣-٣-٢-٦- ثَوَابُ اللَّهِ.....
- ١٣٩٨..... ٢-٣-٣-٢-٦- ثَوَابُهُ عَلَى اللَّهِ.....
- ١٣٩٨..... ٣-٣-٣-٢-٦- ضِعْفُ الثَّوَابِ.....
- ١٣٩٨..... ٤-٣-٣-٢-٦- عَشْرَةُ أَضْعَافٍ.....
- ١٣٩٨..... ٥-٣-٣-٢-٦- فَوْقَ سَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ مَخْزُونٌ فِي عِلْمِ اللَّهِ.....
- ١٣٩٨..... ٦-٣-٣-٢-٦- ثَوَابُ الصَّابِرِ، مَرَجَعُ قِيَاسٍ لِأَجْرِ الْفَضَائِلِ الْآخَرَى.....
- ١٣٩٨..... ٧-٣-٣-٢-٦- ثَوَابُهُ الْجَنَّةِ.....
- ١٤٠٠..... ٨-٣-٣-٢-٦- ثَوَابُ آسِيَةِ بِنْتِ مُزَاحِمٍ.....
- ١٤٠٠..... ٩-٣-٣-٢-٦- ثَوَابُ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.....
- ١٤٠٠..... ١٠-٣-٣-٢-٦- ثَوَابُ خَمْسِينَ صِدِّيقاً.....
- ١٤٠٠..... ١١-٣-٣-٢-٦- ثَوَابُ أَلْفِ شَهِيدٍ.....
- ١٤٠٠..... ١٢-٣-٣-٢-٦- ثَوَابُ الشَّاكِرِينَ.....
- ١٤٠٠..... ١٣-٣-٣-٢-٦- ثَوَابُ الصَّالِحِينَ.....

﴿فهرست﴾

- ۱۳۷۷..... ۱-۳-۲۸-ع در درجات هولناک قیامت، فریادرس است.
- ۱۳۷۷..... ۱-۳-۲۹-ع سپری در مقابل آتش جهنم است.
- ۱۳۷۹..... ۱-۳-۲۱۰-ع عذاب ندارد.
- ۱۳۷۹..... ۱-۳-۲۱۱-ع نجات از آتش است.
- ۱۳۷۹..... ۱-۳-۳-ع اجر، ثواب، پاداش، حسنه، ذخیره و توشه.
- ۱۳۷۹..... ۱-۳-۳-۱-ع اجر و مزد.
- ۱۳۸۵..... ۱-۳-۳-۱-۱-ع به آن‌ها دو بار اجر داده می‌شود.
- ۱۳۸۷..... ۱-۳-۳-۱-۲-ع اجری به اندازه‌ی تمام کوه‌های دنیا.
- ۱۳۸۷..... ۱-۳-۳-۱-۳-ع اجری وافر و بسیار.
- ۱۳۸۷..... ۱-۳-۳-۱-۴-ع اجری ذخیره‌شده.
- ۱۳۸۷..... ۱-۳-۳-۱-۵-ع اجر و مزد آن با خود خداوند است.
- ۱۳۸۷..... ۱-۳-۳-۱-۶-ع اجر هزار شهید را داراست.
- ۱۳۸۹..... ۱-۳-۳-۱-۷-ع مانند اجر و پاداش مهاجران جهادگر همراه با پیامبر است.
- ۱۳۸۹..... ۱-۳-۳-۱-۸-ع مانند اجر و پاداش پنجاه تن از یاران پیامبر است.
- ۱۳۸۹..... ۱-۳-۳-۱-۹-ع مانند اجر و پاداش هفتاد تن از کسانی است که در جنگ تبوک جنگیده‌اند.
- ۱۳۹۱..... ۱-۳-۳-۱-۱۰-ع مانند اجر و پاداش داود علیه السلام.
- ۱۳۹۱..... ۱-۳-۳-۱-۱۱-ع مانند اجر و پاداش ایوب علیه السلام.
- ۱۳۹۱..... ۱-۳-۳-۱-۱۲-ع اجر و مزدی بدون حساب دارد.
- ۱۳۹۱..... ۱-۳-۳-۱-۱۳-ع اجر و مزد انسان صبور، مقیاس و معیار سنجش سایر فضیلت‌هاست.
- ۱۳۹۳..... ۱-۳-۳-۱-۱۴-ع اجر و مزدی عظیم.
- ۱۳۹۳..... ۱-۳-۳-۱-۱۵-ع اجری نیکو.
- ۱۳۹۵..... ۱-۳-۳-۲-ع ثواب.
- ۱۳۹۹..... ۱-۳-۳-۲-۱-ع ثواب الهی.
- ۱۳۹۹..... ۱-۳-۳-۲-۲-ع ثوابش با خود خداست.
- ۱۳۹۹..... ۱-۳-۳-۲-۳-ع ثوابی دو برابر.
- ۱۳۹۹..... ۱-۳-۳-۲-۴-ع ثوابی ده برابر.
- ۱۳۹۹..... ۱-۳-۳-۲-۵-ع ثوابی بیش از هفتصد برابر که در علم الهی ذخیره شده است.
- ۱۳۹۹..... ۱-۳-۳-۲-۶-ع ثواب انسان صبور مقیاس و سنجش سایر فضیلت‌هاست.
- ۱۳۹۹..... ۱-۳-۳-۲-۷-ع ثواب و پاداشش بهشت است.
- ۱۴۰۱..... ۱-۳-۳-۲-۸-ع ثوابش همچون پاداش آسیه دختر مزاحم است.
- ۱۴۰۱..... ۱-۳-۳-۲-۹-ع ثواب و پاداشش همچون پاداش ایوب علیه السلام است.
- ۱۴۰۱..... ۱-۳-۳-۲-۱۰-ع ثواب پنجاه انسان درستکار و راستگوست.
- ۱۴۰۱..... ۱-۳-۳-۲-۱۱-ع ثواب هزار شهید را دارد.
- ۱۴۰۱..... ۱-۳-۳-۲-۱۲-ع ثوابی و پاداشی همچون پاداش شاکران دارد.
- ۱۴۰۱..... ۱-۳-۳-۲-۱۳-ع ثواب و پاداشی همچون پاداش صالحان دارد.

﴿الفهرس﴾

١٤٠٢.....	١٤-١-٣-٣-٢-١٤- ثَوَابٌ مُعَجَّلٌ.....
١٤٠٢.....	١٥-١-٣-٣-٢-١٥- ثَوَابُ الْمُتَشَحِّطِ بِدَمِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.....
١٤٠٢.....	١٦-١-٣-٣-٢-١٦- أَعْلَى الثَّوَابِ.....
١٤٠٢.....	١٧-١-٣-٣-٢-١٧- أَفْضَلُ الثَّوَابِ.....
١٤٠٢.....	١٨-١-٣-٣-٢-١٨- جَزِيلُ الثَّوَابِ.....
١٤٠٤.....	١٩-١-٣-٣-٢-١٩- عَظِيمُ الثَّوَابِ.....
١٤٠٤.....	٢٠-١-٣-٣-٢-٢٠- كَمَالُ الثَّوَابِ.....
١٤٠٤.....	٣-١-٣-٣-١-٣- الجزاء.....
١٤٠٦.....	٤-١-٣-٣-١-٣- الحِسَنَةُ.....
١٤٠٦.....	٥-١-٣-٣-١-٣- الذَّخْرُ وَ الذَّخِيرَةُ.....
١٤٠٨.....	٦-١-٣-٣-١-٣- مَخْرُونٌ فِي عِلْمِ اللَّهِ.....
١٤٠٨.....	٧-١-٣-٣-١-٣- الدَّرَجَةُ، تَرْفِيعُ الدَّرَجَةِ.....
١٤١٠.....	١-١-٣-٣-٧-١- ثَلَاثُمِائَةِ دَرَجَةٍ.....
١٤١٠.....	٢-١-٣-٣-٧-٢- سِتْمِائَةِ دَرَجَةٍ.....
١٤١٠.....	٣-١-٣-٣-٧-٣- تِسْعُمِائَةِ دَرَجَةٍ.....
١٤١٢.....	٤-١-٣-٣-٧-٤- أَلْفُ أَلْفِ دَرَجَةٍ.....
١٤١٢.....	٥-١-٣-٣-٧-٥- دَرَجَةُ الْمُرَابِطِ الصَّابِرِ.....
١٤١٢.....	٦-١-٣-٣-٧-٦- دَرَجَةُ الشَّهِيدِ.....
١٤١٢.....	٧-١-٣-٣-٧-٧- دَرَجَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام
١٤١٢.....	٨-١-٣-٣-١-٣- كُتِبَ فِي الصَّدِيقِينَ.....
١٤١٢.....	٩-١-٣-٣-١-٣- الْمُرْتَبَةُ.....
١٤١٢.....	١٠-١-٣-٣-١-٣- الْمَنْزِلَةُ.....
١٤١٤.....	١-١-٣-٣-١٠-١- الْمَنْزِلَةُ الَّتِي سَبَقَتْ إِلَيْهِ مِنَ اللَّهِ.....
١٤١٤.....	٢-١-٣-٣-١٠-٢- الْمَنْزِلَةُ الشَّرِيفَةُ.....
١٤١٤.....	٣-١-٣-٣-١٠-٣- مَنَازِلُ الْأَبْرَارِ.....
١٤١٤.....	٤-١-٣-٣-١-٣- الْجَنَاتُ وَ نِعَمَاتُهَا.....
١٤١٤.....	١-١-٣-٣-٤-١- الْجَنَّةُ.....
١٤٢٠.....	١-١-٣-٣-٤-١-١- الْإِنْعِمَاسُ فِيهِ.....
١٤٢٠.....	٢-١-٣-٣-٤-١-٢- تَقَرُّبُ الْجَنَّةِ إِلَيْهِ.....
١٤٢٠.....	٣-١-٣-٣-٤-١-٣- الدُّخُولُ فِيهِ.....
١٤٢٤.....	٤-١-٣-٣-٤-١-٤- الْوُرُودُ قَبْلَ الْحِسَابِ.....
١٤٢٤.....	٥-١-٣-٣-٤-١-٥- الْخُلُودُ فِيهَا.....
١٤٢٦.....	٦-١-٣-٣-٤-١-٦- الْوُرُودُ بغيرِ حِسَابٍ.....
١٤٢٨.....	٧-١-٣-٣-٤-١-٧- الْحَوْرُ.....
١٤٢٨.....	٨-١-٣-٣-٤-١-٨- دَرَجَةُ فِيهَا.....

﴿فهرست﴾

۱۴۰۳.....	۱-۳-۳-۲-۱۴	ع- ثواب و پاداشی فوری و آنی
۱۴۰۳.....	۱-۳-۳-۲-۱۵	ع- ثواب آن کسی را دارد که در راه خدا در خون خود غوطه می خورد...
۱۴۰۳.....	۱-۳-۳-۲-۱۶	ع- بالاترین ثواب.....
۱۴۰۳.....	۱-۳-۳-۲-۱۷	ع- بهترین ثواب.....
۱۴۰۳.....	۱-۳-۳-۲-۱۸	ع- ثواب وافر.....
۱۴۰۵.....	۱-۳-۳-۲-۱۹	ع- بزرگترین و عظیمترین ثواب.....
۱۴۰۵.....	۱-۳-۳-۲-۲۰	ع- تمامبودن و کمال ثواب.....
۱۴۰۵.....	۱-۳-۳-۳	ع- جزا و پاداش.....
۱۴۰۷.....	۱-۳-۳-۴	ع- کار نیک (حسنة).....
۱۴۰۷.....	۱-۳-۳-۵	ع- ذخیره و توشه.....
۱۴۰۹.....	۱-۳-۳-۶	ع- ذخیره شده در علم الهی.....
۱۴۰۹.....	۱-۳-۳-۷	ع- درجه، ترفیع درجه و مقام.....
۱۴۱۱.....	۱-۳-۳-۷-۱	ع- سیصد مقام و مرتبه.....
۱۴۱۱.....	۱-۳-۳-۷-۲	ع- ششصد مقام و مرتبه.....
۱۴۱۱.....	۱-۳-۳-۷-۳	ع- نهصد مقام و مرتبه.....
۱۴۱۳.....	۱-۳-۳-۷-۴	ع- هزاران هزار مقام و مرتبه.....
۱۴۱۳.....	۱-۳-۳-۷-۵	ع- درجه‌ی جهادگران صابر.....
۱۴۱۳.....	۱-۳-۳-۷-۶	ع- درجه و مقام شهید.....
۱۴۱۳.....	۱-۳-۳-۷-۷	ع- درجه و مقام امیرالمؤمنین (علیه السلام) را دارد.....
۱۴۱۳.....	۱-۳-۳-۸	ع- در زمره‌ی درستکاران نوشته می شود.....
۱۴۱۳.....	۱-۳-۳-۹	ع- مرتبه.....
۱۴۱۳.....	۱-۳-۳-۱۰	ع- شأن و منزلت.....
۱۴۱۵.....	۱-۳-۳-۱۰-۱	ع- منزلت و شأنی که زودتر به مقام الهی می رساند.....
۱۴۱۵.....	۱-۳-۳-۱۰-۲	ع- منزلت و جایگاهی شریف.....
۱۴۱۵.....	۱-۳-۳-۱۰-۳	ع- جایگاه ابرار و نیکوکاران.....
۱۴۱۵.....	۱-۳-۴	ع- بهشت ها و نعمت ها.....
۱۴۱۵.....	۱-۳-۴-۱	ع- بهشت.....
۱۴۲۱.....	۱-۳-۴-۱-۱	ع- غوطه ورشدن در بهشت.....
۱۴۲۱.....	۱-۳-۴-۱-۲	ع- نزدیک شدن بهشت به او.....
۱۴۲۱.....	۱-۳-۴-۱-۳	ع- داخل شدن در بهشت.....
۱۴۲۵.....	۱-۳-۴-۱-۴	ع- وارد بهشت شدن قبل از حساب.....
۱۴۲۵.....	۱-۳-۴-۱-۵	ع- جاودانه شدن در بهشت.....
۱۴۲۷.....	۱-۳-۴-۱-۶	ع- بدون حساب وارد بهشت شدن.....
۱۴۲۹.....	۱-۳-۴-۱-۷	ع- حوریان بهشتی.....
۱۴۲۹.....	۱-۳-۴-۱-۸	ع- منزلت و جایگاه در بهشت.....

﴿الفهرس﴾

١٤٢٨.....	٩-١-٣-٤-١-٦- شَجَرَةُ طُوبَى
١٤٢٨.....	١٠-١-٣-٤-١-٦- العُرْفَةُ
١٤٢٨.....	١١-١-٣-٤-١-٦- القَصْرُ
١٤٣٠.....	١٢-١-٣-٤-١-٦- اليَاقُوتُ
١٤٣٠.....	٢-١-٣-٤-١-٦- جَنَّةُ الدَّائِمَةِ
١٤٣٠.....	٣-١-٣-٤-١-٦- جَنَّةُ عَذْنٍ
١٤٣٢.....	٤-١-٣-٤-١-٦- جَنَّةُ الْمَأْوَى
١٤٣٢.....	٥-١-٣-٤-١-٦- جَنَّةُ النَّعِيمِ
١٤٣٢.....	٦-١-٣-٤-١-٦- نَعِيمُ الْآخِرَةِ
١٤٣٤.....	٧-١-٣-٤-١-٦- الطَّعَامُ، الشَّبْعَانُ
١٤٣٤.....	٥-١-٣-٥-١-٦- حُسْنُ الْعَاقِبَةِ، فَضَائِلُ الْآخِرَةِ، الْقِيَامَةُ وَ
١٤٣٤.....	١-١-٣-٥-١-٦- الْعَاقِبَةُ
١٤٣٤.....	١-١-٣-٥-١-٦- حُسْنُ الْعَاقِبَةِ، عَاقِبَةُ الْحَسَنَةِ
١٤٣٦.....	٢-١-٣-٥-١-٦- أَحْمَدُ الْعَاقِبَةِ
١٤٣٦.....	٣-١-٣-٥-١-٦- أَشْرَفُ الْعَاقِبَةِ
١٤٣٦.....	٤-١-٣-٥-١-٦- فَضْلُ عَاقِبَةٍ
١٤٣٨.....	٥-١-٣-٥-١-٦- نِعَمَ الْعُقْبَى
١٤٣٨.....	٢-١-٣-٥-١-٦- فَضَائِلُ الْآخِرَةِ
١٤٣٨.....	٣-١-٣-٥-١-٦- الْقِيَامَةُ
١٤٣٨.....	٦-١-٣-٥-١-٦- الْفَوْزُ، النُّجْحُ، الْفَلَاحُ، السَّعَادَةُ، أَكْمَلُ السَّعَادَةِ
١٤٣٨.....	١-١-٣-٦-١-٦- الْفَوْزُ
١٤٤٠.....	١-١-٣-٦-١-٦- الْفَوْزُ الْأَكْبَرُ
١٤٤٠.....	٢-١-٣-٦-١-٦- النُّجْحُ
١٤٤٢.....	٣-١-٣-٦-١-٦- الْفَلَاحُ
١٤٤٢.....	٤-١-٣-٦-١-٦- السَّعَادَةُ
١٤٤٢.....	١-١-٣-٦-١-٦- أَكْمَلُ السَّعَادَةِ
١٤٤٢.....	٥-١-٣-٦-١-٦- الشَّهَادَةُ (مَقَامُ الشَّهْدَاءِ)
١٤٤٤.....	٧-١-٣-٦-١-٦- الْبَقَاءُ، الدَّوَامُ، الْخُلُودُ، التَّحْيَةُ
١٤٤٤.....	١-١-٣-٧-١-٦- الدَّوَامُ
١٤٤٤.....	٢-١-٣-٧-١-٦- الْبَقَاءُ
١٤٤٤.....	٣-١-٣-٧-١-٦- الْخُلُودُ
١٤٤٦.....	٤-١-٣-٧-١-٦- التَّحْيَةُ
١٤٤٦.....	٨-١-٣-٧-١-٦- الْقُرْبُ، الْحُبُوءُ، لِقَاءُ النَّبِيِّ ﷺ
١٤٤٦.....	١-١-٣-٨-١-٦- الْقُرْبُ
١٤٤٦.....	٢-١-٣-٨-١-٦- الْحُبُوءُ

﴿فهرست﴾

۱۴۲۹.....	۱-۳-۴-۱-۹-درخت طوبی
۱۴۲۹.....	۱-۳-۴-۱-۱۰-غرفه و خانه‌های بهشتی
۱۴۲۹.....	۱-۳-۴-۱-۱۱-قصر
۱۴۳۱.....	۱-۳-۴-۱-۱۲-یاقوت
۱۴۳۱.....	۱-۳-۴-۲-بهشت جاودان و همیشگی
۱۴۳۱.....	۱-۳-۴-۳-بهشت عدن
۱۴۳۳.....	۱-۳-۴-۴-اقامتگاه بهشت
۱۴۳۳.....	۱-۳-۴-۵-بهشت پر نعمت
۱۴۳۳.....	۱-۳-۴-۶-نعمت‌های اخروی
۱۴۳۵.....	۱-۳-۴-۷-طعام و غذا
۱۴۳۵.....	۱-۳-۵-عاقبت نیکو، فضیلت‌های آخرت، قیامت
۱۴۳۵.....	۱-۳-۵-۱-عاقبت (سرانجام)
۱۴۳۵.....	۱-۳-۵-۱-۱-نیکویی عاقبت (سرانجام)؛ عاقبت نیکو
۱۴۳۷.....	۱-۳-۵-۱-۲-پسندیده‌ترین عاقبت و سرانجام
۱۴۳۷.....	۱-۳-۵-۱-۳-شریف‌ترین عاقبت و سرانجام
۱۴۳۷.....	۱-۳-۵-۱-۴-برتری عاقبت
۱۴۳۹.....	۱-۳-۵-۱-۵-بهترین نتیجه و عاقبت
۱۴۳۹.....	۱-۳-۵-۲-فضایل آخرت
۱۴۳۹.....	۱-۳-۵-۳-قیامت
۱۴۳۹.....	۱-۳-۶-پیروزی، کامیابی، رستگاری، سعادت، کمال سعادت و خوشبختی
۱۴۳۹.....	۱-۳-۶-۱-رستگاری
۱۴۴۱.....	۱-۳-۶-۱-۱-رستگاری بزرگ
۱۴۴۱.....	۱-۳-۶-۲-پیروزی
۱۴۴۳.....	۱-۳-۶-۳-رستگاری
۱۴۴۳.....	۱-۳-۶-۴-سعادت
۱۴۴۳.....	۱-۳-۶-۴-۱-کامل‌ترین سعادت
۱۴۴۳.....	۱-۳-۶-۵-شهادت (مقام و درجه‌ی شهدا)
۱۴۴۵.....	۱-۳-۷-بقا، ماندگاری (فنا ناپذیری)، جاودانگی
۱۴۴۵.....	۱-۳-۷-۱-بقا
۱۴۴۵.....	۱-۳-۷-۲-بقا (فنا ناپذیری)
۱۴۴۵.....	۱-۳-۷-۳-جاودانگی
۱۴۴۷.....	۱-۳-۷-۴-درود
۱۴۴۷.....	۱-۳-۸-عرب الهی، عطا و کرم، دیدار با پیامبر ﷺ
۱۴۴۷.....	۱-۳-۸-۱-عرب الهی
۱۴۴۷.....	۱-۳-۸-۲-عطا و کرم

﴿الفهرس﴾

١٤٤٦	٣-٨-١-٦- لقاءُ النبي ﷺ
١٤٤٨	٤-٨-٣-١-٦- اللحاقُ بِآباءِ الصَّالِحِينَ
١٤٤٨	٥-٨-٣-١-٦- اللحاقُ بِالْأَنْبِيَاءِ
١٤٤٨	٦-٨-٣-١-٦- المَعِيَّةُ
١٤٤٨	١-٦-٣-٨-١-٦- مَعَ اللَّهِ
١٤٥٠	٢-٦-٣-٨-١-٦- عِنْدَ اللَّهِ
١٤٥٠	٣-٦-٣-٨-١-٦- مِنْ جُلَسَاءِ اللَّهِ
١٤٥٢	٤-٦-٣-٨-١-٦- فِي جِوَارِ الرَّحْمَنِ
١٤٥٢	٥-٦-٣-٨-١-٦- مَعَ النَّبِيِّ ﷺ
١٤٥٢	٦-٦-٣-٨-١-٦- مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام
١٤٥٢	٧-٦-٣-٨-١-٦- مَعَ أَصْحَابِ الْحَقِّ
١٤٥٢	٨-٦-٣-٨-١-٦- كُلُّ امْرَأَةٍ صَبِرَتْ ... مَعَ امْرَأَةِ أَيُّوبَ عليه السلام
١٤٥٤	٩-٣-١-٦- مُوَاجَهَةُ اللَّهِ تَعَالَى لِأَعْدَاءِ الصَّابِرِينَ
١٤٥٤	١-٩-٣-١-٦- الإِنْتِقَامُ
١٤٥٤	٢-٩-٣-١-٦- الإِنْتِصَارُ
١٤٥٤	٣-٩-٣-١-٦- رَغْمُ الْأَعْدَاءِ
١٤٥٤	٤-٩-٣-١-٦- الدَّمْعُ وَالْقَهْرُ
١٤٥٤	٥-٩-٣-١-٦- كَثْبُ الْعَدُوِّ
١٤٥٤	٦-٩-٣-١-٦- الْعِتَابُ
١٤٥٦	٧-٩-٣-١-٦- الْمُصِيبَةُ
١٤٥٦	٤-١-٦- الصِّفَاتُ الَّتِي تُنْتِجُ عَنْ الصَّبْرِ
١٤٥٦	١-٤-١-٦- إِحْيَاءُ الْحَسَنَةِ
١٤٥٦	٢-٤-١-٦- الْأَدَبُ
١٤٥٦	٣-٤-١-٦- الْإِخْلَاصُ الدِّينِيُّ
١٤٥٦	٤-٤-١-٦- الْإِشْفَاقُ
١٤٥٦	٥-٤-١-٦- الْإِيمَانُ
١٤٥٨	٦-٤-١-٦- الْبِرُّ
١٤٦٠	٧-٤-١-٦- الْبَصِيرَةُ، النُّورُ وَالصَّفَاءُ
١٤٦٠	١-٧-٤-١-٦- كَوْنُ كُلِّ شَيْءٍ يُمَثِّلُ آيَةً وَعَلَامَةً لِلصَّابِرِينَ
١٤٦٠	٢-٧-٤-١-٦- الْبَصِيرَةُ
١٤٦٠	٣-٧-٤-١-٦- النُّورُ وَالصَّفَاءُ
١٤٦٢	٨-٤-١-٦- التَّحَمُّلُ
١٤٦٢	٤-٧-٤-١-٦- تَحَمُّلُ الْأَمْرِ
١٤٦٢	٥-٧-٤-١-٦- تَحَمُّلُ الْعِلْمِ
١٤٦٢	٩-٤-١-٦- التَّرَقُّبُ

﴿فهرست﴾

۱۴۴۷.....	۱-۳-۸۳-۳ ع دیدار با پیامبر ﷺ.....
۱۴۴۹.....	۱-۳-۸۴-۴ ع پیوستن به پدران صالح.....
۱۴۴۹.....	۱-۳-۸۵-۵ ع محشورشدن و پیوستن به انبیای الهی.....
۱۴۴۹.....	۱-۳-۸۶-۶ ع همراهی.....
۱۴۴۹.....	۱-۳-۸۶-۱ ع همراهی با خدا.....
۱۴۵۱.....	۱-۳-۸۶-۲ ع نزد خدا.....
۱۴۵۱.....	۱-۳-۸۶-۳ ع همنشینی با خدا.....
۱۴۵۳.....	۱-۳-۸۶-۴ ع در جوار رحمت الهی.....
۱۴۵۳.....	۱-۳-۸۶-۵ ع همراه و در کنار پیامبر ﷺ.....
۱۴۵۳.....	۱-۳-۸۶-۶ ع همراه و در کنار حضرت علی علیه السلام.....
۱۴۵۳.....	۱-۳-۸۶-۷ ع همراه و در کنار اصحاب و یاران حق.....
۱۴۵۳.....	۱-۳-۸۶-۸ ع زنان صبور با همسر حضرت ایوب محشور می شوند.....
۱۴۵۵.....	۱-۳-۹-۹ ع رویارویی خداوند متعال با دشمنان صابران.....
۱۴۵۵.....	۱-۳-۹-۱ ع انتقام.....
۱۴۵۵.....	۱-۳-۹-۲ ع انتقام.....
۱۴۵۵.....	۱-۳-۹-۳ ع شکست دادن.....
۱۴۵۵.....	۱-۳-۹-۴ ع چیرگی و استیلا.....
۱۴۵۵.....	۱-۳-۹-۵ ع شکست دادن دشمنان.....
۱۴۵۵.....	۱-۳-۹-۶ ع نکوهش.....
۱۴۵۷.....	۱-۳-۹-۷ ع مصیبت.....
۱۴۵۷.....	۱-۴-۱ ع صفاتی که از صبر ناشی می شود.....
۱۴۵۷.....	۱-۴-۱ ع زنده کردن کارهای نیک.....
۱۴۵۷.....	۱-۴-۲ ع ادب.....
۱۴۵۷.....	۱-۴-۳ ع خالص شدن دین.....
۱۴۵۷.....	۱-۴-۴ ع دلسوزی کردن.....
۱۴۵۷.....	۱-۴-۵ ع ایمان.....
۱۴۵۹.....	۱-۴-۶ ع نیکی.....
۱۴۶۱.....	۱-۴-۷ ع بصیرت، نور و روشنی.....
۱۴۶۱.....	۱-۴-۷-۱ ع وجود هر چیزی برای صابران نشانه و علامت خواهد بود.....
۱۴۶۱.....	۱-۴-۷-۲ ع بصیرت.....
۱۴۶۱.....	۱-۴-۷-۳ ع نور و روشنی.....
۱۴۶۳.....	۱-۴-۸ ع تحمل.....
۱۴۶۳.....	۱-۴-۷-۴ ع تحمل دستور و فرمان.....
۱۴۶۳.....	۱-۴-۷-۵ ع تحمل علم.....
۱۴۶۳.....	۱-۴-۹ ع انتظار.....

﴿الفهرس﴾

١٤٦٢	١٠-٤-١-٦- تثبیت علم العالم
١٤٦٢	١١-٤-١-٦- الثبات
١٤٦٢	١٢-٤-١-٦- الحرص، حتى كاد يخرض
١٤٦٤	١٣-٤-١-٦- الحزم
١٤٦٤	١٤-٤-١-٦- الحلم
١٤٦٤	١٥-٤-١-٦- التخلق بأخلاق الله
١٤٦٤	١٦-٤-١-٦- درك الحق
١٤٦٤	١٧-٤-١-٦- الدين
١٤٦٤	١٨-٤-١-٦- رد الجزع
١٤٦٦	١٩-٤-١-٦- الزهد
١٤٦٦	٢٠-٤-١-٦- السكينة
١٤٦٦	٢١-٤-١-٦- السياسة
١٤٦٦	٢٢-٤-١-٦- الشوق
١٤٦٦	٢٣-٤-١-٦- الصدق
١٤٦٦	٢٤-٤-١-٦- الصواب
١٤٦٦	٢٥-٤-١-٦- الطاعة
١٤٦٨	٢٦-٤-١-٦- العبادة
١٤٦٨	٢٧-٤-١-٦- عزائم الأمور
١٤٦٨	٢٨-٤-١-٦- المروءة
١٤٦٨	٢٩-٤-١-٦- المعرفة
١٤٦٨	٣٠-٤-١-٦- النبيل
١٤٧٠	٣١-٤-١-٦- اليقين
١٤٧٠	٢-٦- نتائج ضعف الصبر أو عدمه
١٤٧٠	١-٢-٦- النتائج السلبية لعدم الصبر
١٤٧٠	١-٢-٦- الحرمان من الصديق
١٤٧٠	٢-٢-٦- الحرمان من القريب
١٤٧٠	٣-٢-٦- الحرمان من الرزق الجلال
١٤٧٠	٤-٢-٦- الطرد
١٤٧٢	٥-٢-٦- الخيبة
١٤٧٢	٦-٢-٦- المنع
١٤٧٢	٧-٢-٦- إزالة النعمة
١٤٧٢	٢-٢-٦- نتائج الإيجابية لعدم الصبر
١٤٧٢	١-٢-٦- الألم، الهرم، إنهزام الجسد، الظلمة و الوحشة
١٤٧٢	١-٢-٢-٦- الألم
١٤٧٢	٢-٢-٢-٦- الهرم

﴿فهرست﴾

۱۴۶۳		۱۰-۱-۴-ع تثبیت علم عالم
۱۴۶۳		۱۱-۱-۴-ع ثبات و پایداری
۱۴۶۳		۱۲-۱-۴-ع تشویق و تحریک، برانگیختن
۱۴۶۵		۱۳-۱-۴-ع دوراندیشی
۱۴۶۵		۱۴-۱-۴-ع حلم و بردباری
۱۴۶۵		۱۵-۱-۴-ع آراستن خود به اخلاق الهی
۱۴۶۵		۱۶-۱-۴-ع درک و دریافت حق و حقیقت
۱۴۶۵		۱۷-۱-۴-ع دین
۱۴۶۵		۱۸-۱-۴-ع بی‌تابی نکردن
۱۴۶۷		۱۹-۱-۴-ع زهد
۱۴۶۷		۲۰-۱-۴-ع آرامش
۱۴۶۷		۲۱-۱-۴-ع اداره‌ی امور
۱۴۶۷		۲۲-۱-۴-ع شوق و اشتیاق
۱۴۶۷		۲۳-۱-۴-ع صداقت و راستگویی
۱۴۶۷		۲۴-۱-۴-ع درستی و آگاهی
۱۴۶۷		۲۵-۱-۴-ع طاعت و فرمان‌برداری
۱۴۶۹		۲۶-۱-۴-ع عبادت
۱۴۶۹		۲۷-۱-۴-ع کارهای مهم
۱۴۶۹		۲۸-۱-۴-ع جوانمردی
۱۴۶۹		۲۹-۱-۴-ع شناخت
۱۴۶۹		۳۰-۱-۴-ع شرافت
۱۴۷۱		۳۱-۱-۴-ع یقین
۱۴۷۱		۲-ع نتایج نداشتن صبر و سستی در کسب آن
۱۴۷۱		۱-۲-ع نتایج سلیبی صبر نداشتن
۱۴۷۱		۱-۲-۱-ع ازدست‌دادن دوستان
۱۴۷۱		۲-۲-۱-ع محرومیت از داشتن نزدیکان و خویشاوندان
۱۴۷۱		۳-۲-۱-ع نداشتن رزق و روزی حلال
۱۴۷۱		۴-۲-۱-ع طردشدن
۱۴۷۳		۵-۲-۱-ع ناامیدی
۱۴۷۳		۶-۲-۱-ع ممنوعیت
۱۴۷۳		۷-۲-۱-ع ازبین‌رفتن نعمت‌ها
۱۴۷۳		۲-۲-ع نتایج ایجابی صبر نداشتن
۱۴۷۳		۱-۲-۲-ع درد، پیری، ازبین‌رفتن جسم، ظلمت، وحشت
۱۴۷۳		۱-۲-۲-۱-ع درد
۱۴۷۳		۲-۲-۲-۱-ع پیری

﴿ الفهرس ﴾

١٤٧٢.....إِنْهَادُ الْجَسَدِ ١-٢-٢-٢-٣
١٤٧٤.....إِطَالَةُ السُّقْمِ ١-٢-٢-٢-٤
١٤٧٤.....الظُّلْمَةُ وَالْوَحْشَةُ ١-٢-٢-٢-٥
١٤٧٤.....الْمُصِيبَةُ ١-٢-٢-٢-٦
١٤٧٤.....إِزْدِيَادُ الْمَصِيبَةِ ١-٢-٢-٢-٦-١
١٤٧٤.....الْوَيْالُ ١-٢-٢-٢-٦-١
١٤٧٦.....الشَّدَّةُ ١-٢-٢-٢-٦-٨
١٤٧٦.....إِسْتِمْرَارُ الشَّدَّةِ ١-٢-٢-٢-٦-٨-١
١٤٧٦.....التَّعَبُ ١-٢-٢-٢-٦-٩
١٤٧٦.....الْجَهْدُ ١-٢-٢-٢-٦-١٠
١٤٧٦.....الْحُزْنُ ١-٢-٢-٢-٦-١١
١٤٧٦.....كَثْرَةُ الْحُزْنِ ١-٢-٢-٢-٦-١١-١
١٤٧٦.....حُزْنُ الصَّدِيقِ ١-٢-٢-٢-٦-١١-٣
١٤٧٨.....الْفِرَاقُ ١-٢-٢-٢-٦-١٢
١٤٧٨.....الْعَجْزُ، الْهَلَاكَةُ، التَّضْيِيعُ، التَّفْطُرُ، الْخِذْلَانُ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢
١٤٧٨.....الْعَجْزُ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-١
١٤٧٨.....الْهَلَاكَةُ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٢
١٤٧٨.....التَّضْيِيعُ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٣
١٤٧٨.....التَّفْطُرُ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٤
١٤٧٨.....وَهْنُ الدِّينِ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٥
١٤٨٠.....الْخِذْلَانُ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٦
١٤٨٠.....ذِلَّةُ الْجَهْلِ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٧
١٤٨٠.....الْحَسْرَةُ، النَّدَامَةُ، الشَّمَاتَةُ، الْمَدَمَةُ، فَرَحُ الْعَدُوِّ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٣
١٤٨٠.....الْحَسْرَةُ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٣-١
١٤٨٠.....النَّدَامَةُ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٣-٢
١٤٨٠.....الشَّمَاتَةُ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٣-٣
١٤٨٢.....شَمَاتَةُ الْأَعْدَاءِ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٣-٣-١
١٤٨٤.....الْمَدَمَةُ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٣-٣-٤
١٤٨٤.....فَرَحُ الْعَدُوِّ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٣-٣-٥
١٤٨٤.....إِعَانَةُ الزَّمَانِ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٣-٣-٦
١٤٨٤.....تَسَلُّطُ الْعَدُوِّ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٣-٣-٧
١٤٨٦.....تَسْلِيمُ إِلَى الْعَدُوِّ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٣-٣-٨
١٤٨٦.....قَتْلُ الْجَمْعِ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٣-٣-٩
١٤٨٦.....هَتِكُ الْحِجَابِ، كَشْفُ الْغِطَاءِ، الشُّكَايَةُ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٣-١٠
١٤٨٦.....هَتِكُ الْحِجَابِ ١-٢-٢-٢-٦-١٢-٢-٣-١٠-١

﴿فهرست﴾

۱۴۷۳.....	۲-۲-۱-۳-عزیز رفتن جسم.....
۱۴۷۵.....	۲-۲-۱-۴-طولانی شدن بیماری.....
۱۴۷۵.....	۲-۲-۱-۵-ظلمت و وحشت.....
۱۴۷۵.....	۲-۲-۱-۶-مصیبت و سختی.....
۱۴۷۵.....	۲-۲-۱-۶-۱-افزایش مصیبت‌ها و سختی‌ها.....
۱۴۷۵.....	۲-۲-۱-۷-شدت و سختی.....
۱۴۷۷.....	۲-۲-۱-۸-سختی.....
۱۴۷۷.....	۲-۲-۱-۸-۱-دوام سختی.....
۱۴۷۷.....	۲-۲-۱-۹-خستگی.....
۱۴۷۷.....	۲-۲-۱-۱۰-تلاش.....
۱۴۷۷.....	۲-۲-۱-۱۱-حزن و اندوه.....
۱۴۷۷.....	۲-۲-۱-۱۱-۱-زیاد شدن حزن.....
۱۴۷۷.....	۲-۲-۱-۱۱-۲-اندوه و ناراحتی دوست.....
۱۴۷۹.....	۲-۲-۱-۱۲-جدایی.....
۱۴۷۹.....	۲-۲-۲-عزیز ناتوانی، هلاکت، نابود کردن، شکاف برداشتن، خواری.....
۱۴۷۹.....	۲-۲-۲-۱-ناتوانی.....
۱۴۷۹.....	۲-۲-۲-۲-هلاکت.....
۱۴۷۹.....	۲-۲-۲-۳-ضایع شدن.....
۱۴۷۹.....	۲-۲-۲-۴-شکافته شدن.....
۱۴۷۹.....	۲-۲-۲-۵-سستی در دین.....
۱۴۸۱.....	۲-۲-۲-۶-خواری.....
۱۴۸۱.....	۲-۲-۲-۷-ذلت نادانی و جهل.....
۱۴۸۱.....	۲-۲-۳-عزیز حسرت، سرزنش، بدگویی، شادی دشمن.....
۱۴۸۱.....	۲-۲-۳-۱-حسرت.....
۱۴۸۱.....	۲-۲-۳-۲-پشیمانی.....
۱۴۸۱.....	۲-۲-۳-۳-سرزنش.....
۱۴۸۳.....	۲-۲-۳-۳-۱-سرزنش دشمنان.....
۱۴۸۵.....	۲-۲-۳-۴-مذمت شدن.....
۱۴۸۵.....	۲-۲-۳-۵-شادی دشمن.....
۱۴۸۵.....	۲-۲-۳-۶-کمک به روزگار.....
۱۴۸۵.....	۲-۲-۳-۷-مسلط شدن دشمن.....
۱۴۸۷.....	۲-۲-۳-۸-تسلیم شدن به دشمن.....
۱۴۸۷.....	۲-۲-۳-۹-کشته شدن همگانی.....
۱۴۸۷.....	۲-۲-۴-حجاب‌ها را دریدن، پرده‌ها را کنار زدن، شکوه و شکایت کردن.....
۱۴۸۷.....	۲-۲-۴-۱-حجاب‌ها را دریدن.....

﴿الفهرس﴾

١٤٨٦	 كَشَفُ الْعِطَاءِ ٤-٢-٢-٤-٢
١٤٨٦	 الشُّكَايَةُ ٤-٢-٢-٤-٣
١٤٨٦	 الضَّرَرُ، الْفَقْرُ، الْخُسْرَانُ، لَا خَيْرَ فِيهِ ٥-٢-٢-٤-٥
١٤٨٦	 الضَّرَرُ ١-٢-٢-٤-٥
١٤٨٨	 الْفَقْرُ ٢-٢-٢-٤-٥
١٤٨٨	 عَدَمُ الْإِغْنَاءِ ١-٢-٢-٤-٥
١٤٨٨	 الْخُسْرَانُ ٣-٢-٢-٤-٥
١٤٨٨	 لَا خَيْرَ فِيهِ ٤-٢-٢-٤-٥
١٤٨٨	 الْعِثَارُ، الْفَسَادُ، الْإِثْمُ، الْوِزْرُ، الذَّنْبُ، الْبَاطِلُ ٦-٢-٢-٤-٥
١٤٨٨	 الْعِثَارُ ١-٢-٢-٤-٥
١٤٨٨	 الْفَسَادُ ٢-٢-٢-٤-٥
١٤٩٠	 الْإِثْمُ ٣-٢-٢-٤-٥
١٤٩٠	 الْوِزْرُ ٤-٢-٢-٤-٥
١٤٩٠	 الذَّنْبُ ٥-٢-٢-٤-٥
١٤٩٢	 الْبَاطِلُ ٦-٢-٢-٤-٥
١٤٩٢	 الثَّمَارُ الْآخِرَوِيَّةُ لِضَعْفِ الصَّبْرِ وَعَدَمِهِ ٣-٢-٢-٤-٥
١٤٩٢	 الْإِحْبَاطُ وَالْحَرَمَانُ ١-٢-٢-٤-٥
١٤٩٢	 تَحْرِيمُ الْأَجْرِ وَالثَّوَابِ ١-٢-٢-٤-٥
١٤٩٢	 لَمْ يُؤْجَرْ ١-٢-٢-٤-٥
١٤٩٢	 لَا أَجْرَ لَهُ ٢-٢-٢-٤-٥
١٤٩٢	 ذَهَابُ الْأَجْرِ ٣-٢-٢-٤-٥
١٤٩٢	 إِذَا لَمْ يَصْبِرْ يُحْرَمْ صَاحِبُهَا أَجْرَهَا ٤-٢-٢-٤-٥
١٤٩٤	 قَوْتُ الثَّوَابِ ٥-٢-٢-٤-٥
١٤٩٤	 الْحَبْطُ ٢-٢-٢-٤-٥
١٤٩٤	 إِمَاتَةُ الْحَسَنَةِ وَعَدَمُ رَفْعِهَا ٣-٢-٢-٤-٥
١٤٩٦	 إِمَاتَةُ الْحَسَنَةِ ١-٢-٢-٤-٥
١٤٩٦	 عَدَمُ رَفْعِ الْحَسَنَةِ ٢-٢-٢-٤-٥
١٤٩٦	 عَدَمُ قَبُولِ الْحَسَنَةِ ٣-٢-٢-٤-٥
١٤٩٦	 نَقْصُ الْحَظِّ ٤-٢-٢-٤-٥
١٤٩٦	 الْعَذَابُ، الْوَيْلُ وَالتَّبُورُ، الْغَضَبُ، الطَّرْدُ ٢-٢-٢-٤-٥
١٤٩٦	 الْوَيْلُ وَالتَّبُورُ ١-٢-٢-٤-٥
١٤٩٦	 الْعَذَابُ ٢-٢-٢-٤-٥
١٤٩٨	 الْغَضَبُ ٣-٢-٢-٤-٥
١٤٩٨	 كُتِبَ هَلُوعاً ٤-٢-٢-٤-٥
١٤٩٨	 فَلْيَتَّخِذْ رَبّاً سِوَايَ ٥-٢-٢-٤-٥

﴿فهرست﴾

۱۴۸۷.....	۲-۲-۴-۲ عر پرده‌ها را کنارزدن
۱۴۸۷.....	۲-۲-۴-۳ عر شکوه و شکایت کردن
۱۴۸۷.....	۲-۲-۵ عر ضرر، فقر، ضرر و زیان، هیچ خیری در آن نیست
۱۴۸۷.....	۲-۲-۵-۱ عر ضرر
۱۴۸۹.....	۲-۲-۵-۲ عر فقر
۱۴۸۹.....	۲-۲-۵-۲-۱ عر تنگدستی
۱۴۸۹.....	۲-۲-۵-۳ عر ضرر و زیان
۱۴۸۹.....	۲-۲-۵-۴ عر هیچ خیری در آن نیست
۱۴۸۹.....	۲-۲-۶ عر لغزش، فساد، گناه، گناه، باطل
۱۴۸۹.....	۲-۲-۶-۱ عر لغزش
۱۴۸۹.....	۲-۲-۶-۲ عر فساد
۱۴۹۱.....	۲-۲-۶-۳ عر گناه
۱۴۹۱.....	۲-۲-۶-۴ عر گناه
۱۴۹۱.....	۲-۲-۶-۵ عر گناه
۱۴۹۳.....	۲-۲-۶-۶ عر باطل
۱۴۹۳.....	۲-۳ عر نتایج اخروی حاصل از کمبود یا نبود صبر
۱۴۹۳.....	۲-۳-۱ عر حبط (بیهوده‌بودن اعمال و بی‌نتیجه بودن آن‌ها)
۱۴۹۳.....	۲-۳-۱-۱ عر جلوگیری از رسیدن ثواب و پاداش
۱۴۹۳.....	۲-۳-۱-۱-۱ عر اجر و پاداش داده نمی‌شود
۱۴۹۳.....	۲-۳-۱-۱-۲ عر هیچ اجر و پاداشی ندارد
۱۴۹۳.....	۲-۳-۱-۱-۳ عر از بین رفتن اجر و پاداش
۱۴۹۳.....	۲-۳-۱-۱-۴ عر اگر انسان صبر نکند پاداشی برای او نیست
۱۴۹۵.....	۲-۳-۱-۱-۵ عر از بین رفتن ثواب
۱۴۹۵.....	۲-۳-۱-۲ عر حبط و از بین رفتن اعمال
۱۴۹۵.....	۲-۳-۱-۳ عر نابودی حسنات و جلوگیری از بالا رفتن آن‌ها
۱۴۹۷.....	۲-۳-۱-۳-۱ عر نابودی حسنات
۱۴۹۷.....	۲-۳-۱-۳-۲ عر جلوگیری از بالا رفتن حسنات
۱۴۹۷.....	۲-۳-۱-۳-۳ عر قبول نشدن حسنات
۱۴۹۷.....	۲-۳-۱-۴ عر کم‌بهره‌بودن
۱۴۹۷.....	۲-۳-۲ عر عذاب، بلا و هلاکت (عذاب)، خشم، طردشدن
۱۴۹۷.....	۲-۳-۲-۱ عر هلاک و نابودی
۱۴۹۷.....	۲-۳-۲-۲ عر عذاب
۱۴۹۹.....	۲-۳-۲-۳ عر خشم
۱۴۹۹.....	۲-۳-۲-۴ عر در زمره‌ی پیامبران نوشته می‌شود
۱۴۹۹.....	۲-۳-۲-۵ عر برود خدای دیگری برگزیند

الفهرس

١٤٩٨..... ٢-٤-٦- الصَّفَاتُ الَّتِي تَنْتُجُ عَنْ ضَعْفِ الصَّبْرِ وَإِعْدَامِهِ

١٤٩٨..... ١-٢-٤-٦- الكُفْرُ

١٤٩٨..... ٢-٢-٤-٦- ذَهَابُ الْإِيمَانِ وَبُطْلَانُ نِظَامِهِ

١٥٠٠..... ٣-٢-٤-٦- ذَهَابُ الدِّينِ

١٥٠٠..... ٤-٢-٤-٦- وَهْنُ الدِّينِ

١٥٠٠..... ٥-٢-٤-٦- الْهَلُجُ

١٥٠٠..... ٦-٢-٤-٦- الْيَأْسُ، الْفَخْرُ، الْكُفْرَانُ، الْفَرْحُ

١٥٠٠..... ٧-٢-٤-٦- الْحِرْمَانُ مِنَ الشُّكْرِ

١٥٠٠..... ٣-٦-٢- هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ

١٥٠٢..... ١-٣-٦- إِيْتِغَاءُ وَجْهِ اللَّهِ

١٥٠٢..... ٢-٣-٦- رِضَا اللَّهِ

١٥٠٢..... ٣-٣-٦- لِلَّهِ

﴿فهرست﴾

۱۴۹۹.....	ع-۲-۴ صفاتی که از کمی و نبود صبر ناشی می شود.....
۱۴۹۹.....	ع-۲-۴-۱ کفر.....
۱۴۹۹.....	ع-۲-۴-۲ از بین رفتن ایمان و باطل شدن قوام آن.....
۱۵۰۱.....	ع-۲-۴-۳ از بین رفتن دین.....
۱۵۰۱.....	ع-۲-۴-۴ سست شدن دین.....
۱۵۰۱.....	ع-۲-۴-۵ بی تابی و بی قرار شدن.....
۱۵۰۱.....	ع-۲-۴-۶ ناامیدی، فخر، ناسپاسی، سرخوشی.....
۱۵۰۱.....	ع-۲-۴-۷ بی بهره گی از شکر.....
۱۵۰۱.....	ع-۳ هدف صبر و نهایت آن.....
۱۵۰۳.....	ع-۳-۱ درخواست رسیدن به وجه الله.....
۱۵۰۳.....	ع-۳-۲ خشنودی خداوند.....
۱۵۰۳.....	ع-۳-۳ برای خدا.....

الفصلُ الأوَّلُ - الماهيَّةُ (المعاني و المرادفات، و المفاهيم المتضادة، الأمثلة)

١-١- معنَى الصَّبْرِ، تَفْسِيرُ الصَّبْرِ، رَأْسُ الصَّبْرِ، ضِدُّ الصَّبْرِ و. راجع: الفصلُ نفسُه، معاني الصَّبْرِ و مفاهيمُه مِنْ خِلَالِ الكَلِمَاتِ و المرادفاتِ و المتضاداتِ لِلصَّبْرِ.

١-١-١- معنَى الصَّبْرِ

﴿١﴾ الصَّبْرُ الْحِسُّ و مَنْ حَبَسَ شَيْئًا فَقَدْ صَبَرَهُ و مِنْهُ قِيلَ قَتَلَ فُلَانٌ صَبْرًا إِذَا أُمْسِكَ عَلَى الْمَوْتِ فَالْمَصْبُورَةُ مِنَ الْبَهَائِمِ هِيَ الْمَجْتَمَةُ كَالِدَجَاجَةِ و غَيْرَهَا مِنَ الْحَيَوَانِ تُرْبَطُ و تُوضَعُ فِي مَكَانٍ ثُمَّ تُرْمَى حَتَّى تَمُوتَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٦ ص: ١٥٨

١-١-٢- تَفْسِيرُ الصَّبْرِ

﴿٢﴾ الصادق عليه السلام: تَفْسِيرُ الصَّبْرِ مَا يَسْتَمِرُّ مَذَاقُهُ و مَا كَانَ عَنِ اضْطِرَابٍ لَا يُسَمَّى صَبْرًا و تَفْسِيرُ الْجَزَعِ اضْطِرَابُ الْقَلْبِ و تَحْزُنُ الشَّخْصِ و تَغْيِيرُ السُّكُونِ و تَغْيِيرُ الْحَالِ و كُلُّ نَازِلَةٍ

فصل ۱- حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)

۱-۱- معانی، تفسیر، تقسیمات و شناخت صبر از طریق مفاهیم مترادف و متضاد و ر.به: شناخت صبر از طریق مفاهیم مترادف و متضاد

۱-۱-۱- معنی صبر

﴿۱﴾ صبر، حبس است و اگر گفته شود فلانی به مرگ صبر کشته شد، یعنی دستگیر و حبس و کشته شد. حیوان مصبوره آن است که در قفسش کنند؛ چنانچه مرغ یا جانور دیگر را ببندند و در جایی افکنند تا بمیرد.

۱-۱-۲- تفسیر صبر

﴿۲﴾ صبر به معنی چیز تلخ مزه‌ای است که تحمل آن توأم با اضطراب نباشد؛ چون هرچه تلخ باشد و توأم با اضطراب، آن را صبر نمی‌نامند و معنی جزع، اضطراب دل است، با اظهار حزن و

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

خَلَّتْ أَوَائِلُهَا عَنِ الْإِخْبَاتِ وَالْإِنَابَةِ وَالتَّضَرُّعِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَصَاحِبُهَا جَزُوعٌ غَيْرُ صَابِرٍ؛
مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿٣﴾ الرِّسُولُ ﷺ: فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصْبِرُ فِي الضَّرَاءِ كَمَا تَصْبِرُ فِي السَّرَّاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصْبِرُ فِي الْغِنَى وَفِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصْبِرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا تَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

﴿٤﴾ قُلْتُ يَا جَبْرِئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ يَصْبِرُ فِي الضَّرَاءِ كَمَا يَصْبِرُ فِي السَّرَّاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا يَصْبِرُ فِي الْغِنَى وَفِي الْبَلَاءِ كَمَا يَصْبِرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا يَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٣٧٣

١-١-٣- رأس الصبر

﴿٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: رَأْسُ الصَّبْرِ الْبَلَاءُ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَامِلُونَ؛ مصباح الشريعة ص: ١٨٣

١-١-٤- عدو الصبر

﴿٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ضَادُّو الْجَزَعِ بِالصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٧﴾ فِي التَّوَرَاةِ: عَدُوُّ الصَّبْرِ الْجَزَعُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

١-٢- معاني الصبر ومفاهيمه من خلال الكلمات والمرادفات والمتضادات للصبر.

١-٢-١- المعاني القريبة من "الحبس".

١-٢-١-١- المعاني والمرادفات المباشرة

١-٢-١-١-١- الإجتنب

﴿٨﴾ الرِّسُولُ ﷺ: الَّذِينَ يَصْبِرُونَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ [اجْتَنَبُوا] عَنْ مَعْصِيَتِهِ؛ مستدرک الوسائل

ج: ١١ ص: ٢٦١

﴿٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ عَلَى طَاعَتِهِ وَ الْمُجَانَبَةِ لِمَعْصِيَتِهِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١٣

ص: ٩٩

١-٢-١-١-٢- الإجمال

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

تغییر حالت و تغییر رنگ و هر مصیبت و حادثه‌ای که به آدمی برسد، اگر اول آن، توأم با تسلیم و انابه و تضرع به درگاه خدا نباشد، صاحب آن مصیبت، ناشکیبا محسوب می‌شود.

﴿۳﴾ تفسیر صبر چیست؟ گفت: در سختی، شکیبایی کنی چنانکه در شادی؛ و در تنگدستی شکیبایی کنی چنانکه در ثروتمندی؛ و در بلا شکیبایی کنی چنانکه در وقت رهاشدن از گرفتاری؛ و تفسیر دیگر صبر آن است که از بلایی که به او رسیده است نزد مخلوق شکوه و شکایت نبرد. ﴿۴﴾ گفتیم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت: آن چنان که در راحتی‌ها صبر می‌کند در سختی‌ها نیز صبر کند، همچنان که در ثروتمندی صبر می‌کند در تهیدستی نیز صبر کند، آن چنان که در تندرستی صبر می‌کند در گرفتاری و بلا نیز شکیبایی ورزد؛ و به واسطه‌ی بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

۳-۱-۱- اصل و اساس صبر

﴿۵﴾ سر شکیبایی بلا است که آن را جز خردمندان درک نمی‌کنند.

۴-۱-۱- دشمن صبر

﴿۶﴾ با صبر و شکیبایی به مقابله‌ی بی‌تابی بروید.

﴿۷﴾ دشمن صبر، اضطراب و بی‌تابی است.

۲-۱- شناخت صبر از طریق مفاهیم مترادف و متضاد

۱-۲-۱- معانی نزدیک به کلمه‌ی (حبس و خویشندن‌داری)

۱-۲-۱-۱- معانی و مترادفات مستقیم

۱-۲-۱-۱-۱- ترک

﴿۸﴾ کسانی که بر اطاعت حق شکیبایی می‌کنند و از نافرمانی او می‌پرهیزند.

﴿۹﴾ بر شما باد شکیبایی بر طاعت خدا و دوری‌گزیدن از معصیت او.

۲-۱-۲-۱-۱- اعتدال

﴿الماهية (المعاني والمُرَادِفَات، وَالمفاهيم الْمُتَضَادَّة، الْأَمْثَلَةُ)﴾

﴿١٠﴾ الرسول ﷺ: أَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ إِنَّهُ لَيْسَ عَبْدٌ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ إِلَّا وَلَهُ رِزْقٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حِجَابٌ فَإِنْ صَبَرَ آتَاهُ اللَّهُ بِهِ حَلَالًا وَإِنْ لَمْ يَصْبِرْ هَتَكَ الْحِجَابَ فَأَكَلَهُ حَرَامًا؛ دعائم الإسلام ج: ٢ ص: ١٤

﴿١١﴾ الهادي ﷺ: يَا كُمَيْلُ إِنْ أَحَبَّ مَا أَمْثَلَهُ الْعِبَادُ إِلَى اللَّهِ بَعْدَ الْإِقْرَارِ بِهِ وَبِأَوْلِيَائِهِ ﷺ التَّجَمُّلُ وَالتَّعَفُّفُ وَالاَصْطِبَارُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٧١

١-١-٢-١-١-٢-٣ الإقتصاد

﴿١٢﴾ امير المؤمنين ﷺ: الْفَرْقُ بَيْنَ الْاِقْتِصَادِ وَالبُخْلِ إِنَّ الْاِقْتِصَادَ تُمْسِكُ الْإِنْسَانَ بِمَا فِي يَدِهِ خَوْفًا عَلَى حُرِّيَّتِهِ وَجَاهِهِ مِنَ الْمَسْأَلَةِ فَهُوَ يَضَعُ الشَّيْءَ مَوْضِعَهُ وَيَصْبِرُ عَمَّا لَا تَدْعُو ضَرُورَةً إِلَيْهِ وَيَصِلُ صَغِيرُ بَرٍّ بِعَظِيمِ بُشْرِهِ وَلَا يَسْتَكْثِرُ مِنَ الْمَوَدَّاتِ خَوْفًا مِنْ فَرْطِ الْإِجْحَافِ بِهِ وَالبُخْلِ لَا يُكَافِي عَلَى مَا يُسَدِّي إِلَيْهِ وَيَمْنَعُ أَيْضًا الْيَسِيرَ مِنْ اسْتِحْقَ الْكَثِيرِ وَيَصْبِرُ لَصَغِيرِ مَا يَجْرِي عَلَيْهِ عَلَى كَثِيرٍ مِنَ الذَّلَّةِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٨٣

١-١-٢-١-١-٢-٤ إلبام النفس

﴿١٣﴾ امير المؤمنين ﷺ: وَآمَّا الصَّابِرُ فَإِنَّهُ يَتَمَنَّاها (الدُّنْيَا) بقلبه فَإِذَا نَالَ مِنْهَا أَلْجَمَ نَفْسَهُ عَنْهَا لِسُوءِ عَاقِبَتِهَا وَشَنَائِهَا لَوْ أَطْلَعَتْ عَلَى قَلْبِهِ عَجِبَتْ مِنْ عَفْوِهِ وَتَوَاضَعِهِ وَحَزْمِهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٥

١-١-٢-١-١-٢-٥ التَّرك

﴿١٤﴾ عيسى ﷺ: إِنَّكُمْ لَا تَذَرُكُونَ مَا تَأْمَلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ وَلَا تَبْلُغُونَ مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦١

﴿١٥﴾ الصادق ﷺ: إِنَّكُمْ لَا تُصِيبُونَ مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَلَا تَنَالُونَ مَا تَأْمَلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٨٣

﴿١٦﴾ الكاظم ﷺ: إِنَّكُمْ لَا تَنَالُونَ مَا تُحِبُّونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ وَلَا تَبْلُغُونَ مَا تَأْمَلُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ؛ أعلام الدين ص: ١٤٩

﴿١٧﴾ عيسى ﷺ: إِنَّكُمْ لَنْ تَنَالُوا مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَبَصْبِرِكُمْ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٤١

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۰﴾ در کسب مال، رعایت اعتدال را بکنید زیرا بنده‌ای از بندگان خداوند نیست مگر اینکه روزی‌اش در حجاب است. حال اگر شکیبایی کند، خداوند به او روزی حلال خواهد داد و اگر صبر نکند حجاب پاره می‌شود و روزی حرام می‌خورد.

﴿۱۱﴾ ای کمیل، پس از اقرار به خدا و اولیایش، دوست‌داشتنی‌ترین عمل بندگان، آراستگی، پاکدامنی و شکیبایی است.

۱-۲-۱-۳-۳ میانه‌روی

﴿۱۲﴾ فرق بین اعتدال و بخل این است که اعتدال، حافظ انسان است از آنچه در دست دارد، از ترس اینکه مبادا با زیاده‌روی در انفاق و مخارج، با مجبور شدن به درخواست از دیگران، آبرو و آزادی‌اش به مخاطره بیفتد و اعتدال آن است که هرچیز سر جای خود قرار گیرد و اینکه بر فقدان هرچیزی که ضرورتی ندارد، شکیبایی بورزی و عطایای کوچک خود را با خوشرویی فراوانت پیوند بزنی و با توهّم ترس از زیاده‌روی در انفاق، مهرورزی‌های خود را زیاد ندانی و اما بخیل، لطفی را که به او می‌شود، پاسخ مناسب نمی‌دهد و به کسی که شایسته‌ی دریافت عطایای فراوانی است، حتی اندکی هم نمی‌بخشد و برای به‌دست‌آوردن کمترین چیز، بیشترین ذلت و خواری را بر خود می‌پسندد و آن را تحمل می‌کند.

۱-۲-۱-۴-۴ مهار نفس

﴿۱۳﴾ اما صابر آن کس است که در دل آرزوی دنیا کند و چون بدان رسد به خاطر سرانجام بد آن و زشتی منظر آن به نفس خود لگام زند که از آن برنگیرد و اگر بر دلش آگاه شوی، از پارسایی و فروتنی و دوراندیشی او در شگفت خواهی شد.

۱-۲-۱-۵-۵ دل‌کندن (ترک‌کردن امیال و آرزوها)

﴿۱۴﴾ جز با صبر و شکیبایی در برابر نامالایمات به آرزوهایتان نخواهید رسید و جز با ترک خوشی‌ها، به اهدافتان دست نخواهید یافت.

﴿۱۵﴾ به آنچه می‌خواهید، دست نخواهید یافت، مگر اینکه آنچه را که به آن علاقه دارید ترک کنید. و به آرزوی خود دست نمی‌یابید مگر با صبر بر آنچه مورد علاقه‌ی شما نیست و برایتان ناخوشایند است.

﴿۱۶﴾ جز با صبر و شکیبایی بر نامالایمات، به آنچه دوست می‌دارید دست نخواهید یافت. و به آنچه آرزو دارید نخواهید رسید، مگر اینکه آن چیزی را که به آن علاقه دارید ترک کنید.

﴿۱۷﴾ هرگز به آنچه می‌خواهید (از پاداش‌های اخروی) دست نخواهید یافت جز با ترک‌کردن آنچه بدان میل دارید و با صبرنمودن بر آنچه برایتان ناخوشایند است.

﴿الْمَاهِيَّةُ﴾ (المعاني وَ الْمُرَادِفَاتُ، وَ الْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ) ﴿

﴿١٨﴾ عِيسَى الْبَلَدِ: إِنَّكُمْ لَنْ تَنَالُوا مَا تَرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَلَنْ تَظْفَرُوا بِمَا تَأْمُلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛ تحف العقول ص: ٥٠٢

٦-١-١-٢-١- التَّعَفُّفُ، الْعِفَّةُ، الْعِفَافُ

﴿١٩﴾ الْهَادِي عليه السلام: يَا كُمَيْلُ إِنَّ أَحَبَّ مَا امْتَثَلَهُ الْعِبَادُ إِلَى اللَّهِ بَعْدَ الْإِقْرَارِ بِهِ وَبِأَوْثَانِهِ عليه السلام
التَّجَمُّلُ وَالتَّعَفُّفُ وَالاِصْطِبَارُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٧١

﴿٢٠﴾ الباقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مُرُوَّةُ الصَّبْرِ فِي حَالِ الْفَاقَةِ وَالْحَاجَةِ وَالتَّعَفُّفِ وَالْغِنَى أَكْثَرُ مِنْ مُرُوَّةِ الْإِعْطَاءِ وَخَيْرُ الْمَالِ الثَّقَةُ بِاللَّهِ وَالْيَأْسُ عَمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ؛ تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ٣٨٧

﴿٢١﴾ السَّجَادُ الْكَاثِرُ: أَنْفُسُهُمْ عَفِيفَةٌ وَ حَوَائِجُهُمْ خَفِيفَةٌ صَبَرُوا أَيَّامًا قَلِيلَةً فَصَارُوا بِعُقْبَى رَاحَةٍ طَوِيلَةٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١٣١

(٢٢) المجتبیٰ العِزِّ: سئلَ الحَسَنُ العِزِّ عَنِ الْمَرْوَةِ فَقَالَ الْعَفَافُ فِي الدِّينِ وَحُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ؛ وسائل الشيعة ج: ١١ ص: ٤٣٥

﴿٢٣﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): مَنْ عَشِقَ فَكْتَمَ وَعَفَّ وَصَبَرَ فَمَاتَ مَاتَ شَهِيدًا وَدَخَلَ الْجَنَّةَ؛
شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٣٣

﴿٢٤﴾ فِي التَّوْرَةِ: يَتَشَعَّبُ مِنَ الْعَفَافِ الْكِفَايَةُ وَالِاسْتِكَانَةُ وَالْمُصَادَقَةُ وَالْمُرَاقَبَةُ وَالصَّبْرُ؛
بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

٧-١-١-٢-١-التَّيَّةُ

﴿ ٢٥ ﴾ الباقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: صَابِرُوا، يَعْْنِي التَّحِيَّةُ؛ مُسْتَدْرَكُ الْوَسَائِلِ ج: ١١ ص: ٣٨

١-٧-١-١-٢-١- ذكرُ التَّقِيَّةِ وَ الصَّبْرِ مَعًا

﴿٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ وَ التَّقِيَّةِ: بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١٠٤

﴿٢٧﴾ الرسول ﷺ: طَالَ مَا يَغْتَبُطُونَ فِي تِلْكَ الْجَنَانِ تِلْكَ الطَّيِّبَاتِ فَيُقَالُ لَهُمْ كُلُّوا هَيْئاً

بَتَّيْتَكُمْ لِأَعْدَائِكُمْ وَصَبَرْتُكُمْ عَلَىٰ آذَانِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

٨-١-١-٢-١- الحبس

﴿٢٨﴾ الرسول ﷺ: أَنَّهُ نَهَى عَنِ الْمُثَلَّةِ بِالْحَيَوَانِ وَعَنْ صَبْرِ الْبَهَائِمِ وَالصَّبْرُ الْحَبْسُ وَمَنْ حَبَسَ شَيْئًا فَقَدْ صَبَرَهُ وَمِنْهُ قِيلَ قَتَلَ فُلَانٌ صَبْرًا إِذَا أُمْسِكَ عَلَى الْمَوْتِ فَالْمُصْبُورَةُ مِنَ الْبَهَائِمِ هِيَ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۸﴾ به‌راستی شما جز با ترک آنچه به آن میل و رغبت فراوان دارید، هرگز به خواسته‌هایتان دست نمی‌یابید؛ و جز در پرتو صبر بر آنچه برایتان ناخوشایند است، به آرزوهایتان نخواهید رسید.

۱-۲-۱-۱-۶- خویشتن‌داری، پارسایی، عفت

﴿۱۹﴾ ای کمیل، پس از اقرار به خدا و اولیایش، دوست‌داشتنی‌ترین عمل بندگان، آراستگی، پاکدامنی و شکیبایی است.

﴿۲۰﴾ ارزش و اعتبار صبر در حال نیازمندی و تنگدستی همراه با آبروداری و بی‌نیازی، بیشتر از ارزش و اعتبار بخشش است. و بهترین دارایی، اطمینان و توکل به خدا و طمع نکردن به چیزهایی است که در دست مردم قرار دارد.

﴿۲۱﴾ نفسشان عفیف و پاکدامن و خواسته‌ها و توقعاتشان اندک است. آن‌ها چند روزی در دنیا شکیبایی ورزیدند و آسایش همیشگی آخرت را به دست آوردند.

﴿۲۲﴾ از امام حسن (علیه السلام) درباره‌ی جوانمردی سؤال شد؟ فرمود: جوانمردی، پارسایی در دین، محاسبه‌ی دقیق و برنامه‌ریزی در زندگی و شکیبایی در گرفتاری‌ها و مصایب است.

﴿۲۳﴾ هر که عاشق شود و عشق خود را پنهان کند و خویشتن‌دار باشد، اگر بمیرد شهید مرده و داخل بهشت می‌شود.

﴿۲۴﴾ این صفات از عفاف منشعب می‌شوند: کفایت، فروتنی، همکاری بر مبنای راستی، مراقبت و صبر.

۱-۲-۱-۱-۷- تقیه

﴿۲۵﴾ "صابِرُوا" یعنی: تقیه کنید.

۱-۲-۱-۱-۷-۱- ذکر تقیه و صبر با یکدیگر

﴿۲۶﴾ بر شما باد به صبر و نماز و تقیه کردن.

﴿۲۷﴾ چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در بهشت و خوشی‌هایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه‌ی شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

۱-۲-۱-۱-۸- جلوگیری کردن، مانع شدن

﴿۲۸﴾ پیامبر از بریدن گوش و بینی جاندار نهی کرد و از زندان کردن حیوان تا اینکه بمیرد نیز نهی فرمود: و صبر، حبس است. و اگر گفته شود فلانی به مرگ صبر کشته شد، یعنی دستگیر و

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

المُجْتَمَعَةُ كَالدَّجَاجَةِ وَغَيْرَهَا مِنَ الْحَيَوَانِ تُرْبَطُ وَتُوضَعُ فِي مَكَانٍ ثُمَّ تُرْمَى حَتَّى تَمُوتَ؛
مستدرک الوسائل ج: ١٦ ص: ١٥٨

﴿٢٩﴾ وَاصْبِرْ نَفْسَکَ ... أَى احْبِسْهَا وَتَبَتَّهَا؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٢

﴿٣٠﴾ امیر المؤمنین (علیه السلام): فِي رَجُلٍ أَمْسَكَ رَجُلًا وَقَتْلَهُ الْآخِرُ فَقَالَ (علیه السلام) اقْتُلُوا الْقَاتِلَ وَ
اصْبِرُوا الصَّابِرِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٦ ص: ٣٥٤

﴿٣١﴾ الصادق (علیه السلام): فَلَمَّا أَنْ سَأَلَ الْعَالِمَ ذَلِكَ عَلِمَ الْعَالِمُ أَنَّ مُوسَى لَا يَسْتَطِيعُ صُحْبَتَهُ وَلَا
يَحْتَمِلُ عِلْمَهُ وَلَا يَصْبِرُ مَعَهُ فَعِنْدَ ذَلِكَ قَالَ الْعَالِمُ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا؛
بحار الأنوار ج: ٢ ص: ٢٠٧

﴿٣٢﴾ الصادق (علیه السلام): فَوَجَدَا هُنَاكَ الْخَضِرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَتَعَبَّدُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ كَمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ
جَلَّ فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ
اتَّبَعْتَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا قَالَ لَهُ الْخَضِرُ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا، لِأَنِّي وَكَلْتُ
بِعِلْمٍ لَا تُطِيقُهُ وَوَكَلْتُ أَنْتَ بِعِلْمٍ لَا أُطِيقُهُ قَالَ مُوسَى بَلْ أَسْتَطِيعُ مَعَكَ صَبْرًا فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ إِنَّ
الْقِيَاسَ لَا مَجَالَ لَهُ فِي عِلْمِ اللَّهِ وَأَمْرِهِ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ١٣
ص: ٢٨٦

﴿٣٣﴾ الرسول (صلى الله عليه وآله): يَا أَخِي إِنَّكَ سَتَبْقَى بَعْدِي وَسَتَقْلَى مِنْ قُرَيْشٍ شِدَّةً مِنْ تَظَاهَرِهِمْ عَلَيْكَ وَ
ظُلْمِهِمْ لَكَ فَإِنْ وَجَدْتَ عَلَيْهِمْ أَغْوَانًا فَقَاتِلْ مَنْ خَالَفَكَ بَيْنَ وَأَفَقَكَ وَإِنْ لَمْ تَجِدْ أَغْوَانًا فَاصْبِرْ
وَكَفَّ يَدَكَ وَلَا تَلْقَ بِهَا إِلَى التَّهْلُكَةِ فَإِنَّكَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَلَكَ بِهَارُونَ أُسْوَةٌ
حَسَنَةٌ إِذِ اسْتَضَعَفَهُ قَوْمُهُ وَكَادُوا يَقْتُلُونَهُ فَاصْبِرْ لظُلْمِ قُرَيْشٍ إِيَّاكَ وَتَظَاهَرِهِمْ عَلَيْكَ فَإِنَّكَ
مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَمَنْ اتَّبَعَهُ وَهُمْ بِمَنْزِلَةِ الْعِجْلِ وَمَنْ اتَّبَعَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨
ص: ٥٤

﴿٣٤﴾ امیر المؤمنین (علیه السلام): اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَعْدِيكَ عَلَى قُرَيْشٍ فَإِنَّهُمْ قَدْ قَطَعُوا رَحِمِي، وَاكْفُتُوا
إِنَائِي، وَاجْمَعُوا عَلَيَّ مُنَازَعَتِي حَقًّا كُنْتُ أَوْلَى بِهِ مِنْ غَيْرِي، وَقَالُوا أَلَا إِنَّ فِي الْحَقِّ أَنْ نَأْخُذَهُ وَ
فِي الْحَقِّ أَنْ نَمْنَعَهُ، فَاصْبِرْ مَغْمُومًا أَوْ مُتً مُتَأَسِّفًا، فَظَنَرْتُ فَإِذَا لَيْسَ لِي رَافِدٌ وَلَا ذَابٌ وَلَا
مُسَاعِدٌ إِلَّا أَهْلُ بَيْتِي، فَضَنَنْتُ بِهِمْ عَنِ الْمَنِيَّةِ، فَأَغْضَيْتُ عَلَى الْقَذَى، وَجَرَعْتُ رِيقِي عَلَى الشَّجَا، وَ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

حبس و کشته شد. حیوان مصبوره آن است که در قفسش کنند چنانچه مرغ یا جانور دیگر را ببندند و در جایی افکنند تا بمیرد.

﴿۲۹﴾ نفس خویش را به شکیبایی فراخوان و وادار نما؛ یعنی آن را در درون خویش حبس کرده و در صبوری ثابت قدم باش.

﴿۳۰﴾ درباره‌ی مردی که یکی او را بگیرد و دیگری بکشد فرمود: قاتل را بکشید و آن که او را گرفته، حبس کنید.

﴿۳۱﴾ زمانی که موسی از خضر علت را پرسید، خضر فهمید که موسی نمی‌تواند او را همراهی کرده و دانش او را تحمل نمی‌کند و شکیبایی همراهی با او را ندارد. پس در این هنگام خضر گفت: تو که احاطه‌ی علمی به پایان و نتیجه‌ی این قضایا نداری، چگونه می‌توانی آن را تحمل کنی؟

﴿۳۲﴾ خضر را در حال عبادت یافتند، چنانکه خداوند فرموده است: " در آنجا بنده‌ای از بندگان ما را یافتند که رحمت و موهبت عظیمی از سوی خود به او داده و علم فراوانی از نزد خود به او آموخته بودیم. " زیرا من دارای علمی هستم که تو طاقت تحمل آن را نداری و تو دارای علمی هستی که من طاقت آن را ندارم، موسی گفت: چنین نیست، بلکه طاقت دارم و صبر می‌کنم. خضر گفت: قیاس در علم و اوامر خداوند راه ندارد، چگونه می‌توانی بر چیزی که اطلاعی از آن نداری صبر کنی؟

﴿۳۳﴾ ای برادر، تو پس از من زنده می‌مانی و از قریش سختی‌ها می‌بینی. از پشتیبانی آنان از یکدیگر برای ستم‌کردن به تو رنج می‌بینی. اگر یآوری پیدا کردی، به همراه موافقان با مخالفان پیکار کن؛ ولی اگر یاری پیدا نکردی، صبر کن و دست‌نگهدار و خود را به هلاکت مینداز. زیرا که تو نسبت به من به منزله‌ی هارونی نسبت به موسی؛ و ماجرای هارون و تضعیف او توسط قومش و اقدام به قتل او، برای تو الگوی بسیار خوبی است. پس بر ظلم و ستم قریش و همدست شدن آنان علیه خودت، صبر کن. چون تو نسبت به من به منزله‌ی هارونی نسبت به موسی و پیروانش. و آن‌ها به منزله‌ی گوساله‌ی سامری و پیروانش.

﴿۳۴﴾ خدایا، من به درگاه تو از دست قریش دادخواهی می‌کنم. زیرا آن‌ها پیوند خویشاوندی مرا بریدند و اساس زندگی مرا وارونه کردند و در ستیزه‌ی با من درباره‌ی حق که من بدان شایسته‌تر از دیگران بودم، همدست شدند؛ و آنان گفتند: حق این است که آن را گرفتیم و حق این است که آن را از دیگران بازداریم، در غمناکی شکیبا باش یا از افسوس بمیر و دق کن؛ نگریستم و دیدم نه مرا یاری است و نه مدافع و مددکاری، جز کسانم، که دریغ آمد به کام مرگشان برانم. پس خار غم در دیده خلیده، چشم پوشیدم و گلو از استخوان غصه در رنج، آب

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

صَبَرْتُ مِنْ كَظْمِ الْغَيْظِ عَلَى أَمْرٍ مِنَ الْعَلَقَمِ، وَاللَّمَّ لِلْقَلْبِ مِنْ حَزِّ الشَّفَارِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٦٠٧

﴿٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَعْدِيكَ عَلَى فُرَيْشٍ فَلَانَهُمْ قَطَعُوا رَحِمِي وَأَضَاعُوا أَيَّامِي، وَدَفَعُوا حَقِّي، وَصَغَّرُوا قَدْرِي وَعَظِيمَ مَنْزِلَتِي، وَأَجْمَعُوا عَلَى مُنَازَعَتِي حَقًّا كُنْتُ أَوْلَى بِهِ مِنْهُمْ، فَاسْتَلْبُونِيهِ. ثُمَّ قَالَ اصْبِرْ مَعْمُومًا أَوْ مُتً مُتَاسِفًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ١٤

﴿٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَعْدِيكَ عَلَى فُرَيْشٍ فَلَانَهُمْ قَطَعُوا رَحِمِي وَأَضَعُوا إِنَائِي وَصَغَّرُوا عَظِيمَ مَنْزِلَتِي وَأَجْمَعُوا عَلَى مُنَازَعَتِي حَقًّا كُنْتُ أَوْلَى بِهِ مِنْهُمْ فَسَلْبُونِيهِ ثُمَّ قَالُوا أَلَا إِنَّ فِي الْحَقِّ أَنْ تَأْخُذَهُ وَفِي الْحَقِّ أَنْ تَمْنَعَهُ فَاصْبِرْ كَمَا أَوْ مُتً أَسَفًا وَحَنَفًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٦٩

﴿٣٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنَّهُ رَأَى يَوْمًا جَمَاعَةً فَقَالَ مَنْ أَنْتُمْ قَالُوا نَحْنُ قَوْمٌ مُتَوَكِّلُونَ فَقَالَ مَا بَلَغَ بَكُمْ تَوَكُّلَكُمْ قَالُوا إِذَا وَجَدْنَا أَكَلْنَا وَإِذَا فَقَدْنَا صَبَرْنَا فَقَالَ عليه السلام هَكَذَا يَفْعَلُ الْكَلَابُ عِنْدَنَا فَقَالُوا كَيْفَ نَفْعَلُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ كَمَا نَفَعْلُهُ إِذَا فَقَدْنَا شَكَرْنَا وَإِذَا وَجَدْنَا أَثَرْنَا؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٢١٧

﴿٣٨﴾ الصادق عليه السلام: فَإِنَّ الرَّاحَةَ فِي هَوَانِ الدُّنْيَا وَالْفَرَاغَ مِنَ التَّمَتُّعِ بِهَا وَفِي إِزَالَةِ النَّجَاسَةِ مِنَ الْحَرَامِ وَالشُّبْهَةِ فَيُعْلَقُ عَنْ نَفْسِهِ بَابَ الْكِبَرِ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِ إِيَّاهَا وَيَفِرُّ مِنَ الذُّنُوبِ وَيَفْتَحُ بَابَ التَّوَاضُعِ وَالنَّدَمِ وَالْحَيَاءِ وَيَجْتَهِدُ فِي آدَاءِ أَوَامِرِهِ وَاجْتِنَابِ نَوَاهِيهِ طَلَبًا لِحُسْنِ الْمَأَبِ وَطِيبِ الزُّلْفَى وَيَسْجُنُ نَفْسَهُ فِي سِجْنِ الْخَوْفِ وَالصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١ ص: ٢٦٦

﴿٣٩﴾ الرسول ﷺ: فَإِنَّهُ لَمَّا قُتِلَ فَلَقِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَحَزَنَ وَعَدِمَ صَبْرَهُ وَعَزَاهُ عَلَى عَمِّهِ حَمْزَةَ فَقَالَ وَكَانَ قَوْلُهُ حَقًّا لَأَقْتُلَنَّ بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِنْ حَمْزَةَ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنْ مُشْرِكِي قُرَيْشٍ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ إِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٥٦

﴿٤٠﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا عَلِيُّ اطْلُبْ عَمَّكَ فَجَاءَ عَلَى عَلَيْهِ السَّلَامُ فَوَقَفَ عَلَى حَمْزَةَ فَكَّرَهُ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

دهان را جرعه‌جرعه نوشیدم و شکیبایی ورزیدم. در خوردن خشمی که از حنظل تلخ‌تر بود و از تیزی (اندوه) تیغ برنده‌تر، دل به درد و رنج افزون‌تر است.

﴿۳۵﴾ خدایا، من به درگاه تو از دست قریش دادخواهی می‌کنم. زیرا آن‌ها پیوند خویشاوندی مرا بریدند و عمرم را ضایع کردند، حقم را گرفتند و قدر و منزلت با عظمتم را تحقیر کردند و در ستیزه‌ی با من درباره‌ی حقی که من بدان شایسته‌تر از دیگران بودم، همدست شدند و آن را از من سلب کردند و گفتند: یا در غم و اندوه شکیبا باش یا از افسوس بمیر و دق کن.

﴿۳۶﴾ خدایا من شکایت قریش را نزد تو می‌آورم، زیرا اینان ارتباط خویشاوندی با مرا قطع کردند و حق مسلم مرا بردند و مرتبه‌ی بزرگم را کوچک ساختند و در ستیزه‌ی با من درباره‌ی حقی که من بدان شایسته‌تر از دیگران بودم، همدست شدند و آنان گفتند: حق این است که آن را گرفتیم و حق این است که آن را از دیگران نگهداریم، در غمناکی شکیبا باش یا از افسوس بمیر و دق کن.

﴿۳۷﴾ امیرالمؤمنین (علیه السلام) روزی گروهی را دید و فرمود: شما چه کسانی هستید؟ گفتند: ما قومی هستیم که به خداوند توکل کرده‌ایم، فرمود: توکل شما چگونه است؟ گفتند: اگر بیاییم می‌خوریم و اگر از دست بدهیم، صبر می‌کنیم پس فرمود: این کار را سگ‌ها هم انجام می‌دهند، گفتند: پس چکار کنیم ای امیرالمؤمنین؟ فرمود: همان کاری را که ما انجام می‌دهیم، هرگاه از دست بدهیم شکر می‌کنیم و اگر به دست آوریم ایثار می‌کنیم.

﴿۳۸﴾ راحتی، در خوارشمردن دنیا و کنارزدن بهره‌مندی از آن است و نیز در دورکردن نجاسات حرام و موارد شبه‌ناک. پس بعد از شناخت دنیا، باید دروازه‌ی خودبتریبینی را به روی خود بسته و از گناهان فرار کند و در فروتنی و پشیمانی و توبه و شرم را به روی خود باز کرده، درانجام اطاعت دستورات پروردگار و در پرهیز از نواهی او، نهایت کوشش را به کار برد و از این کوشش، فقط عاقبت‌به‌خیری و قرب به خدا را بطلبد و نفس خود را در زندان ترس از خدا و خویشتن‌داری محبوس کند.

﴿۳۹﴾ زمانی که عموی پیامبر (صلی الله علیه و آله) کشته شد بسیار اندوهگین گشت و در مرگ عمویش حمزه صبر و تحملش را از دست داد و به حق و در کمال جدیت فرمود: به خدا قسم در ازای هر موی حمزه هفتاد مرد از مشرکان قریش را خواهم کشت. از جانب خدا به او وحی شد: "و هرگاه خواستید مجازات کنید، تنها به مقداری که به شما تعدی شده کیفر دهید! و اگر شکیبایی کنید، این کار برای شکیبایان بهتر است. صبر کن و صبر تو فقط برای خدا و به توفیق خدا باشد؛ و به خاطر (کارهای) آن‌ها، اندوهگین و دلسرد مشو و از توطئه‌های آنان، در تنگنا قرار مگیر."

﴿۴۰﴾ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به امیرالمؤمنین (علیه السلام) گفت: ای علی، عمویت را پیدا کن پس علی (علیه السلام) آمد و بر سر جسد حمزه ایستاد و کراهِت داشت نزد رسول خدا برگردد، پس رسول خدا آمد تا به جنازه‌ی حمزه رسید، وقتی که دید با او چه کرده‌اند، گفت: به خدا سوگند، تاکنون در هیچ موقعیتی این چنین خشمگین نشده بودم، اگر خداوند مرا بر قریش غالب کند هفتاد نفر از آن‌ها را به عوض حمزه، مثله خواهم کرد. در این هنگام جبرئیل از طرف خدا برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) این آیه را

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

وَقَفَ عَلَيْهِ فَلَمَّا رَأَى مَا فَعَلَ بِهِ بَكَى ثُمَّ قَالَ وَاللَّهِ مَا وَقَفْتُ مَوْقِفًا قَطُّ أَغِيظَ عَلَىَّ مِنْ هَذَا
الْمَكَانِ لَئِنْ أَمَكَّنَنِي اللَّهُ مِنْ قُرَيْشٍ لَأَمْتَلَنَّ بِسَعِينَ رَجُلًا مِنْهُمْ فَنَزَلَ عَلَيْهِ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ
فَقَالَ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ وَاصْبِرْ ... فَقَالَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَلْ أَصْبِرْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٠ ص: ٦٢

﴿٤١﴾ الرسول ﷺ: فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ ثُمَّ دَخَلَ عُمَرُ ثُمَّ دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ إِنْهُمَا فَكَانَمَا سَفَى
عَلَى وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الرَّمَادُ، ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ أَتَقْدَمَانِيكَ هَذَانِ وَقَدْ أَمَرَكَ
اللَّهُ عَلَيْهِمَا قَالَ أَبُو بَكْرٍ نَسِيتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَقَالَ عُمَرُ سَهَوْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَا نَسِيتُمَا وَلَا سَهَوْتُمَا، وَكَأَنِّي بِكُمَا قَدْ اسْتَلْبِئْتُمَا مُلْكَهُ وَتَحَارَبْتُمَا عَلَيْهِ، وَ
أَعَانَكُمَا عَلَى ذَلِكَ أَعْدَاءُ اللَّهِ وَأَعْدَاءُ رَسُولِهِ، وَكَأَنِّي بِكُمَا قَدْ تَرَكْتُمَا الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارَ
بَعْضُهُمْ يَضْرِبُ وَجْهَهُ بِالسَّيْفِ عَلَى الدُّنْيَا، وَكَأَنِّي بِأَهْلِ بَيْتِي وَهُمْ الْمُقَهَّورُونَ الْمُشْتَتُونَ
فِي أَقْطَارِهَا، وَذَلِكَ لِأَمْرٍ قَدْ قُضِيَ.. ثُمَّ بَكَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ حَتَّى سَالَتْ دُمُوعُهُ،
ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ الصَّبْرُ .. الصَّبْرُ .. حَتَّى يَنْزِلَ الْأَمْرُ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، فَإِنَّ لَكَ مِنْ
الْأَجْرِ فِي كُلِّ يَوْمٍ مَا لَا يُحْصِيهِ كَاتِبَاتُكَ، فَإِذَا أَمَكَّنَكَ الْأَمْرُ فَالسَّيْفُ السَّيْفُ.. فَالْقَتْلُ الْقَتْلُ حَتَّى
يَفِيئُوا إِلَى أَمْرِ اللَّهِ وَأَمْرِ رَسُولِهِ، فَإِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ وَمَنْ نَاوَاكَ عَلَى الْبَاطِلِ، وَكَذَلِكَ ذُرِّيَّتُكَ
مِنْ بَعْدِكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٢٢٥

١-٨-١-١-٢-١- الحَبْسُ عَنِ الْأَكْلِ رَاجِع: الصَّوْمُ

٢-٨-١-١-٢-١- الحَبْسُ عَنِ الْبُكَاءِ

﴿٤٢﴾ ابن عباس رضيهما: فَدَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ وَدَفَعُوا إِلَيْهِ كِتَابًا مِنْ يَعْقُوبَ يَسْتَعِظُ فِيهِ وَيَسْأَلُهُ
رَدَّ وَلَدَهُ عَلَيْهِ فَلَمَّا نَظَرَ فِيهِ خَقَّتْهُ الْعَبْرَةُ وَلَمْ يَصْبِرْ حَتَّى قَامَ فَدَخَلَ الْبَيْتَ فَبَكَى سَاعَةً؛
الأمالي للصدوق ص: ٢٥٠

٣-٨-١-١-٢-١- الحَبْسُ عَنِ السُّؤَالِ

﴿٤٣﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَخْبَرَنِي عَنْ ضَمِيرِكَ وَسَرِيرَتِكَ مَا هُوَ قَالَتْ أَمَا هَذَا
فَسَأَخْبِرُكَ بِهِ أَخْبِرُكَ أَنَّهُ لَمْ يُصْنِئِي وَجَعَ قَطُّ نَزَلَ بِي كَائِنًا مَا كَانَ وَلَا نَزَلَ ضَرْبِي وَحَاجَةٌ
وَجُوعٌ كَائِنًا مَا كَانَ إِلَّا صَبَرْتُ عَلَيْهِ وَلَمْ أَسْأَلِ اللَّهَ كَشْفَهُ عَنِّي حَتَّى يُحَوِّلَهُ اللَّهُ عَنِّي إِلَى الْعَافِيَةِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

آورد: "اگر می‌خواهید عقاب کنید، مثل آنچه عقاب شدید، عقاب کنید (نه بیشتر) ولی اگر صبر پیشه کنید، البته که صبر برای صابران بهتر است." و تو صبر کن؛ و پیامبر ﷺ فرمود: صبر می‌کنم.

﴿۴۱﴾ ابوبکر داخل شد و بعد عمر و به‌دنبال آن دو علی علیه السلام، گویی خاکستر بر صورت رسول خدا ﷺ پاشیده شده بود. بعد فرمود: ای علی، آیا این دو بر تو پیش قدم شدند درحالی که خدا تو را امیر آن‌ها قرار داده است، ابوبکر گفت: ای رسول خدا فراموش کردم و عمر گفت ای رسول خدا از یاد برده‌ام. رسول خدا ﷺ فرمود: نه فراموش کردید و نه از یاد بردید، گویی می‌بینم، حکومتش را سلب و در مخالفت با او می‌جنگید و دشمنان خدا و پیامبرش، شما را بر این امر یاری می‌دهند. و گویی می‌بینم که شما دو نفر، مهاجرین و انصار را وامی‌گذارید که بعضی در همین دنیا به روی یکدیگر شمشیر بکشند. و گویی می‌بینم که اهل بیت شکست خورده، در اقصی نقاط عالم پراکنده شده‌اند. و این امری است که در قضای الهی مقدر شده است. بعد رسول خدا ﷺ گریست تا اشک‌هایش جاری شد، سپس گفت: ای علی، صبر کن صبر، تا از خدا دستوری برسد. و هیچ نیرو و قوتی جز از ناحیه خداوند بزرگ و بلندمرتبه نیست، پس در ازای هرروز صبر، برای تو پاداشی است که دو فرشته‌ی نویسنده‌ی اعمال، نتوانند محاسبه کنند. هرگاه برای امکان داشت دست به شمشیر شو و بکش تا به فرمان خدا و رسولش برگردند. چرا که تو و فرزندان تا روز قیامت بر حقیق و دشمنان شما بر باطل خواهند بود.

۱-۸-۱-۱-۲-۱- خویشتن‌داری از خوردن ربه: روزه

۱-۸-۱-۱-۲-۱- گریه نکردن

﴿۴۲﴾ بر یوسف وارد شدند و نامه‌ی محبت‌آمیز یعقوب را به او دادند، که در آن طلب عطا و رحمت کرده و خواسته بود فرزندش را به او برگرداند. چون چشم یوسف به نامه افتاد بغض گریه گلایش را گرفت و نتوانست خود را نگاه دارد، تا اینکه برخاست و به اندرون رفت و مدتی گریست.

۱-۸-۱-۱-۲-۱- تقاضا نکردن

﴿۴۳﴾ داود گفت: به من خبر بده که در باطن تو چیست که این‌گونه مورد توجه قرار گرفته‌ای؟ خلاصه گفت: اینک تو را از باطن خود آگاه می‌کنم: هر مصیبتی بر من وارد شود و هر دردی که مرا فراگیرد و یا هر مشکل و ناراحتی برای من فراهم شود و یا هر حاجت و نیازی داشته باشم، در همه‌ی این‌ها صبر می‌کنم. من از خداوند درخواست نمی‌کنم آن مشکلات و شداید را برطرف کند، تا آن‌گاه که خداوند، خود، آن‌ها را از من دور کرده و مرا از گرفتاری رها ساخته و به آسایش

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

وَالسَّعَةِ وَلَمْ أَطْلُبْ بِهَا بَدَلًا وَشَكَرْتُ اللَّهَ عَلَيْهَا وَحَمِدْتُهُ فَقَالَ دَاوُدُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَبِهَذَا
بَلَغْتَ مَا بَلَغْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ٨٩

١-٨-١-٢-١- عن الشهوات والأُميَالِ والرَّغَبَاتِ

﴿٤٤﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): الشهوات أغلال قاتلات وأفضل دوائها اقتناء الصبر عنها؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٤٣

﴿٤٥﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): الشهوات آفات قاتلات وخير دوائها اقتناء الصبر عنها؛ غرر الحكم

ص: ٣٠٤

﴿٤٦﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): الصبر عن الشهوة عفة وعن الغضب نجدة وعن المعصية ورع؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٣

﴿٤٧﴾ الرسول (ﷺ): قَالَ لَهُ مُوسَى يَا آدَمُ أَنْتَ الَّذِي خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ وَ
أَسْجَدَ لَكَ مَلَائِكَتَهُ وَأَبَاحَ لَكَ جَنَّتَهُ وَأَسْكَنَكَ جَوَارَهُ وَكَلَّمَكَ قُبُلًا ثُمَّ نَهَاكَ عَنْ شَجَرَةٍ
وَاحِدَةٍ فَلَمْ تَصْبِرْ عَلَيْهَا حَتَّى أَهْبَطْتَ إِلَى الْأَرْضِ بِسَبَبِهَا فَلَمْ تَسْتَطِعْ أَنْ تَضْبِطَ نَفْسَكَ عَنْهَا حَتَّى
أَغْرَاكَ إِبْلِيسُ فَأَطَعْتَهُ فَأَنْتَ الَّذِي أَخْرَجْتَنَا مِنَ الْجَنَّةِ بِمَعْصِيَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ١٨٨

﴿٤٨﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): أَنْ عَلِيًّا (عليه السلام) اجْتَارَ يَقْصَابَ وَعِنْدَهُ لَحْمٌ سَمِينٌ فَقَالَ يَا أَمِيرَ
الْمُؤْمِنِينَ هَذَا اللَّحْمُ سَمِينٌ اشْتَرِ مِنْهُ فَقَالَ لَهُ لَيْسَ الثَّمَنُ حَاضِرًا فَقَالَ أَنَا أَصْبِرُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ
فَقَالَ لَهُ أَنَا أَصْبِرُ عَنِ اللَّحْمِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١١٩

﴿٤٩﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): أَلْزَمُوا أَنْفُسَهُمُ الصَّبْرَ وَأَنْزَلُوا الدُّنْيَا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَالْمَيْتَةِ الَّتِي لَا يَحِلُّ
لِأَحَدٍ أَنْ يَشْبَعَ مِنْهَا إِلَّا فِي حَالِ الضَّرُورَةِ إِلَيْهَا وَأَكَلُوا مِنْهَا بِقَدْرِ مَا أَبْقَى لَهُمُ النَّفْسَ وَأَمْسَكَ
الروح؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٥٣

﴿٥٠﴾ الرسول (ﷺ): فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَأَنْتُمْ الْآنَ كَقَوْمِ مُوسَى لَمَّا قَالُوا لَنْ نَصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ
وَاحِدٍ فَمَا الَّذِي تُرِيدُونَ قَالُوا نُرِيدُ لَحْمًا طَرِيًّا قَدِيدًا وَلَحْمًا مَشْوِيًّا مِنْ لَحْمِ الطُّيُورِ وَمِنْ الْحُلُوءِ
الْمَعْمُولِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وَكَفَّكُمْ تُخَالِفُونَ فِي هَذِهِ الْوَاحِدَةِ بَنَى إِسْرَائِيلَ لَأَنَّهُمْ أَرَادُوا الْبَقْلَ
وَالْقِتْنَاءَ وَالْقَوْمَ وَالْعَدَسَ وَالْبَصَلَ؛ بحار الأنوار ج: ٢١ ص: ٢٤٠

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

و رفاه برساند و من از خداوند در مقابل این صبر هم، چیزی نمی‌خواهم و در همه حال خداوند را شکر می‌کنم، داود گفت: به خاطر این صفت، به این مقام رسیده‌ای.

۴-۸-۱-۱-۲-۱- دوری از شهوت‌ها و آرزوها و امیال

﴿۴۴﴾ خواهش‌ها امراض کشنده‌ای هستند و بهترین راه درمان آن‌ها به‌دست‌آوردن صبر است

﴿۴۵﴾ خواهش‌ها آفات کشنده‌ای هستند و بهترین راه درمان آن‌ها به‌دست‌آوردن صبر است

﴿۴۶﴾ صبر از خواهش، عفت است؛ صبر از خشم، بلندی مرتبه؛ و صبر از گناه، ورع و پرهیزگاری.

﴿۴۷﴾ موسی گفت: ای آدم، تو همان کسی هستی که خداوند تو را به دست خود آفرید، از روح خود در تو دمید، فرشتگان را به سجده در برابر تو واداشت، بهشت خود را بر تو مباح کرد و رودرو با تو سخن گفت و فقط تو را از یک درخت منع کرد، اما تو نتوانستی در برابر آن خویشتن‌داری کنی، به همین علت به زمین هبوط کردی، چون نتوانستی نفس خود را مهار کنی و ابلیس تو را فریب داد و تو از او اطاعت کردی، پس تو هستی که با معصیت خود، ما را از بهشت بیرون رانده‌ای.

﴿۴۸﴾ حضرت علی علیه السلام به قصابی گذشت که گوشت‌های چاق و فربه در دکان داشت. مرد قصاب عرض کرد: ای امیرالمؤمنین از این گوشت‌های چاق خریداری کنید. حضرت فرمود: پول همراه من نیست. قصاب گفت: نسیه می‌دهم و بر دریافت پول صبر می‌کنم. حضرت فرمود: من به نخوردن گوشت صبر می‌کنم و نسیه نمی‌برم.

﴿۴۹﴾ اولیای خداوند، صبر و شکیبایی را بر خود لازم کردند، آن‌ها دنیا را نزد خود تا مرتبه‌ی لاشه‌ای که جایز نیست کسی خود را از آن سیر کند و استفاده از آن جز در مواقع ناچاری روا نیست، پایین آورده‌اند. و فقط به اندازه‌ی زنده‌ماندن و داشتن توان برای فعالیت، از آن بهره می‌گیرند. تا کارهای خود را به انجام رسانند.

﴿۵۰﴾ رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: شما الآن مانند قوم موسی هستید وقتی که گفتند: ای موسی ما نمی‌توانیم همیشه یک نوع غذا بخوریم. بگویید چه می‌خواهید؟ گفتند: ما گوشت تازه، گوشت کباب‌شده‌ی پرنده‌گان و حلوا می‌خواهیم. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ولی شما در این موارد با بنی اسرائیل اختلاف دارید، زیرا که آن‌ها گیاهان، سبزیجات، پیاز، سیر، عدس و گندم خواستند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٥١﴾ الرسول ﷺ: قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَكَانَ رِزْقُهُ كَفَافًا وَصَبَرَ عَلَى ذَلِكَ؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ٣

٥-٨-١-٢-١- عَنْ شَهْوَةِ الْجَنَسِيَّةِ

﴿٥٢﴾ الصادق عليه السلام: الْإِيْلَاءُ هُوَ أَنْ يَخْلِفَ الرَّجُلُ عَلَى امْرَأَتِهِ أَنْ لَا يُجَامِعَهَا فَإِنْ صَبَرَتْ عَلَيْهِ فَلَهَا أَنْ تَصْبِرَ وَإِنْ رَفَعَتْهُ إِلَى الْإِمَامِ أَنْظَرَهُ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ؛ وسائل الشيعة ج: ٢٢ ص: ٣٤٨

﴿٥٣﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ اللَّهُ جَعَلَ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ صَبْرَ عَشْرَةِ رِجَالٍ فَإِذَا حَصَلَتْ زَادَهَا قُوَّةَ عَشْرَةِ رِجَالٍ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٣٩

﴿٥٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ اللَّهُ جَعَلَ لِلْمَرْأَةِ صَبْرَ عَشْرَةِ رِجَالٍ فَإِذَا هَاجَتْ كَانَتْ لَهَا قُوَّةُ شَهْوَةِ عَشْرَةِ رِجَالٍ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٣٨

﴿٥٥﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ النِّسَاءُ أُعْطِينَ بَضْعَ اثْنَيْ عَشَرَ وَصَبَرَ اثْنَيْ عَشَرَ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٣٩

﴿٥٦﴾ الرضا عليه السلام: عَلِمَ اللَّهُ أَنَّ غَايَةَ صَبْرِ الْمَرْأَةِ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ فِي تَرْكِ الْجَمَاعِ فَمِنْ ثَمَّ أَوْجَبَهُ لَهَا وَعَلَيْهَا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٣٦٤

﴿٥٧﴾ الرضا عليه السلام: فَأَمَّا مَا شَرَطَ لَهُنَّ فَإِنَّهُ جَعَلَ لَهُنَّ فِي الْإِيْلَاءِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ لِأَنَّهُ عَلِمَ أَنَّ ذَلِكَ غَايَةُ صَبْرِ النِّسَاءِ فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَلَمْ يُجْزَ لِلرَّجُلِ أَكْثَرَ مِنْ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فِي الْإِيْلَاءِ لِأَنَّهُ عَلِمَ أَنَّ ذَلِكَ غَايَةُ صَبْرِ النِّسَاءِ عَنْ الرِّجَالِ وَأَمَّا مَا شَرَطَ عَلَيْهِنَّ فَقَالَ عِدَّتُهُنَّ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا يَعْنِي إِذَا تَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا فَأَوْجَبَ عَلَيْهَا إِذَا أُصِيبَتْ بِزَوْجِهَا وَتَوَفَّى عَنْهَا مِثْلَ مَا أَوْجَبَ عَلَيْهَا فِي حَيَاتِهِ إِذَا آلَى مِنْهَا وَعَلِمَ أَنَّهُ غَايَةُ صَبْرِ الْمَرْأَةِ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ فِي تَرْكِ الْجَمَاعِ فَمِنْ ثَمَّ أَوْجَبَ عَلَيْهَا وَلَهَا؛ بحار الأنوار ج: ١٠١ ص: ١٨٤

﴿٥٨﴾ الجواد عليه السلام: فَلَمْ يُجْزَ لِأَحَدٍ أَكْثَرَ مِنْ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فِي الْإِيْلَاءِ لِعِلْمِهِ تَبَارَكَ اسْمُهُ أَنَّهُ غَايَةُ صَبْرِ الْمَرْأَةِ عَنِ الرَّجُلِ؛ وسائل الشيعة ج: ٢٢ ص: ٢٣٥

﴿٥٩﴾ الباقر عليه السلام: أَخْشَى أَنْ لَا تَجِلَ لِي مُنَاكَحَتُهُمْ فَمَا تَأْمُرُنِي فَقَالَ فَكَيْفَ تَصْنَعُ وَأَنْتَ شَابٌّ أَ تَصْبِرُ قُلْتُ أَتَخِذُ الْجَوَارِي؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٠٢

﴿٦٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِذَا تَزَوَّجَ امْرَأَةً فَوَقَعَ عَلَيْهَا مَرَّةً ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا فَلَيْسَ لَهَا الْخِيَارُ لِتَصْبِرُ فَقَدْ ابْتُلِيَتْ؛ تهذيب الأحكام ج: ٧ ص: ٤٣٠

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۵۱﴾ هر که تسلیم امر خدا بوده و روزی‌اش در حد نیاز و بر آن قانع باشد، قطعاً رستگار است.

۵-۸-۱-۱-۲-۱- دوری از شهوت جنسی

﴿۵۲﴾ ایلاء آن است که مردی سوگند بخورد که با همسرش هم‌بستر نشود و اگر زن منتظر بماند و صبر کند، اختیار با اوست. و اگر شکایت به امام برد، به آن مرد چهار ماه مهلت می‌دهد.

﴿۵۳﴾ خداوند به زن شکیبایی ده مرد را بخشیده است، ولی اگر شهوتش به هیجان آید، معادل ده مرد، قوای شهوانی دارد.

﴿۵۴﴾ خداوند به زن شکیبایی ده مرد را بخشیده است، ولی اگر شهوتش به هیجان آید، معادل ده مرد، قوای شهوانی دارد.

﴿۵۵﴾ شهوت زن به اندازه‌ی دوازده مرد است و البته، صبرشان نیز دوازده برابر است.

﴿۵۶﴾ خدا می‌داند، نهایت صبر زن بر ترک جماع چهار ماه است. از این رو حق تعالی این مدت را برای او و علیه او شرط کرده است.

﴿۵۷﴾ اما شرطی که به نفع زنان است: خداوند متعال در مورد ایلاء، به نفع زنان چهار ماه را تعیین نمود. زیرا می‌داند که نهایت صبر ایشان تا این مدت است. خداوند عزیز و جلیل در قرآن می‌فرماید: "و آنان که با زنان خود ایلاء می‌کنند چهار ماه انتظار بکشند". پس در ایلاء، خداوند به مرد اجازه نداده است که بیش از چهار ماه، مباشرت با همسرش را ترک کند؛ زیرا می‌داند که این مدت، نهایت صبر زنان بوده که می‌توانند خود را از مردان بازدارند. و اما شرطی که علیه زنان است: خداوند در قرآن می‌فرماید: "عده‌ی زنانی که شوهرشان فوت کرده، چهار ماه و ده روز است). یعنی هرگاه زنی شوهرش فوت شود، خداوند بر او واجب کرده به مقداری که در زمان حیات شوهرش در صورت ایلاء صبر می‌کرد، شکیبایی ورزد. چه آن که خدا می‌داند نهایت صبر زن بر ترک مباشرت، چهار ماه است، از این رو حق تعالی این مدت را بر او شرط کرده است.

﴿۵۸﴾ پس در ایلاء، خداوند به مرد اجازه نداده است که بیش از چهار ماه، مباشرت با همسرش را ترک کند. زیرا می‌داند که این مدت، نهایت صبر زنان بوده که می‌توانند خود را از مردان بازدارند.

﴿۵۹﴾ می‌ترسم ازدواج با آن‌ها برای من حلال نباشد، شما چه دستور می‌فرمایید؟ فرمود: با اینکه جوانی چه می‌کنی، آیا شکیبایی می‌کنی؟ گفتیم: برای خود کنیز اختیار می‌کنم.

﴿۶۰﴾ هرگاه با زنی ازدواج کند و با او هم‌بستر شود، سپس از او روی برباید، در این صورت آن زن از سر اختیار نیست که صبر کند. چرا که گرفتار شده است.

﴿الْمَاهِيَّةُ﴾ (المعاني وَ الْمُرَادِفَاتُ، وَ الْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ) ﴿

﴿٦١﴾ الصادق عليه السلام: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْمَقْقُودِ كَيْفَ يُصْنَعُ بِأَمْرَاتِهِ قَالَ مَا سَكَتَ عَنْهُ وَصَبَرْتَ يُخَلِّي عَنْهَا فَإِنْ هِيَ رَفَعَتْ أَمْرَهَا إِلَى الْوَالِي أَجَلَهَا أَرْبَعَ سِنِينَ ثُمَّ يَكْتَبُ إِلَى الصُّفْعِ الَّذِي فَقَدْ فِيهِ فَلْيَسْأَلْ عَنْهُ فَإِنْ خُبِرَ عَنْهُ بِحَيَاةٍ صَبَرَتْ وَإِنْ لَمْ يُخْبَرَ عَنْهُ بِشَيْءٍ حَتَّى تَمْضِيَ الْأَرْبَعُ سِنِينَ؛ الكافي ج: ٦ ص: ١٤٧

﴿٦٢﴾ الصادق عليه السلام: قُلْتُ لَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ هَؤُلَاءِ الْمُخْتَنُونَ مُبْتَلَوْنَ بِهَذَا الْبَلَاءِ فَيَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُبْتَلَىٰ وَ النَّاسُ يَزْعُمُونَ أَنَّهُ لَا يُبْتَلَىٰ بِهِ أَحَدٌ لِلَّهِ فِيهِ حَاجَةٌ قَالَ نَعَمْ قَدْ يَكُونُ مُبْتَلَىٰ بِهِ فَلَا تَكْلُمُوهُمْ فَإِنَّهُمْ يَجِدُونَ لِكَلَامِكُمْ رَاحَةً قُلْتُ جَعَلْتَ فِدَاكَ فَإِنَّهُمْ لَيُسَوِّوْنَ يَصِيرُونَ قَالَ هُمْ يَصِيرُونَ وَ لَكِنْ يَطْلُبُونَ بِذَلِكَ اللَّذَّةَ: الكافي ج: ٥ ص: ٥٥١

٦-٨-١-١-٢-١- قَتْلُ الْحَبْسِ

﴿٦٣﴾ الرِّسُولُ ﷺ: قِيلَ قَتِلْ فُلَانُ صَبْرًا إِذَا أُمْسِكَ عَلَى الْمَوْتِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٦ ص: ١٥٨

﴿٦٤﴾ الرّسول ﷺ: إِذَا بَلَغَ بَنُو أَبِي الْأَعَاصِ ثَلَاثِينَ رَجُلًا اتَّخَذُوا دِينَ اللَّهِ دَخَلًا وَعِبَادَ اللَّهِ حَوْلًا وَمَالَ اللَّهِ دُولًا فَقَتَلُوهُ فَقَرًّا وَجُوعًا وَضَرًّا وَصَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٩٨

﴿٦٥﴾ الباقر عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِدَرْعِكَ الْحَصِينَةِ وَأَعُوذُ بِجَمْعِكَ أَنْ تُمَيِّتَنِي غَرَقًا أَوْ حَرَقًا أَوْ شَرَقًا أَوْ قَوْدًا أَوْ صَبْرًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٢٥

﴿٦٤﴾ الصادق عليه السلام: لَمْ يَقْتُلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا صَبْرًا قَطُّ غَيْرَ رَجُلٍ وَاحِدٍ عُقِبَ بِنِ أَبِي مُعَيْطٍ لَعَنَهُ اللَّهُ وَطَعَنَ ابْنُ أَبِي خَلْفٍ فَمَاتَ بَعْدَ ذَلِكَ تَهْذِيبُ الْأَحْكَامِ ج: ٦ ص: ١٧٣

﴿٦٥﴾ أَنْ تَبَعَ بَنَ حَسَّانَ سَارَ إِلَى يَثْرِبَ وَقَتَلَ مِنَ الْيَهُودِ ثَلَاثِمِائَةٍ وَخَمْسِينَ رَجُلًا صَبْرًا؛

بحار الأنوار ج: ١٥ ص: ٢١٤

﴿٦٨﴾ الجواد عليه السلام: أَنَا ابْنُ مَنْ قُتِلَ صَبْرًا وَكَفَى بِذَلِكَ فَخْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ١١٢
﴿٦٩﴾ الرسول ﷺ: وَأَمَّا ابْنُهَا الْآخِرُ فَتَدَعُوهُ أُمْتُكَ لِلْجِهَادِ ثُمَّ يَقْتُلُونَهُ صَبْرًا؛ كامل الزيارات
ص: ٣٣٢

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۶۱﴾ از امام صادق علیه السلام پرسیدم مردی که مفقود شده است، زنش چه باید بکند؟ فرمود: تا مادامی که ساکت است و صبر می‌کند، کاری با وی نداشته باشند و چنانچه شکایت به محکمه برد، قاضی او را تا چهار سال امر به صبر می‌کند. و خود به اطراف سرزمین‌هایی که مرد در آنجا مفقود شده، با نوشتن نامه به مأمورینش و دستور پی‌جویی از حال او پرسش می‌کند، چنانچه در این مدت خبر دادند زنده است، زن صبر کند.

﴿۶۲﴾ به امام صادق علیه السلام گفتم: این‌ها دوجنسیتی هستند و به این بلا دچار شده‌اند. آیا مؤمن هم به این بلا گرفتار می‌شود. در صورتی که مردم چنین می‌پندارند کسی را که نزد خدا اعتباری داشته باشد به این گرفتاری دچار نمی‌شود. امام فرمود: آری، مبتلا می‌شود. پس با این گروه هم‌کلام نشوید چرا که ایشان از همین سخن گفتن شما هم متلذذ می‌شوند.

۶-۸-۱-۱-۲-۱- کشتن اسیر در حبس

﴿۶۳﴾ اگر گفته شد، فلانی " قُتِلَ صَبْرًا " یعنی: او را گرفتند تا بکشند.

﴿۶۴﴾ آن هنگام که شمار فرزندان ابوالعاص به سی مرد رسید، دین خدا را به بازیچه گرفتند و بندگان خدا را بردگان خویش کرده و اموالی را حق خداست دست‌به‌دست دادند. آنان ابوذر را در حال فقر و گرسنگی و درماندگی و سختی کشتند.

﴿۶۵﴾ خدایا به زره نگهدارنده‌ات و به جامعیت تو پناه می‌برم از اینکه به‌وسیله‌ی غرق‌شدن، یا سوختن یا خفه‌شدن یا به قصاص یا مرگ تدریجی در حبس، مرا بکشی.

﴿۶۶﴾ پیامبر صلی الله علیه و آله کسی را در حبس نکشت، مگر یک نفر، عقبه بن ابی معیط - که خدا او را لعنت کند - که بر اثر ضربه‌ی ابن ابی‌خلف به سرش کشته شد.

﴿۶۷﴾ تَبَع بن حسان به یثرب حمله برد و سیصد و پنجاه نفر از یهودیان را در محاصره کشت.

﴿۶۸﴾ من فرزند آن شخصیتی هستم که در راه خدا شکیبایی ورزید و شهید شد و یک چنین افتخاری برای من کافی است.

﴿۶۹﴾ فرزند دیگری را امت تو برای جهاد دعوت می‌کنند بعد هم او را در محاصره می‌کشند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٧٠﴾ ابن عباس رضي الله عنه: جرى عند معاوية بين الحسن بن علي صلوات الله عليهما وبين الفاسق الوليد بن عتبة كلام فقال له الحسن لا ألومك أن تسب علياً وقد جلدك في الخمر ثمانين سوطاً وقتل أباك صبراً مع رسول الله ﷺ في يوم بدر؛ بحار الأنوار ج: ٢٣ ص: ٣٨٣

﴿٧١﴾ الرسول ﷺ: فجاء إلى النبي ﷺ فقال يا رسول الله قتلت بين يديك سبعين رجلاً صبراً مما تأمرني بقتله وثمانين رجلاً مبارزة فما أحد من قريش ولا من وجوه العرب إلا وقد دخل عليهم بغض لي فادع الله أن يجعل لي محبة في قلوب المؤمنين قال فسكت رسول الله ﷺ حتى نزلت هذه الآية إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات سيجعل لهم الرحمن وداً فقال النبي ﷺ يا علي إن الله قد أنزل فيك آية من كتابه وجعل لك في قلب كل مؤمن محبة؛ بحار الأنوار

ج: ٣٩ ص: ٢٩٠

﴿٧٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فخرجوا يجرؤون حرمة رسول الله ﷺ كما تجر الأمة عند شرائها متوجهين بها إلى البصرة فحبسا نساءهما في بيوتهما وأبرزاً حبس رسول الله ﷺ لهما وغيرهما في جيش ما منهم رجل إلا وقد أعطاني الطاعة وسمح لي بالبيعة طائعاً غير مكره فقدموا على عالمي بها وخزان بيت مال المسلمين وغيرهم من أهلها فقتلوا طائفة صبراً وطائفة غدراً؛ نهج البلاغة ص: ٢٤٧

﴿٧٣﴾ الرسول ﷺ: فقال رسول الله ﷺ لا رحم بيني وبينك قطع الله الرحم بالإسلام قدمه يا علي فاضرب عنقه فقال عتبة يا محمد أ لم تقل لا تصبر قريش أي لا يقتلون صبراً؛ بحار الأنوار

ج: ١٩ ص: ٢٦٠

﴿٧٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قتل الأسع المظفر صبراً في بيعة الأصنام مع كثير من شياطين الإنس؛ بحار الأنوار ج: ٥٣ ص: ٨١

﴿٧٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قتل النفس الزكية بظهر الكوفة في سبعين والمدبوح بين الركن والمقام وقتل الأسقع صبراً في بيعة الأصنام؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ٢٧٢

﴿٧٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قتلوا شيعتي، طائفة صبراً، وطائفة غدراً، وطائفة عضواً بأسيا فيهم حتى لقوا الله؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ١٩

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۷۰﴾ بین مرد فاسق ولید بن عقبه و امام حسن علیه السلام نزد معاویه مشاجره‌ی لفظی شد. امام به او گفت: من تو را سرزنش نمی‌کنم که علی علیه السلام را ناسزا بگویی چون او تو را به واسطه‌ی شرابخواری هشتاد تازیانه زد و پدرت را در پیشگاه پیامبر صلی الله علیه و آله در جنگ بدر، با کمال خواری کشت.

﴿۷۱﴾ علی علیه السلام نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله رفت و فرمود: ای رسول خدا، پیش روی شما و طبق دستور تان هفتاد نفر را کت‌بسته و هشتاد مرد را در مبارزه در میدان کشتم. بنابراین هیچ‌یک از طوایف قریش و قبایل عرب نیست مگر اینکه بغض و کینه‌ی مرا در دل دارد. پس شما از خداوند بخواه که محبتم را در دل مؤمنان قرار دهد. رسول خدا صلی الله علیه و آله سکوت کرد تا اینکه این آیه بر او نازل شد: " کسانی که در باطن، با ایمان؛ و در عمل، نیکوکار هستند، خداوند مهرشان را در قلوب مردم قرار می‌دهد " پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی، خداوند درباره‌ی آیه‌ای نازل فرمود: و محبتت را در دل تمام مؤمنان قرار داد.

﴿۷۲﴾ بیرون شدند و حرم رسول خدا صلی الله علیه و آله را با خود این سو و آن سو کشاندند، چنانکه کنیزکی را به‌هنگام خرید می‌کشاند. او را با خود به بصره بردند و زنان خویش را در خانه نشانند. آن را که رسول خدا صلی الله علیه و آله در خانه نگه‌داشته بود و از آنان و جز آنان بازداشته، به این و آن نمایاندند، با لشکری که یک تن از آنان نبود که در طاعت من نباشد و به دلخواه، در گردنش بیعت من نباشد. پس بر مجریان فرمان من در بصره و خزانه‌داران مسلمانان و دیگر مردمان تاختند. بعضی را بازداشتند و کشتند و بعضی را به نیرنگ به کشتن دادند.

﴿۷۳﴾ رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هیچ خویشاوندی بین من و تو نیست، خداوند با اسلام تعلقات خویشاوندی را قطع کرد، علی، گردنش را بزن، عقبه گفت: ای محمد آیا تو نگرانی قریشیان در اسارت کشته نمی‌شوند؟

﴿۷۴﴾ (از علایم ظهور) کشته‌شدن اسبع مظفر پس از دستگیری به همراه بسیاری از شیاطین انسی و به دلیل تابعیت و پرستش خدایان کاذب و بت‌هاست.

﴿۷۵﴾ (از علایم ظهور) کشته‌شدن نفس‌زکیه با هفتاد نفر در بیرون کوفه و جداشدن سر شخصی از بدنش، بین رکن و مقام و کشته‌شدن اسقع، پس از دستگیری، به دلیل تابعیت و پرستش خدایان کاذب و بت‌هاست.

﴿۷۶﴾ گروهی از شیعیانم را در بازداشت و گروهی را با مکر و حيله به قتل رساندند و گروهی شمشیر کشیده و از میدان جنگ، به ملاقات شتافتند.

﴿الْمَاهِيَّةُ﴾ (المعاني وَ الْمُرَادِفَاتُ، وَ الْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ) ﴿

﴿٧٧﴾ الصادق عليه السلام: وَأَمَّا ابْنُكَ الْمَقْتُولُ الْمَحْذُولُ وَابْنُكَ الْمَعْدُورُ الْمَقْتُولُ صَبْرًا فَإِنَّهُمَا مِمَّا أَزَيْنُ بِهِمَا عَرْشِي وَلَهُمَا مِنَ الْكِرَامَةِ سِوَى ذَلِكَ مَا لَا يَخْطُرُ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ لَمَّا أَصَابَهُمَا مِنَ الْبَلَاءِ وَلِكُلِّ مَنْ أَتَى قَبْرَهُ مِنَ الْخَلْقِ لَأَنَّ زُورَارَةَ زُورَارِكَ وَزُورَارِكَ زُورَارِي وَعَلَى كِرَامَةِ زَائِرِي وَأَنَا أُعْطِيهِ مَا سَأَلَ وَأَجْزِيهِ جَزَاءً يَغْبِطُهُ مَنْ نَظَرَ إِلَى تَعْظِيمِي لَهُ وَمَا أَعْدَدْتُ لَهُ مِنْ كِرَامَتِي؛

بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

﴿٧٨﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): وَ أَمَّا ابْنُهَا الْآخَرُ فَتَدْعُوهُ أُمَّتُكَ إِلَى الْجِهَادِ ثُمَّ يَمْتَلُونَهُ صَبْرًا؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ

ج: ۲۸ ص: ۶۱

﴿٧٩﴾ وَأَمَّا يَاسِرٌ وَأُمُّ عَمَّارٍ فَقُتِلَا فِي دِينِ اللَّهِ وَصَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢، ص: ٣٤٠

[illegible]

بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ٣٤٩

٩-١-١-٢-١ الحفظ

﴿٨١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ الْمَانِعَ لِلذَّمَّارِ وَ الصَّابِرَ عِنْدَ نُزُولِ الْحَقَائِقِ هُمْ أَهْلُ الْحِفَاطِ؛

الكافي ج: ٥ ص: ٣٩

۱-۹-۱-۱-۲-۱- حفظُ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ

﴿٨٢﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): يَا عِبَادَ اللَّهِ إِنْ اتَّقَيْتُمُ اللَّهَ وَحَفِظْتُمْ نَبِيَكُمْ فِي أَهْلِ بَيْتِهِ فَقَدْ عَبْدْتُمُوهُ بِأَفْضَلِ مَا عُبِدَ وَذَكَرْتُمُوهُ بِأَفْضَلِ مَا ذُكِرَ وَشَكَرْتُمُوهُ بِأَفْضَلِ مَا شُكِرَ وَأَخَذْتُمْ بِأَفْضَلِ الصَّبْرِ وَ الشُّكْرِ وَاجْتَهَدْتُمْ أَفْضَلَ الْجَاهِدِهِادِ وَإِنْ كَانَ غَيْرُكُمْ أَطْوَلَ مِنْكُمْ صَلَاةً وَ أَكْثَرَ مِنْكُمْ صِيَامًا فَاتَّقُوا اللَّهَ اتَّقَى اللَّهَ مِنْهُ وَ انْصَحْ لِأَوَّلَى الْأَمْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٧ ص: ١٦٩

۲-۹-۱-۱-۲- حفظ فاطمة علیہا السلام

﴿٨٣﴾ ابن عباس رضي الله عنه: وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ، يَعْنِي وَأَوْصَى مُحَمَّدٌ عَلِيًّا بِالصَّبْرِ عَنِ الدُّنْيَا وَأَوْصَاهُ بِحِفْظِ فَاطِمَةَ وَبِجَمْعِ الْقُرْآنِ بَعْدَ مَوْتِهِ وَبَقْضَاءِ دِينِهِ وَبَغُسْلِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ وَأَنْ يَبْنِيَ حَوْلَ قَبْرِهِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۷۷﴾ و اما آن فرزندت بر اثر پیمان شکنی‌ها و تنها گذاشتن توسط یاران کشته شد و آن دیگری نیز در محاصره کشته شد، من عرش خود را با نام آن‌ها زینت می‌دهم و برای آن‌ها علاوه بر این نیز کرامتی می‌بخشم که به قلب هیچ کس عظمت آن کرامت‌ها خطور نکند. پس ای محمد ﷺ، بر من توکل کن و بدان که هر کس به زیارت قبر فرزندت حسین برود، من او را نیز مورد کرامت خود قرار می‌دهم. زیرا زائرین قبر او مانند زائرین قبر تو هستند و زائرین قبر تو هم مانند کسانی هستند که به زیارت من بیایند و بر من لازم است که به زائرین خود کرامت کنم و هر چه آن زائرین بخواهند به ایشان بدهم و به آنان پاداشی می‌دهم که هر کس به عظمت آن پاداش نگاه کند، غیبه بخورد.

﴿۷۸﴾ فرزند دیگری را امت تو برای جهاد دعوت می‌کنند بعد هم او را در محاصره می‌کشند.

﴿٧٩﴾ و اما یاسر و مادر عمار، صورانه (و یا در زنجیر اسارت) در راه دین خدا، کشته شدند.

﴿۸۰﴾ ای بشر، از قریش چه چیزی به جای می ماند هنگامی که مهدی پانصد نفر از ایشان را جلو اندازد و دست بسته گردن آن ها را بزند؟ سپس پانصد نفر دیگر از ایشان را جملگی دست بسته گردنهایشان را بزند و دیگر بار پانصد نفر از آنان را دست بسته گردن بزند (شاید مراد از قریش مردم مستکبر باشد که از پذیرش حق و قانون سرباز می زنند و همچون سران قریش حاضر به قبول آن نیستند) راوی گوید: به آن حضرت عرض کردم: خداوند حال شما را اصلاح فرماید آیا آنان بدان مقدار می رسند؟ پس حسین بن علی علیه السلام فرمود: هم پیمان و هم عقیده ی هر قوم، از آنان محسوب می شود. راوی گوید: بشیر بن غالب برادر بشر بن غالب به من گفت: من گواهم که حسین بن علی علیه السلام شش مرتبه برای برادرم برشمرد.

٩-١-١-٢-١- محافظة

﴿۸۱﴾ آزاد مردانی که به حمایت مردم خویش برخیزند و هنگام نازل شدن حقایق شکبیا باشند، آن‌ها همان نگاهبانان حدود الهی هستند.

۱-۹-۱-۱-۲-۱- محافظت از پیامبر ﷺ

﴿۸۲﴾ ای بندگان خدا اگر از خدا بهره‌ییزید و سفارش‌های پیامبرتان در مورد خاندانش را عمل کنید، درواقع خدا را به بهترین نوع پرستش عبادت کرده‌اید، او را به بهترین نوع یادکردن یاد کرده‌اید، به بهترین شکرها شکر کرده‌اید. و بهترین نوع شکیبایی و شکر را دریافت کرده و به بهترین وجه کوشش کرده‌اید. و اگرچه دیگران نمازشان از شما طولانی‌تر و روزه‌شان بیشتر از شماست، ولی شما برای خدایتان پرهیزگارترید و برای اولی‌الامرآن صادق‌تر.

۲-۹-۱-۱-۲-۱- محافظت از حضرت زهرا علیها السلام

﴿۸۳﴾ "و یکدیگر را به صبر سفارش کردند. " یعنی: محمد ﷺ به علی رضی الله عنه سفارش کرد که از دنیا خویشتن‌داری کند و به او سفارش کرد در مورد حفاظت از فاطمه رضی الله عنها و جمع آوری قرآن و پرداخت بدهی‌هایش و غسل او پس از مرگش و اینکه بر قبر او دیواری بنا کند تا زن‌ها با

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

حَاطِطًا لِّثَلَا تُؤْذِيَهُ النَّسَاءُ بِجُلُوسِهِنَّ عَلَى قَبْرِهِ وَأَوْصَاهُ بِحِفْظِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ فَذَلِكَ قَوْلُهُ وَ تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ؛ شواهد التنزيل ج: ٢ ص: ٤٨٣

١-٩-١-١-٢-١- حِفْظُ الْحَدِّ، وَ عَدَمُ التَّجَاوُزِ

﴿٨٤﴾ إِنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ اخْتَارَ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنْ قَوْمِهِ لِمِيقَاتِ رَبِّهِ فَلَمْ يَصْبِرُوا بَعْدَ سَمَاعِ كَلَامِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَتَّى تَجَاوَزُوا الْحَدَّ بِقَوْلِهِمْ لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ فَمَاتُوا؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٢٩١

﴿٨٥﴾ الصادق عليه السلام: أَصُولُ مُعَامَلَةِ اللَّهِ تَعَالَى فَسَبْعَةُ أَشْيَاءَ آدَاءُ حَقِّهِ وَ حِفْظُ حَدِّهِ وَ شُكْرُ عَطَائِهِ وَ الرِّضَا بِقَضَائِهِ وَ الصَّبْرُ عَلَى بَلَائِهِ وَ تَعْظِيمُ حُرْمَتِهِ وَ الشُّوقُ إِلَيْهِ؛ مصباح الشريعة ص: ٥

١-١٠-١-٢-١- حِفْظُ الْحَوَائِجِ

﴿٨٦﴾ السجاد عليه السلام: أَنْفُسُهُمْ عَفِيفَةٌ وَ حَوَائِجُهُمْ خَفِيفَةٌ صَبَرُوا أَيَّامًا قَلِيلَةً فَصَارُوا بِعُقْبَى رَاحَةٍ طَوِيلَةٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١٣١

١-١١-١-٢-١- الرُّجُوعُ

﴿٨٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى لَكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ وَ ارْجِعُوا عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٩

﴿٨٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى بِكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ وَ اصْبِرُوا عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٣٨٢

١-١٢-١-٢-١- الزُّهْدُ

﴿٨٩﴾ الكاظم عليه السلام: إِنْ أَصْبَرَ كُمْ عَلَى الْبَلَاءِ لَأَزْهِدْكُمْ فِي الدُّنْيَا؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٤٥

﴿٩٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الزَّاهِدُ فِي الدُّنْيَا مَنْ لَمْ يَغْلِبِ الْحَرَامَ صَبْرَهُ وَ لَمْ يَشْغَلِ الْحَلَالُ شُكْرَهُ؛

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٧

﴿٩١﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: لَيْسَ الزُّهْدُ فِي الدُّنْيَا تَحْرِيمَ الْحَلَالِ وَ لَا إِضَاعَةَ الْمَالِ وَ لَكِنَّ الزُّهْدَ فِي الدُّنْيَا الرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَ الصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ وَ الْيَأْسُ عَنِ النَّاسِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٥١

﴿٩٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَالزَّاهِدُونَ فِي الدُّنْيَا قَوْمٌ وَعُظُوا فَاتَّعَظُوا وَ آيَقَنُوا فَحَذَرُوا وَ عَلِمُوا فَعَمِلُوا إِنْ أَصَابَهُمْ يُسْرٌ شَكَرُوا وَ إِنْ أَصَابَهُمْ غُسْرٌ صَبَرُوا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٤٤

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

نشستن بر روی مزارش او را اذیت نکنند. و به او وصیت کرد که حسن و حسین (علیه‌السلام) را حفظ کند، این است معنای سخن خداوند "وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ".

۳-۹-۱-۱-۲-۱- نگه‌داشتن حد و مرزها و زیاده‌روی نکردن

﴿۸۴﴾ موسی (علیه‌السلام) هفتاد مرد از قوم خود را انتخاب کرد تا به میقات پروردگار ببرد، اما آن‌ها با شنیدن کلام الهی قانع نشدند و از حد تجاوز کردند و گفتند: "ما به تو ایمان نمی‌آوریم، تا وقتی که آشکارا خدا را ببینیم" پس صاعقه‌ای نازل شد و آن‌ها به واسطه‌ی ظلمشان هلاک شدند.

﴿۸۵﴾ اساس عمل متقابل با خداوند متعال بر هفت چیز است: به جا آوردن حقوق خداوند و حفظ و مراقبت از حدودی که معین شده است و سپاسگزاری از نعمت‌ها و الطاف او و راضی شدن به قضا و مشیت و حکم او و صبر و شکیبایی در مقابل بلاها و در همه حال از او تجلیل و احترام و تعظیم نمودن و شوق و علاقه در رسیدن به او.

۱۰-۱-۱-۲-۱- کم کردن نیازها

﴿۸۶﴾ نفسشان غفیف و پاکدامن و خواسته‌ها و توقعاتشان اندک است. آن‌ها چند روزی در دنیا شکیبایی ورزیدند و آسایش همیشگی آخرت را به دست آوردند.

۱۱-۱-۱-۲-۱- بازگشت

﴿۸۷﴾ در دو حالت صبر کنید، یکی تحمل بر سختی‌های عمل نیکی که به ثواب آن محتاج می‌باشید و دیگری بر ترک عمل بدی که طاقت عقاب آن را ندارید.

﴿۸۸﴾ در دو حالت صبر کنید، یکی تحمل بر سختی‌های عمل نیکی که به ثواب آن محتاج می‌باشید و دیگری بر ترک عمل بدی که طاقت عقاب آن را ندارید.

۱۲-۱-۱-۲-۱- زهد

﴿۸۹﴾ شکیباترین شما در بلا، کسی است که در دنیا زاهدترین باشد.

﴿۹۰﴾ زاهد در دنیا، کسی است که تمایل به حرام مانع از صبر او نشود و پرداختن به حلال دنیا، او را از شکرگزاری خالق، به خود مشغول نکند.

﴿۹۱﴾ پارسایی در دنیا، حرام دانستن حلال و تلف کردن مال نیست، بلکه پارسایی، خشنود بودن از قضای الهی و شکیبایی بر مشکلات و ناامیدی از مردم است.

﴿۹۲﴾ افراد زاهد را در دنیا با این نشانه‌ها بشناسید: آن‌ها کسانی هستند که وقتی موعظه می‌شوند پند می‌گیرند و هنگامی که از عذاب خدا ترسانده شوند می‌ترسند. از آنچه سبب عذاب می‌گردد دوری می‌کنند و می‌آموزند که به آن عمل می‌کنند؛ اگر آسانی و گشایشی به آن‌ها برسد شکر می‌کنند و اگر سختی به آن‌ها برسد صبر می‌کنند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ الزَّهَادَةُ قَصْرُ الْأَمَلِ وَالشُّكْرُ عِنْدَ النِّعَمِ وَالْوَرَعُ عِنْدَ الْمَحَارِمِ فَإِنْ عُرِفَ ذَلِكَ عَنْكُمْ فَلَا يَغْلِبُ الْحَرَامُ صَبْرَكُمْ وَلَا تَنْسَوُا عِنْدَ النِّعَمِ شُكْرَكُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٤٦

﴿٩٤﴾ الباقر عليه السلام: فَالصَّبْرُ مِنْ ذَلِكَ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى الشَّوْقِ وَالْإِشْفَاقِ وَالزُّهْدِ وَالتَّرَقُّبِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٠

﴿٩٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَالصَّبْرُ مِنْ ذَلِكَ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ الشَّوْقُ وَالْإِشْفَاقُ وَالزَّهَادَةُ وَالتَّرَقُّبُ؛ نهج البلاغة ص: ٤٧٣

﴿٩٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى الشَّوْقِ وَالْإِشْفَاقِ وَالزُّهْدِ وَالتَّرَقُّبِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٨٩

١٣-١-٢-١- السَّجْنُ

﴿٩٧﴾ الصادق عليه السلام: فَإِنَّ الرَّاحَةَ فِي هَوَانِ الدُّنْيَا وَالْفَرَاغَ مِنَ التَّمَتُّعِ بِهَا وَفِي إِزَالَةِ النَّجَاسَةِ مِنَ الْحَرَامِ وَالشُّبْهَةِ فَيُعْلَقُ عَنْ نَفْسِهِ بَابَ الْكِبَرِ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِ إِيَّاهَا وَيَفِرُّ مِنَ الذُّنُوبِ وَيَفْتَحُ بَابَ التَّوَّاضِعِ وَالنَّدَمِ وَالْحَيَاءِ وَيَجْتَهِدُ فِي آدَاءِ أَوْامِرِهِ وَاجْتِنَابِ نَوَاهِيهِ طَلَبًا لِحُسْنِ الْمَأَبِ وَطِيبِ الزُّلْفَى وَيَسْجُنُ نَفْسَهُ فِي سِجْنِ الْخَوْفِ وَالصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١ ص: ٢٦٦

١٤-١-٢-١- الصَّرْفُ

﴿٩٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَأَمَّا الصَّابِرُ فَيَتِمَّنَاهَا بِقَلْبِهِ فَإِنْ أَدْرَكَ مِنْهَا شَيْئًا صَرَفَ عَنْهَا نَفْسَهُ لِمَا يَعْلَمُ مِنْ سُوءِ عَاقِبَتِهَا؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١١٩

١٥-١-٢-١- الصَّمْتُ وَالسُّكُوتُ

﴿٩٩﴾ الصادق عليه السلام: السَّلَامَةُ قَدْ عَزَلَتْ مِنَ الْخُلُقِ فِي كُلِّ عَصْرٍ خَاصَّةً فِي هَذَا الزَّمَانِ وَسَبِيلُ وَجُودِهَا فِي احْتِمَالِ جَفَاءِ الْخَلَائِقِ وَأَذْيَتِهِمْ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الرِّزَايَا وَخِفَّةِ الْمُؤْنِ وَالْفِرَارُ مِنَ الْأَشْيَاءِ الَّتِي تَلَزِمُكَ رِعَايَتُهَا وَالْقَنَاعَةُ بِالْأَقَلِّ مِنَ الْمَيْسُورِ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ فَالْعَزْلَةُ فَإِنْ لَمْ تَقْدِرْ فَالصَّمْتُ فَلَيْسَ كَالْعَزْلَةِ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَالْكَلَامُ بِمَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ وَلَيْسَ كَالصَّمْتِ فَإِنْ لَمْ تَجِدِ السَّبِيلَ إِلَيْهِ فَالْإِنْقِلَابُ فِي الْأَسْفَارِ مِنْ بَلَدٍ إِلَى بَلَدٍ وَطَرَحُ النَّفْسِ فِي بَرَارِي التَّلَفِ بِسِرِّ صَافٍ وَقَلْبٍ خَاشِعٍ وَبَدَنٍ صَابِرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٩٠

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۹۳﴾ ای مردم، زهد، کوتاه‌کردن آمال و آرزوهاست و سپاسگزاری در هنگام نعمت و پرهیزگاری در مقابل محرمات است. اگر این‌ها شناخته شوند، در هنگام روبروشدن با حرام صبر خود را از دست نخواهید داد و هرگاه به نعمتی رسیدید، سپاسگزاری را فراموش نخواهید کرد.

﴿۹۴﴾ صبر چهار شاخه دارد: شوق، مواظبت همراه با ترس و نگرانی، زهد و مراقبت و چشم‌به‌راهی.

﴿۹۵﴾ صبر چهار شعبه دارد: شوق، هراس، زهد و انتظار و مراقبت در امور و اعمال.

﴿۹۶﴾ صبر چهار شعبه دارد: شوق و ترس و زهد و مراقبت یا انتظار.

۱۳-۱-۱-۲-۱- زندان

﴿۹۷﴾ راحتی، در خوارشمردن دنیا و کنارزدن بهره‌مندی از آن است و نیز در دورکردن نجاسات حرام و موارد شبهه‌ناک. پس بعد از شناخت دنیا، باید دروازه‌ی خودبتریبینی را به روی خود بسته و از گناهان فرار کند و در فروتنی و پشیمانی و توبه و شرم را به روی خود باز کرده، درانجام اطاعت دستورات پروردگار و در پرهیز از نواهی او، نهایت کوشش را به کار برد و از این کوشش، فقط عاقبت‌به‌خیری و قرب به خدا را بطلبد و نفس خود را در زندان ترس از خدا و خویشنداری محبوس کند.

۱۴-۱-۱-۲-۱- چشم‌پوشی

﴿۹۸﴾ اما صابر آن کس است که در دل آرزوی دنیا کند و چون بدان رسد به خاطر سرانجام بد آن و زشتی منظر آن به نفس خود لگام زند که از آن برنگیرد.

۱۵-۱-۱-۲-۱- خاموشی و سکوت

﴿۹۹﴾ سلامتی در همه‌ی زمان‌ها مخصوصاً در این زمان، در دوری از مردم است و راه دستیابی به قلب سلیم و سلامت دردین عبارت است از: تحمل آزار و اذیت مردم و شکیبایی در بلا و مصیبت، مخارج اندک و پرهیزکردن از اموری که در میان مردم عادت و رسم شده است و قناعت‌کردن به حداقل. پس اگر این مراتب میسر نشود، باید عزلت اختیار کرد و اختلاط با مردم آمد و شد با ایشان را ترک نمود (به حداقل ضرورت رساند). اگر قدرت بر عزلت و گوشه‌گیری نیز نباشد، باید سکوت اختیار کرد و کم‌گویی را شعار ساخت، هرچند سکوت به عزلت نمی‌رسد و اگر قدرت بر سکوت نیز نداشته باشی، پس فقط به‌قدر ضرورت سخن بگو، به آنچه فایده داشته و به زیانت نباشد، هرچند این مرتبه به خاموشی نمی‌رسد و اگر به این هم راه نیابی، پس به‌ناچار، باید اختیار سفر کنی و با نیتی خالص و دلی خاشع و بدنی صابر و شکیبا، از روستایی به روستای دیگر و از شهری به شهری، در حرکت باشی و نفس خود را در بادیه‌ها به‌زحمت و تکلف و سختی بیندازی.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٠٠﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوا يَتَعَلَّمُونَ الصَّمْتَ وَأَنْتُمْ تَتَعَلَّمُونَ الْكَلَامَ كَانَ أَحَدُهُمْ إِذَا أَرَادَ التَّعَبُّدَ يَتَعَلَّمُ الصَّمْتَ قَبْلَ ذَلِكَ بَعَثَ سِنِينَ فَإِنْ كَانَ يُحْسِنُهُ وَيَصْبِرُ عَلَيْهِ تَعَبَّدَ وَإِلَّا قَالَ مَا أَنَا لِمَا أَرُومُ بِأَهْلٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٧

﴿١٠١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: حَمَلْتُ نَفْسِي عَلَى الصَّبْرِ عِنْدَ وَقَاتِهِ بِلُزُومِ الصَّمْتِ وَالِاشْتِغَالِ بِمَا أَمَرَنِي بِهِ مِنْ تَجْهِيزِهِ وَتَغْسِيلِهِ وَتَحْنِيطِهِ وَتَكْفِينِهِ وَالصَّلَاةِ عَلَيْهِ وَوَضْعِهِ فِي حُفْرَتِهِ وَجَمْعِ كِتَابِ اللَّهِ وَعَهْدِهِ إِلَى خَلْقِهِ لَا يَشْغَلُنِي عَنْ ذَلِكَ بَادِرُ دُمْعَةٍ وَلَا هَائِجُ زَفْرَةٍ وَلَا لَادِعُ حُرْقَةٍ وَلَا جَزِيلُ مُصِيبَةٍ حَتَّى آدَيْتُ فِي ذَلِكَ الْحَقَّ الْوَاجِبَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلِرَسُولِهِ ﷺ عَلَى وَبَلَّغْتُ مِنْهُ الَّذِي أَمَرَنِي بِهِ وَاحْتَمَلْتُهُ صَابِرًا مُحْتَسِبًا ثُمَّ أَلْتَفَتَ عَلَيْهِ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَلَيْسَ كَذَلِكَ قَالُوا بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥١١

١-١٥-١-٢-١- ذكر الصمت والصبر معاً

﴿١٠٢﴾ الصادق عليه السلام: أَلْزَمُوا الصَّمْتَ وَالسُّكُوتَ وَالْحِلْمَ وَالصَّبْرَ؛ وسائل الشيعة ج: ١٠

ص: ١٦٦

﴿١٠٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَا حِلْمَ كَالصَّبْرِ وَالصَّمْتَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٠

﴿١٠٤﴾ الرضا عليه السلام: اتَّقُوا اللَّهَ وَعَلَيْكُمْ بِالصَّمْتِ وَالصَّبْرِ وَالْحِلْمِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١

ص: ٢٨٨

﴿١٠٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الصَّبْرُ وَالصَّمْتُ وَانْتَظَارُ الْفَرَجِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨

ص: ٩٦

﴿١٠٦﴾ السجاد عليه السلام: سُئِلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ أَفْضَلِ الْأَعْمَالِ فَقَالَ هُوَ أَنْ يَقْنَعَ بِالْقُوَّةِ وَ يَلْزَمَ السُّكُوتَ وَيَصْبِرَ عَلَى الْأَذْيَةِ وَيَنْدَمَ عَلَى الْخَطِيئَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٢٣٢

١-١٦-١-٢-١- الصوم

﴿١٠٧﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ الصَّوْمُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٠ ص: ٤٠٧

﴿١٠٨﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ هُوَ الصَّوْمُ؛ تفسير العياشي ج: ١ ص: ٦٨

﴿١٠٩﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ قَالَ يَعْنِي بِالصَّبْرِ

الصَّوْمُ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٢ ص: ٧٦

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۰۰﴾ کسانی که قبل از شما بودند سکوت را می‌آموختند ولی شما حرف‌زدن را می‌آموزید. هریک می‌خواست به عبادت رو آورد، ده سال سکوت فرامی‌گرفت و به کار می‌بست. اگر می‌توانست از عهده‌ی این کار برآید و پایداری کند، به عبادت رو می‌آورد در غیر این صورت عابد نمی‌شد و می‌گفت: من خود را شایسته نمی‌دانم.

﴿۱۰۱﴾ به‌هنگام مرگ حضرتش، با سکوت، صبر و شکیبایی را بر خود تحمیل کردم. و به انجام دستورات پیامبر در آماده‌کردن جنازه‌ی آن حضرت و غسل‌دادن و حنوط‌کردن و کفن‌نمودن و نماز بر او پرداختم و او را به خاک سپردم. و به جمع قرآن و پیمان او در میان خلق پرداختم. اشک فراوان و ناله‌های جانسوز و سوزش دل و بزرگی مصیبت، مرا از انجام این وظیفه باز نداشت تا حق واجب خدای عزیز و جلیل و پیامبرش را ادا کردم و آنچه به من فرمان داده بودند، به پایان رساندم. و با شکیبایی و به حساب‌خداگذاردن، آن را متحمل شدم. سپس رو به اصحاب خود فرمود: این طور نیست؟ پاسخ دادند: آری یا امیرالمؤمنین.

۱-۱۵-۱-۱-۲-۱- ذکر سکوت و صبر با یکدیگر

﴿۱۰۲﴾ با سکوت و بردباری و صبر همراه شوید.

﴿۱۰۳﴾ هیچ بردباری و حلمی مانند شکیبایی و سکوت نیست.

﴿۱۰۴﴾ پرهیزگار باشید و بر شما باد به رعایت سکوت و شکیبایی در رفتار و بردباری در عمل.

﴿۱۰۵﴾ بهترین عبادت‌ها: شکیبایی و خموشی و انتظار فرج است.

﴿۱۰۶﴾ از علی بن حسین علیه السلام درباره‌ی بهترین کارها سؤال شد، فرمود: به روزی‌اش قانع، همواره در سکوت، در برابر اذیت و آزار شکیبا و از اشتباه و گناهش پشیمان باشد.

۱-۱۶-۱-۱-۲-۱- روزه

﴿۱۰۷﴾ صبر، روزه است.

﴿۱۰۸﴾ صبر، همان روزه است.

﴿۱۰۹﴾ درباره‌ی آیه‌ی "از صبر و نماز یاری جوید" فرمود: منظور از صبر، روزه است.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١١٠﴾ الكاظم عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى *وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ* قَالَ الصَّبْرُ الصَّوْمُ إِذَا نَزَلَتْ بِالرَّجُلِ الشَّدَّةُ أَوْ النَّازِلَةُ فَلْيَصُمْ قَالَ عليه السلام اللَّهُ يَقُولُ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّبْرُ الصَّوْمُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٣ ص: ٢٥٤

﴿١١١﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ *وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ* قَالَ الصَّبْرُ الصِّيَامُ وَقَالَ إِذَا نَزَلَتْ بِالرَّجُلِ النَّازِلَةُ وَالشَّدِيدَةُ فَلْيَصُمْ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ *وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ*، يَعْنِي الصِّيَامُ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٦٣

﴿١١٢﴾ الرسول ﷺ: عِبَادِي اصْبِرُوا وَأَبْشِرُوا فَتَوَشَّكُوا أَنْ تَنْقَلِبُوا إِلَى رَحْمَتِي وَكَرَامَتِي قَالَ وَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَقْدًا عِنْدَ كُلِّ فِطْرِ رَجَالٌ وَ نِسَاءٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٢٢٦

١-١٦-١-٢-١- شهر الصبر، شهر الصيام

﴿١١٣﴾ الرسول ﷺ: أَ تَدْرِي مَا إِدَامَةُ الصِّيَامِ قُلْتُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ مَنْ صَامَ شَهْرَ الصَّبْرِ شَهْرَ رَمَضَانَ وَ لَمْ يُفْطِرْ مِنْهُ يَوْمًا؛ بحار الأنوار ج: ١٨ ص: ٣٢٢

﴿١١٤﴾ الرسول ﷺ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَذْهَبَ كَثِيرٌ مِنْ وَحَرِ صَدْرِهِ فَلْيَصُمْ شَهْرَ الصَّبْرِ وَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ١٠٨

﴿١١٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: صِيَامُ شَهْرِ الصَّبْرِ وَ صِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي كُلِّ شَهْرٍ يُذْهِبُ بَلَابِلَ الصَّدْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٣ ص: ٣٤١

﴿١١٦﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُسَمِّي شَعْبَانَ شَهْرَ الصَّبْرِ وَ كَانَ يَصْبِرُ عَلَيْهِ فَيَصُومُهُ ثُمَّ يَصُومُ شَهْرَ رَمَضَانَ وَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمَا بِيَوْمٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٥٤١

﴿١١٧﴾ الرسول ﷺ: أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ قَدْ أَظْلَكَكُمْ شَهْرٌ فِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ وَ هُوَ شَهْرُ رَمَضَانَ فَرَضَ اللَّهُ صِيَامَهُ وَ جَعَلَ قِيَامَ لَيْلَةٍ فِيهِ بِتَطَوُّعِ صَلَاةٍ كَتَطَوُّعِ صَلَاةِ سَبْعِينَ لَيْلَةً فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الشُّهُورِ وَ جَعَلَ لِمَنْ تَطَوَّعَ فِيهِ بِخَصْلَةٍ مِنْ خِصَالِ الْخَيْرِ وَ الْبِرِّ كَأَجْرٍ مَنْ أَدَّى فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ مَنْ أَدَّى فِيهِ فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى سَبْعِينَ فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الشُّهُورِ وَ هُوَ شَهْرُ الصَّبْرِ وَ إِنَّ الصَّبْرَ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٦٦

١-١٦-٢-١- الصوم نصف الصبر

﴿١١٨﴾ الرسول ﷺ: الْوُضُوءُ نِصْفُ الْإِيمَانِ وَ الصَّوْمُ نِصْفُ الصَّبْرِ؛ الجعفریات ص: ١٦٩

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۱۰﴾ درباره‌ی آیه‌ی "از صبر و نماز یاری جوئید" فرمود: صبر همان روزه است. هرگاه به کسی سختی و پیشامدی وارد شود، روزه بگیرد، امام گفت: خداوند می‌فرماید: از صبر و نماز یاری جوئید.

﴿۱۱۱﴾ درباره‌ی آیه‌ی "از صبر و یاری جوئید" فرمود: صبر، همان روزه است. هرگاه برای کسی سختی و حادثه‌ای رخ دهد، باید روزه بگیرد. زیرا خداوند می‌فرماید: از صبر کمک بخواهید، یعنی: روزه.

﴿۱۱۲﴾ ای بندگان من، شکبیا باشید. شما را بشارت می‌دهم که به‌سوی رحمت و کرامت من برو خواهید گشت. فرمود: و هنگام هر افطار، مردان و زنانی به فرمان خدا، از آتش آزاد می‌شوند.

۱-۱۶-۱-۱-۲-۱- ماه صبر، ماه روزه

﴿۱۱۳﴾ آیا می‌دانی دوام و استمرار روزه چیست؟ عرض کردم: خدا و رسولش داناترند. فرمود: هرکس ماه صبر، یعنی ماه رمضان را روزه بگیرد و حتی یک روز از آن را بدون روزه سپری نکند؛ مانند این است که دائماً روزه بوده است.

﴿۱۱۴﴾ هرکس مایل است که سوزش و کینه از دلش بیرون رود، باید ماه صبر (رمضان) و سه روز از هر ماه را روزه بگیرد.

﴿۱۱۵﴾ روزه‌ی ماه رمضان و روزه‌ی سه روز در هر ماه، وسوسه و اندوه را از سینه می‌برد.

﴿۱۱۶﴾ شعبان را، ماه صبر نامید و آن را روزه می‌گرفت و بعد از آن رمضان را روزه می‌گرفت و بین این دو، یک روز فاصله می‌انداخت.

﴿۱۱۷﴾ ای مردم، ماهی بر شما سایه افکنده است دارای شبی است بهتر از هزار ماه و آن ماه رمضان است. خدا روزه‌اش را واجب کرده و شب‌زنده‌داری یک‌شب آن به نماز مستحبی را، برابر هفتاد شب نماز مستحبی، در ماه‌های دیگر قرار داده است. هرکه در آن ماه به عمل خیر مستحبی بپردازد، مانند کسی است که عمل واجبی را در ماه‌های دیگر انجام دهد. و هرکه عمل واجبی را در این ماه انجام دهد، مانند کسی است که هفتاد فریضه در ماه‌های دیگر انجام داده باشد. آن ماه، ماه شکبیایی است و مزد شکبیایی، بهشت است.

۲-۱۶-۱-۱-۲- روزه نیمی از صبر است

﴿۱۱۸﴾ وضو، نیمی از ایمان است و روزه، نیمی از صبر.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

٣-١٦-١-٢-١- ذكر الصوم والصبر معاً

﴿١١٩﴾ السجاد عليه السلام: إِنْ سَأَلْنَا مُؤْمِنًا صَوَامًا مُسْتَحَقًّا لَهُ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً وَكَانَ مُجْتَازًا غَرِيبًا اعْتَرَى عَلَى بَابٍ يَعْقُوبَ عَشِيَّةَ جُمُعَةٍ عِنْدَ أَنْ يُفْطِرَ يَهْتِفُ عَلَى بَابِهِ أَطْعِمُوا السَّائِلَ الْمُجْتَازَ الْغَرِيبَ الْجَائِعَ مِنْ فَضْلِ طَعَامِكُمْ يَهْتِفُ بِذَلِكَ عَلَى بَابِهِ مِرَارًا وَهُمْ يَسْمَعُونَهُ قَدْ جَهِلُوا حَقَّهُ وَ لَمْ يُصَدِّقُوا قَوْلَهُ فَلَمَّا نَيسَ أَنْ يُطْعِمُوهُ وَ عَشِيَّةَ اللَّيْلِ اسْتَرْجَعَ وَ اسْتَعْبَرَ وَ شَكَا جُوعَهُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ بَاتَ طَاوِيًا وَ أَصْبَحَ صَائِمًا جَائِعًا صَابِرًا حَامِدًا لِلَّهِ تَعَالَى؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٢٧١

﴿١٢٠﴾ الرضا عليه السلام: إِنَّمَا أَمِرُوا بِالصَّوْمِ لِكَيْ يَعْرِفُوا أَلَمَ الْجُوعِ وَ الْعَطَشِ فَيَسْتَدِلُّوا عَلَى فَقْرِ الْآخِرَةِ وَ لِيَكُونَ الصَّائِمُ خَاشِعًا ذَلِيلًا مُسْتَكِينًا مَأْجُورًا مُحْتَسِبًا عَارِفًا صَابِرًا عَلَى مَا أَصَابَهُ مِنَ الْجُوعِ وَ الْعَطَشِ فَيَسْتَوْجِبَ الثَّوَابَ مَعَ مَا فِيهِ مِنَ الْإِمْسَاكِ عَنِ الشَّهَوَاتِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٠ ص: ٩

﴿١٢١﴾ الرضا عليه السلام: عَلَّةُ الصَّوْمِ لِعِرْفَانِ مَسِّ الْجُوعِ وَ الْعَطَشِ لِيَكُونَ ذَلِيلًا مُسْتَكِينًا مَأْجُورًا مُحْتَسِبًا صَابِرًا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٢ ص: ٧٣

٤-١٦-١-٢-١- مَنْ صَامَ صَبْرًا

﴿١٢٢﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَامَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ صَبْرًا وَ احْتِسَابًا أُعْطِيَ ثَوَابَ صِيَامِ عَشْرَةِ أَيَّامٍ غُرُّ زُهْرٍ لَا تَشَاكِلُ أَيَّامَ الدُّنْيَا؛ وسائل الشيعة ج: ١٠ ص: ٤١٢

﴿١٢٣﴾ الكاظم عليه السلام: وَ ارْزُقْنَا صِيَامَهُ وَ قِيَامَهُ وَ بُلُوغَ الْأَمَلِ فِي قِيَامِهِ وَ اسْتِكْمَالَ مَا يُرْضِيكَ عَنِّي صَبْرًا وَ احْتِسَابًا وَ إِيْمَانًا وَ يَقِينًا؛ المقتعة ص: ٣٣٢

١٧-١-٢-١- الْقَبْضُ عَلَى الْجَمْرَةِ

﴿١٢٤﴾ الرسول ﷺ: يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانُ الصَّابِرِ مِنْهُمْ عَلَى دِينِهِ كَالْقَابِضِ عَلَى الْجَمْرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤٥٤

١٨-١-٢-١- الْقَنَاعَةُ

﴿١٢٥﴾ وَ اصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَ الْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَ لَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدَ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ لَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَ اتَّبَعَ هَوَاهُ وَ كَانَ أَمْرُهُ فُرْطًا - الكهف ٢٨

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۳-۱۶-۱-۱-۲-۱ ذکر روزه و صبر با یکدیگر

﴿۱۱۹﴾ عصر جمعه‌ای گدایی مؤمن و روزه‌دار که هم سزاوار دریافت کمک بود و هم نزد خدا منزلتی داشت، زمان افطار، غریبانه از کنار خانه‌ی یعقوب گذشت، در خانه‌ی یعقوب را به صدا درآورد و گفت: گدایی غریب و گرسنه را از اضافه‌ی غذای خود روزی دهید؛ و چند بار این سخن را تکرار کرد و آن‌ها با اینکه کلام او را می‌شنیدند، اما حق او را نشناختند و سخن او را راست نپنداشتند، وقتی که ناامید شد و شب فرارسید، بازگشت و به درگاه خدا از گرسنگی شکایت کرد و شب را گرسنه خوابید و صبح هم گرسنه، اما شکم و شاکر برخواست.

﴿۱۲۰﴾ مردم به روزه امر شده‌اند که درد گرسنگی و تشنگی را درک کنند و با درک این درد، بر فقر و نیاز آخرت رهنمون شوند و اینکه بدین وسیله، روزه‌دار، خاشع و ذلیل و خاکسار و درضمن صاحب اجر، اهل معامله با خدا و خداشناس شده، بر آنچه از طرف گرسنگی و تشنگی به او می‌رسد شکیبایی می‌ورزد و در نتیجه، مستحق ثواب می‌شود. علاوه بر این، روزه، آدمی را از شهوات و امیال نفسانی، حفظ و نگهداری می‌کند.

﴿۱۲۱﴾ علت روزه‌گرفتن، لمس کردن و درک تشنگی و گرسنگی است، تا اینکه بدین وسیله، روزه‌دار، ذلیل و خاکسار و در ضمن، صاحب اجر و اهل معامله با خدا و شکم و اهل صبر شود.

۴-۱۶-۱-۱-۲-۱ کسی که صبورانه روزه می‌گیرد

﴿۱۲۲﴾ کسی که با قصد قربت، جمعه‌ها را روزه بگیرد و بر آن پایداری ورزد، خداوند به او ثواب ده روز روزه‌ی سفید نورانی می‌دهد که با روزه‌های دنیایی قابل مقایسه نیست.

﴿۱۲۳﴾ خدایا، روزه و نمازش، رسیدن به شب‌زنده‌داری مورد آرزو در آن و کامل کردن آنچه تو را از من راضی می‌کند، روزی‌مان کن. در حالی که همه را، صبورانه و تنها برای تو و با ایمان و یقین کامل انجام دهیم.

۷-۱۶-۱-۱-۲-۱ مانند نگاه‌داشتن آتش در دست

﴿۱۲۴﴾ بر مردم زمانی می‌آید که اگر کسی بر دین خود پایبند باشد، مانند کسی است که آتش در کف دست گرفته باشد.

۸-۱۶-۱-۱-۲-۱ قناعت

﴿۱۲۵﴾ نفس خویش را به همراه کسانی که پروردگار خود را صبح و عصر می‌خوانند و تنها رضای او را می‌طلبند، به شکیبایی دعوت کن؛ و هرگز به خاطر زیورهای دنیا، چشمان خود را از آن‌ها برمگیر؛ و از کسانی که قلبشان را از یاد خود غافل ساختیم اطاعت مکن؛ همان‌ها که از هوای نفس پیروی کردند و کارهایشان افراطی است.

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثِلَةُ)﴾

﴿١٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْفَقْرِ قِنَاعَةٌ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٩٤
﴿١٢٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اَلْزَمُوا اَنْفُسَهُمُ الصَّبْرَ وَ اَنْزَلُوا الدُّنْيَا مِنْ اَنْفُسِهِمْ كَالْمَيْتَةِ الَّتِي لَا يَحِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ يَشْبَعَ مِنْهَا إِلَّا فِي حَالِ الضَّرُورَةِ إِلَيْهَا وَ أَكَلُوا مِنْهَا بِقَدْرِ مَا أَبْقَى لَهُمُ النَّفْسَ وَ أَمْسَكَ الرُّوحَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٥٣

١٩-١-٢-١-الكتمان

﴿١٢٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بَوْرَقُ الْفَقْرِ وَ عُرُوقُ الصَّبْرِ وَ هَلِيلُجُ الْكُتْمَانِ وَ يَلِيلُجُ الرِّضَى؛
مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٧١

٢٠-١-٢-١-الكف

﴿١٢٩﴾ الرسول ﷺ: يَا أَخِي إِنَّكَ سَتَبْقَى بَعْدِي وَ سَتَلْقَى مِنْ فُرَيْشٍ شِدَّةٍ مِنْ تَظَاهُرِهِمْ عَلَيْكَ وَ ظُلْمِهِمْ لَكَ فَإِنْ وَجَدْتَ عَلَيْهِمْ أَغْوَانًا فَقَاتِلْ مِنْ خَالْفِكَ بَيْنَ وَاقْفِكَ وَ إِنْ لَمْ تَجِدْ أَغْوَانًا فَاصْبِرْ وَ كَفَّ يَدَكَ وَ لَا تَلْقَ بِهَا إِلَى التَّهْلُكَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٥٤

﴿١٣٠﴾ الرسول ﷺ: أَتَانِي جَبْرِئِيلُ أَنْفَاءً فَقَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، فَقُلْتُ أَجَلٌ، فَإِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، فِيمَ ذَاكَ يَا جَبْرِئِيلُ. قَالَ إِنَّ أَمَّتَكَ مَفْتِنَةٌ بَعْدَكَ بِقَلِيلٍ مِنَ الدَّهْرِ غَيْرَ كَثِيرٍ. فَقُلْتُ فِتْنَةٌ كُفْرٌ أَوْ فِتْنَةٌ ضَلَالَةٌ. قَالَ كُلُّ سَيِّكُونٍ. فَقُلْتُ وَ مِنْ أَيْنَ ذَلِكَ وَ أَنَا تَارِكٌ فِيهِمْ كِتَابَ اللَّهِ. قَالَ بِكِتَابِ اللَّهِ يُضِلُّونَ، وَ أَوَّلُ ذَلِكَ مِنْ قَبْلِ أَمْرَانِهِمْ وَ قُرَائِهِمْ، يَمْنَعُ الْأُمَرَاءُ الْحُقُوقَ فَيَسْأَلُ النَّاسُ حُقُوقَهُمْ فَلَا يُعْطُونَهَا فَيَفْتِنُونَهَا وَ يَقْتَتِلُوا، وَ يَتَّبِعُوا الْقُرَاءَ هَوَى الْأُمَرَاءِ فَيَمْدُونَهُمْ فِي الْغَى ثُمَّ لَا يَقْضِرُونَ. فَقُلْتُ يَا جَبْرِئِيلُ فِيمَ يَسْلَمُ مَنْ يَسْلَمُ مِنْهُمْ. قَالَ بِالْكَفِّ وَ الصَّبْرِ، إِنْ أُعْطُوا الَّذِي لَهُمْ أَخَذُوهُ وَ إِنْ مَنَعُوهُ تَرَكَوْهُ؛ بحار الأنوار ج: ٣١ ص: ١٤٦

٢١-١-٢-١-النَّجْدَةُ

﴿١٣١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَنِ الشَّهْوَةِ عَفَّةٌ وَ عَنِ الْغَضَبِ نَجْدَةٌ وَ عَنِ الْمَعْصِيَةِ وَرَعٌ؛
مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٣

﴿١٣٢﴾ الكاظم عليه السلام: سَأَلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام عَنِ النَّجْدَةِ فَقَالَ الْإِفْدَامُ عَلَى الْكَرِيهَةِ وَ الصَّبْرُ عِنْدَ النَّائِبَةِ وَ الذَّبُّ عَنِ الْإِخْوَانِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٣٥

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۲۶﴾ صبر بر فقر و نداری، قناعت است.

﴿۱۲۷﴾ اولیای خداوند، صبر و شکیبایی را بر خود لازم کردند، آن‌ها دنیا را نزد خود تا مرتبه‌ی لاشه‌ای که جایز نیست کسی خود را از آن سیر کند و استفاده از آن جز در مواقع ناچاری روا نیست، پایین آورده‌اند. و فقط به اندازه‌ی زنده‌ماندن و داشتن توان برای فعالیت، از آن بهره می‌گیرند. تا کارهای خود را به انجام رسانند.

۱۹-۱-۱-۲-۱- کتمان کردن

﴿۱۲۸﴾ بر توست که حداقل برگی از فقر و رگی از شکیبایی و گردی از رازداری و نمی و ذره‌ای از خشنودی را همواره با خود داشته باشی.

۲۰-۱-۱-۲-۱- خودداری کردن، صرف نظر کردن، دست کشیدن

﴿۱۲۹﴾ ای برادر، تو پس از من زنده می‌مانی و از قریب سختی‌ها می‌بینی. از پشتیبانی آنان از یکدیگر برای ستم کردن به تو رنج می‌بینی. اگر یآوری پیدا کردی، به همراه موافقان، با مخالفان پیکار کن. ولی اگر یاری پیدا نکردی، صبر کن و دست‌نگهدار و خودت را به هلاکت مینداز.

﴿۱۳۰﴾ جبرئیل اندکی قبل، نزد من آمد و گفت: **إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ**. من هم گفتم: آری، " **إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** " ای جبرئیل ولی برای چه این آیه را یادآوری می‌کنی؟ گفت: امتت به فاصله‌ی کمی پس از تو، دچار فتنه و شورش می‌شوند. گفتم این شورش سر از کفر درمی‌آورد یا گمراهی؟ گفت: هردو. گفتم: این فتنه از کجا ناشی می‌شود حال آن‌که من کتاب خدا را در میان آن‌ها می‌گذارم؟ فرمود: به‌وسیله‌ی کتاب خدا گمراه می‌شوند و آغاز این فتنه و شورش از طرف بزرگان و رهبران و قاریان آن‌ها خواهد بود؛ رهبران از پرداخت حق مردم امتناع و می‌ورزند و مردم حقوق خود را خواستار می‌شوند پس به ایشان حقی داده نمی‌شود؛ پس فتنه برمی‌انگیزند و می‌کشند و قاریان از خواسته‌های نفسانی حکمرانان پیروی می‌کنند و به‌دنبال فرمانروایان رفته و آنان را در گمراهی کمک می‌کنند و از آنان در گمراه کردن مردم کم نمی‌آورند. گفتم: ای جبرئیل، آن‌که از امتم سالم می‌ماند، به‌واسطه‌ی چه چیزی سالم می‌ماند؟ گفت: با خودداری و شکیبایی. اگر حقشان را بدهند، می‌گیرند و اگر از دادن حقشان امتناع شود، آن را وانهند و از آن بگذرند.

٢١-١-١-٢-١- شجاعت

﴿۱۳۱﴾ صبر از خواهش، عفت است؛ صبر از خشم، بلندی مرتبه؛ و صبر از گناه، ورع و پرهیزگاری.

﴿۱۳۲﴾ از امام حسین علیه السلام سؤال شد: شجاعت چیست؟ فرمود: اقدام بر کارهای بزرگ و صبر در برابر مشکلات و دفاع از برادران.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٣٣﴾ المجتبى عليه: قيلَ فَمَا النَّجْدَةُ قَالَ الذَّبُّ عَنِ الْجَارِ وَالصَّبْرُ فِي الْمَوَاطِنِ وَالْإِقْدَامُ عِنْدَ الْكَرْبَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٠٢

﴿١٣٤﴾ وَأَمَّا النَّجْدَةُ فَالذَّبُّ عَنِ الْمَحَارِمِ وَالصَّبْرُ فِي الْمَوَاطِنِ عِنْدَ الْمَكَارِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٨٨

١-٢-١-٢-٢٢- الورع

﴿١٣٥﴾ الباقر عليه السلام: أَفْضَلُ الصَّبْرِ مِنَ الصَّابِرِينَ الْوَرَعُ عَنِ الْمَحَارِمِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٦

﴿١٣٦﴾ الباقر عليه السلام: أَفْضَلُ الصَّبْرِ مِنَ الْوَرَعِ عَنِ الْمَحَارِمِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

﴿١٣٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الْإِيمَانُ وَالْإِخْلَاصُ وَالْيَقِينُ وَالْوَرَعُ الصَّبْرُ وَالرِّضَا بِمَا يَأْتِي بِهِ الْقَدَرُ؛ غرر الحكم ص: ٨٧

﴿١٣٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَنِ الشَّهْوَةِ عِفَّةٌ وَعَنِ الْغَضَبِ نَجْدَةٌ وَعَنِ الْمَعْصِيَةِ وَرَعٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٣

﴿١٣٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ الزَّهَادَةُ قَصْرُ الْأَمَلِ وَالشُّكْرُ عِنْدَ النِّعَمِ وَالْوَرَعُ عِنْدَ الْمَحَارِمِ فَإِنْ عُرِفَ ذَلِكَ عَنْكُمْ فَلَا يَغْلِبُ الْحَرَامُ صَبْرَكُمْ وَلَا تَنْسُوا عِنْدَ النِّعَمِ شُكْرَكُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٤٦

١-٢-١-٢-٢٢- المعرفة من خلال المفاهيم المتضادة للحبس

١-٢-١-٢-٢-١- تجاوز الحد

﴿١٤٠﴾ إِنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ اخْتَارَ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنْ قَوْمِهِ لِمِيقَاتِ رَبِّهِ فَلَمْ يَصْبِرُوا بَعْدَ سَمَاعِ كَلَامِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ حَتَّى تَجَاوَزُوا الْحَدَّ بِقَوْلِهِمْ لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمْ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ فَمَاتُوا؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٢٩١

١-٢-١-٢-٢- الجشع

﴿١٤١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَاسْأَلِ اللَّهَ الصَّبْرَ وَالتَّصَرُّعَ وَاسْتَعِذْ بِهِ مِنَ الْجَشَعِ وَالْجَزَعِ فَإِنَّ الصَّبْرَ مِنَ الدِّينِ وَالْكَرَمِ وَإِنَّ الْجَشَعَ لَا يُقَدِّمُ رِزْقًا وَالْجَزَعَ لَا يُؤَخِّرُ أَجَلًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤١٢

١-٢-١-٢-٢- الرغبة وراجع: الفناعة

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۳۳﴾ گفته شد: مردانگی چیست؟ فرمود: دفاع از پناهنده، مقاومت در میدان‌ها و اقدام در ناملایمات.

﴿۱۳۴﴾ مردانگی، دفاع کردن از محارم و مقاومت در میدان‌ها و ناملایمات است.

۱-۲-۱-۱-۲۲- پرهیزگاری

﴿۱۳۵﴾ بهترین صبر صبرکنندگان، پرهیز و دوری‌جستن از کارهای حرام است.

﴿۱۳۶﴾ از بین دو صبر، پرهیز از حرام‌ها، بهترین است.

﴿۱۳۷﴾ ایمان و اخلاص و یقین و پرهیزگاری، صبر است و خشنودی به آنچه قضا و قدر بیاورد.

﴿۱۳۸﴾ صبر از خواهش، عفت است؛ صبر از خشم، بلندی‌مرتبه؛ و صبر از گناه، ورع و پرهیزگاری.

﴿۱۳۹﴾ ای مردم، زهد، کوتاه‌کردن آمال و آرزوهاست و سپاسگزاری در هنگام نعمت و پرهیزگاری در مقابل محرمات است. اگر این‌ها شناخته شوند، در هنگام روبروشدن با حرام صبر خود را از دست نخواهید داد و هرگاه به نعمتی رسیدید، سپاسگزاری را فراموش نخواهید کرد.

۱-۲-۱-۲-۱-۲- شناخت از طریق مفاهیم متضاد با جلوگیری و ممانعت

۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱- گذشتن از حدود و حریم‌ها

﴿۱۴۰﴾ موسی علیه السلام هفتاد مرد از قوم خود را انتخاب کرد تا به میقات پروردگار ببرد، اما آن‌ها با شنیدن کلام الهی قانع نشدند و از حد تجاوز کردند و گفتند: "ما به تو ایمان نمی‌آوریم، تا وقتی که آشکارا خدا را ببینیم" پس صاعقه‌ای نازل شد و آن‌ها به واسطه‌ی ظلمشان هلاک شدند.

۱-۲-۱-۲-۱-۲-۲- حرص و طمع شدید

﴿۱۴۱﴾ پس، از خدا شکیبایی و یاری بخواه و از آزمندی و بی‌تابی به خداوند پناه ببر. که صبر از دین و کرم سرچشمه می‌گیرد و آزمندی، جذب روزی را پیش‌نمی‌آورد و بی‌تابی، اجل و مرگ را به تأخیر نمی‌اندازد.

۱-۲-۱-۲-۱-۲-۳- میل و ر.به: قناعت

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٤٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا النَّاسُ ثَلَاثَةٌ زَاهِدٌ وَرَاغِبٌ وَصَابِرٌ فَأَمَّا الزَّاهِدُ فَلَا يَفْرَحُ بِشَيْءٍ مِنَ الدُّنْيَا آتَاهُ وَلَا يَحْزَنُ عَلَى شَيْءٍ مِنْهَا فَاتَهُ وَأَمَّا الصَّابِرُ فَيَتِمَنَّاهَا بِقَلْبِهِ فَإِنْ أَدْرَكَ مِنْهَا شَيْئًا صَرَفَ عَنْهَا نَفْسَهُ لِمَا يَعْلَمُ مِنْ سُوءِ عَاقِبَتِهَا؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١١٩
١-٢-١-٢-٤- الشَّهْوَةُ

﴿١٤٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الشَّهَوَاتُ أَعْلَالُ قَاتِلَاتٍ وَأَفْضَلُ دَوَائِهَا افْتِنَاءُ الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٤٣

﴿١٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الشَّهَوَاتُ آفَاتُ قَاتِلَاتٍ وَخَيْرُ دَوَائِهَا افْتِنَاءُ الصَّبْرِ عَنْهَا؛ غرر الحكم ص: ٣٠٤

﴿١٤٥﴾ عيسى عليه السلام: إِنَّكُمْ لَا تُدْرِكُونَ مَا تَأْمَلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ وَلَا تَبْلُغُونَ مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦١

﴿١٤٦﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّكُمْ لَا تُصِيبُونَ مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَلَا تَنَالُونَ مَا تَأْمَلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٨٣

﴿١٤٧﴾ الكاظم عليه السلام: إِنَّكُمْ لَا تَنَالُونَ مَا تُحِبُّونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ وَلَا تَبْلُغُونَ مَا تَأْمَلُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ؛ أعلام الدين ص: ١٤٩

﴿١٤٨﴾ عيسى عليه السلام: إِنَّكُمْ لَنْ تَنَالُوا مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَبِصَّبْرِكُمْ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٤١

﴿١٤٩﴾ عيسى عليه السلام: إِنَّكُمْ لَنْ تَنَالُوا مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَلَنْ تَظْفَرُوا بِمَا تَأْمَلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛ تحف العقول ص: ٥٠٢

١-٢-١-٢-٥- غَلَبَةُ الْحَرَامِ

﴿١٥٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الزَّاهِدُ فِي الدُّنْيَا مَنْ لَمْ يَغْلِبِ الْحَرَامَ صَبْرَهُ وَلَمْ يَشْغَلِ الْحَلَالُ شُكْرَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٧

١-٢-١-٢-٦- الْهَلَعُ

﴿١٥١﴾ اللَّهُمَّ إِنَّ لَكَ يَوْمًا تَنْتَقِمُ فِيهِ لِلْمَظْلُومِ مِنَ الظَّالِمِ لَكِنْ هَلَعِي وَجَزَعِي لَا يُبْلِغَانِ بِي الصَّبْرَ عَلَى آثَاتِكَ وَحِلْمِكَ وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ فُلَانًا ظَلَمَنِي وَاعْتَدَى عَلَيَّ بِقُوَّتِهِ عَلَى ضَعْفِي

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۴۲﴾ ای مردم، بدانید که انسان‌ها سه گروهند: زاهد، دنیاطلب و صابر. اما زاهد اگر چیزی از دنیا به دست آورد شاد نمی‌شود و اگر چیزی از دستش رفت محزون نمی‌گردد. اما صابر به دل آرزوی دنیا را دارد، ولی اگر چیزی به دست آورد از آن کناره می‌گیرد چون می‌داند عاقبت بدی دارد.

۴-۲-۱-۲-۱- میل شدید

﴿۱۴۳﴾ خواهش‌ها امراض کشنده‌ای هستند و بهترین راه درمان آن‌ها به دست آوردن صبر است
﴿۱۴۴﴾ خواهش‌ها آفات کشنده‌ای هستند و بهترین راه درمان آن‌ها به دست آوردن صبر است
﴿۱۴۵﴾ جز با صبر و شکیبایی در برابر نامالایمات به آرزوهایتان نخواهید رسید و جز با ترک خوشی‌ها، به اهدافتان دست نخواهید یافت.
﴿۱۴۶﴾ به آنچه می‌خواهید، دست نخواهید یافت، مگر اینکه آنچه را که به آن علاقه دارید، ترک کنید. و به آرزوی خود دست نمی‌یابید مگر با صبر بر آنچه مورد علاقه‌مندی شما نیست و برایتان ناخوشایند است.

﴿۱۴۷﴾ جز با صبر و شکیبایی بر نامالایمات، به آنچه دوست می‌دارید، دست نخواهید یافت. و به آنچه آرزو دارید، نخواهید رسید، مگر اینکه آن چیزی را که به آن علاقه دارید ترک کنید.
﴿۱۴۸﴾ هرگز به آنچه می‌خواهید (از پادشاه‌های اخروی) دست نخواهید یافت جز با ترک کردن آنچه بدان میل دارید و با صبر نمودن بر آنچه برایتان ناخوشایند است.

﴿۱۴۹﴾ به راستی شما جز با ترک آنچه به آن میل و رغبت فراوان دارید، هرگز به خواسته‌هایتان دست نمی‌یابید؛ و جز در پرتو صبر بر آنچه برایتان ناخوشایند است، به آرزوهایتان نخواهید رسید.

۵-۲-۱-۲-۱- غالب شدن حرام

﴿۱۵۰﴾ زاهد در دنیا، کسی است که تمایل به حرام مانع از صبر او نشود و پرداختن به حلال دنیا، او را از شکرگزاری خالق، به خود مشغول نکند.

۶-۲-۱-۲-۱- بی‌تابی

﴿۱۵۱﴾ خدایا، می‌دانم که یک روز انتقام مظلوم را از ظالم خواهی گرفت. ولی بی‌تابی امانم را بریده است و نمی‌توانم پایه‌پای تائی و بردباری تو، شکیبانی‌ورزم و تو می‌دانی که فلان کس به

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

فَسَأَلَكَ يَا رَبَّ الْعِزَّةَ وَفَاصِمَ الْجَبَّارِينَ وَنَاصِرَ الْمَظْلُومِينَ أَنْ تُرِيَهُ قُدْرَتَكَ أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ يَا رَبَّ الْعِزَّةَ السَّاعَةَ السَّاعَةَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٦ ص: ٣٢٣

﴿١٥٢﴾ الكاظم (عليه السلام): وَإِنِّي لَأَعْلَمُ يَا سَيِّدِي أَنَّ لَكَ يَوْمًا تَنْتَقِمُ فِيهِ مِنَ الظَّالِمِ لِلْمَظْلُومِ وَآتِيَقِنُ أَنَّ لَكَ وَقْتًا تَأْخُذُ فِيهِ مِنَ الْغَاصِبِ لِلْمَغْضُوبِ لِأَنَّهُ لَا يَسْبِقُكَ مُعَانِدٌ وَلَا يَخْرُجُ مِنْ قَبْضَتِكَ مُنَابِذٌ وَلَا تَخَافُ قُوَّةَ فَائِتٍ وَلَكِنَّ جَزَعِي وَهَلَعِي لَا يَبْلُغَانِ الصَّبْرَ عَلَى أَنَاتِكَ وَانْتِظَارَ حِلْمِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢٢١

﴿١٥٣﴾ الباقر (عليه السلام): وَاصْرِفْ عَنِّي الْهَلَعَ وَالْجَزَعَ وَارْزُقْنِي الصَّبْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٣ ص: ٢٦٢
﴿١٥٤﴾ الرسول (عليه السلام): يُكْتَبُ أَنْبِيُ الْمَرِيضِ حَسَنَاتٍ مَا صَبَرَ فَإِنْ جَزَعَ كُتِبَ هَلُوعًا لَا أَجْرَ لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٥٢

﴿١٥٥﴾ الرسول (عليه السلام): يُكْتَبُ أَنْبِيُ الْمَرِيضِ فَإِنْ كَانَ صَابِرًا كُتِبَ حَسَنَاتٍ وَإِنْ كَانَ جَزَعًا كُتِبَ هَلُوعًا لَا أَجْرَ لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦١

١-٢-٢- المَعَانِي الْقَرِيبَةُ مِنْ "التَّحَمُّلِ"

١-٢-٢-١- المَعَانِي وَ الْمُرَادِفَات الْمُبَاشِرَةُ

١-٢-٢-١-١- الإِحْتِمَالُ

﴿١٥٦﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ إِنَّمَا يَهَبُ الْمَنَازِلَ الشَّرِيفَةَ لِعِبَادِهِ [لِصَبْرِهِمْ]

بِإِحْتِمَالِ الْمَكَارِهِ؛ تفسير الإمام العسكري ص: ٢١٨

﴿١٥٧﴾ الرسول (عليه السلام): اللَّهُمَّ بِنَاجِيٍّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ إِنْ كَانَ مَا كَرِهْتُهُ مِنْ أَمْرِي هَذَا خَيْرًا لِي وَأَفْضَلَ فِي دِينِي فَصَبِّرْنِي عَلَيْهِ وَقَوِّنِي عَلَى إِحْتِمَالِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ١٤٩

﴿١٥٨﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): الْإِيمَانُ وَالْإِخْلَاصُ وَالْيَقِينُ وَالْوَرَعُ الصَّبْرُ وَالرِّضَا بِمَا يَأْتِي بِهِ

الْقَدَرُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿١٥٩﴾ الكاظم (عليه السلام): فَقَصَدَنِي بِمَكْرُوهِ عَجَزْتُ عَنِ الصَّبْرِ عَلَيْهِ وَتَعَمَّدَنِي بِشَرٍّ ضَعُفْتُ عَنْ

إِحْتِمَالِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢٢١

١-٢-٢-١-١- الصَّبْرُ حَالٌ لِلْإِحْتِمَالِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

من ستم کرده و چون قدرت دارد و من در ضعف هستم به حقوق من تعدی می‌کند. ای پروردگار عزیز و درهم‌شکننده‌ی قدرت جباران و یاور مظلومان، از تو می‌خواهم که هم‌اکنون قدرتت را به او بنمایانی.

﴿۱۵۲﴾ ای آقای من، می‌دانم که روزی انتقام مظلوم را از ظالم می‌گیری و یقین دارم که در زمان خود، انتقام مورد غضب واقع‌شده را از غضب‌کننده خواهی گرفت. زیرا هیچ دشمنی بر تو سبقت نمی‌گیرد. و هیچ مخالفی را از دست تو راه فراری نیست. و تو نگران از دست‌رفتن فرصت نیستی. ولی بی‌تابی و اضطرابم، نمی‌گذارد که صبر من، عجله‌نکردن و آرامش تو را همراهی کند و منتظر پایان بردباری تو باشم.

﴿۱۵۳﴾ خداوند از من دلهره و بی‌تابی را بگردان و صبر را روزی‌ام کن.

﴿۱۵۴﴾ اگر بیمار شکبیا باشد، در مقابل آه و ناله‌ی او، برایش حسنه ثبت می‌شود. ولی اگر بی‌تابی کند، کم‌صبری‌اش ثبت شده و پاداشی نخواهد داشت.

﴿۱۵۵﴾ اگر بیمار شکبیا باشد، در مقابل آه و ناله‌ی او، برایش حسنه ثبت می‌شود. ولی اگر بی‌تابی کند، کم‌صبری‌اش ثبت شده و پاداشی نخواهد داشت.

۲-۲-۱- معانی نزدیک به بردباری

۱-۲-۲-۱- معانی و مترادفات مستقیم

۱-۲-۲-۱-۱- تحمل

﴿۱۵۶﴾ پس بدانید که خداوند به بندگانی که ناملایمات و مشکلات را تحمل کنند، جایگاه‌های باشرافتی عطا می‌کند.

﴿۱۵۷﴾ خدایا، تو را به جاه و منزلت محمد و خاندانش ﷺ سوگند می‌دهم، اگر این مسأله‌ی ناخوشایند برایم خیر است، مرا نسبت بدان صبور گردان و بر تحملش قوت و قدرت عنایت فرما.

﴿۱۵۸﴾ صبر و شکیبایی، آن است که آدمی مصیبتی را که به او می‌رسد تحمل کند و آنچه او را به خشم می‌آورد فروخورد.

﴿۱۵۹﴾ مرا در امر ناخوشایندی گرفتار کرد که از تحمل آن عاجزم و مسائل شر و ناگواری را متوجه من کرد که از حمل آن ناتوانم.

۱-۲-۲-۱-۱-۱- تحمل صبورانه

﴿الْمَاهِيَّةُ﴾ (المعاني وَ الْمُرَادِفَاتُ، وَ الْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ) ﴿

﴿١٦٠﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): حَمَلْتُ نَفْسِي عَلَى الصَّبْرِ عِنْدَ وَقَاتِهِ بَلْزُومِ الصَّمْتِ وَالِاسْتِغَالِ بِمَا أَمَرَنِي بِهِ مِنْ تَجْهِيزِهِ وَتَغْسِيلِهِ وَتَخْنِيطِهِ وَتَكْفِينِهِ وَالصَّلَاةِ عَلَيْهِ وَوَضْعِهِ فِي حُفْرَتِهِ وَجَمْعِ كِتَابِ اللَّهِ وَعَهْدِهِ إِلَى خَلْقِهِ لَا يَشْغَلْنِي عَنْ ذَلِكَ بَادِرٌ دُمْعَةٍ وَلَا هَائِجٌ زُفْرَةٍ وَلَا لَادِعٌ حُرْقَةٍ وَلَا حَزِيلٌ مُصِيبَةٍ حَتَّى آدِيَتْ فِي ذَلِكَ الْحَقَّ الْوَاجِبَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلِرَسُولِهِ ﷺ عَلَى وَبَلَغَتْ مِنْهُ الَّذِي أَمَرَنِي بِهِ وَاحْتَمَلْتُهُ صَابِرًا مُخْتَسِبًا ثُمَّ انْفَتَحَ عَلَيْهِ ﷺ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَلَيْسَ كَذَلِكَ قَالُوا بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥١١

٢-١-١-٢-١- ذكرُ الإحتمالِ وَالصَّبْرَ مَعًا

(١٦١) ابن عباس رضي الله عنه: فَبَعَثَ اللَّهُ إِلْيَاسَ النَّبِيَّ يَدْعُوهُمْ إِلَى عِبَادَةِ اللَّهِ فَكَذَّبُوهُ وَطَرَدُوهُ وَأَهَانُوهُ وَأَخَافُوهُ وَصَبَرَ عَلَيْهِمْ وَأَحْتَمَلَ آذَاهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٩٣

(١٦٢) الصادق عليه السلام: رَاعِ أَوْقَاتَ فَرَائِضِ اللَّهِ وَسُنَنِ نَبِيِّهِ ﷺ وَمَا يَجِبُ عَلَيْكَ مِنَ الْأَدَبِ وَالْإِحْتِمَالِ وَالصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٠ ص: ١٧٢

﴿١٦٣﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ وَالْإِحْتِمَالِ فَمَنْ لَزِمَهُمَا هَانَتْ عَلَيْهِ الْمِحْنُ؛
غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿١٦٤﴾ الْعَسْكَرِيُّ عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ وَلَا أَمَةٍ دَارَى عِبَادَ اللَّهِ بِأَحْسَنِ الْمُدَارَاةِ وَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا فِي بَاطِلٍ وَلَمْ يَخْرُجْ بِهَا مِنْ حَقٍّ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ نَفْسَهُ تَسْبِيحًا وَزَكَّى أَعْمَالَهُ وَأَعْطَاهُ لَصِيرِهِ عَلَى كَيْتَمَانٍ سِرًّا وَاحْتِمَالِ الْغَيْظِ لِمَا يَحْتَمِلُهُ مِنْ أَعْدَائِنَا ثَوَابِ الْمُتَشَحُّطِ بِدَمِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ٣٦

﴿١٦٥﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا امْتَحَنَكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ بَعْدَ نَبِيِّنَا فَاحْتَمَلْتَهُ
وَصَبَرْتَ عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٨ ص: ١٧٢

﴿١٦٤﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَبَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا أُرْسِلَ بِهِ وَصَدَعَ بِمَا أُمِرَ وَأَدَّى مَا حُمِّلَ مِنْ أَثْقَالِ النُّبُوَّةِ وَصَبَرَ لِرَبِّهِ؛ الكافي ج: ١ ص: ٤٤٤

﴿١٦٧﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): حَتَّى إِذَا رَأَى اللَّهَ سُبْحَانَهُ جَدَّ الصَّبْرِ مِنْهُمْ عَلَى الْأَذَى فِي مَحَبَّتِهِ وَ الْأَحْتِمَالِ لِلْمَكْرُوهِ مِنْ خَوْفِهِ جَعَلَ لَهُمْ مِنْ مَضَائِقِ الْبَلَاءِ فَرَجًا فَأَبْدَلَهُمُ الْعِزَّ مَكَانَ الذُّلِّ وَالْأَمْنِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۶۰﴾ به‌هنگام مرگ حضرتش، با سکوت، صبر و شکیبایی را بر خود تحمیل کردم. و به انجام دستورات پیامبر در آماده کردن جنازه‌ی آن حضرت و غسل دادن و حنوط کردن و کفن نمودن و نماز بر او پرداختم و او را به خاک سپردم. و به جمع قرآن و پیمان او در میان خلق پرداختم. اشک فراوان و ناله‌های جانسوز و سوزش دل و بزرگی مصیبت، مرا از انجام این وظیفه باز نداشت تا حق واجب خدای عزیز و جلیل و پیامبرش را ادا کردم و آنچه به من فرمان داده بودند، به پایان رساندم. و با شکیبایی و به حساب خدا گذاردن، آن را متحمل شدم. سپس رو به اصحاب خود فرمود: این طور نیست؟ پاسخ دادند: آری یا امیرالمؤمنین.

۱-۱-۲-۱-۲-۱-۲ ذکر احتمال (تحمل) و صبر با یکدیگر

﴿۱۶۱﴾ سپس خداوند الیاس را به‌سوی آن‌ها فرستاد و او آن‌ها را به عبادت خدا فرا خواند، ولی آن‌ها او را تکذیب کرده طرد نمودند، به او اهانت کرده و او را ترسانند و الیاس شکیبایی ورزید و اذیت‌های آن‌ها را تحمل کرد.

﴿۱۶۲﴾ مراقبت کن تا واجبات الهی و آداب و سنن رسول اکرم ﷺ در اوقات مخصوص آن‌ها به‌جا آورده شود و نیز آنچه از ادب و تحمل و شکیبایی و شکر که بر تو واجب است، رعایت نمایی.

﴿۱۶۳﴾ با صبر و تحمل همراه باش، پس هر که با آن دو همراه شود، سختی‌ها بر او آسان می‌شود.

﴿۱۶۴﴾ هیچ مرد و زنی نباشد که با بندگان خدا بهترین مدارا را داشته و در باطل آن‌ها وارد نشده و از حق خارج نشود، جز آن که خدا نَفَس او را تسبیح و کردارش را پاکیزه کرده و به او در پوشاندن و مخفی کردن سرّ ما و تحمل خشم آنچه از دشمنان ما بشنود، صبر می‌دهد و ثواب کسی را دارد که در راه خداوند در خون خود بغلطد.

﴿۱۶۵﴾ ای امیرالمؤمنین، خداوند عزیز و جلیل پس از پیامبرمان هرگونه شما را امتحان کرد، آن را تحمل کردید و بر آن شکیبایی ورزیدید.

﴿۱۶۶﴾ رسول خدا ﷺ رسالتش را ابلاغ کرد و مأموریتش را آشکار ساخت و بارهای سنگین نبوت را که به گردن گرفته بود، به سرمنزل رسانید و به خاطر پروردگارش صبر کرد.

﴿۱۶۷﴾ آن‌گاه که خدای سبحان دید ایشان در راه محبت او نهایت شکیبایی را در مقابل آزار و رنج، از خود نشان دادند و از ترس او، همه‌ی آن ناملایمات را تحمل کردند. در آن هنگام خداوند برای آنان گریزگاهی از تنگناهای محنت و بلا فراهم آورد. پس آنان را از ذلت به عزت و از ترس

﴿الْمَاهِيَّةُ﴾ (المعاني وَ الْمُرَادِفَاتُ، وَ الْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ) ﴿

مَكَانَ الْخَوْفِ فَصَارُوا مُلُوكًا حُكَّامًا وَ أَيْمَةً أَعْلَامًا وَقَدْ بَلَغَتِ الْكِرَامَةُ مِنَ اللَّهِ لَهُمْ مَا لَمْ تَذْهَبِ
الْأَمْالُ إِلَيْهِ بِهِمْ؛ نهج البلاغة ص: ٢٩٥

﴿١٦٨﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): حَتَّى إِذَا رَأَى اللَّهُ سُبْحَانَهُ جَدَّ الصَّبْرِ مِنْهُمْ عَلَى الْأَدَى فِي مَحْتَتِهِ وَ
الِاخْتِمَالِ لِلْمَكْرُوهِ مِنْ خَوْفِهِ جَعَلَ لَهُمْ مِنْ مَضَائِقِ الْبَلَاءِ فَرَجًا فَأَبْدَلَهُمُ الْعِزَّ مَكَانَ الذُّلِّ وَالْأَمْنَ
مَكَانَ الْخَوْفِ فَصَارُوا مُلُوكًا حُكَّامًا وَ أَئِمَّةً أَعْلَامًا وَقَدْ بَلَغَتْ الْكِرَامَةُ مِنَ اللَّهِ لَهُمْ مَا لَمْ تَذْهَبِ
الْأَمَالُ إِلَيْهِ بِهِمْ: نهج البلاغة ص: ٢٩٥

﴿١٦٩﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): السَّلَامَةُ قَدْ غُزِلَتْ مِنَ الْخَلْقِ فِي كُلِّ عَصْرٍ خَاصَّةً فِي هَذَا الزَّمَانِ وَ سَبِيلُ
وُجُودِهَا فِي احْتِمَالِ جَفَاءِ الْخَلَائِقِ وَ أَذْيَتِهِمْ وَ الصَّبْرُ عِنْدَ الرِّزَايَا؛ مستدرك الوسائل ج: ١١
ص: ٣٩٠

٣-١-١-٢-١- الصَّبْرُ عَلَى الْأَذْيَةِ، الْإِحْتِمَالُ عَلَى السَّفَةِ

﴿١٧٠﴾ الرسول ﷺ: خَيْرُ أُمَّتِي مَنْ إِذَا سَفَهَ عَلَيْهِمْ احْتَمَلُوا وَإِذَا جُنِيَ عَلَيْهِمْ غَفَرُوا وَإِذَا أُوذُوا صَبَرُوا؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ١٢٣

٤-١-١-٢-١- الصَّبْرُ عَلَى الْعَذَابِ، الْإِحْتِمَالُ عَلَى الْعِقَابِ

﴿١٧١﴾ إِلَهِي وَ عِزَّتِكَ لَوْ كَانَ لِي صَبْرٌ عَلَى عَذَابِكَ أَوْ جَلْدٌ عَلَى اخْتِمَالِ عِقَابِكَ لَمَّا سَأَلْتُكَ الْعَفْوَ عَنِّي وَ لَصَبَرْتُ عَلَى انْتِقَامِكَ مِنِّي سَخَطًا عَلَى نَفْسِي كَيْفَ عَصَيْتُكَ وَ مَفْتًا لَهَا كَيْفَ أَقْبَلْتُ عَلَيْهَا وَ أَذْبَرْتُ مُعْرِضَةً عَنْكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢٠٣

٢-١-٢-٢-١- الإسترجاع

﴿١٧٢﴾ الرسول ﷺ: الضَّرْبُ عَلَى الْفَخِذِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ يُحِيطُ الْأَجْرَ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدَمَةِ الْأُولَى أَكْثَمُ وَعَظَمُ الْأَجْرُ عَلَى قَدْرِ الْمُصِيبَةِ وَمَنْ اسْتَرْجَعَ بَعْدَ الْمُصِيبَةِ جَدَّدَ اللَّهُ لَهُ أَجْرَهَا كَيَوْمَ أُصِيبَ بِهَا؛ مسكن الفؤاد ص: ٤٨

١-٢-١-٢-٢-١- ذِكْرُ الْإِسْتِرْجَاعِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿١٧٣﴾ الْكَافِرُ الْمُنِيفُ: لَا تَكُونُ مُصِيبَةً يَسْتَوْجِبُ صَاحِبُهَا أَجْرَهَا إِلَّا بِالصَّبْرِ وَالِاسْتِرْجَاعِ عِنْدَ الصَّدَمَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥، ص: ٣٢٦

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

به امنیت رساند. و آنان فرمانروایانی حکمروا و پیشوایانی بنام گشتند. و خدا چندان کرامت آنان را افزایش داد که در خیال خویش هم به ذهنشان خطور نمی‌کرد.

﴿۱۶۸﴾ آن‌گاه که خدای سبحان دید ایشان در راه محبت او نهایت شکیبایی را در مقابل آزار و رنج، از خود نشان دادند و از ترس او، همه‌ی آن ناملایمات را تحمل کردند. در آن هنگام خداوند برای آنان گریزگاهی از تنگناهای محنت و بلا فراهم آورد. پس آنان را از ذلت به عزت و از ترس به امنیت رساند. و آنان فرمانروایانی حکمروا و پیشوایانی بنام گشتند. و خدا چندان کرامت آنان را افزایش داد که در خیال خویش هم به ذهنشان خطور نمی‌کرد.

﴿۱۶۹﴾ سلامتی در همه‌ی زمان‌ها مخصوصاً در این زمان، در دوری از مردم است و راه دستیابی به قلب سلیم و سلامت در دین عبارت است از: تحمل آزار و اذیت مردم و شکیبایی در بلا و مصیبت.

۱-۲-۲-۱-۱-۳ صبر در برابر اذیت و تحمل در برابر نادانی است

﴿۱۷۰﴾ بهترین امت من کسی است که چون با وی رفتار جاهلانه کنند تحمل کند و چون جنایتی بر او صورت‌پذیرد، چشم پوشد و چون آزارش دهند صبر کند.

۱-۲-۲-۱-۱-۴ صبر در برابر عذاب است و تحمل در برابر عقاب

﴿۱۷۱﴾ خدایا به عزتت سوگند، اگر تحمل عذاب و عقوبتت را می‌داشتم، طلب عفو نمی‌کردم و بر انتقام گرفتنت صبر و تحمل می‌کردم، چرا که به خاطر نافرمانی‌هایی که کرده‌ام، بر خود بسیار خشمگینم و از اینکه چرا به تو پشت کرده و به نفس و خواهشهایش رو کردم، بسیار غضبناکم.

۱-۲-۲-۱-۲ (ذکر "انا لله و انا الیه راجعون")، پناه‌بردن به این ذکر در مصیبت

﴿۱۷۲﴾ بادرست‌زدن روی ران و زانو در هنگام مصیبت، اجر و پاداش از بین می‌رود. و صبر کردن هنگام مصیبت نخستین، بسیار عظیم است و عظمت اجر و پاداش به مقدار مصیبت است (یعنی هرچه مصیبت بزرگ‌تر باشد اجرش نیز بزرگ‌تر است)

۱-۲-۲-۱-۲-۱ ذکر استرجاع و صبر با یکدیگر

﴿۱۷۳﴾ مصیبت، موجب پاداش نمی‌شود مگر آن‌که صاحب مصیبت صبوری کند و ذکر "انا لله و انا الیه راجعون" را به‌هنگام حادثه زمزمه کند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٧٤﴾ الباقر عليه السلام: مَنْ صَبَرَ وَاسْتَرْجَعَ وَحَمِدَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ رَضِيَ بِمَا صَنَعَ اللَّهُ وَوَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ جَرَى عَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَهُوَ ذَمِيمٌ وَأَحْبَطَ اللَّهُ تَعَالَى أَجْرَهُ؛

الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٢

﴿١٧٥﴾ الصادق عليه السلام: هَذَا إِنْ أَخَذَ اللَّهُ مِنْهُ شَيْئًا فَصَبَرَ وَاسْتَرْجَعَ تَفْسِيرُ الْعِيَاشِيِّ ج: ١ ص: ٦٩
﴿١٧٦﴾ الجواد عليه السلام: إِذَا أَصَابَ الْعَبْدَ مُصِيبَةٌ فَصَبَرَ وَاسْتَرْجَعَ عِنْدَ الصَّدَمَةِ الْأُولَى غَفَرَ اللَّهُ لَهُ بِهَا مَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ ثُمَّ لَمْ يَذْكُرِ الْمُصِيبَةَ فِيمَا بَقِيَ مِنَ الدَّهْرِ إِلَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلَ مَا كَانَ يَوْمَ الصَّدَمَةِ الْأُولَى إِذَا اسْتَرْجَعَ حِينَ يَذْكُرُهَا وَحَمِدَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٠٨

١-٢-٢-١-٣- التَّحْمَلُ

﴿١٧٧﴾ فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهْدَيْنَاكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجْرُنا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحْصِرٍ - إبراهيم

٢١

﴿١٧٨﴾ كَتَبْتُ إِلَيْكَ يَا مَوْلَايَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْكَ مُسْتَغْنِيًا وَشَكْوَتْ مَا نَزَلَ بِي مُسْتَجِيرًا بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ بَكَ مِنْ أَمْرِ قَدْ دَهَمَنِي وَأَشْغَلَ قَلْبِي وَأَطَالَ فِكْرِي وَسَلَبَنِي بَعْضَ لُبِّي وَغَيَّرَ خَطَرَ النِّعْمَةِ لِلَّهِ عِنْدِي أَسْلَمَنِي عِنْدَ تَخِيلٍ وَرُودِهِ الْخَلِيلُ وَتَبَرَّأَ مِنِّي عِنْدَ تَرَائِي إِقْبَالِهِ لِي [إِلَى] الْحَمِيمِ وَعَجَزَتْ عَن دِفَاعِهِ حِيلَتِي وَخَانَنِي فِي تَحْمَلِهِ صَبْرِي وَقُوَّتِي؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٩

﴿١٧٩﴾ الرسول ﷺ: سَيَأْتِي قَوْمٌ مِنْ بَعْدِكُمُ الرَّجُلُ الْوَاحِدُ مِنْهُمْ لَهُ أَجْرُ خَمْسِينَ مِنْكُمْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ نَحْنُ كُنَّا مَعَكَ بَيْدَرٍ وَأُحْدٍ وَحُنَيْنٍ وَنَزَلَ فِينَا الْقُرْآنُ فَقَالَ إِنَّكُمْ لَوْ تَحَمَّلُوا [تَحْمَلُونَ] لَمَا حُمِّلُوا لَمْ تَصْبِرُوا صَبَرَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١٣٠

﴿١٨٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَهَبْنِي يَا إِلَهِي وَسَيِّدِي صَبَرْتُ عَلَى عَذَابِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَلَى فِرَاقِكَ وَهَبْنِي صَبَرْتُ عَلَى حَرِّ نَارِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَنِ النَّظَرِ إِلَى كَرَامَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٩٦

﴿١٨١﴾ الرسول ﷺ: فَلَمَّا رَأَاهُمْ أَصْحَابُ الشَّامِ قَالُوا رَبَّنَا نَرَى أَصْحَابَنَا قَدْ سَلِمُوا فَأَقْلَنَّا وَ مَرْنَا بِالْخُحُولِ قَالَ قَدْ أَقْلَنُكُمْ فَادْخُلُوهَا فَلَمَّا دَنَوْا وَأَصَابَهُمُ الْوَهَجُ رَجَعُوا فَقَالُوا يَا رَبَّنَا لَا صَبْرَ لَنَا

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۷۴﴾ هر کس شکیبایی ورزد و کلمه‌ی استرجاع (انا لله و انا الیه راجعون) را بر زبان جاری کرده و در هنگام مصیبت، خدا را شکر کند، به هر چه خداوند برای او مقدر کرده راضی شده و اجرش با خداوند خواهد بود. اما اگر شکیبایی نورزد به هر حال قضای خدا بر او جاری خواهد شد و او مورد مذمت قرار گرفته، اجرش نیز ضایع می‌شود.

﴿۱۷۵﴾ اگر نعمتی از او بازپس گرفته شود، شکیبایی می‌ورزد و استرجاع می‌کند. (انا لله و انا الیه راجعون می‌گوید).

﴿۱۷۶﴾ هرگاه بنده‌ی خدا دچار مصیبتی شود و بر آن صبر کند و در اولین مصیبت، کلمه‌ی استرجاع (انا لله و انا الیه راجعون) بگوید، خداوند گناهان گذشته‌اش را می‌آمرزد و تا زنده است چنانچه هرگاه به یاد آن مصیبت بیفتد، استرجاع گوید و حمد خدا کند، خداوند هردفعه پاداشی مانند آنچه در حین مصیبت به او داده بود عطا می‌کند.

۳-۱-۲-۱- تحمل

﴿۱۷۷﴾ در این هنگام، ضعفا (دنباله‌روان نادان) به مستکبران (و رهبران گمراه) می‌گویند: "ما پیروان شما بودیم! آیا (اکنون که به خاطر پیروی از شما گرفتار مجازات الهی شده‌ایم) شما حاضرید سهمی از عذاب الهی را بپذیرید و از ما بردارید؟" آن‌ها می‌گویند: "اگر خدا ما را هدایت کرده بود، ما نیز شما را هدایت می‌کردیم! (ولی کار از این‌ها گذشته است) چه بی‌تابی کنیم و چه شکیبایی، تفاوتی برای ما ندارد؛ راه گریزی برای ما نیست!"

﴿۱۷۸﴾ مولای من، درحالی که فریادرس می‌خواهم به‌سوی نامه‌ای نو شتم و از آنچه بر من نازل شده‌است از خدای عزیز و جلیل پناه‌خواسته، به او و سپس نزد تو شکایت می‌کنم؛ از کاری که مرا اندوهگین ساخته و قلب و فکرم را مشغول کرده و بخشی از خردم را ربوده و مسیر عبور نعمت‌ها را از من دور کرده‌است؛ از آنچه به‌هنگام تخیل ورودش، دوست، مرا وامی‌گذارد و یار و پشتیبان، به‌هنگام روکردنش از من بی‌زاری می‌جوید؛ از آنچه من در مقابلش برای دفاع از خود چاره‌ای نمی‌یابم؛ و در تحمل آن، صبر و توانم مرا همراهی نکرده و واگذارم می‌کنند.

﴿۱۷۹﴾ مردمی بعد از شما خواهند آمد که یک مرد آن‌ها ثواب پنجاه نفر از شما را دارند. اصحاب عرض کردند: ای پیامبر خدا، ما در جنگ بدر و احد و حنین در رکاب شما پیکار کرده‌ایم و قرآن در میان ما نازل شده است. حضرت فرمود: آن‌ها شرایطی را متحمل می‌شوند که شما نمی‌توانید مانند آن‌ها صبوری پیشه کنید.

﴿۱۸۰﴾ خدایا بر فرض که آن عذاب دردناک را تحمل کنم، ولی رنج و عذاب جانکاه فراق و هجران را چگونه تحمل کنم؟ و اگر بر فرض بر شدت گرمی و حرارت آتش قهرت نیروی صبر و تحمل داشته باشم، چگونه می‌توانم از لطف و کرامت تو چشم پوشیده و صرف نظر کنم؟

﴿۱۸۱﴾ هنگامی که گروه دست چپ آن‌ها را مشاهده کردند گفتند: خدایا، می‌بینیم که دوستانمان از آتش، سالم بیرون آمدند. از ما در گذر و بار دیگر اجازه بده وارد آتش شویم، خداوند فرمود: از مصیبت شما درگذشتم اینک وارد آتش شوید، آن‌ها چون به نزدیک آتش رسیدند از سرخی و

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

عَلَى الْإِخْتِرَاقِ فَعَصَوْا فَأَمَرَهُمْ بِالْدُخُولِ ثَلَاثًا كُلَّ ذَلِكَ يَعْصُونَ وَيَرْجِعُونَ وَأَمَرَ أُولَئِكَ ثَلَاثًا كُلَّ ذَلِكَ يُطِيعُونَ وَيَخْرُجُونَ فَقَالَ لَهُمْ كُونُوا طِينًا بِأَذْنِي فَخَلَقَ مِنْهُ آدَمَ؛ الْكَافِي ج: ٢ ص: ١١

﴿١٨٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَرْبَعُ كَلِمَاتٍ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ بِقَدْرِ حَاجَتِكَ إِلَيْهِ وَأَنْ تَعْصِيَهُ بِقَدْرِ صَبْرِكَ عَلَى النَّارِ وَأَنْ تَعْمَلَ لِدُنْيَاكَ بِقَدْرِ عُمْرِكَ فِيهَا وَأَنْ تَعْمَلَ لِآخِرَتِكَ بِقَدْرِ بَقَائِكَ فِيهَا؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٣٧

﴿١٨٣﴾ الصادق عليه السلام: ارْحَمْنِي مِمَّا لَا طَاقَةَ لِي بِهِ وَلَا صَبْرَ لِي عَلَيْهِ؛ الْكَافِي ج: ٢ ص: ٥٨٥

﴿١٨٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِصْبِرْ عَلَى عَمَلٍ لَا بُدَّ لَكَ مِنْ ثَوَابِهِ وَعَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكَ عَلَى عِقَابِهِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿١٨٥﴾ العسكري عليه السلام: إِنْ سَلَّمَ الْفَارِسِيُّ رَحْمَةَ اللَّهِ عَلَيْهِ مَرَّةً بَقِيَتْ مِنْ الْيَهُودِ فَسَأَلُوهُ أَنْ يَجْلِسَ إِلَيْهِمْ وَيُحَدِّثَهُمْ بِمَا سَمِعَ مِنْ مُحَمَّدٍ فِي يَوْمِهِ هَذَا فَجَلَسَ إِلَيْهِمْ لِحَرْصِهِ عَلَى إِسْلَامِهِمْ فَقَالَ سَمِعْتُ مُحَمَّدًا عليه السلام يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ يَا عِبَادِي أَوْ لَيْسَ مِنْ لِي إِلَيْكُمْ حَوَائِجُ كِبَارُ لَا تَجُودُونَ بِهَا إِلَّا أَنْ يَتَحَمَّلَ عَلَيْكُمْ بِأَحَبِّ الْخَلْقِ إِلَيْكُمْ تَقْضُونَهَا كَرَامَةً لَشَفِيعِهِمْ إِلَّا فَاعْلَمُوا أَنَّ أَكْرَمَ الْخَلْقِ عَلَى وَأَفْضَلُهُمْ لَدَى مُحَمَّدٍ وَآخُوهُ عَلَى وَمَنْ بَعْدَهُ مِنَ الْأَئِمَّةِ الَّذِينَ هُمْ الْوَسَائِلُ إِلَى إِلَّا فَلْيَدْعُنِي مِنْ هِمَّتِهِ حَاجَةً يُرِيدُ نَفْعَهَا أَوْ دَهْنَةً دَاهِيَةً يُرِيدُ كَشْفَ ضَرَرِهَا بِمُحَمَّدٍ وَآلِهِ الْأَفْضَلِينَ الطَّاهِرِينَ أَفْضَلُهَا لَهُ أَحْسَنُ مَا يَقْضِيهَا مِنْ [مَنْ] تَسْتَشْفِعُونَ إِلَيْهِ بِأَعَزِّ الْخَلْقِ عَلَيْهِ فَقَالُوا لِسَلَّمَانَ وَهُمْ يَسْخَرُونَ وَيَسْتَهْزِءُونَ بِهِ يَا بَا عَبْدِ اللَّهِ مَا بَالُكَ لَا تَقْتَرِحُ عَلَى اللَّهِ وَتَتَوَسَّلُ بِهِمْ أَنْ يَجْعَلَكَ أَغْنَى أَهْلِ الْمَدِينَةِ فَقَالَ سَلَّمَانُ قَدْ دَعَوْتُ اللَّهَ بِهِمْ وَسَأَلْتُهُ مَا هُوَ أَجَلٌ وَأَفْضَلُ وَأَنْفَعُ مِنْ مُلْكِ الدُّنْيَا بِأَسْرَها سَأَلْتُهُ بِهِمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ أَنْ يَهَبَ لِي لِسَانًا لَتَمْجِيدِهِ وَثَنَائِهِ ذَاكِرًا وَقَلْبًا لِلْإِنِّهِ شَاكِرًا وَعَلَى الدَّوَاهِي الدَّاهِيَةِ لِي صَابِرًا وَهُوَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَجَابَنِي إِلَى مُلْتَمَسِي مِنْ ذَلِكَ وَهُوَ أَفْضَلُ مِنْ مُلْكِ الدُّنْيَا بِحَذَائِيرِهَا وَمَا تَشْتَمِلُ عَلَيْهِ مِنْ خَيْرَاتِهَا مِائَةً أَلْفِ أَلْفٍ مَرَّةً قَالَ عليه السلام فَجَعَلُوا يَهْزِءُونَ بِهِ وَيَقُولُونَ يَا سَلَّمَانُ لَقَدْ ادَّعَيْتَ مَرْتَبَةً عَظِيمَةً شَرِيفَةً نَحْتِاجُ أَنْ نَمْتَحِنَ صِدْقَكَ عَنْ كَذِبِكَ فِيهَا وَهَذَا نَحْنُ أَوْلَا قَائِمُونَ إِلَيْكَ بِسَيَاطِنَا فَضَارِبُونَكَ بِهَا فَاسْأَلْ رَبَّكَ أَنْ يَكْفِ أَيْدِينَا عَنْكَ فَجَعَلَ سَلَّمَانُ يَقُولُ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي عَلَى الْبَلَاءِ صَابِرًا وَجَعَلُوا يَضْرِبُونَهُ بِسَيَاطِنِهِمْ حَتَّى أَغْيَوْا وَمَلُّوا وَجَعَلَ سَلَّمَانُ لَا يَزِيدُ عَلَى قَوْلِهِ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي عَلَى الْبَلَاءِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

حرارت آن خود را کنار کشیدند و برگشتند. گفتند: خدایا ما توانایی ورود در آتش و سوختن را نداریم و بار دیگر نافرمانی کردند و بار سوم هم به‌طرف آتش رفتند ولی باز مراجعت کردند، ولی گروه دست راست سه بار به درون آتش رفتند و سالم بیرون آمدند، در این هنگام پروردگار آن‌ها را به‌صورت گل درآورد و از آن آدم را آفرید.

﴿۱۸۲﴾ چهار کلمه است (یعنی فایده و سود علم در چهار جمله است)؛ اول آن که به اندازه‌ای که به خدا نیاز داری، خدا را بندگی و پرستش کنی؛ دوم اینکه به اندازه‌ای صبر و شکیبایی‌ات بر آتش او را نافرمانی کنی؛ سوم اینکه برای دنیای خود به اندازه‌ای که در دنیا خواهی ماند سعی و کوشش کنی؛ چهارم اینکه برای آخرت خود به اندازه‌ای که در آن باقی‌می‌مانی سعی و کوشش کنی و ذخیره بگیری.

﴿۱۸۳﴾ (خدایا) درباره‌ی آنچه طاقت آن را ندارم و آنچه آن را ندارم و شکیبایی بر آن نتوانم، به من رحم کن.

﴿۱۸۴﴾ بر عملی که پاداش آن را لازم داری و راه دیگری برای دریافت نتایج آن نداری، شکیبایی پیشه کن و پایدار باش. و از عملی که تحمل عاقبت دردناک و جریمه‌های آن را نداری خوشتن‌داری کن.

﴿۱۸۵﴾ سلمان فارسی که رحمت خداوند بر او باد، بر گروهی از یهودیان گذشت، از او خواستند که نزد آن‌ها بنشیند و آنچه امروز از محمد ﷺ شنیده برایشان نقل کند. او به خاطر علاقه‌ی وافرش بر اسلام آوردن ایشان، در بین آن‌ها نشست و گفت: از پیامبر شنیدم که می‌فرمود: خدای عزیز و جلیل می‌فرماید: آیا چنین نیست که وقتی کسی درخواست مهمی از شما دارد، فقط وقتی عزیزترین کسانتان را نزد شما شفیع قرار می‌دهد، حاجتش را روا می‌کنید، چون آن شفیع، نزد شما عزیز و گرامی است. پس آگاه باشید و بدانید که عزیزترین مردم و برترین ایشان نزد من، محمد ﷺ و برادرش علی علیه السلام و امامان بعد از اویند، که وسیله‌ها و واسطه‌های بین من و بندگانم هستند. پس هرکس نیازش او را به‌زحمت انداخته و می‌خواهد برآورده شود و یا حادثه‌ای بر او فرود آمده است و می‌خواهد ضرر آن حادثه برطرف شود، مرا به‌وسیله‌ی محمد ﷺ و خاندان پاک و طاهرش بخواند، من به بهترین صورتی که کسی شفاعت را از عزیزترین کس خود قبول می‌کند، قبول کرده حاجتش را برمی‌آورم. ولی آن‌ها با تمسخر و ریشخند به سلمان گفتند: ای اباعبدالله، چرا از خدا به‌واسطه‌ی محمد و خاندانش نمی‌خواهی که تو را ثروتمندترین مرد مدینه قرار دهد؟ سلمان علیه السلام فرمود: من از خدا به‌وسیله‌ی ایشان خیلی بزرگ‌تر و نافع‌تر و برتر از پادشاهی تمام دنیا را خواسته‌ام، از خداوند به‌وسیله‌ی ایشان خواسته‌ام که به من زبانی ثناگوی پروردگار، قلبی شاکر نعمت‌هایش و بدنی شکیبا بر حوادث بزرگ بدهد و خداوند دعای مرا اجابت کرد و این از سلطنت تمام دنیا و همه‌ی خیرهای آن، صد میلیون بار بالاتر است. شروع به مسخره‌نمودن او کردند و گفتند: ای سلمان، تو جایگاه و مرتبه‌ی بزرگی را ادعا کردی، ما برای دانستن راست و دروغ آن، نیاز داریم که تو را امتحان کنیم. ما با شلاق‌هایمان تو را می‌زنیم و تو از پروردگارت بخواه که تو را از دست ما برهاند، سلمان می‌گفت: "خدایا مرا در برابر بلا شکیبا گردان". او را با شلاق‌هایشان زدند تا خسته و عاجز شدند و سلمان چیزی بر این سخن

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

صَابِرًا فَلَمَّا مَلُوا وَاعْتَبُوا قَالُوا لَهُ يَا سَلْمَانُ مَا ظَنَّنَا أَنَّ رُوحًا ثَبَتَ فِي مَقَرِّهَا مَعَ شِدَّةِ هَذَا الْعَذَابِ الْوَارِدِ عَلَيْكَ مَا بِأَلَاكَ لَا تَسْأَلُ رَبَّكَ أَنْ يَكْفِنَا عَنْكَ فَقَالَ لِأَنَّ سُؤَالَي ذَلِكَ رَبِّي خِلَافُ الصَّبْرِ بَلْ سَلَّمْتُ لِمَهَالِ اللَّهِ تَعَالَى لَكُمْ وَسَأَلْتُهُ الصَّبْرَ فَلَمَّا اسْتَرَاخُوا قَامُوا إِلَيْهِ بَعْدُ بَسِيَّاطِهِمْ فَقَالُوا لَا نَزَالَ نَضْرِبُكَ بَسِيَّاطُنَا حَتَّى تَزْهَقَ رُوحُكَ أَوْ تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ ﷺ فَقَالَ مَا كُنْتُ لَأَفْعَلَ ذَلِكَ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ أَنْزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَإِنْ احْتِمَالِي لِمَكَارِهِكُمْ لَأَدْخُلَ فِي جُمْلَةِ مَنْ مَدَحَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِذَلِكَ سَهْلٌ عَلَى يَسِيرٍ فَجَعَلُوا يَضْرِبُونَهُ بَسِيَّاطِهِمْ حَتَّى مَلُّوا ثُمَّ قَعَدُوا وَقَالُوا يَا سَلْمَانُ لَوْ كَانَ لَكَ عِنْدَ رَبِّكَ قَدْرٌ لِإِيمَانِكَ بِمُحَمَّدٍ لَأَسْتَجَابَ اللَّهُ دُعَاكَ وَكَفَّنَا عَنْكَ فَقَالَ سَلْمَانُ مَا أَجْهَلَكُمْ كَيْفَ يَكُونُ مُسْتَجِيبًا دُعَائِي إِذَا فَعَلَ بِي خِلَافَ مَا أُرِيدُ مِنْهُ أَنَا أَرَدْتُ مِنْهُ الصَّبْرَ فَقَدْ اسْتَجَابَ لِي وَصَبَرَنِي وَلَمْ أَسْأَلْهُ كَفْكُم عَنِّي فَيَمْنَعَنِي حَتَّى يَكُونَ ضِدُّ دُعَائِي كَمَا تَظُنُّونَ فَقَامُوا إِلَيْهِ ثَالِثَةً بَسِيَّاطِهِمْ فَجَعَلُوا يَضْرِبُونَهُ وَسَلْمَانُ لَا يَزِيدُ عَلَى قَوْلِهِ اللَّهُمَّ صَبِّرْنِي عَلَى الْبَلَاءِ فِي حُبِّ صَفِيِّكَ وَخَلِيلِكَ مُحَمَّدٍ فَقَالُوا لَهُ يَا سَلْمَانُ وَيْحَكَ أَوَلَيْسَ مُحَمَّدٌ قَدْ رَخَّصَ لَكَ أَنْ تَقُولَ مِنَ الْكُفْرِ بِهِ مَا تَعْتَقِدُ ضِدَّهُ لِلتَّقِيَّةِ مِنْ أَعْدَائِكَ فَمَا لَكَ لَا تَقُولَ مَا نَقْتَرِحُ بِهِ عَلَيْكَ لِلتَّقِيَّةِ فَقَالَ سَلْمَانُ إِنْ اللَّهَ قَدْ رَخَّصَ لِي فِي ذَلِكَ وَلَمْ يَقْرُضْهُ عَلَى بَلِّ أَجَازَ لِي أَنْ لَا أُعْطِيَكُمْ مَا تُرِيدُونَ وَاحْتِمِلْ مَكَارِهِكُمْ وَجَعَلَهُ أَفْضَلَ الْمَنْزِلَتَيْنِ وَأَنَا لَا أَخْتَارُ غَيْرَهُ ثُمَّ قَامُوا إِلَيْهِ بَسِيَّاطِهِمْ وَضَرَبُوهُ ضَرْبًا كَثِيرًا وَسَيَّلُوا دِمَاءَهُ وَقَالُوا لَهُ وَهُمْ سَاخِرُونَ لَا تَسْأَلُ اللَّهَ كَفَّنَا عَنْكَ وَلَا تُظْهِرْ لَنَا مَا نُرِيدُهُ مِنْكَ لِنَكْفَ بِهِ عَنْكَ فَادْعُ عَلَيْنَا بِالْهَلَاكِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ فِي دَعْوَاكَ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَرُدُّ دُعَاكَ بِمُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ فَقَالَ سَلْمَانُ إِنِّي لَا كُفْرَةَ أَنْ أَدْعُو اللَّهَ لِهَلَاكِكُمْ مَخَافَةَ أَنْ يَكُونَ فِيكُمْ مَنْ قَدْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّهُ سَيُؤْمِنُ بَعْدُ فَأَكُونَ قَدْ سَأَلْتُ اللَّهَ تَعَالَى اقْتِطَاعَهُ عَنِ الْإِيمَانِ فَقَالُوا قُلِ اللَّهُمَّ أَهْلِكَ مَنْ كَانَ فِي مَعْلُومِكَ أَنَّهُ يَبْقَى إِلَى الْمَوْتِ عَلَى تَمَرُّدِهِ فَإِنَّكَ لَا تُصَادِفُ بِهَذَا الدُّعَاءِ مَا خَفْتُهُ قَالَ فَانْفَرَجَ لَهُ حَائِطُ الْبَيْتِ الَّذِي هُوَ فِيهِ مَعَ الْقَوْمِ وَ شَاهَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَقُولُ يَا سَلْمَانُ ادْعُ عَلَيْهِمُ بِالْهَلَاكِ فَلَيْسَ فِيهِمْ أَحَدٌ يُرْشِدُ كَمَا دَعَا نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى قَوْمِهِ لَمَّا عَرَفَ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِهِ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩ ﴿١٨٦﴾ أَنْتَ يَا مَوْلَايَ جَدِيرٌ بِتَحْقِيقِ ظَنِّي وَتَصْدِيقِ أَمَلِي فِيكَ فِي أَمْرِ كَذَا وَكَذَا مِمَّا لَا طَاقَةَ لِي بِحَمْلِهِ وَلَا صَبْرَ لِي عَلَيْهِ وَإِنْ كُنْتُ مُسْتَحِقًّا لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٩

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

نمی‌افزود: "خدایا مرا در برابر بلا شکبیا گردان." پس وقتی خسته و عاجز شدند، گفتند: ای سلمان، با این شکنجه‌ی سختی که ما به تو وارد کردیم، گمان نمی‌کردیم روح در بدنت مانده باشد، چرا از خدایت نمی‌خواهی دست ما را از تو کوتاه کند؟ سلمان گفت: زیرا این درخواست، خلاف شکبیایی است، من در مهلت‌دادن به شما، تسلیم اراده‌ی خدا هستم و از او شکبیایی و صبر درخواست می‌کنم. وقتی استراحت کردند، دوباره درخواستند و نزد او رفتند و گفتند: ما همچنان به زدنمان با شلاق‌هایمان ادامه می‌دهیم تا اینکه یا بمیری یا به محمد ﷺ کافر شوی. سلمان گفت: آن کار را نخواهم کرد، خداوند بر محمد نازل کرد: "کسانی که به عالم غیب ایمان آوردند"، من آزار شما را تحمل می‌کنم تا یکی از آن کسانی باشم که خداوند آنان را مدح نموده، به همین دلیل، تحمل بر من سهل و آسان است. او را با شلاق‌هایشان زدند تا خسته شدند و نشستند و گفتند: ای سلمان، اگر برای تو نزد خدایت به خاطر ایمانت به محمد ﷺ ارزشی است، قطعاً خداوند دعای تو را اجابت خواهد کرد، و ما را از آزار تو بازمی‌دارد. سلمان گفت: چقدر نادانید! چگونه ممکن است این درخواستم مستجاب شود درحالی که من خلاف آن را از او خواسته بودم، من از او شکبیایی خواستم و او اجابت کرد و مرا شکبیا ساخت و از او نخواستم که شما را از من بازدارد که چنین کند. تا آن‌طور که شما می‌فهمید خلاف دعایم محقق شده باشد. پس برای بار سوم به پا خواستند و شروع کردند با شلاق‌هایشان به زدن او، سلمان چیزی بر این سخن نمی‌افزود: "خدایا مرا در برابر بلا در راه محبت به برگزیده و دوست محمد ﷺ شکبیا گردان." گفتند: مگر این نیست که محمد به تو رخصت داده پیش دشمنانت تقیه کنی؟ پس چرا آنچه ما به تو پیشنهاد کنیم از روی تقیه نمی‌گویی؟ سلمان گفت: خدا به من رخصت تقیه داده ولی آن را بر من واجب نکرده و اجازه داده است که خواست شما را برنیاورم و آزار شما را تحمل کنم و آن را انتخاب بهتر قرار داده است و من راه دیگری را بر نمی‌گزینم. پس دوباره درخواستند و شروع به شلاق زدن کردند، آن‌قدر زدند که خونس را درآوردند و به او به حالت تمسخر گفتند: از خدا نمی‌خواهی دست ما را از تو کوتاه کند؟ اگر آنچه ادعا می‌کنی حقیقت است، دعا کن ما به هلاکت برسیم که خداوند دعای تو را به خاطر محمد ﷺ و خاندان پاکش رد نمی‌کند. سلمان گفت: من دوست ندارم از خداوند هلاکت شما را بخواهم، زیرا نگرانم در بین شما کسی باشد که خداوند می‌داند که او ایمان خواهد آورد و من با این دعایم، نرسیدن او به ایمان را خواستار شده‌ام. پس به سلمان گفتند: بگو: خدایا آن کسانی از ایشان را که می‌دانی تا دم مرگ بر انکارش می‌ماند هلاک کن؛ زیرا در این دعا اسباب نگرانی تو وجود ندارد. در این هنگام دیوار خانه‌ای که در آن بودند شکاف برداشت و رسول خدا ﷺ مشاهده شد که می‌فرمود: ای سلمان، آن‌ها را نفرین کن که در بین آن‌ها کسی نیست که هدایت و ارشاد شود، همان‌طور که نوح زمانی که دانست جز آن‌ها که ایمان آورده بودند، افراد دیگری ایمان نخواهند آورد، قومش را نفرین کرد.

﴿۱۸۶﴾ تو ای مولای من، سزاواری که گمانم را تحقق بخشی و امیدی را که در برآورده شدن فلان کار به تو دارم، به واقعیت پیبندی. و آنچه تاب آن را ندارم و شکبیایی بر آن نتوانم، بر من بار نکنی. هرچند شایسته‌ی آن باشم.

﴿الماهيّة (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٨٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جهاد المرأة أن تصبر على ما ترى من أذى زوجها وغيرته؛

الكافي ج: ٥، ص: ٩

﴿١٨٨﴾ الرسول ﷺ: فرجعت إلى موسى وأخبرته فقال لا تطيق فرجعت إلى ربي فوضع عني خمسا فرجعت إلى موسى عليه السلام وأخبرته فقال لا تطيق فقلت قد استخيت من ربي ولكن أصبر عليها فناداني مناد كما صبرت عليها فهذه الخمس بخمسين كل صلاة بعشير ومن هم من أمّتك بحسنة يعملها فعملها كتبت له عشرا وإن لم يعمل كتبت له واحدة ومن هم من أمّتك بسيئة فعملها كتبت عليه واحدة وإن لم يعملها لم أكتب عليه شيئا؛ بحار الأنوار ج: ١٨، ص: ٣٣٠

﴿١٨٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فصرفوا الولاية إلى عثمان وأخرجوني منها رجاء أن ينالوها ويتداولوها إذ يسئوا أن ينالوها من قبلي ثم قالوا هلم بايع وإلا جاهدناك فبايعت مستكرها وصبرت محتسبا؛ بحار الأنوار ج: ٣٣، ص: ٥٦٩

﴿١٩٠﴾ الرسول ﷺ: فقلت أَدْخُلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ ادْخُلِي يَا أُمَّ سَلَمَةَ فَدَخَلْتُ وَعَلَى جِاثٍ بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا كَانَ كَذَا وَكَذَا فَمَا تَأْمُرُنِي قَالَ أَمُرُكَ بِالصَّبْرِ ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ الثَّانِيَةَ فَأَمَرَهُ بِالصَّبْرِ فَأَعَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ الثَّالِثَةَ فَقَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ يَا أَخِي إِذَا كَانَ ذَاكَ مِنْهُمْ فَسَلْ سَيْفَكَ وَضَعُهُ عَلَى عَاتِقِكَ وَاضْرِبْ بِهِ قُدَمَا حَتَّى تَلْقَانِي وَسَيْفَكَ شَاهِرٌ يَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢، ص: ٢٢١

﴿١٩١﴾ ابن عباس رضي الله عنهما: فَمَا أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِمَنْ يَنْكُثُ بَيْعَتِي مِنْهُمْ وَيَجْحَدُ حَقِّي قَالَ فَاصْبِرْ حَتَّى تَلْقَانِي، وَتَسْتَسْلِمَ لِمِحْنَتِكَ حَتَّى تَلْقَى نَاصِرًا عَلَيْهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩، ص: ١٧١

﴿١٩٢﴾ الرسول ﷺ: فَكَيْفَ صَبْرُكَ عَنْهُ يَا ضِرَارُ قَالَ صَبْرُ مَنْ ذُبِحَ وَاحِدُهَا [وَلَكِذَا] عَلَى صَدْرِهَا فَهِيَ لَا تَرْقَى عِبْرَتُهَا وَلَا تَسْكُنُ حَسْرَتُهَا؛ بحار الأنوار ج: ٤١، ص: ١٢٠

ج: ٢٩، ص: ٥٥٤

﴿١٩٤﴾ الكاظم عليه السلام: إصْبِرْ عَلَى أَعْدَاءِ النِّعَمِ فَإِنَّكَ لَنْ تُكَافِيَ مَنْ عَصَى اللَّهَ فَيَكُ بِأَفْضَلٍ مِنْ أَنْ تُطِيعَ اللَّهَ فِيهِ؛ الكافي ج: ٢، ص: ١٠٩

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۸۷﴾ جهاد زن آن است که بر اذیت‌ها و غیرت شوهر صبر کند.

﴿۱۸۸﴾ نزد موسی برگشتم و به او خبر دادم، گفت: طاقت انجام نخواستی داشت، پس به‌سوی پروردگارم برگشتم و او پنج نماز را کم کرد. به‌سوی موسی علیه السلام برگشتم و او را باخبر ساختم. گفت: طاقت انجام نخواستی داشت، فرمود: شرمم می‌آید که دوباره درخواست کاهش کنم، بر آن شکیبایی می‌کنم. پس منادی ندا سر داد: چون شکیبایی کردی، پنج نماز امت را پنجاه نماز محاسبه خواهیم کرد؛ هر نماز ده برابر. و هر که از امت اراده‌ی کار خیری کند و آن را انجام دهد، ده حسنه برایش نوشته شود؛ و اگر آهنگ کار نیکی کرد و آن را انجام نداد، یک حسنه برای او نوشته می‌شود و هر که از امت قصد گناهی کند و انجام دهد، فقط یک گناه برایش نوشته می‌شود، ولی اگر قصد گناهی کند و انجام ندهد بر او نوشته نمی‌شود.

﴿۱۸۹﴾ ولایت را به عثمان برگرداندند، به امید اینکه از بیت‌المال بهره‌مند شوند و آن را در میان خود دست‌به‌دست بگردانند. چرا که با روی کار آمدن من از چنین کاری ناامید بودند. پس گفتند: زود بیعت کن والا با تو می‌جنگیم. پس از روی اکراه بیعت کردم و صبر کردم و به حساب خدا گذاشتم.

﴿۱۹۰﴾ از رسول خدا صلی الله علیه و آله اجازه‌ی ورود خواستم، رسول خدا فرمود: ای ام سلمه وارد شو. من وارد شدم، علی علیه السلام در برابر او زانو زده بود و می‌گفت: ای پیامبر خدا، پدر و مادرم به قربانت، اگر چنین و چنان شود، دستور می‌دهی چه کنم؟ فرمود: دستور صبر است. دوباره پرسید، فرمود: دستور صبر است، برای مرتبه‌ی سوم فرمود: ای علی، ای برادر من، اگر چنین شود، آن‌گاه شمشیر خود را بیرون بکش و بر شانه بگذار و شجاعانه با آن ضربت بزن تا در حالی مرا ملاقات کنی که خون ایشان از شمشیرت می‌چکد.

﴿۱۹۱﴾ ای رسول خدا، با آن کسی که بیعت مرا درهم شکند و حق مرا انکار کند چه کنم؟ فرمود: بر مصیبت‌ها صبر کن، تا آن‌گاه که مرا دیدار کنی و با رنجه‌ها بساز تا آن‌گاه که یآوری پیدا کنی.

﴿۱۹۲﴾ گفت: ای ضرار، در فراق علی چگونه صبر می‌کنی؟ جواب داد: مانند مادری هستم که بچه‌اش را در آغوشش سر بپرند، هرگز گریه‌ی این مادر تمام نمی‌شود و آتش دلش آرام نمی‌گیرد.

﴿۱۹۳﴾ در حالی صبر کردم که سینه‌ام پر غصه و مضطرب و جانم پر از حدیث نفس و وسوسه بود.

﴿۱۹۴﴾ بر دشمنان نعمت (حسودان) صبر کن، زیرا بهترین پاسخ کسی که درمورد تو، خدا را معصیت کرده، این است که تو، در مورد او خدا را اطاعت کنی (و درباره‌ی رفتار او صبوری کنی).

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٩٥﴾ الرسول ﷺ: لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ يَصْبِرُ مَعَ أَصْحَابِهِ لَا يَقْطَعُهُمْ وَيَصْبِرُ فِي مِثْلِ جُوعِهِمْ وَ مِثْلِ غَمِّهِمْ كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ سَبْعِينَ مِمَّنْ غَزَا مَعِيَ غَزْوَةَ تَبُوكَ؛ التحصين لابن فهد الحلبي ص: ٢٣

﴿١٩٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ لِهَذَا الْجُلْدِ الرَّقِيقِ صَبْرٌ عَلَى النَّارِ فَارْحَمُوا نُفُوسَكُمْ فَإِنَّكُمْ قَدْ جَرَّبْتُمُوهَا فِي مَصَائِبِ الدُّنْيَا فَرَأَيْتُمْ جَزَعَ أَحَدِكُمْ مِنَ الشَّوْكَةِ تُصِيبُهُ وَالْعُتْرَةَ تُدْمِيهِ وَالرَّمْضَاءَ تُخْرِقُهُ فَكَيْفَ إِذَا كَانَ بَيْنَ طَائِفَتَيْنِ مِنْ نَارٍ ضَجِيعِ حَجَرٍ وَ قَرِينِ شَيْطَانٍ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ٣٠٦

﴿١٩٧﴾ الكاظم عليه السلام: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام عَنْ الرَّجُلِ يُصِيبُهُ الْعَمَزُ فِي بَطْنِهِ وَ هُوَ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَصْبِرَ عَلَيْهِ أَوْ يُصَلِّيَ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ أَوْ لَا يُصَلِّيَ قَالَ فَقَالَ إِنْ احْتَمَلَ الصَّبْرَ وَ لَمْ يَخَفْ إِعْجَالًا عَنْ الصَّلَاةِ فَلْيَصِلْ وَ لْيَصْبِرْ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٣٦٤

﴿١٩٨﴾ الرضا عليه السلام: فَإِنْ كُنْتَ فِي الصَّلَاةِ فَوَجَدْتَ غَمْرًا فَانصَرِفْ إِلَّا أَنْ يَكُونَ شَيْئًا تَصْبِرُ عَلَيْهِ مِنْ غَيْرِ إِضْرَارٍ بِالصَّلَاةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٤ ص: ٨٧

﴿١٩٩﴾ سَأَلَتْهُ عَمَّا يَنْقُضُ الْوُضُوءَ قَالَ الْ حَدَّثُ تَسْمَعُ صَوْتَهُ أَوْ تَجِدُ رِيحَهُ وَ الْقَرْقَرَةَ فِي الْبَطْنِ إِلَّا شَيْءٌ تَصْبِرُ عَلَيْهِ وَ الضَّحِكُ فِي الصَّلَاةِ وَ الْفَقْرُ؛ تهذيب الأحكام ج: ١ ص: ١٢

﴿٢٠٠﴾ الصادق عليه السلام: شَكََا إِلَيْهِ عليه السلام رَجُلٌ جَارَهُ فَقَالَ إصْبِرْ عَلَيْهِ فَقَالَ يَنْسِينِي النَّاسُ إِلَى الذَّلِّ فَقَالَ إِنَّمَا الذَّلِيلُ مَنْ ظَلَمَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٠٥

﴿٢٠١﴾ الصادق عليه السلام: فَإِنَّ حَاجَةَ الْإِنْسَانِ إِلَى الْمَاءِ أَشَدُّ مِنْ حَاجَتِهِ إِلَى الْخُبْزِ وَ ذَلِكَ أَنَّ صَبْرَهُ عَلَى الْجُوعِ أَكْثَرُ مِنْ صَبْرِهِ عَلَى الْعَطَشِ؛ بحار الأنوار ج: ٣ ص: ٨٦

﴿٢٠٢﴾ الباقر عليه السلام: فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى الْمَلِكِ الَّذِي أَمَرَهُ أَنْ يَأْتِيَ إِدْرِيسَ بِطَعَامِهِ كُلَّ مَسَاءٍ أَنْ أَحْبَسَ عَنْ إِدْرِيسَ طَعَامَهُ وَ لَا تَأْتِهِ بِهِ فَلَمَّا أَمْسَى إِدْرِيسُ فِي لَيْلَةِ ذَلِكَ الْيَوْمِ فَلَمْ يُوْتْ بِطَعَامِهِ حَزَنَ وَ جَاعَ فَصَبَرَ فَلَمَّا كَانَ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي فَلَمْ يُوْتْ بِطَعَامِهِ اشْتَدَّ حُزْنُهُ وَ جُوعُهُ فَلَمَّا كَانَتْ اللَّيْلَةُ مِنَ الْيَوْمِ الثَّالِثِ فَلَمْ يُوْتْ بِطَعَامِهِ اشْتَدَّ جُوهْدُهُ وَ جُوعُهُ وَ حُزْنُهُ وَ قَلَّ صَبْرُهُ؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ٢٧٤

﴿٢٠٣﴾ الباقر عليه السلام: إِيَّاكَ وَ الْقُعُودَ عَلَى قَدَمَيْكَ فَتَسَادَى بِذَلِكَ وَ لَا تَكُنْ قَاعِدًا عَلَى الْأَرْضِ فَتَكُونَ إِنَّمَا قَعْدَ بَعْضُكَ عَلَى بَعْضٍ فَلَا تَصْبِرَ لِلتَّشَهُدِ وَ الدُّعَاءِ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٣٣٤

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۹۵﴾ اگر یکی از آن‌ها در همراهی با یارانش شکیبایی کند و از آن‌ها جدا نشود و در گرسنگی و غم و اندوه با آن‌ها همدردی کند، پاداشی معادل پاداش هفتاد نفر که با من در غزوه‌ی تبوک جنگیدند خواهد داشت.

﴿۱۹۶﴾ این پوست نازک بدن، طاقت آتش دوزخ را ندارد، پس بر خودتان رحم کنید. شما که به سبب گرفتاری‌ها و سختی‌های دنیا کسب تجربه نموده‌اید و دیده‌اید که چگونه فردی از شما در اثر خاری که به بدنش می‌خلد بی‌تابی می‌کند و در اثر لغزشی، خون از بدنش جاری می‌شود و شن‌های گرم او را می‌سوزانند، پس چگونه است حال چنین کسی آن‌گاه که در میان دو طبقه از آتش، همیستر با سنگ و همدم شیطان باشد؟!

﴿۱۹۷﴾ به ابوالحسن امام کاظم علیه السلام گفتم: اگر کسی در شکمش احساس فشار کند، اما بتواند صبر کند. با این حالت می‌تواند نماز بخواند؟ ابوالحسن گفت: اگر صبر و تحمل داشته باشد و موجب شتاب او در نماز نشود، مانعی ندارد و می‌تواند نماز بخواند.

﴿۱۹۸﴾ اگر در نماز بودی و در شکم خود پیچش باد و صدا حس کردی دست از نماز برگیر، مگر چیزی باشد که بتوانی صبر کنی و به نماز لطمه‌ای نزنند.

﴿۱۹۹﴾ از آنچه وضو را باطل می‌کند پرسیدم، فرمود: آنچه صدایش شنیده شود یا بویش به مشام برسد و دل پیچه و سر و صدای داخل شکم، مگر آن‌که بتوانی آن را تحمل کنی و نیز خنده در نماز و استغراغ.

﴿۲۰۰﴾ مردی از همسایه‌ی خود به حضرت صادق علیه السلام شکایت کرد. فرمود: به رفتارهای او صبر کن. عرض کرد مردم مرا به خواری و ذلت نسبت می‌دهند. فرمود: خوار و ذلیل کسی است که ظلم کند.

﴿۲۰۱﴾ آدمی به آب احتیاج شدیدتری نسبت به نان دارد و تحمل بر گرسنگی بیش از تحمل تشنگی است.

﴿۲۰۲﴾ آن‌گاه خداوند به فرشته‌ای که به او فرمان داده بود غذای ادریس را هر شامگاه ببرد وحی کرد که غذای ادریس را به او نرساند. چون ادریس آن روز را به شب آورد و غذایش نرسید گرسنه و نگران شد و چون شب دوم نیز غذایش نرسید گرسنگی و نگرانی‌اش بیشتر شد. و چون شامگاه روز سوم فرارسید و غذایش نرسید، سختی و گرسنگی و نگرانی‌اش بیشتر و صبرش لبریز شد.

﴿۲۰۳﴾ مبادا بر روی پاهایت بنشینی که در فشار و آزار باشی و هم بر روی زمین ننشسته باشی و ران‌ها بر روی ساق‌ها فشار بیاورد، که در نتیجه آمادگی ذکر تشهد و دعای کافی را از دست می‌دهی.

﴿الْمَاهِيَّةُ﴾ (المعاني وَ الْمُرَادِفَاتُ، وَ الْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ) ﴿

١-٣-١-٢-١- ذِكْرُ التَّحْمُلِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿٢٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: تَحْمَلًا فِي فَاقَةٍ وَ صَبْرًا فِي شِدَّةٍ: بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٣

(٢٠٥) أمير المؤمنين عليه السلام: تَحْمَلُ فِي فَاقَةٍ وَصَبْرًا فِي شِدَّةٍ؛ صفات الشيعة ص: ١٨

﴿٢٠٦﴾ الْحَسِينُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَلَوْ صَبَرْتُمْ عَلَى الْإِذَى وَتَحَمَّلْتُمُ الْمُنُونَةَ فِي ذَاتِ اللَّهِ كَانَتْ أُمُورُ اللَّهِ

عَلَيْكُمْ تَرُدُّوْا عَنْكُمْ تَصُدِّرُوْا وَإِلَيْكُمْ تُرْجَعُ؛ مستدرک الوسائل ج: ۱۷ ص: ۳۱۵

٤-١-٢-٢-١-التَّسْلِيمُ

(٢٠٧) الصادق عليه السلام: فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرْنَا إِنَّا ارْتَدْنَا أَمْرًا وَارَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَمْرًا فَسَلَّمْنَا لِأَمْرٍ

اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢

﴿٢٠٨﴾ إِنَّ آدَبَ الصَّبْرِ التَّسْلِيمُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٧١

﴿٢٠٩﴾ **الْعَلِيَّةُ** : لَا تَسْأَلُ رَبَّكَ أَنْ يَكْفِنَا عَنْكَ فَقَالَ لَآنَ سَوْأَىٰ ذَٰلِكَ رَبِّي خِلَافُ الصَّبْرِ بَلْ

سَلَّمْتُ لِمَهَالِ اللَّهِ تَعَالَى لَكُمْ وَ سَأَلْتُهُ الصَّبْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩

١-٤-١-٢-٢-١- ذكر التسليم والصبر معاً

﴿٢١٠﴾ الرَّسُولُ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَ الْعَقْلَ... ثُمَّ حَشَاهُ وَقَوَّاهُ بِعَشْرَةِ أَشْيَاءَ بِالْيَقِينِ

و...التَّسْلِيمِ وَالصَّبْرِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٥٠

(٢١١) الْكَاسِمُ السَّعِيدُ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ صَبْرًا لِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَتَسْلِيمًا لِقَضَائِهِ؛

بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ١٣٤

﴿٢١٢﴾ الرِّسُولُ ﷺ: أَنَّهُ اتَّقَىٰ بَقَوْمٍ فَقَالَ مَنْ أَنْتُمْ فَقَالُوا مُؤْمِنُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ ﷺ مَا

حَقِيقَةُ إِيْمَانِكُمْ فَقَالُوا الرِّضَا بَقَضَاءِ اللَّهِ وَ الصَّبْرُ عَلَى بَلَاءِ اللَّهِ وَ التَّسْلِيمُ لِأَمْرِ اللَّهِ؛ أَعْلَامُ الدِّينِ

ص: ۱۲۲

﴿٢١٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: شُكْرًا لِلَّهِ عَلَى نِعْمَائِهِ وَ صَبْرًا عَلَى بَلَائِهِ وَ تَسْلِيمًا وَ رَضَى بِقَضَائِهِ؛

بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ١٥٣

(٢١٤) الرسول ﷺ: فَأَخْبَرَهُ بِالْكَائِنِينَ مِنْ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ أَبَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَأَخْبَرَهُ

بِكُلِّ عَدُوٍّ يُكُونُ لَهُمْ فِي كُلِّ زَمَانٍ مِنَ الْأَرْمَنِ حَتَّىٰ فَهَمَ ذَلِكَ كُلَّهُ وَكَتَبَهُ ثُمَّ أَخْبَرَهُ بِأَمْرِ مَا

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۱-۳-۱-۲-۱- ذکر تحمل و صبر با یکدیگر

﴿۲۰۴﴾ از صفات مؤمن: تحمل در تنگدستی و صبر در گرفتاری است.

﴿۲۰۵﴾ از صفات شیعه: تحمل در تنگدستی و صبر در گرفتاری است.

﴿۲۰۶﴾ اگر شما بر رنج و آزار، شکیبایی می‌ورزیدید و در راه خدا، سختی و ناراحتی را تحمل می‌کردید، کارهای خدا بر شما وارد و از شما صادر می‌شد و شما محل بازگشت این امور واقع می‌شدید.

۱-۳-۱-۲-۴- تسلیم‌بودن

﴿۲۰۷﴾ تو هم مانند ما صبر کن، ما چیزی خواستیم و خدا چیز دیگری خواست. پس ما تسلیم امر خدای عزیز و جلیل گشتیم.

﴿۲۰۸﴾ از آداب شکیبایی، تسلیم‌شدن است.

﴿۲۰۹﴾ گفتند: از خدایت نمی‌خواهی که ما را از دست تو برهاند؟ سلمان گفت: نه، زیرا این درخواست خلاف شکیبایی است؛ بلکه تا جایی که خدا به شما مهلت دهد، تسلیم و فقط از او شکیبایی و صبر را خواستارم.

۱-۴-۱-۲-۱- ذکر تسلیم‌بودن و صبر با یکدیگر

﴿۲۱۰﴾ خداوند تبارک و تعالی عقل را خلق کرد... سپس به وسیله‌ی ده چیز آن را پُر و تقویت نمود، از آن جمله: یقین و فرمان‌برداری و صبر.

﴿۲۱۱﴾ ما از خداییم و به‌سوی او بازمی‌گردیم. بر مقدرات خدا شکیباییم و در مقابل قضا و فرمانش، تسلیم هستیم.

﴿۲۱۲﴾ با گروهی مواجه شد، فرمود: شما چه کسانی هستید؟ گفتند: ای رسول خدا از مؤمنان هستیم، رسول خدا فرمود: حقیقت ایمان شما چیست؟ گفتند: تسلیم‌بودن در برابر فرمان خدا و راضی‌بودن به اراده‌ی خدا.

﴿۲۱۳﴾ بر نعمت‌های خدا شاکر، بر بلایش صابر و بر مقدراتش راضی و تسلیمم.

﴿۲۱۴﴾ او را از تعداد اولیای خدا از نسلش تا روز قیامت مطلع نمود و تمام دشمنانش را در هر زمان معرفی کرد. علی علیه السلام کاملاً فهمید و نوشت. سپس او را نسبت به پیشامدهایی که پس از

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثِلَةُ)﴾

يَخْذُ عَلَيْهِ مِنْ بَعْدِهِ فَسَأَلَهُ عَنْهَا فَقَالَ الصَّبْرُ الصَّبْرُ وَأَوْصَى إِلَى الْأَوَّلِيَاءِ بِالصَّبْرِ وَأَوْصَى إِلَى أَشْيَاعِهِمْ بِالصَّبْرِ وَالتَّسْلِيمِ حَتَّى يَخْرُجَ الْفَرْجُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٦ ص: ٢٦
﴿٢١٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَعَلَيْكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِالتَّسْلِيمِ لِأَمْرِهِ وَالرِّضَا بِقَضَائِهِ وَالصَّبْرِ عَلَى بَلَائِهِ؛
بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩٤

﴿٢١٦﴾ الصادق عليه السلام: يَا عَمَّ وَابْنَ عَمٍّ وَبَنِي عُمُوْمِي وَإِخْوَتِي بِالصَّبْرِ وَالرِّضَا وَالتَّسْلِيمِ وَالتَّقْوِيضِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالرِّضَا وَالصَّبْرَ عَلَى قَضَائِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٩

﴿٢١٧﴾ الصادق عليه السلام: فَعَلَيْكُمْ يَا عَمَّ وَابْنَ عَمٍّ وَبَنِي عُمُوْمِي وَإِخْوَتِي بِالصَّبْرِ وَالرِّضَا وَالتَّسْلِيمِ وَالتَّقْوِيضِ إِلَى اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ وَالرِّضَا بِالصَّبْرِ عَلَى قَضَائِهِ وَالتَّمَسُّكِ بِطَاعَتِهِ وَالنُّزُولِ عِنْدَ أَمْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٣٠١

﴿٢١٨﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَا أَنْزِعُ كَرِيْمَتِي عَبْدًا فَيَصْبِرَ لِحُكْمِي وَيُسَلِّمَ بِقَضَائِي فَأَرْضَى لَهُ ثَوَابًا دُونَ الْجَنَّةِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٧٧

﴿٢١٩﴾ الصادق عليه السلام: قَضَاءُ الْحَوَائِجِ إِلَى اللَّهِ وَأَسْبَابُهَا بَعْدَ اللَّهِ الْعِبَادُ تَجْرِي عَلَى أَيْدِيهِمْ فَمَا قَضَى اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ فَاقْبَلُوا مِنَ اللَّهِ بِالشُّكْرِ وَمَا زَوَى عَنْكُمْ مِنْهَا فَاقْبَلُوهُ عَنِ اللَّهِ بِالرِّضَا وَالتَّسْلِيمِ وَالصَّبْرِ فَعَسَى أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ خَيْرًا لَكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ أَعْلَمُ بِمَا يُصْلِحُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ؛
بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٤٨

﴿٢٢٠﴾ المجتبی عليه السلام: كَتَبَ إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام قَوْمٌ مِنْ أَصْحَابِهِ يُعْزُونَهُ عَنِ ابْنَةِ لَهُ فَكَتَبَ إِلَيْهِمْ أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ بَلَغَنِي كِتَابُكُمْ تُعْزَوْنِي بِفُلَانَةٍ فَعِنْدَ اللَّهِ اخْتِسَابُهَا تَسْلِيمًا لِقَضَائِهِ وَصَبْرًا عَلَى بَلَائِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٧٨

﴿٢٢١﴾ الرسول ﷺ: لَا يَحْبُطَنَّ جَزَعُكَ أَجْرَكَ وَلَوْ قَدِمْتَ عَلَى ثَوَابٍ مُصِيبَتِكَ لَعَلِمْتَ أَنَّ الْمُصِيبَةَ قَدْ قَصُرَتْ لِعَظِيمِ مَا أَعَدَّ اللَّهُ عَلَيْهَا مِنَ الثَّوَابِ لِأَهْلِ التَّسْلِيمِ وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٦٤

٥-٢-٢-١- تَوْطِينُ النَّفْسِ

﴿٢٢٢﴾ الرسول ﷺ: وَطَنُ نَفْسِكَ عَلَى الصَّبْرِ تَلْقَى [تَلْقَى] الْجَلْمُ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢٢٦

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

پیامبر برای او پیش‌خواهد آمد آگاه کرد. علی علیه السلام وظیفه‌ی خود را پرسید فرمود: صبر کن، صبر. و امامان و شیعیانشان را به صبر و تسلیم سفارش کرد، تا نوبت فرج و گشایش برسد.

﴿۲۱۵﴾ بر شما باد ای بندگان خدا، به تسلیم و سرفروداوردن در برابر فرمان خدا و رضایت به آنچه او برای شما رقم زده و شکیبایی در برابر گرفتاری‌ها.

﴿۲۱۶﴾ ای عموجان و ای عموزادگان و ای برادرانم، بر شما باد به صبر و رضا و تسلیم و واگذاشتن امر به خدای عزیز و جلیل و رضا و صبر بر قضای او.

﴿۲۱۷﴾ ای عموجان و ای عموزادگان و ای برادرانم، بر شما باد به صبر و رضا و تسلیم و واگذاشتن امر به خدای عزیز و جلیل و رضا و صبر بر قضای او و چنگ زدن به ریسمان طاعت و تن دادن به امرش.

﴿۲۱۸﴾ خداوند متعال می‌فرماید: اگر بنده‌ام دو فرزندش را از دست بدهد و بر این مصیبت شکیبایی ورزد و به قضای من تسلیم شود، در برابر این صبر و شکیبایی، بهشت را به او ارزانی خواهم داشت.

﴿۲۱۹﴾ برطرف شدن نیازها به دست خداوند است. و وسیله‌ی آن پس از خدا، مردم هستند، که خدا به دست آن‌ها اجرا می‌کند. بنابراین هریک از نیازهایتان که برطرف شد، آن را از طرف خدا بدانید و شاکرانه بپذیرید. و هر نیازی که برآورده نشد، بازهم آن را از طرف خدا بدانید و این بار صبورانه و در کمال رضایت و تسلیم، بپذیرید. چه‌بسا همین برای شما بهتر باشد. زیرا خداوند بهتر می‌داند که چه چیز به صلاح شماست، ولی خودتان نمی‌دانید.

﴿۲۲۰﴾ گروهی از یاران امام حسن برای اینکه آن حضرت مصیبت یکی از دخترانش را دیده بود نامه‌ی تسلیت نوشتند. امام حسن علیه السلام در جواب ایشان نوشت: نامه‌ی تسلیت شما واصل شد، من ثواب این مصیبت را از خدا می‌خواهم، زیرا من تسلیم امر خدا و در مقابل بلای او شکیباییم.

﴿۲۲۱﴾ مبدا بی‌تابی تو اجرت را ببرد و اگر ثواب این مصیبت، پیش از مصیبت به تو داده می‌شد، می‌دانستی که برای آنان که تسلیم امر خداوند و شکیبای، مصیبت، نسبت به بزرگی ثوابی که خدا بر آن مصیبت وعده کرده است، بسیار کوچک است.

۵-۱-۲-۲-۱- آماده کردن نفس

﴿۲۲۲﴾ خود را برای شکیبایی آماده ساز تا به بردباری برسی.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٢٢٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَطَّنْ نَفْسَكَ عَلَى الصَّبْرِ عَلَى مَا أَصَابَكَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٨

﴿٢٢٤﴾ الْمَسِيحُ عليه السلام يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ إِنْ كُنْتُمْ أَحِبَّائِي وَإِخْوَانِي فَوَطِّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْعِدَاوَةِ وَالْبَغْضَاءِ مِنَ النَّاسِ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَلَسْتُمْ بِإِخْوَانِي إِنَّمَا أَعَلَّمَكُمْ لَتَعْمَلُوا وَلَا أَعَلَّمَكُمْ لَتَعْجَبُوا إِنَّكُمْ لَنْ تَنَالُوا مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَبَصْبِرِكُمْ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛

١-٥-١-٢-٢-١- ذِكْرُ تَوَطُّينِ النَّفْسِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿٢٢٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَاسْأَلُوا النَّصْرَ وَوَطِّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْقِتَالِ؛

الكافي ج: ٥ ص: ٣٦

﴿٢٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَلِكُلِّ عَلَى الْوَالِي حَقٌّ بِقَدَرٍ [مَا] يُصْلِحُهُ وَلاَ يَسْرِخُ الْوَالِي مِنْ حَقِيقَةٍ مَا أَلَزَمَهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ إِلَّا بِالْإِهْتِمَامِ وَالِاسْتِعَانَةِ بِاللَّهِ وَتَوَطُّينِ نَفْسِكَ عَلَى لُزُومِ الْحَقِّ وَالصَّبْرِ فِيمَا خَفَّ عَلَيْهِ وَثَقُلَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٤٧

١-٦-١-٢-٢-١- التَّجَرُّعُ

﴿٢٢٧﴾ الرَّسُولُ ﷺ: مَا تَجَرَّعَ عَبْدٌ جُرْعَتَيْنِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ جُرْعَةٍ غَضَبٍ رَدَّهَا بِحِلْمٍ أَوْ جُرْعَةٍ مُصِيبَةٍ مُحْزَنَةٍ مُوجَعَةٍ رَدَّهَا عَبْدٌ بِحُسْنِ عَزَاءٍ وَصَبْرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

﴿٢٢٨﴾ السَّجَادُ عليه السلام: مَا تَجَرَّعْتُ جُرْعَةً غَيْظٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ جُرْعَةٍ غَيْظٍ اغْتَقَبَهَا صَبْرٌ وَمَا أَحَبُّ أَنْ لِي بِذَلِكَ حُمْرَ النَّعَمِ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٨١

﴿٢٢٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَا سَرَّنِي بِجُرْعَةٍ غَيْظٍ أَتَجَرَّعْتُهَا وَأَصْبِرُ عَلَيْهَا حُمْرَ النَّعَمِ؛

شرح نهج البلاغة ج: ١٠ ص: ١٥٨

﴿٢٣٠﴾ الرَّسُولُ ﷺ: مَا مِنْ جُرْعَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ جُرْعَةٍ غَيْظٍ كَظَمَهَا رَجُلٌ أَوْ جُرْعَةٍ صَبْرٍ عَلَى مُصِيبَةٍ وَمَا مِنْ قَطْرَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ قَطْرَةٍ دَمَعٍ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ قَطْرَةٍ دَمٍ أَهْرَيْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٨

﴿٢٣١﴾ السَّجَادُ عليه السلام: مَا مِنْ جُرْعَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ جُرْعَتَيْنِ جُرْعَةٍ غَيْظٍ رَدَّهَا مُؤْمِنٌ بِحِلْمٍ وَجُرْعَةٍ مُصِيبَةٍ رَدَّهَا مُؤْمِنٌ بِصَبْرٍ؛ وسائل الشيعة ج: ٧ ص: ٧٥

﴿٢٣٢﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: مَا مِنْ جُرْعَةٍ يَتَجَرَّعُهَا الْعَبْدُ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ جُرْعَةٍ غَيْظٍ يَتَجَرَّعُهَا عِنْدَ تَرَدُّدِهَا فِي قَلْبِهِ إِمَّا بِصَبْرٍ وَإِمَّا بِحِلْمٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١١

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۲۲۳﴾ خود را برای صبردر برابر آنچه بر تو وارد می‌شود، آماده کن.

﴿۲۲۴﴾ مسیح علیه السلام به یارانش می‌فرمود: اگر شما دوستان و برادران من هستید پس خود را برای عداوت و دشمنی از جانب مردم آماده کنید و اگر نکردید برادران من نیستید. به شما می‌آموزم که عمل کنید و شما را نمی‌آموزم که خوشتان بیاید و تعجب کنید. هرگز به آنچه می‌خواهید (از پاداش‌های اخروی) دست نخواهید یافت جز با ترک کردن آنچه به آن میل دارید و به صبرنمودن بر آنچه آن را خوش ندارید.

۱-۵-۱-۲-۲-۱- ذکر آماده کردن نفس و صبر با یکدیگر

﴿۲۲۵﴾ شکیبایی بورزید و صبور باشید و یاری بخواهید و به جنگیدن دل بدهید.

﴿۲۲۶﴾ هرکدام از آن‌ها را بر حکمران حقی است به هر اندازه که به صلاحش باشد و حکمران از عهده‌ی آنچه خدا بر او واجب کرده بر نمی‌آید مگر به سعی و کوشش و یاری‌خواستن از خدا و خود را برای همراهی حق آماده کردن و نیز با شکیبایی در مواردی که بر او سخت و یا آسان است.

۱-۶-۱-۲-۲-۱- فروبردن خشم

﴿۲۲۷﴾ هیچ بنده‌ای، جرعه‌ای دوست‌داشتنی‌تر نزد خدا، از این دو جرعه ننوشیده است. جرعه‌ی خشمی که آن را در سینه‌ی خود با حلم و بردباری، رد کرده باشد و یا جرعه‌ی مصیبتی حزن‌آور و دردناک که آن را از روی صبر و شکیبایی فروبرده باشد.

﴿۲۲۸﴾ فروخوردن هیچ جرعه‌ای برای من دوست‌داشتنی‌تر از فروخوردن جرعه‌ی خشمی نیست که صبری در پی داشته باشد و دوست ندارم که آن را با شتران سرخ موی تعویض کنم.

﴿۲۲۹﴾ عوض کردن فروبردن خشم و صبر بر آن، با شتران سرخ موی، مرا خوشحال نمی‌کند.

﴿۲۳۰﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا محبوب‌تر نیست از جرعه‌ی خشمی که مردی آن را فروخورد و جرعه‌ی صبر بر مصیبتی؛ و همچنین هیچ قطره‌ای نزد خدا محبوب‌تر از قطره‌ی اشکی نیست که از خوف خدا بریزد، یا قطره‌ی خونی که در راه خدا ریخته شود.

﴿۲۳۱﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست: جرعه‌ی خشمی که مؤمن آن را با بردباری خاموش کند؛ و جرعه‌ی مصیبتی که مؤمن آن را با شکیبایی رد کند.

﴿۲۳۲﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست: جرعه‌ی خشمی که عبور آن را از قلب، با خویشتن‌داری یا بردباری خاموش کند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٢٣٣﴾ الصادق عليه السلام: مَا مِنْ جُرْعَتَيْنِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُجَرَّعَهُمَا عَبْدُهُ الْمُؤْمِنَ فِي الدُّنْيَا مِنْ جُرْعَةِ غَيْظٍ كَظَمَ عَلَيْهَا وَجُرْعَةِ حُزْنٍ عِنْدَ مُصِيبَةٍ صَبَرَ عَلَيْهَا بِحُسْنِ عَزَاءٍ وَاحْتِسَابٍ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٣٠١

﴿٢٣٤﴾ الرسول الله صلى الله عليه وآله: مِنْ أَحَبِّ السُّبُلِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى جُرْعَتَانِ جُرْعَةُ غَيْظٍ يَرُدُّهَا بِجِلْمٍ وَجُرْعَةُ حُزْنٍ يَرُدُّهَا بِصَبْرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٢

﴿٢٣٥﴾ الرسول الله صلى الله عليه وآله: مِنْ أَحَبِّ السُّبُلِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ جُرْعَتَانِ جُرْعَةُ غَيْظٍ تَرُدُّهَا بِجِلْمٍ وَجُرْعَةُ مُصِيبَةٍ تَرُدُّهَا بِصَبْرٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١٠

﴿٢٣٦﴾ الصادق عليه السلام: نَعَمْ الْجُرْعَةُ الْغَيْظُ لِمَنْ صَبَرَ عَلَيْهَا فَإِنَّ عَظِيمَ الْأَجْرِ لِمَنْ عَظِيمَ الْبَلَاءِ وَمَا أَحَبَّ اللَّهُ قَوْمًا إِلَّا ابْتَلَاهُمْ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١٠٩

﴿٢٣٧﴾ الصادق عليه السلام: نِعِمَّتِ الْجُرْعَةُ الْغَيْظُ لِمَنْ صَبَرَ عَلَيْهَا؛ مشكاة الأنوار ص: ٢١٧

١-٦-٢-١-٢-١- ذِكْرُ تَوَطُّيْنِ النَّفْسِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿٢٣٨﴾ أشهد أنكم حُجَّتَا اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ وَسِرَاجَا أَرْضِهِ وَبِلَادِهِ وَتَجَرَّعْتُمَا فِي رَبِّكُمَا غَيْظَ الظَّالِمِينَ وَصَبَرْتُمَا فِي مَرْضَاتِهِ عَلَى عِنَادِ الْمُعَانِدِينَ حَتَّى أَقَمْتُمَا مَنَارَ الدِّينِ وَابْتَتُمَا الشَّكَّ مِنَ الْيَقِينِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٧٧

﴿٢٣٩﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ وَكَمَا صَبَرَ عَلَى غَيْظِ الْمِحْنِ وَتَجَرَّعَ فِيكَ غُصَصَ الْكُرْبِ وَاسْتَسْلَمَ لِرِضَاكَ وَأَخْلَصَ الطَّاعَةَ لَكَ وَمَحَضَ الْخُشُوعَ وَاسْتَشَعَرَ الْخُضُوعَ وَعَادَى الْبِدْعَةَ وَاهْلَاهَا وَلَمْ يَلْحَقْهُ فِي شَيْءٍ مِنْ أَوْامِرِكَ وَنَوَاهِيكَ لَوْمَةٌ لَأَنِّمَ صَلَّ عَلَيْهِ صَلَاةَ نَامِيَةٍ مُنِيفَةٍ زَاكِيَةٍ تُوجِبُ لَهُ بِهَا شَفَاعَةَ أُمِّهِ مِنْ خَلْقِكَ وَقُرُونٍ مِنْ بَرَائِيَاكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦

﴿٢٤٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَنَّنِي مِنْهُ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى يَحُلُّ بِهِ فِي مُخَالَفَتِي وَالْإِمْسَاكِ عَنْ نُصْرَتِي مَا أَحَلَّ قَوْمُ مُوسَى بَأَنْفُسِهِمْ فِي مُخَالَفَةِ هَارُونَ وَتَرْكِ طَاعَتِهِ وَرَأَيْتُ تَجَرَّعَ الْغُصَصِ وَرَدَّ أَنْفَاسِ الصُّعْدَاءِ وَلَزُومَ الصَّبْرِ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٨ ص: ١٧٥

﴿٢٤١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَأَغْضَيْتُ عَلَى الْقَذَى وَجَرَعْتُ رِيقِي عَلَى الشَّجَا وَصَبَرْتُ مِنْ كَظَمِ الْغَيْظِ عَلَى أَمْرٍ مِنَ الْعُلُقَمِ وَالْمِ لِقَلْبٍ مِنْ وَخْزِ الشَّفَارِ؛ نهج البلاغة ص: ٣٣٦

١-٦-٢-١-٢-١- الْجِلْمُ وَ. راجع: قِسْمُ مَعْرِفَةِ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ عِلَاقَتِهِ بِالْفَضَائِلِ الْأُخْرَى.

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۲۳۳﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست که بنده‌ی مؤمن آن را بنوشد: جرعه‌ی خشمی که آن را فروخورد؛ و جرعه‌ی حزن در مصیبتی که با عزاداری پسندیده و به حساب خدا گذاشتن، بر آن شکیبایی ورزد.

﴿۲۳۴﴾ از محبوب‌ترین راه‌ها به‌سوی خدا فروخوردن دو جرعه است؛ جرعه‌ی خشمی که آن را با خویشتن‌داری خاموش کند و جرعه‌ی اندوهی که طول مدت آن را، با شکیبایی بگذرانند.

﴿۲۳۵﴾ از محبوب‌ترین راه‌ها به‌سوی خدا فروخوردن دو جرعه است؛ جرعه‌ی خشمی که آن را با خویشتن‌داری خاموش کند و جرعه‌ی اندوهی که طول مدت آن را، با شکیبایی بگذرانند.

﴿۲۳۶﴾ چه خوب جرعه‌ای است خشم، برای کسی که بر آن صبر کند، زیرا پاداش بزرگ در برابر بلای بزرگ است، چون خداوند هر گروهی را که دوست دارد گرفتارشان می‌کند.

﴿۲۳۷﴾ نیکو جرعه‌ای است خشم، برای کسی که بر آن شکیبیا باشد.

۱-۶-۱-۲-۱- ذکر آماده‌کردن نفس و صبر یکدیگر

﴿۲۳۸﴾ گواهی می‌دهم که شما حجت‌های خداوند بر بندگانش و چراغ و روشنایی سرزمینهایش هستید و در راه پروردگارتان، نسبت به ظالمان خشم خود را فروخوردید و در راه رضای او، بر انکار آنان که حق شما را انکار کردند شکیبایی پیشه کردید؛ تا اساس دین را برپا داشته و شک را از یقین جدا کردید.

﴿۲۳۹﴾ خدایا، همان‌طور که بر محنت‌های شدید صبر کرد و جام‌های غم و غصه‌ی سختی‌ها را سرکشید و در برابر خشنودی تو تسلیم گشت و خالص‌ترین عبادت‌ها را برای تو به جا آورد و خالصانه خشوع کرد و لباس فروتنی به تن نمود و با بدعت و اهل آن دشمنی کرد و در اجرای اوامر و نواهی‌ات، هیچ سرزنی در او تأثیر نگذاشت، بر او درود فرست، درودی پربار و بلند و پاک، که با آن درود، شفاعت او را در مورد گروه‌های فراوانی از مخلوقات پذیرا باشی.

﴿۲۴۰﴾ به‌درستی که من به منزله‌ی هارونم نسبت به موسی؛ آنچه به دلیل مخالفت و ترک اطاعت هارون بر سر قوم موسی آمد، در نتیجه‌ی مخالفت و خودداری از یاری من، بر سر این قوم خواهد آمد. دیدم که غصه‌ها را جرعه‌جرعه فرو می‌برم و نفس‌ها را به‌سختی (یکی پس از دیگری) سپری می‌کنم، دانستم شکیبایی لازم است تا اینکه خدای عزیز و جلیل راهی (برایم) بگشاید.

﴿۲۴۱﴾ پس خار غم در دیده خلیده، چشم پوشیدم و گلو از استخوان غصه گرفته، آب دهان را جرعه‌جرعه نوشیدم و شکیبایی ورزیدم. در خوردن خشمی که از حنظل تلخ‌تر بود و دل را از تیغ برنده بیشتر به درد آورده بود شکیبایی ورزیدم.

۱-۲-۱-۷- حلم و بردباری و ر.به: همین فصل، بخش شناخت شکیبایی و رابطه‌اش

با دیگر فضایل

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٢٤٢﴾ وَأَصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا - المزمّل ١٠

﴿٢٤٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّمَا الْحَلِيمُ مَنْ إِذَا أُوذِيَ صَبَرَ وَإِذَا ظَلِمَ غَفَرَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٦

﴿٢٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَالَ لَهُ قَائِلٌ عَلَّمَنِي الْحِلْمَ فَقَالَ هُوَ الذُّلُّ فَاصْطَبِرْ عَلَيْهِ إِنْ اسْتَطَعْتَ؛

شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٩٧

﴿٢٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا حِلْمَ كَالصَّبْرِ وَ الصَّمْتِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٠

﴿٢٤٦﴾ الرضا عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى مَا وَرَدَ عَلَيْهِ فَهُوَ الْحَلِيمُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٤٢٦

١-٧-٢-٢-١- الحِلْمُ علامة الصَّبْرِ

﴿٢٤٧﴾ الرسول ﷺ: وَأَمَّا عَلَامَةُ الصَّابِرِ فَأَرْبَعَةٌ الصَّبْرُ عَلَى الْمَكَارِهِ وَالْعَزْمُ فِي أَعْمَالِ الْبِرِّ وَ

التَّوَاضُّعُ وَالْحِلْمُ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩

١-٧-٢-٢-١- الصَّبْرُ بَابُ الْحِلْمِ

﴿٢٤٨﴾ الكاظم عليه السلام: فَحَصِّنُوا بَابَ الْحِلْمِ فَإِنَّ بَابَهُ الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٤٨

١-٧-٢-٢-١- الحِلْمُ بَابُ الصَّبْرِ

﴿٢٤٩﴾ الكاظم عليه السلام: فَحَصِّنُوا بَابَ الْحِلْمِ فَإِنَّهُ بَابُ الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٨

١-٧-٢-٢-١- جَمْعُ الْحِلْمِ فِي الصَّبْرِ

﴿٢٥٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جُمِعَ لَهُ الْحِلْمُ فِي الصَّبْرِ فَكَانَ لَا يُغْضِبُهُ شَيْءٌ وَلَا يَسْتَفْزُهُ؛

بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ١٥٢

١-٧-٢-٢-١- تَجَرُّعُ غُصَصِ الصَّبْرِ بِالْحِلْمِ

﴿٢٥١﴾ العسكري عليه السلام: لَمْ يَعْرِفْ رَاحَةَ الْقُلُوبِ مَنْ لَمْ يُجَرِّعْهُ الْحِلْمُ غُصَصَ الصَّبْرِ وَالْغَيْظِ؛

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٧٩

١-٧-٢-٢-١- الذُّلُّ

﴿٢٥٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَالَ لَهُ قَائِلٌ عَلَّمَنِي الْحِلْمَ فَقَالَ هُوَ الذُّلُّ فَاصْطَبِرْ عَلَيْهِ إِنْ اسْتَطَعْتَ؛

شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٩٧

١-٧-٢-٢-١- ذِكْرُ الذُّلِّ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۲۴۲﴾ و در برابر آنچه (دشمنان) می‌گویند شکبیا باش و به طرزی شایسته از آنان دوری گزین!
﴿۲۴۳﴾ بردبار کسی است که هرگاه مورد آزار قرارگیرد، شکبیایی ورزد و هرگاه به او ستم شود
ببخشد.

﴿۲۴۴﴾ گوینده‌ای به ایشان گفت: مرا بردباری بیاموز، فرمود: آن خواری است. پس اگر می‌توانی،
آن را تحمل کن.

﴿۲۴۵﴾ هیچ بردباری و حلمی مانند شکبیایی و سکوت نیست.

﴿۲۴۶﴾ حلیم کسی است که در برابر آنچه بر او وارد می‌شود، شکبیایی ورزد.

۱-۷-۱-۲-۲-۱- بردباری، نشانه‌ی صبر است

﴿۲۴۷﴾ نشان شکبیا چهار چیز است: صبر در ناملایمات، تصمیم بر کارهای نیک، فروتنی و
بردباری.

۲-۷-۱-۲-۲-۱- صبر، درحلم است

﴿۲۴۸﴾ دروازه‌ی بردباری را محکم کنید. زیرا دروازه‌ی بردباری صبر است.

۳-۷-۱-۲-۲-۱- حلم، در صبر است

﴿۲۴۹﴾ دروازه‌ی بردباری را محکم کنید. زیرا دروازه‌ی بردباری صبر است.

۴-۷-۱-۲-۲-۱- جمع‌شدن بردباری در صبر

﴿۲۵۰﴾ حلم و بردباری را در عین شکبیایی و صبر دارا بود، چیزی آن حضرت را عصبانی
نمی‌کرد و از کوره به در نمی‌برد.

۵-۷-۱-۲-۲-۱- تحمل سختی و اندوه صبرورزیدن، به‌وسیله‌ی حلم و بردباری

﴿۲۵۱﴾ کسی که با بردباری جرعه‌جرعه صبر و خشم خود را فرو نخورد، به آسایش دل نخواهد
رسید.

۸-۱-۲-۲-۱- تواضع

﴿۲۵۲﴾ گوینده‌ای به ایشان گفت: مرا بردباری بیاموز، فرمود: آن خواری (تحمل شکست و عدم
کامیابی است). پس اگر می‌توانی، آن را تحمل کن.

۱-۸-۱-۲-۲-۱- ذکر تواضع و صبر با یکدیگر

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٢٥٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ لِنَفْسِكُمْ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَالدُّلِّ لِحُكْمِهِ جَلَّ تَنَاوُهُ؛

بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٢٠

٩-١-٢-١- الربط على القلب

﴿٢٥٤﴾ مَا كَانَ فِيكُمْ أَحَدٌ أَغْظَمَ مُصِيبَةً بِإِسْكَندَرُوسٍ مِنِّي وَلَقَدْ صَبَرَنِي اللَّهُ وَارْضَانِي وَ

رَبَطَ عَلَى قَلْبِي؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ١٨٥

١٠-١-٢-١- رد النفس

﴿٢٥٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنَّنِي مِنْهُ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى يَحُلُّ بِهِ فِي مُخَالَفَتِي وَ

الْإِمْسَاكِ عَنْ نُصْرَتِي مَا أَحَلَّ قَوْمُ مُوسَى بِأَنْفُسِهِمْ فِي مُخَالَفَةِ هَارُونَ وَتَرْكِ طَاعَتِهِ وَرَأَيْتُ

تَجَرَّعَ الْغُصَصِ وَرَدَّ أَنْفَاسِ الصُّعْدَاءِ وَلَزُومَ الصَّبْرِ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٨ ص: ١٧٥

١١-١-٢-١- السَّلْوَةُ

﴿٢٥٦﴾ الْعَسْكَرِيُّ عليه السلام: أَعْرَضَ بِقُلُوبِنَا عَنْ آدَاءِ فَرَائِضِكَ وَاسْتَقْنَا عَنْ ذَلِكَ سَلْوَةً وَصَبْرًا

يُورِدُنَا عَلَى عَفْوِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢٥٦

١٢-١-٢-١- الطَّاقَةُ

﴿٢٥٧﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ هَذَا مَا لَا نَصِيرُ عَلَيْهِ فَكَيْفَ النَّارُ هَذَا مَا لَا نَقْوَى

عَلَيْهِ فَكَيْفَ النَّارُ هَذَا مَا لَا نَطِيقُهُ؛ الكافي ج: ٦ ص: ٣٢٢

﴿٢٥٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِصْبِرُوا عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى لَكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ وَاصْبِرُوا عَنْ عَمَلٍ لَا طَاقَةَ

لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦١

﴿٢٥٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ لَا طَاقَةَ لِفُلَانٍ بِنِ فُلَانٍ بِالْجُهْدِ وَلَا صَبْرَ لَهُ عَلَى الْبَلَاءِ وَلَا قُوَّةَ

لَهُ عَلَى الْفَقْرِ وَالْفَقَاةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ٤٠

﴿٢٦٠﴾ السَّجَادُ عليه السلام: اللَّهُمَّ لَا طَاقَةَ لِي بِالْجُهْدِ وَلَا صَبْرَ لِي عَلَى الْبَلَاءِ، وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الْفَقْرِ؛

الصحيفة السجادية الدعاء: ٢٢

﴿٢٦١﴾ السَّجَادُ عليه السلام: اللَّهُمَّ لَا قُوَّةَ لِي عَلَى سَخَطِكَ وَلَا صَبْرَ لِي عَلَى عَذَابِكَ؛ بحار الأنوار

ج: ٩٥ ص: ٢٣٠

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۲۵۳﴾ بر شما باد شکیبایی بر اطاعت خدا و فروتنی در برابر حکم او.

۹-۱-۲-۱- توانمندی و شکیبایی قلب

﴿۲۵۴﴾ در میان شما کسی چون من دردمند مصیبت اسکندروس نیست، ولی خداوند به من صبر داد و مرا خشنود ساخت و دلم را آرام کرد.

۱۰-۱-۲-۲-۱- تحمل ناراحتی

﴿۲۵۵﴾ به درستی که من به منزله‌ی هارونم نسبت به موسی؛ آنچه به دلیل مخالفت و ترک اطاعت هارون بر سر قوم موسی آمد، در نتیجه‌ی مخالفت و خودداری از یاری من، بر سر این قوم خواهد آمد. دیدم که غصه‌ها را جرعه‌جرعه فرو می‌برم و نفس‌ها را به‌سختی (یکی پس از دیگری) سپری می‌کنم، دانستم شکیبایی لازم است تا اینکه خدای عزیز و جلیل راهی (برایم) گشاید.

۱۱-۱-۲-۲-۱-آسودگی خاطر

﴿۲۵۶﴾ خدایا هر ریسمانی از ریسمان‌های دنیا را که ما را از طاعتت باز می‌دارد و قلبهایمان را از اجرای واجبات دور می‌کند، قطع کن و ما را در دنیا شکیبایی و مایه‌ی تسلی بنوشان، که ما را به عفو تو برساند و به‌سوی رضایت، استوارمان سازد.

۱۲-۱-۲-۲-۱- توانایی

﴿۲۵۷﴾ از آتش جهنم، به خدا پناه می‌برم، زیرا این آتشی است که نمی‌توانیم آن را تحمل کنیم.

و چه آتش (دردناکی) است که ما توان تحمل و طاقت بر آن را نداریم.

﴿۲۵۸﴾ در دو حالت صبر کنید، یکی تحمل بر سختی‌های عمل نیکی که به ثواب آن محتاج می‌باشید و دیگری بر ترک عمل بدی که طاعت عقاب آن را ندارد.

﴿۲۵۹﴾ خدایا، فلانی پسر فلانی، طاقت سختی و صبر بر گرفتاری و توان تحمل فقر و تنگدستی را ندارد.

﴿۲۶۰﴾ خدایا، طاقت سختی و صبر بر گرفتاری و توان تحمل فقر و تنگدستی را ندارم.

﴿۲۶۱﴾ خدایا، برسختی‌ات توانایی و بر عذابت شکیبایی ندارم.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٢٦٢﴾ فَلَمَّا فِي الْيَوْمِ الثَّامِنِ أَبْذَتْ مَا كَتَمَتْ مِنَ الْحُزْنِ فَلَمْ تُطِقْ صَبْرًا إِذْ خَرَجَتْ وَصَرَخَتْ فَكَأَنَّهُمَا مِنْ فَمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَنْطِقُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٣ ص: ١٧٤

﴿٢٦٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَكِنَّا مُحَقَّقِينَ أَنْ يَشْتَدَّ خَوْفُنَا مِمَّا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَلَا صَبْرَ لَنَا عَلَيْهِ وَأَنْ يَشْتَدَّ شَوْقُنَا إِلَى مَا لَا غِنَى لَنَا عَنْهُ؛ الغارات ج: ١ ص: ١٥١

﴿٢٦٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَرْحَمُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَجْسَادَكُمْ عَمَّا لَا طَاقَةَ لَكُمْ بِهِ وَلَا صَبْرَ عَلَيْهِ فَاعْمَلُوا بِمَا أَحَبَّ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَرَكُوا مَا كَرِهَ فَافْعَلُوا؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٤٥

﴿٢٦٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا عِبَادَ اللَّهِ إِنَّ أَنْفُسَكُمْ الضَّعِيفَةَ وَأَجْسَادَكُمْ النَّاعِمَةَ الرَّقِيقَةَ الَّتِي يَكْفِيهَا الْيَسِيرُ تَضَعُفٌ عَنْ هَذَا فَإِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَجْزَعُوا لِأَجْسَادِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ بِمَا لَا طَاقَةَ لَكُمْ بِهِ وَلَا صَبْرَ لَكُمْ عَلَيْهِ فَاعْمَلُوا بِمَا أَحَبَّ اللَّهُ وَاتْرَكُوا مَا كَرِهَ اللَّهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦ ص: ٢١٨
١٣-١-٢-١-العزاء

١٣-١-٢-١-العزاء وَذَكَرَ الْعَزَاءُ وَالصَّبْرَ مَعًا

﴿٢٦٦﴾ أَمْرُهُ بِالصَّبْرِ وَالْعَزَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٥ ص: ٣٧٦

﴿٢٦٧﴾ الصادق عليه السلام: رَجَعْتُ إِلَى مَا أَمَرَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ بِهِ الْمُتَّقِينَ مِنَ الصَّبْرِ وَحُسْنِ الْعَزَاءِ؛

إقبال الأعمال ص: ٥٧٨

﴿٢٦٨﴾ الرسول ﷺ: فَإِنَّهُ لَمَّا قُتِلَ فَلَقِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَحَزَنَ وَعَدِمَ صَبْرَهُ وَعَزَاءَهُ عَلَى عَمِّهِ حَمْزَةَ فَقَالَ وَكَانَ قَوْلُهُ حَقًّا لَأَقْتُلَنَّ بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِنْ حَمْزَةَ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنْ مُشْرِكِي قُرَيْشٍ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ إِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٥٦

﴿٢٦٩﴾ الرسول ﷺ: مَا تَجَرَّعَ عَبْدٌ جُرْعَتَيْنِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ جُرْعَةٍ غَضَبٍ رَدَّهَا بِحِلْمٍ أَوْ جُرْعَةٍ مُصِيبَةٍ مُحْزَنَةٍ مُوجِعَةٍ رَدَّهَا عَبْدٌ بِحُسْنِ عَزَاءٍ وَصَبْرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۲۶۲﴾ در روز هشتم، فاطمه علیها السلام غم و اندوه درونی خود را ظاهر کرد، طاقتش به پایان رسید و صبرش تمام شد. فریاد زنان از خانه خارج شد، گویا با دهان مبارک پیامبر سخن می‌گوید.

﴿۲۶۳﴾ سزاوار است در مقابل آنچه در برابرش طاقت نداریم (جهنم)، ترس ما بسیار باشد و در برابر آنچه از آن بی‌نیاز نیستیم (بهشت)، شوق و اشتیاق ما زیاد باشد.

﴿۲۶۴﴾ تا می‌توانید به این پیکرها و جان‌های خود نسبت به آنچه تاب تحمل و صبر بر آن را ندارند، رحم کنید، پس به آنچه خدا دوست دارد عمل کنید و آنچه را که خدا خوش ندارد رها سازید.

﴿۲۶۵﴾ بندگان خدا، بدانید که این جان‌های ناتوان شما و پیکرهای ناز پرورده و لطیفی که اندکی عذاب آن را کفایت می‌کند، تاب تحمل این همه عذاب را ندارد، پس تا می‌توانید به این پیکرها و جان‌های خود نسبت به آنچه تاب تحمل و صبر بر آن را ندارند رحم کنید. پس به آنچه خدا دوست دارد عمل کنید و آنچه را که خدا خوش ندارد رها سازید.

۱۳-۱-۲-۱- صبر بر آنچه از دست رفته است

۱۳-۱-۲-۱- ذکر عزا و صبر با یکدیگر

﴿۲۶۶﴾ او را به صبر و باآرامش گذراندن مصیبت امر می‌کنم.

﴿۲۶۷﴾ به آن فرمان خدا توجه می‌کنم که، به پرهیزگاران سفارش کرد: "شکیبایی کنند و مصیبت را باآرامش بگذرانند."

﴿۲۶۸﴾ زمانی که عموی پیامبر صلی الله علیه و آله کشته شد بسیار اندوهگین گشت و در مرگ عمویش حمزه صبر و تحملش را از دست داد و به حق و در کمال جدیت فرمود: به خدا قسم در ازای هر موی حمزه هفتاد مرد از مشرکان قریش را خواهم کشت. از جانب خدا به او وحی شد: "و هرگاه خواستید مجازات کنید، تنها به مقداری که به شما تعدی شده کیفر دهید! و اگر شکیبایی کنید، این کار برای شکیبایان بهتر است. صبر کن و صبر تو فقط برای خدا و به توفیق خدا باشد! و به خاطر (کارهای) آن‌ها، اندوهگین و دلسرد مشو! و از توطئه‌های آنان، در تنگنا قرار مگیر!"

﴿۲۶۹﴾ هیچ بنده‌ای، جرعه‌ای دوست‌داشتنی‌تر نزد خدا، از این دو جرعه ننوشیده است. جرعه‌ی خشمی که آن را در سینه‌ی خود با حلم و بردباری، رد کرده باشد و یا جرعه‌ی مصیبتی حزن‌آور و دردناک که آن را از روی صبر و شکیبایی فروبرده باشد.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٢٧٠﴾ الصادق عليه السلام: مَا مِنْ جُرْعَتَيْنِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُجَرَّعَهُمَا عَبْدُهُ الْمُؤْمِنُ فِي الدُّنْيَا مِنْ جُرْعَةٍ غَيْظٍ كَظَمَ عَلَيْهَا وَجُرْعَةٍ حُزْنٍ عِنْدَ مُصِيبَةٍ صَبَرَ عَلَيْهَا بِحُسْنِ عَزَاءٍ وَاحْتِسَابٍ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٣٠١

﴿٢٧١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَمَا صَبَرَكَ عَلَى دَائِكَ وَجَلَدَكَ عَلَى مُصَابِكَ وَعَزَاكَ عَنْ الْبُكَاءِ عَلَى نَفْسِكَ وَهِيَ أَعَزُّ الْأَنْفُسِ عَلَيْكَ وَكَيْفَ لَمْ يُوقِظْكَ خَوْفُ بَيَاتِ نَفْمَةٍ وَقَدْ تَوَرَّطْتَ بِمَعَاصِيهِ مَدَارِجَ سَطَوَاتِهِ فَتَدَاوَى مِنْ دَاءِ الْفِتْرَةِ فِي قَلْبِكَ بِعَزِيمَةٍ وَمِنْ كَرَى الْغَفْلَةِ فِي نَاطِرِكَ بِيَقِظَةٍ؛ نهج البلاغة ص: ٣٤٤

١٤-١-٢-١- في العين قذى وفي الحلق شجا

﴿٢٧٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَصَبَرْتُ وَفِي الْعَيْنِ قَذَى وَفِي الْحَلْقِ شَجَا أَرَى تُرَأْنِي نَهْبًا؛

نهج البلاغة ص: ٤٨

﴿٢٧٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام:

أَغْضِ عَيْنًا عَلَى الْقَذَى وَتَصَبَّرْ عَلَى الْأَذَى

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ١٧٥

﴿٢٧٤﴾ قَدْ جَرَتْ أُمُورٌ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَفِي أَعْيُنِنَا الْقَذَى؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ١١٤

١٥-١-٢-١- الكظم

﴿٢٧٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أَصْبِرْهُمْ أَكْظَمُهُمْ لِلْغَيْظِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٣٣

﴿٢٧٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ أَنْ...يَكْظِمَ مَا يُغْضِبُهُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٢٧٧﴾ الباقر عليه السلام: إِنَّ الْخِنَاقَ قَدْ اشْتَدَّ وَالْوَتَاقَ قَدْ اخْتَدَّ وَالْقُلُوبَ قَدْ شُجِيَتْ وَالْعُقُولَ قَدْ تَنَكَّرَتْ وَالصَّبْرَ قَدْ أَوْدَى وَكَادَ تَنْقَطِعُ حَبَائِلُهُ فَإِنَّكَ لِبِالْمِرْصَادِ مِنَ الظَّالِمِ وَمُشَاهِدَةٍ مِنْ

الكاظم؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢١٦

١٥-١-٢-١- الصبر من كظم الغيظ

﴿٢٧٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: صَبَرْتُ مِنْ كَظَمِ الْغَيْظِ عَلَى أَمْرٍ مِنَ الْعَلَمِ وَالْمِ لِقَلْبٍ مِنْ حَزٍّ

الشفار؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٦٩

٢-١٥-١-٢-١- الصبر حال للكظم

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۲۷۰﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست که بنده‌ی مؤمن آن را بنوشد: جرعه‌ی خشمی که آن را فروخورد؛ و جرعه‌ی حزن در مصیبتی که با عزاداری پسندیده و به حساب خدا گذاشتن، بر آن شکیبایی ورزد.

﴿۲۷۱﴾ اما چه چیز تو را بر بیماری خود بی‌تفاوت کرده است؟ و بر مصیبت‌های خود شکیبا و از گریه بر حال خویشتن بازداشته است؟ در حالی که هیچ‌چیز برای تو عزیزتر از جانت نیست؛ چگونه ترس از فرودآمدن بلا، شب هنگام تو را بیدار نکرده است؟ و تو در گناه غوطه‌ور و در پنجه‌ی قهر الهی مبتلا شده‌ای؟ پس سستی دل را با استقامت درمان کن و خواب زدگی چشمانت را با بیداری از میان بردار.

۱۴-۱-۲-۲-۱- خار در چشم و استخوان در گلو

﴿۲۷۲﴾ پس صبر کردم در حالی که گویا خار در چشم و استخوان در گلو من مانده بود. و با دیدگان خود می‌نگریستم که میراث مرا به غارت می‌برند.

﴿۲۷۳﴾ بر خاشاک چشم بپوشان و بر اذیت و آزار شکیبا و صبور باش.

﴿۲۷۴﴾ جریاناتی پیش آمد و ما در برابر آن‌ها شکیبایی کردیم، در شرایطی که (شکیبایی بر آن مانند شکیبایی کسی بود که) در چشمش خار باشد.

۱۵-۱-۲-۲-۱- فروبردن خشم

﴿۲۷۵﴾ شکیباترین مردم، آنانند که خشم خود را مهار می‌کنند.

﴿۲۷۶﴾ صبر و شکیبایی، آن است که آدمی آنچه او را به خشم می‌آورد فروخورد.

﴿۲۷۷﴾ خفگی شدت گرفته و ریسمان اسارت محکم‌تر و دل‌ها اندوهگین‌تر شده‌اند. عقل‌ها از کار افتاده‌اند و صبر خم شده و نزدیک است که ریسمانهایش قطع شوند. ولی تو در کمین ظالم هستی و شاهد فروبرنده‌ی خشمی.

۱۵-۱-۲-۲-۱- صبر نوعی از فروبردن خشم (کظم غیظ) است

﴿۲۷۸﴾ در خوردن خشمی که از حنظل تلخ‌تر بود و دل را از تیغ برنده دردآورتر نموده بود، شکیبایی ورزیدم.

۱۵-۲-۱-۲-۲- فروخوردن صبورانه، خشم

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٢٧٩﴾ الرسول ﷺ: موسى بن جعفر الكاظم غيظه صبراً في الله؛ بحار الأنوار ج: ٢٥ ص: ٦

١٥-١-٢-٢-١- ذكر الكظم والصبر معاً

﴿٢٨٠﴾ الصادق عليه السلام: اخذت مثال النبوة في الصبر و... كظم الغيظ والعفو عن الناس؛

بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦٥

﴿٢٨١﴾ الصادق عليه السلام: ثلاث من كن فيه استكمل خصال الإيمان من صبر على الظلم وكظم

غيظه واحتساب وعفا كان ممن يدخله الله الجنة وشفع في مثل ربيعة ومضر؛ بحار الأنوار

ج: ٦٤ ص: ٣٠٤

﴿٢٨٢﴾ الصادق عليه السلام: ثلاث من كن فيه زوجة الله من الحور العين كيف شاء كظم الغيظ و

الصبر على السيوف لله ورجل أشرف على مال حرام فتركه لله؛ وسائل الشيعة ج: ١٢ ص: ١٧٩

﴿٢٨٣﴾ جحدوا ولايته وأطعوا العبيد في خلافته وقادوه إلى بيعتهم مضلته سيوفها مقذعة

استتھا وهو ساخط القلب هائج الغضب شديد الصبر كاظم الغيظ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦٥

﴿٢٨٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: عليكم بالصبر على المصائب وكظم الغيظ عن مستحق العقاب

[العذاب]؛ المصباح للكفعمي ص: ٧٢٧

﴿٢٨٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فإذا ليس رافد ولا ذاب ولا مساعد إلا أهل بيتي فضنت بهم على

المنية فأغضيت على القذى وجرعت ريقى على الشجا وصبرت على الأذى وطبت نفسي على

كظم الغيظ؛ المناقب ج: ٢ ص: ٢٠٤

﴿٢٨٦﴾ الرسول ﷺ: كان فيما اشترط عليه النبي بأمر جبرئيل عليه السلام فيما أمر الله عز وجل

أن قال له يا علي تفي بما فيها من موالة من وإلى الله ورسوله والبراءة والعداوة لمن عادى الله

و رسوله والبراءة منهم على الصبر منك وعلى كظم الغيظ وعلى ذهاب حقي وغضب

خمسك وانتهاك حرمتك فقال نعم يا رسول الله؛ الكافي ج: ١ ص: ٢٨١

﴿٢٨٧﴾ الرسول ﷺ: من يكظم الغيظ يأجره الله ومن يصبر على الرزية يعوضه الله؛

وسائل الشيعة ج: ١٢ ص: ١٧٨

١٦-١-٢-٢-١- المجاملة

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۲۷۹﴾ موسی بن جعفر، مهارکننده‌ی خشم و صبور در راه خداوند بود.

۳-۱۵-۱-۲-۱- ذکر کظم غیظ و صبر با یکدیگر

﴿۲۸۰﴾ در شکیبایی و فروبردن خشم و بخشیدن مردمان، از الگوی پیامبران پیروی کردی.

﴿۲۸۱﴾ هرکس سه خصلت در او باشد، ایمانش کامل است؛ آن که بر ظلم شکیبایی ورزد و خشمش را فروبرد، عفو کند و به حساب خدا بگذارد، داخل بهشت می‌شود و می‌تواند برای افرادی به تعداد نفرات قبیله‌ی ربیع و مُضَر، شفاعت کند.

﴿۲۸۲﴾ هر که سه خصلت داشته باشد، خدا - به‌هر نحو که بخواهد - حورالعین را به همسری او درمی‌آورد: فروخوردن خشم، صبر در برابر شمشیر برای رضای خدا و آن که دسترسی به مال حرام دارد و برای خدا از آن چشم پوشی کند.

﴿۲۸۳﴾ ولایتش را انکار کردند، تا جایی که آزادشدگان، به خلافت طمع ورزیدند و با شمشیرهای از نیام‌درآمده و نیزه‌های برافراشته، او را برای بیعت بردند. حال آن که او در دل بسیار خشمگین و عصبانیت در وجودش به هیجان آمده بود، ولی به‌شدت تحمل کرد و خشم خود را فروخورد.

﴿۲۸۴﴾ بر شما باد به صبر و شکیبایی بر مشکلات و فروبردن خشم در مقابل کسی که استحقاق عقاب را دارد.

﴿۲۸۵﴾ نه مرا یاری است، نه مدافع و مددکاری جز خانواده‌ام که دریغم آمد به کام مرگشان برانم. پس مانند کسی که خار غم در دیده خلیده چشم پوشیدم و - استخوان در گلو مانده جرعه‌جرعه آب دهانم را به‌زحمت فروبردم و (رضایت قلبی نداشتم ولی از روی ناچاری) راضی شدم و خشم خود را فروخورده شکیبایی ورزیدم.

﴿۲۸۶﴾ شرطی که پیامبر به پیشنهاد جبرئیل و طبق دستور خداوند عزیز و جلیل، با علی علیه السلام کرد، این بود: ای علی، باید به آنچه در این وصیتنامه است، عمل کنی. دوستی با هر که خدا و رسولش را دوست دارد و بیزاری و دشمنی با هر که با خدا و رسولش دشمنی کند و پایداری بر آن و فروخوردن خشم بر بردن حق من و غصب خُمس تو و حرمت‌شکنی‌شان نسبت به تو. علی گفت: به چشم ای پیامبر خدا.

﴿۲۸۷﴾ هر که خشمش را مهار کند خدا به او پاداش می‌دهد و هر که بر مصیبتی صبر نماید خداوند، شرایط را به نفع او تغییر می‌دهد.

۱۶-۱-۲-۱- ادب و خوش‌برخوردی

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٢٨٨﴾ الصادق عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِمُجَامَلَةِ أَهْلِ الْبَاطِلِ تَحْمَلُوا الضَّيْمَ مِنْهُمْ وَإِيَّاكُمْ وَمَا ظَنَّتْهُمْ دِينُوا فِيمَا بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ إِذَا أَنْتُمْ جَالِسْتُمُوهُمْ وَخَالَطْتُمُوهُمْ وَنَارَعْتُمُوهُمْ الْكَلَامَ فَإِنَّهُ لَا بُدَّ لَكُمْ مِنْ مُجَالَسَتِهِمْ وَمُخَالَطَتِهِمْ وَمُنَارَعَتِهِمْ الْكَلَامَ بِالتَّقِيَّةِ الَّتِي أَمَرَكُمُ اللَّهُ أَنْ تَأْخُذُوا بِهَا فِيمَا بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ فَإِذَا ابْتَلَيْتُمْ بِذَلِكَ مِنْهُمْ فَإِنَّهُمْ سَيُؤْذُونَكُمْ وَتَعْرِفُونَ فِي وُجُوهِهِمُ الْمُنْكَرَ... فَتَجَامِلُونَهُمْ وَتَصْبِرُونَ عَلَيْهِمْ وَهُمْ لَا مُجَامَلَةَ لَهُمْ وَلَا صَبْرَ لَهُمْ عَلَى شَيْءٍ؛ الكافي ج: ٨، ص: ٢

١٧-١-٢-٢-١-المُدَاراة

﴿٢٨٩﴾ العسكري عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ وَلَا أَمَةٍ دَارَى عِبَادَ اللَّهِ بِأَحْسَنِ الْمُدَارَاةِ وَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا فِي بَاطِلٍ وَلَمْ يَخْرُجْ بِهَا مِنْ حَقٍّ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ نَفْسَهُ تَسِيحًا وَزَكَّى أَعْمَالَهُ وَأَعْطَاهُ لَصَبْرِهِ عَلَى كِتْمَانٍ سِرًّا وَاحْتِمَالِ الْغَيْظِ لِمَا يَحْتَمِلُهُ مِنْ أَعْدَائِنَا ثَوَابَ الْمُتَشَحُّطِ بِدَمِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩، ص: ٣٦

١٧-١-٢-٢-١-المُدَاراة وَالصَّبْرُ مَعًا

﴿٢٩٠﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أَنَّ يُونُسَ بْنَ مَتَّى عَلَيْهِ السَّلَامُ بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى قَوْمِهِ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَكَانَ رَجُلًا يَغْتَرِيهِ الْحِدَّةُ وَكَانَ قَلِيلَ الصَّبْرِ عَلَى قَوْمِهِ وَالْمُدَارَاةِ لَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٤، ص: ٣٩٢

﴿٢٩١﴾ أَنَّ الْمُؤْمِنَ أَخَذَ مِنَ اللَّهِ جَلًّا وَعَزًّا الْكِتْمَانَ وَغَنَ نَبِيَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مُدَارَاةَ النَّاسِ وَعَنِ الْعَالَمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ الصَّبْرَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨، ص: ٩٠

﴿٢٩٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: سِتَّةٌ تُخْتَبَرُ بِهَا عُقُولُ النَّاسِ الْحِلْمُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الرَّهَبِ وَالْقَصْدُ عِنْدَ الرَّغَبِ وَتَقْوَى اللَّهِ فِي [عَلَى] كُلِّ حَالٍ وَحُسْنُ الْمُدَارَاةِ وَقِلَّةُ الْمُمَارَاةِ؛ غرر الحكم ص: ٥٥

﴿٢٩٣﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا لَنُحِبُّ مِنْ شِيعَتِنَا مَنْ كَانَ عَاقِلًا فَهَمًّا فَفِيهَا حَلِيمًا مُدَارِيًا صَبُورًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١، ص: ١٨٧

﴿٢٩٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا لَنُحِبُّ مَنْ كَانَ عَاقِلًا فَهَمًّا فَفِيهَا حَلِيمًا مُدَارِيًا صَبُورًا؛ الكافي ج: ٢، ص: ٥٦

﴿٢٩٥﴾ الرضا عليه السلام: لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتَّى يَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ الْحَدِيثَ وَذَكَرَ فِيهِ كِتْمَانَ سِرِّهِ وَمُدَارَاةَ النَّاسِ وَالصَّبْرَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥، ص: ١٩٣

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۲۸۸﴾ سعی کنید با اهل باطل خوش‌رفتار باشید. ستم آن‌ها را تحمل کنید و از نزاع و خصومتشان بر حذر باشید. در مجالست و همنشینی با آن‌ها که اجبار دارید و نمی‌توانید مجالست نداشته باشید و در بحث‌ها و انتقادها، همیشه تقیه‌ای را که خدا در ارتباط فیما بین به آن امر کرده، رعایت کنید. ولی اگر گرفتار شدید آن‌ها در پی آزار و اذیت شما برمی‌آیند و از چهره آن‌ها ناراحتی را مشاهده خواهید کرد... در این صورت برخورد با آن‌ها را تحمل کنید و صبر نمایید، اما آن‌ها خوش‌رفتار نبوده و بر هیچ چیز شکبیا نیستند.

۱۷-۱-۲-۱- ملاطفت در رفتار

﴿۲۸۹﴾ هیچ مرد و زنی نباشد که با بندگان خدا بهترین مدارا را داشته و در باطل آن‌ها وارد نشده و از حق خارج نشود، جز آن که خدا نفس او را تسبیح و کردارش را پاکیزه کرده و به او در پوشاندن و مخفی کردن سرّ ما و تحمل خشم آنچه از دشمنان ما بشنود، صبر می‌دهد و ثواب کسی را دارد که در راه خداوند در خون خود بغلطد.

۱۷-۱-۲-۱- ذکر ملاطفت و صبر با یکدیگر

﴿۲۹۰﴾ خداوند یونس بن‌متی را در سی‌سالگی به‌سوی قومش مبعوث کرد و او مردی تندمزاج بود و در مقابل مردمانش کم‌حوصله و قدری ناشکیبا بود.

﴿۲۹۱﴾ مؤمن، حفظ اسرار را از خداوند، سازش و مدارا با مردم را از پیامبر و صبر در هنگام سختی‌ها و گرفتاری‌ها را از امام فراگرفته است.

﴿۲۹۲﴾ شش چیزست که عقل‌های مردمان به آن‌ها آزمایش می‌شود، بردباری به‌هنگام خشم و شکیبایی به‌هنگام ترس و میانه‌روی به‌هنگام خواهش نفس و رعایت تقوای الهی در تمام حالات و مدارای زیبا و اندک‌بودن جدال و ستیزه.

﴿۲۹۳﴾ همانا ما شیعیان خود را که عاقل با فهم، صاحب علم دین، بردبار، اهل مدارای با مردم، صبور و شکیبیا باشند دوست داریم.

﴿۲۹۴﴾ ما کسانی را که عالم، عاقل، فقیه، بردبار، اهل مدارا و شکیبیا باشند، دوست داریم.

﴿۲۹۵﴾ مؤمن نمی‌تواند مؤمن حقیقی باشد مگر اینکه در او سه خصلت وجود داشته باشد: پوشاندن راز، مدارا با مردم، شکیبایی در سختی و ناخوشی.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٢٩٦﴾ الصادق عليه السلام: كَمَالُ الْأَدَبِ وَالْمُرُوءَةِ فِي سَبْعِ خِصَالٍ الْعَقْلُ وَالْحِلْمُ وَالصَّبْرُ وَالرِّفْقُ وَالصِّمْتُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ وَالْمُدَارَاةُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ٣٨
١-١٨-٢-١-المعاشرة

﴿٢٩٧﴾ الصادق عليه السلام: إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا يَعْنِي بَايَاتِنَا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَعْنِي بِمُؤَاَسَاةِ الْإِخْوَانِ وَتَوَاصُوا بِالْحَقِّ يَعْنِي الْإِمَامَةَ وَتَوَاصُوا بِالصَّبْرِ، يَعْنِي بِالْعِشْرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٥٩
١-١٩-٢-١-الوخز في الحشا

﴿٢٩٨﴾ عَنْ الْأَئِمَّةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: نَصَبْتُ مِنْكُمْ عَلَى مِثْلِ حَزِّ الْمُدَى، وَخَزِ السَّنَانِ فِي الْحَشَا؛
بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٢٢٦
١-٢٠-٢-١-الجراة

﴿٢٩٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَسْتُرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَهُمْ عَذَابُ الْعِلْمِ، أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالََةَ بِالْهُدَى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ - البقرة ١٧٥-١٧٤
﴿٣٠٠﴾ الْعَسْكَرِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ مَا أَجْرَاهُمْ عَلَى عَمَلٍ يُوجِبُ عَلَيْهِمْ عَذَابَ النَّارِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٦ ص: ٢٣٥

١-٢-٢-٢-المعرفة من خلال المفاهيم المضادة للاحتمال
١-٢-٢-٢-١-الجزع

﴿٣٠١﴾ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قُلْتُ لَهُ مَا الْجَزَعُ قَالَ أَشَدُّ الْجَزَعِ الصُّرَاخُ بِالْوَيْلِ وَالْعَوِيلِ وَلَطْمُ الْوَجْهِ وَالصَّدْرِ وَجَزُّ الشَّعْرِ مِنَ النَّوَاصِي وَمَنْ أَقَامَ النَّوَاحَةَ فَقَدْ تَرَكَ الصَّبْرَ وَأَخَذَ فِي غَيْرِ طَرِيقِهِ؛
الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٢

﴿٣٠٢﴾ الصادق عليه السلام: فَكَانَ مِمَّا أُعْطِيَ الْعَقْلَ مِنَ الْخَمْسَةِ وَالسَّبْعِينَ الْجُنْدُ... الصَّبْرُ وَضِدُّهُ
الجزع؛ الكافي ج: ١ ص: ٢٠

﴿٣٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَجْتَمِعُ الصَّبْرُ وَالْجَزَعُ؛ غرر الحكم ص: ٢٦٢

﴿٣٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ضَادُّوا الْجَزَعَ بِالصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٣٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ مَلَكَهُ الْجَزَعُ حُرِمَ فَضِيلَةَ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٦٢

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۲۹۶﴾ کمال ادب و جوانمردی در هفت چیز است: عقل و بردباری و شکیبایی و نرمی و سکوت و اخلاق خوش و مدارا.

۱۸-۱-۲-۲-۱- معاشرت

﴿۲۹۷﴾ "جز آنان که ایمان آوردند"، یعنی: به آیات ما گرویدند؛ "و کارهای شایسته انجام دادند"، یعنی: با برادران خود همراهی کردند؛ "و به هم درباره‌ی حق سفارش کردند"، یعنی: امامت؛ "و یکدیگر را به شکیبایی سفارش کردند"، یعنی: در معاشرت با دیگران.

۱۹-۱-۲-۲-۱- درد و اندوه درونی

﴿۲۹۸﴾ ما شکیبایی کردیم، همچون کسی که خنجر بر گلوئی او و نوک نیزه بر دل او نشسته باشد.

۲۰-۱-۲-۲-۱- جرأت

﴿۲۹۹﴾ کسانی که آنچه را خدا از کتاب نازل کرده کتمان می‌کنند و آن را به بهای کمی می‌فروشند، آن‌ها جز آتش چیزی نمی‌خورند؛ (و هدایا و اموالی که از این رهگذر به دست می‌آورند، در حقیقت آتش سوزانی است.) و خداوند، روز قیامت، با آن‌ها سخن نمی‌گوید؛ و آنان را پاکیزه نمی‌کند؛ و برای آن‌ها عذاب دردناکی است، اینان، همان‌هایی هستند که گمراهی را با هدایت، و عذاب را با آمرزش، مبادله کرده‌اند؛ راستی چقدر در برابر عذاب خداوند، شکیبا هستند!

﴿۳۰۰﴾ "فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ" یعنی: چقدر جرات دارند و اعمالی انجام می‌دهند که موجب آتش جهنم می‌شود.

۲-۲-۲-۱- شناخت از طریق مفاهیم متضاد و مقابل "تحمل"

۱-۲-۲-۲-۱- ناشکیبایی

﴿۳۰۱﴾ به او گفتم: شیون و زاری چیست؟ فرمود: بدترین جزع و بی‌تابی فریاد و خروش و سیلی‌زدن به صورت و سینه و کندن موی سر است. هرکس در مصیبت داد و فریاد و جزع و فزع به راه اندازد، علامت بی‌صبری است و بی‌راهه را درپیش گرفته است.

﴿۳۰۲﴾ یکی از لشکریان هفتاد و پنج‌گانه که خداوند به عقل عطا کرد... شکیبایی است؛ و اضطراب و بی‌تابی ضد آن است.

﴿۳۰۳﴾ صبر و جزع با یکدیگر جمع نمی‌شوند.

﴿۳۰۴﴾ با صبر و شکیبایی به مقابله‌ی بی‌تابی بروید.

﴿۳۰۵﴾ هر که جزع او را تصاحب کند، از فضیلت صبر محروم می‌شود.

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثِلَةُ)﴾

﴿٣٠٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ أَشْتَرِيَ الْجَهْلَ بِالْعِلْمِ كَمَا اشْتَرَى غَيْرِي أَوْ السَّفَهَ بِالْحِلْمِ أَوْ الْجَزَعَ بِالصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١١٠

﴿٣٠٧﴾ الصادق عليه السلام: أَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أَشْتَرِيَ الْجَهْلَ بِالْعِلْمِ وَالْجَفَاءَ بِالْحِلْمِ وَالْجَوْرَ بِالْعَدْلِ وَالْقَطِيعَةَ بِالْبِرِّ وَالْجَزَعَ بِالصَّبْرِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٩٠

﴿٣٠٨﴾ وَارْزُقْنِي فِي الدُّنْيَا زَهَادَةً وَاجْتِهَاداً فِي الْعِبَادَةِ وَلَقِّنِي إِيَّاكَ عَلَى شَهَادَةٍ مُنْقَادَةٍ تَسْبِقُ بُشْرَاهَا وَجَعَهَا وَفَرَحَهَا تَرْحَهَا وَصَبْرُهَا جَزَعَهَا؛ بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٢٥٤

﴿٣٠٩﴾ الرسول ﷺ: وَاعْلَمْ يَا مُحَمَّدُ أَنِّي أَقْبِضُ رُوحَ ابْنِ آدَمَ فَيَجْزَعُ أَهْلُهُ فَأَقُومُ فِي نَاحِيَةٍ مِنْ دَارِهِمْ فَأَقُولُ مَا هَذَا الْجَزَعُ فَوَاللَّهِ مَا تَعَجَّلْنَاهُ قَبْلَ أَجَلِهِ وَمَا كَانَ لَنَا فِي قَبْضِهِ مِنْ ذَنْبٍ فَإِنْ تَحَسَّبُوا وَتَصَبَّرُوا تَوَجَّرُوا وَإِنْ تَجَزَّعُوا تَأْتَمُّوا وَتُوزَرُوا؛ الكافي ج: ٣ ص: ١٣٦

﴿٣١٠﴾ المجتبي عليه السلام: إِنَّمَا كُنَّا نَقَاتِلُ أَهْلَ الشَّامِ بِالسَّلَامَةِ وَالصَّبْرِ فَشَتَّتَ السَّلَامَةُ بِالْعَدَاوَةِ وَالصَّبْرُ بِالْجَزَعِ؛ الطرائف ج: ١ ص: ١٩٨

﴿٣١١﴾ الصادق عليه السلام: صَبَرْتُ إِذْ جَزَعُوا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٢ ص: ٥٩٢

﴿٣١٢﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ عَرَفَ قَدْرَ الصَّبْرِ لَا يَصْبِرُ عَمَّا مِنْهُ الصَّبْرُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ مِنْ قَائِلٍ فِي قِصَّةِ مُوسَى وَالْخَضِرِ عليه السلام وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَلَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَلَمْ يَجْزَعْ بِهَيْتِكَ سِتْرِهِ فَهُوَ مِنَ الْعَامِّ وَنَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَبَشَّرَ الصَّابِرِينَ أَيْ بِالْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَمَنْ اسْتَقْبَلَ الْبَلَاءَ بِالرُّحْبِ فَصَبَرَ عَلَى سَكِينَةٍ وَقَارَ فَهُوَ مِنَ الْخَاصِّ وَنَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿٣١٣﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ لَمْ يَصْبِرْ أَهْلَكَهُ الْجَزَعُ وَأَمَّا هَلَاكُهُ فِي الْجَزَعِ أَنَّهُ إِذَا جَزِعَ لَمْ يُوجَرْ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٤٦

﴿٣١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ لَمْ يُنْجِهِ الصَّبْرُ أَهْلَكَهُ الْجَزَعُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٦٤

﴿٣١٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ لِهَذَا الْجُلْدِ الرَّقِيقِ صَبْرٌ عَلَى النَّارِ فَارْحَمُوا نَفُوسَكُمْ فَإِنَّكُمْ قَدْ جَرَّبْتُمُوهَا فِي مَصَائِبِ الدُّنْيَا فَرَأَيْتُمْ جَزَعَ أَحَدِكُمْ مِنَ الشَّوْكَةِ تُصِيبُهُ وَالْعَثْرَةِ تُذْمِيهِ وَالرَّمْضَاءِ تُحْرِقُهُ فَكَيْفَ إِذَا كَانَ بَيْنَ طَائِفَيْنِ مِنْ نَارٍ ضَجِيعٍ حَجَرٍ وَقَرِينِ شَيْطَانٍ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ٣٠٦

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۳۰۶﴾ پروردگارا به تو پناه می‌برم از اینکه نادانی را در مقابل دانایی بخرم - چنانچه دیگری جز من این کار را کرده - یا سفاهت و نابخردی را در مقابل خردورزی، خریداری کنم، یا بی‌تابی را در مقابل بردباری.

﴿۳۰۷﴾ به تو پناه می‌برم از اینکه نادانی را در مقابل دانایی بخرم، یا جفا کاری را در مقابل بردباری، یا ستمکاری را در مقابل عدالت، یا قطع رابطه را در مقابل نیکی کردن و یا بی‌تابی را در مقابل شکیبایی.

﴿۳۰۸﴾ خدایا در دنیا پارسایی و تلاش در عبادت روزی‌ام کن و توفیق ده شهادت را ملاقات کنم، شهادتی بر مبنای پیروی از تو، که مژدگانی شهادت بر دردش، شادمانی آن بر غمش و شکیبایی آن بر ناشکیبایی‌اش سبقت گیرد.

﴿۳۰۹﴾ بدان ای محمد، من روح آدمی‌زاده را می‌گیرم، خویشانش بی‌تابی می‌کنند؛ من در گوشه‌ای از خانه می‌ایستم و می‌گویم: این بی‌تابی برای چیست؟ به خدا سوگند، ما قبل از زمان مرگش، جانش را نگرفتیم و در گرفتن جانش، بر ما گناهی نیست. اگر شکیبایی و صبر پیشه کنید پاداش دارید و اگر بی‌تابی کنید، گناه و معصیت کرده‌اید.

﴿۳۱۰﴾ جمعیت ما، پیوسته با سلامت (فکر) و پایداری با شامیان در نبرد بوده ولی (امروز) سلامت دل‌ها به دشمنی تبدیل شده و شکیبایی به بی‌تابی.

﴿۳۱۱﴾ وقتی آن‌ها ناآرام بودند و بی‌تابی می‌کردند، تو شکیبا بودی.

﴿۳۱۲﴾ کسی که ارزش صبر را بشناسد، عاشق و شیفته‌ی حادثه بوده و بر نیامدن حادثه بی‌تاب است. خداوند متعال در داستان موسی و خضر می‌فرماید: "و چگونه می‌توانی در برابر چیزی که از رموزش آگاه نیستی شکیبا باشی؟" و کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نکرده و با بی‌تابی رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی عوام است که خداوند در حق آنان می‌فرماید "وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ: مژده و بشارت باد بر صابران". یعنی مژده بهشت و مغفرت و رحمت؛ و کسی که بلایا و مصایب را با روی گشاده استقبال کرده و با آرامش و سکون و وقار، بر آن صبر داشته باشد چنین شخصی از زمره‌ی خواص و اولیاءالله است و نصیب و پاداشش همان است که خداوند متعال فرموده است: "إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ". خدا با ایشان و همراه و یارشان است.

﴿۳۱۳﴾ بدانید هرکس شکیبایی نرورد، بی‌تابی او را از پا در می‌آورد و اگر بی‌تابی کند پاداشی نخواهد داشت.

﴿۳۱۴﴾ هر که را شکیبایی نرھاند، بی‌تابی تباهش گرداند.

﴿۳۱۵﴾ این پوست نازک بدن، طاقت آتش دوزخ را ندارد، پس بر خودتان رحم کنید. شما که به سبب رفتاری‌ها و سختی‌های دنیا کسب تجربه نموده‌اید و دیده‌اید که چگونه فردی از شما در اثر خاری که به بدنش می‌خلد بی‌تابی می‌کند و در اثر لغزشی، خون از بدنش جاری می‌شود و شن‌های گرم او را می‌سوزانند، پس چگونه است حال چنین کسی آن‌گاه که در میان دو طبقه از آتش، همبستر با سنگ و همدم شیطان باشد؟!

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

﴿٣١٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَالَ عليه السلام عَلَى قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَاعَةً دُفِنَ إِنَّ الصَّبْرَ لَجَمِيلٌ إِلَّا عَنْكَ وَإِنَّ الْجَزَعَ لَقَبِيحٌ إِلَّا عَلَيْكَ وَإِنَّ الْمَصَابَ بِكَ لَجَلِيلٌ وَإِنَّهُ قَبْلَكَ وَبَعْدَكَ لَجَلَلٌ؛ نهج البلاغة ص: ٥٢٧

﴿٣١٧﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ مَنْ صَبَرَ قَلِيلًا وَإِنْ مِنْ جَزَعَ جَزَعٌ قَلِيلًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨
﴿٣١٨﴾ الرسول ﷺ: يُكْتَبُ أَنْبِيَا الْمَرِيضِ حَسَنَاتٍ مَا صَبَرَ فَإِنْ جَزَعَ كُتِبَ هَلُوعًا لَا أَجْرَ لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٥٢

﴿٣١٩﴾ الرسول ﷺ: يُكْتَبُ أَنْبِيَا الْمَرِيضِ فَإِنْ كَانَ صَابِرًا كُتِبَ حَسَنَاتٍ وَإِنْ كَانَ جَزَعًا كُتِبَ هَلُوعًا لَا أَجْرَ لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦١

﴿٣٢٠﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ الْبَلَاءَ وَالصَّبْرَ يَسْتَبْقَانِ إِلَى الْمُؤْمِنِ فَيَأْتِيهِ الْبَلَاءُ وَهُوَ صَبُورٌ وَإِنَّ الْجَزَعَ وَالْبَلَاءَ يَسْتَبْقَانِ إِلَى الْكَافِرِ فَيَأْتِيهِ الْبَلَاءُ وَهُوَ جَزُوعٌ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ١٧٧
﴿٣٢١﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ يُظْهِرُ مَا فِي بَوَاطِنِ الْعِبَادِ مِنَ النُّورِ وَالصَّفَاءِ وَالْجَزَعُ يُظْهِرُ مَا فِي بَوَاطِنِهِمْ مِنَ الظُّلْمَةِ وَالْوَحْشَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿٣٢٢﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ يَدْعِيهِ كُلُّ أَحَدٍ وَلَا يَبِينُ عِنْدَ أَحَدٍ إِلَّا الْمُخْتَبِينَ وَالْجَزَعَ يُنْكِرُهُ كُلُّ أَحَدٍ وَهُوَ أَتَيْنُ عَلَى الْمُتَنَاقِضِينَ لَأَنَّ نَزُولَ الْمُخْتَبَةِ وَالْمُصِيبَةِ يُخْبِرُ عَنِ الصَّادِقِ وَالْكَاذِبِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿٣٢٣﴾ اللَّهُمَّ إِنَّ لَكَ يَوْمًا تَنْتَقِمُ فِيهِ لِلْمَظْلُومِ مِنَ الظَّالِمِ لَكِنْ هَلَعِيَ وَجَزَعِي لَا يُبْلِغَانِ بِيَ الصَّبْرَ عَلَى أَنْتِكَ وَحِلْمِكَ وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ فُلَانًا ظَلَمَنِي وَاعْتَدَى عَلَيَّ بِقُوَّتِهِ عَلَى ضَعْفِي فَاسْأَلُكَ يَا رَبَّ الْعِزَّةِ وَقَاصِمَ الْجَبَّارِينَ وَنَاصِرَ الْمَظْلُومِينَ أَنْ تُرِيَهُ قُدْرَتَكَ أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ يَا رَبَّ الْعِزَّةِ السَّاعَةَ السَّاعَةَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٦ ص: ٣٢٣

﴿٣٢٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِلُزُومِ الصَّبْرِ فِيهِ يَأْخُذُ الْحَازِمُ وَإِلَيْهِ يَوُوءُ الْجَزَاعُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٣٢٥﴾ الكاظم عليه السلام: سَأَلْتُ الْعَبْدَ الصَّالِحَ عليه السلام عَنْ رَجُلٍ وَقَفَ بِالْمَوْقِفِ فَأَتَاهُ نَعْيُ أَبِيهِ أَوْ نَعْيُ بَعْضٍ وَلَدِهِ قَبْلَ أَنْ يَذْكُرَ اللَّهَ بِشَيْءٍ أَوْ يَدْعُو فَاشْتَغَلَ بِالْجَزَعِ وَالْبُكَاءِ عَنِ الدُّعَاءِ ثُمَّ أَفَاضَ النَّاسُ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۳۱۶﴾ علی علیه السلام هنگام به خاک سپردن رسول خدا ﷺ، بر مزار او گفت: شکیبایی نیکوست جز در (داغ سنگین) از دست دادنت؛ و بی‌تابی ناپسند است مگر بر فراق تو. مصیبت تو سترگ است و مصیبت‌های پیش و پس، کوچک و حقیر است.

﴿۳۱۷﴾ هر که شکیبایی ورزد، اندکی شکیبایی ورزیده؛ و هر که بی‌تابی کند، اندکی بی‌تابی کرده است.

﴿۳۱۸﴾ اگر بیمار شکیبا باشد، در مقابل آه و ناله‌ی او، برایش حسنه ثبت می‌شود. ولی اگر بی‌تابی کند، کم‌صبری‌اش ثبت شده و پاداشی نخواهد داشت.

﴿۳۱۹﴾ در مقابل آه و ناله‌ی مریض، اگر شکیبا باشد برایش حسنه ثبت می‌شود؛ ولی اگر بی‌تابی کند، کم‌صبری‌اش ثبت شده و پاداشی نخواهد داشت.

﴿۳۲۰﴾ بلا و صبر برای رسیدن به مؤمن بر یکدیگر پیشی می‌گیرند، بلا به او می‌رسد در حالی که مؤمن صبور و شکیباست یا صبر پیش از بلا خود را به او رسانیده است و همچنین بی‌تابی و بلا برای رسیدن به کافر بر یکدیگر پیشی می‌جویند و بلا در حالی به کافر می‌رسد که او بی‌تابی می‌کند یا بی‌تابی پیش از بلا به کافر می‌رسد.

﴿۳۲۱﴾ صبر، نور و صفای باطن آدمی را ظاهر می‌کند و جزع و بی‌تابی نیز ظلمت و وحشت باطن آدمی را آشکار می‌سازد.

﴿۳۲۲﴾ همه ادعای صبر می‌کنند و می‌گویند ما در برابر سختی‌ها صبر داریم. ولی در این ادعا، فقط افراد متواضع و تسلیم در پذیرش و تحمل رنج‌ها راستگویند و نیز همه می‌گویند ما هیچ‌گاه در برابر مشکلات جزع و بی‌تابی نمی‌کنیم ولی جزع و اضطراب در هنگام بلا در منافقین آشکار می‌شود. زیرا بلا و محنت، صدق و کذب ادعای اشخاص را برملا می‌کند.

﴿۳۲۳﴾ خدا یا، می‌دانم که یک روز انتقام مظلوم را از ظالم خواهی گرفت. ولی بی‌تابی امانم را بریده است و نمی‌توانم پایه‌پای تائی و بردباری تو، شکیبایی‌ورزم و تو می‌دانی که فلان کس به من ستم کرده و چون قدرت دارد و من در ضعف هستم به حقوق من تعدی می‌کند. ای پروردگار عزیز و درهم‌شکننده‌ی قدرت جباران و یاور مظلومان، از تو می‌خواهم که هم‌اکنون قدرتت را به او بنمایانی.

﴿۳۲۴﴾ بر تو باد که با صبر همراه شوی، زیرا دوراندیش با آن به مقصد دست می‌یابد و بی‌تابی‌کننده نیز ناچار به آن برمی‌گردد.

﴿۳۲۵﴾ از موسی بن جعفر علیه السلام درباره‌ی مردی پرسیدم که در عرفات وقوف کرده و خبر درگذشت پدر یا یکی از فرزندان را به او داده‌اند. و او به جای ذکر خدا و دعا، مشغول ناله و بی‌تابی و گریه می‌شود. فرمودند: تکلیفی بر او نیست. (وقوفش پذیرفته است) هرچند عملش

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

فَقَالَ لَا أَرَى عَلَيْهِ شَيْئًا وَقَدْ أَسَاءَ فَلْيَسْتَغْفِرِ اللَّهُ أَمَا لَوْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ لَأَفَاضَ مِنَ الْمَوْقِفِ
بِحَسَنَاتِ أَهْلِ الْمَوْقِفِ جَمِيعًا مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ حَسَنَاتِهِمْ شَيْءٌ؛ تهذيب الأحكام ج: ٥ ص: ١٨٤
﴿٣٢٦﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَلَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَلَمْ يَجْزَعْ بِهَيْتِكَ سِتْرِهِ فَهُوَ مِنْ
الْعَامِّ وَنَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ أَيُّ بِالْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ؛ مستدرک الوسائل
ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿٣٢٧﴾ الجواد عليه السلام: فَمَنْ غَلَبَ جَزَعُهُ عَلَى صَبْرِهِ حَبَطَ أَجْرُهُ نَعُودُ بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ؛ بحار الأنوار
ج: ٥٠ ص: ١٠٣

﴿٣٢٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَنَزَلَ بِي مِنْ وَقَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا لَمْ أَكُنْ أَظُنُّ الْجِبَالَ لَوْ حُمِلَتْهُ
عَنُودَةً كَانَتْ تَنْهَضُ بِهِ فَرَأَيْتُ النَّاسَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي بَيْنَ جَارِعٍ لَا يَمْلِكُ جَزَعُهُ وَلَا يَضْبُطُ نَفْسَهُ وَلَا
يَقْوَى عَلَى حِمْلِ فَادِحٍ مَا نَزَلَ بِهِ قَدْ أَذْهَبَ الْجَزَعُ صَبْرَهُ وَأَذْهَلَ عَقْلَهُ وَحَالَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْفَهْمِ
وَالْإِفْهَامِ وَالْقَوْلِ وَالِاسْتِمَاعِ وَسَاطِرِ النَّاسِ مِنْ غَيْرِ بَنَى عَبْدُ الْمُطَّلِبِ بَيْنَ مُعَزٍّ يَأْمُرُ بِالصَّبْرِ وَبَيْنَ
مُسَاعِدٍ بَاكِ لِبُكَائِهِمْ جَارِعٍ لِحَزَعِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥١١

﴿٣٢٩﴾ الباقر عليه السلام: قَالَ لَنَا أَنْ نَجْزَعَ مَا لَمْ يَنْزِلْ أَمْرُ اللَّهِ فَإِذَا نَزَلَ أَمْرُ اللَّهِ فَلَيْسَ لَنَا إِلَّا
التَّسْلِيمُ ثُمَّ دَعَا بِدُهْنٍ فَادَّهَنَ وَاكْتَحَلَ وَدَعَا بِطَعَامٍ فَأَكَلَ هُوَ وَمَنْ مَعَهُ ثُمَّ قَالَ هَذَا هُوَ الصَّبْرُ
الْجَمِيلُ؛ تهذيب الأحكام ج: ١ ص: ٢٨٩

﴿٣٣٠﴾ قَدْ أَجْمَعُوا أَنْ يَضْرِبَهُ كُلُّ بَطْنٍ مِنْ قُرَيْشٍ بِالسَّيْفِ لِيَلَّا يَطْلُبَ بَنُو هَاشِمٍ بَطْنًا مِنْ بَطُونِ
قُرَيْشٍ بِدَمِهِ وَهُوَ يَسْمَعُ مَا الْقَوْمُ فِيهِ مِنْ تَلَفِ نَفْسِهِ فَلَمْ يَدْعُهُ ذَلِكَ إِلَى الْجَزَعِ كَمَا جَزَعَ
صَاحِبُهُ فِي الْغَارِ وَلَمْ يَزَلْ صَابِرًا مُحْتَسِبًا؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ١٤٥

﴿٣٣١﴾ الصادق عليه السلام: لَا تَتِمُّ الصَّلَاةُ إِلَّا لَدَى طَهْرٍ سَابِغٍ وَتَمَامٍ بَالِغٍ غَيْرِ نَازِعٍ وَلَا زَائِغٍ عَرَفَ
فَوْقَ وَ أَحَبَّتْ فَتَبَّتْ فَهُوَ وَقَفُ بَيْنَ الْيَأْسِ وَالطَّمَعِ وَالصَّبْرِ وَالْجَزَعِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٤
ص: ٩١

١-٢-٢-٢-١- الجَزُوعِ الَّذِي لَا يَصْبِرُ

﴿٣٣٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِغْفِرْ لِهَذِهِ النَّفْسِ الْهَلُوعَةَ وَلِهَذَا الْقَلْبِ الْجَزُوعِ الَّذِي لَا يَصْبِرُ عَلَى
حَرِّ الشَّمْسِ فَكَيْفَ بَحْرٍ نَارِكٍ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٢٨

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

ناپسند محسوب می‌شود و باید استغفار کند. ولی اگر صبر و شکیبایی می‌ورزید و مصیبت را به حساب خدا می‌گذاشت، موقف را در شرایطی ترک می‌کرد که خداوند پاداش تمام حاضرین در عرفات را به او می‌داد، بدون آن که چیزی از حسنات آن‌ها کم شود.

﴿۳۲۶﴾ کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نبرد و با بی‌تابی، رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی معمولی و عمومی است که خداوند در حق آنان می‌فرماید: "وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ"، "مژده و بشارت باد بر صابران"، یعنی مژده‌ی بهشت و مغفرت.

﴿۳۲۷﴾ هر کس ناراحتی و بی‌تابی او بیش از صبر و شکیبایی‌اش باشد، اجر و پاداش او از بین می‌رود. به خدا پناه می‌بریم از چنین صفتی.

﴿۳۲۸﴾ چون رسول خدا وفات کرد آن‌چنان غم و اندوه بر دل من فرو ریخت که اگر کوه‌ها آن بار غم را بر دوش می‌گذاشتند گمان ندارم که می‌توانستند تحمل کنند. بعضی افراد خانواده‌ام، در این مصیبت سخت بی‌تابی می‌کردند و طاقت از دست داده بودند و خودداری نمی‌توانستند و تاب کشیدن این بار گران را نداشتند، طاقت و صبر از دستشان رفته و هوش از سرشان رمیده بود، نه خود چیزی می‌فهمیدند و نه از دیگری سخنی می‌شنیدند و دیگران که از خانواده‌ی عبدالمطلب نبودند، یا مصیبت‌زدگان را تسلیت می‌دادند و امر به صبر می‌نمودند و یا با گریه و هم‌ناله‌شدن و بی‌تابی کردن با خانواده، مصیبت‌دیده همراه می‌شدند.

﴿۳۲۹﴾ تا وقتی امر خدا نازل نشده بی‌تابیم، ولی وقتی امر خدا رسید، دیگر جز تسلیم کار دیگری نداریم. سپس امر کرد روغن آوردند، به موها روغن زد و سرمه کشید، غذا خواست، خودش با دیگران غذا خورد و فرمود: این، همان صبر جمیل است.

﴿۳۳۰﴾ اجماع کردند که از هر قبیله‌ای یک نفر حاضر شود و به‌طور دسته‌جمعی رسول اکرم ﷺ را بکشند تا بنی‌هاشم نتواند از قبیله‌ای خونخواهی کند، علی علیه السلام در اطاق رسول خدا ﷺ سخنان آن‌ها را درباره‌ی کشتن خود می‌شنید، ولی هرگز آن‌چنان که ابوبکر در غار بی‌تاب بود، بی‌تابی نکرد و پیوسته با نیت الهی آرام و شکیبا بود.

﴿۳۳۱﴾ نماز کامل نیست مگر برای آن که طهارت و پاکی‌اش کامل، دور از گمراهی و جداشدن از حق باشد، (امام خویش را) بشناسد و در راه او استوار باشد، حضور قلب و حالت طمأنینه داشته و بر آن پایدار باشد. با حالتی بین ناامیدی و امید و بین شکیبایی و بی‌تابی.

۱-۲-۲-۲-۱-۱ ناشکیبا (مضطرب)، کسی است که صبر نمی‌کند

﴿۳۳۲﴾ (خدایا) این نفس ضعیف و ناتوان را ببخش؛ این قلب بی‌تاب که تحمل گرما و حرارت خورشید را ندارد، پس چگونه حرارت آتش را تحمل خواهد کرد؟

﴿الْمَاهِيَّةُ (المعاني وَ الْمُرَادِفَاتُ، وَ الْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

﴿٣٣٣﴾ الصادق عليه السلام: تَفْسِيرُ الصَّبْرِ مَا يَسْتَمِرُّ مَذَاقُهُ وَمَا كَانَ عَنْ اضْطِرَابٍ لَا يُسَمَّى صَبْرًا وَ تَفْسِيرُ الْجَزَعِ اضْطِرَابُ الْقَلْبِ وَ تَحْزَنُ الشَّخْصُ وَ تَغْيَرُ السُّكُونُ وَ تَغْيِيرُ الْحَالِ وَ كُلُّ نَازِلَةٍ خَلَتْ أَوَّلُهَا عَنِ الْإِخْبَاتِ وَ الْإِنَابَةِ وَ التَّضَرُّعِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَصَاحِبُهَا جَزَوْعٌ غَيْرُ صَابِرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

١-٢-١-٢-٢-١- الأمر بالصبر وترك الجزع

﴿٣٣٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اِسْتَعْلُ بِالصَّبْرِ عَلَى الرَّزِيَّةِ عَنِ الْجَزَعِ لَهَا؛ غر الحکم ص: ٢٨٢

﴿٣٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاسْأَلِ اللَّهَ الصَّبْرَ وَ النَّصْرَ وَ اسْتَعِذْ بِهِ مِنَ الْجَشَعِ وَ الْجَزَعِ فَإِنَّ الصَّبْرَ مِنَ الدِّينِ وَ الْكَرَمِ وَ إِنَّ الْجَشَعَ لَا يُقَدِّمُ رِزْقًا وَ الْجَزَعُ لَا يُؤَخِّرُ أَجَلًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤١٢

﴿٣٤﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): لَوْ لَا أَنَّكَ أَمَرْتَ بِالصَّبْرِ وَنَهَيْتَ عَنِ الْجَزَعِ لَأَنْفَدْنَا عَلَيْكَ مَاءَ الشُّوْنِ وَكَانَ الدَّاءُ مُمَاطِلًا وَالكَمْدُ مُحَالِفًا وَقَلَّا لَكَ وَكَفَيْتَهُ مَا لَا يُمْلِكُ رَدُّهُ وَلَا يُسْتَطَاعُ دَفْعُهُ؛ نهج البلاغة ص: ٣٥٥

﴿٣٣٧﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): ثُمَّ تَكَلَّمَ الْحُسَيْنُ (عليه السلام) فَقَالَ يَا عَمَّاهُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَادِرٌ أَنْ يُغَيِّرَ مَا تَرَى وَهُوَ كُلَّ يَوْمٍ فِي شَأْنِ إِنَّ الْقَوْمَ مَنُوعُونَ دُنْيَاهُمْ وَمَنْعَتُهُمْ دِينَكَ فَمَا أَغْنَاكَ عَمَّا مَنُوعُونَ وَمَا أَحْوَجُهُمْ إِلَى مَا مَنَعْتُهُمْ فَعَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ الْخَيْرَ فِي الصَّبْرِ وَالصَّبْرُ مِنَ الْكَرَمِ وَدَعِ الْجَزَعَ فَإِنَّ الْجَزَعَ لَا يُغْنِيكَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٠٦

﴿٣٣٨﴾ امير المؤمنين (عليه السلام):

لَا تَجْزَعَنَّ إِذَا نَابَتْكَ نَائِبَةٌ ۖ وَاصْبِرْ ۖ فَفِي الصَّبْرِ عِنْدَ الضِّيقِ مُتَسَعٌ ۚ

دیوان الإمام علی علیه السلام ص: ۲۵۹

٣-١-٢-٢-١- طلب الصبر و رد الجزع

﴿٣٣٩﴾ الباقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَاصْرِفْ عَنِّي الْهَلَعَ وَالْجَزَعَ وَارْزُقْنِي الصَّبْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٣ ص: ٢٤٢

٤-١-٢-٢-١- الصَّابِرُ لَا يَكُونُ كَالْجَارِعِ

﴿٣٤٠﴾ الصَّابِرُ لَا يَكُونُ كَالْجَازِعِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٠٥

٥-١-٢-٢-١- الجَزَعُ قَبْلَ الْمُصِيبَةِ وَ الصَّبْرُ بَعْدَ الْمُصِيبَةِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۳۳۳﴾ صبر به معنی چیز تلخ مزه‌ای است که تحمل آن توأم با اضطراب نباشد؛ چون هرچه تلخ باشد و توأم با اضطراب، آن را صبر نمی‌نامند و معنی جزع، اضطراب دل است، با اظهار حزن و تغییر حالت و تغییر رنگ و هر مصیبت و حادثه‌ای که به آدمی برسد، اگر اول آن، توأم با تسلیم و انابه و تضرع به درگاه خدا نباشد، صاحب آن مصیبت، ناشکیبا محسوب می‌شود.

۱-۲-۲-۲-۱-۲ دستور به صبر و ترک بی‌تابی

﴿۳۳۴﴾ به جای بی‌تابی کردن و ناآرام‌بودن در هنگام سختی و مشکلات؛ خود را به شکیبایی در آن مشغول ساز.

﴿۳۳۵﴾ پس، از خدا شکیبایی و یاری بخواه و از آزمندی و بی‌تابی به خداوند پناه ببر. که صبر از دین و کرم سرچشمه می‌گیرد و آزمندی، جذب روزی را پیش‌نمی‌آورد و بی‌تابی، اجل و مرگ را به تأخیر نمی‌اندازد.

﴿۳۳۶﴾ و اگر نه این است که به شکیبایی امر فرمودی و از بی‌تابی نهی نمودی، اشک دیده را با گریستن بر تو به پایان می‌رساندیم و درد همچنان بی‌درمان می‌ماند و رنج و اندوه، هم‌سوگند جان و این زاری و بی‌قراری در فقدان تو اندک است، لیکن مرگ را باز نتوان گرداند و نه کسی را از آن می‌توان رها کند.

﴿۳۳۷﴾ سپس حسین علیه السلام به سخن آمده فرمود: ای عمو جان، به‌راستی که خداوند تواناست که این وضع (جان‌خراشی) را که می‌بینی دگرگون کند و اوست که هر روز در کاری است (و تغییرات و تحولات، همه به دست اوست)، این مردم دنیای خود را از تو دریغ داشتند و تو دین خود را از آن‌ها بازداشتی و راستی که تو چه بی‌نیازی از آنچه آنان از تو دریغ داشتند و چه نیازمندند آنان، به آنچه تو از آن‌ها بازداشتی، بر تو باد شکیبایی، که به‌راستی خیر و خوبی در صبر است و صبرپیشه کردن از بزرگواری است و بی‌تابی مکن که بی‌تابی سودت نبخشد.

﴿۳۳۸﴾ هرگاه گرفتار مصیبتی شدی، جزع و ناله نکن و شکیبیا باش زیرا در پی صبر به‌هنگام تنگی و سختی، فراخی و گشایش خواهد آمد.

۱-۲-۲-۲-۱-۳ طلب کردن صبر و جلوگیری از اضطراب (ناشکیبایی)

﴿۳۳۹﴾ خداوند از من دلهره و بی‌تابی را بگردان و صبر را روزی‌ام کن.

۱-۲-۲-۲-۱-۴ انسان صبور مانند انسان بی‌تاب نیست

﴿۳۴۰﴾ صابر، مانند جزع‌کننده نیست.

۱-۲-۲-۲-۱-۵ بی‌تابی و بی‌قراری قبل از مصیبت است و صبر بعد از مصیبت

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٣٤١﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا أَهْلُ بَيْتٍ نَجَزُ مَا لَمْ تَنْزِلِ الْمُصِيبَةُ وَإِذَا نَزَلَتْ صَبَرْنَا؛ وسائل الشيعة

ج: ٣ ص: ٢٧٦

١-٢-٢-٢-١-٦- الجَزَعُ وَ ثَمَرَاتُهُ ضِدُّ الصَّبْرِ وَ ثَمَرَاتِهِ

﴿٣٤٢﴾ فَإِنْ صَبَرْتُمْ أُجِرْتُمْ وَإِنْ جَزَعْتُمْ أَثِمْتُمْ؛ الفضائل ص: ٨٨

﴿٣٤٣﴾ فَإِنْ صَبَرْتُمْ أُجِرْتُمْ وَإِنْ جَزَعْتُمْ أَثِمْتُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٤٧

﴿٣٤٤﴾ الرسول ﷺ: لَا يَخْبِطَنَّ جَزَعُكَ أَجْرَكَ وَلَوْ قَدِمْتَ عَلَى ثَوَابٍ مُصِيبَتِكَ لَعَلِمْتَ أَنَّ

الْمُصِيبَةَ قَدْ قَصُرَتْ لِعَظِيمِ مَا أَعَدَّ اللَّهُ عَلَيْهَا مِنَ الثَّوَابِ لِأَهْلِ التَّسْلِيمِ وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤

ص: ١٤٤

﴿٣٤٥﴾ الباقر عليه السلام: فَإِنْ تَرْضَوْا بِمَا صَنَعَ اللَّهُ بِهِ وَتَصَبَّرُوا تُوجَرُوا وَتُحْمَدُوا وَإِنْ تَجَزَعُوا وَ

تَسْخَطُوا تَأْتَمُّوا وَتُوزَرُوا؛ الكافي ج: ٣ ص: ١٣٦

﴿٣٤٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنْ صَبَرْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَدَرُ وَأَنْتَ مَا جُورُ وَإِنْ جَزَعْتَ جَرَى

عَلَيْكَ الْقَدَرُ وَأَنْتَ مَا زُورُ سَرَكَ وَهُوَ بَلَاءٌ وَفِتْنَةٌ وَحَزَنٌ وَهُوَ ثَوَابٌ وَرَحْمَةٌ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٧

﴿٣٤٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنْ صَبَرْتَ أَدْرَكَتْ بِصَبْرِكَ مَنَازِلَ الْأَبْرَارِ وَإِنْ جَزَعْتَ أَوْرَدَكَ

جَزَعُكَ عَذَابَ النَّارِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿٣٤٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنْ جَزَعْتَ فَحَقَّ الرَّحِمُ أَتَيْتَ وَإِنْ صَبَرْتَ فَحَقَّ اللَّهُ أَدَيْتَ عَلَى

أَنْتَ إِنْ صَبَرْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَضَاءُ وَأَنْتَ مَحْمُودٌ وَإِنْ جَزَعْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَضَاءُ وَأَنْتَ

مَذْمُومٌ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٤١

﴿٣٤٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: جَزَعُكَ فِي مُصِيبَةٍ صَدِيقُكَ أَحْسَنُ مِنْ صَبْرِكَ وَصَبْرُكَ فِي

مُصِيبَتِكَ أَحْسَنُ مِنْ جَزَعِكَ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٤٤

﴿٣٥٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الْجَزَعُ [الْفَزَعُ] عِنْدَ الْمُصِيبَةِ يَزِيدُهَا وَالصَّبْرُ عَلَيْهَا يُبِيدُهَا؛

غرر الحكم ص: ٢٦٢

﴿٣٥١﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ مُصِيبَةٌ لِلشَّامِتِ بِهَا وَالْجَزَعُ عَلَيْهَا مُصِيبَةٌ ثَانِيَةٌ

بِفَوَاتِ الثَّوَابِ وَهِيَ أَغْظَمُ الْمَصَائِبِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ٧٤

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۳۴۱﴾ ما خاندانی هستیم که تا مصیبت نیامده بی‌تاییم، (منتظر آزمون الهی هستیم تا با آزمودنمان ما را به مقامات عالی برساند)، ولی اگر مصیبت آمد، شکیبایی می‌ورزیم.

۶-۱-۲-۲-۱- بی‌تابی و نتایج آن ضد صبر و نجات‌بخش است

﴿۳۴۲﴾ اگر شکیبایی بورزید، پاداش می‌گیرید، ولی اگر بی‌تابی کنید، مرتکب گناه شده‌اید.
﴿۳۴۳﴾ اگر شکیبایی بورزید، پاداش می‌گیرید، ولی اگر بی‌تابی کنید، مرتکب گناه شده‌اید.
﴿۳۴۴﴾ مبدا بی‌تابی تو اجرت را ببرد و اگر ثواب این مصیبت، پیش از مصیبت به تو داده می‌شد، می‌دانستی که برای آنان که تسلیم امر خدایند و شکیبا، مصیبت، نسبت به بزرگی ثوابی که خدا بر آن مصیبت وعده کرده است، بسیار کوچک است.

﴿۳۴۵﴾ اگر به آنچه خدا می‌دهد راضی و بر آن شکیبا باشید، اجر می‌برید و مورد ستایش واقع می‌شوید، ولی اگر بی‌تابی کنید و ناراضی باشید، در گناه افتاده‌اید.

﴿۳۴۶﴾ ای اشعث، اگر شکیبا باشی تقدیر الهی بر تو جاری می‌شود و تو پاداش خواهی گرفت. ولی اگر بی‌تابی کنی بازهم تقدیر الهی بر تو جاری می‌شود ولی تو مرتکب گناه شده‌ای. ای اشعث، زنده‌بودن پسرت، تو را شاد می‌ساخت در حالی که اسباب گرفتاری و آزمایش تو بود و مرگ او، تو را اندوهگین کرد، در حالی که برای تو پاداش و رحمت است.

﴿۳۴۷﴾ اگر صبر کنی، به سبب صبر خود به جایگاه نیکوکاران می‌رسی و اگر بی‌صبری کنی، بی‌صبری‌ات تو را به عذاب آتش وارد می‌کند.

﴿۳۴۸﴾ اگر بی‌تابی کنی حق خویشاوندی را ادا کرده‌ای و اگر صبر کنی حق خدا را به جا آورده‌ای. اگر صبر داشته باشی آنچه مقدر بوده در بستر زمان نسبت به تو انجام خواهد شد و تو (به واسطه‌ی صبر) مورد ستایش قرار می‌گیری. اما اگر بی‌تابی کنی، بازهم قضای خدا پیش خواهد آمد، ولی تو مورد سرزنش خواهی بود.

﴿۳۴۹﴾ بی‌تابی، شفقت و دلسوزی تو در مصیبت دوستت بهتر از شکیبایی توست. و شکیبایی تو در مصیبت خودت بهتر از دلسوزی و بی‌تابی.

﴿۳۵۰﴾ زاری به‌هنگام مصیبت، مصیبت را بیشتر می‌کند و صبر بر آن، مصیبت را نابود می‌کند.

﴿۳۵۱﴾ صبر بر مصیبت، مصیبتی است بر ملامت‌کننده؛ و بی‌تابی بر آن مصیبت، مصیبت دومی است که به واسطه‌ی ازدست‌رفتن ثواب پدید می‌آید؛ و این ازدست‌دادن ثواب بزرگ‌ترین مصیبت‌هاست.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٣٥٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَصْبَقُ مَا يَكُونُ الْحَرْجُ أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْفَرْجُ مَعَ أَنَّ الْكَارَةَ تَزْدَادُ مُصِيبَتُهُ فَإِنَّ فَوَاتَ الْآجِرِ مُصِيبَةٌ أُخْرَى وَالْكَرَاهَةُ الْمُوجِبَةُ لِحُزْنِ الْقَلْبِ مُصِيبَةٌ عَظِيمَةٌ وَمِنْ ثَمَّ قِيلَ الْمُصِيبَةُ لِلصَّابِرِ وَاحِدَةٌ وَلِلْجَازِعِ اثْنَتَانِ بَلْ لَهُ أَرْبَعُ مُصِيبَاتٍ الثَّلَاثَةُ الْمَذْكُورَةُ وَشِمَاتُهُ الْأَعْدَاءُ وَمِنْ ثَمَّ قِيلَ الصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ مُصِيبَةٌ عَلَى الشَّامِتِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ٧٥

﴿٣٥٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ يُنَاضِلُ الْحَدَثَانَ وَالْجَزَعُ مِنَ أَعْوَانِ الزَّمَانِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٦٤

﴿٣٥٤﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لَوْ لَا أَنَّنِي اسْتَحْيِي مِنْ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ مَا تَرَكْتُ لَهُ خِرْقَةً يَتَوَارَى بِهَا إِلَّا أَنَّ الْعَبْدَ إِذَا تَكَامَلَ فِيهِ الْإِيمَانُ اثْبَلَتْهُ فِي قُوَّتِهِ فَإِنْ جَزَعَ رَكَدَتْ عَلَيْهِ قُوَّتُهُ وَإِنْ صَبَرَ بَاهَيْتَ بِهِ مَلَائِكَتِي فَذَاكَ الَّذِي تُشِيرُ إِلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ بِالْأَصَابِعِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٩ ص: ٥٠

٢-٢-١- الإستفزاز

﴿٣٥٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جُمِعَ لَهُ الْحِلْمُ فِي الصَّبْرِ فَكَانَ لَا يُغْضِبُهُ شَيْءٌ وَلَا يَسْتَفْزِهُ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ١٥٢

٣-٢-٢-١- الضجر

﴿٣٥٦﴾ الرسول ﷺ: عَلَامَةُ الصَّابِرِ فِي ثَلَاثٍ أَوَّلُهَا أَنْ لَا يَكْسَلَ وَالثَّانِيَةُ أَنْ لَا يَضْجَرَ وَالثَّلَاثَةُ أَنْ لَا يَشْكُو مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِأَنَّهُ إِذَا كَسِلَ فَقَدْ ضَيَعَ الْحُقُوقَ وَإِذَا ضَجَرَ لَمْ يُؤَدِّ الشُّكْرَ وَإِذَا شَكَاهُ مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ عَصَاهُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٣

﴿٣٥٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ ارْزُقْهُمْ إِيْمَانًا الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ شَكٌّ وَزَيْغٌ وَوَرَعًا لَيْسَ بَعْدَهُ رَغْبَةٌ وَخَوْفٌ لَيْسَ بَعْدَهُ غَفْلَةٌ وَعِلْمًا لَيْسَ بَعْدَهُ جَهْلٌ وَعَقْلًا لَيْسَ بَعْدَهُ حُمْقٌ وَقُرْبًا لَيْسَ بَعْدَهُ بُعْدٌ وَخُشُوعًا لَيْسَ بَعْدَهُ قَسَاوَةٌ وَذِكْرًا لَيْسَ بَعْدَهُ نِسْيَانٌ وَكِرَامًا لَيْسَ بَعْدَهُ هَوَانٌ وَصَبْرًا لَيْسَ بَعْدَهُ ضَجْرٌ وَحِلْمًا لَيْسَ بَعْدَهُ عَجَلَةٌ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٦

٤-٢-٢-١- الضرب على الفخذ

﴿٣٥٨﴾ الرسول ﷺ: الضَّرْبُ عَلَى الْفَخْذِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ يُخْبِطُ الْآجِرَ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدَمَةِ الْأُولَى أَعْظَمُ وَالْآجِرُ عَلَى قَدْرِ الْمُصِيبَةِ وَمَنْ اسْتَرْجَعَ بَعْدَ الْمُصِيبَةِ جَدَّدَ اللَّهُ لَهُ أَجْرَهَا كَيَوْمِ أُصِيبَ بِهَا؛ مسكن الفؤاد ص: ٤٨

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۳۵۲﴾ هرچه حلقه‌ی شدت و ناراحتی‌ها تنگ‌تر گردد فرج و گشایش نزدیک‌تر خواهد شد. در عین حال کراهت و ناراحتی از پیشامدها، موجب زیادتی مصیبت خواهد شد. چون نارضایتی باعث ازدست‌رفتن اجر و پاداش است، که خود مصیبت دیگری است. علاوه بر آن، احساس ناراحتی که موجب حزن و اندوه قلبی است، خود مصیبت بزرگی است و از این جهت گفته شده است. مصیبت صبرکننده یکی، ولی مصیبت کسی که بی‌تابی می‌کند دو تاست. بلکه با کمی دقت می‌توان گفت مصیبتش چهارتاست. ۱ - مصیبت اصلی ۲ - ازدست‌دادن اجر و پاداش ۳ - ناراحتی و غصه و اندوه قلبی ۴ - شماتت و سرزنش دشمنان و لذا گفته شده است. صبر و تحمل و مقاومت در برابر مشکلات، برای دشمن سرزنش‌کننده، خود مصیبت و غصه‌ای است.

﴿۳۵۳﴾ شکیبایی، ناگواری‌های روزگار را در می‌نوردد (و از بین می‌برد) و بی‌تابی، زمان را (در ناگواری‌ها) یاری می‌کند و دوره‌ی مصیبت را طولانی‌تر به نظر می‌آورد.

﴿۳۵۴﴾ خداوند می‌فرماید: اگر از بنده‌ی مؤمن خود شرم نداشتی، حتی پارچه‌ای که خود را با آن بپوشاند به او نمی‌دادم، هرگاه ایمان بنده‌ای کامل شد او را در فراهم‌آوردن روزی حتی به اندازه‌ی احتیاج هم به‌سختی خواهم انداخت، اگر بی‌تابی کرد روزی‌اش را می‌دهم و اگر شکیبایی ورزید، درباره‌ی او به فرشتگان مباحثات خواهم نمود و او کسی است که فرشتگان او را با انگشت به یکدیگر نشان خواهند داد.

۲-۲-۲-۱- سراسیمگی و بی‌قراری

﴿۳۵۵﴾ حلم و بردباری را در عین شکیبایی و صبر دارا بود، چیزی آن حضرت را عصبانی نمی‌کرد و از کوره به در نمی‌برد.

۳-۲-۲-۱- خسته‌شدن

﴿۳۵۶﴾ نشانه‌ی شخص شکیبیا سه چیز است: ۱ - تنبلی نکند ۲ - سستی بر خود روا ندارد ۳ - از خدایش گلایه نکند، زیرا اگر کسی تنبلی کند حقوق (مردم) را پایمال می‌کند و اگر سستی کند، نمی‌تواند سپاس خدا را به‌جا آورد و اگر از خدا گلایه کند، خداوند را نافرمانی کرده است.

﴿۳۵۷﴾ خدایا به ایشان ایمانی روزی کن که بعد از آن گمراهی و شکی نباشد و پرهیزگاری‌ای که در آن علاقمندی نباشد، ترسی که در آن غفلتی نبوده و دانشی که پس از آن جهلی نباشد، خردی که پس از آن نادانی نبوده، نزدیک شدنی که پس از آن دوری‌ای نباشد، خشوعی که بعد از آن قساوتی نبوده و یادآوری‌ای که بعد از آن فراموشی نباشد، بزرگی‌ای که بعد از آن خواری نباشد، صبری که پس از آن ناراحتی نبوده و بردباری‌ای که بعد از آن شتابی نباشد.

۴-۲-۲-۱- بر روی پازدن (کنایه از غصه‌خوردن و بی‌تابی)

﴿۳۵۸﴾ بادست‌زدن روی ران و زانو در هنگام مصیبت، اجر و پاداش از بین می‌رود. و صبرکردن هنگام مصیبت نخستین، بسیار عظیم است و عظمت اجر و پاداش به مقدار مصیبت است (یعنی هرچه مصیبت بزرگ‌تر باشد اجرش نیز بزرگ‌تر است)

﴿الماهيةُ (المعاني وَ المرادفاتُ، وَ المفاهيمُ المتضادةُ، الأمثلةُ)﴾

٥-٢-٢-١- الغضبُ

﴿٣٥٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جُمِعَ لَهُ الْجِلْمُ فِي الصَّبْرِ فَكَانَ لَا يُغْضِبُهُ شَيْءٌ وَلَا يَسْتَفْزُهُ؛

بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ١٥٢

٦-٢-٢-١- الفزعُ

﴿٣٦٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْجَزَعُ [الْفَزَعُ] عِنْدَ الْمُصِيبَةِ يَزِيدُهَا وَالصَّبْرُ عَلَيْهَا يُبِيدُهَا؛

غرر الحكم ص: ٢٦٢

٧-٢-٢-١- النواحةُ

﴿٣٦١﴾ الباقر عليه السلام: مَنْ أَقَامَ النُّوَاحَةَ فَقَدْ تَرَكَ الصَّبْرَ؛ مَسْكَنُ الْفُؤَادِ ص: ٥١

٣-٢-١- المعاني القريبة من "القبول"

١-٢-٣-١- المعاني وَ المرادفات المباشرة

١-٢-٣-١-١- الرضا

﴿٣٦٢﴾ وَ إِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نَصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ

الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِيهَا وَبَصَلِهَا - البقرة ٦١

﴿٣٦٣﴾ الْحِجَةُ للرب: تُثَبِّتُنِي عَلَى طَاعَةِ وَلِيِّ أَمْرِكَ الَّذِي سَتَرْتَهُ عَن خَلْقِكَ فَبِإِذْنِكَ غَابَ عَن

بَرِّيَّتِكَ وَ أَمْرِكَ يَنْتَظَرُ وَ أَنْتَ الْعَالِمُ غَيْرُ مُعَلِّمٍ بِالْوَقْتِ الَّذِي فِيهِ صَلَاحُ أَمْرٍ وَلِيكَ فِي الْإِذْنِ لَهُ

بِإِظْهَارِ أَمْرِهِ وَ كَشْفِ سِرِّهِ وَ صَبْرُنِي عَلَى ذَلِكَ حَتَّى لَا أُحِبَّ تَعْجِيلَ مَا أَخَّرْتَ وَ لَا تَأْخِيرَ مَا

عَجَّلْتَ وَ لَا أَكْشِفَ عَمَّا سَتَرْتَهُ وَ لَا أَبْحَثَ عَمَّا كَتَمْتَهُ وَ لَا أَنْزِعَكَ فِي تَذْيِيرِكَ وَ لَا أَقُولَ لِمَ وَ

كَيْفَ وَ مَا بَالُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٣ ص: ١٨٧

٢-٢-٣-١- المعرفة من خلال المفاهيم المتضادة للرضا

١-٢-٣-٢-١- الأسفُ

﴿٣٦٤﴾ الرَسُولُ ﷺ: خَصَلْتَانِ مَنْ كَانَتْ فِيهِ كَتَبَهُ اللَّهُ شَاكِرًا صَابِرًا مَنْ نَظَرَ فِي دِينِهِ إِلَى مَنْ

فَوْقَهُ فَاقْتَدَى بِهِ وَ نَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ هُوَ دُونَهُ فَشَكَرَ اللَّهَ فَإِنْ نَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ فَوْقَهُ

فَاسَفَ عَلَى مَا فَاتَهُ لَمْ يَكْتُبْهُ اللَّهُ شَاكِرًا وَ لَا صَابِرًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٧٢

٢-٢-٣-٢-٢- الحزنُ

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٣٦٥﴾ الرسول ﷺ: مِنْ أَحَبِّ السُّبُلِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى جُرْعَتَانِ جُرْعَةٌ غَيِظٌ يَرُدُّهَا بِجِلْمٍ وَ جُرْعَةٌ حُزْنٌ يَرُدُّهَا بِصَبْرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٢

﴿٣٦٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا أَشْعَثُ إِنْ تَحْزَنَ عَلَى اثْنِكَ فَقَدْ اسْتَحَقَّ ذَلِكَ مِنْكَ الرَّحِمُ وَ إِنْ تَصْبِرَ فِي اللَّهِ مِنْ كُلِّ مُصِيبَةٍ خَلَفَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٧

٣-٢-١-٢-٣-١-السؤال

﴿٣٦٧﴾ العسكري عليه السلام: لَا تَسْأَلُ رَبَّكَ أَنْ يَكْفُنَا عَنْكَ فَقَالَ لَإِنْ سَأَلْتَنِي ذَلِكَ رَبِّي خِلَافُ الصَّبْرِ بَلْ سَلَّمْتُ لِمَهَالِ اللَّهِ تَعَالَى لَكُمْ وَ سَأَلْتُهُ الصَّبْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩

﴿٣٦٨﴾ الرسول ﷺ: لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ وَصَعَ جَبِينَهُ عَلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَقُولُ آهَ فَتَبْكِي مَلَائِكَةُ السَّبْعِ لِرَحْمَتِهِمْ عَلَيْهِ فَقَالَ اللَّهُ يَا مَلَائِكَتِي مَا لَكُمْ تَبْكُونَ فَيَقُولُونَ يَا إِلَهَنَا وَ سَيِّدَنَا كَيْفَ لَا نَبْكِي وَ وَلَيْكَ عَلَى الْأَرْضِ يَقُولُ فِي وَجْهِهِ آهَ فَيَقُولُ اللَّهُ يَا مَلَائِكَتِي أَشْهَدُوا أَنْتُمْ أَنِّي رَاضٍ عَنْ عَبْدِي بِالَّذِي يَصْبِرُ فِي الشَّدَةِ وَ لَا يَطْلُبُ الرَّاحَةَ فَتَقُولُ الْمَلَائِكَةُ يَا إِلَهَنَا وَ سَيِّدَنَا لَا نُضِرُّ الشَّدَةَ بِعَبْدِكَ وَ وَلَيْكَ بَعْدَ أَنْ تَقُولَ هَذَا الْقَوْلَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٥

٣-٢-١-٢-٣-١-طلب الراحة

﴿٣٦٩﴾ الرسول ﷺ: إِشْهَدُوا أَنْتُمْ أَنِّي رَاضٍ عَنْ عَبْدِي بِالَّذِي يَصْبِرُ فِي الشَّدَةِ وَ لَا يَطْلُبُ الرَّاحَةَ؛ التحصين لابن فهد الحلبي ص: ٢٥

٣-٢-١-٢-٣-١-الشكاية

﴿٣٧٠﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ يَا جَبْرِئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصْبِرُ فِي الضَّرَاءِ كَمَا تَصْبِرُ فِي السَّرَّاءِ وَ فِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصْبِرُ فِي الْغِنَى وَ فِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصْبِرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا يَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

﴿٣٧١﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ يَا جَبْرِئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ يَصْبِرُ فِي الضَّرَاءِ كَمَا يَصْبِرُ فِي السَّرَّاءِ وَ فِي الْفَاقَةِ كَمَا يَصْبِرُ فِي الْغِنَى وَ فِي الْعَنَاءِ كَمَا يَصْبِرُ فِي الْعَافِيَةِ وَ لَا يَشْكُو خَالِقَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠٠ ص: ٢٢

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۳۶۵﴾ از محبوب‌ترین راه‌ها به‌سوی خدا فروخوردن دو جرعه است؛ جرعه‌ی خشمی که آن را با خویشتن‌داری خاموش کند و جرعه‌ی اندوهی که طول مدت آن را، با شکیبایی بگذراند.

﴿۳۶۶﴾ اگر بر پسر اندوه‌گینی، به خاطر پیوندی که با او داری، سزاواری و اگر شکیبا باشی نیکوتر است، هر مصیبت را نزد خدا پاداشی است.

۳-۲-۳-۱-۲-درخواست و خواهش

﴿۳۶۷﴾ گفتند: از خدایت نمی‌خواهی که ما را از دست تو برهاند؟ سلمان گفت: نه، زیرا این درخواست خلاف شکیبایی است؛ بلکه تا جایی که خدا به شما مهلت دهد، تسلیم و فقط از او شکیبایی و صبر را خواستارم.

﴿۳۶۸﴾ اگر یکی از شما پیشانی‌اش را روی زمین قرار دهد و بگوید: "آه"، فرشتگان هفت آسمان به دلیل دلسوزی‌شان بر او، می‌گیرند. خداوند می‌فرماید: ای فرشتگان من، برای چه می‌گریید؟ می‌گویند: ای خدای ما و ای سرور ما، چگونه نگریم در حالی که دوستت بر روی زمین از درد، آه می‌کشد، خدا می‌گوید: ای فرشتگان من، گواه باشید که من از بنده‌ای که در سختی صبر می‌کند و راحتی نمی‌جوید، راضی هستم. پس فرشتگان گویند: ای خدای ما و ای سرور ما، بعد از این سخنی که گفتی، دیگر هیچ سختی و بیماری به ضرر بنده‌ات نیست.

۴-۲-۳-۱-۲-درخواست آسایش و راحتی

﴿۳۶۹﴾ شما شاهد و گواه باشید که من از بنده‌ای که در سختی، شکیبایی می‌ورزد و رفاه و راحتی نمی‌طلبد، راضی و خشنودم.

۵-۲-۳-۱-۲-شکوه و گلایه

﴿۳۷۰﴾ گفتیم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت: آن‌چنان که در راحتی‌ها صبر می‌کند در سختی‌ها نیز صبر کند، همچنان که در ثروتمندی صبر می‌کند در تهیدستی نیز صبر کند، آن‌چنان که در تندرستی صبر می‌کند در گرفتاری و بلا نیز شکیبایی ورزد؛ و به واسطه‌ای بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

﴿۳۷۱﴾ گفتیم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت: آن‌چنان که در راحتی‌ها صبر می‌کند در سختی‌ها نیز صبر کند، همچنان که در ثروتمندی صبر می‌کند در تهیدستی نیز صبر کند، آن‌چنان که در تندرستی صبر می‌کند در رنج و سختی نیز شکیبایی ورزد؛ و به‌واسطه‌ی بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٣٧٢﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ يَا جَبْرِئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ يَصْبِرُ فِي الصَّرَاءِ كَمَا يَصْبِرُ فِي السَّرَاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا يَصْبِرُ فِي الْغِنَاءِ وَفِي الْبَلَاءِ كَمَا يَصْبِرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا يَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٣٧٣

﴿٣٧٣﴾ الرسول ﷺ: عَلَامَةُ الصَّابِرِ فِي ثَلَاثٍ أَوَّلُهَا أَنْ لَا يَكْسَلَ وَالثَّانِيَةُ أَنْ لَا يَضْجَرَ وَالثَّلَاثَةُ أَنْ لَا يَشْكُو مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِأَنَّهُ إِذَا كَسَلَ فَقَدْ ضَيَّعَ الْحُقُوقَ وَإِذَا ضَجَرَ لَمْ يُؤَدِّ الشُّكْرَ وَإِذَا شَكَ مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ عَصَاهُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٣

﴿٣٧٤﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَلَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَلَمْ يَجْزَعْ بِهَيْتِكَ سِتْرَهُ فَهُوَ مِنَ الْعَامِّ وَنَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ أَيُّ بِالْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿٣٧٥﴾ السجاد عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ تَنَزَّلَ بِهِ بَلِيَّةٌ فَيَصْبِرُ ثَلَاثًا لَا يَشْكُو إِلَى أَحَدٍ إِلَّا كَشَفَ اللَّهُ عَنْهُ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٧٦

﴿٣٧٦﴾ الرسول ﷺ: يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا اثْبَلَيْتُ عَبْدِي فَصَبَرَ وَلَمْ يَشْتَكَ عَلَى عَوَادِهِ ثَلَاثًا أَبْدَلْتُهُ لَحْمًا خَيْرًا مِنْ لَحْمِهِ وَجِلْدًا خَيْرًا مِنْ جِلْدِهِ وَدَمًا خَيْرًا مِنْ دَمِهِ وَإِنْ تَوَقَّيْتُهُ تَوَقَّيْتُهُ إِلَى رَحْمَتِي وَإِنْ عَافَيْتُهُ عَافَيْتُهُ وَلَا ذَنْبَ عَلَيْهِ؛ مكارم الأخلاق ص: ٣٥٩

﴿٣٧٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وَمِنْ صَبْرِهِ قَلَّةٌ شَكْوَاهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٧٠

﴿٣٧٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام:

وَمَنْ عَرَفَ الدَّهْرَ الْخُنُونِ وَصَرَفَهُ تَصَبَّرَ لِلْبُلُوِّ وَلَمْ يُظْهِرِ الشَّكْوَى

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٤٧٣

﴿٣٧٩﴾ الباقر عليه السلام: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا الصَّبْرُ الْجَمِيلُ فَقَالَ ذَاكَ الصَّبْرُ الَّذِي لَيْسَ فِيهِ شَكْوَى إِلَى أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ بَعَثَ يَعْقُوبَ إِلَى رَاهِبٍ مِنَ الرُّهْبَانِ عَابِدٍ مِنَ الْعِبَادِ فِي حَاجَةٍ فَلَمَّا رَأَاهُ الرَّاهِبُ حَسِبَهُ إِبْرَاهِيمَ فَوَتَّبَ إِلَيْهِ فَأَعْتَقَهُ ثُمَّ قَالَ مَرْحَبًا بِخَلِيلِ الرَّحْمَنِ قَالَ لَا وَلَكِنْ يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فَقَالَ لَهُ الرَّاهِبُ فَمَا بَلَغَ بِكَ مَا أَرَى بِكَ الْكِبَرُ فَقَالَ أَلْهَمُ وَالْحَزَنُ وَالسُّقْمُ فَمَا جَاوَزَ عَتَبَةَ الْبَابِ حَتَّى أَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ يَا يَعْقُوبُ تَشْكُونِي إِلَى عَبْدِي فَخَرَّ سَاجِدًا عِنْدَ الْبَابِ فَقَالَ يَا رَبِّ لَا أَعُودُ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَكَ فَلَا تُعَذِّبْ لِمِثْلِهَا فَمَا

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۳۷۲﴾ گفتیم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت: آن چنان که در راحتی‌ها صبر می‌کند در سختی‌ها نیز صبر کند، همچنان که در ثروتمندی صبر می‌کند در تهیدستی نیز صبر کند، آن چنان که در تندرستی صبر می‌کند در گرفتاری و بلا نیز شکیبایی ورزد؛ و به واسطه‌ی بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

﴿۳۷۳﴾ نشانه‌ی شخص شکیبا سه چیز است: ۱ - تنبلی نکند ۲ - سستی بر خود روا ندارد ۳ - از خدایش گلایه نکند، زیرا اگر کسی تنبلی کند حقوق (مردم) را پایمال می‌کند و اگر سستی کند، نمی‌تواند سپاس خدا را به‌جا آورد و اگر از خدا گلایه کند، خداوند را نافرمانی کرده است.

﴿۳۷۴﴾ کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نبرد و با بی‌تابی، رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی معمولی و عمومی است که خداوند در حق آنان می‌فرماید: "وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ"، "مژده و بشارت باد بر صابران"، یعنی مژده‌ی بهشت و مغفرت.

﴿۳۷۵﴾ هیچ بنده‌ی مؤمنی نیست که بلایی به او وارد شود و تا سه روز شکیبایی کند و از مشکل خویش به مردم شکایت نکند مگر آن که خداوند مشکل او و مصیبت واردشده را برایش رفع سازد.

﴿۳۷۶﴾ خداوند عزیز و جلیل می‌فرماید: چون بنده‌ای را بیمار کنم و او صبر نماید و تا سه روز به عیادت‌کنندگان شکایت نکند گوشتش را به گوشت بهتر و پوستش را به پوستی بهتر و خونسش را به خون سالم‌تر تبدیل می‌کنم و اگر در این بیماری بمیرد، او را به‌سوی رحمت خود می‌برم و اگر شفایش دهم از گناهان پاکش می‌کنم، چنانکه گناهی بر او نماند.

﴿۳۷۷﴾ کم شکایت کردن از مشکلات، درجه‌ای از صبر محسوب می‌شود.

﴿۳۷۸﴾ هر که روزگار خیانت‌کننده را بشناسد و از آن روبرگرداند، بر سختی‌ها صبر می‌کند و شکایتش را آشکار نمی‌کند.

﴿۳۷۹﴾ به امام باقر علیه السلام عرض کردم: صبر جمیل چیست؟ فرمود: صبری است که در کنارش به مردم شکایت نکند، ابراهیم علیه السلام حضرت یعقوب را برای کاری نزد راهبی از راهبان و عابدی از عابدان فرستاد، چون راهب یعقوب را دید گمان کرد او ابراهیم است، به‌طرف او جست و او را در آغوش گرفت، سپس گفت: ای دوست خدا، خوش آمدی. یعقوب گفت: من یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم هستم، راهب هستم؛ پس چرا این قدر سالخورده شده‌ای؟ فرمود: غم و اندوه و بیماری مرا چنین کرده است، هنوز از آستانه‌ی در خارج نشده بود که خداوند به او وحی فرمود: ای یعقوب، شکایت مرا نزد بنده‌ام نمودی؟ در اینجا حضرت کنار در به سجده افتاد و گفت: خدایا، دیگر تکرار نخواهم کرد، خداوند به او وحی فرمود: من تو را بخشیدم، دیگر تکرار نکن، پس از

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

شكاً مما أصابه من نوائب الدنيا إلا أنه قال يوماً إنما أشكو بثي وحزني إلى الله وأعلم من الله ما لا تعلمون؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٧٦

﴿٣٨٠﴾ الباقر عليه السلام: قلت لأبي جعفر عليه السلام يرحمك الله ما الصبر الجميل قال ذلك صبر ليس فيه شكوى إلى الناس؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣

﴿٣٨١﴾ الصادق عليه السلام: في قول يعقوب فصبر جميل، قال بلأشكوى؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٢٦٧

﴿٣٨٢﴾ محمد بن الحنفية عليه السلام: في قول الله عز وجل فاصبر صبراً جميلاً قال صبراً لا يشوبه الشكوى إلى الناس؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ١١٥

﴿٣٨٣﴾ الرسول ﷺ: سئل محمد بن علي عليه السلام عن الصبر الجميل فقال شيء لا شكوى فيه ثم قال وما في الشكوى من الفرج فإنما هو يحزن صديقك ويفرح عدوك؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

١-٢-٤- المعاني القريبة من "الإستقامة والدوام"

١-٢-٤-١- المعاني والمرادفات المباشرة

١-٢-٤-١-١- الإذمان

﴿٣٨٤﴾ الرسول ﷺ: بالصبر يتوقع الفرج ومن يذم قرع الباب يلج؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٦

١-٢-٤-١-٢- الإستقامة

﴿٣٨٥﴾ الرسول ﷺ: فأقبل عليهما رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم، فقال إنه لا يموت في مرضه هذا، ولا يموت حتى تملأه غيظاً وتوسعاه غدراً وظلماً، ثم تجده صابراً قواماً؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٣١٥

﴿٣٨٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إصبر على عمل لا بد لك من ثوابه وعن عمل لا صبر لك على

عقابه؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٣٨٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الإستقامة الإستقامة ثم الصبر الصبر؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ١٩٠

﴿٣٨٨﴾ الصادق عليه السلام: ما ظاهر الله على عبد النعم حتى ظاهر عليه مئونة الناس فمن صبر لهم وقام بشأنهم زاده الله في نعيمه عليه عندهم ومن لم يصبر لهم ولم يقم بشأنهم أزال الله عز وجل عنه تلك النعمة؛ الكافي ج: ٤ ص: ٣٧

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

آن دیگر یعقوب از هیچ مصیبتی شکایت نکرد، فقط آن روز که گفت: من غم و اندوهم را فقط به خدا شکایت می‌برم و از خدا چیزی می‌دانم که شما نمی‌دانید.

﴿۳۸۰﴾ به امام باقر علیه السلام گفتم: خداوند تو را رحمت کند، صبر جمیل چیست؟ فرمود: صبر جمیل آن است که از گرفتاری‌ها به مردم شکایت نکنی.

﴿۳۸۱﴾ در تفسیر آیه‌ی شریفه‌ی "فصبر جمیل" فرمود: یعنی صبری که در آن شکایتی وجود نداشته باشد.

﴿۳۸۲﴾ درباره‌ی آیه‌ی "صبری نیکو داشته باش"، فرمود: صبری که آن را با شکایت بردن نزد مردم، آلوده و تباه نسازی.

﴿۳۸۳﴾ از محمد بن علی علیه السلام سؤال شد صبر جمیل چیست؟ فرمود: صبری که در آن شکایت نباشد؛ و بعد فرمود: شکایت گشایشی در کارها ایجاد نمی‌کند، شکایت و بی‌تابی دوست را محزون و دشمن را خوشحال می‌کند.

۴-۲-۱- معانی نزدیک به استقامت و پایداری

۱-۴-۲-۱- معانی و مترادفات مستقیم

۱-۴-۲-۱-۱- پافشاری کردن

﴿۳۸۴﴾ با صبر و شکیبایی انتظار گشایش می‌رود و کسی که مرتب دری را بکوبد، بالاخره داخل می‌شود.

۲-۴-۲-۱- استقامت

﴿۳۸۵﴾ علی از بیماری نمی‌میرد بلکه در اثر ظلم شما لبریز از غیظ و غضب می‌شود و پیمان شکنی و ظلم بسیار بر او روا می‌دارید و او را شکیبا و استوار خواهید یافت.

﴿۳۸۶﴾ بر عملی که پاداش آن را لازم داری و راه دیگری برای دریافت نتایج آن نداری، شکیبایی پیشه کن و پایدار باش. و از عملی که تحمل عاقبت دردناک و جریمه‌های آن را نداری خوشتن‌داری کن.

﴿۳۸۷﴾ استقامت داشته باشید، استقامت، آن‌گاه شکیبایی در پیش گیرید، شکیبایی.

﴿۳۸۸﴾ خداوند نعمت خود را بر بنده‌اش ظاهر نخواهد ساخت مگر اینکه بار زحمات مردم را برعهده او قرار دهد. پس هر که آن را تحمل کند و اقدام به رفع حاجات ایشان کند، خداوند نعمت‌هایش را بر او زیاد می‌کند. ولی اگر صبر نکند و نتواند خوب از عهده‌اش برآید آن نعمت را از او می‌ستانند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

١-٢-٤-١-٢-١- ذكر الإستقامة والصبر معاً

﴿٣٨٩﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَهَبْ لِي ثَبَاتَ الْيَقِينِ وَمَحْضَ الْإِخْلَاصِ وَشَرَفَ التَّوْحِيدِ

وَدَوَامَ الْإِسْتِقَامَةِ وَمَعْدِنَ الصَّبْرِ وَالرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَالْقَدَرِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٠٦

﴿٣٩٠﴾ فَلَوْ صَبَرْتُمْ وَاسْتَقَمْتُمْ لَكَانَتْ شَجَرَةٌ طُوبَى لَكُمْ مَقِيلًا وَظِلًّا ظَلِيلًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٢

ص: ٢٥٦

﴿٣٩١﴾ وَأَمَّا كَرَاهِيَةُ الشَّرِّ فَيَتَشَعَّبُ مِنْهُ الْوَقَارُ وَالصَّبْرُ وَالنَّصْرُ وَالْإِسْتِقَامَةُ عَلَى الْمُنْهَاجِ وَ

الْمُدَاوَمَةُ عَلَى الرَّشَادِ وَالْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَالتَّوَقُّرُ وَالْإِخْلَاصُ وَتَرْكُ مَا لَا يَغْنِيهِ وَالْمُحَافَظَةُ عَلَى مَا

يَنْفَعُهُ فَهَذَا مَا أَصَابَ الْعَاقِلُ بِالْكَرَاهِيَةِ لِلشَّرِّ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩

١-٢-٤-١-٢-٣- الإستمرار

﴿٣٩٢﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: تَفْسِيرُ الصَّبْرِ مَا يَسْتَمِرُّ مَذَاقُهُ وَمَا كَانَ عَنْ اضْطِرَابٍ لَا يُسَمَّى صَبْرًا وَ

تَفْسِيرُ الْجَزَعِ اضْطِرَابُ الْقَلْبِ وَتَحْزَنُ الشَّخْصُ وَتَغْيُرُ السُّكُونُ وَتَغْيِيرُ الْحَالِ وَكُلُّ نَازِلَةٍ

خَلَّتْ أَوَائِلَهَا عَنِ الْإِخْبَاتِ وَالْإِنَابَةِ وَالتَّضَرُّعِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَصَاحِبُهَا جَزُوعٌ غَيْرُ صَابِرٍ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

١-٢-٤-١-٢-٤- الثبات

﴿٣٩٣﴾ وَلَمَّا بَرَزُوا لِلْجَالُوتِ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبَّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى

الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ - البقرة ٢٥٠

﴿٣٩٤﴾ وَأَنْطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنْ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ - ص ٦

﴿٣٩٥﴾ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ ... أَيِ احْبِسْهَا وَثَبَّتْهَا؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٢

﴿٣٩٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الزَّاهِدُ فِي الدُّنْيَا مَنْ لَمْ يَغْلِبِ الْحَرَامُ صَبْرَهُ وَلَمْ يَشْغَلِ الْحَلَالُ

شُكْرَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٧

﴿٣٩٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَلَمَّا رَأَى اللَّهُ تَعَالَى صَبْرًا صِدْقًا أَنْزَلَ بَعْدُونَا الْكِبْتَ وَأَنْزَلَ عَلَيْنَا

النَّصْرَ؛ الإرشاد ج: ١ ص: ٢٦٧

﴿٣٩٨﴾ الباقر عليه السلام: أَنَا وَاللَّهُ مِنْ أَهْلِ بَدْرِ وَاللَّهُ إِنَّكُمْ لَعَلَى الْحَقِّ وَإِنَّ الْقَوْمَ لَعَلَى الْبَاطِلِ فَلَا

يَصْبِرُ الْقَوْمُ عَلَى بَاطِلِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٦١٥

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۱-۲-۴-۱-۲-۱ ذکر استقامت و صبر با یکدیگر

﴿۳۸۹﴾ خدایا بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرست و به من وسعت در روزی، آرامش، امنیت، سلامتی، قناعت، عصمت، یقین، عفو، رهاشدن از گرفتاری، آمرزش، شکر، رضایت، تقوی، و شکیبایی عطا فرما.

﴿۳۹۰﴾ اگر شکبیا باشید و به راه راست بروید درخت طوبی محل آسایش و سایبان شماست. ﴿۳۹۱﴾ اما دستاوردهای بیزاری از کار بد: وقار، شکیبایی، مددکاری، استقامت بر راه راست، پیگیری راه درست، ایمان به خدا، حفظ آبروی دیگران، اخلاص، ترک کارهای بیهوده و توجه و مراقبت از اموری که منفعت حقیقی دارد، این‌هاست که در اثر بیزاری از کار بد، نصیب خردمند می‌شود.

۱-۲-۴-۱-۲-۳ تداوم و پیوستگی

﴿۳۹۲﴾ صبر به معنی چیز تلخ مزه‌ای است که تحمل آن توأم با اضطراب نباشد؛ چون هرچه تلخ باشد و توأم با اضطراب، آن را صبر نمی‌نامند و معنی جزع، اضطراب دل است، با اظهار حزن و تغییر حالت و تغییر رنگ و هر مصیبت و حادثه‌ای که به آدمی برسد، اگر اول آن، توأم با تسلیم و انابه و تضرع به درگاه خدا نباشد، صاحب آن مصیبت، ناشکیبا محسوب می‌شود.

۱-۲-۴-۱-۲-۴ ثبات

﴿۳۹۳﴾ و هنگامی که در برابر جالوت و سپاهیان او قرار گرفتند گفتند: "پروردگارا! پیمان‌های شکیبایی و استقامت را بر ما بریز! و قدم‌های ما را ثابت بدار! و ما را بر جمعیت کافران، پیروز بگردان!"

﴿۳۹۴﴾ سران آنان به حرکت آمده و گفتند: بروید و بر اعتقاد به خدایان خود استوار بمانید، این چیزی است که از شما (مردم) خواسته شده است.

﴿۳۹۵﴾ نفس خویش را به شکیبایی فراخوان و وادار نما یعنی آن را در درون خویش حبس کرده و در صیوری ثابت قدم باش.

﴿۳۹۶﴾ زاهد در دنیا، کسی است که تمایل به حرام مانع از صبر او نشود و پرداختن به حلال دنیا، او را از شکرگزاری خالق، به خود مشغول نکند.

﴿۳۹۷﴾ پس چون خداوند ما را مردمانی شکبیا و راستگو دید (و این ثبات قدم و راستی را از ما مشاهده فرمود:) دشمن ما را خوار و زبون و پیروزی را نصیب ما ساخت.

﴿۳۹۸﴾ به خدا من از اهل بدرم، به خدا شما بر حقیق و این قوم بر باطل هستند. پس این قوم در باطلشان شکبیا و پایدار نخواهند بود.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٣٩٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَنْصِفُوا النَّاسَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ وَاصْبِرُوا لِحَوَائِجِهِمْ فَإِنَّكُمْ خُزَّانُ الرَّعِيَّةِ لَا تَتَّخِذْنَ حِجَابًا وَلَا تَحْجِبَنَّ أَحَدًا عَنْ حَاجَتِهِ حَتَّى يَنْهَيْهَا إِلَيْكُمْ وَلَا تَأْخُذُوا أَحَدًا بِأَحَدٍ إِلَّا كَفِيلًا عَمَّنْ كَفَلَ عَنْهُ وَاصْبِرُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى مَا فِيهِ الْإِغْتِبَاطُ وَإِيَّاكُمْ وَتَأْخِيرَ الْعَمَلِ وَدَفْعَ الْخَيْرِ فَإِنَّ فِي ذَلِكَ النَّدَمَ وَالسَّلَامَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٢ ص: ٣٥٥

﴿٤٠٠﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّكُمْ سَبَقْتُمُوهُمْ إِلَى الدُّخُولِ فِي دِينِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَإِلَى الصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ وَالْحَجِّ وَإِلَى كُلِّ خَيْرٍ وَفَقِهِ وَإِلَى عِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ ذِكْرُهُ سِرًّا مِنْ عَدُوِّكُمْ مَعَ إِمَامِكُمْ الْمُسْتَسْتَرِّ مُطِيعِينَ لَهُ صَابِرِينَ مَعَهُ مُنْتَظِرِينَ لِدَوْلَةِ الْحَقِّ خَائِفِينَ عَلَى إِمَامِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ مِنَ الْمُلُوكِ الظَّالِمَةِ تَنْتَظِرُونَ إِلَى حَقِّ إِمَامِكُمْ وَحُقُوقِكُمْ فِي أَيْدِي الظَّالِمَةِ قَدْ مَنَعُوكُمْ ذَلِكَ وَاضْطَرُّوكُمْ إِلَى حَرْثِ الدُّنْيَا وَطَلَبِ الْمَعَاشِ مَعَ الصَّبْرِ عَلَى دِينِكُمْ وَعِبَادَتِكُمْ وَطَاعَةِ إِمَامِكُمْ؛ الكافي ج: ١ ص: ٣٣٣

﴿٤٠١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: بِاللَّهِ أَحْلَفُ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ لَقَدْ نُبِذَ الْكِتَابُ، وَتُرِكَ قَوْلُ الرِّسُولِ إِلَّا مَا لَا يُطِيقُونَ تَرْكَهُ مِنْ حَلَالٍ وَحَرَامٍ، وَلَمْ يَصْبِرُوا عَلَى كُلِّ أَمْرٍ نَبِيَّهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٥٥٤

﴿٤٠٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: ثَبَّنَا صَبْرُهُ كَثِيرًا ذِكْرُهُ؛ أعلام الدين ص: ١٤٠

﴿٤٠٣﴾ الرضا عليه السلام: ثَبَّنَا عَلَى مُشَايَعَتِهِ وَآمْنُنْ عَلَيْنَا بِمُتَابَعَتِهِ وَاجْعَلْنَا فِي حِزْبِهِ الْقَوَّامِينَ بِأَمْرِهِ الصَّابِرِينَ مَعَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٣٣٢

﴿٤٠٤﴾ الحجة عليه السلام: ثَبَّنِي عَلَى طَاعَةِ وَلِيِّ أَمْرِكَ الَّذِي سَتَرْتَهُ عَنْ خَلْقِكَ فَإِذَا ذُنُوبُكَ غَابَ عَنْ بَرِيَّتِكَ وَأَمْرُكَ يَنْتَظَرُ وَأَنْتَ الْعَالِمُ غَيْرُ مُعْلَمٍ بِالْوَقْتِ الَّذِي فِيهِ صَلَاحُ أَمْرٍ وَلَيْكَ فِي الْإِذْنِ لَهُ بِإِظْهَارِ أَمْرِهِ وَكَشْفِ سِرِّهِ وَصَبْرُنِي عَلَى ذَلِكَ حَتَّى لَا أُحِبَّ تَعْجِيلَ مَا أَخَّرْتَ وَلَا تَأْخِيرَ مَا عَجَلْتَ وَلَا أَكْشِفَ عَمَّا سَتَرْتَهُ وَلَا أُبْحَثَ عَمَّا كَتَمْتَهُ وَلَا أَنَاذِعَكَ فِي تَذْيِيرِكَ وَلَا أَقُولَ لِمَ وَكَيْفَ وَمَا بَالُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٣ ص: ١٨٧

﴿٤٠٥﴾ الصادق عليه السلام: جُدْتُ بِنَفْسِكَ صَابِرًا وَمُجَاهِدًا عَنْ دِينِ اللَّهِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٢ ص: ٥٩٢

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۳۹۹﴾ با مردم منصفانه رفتار کنید و برای رفع نیازهایشان شکیبا باشید، زیرا شما گنجینه‌ی مردم هستید، از چشم‌ها پنهان نشوید و نیازمند را پشت در نگذارید، که مانع رسیدن آن‌ها به شما نشوند. کسی را به جای کسی دستگیر نکنید جز ضامن را به جای آن که ضمانتش را پذیرفته و خود را بر آنچه مایه‌ی رشک است به صبر وادارید و از به تأخیر انداختن کار و جلوگیری از خیر بپرهیزید، که مایه‌ی پشیمانی است؛ و السلام.

﴿۴۰۰﴾ همانا شما در دخول به دین خداوند عزیز و جلیل از آن‌ها سبقت گرفتید و به ادای نماز و روزه و حج و در هر کار خیر و فهم هر مسأله‌ای و در عبادت خداوند دور از دید دشمن خود، همراه با امام غایب، در حالی که مطیع او هستید و در همراهی با او پایداری می‌کنید و در انتظار دولت حق به سر می‌برید و در حالی که بر امام خود و بر خویشان، از حکمرانان ستمکار نگرانید، می‌بینید که حق امام شما و حق خود شما در دست ستمکاران است، آن‌ها از گرفتن حقتان مانع می‌شوند و شما را با کشت و کار و تلاش برای گذران زندگی مشغول کرده‌اند. بر دین و عبادت و اطاعت از امامتان پایداری می‌کنید.

﴿۴۰۱﴾ به خدا قسم ای ابن عباس، کتاب خدا و سخن رسول خدا ﷺ را به کناری نهاده‌اند، فرمایشات پیامبر خدا را رها کرده‌اند، مگر آن حلال و حرام‌هایی که ناگزیر از اجرای آن بودند. و بر اجرای تام و تمام فرمایشات پیامبرشان پایداری نکردند.

﴿۴۰۲﴾ صبرش پایدار و ماندگار است و ذکرش بسیار.

﴿۴۰۳﴾ پروردگارا! ما را بر همراهی او (امام عصر عج) ثابت‌قدم بدار و توفیق پیروی و تبعیت از او را به ما عطا کن و ما را از گروه او که محکم و صاحب اراده‌ی قوی در اطاعت از اوامر او هستند قرار بده و در همراهی با او ما را شکیبا گردان.

﴿۴۰۴﴾ مرا در اطاعت ولیّ امرت استوار کن، ولیّ امری که او را از چشمان خلائق مخفی نمودی و با اجازه‌ی تو از مردمان غایب گردید و تنها در انتظار فرمان توسل و تو بر زمانی که صلاح امر ولایت در آن است، آگاهی؛ که اجازه دهی امرش را آشکار سازد و اسرارش را هویدا نماید؛ پس مرا بر آن شکیبا ساز که تعجیل آنچه را که به تأخیر انداخته‌ای نخواهم و تأخیر آنچه را که پیش می‌اندازی نیز نطلبم؛ و نخواهم که از آنچه پوشانده‌ای پرده‌برداری و از آنچه مخفی نموده‌ای آشکار نمایی و در آنچه برنامه‌ریزی کرده‌ای بحث و جدل نکرده و چون و چرا نکنم.

﴿۴۰۵﴾ صبورانه و مجاهدانه در دفاع از دین خدا، جان خودت را بذل کردی.

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۴۰۶﴾ از آن‌ها به اندازه‌ی دوشیدن یک شتر یا دویدن یک اسب مهلت خواستم تا کار را تمام کنم، کسی جز این مرد (با دست خود اشاره به مالک اشتر کرد) و جمعی از خاندان خودم، اجابت نکردند.

﴿۴۰۷﴾ پس شکیا باش که پایان پسندیده اختصاص به پرهیزگاران دارد. خداوند تو را در ولایت خاندان نبوت، ثابت قدم بدارد.

﴿۴۰۸﴾ شکیبایی بورزید و صبور باشید و یاری بخواهید و به جنگیدن دل‌بدهید.

﴿۴۰۹﴾ پس پیامبر ﷺ در همه احوال صبر کرد.

﴿۴۱۰﴾ نه از آنان که باقی‌ماندند، کسی ثبات‌ورزید و شکیبایی پیشه کرد و نه از آنان که وارد شهر شدند، کسی به‌سوی من بازگشت.

﴿۴۱۱﴾ نه آنان که وارد شهر شدند، به‌سوی من بازگشتند و نه آنان که در نخیله ماندند، ثبات ورزیدند و شکیبایی پیشه کردند.

﴿۴۱۲﴾ مالک اشتر برخاست و گفت: ای امیرالمؤمنین، معاویه در میان مردانش، هیچ پشوانه و جانشینی ندارد، ولی باسپاس از خدا، تو پشوانه و جانشین داری و اگر هم (معاویه) مردانی چون مردان تو داشته باشد، خودش چون تو صبور و شکیا و قدرتمند نیست. پس آهن را با آهن بکوب و از خداوند با عظمت، کمک بخواه.

۱-۴-۱-۲-۱- ذکر ثبات و صبر با یکدیگر

﴿۴۱۳﴾ اگر دشمن شروع به حمله کرد، نیزه‌های خود را به آنان حواله کنید و پایداری کنید و شکیا باشید.

﴿۴۱۴﴾ امیدت را در قلبم ثابت و قدمهایم را استوار ساز و در وجودم صبر بریز و بر آن نیرویم بده.

﴿۴۱۵﴾ مؤمن در پیش‌آمدهای سخت باوقار است و در ناملایمات پایدار، در بلا شکیباست و در رفاه و فراوانی سپاسگزار.

﴿۴۱۶﴾ بلا زیور مؤمن است و کرامتی است برای هر که دارای عقل و خرد است، زیرا با شکیب و پایداری در برخورد با بلا، ایمان اصلاح می‌شود.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٤١٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فجاءنا على عليه السلام ومعه بنوه فنأدى بصوت جهر لمن هذه الرايات فقلنا رايات ربيعة فقال بل هي رايات عصم الله أهلها وصبرها وثبت أقدامها؛ بحار الأنوار

ج: ٣٢ ص: ٤٧٨

﴿٤١٨﴾ الرسول الله: كان رسول الله الله في ابتداء طروق الوحي إليه كلما هتف به هاتف أو سمع من حوله رجفة راجف أو رأى رؤيا أو سمع كلاما يخبر بذلك خديجة وعليا عليه السلام ويستسرهما هذه الحال فكانت خديجة تثبته وتصبّره وكان على عليه السلام يهنئه ويشره؛

بحار الأنوار ج: ٣٥ ص: ٤٣

﴿٤١٩﴾ الصادق عليه السلام: واجعلني من الذين صبروا وعلى ربهم يتوكلون وثبتني بالقول الثابت

في الحياة الدنيا وفي الآخرة؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٨٣

﴿٤٢٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فاصبروا نزلت عليكم السكينة وثبتكم الله باليقين؛ الكافي ج: ٥

ص: ٤١

٥-١-٢-٤-١-الدوام

﴿٤٢١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: دوام الصبر عنوان الظفر والنصر؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

٥-١-٢-٤-١-ذكر الدوام والصبر معاً

﴿٤٢٢﴾ وأما كراهية الشر فيتشعب منه الوقار والصبر والنصر والاستقامة على المنهاج و

المداومة على الرشاد؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩

٥-١-٢-٤-١-الرياضة

﴿٤٢٣﴾ الرسول الله: رضى نفسك على الصبر تخلص من الائم؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢٢٦

٥-١-٢-٤-١-الصلابة

﴿٤٢٤﴾ في التوراة: إذا صلب الصبر خلص الدين وذهب الحزن وأخر الجزع وأخيت

الحسنة وعظم الأجر وتبين الحزم وذهب الوهن؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

٥-١-٢-٤-١-العزم

﴿٤٢٥﴾ السجاد عليه السلام: أسألك بهذه الأسماء المباركات توفيق أهل الهدى وعمل أهل اليقين و

مناصرة أهل التوبة وعزم أهل الصبر؛ إقبال الأعمال ص: ٢٢٩

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۴۱۷﴾ نزد علی علیه السلام بودیم و فرزندانش حسن و حسین علیهما السلام با او بودند، با صدای بلند فرمود: این پرچم‌ها متعلق به کدام قبیله است؟ گفتیم: پرچم‌های قبیله‌ی ربیعہ است، فرمود: بلکه این پرچم‌ها متعلق به گروه‌هایی است که خداوند حفظشان کرده و به آنان شکیبایی بخشیده و قدم‌هایشان را ثابت و استوار کرده است.

﴿۴۱۸﴾ رسول خدا صلی الله علیه و آله در آغاز نزول وحی که آواز هاتفی می‌شنید یا در خود لرزشی احساس می‌کرد یا خوابی می‌دید یا صدایی در گوشش می‌شنید، به خدیجه و علی خبر می‌داد و از ایشان می‌خواست این موضوع را مخفی نگاه‌دارند و خدیجه آن حضرت را دل‌داری می‌داد و دعوت به آرامش و شکیبایی می‌کرد و علی علیه السلام به او مبارک باد می‌گفت و مؤده می‌داد.

﴿۴۱۹﴾ (بارالها) مرا از کسانی قرارده که شکیبایی می‌ورزند و بر پروردگار خویش توکل می‌کنند و مرا در زندگانی دنیا و آخرت بر گفتاری ثابت و صادقانه، پایدار کن.

﴿۴۲۰﴾ شکبیا باشید که آرامش و وقار برایتان به ارمغان خواهد آورد و خدا یقینتان را پایدار کند.

۵-۱-۴-۱- استمرار و تداوم

﴿۴۲۱﴾ دوام صبر، علامت پیروزی و دریافت کمک است.

۱-۵-۱-۴-۱- ذکر تداوم و صبر با یکدیگر

﴿۴۲۲﴾ اما دستاوردهای بی‌زاری از کار بد: وقار، شکیبایی، مددکاری، استقامت بر راه راست، پی‌گیری راه درست.

۶-۱-۴-۱- تمرینات سخت برای تربیت نفس

﴿۴۲۳﴾ نفست را تمرین شکیبایی بده و از گناه، خالص و پاکش کن.

۷-۱-۴-۱- استواری

﴿۴۲۴﴾ چون صبرمحکم شود دین خالص شود و اندوه برود و بی‌تابی به تأخیر بیفتد و نیکی زنده شود و اجر بزرگ باشد و پیروزی پدید آید و سستی برود.

۸-۱-۴-۱- اراده

﴿۴۲۵﴾ خدایا به حق این اسم‌های مبارک، از تو توفیقی را که به هدایت‌یافتگان داده‌ای و عمل اهل یقین و اخلاص اهل توبه و بازگشت و جدّیت در تصمیم اهل صبر را درخواست می‌کنم.

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثِلَةُ)﴾

﴿٤٢٦﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَوْفِيقَ أَهْلِ الْهُدَى وَأَعْمَالَ أَهْلِ التَّقْوَى وَمَنَاصِحَةَ أَهْلِ التَّوْبَةِ وَعَزْمَ أَهْلِ الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ١٩٨

﴿٤٢٧﴾ الرضا عليه السلام: أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَجْعَلَ شِيعَتِي مِنَ الَّذِينَ حُمِّلُوا فَصْدَقُوا وَاسْتَنْطَقُوا فَتَطْقُوا آمِنِينَ مَأْمُونِينَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ لَهُمْ تَوْفِيقَ أَهْلِ الْهُدَى وَأَعْمَالَ أَهْلِ الْيَقِينِ وَمَنَاصِحَةَ أَهْلِ التَّوْبَةِ وَعَزْمَ أَهْلِ الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢٢٦

﴿٤٢٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَزِيمَةُ الصَّبْرِ تُطْفِئُ نَارَ الْهَوَى؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٦٣

﴿٤٢٩﴾ [تفسير القمي]: مَعْنَى أَوْلُو الْعَزْمِ أَنَّهُمْ سَبَقُوا الْأَنْبِيَاءَ إِلَى الْإِقْرَارِ بِاللَّهِ وَأَقْرَبُوا بِكُلِّ نَبِيٍّ كَانَ قَبْلَهُمْ وَبَعْدَهُمْ وَعَزَمُوا عَلَى الصَّبْرِ مَعَ التَّكْذِيبِ لَهُمْ وَالْأَذَى؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ٣٥

١-٨-١-٢-٤-١- العزم علامة الصَّابِرِ

﴿٤٣٠﴾ الرسول ﷺ: وَأَمَّا عَلَامَةُ الصَّابِرِ فَارْبَعَةُ الصَّبْرِ عَلَى الْمَكَارِهِ وَالْعَزْمُ فِي أَعْمَالِ الْبِرِّ وَ

التَّوَاضُّعُ وَالْحِلْمُ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩

﴿٤٣١﴾ لقمان عليه السلام: فَاصْبِرْ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٢٢٩

١-٨-٢-٢-٤-١- عَزَائِمُ الصَّبْرِ

﴿٤٣٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِطْرَحْ عَنْكَ الْهُمُومَ بِعَزَائِمِ الصَّبْرِ وَحُسْنِ الْيَقِينِ؛ مستدرک الوسائل

ج: ٢ ص: ٢٢٢

﴿٤٣٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِطْرَحْ عَنْكَ وَارِدَاتِ الْأُمُورِ بِعَزَائِمِ الصَّبْرِ وَحُسْنِ الْيَقِينِ؛

بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨١

﴿٤٣٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِطْرِدُوا وَارِدَاتِ الْهُمُومِ بِعَزَائِمِ الصَّبْرِ وَحُسْنِ الْيَقِينِ؛ مجموعة ورام

ج: ١ ص: ٨٧

﴿٤٣٥﴾ الرسول ﷺ: أَلْقِ عَنْكَ وَارِدَاتِ الْهُمُومِ بِعَزَائِمِ الصَّبْرِ عَوْدَ نَفْسِكَ الصَّبْرَ فَنِعْمَ الْخُلُقُ

الصَّبْرُ وَاحْمِلْهَا عَلَى مَا أَصَابَكَ مِنْ أَهْوَالِ الدُّنْيَا وَهُمُومِهَا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٨٤

١-٨-٢-٢-٤-١- ذِكْرُ الْعَزْمِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۴۲۶﴾ خدایا توفیق اهل هدایت، عمل اهل تقوی و اخلاص اهل توبه و اراده‌ی اهل صبر را، از تو خواستارم.

﴿۴۲۷﴾ (خداوندا) بر محمد و بر آل محمد درود فرست و شیعیان مرا از آن جماعتی قرارده که در آرامش و امنیت تصدیق کنند و آن‌گاه که از ایشان درخواست شود سخن گویند. خدایا از تو برای شیعیانم توفیق اهل هدایت، کردار اهل یقین و اخلاص اهل توبه را و توانایی اهل صبر را خواستارم.

﴿۴۲۸﴾ قصد و اراده‌ی شکیبایی و صبری، آتش‌هوی و هوس را فرو می‌نشاند.

﴿۴۲۹﴾ علت نامیده‌شدن بعضی پیامبران به اولوالعزم بدین جهت است که، آن‌ها در اقرار به وحدانیت خداوند، بر سایر پیامبران پیشی جسته، انبیای قبل و بعد از خویش را تصدیق نمودند و در مقابل تکذیب و آزار مخالفین تصمیم بر شکیبایی گرفتند.

۱-۸-۱-۴-۲-۱- از علامات صابر، اراده است

﴿۴۳۰﴾ نشان شکیبا چهار چیز است: صبر در ناملایمات، تصمیم بر کارهای نیک، فروتنی و بردباری.

﴿۴۳۱﴾ صبر کن که این از کارهای مهم است.

۲-۸-۱-۴-۲-۱- تصمیم قلبی بر صبر

﴿۴۳۲﴾ غبار اندوه را با تصمیم به شکیبایی و یقین نیکو، از خود دور کن.

﴿۴۳۳﴾ حوادث و کارهایی را که برایت پیش می‌آید، با تصمیم به شکیبایی و یقین نیکو، از خود دور کن و در برابر آن‌ها مقاومت داشته باش.

﴿۴۳۴﴾ غبار اندوه را با تصمیم به شکیبایی و یقین نیکو، از خود بران.

﴿۴۳۵﴾ غصه‌های وارده را با صبرهای پایدار و محکم، از خود دور کن؛ و نفس خود را به صبر عادت بده که بهترین اخلاق، شکیبایی است و بر نفس خود شکیبایی در مقابل ناملایمات و ناخوشی‌های دنیا را تحمیل کن.

۳-۸-۱-۴-۲-۱- ذکر تصمیم و صبر با یکدیگر

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٤٣٦﴾ الرسول ﷺ: عَنْ رَجُلٍ مِنَ الْمُجَاهِدِينَ قُتِلَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي بَعْضِ الْغَزَوَاتِ فَاتَتْهُ أُمُّهُ وَهُوَ شَهِيدٌ بَيْنَ الْقَتْلَى فَرَأَتْ فِي بَطْنِهِ حَجَرَ الْمَجَاعَةِ مَرْبُوطاً لِشِدَّةِ صَبْرِهِ وَقُوَّةِ عَزَمِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ٣٥

٩-١-٢-٤-١-اللزوم

﴿٤٣٧﴾ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ قَالَ أَصْبِرُوا، عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَامْتِحَانِهِ وَصَابِرُوا قَالَ الزُّمُوا طَاعَةَ الرَّسُولِ وَمَنْ يَقُومُ مَقَامَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٠

﴿٤٣٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِفْتَاحُ الظَّفَرِ لُزُومُ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٤٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِدَوَامِ الشُّكْرِ وَلُزُومِ الصَّبْرِ فَإِنَّهُمَا يَزِيدَانِ النِّعْمَةَ وَيُزِيلَانِ الْمِخْنَةَ؛ غرر الحكم ص: ٢٧٨

١٠-١-٢-٤-١-الحفظ والمحافظة

﴿٤٤٠﴾ الصَّابِرِينَ عَلَى نُزُولِ الْحَقَائِقِ هُمْ أَهْلُ الْحِفَاطِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٥٦٦

﴿٤٤١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ الْمَانِعَ لِلذَّمِّ وَالصَّابِرَ عِنْدَ نُزُولِ الْحَقَائِقِ هُمْ أَهْلُ الْحِفَاطِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٩

﴿٤٤٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا عِبَادَ اللَّهِ إِنْ اتَّقَيْتُمُ اللَّهَ وَحَفِظْتُمْ نَبِيَّكُمْ فِي أَهْلِ بَيْتِهِ فَقَدْ عِبَدْتُمُوهُ بِأَفْضَلِ مَا عُبِدَ وَذَكَرْتُمُوهُ بِأَفْضَلِ مَا ذُكِرَ وَشَكَرْتُمُوهُ بِأَفْضَلِ مَا شُكِرَ وَأَخَذْتُمْ بِأَفْضَلِ الصَّبْرِ وَالشُّكْرِ وَاجْتَهَدْتُمْ أَفْضَلَ الْجَاهِدِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٧ ص: ١٦٩

١٠-١-٢-٤-١-ذکر الحفظ والصبر معاً

﴿٤٤٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ، وَالْمُحَافَظَةِ عَلَى مَا اسْتَحْفَظَكُمْ مِنْ كِتَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٢٤٨

﴿٤٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاسْتَمُوا نِعْمَهُ عَلَيْكُمْ رَحِمَكُمُ اللَّهُ بِالصَّبْرِ لِنَفْسِكُمْ وَالْمُحَافَظَةِ عَلَى مَا اسْتَحْفَظَكُمْ اللَّهُ مِنْ كِتَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩٤

١١-١-٢-٤-١-النفوذ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۴۳۶﴾ درباره‌ی مردی که از مجاهدین که همراه پیامبر ﷺ در بعضی از جنگ‌ها جنگیده و شهید شده بود، مادرش درحالی او را بین کشتگان یافت که سنگ گرسنگی به شکمش بسته بود و آن علامت شدت شکیبایی و شدت اراده‌اش بود.

۹-۱-۴-۱-۲-۱- ضرورت

﴿۴۳۷﴾ در تفسیر آیه‌ی شریفه‌ی "اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا...لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ" فرمود: "اصْبِرُوا"، یعنی: بر طاعت خدا و امتحان او صبر کنید و "صابِرُوا"، یعنی: در اطاعت از پیامبر و جانشینان او یکدیگر را به صبر سفارش کنید.

﴿۴۳۸﴾ کلید پیروزی، همراهی با صبر است.

﴿۴۳۹﴾ بر شما باد تداوم شکر و همراهی با صبر، زیرا این دو، نعمت را زیاد کرده و ناراحتی را از بین می‌برند.

۱۰-۱-۴-۱-۲-۱- حفظ و نگهداری

﴿۴۴۰﴾ آنان که در هنگام نزول حقایق، شکیبایی کنند و اهل حفاظ و نگهبانی از حریم‌ها هستند. ﴿۴۴۱﴾ آزاد مردانی که به حمایت مردم خویش برخیزند و هنگام نازل شدن حقایق شکیبا باشند، آن‌ها همان نگاهبانان حدود الهی هستند.

﴿۴۴۲﴾ ای بندگان خدا اگر از خدا بهره‌زید و سفارش‌های پیامبران در مورد خاندانش را عمل کنید، درواقع خدا را به بهترین نوع پرستش عبادت کرده‌اید و او را به بهترین نوع یادکردن یاد کرده و به بهترین شکرها شکر کرده‌اید. و بهترین نوع شکیبایی و شکر را گرفته‌اید و به بهترین وجه، کوشش کرده‌اید.

۱-۱۰-۴-۱-۲-۱- ذکر حفظ و صبر با یکدیگر

﴿۴۴۳﴾ بر شما باد بر پایداری در فرمان‌برداری از خداوند و محافظت از آنچه حفظشان را برعهده‌ی شما قرار داده است. (یعنی خاندان پیامبر).

﴿۴۴۴﴾ خدا شما را رحمت کند. نعمت‌هایی را که به شما داده، با صبر و خویشتن‌داری و رعایت آن‌ها که حفظشان را برعهده‌ی شما قرار داده (یعنی خاندان پیامبر)، تکمیل کنید.

۱۱-۱-۴-۱-۲-۱- نفوذ و تأثیر

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٤٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أقرب الناس إلى الإجابة والرحمة الطائع المضطر الذي لا بد له مما سألته وخصوصاً عند نفوذ الصبر؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٥٠
١-٢-٤-٢- المعرفة من خلال المفاهيم المتناقضة والمضادة "للاستقامة والدوام"
١-٢-٤-٢-١- الإستكانة (العجز والسقام)

﴿٤٤٦﴾ وكأين من نبي قاتل معه ربيون كثير فما وهنوا لما أصابهم في سبيل الله وما ضعفوا وما استكانوا والله يحب الصابرين - آل عمران ١٤٦
﴿٤٤٧﴾ أشهد أنكم أنصار الله وسادة الشهداء في الدنيا والآخرة صبرتم واحتسبتم ولم تهنوا ولم تضعفوا ولم تستكينوا حتى لقيتم الله على سبيل الحق ونصرة كلمة الله التامة؛
تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ٦٥

١-٢-٤-٢-٢- التشبیط والتهاون والتفريط
﴿٤٤٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حول تشبیطی و تهاونی و تفريطی و كل ما أخافه من نفسي فرقا منك وصبراً على طاعتك وعملاً به؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١١٠
١-٢-٤-٢-٣- التفتير

﴿٤٤٩﴾ صبر على ما أصابه في جنبه وعبده صادقاً مصدقاً صابراً محتسباً لا وانياً ولا مقصراً حتى آتاه اليقين؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٤٨
١-٢-٤-٢-٤- الخوف

﴿٤٥٠﴾ في التوراة: إذا خاف ذو العقل أن تغلب عليه أخلق النفس وتميل به ألزم كل خلق منها خلقاً من أخلق الروح يقومه به يلزم الحدة الحلم والخفة الوقار والشهوة العفاف واللعب الحياء والصبحك الفهم والسفة الكرم والخداع الصدق والعنف الرفق والخوف الصبر؛
بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٨

١-٢-٤-٢-٥- الضعف
﴿٤٥١﴾ وكأين من نبي قاتل معه ربيون كثير فما وهنوا لما أصابهم في سبيل الله وما ضعفوا وما استكانوا والله يحب الصابرين - آل عمران ١٤٦

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۴۴۵﴾ نزدیک‌ترین مردم به اجابت دعا و رحمت پروردگار، فرمان‌بردار بدون چاره و علاج است که راه دیگری برای رسیدن به درخواستش ندارد. به‌ویژه آن‌گاه که شکیبایی به انتها رسیده باشد.

۱-۲-۴-۲-۲ شناخت از طریق مفاهیم متضاد تداوم

۱-۲-۴-۲-۱ ناتوانی

﴿۴۴۶﴾ چه بسیار پیامبرانی که مردان الهی فراوانی به همراه آنان جنگ کردند! آن‌ها هیچ‌گاه در برابر آنچه در راه خدا به آنان می‌رسید، سست و ناتوان نشدند (و تن به تسلیم ندادند)؛ و خداوند استقامت‌کنندگان را دوست دارد.

﴿۴۴۷﴾ شهادت می‌دهم که شما، یاری‌کنندگان خدایید و سرور شهیدان در دنیا و آخرت. شکیبایی ورزیدید و به حساب خدا گذاردید، سست و ضعیف و ناتوان نشدید، تا اینکه خدا را در راه حق و یاری کلمه‌ی کامل الهی، ملاقات کردید.

۱-۲-۴-۲-۲ سستی

﴿۴۴۸﴾ کوتاهی‌کردن و سستی و کم‌کاری و هرآنچه را از آن واهمه دارم، به ترس از خودت و پایداری بر طاعتت و عمل بر مبنای آن، مبدل فرما.

۱-۲-۴-۲-۳ کوتاهی

﴿۴۴۹﴾ بر هر بلایی که در راه او بر سرش آمد، صبر کرد. و او را تا دم مرگ، صادقانه، از روی ایمان و تصدیق، صبورانه، در راه خدا، بدون سستی و کم‌کاری، پرستید.

۱-۲-۴-۲-۴ ترس

﴿۴۵۰﴾ چنانچه صاحب عقل و خرد بترسد که نفسانیات بر او غلبه کند باید اخلاق نفسانی خود را با اخلاق روحانی متصل نماید و این‌چنان است که تندخویی را با حلم و بردباری، سبکی را با وقار، هوسرانی را با عفت، به کارهای لهو و بیهوده پرداختن را با حیاکردن از خدا، خنده را با فهم و تدبیر، نادانی را با کرم و خویشتن‌داری از اعمال و رفتار زشت، مکر و حيله را با درست‌کرداری و راستگویی، ظلم و ستم را با مدارا؛ و ترس و وحشت را با صبر همراه کند.

۱-۲-۴-۲-۵ ضعف

﴿۴۵۱﴾ چه بسیار پیامبرانی که مردان الهی فراوانی به همراه آنان جنگ کردند! آن‌ها هیچ‌گاه در برابر آنچه در راه خدا به آنان می‌رسید، سست و ناتوان نشدند (و تن به تسلیم ندادند)؛ و خداوند استقامت‌کنندگان را دوست دارد.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٤٥٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ نَسَخَهَا سُبْحَانَهُ فَقَالَ الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٨٥

﴿٤٥٣﴾ أَشْهَدُ أَنَّكُمْ أَنْصَارُ اللَّهِ وَسَادَةُ الشُّهَدَاءِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ صَبَرْتُمْ وَاحْتَسَبْتُمْ وَلَمْ تَهْنُوا وَلَمْ تَضَعُفُوا وَلَمْ تَسْتَكِينُوا حَتَّى لَقِيتُمْ اللَّهَ عَلَى سَبِيلِ الْحَقِّ وَنُصْرَةِ كَلِمَةِ اللَّهِ التَّامَّةِ؛ تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ٦٥

١-٢-٤-٢-٦ العجز

﴿٤٥٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْعَجْزُ آفَةٌ وَالصَّبْرُ شَجَاعَةٌ؛ بحار الأنوار ج: ٧٠ ص: ١٦٠

١-٢-٤-٢-٧ العيلة

﴿٤٥٥﴾ الرسول ﷺ: أَسْأَلُكَ بِهِ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَنْ تُبَسِّرَ لِي مِنْ أَمْرِي مَا أَخَافُ غُسْرَهُ وَتَفْرِجَ عَنِّي الْهَمَّ وَالْغَمَّ وَالْكَرْبَ وَمَا ضَاقَ بِهِ صَدْرِي وَغِيلَ بِهِ صَبْرِي؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٨١

﴿٤٥٦﴾ اللَّهُمَّ قَدْ غِيلَ الصَّبْرُ وَضُعِفَ الْيَقِينُ؛ بلاغات النساء ص: ٥٥

﴿٤٥٧﴾ الهادي عليه السلام: غِيلَ صَبْرِي فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَفَرِّجْ عَنِّي؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ٥١

١-٢-٤-٢-٨ العي

﴿٤٥٨﴾ الباقر عليه السلام: يَا مُعِزَّ كُلِّ ذَلِيلٍ قَدْ وَحَقَّكَ أَغْيَا صَبْرِي؛ مستدرک الوسائل ج: ٦ ص: ٣٨٧

١-٢-٤-٢-٩ الكسالة

﴿٤٥٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لِكُلِّ نِعْمَةٍ مِفْتَاحٌ وَمِغْلَاقٌ فَمِفْتَاحُهَا الصَّبْرُ وَمِغْلَاقُهَا الْكَسَلُ؛

شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٢٢

﴿٤٦٠﴾ الرسول ﷺ: عَلَامَةُ الصَّابِرِ فِي ثَلَاثٍ أَوَّلُهَا أَنْ لَا يَكْسَلَ وَالثَّانِيَةُ أَنْ لَا يَضْجَرَ وَالثَّالِثَةُ أَنْ لَا يَشْكُوَ مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِأَنَّهُ إِذَا كَسَلَ فَقَدْ ضَيَّعَ الْحُقُوقَ وَإِذَا ضَجَرَ لَمْ يُؤَدِّ الشُّكْرَ وَإِذَا شَكَاهُ مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ عَصَاهُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٣

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۴۵۲﴾ اگر از شما بیست نفر شکّیا باشند بر دویست نفر پیروز می‌شوند و اگر از شما صد نفر باشند بر هزار نفر از کسانی که کافرنند غلبه خواهند کرد، بعد این آیه را نسخ نموده و چنین فرمود: دانست که در شما ضعف راه یافته پس تخفیف داد، پس اگر صد نفر صبور و شکّیا باشید، در برابر دویست نفر و اگر هزار نفر باشید، به اجازه‌ی خدا، در برابر دو هزار نفر غالب خواهید شد. ﴿۴۵۳﴾ شهادت می‌دهم که شما، یاری‌کنندگان خدایید و سرور شهیدان در دنیا و آخرت. شکّیایی ورزیدید و به حساب خدا گذاردید، سست و ضعیف و ناتوان نشدید، تا اینکه خدا را در راه حق و یاری کلمه‌ی کامل الهی، ملاقات کردید.

۶-۲-۴-۱- ناتوانی

﴿۴۵۴﴾ ناتوانی، آفت است و صبر، شجاعت.

۷-۲-۴-۱- تهیدستی

﴿۴۵۵﴾ (خدایا) به حق آن اسم قَسَمَت می‌دهم که بر محمد و خاندانش درود فرستی و کارهایی را که از سختی‌اش می‌هراسم، بر من آسان کنی و گرفتاری و غم و اندوه و هرچه مرا دلتنگ و صبرم را تمام می‌کند، بر من بگشایی.

﴿۴۵۶﴾ خدایا صبرم به پایان رسیده و یقینم دچار ضعف گشته است.

﴿۴۵۷﴾ خدایا صبرم تمام شد پس بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرست و گرفتاری‌ام را برطرف نما.

۸-۲-۴-۱- تهیدستی

﴿۴۵۸﴾ ای عزیزکننده‌ی هر ذلیل و خوار، به حق تو که صبرم لبریز گشته است.

۹-۲-۴-۱- کسالت

﴿۴۵۹﴾ برای هر نعمتی یک کلید و یک قفل وجود دارد، کلید آن شکّیایی و قفل آن تنبلی است.

﴿۴۶۰﴾ نشانه‌ی شخص شکّیا سه چیز است: ۱ - تنبلی نکند ۲ - سستی بر خود روا ندارد ۳ - از خدایش گلایه نکند، زیرا اگر کسی تنبلی کند حقوق (مردم) را پایمال می‌کند و اگر سستی کند، نمی‌تواند سپاس خدا را به‌جا آورد و اگر از خدا گلایه کند، خداوند را نافرمانی کرده است.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

١٠-٢-٤-١-١- الوناء

﴿٤٦١﴾ صَبَرَ عَلَى مَا أَصَابَهُ فِي جَنْبِهِ وَعَبْدَهُ صَادِقًا مُصَدِّقًا صَابِرًا مُحْتَسِبًا لَا وَايَا وَلَا مُقْصِرًا حَتَّى آتَاهُ الْيَقِينُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٤٨

١١-٢-٤-١- الوهن

﴿٤٦٢﴾ أَشْهَدُ أَنَّكُمْ أَنْصَارُ اللَّهِ وَسَادَةُ الشُّهَدَاءِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ صَبَرْتُمْ وَاحْتَسَبْتُمْ وَلَمْ تَهْنُوا وَلَمْ تَضَعُفُوا وَلَمْ تَسْتَكِينُوا حَتَّى لَقِيتُمْ اللَّهَ عَلَى سَبِيلِ الْحَقِّ وَنُصْرَةِ كَلِمَةِ اللَّهِ التَّامَّةِ؛ تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ٦٥

٥-٢-١- المعاني القريبة من "الانتظار"

١-٢-٥-١- المعاني والمرادفات المباشرة

١-٢-٥-١-١- الإرتقاب والترقب

﴿٤٦٣﴾ إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَأَرْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ - القمر ٢٧

﴿٤٦٤﴾ الباقر (عليه السلام): فَأَرْتَقِبْ أَيُّ صَبْرٍ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ قَالَ ذَلِكَ إِذَا خَرَجُوا فِي الرَّجْعَةِ مِنَ الْقَبْرِ تَغْشَى النَّاسَ كُلَّهُمُ الظُّلْمَةُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٣ ص: ٥٧

﴿٤٦٥﴾ الكاظم (عليه السلام): أَمَا سَمِعْتَ قَوْلَ الْعَبْدِ الصَّالِحِ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ وَفَانْتَظَرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنتَظَرِينَ فَعَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ إِنَّمَا يَجِيءُ الْفَرْجُ عَلَى الْيَأْسِ وَقَدْ كَانَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ أَصْبَرَ مِنْكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١١٠

﴿٤٦٦﴾ الرضا (عليه السلام): مَا أَحْسَنَ الصَّبْرَ وَانْتَظَرَ الْفَرْجَ أَمَا سَمِعْتَ قَوْلَ الْعَبْدِ الصَّالِحِ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٧٩

﴿٤٦٧﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): وَالصَّبْرُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى الشَّوْقِ وَالشَّفَقِ وَالزُّهْدِ وَالتَّرَقُّبِ؛ نهج البلاغة ص: ٤٧٣

﴿٤٦٨﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): الصَّبْرُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى الشَّوْقِ وَالْإِشْفَاقِ وَالزُّهْدِ وَالتَّرَقُّبِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٨٩

٢-١-٥-١- الانتظار

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۱۰-۱-۲-۴-۲- ضعیف و سستی

﴿۴۶۱﴾ بر هر بلایی که در راه او بر سرش آمد، صبر کرد. و او را تا دم مرگ، صادقانه، از روی ایمان و تصدیق، صبورانه، در راه خدا، بدون سستی و کم‌کاری، پرستید.

۱۱-۱-۲-۴-۲- سستی

﴿۴۶۲﴾ شهادت می‌دهم که شما، یاری‌کنندگان خدایید و سرور شهیدان در دنیا و آخرت. شکیبایی ورزیدید و به حساب خدا گذاردید، سست و ضعیف و ناتوان نشدید، تا اینکه خدا را در راه حق و یاری کلمه‌ی کامل الهی، ملاقات کردید.

۵-۱-۲- معانی نزدیک به انتظار

۱-۲-۵-۱- معانی و مترادفات مستقیم

۱-۱-۲-۵-۱- انتظار کشیدن و منتظر بودن

﴿۴۶۳﴾ ما شتر را برای آزمایش آن‌ها می‌فرستیم؛ در انتظار پایان کار آنان باش و صبر کن!

﴿۴۶۴﴾ منتظر باش، روزی خواهد آمد که آسمان دودی آشکار می‌آورد، فرمود: این هنگامی است که مردم در رجعت از قبر بیرون می‌آیند و ظلمت و تاریکی همه‌ی مردم را دربرمی‌گیرد.

﴿۴۶۵﴾ آیا نشنیده‌اید کلام آن بنده‌ی صالح خدا را که فرمود: چشم به راه باشید که من نیز با شما چشم به راهم. و منتظر باشید که من هم با شما منتظرم؟ پس صبر پیشه کنید، که فرج آل محمد (و ظهور دولت حق)، هنگام یأس و نومیدی خواهد رسید. و این را بدانید، آن‌ها که پیش از شما بودند، بیش از شما صبوری کرده‌اند.

﴿۴۶۶﴾ چقدر صبرپیشه کردن و انتظار فرج نیکوست. آیا نشنیده‌اید که پدرم امام موسی کاظم علیه السلام فرمود: منتظر بمانید که من هم با شما منتظرم.

﴿۴۶۷﴾ صبر چهار شعبه دارد: شوق و هراس و زهد و انتظار و مراقبت در امور و اعمال.

﴿۴۶۸﴾ صبر چهار شعبه دارد: شوق و ترس و زهد و مراقبت یا انتظار.

۲-۱-۲-۵-۱- انتظار

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٤٦٩﴾ الصادق عليه السلام: في قوله عز وجل ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لهدمت صوامع وبيع وصلوات ومساجد يذكر فيها اسم الله كثيراً قال هم الأئمة عليهم السلام وهم الأعلام ولو لا صبرهم وانتظارهم الأمر أن يأتينهم من الله لقتلوا جميعاً قال الله عز وجل ولينصرن الله من ينصره إن الله لقوي عزيز؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٣٥٩

﴿٤٧٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: من انتظر العاقبة [العافية] صبر؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٤٧١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: من انتظر العواقب سلم [صبراً]؛ غرر الحكم ص: ٤٧٦

﴿٤٧٢﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: قال رسول الله صلى الله عليه وآله يا أبا الحسن حقيق على الله أن يدخل أهل الضلال الجنة وإنما عني بهذا المؤمنين الذين قاموا في زمن الفتن على الائتسام بالإمام الخفي المكن المستور عن الأغيان فهم بإمامته مقررون وبعروته مستمسكون ولخروجه منتظرون موقنون غير شاكين صابرون مسلمون وإنما ضلوا عن مكان إمامهم وعن معرفة شخصه؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١٤٣

﴿٤٧٣﴾ الرضا عليه السلام: كان الرضا عليه السلام يقول لأصحابه الذين يثق بهم لا تغتروا بقوله فما يقتلني والله غيره ولكنه لا بد لي من الصبر حتى يبلغ الكتاب أجله؛ بحار الأنوار ج: ٤٩ ص: ١٨٩

﴿٤٧٤﴾ الكاظم عليه السلام: أما سمعت قول العبد الصالح ارتقبوا إني معكم قريب وانتظروا إني معكم من المنتظرين فعليكم بالصبر فإنه إنما يجيء الفرج على اليأس وقد كان الذين من قبلكم أصبر منكم؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١١٠

﴿٤٧٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: المنتظر لخروج الإمام عليه السلام المتمسك بإمامته موسّع عليه جميع فرائض الله الواجبة عليه مقبولة منه بخدودها غير خارج عن معنى ما فرض عليه فهو صابر محتسب لا تضره غيبة إمامه؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١٤٣

﴿٤٧٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: انتظر الفرج بالصبر عبادة؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١٤٥

﴿٤٧٧﴾ الصادق عليه السلام: إنكم سبقتموهم إلى الدخول في دين الله عز وجل وإلى الصلاة والصوم والحج وإلى كل خير وفقه وإلى عبادة الله عز وجل ذكره سراً من عدوكم مع إمامكم المستر مطيعين له صابرين معه منتظرين لدولة الحق؛ الكافي ج: ١ ص: ٣٣٣

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۴۶۹﴾ درباره‌ی آیه‌ی: "اگر خداوند بعضی از مردم را به وسیله‌ی بعضی دیگر دفع نکند، دیرها و صومعه‌ها و معابد یهود و نصاری و مساجدی که نام خدا در آن بسیار برده می‌شود، ویران می‌گردد!" فرمود: آن‌ها امامان علیهم‌السلام هستند و آن‌ها ایند علامت‌ها. اگر صبر و انتظار فرج آن‌ها نبود، مردم همه کشته می‌شدند. خداوند می‌فرماید: "و خداوند کسانی را که او را یاری کنند (و از آیینش دفاع نمایند) یاری می‌کند؛ خداوند قوی و شکست ناپذیر است."

﴿۴۷۰﴾ هر کس انتظار عاقبت یا عافیت را داشته باشد صبر می‌کند.

﴿۴۷۱﴾ هر کس انتظار عاقبت‌های مورد نظر را داشته باشد صبر می‌کند.

﴿۴۷۲﴾ ای ابوالحسن شایسته است که خداوند گمشدگان را وارد بهشت کند. سپس امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرمود: منظور پیامبر مؤمنینی هستند که در زمان غیبت به سر می‌برند و از امامی که جایش نامعلوم و خودش از نظرها غایب است، پیروی می‌نمایند. آن‌ها به امامت او اقرار می‌کنند. و به دستگیره‌ی او چنگ می‌زنند و منتظر آمدن او هستند و به وجود او یقین داشته، هیچ شکی ندارند و شکبیا و تسلیم خواسته‌ی حقند. و از این جهت گم شده‌اند که مکان امام خود و شخص امام را پیدا نمی‌کنند.

﴿۴۷۳﴾ حضرت رضا علیه‌السلام به اصحاب و دوستانی که به آن‌ها اعتماد داشت می‌فرمود: فریب سخنانش (مأمون) را نخورید، جز او شخص دیگری مرا نخواهد کشت؛ چاره‌ای جز صبر ندارم تا اجل فرارسد.

﴿۴۷۴﴾ آیا نشنیده‌اید کلام آن بنده‌ی صالح خدا را که فرمود: چشم به راه باشید که من نیز با شما چشم به راهم. و منتظر باشید که من هم با شما منتظرم؟ پس صبر پیشه کنید، که فرج آل محمد (و ظهور دولت حق)، هنگام یأس و نومیدی خواهد رسید. و این را بدانید، آن‌ها که پیش از شما بودند، بیش از شما صبوری کرده‌اند.

﴿۴۷۵﴾ کسی که چشم انتظار ظهور امام علیه‌السلام است و به دامان امامت او متوسل شده و امکان انجام واجبات و فرایض الهی را دارد، اگر آن‌ها را با شرایط و حدود واجب شده، انجام دهد و پایداری کند و به حساب خدا بگذارد، از او پذیرفته است و غیبت امام، به او زیانی وارد نمی‌کند (و او اهل سعادت خواهد بود).

﴿۴۷۶﴾ انتظار فرج همراه با شکبایی، عبادت است.

﴿۴۷۷﴾ شما در دخول به دین خداوند عزیز و جلیل و به ادای نماز و روزه و حج و در هر کار خیر و فهم هر مسأله‌ای و در عبادت خداوند عزیز و جلیل دور از دید دشمن خود، همراه با امام غایب، در حالی که مطیع او هستید و بر همراهی او پایداری می‌کنید و در انتظار دولت حق به سر می‌برید، از آن‌ها سبقت گرفتید.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٤٧٨﴾ مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفْهُمْ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً وَأَنَّ مِنْ دِينِهِمُ الْوَرَعَ وَالْعِفَّةَ وَالصَّدْقَ وَالصَّلَاحَ وَالِاسْتِقَامَةَ وَالْاجْتِهَادَ وَأَدَاءَ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَطُولَ السُّجُودِ وَصِيَامَ النَّهَارِ وَقِيَامَ اللَّيْلِ وَاجْتِنَابَ الْمَحَارِمِ وَانْتِظَارَ الْفَرَجِ بِالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ٥٢
﴿٤٧٩﴾ الصادق عليه السلام: مِنْ دِينِ الْأَئِمَّةِ الْوَرَعَ وَالْعِفَّةَ وَالصَّلَاحَ إِلَى قَوْلِهِ وَانْتِظَارُ الْفَرَجِ بِالصَّبْرِ؛

بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١٢٢

﴿٤٨٠﴾ الصادق عليه السلام: فِي الْإِمَامَةِ يَشْتَمِلُ عَلَى النَّصِّ عَلَى الْأَئِمَّةِ الْاِثْنَيْنِ عَشَرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى أَنْ قَالَ دِينُهُمُ الْوَرَعَ وَالصَّدْقَ وَالصَّلَاحَ وَالْاجْتِهَادَ وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَطُولَ السُّجُودِ وَقِيَامَ اللَّيْلِ وَاجْتِنَابَ الْمَحَارِمِ وَانْتِظَارُ الْفَرَجِ بِالصَّبْرِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٩ ص: ٧٥
﴿٤٨١﴾ الرضا عليه السلام: وَقَدْ أَلْجَمَ الْحِذَارُ وَاشْتَدَّ الْأَضْطِرَارُ وَعَجَزَ عَنِ الْأَصْطِبَارِ أَهْلُ الْإِنْتِظَارِ؛

بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢٢٦

١-٢-٥-١-٢-١- ذكر الانتظار والصبر معاً

﴿٤٨٢﴾ الصادق عليه السلام: أَلَا تَعْلَمُ أَنَّ مَنْ أَنْتَظَرَ أَمْرَنَا وَصَبَرَ عَلَى مَا يَرَى مِنَ الْأَذَى وَالْخَوْفِ هُوَ غَدَاً فِي زُمْرَتِنَا؛ الكافي ج: ٨ ص: ٣٦

﴿٤٨٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الصَّبْرُ وَالصَّمْتُ وَانْتِظَارُ الْفَرَجِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٦

﴿٤٨٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ شَيْئَانِ الصَّبْرُ وَانْتِظَارُ الْفَرَجِ؛ معدن الجواهر ص: ٢٦
﴿٤٨٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ وَانْتِظَارِ الْفَرَجِ فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ أَفْضَلُ أَعْمَالٍ أُمِّتِي أَنْتِظَارُ الْفَرَجِ؛ بحار الأنوار ج: ٥٠ ص: ٣١٧

﴿٤٨٦﴾ الرضا عليه السلام: مَا أَحْسَنَ الصَّبْرَ وَانْتِظَارَ الْفَرَجِ؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١١٠
﴿٤٨٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَنَّ ذَاتَ يَوْمٍ مِنْ أَيَّامٍ وَقَعَتْ صِفِّينَ رَكِبَ مَعَ عَسْكَرٍ كَثِيرٍ وَلَمَّا نَظَرَ إِلَى كَثْرَتِهِمْ قَالَ لِأَصْحَابِهِ كُنْتُ أَنْتَظِرُ هَذِهِ الْكَثْرَةَ وَلَهَا لَزِمَتِ الصَّبْرُ؛ الصوارم المهرقة ص: ١١٤
١-٢-٥-١-٢- التهيؤ

﴿٤٨٨﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: فَإِنَّ وَلِيَّ اللَّهِ قَدْ اتَّكَأَ عَلَى أَرِيكَتِهِ وَزَوَّجَتْهُ الْحَوْرَاءُ تَهَيَّأَ لَهُ فَاصْبِرْ لَوْلَى اللَّهِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٩٧

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۴۷۸﴾ هرکس بمیرد و امامانش را نشناسد، به مرگ جاهلیت مرده است. روش این اوصیا: ورع، عفت، راستگویی، درست کاری، استقامت، تلاش پیگیر، ادای امانت به نیکوکار و بدکار، سجده‌ی طولانی، روزه، شب‌زنده‌داری به نماز، پرهیز از گناهان و انتظار فرج با صبر و شکیبایی است.

﴿۴۷۹﴾ از مشخصات دین امامان، پرهیزگاری و عفت و صلاح و... انتظار صبورانه برای رسیدن امر فرج است.

﴿۴۸۰﴾ درباره‌ی دوازده امام علیهم‌السلام فرمود: دین آن‌ها: پرهیزگاری، راستگویی، عمل شایسته، تلاش، ادای امانت به نیکوکار و بدکار، سجود طولانی، شب‌زنده‌داری، دوری از محرمات و انتظار فرج با شکیبایی است.

﴿۴۸۱﴾ به تحقیق که احتیاط آرام‌گرفته و بیچارگی، بسیار شدید شده است و اهل انتظار از صبر کردن، عاجز شده‌اند.

۱-۲-۵-۱-۲-۱ ذکر انتظار و صبر با یکدیگر

﴿۴۸۲﴾ آیا نمی‌دانی هر که چشم انتظار امر ما باشد و بر آزار و ترس صبر کند، فردا با ما محشور می‌شود؟

﴿۴۸۳﴾ بهترین عبادت‌ها: شکیبایی و خموشی و انتظار فرج است.

﴿۴۸۴﴾ افضل عبادات در دنیا، دو چیز است: یکی صبر و شکیبایی و دیگری انتظار فرج.

﴿۴۸۵﴾ بر تو باد به شکیبایی و انتظار فرج و گشایش. زیرا پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرموده است: بهترین اعمال امت من انتظار فرج است.

﴿۴۸۶﴾ چه نیکوست شکیبایی و انتظار فرج.

﴿۴۸۷﴾ یکی از روزهای نبرد صفین همراه لشکر بسیارش به نبرد رفت و وقتی تعداد زیاد آن‌ها را دید فرمود: من انتظار چنین جمعیتی را داشتم و لازمه‌ی مقابله‌ی با آن جمعیت کثیر صبر و شکیبایی ورزیدن است.

۱-۲-۵-۱-۲-۳ آماده شدن

﴿۴۸۸﴾ دوست و ولی خدا بر تخت خود با آسایش تکیه داده و همسرش که حوری‌ه‌ی زیبای بهشتی است خود را برای پذیرایی از او آماده کرده است. باید در انتظار ملاقات ولی خدا صبر کنی.

﴿الماهيةُ (المعاني وَ المرادفاتُ، وَ المفاهيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

١-٢-٥-١-٤- شِراءُ النَّسِيئَةِ

﴿٤٨٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنَّ عَلِيًّا عليه السلام اجْتَنَزَ بِقَصَابٍ وَ عِنْدَهُ لَحْمٌ سَمِينٌ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ هَذَا اللَّحْمُ سَمِينٌ اشْتَرِ مِنْهُ فَقَالَ لَهُ لَيْسَ الثَّمَنُ حَاضِرًا فَقَالَ أَنَا أَصْبِرُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ لَهُ أَنَا أَصْبِرُ عَنِ اللَّحْمِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١١٩

١-٢-٦- المعاني الْقَرِيبَةُ مِنَ "التَّائِي وَالسَّكِينَةِ"

١-٢-٦-١- المعاني وَ المرادفاتِ الْمُبَاشِرَةِ

١-٢-٦-١-١- التَّائِي

﴿٤٩٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: دَخَلْنَا مَعَ عَلِيٍّ إِلَى صِفِّينَ فَلَمَّا حَادَى نَيْنَوَى نَادَى صَبْرًا يَا عَبْدَ اللَّهِ؛

بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٤٧

﴿٤٩١﴾ الرسول ﷺ: عَبْدِي نُوحٌ كَانَ أَصْبَرَ مِنْكَ عَلَى قَوْمِهِ وَ أَحْسَنَ صُحْبَةً وَ أَشَدَّ تَأْنِيًا فِي الصَّبْرِ عِنْدِي وَ أَبْلَغَ فِي الْعُذْرِ فَغَضِبْتُ لَهُ حِينَ غَضِبَ لِي وَ أَجَبْتُهُ حِينَ دَعَانِي؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٣٩٢

﴿٤٩٢﴾ الرسول ﷺ: عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَدَّاءِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ وَجَدْنَا فِي بَعْضِ كُتُبِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ حَدَّثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّ جَبْرِئِيلَ عليه السلام حَدَّثَهُ أَنَّ يُونُسَ بْنَ مَتَّى عليه السلام بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى قَوْمِهِ وَ هُوَ ابْنُ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَ كَانَ رَجُلًا يَعْتَرِيهِ الْحِدَّةُ وَ كَانَ قَلِيلَ الصَّبْرِ عَلَى قَوْمِهِ وَ الْمُدَارَاةَ لَهُمْ... إِنَّمَا بَعَثْتُكَ إِلَى قَوْمِكَ لِتَكُونَ حَيْطًا عَلَيْهِمْ تَعْطِفَ عَلَيْهِمْ بِالرَّحْمِ الْمَاسَةِ مِنْهُمْ وَ تَأَنَّهُمْ بِرَأْفَةِ النُّبُوَّةِ وَ تَصْبِرَ مَعَهُمْ بِأَحْلَامِ الرِّسَالَةِ وَ تَكُونَ لَهُمْ كَهَيْئَةِ الطَّيِّبِ الْمُدَاوِي الْعَالِمِ بِمُدَاوَاةِ الدَّاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٣٩٢

﴿٤٩٣﴾ مُجَاهَدْتُكَ فِي اللَّهِ ذَاتُ مَشِيَّةِ اللَّهِ وَ مُقَارَعْتُكَ فِي اللَّهِ ذَاتُ انْتِقَامِ اللَّهِ وَ صَبْرُكَ فِي اللَّهِ ذُو أَنَاةِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٣٦

﴿٤٩٤﴾ الرسول ﷺ: يَا مُحَمَّدُ مَا أَمَرَكَ رَبُّكَ بِدُخُولِ الْغَارِ لِعَجْزِكَ عَنِ الْكُفَّارِ وَ لَكِنْ امْتَحَانًا وَ ابْتِلَاءً لِيُخَلِّصَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ مِنَ عِبَادِهِ وَ إِمَائِهِ بِأَنَاتِكَ وَ صَبْرِكَ وَ حِلْمِكَ عَنْهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٨٠

﴿الْمَاهِيَّةُ﴾ (المعاني وَ الْمُرَادِفَاتُ، وَ الْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ) ﴿

﴿٤٩٥﴾ إِذَا أَتَيْتَ بِالْمَيِّتِ الْقَبْرَ فَلَا تَفْدَحْ بِهِ الْقَبْرَ فَإِنَّ لِلْقَبْرِ أَهْوَآءَ عَظِيمَةً وَتَعَوِّذُ مِنْ هَوْلِ الْمَطْلَعِ وَلَكِنْ ضَعُهُ قُرْبَ شَفِيرِ الْقَبْرِ وَاصْبِرْ عَلَيْهِ هَنِيئَةً ثُمَّ قَدِّمُهُ قَلِيلًا وَاصْبِرْ عَلَيْهِ لِيَأْخُذَ أَهْبَتَهُ ثُمَّ قَدِّمُهُ إِلَى شَفِيرِ الْقَبْرِ؛ وسائل الشريعة ج: ٣ ص: ١٤٨

﴿٤٩٦﴾ الرضا عليه السلام: وَإِذَا حَمَلْتَهُ إِلَى قَبْرِهِ فَلَا تَفْجَأْ بِهِ الْقَبْرَ فَإِنَّ لِلْقَبْرِ أَهْوَالَ عَظِيمَةً وَنَعُودٌ بِاللَّهِ مِنْ هَوْلِ الْمَطْلَعِ وَلَكِنْ ضَعُهُ دُونَ شَفِيرِ الْقَبْرِ وَاصْبِرْ عَلَيْهِ هَنِيئَةً ثُمَّ قَدِّمَهُ إِلَى شَفِيرِ الْقَبْرِ؛

بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ٣٩

﴿٤٩٧﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): ثُمَّ صَبَرَ هُنَيْئَةً بَقَدْرَ مَا يَتَنَفَّسُ؛ تَهْذِيبُ الْأَحْكَامِ ج: ٢: ص ٨١

﴿٤٩٨﴾ فَإِنْ انْقَطَعَ دَمُهَا فِي تَمَامِ حَيْضِهَا صَلَّتْ وَصَامَتْ وَإِنْ لَمْ يَنْقُطَعْ صَبَرَتْ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ يَوْمًا ثُمَّ اسْتَظْهَرَتْ بِيَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ وَإِنْ كَانَتْ كَثِيرَةَ الدَّمِ صَبَرَتْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ؛ بحار الأنوار ج: ٧٨

ص: ١١١

﴿٤٩٩﴾ الرضا عليه السلام: فَإِنْ تَرَوَجَّهَا عَيْنُ وَ هِيَ لَا تَعْلَمُ أَنَّ فِيهِ عِلَّةً تَصِيرُ حَتَّى يُعَالِجَ نَفْسَهُ لِسَنَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٥٥

﴿٥٠﴾ الباقِرُ السَّكِينَةُ: قُلْتُ لَهُ إِنِّي إِمَامٌ مَسْجِدُ الْحَيِّ فَأَرْكَعْ بِهِمْ فَأَسْمَعْ خَفَقَانَ نِعَالِهِمْ وَأَنَا رَاكِعٌ فَقَالَ أَصْبِرْ رُكُوعَكَ وَ مِثْلَ رُكُوعِكَ فَإِنْ انْقَطَعَ وَإِلَّا فَانْتَصِبْ قَائِمًا؛ الكافي ج: ٣ ص: ٣٣٠
١-٢-٤-١-٢-١-٢ السَّكِينَةُ وَ رَاجِع: الْوَقَارُ

﴿٥٠١﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ اسْتَقْبَلَ الْبَلَاءَ بِالرُّحْبِ فَصَبَرَ عَلَى سَكِينَةٍ وَوَقَّارٍ فَهُوَ مِنَ الْخَاصِّ وَ نَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿٥٠٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاصْبِرُوا نَزَلَتْ عَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ وَ ثَبَّتْكُمْ اللَّهُ بِالْيَقِينِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٤١

١-٢-٦-١-٢-١-٢-١ ذِكْرُ السَّكِينَةِ وَالصَّبْرِ مَعًا
﴿٥٠٣﴾ ابن عباس رضي الله عنه: أَلَا فَاسْتَشْعِرُوا الْخَشْيَةَ وَتَجَلَّبَّيُوا السَّكِينَةَ وَادْرَعُوا الصَّبْرَ وَغُضُّوا
الْأَصْوَاتَ وَقَلِّلُوا الْأَسْيَافَ فِي الْأَعْمَادِ قَبْلَ السَّلََّةِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٦٠١
١-٢-٦-١-٢-٣ عَدَمُ التَّعْجِيلِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۴۹۵﴾ آن هنگام که میت را به طرف قبر آوردی، او را ناگهان داخل قبر قرار نده و بدین وسیله قبر و ورود به آن را بر میت دشوار و سخت مگردان، چه آن که قبر، هول و وحشت‌های عظیمی دارد و پناه ببر به خداوند از وحشت روز قیامت. اما میت را نزدیک و کنار قبر زمین بگذار و مقداری صبر کن. سپس آن را اندکی نزدیک‌تر ببر و باز مقداری صبر کن، تا میت برای داخل شدن به قبر آماده شود و پس از آن میت را کنار قبر بیاور.

﴿۴۹۶﴾ وقتی میت را به طرف قبر آوردی، او را ناگهان داخل قبر مگذار و بدین وسیله قبر و ورود را بر میت دشوار و سخت مگردان، زیرا قبر هول و وحشت‌های عظیمی دارد و از وحشت روز قیامت به خدا پناه ببر. میت را کنار قبر روی زمین بگذار و مقداری صبر کن، سپس آن را اندکی جلو ببر و باز مقداری صبر کن، تا میت برای داخل شدن به قبر آماده شود و پس از آن میت را به کنار قبر ببر.

﴿۴۹۷﴾ آن‌گاه در حالی که هنوز ایستاده بود، به اندازه‌ی یک نفس کشیدن صبر کرد.

﴿۴۹۸﴾ پس اگر خون آن زن، در پایان دوران حیضش قطع شد، نماز بخواند و روزه بگیرد. و اگر قطع نشد هجده روز و یکی دو روز بیشتر صبر کند و اگر زیاد خون می‌بیند، سه روز صبر کند.

﴿۴۹۹﴾ اگر با ناتوان جنسی ازدواج کرد و نمی‌دانست که او بیمار است، یک سال شکیبایی ورزد تا او خودش را درمان کند.

﴿۵۰۰﴾ به او گفتیم: من امام مسجد قبیله هستم، هنگام نماز که با ایشان به رکوع می‌روم صدای کفش‌های اهل قبیله را می‌شنوم (که به نماز می‌آیند) در حالی که در رکوع هستم چه باید بکنم؟ آن حضرت فرمود: دو برابر رکوعی که همیشه می‌کنی صبر کن، اگر ایشان به نماز رسیدند که خوب است و اگر نه، از رکوع سر بردار و بایست.

۱-۲-۶-۱-۲-۱ آرامش و ر. به: وقار

﴿۵۰۱﴾ هر کس با جان و دل از بلا استقبال کند و بدون کوچک‌ترین اضطراب با بلا روبرو شود و با کمال اطمینان خاطر و آرامش دل و سنگینی و وقار، ثبات و استقامت داشته باشد، او از خواص صابرين محسوب می‌گردد و مشمول قول خدای عزیز و جلیل قرار خواهد گرفت که فرمود: (خدا همراه شکیبایان است).

﴿۵۰۲﴾ شکیبا باشید که آرامش و وقار برایتان به ارمغان خواهد آورد و خدا یقینتان را پایدار کند.

۱-۲-۶-۱-۲-۱ ذکر آرامش و صبر با یکدیگر

﴿۵۰۳﴾ آگاه باشید و ترس از پروردگار را با خود همراه کنید، آرامش و وقار را لباس و شکیبایی را زره خود کنید، صداها را پایین بیاورید و پیش از کشیدن شمشیر آن را در نیام بجنابانید.

۱-۲-۶-۱-۳ عجله نکردن

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۵۰۴﴾ میزبان، آخرین کسی باشد که دست می‌شوید، زیرا او سزاوارتر است که بر آلودگی شکیبایی ورزد و آن‌گاه اگر خواست حوله بگیرد.

۴-۱-۲-۶-۱-۱ وقار

﴿۵۰۵﴾ هرکس با جان و دل از بلا استقبال کند و بدون کوچک‌ترین اضطراب با بلا روبرو شود و با کمال اطمینان خاطر و آرامش دل و سنگینی و وقار، ثبات و استقامت داشته باشد، او از خواص صابرين محسوب می‌گردد و مشمول قول خدای عزیز و جلیل قرار خواهد گرفت که فرمود: (خدا همراه شکیبایان است).

۴-۱-۲-۶-۱-۲ ذکر وقار و صبر با یکدیگر

﴿۵۰۶﴾ سزاوار است که مؤمن از هشت خصلت برخوردار باشد، از جمله: استقامت و پایداری هنگام حوادث ناگوار و شکیبایی هنگام بلا و...

﴿۵۰۷﴾ سزاوار است که مؤمن از هشت خصلت برخوردار باشد، از جمله: استقامت و پایداری هنگام حوادث ناگوار، شکیبایی هنگام بلا و شکر هنگام رفاه و فراوانی

﴿۵۰۸﴾ مؤمن در پیش‌آمدهای سخت باوقار است و در ناملایمات پایدار، در بلا شکیباست و در رفاه و فراوانی سپاسگزار.

﴿۵۰۹﴾ مؤمن در لرزش‌های زندگی شکیباست و در گرفتاری‌ها باوقار و در رفاه و رضایتمندی، شکرگزار است.

﴿۵۱۰﴾ در سختی‌ها بسیار شکیبا و در تکان‌های سنگین بسیار باوقار باش.

۲-۱-۲-۶-۲ شناخت از طریق مفاهیم متضاد با تأنی کردن

۲-۱-۲-۶-۲-۱ شتاب کردن

﴿۵۱۱﴾ وقتی آن‌ها شتاب‌زده بودند، تو شکیبا بودی.

۲-۱-۲-۶-۲-۲ دست‌به‌کار شدن

﴿۵۱۲﴾ وقتی آن‌ها (از سر بی‌تابی برای چاره‌جویی) به هر راهی می‌رفتند، تو شکیبا بودی.

۳-۱-۲-۶-۲-۳ شتاب‌زدگی

﴿۵۱۳﴾ پس صبر کن آن‌گونه که پیامبران اولوالعزم صبر کردند و برای (عذاب) آنان شتاب مکن! هنگامی که وعده‌هایی را که به آن‌ها داده می‌شود ببینند، احساس می‌کنند که گویی فقط ساعتی از یک روز (در دنیا) توقف داشتند؛ این ابلاغی است برای همگان؛ آیا جز قوم فاسق هلاک می‌شوند؟

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٥١٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ، وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ - الحجرات ٤-٥

﴿٥١٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصبرُ ظفرُ العجلِ خطرُ غررِ الحكم ص: ٢٨٣

﴿٥١٦﴾ الرسول ﷺ: اللَّهُمَّ رَضِّنِي بِقَضَائِكَ وَصَبِّرْنِي عَلَى بَلَائِكَ وَبَارِكْ لِي فِي أَقْدَارِكَ حَتَّى لَا أَحِبَّ تَعْجِيلَ شَيْءٍ آخِرَتَهُ وَلَا أَحِبَّ تَأْخِيرَ شَيْءٍ عَجَلَتَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٢٧٥

﴿٥١٧﴾ الحجة عليه السلام: أَنْتَ الْعَالِمُ غَيْرُ الْمَعْلَمِ بِالْوَقْتِ الَّذِي فِيهِ صَلَاحُ أَمْرٍ وَلَيْكَ فِي الْإِذْنِ لَهُ بِإِظْهَارِ أَمْرِهِ وَكَشْفِ سِرِّهِ فَصَبِّرْنِي عَلَى ذَلِكَ حَتَّى لَا أَحِبَّ تَعْجِيلَ مَا آخَرَتْ وَلَا تَأْخِيرَ مَا عَجَلَتْ وَلَا كَشْفَ مَا سَتَرَتْ وَلَا الْبَحْثَ عَمَّا كَتَمْتَ وَلَا أَنْازِعَكَ فِي تَدْبِيرِكَ وَلَا أَقُولَ لِمَ وَكَيْفَ وَلَا مَا بَالُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٨٩

﴿٥١٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِصْبِرُوا عَلَى الْبَلَاءِ وَلَا تُحَرِّكُوا بِأَيْدِيكُمْ وَسُيُوفِكُمْ فِي هَوَى أَلْسِنَتِكُمْ وَلَا تَسْتَعْجِلُوا بِمَا لَمْ يُعَجِّلْهُ اللَّهُ لَكُمْ فَإِنَّهُ مَنْ مَاتَ مِنْكُمْ عَلَى فِرَاشِهِ وَهُوَ عَلَى مَعْرِفَةِ حَقِّ رَبِّهِ وَحَقِّ رَسُولِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ مَاتَ شَهِيدًا وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَاسْتَوْجَبَ ثَوَابَ مَا نَوَى مِنْ صَالِحٍ عَمِلَهُ وَقَامَتِ النِّيَّةُ مَقَامَ إِصْلَاتِهِ لِسِتْنِهِ فَإِنْ لِكُلِّ شَيْءٍ مُدَّةٌ وَأَجَلًا؛ نهج البلاغة ص: ٢٨١

٣-١- ما هو الصبر؟ تعريف الصبر في الآيات والآحاديث

١-٣-١- أَحْسَنُ خُلِّلٍ [خُلِّلَ] الْإِيمَانِ

﴿٥١٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصبرُ أَحْسَنُ خُلِّلٍ [خُلِّلَ] الْإِيمَانِ وَأَشْرَفُ خَلَائِقِ الْإِنْسَانِ؛

غرر الحكم ص: ٢٨١

٢-٣-١- أَصْلُ مِنْ أَصُولٍ مُعَامَلَةِ اللَّهِ

﴿٥٢٠﴾ الصادق عليه السلام: أَصُولُ مُعَامَلَةِ اللَّهِ تَعَالَى فَسَبْعَةُ أَشْيَاءٍ آدَاءُ حَقِّهِ وَحِفْظُ حُدِّهِ وَشُكْرُ

عَطَائِهِ وَالرِّضَا بِقَضَائِهِ وَالصَّبْرُ عَلَى بَلَائِهِ وَتَعْظِيمُ حُرْمَتِهِ وَالشُّوقُ إِلَيْهِ؛ مصباح الشريعة ص: ٥

٣-١-١- بَابُ مِنْ أَبْوَابِ الْبِرِّ

﴿٥٢١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثَلَاثٌ مِنْ أَبْوَابِ الْبِرِّ سَخَاءُ النَّفْسِ وَطَيْبُ الْكَلَامِ وَالصَّبْرُ عَلَى

الْأَذَى؛ وسائل الشيعة ج: ١٢ ص: ١٢٥

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۵۱۴﴾ (ولی) کسانی که تو را از پشت حجره‌ها بلند صدا می‌زنند، بیشترشان نمی‌فهمند! اگر آن‌ها صبر می‌کردند تا خود به سراغشان آیی، برای آنان بهتر بود؛ و خداوند آمرزنده و رحیم است.

﴿۵۱۵﴾ صبر، پیروزی است و ناشکیبایی و عجله، مواجه‌شدن با خطر.

﴿۵۱۶﴾ خدایا مرا نسبت به قضای خود راضی گردان و بر بلایت شکیبایی بخش و در مقدراتت برکت بده، تا زودرسیدن آنچه را به تأخیر انداختی و به تأخیر افتادن آنچه را به سرعت پیش می‌آوری دوست نداشته باشم.

﴿۵۱۷﴾ خدایا، بی آن که کسی به تو آموخته باشد، بر زمان سامان گرفتن امر ظهور ولایت آگاهی، و اینکه چه زمانی به او اجازه خواهی داد امرش را آشکار و پرده از اسرارش بگیرد. پس مرا بر آن شکیب ساز که تعجیل آنچه را که به تأخیر انداخته‌ای نخواهم و تأخیر آنچه را که پیش می‌اندازی نطلبم و از آنچه می‌خواهی بیوشانی پرده برندارم و درباره‌ی آنچه می‌خواهی ناگفته بماند بحث نکنم، در تدبیرت منازعه ننموده و چون‌وچرا نکنم.

﴿۵۱۸﴾ در برابر بلاها و مشکلات استقامت کنید، شمشیرها و دست‌ها را در هوای زبان‌های خویش به کار مگیرید و در آنچه خداوند، شتاب را لازم ندانسته، شتاب نکنید؛ زیرا هرکس از شما که با شناخت خدا و پیامبر ﷺ و اهل بیت پیامبر ﷺ، در بستر خویش بمیرد، شهید از دنیا رفته و پاداش او بر خداست و ثواب اعمال نیکویی که قصد انجام آن را داشته خواهد برد و نیت او ثواب شمشیر کشیدن در راه حق را دارد؛ هرچیزی را وقتی مشخص و سرآمدی معین است.

۳-۱- صبر چیست؟ تعریف صبر در آیات و احادیث

۱-۳-۱- بهترین جامه‌ی ایمان

﴿۵۱۹﴾ صبر، بهترین جامه‌های ایمان و برجسته‌ترین صفات آدمی است.

۲-۳-۱- اصلی از اصول معامله با خدا

﴿۵۲۰﴾ اساس عمل متقابل با خداوند متعال بر هفت چیز است: به جا آوردن حقوق خداوند و حفظ و مراقبت از حدودی که معین شده است و سپاسگزاری از نعمت‌ها و الطاف او و راضی شدن به قضا و مشیت و حکم او و صبر و شکیبایی در مقابل بلاها و در همه‌حال از او تجلیل و احترام و تعظیم نمودن و شوق و علاقه در رسیدن به او.

۳-۳-۱- صبر، دری از درهای نیکی و خوبی است

﴿۵۲۱﴾ سه چیز از درهای خیر هستند، سخاوت نفس، سخن دلنشین و صبر در برابر آزار و اذیت.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

٤-٣-١- حق الله

﴿٥٢٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ جَزَعْتَ فَحَقَّ الرَّحِمِ أَتَيْتَ وَإِنْ صَبَرْتَ فَحَقَّ اللَّهُ أَدَيْتَ عَلَى أَنْكَ إِنْ صَبَرْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَضَاءُ وَأَنْتَ مَحْمُودٌ وَإِنْ جَزَعْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَضَاءُ وَأَنْتَ مَذْمُومٌ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٤١

﴿٥٢٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: حَقُّ اللَّهِ سُبْحَانَهُ عَلَيْكُمْ فِي الْيُسْرِ الْبَرِّ وَالشُّكْرِ وَفِي الْعُسْرِ الرِّضَا وَالصَّبْرُ؛ غرر الحكم ص: ٣٧١

﴿٥٢٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: حَقُّ اللَّهِ فِي الْعُسْرِ الرِّضَى وَالصَّبْرُ وَحَقُّهُ فِي الْيُسْرِ الْحَمْدُ وَالشُّكْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٥

٥-٣-١- الدَّوَاءُ

﴿٥٢٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الشَّهَوَاتُ أَعْلَالُ قَاتِلَاتٍ وَأَفْضَلُ دَوَائِهَا اقْتِنَاءُ الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٤٣

﴿٥٢٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الشَّهَوَاتُ آفَاتُ قَاتِلَاتٍ وَخَيْرُ دَوَائِهَا اقْتِنَاءُ الصَّبْرِ عَنْهَا؛ غرر الحكم ص: ٣٠٤

٦-٣-١- رأس المال

﴿٥٢٧﴾ الصادق عليه السلام: رَأْسُ الْمَالِ الْعِلْمُ وَالصَّبْرُ؛ جامع الأخبار ص: ١٨٥

٧-٣-١- سَكَّانُ سَفِينَةِ التَّقْوَى

﴿٥٢٨﴾ الكاظم عليه السلام: يَا بُنَيَّ إِنَّ الدُّنْيَا بَحْرٌ عَمِيقٌ قَدْ غَرِقَ فِيهِ عَالَمٌ كَثِيرٌ فَلْتَكُنْ سَفِينَتَكَ فِيهَا تَقْوَى اللَّهِ وَحَشْوُهَا الْإِيمَانُ وَشِرَاعُهَا التَّوَكُّلُ وَقِيمُهَا الْعَقْلُ وَدَلِيلُهَا الْعِلْمُ وَسَكَّانُهَا الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٩٩

٨-٣-١- سلاح الموقن

﴿٥٢٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: سِلَاحُ الْمُوقِنِ الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ وَالشُّكْرُ فِي الرَّخَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

٩-٣-١- سُنَّةُ وَلِيِّ اللَّهِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۴-۳-۱- صبر، حق خداست

﴿۵۲۲﴾ اگر بی‌تابی کنی حق خویشاوندی را ادا کرده‌ای و اگر صبر کنی حق خدا را به جا آورده‌ای. اگر صبر داشته باشی آنچه مقدر بوده در بستر زمان نسبت به تو انجام خواهد شد و تو (به واسطه‌ی صبر) مورد ستایش قرار می‌گیری. اما اگر بی‌تابی کنی، بازهم قضای خدا پیش‌خواهد آمد، ولی تو مورد سرزنش خواهی بود.

﴿۵۲۳﴾ حق خدای سبحان بر شما در فراخی و توانگری، احسان کردن و شکرست و در عسرت و تنگدستی، راضی بودن و صبر کردن.

﴿۵۲۴﴾ حق خدا در حالت گرفتاری و سختی، ابراز رضایت و صبر است و حق خدا در هنگام رفاه و فراخی نعمت، حمد و سپاسگزاری است.

۵-۳-۱- صبر، درمان و داروست

﴿۵۲۵﴾ خواهش‌ها امراض کشنده‌ای هستند و بهترین راه درمان آن‌ها به‌دست‌آوردن صبر است

﴿۵۲۶﴾ خواهش‌ها آفات کشنده‌ای هستند و بهترین راه درمان آن‌ها به‌دست‌آوردن صبر است

۶-۳-۱- صبر، سرمایه است

﴿۵۲۷﴾ اصل سرمایه‌ی آدمی علم است و صبر.

۷-۳-۱- صبر، سکان کشتی تقوی است

﴿۵۲۸﴾ پسر، دنیا دریای ژرفی است که گروه زیادی در آن غرق شده‌اند. باید کشتی نجات در دریای دنیا تقوی، لوازم داخل کشتی، ایمان، بادبانهایش توکل، پایه‌های آن عقل، راهنمایش علم و سکان کشتی‌ات صبر باشد.

۸-۳-۱- صبر، اسلحه‌ی اهل یقین است

﴿۵۲۹﴾ سلاح صاحب یقین، صبر بر بلاست و شکر در وسعت و فراخی.

۹-۳-۱- صبر، سنت و شیوه‌ی ولی خداست

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

﴿٥٣٠﴾ الرضا عليه السلام: وَ أَمَّا السُّنَّةُ مِنْ وَلِيِّهِ فَالصَّبْرُ عَلَى الْبِئْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٢

ص: ٦٨

﴿٥٣١﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: وَقَدْ نَوَى صَبْرَكَ عَلَى مَا ارْتَكَبَ مِنْكَ، وَكَذَلِكَ شَيْمُ الْأَوْصِيَاءِ وَ سُنَّتُهُمْ بَعْدَ نَبِيِّهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٧٥

١٠-٣-١- شَرْطُ الْمَوَدَّةِ الْإِمَامِ

﴿٥٣٢﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا لَنَجِبُ مِنْ شَيْعَتِنَا مَنْ كَانَ عَاقِلًا فَهَمًّا فَفِيهَا حَلِيمًا مُدَارِيًا صَبُورًا؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٨٧

١١-٣-١- عُدَّةٌ أَفْضَلُ عُدَّةٍ

﴿٥٣٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَقْوَى عُدَّةِ الشَّدَائِدِ الصَّبْرُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٥٣٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عُدَّةُ الْفَقْرِ؛ غرر الحكم ص: ٣٦٦

﴿٥٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عُدَّةُ لِلْبَلَاءِ [البلاء]؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٥٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ عُدَّةِ الصَّبْرِ عَلَى الشَّدَّةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

١٢-٣-١- عَوْنُ الدِّينِ

﴿٥٣٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: نَعَمْ عَوْنُ الدِّينِ الصَّبْرُ لَوْ كَانَ الصَّبْرُ رَجُلًا كَانَ رَجُلًا صَالِحًا؛

مستدرک الوسائل ج: ١٧ ص: ٣٤٧

١٣-٣-١- قُوَّةٌ

﴿٥٣٨﴾ العسكري عليه السلام: قَالَ أَخْبَرَنِي بِالْقُوَّةِ الَّتِي قَوَّى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا الْعِبَادَ فِي تَغَالِبِ تِلْكَ الْأُمُورِ السَّيِّئَةِ وَالْأَهْوَاءِ الْمُرْدِيَةِ قَالَ الْعِلْمُ وَالْعَقْلُ وَالْعَمَلُ بِهِمَا وَصَبْرُ النَّفْسِ عَنْ شَهَوَاتِهَا وَ الرَّجَاءُ لِلثَّوَابِ فِي الدِّينِ وَ كَثْرَةُ الذِّكْرِ لِفَنَاءِ الدُّنْيَا وَ قُرْبُ الْأَجَلِ وَالْإِحْتِفَاطُ مِنْ أَنْ يَنْقُضَ مَا يَبْقَى بِمَا يَفْنَى وَ اغْتِنَابُ مَاضِي الْأُمُورِ بِعَاقِبَتِهَا وَ الْإِحْتِفَاطُ بِمَا لَا يَعْرِفُ إِلَّا عِنْدَ ذَوِي الْعُقُولِ وَ كَفُّ النَّفْسِ عَنِ الْعَادَةِ السَّيِّئَةِ وَ حَمْلُهَا عَلَى الْعَادَةِ الْحَسَنَةِ وَ الْخُلُقُ الْمَحْمُودُ وَ أَنْ يَكُونَ أَمَلُ الْمَرْءِ بِقَدْرِ عَيْشِهِ حَتَّى يَبْلُغَ غَايَتَهُ فَإِنَّ ذَلِكَ هُوَ الْقُنُوعُ وَ عَمَلُ الصَّبْرِ وَ الرِّضَا بِالْكَفَافِ ... وَ الصَّبْرُ بِالْأُمُورِ الَّتِي إِلَيْهَا يُرَدُّ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٢١

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۵۳۰﴾ و اما روش ولیّ و دوست او: صبر کردن بر سختی جنگ با دشمن و سختی فقر و تنگدستی است.

﴿۵۳۱﴾ ما شکیبایی تو را بر آنچه بر تو روا داشته‌اند می‌بینیم، آری سیره و روش جانشینان پیامبران، چنین است.

۱۰-۳-۱- شرط دوست داشتن امام است

﴿۵۳۲﴾ همانا ما شیعیان خود را که عاقل با فهم، صاحب علم دین، بردبار، اهل مدارای با مردم، صبور و شکبیا باشند دوست داریم.

۱۱-۳-۱- بهترین تجهیزات است

﴿۵۳۳﴾ محکم‌ترین تجهیزات برای مقابله با سختی‌ها، صبر است.

﴿۵۳۴﴾ صبر، ابزار مقابله با فقر است.

﴿۵۳۵﴾ صبر، ابزار مقابله با بلاست.

﴿۵۳۶﴾ بهترین ذخیره برای مقابله با سختی‌ها، صبر است.

۱۲-۳-۱- حمایت‌کننده‌ی دین است

﴿۵۳۷﴾ صبر برای دین، یاور خوبی است و اگر صبر مرد بود، مرد صالحی بود.

۱۳-۳-۱- نیروست

﴿۵۳۸﴾ گفت: مرا از نیرویی باخبر کن که خداوند به مردم داده تا به مقابله‌ی کارهای زشت و اعمال ناپسند برخیزند. پاسخ داد: علم و عقل، و عمل به آن دو؛ خودداری از شهوت‌رانی، امید پاداش در دین، یاد پیوسته زوال دنیا و نزدیکی مرگ، سعی در از دست ندادن باقی (قیامت) به خاطر فانی (دنیا)، عبرت گرفتن از گذشته، نگهداری آنچه جز از دانایان نمی‌توان به دست آورد، ترک عادات بد، تحمیل عادات خوب و اخلاق پسندیده بر نفس؛ و اینکه آرزویش معادل زندگی‌اش باشد تا به آخر برسد. این است قناعت، عمل بر مبنای صبر، و راضی بودن به رزق و روزی در حد گذران زندگی، و پایداری در مسائلی که کارها به آن برمی‌گردد.

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثِلَةُ)﴾

﴿٥٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ لَا طَاقَةَ لِفُلَانٍ بِنِ فُلَانٍ بِالْجُهْدِ وَلَا صَبْرَ لَهُ عَلَى الْبَلَاءِ وَلَا قُوَّةَ لَهُ عَلَى الْفَقْرِ وَالْفَقَاةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ٤٠

﴿٥٤٠﴾ السجّاد عليه السلام: اللَّهُمَّ لَا طَاقَةَ لِي بِالْجُهْدِ، وَلَا صَبْرَ لِي عَلَى الْبَلَاءِ، وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الْفَقْرِ؛
الصحيفة السجّادية الدعاء: ٢٢

﴿٥٤١﴾ السجّاد عليه السلام: اللَّهُمَّ لَا قُوَّةَ لِي عَلَى سَخَطِكَ وَلَا صَبْرَ لِي عَلَى عَذَابِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ٢٣٠

١-٣-١٣- قُوَّةٌ مِنْ قُوَى الْعَقْلِ

﴿٥٤٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ الصَّبْرَ قُوَّةٌ مِنْ قُوَى الْعَقْلِ وَبِقَدْرِ مَوَادِّ الْعَقْلِ وَقُوَّتِهَا يَقْوَى الصَّبْرُ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٦٠

١-٣-١٣- قُوَّةٌ مِنْ قُوَى الْكَلِمَةِ الْإِلَهِيَّةِ

﴿٥٤٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَالْكَلِمَةُ الْإِلَهِيَّةُ لَهَا خَمْسُ قُوَى بَهَاءٍ فِي فَنَاءٍ وَنَعِيمٍ فِي شَقَاءٍ وَعِزٍّ فِي ذُلٍّ وَفَقْرٍ فِي غِنَاءٍ وَصَبْرٍ فِي بَلَاءٍ وَلَهَا خَاصِيَّتَانِ الرِّضَا وَالتَّسْلِيمُ وَهَذِهِ الَّتِي مَبْدُوءُهَا مِنَ اللَّهِ وَإِلَيْهِ تَعُودُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي وَقَالَ تَعَالَى يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً وَالْعَقْلُ فِي وَسْطِ الْكُلِّ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٨٤

١-٣-١٤- الْكَنْزُ

﴿٥٤٤﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ كَنْزٌ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٥

﴿٥٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ مِنْ كُنُوزِ الْإِيمَانِ؛ كنز الفوائد ج: ١ ص: ١٣٩

﴿٥٤٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِنْ كُنُوزِ الْإِيمَانِ الصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

﴿٥٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِنْ كُنُوزِ الْإِيمَانِ الصَّبْرُ عَلَى الْمَصَابِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٦

﴿٥٤٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ إِخْفَاءُ الْعَمَلِ وَالصَّبْرُ عَلَى الرِّزَايَا وَكِتْمَانُ الْمَصَائِبِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ٢٥١

١-٣-١٥- اللَّبَاسُ

١-٣-١٥- أَوْقَى لِبَاسٍ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۵۳۹﴾ خدایا، فلانی پسر فلانی، طاقت سختی و صبر بر گرفتاری و توان تحمل فقر و تنگدستی را ندارد.

﴿۵۴۰﴾ خدایا، طاقت سختی و صبر بر گرفتاری و توان تحمل فقر و تنگدستی را ندارم.

﴿۵۴۱﴾ خدایا، بر سختی‌ات توانایی و بر عذابت شکیبایی ندارم.

۱-۳-۱۳-۱ از نیروهای عقل است

﴿۵۴۲﴾ شکیبایی، نیرویی از نیروهای عقل است، پس قوّت صبر آدمی به میزان عقل و توانایی آن بستگی دارد.

۲-۱-۳-۱۳ از نیروهای کلی الهی است

﴿۵۴۳﴾ صفات کلی که از طرف پروردگار اعطا شده پنج نیروست: درخشش در نیستی و فنا، نعمت‌دانستن همه‌چیز حتی سختی و بدبختی، عزت در مقابل دشمنان همزمان با خواری در مقابل پروردگار، نیازمند دانستن خود در اوج توانگری و صبر در بلا و گرفتاری که دو خاصیت دارد، رضا و تسلیم و این است که شروعش از خدا و بازگشتش به اوست. خداوند می‌فرماید: "در او از روح خود دمیدم" و نیز می‌فرماید: "تو ای روح آرام‌یافته! به‌سوی پروردگارت بازگرد در حالی که تو از او خشنودی"؛ و عقل در وسط این صفات کلی قرار گرفته است.

۱۴-۱-۳-۱ گنج است

﴿۵۴۴﴾ صبر، گنجی از گنج‌های بهشت است.

﴿۵۴۵﴾ شکیبایی بر مصیبت‌ها، از گنجینه‌های ایمان است.

﴿۵۴۶﴾ شکیبایی بر مصیبت‌ها، از گنجینه‌های ایمان است.

﴿۵۴۷﴾ شکیبایی بر مصیبت‌ها، از گنجینه‌های ایمان است.

﴿۵۴۸﴾ یکی از گنج‌های بهشت، پنهان داشتن عمل است و صبر کردن در مشکلات و مخفی داشتن مصیبت‌ها.

۱۵-۱-۳-۱ جامه و لباس است

۱-۱۵-۳-۱ محافظ‌ترین لباس است

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٥٤٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصبر أقوى [أقوى] لباس؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

٢-١٥-١-٣- ثوب الصبر

﴿٥٥٠﴾ فقال له نوح من أنت فصاح جبرئيل عليه السلام صيحة واحدة فأجابته الملائكة بالتلبية ورجت الأرض وقالت ليبيك ليبيك يا رسول رب العالمين فبقى نوح مرعوباً فقال له جبرئيل عليه السلام أنا صاحب أبويك آدم وإدريس والرحمن يفرئك السلام وقد أتيتك بالبشارة وهذا ثوب الصبر وثوب اليقين وثوب النصرة وثوب الرسالة والنبوة؛ قصص الأنبياء للجزائري ص: ٨١

٣-١٥-١-٣- الجنة

﴿٥٥١﴾ السجاد عليه السلام: الحمد لله الذي جعل...الصبر لنا جنة عند نازلة الأمور؛ أعلام الدين

ص: ٩٤

٤-١٥-١-٣- الدرع والجلباب

﴿٥٥٢﴾ ابن عباس رضي الله عنهما: ألا فاستشعروا الخشية وتجلببوا السكينة وادرعوا الصبر وغضوا الأصوات وقلقلوا الأسياف في الأغمد قبل السلة؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٦٠١

١٦-١-٣- خير مركب

﴿٥٥٣﴾ الرسول ﷺ: الصبر خير مركب؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

١٧-١-٣- المطية

﴿٥٥٤﴾ الصبر مطية السلامة؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ٧٤

﴿٥٥٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصبر مطية لا تكبو والقناعة سيف لا ينبو؛ بحار الأنوار ج: ٦٨

ص: ٩٤

﴿٥٥٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصبر مطية لا تكبو بصاحبها؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٦

١٨-١-٣- من مكارم الأخلاق

﴿٥٥٧﴾ الصادق عليه السلام: إن الله تبارك وتعالى خص رسوله ﷺ بمكارم الأخلاق فامتحنوا أنفسكم فإن كانت فيكم فاحمدوا الله عز وجل وارغبوا إليه في الزيادة منها فذكرها عشرة اليقين والقناعة والصبر؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٣ ص: ٥٥٤

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۵۴۹﴾ شکیبایی، محافظ‌ترین لباس است.

۲-۱۵-۳-۱- پوشش صبر

﴿۵۵۰﴾ نوح گفت: تو کیستی؟ جبرئیل فریادی کشید و فرشتگان با لبیک او را اجابت کردند و زمین به لرزه افتاد. نوح شنید که فرشتگان می‌گویند: لبیک لبیک ای فرستاده‌ی پروردگار جهانیان، در این موقع نوح به وحشت و لرزه افتاد، جبرئیل به او فرمود: من همراه پدران تو آدم و ادريس بوده‌ام و خدای رحمان به تو سلام می‌رساند و من با بشارت و مژدگانی نزد تو آمده‌ام. این لباس صبر و لباس یقین و لباس یاری و لباس رسالت و لباس نبوت است.

۳-۱۵-۳-۱- سپر است

﴿۵۵۱﴾ سپاس خدایی را که... به هنگام نازل شدن بلا، شکیبایی را برای ما سپر قرار داد.

۴-۱۵-۳-۱- زره و پوشش است

﴿۵۵۲﴾ آگاه باشید و ترس از پروردگار را با خود همراه کنید، آرامش و وقار را لباس و شکیبایی را زره خود کنید، صداها را پایین بیاورید و پیش از کشیدن شمشیر آن را در نیام بجنبانید.

۶-۱۶-۳-۱- بهترین مرکب است

﴿۵۵۳﴾ صبر، بهترین وسیله‌ی سواری است.

۷-۱۷-۳-۱- مرکب سواری است

﴿۵۵۴﴾ صبر، وسیله‌ی سواری‌ای است، که صاحبش را به سلامت (به مقصد) می‌رساند.

﴿۵۵۵﴾ صبر، مرکبی است که از پا نمی‌افتد و قناعت شمشیری است که کند نمی‌گردد.

﴿۵۵۶﴾ صبر، شتری است که صاحبش را با سر به زمین نمی‌زند.

۸-۱۸-۳-۱- از مکارم اخلاق است

﴿۵۵۷﴾ خدای تبارک و تعالی به پیامبر خود صفات پسندیده‌ای اختصاص داد، شما نیز خود را بیازمایید؛ اگر آن صفات در شما بود از خدای عزیز و جلیل سپاسگزار باشید و از او بخواهید که آن صفات در شما بیشتر شود. سپس ده صفت شمرد، از جمله: یقین و قناعت و شکیبایی.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٥٥٨﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَصَّ الْأَنْبِيَاءَ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَمَنْ كَانَتْ فِيهِ فَلَْيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَى ذَلِكَ وَمَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ فَلْيَتَضَرَّعْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلْيَسْأَلْهُ إِيَّاهَا قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا هُنَّ قَالَ هُنَّ الْوَرَعُ وَالْقَنَاعَةُ وَالصَّبْرُ؛ الكافي ج: ٢، ص: ٥٦

﴿٥٥٩﴾ مَكَارِمُ الْأَخْلَاقِ عَشْرَ تَكُونُ فِي الْعَبْدِ دُونَ سَيِّدَةٍ وَفِي الْخَامِلِ دُونَ الْمَذْكُورِ وَفِي الْمُسَوِّدِ دُونَ السَّيِّدِ صِدْقُ الْحَدِيثِ وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ وَالصَّدْقُ وَالصَّبْرُ فِي الْبَأْسِ؛ بلاغات النساء ص: ٢١

١٩-٣-١- نِعَمَ الْخُلُقِ

﴿٥٦٠﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: نِعَمَ الْخُلُقِ الصَّبْرُ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤، ص: ٣٨٤

٢٠-٣-١- وَزِيرُ الرِّفْقِ

﴿٥٦١﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: نِعَمَ وَزِيرُ الرِّفْقِ الصَّبْرُ؛ الكافي ج: ١، ص: ٤٨

١-٤- صِفَةُ الصَّبْرِ وَ. راجع: الفصل الثاني، أَهَمِّيَّةُ الصَّبْرِ بِالْقِيَاسِ مَعَ سَائِرِ الْفَضَائِلِ

١-٤-١- الْأَلَمُ

﴿٥٦٢﴾ العسكري عليه السلام: أَنَّ خِيَارَ الْمُؤْمِنِينَ سَيَحْتَمِلُونَ هَذِهِ الْبَلَاءِ وَيَتَخَلَّصُونَ مِنْهَا وَيُحَارِبُونَ الشَّيَاطِينَ وَيَهْرُمُونَهُمْ وَيُجَاهِدُونَ أَنْفُسَهُمْ بِدَفْعِهَا عَنْ شَهَوَاتِهَا وَيَغْلِبُونَهَا مَعَ مَا رُكِبَ فِيهِمْ مِنْ شَهْوَةِ الْفُحُولَةِ وَحُبِّ اللَّبَاسِ وَالطَّعَامِ وَالْعِزِّ وَالرَّئَاسَةِ وَالْفَخْرِ وَالْخِيَلِ وَمُقَاسَاةِ الْعَنَاءِ وَالْبَلَاءِ مِنْ إِبْلِيسَ لَعْنَهُ اللَّهُ وَعَفَارِيَّتِهِ وَخَوَاطِرِهِمْ وَإِغْوَائِهِمْ وَاسْتِهْوَائِهِمْ وَدَفْعِ مَا يُكَابِدُونَهُ مِنْ أَلَمِ الصَّبْرِ عَلَى سِمَاعِ الطَّعْنِ مِنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ وَسِمَاعِ الْمَلَاهِي وَالشَّتْمِ لِأَوْلِيَاءِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢١، ص: ٢٢٨

﴿٥٦٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَأَغْضَيْتُ عَلَى الْقَدَى وَجَرَعْتُ رِيقِي عَلَى الشَّجَا وَصَبَرْتُ مِنْ

كَظْمِ الْغَيْظِ عَلَى أَمْرٍ مِنَ الْعَلَقَمِ وَالْأَلَمِ لِلْقَلْبِ مِنْ وَخْزِ الشَّفَارِ؛ نهج البلاغة ص: ٣٣٦

﴿٥٦٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَأَغْضَيْتُ عَيْنِي عَلَى الْقَدَى، وَتَجَرَّعْتُ رِيقِي عَلَى الشَّجَا، وَصَبَرْتُ

عَلَى أَمْرٍ مِنَ الْعَلَقَمِ، وَالْأَلَمِ لِلْقَلْبِ مِنْ حَزِّ الشَّفَارِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٠، ص: ١٤

٢-٤-١- الْجَمَالُ راجع: الفصل الثاني

٣-٤-١- الْجُهْدُ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۵۵۸﴾ خداوند پیامبران را با مکارم اخلاق ویژه و خاص کرد. پس هر که این صفات را داشته باشد، باید خدا را شکر کند و هر که فاقد آن‌ها باشد، باید به خدای عزیز و جلیل تضرع و زاری کند و آن‌ها را از او بخواهد. راوی گوید: عرض کردم، قربانت گردم آن‌ها چه صفاتی هستند؟ فرمود: پرهیزگاری و قناعت و صبر.

﴿۵۵۹﴾ نیکوترین اخلاقیات ده صفت است که ممکن است دربرده باشد و در اربابش نباشد و ممکن است در فردی گمنام باشد در افراد مشهور نباشد و ممکن است در پایین دست باشد و در بالادست نباشد. از آن جمله: برگرداندن امانت، یکرنگی و راستی و شکیبایی در سختی است.

۱۹-۳-۱- بهترین خلق و خواست

﴿۵۶۰﴾ چه نیکو خصلتی است شکیبایی ورزیدن.

۲۰-۳-۱- وزیر و مشاور مهربانی است

﴿۵۶۱﴾ شکیبایی، برای ملایمت وزیر خوبی است.

۴-۱- مشخصات صبر و ر.به: ۱ - ۲ ارزش و اهمیت صبر در مقایسه با

سایر فضایل

۱-۴-۱- درد

﴿۵۶۲﴾ مؤمنان برگزیده، این بلاها و مصیبت‌ها را تحمل خواهند کرد و از آن‌ها رهایی می‌یابند؛ با شیطان می‌جنگند و او را شکست می‌دهند؛ با نفس خود، با دفع کردن شهوات، جهاد می‌کنند و با کنارزدن شهوات حیوانی و علاقه به پوشیدن و خوردن و عزت و ریاست و فخر و برتری‌جویی و نیز با تحمل و پذیرش رنج و بلایایی که از جانب ابلیس (که خداوند لعنتش کند) و شیطان‌هایش، و سوسه‌هایشان، فریب‌داده‌های آن‌ها و گمراه‌کردن‌های ایشان، بر او وارد می‌شود و نیز با کنارزدن سختی‌هایی که بر او وارد می‌کنند، از درد تحمل شنیدن شماتت‌های دشمنان خدا و فحش و حرف‌های نامربوط به اولیای خدا، (بر نفس خود) غلبه می‌کنند.

﴿۵۶۳﴾ پس خار غم در دیده خلیده، چشم پوشیدم و گلو از استخوان غصه گرفته، آب دهان را جرعه‌جرعه نوشیدم و شکیبایی ورزیدم. در خوردن خشمی که از حنظل تلخ‌تر بود و دل را از تیغ برنده بیشتر به درد آورده بود شکیبایی ورزیدم.

﴿۵۶۴﴾ پس خار غم در دیده خلیده، چشم پوشیدم و گلو از استخوان غصه گرفته، آب دهان را جرعه‌جرعه نوشیدم و شکیبایی ورزیدم. در خوردن خشمی که از حنظل تلخ‌تر بود و دل را از تیغ برنده بیشتر به درد آورده بود شکیبایی ورزیدم.

۲-۴-۱- زیبایی

۳-۴-۱- تلاش

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٥٦٥﴾ الرسول ﷺ: قَالَ فَإِنْ صَبَرْتُ قَالَ تَلَأَقِي جَهْدًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٣٣٨

١-٤-٤- الحزاة

﴿٥٦٦﴾ عَنْ الْأَئِمَّةِ الْعَلِيِّينَ: نَصَبُوا مِنْكُمْ عَلَى مِثْلِ حَزِّ الْمُدَى، وَخَزِ السَّنَانِ فِي الْحَسَا؛

بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٢٢٦

﴿٥٦٧﴾ امير المؤمنين العليين: فَأَعْصَيْتُ عَيْنِي عَلَى الْقَذَى، وَتَجَرَّعْتُ رَيْقِي عَلَى الشَّجَا، وَصَبَرْتُ

عَلَى أَمْرٍ مِنَ الْعَلَقَمِ، وَآلَمَ لِلْقَلْبِ مِنْ حَزِّ الشُّفَارِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ١٤

١-٤-٥- الحسن راجع: الفصل الثاني

١-٤-٦- الحلو

﴿٥٦٨﴾ امير المؤمنين العليين: كُلُّ حُلُوِّ الصَّبْرِ عِنْدَ مَرِّ الْأَمْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٥٦٩﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ مَا أَوَّلَهُ مَرٌّ وَآخِرُهُ حُلُوٌّ لِقَوْمٍ وَلِقَوْمٍ مَرٌّ أَوَّلُهُ وَآخِرُهُ فَمَنْ دَخَلَهُ

مِنْ أَوَّاهِهِ فَقَدْ دَخَلَ وَمَنْ دَخَلَهُ مِنْ أَوَائِلِهِ فَقَدْ خَرَجَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

١-٤-٧- الصعوبة

﴿٥٧٠﴾ امير المؤمنين العليين:

وَالصَّبْرُ فِي النَّائِبَاتِ صَعْبٌ لَكِنْ قُوَّةُ الثَّوَابِ أَصْعَبُ

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٨٩

١-٤-٨- الضيق

﴿٥٧١﴾ الرسول ﷺ: أَسْأَلُكَ بِهِ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَنْ تُسِّرَ لِي مِنْ أَمْرِي مَا أَخَافُ

غُسْرَهُ وَتُفَرِّجَ عَنِّي الْهَمَّ وَالْغَمَّ وَالْكَرْبَ وَمَا ضَاقَ بِهِ صَدْرِي وَعِيلَ بِهِ صَبْرِي؛ بحار الأنوار

ج: ٩٢ ص: ٢٨١

﴿٥٧٢﴾ امير المؤمنين العليين: أَضْيَقُ مَا يَكُونُ الْحَرْجُ أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْفَرْجُ مَعَ أَنَّ الْكَارَةَ تَزْدَادُ

مُصِيبَتُهُ فَإِنْ فَوَاتَ الْأَجْرُ مُصِيبَةً أُخْرَى وَالْكَرَاهَةُ الْمُوجِبَةُ لِحُزْنِ الْقَلْبِ مُصِيبَةٌ عَظِيمَةٌ وَمِنْ ثَمَّ

قِيلَ الْمُصِيبَةُ لِلصَّابِرِ وَاحِدَةٌ وَلِلْجَائِزِ اثْنَتَانِ بَلْ لَهُ أَرْبَعُ مُصِيبَاتٍ الثَّلَاثَةُ الْمَذْكُورَةُ وَشَمَاتَةُ

الْأَعْدَاءِ وَمِنْ ثَمَّ قِيلَ الصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ مُصِيبَةٌ عَلَى الشَّامِتِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٧٥

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۵۶۵﴾ گفت: اگر صبر کنم؟ فرمود: دوره‌ی سختی درپیش خواهی داشت.

۴-۱-۴-۴ اندوه دل

﴿۵۶۶﴾ ما صبوریم ولی شیعیان ما، صبرشان از ما بیشتر است. زیرا ما بر چیزی صبر و شکیبایی می‌کنیم که بر آن آگاهیم. اما شیعیان ما بر چیزی صبر می‌کنند که از آن اطلاع ندارند.

﴿۵۶۷﴾ پس خار غم در دیده‌ی خلبیده، چشم پوشیدم و گلو از استخوان غصه گرفته، آب دهان را جرعه‌جرعه نوشیدم و شکیبایی ورزیدم. در خوردن خشمی که از حنظل تلخ‌تر بود و دل را از تیغ برنده بیشتر به درد آورده بود شکیبایی ورزیدم.

۴-۱-۴-۵ حسن (برازندگی)

۴-۱-۴-۶ شیرینی

﴿۵۶۸﴾ همه‌ی شیرینی صبر در همان تلخی کار است.

﴿۵۶۹﴾ صبر، آن چیزی است که برای عده‌ای، اولش تلخ و آخرش شیرین است و برای عده‌ای دیگر، اول و آخرش تلخ است. پس کسی که با نگاه به آخر و نتایج صبر، وارد شود، از گروه اول به شمار می‌آید و کسی که با نگاه به تلخی صبر، وارد شود، از گروه اول خارج شده است (و در گروه دوم جای می‌گیرد).

۴-۱-۴-۷ سختی

﴿۵۷۰﴾ شکیبایی در برابر ناملایمات و مصیبت‌ها دشوار است، اما دشوارتر از آن، ازدست‌دادن ثواب آن است.

۴-۱-۴-۸ تنگنا

﴿۵۷۱﴾ (خدایا) به حق آن اسم قَسَمَت می‌دهم که بر محمد و خاندانش درود فرستی و کارهایی را که از سختی‌اش می‌هراسم، بر من آسان کنی و گرفتاری و غم و اندوه و هرچه مرا دلتنگ و صبرم را تمام می‌کند، بر من بگشایی.

﴿۵۷۲﴾ هرچه حلقه‌ی شدت و ناراحتی‌ها تنگ‌تر گردد فرج و گشایش نزدیک‌تر خواهد شد. در عین حال کراهت و ناراحتی از پیشامدها، موجب زیادتی مصیبت خواهد شد. چون نارضایتی باعث ازدست‌رفتن اجر و پاداش است، که خود مصیبت دیگری است. علاوه بر آن، احساس ناراحتی که موجب حزن و اندوه قلبی است، خود مصیبت بزرگی است و از این جهت گفته شده است. مصیبت صبرکننده یکی، ولی مصیبت کسی که بی‌تابی می‌کند دو تاست. بلکه با کمی دقت می‌توان گفت مصیبتش چهارتاست. ۱ - مصیبت اصلی ۲ - ازدست‌دادن اجر و پاداش ۳ - ناراحتی و غصه و اندوه قلبی ۴ - شماتت و سرزنش دشمنان و لذا گفته شده است. صبر و تحمل و مقاومت در برابر مشکلات، برای دشمن سرزنش‌کننده، خود مصیبت و غصه‌ای است.

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثِلَةُ)﴾

﴿٥٧٣﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَصَبَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى نَالُوهُ بِالْعِظَائِمِ وَرَمَوْهُ بِهَا فَصَاقَ صَدْرُهُ؛

الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

٩-٤-١- العناء

﴿٥٧٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

أَبَى الصَّبْرُ إِلَّا أَنْ يَقُومَ مَقَامَهُ وَخَافَ بَأْنَ يَقْلِبَ الصَّبْرَ وَالْعَنَاءَ

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٨٧

١٠-٤-١- المرارة

﴿٥٧٥﴾ بَتَخَشَعُ تَخَضُّعٌ تَقَطُّعُ مَرَارَاتِ الصَّابِرِينَ؛ الْبِلْدَ الْأَمِينِ ص: ٣٤٩

﴿٥٧٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حَلَاوَةُ الظَّفَرِ تَمْحُو مَرَارَةَ الصَّبْرِ؛ غُررُ الْحِكْمِ ص: ٢٨٤

﴿٥٧٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَرَارَةُ الصَّبْرِ تُثْمِرُ الظَّفَرَ؛ غُررُ الْحِكْمِ ص: ٢٨٣

﴿٥٧٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَرَارَةُ الصَّبْرِ تَذْهَبُهَا حَلَاوَةُ الظَّفَرِ؛ غُررُ الْحِكْمِ ص: ٢٨٣

﴿٥٧٩﴾ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَنْ وَصَايَا الْأَنْبِيَاءِ ﷺ إِصْبِرُوا عَلَى الْحَقِّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا؛ مُسْتَدْرَكُ الْوَسَائِلِ

ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿٥٨٠﴾ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِصْبِرْ عَلَى الْحَقِّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا تُوفِّ أَجْرَكَ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛ وَسَائِلُ الشَّيْعَةِ

ج: ١٥ ص: ٢٣٨

﴿٥٨١﴾ الرَّسُولُ ﷺ: الصَّبْرُ عَلَى الشَّدَةِ أَمْرٌ مِنَ السَّمِّ؛ إِرْشَادُ الْقُلُوبِ ج: ١ ص: ١٩٢

﴿٥٨٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ لِإِعْطَاءِ الْحَقِّ مَرًّا وَمَا كُلُّهُ بِمُطِيقٍ؛ خُصَائِصُ الْأُئِمَّةِ ص: ١٠٦

﴿٥٨٣﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الصَّبْرُ مَا أَوَّلَهُ مُرٌّ وَآخِرُهُ حُلُوهٌ لِقَوْمٍ وَلِقَوْمٍ مُرٌّ أَوَّلُهُ وَآخِرُهُ فَمَنْ دَخَلَهُ

مِنْ أَوَّاهٍ فَقَدْ دَخَلَ وَمَنْ دَخَلَهُ مِنْ أَوَائِلِهِ فَقَدْ خَرَجَ؛ مُسْتَدْرَكُ الْوَسَائِلِ ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿٥٨٤﴾ لُقْمَانُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَيُّ بَنِي إِيْنِي قَدْ ذُقْتُ الصَّبْرَ وَأَنْوَاعَ الْمُرِّ فَلَمْ أَرَ أَمْرًا مِنَ الْفَقْرِ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ

ج: ١٣ ص: ٤٣٢

﴿٥٨٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَأَغْضَيْتُ عَلَى الْقَذَى وَجَرَعْتُ رِيقِي عَلَى الشَّجَا وَصَبَرْتُ مِنْ

كَظَمِ الْغَيْظِ عَلَى أَمْرٍ مِنَ الْعَلَقَمِ وَالْمِ لِقَلْبٍ مِنْ وَخْزِ الشَّفَارِ؛ نَهْجُ الْبَلَاغَةِ ص: ٣٣٦

﴿٥٨٦﴾ فَإِنْ يَكُنْ ذَلِكَ كَذَلِكَ فَصَبِرْ لِمُرِّ الْحَقِّ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٢٩ ص: ٢٤٥

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۵۷۳﴾ پس رسول اکرم نیز شکیبایی ورزید تا اینکه در برابرش جسارت‌های بزرگ نموده و تهمت‌ها به حضرتش زدند، آن قدر که سینه‌ی حضرت به تنگ آمد.

۹-۴-۱- رنج

﴿۵۷۴﴾ صبر نخواست جانشین او شود و ترسید که مبادا رنج و شکیبایی جای خود را با چیز دیگری عوض کند.

۱۰-۴-۱- تلخی

﴿۵۷۵﴾ با ترس آمیخته به احترام و خضوع، تلخی‌های شکیبایی، قطع می‌شود.

﴿۵۷۶﴾ شیرینی پیروزی، تلخی صبر را محو می‌کند.

﴿۵۷۷﴾ تلخی صبر، پیروزی به بار می‌آورد.

﴿۵۷۸﴾ شیرینی پیروزی، تلخی صبر را از بین می‌برد.

﴿۵۷۹﴾ سفارش پیامبران این است: بر حق شکیبا باشید اگرچه تلخ باشد.

﴿۵۸۰﴾ بر پذیرش حق شکیبا باش، اگرچه تلخ باشد. که در این صورت پاداش بی‌اندازه و بی‌حساب پرداخت می‌شود.

﴿۵۸۱﴾ صبر بر سختی‌ها، تلخ‌تر از زهر است.

﴿۵۸۲﴾ پایداری در دادن حق تلخ است و هرکسی طاقت آن را ندارد.

﴿۵۸۳﴾ صبر، آن چیزی است که برای عده‌ای، اولش تلخ و آخرش شیرین است و برای عده‌ای دیگر، اول و آخرش تلخ است. پس کسی که با نگاه به آخر و نتایج صبر، وارد شود، از گروه اول به شمار می‌آید و کسی که با نگاه به تلخی صبر، وارد شود، از گروه اول خارج شده است. (و در گروه دوم جای می‌گیرد).

﴿۵۸۴﴾ ای پسر، من صبر و انواع تلخی‌ها را چشیده‌ام، ولی هیچ چیز تلخ‌تر از فقر نیافتم.

﴿۵۸۵﴾ پس خار غم در دیده خلیده، چشم پوشیدم و گلو از استخوان غصه گرفته، آب دهان را جرعه‌جرعه نوشیدم و شکیبایی ورزیدم. در خوردن خشمی که از حنظل تلخ‌تر بود و دل را از تیغ برنده بیشتر به درد آورده بود شکیبایی ورزیدم.

﴿۵۸۶﴾ اگر مطلب این طور باشد، پس باید درمقابل تلخی حق صبر کرد.

﴿الماهيةُ (المعاني والمُرادفات، والمفاهيمُ المتضادةُ، الأمثلةُ)﴾

﴿٥٨٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

يُعَزُّونَنِي قَوْمٌ بَرَاءٌ [بِرَاءٌ] مِنَ الصَّبْرِ وَفِي الصَّبْرِ أَشْيَاءُ أَمَرٌ مِنَ الصَّبْرِ
يُعَزِّي الْمُعَزَّى ثُمَّ يَمْضِي لِشَأْنِهِ وَيَبْقَى الْمُعَزَّى فِي أَحَرٍّ مِنَ الْجَمْرِ

بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥٤٨

﴿٥٨٨﴾ بِتَخَشُّعٍ تَخَضُّعٍ تَقَطُّعٍ مَرَارَاتِ الصَّابِرِينَ؛ الْبِلْدَ الْأَمِينِ ص: ٣٤٩

١١-٤-١- اليمينُ راجع: الفصل الثاني

١-٥- آلةُ الصَّبْرِ

١-٥-١- الْبَدَنُ

﴿٥٨٩﴾ اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي قَلْبًا خَاشِعًا خَاضِعًا ضَارِعًا وَبَدَنًا صَابِرًا وَلِسَانًا ذَاكِرًا حَامِدًا؛ بحار الأنوار

ج: ٩٢ ص: ٢٥٧

﴿٥٩٠﴾ النَّبِيُّ الْأُمِّيُّ صَاحِبُ الْخُلُقِ الْعَظِيمِ وَ... الْبَدَنِ الصَّابِرِ وَالْقَلْبِ الشَّاكِرِ؛ بحار الأنوار ج: ١٦

ص: ١٠٦

﴿٥٩١﴾ النَّبِيُّ الْأُمِّيُّ صَاحِبُ الْخُلُقِ الْعَظِيمِ وَ... الْبَدَنِ الصَّابِرِ وَالْقَلْبِ الشَّاكِرِ؛ بحار الأنوار ج: ١٦

ص: ١٠٦

١-٥-٢- الْجَسَدُ

﴿٥٩٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّئَامُ أَصْبَرُ أَجْسَادًا؛ غرر الحكم ص: ٢٦٠

١-٥-٣- الصَّدْرُ

﴿٥٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَجَدْتُ فِي صَدْرِي مَا لَا أَسْتَطِيعُ عَلَيْهِ صَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٨

ص: ٣٤٨

١-٥-٤- الْفُؤَادُ

﴿٥٩٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى جِبْرِيلَ عليه السلام أَنْ يَأْتِيَهُ بِالْقَبْضَةِ الْبَيْضَاءِ الَّتِي كَانَتْ

أَصْلًا فَأَقْبَلَ جِبْرِيلُ عليه السلام وَمَعَهُ الْمَلَائِكَةُ الْكَرُوبِيُّونَ وَالصَّافُونَ وَالْمُسَبِّحُونَ فَقَبَضُوهَا مِنْ

مَوْضِعٍ ضَرِيحِهِ وَهِيَ الْبُقْعَةُ الْمُضِيئَةُ الْمُخْتَارَةُ مِنْ بَقَاعِ الْأَرْضِ فَأَخَذَهَا جِبْرِيلُ مِنْ ذَلِكَ

الْمَكَانِ فَعَجَّنَهَا بِمَاءِ التَّسْنِيمِ وَمَاءِ التَّعْظِيمِ وَمَاءِ التَّكْرِيمِ وَمَاءِ التَّكْوِينِ وَمَاءِ الرَّحْمَةِ وَمَاءِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۵۸۷﴾ قومی که صبور نبودند و از شکیبایی انزجار داشتند مرا تسلیت دادند و در شکیبایی چیزهایی تلخ‌تر از صبر است، تعزیت‌دهنده، مصیبت‌دیده را آن‌چنان که در شأن اوست، تعزیت می‌دهد و می‌رود، و آن‌گاه مصیبت‌دیده می‌ماند و مصیبتی که سوزنده‌تر از آتش است.

﴿۵۸۸﴾ با ترس آمیخته به احترام و خضوع، تلخی‌های شکیبایی، قطع می‌شود.

۱۱-۴-۱- یمن و برکت

۱-۵-۱- ابرار صبر

۱-۵-۱- بدن

﴿۵۸۹﴾ خدایا قلبی خاشع و فروتن و افتاده و جسمی شکیبا روزی‌ام کن و زبانی که به یاد تو گویا باشد و حمد تو گوید، عطا فرما.

﴿۵۹۰﴾ پیامبر امّی دارای خُلق عظیم و ستودنی بود و پیکری شکیبا و قلبی شکرگزار داشت.

﴿۵۹۱﴾ پیامبر امّی دارای خُلق عظیم و ستودنی بود و پیکری شکیبا و قلبی شکرگزار داشت.

۱-۵-۲- جسد

﴿۵۹۲﴾ بدن مردمان پست باید عذاب بیشتری تحمل کند.

۱-۵-۳- سینه

﴿۵۹۳﴾ در درونم چیزی یافتم که نمی‌توانم بر آن صبر کنم.

۱-۵-۴- دل

﴿۵۹۴﴾ خداوند بلندمرتبه، به جبرئیل علیه السلام امر کرد که برای او یک مشت از ماده سفید اصل بیاورد. جبرئیل علیه السلام جلو آمد و کرویون و فرشتگان به صف ایستاده و تسبیح گو با او بودند. پس... به جایی رفتند که ضریح آن حضرت بود و آن قطعه‌ای نورانی و برگزیده از قطعات روی زمین بود که جبرئیل آن را برگرفت و آن را با آب بهشتی و آب بزرگواری و کرامت و تکوین و شکل‌گیری و آب رحمت و خشنودی و رضایت و آب بخشش،

﴿الماهيّة (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

الرضا و ماء العفو فخلق من الهداية رأسه و من الشفقة صدره و من السخاء كفيه و من الصبر
فؤاده؛ بحار الأنوار ج: ١٥ ص: ٣٢

٥-١- القلب

﴿٥٩٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فأخى قلبك بالموعة و أمته بالزهد و قوه باليقين و نوره
بالحكمة و ذلله بذكر الموت و قرره بالفناء و أسكنه بالخشية و أشعره بالصبر؛ بحار الأنوار
ج: ٧٤ ص: ٢٠٠

﴿٥٩٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اغفر لهذه النفس الهلوعة و لهذا القلب الجزوع الذي لا يصبر على
حر الشمس فكيف بحر نارك؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٢٨

﴿٥٩٧﴾ الكاظم عليه السلام: ألقى في قلبي الصبر و النصر؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٣٤

﴿٥٩٨﴾ الهادي عليه السلام: فقال سلمان قد دعوت الله بهم و سألتهم ما هو أجل و أفضل و أنفع من
ملك الدنيا بأسرها سألتهم بالله عليهم أن يهب لي لساناً لتمجيده و ثنائيه ذاكراً و قلباً
لآلئيه شاكراً و على الدواهي الداهية لي صابراً و هو عز و جل قد أجابني إلى ملتصبي من ذلك
و هو أفضل من ملك الدنيا بخداييرها و ما تشتمل عليه من خيراتها مائة ألف ألف مرة؛
بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩

﴿٥٩٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أيها الناس إنما الناس ثلاثة زاهد و راغب و صابر فأما الزاهد فلما
يفرح بشيء من الدنيا آتاه و لا يحزن على شيء منها فاتته و أما الصابر فيتمناها بقلبه فإن أدرك
منها شيئاً صرف عنها نفسه لما يعلم من سوء عاقبتها و شأنها لو أطلعت على قلبه عجبت من
عفته و تواضعه و حزمه؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٥

﴿٦٠٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كنت أنا و رسول الله صلى الله عليه وآله في المسجد بعد أن صلى الفجر ثم نهض
و نهضت معه و كان رسول الله صلى الله عليه وآله إذا أراد أن يتجه إلى موضع أعلمني بذلك و كان إذا أبطأ
في ذلك الموضع صرت إليه لأعرف خبره لأنه لا يتصابر قلبي على فراقه ساعة واحدة؛
الاحتجاج ج: ١ ص: ١٩٧

﴿٦٠١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: من أحب البقاء فليعد للمصائب قلباً صبوراً؛ بحار الأنوار ج: ٧٥

ص: ٨١

﴿الماهيّة (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٦٠٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا مَيِّمٌ أَلَمْ أَمُرْكَ أَنْ لَا تُجَاوِزَ الْخَطَّةَ قُلْتُ يَا مَوْلَايَ خَشِيتُ عَلَيْكَ مِنَ الْأَعْدَاءِ فَلَمْ يَصْبِرْ لِذَلِكَ قَلْبِي؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ١٩٩

﴿٦٠٣﴾ الرسول ﷺ: نَاجَى دَاوُدَ رَبَّهُ فَقَالَ إِلَهِي لِكُلِّ مَلِكٍ خِزَانَةٌ فَإِنَّ خِزَانَتَكَ قَالَ جَلَّ جَلَالُهُ لِي خِزَانَةٌ أَكْثَمُ مِنَ الْعَرْشِ وَأَوْسَعُ مِنَ الْكُرْسِيِّ وَأَطْيَبُ مِنَ الْجَنَّةِ وَأَزِينُ مِنَ الْمَلَكُوتِ أَرْضُهَا الْمَعْرِفَةُ وَسَمَاوُهَا الْإِيمَانُ وَشَمْسُهَا الشَّوْقُ وَقَمَرُهَا الْمَحَبَّةُ وَنُجُومُهَا الْخَوَاطِرُ وَسَحَابُهَا الْعَقْلُ وَمَطَرُهَا الرَّحْمَةُ وَأَنْثَارُهَا الطَّاعَةُ وَثَمَرُهَا الْحِكْمَةُ وَلَهَا أَرْبَعَةُ أَبْوَابٍ الْعِلْمُ وَالْحِلْمُ وَالصَّبْرُ وَالرِّضَا آلا وَهِيَ الْقَلْبُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ٥٩

٦-٥-١- النِّبَةُ

﴿٦٠٤﴾ الصادق عليه السلام: الْخُلُقُ خُلُقَانِ أَحَدُهُمَا نِيَّةٌ وَالْآخَرُ سَجِيَّةٌ قِيلَ فَأَيُّهُمَا أَفْضَلُ قَالَ عليه السلام النِّبَةُ لِأَنَّ صَاحِبَ السَّجِيَّةِ مَجْبُولٌ عَلَى أَمْرٍ لَا يَسْتَطِيعُ غَيْرَهُ وَصَاحِبُ النِّيَّةِ يَتَصَبَّرُ عَلَى الطَّاعَةِ تَصَبُّرًا فَهَذَا أَفْضَلُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٥٧

﴿٦٠٥﴾ الصادق عليه السلام: الْخُلُقُ مَنَحَةٌ يَمْنَحُهَا اللَّهُ مَنْ شَاءَ مِنْ خَلْقِهِ فَمِنْهُ سَجِيَّةٌ وَمِنْهُ نِيَّةٌ قُلْتُ فَأَيُّهُمَا أَفْضَلُ قَالَ صَاحِبُ النِّيَّةِ أَفْضَلُ فَإِنَّ صَاحِبَ السَّجِيَّةِ هُوَ الْمَجْبُولُ عَلَى الْأَمْرِ الَّذِي لَا يَسْتَطِيعُ غَيْرَهُ وَصَاحِبُ النِّيَّةِ هُوَ الَّذِي يَتَصَبَّرُ عَلَى الطَّاعَةِ فَيَصْبِرُ فَهَذَا أَفْضَلُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٣٩٥

﴿٦٠٦﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ الْخُلُقَ مَنِيحَةً يَمْنَحُهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ خَلْقَهُ فَمِنْهُ سَجِيَّةٌ وَمِنْهُ نِيَّةٌ فَقُلْتُ فَأَيُّهُمَا أَفْضَلُ فَقَالَ صَاحِبُ السَّجِيَّةِ هُوَ مَجْبُولٌ لَا يَسْتَطِيعُ غَيْرَهُ وَصَاحِبُ النِّيَّةِ يَصْبِرُ عَلَى الطَّاعَةِ تَصَبُّرًا فَهُوَ أَفْضَلُهُمَا؛ الكافي ج: ٢ ص: ١٠١

٧-٥-١- ذِكْرُ النِّيَّةِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿٦٠٧﴾ هَذَا ابْنُ زِيَادٍ قَاتِلُ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ وَاهْلٍ بَيْتِهِ قَدْ أَتَاكُمْ اللَّهُ بِهِ وَبِحِزْبِهِ حِزْبُ الشَّيْطَانِ فَقَاتِلُوهُمْ بَنِيَّةً وَصَبْرًا لَعَلَّ اللَّهَ يَقْتُلَهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيَشْفِي صُدُورَكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٣٣٤

٦-١- مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ مِنْ طَرِيقِ الْمَصَادِقِ، مَا طَرِيقُ الْمَصَادِقِ؟ الصَّبْرُ مُصْدَقٌ مَا؟ وَمَا مُصْدَقُ الصَّبْرِ؟

١-٦-١- الإِجْتِهَادُ وَرَاجِعُ: حُدُودُ الصَّبْرِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۶۰۲﴾ ای میثم مگر تو را امر نکردم که از خط عبور نکنی؟ گفتم: مولای من، از دشمنان بر تو ترسیدم و قلبم صبر نکرد.

﴿۶۰۳﴾ داود در مناجات خود گفت: خدایا، هر پادشاهی خزانه‌ای دارد پس خزانه‌ی تو کجاست؟ خداوند فرمود: من خزانه‌ای دارم که از عرش بزرگ‌تر و از کرسی وسیع‌تر است. آن خزانه، از بهشت خوشبوتر و از ملکوت آراسته‌تر است، زمین آن معرفت، آسمان آن ایمان، آفتابش شوق، ماهش محبت، ستارگانش اندیشه‌ها، ابرش خرد، بارانش رحمت و میوه‌هایش طاعت و حکمت است، آن گنجینه، چهار در دارد که عبارتند از: علم، بردباری، صبر و رضا. آگاه باشید که آن گنجینه، قلب است.

۶-۵-۱- نیت

﴿۶۰۴﴾ اخلاق بر دو نوع است یکی اکتسابی و ارادی است و دیگری ذاتی و طبعی است سؤال شد کدامیک بهتر است؟ فرمود: اخلاق ارادی بهتر است زیرا در مورد اخلاق طبعی امکان مخالفت نبوده و شخص صاحب انتخاب و اختیار نیست. ولی کسی که از طریق اکتساب و با نیت، اخلاق را به دست می‌آورد، به‌سختی خود را به پایداری بر طاعت وامی‌دارد و این بهتر است.

﴿۶۰۵﴾ اخلاق، عطیه‌ای است که خداوند به هریک از بندگان عطا می‌کند. بعضی از این اخلاقیات، ذاتی و طبعی هستند و بعضی اکتسابی. عرض کردم کدامیک از آن‌ها بهتر هستند؟ امام علیه السلام فرمودند: کسی که اخلاقی را کسب و با قصد و نیت آن را اجرا می‌کند، بهتر است، زیرا کسی که دارای خلقی ذاتی و طبعی باشد، کار دیگری نمی‌تواند انجام دهد، ولی کسی که از طریق اکتساب، اخلاق را به دست آورده و با نیت انجام می‌دهد، به‌سختی خود را به پایداری بر طاعت وامیدارد و این بهتر است.

﴿۶۰۶﴾ اخلاق، عطیه‌ای است که خداوند به هریک از بندگان عطا می‌کند. بعضی از این اخلاقیات، ذاتی و طبعی هستند و بعضی اکتسابی. عرض کردم کدامیک از آن‌ها بهتر هستند؟ امام علیه السلام فرمودند: کسی که اخلاقی را کسب و با قصد و نیت آن را اجرا می‌کند، بهتر است، زیرا کسی که دارای خلقی ذاتی و طبعی باشد، کار دیگری نمی‌تواند انجام دهد، ولی کسی که از طریق اکتساب، اخلاق را به دست آورده و با نیت انجام می‌دهد، به‌سختی خود را به پایداری بر طاعت وامیدارد و این بهتر است.

۷-۵-۱- ذکر نیت و صبر با یکدیگر

﴿۶۰۷﴾ این ابن‌زیاد است که قاتل امام حسین علیه السلام و اهل بیت آن حضرت است. خدا او و حزبش را که حزب شیطانند نزد شما آورده است. پس با نیت و پایمردی با آنان کارزار نمایید، شاید خدای توانا او را به دست شما بکشد و سینه‌های شما را تسلی دهد.

۶-۱- شناخت صبر از طریق مصادیق، صبر مصادیق چیست؟ و چه چیز مصادیق صبر است؟

۱-۶-۱- کوشش و... به: حدود و مرزهای صبر

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٦٠٨﴾ الباقر عليه السلام: أَنَّ الْجَاهِدَ فِي دِينِ اللَّهِ الْمُحَافَظَةُ عَلَى الصَّلَوَاتِ الْمَجْمُوعَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى تَرْكِ الْمَعَاصِي؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ٦١

﴿٦٠٩﴾ أَصْبِرْ نَفْسِي فِي اجْتِهَادِي وَطَاقَتِي وَإِنِّي بِأَخْلَاقِ الْجَمِيعِ خَبِيرٌ
بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٤١٥

٢-٦-١- الإحسانُ

﴿٦١٠﴾ وَأَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ - هود ١١٥

﴿٦١١﴾ إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ - يوسف ٩٠

﴿٦١٢﴾ فَلَمَّا عَلِمَ اللَّهُ صِدْقَ نَبِيِّهِ وَإِخْلَاصَ طَوَيْتِهِ وَقُوَّةَ صَبْرِهِ عِنْدَ بَلَّتِهِ نَادَاهُ أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ
أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَقْتَ التَّوْبَى إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ إِنَّ هَذَا هُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ وَقَدْ بَيَّنَّا
بِزَيْجٍ عَظِيمٍ؛ المصباح للكفعمي ص: ٧١٤

٣-٦-١- الإحباتُ

﴿٦١٣﴾ وَبَشِّرِ الْمُخْتَئِينَ، الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ وَ
المقيمي الصلاة ومما رزقناهم ينفقون - الحج ٣٥-٣٤

﴿٦١٤﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: الصَّبْرُ يَدْعِيهِ كُلُّ أَحَدٍ وَلَا يَبِينُ عِنْدَ أَحَدٍ إِلَّا الْمُخْتَئِينَ وَالْجَزَعُ يُنْكِرُهُ
كُلُّ أَحَدٍ وَهُوَ أَبِينُ عَلَى الْمُنَافِقِينَ لِأَنَّ نَزُولَ الْمِحْنَةِ وَالْمُصِيبَةِ يُخْبِرُ عَنِ الصَّادِقِ وَالْكَاذِبِ؛
مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿٦١٥﴾ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الْمُخْتَئِينَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ
وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ١٦٦

٤-٦-١- الإخلاصُ

﴿٦١٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْإِيمَانُ وَالْإِخْلَاصُ وَالْيَقِينُ وَالْوَرَعُ الصَّبْرُ وَالرِّضَا بِمَا يَأْتِي بِهِ
الْقَدَرُ؛ غرر الحكم ص: ٨٧

١-٤-٦-١- الإخلاصُ أَحْسَنُ مِنَ الصَّبْرِ

﴿٦١٧﴾ الرَّسُولُ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ بِهَدِيَّةٍ لَمْ يُعْطِهَا أَحَدًا قَبْلَكَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا
هِيَ قَالَ الصَّبْرُ وَ أَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ الرِّضَا وَ أَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ الزُّهْدُ وَ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۶۰۸﴾ جهاد و تلاش در دین خدا، مراقبت و حفاظت بر نمازهای پنجگانه و شکیبایی در ترک گناهان می‌باشد.

﴿۶۰۹﴾ نفس خویش را در تلاش پیگیر و تحمل طاقت‌فرسا در امور به صبر وادار می‌کنم (صبوری پیشه می‌کنم)، همانا من به تمامی جوانب اخلاق دانا و آگاهم.

۲-۶-۱- احسان کردن

﴿۶۱۰﴾ و شکیبایی کن، که خداوند پاداش نیکوکاران را ضایع نخواهد کرد!

﴿۶۱۱﴾ هرکس تقوا پیشه کند و شکیبایی و استقامت نماید، (سرانجام پیروز می‌شود؛) چرا که خداوند پاداش نیکوکاران را ضایع نمی‌کند!

﴿۶۱۲﴾ وقتی که خداوند بر صداقت پیامبرش و اخلاص درون او و نیز بر نیروی صبرش در برابر بلا و سختی، آگاه شد، رحم کننده‌ترین رحم‌کنندگان ندا سرداد: ای ابراهیم، به‌راستی که رؤیایت محقق شد، ما نیکوکاران را این چنین پاداش می‌دهیم، به‌راستی که این آزمایشی است که حقیقت ایمان شما دو نفر را آشکار ساخت و ما او را در ازای قربانی بزرگی نجات دادیم.

۳-۶-۱- فروتنی و تواضع

﴿۶۱۳﴾ و بشارت ده متواضعان و تسلیم‌شوندگان را، همان‌ها که چون نام خدا برده می‌شود، دل‌هایشان پر از خوف (پروردگار) می‌گردد؛ و شکیبایان در برابر مصیبت‌هایی که به آنان می‌رسد؛ و آن‌ها که نماز را برپا می‌دارند و از آنچه به آنان روزی داده‌ایم انفاق می‌کنند.

﴿۶۱۴﴾ همه ادعای صبر می‌کنند و می‌گویند ما در برابر سختی‌ها صبر داریم. ولی در این ادعا، فقط افراد متواضع و تسلیم در پذیرش و تحمل رنج‌ها راستگویند و نیز همه می‌گویند ما هیچ‌گاه در برابر مشکلات جزع و بی‌تابی نمی‌کنیم ولی جزع و اضطراب در هنگام بلا در منافقین آشکار می‌شود. زیرا بلا و محنت، صدق و کذب ادعای اشخاص را برملا می‌کند.

﴿۶۱۵﴾ خدایا مرا از خضوع‌کنندگانی قرار ده که با یاد تو دل‌هایشان به لرزه در می‌آید و از شکیبایان بر مصیبت‌ها، برپا دارندگان نماز و آنان که از آنچه روزی‌شان کرده‌ایم انفاق می‌کنند.

۴-۶-۱- اخلاص

﴿۶۱۶﴾ ایمان و اخلاص و یقین و پرهیزگاری، صبر است و خشنودی به آنچه قضا و قدر بیاورد.

۱-۴-۶-۱- اخلاص بهتر از صبر است

﴿۶۱۷﴾ همانا خداوند مرا به‌سوی تو فرستاده، تا هدیه‌ای به تو عطا کند، که پیش از این به کسی نداده است، پیامبر گفت: آن هدیه چیست؟ جبرئیل گفت: صبر و بهتر از آن، حضرت گفت: بهتر از آن چیست؟ جبرئیل گفت: رضایت (به امر الهی) و بهتر از آن، حضرت گفت: بهتر از آن چیست؟

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

أَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ الْإِخْلَاصُ وَأَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ الْيَقِينُ وَأَحْسَنُ مِنْهُ قُلْتُ وَمَا هُوَ يَا جَبْرِئِيلُ قَالَ إِنَّ مَدْرَجَةَ ذَلِكَ التَّوَكُّلُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤
٥-٦-١- أداء الحق

﴿٦١٨﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): إِنَّ جَزَعْتَ فَحَقَّ الرَّحِمَ أَتَيْتَ وَإِنْ صَبَرْتَ فَحَقَّ اللَّهُ أَدَيْتَ عَلَى أَنْتَ إِنْ صَبَرْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَضَاءُ وَأَنْتَ مَحْمُودٌ وَإِنْ جَزَعْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَضَاءُ وَأَنْتَ مَذْمُومٌ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٤١

﴿٦١٩﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): وَقَفَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) عَلَى قَوْمٍ قَدْ أُصِيبُوا بِمَوْتِ رَجُلٍ مِنْهُمْ فَقَالَ لَهُمْ إِنْ تَجَزَعُوا فَحَقَّ الرَّحِمَ بَلْغْتُمْ وَحَقَّ اللَّهُ ضَيَعْتُمْ وَإِنْ تَصَبَرُوا فَحَقَّ اللَّهُ أَدَيْتُمْ وَحَقَّ الرَّحِمَ بَلْغْتُمْ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٢٥٣

﴿٦٢٠﴾ الهادي (عليه السلام): وَقَفَ عَلَى قَوْمٍ أُصِيبُوا بِمُصِيبَةٍ فَقَالَ إِنْ تَجَزَعُوا فَحَقَّ الرَّحِمَ بَلْغْتُمْ وَإِنْ تَصَبَرُوا فَحَقَّ اللَّهُ أَدَيْتُمْ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٧٥
٥-٦-١- إستقبال البلاء

﴿٦٢١﴾ الصادق (عليه السلام): مَنْ اسْتَقْبَلَ الْبَلَاءَ بِالرُّحْبِ فَصَبَرَ عَلَى سَكِينَةٍ وَوَقَّارٍ فَهُوَ مِنَ الْخَاصِّ وَنَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنْ اللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧
﴿٦٢٢﴾ الرضا (عليه السلام): رَأَى عَلَى بَنِي الْحُسَيْنِ (عليهم السلام) رَجُلًا يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ قَالَ فَضْرَبَ عَلَى بَنِي الْحُسَيْنِ (عليهم السلام) عَلَى كَتِفِهِ قَالَ سَأَلْتَ الْبَلَاءَ قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ وَالشُّكْرَ عَلَى الْعَافِيَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٨٥

٥-٦-١- الإقتداء بما هو فوقه
﴿٦٢٣﴾ الرسول (صلى الله عليه وآله): خَصَلَتَانِ مَنْ كَانَتَا فِيهِ كَتَبَهُ اللَّهُ شَاكِرًا صَابِرًا مَنْ نَظَرَ فِي دِينِهِ إِلَى مَنْ فَوْقَهُ فَاقْتَدَى بِهِ وَنَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ هُوَ دُونَهُ فَشَكَرَ اللَّهُ فَإِنْ نَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ فَوْقَهُ فَاسْتَفَ عَلَى مَا فَاتَهُ لَمْ يَكْتُبْهُ اللَّهُ شَاكِرًا وَلَا صَابِرًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٧٢
٥-٦-١- الإيثار

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

جبرئیل گفت: زهد و بهتر از آن، فرمود: بهتر از آن چیست؟ گفت: اخلاص و بهتر از آن، فرمود: بهتر از آن چیست؟ گفت: یقین و بهتر از آن، فرمود: بهتر از آن چیست؟ باز گفت: یقین و بهتر از آن، فرمود: بهتر از آن چیست ای جبرئیل؟ گفت: بالابرنده‌ی یقین و آن عبارت است از: "توکل به خداوند عزیز و جلیل.

۵-۶-۱- ادای حق

﴿۶۱۸﴾ اگر بی‌تابی کنی حق خویشاوندی را ادا کرده‌ای و اگر صبر کنی حق خدا را به جا آورده‌ای. اگر صبر داشته باشی آنچه مقدر بوده در بستر زمان نسبت به تو انجام خواهد شد و تو (به واسطه‌ی صبر) مورد ستایش قرار می‌گیری. اما اگر بی‌تابی کنی، بازهم قضای خدا پیش خواهد آمد، ولی تو مورد سرزنش خواهی بود.

﴿۶۱۹﴾ امیرالمؤمنین علیه السلام در برابر گروهی که در مصیبت مرگ یکی از نزدیکانشان بودند، فرمود: اگر بی‌تابی کنید، حق خویشاوندی را به جا آورده و حق خداوند را تباه کرده‌اید و اگر صبر پیشه کنید، حق خداوند را به جا آورده و به حق خویشاوندی نیز رسیده‌اید.

﴿۶۲۰﴾ در برابر گروهی که دچار مصیبت شده بودند فرمود: اگر بی‌تابی کنید، حق خویشاوندان را و اگر شکیبایی بورزید، حق خداوند را ادا کرده‌اید.

۶-۶-۱- به استقبال بلا رفتن

﴿۶۲۱﴾ هرکس با جان و دل از بلا استقبال کند و بدون کوچک‌ترین اضطراب با بلا روبرو شود و با کمال اطمینان خاطر و آرامش دل و سنگینی و وقار، ثبات و استقامت داشته باشد، او از خواص صابرين محسوب می‌گردد و مشمول قول خدای عزیز و جلیل قرار خواهد گرفت که فرمود: (خدا همراه شکیبایان است).

﴿۶۲۲﴾ امام زین‌العابدین علیه السلام مردی را در حال طواف دید که می‌گفت: "پروردگارا از تو صبر می‌خواهم"، امام به کتفش زد و گفت: از خداوند بلا درخواست کردی. بگو: خدایا من از تو رهاشدن از گرفتاری‌ها و شکر بر آن را می‌طلبم.

۷-۶-۱- پیروی و تقلید از مافوق

﴿۶۲۳﴾ دو خصلت است در هرکه باشد در نزد خدا شاکر و صابر محسوب شود: در امر دین به بالادست بنگرد و از او پیروی کند و در کار دنیا به زیردست نظر کند و نعمتی را که دارد شکر کند و هرکه در کار دنیا به بالادست نگاه کند، بر آنچه ندارد حسرت می‌خورد و موجب می‌شود خداوند نامش را نه در شاکران ثبت کند و نه در صابران.

۸-۶-۱- ایثار

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثِلَةُ)﴾

﴿٦٢٤﴾ وَ يُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا، إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا، إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا، فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا، وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا - الإنسان ١٢-٨

﴿٦٢٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: خَيْرُ النَّاسِ مَنْ كَانَ فِي عُسْرِهِ مُؤَثِّرًا صَبُورًا؛ غرر الحكم ص: ٣٨٨

٩-٦-١- الإيمان

٩-٦-١-١- الإيمان الصَّبر

﴿٦٢٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ - آل عمران

٢٠٠

﴿٦٢٧﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُفْلِحُهَا إِلَّا

الصَّابِرُونَ - القصص ٨٠

﴿٦٢٨﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

خَالِدِينَ فِيهَا نِعَمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ - العنكبوت ٥٨-٥٩

﴿٦٢٩﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَةِ - البلد ١٧

﴿٦٣٠﴾ وَالْعَصْرِ، إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ، إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا

بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ - العصر ٣-١

﴿٦٣١﴾ الرَّسُولُ ﷺ: سئلَ عليه السلام مَا الْإِيمَانُ قَالَ الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٧

﴿٦٣٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: سئلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْإِيمَانِ فَقَالَ الصَّبْرُ وَالسَّمَاحَةُ؛

شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣٢٢

﴿٦٣٣﴾ الرَّسُولُ ﷺ: سئلَ عَنِ الْإِيمَانِ فَقَالَ الصَّبْرُ؛ مسكن الفؤاد ص: ٤٢

﴿٦٣٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْإِيمَانُ وَالْإِخْلَاصُ وَالْيَقِينُ وَالْوَرَعُ الصَّبْرُ وَالرِّضَا بِمَا يَأْتِي بِهِ

الْقَدَرُ؛ غرر الحكم ص: ٨٧

٢-٩-٦-١- حَقِيقَةُ الْإِيمَانِ بِالصَّبْرِ

﴿٦٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَذُوقُ الْمَرءُ مِنْ حَقِيقَةِ الْإِيمَانِ حَتَّىٰ يَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ

الْفَقْهُ فِي الدِّينِ وَالصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ وَحُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعَاشِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢١٠

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۶۲۴﴾ و غذای (خود) را با اینکه به آن علاقه (و نیاز) دارند، به مسکین و یتیم و اسیر می‌دهند! (و می‌گویند): ما شما را به خاطر خدا اطعام می‌کنیم و هیچ پاداش و سپاسی از شما نمی‌خواهیم! ما از پروردگارمان خائفیم در آن روزی که عبوس و سخت است. (به خاطر این عقیده و عمل) خداوند آنان را از شرّ آن روز نکه می‌دارد و آن‌ها را می‌پذیرد در حالی که غرق شادی و سرورند! و در برابر صبرشان، بهشت و لباس‌های حریر بهشتی را به آن‌ها پاداش می‌دهد! ﴿۶۲۵﴾ بهترین مردم کسی است که در عین فقر، ایثارگر و صبور باشد.

۹-۱-۶-۹ ایمان

۹-۱-۶-۹-۱ ایمان، همان صبر است

﴿۶۲۶﴾ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، (در برابر مشکلات و هوس‌ها) استقامت کنید. و در برابر دشمنان پایدار باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید و از خدا بپرهیزید، شاید رستگار شوید. ﴿۶۲۷﴾ اما کسانی که علم و دانش به آن‌ها داده شده بود گفتند: "وای بر شما، ثواب الهی برای کسانی که ایمان آورده‌اند و عمل صالح انجام می‌دهند بهتر است، اما جز صابران آن را دریافت نمی‌کنند."

﴿۶۲۸﴾ و کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام دادند، آنان را در غرفه‌هایی از بهشت جای می‌دهیم که نهرها در زیر آن جاری است؛ جاودانه در آن خواهند ماند؛ چه خوب است پاداش عمل‌کنندگان! همان‌ها که (در برابر مشکلات) صبر (و استقامت) کردند و بر پروردگارشان توکل می‌کنند.

﴿۶۲۹﴾ سپس از کسانی باشد که ایمان آورده و یکدیگر را به شکیبایی و رحمت توصیه می‌کنند. ﴿۶۳۰﴾ به عصر سوگند، که انسان‌ها همه در زیانند؛ مگر کسانی که ایمان آورده و اعمال صالح انجام داده‌اند و یکدیگر را به حق سفارش کرده و یکدیگر را به شکیبایی و استقامت توصیه نموده‌اند.

﴿۶۳۱﴾ سؤال شد ایمان چیست؟ فرمود: ایمان، صبر و شکیبایی است.

﴿۶۳۲﴾ از رسول خدا ﷺ سؤال شد که ایمان چیست؟ حضرت فرمود: ایمان، صبر و گذشت است.

﴿۶۳۳﴾ سؤال شد: که ایمان چیست؟ فرمود: صبر.

﴿۶۳۴﴾ ایمان و اخلاص و یقین و پرهیزگاری، صبر است و خشنودی به آنچه قضا و قدر بیاورد.

۹-۱-۶-۹-۲ حقیقت ایمان وابسته به صبر است

﴿۶۳۵﴾ هرگز آدمی حقیقت ایمان را نمی‌چشد تا اینکه در او سه خصلت باشد: فقه و دانایی در دین، صبر و شکیبایی بر اندوه‌ها و سختی‌ها، برنامه‌ریزی و تعادل در زندگانی.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٦٣٦﴾ الرسول ﷺ: أَنَّهُ اتَّقَى بِقَوْمٍ فَقَالَ مَنْ أَنْتُمْ فَقَالُوا مُؤْمِنُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ ﷺ مَا حَقِيقَةُ إِيمَانِكُمْ فَقَالُوا الرِّضَا بِقَضَاءِ اللَّهِ وَالصَّبْرُ عَلَى بَلَاءِ اللَّهِ وَالتَّسْلِيمُ لِأَمْرِ اللَّهِ فَقَالَ عُلَمَاءُ حُكْمَاءُ كَادُوا يَكُونُوا أَنْبِيَاءَ مِنَ الْحِكْمَةِ؛ أعلام الدين ص: ١٢٢

﴿٦٣٧﴾ الرسول ﷺ: رَفَعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَوْمٌ فِي بَعْضِ غَزَوَاتِهِ فَقَالَ مَنْ الْقَوْمُ فَقَالُوا مُؤْمِنُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَمَا بَلَغَ مِنْ إِيمَانِكُمْ قَالُوا الصَّبْرُ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَالشُّكْرُ عِنْدَ الرَّخَاءِ وَالرِّضَا بِالْقَضَاءِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حُلَمَاءُ عُلَمَاءُ كَادُوا مِنَ الْفِقْهِ أَنْ يَكُونُوا أَنْبِيَاءَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٨

٣-٩-٦-١- لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ

﴿٦٣٨﴾ السَّجَادُ الْكَلْبِيُّ: لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

﴿٦٣٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ لَا إِيمَانَ لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٢٤

٤-٩-٦-١- لَا خَيْرَ فِي إِيمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ

﴿٦٤٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَا خَيْرَ فِي إِيمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١٨ ص: ٢٣٢

٥-٩-٦-١- الصَّبْرُ فَوْقَ الْإِيمَانِ

﴿٦٤١﴾ الرضا عليه السلام: أَنْ الْيَقِينَ فَوْقَ الْإِيمَانِ بَدْرَجَةٍ وَاحِدَةٍ وَالصَّبْرُ فَوْقَ الْيَقِينِ؛ بحار الأنوار

ج: ٦٨ ص: ٩٠

٦-٩-٦-١- الصَّبْرُ أَفْضَلُ الْإِيمَانِ

﴿٦٤٢﴾ الرسول ﷺ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْإِيمَانِ أَفْضَلُ قَالَ الصَّبْرُ وَالسَّمَاحَةُ؛ مجموعة ورام ج: ١

ص: ١٧٠

﴿٦٤٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَا إِيمَانَ كَالْحَيَاءِ وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٤٠٩

﴿٦٤٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَا إِيمَانَ كَالصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٦٤٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ أَحْسَنُ خُلِّلٍ [خُلِّلِ الْإِيمَانِ] وَأَشْرَفُ خَلَائِقِ الْإِنْسَانِ؛

غرر الحكم ص: ٢٨١

٧-٩-٦-١- الصَّبْرُ ذِرْوَةُ الْإِيمَانِ

﴿٦٤٦﴾ الرسول ﷺ: ذِرْوَةُ الْإِيمَانِ الصَّبْرُ لِلْحَكَمِ وَالرِّضَا بِالْقَدَرِ؛ مسكن الفؤاد ص: ٨٦

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۶۳۶﴾ با گروهی مواجه شد، فرمود: شما چه کسانی هستید؟ گفتند: ای رسول خدا از مؤمنان هستیم، رسول خدا فرمود: حقیقت ایمان شما چیست؟ گفتند: تسلیم‌بودن در برابر فرمان خدا و راضی‌بودن به اراده‌ی خدا. فرمود: شما دانشمندانی فرزانه و بردبار هستید، که از بسیاری فهم و دانش نزدیک است پیامبر باشید.

﴿۶۳۷﴾ در یکی از جنگ‌ها جماعتی را نزد رسول خدا ﷺ بردند، فرمود: این مردم چه کسانی هستند؟ گفتند: ای پیامبر خدا اینان مؤمنین هستند، فرمود: ایمان شما در چه پایه است؟ گفتند: بردباری هنگام بلا و سپاسگزاری زمان نعمت و رضای به قضای خدا. رسول خدا ﷺ فرمود: این‌ها صفات بردباران و دانشمندانی است که از کثرت دانش به پیامبران نزدیک شده‌اند.

۳-۹-۶-۱- کسی که صبر ندارد ایمان ندارد

﴿۶۳۸﴾ کسی که شککیا نیست، ایمان هم نخواهد داشت.

﴿۶۳۹﴾ هرکس صبر ندارد، ایمان ندارد.

۴-۹-۶-۱- در ایمانی که همراه با صبر نباشد، هیچ فایده‌ای نیست

﴿۶۴۰﴾ در ایمان بدون شکییایی، خیری نیست.

۵-۹-۶-۱- صبر، بالاتر از ایمان است

﴿۶۴۱﴾ یقین یک درجه بالاتر از ایمان، و صبر بالاتر از یقین است.

۶-۹-۶-۱- صبر، بهتر از ایمان است

﴿۶۴۲﴾ ای رسول خدا، کدام شاخه‌ی ایمان برتر است؟ فرمود: شکییایی و بخشندگی.

﴿۶۴۳﴾ از بارزترین نشانه‌های ایمان هیچ‌یک مثل حیا و صبر نیست.

﴿۶۴۴﴾ هیچ ایمانی مانند صبر نیست.

﴿۶۴۵﴾ صبر، بهترین جامه‌های ایمان و برجسته‌ترین صفات آدمی است.

۷-۹-۶-۱- صبر، بالاترین نقطه‌ی ایمان است

﴿۶۴۶﴾ بلندترین قله‌ی ایمان، صبر در برابر حکم خدا و رضا و خشنودی از مقدرات الهی است.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

٨-٩-٦-١- الصَّبرُ رأسُ الْإِيمَانِ

﴿٦٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْزِلَةُ الصَّبرِ مِنَ الْإِيمَانِ كَمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

﴿٦٤٨﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبرُ رأسُ الْإِيمَانِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٧

﴿٦٤٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: رأسُ الْإِيمَانِ الصَّبرُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

﴿٦٥٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبرُ مِنَ الْإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَلَا خَيْرَ فِي جَسَدٍ لَا

رأسَ لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ١١٥

﴿٦٥١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبرُ مِنَ الْإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ فَإِذَا قُطِعَ الرَّأْسُ انْهَدَمَ

الْجَسَدُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٠٢

﴿٦٥٢﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبرُ مِنَ الْإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ فَإِذَا ذَهَبَ الرَّأْسُ ذَهَبَ

الْجَسَدُ كَذَلِكَ إِذَا ذَهَبَ الصَّبرُ ذَهَبَ الْإِيمَانُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٧

﴿٦٥٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبرُ مِنَ الْإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ فَمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ لَا إِيْمَانَ

لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٥

﴿٦٥٤﴾ السَّجَّاد عليه السلام: الصَّبرُ مِنَ الْإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَلَا إِيْمَانَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ؛

الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

﴿٦٥٥﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبرُ مِنَ الْإِيمَانِ كَالرَّأْسِ مِنَ الْبَدَنِ؛ بحار الأنوار ج: ٩ ص: ٢٠٢

﴿٦٥٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبرُ مِنَ الْإِيمَانِ كَالرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَلَا خَيْرَ فِي جَسَدٍ لَا رَأْسَ

مَعَهُ وَلَا فِي إِيْمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ؛ نهج البلاغة ص: ٤٨٢

٩-٩-٦-١- الصَّبرُ أَمِيرُ جُنُودِ الْإِيمَانِ

﴿٦٥٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْمُؤْمِنُ... الصَّبرُ أَمِيرُ جُنُودِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٢

﴿٦٥٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْمُؤْمِنُ... الْحِلْمُ وَزِيرُهُ وَ الصَّبرُ أَمِيرُهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٧

١٠-٩-٦-١- الصَّبرُ خَيْرُ جُنُودِ الْمُؤْمِنِ

﴿٦٥٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبرُ خَيْرُ جُنُودِ الْمُؤْمِنِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

١١-٩-٦-١- الصَّبرُ مِنْ كُنُوزِ الْإِيمَانِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۸-۹-۶-۱- صبر، رأس ایمان است

﴿۶۴۷﴾ جایگاه صبر نسبت به ایمان همچون سر نسبت به بدن است.

﴿۶۴۸﴾ صبر، سر ایمان است.

﴿۶۴۹﴾ سر ایمان، صبر است.

﴿۶۵۰﴾ صبر برای ایمان، مانند سر برای بدن است و بدنی که سر نداشته باشد، فایده‌ای ندارد.

﴿۶۵۱﴾ صبر برای ایمان، مانند سر برای بدن است و هنگامی که سر از دست برود بدنی نخواهد بود.

﴿۶۵۲﴾ صبر برای ایمان، مانند سر برای بدن است و هنگامی که سر از دست برود، بدنی نخواهد ماند. همین‌طور اگر صبر برود، ایمان هم خواهد رفت.

﴿۶۵۳﴾ صبر برای ایمان، مانند سر برای بدن است و هرکس صبر ندارد ایمان ندارد.

﴿۶۵۴﴾ صبر برای ایمان، مانند سر برای بدن است و هرکس صبر ندارد ایمان ندارد.

﴿۶۵۵﴾ نسبت صبر به ایمان، مانند سر است نسبت به بدن.

﴿۶۵۶﴾ صبر در مقابل ایمان، مانند سر در برابر جسد است. بدن بدون سر و ایمان بدون صبر، فایده‌ای ندارند.

۹-۹-۶-۱- صبر، امیر لشکر ایمان است

﴿۶۵۷﴾ در جان انسان مؤمن، صبر همانند فرماندهی لشکر قوای مختلف فکری و روحی و بدنی است.

﴿۶۵۸﴾ مؤمن کسی است که...بردباری وزیر، و صبر امیراوست.

۱۰-۹-۶-۱- صبر، بهترین لشکر مؤمن است

﴿۶۵۹﴾ صبر، بهترین عضو لشکر مؤمن است.

۱۱-۹-۶-۱- صبر از گنج‌های ایمان است

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٦٦٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِنْ كُنُوزِ الْإِيمَانِ الصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٣٨

﴿٦٦١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَذُوقُ الْمَرْءُ مِنْ حَقِيقَةِ الْإِيمَانِ حَتَّى يَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ

أَلْفَهُ فِي الدِّينِ وَالصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ وَحُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعَاشِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢١٠

﴿٦٦٢﴾ الباقر عليه السلام: لَا يَسْتَكْمِلُ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى يَكُونَ فِيهِ خِصَالُ ثَلَاثِ تَفَقُّهِ فِي

الدِّينِ وَحُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى الرِّزَايَا؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢١٣

١٢-٩-١-٦- تصحيح نسبة الإيمان بالصبر

﴿٦٦٣﴾ الصادق عليه السلام: الْبَلَاءُ زِينَةُ الْمُؤْمِنِ وَكَرَامَةُ لِمَنْ عَقَلَ لَأَنَّ فِي مُبَاشَرَتِهِ وَالصَّبْرُ عَلَيْهِ وَ

الثَّبَاتُ عِنْدَهُ تَصْحِيحُ نِسْبَةِ الْإِيمَانِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٩

١٣-٩-١-٦- استكمال خصال الإيمان بالصبر

﴿٦٦٤﴾ الصادق عليه السلام: ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ اسْتَكْمَلَتْ خِصَالُ الْإِيمَانِ مَنْ صَبَرَ عَلَى الظُّلْمِ وَكَظَمَ

غَيْظَهُ وَاحْتَسَبَ وَعَفَا كَانَ مِمَّنْ يُدْخِلُهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَشَفَّعَ فِي مِثْلِ رِبِيعَةٍ وَمُضَرٍّ؛ بحار الأنوار

ج: ٦٤ ص: ٣٠٤

﴿٦٦٥﴾ الصادق عليه السلام: كَمَالُ الْمُؤْمِنِ فِي ثَلَاثٍ خِصَالٍ تَفَقُّهُ فِي دِينِهِ وَالصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ وَ

التَّقْدِيرُ فِي الْمَعِيشَةِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٨٢

﴿٦٦٦﴾ الرسول ﷺ: الْمُؤْمِنُ الَّذِي يُخَالِطُ النَّاسَ وَيَصْبِرُ عَلَى آذَانِهِمْ أَكْبَرُ أَجْرًا مِنَ الْمُؤْمِنِ

الَّذِي لَا يُخَالِطُهُمْ وَلَا يَصْبِرُ عَلَى آذَانِهِمْ؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ٩

١٤-٩-١-٦- الصبر نصف الإيمان

﴿٦٦٧﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٥

﴿٦٦٨﴾ الرسول ﷺ: الْإِيمَانُ نِصْفَانِ نِصْفُ صَبْرٍ وَنِصْفُ شُكْرِ؛ جامع الأخبار ص: ٣٥

﴿٦٦٩﴾ الرسول ﷺ: الْإِيمَانُ نِصْفَانِ نِصْفُ فِي الصَّبْرِ وَنِصْفُ فِي الشُّكْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤

ص: ١٥٣

﴿٦٧٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْإِيمَانُ الصَّبْرُ وَالسَّخَاءُ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١١ ص: ٢٠٣

﴿٦٧١﴾ الرسول ﷺ: الْإِيمَانُ شَطْرَانِ شَطْرُ صَبْرٍ وَشَطْرُ شُكْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٧

﴿٦٧٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْإِيمَانُ صَبْرٌ فِي الْبَلَاءِ وَشُكْرٌ فِي الرَّخَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٨٧

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۶۶۰﴾ شکیبایی بر مصیبت‌ها، از گنجینه‌های ایمان است.

﴿۶۶۱﴾ هرگز آدمی حقیقت ایمان را نمی‌چشد تا اینکه در او سه خصلت باشد: فقه و

دانایی در دین، صبر و شکیبایی بر اندوه‌ها و سختی‌ها، برنامه‌ریزی و تعادل در زندگانی.

﴿۶۶۲﴾ هیچ بنده‌ای حقیقت ایمانش کامل نمی‌شود، مگر اینکه دارای سه صفت باشد،

فهم و درک در مسائل دین، برنامه‌ریزی مناسب در زندگی و صبر در مصیبت‌ها.

۱۲-۹-۶-۱- تصحیح‌کننده‌ی نسبتِ ایمان با صبر است

﴿۶۶۳﴾ بلا زیور مؤمن است و کرامتی است برای هر که دارای عقل و خرد است، زیرا با

شکیب و پایداری در برخورد با بلا، ایمان اصلاح می‌شود.

۱۳-۹-۶-۱- ویژگی‌های ایمان با صبر کامل می‌شود

﴿۶۶۴﴾ هر کس سه خصلت در او باشد، ایمانش کامل است؛ آن که بر ظلم شکیبایی ورزد

و خشمش را فروبرد، عفو کند و به حساب خدا بگذارد، داخل بهشت می‌شود و می‌تواند

برای افرادی به تعداد نفرات قبیله‌ی ربیعه و مُضَر، شفاعت کند.

﴿۶۶۵﴾ کمال مؤمن در سه خصلت است: درک مسائل دینی، صبر در برابر مشکلات، و

عقل معاش و برنامه‌ریزی در زندگی.

﴿۶۶۶﴾ مؤمنی که با مردم معاشرت می‌کند و بر آزار ایشان شکیبایی می‌ورزد، در پیشگاه

الهی اجرش بزرگ‌تر است از آن مؤمنی است که با مردم معاشرت و رفت و آمد ندارد و بر

اذیت آن‌ها صبر نمی‌کند.

۱۴-۹-۶-۱- صبر، نیمی از ایمان است

﴿۶۶۷﴾ صبر، نصف ایمان است.

﴿۶۶۸﴾ ایمان دو نیم است نیمی صبر و نیمی شکر.

﴿۶۶۹﴾ ایمان دو نیم است نیمی صبر و نیمی شکر.

﴿۶۷۰﴾ ایمان، شکیبایی و سخاوت است.

﴿۶۷۱﴾ ایمان دو جزء دارد، جزئی شکیبایی و جزئی شکر است.

﴿۶۷۲﴾ ایمان عبارت است از صبر در بلا و شکر در دوران آسایش و نعمت.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

١٥-٩-١-١- الصبر من الأربعة أركان دعائم الإيمان

﴿٦٧٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إلزموا الصبر فإنه دعامة الإيمان وملاك الأمور؛ غرر الحكم

ص: ٢٨١

﴿٦٧٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: ألا إن الإيمان بُني على أربع دعائم على اليقين والصبر والعدل و

الجهاد؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ٢٨٨

﴿٦٧٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إن الله عز وجل جعل الإيمان على أربع دعائم على الصبر واليقين

والعدل والجهاد؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٠

﴿٦٧٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الإيمان على أربع دعائم على الصبر واليقين والعدل والجهاد؛

نهج البلاغة ص: ٤٧٣

﴿٦٧٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الإيمان على أربع دعائم على الصبر واليقين والعدل والتوحيد؛

نهج البلاغة ص: ٤٧٣

﴿٦٧٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: للإيمان أربعة أركان الصبر واليقين والعدل والجهاد؛ بحار الأنوار

ج: ٩٧ ص: ٤٩

١٦-٩-١-١- الصبر من سبع درجات الإيمان

﴿٦٧٩﴾ الصادق عليه السلام: المؤمنون على سبع درجات صاحب درجة منهم في مزيد من الله عز وجل

جل لا يخرجهم ذلك المزيد من درجته إلى درجة غيره ومنهم شهداء الله على خلقه ومنهم

النجباء ومنهم الممتحنة ومنهم النجباء ومنهم أهل الصبر ومنهم أهل التقوى ومنهم أهل

المغفرة؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ١٦٩

١٧-٩-١-١- الصبر من الثمانية خصال المنشعبة من الإيمان

﴿٦٨٠﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: ينبغي أن يكون في المؤمن ثمان خصال وقار عند الهزاهز وصبر عند

البلاء؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٥٢

﴿٦٨١﴾ الصادق عليه السلام: ينبغي للمؤمن أن يكون فيه ثمان خصال وقور عند الهزاهز صبور عند

البلاء شكور عند الرخاء؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٣٠

١٨-٩-١-١- الصبر من العشرة خصال المنشعبة من الإيمان

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۱۵-۹-۱-۶- صبر، از ارکان چهارگانه‌ی ایمان است

﴿۶۷۳﴾ با صبر همراه باشید که ستون ایمان است و اصل کارهاست.

﴿۶۷۴﴾ ایمان بر چهار ستون بنا شده است، یقین و صبر و عدل و جهاد.

﴿۶۷۵﴾ خداوند ایمان را بر چهار پایه قرار داده است: ۱ - صبر ۲ - یقین ۳ - عدالت

۴ - جهاد.

﴿۶۷۶﴾ ایمان بر چهار پایه استوار است صبر، یقین، عدل و جهاد.

﴿۶۷۷﴾ ایمان بر چهار پایه استوار است صبر، یقین، عدل و جهاد.

﴿۶۷۸﴾ ایمان بر چهار پایه استوار است، بر صبر و یقین و عدل و جهاد.

۱۶-۹-۱-۶- صبر، از درجات هفتگانه‌ی ایمان است

﴿۶۷۹﴾ مؤمنان بر هفت درجه هستند و هر گروه در درجه‌ی خود قرار دارند و جز با

دریافت الطاف الهی نمی‌توانند به درجه‌ی دیگری بروند. آن درجات عبارتند از:

گواهان خداوند در میان مخلوقات، نجیبان، امتحان‌پس‌دادگان، برجستگان، اهل صبر

و شکیبایی، اهل تقوی و پرهیزگاری، اهل مغفرت و رحمت.

۱۷-۹-۱-۶- صبر، از صفات هشتگانه‌ی منشعب از ایمان است

﴿۶۸۰﴾ سزاوار است که مؤمن از هشت خصلت برخوردار باشد، از جمله: استقامت و

پایداری هنگام حوادث ناگوار و شکیبایی هنگام بلا و...

﴿۶۸۱﴾ سزاوار است که مؤمن از هشت خصلت برخوردار باشد، از جمله: استقامت و

پایداری هنگام حوادث ناگوار، شکیبایی هنگام بلا و شکر هنگام رفاه و فراوانی

۱۸-۹-۱-۶- صبر، از صفات دهگانه‌ی منشعب از ایمان است

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٦٨٢﴾ الرسول ﷺ: الْإِيمَانُ فِي عَشْرَةِ الْمَعْرِفَةِ وَالطَّاعَةِ وَالْعِلْمِ وَالْعَمَلِ وَالْوَرَعِ وَالِاجْتِهَادِ وَالصَّبْرِ وَالْيَقِينِ وَالرِّضَا وَالتَّسْلِيمِ فَأَيُّهَا فَقَدْ صَاحِبُهُ بَطَلَ نِظَامُهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ١٧٥
١٩-٩-١- الصَّبْرُ مِنْ عِلَامَاتِ الْإِيمَانِ وَالْمُؤْمِنِ

﴿٦٨٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْمُؤْمِنُ دَائِمُ الذِّكْرِ كَثِيرُ الْفِكْرِ عَلَى النِّعَمَاءِ شَاكِرٌ وَفِي الْبَلَاءِ صَابِرٌ؛ غرر الحكم ص: ٩٠

﴿٦٨٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْمُؤْمِنُ شَاكِرٌ فِي السَّرَّاءِ صَابِرٌ فِي الْبَلَاءِ خَائِفٌ فِي الرَّخَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٨٩

﴿٦٨٥﴾ الصادق عليه السلام: الْمُؤْمِنُ صَبُورٌ فِي الشَّدَائِدِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٨٠

﴿٦٨٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْمُؤْمِنُ وَقُورٌ عِنْدَ الْهَزَاجِ ثَبُوتٌ عِنْدَ الْمَكَارِهِ صَبُورٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ شُكُورٌ عِنْدَ الرَّخَاءِ قَانِعٌ بِمَا رَزَقَهُ اللَّهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٧

﴿٦٨٧﴾ الصادق عليه السلام: الْمُؤْمِنُ صَبُورٌ فِي الشَّدَائِدِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٨٠

﴿٦٨٨﴾ الصادق عليه السلام: الْمُؤْمِنُ هُوَ الْكَبِيرُ الْفَطِنُ... يَمْزُجُ الْجِلْمَ بِالْعِلْمِ وَالْعَقْلَ بِالصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٨٠

﴿٦٨٩﴾ الصادق عليه السلام: الْمُؤْمِنُ يُطِيعُ عَلَى الصَّبْرِ عَلَى النَّوَائِبِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٧

﴿٦٩٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْمُؤْمِنُ يَكُونُ صَادِقاً فِي الدُّنْيَا... وَالصَّبْرُ مَنْزِلُهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٧٤

﴿٦٩١﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ الصَّبْرَ لَيَنْزِلُ عَلَى قَدَرِ شِدَّةِ الْبَلَاءِ عَلَى الْمُؤْمِنِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٦ ص: ٣٠٠

﴿٦٩٢﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَحْسَنَ اسْتَبْشَرَ وَإِذَا أَسَاءَ اسْتَغْفَرَ وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ؛ عوالي اللآلي ج: ١ ص: ٤٣٧

﴿٦٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا نَظَرَ اعْتَبَرَ وَإِذَا سَكَتَ تَفَكَّرَ وَإِذَا تَكَلَّمَ ذَكَرَ وَإِذَا اسْتَغْنَى شَكَرَ وَإِذَا أَصَابَتْهُ شِدَّةٌ صَبَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٥٠

﴿٦٩٤﴾ الحسن عليه السلام: إِنَّ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِينَ... شُكُورٌ فِي الرَّخَاءِ صَابِرٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ جامع الأخبار ص: ١٢٣

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۶۸۲﴾ ایمان ده نشانه دارد: شناخت، اطاعت، علم، عمل، پرهیزگاری، تلاش، صبر، یقین، رضا و تسلیم. هر کدا م از آن‌ها نباشد، رشته‌ی ایمان از هم گسیخته می‌شود.

۱۹-۹-۶-۱- صبر، از علامت‌ها و نشانه‌های ایمان و انسان مؤمن است

﴿۶۸۳﴾ مؤمن دائم‌الذکرست، بسیار زیاد می‌اندیشد، بر نعمت شکرکننده است و در بلا صبرکننده.

﴿۶۸۴﴾ مؤمن در دوران خوشی شکرکننده است، در بلا صبرکننده و در دوران آسایش بیمناک.

﴿۶۸۵﴾ مؤمن در سختی‌ها صبر می‌کند.

﴿۶۸۶﴾ مؤمن در پیش‌آمدهای سخت باوقار است و در ناملایمات پایدار، در بلا شکیباست و در رفاه و فراوانی سپاسگزار و به آنچه خدا روزی‌اش می‌کند، قانع است.

﴿۶۸۷﴾ مؤمن در سختی‌ها صبر می‌کند.

﴿۶۸۸﴾ مؤمن زرنگ و باهوش است...بردباری را با دانش می‌آمیزد و عقل را با شکیبایی.

﴿۶۸۹﴾ سرشت مؤمن بر این است که در مشکلات صبر کند.

﴿۶۹۰﴾ مؤمن، در دنیا راستگو و بیدار دل است و صبر، منزل و جایگاه اوست.

﴿۶۹۱﴾ صبر به اندازه‌ی سختی بلا، بر مؤمن نازل می‌شود.

﴿۶۹۲﴾ مؤمن کسی است که چون نیکی کند، خشنود شود و چون بدی کند، طلب آمرزش‌نماید و هرگاه گرفتار شود صبر نماید و آن‌گاه که به نعمتی رسید شکرگزاری کند.

﴿۶۹۳﴾ همانا مؤمن هرگاه نگاه کند عبرت می‌گیرد، هنگامی که ساکت‌است، فکر می‌کند و زمانی که سخن بگوید، سخنش یاد خداست و چنانچه بی‌نیاز شد، شکر خدا می‌کند و هرگاه سختی بر او وارد شود، شکیبایی ورزد.

﴿۶۹۴﴾ همانا از اخلاق مؤمنین چند چیز است که از آن جمله شکرگزاری در هنگام نعمت و خوشی است و شکیبایی در بلا و مصیبت.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٦٩٥﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ الْبَلَاءَ وَالصَّبْرَ يَسْتَبْقَانِ إِلَى الْمُؤْمِنِ فَيَأْتِيهِ الْبَلَاءُ وَهُوَ صَبُورٌ وَإِنْ

الْجَزَعُ وَالْبَلَاءُ يَسْتَبْقَانِ إِلَى الْكَافِرِ فَيَأْتِيهِ الْبَلَاءُ وَهُوَ جَزُوعٌ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ١٧٧

﴿٦٩٦﴾ الصادق عليه السلام: ثَلَاثُ مَنْ كُنَّ فِيهِ اسْتِكْمَلَ خِصَالَ الْإِيمَانِ مَنْ صَبَرَ عَلَى الظُّلْمِ وَكَظَمَ غَيْظَهُ وَاحْتَسَبَ وَعَمَّا كَانَ مِمَّنْ يُدْخِلُهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَشَفَّعَ فِي مِثْلِ رِبِيعَةٍ وَضُرَّ بِحَارِ الْأَنْوَارِ

ج: ٦٤ ص: ٣٠٤

﴿٦٩٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: شُكْرُ صَبُورٍ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣٠٥

﴿٦٩٨﴾ الصادق عليه السلام: صَبْرٌ فِي شِدَّةٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٣١

﴿٦٩٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مِنْ صِفَاتِ الْمُؤْمِنِ ... صَبْرًا فِي شِدَّةٍ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣١٥

﴿٧٠٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: صَبُورٌ شُكْرٌ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٢٦

﴿٧٠١﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: صَبُورٌ فِي الشَّدَائِدِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٧٨

﴿٧٠٢﴾ الصادق عليه السلام: صِفَةُ الْمُؤْمِنِ ... صَبْرٌ فِي شِدَّةٍ وَفِي الْهَزَازِ وَقُورٌ وَفِي الْمَكَارِهِ صَبُورٌ وَ

فِي الرِّخَاءِ شُكْرٌ لَا يَغْتَابُ وَلَا يَتَكَبَّرُ وَلَا يَنْبَغِي وَإِنْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبْرٌ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٢٩٤

﴿٧٠٣﴾ الصادق عليه السلام: عَبْدِي الْمُؤْمِنَ لَا أَصْرِفُهُ فِي شَيْءٍ إِلَّا جَعَلْتُهُ خَيْرًا لَهُ فَلْيَرْضَ بِقَضَائِي وَ

لْيَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي وَلْيَشْكُرْ نِعْمَائِي أَكْتُبُهُ يَا مُحَمَّدٌ مِنَ الصَّادِقِينَ عِنْدِي؛ الكافي ج: ٢ ص: ٦١

﴿٧٠٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ إِنْ

أَصَابَتْهُ سَرَاءٌ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢

ص: ٤٢٦

﴿٧٠٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: عَجَبًا لِلْمُؤْمِنِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَقْضِي لَهُ قَضَاءً إِلَّا كَانَ لَهُ خَيْرًا إِنْ

ابْتُلِيَ صَبْرًا وَإِنْ أُعْطِيَ شُكْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٤

﴿٧٠٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: عَلَامَاتُ الْمُؤْمِنِ خَمْسٌ قُلْتُ وَمَا هُنَّ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ الْوَرَعُ فِي

الْخُلُوةِ وَالصَّدَقَةُ فِي الْقِلَّةِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَالْحِلْمُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَالصَّدْقُ عِنْدَ الْخَوْفِ؛

بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٢٩٣

﴿٧٠٧﴾ الباقر عليه السلام: فَقَلْبُ الْمُؤْمِنِ إِنْ أَعْطَاهُ شُكْرًا وَإِنْ ابْتَلَاهُ صَبْرًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٢٢

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۶۹۵﴾ بلا و صبر برای رسیدن به مؤمن بر یکدیگر پیشی می‌گیرند، بلا به او می‌رسد در حالی که مؤمن صبور و شکیباست یا صبر پیش از بلا خود را به او رسانیده است و همچنین بی‌تابی و بلا برای رسیدن به کافر بر یکدیگر پیشی می‌جویند و بلا در حالی به کافر می‌رسد که او بی‌تابی می‌کند یا بی‌تابی پیش از بلا به کافر می‌رسد.

﴿۶۹۶﴾ هر کس سه خصلت در او باشد، ایمانش کامل است؛ آن که بر ظلم شکیبایی ورزد و خشمش را فروبرد، عفو کند و به حساب خدا بگذارد، داخل بهشت می‌شود و می‌تواند برای افرادی به تعداد نفرات قبیله‌ی ربیعه و مُضَر، شفاعت کند.

﴿۶۹۷﴾ مؤمن، سپاسگزار و صبور است.

﴿۶۹۸﴾ مؤمن...در سختی‌ها شکیباست.

﴿۶۹۹﴾ مؤمن در سختی شکیباست.

﴿۷۰۰﴾ مؤمن، بسیار صبور و شکرگزار است.

﴿۷۰۱﴾ مؤمن در سختی‌ها صبر می‌کند.

﴿۷۰۲﴾ صفت مؤمن این است که: در سختی‌ها شکیباست، در مشکلات وقار خود را از دست نمی‌دهد، در ناراحتی‌ها صبوری پیشه می‌کند، در هنگام وسعت و فراخی و رفاه و نعمت، سپاسگزار باشد، غیبت نکند و تکبر نداشته می‌باشد، ستم نکند و اگر کسی به او ستم کرد، شکیبایی ورزد.

﴿۷۰۳﴾ من بنده‌ی مؤمنم را وادار به عملی نمی‌کنم مگر اینکه آن عمل برایش خیر باشد. پس به قضای من راضی باشد و به بالای من شکیبایی ورزد و به نعمت‌های من شکر نماید. ای محمد، اگر کسی این کارها را بکند، من نام او را نزد خودم، در گروه صدیقان می‌نویسم.

﴿۷۰۴﴾ کار مؤمن تعجب‌آور است، زیرا تمام امور برای او خیر است که برای احدی جز مؤمن چنین نیست. اگر راحتی و خوشی به او برسد، شکر می‌کند و این برایش خیر است و اگر سختی و ناراحتی به او رسد، صبر می‌کند و این نیز برای او خیر است.

﴿۷۰۵﴾ کار مؤمن تعجب‌آور است، زیرا هرچه خداوند برای او مقدر کند، در نهایت به نفع او می‌شود. اگر گرفتار شود صبر می‌کند و اگر نعمتی به او برسد شکر می‌نماید.

﴿۷۰۶﴾ مؤمن پنج نشانه دارد. گفتیم: آن پنج نشانه کدام است؟ فرمود: ترس از خدا در هنگام خلوت، صدقه در هنگام تنگدستی، صبر در هنگام مصیبت، بردباری در هنگام غضب و راستگویی در هنگام ترس.

﴿۷۰۷﴾ قلب مؤمن، اگر خداوند چیزی به او بدهد سپاسگزاری می‌کند و اگر گرفتارش کند صبر می‌نماید.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٧٠٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: في الزلازل صبور وفي المكاره وقور وفي الرضا شكور؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٧٣

﴿٧٠٩﴾ الصادق عليه السلام: في المكاره صبور وفي الرخاء شكور؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٣١

﴿٧١٠﴾ في ذكر سؤال إبليس وجواب الله له قال رب فأنظرني إلى يوم يبعثون قال لا ولكنك من المنتظرين إلى يوم الوقت المعلوم فإنه يوم قضيت وحتمت أن أظهر الأرض ذلك اليوم من الكفر والشرك والمعاصي وانتخب لذلك الوقت عبداً لي امتحنت قلوبهم للإيمان وحسوتها بالورع والإخلاص واليقين والتقوى والخشوع والصدق والحلم والصبر؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ١٥١

﴿٧١١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كم من مؤمن فاز به الصبر وحسن الظن؛ غرر الحكم ص: ٢٥٣

﴿٧١٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: متيناً صبره محكماً أمره كثيراً ذكره؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٣٠

﴿٧١٣﴾ الصادق عليه السلام: من آداب المؤمنين حفظ الأمانة والمناصحة والتفكير والتقية والبر وحسن الخلق وحسن الظن والصبر؛ أعلام الدين ص: ١١٨

﴿٧١٤﴾ الباقر عليه السلام: من علامات المؤمنين ثلاث حسن التقدير في المعيشة والصبر على النائبة؛ تهذيب الأحكام ج: ٧ ص: ٢٣٦

﴿٧١٥﴾ الرسول ﷺ: يا علي من صفات المؤمن أن يكون... صبوراً رضيعاً شكوراً؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣١٠

﴿٧١٦﴾ الرسول ﷺ: يا علي من صفات المؤمن أن يكون... صبوراً على من أساء إليه؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣١٠

﴿٧١٧﴾ الرسول ﷺ: يا علي من صفات المؤمن أن يكون... صبوراً في الشدائد؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣١٠

﴿٧١٨﴾ الصادق عليه السلام: يا همام، المؤمن... إن جهل عليه يحلم لا يبخل وإن بخل عليه صبر؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٢٦

﴿٧١٩﴾ سلمان الفارسي رضي الله عنه: يجيب إذا سئل، ويصبر إذا منع؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٥٣

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۷۰۸﴾ مؤمن در لرزش‌های زندگی شکیباست و در گرفتاری‌ها باوقار و دررفاه و رضایتمندی، شکرگزار است.

﴿۷۰۹﴾ در گرفتاری‌ها شکیبا و در دوران آسایش، شکرگزار است.

﴿۷۱۰﴾ وقتی شیطان به خدا گفت: مرا تا روز رستخیز مهلت بده خدا فرمود: نه، به تو تا روزی که وقت آن معلوم است مهلت می‌دهم. آن روز، روزی است که: به‌طور قطع و یقین زمین را از آلودگی کفر و شرک و گناهان، پاک می‌کنم مردانی را برای آن روز برمی‌گزینیم که دل‌هایشان را با ایمان آزموده‌ام و با پرهیزگاری و اخلاص و یقین و تقوی و فروتنی و راستی و بردباری، پُر کرده‌ام.

﴿۷۱۱﴾ چه بسا مؤمنی که صبر و خوش‌گمانی موجب پیروزی او شود.

﴿۷۱۲﴾ مؤمن، صبرش باوقار، تصمیماتش مستحکم و یاد‌خدایش مداوم و زیاد است.

﴿۷۱۳﴾ از آداب مؤمن، امانت‌داری و خیرخواهی و تفکر و تقیه و نیکی و خوش‌اخلاقی و خوش‌گمانی و شکیبایی است.

﴿۷۱۴﴾ از نشانه‌های انسان مؤمن این سه مورد است: اندازه‌گیری و برنامه‌ریزی مناسب در زندگی، صبر و مقاومت در برابر مشکلات و مصایب.

﴿۷۱۵﴾ ای علی، از صفات مؤمن است که... بسیار شکیبا، خشنود و بسیار شکرگزار باشد.

﴿۷۱۶﴾ ای علی، از صفات مؤمن است که... بسیار شکیبا، خشنود و بسیار شکرگزار باشد.

﴿۷۱۷﴾ ای علی، از صفات مؤمن است که... در سختی‌ها صبور است.

﴿۷۱۸﴾ ای هم‌ام، مؤمن کسی است که اگر درمقابل او عمل جاهلان‌های انجام شود بردباری کند و بخل نوزد و اگر هم درمقابل او بخل بورزند و الطافشان را از او دریغ کنند، صبر کند.

﴿۷۱۹﴾ هرگاه از او چیزی می‌پرسیدند پاسخ می‌داد و هرگاه از چیزی منعش می‌کردند صبر می‌کرد.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٧٢٠﴾ الحسن عليه السلام: يَصْبِرُ إِنْ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَكُونَ إِلَهُهُ الَّذِي يَجْزِيهِ يَنْتَقِمُ لَهُ؛ جامع الأخبار
ص: ١٢٣

٢٠-٩-١- الصبر ثمرة الإيمان

﴿٧٢١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصبر ثمرة الإيمان؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

٢١-٩-١- الصبر لباس المؤمنين

﴿٧٢٢﴾ الرسول الله: الصبر دثاره؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٧٨

٢٢-٩-١- الصبر مع الإيمان

﴿٧٢٣﴾ الإيمان والجلم والعقل والعلم والعمل واللين والورع والصدق والصبر والرفق

ففي هذه الأخلق العشر جميع الدين كله؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٨

﴿٧٢٤﴾ السجاد عليه السلام: اللهم ارزقني فيه تمام صيامي وبلوغ الأمل في قيامي واستكمال ما

يرضيك فيه صبراً وإيماناً و يقيناً واحتساباً؛ الكافي ج: ٤ ص: ٧٥

﴿٧٢٥﴾ الرسول الله: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا عَلِيًّا الَّذِي

آمَنَ وَ رَضِيَ بِالْحَقِّ وَ الصَّبْرِ؛ العدد القوية ص: ١٧٥

١٠-٩-١- البلاء

﴿٧٢٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: رأس الصبر البلاء وما يعقلها إلا العامِلون؛ مصباح الشريعة ص: ١٨٣

﴿٧٢٧﴾ الرضا عليه السلام: رَأَى عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليه السلام رَجُلًا يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي

أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ قَالَ فَضْرَبَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليه السلام عَلَى كَتِفِهِ قَالَ سَأَلْتَ الْبَلَاءَ قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي

أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ وَ الشُّكْرَ عَلَى الْعَافِيَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٨٥

١١-٩-١- ترك الغضب

﴿٧٢٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: يَكُونُ الْإِصْطِبَارُ وَ تَرْكُ الْغَضَبِ فِيهِمْ فَهُمْ لَا يَغْضَبُونَ إِلَّا فِي طَاعَةِ

اللَّهِ تَعَالَى؛ بحار الأنوار ج: ٩٠ ص: ٨٩

١٢-٩-١- توفير النفس

﴿٧٢٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ فَنَفْسُهُ وَقَرَّ وَ بِالثَّوَابِ ظَفِرَ وَ لِلَّهِ سُبْحَانَهُ أَطَاعَ؛ غرر الحكم

ص: ٢٨٣

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۷۲۰﴾ اگر بر مؤمن ستم کنند، صبر می‌کند تا آن که خدای او به او اجر دهد و انتقامش را بگیرد.

۲۰-۹-۱-۶- صبر، نتیجه‌ی ایمان است

﴿۷۲۱﴾ صبر، میوه‌ی ایمان است.

۲۱-۹-۱-۶- صبر، لباس و جامه‌ی مؤمن است

﴿۷۲۲﴾ شکیبایی تن‌پوش (مؤمن) است.

۲۲-۹-۱-۶- صبر، همراه با ایمان است

﴿۷۲۳﴾ دینداری در این ده خصلت جمع شده است: ایمان، بردباری، عقل، علم، عمل، نرمش، ورع، راستی، شکیبایی، همراهی و مدارای با مردم.

﴿۷۲۴﴾ خدایا در این ماه، روزه تمام روزها و رسیدن به آرزوها در نمازهای شبانه و طلب به کمال رساندن هرآنچه تو را راضی می‌کند را روزی‌ام کن. که همه را با شکیبایی و ایمان و یقین و نیت خالصانه انجام دهم.

﴿۷۲۵﴾ به نام خداوند بخشنده‌ی مهربان، قسم به عصر که این انسان در زیانکاری است مگر " علی " آن که ایمان آورده و به حق راضی است و صبرپیشه است.

۱۰-۱-۶- بلا

﴿۷۲۶﴾ سر شکیبایی بلا است که آن را جز خردمندان درک نمی‌کنند.

﴿۷۲۷﴾ امام زین‌العابدین (علیه‌السلام) مردی را در حال طواف دید که می‌گفت: " پروردگارا از تو صبر می‌خواهم "، امام به کنفش زد و گفت: از خداوند بلا درخواست کردی. بگو: خدایا من از تو رهاشدن از گرفتاری‌ها و شکر بر آن را می‌طلبم.

۱۱-۱-۶- خشمگین نشدن

﴿۷۲۸﴾ صبر و کنارگذاشتن خشم و غضب، از صفات ایشان است و آن‌ها جز در راه اطاعت خداوند بلندمرتبه خشمناک نمی‌شوند.

۱۲-۱-۶- تکریم نفس

﴿۷۲۹﴾ هر که شکیبایی ورزد، درواقع نفس خود را بزرگ‌داشته و خدای سبحان را فرمان‌برداری کرده است.

﴿الماهيةُ (المعاني والمُرادفات، والمفاهيمُ المتضادةُ، الأمثلةُ)﴾

١٣-٦-١- الجهاد

﴿٧٣٠﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ -

آل عمران ١٤٢

﴿٧٣١﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا

لَعَفُورٌ رَحِيمٌ - النحل ١١٠

﴿٧٣٢﴾ وَلَنُبَلِّغَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَنَّكُمْ - محمد ٣١

﴿٧٣٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الطَّاعَةِ جِهَادٌ وَأَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً؛ بحار الأنوار

ج: ٧٣ ص: ١٦

﴿٧٣٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْفَاقَةِ جِهَادٌ وَأَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً؛ جامع الأخبار

ص: ٩١

﴿٧٣٥﴾ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا أَى صَبَرُوا؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ١٢

﴿٧٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ الْمُجَاهِدَ نَفْسَهُ وَالْمُغَالِبَ غَضَبُهُ وَالْمُحَافِظَ عَلَى طَاعَةِ رَبِّهِ

يَرْفَعُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لَهُ ثَوَابَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ وَيُنْبِيْلُهُ دَرَجَةَ الْمُرَابِطِ الصَّابِرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٤٢

﴿٧٣٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ الصَّابِرَ فِي غَيْبَتِهِ عَلَى الْأَذَى وَالتَّكْذِيبِ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ بِالسَّيْفِ

بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٣٨٥

١-١٣-٦- ذِكْرُ الْجِهَادِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿٧٣٨﴾ الصادق عليه السلام: جُدْتُ بِنَفْسِكَ صَابِرًا وَمُجَاهِدًا عَنْ دِينِ اللَّهِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٢

ص: ٥٩٢

﴿٧٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: سَنَامُ الدِّينِ الصَّبْرُ وَالْيَقِينُ وَمُجَاهِدَةُ الْهَوَى؛ غرر الحكم ص: ٦٢

﴿٧٤٠﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ جَاهَدْتَ وَنَصَحْتَ وَصَبَرْتَ حَتَّى آتَاكَ الْيَقِينُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨

ص: ٢٥٦

﴿٧٤١﴾ الهادي عليه السلام: لَقَدْ جَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ الْجِهَادِ وَصَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى صَبْرَ احْتِسَابٍ؛

بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٦١

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۱۳-۶-۱- جهاد

﴿۷۳۰﴾ آیا چنین پنداشتید که (تنها با ادعای ایمان) وارد بهشت خواهید شد، در حالی که خداوند هنوز مجاهدان و صابران شما را مشخص نساخته است؟

﴿۷۳۱﴾ اما پروردگار تو نسبت به کسانی که بعد از فریب‌خوردن، (به ایمان بازگشتند و) هجرت کردند؛ سپس جهاد کردند و در راه خدا استقامت نمودند؛ پروردگارت، بعد از انجام این کارها، بخشنده و مهربان است (و آن‌ها را مشمول رحمت خود می‌سازد).

﴿۷۳۲﴾ ما همه‌ی شما را قطعاً می‌آزماییم تا معلوم شود مجاهدان واقعی و صابران از میان شما کیانند و اخبار شما را بیازماییم!

﴿۷۳۳﴾ صبر بر طاعت، جهاد است و بهتر از عبادت شصت سال می‌باشد.

﴿۷۳۴﴾ صبر بر نداری و فقر، جهاد است و آن بهتر از عبادت شصت سال است.

﴿۷۳۵﴾ آنان که در راه ما با جان و مال تلاش کرده‌اند، یعنی صبر کرده‌اند.

﴿۷۳۶﴾ کسی که با نفس خود به مقابله برمی‌خیزد و بر خشم خود غلبه می‌کند و بر فرمان‌برداری پروردگار پایبند است؛ خدای سبحان به او ثواب روزه‌گیرنده‌ی برپادارنده‌ی نماز عطا می‌کند و او را به درجه‌ی مرزبان پایدار می‌رساند.

﴿۷۳۷﴾ آن‌ها که در غیبت وی، آزار و تکذیب بی‌دینان را تحمل کرده، بر عقیده‌ی خود ثابت می‌مانند، مثل کسانی هستند که با شمشیر در رکاب رسول خدا جهاد کردند.

۱-۱۳-۶- ذکر جهاد و صبر با یکدیگر

﴿۷۳۸﴾ صبورانه و مجاهدانه در دفاع از دین خدا، جان خود را بذل کردی.

﴿۷۳۹﴾ خوب صبر کردن، ملاک هرچیزی است.

﴿۷۴۰﴾ گواهی می‌دهم که تو، تا لحظه‌ی مرگ، تلاش کردی و به حق رهنمون شدی و شکیبایی نمودی تا آن‌که به مقام یقین نایل شدی.

﴿۷۴۱﴾ تو در راه خداوند به شایستگی جهاد کردی و در برابر اذیت و آزار دشمنان، برای خدا شکیبایی ورزیدی.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٧٤٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ الْإِيمَانَ عَلَى أَرْبَعِ دَعَائِمَ عَلَى الصَّبْرِ وَالْيَقِينِ وَالْعَدْلِ وَالْجِهَادِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٠

﴿٧٤٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لِلْإِيمَانِ أَرْبَعَةُ أَرْكَانٍ الصَّبْرُ وَالْيَقِينُ وَالْعَدْلُ وَالْجِهَادُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٤٩

﴿٧٤٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى أَرْبَعِ دَعَائِمَ الْيَقِينِ وَالصَّبْرِ وَالْجِهَادِ وَالْعَدْلِ؛ مسكن الفؤاد ص: ٤٢

﴿٧٤٥﴾ الرسول ﷺ: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى أَرْبَعَةِ أَرْكَانٍ الصَّبْرِ وَالْيَقِينِ وَالْجِهَادِ وَالْعَدْلِ؛ معدن الجواهر ص: ٤٠

١٤-٦-١- الحزم

﴿٧٤٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مِنْ أَفْضَلِ الْحَزْمِ الصَّبْرُ عَلَى النَّوَائِبِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٧٤٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَحْزَمَ النَّاسِ مَنْ كَانَ الصَّبْرُ وَالنَّظَرُ فِي الْعَوَاقِبِ شِعَارَهُ وَدِثَارَهُ؛ غرر الحكم ص: ٤٧٦

﴿٧٤٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَا يَصْبِرُ عَلَى الْحَقِّ إِلَّا الْحَازِمُ الْأَرِيبُ؛ غرر الحكم ص: ٧٠

﴿٧٤٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الْحَازِمُ مَنْ شَكَرَ النِّعْمَةَ مُقْبِلَةً وَصَبَرَ عَنْهَا وَسَلَّاهَا مُؤَلِّيةً مُدْبِرَةً [مُدْبِرَةً مُؤَلِّيةً]؛ غرر الحكم ص: ٤٧٥

﴿٧٥٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بَلْزَوْمُ الصَّبْرِ فِيهِ يَأْخُذُ الْحَازِمُ وَإِلَيْهِ يَوُودُ الْجَازِعُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٧٥١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ بِهِ يَأْخُذُ الْحَازِمُ وَإِلَيْهِ يَعُودُ الْجَازِعُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٧

﴿٧٥٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ بِهِ يَأْخُذُ الْحَازِمُ وَإِلَيْهِ يَرْجِعُ الْجَازِعُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٢

١٥-٦-١- حُسْنُ الْجَوَارِ

﴿٧٥٣﴾ الكاظم عليه السلام: لَيْسَ حُسْنُ الْجَوَارِ كَفَّ الْأَذَى وَلَكِنَّ حُسْنَ الْجَوَارِ صَبْرُكَ عَلَى الْأَذَى؛ الكافي ج: ٢ ص: ٦٦٧

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۷۴۲﴾ خداوند ایمان را بر چهار پایه قرار داده است: ۱ - صبر ۲ - یقین ۳ - عدالت ۴ - جهاد.

﴿۷۴۳﴾ ایمان بر چهار پایه استوار است، بر صبر و یقین و عدل و جهاد.

﴿۷۴۴﴾ اسلام بر چهار پایه بنا شده و آن چهار پایه عبارت است از: یقین، صبر، جهاد و عدل.

﴿۷۴۵﴾ اسلام بر چهار پایه بنا شده و آن چهار پایه عبارت است از: یقین، صبر، جهاد و عدل.

۱۴-۶-۱ دوراندیشی

﴿۷۴۶﴾ از بهترین دوراندیشی‌ها، صبر کردن بر مصیبت‌هاست.

﴿۷۴۷﴾ دوراندیش‌ترین مردم کسی است که شکیبایی ورزیدن و فکر کردن در عاقبت کارها همیشه همراه او باشد، مانند جامه‌ی زیرین و لباس رو.

﴿۷۴۸﴾ بر حق صبر نمی‌کند مگر دوراندیشی عاقل.

﴿۷۴۹﴾ دوراندیش کسی است که نعمتی را که رو کرده شکر کند و اگر نعمت پشت کند، شکیبایی ورزد.

﴿۷۵۰﴾ بر تو باد که با صبر همراه شوی، زیرا دوراندیش با آن به مقصد دست می‌یابد و بی‌تابی‌کننده نیز ناچار به آن برمی‌گردد.

﴿۷۵۱﴾ بر شما باد به صبر کردن، زیرا انسان عاقبت‌اندیش بر مبنای آن عمل می‌کند و کسی که جزع و بی‌تابی می‌کند نیز به آن برمی‌گردد.

﴿۷۵۲﴾ بر شما باد صبر کردن، زیرا انسان عاقبت‌اندیش بر مبنای آن عمل می‌کند؛ و کسی که جزع و بی‌تابی می‌کند نیز به آن برمی‌گردد.

۱۵-۶-۱ بهترین همسایه است

﴿۷۵۳﴾ حسن همجواری در همسایگی فقط به این نیست که همسایه‌ات را آزار نرسانی بلکه باید بر آزار او نیز شکیبایی ورزی.

﴿الْمَاهِيَّةُ﴾ (المعاني وَ الْمُرَادِفَاتُ، وَ الْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ) ﴿

١٦-٦-١- الصَّبْرُ وَالْحِكْمَةُ

﴿٧٥٤﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): الْحُكَمَاءُ أَشْرَفُ النَّاسِ أَنْفُسًا وَكَثْرَتُهُمْ صَبْرًا وَاسْرِعَتْهُمْ عَفْوًا وَاسْتَعْتَمَتْهُمْ أَخْلَاقًا؛ غرر الحكم ص: ٥٩

١٧-٦-١- الصَّبْرُ وَالْحِلْمُ

١٧-١-١٦-١-الصَّبْرُ حِلْمٌ

﴿٧٥٥﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): إِنَّمَا الْحَلِيمُ مَنْ إِذَا أُوذِيَ صَبَرَ وَإِذَا ظَلُمَ غَفَرَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٦

﴿٧٥٦﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): قَالَ لَهُ قَائِلٌ عِلْمُنِي الْحِلْمَ فَقَالَ هُوَ الذُّلُّ فَاصْطَبِرْ عَلَيْهِ إِنْ اسْتَطَعْتَ؛

شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٩٧

﴿٧٥٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا حِلْمَ كَالصَّبْرِ وَ الصَّمْتُ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٠

﴿٧٥٨﴾ الرضا عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى مَا وَرَدَ عَلَيْهِ فَهُوَ الْحَلِيمُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٢٢٦

٢-١٧-٦-١- الحِلْمُ عَلامَةُ الصَّبْرِ

﴿٧٥٩﴾ الرِّسُولُ ﷺ: وَآمَّا عَلَامَةُ الصَّابِرِ فَأَرْبَعَةٌ الصَّبْرُ عَلَى الْمَكَارِهِ وَالْعَزْمُ فِي أَعْمَالِ الْبِرِّ وَ

التَّوَّاضَعُ وَالْحِلْمُ: بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩

٣-١٧-١-٦-١- الصَّبْرُ بَابُ الْحِلْمِ

﴿٧٦﴾ الكاظم العليم: فَحَصِّنُوا بَابَ الْحِلْمِ فَإِنَّ بَابَهُ الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٤٨

٤-١٧-٦-١- الحِلْمُ بابُ الصَّبْرِ

﴿٧٤١﴾ الكَاظِمُ السَّيِّئَاتِ: فَحَصَّوْا بَابَ الْحِلْمِ فَإِنَّهُ بَابُ الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٨

٥-١٧-١٦-١-٦-١- جَمْعُ الْحِلْمِ فِي الصَّبْرِ

﴿٧٦٢﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): جُمِعَ لَهُ الْحِلْمُ فِي الصَّبْرِ فَكَانَ لَا يُغَضِبُهُ شَيْءٌ وَلَا يَسْتَفْزُهُ؛

بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ١٥٢

١٧-٦-١-٦- تجرُّعُ غُصَصِ الصَّبْرِ بِالْحِلْمِ

﴿٧٦٣﴾ الْعَسْكَرِيُّ السَّيِّئُ: لَمْ يَعْرِفْ رَاحَةَ الْقُلُوبِ مَنْ لَمْ يُجَرِّعْهُ الْحِلْمُ غُصَصَ الصَّبْرِ وَالْغَيْظِ؛

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٧٩

٧-١٧-٦-١- الحِلْمُ ثَمَرَةُ الصَّبْرِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۱۶-۱-۶- صبر و حکمت

﴿۷۵۴﴾ حکیمان، شریف‌ترین مردمند و دارای بیشترین صبر، در عفو سریع‌ترینند و در اخلاق فراگیرترین.

۱۷-۱-۶- صبر و حلم

۱-۱۷-۱-۶- صبر، بردباری است

﴿۷۵۵﴾ بردبار کسی است که هرگاه مورد آزار قرارگیرد، شکیبایی ورزد و هرگاه به او ستم شود ببخشد.

﴿۷۵۶﴾ گوینده‌ای به ایشان گفت: مرا بردباری بیاموز، فرمود: آن خواری (تحمل شکست و عدم کامیابی است). پس اگر می‌توانی، آن را تحمل کن.

﴿۷۵۷﴾ هیچ بردباری و حلمی مانند شکیبایی و سکوت نیست.

﴿۷۵۸﴾ حلیم کسی است که در برابر آنچه بر او وارد می‌شود، شکیبایی ورزد.

۲-۱۷-۱-۶- بردباری، نشانه‌ی صبر است

﴿۷۵۹﴾ نشان شکیبا چهار چیز است: صبر در نامالایمات، تصمیم بر کارهای نیک، فروتنی و بردباری.

۳-۱۷-۱-۶- صبر، دروازه‌ی بردباری است

﴿۷۶۰﴾ دروازه‌ی بردباری را محکم کنید. زیرا دروازه‌ی بردباری صبر است.

۴-۱۷-۱-۶- بردباری، دروازه‌ی صبر است

﴿۷۶۱﴾ دروازه‌ی بردباری را محکم کنید. زیرا دروازه‌ی بردباری صبر است.

۵-۱۷-۱-۶- بردباری در صبر جمع شده است

﴿۷۶۲﴾ حلم و بردباری را در عین شکیبایی و صبر دارا بود، چیزی آن حضرت را عصبانی نمی‌کرد و از کوره به در نمی‌برد.

۶-۱۷-۱-۶- نوشیدن تلخی‌های صبر با بردباری

﴿۷۶۳﴾ کسی که با بردباری جرعه‌جرعه صبر و خشم خود را فرو نخورد، به آسایش دل نخواهد رسید.

۷-۱۷-۱-۶- حلم، نتیجه‌ی صبر است

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

﴿٧٦٤﴾ الرُّسُولُ ﷺ: وَطَنَ نَفْسَكَ عَلَى الصَّبْرِ تَلْقَى [تَلْقَى] الْحِلْمَ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢٢٦

١٧-٨-١-٦-١- الفُروقُ بَيْنَ الصَّبْرِ وَالْحِلْمِ

١٧-٨-١-٦-١- إِمَّا بِصَبْرٍ وَإِمَّا بِحِلْمٍ

﴿٧٦٥﴾ الصَّادِقُ ﷺ: مَا مِنْ جُرْعَةٍ يَتَجَرَّعُهَا الْعَبْدُ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ جُرْعَةٍ غَيْظٍ

يَتَجَرَّعُهَا عِنْدَ تَرَدُّدِهَا فِي قَلْبِهِ إِمَّا بِصَبْرٍ وَإِمَّا بِحِلْمٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١١

١٧-٨-١-٦-١- الْحِلْمُ عَفْوٌ وَالصَّبْرُ كَاطِمٌ لِلْغَيْظِ

﴿٧٦٦﴾ الرُّسُولُ ﷺ: أَحْلَمَ النَّاسِ الَّذِينَ إِذَا غَضِبُوا عَفَوْا وَأَصْبَرَهُمْ أَكْظَمَهُمْ لِلْغَيْظِ؛ إرشاد

القلوب ج: ١ ص: ١٣٣

١٧-٨-١-٦-١- الصَّبْرُ ضِدُّ الضَّجْرِ وَالْحِلْمُ ضِدُّ الْعَجَلَةِ

﴿٧٦٧﴾ امير المؤمنين ﷺ: اللَّهُمَّ ارْزُقْهُمْ إِيْمَانَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ شَكٌّ وَزَيْغٌ وَوَرَعٌ

لَيْسَ بَعْدَهُ رَغْبَةٌ وَخَوْفٌ لَيْسَ بَعْدَهُ غَفْلَةٌ وَعِلْمٌ لَيْسَ بَعْدَهُ جَهْلٌ وَعَقْلٌ لَيْسَ بَعْدَهُ حُمْقٌ وَقُرْبٌ

لَيْسَ بَعْدَهُ بُعْدٌ وَخُشوعٌ لَيْسَ بَعْدَهُ قَسَاوَةٌ وَذِكْرٌ لَيْسَ بَعْدَهُ نِسْيَانٌ وَكَرَمٌ لَيْسَ بَعْدَهُ هَوَانٌ وَ

صَبْرٌ لَيْسَ بَعْدَهُ ضَجْرٌ وَحِلْمٌ لَيْسَ بَعْدَهُ عَجَلَةٌ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٦

١٧-٨-١-٦-١- الصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَالْحِلْمُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَالْغَيْظِ

﴿٧٦٨﴾ الرُّسُولُ ﷺ: عَلَامَاتُ الْمُؤْمِنِ خَمْسٌ قُلْتُ وَمَا هُنَّ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ الْوَرَعُ فِي

الْخُلُوةِ وَالصَّدَقَةُ فِي الْقِلَّةِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَالْحِلْمُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَالصَّدْقُ عِنْدَ الْخَوْفِ؛

بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٢٩٣

﴿٧٦٩﴾ السَّجَّادُ ﷺ: مَا مِنْ جُرْعَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ جُرْعَتَيْنِ جُرْعَةٍ غَيْظٍ رَدَّهَا مُؤْمِنٌ بِحِلْمٍ

وَجُرْعَةٍ مُصِيبَةٍ رَدَّهَا مُؤْمِنٌ بِصَبْرٍ؛ وسائل الشيعة ج: ٧ ص: ٧٥

١٧-٨-١-٦-١- ذِكْرُ الْحِلْمِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿٧٧٠﴾ الرضا ﷺ: اتَّقُوا اللَّهَ وَعَلَيْكُمْ بِالصَّمْتِ وَالصَّبْرِ وَالْحِلْمِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١

ص: ٢٨٨

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۷۶۴﴾ خود را برای شکیبایی آماده ساز تا به بردباری برسی.

۸-۱۷-۱-۶-۱- تفاوت‌های صبر و حلم

۱-۸-۱۷-۱-۶-۱- یا با صبر و یا با حلم

﴿۷۶۵﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست: جرعه‌ی خشمی که عبور

آن را از قلب، با خویشتن‌داری یا بردباری خاموش کند.

۲-۸-۱۷-۱-۶-۱- حلیم، درگذرنده است و صبور، فرونشاننده‌ی خشم

﴿۷۶۶﴾ بردبارترین مردم آنانند که هنگام خشم، می‌بخشند. و شکیباترین آنان، کسانی

هستند که خشم خود را مهار می‌کنند.

۳-۸-۱۷-۱-۶-۱- صبر، ضد نگرانی و حلم، ضد شتاب است

﴿۷۶۷﴾ خدایا به ایشان ایمانی روزی کن که بعد از آن گمراهی و شکی نباشد و

پرهیزگاری‌ای که در آن علاق‌مندی نباشد، ترسی که در آن غفلتی نبوده و دانشی که پس

از آن جهلی نباشد، خردی که پس از آن نادانی نبوده، نزدیک‌شدنی که پس از آن

دوری‌ای نباشد، خشوعی که بعد از آن قساوتی نبوده و یادآوری‌ای که بعد از آن فراموشی

نباشد، بزرگی‌ای که بعد از آن خواری نباشد، صبری که پس از آن ناراحتی نبوده و

بردباری‌ای که بعد از آن شتابی نباشد.

۴-۸-۱۷-۱-۶-۱- صبر، هنگام مصیبت است و حلم، هنگام خشم

﴿۷۶۸﴾ مؤمن پنج نشانه دارد. گفتم: آن پنج نشانه کدام است؟ فرمود: ترس از خدا در

هنگام خلوت، صدقه در هنگام تنگدستی، صبر در هنگام مصیبت، بردباری در هنگام

غضب و راستگویی در هنگام ترس.

﴿۷۶۹﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست: جرعه‌ی خشمی که

مؤمن آن را با بردباری خاموش کند؛ و جرعه‌ی مصیبتی که مؤمن آن را با شکیبایی رد

کند.

۹-۸-۱۷-۱-۶-۱- ذکر حلم و صبر با یکدیگر

﴿۷۷۰﴾ پرهیزگار باشید و بر شما باد به رعایت سکوت و شکیبایی در رفتار و بردباری در

عمل.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٧٧١﴾ الصادق عليه السلام: إِذَا وَقَعَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ مُنَازَعَةٌ نَزَلَ مَلَكَانِ فَيَقُولَانِ لِلسَّفِيهِ مِنْهُمَا قُلْتَ وَ قُلْتَ وَأَنْتَ أَهْلٌ لِمَا قُلْتَ سَتُجْزَى بِمَا قُلْتَ وَيَقُولَانِ لِلْحَلِيمِ مِنْهُمَا صَبَرْتَ وَ حَلُمْتَ سَيَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ إِنْ أَتَمَمْتَ ذَلِكَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١٢

﴿٧٧٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ الْحِلْمَ خَلِيلُ الْمُؤْمِنِ وَ زَرِيرُهُ وَ الْعِلْمُ دَلِيلُهُ وَ الرَّفْقُ أَخُوهُ وَ الْعَقْلُ رَفِيقُهُ وَ الصَّبْرُ أَمِيرُ جُنُودِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٢

﴿٧٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْحِلْمُ وَ زَرِيرُ الْمُؤْمِنِ وَ الْعِلْمُ خَلِيلُهُ وَ الرَّفْقُ أَخُوهُ وَ الْبِرُّ وَالِدُهُ وَ الصَّبْرُ أَمِيرُ جُنُودِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٤٢٣

﴿٧٧٤﴾ الصادق عليه السلام: وَ الزَّمُوا الصَّمْتَ وَ السُّكُوتَ وَ الْحِلْمَ وَ الصَّبْرَ؛ وسائل الشيعة ج: ١٠ ص: ١٦٦

﴿٧٧٥﴾ الرسول الله ﷺ: الْعِلْمُ خَدِينُ الْمُؤْمِنِ وَ الْحِلْمُ وَ زَرِيرُهُ وَ الْعَقْلُ دَلِيلُهُ وَ الصَّبْرُ أَمِيرُ جُنُودِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٥١

﴿٧٧٦﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ الْعِلْمُ خَلِيلُ الْمُؤْمِنِ وَ الْحِلْمُ وَ زَرِيرُهُ وَ الصَّبْرُ أَمِيرُ جُنُودِهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٣٠

﴿٧٧٧﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ قَوْلَ التَّوَّابِينَ وَ عَمَلَهُمْ وَ تَوْبَةَ الْأَنْبِيَاءِ وَ صِدْقَهُمْ وَ سَخَاءَ الْمُجَاهِدِينَ وَ ثَوَابَهُمْ وَ شُكْرَ الْمُصْطَفِينَ وَ نُصْحَهُمْ وَ عَمَلَ الذَّاكِرِينَ وَ يَقِينَهُمْ وَ إِيْمَانَ الْعُلَمَاءِ وَ فَقَهُهُمْ وَ تَعَبُدَ الْخَاشِعِينَ وَ تَوَاضُعَهُمْ وَ حِلْمَ الْعُلَمَاءِ وَ صَبْرَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٦٧

﴿٧٧٨﴾ الصادق عليه السلام: الْمُؤْمِنُ هُوَ الْكَائِسُ الْفَطِنُ... يَمْرُجُ الْحِلْمَ بِالْعِلْمِ وَ الْعَقْلَ بِالصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٨٠

﴿٧٧٩﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ الصَّبْرَ وَ الْبِرَّ وَ الْحِلْمَ وَ حُسْنَ الْخُلُقِ مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٦٠

﴿٧٨٠﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ اللَّهَ وَضَعَ الْإِسْلَامَ عَلَى سَبْعَةِ أَسْهُمٍ عَلَى الصَّبْرِ وَ الصَّدْقِ وَ الْيَقِينِ وَ الرِّضَا وَ الْوَفَاءِ وَ الْعِلْمِ وَ الْحِلْمِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ١٦٤

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۷۷۱﴾ هرگاه بین دو نفر نزاعی رخ دهد، دو فرشته نازل می‌گردند و به یکی از آن‌ها که نادان است می‌گویند: تو هرچه دلت خواست گفתי حال آن که خودت اهلیت آن را داشتی و به‌زودی جزای آن را خواهی دید. بعد از آن متوجه شخص حلیم و بردبار می‌شوند و به او می‌گویند: تو هم صبر و شکیبایی به خرج دادی چنانچه تا پایان منازعه، صبوری خود را حفظ کنی خداوند به‌زودی از گناهان تو درمی‌گذرد.

﴿۷۷۲﴾ بردباری، یار و دوست باوفا و وزیر مؤمن است؛ و دانش، راهنمای او؛ و مدارا، برادرش؛ و خرد، همراه و رفیقش؛ و صبر، امیر لشکرش می‌باشد.

﴿۷۷۳﴾ بردباری، یار و دوست باوفا و وزیر مؤمن است؛ و دانش، راهنمای او؛ و مدارا، برادرش؛ و خرد، همراه و رفیقش؛ و صبر، امیر لشکرش می‌باشد.

﴿۷۷۴﴾ با سکوت و بردباری و صبر همراه شوید.

﴿۷۷۵﴾ دانش، دوست مؤمن است، بردباری وزیرش، خرد راهنمایش و صبر فرمانده سپاهش.

﴿۷۷۶﴾ دانش، دوست مؤمن است، بردباری وزیرش و صبر فرمانده سپاهش.

﴿۷۷۷﴾ خدایا از تو گفتار توبه‌کنندگان و کردارشان را خواهانم؛ و نیز توبه‌ی پیامبران و صداقتشان را؛ و سخاوت‌مندی مجاهدان و پاداششان را؛ و شکرگزاری برگزیدگان و خلوصشان را؛ و عمل ذاکرین و یقینشان را؛ و ایمان دانایان و فهمشان را؛ و پرستش خاشعان و تواضعشان را؛ و بردباری دانشمندان و شکیبایی‌شان را طلب می‌کنم.

﴿۷۷۸﴾ مؤمن زرنگ و باهوش است... بردباری را با دانش می‌آمیزد و عقل را با شکیبایی.

﴿۷۷۹﴾ صبر، نیکی، بردباری و حسن خلق، از اخلاق پیامبران می‌باشند.

﴿۷۸۰﴾ خداوند اسلام را بر هفت سهم قرار داد: بر شکیبایی و راستی و یقین و رضا و وفا و دانش و بردباری.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٧٨١﴾ السجاد عليه السلام: إِنَّ الْمَعْرِفَةَ بِكَمَالِ دِينِ الْمُسْلِمِ تَرْكُهُ الْكَلَامَ فِيمَا لَا يَعْنِيهِ وَقِلَّةُ مِرَائِهِ وَحِلْمُهُ وَصَبْرُهُ وَحُسْنُ خُلُقِهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٤٠

﴿٧٨٢﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا لَنُحِبُّ مَنْ كَانَ عَاقِلًا فَهَمَّا فَعِيهَا حَلِيمًا مُدَارِيًا صَبُورًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٦

﴿٧٨٣﴾ فِي ذِكْرِ سُؤَالِ إِبْلِيسَ وَجَوَابِ اللَّهِ لَهُ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ قَالَ لَا وَ لَكِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ فَإِنَّهُ يَوْمٌ قَضِيَتْ وَحَتَمَتْ أَنْ أَطَهَّرَ الْأَرْضَ ذَلِكَ الْيَوْمَ مِنَ الْكُفْرِ وَالشُّرْكِ وَالْمَعَاصِي وَاتَّخَبَ لِذَلِكَ الْوَقْتِ عِبَادًا لِي أَمْتَحَنَتْ قُلُوبَهُمْ لِلْإِيمَانِ وَحَسَوْنَهَا بِالْوَرَعِ وَالْإِخْلَاصِ وَالْيَقِينِ وَالتَّقْوَى وَالْخُشُوعِ وَالصَّدْقِ وَالْحِلْمِ وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ١٥١

﴿٧٨٤﴾ الرسول ﷺ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بُعِثْتُ لِلْحِلْمِ مَرَكَزًا وَلِلْعَمَلِ مَعْدِنًا وَلِلصَّبْرِ مَسْكَنًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٩

﴿٧٨٥﴾ الرسول ﷺ: يَا مُحَمَّدُ مَا أَمَرَكَ رَبُّكَ بِدُخُولِ الْغَارِ لَعَجْزِكَ عَنِ الْكُفَّارِ وَلَكِنْ أَمْتَحَنَانًا وَابْتِلَاءً لِيُخَلِّصَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ مِنْ عِبَادِهِ وَإِمَانَهُ بِأَنَاتِكَ وَصَبْرِكَ وَحِلْمِكَ عَنْهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٨٠

١٨-٦-١-الخير

﴿٧٨٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَتَيْنَ أَهْلَ الصَّبْرِ وَطَلَّابَ الْخَيْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٥٠٦

١٩-٦-١-الدين

﴿٧٨٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَهْلُ الدِّينِ أَصْبَرُ وَهُمْ أَهْلُ بَصِيرَةٍ وَنَصْرٍ وَأَهْلُ الدُّنْيَا أَهْلُ يَأْسٍ وَطَمَعٍ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٢٧٧

﴿٧٨٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ لَا دِينَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

﴿٧٨٩﴾ الْإِيمَانُ وَالْحِلْمُ وَالْعَقْلُ وَالْعِلْمُ وَالْعَمَلُ وَاللِّينَ وَالْوَرَعَ وَالصَّدْقَ وَالصَّبْرَ وَالرَّفْقَ فَفِي هَذِهِ الْأَخْلَاقِ الْعَشْرِ جَمِيعُ الدِّينِ كُلِّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٨

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۷۸۱﴾ راه شناخت کامل بودن دین مسلمان، به این است که، او سخن بی‌فایده و چیزی که به او مربوط نیست نمی‌گوید و " بگو و مگو " و جدالش کم است و از دیگر علایم آن، حلم و صبر و خوش اخلاقی است.

﴿۷۸۲﴾ ما کسانی را که عالم، عاقل، فقیه، بردبار، اهل مدارا و شکیبا باشند، دوست داریم.

﴿۷۸۳﴾ وقتی شیطان به خدا گفت: مرا تا روز رستخیز مهلت بده خدا فرمود: نه، به تو تا روزی که وقت آن معلوم است مهلت می‌دهم. آن روز، روزی است که: به طور قطع و یقین زمین را از آلودگی کفر و شرک و گناهان، پاک می‌کنم مردانی را برای آن روز برمی‌گزینم که دل‌هایشان را با ایمان آزموده‌ام و با پرهیزگاری و اخلاص و یقین و تقوی و فروتنی و راستی و بردباری، پُر کرده‌ام.

﴿۷۸۴﴾ رسول اکرم ﷺ فرموده است: من برانگیخته شده‌ام برای آن که مرکز بردباری و مخزن و معدن دانایی و محل شکیبایی باشم.

﴿۷۸۵﴾ ای محمد، پروردگارت به دلیل ناتوانی در مقابل کافران، تو را به داخل شدن در غار، امر نکرد، بلکه آن دستور، امتحان و آزمایشی بود که تا با آرامش و شکیبایی و بردباریت، بد و خوب بندگان از هم مجزاً و شناخته شود.

۱۸-۶-۱- خیر

﴿۷۸۶﴾ کجایند شکیبایان و صبرکنندگان و کجایند جویندگان خوبی‌ها؟

۱۹-۶-۱- دین

﴿۷۸۷﴾ اهل دین، صبورترین هستند و آن‌ها اهل بصیرت و آگاهی و یاری‌رساندن هستند. و اهل دنیا، اهل یأس و ناامیدی و طمعند.

﴿۷۸۸﴾ ای مردم، صبر پیشه کنید، زیرا هرکس صبر ندارد دین ندارد.

﴿۷۸۹﴾ دینداری در این ده خصلت جمع شده است: ایمان، بردباری، عقل، علم، عمل، نرمش، ورع، راستی، شکیبایی، همراهی و مدارای با مردم.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٧٩٠﴾ الصادق عليه السلام: في الإمامة يشتغل على النص على الأئمة الاثنى عشر عليهم السلام إلى أن قال دينهم الورع والصدق والصلاح والاجتهاد واداء الأمانة إلى البر والفاجر وطول السجود وقيام الليل واجتناب المحارم وانتظار الفرج بالصبر؛ وسائل الشيعة ج: ١٩ ص: ٧٥

﴿٧٩١﴾ الصادق عليه السلام: من دين الأئمة الورع والعفة والصلاح إلى قوله وانتظار الفرج بالصبر؛

بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١٢٢

﴿٧٩٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: زين الدين الصبر والرضا؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٧٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: سنام الدين الصبر واليقين ومجاهدة الهوى؛ غرر الحكم ص: ٦٢

﴿٧٩٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: نعم عون الدين الصبر لو كان الصبر رجلاً كان رجلاً صالحاً؛

مستدرک الوسائل ج: ١٧ ص: ٣٤٧

﴿٧٩٥﴾ السجاد عليه السلام: إن المعرفة بكمال دين المسلم تركه الكلام فيما لا يعنيه وقلة مرأيه وحلمه وصبره وحسن خلقه؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٤٠

٢٠-٦-١- الصبر والرّسالة

١-٢٠-٦-١- لباس الصبر راجع: لباس الرّسالة والنّبوة

﴿٧٩٦﴾ فقال له نوح من أنت فصاح جبرئيل عليه السلام صيحة واحدة فأجابته الملائكة بالتلبية ورجت الأرض وقالت لبيك لبيك يا رسول رب العالمين فبقى نوح مرعوباً فقال له جبرئيل عليه السلام أنا صاحب أبويك آدم وإدريس والرحمن يقرئك السلام وقد أتيتك بالبشارة وهذا ثوب الصبر وثوب اليقين وثوب النصرة وثوب الرّسالة والنّبوة؛ قصص الأنبياء للجزائري ص: ٨١

٢-٢٠-٦-١- الصبر رسول الله

﴿٧٩٧﴾ الصادق عليه السلام: واستعينوا بالصبر والصلاة وإنها لكبيرة إلا على الخاشعين فالصبر رسول الله ﷺ والصلاة إقامة ولأيتي؛ بحار الأنوار ج: ٢٦ ص: ١

٢١-٦-١- الصبر والزهد

١-٢١-٦-١- الزاهد من لم يغلب الحرام صبره

﴿٧٩٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الزاهد في الدنيا من لم يغلب الحرام صبره ولم يشغل الحلال شكره؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٧

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۷۹۰﴾ درباره‌ی دوازده امام فرمود: دین آن‌ها: پرهیزگاری، راستگویی، عمل شایسته، تلاش، ادای امانت به نیکوکار و بدکار، سجود طولانی، شب‌زنده‌داری، دوری از محرّمات و انتظار فرج با شکیبایی است.

﴿۷۹۱﴾ از مشخصات دین امامان، پرهیزگاری و عفت و صلاح و... انتظار صبورانه برای رسیدن امر فرج است.

﴿۷۹۲﴾ زینت دینداری، صبر است و رضا.

﴿۷۹۳﴾ خوب صبر کردن، ملاک هر چیزی است.

﴿۷۹۴﴾ صبر برای دین، یاور خوبی است و اگر صبر مرد بود، مرد صالحی بود.

﴿۷۹۵﴾ راه شناخت کامل بودن دین مسلمان، به این است که، او سخن بی‌فایده و چیزی که به او مربوط نیست نمی‌گوید و " بگو و مگو " و جدالش کم است و از دیگر علایم آن، حلم و صبر و خوش اخلاقی است.

۲۰-۱-۶- صبر و رسالت

۱-۶-۲۰-۱- لباس صبر ربه: لباس رسالت و نبوت

﴿۷۹۶﴾ نوح گفت: تو کیستی؟ جبرئیل فریادی کشید و فرشتگان با لیبیک او را اجابت کردند و زمین به لرزه افتاد. نوح شنید که فرشتگان می‌گویند: لیبیک لیبیک ای فرستاده‌ی پروردگار جهانیان، در این موقع نوح به وحشت و لرزه افتاد، جبرئیل به او فرمود: من همراه پدران تو آدم و ادریس بوده‌ام و خدای رحمان به تو سلام می‌رساند و من با بشارت و مژدگانی نزد تو آمده‌ام. این لباس صبر و لباس یقین و لباس یاری و لباس رسالت و لباس نبوت است.

۲-۱-۶-۲۰- صبر رسول خدا ﷺ

﴿۷۹۷﴾ " از صبر و نماز یاری جویید؛ (و با استقامت و مهار هوس‌های درونی و توجه به پروردگار، نیرو بگیرید؛) و این کار، جز برای خاشعان، گران است. " منظور از " صبر " در این آیه، پیامبر و منظور از " نماز "، برپاداشتن ولایت من است.

۲۱-۱-۶- صبر و بی‌رغبتی به دنیا

۱-۶-۲۱-۱- زاهد، کسی است که هرگز حرام بر صبرش چیره نمی‌شود

﴿۷۹۸﴾ زاهد در دنیا، کسی است که تمایل به حرام مانع از صبر او نشود و پرداختن به حلال دنیا، او را از شکرگزاری خالق، به خود مشغول نکند.

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

٢-٢١-١-٦- الزُّهْدُ شُعْبَةٌ مِنْ شُعْبِ الصَّبْرِ

﴿٧٩٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْإِيمَانُ عَلَى أَرْبَعٍ دَعَائِمٌ عَلَى الصَّبْرِ وَالْيَقِينِ وَالْعَدْلِ وَالْجِهَادِ وَالصَّبْرُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعٍ شُعْبٌ عَلَى الشَّوْقِ وَالشَّفَقِ وَالزُّهْدِ وَالتَّرَقُّبِ؛ نهج البلاغة ص: ٤٧٣
﴿٨٠٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى أَرْبَعٍ شُعْبٌ عَلَى الشَّوْقِ وَالْإِشْفَاقِ وَالزُّهْدِ وَالتَّرَقُّبِ؛

بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٨٩

٣-٢١-١-٦- الزُّهْدُ أَحْسَنُ مِنَ الصَّبْرِ

﴿٨٠١﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ اللَّهَ أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ بِهَدِيَّةٍ لَمْ يُعْطِهَا أَحَدًا قَبْلَكَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا هِيَ قَالَ الصَّبْرُ وَأَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ الرِّضَا وَأَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ الزُّهْدُ وَأَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ الْإِخْلَاصُ وَأَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ الْيَقِينُ وَأَحْسَنُ مِنْهُ قُلْتُ وَمَا هُوَ يَا جَبْرِئِيلُ قَالَ إِنَّ مَدْرَجَةَ ذَلِكَ التَّوَكُّلُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤
٤-٢١-١-٦- صَبْرُ الزَّاهِدِينَ، مَا يَتِمُّهُ الْإِمَامُ عليه السلام

﴿٨٠٢﴾ السَّجَادُ عليه السلام: وَارْزُقْنَا قُلُوبَ الْخَائِفِينَ وَصَبْرَ الزَّاهِدِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٢٦

٥-٢١-١-٦- الْفَرْقُ بَيْنَ الزُّهْدِ وَالصَّبْرِ

﴿٨٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا النَّاسُ ثَلَاثَةٌ زَاهِدٌ وَرَاغِبٌ وَصَابِرٌ فَأَمَّا الزَّاهِدُ فَلَا يَفْرَحُ بِشَيْءٍ مِنَ الدُّنْيَا آتَاهُ وَلَا يَحْزَنُ عَلَى شَيْءٍ مِنْهَا فَاتَهُ وَأَمَّا الصَّابِرُ فَيَتَمَنَّى بِقَلْبِهِ فَإِنْ أَدْرَكَ مِنْهَا شَيْئًا صَرَفَ عَنْهَا نَفْسَهُ لِمَا يَعْلَمُ مِنْ سُوءِ عَاقِبَتِهَا؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١١٩

٢٢-١-٦- الشَّجَاعَةُ

﴿٨٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ شُجَاعَةٌ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٤٠٨

﴿٨٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الشَّجَاعَةُ صَبْرٌ سَاعَةً؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١١

﴿٨٠٦﴾ الحسن عليه السلام: قِيلَ فَمَا الشَّجَاعَةُ قَالَ مُوَاقِفَةُ الْأَقْرَانِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الطَّعَانِ؛ بحار الأنوار

ج: ٧٥ ص: ١٠٢

﴿٨٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَرَأَيْتُكُمْ فَلَا تَمِيلُوهَا وَلَا تُزِيلُوهَا وَلَا تَجْعَلُوهَا إِلَّا فِي أَيْدِي شُجْعَانِكُمُ الْمَانِعِي الذَّمَّارِ وَالصَّبْرِ عِنْدَ نُزُولِ الْحَقَائِقِ هُمْ أَهْلُ الْحَقَائِقِ الَّذِينَ يَخْفُونَ بِرَأْيَاتِهِمْ وَ يَكْتَنِفُونَهَا يَضْرِبُونَ خَلْفَهَا وَ أَمَامَهَا وَ لَا تُضَيِّعُوهَا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٨٤

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۲-۲۱-۱-۶-۱- زهد، از شاخه‌های صبر است

﴿۷۹۹﴾ ایمان بر چهار پایه استوار است صبر، یقین، عدل و جهاد. صبر نیز چهار شعبه دارد، شوق، ترس، زهد و مراقبت.

﴿۸۰۰﴾ صبر چهار شعبه دارد: شوق و ترس و زهد و مراقبت یا انتظار.

۳-۲۱-۱-۶-۱- زهد، نیکوتر از صبر است

﴿۸۰۱﴾ همانا خداوند مرا به‌سوی تو فرستاده، تا هدیه‌ای به تو عطا کند، که پیش از این به کسی نداده است، پیامبر گفت: آن هدیه چیست؟ جبرئیل گفت: صبر و بهتر از آن، حضرت گفت: بهتر از آن چیست؟ جبرئیل گفت: رضایت (به امر الهی) و بهتر از آن، حضرت گفت: بهتر از آن چیست؟ جبرئیل گفت: زهد و بهتر از آن، فرمود: بهتر از آن چیست؟ گفت: اخلاص و بهتر از آن، فرمود: بهتر از آن چیست؟ گفت: یقین و بهتر از آن، فرمود: بهتر از آن چیست؟ باز گفت: یقین و بهتر از آن، فرمود: بهتر از آن چیست ای جبرئیل؟ گفت: بالابرنده‌ی یقین و آن عبارت است از: توکل به خداوند عزیز و جلیل.

۴-۲۱-۱-۶-۱- صبر زاهدین، آنچه امام علیه السلام آرزو می‌کند

﴿۸۰۲﴾ خدایا دل‌های اهل خوف و ترس از محضر با عظمت و شکیبایی پارسایان را روزی‌مان کن.

۵-۲۱-۱-۶-۱- تفاوت بین زهد و صبر

﴿۸۰۳﴾ ای مردم، بدانید که انسان‌ها سه گروهند: زاهد، دنیاطلب و صابر. اما زاهد اگر چیزی از دنیا به دست آورد شاد نمی‌شود و اگر چیزی از دستش رفت محزون نمی‌گردد. اما صابر به دل آرزوی دنیا را دارد، ولی اگر چیزی به دست آورد، به خاطر بدی عاقبت و زشتی منظر آن به نفس خود لگام می‌زند و از آن کناره می‌گیرد، اگر بر دل صابر آگاه شوی از پارسایی و فروتنی و دوراندیشی او در شگفت خواهی شد.

۲۲-۱-۶-۱- شجاعت

﴿۸۰۴﴾ صبر و شکیبایی، شجاعت است.

﴿۸۰۵﴾ شجاعت، یک لحظه صبر است.

﴿۸۰۶﴾ گفتند: شجاعت چیست؟ فرمود: ایستادگی در نبرد با هم‌طرازان و شکیبایی درمقابل تیرها و نیزه‌ها.

﴿۸۰۷﴾ و پرچم‌های خود را بالا بدارید و پیرامون آن را خالی مگذارید و آن را جز به دست دلاوران و آنان که حمایت کنند چیزی را که واجب است حمایت آن، ندهید. که شکیبایان، هنگام نازل شدن بلاها کسانی هستند، که گرد پرچم خود را دارند و دو پهلوی پشت و پیش آن را خالی نمی‌گذارند و آن را از دست نمی‌دهند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

١-٢٢-١-٦- ذكر الشجاعة والصبر معاً

﴿٨٠٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فأى أمرئ أحس من نفسه شجاعة وإقداماً وصبراً عند اللقاء فلا يبطر به ولا يرى أن له فضلاً على من هو دونه وإن رأى من أخيه فشلاً أو ضعفاً فليدب عنه كما يدب عن نفسه فإن الله لو شاء لجعله مثله؛ الجمل ص: ٣٥٨

﴿٨٠٩﴾ الرسول ﷺ: جمع الله لنا عشر خصال لم يجتمعن لأحد قبلنا ولا يكون لأحد غيرنا العلم والحلم والحكم واللّب والنُبوّة والشجاعة والصدق والصبر والطهارة والعفاف؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٣٧٤

١-٢٣-١-٦- الشكر وراجع: قسم معرفة الصبر من خلال علاقته بالفضائل الأخرى

١-٢٣-١-٦- من شكر كمن صبر

﴿٨١٠﴾ من أنعم عليه فشكر كمن أثبلى فصبر؛ غرر الحكم ص: ٢٧٨

١-٢٣-١-٦- من لم يصبر كمن لم يشكر، ومن لم يشكر كمن لم يصبر

﴿٨١١﴾ الصادق عليه السلام: من لا يقضى حق الصبر على البلاء حرم قضاء الشكر في النعماء كذلك من لا يؤدى حق الشكر في النعماء يحرم عن قضاء الصبر في البلاء ومن حرمهما فهو من المظرودين؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٩

١-٢٣-١-٦- أجر الشاكرين كأجر الصابرين

﴿٨١٢﴾ الرسول ﷺ: الشاكر له من الأجر كأجر المبتلى الصابر والمُعطى الشاكر له من الأجر كأجر المُخترِف القانع؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٥٦

﴿٨١٣﴾ الصادق عليه السلام: الطاعم الشاكر له مثل أجر الصائم المُحتسِب والمُعافى الشاكر له مثل

أجر المبتلى الصابر؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٤٦

﴿٨١٤﴾ الصادق عليه السلام: المُعافى الشاكر له من الأجر ما للمبتلى الصابر والمُعطى الشاكر له من

الأجر كالمُخروم القانع؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٤

١-٢٣-١-٦- شكر الصابرين وصبر الشاكرين

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۱-۲۲-۱- ذکر شجاعت و صبر با یکدیگر

﴿۸۰۸﴾ هر که به‌هنگام برخورد با دشمن، در درون خود احساس شجاعت و جرأت و پایداری و استقامت کرد، سرمست و مغرور نشود و خود را برتر از دیگران نداند و اگر در یکی از برادرانش سستی مشاهده کرد، باید هم‌چنانچه از خویشتن دفاع می‌کند، از آن برادر ضعیف‌تر دفاع کند، زیرا اگر خدا می‌خواست او را نیز چون برادرش، کم‌جرأت و ضعیف قرار می‌داد.

﴿۸۰۹﴾ خداوند ده خصلت پسندیده در ما جمع کرده است که قبل از ما کسی هر ده صفت را با هم دارا نبوده است و بعد از این نیز نخواهد بود: ۱- دانش، ۲- بردباری، ۳- قضاوت، ۴- هشیاری، ۵- پیامبری، ۶- دلاوری، ۷- راستگویی، ۸- شکیبایی، ۹- پاکی، ۱۰- پاکدامنی.

۱-۲۳-۱- شکر و ربه: همین فصل، شناخت صبر از طریق ارتباط با دیگر فضایل

۱-۲۳-۱- کسی که شکر می‌کند مانند کسی است که صبر می‌کند

﴿۸۱۰﴾ کسی که نعمت دریافت می‌کند و شکر می‌کند، مانند کسی است که بلا بر او نازل می‌شود و صبر می‌کند

۱-۲۳-۲- کسی که صبر نمی‌کند، مانند کسی است که شکر نمی‌کند؛ و کسی که شکر نمی‌کند، مانند کسی است که صبر نمی‌کند.

﴿۸۱۱﴾ آن که حق صبر و خویشتن‌داری در بلا را به جا نیاورد، از پاداش شکر نعمت محروم می‌ماند. و همچنین آن که شکر نعمت را ادا ننماید، از پاداش صبر بر بلا محروم می‌ماند. و آن که از این دو محروم شود، در درگاه الهی از رانده‌شدگان به حساب می‌آید.

۱-۲۳-۳- پاداش شاکران همانند پاداش صابران است

﴿۸۱۲﴾ سپاسگزار، اجر و پاداش مصیبت‌زده‌ی مبتلای شکیا را دارد و ثروتمند سپاسگزار اجر و پاداش مستمند قانع را دارد.

﴿۸۱۳﴾ کسی که غذا می‌خورد و شکرگزار است، ثوابش معادل کسی است که روزه‌دار است و به امید درج در حساب، تحمل روزه‌داری می‌کند و صاحب عافیت و سلامت که شکرگزار است ثوابش به اندازه‌ی کسی است که گرفتار مصیبت و ناراحتی شده و شکیبایی می‌ورزد.

﴿۸۱۴﴾ کسی که در بلا و گرفتاری نیست، ولی شکر سلامتی را به‌جا می‌آورد، پاداش او چون پاداش کسی است که به بلا گرفتار شده و شکیا باشد؛ و کسی که نعمتی به او عطا شده و سپاس آن نعمت را به جای آورد، پاداشش چون پاداش کسی است که محروم از نعمت مانده و قناعت پیشه گرفته است.

۱-۲۳-۴- شکر صابرین و صبر شاکرین

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

﴿٨١٥﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَسْأَلُكَ عِلْمَ الْخَائِفِينَ وَإِنَابَةَ الْمُخْتَبِينَ وَيَقِينَ الْمُتَوَكِّلِينَ وَتَوَكُّلَ الْمُؤَقِنِينَ بِكَ وَخَوْفَ الْعَالَمِينَ وَإِخْبَاتَ الْمُثْبِتِينَ وَشُكْرَ الصَّابِرِينَ وَصَبْرَ الشَّاكِرِينَ؛ مصباح المتعجب ص: ٢٧١

﴿٨١٦﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ صَبْرَ الشَّاكِرِينَ لَكَ؛ المصباح للكفعمي ص: ٥٢٨
٥-٢٣-١- من صَبَرَ أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ

﴿٨١٧﴾ أمير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَلَا وَ مَنْ صَبَرَ عَلَى خُلُقِ امْرَأَةٍ سَيِّئَةِ الْخُلُقِ وَ احْتَسَبَ فِي ذَلِكَ الْأَجْرَ أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ فِي الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٣ ص: ٣٣٥
٤-٢٣-١- الإيمانُ نصفانِ نصفُ في الصَّبْرِ وَ نصفُ في الشُّكْرِ

﴿٨١٨﴾ الرسول ﷺ: الْإِيمَانُ نِصْفَانِ نِصْفُ فِي الصَّبْرِ وَ نِصْفُ فِي الشُّكْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٥٣

﴿٨١٩﴾ الرسول ﷺ: الْإِيمَانُ شَطْرَانِ شَطْرُ صَبْرٍ وَ شَطْرُ شُكْرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٧

﴿٨٢٠﴾: الْإِيمَانُ صَبْرٌ فِي الْبَلَاءِ وَ شُكْرٌ فِي الرَّخَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٨٧
٧-٢٣-١- الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ مِنْ مَصَادِقِ الشُّكْرِ

﴿٨٢١﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَمَّا اشْتَدَّ الْبَلَاءُ عَلَى أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَتْ امْرَأَتُهُ أَلَا تَدْعُو رَبَّكَ فَيَكْشِفَ مَا بَكَ فَقَالَ لَهَا يَا امْرَأَةُ إِنِّي عِشْتُ فِي الْمَلِكِ وَ الرَّخَاءِ سَبْعِينَ سَنَةً فَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَعِيشَ مِثْلَهَا فِي الْبَلَاءِ لَعَلِّي كُنْتُ أَدَيْتُ شُكْرَ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ وَ أَوْلَى بِي الصَّبْرُ عَلَى مَا أَبْلَى؛ مسكن الفؤاد ص: ٩٥

﴿٨٢٢﴾ الرضا عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَنَّ عِلَّةَ الزَّكَاةِ مِنْ أَجْلِ قُوتِ الْفُقَرَاءِ وَ تَخْصِينِ أَمْوَالِ الْأَغْنِيَاءِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ كَلَّفَ أَهْلَ الصَّحَّةِ الْقِيَامَ بِشَأْنِ أَهْلِ الزَّمَانَةِ وَ الْبَلَوَى كَمَا قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَتَبْلُوَنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ فِي أَمْوَالِكُمْ إِخْرَاجُ الزَّكَاةِ وَ فِي أَنْفُسِكُمْ تَوَطُّينَ الْأَنْفُسَ عَلَى الصَّبْرِ مَعَ مَا فِي ذَلِكَ مِنْ آدَاءِ شُكْرِ نِعَمِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٢ ص: ٨

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۸۱۵﴾ خداوند از تو علم خدا ترسان، تضرع خاضعان، یقین اهل توکل، ترس دانایان، تواضع بازگشت‌کنندگان، شکر شکیبایان و شکیبایی شاکران را خواستارم.
﴿۸۱۶﴾ خدایا صبر شکرگزارانت را، خواستارم.

۵-۲۳-۱-۶- کسی که صبر کند، خداوند ثواب شاکرین را به او می‌دهد
﴿۸۱۷﴾ آگاه باشید هر که بر بداخلاقی زنی صبر کند و این صبوری را به حساب خدا گذارد، خداوند در آخرت، ثواب شاکران را به او می‌دهد.

۶-۲۳-۱-۶- ایمان دو نیمه دارد نیم آن در صبر و نیم آن در شکر است
﴿۸۱۸﴾ ایمان دو نیم است نیمی صبر و نیمی شکر.

﴿۸۱۹﴾ ایمان دو جزء دارد، جزئی شکیبایی و جزئی شکر است.

﴿۸۲۰﴾ ایمان عبارت است از صبر در بلا و شکر در دوران آسایش و نعمت.

۷-۲۳-۱-۶- صبر بر بلا، از مصادیق شکر است

﴿۸۲۱﴾ آن‌گاه که بلا و گرفتاری ایوب شدت یافت، همسرش به او گفت: چرا دعا نمی‌کنی که خداوند بلا را از تو برطرف کند؟ ایوب گفت: ای زن، من هفتاد سال در حال رفاه و آسایش زندگی کردم، حال مایلم که هفتاد سال در بلا و گرفتاری باشم، تا شاید بتوانم شکر نعمت‌های گذشته را ادا کنم و صبر کردن در برابر بلا برای من سزاوارتر است.

﴿۸۲۲﴾ علت تشریع زکات برای تأمین معاش فقرا و حفظ اموال اغنیاست. خداوند متعال، مردمان سالم را مکلف کرده که به بیماران و علیلان و ناتوانان و گرفتاران رسیدگی کنند و در قرآن فرموده است: " شما با مال‌ها و جانهایتان آزمایش می‌شوید ". منظور از مال‌ها، زکات‌دادن و منظور از جان‌ها، آماده کردن خود برای شکیبایی، به همراه ادای شکر نعمت‌های خداوند است.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٨٢٣﴾ الرسول ﷺ: علامة الصَّابِرِ في ثَلَاثٍ أَوَّلُهَا أَنْ لَا يَكْسَلَ وَالثَّانِيَةُ أَنْ لَا يَضْجَرَ وَالثَّالِثَةُ أَنْ لَا يَشْكُو مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِأَنَّهُ إِذَا كَسِلَ فَقَدْ ضَيَّعَ الْحُقُوقَ وَإِذَا ضَجِرَ لَمْ يُؤَدِّ الشُّكْرَ وَإِذَا شَكَاهُ مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ عَصَاهُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٣

٨-٢٣-١-٦- ذكر الشُّكْرِ والصَّبْرِ معاً، والفُروقِ بَيْنَ الشُّكْرِ والصَّبْرِ راجع: قِسْمُ مَعْرِفَةِ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ عِلَاقَتِهِ بِالْفَضَائِلِ الْآخَرَى.

٢٤-٦-١- الشَّهَادَةُ

﴿٨٢٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّابِرُ إِنْ مَاتَ مَعَ الصَّبْرِ مَاتَ شَهِيداً وَإِنْ عَاشَ عَاشَ عَزِيزاً؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

٢٥-٦-١- الصَّفْحُ

﴿٨٢٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِذَا ظَلَمْتُمْ فَاصْبِرُوا وَإِذَا أُسِيَ إِلَيْكُمْ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا كَمَا تُحِبُّونَ أَنْ يُعْفَى عَنْكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٩٤

٢٦-٦-١- الصَّلَاحُ

﴿٨٢٦﴾ لقمان عليه السلام: فَأَمَّا إِحْدَى الصَّالِحِينَ فَهِيَ الشَّرِيفَةُ فِي قَوْمِهَا الذَّلِيلَةِ فِي نَفْسِهَا التَّيِّئَةِ إِنْ أُعْطِيَتْ شَكَرَتْ وَإِنْ ائْتُلِيَتْ صَبَرَتْ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٤٢٩

٢٧-٦-١- الصَّوْمُ و راجع: معاني الصَّبْرِ، الحَبْسُ

﴿٨٢٧﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ الصَّوْمُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٠ ص: ٤٠٧

٢٨-٦-١- الصَّوْمُ

﴿٨٢٨﴾ الرسول ﷺ: فَقِيرٌ لَا صَبْرَ لَهُ كَمِصْبَاحٍ لَا ضَوْءَ لَهُ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٩٣

٢٩-٦-١- الطَّاعَةُ

١-٢٩-٦-١- مَنْ صَبَرَ أَطَاعَ اللَّهَ

﴿٨٢٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ فَنَفْسُهُ وَقَرَّ وَبِالثَّوَابِ ظَفِرَ وَلِلَّهِ سُبْحَانَهُ أَطَاعَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

٢-٢٩-٦-١- الصَّبْرُ رَأْسُ طَاعَةِ اللَّهِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۸۲۳﴾ نشانه‌ی شخص شکیا سه چیز است: ۱ - تنبلی نکند ۲ - سستی بر خود روا ندارد ۳ - از خدایش گلایه نکند، زیرا اگر کسی تنبلی کند حقوق (مردم) را پایمال می‌کند و اگر سستی کند، نمی‌تواند سپاس خدا را به‌جا آورد و اگر از خدا گلایه کند، خداوند را نافرمانی کرده است.

۸-۲۳-۱- ذکر توأم شکر و صبر، تفاوت‌های بین شکر و صبر ر.به: شناخت صبر از طریق ارتباط با دیگر فضایل

۱-۶-۲۴- گواهی‌دادن

﴿۸۲۴﴾ انسان شکیا و صابر، اگر در حال صبر بمیرد، شهید مرده است. و اگر زنده بماند، با عزت زندگی می‌کند.

۱-۶-۲۵- چشم‌پوشی کردن

﴿۸۲۵﴾ هرگاه به شما ستمی روا شد شکیبایی کنید و هرگاه در حق شما بدی کردند بیخشید و درگذرید، آن‌چنان که دوست دارید از شما درگذرند.

۱-۶-۲۶- شایستگی

﴿۸۲۶﴾ اما یکی از آن دو زن صالح کسی است که، در بین قومش شریف بوده و نزد خودش خوار، اگر چیزی به او داده شود سپاسگزاری می‌کند و اگر به‌سختی گرفتار شود صبر می‌کند.

۱-۶-۲۷- روزه و ر.به: همین فصل، معانی صبر، حبس

﴿۸۲۷﴾ صبر، روزه است.

۱-۶-۲۸- روشنایی

﴿۸۲۸﴾ فقیر ناشکیا، مانند چراغ بی‌نور است.

۱-۶-۲۹- اطاعت و پیروی

۱-۶-۲۹-۱- کسی که صبر کند از خداوند اطاعت کرده است

﴿۸۲۹﴾ هرکه شکیبایی ورزد، درواقع نفس خود را بزرگ‌داشته و خدای سبحان را فرمان‌برداری کرده است.

۱-۶-۲۹-۲- صبر، رأس اطاعت از خداست

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٨٣٠﴾ الصادق عليه السلام: رَأْسُ طَاعَةِ اللَّهِ الصَّبْرُ وَالرِّضَا عَنْ اللَّهِ فِيمَا أَحَبَّ الْعَبْدُ أَوْ كَرِهَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٦٠

٣-٢٩-١- الصَّبْرُ لَزُومُ طَاعَةِ اللَّهِ، طَاعَةِ الرُّسُولِ وَمَنْ يَقُومُ مَقَامَهُ
﴿٨٣١﴾ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ قَالَ
اصْبِرُوا، عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَامْتِحَانِهِ وَصَابِرُوا قَالَ الزُّمُّوا طَاعَةَ الرُّسُولِ وَمَنْ يَقُومُ مَقَامَهُ؛
بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٠

﴿٨٣٢﴾ يَا مُؤْمِنَاتٍ عَلَى أَهْلِ الصَّبْرِ بِالِدَّةٍ الَّتِي أَدْخَلْتَهَا عَلَيْهِمْ بِطَاعَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ٥٣
٣-٢٩-١- ذِكْرُ الطَّاعَةِ وَالصَّبْرِ مَعًا
﴿٨٣٣﴾ الرُّسُولُ ﷺ: فَذَكَرَ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَا أَوْصَاهُ بِهِ مِنَ الصَّبْرِ وَالطَّاعَةِ؛ بحار الأنوار
ج: ٤٣ ص: ١٩٧
٣-١-٦- العِبَادَةُ

﴿٨٣٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ حِصْنٌ حَصِينٌ وَعِبَادَةُ الْمُؤَقِنِينَ؛ غرر الحكم
ص: ٢٨١
﴿٨٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الصَّبْرُ وَالصَّمْتُ وَانْتَظَارُ الْفَرَجِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨
ص: ٩٦

﴿٨٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ شَيْئَانِ الصَّبْرُ وَانْتَظَارُ الْفَرَجِ؛ معدن الجواهر ص: ٢٦
﴿٨٣٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْفَاقَةِ جِهَادٌ وَأَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً؛ جامع الأخبار
ص: ٩١

٣-١-٦- ذِكْرُ الْعِبَادَةِ وَالصَّبْرِ مَعًا
﴿٨٣٨﴾ الرُّسُولُ ﷺ: سَتَبَقِيَ بَعْدِي ثَلَاثِينَ سَنَةً تَعْبُدُ اللَّهَ وَتَصْبِرُ عَلَى ظُلْمِ قُرَيْشٍ لَكَ؛
بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ١
﴿٨٣٩﴾ صَبَرَ عَلَى مَا أَصَابَهُ فِي جَنْبِهِ وَعَبْدَهُ صَادِقًا مُصَدِّقًا صَابِرًا مُحْتَسِبًا لَا وَانِيًّا وَلَا مُقْصِرًا
حَتَّى آتَاهُ الْيَقِينُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٤٨
٣-١-٦- الْعِتَابُ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۸۳۰﴾ بالاترین طاعت خداوند، صبر و رضایت است، در موارد خوشایند و ناخوشایند.

۳-۲۹-۶-۱- صبر، اطاعت خدا و اطاعت رسول و جانشین اوست

﴿۸۳۱﴾ در تفسیر آیه‌ی شریفه‌ی "اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا... لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ" فرمود: "

اصْبِرُوا"، یعنی: بر طاعت خدا و امتحان او صبر کنید و "صَابِرُوا"، یعنی: در اطاعت از پیامبر و جانشینان او یکدیگر را به صبر سفارش کنید.

﴿۸۳۲﴾ ای کسی که به اهل صبر، به واسطه‌ی اطاعت از تو آرامش عطا می‌کنی.

۴-۲۹-۶-۱- ذکر اطاعت و صبر با یکدیگر

﴿۸۳۳﴾ دستور پیامبر ﷺ را به یاد آورد که او را به صبر و اطاعت سفارش کرده بود.

۳۰-۶-۱- عبادت

﴿۸۳۴﴾ بر تو باد صبر کردن، که آن حصارِ محکم و عبادت اهل یقین است.

﴿۸۳۵﴾ بهترین عبادت‌ها: شکیبایی و خموشی و انتظار فرج است.

﴿۸۳۶﴾ افضل عبادات در دنیا، دو چیز است: یکی صبر و شکیبایی و دیگری انتظار فرج.

﴿۸۳۷﴾ صبر بر نداری و فقر، جهاد است و آن بهتر از عبادت شصت سال است.

۱-۳۰-۶-۱- ذکر عبادت و صبر با یکدیگر

﴿۸۳۸﴾ تو بعد از من سی سال خواهی ماند، خدا را عبادت می‌کنی و بر ظلم قریش صبر

خواهی کرد.

﴿۸۳۹﴾ بر هر بلایی که در راه او بر سرش آمد، صبر کرد. و او را تا دم مرگ، صادقانه، از

روی ایمان و تصدیق، صبورانه، در راه خدا، بدون سستی و کم‌کاری، پرستید.

۳۱-۶-۱- سرزنش

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٨٤٠﴾ الصَّبْرُ أَنْفَذَ عِتَابَ؛ بحار الأنوار ج: ٥١ ص: ٢٣٦

٣٢-٦-١- العقو

﴿٨٤١﴾ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ النَّجْوَى أَشْهَدُ أَنَّكُمْ قَدْ بَلَغْتُمْ وَنَصَحْتُمْ وَصَبَرْتُمْ فِي ذَاتِ اللَّهِ وَ

كَذَّبْتُمْ وَأَسَىٰ إِلَيْكُمْ فَعَفَوْتُ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٥٥٩

﴿٨٤٢﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): إِذَا ظَلَمْتُمْ فَاصْبِرُوا وَإِذَا أَسَىٰ إِلَيْكُمْ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا كَمَا تُحِبُّونَ

أَنْ يُعْفَى عَنْكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٩٤

١-٣٢-٦-١- ذِكْرُ الْعَفْوِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿٨٤٣﴾ الصادق (عليه السلام): اخْتَذَيْتَ مِثَالَ النُّبُوَّةِ فِي الصَّبْرِ وَالِاجْتِهَادِ وَالنَّصِيحَةِ لِلْعِبَادِ وَكَظَمِ

الْغَيْظِ وَالْعَفْوِ عَنِ النَّاسِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦٥

﴿٨٤٤﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): الْحُكَمَاءُ أَشْرَفُ النَّاسِ أَنْفُسًا وَكَثَرُهُمْ صَبْرًا وَأَسْرَعُهُمْ عَفْوًا وَأَ

وَسَعُهُمْ أَخْلَاقًا؛ غرر الحكم ص: ٥٩

﴿٨٤٥﴾ الصادق (عليه السلام): ثَلَاثُ مَنْ كُنَّ فِيهِ اسْتِكْمَلَ خِصَالَ الْإِيمَانِ مَنْ صَبَرَ عَلَى الظُّلْمِ وَكَظَمَ

غَيْظَهُ وَاحْتَسَبَ وَعَفَا كَانَ مِمَّنْ يُدْخِلُهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَشَفَعَ فِي مِثْلِ رِبِيعَةٍ وَضُرٍّ؛ بحار الأنوار

ج: ٦٤ ص: ٣٠٤

٣٣-٦-١- العقل

﴿٨٤٦﴾ الرسول (صلى الله عليه وآله): قُسِمَ الْعَقْلُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَجْزَاءٍ فَمَنْ كَانَتْ فِيهِ كَمَلٌ عَقْلُهُ وَمَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ

فَلَا عَقْلَ لَهُ حُسْنُ الْمَعْرِفَةِ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَحُسْنُ الطَّاعَةِ لَهُ وَحُسْنُ الصَّبْرِ عَلَى أَمْرِهِ؛ بحار الأنوار

ج: ١ ص: ١٠٦

﴿٨٤٧﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): سِتَّةٌ تُخْتَبَرُ بِهَا عُقُولُ النَّاسِ الْحِلْمُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الرَّهْبِ

وَالْقَصْدُ عِنْدَ الرَّغْبِ وَتَقْوَى اللَّهِ فِي [عَلَى] كُلِّ حَالٍ وَحُسْنُ الْمُدَارَاةِ وَقَلَّةُ الْمُمَارَاةِ؛ غرر الحكم

ص: ٥٥

﴿٨٤٨﴾ الصادق (عليه السلام): فَكَانَ مِمَّا أُعْطِيَ الْعَقْلَ مِنَ الْخَمْسَةِ وَالسَّبْعِينَ الْجُنْدُ... الصَّبْرُ وَضِدُّهُ

الْجَزَعُ؛ الكافي ج: ١ ص: ٢٠

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۸۴۰﴾ صبر، بهترین پاسخ و سرزنش مخالف است.

﴿۳۲-۶-۱- بخشش﴾

﴿۸۴۱﴾ سلام بر شما ای اهل گفتگوی محرمانه، شهادت می‌دهم که شما احکام خدا را تبلیغ کردید، خالصانه و به خاطر خداوند مشکلات را تحمل کردید. مورد تکذیب دیگران واقع شده و به شما بدی کردند، ولی آن‌ها را بخشیدید.

﴿۸۴۲﴾ هرگاه به شما ستمی روا شد شکیبایی کنید و هرگاه در حق شما بدی کردند ببخشید و درگذرید، آن‌چنان که دوست دارید از شما درگذرند.

﴿۱-۳۲-۶- ذکر بخشش و صبر با یکدیگر﴾

﴿۸۴۳﴾ در شکیبایی و تلاش و خیرخواهی برای مردم و فروبردن خشم و بخشیدن مردمان، از الگوی پیامبران پیروی کردی.

﴿۸۴۴﴾ حکیمان، شریف‌ترین مردمند و دارای بیشترین صبر، در عفو سریع‌ترینند و در اخلاق فراگیرترین.

﴿۸۴۵﴾ هرکس سه خصلت در او باشد، ایمانش کامل است؛ آن‌که بر ظلم شکیبایی ورزد و خشمش را فروبرد، عفو کند و به حساب خدا بگذارد، داخل بهشت می‌شود و می‌تواند برای افرادی به تعداد نفرات قبیله‌ی ربیعه و مُضَرّ، شفاعت کند.

﴿۳۳-۶-۱- عقل﴾

﴿۸۴۶﴾ عقل بر سه شاخه تقسیم شده است. پس هرکس هر سه جزء را دارا باشد، عقلش کامل است و هرکس هیچ‌یک از این سه در او نباشد عقل ندارد؛ و آن سه عبارتند از: شناخت نیکو از خدا، خوب فرمان‌برداری کردن از او و پایداری نیکو در اجرای امر خدا.

﴿۸۴۷﴾ شش چیزست که عقل‌های مردمان به آن‌ها آزمایش می‌شود، بردباری به‌هنگام خشم و شکیبایی به‌هنگام ترس و میانه‌روی به‌هنگام خواهش نفس و رعایت تقوای الهی در تمام حالات و مدارای زیبا و اندک‌بودن جدال و ستیزه.

﴿۸۴۸﴾ یکی از لشکریان هفتاد و پنج‌گانه که خداوند به عقل عطا کرد... شکیبایی است؛ و اضطراب و بی‌تابی ضد آن است.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٨٤٩﴾ في التوراة : وَإِذَا خَافَ ذُو الْعَقْلِ أَنْ تَغْلِبَ عَلَيْهِ أَخْلَاقُ النَّفْسِ وَتَمِيلَ بِهِ الزَّمُ كُلَّ خَلْقٍ مِنْهَا خُلُقًا مِنْ أَخْلَاقِ الرُّوحِ يَقُومُهُ بِهِ يُلْزِمُ الْحِدَّةَ الْحِلْمَ وَ...الخَوْفُ الصَّبْرُ؛ علل الشرائع ج: ١ ص: ١١٠

﴿٨٥٠﴾ الكاظم عليه السلام: إِنَّ الْعَاقِلَ الَّذِي لَا يَشْغَلُ الْحَالُ شُكْرَهُ وَلَا يَغْلِبُ الْحَرَامُ صَبْرَهُ؛ الكافي ج: ١ ص: ١٥

١-٣٣-١-٦-١- ذكر العقل والصبر معاً

﴿٨٥١﴾ الصادق عليه السلام: الْمُؤْمِنُ هُوَ الْكَيِّسُ الْفَظَنُ... يَمْرُجُ الْحِلْمَ بِالْعِلْمِ وَالْعَقْلَ بِالصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٨٠

﴿٨٥٢﴾ العسكري عليه السلام: أَخْبِرْنِي بِالْقُوَّةِ الَّتِي قَوَّى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا الْعِبَادَ فِي تَغَالِبِ تِلْكَ الْأُمُورِ السَّيِّئَةِ وَالْأَهْوَاءِ الْمُرْدِيَةِ قَالَ الْعِلْمُ وَالْعَقْلُ وَالْعَمَلُ بِهِمَا وَصَبْرُ النَّفْسِ عَنْ شَهَوَاتِهَا؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٢١

﴿٨٥٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: رَأْسُ الصَّبْرِ الْبَلَاءُ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَامِلُونَ؛ مصباح الشريعة ص: ١٨٣
﴿٨٥٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا بُنَيَّ الْعَقْلُ خَلِيلُ الْمَرْءِ وَالْحِلْمُ وَزِيرُهُ وَالرَّفْقُ وَالِدُهُ وَالصَّبْرُ مِنْ خَيْرِ جُنُودِهِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٨٨

١-٣٤-١-٦-١- القيام بشؤون الناس

﴿٨٥٥﴾ الصادق عليه السلام: مَا ظَاهَرَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ النَّعَمَ حَتَّى ظَاهَرَ عَلَيْهِ مَثُونَةُ النَّاسِ فَمَنْ صَبَرَ لَهُمْ وَقَامَ بِشَأْنِهِمْ زَادَهُ اللَّهُ فِي نِعَمِهِ عَلَيْهِ عِنْدَهُمْ وَمَنْ لَمْ يَصْبِرْ لَهُمْ وَلَمْ يَقُمْ بِشَأْنِهِمْ أَزَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ تِلْكَ النِّعْمَةَ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٣٧

١-٣٥-١-٦-١- الكرم والكرامة

﴿٨٥٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْكَرَامُ أَصْبَرُ أَنْفُسًا؛ غرر الحكم ص: ٢٣٩

﴿٨٥٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْكَرَمُ حُسْنُ الْإِصْطِبَارِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

﴿٨٥٨﴾ الرسول ﷺ: لَوْ كَانَ الصَّبْرُ مِنَ الرِّجَالِ لَكَانَ كَرِيمًا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

﴿٨٥٩﴾ الرسول ﷺ: لَوْ كَانَ الصَّبْرُ رَجُلًا لَكَانَ كَرِيمًا؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ٤٠

١-٣٥-١-٦-١- الصبر من الكرم

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۸۴۹﴾ چون خردمند بترسد که اخلاق نفس بر او چیره شوند و به او هجوم آورند، هرکدام را با خُلق روحی متضادش همراه کند و آن را قوام بخشد از جمله: تندى را با بردبارى... و ترس را با شکیبایی.

﴿۸۵۰﴾ خردمند کسی است که حلال، او را از شکر باز ندارد و حرام، بر صبرش چیره نگردد.

۱-۳۳-۶-۱- ذکر عقل و صبر با یکدیگر

﴿۸۵۱﴾ مؤمن زرنگ و باهوش است... بردباری را با دانش می‌آمیزد و عقل را با شکیبایی.

﴿۸۵۲﴾ مرا از نیرویی باخبر ساز که خداوند به مردم داده تا با آن به مبارزه با کارهای زشت و گناه و اعمال ناپسند برخیزند؟ پاسخ داد: علم و عقل، و عمل به آن دو؛ و نگاهداشتن نفس از شهوترانی.

﴿۸۵۳﴾ سر شکیبایی بلا است که آن را جز خردمندان درک نمی‌کنند.

﴿۸۵۴﴾ ای فرزند، عقل، دوست آدمی است و بردباری وزیر او و نرمی و ملایمت به منزله‌ی پدراو و صبر از بهترین لشکریان اوست.

۱-۳۴-۶-۱- حرکت برای انجام امور مردم

﴿۸۵۵﴾ خداوند نعمت خود را بر بنده‌اش ظاهر نخواهد ساخت مگر اینکه بار زحمات مردم را برعهده‌ی او قرار دهد. پس هرکه آن را تحمل کند و اقدام به رفع حاجات ایشان کند، خداوند نعمت‌هایش را بر او زیاد می‌کند. ولی اگر صبر نکند و نتواند خوب از عهده‌اش برآید آن نعمت را از او می‌ستانند.

۱-۳۵-۶-۱- بخشندگی و بزرگواری

﴿۸۵۶﴾ مردم کریم، صبر کننده‌ترند.

﴿۸۵۷﴾ کرامت خوب، صبر کردن است.

﴿۸۵۸﴾ اگر صبر، به‌صورت مردی بود، مرد کریم و بزرگواری بود.

﴿۸۵۹﴾ اگر صبر، به‌صورت مردی بود، مرد کریم و بزرگواری بود.

۱-۳۵-۶-۱- صبر، از بخشندگی است

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

﴿٨٦٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرَ مِنَ الْكَرَمِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٠٦

٣٦-١-٦-١ الكياسة

﴿٨٦١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ النَّاسِ أَعْمَلُهُمْ بِالرَّفْقِ وَ أَكْيَسُهُمْ أَصْبَرُهُمْ عَلَى الْحَقِّ؛

غررالحكم ص: ٢٤٣

٣٧-١-٦-١ المَالُ

﴿٨٦٢﴾ الصادق عليه السلام: رَأْسُ الْمَالِ الْعِلْمُ وَالصَّبْرُ؛ جامع الأخبار ص: ١٨٥

٣٨-١-٦-١ المَرْوَةُ

﴿٨٦٣﴾ الحسن عليه السلام: سُئِلَ الْحَسَنُ عليه السلام عَنِ الْمَرْوَةِ فَقَالَ الْعَقَافُ فِي الدِّينِ وَ حُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي

الْمَعِيشَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ؛ وسائل الشيعة ج: ١١ ص: ٤٣٥

١-٣٨-١-٦-١ كَمَالُ الْمَرْوَةِ بِالصَّبْرِ

﴿٨٦٤﴾ الصادق عليه السلام: كَمَالُ الْأَدَبِ وَالْمَرْوَةِ فِي سَبْعِ خِصَالٍ الْعَقْلُ وَالْحِلْمُ وَالصَّبْرُ وَالرَّفْقُ وَ

الصَّمْتُ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ الْمُدَارَاةُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ٣٨

﴿٨٦٥﴾ ذُو الْمَرْوَةِ الْكَامِلَةِ مَنْ اجْتَمَعَ فِيهِ سَبْعُ خِصَالٍ إِذَا ذُكِرَ ذَكَرَ وَإِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ وَإِذَا

اِئْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا غُصِيَ غَفَرَ؛ أعلام الدين ص: ١٥٥

﴿٨٦٦﴾ الباقر عليه السلام: مَرْوَةُ الصَّبْرِ فِي حَالِ الْحَاجَةِ وَالْفَاقَةِ وَالتَّعَفُّفِ وَالْغِنَى أَكْثَرُ مِنْ مَرْوَةِ

الْإِعْطَاءِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣

٣٩-١-٦-١ اليَقِينُ وَ راجع: قِسْمُ مَعْرِفَةِ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ عِلَاقَتِهِ بِالْفَضَائِلِ الْآخَرَى

١-٣٩-١-٦-١ الصَّبْرُ الْيَقِينُ

﴿٨٦٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَصْلُ الصَّبْرِ حُسْنُ الْيَقِينِ بِاللَّهِ؛ غررالحكم ص: ٢٨١

﴿٨٦٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْإِيْمَانُ وَالْإِخْلَاصُ وَالْيَقِينُ وَالْوَرَعُ الصَّبْرُ وَالرِّضَا بِمَا يَأْتِي بِهِ

الْقَدَرُ؛ غررالحكم ص: ٨٧

٢-٣٩-١-٦-١ الصَّبْرُ عِبَادَةُ الْمُوقِنِينَ

﴿٨٦٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ حِصْنٌ حَصِينٌ وَ عِبَادَةُ الْمُوقِنِينَ؛ غررالحكم

ص: ٢٨١

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۸۶۰﴾ صبرپیشه کردن، از نشانه‌های بزرگواری است.

۳۶-۱-۶- زیرکی

﴿۸۶۱﴾ بافضیلت‌ترین مردم کسی است که رفتارش بیشتر مطابق نرمی و مهربانی باشد و زیرک‌ترین ایشان کسی است که بر حق بیشتر استقامت کند.

۳۷-۱-۶- مال

﴿۸۶۲﴾ اصل سرمایه‌ی آدمی علم است و صبر.

۳۸-۱-۶- جوانمردی

﴿۸۶۳﴾ از امام حسن علیه السلام درباره‌ی جوانمردی سؤال شد؛ فرمود: جوانمردی، پارسایی در دین، محاسبه‌ی دقیق و برنامه‌ریزی در زندگی و شکیبایی در گرفتاری‌ها و مصایب است.

۱-۳۸-۱-۶- کمال جوانمردی صبر است

﴿۸۶۴﴾ کمال ادب و جوانمردی در هفت چیز است: عقل و بردباری و شکیبایی و نرمی و سکوت و اخلاق خوش و مدارا.

﴿۸۶۵﴾ صاحب مردانگی کامل، کسی است که دارای هفت خصلت باشد: آن هنگام که یادش کنند یادآور شود؛ چون به او عطا کنند، سپاس گوید؛ و چون بلایی به او برسد، شکیبا باشد؛ و چون نافرمانی شود، درگذرد.

﴿۸۶۶﴾ ارزش و مقام صبر در حالت نیازمندی و فقر و توانگری و نیز خود را عفیف نگاه‌داشتن، بیشتر و بالاتر از ارزش بخشیدن و عطا کردن است.

۳۹-۱-۶- یقین و ربه: همین فصل، شناخت صبر از طریق دیگر فضایل

۱-۳۹-۱-۶- صبر، یقین است

﴿۸۶۷﴾ اساس صبر، نیکویی یقین به خداست.

﴿۸۶۸﴾ ایمان و اخلاص و یقین و پرهیزگاری، صبر است و خشنودی به آنچه قضا و قدر بیاورد.

۲-۳۹-۱-۶- صبر، عبادت اهل یقین است

﴿۸۶۹﴾ بر تو باد صبرکردن، که آن حصارِ محکم و عبادت اهل یقین است.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

٣-٣٩-١-٤-١- الصبر أول لوازم الإيقان

﴿٨٧٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصبر أول لوازم الإيقان [الإيقان]؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

٤-٣٩-١-٤-١- الصبر سلاح الموقن

﴿٨٧١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: سلاح الموقن الصبر على البلاء والشكر في الرخاء؛ غرر الحكم

ص: ٢٨٢

٥-٣٩-١-٤-١- الصبر من اليقين

﴿٨٧٢﴾ الصادق عليه السلام: الصبر من اليقين؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ١٨٢

٦-٣٩-١-٤-١- الصبر ثمرة اليقين

﴿٨٧٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصبر ثمرة اليقين؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

٧-٣٩-١-٤-١- الصبر مع اليقين أفضل

﴿٨٧٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: فإن استطعت أن تعمل بالصبر مع اليقين فافعل فإن لم تستطع فاصبر فإن

في الصبر على ما تكره خيراً كثيراً؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٤١٢

﴿٨٧٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: فإن استطعت أن تعمل لله تعالى بالرضى في اليقين فافعل فإن لم تستطع

فاصطبر فإن في الصبر على ما تكره خيراً كثيراً؛ أعلام الدين ص: ١٩٩

٨-٣٩-١-٤-١- اليقين أحسن من الصبر

﴿٨٧٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: إن الله أرسلني إليك بهدية لم يعطها أحداً قبلك قال رسول الله صلى الله عليه وآله ما

هي قال الصبر وأحسن منه قال وما هو قال الرضا وأحسن منه قال وما هو قال الزهد وأ

أحسن منه قال وما هو قال الإخلاص وأحسن منه قال وما هو قال اليقين وأحسن منه قلت وما

هو يا جبرئيل قال إن مدرجة ذلك التوكل على الله عز وجل؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

﴿٨٧٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إعمل لله باليقين والرضا فإن لم يكن فاصبر فإن في الصبر على ما

تكره خيراً كثيراً؛ شرح نهج البلاغة ج: ١١ ص: ٢٠٦

﴿٨٧٨﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: الصبر نصف الإيمان واليقين الإيمان كله؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

٩-٣٩-١-٤-١- الصبر فوق اليقين

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۳-۳۹-۱-۶- صبر، از اولین لوازم یقین داشتن است

﴿۸۷۰﴾ صبر و شکیبایی، اولین جزء لازم برای محکم‌کاری است.

۴-۳۹-۱-۶- صبر، سلاح اهل یقین است

﴿۸۷۱﴾ سلاح صاحب یقین، صبر بر بلاست و شکر در وسعت و فراخی.

۵-۳۹-۱-۶- صبر، از یقین است

﴿۸۷۲﴾ صبر و شکیبایی، برخاسته از یقین است.

۶-۳۹-۱-۶- صبر، میوه‌ی یقین است

﴿۸۷۳﴾ شکیبایی، میوه‌ی یقین است.

۷-۳۹-۱-۶- صبر همراه با یقین بهتر است

﴿۸۷۴﴾ اگر توانایی داری که با صبر و یقین کاری انجام دهی، انجام بده و اگر توانایی نداری

صبر پیشه کن. که در شکیبایی بر آنچه خوشایند تو نیست، بهره‌ای فراوان است.

﴿۸۷۵﴾ اگر توانایی داری که با صبر و یقین کاری انجام دهی، انجام بده و اگر توانایی نداری

صبر پیشه کن. که در شکیبایی بر آنچه خوشایند تو نیست، بهره‌ای فراوان است.

۸-۳۹-۱-۶- یقین، از صبر بهتر است

﴿۸۷۶﴾ همانا خداوند مرا به‌سوی تو فرستاده، تا هدیه‌ای به تو عطا کند، که پیش از این به کسی

نداده است، پیامبر گفت: آن هدیه چیست؟ جبرئیل گفت: صبر و بهتر از آن، حضرت گفت: بهتر از

آن چیست؟ جبرئیل گفت: رضایت (به امر الهی) و بهتر از آن، حضرت گفت: بهتر از آن چیست؟

جبرئیل گفت: زهد و بهتر از آن، فرمود: بهتر از آن چیست؟ گفت: اخلاص و بهتر از آن، فرمود:

بهتر از آن چیست؟ گفت: یقین و بهتر از آن، فرمود: بهتر از آن چیست؟ باز گفت: یقین و بهتر از

آن، فرمود: بهتر از آن چیست ای جبرئیل؟ گفت: بالابرنده‌ی یقین و آن عبارت است از: "توکل

به خداوند عزیز و جلیل.

﴿۸۷۷﴾ با یقین و رضا و خشنودی، برای خداوند کار کن. و اگر نتوانستی، شکیبایی کن، که

تحمل آنچه دوست نداری، خیر بسیار دارد.

﴿۸۷۸﴾ شکیبایی، یک نیمه از ایمان؛ و یقین همه‌ی ایمان است.

۹-۳۹-۱-۶- صبر، بالاتر از یقین است

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٨٧٩﴾ الرضا عليه السلام: أَنَّ الْيَقِينَ فَوْقَ الْإِيمَانِ بَدْرَجَةٍ وَاحِدَةٍ وَالصَّبْرُ فَوْقَ الْيَقِينِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٠

١٠-٣٩-٦-١- ذِكْرُ الْيَقِينِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿٨٨٠﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ آئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ - السجدة ٢٤

﴿٨٨١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِطْرَحْ عَنْكَ الْهَمُّومَ بَعَزَائِمِ الصَّبْرِ وَحُسْنَ الْيَقِينِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٢٢

﴿٨٨٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِطْرَحْ عَنْكَ وَارِدَاتِ الْأُمُورِ بَعَزَائِمِ الصَّبْرِ وَحُسْنَ الْيَقِينِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨١

﴿٨٨٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَلَا إِنَّ الْإِيمَانَ بُنِيَ عَلَى أَرْبَعِ دَعَائِمَ عَلَى الْيَقِينِ وَالصَّبْرِ وَالْعَدْلِ وَالْجِهَادِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ٢٨٨

﴿٨٨٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْإِيمَانُ أَرْبَعَةُ أَرْكَانٍ الصَّبْرُ وَالْيَقِينُ وَالْعَدْلُ وَالْجِهَادُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٦

﴿٨٨٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْإِيمَانُ عَلَى أَرْبَعِ دَعَائِمَ عَلَى الصَّبْرِ وَالْيَقِينِ وَالْعَدْلِ وَالْجِهَادِ وَالصَّبْرُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى الشَّوْقِ وَالشَّفَقِ وَالزُّهْدِ وَالتَّرَقُّبِ؛ نهج البلاغة ص: ٤٧٣

﴿٨٨٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى أَرْبَعَةِ أَرْكَانٍ الصَّبْرِ وَالْيَقِينِ وَالْجِهَادِ وَالْعَدْلِ؛ معدن الجواهر ص: ٤٠

﴿٨٨٧﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: الْإِيمَانُ فِي عَشْرَةِ الْمَعْرِفَةِ وَالطَّاعَةِ وَالْعِلْمِ وَالْعَمَلِ وَالْوَرَعِ وَالْجِهَادِ وَالصَّبْرِ وَالْيَقِينِ وَالرِّضَا وَالتَّسْلِيمِ فَأَيُّهَا فَقَدْ صَاحِبُهُ بَطَلَ نِظَامُهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ١٧٥

﴿٨٨٨﴾ السجادة عليه السلام: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي فِيهِ تَمَامَ صِيَامِهِ وَبُلُوغَ الْأَمَلِ فِي قِيَامِهِ وَاسْتِكْمَالَ مَا يُرْضِيكَ فِيهِ صَبْرًا وَإِيمَانًا وَيَقِينًا وَاحْتِسَابًا؛ الكافي ج: ٤ ص: ٧٥

﴿٨٨٩﴾ اللَّهُمَّ قَدْ عِيلَ الصَّبْرُ وَضَعِفَ الْيَقِينُ؛ بلاغات النساء ص: ٥٥

﴿٨٩٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ الصَّابِرَ مِنْهُمْ الْمُوقِنَ بِي الْعَارِفَ فَضْلَ مَا يُؤْتَى إِلَيْهِ فِي لَمَعِي فِي دَرَجَةٍ وَاحِدَةٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٤

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۸۷۹﴾ یقین یک درجه بالاتر از ایمان، و صبر بالاتر از یقین است.

۱۰-۳۹-۶-۱- ذکر صبر و یقین با یکدیگر

﴿۸۸۰﴾ و از آنان امامان (و پیشوایانی) قرار دادیم که به فرمان ما (مردم را) هدایت می‌کردند؛ چون شکیبایی نمودند و به آیات ما یقین داشتند.

﴿۸۸۱﴾ غبار اندوه را با تصمیم به شکیبایی و یقین نیکو، از خود دور کن.

﴿۸۸۲﴾ حوادث و کارهایی را که برای پیش می‌آید، با تصمیم به شکیبایی و یقین نیکو، از خود دور کن و در برابر آن‌ها مقاومت داشته باش.

﴿۸۸۳﴾ ایمان بر چهار ستون بنا شده است، یقین و صبر و عدل و جهاد.

﴿۸۸۴﴾ ایمان دارای چهار رکن است: صبر و یقین و عدل و جهاد.

﴿۸۸۵﴾ ایمان بر چهار پایه استوار است صبر، یقین، عدل و جهاد. صبر نیز چهار شعبه دارد، شوق، ترس، زهد و مراقبت.

﴿۸۸۶﴾ اسلام بر چهار پایه بنا شده و آن چهار پایه عبارت است از: یقین، صبر، جهاد و عدل.

﴿۸۸۷﴾ ایمان ده نشانه دارد: شناخت، اطاعت، علم، عمل، پرهیزگاری، تلاش، صبر، یقین، رضا و تسلیم. هر کدام از آن‌ها نباشد، رشته‌ی ایمان از هم گسیخته می‌شود.

﴿۸۸۸﴾ خدا در این ماه، روزه‌ی تمام روزها و رسیدن به آرزوها در نمازهای شبانه و طلب به کمال رساندن هر آنچه تو را راضی می‌کند را روزی‌ام کن. که همه را با شکیبایی و ایمان و یقین و نیت خالصانه انجام دهی.

﴿۸۸۹﴾ خدا صبرم به پایان رسیده و یقینم دچار ضعف گشته است.

﴿۸۹۰﴾ آن‌ها که صبر کنند و به من یقین داشته و بر فضیلت آنچه به ایشان داده‌ام واقف باشند، با من در یک درجه خواهند بود.

﴿الماهيّة (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٨٩١﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَصَّ رَسُولَهُ ﷺ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَاُمْتَحِنُوا أَنْفُسَكُمْ فَإِنْ كَانَتْ فِيكُمْ فَأَحْمَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَارْغَبُوا إِلَيْهِ فِي الزِّيَادَةِ مِنْهَا فَذَكَرَهَا عَشْرَةَ الْيَقِينِ وَالْقَنَاعَةِ وَالصَّبْرِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٣ ص: ٥٥٤

﴿٨٩٢﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ وَضَعَ الْإِسْلَامَ عَلَى سَبْعَةِ أَسْهُمٍ عَلَى الصَّبْرِ وَالصَّدْقِ وَالْيَقِينِ وَالرِّضَا وَالْوَفَاءِ وَالْعِلْمِ وَالْحِلْمِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ١٦٤

﴿٨٩٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنِّي مِنْ ضَلَّاتِهِمُ الَّتِي هُمْ فِيهَا وَالْهُدَى الَّذِي نَحْنُ عَلَيْهِ لَعَلَى ثِقَةٍ وَبَيِّنَةٍ وَيَقِينٍ وَصَبْرٍ؛ الغارات ج: ١ ص: ٢١١

﴿٨٩٤﴾ الرسول ﷺ: أَوْصِيَكُمْ بِمَا أَوْصَانِي بِهِ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ مِنَ الْعَمَلِ بِطَاعَتِهِ وَالتَّنَاهِي عَنْ مَحَارِمِهِ ثُمَّ إِنَّكُمْ الْيَوْمَ بِمَنْزِلِ أَجْرٍ وَذُخْرِ لِمَنْ ذَكَرَ الَّذِي عَلَيْهِ ثُمَّ وَطَّنَ نَفْسَهُ عَلَى الصَّبْرِ وَالْيَقِينِ وَالْجِدِّ وَالنَّشَاطِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٠ ص: ١٢٥

﴿٨٩٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: تَجَلَّبَبِ الصَّبْرَ وَالْيَقِينُ فَإِنَّهُمَا نِعَمَ الْعُدَّةِ فِي الرَّخَاءِ وَالشَّدَّةِ؛ غرر الحكم ص: ٦١

﴿٨٩٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: سَنَامُ الدِّينِ الصَّبْرُ وَالْيَقِينُ وَمُجَاهِدَةُ الْهَوَى؛ غرر الحكم ص: ٦٢

﴿٨٩٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ الْحُرْمَانَ سَيَصِلُ إِلَيْكُمْ وَإِنْ صَبَرْتُمْ وَاحْتَسَبْتُمْ وَاسْتَيْقَنْتُمْ أَنَّهُ طَالِبٌ وَتَرَكْتُمْ وَمَذْرُوكٌ أَثَارُكُمْ وَآخِذٌ بِحَقِّكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٥١ ص: ١٢٠

﴿٨٩٨﴾ الصادق عليه السلام: فَصَبَرَ النَّبِيُّ ﷺ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِهِ ثُمَّ بُشِّرَ فِي عِثْرَتِهِ بِالْأَيْمَةِ وَوُصِفُوا بِالصَّبْرِ فَقَالَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَيْمَةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بَايَاتِنَا يُوقِنُونَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

﴿٨٩٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: هُدًى [اللَّهُ] مِنْ إِدْرَاعِ لِبَاسِ الصَّبْرِ وَالْيَقِينِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

﴿٩٠٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وَكُلُّ الرِّزْقِ بِالْحَقِّ وَكُلُّ الْحُرْمَانِ بِالْعَقْلِ وَكُلُّ الْبَلَاءِ بِالْيَقِينِ وَ

الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٤

٤٠-١-٦-مَصَادِيقُ إِنْْعَادَامِ الصَّبْرِ رَاجِعُ: الْفَصْلُ الثَّانِي: ذُمْ قَلَّةِ الصَّبْرِ وَنَفَادِهِ

٧-١-مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ عِلَاقَتِهِ بِالْفَضَائِلِ الْأُخْرَى

١-٧-١-الصَّبْرُ وَالْإِتْقَانُ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۸۹۱﴾ خدای تبارک و تعالی به پیامبر خود صفات پسندیده‌ای اختصاص داد، شما نیز خود را بیازمایید، اگر آن صفات در شما بود از خدای عزیز و جلیل سپاسگزار باشید و از او بخواهید که آن صفات در شما بیشتر شود. سپس ده صفت شمرد، از جمله: یقین و قناعت و شکیبایی.

﴿۸۹۲﴾ خداوند اسلام را بر هفت سهم قرار داد: بر شکیبایی و راستی و یقین و رضا و وفا و دانش و بردباری.

﴿۸۹۳﴾ من بر گمراهی آنان و حقانیت راه خود، مطمئن، با دلایل روشن، به یقین رسیده و شکیبایم.

﴿۸۹۴﴾ به شما سفارش می‌کنم آنچه را که خداوند در کتابش به من از عمل برمبنای فرمان‌برداری و پرهیز از حرام‌ها، سفارش کرده است. شما امروز در موقعیت کسی هستید که پاداش عمل را به یاد می‌آورد و این یادآوری او را به صبر و یقین و جدّیت و نشاط، وامی‌دارد.

﴿۸۹۵﴾ پیراهن صبر و یقین بر تن کن؛ زیرا آن دو برای دوران آسایش و سختی، بهترین دخیره هستند.

﴿۸۹۶﴾ خوب صبر کردن، ملاک هرچیزی است.

﴿۸۹۷﴾ محرومیت و نومیدی به شما خواهد رسید، ولی اگر صبر کنید و شکیبایی به خرج دهید و طلب یقین کنید. خداوند به خون‌خواهی تان برخواهد خواست و دنباله‌ی کارتان را خواهد گرفت و حقوق از دست رفته‌تان را بازپس خواهد گرفت.

﴿۸۹۸﴾ پس پیامبر ﷺ در همه احوال صبر کرد، سپس بشارت دریافت کرد که امامان از عترتش خواهند بود و آن‌ها به صبر شناخته می‌شوند و خدا - جل ثناؤه - فرمود: "چون صابر بودند و به آیات ما یقین داشتند، ایشان را پیشوایانی قرار دادیم که به امر ما هدایت کنند.

﴿۸۹۹﴾ کسی که لباس صبر و یقین بر تن کرده باشد، هدایت شده است.

﴿۹۰۰﴾ روزی را به ساده‌دلی وانهاده‌اند، محرومیت را به اتکا به عقل و زرنگی؛ و بلا را به صبر.

۴۰-۶-۱- مصداق‌های نبودن صبر ر.به: مذمت نبود صبر و فقدان آن

۷-۱- شناخت صبر از طریق رابطه‌اش با سایر فضایل

۱-۷-۱- صبر و استواری در کار

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٩٠١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصبر أول لوازم الإتقان؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

١-٧-٢- الصبر والإحتساب

١-٧-٢-١- صبرت صبر احتساب

﴿٩٠٢﴾ الهادي عليه السلام: لقد جاهدت في الله حق الجهاد وصبرت على الأذى صبر احتساب؛

بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٦١

١-٧-٢-٢- صبرت محتسباً، إصبر احتساباً

﴿٩٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فدعوني إلى بيعة عثمان فبايعت مستكرهاً، وصبرت محتسباً؛

بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ١٤

﴿٩٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يا كميل لا ترى [نر] الناس إفتارك وإصبر عليه احتساباً بعزٍّ و

تستتر؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٤١٤

﴿٩٠٥﴾ الصادق عليه السلام: ما من جرعتين أحب إلى الله عز وجل أن يجرعهما عبده المؤمن في

الدنيا من جرعة غيظ كظم عليها وجرعة حزن عند مصيبة صبر عليها بحسن عزاء واحتساب؛

بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٣٠١

١-٧-٢-٣- صابراً محتسباً

﴿٩٠٦﴾ صبر على ما أصابه في جنبه وعبده صادقاً مصداقاً صابراً محتسباً لا وانياً ولا مقصراً

حتى آتاه اليقين؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٤٨

﴿٩٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حملت نفسي على الصبر عند وقاته بلزوم الصمت والاشتغال بما

أمرني به من تجهيزه وتغسله وتحنيطه وتكفينه والصلاة عليه ووضع في حفرته وجمع

كتاب الله وعهده إلى خلقه لا يشغلني عن ذلك بادر دمة ولا هائج زفرة ولا لاذع حرقة ولا

جزيل مصيبة حتى أدت في ذلك الحق الواجب لله عز وجل ولرسوله عليه السلام على وبلغت منه

الذي أمرني به واحتملته صابراً محتسباً ثم ألقت عليه السلام إلى أصحابه فقال أليس كذلك قالوا

بلى يا أمير المؤمنين؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥١١

﴿٩٠٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: والذي نفسي بيده لألف ضربة بالسيف أهون علي من موت على

الفراس فقاتلوهم صابرين محتسبين؛ الجمل ص: ٣٥٨

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۹۰۱﴾ صبر و شکیبایی، اولین جزء لازم برای محکم‌کاری است.

۱-۷-۲- صبر و برای خدا کارکردن

۱-۷-۲-۱- صبر کردی و به حساب خدا گذاشتی

﴿۹۰۲﴾ تو در راه خداوند به شایستگی جهاد کردی و در برابر اذیت و آزار دشمنان، برای خدا شکیبایی ورزیدی.

۱-۷-۲-۲- برای خدا صبر کردم

﴿۹۰۳﴾ پس مرا برای بیعت با عثمان دعوت کردند، ناگزیر، علیرغم میل باطنی بیعت کردم و صبر کردم و آن را به حساب خدا گذاردم.

﴿۹۰۴﴾ ای کمیل، مردم را به فقر و نیازمندی و بیچارگی خود آگاه مساز. و برای اجر و ثواب الهی، با عزت و آبرومندی و پوشیده نگاه‌داشتن فقر خود، آن را تحمل کن.

﴿۹۰۵﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست که بنده‌ی مؤمن آن را بنوشد: جرعه‌ی خشمی که آن را فروخورد؛ و جرعه‌ی حزن در مصیبتی که با عزاداری پسندیده و به حساب خدا گذاشتن، بر آن شکیبایی ورزد.

۱-۷-۲-۳- صبر برای خدا

﴿۹۰۶﴾ بر هر بلایی که در راه او بر سرش آمد، صبر کرد. و او را تا دم مرگ، صادقانه، از روی ایمان و تصدیق، صبورانه، در راه خدا، بدون سستی و کم‌کاری، پرستید.

﴿۹۰۷﴾ به‌هنگام مرگ حضرتش، با سکوت، صبر و شکیبایی را بر خود تحمیل کردم. و به انجام دستورات پیامبر در آماده‌کردن جنازه‌ی آن حضرت و غسل‌دادن و حنوط‌کردن و کفن‌نمودن و نماز بر او پرداختم و او را به خاک سپردم. و به جمع قرآن و پیمان او در میان خلق پرداختم. اشک فراوان و ناله‌های جانسوز و سوزش دل و بزرگی مصیبت، مرا از انجام این وظیفه باز نداشت تا حق واجب خدای عزیز و جلیل و پیامبرش را ادا کردم و آنچه به من فرمان داده بودند، به پایان رساندم. و با شکیبایی و به حساب خداگذاشتن، آن را متحمل شدم. سپس رو به اصحاب خود فرمود: این طور نیست؟ پاسخ دادند: آری یا امیرالمؤمنین.

﴿۹۰۸﴾ سوگند به آن که جانم به دست اوست، هزار ضربت شمشیر برای من آسان‌تر از مردن در بستر است، پس با پایمردی و با نیت الهی آن‌ها را بکشید.

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

﴿٩٠٩﴾ الرُّسُولُ ﷺ: مَنْ قَدَّمَ مِنْ وَلَدِهِ ثَلَاثًا صَابِرًا مُحْتَسِبًا كَانَ مَحْجُوبًا مِنَ النَّارِ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ مَسْكَنُ الْفُؤَادِ ص: ٣١

﴿٩١٠﴾ الرُّسُولُ ﷺ: مَنْ قَدَّمَ شَيْئًا مِنْ وَلَدِهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا حَجَرَهُ بِإِذْنِ اللَّهِ مِنَ النَّارِ؛ مَسْكَنُ الْفُؤَادِ ص: ٣١

﴿٩١١﴾ الرُّسُولُ ﷺ: مَنْ صَامَ مِنْ رَجَبِ عَشْرَةِ أَيَّامٍ جَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ جَنَاحَيْنِ أَخْضَرَيْنِ مَنْظُومَيْنِ بِالْدُّرِّ وَالْبَاقُوتِ يَطِيرُ بِهِمَا عَلَى الصِّرَاطِ كَالْبَرْقِ الْخَاطِفِ إِلَى الْجَنَانِ وَيُبدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِ حَسَنَاتٍ وَكُتِبَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ الْقَوَّامِينَ لِلَّهِ بِالْقِسْطِ وَكَانَهُ عَبْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَلْفَ عَامٍ قَائِمًا صَابِرًا مُحْتَسِبًا؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٨

﴿٩١٢﴾ السَّجَادُ ﷺ: مَضَى الْحُسَيْنُ ﷺ فِي يَوْمِ السَّبْتِ الْعَاشِرِ مِنَ الْمُحَرَّمِ سَنَةَ إِحْدَى وَسِتِّينَ مِنَ الْهِجْرَةِ بَعْدَ صَلَاةِ الظُّهْرِ مِنْهُ قَتِيلًا مَظْلُومًا ظَمَانًا صَابِرًا مُحْتَسِبًا؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٨٩

﴿٩١٣﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ: لَمَّا مَرَّ عَلَى ﷺ بِالثَّوْرَيْنِ سَمِعَ الْبُكَاءَ فَقَالَ مَا هَذِهِ الْأَصَوَاتُ قِيلَ هَذَا الْبُكَاءُ عَلَى مَنْ قُتِلَ بِصِفَيْنِ قَالَ أَمَا إِنِّي شَهِيدٌ لِمَنْ قُتِلَ مِنْهُمْ صَابِرًا مُحْتَسِبًا بِالشَّهَادَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٥٥

﴿٩١٤﴾ الصَّادِقُ ﷺ: لَقَدْ كَانَتْ قِصَّتِي مِثْلَ قِصَّةِ هَارُونَ مَعَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَقَوْلِي كَقَوْلِهِ لِمُوسَى يَا ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعُّوْنِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ فَصَبَرْتُ مُحْتَسِبًا وَسَلَّمْتُ رَاضِيًا وَكَانَتْ الْحُجَّةُ عَلَيْهِمْ فِي خِلَافِي وَنَفَضَهُمْ عَهْدِي الَّذِي عَاهَدْتُهُمْ عَلَيْهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَاحْتَمَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لَمْ يَحْتَمِلْ وَصِيُّ نَبِيٍّ مِنْ سَائِرِ الْأَوْصِيَاءِ مِنْ سَائِرِ الْأُمَمِ حَتَّى قَتَلُونِي بِضَرْبَةِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُلْجَمٍ؛ بحار الأنوار ج: ٥٣ ص: ٢٠

﴿٩١٥﴾ الرُّسُولُ ﷺ: لَقَدْ سَمِعْتُ جَبْرِئِيلَ ﷺ يَقُولُ لِلنَّبِيِّ يَا مُحَمَّدُ عَرَفُهُ أَنَّهُ يُنْتَهَكُ الْحُرْمَةُ وَهِيَ حُرْمَةُ اللَّهِ وَحُرْمَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَ عَلَى أَنْ تُخْضَبَ لِحْيَتُهُ مِنْ رَأْسِهِ بِدَمٍ عَبِيْطٍ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ فَصَعِفْتُ حِينَ فَهَمْتُ الْكَلِمَةَ مِنَ الْأَمِينِ جَبْرِئِيلَ حَتَّى سَقَطَتْ عَلَى وَجْهِهِ وَقُلْتُ نَعَمْ قَبِلْتُ وَرَضِيْتُ وَإِنْ انْتَهَكَتِ الْحُرْمَةُ وَغَطَّتِ السُّنَنُ وَمَزَّقَ الْكِتَابُ وَهَدُمَتِ الْكَعْبَةُ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۹۰۹﴾ هرکس که سه فرزند از او بمیرد و او شکبیا باشد و به حساب خدا گذارد، به اجازه‌ی خدا صبوری او مانع او از آتش می‌شود.

﴿۹۱۰﴾ هرکس که فرزندی از او بمیرد و در این مصیبت صبر پیشه کند و به حساب خدا گذارد، خداوند به خاطر این صبوری مانع از افتادن او در آتش می‌شود.

﴿۹۱۱﴾ هرکه ده روز از ماه رجب را روزه بدارد، خدا دو بال سبز با رشته‌هایی از دُر و یاقوت به او عطا کند، که با آن‌ها چون برق جهنده از صراط به‌سوی بهشت گذر کند و خدا گناهانش را به حسنات و اعمال خیر تبدیل می‌کند و او را در زمره‌ی مقربان و برپاکنندگان عدالت ثبت می‌کند. گویی هزار سال برای عبادت خدا به پا خاسته و بر آن خالصانه استقامت ورزیده است.

﴿۹۱۲﴾ حسین بن علی علیه السلام در روز شنبه دهم محرم سال شصت و یکم هجری بعد از نمازظهر، مظلوم، تشنه، شکبیا و در حالی که امور و احوالش را به خدا واگذار نموده و به حساب او گذاشته بود شهید شد.

﴿۹۱۳﴾ علی علیه السلام بر محلّه ثورین می‌گذشت که صدای گریه شنید، فرمود: این صداها چیست؟ گفته شد: صدای گریه بر کشته‌شدگان صفین است، حضرت فرمودند: من شهادت می‌دهم که هرکس صبورانه و به حساب خدا کشته شده باشد، شهید محسوب می‌شود.

﴿۹۱۴﴾ داستان من مانند داستان هارون است و من به شما همان را می‌گویم که هارون به موسی گفت: "ای فرزند مادرم، این گروه، مرا در فشار قرار دادند و ناتوان کردند؛ و نزدیک بود مرا بکشند، پس کاری نکن که دشمنان، مرا شمات کنند و مرا با گروه ستمکاران قرار مده!"، من هم برای خدا صبر کردم و تسلیم شدم و راضی به رضای خدا گشتم و با مخالفتی که با من کردند و شکستن پیمانی که با آن‌ها درباره‌ی من بسته بودی، حجت بر آن‌ها تمام گشت. ای رسول خدا، من متحمل رنج‌ها و گرفتاریهایی شدم که هیچ جانشین پیامبری در هیچ امتی متحمل نشد، تا جایی که با ضربت عبدالرحمن بن ملجم مرا کشتند.

﴿۹۱۵﴾ شنیدم جبرئیل به پیامبر می‌گفت: ای محمد به او بفهمان که حرمت او دریده می‌شود، که درواقع همان حرمت خدا و حرمت رسول خداست؛ و به او بگو که ریشش با خون تازه‌ی سرش رنگین می‌گردد، علی فرمود: چون این کلمه را از جبرئیل امین دریافتم، ناله‌ای کشیدم و با صورت بر زمین افتادم و گفتم: به چشم، قبول دارم و راضی‌ام. اگرچه حریم‌ها دریده شود و سنت

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

وَحُضِبَتْ لِحْيَتِي مِنْ رَأْسِي بِدَمٍ عَبِيطٍ صَابِرًا مُحْتَسِبًا أَبَدًا حَتَّى أَقْدَمَ عَلَيْكَ: الكافي ج: ١ ص: ٢٨١

﴿٩١٦﴾ كَتَبَ عَلَى الرَّجَالِ جِهَادًا وَجَعَلَ لِلْمُحْتَسِبَةِ الصَّابِرَةِ مِنْهُمْ مِنَ الْأَجْرِ مَا جَعَلَ لِلْمُرَابِطِ الْمُهَاجِرِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ علل الشرائع ج: ١ ص: ١٨٥

﴿٩١٧﴾ قَدْ أَجْمَعُوا أَنْ يَضْرِبَهُ كُلُّ بَطْنٍ مِنْ فُرَيْشٍ بِالسَّيْفِ لِنَّا يَطْلُبُ بَنُو هَاشِمٍ بَطْنًا مِنْ بَطْنٍ فُرَيْشٍ بِدَمِهِ وَهُوَ يَسْمَعُ مَا الْقَوْمُ فِيهِ مِنْ تَلَفٍ نَفْسِهِ فَلَمْ يَدْعُهُ ذَلِكَ إِلَى الْجَزَعِ كَمَا جَزَعَ صَاحِبُهُ فِي الْغَارِ وَلَمْ يَزَلْ صَابِرًا مُحْتَسِبًا؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ١٤٥

﴿٩١٨﴾ الرَّسُولُ ﷺ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعَلِيِّ ﷺ كَيْفَ بَكَ يَا عَلِيُّ إِذَا وَلَّوْهَا مِنْ بَعْدِي فَلَانَا قَالَ هَذَا سَيَفِي أَحْوَالُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَهَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَوْ تَكُونُ صَابِرًا مُحْتَسِبًا فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ مِنْهَا؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦٩

﴿٩١٩﴾ امير المؤمنين ﷺ: قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنِّي يُؤْفَكُونَ أَنَّهُدُوا إِلَيْهِمْ وَكُونُوا أَشِدَّاءَ عَلَيْهِمْ وَالْقَوْمُ صَابِرِينَ مُحْتَسِبِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ١٧١

﴿٩٢٠﴾ الصَّادِقُ ﷺ: فَلَا يَدْعُ قِرَاءَةَ سُورَةِ إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَأَيُّ عَبْدٍ قَرَأَهَا مُحْتَسِبًا صَابِرًا فِي فَرِيضَةٍ أَوْ نَافِلَةٍ أَسْكَنَهُ اللَّهُ مَسَاكِينَ الْأَبْرَارِ وَأَعْطَاهُ ثَلَاثَ جَنَّاتٍ مَعَ جَنَّتِهِ كَرَامَةً مِنَ اللَّهِ وَزَوْجَهُ مَائَتَى حَوْرَاءَ وَارْبَعَةَ آلَافٍ ثَيِّبٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ؛ وسائل الشيعة ج: ٦ ص: ١٤٣

﴿٩٢١﴾ فَجَزَاكَ اللَّهُ عَنْ رَسُولِهِ وَعَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَعَنِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ أَفْضَلَ الْجَزَاءِ بِمَا صَبَرْتَ وَاحْتَسَبْتَ وَأَعْنَتْ؛ تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ٦٥

﴿٩٢٢﴾ فَجَاهَدْتَ الْقَاسِطِينَ فِي حُكْمِهِ وَالْمَارِقِينَ عَنْ أَمْرِهِ وَالنَّاكِثِينَ لِعَهْدِهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٢٩٥

﴿٩٢٣﴾ الرضا ﷺ: عَلَّةُ الصَّوْمِ لِعِرْفَانِ مَسِّ الْجُوعِ وَالْعَطَشِ لِيَكُونَ ذَلِيلًا مُسْتَكِينًا مَاجُورًا مُحْتَسِبًا صَابِرًا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٢ ص: ٧٣

﴿٩٢٤﴾ الشَّيْخُ الْمُفِيدُ ﷺ: حَالُوا بَيْنَكَ وَبَيْنَ مَاءِ الْفُرَاتِ وَلَمْ يَبْقَ لَكَ نَاصِرٌ وَأَنْتَ مُحْتَسِبٌ صَابِرٌ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٣٩

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

تعطیل گردد و قرآن دریده شود و خانه‌ی کعبه به ویرانی افتد و ریشم با خون تازه‌ی سرم رنگین شود. صبر می‌کنم و به حساب خدا می‌گذارم تا بر تو وارد شوم.

﴿۹۱۶﴾ بر مردان جهاد واجب شد و به زن صبوری که برای خدا صبر کند، اجر و ثواب مردانی را عطا می‌کند که در مرزهای اسلام برای خدا جهاد می‌دهد.

﴿۹۱۷﴾ اجماع کردند که از هر قبیله‌ای یک نفر حاضر شود و به‌طور دسته‌جمعی رسول اکرم ﷺ را بکشند تا بنی‌هاشم نتواند از قبیله‌ای خونخواهی کند، علی ﷺ در اطاق رسول خدا ﷺ سخنان آن‌ها را درباره‌ی کشتن خود می‌شنید، ولی هرگز آن‌چنان که ابوبکر در غار بی‌تاب بود، بی‌تابی نکرد و پیوسته با نیت الهی آرام و شکیبا بود.

﴿۹۱۸﴾ پیامبر ﷺ به علی ﷺ فرمود: ای علی، اگر خلافت را بعد از من به فلانی بدهند تو چه می‌کنی؟ علی ﷺ فرمود: شمشیر خود را بین آن‌ها و خلافت حایل می‌کنم. رسول خدا ﷺ فرمود: اگر شکیبایی کرده و با خدا معامله کنی، برایت بهتر است.

﴿۹۱۹﴾ خدایشان بکشد به کجا می‌روند؟ به‌سوی ایشان به پا خیزید و در برابرشان سخت باشید و با پایمردی و در جستجوی اجر الهی دیدارشان کنید.

﴿۹۲۰﴾ سوره‌ی نوح را رها نکنید و هر بنده‌ای که آن را خالصانه و با شکیبایی در نماز واجب و مستحب خویش تلاوت کند، خداوند او را در منزلگاه نیکان جای دهد و علاوه بر بهشت خودش سه بهشت دیگر برای بزرگ‌داشتش، به او می‌دهد.

﴿۹۲۱﴾ پس خدا از طرف رسولش و امیرالمؤمنین و حسن و حسین ﷺ بالاترین پاداش‌ها را به تو داده و به‌واسطه‌ی صبر و بردباری خالصانه‌ای که در این راه نمودی و رنج و مشقتی را که متحمل شدی عالی‌ترین اجرها را نصیبیت کند.

﴿۹۲۲﴾ با ستمگران در حکم خدا و خارج‌شدگان از فرمان او و پیمان‌شکنان عهد خداوندی، صبورانه و برای خدا، جهاد کردی.

﴿۹۲۳﴾ علت روزه‌گرفتن، لمس کردن و درک تشنگی و گرسنگی است، تا اینکه بدین وسیله، روزه‌دار، ذلیل و خاکسار و در ضمن، صاحب اجر و اهل معامله‌با خدا و شکیبیا و اهل صبر شود.

﴿۹۲۴﴾ میان تو و آب فرات حایل شدند و برایت یاری‌دهنده‌ای باقی نماند، در آن حال باز هم تو شکیبیا و صبور بودی.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٩٢٥﴾ الصادق عليه السلام: جَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَصَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِهِ مُحْتَسِبًا حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٠ ص: ٢٢٦

﴿٩٢٦﴾ الصادق عليه السلام: جَاهَدَ النَّاكِثِينَ عَنْ سَبِيلِكَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ عَنْ أَمْرِكَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٠ ص: ٢٢٠

﴿٩٢٧﴾ السَّلامُ عَلَى الرَّؤُوسِ الْمُفَرَّقَةِ عَنِ الْأَبْدَانِ السَّلامُ عَلَى الْمُحْتَسِبِ الصَّابِرِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٣١٧

﴿٩٢٨﴾ أَنَّ مُحَمَّدًا ﷺ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ الْمُجْتَبَى... عَبْدُهُ صَادِقًا مُصَدِّقًا صَابِرًا مُحْتَسِبًا لَا وَانِيًا وَلَا مُقَصِّرًا حَتَّى آتَاهُ الْيَقِينُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٤٨

٢-٧-١- ذِكْرُ الْإِحْتِسَابِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿٩٢٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جَعَلَنِي نَبِيًّا وَجَعَلَكَ وَصِيًّا، وَسَتَلَقَى مِنْ أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي مَا لَقِيَ مُوسَى مِنْ فِرْعَوْنَ، فَاصْبِرْ وَاحْتَسِبْ حَتَّى تَلْقَانِي؛ بحار الأنوار ج: ٣١ ص: ٤٣٧

﴿٩٣٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْحَقُّ كُلُّهُ ثَقِيلٌ وَقَدْ يُخَفِّفُهُ اللَّهُ عَلَى أَقْوَامٍ طَلَبُوا الْعَاقِبَةَ فَصَبَرُوا نَفْسَهُمْ وَتَقَوَّا بِصِدْقِ مَوْعُودِ اللَّهِ لِمَنْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ فَكُنْ مِنْهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٥٩

﴿٩٣١﴾ أَنْتَ أَوَّلُ مَظْلُومٍ وَأَوَّلُ مَغْضُوبٍ حَقُّهُ فَصَبَرْتَ وَاحْتَسَبْتَ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٥٧٠

﴿٩٣٢﴾ الصادق عليه السلام: أَيُّمَا رَجُلٍ اشْتَكَى فَصَبَرَ وَاحْتَسَبَ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنْ الْأَجْرِ أَجْرَ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ وسائل الشيعة ج: ٢ ص: ٤٠٣

﴿٩٣٣﴾ الرسول ﷺ: خَمْسُ مَا أَنْتَقِلُهُنَّ فِي الْمِيزَانِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَالْوَلَدُ الصَّالِحُ يُتَوَفَّى لِمُسْلِمٍ فَيَصْبِرُ وَيَحْتَسِبُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٨٧

﴿٩٣٤﴾ الكاظم عليه السلام: سَأَلْتُ الْعَبْدَ الصَّالِحَ عليه السلام عَنْ رَجُلٍ وَقَفَ بِالْمَوْقِفِ فَأَتَاهُ نَعْيُ أَبِيهِ أَوْ نَعْيُ بَعْضِ وَلَدِهِ قَبْلَ أَنْ يَذْكُرَ اللَّهَ بِشَيْءٍ أَوْ يَدْعُو فَاشْتَغَلَ بِالْجَزَعِ وَالْبُكَاءِ عَنِ الدُّعَاءِ ثُمَّ أَفَاضَ النَّاسُ فَقَالَ لَا أَرَى عَلَيْهِ شَيْئًا وَقَدْ أَسَاءَ فَلَيْسَتْغْفِرَ اللَّهُ أَمَا لَوْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ لَأَفَاضَ مِنَ الْمَوْقِفِ بِحَسَنَاتِ أَهْلِ الْمَوْقِفِ جَمِيعًا مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ حَسَنَاتِهِمْ شَيْءٌ؛ تهذيب الأحكام ج: ٥ ص: ١٨٤

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۹۲۵﴾ تا دم مرگ، در راه خدا، آن‌چنان که باید، جهاد کردی و بر اذیت و آزار در راه او شکیبایی ورزیدی.

﴿۹۲۶﴾ با پیمان‌شکنان از راحت و با قاسطین و بیرون‌رفتگان از امر و فرمانت، صبورانه و برای خدا، جهاد کردی.

﴿۹۲۷﴾ سلام بر سرهای جداشده از بدن‌ها، سلام بر مخلص شکیبا.

﴿۹۲۸﴾ محمد ﷺ بنده و رسول برگزیده‌ی اوست... او (خداوند) را صادقانه، با تأیید کامل، صبورانه، خالصانه، بدون سستی و کم‌کاری، تا دم مرگ عبادت کرد.

۴-۲-۱- ذکر برای خدا کار کردن و صبر با یکدیگر

﴿۹۲۹﴾ (خداوند) مرا پیامبر قرار داد و تو را جانشین، در آینده‌ی نزدیکی از امت من همان مسائل را خواهی دید که موسی از فرعون دید. پس شکیبا باش و به حساب خدا منظور بدار تا آن زمان که بر من وارد شوی و مرا ملاقات کنی.

﴿۹۳۰﴾ حق همیشه سنگین است، هرچند گاهی خداوند آن را برای گروهی عاقبت خواه که روح‌های نیرومند و صابر دارند و به صدق وعده‌های الهی درباره‌ی صابران و اجرخواهان اعتماد دارند، سبک می‌گرداند، پس تو نیز از این طبقه باش و به حساب خدا بگذار.

﴿۹۳۱﴾ تو اول مظلوم و اول کسی هستی که حشش غصب شده و تا دم مرگ، با نیت خدایی تحمل کردی.

﴿۹۳۲﴾ هرکدام از شیعیان ما در اثر درد ناله کند پس صبر کند و به حساب خدا بگذارد، خداوند اجر هزار شهید را برای او می‌نویسد.

﴿۹۳۳﴾ پیامبر ﷺ فرماید: پنج چیز بسیار در میزان عمل سنگین است: "سبحان الله"، "الحمد لله"، "لا اله الا الله"، "الله اکبر" و صبر در مرگ فرزند صالح برای رضای خدا.

﴿۹۳۴﴾ از موسی بن جعفر علیه السلام درباره‌ی مردی پرسیدم که در عرفات وقوف کرده و خبر درگذشت پدر یا یکی از فرزندان را به او داده‌اند. و او به‌جای ذکر خدا و دعا، مشغول ناله و بی‌تابی و گریه می‌شود. فرمودند: تکلیفی بر او نیست. (وقوفش پذیرفته است) هرچند عملش ناپسند محسوب می‌شود و باید استغفار کند. ولی اگر صبر و شکیبایی می‌ورزید و مصیبت را به حساب خدا می‌گذاشت، موقف را در شرایطی ترک می‌کرد که خداوند پاداش تمام حاضرین در عرفات را به او می‌داد، بدون آن که چیزی از حسنات آن‌ها کم شود.

﴿الماهيّة (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٩٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَلَمَّا أَحَسَّ الْإِمَامُ بِالضَّرْبِ لَمْ يَتَأَوَّهْ وَصَبَرَ وَاحْتَسَبَ وَوَقَعَ عَلَى وَجْهِهِ وَ لَيْسَ عِنْدَهُ أَحَدٌ قَائِلًا بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ثُمَّ صَاحَ وَقَالَ قَتَلَنِي ابْنُ مُلْجَمٍ قَتَلَنِي اللَّعِينُ ابْنُ الْيَهُودِيَّةِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٢ ص: ٢٨٠

﴿٩٣٦﴾ الرسول ﷺ: فَمَنْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ ظَفَرَ بِكَمَالِ ثَوَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٧
﴿٩٣٧﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ لَمْ يَخْرُجْ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى يَقْرَأَ اللَّهُ لَهُ عَيْنُهُ فِي أَغْدَائِهِ مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الْآخِرَةِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

﴿٩٣٨﴾ الرسول ﷺ: قَدْ كَانَ ابْنُكَ مِنْ مَوَاهِبِ اللَّهِ الْهَنِيئَةِ وَ عَوَارِيهِ الْمُسْتَوْدَعَةِ مَتَّعَكَ اللَّهُ بِهِ فِي غُبْطَةٍ وَ سُرُورٍ وَ قَبْضَةٍ مِنْكَ بِأَجْرِ كَثِيرِ الصَّلَاةِ وَ الرَّحْمَةِ وَ الْهُدَى إِنْ صَبَرْتَ وَ احْتَسَبْتَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٣

﴿٩٣٩﴾ الرسول ﷺ: قَوْلُهُ فِي زَيْدٍ أَرْقَمَ وَ قَدْ عَادَهُ مِنْ مَرَضٍ كَانَ بِهِ لَيْسَ عَلَيْكَ مِنْ مَرَضِكَ بَأْسٌ وَ لَكِنْ كَيْفَ بَكَ إِذَا عُمِرْتَ بَعْدِي فَعَمِيتَ قَالَ إِذَا احْتَسَبَ وَ أَصْبَرَ قَالَ إِذَا تَدَخَّلَ الْجَنَّةَ بَغَيْرِ حِسَابٍ؛ بحار الأنوار ج: ١٨ ص: ١٢٥

﴿٩٤٠﴾ الرسول ﷺ: كُتِبَ الْجِهَادُ عَلَى رِجَالِ أُمَّتِي وَ الْغَيْرَةُ عَلَى نِسَائِهَا فَمَنْ صَبَرَتْ مِنْهُنَّ وَ احْتَسَبَتْ أَغْطَاهَا اللَّهُ أَجْرَ شَهِيدٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٣٧

﴿٩٤١﴾ الرسول ﷺ: لَا يَذْهَبُ حَبِيبَتَا عَبْدٍ فَيَصْبِرُ وَ يَحْتَسِبُ إِلَّا أُدْخِلَ الْجَنَّةَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦٧

﴿٩٤٢﴾ الرسول ﷺ: مَنْ أُصِيبَ بِمُصِيبَةٍ أَوْ حَبِيبَةٍ ثُمَّ صَبَرَ وَ احْتَسَبَ وَ قَالَ كَمَا أَمَرَهُ اللَّهُ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٠٨

﴿٩٤٣﴾ الرسول ﷺ: مَنْ دَفَنَ ثَلَاثَةَ فَصَبَرَ عَلَيْهِمْ وَ احْتَسَبَ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ فَقَالَتْ أُمُّ أَيْمَنَ وَ اثْنَيْنِ فَقَالَ مَنْ دَفَنَ اثْنَيْنِ وَ صَبَرَ عَلَيْهِمَا وَ احْتَسَبَهُمَا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ فَقَالَتْ أُمُّ أَيْمَنَ وَ وَاحِدًا فَسَكَتَ وَ أَمْسَكَ ثُمَّ قَالَ ﷺ يَا أُمَّ أَيْمَنَ مَنْ دَفَنَ وَاحِدًا فَصَبَرَ عَلَيْهِ وَ احْتَسَبَهُ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٩٥

﴿٩٤٤﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَامَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ صَبْرًا وَ احْتِسَابًا أُعْطِيَ ثَوَابَ صِيَامِ عَشْرَةِ أَيَّامٍ غُرَّ زَهْرٍ لَا تُشَاكِلُ أَيَّامَ الدُّنْيَا؛ وسائل الشيعة ج: ١٠ ص: ٤١٢

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۹۳۵﴾ زمانی که امام علی (علیه السلام) ضربه را احساس کرد آهی کشید و صبر و شکیبایی کرد و به حساب خدا گذارد و درحالی که می‌گفت: "بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ عَلَى مَلَأُ رَسُولُ اللَّهِ" با صورت بر زمین افتاد حال آن که کسی نزدیکش نبود (که مانع افتادنش شود) بعد فریاد کشید: ابن ملجم مرا کشت، نفرین شده‌ی یهودی زاده مرا کشت.

﴿۹۳۶﴾ پس هر که در راه خدا صبر کند و با خدا معامله کند، به کمال ثواب و پاداش خویش نایل می‌گردد.

﴿۹۳۷﴾ پس هر که شکیبایی ورزد و به حساب خدا گذارد، از دنیا نرود تا آن که خدا چشم دلش را درباره‌ی (سرکوبی) دشمنانش روشن کند، علاوه بر آنچه در آخرت برایش ذخیره کند.

﴿۹۳۸﴾ فرزند تو یکی از مواهب و ودیعه‌هایی بود که خداوند مدتی تو را از آن بهره‌مند و مسرور نمود و سپس امانتش را گرفت و در مقابل آن، اجر کثیر و صلوات و رحمت و هدایت به تو عطا می‌فرماید، به شرطی که در فقدان او صبر کنی و این مصیبت را به حساب خدا بگذاری.

﴿۹۳۹﴾ هنگامی که پیامبر به عیادت زید بن ارقم رفتند فرمودند: تو از این بیماری آسیبی نخواهی دید، ولی وقتی پس از من نابینا شوی چه می‌کنی؟ عرض کرد: در آن هنگام صبر خواهم کرد. پیامبر فرمود: اگر صبر کنی، بدون حساب داخل بهشت خواهی شد.

﴿۹۴۰﴾ جهاد بر مردان این امت واجب شد و غیرت بر زنان آن‌ها. پس هریک شکیبایی ورزد و به حساب خدا گذارد، خداوند به او پاداش شهید را می‌دهد.

﴿۹۴۱﴾ بنده‌ای نیست که دو جگرگوشه‌ی خود را از دست بدهد و صبر کند و با خدا حساب کند، مگر اینکه به بهشت می‌رود.

﴿۹۴۲﴾ هر کس به مصیبتی یا ازدست‌دادن عزیزی گرفتار شود و شکیبایی ورزد و به حساب خدا بگذارد و همان‌طور که خداوند امر کرده بگوید: "إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ" بر خدا واجب می‌شود که او را داخل بهشت کند.

﴿۹۴۳﴾ کسی که سه فرزندش بمیرند و آن‌ها را دفن کند و بر مصیبت آن‌ها، صبر و خویش‌داری نماید و به حساب خدا بگذارد، بهشت بر او واجب است. ام ایمن عرض کرد: اگر دو فرزند دفن کند، همین اجر را دارد؟ فرمود: اگر صبر و خویش‌داری داشته باشد، بهشت بر او واجب است. ام ایمن عرض کرد: اگر یک فرزند از دست بدهد، باز همین اجر را داراست؟ پیامبر اکرم ساکت شد و کمی مکث کرد، سپس فرمود: کسی که یک فرزند نیز از دست بدهد و صبر و خویش‌داری نماید به حساب خدا بگذارد، بهشت بر او واجب است.

﴿۹۴۴﴾ کسی که با قصد قربت، جمعه‌ها را روزه بگیرد و بر آن پایداری ورزد، خداوند به او ثواب ده روز روزه‌ی سفید نورانی می‌دهد که با روزه‌های دنیایی قابل مقایسه نیست.

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

﴿٩٤٥﴾ الرسول ﷺ: مَنْ كَانَ لَهُ ابْنٌ وَكَانَ عَلَيْهِ عَزِيزًا وَبِهِ ضَنِينًا وَمَاتَ فَصَبَرَ عَلَى مُصِيبَتِهِ وَاحْتَسَبَهُ أَبْدَلَ اللَّهُ الْمَيِّتَ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَقَرَارًا خَيْرًا مِنْ قَرَارِهِ وَأَبْدَلَ الْمُصَابَ الصَّلَاةَ وَالرَّحْمَةَ وَالْمَغْفِرَةَ وَالرِّضْوَانَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٢٣

﴿٩٤٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ لَمْ يَرْضَ بِمَا قَسَمَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الرِّزْقِ وَبَثَّ شَكْوَاهُ وَلَمْ يَصْبِرْ وَلَمْ يَحْتَسِبْ لَمْ تُرْفَعْ لَهُ حَسَنَةٌ وَيَلْقَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ إِلَّا أَنْ يَتُوبَ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ١٣

﴿٩٤٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ الْحَرَمَانَ سَيَصِلُ إِلَيْكُمْ وَإِنْ صَبَرْتُمْ وَاحْتَسَبْتُمْ وَاسْتَيْقَنْتُمْ أَنَّهُ طَالِبٌ وَتَرَكَكُمْ وَمَذْرُكٌ أَثَارَكُمْ وَآخِذٌ بِحَقِّكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٥١ ص: ١٢٠

﴿٩٤٨﴾ الحسن عليه السلام: كَتَبَ إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَوْمٌ مِنْ أَصْحَابِهِ يُعْزَوْنَهُ عَنْ ابْنَةِ لَهُ فَكَتَبَ إِلَيْهِمْ أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ بَلَغَنِي كِتَابُكُمْ تُعْزَوْنِي بِفُلَانَةٍ فَعِنْدَ اللَّهِ احْتَسِبْهَا تَسْلِيمًا لِقَضَائِهِ وَصَبْرًا عَلَى بَلَائِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٧٨

﴿٩٤٩﴾ الصادق عليه السلام: ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ اسْتَكْمَلَ خِصَالَ الْإِيمَانِ مَنْ صَبَرَ عَلَى الظُّلْمِ وَكَظَمَ غَيْظَهُ وَاحْتَسَبَ وَعَفَا كَانَ مِمَّنْ يُدْخِلُهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَشَفَعَ فِي مِثْلِ رِبِيعَةٍ وَمُضَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣٠٤

﴿٩٥٠﴾ السجاد عليه السلام: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي فِيهِ تَمَامَ صَيَامِهِ وَبُلُوغَ الْأَمَلِ فِي قِيَامِهِ وَاسْتِكْمَالَ مَا يُرْضِيكَ فِيهِ صَبْرًا وَإِيمَانًا وَيَقِينًا وَاحْتِسَابًا؛ الكافي ج: ٤ ص: ٧٥

١-٧-٣- الصَّبْرُ وَالْإِحْسَانُ راجع: الفصل ١- مَصَادِيقُ الصَّبْرِ

١-٧-٤- الصَّبْرُ وَالْإِحْبَاتِ راجع: الفصل ١- مَصَادِيقُ الصَّبْرِ

١-٧-٥- الصَّبْرُ وَالْإِسْتِظْهَارُ

﴿٩٥١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِذَا فَاجَأَكَ الْبَلَاءُ فَتَحَصَّنْ بِالصَّبْرِ وَالْإِسْتِظْهَارِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

١-٧-٦- الصَّبْرُ وَالْإِثَارُ راجع: الفصل ١- مَصَادِيقُ الصَّبْرِ

١-٧-٧- الصَّبْرُ وَالْإِيمَانُ راجع: الفصل ١- مَصَادِيقُ الصَّبْرِ

١-٧-٨- الصَّبْرُ وَالْبِرُّ

﴿٩٥٢﴾ الرضا عليه السلام: كُلُّ أَعْمَالٍ أَلْبَرٍ بِالصَّبْرِ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٤٠٧

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۹۴۵﴾ کسی که او را فرزند عزیزی داشته باشد و تاب از دست دادن او را نداشته باشد و آن فرزند بمیرد پس صبر کند و به حساب خدا گذارد، خداوند به فرزند ی که از دنیا رفته، خانه و آرامگاهی بهتر از خانه‌ی دنیا می‌دهد و شخص مصیبت‌دیده را مورد رحمت و غفران و رضوان خود قرار می‌دهد.

﴿۹۴۶﴾ هر که به روزی تقسیم‌شده‌ی الهی راضی نباشد و شکایت کند و صبر پیشه نکند، هیچ حسنه‌ای برای او بالا نمی‌رود و کارهای خوبش به حساب نمی‌آید و خدا را در حالی ملاقات کند که حق تعالی از او خشمگین است. مگر آن که توبه نماید.

﴿۹۴۷﴾ محرومیت و نومیدی به شما خواهد رسید، ولی اگر صبر کنید و شکیبایی به خرج دهید و طلب یقین کنید. خداوند به خون‌خواهی تان برخواهد خواست و دنباله‌ی کارتان را خواهد گرفت و حقوق از دست رفته‌تان را بازپس خواهد گرفت.

﴿۹۴۸﴾ گروهی از یاران امام حسن برای اینکه آن حضرت مصیبت یکی از دخترانش را دیده بود نامه‌ی تسلیت نوشتند. امام حسن علیه السلام در جواب ایشان نوشت: نامه‌ی تسلیت شما واصل شد، من ثواب این مصیبت را از خدا می‌خواهم، زیرا من تسلیم امر خدا و در مقابل بلای او شکیبایم.

﴿۹۴۹﴾ هر کس سه خصلت در او باشد، ایمانش کامل است؛ آن که بر ظلم شکیبایی ورزد و خشمش را فروبرد، عفو کند و به حساب خدا بگذارد، داخل بهشت می‌شود و می‌تواند برای افرادی به تعداد نفرات قبیله‌ی ربیع و مُضَر، شفاعت کند.

﴿۹۵۰﴾ خدایا در این ماه، روزه‌ی تمام روزها و رسیدن به آرزوها در نمازهای شبانه و طلب به کمال رساندن هرآنچه تو را راضی می‌کند را روزی‌ام کن. که همه را با شکیبایی و ایمان و یقین و نیت خالصانه انجام دهم.

۳-۷-۱- صبر و نیکی کردن ر.به: مصداق‌های صبر

۴-۷-۱- صبر و فروتنی در برابر خدا ر.به: مصداق‌های صبر

۵-۷-۱- صبر و پشت‌گرمی

﴿۹۵۱﴾ هرگاه بلای ناگهانی به تو برسد، پس به شکیبایی و طلب یاری پناه ببر.

۶-۷-۱- صبر و ایثار ر.به: مصداق‌های صبر

۷-۷-۱- صبر و ایمان ر.به: مصداق‌های صبر

۸-۷-۱- صبر و نیکی

﴿۹۵۲﴾ تمام کارهای خوب و نیکو با صبر و شکیبایی همراه است.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٩٥٣﴾ الرسول ﷺ: وَأَمَّا عَلَامَةُ الصَّابِرِ فَأَرْبَعَةٌ الصَّبْرُ عَلَى الْمَكَارِهِ وَالْعَزْمُ فِي أَعْمَالِ الْبِرِّ وَالتَّوَاضُّعُ وَالْحِلْمُ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩

﴿٩٥٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: ثَلَاثٌ مِنْ أَتْوَابِ الْبِرِّ سَخَاءُ النَّفْسِ وَطَيْبُ الْكَلَامِ وَالصَّبْرُ عَلَى الْأَذَى؛ وسائل الشيعة ج: ١٢ ص: ١٢٥

﴿٩٥٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: طُولُ الْأَصْطِبَارِ مِنْ شِيَمِ الْأَبْرَارِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١
٩-٧-١- الصبر والبصيرة

﴿٩٥٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَهْلُ الدِّينِ أَصْبَرُ وَهُمْ أَهْلُ بَصِيرَةٍ وَنَصْرٍ وَأَهْلُ الدُّنْيَا أَهْلُ يَأْسٍ وَطَمَعٍ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٢٧٧

﴿٩٥٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أُوصِيَكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ فَإِنَّهَا خَيْرٌ مَا تَوَاصَى الْعِبَادُ بِهِ وَخَيْرُ عَوَاقِبِ الْأُمُورِ عِنْدَ اللَّهِ وَقَدْ فُتِحَ بَابُ الْحَرْبِ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ أَهْلِ الْقِبْلَةِ وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ إِلَّا أَهْلُ الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ وَالْعِلْمِ بِمَوَاضِعِ الْحَقِّ؛ نهج البلاغة ص: ٢٤٧

﴿٩٥٨﴾ الصادق عليه السلام: صَاحِبُ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ يَخْتِاجُ إِلَى أَنْ يَكُونَ عَالِمًا بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ فَارْغًا مِنْ خَاصَّةِ نَفْسِهِ عَمَّا يَأْمُرُهُمْ بِهِ وَيَنْهَاهُمْ عَنْهُ نَاصِحًا لِلخَلْقِ رَحِيمًا رَفِيقًا بِهِمْ دَاعِيًا لَهُمْ بِاللُّطْفِ وَحُسْنِ الْبَيَانِ عَارِفًا بِتَفَاوُتِ أَخْلَاقِهِمْ لِيُنْزَلَ كُلُّ مَنْزِلَتِهِ بِصَبْرٍ بِمَكْرِ النَّفْسِ وَمَكَايِدِ الشَّيْطَانِ صَابِرًا عَلَى مَا يَلْحَقُهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٢١٤

﴿٩٥٩﴾ فَاصْبِرْ لِعَذْوِكَ وَامْضِ عَلَى بَصِيرَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٥٩

﴿٩٦٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَأَقْبَلَتِ الْفِتْنُ كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْأَمْرَ إِلَّا أَهْلُ الصَّبْرِ وَالْبَصَرِ وَالْعِلْمِ بِمَوَاقِعِ الْأَمْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ١٦
١٠-٧-١- الصبر والتجدد

﴿٩٦١﴾ لِبَاسِي لِلدُّنْيَا التَّجَلُّدُ وَالصَّبْرُ وَبُيْسِي لِلْآخِرَةِ الْبَشَاشَةُ وَالْبُشْرُ

بحار الأنوار ج: ٤٦ ص: ٩٧

﴿٩٦٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَمَا صَبَرَكَ عَلَى دَائِكَ وَجَلَدَكَ عَلَى مُصَابِكَ وَعَزَّكَ عَنِ الْبُكَاءِ عَلَى نَفْسِكَ وَهِيَ أَعَزُّ الْأَنْفُسِ عَلَيْكَ وَكَيْفَ لَا يُوقِظُكَ خَوْفُ بَيَاتِ نِقْمَةٍ وَقَدْ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۹۵۳﴾ نشان شکبیا چهار چیز است: صبر در ناملایمات، تصمیم بر کارهای نیک، فروتنی و بردباری.

﴿۹۵۴﴾ سه چیز از درهای خیر هستند، سخاوت نفس، سخن دلنشین و صبر در برابر آزار و اذیت.

﴿۹۵۵﴾ تداوم صبر از صفات نیکوکاران است.

۹-۷-۱- صبر و بصیرت

﴿۹۵۶﴾ اهل دین، صبورترین هستند و آن‌ها اهل بصیرت و آگاهی و یاری‌رساندن هستند. و اهل دنیا، اهل یأس و ناامیدی و طمعند.

﴿۹۵۷﴾ ای بندگان خدا، شما را به تقوا و ترس از عذاب خدا سفارش می‌کنم، زیرا تقوای الهی بهترین سفارش مؤمنان و در پیشگاه خدا بهترین پایان‌بخش برای کارهاست. مردم، هم‌اکنون آتش جنگ بین شما و اهل قبله شعله‌ور شده است و این پرچم مبارزه را جز افراد آگاه و با استقامت و عالم به جایگاه حق، به دوش نمی‌کشند.

﴿۹۵۸﴾ کسی که می‌خواهد امر به معروف کند، نیازمند است که آگاه به حلال و حرام باشد و خودش به آنچه امر می‌کند، عمل و آنچه را نهی می‌کند، ترک کرده باشد، خیرخواه خلق، دلسوز و همراه باشد. با لطف و بیان زیبا، دعوت کند. به تفاوت اخلاق دعوت‌شوندگان آشنا باشد، تا با هر کس مطابق جایگاه خودش رفتار کند. به نیرنگ‌های نفس و شیطان آگاهی داشته و بر آنچه موفق نمی‌شود، شکبیا باشد.

﴿۹۵۹﴾ بر دشمن‌ت شکبیا باش و با آگاهی عمیق به راه بیفت.

﴿۹۶۰﴾ فتنه‌ها مانند پاره‌های شب تار، یکی پس از دیگری روآور شده، این موضوع را جز افراد آگاه و با استقامت و عالم به جایگاه حق به دوش نمی‌کشند.

۱۰-۷-۱- صبر و تحمل

﴿۹۶۱﴾ لباس دنیایم صبوری و شکبیایی و لباس آخرتم خوشحالی و شادی است.

﴿۹۶۲﴾ اما چه چیز تو را بر بیماری خود بی‌تفاوت کرده است؟ و بر مصیبت‌های خود شکبیا و از گریه بر حال خویشتن بازداشته است؟ در حالی که هیچ‌چیز برای تو عزیزتر از جانت نیست؛ چگونه ترس از فرود آمدن بلا، شب هنگام تو را بیدار نکرده است؟ و تو در گناه غوطه‌ور و در

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

تَوَرَّطَتْ بِمَعَاصِيهِ مَدَارِجَ سَطَوَاتِهِ فَتَدَاوَى مِنْ دَاءِ الْفِتْرَةِ فِي قَلْبِكَ بَعَزِيْمَةً وَمِنْ كَرَى الْغَفْلَةِ فِي نَاطِرِكَ بَيَقِظَةً؛ نهج البلاغة ص: ٣٤٤

١١-٧-١- الصبر والتَّصَوُّفُ

﴿٩٦٣﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): سئلَ عَنْ مَعْنَى التَّصَوُّفِ فَقَالَ (عليه السلام) التَّصَوُّفُ مُشْتَقٌّ مِنَ الصُّوفِ وَهُوَ ثَلَاثَةُ أَحْرَفٍ ص وَفَقَالَ صَادٌ صَبْرٌ وَصِدْقٌ وَصَفَاءٌ وَالْوَاوُ وَدٌّ وَوَرْدٌ وَوَفَاءٌ وَالْفَاءُ فَقْرٌ وَفَرْدٌ وَفَنَاءٌ؛ عوالي اللآلي ج: ٤ ص: ١٠٥

١٢-٧-١- الصبر وتَعْظِيمُ حُرْمَةِ اللَّهِ

﴿٩٦٤﴾ الصادق (عليه السلام): أُصُولُ مُعَامَلَةِ اللَّهِ تَعَالَى فَسَبْعَةُ أَشْيَاءٍ آدَاءُ حَقِّهِ وَحِفْظُ حُدِّهِ وَشُكْرُ عَطَائِهِ وَالرِّضَا بِقَضَائِهِ وَالصَّبْرُ عَلَى بَلَائِهِ وَتَعْظِيمُ حُرْمَتِهِ وَالشُّوقُ إِلَيْهِ؛ مصباح الشريعة ص: ٥

١٣-٧-١- الصبر والتَّفْوِيزُ

﴿٩٦٥﴾ الصادق (عليه السلام): فَعَلَيْكُمْ يَا عَمَّ وَابْنَ عَمٍّ وَابْنِي عُمُوْمِي وَإِخْوَتِي بِالصَّبْرِ وَالرِّضَا وَالتَّسْلِيمِ وَالتَّفْوِيزِ إِلَى اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ وَالرِّضَا بِالصَّبْرِ عَلَى قَضَائِهِ وَالتَّمَسُّكِ بِطَاعَتِهِ وَالنُّزُولِ عِنْدَ أَمْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٣٠١

١٤-٧-١- الصبر والتَّقْوَى

﴿٩٦٦﴾ الصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ - البقرة ١٧٧

﴿٩٦٧﴾ قُلْ أَتُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَلِكَُمُ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِيَادِ ، الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا ءَامِنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ، الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَ

المُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ - آل عمران ١٧-١٥

﴿٩٦٨﴾ إِنَّ تَصَبُّرًا وَتَتَّقُوا لَا يُضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ - آل عمران ١٢٠

﴿٩٦٩﴾ إِنَّ تَصَبُّرًا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ - آل عمران ١٨٦

﴿٩٧٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ - آل عمران

٢٠٠

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

پنجه‌ی قهر الهی مبتلا شده‌ای؟ پس سستی دل را با استقامت درمان کن و خواب زدگی چشمانت را با بیداری از میان بردار.

۱۱-۷-۱- صبر و تصوف

﴿۹۶۳﴾ درباره‌ی معنی تصوف پرسیده شد، فرمودند: تصوف از صوف مشتق شده است و آن سه حرف دارد که حرف صاد نمایانگر صبر و صدق، حرف واو نمایانگر وَدّ (دوستی) و ورد و وفا، و حرف فاء نمایانگر فقر و فرد و فناست.

۱۲-۷-۱- صبر و بزرگ‌شمردن حرمت خدا

﴿۹۶۴﴾ اساس عمل متقابل با خداوند متعال بر هفت چیز است: به جا آوردن حقوق خداوند و حفظ و مراقبت از حدودی که معین شده است و سپاسگزاری از نعمت‌ها و الطاف او و راضی شدن به قضا و مشیت و حکم او و صبر و شکیبایی در مقابل بلاها و در همه حال از او تجلیل و احترام و تعظیم نمودن و شوق و علاقه در رسیدن به او.

۱۳-۷-۱- صبر و واگذار کردن کار به خدا

﴿۹۶۵﴾ ای عموجان و ای عموزادگان و ای برادرانم، بر شما باد به صبر و رضا و تسلیم و وا گذاشتن امر به خدای عزیز و جلیل و رضا و صبر بر قضای او و چنگ زدن به ریسمان طاعت و تن دادن به امرش.

۱۴-۷-۱- صبر و تقوی

﴿۹۶۶﴾ و در برابر محرومیت‌ها و بیماری‌ها و در میدان جنگ، استقامت به خرج می‌دهند؛ این‌ها کسانی هستند که راست می‌گویند؛ و (گفتارشان با اعتقادشان هماهنگ است)؛ و این‌ها هستند پرهیزگاران!

﴿۹۶۷﴾ بگو آیا به شما خبر بدهم به بهترین از شما؟ برای کسانی که پرهیزگاری کرده‌اند نزد پروردگارشان بهشت‌هایی است که در آن رودخانه‌هایی جاویدان در آن جریان دارد و زنان پاک و رضایت خداوند از بندگان؛ و خداوند به بندگان بیناست. (پرهیزگاران) کسانی‌اند که می‌گویند: پروردگارا، ما ایمان آوردیم، پس گناهان ما را بیامرز و ما را از عذاب آتش نگاه دار، (برخورداران از پادشاهای جاودان)، صبر پیشگاند و راستگویان و به نماز و دعا ایستادگان و انفاق‌گران و استغفارکنندگان در سحرگاهان.

﴿۹۶۸﴾ اگر (در برابرشان) استقامت و پرهیزگاری پیشه کنید، نقشه‌های (خائنانه) آنان، به شما زبانی نمی‌رساند؛ خداوند به آنچه انجام می‌دهند، احاطه دارد.

﴿۹۶۹﴾ و اگر استقامت کنید و تقوا پیشه سازید، (شایسته‌تر است؛ زیرا) این از کارهای مهم و قابل اطمینان است.

﴿۹۷۰﴾ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، (در برابر مشکلات و هوس‌ها)، استقامت کنید. و در برابر دشمنان پایدار باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید و از خدا بپرهیزید، شاید رستگار شوید.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٩٧١﴾ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ ورثها من يشاء من عباده و
العاقبة للمتقين - الأعراف ١٢٨

﴿٩٧٢﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ - هود ٤٩

﴿٩٧٣﴾ قَالُوا أَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَ
يَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ - يوسف ٩٠

﴿٩٧٤﴾ وَآمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا - طه ١٣٢

﴿٩٧٥﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا
أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا - الفرقان ٧٥-٧٤

﴿٩٧٦﴾ قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ
وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ - الزمر ١٠

﴿٩٧٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: رَحِمَ اللَّهُ أَمْرًا جَعَلَ الصَّبْرَ مَطِيَّةَ حَيَاتِهِ وَالتَّقْوَى عُدَّةَ وَفَاتِهِ؛

غررالحكم ص: ٢٨١

﴿٩٧٨﴾ الرسول ﷺ: اتَّقُوا اللَّهَ وَاصْبِرُوا وَإِنْ رَأَيْتُمُونَا يَخْطِفُنَا الطَّيْرُ فَلَا تَبْرَحُوا مَكَانَكُمْ حَتَّى
أَرْسَلَ إِلَيْكُمْ؛ قصص الأنبياء للراوندي ص: ٣٤١

﴿٩٧٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالصَّبْرِ تَقَدَّمَ عَلَيْهِ غَدَا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٠

﴿٩٨٠﴾ الرسول ﷺ: فَاتَّقُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَاجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ وَلَا يَحْمِلَنَّكُمْ اسْتِبْطَاءُ شَيْءٍ مِنَ
الرِّزْقِ أَنْ تَطْلُبُوهُ بِشَيْءٍ مِنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَسَمَ الْأَرْزَاقَ بَيْنَ خَلْقِهِ حَلَالًا وَ
لَمْ يَقْسِمْهَا حَرَامًا فَمَنْ اتَّقَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَصَبَرَ آتَاهُ اللَّهُ بِرِزْقِهِ مِنْ حِلٍّ وَمَنْ هَتَكَ حِجَابَ
السُّتْرِ وَعَجَلَ فَأَخَذَهُ مِنْ غَيْرِ حِلٍّ قُصَّ بِهِ مِنْ رِزْقِهِ الْحَلَالِ وَخُوسِبَ عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ الكافي

ج: ٥ ص: ٨٠

﴿٩٨١﴾ الحسين عليه السلام: قَالَ إِنْ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ لِأَصْحَابِهِ يَوْمَ أُصِيبُوا أَشْهَدُ أَنَّهُ قَدْ

أُذِنَ فِي قَتْلِكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَاصْبِرُوا؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٨٦

﴿٩٨٢﴾ السجاد عليه السلام: قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليه السلام لَوَدِدْتُ أَنَّهُ أُذِنَ لِي فَكَلَّمْتُ النَّاسَ ثَلَاثًا ثُمَّ
صَنَعَ اللَّهُ بِي مَا أَحَبَّ قَالَ بِيَدِهِ عَلَى صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ وَكُنْهَا عَزْمَةٌ مِنَ اللَّهِ أَنْ نَصْبِرَ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۹۷۱﴾ موسی به قوم خود گفت: از خدا یاری جویید و بردبار باشید، که زمین از آن خداست و آن را به هر کس از بندگان که بخواهد به میراث می‌دهد و پایان خوش، ویژه پرهیزگاران است.

﴿۹۷۲﴾ پس، صبر و استقامت کن، که (حسن) عاقبت از آن پرهیزگاران است.

﴿۹۷۳﴾ گفتند: "آیا تو همان یوسفی؟" گفت: " (آری)، من یوسفم و این برادر من است. خداوند بر ما منت گذارد؛ هر کس تقوا پیشه کند و شکیبایی و استقامت نماید، (سرانجام پیروز می‌شود) چرا که خداوند پاداش نیکوکاران را ضایع نمی‌کند!"

﴿۹۷۴﴾ خانواده‌ی خود را به نماز فرمان ده؛ و بر انجام آن شکیبا باش.

﴿۹۷۵﴾ و کسانی که می‌گویند: "پروردگارا! از همسران و فرزندانمان مایه‌ی روشنی چشم ما قرار ده و ما را برای پرهیزگاران پیشوا گردان!"، (آری)، آن‌ها هستند که درجات عالی بهشت در برابر شکیبایی‌شان به آنان پاداش داده می‌شود؛ و در آن، با تحیت و سلام روبه‌رو می‌شوند.

﴿۹۷۶﴾ بگو: "ای بندگان من که ایمان آورده‌اید! از (مخالفت) پروردگارتان بپرهیزید! برای کسانی که در این دنیا نیکی کرده‌اند پاداش نیکی است. و زمین خدا وسیع است، (اگر تحت فشار سران کفر بودید مهاجرت کنید) که صابران اجر و پاداش خود را بی‌حساب دریافت می‌دارند.

﴿۹۷۷﴾ خدا بیامرز مردی را که صبر را وسیله‌ی سواری و پرهیزگاری را ذخیره‌ی وفات خود قرار دهد.

﴿۹۷۸﴾ از خداوند پروا کنید و در مقابل شداید و سختی‌ها صبر پیشه کنید. اگر دیدید پرنده‌گان می‌خواهند ما را برابند شما از جای خود تکان نخورید، تا آن‌گاه که فرمانی از من به شما برسد.

﴿۹۷۹﴾ بر تو باد که تقوای الهی و صبر را پیشه‌ی خود سازی، که فردای قیامت پاداشش را خواهی دید.

﴿۹۸۰﴾ پس، از خدای بزرگ بترسید و در تلاش برای کسب مال و روزی، اعتدال را رعایت کنید (و همه‌ی وقت خود را صرف آن نکنید) و مبادا دیرشدن دریافت روزی، شما را بر آن دارد که آن را از راهی آمیخته با معصیت، طلب کنید. که خداوند متعال روزی را میان بندگان خود به صورت حلال تقسیم کرده است نه حرام، پس هر کس از خدا بترسد و شکیبا باشد، خدا روزی او را از راه حلال به او خواهد رساند و هر کس بی‌حیایی کند و شتاب ورزد و آن را از غیر حلال به دست آورد، هم از روزی حلال او کاسته خواهد شد و هم روز قیامت، باید حساب آن را پس بدهد.

﴿۹۸۱﴾ امام حسین در آن روز حادثه به اصحاب خود فرمود: خداوند اجازه‌ی کشته‌شدن شما را صادر کرده است. پس خدا را در نظر داشته باشید و صبر کنید.

﴿۹۸۲﴾ امام سجاد علیه السلام فرمود: دوست داشتم که به من اجازه داده می‌شد سه بار با مردم سخن می‌گفتم، بعد از آن هر چه خدا می‌خواست با من انجام می‌داد. و در این هنگام با دست خود به سینه‌اش اشاره کردند و فرمودند: ولی تصمیم خدا این است که صبر کنیم. سپس این آیه‌ی

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثِلَةُ)﴾

الْآيَةُ وَ لَسَمْعَنَّ مِنَ الَّذِينَ أَوْتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذَى كَثِيرًا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ وَأَقْبَلَ يَرْفَعُ يَدَهُ وَيَضَعُهَا عَلَى صَدْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ٢٢٣
﴿٩٨٣﴾ الرسول ﷺ: أَنَّ امْرَأَةً مَاتَ ابْنُ لَهَا فَجَزَعَتْ عَلَيْهِ فَاتَّاهَا فَأَمَرَهَا بِتَقْوَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الصَّبْرِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي امْرَأَةٌ رَقُوبٌ لَا أَلِدُ وَلَمْ يَكُنْ لِي وَلَدٌ غَيْرُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الرُّقُوبُ أَتَيْ لَا يَبْقَى لَهَا وَلَدُهَا ثُمَّ قَالَ مَا مِنْ امْرَأَةٍ مُسْلِمَةٍ وَلَا امْرَأَةٍ مُسْلِمَةٍ يَمُوتُ لَهَا ثَلَاثَةٌ مِنْ أَوْلَادٍ إِلَّا أَدْخَلَهُمَا اللَّهُ الْجَنَّةَ فَقِيلَ لَهُ وَ اثْنَانِ فَقَالَ ﷺ وَ اثْنَانِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٩٦
﴿٩٨٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى طُولِ الْأَذَى أَبَانَ عَنْ صِدْقِ التَّقَى؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥
﴿٩٨٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى مَرِّ الْأَذَى أَبَانَ عَنْ صِدْقِ التَّقْوَى؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥
﴿٩٨٦﴾ الكاظم عليه السلام: يَا بُنَيَّ إِنَّ الدُّنْيَا بَحْرٌ عَمِيقٌ قَدْ غَرِقَ فِيهِ عَالَمٌ كَثِيرٌ فَلْتَكُنْ سَفِينَتَكَ فِيهَا تَقْوَى اللَّهِ وَ حَشْوُهَا الْإِيمَانُ وَ شِرَاعُهَا التَّوَكُّلُ وَ قِيمُهَا الْعَقْلُ وَ دَلِيلُهَا الْعِلْمُ وَ سُكَّانُهَا الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٩٩

﴿٩٨٧﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ بِكُمْ يُفْتَحُ هَذَا الْأَمْرُ وَ بِكُمْ يُخْتَمُ عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٣ ص: ١٤٢
﴿٩٨٨﴾ ابن عباس عليه السلام: فَعَلَيْكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ الْجِدِّ وَ الْحَزْمِ وَ الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٨٨
١٥-٧-١- الصَّبْرُ وَ التَّوَاضُّعُ
﴿٩٨٩﴾ الرسول ﷺ: وَ أَمَّا عَلَامَةُ الصَّابِرِ فَأَرْبَعَةٌ الصَّبْرُ عَلَى الْمَكَارِهِ وَ الْعَزْمُ فِي أَعْمَالِ الْبِرِّ وَ التَّوَاضُّعُ وَ الْجِلْمُ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩
١٦-٧-١- الصَّبْرُ وَ التَّوْحِيدُ

﴿٩٩٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْإِيمَانُ عَلَى أَرْبَعِ دَعَائِمٍ عَلَى الصَّبْرِ وَ الْيَقِينِ وَ الْعَدْلِ وَ التَّوْحِيدِ؛ نهج البلاغة ص: ٤٧٣
١٧-٧-١- الصَّبْرُ وَ التَّوَكُّلُ
﴿٩٩١﴾ وَ مَا لَنَا إِلَّا تَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَ قَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَ لَنَصْبِرَنَّ عَلَى مَا آذَيْتُمُونَا وَ عَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ - إبراهيم ١٢

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

شریفه را تلاوت کردند: " شما از کسانی که قبل از شما کتاب داده شدند و از کسانی که شرک آوردند، اذیت‌های زیادی خواهید دید، ولی اگر شما شکیبایی بورزید و تقوی داشته باشید، این صبر و تقوی شما را در انجام کارها صاحب اراده‌ی محکم خواهد کرد، بعد از آن دست خود را بلند کرد و روی سینه‌اش گذاشت.

﴿۹۸۳﴾ فرزند زنی از انصارمرد و او بی‌تابی می‌کرد. پیامبر اکرم به دیدن او رفت و او را به صبر و تقوی توصیه کرد. ای پیامبر خدا، من " رقبوب " و بدون فرزند شدم، دیگر باردار نمی‌شوم و جز این پسر فرزندی نداشتم. پیامبر فرمود: " رقبوب " و بی‌فرزند کسی است که فرزندی برایش (حتی در آخرت) نمانده باشد. هیچ زن و مرد مسلمانی نیست که سه فرزند از دستشان برود، مگر اینکه خداوند ایشان را داخل بهشت می‌کند.

﴿۹۸۴﴾ هر که بر طولانی‌شدن آزارها شکیبایی ورزد، درستی پرهیزگاری خود را آشکار کرده است.

﴿۹۸۵﴾ هر که بر تلخی آزار و اذیت‌ها شکیبایی ورزد، درستی پرهیزگاری خود را آشکار کرده است.

﴿۹۸۶﴾ پسر، دنیا دریای ژرفی است که گروه زیادی در آن غرق شده‌اند. باید کشتی نجات در دریای دنیا تقوی، لوازم داخل کشتی، ایمان، بادبانهایش توکل، پایه‌های آن عقل، راهنمایش علم و سکان کشتی‌ات صبر باشد.

﴿۹۸۷﴾ ای علی، به واسطه‌ی تو این امر گشوده می‌شود و با تو ختم شده و پایان می‌پذیرد، پس بر تو باد به شکیبایی پس بدان و آگاه باش که سرانجام نیکو از آن پرهیزگاران است.

﴿۹۸۸﴾ پس بر شماست که تقوای الهی و تلاش و دوراندیشی و شکیبایی داشته باشید.

۱۵-۷-۱- صبر و تواضع

﴿۹۸۹﴾ نشان شکیبا چهار چیز است: صبر در ناملایمات، تصمیم بر کارهای نیک، فروتنی و بردباری.

۱۶-۷-۱- صبر و توحید

﴿۹۹۰﴾ ایمان بر چهار پایه استوار است صبر، یقین، عدل و جهاد.

۱۷-۷-۱- صبر و توکل

﴿۹۹۱﴾ و چرا بر خدا توکل نکنیم، با اینکه ما را به راه‌های (سعادت) رهبری کرده است؟ و ما به‌طور مسلم در برابر آزارهای شما صبر خواهیم کرد (و دست از رسالت خویش بر نمی‌داریم!) و توکل کنندگان، باید فقط بر خدا توکل کنند!

﴿الماهيّة (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿٩٩٢﴾ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَا جُزْأَ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ - النحل ٤٢-٤١
﴿٩٩٣﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعَمَ أَجْرَ الْعَامِلِينَ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ - العنكبوت ٥٩-٥٨
﴿٩٩٤﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤

ص: ١٦٦

﴿٩٩٥﴾ الرسول (عليه السلام): دَخَلَتْ عَلَيْهِ فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ (عليها السلام) فَلَمَّا رَأَتْ مَا بِهِ خَفَقَتْهَا الْعَبْرَةُ حَتَّىٰ فَاضَتْ دُمُوعُهَا عَلَىٰ خَدَّيْهَا فَلَمَّا أَنْ رَأَاهَا رَسُولُ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ مَا يُبْكِيكِ يَا بُنَيَّةُ قَالَتْ وَكَيْفَ لَا أَبْكِي وَأَنَا أَرَىٰ مَا بَكَ مِنْ الضَّعْفِ فَمَنْ لَنَا بَعْدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَهَا لَكُمْ اللَّهُ فَتَوَكَّلُوا عَلَيْهِ وَاصْبِرُوا كَمَا صَبَرَ آبَاؤُكُمْ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَأُمَّهَاتُكُمْ مِنْ أَزْوَاجِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤٩٦
﴿٩٩٦﴾ الرسول (عليه السلام): إِنَّ اللَّهَ أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ بِهَدِيَّةٍ لَمْ يُعْطِهَا أَحَدًا قَبْلَكَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (عليه السلام) مَا هِيَ قَالَ الصَّبْرُ وَأَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ الرِّضَا وَأَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ الزُّهْدُ وَأَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ الْإِخْلَاصُ وَأَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ الْيَقِينُ وَأَحْسَنُ مِنْهُ قُلْتُ وَمَا هُوَ يَا جَبْرِئِيلُ قَالَ إِنَّ مَدْرَجَةَ ذَلِكَ التَّوَكُّلُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤
١٨-٧-١- الصَّبْرُ وَالْجِهَادُ رَاجِعٌ: مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ الْمَصَادِقِ.

١٩-٧-١- الصَّبْرُ وَالْحُرِّيَّةُ

﴿٩٩٧﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): إِنَّ الْخُرَّ حُرٌّ عَلَىٰ جَمِيعِ أَحْوَالِهِ إِنْ نَابَتْهُ نَائِبَةٌ صَبَرَ لَهَا وَإِنْ تَدَاكَتْ عَلَيْهِ الْمَصَائِبُ لَمْ تَكْسِرْهُ وَإِنْ أُسِرَ وَقُهِرَ وَاسْتُبْدِلَ بِالْيُسْرِ عُسْرًا كَمَا كَانَ يُوسُفُ الصَّدِّيقُ الْأَمِينُ (عليه السلام) لَمْ يَضُرُّ حُرِّيَّتَهُ أَنْ اسْتُعْبِدَ وَأُسِرَ وَقُهِرَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

﴿٩٩٨﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّمَا يَصْبِرُ الْأَخْرَارُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ١٨٠

٢٠-٧-١- الصَّبْرُ وَحِفْظُ الْحُدُودِ

﴿٩٩٩﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): فَإِنَّ الْمَنَعَ لِلذَّمَارِ وَالصَّابِرَ عِنْدَ نُزُولِ الْحَقَائِقِ هُمْ أَهْلُ الْحِفَاطِ؛

الكافي ج: ٥ ص: ٣٩

١-٧-٢٠-١- ذِكْرُ الْحُدُودِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۹۹۲﴾ آن‌ها که پس از ستم‌دیدن در راه خدا، هجرت کردند، در این دنیا جایگاه (و مقام) خوبی به آن‌ها می‌دهیم؛ و ای کاش می‌دانستند پاداش آخرت از آن هم بزرگ‌تر است؛ آن‌ها کسانی هستند که صبر پیشه کردند و تنها بر پروردگارشان توکل می‌کنند.

﴿۹۹۳﴾ و کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام دادند، آنان را در غرفه‌هایی از بهشت جای می‌دهیم که نهرها در زیر آن جاری است؛ جاودانه در آن خواهند ماند؛ چه خوب است پاداش عمل‌کنندگان! همان‌ها که (در برابر مشکلات) صبر (و استقامت) کردند و بر پروردگارشان توکل می‌کنند.

﴿۹۹۴﴾ خدایا مرا از کسانی قرار بده که شکیبایی می‌ورزند و بر پروردگار خویش توکل می‌کنند.

﴿۹۹۵﴾ حضرت زهرا علیها السلام وارد شد و چون حال ضعف پیامبر صلی الله علیه و آله را دید بغض گلویش را گرفت به‌طوری که اشک بر گونه‌هایش جاری شد. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: دخترم، چرا گریه می‌کنی؟ عرض کرد: ای پیامبر خدا چگونه گریه نکنم درحالی که می‌بینم شما مریض و ضعیف شده‌اید. ای رسول خدا، پس از شما سرپرست ما کیست؟ به او فرمود: شما خدا را دارید پس به او توکل کن و صبر کن همان‌طور که پدرانت از پیامبران و مادرانت از همسران‌شان شکیبایی کردند.

﴿۹۹۶﴾ همانا خداوند مرا به‌سوی تو فرستاده، تا هدیه‌ای به تو عطا کند، که پیش از این به کسی نداده است، پیامبر گفت: آن هدیه چیست؟ جبرئیل گفت: صبر و بهتر از آن، حضرت گفت: بهتر از آن چیست؟ جبرئیل گفت: رضایت (به امر الهی) و بهتر از آن، حضرت گفت: بهتر از آن چیست؟ جبرئیل گفت: زهد و بهتر از آن، فرمود: بهتر از آن چیست؟ گفت: اخلاص و بهتر از آن، فرمود: بهتر از آن چیست؟ گفت: یقین و بهتر از آن، فرمود: بهتر از آن چیست؟ باز گفت: یقین و بهتر از آن، فرمود: بهتر از آن چیست؟ گفت: بالابرندگی یقین و آن عبارت است از: "توکل به خداوند عزیز و جلیل.

۱۸-۷-۱- صبر و جهاد ر.به: شناخت صبر از طریق مصادیق

۱۹-۷-۱- صبر و آزادگی

﴿۹۹۷﴾ آزاده، در همه‌حال آزاده است. اگر مشکلاتی به او برسد صبر می‌کند. مصیبت‌ها، هرچند پیایی باشند و حتی اگر شکست بخورد و اسیر شود، درهم نمی‌شکند و تلاش می‌کند دوره‌ی مشکلات را گذرانده، به شرایط آسان برسد. همانند یوسف راستگو و امانت‌دار، که بردگی و اسارت و شکست، به آزادگی‌اش لطمه نزد.

﴿۹۹۸﴾ بر شما باد به شکیبایی، که آزادگان صبر می‌کنند.

۲۰-۷-۱- صبر و حفظ حد و مرزها

﴿۹۹۹﴾ آزاد مردانی که به حمایت مردم خویش برخیزند و هنگام نازل شدن حقایق شکیبا باشند، آن‌ها همان نگاهبانان حدود الهی هستند.

۱-۲۰-۷- ذکر حد و مرز و صبر با یکدیگر

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٠٠﴾ الصادق عليه السلام: أُصُولُ مُعَامَلَةِ اللَّهِ تَعَالَى فَسَبْعَةُ أَشْيَاءَ آدَاءُ حَقِّهِ وَحِفْظُ حَدِّهِ وَشُكْرُ عَطَائِهِ وَالرِّضَا بِقَضَائِهِ وَالصَّبْرُ عَلَى بَلَائِهِ وَتَعْظِيمُ حُرْمَتِهِ وَالشَّوْقُ إِلَيْهِ؛ مصباح الشريعة ص: ٥
٢١-٧-١- الصبر والحق

١-٧-٢١-١- ذكر الحق والصبر معاً

﴿١٠١﴾ والعصر، إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ، إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ - العصر ٣-١

﴿١٠٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَخَذَ اللَّهُ بِقُلُوبِنَا وَقُلُوبِكُمْ إِلَى الْحَقِّ وَآلِهْمَنَا وَإِيَّاكُمْ الصَّبْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٢٤٨

٢-٧-٢١-١- الصبر والحلم راجع: معرفة الصبر بالمصايد

٢٢-٧-١- الصبر والحمد

﴿١٠٣﴾ السجاد عليه السلام: إِنَّ سَائِلًا مُؤْمِنًا صَوَّامًا مُسْتَحِقًّا لَهُ عِنْدَ اللَّهِ مَنَزَلَةً وَكَانَ مُجْتَازًا غَرِيبًا اغْتَرَّ عَلَى بَابٍ يَفْتَقُونَ عَشِيَّةَ جُمُعَةٍ عِنْدَ آوَانِ إِفْطَارِهِ يَهْتَفُ عَلَى بَابِهِ أَطْعَمُوا السَّائِلَ الْمُجْتَازَ الْغَرِيبَ الْجَائِعَ مِنْ فَضْلِ طَعَامِكُمْ يَهْتَفُ بِذَلِكَ عَلَى بَابِهِ مَرَّاراً وَهُمْ يَسْمَعُونَهُ قَدْ جَهِلُوا حَقَّهُ وَ لَمْ يُصَدِّقُوا قَوْلَهُ فَلَمَّا نَيسَ أَنْ يُطْعِمُوهُ وَغَشِيَهُ اللَّيْلُ اسْتَرْجَعَ وَاسْتَعْبَرَ وَشَكَا جُوعَهُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَبَاتَ طَاوِيًا وَاصْبَحَ صَائِمًا جَائِعًا صَابِرًا حَامِدًا لِلَّهِ تَعَالَى؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٢٧١
٢٣-٧-١- الصبر والحياء

﴿١٠٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَا إِيمَانَ كَالْحَيَاءِ وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٤٠٩

﴿١٠٥﴾ الصادق عليه السلام: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ تَعَالَى عَبْدًا أَلْهَمَهُ الْعَمَلَ بِثَمَانٍ خِصَالٍ غَضُّ الْبَصَرِ عَنِ الْمَحَارِمِ وَالْخَوْفُ مِنَ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ وَالْحَيَاءُ وَالْحَلْفُ بِالصَّبْرِ وَالْأَمَانَةُ وَالصَّدْقُ وَالسَّخَاءُ؛

معدن الجواهر ص: ٦٣

٢٤-٧-١- الصبر والخشوع

﴿١٠٦﴾ الصادق عليه السلام: السَّلَامَةُ قَدْ غُزِلَتْ مِنَ الْخَلْقِ فِي كُلِّ عَصْرِ خَاصَّةً فِي هَذَا الزَّمَانِ وَ سَبِيلُ وُجُودِهَا فِي احْتِمَالِ جَفَاءِ الْخَلَائِقِ وَأَذِيَّتِهِمْ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الرِّزَايَا وَخِفَّةِ الْمُؤْنِ وَالْفِرَارُ مِنَ الْأَشْيَاءِ الَّتِي تَلَزِمُكَ رِعَايَتُهَا وَالْقَنَاعَةُ بِالْأَقَلِّ مِنَ الْمَيْسُورِ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ فَالْعُزْلَةُ فَإِنْ لَمْ تَقْدِرْ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۰۰۰﴾ اساس عمل متقابل با خداوند متعال بر هفت چیز است: به جا آوردن حقوق خداوند و حفظ و مراقبت از حدودی که معین شده است و سپاسگزاری از نعمت‌ها و الطاف او و راضی شدن به قضا و مشیت و حکم او و صبر و شکیبایی در مقابل بلاها و در همه حال از او تجلیل و احترام و تعظیم نمودن و شوق و علاقه در رسیدن به او.

۱-۷-۲۱- صبر و حق

۱-۷-۲۱-۱- ذکر حق و صبر با یکدیگر

﴿۱۰۰۱﴾ به عصر سوگند، که انسان‌ها همه در زیانند؛ مگر کسانی که ایمان آورده و اعمال صالح انجام داده‌اند و یکدیگر را به حق سفارش کرده و یکدیگر را به شکیبایی و استقامت توصیه نموده‌اند!

﴿۱۰۰۲﴾ خدا دل‌های ما و شما را خواهان راه حق سازد و به دل‌های ما و شما شکیبایی الهام کند.

۱-۷-۲۱-۲- صبر و حلم ربه: شناخت صبر از طریق مصادیق

۱-۷-۲۲- صبر و حمد و سپاس

﴿۱۰۰۳﴾ عصر جمعه‌ای گدایی مؤمن و روزه‌دار که هم سزاوار دریافت کمک بود و هم نزد خدا منزلتی داشت، زمان افطار، غریبانه از کنار خانه‌ی یعقوب گذشت، در خانه‌ی یعقوب را به صدا درآورد و گفت: گدایی غریب و گرسنه را از اضافه‌ی غذای خود روزی دهید؛ و چند بار این سخن را تکرار کرد و آن‌ها با اینکه کلام او را می‌شنیدند، اما حق او را نشناختند و سخن او را راست نپنداشتند، وقتی که ناامید شد و شب فرارسید، بازگشت و به درگاه خدا از گرسنگی شکایت کرد و شب را گرسنه خوابید و صبح هم گرسنه، اما شکیبا و شاکر برخاست.

۱-۷-۲۳- صبر و حیا

﴿۱۰۰۴﴾ از بارزترین نشانه‌های ایمان هیچ‌یک مثل حیا و صبر نیست.

﴿۱۰۰۵﴾ هرگاه خداوند بنده‌ای را دوست داشته باشد هشت خصلت را در دل او می‌افکند. گفتند: آن‌ها کدامست؟ فرمود: پوشیدن چشم از محرمات الهی، ترس از خدای سبحان، حیا، واداشتن خود به صبر، اداکردن امانت، راستگویی و سخاوت.

۱-۷-۲۴- صبر و خشوع

﴿۱۰۰۶﴾ سلامتی در همه‌ی زمان‌ها مخصوصا در این زمان، در دوری از مردم است و راه دستیابی به قلب سلیم و سلامت دردین عبارت است از: تحمل آزار و اذیت مردم و شکیبایی در بلا و مصیبت، مخارج اندک و پرهیزکردن از اموری که در میان مردم عادت و رسم شده است و قناعت کردن به حداقل. پس اگر این مراتب میسر نشود، باید عزلت اختیار کرد و اختلاط با مردم و آمد و شد با ایشان را ترک نمود (به حداقل ضرورت رساند). اگر قدرت بر عزلت و گوشه‌گیری نیز

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

فَالصَّمْتُ فَلَيْسَ كَالْعُزْلَةِ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَالْكَلَامُ بِمَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ وَلَا يَصِفُكَ فَإِنْ لَمْ تَجِدِ السَّبِيلَ إِلَيْهِ فَالْإِنْقِلَابُ فِي الْأَسْفَارِ مِنْ بَلَدٍ إِلَى بَلَدٍ وَطَرَحُ النَّفْسِ فِي بَرَارِي التَّلَفِ بِسِرِّ صَافٍ وَقَلْبٍ خَاشِعٍ وَبَدَنٍ صَابِرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٩٠
٢٥-٧-١- الصبر والذكر

﴿١٠٠٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: يَظَلُّ ثَبَاتًا صَبْرُهُ كَثِيرًا ذِكْرُهُ؛ أعلام الدين ص: ١٤٠
﴿١٠٠٨﴾ العجوة عليه السلام: إِذَا أَصَابَ الْعَبْدَ مُصِيبَةٌ فَصَبَرَ وَاسْتَرْجَعَ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى غَفَرَ اللَّهُ لَهُ بِهَا مَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ ثُمَّ لَمْ يَذْكُرِ الْمُصِيبَةَ فِيمَا بَقِيَ مِنَ الدَّهْرِ إِلَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلَ مَا كَانَ يَوْمَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى إِذَا اسْتَرْجَعَ حِينَ يَذْكُرُهَا وَحَمِدَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٠٨

﴿١٠٠٩﴾: الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَمْدٍ وَذِكْرٍ وَشُكْرٍ وَصَبْرٍ؛ بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ١١٥
٢٦-٧-١- الصبر والرضا

١-٢٦-٧-١- ذِكرُ الرضا والصبر معاً
﴿١٠١٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: زَيْنُ الدِّينِ الصَّبْرُ وَالرِّضَا؛ غرر الحكم ص: ٢٨١
﴿١٠١١﴾ الرسول ﷺ: ذُرْوَةُ الْإِيمَانِ الصَّبْرُ لِلْحَكَمِ وَالرِّضَا بِالْقَدَرِ؛ مسكن الفؤاد ص: ٨٦
﴿١٠١٢﴾ الكاظم عليه السلام: رَأْسُ طَاعَةِ اللَّهِ الصَّبْرُ وَالرِّضَا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١١
﴿١٠١٣﴾ الصادق عليه السلام: رَأْسُ طَاعَةِ اللَّهِ الصَّبْرُ وَالرِّضَا عَنِ اللَّهِ فِيمَا أَحَبَّ الْعَبْدُ أَوْ كَرِهَ؛
الكافي ج: ٢ ص: ٦٠

﴿١٠١٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ وَضَعَ الْإِسْلَامَ عَلَى سَبْعَةِ أَسْهُمٍ عَلَى الصَّبْرِ وَالصَّدْقِ وَالْيَقِينِ وَالرِّضَا وَالْوَفَاءِ وَالْعِلْمِ وَالْجَلَمِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ١٦٤
﴿١٠١٥﴾ الرسول ﷺ: رَفَعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَوْمٌ فِي بَعْضِ غَزَوَاتِهِ فَقَالَ مَنْ الْقَوْمُ فَقَالُوا مُؤْمِنُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَمَا بَلَغَ مِنْ إِيْمَانِكُمْ قَالُوا الصَّبْرُ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَالشُّكْرُ عِنْدَ الرِّخَاءِ وَالرِّضَا بِالْقَضَاءِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حُلَمَاءُ غُلَمَاءُ كَادُوا مِنَ الْفِقْهِ أَنْ يَكُونُوا أَنْبِيَاءَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٨

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

ضرورت نباشد، هرچند این مرتبه به خاموشی نمی‌رسد و اگر به این هم راه نیابی، پس به ناچار، باید اختیار سفر کنی و با نیتی خالص و دلی خاشع و بدنی صابر و شکیبا، از روستایی به روستای دیگر و از شهری به شهری، در حرکت باشی و نفس خود را در بادیه‌ها به‌زحمت و تکلف و سختی بیندازی.

۲۵-۷-۱- صبر و ذکر

﴿۱۰۰۷﴾ صبرش پایدار و ماندگار است و ذکرش بسیار.

﴿۱۰۰۸﴾ هرگاه بنده‌ی خدا دچار مصیبتی شود و بر آن صبر کند و در اولین مصیبت، کلمه‌ی استرجاع (انا لله و انا الیه راجعون) بگوید، خداوند گناهان گذشته‌اش را می‌آمرزد و تا زنده است چنانچه هرگاه به یاد آن مصیبت بیفتد، استرجاع گوید و حمد خدا کند، خداوند هردفعه پاداشی مانند آنچه در حین مصیبت به او داده بود عطا می‌کند.

﴿۱۰۰۹﴾ به خاطر هر حمد و ذکر و شکر و شکیبایی، سپاس تنها مخصوص خدای یکتاست.

۲۶-۷-۱- صبر و رضایت

۱-۲۶-۷-۱- ذکر رضایت و صبر با یکدیگر

﴿۱۰۱۰﴾ زینت دینداری، صبر است و رضا.

﴿۱۰۱۱﴾ بلندترین قله‌ی ایمان، صبر در برابر حکم خدا و رضا و خشنودی از مقدرات الهی است.

﴿۱۰۱۲﴾ بالاترین طاعت خداوند، صبر و رضایت از اوست.

﴿۱۰۱۳﴾ بالاترین طاعت خداوند، صبر و رضایت است، در موارد خوشایند و ناخوشایند.

﴿۱۰۱۴﴾ خداوند اسلام را بر هفت سهم قرار داد: بر شکیبایی و راستی و یقین و رضا و وفا و

دانش و بردباری.

﴿۱۰۱۵﴾ در یکی از جنگ‌ها جماعتی را نزد رسول خدا ﷺ بردند، فرمود: این مردم چه کسانی

هستند؟ گفتند: ای پیامبر خدا اینان مؤمنین هستند، فرمود: ایمان شما در چه پایه است؟ گفتند:

بردباری هنگام بلا و سپاسگزاری زمان نعمت و رضای به قضای خدا. رسول خدا ﷺ فرمود:

این‌ها صفات بردباران و دانشمندان است که از کثرت دانش به پیامبران نزدیک شده‌اند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٠١٦﴾ الرسول ﷺ: الْإِيمَانُ فِي عَشْرَةِ الْمَعْرِفَةِ وَالطَّاعَةِ وَالْعِلْمِ وَالْعَمَلِ وَالْوَرَعِ وَالْاجْتِهَادِ وَالصَّبْرِ وَالْيَقِينِ وَالرِّضَا وَالتَّسْلِيمِ فَأَيُّهَا فَقَدْ صَاحِبُهُ بَطَلَ نِظَامُهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ١٧٥
﴿١٠١٧﴾ امير المؤمنين العلي عليه السلام: الْإِيمَانُ وَالْإِخْلَاصُ وَالْيَقِينُ وَالْوَرَعُ وَالصَّبْرُ وَالرِّضَا بِمَا يَأْتِي بِهِ الْقَدَرُ؛ غرر الحكم ص: ٨٧

﴿١٠١٨﴾ السجاد العلي عليه السلام: مَنْ صَبَرَ وَرَضِيَ عَنِ اللَّهِ فِيمَا قَضَى عَلَيْهِ فِيمَا أَحَبَّ أَوْ كَرِهَ لَمْ يَقْضِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ فِيمَا أَحَبَّ أَوْ كَرِهَ إِلَّا مَا هُوَ خَيْرٌ لَهُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٦٠
﴿١٠١٩﴾ الصادق العلي عليه السلام: لَنْ يَصْنَعَ اللَّهُ بِمَنْ صَبَرَ وَرَضِيَ عَنِ اللَّهِ إِلَّا مَا هُوَ أَهْلُهُ وَهُوَ خَيْرُ لَهُ مِمَّا أَحَبَّ وَكَرِهَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٧

﴿١٠٢٠﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ مِنْ صِفَاتِ الْمُؤْمِنِ أَنْ يَكُونَ... صَبُوراً رَضِيئاً شَكُوراً؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣١٠

﴿١٠٢١﴾ الصادق العلي عليه السلام: قَضَاءُ الْحَوَائِجِ إِلَى اللَّهِ وَاسْتِجَابَةُ اللَّهِ الْعِبَادَ تَجْرَى عَلَى أَيْدِيهِمْ فَمَا قَضَى اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ فَاقْبَلُوا مِنَ اللَّهِ بِالشُّكْرِ وَمَا زَوَى عَنْكُمْ مِنْهَا فَاقْبَلُوهُ عَنِ اللَّهِ بِالرِّضَا وَالتَّسْلِيمِ وَالصَّبْرِ فَعَسَى أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ خَيْراً لَكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ أَعْلَمُ بِمَا يُصْلِحُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٤٨

﴿١٠٢٢﴾ الرسول ﷺ: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا ابْتَلَاهُ فَإِنْ صَبَرَ اجْتَبَاهُ وَإِنْ رَضِيَ اصْطَفَاهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿١٠٢٣﴾ عيسى عليه السلام: إِصْبِرْ عَلَى الْبَلَاءِ وَارْضَ بِالْقَضَاءِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣١
﴿١٠٢٤﴾ الرسول ﷺ: اللَّهُمَّ رَضِّنِي بِقَضَائِكَ وَصَبِّرْنِي عَلَى بَلَائِكَ وَبَارِكْ لِي فِي أَقْدَارِكَ حَتَّى لَا أُحِبَّ تَعْجِيلَ شَيْءٍ آخِرَتِهِ وَلَا أُحِبَّ تَأْخِيرَ شَيْءٍ عَجَلَتِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٢٧٥

﴿١٠٢٥﴾ امير المؤمنين العلي عليه السلام: إِنَّكَ لَنْ تَحْمِلَ إِلَى الْآخِرَةِ عَمَلًا أَنْفَعَكَ لَكَ مِنَ الصَّبْرِ وَالرِّضَا وَالْخَوْفِ وَالرَّجَاءِ؛ غرر الحكم ص: ١٥٧

﴿١٠٢٦﴾ الرسول ﷺ: ثَلَاثَةٌ مَنْ رَزَقَهُنَّ فَقَدْ رَزِقَ خَيْرَ الدَّارَيْنِ الرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَالصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ وَالدُّعَاءُ فِي الرَّخَاءِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١١

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۰۱۶﴾ ایمان ده نشانه دارد: شناخت، اطاعت، علم، عمل، پرهیزگاری، تلاش، صبر، یقین، رضا و تسلیم. هر کدام از آن‌ها نباشد، رشته‌ی ایمان از هم گسیخته می‌شود.

﴿۱۰۱۷﴾ ایمان و اخلاص و یقین و پرهیزگاری، صبر است و خشنودی به آنچه قضا و قدر بیاورد.

﴿۱۰۱۸﴾ هر کس شکیبایی ورزد و از آنچه خداوند، از خوشایند و ناخوشایند، برایش مقدر کرده، راضی باشد، خداوند هم در همه‌ی مقدرات برای او خیر پیش می‌آورد.

﴿۱۰۱۹﴾ خدا با کسی که صبر و رضا پیشه کند جز به آنچه شایسته‌ی اوست عمل نمی‌کند و این برای خود او خوب است، چه دوست داشته باشد و چه دوست نداشته باشد.

﴿۱۰۲۰﴾ ای علی، از صفات مؤمن است که... بسیار شکیبیا، خشنود و بسیار شکرگزار باشد.

﴿۱۰۲۱﴾ برطرف شدن نیازها به دست خداوند است. و وسیله‌ی آن پس از خدا، مردم هستند، که خدا به دست آن‌ها اجرا می‌کند. بنابراین هریک از نیازهایتان که برطرف شد، آن را از طرف خدا بدانید و شاکرانه بپذیرید. و هر نیازی که برآورده نشد، بازهم آن را از طرف خدا بدانید و این بار صبورانه و در کمال رضایت و تسلیم، بپذیرید. چه بسا همین برای شما بهتر باشد. زیرا خداوند بهتر می‌داند که چه چیز به صلاح شماست، ولی خودتان نمی‌دانید.

﴿۱۰۲۲﴾ آن هنگام که خداوند بنده‌ای را دوست داشته باشد، به او بلا ارزانی می‌دارد، پس اگر صبر کند، او را برمی‌گزیند و اگر در مقام رضا ایستاد، او را خالص شده برای خویش قرار می‌دهد.

﴿۱۰۲۳﴾ بر مصیبت و بلا صبر کن و به قضای الهی راضی باش.

﴿۱۰۲۴﴾ خدایا مرا نسبت به قضای خود راضی گردان و بر بلایت شکیبایی بخش و در مقدرات برکت بده، تا زود رسیدن آنچه را به تأخیر انداختی و به تأخیر افتادن آنچه را به سرعت پیش می‌آوری دوست نداشته باشم.

﴿۱۰۲۵﴾ تو عملی پرفایده‌تر از صبر و خشنودی و ترس و امید، به سوی آخرت نمی‌بری.

﴿۱۰۲۶﴾ سه چیز است که به هر کس عطا شود خیر دنیا و آخرت نصیبش شده است؛ و آن سه عبارتند از: ۱ - خشنودی از قضا و قدر خدا، ۲ - صبر و بردباری در برابر بلاها، ۳ - دعا کردن در حال خوشی.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٠٢٧﴾ الباقر عليه السلام: فَأَصْبِرْ لِأَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى وَارْضَ بِقَضَائِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٣ ص: ٢٠١
﴿١٠٢٨﴾ الباقر عليه السلام: فَإِنْ تَرْضَوْا بِمَا صَنَعَ اللَّهُ بِهِ وَتَصْبِرُوا تُؤْجَرُوا وَتُحْمَدُوا وَإِنْ تَجَزَعُوا
وَتَسَخَطُوا تَأْتَمُّوا وَتُوزَرُّوا؛ الكافي ج: ٣ ص: ١٣٦

﴿١٠٢٩﴾ الصادق عليه السلام: فَعَلَيْكُمْ يَا عَمَّ وَابْنَ عَمٍّ وَبَنِي عُمُومَتِي وَإِخْوَتِي بِالصَّبْرِ وَالرِّضَا؛
مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٩

﴿١٠٣٠﴾ الصادق عليه السلام: قَضَاءُ الْحَوَائِجِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَأَسْبَابُهَا إِلَى الْعِبَادِ فَمَنْ قُضِيَتْ لَهُ
حَاجَةٌ فَلْيَقْبَلْهَا عَنِ اللَّهِ بِالرِّضَا وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ١٥٩

﴿١٠٣١﴾ الصادق عليه السلام: لَنْ يُنَالَ شَيْءٌ مِنَ الْخَيْرِ عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِطَاعَتِهِ وَالصَّبْرِ وَالرِّضَا لِأَنَّ الصَّبْرَ
وَالرِّضَا مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٧

﴿١٠٣٢﴾ الصادق عليه السلام: لَوْ فَعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ لَمَّا آمَنَ أَحَدٌ وَلَكِنَّهُ جَعَلَ فِي الْمُؤْمِنِينَ أَغْنِيَاءَ وَفِي
الْكَافِرِينَ فَقَرَاءَ وَجَعَلَ فِي الْكَافِرِينَ أَغْنِيَاءَ وَفِي الْمُؤْمِنِينَ فَقَرَاءَ ثُمَّ امْتَحَنَهُمْ بِالْأَمْرِ وَالنَّهْيِ وَ
الصَّبْرِ وَالرِّضَا؛ تفسير القمي ج: ٢ ص: ٢٨٤

﴿١٠٣٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وَارْزُقْنِي صَبْرًا عَلَى بِلَيْتِكَ وَرِضًا بِقَدْرِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤
ص: ٢٤١

﴿١٠٣٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَعَلَيْكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِالتَّسْلِيمِ لِأَمْرِهِ وَالرِّضَا بِقَضَائِهِ وَالصَّبْرَ عَلَى
بَلَائِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩٤

﴿١٠٣٥﴾ الرسول ﷺ: أَنَّهُ مَرَّ عَلَى قَوْمٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي بَيْتٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ وَوَقَفَ فَقَالَ كَيْفَ
أَنْتُمْ قَالُوا مُؤْمِنُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَمْعَكُمْ بُرْهَانُ ذَلِكَ قَالُوا نَعَمْ قَالَ هَاتُوا قَالُوا نَشْكُرُ اللَّهَ
فِي الرِّخَاءِ وَنَصْبِرُ عَلَى الْبَلَاءِ وَنَرْضَى بِالْقَضَاءِ قَالَ أَنْتُمْ إِذَا أَنْتُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢١

﴿١٠٣٦﴾ الصادق عليه السلام: فَعَلَيْكُمْ يَا عَمَّ وَابْنَ عَمٍّ وَبَنِي عُمُومَتِي وَإِخْوَتِي بِالصَّبْرِ وَالرِّضَا وَ
التَّسْلِيمِ وَالتَّقْوِيضِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالرِّضَا وَالصَّبْرَ عَلَى قَضَائِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢
ص: ٤١٩

﴿١٠٣٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: حَقُّ اللَّهِ سُبْحَانَهُ عَلَيْكُمْ فِي الْيُسْرِ الْبَرِّ وَالشُّكْرِ وَفِي الْعُسْرِ الرِّضَا
وَالصَّبْرَ؛ غرر الحكم ص: ٣٧١

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

- ﴿۱۰۲۷﴾ در مقابل امر خداوند صبر پیشه کن و به قضای او راضی باش.
- ﴿۱۰۲۸﴾ اگر به آنچه خدا می‌دهد راضی و بر آن شکیا باشید، اجر می‌برید و مورد ستایش واقع می‌شوید، ولی اگر بی‌تابی کنید و ناراضی باشید، در گناه افتاده‌اید.
- ﴿۱۰۲۹﴾ ای عمو جان و ای عموزادگان و ای برادرانم، بر شما باد به صبر و رضا.
- ﴿۱۰۳۰﴾ برطرف شدن نیازها در دست خداوند است و آن را به دست بندگان جاری می‌کند. هر کس حاجت او برآورده شود باید با رضایت و شکیبایی آن را از خدا قبول کند.
- ﴿۱۰۳۱﴾ هیچ‌گاه به هیچ‌چیز از خیر نمی‌توان دست یافت مگر با گردن نهادن به فرمان الهی و صبر و رضایت (از طاعات الهی).
- ﴿۱۰۳۲﴾ اگر خدا چنین می‌کرد کسی ایمان نمی‌آورد، ولی او در میان مؤمنان ثروتمندانی و در میان کافران نیازمندی قرار داد و نیز در میان کافران ثروتمندانی و در میان مؤمنان نیازمندی قرار داد، سپس آن‌ها را با امر و نهی و صبر و رضایت امتحان کرد.
- ﴿۱۰۳۳﴾ خدایا، صبر و شکیبایی بر بلا و سختی‌ات و خشنودی در برابر تقدیرت را روزی‌ام کن.
- ﴿۱۰۳۴﴾ بر شما باد ای بندگان خدا، به تسلیم و سرفروود آوردن در برابر فرمان خدا و رضایت به آنچه او برای شما رقم زده و شکیبایی در برابر گرفتاری‌ها.
- ﴿۱۰۳۵﴾ رسول خدا ﷺ بر خانه‌ی گروهی از انصار می‌گذشت. بر آن‌ها سلام کرد و ایستاد و فرمود: شما چگونه‌اید؟ گفتند: ای رسول خدا ﷺ مؤمنیم. فرمود: آیا دلیل و برهانی برایمانتان دارید؟ گفتند: بله، فرمود: بیاورید، گفتند: ما خدا را در هنگام آسایش شکر می‌کنیم و بر بلا شکیباییم و در مقابل تقدیر او راضی و خشنودیم. پیامبر فرمود: شما همان هستید که ادعا می‌کنید.
- ﴿۱۰۳۶﴾ ای عمو جان و ای عموزادگان و ای برادرانم، بر شما باد به صبر و رضا و تسلیم و واگذاشتن امر به خدای عزیز و جلیل و رضا و صبر بر قضای او.
- ﴿۱۰۳۷﴾ حق خدای سبحان بر شما در فراخی و توانگری، احسان کردن و شکرست و در عسرت و تنگدستی، راضی بودن و صبر کردن.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٠٣٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حَقُّ اللَّهِ فِي الْعُسْرِ الرِّضَى وَالصَّبْرُ وَحَقُّهُ فِي الْيُسْرِ الْحَمْدُ وَالشُّكْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٥

﴿١٠٣٩﴾ الرسول ﷺ: لَيْسَ الزُّهْدُ فِي الدُّنْيَا تَحْرِيمَ الْحَلَالِ وَلَا إِضَاعَةَ الْمَالِ وَلَكِنَّ الزُّهْدَ فِي الدُّنْيَا الرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَالصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ وَالْيَأْسُ عَنِ النَّاسِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٥١

﴿١٠٤٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّكُمْ إِنْ صَبَرْتُمْ عَلَى الْبَلَاءِ وَشَكَرْتُمْ فِي الرَّخَاءِ وَرَضِيتُمْ بِالْقَضَاءِ كَانَ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ الرِّضَا؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿١٠٤١﴾ الرسول ﷺ: قَالَ يَا رَبِّ وَمَنِ الْفُقَرَاءُ قَالَ الَّذِينَ رَضُوا بِالْقَلِيلِ وَصَبَرُوا عَلَى الْجُوعِ وَشَكَرُوا عَلَى الرِّخَاءِ وَلَمْ يَشْكُوا جُوعَهُمْ وَلَا ظَمَأَهُمْ وَلَمْ يَكْذِبُوا بِالْأَسْتِثْمِ وَلَمْ يَغْضَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ وَلَمْ يَغْتَمُوا عَلَى مَا فَاتَهُمْ وَلَمْ يَفْرَحُوا بِمَا آتَاهُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٢٣٧

﴿١٠٤٢﴾ الصادق عليه السلام: أَصُولُ مُعَامَلَةِ اللَّهِ تَعَالَى فَسَبْعَةُ أَشْيَاءٍ آدَاءُ حَقِّهِ وَحِفْظُ حَدِّهِ وَشُكْرُ عَطَائِهِ وَالرِّضَا بِقَضَائِهِ وَالصَّبْرُ عَلَى بَلَائِهِ وَتَعْظِيمُ حُرْمَتِهِ وَالشُّوقُ إِلَيْهِ؛ مصباح الشريعة ص: ٥

﴿١٠٤٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَقُلْتُ شُكْرًا لِلَّهِ عَلَى نِعْمَائِهِ وَصَبْرًا عَلَى بَلَائِهِ وَتَسْلِيمًا وَرِضَى بِقَضَائِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ١٥٣

﴿١٠٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بَوْرَقُ الْفَقْرِ وَغُرُوقُ الصَّبْرِ وَهَلِيلُ الْكَيْفَانِ وَبَلِيلُ الرِّضَى؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٧١

٢-٢٦-١- الرضا بالصبر

﴿١٠٤٥﴾ وَاللَّهُ لَوْ لَمْ نُحِبَّ ابْنَ أَبِي طَالِبٍ إِلَّا لِأَجْلِ أَنَّهُ لَمْ يُوَفِّعْ لِلَّهِ مُحَرَّمًا، وَلَا عَبْدَ مِنْ دُونِهِ صِنْمًا، وَلِحَاجَةِ النَّاسِ إِلَيْهِ بَعْدَ نَبِيِّهِمْ، لَكَانَ فِي ذَلِكَ مَا يَجِبُ فَكَيْفَ لَأَسْبَابِ أَقْلَهَا مُوجِبٌ، وَأَهْوُنُهَا مُرَغَّبٌ لَهُ الرَّحِمُ الْمَاسَّةُ بِالرَّسُولِ، وَالْعِلْمُ بِالدَّقِيقِ وَالْجَلِيلِ، وَالرِّضَا بِالصَّبْرِ الْجَمِيلِ؛

بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٩٩

﴿١٠٤٦﴾ الرسول ﷺ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا عَلِيًّا الَّذِي آمَنَ وَرَضِيَ بِالْحَقِّ وَالصَّبْرِ؛ العدد القوية ص: ١٧٥

٣-٢٦-١- الرضا أحسن من الصبر

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۰۳۸﴾ حق خدا در حالت گرفتاری و سختی، ابراز رضایت و صبر است و حق خدا در هنگام رفاه و فراخی نعمت، حمد و سپاسگزاری است.

﴿۱۰۳۹﴾ پارسایی در دنیا، حرام دانستن حلال و تلف کردن مال نیست، بلکه پارسایی، خشنود بودن از قضای الهی و شکیبایی بر مشکلات و ناامیدی از مردم است.

﴿۱۰۴۰﴾ اگر شما بر بلا صبر کرده و در دوران آسایش شکر کنید و به تقدیر خدا راضی شوید، خدای سبحان از شما راضی خواهد بود.

﴿۱۰۴۱﴾ گفت: ای پروردگار، فقرا چه کسانی هستند؟ فرمود: کسانی هستند که به اندکی از مال دنیا خرسندند و بر گرسنگی صبر می‌کنند و در نعمت و آسایش سپاسگزارند و از گرسنگی و تشنگی خود، به کسی شکایت نمی‌برند، دروغ نمی‌گویند، بر پروردگارشان خشم نمی‌گیرند و به آنچه از دنیای ایشان فوت شده، غمگین و محزون نمی‌شوند و به خاطر آنچه از دنیا به ایشان می‌رسد، خوشحال نمی‌شوند.

﴿۱۰۴۲﴾ اساس عمل متقابل با خداوند متعال بر هفت چیز است: به جا آوردن حقوق خداوند و حفظ و مراقبت از حدودی که معین شده است و سپاسگزاری از نعمت‌ها و الطاف او و راضی شدن به قضا و مشیت و حکم او و صبر و شکیبایی در مقابل بلاها و در همه حال از او تجلیل و احترام و تعظیم نمودن و شوق و علاقه در رسیدن به او.

﴿۱۰۴۳﴾ بر نعمت‌های خدا شاکر، بر بلایش صابر و بر مقدراتش راضی و تسلیم.

﴿۱۰۴۴﴾ بر توست که حداقل برگی از فقر و رگی از شکیبایی و گردی از رازداری و نمی و ذره‌ای از خشنودی را همواره با خود داشته باشی.

۲-۲۶-۱-۷- رضایت به صبر

﴿۱۰۴۵﴾ به خدا قسم اگر علی بن ابی طالب را فقط به خاطر اینکه حرامی مرتکب نشد، بتی نپرستید و بعد از پیامبر، مرجع پاسخ‌گویی به احتیاجات مردم بود، دوست داشته باشیم، دوستی او واجب است. به جز علل دیگری که کمترین آن، دوستی او را واجب می‌کند. و سبک‌ترین آن علاقمندی ما به او را باعث می‌شود. خویشاوندی او با پیامبر خدا نزدیک و به ظریف‌ترین و دقیق‌ترین دانش‌ها آگاه بود و به صبر زیبا، با رضایت تن داده بود.

﴿۱۰۴۶﴾ به نام خداوند بخشنده‌ی مهربان، قسم به عصر که این انسان در زیانکاری است مگر " علی " آن که ایمان آورده و به حق راضی است و صبرپیشه است.

۳-۲۶-۱-۷- رضایت، بهتر از صبر است

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٠٤٧﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ اللَّهَ أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ بِهَدْيَةٍ لَمْ يُعْطِهَا أَحَدًا قَبْلَكَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا هِيَ قَالَ الصَّبْرُ وَأَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ الرِّضَا؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤
٢٧-٧-١- الصَّبْرُ وَ الرِّفْقُ

﴿١٠٤٨﴾ الرسول ﷺ: نَعَمْ وَزَيْرُ الرِّفْقِ الصَّبْرُ؛ الكافي ج: ١ ص: ٤٨
﴿١٠٤٩﴾ الرضا عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فِي جَمِيعِ أُمُورِكَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بَعَثَ مُحَمَّدًا ﷺ فَأَمَرَهُ بِالصَّبْرِ وَ الرِّفْقِ فَقَالَ وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا وَ ذَرْنِي وَ الْمُكَذِّبِينَ أُولَى النِّعْمَةِ وَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى اذْفَعْ بِالتِّي هِيَ أَحْسَنُ [السَّيِّئَةِ] فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨
﴿١٠٥٠﴾ الصادق عليه السلام: وَاعْلَمْ أَنَّ مَنْ عَنَفَ بِخَيْلِهِ كُدِحَ فِيهِ بِأَكْثَرِ مِنْ كُدْحِهَا فِي عَدُوِّهِ وَمَنْ صَحَبَ خَيْلَهُ بِالصَّبْرِ وَ الرِّفْقِ كَانَ قِيمًا أَنْ يُلْغَ بِهَا إِرَادَتُهُ وَ تَنْفِذَ فِيهَا مَكَائِدَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٨٨

٢٨-٧-١- الصَّبْرُ وَ الزُّهْدُ رَاجِعٌ: مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ بِالْمَصَادِقِ
٢٩-٧-١- الصَّبْرُ وَ السَّتْرُ

﴿١٠٥١﴾ الصادق عليه السلام: فَاصْبِرْ وَ اسْتَرْ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٨٤
٣٠-٧-١- الصَّبْرُ وَ السَّخَاءُ

﴿١٠٥٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الْإِيمَانُ الصَّبْرُ وَ السَّخَاءُ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١١ ص: ٢٠٣
٣١-٧-١- الصَّبْرُ وَ السَّلَامَةُ

﴿١٠٥٣﴾ الحسن عليه السلام: إِنَّا وَ اللَّهُ مَا ثَنَانَا عَنْ أَهْلِ الشَّامِ بِالسَّلَامَةِ وَ الصَّبْرِ فَتَبِتَ [فَسَلَبَتْ] السَّلَامَةُ بِالْعَدَاوَةِ وَ الصَّبْرُ بِالْجَزَعِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٠٦
﴿١٠٥٤﴾ الحسن عليه السلام: أَمَا وَ اللَّهُ مَا ثَنَانَا عَنْ قِتَالِ أَهْلِ الشَّامِ ذَلَّةً وَ لَا قَلَّةً وَ لَكِنْ كُنَّا نُقَاتِلُهُمْ بِالسَّلَامَةِ وَ الصَّبْرِ فَشَيَّبَ السَّلَامَةُ بِالْعَدَاوَةِ وَ الصَّبْرُ بِالْجَزَعِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢١
﴿١٠٥٥﴾ الحسن عليه السلام: إِنَّمَا كُنَّا نُقَاتِلُ أَهْلَ الشَّامِ بِالسَّلَامَةِ وَ الصَّبْرِ فَشَتَّتَ السَّلَامَةُ بِالْعَدَاوَةِ وَ الصَّبْرُ بِالْجَزَعِ؛ الطرائف ج: ١ ص: ١٩٨
٣٢-٧-١- الصَّبْرُ وَ السَّمَاحَةُ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۰۴۷﴾ خداوند مرا به‌سوی تو فرستاده، تا هدیه‌ای به تو عطا کند که پیش از این به کسی نداده است، پیامبر گفت: آن هدیه چیست؟ جبرئیل گفت: صبر و بهتر از آن، حضرت گفت: بهتر از آن چیست؟ جبرئیل گفت: رضایت (به امر الهی).

۲۷-۱-۷- صبر و نرمی

﴿۱۰۴۸﴾ شکیبایی، برای ملایمت وزیر خوبی است.

﴿۱۰۴۹﴾ بر تو باد صبر در همه‌ی کارها، زیرا خدای عزیز و جلیل محمد ﷺ را مبعوث فرمود: و او را به صبر و مدارا امر کرد و فرمود: " و در برابر آنچه (دشمنان) می‌گویند شکیبیا باش و به شیوه‌ای شایسته از آنان دوری‌گزین و مرا با تکذیب‌کنندگان صاحب نعمت واگذار و آن‌ها را کمی مهلت ده؛ و نیز خداوند فرمود: بدی را با نیکی دفع کن، ناگاه (خواهی دید) همان کس که میان تو و او دشمنی است، گویی دوستی گرم و صمیمی است، اما جز کسانی که دارای صبر و استقامت هستند به این مقام نمی‌رسند و جز کسانی که بهره‌ی عظیمی (از ایمان و تقوا) دارند به آن نایل نمی‌گردند.

﴿۱۰۵۰﴾ و بدان هرکه با اسبش رفتار بد داشته باشد بیش از آنچه او را آزار دهد، او اذیتش خواهد کرد. هرکه با شکیبایی و نرمی با اسبانش همراه شود شایسته است که به‌واسطه‌ی آن نرم‌خویی به خواسته‌اش برسد و با آن چاره‌جویی‌هایش را اجرا کند.

۲۸-۱-۷- صبر و زهد ر.به: شناخت صبر از طریق مصادیق

۲۹-۱-۷- صبر و پرده‌پوشی

﴿۱۰۵۱﴾ صبر کن و بپوشان.

۳۰-۱-۷- صبر و سخاوت

﴿۱۰۵۲﴾ ایمان، شکیبایی و سخاوت است.

۳۱-۱-۷- صبر و سلامت

﴿۱۰۵۳﴾ به خدا سوگند آنچه ما را از (جنگ) با شامیان بازداشت نه شک بود و نه پشیمانی و جز این نبود که جمعیت ما، پیوسته با سلامت (فکر) و پایداری، با شامیان در نبرد بودیم، ولی (امروز) سلامت دل‌ها به دشمنی تبدیل شده و شکیبایی به بی‌تابی.

﴿۱۰۵۴﴾ آری به خدا حقارت و کمی نفرت، ما را از جنگیدن با اهل شام باز نداشت، بلکه ما با آنان با روش صلح و سازش (حفاظت از جان) و استقامت و صبوری جنگیدیم، حال آن‌که صلح و سازش به دشمنی آمیخته شد و صبر با بی‌تابی همراه شد.

﴿۱۰۵۵﴾ جمعیت ما، پیوسته با سلامت (فکر) و پایداری با شامیان در نبرد بوده ولی (امروز) سلامت دل‌ها به دشمنی تبدیل شده و شکیبایی به بی‌تابی.

۳۲-۱-۷- صبر و بزرگواری

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٠٥٦﴾ الباقر عليه السلام: فَأَيُّ الْخَلْقِ أَفْضَلُ قَالَ الصَّبْرُ وَالسَّمَاحَةُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٣٥٨

﴿١٠٥٧﴾ الباقر عليه السلام: فَمَا أَفْضَلُ الْخَلْقِ قَالَ الصَّبْرُ وَالسَّمَاحَةُ؛ كفاية الأثر ص: ٢٥٠

﴿١٠٥٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: سئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْإِيمَانِ فَقَالَ الصَّبْرُ وَالسَّمَاحَةُ؛

شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣٢٢

﴿١٠٥٩﴾ الرسول ﷺ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْإِيمَانِ أَفْضَلُ قَالَ الصَّبْرُ وَالسَّمَاحَةُ؛ مجموعة ورام ج: ١

ص: ١٧٠

١٧-٧-٣٣- الصبر والشرافة

﴿١٠٦٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الْحُكْمَاءُ أَشْرَفُ النَّاسِ أَنْفُسًا وَكَثْرُهُمْ صَبْرًا وَأَسْرَعُهُمْ عَفْوًا وَ

أَوْسَعُهُمْ أَخْلَاقًا؛ غرر الحكم ص: ٥٩

١٧-٧-٣٤- الصبر والشكر وراجع: معرفة الصبر من خلال المصاديق.

١٧-٧-٣٤-١- مُشَابَهَةُ الشُّكْرِ وَالصَّبْرِ

١٧-٧-٣٤-١-١- مَنْ شَكَرَ كَمَنْ صَبَرَ

﴿١٠٦١﴾ مَنْ أَنْعَمَ عَلَيْهِ فَشَكَرَ كَمَنْ ابْتُلِيَ فَصَبَرَ؛ غرر الحكم ص: ٢٧٨

١٧-٧-٣٤-١-٢- مَنْ لَمْ يَصْبِرْ كَمَنْ لَمْ يَشْكُرْ، وَمَنْ لَمْ يَشْكُرْ كَمَنْ لَمْ يَصْبِرْ

﴿١٠٦٢﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ لَا يَقْضِي حَقَّ الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ حُرِمَ قِضَاءَ الشُّكْرِ فِي النَّعْمَاءِ

كَذَلِكَ مَنْ لَا يُؤَدِّي حَقَّ الشُّكْرِ فِي النَّعْمَاءِ يُحْرَمَ عَنْ قِضَاءِ الصَّبْرِ فِي الْبَلَاءِ وَمَنْ حُرِمَ هُمَا فَهُوَ

مِنَ الْمَطْرُودِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٩

١٧-٧-٣٤-١-٣- أَجْرُ الشَّاكِرِينَ كَأَجْرِ الصَّابِرِينَ

﴿١٠٦٣﴾ الرسول ﷺ: الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ الْمُتَبَلِّ الصَّابِرِ وَالْمُعْطَى الشَّاكِرُ لَهُ مِنْ

الْأَجْرِ كَأَجْرِ الْمُخْتَرَفِ الْقَانِعِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٥٦

﴿١٠٦٤﴾ الصادق عليه السلام: الطَّاعِمُ الشَّاكِرُ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الصَّائِمِ الْمُحْتَسِبِ وَالْمُعْطَى الشَّاكِرُ لَهُ

مِثْلُ أَجْرِ الْمُتَبَلِّ الصَّابِرِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٤٦

﴿١٠٦٥﴾ الصادق عليه السلام: الْمُعْطَى الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مَا لِلْمُتَبَلِّ الصَّابِرِ وَالْمُعْطَى الشَّاكِرُ لَهُ

مِنَ الْأَجْرِ كَالْمَحْرُومِ الْقَانِعِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٤

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۰۵۶﴾ کدام اخلاق برتر است؟ فرمود: شکیبایی و بخشندگی.

﴿۱۰۵۷﴾ کدام اخلاق برتر است؟ فرمود: شکیبایی و بخشندگی.

﴿۱۰۵۸﴾ از رسول خدا ﷺ سؤال شد که ایمان چیست؟ حضرت فرمود: ایمان، صبر و گذشت است.

﴿۱۰۵۹﴾ ای رسول خدا، کدام شاخه‌ی ایمان برتر است؟ فرمود: شکیبایی و بخشندگی.

۱-۷-۳۳- صبر و شرافت

﴿۱۰۶۰﴾ حکیمان، شریف‌ترین مردمند و دارای بیشترین صبر، در عفو سریع‌ترینند و در اخلاق فراگیرترین.

۱-۷-۳۴- صبر و شکر ربه: شناخت صبر از طریق مصادیق

۱-۷-۳۴-۱- مشابیهت (هماندی) صبر و شکر

۱-۷-۳۴-۱-۱- کسی که شکر می‌کند مانند کسی است که صبر می‌کند

﴿۱۰۶۱﴾ هر که نعمت داده شود و شکر کند مثل کسی است که به بلایی مبتلا شود و صبر کند.

۱-۷-۳۴-۱-۲- کسی که صبر نمی‌کند مانند کسی است که شکر نمی‌کند و کسی که شکر نمی‌کند مانند کسی است که صبر نمی‌کند

﴿۱۰۶۲﴾ آن که حق صبر و خویشن‌داری در بلا را به جا نیاورد، از پاداش شکر نعمت محروم می‌ماند. و همچنین آن که شکر نعمت را ادا ننماید، از پاداش صبر بر بلا محروم می‌ماند. و آن که از این دو محروم شود، در درگاه الهی از رانده‌شدگان به حساب می‌آید.

۱-۷-۳۴-۱-۳- پاداش شکرکنندگان، همانند پاداش صابران است

﴿۱۰۶۳﴾ سپاسگزار اجر و پاداش مصیبت‌زده مبتلای شکیبا را دارد و ثروتمند سپاسگزار اجر و پاداش مستمند قانع را دارد.

﴿۱۰۶۴﴾ کسی که غذا می‌خورد و شکرگزار است، ثوابش معادل کسی است که روزه‌دار است و به امید درج در حساب، تحمل روزه‌داری می‌کند و صاحب عافیت و سلامت که شکرگزار است ثوابش به اندازه‌ی کسی است که گرفتار مصیبت و ناراحتی شده و شکیبایی می‌ورزد.

﴿۱۰۶۵﴾ کسی که در بلا و گرفتاری نیست، ولی شکر سلامتی را به جا می‌آورد، پاداش او چون پاداش کسی است که به بلا گرفتار شده و شکیبا باشد؛ و کسی که نعمتی به او عطا شده و سپاس آن نعمت را به جای آورد، پاداشش چون پاداش کسی است که محروم از نعمت مانده و قناعت پیشه گرفته است.

﴿الماهيّة (المعاني وَ المرادفات، وَ المفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

١-٧-٣٤-١-٤- شُكْرُ الصَّابِرِينَ وَ صَبْرُ الشَّاكِرِينَ

﴿١٠٦٦﴾ الصادق عليه السلام: أَسْأَلُكَ عِلْمَ الْخَائِفِينَ وَ إِنَابَةَ الْمُخْبِتِينَ وَ يَقِينَ الْمُتَوَكِّلِينَ وَ تَوَكُّلَ الْمُوقِنِينَ بِكَ وَ خَوْفَ الْعَالَمِينَ وَ إِحْبَاتَ الْمُنِيبِينَ وَ شُكْرَ الصَّابِرِينَ وَ صَبْرَ الشَّاكِرِينَ؛ مصباح المتعبد ص: ٢٧١

﴿١٠٦٧﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ صَبْرَ الشَّاكِرِينَ لَكَ؛ مصباح المتعبد ص: ٢٧١

١-٧-٣٤-١-٥- مَنْ صَبَرَ أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ

﴿١٠٦٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَلَا وَ مَنْ صَبَرَ عَلَى خُلُقِ امْرَأَةٍ سَيَتَّهَى الْخُلُقِ وَ احْتَسَبَ فِي ذَلِكَ الْأَجْرَ أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ فِي الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٣ ص: ٣٣٥

١-٧-٣٤-١-٦- الْإِيمَانُ نِصْفَانِ نِصْفُ فِي الصَّبْرِ وَ نِصْفُ فِي الشُّكْرِ

﴿١٠٦٩﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: الْإِيمَانُ نِصْفَانِ نِصْفُ فِي الصَّبْرِ وَ نِصْفُ فِي الشُّكْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٥٣

﴿١٠٧٠﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: الْإِيمَانُ شَطْرَانِ شَطْرُ صَبْرٍ وَ شَطْرُ شُكْرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٧

﴿١٠٧١﴾ الْإِيمَانُ صَبْرٌ فِي الْبَلَاءِ وَ شُكْرٌ فِي الرَّخَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٨٧

١-٧-٣٤-١-٧- الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ، مِنْ مَصَادِقِ الشُّكْرِ

﴿١٠٧٢﴾ الصادق عليه السلام: لَمَّا اشْتَدَّ الْبَلَاءُ عَلَى أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَتْ امْرَأَتُهُ أَلَا تَدْعُو رَبَّكَ فَيَكْشِفَ مَا بَكَ فَقَالَ لَهَا يَا امْرَأَةُ إِنِّي عِشْتُ فِي الْمُلْكِ وَ الرَّخَاءِ سَبْعِينَ سَنَةً فَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَعِيشَ مِثْلَهَا فِي الْبَلَاءِ لَعَلِّي كُنْتُ أَدَيْتُ شُكْرَ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ وَ أَوْلَى بِيَ الصَّبْرُ عَلَى مَا أَجْلَى؛ مسكن الفؤاد ص: ٩٥

﴿١٠٧٣﴾ الرضا عليه السلام: أَنْ عِلَّةَ الزَّكَاةِ مِنْ أَجْلِ قُوَّةِ الْفُقَرَاءِ وَ تَحْصِينِ أَمْوَالِ الْأَغْنِيَاءِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ كَلَّفَ أَهْلَ الصَّحَّةِ الْقِيَامَ بِشَأْنِ أَهْلِ الزَّمَانَةِ وَ الْبَلَوَى كَمَا قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ فِي أَمْوَالِكُمْ إِخْرَاجَ الزَّكَاةِ وَ فِي أَنْفُسِكُمْ تَوْطِينَ الْأَنْفُسِ عَلَى الصَّبْرِ مَعَ مَا فِي ذَلِكَ مِنْ آدَاءِ شُكْرِ نِعَمِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٢ ص: ٨

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۴-۱-۳۴-۷-۱- شکر صابرين و صبر شاکرين

﴿۱۰۶﴾ خداوندا از تو علم خدا ترسان، تضرع خاضعان، یقین اهل توکل، ترس دانایان،

تواضع بازگشت‌کنندگان، شکر شکیبایان و شکیبایی شاكران را خواستارم.

﴿۱۰۶۷﴾ خدایا صبر شکر گزارانت را، خواستارم.

۱-۵-۱-۷-۳۴- کسی که صبر کند، خداوند پاداش شاکرین را به او عطا می کند

﴿۱۰۶۸﴾ آگاه باشید هر که بر بداخلاقی، زنی، صبر کند و این صوری را به حساب خدا

گذارد، خداوند در آخرت، ثواب شاكران را به او می‌دهد.

۱-۶-۱-۷-۳۴-۱-ایمان دو نیمه دارد، نیم آن در صبر و نیم آن در شکر است

﴿۱۰۶۹﴾ ایمان، دو نیم است نیم، صبر و نیم، شکر.

﴿۱۰۷۰﴾ ایمان دو جزء دارد، جزئی شکیبایی و جزئی شکر است.

﴿۱۰۷۱﴾ ایمان عبارت است از صبر در بلا و شکر در دوران آسایش و نعمت.

۱-۷-۱-۳۴-۱-۷- صبر در بلا از مصادیق شکر است

﴿۱۰۷۲﴾ آن گاه که بلا و گرفتاری ایوب شدت یافت، همسرش به او گفت: چرا دعا

نمی‌کنی که خداوند بلا را از تو برطرف کند؟ ایوب گفت: ای زن، من هفتاد سال در حال

رفاه و آسایش زندگی کردم، حال مایلم که هفتاد سال در بلا و گرفتاری باشم، تا شاید

بتوانم شکر نعمت‌های گذشته را ادا کنم و صبر کردن در برابر بلا برای من سزاوارتر است.

﴿۱۰۷۳﴾ علت تشریع زکات برای تأمین معاش فقرا و حفظ اموال اغنیاست. خداوند

متعال، مردمان سالم را مکلف کرده که به بیماران و علیلان و ناتوانان و گرفتاران رسیدگی

کنند و در قرآن فرموده است: " شما با مال ها و جانهایتان آزمایش می شوید ". منظور از

مال‌ها، زکات‌دادن و منظور از جان‌ها، آماده کردن خود برای شکیبایی، به همراه ادای شکر

نعمت‌های خداوند است.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٠٧٤﴾ الرسول ﷺ: علامة الصَّابِرِ في ثلاثٍ أوَّلها أن لا يَكْسَلَ والثَّانية أن لا يَضْجَرَ والثَّالثة أن لا يَشْكُو مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَأَنَّهُ إِذَا كَسِلَ فَقَدْ ضَيَّعَ الْحُقُوقَ وَإِذَا ضَجِرَ لَمْ يُؤَدِّ الشُّكْرَ وَإِذَا شَكَاهُ مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ عَصَاهُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٣

١-٨-٣٤-١-٧-١- ذكر الشُّكْرِ والصَّبْرِ معاً

﴿١٠٧٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ - إبراهيم ٥

﴿١٠٧٦﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ نَبْعَةً اللَّهُ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ - لقمان ٣١

﴿١٠٧٧﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: هَبْ لِي فِيهِ أَمْنًا وَإِيمَانًا وَعَافِيَةً وَيُسْرًا وَصَبْرًا وَشُكْرًا؛ بحار الأنوار

ج: ٩١ ص: ٢٩٤

﴿١٠٧٨﴾ الرسول ﷺ: دَخَلْتُ أَنَا وَخَمْسَةُ رَهْطٍ مِنْ أَصْحَابِنَا يَوْمًا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ أَصَابَتْنَا مَجَاعَةٌ شَدِيدَةٌ وَلَمْ يَكُنْ دُفْنَا مِنْذُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ إِلَّا الْمَاءَ وَاللَّبَنَ وَوَرَقَ الشَّجَرِ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِلَى مَتَى نَحْنُ عَلَى هَذِهِ الْمَجَاعَةِ الشَّدِيدَةِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَزَالُونَ فِيهَا مَا عِشْتُمْ فَأَحْدِثُوا لِلَّهِ شُكْرًا فَإِنِّي قَرَأْتُ كِتَابَ اللَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَىَّ وَعَلَى مَنْ كَانَ قَبْلِي فَمَا وَجَدْتُ مَنْ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا الصَّابِرُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٩٤

﴿١٠٧٩﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: رَاعِ أَوْقَاتَ فَرَائِضِ اللَّهِ وَسُنَنِ نَبِيِّهِ ﷺ وَمَا يَجِبُ عَلَيْكَ مِنْ

الْأَدَبِ وَالِاحْتِمَالِ وَالصَّبْرِ وَالشُّكْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٠ ص: ١٧٢

﴿١٠٨٠﴾ الرسول ﷺ: خَصَلَتَانِ مَنْ كَانَتَا فِيهِ كَتَبَهُ اللَّهُ شَاكِرًا صَابِرًا مَنْ نَظَرَ فِي دِينِهِ إِلَى مَنْ فَوْقَهُ فَافْتَدَى بِهِ وَنَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ هُوَ دُونَهُ فَشَكَرَ اللَّهَ فَإِنْ نَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ فَوْقَهُ فَاسِيفَ عَلَى مَا فَاتَهُ لَمْ يَكْتُبْهُ اللَّهُ شَاكِرًا وَلَا صَابِرًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٧٢

﴿١٠٨١﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَصَّ رَسُولَهُ ﷺ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَاُمْتَحِنُوا أَنْفُسَكُمْ فَإِنْ كَانَتْ فِيكُمْ فَاحْمَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَارْغَبُوا إِلَيْهِ فِي الزِّيَادَةِ مِنْهَا فَذَكَرَهَا عَشْرَةً أَلْيَقِينَ وَالْقَنَاعَةَ وَالصَّبْرَ وَالشُّكْرَ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٣ ص: ٥٥٤

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۰۷۴﴾ نشانه‌ی شخص شکبیا سه چیز است: ۱ - تنبلی نکند ۲ - سستی بر خود روا ندارد ۳ - از خدایش گلایه نکند، زیرا اگر کسی تنبلی کند حقوق (مردم) را پایمال می‌کند و اگر سستی کند، نمی‌تواند سپاس خدا را به‌جا آورد و اگر از خدا گلایه کند، خداوند را نافرمانی کرده است.

۸-۱-۳۴-۷-۱- ذکر شکر و صبر با یکدیگر

﴿۱۰۷۵﴾ ما موسی را با آیات خود فرستادیم؛ (و دستور دادیم:) قومت را از ظلمات به نور بیرون آر! و ایام الله را به آنان یاد آور! در این، نشانه‌هایی است برای هر صبرکننده‌ی شکرگزار! ﴿۱۰۷۶﴾ آیا ندیدی کشتی‌ها (بر صفحه‌ی) دریاها به فرمان خدا و به (برکت) نعمت او حرکت می‌کنند تا بخشی از آیاتش را به شما نشان دهند؟ در این‌ها نشانه‌هایی است برای کسانی که شکبیا و شکرگزارند.

﴿۱۰۷۷﴾ در این سفر به من امنیت، ایمان، سلامتی، آسانی در کارها و صبر در بلاها و شکرگزاری در نعمت‌ها را عطا فرما.

﴿۱۰۷۸﴾ روزی من و پنج دسته از یارانمان بر رسول خدا ﷺ وارد شدیم. قحطی سختی به ما رسیده بود که چهار ماه تمام جز آب و شیر و برگ درختان چیزی نچشیده بودیم، عرض کردیم: یا رسول خدا، تا کی باید در این گرسنگی به سربریم؟ رسول خدا فرمود: مادام که زنده‌اید. خدا را شکر کنید، زیرا من کتاب‌های آسمانی را که بر من و پیامبران پیش از من فرود آمده خواندم و کسی را نیافتم که وارد بهشت شود مگر شکبیان.

﴿۱۰۷۹﴾ مراقبت کن تا واجبات الهی و آداب و سنن رسول اکرم ﷺ در اوقات مخصوص آن‌ها به‌جا آورده شود و نیز آنچه از ادب و تحمل و شکبیایی و شکر که بر تو واجب است، رعایت نمایی.

﴿۱۰۸۰﴾ دو خصلت است در هر که باشد در نزد خدا شاکر و صابر محسوب شود: در امر دین به بالادست بنگرد و از او پیروی کند و در کار دنیا به زیردست نظر کند و نعمتی را که دارد شکر کند و هر که در کار دنیا به بالادست نگاه کند، بر آنچه ندارد حسرت می‌خورد و موجب می‌شود خداوند نامش را نه در شاکران ثبت کند و نه در صابران.

﴿۱۰۸۱﴾ خدای تبارک و تعالی به پیامبر خود صفات پسندیده‌ای اختصاص داد، شما نیز خود را بیازمایید، اگر آن صفات در شما بود از خدای عزیز و جلیل سپاسگزار باشید و از او بخواهید که آن صفات در شما بیشتر شود. سپس ده صفت شمرد، از جمله: یقین و قناعت و شکبیایی و سپاسگزاری.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٠٨٢﴾ الصادق عليه السلام: أَمَّا الصَّالِحُونَ فَإِنَّ الَّذِي يُصِيبُهُمْ مِنْ هَذَا يَرُدُّهُمْ [يَرُدُّهُمْ] نِعَمَ رَبِّهِمْ

عِنْدَهُمْ فِي سَالِفِ أَيَّامِهِمْ فَيَحْدُوهُمْ ذَلِكَ عَلَى الشُّكْرِ وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣ ص: ١٣٩

﴿١٠٨٣﴾ الصادق عليه السلام: لَمْ يُقَسِّمْ بَيْنَ الْعِبَادِ أَقْلٌ مِنْ خَمْسِ الْيَقِينِ وَالْقُنُوعِ وَالصَّبْرِ وَالشُّكْرِ

وَالَّذِي يَكْمُلُ بِهِ هَذَا كُلُّهُ الْعَقْلُ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٨٦

﴿١٠٨٤﴾ الْمُؤْمِنُ بَشْرُهُ فِي وَجْهِهِ وَحُزْنُهُ فِي قَلْبِهِ أَوْسَعُ شَيْءٍ صَدْرًا وَأَذَلُّ شَيْءٍ نَفْسًا يَكْرَهُ

الرَّفْعَةَ وَيَشْنَأُ السُّمْنَةَ طَوِيلُ غَمُّهُ بَعِيدُ هَمِّهِ كَثِيرُ صَمْتُهُ مَشْغُولُ وَقْتِهِ شَكُورُ صَبْرِهِ؛

شرح نهج البلاغة ج: ١٩ ص: ٢٤٥

﴿١٠٨٥﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ - ابراهيم ٥

﴿١٠٨٦﴾ الصادق عليه السلام: أَلَا وَإِنَّ عَلِيًّا هُوَ الْمَوْصُوفُ بِالصَّبْرِ وَالشُّكْرِ ثُمَّ مِنْ بَعْدِهِ وَلَدِي مِنْ

صُلْبِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٧ ص: ٢١١

﴿١٠٨٧﴾ زِيَارَةُ لِلْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ مِنْ بَعْدِ الْبِلَادِ: بِحَقِّ الصَّابِرِ عَلَى الشُّكْرِ مِنَ الصَّابِرِينَ؛

بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٣٧١

﴿١٠٨٨﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي صَبُورًا وَاجْعَلْنِي شَكُورًا؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢١١

﴿١٠٨٩﴾ الصادق عليه السلام: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صِفْ لَنَا صِفَةَ الْمُؤْمِنِ كَأَنَّا نَنْظُرُ إِلَيْهِ فَقَالَ يَا هَمَّامُ

الْمُؤْمِنُ هُوَ الْكَيْسُ الْفَطِنُ ... صَبُورٌ شَكُورٌ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٢٦

﴿١٠٩٠﴾ الصادق عليه السلام: الْحَازِمُ مَنْ شَكَرَ النِّعْمَةَ مُقْبِلَةً وَصَبَرَ عَنْهَا وَسَلَّاهَا مُؤَلِيَةً مُدْبِرَةً

[مُدْبِرَةً مُؤَلِيَةً]؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٢٦

٢-٣٤-١- الفروقُ بَيْنَ الشُّكْرِ وَالصَّبْرِ

١-٢-٣٤-١- الشُّكْرُ بِالْقَلْبِ، الصَّبْرُ بِالْبَدَنِ

﴿١٠٩١﴾ الصادق عليه السلام: الرُّسُولُ النَّبِيُّ الْأُمِّيُّ صَاحِبُ الْخُلُقِ الْعَظِيمِ وَالدِّينِ الْقَوِيمِ وَالصِّرَاطِ

الْمُسْتَقِيمِ وَالدُّكْرِ الْحَكِيمِ وَالرُّكْنِ وَالْحُطِيمِ صَاحِبُ الدِّينِ وَالطَّاعَةِ وَالْفَصَاحَةِ وَالْبَرَاةِ وَ

الْكُرِّ وَالشَّجَاعَةِ وَالتَّوَكُّلِ وَالْقَنَاعَةِ وَالْحَوْضِ وَالشَّفَاعَةَ صَاحِبُ الدِّينِ الظَّاهِرِ وَالْحَقِّ الزَّاهِرِ وَ

الزَّمَانِ الْبَاهِرِ وَاللِّسَانِ الذَّاكِرِ وَالْبَدَنِ الصَّابِرِ وَالْقَلْبِ الشَّاكِرِ وَالْأَصْلِ الطَّاهِرِ وَالْآبَاءِ الْأَخَايِرِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۰۸۲﴾ هنگامی که صالحان دچار مصیبت می‌شوند، به یاد نیکی‌ها و نعمات گذشته‌ی خداوند و پروردگار خویش می‌افتند و پیشانی بر خاک می‌نهند و او را شکر می‌کنند و شکیبایی پیشه می‌سازند.

﴿۱۰۸۳﴾ بین مردم کمتر از این پنج چیز تقسیم نشده است: یقین، قناعت، صبر، شکر و آنچه با آن بقیه کامل می‌شوند، یعنی: عقل.

﴿۱۰۸۴﴾ مؤمن چهره‌اش باز و بشاش است، اندوه خود را در دل مخفی نگاه می‌دارد، از همه باظرفیت‌تر و نفسش از همه ذلیل‌تر و خوارتر است، از برتری‌جویی دوری می‌کند و از تعریف و تمجید دیگران ناراحت می‌شود، غم و اندوهش طولانی، همتش بلند، سکوتش زیاد و اوقاتش مشغول است، سپاسگزار است و شکیبیا.

﴿۱۰۸۵﴾ همانا در این، نشانه‌هایی است برای هر صبر کننده‌ی شکرگزار!

﴿۱۰۸۶﴾ بدانید که علی علیه السلام موصوف به صبر و شکر است و پس از علی این خصوصیت در فرزندان من که از نسل او هستند وجود خواهد داشت.

﴿۱۰۸۷﴾ به حق علی که شکبیا و بسیار شکرگزار از بین شکیبایان است.

﴿۱۰۸۸﴾ خدایا مرا بسیار صبرکننده و بسیار شکرکننده قرارده.

﴿۱۰۸۹﴾ یا امیرالمؤمنین، اوصاف مؤمن را برای ما آن طور بیان کن که گویا در برابر چشم ماست و به او می‌نگریم، فرمود: ای همام، مؤمن، انسان زیرک و باهوشی است... شکبیا و شکرگزار.

﴿۱۰۹۰﴾ دوراندیش کسی است که نعمتی را که رو کرده شکر کند و اگر نعمت پشت کند، شکیبایی ورزد.

۲-۳۴-۱۷- تفاوت‌های بین شکر و صبر

۱-۲-۳۴-۱۷- شکر با قلب است و صبر با بدن

﴿۱۰۹۱﴾ پیامبر، درس‌ناخوانده، دارای اخلاق برجسته و دینی استوار و پایدار و راهی مستقیم و بیانی حکیمانه، آن صاحب رکن و حطیم، آن صاحب دین و اطاعت و فصاحت و بلاغت و شجاعت و توکل و قناعت، آن صاحب حوض کوثر و شفاعت، آن صاحب دین برتر و حق آشکار و دوران درخشنده، آن صاحب زبان ذاکر و بدن شکبیا و قلب شاکر، آن صاحب نژاد پاک و اجداد

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

وَالْأَمْهَاتِ الطَّوَاهِرِ صَاحِبِ الضِّيَاءِ وَالنُّورِ وَالْبَرَكَاتِ وَالْحُبُورِ وَالْيُمْنِ وَالسُّرُورِ وَاللِّسَانِ
الذِّكُورِ وَالْبَدَنِ الصَّبُورِ وَالْقَلْبِ الشَّكُورِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٢٦

٢-٢-٣٤-١- إِسْتِدَامَةُ النِّعْمَةِ بِالشُّكْرِ وَارْتِجَاعُ فَائِثَتِهَا بِالصَّبْرِ
﴿١٠٩٢﴾ أَحْسَنُ النَّاسِ حَالًا فِي النَّعْمِ مَنْ اسْتَدَامَ حَاضِرَهَا بِالشُّكْرِ وَارْتَجَعَ فَائِثَتَهَا بِالصَّبْرِ؛
غررالحكم ص: ٢٧٨

٢-٢-٣٤-١- إِيْهَامُ الصَّبْرِ، إِيْزَاعُ وَطُوقُ الشُّكْرِ
﴿١٠٩٣﴾ فِي خُطْبَةِ النِّكَاحِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ صَبْرًا لِمَا أَلْهَمَنَا عَلَيْهِ صَبْرًا وَشُكْرًا لِمَا أَوْزَعَنَا عَلَيْهِ
شُكْرًا؛ المصباح للكفعمي ص: ٧٦١

﴿١٠٩٤﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَإِنَّهُ إِذَا قَالَ ذَلِكَ أَلْهَمْتُهُ الصَّبْرَ وَطَوَّقْتُهُ الشُّكْرَ؛ بحار الأنوار
ج: ٩٢ ص: ٣١٠

٢-٢-٣٤-١- دَوَامُ الشُّكْرِ، عَظَمَةُ وَزُومُ الصَّبْرِ
﴿١٠٩٥﴾ إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَأَكْثَرُ النَّاسِ لَهُ ذِكْرًا وَأَدْوَمُهُمْ لَهُ شُكْرًا وَأَعْظَمُهُمْ عَلَى بَلَاءِهِ صَبْرًا؛
غررالحكم ص: ١٨٨

﴿١٠٩٦﴾ عَلَيْكُمْ بِدَوَامِ الشُّكْرِ وَزُومِ الصَّبْرِ فَإِنَّهُمَا يَزِيدَانِ النِّعْمَةَ وَيُزِيلَانِ الْمِحْنَةَ؛ غررالحكم
ص: ٢٧٨

٢-٢-٣٤-١- الْبَلَاءُ، الْكَرْبُ وَاللَّوَاءُ وَالْمَنْعُ، مَوْضِعُ الصَّبْرِ لِلْعَامَّةِ، وَلَكِنْ مَوْضِعُ الشُّكْرِ لِلْأَوْلِيَاءِ
﴿١٠٩٧﴾ فَقُلْتُ لِي أَبْشِرْ فَإِنَّ الشَّهَادَةَ مِنْ وَرَائِكَ فَقَالَ لِي إِنَّ ذَلِكَ لَكَذَلِكَ فَكَيْفَ صَبْرُكَ
إِذَنْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَيْسَ هَذَا مِنْ مَوَاطِنِ الصَّبْرِ وَلَكِنْ مِنْ مَوَاطِنِ الشُّكْرِ وَالشُّكْرِ؛
شرح نهج البلاغة ج: ٩ ص: ٢٠٥

﴿١٠٩٨﴾ الصَّادِقُ عليه السلام لَمَّا قَالَ لَهُ ابْنُ عَمِّهِ وَأَخُوهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَيْفَ صَبْرُكَ إِذَا ضَرَبَتْ
عَلَى قَرْنِكَ وَاخْتَضَبَ شَيْبُكَ بِدَمِكَ وَأَنْتَ فِي مِحْرَابِ صَلَاتِكَ سَاجِدًا لِلرَّبِّكَ فَقَالَ عليه السلام:

ذَلِكَ مَقَامُ الشُّكْرِ لَا مَقَامُ الصَّبْرِ؛ قصص الأنبياء للجزائري ص: ٣٥١
﴿١٠٩٩﴾ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ زَاعِمًا يَزْعُمُ أَنَّهُ يُنْقِصُ عَلَيَّ فَقَامَ فِي أَصْحَابِهِ يَوْمًا فَقَالَ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ
أُغْلِقَ بَابِي ثُمَّ لَا أَخْرُجَ مِنْ بَيْتِي حَتَّى يَأْتِيَنِي أَجَلِي بَلْغَنِي أَنَّ زَاعِمًا مِنْكُمْ يَزْعُمُ أَنِّي أَنْتَقِصُ خَيْرَ

﴿الْمَاهِيَّةُ﴾ (المعاني وَ الْمُرَادِفَاتُ، وَ الْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ) ﴿

النَّاسَ بَعْدَ نَبِيِّنَا ﷺ وَآيِسَهُ وَجَلِيسَهُ وَالْمَفْرَجَ لِلْكَرْبِ عَنْهُ عِنْدَ الزَّلَازِلِ وَالْقَاتِلَ لِلْأَقْرَانِ يَوْمَ
التَّنَازُلِ لَقَدْ فَارَقَكُم رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَوْقَهُ وَآخَذَ الْعِلْمَ فَوْقَهُ وَحَازَ الْبَاسَ فَاسْتَعْمَلَهُ فِي طَاعَةِ
رَبِّهِ صَابِرًا عَلَى مَضَى الْحَرْبِ شَاكِرًا عِنْدَ النَّوَاءِ وَالْكَرْبِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ١١٧

﴿١١٠﴾ الكاظم (عليه السلام): كَيْفَ أَنْتُمْ فِي بِلَادِكُمْ فَقَالَ بَخِيرَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ أَعْطَيْنَا شَكَرْنَا وَ إِنْ مُنِعْنَا صَبَرْنَا فَقَالَ لَهُ هَكَذَا كِتَابُ حِجَازَنَا يَا شَفِيقُ فَقَالَ لَهُ كَيْفَ أَقُولُ قَالَ لَهُ هَلَّا كُنْتُمْ إِذَا أَعْطَيْتُمْ أَثَرْتُمْ وَإِذَا مُنِعْتُمْ شَكَرْتُمْ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٣

﴿١١٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنَّهُ مَرَّ يَوْمًا عَلَى قَوْمٍ فَرَأَهُمْ أَصْحَاءَ جَالِسِينَ فِي زَاوِيَةِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ عليه السلام: مَنْ أَنْتُمْ قَالُوا نَحْنُ الْمُتَوَكِّلُونَ قَالَ عليه السلام: لَا بَلْ أَنْتُمْ الْمُتَاكِلَةُ فَإِنْ كُنْتُمْ مُتَوَكِّلِينَ فَمَا بَلَغَ بِكُمْ تَوَكُّلُكُمْ قَالُوا إِذَا وَجَدْنَا أَكَلْنَا وَإِذَا فَقَدْنَا صَبَرْنَا قَالَ عليه السلام: هَكَذَا تَفْعَلُ الْكِلَابُ عِنْدَنَا قَالُوا فَمَا نَفْعُ قَالَ كَمَا نَفْعُ قَالُوا كَيْفَ تَفْعَلُ قَالَ عليه السلام: إِذَا وَجَدْنَا بَذَلْنَا وَإِذَا فَقَدْنَا شَكَرْنَا؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٢٠

مستدرک الوسائل ج: ۱۱ ص: ۲۲۰

٦-٢-٣٤-٧-١- إِنَّ أَيُّوبَ مُصْدَقُ الصَّبْرِ وَ آلَ دَاوُدَ مُصْدَقُ الشُّكْرِ

(١١٠٢) الرضا عليه السلام: إِنَّا أَهْلُ بَيْتٍ وَرَثْنَا الْعَفْوَ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَ وَرَثْنَا الشُّكْرَ مِنْ آلِ دَاوُدَ وَ زَعَمَ أَنَّهُ كَانَ كَلِمَةً أُخْرَى وَ نَسِيَهَا مُحَمَّدٌ فَقُلْتُ لَهُ لَعَلَّهُ قَالَ وَ وَرَثْنَا الصَّبْرَ مِنْ آلِ أَيُّوبَ فَقَالَ يَنْبَغِي؛ الكافي ج: ٨ ص: ٣٠٨

يَنْبَغِي؛ الكافي ج: ٨ ص: ٣٠٨

٧-٢-٣٤-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى الرَّحَاءِ وَالْمَحْبُوبِ، الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ وَالْمَكْرُوهِ

١-٧-٢-٣٤-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى الْيَدَي، الصَّبْرُ عَلَى الْأَذَى

﴿١١٠﴾ اللَّهُمَّ اجْزِهِمْ بِشُكْرِ نِعْمَتِكَ وَتَعْظِيمِ حُرْمَتِكَ جَزَاءً لَا جَزَاءَ فَوْقَهُ وَعَطَاءً لَا عَطَاءَ مِثْلَهُ وَخُلُودًا لَا خُلُودَ يُشَاكِلُهُ وَلَا يَطْمَعُ أَحَدٌ فِي مِثْلِهِ وَلَا يَقْدِرُ أَحَدٌ قُدْرَهُ وَلَا تَهْتَدِي الْأَلْبَابُ إِلَى طَلَبِهِ نِعْمَةً لِمَا شَكَرُوا مِنْ آيَاتِكَ وَإِرْصَادًا لِمَا صَبَرُوا عَلَى الْأَذَى فِيكَ: بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٣٢٠

ص: ۳۲۰

٢-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى الْإِلَهِ، الصَّبْرُ عَلَى الدَّوَاهِي

﴿١١٠﴾ الْعَسْكَرُ الْمُؤْمِنُونَ: سَأَلَتْهُ بِهِمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ أَنْ يَهَبَ لِي لِسَانًا تَمَجِّدُهُ وَتَنَانِيهِ ذَاكِرًا وَقَلْبًا لَالًا لَهَّ شَاكِرًا وَعَلَى الدَّوَاهِي الدَّاهِيَةِ لِي صَابِرًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩

وَقَلْبًا لِّآلَائِهِ شَاكِرًا وَعَلَى الدَّوَاهِي الدَّاهِيَةِ لِي صَابِرًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

کسی عیب و نقص وارد کرده‌ام که بهترین مردم پس از پیامبر ماست و انیس و جلیس او بوده است. در مواقع سخت و تکان‌دهنده، رنج و گرفتاری او را برطرف می‌کرد. اوست کشنده‌ی مبارزه‌جویان روز جنگ. مردی از میان شما رفت که، قرآن را به کمال می‌دانست و علم را به وفور. شجاع بود و آن را در طاعت پروردگارش به کار بست، بر سختی‌های نبرد شکیبا بود در هنگام سختی و گرفتاری شاکر.

﴿۱۱۰۰﴾ (سؤال شد) در شهرتان چگونه رفتار می‌کنید؟ عرض کرد: به خیر و سلامت ای پسر رسول خدا، اگر کسی به ما چیزی ببخشد، سپاسگزاری کنیم، اگر هم نبخشد صبر و شکیبایی. حضرت فرمود: سگ‌های حجاز هم همین طورند ای شفیق. عرض کرد پس چه بگوییم؟ حضرت فرمود: چرا چنین نباشید که اگر به شما چیزی دادند، ایثار کنید و اگر ندادند شکر.

﴿۱۱۰۱﴾ بر گروهی گذشت و دید که با بدن‌های سالم در گوشه‌ای از مسجد نشسته‌اند، امام فرمود: شما چه کسانی هستید؟ گفتند: ما توکل‌کنندگان به خداییم، امام علیه السلام فرمود: نه، شما اهل خوردنید، اگر شما توکل کننده‌اید، پس توکل‌تان کجاست؟ گفتند: اگر بیاییم می‌خوریم و اگر از دست بدهیم، صبر می‌کنیم، فرمود: سگ‌های ما هم این‌گونه عمل می‌کنند، گفتند: پس چکار کنیم؟ فرمود: همان‌طور که ما انجام می‌دهیم، گفتند: شما چگونه انجام می‌دهید؟ فرمود: اگر به دست آوریم می‌بخشیم و اگر از دست بدهیم شکر می‌کنیم.

۶-۲-۳۴-۱-۷-۱ حضرت ایوب مصداق صبر است و آل داود مصداق شکر

﴿۱۱۰۲﴾ ما خاندانی هستیم که گذشت را از خاندان یعقوب و شکر و سپاسگزاری را از خاندان داود به ارث برده‌ایم و (راوی یعنی محمد بن حسین) معتقد بود که کلمه‌ی دیگری هم بوده و او فراموش کرده و من (یعنی علی بن اسباط) به او گفتم: شاید فرمود: و صبر و شکیبایی را از خاندان ایوب به ارث برده‌ایم؟ (محمد بن حسین) در پاسخ گفت: بعید نیست (که همین جمله باشد).

۷-۲-۳۴-۱-۷-۱ شکر در آسایش و فراخی زندگی است و صبر در بلا و مصیبت

۱-۷-۳۴-۲-۷-۱ شکر در هنگام کمک و یاری دیگران است و صبر در هنگام اذیت و

آزار دیگران

﴿۱۱۰۳﴾ خدایا آن‌ها را به خاطر شکر نعمت و بزرگ‌داشتن حرمت، پاداشی بده که پاداشی بالاتر از آن نباشد و بخششی که بخششی مانند آن نباشد و جاودانه‌شدنی که جاودانگی دیگری هم‌طراز آن نباشد. تا حدی که هیچ‌کس نتواند در مانند آن طمع کند و کسی نتواند آن را اندازه بگیرد و خردمندان نیز به درخواست آن راهی نداشته باشند. خدایا به خاطر شکری که کردند، از خزانه‌ی الطافت، نعمتی بدیشان ببخش و به خاطر آزار و اذیت‌هایی که در راه تو تحمل کردند، مراقبشان باش.

۲-۷-۳۴-۱-۷-۱ شکر در هنگام نعمت است و صبر در هنگام سختی و بلا

﴿۱۱۰۴﴾ از خداوند به حق ایشان درخواست کردم که به من زبانی ثنا خوان، قلبی شاکر نعمتها و بدنی صابر بر حوادث بزرگ، عطا فرماید.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

٣-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى الْحَلَالِ، الصَّبْرُ عَلَى الْحَرَامِ

﴿١١٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الزَّاهِدُ فِي الدُّنْيَا مَنْ لَمْ يَغْلِبِ الْحَرَامُ صَبْرَهُ وَلَمْ يَشْغَلِ الْحَلَالُ

شُكْرَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٧

﴿١١٠٦﴾ الكاظم عليه السلام: يَا هِشَامُ إِنَّ الْعَاقِلَ الَّذِي لَا يَشْغَلُ الْحَلَالُ شُكْرَهُ وَلَا يَغْلِبُ الْحَرَامُ

صَبْرَهُ؛ الكافي ج: ١ ص: ١٥

٤-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى الْخَيْرِ، الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ

﴿١١٠٧﴾ الرسول ﷺ: أَلَا أَعْجَبُكُمْ أَنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَصَابَ خَيْرًا حَمِدَ اللَّهَ وَشَكَرَ وَإِذَا

أَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ حَمِدَ اللَّهَ وَصَبَرَ فَالْمُؤْمِنُ يُوجَرُ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى اللَّقْمَةِ يَرْفَعُهَا إِلَى فِيهِ؛

مسكن الفؤاد ص: ٤٥

٥-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ فِي الرَّخَاءِ، الصَّبْرُ فِي الْبَلَاءِ

﴿١١٠٨﴾ الرسول ﷺ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَالشُّكْرَ عِنْدَ الرَّخَاءِ؛ بحار الأنوار

ج: ٨٣ ص: ٣٢٣

﴿١١٠٩﴾ الْإِيمَانُ صَبْرٌ فِي الْبَلَاءِ وَشُكْرٌ فِي الرَّخَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٨٧

﴿١١١٠﴾ الصادق عليه السلام: يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَكُونَ فِيهِ ثَمَانُ خِصَالٍ وَقُورٌ عِنْدَ الْهَزَاجِ صَبُورٌ

عِنْدَ الْبَلَاءِ شُكُورٌ عِنْدَ الرَّخَاءِ قَانِعٌ بِمَا رَزَقَهُ اللَّهُ لَا يَظْلِمُ الْأَعْدَاءَ وَلَا يَتَحَامَلُ لِلْأَصْدِقَاءِ بَدَنُهُ مِنْهُ

فِي تَعَبٍ وَالنَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٣٠

﴿١١١١﴾ الكاظم عليه السلام: رَفَعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَوْمٌ فِي بَعْضِ غَزَوَاتِهِ فَقَالَ مَنْ الْقَوْمُ فَقَالُوا

مُؤْمِنُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَمَا بَلَغَ مِنْ إِيْمَانِكُمْ قَالُوا الصَّبْرُ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَالشُّكْرُ عِنْدَ الرَّخَاءِ وَ

الرِّضَا بِالْقَضَاءِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حُلَمَاءُ عُلَمَاءُ كَادُوا مِنَ الْفِقْهِ أَنْ يَكُونُوا أَنْبِيَاءَ إِنْ كُنْتُمْ كَمَا

تَصِفُونَ فَلَا تَبْنُوا مَا لَا تَسْكُنُونَ وَلَا تَجْمَعُوا مَا لَا تَأْكُلُونَ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ؛ الكافي

ج: ٢ ص: ٤٨

﴿١١١٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ أَهْلَ الدُّنْيَا لَا يَشْكُرُونَ عِنْدَ الرَّخَاءِ وَلَا يَصْبِرُونَ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛

إرشاد القلوب ج: ١ ص: ٢٠٠

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۳-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر بر حلال است و صبر بر حرام

﴿۱۱۰۵﴾ زاهد در دنیا، کسی است که تمایل به حرام مانع از صبر او نشود و پرداختن به حلال دنیا، او را از شکرگزاری خالق، به خود مشغول نکند.

﴿۱۱۰۶﴾ ای هشام، عاقل کسی است که پرداختن به امورحلال، او را از شکرگزاری باز ندارد و حرام، بر صبر و شکیبایی اش غلبه نکند.

۴-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر در خوبی و خوشی است و صبر در مصیبت و گرفتاری

﴿۱۱۰۷﴾ آیا (روش پسندیده‌ی) مؤمن، شما را شگفت‌زده نمی‌کند؟ از اینکه مؤمن هرگاه خیر و نعمتی به او برسد خدا را شکر کرده، سپاس می‌گوید. و هرگاه مصیبتی به او برسد در مقابل مصیبت هم خدا را ستایش کرده، صبر و شکیبایی پیشه می‌کند. مؤمن در تمام کارهایش اجر و ثواب داده می‌شود، حتی لقمه‌ای که به طرف دهانش بالا می‌برد.

۵-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر در هنگام خوشی و آسایش و صبر در هنگام بلا و سختی

﴿۱۱۰۸﴾ خدایا، از تو شکیبایی بر بلا و شکر در نعمت را خواستارم.

﴿۱۱۰۹﴾ ایمان عبارت است از صبر در بلا و شکر در دوران آسایش و نعمت.

﴿۱۱۱۰﴾ سزاوار است که مؤمن از هشت خصلت برخوردار باشد، از جمله: استقامت و پایداری هنگام حوادث ناگوار، شکیبایی هنگام بلا، شکر هنگام رفاه و فراوانی و قناعت به آنچه خدا روزی‌اش نموده است؛ به دشمنان ستم روا نمی‌دارد و دوستان را به دشواری نمی‌اندازد بدنش از او در رنج است ولی دیگران از او در آسایشند.

﴿۱۱۱۱﴾ در یکی از جنگ‌ها جماعتی را نزد رسول خدا ﷺ بردند، فرمود: این مردم چه کسانی هستند؟ گفتند: ای پیامبر خدا اینان مؤمنین هستند، فرمود: ایمان شما در چه پایه است؟ گفتند: بردباری هنگام بلا و سپاسگزاری زمان نعمت و رضای به قضای خدا. رسول خدا ﷺ فرمود: این‌ها صفات بردباران و دانشمندانی است که از کثرت دانش به پیامبران نزدیک شده‌اند؛ اگر چنانکه گفتید هستید، پس جایی را که در آن ماندگار نیستید آباد نکنید و چیزی را که نمی‌خورید گرد نیاورید و از خدایی که به‌سوی شما برمی‌گردد پروا نمایید.

﴿۱۱۱۲﴾ بدان که اهل دنیا هنگام رفاه و وسعت رزق، شکر نمی‌کنند و در مقابل بلاها هم صبر نمی‌کنند.

﴿الماهيّة (المعاني والمُرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١١١٣﴾ ثَلَاثُ مَنْ كُنَّ فِيهِ فَقَدْ رُزِقَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ هُنَّ الرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَالصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ وَالشُّكْرُ فِي الرَّخَاءِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٢

١-٧-٣٤-٢-٧-٦-٤ الشُّكْرُ عَلَى الرَّخَاءِ، الصَّبْرُ عَلَى الْجُوعِ

﴿١١١٤﴾ الرِّسُولُ ﷺ : وَمَنْ الْفُقَرَاءُ قَالَ الَّذِينَ رَضُوا بِالْقَلِيلِ وَصَبَرُوا عَلَى الْجُوعِ وَشَكَرُوا عَلَى الرَّخَاءِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٢٣٧

﴿١١١٥﴾ امير المؤمنين العلي عليه السلام: أَنَّهُ مَرَّ يَوْمًا عَلَى قَوْمٍ فَرَأَاهُمْ أَصْحَاءَ جَالِسِينَ فِي زَاوِيَةِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ الْعَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ أَنْتُمْ قَالُوا نَحْنُ الْمُتَوَكِّلُونَ قَالَ الْعَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا بَلْ أَنْتُمْ الْمُتَأَكِّلَةُ فَإِنْ كُنْتُمْ مُتَوَكِّلِينَ فَمَا بَلَغَ بِكُمْ تَوَكُّلُكُمْ قَالُوا إِذَا وَجَدْنَا أَكَلْنَا وَإِذَا فَقَدْنَا صَبَرْنَا قَالَ الْعَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: هَكَذَا تَفْعَلُ الْكِلَابُ عِنْدَنَا قَالُوا فَمَا نَفْعُ قَالَ كَمَا نَفْعُ قَالُوا كَيْفَ تَفْعَلُ قَالَ الْعَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِذَا وَجَدْنَا بَدَلْنَا وَإِذَا فَقَدْنَا شَكَرْنَا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٢٠

١-٧-٣٤-٢-٧-٧-٧ الشُّكْرُ فِي الرَّخَاءِ، الصَّبْرُ فِي الْمَكَارِهِ

﴿١١١٦﴾ فَالْمُتَّقُونَ فِيهَا هُمْ أَهْلُ الْفَضَائِلِ... فِي الْمَكَارِهِ صَبُورٌ وَفِي الرَّخَاءِ شُكُورٌ؛ نهج البلاغة ص: ٣٠٣

﴿١١١٧﴾ الْمُتَّقَى مَيِّتَةُ شَهْوَتِهِ مَكْظُومٌ غَيْظُهُ فِي الرَّخَاءِ شُكُورٌ وَفِي الْمَكَارِهِ صَبُورٌ؛ غررالحكم ص: ٢٧٣

﴿١١١٨﴾ فَالْمُتَّقُونَ... فِي الْمَكَارِهِ صَبُورٌ وَفِي الرَّخَاءِ شُكُورٌ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١٠ ص: ١٤٨

﴿١١١٩﴾ الصَّادِقُ العلي عليه السلام: صِفَةُ الْمُؤْمِنِ... شُكْرٌ فِي رَفَقٍ وَسَخَاءٌ فِي حَقٍّ وَقَصْدٌ فِي غِنًى وَتَجَمُّلٌ فِي فَاقَةٍ وَعَفْوٌ فِي قُدْرَةٍ وَطَاعَةٌ فِي نَصِيحَةٍ وَوَرَعٌ فِي رَغْبَةٍ وَحِرْصٌ فِي جِهَادٍ وَصَلَاةٌ فِي شُغْلٍ وَصَبْرٌ فِي شِدَّةٍ وَفِي الْهَزَازِ وَقُورٌ وَفِي الْمَكَارِهِ صَبُورٌ وَفِي الرَّخَاءِ شُكُورٌ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٢٩٤

﴿١١٢٠﴾ فَالْمُتَّقُونَ فِيهَا هُمْ أَهْلُ الْفَضَائِلِ... فِي الْمَكَارِهِ صَبُورٌ وَفِي الرَّخَاءِ شُكُورٌ؛ نهج البلاغة ص: ٣٠٣

﴿١١٢١﴾ الرِّسُولُ ﷺ : يَا عَلِيُّ يُنْبَغِي أَنْ يَكُونَ لِلْمُؤْمِنِ ثَمَانُ خِصَالٍ وَقَارٌ عِنْدَ الْهَزَازِ وَصَبْرٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَشُكْرٌ عِنْدَ الرَّخَاءِ وَقُنُوعٌ بِمَا رَزَقَهُ اللَّهُ لَا يَطْلُمُ الْأَعْدَاءَ وَلَا يَتَحَامَلُ لِلْأَصْدِقَاءِ بَدْنُهُ مِنْهُ فِي تَعَبٍ وَالنَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٢٩٤

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۱۱۳﴾ سه چیز است که به هر کس عطا شود خیر دنیا و آخرت نصیبش شده است؛ و آن سه عبارتند از: ۱ - خشنودی از قضا و قدر خدا، ۲ - صبر و بردباری در برابر بلاها، ۳ - دعاکردن در حال خوشی.

۶-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر در هنگام خوشی و آسایش و صبر در هنگام گرسنگی و فقر
﴿۱۱۱۴﴾ فقرا چه کسانی هستند؟ فرمود: کسانی هستند که به کمی از دنیا قانع هستند، بر گرسنگی، صبر؛ و در آسایش، شکر می‌کنند.

﴿۱۱۱۵﴾ بر گروهی گذشت و دید که با بدن‌های سالم در گوشه‌ای از مسجد نشسته‌اند، امام فرمود: شما چه کسانی هستید؟ گفتند: ما توکل‌کنندگان به خداییم، امام علیه السلام فرمود: نه، شما اهل خوردنید، اگر شما توکل کننده‌اید، پس توکل‌تان کجاست؟ گفتند: اگر بیاییم می‌خوریم و اگر از دست بدهیم، صبر می‌کنیم، فرمود: سگ‌های ما هم این‌گونه عمل می‌کنند، گفتند: پس چکار کنیم؟ فرمود: همان‌طور که ما انجام می‌دهیم، گفتند: شما چگونه انجام می‌دهید؟ فرمود: اگر به دست آوریم می‌بخشیم و اگر از دست بدهیم شکر می‌کنیم.

۷-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر در هنگام خوشی و آسایش است و صبر در سختی‌ها
﴿۱۱۱۶﴾ پرهیزگاران در این دنیا، همان اهل فضیلت‌ها هستند... در گرفتاری‌ها شکبیا و در دوران آسایش، شکر گزارند.

﴿۱۱۱۷﴾ پرهیزگار، شهوتش مرده، خشمش فروخورده، در هنگام خوشی و آسایش شکرگزار است و در سختی‌ها صبور.

﴿۱۱۱۸﴾ پرهیزگاران... در گرفتاری‌ها شکبیا و در دوران آسایش، شکرگزار است.
﴿۱۱۱۹﴾ از صفات مومن... مؤمن در هنگام گشایش کارها سپاسگزاری می‌کند و در اظهار حق با سخاوت است و در دوران توانگری، میانه‌رو است و در هنگام تهیدستی با آبرو زندگی می‌کند، در هنگام قدرت عفو می‌کند، نصایح را قبول کند و به پرهیزگاری علاقمند است و در جهاد می‌کوشد و مشغله‌اش نماز است؛ در سختی‌ها شکبیاست، در مشکلات وقار خود را از دست نمی‌دهد و در ناراحتی‌ها صبوری پیشه می‌کند و در هنگام وسعت و فراخی و رفاه و نعمت، سپاسگزار می‌باشد.

﴿۱۱۲۰﴾ پرهیزگاران در این دنیا، همان اهل فضیلت‌ها هستند... در گرفتاری‌ها شکبیا و در دوران آسایش، شکر گزارند.

﴿۱۱۲۱﴾ ای علی، شایسته است مؤمن دارای هشت خصلت باشد، وقار و آرامش در برابر پیشامدهای لرزاننده، صبر در بلا، شکر در خوشی، قناعت به روزی دریافتی، بر دشمنان ستم نکند، به خاطر دوستان گناه به دوش نکشد، تنش در رنج ولی مردم از دستش در آسایش باشند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١١٢٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَلَا مَنْ سَأَلَ عَنْ شَيْعَةِ أَهْلِ الْبَيْتِ الَّذِينَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرَّجْسَ وَطَهَّرَهُمْ فِي كِتَابِهِ مَعَ نَبِيِّهِ تَطْهِيراً فَهُمْ أَعَارِفُونَ بِاللَّهِ الْعَامِلُونَ بِأَمْرِ اللَّهِ أَهْلُ الْفَضَائِلِ وَالْفَوَاضِلِ مَنْطِقُهُمُ الصَّوَابُ... فِي الْمَكَارِهِ صَبُورٌ وَفِي الرَّخَاءِ شُكُورٌ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ١٩٢

﴿١١٢٣﴾ الصادق عليه السلام: الْمُؤْمِنُ لَهُ قُوَّةٌ فِي دِينٍ وَحَزْمٌ فِي لَيْسٍ... فِي الْمَكَارِهِ صَبُورٌ وَفِي الرَّخَاءِ شُكُورٌ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٣١

﴿١١٢٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الْمُؤْمِنُ يَرْغَبُ فِيمَا يَبْقَى وَيَرْهَدُ فِيمَا يَفْنَى... فِي الْمَكَارِهِ صَبُورٌ وَفِي الرَّخَاءِ شُكُورٌ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٦

٨-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ فِي السَّرِّاءِ، الصَّبْرُ فِي الْبَلَاءِ

﴿١١٢٥﴾ الْمُؤْمِنُ شَاكِرٌ فِي السَّرِّاءِ صَابِرٌ فِي الْبَلَاءِ خَائِفٌ فِي الرَّخَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٨٩

٩-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ فِي السَّرِّاءِ، الصَّبْرُ فِي الضَّرِّاءِ

﴿١١٢٦﴾ الرسول ﷺ: عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَاءٌ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٦

﴿١١٢٧﴾ كُنْ فِي السَّرِّاءِ عَبْدًا شُكُورًا وَفِي الضَّرِّاءِ عَبْدًا صَبُورًا؛ غرر الحكم ص: ٢٧٧

١٠-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى السُّرُورِ، الصَّبْرُ عَلَى السَّوِّ

﴿١١٢٨﴾ لِكُلِّ مِّنَ الْأَيَّامِ عِنْدِي عَادَةٌ فَإِنْ سَاءَ بِي صَبْرٌ وَإِنْ سَرَّنِي شُكْرٌ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ١٨٩

١١-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى الْعَطَاءِ، الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ

﴿١١٢٩﴾ الْبَاقِرُ عليه السلام: وَأَمَّا الْأَرْزَهُرُ فَقَلْبُ الْمُؤْمِنِ إِنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ شُكْرًا وَإِنْ ابْتَلَاهُ صَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ٥١

﴿١١٣٠﴾ الرسول ﷺ: عَجَبًا لِلْمُؤْمِنِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَقْضِي لَهُ قَضَاءً إِلَّا كَانَ لَهُ خَيْرًا إِنْ ابْتُلِيَ صَبْرًا وَإِنْ أُعْطِيَ شُكْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٤

﴿١١٣١﴾ الرسول ﷺ: خَصْلَتَانِ مِّنْ رِّزْقِهِمَا قَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَنْ إِذَا ابْتُلِيَ صَبْرًا وَإِذَا أُعْطِيَ شُكْرًا؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٢٤٧

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۱۲۲﴾ آیا کسی هست که از ویژگی پیروان و شیعیان اهل بیت سؤال کند؟ پیشوایانی که خداوند ناپاکی‌ها را از ایشان برده است و در کتابش آنان را به همراه پیامبرش پاک و مطهر معرفی کرده است، آنان (شیعیان) خداشناسانی هستند که به دستور او عمل می‌کنند و اهل تمامی فضیلت‌ها می‌باشند. از جمله: کلامشان درست، در سختی‌ها شکیبا و در نعمت شکرگزارند. ﴿۱۱۲۳﴾ مؤمن، دارای توانایی در دین است و در امور دارای متانت و ثبات همراه با نرم‌خویی و مداراست، در ناراحتی‌ها صبوری پیشه می‌کند و در هنگام وسعت و فراخی و رفاه و نعمت، سپاسگزار است.

﴿۱۱۲۴﴾ مؤمن، خواستار چیزی است که باقی می‌ماند و از آنچه نابود می‌شود دامن فرو می‌چیند و در پیشامدهای ناگوار، شکیبا؛ و در آسایش و رفاه، بسیار شکرگزار است.

۸-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر در هنگام رفاه است و صبر در هنگام بلا

﴿۱۱۲۵﴾ مؤمن در دوران خوشی شکرکننده است، در بلا صبرکننده و در دوران آسایش بیمناک.

۹-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر در هنگام رفاه است و صبر در هنگام سختی

﴿۱۱۲۶﴾ کار مؤمن تعجب‌آور است، زیرا تمام امور برای او خیر است که برای احدی جز مؤمن چنین نیست. اگر راحتی و خوشی به او برسد، شکر می‌کند و این برایش خیر است و اگر سختی و ناراحتی به او رسد، صبر می‌کند و این نیز برای او خیر است.

﴿۱۱۲۷﴾ در شادی بنده‌ای بسیار شکرکننده و در سختی بنده‌ای بسیار صبرکننده باش.

۱۰-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر در شادی است و صبر در امور ناگوار

﴿۱۱۲۸﴾ عادت روزمره‌ی من این است: اگر به من بدی و جسارتی کند صبر می‌کنم و اگر خوشحالم کند شکر می‌نمایم.

۱۱-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر بر بخشش است و صبر بر بلا

﴿۱۱۲۹﴾ دل فروزنده، قلب مؤمن است، اگر خدا به او عطایی دهد، سپاسگزاری می‌کند و اگر گرفتارش کند، شکیبایی پیشه می‌سازد.

﴿۱۱۳۰﴾ کار مؤمن تعجب‌آور است، زیرا هرچه خداوند برای او مقدر کند، در نهایت به نفع او می‌شود. اگر گرفتار شود صبر می‌کند و اگر نعمتی به او برسد شکر می‌نماید.

﴿۱۱۳۱﴾ دو خصلت است به هر که داده شود درواقع خیر دنیا و آخرت به او داده شده است. اگر دچار گرفتاری شد شکیبا باشد و اگر چیزی به او داده شد سپاسگزاری کند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١١٣٢﴾ خَصَلَتَانِ مَنْ رَزَقَهُمَا قَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَنْ إِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ؛ غررالحكم ص: ٢٧٧

﴿١١٣٣﴾ الرسول ﷺ: الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ الْمُتَبَلِّ الصَّابِرِ وَالْمُعْطَى الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ الْمُخْتَرَفِ الْقَانِعِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٥٦

﴿١١٣٤﴾ الصادق ﷺ: الْمُعْطَى الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مَا لِلْمُتَبَلِّ الصَّابِرِ وَالْمُعْطَى الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَالْمُخْرُومِ الْقَانِعِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٤

﴿١١٣٥﴾ الصادق ﷺ: فَمَنْ أَكْرَمَ الْخَلْقِ عَلَى اللَّهِ قَالَ ﷺ: مَنْ إِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٤٧

﴿١١٣٦﴾ الصادق ﷺ: أَمَّا أَصُولُ مُعَامَلَةِ اللَّهِ تَعَالَى فَسَبْعَةُ أَشْيَاءَ آدَاءُ حَقِّهِ وَحِفْظُ حَدِّهِ وَشُكْرُ عَطَائِهِ وَالرِّضَا بِقَضَائِهِ وَالصَّبْرُ عَلَى بَلَائِهِ وَتَعْظِيمُ حُرْمَتِهِ وَالشُّوقُ إِلَيْهِ؛ مصباح الشريعة ص: ٥

﴿١١٣٧﴾ الصادق ﷺ: اللَّهُمَّ إِنَّكَ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَمْ أَشْكُرْهُ وَابْتَلَيْتَنِي فَلَمْ أَصْبِرْ فَلَمْ يُوجِبْ عَجْزِي عَنْ شُكْرِكَ مَنَعَ الْمُؤْمِلِ مِنْ فَضْلِكَ وَأَوْجَبَ عَجْزِي عَنِ الصَّبْرِ عَلَى بَلَائِكَ كَشَفَ ضُرْكَ وَإِنْزَالَ رَحْمَتَكَ فَيَا مَنْ قَلَّ عِنْدَ بَلَائِهِ صَبْرِي فَعَافَانِي وَعِنْدَ نِعْمَائِهِ شُكْرِي فَأَعْطَانِي أَسْأَلُكَ الْمَزِيدَ مِنْ فَضْلِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٧٦

﴿١١٣٨﴾ الرسول ﷺ: إِنْ الْمُؤْمِنُ إِذَا أَحْسَنَ اسْتَبَشَّرَ وَإِذَا أَسَاءَ اسْتَغْفَرَ وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ؛ عوالي اللآلي ج: ١ ص: ٤٣٧

﴿١١٣٩﴾ الصادق ﷺ: إِنْ خَيْرَ الْعِبَادِ مَنْ يَجْتَمِعُ فِيهِ خَمْسُ خِصَالٍ إِذَا أَحْسَنَ اسْتَبَشَّرَ وَإِذَا أَسَاءَ اسْتَغْفَرَ وَإِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا ظَلَمَ غَفَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٠٦

﴿١١٤٠﴾ أمير المؤمنين ﷺ: أَنَّهُ تُوْفِيَ لِمُعَاذٍ وَلَكَدْ فَاشْتَدَّ وَجْدُهُ عَلَيْهِ فَلَبَّغَ ذَلِكَ النَّبِيُّ ﷺ فَكَتَبَ إِلَيْهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى مُعَاذٍ سَلَامٌ عَلَيْكَ فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ أَمَّا بَعْدُ أَعْظَمَ اللَّهُ جَلَّ اسْمُهُ لَكَ الْأَجْرَ وَالْهَمَكَ الصَّبْرَ وَرَزَقَنَا وَإِيَّاكَ الشُّكْرَ لِي أَنْفُسَنَا وَأَهَالِينَا وَأَمْوَالَنَا وَأَوْلَادَنَا مِنْ مَوَاهِبِ اللَّهِ الْهَنِيئَةِ وَعَوَارِيهَا

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۱۳۲﴾ بهترین مردم کسی است که هرگاه به او عطا شود شکر کند و هرگاه به بلایی گرفتار شود صبر کند و هرگاه مورد ستم واقع شود ببخشد.

﴿۱۱۳۳﴾ سپاسگزار اجر و پاداش مصیبت‌زده مبتلای شکیا را دارد و ثروتمند سپاسگزار اجر و پاداش مستمند قانع را دارد.

﴿۱۱۳۴﴾ کسی که در بلا و گرفتاری نیست، ولی شکر سلامتی را به‌جا می‌آورد، پاداش او چون پاداش کسی است که به بلا گرفتار شده و شکیا باشد؛ و کسی که نعمتی به او عطا شده و سپاس آن نعمت را به‌جا می‌آورد، پاداشش چون پاداش کسی است که محروم از نعمت مانده و قناعت پیشه گرفته است.

﴿۱۱۳۵﴾ گرامی‌ترین مردم کدام افراد می‌باشند؟ فرمود: کسانی که هرگاه خیری به آن‌ها برسد شکر می‌کنند و اگر گرفتار شدند صبر پیشه می‌کنند.

﴿۱۱۳۶﴾ ارکان معامله با خالق هفت چیز است: ادا کردن حقوق الهی، حفظ حدود او، شکر بر آنچه عطا می‌کند و راضی بودن به قضای او، صبر کردن بر بلا و بزرگ داشتن حرمت خداوند و شوق داشتن بر لقای پروردگار.

﴿۱۱۳۷﴾ خدایا، تو به من نعمت دادی و من شکر نکردم و با گرفتاری آزمایشم کردی و من صبر نکردم. ضعف شکرگزاری‌ام مانع دریافت الطاف مورد انتظارم نشد و ضعف صبرم نیز مانع رفع گرفتاری و فرستادن رحمت بر من نشد. پس ای آن‌که هنگام بلایش صبرم کم بود، ولی عافیتم داد؛ و ای آن‌که درمقابل نعمت‌هایش شکر من کم بود ولی بازهم به من نعمت داد، از تو می‌خواهم که الطافت را بر من بیفزایی.

﴿۱۱۳۸﴾ مؤمن کسی است که چون نیکی کند، خشنود شود و چون بدی کند، طلب آمرزش نماید و هرگاه گرفتار شود صبر نماید و آن‌گاه که به نعمتی رسد شکرگزاری کند.

﴿۱۱۳۹﴾ بهترین بندگان آن است که در او پنج خصلت جمع باشد: هرگاه که عمل نیکویی انجام دهد شاد شود، هرگاه بدی کند آمرزش طلبد و آن‌گاه که نعمتی به او رسد شکر آن را به‌جا آورد و آن‌گاه که به بلایی گرفتار شود بر آن صبر نماید و اگر بر او ظلم کنند عفو کند.

﴿۱۱۴۰﴾ چون فرزند معاذ وفات یافت، او به‌شدت متأثر و ناراحت شد. وقتی خبر ناراحتی او به پیامبر ﷺ رسید، حضرت خطاب به وی نوشتند: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، از محمد رسول خدا به معاذ، سلام بر تو ای معاذ، حمد و ستایش می‌کنم خدایی را که جز او معبودی نیست؛ اما بعد از حمد و ستایش، ای معاذ، خداوند اجر تو را در مصیبت مرگ فرزندت بزرگ و عظیم قرار دهد و صبر و بردباری را به قلب تو الهام کرده، شکر و سپاسگزاری را نصیب ما و تو بفرماید؛ زیرا ما و اهل و عیال و دوستان و اولاد ما همه و همه از مواهب خداوند عزیز و جلیل و از امانت‌ها و

﴿الماهيّة (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

المُسْتَوْدَعَةُ يُمْتَنَعُ بِهَا إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ وَيَقْبَضُهَا لَوْقَتٍ مَعْدُودٍ ثُمَّ افْتَرَضَ عَلَيْنَا الشُّكْرَ إِذَا أَعْطَانَا وَ الصَّبْرَ إِذَا ابْتُلِيَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٣

﴿١١٤١﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَسْمَائِكَ الْمَكْنُونَةِ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَجْعَلَنِي فِي هَذَا الْيَوْمِ مِنَ الشَّاكِرِينَ لِمَا أَوْلَيْتَنِيهِ وَ الصَّابِرِينَ عَلَى مَا بَلَّيْتَ وَ الْحَامِدِينَ عَلَى مَا أَعْطَيْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٦٨

﴿١١٤٢﴾ الرسول الله ﷺ: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَنْ الصَّابِرُونَ قَالَ الَّذِينَ يَصْبِرُونَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ ... يَا ابْنَ مَسْعُودٍ إِذَا ابْتُلُوا صَبَرُوا وَإِذَا أُعْطُوا شَكَرُوا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦١

١٢-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى الْعَطَاءِ، الصَّبْرُ عَلَى الْمُنْعِ

﴿١١٤٣﴾ الصادق عليه السلام: فَبِمَاذَا اسْتَحَقَّ الَّذِينَ أَغْنَاهُمْ وَأَوْسَعَ عَلَيْهِمْ مِنْ رِزْقِهِ الْغِنَى وَالسَّعَةَ وَ بِمَاذَا اسْتَحَقَّ الْفُقَرَاءُ التَّقْتِيرَ وَالضَّبَقَ قَالَ اخْتَبِرَ الْآغْنِيَاءَ بِمَا أَعْطَاهُمْ لِيَنْظُرَ كَيْفَ شَكَرَهُمْ وَ الْفُقَرَاءَ إِنَّمَا مَنَعَهُمْ لِيَنْظُرَ كَيْفَ صَبَرَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١٧٠

﴿١١٤٤﴾ الكاظم عليه السلام: كَيْفَ أَنتُمْ فِي بِلَادِكُمْ فَقَالَ بَخِيرٌ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنْ أَعْطَيْنَا شَكَرْنَا وَ إِنْ مَنَعْنَا صَبَرْنَا فَقَالَ لَهُ هَكَذَا كِلَابٌ حِجَازَنَا يَا شَفِيقُ فَقَالَ لَهُ كَيْفَ أَقُولُ قَالَ لَهُ هَلَّا كُنْتُمْ إِذَا أَعْطَيْتُمْ أَثَرْتُمْ وَ إِذَا مَنَعْتُمْ شَكَرْتُمْ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٣

﴿١١٤٥﴾ الصادق عليه السلام: فَمَا قَضَى اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ فَأَقْبَلُوا مِنَ اللَّهِ بِالشُّكْرِ وَ مَا زَوَى عَنْكُمْ مِنْهَا فَأَقْبَلُوهُ عَنِ اللَّهِ بِالرِّضَا وَ التَّسْلِيمِ وَ الصَّبْرِ فَعَسَى أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ خَيْرًا لَكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ أَعْلَمُ بِمَا يُصْلِحُكُمْ وَ أَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٤٨

١٣-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى الْغِنَى، الصَّبْرُ عَلَى الْبُلُوَى

﴿١١٤٦﴾ الصادق عليه السلام: الشُّكْرُ زِينَةُ الْغِنَى وَ الصَّبْرُ زِينَةُ الْبُلُوَى؛ الإرشاد ج: ١ ص: ٣٠٠

١٤-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى الْغِنَى، الصَّبْرُ عَلَى الشَّدَّةِ

﴿١١٤٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنْ الْمُؤْمِنُ إِذَا نَظَرَ اعْتَبَرَ وَ إِذَا سَكَتَ تَفَكَّرَ وَ إِذَا تَكَلَّمَ ذَكَرَ وَ إِذَا اسْتَعْنَى شَكَرَ وَ إِذَا أَصَابَتْهُ شِدَّةٌ صَبَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٥٠

١٥-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى الْغِنَى، الصَّبْرُ عَلَى الْفَقْرِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

ودیعه‌هایی هستیم که مدت معین و محدودی در دست ماست، از آن‌ها بهره‌مند می‌شویم (هروقت مدت امانت‌داری به پایان رسد صاحب امانت، امانت را می‌برد) پس بر ما واجب کرده است که در برابر نعمت‌ها شکر کنیم و در برابر بلاها صبوری پیشه نماییم.

﴿۱۱۴۱﴾ خدایا من از تو به حق نام‌های پوشیده و پنهانت خواستارم که بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرستی و مرا در این روز که نعمت‌هایت را بر من ارزانی داشتی، از شکرگزاران و در برابر آنچه مبتلایم کردی از شکیبایان و بر آنچه داده‌ای، از سپاسگزاران، قرارم دهی.

﴿۱۱۴۲﴾ پرسیدیم: ای پیامبر خدا صابران کیانند؟ فرمود: کسانی که بر اطاعت حق شکیبایی می‌کنند... چون مبتلی شوند صبر کنند و چون به ایشان عطا شود، شکر کنند.

۱۲-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر بر بخشش است و صبر بر بخل

﴿۱۱۴۳﴾ چرا بعضی شایسته‌ی ثروت و زندگی راحت شده‌اند و چرا فقیران باید تنگدست و زندگی‌شان سخت باشد؟ فرمود: خداوند ثروتمندان را با ثروتی که به آن‌ها می‌دهد آزمایش می‌کند تا چگونه شکر می‌گزارند و فقیران را می‌آزماید تا مقدار صبر و شکیبایی آن‌ها معلوم شود.

﴿۱۱۴۴﴾ (سؤال شد) در شهرتان چگونه رفتار می‌کنید؟ عرض کرد: به خیر و سلامت ای پسر رسول خدا، اگر کسی به ما چیزی ببخشد، سپاسگزاری کنیم، اگر هم نبخشد صبر و شکیبایی. حضرت فرمود: سگ‌های حجاز هم همین طورند ای شفیق. عرض کرد پس چه بگوییم؟ حضرت فرمود: چرا چنین نباشید که اگر به شما چیزی دادند، ایثار کنید و اگر ندادند شکر.

﴿۱۱۴۵﴾ پس هر حاجت که از شما برآورده شد، آن را همراه با تشکر از خدا بپذیرید و هریک برآورده نشد، آن را توأم با خشنودی و تسلیم و صبر قبول کنید، چه بسا خیر شما همان باشد، زیرا خدا صلاح کارتان را می‌داند و شما از آن بی‌خبرید.

۱۳-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر در زمان توانگری و دارایی و صبر در زمان مصیبت

﴿۱۱۴۶﴾ شکر و سپاسگزاری، زینت توانگری است و شکیبایی، زینت هنگام گرفتاری و تنگدستی است.

۱۴-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر در هنگام توانگری است و صبر در هنگام شدت و سختی

﴿۱۱۴۷﴾ همانا مؤمن هرگاه نگاه کند عبرت می‌گیرد، هنگامی که ساکت است، فکر می‌کند و زمانی که سخن بگوید، سخنش یاد خداست و چنانچه بی‌نیاز شد، شکر خدا می‌کند و هرگاه سختی بر او وارد شود، شکیبایی ورزد.

۱۵-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر در هنگام دارایی است و صبر در هنگام فقر و نداری

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

﴿١١٤٨﴾ لَقَمَانُ السَّكِينِ: اللَّهُمَّ ارْحَمْ الْفُقَرَاءَ لِقَلَّةِ صَبْرِهِمْ وَارْحَمْ الْأَغْنِيَاءَ لِقَلَّةِ شُكْرِهِمْ وَارْحَمْ

الْجَمِيعَ لِطُولِ غَفْلَتِهِمْ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ١٩٩

١٦-٧-٢-٣٤-١-٧- الشُّكْرُ عَلَى مَا آتَيْتَنِي، الصَّبْرُ عَلَى مَا أَتَيْتَنِي

﴿١١٤٩﴾ الرَّسُولُ ﷺ: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي التَّقْوَى مَا أَتَيْتَنِي وَالصَّلَاحَ مَا أَحْيَيْتَنِي وَالصَّبْرَ عَلَى مَا

أَبْلَيْتَنِي وَالشُّكْرَ عَلَى مَا آتَيْتَنِي؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ٣٠٤

﴿١١٥٠﴾ دُعَاءُ لَيْلَةِ الْأَرْبَعَاءِ: ارْزُقْنِي الْقُوَّةَ مَا أَتَيْتَنِي وَالْإِصْلَاحَ مَا أَحْيَيْتَنِي وَالْعَوْنَ عَلَى مَا

حَمَلْتَنِي وَالصَّبْرَ عَلَى مَا أَبْلَيْتَنِي وَالشُّكْرَ فِيمَا آتَيْتَنِي؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٩١

١٧-٧-٢-٣٤-١-٧- الشُّكْرُ عَلَى الْمَحْبُوبِ، الصَّبْرُ عَلَى الْمَكْرُوهِ

﴿١١٥١﴾ الصَّادِقُ السَّكِينِ: لَمْ يُسْتَزَدْ فِي مَحْبُوبٍ بِمِثْلِ الشُّكْرِ وَلَمْ يُسْتَنْقَصْ مِنْ مَكْرُوهٍ بِمِثْلِ

الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٣

١٨-٧-٢-٣٤-١-٧- الشُّكْرُ عَلَى الْمُعَافَاةِ، الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ

﴿١١٥٢﴾ الصَّادِقُ السَّكِينِ: الطَّاعِمُ الشَّاكِرُ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الصَّائِمِ الْمُحْتَسِبِ وَالْمُعَافِي الشَّاكِرُ لَهُ

مِثْلُ أَجْرِ الْمُتَبَلِّ الصَّابِرِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٤٦

﴿١١٥٣﴾ الْحُجَّةُ ﷺ: لَكِنَّهُ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ أَحْوَالَهُمْ فِي ذَلِكَ كَأَحْوَالِ غَيْرِهِمْ لِيَكُونُوا فِي

حَالِ الْمِحْنَةِ وَابْلَوَى صَابِرِينَ وَفِي حَالِ الْعَافِيَةِ وَالظُّهُورِ عَلَى الْأَعْدَاءِ شَاكِرِينَ؛ بحار الأنوار

ج: ٤٤ ص: ٢٧٣

١٩-٧-٢-٣٤-١-٧- الشُّكْرُ عَلَى النِّعْمَةِ، الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ

﴿١١٥٤﴾ الرَّسُولُ ﷺ: وَآمَّا عَلَامَةُ الشَّاكِرِ فَارْبَعَةٌ الشُّكْرُ فِي النِّعْمَةِ وَالصَّبْرُ فِي الْبَلَاءِ وَ

الْقَنُوعُ بِقَسَمِ اللَّهِ وَلَا يَحْمَدُ وَلَا يُعْظِمُ إِلَّا اللَّهَ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩

﴿١١٥٥﴾ السَّجَادُ السَّكِينِ: يَا مَنْ جَعَلَ الصَّبْرَ عَوْنًا عَلَى بَلَائِهِ وَجَعَلَ الشُّكْرَ مَادَّةً لِنِعْمَائِهِ قَدْ

جَلَّتْ نِعْمَتُكَ عَنْ شُكْرِي فَتَفَضَّلْ عَلَى إِفْرَارِي بِعَجْزِي بِعَفْوِ أَنْتَ أَقْدَرُ عَلَيْهِ وَأَوْسَعُ لَهُ مِنِّْي؛

بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٣١

﴿١١٥٦﴾ الصَّادِقُ السَّكِينِ: اللَّهُمَّ إِنَّكَ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَمْ أَشْكُرْهُ وَأَبْلَيْتَنِي فَلَمْ أَصْبِرْ؛ بحار الأنوار

ج: ٩١ ص: ٢٧٦

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۱۴۸﴾ خدایا بر فقیران به خاطر کمی صبرشان و بر ثروتمندان به خاطر کمی شکرشان و بر همه‌ی انسان‌ها به خاطر طولانی‌بودن غفلتشان رحم کن.

۱۶-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر بر آنچه عطا می‌شود و صبر بر آنچه داده نمی‌شود

﴿۱۱۴۹﴾ خداوند، مادامی که مرا باقی می‌داری، پرهیزگاری روزی‌ام کن؛ و مادامی که زنده‌ام می‌داری، صلاح و انتخاب شایسته نصیبم کن؛ و مادامی که بلا بر من وارد می‌کنی، صبر بر من عطا کن؛ و مادامی که رزق و روزی عطا می‌کنی، شکر روزی‌ام کن.

﴿۱۱۵۰﴾ خدایا تا آن زمان که مرا زنده می‌داری نیرو و توان و کار پسندیده روزی‌ام کن و یاری در برابر آنچه برعهده‌ام قرار دادی و شکیبایی در برابر آنچه مبتلایم کردی و شکر درباره‌ی آنچه به من عطا کردی.

۱۷-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر بر آنچه عطا می‌شود و صبر بر آنچه داده نمی‌شود

﴿۱۱۵۱﴾ امور خوشایند و لذت‌بخش با چیزی جز شکر افزایش نمی‌یابد؛ و امور ناخوشایند با چیزی جز صبر کاهش نمی‌یابد.

۱۸-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر در تندرستی است و صبر در بلا

﴿۱۱۵۲﴾ کسی که غذا می‌خورد و شکرگزار است، ثوابش معادل کسی است که روزه‌دار است و به امید درج در حساب، تحمل روزه‌داری می‌کند و صاحب عافیت و سلامت که شکرگزار است ثوابش به اندازه‌ی کسی است که گرفتار مصیبت و ناراحتی شده و شکیبایی می‌ورزد. ﴿۱۱۵۳﴾ و اما خداوند شرایط زندگی پیامبران را به این دلیل نظیر شرایط زندگی دیگران قرار داد، تا در موقع محنت و بلا، صبور و در هنگام دوری از گرفتاری و غلبه بر دشمنان، سپاسگزار باشند.

۱۹-۷-۲-۳۴-۱-۷-۱- شکر در نعمت است و صبر در بلا

﴿۱۱۵۴﴾ نشانه‌ی انسان سپاس‌گزار چهار چیز است: شکر در نعمت، صبر در بلا، قناعت به قسمت، غیر خدا را ستایش و تعظیم نکردن، (شایسته‌ی تعظیم ندانستن غیر خدا). ﴿۱۱۵۵﴾ ای کسی که صبر را، یاوری برای گذراندن بلا و شکر را، وسیله‌ی جذب نعمت‌های بیشتر قرار می‌دهی، نعمت از شکر من بسیار با عظمت‌تر است. به خاطر اقرار به ناتوانیم بر من تفضل کن و مرا مورد عفو و بخشش قرار ده؛ که تو از من بر آن تواناتر و توان تو گسترده‌تر از خواسته‌ی من است.

﴿۱۱۵۶﴾ خدایا نعمتم دادی و من شکر نکردم و با گرفتاری آزمایشم کردی و من صبر نکردم.

﴿الماهيّة (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١١٥٧﴾ الرسول ﷺ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مَشْغُولِينَ بِأَمْرِكَ آمِنِينَ بِوَعْدِكَ آسِينَ مِنْ خَلْقِكَ آسِينَ بِكَ مُسْتَوْحِشِينَ مِنْ غَيْرِكَ رَاضِينَ بِقَضَائِكَ صَابِرِينَ عَلَى بَلَائِكَ شَاكِرِينَ عَلَى نِعْمَائِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٣٦٠

﴿١١٥٨﴾ الرسول ﷺ: إِنْ اللَّهَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ يَقُولُ وَ عَزَّتِي وَ جَلَالِي مَا خَلَقْتُ مِنْ خَلْقِي خَلْقًا أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ وَلِذَلِكَ سَمَّيْتُهُ بِاسْمِي مُؤْمِنًا لِأَحْرَمُهُ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَ هِيَ خَيْرَةٌ لَهُ مِنِّي وَ إِنِّي لَأَمْلِكُهُ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَ هِيَ خَيْرَةٌ لَهُ مِنِّي فَلْيَرْضَ بِقَضَائِي وَ لِيَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي وَ لِيَشْكُرْ نِعْمَائِي أَكْتُبُهُ يَا مُحَمَّدُ مِنَ الصَّدِيقِينَ عِنْدِي؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ١٥٨

﴿١١٥٩﴾ الرسول ﷺ: وَ أَمَّا عَلَامَةُ الشَّاكِرِ فَارْبَعَةٌ الشُّكْرُ فِي النَّعْمَاءِ وَ الصَّبْرُ فِي الْبَلَاءِ وَ الْقَنُوعُ بِقِسْمِ اللَّهِ وَ لَا يَحْمَدُ وَ لَا يُعْظِمُ إِلَّا اللَّهَ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩

﴿١١٦٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْحَمْدُ لِلَّهِ شُكْرًا عَلَى نِعْمَائِهِ وَ صَبْرًا عَلَى بَلَائِهِ؛ كتاب سليم بن قيس ص: ٥٦٩

﴿١١٦١﴾ الرسول ﷺ: الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ شُكْرًا عَلَى نِعْمَائِهِ وَ صَبْرًا عَلَى بَلَائِهِ؛ إرشاد القلوب ج: ٢ ص: ٤٢٠

﴿١١٦٢﴾ المجتبي عليه السلام: إِنْ أَحْسَنَ بَنَ عَلِيٍّ بَنَ أَبِي طَالِبٍ التَّزَمَ الرُّكْنَ فَقَالَ إِلَهِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَمْ تَجِدْنِي شَاكِرًا وَ ابْتَلَيْتَنِي فَلَمْ تَجِدْنِي صَابِرًا فَلَا أَنْتَ سَلَبْتَ النِّعْمَةَ بِتَرْكِ الشُّكْرِ وَ لَا أَنْتَ أَدَمْتَ الشَّدَّةَ بِتَرْكِ الصَّبْرِ إِلَهِي مَا يَكُونُ مِنَ الْكَرِيمِ إِلَّا الْكَرَمُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٦ ص: ١٩٧

﴿١١٦٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْمُؤْمِنُ دَائِمُ الذِّكْرِ كَثِيرُ الْفِكْرِ عَلَى النَّعْمَاءِ شَاكِرٌ وَ فِي الْبَلَاءِ صَابِرٌ؛ غرر الحكم ص: ٩٠

﴿١١٦٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ اللَّهَ يَقُولُ لَا أَصْرِفُ عَبْدِي الْمُؤْمِنَ عَنْ شَيْءٍ إِلَّا جَعَلْتُ ذَلِكَ خَيْرًا لَهُ فَلْيَرْضَ بِقَضَائِي وَ لِيَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي وَ لِيَشْكُرْ نِعْمَائِي أَكْتُبُهُ فِي الصَّدِيقِينَ عِنْدِي؛ أعلام الدين ص: ٤٣٦

﴿١١٦٥﴾ موسى بن عمران عليه السلام: أَيُّ رَبِّ أَيُّ خَلْقِكَ أَغْظَمُ ذَنْبًا قَالَ الَّذِي يَتَّهَمُنِي قَالَ يَا رَبِّ وَ هَلْ يَتَّهَمُكَ أَحَدٌ قَالَ نَعَمْ يَا مُوسَى الَّذِي يَسْتَخِيرُنِي وَ لَا يَرْضَى بِقَضَائِي وَ لَا يَشْكُرْ نِعْمَائِي وَ لَا يَصْبِرُ عَلَى بَلَائِي؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٢٣١

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۱۵۷﴾ خدایا، ما را از کسانی قرار بده که به انجام فرامین تو مشغولند و از ایمان‌آوردگان به وعده‌ات و از ناامیدشدگان از خلقت و از بیمناکان از غیر خودت و راضی به قضایت و شکیبیا بر بلایا و مصیبت‌هایت و شکرگزار بر نعمت‌هایت قرار بده.

﴿۱۱۵۸﴾ خداوند متعال فرمود: به عزت و جلالم سوگند، آفریده‌ای دوست‌داشتنی‌تر از بنده‌ی مؤمن نیافریدم و از این‌رو او را همانم خودم "مؤمن" نامیدم. اگر بین مشرق و مغرب را بر او حرام کنم برایش خیر است. اگر هرچه را که بین مشرق و مغرب است، در اختیار او قرار دهم، باز هم برای او خیر است. او باید به سرنوشتی که برایش معین کرده‌ام راضی باشد و در گرفتاری‌ها صبر کند و بر نعمت‌های من سپاسگزاری نماید، ای محمد در این صورت او را نزد خودم، در زمره‌ی صدیقین خواهم نوشت.

﴿۱۱۵۹﴾ نشانه‌ی انسان سپاس‌گزار چهار چیز است: شکر در نعمت، صبر در بلا، قناعت به قسمت، غیر خدا را ستایش و تعظیم نکردن، (شایسته‌ی تعظیم ندانستن غیر خدا).

﴿۱۱۶۰﴾ حمد و سپاس الهی مخصوص خداست، شکر بر نعمت‌های اوست و بر بلا و مصیبت‌های وارده از او شکیبایی سزاوار است.

﴿۱۱۶۱﴾ سپاس خدای را و شکر بر نعمت‌های او و صبر بر بلای او.

﴿۱۱۶۲﴾ حسن بن علی بن ابی‌طالب به رکن‌خانه‌ی خدا دست‌آویخت و ملتزم شد و گفت: خدایا تو به من نعمت دادی و مرا (آن‌چنان که حق‌توست) شکرگزار نیافتی، بلایم دادی و مرا شکیبیا نیافتی. ولی به خاطر ترک شکر، نعمت را از من پس‌نگرفتی و به خاطر ناشکیبایی‌ام سختی را تداوم نبخشیدی. خدایا، از بخشنده جز بخشش انتظار نمی‌رود.

﴿۱۱۶۳﴾ مؤمن دائم‌الذکرست، بسیار زیاد می‌اندیشد، بر نعمت شکرکننده است و در بلا صبرکننده.

﴿۱۱۶۴﴾ خداوند فرمود: بنده‌ی مؤمن خود را در حادثه‌ای قرار نمی‌دهم، مگر اینکه آن پیشامد را برای او خیر قرار می‌دهم، پس باید به قضا و تقدیر من راضی و بر بلای من شکیبیا باشد و بر نعمت‌های من سپاسگزاری کند، که اگر چنین کند، نام او را نزد خودم در دفتر صدیقین ثبت می‌کنم.

﴿۱۱۶۵﴾ ای خدای من، کدام یک از مخلوقات نزد تو گنهگارترند؟ فرمود: آن کسی که مرا متهم می‌کند، گفت: خدایا آیا کسی تو را متهم کرده است؟ فرمود: بله، کسانی که از من درخواست خیر می‌کنند ولی به حکم و قضای من راضی نمی‌شوند، بر نعمت‌هایم شکر نمی‌کنند و بر بلاهایم شکیبیا نیستند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١١٦٦﴾ الحسين عليه السلام: عَزَمَ اللَّهُ لَنَا وَ لَكَ بِالصَّبْرِ عِنْدَ الْبُلْوَى وَ الشُّكْرِ عِنْدَ النُّعْمَى؛
بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١١٧

﴿١١٦٧﴾ الصادق عليه السلام: الْعَبْدُ بَيْنَ ثَلَاثِ بَلَاءٍ وَ قَضَاءٍ وَ نِعْمَةٍ فَعَلَيْهِ لِلْبَلَاءِ مِنَ اللَّهِ الصَّبْرُ
فَرِيضَةٌ وَ عَلَيْهِ لِقَضَاءٍ مِنَ اللَّهِ التَّسْلِيمُ فَرِيضَةٌ وَ عَلَيْهِ لِلنُّعْمَةِ مِنَ اللَّهِ الشُّكْرُ فَرِيضَةٌ؛
وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٦٠

﴿١١٦٨﴾ الرسول الله: إِنْ اللَّهَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ يَقُولُ وَ عِزَّتِي وَ جَلَالِي مَا خَلَقْتُ مِنْ خَلْقِي خَلْقًا
أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ وَ لِذَلِكَ سَمَّيْتُهُ بِاسْمِي مُؤْمِنًا لِأَحْرَمُهُ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ
هِيَ خَيْرَةٌ لَهُ مِنِّي وَ إِنِّي لَأَمْلِكُهُ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ هِيَ خَيْرَةٌ لَهُ مِنِّي فَلْيَرْضَ بِقَضَائِي وَ
لْيَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي وَ لْيَشْكُرْ نِعْمَائِي أَكْتُبُهُ يَا مُحَمَّدُ مِنَ الصَّادِقِينَ عِنْدِي؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ١٥٨
﴿١١٦٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِلَهِي كُلَّمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَلَّ عِنْدَهَا شُكْرِي وَ كُلَّمَا
ابْتَلَيْتَنِي بِبَلِيَّةٍ قَلَّ عِنْدَهَا صَبْرِي فَيَا مَنْ قَلَّ شُكْرِي عِنْدَ نِعْمَتِهِ فَلَمْ يَحْرِمْنِي؛ مستدرک الوسائل ج: ٢
ص: ٩٠

﴿١١٧٠﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ اللَّهَ أَنْعَمَ عَلَى قَوْمٍ بِالْمَوَاهِبِ فَلَمْ يَشْكُرُوهُ فَصَارَتْ عَلَيْهِمْ وَبَالًا وَ
ابْتُلِيَ قَوْمًا بِالْمَصَائِبِ فَصَبَرُوا فَكَانَتْ عَلَيْهِمْ نِعْمَةٌ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٤١
٢٠-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى النُّعْمَةِ، الصَّبْرُ عِنْدَ الشَّدَّةِ

﴿١١٧١﴾ الصادق عليه السلام: وَ اعْلَمْ أَنَّ الْخَلْقَ بَيْنَ فِتْنٍ وَ مِحَنٍ فِي الدُّنْيَا إِمَّا مُبْتَلَىٰ بِالنُّعْمَةِ لِيُظْهَرَ
شُكْرُهُ وَ إِمَّا مُبْتَلَىٰ بِالشَّدَّةِ لِيُظْهَرَ صَبْرُهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٥ ص: ٢٥
٢١-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى النُّعْمَةِ، الصَّبْرُ عِنْدَ الضَّرِّاءِ

﴿١١٧٢﴾ الرسول الله: ثَلَاثُ خِصَالٍ يُذْرَكُ بِهَا خَيْرُ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ الشُّكْرُ عِنْدَ النِّعْمَةِ وَ
الصَّبْرُ عِنْدَ الضَّرِّاءِ وَ الدُّعَاءُ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٤٩
٢٢-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى النُّعْمَةِ، الصَّبْرُ عَلَى الطَّاعَةِ وَ الْمَعْصِيَةِ وَ الْحُكْمِ

﴿١١٧٣﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ عَلَى طَاعَتِكَ وَ الصَّبْرَ عَنْ مَعْصِيَتِكَ وَ
الصَّبْرَ لِحُكْمِكَ وَ الصَّدْقَ فِي كُلِّ مَوْطِنٍ وَ الشُّكْرَ لِنِعْمَتِكَ؛ البلد الأمين ص: ١٥
٢٣-٧-٢-٣٤-١-٧-١- الشُّكْرُ عَلَى النُّعْمَةِ، الصَّبْرُ عَلَى النَّازِلَةِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۱۶۶﴾ خداوند ما و تو را بر شکیبایی در برابر سختی‌ها و شکر در برابر نعمت‌ها، ثابت‌قدم بدارد.

﴿۱۱۶۷﴾ بنده‌ی خدا بین سه چیز قرار دارد، گرفتاری، قضا (مسائل از پیش تعیین شده) و نعمت. در هنگام گرفتاری واجب است صبر کند، در مقابل قضا، واجب است تسلیم باشد و در برابر نعمت، واجب است شکر کند.

﴿۱۱۶۸﴾ خداوند متعال فرمود: به عزت و جلالم سوگند، آفریده‌ای دوست‌داشتنی‌تر از بنده‌ی مؤمن نیافریدم و از این‌رو او را همانم خودم " مؤمن " نامیدم. اگر بین مشرق و مغرب را بر او حرام کنم برایش خیر است. اگر هرچه را که بین مشرق و مغرب است، در اختیار او قرار دهم، باز هم برای او خیر است. او باید به سرنوشتی که برایش معین کرده‌ام راضی باشد و در گرفتاری‌ها صبر کند و بر نعمت‌های من سپاسگزاری نماید، ای محمد در این صورت او را نزد خودم، در زمره‌ی صدیقین خواهم نوشت.

﴿۱۱۶۹﴾ خدایا هر نعمتی که به من داده‌ای، شکر من در برابرش ناچیز است و هرگاه به بلایی دچارم ساختی شکیبایی‌ام در برابرش کوچک بوده است، ای خدایی که شکر من در برابر نعمتش کم‌ارزش است ولی با این حال محرومم نمی‌کند.

﴿۱۱۷۰﴾ خداوند گروهی را مشمول نعمت خویش قرار داد چون سپاسگزاری نکردند، آن نعمت بر آن‌ها اسباب زحمت گردید؛ و گروهی را دچار مصیبت کرد چون آنان بر آن مصیبت صبر کردند، مصیبت برای آن‌ها نعمت شد.

۱-۷-۳۴-۲-۷-۲۰- شکر در هنگام نعمت و آسایش و صبر در هنگام سختی

﴿۱۱۷۱﴾ بدان که همه‌ی مردم در دنیا در حال آزمایشند. یا با نعمت آزمایش می‌شوند، که لازم است شکر کنند. یا با شدت و سختی آزمایش می‌شوند، که باید صبر و تحمل به خرج دهند.

۱-۷-۳۴-۲-۷-۲۱- شکر در هنگام نعمت و شادکامی و صبر در هنگام بدبختی

﴿۱۱۷۲﴾ سه خصلت است که با آن‌ها خیر دنیا و آخرت به دست می‌آید: سپاسگزاری هنگام روکردن نعمت‌ها، شکیبایی هنگام سختی‌ها و دعا هنگام رسیدن بلا.

۱-۷-۳۴-۲-۷-۲۲- شکر در هنگام وفور نعمت است و صبر در هنگام اطاعت از فرمان الهی و ترک معصیت و حکمت الهی است

﴿۱۱۷۳﴾ خدایا، از تو شکیبایی بر طاعتت و خویش‌داری از ارتکاب معصیت و صبوری بر حکم و دستورت و اخلاص در تمام جایگاه‌ها و شکر و سپاس برای نعمت‌هایت را خواستارم.

۱-۷-۳۴-۲-۷-۲۳- شکر در هنگام وفور نعمت است و صبر در هنگام سختی‌های

روزگار

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١١٧٤﴾ المجتبى عليه: الخَيْرُ الَّذِي لَا شَرَّ فِيهِ الشُّكْرُ مَعَ النِّعْمَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى النَّازِلَةِ وَ
قَالَ عَلَيْهِ: لِرَجُلٍ أَبَلَ مِنْ عِلَّةٍ إِنَّ اللَّهَ قَدْ ذَكَرَكَ فَادْكُرْهُ وَأَقَالَكَ فَاشْكُرْهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥
ص: ١٠٦

٢٤-٧-٣٤-١- الشُّكْرُ عَلَى الْوَلَايَةِ، الصَّبْرُ عَلَى الْأَذَى لِلْوَلَايَةِ
﴿١١٧٥﴾ الباقر عليه: صَبَّارٌ عَلَى مَوَدَّتِنَا وَعَلَى مَا نَزَلَ بِهِ مِنْ شِدَّةٍ أَوْ رَخَاءٍ صَبُورٌ عَلَى الْأَذَى
فِينَا شَكُورٌ لِلَّهِ عَلَى وَكَايَتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ؛ تأويل الآيات الظاهرة ص: ٤٦٣
٣-٧-٣٤-١- الْحَالُ الَّتِي تُوجِبُ الشُّكْرَ أَفْضَلُ مِنَ الْحَالِ الَّتِي تُوجِبُ الصَّبْرَ
﴿١١٧٦﴾ الصادق عليه: الْحَالُ الَّتِي تُوجِبُ الشُّكْرَ أَفْضَلُ مِنَ الْحَالِ الَّتِي تُوجِبُ الصَّبْرَ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٧

﴿١١٧٧﴾ الرضا عليه: مَرَّ عَلَى بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ بَرَجُلٌ وَهُوَ يَدْعُو اللَّهَ أَنْ يَرْزُقَهُ الصَّبْرَ فَقَالَ
أَلَا لَا تَقُلْ هَذَا وَلَكِنْ سَلِ اللَّهَ الْعَافِيَةَ وَالشُّكْرَ عَلَى الْعَافِيَةِ فَإِنَّ الشُّكْرَ عَلَى الْعَافِيَةِ خَيْرٌ مِنَ
الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ كَانَ مِنْ دُعَاءِ النَّبِيِّ ﷺ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ وَالشُّكْرَ عَلَى الْعَافِيَةِ وَتَمَامَ
الْعَافِيَةِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٩٢

٣٥-٧-١- الصَّبْرُ وَالشُّوقُ

١-٣٥-٧-١- الشُّوقُ مِنْ شُعْبِ الصَّبْرِ

﴿١١٧٨﴾ أمير المؤمنين عليه: وَالصَّبْرُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى الشُّوقِ وَالشَّفَقِ وَالزُّهْدِ وَ
التَّوَقُّبِ؛ نهج البلاغة ص: ٤٧٣

٢-٣٥-٧-١- ذِكْرُ الشُّوقِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿١١٧٩﴾ الصادق عليه: أُصُولُ مُعَامَلَةِ اللَّهِ تَعَالَى فَسَبْعَةُ أَشْيَاءٍ آدَاءُ حَقِّهِ وَحِفْظُ حُدِّهِ وَشُكْرُ
عَطَائِهِ وَالرِّضَا بِقَضَائِهِ وَالصَّبْرُ عَلَى بَلَائِهِ وَتَعْظِيمُ حُرْمَتِهِ وَالشُّوقُ إِلَيْهِ؛ مصباح الشريعة ص: ٥
٣٦-٧-١- الصَّبْرُ وَالصَّدْقُ

﴿١١٨٠﴾ الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالتَّقَاتِينَ وَالتَّنْفِيقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ- آل عمران ١٧

﴿١١٨١﴾ الصادق عليه: عَبْدِي الْمُؤْمِنُ لَا أَصْرِفُهُ فِي شَيْءٍ إِلَّا جَعَلْتُهُ خَيْرًا لَهُ فَلْيَرْضَ بِقَضَائِي وَ
لْيَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي وَلْيَشْكُرْ نِعْمَائِي أَكْتُبْهُ يَا مُحَمَّدُ مِنَ الصَّادِقِينَ عِنْدِي؛ الكافي ج: ٢ ص: ٦١

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۱۷۴﴾ خیری که در او شری راه ندارد، سپاسگزاری و شکر به همراه نعمت است و شکیبایی و صبر بر حوادث. به شخصی که از بیماری رها شده بود فرمود: خداوند (به واسطه‌ی رنج و مرارت بیماری) تو را متوجه و متذکر نمود پس به یاد او باش و خداوند تو را بخشید پس سپاسگزار باش. ۱-۷-۳۴-۲-۷-۲۴ **شکر به خاطر قبول ولایت است و صبر در هنگام آزار و اذیت کشیدن در راه ولایت**

﴿۱۱۷۵﴾ بر دوستی ما بسیار پایدار است و همچنین بر ناراحتی‌ها و گرفتاری‌ها و حتی در نعمت و آسایش بسیار شکیباست. بر آزاری که در راه ما می‌بیند، صبر می‌کند و خدا را بر نعمت ولایت ما اهل بیت، شاکر است.

۱-۷-۳۴-۳ **حالتی که موجب شکر شود بهتر از حالتی است که موجب صبر می‌شود**
﴿۱۱۷۶﴾ حالتی که موجب شکر و سپاس شود، از حالتی که موجب صبر باشد بهتر و افضل است.

﴿۱۱۷۷﴾ حضرت سجاد علیه السلام به مردی برخورد که دعا می‌کرد تا خدا به او صبر دهد، حضرت فرمود: این‌گونه نگو، بلکه از خدا عدم گرفتاری در دام بلا و توفیق شکر بر آن را بخواه، زیرا شکر به عدم گرفتاری در دام بلا، بهتر از صبر بر گرفتاری است، پیامبر خدا این‌گونه دعا می‌فرمود: "خدایا من از تو عدم گرفتاری در دام بلا و شکر بر آن را می‌طلبم و خواستار رهایی کامل در دنیا و آخرت می‌باشم."

۱-۷-۳۵ **صبر و اشتیاق**

۱-۷-۳۵-۱ **اشتیاق از شاخه‌های صبر است**

﴿۱۱۷۸﴾ صبر چهار شعبه دارد: شوق و هراس و زهد و انتظار و مراقبت در امور و اعمال.

۱-۷-۳۵-۲ **ذکر صبر و اشتیاق با یکدیگر**

﴿۱۱۷۹﴾ اساس عمل متقابل با خداوند متعال بر هفت چیز است: به جا آوردن حقوق خداوند و حفظ و مراقبت از حدودی که معین شده است و سپاسگزاری از نعمت‌ها و الطاف او و راضی شدن به قضا و مشیت و حکم او و صبر و شکیبایی در مقابل بلاها و در همه حال از او تجلیل و احترام و تعظیم نمودن و شوق و علاقه در رسیدن به او.

۱-۷-۳۶ **صبر و راستگویی**

﴿۱۱۸۰﴾ آن‌ها که (در برابر مشکلات و در مسیر اطاعت و ترک گناه،) استقامت می‌ورزند، راستگو هستند، (در برابر خدا) خضوع و (در راه او) انفاق می‌کنند و در سحرگاهان، استغفار می‌نمایند.

﴿۱۱۸۱﴾ من بنده‌ی مؤمنم را وادار به عملی نمی‌کنم مگر اینکه آن عمل برایش خیر باشد. پس به قضای من راضی باشد و به بلای من شکیبایی ورزد و به نعمت‌های من شکر نماید. ای محمد، اگر کسی این کارها را بکند، من نام او را نزد خودم، در گروه صدیقان می‌نویسم.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١١٨٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَالَ اللَّهُ لِقَوْمٍ عَابَهُمْ لَنْ يَنْفَعَكُمْ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوْ الْقَتْلِ وَإِذَا لَا تُمَتَّعُونَ إِلَّا قَلِيلًا وَإِنَّمَا اللَّهُ لَتَنُ فَرَرْتُمْ مِنْ سَيْفِ الْعَاجِلَةِ لَا تَسْلَمُونَ مِنْ سَيْفِ الْآخِرَةِ فَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّبْرُ فَإِنَّهُ بَعْدَ الصَّبْرِ يَنْزِلُ النَّصْرُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٨٤ ج: ٣٢

﴿١١٨٣﴾ وَاصْذُقُوا عَذُوكُمْ اللَّقَاءَ فَإِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٧٠
﴿١١٨٤﴾ فِي التَّوْرَةِ: وَاللَّيْنُ وَالْوَرَعُ وَالصَّدْقُ وَالصَّبْرُ وَالرَّفْقُ فَبِئْسَ هَذِهِ الْأَخْلَاقُ الْعَشِيرُ جَمِيعُ الدِّينِ كُلِّهِ؛ علل الشرائع ج: ١ ص: ١١٢

﴿١١٨٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَإِنَّمَا اللَّهُ لَتَنُ فَرَرْتُمْ مِنْ سُيُوفِ الْعَاجِلَةِ لَا تَسْلَمُونَ مِنْ سُيُوفِ الْآجِلَةِ فَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّبْرُ فَإِنَّمَا يَنْزِلُ النَّصْرُ بَعْدَ الصَّبْرِ فَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٩

﴿١١٨٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنَّ عَلِيًّا عليه السلام قَالَ يَوْمَ صِفِّينَ حِينَ أَقْرَأَ النَّاسُ بِالْصُّلْحِ إِنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ لَمْ يَكُونُوا لِيُنْبِئُوا إِلَى الْحَقِّ وَلَا لِيُجِيبُوا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ حَتَّى يُرْمَوْا بِالْمَنَاسِرِ تَتَّبِعُهَا الْعَسَاكِرُ وَحَتَّى يُرْجَمُوا بِالْكَتَائِبِ تَقْفُوهَا الْجَلَانِبُ وَحَتَّى تَجُرَّ بِلَادِهِمُ الْخَمِيسُ يَتْلُوهُ الْخَمِيسُ وَحَتَّى تَذُقَّ الْخُيُولُ فِي نَوَاحِي أَرْضِهِمْ وَبَاعْنَانِ مَسَارِبِهِمْ وَمَسَارِحِهِمْ وَحَتَّى تَشَنَّ عَلَيْهِمُ الْغَارَاتُ مِنْ كُلِّ فِجٍّ وَحَتَّى تَتَلَقَّاهُمْ قَوْمٌ صَدَقُ صَبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٥٤٦
٣٧-٧-١- الصَّبْرُ وَالصَّلَاةُ

١-٣٧-٧-١- ذِكْرُ الصَّلَاةِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿١١٨٧﴾ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ - البقرة ٤٥
﴿١١٨٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ - البقرة ١٥٣
﴿١١٨٩﴾ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ ... وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالصَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ - البقرة ١٧٧
﴿١١٩٠﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرُؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ أُولَئِكَ هُمُ عُقْبَى الدَّارِ - الرعد ٢٢
﴿١١٩١﴾ وَأَمْرٌ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرَ عَلَيْهَا - طه ١٣٢

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۱۸۲﴾ خداوند در تقبیح گروهی می‌فرماید: اگر از مرگ یا کشته‌شدن بگریزید، گریز، سودی به حال شما ندارد و جز اندکی، کامیاب نشوید و به خدا سوگند اگر از شمشیر دنیا بگریزید، از شمشیر آخرت آسوده نخواهید بود، پس مددجویی کنید به وسیله‌ی شکیبایی و راستی در نیت، زیرا خداوند (وعده نموده است که) پس از شکیبایی، کمک خواهد فرستاد.

﴿۱۱۸۳﴾ در رویارویی با دشمنان، صادقانه ایستادگی کنید که خدا با صابران است.

﴿۱۱۸۴﴾ دینداری در این ده خصلت جمع شده است: ایمان، بردباری، عقل، علم، عمل، نرمش، ورع، راستی، شکیبایی، همراهی و مدارای با مردم.

﴿۱۱۸۵﴾ به خدا سوگند اگر از شمشیر دنیا بگریزید، از شمشیر آخرت آسوده نخواهید بود، پس مددجویی کنید به وسیله‌ی شکیبایی و راستی در نیت، زیرا خداوند پس از شکیبایی، کمک خواهد فرستاد.

﴿۱۱۸۶﴾ علی علیه السلام در روز جنگ صفین هنگامی که مردم به صلح تمایل نشان می‌دادند، فرمود: چنین نیست که لشکر مقابل، به حق برگردد؛ و چنین نیست که آن سخن مشترک میان همه‌ی مسلمانان (یعنی ایمان به خدا و رسول) را بپذیرند. مگر اینکه بر آن‌ها لشکرهای پی‌درپی فرود آید. و اینکه سپاهیان بی‌شمار با اسب‌های ذخیره، که از این سو و آن سو تهیه شده، با ایشان بجنگند و تا لشکر بسیار (که پنج سمت آنان، یعنی جلو و دنبال و راست و چپ و قلبشان، منظم و آراسته است) که در پی لشکر اصلی است، جنگ به شهر ایشان کشیده شود؛ و تا اینکه اسب‌ها با سمهایشان زمین‌های شهرشان و دور تا دور چراگاه‌های حیوانات ایشان را بکوبند و تا اینکه یغما و چپاول از هر راهی بر ایشان وارد شود (یعنی از هرسو به ایشان غارت‌برند) و پرچم‌ها از هرسو به طرف ایشان به اهتزاز درآید و مردمانی راستگو و شکیبا (ثابت قدم و بردبار در جنگ) به ایشان برخوردند.

۳۷-۷-۱- صبر و نماز

۱-۳۷-۷- ذکر صبر و نماز با یکدیگر

﴿۱۱۸۷﴾ از صبر و نماز یاری جویید؛ (و با استقامت و مهار هوس‌های درونی و توجه به پروردگار، نیرو بگیرید؛) و این کار، جز برای خاشعان، گران است.

﴿۱۱۸۸﴾ ای افرادی که ایمان آورده‌اید، از صبر (و استقامت) و نماز، کمک بگیرید، (زیرا) خداوند با صابران است.

﴿۱۱۸۹﴾ بلکه نیکوکار کسی است که به خدا ایمان آورده... نماز را برپا می‌دارد و زکات را می‌پردازد؛ و (همچنین) کسانی که به عهد خود - به هنگامی که عهد بستند - وفا می‌کنند؛ و در برابر محرومیت‌ها و بیماری‌ها و در میدان جنگ، استقامت به خرج می‌دهند.

﴿۱۱۹۰﴾ و آن‌ها که به خاطر ذات (پاک) پروردگارشان شکیبایی می‌کنند؛ و نماز را برپا می‌دارند؛ و از آنچه به آن‌ها روزی داده‌ایم، در پنهان و آشکار، انفاق می‌کنند؛ و با حسنات، بدی‌ها را از میان می‌برند؛ پایان نیک سرای دیگر، متعلق به ایشان است.

﴿۱۱۹۱﴾ خانواده‌ی خود را به نماز فرمان ده؛ و بر انجام آن شکیبا باش.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١١٩٢﴾ وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ، الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ وَ الْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ - الحج ٣٥-٣٤

﴿١١٩٣﴾ يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ - لقمان ١٧

﴿١١٩٤﴾ وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا - الكهف ٢٨

﴿١١٩٥﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ قَالَ إِنَّمَا عَنَى بِهَا الصَّلَاةَ؛ مُسْتَدْرَكُ الْوَسَائِلِ ج: ٣ ص: ٤١

﴿١١٩٦﴾ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الْمُخْبِتِينَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ١٦٦

﴿١١٩٧﴾ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ وسائل الشيعة ج: ١٢ ص: ١٩٥

﴿١١٩٨﴾ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ اسْتَغِيثُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ مستطرفات السرائر ص: ٥٨٧

﴿١١٩٩﴾ الْكَاضِمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى وَاسْتَغِيثُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ قَالَ الصَّبْرُ الصَّوْمُ إِذَا نَزَلَتْ بِالرَّجُلِ الشَّدَّةُ أَوْ النَّازِلَةُ فَلْيَصُمْ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ اللَّهُ يَقُولُ اسْتَغِيثُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّبْرُ الصَّوْمُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٣ ص: ٢٥٤

﴿١٢٠٠﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَاجْعَلْنِي مِنَ الْخَاشِعِينَ الَّذِينَ يَسْتَغِيثُونَ بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢١٣

﴿١٢٠١﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَاسْتَغِيثُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ فَالصَّبْرُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالصَّلَاةُ إِقَامَةٌ وَلَآتِي؛ بحار الأنوار ج: ٢٦ ص: ١

﴿١٢٠٢﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَالتَّقِيَّةِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١٠٤
٣٨-٧-١- الصَّبْرُ وَالطَّاعَةُ رَاجِعٌ: مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ الْمُصَادِقِ.

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۱۹۲﴾ و بشارت ده متواضعان و تسلیم‌شوندگان را، همان‌ها که چون نام خدا برده می‌شود، دل‌هایشان پر از خوف (پروردگار) می‌گردد؛ و شکیبایان در برابر مصیبت‌هایی که به آنان می‌رسد؛ و آن‌ها که نماز را برپا می‌دارند و از آنچه به آنان روزی داده‌ایم انفاق می‌کنند.

﴿۱۱۹۳﴾ پسرم، نماز را برپا دار و امر به معروف و نهی از منکر کن و در برابر مصیبتی که به تو می‌رسد شکیبا باش که این از کارهای مهم است.

﴿۱۱۹۴﴾ نفس خویش را به همراه کسانی که پروردگار خود را صبح و عصر می‌خوانند و تنها رضای او را می‌طلبند، به شکیبایی دعوت کن؛ و هرگز به خاطر زیورهای دنیا، چشمان خود را از آن‌ها برنگیر؛ و از کسانی که قلبشان را از یاد خود غافل ساختیم اطاعت مکن؛ همان‌ها که از هوای نفس پیروی کردند و کارهایشان افراطی است.

﴿۱۱۹۵﴾ درباره‌ی آیه‌ی "با کسانی باش که پروردگار خود را صبح و عصر می‌خوانند و تنها رضای او را می‌طلبند!" فرمود: مقصود از آن نماز است.

﴿۱۱۹۶﴾ خدایا مرا از خضوع‌کنندگانی قرار ده، که با یاد تو، دل‌هایشان به لرزه در می‌آید و از شکیبایان بر مصیبت‌ها، برپا دارندگان نماز و آنان که از آنچه روزی‌شان کرده‌ایم انفاق می‌کنند.

﴿۱۱۹۷﴾ بر شما باد به شکیبایی و نماز، که خداوند با شکیبایان است.

﴿۱۱۹۸﴾ بر شما باد به شکیبایی و نماز، که خدای متعال می‌فرماید: از صبر و نماز کمک بگیرید که خدا قطعاً با صابران و شکیبایان است.

﴿۱۱۹۹﴾ درباره‌ی آیه‌ی "از صبر و نماز یاری جویید" فرمود: صبر همان روزه است. هرگاه به کسی سختی و پیشامدی وارد شود، روزه بگیرد، امام گفت: خداوند می‌فرماید: از صبر و نماز و صبر و روزه یاری جویید.

﴿۱۲۰۰﴾ خدایا مرا از بندگان متواضع و فروتنی قرار ده که از شکیبایی و نماز یاری می‌طلبند.

﴿۱۲۰۱﴾ از صبر و نماز یاری جویید؛ (و با استقامت و مهار هوس‌های درونی و توجه به پروردگار، نیرو بگیرید) و این کار، جز برای خاشعان، گران است. و "صبر"، پیامبر است و "نماز" برپاداشتن ولایت.

﴿۱۲۰۲﴾ بر شما باد به صبر و نماز و تقیه‌کردن.

۳۸-۷-۱- صبر و اطاعت ر.به: شناخت صبر از طریق مصداق‌هایش

﴿الماهيةُ (المعاني وَ المرادفاتُ، وَ المفاهيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

٣٩-٧-١- الصَّبْرُ وَ الْعَدْلُ

﴿١٢٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَلَا إِنَّ الْإِيمَانَ بُنِيَ عَلَى أَرْبَعٍ دَعَائِمَ عَلَى الْيَقِينِ وَ الصَّبْرِ وَ الْعَدْلِ وَ

الْجِهَادِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ٢٨٨

﴿١٢٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْإِيمَانُ أَرْبَعَةُ أَرْكَانٍ الصَّبْرُ وَ الْيَقِينُ وَ الْعَدْلُ وَ الْجِهَادُ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٦

﴿١٢٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْإِيمَانُ عَلَى أَرْبَعٍ دَعَائِمَ عَلَى الصَّبْرِ وَ الْيَقِينِ وَ الْعَدْلِ وَ الْجِهَادِ وَ

الصَّبْرُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعٍ شُعَبَ عَلَى الشَّوْقِ وَ الشَّفَقِ وَ الزُّهْدِ وَ التَّوَقُّبِ؛ نهج البلاغة ص: ٤٧٣

﴿١٢٠٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْإِيمَانُ عَلَى أَرْبَعٍ دَعَائِمَ عَلَى الصَّبْرِ وَ الْيَقِينِ وَ الْعَدْلِ وَ التَّوَحِيدِ؛

نهج البلاغة ص: ٤٧٣

﴿١٢٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَ الْإِيمَانَ عَلَى أَرْبَعٍ دَعَائِمَ عَلَى الصَّبْرِ وَ

الْيَقِينِ وَ الْعَدْلِ وَ الْجِهَادِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٠

﴿١٢٠٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى أَرْبَعٍ دَعَائِمَ الْيَقِينِ وَ الصَّبْرِ وَ الْجِهَادِ وَ الْعَدْلِ؛

مسكن الفؤاد ص: ٤٢

﴿١٢٠٩﴾ الرسول ﷺ: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى أَرْبَعٍ أَرْكَانٍ الصَّبْرِ وَ الْيَقِينِ وَ الْجِهَادِ وَ الْعَدْلِ؛

معدن الجواهر ص: ٤٠

﴿١٢١٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لِلْإِيمَانِ أَرْبَعَةُ أَرْكَانٍ الصَّبْرُ وَ الْيَقِينُ وَ الْعَدْلُ وَ الْجِهَادُ؛

بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٤٩

٤٠-٧-١- الصَّبْرُ وَ الْعِزَّةُ

﴿١٢١١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ قَالَ لِنُورِ مُحَمَّدٍ ﷺ أَنْزِلْ فِي بَحْرِ الْعِزِّ فَانْزَلَتْ ثُمَّ فِي بَحْرِ

الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ١٥ ص: ٢٩

﴿١٢١٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّابِرُ إِنْ مَاتَ مَعَ الصَّبْرِ مَاتَ شَهِيداً وَ إِنْ عَاشَ عَاشَ عَزِيزاً؛

إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

٤١-٧-١- الصَّبْرُ وَ الْعِلْمُ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۳۹-۷-۱- صبر و عدالت

﴿۱۲۰۳﴾ ایمان بر چهار ستون بنا شده است، یقین و صبر و عدل و جهاد.

﴿۱۲۰۴﴾ ایمان دارای چهار رکن است: صبر و یقین و عدل و جهاد.

﴿۱۲۰۵﴾ ایمان بر چهار پایه استوار است صبر، یقین، عدل و جهاد. صبر نیز چهار شعبه دارد، شوق، ترس، زهد و مراقبت.

﴿۱۲۰۶﴾ ایمان بر چهار پایه استوار است صبر، یقین، عدل و جهاد.

﴿۱۲۰۷﴾ خداوند ایمان را بر چهار پایه قرار داده است: ۱ - صبر ۲ - یقین ۳ - عدالت ۴ - جهاد.

﴿۱۲۰۸﴾ اسلام بر چهار پایه بنا شده و آن چهار پایه عبارت است از: یقین، صبر، جهاد و عدل.

﴿۱۲۰۹﴾ اسلام بر چهار پایه بنا شده و آن چهار پایه عبارت است از: یقین، صبر، جهاد و عدل.

﴿۱۲۱۰﴾ ایمان بر چهار پایه استوار است، بر صبر و یقین و عدل و جهاد.

۴۰-۷-۱- صبر و عزت

﴿۱۲۱۱﴾ سپس به نور محمد فرمود: به دریای عزت فرو شو و او فرو شد و سپس به دریای شکیبایی (وارد شد).

﴿۱۲۱۲﴾ انسان شکیبا و صابر، اگر در حال صبر بمیرد، شهید مرده است. و اگر زنده بماند، با عزت زندگی می‌کند.

۴۱-۷-۱- صبر و علم

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٢١٣﴾ عيسى عليه السلام: وَالْعَالَمُ يَحْتَاجُ إِلَى عَقْلِ وَرَفَقٍ وَشَفَقَةٍ وَنُصْحٍ وَحِلْمٍ وَصَبْرٍ؛
بحار الأنوار ج: ٢ ص: ٣٢

﴿١٢١٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: الْعِلْمُ خَدِينُ الْمُؤْمِنِ وَالْحِلْمُ وَزِيرُهُ وَالْعَقْلُ دَلِيلُهُ وَالصَّبْرُ أَمِيرُ جُنُودِهِ؛
بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٥١

﴿١٢١٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الْعَقْلُ خَلِيلُ الْمُؤْمِنِ وَالْعِلْمُ وَزِيرُهُ وَالصَّبْرُ أَمِيرُ جُنُودِهِ؛
غرر الحكم ص: ٩٠

﴿١٢١٦﴾ الصادق عليه السلام: رَأْسُ الْمَالِ الْعِلْمُ وَالصَّبْرُ جَامِعُ الْأَخْبَارِ ص: ١٨٥

﴿١٢١٧﴾ العسكري عليه السلام: أَخْبَرَنِي بِالْقُوَّةِ الَّتِي قَوَّى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا الْعِبَادَ فِي تَغَالِبِ تِلْكَ
الْأُمُورِ السَّيِّئَةِ وَالْأَهْوَاءِ الْمُرْدِيَةِ قَالَ الْعِلْمُ وَالْعَقْلُ وَالْعَمَلُ بِهِمَا وَصَبْرُ النَّفْسِ عَنْ شَهَوَاتِهَا؛
بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٢١

١-٧-٤٢- الصَّبْرُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ

﴿١٢١٨﴾ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ - هود ١١
﴿١٢١٩﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا... أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا
صَبَرُوا وَيُلْقَوْنَ فِيهَا رَحْمَةً وَسَلَامًا - الفرقان ٧٥

﴿١٢٢٠﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلَاقَاهَا
إِلَّا الصَّابِرُونَ - القصص ٨٠

﴿١٢٢١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا نِعَمَ أَجْرَ الْعَامِلِينَ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ - العنكبوت ٥٩-٥٨

﴿١٢٢٢﴾ وَالْعَصْرِ، إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ، إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا
بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ - العصر ٣-١

﴿١٢٢٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: رَأْسُ الصَّبْرِ الْبَلَاءُ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَامِلُونَ؛ مصباح الشريعة
ص: ١٨٣

١-٧-٤٣- الصَّبْرُ وَغَضُّ الْبَصَرِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۲۱۳﴾ دانشمند، به عقل و مدارا و مهربانی و خلوص و بردباری و شکیبایی، نیازمند است
﴿۱۲۱۴﴾ دانش، دوست مؤمن است، بردباری و زیرش، خرد راهنمایش و صبر فرمانده سپاهش.
﴿۱۲۱۵﴾ عقل، دوست مؤمن است؛ علم، وزیر او؛ و صبر، امیر لشکرهای اوست.
﴿۱۲۱۶﴾ اصل سرمایه‌ی آدمی علم است و صبر.
﴿۱۲۱۷﴾ مرا از نیرویی باخبر ساز که خداوند به مردم داده تا با آن به مبارزه با کارهای زشت و گناه و اعمال ناپسند برخیزند؟ پاسخ داد: علم و عقل، و عمل به آن دو؛ و نگاهداشتن نفس از شهوترانی.

۴۲-۷-۱- صبر و عمل صالح

﴿۱۲۱۸﴾ مگر آن‌ها که (در سایه‌ی ایمان راستین)، صبر و استقامت ورزیدند و کارهای شایسته انجام دادند؛ که برای آن‌ها، آمرزش و اجر بزرگی است.
﴿۱۲۱۹﴾ و کسی که توبه کند و عمل صالح انجام دهد، به‌سوی خدا بازگشت می‌کند (و پاداش خود را از او می‌گیرد). و آن‌ها هستند که درجات عالی بهشت در برابر شکیبایی‌شان به آنان پاداش داده می‌شود؛ و در آن، با تحیت و سلام روبه‌رو می‌شوند.
﴿۱۲۲۰﴾ اما کسانی که علم و دانش به آن‌ها داده شده بود گفتند: "وای بر شما، ثواب الهی برای کسانی که ایمان آورده‌اند و عمل صالح انجام می‌دهند بهتر است، اما جز صابران آن را دریافت نمی‌کنند."
﴿۱۲۲۱﴾ و کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام دادند، آنان را در غرفه‌هایی از بهشت جای می‌دهیم که نهرها در زیر آن جاری است؛ جاودانه در آن خواهند ماند؛ چه خوب است پاداش عمل‌کنندگان! همان‌ها که (در برابر مشکلات) صبر (و استقامت) کردند و بر پروردگارشان توکل می‌کنند.
﴿۱۲۲۲﴾ به عصر سوگند، که انسان‌ها همه در زیانند؛ مگر کسانی که ایمان آورده و اعمال صالح انجام داده‌اند و یکدیگر را به حق سفارش کرده و یکدیگر را به شکیبایی و استقامت توصیه نموده‌اند!

﴿۱۲۲۳﴾ سر شکیبایی بلا است که آن را جز خردمندان درک نمی‌کنند.

۴۳-۷-۱- صبر و پایین‌انداختن نگاه (چشم‌پوشی)

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٢٢٤﴾ الصادق عليه السلام: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ تَعَالَى عَبْدًا أَهَمَّهُ الْعَمَلُ بِثَمَانٍ خِصَالٍ غَضُّ الْبَصَرِ عَنِ الْمَحَارِمِ وَالْخَوْفُ مِنَ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ وَالْحَيَاءُ وَالْحَلْفُ الصَّبْرِ وَالْأَمَانَةُ وَالصَّدْقُ وَالسَّخَاءُ؛

معدن الجواهر ص: ٦٣

١-٧-٤٤- الصَّبْرُ وَالْفَقْرُ

﴿١٢٢٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بَوَرَقُ الْفَقْرِ وَغُرُوقُ الصَّبْرِ وَهَلِيلُ الْكِنَمَانِ وَبَلِيلُ

الرَّضَى؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٧١

١-٧-٤٥- الصَّبْرُ وَالْقَنَاعَةُ

١-٧-٤٥-١- الصَّبْرُ قَنَاعَةٌ

﴿١٢٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْفَقْرِ قَنَاعَةٌ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٩٤

١-٧-٤٥-٢- الصَّبْرُ وَالْقَنَاعَةُ مِنْ قُوَى الْعَقْلِ

﴿١٢٢٧﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَ الْعَقْلَ مِنْ نُورٍ مَخْزُونٍ مَكْنُونٍ فِي سَابِقِ عِلْمِهِ الَّذِي لَمْ يَطْلُعْ عَلَيْهِ نَبِيٌّ مُرْسَلٌ وَلَا مَلَكٌ مُقَرَّبٌ فَجَعَلَ الْعِلْمَ نَفْسَهُ وَالْفَهْمَ رُوحَهُ وَالزُّهْدَ رَأْسَهُ وَالْحَيَاءَ عَيْنِيهِ وَالْحِكْمَةَ لِسَانِهِ وَالرَّافَةَ هِمَّتِهِ وَالرَّحْمَةَ قَلْبَهُ ثُمَّ حَشَاهُ وَقَوَّاهُ بِعَشْرَةِ أَشْيَاءَ بِالْيَقِينِ وَالْإِيمَانِ وَالصَّدْقِ وَالسَّكِينَةِ وَالْإِخْلَاصِ وَالرِّفْقِ وَالْعَطِيَّةِ وَالْقَنُوعِ وَالنَّسْلِيمِ وَالصَّبْرِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٥٠

١-٧-٤٥-٣- ذِكْرُ الْقَنَاعَةِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿١٢٢٨﴾ الصادق عليه السلام: أَلْبَسْنِي فِيهِ لِبَاسَ الصَّبْرِ وَالْقَنُوعِ؛ إقبال الأعمال ص: ١٤٢

﴿١٢٢٩﴾ الحجة عليه السلام: تَفَضَّلْ... عَلَى الْفُقَرَاءِ بِالصَّبْرِ وَالْقَنَاعَةِ؛ البلد الأمين ص: ٣٤٩

﴿١٢٣٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ تَجَلَّبَبَ الصَّبْرَ وَالْقَنَاعَةَ عَزَّ وَنَبَّلَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿١٢٣١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اطْرَحْ عَنْكَ الْهُمُومَ بِعَزَائِمِ الصَّبْرِ وَحُسْنِ الْيَقِينِ؛ كنز الفوائد ج: ١

ص: ١٣٩

﴿١٢٣٢﴾ السجاد عليه السلام: سُئِلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ أَفْضَلِ الْأَعْمَالِ فَقَالَ هُوَ أَنْ يَقْنَعَ بِالْقُوتِ

و... يَصْبِرَ عَلَى الْأَذْيَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٢٣٢

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۲۲۴﴾ هرگاه خداوند بنده‌ای را دوست داشته باشد هشت خصلت را در دل او می‌افکند. گفتند: آن‌ها کدامست؟ فرمود: پوشیدن چشم از محرمات الهی، ترس از خدای سبحان، حیا، واداشتن خود به صبر، اداکردن امانت، راستگویی و سخاوت.

۴۴-۷-۱- صبر و فقر

﴿۱۲۲۵﴾ بر توست که حداقل برگی از فقر و رگی از شکیبایی و گردی از رازداری و نمی و ذره‌ای از خشنودی را همواره با خود داشته باشی.

۴۵-۷-۱- صبر و قناعت

۱-۴۵-۷-۱- صبر، همان قناعت کردن است

﴿۱۲۲۶﴾ شکیبایی بر فقر، قناعت است.

۲-۴۵-۷-۱- صبر و قناعت از نیروهای عقل می‌باشند

﴿۱۲۲۷﴾ خداوند تبارک و تعالی عقل را آفرید، از نوری که در خزانه‌ی پنهانی که در علم ازلی‌اش بوده که هیچ پیامبرمرسل و فرشته‌ی مقربی به آن دسترسی نداشت. سپس دانش را جان آن و فهم را روان آن و پارسایی را سرش و شرم را دو چشمش و حکمت را زبانش و مهربانی را همتش و دلسوزی را قلب آن قرار داد و آن‌گاه به‌وسیله‌ی ده چیز آن را پُر و تقویت نمود و آن ده چیز: یقین و ایمان و راستی و متانت و اخلاص و مدارا و بخشش و قناعت و فرمان‌برداری و صبر می‌باشد.

۳-۴۵-۷-۱- ذکر صبر و قناعت با یکدیگر

﴿۱۲۲۸﴾ خداوند لباس شکیبایی و قناعت، بر من بیوشان.

﴿۱۲۲۹﴾ بر فقیران ما، شکیبایی و قناعت، تفضل کن.

﴿۱۲۳۰﴾ هر که صبر و قناعت بر تن کند، عزیز گشته و بلندمرتبه می‌شود.

﴿۱۲۳۱﴾ غبار اندوه را با تصمیم به شکیبایی و یقین نیکو، از خود دور کن.

﴿۱۲۳۲﴾ از علی بن حسین علیه السلام درباره‌ی بهترین کارها سؤال شد، فرمود: به روزی‌اش قانع... و در برابر اذیت و آزار شکیبا باشد.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٢٣٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: المؤمن... صبور عند البلاء شكور عند الرخاء قانع بما رزقه الله؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٧

﴿١٢٣٤﴾ الرسول الله: وأما علامة الشاكر فأربعة الشكر في النعماء والصبر في البلاء والقنوع بقسم الله ولا يحمد ولا يعظم إلا الله؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩

﴿١٢٣٥﴾ الصادق عليه السلام: إن الله عز وجل خص الأنبياء بمكارم الأخلق فمن كانت فيه فليحمد الله على ذلك ومن لم تكن فيه فليترع إلى الله عز وجل وليسأله إياها قال قلت جعلت فداك وما هن قال هن الورع والقناعة والصبر؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٦

﴿١٢٣٦﴾ الصادق عليه السلام: إن الله تبارك وتعالى خص رسوله الله بمكارم الأخلق فامتنحوا أنفسكم فإن كانت فيكم فاحمدوا الله عز وجل وارغبوا إليه في الزيادة منها فذكرها عشرة اليقين والقناعة والصبر؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٣ ص: ٥٥٤

١-٧-٤٦- الصبر والكتمان

١-٧-٤٦-١- ذكر الكتمان والصبر معاً

﴿١٢٣٧﴾ الصادق عليه السلام: أمر الناس بخصلتين فضيعوهما فصاروا منهما على غير شيء الصبر والكتمان؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٢٢

﴿١٢٣٨﴾ الصادق عليه السلام: أمر الناس بخصلتين فضيعوهما فصاروا منهما على غير شيء كثرة الصبر والكتمان؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ٧٣

﴿١٢٣٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام:

صبوراً على ريب الزمان وصرفه
كثوماً لأسرار الضمير مدارياً

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٤٧٩

﴿١٢٤٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: عليك بورق الفقر وعروق الصبر وهليج الكتمان وهليج الرضى؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٧١

﴿١٢٤١﴾ الرسول الله: لما كانت الليلة التي أسرى بي فيها إلى السماء انتهت إلى العرش فرأيت أربعة أنوار فقلت إلهي ما هذه الأنوار فقال يا محمد هذا عبد المطلب وهذا أبو طالب

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۲۳۳﴾ مؤمن در ناملایمات و بلایا شکیباست و در رفاه و فراوانی سپاسگزار است و به آنچه خدا روزی‌اش می‌کند، قانع است.

﴿۱۲۳۴﴾ نشانه‌ی انسان سپاس‌گزار چهار چیز است: شکر در نعمت، صبر در بلا، قناعت به قسمت، غیر خدا را ستایش و تعظیم نکردن، (شایسته‌ی تعظیم ندانستن غیر خدا).

﴿۱۲۳۵﴾ خداوند پیامبران را با مکارم اخلاق ویژه و خاص کرد. پس هرکه این صفات را داشته باشد، باید خدا را شکر کند و هرکه فاقد آن‌ها باشد، باید به خدای عزیز و جلیل تضرع و زاری کند و آن‌ها را از او بخواهد. راوی گوید: عرض کردم، قربانت گردم آن‌ها چه صفاتی هستند؟ فرمود: پرهیزگاری و قناعت و صبر.

﴿۱۲۳۶﴾ خدای تبارک و تعالی به پیامبر خود صفات پسندیده‌ای اختصاص داد، شما نیز خود را بیازمایید، اگر آن صفات در شما بود از خدای عزیز و جلیل سپاسگزار باشید و از او بخواهید که آن صفات در شما بیشتر شود. سپس ده صفت شمرد، از جمله: یقین و قناعت و شکیبایی.

۴۶-۷-۱- صبر و رازداری

۱-۴۶-۷-۱- ذکر صبر و رازداری با یکدیگر

﴿۱۲۳۷﴾ مردم به دو خصلت امر شده‌اند و هردو را ضایع کرده‌اند و به علت ضایع کردن آن دو، دستشان از همه‌چیز کوتاه شد و آن دو خصلت: شکیبایی است و پوشاندن آنچه افشای آن به زیان دین است.

﴿۱۲۳۸﴾ مردم به دو خصلت امر شده‌اند و هردو را ضایع کرده‌اند و به علت ضایع کردن آن دو، دستشان از همه‌چیز کوتاه شد و آن دو خصلت: شکیبایی است و پوشاندن آنچه افشای آن به زیان دین است.

﴿۱۲۳۹﴾ من در سختی روزگار و روگرداندن آن شکیبایم؛ و پنهان‌کننده‌ی اسرار درونم هستم، درحالی که مدارا می‌کنم.

﴿۱۲۴۰﴾ بر توست که حداقل برگی از فقر و رگی از شکیبایی و گردی از رازداری و نمی و ذره‌ای از خشنودی را همواره با خود داشته باشی.

﴿۱۲۴۱﴾ شبی که به آسمان برده شدم، چون به عرش رسیدم، چهار پرتو دیدم و گفتم: پروردگارا، این پرتوها چیست؟ فرمود: ای محمد، یکی عبدالمطلب و دیگری عمویت ابوطالب و

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

وَهَذَا أَبُوكَ عَبْدُ اللَّهِ وَهَذَا أَخُوكَ طَالِبُ فَقُلْتُ إِلَهِي وَسَيِّدِي فِيمَا نَالُوا هَذِهِ الدَّرَجَةَ قَالَ
بِكَيْفَانِهِمُ الْإِيمَانُ وَإِظْهَارِهِمُ الْكُفْرَ وَصَبْرِهِمْ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى مَاتُوا؛ بحار الأنوار ج: ٣٥ ص: ١٤
﴿١٢٤٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ إِخْفَاءُ الْعَمَلِ وَالصَّبْرُ عَلَى الرِّزَايَا وَكِتْمَانُ
الْمَصَائِبِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٢٥١

﴿١٢٤٣﴾ أَنْ الْمُؤْمِنَ أَخَذَ مِنَ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ الْكِتْمَانَ وَعَنْ نَبِيِّهِ ﷺ مُدَارَاةَ النَّاسِ وَعَنِ الْعَالَمِ
عليه السلام الصَّبْرُ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ٩٠

﴿١٢٤٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ عَشِقَ فَكْتَمَ وَعَفَّ وَصَبَرَ فَمَاتَ مَاتَ شَهِيدًا وَدَخَلَ الْجَنَّةَ؛
شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٣٣

٢-٤٦-١-٧-١- الصَّبْرُ عَلَى الْكِتْمَانِ

﴿١٢٤٥﴾ الْعَسْكَرِيُّ عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ وَلَا أَمَةٍ دَارَى عِبَادَ اللَّهِ بِأَحْسَنِ الْمُدَارَاةِ وَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا
فِي بَاطِلٍ وَلَمْ يَخْرُجْ بِهَا مِنْ حَقٍّ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ نَفْسَهُ تَسْيِيحًا وَزَكَّى أَعْمَالَهُ وَأَعْطَاهُ لَصَبْرِهِ عَلَى
كِتْمَانِ سِرِّهَا وَاجْتِمَالِ الْغَيْظِ لِمَا يَحْتَمِلُهُ مِنْ أَعْدَائِنَا ثَوَابَ الْمُشْحَطِ بِدَمِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛
مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ٣٦

٢-٤٧-١-٧-١- الصَّبْرُ وَالْمَعْرِفَةُ

﴿١٢٤٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى تَبَصُّرَةِ الْفِطْنَةِ وَتَأَوُّلِ الْحِكْمَةِ وَ
مَعْرِفَةِ الْعِبَرَةِ وَسُنَّةِ الْأَوَّلِينَ؛ كتاب سليم بن قيس ص: ٤١٣

١-٤٧-١-٧-١- ذِكْرُ الْمَعْرِفَةِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿١٢٤٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ الصَّابِرَ مِنْهُمْ الْمُؤَقِّنَ بِي الْعَارِفِ فَضْلَ مَا يُؤْتَى إِلَيْهِ فِي لَمَعِي فِي
دَرَجَةٍ وَاحِدَةٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٤

٢-٤٨-١-٧-١- الصَّبْرُ وَالْمَغْفِرَةُ

﴿١٢٤٨﴾ الرَّسُولُ ﷺ: خَيْرُ أُمَّتِي مَنْ إِذَا سَفَّ عَلَيْهِمُ احْتَمَلُوا وَإِذَا جُنِيَ عَلَيْهِمْ غَفَرُوا وَإِذَا
أُذُوا صَبَرُوا؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ١٢٣

﴿١٢٤٩﴾ ذُو الْمُرُوءَةِ الْكَامِلَةِ مَنْ اجْتَمَعَ فِيهِ سَبْعُ خِصَالٍ إِذَا ذُكِرَ ذَكَرَ وَإِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ وَإِذَا
ابْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا غَضِبَ غَفَرَ؛ أعلام الدين ص: ١٥٥

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

سومی پدرت عبدالله و چهارمی برادرت طالب است. گفتم: پروردگارا در برابر انجام چه کاری به این درجه رسیده‌اند؟ فرمود: به سبب آن که ایمان خود را پوشیده داشتند و تظاهر به کفر نمودند تا هنگامی که مردند.

﴿۱۲۴۲﴾ یکی از گنج‌های بهشت، پنهان داشتن عمل است و صبر کردن در مشکلات و مخفی داشتن مصیبت‌ها.

﴿۱۲۴۳﴾ مؤمن، حفظ اسرار را از خداوند، سازش و مدارا با مردم را از پیامبر و صبر در هنگام سختی‌ها و رفتاری‌ها را از امام فراگرفته است.

﴿۱۲۴۴﴾ هر که عاشق شود و عشق خود را پنهان کند و خویشتن‌دار باشد، اگر بمیرد شهید مرده و داخل بهشت می‌شود.

۲-۴۶-۱-۷- صبر بر رازداری

﴿۱۲۴۵﴾ هیچ مرد و زنی نباشد که با بندگان خدا بهترین مدارا را داشته و در باطل آن‌ها وارد نشده و از حق خارج نشود، جز آن که خدا نَفَس او را تسبیح و کردارش را پاکیزه کرده و به او در پوشاندن و مخفی کردن سرّ ما و تحمل خشم آنچه از دشمنان ما بشنود، صبر می‌دهد و ثواب کسی را دارد که در راه خداوند در خون خود بغلطد.

۴۷-۱-۷- صبر و معرفت

﴿۱۲۴۶﴾ صبر بر چهار شعبه است: آگاهی بر ذکاوت، تأویل و تبیین حکمت، شناخت عبرت‌ها، روش پیشینیان.

۱-۴۷-۱-۷- ذکر صبر و معرفت با یکدیگر

﴿۱۲۴۷﴾ آن‌ها که صبر کنند و به من یقین داشته و بر فضیلت آنچه به ایشان داده‌ام واقف باشند، با من در یک درجه خواهند بود.

۴۸-۱-۷- صبر و مغفرت الهی

﴿۱۲۴۸﴾ بهترین امت من کسی است که چون با وی رفتار جاهلانه کنند تحمل کند و چون جنایتی بر او صورت‌پذیرد، چشم پوشد و چون آزارش دهند صبر کند.

﴿۱۲۴۹﴾ صاحب مردانگی کامل، کسی است که دارای هفت خصلت باشد: آن هنگام که یادش کنند یادآور شود؛ چون به او عطا کنند، سپاس گوید؛ و چون بلایی به او برسد، شکیبیا باشد؛ و چون نافرمانی شود، درگذرد.

﴿الماهيّة (المعاني والمُرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٢٥٠﴾ الباقر عليه السلام: سئل النبي صلى الله عليه وآله عن خيار العباد فقال الذين إذا أحسنوا استبشروا وإذا أساءوا استغفروا وإذا أعطوا شكروا وإذا ابتلوا صبروا وإذا غضبوا غفروا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٤٠

٤٩-٧-١- الصبر والنصيحة

﴿١٢٥١﴾ الصادق عليه السلام: إحتذيت مثال النبوة في الصبر والاجتهاد والنصيحة للعباد وكظم الغيظ والعفو عن الناس؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦٥

﴿١٢٥٢﴾ الصادق عليه السلام: لا يصابون بمثل الحسين ولقد قتل عليه السلام في سبعة عشر من أهل بيته نصحوا لله وصبروا في جنب الله؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٣١٣

﴿١٢٥٣﴾ أشهد أنك جاهدت ونصحت وصبرت حتى آتاك اليقين؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٥٦

٥٠-٧-١- الصبر والهجرة

﴿١٢٥٤﴾ والذين هاجروا في الله من بعد ما ظلموا لنبوتهم في الدنيا حسنة ولا جبر الآخرة أكبر لو كانوا يعلمون الذين صبروا وعلى ربهم يتوكلون - النحل ٤٢-٤١

٥١-٧-١- الصبر والورع

١-٥١-٧-١- ذكر الورع والصبر معاً

﴿١٢٥٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الكمال في ثلاث الصبر على النوائب والتورع في المطالب وإسعاف الطالب؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿١٢٥٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: عليك بالصبر والورع؛ الصراط المستقيم ج: ٢ ص: ٩٢

﴿١٢٥٧﴾ الصادق عليه السلام: إن شيعتي على عليه السلام كانوا خُمصَ البُطون ذُبل الشفاه أهل رافة وعلم وحلم يعرفون بالرهبانة فأعينوا على ما أنتم عليه بالورع والاجتهاد والصبر؛ التمهيد ص: ٦٦

﴿١٢٥٨﴾ الصادق عليه السلام: إن الله عز وجل خص الأنبياء بمكارم الأخلق فمن كانت فيه فليحمد الله على ذلك ومن لم تكن فيه فليتضرع إلى الله عز وجل ويسأله إياها قال قلت جعلت فداك وما هن قال هن الورع والقناعة والصبر؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٦

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۲۵۰﴾ از پیامبر ﷺ پرسیدند: بهترین بندگان چه کسانی هستند؟ فرمود: کسانی که چون نیکی کنند شاد گردند، چون بدی کنند آمرزش خواهند، چون به آن‌ها عطا شود شکر کنند و چون گرفتار شوند صبر کنند و چون خشم گیرند چشم پوشی نمایند.

۴۹-۷-۱- صبر و نصیحت

﴿۱۲۵۱﴾ در شکیبایی و تلاش و خیرخواهی برای مردم و فروبردن خشم و بخشیدن مردمان، از الگوی پیامبران پیروی کردی.

﴿۱۲۵۲﴾ هیچ‌کس دچار مصیبتی مثل مصیبت حسین علیه السلام نشده و نخواهد شد. امام حسین با هفده نفر از اهل بیت خود خالصانه شهید شدند و در راه او شکیبایی ورزیدند.

﴿۱۲۵۳﴾ گواهی می‌دهم که تو، تا لحظه‌ی مرگ، تلاش کردی و به حق رهنمون شدی و شکیبایی نمودی تا آن‌که به مقام یقین نایل شدی.

۵۰-۷-۱- صبر و هجرت کردن

﴿۱۲۵۴﴾ آن‌ها که پس از ستم‌دیدن در راه خدا، هجرت کردند، در این دنیا جایگاه (و مقام) خوبی به آن‌ها می‌دهیم؛ و ای کاش می‌دانستند پاداش آخرت از آن هم بزرگ‌تر است؛ آن‌ها کسانی هستند که صبر پیشه کردند و تنها بر پرودگارشان توکل می‌کنند.

۵۱-۷-۱- صبر و پارسایی

۱-۷-۵۱- ذکر صبر و پارسایی با یکدیگر

﴿۱۲۵۵﴾ کمال در سه چیز است، یکی صبر و شکیبایی بر مصیبت‌ها، دیگری پرهیزگاری در خواهش‌های نفسانی و دیگری برآوردن حاجت کسی که درخواستی دارد.

﴿۱۲۵۶﴾ بر تو باد صبر و پرهیزگاری.

﴿۱۲۵۷﴾ شیعیان علی علیه السلام کسانی هستند که شکم‌هایشان (از گرسنگی) فرورفته و لب‌هایشان (از کثرت ذکر) خشک گردیده است، آنان اهل رافت و علم و بردباری بوده و با پارسایی شناخته می‌شوند، پس در هر گروه و هر درجه‌ای هستید، خود را با پرهیزگاری و تلاش و شکیبایی یاری کنید.

﴿۱۲۵۸﴾ خداوند پیامبران را با مکارم اخلاق ویژه و خاص کرد. پس هر که این صفات را داشته باشد، باید خدا را شکر کند و هر که فاقد آن‌ها باشد، باید به خدای عزیز و جلیل تضرع و زاری کند و آن‌ها را از او بخواهد. راوی گوید: عرض کردم، قربانت گردم آن‌ها چه صفاتی هستند؟ فرمود: پرهیزگاری و قناعت و صبر.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٢٥٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: العمل العمل ثم النهاية النهاية والاستقامة الاستقامة ثم الصبر الصبر والورع الورع إن لكم نهاية فانتوها إلى نهايتكم؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ١٩٠
١-٧-٥٢- الصبر والوفاء

﴿١٢٦٠﴾ الصادق عليه السلام: إن الله وضع الإسلام على سبعة أسهم على الصبر والصدق واليقين والرضا والوفاء والعلم والحلم؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ١٦٤
﴿١٢٦١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فقال لهم لا تشتروا إني أحالفكم وأعاقبكم على أن لا نرجع أبداً حتى نظفر أو نهلك فوقفوا معه على هذه النية والعزيمة وزحف نحو الميمنة وثاب إليه ناس تراجعوا من أهل الصبر والوفاء؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٧٠
١-٧-٥٣- الصبر والوقار

١-٧-٥٢-١- ذكر الوقار والصبر معاً

﴿١٢٦٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: المؤمن وفور عند الهزاهز ثبوت عند المكاره صبور عند البلاء شكور عند الرخاء؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٧
﴿١٢٦٣﴾ الصادق عليه السلام: فمن صبر كرهاً ولم يشك إلى الخلق ولم يجزع بهتك سنره فهو من العام ونصيبه ما قال الله عز وجل وبشر الصابرين، أي بالجنة والمغفرة ومن استقبل البلاء بالرحب فصبر على سكينته وقار فهو من الخاص ونصيبه ما قال الله عز وجل إن الله مع الصابرين؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

١-٧-٥٤- الصبر واليقين راجع: معرفة الصبر من خلال المصدايق.

١-٨- معرفة الصبر من خلال الفروع والشعب.

١-٨-١- من آية فروع تشعب الصبر؟

١-٨-١-١- الإيمان

﴿١٢٦٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الإيمان على أربع دعائم على الصبر واليقين والعدل والجهاد؛ نهج البلاغة ص: ٤٧٣
١-٨-١-٢- الإسلام

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۲۵۹﴾ عمل، عمل، سپس آینده‌نگری، آینده‌نگری و استقامت، استقامت، آن‌گاه، بردباری، بردباری و پرهیزگاری، پرهیزگاری، برای هرکدام از شما عاقبت و پایان مهلتی تعیین شده، با نیکوکاری به آن مقصد نیکو برسید.

۵۲-۷-۱- صبر و وفاداری

﴿۱۲۶۰﴾ خداوند اسلام را بر هفت سهم قرار داد: بر شکیبایی و راستی و یقین و رضا و وفا و دانش و بردباری.

﴿۱۲۶۱﴾ مالک‌اشتر به آن‌ها گفت که من با شما هم‌قسم و هم‌پیمان شدم که هرگز برنگردیم مگر اینکه پیروز شویم یا بمیریم، پس آن‌ها با مالک با این قصد و نیت ماندند و به سمت راست لشکر نزدیک شد و گروهی از شکیبایان و وفاداران به او پیوستند.

۵۳-۷-۱- صبر و وقار

۱-۵۲-۷-۱- ذکر صبر و وقار با یکدیگر

﴿۱۲۶۲﴾ مؤمن در پیش آمدهای سخت باوقار است و در ناملایمات پایدار، در بلا شکیباست و در رفاه و فراوانی سپاسگزار.

﴿۱۲۶۳﴾ کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نبرد و با بی‌تابی، رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی معمولی و عمومی است که خداوند در حق آنان می‌فرماید: "وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ"، "مژده و بشارت باد بر صابران"، یعنی مژده‌ی بهشت و مغفرت؛ و کسی که بلایا و مصایب را با روی گشاده و خوشحالی استقبال نماید و با آرامش و سکون و وقار، صبر و مقاومت داشته باشد، چنین شخصی از زمره‌ی خواص و اولیاءالله است و نصیب و پاداشش همان است که خداوند متعال فرمود: "إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ"، خدا همراه و یار آنان است.

۵۴-۷-۱- ذکر صبر و یقین ر.به: شناخت صبر از طریق مصداق‌هایش

۸-۱- شناخت صبر از طریق شاخه‌ها و بخش‌های آن

۱-۸-۱- صبر از کدام شاخه منشعب می‌شود

۱-۸-۱-۱- ایمان

﴿۱۲۶۴﴾ ایمان بر چهار پایه استوار است صبر، یقین، عدل و جهاد.

۲-۸-۱-۱- اسلام

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٢٦٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى أَرْبَعٍ دَعَائِمِ الْيَقِينِ وَالصَّبْرِ وَالْجِهَادِ وَالْعَدْلِ؛
مسكن الفؤاد ص: ٤٢

﴿١٢٦٦﴾ الرسول ﷺ: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى أَرْبَعَةِ أَرْكَانٍ الصَّبْرِ وَالْيَقِينِ وَالْجِهَادِ وَالْعَدْلِ؛
معدن الجواهر ص: ٤٠

﴿١٢٦٧﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ وَضَعَ الْإِسْلَامَ عَلَى سَبْعَةِ أَسْهُمٍ عَلَى الصَّبْرِ وَالصَّدْقِ وَالْيَقِينِ وَالرِّضَا وَالْوَفَاءِ وَالْعِلْمِ وَالْحِلْمِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ١٦٤

﴿١٢٦٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَوَاعِدُ الْإِسْلَامِ سَبْعَةٌ فَأَوَّلُهَا الْعَقْلُ وَعَلَيْهِ بُنِيَ الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار
ج: ٦٥ ص: ٣٨١

٣-٨-١- البر

﴿١٢٦٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثَلَاثٌ مِنْ أَبْوَابِ الْبِرِّ سَخَاءُ النَّفْسِ وَطَيِّبُ الْكَلَامِ وَالصَّبْرُ عَلَى
الْأَذَى؛ وسائل الشيعة ج: ١٢ ص: ١٢٥

٤-٨-١- التَّصَوُّفُ

﴿١٢٧٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: سُئِلَ عَنْ مَعْنَى التَّصَوُّفِ فَقَالَ عليه السلام التَّصَوُّفُ مُشْتَقٌّ مِنَ الصُّوفِ وَهُوَ ثَلَاثَةُ أَحْرَفٍ ص وَف فَالضَّادُ صَبْرٌ وَصِدْقٌ وَصَفَاءٌ وَالْوَاوُ وَدٌّ وَوَرْدٌ وَوَفَاءٌ وَالْفَاءُ فَقْرٌ وَفَرْدٌ وَفَنَاءٌ؛ عوالي اللآلي ج: ٤ ص: ١٠٥

٥-٨-١- الدِّينُ

﴿١٢٧١﴾ الرضا عليه السلام: مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفْهُمْ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً وَأَنْ مِنْ دِينِهِمُ الْوَرَعُ وَالْعِفَّةُ وَالصَّدْقُ وَالصَّلَاحُ وَالِاسْتِقَامَةُ وَالْاجْتِهَادُ وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَطُولُ السُّجُودِ وَصِيَامُ النَّهَارِ وَقِيَامُ اللَّيْلِ وَاجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ وَانْتِظَارُ الْفَرَجِ بِالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ٣٥٢

﴿١٢٧٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: سَنَامُ الدِّينِ الصَّبْرُ وَالْيَقِينُ وَمُجَاهِدَةُ الْهَوَى؛ غرر الحكم ص: ٦٢

٦-٨-١- الْعَفَافُ

﴿١٢٧٣﴾ فِي التَّوْرَةِ: يَتَشَعَّبُ مِنَ الْعَفَافِ الْكِفَايَةُ وَالِاسْتِكَانَةُ وَالْمُصَادَقَةُ وَالْمُرَاقَبَةُ وَالصَّبْرُ؛
بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

٧-٨-١- الْعَقْلُ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۲۶۵﴾ اسلام بر چهار پایه بنا شده و آن چهار پایه عبارت است از: یقین، صبر، جهاد و عدل.

﴿۱۲۶۶﴾ اسلام بر چهار پایه بنا شده و آن چهار پایه عبارت است از: یقین، صبر، جهاد و عدل.

﴿۱۲۶۷﴾ خداوند اسلام را بر هفت سهم قرار داد: بر شکیبایی و راستی و یقین و رضا و وفا و دانش و بردباری.

﴿۱۲۶۸﴾ اسلام بر هفت پایه قرار گرفته است: اول آن‌ها عقل است که صبر بر آن بنا شده است.

۳-۱-۸-۱- نیکی

﴿۱۲۶۹﴾ سه چیز از درهای خیر هستند، سخاوت نفس، سخن دلنشین و صبر در برابر آزار و اذیت.

۴-۱-۸-۱- تصوف

﴿۱۲۷۰﴾ درباره‌ی معنی تصوف پرسیده شد، فرمودند: تصوف از صوف مشتق شده است و آن سه حرف دارد که حرف صاد نمایانگر صبر و صدق، حرف واو نمایانگر ودّ (دوستی) و ورد و وفا، و حرف فاء نمایانگر فقر و فرد و فناست.

۵-۱-۸-۱- دین

﴿۱۲۷۱﴾ هرکس بمیرد و امامانش را نشناسد، به مرگ جاهلیت مرده است. روش این اوصیا: ورع، عفت، راستگویی، درست کاری، استقامت، تلاش پیگیر، ادای امانت به نیکوکار و بدکار، سجده‌ی طولانی، روزه، شب‌زنده‌داری به نماز، پرهیز از گناهان و انتظار فرج با صبر و شکیبایی است.

﴿۱۲۷۲﴾ خوب صبر کردن، ملاک هرچیزی است.

۶-۱-۸-۱- عفاف

﴿۱۲۷۳﴾ این صفات از عفاف منشعب می‌شوند: کفایت، فروتنی، همکاری بر مبنای راستی، مراقبت و صبر.

۷-۱-۸-۱- عقل

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٢٧٤﴾ الرسول ﷺ: قُسِمَ الْعَقْلُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَجْزَاءٍ فَمَنْ كَانَتْ فِيهِ كَمَلٌ عَقْلُهُ وَمَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ فَلَا عَقْلَ لَهُ حُسْنُ الْمَعْرِفَةِ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَحُسْنُ الطَّاعَةِ لَهُ وَحُسْنُ الصَّبْرِ عَلَى أَمْرِهِ؛
بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٠٦

٨-١-٨-١- القلب

﴿١٢٧٥﴾ الرسول ﷺ: نَاجَى دَاوُدُ رَبَّهُ فَقَالَ إِلَهِي لِكُلِّ مَلِكٍ خِزَانَةٌ فَأَيْنَ خِزَانَتُكَ قَالَ جَلَّ جَلَالُهُ لِي خِزَانَةٌ أَكْظَمُ مِنَ الْعَرْشِ وَأَوْسَعُ مِنَ الْكُرْسِيِّ وَأَطْيَبُ مِنَ الْجَنَّةِ وَأَزْيَنُ مِنَ الْمَلَكُوتِ أَرْضُهَا الْمَعْرِفَةُ وَسَمَاوُهَا الْإِيمَانُ وَشَمْسُهَا الشَّوْقُ وَقَمَرُهَا الْمَحَبَّةُ وَنُجُومُهَا الْخَوَاطِرُ وَسَحَابُهَا الْعَقْلُ وَمَطَرُهَا الرَّحْمَةُ وَأَثْمَارُهَا الطَّاعَةُ وَثَمَرُهَا الْحِكْمَةُ وَلَهَا أَرْبَعَةُ أَبْوَابٍ الْعِلْمُ وَالْحِلْمُ وَالصَّبْرُ وَالرِّضَا أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ٥٩

﴿١٢٧٦﴾ الباقر (عليه السلام): فَقَلْبُ الْمُؤْمِنِ إِنْ أَعْطَاهُ شُكْرٌ وَإِنْ ابْتَلَاهُ صَبْرٌ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٢٢

٢-٨-١- مَا هِيَ الْفُرُوعُ الَّتِي تَتَشَعَّبُ مِنَ الصَّبْرِ؟

﴿١٢٧٧﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): وَالصَّبْرُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى الشَّوْقِ وَالشَّفَقِ وَالزُّهْدِ وَالتَّوَقُّبِ؛ نهج البلاغة ص: ٤٧٣

﴿١٢٧٨﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): الصَّبْرُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى الشَّوْقِ وَالْإِشْفَاقِ وَالزُّهْدِ وَالتَّوَقُّبِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٨٩

﴿١٢٧٩﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): وَالصَّبْرُ مِنْ ذَلِكَ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ الشَّوْقُ وَالْإِشْفَاقُ وَالزَّهَادَةُ وَالتَّوَقُّبُ؛ الأُمَالِي لِلْمُفِيدِ ص: ٢٧٥

﴿١٢٨٠﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): الصَّبْرُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى تَبَصُّرَةِ الْفِطْنَةِ وَتَأَوُّلِ الْحِكْمَةِ وَمَعْرِفَةِ الْعِبْرَةِ وَسُنَّةِ الْأَوَّلِينَ؛ كتاب سليم بن قيس ص: ٦١٣

٩-١- مَعْرِفَةُ الصَّبْرِ مِنْ خِلَالِ أَدَوَاتِهِ.

١-٩-١- عِلَامَاتُ الصَّبْرِ وَالصَّابِرِ

﴿١٢٨١﴾ الرسول ﷺ: عِلَامَةُ الصَّابِرِ فِي ثَلَاثٍ أَوَّلُهَا أَنْ لَا يَكْسَلَ وَالثَّانِيَةُ أَنْ لَا يَضْجَرَ وَالثَّلَاثَةُ أَنْ لَا يَشْكُو مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِأَنَّهُ إِذَا كَسَلَ فَقَدْ ضَيَّعَ الْحُقُوقَ وَإِذَا ضَجَرَ لَمْ يُؤَدِّ الشُّكْرَ وَإِذَا شَكَاهُ مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ عَصَاهُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٣

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۲۷۴﴾ عقل بر سه شاخه تقسیم شده است. پس هر کس هر سه جزء را دارا باشد، عقلش کامل است و هر کس هیچ‌یک از این سه در او نباشد عقل ندارد؛ و آن سه عبارتند از: شناخت نیکو از خدا، خوب فرمان‌برداری کردن از او و پایداری نیکو در اجرای امر خدا.

۱-۸-۱-۸- قلب

﴿۱۲۷۵﴾ داود در مناجات خود گفت: خدایا، هر پادشاهی خزانه‌ای دارد پس خزانه‌ی تو کجاست؟ خداوند فرمود: من خزانه‌ای دارم که از عرش بزرگ‌تر و از کرسی وسیع‌تر است. آن خزانه، از بهشت خوشبوتر و از ملکوت آراسته‌تر است، زمین آن معرفت، آسمان آن ایمان، آفتابش شوق، ماهش محبت، ستارگانش اندیشه‌ها، ابرش خرد، بارانش رحمت و میوه‌هایش طاعت و حکمت است، آن گنجینه، چهار در دارد که عبارتند از: علم، بردباری، صبر و رضا. آگاه باشید که آن گنجینه، قلب است.

﴿۱۲۷۶﴾ قلب مؤمن، اگر خداوند چیزی به او بدهد سپاسگزاری می‌کند و اگر گرفتارش کند صبر می‌نماید.

۲-۱-۸- بخشهایی که از صبر منشعب می‌شوند کدامند؟

﴿۱۲۷۷﴾ صبر چهار شعبه دارد: شوق و هراس و زهد و انتظار و مراقبت در امور و اعمال.
﴿۱۲۷۸﴾ صبر چهار شعبه دارد: شوق و ترس و زهد و مراقبت یا انتظار.
﴿۱۲۷۹﴾ صبر چهار شعبه دارد: شوق و هراس و زهد و انتظار و مراقبت در امور و اعمال.
﴿۱۲۸۰﴾ صبر بر چهار شعبه است: آگاهی بر ذکاوت، تأویل و تبیین حکمت، شناخت عبرت‌ها، روش پیشینیان.

۹-۱- شناخت صبر از طریق ابزارهایش

۱-۹-۱- نشانه‌های صبر و انسان صبور

﴿۱۲۸۱﴾ نشانه‌ی شخص شکیباً سه چیز است: ۱- تنبلی نکند ۲- سستی بر خود روا ندارد ۳- از خدایش گلایه نکند، زیرا اگر کسی تنبلی کند حقوق (مردم) را پایمال می‌کند و اگر سستی کند، نمی‌تواند سپاس خدا را به‌جا آورد و اگر از خدا گلایه کند، خداوند را نافرمانی کرده است.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٢٨٢﴾ الرسول ﷺ: وَأَمَّا عَلَامَةُ الصَّابِرِ فَأَرْبَعَةٌ الصَّبْرُ عَلَى الْمَكَارِهِ وَالْعَزْمُ فِي أَعْمَالِ الْبِرِّ وَالتَّوَاضُّعُ وَالْحِلْمُ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩

١-٩-٢-٢ ما هو مدلول الصبر؟

١-٩-٢-١ الإيمان

﴿١٢٨٣﴾ الباقر ﷺ: مِنْ عَلَامَاتِ الْمُؤْمِنِ ثَلَاثٌ حُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ؛

تهذيب الأحكام ج: ٧ ص: ٢٣٦

﴿١٢٨٤﴾ الرسول ﷺ: عَلَامَاتُ الْمُؤْمِنِ خَمْسٌ قُلْتُ وَمَا هُنَّ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ الْوَرَعُ فِي الْخُلُوةِ وَالصَّدَقَةُ فِي الْقِلَّةِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَالْحِلْمُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَالصَّدْقُ عِنْدَ الْخَوْفِ؛

بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٢٩٣

١-٩-٢-٢ حب الله

﴿١٢٨٥﴾ الصادق ﷺ: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ تَعَالَى عَبْدًا أَلْهَمَهُ الْعَمَلَ بِثَمَانٍ خِصَالٍ غَضُّ الْبَصَرِ عَنِ الْمَحَارِمِ وَالْخَوْفُ مِنَ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ وَالْحَيَاءُ وَالْحَلْفُ الصَّبْرُ وَالْأَمَانَةُ وَالصَّدْقُ وَالسَّخَاءُ؛

معدن الجواهر ص: ٦٣

﴿١٢٨٦﴾ الرسول ﷺ: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا ابْتَلَاهُ فَإِنْ صَبَرَ اجْتَبَاهُ وَإِنْ رَضِيَ اصْطَفَاهُ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

١-٩-٢-٣ الحرية

﴿١٢٨٧﴾ الصادق ﷺ: إِنْ أُلْحِرَّ حُرٌّ عَلَى جَمِيعِ أَحْوَالِهِ إِنْ نَابَتْهُ نَائِبَةٌ صَبَرَ لَهَا وَإِنْ تَدَاكَتْ عَلَيْهِ الْمَصَائِبُ لَمْ تَكْسِرْهُ وَإِنْ أُسِرَ وَقُهِرَ وَاسْتُبْدِلَ بِالْيُسْرِ عُسْرًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

١-٩-٢-٤ حُسن السَّجِيَّةِ

﴿١٢٨٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مِنْ عَلَامَاتِ حُسْنِ السَّجِيَّةِ الصَّبْرُ عَلَى الْبَلِيَّةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

١-٩-٢-٥ السَّيَادَةُ

﴿١٢٨٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مِنَ السُّؤْدَدِ الصَّبْرُ لِاسْتِمَاعِ شَكْوَى الْمَلْهُوفِ؛ غرر الحكم ص: ٤٥٠

١-٩-٢-٦ الشُّكْرُ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۲۸۲﴾ نشان شکبیا چهار چیز است: صبر در نامالایمات، تصمیم بر کارهای نیک، فروتنی و بردباری.

۱-۹-۲-۲- مفهوم صبر چیست؟

۱-۹-۲-۱- ایمان

﴿۱۲۸۳﴾ از نشانه‌های انسان مؤمن این سه مورد است: اندازه‌گیری و برنامه‌ریزی مناسب در زندگی، صبر و مقاومت در برابر مشکلات و مصایب.

﴿۱۲۸۴﴾ مؤمن پنج نشانه دارد. گفتیم: آن پنج نشانه کدام است؟ فرمود: ترس از خدا در هنگام خلوت، صدقه در هنگام تنگدستی، صبر در هنگام مصیبت، بردباری در هنگام غضب و راستگویی در هنگام ترس.

۱-۹-۲-۲- عشق الهی

﴿۱۲۸۵﴾ هرگاه خداوند بنده‌ای را دوست داشته باشد هشت خصلت را در دل او می‌افکند. گفتند: آن‌ها کدامست؟ فرمود: پوشیدن چشم از محرمات الهی، ترس از خدای سبحان، حیا، واداشتن خود به صبر، اداکردن امانت، راستگویی و سخاوت.

﴿۱۲۸۶﴾ آن هنگام که خداوند بنده‌ای را دوست داشته باشد، به او بلا ارزانی می‌دارد، پس اگر صبر کند، او را برمی‌گزیند و اگر در مقام رضا ایستاد، او را خالص‌شده برای خویش قرار می‌دهد.

۱-۹-۲-۳- آزادی

﴿۱۲۸۷﴾ آزاده، در همه‌حال آزاده است. اگر مشکلاتی به او برسد صبر می‌کند. مصیبت‌ها، هرچند پیایی باشند و حتی اگر شکست بخورد و اسیر شود، درهم نمی‌شکند و تلاش می‌کند دوره‌ی مشکلات را گذرانده، به شرایط آسان برسد. همانند یوسف راستگو و امانت‌دار، که بردگی و اسارت و شکست، به آزادی‌اش لطمه نزد.

۱-۹-۲-۴- اخلاق نیک

﴿۱۲۸۸﴾ صبر بر بلا، از علامات اخلاق نیکوست.

۱-۹-۲-۵- سروری (آقایی)

﴿۱۲۸۹﴾ شکبیایی در گوش کردن به گلایه‌های کسی که فریادرس می‌طلبد، از سروری و بزرگی است.

۱-۹-۲-۶- شکر

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٢٩٠﴾ الرسول ﷺ: وَأَمَّا عَلَامَةُ الشَّائِرِ فَأَرْبَعَةٌ الشُّكْرُ فِي النِّعَمَاءِ وَالصَّبْرُ فِي الْبَلَاءِ وَالْقَنُوعُ بِقَسَمِ اللَّهِ وَلَا يَحْمَدُ وَلَا يُعْظَمُ إِلَّا اللَّهُ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩
٧-٩-١- شيعتنا على الصبر ﷺ

﴿١٢٩١﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ شَيْعَةَ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانُوا خُمْصَ الْبُطُونِ ذُبِلَ الشَّفَاهُ أَهْلَ رَأْفَةٍ وَعِلْمٍ وَحِلْمٍ يُعْرِفُونَ بِالرَّهْبَانِيَّةِ فَأَعِينُوا عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِالْوَرَعِ وَالِاجْتِهَادِ وَالصَّبْرِ؛ التمهيد ص: ٦٦
﴿١٢٩٢﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ شَيْعَتَنَا لَأَصْبِرُ مِنَّا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٤

﴿١٢٩٣﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا صَبْرٌ وَشَيْعَتُنَا أَصْبَرُ مِنَّا قُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ كَيْفَ صَارَ شَيْعَتُكُمْ أَصْبَرَ مِنْكُمْ قَالَ لَأَنَا نَصْبِرُ عَلَى مَا نَعْلَمُ وَشَيْعَتُنَا يَصْبِرُونَ عَلَى مَا لَا يَعْلَمُونَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣
﴿١٢٩٤﴾ الصادق عليه السلام: نَحْنُ صَبْرٌ وَشَيْعَتُنَا أَصْبَرُ مِنَّا وَذَلِكَ أَنَّا صَبَرْنَا عَلَى مَا نَعْلَمُ وَصَبَرُوا هُمْ عَلَى مَا لَا يَعْلَمُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٦

﴿١٢٩٥﴾ الرسول ﷺ: أَعْظَمُ مِنْ ذَلِكَ مِمَّا يُسْكَنُ حَيْنَ سَكَّانِ الْجَنَانِ وَحُورَهَا إِلَى شَيْعَتِنَا مَا يُعْرِفُهُمُ اللَّهُ مِنْ صَبْرٍ شَيْعَتُنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَاسْتِعْمَالِهِمُ التَّوَرِيَّةَ لِيَسْلَمُوا مِنْ كُفْرَةِ عِبَادِ اللَّهِ وَفَسَقَتِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٢٨

﴿١٢٩٦﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا لَنُحِبُّ مِنْ شَيْعَتِنَا مَنْ كَانَ عَاقِلًا فَهَمَّا فَقِيهًا حَلِيمًا مُدَارِيًا صَبُورًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٨٧

﴿١٢٩٧﴾ الرسول ﷺ: ذَكَرْتُ صَبْرَ شَيْعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَعِنْدَ ذَلِكَ يُؤَدِّبُهُمُ اللَّهُ بِذَلِكَ الصَّبْرِ إِلَى أَشْرَفِ الْعَاقِبَةِ وَأَكْمَلِ السَّعَادَةِ طَالَ مَا يَغْتَبِطُونَ فِي تِلْكَ الْجَنَانِ بِتِلْكَ الطَّيِّبَاتِ فَيُقَالُ لَهُمْ كُلُّوا هَنِيئًا بِتَقِيَّتِكُمْ لِأَعْدَائِكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى آذَاهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

﴿١٢٩٨﴾ الرسول ﷺ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَإِذَا تَفَكَّرْتُ فِي الطَّعَامِ الْمَسْمُومِ الَّذِي صَبَرْنَا عَلَيْهِ كَيْفَ أزالَ اللَّهُ عَنَّا غَائِلَتَهُ وَكَثْرَهُ وَسَعَهُ ذَكَرْتُ صَبْرَ شَيْعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَعِنْدَ ذَلِكَ يُؤَدِّبُهُمُ اللَّهُ بِذَلِكَ الصَّبْرِ إِلَى أَشْرَفِ الْعَاقِبَةِ وَأَكْمَلِ السَّعَادَةِ طَالَ مَا يَغْتَبِطُونَ فِي تِلْكَ الْجَنَانِ بِتِلْكَ الطَّيِّبَاتِ فَيُقَالُ لَهُمْ كُلُّوا هَنِيئًا بِتَقِيَّتِكُمْ لِأَعْدَائِكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى آذَاهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۲۹۰﴾ نشانه‌ی انسان سپاس‌گزار چهار چیز است: شکر در نعمت، صبر در بلا، قناعت به قسمت، غیر خدا را ستایش و تعظیم نکردن، (شایسته‌ی تعظیم ندانستن غیر خدا).

۷-۲-۹-۱- علامت شیعه‌ی علی علیه السلام

﴿۱۲۹۱﴾ شیعیان علی علیه السلام کسانی هستند که شکم‌هایشان (از گرسنگی) فرورفته و لب‌هایشان (از کثرت ذکر) خشک گردیده است، آنان اهل رافت و علم و بردباری بوده و با پارسایی شناخته می‌شوند، پس در هر گروه و هر درجه‌ای هستید، خود را با پرهیزگاری و تلاش و شکیبایی یاری کنید.

﴿۱۲۹۲﴾ همانا شیعیان ما از ما صبورترند.

﴿۱۲۹۳﴾ ما صبوریم و شیعیانمان از ما صبرشان بیشتر است. گفتم: قربانت شوم، چگونه شیعیان‌تان صبرشان از شما بیشتر است؟ فرمود: برای آن که ما بر امور و عواقبش آگاهیم و صبر می‌کنیم ولی شیعیان ما بر آنچه نمی‌دانند صبری می‌کنند.

﴿۱۲۹۴﴾ ما صبوریم ولی شیعیان ما، صبرشان از ما بیشتر است. زیرا ما بر چیزی صبر و شکیبایی می‌کنیم که بر آن آگاهیم. اما شیعیان ما بر چیزی صبر می‌کنند که از آن اطلاع ندارند. ﴿۱۲۹۵﴾ بزرگتر از این‌ها که ناله‌های ساکنان بهشت را فرو می‌نشانند این است که: آن‌ها بر تقیه پایداری می‌ورزند و با توریه خود را از مهالک نجات می‌دهند، تا از دست بندگان کافر خداوند، رهایی یابند و جان سالم به دربرند.

﴿۱۲۹۶﴾ همانا ما شیعیان خود را که عاقل با فهم، صاحب علم دین، بردبار، اهل مدارای با مردم، صبور و شکیبا باشند دوست داریم.

﴿۱۲۹۷﴾ به یاد شکیبایی شیعیانمان بر تقیه افتادم و اینکه خداوند، درمقابل آن صبر، بهترین عاقبت و کامل‌ترین خوشبختی را به آن‌ها خواهد داد. و چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در آن بهشت و خوشیهایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. و به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه‌ی شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

﴿۱۲۹۸﴾ رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هرگاه درمورد غذای مسمومی فکر می‌کنم که ما از آن دست‌برداشتیم و اینکه چگونه خداوند فساد آن را از ما برطرف کرده و برایمان توسعه و فزونی بخشید، به یاد شکیبایی شیعیانمان بر تقیه افتادم و اینکه خداوند، درمقابل آن صبر، بهترین عاقبت و کامل‌ترین خوشبختی را به آن‌ها خواهد داد؛ و چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در آن بهشت و خوشیهایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. و به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه‌ی شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثِلَةُ)﴾

﴿١٢٩٩﴾ الرسول ﷺ: يُنَادِي مُنَادٍ هَوْلًا شَيْعَةً عَلَى صَبْرُوا فِي الدُّنْيَا عَلَى الْآذَى فَحُبُّوا هَذَا الْيَوْمَ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٣٨

﴿١٣٠٠﴾ الرسول ﷺ: يُنَادِي مُنَادٍ هَوْلًا شَيْعَةً عَلَى صَبْرُوا فِي الدُّنْيَا عَلَى الْآذَى فَجُزُوا الْيَوْمَ ثَوَابَ الصَّابِرِينَ؛ أعلام الدين ص: ٤٤٤

﴿١٣٠١﴾ الرسول ﷺ: يُنَادِي مُنَادٍ هَوْلًا شَيْعَةً عَلَى صَبْرُوا فِي الدُّنْيَا عَلَى الْآذَى فَحَيُّوا الْيَوْمَ بِهِذَا؛ التحصين لابن طاوس ص: ٥٤٠

﴿١٣٠٢﴾ الرسول ﷺ: يُنَادِي مُنَادٍ هَوْلًا شَيْعَةً عَلَى صَبْرُوا فِي الدُّنْيَا عَلَى الْآذَى فَأَكْرَمُوهُمْ الْيَوْمَ؛ مئة منقبة ص: ١٧١

٨-٢-٩-١- قُوَّةُ الْعَقْلِ

﴿١٣٠٣﴾ الكاظم ﷺ: الصَّبْرُ عَلَى الْوَحْدَةِ عَلَامَةٌ عَلَى قُوَّةِ الْعَقْلِ فَمَنْ عَقَلَ عَنِ اللَّهِ اعْتَزَلَ أَهْلُ الدُّنْيَا وَالرَّاعِينَ فِيهَا وَرَغِبَ فِيمَا عِنْدَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ أُنَيْسَهُ فِي الْوَحْشَةِ وَصَاحِبَهُ فِي الْوَحْدَةِ وَغَنَاهُ فِي الْعَيْلَةِ وَمُعِزَّهُ مِنْ غَيْرِ عَشِيرَةٍ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ١١١

﴿١٣٠٤﴾ أمير المؤمنين ﷺ: سِتَّةٌ تُخْتَبَرُ بِهَا عُقُولُ النَّاسِ الْحِلْمُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الرَّهَبِ وَالْقَصْدُ عِنْدَ الرَّغْبِ وَتَقْوَى اللَّهِ فِي [عَلَى] كُلِّ حَالٍ وَحُسْنُ الْمُدَارَاةِ وَقِلَّةُ الْمُمَارَاةِ؛ غرر الحكم ص: ٥٥

٩-٢-٩-١- التَّقْوَى

﴿١٣٠٥﴾ أمير المؤمنين ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى طُولِ الْآذَى أَبَانَ عَنْ صِدْقِ التَّقَى؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

﴿١٣٠٦﴾ أمير المؤمنين ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى مُرِّ الْآذَى أَبَانَ عَنْ صِدْقِ التَّقْوَى؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

٣-٩-١- مُتَعَلِّقَاتُ الصَّبْرِ

١-٣-٩-١- أَدَبُ الصَّبْرِ

﴿١٣٠٧﴾ إِنَّ أَدَبَ الصَّبْرِ التَّسْلِيمُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٧١

٢-٣-٩-١- أَصْلُ الصَّبْرِ

﴿١٣٠٨﴾ أمير المؤمنين ﷺ: أَصْلُ الصَّبْرِ حُسْنُ الْيَقِينِ بِاللَّهِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۲۹۹﴾ ندادهنده، ندا می‌دهد: این‌ها شیعیان علی هستند که در دنیا بر آزارها شکیبایی ورزیدند، پس امروز آنان را مورد بخشش قرار دهید.

﴿۱۳۰۰﴾ ندادهنده، ندا می‌دهد: این‌ها شیعیان علی هستند که در دنیا بر آزارها شکیبایی ورزیدند، پس امروز، پاداش شکیبایان و صابرین به ایشان دهید.

﴿۱۳۰۱﴾ ندادهنده، ندا می‌دهد: این‌ها شیعیان علی هستند که در دنیا بر آزارها شکیبایی ورزیدند، پس امروز، به ایشان سلام دهید و تحیت گوئید.

﴿۱۳۰۲﴾ ندادهنده، ندا می‌دهد: این‌ها شیعیان علی هستند که در دنیا بر آزارها شکیبایی ورزیدند، پس امروز به ایشان اکرام کنید.

۸-۲-۹-۱- نیروی عقل

﴿۱۳۰۳﴾ شکیبایی بر تنهایی، نشانه‌ی نیرومندی عقل است پس هرکه نسبت به خدا بینش و عقل داشته باشد از دنیاداران و علاقمندان به دنیا کناره‌گیری می‌کند و به آنچه نزد خداست مایل می‌شود و خدا انیس او در وحشت و رفیق او در تنهایی و دارایی او در تنگدستی و عزت او بدون اقوام خواهد بود.

﴿۱۳۰۴﴾ شش چیزست که عقل‌های مردمان به آن‌ها آزمایش می‌شود، بردباری به‌هنگام خشم و شکیبایی به‌هنگام ترس و میانه‌روی به‌هنگام خواهش نفس و رعایت تقوای الهی در تمام حالات و مدارای زیبا و اندک‌بودن جدال و ستیزه.

۹-۲-۹-۱- تقوی

﴿۱۳۰۵﴾ هرکه بر طولانی‌شدن آزارها شکیبایی ورزد، درستی پرهیزگاری خود را آشکار کرده است.

﴿۱۳۰۶﴾ هرکه بر تلخی آزار و اذیت‌ها شکیبایی ورزد، درستی پرهیزگاری خود را آشکار کرده است.

۳-۹-۱- متعلقات صبر

۱-۳-۹-۱- ادب صبر کردن

﴿۱۳۰۷﴾ از آداب شکیبایی، تسلیم‌شدن است.

۲-۳-۹-۱- ریشه‌ی صبر

﴿۱۳۰۸﴾ اساس صبر، نیکویی یقین به خداست.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٣٠٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى جَبْرَائِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَأْتِيَهُ بِالْقُبْضَةِ الْبَيْضَاءِ الَّتِي كَانَتْ أَصْلًا فَأَقْبَلَ جَبْرَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَمَعَهُ الْمَلَائِكَةُ الْكَرُوبِيُّونَ وَالصَّافُونَ وَالْمُسَبِّحُونَ فَقَبَضُوهَا مِنْ مَوْضِعٍ ضَرِيحِهِ وَهِيَ الْبُقْعَةُ الْمُضِيئَةُ الْمُخْتَارَةُ مِنْ بَقَاعِ الْأَرْضِ فَأَخَذَهَا جَبْرَائِيلُ مِنْ ذَلِكَ الْمَكَانِ فَعَجَنَهَا بِمَاءِ التَّنْشِيمِ وَمَاءِ التَّعْظِيمِ وَمَاءِ التَّكْرِيمِ وَمَاءِ التَّكْوِينِ وَمَاءِ الرَّحْمَةِ وَمَاءِ الرِّضَا وَمَاءِ الْعَفْوِ فَخَلَقَ مِنَ الْهَدَايَةِ رَأْسَهُ وَمِنَ الشَّفَقَةِ صَدْرَهُ وَمِنَ السَّخَاءِ كَفِّهِ وَمِنَ الصَّبْرِ فُوَادَهُ؛ بحار الأنوار ج: ١٥ ص: ٣٢

٣-٩-١- أهل الصبر

﴿١٣١٠﴾ السجاد عليه السلام: أَسْأَلُكَ بِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ الْمُبَارَكَاتِ تَوْفِيقَ أَهْلِ الْهُدَى وَعَمَلَ أَهْلِ الْيَقِينِ وَمُنَاصَحَةَ أَهْلِ التَّوْبَةِ وَعَزْمَ أَهْلِ الصَّبْرِ؛ إقبال الأعمال ص: ٢٢٩

﴿١٣١١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَوْصِيَكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ فَإِنَّهَا خَيْرُ مَا تَوَاصَى الْعِبَادُ بِهِ وَخَيْرُ عَوَاقِبِ الْأُمُورِ عِنْدَ اللَّهِ وَقَدْ فُتِحَ بَابُ الْحَرْبِ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ أَهْلِ الْقِبْلَةِ وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ إِلَّا أَهْلُ الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ وَالْعِلْمِ بِمَوَاضِعِ الْحَقِّ؛ نهج البلاغة ص: ٢٤٧

﴿١٣١٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَيْنَ أَهْلُ الصَّبْرِ وَطَلَّابُ الْأَجْرِ فَسَارَتْ إِلَيْهِ عَصَابَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَعَادَتْ مِمْنَتَهُ إِلَى مَوْقِفِهَا وَمَصَافِهَا وَكَشَفَتْ مَنْ يَبَازِئُهَا فَأَقْبَلَ حَتَّى انْتَهَى إِلَيْهِمْ وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنِّي قَدْ رَأَيْتُ جَوَلْتَكُمْ وَانْحِيَازَكُمْ عَنْ صُفُوفِكُمْ تَحُوزُكُمْ الْجُفَاءُ وَالطُّغَاةُ وَأَعْرَابُ أَهْلِ الشَّامِ وَأَنْتُمْ لَهَا مِيمُ الْعَرَبِ وَالسَّنَامُ الْأَعْظَمُ وَعُمَارُ اللَّيْلِ يَتَلَاوَةُ الْقُرْآنِ وَدَعْوَةُ أَهْلِ الْحَقِّ إِذْ ضَلَّ الْخَاطِئُونَ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٩

﴿١٣١٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ حِينَ مَرَّ بِرَأْيَةِ لِأَهْلِ الشَّامِ أَصْحَابُهَا لَا يَزَالُونَ عَنْ مَوَاضِعِهِمْ إِنَّهُمْ لَنْ يَزَالُوا عَنْ مَوَاقِفِهِمْ دُونَ طَعْنِ دِرَاكِ يَخْرُجُ مِنْهُ النَّسِيمُ وَضَرْبُ يَقْلِقُ الْهَامَ وَيَطِيحُ الْعِظَامَ وَتَسْقُطُ مِنْهُ الْمَعَاصِمُ وَالْأَكْفُ وَحَتَّى تَصَدَّعَ جِبَاهُهُمْ بِعَمْدِ الْحَدِيدِ وَتَشْرَحَ حَوَاجِبُهُمْ عَلَى الصُّدُورِ وَالْأَذْقَانِ أَيْنَ أَهْلُ الصَّبْرِ وَطَلَّابُ الْأَجْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٩٤

﴿١٣١٤﴾ السجاد عليه السلام: ثُمَّ يَقُولُ مُنَادٍ يُنَادِي لِيَقُمْ أَهْلُ الصَّبْرِ فَيَقُومُ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ فَيَقَالُ لَهُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ فَيَقَالُ لَهُمْ مِثْلَ ذَلِكَ فَيَقُولُونَ أَهْلُ الصَّبْرِ قَالُوا وَمَا كَانَ صَبْرُكُمْ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۳۰۹﴾ خداوند بلندمرتبه، به جبرئیل علیه السلام امر کرد که برای او یک مشت از ماده سفید اصل بیاورد. جبرئیل علیه السلام جلو آمد و کرویون و فرشتگان به صفا ایستاده و تسبیح گو با او بودند. پس... به جایی رفتند که ضریح آن حضرت بود و آن قطعه‌ای نورانی و برگزیده از قطعات روی زمین بود که جبرئیل آن را برگرفت و آن را با آب بهشتی و آب بزرگواری و کرامت و تکوین و شکل‌گیری و آب رحمت و خشنودی و رضایت و آب بخشش، درآمیخت. پس خداوند سر او را از هدایت، سینه‌اش را از مهربانی، دستانش را از بخشش و قلبش را از شکیبایی آفرید.

۳-۹-۱- صبر پیشگان

﴿۱۳۱۰﴾ خدایا به حق این اسم‌های مبارک، از تو توفیقی را که به هدایت‌یافتگان داده‌ای و عمل اهل یقین و اخلاص اهل توبه و بازگشت و جدّیت در تصمیم اهل صبر را درخواست می‌کنم.

﴿۱۳۱۱﴾ ای بندگان خدا، شما را به تقوا و ترس از عذاب خدا سفارش می‌کنم، زیرا تقوای الهی بهترین سفارش مؤمنان و در پیشگاه خدا بهترین پایان‌بخش برای کارهاست. مردم، هم‌اکنون آتش جنگ بین شما و اهل قبله شعله‌ور شده است و این پرچم مبارزه را جز افراد آگاه و با استقامت و عالم به جایگاه حق، به دوش نمی‌کشند.

﴿۱۳۱۲﴾ کجایند شکیبایان و صبرکنندگان و کجایند طالبان پاداش؟

﴿۱۳۱۳﴾ امیر المؤمنین علیه السلام در آن هنگام که به پرچم شامیان گذشت چنین فرمود: همراهان پرچم (شامیان)، بدون ضربت نیزه‌هایی پیاپی هرگز از جای خود خارج نشوند، ضرباتی که بدنهایشان را سوراخ نماید، چنانکه وزش باد از این سو فرو شده بدان سو در آید، ضربتی که کاسه‌ی سر را بپراکند و استخوان‌های بدن را خرد کرده، بندهای دست و مشت‌ها را بیندازد و (از جای خود جنبش نکنند) تا صورت‌های آنان با گرزهای آهنین شکافته شود و ابروهایشان به سینه‌ها و چانه‌هایشان ریخته شود (یعنی تا این‌گونه پایداری در برابرشان نکنید اینان از جای خود عقب‌نشینی نکنند و پراکنده نشوند) کجایند اهل صبر؟ و کجایند طالبان پاداش؟

﴿۱۳۱۴﴾ بعد از آن منادی ندا کند که اهل صبر برخیزند، بعضی از مردمان برمی‌خیزند. به آن‌ها گفته می‌شود: وارد بهشت شوید و ملائکه به ایشان می‌رسند و مثل آنچه مذکور شد از ایشان می‌پرسند، ایشان می‌گویند: ما اهل صبریم. می‌پرسند: صبر شما بر چه بود؟

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

قَالُوا صَبَرْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَصَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ قَالُوا ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ كشف الغمة ج: ٢ ص: ١٠٣

﴿١٣١٥﴾ الرسول ﷺ: ثُمَّ ينادي مُنَادٍ لِيَقِمِ أَهْلُ الصَّبْرِ فَيَقُومُ فَنَامٌ مِنَ النَّاسِ فَتَسْتَقْبِلُهُمُ الْمَلَائِكَةُ يُبَشِّرُونَهُمْ بِالْجَنَّةِ وَيَقُولُونَ مَا صَبَرَكُمْ هَذَا الَّذِي تَدْخُلُونَ بِهِ الْجَنَّةَ قَبْلَ الْحِسَابِ فَيَقُولُونَ كُنَّا نَصْبِرُ أَنْفُسَنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَنَصْبِرُ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ؛ دعائم الإسلام ج: ٢ ص: ٣٢٥

﴿١٣١٦﴾ الكاظم ﷺ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَوْفِيقَ أَهْلِ الْهُدَى وَأَعْمَالَ أَهْلِ التَّقْوَى وَمُنَاصَحَةَ أَهْلِ التَّوْبَةِ وَعَزْمَ أَهْلِ الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ١٩٨

﴿١٣١٧﴾ الصادق ﷺ: الْمُؤْمِنُونَ عَلَى سَبْعِ دَرَجَاتٍ صَاحِبُ دَرَجَةٍ مِنْهُمْ فِي مَزِيدٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا يُخْرِجُهُ ذَلِكَ الْمَزِيدُ مِنْ دَرَجَتِهِ إِلَى دَرَجَةٍ غَيْرِهِ وَمِنْهُمْ شُهَدَاءُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَمِنْهُمْ النُّجَبَاءُ وَمِنْهُمْ الْمُتَحَنُّنُ وَمِنْهُمْ النُّجَدَاءُ وَمِنْهُمْ أَهْلُ الصَّبْرِ وَمِنْهُمْ أَهْلُ التَّقْوَى وَمِنْهُمْ أَهْلُ الْمَغْفِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ١٦٩

﴿١٣١٨﴾ أمير المؤمنين ﷺ: فَأَقْبَلَتِ الْفَتَنُ كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْأَمْرَ إِلَّا أَهْلُ الصَّبْرِ وَالْبَصْرِ وَالْعِلْمِ بِمَوَاقِعِ الْأَمْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ١٦

﴿١٣١٩﴾ أمير المؤمنين ﷺ: فَقَالَ لَهُمُ الْأَشْتَرُ إِنِّي أَحَافِظُكُمْ وَأَعَاقِدُكُمْ عَلَى أَنْ لَا نَرْجِعَ أَبَدًا حَتَّى نَنْظُرَ أَوْ نَهْلِكَ فَوْقَهُوَا مَعَهُ عَلَى هَذِهِ النِّيَّةِ وَالْعَزِيمَةِ وَرَحَفَ نَحْوِ الْمُيَمَّنَةِ وَثَابَ إِلَيْهِ نَاسٌ تَرَاجَعُوا مِنْ أَهْلِ الصَّبْرِ وَالْوَفَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٧٠

﴿١٣٢٠﴾ أمير المؤمنين ﷺ: يَا مُحَمَّدُ وَمَنْ نَزَلَتْ بِهِ مُصِيبَةٌ فِي نَفْسِهِ أَوْ دِينِهِ أَوْ دُنْيَاهُ أَوْ أَهْلِهِ أَوْ مَالِهِ فَأَحَبَّ فَرَجَهَا فَلْيَنْزِلْهَا بِي وَلْيَقُلْ يَا مُؤْمِنًا عَلَى أَهْلِ الصَّبْرِ بِتَطْوِيقِكُمْ بِالذَّعَةِ الَّتِي أَدْخَلَتْهَا عَلَيْهِمْ بِطَاعَتِكَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ فَدَحْنِي مُصِيبَةً قَدْ فَتَنَّتْنِي وَأَغْتِنِي الْمَسَالِكَ لِلْخُرُوجِ مِنْهَا وَاضْطَرَّنِي إِلَيْكَ الطَّمَعُ فِيهَا مَعَ حُسْنِ الرَّجَاءِ لَكَ فِيهَا فَهَرَبْتُ إِلَيْكَ بِنَفْسِي وَانْقَطَعْتُ إِلَيْكَ لِضُرِّي وَرَجَوْتُكَ لِدُعَائِي قَدْ هَلَكْتُ فَأَغْنِنِي وَاجْبُرْ مُصِيبَتِي بِجَلَاءِ كَرِبْهَا وَادْخَالِكَ الصَّبْرَ عَلَى فِيهَا فَإِنَّكَ إِنْ خَلَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَ مَا أَنَا فِيهِ هَلَكْتُ فَلَا صَبْرَ لِي يَا ذَا الْأَسْمِ الْجَامِعِ الَّذِي فِيهِ عَظِيمُ الشُّنُونِ كُلُّهَا بِحَقِّكَ وَأَغْنِنِي بِتَفْرِيجِ مُصِيبَتِي عَنِّي يَا كَرِيمُ فَإِنَّهُ إِذَا قَالَ ذَلِكَ أَلْهَمْتُهُ الصَّبْرَ وَطَوَّقْتُهُ الشُّكْرَ وَفَرَّجْتُ عَنْهُ مُصِيبَتَهُ بِجُبْرَانِهَا؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٣١٠

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر نمودیم و از انجام معصیت خوشتن‌داری، فرشتگان گویند که: داخل بهشت شوید که اجر عمل‌کنندگان، بسیار نیکوست.

﴿۱۳۱۵﴾ منادی فریاد می‌زند صابران به پا خیزند. گروهی از مردم به پا می‌خیزند. پس فرشتگان به استقبالشان رفته و به آن‌ها بشارت و مژده‌ی بهشت می‌دهند و می‌گویند: صبر شما در مورد چه بوده که به خاطر آن بدون حساب به‌سوی بهشت می‌روید، می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر نموده و از انجام معصیت، خوشتن‌داری کرده‌ایم.

﴿۱۳۱۶﴾ خدایا توفیق اهل هدایت، عمل اهل تقوی و اخلاص اهل توبه و اراده‌ی اهل صبر را، از تو خواستارم.

﴿۱۳۱۷﴾ مؤمنان بر هفت درجه هستند و هر گروه در درجه‌ی خود قرار دارند و جز با دریافت الطاف الهی نمی‌توانند به درجه‌ی دیگری بروند. آن درجات عبارتند از: گواهان خداوند در میان مخلوقات، نجیبان، امتحان‌پس‌دادگان، برجستگان، اهل صبر و شکیبایی، اهل تقوی و پرهیزگاری، اهل مغفرت و رحمت.

﴿۱۳۱۸﴾ فتنه‌ها مانند پاره‌های شب تار، یکی پس از دیگری روآور شده، این موضوع را جز افراد آگاه و با استقامت و عالم به جایگاه حق به دوش نمی‌کشند.

﴿۱۳۱۹﴾ مالک‌اشتر به آن‌ها گفت که من با شما هم‌قسم و هم‌پیمان شدم که هرگز برنگردیم مگر اینکه پیروز شویم یا بمیریم، پس آن‌ها با مالک با این قصد و نیت ماندند و به سمت راست لشکر نزدیک شد و گروهی از شکیبایان و وفاداران به او پیوستند.

﴿۱۳۲۰﴾ ای محمد، هر کس از امت تو مصیبتی در بدنش، دینش، دنیایش، خانواده‌اش و یا به مالش وارد شود و بخواهد از آن نجات یابد، پس به‌سوی من بیاید و در برابرم خاضعانه بگوید: ای کسی که به اهل صبر، به‌واسطه‌ی اطاعت از تو آرامش عطا می‌کنی و غیر از تو هم کسی قادر به این کار نیست، مصیبتی مرا احاطه کرده و گرفتار نموده است؛ نمی‌دانم چگونه از دست آن خلاص شوم، لذا مجبورم کرده که به تو متوسل شوم. در حالی که امیدوارم که در این مورد به من عنایت کنی. پس به‌سوی تو آمده‌ام و برای این خسران و ضرر از همه بریده‌ام و به درخواست از تو امید بسته‌ام، اکنون من نزدیک به هلاکت می‌باشم؛ مرا دریاب و با برطرف کردن سختی این مصیبت و با داخل نمودن نیروی صبر بر من، زیان مرا جبران کن؛ زیرا اگر تو مرا رها کنی و مرا با آن مصیبت‌ها و زیان‌ها تنها بگذاری، هلاک می‌شوم. چون نمی‌توانم در مقابل آن‌ها صبر و استقامت کنم. ای صاحب نام جامع که در آن نامت، همه‌ی امور چاره می‌شود. از تو به حق خودت درخواست می‌کنم با تسکین دادن اثر این مصیبت، مرا یاری دهی، ای کریم و ای مهربان. اگر آن شخص این سخنان را در مقابل من بگوید، به‌طور قطع صبر و شکیبایی را به وی الهام می‌کنم و طوق شکرکردن را به گردنش می‌آویزم و با جبران کردن آن ضرر و مصیبت، او را شاد می‌کنم.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٣٢١﴾ يا مُؤْتِنَا عَلَى أَهْلِ الصَّبْرِ بِالذَّعَةِ الَّتِي أَذْخَلْتَهَا عَلَيْهِمْ بِطَاعَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨

ص: ٥٣

١-٩-٣-٤ - باب الصبر

﴿١٣٢٢﴾ الرسول ﷺ: بَابُ الصَّبْرِ فَبَابُ صَغِيرٍ مُصْرَاعٌ وَاحِدٌ مِنْ يَأْفُوتَةٍ حَمْرَاءَ لَا حَلَقَ لَهُ؛

من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ٢٩٥

﴿١٣٢٣﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ أَلَيْسَ بَابُ الْبَلَاءِ هُوَ بَابُ الصَّبْرِ قَالَ لَا قُلْتُ فَمَا الْبَلَاءُ قَالَ الْمَصَائِبُ وَالْأَسْقَامُ وَالْأَمْرَاضُ وَالْجُدَامُ وَهُوَ بَابٌ مِنْ يَأْفُوتَةٍ صَفْرَاءَ مُصْرَاعٌ وَاحِدٌ مَا أَقَلَّ مَنْ يَدْخُلُ فِيهِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ٢٩٥

﴿١٣٢٤﴾ الرضا ﷺ: رَأَى عَلَى بْنِ الْحُسَيْنِ ﷺ رَجُلًا يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ قَالَ فَضْرَبَ عَلَى بْنِ الْحُسَيْنِ ﷺ عَلَى كَتِفِهِ قَالَ سَأَلْتَ الْبَلَاءَ قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ وَالشُّكْرَ عَلَى الْعَافِيَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٨٥

١-٩-٣-٥ - بحر الصبر

﴿١٣٢٥﴾ أمير المؤمنين ﷺ: ثُمَّ قَالَ لِنُورٍ مُحَمَّدٍ ﷺ: إِنزِلْ فِي بَحْرِ الْعِزِّ فَنَزَلَ ثُمَّ فِي بَحْرِ

الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ١٥ ص: ٢٩

١-٩-٣-٦ - تفسير الصبر راجع: معاني الصبر.

١-٩-٣-٧ - ثوب الصبر

﴿١٣٢٦﴾ فَقَالَ لَهُ نُوحٌ مَنْ أَنْتَ فَصَاحَ جَبْرِئِيلُ ﷺ صِيحَةً وَاحِدَةً فَأَجَابَتْهُ الْمَلَائِكَةُ بِالتَّلْبِيَةِ وَرُجَّتِ الْأَرْضُ وَقَالَتْ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَقَبِلَ نُوحٌ مَرْغُوبًا فَقَالَ لَهُ جَبْرِئِيلُ ﷺ أَنَا صَاحِبُ أَبْوَيْكَ آدَمَ وَإِدْرِيسَ وَالرَّحْمَنُ يَقْرُوكَ السَّلَامَ وَقَدْ آتَيْتُكَ بِالْبَشَارَةِ وَهَذَا ثَوْبُ الصَّبْرِ وَثَوْبُ الْيَقِينِ وَثَوْبُ النُّصْرَةِ وَثَوْبُ الرِّسَالَةِ وَالثُّبُوتِ؛ قصص الأنبياء للجزائري

ص: ٨١

١-٩-٣-٨ - جنة الصبر

﴿١٣٢٧﴾ أمير المؤمنين ﷺ: مَنْ إِدْرَعَ جَنَّةَ الصَّبْرِ هَانَتْ عَلَيْهِ النَّوَائِبُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

١-٩-٣-٩ - حق الصبر

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۳۲۱﴾ ای کسی که به اهل صبر، به واسطه‌ی اطاعت از تو آرامش عطا می‌کنی.

۱-۹-۳-۴- فصل صبر

﴿۱۳۲۲﴾ در صبر، دری می‌باشد کوچک با یک لنگه که آن از یاقوت سرخ است که حلقه‌ای بر آن در نیست (برای انسان صبور همواره باز است).

﴿۱۳۲۳﴾ گفتم: مگر در صبر هم همان درِ بلا نیست؟ گفت: نه، گفتم: بلا چیست؟ گفت: مصایب و دردها و بیماری‌ها و جذام و آن دری است از یاقوت زرد، دری یک لنگه‌ای؛ و اندکند کسانی که از آن در وارد شوند.

﴿۱۳۲۴﴾ امام زین‌العابدین علیه السلام مردی را درحال طواف دید که می‌گفت: "پروردگارا از تو صبر می‌خواهم"، امام به کنش زد و گفت: از خداوند بلا درخواست کردی. بگو: خدایا من از تو ره‌اشدن از گرفتاری‌ها و شکر بر آن را می‌طلبم.

۱-۹-۳-۵- دریای صبر

﴿۱۳۲۵﴾ سپس به نور محمد فرمود: به دریای عزت فرو شو و او فرو شد و سپس به دریای شکیبایی (وارد شد).

۱-۹-۳-۶- تفسیر صبر ر.به: معانی صبر

۱-۹-۳-۷- لباس صبر

﴿۱۳۲۶﴾ نوح گفت: تو کیستی؟ جبرئیل فریادی کشید و فرشتگان با لبیک او را اجابت کردند و زمین به لرزه افتاد. نوح شنید که فرشتگان می‌گویند: لبیک لبیک ای فرستاده‌ی پروردگار جهانیان، در این موقع نوح به وحشت و لرزه افتاد، جبرئیل به او فرمود: من همراه پدران تو آدم و ادريس بوده‌ام و خدای رحمان به تو سلام می‌رساند و من با بشارت و مژدگانی نزد تو آمده‌ام. این لباس صبر و لباس یقین و لباس یاری و لباس رسالت و لباس نبوت است.

۱-۹-۳-۸- سپر صبر

﴿۱۳۲۷﴾ هر که صبر را سپر خود قرار دهد، مصیبت‌ها بر او آسان می‌گردد.

۱-۹-۳-۹- حقیقت صبر

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٣٢٨﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ لَا يَقْضِي حَقَّ الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ حُرِمَ قَضَاءُ الشُّكْرِ فِي النِّعْمَاءِ كَذَلِكَ مَنْ لَا يُؤَدِّي حَقَّ الشُّكْرِ فِي النِّعْمَاءِ يُحْرَمُ عَنْ قَضَاءِ الصَّبْرِ فِي الْبَلَاءِ وَمَنْ حُرِمَ هُمَا فَهُوَ مِنْ الْمَطْرُودِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٩

١٠-٩-١-١- حُلُو الصَّبْرِ

﴿١٣٢٩﴾ امیرالمؤمنین عليه السلام: كُنْ حُلُو الصَّبْرِ عِنْدَ مَرِّ الْأَمْرِ؛ غررالحکم ص: ٢٨٢

١١-٩-١-١- خِلَافُ الصَّبْرِ

﴿١٣٣٠﴾ العسكري عليه السلام: لَا تَسْأَلْ رَبَّكَ أَنْ يَكْفِنَا عَنْكَ فَقَالَ لَإِنْ سَأَلْتَنِي ذَلِكَ رَبِّي خِلَافُ الصَّبْرِ بَلْ سَلَّمْتُ لِمُهَالِ اللَّهِ تَعَالَى لَكُمْ وَسَأَلْتُهُ الصَّبْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩

١٢-٩-١-١- خِلَاقُ الصَّبْرِ

﴿١٣٣١﴾ جَبَلَهُمْ عَلَى خِلَاقِ الصَّبْرِ لَتَكُونَ لَهُمُ الْعَاقِبَةُ الْحُسْنَى وَكَرَامَةُ حُسْنِ الْعُقْبَى؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ٣٥

١٣-٩-١-١- دَرَجَةُ الصَّبْرِ

﴿١٣٣٢﴾ الهادي عليه السلام: يَا أَصْحَابَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ يَا أَهْلَ بَيْعَةِ الشَّجَرَةِ حَتَّى اسْتَجَابَ لَهُ قَوْمٌ قَدْ كَفَيْتُهُمُ الْمُتُونَةَ وَتَكَلَّمْتُ دُونَهُمُ الْمَعُونَةَ فَعَادُوا آيِسِينَ مِنَ الْمَتُوبَةِ رَاجِينَ وَعَدَ اللَّهُ تَعَالَى بِالتَّوْبَةِ وَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَأَنْتَ حَائِزُ دَرَجَةِ الصَّبْرِ فَائِزٌ بِعَظِيمِ الْأَجْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٦٤

١٤-٩-١-١- رَأْسُ الصَّبْرِ

﴿١٣٣٣﴾ امیرالمؤمنین عليه السلام: رَأْسُ الصَّبْرِ الْبَلَاءُ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَامِلُونَ؛ مصباح الشريعة ص: ١٨٣

١٥-٩-١-١- سِجْنُ الصَّبْرِ

﴿١٣٣٤﴾ الصادق عليه السلام: فَإِنَّ الرَّاحَةَ فِي هَوَانِ الدُّنْيَا وَالْفَرَاغَ مِنَ التَّمَتُّعِ بِهَا وَفِي إِزَالَةِ النَّجَاسَةِ مِنَ الْحَرَامِ وَالشُّبْهَةِ فَيُغْلَقُ عَنْ نَفْسِهِ بَابُ الْكِبْرِ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِ إِيَّاهَا وَيَقِرُّ مِنَ الذُّنُوبِ وَيَفْتَحُ بَابَ التَّوَّاضِعِ وَالنَّدَمِ وَالْحَيَاءِ وَيَجْتَهِدُ فِي آدَاءِ أَوَامِرِهِ وَاجْتِنَابِ نَوَاهِيهِ طَلَبًا لِحُسْنِ الْمَأَبِ وَطِيبِ الزُّلْفَى وَيَسْجُنُ نَفْسَهُ فِي سِجْنِ الْخَوْفِ وَالصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١ ص: ٢٦٦

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۳۲۸﴾ آن که حق صبر و خویشنداری در بلا را به جا نیاورد، از پاداش شکر نعمت محروم می‌ماند. و همچنین آن که شکر نعمت را ادا ننماید، از پاداش صبر بر بلا محروم می‌ماند. و آن که از این دو محروم شود، در درگاه الهی از رانده‌شدگان به حساب می‌آید.

۱۰-۹-۳-۱ شیرینی صبر

﴿۱۳۲۹﴾ درمقابل تلخی کارها به شیرینی صبرکن.

۱۱-۹-۳-۱ ضد صبر

﴿۱۳۳۰﴾ گفتند: از خدایت نمی‌خواهی که ما را از دست تو برهاند؟ سلمان گفت: نه، زیرا این درخواست خلاف شکیبایی است؛ بلکه تا جایی که خدا به شما مهلت دهد، تسلیم و فقط از او شکیبایی و صبر را خواستارم.

۱۲-۹-۳-۱ خوی و سرشت صبر

﴿۱۳۳۱﴾ (گل وجود) آن‌ها را با خلق و خوی شکیبایی سرشته است تا سرانجام نیکو و کرامت و مزایای عاقبت خوش، به ایشان برسد.

۱۳-۹-۳-۱ درجه‌ی صبر

﴿۱۳۳۲﴾ ای اصحاب سوره‌ی بقره و ای اصحاب بیعت شجره، (یاران پیامبر که در زیر درخت با او بیعت کردند)، گروهی به او پاسخ مثبت دادند، که هزینه‌هایشان را تو به عهده گرفتی و متکفل یاری‌شان شدی. پس آنان در حالی که نسبت به دریافت پاداش الهی ناامید شده و فقط به امید تحقق وعده‌ی خداوند در پذیرش توبه بودند، به‌سوی او برگشتند. واین بود شرح کلام الهی که: " بعد از آن خدا به‌سوی هر که خواهد برمی‌گردد " و تو شایسته‌ی دریافت درجه‌ی صبر و شکیبایی و پیروزمند به دریافت اجر فراوان هستی.

۱۴-۹-۳-۱ رأس صبر

﴿۱۳۳۳﴾ سر شکیبایی بلا است که آن را جز خردمندان درک نمی‌کنند.

۱۵-۹-۳-۱ زندان صبر

﴿۱۳۳۴﴾ راحتی، در خوارشمردن دنیا و کنارزدن بهره‌مندی از آن است و نیز در دورکردن نجاسات حرام و موارد شبهه‌ناک. پس بعد از شناخت دنیا، باید دروازه‌ی خودبتریبی را به روی خود بسته و از گناهان فرار کند و در فروتنی و پشیمانی و توبه و شرم را به روی خود باز کرده، درانجام اطاعت دستورات پروردگار و در پرهیز از نواهی او، نهایت کوشش را به کار برد و از این کوشش، فقط عاقبت‌به‌خیری و قرب به خدا را بطلبد و نفس خود را در زندان ترس از خدا و خویشنداری محبوس کند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

١٦-٩-٣-١- شهر الصبر

﴿١٣٣٥﴾ الرسول ﷺ: أَ تَدْرِي مَا إِدَامَةُ الصَّيَامِ قُلْتُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ مَنْ صَامَ شَهْرَ

الصَّبْرِ شَهْرَ رَمَضَانَ وَلَمْ يَفْطِرْ مِنْهُ يَوْمًا؛ بحار الأنوار ج: ١٨ ص: ٣٤٢

﴿١٣٣٦﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُسَمِّي شَعْبَانَ شَهْرَ الصَّبْرِ وَكَانَ يَصْبِرُ عَلَيْهِ

فِيصُومُهُ ثُمَّ يَصُومُ شَهْرَ رَمَضَانَ وَيَفْصِلُ بَيْنَهُمَا يَوْمٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٥٤١

﴿١٣٣٧﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُسَمِّي شَعْبَانَ شَهْرَ الصَّبْرِ وَكَانَ يَصْبِرُ عَلَيْهِ

فِيصُومُهُ ثُمَّ يَصُومُ شَهْرَ رَمَضَانَ وَيَفْصِلُ بَيْنَهُمَا يَوْمٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٥٤١

﴿١٣٣٨﴾ الرسول ﷺ: أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ قَدْ أَظْلَكَكُمْ شَهْرٌ فِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ وَهُوَ شَهْرُ

رَمَضَانَ فَرَضَ اللَّهُ صِيَامَهُ وَجَعَلَ قِيَامَ لَيْلَةٍ فِيهِ بِتَطَوُّعِ صَلَاةٍ كَتَطَوُّعِ سَبْعِينَ لَيْلَةً فِيمَا سِوَاهُ

مِنَ الشُّهُورِ وَجَعَلَ لِمَنْ تَطَوَّعَ فِيهِ بِخُصْلَةٍ مِنْ خِصَالِ الْخَيْرِ وَالْبِرِّ كَأَجْرِ مَنْ آدَى فَرِيضَةً مِنْ

فَرَائِضِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ آدَى فِيهِ فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ كَانَ كَمَنْ آدَى سَبْعِينَ فَرِيضَةً مِنْ

فَرَائِضِ اللَّهِ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الشُّهُورِ وَهُوَ شَهْرُ الصَّبْرِ وَإِنَّ الصَّبْرَ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٦٦

﴿١٣٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صِيَامُ شَهْرِ الصَّبْرِ وَثَلَاثَةُ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ يَذْهَبُ بِبَلَابِلِ الصُّدُورِ

وَ صِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ صِيَامُ الدَّهْرِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ-

أَمْثَالِهَا؛ الكافي ج: ٤ ص: ٩٢

﴿١٣٤٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صِيَامُ شَهْرِ الصَّبْرِ وَ صِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي كُلِّ شَهْرٍ يَذْهَبُ بِبَلَابِلِ

الصُّدُورِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٣ ص: ٣٤١

﴿١٣٤١﴾ الرسول ﷺ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَذْهَبَ كَثِيرٌ مِنْ وَحَرِ صَدْرِهِ فَلْيَصُمْ شَهْرَ الصَّبْرِ وَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ

مِنْ كُلِّ شَهْرٍ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ١٠٨

﴿١٣٤٢﴾ الرسول ﷺ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَذْهَبَ كَثِيرٌ مِنْ وَحَرِ صَدْرِهِ فَلْيَصُمْ شَهْرَ الصَّبْرِ وَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ

مِنْ كُلِّ شَهْرٍ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ١٠٨

١٧-٩-٣-١- عَدُوُّ الصَّبْرِ

﴿١٣٤٣﴾ فِي التَّوْرَةِ: عَدُوُّ الصَّبْرِ الْجَزَعُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

١٨-٩-٣-١- غُرُوقُ الصَّبْرِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۱۶-۳-۹-۱- ماه صبر

﴿۱۳۳۵﴾ آیا می‌دانی دوام و استمرار روزه چیست؟ عرض کردم: خدا و رسولش داناترند. فرمود: هر کس ماه صبر، یعنی ماه رمضان را روزه بگیرد و حتی یک روز از آن را بدون روزه سپری نکند؛ مانند این است که دائماً روزه بوده است.

﴿۱۳۳۶﴾ شعبان را، ماه صبر نامید و آن را روزه می‌گرفت و بعد از آن رمضان را روزه می‌گرفت و بین این دو، یک روز فاصله می‌انداخت.

﴿۱۳۳۷﴾ شعبان را، ماه صبر نامید و آن را روزه می‌گرفت و بعد از آن رمضان را روزه می‌گرفت و بین این دو، یک روز فاصله می‌انداخت.

﴿۱۳۳۸﴾ ای مردم، ماهی بر شما سایه افکنده است دارای شبی است بهتر از هزار ماه و آن ماه رمضان است. خدا روزه‌اش را واجب کرده و شب‌زنده‌داری یک‌شب آن به نماز مستحبی را، برابر هفتاد شب نماز مستحبی، در ماه‌های دیگر قرار داده است. هر که در آن ماه به عمل خیر مستحبی بپردازد، مانند کسی است که عمل واجبی را در ماه‌های دیگر انجام دهد. و هر که عمل واجبی را در این ماه انجام دهد، مانند کسی است که هفتاد فریضه در ماه‌های دیگر انجام داده باشد. آن ماه، ماه شکیبایی است و مزد شکیبایی، بهشت است.

﴿۱۳۳۹﴾ روزهی ماه رمضان و سه روز از هر ماه، اندوه و نگرانی سینه‌ها را از میان می‌برد و روزهی سه روز از هر ماه روزهی دهر است، زیرا خدای گرامی و بزرگ در کتابش می‌فرماید: " هر که کار نیکی بیاورد، ده برابر آن پاداش خواهد داشت.

﴿۱۳۴۰﴾ روزهی ماه رمضان و روزهی سه روز در هر ماه، وسوسه و اندوه را از سینه می‌برد.

﴿۱۳۴۱﴾ هر کس مایل است که سوزش و کینه از دلش بیرون رود، باید ماه صبر (رمضان) و سه روز از هر ماه را روزه بگیرد.

﴿۱۳۴۲﴾ هر کس مایل است که سوزش و کینه از دلش بیرون رود، باید ماه صبر (رمضان) و سه روز از هر ماه را روزه بگیرد.

۱۷-۳-۹-۱- دشمن صبر

﴿۱۳۴۳﴾ دشمن صبر، اضطراب و بی‌تابی است.

۱۸-۳-۹-۱- ریشه‌های صبر

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

﴿١٣٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بَوْرَقُ الْفَقْرِ وَغُرُوقُ الصَّبْرِ وَهَلِيلُجُ الْكِتْمَانِ وَبَلِيلُجُ الرِّضَى؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٧١

١٩-٣-١- عَزِيمَةُ الصَّبْرِ، عَزَائِمُ الصَّبْرِ

﴿١٣٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اطْرَحْ عَنْكَ الْهُمُومَ بِعَزَائِمِ الصَّبْرِ وَحُسْنِ الْيَقِينِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

﴿١٣٤٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اطْرَحْ عَنْكَ وَارِدَاتِ الْأُمُورِ بِعَزَائِمِ الصَّبْرِ وَحُسْنِ الْيَقِينِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨١

﴿١٣٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اطْرَحْ عَنْكَ وَارِدَاتِ الْهُمُومِ بِعَزَائِمِ الصَّبْرِ وَحُسْنِ الْيَقِينِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢١٢

﴿١٣٤٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اطْرُدُوا وَارِدَاتِ الْهُمُومِ بِعَزَائِمِ الصَّبْرِ وَحُسْنِ الْيَقِينِ؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ٨٧

﴿١٣٤٩﴾ الرسول ﷺ: أَلْقِ عَنْكَ وَارِدَاتِ الْهُمُومِ بِعَزَائِمِ الصَّبْرِ عَوْدَ نَفْسِكَ الصَّبْرَ فَنِعْمَ الْخُلُقُ الصَّبْرُ وَاحْمِلْهَا عَلَى مَا أَصَابَكَ مِنْ أَهْوَالِ الدُّنْيَا وَهُمُومِهَا فَارْزُقْ فَارْزُقُونَ وَنَجَا الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ الْحُسْنَى فَإِنَّهُ جَنَّةٌ مِنَ الْفَاقَةِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٨٤

﴿١٣٥٠﴾ الرسول ﷺ: مِنْ أَقَلِّ مَا أُوتِيتُمْ الْيَقِينُ وَعَزِيمَةُ الصَّبْرِ وَمَنْ أُعْطِيَ حَظَّهُ مِنْهُمَا لَمْ يُبَالِ مَا فَاتَهُ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ وَصِيَامِ النَّهَارِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٥

﴿١٣٥١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَزِيمَةُ الصَّبْرِ تُطْفِئُ نَارَ الْهَوَى؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٦٣

﴿١٣٥٢﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَوْفِيقَ أَهْلِ الْهُدَى وَأَعْمَالَ أَهْلِ التَّقْوَى وَمَنَاصِحَةَ أَهْلِ التَّوْبَةِ وَعَزْمَ أَهْلِ الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ١٩٨

﴿١٣٥٣﴾ [تفسير القمي]: مَعْنَى أَوَّلُو الْعَزْمِ أَنَّهُمْ سَبَقُوا الْأَنْبِيَاءَ إِلَى الْإِقْرَارِ بِاللَّهِ وَأَقْرَبُوا بِكُلِّ نَبِيٍّ كَانَ قَبْلَهُمْ وَبَعْدَهُمْ وَعَزَمُوا عَلَى الصَّبْرِ مَعَ التَّكْذِيبِ لَهُمْ وَالْأَذَى؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ٣٥

٢٠-٣-١- غُصَصُ الصَّبْرِ

﴿١٣٥٤﴾ العسكري عليه السلام: لَمْ يَعْرِفْ رَاحَةَ الْقُلُوبِ مَنْ لَمْ يُجَرِّعْهُ الْحِلْمُ غُصَصَ الصَّبْرِ وَالْغَيْظِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٧٩

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۳۴۴﴾ بر توست که حداقل برگی از فقر و رگی از شکیبایی و گردی از رازداری و نمی و ذره‌ای از خشنودی را همواره با خود داشته باشی.

۱۹-۳-۹-۱- تصمیم بر صبر

﴿۱۳۴۵﴾ غبار اندوه را با تصمیم به شکیبایی و یقین نیکو، از خود دور کن.

﴿۱۳۴۶﴾ حوادث و کارهایی را که برایت پیش می‌آید، با تصمیم به شکیبایی و یقین نیکو، از خود دور کن و در برابر آن‌ها مقاومت داشته باش.

﴿۱۳۴۷﴾ حوادث و کارهایی را که برایت پیش می‌آید، با تصمیم به شکیبایی و یقین نیکو، از خود دور کن و در برابر آن‌ها مقاومت داشته باش.

﴿۱۳۴۸﴾ غمهایی را که بر شما وارد می‌شود، با اراده‌ی قوی و کمال ایمان و یقین از خود دور سازید.

﴿۱۳۴۹﴾ غصه‌های وارده را با صبرهای پایدار و محکم از خود دور کن؛ و نفس خود را به صبر عادت بده که بهترین اخلاق، شکیبایی است؛ و بر نفس خود شکیبایی در مقابل ناملایمات و ناخوشی‌های دنیا را تحمیل کن. پیروزمندان به واسطه‌ی تحمیل صبر به خود، به سرمزل مقصود رسیدند؛ و پیشتاژان به دریافت وعده‌های نیکوی الهی، نجات یافتند؛ زیرا صبر، سپری برای رفع نیازهاست.

﴿۱۳۵۰﴾ از کمیاب‌ترین چیزهایی که به شما داده شد یقین و صبر است و هرکس حظ و بهره‌ای از این دو به او رسد باک نداشته باشد از آنچه از بیداری شب‌ها و روزه‌ی روزها از او فوت شود.

﴿۱۳۵۱﴾ قصد و اراده‌ی شکیبایی و صبوری، آتش‌هوی و هوس را فرو می‌نشاند.

﴿۱۳۵۲﴾ خدایا توفیق اهل هدایت، عمل اهل تقوی و اخلاص اهل توبه و اراده‌ی اهل صبر را، از تو خواستارم.

﴿۱۳۵۳﴾ علت نامیده شدن بعضی پیامبران به اولوالعزم بدین جهت است که، آن‌ها در اقرار به وحدانیت خداوند، بر سایر پیامبران پیشی جسته، انبیای قبل و بعد از خویش را تصدیق نمودند و در مقابل تکذیب و آزار مخالفین تصمیم بر شکیبایی گرفتند.

۲۰-۳-۹-۱- اندوه صبر

﴿۱۳۵۴﴾ کسی که با بردباری جرعه جرعه صبر و خشم خود را فرو نخورد، به آسایش دل نخواهد رسید.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

٢١-٣-٩-١- فضيلة الصبر

﴿١٣٥٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: في البلاء تُحَارُ فَضِيلَةُ الصَّبْرِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٢

﴿١٣٥٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ مَلَكَه الْجَزَعُ حَرَّمَ فَضِيلَةَ الصَّبْرِ؛ غررالحكم ص: ٢٦٢

﴿١٣٥٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عِنْدَ نَزُولِ الْمَصَائِبِ وَتَعَاقِبِ النَّوَائِبِ تَظْهَرُ فَضِيلَةُ الصَّبْرِ؛

غررالحكم ص: ٩٩

﴿١٣٥٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ تَوَالَتْ عَلَيْهِ نَكَبَاتُ الزَّمَانِ اكْتَسَبَتْهُ فَضِيلَةُ الصَّبْرِ؛ غررالحكم

ص: ٢٨١

٢٢-٣-٩-١- قنوت الصابرين

﴿١٣٥٩﴾ الرسول ﷺ: خَلَقَ اللَّيْلَ لِتَسْكُنَ فِيهِ الْعُرُوقُ الْفَاتِرَةُ الَّتِي أَتَعَبَتْهَا فِي نَهَارِكَ وَتَسْتَغْفِرَ

لِذَنْبِكَ الَّذِي كَسَبَتْهُ بِالنَّهَارِ ثُمَّ لَا تَعُودُ فِيهِ وَتَقْنَتَ فِيهِ قُنُوتُ الصَّابِرِينَ فَثَلْثُ تَنَامٍ وَ ثَلْثُ تَقُومٍ وَ

ثَلْثُ تَضَرُّعٍ إِلَى رَبِّكَ فَهَذَا مَا خَلَقَ لَهُ اللَّيْلُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٥ ص: ٢٠٧

٢٣-٣-٩-١- مركب الصبر

﴿١٣٦٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: خَيْرُ الْمَرَكَبِ مَرْكَبُ الصَّبْرِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣١٩

﴿١٣٦١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ اسْتَوَطَأَ مَرْكَبَ الصَّبْرِ ظَفَرَ؛ غررالحكم ص: ٢٨٣

﴿١٣٦٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ رَكِبَ مَرْكَبَ الصَّبْرِ اهْتَدَى إِلَى مِصْمَارِ النَّصْرِ؛ بحار الأنوار

ج: ٧٥ ص: ٧٩

﴿١٣٦٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ رَكِبَ مَرْكَبَ الصَّبْرِ اهْتَدَى إِلَى مِيدَانِ النَّصْرِ؛ بحار الأنوار

ج: ٦٨ ص: ٩٦

﴿١٣٦٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ سَاسَ نَفْسَهُ بِالصَّبْرِ عَلَى جَهْلِ النَّاسِ صَلَحَ أَنْ يَكُونَ سَائِسًا؛

شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣١٨

٢٤-٣-٩-١- مروءة الصبر

﴿١٣٦٥﴾ الباقر عليه السلام: مَرْوَةُ الصَّبْرِ فِي حَالِ الْحَاجَةِ وَالْفَاقَةِ وَالتَّعَفُّفِ وَالْغِنَى أَكْثَرُ مِنْ مَرْوَةِ

الْإِعْطَاءِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۲۱-۳-۹-۱- فضیلت صبر

﴿۱۳۵۵﴾ فضیلت صبر، در بلا به دست می‌آید.

﴿۱۳۵۶﴾ هر که جزع او را تصاحب کند، از فضیلت صبر محروم می‌شود.

﴿۱۳۵۷﴾ فضیلت صبر، هنگام فرودآمدن مصیبت‌ها و پی‌درپی رسیدن گرفتاری‌ها ظاهر می‌شود.

﴿۱۳۵۸﴾ هر که سختی‌های دوران، پی‌درپی بر او وارد شود، فضیلت صبر را به دست می‌آورد.

۲۲-۳-۹-۱- ذکر قنوت صابران

﴿۱۳۵۹﴾ شب را آفرید که تن خسته‌ی خود را که روز به رنج انداخته‌ای آسوده سازی و برای گناه روزت آمرزش بخواهی و دیگر بدان گناه باز نگردی و همچون صابران در آن دعا کنی. یک سوم آن را بخوابی و یک سوم را نماز کنی و یک سوم را عجز و لابه به درگاه پروردگار، شب برای این‌ها آفریده شده است.

۲۳-۳-۹-۱- وسیله‌ی سواری صبر

﴿۱۳۶۰﴾ بهترین وسیله‌ی سواری، شکیبایی و صبر است.

﴿۱۳۶۱﴾ هر که صبر را به‌عنوان وسیله‌ی سواری برگزیند، پیروز می‌شود.

﴿۱۳۶۲﴾ کسی که بر وسیله‌ی سواری شکیبایی سوار شود، به میدان یاری و پیروزی، راه یابد.

﴿۱۳۶۳﴾ هر کس بر صبر سوار شود، به میدان یاری و پیروزی هدایت می‌شود.

﴿۱۳۶۴﴾ هر که نفس خود را با شکیبایی بر چهل مردم مدیریت کند، شایستگی مدیریت را داراست.

۲۴-۳-۹-۱- جوانمردی صبر

﴿۱۳۶۵﴾ ارزش و مقام صبر در حالت نیازمندی و فقر و توانگری و نیز خود را عقیف نگاه‌داشتن، بیشتر و بالاتر از ارزش بخشیدن و عطاکردن است.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٣٦٦﴾ الباقر عليه السلام: مَرْوَةُ الصَّبْرِ فِي حَالِ الْفَاقَةِ وَالْحَاجَةِ وَالتَّعَفُّفِ وَالْغِنَى أَكْثَرُ مِنْ مَرْوَةِ الْإِعْطَاءِ وَخَيْرُ الْمَالِ الثِّقَةُ بِاللَّهِ وَالْيَأْسُ عَمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ؛ تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ٣٨٧
١-٩-٣-٢٥ - مَعْدِنُ الصَّبْرِ

﴿١٣٦٧﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَهَبْ لِي ثَبَاتَ الْيَقِينِ وَمَحْضَ الْإِخْلَاصِ وَشَرَفَ التَّوْحِيدِ وَدَوَامَ الْإِسْتِقَامَةِ وَمَعْدِنَ الصَّبْرِ وَالرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَالْقَدْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٠٦
١-٩-٣-٢٦ - مَنْزِلَةُ الصَّبْرِ

﴿١٣٦٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْزِلَةُ الصَّبْرِ مِنَ الْإِيمَانِ كَمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

١-٩-٣-٢٧ - مَوْطِنُ الصَّبْرِ
﴿١٣٦٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَبْشِرْ فَإِنَّ الشَّهَادَةَ مِنْ وَرَائِكَ فَقَالَ لِي إِنَّ ذَلِكَ لَكَذَلِكَ فَكَيْفَ صَبْرُكَ إِذَا فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَيْسَ هَذَا مِنْ مَوَاطِنِ الصَّبْرِ وَلَكِنْ مِنْ مَوَاطِنِ الْبُشْرَى وَالشُّكْرِ؛ نهج البلاغة ص: ٢٢٠

﴿١٣٧٠﴾ الرسول ﷺ: فَكَيْفَ صَبْرُكَ إِذَا خُضِبَتْ هَذِهِ مِنْ هَذَا وَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ وَلَحِيَّتِهِ ثُمَّ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَيْسَ حِينِيذٌ هُوَ مِنْ مَوَاطِنِ الصَّبْرِ وَلَكِنْ مِنْ مَوَاطِنِ الْبُشْرَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٧٩
١-٩-٣-٢٨ - نُورُ الصَّبْرِ

﴿١٣٧١﴾ فَاقْتَبَسْ يَا بُنَى نُورِ الصَّبْرِ عَلَى مَوَارِدِ أُمُورِكَ تَفْزُ بِدَرْكِ الصُّنْعِ فِي مَصَادِرِهَا؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ٣٥
١-٩-٣-٢٩ - يَمِينُ الصَّبْرِ

﴿١٣٧٢﴾ الرسول ﷺ: الْيَمِينُ الصَّبْرُ الْفَاجِرَةُ تَدْعُ الدِّيَارَ بِلَاقِعٍ؛ الكافي ج: ٧ ص: ٤٣٥
﴿١٣٧٣﴾ الصادق عليه السلام: الْيَمِينُ الصَّبْرُ الْكَاذِبَةُ تُورِثُ الْعَقَبَ الْفَقْرَ؛ الكافي ج: ٧ ص: ٤٣٦
﴿١٣٧٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ يَمِينَ الصَّبْرِ الْكَاذِبَةُ تَتْرُكُ الدِّيَارَ بِلَاقِعٍ؛ الكافي ج: ٧ ص: ٤٣٦
﴿١٣٧٥﴾ الرسول ﷺ: إِيَّاكُمْ وَالْيَمِينَ [الصَّبْرَ] الْفَاجِرَةَ فَإِنَّهَا تَدْعُ الدِّيَارَ بِلَاقِعٍ مِنْ أَهْلِهَا؛ ثواب الأعمال ص: ٢٢٦

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۳۶۶﴾ ارزش و اعتبار صبر در حال نیازمندی و تنگدستی همراه با آبروداری و بی‌نیازی، بیشتر از ارزش و اعتبار بخشش است. و بهترین دارایی، اطمینان و توکل به خدا و طمع نکردن به چیزهایی است که در دست مردم قرار دارد.

۲۵-۳-۹-۱- معدن صبر

﴿۱۳۶۷﴾ خدایا بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرست و به من وسعت در روزی، آرامش، امنیت، سلامتی، قناعت، عصمت، یقین، عفو، رهاشدن از گرفتاری، آمرزش، شکر، رضایت، تقوی، و شکیبایی عطا فرما.

۲۶-۳-۹-۱- منزلت صبر

﴿۱۳۶۸﴾ جایگاه صبر نسبت به ایمان همچون سر نسبت به بدن است.

۲۷-۳-۹-۱- جایگاه صبر

﴿۱۳۶۹﴾ ای علی، تو را مژده می‌دهم که تو هم بعد از این به شهادت خواهی رسید و این موضوع حتما پیش‌خواهد آمد، اما در آن روز چگونه صبر خواهی کرد؟ گفتیم: ای پیامبر خدا اینجا از جاهای صبر و شکیبایی نیست، این موقعیت‌ها جای مژده‌دادن و شکر کردن است.

﴿۱۳۷۰﴾ پس چگونه خواهی بود آن زمان که این از این (از خونت) رنگین شود؟ — و با دست اشاره به سر و ریش من نمود — عرض کردم: ای رسول خدا، حال که چنین مژده‌ای به من داده‌ای، دیگر جای صبر نیست، بلکه جای مژدگانی برای روز قیامت است.

۲۸-۳-۹-۱- نورانیت صبر

﴿۱۳۷۱﴾ ای پسر جان در همه‌ی کارهایت از نور صبر بهره بگیر تا به دریافت الطاف از سرچشمه‌ی آن، موفق شوی.

۲۹-۳-۹-۱- سوگند صبر

﴿۱۳۷۲﴾ سوگند شخص دروغگو، خانه‌ها را ویران می‌کند.

﴿۱۳۷۳﴾ نتیجه‌ی سوگند شخص دروغگو، به‌جاماندن فقر و نداری است.

﴿۱۳۷۴﴾ سوگند شخص دروغگو، خانه‌ها را ویران می‌کند.

﴿۱۳۷۵﴾ از سوگند دروغ بر حذر باشید که بی‌گمان خانه‌ها را از ساکنانش خالی گرداند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٣٧٦﴾ في الرجل يكون له على الرجل المال فيجحد فيخلف له يمين صبراً له عليه شيء قال ليس له أن يطلب منه وكذلك إن احتسبه عند الله فليس له أن يطلبه منه؛ الكافي ج: ٧ ص: ٤١٨

﴿١٣٧٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: قضى أمير المؤمنين عليه السلام استخلف رجلاً من أهل الكتاب بيمين صبر أن يستخلفه بكتابه وملتته من لا يحضره الفقيه ج: ٣ ص: ٣٧٥

﴿١٣٧٨﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: من حلف بيمين كاذبة صبراً ليقطع بها مال امرئ مسلم لقي الله عز وجل وهو عليه غضبان إلا أن يتوب ويرجع؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣

﴿١٣٧٩﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: من حلف على يمين صبر فقطع بها مال امرئ مسلم فإنما قطع جذوة من النار؛ مستدرک الوسائل ج: ١٦ ص: ٣٧

١-١٠-١ أقسام الصبر ودرجاته.

١-١٠-١-١ مبدأ وجود المراتب المختلفة للصبر.

﴿١٣٨٠﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: يا سلمان لو عرض علمك على مقدار كفر يا مقدار لو عرض صبرك على سلمان لكفر؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٥٣

﴿١٣٨١﴾ الصادق عليه السلام: لم يقسم بين الناس شيء أشد من اليقين إن بعض الناس أشد يقيناً من بعض وهم مؤمنون وبعضهم أصبر من بعض على المصيبة وعلى الفقر وعلى المرض وعلى الخوف وذلك من اليقين؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٥٧

١-١٠-٢ الإصطبار

﴿١٣٨٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الدهر يؤمان يوم لك ويوم عليك فإذا كان لك فلا تبطر وإذا كان عليك فاصطبر؛ غرر الحكم ص: ١٣١

﴿١٣٨٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: طول الإصطبار من شيم الأبرار؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿١٣٨٤﴾ الرضا عليه السلام: عجباً لمن عقل عن الله كيف يستبطئ الله في رزقه وكيف لم يصطبر على قضائه؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ١٥٠

﴿١٣٨٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: فإن استطعت أن تعمل لله تعالى بالرضى في اليقين فافعل فإن لم تستطع فاصطبر فإن في الصبر على ما تكره خيراً كثيراً؛ أعلام الدين ص: ١٩٩

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۳۷۶﴾ درباره‌ی مردی که از دیگری طلبکار است و بدهکار انکار می‌کند، پس از قَسَمی که از او مطالبه می‌کنند، آیا چیز دیگری بر او لازم است؟ فرمود: دیگر چیزی از او مطالبه نمی‌شود و همچنین اگر حساب او را با قسم به خدا واگذار کردند، دیگر چیزی از او مطالبه نکنند.

﴿۱۳۷۷﴾ امیر مؤمنان علیه السلام در مورد کسی که در مرافعه با یکی از اهل کتاب، در مقام تعیین حکم، او را به‌سوگند اجباری قسم می‌داد، فرمود: باید او را به کتاب و آیین خودش سوگند دهی.

﴿۱۳۷۸﴾ کسی که به‌دروغ سوگند خورد تا مال مسلمانی را ببرد، خداوند عزیز و جلیل را در حالی ملاقات می‌کند که بر وی خشمناک است مگر آن که توبه کند و برگردد.

﴿۱۳۷۹﴾ هرکس با قسم‌خوردن و سوء استفاده از قانون قَسَم، مال مسلمان را ببرد، در واقع قطعه‌ای از آتش برده است.

۱۰-۱- اقسام صبر و درجات آن

۱۰-۱-۱- منشأ وجود درجات مختلف برای صبر

﴿۱۳۸۰﴾ ای سلمان، اگر دانش تو، بر مقدار عرضه می‌شد، کافر می‌گشت و ای مقداد، اگر شکیبایی تو، بر سلمان عرضه می‌شد، او کافر می‌گشت.

﴿۱۳۸۱﴾ چیزی مهم‌تر از یقین، بین مردم تقسیم نشده است. بعضی از مردم دارای یقین شدیدتری از دیگران هستند و اینان انسان‌های مؤمن هستند و بعضی در مصیبت و فقر و بیماری و ترس، شکیباتر از دیگران هستند و این از ثمرات یقین است.

۱۰-۱-۲- خود را به صبر واداشتن

﴿۱۳۸۲﴾ روزگار دو گونه است. در یک روز شرایط به سود توست و روزی به زیان تو، اگر به سود تو بود، مغرور و سرمست نشو؛ و اگر به زیان تو بود، شکیبا باش و بدان که هردو به‌زودی سپری می‌شوند.

﴿۱۳۸۳﴾ تداوم صبر از صفات نیکوکاران است.

﴿۱۳۸۴﴾ تعجب می‌کنم از کسی که خداوند را می‌شناسد چگونه می‌گوید: خدا روزی مرا به تأخیر انداخته و یا چگونه بر قضای پروردگار صبر نمی‌کند.

﴿۱۳۸۵﴾ اگر توانایی داری که با صبر و یقین کاری انجام دهی، انجام بده و اگر توانایی نداری صبر پیشه کن. که در شکیبایی بر آنچه خوشایند تو نیست، بهره‌ای فراوان است.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٣٨٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَلَمَّا تَغَشَّاهُ الْوَحْيُ تَوَسَّدَ فَحَذَّ امِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَلَمْ يَرْفَعْ رَأْسَهُ عَنْهُ حَتَّى غَرَبَتِ الشَّمْسُ فَاصْطَبَرَ امِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام لِذَلِكَ إِلَى صَلَاةِ الْعَصْرِ فَصَلَّى امِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام جَالِسًا يَوْمِيَّ بَرُكُوْعِهِ وَ سُجُودِهِ اِيْمَاءً؛ بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ١٧١

﴿١٣٨٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَالَ لَهُ قَائِلٌ عَلَّمَنِي الْحِلْمَ فَقَالَ هُوَ الذُّلُّ فَاصْطَبَرَ عَلَيْهِ اِنْ اسْتَطَعْتَ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٩٧

﴿١٣٨٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لِكُلِّ مُصَابٍ اِصْطِبَارٌ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿١٣٨٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ اعْلَمْ اَنَّ الْمَخْرَجَ فِي اَمْرَيْنِ فَمَا كَانَتْ لَهُ حِيلَةٌ فَالِاحْتِيَالُ وَمَا لَمْ يَكُنْ لَهُ حِيلَةٌ فَالِاصْطِبَارُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

﴿١٣٩٠﴾ الرضا عليه السلام: وَقَدْ اَجَمَ الْحِذَارُ وَ اشْتَدَّ الْاِصْطِرَارُ وَ عَجَزَ عَنِ الْاِصْطِبَارِ اَهْلُ الْاِنتِظَارِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢٢٦

﴿١٣٩١﴾ الهادي عليه السلام: يَا كُمَيْلُ اِنْ اَحَبَّ مَا امْتَثَلَهُ الْعِبَادُ إِلَى اللَّهِ بَعْدَ الْاِفْرَارِ بِهِ وَ بَأْوَلِيَّائِهِ عليه السلام التَّجْمُلُ وَ التَّعَقُّفُ وَ الْاِصْطِبَارُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٧١

﴿١٣٩٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَكُونُ الْاِصْطِبَارُ وَ تُرْكُ الْغَضَبِ فِيهِمْ فَهُمْ لَا يَغْضَبُونَ اِلَّا فِي طَاعَةِ اللَّهِ تَعَالَى؛ بحار الأنوار ج: ٩٠ ص: ٨٩

٣-١٠-١- اَهْوَنُ الصَّبْرِ

﴿١٣٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ فَاِنَّ الصَّبْرَ عَلَى التَّقْوَى اَهْوَنُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى عَذَابِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٥٩

﴿١٣٩٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاِنَّ الصَّبْرَ عَلَى الطَّاعَةِ اَهْوَنُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى الْعَذَابِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٩

٤-١٠-١- التَّصَابُرُ

﴿١٣٩٥﴾ اِنَّ عُثْمَانَ لَمَّا اَعْطِيَ مَرْوَانَ بِنَ الْحَكَمِ مَا اَعْطَاهُ، وَ اَعْطَى الْحَارِثَ بِنَ الْحَكَمِ بِنَ اَبِي الْعَاصِ ثَلَاثِمِائَةَ اَلْفِ دِرْهَمٍ، وَ اَعْطَى زَيْدَ بِنَ ثَابِتٍ مِائَةَ اَلْفِ دِرْهَمٍ، جَعَلَ اَبُو ذَرٍّ يَقُولُ بَشَرِ الْكَافِرِينَ بِعَذَابِ اَلِيْمٍ، وَ يَتْلُو قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ (وَ الَّذِيْنَ يَكْتُمُوْنَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ وَ لَا يُنْفِقُوْنَهَا فِي سَبِيْلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ)، فَرَفَعَ ذَلِكَ مَرْوَانَ إِلَى عُثْمَانَ، فَارْسَلَ إِلَى اَبِي ذَرٍّ نَائِلًا مَوْلَاهُ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۳۸۶﴾ چون (وحی) رسید زانوی امیرالمؤمنین را بالش کرد (و سر خویش را بر آن نهاد) و سر برداشت تا خورشید غروب کرد و امیرالمؤمنین علیه السلام (چون بیدار کردن رسول خدا صلی الله علیه و آله را دور از ادب می‌دید) نماز عصر را به همان حال نشسته خواند و به ناچار رکوع و سجده‌ی آن را به اشاره برگزار کرد.

﴿۱۳۸۷﴾ گوینده‌ای به ایشان گفت: مرا بردباری بیاموز، فرمود: آن خواری (تحمل شکست و عدم کامیابی است). پس اگر می‌توانی، آن را تحمل کن.

﴿۱۳۸۸﴾ برای هر مصیبت‌دیده‌ای صبری است.

﴿۱۳۸۹﴾ بدان که خروجت از گرفتاری و مشکلات، به دو چیز وابسته است. اگر چاره‌ای هست، چاره‌جویی کنی و اگر نیست، شکیبایی پیشه کنی.

﴿۱۳۹۰﴾ به تحقیق که احتیاط آرام‌گرفته و بیچارگی، بسیار شدید شده است و اهل انتظار از صبر کردن، عاجز شده‌اند.

﴿۱۳۹۱﴾ ای کمیل، پس از اقرار به خدا و اولیایش، دوست‌داشتنی‌ترین عمل بندگان آراستگی، پاکدامنی و شکیبایی است.

﴿۱۳۹۲﴾ صبر و کنارگذاشتن خشم و غضب، از صفات ایشان است و آن‌ها جز در راه اطاعت خداوند بلندمرتبه خشمناک نمی‌شوند.

۳-۱-۱- پایین‌ترین درجه‌ی صبر

﴿۱۳۹۳﴾ ای مردم، از خدا پروا کنید که تحمل تقوی و پرهیزگاری آسان‌تر از تحمل عذاب خداست.

﴿۱۳۹۴﴾ همانا صبر بر طاعت، از صبر بر عذاب آسان‌تر است.

۴-۱-۱- طاقت‌داشتن ر.به: عادت کردن، تکلیف، مدیریت نفس

﴿۱۳۹۵﴾ وقتی عثمان عطایای خود را به مروان بن حکم داد و به حارث بن حکم بن‌ابی‌عاص سیصد هزار درهم و به زید بن ثابت صد هزار درهم داد، ابوذر گفت خداوند برای کافران عذابی دردناک وعده داده است و سخن خداوند عزیز و جلیل را تلاوت کرد: "کسانی را که از زر و سیم گنج فراهم می‌آورند و آن را در راه خدا انفاق نمی‌کنند، به عذابی دردناک مژده بده." مروان در آن مورد به عثمان اعتراض کرد و عثمان کسی را به جانب ابوذر فرستاد که: از این سخنان دست بردار. ابوذر گفت: آیا عثمان مرا از خواندن قرآن خداوند نهی می‌کند و از محکوم کردن کسی که فرمان خدا را ترک کرده؟ به خدا قسم رسیدن به خشنودی خداوند در مقابل خشم عثمان، برایم

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

أَنْ أَنْتَهَ عَمَّا يَبْلُغُنِي عَنْكَ، فَقَالَ أَيُّهَا عِثْمَانُ عَنْ قِرَاءَةِ كِتَابِ اللَّهِ، وَغَيْبٍ مَنْ تَرَكَ أَمْرَ اللَّهِ،
فَوَاللَّهِ لَأَنْ أَرْضَى اللَّهَ بِسَخَطِ عِثْمَانَ أَحَبُّ إِلَيَّ وَخَيْرٌ لِي مِنْ أَنْ أَرْضَى عِثْمَانَ بِسَخَطِ اللَّهِ
فَأَغْضَبَ عِثْمَانُ ذَلِكَ، فَأَخْفَظَهُ وَتَصَابَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٣١ ص: ١٧٤

﴿١٣٩٦﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): كُنْتُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ بَعْدَ أَنْ صَلَّى الْفَجْرَ ثُمَّ
نَهَضَ وَنَهَضْتُ مَعَهُ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَجَهَّزَ إِلَى مَوْضِعٍ أَعْلَمَنِي بِذَلِكَ وَكَانَ
إِذَا أَبْطَأَ فِي ذَلِكَ الْمَوْضِعِ صِرْتُ إِلَيْهِ لَأَعْرِفَ خَبْرَهُ لِأَنَّهُ لَا يَتَصَابَرُ قَلْبِي عَلَى فِرَاقِهِ سَاعَةً وَاحِدَةً؛
الاحتجاج ج: ١ ص: ١٩٧

٥-١٠-١- التَّصَبُّرُ وَرَاجِعُ: التَّعْوِيدُ، التَّحْمِيلُ، سِيَاسَةُ النَّفْسِ

﴿١٣٩٧﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): أَفْضَلُ الصَّبْرِ التَّصَبُّرُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿١٣٩٨﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): التَّصَبُّرُ عَلَى الْمَكْرُوهِ يَعْصِمُ الْقَلْبَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٠٧

﴿١٣٩٩﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): نِعَمَ الْخُلُقِ التَّصَبُّرُ فِي الْحَقِّ؛ نهج البلاغة ص: ٣٩١

﴿١٤٠٠﴾ حَسَنَ التَّصَبُّرِ مَا اسْتَطَعْتَ فَإِنَّهُ نِعَمَ السَّبَبِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٤٦

﴿١٤٠١﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): عَوِّذْ نَفْسَكَ التَّصَبُّرُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٢٠

﴿١٤٠٢﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): عَوِّذْ نَفْسَكَ التَّصَبُّرَ عَلَى الْمَكْرُوهِ؛ نهج البلاغة ص: ٣٩١

﴿١٤٠٣﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): عَوِّذْ نَفْسَكَ التَّصَبُّرَ عَلَى الْمَكْرُوهِ فَنِعَمَ الْخُلُقِ الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار

ج: ٧٤ ص: ٢٠٠

﴿١٤٠٤﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): عَوِّذْ نَفْسَكَ الصَّبْرَ عَلَى الْمَكْرُوهِ فَنِعَمَ الْخُلُقِ التَّصَبُّرُ؛ بحار الأنوار

ج: ٦٨ ص: ٣٧٧

﴿١٤٠٥﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): الْخُلُقُ خُلُقَانِ أَحَدُهُمَا نِيَّةٌ وَالْآخَرُ سَجِيَّةٌ قِيلَ فَأَيُّهُمَا أَفْضَلُ قَالَ

الْعَلِيُّ (عليه السلام) النَّيَّةُ لِأَنَّ صَاحِبَ السَّجِيَّةِ مَجْبُولٌ عَلَى أَمْرٍ لَا يَسْتَطِيعُ غَيْرَهُ وَصَاحِبُ النَّيَّةِ يَتَصَبَّرُ عَلَى

الطَّاعَةِ تَصَبُّراً فَهَذَا أَفْضَلُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٥٧

﴿١٤٠٦﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): الْخُلُقُ مَنَحَةٌ يُمْنَحُهَا اللَّهُ مَنْ شَاءَ مِنْ خَلْقِهِ فَمِنْهُ سَجِيَّةٌ وَمِنْهُ نِيَّةٌ قُلْتُ

فَأَيُّهُمَا أَفْضَلُ قَالَ صَاحِبُ النَّيَّةِ أَفْضَلُ فَإِنَّ صَاحِبَ السَّجِيَّةِ هُوَ الْمَجْبُولُ عَلَى الْأَمْرِ الَّذِي لَا

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

دوست داشتنی‌تر است از اینکه عثمان راضی بشود و خدا خشمناک. این سخن عثمان را خشمناک کرد آن را به خاطر سپرد و ظاهراً خود را به شکیبایی زد.

﴿۱۳۹۶﴾ من و رسول خدا ﷺ در مسجد بودیم، بعد از اینکه نماز صبح را خواندند بلند شدند و من هم با ایشان بلند شدم. هرگاه رسول خدا می‌خواست به جایی برود مرا باخبر می‌کرد و هرگاه توقفش در آن مکان طولانی می‌شد به‌سوی ایشان می‌رفتم تا از احوالشان باخبر شوم زیرا قلبم یک لحظه هم دوری ایشان را تحمل نمی‌کرد.

۵-۱۰-۱- تظاهر به بردباری

﴿۱۳۹۷﴾ بهترین نوع صبر، وادار کردن خود به شکیبایی است.

﴿۱۳۹۸﴾ صبر کردن در ناراحتی‌ها دل را (از خطا و گناه) حفظ می‌کند.

﴿۱۳۹۹﴾ شکیبایی‌ورزیدن عادت‌ی پسندیده و ارجمند است.

﴿۱۴۰۰﴾ تا می‌توانی به بهترین شکل خود را به شکیبایی وادار کن که آن بهترین وسیله برای رسیدن به هدف است.

﴿۱۴۰۱﴾ نفست را به شکیبایی عادت بده.

﴿۱۴۰۲﴾ نفست را به شکیبایی در ناخوشی‌ها عادت بده.

﴿۱۴۰۳﴾ نفست را به شکیبایی در ناخوشی‌ها عادت بده، نیکو صفتی است، شکیبایی.

﴿۱۴۰۴﴾ نفست را به شکیبایی در ناخوشی‌ها عادت بده، نیکو صفتی است، شکیبایی.

﴿۱۴۰۵﴾ اخلاق بر دو نوع است یکی اکتسابی و ارادی است و دیگری ذاتی و طبعی است سؤال شد کدام‌یک بهتر است؟ فرمود: اخلاق ارادی بهتر است زیرا در مورد اخلاق طبعی امکان مخالفت نبوده و شخص صاحب انتخاب و اختیار نیست. ولی کسی که از طریق اکتساب و با نیت، اخلاق را به دست می‌آورد، به‌سختی خود را به پایداری بر طاعت وامی‌دارد و این بهتر است.

﴿۱۴۰۶﴾ اخلاق، عطیه‌ای است که خداوند به هریک از بندگان عطا می‌کند. بعضی از این اخلاقیات، ذاتی و طبیعی هستند و بعضی اکتسابی. عرض کردم کدام‌یک از آن‌ها بهتر هستند؟ امام علیؑ فرمودند: کسی که اخلاقی را کسب و با قصد و نیت آن را اجرا می‌کند، بهتر است، زیرا کسی که دارای خلقی ذاتی و طبیعی باشد، کار دیگری نمی‌تواند انجام دهد، ولی کسی که از

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

يَسْتَطِيعُ غَيْرَهُ وَصَاحِبَ النِّيَّةِ هُوَ الَّذِي يَتَصَبَّرُ عَلَى الطَّاعَةِ فَيَصْبِرُ فَهَذَا أَفْضَلُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٣٩٥

﴿١٤٠٧﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ الْخُلُقَ مَنِيحَةٌ يَمْنَحُهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ خَلْفَهُ فَمِنْهُ سَجِيَّةٌ وَمِنْهُ نِيَّةٌ فَقُلْتُ فَأَيُّهُمَا أَفْضَلُ فَقَالَ صَاحِبُ السَّجِيَّةِ هُوَ مَجْبُولٌ لَا يَسْتَطِيعُ غَيْرَهُ وَصَاحِبُ النِّيَّةِ يَصْبِرُ عَلَى الطَّاعَةِ تَصَبُّراً فَهُوَ أَفْضَلُهُمَا؛ الكافي ج: ٢ ص: ١٠١

﴿١٤٠٨﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: إِنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ إِنَّ امْرَأَتِي قَذَفَتْ جَارِيَّتِي فَقَالَ مُرْهَا تَصْبِرْ نَفْسَهَا لَهَا وَإِلَّا أَقْدَمْتُ مِنْهَا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٨ ص: ٩٠

﴿١٤٠٩﴾ الصادق عليه السلام: ثُمَّ يُنَادِي أَئِنَّ الْمُتَصَبِّرُونَ فَيَقُومُ فَنَامٌ مِنَ النَّاسِ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا الصَّابِرُونَ وَمَا الْمُتَصَبِّرُونَ قَالَ الصَّابِرُونَ عَلَى آدَاءِ الْفَرَائِضِ وَالْمُتَصَبِّرُونَ عَلَى اجْتِنَابِ الْمَحَارِمِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٨٣

﴿١٤١٠﴾ الباقر عليه السلام: فَيُنَادِي مُنَادٍ أَئِنَّ الْمُتَصَبِّرُونَ فَيَقُومُ غَنَقٌ مِنَ النَّاسِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا الصَّابِرُونَ قَالَ الصَّابِرُونَ عَلَى آدَاءِ الْفَرَائِضِ وَالْمُتَصَبِّرُونَ عَلَى تَرْكِ الْمَعَاصِي؛ بحار الأنوار ج: ٧ ص: ١٨١

﴿١٤١١﴾ الحسن عليه السلام:

لَيْنٌ سَاءَ بِي دَهْرٌ عَزَمْتُ تَصَبُّراً وَكُلُّ بَلَاءٍ لَا يَدُومُ يَسِي

بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٥٧

﴿١٤١٢﴾ الصادق عليه السلام: لَا تَضْطَرُّنِي إِلَى الْيَأْسِ مِنْ رَوْحِكَ وَالْقَنُوطِ مِنْ رَحْمَتِكَ وَطُولِ التَّصَبُّرِ عَلَى الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٧٥

﴿١٤١٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَالْزَمْ نَفْسَكَ التَّوَدُّدَ وَصَبْرٌ عَلَى مُتُونَاتِ النَّاسِ نَفْسَكَ؛ بحار الأنوار ج: ٧١ ص: ١٧٤

﴿١٤١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَلْيَصْبِرْ نَفْسُهُ عَلَى الثَّوَابِ وَالْحُقُوقِ فَإِنَّهُ يَحُوزُ بِهِذِهِ الْخِصَالَ شَرْفًا فِي الدُّنْيَا وَدَرْكُ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩٦

﴿١٤١٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَلْيَصْبِرْ نَفْسُهُ فِي النَّوَائِبِ وَالْخُطُوبِ فَإِنَّ الْفَوْزَ بِهِذِهِ الْخِصَالَ شَرْفٌ مَكَارِمِ الدُّنْيَا وَدَرْكُ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٣٥١

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

طریق اکتساب، اخلاق را به دست آورده و با نیت انجام می‌دهد، به‌سختی خود را به پایداری بر طاعت وامیدارد و این بهتر است.

﴿۱۴۰۷﴾ اخلاق، عطیه‌ای است که خداوند به هریک از بندگان عطا می‌کند. بعضی از این اخلاقیات، ذاتی و طبیعی هستند و بعضی اکتسابی. عرض کردم کدام یک از آن‌ها بهتر هستند؟ امام علیه السلام فرمودند: کسی که اخلاقی را کسب و با قصد و نیت آن را اجرا می‌کند، بهتر است، زیرا کسی که دارای خلقی ذاتی و طبیعی باشد، کار دیگری نمی‌تواند انجام دهد، ولی کسی که از طریق اکتساب، اخلاق را به دست آورده و با نیت انجام می‌دهد، به‌سختی خود را به پایداری بر طاعت وامیدارد و این بهتر است.

﴿۱۴۰۸﴾ مردی از انصار نزد پیامبر صلی الله علیه و آله رفت و گفت: همسرم کنیزم را به زنا متهم می‌کند، فرمود: به او بگو: خود را به شکیبایی وادارد و در غیر این صورت، کفاره بدهد.

﴿۱۴۰۹﴾ بار دیگر منادی صدا می‌زند: متصبران کجایند، در اینجا نیز گروهی برمی‌خیزند و خود را معرفی می‌کنند، راوی گوید: عرض کردم: قربانت شوم، صابران چه کسانی هستند؟ و متصبران کدام؟ فرمود: صابران کسانی‌اند که واجبات را انجام می‌دهند و متصبران آن‌ها هستند که از حرام دست بازداشتند.

﴿۱۴۱۰﴾ روز قیامت، منادی فریاد می‌زند: صابران کجایند؟ گروهی از مردم به پا می‌خیزند سپس فریاد می‌زند متصبران کجایند؟ گروهی دیگری به پا می‌خیزند. گفتیم: فدایت شویم صابران و متصبران کیانند فرمود: صابران بر انجام واجبات و متصبران، تحمل‌کنندگان بر ترک حرام‌ها.

﴿۱۴۱۱﴾ اگر روزگار مرا برنجانند، تصمیم دارم صبر را بر خود تحمیل کنم و هر بلایی که دائمی نباشد تحملش آسان است.

﴿۱۴۱۲﴾ به ناامیدی از لطف و قطع امید از رحمت و شکیبایی بر بلایت مبتلا و بی‌تابم نساز.

﴿۱۴۱۳﴾ خود را به اظهار دوستی مردم وادار و تحمل زحمات مردم را بر خود بار کن.

﴿۱۴۱۴﴾ باید خویشان را به انجام کارهای درست و انجام اموری که حق هستند وادار کند (در انجام آن‌ها شکیبایی کند) تا به واسطه‌ی این خصلت‌ها به شرف دنیا و فضیلت آخرت، دست یابد.

﴿۱۴۱۵﴾ باید در حوادث و مشکلات خود را به صبر و شکیبایی وادارد، زیرا موفق‌شدن به داشتن این صفات، دستیابی به بالاترین خصلت‌های دنیوی و موجب رسیدن به فضایل اخروی است.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٤١٦﴾ الرسول ﷺ: صَبَرْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَصَبَرْنَاها عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ قَالَ فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ صَدَقَ عِبَادِي خُلُوا سَبِيلَهُمْ لِيَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٩

﴿١٤١٧﴾ الرسول ﷺ: صَبَرْنَاها عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٩

﴿١٤١٨﴾ الصادق عليه السلام: صَبَرُوا النَّفْسَ عَلَى الْبَلَاءِ فِي الدُّنْيَا؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣

١٠-١-٦- المصابرة

﴿١٤١٩﴾ الباقر عليه السلام: اللَّهُمَّ فَإِنْ كَانَ فِي الْمَصَابِرَةِ لِحَرَارَةِ الْمُعَانِ مِنَ الظَّالِمِينَ وَكَيْدِ مَنْ نُشَاهِدُ مِنَ الْمُبَدِّلِينَ رِضَى لَكَ وَثُوبَةٌ مِنْكَ فَهَبْ لَنَا مَزِيداً مِنَ التَّايِيدِ وَعَوْناً مِنَ التَّسْدِيدِ إِلَى حِينَ نَفُوزِ مَشِيَّتِكَ فَيَمُنَ أَسْعَدَتْهُ وَأَشَقَّتْهُ مِنْ بَرِيَّتِكَ وَآمَنُنْ عَلَيْنَا بِالتَّسْلِيمِ لِمَحْتَوَمَاتِ أَقْضِيَّتِكَ وَالتَّجَرُّعِ لَوَارِدَاتِ أَقْدَارِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢١٦

﴿١٤٢٠﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ لَهُ رُوَيْبِلُ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ رَجْعَةَ نَبِيٍّ حَكِيمٍ وَرَسُولٍ كَرِيمٍ وَسَلِّهِ أَنْ يَصْرِفَ عَنْهُمْ الْعَذَابَ فَإِنَّهُ غَنَى عَنْ عَذَابِهِمْ وَهُوَ يَحِبُّ الرِّفْقَ بِعِبَادِهِ وَمَا ذَلِكَ بِأَضْرَّ لَكَ عِنْدَهُ وَلَا أَسْوَأَ لِمَنْزِلَتِكَ لَدَيْهِ وَلَعَلَّ قَوْمَكَ بَعْدَ مَا سَمِعْتَ وَرَأَيْتَ مِنْ كُفْرِهِمْ وَجُحُودِهِمْ يُؤْمِنُونَ يَوْمًا فَصَابِرْهُمْ وَتَأَنَّهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٣٩٢

﴿١٤٢١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَاصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَاسْأَلُوا النَّصْرَ وَوَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْقِتَالِ؛

الكافي ج: ٥ ص: ٣٦

﴿١٤٢٢﴾ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ قَالَ اصْبِرُوا، عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَامْتِحَانِهِ وَصَابِرُوا قَالَ أَلْزَمُوا طَاعَةَ الرَّسُولِ وَمَنْ يَقُومُ مَقَامَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٠

﴿١٤٢٣﴾ ابن عباس عليه السلام: فِي قَوْلِهِ اصْبِرُوا... [يَعْنِي] فِي أَنْفُسِكُمْ وَصَابِرُوا [يَعْنِي مَعَ] عَدُوِّكُمْ؛

شواهد التنزيل ج: ١ ص: ١٨٠

﴿١٤٢٤﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ اللَّهُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا اصْبِرُوا، عَلَى دِينِكُمْ وَصَابِرُوا عَدُوَّكُمْ مِمَّنْ يُخَالِفُكُمْ وَرَابِطُوا إِمَامَكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ فِيمَا أَمَرَكُمْ بِهِ وَافْتَرَضَ عَلَيْكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٧

﴿١٤٢٥﴾ مَنْ رَامَهُ بِحَاجَةٍ صَابِرَهُ حَتَّى يَكُونَ هُوَ الْمُنْصَرِفُ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٢٢٦

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۴۱۶﴾ ما نفوسمان را بر طاعت خدا به صبر واداشتیم و از انجام معصیت خدا خود را نگاه‌داشتیم، پس در این هنگام منادی از جانب خدا ندا می‌کند: بندگانم راست می‌گویید، راهشان را باز کنید تا بدون حساب داخل بهشت شوند.

﴿۱۴۱۷﴾ نفس را بر خویشنداری از انجام معصیت خدا واداشتیم.

﴿۱۴۱۸﴾ خود را در دنیا بر تحمل بلا وادار کنید.

۶-۱۰-۱- مقاومت (سوختن و ساختن)

﴿۱۴۱۹﴾ خدایا اگر رضایت و پاداش‌دادنت در صبرکردن ما بر حرارت ظلم ظالمان و نیرنگ‌های تحریف‌کنندگان دینت قرار گرفته است، پس ما را بیش از پیش تأیید و تثبیت کن. تا آن‌گاه که اراده‌ات در مخلوقاتی که می‌خواهی نیکبخت و یا بدبختشان کنی، جاری شود؛ و منت گذار و ما را در مقابل قضاهای حتمی و مقدرات جاری شده‌ات تسلیم‌گردان.

﴿۱۴۲۰﴾ روییل گفت: مانند یک پیامبر حکیم و فرستاده‌ای گرامی، نزد پروردگارت بازگرد و از او بخواه تا عذاب را از قومت برطرف کند، چون او از عذاب خلق بی‌نیاز است و برداشتن عذاب، ضرری برای تو ندارد و به جایگاه تو نزد پروردگار لطمه‌ای وارد نمی‌کند؛ و شاید قوم تو، پس از اینکه سال‌ها کفر و انکارشان را شنیده و دیده‌ای، ایمان بیاورند؛ پس صبر کن و تحمل داشته باش.

﴿۱۴۲۱﴾ شکیبایی بورزید و صبور باشید و یاری بخواهید و به جنگیدن دل‌بدهید.

﴿۱۴۲۲﴾ در تفسیر آیه‌ی شریفه‌ی "اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا... لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ" فرمود: "اصْبِرُوا"، یعنی: بر طاعت خدا و امتحان او صبر کنید و "صَابِرُوا"، یعنی: در اطاعت از پیامبر و جانشینان او یکدیگر را به صبر سفارش کنید.

﴿۱۴۲۳﴾ اصْبِرُوا یعنی: در نفس خود شکیبایی نمایید و صَابِرُوا یعنی: در برابر دشمن مقاومت کنید.

﴿۱۴۲۴﴾ خداوند می‌فرماید: "ای کسانی که ایمان آورده‌اید، استقامت کنید و پایدار باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید"، یعنی، در دین پایدار باشید و در مقابله با دشمنانتان از مخالفین، تحمل به خرج دهید و با امام خود ارتباط داشته باشید و در آنچه به شما دستور داده شده و واجب گشته، از خدا پروا کنید.

﴿۱۴۲۵﴾ هرکس برای کاری نزد آن حضرت می‌آمد، آن حضرت برای شخص مراجعه‌کننده تا پایان عرض حاجت او، شکیبایی می‌کرد تا اینکه خودش بلند شود و برگردد.

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثِلَةُ)﴾

٧-١٠-١- صَبْرُ آلِ مُحَمَّدٍ ﷺ

﴿١٤٢٦﴾ اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي صَبْرَ آلِ مُحَمَّدٍ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ١٦

٨-١٠-١- صَبْرُ بَيْنُ

﴿١٤٢٧﴾ بَيْنًا صَبْرُهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ١٩٥

٩-١٠-١- صَبْرٌ جَمِيلٌ وَ أَجْمَلُ الصَّبْرِ

٩-١٠-١- صَبْرٌ جَمِيلٌ

﴿١٤٢٨﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ -

يوسف ١٨

﴿١٤٢٩﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ

الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ - يوسف ٨٣

﴿١٤٣٠﴾ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا - المعارج ٥

﴿١٤٣١﴾ امير المؤمنين ﷺ: إِذَا وَجَّهْتُ إِلَى عَبْدٍ مِنْ عِبِيدِي مُصِيبَةً فِي بَدَنِهِ أَوْ مَالِهِ أَوْ وَلَدِهِ

ثُمَّ اسْتَقْبَلَ ذَلِكَ بِصَبْرٍ جَمِيلٍ اسْتَحْيَيْتُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنْ أَنْصِبَ لَهُ مِيزَانًا أَوْ أَنْشُرَ لَهُ دِيوانًا؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٥٨

﴿١٤٣٢﴾ امير المؤمنين ﷺ: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرُ فِي الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَ أَحْسَنُ مِنْهُ الصَّبْرُ مِنْ

الْمَحَارِمِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٣

﴿١٤٣٣﴾ الصادق ﷺ: الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَ أَفْضَلُ مِنْهُ عَنِ الْمَحَارِمِ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿١٤٣٤﴾ الصادق ﷺ: الصَّفْحُ الْجَمِيلُ أَنْ لَا تُعَاقِبَ عَلَى الذَّنْبِ وَ الصَّبْرُ الْجَمِيلُ الَّذِي لَيْسَ فِيهِ

شَكْوَى؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٥٣

﴿١٤٣٥﴾ امير المؤمنين ﷺ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فَرجًا قَرِيبًا وَ صَبْرًا جَمِيلًا؛ بحار الأنوار ج: ٨٣

ص: ١١٣

﴿١٤٣٦﴾ الرضا ﷺ: أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَ أَفْضَلُ مِنْهُ الصَّبْرُ عَنِ الْمَحَارِمِ؛

بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٨٩

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۷-۱۰-۱- صبر آل محمد ﷺ

﴿۱۴۲۶﴾ خدایا شکیبایی خاندان محمد ﷺ را روزی‌ام قرارده.

۸-۱۰-۱- صبر آشکار

﴿۱۴۲۷﴾ مؤمن، صبرش واضح و آشکار است.

۹-۱۰-۱- صبر زیبا و زیباترین صبر

۱-۹-۱۰-۱- صبر زیبا

﴿۱۴۲۸﴾ و پیراهن او را با خونی دروغین (آغشته ساخته، نزد پدر) آوردند؛ گفت: "هوس‌های نفسانی شما این کار را برایتان آراسته! من صبر جمیل (و شکیبایی خالی از ناسپاسی) خواهم داشت؛ و در برابر آنچه می‌گویید، از خداوند یاری می‌طلبم!"

﴿۱۴۲۹﴾ (یعقوب) گفت: " (هوای) نفس شما، مسأله را چنین در نظرتان آراسته است. من صبر می‌کنم، صبری زیبا (و خالی از کفران)! امیدوارم خداوند همه‌ی آن‌ها را به من بازگرداند؛ چرا که او دانا و حکیم است.

﴿۱۴۳۰﴾ پس صبر جمیل پیشه کن.

﴿۱۴۳۱﴾ آن زمان که مصیبتی را به بدن یا مال یا فرزندان بنده‌ای از بندگان خود وارد سازم و آن بنده با شکیبایی ستودنی با آن مصیبت روبرو شود، من شرم می‌کنم که در روز رستخیز برای او ترازویی برپا کنم یا پرونده‌ای باز کنم و از اینکه عمل او را به حساب بکشم حیا می‌کنم.

﴿۱۴۳۲﴾ صبر دو نوع است، صبر در هنگام گرفتاری، که بسیار خوب و زیباست و بهتر از آن، خوشتن‌داری در برابر محرمات است.

﴿۱۴۳۳﴾ (صبر بر دو گونه است)، صبر در برابر بلا که خوب و زیباست و بهتر از آن، خوشتن‌داری در برابر معصیت است.

﴿۱۴۳۴﴾ گذشت نیکو این است که خطای دیگران را کیفر نکنی؛ و صبر جمیل این است که از گرفتاری شکایت ننمایی.

﴿۱۴۳۵﴾ خدایا از تو گشایشی نزدیک و صبری نیکو خواستارم.

﴿۱۴۳۶﴾ همانا صبر در هنگام گرفتاری، خوب و زیباست و بهتر از آن، خوشتن‌داری در برابر محرمات است.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٤٣٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: دَخَلْتُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَقَدْ بُويعَ لِعُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ فَوَجَدْتُهُ مُطْرَقًا كَثِيْبًا، فَقُلْتُ لَهُ مَا أَصَابَكَ جُعِلْتُ فِدَاكَ مِنْ قَوْمِكَ. فَقَالَ صَبْرٌ جَمِيلٌ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩: ص: ٤٣٢

﴿١٤٣٨﴾ الرسول ﷺ: سئل مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام عَنِ الصَّبْرِ الْجَمِيلِ فَقَالَ شَيْءٌ لَا شَكْوَى فِيهِ ثُمَّ قَالَ وَمَا فِي الشَّكْوَى مِنَ الْفَرْجِ فَإِنَّمَا هُوَ يَحْزَنُ صَدِيقَكَ وَيَفْرَحُ عَدُوَّكَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨: ص: ٩٢

﴿١٤٣٩﴾ الباقر عليه السلام: صَبْرٌ عَلَى الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ؛ الكافي ج: ٢: ص: ٩١

﴿١٤٤٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ حَسَنٌ جَمِيلٌ؛ الكافي ج: ٢: ص: ٩٠

﴿١٤٤١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: صَبْرٌ فِي الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١: ص: ٢٦٣

﴿١٤٤٢﴾ الرسول ﷺ: قَاصِرٌ صَبْرًا جَمِيلًا أَيْ لِتَكْذِيبٍ مِنْ كَذَبٍ؛ تفسير القمي ج: ٢: ص: ٣٨٥

﴿١٤٤٣﴾ الصادق عليه السلام: فَالْصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ حَسَنٌ جَمِيلٌ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١: ص: ١٨٧

﴿١٤٤٤﴾ السجاد عليه السلام: فَارْجِعُوا إِلَى آبَائِهِمْ عِشَاءً يَكُونُ قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَقِي وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الدَّبُّ فَلَمَّا سَمِعَ مَقَالَتَهُمْ اسْتَرْجَعَ وَاسْتَعْبَرَ وَذَكَرَ مَا أَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ مِنْ الْإِسْتِعْدَادِ لِلْبَلَاءِ، فَصَبَرَ وَأَدْعَى لِلْبُلُوِّ وَقَالَ لَهُمْ بَلَّ سَوَلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ؛ تفسير العياشي ج: ٢: ص: ١٦٩

﴿١٤٤٥﴾ الصادق عليه السلام:

فَلَا تَحْسَبَنَّ أَنِّي تَنَاسَيْتُ عَهْدَهُ وَ لَكِنَّ صَبْرِي يَا أُمَيْمُ جَمِيلٌ

بحار الأنوار ج: ٤٧: ص: ٢٥٥

﴿١٤٤٦﴾ وَ لَا تَحْسَبِي أَنِّي تَنَاسَيْتُ عَهْدَهُ وَ لَكِنَّ صَبْرِي يَا أَمَامُ جَمِيلٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢:

ص: ٤٧٨

﴿١٤٤٧﴾ محمد بن الحنفية عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَاصِرٌ صَبْرًا جَمِيلًا قَالَ صَبْرًا لَا يَشُوبُهُ الشَّكْوَى إِلَى النَّاسِ؛ مجموعة ورام ج: ٢: ص: ١١٥

﴿١٤٤٨﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلٍ يَعْقُوبُ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ، قَالَ بَلَا شَكْوَى؛ بحار الأنوار ج: ١٢:

ص: ٢٦٧

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۴۳۷﴾ پس از آن که مردم با عثمان بیعت کردند حضور علی علیه السلام رسیده دیدم آن حضرت با حال حزن و اندوه سر به زیر انداخته است. سؤال کردم فدایت شوم با این مصیبت چه خواهید کرد؟ فرمود: به زیبایی صبر خواهم کرد.

﴿۱۴۳۸﴾ از محمد بن علی علیه السلام سؤال شد صبر جمیل چیست؟ فرمود: صبری که در آن شکایت نباشد؛ و بعد فرمود: شکایت گشایشی در کارها ایجاد نمی‌کند، شکایت و بی‌تابی دوست را محزون و دشمن را خوشحال می‌کند.

﴿۱۴۳۹﴾ صبر در گرفتاری‌ها، بسیار نیکو و زیباست.

﴿۱۴۴۰﴾ صبر هنگام مصیبت، پسندیده و زیباست.

﴿۱۴۴۱﴾ صبر در بلا پسندیده و زیباست.

﴿۱۴۴۲﴾ صبر نیکو داشته باش، یعنی، در مقابل تکذیب تکذیب‌کنندگان، صبور باش.

﴿۱۴۴۳﴾ صبر در هنگام مصیبت و گرفتاری، خوب و نیکوست.

﴿۱۴۴۴﴾ شبانگاه گریان به طرف پدر برگشتند و وقتی به او رسیدند گفتند: ای پدر، ما در صحرا برای مسابقه رفته و یوسف را کنار لوازم خود گذاردیم چون بازگشتیم یوسف را گرگ طعمه‌ی خود ساخته بود. وقتی یعقوب گفتار و سخنان ایشان را شنید کلمه‌ی استرجاع "انا لله و انا الیه راجعون"، بر زبان جاری کرد و اشک ریخت و به یاد آورد که خداوند از طریق وحی به او گفته بود: آماده‌ی بلا باش، لاجرم شکیبایی ورزید و خود را برای بلا آماده ساخت و به فرزندان فرمود: این طور که می‌گویید نیست، بلکه نفس شما این امر را برایتان زینت داده است، پس باید به زیبایی و شایستگی صبر کنم.

﴿۱۴۴۵﴾ گمان نکن که من عهد را فراموش کرده‌ام، ولی ای اُمّیّم، صبر من زیباست.

﴿۱۴۴۶﴾ گمان مبر که من پیمان دوستی تو را فراموش کردم، بلکه ای امامه، صبر را به زیبایی به نمایش می‌گذارم.

﴿۱۴۴۷﴾ درباره‌ی آیه‌ی "صبری نیکو داشته باش"، فرمود: صبری که آن را با شکایت‌بردن نزد مردم، آلوده و تباه نسازی.

﴿۱۴۴۸﴾ در تفسیر آیه‌ی شریفه‌ی "فصبر جمیل" فرمود: یعنی صبری که در آن شکایتی وجود نداشته باشد.

﴿الماهيّة (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٤٤٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: قَالَ عليه السلام عَلَى قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَاعَةً دُفِنَ إِنَّ الصَّبْرَ لَجَمِيلٌ إِلَّا عَنْكَ وَإِنَّ الْجَزَعَ لَقَبِيحٌ إِلَّا عَلَيْكَ وَإِنَّ الْمَصَابَ بِكَ لَجَلِيلٌ وَإِنَّهُ قَبْلَكَ وَبَعْدَكَ لَجَلَلٌ؛ نهج البلاغة ص: ٥٢٧

﴿١٤٥٠﴾ الباقر عليه السلام: قَالَ لَنَا أَنْ نَجْزَعَ مَا لَمْ يَنْزِلْ أَمْرُ اللَّهِ فَإِذَا نَزَلَ أَمْرُ اللَّهِ فَلَيْسَ لَنَا إِلَّا التَّسْلِيمُ ثُمَّ دَعَا بِذَهْنٍ فَادَّهَنَ وَ اكْتَحَلَ وَ دَعَا بِطَعَامٍ فَأَكَلَ هُوَ وَمَنْ مَعَهُ ثُمَّ قَالَ هَذَا هُوَ الصَّبْرُ الْجَمِيلُ؛ تهذيب الأحكام ج: ١ ص: ٢٨٩

﴿١٤٥١﴾ الباقر عليه السلام: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام مَا الصَّبْرُ الْجَمِيلُ فَقَالَ ذَاكَ الصَّبْرُ الَّذِي لَيْسَ فِيهِ شَكْوَى إِلَى أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ بَعَثَ يَعْقُوبَ إِلَى رَاهِبٍ مِنَ الرُّهْبَانِ عَابِدٍ مِنَ الْعِبَادِ فِي حَاجَةٍ فَلَمَّا رَأَاهُ الرَّاهِبُ حَسِبَهُ إِبْرَاهِيمَ فَوَتَّبَ إِلَيْهِ فَأَعْتَنَفَهُ ثُمَّ قَالَ مَرْحَبًا بِخَلِيلِ الرَّحْمَنِ قَالَ لَنَا وَلَكِنْ يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فَقَالَ لَهُ الرَّاهِبُ فَمَا بَلَغَ بِكَ مَا أَرَى بِكَ الْكِبَرُ فَقَالَ أَلْهَمُ وَالْحَزَنُ وَالسُّقْمُ فَمَا جَاوَزَ عَتَبَةَ الْبَابِ حَتَّى أَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ يَا يَعْقُوبُ تَشْكُونِي إِلَى عَبْدِي فَخَرَّ سَاجِدًا عِنْدَ الْبَابِ فَقَالَ يَا رَبِّ لَا أَعُودُ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَكَ فَلَا تُعَذِّبْ لِمِثْلِهَا فَمَا شَكَأَ مِمَّا أَصَابَهُ مِنْ نَوَائِبِ الدُّنْيَا إِلَّا أَنَّهُ قَالَ يَوْمًا إِنَّمَا أَشْكُو بَنِي وَ حُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَ أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٧٦

﴿١٤٥٢﴾ الباقر عليه السلام: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام يَرْحَمُكَ اللَّهُ مَا الصَّبْرُ الْجَمِيلُ قَالَ ذَلِكَ صَبْرٌ لَيْسَ فِيهِ شَكْوَى إِلَى النَّاسِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣

﴿١٤٥٣﴾ الباقر عليه السلام: مَا الصَّبْرُ الْجَمِيلُ فَقَالَ ذَاكَ الصَّبْرُ الَّذِي لَيْسَ فِيهِ شَكْوَى إِلَى أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٧٦

﴿١٤٥٤﴾ الباقر عليه السلام: مَا الصَّبْرُ الْجَمِيلُ قَالَ ذَلِكَ صَبْرٌ لَيْسَ فِيهِ شَكْوَى إِلَى النَّاسِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣

﴿١٤٥٥﴾: هَبْ لَنَا الصَّبْرَ الْجَمِيلَ عِنْدَ حُلُولِ الرَّزَايَا حَتَّى يَجْتَمَعَ لَنَا بِخْتَمِنَا هَذِهِ خَيْرُ الدُّنْيَا وَ خَيْرُ الْآخِرَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٤ ص: ٣٧٨

﴿١٤٥٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: هُوَ مَالِكُ بْنُ الْحَارِثِ الْأَشْتَرُ لَا نَابِي الضَّرِيبَةِ وَلَا كَلِيلُ الْحَدِّ حَلِيمٌ فِي الْحَدَرِ رَزِينٌ فِي الْحَرْبِ ذُو رَأْيٍ أَصِيلٌ وَ صَبْرٌ جَمِيلٌ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٥٢

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۴۴۹﴾ علی علیه السلام هنگام به خاک سپردن رسول خدا صلی الله علیه و آله، بر مزار او گفت: شکیبایی نیکوست جز در (داغ سنگین) از دست دادنت؛ و بی‌تابی ناپسند است مگر بر فراق تو. مصیبت تو سترگ است و مصیبت‌های پیش و پس، کوچک و حقیر است.

﴿۱۴۵۰﴾ تا وقتی امر خدا نازل نشده بی‌تابیم، ولی وقتی امر خدا رسید، دیگر جز تسلیم کار دیگری نداریم. سپس امر کرد روغن آوردند، به موها روغن زد و سرمه کشید، غذا خواست، خودش با دیگران غذا خورد و فرمود: این، همان صبر جمیل است.

﴿۱۴۵۱﴾ به امام باقر علیه السلام عرض کردم: صبر جمیل چیست؟ فرمود: صبری است که در کنارش به مردم شکایت نکند، ابراهیم علیه السلام حضرت یعقوب را برای کاری نزد راهبی از راهبان و عابدی از عابدان فرستاد، چون راهب یعقوب را دید گمان کرد او ابراهیم است، به طرف او جست و او را در آغوش گرفت، سپس گفت: ای دوست خدا، خوش آمدی. یعقوب گفت: من یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم هستم، راهب گفت: پس چرا این قدر سالخورده شده‌ای؟ فرمود: غم و اندوه و بیماری مرا چنین کرده است، هنوز از آستاند در خارج نشده بود که خداوند به او وحی فرمود: ای یعقوب، شکایت مرا نزد بنده‌ام نمودی؟ در اینجا حضرت کنار در به سجده افتاد و گفت: خدایا، دیگر تکرار نخواهم کرد، خداوند به او وحی فرمود: من تو را بخشیدم، دیگر تکرار نکن، پس از آن دیگر یعقوب از هیچ مصیبتی شکایت نکرد، فقط آن روز که گفت: من غم و اندوهم را فقط به خدا شکایت می‌برم و از خدا چیزی می‌دانم که شما نمی‌دانید.

﴿۱۴۵۲﴾ به امام باقر علیه السلام گفتم: خداوند تو را رحمت کند، صبر جمیل چیست؟ فرمود: صبر جمیل آن است که از گرفتاری‌ها به مردم شکایت نکنی.

﴿۱۴۵۳﴾ (سؤال شد) صبر جمیل چیست؟ فرمود: صبری است که در کنارش شکایتی نزد مردم نبرد.

﴿۱۴۵۴﴾ (سؤال شد) صبر جمیل چیست؟ فرمود: صبری است که در کنارش شکایتی نزد مردم نبرد.

﴿۱۴۵۵﴾ خدایا، هنگام ابتلا به مصیبت‌ها، صبری زیبا به ما عطا کن تا خیر دنیا و خیر آخرت را برای ما جمع کند.

﴿۱۴۵۶﴾ او همان مالک بن حارث اشتر است، وی بسان شمشیری است که دندان‌های تیزش و تیزی لب‌هاش به کندی نمی‌گراید، زود از میدان نمی‌گریزد و به‌هنگام رزم با متانت و سنگین است، اندیشه‌ای عمیق و ریشه‌دار و صبر و تحملی نیکو دارد.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٤٥٧﴾ وَارْزُقْنَا اللَّهُمَّ دِينًا قِيمًا وَشُكْرًا دَائِمًا وَصَبْرًا جَمِيلًا؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٨٧
﴿١٤٥٨﴾ وَاللَّهُ لَوْ لَمْ نُحِبَّ ابْنَ أَبِي طَالِبٍ إِلَّا لِأَجْلِ أَنَّهُ لَمْ يُوَافِقْ لِلَّهِ مُحَرَّمًا، وَلَا عَبْدَ مِنْ دُونِهِ
صَنَمًا، وَلِحَاجَةِ النَّاسِ إِلَيْهِ بَعْدَ نَبِيِّهِمْ، لَكَانَ فِي ذَلِكَ مَا يَجِبُ. فَكَيْفَ لِسَبَابِ أَقْلُهَا مُوجِبٌ، وَ
أَهْوُنُهَا مُرَغَّبٌ لَهُ الرَّحِمُ الْمَاسَّةُ بِالرَّسُولِ، وَالْعِلْمُ بِالدَّقِيقِ وَالْجَلِيلِ، وَالرِّضَا بِالصَّبْرِ الْجَمِيلِ؛
بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٩٩

٢-٩-١٠-١- أَجْمَلُ الصَّبْرِ

﴿١٤٥٩﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): أَسْأَلُكَ اللَّهُمَّ أَكْثَرَ الْحَمْدِ عِنْدَ الرَّخَاءِ وَأَجْمَلَ الصَّبْرِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ؛
الكافي ج: ٢ ص: ٥٩٠

﴿١٤٦٠﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): الصَّبْرُ عَلَى الْفَقْرِ مَعَ الْعِزِّ أَجْمَلُ مِنَ الْغِنَى مَعَ الذُّلِّ؛ غرر الحكم
ص: ٣٦٦

﴿١٤٦١﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): لَقَدْ أَخْبَرَنِي بِأَمْرٍ مَا يَطَّلِعُ عَلَيْهِ إِلَّا اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَأَنَا وَمَا
قُمْتُ مِنْ عِنْدِهِ إِلَّا مَخَافَةً أَنْ يُخْبِرَنِي بِأَعْظَمِ مِمَّا رَمَانِي بِهِ فَصَبْرٌ عَلَى وَاحِدَةٍ كَانَ أَجْمَلَ مِنْ أَنْ
أَصْبِرَ عَلَى وَاحِدَةٍ بَعْدَهَا أُخْرَى؛ بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ٢٩١

١٠-١٠-١- صَبْرٌ حَسَنٌ، حُسْنُ الصَّبْرِ، أَحْسَنُ الصَّبْرِ

١-١٠-١٠-١- صَبْرٌ حَسَنٌ

﴿١٤٦٢﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ فِي الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَأَحْسَنُ مِنْهُ الصَّبْرُ مِنَ
الْمَحَارِمِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٣

﴿١٤٦٣﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَأَفْضَلُ مِنْهُ عَنِ الْمَحَارِمِ؛
مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿١٤٦٤﴾ الْبَاقِرُ (عليه السلام): صَبْرٌ عَلَى الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

﴿١٤٦٥﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): صَبْرٌ فِي الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٣

﴿١٤٦٦﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): فَالصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ حَسَنٌ جَمِيلٌ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ١٨٧

﴿١٤٦٧﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ حَسَنٌ جَمِيلٌ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٠

٢-١٠-١٠-١- حُسْنُ الصَّبْرِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۴۵۷﴾ خدایا دینی استوار و ثابت و شکرگزاری دائم و شکیبایی و صبری زیبا را نصیب و روزی‌مان کن.

﴿۱۴۵۸﴾ به خدا قسم اگر علی بن ابی طالب را فقط به خاطر اینکه حرامی مرتکب نشد، بتی نپرسید و بعد از پیامبر، مرجع پاسخ‌گویی به احتیاجات مردم بود، دوست داشته باشیم، دوستی او واجب است. به جز علل دیگری که کمترین آن، دوستی او را واجب می‌کند. و سبک‌ترین آن علاقمندی ما به او را باعث می‌شود. خویشاوندی او با پیامبر خدا نزدیک و به ظریف‌ترین و دقیق‌ترین دانش‌ها آگاه بود و به صبر زیبا، با رضایت تن داده بود.

۲-۹-۱۰-۱- زیباترین صبر

﴿۱۴۵۹﴾ خدایا از تو حمد بسیار در زمان آسایش و رفاه و زیباترین صبر به‌هنگام مصیبت را خواهانم.

﴿۱۴۶۰﴾ صبر بر فقر همراه با عزت، از توانگری همراه با خواری زیباتر است.

﴿۱۴۶۱﴾ مرا به امری خبر داد که کسی جز خداوند بلندمرتبه و من از آن اطلاع ندارند، به خدا سوگند از محضر مبارکش برنخاستم، مگر از ترس اینکه مبدا مرا به من خبر مصیبت بزرگ‌تری را بدهد؛ پس شکیبایی و صبر بر یک مصیبت آسان‌تر است از صبر بر مصیبتی بعد از مصیبتی.

۱۰-۱۰-۱- صبر نیکو، نیکویی صبر، نیکوترین صبر

۱-۱۰-۱- صبر نیکو

﴿۱۴۶۲﴾ صبر دو نوع است، صبر در هنگام گرفتاری، که بسیار خوب و زیباست و بهتر از آن، خویشنداری در برابر محرمات است.

﴿۱۴۶۳﴾ صبر بر دو گونه است، صبر در برابر بلا که خوب و زیباست و بهتر از آن، خویشنداری در برابر مصیبت است.

﴿۱۴۶۴﴾ صبر در گرفتاری‌ها، بسیار نیکو و زیباست.

﴿۱۴۶۵﴾ صبر در بلا پسندیده و زیباست.

﴿۱۴۶۶﴾ صبر در هنگام مصیبت و گرفتاری، خوب و نیکوست.

﴿۱۴۶۷﴾ صبر هنگام مصیبت، پسندیده و زیباست.

۲-۱۰-۱- نیکویی صبر

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٤٦٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَا دَفَعَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ عَنِ الْمُؤْمِنِ شَيْئاً مِنْ بَلَاءِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ

الْآخِرَةِ إِلَّا بِرِضَاهُ بِقَضَائِهِ وَحُسْنِ صَبْرِهِ عَلَى بَلَائِهِ؛ غرر الحكم ص: ١٠٣

﴿١٤٦٩﴾ الرسول ﷺ: أَفْضَلُ النَّاسِ أَعْقَلَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَسَمَ الْعَقْلَ ثَلَاثَةَ أَجْزَاءٍ فَمَنْ

كَانَتْ فِيهِ كَمَلُ عَقْلِهِ وَمَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ فَلَا عَقْلَ لَهُ الْمَعْرِفَةُ بِاللَّهِ تَعَالَى وَحُسْنُ الطَّاعَةِ وَحُسْنُ

الصَّبْرِ؛ أعلام الدين ص: ١٦٩

﴿١٤٧٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حُسْنُ الصَّبْرِ مِلَاكُ كُلِّ أَمْرٍ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿١٤٧١﴾ السجاد عليه السلام: اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيَّ صُحْبَةَ الْفُقَرَاءِ، وَأَعِنِّي عَلَى صُحْبَتِهِمْ بِحُسْنِ الصَّبْرِ؛

الصحيفة السجادية الدعاء: ٣٠

﴿١٤٧٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حُسْنُ الصَّبْرِ طَلِيعَةُ النَّصْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿١٤٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حُسْنُ الصَّبْرِ عَوْنٌ عَلَى كُلِّ أَمْرٍ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿١٤٧٤﴾ الرسول ﷺ: قَسَمَ الْعَقْلَ عَلَى ثَلَاثَةِ أَجْزَاءٍ فَمَنْ كَانَتْ فِيهِ كَمَلُ عَقْلِهِ وَمَنْ لَمْ تَكُنْ

فِيهِ فَلَا عَقْلَ لَهُ حُسْنُ الْمَعْرِفَةِ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَحُسْنُ الطَّاعَةِ لَهُ وَحُسْنُ الصَّبْرِ عَلَى أَمْرِهِ؛

بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٠٦

﴿١٤٧٥﴾ الرسول ﷺ: قَسَمَ اللَّهُ الْعَقْلَ ثَلَاثَةَ أَجْزَاءٍ فَمَنْ كُنْ فِيهِ كَمَلُ عَقْلِهِ وَمَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ

فَلَا عَقْلَ لَهُ حُسْنُ الْمَعْرِفَةِ لِلَّهِ وَحُسْنُ الطَّاعَةِ لِلَّهِ وَحُسْنُ الصَّبْرِ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤

ص: ١٦٠

﴿١٤٧٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ حَسَنَ رِضَاهُ بِالْقَضَاءِ حَسَنَ صَبْرِهِ عَلَى الْبَلَاءِ؛ غرر الحكم

ص: ١٠٤

١٠-١٠-١- أَحْسَنُ الصَّبْرِ

﴿١٤٧٧﴾ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ اللَّيْلَةَ أَفْضَلَ النَّصِيبِ فِي الْأَنْصِبَاءِ وَأَتَمَّ النَّعْمَةِ فِي النَّعْمَاءِ وَأَفْضَلَ

الشُّكْرِ فِي السَّرَّاءِ وَأَحْسَنَ الصَّبْرِ فِي الضَّرَّاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٨٣

﴿١٤٧٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الصَّبْرِ التَّصَبُّرُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿١٤٧٩﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ حَسَنٌ لَكِنَّهُ فِي الْفُقَرَاءِ أَحْسَنُ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ١١٨

﴿١٤٨٠﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ حَسَنٌ وَهُوَ مِنَ الْفُقَرَاءِ أَحْسَنُ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٩٣

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۴۶۸﴾ خدای سبحان چیزی از بلایای دنیا و عذاب‌های آخرت را از مؤمن دفع نمی‌کند، مگر به سبب خشنودی او از مقدرات الهی و صبر خوب او بر آزمایش‌ها.

﴿۱۴۶۹﴾ برترین مردم خردمندترین آن‌هاست. خداوند خرد را سه بخش کرده است. هر که همه را دارد نصیب کاملی از عقل دارد. و هر که هیچ بخش را ندارد عقل ندارد: "شناخت خداوند و فرمان‌برداری و صبر نیکو و پسندیده".

﴿۱۴۷۰﴾ خوب صبر کردن، ملاک هر چیزی است.

﴿۱۴۷۱﴾ خدایا همنشینی فقرا و درویشان را برایم محبوب گردان و مرا در همنشینی با ایشان، بر صبر و شکیبایی نیکو، یاری فرما.

﴿۱۴۷۲﴾ خوب صبر کردن، علامت آمدن کمک است.

﴿۱۴۷۳﴾ خوب صبر کردن، بر هر کاری یاری‌کننده است.

﴿۱۴۷۴﴾ عقل بر سه شاخه تقسیم شده است. پس هر کس هر سه جزء را دارا باشد، عقلش کامل است و هر کس هیچ‌یک از این سه در او نباشد عقل ندارد؛ و آن سه عبارتند از: شناخت نیکو از خدا، خوب فرمان‌برداری کردن از او و پایداری نیکو در اجرای امر خدا.

﴿۱۴۷۵﴾ خداوند عقل را سه بخش کرده است؛ پس هر کس هر سه جزء را دارا باشد، عقلش کامل است و هر کس هیچ‌یک از این سه در او نباشد، عقل ندارد و آن سه عبارتند از: شناخت خوب از خدا، خوب فرمان‌برداری کردن از او و پایداری خوب در اجرای امر خدا.

﴿۱۴۷۶﴾ هر که رضایتش از قضای الهی خوب باشد، صبر او بر بلا نیز خوب خواهد بود.

۳-۱۰-۱- نیکوترین صبر

﴿۱۴۷۷﴾ خدایا از تو در این شب بهترین بهره را از میان بهره‌ها و کامل‌ترین نعمت‌هایت را در بین نعمت‌ها و در دوران آسایش، بهترین شکرگزاری و در دوران سختی، بهترین شکیبایی را خواستارم.

﴿۱۴۷۸﴾ بهترین نوع صبر، وادار کردن خود به شکیبایی است.

﴿۱۴۷۹﴾ شکیبایی، (در هر حالتی) نیکوست ولی از فقرا نیکوتر است.

﴿۱۴۸۰﴾ شکیبایی، (در هر حالتی) نیکوست ولی از فقرا نیکوتر است.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٤٨١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصبر صبران صبر في البلاء حسن جميل و احسن منه الصبر من المحارم؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٣

١١-١٠-١-١١- حَقُّ الصَّبْرِ

﴿١٤٨٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اقامني للناس علماً وإماماً، وعقد لي وعهد إلي فأنزل الله عز وجل **أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ** فقاتلت حق القتال، وصبرت حق الصبر؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٥٦٢

١٢-١٠-١-١١- خَيْرُ الصَّبْرِ

﴿١٤٨٣﴾ أسألك خير مسألة وخير دعاء وخير الآخرة وخير القبر وخير القدر وخير الثواب وخير العمل وخير المحيا وخير الممات وخير المقدم وخير المسكن وخير المأوى وخير الصبر؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٧٥

﴿١٤٨٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: خير من صبرت عليه من لا بد لك منه؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١١

١٣-١٠-١-١١- صِلَابَةُ الصَّبْرِ

﴿١٤٨٥﴾ في التوراة: إذا صلب الصبر خلص الدين وذهب الحزن و آخر الجزع وأخيت الحسنة وعظم الأجر وتبين الحزم وذهب الوهن؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

١٤-١٠-١-١١- ضَعْفُ الصَّبْرِ، أَضْعَفُ الصَّبْرِ

١-١٠-١-١٤- ضَعْفُ الصَّبْرِ

﴿١٤٨٦﴾ السجادة عليها السلام: اللهم إني أعوذ بك من هيجان الحرص، وسورة الغضب، وغلبة الحسد، و ضعف الصبر؛ الصحيفة السجادية الدعاء: ٨

٢-١٠-١-١٤- أَضْعَفُ الصَّبْرِ

﴿١٤٨٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ليس أحد من الرعية أثقل على الوالي مؤنة في الرخاء وأقل له معونة في البلاء وأكره للإنصاف وأسأل بالإنصاف وأقل شكراً عند الإعطاء وأبطلاً عذراً عند المنع وأضعف صبراً عند ملأ الدهر من الخاصة؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ١٦٢

١٥-١٠-١-١١- أَعْجَبُ الصَّبْرِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۴۸۱﴾ صبر دو نوع است، صبر در هنگام گرفتاری، که بسیار خوب و زیباست و بهتر از آن، خویشتن‌داری در برابر محرمات است.

۱۱-۱۰-۱- حق صبر

﴿۱۴۸۲﴾ خداوند مرا بر مردم امامت و رهبری داد و برای من از مردم بیعت گرفت. پس خداوند نازل فرمود: "خدا و رسول و ولی امری که از شماست را اطاعت کنید". پس آنجا که جای جنگیدن بود جانانه جنگیدم و در مقام صبر، جانانه صبر کردم.

۱۲-۱۰-۱- بهترین صبر

﴿۱۴۸۳﴾ خدایا از تو بهترین نوع درخواست و بهترین دعا، بهترین آخرت و بهترین قبر، بهترین مقدرات، بهترین پاداش و بهترین عمل، بهترین زندگی و بهترین مرگ، بهترین درود و بهترین محل اسکان، بهترین پناهگاه و بهترین صبر را خواستارم.

﴿۱۴۸۴﴾ شایسته‌ترین کسی که باید او را تحمل کنی، کسی است که به داشتن ارتباط با او ناگزیری.

۱۳-۱۰-۱- صلابت صبر

﴿۱۴۸۵﴾ چون صبرمحکم شود دین خالص شود و اندوه برود و بی‌تابی به تأخیر بیفتد و نیکی زنده شود و اجر بزرگ باشد و پیروزی پدید آید و سستی برود.

۱۴-۱۰-۱- ضعف صبر، ضعیف‌ترین صبر

۱-۱۴-۱- ضعف صبر

﴿۱۴۸۶﴾ خدایا از جوشش حرص و تندى غضب و تسلط حسد و سستی صبر و شکیبایی، به تو پناه می‌برم.

۲-۱۴-۱۰-۱- ضعیف‌ترین صبر

﴿۱۴۸۷﴾ در میان رعیت، هیچ‌کس از خواص، بر فرمانده سنگین‌بارتر نیست. در گرفتاری‌ها، کمتر از همه کمک می‌کند، انصاف و عدالت را بر نمی‌تابد، با اصرار درخواستش را تکرار می‌کند، اگر عطا کنی، کمتر از همه شکرگزار است و اگر عطا نکنی، دیرتر از همه عذرت را می‌پذیرد و در پیشامدهای روزگار، کمترین شکیبایی را دارد.

۱۵-۱۰-۱- عجیب‌ترین نوع صبر

﴿الماهيةُ (المعاني وَ المرادفات، وَ المفاهيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأُمْتِلَةُ)﴾

﴿١٤٨٨﴾ الرسول ﷺ: عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خَيْرٌ وَ لَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ
إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَاءٌ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَ إِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ؛ مستدرک الوسائل
ج: ٢ ص: ٢٢٦

﴿١٤٨٩﴾ الرسول ﷺ: أَلَا أَعْجِبُكُمْ أَنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَصَابَ خَيْرًا حَمِدَ اللَّهَ وَ شَكَرَ وَ إِذَا أَصَابَتْهُ
مُصِيبَةٌ حَمِدَ اللَّهَ وَ صَبَرَ فَالْمُؤْمِنُ يُؤْجَرُ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى اللَّقْمَةِ يَرْفَعُهَا إِلَى فِيهِ؛ مسکن الفؤاد
ص: ٤٥

﴿١٤٩٠﴾ امیر المؤمنین علیہ السلام: فَلَمَّا انْتَهَتْ مَقَالَتُهُ وَ انْتَهَتْ وَصِيَّتُهُ شَدَّ الْخَلِيلُ ﷺ شَدًّا وَثِيقًا وَ
أَضْجَعُهُ إِضْجَاعًا رَفِيقًا فَأَقْبَلَتِ الطَّيْرُ عَلَيْهِ عَاكِفَةً وَ أَضْحَتِ [ضَجَّتْ] الْأَرْضُ وَ الْجِبَالُ رَاجِفَةً وَ
الْمَلَائِكَةُ مُتَضَرِّعَةً وَ الْوُحُوشُ مُتَسَرِّعَةً وَ السَّمَاءُ مِنْ فَوْقِهِمْ تَضِجُ وَ الْأَرْضُ مِنْ تَحْتِهِمْ تَعِجُ رَحِمَةً
لِلطُّفْلِ الصَّغِيرِ وَ تَعْجَبًا مِنْ صَبْرِ الشَّيْخِ الْكَبِيرِ؛ المصباح للكفعمي ص: ٧١٤

﴿١٤٩١﴾ الرسول ﷺ: لَوْ كُنْتُ بِمَنْزِلَةِ يُوسُفَ حِينَ أَرْسَلَ إِلَيْهِ الْمَلِكُ يُسْأَلُهُ عَنْ رُؤْيَاهُ مَا
حَدَّثْتُهُ حَتَّى أَشْطَرَطَ عَلَيْهِ أَنْ يُخْرِجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَ عَجِبْتُ لِصَبْرِهِ عَنْ شَأْنِ امْرَأَةِ الْمَلِكِ حَتَّى
أَظْهَرَ اللَّهُ عُذْرَهُ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٠٣

١٦-١٠-١- أَعْظَمُ الصَّبْرِ

﴿١٤٩٢﴾ الكاظم علیہ السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْعَاقِبَةِ أَعْظَمُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ يُرِيدُ بِذَلِكَ أَنْ يَصْبِرَ عَلَى
مَحَارِمِ اللَّهِ مَعَ بَسْطِ اللَّهِ عَلَيْهِ فِي الرِّزْقِ وَ تَحْوِيلِهِ النِّعَمَ وَ أَنْ يَعْمَلَ بِمَا أَمَرَهُ بِهِ فِيهَا؛ بحار الأنوار
ج: ٦٨ ص: ٩٠

﴿١٤٩٣﴾ الرسول ﷺ: الضَّرْبُ عَلَى الْفَخْذِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ يُخْبِطُ الْأَجْرَ وَ الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ
الْأُولَى أَعْظَمُ وَ عِظَمُ الْأَجْرِ عَلَى قَدَرِ الْمُصِيبَةِ وَ مَنْ اسْتَرْجَعَ بَعْدَ الْمُصِيبَةِ جَدَّدَ اللَّهُ لَهُ أَجْرَهَا
كَيَوْمَ أُصِيبَ بِهَا؛ مسکن الفؤاد ص: ٤٨

١٧-١٠-١- أَعْلَى الصَّبْرِ

﴿١٤٩٤﴾ امیر المؤمنین علیہ السلام: الصَّبْرُ إِمَّا صَبْرٌ عَلَى الْمُصِيبَةِ أَوْ عَلَى الطَّاعَةِ أَوْ عَنِ الْمَعْصِيَةِ وَ
هَذَا الْقِسْمُ الثَّلَاثُ أَعْلَى دَرَجَةٍ مِنَ الْقِسْمَيْنِ الْأَوَّلَيْنِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣١٩

١٨-١٠-١- أَفْضَلُ الصَّبْرِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۴۸۸﴾ کار مؤمن تعجب‌آور است، زیرا تمام امور برای او خیر است که برای احدی جز مؤمن چنین نیست. اگر راحتی و خوشی به او برسد، شکر می‌کند و این برایش خیر است و اگر سختی و ناراحتی به او رسد، صبر می‌کند و این نیز برای او خیر است.

﴿۱۴۸۹﴾ آیا (روش پسندیده‌ی) مؤمن، شما را شگفت‌زده نمی‌کند؟ از اینکه مؤمن هرگاه خیر و نعمتی به او برسد خدا را شکر کرده، سپاس می‌گوید. و هرگاه مصیبتی به او برسد در مقابل مصیبت هم خدا را ستایش کرده، صبر و شکیبایی پیشه می‌کند. مؤمن در تمام کارهایش اجر و ثواب داده می‌شود، حتی لقمه‌ای که به طرف دهانش بالا می‌برد.

﴿۱۴۹۰﴾ صحبت که به انتها رسید و سفارش‌ها که تمام شد، ابراهیم خلیل علیه السلام را محکم بست و آرام به پهلوی خواباند. پرندگان آنجا ماندند و زمین و کوه‌ها ضجه زنان لرزیدند و فرشتگان زاری کردند و وحوش به سرعت به حرکت درآمدند، آسمان از بالا و زمین از پایین ناله می‌کرد و همه به این نوجوان خردسال دل می‌سوزاندند و از صبر و تحمل این پیرمرد در تعجب بودند.

﴿۱۴۹۱﴾ اگر من آن‌هنگام که پادشاه به دنبال یوسف فرستاد تا خوابش را تعبیر کند به جای او می‌بودم به او نمی‌گفتم و برایش شرط می‌گذاشتم که مرا از زندان بیرون کند. در شگفتم از صبر او در مورد مسأله‌ی مربوط به همسر پادشاه تا اینکه خداوند، خودش، آن را بر ملا ساخت.

۱۶-۱۰-۱- عظیم‌ترین نوع صبر

﴿۱۴۹۲﴾ خویشن‌داری در هنگام سلامتی و رفاه، مهم‌تر از شکیبایی در هنگام گرفتاری و پریشانی است، منظور از خویشن‌داری در برابر محرمات در هنگام رفاه و فراوانی نعمت است و اینکه به آنچه خداوند امر کرده عمل کند.

﴿۱۴۹۳﴾ بادرست‌زدن روی ران و زانو در هنگام مصیبت، اجر و پاداش از بین می‌رود. و صبر کردن هنگام مصیبت نخستین، بسیار عظیم است و عظمت اجر و پاداش به مقدار مصیبت است (یعنی هرچه مصیبت بزرگ‌تر باشد اجرش نیز بزرگ‌تر است)

۱۷-۱۰-۱- بالاترین مرتبه‌ی صبر

﴿۱۴۹۴﴾ صبر و بردباری (سه گونه است)؛ یا صبر بر مصیبت است، یا فرمان‌برداری خداوند است؛ و یا خویشن‌داری از انجام گناه و نافرمانی؛ که سومین نوع آن از دو نوع اول بالاترین امتیاز را دارد.

۱۸-۱۰-۱- بهترین نوع صبر

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٤٩٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الصَّبْرِ الصَّبْرُ عَنْ الْمَحْبُوبِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿١٤٩٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الصَّبْرِ عِنْدَ مَرِّ الْفَجِيعَةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿١٤٩٧﴾ الباقر عليه السلام: أَفْضَلُ الصَّبْرِ مِنَ الصَّابِرِينَ الْوَرَعُ عَنِ الْمَحَارِمِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٦

﴿١٤٩٨﴾ الباقر عليه السلام: أَفْضَلُ الصَّبْرَيْنِ الْوَرَعُ عَنِ الْمَحَارِمِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

﴿١٤٩٩﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَ أَفْضَلُ مِنْهُ الصَّبْرُ عِنْدَ الْمَحَارِمِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

﴿١٥٠٠﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ فَالصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَأَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ

الصَّبْرُ عِنْدَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْكَ فَيَكُونُ لَكَ حَاجِزًا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ١٨٧

﴿١٥٠١﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَأَفْضَلُ مِنْهُ عَنِ الْمَحَارِمِ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿١٥٠٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الصَّبْرِ النَّصْبُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿١٥٠٣﴾ الصادق عليه السلام: الْخُلُقُ خُلُقَانِ أَحَدُهُمَا نِيَّةٌ وَالْآخَرُ سَجِيَّةٌ قِيلَ فَإِيَهُمَا أَفْضَلُ قَالَ

السَّيِّئَةُ النَّيَّةُ لِأَنَّ صَاحِبَ السَّجِيَّةِ مَجْبُولٌ عَلَى أَمْرٍ لَا يَسْتَطِيعُ غَيْرَهُ وَصَاحِبُ النَّيَّةِ يَتَصَبَّرُ عَلَى

الطَّاعَةِ تَصَبُّرًا فَهَذَا أَفْضَلُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٥٧

﴿١٥٠٤﴾ الصادق عليه السلام: الْخُلُقُ مَنِيحَةٌ يَمْنَحُهَا اللَّهُ مَنْ شَاءَ مِنْ خَلْقِهِ فَمِنْهُ سَجِيَّةٌ وَمِنْهُ نِيَّةٌ قُلْتُ

فَأَيُّهُمَا أَفْضَلُ قَالَ صَاحِبُ النَّيَّةِ أَفْضَلُ فَإِنَّ صَاحِبَ السَّجِيَّةِ هُوَ الْمَجْبُولُ عَلَى الْأَمْرِ الَّذِي لَا

يَسْتَطِيعُ غَيْرَهُ وَصَاحِبُ النَّيَّةِ هُوَ الَّذِي يَتَصَبَّرُ عَلَى الطَّاعَةِ فَيَصْبِرُ فَهَذَا أَفْضَلُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨

ص: ٣٩٥

﴿١٥٠٥﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ الْخُلُقَ مَنِيحَةٌ يَمْنَحُهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَهُ فَمِنْهُ سَجِيَّةٌ وَمِنْهُ نِيَّةٌ

فَقُلْتُ فَأَيُّهُمَا أَفْضَلُ فَقَالَ صَاحِبُ السَّجِيَّةِ هُوَ مَجْبُولٌ لَا يَسْتَطِيعُ غَيْرَهُ وَصَاحِبُ النَّيَّةِ يَصْبِرُ عَلَى

الطَّاعَةِ تَصَبُّرًا فَهُوَ أَفْضَلُهُمَا؛ الكافي ج: ٢ ص: ١٠١

﴿١٥٠٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فِي الْبَلَاءِ تُحَازُ فَضِيلَةُ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

١٩-١٠-١- قِلَّةُ الصَّبْرِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۴۹۵﴾ بهترین نوع صبر، خویشتن‌داری در مقابل آنچه دوست‌داری می‌باشد.
﴿۱۴۹۶﴾ بهترین صبر، شکیبایی بر تلخی مصیبت است.
﴿۱۴۹۷﴾ بهترین صبر صبرکنندگان، پرهیز و دوری‌جستن از کارهای حرام است.
﴿۱۴۹۸﴾ از بین دو صبر، پرهیز از حرام‌ها، بهترین است.
﴿۱۴۹۹﴾ صبر دو نوع است، یکی در برابر بلا و بهتر از آن خویشتن‌داری در برابر آنچه حرام است می‌باشد.

﴿۱۵۰۰﴾ صبر دو گونه است: یکی صبر در هنگام مصیبت و گرفتاری است که بسیار خوب و نیکوست و دیگری که از این بهتر و برتر است، صبر و خویشتن‌داری به‌هنگام روبروشدن با چیزی است که خداوند عزیز و جلیل آن را به تو حرام کرده و این امر (صبوری)، مانع تو از انجام آن کار حرام گردد.

﴿۱۵۰۱﴾ صبر بر دو گونه است، صبر در برابر بلا که خوب و زیباست و بهتر از آن، خویشتن‌داری در برابر مصیبت است.

﴿۱۵۰۲﴾ بهترین نوع صبر، وادار کردن خود به شکیبایی است.

﴿۱۵۰۳﴾ اخلاق بر دو نوع است یکی اکتسابی و ارادی است و دیگری ذاتی و طبعی است سؤال شد کدامیک بهتر است؟ فرمود: اخلاق ارادی بهتر است زیرا در مورد اخلاق طبعی امکان مخالفت نبوده و شخص صاحب انتخاب و اختیار نیست. ولی کسی که از طریق اکتساب و با نیت، اخلاق را به دست می‌آورد، به‌سختی خود را به پایداری بر طاعت وامی‌دارد و این بهتر است.
﴿۱۵۰۴﴾ اخلاق، عطیه‌ای است که خداوند به هریک از بندگان عطا می‌کند. بعضی از این اخلاقیات، ذاتی و طبیعی هستند و بعضی اکتسابی. عرض کردم کدامیک از آن‌ها بهتر هستند؟ امام علیه السلام فرمودند: کسی که اخلاقی را کسب و با قصد و نیت آن را اجرا می‌کند، بهتر است، زیرا کسی که دارای خلقی ذاتی و طبیعی باشد، کار دیگری نمی‌تواند انجام دهد، ولی کسی که از طریق اکتساب، اخلاق را به دست آورده و با نیت انجام می‌دهد، به‌سختی خود را به پایداری بر طاعت وامیدارد و این بهتر است.

﴿۱۵۰۵﴾ اخلاق، عطیه‌ای است که خداوند به هریک از بندگان عطا می‌کند. بعضی از این اخلاقیات، ذاتی و طبیعی هستند و بعضی اکتسابی. عرض کردم کدامیک از آن‌ها بهتر هستند؟ امام علیه السلام فرمودند: کسی که اخلاقی را کسب و با قصد و نیت آن را اجرا می‌کند، بهتر است، زیرا کسی که دارای خلقی ذاتی و طبیعی باشد، کار دیگری نمی‌تواند انجام دهد، ولی کسی که از طریق اکتساب، اخلاق را به دست آورده و با نیت انجام می‌دهد، به‌سختی خود را به پایداری بر طاعت وامیدارد و این بهتر است.

﴿۱۵۰۶﴾ فضیلت صبر، در بلا به دست می‌آید.

۱۹-۱۰-۱- کم‌بودن صبر

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثِلَةُ)﴾

﴿١٥٠٧﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: إِيَّاكَ وَالضَّجَرَ وَسُوءَ الْخُلُقِ وَفَلَّةَ الصَّبْرِ فَلَا يَسْتَقِيمُ عَلَى هَذِهِ الْخِصَالِ صَاحِبٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٦٦

١-١٠-٢٠- الصَّبْرُ الْمَتِينُ

﴿١٥٠٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَتِينًا صَبْرُهُ مُحْكَمًا أَمْرُهُ كَثِيرًا ذِكْرُهُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٣٠

١-١٠-٢١- صَبْرٌ يُسِيرُ، أَيْسَرُ الصَّبْرِ

١-١٠-٢١-١- صَبْرٌ يُسِيرُ

﴿١٥٠٩﴾ اللَّهُمَّ فَافْرُجْ ذَلِكَ بَفَتْحِ مِنْكَ تُعَجِّلْهُ وَبِصَبْرِ مِنْكَ تُيسِّرْهُ وَإِمَامٍ عَدَلٍ تُظْهِرْهُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٣ ص: ١٨٩

١-١٠-٢١-٢- أَيْسَرُ الصَّبْرِ

﴿١٥١٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ أَيْسَرُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى عَذَابِ اللَّهِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢ ص: ١٠٢

﴿١٥١١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبْرُكَ عَلَى مَحَارِمِ اللَّهِ أَيْسَرُ مِنْ صَبْرِكَ عَلَى عَذَابِ الْقَبْرِ مَنْ صَبَرَ عَلَى اللَّهِ وَصَلَ إِلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٥

﴿١٥١٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّا وَجَدْنَا الصَّبْرَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ أَيْسَرَ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى عَذَابِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦١

١-١٠-٢٢- الصَّبْرُ مَعَ بَعْضِ الْفَضَائِلِ

١-١٠-٢٢-١- صَبْرٌ مَعَ الْحَمْدِ

﴿١٥١٣﴾ الرِّسُولُ ﷺ: أَلَا أَعْجَبُكُمْ أَنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَصَابَ خَيْرًا حَمِدَ اللَّهَ وَشَكَرَ وَإِذَا أَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ حَمِدَ اللَّهَ وَصَبَرَ فَالْمُؤْمِنُ يُوجَرُ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى اللَّقْمَةَ يَرْفَعُهَا إِلَى فِيهِ؛ مسكن الفؤاد ص: ٤٥

١-١٠-٢٢-٢- صَبْرٌ مَعَ الدُّعَاءِ وَالصَّلَاةِ

﴿١٥١٤﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ قَالَ إِنَّمَا عَنَى بِهَا الصَّلَاةَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٣ ص: ٤١

١-١٠-٢٢-٣- صَبْرٌ مَعَ الْوَقَارِ وَالسَّكِينَةِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۵۰۷﴾ زودرنج، بداخلاق و کم‌صبر نباش، که با این صفات، هیچ رفیقی برایت نمی‌ماند.

۲۰-۱۰-۱- صبر قاطع و محکم

﴿۱۵۰۸﴾ مؤمن، صبرش باوقار، تصمیماتش مستحکم و یاد خدایش مداوم و زیاد است.

۲۱-۱۰-۱- کمترین صبر

۱-۲۱-۱۰- صبر کم

﴿۱۵۰۹﴾ خدایا، با پیروزی سریع و با صبری آسان و پیشوای عدالت‌گستر که ظهورش را فراهم‌سازی، در این گرفتاری گشایش فرما.

۲-۲۱-۱۰- کمترین صبر

﴿۱۵۱۰﴾ ایستادگی در برابر محرمات الهی را آسان‌تر از شکیبایی و تحمل عذاب خدا یافته‌ام.

﴿۱۵۱۱﴾ صبر در برابر محرمات، از تحمل عذاب قبر آسان‌تر است و هرکس برای خدا شکیبایی ورزد به او خواهد رسید.

﴿۱۵۱۲﴾ همانا ما صبر بر طاعت خدا را آسان‌تر از صبر بر عذاب او یافتیم.

۲۲-۱۰-۱- صبر همراه با برخی از فضیلت‌ها

۱-۲۲-۱۰- صبر همراه با حمد و ستایش

﴿۱۵۱۳﴾ آیا (روش پسندیده‌ی) مؤمن، شما را شگفت‌زده نمی‌کند؟ از اینکه مؤمن هرگاه خیر و نعمتی به او برسد خدا را شکر کرده، سپاس می‌گوید. و هرگاه مصیبتی به او برسد در مقابل مصیبت هم خدا را ستایش کرده، صبر و شکیبایی پیشه می‌کند. مؤمن در تمام کارهایش اجر و ثواب داده می‌شود، حتی لقمه‌ای که به طرف دهانش بالا می‌برد.

۲-۲۲-۱۰- صبر همراه با نماز و دعا

﴿۱۵۱۴﴾ درباره‌ی آیه‌ی "با کسانی باش که پروردگار خود را صبح و عصر می‌خوانند و تنها رضای او را می‌طلبند!" فرمود: مقصود از آن نماز است.

۳-۲۲-۱۰- صبر همراه با وقار و آرامش

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٥١٥﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَلَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَلَمْ يَجْزَعْ بِهَتْكَ سِتْرِهِ فَهُوَ مِنَ الْعَامِّ وَنَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ، أَيُّ بِالْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَمَنْ اسْتَقْبَلَ الْبَلَاءَ بِالرُّحْبِ فَصَبَرَ عَلَى سَكِينَةٍ وَقَارَ فَهُوَ مِنَ الْخَاصِّ وَنَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

٢٢-١٠-١- صبر مع اليقين

﴿١٥١٦﴾ الرسول الله ﷺ: فَقَدْ مَضَى الْقَلَمُ بِمَا هُوَ كَائِنْ فَلَوْ جَهَدَ النَّاسُ أَنْ يَنْفَعُوكَ بِأَمْرٍ لَمْ يَكْتُبْهُ اللَّهُ لَكَ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَيْهِ وَلَوْ جَهَدُوا أَنْ يَضُرُّوكَ بِأَمْرٍ لَمْ يَكْتُبْهُ اللَّهُ عَلَيْكَ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَيْهِ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَعْمَلَ بِالصَّبْرِ مَعَ الْيَقِينِ فَافْعَلْ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَاصْبِرْ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٤١٢

﴿١٥١٧﴾ الرسول الله ﷺ: فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَعْمَلَ لِلَّهِ تَعَالَى بِالرَّضَى فِي الْيَقِينِ فَافْعَلْ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَاصْطَبِرْ فَإِنَّ فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُ خَيْرًا كَثِيرًا؛ أعلام الدين ص: ١٩٩

١١-١-١- حَدُّ الصَّبْرِ

١١-١-١- الاجتهاد

﴿١٥١٨﴾ أَصْبِرْ نَفْسِي فِي اجْتِهَادِي وَطَاقَتِي وَإِنِّي بِأَخْلَاقِ الْجَمِيعِ خَيْرٍ

بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٤١٥

﴿١٥١٩﴾ الباقر عليه السلام: أَنَّ الْجَاهِدَ فِي دِينِ اللَّهِ الْمُحَافَظَةُ عَلَى الصَّلَوَاتِ الْمَجْمُوعَةِ وَالصَّبْرِ عَلَى تَرْكِ الْمَعَاصِي؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ٦١

١١-١-١- ذِكْرُ الْجَاهِدِ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿١٥٢٠﴾ الصادق عليه السلام: فَأَمَرَهُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنْ يَغْرِسَ مِنْ نَوَى تِلْكَ الْأَشْجَارِ وَيُعَاوِدَ الصَّبْرَ وَالْاجْتِهَادَ؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ٣٢٩

﴿١٥٢١﴾ الصادق عليه السلام: اخْتَذَيْتَ مِثَالَ النُّبُوَّةِ فِي الصَّبْرِ وَالْاجْتِهَادِ وَالنَّصِيحَةِ لِلْعِبَادِ وَكَطْمِ الْغَيْظِ وَالْعَفْوِ عَنِ النَّاسِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦٥

﴿١٥٢٢﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ شِيعَةَ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانُوا خُمْصَ الْبُطُونِ ذُبُلَ الشُّفَاهِ أَهْلَ رَافَةِ وَعِلْمِ وَحِلْمٍ يُعْرِفُونَ بِالرَّهْبَانِيَّةِ فَأَعِينُوا عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِالْوَرَعِ وَالْاجْتِهَادِ وَالصَّبْرِ؛ التمهيد ص: ٦٦

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۵۱۵﴾ کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نبرد و با بی‌تابی، رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی معمولی و عمومی است که خداوند در حق آنان می‌فرماید: "وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ"، "مژده و بشارت باد بر صابران"، یعنی مژده‌ی بهشت و مغفرت؛ و کسی که بلایا و مصایب را با روی گشاده و خوشحالی استقبال نماید و با آرامش و سکون و وقار، صبر و مقاومت داشته باشد، چنین شخصی از زمره‌ی خواص و اولیاءالله است و نصیب و پاداشش همان است که خداوند متعال فرمود: "إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ"، خدا همراه و یار آنان است.

۴-۲۲-۱۰-۱- صبر همراه با یقین

﴿۱۵۱۶﴾ آنچه سرنوشت تو بوده از قلم تقدیر گذشته و اگر مردم کوشش کنند به تو نفعی برسانند در صورتی که برایت مقدر نشده باشد از کوشش خود نتیجه نخواهند گرفت. و اگر کوشش کنند به تو زیانی برسانند، در صورتی که خداوند برای تو مقدر نکرده باشد زیان آن‌ها به تو نخواهد رسید، پس اگر می‌توانی که با یقین به عواقب امور صبر کنی چنین کن و اگر نمی‌توانی، تحمل کن.

﴿۱۵۱۷﴾ اگر توانایی داری که با صبر و یقین کاری انجام دهی، انجام بده و اگر توانایی نداری صبر پیشه کن. که در شکیبایی بر آنچه خوشایند تو نیست، بهره‌ای فراوان است.

۱-۱۱- حدود و مرزهای صبر

۱-۱۱-۱- تلاش

﴿۱۵۱۸﴾ نفس خویش را در تلاش پیگیر و تحمل طاقت‌فرسا در امور به صبر وادار می‌کنم (صبوری پیشه می‌کنم)، همانا من به تمامی جوانب اخلاق دانا و آگاهم.

﴿۱۵۱۹﴾ جهاد و تلاش در دین خدا، مراقبت و حفاظت بر نمازهای پنجگانه و شکیبایی در ترک گناهان می‌باشد.

۱-۱۱-۱-۱- ذکر صبر و تلاش با یکدیگر

﴿۱۵۲۰﴾ خداوند دوباره دستور داد که از هسته‌ی آن درخت‌ها بکارد و دوباره به صبر و تلاش برگردد.

﴿۱۵۲۱﴾ در شکیبایی و تلاش و خیرخواهی برای مردم و فروبردن خشم و بخشیدن مردمان، از الگوی پیامبران پیروی کردی.

﴿۱۵۲۲﴾ شیعیان علی علیه السلام کسانی هستند که شکم‌هایشان (از گرسنگی) فرورفته و لب‌هایشان (از کثرت ذکر) خشک گردیده است، آنان اهل رأفت و علم و بردباری بوده و با پارسایی شناخته می‌شوند، پس در هر گروه و هر درجه‌ای هستی، خود را با پرهیزگاری و تلاش و شکیبایی یاری کنید.

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

٢-١١-١-الإِسْطِطَاعَةُ

﴿١٥٢٣﴾ قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا - الكهف ٧٨

٣-١١-١-الإِصْرَارُ عَلَى الصَّبْرِ

﴿١٥٢٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

أَصْبِرْ عَلَى صَبْرٍ وَأَقْوَى عَلَى مَنَى إِذَا صَبْرُ خَوَارِ الرَّجَالِ بَعِيدٌ

بحار الأنوار ج: ٤٣ ص: ١٥٢

٤-١١-١-الإِطَالَةُ

﴿١٥٢٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: طُولُ الْأَصْطِبَارِ مِنْ شَيْمِ الْأَبْرَارِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

٥-١١-١-إِيْدَاءُ الصَّبْرِ

﴿١٥٢٦﴾ الْبَاقِرُ عليه السلام: إِنَّ الْخِنَاقَ قَدْ اشْتَدَّ وَالْوَثَاقَ قَدْ اخْتَدَّ وَالْقُلُوبَ قَدْ شُجِيَتْ وَالْعُقُولَ قَدْ تَنَكَّرَتْ وَالصَّبْرَ قَدْ أَوْدَى وَكَادَ تَنْقَطِعُ حَبَائِلُهُ فَإِنَّكَ لِبِالْمِرْصَادِ مِنَ الظَّالِمِ وَمُشَاهِدَةٍ مِنْ

الكاظم؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢١٦

٦-١١-١-تَحْمِيلُ الصَّبْرِ عَلَى النَّفْسِ

﴿١٥٢٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حَمَلْتُ نَفْسِي عَلَى الصَّبْرِ عِنْدَ وَقَاتِهِ بِلُزُومِ الصَّمْتِ وَالِاسْتِغَالِ بِمَا أَمَرَنِي بِهِ مِنْ تَجْهِيزِهِ وَتَغْسِيلِهِ وَتَحْنِيطِهِ وَتَكْفِينِهِ وَالصَّلَاةِ عَلَيْهِ وَوَضْعِهِ فِي حُفْرَتِهِ وَجَمْعِ كِتَابِ اللَّهِ وَعَهْدِهِ إِلَى خَلْقِهِ لَا يَشْغَلُنِي عَنْ ذَلِكَ بَادِرُ دَمْعَةٍ وَلَا هَائِجُ زَفْرَةٍ وَلَا لَادِعُ حُرْقَةٍ وَلَا جَزِيلُ مُصِيبَةٍ حَتَّى آدَيْتُ فِي ذَلِكَ الْحَقَّ الْوَاجِبَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلِرَسُولِهِ ﷺ عَلَى وَبَلَّغْتُ مِنْهُ الَّذِي أَمَرَنِي بِهِ وَاخْتِمَلْتُهُ صَابِرًا مُحْتَسِبًا ثُمَّ انْفَتَحَ عليه السلام إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَلَيْسَ كَذَلِكَ قَالُوا

بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥١١

٧-١١-١-تَعْوِيدُ النَّفْسِ عَلَى الصَّبْرِ

﴿١٥٢٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَوَّدَ نَفْسَكَ الصَّبْرَ عَلَى الْمَكْرُوهِ فَنِعْمَ الْخُلُقُ التَّصَبُّرُ؛ بحار الأنوار

ج: ٦٨ ص: ٣٧٧

٨-١١-١-تَوْطِينُ النَّفْسِ عَلَى الصَّبْرِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۲-۱۱-۱- توانایی

﴿۱۵۲۳﴾ او گفت: "اینک زمان جدایی من و تو فرارسیده؛ اما به‌زودی راز آنچه را که نتوانستی در برابر آن صبر کنی، به تو خبر می‌دهم.

۳-۱۱-۱- اصرار بر صبر

﴿۱۵۲۴﴾ من بر صبر پافشاری کرده و در رسیدن به آرزوهایم با قدرت عمل می‌کنم، زیرا از مردان سست و زبون، نباید انتظار صبر داشت.

۴-۱۱-۱- طولانی کردن

﴿۱۵۲۵﴾ تداوم صبر از صفات نیکوکاران است.

۵-۱۱-۱- نیکویی صبر

﴿۱۵۲۶﴾ خفگی شدت گرفته و ریسمان اسارت محکم‌تر و دل‌ها اندوهگین‌تر شده‌اند. عقل‌ها از کار افتاده‌اند و صبر خم‌شده و نزدیک است که ریسمان‌هایش قطع شوند. ولی تو در کمین ظالم هستی و شاهد فروبرنده‌ی خشمی.

۶-۱۱-۱- مجبور کردن نفس به صبر

﴿۱۵۲۷﴾ به‌هنگام مرگ حضرتش، با سکوت، صبر و شکیبایی را بر خود تحمیل کردم. و به انجام دستورات پیامبر در آماده کردن جنازه‌ی آن حضرت و غسل دادن و حنوط کردن و کفن نمودن و نماز بر او پرداختم و او را به خاک سپردم. و به جمع قرآن و پیمان او در میان خلق پرداختم. اشک فراوان و ناله‌های جانسوز و سوزش دل و بزرگی مصیبت، مرا از انجام این وظیفه باز نداشت تا حق واجب خدای عزیز و جلیل و پیامبرش را ادا کردم و آنچه به من فرمان داده بودند، به پایان رساندم. و با شکیبایی و به حساب خدا گذاردن، آن را متحمل شدم. سپس رو به اصحاب خود فرمود: این طور نیست؟ پاسخ دادند: آری یا امیرالمؤمنین.

۷-۱۱-۱- عادت دادن نفس به صبر

﴿۱۵۲۸﴾ نفست را به شکیبایی در ناخوشی‌ها عادت بده، نیکو صفتی است، شکیبایی.

۸-۱۱-۱- آماده کردن نفس برای صبر

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٥٢٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فاصبروا وصابروا واسألوا النصر ووطنوا أنفسكم على القتال؛
الكافي ج: ٥ ص: ٣٦

﴿١٥٣٠﴾ الصادق عليه السلام: فاصبروا ووطنوا أنفسكم على الصبر توجروا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

﴿١٥٣١﴾ فَإِنْ كُنْتَ تُوطِّنُ نَفْسَكَ عَلَى الصَّبْرِ حَصَلَ الْمَرَادُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ٥٣

﴿١٥٣٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَرَحِمَ اللَّهُ مَا لَكَأَ قَدْ وَفَى بَعْدِهِ وَقَضَى نَحْبَهُ وَلَقِيَ رَبَّهُ مَعَ أَنَا قَدْ
وَطَنَّا أَنْفُسَنَا أَنْ نَصْبِرَ عَلَى كُلِّ مُصِيبَةٍ بَعْدَ مُصَابِنَا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَإِنَّهَا أَكْثَرُ الْمُصِيبَةِ؛
مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٠٣

﴿١٥٣٣﴾ الرضا عليه السلام: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَتَبْلُوَنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي أَمْوَالِكُمْ
إِخْرَاجَ الزَّكَاةِ وَفِي أَنْفُسِكُمْ تَوْطِينَ الْأَنْفُسِ عَلَى الصَّبْرِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٢ ص: ٨٠
﴿١٥٣٤﴾ الرضا عليه السلام: كَمَا قَالَ عَزَّ وَجَلَّ لَتَبْلُوَنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ بِإِخْرَاجِ الزَّكَاةِ وَأَنْفُسِكُمْ بِتَوْطِينِ
الْأَنْفُسِ عَلَى الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٦ ص: ٩٦

٩-١١-١- جَدِّ الصَّبْرِ

﴿١٥٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حَتَّى إِذَا رَأَى اللَّهُ سُبْحَانَهُ جَدَّ الصَّبْرِ مِنْهُمْ عَلَى الْآذَى فِي مَحَبَّتِهِ وَ
الِاخْتِمَالِ لِلْمَكْرُوهِ مِنْ خَوْفِهِ جَعَلَ لَهُمْ مِنْ مَضَائِقِ الْبَلَاءِ فَرَجًا فَأَبْدَلَهُمُ الْعِزَّ مَكَانَ الذُّلِّ وَالْأَمْنُ
مَكَانَ الْخَوْفِ فَصَارُوا مَلُوكًا حُكَّامًا وَ أَيْمَةً أَعْلَامًا وَقَدْ بَلَغَتِ الْكَرَامَةُ مِنَ اللَّهِ لَهُمْ مَا لَمْ تَذْهَبِ
أَلَا مَالٌ إِلَيْهِ بِهِمْ؛ نهج البلاغة ص: ٢٩٥

٩-١١-١- ذِكْرُ الْجِدِّ وَالصَّبْرِ مَعًا

﴿١٥٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يُدْرِكُ الْحَقُّ إِلَّا بِالْجِدِّ وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ١٣١

﴿١٥٣٧﴾ ابن عباس رضي الله عنهما: فَعَلَيْكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالْجِدِّ وَالْحَزْمِ وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢

ص: ٤٨٨

﴿١٥٣٨﴾ الرسول ﷺ: أَوْصِيَكُمْ بِمَا أَوْصَانِي بِهِ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ مِنَ الْعَمَلِ بِطَاعَتِهِ وَالتَّوَاهِي عَنْ
مَحَارِمِهِ ثُمَّ إِنَّكُمْ الْيَوْمَ بِمَنْزِلِ أَجْرٍ وَذُخْرِ لِمَنْ ذَكَرَ الَّذِي عَلَيْهِ ثُمَّ وَطَّنَ نَفْسَهُ عَلَى الصَّبْرِ وَ
الْيَقِينِ وَالْجِدِّ وَالنَّشَاطِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٠ ص: ١٢٥

١٠-١١-١- حَتَّى ... إِلَى أَنْ ... وَرَاجِعُ: الْفَصْلُ الرَّابِعُ، الصَّبْرُ عَلَى الْقَضَاءِ وَالْقَدَرِ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۵۲۹﴾ شکیبایی بورزید و صبور باشید و یاری بخواهید و به جنگیدن دل بدهید.

﴿۱۵۳۰﴾ صبر کنید و آنر در وجودتان مستقر کنید تا پاداش بگیرید.

﴿۱۵۳۱﴾ پس اگر شکیبایی را بر خود تحمیل کنی، مقصود، حاصل می‌شود.

﴿۱۵۳۲﴾ خداوند مالک (اشتر) را رحمت کند، که او به عهد خود وفا کرد و پیمان خود را به انجام رساند و به دیدار خدایش شتافت، با اینکه ما با خود عزم کرده‌ایم که بر هر مصیبتی پس از مصیبت رحلت رسول خدا ﷺ صبر پیشه سازیم که راستی آن بزرگ‌ترین مصیبت است (لکن مصیبت از دست دادن مالک غمی سنگین بود).

﴿۱۵۳۳﴾ خداوند می‌فرماید: "به یقین (همه‌ی شما) در اموال و جان‌های خود، آزمایش می‌شوید!"، منظور از "در اموالتان"، خارج کردن زکات است. منظور از "در جانهایتان" آماده کردن خود برای شکیبایی است.

﴿۱۵۳۴﴾ خداوند می‌فرماید: "به یقین (همه‌ی شما) در اموال و جان‌های خود، آزمایش می‌شوید!"، منظور از "در اموالتان"، خارج کردن زکات است. منظور از "در جانهایتان" آماده کردن خود برای شکیبایی است.

۹-۱۱-۱- جدیت در صبر

﴿۱۵۳۵﴾ آن‌گاه که خدای سبحان دید ایشان در راه محبت او نهایت شکیبایی را در مقابل آزار و رنج، از خود نشان دادند و از ترس او، همه‌ی آن ناملایمات را تحمل کردند. در آن هنگام خداوند برای آنان گریزگاهی از تنگناهای محنت و بلا فراهم آورد. پس آنان را از ذلت به عزت و از ترس به امنیت رساند. و آنان فرمانروایانی حکمروا و پیشوایانی بنام گشتند. و خدا چندان کرامت آنان را افزایش داد که در خیال خویش هم به ذهنشان خطور نمی‌کرد.

۱-۱۱-۹-۱ ذکر جدیت و صبر با یکدیگر

﴿۱۵۳۶﴾ حق، حاصل نمی‌شود، مگر به کوشش و شکیبایی.

﴿۱۵۳۷﴾ پس بر شماست که تقوای الهی و تلاش و دوراندیشی و شکیبایی داشته باشید.

﴿۱۵۳۸﴾ به شما سفارش می‌کنم آنچه را که خداوند در کتابش به من از عمل بر مبنای فرمان‌برداری و پرهیز از حرام‌ها، سفارش کرده است. شما امروز در موقعیت کسی هستید که پاداش عمل را به یاد می‌آورد و این یادآوری او را به صبر و یقین و جدیت و نشاط، وامی‌دارد.

۱۰-۱۱-۱- صبر تا اینکه... ر.به: فصل ۴، صبر بر قضا و قدر الهی

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

١-١١-١٠-١ إلى أن تجد أعواناً

﴿١٥٣٩﴾ الرسول ﷺ: فَاصْبِرْ عَلَى ظُلْمِ الْمُضِلِّينَ إِلَى أَنْ تَجِدَ أَغْوَانًا؛ الصراط المستقيم ج: ٢

ص: ٨٨

﴿١٥٤٠﴾ الرسول ﷺ: فَاصْبِرْ لظُلْمِ قُرَيْشِ إِيَّاكَ وَتَظَاهُرِهِمْ عَلَيْكَ فَإِنَّكَ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَمَنْ تَبِعَهُ وَهُمْ بِمَنْزِلَةِ الْعِجْلِ وَمَنْ تَبِعَهُ وَإِنَّ مُوسَى أَمَرَ هَارُونَ حِينَ اسْتَخْلَفَهُ عَلَيْهِمْ أَنْ يَضُلُّوا فَوَجَدَ أَغْوَانًا أَنْ يُجَاهِدَهُمْ بِهِمْ وَإِنْ لَمْ يَجِدْ أَغْوَانًا أَنْ يَكْفَ يَدَهُ وَيَحْقِنَ دَمَهُ وَلَا يُفَرِّقَ بَيْنَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٥٤

١-١١-١٠-٢ حَتَّى إتيان النصر

﴿١٥٤١﴾ الصادق عليه السلام: قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ وَلَقَدْ كَذَّبْتَ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كَذَّبُوا وَآوَدُوا حَتَّى آتَاهُمْ نَصْرُنَا فَأَلْزَمَ النَّبِيُّ ﷺ نَفْسَهُ الصَّبْرَ فَتَعَدَّوْا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

١-١١-١٠-٣ حَتَّى إتيان اليقين

﴿١٥٤٢﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ جَاهَدْتَ وَنَصَحْتَ وَصَبَرْتَ حَتَّى آتَاكَ الْيَقِينُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨

ص: ٢٥٦

١-١١-١٠-٤ حَتَّى أَظْهَرَ اللَّهُ غُدْرَهُ

﴿١٥٤٣﴾ الرسول ﷺ: لَوْ كُنْتُ بِمَنْزِلَةِ يُوسُفَ حِينَ أَرْسَلَ إِلَيْهِ الْمَلِكُ يُسْأَلُهُ عَنْ رُؤْيَاهُ مَا حَدَّثْتُهُ حَتَّى أَشْتَرِطَ عَلَيْهِ أَنْ يُخْرِجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَعَجِبْتُ لِصَبْرِهِ عَنْ شَأْنِ امْرَأَةِ الْمَلِكِ حَتَّى أَظْهَرَ اللَّهُ غُدْرَهُ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٠٣

١-١١-١٠-٥ حَتَّى الْإِنْتِقَامُ وَالْإِنْتِصَارُ

﴿١٥٤٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبْرٌ حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ الَّذِي يَنْتَصِرُ لَهُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٣٠

﴿١٥٤٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبْرٌ حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هُوَ الْمُنتَصِرُ لَهُ؛

بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣١٣

﴿١٥٤٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبْرٌ حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي يَنْتَقِمُ لَهُ نَفْسُهُ مِنْهُ؛

بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣١٧

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۱-۱۰-۱۱-۱- تا اینکه یاورانی پیدا کنی

﴿۱۵۳۹﴾ بر ظلم و ستم گمراهان، شکبیا و صبور باش تا آن که یار و یآوری پیدا کنی.

﴿۱۵۴۰﴾ پس بر ظلمی که قریش بر تو روا می‌دارد و اتحادشان علیه خودت، صبوری کن، چرا که تو همچون هارون نسبت به موسی و پیروانش هستی و آنان همچون گوساله و پیروانش هستند. هنگامی که موسی هارون را جانشین خود در قومش قرار داد به او چنین دستور داد که اگر قومش همراه شدند و او یارانی پیدا کرد، به کمک یارانش با آنان بجنگد و اگر یارانی پیدا نکرد دست نگه دارد و خودش را حفظ کند و بین آنان اختلاف ایجاد نکند.

۱-۱۰-۱۱-۲- تا زمان رسیدن کمک و یاری

﴿۱۵۴۱﴾ ما می‌دانیم که این گفتارهای ناهنجار کفار، موجب حزن و اندوه تو می‌شود؛ ولی اینان تو را تکذیب نمی‌کنند و خود می‌دانند که تو راستگو هستی، بلکه این ستمکاران آگاهانه آیات الهی را انکار می‌کنند. البته پیامبران پیش از تو با همین جریان‌ها مواجه بودند و در مقابل تکذیب و آزار دشمنان صبر و مقاومت نمودند؛ تا در نتیجه مشمول نصرت و عنایات ما شدند. پس از نزول این آیات، رسول اکرم ﷺ خود را به صبر و مقاومت شدید وادار کرد.

۱-۱۰-۱۱-۳- تا رسیدن به یقین

﴿۱۵۴۲﴾ گواهی می‌دهم که تو، تا لحظه‌ی مرگ، تلاش کردی و به حق رهنمون شدی و شکیبایی نمودی تا آن که به مقام یقین نایل شدی.

۱-۱۰-۱۱-۴- تا زمانی که خداوند عذرش را برطرف کند

﴿۱۵۴۳﴾ اگر من آن هنگام که پادشاه به‌دنبال یوسف فرستاد تا خوابش را تعبیر کند به جای او می‌بودم به او نمی‌گفتم و برایش شرط می‌گذاشتم که مرا از زندان بیرون کند. در شگفتم از صبر او درمورد مسأله‌ی مربوط به همسر پادشاه تا اینکه خداوند، خودش، آن را برملاساخت.

۱-۱۰-۱۱-۵- تا زمان رسیدن انتقام و پیروزی

﴿۱۵۴۴﴾ اگر بر او ستم شود، شکبیا باشد، تا خدا انتقام او را بگیرد.

﴿۱۵۴۵﴾ اگر بر او ستم شود، شکبیا باشد، تا خدا انتقام او را بگیرد.

﴿۱۵۴۶﴾ اگر بر او ستم شود، شکبیا باشد، تا خدا انتقام او را بگیرد.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

١٠-١١-١-٦- حَتَّىٰ إِنْقِضَا دَوْلِهِ الْبَاطِلِ

﴿١٥٤٧﴾ الباقر عليه السلام: أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَصْبِرَ فِي دَوْلَتِهِمْ حَتَّىٰ تَنْقُضِيَ؛ بحار الأنوار

ج: ٢٤ ص: ٧١

١٠-١١-١-٧- حَتَّىٰ بُلُوغِ الْأَجَلِ

﴿١٥٤٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَزَاوَلَةُ قَلْعِ الْجِبَالِ أَيْسَرُ مِنْ مَزَاوَلَةِ مُلْكٍ مُوجَلٍّ وَاسْتَعِينُوا بِاللَّهِ

وَاصْبِرُوا؛ الخصال ج: ٢ ص: ٦٢٢

١٠-١١-١-٨- حَتَّىٰ تَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ

﴿١٥٤٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَقَدْ غُصِبْتُ حَقِّي عَلَى الْقَذَى وَصَبَرْتُ حَتَّىٰ تَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ؛

بحار الأنوار ج: ٤٢ ص: ٤٢

﴿١٥٥٠﴾ الرضا عليه السلام: كَانَ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ الَّذِينَ يَتَّقُ بِهِمْ لَا تَغْتَرُوا بِقَوْلِهِ فَمَا يَقْتُلُنِي

وَاللَّهُ غَيْرُهُ وَلَكِنَّهُ لَا بُدَّ لِي مِنَ الصَّبْرِ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٩ ص: ١٨٩

١٠-١١-١-٩- حَتَّىٰ تَبْلُغَ الْمَحَنُ نَهَايَاتِهَا

﴿١٥٥١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنْ لِلْمَحَنِ غَايَاتٍ وَلِلْغَايَاتِ نَهَايَاتٍ فَاصْبِرُوا لَهَا حَتَّىٰ تَبْلُغَ

نَهَايَاتُهَا فَالتَّحَرَّكْ لَهَا قَبْلَ انْقِضَائِهَا زِيَادَةً لَهَا؛ غرر الحكم ص: ١٠٢

١٠-١١-١-١٠- حَتَّىٰ تَبَيَّنُوا

﴿١٥٥٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَوْصِيَكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ، فَإِنَّهُ خَيْرُ مَا تَوَاصَى الْعِبَادُ بِهِ وَخَيْرُ عَوَاقِبِ

الْأُمُورِ عِنْدَ اللَّهِ، وَقَدْ فُتِحَ بَابُ الْحَرْبِ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ أَهْلِ الْقِبْلَةِ، وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ إِلَّا أَهْلُ

الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ وَالْعِلْمِ بِمَوَاقِعِ الْحَقِّ، فَاْمْضُوا لِمَا تَوْمَرُونَ بِهِ وَقِفُوا لِمَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ، وَلَا تَعْجَلُوا

فِي أَمْرِ حَتَّىٰ تَبَيَّنُوا فَإِنَّ لَنَا مَعَ كُلِّ أَمْرٍ تُنْكَرُونَهُ غَيْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٢٤٨

١٠-١١-١-١١- حَتَّىٰ التَّعْيِيرِ

﴿١٥٥٣﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ابْتَلَىٰ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِمَا ذَنْبَ فَصَبَرَ حَتَّىٰ غَيَّرَ وَإِنْ

الْأَنْبِيَاءَ لَا يَصْبِرُونَ عَلَى التَّعْيِيرِ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٤٧

١٠-١١-١-١٢- حَتَّىٰ تَوْفَانَا اللَّهُ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۶-۱۰-۱۱-۱- تا انهدام حکومت باطل

﴿۱۵۴۷﴾ به امیرالمؤمنین علیه السلام دستور داده شد که در دولت باطل صبر کند تا مهلت آن دولت به سر آید.

۷-۱۰-۱۱-۱- تا زمان رسیدن اجل

﴿۱۵۴۸﴾ کندن کوه‌ها آسان‌تر از انتظار دولتی است که ظهورش به تأخیر افتاده است، از خداوند مدد بخواهید و صبر پیشه کنید.

۸-۱۰-۱۱-۱- تا زمانی که کتاب به پایان برسد (تا پایان کار)

﴿۱۵۴۹﴾ حقم غصب شد، چشم‌پوشی کردم و شکیبایی ورزیدم تا موعد مقرر و مشخص آن سر آید.

﴿۱۵۵۰﴾ حضرت رضا علیه السلام به اصحاب و دوستانی که به آن‌ها اعتماد داشت می‌فرمود: فریب سخنانش (مأمون) را نخورید، جز او شخص دیگری مرا نخواهد کشت؛ چاره‌ای جز صبر ندارم تا اجل فرارسد.

۹-۱۰-۱۱-۱- تا زمانی که محنت و رنج به نهایت برسد

﴿۱۵۵۱﴾ هر محنتی زمان پایانی دارد و هر پایانی نیز نهایی دارد؛ پس برای آن صبر کنید تا زمانشان به پایان برسد. پس حرکت کردن پیش از به‌پایان رسیدن زمان آن زاید است.

۱۰-۱۰-۱۱-۱- تا آشکارشدن حقیقت

﴿۱۵۵۲﴾ ای بندگان خدا، شما را به تقوا و ترس از عذاب خدا سفارش می‌کنم، زیرا تقوای الهی بهترین سفارش مؤمنان و در پیشگاه خدا بهترین پایان‌بخش برای کارهاست. مردم، هم‌اکنون آتش جنگ بین شما و اهل قبله شعله‌ور شده است و این پرچم مبارزه را جز افراد آگاه و با استقامت و عالم به جایگاه حق، به دوش نمی‌کشند. بنابراین آنچه فرمان دادند انجام دهید و از آنچه نهی کردند توقف کنید و در هیچ کاری تا روشن نشود شتاب نکنید، زیرا در آنچه شما اکراه دارید توان و امکان تغییر دادن اوضاع را داریم.

۱۱-۱۰-۱۱-۱- تا قبل از شماتت شدن

﴿۱۵۵۳﴾ خداوند ایوب را بدون آن که گناه بزرگی کرده باشد به انواع بلاها مبتلا نمود و او بردباری کرد تا آن که مورد سرزنش و شماتت مردم قرار گرفت و حال آن که سایر انبیای الهی این امر را کمتر برمی‌تابیدند.

۱۲-۱۰-۱۱-۱- تا زمانی که خداوند ما را به جوار خود فرا خواند (مرگ)

﴿الماهيّة (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٥٥٤﴾ السجاد عليه السلام: إِذَا جَمَعَ اللَّهُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ يُنَادِي مُنَادٍ أَيْنَ الصَّابِرُونَ لِيَدْخُلُوا الْجَنَّةَ جَمِيعًا بغير حساب قَالَ فَيَقُومُ عُتْقُ مِنَ النَّاسِ فَتَتَلَقَاهُمْ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ إِلَى أَيْنَ يَا بَنِي آدَمَ فَيَقُولُونَ إِلَى الْجَنَّةِ فَيَقُولُونَ وَقَبْلَ الْحِسَابِ فَقَالُوا نَعَمْ قَالُوا وَمَنْ أَنْتُمْ قَالُوا الصَّابِرُونَ قَالُوا وَمَا كَانَ صَبْرُكُمْ قَالُوا صَبَرْنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَصَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ حَتَّى تَوْفَّانَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَالُوا أَنْتُمْ كَمَا قُلْتُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٨

١٣-١١-١٠-١- حَتَّى الْجَوَازُ

﴿١٥٥٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ لِلنَّكَبَاتِ غَايَاتٍ لَا بُدَّ أَنْ تَنْتَهِيَ إِلَيْهَا فَإِذَا أُحْكِمَ عَلَى أَحَدِكُمْ بِهَا فَلْيُطَاطَأْ لَهَا وَلْيَصْبِرْ حَتَّى تَجُوزَ فَإِنَّ إِعْمَالَ الْحِيلَةِ فِيهَا عِنْدَ إِقْبَالِهَا زَائِدٌ فِي مَكْرُوهِهَا؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٣

١٤-١١-١٠-١- الرِّضَا- حَتَّى يَرْضَى اللَّهُ

﴿١٥٥٦﴾ أَيُّهَا النَّاسُ اجْمَعُوا مَعَ صَلَاتِكُمْ وَصَوْمِكُمْ غَضَبًا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا غَضِيَ فِي الْأَرْضِ وَ لَا تُرْضُوا أَيْمَتَكُمْ بِسَخَطِ اللَّهِ وَ إِنِ أَحْدَثُوا مَا لَا تَعْرِفُونَ فَجَانِبُوهُمْ وَ أَرْزُوا عَلَيْهِمْ وَ إِنِ غَدَّبْتُمْ وَ حَرَمْتُمْ وَ صَبَرْتُمْ حَتَّى يَرْضَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ أَعْلَى وَ أَجَلٌ لَا يَنْبَغِي أَنْ يُسَخَطَ بِرِضَاءِ الْمَخْلُوقِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٩٩

﴿١٥٥٧﴾ الصادق عليه السلام: أَنَّ الْمُؤْمِنَ بَيْنَ بَلَاءَيْنِ أَوَّلُ هُوَ فِيهِ مُنْتَظَرُ بِهِ بَلَاءٌ ثَانٍ فَإِنْ هُوَ صَبَرَ لِلْبَلَاءِ الْأَوَّلِ كُشِفَ عَنْهُ الْأَوَّلُ وَ الثَّانِي وَ انْتَظَرَهُ الْبَلَاءُ الثَّلَاثُ فَلَا يَزَالُ كَذَلِكَ حَتَّى يُرْضَى؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦٦

١٥-١١-١٠-١- حَتَّى الرَّمَى

﴿١٥٥٨﴾ الصادق عليه السلام: فَصَبَرَ رَسُولُ اللَّهِ حَتَّى قَابَلُوهُ بِالْعِظَامِ وَ رَمَوْهُ بِهَا فَصَاقَ صَدْرُهُ؛

بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٨٧

﴿١٥٥٩﴾ الصادق عليه السلام: فَصَبَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى نَالُوهُ بِالْعِظَامِ وَ رَمَوْهُ بِهَا فَصَاقَ صَدْرُهُ؛

الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

١٦-١١-١٠-١- حَتَّى سَفِكَ فِي طَاعَتِكَ دَمُهُ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۵۵۴﴾ روز قیامت که خداوند، اولین و آخرین مخلوقات را جمع می‌کند، منادی از طرف خداوند ندا می‌دهد: صابرين کجايند تا بدون حساب داخل بهشت شوند؟ حضرت فرمود: گروهی از جا برمی‌خیزند و فرشتگان ایشان را ملاقات می‌کنند و از ایشان سؤال می‌کنند: به کجا می‌روید؟ گویند: به سوی بهشت. فرشتگان سؤال می‌کنند. پیش از حساب؟ گویند: آری. از ایشان می‌پرسند. شما کیستید که بدون حساب داخل بهشت می‌شوید؟ گویند: ما صابران هستیم. گویند صبرتان چه بود؟ در جواب گویند: بر طاعت خدا صبر نمودیم و از انجام معصیت خویشتن‌داری کردیم تا مرگ ما فرارسید و خداوند روحمان را از بدن جدا کرد؛ فرشتگان گویند: راست گفتید، شما همان‌گونه بودید که گفتید، داخل بهشت شوید که اجر عمل‌کنندگان بسیار نیکوست.

۱۳-۱۰-۱۱-۱ تا زمانی که اجازه داده شود

﴿۱۵۵۵﴾ به تحقیق برای هر بدبختی و بلایی دوره‌ای موقت است که باید سپری شود، پس چنانچه یکی از شما دچار آن شد، سر تسلیم فرود آورد و پایداری پیشه سازد تا دوره آن بگذرد. زیرا هنگام بروز حادثه هرگونه چاره‌جویی (عجولانه) برای فرار از آن، بر شدت آن می‌افزاید.

۱۴-۱۰-۱۱-۱ تا اینکه خدا خشنود شود

﴿۱۵۵۶﴾ ای مردم، نماز و روزه‌ی خودتان را با خشم در راه خداوند عزیز و جلیل به‌هنگامی که خداوند در زمین نافرمانی می‌شود همراه سازید و بزرگان و رهبران خود را به قیمت به‌خشم‌آوردن خداوند خشنود مسازید. و اگر چیزهای نوظهوری را که سابقه‌ی دینی برای آن‌ها نمی‌شناسید پایه‌گذاری نمودند، شما از ایشان فاصله بگیرید و آنان را سرزنش کنید هرچند به شکنجه و محرومیت و تبعید شما بینجامد، تا در نتیجه، خداوند را خشنود سازید. شایسته نباشد که خداوند والا و بلندمرتبه، به خاطر خشنودی آفریدگان، خشمگین و ناراضی شود.

﴿۱۵۵۷﴾ مؤمن بین دو بلا قرار دارد: اول، آن بلایی که در آن است؛ و دوم، بلایی که منتظر آن است. اگر در برابر بلای اول صبوری کند، بلای اول و دوم از او رفع می‌شود و منتظر بلای سوم می‌شود و این همچنان ادامه دارد تا خدا را راضی کند.

۱۵-۱۰-۱۱-۱ تا شروع تهمت

﴿۱۵۵۸﴾ پس رسول اکرم نیز شکیبایی ورزید تا اینکه در برابرش جسارت‌های بزرگ نموده و تهمت‌ها به حضرتش زدند، آن قدر که سینه‌ی حضرت به تنگ آمد.

﴿۱۵۵۹﴾ پس رسول اکرم نیز شکیبایی ورزید تا اینکه در برابرش جسارت‌های بزرگ نموده و تهمت‌ها به حضرتش زدند، آن قدر که سینه‌ی حضرت به تنگ آمد.

۱۶-۱۰-۱۱-۱ تا اینکه در راه طاعت تو خونش ریخته شود

﴿الماهيّة (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٥٦٠﴾ الصادق عليه السلام: السّلام على الحسين المظلوم الشهيد السّلام على أسير الكُرُبات وقَتِيل العِبرَات اللّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّهُ وَلِيُّكَ وَابْنُ وَلِيِّكَ... فَجَاهِدْهُمْ فِيكَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا حَتَّى سُفِكَ فِي طَاعَتِكَ دَمُهُ وَاسْتَبِيحَ حَرِيمُهُ؛ تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ١١٣
١٧-١٠-١١-١- حَتَّى الْفَتْحِ

﴿١٥٦١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَنَّنِي مِنْهُ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى يَحُلُّ بِهِ فِي مُخَالَفَتِي وَ الْإِمْسَاكِ عَنْ نُصْرَتِي مَا أَحَلَّ قَوْمُ مُوسَى بِأَنْفُسِهِمْ فِي مُخَالَفَةِ هَارُونَ وَ تَرْكِ طَاعَتِهِ وَ رَأَيْتُ تَجَرَّعَ الْعُصَصِ وَ رَدَّ أَنْفَاسِ الصُّعَدَاءِ وَ لُزُومَ الصَّبْرِ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٨ ص: ١٧٥
﴿١٥٦٢﴾ العسكري عليه السلام: وَ اعْلَمْ أَنَّ الْإِلْحَاحَ فِي الْمَطَالِبِ يَسْلُبُ الْبَهَاءَ وَ يُورِثُ التَّعَبَ وَالْعَنَاءَ فَاصْبِرْ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ لَكَ بَابًا يَسْهُلُ الدُّخُولُ فِيهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ٢٩
١٨-١٠-١١-١- حَتَّى يَأْتِيَهُ اللَّهُ بِالْفَرَجِ

﴿١٥٦٣﴾ الصادق عليه السلام: وَ أَمَّا الْبَاقِي مِنَ الْإِمَامِ فَالصَّبْرُ فِي الْبِئْسَاءِ وَالضَّرَاءِ حَتَّى يَأْتِيَهُ اللَّهُ بِالْفَرَجِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٩١
١٩-١٠-١١-١- حَتَّى يَخْرُجَ الْفَرَجُ

﴿١٥٦٤﴾ الكاظم عليه السلام: أَوْصَى إِلَى الْوَلِيَّاءِ بِالصَّبْرِ وَ أَوْصَى إِلَى أَشْيَاعِهِمْ بِالصَّبْرِ وَ التَّسْلِيمِ حَتَّى يَخْرُجَ الْفَرَجُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٦ ص: ٢٦

﴿١٥٦٥﴾ الكاظم عليه السلام: ثُمَّ أَخْبَرَهُ بِكُلِّ عَدُوٍّ يَكُونُ لَهُمْ فِي كُلِّ زَمَانٍ مِنَ الْأَزْمِنَةِ حَتَّى فَهِمَ ذَلِكَ كُلَّهُ وَ كَتَبَهُ ثُمَّ أَخْبَرَهُ بِأَمْرٍ مَا يَخْذُلُ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمْ مِنْ بَعْدِهِ فَسَأَلَهُ عَنْهَا فَقَالَ الصَّبْرُ الصَّبْرُ وَ أَوْصَى إِلَيْنَا بِالصَّبْرِ وَ التَّسْلِيمِ حَتَّى يَخْرُجَ الْفَرَجُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ١٩٧
٢٠-١٠-١١-١- حَتَّى لَا أُحِبَّ تَعْجِيلَ شَيْءٍ أَخْرَتَهُ وَلَا أُحِبَّ تَأْخِيرَ شَيْءٍ عَجَّلْتَهُ

﴿١٥٦٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: اللَّهُمَّ رَضِّنِي بِقَضَائِكَ وَ صَبِّرْنِي عَلَى بِلَائِكَ وَ بَارِكْ لِي فِي أَقْدَارِكَ حَتَّى لَا أُحِبَّ تَعْجِيلَ شَيْءٍ أَخْرَتَهُ وَلَا أُحِبَّ تَأْخِيرَ شَيْءٍ عَجَّلْتَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٢٧٥

٢١-١٠-١١-١- حَتَّى نَقْدِمَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۵۶۰﴾ سلام بر حسین مظلوم شهید، سلام بر اسیر گرفتاری‌ها و کشته‌ی اشک‌ها. خدایا من شهادت می‌دهم که او ولی تو و پسر ولی توست... و در راه تو صبورانه و مخلصانه با آن‌ها جهاد کرد، تا اینکه خونس در راه اطاعت تو ریخته شد و حرمت حرمش شکسته شد.

۱۷-۱۰-۱۱-۱ تا پیروزی

﴿۱۵۶۱﴾ به درستی که من به منزله‌ی هارونم نسبت به موسی؛ آنچه به دلیل مخالفت و ترک اطاعت هارون بر سر قوم موسی آمد، در نتیجه‌ی مخالفت و خودداری از یاری من، بر سر این قوم خواهد آمد. دیدم که غصه‌ها را جرعه‌جرعه فرو می‌برم و نفس‌ها را به‌سختی (یکی پس از دیگری) سپری می‌کنم، دانستم شکیبایی لازم است تا اینکه خدای عزیز و جلیل راهی (برایم) بگشاید.

﴿۱۵۶۲﴾ بدان که اصرار در درخواست (از همنوعان)، درخشندگی آدمی را زایل می‌سازد و رنج و سختی باقی می‌گذارد. پس صبر کن تا خداوند متعال دری بر تو بگشاید که داخل شدن آسان باشد.

۱۸-۱۰-۱۱-۱ تا زمانی که خدا گشایش فراهم کند

﴿۱۵۶۳﴾ آنچه از امام می‌آموزد شکیبایی در گرفتاری‌ها (جنگ‌ها) و ناراحتی‌هاست تا خداوند گشایش در آموزش را برساند.

۱۹-۱۰-۱۱-۱ تا زمان گشایش و آسودگی

﴿۱۵۶۴﴾ توصیه کرد به اولیا که صبر پیشه کنند و همچنین توصیه کرد به پیروان ایشان به صبر و تسلیم تا نوبت فرج و گشایش برسد.

﴿۱۵۶۵﴾ سپس او را از تمام دشمنانش در هر زمان آگاه کرد تا علی علیه السلام همه را فهمید و نوشت. سپس او را نسبت به پیشامدهایی که پس از پیامبر برای او پیش می‌آید، آگاه کرد. علی علیه السلام وظیفه‌ی خود را پرسید، پیامبر فرمود: صبر، صبر؛ و علی نیز ما را به صبر و تسلیم سفارش کرد، تا گشایش در امور حاصل شود.

۲۰-۱۰-۱۱-۱ تا جایی که نه تعجیل عملی که آن را به تأخیر انداخته‌ای دوست داشته باشم و نه تأخیر آنچه را که در آن تعجیل کرده‌ای

﴿۱۵۶۶﴾ خدایا مرا نسبت به قضای خود راضی گردان و بر بلایت شکیبایی بخش و در مقدراتت برکت بده، تا زودرسیدن آنچه را به تأخیر انداختی و به تأخیر افتادن آنچه را به سرعت پیش می‌آوری دوست نداشته باشم.

۲۱-۱۰-۱۱-۱ تا آن که به سوی خدا برویم

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٥٦٧﴾ الرسول ﷺ: جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَفَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ أَغْلَقَ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمُ الْبَابُ وَ قَالَ يَا أَهْلِي وَ أَهْلَ اللَّهِ إِنْ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقْرَأُ عَلَيْكُمْ السَّلَامَ وَ هَذَا جَبْرِئِيلُ مَعَكُمْ فِي الْبَيْتِ يَقُولُ إِنِّي قَدْ جَعَلْتُ عَدُوَّكُمْ لَكُمْ فِتْنَةً فَمَا تَقُولُونَ قَالُوا نَصْبِرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِأَمْرِ اللَّهِ وَ مَا نَزَلَ مِنْ قَضَائِهِ حَتَّى نَقْدَمَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ نَسْتَكْمِلَ جَزِيلَ ثَوَابِهِ فَقَدْ سَمِعْنَاهُ يَعِدُ الصَّابِرِينَ الْخَيْرَ كُلَّهُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٩

﴿١٥٦٨﴾ الرسول ﷺ: لَقَدْ سَمِعْتُ جَبْرِئِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ لِلنَّبِيِّ يَا مُحَمَّدُ عَرَّفُهُ أَنَّهُ يُنْتَهَكُ الْحُرْمَةُ وَ هِيَ حُرْمَةُ اللَّهِ وَ حُرْمَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَ عَلَى أَنْ تُخْضَبَ لِحْيَتُهُ مِنْ رَأْسِهِ بِدَمٍ عَيْطٍ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَصَعِقْتُ حِينَ فَهَمْتُ الْكَلِمَةَ مِنْ الْأَمِينِ جَبْرِئِيلَ حَتَّى سَقَطْتُ عَلَى وَجْهِهِ وَ قُلْتُ نَعَمْ قَبْلْتُ وَ رَضِيتُ وَ إِنْ أَنْتَهَكْتَ الْحُرْمَةَ وَ عَظَلْتَ السُّنَنُ وَ مُزَّقَ الْكِتَابُ وَ هُدِمَتِ الْكَعْبَةُ وَ خُضِبَتْ لِحْيَتِي مِنْ رَأْسِي بِدَمٍ عَيْطٍ صَابِرًا مُحْتَسِبًا أَبَدًا حَتَّى أَقْدَمَ عَلَيْكَ؛ الكافي ج: ١ ص: ٢٨١

﴿١٥٦٩﴾ الرسول ﷺ: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ عَلَى مَا يَنْزِلُ بِكَ وَ بِهَا حَتَّى تَقْدَمُوا عَلَى؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤٨٢

٢٢-١١-١-١- حَتَّى كَادَ يَخْرُضُ

﴿١٥٧٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَإِنْ يَعْقُوبَ قَدْ صَبَرَ عَلَى فِرَاقٍ وَلَدِهِ حَتَّى كَادَ يَخْرُضُ مِنَ الْحُزَنِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٣

﴿١٥٧١﴾ صَبَرَ يَعْقُوبُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى فِرَاقٍ وَلَدِهِ حَتَّى كَادَ يَخْرُضُ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٤٠٨

﴿١٥٧٢﴾: وَ إِنْ صَبَرَ يَعْقُوبُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى فِرَاقٍ وَلَدِهِ حَتَّى كَادَ أَنْ يَكُونَ حَرَضًا مِنَ الْحُزَنِ فَقَدْ

فُجِعَ مُحَمَّدٌ ﷺ بِأَنْ كَانَ لَهُ وَحْدَهُ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٢٥٣

٢٣-١١-١- حَتَّى اللَّقَاءِ

﴿١٥٧٣﴾ أَشْهَدُ أَنَّكُمْ أَنْصَارُ اللَّهِ وَ سَادَةُ الشُّهَدَاءِ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ صَبَرْتُمْ وَ احْتَسَبْتُمْ وَ لَمْ

تَهِنُوا وَ لَمْ تَضَعُفُوا وَ لَمْ تَسْتَكِينُوا حَتَّى لَقِيتُمْ اللَّهَ عَلَى سَبِيلِ الْحَقِّ وَ نُصْرَةِ كَلِمَةِ اللَّهِ التَّامَّةِ؛

تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ٦٥

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۵۶۷﴾ پیامبر اکرم ﷺ حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام را جمع کرد و درب را بست فرمود: ای خانواده‌ی من و ای خاندان الهی، پروردگارم به شما سلام می‌رساند. این جبرئیل است که با شما در خانه است و می‌گوید: من دشمنان شما را موجب آزمایش شما قرار داده‌ام، چه می‌گویید؟ عرض کردند: ما بر فرمان خدا و قضای او صبر می‌کنیم تا بر او واردشویم و پاداش کامل دریافت کنیم، زیرا شنیده‌ایم که، همه‌ی خیر را به شکیبایان وعده داده است.

﴿۱۵۶۸﴾ شنیدم جبرئیل به پیامبر می‌گفت: ای محمد به او بفهمان که حرمت او دریده می‌شود، که درواقع همان حرمت خدا و حرمت رسول خداست؛ و به او بگو که ریشش با خون تازه‌ی سرش رنگین می‌گردد، علی فرمود: چون این کلمه را از جبرئیل امین دریافتیم، ناله‌ای کشیدم و با صورت بر زمین افتادم و گفتم: به چشم، قبول دارم و راضی‌ام. اگرچه حریم‌ها دریده شود و سنت تعطیل گردد و قرآن دریده شود و خانه‌ی کعبه به ویرانی افتد و ریشم با خون تازه‌ی سرم رنگین شود. صبر می‌کنم و به حساب خدا می‌گذارم تا بر تو وارد شوم.

﴿۱۵۶۹﴾ ای علی، بر تو واجب است بر مصیبت‌هایی که بر تو و بر فاطمه وارد می‌شود، صبر کنی، تا آن‌گاه که نزد من آیی.

۲۲-۱۰-۱۱-۱- تا جایی که تشویق می‌شود

﴿۱۵۷۰﴾ یعقوب بر فراق فرزند صبر کرد تا آنجا که نزدیک بود از غصه از بین برود.

﴿۱۵۷۱﴾ یعقوب بر فراق فرزند شکیبایی ورزید، به‌طوری‌که نزدیک بود تلف شود.

﴿۱۵۷۲﴾ و اگر حضرت یعقوب علیهم السلام، در فراق فرزندش یوسف، شکیبایی ورزید تا حدی که نزدیک بود از ناراحتی و اندوه جان دهد، پیامبر اکرم ﷺ نیز در مرگ یگانه پسرش، سوگوار شد.

۲۳-۱۰-۱۱-۱- تا آن‌که به دیدار (معشوق) برسد

﴿۱۵۷۳﴾ شهادت می‌دهم که شما، یاری‌کنندگان خدا باشید و سرور شهیدان در دنیا و آخرت. شکیبایی ورزیدید و به حساب خدا گذاردید، سست و ضعیف و ناتوان نشدید، تا اینکه خدا را در راه حق و یاری کلمه‌ی کامل الهی، ملاقات کردید.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٥٧٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَمَا وَاللَّهِ لَقَدْ تَقَمَّصَهَا فُلَانٌ وَإِنَّهُ لَيَعْلَمُ أَنَّ مَحَلِّي مِنْهَا مَحَلُّ الْقُطْبِ مِنَ الرَّحَى يَنْحَدِرُ عَنِّي السَّيْلُ وَلَا يَرْقَى إِلَى الطَّيْرِ فَسَدَلْتُ دُونَهَا ثَوْبًا وَطَوَيْتُ عَنْهَا كَشْحًا وَطَفِقْتُ أَرْتِي بَيْنَ أَنْ أَصُولَ بِيَدٍ جَذَاءً أَوْ أَصْبِرَ عَلَى طَخِيَةِ عَمِيَاءٍ يَهْرَمُ فِيهَا الْكَبِيرُ وَ يَشِيبُ فِيهَا الصَّغِيرُ وَيَكْدَحُ فِيهَا مُؤْمِنٌ حَتَّى يَلْقَى رَبَّهُ؛ نهج البلاغة ص: ٤٨

﴿١٥٧٥﴾ الرسول ﷺ: أَصْبِرْ عَلَى مَصَائِبِ الدُّنْيَا وَلَا وَائِهَا [لَا وَائِهَا] حَتَّى أَتَاكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ. قَالَ فَقَالَ هُدَيْتَ، اللَّهُمَّ افْعَلْ بِهِ ذَلِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٦٣

﴿١٥٧٦﴾ الصادق عليه السلام: إِصْبِرْ يَا أَخِي عَلَى مَا أَنْتَ عَلَيْهِ حَتَّى تَلْقَى الْحَبِيبَ غَدًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٩ ص: ١٣٤

﴿١٥٧٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَقَالَ شَمْعُونُ وَصِيَّ عِيسَى عليه السلام عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ مَرْحَبًا بِوَصِيِّ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَ قَائِدِ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ الْأَعَزِّ الْمَأْمُونِ وَ الْفَاضِلِ الْفَائِزِ بِنَوَابِ الصِّدِّيقِينَ وَ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ كَيْفَ حَالُكَ فَقَالَ بِخَيْرٍ أَنَا مُنْتَظَرُ رُوحِ الْقُدُسِ وَ لَا أَعْلَمُ أَحَدًا أَعْظَمَ فِي اللَّهِ عِزًّا وَ جَلًّا اسْمُهُ بَلَاءً وَ لَا أَحْسَنَ ثَوَابًا مِنْكَ وَ لَا أَرْفَعُ عِنْدَ اللَّهِ مَكَانًا أَصْبِرُ يَا أَخِي عَلَى مَا أَنْتَ فِيهِ حَتَّى تَلْقَى الْحَبِيبَ؛ بحار الأنوار ج: ٦ ص: ٢٣٨

﴿١٥٧٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ تَكَلَّمَ الْحَسَنُ عليه السلام فَقَالَ يَا عَمَّاهُ إِنَّ الْقَوْمَ قَدْ أَتَوْا إِلَيْكَ مَا قَدْ تَرَى وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى فَدَعَا عَنْكَ ذِكْرَ الدُّنْيَا بِذِكْرِ فِرَاقِهَا وَ شِدَّةَ مَا يَرُدُّ عَلَيْكَ لِرِخَاءِ مَا بَعْدَهَا وَ أَصْبِرْ حَتَّى تَلْقَى نَبِيَّكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ هُوَ عَنْكَ رَاضٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٠٦

﴿١٥٧٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: جَعَلَنِي نَبِيًّا وَ جَعَلَكَ وَصِيًّا، وَ سَتَلْقَى مِنْ أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي مَا لَقِيَ مُوسَى مِنْ فِرْعَوْنَ، فَاصْبِرْ وَ اخْتَسِبْ حَتَّى تَلْقَانِي؛ بحار الأنوار ج: ٣١ ص: ٤٣٧

﴿١٥٨٠﴾ ابن عباس رضي الله عنهما: فَمَا أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِمَنْ يَنْكُثُ بَيْعَتِي مِنْهُمْ وَ يَجْحَدُ حَقِّي قَالَ فَاصْبِرْ حَتَّى تَلْقَانِي، وَ تَسْتَسْلِمَ لِمُخْنَتِكَ حَتَّى تَلْقَى نَاصِرًا عَلَيْهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ١٧١

﴿١٥٨١﴾ الرسول ﷺ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمُحِبِّينَا أَهْلَ الْبَيْتِ سَتَجِدُونَ مِنْ قُرَيْشٍ أَثَرَةً فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ٢٦

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۵۷۴﴾ به خدا سوگند او جامه‌ی خلافت را پوشید در حالی که می‌دانست خلافت جز برای من شایسته نیست و سنگ آسیا تنها گرد استوانه به گردش درمی‌آید. مانند کوه بلندی هستم که سیلاب از ستیغ من ریزان است و مرغ از پریدن به قله‌ام ناتوان. چون چنین دیدم - دامن از خلافت برچیدم و پهلوی آن پیچیدم و ژرف بیندیشیدم که چه باید و از این دو کدام شاید؟ با دست تنها ستیزه کنم یا صبر پیش گیرم و از ستیز بپرهیزم؟ که جهانی تیره است - و بلا بر همگان چیره - بلایی که پیران در آن فرسوده شوند و خردسالان پیر و دیندار تا دیدار پروردگار در چنگال رنج اسیر.

﴿۱۵۷۵﴾ من بر مصیبت‌ها و سختی‌های دنیا شکیبایی می‌کنم تا اگر خداوند بخواهد به دیدار تو واصل شوم، فرمود: تو هدایت شدی، خدایا آن را برایش به انجام برسان.

﴿۱۵۷۶﴾ ای برادر، بر آنچه از اذیت بر تو روا می‌شود صبر کن، تا فردا حبیب (خدا) را ملاقات کنی.

﴿۱۵۷۷﴾ شمعون جانشین عیسی علیه السلام فرمود: سلام و رحمت و برکات خداوند بر تو باد، آفرین بر وصی خاتم پیامبران و پیشوای سپیدرویان و گرامی مرد بی‌آزار و فاضل و رستگاری که به پاداش راستگویان فایز آمده و سرور جانشینان. امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: سلام بر تو، حالت چطور است؟ عرض کرد: خوب است، من منتظر روح القدس هستم و من کسی را که امتحان و گرفتاری‌اش در راه خدای عزیز و جلیل بیشتر و پاداشش نکوتر و مقام و منزلتش نزد خدا بالاتر از تو باشد سراغ ندارم. برادر، بر این همه‌ی گرفتاری‌ها صبر کن تا به دیدار دوست بشتابی.

﴿۱۵۷۸﴾ سپس امام حسن علیه السلام رشته‌ی سخن را به دست گرفت و فرمود: ای عمو جانم، به‌راستی که این مردم با تو آن کردند که به چشم خود دیدی و خداوند عزیز و جلیل از جایگاهی برتر بدان می‌نگرد. با یاد جدایی از دنیا و آسایش بعد از آن، یاد دنیا و سختی و شدتی را که از آن بر تو وارد می‌شود، رها کن و شکبیا باش تا آن‌گاه که پیامبر خود را در حالی ملاقات کنی که او از تو راضی و خشنود باشد ان شاء الله.

﴿۱۵۷۹﴾ (خداوند) مرا پیامبر قرار داد و تو را جانشین، در آینده‌ی نزدیکی از امت من همان مسائل را خواهی دید که موسی از فرعون دید. پس شکبیا باش و به حساب خدا منظور بدار تا آن زمان که بر من وارد شوی و مرا ملاقات کنی.

﴿۱۵۸۰﴾ ای رسول خدا با آن کسی که بیعت مرا درهم شکند و حق مرا انکار کند چه کنم؟ فرمود: بر مصیبت‌ها صبر کن، تا آن‌گاه که مرا دیدار کنی و با رنج‌ها بساز تا آن‌گاه که یآوری پیدا کنی.

﴿۱۵۸۱﴾ رسول خدا صلی الله علیه و آله به دوستداران اهل بیتش فرمود: شما بعد از من خواهید دید که قریش خود را بر شما مقدم می‌دارند، پس شکیبایی بورزید تا مرا کنار حوض کوثر ملاقات کنید.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

٢٤-١٠-١١-١- حَتَّى يَأْذَنَ اللَّهُ لَهُ بِالْخُرُوجِ

﴿١٥٨٢﴾ الرسول ﷺ: قَالَ عَلَى الْعَلِيِّ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا يَكُونُ فِي هَذِهِ الْغَيْبَةِ حَالُهُ قَالَ

يَصْبِرُ حَتَّى يَأْذَنَ اللَّهُ لَهُ بِالْخُرُوجِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٣٣٣

٢٥-١٠-١١-١- حَتَّى يَجِيءَ اللَّهُ بِالَّذِي تُرِيدُونَ

﴿١٥٨٣﴾ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُحِبُّونَ بِقُلُوبِكُمْ وَيُخَالِفُ ذَلِكَ فِعْلُكُمْ وَاللَّهُ مَا يَسْتَوِي اخْتِلَافُ أَصْحَابِكِ

وَلِهَذَا أُسِرَ عَلَى صَاحِبِكُمْ لِيُقَالَ مُخْتَلِفِينَ مَا لَكُمْ لَا تَمْلِكُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتَصْبِرُونَ حَتَّى يَجِيءَ اللَّهُ

تَبَارَكَ وَتَعَالَى بِالَّذِي تُرِيدُونَ إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَيْسَ يَجِيءُ عَلَى مَا تُرِيدُ النَّاسُ إِنَّمَا هُوَ أَمْرُ اللَّهِ

تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَقَضَاؤُهُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١١٠

٢٦-١٠-١١-١- حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ

﴿١٥٨٤﴾ فَاصْبِرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ - الأعراف ٨٧

﴿١٥٨٥﴾ وَأَتَّبِعْ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ - يونس ١٠٩

﴿١٥٨٦﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ ﷺ لَيْسَ شَيْءٌ مِنْ ذَلِكَ بَلْ بَعَثَنِي اللَّهُ إِلَيْكُمْ رَسُولًا وَأَنْزَلَ كِتَابًا

فَإِنْ قَبِلْتُمْ مَا جِئْتُ بِهِ فَهُوَ حَقُّكُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَإِنْ تَرَدُّوهُ أَصْبِرْ حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا؛

بحار الأنوار ج: ١٨ ص: ٢٠١

٢٧-١٠-١١-١- حَتَّى يَرُدَّهَا بِحُسْنِ عَزَائِهَا

﴿١٥٨٧﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَصَبْرٌ عَلَى الطَّاعَةِ وَصَبْرٌ عَنِ الْمَعْصِيَةِ

فَمَنْ صَبَرَ عَلَى الْمُصِيبَةِ حَتَّى يَرُدَّهَا بِحُسْنِ عَزَائِهَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ ثَلَاثِمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى

الدَّرَجَةِ كَمَا بَيَّنَّ السَّمَاءُ إِلَى الْأَرْضِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

٢٨-١٠-١١-١- حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ بَيْنِي وَبَيْنَ الْقَوْمِ بِالْحَقِّ

﴿١٥٨٨﴾ أَنِّي لَمْ أَخْرُجْ أَشْرًا وَلَا بَطْرًا وَلَا مُفْسِدًا وَلَا ظَالِمًا وَإِنَّمَا خَرَجْتُ لِطَلَبِ الْإِصْلَاحِ فِي

أُمَّةٍ جَدَّى ﷺ أُرِيدُ أَنْ أَمُرَ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَسِيرَ بِسِيرَةِ جَدِّي وَأَبِي عَلَى بَنِ

أَبِي طَالِبٍ الْعَلِيِّ فَمَنْ قَبِلَنِي بِقَبُولِ الْحَقِّ فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِالْحَقِّ وَمَنْ رَدَّ عَلَيَّ هَذَا أَصْبِرْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ

بَيْنِي وَبَيْنَ الْقَوْمِ بِالْحَقِّ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٣٢٩

٢٩-١٠-١١-١- حَتَّى يُنْزَلَ اللَّهُ الْأَمْرَ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۲۴-۱۰-۱۱-۱- تا زمانی که خداوند به او اجازه‌ی خروج (هجرت) بدهد

﴿۱۵۸۲﴾ علی علیه السلام گوید: من عرض کردم: پس از غیبت او چه می‌شود؟ فرمود: صبر کند تا آن‌گاه که خداوند او را اجازه‌ی خروج دهد.

۲۵-۱۰-۱۱-۱- تا زمانی که خداوند آنچه را که می‌خواهید به شما اعطا کند

﴿۱۵۸۳﴾ شما مردمی هستید که با دل، ما را دوست دارید ولی عمل شما مخالف آن است. به خدا سوگند اختلاف یارانت آرام نمی‌گیرد و به همین جهت صاحب شما پنهان می‌گردد و درباره‌اش اقوال مختلفی بر زبان‌ها جاری خواهد بود. چرا نمی‌توانید بر خود مسلط باشید و شکیبایی بورزید تا خداوند متعال آن کس را که می‌خواهد بیاورد؟ این کار (ظهور دولت آل محمد) به دلخواه مردم انجام نمی‌پذیرد، بلکه این امر منوط به حکم خدا و قضای اوست.

۲۶-۱۰-۱۱-۱- تا زمانی که خداوند درباره‌ی شما قضاوت کند و حکم بدهد

﴿۱۵۸۴﴾ صبر کنید تا خداوند میان ما داوری کند، که او بهترین داور است. ﴿۱۵۸۵﴾ و از آنچه بر تو وحی می‌شود پیروی کن و شکیبیا باش (و استقامت نما)، تا خداوند فرمان (پیروزی) را صادر کند؛ و او بهترین حاکمان است.

﴿۱۵۸۶﴾ خداوند مرا به پیامبری برانگیخته و به من کتاب داده است اگر مرا به نبوت بپذیرید در دنیا و آخرت بهره‌مند خواهید شد؛ اگر نپذیرفتید صبر می‌کنم تا خداوند بین من و شما حکم کند.

۲۷-۱۰-۱۱-۱- تا آن که آن را با برترین درجه‌ی صبر بازگرداند

﴿۱۵۸۷﴾ صبر بر سه قسم است: صبر در مصیبت و صبر بر طاعت و صبر از معصیت، پس هر که بر مصیبت صبر کند تا آن را به بهترین وجه، با آرامش و تسلی بگذارند، خداوند سیصد درجه برایش ثبت می‌کند که میان هر درجه تا درجه‌ی دیگر به اندازه‌ی فاصله‌ی میان آسمان و زمین باشد.

۲۸-۱۰-۱۱-۱- تا آن که خداوند بین من و این قوم بر مبنای حق قضاوت کند

﴿۱۵۸۸﴾ من برای سرکشی و عداوت و فساد و ظلم از مدینه خارج نشدم. بلکه، فقط به‌منظور ایجاد اصلاحات در امت جدم خارج شده‌ام، می‌خواهم امر به معروف و نهی از منکر کرده، مطابق روش جدم رسول خدا و پدرم علی بن ابی‌طالب رفتار کنم. کسی که مرا به جهت حق‌طلبی قبول کند، پس خدا به حق سزاوارتر است؛ و کسی که دست رد به سینه‌ی من بزند، من صبر می‌کنم تا خدا که بهترین قضاوت‌کنندگان است، بین من و او داوری کند.

۲۹-۱۰-۱۱-۱- تا آن که خدا دستور خود را نازل کند

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٥٨٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ وَأَوْصِيكَ بِأَخِيكَ مُحَمَّدٍ خَيْرًا فَإِنَّهُ شَقِيقُكَ وَابْنُ أَيْيِكَ وَقَدْ تَعْلَمُ حُبِّي لَهُ وَأَمَّا أَخُوكَ الْحُسَيْنُ فَهُوَ ابْنُ أُمِّكَ وَلَا أُرِيدُ الْوَصَاةَ بِذَلِكَ وَاللَّهُ الْخَلِيفَةُ عَلَيْكُمْ وَإِيَّاهُ أَسْأَلُ أَنْ يُصْلِحَكُمْ وَأَنْ يَكْفَ الطُّغَاةَ الْبَغَاةَ عَنْكُمْ وَالصَّبْرَ الصَّبْرَ حَتَّى يُنْزِلَ اللَّهُ الْأَمْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٢ ص: ٢٠٢

﴿١٥٩٠﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ إِنَّ الْقَوْمَ نَقَضُوا أَمْرَكَ وَاسْتَبَدُّوا بِهَا دُونَكَ وَعَصَوْنِي فِيكَ فَعَلَيْكَ بِالصَّبْرِ حَتَّى يُنْزِلَ اللَّهُ الْأَمْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٢٠٨

﴿١٥٩١﴾ الرسول ﷺ: فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ ثُمَّ دَخَلَ عُمَرُ ثُمَّ دَخَلَ عَلِيُّ عليه السلام عَلَى إِبْرَاهِيمَ فَكَانَمَا سَفَى عَلَى وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الرَّمَادُ، ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ أَتَقْدَمَانِي هَذَانِ وَقَدْ أَمَرَكَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا قَالَ أَبُو بَكْرٍ نَسِيتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَقَالَ عُمَرُ سَهَوْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَا نَسِيتُمَا وَلَا سَهَوْتُمَا، وَكَانِي بِكُمَا قَدْ اسْتَلْبِثْتُمَا مُلْكَهُ وَتَحَارَبْتُمَا عَلَيْهِ، وَأَعَانَكُمَا عَلَى ذَلِكَ أَعْدَاءُ اللَّهِ وَأَعْدَاءُ رَسُولِهِ، وَكَانِي بِكُمَا قَدْ تَرَكْتُمَا الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارَ بَعْضُهُمْ يَضْرِبُ وَجْهَ بَعْضٍ بِالسَّيْفِ عَلَى الدُّنْيَا، وَلَكَانِي بِأَهْلِ بَيْتِي وَهُمْ الْمَقْهُورُونَ الْمُتَشَتُّونَ فِي أَقْطَارِهَا، وَذَلِكَ لِأَمْرٍ قَدْ قَضَى.. ثُمَّ بَكَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ حَتَّى سَالَتْ دُمُوعُهُ، ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ الصَّبْرَ.. الصَّبْرَ.. حَتَّى يُنْزِلَ الْأَمْرُ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، فَإِنَّ لَكَ مِنَ الْأَجْرِ فِي كُلِّ يَوْمٍ مَا لَا يُحْصِيهِ كَاتِبَاكَ، فَإِذَا أَمَكَتْكَ الْأُمُورُ فَالْسَّيْفَ السَّيْفَ.. فَالْقَتْلَ الْقَتْلَ حَتَّى يَقِينُوا إِلَى أَمْرِ اللَّهِ وَأَمْرِ رَسُولِهِ، فَإِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ وَمَنْ نَاوَاكَ عَلَى الْبَاطِلِ، وَكَذَلِكَ ذُرِّيَّتُكَ مِنْ بَعْدِكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٢٢٥

٣٠-١١-١- حَتَّى يَهْدِيَ النَّاسُ، وَتَقَعَ الْقُلُوبُ مَوَاقِعَهَا

﴿١٥٩٢﴾ الرسول ﷺ: فَاصْبِرُوا حَتَّى يَهْدِيَ النَّاسُ، وَتَقَعَ الْقُلُوبُ مَوَاقِعَهَا؛ بحار الأنوار ج: ٣١

ص: ٥٠٢

١١-١١-١- الدَّوَامُ

١١-١١-١- دَوَامُ الصَّبْرِ

﴿١٥٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: دَوَامُ الصَّبْرِ غُنْوَانُ الظَّفَرِ وَالنَّصْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

٢-١١-١- الصَّبْرُ الدَّائِمُ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۵۸۹﴾ این دیگر جدایی است بین من و تو. تو را نسبت به برادرت محمد سفارش می‌کنم. او علاقمند به دوست و پسر پدر تو و می‌دانی که او را دوست می‌دارم و اما برادرت حسین پسر مادر توست؛ نمی‌خواهم درباره‌ی او سفارش کنم (یعنی احتیاج به سفارش نیست) خدا نگهدار شماست از او تقاضا می‌کنم که کار شما را اصلاح نماید و حافظ شما از شر تبهکاران و ستمگران باشد، صبر کنید، صبر. تا خداوند امر و فرمان خود را نازل کند.

﴿۱۵۹۰﴾ ای علی، به‌راستی هرگاه این مردم بیعت امامت تو را (که در غدیر منعقد شد) شکستند و خلافت را تصاحب کردند و دستوراتی را که درباره‌ی تو داده‌ام، اجرا نکردند، بر تو باد که شکیبایی پیشه کنی تا خدا فرمانی نازل کند.

﴿۱۵۹۱﴾ ابوبکر داخل شد و بعد عمر و به‌دنبال آن دو علی علیه السلام، گویی خاکستر بر صورت رسول خدا صلی الله علیه و آله پاشیده شده بود. بعد فرمود: ای علی، آیا این دو بر تو پیش‌قدم شدند درحالی که خدا تو را امیر آن‌ها قرار داده است، ابوبکر گفت: ای رسول خدا فراموش کردم و عمر گفت ای رسول خدا از یاد برده‌ام. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: نه فراموش کردید و نه از یاد بردید، گویی می‌بینم، حکومتش را سلب و در مخالفت با او می‌جنگید و دشمنان خدا و پیامبرش، شما را بر این امر یاری می‌دهند. و گویی می‌بینم که شما دو نفر، مهاجرین و انصار را وامی‌گذارید که بعضی در همین دنیا به روی یکدیگر شمشیر بکشند. و گویی می‌بینم که اهل بیتم شکست خورده، در اقصی نقاط عالم پراکنده شده‌اند. و این امری است که در قضای الهی مقدر شده است. بعد رسول خدا صلی الله علیه و آله گریست تا اشک‌هایش جاری شد، سپس گفت: ای علی، صبر کن صبر، تا از خدا دستوری برسد. و هیچ نیرو و قوتی جز از ناحیه‌ی خداوند بزرگ و بلندمرتبه نیست، پس در ازای هرروز صبر، برای تو پاداشی است که دو فرشته‌ی نویسنده‌ی اعمال، نتوانند محاسبه کنند. هرگاه برایت امکان داشت دست به شمشیر شو و بکُش تا به فرمان خدا و رسولش برگردند. چرا که تو و فرزندان تا روز قیامت بر حقیق و دشمنان شما بر باطل خواهند بود.

۳۰-۱۰-۱۱-۱- تا آن که مردم به آرامش برسند و قلب‌ها آرام گیرند

﴿۱۵۹۲﴾ پس شکیبایی بورزید تا مردم آرام شوند و دل‌های مضطرب در جای خود قرار گیرد.

۱۱-۱۱-۱- تداوم

۱-۱۱-۱۱-۱- تداوم و ثبات صبر

﴿۱۵۹۳﴾ دوام صبر، علامت پیروزی و دریافت کمک است.

۲-۱۱-۱۱-۱- صبر دائمی (همیشگی)

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

﴿١٥٩٤﴾ السجاد عليه السلام: اللَّهُمَّ وَإِنْ كَانَتْ الْخَيْرَةُ لِي عِنْدَكَ فِي تَأْخِيرِ الْأَخْذِ لِي وَتَرْكِ
الْإِنْتِقَامِ مِنِّي ظَلَمَنِي إِلَى يَوْمِ الْفَصْلِ وَمَجْمَعِ الْخَصْمِ فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَأَيِّدْنِي مِنْكَ بِنِيَّةِ
صَادِقَةٍ وَصَبْرٍ دَائِمٍ؛ الصحيفة السجادية الدعاء: ١٤

١٢-١١-١-رياضة النفس على الصبر

﴿١٥٩٥﴾ الرسول عليه السلام: رَضِ نَفْسَكَ عَلَى الصَّبْرِ تَخْلُصَ مِنَ الْإِثْمِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢٢٦

١٣-١١-١-سياسة النفس بالصبر

﴿١٥٩٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ سَاسَ نَفْسَهُ بِالصَّبْرِ عَلَى جَهْلِ النَّاسِ صَلَحَ أَنْ يَكُونَ سَائِسًا؛

شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣١٨

١٤-١١-١-شدة الصبر

﴿١٥٩٧﴾ الرسول عليه السلام: عَنْ رَجُلٍ مِنَ الْمُجَاهِدِينَ قُتِلَ مَعَ النَّبِيِّ عليه السلام فِي بَعْضِ الْغَزَوَاتِ فَأَتَتْهُ أُمُّهُ
وَهُوَ شَهِيدٌ بَيْنَ الْقَتْلَى فَرَأَتْ فِي بَطْنِهِ حَجَرَ الْمَجَاعَةِ مَرْبُوطًا لِشِدَّةِ صَبْرِهِ وَقُوَّةِ عَزْمِهِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ٣٥

١٥-١١-١-عيل صبرى

﴿١٥٩٨﴾ الرسول عليه السلام: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ أُنْبِئَا قَدْ أَسْرَهُ الْعَدُوُّ وَقَدْ اشْتَدَّ غَمِّي وَعَيْلَ صَبْرِي فَمَا
تَأْمُرُنِي قَالَ أَمْرُكَ أَنْ تُكْثِرَ مِنْ قَوْلٍ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ فِي كُلِّ حَالٍ؛ مستدرک الوسائل

ج: ٥ ص: ٣٧٢

١٦-١١-١-الطاقة

﴿١٥٩٩﴾ أَصْبِرْ نَفْسِي فِي اجْتِهَادِي وَطَاقَتِي وَإِنِّي بِأَخْلَاقِ الْجَمِيعِ خَبِيرٌ

بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٤١٥

﴿١٦٠٠﴾ لَا تُحْمَلْنِي مَا لَا طَاقَةَ لِي بِهِ فَاضْعُفْ وَلَا تُبْتَلِنِي بِمَا لَا صَبْرَ لِي عَلَيْهِ فَأَعْجِزْ؛

بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ٣٥٤

﴿١٦٠١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ أَلَّاهَ عِلْمٌ مِنْ نَبِيٍّ وَمِنْ الْحُجَّجِ فِي الْأَرْضِ الصَّبْرُ عَلَى مَا لَمْ
يُطِيقْ مَنْ تَقَدَّمَهُمْ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ الصَّبْرُ عَلَى مِثْلِهِ فَبَعَثَهُ اللَّهُ بِالتَّعْرِيزِ لَا بِالتَّصْرِيحِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٠

ص: ١٢٣

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۵۹۴﴾ خدایا اگر خیر و برکت من نزد تو با تأخیر در گرفتن حقم و در مجازات نکردن آن که به من ستم روا داشته تا روز قیامت و گردهم آمدن ظالم و مظلوم (برای محاسبه‌ی اعمال) است (من به آن راضی‌ام)؛ پس خدایا بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرست و مرا در داشتن نیت راستین و شکیبایی همیشگی، کمک کن.

۱۲-۱۱-۱- تمرین نفس و روح بر صبر کردن

﴿۱۵۹۵﴾ نفست را تمرین شکیبایی بده و از گناه، خالص و پاکش کن.

۱۳-۱۱-۱- اداره‌ی امور نفس به وسیله‌ی صبر

﴿۱۵۹۶﴾ هر که نفس خود را با شکیبایی بر چهل مردم مدیریت کند، شایستگی مدیریت را داراست.

۱۴-۱۱-۱- شدت صبر

﴿۱۵۹۷﴾ درباره‌ی مردی که از مجاهدین که همراه پیامبر ﷺ در بعضی از جنگ‌ها جنگیده و شهید شده بود، مادرش درحالی او را بین کشتگان یافت که سنگ گرسنگی به شکمش بسته بود و آن علامت شدت شکیبایی و شدت اراده‌اش بود.

۱۵-۱۱-۱- صبرم تمام شد

﴿۱۵۹۸﴾ ای رسول خدا، پسر من را دشمن اسیر کرده است، غم زیاد و صبرم کم شده، می‌فرمایید چه کنم؟ رسول خدا فرمود: در همه‌ی حالات این ذکر را بگو: "لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ". هیچ تغییر و هیچ نیرو و توانی نیست، مگر به دست خدا.

۱۶-۱۱-۱- توانایی

﴿۱۵۹۹﴾ نفس خویش را در تلاش پیگیر و تحمل طاقت‌فرسا در امور به صبر وادار می‌کنم (صبوری پیشه می‌کنم)، همانا من به تمامی جوانب اخلاق دانا و آگاهم.

﴿۱۶۰۰﴾ آنچه را که تاب تحملش را ندارم بر دوشم مگذار که اظهار ضعف کنم و به آنچه بر آن صبر نداشته باشم، گرفتارم نساز که اظهار عجز کنم.

﴿۱۶۰۱﴾ خداوند آگاه بود که پیامبر ما و حجت‌هایش بر روی زمین، بر آنچه پیامبران پیشین تحمل نکردند، شکیبایی خواهند کرد. پس خداوند او را با کنایه و نه به وضوح، (در مورد بلایا) مبعوث کرد.

﴿الماهيّة (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

١٧-١١-١- فناء الصبر

﴿١٦٠٢﴾ الصادق عليه السلام: أَنَّهُ جَاءَتْ إِلَيْهِ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ إِنَّ ابْنِي سَافَرَ عَنِّي وَقَدْ طَالَتْ غَيْبَتُهُ عَنِّي وَاشْتَدَّ شَوْقِي إِلَيْهِ فَادْعُ اللَّهَ لِي فَقَالَ لَهَا عَلَيْكِ بِالصَّبْرِ فَاسْتَعْمَلْتَهُ ثُمَّ جَاءَتْ بَعْدَ ذَلِكَ فَشَكَتْ إِلَيْهِ طُولَ غَيْبَةِ ابْنِهَا فَقَالَ لَهَا أَلَمْ أَقُلْ لَكِ عَلَيْكِ بِالصَّبْرِ فَقَالَتْ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ كَمْ الصَّبْرُ فَوَ اللَّهُ لَقَدْ فَنِيَ الصَّبْرُ فَقَالَ ارْجِعِي إِلَى مَنْزِلِكِ تَجِدِي وَلَدَكَ قَدْ قَدِمَ مِنْ سَفَرِهِ فَتَهَضَّتْ فَوَجَدَتْهُ قَدْ قَدِمَ فَاتَتْ بِهِ إِلَيْهِ فَقَالَتْ أَوْحَى بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا وَلَكِنْ عِنْدَ فَنَاءِ الصَّبْرِ يَأْتِي الْفَرَجُ فَلَمَّا قُلْتُ فَنِيَ الصَّبْرُ عَرَفْتُ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَجَ عَنْكَ بِقُدُومِ وَلَدِكَ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٦٤

﴿١٦٠٣﴾ الرسول ﷺ: عِنْدَ فَنَاءِ الصَّبْرِ يَأْتِي الْفَرَجُ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٥٠

١٨-١١-١- كثرة الصبر

﴿١٦٠٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الْحُكْمَاءُ أَشْرَفُ النَّاسِ أَنْفُسًا وَأَكْثَرُهُمْ صَبْرًا وَأَسْرَعُهُمْ عَفْوًا وَ أَوْسَعُهُمْ أَخْلَاقًا؛ غرر الحكم ص: ٥٩

١٩-١١-١- لزوم الصبر

﴿١٦٠٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مِفْتَاحُ الظَّفَرِ لَزُومُ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿١٦٠٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِدَوَامِ الشُّكْرِ وَ لَزُومِ الصَّبْرِ فَإِنَّهُمَا يَزِيدَانِ النِّعْمَةَ وَيُزِيلَانِ الْمِحْنَةَ؛ غرر الحكم ص: ٢٧٨

٢٠-١١-١- نفوذ الصبر

﴿١٦٠٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَقْرَبُ النَّاسِ إِلَى الْإِجَابَةِ وَالرَّحْمَةِ الطَّائِعُ الْمُضْطَرُّ الَّذِي لَا بُدَّ لَهُ مِمَّا سَأَلَهُ وَ خُصُوصًا عِنْدَ نَفُوذِ الصَّبْرِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٥٠

١٢-١- معرفة وتحديد الصبر ومراتبه إستناداً للجَمَاعَاتِ الَّتِي تَتَسَمَّى بِهَذِهِ الصِّفَةِ.

١-١٢-١- الأبرار

﴿١٦٠٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: طُولُ الْأَصْطِبَارِ مِنْ شَيْمِ الْأَبْرَارِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

٢-١٢-١- صبر الأحرار

﴿١٦٠٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ صَبَرَ الْأَحْرَارَ وَإِلَّا سَلَا سُلُوءَ الْأَعْمَارِ؛ نهج البلاغة ص: ٥٤٨

﴿١٦١٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّمَا يَصْبِرُ الْأَحْرَارُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ١٨٠

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۱۷-۱۱-۱- اتمام صبر

﴿۱۶۰۲﴾ زنی خدمت امام صادق علیه السلام رسید و گفت: فرزندم به مسافرت رفته و سفرش طولانی شده و شوق دیدارش در من شدید گشته است. دعا فرمایید زودتر خدا او را به من برگرداند. پس حضرت به او فرمود: تو را به شکیبایی توصیه می‌کنم. زن رفت و پس از مدتی دوباره خدمت امام علیه السلام رسید و عرض کرد: غیبت فرزندم طولانی شده، حضرت دوباره فرمود: مگر نگفتم: صبر کن؟ زن گفت: ای فرزند رسول خدا، چقدر صبر کنم؟ به خدا قسم، صبرم تمام شده است، در این هنگام حضرت به آن زن فرمود: برگرد به خانه‌ات که فرزندت را خواهی دید. زن برخاست و به منزلش رفت و دید که فرزندش آمده است. او را برداشت و به خدمت امام علیه السلام آورد و به حضرت عرض کرد: مگر پس از پیامبر صلی الله علیه و آله باز هم وحی می‌شود؟ (که شما از آمدن فرزندم آگاه شدید؟ و این خبر باید از طریق وحی باشد) حضرت فرمود: نه و لکن هنگام تمام شدن صبر، نوبت فرج و گشایش می‌آید، زمانی که گفتی: صبرم تمام شد، فهمیدم که خداوند گشایش کار تو را با آمدن فرزندت فراهم کرده است.

﴿۱۶۰۳﴾ آن هنگام که صبر به پایان رسد گشایش و فرج از راه می‌رسد.

۱۸-۱۱-۱- فراوانی صبر

﴿۱۶۰۴﴾ حکیمان، شریف‌ترین مردمند و دارای بیشترین صبر، در عفو سریع‌ترینند و در اخلاق فراگیرترین.

۱۹-۱۱-۱- لزوم و ضرورت صبر

﴿۱۶۰۵﴾ کلید پیروزی، همراهی با صبر است.

﴿۱۶۰۶﴾ بر شما باد تداوم شکر و همراهی با صبر، زیرا این دو، نعمت را زیاد کرده و ناراحتی را از بین می‌برند.

۲۰-۱۱-۱- تأثیر صبر

﴿۱۶۰۷﴾ نزدیک‌ترین مردم به اجابت دعا و رحمت پروردگار، فرمان‌بردار بدون چاره و علاج است که راه دیگری برای رسیدن به درخواستش ندارد. به‌ویژه آن‌گاه که شکیبایی به انتها رسیده باشد.

۱۲-۱- شناخت و تعریف صبر با توجه به گروه‌هایی که با این صفت نام برده می‌شوند

۱-۱۲-۱- صبر نیکوکاران

﴿۱۶۰۸﴾ تداوم صبر از صفات نیکوکاران است.

۲-۱۲-۱- صبر انسان‌های آزاده

﴿۱۶۰۹﴾ هر که صبر کند، چون آزادگان، صبر کرده و در غیر این صورت، چون نادانان، با بی تفاوتی خواهد گذراند.

﴿۱۶۱۰﴾ بر شما باد به شکیبایی، زیرا که آزادگان صبر می‌کنند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

٣-١٢-١- صَبْرُ الْكَارِمِ

﴿١٦١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ صَبَرْتَ صَبَرَ الْكَارِمُ وَإِلَّا سَلَوْتَ سُلُوَ الْبَهَائِمِ؛ شرح نهج البلاغة

ج: ٢٠ ص: ٥٠

٤-١٢-١- صَبْرُ الْحُكَمَاءِ

﴿١٦٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْحُكَمَاءُ أَشْرَفُ النَّاسِ أَنْفُسًا وَ أَكْثَرُهُمْ صَبْرًا وَ أَسْرَعُهُمْ عَفْوًا وَ

أَوْسَعُهُمْ أَخْلَاقًا؛ غرر الحكم ص: ٥٩

٥-١٢-١- صَبْرُ الزَّاهِدِينَ

﴿١٦٣﴾ السجاد عليه السلام: وَ ارْزُقْنَا قُلُوبَ الْخَائِفِينَ وَ صَبْرَ الزَّاهِدِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٢٦

٦-١٢-١- صَبْرُ الشَّاكِرِينَ

﴿١٦٤﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ صَبْرَ الشَّاكِرِينَ لَكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ٣٨٩

﴿١٦٥﴾ أَسْأَلُكَ عِلْمَ الْخَائِفِينَ وَ إِنَابَةَ الْمُخْبِتِينَ وَ يَقِينَ الْمُتَوَكِّلِينَ وَ تَوَكُّلَ الْمُوقِنِينَ بِكَ وَ

خَوْفَ الْعَالَمِينَ وَ إِحْبَابَ الْمُتَنَبِّينَ وَ شُكْرَ الصَّابِرِينَ وَ صَبْرَ الشَّاكِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٢٩٨

٧-١٢-١- صَبْرُ الْعُلَمَاءِ

﴿١٦٦﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ قَوْلَ التَّوَّابِينَ وَ عَمَلَهُمْ... وَ حِلْمَ الْعُلَمَاءِ وَ صَبْرَهُمْ؛

بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٦٧

٨-١٢-١- صَبْرُ اللَّثَامِ

﴿١٦٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّثَامُ أَصْبَرُ أَجْسَادًا؛ غرر الحكم ص: ٢٦٠

٩-١٢-١- صَبْرُ الْمُجَاهِدِينَ

﴿١٦٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ عَنِ مَعَاصِيهِ فَهُوَ الْمُجَاهِدُ الصَّبُورُ؛

غرر الحكم ص: ٢٨٣

١٠-١٢-١- صَبْرُ الْمُخْبِتِينَ

﴿١٦٩﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ يَدْعِيهِ كُلُّ أَحَدٍ وَ لَا يَبِينُ عِنْدَ أَحَدٍ إِلَّا الْمُخْبِتِينَ وَ الْجَزَعُ يُنْكِرُهُ

كُلُّ أَحَدٍ وَ هُوَ أَبِينُ عَلَى الْمُنَافِقِينَ لِأَنَّ نَزُولَ الْمِحْنَةِ وَ الْمُصِيبَةِ يُخْبِرُ عَنِ الصَّادِقِ وَ الْكَاذِبِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۳-۱۲-۱- صبر انسان‌های کریم

﴿۱۶۱۱﴾ یا چون مردان بزرگوار شکیا باش و یا چون چهارپایان بی تفاوت باش.

۴-۱۲-۱- صبر حکیمان

﴿۱۶۱۲﴾ حکیمان، شریف‌ترین مردمند و دارای بیشترین صبر، در عفو سریع‌ترینند و در اخلاق فراگیرترین.

۵-۱۲-۱- صبر زاهدان

﴿۱۶۱۳﴾ خدایا دل‌های اهل خوف و ترس از محضر با عظمتت و شکیبایی پارسایان را روزی مان کن.

۶-۱۲-۱- صبر انسان‌های شاکر

﴿۱۶۱۴﴾ خدایا صبر شکرگزارانت را، خواستارم.

﴿۱۶۱۵﴾ خداوندا از تو علم خداترسان، تضرع خاضعان، یقین اهل توکل، ترس دانایان، تواضع بازگشت‌کنندگان، شکر شکیبایان و شکیبایی شاکران را خواستارم.

۷-۱۲-۱- صبر عالمان

﴿۱۶۱۶﴾ خدایا از تو گفتار توبه‌کنندگان و کردارشان را می‌خواهم و نیز بردباری دانشمندان و شکیبایی‌شان را.

۸-۱۲-۱- صبر انسان‌های لئیم و پست

﴿۱۶۱۷﴾ بدن مردمان پست باید عذاب بیشتری تحمل کند.

۹-۱۲-۱- صبر مجاهدان

﴿۱۶۱۸﴾ هرکه بر طاعت خدا و نیز بر عدم ارتکاب معاصی پایداری ورزد، پس او جهاد کننده‌ای است بسیار شکیا.

۱۰-۱۲-۱- صبر انسان‌های متواضع و فروتن

﴿۱۶۱۹﴾ همه ادعای صبر می‌کنند و می‌گویند ما در برابر سختی‌ها صبر داریم. ولی در این ادعا، فقط افراد متواضع و تسلیم در پذیرش و تحمل رنج‌ها راستگویند و نیز همه می‌گویند ما هیچ‌گاه در برابر مشکلات جزع و بی‌تابی نمی‌کنیم ولی جزع و اضطراب در هنگام بلا در منافقین آشکار می‌شود. زیرا بلا و محنت، صدق و کذب ادعای اشخاص را برملا می‌کند.

﴿الماهية (المعاني والمرادفات، والمفاهيم المتضادة، الأمثلة)﴾

١١-١٢-١- صَبْرُ النَّبَلَاءِ

﴿١٦٢٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى يَكُونُ صَبْرُ النَّبَلَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

١٣-١- دَرَجَاتُ الصَّابِرِينَ

١-١٣-١- صَبَّارُ

﴿١٦٢١﴾ الباقر عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ قَالَ صَبَّارٌ عَلَى مَا نَزَلَ بِهِ مِنْ شِدَّةٍ أَوْ رَخَاءٍ صَبُورٌ عَلَى الْآذَى فِينَا شَكُورٌ لِلَّهِ عَلَى وَلَاتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢٢٠

﴿١٦٢٢﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ يَا صَبَّارُ يَا صَابِرُ يَا صَبُورُ؛ المقام الأسنى

ص: ٩٢

٢-١٣-١- صَبْرُ

﴿١٦٢٣﴾ الصادق عليه السلام: نَحْنُ صَبْرٌ وَشِيعَتُنَا أَصْبَرُ مِنَّا وَذَلِكَ أَنَّا صَبَرْنَا عَلَى مَا نَعْلَمُ وَصَبَرُوا

هُمْ عَلَى مَا لَا يَعْلَمُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٦

﴿١٦٢٤﴾ الصادق عليه السلام: نَحْنُ صَبْرٌ وَشِيعَتُنَا وَاللَّهِ أَصْبَرُ مِنَّا لَأَنَّا صَبَرْنَا عَلَى مَا عَلِمْنَا وَصَبَرُوا

عَلَى مَا لَمْ يَعْلَمُوا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٨٠

﴿١٦٢٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنَّ عَلِيًّا عليه السلام قَالَ يَوْمَ صَفِّينَ حِينَ أَقَرَّ النَّاسُ بِالْصُّلْحِ إِنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ لَمْ يَكُونُوا لِيُنْبِئُوا إِلَى الْحَقِّ وَلَا لِيُجِيبُوا إِلَى كَلِمَةٍ سِوَاءٍ حَتَّى يُرْمَوْا بِالْمَنَاسِرِ تَتْبَعُهَا الْعَسَاكِرُ وَحَتَّى يُرْجَمُوا بِالْكَتَائِبِ تَقْفُوهَا الْجَلَائِبُ وَحَتَّى تَجْرَّ بِلَادُهُمُ الْخَمِيسُ يَتْلُوهُ الْخَمِيسُ وَحَتَّى تَدْعُقَ الْخَيُْولُ فِي نَوَاحِي أَرْضِهِمْ وَبَاعْثَانِ مَسَارِبَهُمْ وَمَسَارِحَهُمْ وَحَتَّى تَشَنَّ عَلَيْهِمُ الْغَارَاتُ مِنْ كُلِّ فِجٍّ وَحَتَّى تَلْقَاهُمْ قَوْمٌ صَدَقُ صَبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٥٤٦

﴿١٦٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَرَأْيَاتُكُمْ فَلَا تَمِيلُوهَا وَلَا تَزِيلُوهَا وَلَا تَجْعَلُوهَا إِلَّا فِي أَيْدِي شُجْعَانِكُمُ الْمَانِعِي الذَّمَّارِ وَالصَّبْرِ عِنْدَ نَزُولِ الْحَقَائِقِ هُمْ أَهْلُ الْحَفَاطِ الَّذِينَ يَخْفُونَ بِرَأْيَاتِهِمْ وَ

يَكْتَنِفُونَهَا يَضْرِبُونَ خَلْفَهَا وَآمَامَهَا وَلَا تُضَيِّعُوهَا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٨٤

٣-١٣-١- صَابِرٌ وَصَبُورٌ

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

۱۱-۱۲-۱- صبر انسان‌های شریف

﴿۱۶۲۰﴾ صبر مردم نجیب، در صدمه‌ی اول است.

۱۳-۱- درجات صابران

۱-۱۳-۱- بسیار صبور

﴿۱۶۲۱﴾ درباره‌ی آیه‌ی " در این، نشانه‌هایی است برای هر صبرکننده‌ی شکرگزار! " فرمود: بسیار صبر کننده‌اند، بر آنچه در راه محبت ما می‌بینند و نیز بر آنچه از سختی و آسایش بر ایشان وارد می‌شود. صبورند بر آزاری که در راه ما متحمل می‌شوند و خدا را بر نعمت ولایت ما اهل بیت، شکرگزارند.

﴿۱۶۲۲﴾ خدایا از تو به حق نامت درخواست می‌کنم، ای صبار، ای صابر و ای صبور.

۲-۱۳-۱- بسیار صبور

﴿۱۶۲۳﴾ ما صبوریم ولی شیعیان ما، صبرشان از ما بیشتر است. زیرا ما بر چیزی صبر و شکیبایی می‌کنیم که بر آن آگاهیم. اما شیعیان ما بر چیزی صبر می‌کنند که از آن اطلاع ندارند. ﴿۱۶۲۴﴾ ما صبر پیشه می‌کنیم ولی شیعیان ما، صبرشان از ما بیشتر است؛ زیرا ما بر چیزی صبر و شکیبایی می‌کنیم که بر آن آگاهیم، اما شیعیان ما بر چیزی صبر می‌کنند که از آن اطلاع ندارند.

﴿۱۶۲۵﴾ علی علیه السلام در روز جنگ صفین هنگامی که مردم به صلح تمایل نشان می‌دادند، فرمود: چنین نیست که لشکر مقابل، به حق برگردد؛ و چنین نیست که آن سخن مشترک میان همه‌ی مسلمانان (یعنی ایمان به خدا و رسول) را بپذیرند. مگر اینکه بر آن‌ها لشکرهای پی‌درپی فرود آید. و اینکه سپاهیان بی‌شمار با اسب‌های ذخیره، که از این سو و آن سو تهیه شده، با ایشان بجنگند و تا لشکر بسیار (که پنج سمت آنان، یعنی جلو و دنبال و راست و چپ و قلبشان، منظم و آراسته است) که در پی لشکر اصلی است، جنگ به شهر ایشان کشیده شود؛ و تا اینکه اسب‌ها با سم‌هایشان زمین‌های شهرشان و دور تا دور چراگاه‌های حیوانات ایشان را بکوبند و تا اینکه یغما و چپاول از هر راهی بر ایشان وارد شود (یعنی از هر سو به ایشان غارت‌برند) و پرچم‌ها از هر سو به طرف ایشان به اهتزاز درآید و مردمانی راستگو و شکیبا (ثابت قدم و بردبار در جنگ) به ایشان بخورند.

﴿۱۶۲۶﴾ و پرچم‌های خود را بالا بدارید و پیرامون آن را خالی مگذارید و آن را جز به دست دلاوران و آنان که حمایت کنند چیزی را که واجب است حمایت آن، ندهید. که شکیبایان، هنگام نازل شدن بلاها کسانی هستند، که گرد پرچم خود را دارند و دو پهلو و پشت و پیش آن را خالی نمی‌گذارند و آن را از دست نمی‌دهند.

۳-۱۳-۱- شکیبا و صبور

﴿الْمَاهِيَةُ (الْمَعَانِي وَالْمُرَادِفَاتُ، وَالْمَفَاهِيمُ الْمُتَضَادَّةُ، الْأَمْثَلَةُ)﴾

﴿١٦٢٧﴾ الرسول ﷺ: سُبْحَانَكَ يَا صَبُورُ تَعَالَيْتَ يَا صَابِرُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ يَا مُجِيرُ؛ البلد الأمين

ص: ٣٤٣

٤-١٣-١- أَصْبِرُ

﴿١٦٢٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَأَيُّوبُ أَصْبَرُ الْأَنْبِيَاءِ وَعَلَى أَصْبَرَ الْأَوْصِيَاءِ صَبَرَ أَيُّوبَ ثَلَاثَ سِنِينَ فِي الْبَلَاءِ وَعَلَى صَبْرٍ فِي الشَّعْبِ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثَلَاثَ سِنِينَ ثُمَّ صَبَرَ بَعْدَهُ ثَلَاثِينَ سَنَةً؛

بحار الأنوار ج: ٣٩ ص: ٤٣

﴿١٦٢٩﴾ الكاظم عليه السلام: فَلَمْ أَرِ مَوْلَى كَرِيماً أَصْبَرَ عَلَى عَبْدٍ لَيْمٍ مِنْكَ عَلَى؛ تهذيب الأحكام ج: ٣

ص: ٨٨

﴿١٦٣٠﴾ فَتَادَى الْأَشْعَثُ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ فَقَالَ وَيْحَكَ يَا ابْنَ الْعَاصِ خَلَّ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمَاءِ فَوَلَّى اللَّهُ لَنْ لَمْ تَفْعَلْ لَنَا خُذْنَا وَإِيَّاكُمْ السُّيُوفُ فَقَالَ عَمْرُو وَاللَّهِ لَا نُخَلِّي عَنْهُ حَتَّى تَأْخُذَنَا السُّيُوفُ وَإِيَّاكُمْ فَيَعْلَمَ رَبُّنَا سُبْحَانَهُ أَيْنَا أَصْبَرُ الْيَوْمَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٤٢

﴿١٦٣١﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا صَبْرٌ وَشِيعَتُنَا أَصْبَرُ مِنَّا قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ كَيْفَ صَارَ شِيعَتُكُمْ أَصْبَرَ مِنْكُمْ قَالَ لَنَا نَصِيرٌ عَلَى مَا نَعْلَمُ وَشِيعَتُنَا يَصْبِرُونَ عَلَى مَا لَا يَعْلَمُونَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣

﴿١٦٣٢﴾ الصادق عليه السلام: نَحْنُ صَبْرٌ وَشِيعَتُنَا أَصْبَرُ مِنَّا وَذَلِكَ أَنَّا صَبَرْنَا عَلَى مَا نَعْلَمُ وَصَبَرُوا هُمْ عَلَى مَا لَا يَعْلَمُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٦

﴿١٦٣٣﴾ الصادق عليه السلام: وَإِنَّا لَنَصْبِرُ وَإِنَّ شِيعَتَنَا لَأَصْبَرُ مِنَّا قَالَ فَاسْتَعْظَمْتُ ذَلِكَ فَقُلْتُ كَيْفَ يَكُونُ شِيعَتُكُمْ أَصْبَرَ مِنْكُمْ فَقَالَ إِنَّا لَنَصْبِرُ عَلَى مَا نَعْلَمُ وَأَنْتُمْ تَصْبِرُونَ عَلَى مَا لَا تَعْلَمُونَ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٤

﴿١٦٣٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَهْلُ الدِّينِ أَصْبَرُ وَهُمْ أَهْلُ بَصِيرَةٍ وَنَصْرٍ وَأَهْلُ الدُّنْيَا أَهْلُ يَأْسٍ

وَطَمَعٍ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٢٧٧

﴿١٦٣٥﴾ فَتَادَاهُ النَّاسُ أَنْ سَلَّمَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَرَحِمَكَ يَا بَا ذَرَّيَا صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ أَلَا نَرُدُّكَ إِنْ كَانَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ أَخْرَجُوكَ أَلَا نَمْنَعُكَ فَقَالَ لَهُمْ ارْجِعُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ فَإِنِّي أَصْبَرُ مِنْكُمْ عَلَى الْبُلْوَى وَإِيَّاكُمْ وَالْفُرْقَةَ وَالْإِخْتِلَافَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٩٥

﴿حقیقت صبر (معانی و مترادفات، متضاد، نمونه‌ها)﴾

﴿۱۶۲۷﴾ پاک و منزهی ای صبور، بزرگ و برتری ای صابر، از آتش جهنم پناهمان بده ای پناه‌دهنده.

۴-۱۳-۱- صبورتر

﴿۱۶۲۸﴾ ایوب صبورترین پیامبران و علی شکیباترین جانشینان است. ایوب سه سال بلاها را تحمل کرد و علی علیه السلام سه سال در شعب با پیامبر صلی الله علیه و آله و سی سال نیز بعد از او صبر کرد. ﴿۱۶۲۹﴾ من مولایی بزرگوارتر از تو ندیده‌ام که نسبت به بنده‌ی پست خود، شکیباتر از تو نسبت به من باشد.

﴿۱۶۳۰﴾ اشعث، عمرو بن عاص را صدا زد و گفت: وای بر تو ای پسر عاص آب را بر ما باز کن، به خدا قسم، اگر این کار را نکنی، با شمشیر می‌گیریم. عمرو گفت: به خدا سوگند راه را باز نمی‌کنیم تا شمشیرها را برداریم، پس خداوند پاک و منزّه می‌داند که کدام یک از ما امروز صبورتریم.

﴿۱۶۳۱﴾ ما صبوریم و شیعیانمان از ما صبرشان بیشتر است. گفتیم: قربانت شوم، چگونه شیعیانمان صبرشان از شما بیشتر است؟ فرمود: برای آن که ما بر امور و عواقبش آگاهیم و صبر می‌کنیم ولی شیعیان ما بر آنچه نمی‌دانند صبوری می‌کنند.

﴿۱۶۳۲﴾ ما صبوریم ولی شیعیان ما، صبرشان از ما بیشتر است. زیرا ما بر چیزی صبر و شکیبایی می‌کنیم که بر آن آگاهیم. اما شیعیان ما بر چیزی صبر می‌کنند که از آن اطلاع ندارند. ﴿۱۶۳۳﴾ ما شکیباییم و شیعیان ما از ما شکیباترند. راوی گوید: این سخن بر من سنگین آمد و عرض کردم: چگونه شکیبایی شیعیانمان از شما بیشتر است؟ فرمود: ما بر آنچه (از عاقبت کار) می‌دانیم، شکیباییم، ولی شما بر آنچه نمی‌دانید شکیبایی می‌کنید.

﴿۱۶۳۴﴾ اهل دین، صبورترین هستند و آن‌ها اهل بصیرت و آگاهی و یاری‌رساندن هستند. و اهل دنیا، اهل یأس و ناامیدی و طمعند.

﴿۱۶۳۵﴾ مردم در پاسخ صدا زدند: خداوند بر تو درود فرستد و رحمتش را شامل حال تو گرداند ای اباذر، ای صحابی رسول خدا صلی الله علیه و آله، - هرچند این گروه تو را بیرون راندند - می‌خواهی تو را باز گردانیم و مانع سفر تو شویم؟ ابوذر گفت: باز گردید - خدا شما را رحمت کند - که من بر مشکلات و گرفتاری‌ها از شما شکیباترم و از اختلاف و پراکندگی جداً بپرهیزید.

الفصلُ الثاني - أقسامُ الصَّبرِ، الصَّبرُ ينقسمُ قائمٌ على:

٢-١- الصَّبرُ على عَدَمِ إِرْتِكَابِ الخَطِيئَةِ

٢-١-١- الحِفَافُ عَلَى الحُدُودِ الإِلَهِيَّةِ وَعَدَمُ تَجَاوُزِهَا، الإِصْرَارُ عَلَى عَدَمِ إِرْتِكَابِ الخَطِيئَةِ (الخَطِيئَةُ، الذَّنْبُ،

الباطِلُ، الحَرَامُ، المَظَالِمُ و...)

٢-١-١-١- المَعْصِيَةُ

﴿١٦٣٦﴾ السَّجَادَةُ السَّابِقَةُ: إِذَا جَمَعَ اللَّهُ الْآوَلِينَ وَالْآخِرِينَ يُنَادِي مُنَادٍ أَيْنَ الصَّابِرُونَ لِيَدْخُلُوا الْجَنَّةَ جَمِيعًا بغيرِ حِسَابٍ قَالَ فَيَقُومُ عُتْقٌ مِنَ النَّاسِ فَتَلْقَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ إِلَى أَيْنَ يَا بَنِي آدَمَ فَيَقُولُونَ إِلَى الْجَنَّةِ فَيَقُولُونَ وَقِيلَ الْحِسَابُ فَقَالُوا نَعَمْ قَالُوا وَمَنْ أَنْتُمْ قَالُوا الصَّابِرُونَ قَالُوا وَمَا كَانَ صَبْرُكُمْ قَالُوا صَبَرْنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَصَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ حَتَّى تَوْفَّانَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَالُوا أَنْتُمْ كَمَا قُلْتُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٨

﴿١٦٣٧﴾ الباقِرَةُ السَّابِقَةُ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ أَيْنَ الصَّابِرُونَ فَيَقُومُ عُتْقٌ مِنَ النَّاسِ فَيَقَالُ لَهُمْ اذْهَبُوا إِلَى الْجَنَّةِ بغيرِ حِسَابٍ فَتَلْقَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ لَهُمْ أَيْ شَيْءٍ كَانَتْ أَعْمَالُكُمْ

فصل ۲- اقسام صبر: صبر بر این اساس تقسیم می شود

۲-۱- صبر بر ترک گناه

۲-۱-۱- رعایت حدود الهی و تجاوز نکردن از آن و اصرار بر ترک (خطا، گناه، باطل، حرام، ستم...)

۲-۱-۱-۱- معصیت

﴿۱۶۳۶﴾ روز قیامت که خداوند، اولین و آخرین مخلوقات را جمع می کند، منادی از طرف خداوند ندا می دهد: صابرین کجایند تا بدون حساب داخل بهشت شوند؟ حضرت فرمود: گروهی از جا برمی خیزند و فرشتگان ایشان را ملاقات می کنند و از ایشان سؤال می کنند: به کجا می روید؟ گویند: به سوی بهشت. فرشتگان سؤال می کنند. پیش از حساب؟ گویند: آری. از ایشان می پرسند. شما کیستید که بدون حساب داخل بهشت می شوید؟ گویند: ما صابران هستیم. گویند صبرتان چه بود؟ در جواب گویند: بر طاعت خدا صبر نمودیم و از انجام معصیت خویشتن داری کردیم تا مرگ ما فرارسید و خداوند روحمان را از بدن جدا کرد؛ فرشتگان گویند: راست گفتید، شما همان گونه بودید که گفتید، داخل بهشت شوید که اجر عمل کنندگان بسیار نیکوست.

﴿۱۶۳۷﴾ روز قیامت، منادی ندا می دهد: صابران کجا هستید، در اینجا گروهی از مردم برمی خیزند، به آن ها گفته می شود بروید و بدون حساب وارد بهشت شوید، پس گروهی از

﴿أقسام الصبر﴾

فَيَقُولُونَ كُنَّا نَصْبِرُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَنَصْبِرُ عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَيَقُولُونَ نَعَمْ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛
مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿١٦٣٨﴾ الجواد عليه السلام: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ أَتَيْنَ الصَّابِرُونَ فَيَقُومُ عُتْقُ مِنَ النَّاسِ فَيُنَادِي مُنَادٍ أَتَيْنَ الْمُتَصَبِّرُونَ فَيَقُومُ عُتْقُ مِنَ النَّاسِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا الصَّابِرُونَ قَالَ الصَّابِرُونَ عَلَى آدَاءِ الْفَرَائِضِ وَالْمُتَصَبِّرُونَ عَلَى تَرْكِ الْمَعَاصِي؛ بحار الأنوار ج: ٧ ص: ١٨١

﴿١٦٣٩﴾ الرسول الله: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ عَنِ اللَّهِ يَقُولُ أَتَيْنَ أَهْلَ الصَّبْرِ قَالَ فَيَقُومُ عُتْقُ مِنَ النَّاسِ فَتُسْتَقْبَلُهُمْ زُمْرَةٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ فَيَقُولُونَ لَهُمْ مَا كَانَ صَبْرُكُمْ هَذَا الَّذِي صَبَرْتُمْ فَيَقُولُونَ صَبَرْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَصَبَرْنَاهَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ قَالَ فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ صَدَقَ عِبَادِي خَلُّوا سَبِيلَهُمْ لِيَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٩

﴿١٦٤٠﴾ الصادق عليه السلام: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يَقُومُ عُتْقُ مِنَ النَّاسِ فَيَأْتُونَ بَابَ الْجَنَّةِ فَيَصْرُبُونَهُ فَيَقَالُ لَهُمْ مَنْ أَنْتُمْ فَيَقُولُونَ نَحْنُ أَهْلُ الصَّبْرِ فَيَقَالُ لَهُمْ عَلَى مَا صَبَرْتُمْ فَيَقُولُونَ كُنَّا نَصْبِرُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَنَصْبِرُ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ صَدَقُوا أَدْخِلُوهُمْ الْجَنَّةَ وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّمَا يُوقَى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٧٥

﴿١٦٤١﴾ الكاظم عليه السلام: إِصْبِرْ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَاصْبِرْ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٥١

﴿١٦٤٢﴾ الصادق عليه السلام: إِصْبِرُوا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَاصْبِرُوا مِنْ مَعَاصِي اللَّهِ؛ الزهد ص: ٤٦

﴿١٦٤٣﴾ الصادق عليه السلام: إِصْبِرُوا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَتَصَبَّرُوا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٩

﴿١٦٤٤﴾ الرسول الله: الَّذِينَ يَصْبِرُونَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ[اجْتَنَبُوا] عَنْ مَعْصِيَتِهِ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦١

﴿١٦٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ إِمَّا صَبْرٌ عَلَى الْمُصِيبَةِ أَوْ عَلَى الطَّاعَةِ أَوْ عَنِ الْمَعْصِيَةِ وَ

هَذَا الْقِسْمُ الثَّلَاثُ أَعْلَى دَرَجَةٍ مِنَ الْقِسْمَيْنِ الْأَوَّلَيْنِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣١٩

﴿١٦٤٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى الطَّاعَةِ وَالصَّبْرُ عَنِ

الْمَعْصِيَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٥٩

﴿١٦٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ صَبْرٌ عَلَى الطَّاعَةِ وَصَبْرٌ عَلَى الْمَعْصِيَةِ وَصَبْرٌ عَلَى

الْمُصِيبَةِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٤

﴿اقسام صبر﴾

فرشتگان از آن‌ها استقبال می‌کنند و از ایشان سؤال می‌کنند: صبرتان بر چه بود؟ می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر نموده و از انجام معصیت خویشتن‌داری کردیم. فرشتگان می‌گویند: اجر عمل‌کنندگان، بسیار نیکوست.

﴿۱۶۳۸﴾ هنگامی که قیامت برپا شود، منادی فریاد می‌زند: صابران کجایند؟ گروهی از مردم به پا می‌خیزند سپس ندا در می‌دهد: آنانکه که صبر را تحمل می‌کردند کجایند؟ گروهی دیگری به پا می‌خیزند. پس گفتم: فدایت شوم صابران و متصبران کیانند؟ فرمود: شکیبایی‌کنندگان بر انجام واجبات و تحمل‌کنندگان بر ترک حرام‌ها.

﴿۱۶۳۹﴾ روز قیامت منادی ندا می‌دهد: صابران کجا هستند؟ در اینجا گروهی از مردم برمی‌خیزند، به آن‌ها گفته می‌شود: بروید و بدون حساب وارد بهشت شوید؛ پس گروهی از فرشتگان از آن‌ها استقبال می‌کنند و از ایشان سؤال می‌کنند: صبرتان بر چه بود؟ می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر نموده و از انجام معصیت خویشتن‌داری کردیم. پس در این هنگام منادی از جانب خدا ندا می‌کند: بندگانم راست می‌گویند، راهشان را باز کنید تا بدون حساب داخل بهشت شوند.

﴿۱۶۴۰﴾ روز قیامت منادی ندا می‌دهد: صابران کجا هستند؟ در اینجا گروهی از مردم برمی‌خیزند، به آن‌ها گفته می‌شود: بروید و بدون حساب وارد بهشت شوید؛ پس گروهی از فرشتگان از آن‌ها استقبال می‌کنند و از ایشان سؤال می‌کنند: صبرتان بر چه بود؟ می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر نموده و از انجام معصیت خویشتن‌داری کردیم. پس در این هنگام منادی از جانب خدا ندا می‌کند: بندگانم راست می‌گویند، راهشان را باز کنید تا بدون حساب داخل بهشت شوند.

﴿۱۶۴۱﴾ بر طاعت خدا صبور باش و از نافرمانی او خودداری کن.

﴿۱۶۴۲﴾ بر طاعت و بندگی خدا پایداری کنید و در پرهیز از نافرمانی خدا شکیبا باشید.

﴿۱۶۴۳﴾ بر رنج طاعت و بندگی شکیبا باشید و از نافرمانی خدا خویشتن‌داری کنید.

﴿۱۶۴۴﴾ کسانی که بر اطاعت حق شکیبایی می‌کنند و از نافرمانی او می‌پرهیزند.

﴿۱۶۴۵﴾ صبر و بردباری (سه گونه است)؛ یا صبر بر مصیبت است، یا فرمان‌برداری خداوند است؛ و یا خویشتن‌داری از انجام گناه و نافرمانی؛ که سومین نوع آن از دو نوع اول بالاترین امتیاز را دارد.

﴿۱۶۴۶﴾ صبر بر سه قسم است: ۱ - صبر بر مصیبت و پیش‌آمدهای ناگوار؛ ۲ - صبر بر اطاعت و بندگی؛ ۳ - صبر و خودداری از معصیت و گناه.

﴿۱۶۴۷﴾ صبر بر سه قسم است: ۱ - صبر بر اطاعت و بندگی؛ ۲ - صبر و خودداری از معصیت و گناه؛ ۳ - صبر بر مصیبت و پیش‌آمدهای ناگوار.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٦٤٨﴾ الرسول ﷺ: الصبر ثلاثة صبر على المصيبة وصبر على الطاعة وصبر عن المعصية؛

بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

﴿١٦٤٩﴾ الرسول ﷺ: الصبر ثلاثة صبر على المصيبة وصبر على الطاعة وصبر عن المعصية؛

بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٧٧

﴿١٦٥٠﴾ الرسول ﷺ: الصبر ثلاثة صبر عند المصيبة وصبر على الطاعة وصبر عن المعصية فمن صبر على المصيبة حتى يردّها بحسن عزائها كتب الله له ثلاثمائة درجة ما بين الدرجة إلى الدرجة كما بين السماء إلى الأرض ومن صبر على الطاعة كتب الله له ستمائة درجة ما بين الدرجة إلى الدرجة كما بين تخوم الأرض إلى العرش ومن صبر عن المعصية كتب الله له تسعمائة درجة ما بين الدرجة إلى الدرجة كما بين تخوم الأرض إلى منتهى العرش؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

﴿١٦٥١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصبر على ثلاثة أوجه صبر على المصيبة وصبر على الطاعة وصبر عن المعصية؛

بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٦

﴿١٦٥٢﴾ اللهم إني أسألك الصبر على طاعتك والصبر عن معصيتك والصبر لحكمك؛

بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٢٩٧

﴿١٦٥٣﴾ الباقر عليه السلام: أن الاجتهاد في دين الله المحافظة على الصلوات المجموعة والصبر

على ترك المعاصي؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ٦١

﴿١٦٥٤﴾ الحسين عليه السلام: أن الحسين بن علي عليه السلام جاءه رجل وقال أنا رجل عاص ولا أصبر عن المعصية فعظني بموعظة فقال عليه السلام أفعل خمسة أشياء وأذنب ما شئت فأول ذلك لا تأكل رزق الله وأذنب ما شئت والثاني اخرج من ولاية الله وأذنب ما شئت والثالث اطلب موضعاً لا يراك الله وأذنب ما شئت والرابع إذا جاء ملك الموت ليقبض روحك فادفعه عن نفسك وأذنب ما شئت والخامس إذا أدخلك مالك في النار فلا تدخل في النار وأذنب ما شئت؛

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٢٦

﴿١٦٥٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إن من العزة بالله أن يصبر العبد على المعصية، ويتمنى على الله

المغفرة؛ الأمالي للطوسي ص: ٥٨٠

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۶۴۸﴾ صبر بر سه قسم است صبر در مصیبت و صبر بر طاعت و بندگی خدا و صبر از معصیت و گناه.

﴿۱۶۴۹﴾ صبر بر سه قسم است صبر در مصیبت و صبر بر طاعت و بندگی خدا و صبر از معصیت و گناه.

﴿۱۶۵۰﴾ صبر بر سه قسم است: صبر در مصیبت و صبر بر طاعت و صبر از معصیت، پس هر که بر مصیبت صبر کند تا آن را به بهترین وجه، با آرامش و تسلی بگذارند، خداوند سیصد درجه برایش ثبت می‌کند، که میان هر درجه تا درجه‌ی دیگر به اندازه‌ی فاصله‌ی میان آسمان و زمین باشد و هر که بر طاعت و بندگی خدا صبر کند، خداوند برایش ششصد درجه ثبت می‌کند که میان هر درجه تا درجه‌ی دیگر به اندازه‌ی فاصله‌ی میان قعر زمین تا عرش باشد و هر که از معصیت خودداری و در برابر گناه صبر کند، خداوند نهصد درجه برای او ثبت می‌کند که فاصله‌ی میان هر درجه به قدر فاصله‌ی میان قعر زمین تا انتهای عرش الهی باشد.

﴿۱۶۵۱﴾ صبر و بردباری سه گونه است: صبر بر گناه و نافرمانی خدا، شکیبایی در هنگام سختی‌ها و ابتلائات، و صبر در هنگام طاعت و عبادت و بندگی خدا.

﴿۱۶۵۲﴾ خدایا، از تو شکیبایی بر طاعتت و خویشتن‌داری از ارتکاب معصیت و شکیبایی بر حکم و دستورت را خواستارم.

﴿۱۶۵۳﴾ جهاد و تلاش در دین خدا، مراقبت و حفاظت بر نمازهای پنجگانه و شکیبایی در ترک گناهان می‌باشد.

﴿۱۶۵۴﴾ مردی خدمت حضرت حسین علیه السلام رسید و گفت: من شخصی گناهکارم که نمی‌توانم خود را از معصیت نگهدارم، مرا پند و اندرزی بده. فرمود: پنج کار را انجام مده بعد هر گناهی مایلی بکن. اول: از رزق روزی خدا نخور هر گناهی مایلی بکن. دوم: از ولایت خدا خارج شو، بعد هر گناهی می‌خواهی بکن. سوم: جایی را پیدا کن که خدا تو را نبیند، هر چه می‌خواهی بکن. چهارم: وقتی ملک‌الموت برای قبض روح تو آمد، او را از خود دور کن و هر گناهی می‌خواهی بکن. پنجم: وقتی مالک دوزخ خواست تو را داخل جهنم کند، داخل نشو، هر گناهی مایلی انجام ده.

﴿۱۶۵۵﴾ خودفریبی است که بنده به انجام گناه اصرار کند و آرزو داشته باشد که خدا او را بیامرزد.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٦٥٦﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّمَا هِيَ (الدُّنْيَا) سَاعَتُكَ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا فَاصْبِرْ فِيهَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَاصْبِرْ فِيهَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ؛ الكافي ج: ٢، ص: ٤٥٤

﴿١٦٥٧﴾ الصادق عليه السلام: تَصَبَّرُوا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَإِنَّمَا الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَمَا مَضَى فَلَيْسَ تَجِدُ لَهُ سُرُورًا وَلَا حُزْنَ وَمَا لَمْ يَأْتْ فَلَيْسَ تَعْرِفُهُ؛ الكافي ج: ٢، ص: ٤٥٩

﴿١٦٥٨﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: صَبَرْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَصَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ قَالَ فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ صَدَقَ عِبَادِي خَلُّوا سَبِيلَهُمْ لِيَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥، ص: ٢٣٩

﴿١٦٥٩﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: صَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥، ص: ٢٣٩

﴿١٦٦٠﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَنْ الصَّابِرُونَ قَالَ ﷺ الَّذِينَ يَصْبِرُونَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَعَنْ مَعْصِيَتِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤، ص: ٩٤

﴿١٦٦١﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى اصْبِرُوا يَقُولُ عَنِ الْمَعَاصِي؛ بحار الأنوار ج: ٢٤، ص: ٢١٦

﴿١٦٦٢﴾ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا يَعْنِي جَزَيْتُهُمْ بِالْجَنَّةِ الْيَوْمَ بِصَبْرٍ عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ وَفَاطِمَةَ وَالْحُسَيْنَ وَالْحُسَيْنَ فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَعَلَى الْجُوعِ وَالْفَقْرِ، وَ[بِمَا] صَبَرُوا عَلَى الْمَعَاصِي وَصَبَرُوا عَلَى الْبَلَاءِ لِلَّهِ فِي الدُّنْيَا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ وَالنَّاجُونَ مِنَ الْحِسَابِ؛ شواهد التنزيل ج: ١، ص: ٥٣١

﴿١٦٦٣﴾ الباقر عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى اصْبِرُوا ... يَعْنِي بِذَلِكَ عَنِ الْمَعَاصِي؛ مستدرک الوسائل ج: ١١، ص: ٣٨

﴿١٦٦٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَنْ الصَّابِرُونَ قَالَ ﷺ الَّذِينَ يَصْبِرُونَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَعَنْ مَعْصِيَتِهِ الَّذِينَ كَسَبُوا طَيِّبًا وَانْفَقُوا قَصْدًا وَقَدَّمُوا فَضْلًا فَأَقْلَحُوا وَأَنْجَحُوا؛ بحار الأنوار ج: ٧٤، ص: ٩٤

﴿١٦٦٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَعَنْ مَعَاصِيهِ فَهُوَ الْمُجَاهِدُ الصَّبُورُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿١٦٦٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: مَنْ صَبَرَ عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَهُوَ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١، ص: ٢٨٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۶۵۶﴾ دنیا، همین لحظه‌ای است که در آنی، پس در این لحظه بر طاعت خدا صبر کن و از نافرمانی خداوند خویشتن‌دار باش.

﴿۱۶۵۷﴾ از نافرمانی خدا خویشتن‌داری کنید. زندگانی دنیا همین لحظه است، از گذشته، نه لذتی باقی مانده و نه اندوهی پایدار مانده است. و از آینده نیز اطلاعی در دست نیست که چه پیش‌خواهد آمد.

﴿۱۶۵۸﴾ ما نفوسمان را بر طاعت خدا به صبر واداشتیم و از انجام معصیت خدا خود را نگاه‌داشتیم، پس در این هنگام منادی از جانب خدا ندا می‌کند: بندگانم راست می‌گویند، راهشان را باز کنید تا بدون حساب داخل بهشت شوند.

﴿۱۶۵۹﴾ نفس را بر خویشتن‌داری از انجام معصیت خدا واداشتیم.

﴿۱۶۶۰﴾ پرسیدیم: ای پیامبر خدا صابران کیانند؟ فرمود: کسانی که بر اطاعت حق شکیبایی می‌کنند و از گناه او می‌پرهیزند.

﴿۱۶۶۱﴾ درباره‌ی آیه‌ی: "اصْبِرُوا" یعنی از انجام گناه، خویشتن‌داری کنید.

﴿۱۶۶۲﴾ درباره‌ی آیه‌ی "امروز به خاطر صبرشان، به آنان پاداش دادم" فرمود: یعنی امروز به ایشان پاداش بهشت دادم. به سبب صبر علی بن ابی‌طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر و خویشتن‌داری در مقابل گناهان و صبرشان بر امتحان الهی در دنیا. آن‌ها پیروز و نجات‌یافته از حساب هستند.

﴿۱۶۶۳﴾ درباره‌ی آیه‌ی "اصْبِرُوا" فرمود: یعنی از انجام گناهان خویشتن‌داری کنید.

﴿۱۶۶۴﴾ پرسیدیم: ای پیامبر خدا صابران کیانند؟ فرمود: کسانی که بر اطاعت حق شکیبایی می‌کنند و از گناه او می‌پرهیزند، آن‌ها که مال حلال کسب می‌کنند و با اقتصاد و میانه‌روی خرج می‌کنند و زیاده بر مخارج خود را انفاق می‌کنند و رستگار و صالح می‌شوند.

﴿۱۶۶۵﴾ هر که بر طاعت خدا و نیز بر عدم ارتکاب معاصی پایداری ورزد، پس او جهاد کننده‌ای است بسیار شکیبا.

﴿۱۶۶۶﴾ هر کس از نافرمانی خداوند خویشتن‌داری کند، مانند کسی است که در راه خدا جهاد کرده است.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٦٦٧﴾ الباقر عليه السلام: وَاجْعَلِ الدُّنْيَا سَاعَةً مِنْ سَاعَتَيْنِ سَاعَةً مَضَتْ بِمَا فِيهَا فَلَسْتَ قَادِرًا عَلَى رَدِّهَا وَ سَاعَةً آتِيَةً لَسْتُ عَلَى ثِقَةٍ مِنْ إِدْرَاكِهَا وَ السَّاعَةُ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا سَاعَةٌ عَمَلِكَ فَاجْتَهِدْ فِيهَا لِنَفْسِكَ وَ اصْبِرْ فِيهَا عَنْ مَعَاصِي رَبِّكَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَقَدْ هَلَكْتَ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٢٠

﴿١٦٦٨﴾ الصادق عليه السلام: وَ اصْبِرْ فِيهَا (الدُّنْيَا) عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٤

﴿١٦٦٩﴾ الرسول ﷺ: وَ مَنْ صَبَرَ عَلَى الْمَعْصِيَةِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ تِسْعِمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ تَخُومِ الْأَرْضِ إِلَى مُنْتَهَى الْعَرْشِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٧٧

﴿١٦٧٠﴾ الرسول ﷺ: وَ مَنْ صَبَرَ عَنْ الْمَعْصِيَةِ أَعْطَاهُ اللَّهُ سَبْعِمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ مَا بَيْنَ مُنْتَهَى الْعَرْشِ إِلَى الشَّرَى مَرَّتَيْنِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

﴿١٦٧١﴾ صَبَرَ يُوسُفُ عليه السلام فِي الْجُبِّ وَ الْحَبْسِ وَ الْفُرْقَةِ وَ الْمَعْصِيَةِ وَ مُحَمَّدٌ قَاسَى مِنْ كَثْرَةِ الْغُرْبَةِ وَ الْفُرْقَةِ وَ حُبَسَ فِي الشَّعْبِ ثَلَاثَ سِنِينَ وَ فِي الْغَارِ ثَلَاثَ لَيَالٍ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٤٠٨
٢-١-١-٢- الذنوب

﴿١٦٧٢﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا، آيَةٌ قَالَ اصْبِرُوا عَلَى الذُّنُوبِ وَ صَابِرُوا عَلَى الْفَرَائِضِ وَ رَابِطُوا عَلَى الْأَثَمَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٢

٢-١-١-٣- الْحَرَامُ، الْمَحَارِمُ، مَحَارِمُ اللَّهِ، مَا حَرَّمَ اللَّهُ

٢-١-٣-١- الْحَرَامُ

﴿١٦٧٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الزَّاهِدُ فِي الدُّنْيَا مَنْ لَمْ يَغْلِبِ الْحَرَامَ صَبْرَهُ وَ لَمْ يَشْغَلِ الْحَلَالَ شُكْرَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٧

﴿١٦٧٤﴾ الكاظم عليه السلام: إِنَّ الْعَاقِلَ الَّذِي لَا يَشْغَلُ الْحَلَالَ شُكْرَهُ وَ لَا يَغْلِبُ الْحَرَامَ صَبْرَهُ؛ الكافي ج: ١ ص: ١٥

﴿١٦٧٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ الزَّهَادَةُ قَصْرُ الْأَمَلِ وَ الشُّكْرُ عِنْدَ النِّعَمِ وَ الْوَرَعُ عِنْدَ الْمَحَارِمِ فَإِنْ عُرِفَ ذَلِكَ عَنْكُمْ فَلَا يَغْلِبُ الْحَرَامَ صَبْرُكُمْ وَ لَا تَنْسَوُا عِنْدَ النِّعَمِ شُكْرَكُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٤٦

﴿١٦٧٦﴾ الرسول ﷺ: فَاتَّقُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ وَ لَا يَحْمِلَنَّكُمْ اسْتِبْطَاءُ شَيْءٍ مِنَ الرِّزْقِ أَنْ تَطْلُبُوهُ بِشَيْءٍ مِنَ مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى قَسَمَ الْأَرْزَاقَ بَيْنَ خَلْقِهِ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۶۶۷﴾ دنیا، یک لحظه از دو لحظه است، لحظه‌ای حال که می‌گذرد و تو قادر به برگرداندن آن نیستی و آینده‌ای که مطمئن نیستی آن را ببینی. لحظه‌ای که تو درآئی، لحظه‌ای کار و عمل توست. پس در لحظه‌ای حال، کوشا باش تا به نفع خودت کاری انجام دهی و همچنین در این لحظه، از گناهان خویشتن‌داری کن، که اگر چنین نکنی به واسطه‌ی انجام گناهان نابود می‌شوی. ﴿۱۶۶۸﴾ در دنیا از انجام معصیت خداوند، خویشتن‌داری کن.

﴿۱۶۶۹﴾ هر که از انجام معصیتی، خویشتن‌داری کند، برای او نهصد درجه ثبت می‌شود که فاصله‌ی هر درجه تا درجه‌ی دیگر از مرکز زمین تا انتهای عرش است.

﴿۱۶۷۰﴾ هر که از انجام معصیتی، خویشتن‌داری کند، برای او هفتصد درجه ثبت می‌شود که فاصله‌ی هر درجه تا درجه‌ی دیگر، دو برابر فاصله‌ی زمین تا انتهای عرش است.

﴿۱۶۷۱﴾ یوسف علیه السلام در چاه و زندان و بر جدایی و در مقابل معصیت، صبر کرد و محمد صلی الله علیه و آله از غربت بسیار و جدایی، سختی کشید و سه سال در شعب ابی طالب و سه شب در غار محبوس بود.

۲-۱-۱-۲- گناه

﴿۱۶۷۲﴾ درباره‌ی آیه‌ی "ای کسانی که ایمان آورده‌اید، (در برابر مشکلات و هوس‌ها،) استقامت کنید! " فرمود: درمقابل گناهان، خویشتن‌دارباشید و درانجام واجبات، پایدار و پیوند خود را با امامان علیهم السلام برقرار داشته باشید.

۳-۱-۱-۲- حرام، آنچه خداوند غیر مجاز اعلام کرده است

۱-۳-۱-۱-۲- حرام

﴿۱۶۷۳﴾ زاهد در دنیا، کسی است که تمایل به حرام مانع از صبر او نشود و پرداختن به حلال دنیا، او را از شکرگزاری خالق، به خود مشغول نکند.

﴿۱۶۷۴﴾ خردمند کسی است که حلال، او را از شکر باز ندارد و حرام، بر صبرش چیره نگردد.

﴿۱۶۷۵﴾ ای مردم، زهد، کوتاه‌کردن آمال و آرزوهاست و سپاسگزاری در هنگام نعمت و پرهیزگاری درمقابل محرّمات است. اگر این‌ها شناخته شوند، در هنگام روبروشدن با حرام صبر خود را از دست نخواهید داد و هرگاه به نعمتی رسیدید، سپاسگزاری را فراموش نخواهید کرد.

﴿۱۶۷۶﴾ پس، از خدای بزرگ بترسید و در تلاش برای کسب مال و روزی، اعتدال را رعایت کنید (و همه‌ی وقت خود را صرف آن نکنید) و مبدا دیرشدن دریافت روزی، شما را بر آن دارد که آن را از راهی آمیخته با معصیت، طلب کنید. که خداوند متعال روزی را میان بندگان خود به‌صورت حلال تقسیم کرده است نه حرام، پس هرکس از خدا بترسد و شکبیا باشد، خدا روزی او

﴿أقسام الصبر﴾

حَلَالًا وَلَمْ يَفْسِمِهَا حَرَامًا فَمَنِ اتَّقَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَصَبَرَ آتَاهُ اللَّهُ بِرِزْقِهِ مِنْ حِلٍّ وَمَنْ هَتَكَ حِجَابَ السُّتْرِ وَعَجَلَ فَأَخَذَهُ مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ قُصَّ بِهِ مِنْ رِزْقِهِ الْحَلَالِ وَحُوسِبَ عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛

الكافي ج: ٥ ص: ٨٠

﴿١٦٧٧﴾ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِسَائِرِ الْيَهُودِ وَالْكَافِرِينَ الْمُظْهَرِّينَ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ بِالصَّبْرِ عَنِ الْحَرَامِ عَلَى تَأْدِيَةِ الْأَمَانَاتِ وَبِالصَّبْرِ عَنِ الرِّئَاسَاتِ الْبَاطِلَةِ عَلَى الْإِعْتِرَافِ لِمُحَمَّدٍ بِنُبُوَّتِهِ وَ لِعَلَى بَوْصِيَّتِهِ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ، عَلَى خِدْمَتِهِمَا وَخِدْمَةِ مَنْ يَأْمُرَانَكُمْ بِخِدْمَتِهِ عَلَى اسْتِحْقَاقِ الرِّضْوَانِ وَالْعُفْرَانِ وَدَائِمِ نَعِيمِ الْجَنَانِ فِي جِوَارِ الرَّحْمَنِ وَمِرَاقَةِ خِيَارِ الْمُؤْمِنِينَ وَالتَّمَتُّعِ بِالنَّظَرِ إِلَى عِتْرَةِ مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ وَعَلَى سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ وَالسَّادَةِ الْآخِيَارِ الْمُتَجَبِّينَ؛

بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٣٩٥

٢-٣-١-٢- المحارم، محارم الله

﴿١٦٧٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبْرُكَ عَلَى مَحَارِمِ اللَّهِ أَيْسَرُ مِنْ صَبْرِكَ عَلَى عَذَابِ الْقَبْرِ مَنْ

صَبَرَ عَلَى اللَّهِ وَصَلَ إِلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٥

﴿١٦٧٩﴾ الصادق عليه السلام: ثُمَّ يُنَادِي أَئِنَّ الْمُتَصَبِّرُونَ فَيَقُومُ فَنَامَ مِنَ النَّاسِ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا الصَّابِرُونَ وَمَا الْمُتَصَبِّرُونَ قَالَ الصَّابِرُونَ عَلَى آدَاءِ الْفَرَائِضِ وَالْمُتَصَبِّرُونَ عَلَى اجْتِنَابِ الْمَحَارِمِ؛

بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٨٣

﴿١٦٨٠﴾ الباقر عليه السلام: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ أَئِنَّ الصَّابِرُونَ فَيَقُومُ فَنَامَ مِنَ النَّاسِ ثُمَّ يُنَادِي مُنَادٍ أَئِنَّ الْمُتَصَبِّرُونَ فَيَقُومُ فَنَامَ مِنَ النَّاسِ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا الصَّابِرُونَ وَالْمُتَصَبِّرُونَ فَقَالَ عليه السلام الصَّابِرُونَ عَلَى آدَاءِ الْفَرَائِضِ وَالْمُتَصَبِّرُونَ عَلَى تَرْكِ الْمَحَارِمِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥

ص: ١٧٦

﴿١٦٨١﴾ الباقر عليه السلام: أَفْضَلُ الصَّبْرِ مِنَ الصَّابِرِينَ الْوَرَعُ عَنِ الْمَحَارِمِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٦

﴿١٦٨٢﴾ الباقر عليه السلام: أَفْضَلُ الصَّبْرِينِ الْوَرَعُ عَنِ الْمَحَارِمِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

﴿١٦٨٣﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَأَفْضَلُ مِنْهُ الصَّبْرُ عَلَى

المحارم؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٤

﴿اقسام صبر﴾

را از راه حلال به او خواهد رساند و هرکس بی‌حیایی کند و شتاب ورزد و آن را از غیر حلال به دست آورد، هم از روزی حلال او کاسته خواهد شد و هم روز قیامت، باید حساب آن را پس بدهد.

﴿۱۶۷۷﴾ خداوند به یهودان و کافران آشکارکننده‌ی کفر، فرمود: "از صبر و نماز یاری بطلبید"، با خویشن‌داری از حرام برای بازپس‌دادن امانت‌ها و با خودداری از ریاست‌های باطل، برای اعتراف به نبوت حضرت محمد و وصایت حضرت علی، کمک بگیرید و از صبر برای خدمت‌کردن به پیامبر و علی و کسانی که این دو، دستور خدمت به آن‌ها را می‌دهند، کمک بگیرید، تا شایسته‌ی بهشت و آمرزش و نعمت‌های جاوید در پناه خدا و همنشینی با برگزیدگان از مؤمنین شوید و نیز موفق به بهره‌مندی از دیدار محمد، سرور اولین و آخرین و علی، سرور جانشینان و نیکان برگزیده شوید.

۲-۳-۱-۱-۲- محارم الهی (حرمت‌های الهی)

﴿۱۶۷۸﴾ صبر در برابر محرمات، از تحمل عذاب قبر آسان‌تر است و هرکس برای خدا شکیبایی ورزد به او خواهد رسید.

﴿۱۶۷۹﴾ بار دیگر منادی صدا می‌زند: متصبران کجایند، در اینجا نیز گروهی برمی‌خیزند و خود را معرفی می‌کنند، راوی گوید: عرض کردم: قربانت شوم، صابران چه کسانی هستند؟ و متصبران کدام؟ فرمود: صابران کسانی‌اند که واجبات را انجام می‌دهند و متصبران آن‌ها هستند که از حرام دست بازداشتند.

﴿۱۶۸۰﴾ هنگامی که قیامت برپا شود، منادی فریاد می‌زند: صابران کجایند؟ گروهی از مردم به پا می‌خیزند سپس ندا در می‌دهد: آنانکه که صبر را تحمل می‌کردند کجایند؟ گروهی دیگری به پا می‌خیزند. پس گفتم: فدایت شوم صابران و متصبران کیانند؟ فرمود: شکیبایی‌کنندگان بر انجام واجبات و تحمل‌کنندگان بر ترک حرام‌ها.

﴿۱۶۸۱﴾ بهترین صبر صبر‌کنندگان، پرهیز و دوری‌جستن از کارهای حرام است.

﴿۱۶۸۲﴾ از بین دو صبر، پرهیز از حرام‌ها، بهترین است.

﴿۱۶۸۳﴾ صبر بر دو گونه است، صبر در برابر بلا که خوب و زیباست و بهتر از آن، خویشن‌داری در برابر معصیت است.

﴿أقسام الصَّبْرِ﴾

﴿١٦٨٤﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَ أَفْضَلُ مِنْهُ الصَّبْرُ عِنْدَ الْمَحَارِمِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

﴿١٦٨٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ فِي الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَ أَحْسَنُ مِنْهُ الصَّبْرُ مِنَ

الْمَحَارِمِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٣

﴿١٦٨٦﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَ أَفْضَلُ مِنْهُ عَنِ الْمَحَارِمِ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿١٦٨٧﴾ الرضا عليه السلام: أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَ أَفْضَلُ مِنْهُ الصَّبْرُ عَنِ الْمَحَارِمِ؛

بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٨٩

﴿١٦٨٨﴾ الكاظم عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْعَاقِبَةِ أَكْثَرُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ يُرِيدُ بِذَلِكَ أَنْ يَصْبِرَ عَلَى

مَحَارِمِ اللَّهِ مَعَ بَسْطِ اللَّهِ عَلَيْهِ فِي الرِّزْقِ وَ تَحْوِيلِهِ النَّعَمَ وَ أَنْ يَعْمَلَ بِمَا أَمَرَهُ بِهِ فِيهَا؛ بحار الأنوار

ج: ٦٨ ص: ٩٠

﴿١٦٨٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ أَيْسَرُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى عَذَابِ اللَّهِ؛

شرح نهج البلاغة ج: ٢ ص: ١٠٢

٢-١-١-٣-٣-٢- مَا حَرَّمَ اللَّهُ

﴿١٦٩٠﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ فَالصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَ أَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ

الصَّبْرُ عِنْدَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَيْكَ فَيَكُونُ لَكَ حَاجِزًا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ١٨٧

٢-١-١-٤-٢- الشَّهْوَةُ، مَا تَشْتَهَى، شَهَوَاتُ الدُّنْيَا، الشَّهَوَاتُ الْحَلَالُ

٢-١-١-٤-١- الشَّهْوَةُ

﴿١٦٩١﴾ العسكري عليه السلام: قَالَ أَخْبَرَنِي بِالْقُوَّةِ الَّتِي قَوَّى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهَا الْعِبَادَ فِي تَغَالِبِ تِلْكَ

الْأُمُورِ السَّيِّئَةِ وَ الْآهْوَاءِ الْمُرْدِيَةِ قَالَ الْعِلْمُ وَ الْعَقْلُ وَ الْعَمَلُ بِهِمَا وَ صَبْرُ النَّفْسِ عَنْ شَهَوَاتِهِ؛

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٢١

﴿١٦٩٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَنِ الشَّهْوَةِ عِفَّةٌ وَ عَنِ الْغَضَبِ نَجْدَةٌ وَ عَنِ الْمَعْصِيَةِ وَرَعٌ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٣

﴿١٦٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كَيْفَ يَصْبِرُ عَنِ الشَّهْوَةِ مَنْ لَمْ تُعْنَهُ الْعِصْمَةُ؛ غرر الحكم ص: ٣١٨

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۶۸۴﴾ صبر دو نوع است، یکی در برابر بلا و بهتر از آن خویشتن‌داری در برابر آنچه حرام است می‌باشد.

﴿۱۶۸۵﴾ صبر دو نوع است، صبر در هنگام گرفتاری، که بسیار خوب و زیباست و بهتر از آن، خویشتن‌داری در برابر محرمات است.

﴿۱۶۸۶﴾ صبر بر دو گونه است، صبر در برابر بلا که خوب و زیباست و بهتر از آن، خویشتن‌داری در برابر معصیت است.

﴿۱۶۸۷﴾ همانا صبر در هنگام گرفتاری، خوب و زیباست و بهتر از آن، خویشتن‌داری در برابر محرمات است.

﴿۱۶۸۸﴾ خویشتن‌داری در هنگام سلامتی و رفاه، مهم‌تر از شکیبایی در هنگام گرفتاری و پریشانی است، منظور از خویشتن‌داری در برابر محرمات در هنگام رفاه و فراوانی نعمت است و اینکه به آنچه خداوند امر کرده است عمل کند.

﴿۱۶۸۹﴾ ایستادگی در برابر محرمات الهی را آسان‌تر از شکیبایی و تحمل عذاب خدا یافته‌ام.

۳-۱-۱-۲- آنچه خداوند حرام کرده است

﴿۱۶۹۰﴾ صبر دو گونه است: یکی صبر در هنگام مصیبت و گرفتاری است که بسیار خوب و نیکوست و دیگری که از این بهتر و برتر است، صبر و خویشتن‌داری به‌هنگام روبروشدن با چیزی است که خداوند عزیز و جلیل آن را به تو حرام کرده و این امر (صبوری)، مانع تو از انجام آن کار حرام گردد.

۴-۱-۱-۲- دوست‌داشتن و رغبت شدید، امیال دنیوی

۱-۴-۱-۱-۲- میل نفس

﴿۱۶۹۱﴾ گفت: مرا از نیرویی باخبر کن که خداوند به مردم داده تا به مقابله‌ی کارهای زشت و اعمال ناپسند برخیزند. پاسخ داد: علم و عقل، و عمل به آن دو، خودداری از شهوت‌رانی.

﴿۱۶۹۲﴾ صبر از خواهش، عفت است؛ صبر از خشم، بلندی مرتبه؛ و صبر از گناه، ورع و پرهیزگاری.

﴿۱۶۹۳﴾ چگونه کسی که عصمت و نگهداری الهی او را یاری نکرده باشد می‌تواند صبر کند؟

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٦٩٤﴾ العسكري عليه السلام: أَخْبَرَنِي بِالْقُوَّةِ الَّتِي قَوَّى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا الْعِبَادَ فِي تَعَالُبِ تِلْكَ الْأُمُورِ السَّيِّئَةِ وَالْأَهْوَاءِ الْمُرْدِيَةِ قَالَ الْعِلْمُ وَالْعَقْلُ وَالْعَمَلُ بِهِمَا وَصَبْرُ النَّفْسِ عَنْ شَهَوَاتِهَا؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٢١

﴿١٦٩٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى شَهْوَتِهِ تَنَاهَى فِي الْمُرُوءَةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٥٩
 ﴿١٦٩٦﴾ الرسول ﷺ: لَوْ كُنْتُ بِمَنْزِلَةِ يُوسُفَ حِينَ أَرْسَلَ إِلَيْهِ الْمَلِكُ يُسْأَلُهُ عَنْ رُؤْيَا مَا حَدَّثَتْهُ حَتَّى أَشْتَرِطَ عَلَيْهِ أَنْ يُخْرِجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَ عَجِبْتُ لِصَبْرِهِ عَنْ شَأْنِ امْرَأَةِ الْمَلِكِ حَتَّى أَظْهَرَ اللَّهُ عُذْرَهُ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٠٣

﴿١٦٩٧﴾ الصادق عليه السلام: لَا صَبْرَ لَهْنٍ عِنْدَ شَهَوَاتِهِنَّ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٣ ص: ٥٥٤

٢-١-١-٤-٢- شَهَوَاتُ الدُّنْيَا

﴿١٦٩٨﴾ الرسول ﷺ: يَا بَا ذَرِّ لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ اشْتَهَى شَهْوَةً مِنْ شَهَوَاتِ الدُّنْيَا فَيَصْبِرُ وَلَا يَطْلُبُهَا كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ بِذِكْرِ أَهْلِهِ ثُمَّ يَغْتَمُّ وَيَتَنَفَّسُ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ نَفَسٍ أَلْفَى أَلْفَى حَسَنَةً وَ مَحَا عَنْهُ أَلْفَ أَلْفِ سَيِّئَةٍ وَ رَفَعَ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ دَرَجَةٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٥

٢-١-١-٤-٣- شَهْوَةُ الْفَرْجِ

﴿١٦٩٩﴾ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكَحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فِتْيَانِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنَ فَإِنَّ أَتَيْنَ بِهَا حِشَةً فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ حَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ - النساء ٢٥

﴿١٧٠٠﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ أَلَّ اللَّهُ جَعَلَ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَشْرَةَ رِجَالٍ فَإِذَا حَصَلَتْ زَادَهَا قُوَّةَ

عَشْرَةَ رِجَالٍ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٣٩

﴿١٧٠١﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ أَلَّ اللَّهُ جَعَلَ لِلْمَرْأَةِ صَبْرَ عَشْرَةِ رِجَالٍ فَإِذَا هَاجَتْ كَانَتْ لَهَا قُوَّةُ شَهْوَةٍ

عَشْرَةَ رِجَالٍ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٣٨

﴿١٧٠٢﴾ الصادق عليه السلام: أَنَّ الْمَرْأَةَ مِنْكُمْ إِذَا تَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا أَخَذَتْ بَعْرَةً فَرَمَتْ بِهَا خَلْفَ ظَهْرِهَا ثُمَّ قَالَتْ لَا أُمْتَشِطُ وَلَا أَكْتَحِلُ وَلَا أَخْتَضِبُ حَوْلًا كَامِلًا وَإِنَّمَا أَمَرْتُكُمْ بِأَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ وَ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۶۹۴﴾ مرا از نیرویی باخبر ساز که خداوند به مردم داده تا با آن به مبارزه با کارهای زشت و گناه و اعمال ناپسند برخیزند؟ پاسخ داد: علم و عقل، و عمل به آن دو؛ و نگاهداشتن نفس از شهوترانی.

﴿۱۶۹۵﴾ هر که در مقابل خواهش نفس خود خویشتن‌داری کند، به درجه‌ی پایانی مروت و آدمیت رسیده است.

﴿۱۶۹۶﴾ اگر من آن‌هنگام که پادشاه به دنبال یوسف فرستاد تا خوابش را تعبیر کند به جای او می‌بودم به او نمی‌گفتم و برایش شرط می‌گذاشتم که مرا از زندان بیرون کند. در شگفتم از صبر او در مورد مسأله‌ی مربوط به همسر پادشاه تا اینکه خداوند، خودش، آن را بر ملا ساخت.

﴿۱۶۹۷﴾ زنان در مقام طغیان شهوت، کم صبر و ناپایدارند.

۲-۴-۱-۱-۲- شهوات دنیوی

﴿۱۶۹۸﴾ ای ابوذر، اگر یکی از شما، در دل، به یکی شهوات دنیا تمایل پیدا کند، ولی خویشتن‌داری کرده، آن را دنبال نکند، در مقابل تقاضای خانواده و اندوه و آهش به خاطر عدم توانایی در انجام، به ازای هرنفسی که بکشد، خداوند برایش دو میلیون حسنه ثبت می‌کند و یک میلیون بدی از نامه‌ی عمل او محو نموده و مقام او را یک میلیون درجه بالا می‌برد.

۳-۴-۱-۱-۲- میل جنسی

﴿۱۶۹۹﴾ و آن‌ها که توانایی ازدواج با زنان (آزاد) پاکدامن و بالیمان را ندارند، می‌توانند با زنان پاکدامن از بردگان بالیمانی که در اختیار دارید ازدواج کنند - خدا به ایمان شما آگاه‌تر است؛ و همگی اعضای یک پیکرید - آن‌ها را با اجازه‌ی صاحبان آنان تزویج نمایید و مهرشان را به خودشان بدهید؛ به شرط آن که پاکدامن باشند، نه به‌طور آشکار مرتکب زنا شوند و نه دوست پنهانی بگیرند و در صورتی که محصنه باشند و مرتکب عمل منافعی عفت شوند، نصف مجازات زنان آزاد را خواهند داشت. این (اجازه‌ی ازدواج با کنیزان) برای کسانی از شماست که بترسند (از نظر غریزه‌ی جنسی) به زحمت بیفتند؛ و (با این حال) خودداری (از ازدواج با آنان) برای شما بهتر است و خداوند، آمرزنده و مهربان است.

﴿۱۷۰۰﴾ خداوند به زن شکیبایی ده مرد را بخشیده است که اگر به کار بگیرد معادل نیروی ده مرد به او افزوده می‌شود.

﴿۱۷۰۱﴾ خداوند به زن شکیبایی ده مرد را بخشیده است، ولی اگر شهوتش به هیجان آید، معادل ده مرد، قوای شهوانی دارد.

﴿۱۷۰۲﴾ زنان شما (عرب جاهلی) هرگاه همسرش فوت می‌کرد، پشگل شتری برمیداشت و به پشتش می‌انداخت و می‌گفت: تا یک سال موهایم را شانه نمی‌زنم و سرمه نمی‌کشم و حنا نمی‌بندم. ولی ما شما را به صبر برای چهار ماه و ده روز امر نمودیم و زنان بیش از این، بر

﴿أقسام الصبر﴾

عَشْرًا ثُمَّ لَا تَصْبِرْنَ لَا تَمْنَحِي طُفْلًا وَلَا تَكْتَحِلُ وَلَا تَحْتَضِبُ وَلَا تَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهَا نَهَارًا وَلَا تَبْتَئُ عَنْ بَيْتِهَا؛ الكافي ج: ٦ ص: ١١٧

﴿١٧٠٣﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ النِّسَاءَ أُعْطِينَ بَضْعَ اثْنَيْ عَشَرَ وَصَبَرَ اثْنَيْ عَشَرَ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٣٩

﴿١٧٠٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ أَهْلَ الْجَاهِلِيَّةِ كَانَ إِذَا مَاتَ زَوْجُ الْمَرْأَةِ أَحَدَتْ عَلَيْهِ امْرَأَتُهُ اثْنَيْ عَشَرَ شَهْرًا فَلَمَّا بَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّدًا ﷺ رَحِمَ ضَعْفَهُنَّ فَجَعَلَ عِدَّتَهُنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا وَأَنْتُنَّ لَا تَصْبِرْنَ عَلَى هَذَا؛ الكافي ج: ٦ ص: ١١٧

﴿١٧٠٥﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ قَالَتِ أَنَا أُرِيدُ مِثْلَ مَا تُرِيدُ النِّسَاءُ وَلَا أَصْبِرُ وَلَا أَقْعُدُ كَمَا أَنَا قَالَ لَيْسَ لَهَا ذَلِكَ وَلَا كَرَامَةٌ إِذَا أَنْفَقَ عَلَيْهَا؛ الكافي ج: ٦ ص: ١٤٨

﴿١٧٠٦﴾ دَخَلْنَا الْكُوفَةَ فَسَهَّلَ اللَّهُ لِي نَفْسَ الْمَرْأَةِ بِأَيْسَرِ كُفْلَةٍ وَأَقَامَتْ مَعِيَ سِنِينَ كَثِيرَةً وَرَزَقَتْ مِنِّي أَوْلَادًا وَآسَاتٍ إِلَيْهَا إِسَاءَاتٍ وَاسْتَعْمَلَتْ مَعَهَا كُلَّ مَا تَصْبِرُ النِّسَاءُ عَلَيْهِ فَمَا وَقَعَتْ بَيْنِي وَبَيْنَهَا لَفْظَةٌ شَرٌّ وَلَا بَيِّنَ أَحَدٍ مِنْ أَهْلِهَا إِلَى أَنْ فَرَّقَ الزَّمَانُ بَيْنَنَا؛ بحار الأنوار ج: ٥١ ص: ٣٢٣

﴿١٧٠٧﴾ الرضا عليه السلام: عَلِمَ اللَّهُ أَنَّ غَايَةَ صَبْرِ الْمَرْأَةِ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ فِي تَرْكِ الْجَمَاعِ فَمِنْ ثُمَّ أَوْجَبَهُ لَهَا وَعَلَيْهَا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٣٦٤

﴿١٧٠٨﴾ الرضا عليه السلام: فَأَمَّا مَا شَرَطَ لَهْنٍ فَإِنَّهُ جَعَلَ لَهْنٌ فِي الْإِلْيَاءِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ لِأَنَّهُ عَلِمَ أَنَّ ذَلِكَ غَايَةُ صَبْرِ النِّسَاءِ فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَلَمْ يُجِزْ لِلرَّجُلِ أَكْثَرَ مِنْ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فِي الْإِلْيَاءِ لِأَنَّهُ عَلِمَ أَنَّ ذَلِكَ غَايَةُ صَبْرِ النِّسَاءِ عَنِ الرِّجَالِ وَأَمَّا مَا شَرَطَ عَلَيْهِنَّ فَقَالَ عِدَّتُهُنَّ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا يَعْنِي إِذَا تَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا فَأَوْجَبَ عَلَيْهَا إِذَا أُصِيبَتْ بِزَوْجِهَا وَتَوَفَّى عَنْهَا مِثْلَ مَا أَوْجَبَ عَلَيْهَا فِي حَيَاتِهِ إِذَا آلَى مِنْهَا وَعَلِمَ أَنَّهُ غَايَةُ صَبْرِ الْمَرْأَةِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ فِي تَرْكِ الْجَمَاعِ فَمِنْ ثُمَّ أَوْجَبَ عَلَيْهَا وَلَهَا؛ بحار الأنوار ج: ١٠١ ص: ١٨٤

﴿١٧٠٩﴾ الصادق عليه السلام: فَكَيْفَ تَصْبِرُ وَأَنْتِ شَابٌ قَالَ اشْتَرَى الْإِمَاءَ؛ وسائل الشيعة ج: ٢٠ ص: ٥٦٠

﴿١٧١٠﴾ الصادق عليه السلام: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ هَوَلَاءِ الْمُخَنَّثُونَ مُبْتَلَوْنَ بِهَذَا الْبَلَاءِ فَيَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُبْتَلَى وَالنَّاسُ يَزْعُمُونَ أَنَّهُ لَا يُبْتَلَى بِهِ أَحَدٌ لَهُ فِيهِ حَاجَةٌ قَالَ نَعَمْ قَدْ يَكُونُ مُبْتَلَى بِهِ فَلَا

﴿اقسام صبر﴾

شانه‌زدن و سرمه‌نکشیدن و حنا بستن و بر عدم خروج از خانه در روز و نماندن خارج از خانه در شب، ادامه ندهند.

﴿۱۷۰۳﴾ شهوت زن به اندازه‌ی دوازده مرد است و البته، صبرشان نیز دوازده برابر است.
﴿۱۷۰۴﴾ در دوران جاهلیت، اگر همسر زنی از دنیا می‌رفت، زنش دوازده ماه بر او عده نگه می‌داشت. پس وقتی پیامبر خدا محمد ﷺ مبعوث شد بر ناتوانی زن‌ها رحم نمود و عده آن‌ها را چهار ماه و ده روز قرار داد و فرمود: شما بیش از این نمی‌توانید صبر کنید.
﴿۱۷۰۵﴾ اگر زن بگوید من هرآنچه زن‌های دیگر می‌خواهند می‌خواهم و صبر نمی‌کنم و همان‌طور که تا حالا بودم دیگر نمی‌مانم. امام فرمود: اگر مرد خرجی‌اش را می‌دهد، زن با این سخن احترام خود را از بین برده است.

﴿۱۷۰۶﴾ سپس به کوفه برگشتیم و خداوند آن زن را با کمترین زحمت همراه من گردانید. سال‌ها با هم بودیم. خداوند از وی فرزندی به من روزی کرد. با اینکه پیشامدهای ناگواری برایش روی داد که زنان تحمل آن را ندارند، وی بر خود هموار نمود و از آن روز میان من و او و بستگانش یک کلمه‌ی ناشایست رد و بدل نشد تا آن‌که زمانه میان ما جدایی انداخت.
﴿۱۷۰۷﴾ خدا می‌داند، نهایت صبر زن بر ترک جماع چهار ماه است. از این رو حق تعالی این مدت را برای او و علیه او شرط کرده است.

﴿۱۷۰۸﴾ اما شرطی که به نفع زنان است: خداوند متعال در مورد ایلاء، به نفع زنان چهار ماه را تعیین نمود. زیرا می‌داند که نهایت صبر ایشان تا این مدت است. خداوند عزیز و جلیل در قرآن می‌فرماید: "و آنان که با زنان خود ایلاء می‌کنند چهار ماه انتظار بکشند". پس در ایلاء، خداوند به مرد اجازه نداده است که بیش از چهارماه، مباشرت با همسرش را ترک کند؛ زیرا می‌داند که این مدت، نهایت صبر زنان بوده که می‌توانند خود را از مردان بازدارند. و اما شرطی که علیه زنان است: خداوند در قرآن می‌فرماید: "عده زنانی که شوهرشان فوت کرده، چهار ماه و ده روز است). یعنی هرگاه زنی شوهرش فوت شود، خداوند بر او واجب کرده به مقداری که در زمان حیات شوهرش در صورت ایلاء صبر می‌کرد، شکیبایی ورزد. چه آن‌که خدا می‌داند نهایت صبر زن بر ترک مباشرت، چهارماه است، از این رو حق تعالی این مدت را بر او شرط کرده است.

﴿۱۷۰۹﴾ فرمود: با اینکه جوان هستی، چگونه صبر می‌کنی؟ پاسخ داد: کنیز می‌خرم.
﴿۱۷۱۰﴾ به امام صادق علیه السلام گفتم: این‌ها دو جنسیتی هستند و به این بلا دچار شده‌اند. آیا مؤمن هم به این بلا گرفتار می‌شود. در صورتی که مردم چنین می‌پندارند کسی را که نزد خدا

﴿أقسام الصبر﴾

تَكَلَّمُواهُمْ فَإِنَّهُمْ يَجِدُونَ لِكَلَامِكُمْ رَاحَةً قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَإِنَّهُمْ لَيَسُوءُوا يَصْبِرُونَ قَالَ هُمْ يَصْبِرُونَ وَلَكِنْ يَطْلُبُونَ بِذَلِكَ اللَّذَّةَ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٥٥١

﴿١٧١١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: كَانَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ شَبَابٌ يَنْكِحُونَ نِسَاءَهُمْ بِاللَّيْلِ سِرًّا لِقَلَّةِ صَبْرِهِمْ فَسَأَلَ النَّبِيُّ ﷺ اللَّهَ فِي ذَلِكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ أَحْلَلْ لَكُمْ لَيْلَةَ الصَّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِيَابِسَ لَكُمْ وَآتَمَّ لِيَابِسَ هُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ارْحَمِ الْفُقَرَاءَ لِقَلَّةِ صَبْرِهِمْ وَالْأَغْنِيَاءَ لِقَلَّةِ شُكْرِهِمْ وَارْحَمِ الْجَمِيعَ لَطُولِ غَفْلَتِهِمْ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٢٥

﴿١٧١٢﴾ الرسول ﷺ: كُتِبَ الْجِهَادُ عَلَى رِجَالِ أُمَّتِي وَالْغَيْرَةُ عَلَى نِسَائِهَا فَمَنْ صَبَرَتْ مِنْهُنَّ وَاحْتَسَبَتْ أَعْطَاهَا اللَّهُ أَجْرَ شَهِيدٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٣٧

﴿١٧١٣﴾ الباقر عليه السلام: وَالَّذِينَ يَتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا جَنَّ النِّسَاءُ يُخَاصِمْنَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَقُلْنَ لَا نَصْبِرُ؛ وسائل الشيعة ج: ٢٢ ص: ٢٣٨

﴿١٧١٤﴾ الصادق عليه السلام: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ قَالَتِ الْمَرْأَةُ أَنَا أُرِيدُ مَا تُرِيدُ النِّسَاءُ وَلَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَصْبِرَ قَالَ لَيْسَ لَهَا ذَلِكَ وَلَا كَرَامَةٌ إِذَا أَنْفَقَ عَلَيْهَا وَلَيْسَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٣٣٥

٢-١-١-٤-٤ - الشَّهَوَاتُ الْحَلَالُ

﴿١٧١٥﴾ الصادق عليه السلام: سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ، فِي الدُّنْيَا عَنِ اللَّذَاتِ وَالشَّهَوَاتِ الْحَلَالِ؛

بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٤١

٢-١-١-٤-٥ - عَمَّا تَشْتَهِي

﴿١٧١٦﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نَصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ - البقرة ٦١

﴿١٧١٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنَّكَ لَنْ تَذُرِكَ مَا تُحِبُّ مِنْ رَبِّكَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَمَّا تَشْتَهِي؛

غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿١٧١٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَا أَحْسَنَ بِالْإِنْسَانِ أَنْ يَصْبِرَ عَمَّا يَشْتَهِي؛ غرر الحكم ص: ٢٤٠

﴿اقسام صبر﴾

اعتباری داشته باشد به این گرفتاری دچار نمی‌شود. امام فرمود: آری، مبتلا می‌شود. پس با این گروه هم کلام نشوید چرا که ایشان از همین سخن گفتن شما هم متلذذ می‌شوند.

﴿۱۷۱﴾ بعضی از مسلمانان جوان صبرشان کم بود و مخفیانه در شب‌های ماه رمضان با همسر خود آمیزش می‌کردند، پیامبر رفع این ممنوعیت را از خدا خواست و خداوند این آیه را نازل فرمود: " آمیزش جنسی با همسرانتان، در شب روزهایی که روزه می‌گیرید، حلال است. آن‌ها لباس شما هستند و شما لباس آن‌ها (هر دو زینت هم و سبب حفظ یکدیگرید). خداوند می‌داندست که شما به خود خیانت می‌کردید؛ (و این کار ممنوع را انجام می‌دادید؛) پس توبه‌ی شما را پذیرفت و شما را بخشید. اکنون با آن‌ها آمیزش کنید و آنچه را خدا برای شما مقرر داشته، طلب نمایید."

﴿۱۷۲﴾ جهاد بر مردان این امت واجب شد و غیرت بر زنان آن‌ها. پس هریک شکیبایی ورزد و به حساب خدا گذارد، خداوند به او پاداش شهید را می‌دهد.

﴿۱۷۳﴾ کسانی که از شماها بمیرند و همسرانی به‌جا گذارند، آن زنان تا چهار ماه و ده روز (برای عده و عزای بر شوهر) صبر کنند. ولی زنان آمدند و به پیامبر اعتراض کردند و گفتند: ما نمی‌توانیم صبر کنیم.

﴿۱۷۴﴾ ای پسر رسول خدا، اگر زن بگوید من هرآنچه زن‌های دیگر می‌خواهند می‌خواهم و صبر نمی‌کنم. امام فرمود: شایسته نیست چنین کند. و اگر مرد خرجی‌اش را می‌دهد، زن با این سخن احترام خود را از بین برده است.

۴-۱-۲- شهوات حلال

﴿۱۷۵﴾ درود بر شما به خاطر خویشتن‌داری‌تان در دنیا از لذت‌ها و شهوت‌های حلال.

۵-۱-۲- آنچه شدیداً دوست داری

﴿۱۷۶﴾ و (نیز به خاطر بیاورید) زمانی را که گفتید: " ای موسی! هرگز حاضر نیستیم به یک نوع غذا اکتفا کنیم! از خدای خود بخواه که از آنچه زمین می‌رویاند، از سبزیجات و خیار و سیر و عدس و پیازش، برای ما فراهم سازد. " موسی گفت: " آیا غذای پست‌تر را به جای غذای بهتر انتخاب می‌کنید؟

﴿۱۷۷﴾ تو به آنچه دوست داری از پروردگار دریافت کنی نمی‌رسی مگر با خویشتن‌داری در مقابل آنچه نفس از تو می‌خواهد.

﴿۱۷۸﴾ چه خوب است که آدمی در مقابل خواهش نفس شکیبایی ورزد.

﴿أقسام الصبر﴾

٥-١-١-٢- اللذة

﴿١٧١٩﴾ الصادق عليه السلام: سلام عليكم بما صبرتم، في الدنيا عن اللذات والشهوات الحلال؛

بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٤١

٦-١-١-٢- اللهو

﴿١٧٢٠﴾ فَأَمَّا النَّبِيُّونَ آدَمَ وَنُوحَ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى وَمُحَمَّدٌ ﷺ وَغَيْرُهُمْ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ ﷺ إِنَّمَا حَجُّوا فِي هَذَا الْوَقْتِ فَجُعِلَتْ سُنَّةٌ فِي أَوْلَادِهِمْ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ فَإِنْ قِيلَ فَلِمَ أُمِرُوا بِالْإِحْرَامِ قِيلَ لِأَنَّهُ يَخْشَعُوا قَبْلَ دُخُولِهِمْ حَرَمَ اللَّهِ وَآمَنَهُ وَلِتَلَّا يَلْهُوَا وَيَسْتَغْلُوا بِشَيْءٍ مِنْ أُمُورِ الدُّنْيَا وَزِينَتِهَا وَلَذَاتِهَا وَيَكُونُوا صَابِرِينَ فِيمَا هُمْ فِيهِ قَاصِدِينَ نَحْوَهُ؛ علل الشرائع ج: ١

ص: ٢٧٣

٧-١-١-٢- سماع الملامى

﴿١٧٢١﴾ العسكرى عليه السلام: أَنْ خِيَارَ الْمُؤْمِنِينَ سَيَحْتَمِلُونَ ... أَلَمْ الصَّبْرِ عَلَى ... سَمَاعِ الْمَلَاهِي؛

بحار الأنوار ج: ٢١ ص: ٢٢٨

٨-١-١-٢- الإغراض عن أداء الفرائض

﴿١٧٢٢﴾ العسكرى عليه السلام: اللَّهُمَّ وَإِنْ كَانَ هَوَى مِنْ هَوَى الدُّنْيَا أَوْ فِتْنَةٌ مِنْ فِتْنَتِهَا عَلِقَ بِقُلُوبِنَا حَتَّى قَطَعْنَا عَنْكَ أَوْ حَجَبْنَا عَنْ رِضْوَانِكَ أَوْ قَعَدَ بِنَا عَنْ إِجَابَتِكَ اللَّهُمَّ فَاقْطَعْ كُلَّ حَبَلٍ مِنْ حَبْلِهَا جَذَبَنَا عَنْ طَاعَتِكَ وَاعْرِضْ بِقُلُوبِنَا عَنْ أَدَاءِ فَرَائِضِكَ وَاسْتَقِنَا عَنْ ذَلِكَ سَلْوَةً وَصَبْرًا يُورِدُنَا عَلَى عَفْوِكَ وَيَقُومُنَا عَلَى مَرْضَاتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢٥٦

٩-١-١-٢- المظلمة

﴿١٧٢٣﴾ الباقر عليه السلام: ثَلَاثُ أَقْسِمٍ أَنْهَنْ حَقٌّ مَا أُعْطِيَ رَجُلٌ شَيْئًا مِنْ مَالِهِ فَتَقَصَّ مِنْ مَالِهِ وَلَا صَبَرَ عَنْ مَظْلَمَةٍ إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ بِهَا عِزًّا وَلَا فَتَحَ عَلَى نَفْسِهِ بَابَ مَسْأَلَةٍ إِلَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ؛

مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٢٢٢

١٠-١-١-٢- الرئاسات الباطلة

﴿١٧٢٤﴾ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِسَائِرِ الْيَهُودِ وَالْكَافِرِينَ الْمُظْهَرِينَ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ بِالصَّبْرِ عَنْ الْحَرَامِ عَلَى تَأْدِيَةِ الْأَمَانَاتِ وَالصَّبْرِ عَنِ الرِّئَاسَاتِ الْبَاطِلَةِ عَلَى الْإِعْتِرَافِ لِمُحَمَّدٍ ﷺ بِنُبُوَّتِهِ وَ

﴿اقسام صبر﴾

۵-۱-۱-۲- لذت

﴿۱۷۱۹﴾ درود بر شما به خاطر خویشتن‌داری‌تان در دنیا از لذت‌ها و شهوت‌های حلال.

۶-۱-۱-۲- لهُو و لعب (سرگرمی)

﴿۱۷۲۰﴾ اما انبیا از جمله حضرات آدم، نوح، ابراهیم، موسی، عیسی و محمد ﷺ و غیر ایشان از انبیای دیگر در همین وقت حج به‌جا آوردند. پس خداوند این عمل را در اولادشان تا روز قیامت سنت قرار داد. اگر گفته شود: چرا خلاق امر به احرام شده‌اند؟ در جواب گفته می‌شود: برای اینکه قبل از داخل شدن به حرم امن خدا، خاشع و خاضع بوده و نیز به خاطر آن‌که آن را سبک نگرفته، بازیچه نپندارند و خود را به امور دنیایی و زینت و لذات آن مشغول نکنند و همچنین نسبت به آنچه قصد کرده‌اند خویشتن‌دار و پایدار و شکیبیا باشند.

۷-۱-۱-۲- گوش دادن به موسیقی حرام

﴿۱۷۲۱﴾ مؤمنان برگزیده...درد شکیبایی بر شنیدن ناسزا و حرف‌های نامربوط به اولیای خدا را تحمل می‌کنند.

۸-۱-۱-۲- ترک واجبات

﴿۱۷۲۲﴾ خدایا اگر هوی و هوس از امیال دنیوی، یا فتنه‌ای از فتنه‌های دنیا، به قلب‌های ما گره بخورد، به‌نحوی که ما را از تو جدا سازد، یا مانع خشنودی تو از ما شود یا جلو مانع پاسخ‌دادن تو به ما شود، خدایا هر ریسمانی از ریسمان‌های دنیا که ما را از طاعتت باز می‌دارد و قلبه‌ایمان را از اجرای واجبات روی گردان می‌سازد، قطع کن و - برای ایمن شدن از شر دنیا - بر جان ما تسلی و آرامش بنوشان، که ما را به عفو تو برساند و به‌سوی رضایتت، استوارمان سازد.

۹-۱-۱-۲- ستم

﴿۱۷۲۳﴾ سوگند می‌خورم که سه چیز حق است: اگر مردی چیزی از مالش را نبخشد، مالش کم می‌شود، مردی در مقابل ظلم صبوری نمی‌کند مگر آن‌که خدا عزت او را زیاد می‌کند و هیچ‌کس در گدایی و اظهارنیاز به خلاق را بر خود نمی‌گشاید، مگر اینکه خدا در نیازمندی و کمبود را به روی او باز می‌کند.

۱۰-۱-۱-۲- ریاست‌های باطل

﴿۱۷۲۴﴾ خداوند به یهودان و کافران آشکارکننده‌ی کفر، فرمود: "از صبر و نماز یاری بطلبید"، با خویشتن‌داری از حرام برای بازپس دادن امانت‌ها و با خودداری از ریاست‌های باطل، برای

﴿أقسام الصبر﴾

لَعَلِّي بَوْصِيَّتِهِ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ، عَلَى خِدْمَتِهِمَا وَخِدْمَةِ مَنْ يَأْمُرَانِكُمْ بِخِدْمَتِهِ عَلَى اسْتِحْقَاقِ الرِّضْوَانِ وَالْغُفْرَانِ وَدَائِمِ نَعِيمِ الْجَنَانِ فِي جِوَارِ الرَّحْمَنِ وَمُرَافَقَةِ خِيَارِ الْمُؤْمِنِينَ وَالتَّمَتُّعِ بِالنَّظَرِ إِلَى عَتَرَةِ مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ وَعَلَى سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ وَالسَّادَةِ الْأَخْيَارِ الْمُتَنَجِّبِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٣٩٥

١١-١-٢- عَمَلٌ لَا صَبْرَ لَكَ عَلَى عِقَابِهِ

﴿١٧٢٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى عَمَلٍ لَا بُدَّ لَكَ مِنْ ثَوَابِهِ وَعَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكَ عَلَى

عِقَابِهِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿١٧٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى بِكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ وَاصْبِرُوا عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ

لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٣٨٢

﴿١٧٢٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى لَكَ عَنْ ثَوَابِهِ وَمَنْ عَمِلَ لَا طَاقَةَ لَكَ

عَنْ عِقَابِهِ؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ٤١

١٢-١-٢- فِعْلٌ يُصَيِّرُهُمْ إِلَى النَّارِ

﴿١٧٢٨﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ﴿فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ﴾ فَقَالَ مَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى

فِعْلٍ مَا يَعْلَمُونَ أَنَّهُ يُصَيِّرُهُمْ إِلَى النَّارِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٦٨

٢-١-٢- حَفِظَ حُدُودَ اللَّهِ، عَدِمَ التَّجَاوُزَ مِنْهَا، تَدَاوَمَ الصَّبْرُ فِي الرَّخَاءِ، السَّرَّاءِ، الْعَافِيَةِ

١-٢-٢-١- الصَّبْرُ فِي الرَّخَاءِ

﴿١٧٢٩﴾ الصادق عليه السلام: سَلُوا اللَّهَ أَنْ يُعْطِيَكُمْ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالشَّدَّةِ وَالرَّخَاءِ مِثْلَ الَّذِي أَعْطَاهُمْ وَإِيَّاكُمْ وَمُحَافَظَةَ أَهْلِ الْبَاطِلِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣

﴿١٧٣٠﴾ الرسول ﷺ: فَإِنَّكَ تَعْلَمُ يَا إِلَهِي ضَعْفِي عِنْدَ الْبَلَاءِ وَقِلَّةَ صَبْرِي فِي الشَّدَّةِ وَالرَّخَاءِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٤٤٣

﴿١٧٣١﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ قَالَ صَبَّارٌ

عَلَى مَوَدَّتِنَا وَعَلَى مَا نَزَلَ بِهِ مِنْ شِدَّةٍ أَوْ رَخَاءٍ صَبُورٌ عَلَى الْآذَى فِينَا شَكُورٌ لِلَّهِ عَلَى وَلَائَتِنَا أَهْلُ

الْبَيْتِ؛ تأويل الآيات الظاهرة ص: ٤٦٣

﴿اقسام صبر﴾

اعتراف به نبوت حضرت محمد و وصایت حضرت علی، کمک بگیرید و از صبر برای خدمت کردن به پیامبر و علی و کسانی که این دو، دستور خدمت به آن‌ها را می‌دهند، کمک بگیرید، تا شایسته‌ی بهشت و آمرزش و نعمت‌های جاوید در پناه خدا و همنشینی با برگزیدگان از مؤمنین شوید و نیز موفق به بهره‌مندی از دیدار محمد، سرور اولین و آخرین و علی، سرور جانشینان و نیکان برگزیده شوید.

۱۱-۱-۲- عملی که بر کیفر آن صبر نداری

﴿۱۷۲۵﴾ بر عملی که پاداش آن را لازم داری و راه دیگری برای دریافت نتایج آن نداری، شکیبایی پیشه کن و پایدار باش. و از عملی که تحمل عاقبت دردناک و جریمه‌های آن را نداری خوشتن‌داری کن.

﴿۱۷۲۶﴾ در دو حالت صبر کنید، یکی تحمل بر سختی‌های عمل نیکی که به ثواب آن محتاج می‌باشید و دیگری بر ترک عمل بدی که طاقت عقاب آن را ندارید.

﴿۱۷۲۷﴾ بر عملی که پاداش آن را لازم داری و راه دیگری برای دریافت نتایج آن نداری، شکیبایی پیشه کن و پایدار باش. و از عملی که تحمل عاقبت دردناک و جریمه‌های آن را نداری خوشتن‌داری کن.

۱۲-۱-۲- عملی که به جهنم می‌کشاند

﴿۱۷۲۸﴾ در تفسیر آیه‌ی شریفه‌ی "فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ" فرمودند: آن‌ها کاری انجام می‌دهند و نمی‌دانند آن کار آن‌ها را به دوزخ خواهد کشانید و چقدر بر این عمل اصرار می‌ورزند و پایدارند؟

۲-۱-۲- نگاه‌داشتن حریم‌های الهی و عدم تجاوز از حدود، پایداری بر عدم ارتکاب گناه در دوران آسایش، صبر در زمان آسایش و شادی و سلامتی

۱-۲-۱- صبر در زمان آسایش

﴿۱۷۲۹﴾ از خدا بخواهید در هنگام خوشی و ناخوشی، در سختی و رفاه، به شما صبر بر بلا عنایت کند. چنانکه به آن‌ها ارزانی داشته است. و از خصومت و دشمنی اهل باطل بر حذر باشید. ﴿۱۷۳۰﴾ خدایا تو بر ضعف و ناتوانیم در برابر بلاها و کم‌صبری‌ام در سختی و آسایش، آگاهی. ﴿۱۷۳۱﴾ درباره‌ی آیه‌ی "در این، نشانه‌هایی است برای هر صبرکننده‌ی شکرگزار!" فرمود: بسیار صبر کننده‌اند، بر آنچه در راه محبت ما می‌بینند و نیز بر آنچه از سختی و آسایش بر ایشان وارد می‌شود. صبورند بر آزاری که در راه ما متحمل می‌شوند و خدا را بر نعمت ولایت ما اهل بیت، شکرگزارند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٧٣٢﴾ يَا حَوْلَاءُ وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا وَرَسُولًا كُلُّ امْرَأَةٍ صَبَرَتْ عَلَى زَوْجِهَا فِي الشِّدَّةِ وَالرَّخَاءِ وَكَانَتْ مُطِيعَةً لَهُ وَلِأَمْرِهِ حَشَرَهَا اللَّهُ تَعَالَى مَعَ امْرَأَةِ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ مستدرک الوسائل

ج: ١٤ ص: ٢٤١

﴿١٧٣٣﴾ يَا حَوْلَاءُ يَجِبُ عَلَى الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى زَوْجِهَا عَلَى الضَّرِّ وَالنَّفْعِ وَتَصْبِرَ عَلَى الشِّدَّةِ وَالرَّخَاءِ كَمَا صَبَرَتْ زَوْجَةُ أَيُّوبَ الْمُبْتَلَى صَبَرَتْ عَلَى خِدْمَتِهِ ثَمَانِي عَشْرَةَ سَنَةً تَحْمِلُهُ عَلَى عَاتِقِهَا مَعَ الْحَامِلِينَ وَتَطْحَنُ مَعَ الطَّاحِنِينَ وَتَغْسِلُ مَعَ الْغَاسِلِينَ وَتَأْتِيهِ بِكُسْرَةٍ يَأْكُلُهَا وَيَحْمَدُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَكَانَتْ تُلْقِيهِ فِي الْكِسَاءِ وَتَحْمِلُهُ عَلَى عَاتِقِهَا شَفَقَةً وَإِحْسَانًا إِلَى اللَّهِ وَتَقْرُبًا إِلَيْهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٤١

﴿١٧٣٤﴾ يَجِبُ عَلَى الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى زَوْجِهَا عَلَى الضَّرِّ وَالنَّفْعِ وَتَصْبِرَ عَلَى الشِّدَّةِ وَالرَّخَاءِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٤١

٢-٢-١-٢- السَّراءُ

﴿١٧٣٥﴾ الرُّسُولُ ﷺ: فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصْبِرُ فِي الضَّرِّ كَمَا تَصْبِرُ فِي السَّرِّ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصْبِرُ فِي الْغِنَى وَفِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصْبِرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا يَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

﴿١٧٣٦﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: سَلُوا اللَّهَ أَنْ يُعْطِيَكُمْ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ فِي السَّرِّ وَالضَّرِّ وَالشِّدَّةِ وَالرَّخَاءِ مِثْلَ الَّذِي أَعْطَاهُمْ وَإِيَّاكُمْ وَمُمَازَّةَ أَهْلِ الْبَاطِلِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣

﴿١٧٣٧﴾ الرُّسُولُ ﷺ: مَنْ كُنَّ لَهُ ثَلَاثُ بَنَاتٍ فَصَبَرَ عَلَى لَأْوَائِهِنَّ وَضَرَائِهِنَّ وَسَرَائِهِنَّ كُنَّ لَهُ حِجَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ وسائل الشيعة ج: ٢١ ص: ٣٦٢

٢-٢-١-٢-٣- فِيمَا خَفَّ عَلَيْهِ

﴿١٧٣٨﴾ امِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَلكُلُّ عَلَى الْوَالِي حَقٌّ بِقَدْرِ [مَا] يُصْلِحُهُ وَلاَ يَسْرَ خُرُجُ الْوَالِي مِنْ حَقِيقَةِ مَا أَلَزَمَهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ إِلَّا بِالْإِهْتِمَامِ وَالِاسْتِعَانَةِ بِاللَّهِ وَتَوْطِينِ نَفْسِكَ عَلَى لُزُومِ الْحَقِّ وَالصَّبْرِ فِيمَا خَفَّ عَلَيْهِ وَثَقُلَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٤٧

٢-٢-١-٢-٤- الْعَافِيَةُ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۷۳۲﴾ ای حولا، قسم به خدایی که مرا سزاوارانه به پیامبری مبعوث کرد، هر زنی که با همسرش در سختی و آسایش همراهی کند و مطیع او و دستورش باشد، خداوند بلندمرتبه او را با همسر ایوب محشور خواهد کرد.

﴿۱۷۳۳﴾ ای حولا، بر زن واجب است که در خوشی و ناخوشی با همسرش همراه باشد و در سختی و آسایش شکیبایی کند، همان طور که همسر ایوب در دوره‌ی سختی، هجده سال در خدمت به او شکیبایی کرد. او را بر دوشش حمل می‌کرد و می‌شست و برایش غذا می‌آورد و خدای عزیز و جلیل را سپاس می‌گفت و به‌عنوان خدمتی به درگاه خدا و برای نزدیکی به او، ایوب را در پارچه‌ای قرار می‌داد و با مهربانی و دلسوزی، بر دوش خود حمل می‌کرد.

﴿۱۷۳۴﴾ بر زن واجب است که در خوشی و ناخوشی با همسرش همراه باشد و بر سختی و آسایش، شکیبایی کند.

۲-۲-۱-۲-۲-۲ راحتی

﴿۱۷۳۵﴾ تفسیر صبر چیست؟ گفت: در سختی، شکیبایی کنی چنانکه در شادی؛ و در تنگدستی شکیبایی کنی چنانکه در ثروتمندی؛ و در بلا شکیبایی کنی چنانکه در وقت رهاشدن از گرفتاری؛ و تفسیر دیگر صبر آن است که از بلایی که به او رسیده است نزد مخلوق شکوه و شکایت نبرد.

﴿۱۷۳۶﴾ از خدا بخواهید، در هنگام خوشی و ناخوشی، در سختی و رفاه، به شما صبر بر بلا عنایت کند. چنانکه به آن‌ها ارزانی داشته است. و از خصومت و دشمنی اهل باطل برحذر باشید.

﴿۱۷۳۷﴾ هر کس سه دختر داشته باشد و نگهداری و غم و شادی آنان را متحمل گردد، در روز قیامت او را از آتش و عذاب محافظت خواهند نمود.

۳-۲-۱-۲-۲-۳ آسانی در کارها

﴿۱۷۳۸﴾ هر کدام از آن‌ها را بر حکمران حقی است به هر اندازه که به صلاحش باشد و حکمران از عهده‌ی آنچه خدا بر او واجب کرده بر نمی‌آید مگر به سعی و کوشش و یاری‌خواستن از خدا و خود را برای همراهی حق آماده‌کردن و نیز با شکیبایی در مواردی که بر او سخت و یا آسان است.

۴-۲-۱-۲-۲-۴ عافیت

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٧٣٩﴾ الكاظم عليه السلام: الصبر على العافية أعظم من الصبر على البلاء يريد بذلك أن يصبر على محارم الله مع بسط الله عليه في الرزق وتحويله النعم وأن يعمل بما أمره به فيها؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٠

﴿١٧٤٠﴾ الرسول ﷺ: سأل النبي ﷺ جبرئيل عليه السلام ما تفسير الصبر قال تصبر في الضراء كما تصبر في السراء وفي الفاقة كما تصبر في الغنى وفي البلاء كما تصبر في العافية فلا يشكو حاله عند المخلوق بما يصيبه من البلاء؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٨٧
٥-٢-١-٢- النعمة

﴿١٧٤١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الحازم من شكر النعمة مقبلة وصبر عنها وصلاحها مؤنية مدبرة [مدبرة مؤنية]؛ غرر الحكم ص: ٤٧٥
٦-٢-١-٢- النفع

﴿١٧٤٢﴾ يجب على المرأة أن تصبر على زوجها على الضر والنفع وتصبر على الشدة والرخاء؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٤١
٧-٢-١-٢- الغناء

﴿١٧٤٣﴾ الباقر عليه السلام: مروءة الصبر في حال الحاجة والفاقة والتعفف والغنى أكثر من مروءة الإعطاء؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣

﴿١٧٤٤﴾ الرسول ﷺ: قلت يا جبرئيل فما تفسير الصبر قال تصبر في الضراء كما تصبر في السراء وفي الفاقة كما تصبر في الغنى وفي البلاء كما تصبر في العافية فلا يشكو حاله عند المخلوق بما يصيبه من البلاء؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

﴿١٧٤٥﴾ وكذلك فتنا بعضهم ببعض أي اختبرنا الأغنياء بالغنى لننظر كيف مواساتهم للفقراء وكيف يخرجون ما فرض الله عليهم في أموالهم واختبرنا الفقراء لننظر كيف صبرهم على الفقر وعمّا في أيدي الأغنياء؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٨١
٨-٢-١-٢- المطلوب

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۷۳۹﴾ خویشتن‌داری در هنگام سلامتی و رفاه، مهم‌تر از شکیبایی در هنگام گرفتاری و پریشانی است، منظور از خویشتن‌داری در برابر محرمات در هنگام رفاه و فراوانی نعمت است و اینکه به آنچه خداوند امر کرده عمل کند.

﴿۱۷۴۰﴾ رسول اکرم ﷺ از جبرئیل پرسید تفسیر صبر چیست؟ گفت: در سختی، شکیبایی کنی، چنانکه در شادی؛ و در تنگدستی شکیبایی کنی، چنانکه در ثروتمندی؛ و در بلا شکیبایی کنی، چنانکه در وقت رهاشدن از گرفتاری. و تفسیر دیگر صبر آن است که از بلایی که به او رسیده است، نزد مخلوق شکوه و شکایت نبرد.

۵-۲-۱-۲- نعمت

﴿۱۷۴۱﴾ دوراندیش کسی است که نعمتی را که رو کرده شکر کند و اگر نعمت پشت کند، شکیبایی ورزد.

۶-۲-۱-۲- سود

﴿۱۷۴۲﴾ بر زن واجب است که در خوشی و ناخوشی با همسرش همراه باشد و بر سختی و آسایش، شکیبایی کند.

۷-۲-۱-۲- توانگری

﴿۱۷۴۳﴾ ارزش و مقام صبر در حالت نیازمندی و فقر و توانگری و نیز خود را عفیف نگاه‌داشتن، بیشتر و بالاتر از ارزش بخشیدن و عطا کردن است.

﴿۱۷۴۴﴾ گفتم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت: آن چنان که در راحتی‌ها صبر می‌کند در سختی‌ها نیز صبر کند، همچنان که در ثروتمندی صبر می‌کند در تهیدستی نیز صبر کند، آن چنان که در تندرستی صبر می‌کند در گرفتاری و بلا نیز شکیبایی ورزد؛ و به واسطه‌ی بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

﴿۱۷۴۵﴾ " و این چنین بعضی از آن‌ها را با بعض دیگر آزمودیم (توانگران را به وسیله‌ی فقیران) "، یعنی ما توانگران را به وسیله‌ی مال آزمایش کردیم تا بنگریم با فقرا چه خواهند کرد و چگونه حقوق واجب خداوند را از اموال خود بیرون می‌کشند و به فقرا می‌دهند. و ما فقرا را نیز آزمایش کردیم که آن‌ها نیز چگونه صبر کرده و در مقابل آنچه توانگران دارند، خویشتن‌داری می‌کنند.

۸-۲-۱-۲- رسیدن به مقصود

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٧٤٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: تَخَلَّقُ بِأَخْلَاقِي إِنِّي أَنَا الصَّبُورُ وَالصَّابِرُ إِن مَاتَ مَعَ الصَّبْرِ مَاتَ شَهِيداً وَإِنْ عَاشَ عَاشَ عَزِيزاً وَاعْلَمُوا أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى الْمَطْلُوبِ غُنَوَانُ الظَّفَرِ وَالصَّبْرُ عَلَى الْمِحَنِ غُنَوَانُ الْفَرْجِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

٩-٢-١-٢-٢- الرضا

﴿١٧٤٧﴾ الرسول ﷺ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَشْبَهَكُمْ بِي خُلُقاً فَقِيلَ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ أَعْظَمُكُمْ حِلْماً وَ أَكْثَرُكُمْ عِلْماً وَ أَزْكَاكُمْ بَقَرَاتِهِ وَ أَشَدُّكُمْ حُبّاً لِإِخْوَانِهِ فِي دِينِهِ وَ أَصْبَرُكُمْ عَلَى الرِّضَا وَ الْغَضَبِ؛ أعلام الدين ص: ١١٩

١٠-٢-١-٢-٢- الدنيا

﴿١٧٤٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ أَمَّا الصَّابِرُ فَإِنَّهُ يَتَمَنَّاها (الدُّنْيَا) بِقَلْبِهِ فَإِذَا نَالَ مِنْهَا الْجَمَّ نَفْسَهُ عَنْهَا لِسُوءِ عَاقِبَتِهَا وَ شَنَائِهَا لَوْ أَطْلَعْتَ عَلَى قَلْبِهِ عَجِبْتَ مِنْ عَفْوِهِ وَ تَوَاضُعِهِ وَ حَزْمِهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٥

١-١٠-٢-١-٢- زينتها و لذاتها

﴿١٧٤٩﴾ فَأَمَّا النَّبِيُّونَ آدَمَ وَ نُوحَ وَ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى وَ عِيسَى وَ مُحَمَّدٌ ﷺ وَ غَيْرُهُمْ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ عليهم السلام إِنَّمَا حَجُّوا فِي هَذَا الْوَقْتِ فَجُعِلَتْ سُنَّةٌ فِي أَوَّلَادِهِمْ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ فَإِنْ قِيلَ فَلِمَ أُمِرُوا بِالْإِحْرَامِ قِيلَ لَأَنَّ يَخْشَعُوا قَبْلَ دُخُولِهِمْ حَرَمَ اللَّهِ وَ آمَنَهُ وَ لَتَلَّا يَلْهُوْا وَ يَسْتَغْلَوْا بِشَيْءٍ مِنْ أُمُورِ الدُّنْيَا وَ زِينَتِهَا وَ لَذَاتِهَا وَ يَكُونُوا صَابِرِينَ فِيمَا هُمْ فِيهِ قَاصِدِينَ نَحْوَهُ؛ علل الشرائع ج: ١ ص: ٢٧٣

٢-١٠-٢-١-٢- شهواتها

﴿١٧٥٠﴾ الرسول ﷺ: يَا بَا ذَرِّ لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ اشْتَهَى شَهْوَةً مِنْ شَهَوَاتِ الدُّنْيَا فَيَصْبِرُ وَ لَا يَطْلُبُهَا كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ بِذِكْرِ أَهْلِهِ ثُمَّ يَغْتَمُّ وَ يَتَنَفَسُ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ نَفْسٍ أَلْفَى أَلْفَى حَسَنَةً وَ مَحَا عَنْهُ أَلْفَ أَلْفٍ سَيِّئَةٍ وَ رَفَعَ لَهُ أَلْفَ أَلْفٍ دَرَجَةً؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٥

٣-١٠-٢-١-٢- نعيمها

﴿١٧٥١﴾ الرسول ﷺ: دَعِ نَعِيمَ الدُّنْيَا وَ أَكْلَهَا وَ حَلَاوَتَهَا وَ حَارَّهَا وَ بَارِدَهَا وَ لِينَهَا وَ طِيبَهَا وَ أَلْزَمِ نَفْسَكَ الصَّبْرَ عَنْهَا فَإِنَّكَ مَسْئُولٌ عَنْ ذَلِكَ كُلِّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٠٥

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۷۴۶﴾ خدا به داود گفت: اخلاق خود را مانند اخلاق من کن. من بسیار شکیبایم و انسان شکبیا و صابر اگر در حال صبر بمیرد، شهید مرده است و اگر زنده بماند با عزت زندگی خواهد کرد. بدانید که خویشتن‌داری در مقابل آنچه مورد علاقه است، سرلوحه‌ی پیروزی و شکیبایی بر محنت‌ها، سرلوحه‌ی فرج و گشایش است.

۹-۲-۱-۲- رضایتمندی (خشنودی)

﴿۱۷۴۷﴾ آیا می‌خواهید شما را از شبیه‌ترین مردم از نظر اخلاق به خود مطلع سازم؟ گفتند: بله ای پیامبر خدا، فرمود: بردبارترین و داناترین شما، با سوادترین و نیکوکارترین شما به خویشتان و با محبت‌ترین شما نسبت به برادران دینی‌اش و صبورترین شما در هنگام خشنودی و خشم.

۱۰-۲-۱-۲- دنیا

﴿۱۷۴۸﴾ اما صابر آن کس است که در دل آرزوی دنیا کند و چون بدان رسد به خاطر سرانجام بد آن و زشتی منظر آن به نفس خود لگام زند که از آن برنگیرد و اگر بر دلش آگاه شوی، از پارسایی و فروتنی و دوراندیشی او در شگفت خواهی شد.

۱-۱۰-۲-۱-۲- دنیا و زینت‌ها و لذایذ آن

﴿۱۷۴۹﴾ اما انبیا از جمله حضرات آدم، نوح، ابراهیم، موسی، عیسی و محمد ﷺ و غیر ایشان از انبیای دیگر در همین وقت حج به‌جا آوردند. پس خداوند این عمل را در اولادشان تا روز قیامت سنت قرار داد. اگر گفته شود: چرا خلاق امر به احرام شده‌اند؟ در جواب گفته می‌شود: برای اینکه قبل از داخل شدن به حرم امن خدا، خاشع و خاضع بوده و نیز به خاطر آن که آن را سبک نگرفته، بازیچه نپندارند و خود را به امور دنیایی و زینت و لذات آن مشغول نکنند و همچنین نسبت به آنچه قصد کرده‌اند خویشتن‌دار و پایدار و شکبیا باشند.

۲-۱۰-۲-۱-۲- تمایلات و شهوت دنیوی

﴿۱۷۵۰﴾ ای ابوذر، اگر یکی از شما، در دل، به یکی شهوات دنیا تمایل پیدا کند، ولی خویشتن‌داری کرده، آن را دنبال نکند، در مقابل تقاضای خانواده و اندوه و آهش به خاطر عدم توانایی در انجام، به ازای هرنفسی که بکشد، خداوند برایش دو میلیون حسنه ثبت می‌کند و یک میلیون بدی از نامه‌ی عمل او محو نموده و مقام او را یک میلیون درجه بالا می‌برد.

۳-۱۰-۲-۱-۲- نعمت‌های دنیا

﴿۱۷۵۱﴾ نعمت‌های دنیا و خوردنش، شیرینی و سرد و گرم و نرمی و لذتش را واگذار و شکیبایی را بر خود واجب کن. زیرا که تو در مقابل تمام آن نعمت‌ها مورد پرسش قرار می‌گیری.

﴿أقسام الصبر﴾

٢-٢- الصبر على الطاعة

٢-٢-١- الصبر على الله، في الله

٢-٢-١-١- الصبر على الله

﴿١٧٥٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: صبرك على محارم الله أيسر من صبرك على عذاب القبر من

صبر على الله وصل إليه؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٥

٢-٢-١-٢- الصبر في الله

﴿١٧٥٣﴾ مجاهدتك في الله ذات مشية الله ومقارعتك في الله ذات انتقام الله وصبرك

في الله ذو آفة الله؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٣٦

٢-٢-١-٣- الصبر في ذات الله

﴿١٧٥٤﴾ أقرب المرسلين مني العربي الأمين الديان بديني الصابر في ذاتي؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣٨

﴿١٧٥٥﴾ السلام عليكم أهل النجوى أشهد أنكم قد بلغتكم ونصحتكم وصبرتم في ذات الله و

كذبتم وأسيء إليكم فعفوتكم؛ الكافي ج: ٤ ص: ٥٥٩

﴿١٧٥٦﴾ اللهم ونيك المجيب المكرم الراسخ له في قلوب أمته خالص المحبة لصفو

نصيحته لهم وشدة شفقتهم عليهم ولتبلغه رسالاتك وصبره في ذاتك؛ بحار الأنوار ج: ٩٥

ص: ١٨٣

﴿١٧٥٧﴾ أشهد أنك قد جُدت وانتُضمت وصبرت في ذات الله؛ بحار الأنوار ج: ٩٨

ص: ٢١١

﴿١٧٥٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أشهد أنك قد قوتلت وحُرمت وغُصبت وحُفرت وظلمت و

جُدت فصبرت في ذات الله؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٢٥

﴿١٧٥٩﴾ صبر هود في ذات الله وأغدر قومه إذ كذب والنبي ﷺ صبر في ذات الله وأغدر

قومه إذ كذب وشرد وحُصِب بالحصى وعلاه أبو جهل بسلى شاة فأوحى الله إلى جاجيل

ملك الجبال أن شق الجبال وانتَه إلى أمر محمد ﷺ فاتاه فقال له قد أمرت لك بالطاعة فإن

أمرت أطقت عليهم الجبال فأهلكتهم بها قال إنما بعثت رحمة أهد قومي فإنهم لا يعلمون؛

بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٤٠٤

﴿اقسام صبر﴾

۲-۲- صبر بر اطاعت از خدا

۲-۲-۱- صبر بر خدا و برای خدا

۲-۲-۱-۱- صبر بر خدا

﴿۱۷۵۲﴾ صبر در برابر محرمات، از تحمل عذاب قبر آسان تر است و هر کس برای خدا شکیبایی ورزد به او خواهد رسید.

۲-۲-۱-۲- صبر برای خدا

﴿۱۷۵۳﴾ مجاهدت تو در راه خدا، همان خواسته‌ی الهی از توسل، رزم آوری تو در راه خدا، همان انتقام خداوند از دشمن؛ و صیوری نمودنت در راه خدا، همان تأمل و عدم عجله‌ی خداوند است.

۲-۲-۱-۳- صبر در ذات خدا

﴿۱۷۵۴﴾ نزدیک‌ترین رسولان به آستان الهی من، آن پیامبر عرب، امانت دار و اجراکننده‌ی دستورات دین من و شکیبا در راه من است.

﴿۱۷۵۵﴾ سلام بر شما ای اهل راز و نیاز، شهادت می‌دهم که شما پیام خدا را به مردم رساندید و راهنمایی کردید، خالصانه و به خاطر خداوند مشکلات را تحمل کردید. مورد انکار دیگران واقع شدید و به شما بدی کردند، ولی شما بزرگوارانه آن‌ها را بخشیدید.

﴿۱۷۵۶﴾ خدایا، قسم به پیامبرت، آن اجابت‌کننده‌ی صاحب کرامت، آن که به خاطر خلوص در خیرخواهی و شدت در مهربانی و رساندن پیامت و شکیبایی‌اش در راه تو، در قلب امتش، محبتی بی‌آلایش و ثابت و عمیق دارد.

﴿۱۷۵۷﴾ شهادت می‌دهم که تو مورد انکار و ستم واقع شدی و فقط به خاطر خدا شکیبایی ورزیدی.

﴿۱۷۵۸﴾ گواهی می‌دهم که با تو جنگیدند و از حقت محرومت کردند و مورد خشم و تحقیر و انکار قرار گرفتی، ولی تو فقط به خاطر خدا شکیبایی نمودی.

﴿۱۷۵۹﴾ هود در راه خدا شکیبایی ورزید و عذر قوم خود را که او را تکذیب می‌کردند، پذیرفت. فرمود: حضرت محمد ﷺ نیز عذر قوم خود را پذیرفت و در راه خدا شکیبایی ورزید، وقتی او را تکذیب کردند و او را راندند و با سنگ او را هدف قرار دادند و ابوجهل شکمبه‌ی گوسفند را بر سر او کشید، خداوند به جاجائیل فرشته‌ی مأمور کوه‌ها وحی کرد که کوه‌ها را بشکاف و برو در خدمت محمد باش. جاجائیل خدمت پیامبر اکرم ﷺ رسید و گفت: خداوند مرا مأمور کرده است که دستور تو را اطاعت کنم. اگر اجازه می‌دهی کوه‌ها را بر سر آن‌ها فرود آورم و با آن هلاکشان کنم. حضرت فرمود: من برای رحمت برانگیخته شده‌ام، خدایا هدایتشان کن، این‌ها نادانند.

﴿أَقْسَامُ الصَّبْرِ﴾

﴿١٧٦٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ فَهَذَا نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ صَبَرَ فِي ذَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ
 أَغْدَرَ قَوْمَهُ إِذْ كُذِّبَ قَالَ لَهُ عَلَى السَّلَامُ لَقَدْ كَانَ كَذَلِكَ وَ مُحَمَّدٌ ﷺ صَبَرَ فِي ذَاتِ اللَّهِ وَ أَغْدَرَ
 قَوْمَهُ إِذْ كُذِّبَ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ٢٨

﴿١٧٦١﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): لَوْ صَبَرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩، ص: ٥٤٩

٤-١-٢-٢- الصَّبْرُ فِي حَنْبِ اللَّهِ

﴿١٧٦٢﴾ الصادق عليه السلام: لَا يَصَابُونَ بِمِثْلِ الْحُسَيْنِ وَلَقَدْ قُتِلَ عَلَيْهِ فِي سَبْعَةِ عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ
فَنَصَحُوا اللَّهَ وَصَبَرُوا فِي جَنْبِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٣١٣

﴿١٧٦٣﴾ الصادق عليه السلام: لَقَدْ قُتِلَ عليه السلام فِي سَبْعَةِ عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ نَصَحُوا لِلَّهِ وَصَبَرُوا فِي حُبِّ اللَّهِ فَجَزَاهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ جَزَاءِ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٣١٣

﴿١٧٦٤﴾ يَا عِيسَى إِذَا صَبَرَ عَبْدِي فِي جَنِّي كَانَ ثَوَابُ عَمَلِهِ عَلَيَّ وَكُنْتُ عِنْدَهُ حِينَ يَدْعُونِي؛
الكافي ج: ٨، ص: ١٣٦

٥-١-٢-٢- الصَّبْرُ إِلَى اللَّهِ

٥-١-٢-٢- الصَّبْرُ إِلَى اللَّهِ

﴿١٧٦٥﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنْصِبِ الْمَوْتَ بَيْنَ أَعْيُنِنَا نَضْبًا وَلَا تَجْعَلْ ذِكْرُنَا إِيَّاهُ غِبًا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ صَالِحِ الْأَعْمَالِ مَجْعَلًا نَسْتَبْطِئُ مَعَهُ الصَّبْرَ إِلَيْكَ وَنَحْرُصُ لَهُ عَلَى وَشَكِّ اللَّحَاقِ بِكَ حَتَّى يَكُونَ الْمَوْتُ مَا نَسْنَا الَّذِي نَأْسُ بِهِ وَ مَا فَلْنَا الَّذِي نَشْتَاقُ إِلَيْهِ وَ حَامَتَنَا الَّتِي نُحِبُّ الدُّنْيَا مِنْهَا ؛

الدعوات ص: ١٧٧

٦-١-٢-٢- الصَّبْرُ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ

﴿١٧٦٦﴾ الرَّسُولُ ﷺ: فُسِمَ الْعَقْلُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَجْزَاءٍ فَمَنْ كَانَتْ فِيهِ كَمَلَّ عَقْلُهُ وَمَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ فَلَا عَقْلَ لَهُ حُسْنُ الْمَعْرِفَةِ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَحُسْنُ الطَّاعَةِ لَهُ وَحُسْنُ الصَّبْرِ عَلَى أَمْرِهِ؛

بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٠٦

٧-١-٢-٢- الصَّبْرُ عَلَى فَرَائِضِ اللَّهِ

٨-١-٢-٢- الصَّبْرُ لِحُكْمِ اللَّهِ وَ رَاجِعُ: الصَّبْرُ لِأَمْرِ اللَّهِ، الْقَضَاءُ وَ الْقَدَرُ

﴿١٧٦٧﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ - الطور ٤٨

﴿١٧٦٨﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ - القلم ٤٨

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۷۶۰﴾ یهودی به امام علی علیه السلام گفت: نوح در راه خدا شکیبایی ورزید و هنگامی که قومش او را تکذیب کردند، ایشان را معذور داشت. امام علی علیه السلام به یهودی فرمود: صحیح است، و اما حضرت محمد صلی الله علیه و آله نیز در راه خدا شکیبایی ورزید و هنگامی که قومش او را تکذیب کردند، ایشان را معذور داشت.

﴿۱۷۶۱﴾ اگر در راه خدا شکیبایی و صبر کنند برای خود آن‌ها بهتر است.

۴-۱-۲-۲- صبر در راه خدا

﴿۱۷۶۲﴾ هیچ‌کس دچار مصیبتی مثل مصیبت حسین علیه السلام نشده و نخواهد شد. امام حسین با هفده نفر از اهل بیت خود خالصانه شهید شدند و در راه او شکیبایی ورزیدند.

﴿۱۷۶۳﴾ امام حسین با هفده نفر از اهل بیت خود خالصانه شهید شدند و در راه او شکیبایی ورزیدند. خدا هم بهترین جزای صابرين را به آنان عطا کرد.

﴿۱۷۶۴﴾ ای عیسی، وقتی بندهام بر قضا و قدر من صبر می‌کند، پاداش اعمال او بر من لازم است. و هروقت مرا صدا کند، من نزد او حاضرم.

۵-۱-۲-۲- صبر به‌سوی خدا

﴿۱۷۶۵﴾ مرگ را جلو چشمان ما قرار ده (یک لحظه‌ای آن را از یاد ما نبر) و چنان کن که یادآوری مرگ برای ما هرازچند روز نباشد؛ و توفیق به جا آوردن اعمال شایسته به ما عطا کن که با آن، بازگشت به‌سوی تو را دیر شماریم و بر زودرسیدن به تو حرص داشته باشیم. تا مرگ برای ما جای انس و آرامشی باشد که به آن انس گیریم و جای دوستی و الفتی باشد که به‌سوی آن شوق داشته باشیم و مانند خویشاوند نزدیکی باشد که نزدیک شدن به او را دوست داریم.

۶-۱-۲-۲- صبر بر حکم و دستور خدا

﴿۱۷۶۶﴾ عقل بر سه شاخه تقسیم شده است. پس هرکس هر سه جزء را دارا باشد، عقلش کامل است و هرکس هیچ‌یک از این سه در او نباشد عقل ندارد؛ و آن سه عبارتند از: شناخت نیکو از خدا، خوب فرمان‌برداری کردن از او و پایداری نیکو در اجرای امر خدا.

۷-۱-۲-۲- صبر در انجام فرایض و واجبات الهی

۸-۱-۲-۲- صبر بر حکم الهی و ربه: صبر بر دستور و قضا و قدر الهی

﴿۱۷۶۷﴾ برای فرمان‌پروردگار خود شکیبایی نما، که تو در نظر عنایت مایی و چون برخیزی در هر حالتی (از خواب، یا برای کاری) پروردگار خویش را سپاس و ستایش بگویی و همواره تسبیح گوی خداوند باش.

﴿۱۷۶۸﴾ اکنون که چنین است صبر کن و منتظر فرمان‌پروردگارت باش و مانند صاحب ماهی (یونس) مباش (که در تقاضای مجازات قومش عجله کرد و گرفتار مجازات ترک اولی شد) در آن زمان که با نهایت اندوه خدا را خواند.

﴿أقسام الصَّبْرِ﴾

﴿١٧٦٩﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا - الإنسان ٢٤

﴿١٧٧٠﴾ الصادق عليه السلام: أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ عَلَى طَاعَتِكَ وَالصَّبْرَ لِحُكْمِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥

ص: ٢٦٠

﴿١٧٧١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ لِحُكْمِ مَنْ لَا مَعُولَ إِلَّا عَلَيْهِ وَلَا مَفْزَعَ إِلَّا إِلَيْهِ؛ مجموعة

ورام ج: ١ ص: ٤١

﴿١٧٧٢﴾ الرسول الله ﷺ: فَقَالَ جَبْرِئِيلُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ عَلَيْهِمَا بِأَمْرِ فَاصْبِرْ لَهُ؛

بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٤١

﴿١٧٧٣﴾ الرضا عليه السلام: إِذَا رَأَيْتَ الْجَنَازَةَ فَقُلِ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَ

صَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ هَذَا سَبِيلُ لَا بُدَّ مِنْهُ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ تَسْلِيمًا

لِأَمْرِهِ وَرِضًا بِقَضَائِهِ وَاحْتِسَابًا بِالْحِكْمَةِ وَصَبْرًا لِمَا قَدْ جَرَى عَلَيْنَا مِنْ حُكْمِهِ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا

خَيْرَ غَائِبٍ نَنْتَظِرُهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٠٣

﴿١٧٧٤﴾ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ عَلَى طَاعَتِكَ وَالصَّبْرَ عَنْ مَعْصِيَتِكَ وَالصَّبْرَ لِحُكْمِكَ؛

بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٢٩٧

﴿١٧٧٥﴾ الصادق عليه السلام: وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَحِينَ يَقُولُ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَ

لَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

﴿١٧٧٦﴾ الرضا عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَخَذَ مِيثَاقَ أَوْلِيَائِنَا عَلَى الصَّبْرِ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٤٧

﴿١٧٧٧﴾ الرسول الله ﷺ: ذُرْوَةُ الْإِيمَانِ الصَّبْرُ لِلْحَكْمِ وَالرِّضَا بِالْقَدَرِ؛ مسكن الفؤاد ص: ٨٦

﴿١٧٧٨﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَا أَتَزِعُ كَرِيمَتِي عَبْدًا فَيَصْبِرَ لِحُكْمِي وَيُسَلِّمَ بِقَضَائِي

فَأَرْضَى لَهُ ثَوَابًا دُونَ الْجَنَّةِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٧٧

٢-٢-٢- الرسول والرَّسَالَةُ

٢-٢-٢-١- الصَّبْرُ عَلَى تَبْلِيغِ الرَّسَالَةِ

﴿١٧٧٩﴾ الصادق عليه السلام: فَبَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا أُرْسِلَ بِهِ وَصَدَعَ بِمَا أُمِرَ وَأَدَّى مَا حُمِّلَ مِنْ

أَثْقَالِ النُّبُوَّةِ وَصَبَرَ لِرَبِّهِ؛ الكافي ج: ١ ص: ٤٤٤

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۷۶۹﴾ پس در (تبلیغ و اجرای) حکم پروردگارت شکبیا (و با استقامت) باش و از هیچ گنهکار یا کافری از آنان اطاعت مکن!

﴿۱۷۷۰﴾ خدایا از تو شکبیایی بر اطاعت و بندگی تو و صبر بر حکم و دستور را خواستارم.

﴿۱۷۷۱﴾ بر دستورات کسی که پناهی جز او و غمخواری غیر از او نیست، پایدار باش.

﴿۱۷۷۲﴾ جبرئیل به پیامبر ﷺ گفت: ای پیامبر خدا، خداوند برای حسن و حسین، حکم و دستوری دارد، آن را تحمل کن.

﴿۱۷۷۳﴾ هرگاه جنازه‌ای را دیدی بگو "الله اکبر"، "الله اکبر" این است آنچه خدا و رسولش به ما وعده داده بودند و خداوند و رسولش راست گفتند که: "همه‌ی جان‌ها مرگ را می‌چشند" و این راهی است که چاره‌ای و راه فراری ندارد، ما از خداییم و به‌سوی خدا بازمی‌گردیم. درحالی که تسلیم امر او و راضی به قضایش و بردبار در برابر حکمتش و شکبیا بر آنچه از حکمش بر ما جاری ساخته می‌باشیم، خدایا مرگ را نزد ما بهترین غایبی قرارده که انتظارش را می‌کشیم.

﴿۱۷۷۴﴾ خدایا، از تو شکبیایی بر طاعتت و خویشتن‌داری از ارتکاب معصیتت و شکبیایی بر حکم و دستور را خواستارم.

﴿۱۷۷۵﴾ در برابر حکم خداوند شکبیا باش و به‌درستی که تو در نظر عنایت مایی، تو برای حکم خدای خود، بر انکار و آزارشان، صبر کن و مانند یونس (صاحب ماهی) مباش که از خشم، در عذاب امت تعجیل کرد (و صبر از کف داد).

﴿۱۷۷۶﴾ خدای تبارک و تعالی از دوستان ما عهد و پیمان گرفته که در دوران حکومت باطل شکبیایی و صبر ورزند، پس در برابر حکم (پیمان) پروردگارت، شکبیا باش.

﴿۱۷۷۷﴾ بلندترین قله ایمان، صبر در برابر حکم خدا و رضا و خشنودی از مقدرات الهی است.

﴿۱۷۷۸﴾ خداوند متعال می‌فرماید: اگر بنده‌ام دو فرزندش را از دست بدهد و بر این مصیبت شکبیایی ورزد و به قضای من تسلیم شود، در برابر این صبر و شکبیایی، بهشت را به او ارزانی خواهم داشت.

۲-۲-۲- پیامبر و پیامبری

۱-۲-۲- صبر در راه تبلیغ دین

﴿۱۷۷۹﴾ رسول خدا ﷺ رسالتش را ابلاغ کرد و مأموریتش را آشکار ساخت و بارهای سنگین نبوت را که به گردن گرفته بود، به سرمنزل رسانید و به خاطر پروردگارش صبر کرد.

﴿أقسام الصبر﴾

٢-٢-٢-٢- الصبر على أداء أمانة الرسالة

﴿١٧٨٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: نَشَهُدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ أَرْسَلَهُ بِالْحَقِّ دَاعِيًا إِلَى الْحَقِّ وَشَاهِدًا عَلَى الْخَلْقِ فَبَلَغَ رِسَالَاتِ رَبِّهِ كَمَا أَمَرَهُ لَا مُتَعَدِّيًا وَلَا مُقْصِرًا وَجَاهَدَ فِي اللَّهِ أَعْدَاءَهُ لَا وَاْنِيَاءَ وَلَا نَاكِلًا وَنَصَحَ لَهُ فِي عِبَادِهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ٢٢٧

٢-٢-٢-٣- الصبر على أخذ الكتاب

﴿١٧٨١﴾ الرسول الله: أَسْأَلُكَ اللَّهُمَّ بِمَا اسْتَعْمَلْتَ بِهِ مَنْ قَامَ بِأَمْرِكَ وَعَانَدَ عَدُوَّكَ وَاعْتَصَمَ بِحَبْلِكَ وَصَبَرَ عَلَى الْآخِذِ بِكِتَابِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٢٣٩

٢-٢-٢-٤- دعوة القوم وهدايتهم

﴿١٧٨٢﴾ ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِثْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ... وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي صَبَقِ مَيِّمٍ كُفْرُونَ - النحل ١٢٥ و ١٢٧

﴿١٧٨٣﴾ الرسول الله: أَنَّ يُونُسَ بْنَ مَتَّى عليه السلام بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى قَوْمِهِ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَكَانَ رَجُلًا يَغْتَرِيهِ الْحِدَّةُ وَكَانَ قَلِيلَ الصَّبْرِ عَلَى قَوْمِهِ وَالْمُدَارَاةَ لَهُمْ عَاجِزًا عَمَّا حُمِّلَ مِنْ ثَقَلِ حَمَلٍ أَوْقَارِ النُّبُوَّةِ وَأَغْلَامِهَا وَأَنَّهُ يُفْسَخُ تَحْتَهَا كَمَا يُفْسَخُ الْجَدْعُ تَحْتَ حِمْلِهِ وَأَنَّهُ أَقَامَ فِيهِمْ يَدْعُوهُمْ إِلَى الْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَالتَّصَدِيقِ بِهِ وَاتِّبَاعِهِ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ سَنَةً فَلَمْ يُؤْمِنْ بِهِ وَلَمْ يَتَّبِعْهُ مِنْ قَوْمِهِ إِلَّا رَجُلَانِ اسْمُ أَحَدِهِمَا رُوْبِيلٌ وَاسْمُ الْآخَرِ تَنُوخَا وَكَانَ رُوْبِيلٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ الْعِلْمِ وَالنُّبُوَّةِ وَالْحِكْمَةِ وَكَانَ قَدِيمَ الصُّحْبَةِ لِيُونُسَ بْنِ مَتَّى مِنْ قَبْلِ أَنْ يَبْعَثَهُ اللَّهُ بِالنُّبُوَّةِ وَكَانَ تَنُوخَا رَجُلًا مُسْتَضْعَفًا عَابِدًا زَاهِدًا مُنْهَمِكًا فِي الْعِبَادَةِ وَلَيْسَ لَهُ عِلْمٌ وَلَا حُكْمٌ وَكَانَ رُوْبِيلٌ صَاحِبَ غَنَمٍ يَرْعَاهَا وَيَتَقَوَّتُ مِنْهَا وَكَانَ تَنُوخَا رَجُلًا حَطَّابًا يَخْتَطِبُ عَلَى رَأْسِهِ وَيَأْكُلُ مِنْ كَسْبِهِ وَكَانَ لِرُوْبِيلٍ مَنْزِلَةٌ مِنْ يُونُسَ غَيْرُ مَنْزِلَةِ تَنُوخَا لَعَلَّ رُوْبِيلَ وَحِكْمَتَهُ وَقَدِيمَ صُحْبَتِهِ فَلَمَّا رَأَى يُونُسَ عليه السلام أَنَّ قَوْمَهُ لَا يُجِيبُونَهُ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِهِ ضَجَرَ وَعَرَفَ مِنْ نَفْسِهِ قَلَّةَ الصَّبْرِ فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى رَبِّهِ وَكَانَ فِيمَا شَكَا أَنْ قَالَ يَا رَبِّ إِنَّكَ بَعَثْتَنِي إِلَى قَوْمِي وَلِي ثَلَاثُونَ سَنَةً فَلَبِثْتُ فِيهِمْ أَدْعُوهُمْ إِلَى الْإِيمَانِ بِكَ وَالتَّصَدِيقِ بِرِسَالَاتِي وَأَخَوْفُهُمْ عَذَابَكَ وَنَقِمَتَكَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ سَنَةً فَكَذَّبُونِي وَلَمْ يُؤْمِنُوا بِي وَجَحَدُوا نُبُوَّتِي وَاسْتَحَفُّوا بِرِسَالَاتِي وَقَدْ تَوَاعَدُونِي وَخِفْتُ أَنْ يَقْتُلُونِي فَأَنْزَلَ عَلَيْهِمْ

﴿اقسام صبر﴾

۲-۲-۲-۲- صبر بر ادای امانت پیامبری

﴿۱۷۸۰﴾ شهادت می‌دهم که محمد بنده‌ی خدا و فرستاده‌ی او بود. او را به‌حق برای دعوت به‌سوی حق و گواه بر خلق فرستاد و او هرآنچه دستور گرفته بود، بی‌کم و کاست ابلاغ کرد. نه از مرز مأموریت خود گامی فرانهاد و نه از انجام آن کوتاهی کرد؛ و در راه خدا با دشمنان او به جهاد پرداخت و در قیام به این وظیفه نه سستی کرد و نه ضعف و ترس از خود نشان داد و با یکدلی در راه رضای خدا در جمع بندگان او اخلاص ورزید، در حالی که بر شدايد و مصایب صابر بود و این صبر و تحمل را به حساب خدا می‌گذاشت.

۲-۲-۲-۳- صبر بر دریافت کتاب الهی

﴿۱۷۸۱﴾ خدایا، از تو به آن نامی درخواست می‌کنم که کسی را که برای اجرای امرت به پا خاسته و با دشمنت مخالفت ورزیده و به ریسمانت چنگ زده و بر برداشت از قرآنت پایداری ورزیده، با آن به کار آوردی.

۲-۲-۲-۴- دعوت مردم و هدایت آن‌ها

﴿۱۷۸۲﴾ با حکمت و اندرز نیکو، به راه پروردگارت دعوت نما؛ و با آن‌ها به روشی که نیکوتر است، استدلال و مناظره کن؛ پروردگارت، از هرکسی بهتر می‌داند چه کسی از راه او گمراه شده است؛ و او به هدایت‌یافتگان داناتر است، صبر کن و صبر تو فقط برای خدا و به توفیق خدا باشد؛ و به خاطر (کارهای) آن‌ها، اندوهگین و دلسرد مشو و از توطئه‌های آنان، در تنگنا قرار مگیر.

﴿۱۷۸۳﴾ خداوند یونس بن‌متی را در سی‌سالگی به‌سوی قومش مبعوث کرد و او مردی تندمزاج بود و در مقابل مردمانش کم حوصله و قدری ناشکیبا بود. از حمل بار سنگین نبوت ناتوان شده بود. او زیر بار مسؤولیت رسالتش، چون تحت فشاربودن درخت زیر بار محصولش، در فشار و در حال ازهم‌گسیختن بود. در میان قومش به پا خواست و سی و سه سال آن‌ها را به ایمان به خدا و پذیرش صدق رسالتش و پیروی از خود (به‌عنوان نبی) دعوت کرد. ولی هیچ‌کس به او ایمان نیاورد و از او پیروی نکرد جز دو مرد به نام‌های روبیل و تنوخا. روبیل، مردی حکیم و دانا و از خاندان نبوت بود و از دوستان قدیمی یونس بود، پیش از اینکه خداوند او را به پیامبری مبعوث کند و تنوخا مردی مستضعف و عابد و زاهد و حریص در عبادت و از دانش و حکمتی برخوردار نبود. روبیل گوسفندانی داشت و آنان را می‌چرانید و از این طریق، امرار معاش می‌کرد و تنوخا از طریق هیزم‌شکنی روزی‌اش را درمی‌آورد. روبیل به خاطر علم و حکمت و نیز دوستی قدیمی‌اش، نزد یونس، جایگاه و منزلتی فراتر از تنوخا داشت. وقتی یونس علیه‌السلام دید که قومش دعوت او را پاسخ نمی‌دهند و به او ایمان نمی‌آورند، به ستوه‌آمد و دانست که دیگر صبرش تمام شده است. نزد خدا شکایت کرد و گفت: ای خدای من، تو مرا به‌سوی قومت مبعوث کردی. من سی و سه سال در میانشان تأمل کردم و آن‌ها را به ایمان به تو و راست‌دانستن پیامبری‌ام دعوت کردم و آن‌ها را از عذاب و عقوبت ترساندم. ولی مرا تکذیب کردند و به من ایمان نیاورده و پیامبریم را انکار کردند. حال مرا تهدید کرده‌اند و می‌ترسم مرا بکشند. پس عذاب را بر آن‌ها نازل کن، چون

﴿أقسام الصبر﴾

عَذَابِكَ فَإِنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ قَالَ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى يُونُسَ أَنْ فِيهِمْ الْحَمَلُ وَالْجَنِينُ وَالْطُّفْلُ وَالشَّيْخُ الْكَبِيرُ وَالْمَرْأَةُ الضَّعِيفَةُ وَالْمُسْتَضْعَفُ الْمَهِينُ وَأَنَا الْحَكَمُ الْعَدْلُ سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي لَا أُعَذِّبُ الصَّغَارَ بِذُنُوبِ الْكِبَارِ مِنْ قَوْمِكَ وَهُمْ يَا يُونُسُ عِبَادِي وَخَلْقِي وَبَرِيَّتِي فِي بِلَادِي وَفِي عَيْلَتِي أَحِبُّ أَنْ أَتَانَاهُمْ وَأَرْفُقَ بِهِمْ وَأَنْتَظِرُ تَوْبَتَهُمْ وَإِنَّمَا بَعَثْتُكَ إِلَى قَوْمِكَ لِتَكُونَ حَيْطاً عَلَيْهِمْ تَعْطَفَ عَلَيْهِمْ بِالرَّحِمِ الْمَاسَةِ مِنْهُمْ وَتَانَاهُمْ بِرَأْفَةِ النُّبُوَّةِ وَتَصْبِرَ مَعَهُمْ بِأَحْلَامِ الرِّسَالَةِ وَتَكُونَ لَهُمْ كَهَيْئَةِ الطَّبِيبِ الْمُدَاوِي الْعَالِمِ بِمُدَاوَاةِ الدَّاءِ فَخَرَقْتَ بِهِمْ وَلَمْ تَسْتَعْمِلْ قُلُوبَهُمْ بِالرِّفْقِ وَلَمْ تَسْسُئْهُمْ بِسِيَاسَةِ الْمُرْسَلِينَ ثُمَّ سَأَلْتَنِي عَنْ سُوءِ نَظَرِكَ الْعَذَابَ لَهُمْ عِنْدَ قَلَّةِ الصَّبْرِ مِنْكَ وَعَبْدِي نُوحٌ كَانَ أَصْبَرَ مِنْكَ عَلَى قَوْمِهِ وَأَحْسَنَ صُحْبَةً وَأَشَدَّ تَأْنِيًا فِي الصَّبْرِ عِنْدِي وَأَبْلَغَ فِي الْعُذْرِ فَعَضِبْتُ لَهُ حِينَ غَضِبَ لِي وَأَجَبْتُهُ حِينَ دَعَانِي فَقَالَ يُونُسُ يَا رَبِّ إِنَّمَا غَضِبْتُ عَلَيْهِمْ فَيْكَ وَإِنَّمَا دَعَوْتُ عَلَيْهِمْ حِينَ عَصَوْكَ فَوَ عَزَّتْكَ لَا أَعْطَفُ عَلَيْهِمْ بِرَأْفَةِ أَبَدٍ وَلَا أَنْظِرُ إِلَيْهِمْ بِنَصِيحَةِ شَفِيقٍ بَعْدَ كُفْرِهِمْ وَتَكْذِيبِهِمْ إِيَّايَ وَجَحْدِهِمْ بِنُبُوَّتِي فَأَنْزَلَ عَلَيْهِمْ عَذَابَكَ فَإِنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ أَبَدًا؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٣٩٢

٥-٢-٢-٢- الصبر مع رسول الله ﷺ

﴿١٧٨٤﴾ فَجَزَاكُمُ اللَّهُ مِنْ أَغْوَانٍ وَإِخْوَانٍ خَيْرَ مَا جَاوَزَى مَنْ صَبَرَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؛

بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٣٤١

﴿١٧٨٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبِرَ مَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ وَالِدَّلِيلُ عَلَى أَنَّهَا نَزَلَتْ فِيهِ أَنَّهُ قَامَ الْإِجْمَاعُ عَلَى صَبْرِ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي شِدَائِهِ مِنْ صِغَرِهِ إِلَى كِبَرِهِ وَبَعْدَ وَفَاتِهِ وَقَدْ ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى صِفَةَ الصَّابِرِينَ فِي قَوْلِهِ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَهَذَا صِفَتُهُ بِلَا شَكٍّ؛

بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ٢

٦-٢-٢-٢- الصبر في نصر أحمد عليه السلام

﴿١٧٨٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَمَّا مَرْنِي بِالصَّبْرِ فِي نَصْرِ أَحْمَدَ؛ إِيْمَانُ أَبِي طَالِبٍ لِلْفَخَارِ ص: ٢٧٦

٧-٢-٢-٢- الصبر على أمر النبي ﷺ

﴿اقسام صبر﴾

آن‌ها قومی هستند که به تو ایمان نمی‌آورند. بعد از اینکه یونس علیه السلام برای قوم خود از درگاه الهی درخواست عذاب نمود، خداوند به او وحی کرد: ای یونس، در میان قومت نوزاد و طفل بی‌گناه و جنین متولد نشده و مردمان کهن‌سال و زنان ناتوان و ضعیف وجود دارند و من حاکمی عادل هستم و رحمت بر غضبم سبقت گرفته و کودکان را به گناه بزرگسالان عذاب نمی‌کنم. زیرا آن‌ها بندگان من هستند، دوست دارم به آن‌ها مهلت بدهم و با آن‌ها مدارا کنم و منتظر توبه‌ی آن‌ها باشم. من تو را به‌سوی قومت مبعوث کردم تا آن‌ها را دربرگیری و با آن‌ها مهربانی کنی و با رأفت پیامبری با آنان همراهی کنی و به خاطر اهداف رسالت با آنان صبوری کرده، مانند پزشک معالج، درد آن‌ها را درمان کنی، اما تو بدخلقی کرده با آن‌ها مدارا نکردی و دل‌هایشان را با رفاقت جلب نکرده، به روش پیامبران مدیریت نکردی و اکنون به دلیل کم‌صبری و بدبینی، از من تقاضای عذاب می‌کنی. در حالی که بنده‌ی من نوح، از تو در برابر قومش صبورتر بود و مدت درازی با قوم خود مدارا نمود و برایشان دلیل و منطق می‌آورد و وقتی پس از سال‌ها دعوت، او را اجابت نکردند، غضبناک شد، من هم از غضب او به خشم آمدم و نفرین او را درباره‌ی عذاب قومش اجابت کردم. یونس گفت: پروردگارا من به خاطر تو بر آن‌ها غضب کرده‌ام، بدلیل اینکه تو را نافرمانی و عصیان می‌کنند، آن‌ها را نفرین کردم و به عزت قسم، هرگز درباره‌ی آن‌ها احساس ترحم و رأفت نمی‌کنم، پس عذاب خویش را بر آنان نازل کن، چون آن‌ها هرگز ایمان نمی‌آورند.

۵-۲-۲- صبر همراه رسول خدا

﴿۱۷۸۴﴾ خدا به شما یاران و برادران پاداش خیر دهد. پاداش کسانی را که با رسول خدا صلی الله علیه و آله صبر کردند.

﴿۱۷۸۵﴾ و اما درباره‌ی صبرش، خداوند در شأنش چنین فرمود: "آن‌ها که استقامت می‌ورزند، راستگو هستند، (در برابر خدا) خضوع و (در راه او) انفاق می‌کنند و در سحرگاهان، استغفار می‌نمایند." و دلیل آن‌که این آیه در شأن او نازل شد، این است که همه اجماع دارند که او از خردسالی تا بزرگسالی بر سختی‌ها به همراه پیامبر پایدار بود و نیز بعد از وفات پیامبر؛ و خداوند بلندمرتبه شکیبایان را در کلامش این‌گونه توصیف کرده است: "و در برابر محرومیت‌ها و بیماری‌ها و در میدان جنگ، استقامت به خرج می‌دهند؛ این‌ها کسانی هستند که راست می‌گویند" و این بدون شک صفت اوست.

۶-۲-۲- صبر در راه یاری پیامبر

﴿۱۷۸۶﴾ آیا مرا به شکیبایی در یاری احمد، فرمان می‌دهی؟

۷-۲-۲- صبر در راه اجرای امر پیامبر

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٧٨٧﴾ الرسول ﷺ: أَوْ كَلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَهُوَ يُؤَيِّخُ هَؤُلَاءِ الْيَهُودَ الَّذِينَ تَقَدَّمَ ذِكْرُهُمْ وَعِنَادُهُمْ وَهَؤُلَاءِ النُّصَابُ الَّذِينَ نَكَثُوا مَا أَخَذَ مِنَ الْعَهْدِ عَلَيْهِمْ فَقَالَ أَوْ كَلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا وَاتَّقُوا وَعَاقِدُوا لِيَكُونَنَّ لِمُحَمَّدٍ طَائِعِينَ وَلِعَلِيِّ بَعْدَهُ مُؤْتَمِرِينَ وَإِلَى أَمْرِهِ صَابِرِينَ نَبَذَهُ نَبَذَ الْعَهْدَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَخَالَفَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٩

ص: ٣٢٨

﴿١٧٨٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: بِاللَّهِ أَخْلَفَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ لَقَدْ نَبَذَ الْكِتَابُ، وَتَرَكَ قَوْلَ الرَّسُولِ إِلَّا مَا لَا يُطِيقُونَ تَرْكَهُ مِنْ حَلَالٍ وَحَرَامٍ، وَلَمْ يَصْبِرُوا عَلَى كُلِّ أَمْرٍ نَبِيَّهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩

ص: ٥٥٤

٨-٢-٢-٢- الصبر على ما أتى الرسول ﷺ

﴿١٧٨٩﴾ الباقر عليه السلام: زَعَمْنَا أَنَا لَكَ أَوْلِيَاءُ وَ مُصَدِّقُونَ وَ صَابِرُونَ لِكُلِّ مَا آتَانَا بِهِ أَبُوكَ ﷺ وَ آتَانَا بِهِ وَصِيَّهُ ﷺ؛ تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ٩

٣-٢-٢- الإمام و الولاية

١-٢-٢-٢- الصبر على ولاة الأمر

﴿١٧٩٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ لَأَنَّ الصَّبْرَ عَلَى وِلَاةِ الْأَمْرِ مَفْرُوضٌ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرُوا أُولُوا الْعَرْشِ مِنَ الرُّسُلِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٩ ص: ٢٣

٢-٢-٢-٢- الصبر على أداء حق الإمام

﴿١٧٩١﴾ الصادق عليه السلام: اتَّقُوا اللَّهَ أَيَّتُهَا الْعِصَابَةُ وَإِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لَا يَكُونَ مِنْكُمْ مُخْرَجُ الْإِمَامِ فَإِنَّ مُخْرَجَ الْإِمَامِ هُوَ الَّذِي يَسْعَى بِأَهْلِ الصَّلَاحِ مِنْ أَتْبَاعِ الْإِمَامِ الْمُسْلِمِينَ لِفَضْلِهِ الصَّابِرِينَ عَلَى آدَاءِ حَقِّهِ الْعَارِفِينَ لِحُرْمَتِهِ وَ اعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ نَزَلَ بِذَلِكَ الْمَنْزِلِ عِنْدَ الْإِمَامِ فَهُوَ مُخْرَجُ الْإِمَامِ فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ عِنْدَ الْإِمَامِ أَخْرَجَ الْإِمَامَ إِلَى أَنْ يَلْعَنَ أَهْلَ الصَّلَاحِ مِنْ أَتْبَاعِهِ الْمُسْلِمِينَ لِفَضْلِهِ الصَّابِرِينَ عَلَى آدَاءِ حَقِّهِ الْعَارِفِينَ بِحُرْمَتِهِ فَإِذَا لَعَنَهُمْ لِإِخْرَاجِ أَعْدَاءِ اللَّهِ الْإِمَامِ صَارَتْ لَعْنَتُهُ رَحْمَةً مِنَ اللَّهِ عَلَيْهِمْ وَ صَارَتْ اللَّعْنَةُ مِنَ اللَّهِ وَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَ رُسُلِهِ عَلَى أَوْلِيَاكَ؛ الكافي ج: ٨

ص: ٩٠

٣-٢-٢-٢- الصبر مع أمير المؤمنين عليه السلام

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۷۸۷﴾ " و آیا چنین نیست که هر بار آن‌ها (یهود) پیمانی (با خدا و پیامبر) بستند، جمعی آن را دور افکندند (و مخالفت کردند). آری، بیشتر آنان ایمان نمی‌آورند. " خداوند در این آیه، یهودیانی را که جریان دشمنی آن‌ها را ذکر کردیم و ناصبی‌هایی که از آن عهده‌ی که از ایشان گرفته شده بود پیمان‌شکنی کردند، توبیخ و سرزنش می‌کند و می‌فرماید: هر زمان پیمانی بستند و تاکید نمودند که مطیع محمد ﷺ باشند و بعد از او بر امر علی ﷺ فرمان‌بردار و شکیبا باشند، گروهی از آن‌ها پیمان‌شکنی کرده، به مخالفت با او برخاستند.

﴿۱۷۸۸﴾ به خدا قسم ای ابن‌عباس، کتاب خدا و سخن رسول خدا ﷺ را به کناری نهاده‌اند، فرمایشات پیامبر خدا را رها کرده‌اند، مگر آن حلال و حرام‌هایی که ناگزیر از اجرای آن بودند. و بر اجرای تام و تمام فرمایشات پیامبرشان پایداری نکردند.

۸-۲-۲- صبر بر آنچه پیامبر از سوی خدا می‌آورد

﴿۱۷۸۹﴾ گمان ما این است که، ما دوستان تو و تصدیق‌کننده‌ات هستیم و بر اجرای دستوراتی که پدرت ﷺ و جانشینش ﷺ برای ما آورده‌اند، پایداریم.

۳-۲-۲- امامت و ولایت

۱-۳-۲- صبر بر زمامداران

﴿۱۷۹۰﴾ شکیبایی بر سرپرستان و والیان امور واجب است، به خاطر گفته خداوند به پیامبرش که درود بر او و خاندانش باد: " صبر کن همان‌طور که پیامبران اولوالعزم صبر کردند ".

۲-۳-۲- صبر بر ادای حق امام

﴿۱۷۹۱﴾ ای مردمان، خدا را در نظر داشته باشید و اگر می‌توانید امام را به‌زحمت نیندازید و کار را بر او دشوار نکنید، یکی از مواردی که امام را به‌زحمت می‌افکند آن است که از پیروان صالح امام بدگویی می‌کند، کسانی که به فضل امام معترفند و بر ادای حقش شکیبا و به حرمتش آشنایند. بدانید هر که امام را در چنین موقعیتی قرار دهد، برای امام دردسر درست کرده است و ممکن است امام، به سبب شرایط دشوار، ناچار به لعن پیروان صالح و کسانی که به فضل او اعتراف داشته و بر ادای حقش شکیبا و بر حرمتش آشنایند، بشود. البته این نفرین از سوی خدا به رحمت بدل می‌گردد و لعنت خدا و فرشتگان و رسولان بر دشمنانشان فرود می‌آید.

۳-۳-۲- صبر همراه با علی ﷺ

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٧٩٢﴾ كَتَبَ عُقْبَةُ بْنُ مَسْعُودٍ عَامِلٌ عَلَى السَّيِّدِ عَلِيِّ الْكُوفَةِ إِلَى سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَدٍ الْخَزَاعِيِّ وَهُوَ مَعَ عَلِيِّ السَّيِّدِ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذَا أَبَدَا فَعَلَيْكَ بِالْجِهَادِ وَالصَّبْرِ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ السَّيِّدِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٨٥

﴿١٧٩٣﴾ وَاللَّهِ لَوْ وَجَدْتُ صَابِرِينَ عَارِفِينَ بِحَقِّي غَيْرَ مُنْكَرِينَ مَا سَلَّمْتُ لَكَ وَلَا أَعْطَيْتُكَ مَا تُرِيدُ وَانْصَرَفَ إِلَى الْكُوفَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٤٣

٢-٢-٣-٤- الصبر مع الحجة للعلامة

﴿١٧٩٤﴾ الرضا السَّيِّدِ: اللَّهُمَّ وَقُونَا عَلَى طَاعَتِهِ وَتَبَتْنَا عَلَى مُشَايَعَتِهِ وَآمَنَّا بِمُتَابَعَتِهِ وَاجْعَلْنَا فِي حِزْبِهِ الْقَوَّامِينَ بِأَمْرِهِ الصَّابِرِينَ مَعَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٣٣٢

﴿١٧٩٥﴾ الصادق السَّيِّدِ: إِنَّكُمْ سَبَقْتُمُوهُمْ إِلَى الدُّخُولِ فِي دِينِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَإِلَى الصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ وَالْحَجِّ وَإِلَى كُلِّ خَيْرٍ وَفَقِهِ وَإِلَى عِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ ذِكْرُهُ سِرًّا مِنْ عَدُوِّكُمْ مَعَ إِمَامِكُمُ الْمُسْتَسَرِّ مُطِيعِينَ لَهُ صَابِرِينَ مَعَهُ مُنْتَظِرِينَ لِدَوْلَةِ الْحَقِّ؛ الكافي ج: ١ ص: ٣٣٣

٢-٢-٣-٥- الصبر على الولاية

﴿١٧٩٦﴾ الصادق السَّيِّدِ: إِنْ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ - إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا يَقُولُ آمَنُوا بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ السَّيِّدِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ ذُرِّيَّاتِهِمْ وَمَنْ خَلَفُوا بِالْوَلَايَةِ وَتَوَاصَوْا بِهَا وَصَبَرُوا عَلَيْهَا؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٤

﴿١٧٩٧﴾ الصادق السَّيِّدِ: تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ أَيْ بِالْوَلَايَةِ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ، أَيْ وَصَّوْا ذُرَارِيَّتَهُمْ وَمَنْ خَلَفُوا مِنْ بَعْدِهِمْ بِهَا وَبِالصَّبْرِ عَلَيْهَا؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٥

٢-٢-٣-٦- هداية الإمام

﴿١٧٩٨﴾ أمير المؤمنين السَّيِّدِ: إِنِّي مِنْ ضَلَّالَتِهِمُ الَّتِي هُمْ فِيهَا وَالْهُدَى الَّتِي نَحْنُ عَلَيْهِ لَعَلَى ثِقَةٍ وَبَيِّنَةٍ وَيَقِينٍ وَصَبْرٍ؛ الغارات ج: ١ ص: ٢١١

٢-٢-٣-٧- الصبر على حمل الحديث والعمل به

﴿١٧٩٩﴾ الكاظم السَّيِّدِ: هَذَا مِنْ حَدِيثِنَا صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ لَا يَعْمَلُ بِهِ وَلَا يَصْبِرُ عَلَيْهِ إِلَّا مُمْتَحَنٌ قَلْبُهُ لِلْإِيمَانِ؛ وسائل الشيعة ج: ٩ ص: ٤٨٤

٢-٢-٤- الصبر على الحق، الحقوق، نزول الحقائق (أدائه، العمل به، اللزوم معه)

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۷۹۲﴾ عقبه بن مسعود، کارگزار علی علیه السلام در کوفه، به سلیمان بن صرد الخزاعی که همراه با علی علیه السلام بود نامه‌ای نوشت: اگر آن‌ها بر شما غلبه کنند، یا سنگسارتان می‌کنند و یا شما را به دین خودشان درمی‌آورند، که در این صورت هرگز رستگار نخواهید شد. پس بر شماست جهاد و استقامت همراه با امیرالمؤمنین علیه السلام.

﴿۱۷۹۳﴾ اگر من افرادی شکبیا و شناسای به حقم می‌یافتم، هرگز تسلیم تو نمی‌شدم و آنچه تو می‌خواستی را به تو نمی‌دادم. آن‌گاه به جانب کوفه مراجعت کرد.

۴-۳-۲- صبر همراه با حضرت حجت علیه السلام

﴿۱۷۹۴﴾ خدایا ما را برای اطاعت از فرامین او نیرو ده و بر همراهی او استوارمان ساز، پیروی از او را بر ما کرم کن و ما را در حزب و گروه او و از برپادارندگان دستورات و شکیبایان همراهش، قرار ده.

﴿۱۷۹۵﴾ شما در دخول به دین خداوند عزیز و جلیل و به ادای نماز و روزه و حج و در هر کار خیر و فهم هر مسأله‌ای و در عبادت خداوند عزیز و جلیل دور از دید دشمن خود، همراه با امام غایب، در حالی که مطیع او هستید و بر همراهی او پایداری می‌کنید و در انتظار دولت حق به سر می‌برید، از آن‌ها سبقت گرفتید.

۵-۳-۲- صبر بر ولایت

﴿۱۷۹۶﴾ همانا هر انسانی در زیانکاری است، مگر کسانی که به ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام ایمان آورده و فرزندان خود و بازماندگان را به ولایت آن حضرت و پایداری بر آن سفارش کنند.

﴿۱۷۹۷﴾ "و به حق سفارش می‌کنند" یعنی: به ولایت، "و به صبر سفارش می‌کنند" یعنی: به فرزندان و نسل‌های بعد، در مورد ولایت و پایداری بر آن سفارش می‌کنند.

۶-۳-۲- هدایت و راهنمایی امام

﴿۱۷۹۸﴾ من بر گمراهی آنان و حقانیت راه خود، مطمئن، با دلایل روشن، به یقین رسیده و شکیبایم.

۷-۳-۲- صبر در راه انتقال حدیث و عمل به آن

﴿۱۷۹۹﴾ این از احادیث بسیار مشکل و عمیق ماست، (جز فرشتگان مقرب و پیامبران مرسل و بندگان ویژه پروردگار) که قلبشان برای سنجش درجه‌ی ایمان، آزمایش شده باشد، کسی به آن عمل نمی‌کند و بر آن پایداری نمی‌ورزد.

۴-۳-۲- صبر بر حقیقت و حقوق نزول حقایق (ادای حق، عمل به حق و ضرورت همراه‌بودن با حقیقت

﴿أقسام الصبر﴾

١-٢-٢-٢- الصبر على الحق، للحق، عن الحق، في الحق

١-١-٢-٢-٢- الصبر على الحق

﴿١٨٠٠﴾ الرسول ﷺ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَشْبَهَكُمْ بِي قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَ
أَلْيَنُكُمْ كَنَفًا وَأَبْرُكُم بِقَرَابَتِهِ وَأَشَدُّكُمْ حُبًّا لِإِخْوَانِهِ فِي دِينِهِ وَأَصْبِرُكُمْ عَلَى الْحَقِّ؛ الكافي ج: ٢

ص: ٢٤٠

﴿١٨٠١﴾ الصادق عليه السلام: إِصْبِرْ عَلَى الْحَقِّ فَإِنَّهُ لَمْ يَصْبِرْ أَحَدٌ قَطُّ لِحَقٍّ إِلَّا عَوَّضَهُ اللَّهُ مَا هُوَ خَيْرٌ

لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٠٧

﴿١٨٠٢﴾ الباقر عليه السلام: إِصْبِرْ نَفْسَكَ عَلَى الْحَقِّ فَإِنَّهُ مَنْ مَنَعَ شَيْئًا فِي حَقٍّ أَعْطَى فِي بَاطِلٍ

مِثْلِيهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٧٦

﴿١٨٠٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ النَّاسِ أَعْمَلُهُمْ بِالرِّفْقِ وَأَكْيَسُهُمْ أَصْبِرُهُمْ عَلَى الْحَقِّ؛

غرر الحكم ص: ٢٤٣

﴿١٨٠٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الْحَقُّ كُلُّهُ ثَقِيلٌ وَقَدْ يُخَفِّفُهُ اللَّهُ عَلَى أَقْوَامٍ طَلَبُوا الْعَاقِبَةَ فَصَبَرُوا

نَفْسَهُمْ وَوَقَّعُوا بِصِدْقِ مَوْعُودِ اللَّهِ لِمَنْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ فَكُنْ مِنْهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٥٩

﴿١٨٠٥﴾ الصادق عليه السلام: إِيَّاكَ وَالْكَسَلَ وَالضَّجَرَ فَإِنَّهُمَا مِفْتَاحُ كُلِّ سُوءٍ إِنَّهُ مَنْ كَسَلَ لَمْ يُؤَدِّ

حَقًّا وَمَنْ ضَجَرَ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى حَقٍّ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٣ ص: ١٦٨

﴿١٨٠٦﴾ الرسول ﷺ: إِيَّاكَ وَخَصَلَتَيْنِ الضَّجَرَ وَالْكَسَلَ فَإِنَّكَ إِنْ ضَجَرْتَ لَمْ تَصْبِرْ عَلَى حَقٍّ

وَإِنْ كَسَلْتَ لَمْ تُؤَدِّ حَقًّا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٥٢

﴿١٨٠٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَا يَصْبِرُ عَلَى الْحَقِّ إِلَّا الْحَازِمُ الْأَرِيبُ؛ غرر الحكم ص: ٧٠

﴿١٨٠٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الْحَقُّ كُلُّهُ ثَقِيلٌ وَقَدْ يُخَفِّفُهُ اللَّهُ عَلَى أَقْوَامٍ طَلَبُوا الْعَاقِبَةَ فَصَبَرُوا

نَفْسَهُمْ وَوَقَّعُوا بِصِدْقِ مَوْعُودِ اللَّهِ لِمَنْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ فَكُنْ مِنْهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٥٩

١-٢-٢-٢- الصبر للحق

﴿١٨٠٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَا يَصْبِرُ لِلْحَقِّ إِلَّا مَنْ يَعْرِفُ فَضْلَهُ؛ غرر الحكم ص: ٧٠

﴿١٨١٠﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَبَرَ لِلْحَقِّ عَوَّضَهُ اللَّهُ خَيْرًا مِمَّا صَبَرَ عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٠

﴿اقسام صبر﴾

۱-۴-۲- صبر بر حق، به خاطر حق، از حق، در راه حق

۱-۴-۲-۱- صبر بر حق

﴿۱۸۰۰﴾ آیا می‌خواهید شما را از شبیه‌ترین مردم به خود مطلع سازم؟ گفتند: بله ای پیامبر خدا، فرمود: آن که اخلاقش از همه‌ی شما نیکوتر و از همه‌ی شما مهربان‌تر و نسبت به خویشاوندانش نیکوکارتر و به برادران دینی‌اش بامحبت‌تر بوده و در پذیرش و احقاق حق استوارتر و صبورتر باشد.

﴿۱۸۰۱﴾ بر حق صبر کنید، زیرا هرکس در مقابل حق صبر کند، خداوند به عوض آن چیزی را به او می‌دهد که برای او بسیار بهتر است.

﴿۱۸۰۲﴾ بر پذیرش حق، پایدار باش. زیرا هرکس چیزی از حق را پرداخت نکند، دو برابر آن را، در راه باطل از دست خواهد داد.

﴿۱۸۰۳﴾ بافضیلت‌ترین مردم کسی است که رفتارش بیشتر مطابق نرمی و مهربانی باشد و زیرک‌ترین ایشان کسی است که بر حق بیشتر استقامت کند.

﴿۱۸۰۴﴾ حق همیشه سنگین است، هرچند گاهی خداوند آن را برای گروهی عاقبت خواه که روح‌های نیرومند و صابر دارند و به صدق وعده‌های الهی درباره‌ی صابران و اجرخواهان اعتماد دارند، سبک می‌گرداند، پس تو نیز از این طبقه باش و به حساب خدا بگذار.

﴿۱۸۰۵﴾ از کسالت و آزدگی اجتناب کن که کلید تمام بدی‌ها و بدبختی‌هاست، زیرا افراد کسل و مسامحه‌کار انجام وظیفه نمی‌کنند و حق کار را آن طور که باید ادا نمی‌نمایند و افراد خسته و به ستوه آمده، بر ادای حق، پایداری نمی‌ورزند.

﴿۱۸۰۶﴾ از دو خصلت دوری کن: سستی و تنبلی، اگر خسته شدی و سستی نمودی در برابر حق پایدار نخواهی ماند. و اگر تنبلی کنی، حق را ادا نخواهی کرد.

﴿۱۸۰۷﴾ بر حق صبر نمی‌کند مگر دوراندیشی عاقل.

﴿۱۸۰۸﴾ حق همیشه سنگین است، هرچند گاهی خداوند آن را برای گروهی عاقبت خواه که روح‌های نیرومند و صابر دارند و به صدق وعده‌های الهی درباره‌ی صابران و اجرخواهان اعتماد دارند، سبک می‌گرداند، پس تو نیز از این طبقه باش و به حساب خدا بگذار.

۱-۴-۲-۲- صبر از حق

﴿۱۸۰۹﴾ کسی برای حق شکیبایی نمی‌کند، مگر آن که از فضیلت آن آگاه باشد.

﴿۱۸۱۰﴾ هرکس برای حق صابر باشد و شکیبایی ورزد، خداوند درعوض، بهتر از آن را به او خواهد داد.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٨١١﴾ الصادق عليه السلام: لَمْ يَصْبِرْ أَحَدٌ قَطُّ لِحَقٍّ إِلَّا عَوَّضَهُ اللَّهُ مَا هُوَ خَيْرٌ لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٠٧

٣-١-٢-٢-٢- الصبر عن الحق

﴿١٨١٢﴾ الرسول الله ﷺ: أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِأَشْهَكُمْ بِي خُلُقًا قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَ أَعْظَمُكُمْ حِلْمًا وَ أَبْرُكُكُمْ بِقِرَانَتِهِ وَ أَشَدُّكُمْ بِحُبِّنَا وَ لِإِخْوَانِهِ فِي دِينِهِ وَ أَصْبَرُكُمْ عَنِ الْحَقِّ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٣٨

٤-١-٢-٢-٢- التَّصَبُّرُ فِي الْحَقِّ

﴿١٨١٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: نَعَمْ الْخُلُقُ التَّصَبُّرُ فِي الْحَقِّ؛ نهج البلاغة ص: ٣٩١

٢-٢-٢-٢-٢- عَلَى مَرَارَةِ الْحَقِّ وَ مَضْيِهِ

﴿١٨١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِصْبِرْ عَلَى مَرَارَةِ [مَضْيِ] الْحَقِّ وَ إِيَّاكَ أَنْ تَنْخَدِعَ لِحَلَاوَةِ الْبَاطِلِ؛ غرر الحكم ص: ٧٠

﴿١٨١٥﴾ الباقر عليه السلام: أَنْ وَصَايَا الْأَنْبِيَاءِ ﷺ b صَبِرُوا عَلَى الْحَقِّ وَ إِنْ كَانَ مُرًّا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿١٨١٦﴾ الباقر عليه السلام: إِصْبِرْ عَلَى الْحَقِّ وَ إِنْ كَانَ مُرًّا تُوفِّ أَجْرَكَ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٨

﴿١٨١٧﴾ فَإِنْ يَكُنْ ذَلِكَ كَذَلِكَ فَصَبِرْ لِمُرِّ الْحَقِّ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٢٤٥

﴿١٨١٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَصْبِرُ عَلَى مُرِّ الْحَقِّ إِلَّا مَنْ أَتَقَنَ بِحَلَاوَةِ عَاقِبَتِهِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

٣-٢-٢-٢-٢- عَلَى نُزُولِ الْحَقَائِقِ

﴿١٨١٩﴾ الصَّابِرِينَ عَلَى نُزُولِ الْحَقَائِقِ هُمْ أَهْلُ الْحِفَاطِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٥٦٦

﴿١٨٢٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ الْمَنَعَ لِلذَّمَّارِ وَ الصَّابِرِ عِنْدَ نُزُولِ الْحَقَائِقِ هُمْ أَهْلُ الْحِفَاطِ؛

الكافي ج: ٥ ص: ٣٩

٤-٢-٢-٢-٢- الصبر على الحقوق و للحقوق

١-٢-٢-٢-٢- عَلَى الْحُقُوقِ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۸۱۱﴾ هیچ کس در برابر حق تسلیم و شکیا نمی‌شود مگر اینکه خدا در عوض بهتر از آن را به او عطا خواهد فرمود:.

۳-۱-۴-۲- صبر بر اساس حق

﴿۱۸۱۲﴾ آیا می‌خواهید شما را از شبیه‌ترین مردم از نظر اخلاق به خود مطلع سازم؟ گفتند: بله ای پیامبر خدا، فرمود: بردبارترین و داناترین شما، با سوادترین و نیکوکارترین شما به خویشان و با محبت‌ترین شما نسبت به برادران دینی‌اش و صبورترین شما در هنگام خشنودی و خشم.

۴-۱-۴-۲- بردباری در راه حقیقت

﴿۱۸۱۳﴾ شکیبایی ورزیدن عادتی پسندیده و ارجمند است.

۲-۲-۴-۲- صبر بر تلخی و سختی قبول حق

﴿۱۸۱۴﴾ بر تلخی حق صبر کن و پرهیز از اینکه شیرینی باطل فریبت دهد.
﴿۱۸۱۵﴾ سفارش پیامبران این است: بر حق شکیا باشید اگرچه تلخ باشد.
﴿۱۸۱۶﴾ بر پذیرش حق شکیا باش، اگرچه تلخ باشد. که در این صورت پاداشت بی‌اندازه و بی‌حساب پرداخت می‌شود.
﴿۱۸۱۷﴾ اگر مطلب این طور باشد، پس باید درمقابل تلخی حق صبر کرد.
﴿۱۸۱۸﴾ بر تلخی حق صبر نمی‌کند، مگر کسی که به شیرینی عاقبت آن، یقین داشته باشد.

۳-۲-۴-۲- صبر بر نزول حقایق

﴿۱۸۱۹﴾ آنان که در هنگام نزول حقایق، شکیبایی کنند و اهل حفاظ و نگهبانی از حریم‌ها هستند.

﴿۱۸۲۰﴾ آزاد مردانی که به حمایت مردم خویش برخیزند و هنگام نازل شدن حقایق شکیا باشند، آن‌ها همان نگاهبانان حدود الهی هستند.

۴-۲-۴-۲- صبر بر حقوق و به خاطر حق

۱-۴-۲-۴-۲- صبر بر حق

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٨٢١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَلْيَصْبِرْ نَفْسُهُ عَلَى الثَّوَابِ وَالْحَقُّوقِ فَإِنَّهُ يَحْوزُ بِهِذِهِ الْخِصَالَ شَرَفًا فِي الدُّنْيَا وَدَرَكَ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩٦

٢-٢-٤-٢-٢- لِلْحَقُّوقِ

﴿١٨٢٢﴾ الصادق عليه السلام: لَا تَتَعَرَّضُوا لِلْحَقُّوقِ فَإِذَا لَزِمَتْكُمْ فَاصْبِرُوا لَهَا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٣ ص: ١٦٨

٥-٢-٢-٢-٢- عَلَى إِعْطَاءِ الْحَقِّ

﴿١٨٢٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ لِإِعْطَاءِ الْحَقِّ مَرَّةً وَ مَا كُلُّ لَهُ بِمُطِيقٍ؛ خصائص الأئمة عليهم السلام ١٠٦

٦-٢-٢-٢-٢- عَلَى آدَاءِ الْحَقِّ

﴿١٨٢٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ ضَاقَ صَدْرُهُ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى آدَاءِ حَقٍّ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩٠

﴿١٨٢٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حَمَلْتُ نَفْسِي عَلَى الصَّبْرِ عِنْدَ وَقَاتِهِ بِلُزُومِ الصَّمْتِ وَالِاشْتِغَالِ بِمَا أَمَرَنِي بِهِ مِنْ تَجْهِيزِهِ وَ تَغْسِيلِهِ وَ تَحْنِيطِهِ وَ تَكْفِينِهِ وَ الصَّلَاةِ عَلَيْهِ وَ وَضْعِهِ فِي حُفْرَتِهِ وَ جَمْعِ كِتَابِ اللَّهِ وَ عَهْدِهِ إِلَى خَلْفِهِ لَا يَشْغَلْنِي عَنْ ذَلِكَ بَادِرٌ دَمْعَةٍ وَ لَا هَائِجٌ زَفْرَةٍ وَ لَا لَادِعٌ حُرْقَةٍ وَ لَا جَزِيلٌ مُصِيبَةٍ حَتَّى آدَيْتُ فِي ذَلِكَ الْحَقَّ الْوَاجِبَ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لِرَسُولِهِ ﷺ عَلَى وَ بَلَغْتُ مِنْهُ الَّذِي أَمَرَنِي بِهِ وَ احْتَمَلْتُهُ صَابِرًا مُحْتَسِبًا ثُمَّ انْتَفَتَ عليه السلام إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَلَيْسَ كَذَلِكَ قَالُوا بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥١١

٧-٢-٢-٢-٢- عَلَى الْعَمَلِ بِالْحَقِّ

﴿١٨٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَشَبَّهُ النَّاسَ بِأَنْبِيَاءِ اللَّهِ أَقُولُهُمْ لِلْحَقِّ وَ أَصْبِرُهُمْ عَلَى الْعَمَلِ بِهِ؛ غرر الحكم ص: ١١٠

٨-٢-٢-٢-٢- عَلَى لُزُومِ الْحَقِّ

﴿١٨٢٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَلْزَمَ الْحَقُّ مَنْ لَزِمَهُ مِنَ الْقَرِيبِ وَ الْبَعِيدِ وَ كُنْ فِي ذَلِكَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ١٦٩

٥-٢-٢-٢- عَلَى الْخَيْرِ، فِي الْخَيْرِ، عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى بِكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ

١-٥-٢-٢-٢- عَلَى الْخَيْرِ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۸۲۱﴾ باید خویشتن را به انجام کارهای درست و انجام اموری که حق هستند وادار کند (در انجام آنها شکیبایی کند) تا به واسطه‌ی این خصلت‌ها به شرف دنیا و فضیلت آخرت، دست یابد.

۲-۲-۴-۴-۲ صبر برای حقوق

﴿۱۸۲۲﴾ خود را زیر بار حقوق نبرید (یعنی کارها و اموری که تکلیف شما را زیاد می‌کند، برعهده نگیرید) و چنانچه گریبان‌گیرتان شد در آن پایداری کنید و از عهده‌ی آن نیکو برآیید.

۲-۲-۴-۵ صبر در راه اعطای حق

﴿۱۸۲۳﴾ پایداری در دادن حق تلخ است و هرکسی طاقت آن را ندارد.

۲-۲-۴-۶ صبر در راه انجام حق

﴿۱۸۲۴﴾ کسی که سعه‌ی صدر نداشته باشد، تاب و توان ادای حق را ندارد.

﴿۱۸۲۵﴾ به‌هنگام مرگ حضرتش، با سکوت، صبر و شکیبایی را بر خود تحمیل کردم. و به انجام دستورات پیامبر در آماده‌کردن جنازه‌ی آن حضرت و غسل‌دادن و حنوط‌کردن و کفن‌نمودن و نماز بر او پرداختم و او را به خاک سپردم. و به جمع قرآن و پیمان او در میان خلق پرداختم. اشک فراوان و ناله‌های جانسوز و سوزش دل و بزرگی مصیبت، مرا از انجام این وظیفه باز نداشت تا حق واجب خدای عزیز و جلیل و پیامبرش را ادا کردم و آنچه به من فرمان داده بودند، به پایان رساندم. و با شکیبایی و به حساب‌خداگذاشتن، آن را متحمل شدم. سپس رو به اصحاب خود فرمود: این طور نیست؟ پاسخ دادند: آری یا امیرالمؤمنین.

۲-۲-۴-۷ صبر در راه عمل به حق

﴿۱۸۲۶﴾ شبیه‌ترین مردمان به پیامبران خدا، کسی است که به حق، گویاترین و در عمل به آن، پایدارترین، باشد.

۲-۲-۴-۸ صبر بر ضرورت حق

﴿۱۸۲۷﴾ در اجرای حق برای آنان که پایبند آنند، چه دور و چه نزدیک، پایداری کن و در این باره شکیبا باش و آن را به حساب خدا گذار.

۲-۲-۵-۵ صبر بر خیر و خوبی، صبر در راه خیر و خوبی، بر انجام عملی که از پاداش آن بی‌نیاز نیستید

۲-۲-۵-۱ صبر بر خیر و خوبی

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٨٢٨﴾ الصادق عليه السلام: الصبر يُعْقِبُ خَيْرًا فَاصْبِرُوا وَوُطِّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْخَيْرِ تُوَجِّرُوا؛

مسكن الفؤاد ص: ٤٦

٢-٢-٥-٢- في الخير

﴿١٨٢٩﴾ السجاد عليه السلام: فَمَنْ كَانَ لَهُ بَلَاءٌ فَصَبَرَ فِي الْخَيْرِ فَلَا يَمُنُّ بِهِ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ الكافي

ج: ٨ ص: ٦٩

٢-٢-٥-٣- عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى بِكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ

﴿١٨٣٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى بِكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ وَاصْبِرُوا عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ

لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٣٨٢

٢-٢-٥-٤- عَلَى عَمَلٍ يُقَرِّبُنِي مِنْ رِضْوَانِكَ وَيُبَاعِدُنِي مِنْ سَخَطِكَ

﴿١٨٣١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ مَا كَانَ مِنْ عَمَلٍ أَوْ قَوْلٍ يُقَرِّبُنِي مِنْ رِضْوَانِكَ وَيُبَاعِدُنِي مِنْ

سَخَطِكَ فَصَبِّرْنِي لَهُ وَاحْمِلْنِي عَلَيْهِ؛ مهج الدعوات ص: ٩٨

٢-٢-٥-٥- عَلَى مَا فِيهِ الْإِغْتِبَاطُ

﴿١٨٣٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنْصِفُوا النَّاسَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ وَاصْبِرُوا لِحَوَائِجِهِمْ فَإِنَّكُمْ خُزَانَ

الرَّعِيَّةِ لَا تَتَّخِذْنَ حِجَابًا وَلَا تَحْجُبْنَ أَحَدًا عَنْ حَاجَتِهِ حَتَّى يَنْهِيَهَا إِلَيْكُمْ وَلَا تَأْخُذُوا أَحَدًا

بِأَحَدٍ إِلَّا كَفِيلًا عَمَّنْ كَفَلَ عَنْهُ وَاصْبِرُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى مَا فِيهِ الْإِغْتِبَاطُ وَإِيَّاكُمْ وَتَأْخِيرَ الْعَمَلِ وَ

دَفْعِ الْخَيْرِ فَإِنَّ فِي ذَلِكَ النَّدَمَ وَالسَّلَامَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٢ ص: ٣٥٥

٢-٢-٦- الطَّاعَةُ، الْعِبَادَةُ، الْفَرَائِضُ، الدِّينُ

٢-٢-٦-١- الطَّاعَةُ

﴿١٨٣٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الطَّاعَةِ جِهَادٌ وَأَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً؛ بحار الأنوار

ج: ٧٣ ص: ١٦

﴿١٨٣٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ أَهْوَنُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى عَذَابِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار

ج: ٧٤ ص: ٣٨٢

﴿١٨٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ أَهْوَنُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى عِقَابِهِ؛ غرر الحكم

ص: ٢٨٣

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۸۲۸﴾ صبر، در پی خود، خیر به دنبال دارد. بنابراین صابر و شکیبا باشید که پیروز خواهید شد و همیشه صبر پیشه کنید که پاداش خواهید داشت.

۲-۲-۵-۲- صبر در راه خیر و خوبی

﴿۱۸۲۹﴾ هرکس (در راه دین)، مصیبتی دیده است، باید در این کار خیر شکیبایی ورزد و بر خدای بزرگ مَتّی نداشته باشد (چرا که سودش نصیب خود او خواهد شد).

۲-۲-۵-۳- بر انجام عملی که از پاداش آن بی‌نیاز نیستید

﴿۱۸۳۰﴾ در دو حالت صبر کنید، یکی تحمل بر سختی‌های عمل نیکی که به ثواب آن محتاج می‌باشید و دیگری بر ترک عمل بدی که طاقت عقاب آن را ندارید.

۲-۲-۵-۴- صبر در راه عملی که موجب رضایت تو را فراهم کند و مرا از خشم تو دور کند

﴿۱۸۳۱﴾ خدایا هر عمل یا گفتاری که مرا به جلب رضایت تو نزدیک می‌سازد و از خشم و نارضایتی تو دور می‌کند، مرا بر آن صبور و آن را بر من بار کن.

۲-۲-۵-۵- صبر در آنچه در آن خشنودی و سرور است

﴿۱۸۳۲﴾ با مردم منصفانه رفتار کنید و برای رفع نیازهایشان شکیبا باشید، زیرا شما گنجینه‌ی مردم هستید، از چشم‌ها پنهان نشوید و نیازمند را پشت در نگذارید، که مانع رسیدن آن‌ها به شما نشوند. کسی را به جای کسی دستگیر نکنید جز ضامن را به جای آن که ضمانتش را پذیرفته و خود را بر آنچه مایه‌ی رشک است به صبر وادارید و از به تأخیر انداختن کار و جلوگیری از خیر بپرهیزید، که مایه‌ی پشیمانی است؛ و السلام.

۲-۲-۶- صبر بر طاعات و عبادات و واجبات و دین

۲-۲-۶-۱- صبر بر طاعات

﴿۱۸۳۳﴾ صبر بر طاعت، جهاد است و بهتر از عبادت شصت سال می‌باشد.

﴿۱۸۳۴﴾ صبر بر اطاعت خدا، آسان‌تر از شکیبایی بر عذاب اوست.

﴿۱۸۳۵﴾ پایداری بر طاعت خدا از تحمل عقوبت آسان‌تر است.

﴿أقسامُ الصَّبْرِ﴾

﴿١٨٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّا وَجَدْنَا الصَّبْرَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ أَيْسَرَ مِنْ الصَّبْرِ عَلَى عَذَابِهِ؛
مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦١

﴿١٨٣٧﴾ الكاظم عليه السلام: إصْبِرْ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٥١

﴿١٨٣٨﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّمَا هِيَ (الدُّنْيَا) سَاعَتُكَ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا فَاصْبِرْ فِيهَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ
اصْبِرْ فِيهَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٤

﴿١٨٣٩﴾ الصادق عليه السلام: إصْبِرُوا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ اصْبِرُوا مِنْ مَعَاصِي اللَّهِ؛ الزهد ص: ٤٦

﴿١٨٤٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِرْغَبُوا فِيمَا عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ اطْلُبُوا طَاعَتَهُ وَ اصْبِرُوا عَلَيْهَا؛
بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ٩٢

﴿١٨٤١﴾ الرسول ﷺ: الَّذِينَ يَصْبِرُونَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ [اجْتَنَبُوا] عَنْ مَعْصِيَتِهِ؛
مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦١

﴿١٨٤٢﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ عَلَى طَاعَتِكَ وَ الصَّبْرَ عَنْ مَعْصِيَتِكَ؛
بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ٧٠

﴿١٨٤٣﴾ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ عَلَى طَاعَتِكَ وَ الصَّبْرَ عَنْ مَعْصِيَتِكَ وَ الصَّبْرَ لِحُكْمِكَ؛
بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٢٩٧

﴿١٨٤٤﴾ السجاد عليه السلام: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي مِنْ فَضْلِكَ مَا لَا طَبِيبًا كَثِيرًا فَاضِلًا لَا يُطْعِمُنِي وَ تِجَارَةً نَامِيَةً
مُبَارَكَةً لَا تُلْهِمُنِي وَ قُدْرَةً عَلَى عِبَادَتِكَ وَ صَبْرًا عَلَى الْعَمَلِ بِطَاعَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٣٢
﴿١٨٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ وَ الصَّبْرُ عَلَى الطَّاعَةِ وَ الصَّبْرُ عَنْ
الْمَعْصِيَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٥٩

﴿١٨٤٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى ثَلَاثَةٍ أَوْجُهُ صَبْرٌ عَلَى الْمَعْصِيَةِ وَ صَبْرٌ عَلَى الْمُصِيبَةِ وَ
صَبْرٌ عَلَى الطَّاعَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٦

﴿١٨٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ إمَّا صَبْرٌ عَلَى الْمُصِيبَةِ أَوْ عَلَى الطَّاعَةِ أَوْ عَنْ الْمَعْصِيَةِ وَ
هَذَا الْقِسْمُ الثَّلَاثُ أَعْلَى دَرَجَةٍ مِنَ الْقِسْمَيْنِ الْأَوَّلَيْنِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣١٩

﴿١٨٤٨﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَ صَبْرٌ عِنْدَ الطَّاعَةِ وَ صَبْرٌ عَنِ الْمَعْصِيَةِ؛
وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٧

﴿اقسام صبر﴾

- ﴿۱۸۳۶﴾ همانا ما صبر بر طاعت خدا را آسان‌تر از صبر بر عذاب او یافتیم.
- ﴿۱۸۳۷﴾ بر طاعت خدا صبور باش.
- ﴿۱۸۳۸﴾ دنیا، همین لحظه‌ای است که در آنی، پس در این لحظه بر طاعت خدا صبر کن و از نافرمانی خداوند خویشتن‌دار باش.
- ﴿۱۸۳۹﴾ بر طاعت و بندگی خدا پایداری کنید و در پرهیز از نافرمانی خدا شکیبا باشید.
- ﴿۱۸۴۰﴾ به آنچه نزد خداست مایل باشید. و بندگی و اطاعت فرامین خداوند را طلب کنید و بر انجام آن (بندگی) شکیبایی ورزید.
- ﴿۱۸۴۱﴾ کسانی که بر اطاعت حق شکیبایی می‌کنند و از نافرمانی او می‌پرهیزند.
- ﴿۱۸۴۲﴾ خدایا، از تو شکیبایی بر طاعتت و خویشتن‌داری از ارتکاب معصیتت و شکیبایی بر حُکم و دستورت را خواستارم.
- ﴿۱۸۴۳﴾ خدایا، از تو شکیبایی بر طاعتت و خویشتن‌داری از ارتکاب معصیتت و شکیبایی بر حُکم و دستورت را خواستارم.
- ﴿۱۸۴۴﴾ خدایا از فضل خودت، مالی فراوان و پاک و بابرکت نصیبم کن، مالی که به طغیان وادارم نکند؛ و تجارتی رشدیابنده که مرا به خود مشغول نسازد؛ و نیز توانایی و قدرتی به من عطا کن که برای انجام عبادات و پایداری بر فرمان‌برداری از تو صرف گردد.
- ﴿۱۸۴۵﴾ صبر بر سه قسم است: ۱ - صبر بر مصیبت و پیش‌آمدهای ناگوار؛ ۲ - صبر بر اطاعت و بندگی؛ ۳ - صبر و خودداری از معصیت و گناه.
- ﴿۱۸۴۶﴾ صبر و بردباری سه گونه است: صبر بر گناه و نافرمانی خدا، شکیبایی در هنگام سختی‌ها و ابتلائات، و صبر در هنگام طاعت و عبادت و بندگی خدا.
- ﴿۱۸۴۷﴾ صبر و بردباری (سه گونه است)؛ یا صبر بر مصیبت است، یا فرمان‌برداری خداوند است؛ و یا خویشتن‌داری از انجام گناه و نافرمانی؛ که سومین نوع آن از دو نوع اول بالاترین امتیاز را دارد.
- ﴿۱۸۴۸﴾ صبر بر سه گونه است: صبر بر مصیبت، پایداری بر اطاعت خداوند و خویشتن‌داری از معصیت خداوند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٨٤٩﴾ الرسول ﷺ: الصبر ثلاثة صبر عند المصيبة وصبر على الطاعة وصبر عن المعصية فمن صبر على المصيبة حتى يردّها بحسن عزائها كتب الله له ثلاثمائة درجة ما بين الدرجة إلى الدرجة كما بين السماء إلى الأرض ومن صبر على الطاعة كتب الله له ستمائة درجة ما بين الدرجة إلى الدرجة كما بين تخوم الأرض إلى العرش ومن صبر عن المعصية كتب الله له تسعمائة درجة ما بين الدرجة إلى الدرجة كما بين تخوم الأرض إلى منتهى العرش؛ الكافي ج: ٢

ص: ٩١

﴿١٨٥٠﴾ الصادق عليه السلام: الخلق خلقان أحدهما نية والآخر سجية قيل فايتهما أفضل قال عليه السلام النية لأن صاحب السجية مجبول على أمر لا يستطيع غيره وصاحب النية يتصبر على الطاعة تصبراً فهذا أفضل؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٥٧

﴿١٨٥١﴾ الصادق عليه السلام: الخلق منحة يمنحها الله من شاء من خلقه فمنه سجية ومنه نية قلت فايتهما أفضل قال صاحب النية أفضل فإن صاحب السجية هو المجبول على الأمر الذي لا يستطيع غيره وصاحب النية هو الذي يتصبر على الطاعة فيصبر فهذا أفضل؛ بحار الأنوار ج: ٦٨

ص: ٣٩٥

﴿١٨٥٢﴾ الصادق عليه السلام: إن الخلق منيحة يمنحها الله عز وجل خلقه فمنه سجية ومنه نية فقلت فايتهما أفضل فقال صاحب السجية هو مجبول لا يستطيع غيره وصاحب النية يصبر على الطاعة تصبراً فهو أفضلهما؛ الكافي ج: ٢ ص: ١٠١

﴿١٨٥٣﴾ الصادق عليه السلام: أسألك الصبر على طاعتك والصبر لحكمك؛ بحار الأنوار ج: ٩٥

ص: ٢٦٠

﴿١٨٥٤﴾ الهادي عليه السلام: أشبهت في النيات على الفراش الذبيح عليه السلام إذ أجبت كما أجاب وأطعت كما أطاع إسماعيل صابراً محتسباً؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٦٧

﴿١٨٥٥﴾ السجاد عليه السلام: إذا جمع الله الأولين والآخرين ينادي مناد أين الصابرون ليدخلوا الجنة جميعاً بغير حساب قال فيقوم عنق من الناس فتلقاهم الملائكة فيقولون إلى أين يا بني آدم فيقولون إلى الجنة فيقولون وقبل الحساب فقالوا نعم قالوا ومن أنتم قالوا الصابرون قالوا وما

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۸۴۹﴾ صبر بر سه قسم است: صبر در مصیبت و صبر بر طاعت و صبر از معصیت، پس هر که بر مصیبت صبر کند تا آن را به بهترین وجه، با آرامش و تسلی بگذارند، خداوند سیصد درجه برایش ثبت می‌کند، که میان هر درجه تا درجه‌ی دیگر به اندازه‌ی فاصله‌ی میان آسمان و زمین باشد و هر که بر طاعت و بندگی خدا صبر کند، خداوند برایش ششصد درجه ثبت می‌کند که میان هر درجه تا درجه‌ی دیگر به اندازه‌ی فاصله‌ی میان قعر زمین تا عرش باشد و هر که از معصیت خودداری و در برابر گناه صبر کند، خداوند نهصد درجه برای او ثبت می‌کند که فاصله‌ی میان هر درجه به قدر فاصله‌ی میان قعر زمین تا انتهای عرش الهی باشد.

﴿۱۸۵۰﴾ اخلاق بر دو نوع است یکی اکتسابی و ارادی است و دیگری ذاتی و طبعی است سؤال شد کدام یک بهتر است؟ فرمود: اخلاق ارادی بهتر است زیرا در مورد اخلاق طبعی امکان مخالفت نبوده و شخص صاحب انتخاب و اختیار نیست. ولی کسی که از طریق اکتساب و با نیت، اخلاق را به دست می‌آورد، به سختی خود را به پایداری بر طاعت وامی‌دارد و این بهتر است.

﴿۱۸۵۱﴾ اخلاق، عطیه‌ای است که خداوند به هریک از بندگان عطا می‌کند. بعضی از این اخلاقیات، ذاتی و طبعی هستند و بعضی اکتسابی. عرض کردم کدام یک از آن‌ها بهتر هستند؟ امام علیه السلام فرمودند: کسی که اخلاقی را کسب و با قصد و نیت آن را اجرا می‌کند، بهتر است، زیرا کسی که دارای خلقی ذاتی و طبعی باشد، کار دیگری نمی‌تواند انجام دهد، ولی کسی که از طریق اکتساب، اخلاق را به دست آورده و با نیت انجام می‌دهد، به سختی خود را به پایداری بر طاعت وامی‌دارد و این بهتر است.

﴿۱۸۵۲﴾ اخلاق، عطیه‌ای است که خداوند به هریک از بندگان عطا می‌کند. بعضی از این اخلاقیات، ذاتی و طبعی هستند و بعضی اکتسابی. عرض کردم کدام یک از آن‌ها بهتر هستند؟ امام علیه السلام فرمودند: کسی که اخلاقی را کسب و با قصد و نیت آن را اجرا می‌کند، بهتر است، زیرا کسی که دارای خلقی ذاتی و طبعی باشد، کار دیگری نمی‌تواند انجام دهد، ولی کسی که از طریق اکتساب، اخلاق را به دست آورده و با نیت انجام می‌دهد، به سختی خود را به پایداری بر طاعت وامی‌دارد و این بهتر است.

﴿۱۸۵۳﴾ خدایا از تو شکیبایی بر اطاعت و بندگی تو و صبر بر حکم و دستور را خواستارم. ﴿۱۸۵۴﴾ در هنگام خوابیدن به جای پیامبر خدا در بستر، آن‌گاه که به درخواست پیامبر، پاسخ مثبت دادی، به حضرت اسماعیل شباهت داری، همچنان که اسماعیل در کمال شکیبایی و آرامش و عمل، خود را به خدا واگذار کرد و پاسخ مثبت داد و اطاعت کرد، تو نیز از پیامبر خدا اطاعت کردی.

﴿۱۸۵۵﴾ روز قیامت که خداوند، اولین و آخرین مخلوقات را جمع می‌کند، منادی از طرف خداوند ندا می‌دهد: صابرين کجايند تا بدون حساب داخل بهشت شوند؟ حضرت فرمود: گروهی از جا برمی‌خیزند و فرشتگان ایشان را ملاقات می‌کنند و از ایشان سؤال می‌کنند: به کجا می‌روید؟ گویند: به سوی بهشت. فرشتگان سؤال می‌کنند. پیش از حساب؟ گویند: آری. از ایشان می‌پرسند. شما کیستید که بدون حساب داخل بهشت می‌شوید؟ گویند: ما صابران هستیم. گویند صبرتان

﴿أقسام الصبر﴾

كَانَ صَبْرُكُمْ قَالُوا صَبَرْنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَصَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ حَتَّى تَوْفَّانَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَالُوا
أَنْتُمْ كَمَا قُلْتُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٨

﴿١٨٥٦﴾ الباقر (عليه السلام): إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ أَيْنَ الصَّابِرُونَ فَيَقُومُ عُتْقُ مِنَ النَّاسِ فَيَقَالُ
لَهُمْ اذْهَبُوا إِلَى الْجَنَّةِ بِغَيْرِ حِسَابٍ فَتَلَقَّاهُمْ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ لَهُمْ أَى شَيْءٍ كَانَتْ أَعْمَالُكُمْ
فَيَقُولُونَ كُنَّا نَصْبِرُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَنَصْبِرُ عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَيَقُولُونَ نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ وَنَرَوِي أَنَّ
وَصَايَا الْأَنْبِيَاءِ (عليهم السلام) اصْبِرُوا عَلَى الْحَقِّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿١٨٥٧﴾ الرسول (عليه السلام): إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ عَنِ اللَّهِ يَقُولُ أَيْنَ أَهْلُ الصَّبْرِ قَالَ فَيَقُومُ
عُتْقُ مِنَ النَّاسِ فَسَتَقْبِلُهُمْ زُمْرَةٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ فَيَقُولُونَ لَهُمْ مَا كَانَ صَبْرُكُمْ هَذَا الَّذِي صَبَرْتُمْ
فَيَقُولُونَ صَبَرْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَصَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ قَالَ فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ
صَدَقَ عِبَادِي خَلُّوا سَبِيلَهُمْ لِيَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٩

﴿١٨٥٨﴾ الصادق (عليه السلام): إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يَقُومُ عُتْقُ مِنَ النَّاسِ فَيَأْتُونَ بَابَ الْجَنَّةِ فَيَضْرِبُونَهُ
فَيَقَالُ لَهُمْ مَنْ أَنْتُمْ فَيَقُولُونَ نَحْنُ أَهْلُ الصَّبْرِ فَيَقَالُ لَهُمْ عَلَى مَا صَبَرْتُمْ فَيَقُولُونَ كُنَّا نَصْبِرُ عَلَى
طَاعَةِ اللَّهِ وَنَصْبِرُ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ صَدَقُوا ادْخُلُوا الْجَنَّةَ وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ
عَزَّ وَجَلَّ إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٧٥

﴿١٨٥٩﴾ إِيَّيْ جَزَيْتَهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا يَعْنِي جَزَيْتَهُمْ بِالْجَنَّةِ الْيَوْمَ بِصَبْرٍ عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ وَ
فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَ عَلَى الْجُوعِ وَ الْفَقْرِ؛ شواهد التنزيل ج: ١

ص: ٥٣١

﴿١٨٦٠﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): بِالصَّبْرِ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ يُنَالُ ثَوَابُ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٢

﴿١٨٦١﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): حَوْلُ تَنْبِيْطِي وَ تَهَاوُنِي وَ تَفْرِيطِي وَ كُلِّ مَا أَخَافُهُ مِنْ نَفْسِي فَرَقَا

مِنْكَ وَ صَبْرًا عَلَى طَاعَتِكَ وَ عَمَلًا بِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١١٠

﴿١٨٦٢﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): صَابِرُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى فِعْلِ الطَّاعَاتِ وَ صُورُهَا عَنْ دَسِّ السَّيِّئَاتِ

تَجِدُوا حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿١٨٦٣﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ، وَ الْمُحَافَظَةِ عَلَى مَا اسْتَحْفَظَكُمْ مِنْ

كِتَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٢٤٨

﴿اقسام صبر﴾

چه بود؟ در جواب گویند: بر طاعت خدا صبر نمودیم و از انجام معصیت خویشتن‌داری کردیم تا مرگ ما فرارسید و خداوند روحمان را از بدن جدا کرد؛ فرشتگان گویند: راست گفتید، شما همان‌گونه بودید که گفتید، داخل بهشت شوید که اجر عمل‌کنندگان بسیار نیکوست.

﴿۱۸۵۶﴾ روز قیامت، منادی ندا می‌دهد: صابران کجا هستند، در اینجا گروهی از مردم برمی‌خیزند، به آن‌ها گفته می‌شود: بروید و بدون حساب وارد بهشت شوید، فرشتگان از آن‌ها استقبال می‌کنند و سؤال می‌کنند: صبرتان بر چه بود؟ می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر نمودیم و از انجام معصیت خویشتن‌داری، فرشتگان می‌گویند: اجر عمل‌کنندگان بسیار نیکوست. روایت شده است که سفارش پیامبران این است: بر حق شکبیا باشید اگرچه تلخ باشد.

﴿۱۸۵۷﴾ روز قیامت منادی ندا می‌دهد: صابران کجا هستند؟ در اینجا گروهی از مردم برمی‌خیزند، به آن‌ها گفته می‌شود: بروید و بدون حساب وارد بهشت شوید؛ پس گروهی از فرشتگان از آن‌ها استقبال می‌کنند و از ایشان سؤال می‌کنند: صبرتان بر چه بود؟ می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر نموده و از انجام معصیت خویشتن‌داری کردیم. پس در این هنگام منادی از جانب خدا ندا می‌کند: بندگانم راست می‌گویند، راهشان را باز کنید تا بدون حساب داخل بهشت شوند.

﴿۱۸۵۸﴾ آن هنگام که قیامت برپا شود، گروهی به پا می‌خیزند و کنار دروازه‌ی بهشت می‌آیند و آن را می‌کوبند: گفته می‌شود: کیستید؟ می‌گویند: ما صبرپیشگانیم، گفته می‌شود: صبرتان بر چه بود؟ می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر کردیم و از انجام معصیت خویشتن‌داری نمودیم. پس در این هنگام خداوند می‌گوید: بندگانم راست می‌گویند ایشان را به بهشت داخل سازید و این است فرمایش پروردگار در قرآن کریم: "صابران، پاداش خود را بی‌حساب دریافت می‌کنند."

﴿۱۸۵۹﴾ "امروز به سبب صبرشان به آنان پاداش می‌دهم". یعنی: امروز به سبب صبر علی بن‌ابی‌طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر، بهشت را به آنان پاداش می‌دهم.

﴿۱۸۶۰﴾ با پایداری بر طاعت و بندگی خدا، می‌توان به ثواب و پاداش او نایل شد.

﴿۱۸۶۱﴾ کوتاهی‌کردن و سستی و کم‌کاری و هرآنچه را از آن واهمه دارم، به ترس از خودت و پایداری بر طاعتت و عمل بر مبنای آن، مبدل فرما.

﴿۱۸۶۲﴾ نفس‌های خود را بر پایداری در طاعات وادار کنید و آن‌ها را از آلوده‌شدن به گناهان نگاهدارید، تا شیرینی ایمان را بیابید.

﴿۱۸۶۳﴾ بر شما باد بر پایداری در فرمان‌برداری از خداوند و محافظت از آنچه حفظشان را برعهده‌ی شما قرار داده است. (یعنی خاندان پیامبر).

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٨٦٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ عَلَى طَاعَتِهِ وَ الْمُجَانِبَةِ لِمَعْصِيَتِهِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١٣ ص: ٩٩

﴿١٨٦٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ لِنَفْسِكُمْ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ الذِّلِّ لِحُكْمِهِ جَلَّ تَنَؤُهُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٢٠

﴿١٨٦٦﴾ الرسول ﷺ: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَنِ الصَّابِرُونَ قَالَ ﷺ الَّذِينَ يَصْبِرُونَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ عَنِ مَعْصِيَتِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٩٤

﴿١٨٦٧﴾ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ قَالَ أَصْبِرُوا، عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ امْتِحَانِهِ وَ صَابِرُوا قَالَ أَلْزَمُوا طَاعَةَ الرَّسُولِ وَ مَنْ يَقُومُ مَقَامَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٠

﴿١٨٦٨﴾ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا يَعْنِي صَبَرَ عَلَى بُنْ أَبِي طَالِبٍ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عليهم السلام فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَ عَلَى الْجُوعِ وَ عَلَى الْفَقْرِ وَ صَبَرُوا عَلَى الْبَلَاءِ لِلَّهِ فِي الدُّنْيَا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ٣

﴿١٨٦٩﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى الطَّاعَةِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ سِتْمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلَى غُلُوِّ الْعَرْشِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

﴿١٨٧٠﴾ الرسول ﷺ: وَ مَنْ صَبَرَ عَلَى الطَّاعَةِ كَانَ لَهُ سِتْمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ مَا بَيْنَ الثَّرَى إِلَى الْعَرْشِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

﴿١٨٧١﴾ الرسول ﷺ: وَ مَنْ صَبَرَ عَلَى الطَّاعَةِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ سِتْمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلَى مُنْتَهَى الْعَرْشِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٧

﴿١٨٧٢﴾ الرسول ﷺ: وَ مَنْ صَبَرَ عَلَى الطَّاعَةِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ سِتْمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلَى الْعَرْشِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

﴿١٨٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ عَوَّضَهُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ خَيْرًا مِمَّا صَبَرَ عَلَيْهِ؛ غرر الحكم ص: ١٨٤

٢-٢-٢-٢-٢ العبادَةُ

﴿اقسام صبر﴾

- ﴿۱۸۶۴﴾ بر شما باد شکیبایی بر طاعت خدا و دوری گزیدن از معصیت او.
- ﴿۱۸۶۵﴾ بر شما باد شکیبایی بر اطاعت خدا و فروتنی در برابر حکم او.
- ﴿۱۸۶۶﴾ پرسیدیم: ای پیامبر خدا صابران کیانند؟ فرمود: کسانی که بر اطاعت حق شکیبایی می کنند و از گناه او می پرهیزند.
- ﴿۱۸۶۷﴾ در تفسیر آیهی شریفهی "اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا... لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ" فرمود: "اصْبِرُوا"، یعنی: بر طاعت خدا و امتحان او صبر کنید و "صابِرُوا"، یعنی: در اطاعت از پیامبر و جانشینان او یکدیگر را به صبر سفارش کنید.
- ﴿۱۸۶۸﴾ دربارهی آیهی "امروز به خاطر صبرشان، به آنان پاداش دادم" فرمود: یعنی امروز به ایشان پاداش بهشت دادم. به سبب صبر علی بن ابی طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر و خویشن داری در مقابل گناهان و صبرشان بر امتحان الهی در دنیا. آنها هستند که پیروزند.
- ﴿۱۸۶۹﴾ هرکس بر طاعت خدا، پایداری ورزد، خداوند برایش ششصد درجه ثبت می کند که ما بین هر درجه تا درجهی دیگر به اندازهی مسافت میان زمین تا منتهای عرش است.
- ﴿۱۸۷۰﴾ هرکه بر اطاعت خدا صبر کند، خداوند برای او ششصد درجه قرار می دهد که فاصلهی هریک تا دیگری از زمین تا عرش است.
- ﴿۱۸۷۱﴾ هرکه بر اطاعت خدا صبر کند، خداوند برای او ششصد درجه قرار می دهد که فاصلهی هریک تا دیگری از مرکز زمین تا انتهای عرش است.
- ﴿۱۸۷۲﴾ هرکه بر اطاعت خدا صبر کند، خداوند برای او ششصد درجه قرار می دهد که فاصلهی هریک تا دیگری از مرکز زمین تا عرش است.
- ﴿۱۸۷۳﴾ هرکه بر طاعت خدا پایداری ورزد، خداوند سبحان به او بهتر از آنچه بر آن صبر کرده عوض می دهد.

۲-۶-۲- صبر بر عبادات

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٨٧٤﴾ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا -

مريم ٦٥

﴿١٨٧٥﴾ الرسول ﷺ: أَسْأَلُكَ الْفِقْهَ فِي دِينِكَ وَالتَّصَدِيقَ لَوَعْدِكَ وَالْوَفَاءَ بِعَهْدِكَ وَ

الِاغْتِنَامَ بِحَيْلِكَ وَالْوُقُوفَ عِنْدَ مَوْعِظَتِكَ وَالصَّبْرَ عَلَى عِبَادَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ٣٠٠

﴿١٨٧٦﴾ أَسْأَلُكَ الْمَحَبَّةَ لِمَحَابِّكَ وَالْعِصْمَةَ لِمَحَارِمِكَ وَالْوَجَلَ مِنْ خَشْيَتِكَ وَالْخُشْيَةَ مِنْ

عَذَابِكَ وَالنَّجَاةَ مِنْ عِقَابِكَ وَالرَّغْبَةَ فِي حُسْنِ ثَوَابِكَ وَالْفَقْهَ فِي دِينِكَ وَالْفَهْمَ فِي كِتَابِكَ

وَالْفُنُوعَ بِرِزْقِكَ وَالْوَرَعَ عَنْ مَحَارِمِكَ وَالِاسْتِحْلَالَ لِحَلَالِكَ وَالتَّخْرِيمَ لِحَرَامِكَ وَالِانْتِهَاءَ

عَنْ مَعَاصِيكَ وَالْحِفْظَ لَوَصِيَّتِكَ وَالصَّدْقَ بِوَعْدِكَ وَالْوَفَاءَ بِعَهْدِكَ وَالِاغْتِنَامَ بِحَيْلِكَ وَ

الْوُقُوفَ عِنْدَ مَوْعِظَتِكَ وَالِازْدِجَارَ عِنْدَ زَوَاجِرِكَ وَالِاصْطِبَارَ عَلَى عِبَادَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧

ص: ١٨٣

﴿١٨٧٧﴾ الهادي عليه السلام: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَهُمْ مُشْرِكُونَ وَصَدَقْتَ

بِالْحَقِّ وَهُمْ مُكَذِّبُونَ وَجَاهَدْتَ وَهُمْ مُحْجِمُونَ وَعَبَدْتَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا

حَتَّى آتَاكَ الْيَقِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٥٩

﴿١٨٧٨﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّكَ لَوْ وَجَدْتَ حَلَاوَةَ عِبَادَةِ اللَّهِ وَرَأَيْتَ بَرَكَاتَهَا وَاسْتَضَاءَتْ بِنُورِهَا

لَمْ تَصْبِرْ عَنْهَا سَاعَةً وَاحِدَةً وَلَوْ قُطِعَتْ إِرْبًا إِرْبًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٥٣

٣-٦-٢-٢- القنوت

﴿١٨٧٩﴾ الكاظم عليه السلام: إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَصَبَرَ

بِذَلِكَ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنَسَهُ بِإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ فَصَارُوا ثَلَاثَةً؛

بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ١٢

﴿١٨٨٠﴾ الرسول ﷺ: خَلَقَ اللَّيْلَ لَتَسْكُنَ فِيهِ الْعُرُوقُ الْفَاتِرَةُ الَّتِي أَتَعَبَتْهَا فِي نَهَارِكَ وَتَسْتَغْفِرُ

لِذَنْبِكَ الَّذِي كَسَبَتْهُ بِالنَّهَارِ ثُمَّ لَا تَعُودُ فِيهِ وَتَقْنُتُ فِيهِ قُنُوتَ الصَّابِرِينَ فَتُلْثُ تَنَامُ وَتُلْثُ تَقُومُ وَ

تُلْثُ تَضَرَّعُ إِلَى رَبِّكَ فَهَذَا مَا خَلَقَ لَهُ اللَّيْلُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٥ ص: ٢٠٧

٤-٦-٢-٢- التكليف

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۸۷۴﴾ همان پروردگار آسمان‌ها و زمین و آنچه میان آن دو قرار دارد! او را پرستش کن؛ و در راه عبادتش شکبیا باش! آیا مثل و مانندی برای او می‌یابی؟

﴿۱۸۷۵﴾ خدایا از تو دانایی عمیق در دینت و تصدیق کردن وعده‌ات و وفای به عهدت و آویختن به ریسمان بندگی‌ات و تأمل برای پذیرش پند و اندرزت و پایداری در عبادتت را خواستارم.

﴿۱۸۷۶﴾ خدایا از تو محبت به دوستدارانت و دورماندن از حرام‌هایت و لرزش دل از خشیت و ترس از عذابت، و نجات و رهایی از عقابت و تمایل و رغبت به پاداش نیکت و تعمق در دینت و فهم کتابت و قناعت به روزی‌ات و پرهیز از شکستن حریم‌هایت و حلال شمردن حلالیت و تحریم و حرام دانستن حرامت و خودداری کردن از انجام گناهانت و عمل به سفارش‌هایت و راست دانستن وعده‌ات و وفا به عهدت و آویختن به ریسمانت و تأمل برای شنیدن و عمل به پند و اندرزت و بازایستادن از آنچه منع کرده‌ای و پایداری بر عبادتت را خواستارم.

﴿۱۸۷۷﴾ سلام بر تو ای امیرالمؤمنین، به خدا ایمان آوردی درحالی که آن‌ها مشرک بودند، تو حقیقت را تصدیق کردی درحالی که آن‌ها تکذیب کردند، تو جهاد کردی درحالی که آن‌ها بازایستاده بودند و تا دم مرگ، خدا را خالصانه و صبورانه بندگی کردی.

﴿۱۸۷۸﴾ همانا اگر تو لذت عبادت را بیابی و فوایدش را درک کنی و از آن نور بطلبی، هرگز دوربودن از عبادت را تحمل نمی‌کنی، هرچند بدن تو را قطعه‌قطعه کنند.

۳-۲-۲-۳ عبادت

﴿۱۸۷۹﴾ ابراهیم امتی مطیع خدا و خالص بوده و از مشرکان نبود و او تا جایی که خدا می‌خواست، بر این تنهایی شکیبایی ورزید. سپس خدای تبارک و تعالی او را با اسماعیل و اسحاق مأنوس کرد و سه نفر شدند.

﴿۱۸۸۰﴾ شب را آفرید که تن خسته‌ی خود را که روز به رنج انداخته‌ای آسوده سازی و برای گناه روزت آمرزش بخواهی و دیگر بدان گناه باز نگردی و همچون صابران در آن دعا کنی. یک سوم آن را بخوابی و یک سوم را نماز کنی و یک سوم را عجز و لابه به درگاه پروردگار، شب برای این‌ها آفریده شده است.

۴-۲-۲-۴ تکلیف شرعی

﴿أقسام الصَّبر﴾

﴿١٨٨١﴾ فَأَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمُرُ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ - الصافات ١٠٢
﴿١٨٨٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاصْبِرُوا عَلَى مَا كُفِّتُمُوهُ رَجَاءَ مَا وَعَدُتُمُوهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥

ص: ٨

٥-٦-٢-٢- الفرائض، فرائضُ الله
﴿١٨٨٣﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا قَالَ اصْبِرُوا عَلَى الْفَرَائِضِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨١
﴿١٨٨٤﴾ الصادق عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ وَصَابِرُوا عَلَى الْفَرَائِضِ وَرَابِطُوا عَلَى الْأَيْمَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢٢٠

﴿١٨٨٥﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا قَالَ اصْبِرُوا عَلَى الْفَرَائِضِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٧
﴿١٨٨٦﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا ... صَابِرُوا عَلَى الْفَرَائِضِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٢

﴿١٨٨٧﴾ إِنَّ الْجَنَّةَ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ الَّذِينَ صَبَرُوا أَنْفُسَهُمْ عَلَى فَرَائِضِ اللَّهِ وَأَمْرِهِ وَلَيْسَ شَيْءٌ مِمَّا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَى الْعِبَادِ أَشَدَّ مِنَ الْجِهَادِ هُوَ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ ثَوَاباً عِنْدَ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٨١

﴿١٨٨٨﴾ ابن عباس رضي الله عنهما: فِي قَوْلِهِ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ، عَلَى فَرَائِضِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ تفسير القمي ج: ٢ ص: ٤٢٣

﴿١٨٨٩﴾ الباقر عليه السلام: قَالَ إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عَلَى فَرَائِضِكَ قَالَ يَا مُوسَى لَهُ بِكُلِّ فَرِيضَةٍ يُؤَدِّيهَا دَرَجَةٌ مِنْ دَرَجَاتِ الْعُلَى؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٤١١

١-٥-٦-٢- أداءُ الفرائض

﴿١٨٩٠﴾ الصادق عليه السلام: ثُمَّ يَنَادِي أَيْنَ الْمُتَصَبِّرُونَ فَيَقُومُ فَنَامٌ مِنَ النَّاسِ قُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ وَمَا الصَّابِرُونَ وَمَا الْمُتَصَبِّرُونَ قَالَ الصَّابِرُونَ عَلَى آدَاءِ الْفَرَائِضِ وَالْمُتَصَبِّرُونَ عَلَى اجْتِنَابِ الْمَحَارِمِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٨٣

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۸۸۱﴾ هنگامی که با او به مقام سعی و کوشش رسید، گفت: "پسرم، من در خواب دیدم که تو را ذبح می‌کنم، نظر تو چیست؟" گفت " پدرم! هرچه دستور داری اجرا کن، به خواست خدا مرا از صابران خواهی یافت!"

﴿۱۸۸۲﴾ در مورد چیزهایی که وظیفه‌ی شماسست، پایداری کنید؛ به امید دریافت آنچه به شما در مقابلش وعده داده‌اند.

۵-۶-۲- واجبات الهی

﴿۱۸۸۳﴾ در تفسیر آیه‌ی شریفه‌ی "اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا" فرمود: یعنی در انجام واجبات صبر داشته باشید.

﴿۱۸۸۴﴾ در مصایب شکیا باشید و بر انجام واجبات پایداری نمایید و پیوندتان با امامان (علیهم‌السلام) را استوار نگاه دارید.

﴿۱۸۸۵﴾ در قرآن بیان شده است: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا، در انجام فرایض پایداری کنید.

﴿۱۸۸۶﴾ درباره‌ی آیه‌ی "ای کسانی که ایمان آورده‌اید، (در برابر مشکلات و هوس‌ها،) استقامت کنید!" فرمود: درانجام واجبات، پایدار باشید.

﴿۱۸۸۷﴾ فقط شکییان و صابران به بهشت داخل می‌شوند. کسانی که بر واجبات و دستورات خدا شکیا بودند و هیچ واجبی شدیدتر و مهم‌تر از جهاد نیست و جهاد، بهترین اعمال از نظر پاداش نزد خداست.

﴿۱۸۸۸﴾ درباره‌ی آیه‌ی "و به شکییایی توصیه می‌کنند"، فرمود: پایداری در انجام واجبات خداوند عزیز و جلیل.

﴿۱۸۸۹﴾ موسی عرض کرد: خدایا، پاداش کسی که در واجبات تو پایداری کند چیست؟ خداوند متعال فرمود: ای موسی، برای هر واجبی که او انجام دهد، یکی از درجات عالی را به او خواهیم داد.

۱-۵-۶-۲- انجام واجبات

﴿۱۸۹۰﴾ بار دیگر منادی صدا می‌زند: متصبران کجایند، در اینجا نیز گروهی برمی‌خیزند و خود را معرفی می‌کنند، راوی گوید: عرض کردم: قربانت شوم، صابران چه کسانی هستند؟ و متصبران کدام؟ فرمود: صابران کسانی‌اند که واجبات را انجام می‌دهند و متصبران آن‌ها هستند که از حرام دست بازداشتند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٨٩١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جَرَّبَ نَفْسَكَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ بِالصَّبْرِ عَلَى آدَاءِ الْفَرَائِضِ وَالِدُّوْبِ

فِي إِقَامَةِ النَّوَافِلِ وَالْوَطَائِفِ؛ غرر الحكم ص: ١٧٦

﴿١٨٩٢﴾ الباقر عليه السلام: فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا فَقَالَ اصْبِرُوا عَلَى آدَاءِ

الْفَرَائِضِ وَصَابِرُوا عَدُوَّكُمْ وَرَابِطُوا إِمَامَكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٩

٦-٢-٢- الصبر على الدين

﴿١٨٩٣﴾ الصادق عليه السلام: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا عَلَى دِينِكُمْ؛ تفسير العياشي ج: ١ ص: ٢١٢

﴿١٨٩٤﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ اللَّهُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا اصْبِرُوا عَلَى

دِينِكُمْ وَصَابِرُوا عَدُوَّكُمْ مِمَّنْ يُخَالِفُكُمْ وَرَابِطُوا إِمَامَكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ فِيمَا أَمَرَكُمْ بِهِ وَافْتَرَضَ

عَلَيْكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٧

﴿١٨٩٥﴾ الصادق عليه السلام: يَا أَبَا يُوسُفَ لَا تَخْلُو الْأَرْضَ مِنْ عَالَمٍ ظَاهِرٍ مِمَّا يَفْزَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِي

حَلَالِهِمْ وَحَرَامِهِمْ وَإِنَّ ذَلِكَ لَمَيَّنٌ فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ اللَّهُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَ

رَابِطُوا اصْبِرُوا عَلَى دِينِكُمْ وَصَابِرُوا، عَدُوَّكُمْ مِمَّنْ يُخَالِفُكُمْ وَرَابِطُوا إِمَامَكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ فِيمَا

أَمَرَكُمْ بِهِ وَافْتَرَضَ عَلَيْكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٧

﴿١٨٩٦﴾ الرسول ﷺ: يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانُ الصَّابِرِ مِنْهُمْ عَلَى دِينِهِ لَهُ أَجْرُ خَمْسِينَ مِنْكُمْ قَالُوا

يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَجْرُ خَمْسِينَ مِنَّا قَالَ نَعَمْ أَجْرُ خَمْسِينَ مِنْكُمْ قَالَهَا ثَلَاثًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٨

ص: ٤٧

﴿١٨٩٧﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّكُمْ سَبَقْتُمُوهُمْ إِلَى الدُّخُولِ فِي دِينِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَإِلَى الصَّلَاةِ وَ

الصَّوْمِ وَالْحَجِّ وَإِلَى كُلِّ خَيْرٍ وَفَقِهِ وَإِلَى عِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ ذِكْرُهُ سِرًّا مِنْ عَدُوَّكُمْ مَعَ إِمَامِكُمْ

الْمُسْتَبْرِطِينَ لَهُ صَابِرِينَ مَعَهُ مُنْتَظَرِينَ لِدَوْلَةِ الْحَقِّ خَائِفِينَ عَلَى إِمَامِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ مِنَ

الْمُلُوكِ الظَّالِمَةِ تَنْتَظِرُونَ إِلَى حَقِّ إِمَامِكُمْ وَخُفُوفِكُمْ فِي أَيْدِي الظَّالِمَةِ قَدْ مَنَعُوكُمْ ذَلِكَ وَ

اضْطَرُّوكُمْ إِلَى حَرْثِ الدُّنْيَا وَطَلَبِ الْمَعَاشِ مَعَ الصَّبْرِ عَلَى دِينِكُمْ وَعِبَادَتِكُمْ وَطَاعَةِ إِمَامِكُمْ؛

الكافي ج: ١ ص: ٣٣٣

﴿١٨٩٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنْتَ لَا تَخْلِي أَرْضَكَ مِنْ حُجَّةٍ لَكَ عَلَى خَلْقِكَ ظَاهِرٍ لَيْسَ

بِالْمُطَاعِ أَوْ خَائِفٍ مَغْمُورٍ كَيْثًا تَبْطُلَ حُجَّتُكَ وَلَا يَصِلَ أَوْلِيَاؤُكَ بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَهُمْ بَلْ أَتَيْنَ هُمْ وَ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۸۹۱﴾ نفس خود را در فرمان برداری خدا، با پایداری در ادای واجبات و سختی کشیدن در انجام نوافل و وظایف بیازما.

﴿۱۸۹۲﴾ درباره‌ی آیه‌ی "استقامت کنید! و در برابر دشمنان پایداری باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید" فرمود: در انجام واجبات، پایداری و در مقابل دشمنان شکیبا باشید و پیوند خود را با امامتان برقرار داشته باشید.

۶-۲-۲- صبر در راه دین

﴿۱۸۹۳﴾ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، بر حفظ دینتان پایداری کنید.

﴿۱۸۹۴﴾ خداوند می‌فرماید: "ای کسانی که ایمان آورده‌اید، استقامت کنید و پایداری باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید"، یعنی، در دین پایداری باشید و در مقابله با دشمنانتان از مخالفین، تحمل به خرج دهید و با امام خود ارتباط داشته باشید و در آنچه به شما دستور داده شده و واجب گشته، از خدا پروا کنید.

﴿۱۸۹۵﴾ ای ابایوسف، زمین هرگز از عالمی ظاهر و آشکار از ما، خالی نیست، تا مردم در حلال و حرام خود به او پناه‌برند. و این مطلب، در قرآن، به نحو روشن، بیان شده است. "ای کسانی که ایمان آورده‌اید، (در برابر مشکلات و هوس‌ها) استقامت کنید! و در برابر دشمنان پایداری باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید"، "اصْبِرُوا"، یعنی، در دین شکیبا باشید. و "صابِرُوا" یعنی، با دشمنان خود از مخالفین خود شکیبایی کنید. و "رَابِطُوا" یعنی: با امام خود ارتباط داشته باشید. "وَ اتَّقُوا اللَّهَ" یعنی، در آنچه به شما دستور داده شده و واجب گشته است، از خدا پروا کنید.

﴿۱۸۹۶﴾ زمانی بر مردم می‌آید که برای صابران و شکیبایان، اجر و پاداش پنجاه نفر از شما باشد (اصحاب از روی تعجب) عرض کردند: ای رسول خدا، اجر پنجاه نفر از ما؟ حضرت فرمود: آری، پاداش پنجاه نفر از شما (برای او خواهد بود) و این مطلب را سه بار تکرار فرمودند.

﴿۱۸۹۷﴾ همانا شما در دخول به دین خداوند عزیز و جلیل از آن‌ها سبقت گرفتید و به ادای نماز و روزه و حج و در هر کار خیر و فهم هر مسأله‌ای و در عبادت خداوند عزیز و جلیل دور از دید دشمن خود، همراه با امام غایب، در حالی که مطیع او هستید و در همراهی با او پایداری می‌کنید و در انتظار دولت حق به سر می‌برید و در حالی که بر امام خود و بر خویشتان، از حکمرانان ستمکار نگرانید، می‌بینید که حق امام شما و حق خود شما در دست ستمکاران است، آن‌ها از گرفتن حقتان مانع می‌شوند و شما را با کشت و کار و تلاش برای گذران زندگی مشغول کرده‌اند. بر دین و عبادت و اطاعت از امامتان پایداری می‌کنید.

﴿۱۸۹۸﴾ می‌دانم که تو زمینت را از حجت بر خلقت خالی نمی‌کنی؛ خواه آشکار باشد و فرمانش نبرند و یا ترسان و پنهان (مانند امام زمان علیه السلام). تا حجت تو باطل نگردد (و مردم بر تو عذری نداشته باشند) و دوستان بعد از آن که هدایتشان فرمودی گمراه نشوند. ولی آن‌ها کجایند و چه

﴿أقسام الصبر﴾

كَمْ أَوْلَيْكَ الْأَقْلُونَ عَدَدًا وَالْأَعْظَمُونَ عِنْدَ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ قَدَرًا الْمُتَّبِعُونَ لِقَادَةِ الدِّينِ الْأَيْمَّةِ الْهَادِينَ الَّذِينَ يَتَّادِبُونَ بَادِيَهُمْ وَيَنْهَجُونَ نَهَجَهُمْ فَعِنْدَ ذَلِكَ يَهْجُمُ بِهِمُ الْعِلْمُ عَلَى حَقِيقَةِ الْإِيمَانِ فَتَسْتَجِيبُ أَرْوَاحُهُمْ لِقَادَةِ الْعِلْمِ وَيَسْتَلِينُونَ مِنْ حَدِيثِهِمْ مَا اسْتَوْعَرَ عَلَى غَيْرِهِمْ وَيَأْنَسُونَ بِمَا اسْتَوْحَشَ مِنْهُ الْمُكَذِّبُونَ وَأَبَاهُ الْمُسْرِفُونَ أَوْلَيْكَ أَتْبَاعُ الْعُلَمَاءِ صَحِبُوا أَهْلَ الدُّنْيَا بِطَاعَةِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَأَوْلِيَائِهِ وَدَانُوا بِالتَّقِيَّةِ عَنْ دِينِهِمْ وَالْخَوْفِ مِنْ عَدُوِّهِمْ فَأَرْوَاحُهُمْ مَعْلَقَةٌ بِالْمَحَلِّ الْأَعْلَى فَعَلِمَاؤُهُمْ وَأَتْبَاعُهُمْ خُرُسٌ صُمْتُ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ مُنْتَظِرُونَ لِدَوْلَةِ الْحَقِّ وَسَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَمْحَقُ الْبَاطِلَ هَا هَا طُوبَى لَهُمْ عَلَى صَبْرِهِمْ عَلَى دِينِهِمْ فِي حَالِ هُدْيَتِهِمْ؛

الكافي ج: ١ ص: ٣٣٥

٧-٦-٢-٢-أدأ، الأمانة

﴿١٨٩٩﴾ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِسَائِرِ الْيَهُودِ وَالْكَافِرِينَ الْمُظْهِرِينَ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ بِالصَّبْرِ عَنِ الْحَرَامِ عَلَى تَأْدِيَةِ الْأَمَانَاتِ وَبِالصَّبْرِ عَنِ الرِّئَاسَاتِ الْبَاطِلَةِ عَلَى الْإِعْتِرَافِ لِمُحَمَّدٍ بِنَبُوَّتِهِ وَعَلَى بَوْصِيَّتِهِ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ، عَلَى خِدْمَتِهِمَا وَخِدْمَةِ مَنْ يَأْمُرَانِكُمْ بِخِدْمَتِهِ عَلَى اسْتِحْقَاقِ الرِّضْوَانِ وَالْغُفْرَانِ وَدَائِمِ نَعِيمِ الْجَنَانِ فِي جَوَارِ الرَّحْمَنِ وَمُرَافَقَةِ خِيَارِ الْمُؤْمِنِينَ وَالتَّمَتُّعِ بِالنَّظَرِ إِلَى عِثْرَةِ مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ وَعَلَى سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ وَالسَّادَةِ الْآخِيَارِ الْمُتَّجِبِينَ؛

بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٣٩٥

٨-٦-٢-٢-إقامة الحدود

﴿١٩٠٠﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا يَقِيمُ حُدُودَ اللَّهِ مَنْ فِي عُنُقِهِ لِلَّهِ حَدٌّ فَانْصَرَفَ النَّاسُ وَبَقِيَ هُوَ وَالْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فَآخَذَ حَجْرًا فَكَبَّرَ ثَلَاثَ تَكْبِيرَاتٍ ثُمَّ رَمَاهُ بِثَلَاثَةِ أَحْجَارٍ فِي كُلِّ حَجَرٍ ثَلَاثَ تَكْبِيرَاتٍ ثُمَّ رَمَاهُ الْحَسَنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِثْلَ مَا رَمَاهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ ثُمَّ رَمَاهُ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فَخَرَجَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فَامَرَ فَحْفَرَ لَهُ وَصَلَّى عَلَيْهِ وَدَفَنَهُ فَقِيلَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَلَا تَغْسِلُهُ فَقَالَ قَدْ اغْتَسَلَ بِمَا هُوَ طَاهِرٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَقَدْ صَبَرَ عَلَى أَمْرٍ عَظِيمٍ؛

الكافي ج: ٧ ص: ١٨٨

٩-٦-٢-٢-الصبر على السهر

﴿١٩٠١﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ:

وَبِالرَّوَّاحِ عَلَى الْحَاجَاتِ وَالْبَكْرِ

إِصْبِرْ عَلَى تَعَبِ الْإِذْلَاجِ وَالسَّهْرِ

﴿اقسام صبر﴾

تعداد؟ ایشان از لحاظ شماره بسیار اندک و از لحاظ ارزش، نزد خدای باجلالت بسیار بزرگند. ایشان پیرو پیشوایان دین و امامان هدایت‌گرند. همان امامانی که به آدابشان پرورش یافته و به راه آن‌ها رفته‌اند. اینجاست که علم و دانش، ایشان را به حقیقت ایمان آگاه ساخته و روحشان ندای پیشوایان دانش را لبیک می‌گوید و همان دستورات و احادیثی که بر دیگران مشکل آید برای ایشان دلنشین می‌باشد و به آنچه تکذیب‌کنندگان، از آن وحشت دارند و حریم‌شکنان سرباز می‌زنند، انس و الفت دارند. آن‌ها پیرو دانشمندانند، با اهل دنیا در راستای اطاعت از خدای تبارک و تعالی و اولیایش معاشرت کنند و به علت ترس از دشمن، تقیه را آیین خود می‌سازند، روح‌های ایشان به مقام بالا پیوسته است و دانشمندان و پیروانشان در زمان دولت باطل لال و خاموشند و همیشه به انتظار دولت حق نشسته‌اند، خداوند نیز به‌زودی با کلمات خود (امامان یا آیات قرآن و یا تقدیر خود) حق را ثابت می‌کند و باطل را از میان می‌برد. های‌های، خوشا به حالشان که با آرامش و اطمینان بر حفظ دینشان پایداری ورزیدند.

۷-۲-۲- ادای امانت

﴿۱۸۹۹﴾ خداوند به یهودان و کافران آشکارکننده‌ی کفر، فرمود: "از صبر و نماز یاری بطلبید"، با خویشتن‌داری از حرام برای بازپس‌دادن امانت‌ها و با خودداری از ریاست‌های باطل، برای اعتراف به نبوت حضرت محمد و وصایت حضرت علی، کمک بگیرید و از صبر برای خدمت کردن به پیامبر و علی و کسانی که این دو، دستور خدمت به آن‌ها را می‌دهند، کمک بگیرید، تا شایسته‌ی بهشت و آمرزش و نعمت‌های جاوید در پناه خدا و همنشینی با برگزیدگان از مؤمنین شوید و نیز موفق به بهره‌مندی از دیدار محمد، سرور اولین و آخرین و علی، سرور جانشینان و نیکان برگزیده شوید.

۸-۲-۲- برپاداشتن حدود

﴿۱۹۰۰﴾ کسی که اجرای حدود الهی، بر گردن او مانده است، در واقع حدود الهی را برپا نداشته است. مردم رفتند و او و حسن و حسین علیه‌السلام باقی‌ماندند. پس سنگی برداشتند و سه بار تکبیر گفتند. بعد علی علیه‌السلام سه سنگ پرتاب کرد و در هر پرتاب، سه تکبیر گفت. بعد حسن علیه‌السلام مانند امیرالمؤمنین انجام داد. بعد حسین علیه‌السلام پرتاب کرد. آن‌گاه که آن مرد جان به جان‌آفرین تسلیم کرد، امیرالمؤمنین علیه‌السلام او را بیرون آورد و دستور داد برایش قبری کنند، بر او نماز خواند و او را دفن کرد پس به امیرالمؤمنین گفته شد آیا او را غسل نمی‌دهید فرمودند: او تا روز قیامت پاک شده است. زیرا بر امری بزرگ شکیبایی ورزیده است.

۹-۲-۲- صبر بر شب‌زنده‌داری

﴿۱۹۰۱﴾ در شب، بر سختی شب‌زنده‌داری و در روز بر تلاش برای رفع حاجات مردم و سحرخیزی، شکیبایی کن.

﴿أقسام الصبر﴾

بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٤١١

١٠-٢-٢- الصبر على الوحدة

﴿١٩٠٢﴾ الكاظم عليه السلام: الصبر على الوحدة علامة على قوة العقل فمن عقل عن الله اعتزل أهل الدنيا والراغبين فيها ورغب فيما عند الله وكان الله أنيسه في الوحشة وصاحبه في الوحدة وغناه في العيلة ومعه من غير عشيرة؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ١١١

٢-٢-٧- تعلم القرآن وتعليمه وتلاوته.

١-٢-٧-٢- التعلم

﴿١٩٠٣﴾ الرسول الله: من لم يصبر على ذل التعلم ساعة بقي في ذل الجهل أبداً؛ بحار الأنوار ج: ١

ص: ١٧٧

٢-٢-٧-٢- التعلم

﴿١٩٠٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: من لم يصبر على مَضِّ التعلم بقي في ذل الجهل؛ غرر الحكم

ص: ٤٣

٣-٢-٧-٢- تلاوة القرآن

﴿١٩٠٥﴾ الباقر عليه السلام: قلت أخبرني عن أفضل ما عبد الله به فقال شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله والمحافظة على الصلوات الخمس مجموعة والدعاء والتضرع إلى الله وصيام شهر رمضان وحج البيت وبر الوالدين وصلة الرحم وكثرة ذكر الله والكف عن محارم الله والصبر على تلاوة القرآن؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ٦١

٨-٢-٢- الصلاة، صلاة الليل

١-٨-٢-٢- الصلاة

﴿١٩٠٦﴾ وأمر أهلك بالصلاة واصطبر عليها - طه ١٣٢

﴿١٩٠٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وأمر أهلك بالصلاة واصطبر عليها... فكان يأمر بها أهله و

يصبر عليها نفسه؛ نهج البلاغة ص: ٣١٦

﴿اقسام صبر﴾

۱۰-۲-۶-۲- صبر بر مجرد و تنهایی

﴿۱۹۰۲﴾ شکیبایی بر تنهایی نشانه‌ی نیرومندی عقل است پس هر که نسبت به خدا بینش و عقل داشته باشد از دنیاداران و علاقمندان به دنیا کناره‌گیری می‌کند و به آنچه نزد خداست مایل می‌شود و خدا انیس او در وحشت و رفیق او در تنهایی و دارایی او در تنگدستی و عزت او بدون اقوام خواهد بود.

۷-۲-۲- صبر بر یادگیری و آموزش و تلاوت قرآن

۱-۷-۲-۲- یادگیری

﴿۱۹۰۳﴾ کسی که مدتی بر ذلت و خواری تعلم و آموختن، شکیبیا نباشد، همیشه در ذلت چهل و نادانی باقی می‌ماند.

۲-۷-۲-۲- آموزش

﴿۱۹۰۴﴾ هر که سختی تعلیم را تحمل نکند، در ذلت و خواری چهل و نادانی باقی می‌ماند.

۳-۷-۲-۲- تلاوت قرآن

﴿۱۹۰۵﴾ گفتم: مرا از بهترین چیزی که خدا با آن پرستش می‌شود با خبر کن. فرمود: شهادت‌دادن به یگانگی خداوند و رسالت محمد ﷺ و خواندن نمازهای پنجگانه و دعاکردن و ناله و زاری به درگاه خداوند و روزه درماه رمضان و حجرفتن و نیکی به پدر و مادر و صله‌ی رحم و زیاد یاد خداکردن و دوری از حرام خدا و پایداری بر خواندن قرآن.

۸-۲-۲- نماز، نماز شب

۱-۸-۲-۲- نماز

﴿۱۹۰۶﴾ خانواده‌ی خود را به نماز فرمان ده؛ و بر انجام آن شکیبیا باش.
﴿۱۹۰۷﴾ اهل و خویشاوندان خود را به نماز امر کن و فرمان ده و بر آن پایدار باش.
پیامبر ﷺ خانواده‌ی خود را به آن امر می‌کرد و خود بر آن پایداری می‌ورزید.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٩٠٨﴾ الصادق عليه السلام: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مَا أَصْبَرَكَ عَلَى الصَّلَاةِ فَقَالَ وَيْحَكَ يَا نُعْمَانَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الصَّلَاةَ قُرْبَانٌ كُلُّ تَقَى؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٠٨

﴿١٩٠٩﴾ الصادق عليه السلام: فَنَادَانِي مُنَادٍ كَمَا صَبَرْتَ عَلَيْهَا فَهَذِهِ الْخُمْسُ بِخُمْسِينَ كُلُّ صَلَاةٍ بَعَشِيرٍ؛ بحار الأنوار ج: ١٨ ص: ٣٣٠

﴿١٩١٠﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى وَ أَخْبَرْتُهُ فَقَالَ لَا تُطِيقُ فَرَجَعْتُ إِلَى رَبِّي فَوَضَعَ عَنِّي خَمْسًا فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ وَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ لَا تُطِيقُ فَقُلْتُ قَدْ اسْتَحْيَيْتُ مِنْ رَبِّي وَلَكِنْ أَصْبِرُ عَلَيْهَا فَنَادَانِي مُنَادٍ كَمَا صَبَرْتَ عَلَيْهَا فَهَذِهِ الْخُمْسُ بِخُمْسِينَ كُلُّ صَلَاةٍ بَعَشِيرٍ وَمَنْ هَمَّ مِنْ أُمَّتِكَ بِحَسَنَةٍ يَعْمَلُهَا فَعَمَلُهَا كَتَبْتُ لَهُ عَشْرًا وَإِنْ لَمْ يَعْمَلْ كَتَبْتُ لَهُ وَاحِدَةً وَمَنْ هَمَّ مِنْ أُمَّتِكَ بِسَيِّئَةٍ فَعَمَلُهَا كَتَبْتُ عَلَيْهِ وَاحِدَةً وَإِنْ لَمْ يَعْمَلْهَا لَمْ أَكْتُبْ عَلَيْهِ شَيْئًا؛ بحار الأنوار ج: ١٨ ص: ٣٣٠

﴿١٩١١﴾ السجاد عليه السلام: قَالَ إِبْلِيسُ يَا رَبِّ إِنِّي رَأَيْتُ الْعَابِدِينَ لَكَ مِنْ عِبَادِكَ مِنْ أَوَّلِ الدَّهْرِ إِلَى عَهْدِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فَلَمْ أَرْ فِيهِمْ أَغْبَدُ لَكَ وَلَا أَخْشَعُ مِنْهُ فَأَذِنَ لِي يَا إِلَهِي أَنْ أَكِيدَهُ لَأَعْلَمُ صَبْرَهُ فَهَنَاهُ اللَّهُ عَنْ ذَلِكَ فَلَمْ يَنْتَه فَتَصَوَّرَ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَهُوَ قَائِمٌ بِصُورَةٍ أَفْعَى لَهُ عَشْرَةُ أَرْوَاسٍ مَحْدَدَةٍ الْأَنْثِيَابِ مُنْقَلِبَةٍ الْأَعْيُنِ بِالْحُمْرَةِ طَلَعَ عَلَيْهِ مِنْ جَوْفِ الْأَرْضِ فِي مَوْضِعٍ سَجُودِهِ ثُمَّ تَطَاوَلَ فَلَمْ يَرَعْهُ ذَلِكَ وَلَا نَظَرَ بِطَرْفِهِ إِلَيْهِ فَانْخَفَضَ إِلَى الْأَرْضِ فِي صُورَةٍ الْأَفْعَى وَقَبَضَ عَلَى عَشْرِ أَصَابِعِهِ يَكْدُمُهَا بِأَنْبِيَاهِهِ وَيُنْفِخُ عَلَيْهَا مِنْ نَارِ جَوْفِهِ فَلَمْ يَنْكَسِرْ طَرْفُهُ وَلَمْ يُحَرِّكْ قَدَمَيْهِ عَنْ مَكَانِهِمَا وَلَمْ تَخْتَلِجْهُ شَكٌّ وَلَا وَهْمٌ فِي صَلَاتِهِ وَلَمْ يَلْبَثْ إِبْلِيسَ حَتَّى انْقَضَ عَلَيْهِ شَهَابٌ مُخْرَقٌ مِنَ السَّمَاءِ فَلَمَّا أَحْسَ بِهِ إِبْلِيسُ صَرَخَ وَقَامَ إِلَى جَانِبِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فِي صُورَتِهِ الْأُولَى وَقَالَ يَا عَلِيُّ أَنْتَ سَيِّدُ الْعَابِدِينَ كَمَا سُمِّيتَ وَأَنَا إِبْلِيسُ وَاللَّهِ لَقَدْ شَاهِدْتُ مِنْ عِبَادِهِ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ مِنْ لَدُنْ آدَمَ إِلَى زَمَانِكَ فَمَا رَأَيْتُ مِثْلَ عِبَادَتِكَ وَلَوَدِدْتُ أَنَّكَ اسْتَغْفَرْتَ لِي فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ يَغْفِرُ لِي ثُمَّ تَرَكَهُ وَوَلَّى قَالَ وَكَانَ يُصَلِّيُ فَرَحَفَ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ وَهُوَ طِفْلٌ إِلَى بئرٍ كَانَتْ فِي دَارِهِ بُعِيدَةً الْقَعْرِ فَسَقَطَ فِيهَا فَنَظَرَتْ إِلَيْهِ أُمُّهُ فَصَرَخَتْ وَجَعَتْ تُضْرِبُ نَفْسَهَا حَوْلَ الْبئرِ وَتَسْتَعِيثُ بِهِ وَتَقُولُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ غَرِقَ وَاللَّهِ إِنَّكَ مُحَمَّدٌ وَهُوَ لَا يَسْمَعُ قَوْلَهَا وَلَا يَنْتَنِي عَنْ صَلَاتِهِ وَهِيَ تَسْمَعُ اضْطِرَابَ ابْنِهَا فِي الْمَاءِ بِقَعْرِ الْبئرِ فَتَشْتَدُّ فَلَمَّا طَالَ عَلَيْهَا ذَلِكَ قَالَتْ لَهُ جَزَعًا عَلَى ابْنِهَا مَا أَقْسَى قُلُوبُكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ النُّبُوَّةِ وَهُوَ فِي صَلَاتِهِ لَمْ يَخْرُجْ مِنْهَا حَتَّى آتَمَهَا وَلَمَّا

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۹۰۸﴾ یا ابا عبد الله، چقدر شکیبایی شما برای برپایی نمازهای طولانی و متعدد، زیاد است؟ فرمود: وای بر تو یا نعمان، مگر نمی‌دانی نماز مابیه‌ی تقرب هر پرهیزگار است.

﴿۱۹۰۹﴾ پس منادی ندا سر داد: چون شکیبایی کردی، پنج نماز امت را پنجاه نماز محاسبه خواهیم کرد. هر نماز ده برابر.

﴿۱۹۱۰﴾ نزد موسی برگشتم و به او خبر دادم، گفت: طاقت انجام نخواهی داشت، پس به‌سوی پروردگارم برگشتم و او پنج نماز را کم کرد. به‌سوی موسی علیه السلام برگشتم و او را باخبر ساختم. گفت: طاقت انجام نخواهی داشت، فرمود: شرم می‌آید که دوباره درخواست کاهش کنم، بر آن شکیبایی می‌کنم. پس منادی ندا سر داد: چون شکیبایی کردی، پنج نماز امت را پنجاه نماز محاسبه خواهد کرد؛ هر نماز ده برابر. و هر که از امت اراده‌ی کار خیری کند و آن را انجام دهد، ده حسنه برایش نوشته شود؛ و اگر آهنگ کار نیکی کرد و آن را انجام نداد، یک حسنه برای او نوشته می‌شود و هر که از امت قصد گناهی کند و انجام دهد، فقط یک گناه برایش نوشته می‌شود، ولی اگر قصد گناهی کند و انجام ندهد بر او نوشته نمی‌شود.

﴿۱۹۱۱﴾ شیطان گفت: پروردگارا، من از اول روزگار تا زمان علی بن‌الحسین، در میان بندگان، عبادت‌کنندگان بسیاری دیده‌ام. ولی تا کنون بنده‌ای عابدتر و خاشع‌تر از او نسبت به تو ندیده‌ام. پس به من اجازه بده که او را فریب دهم تا بر میزان صبر او آگاه شوم، خدا او را نهی کرد ولی او دست برنداشت. به‌صورت افعی ده‌سر با نیش‌های تیز، چشم‌های قرمز از حدقه بیرون زده، از محل نماز زین‌العابدین بیرون آمد و بر او پیچید، ولی امام را هراسی در دل پیدا نشد و به او توجهی نکرد. شروع کرد با نیش‌های خود همه‌ی سرانگشتان پاهای امام را گاز گرفت و نیش زد. باز امام به او توجهی نکرد و پایش را تکان نداد هیچ شک و اشتباهی نیز در نمازش پیش نیامد. مدتی نگذشت که از آسمان شهاب سوزانی بر شیطان فرود آمد. همین که این شهاب را حس کرد فریادی زد و به‌صورت اولیه‌ی خود کنار علی بن‌الحسین ایستاد و گفت: ای علی بن‌الحسین، تو همان‌طور که، نام گرفته‌ای، واقعاً آقا و سرور عبادت‌کنندگانی، من ابلیسم و عبادت پیامبران از آدم تا این زمان را دیده‌ام. ولی به خدا قسم کسی را چون تو عابد نیافته‌ام. دوست دارم که برایم طلب استغفار کنی که در این‌صورت خدا مرا می‌آمرزد. سپس برگشت و رفت. حضرت زین‌العابدین مشغول نماز بود فرزندش محمد که طفل کوچکی بود در چاه عمیق منزل افتاد. مادرش او را دید فریاد کشید و در کنار چاه خود را می‌زد و فریادش می‌طلبید و می‌گفت: ای پسر رسول خدا، به خدا قسم، پسرت محمد غرق شد. امام علیه السلام صدای او را نمی‌شنید و از نماز خارج نشد. مادر صدای دست‌وپازدن بچه را از قعر چاه می‌شنید، مدتی به طول انجامید مادر بی‌تاب شد و گفت: ای اولاد پیامبر، چقدر شما سنگ دل هستید؟ امام نماز خود را تمام کرد. بر

﴿أقسام الصبر﴾

عَلِمَ أَقْبَلَ فَجَلَسَ عَلَى رَأْسِ الْبُتْرِ فَمَدَّ يَدَهُ إِلَى قَعْرِهَا وَكَانَتْ لَا تُنَالُ إِلَّا بِرِشَاءٍ طَوِيلٍ فَأَخْرَجَهُ بِيَدِهِ وَهُوَ يُنَاقِيهِ وَبَضَحَكَ لَمْ يَبْلُ لَهُ جَسَدٌ وَلَا ثَوْبٌ بِالْمَاءِ وَلَمَّا رَأَتْ أُمُّهُ ذَلِكَ ضَحَكَتْ لِسَلَامَةٍ وَلَدَهَا فَقَالَ لَهَا مَا لَكَ يَا ضَعِيفَةُ الْيَقِينِ بِاللَّهِ فَبَكَتْ لِمَا نَالَتْ مِنْهُ فِي جَزَعِهَا فَقَالَ لَا تَشْرِبْ عَلَيْكَ لَوْ عَلِمْتَ أَنِّي كُنْتُ بَيْنَ يَدَيْ جَبَّارٍ لَوْ مِلْتُ عَنْهُ بَوَجْهِهِ لَمَالَ بَوَجْهِهِ عَنِّي فَمِنْ تَرَيْنَ أَرْحَمَ بَعْبُدِهِ مِنْهُ؛ دلائل الإمامة ص: ٨٣

٢-٢-٨-٢- صلاة الليل

﴿١٩١٢﴾ الصادق عليه السلام: إِنِّي أُرِيدُ الْقِيَامَ إِلَى الصَّلَاةِ بِاللَّيْلِ فَيُعْلِيْنِي النَّوْمُ حَتَّى أَصْبِحَ وَرَبَّمَا قَضَيْتُ صَلَاتِي الشَّهْرَ مُتَابِعًا وَ الشَّهْرَيْنِ أَصْبِرُ عَلَى ثَقَلِهِ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٤٤٧

﴿١٩١٣﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: خَلَقَ اللَّيْلَ لِتَسْكُنَ فِيهِ الْعُرُوقُ الْفَاتِرَةُ الَّتِي أَتَعَبَتْهَا فِي نَهَارِكَ وَ تَسْتَغْفِرُ لَذَنْبِكَ الَّذِي كَسَبْتَهُ بِالنَّهَارِ ثُمَّ لَا تَعُودُ فِيهِ وَ تَقْنَتُ فِيهِ قُنُوتُ الصَّابِرِينَ فَتُلْثُ تَنَامُ وَ ثُلْثُ تَقُومُ وَ ثُلْثُ تَضَرَّعُ إِلَى رَبِّكَ فَهَذَا مَا خَلَقَ لَهُ اللَّيْلُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٥ ص: ٢٠٧

٢-٢-٩- الجهاد مع العدو، الحرب، القتال

٢-٢-٩-١- الصبر على مجاهدة الشيطان

﴿١٩١٤﴾ الكاظم عليه السلام: قَالَ هِشَامُ [فَقُلْتُ لَهُ] فَأَيُّ الْأَعْدَاءِ أَوْجِبُهُمْ مُجَاهَدَةً قَالَ أَقْرَبُهُمْ إِلَيْكَ وَ أَعْدَاهُمْ لَكَ وَ أَضَرُّهُمْ بِكَ وَ أَعْظَمُهُمْ لَكَ عَدَاوَةً وَ أَخَفَاهُمْ لَكَ شَخْصًا مَعَ دُئُوهِ مِنْكَ وَ مَنْ يُحَرِّضُ أَعْدَاءَكَ عَلَيْكَ وَ هُوَ إِيْلَيْسُ الْمُوَكَّلُ بِوَسْوَاسِ الْقُلُوبِ فَلْتَشْتَدَّ عَدَاوَتُكَ لَهُ وَ لَا يَكُونَنَّ أَصْبَرَ عَلَى مُجَاهَدَتِكَ لِهَلَكَتِكَ مِنْكَ عَلَى صَبْرِكَ لِمُجَاهَدَتِهِ فَإِنَّهُ أَضْعَفُ مِنْكَ رُكْنًا فِي قُوَّتِهِ وَ أَقْلُ مِنْكَ ضَرَرًا فِي كَثَرِ شَرِّهِ إِذَا أَنْتَ اغْتَصَمْتَ بِاللَّهِ (وَ مَنْ اغْتَصَمَ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ) إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٤١

٢-٢-٩-٢- الصبر على جهاد العدو

﴿١٩١٥﴾ قُلْنَا فَصَلْ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَ مَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنْ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَ جُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ كَمْ مِنْ فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فَتْنَهُ كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَ اللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ - البقرة ٢٤٩

﴿اقسام صبر﴾

ماجرای آگاه شد. آن گاه به طرف همسر خود آمد و کنار چاه نشست. با اینکه ریسمانی بلند برای رسیدن به قعر چاه لازم بود، دست درون چاه کرد و فرزند خود محمد را در حالی که به بازی و خنده مشغول بود بیرون آورد. در حالی که حتی بدن و لباسش خیس نشده بود و به همسرش فرمود: بگیر ای کسی که یقینت به خدا کم است، مادر از سلامتی فرزند لبخندی زد ولی به واسطه‌ی اینکه امام فرموده بود یقین تو کم است گریه نمود. امام فرمود: ملامتی بر تو نیست. کاش می‌دانستی که وقتی من در مقابل خدای جبار قرار دارم، اگر صورت از او بگردانم و او هم صورت از من برگرداند، دیگر چه کسی را می‌بینی که از او با بنده‌اش مهربان‌تر باشد، (و بتواند برای من کاری کند)؟

۲-۲-۸-۲ نماز شب

﴿۱۹۱۲﴾ من می‌خواهم برای نافله‌ی شب برخیزم ولی خوابم سنگین می‌شود و تا صبح بیدار نمی‌شوم. چه بسا یک ماه و دو ماه، هر روز نافله‌ی شب را قضا می‌کنم و بر سنگینی آن صبر می‌کنم.

﴿۱۹۱۳﴾ شب را آفرید که تن خسته‌ی خود را که روز به رنج انداخته‌ای آسوده سازی و برای گناه روزت آمرزش بخواهی و دیگر بدان گناه باز نگردی و همچون صابران در آن دعا کنی. یک سوم آن را بخوابی و یک سوم را نماز کنی و یک سوم را عجز و لایه به درگاه پروردگار، شب برای این‌ها آفریده شده است.

۲-۲-۹-۲ جنگ با دشمن، نبرد، مبارزه

۲-۲-۹-۱ صبر در راه منازعه و مقابله با شیطان

﴿۱۹۱۴﴾ هشام گفت: عرض کردم پیکار با کدام دشمن واجب‌تر است؟ فرمود: پیکار با نزدیک‌ترین و دشمن‌ترین و زیان‌بخش‌ترین و کینه‌توزترین و مخفی‌ترین دشمنان، که در نهایت نزدیکی به توست و کسی که دشمنان را بر تو می‌شوراند و او ابلیس است که کارش آن است که پیوسته در دل‌ها وسوسه ایجاد کند. سخت به دشمنی او پرداز. مبدا پایداری او در مبارزه برای نابودی تو، از پایداری تو در مبارزه با او بیشتر باشد. ضمناً اگر تو به خداوند پناهنده شوی، او با تمام نیرو و شرارتی که دارد، باز در استقامت در پیکار، از تو ضعیف‌تر و آسیب‌رساندنش به تو، نسبت به آسیب‌هایی که از تو به او می‌رسد، کمتر است. هر که به خداوند پناهنده شود به راه‌ر است هدایت شده است.

۲-۲-۹-۲ صبر در راه نبرد با دشمن

﴿۱۹۱۵﴾ و هنگامی که طالوت (به فرماندهی لشکر بنی‌اسرائیل منصوب شد و) سپاهیان را با خود بیرون برد، به آن‌ها گفت: "خداوند، شما را به وسیله‌ی یک نهر آب، آزمایش می‌کند؛ آن‌ها که (به‌هنگام تشنگی،) از آن بنوشند، از من نیستند؛ و آن‌ها که بیشتر از یک پیمانه با دست خود، از آن نخورند، از من هستند" جز عده‌ی کمی، همگی از آن آب نوشیدند. سپس هنگامی که او و افرادی که با او ایمان آورده بودند، (و از بوته‌ی آزمایش، سالم به‌درآمدند،) از آن نهر گذشتند، (از کمی نفرت خود، ناراحت شدند؛ و عده‌ای) گفتند: "امروز، ما توانایی مقابله با (جالوت) و سپاهیان او را نداریم." اما آن‌ها که می‌دانستند خدا را ملاقات خواهند کرد (و به روز رستاخیز، ایمان داشتند) گفتند: "چه بسیار گروه‌های کوچکی که به فرمان خدا، بر گروه‌های عظیمی پیروز شدند!" و خداوند، با صابران و استقامت‌کنندگان) است.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٩١٦﴾ الرسول ﷺ: فَاسْتَفْتَحُوا أَعْمَالَكُمْ بِالصَّبْرِ عَلَى الْجِهَادِ وَ التَّسْوَا بِذَلِكَ مَا وَعَدَكُمْ اللَّهُ؛

بحار الأنوار ج: ٢٠ ص: ١٢٥

﴿١٩١٧﴾ الرسول ﷺ: فَإِنَّ جِهَادَ الْعَدُوِّ شَدِيدٌ كَرِيهُ قَلِيلٌ مَنْ يَصْبِرُ عَلَيْهِ إِلَّا مَنْ عَزَمَ لَهُ عَلَى

رُشْدِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٠ ص: ١٢٥

﴿١٩١٨﴾ الحسن العسكري عليه السلام: أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْجِهَادَ عَلَى خَلْقِهِ وَ سَمَّاهُ كَرْهًا ثُمَّ قَالَ لِأَهْلِ

الْجِهَادِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٥٠

﴿١٩١٩﴾ الرسول ﷺ: سَيَأْتِي قَوْمٌ مِنْ بَعْدِكُمُ الرَّجُلُ الْوَاحِدُ مِنْهُمْ لَهُ أَجْرُ خَمْسِينَ مِنْكُمْ قَالُوا

يَا رَسُولَ اللَّهِ نَحْنُ كُنَّا مَعَكَ بَيْدَرُ وَأُحُدٌ وَ خُبَيْنَ وَ نَزَلَ فِيْنَا الْقُرْآنُ فَقَالَ إِنَّكُمْ لَوْ تَحَمَّلُوا

[تَحْمَلُونَ] لَمَا حَمَلُوا لَمْ تَصْبِرُوا صَبَرَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١٣٠

﴿١٩٢٠﴾ العسكري عليه السلام: إِنَّ مُحَمَّدًا وَعَدَ أَصْحَابَهُ الظَّفَرَ يَوْمَ بَدْرٍ إِنْ يَصْبِرُوا فَصَبَرُوا وَ ظَفَرُوا

وَ وَعَدَهُمُ الظَّفَرَ يَوْمَ أُحُدٍ أَيْضًا إِنْ صَبَرُوا فَفَشَلُوا وَ خَالَفُوا فَلِذَلِكَ أَصَابَهُمْ مَا أَصَابَهُمْ؛

بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٣٥

﴿١٩٢١﴾ قَامَ الْأَشْتَرُ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ مُعَاوِيَةَ لَا خَلْفَ لَهُ مِنْ رِجَالِهِ وَ لَكَ بِحَمْدِ اللَّهِ

الْخَلْفُ وَ لَوْ كَانَ لَهُ مِثْلُ رِجَالِكَ لَمْ يَكُنْ لَهُ مِثْلُ صَبْرِكَ وَ لَا نَصْرِكَ فَاقْرَعِ الْحَدِيدَ بِالْحَدِيدِ وَ

اسْتَعِنْ بِاللَّهِ الْمَجِيدِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٥٣١

﴿١٩٢٢﴾ الرسول ﷺ: لَمْ يُهْزَمِ اثْنَا عَشَرَ آلْفًا مِنْ قَلَّةٍ إِذَا صَبَرُوا وَ صَدَقُوا؛ وسائل الشيعة ج: ١٥

ص: ١٣٦

١-٢-٢-٩-٢-٢- الصَّابِرُ فِي مَوَاطِنِ الْجِهَادِ

﴿١٩٢٣﴾ الرسول ﷺ: أَنَّ رَجُلًا أَتَى جَبَلًا لِيَعْبُدَ اللَّهَ فِيهِ فَجَاءَ بِهِ أَهْلُهُ إِلَى الرَّسُولِ ﷺ فَنَهَاهُ

عَنْ ذَلِكَ وَ قَالَ إِنْ صَبَرَ الْمُسْلِمُ فِي بَعْضِ مَوَاطِنِ الْجِهَادِ يَوْمًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَهُ مِنْ عِبَادَةِ أَرْبَعِينَ

سَنَةً؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢١

﴿١٩٢٤﴾ الحسن العسكري عليه السلام: قِيلَ فَمَا النَّجْدَةُ قَالَ الذَّبُّ عَنِ الْجَارِ وَ الصَّبْرُ فِي الْمَوَاطِنِ وَ الْإِقْدَامُ عِنْدَ

الْكَرْيَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٠٢

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۹۱۶﴾ با شکیبایی در پیکار، پیروزی بجوید و گره از کارتان باز کنید. و بدین وسیله آنچه خدا به شما وعده داده، طلب کنید.

﴿۱۹۱۷﴾ جنگ با دشمن سخت و ناگوار است و کمتر کسی است که بتواند این ناگواری را تحمل کند، مگر شخصی که تصمیم به رشد و تعالی گرفته باشد.

﴿۱۹۱۸﴾ خدا جهاد را بر خلق خود واجب نموده و آن را "ناخوشایند" نامید. آن گاه به مؤمنین اهل جهاد فرمود: استقامت کنید زیرا خدا با صابران است.

﴿۱۹۱۹﴾ مردمی بعد از شما خواهند آمد که یک مرد آن‌ها ثواب پنجاه نفر از شما را دارند. اصحاب عرض کردند: ای پیامبر خدا، ما در جنگ بدر و احد و حنین در رکاب شما پیکار کرده‌ایم و قرآن در میان ما نازل شده است. حضرت فرمود: آن‌ها شرایطی را متحمل می‌شوند که شما نمی‌توانید مانند آن‌ها صبروری پیشه کنید.

﴿۱۹۲۰﴾ محمد ﷺ به اصحابش در روز جنگ بدر به شرط صبر، وعده‌ی پیروزی داد. سپاهیان شکیبایی ورزیدند و پیروز شدند. و همچنین روز جنگ اُحُد نیز، به شرط صبر، وعده‌ی پیروزی داد، ولی ایشان سستی کردند و خلاف آن را انجام دادند. در نتیجه شد آنچه شد (شکست خوردند).

﴿۱۹۲۱﴾ مالک اشتر برخاست و گفت: ای امیرالمؤمنین، معاویه در میان مردانش، هیچ پشتوانه و جانشینی ندارد، ولی باسپاس از خدا، تو پشتوانه و جانشین داری و اگر هم (معاویه) مردانی چون مردان تو داشته باشد، خودش چون تو صبور و شکیبا و قدرتمند نیست. پس آهن را با آهن بکوب و از خداوند با عظمت، کمک بخواه.

﴿۱۹۲۲﴾ هرگز لشکر دوازده هزار نفره اگر شکیبا و جدی باشند، از کمی تعداد شکست نمی‌خورند.

۱-۲-۲-۲- صبر در میدان‌های جنگ

﴿۱۹۲۳﴾ مردی برای عبادت به کوه رفت، همسرش به رسول خدا شکایت کرد. پیامبر، آن مرد را از عزلت نهی کرد و فرمود: یک روز شکیبایی مسلمان در هنگامه‌ی نبرد، از عبادت چهل ساله برتر است.

﴿۱۹۲۴﴾ گفته شد: مردانگی چیست؟ فرمود: دفاع از پناهنده، مقاومت در میدان‌ها و اقدام در ناملایمات.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٩٢٥﴾ وَأَمَّا النَّجْدَةُ فَالذَّبُّ عَنِ الْمَحَارِمِ وَالصَّبْرُ فِي الْمَوَاطِنِ عِنْدَ الْمَكَارِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤

ص: ٨٨

٢-٢-٩-٢-٢- المجاهدة صبراً و صابراً

﴿١٩٢٦﴾ الصادق عليه السلام: جَاهِدِ النَّاكِثِينَ عَنْ سَبِيلِكَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ عَنْ أَمْرِكَ صَابِراً

مُحْتَسِباً؛ مستدرک الوسائل ج: ١٠ ص: ٢٢٠

﴿١٩٢٧﴾ فَجَاهَدْتَ الْقَاسِطِينَ فِي حُكْمِهِ وَالْمَارِقِينَ عَنْ أَمْرِهِ وَالنَّاكِثِينَ لِعَهْدِهِ صَابِراً مُحْتَسِباً؛

بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٢٩٥

﴿١٩٢٨﴾ الهادي عليه السلام: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ آمَنْتَ بِاللَّهِ وَهُمْ مُشْرِكُونَ وَصَدَقْتَ

بِالْحَقِّ وَهُمْ مُكَذِّبُونَ وَجَاهَدْتَ وَهُمْ مُخْجَمُونَ وَعَبَدْتَ اللَّهَ مُخْلِصاً لَهُ الدِّينَ صَابِراً مُحْتَسِباً

حَتَّى آتَاكَ الْيَقِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٥٩

﴿١٩٢٩﴾ الصادق عليه السلام: السَّلَامُ عَلَى الْحُسَيْنِ الْمَظْلُومِ الشَّهِيدِ السَّلَامُ عَلَى أَسِيرِ الْكُرْبَاتِ وَقَتِيلِ

الْعِبْرَاتِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّهُ وَلِيُّكَ وَابْنُ وَلِيِّكَ... فَجَاهَدَهُمْ فِيكَ صَابِراً مُحْتَسِباً حَتَّى سُفِكَ

فِي طَاعَتِكَ دَمُهُ وَاسْتُنِيحَ حَرِيمُهُ؛ تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ١١٣

﴿١٩٣٠﴾ جَاهِدَ فِي سَبِيلِكَ وَصَبِرَ عَلَى حُسْنِ بَلَائِكَ حَتَّى آتَاكَ الْيَقِينَ؛ إقبال الأعمال ص: ١٣٥

﴿١٩٣١﴾ الشيخ المفيد رحمه الله: حَالُوا بَيْنَكَ وَبَيْنَ مَاءِ الْفُرَاتِ وَلَمْ يَبْقَ لَكَ نَاصِرٌ وَأَنْتَ

مُحْتَسِبٌ صَابِراً؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٣٩

﴿١٩٣٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: صَابِراً عَلَى مَا أَصَابَهُ مُجَاهِداً فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ حَتَّى آتَاكَ

الْيَقِينَ ﷺ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٨٥

﴿١٩٣٣﴾ كَتَبَ عُقْبَةُ بْنُ مَسْعُودٍ عَامِلٌ عَلَى عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى الْكُوفَةِ إِلَى سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَدٍ الْخَزَاعِيِّ وَ

هُوَ مَعَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا

إِذَا أَبَدَا فَعَلَيْكَ بِالْجِهَادِ وَالصَّبْرِ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٨٥

﴿١٩٣٤﴾ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الصَّادِقُونَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الشُّهَدَاءُ الصَّابِرُونَ أَشْهَدُ أَنَّكُمْ

جَاهَدْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَصَبَرْتُمْ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٣٥٠

٢-٢-٩-٣- الصبر على الحرب والمُحاربة و آلمها

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۹۲۵﴾ مردانگی، دفاع کردن از محارم و مقاومت در میدان‌ها و ناملایمات است.

۲-۲-۹-۲-۲ جنگ صبورانه و با شکیبایی

﴿۱۹۲۶﴾ با پیمان‌شکنان از راحت و با قاسطین و بیرون‌رفتگان از امر و فرمانت، صبورانه و برای خدا، جهاد کردی.

﴿۱۹۲۷﴾ با ستمگران در حکم خدا و خارج‌شدگان از فرمان او و پیمان‌شکنان عهد خداوندی، صبورانه و برای خدا، جهاد کردی.

﴿۱۹۲۸﴾ سلام بر تو ای امیرالمؤمنین، به خدا ایمان آوردی درحالی که آن‌ها مشرک بودند، تو حقیقت را تصدیق کردی درحالی که آن‌ها تکذیب کردند، تو جهاد کردی درحالی که آن‌ها بازایستاده بودند و تا دم مرگ، خدا را خالصانه و صبورانه بندگی کردی.

﴿۱۹۲۹﴾ سلام بر حسین مظلوم شهید، سلام بر اسیر گرفتاری‌ها و کشته‌ی اشک‌ها. خدایا من شهادت می‌دهم که او ولی‌تو و پسر ولی‌توست... و در راه تو صبورانه و مخلصانه با آن‌ها جهاد کرد، تا اینکه خونسش در راه اطاعت تو ریخته شد و حرمت حرمش شکسته شد.

﴿۱۹۳۰﴾ در راه تو جهاد کرد و بر آزمایش‌های نیکویتی شکیبایی ورزید، تا وقتی که به مقام یقین نایل شد و مرگش فرارسید.

﴿۱۹۳۱﴾ میان تو و آب فرات حایل شدند و برایت یاری‌دهنده‌ای باقی نماند، در آن حال باز هم تو شکیبا و صبور بودی.

﴿۱۹۳۲﴾ شکیبا بر مصایب و تلاشگر در راه خدا، تا دم مرگ و آن هنگام که به مقام یقین نایل شود.

﴿۱۹۳۳﴾ عقبه بن مسعود، کارگزار علی علیه السلام در کوفه، به سلیمان بن صرد الخزاعی که همراه با علی علیه السلام بود نامه‌ای نوشت: اگر آن‌ها بر شما غلبه کنند، یا سنگسارتان می‌کنند و یا شما را به دین خودشان درمی‌آورند، که در این صورت هرگز رستگار نخواهید شد. پس بر شماست جهاد و استقامت همراه با امیرالمؤمنین علیه السلام.

﴿۱۹۳۴﴾ سلام بر شما ای راستگویان، سلام بر شما ای شهیدان صبور، گواهی می‌دهم که شما در راه خدا جهاد کردید و بر اذیت و آزاری که از درکنار حق بودن به شما رسید شکیبایی ورزیدید.

۲-۲-۹-۳ صبر در جنگ و کارزار و سختی‌ها و مشکلات آن

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٩٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَشَمِّرْ لِلْحَرْبِ وَاصْبِرْ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١٥ ص: ٨٢
 ﴿١٩٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَصْبِرُ عَلَى الْحَرْبِ وَيَصْدُقُ فِي الْقَاءِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ مُسْتَبْصِرٌ فِي دِينٍ
 أَوْ غَيْرَانِ عَلَى حَرَمِهِ أَوْ مُتَمَنِّعٌ مِنْ ذَلِكَ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٨٨
 ﴿١٩٣٧﴾ الصادق عليه السلام: فَمَا لَقِيتُ فِي غَزَوَاتِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَبَعْدَكَ أَصْعَبُ يَوْمًا مِنْهُ أَبَدًا
 لَقَدْ كَانَ مِنْ أَصْعَبِ الْحُرُوبِ الَّتِي لَقِيتَهَا وَأَهْوَلَهَا وَأَعْظَمَهَا فَصَبَرْتُ كَمَا أَدَبَنِي اللَّهُ بِمَا أَدَبَكَ
 بِهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعِزْمِ مِنَ الرُّسُلِ؛ بحار الأنوار ج: ٥٣
 ص: ٢٠

﴿١٩٣٨﴾ العسكري عليه السلام: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ الصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ يَعْنِي مُحَارَبَةَ الْأَعْدَاءِ وَلَا عَدُوَّ
 يُحَارِبُهُ أَعْدَى مِنْ إِبْلِيسَ وَمَرَدَّتِهِ يَهْتَفُ بِهِ وَيَدْفَعُهُ بِالصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ الطَّيِّبِينَ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٦٢
 ﴿١٩٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا تُكْثِرُوا زِيَارَةَ أَثْنَائِكُمْ وَنِسَائِكُمْ فَإِنَّ أَصْحَابَ الْحَرْبِ
 الْمُصَابِرُونَ وَأَهْلَ التَّشْمِيرِ فِيهَا الَّذِينَ لَا يَنْوَحُونَ مِنْ سَهَرٍ لَيْلِهِمْ وَلَا ظَمًا نَهَارَهُمْ وَلَا خَمَصٍ
 بَطُونِهِمْ وَلَا نَصَبٍ أَبْدَانِهِمْ؛ الغارات ج: ١ ص: ٢٠٧
 ﴿١٩٤٠﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِنَنْظُرَ كَيْفَ
 صَبْرِكَ قَالَ أَسْلِمْتُ لَأَمْرِكَ يَا رَبِّ وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ فَمَا هُنَّ قِيلَ... وَأَمَّا الثَّانِيَةُ
 فَالتَّكْذِيبُ وَالْخَوْفُ الشَّدِيدُ وَبَذَلِكَ مُهْجَتِكَ فِيَّ وَمُحَارَبَةُ أَهْلِ الْكُفْرِ بِمَا لَكَ وَنَفْسِكَ وَ
 الصَّبْرُ عَلَى مَا يُصِيبُكَ مِنْهُمْ مِنَ الْأَذَى وَمِنْ أَهْلِ النِّفَاقِ وَالْأَلَمِ فِي الْحَرْبِ وَالْجِرَاحِ قَالَ يَا رَبِّ
 قَبِلْتُ وَرَضِيتُ وَسَلَّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

١-٣-٩-٢-٢-٢ عَلَى مَضَضِ الْحَرْبِ

﴿١٩٤١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ زَاعِمًا يَزْعُمُ أَنَّهُ يُنْقَضُ عَلَيْهِ فَقَامَ فِي أَصْحَابِهِ يَوْمًا
 فَقَالَ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أُغْلِقَ بَابِي ثُمَّ لَا أَخْرُجَ مِنْ بَيْتِي حَتَّى يَأْتِيَنِي أَجْلِي بَلْغَنِي أَنَّ زَاعِمًا مِنْكُمْ
 يَزْعُمُ أَنِّي أَنْتَقِصُ خَيْرَ النَّاسِ بَعْدَ نَبِيِّنَا ﷺ وَأَنِّي سَهُ وَجَلِيسَهُ وَالْمُفْرَجَ لِلْكَرْبِ عَنْهُ عِنْدَ الزَّلَازِلِ
 وَالْقَاتِلَ لِلْأَقْرَانِ يَوْمَ التَّنَازُلِ لَقَدْ فَارَقَكُمْ رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَوْقَهُ وَأَخَذَ الْعِلْمَ فَوْقَهُ وَحَازَ
 الْبَأْسَ فَاسْتَعْمَلَهُ فِي طَاعَةِ رَبِّهِ صَابِرًا عَلَى مَضَضِ الْحَرْبِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ١١٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۹۳۵﴾ پس آماده‌ی جنگ شو و شکیبایی کن.
﴿۱۹۳۶﴾ کسی جز این سه گروه، بر پیکار شکیبایی نمی‌ورزند و به‌هنگام روبروشدن در میدان کارزار، صبرشان مورد تأیید قرار نمی‌گیرد؛ آن‌که در دین به بصیرت و بینایی کامل دست پیدا کرده باشد، آن‌که در برابر نقص حریم الهی غیرتمند است و بی‌تفاوت نیست؛ و یا کسی که ذلت و خواری او را به درد آورد.

﴿۱۹۳۷﴾ ای پیامبر خدا: از بین جنگ‌های زمان شما و جنگ‌های بعد از شما، روزی از روز جنگ جمل بر من دشوارتر نبود. زیرا آن جنگ از سخت‌ترین و هول‌انگیزترین و بزرگ‌ترین جنگ‌هایی بود که من دیدم. ولی من مطابق آنچه خدایم آموخته بود، پایداری کردم. همان‌طور که در این آیات، خدا شکیبایی را به تو آموخت: "پس صبر کن آن گونه که پیامبران اولوالعزم صبر کردند."
﴿۱۹۳۸﴾ درباره‌ی آیه‌ی "شکیبایان در سختی‌ها"، فرمود: یعنی، پیکار با دشمنان؛ و دشمنی بالاتر از شیطان و پیروان او نیست که آدمی با درود بر محمد و آل پاکش، پیوسته آن‌ها را دفع کرده و از خویش دور می‌نماید.

﴿۱۹۳۹﴾ در دیدار زن و فرزند از حد مگذرید که جنگجویان اهل صبرند و دامن همت بر کمر زده‌اند، اهل جهاد آنانند که در دیدار زن و فرزند خویشتن‌داری کنند و کمر بسته، آماده‌ی جهاد باشند و برای بیداری شب و تشنگی روز و خالی‌ماندن شکم و ایستادگی‌شان برای دفاع از دین، ناله سر نمی‌دهند.

﴿۱۹۴۰﴾ شبی که پیامبر ﷺ را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه‌ی تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به کمک تو، آن سه چیز کدامند؟ گفته شد... و اما دوم: تکذیب و خوف شدید و بذل خون دلت در راه من و جنگ با کفار با مال و جان و تحمل اذیت و آزاری که از ناحیه‌ی ایشان و اهل نفاق به تو می‌رسد و نیز تحمل درد جنگ و زخم‌های آن. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست.

۱-۳-۹-۲- صبر بر سختی‌های جنگ

﴿۱۹۴۱﴾ خبر رسید که کسی گمان برده است که او بر علی علیه السلام عیب و نقصی وارد کرده است. روزی میان اصحابش برخاست و گفت: قصد داشتم در خانه را به روی خود ببندم و تا آخر عمر، از خانه‌ام بیرون نیایم. به من خبر رسیده است که یکی از شماها مرا متهم کرده‌اید که به کسی عیب و نقص وارد کرده‌ام که بهترین مردم پس از پیامبر ماست و انیس و جلیس او بوده است. در مواقع سخت و تکان‌دهنده، رنج و گرفتاری او را برطرف می‌کرد. اوست کشنده‌ی مبارزه‌جویان روز جنگ. مردی از میان شما رفت که، قرآن را به کمال می‌دانست و علم را به وفور. شجاع بود و آن را در طاعت پروردگارش به کار بست، بر سختی‌های نبرد شکیبا بود در هنگام سختی و گرفتاری شاکر.

﴿أقسام الصبر﴾

٩-٢-٢- الصبر على العدو

﴿١٩٤٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: آه.. آه شوقاً إليهم وإلى رؤيتهم، وآهاً لهم على صبرهم على عدوهم، وسيجمعنا الله وإياهم في جنات عدن؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٨٠
 ﴿١٩٤٣﴾ زيارة مسلم بن عقيل عليه السلام: أشهد بين يدي الله أنك جاهدت وصبرت وخصمت أعداء الله على طاعته وطاعة نبيه وصيه ووليّه فمضيت شهيداً وتولّيت حميداً؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٤٢٨

١-٩-٢-٢- الصبر عند لقاء العدو

﴿١٩٤٤﴾ جرى الله قوماً صابرواً في لقاءهم لدى البأس حراً ما أعزّ وأكرمّا
 بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٧٨
 ﴿١٩٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يا مسيب إنى لو أردت بما فعلت الدنيا لم يكن معاوية بأصبر عند اللقاء ولا أثبت عند الحرب منى ولكنى أردت صلاحكم وكف بعضكم عن بعض فارضوا بقدر الله وقضائه حتى يستريح بر أو يستراح من فاجر؛ شرح نهج البلاغة ج: ١٦ ص: ١٥
 ﴿١٩٤٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فأى امرئ أحسن من نفسه شجاعة وإقداماً وصبراً عند اللقاء فلا يبطر به ولا يرى أن له فضلاً على من هو دونه وإن رأى من أخيه فشلاً أو ضعفاً فليذب عنه كما يذب عن نفسه فإن الله لو شاء لجعله مثله؛ الجمل ص: ٣٥٨
 ﴿١٩٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فاتلهم الله أنى يؤفكون أنهدوا إليهم وكونوا أشدّاء عليهم والقوهم صابرين محتسبين؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ١٧١
 ﴿١٩٤٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قال أمير المؤمنين عليه السلام حين مرّ برأية لأهل الشام أصحابها لا يزالون عن مواضعهم إنهم لن يزالوا عن مواقفهم دون طعن دراك يخرج منه السيم وضرب يفلق الهام ويطيح العظام وتسقط منه المعاصم والأكف وحتى تصدع جباههم بعمد الحديد وتشرّ حواجبهم على الصدور والأذقان أين أهل الصبر وطلاب الأجر؟؟ الكافي ج: ٥ ص: ٣٩

﴿اقسام صبر﴾

۴-۹-۲- صبر بر دشمن

﴿۱۹۴۲﴾ آه از شیفتگی و اشتیاق به‌سوی ایشان و دیدارشان و آه از شکیبایی‌شان در برابر دشمنان. خداوند به‌زودی ما و ایشان را در بهشت عدن گرد هم می‌آورد.

﴿۱۹۴۳﴾ در برابر خداوند گواهی می‌دهم که تو تلاش کرده، شکیبایی ورزیدی و با دشمنان خدا در راه اطاعت از او و پیامبرش و جانشین و ولیّ او مبارزه کردی تا شهید شدی و این کار را به نحو پسندیده‌ای به پایان بردی.

۱-۴-۹-۲- صبر در هنگام رویاری با دشمن

﴿۱۹۴۴﴾ خداوند پاداش خیر دهد به گروهی که در هنگام جنگ، در کمال آزادگی، شکیبایی بورزند. چه عزیز و باکرامتند ایشان.

﴿۱۹۴۵﴾ ای مسیّب، اگر من همچنان که دنیا عمل می‌کند، (با قواعد دنیوی) فعالیت می‌کردم، معاویه کسی نبود که در برخورد بامن بتواند تحمل کند و نه در هنگامه‌ی کارزار، می‌توانست ثابت‌قدم‌تر از من باشد. ولی من صلاح شما را خواستم پس شما هم به قضا و قدر خدا راضی و در مقابل امر او تسلیم شوید، تا نیکوکار آسوده شود، یا از دست فاجر راحت شوید (یعنی یا آن مؤمن بمیرد یا آن فاجر به هلاکت رسد).

﴿۱۹۴۶﴾ هر که به‌هنگام برخورد با دشمن، در درون خود احساس شجاعت و جرأت و پایداری و استقامت کرد، سرمست و مغرور نشود و خود را برتر از دیگران نداند و اگر در یکی از برادرانش سستی مشاهده کرد، باید هم‌چنانچه از خویشتن دفاع می‌کند، از آن برادر ضعیف‌تر دفاع کند، زیرا اگر خدا می‌خواست او را نیز چون برادرش، کم‌جرأت و ضعیف قرار می‌داد.

﴿۱۹۴۷﴾ خدایشان بکشد به کجا می‌روند؟ به‌سوی ایشان به پا خیزید و در برابرشان سخت باشید و با پایمردی و در جستجوی اجر الهی دیدارشان کنید.

﴿۱۹۴۸﴾ **أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ** در آن هنگام که به پرچم شامیان گذشت چنین فرمود: همراهان پرچم (شامیان)، بدون ضربت نیزه‌هایی پیاپی هرگز از جای خود خارج نمی‌شوند، ضرباتی که بدنهایشان را سوراخ نماید، چنانکه وزش باد از این سو فرو شده بدان سو در آید، ضربتی که کاسه‌ی سر را بپراکند و استخوان‌های بدن را خرد کرده، بندهای دست و مشت‌ها را بیندازد و (از جای خود جنبش نکنند) تا صورت‌های آنان با گرزهای آهنین شکافته شود و ابروهاشان به سینه‌ها و چانه‌هاشان ریخته شود (یعنی تا این‌گونه پایداری در برابرشان نکنید اینان از جای خود عقب‌نشینی نکنند و پراکنده نشوند) کجایند اهل صبر؟ و کجایند طالبان پاداش؟

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٩٤٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: *اَسْتَعِينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوا* وَفِي الثَّبَاتِ عِنْدَ الْهَزِيمَةِ وَحَمْلِ الرَّجُلِ الْوَاحِدِ الْوَاقِعِ بِشَجَاعَتِهِ عَلَى الْكُتَيْبَةِ فَضْلٌ عَظِيمٌ؛ دعائم الإسلام ج: ١ ص: ٣٧٣

٢-٢-٩-٤-٢- الصبر على منازلة الأقران

﴿١٩٥٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: *عَلَى الْعَلِيَّةِ يُجَالِدُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِأَذَلِّ نَفْسِهِ دُونَهُ خَائِضًا غَمَارَ الْحَرْبِ فِي نَصْرِهِ صَابِرًا عَلَى مُنَازَلَةِ الْأَقْرَانِ وَ مُصَاوَلَةِ الشُّجْعَانِ وَ مُقَارِعَةِ صَنَادِيدِ الْعَرَبِ وَ مُصَارَعَةِ الْفُرْسَانِ الْجَاهِلِيَّةِ؛ كشف الغمة ج: ١ ص: ٩٧*

٢-٢-٩-٤-٣- الصبر في يوم الضرب والطعان

﴿١٩٥١﴾ الرسول ﷺ: *أَيُّكُمْ الصَّابِرُ يَوْمَ الضَّرْبِ وَ الطَّعَانِ؛ الفضائل ص: ١٥٩*

٢-٢-٩-٤-٤- الصبر في يوم عَصِيب

﴿١٩٥٢﴾ *إِنَّ يَوْمَنَا وَ يَوْمَهُمْ لَيَوْمٌ عَصِيبٌ مَا يَصْبِرُ عَلَيْهِ إِلَّا كُلُّ قَوِيٍّ الْقَلْبِ صَادِقِ النِّيَّةِ رَابِطٍ*

النجاش؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٠٣

٢-٢-٩-٤-٥- حين البأس

﴿١٩٥٣﴾ الصادق عليه السلام: *إِنَّ الْقَائِمَ ﷺ إِذَا قَامَ فَنَبَشَهُمَا فَكَاتَبَتْ الْعَرَبُ فِي شَرْقِ الْأَرْضِ وَ غَرْبِهَا فَيَجْتَمِعُونَ بِقَرْفِيسٍ عَلَى نَصْرَتِهِمَا فَيَقُولُ الْيَمَنُ فِينَا الْأَمِيرُ وَ يَقُولُ الْمُضَرُّ مِنَّا الْأَمِيرُ فَيُوقِعَ اللَّهُ بَأْسَهُمْ بَيْنَهُمْ وَ يَقَعُ الصَّبْرُ عَلَيْهِمْ وَ يَرْتَفِعُ النَّصْرُ فَيَقْتُلُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا حَتَّى لَا يُبْقَى مِنْهُمْ إِلَّا الْحَقَالَةُ وَ يَغْتَدِي عَلَيْهِمْ صَاحِبُ الْأَمْرِ وَ جُنْدُهُ فَلَا يُبْقَى مِنْهُمْ أَحَدًا؛ منتخب الأنوار المضيئة ص: ١٩٢*

﴿١٩٥٤﴾ العسكري عليه السلام: *فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ يَعْنِي مُحَارَبَةَ الْأَعْدَاءِ وَ لَا عَدُوٌّ يَحَارِبُهُ أَعْدَى مِنْ إِبْلِيسَ وَ مَرَدَّتِهِ يَهْتَفُ بِهِ وَ يَدْفَعُهُ بِالصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ الطَّيِّبِينَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٥ ص: ٣٤٠*

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۹۴۹﴾ از خداوند طلب یاری کنید و صبر پیشه سازید و بدانید که در ثبات و پایداری به هنگام شکست و در یورش بردن مردی تنها و مطمئن با شجاعتش به لشکر دشمن، فضیلتی بزرگ است.

۲-۲-۹-۴-۲ صبر در هنگام روبروشدن در صحنه‌ی جنگ و پیکار

﴿۱۹۵۰﴾ علی علیه السلام پیش روی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله شمشیر می‌زد، جان خود را برایش ایشار می‌کرد، برای یاری‌اش در عمق محل درگیری فرو می‌رفت. در مقابله با هم‌طرازان در جنگاوری و تاختن بر شجاعان و درهم‌کوبیدن قهرمانان عرب و به خاک افکندن سواران جنگجوی جاهلیت، استوار و شکیا بود.

۲-۲-۹-۴-۳ صبر در هنگام اصابت ضربات جنگی

﴿۱۹۵۱﴾ کدام‌یک از شما در روز نبرد و جنگ، صبور و شکیباید؟

۲-۲-۹-۴-۴ صبر در روزهای سخت

﴿۱۹۵۲﴾ روز ما و آن‌ها روز مبارزه‌ای است که کسی جز صاحب قلب توانمند، راستگو، پاک نیت و دلیر، بر آن شکیبایی نمی‌ورزد.

۲-۲-۹-۴-۵ صبر در هنگام سختی و رنج

﴿۱۹۵۳﴾ هرگاه قائم الحق قیام کند با شرق و غرب زمین مکاتبه می‌کند و همگی برای در قرقیسیا جمع می‌شوند و اهالی یمن می‌گویند: امیرازماست و اهالی مضر گویند: امیر از ماست. پس خداوند بین آنان جنگ برقرار می‌کند. به جنگ ادامه می‌دهند و پیروزی نصیب کسی نمی‌شود و همه‌ی آن‌ها یکدیگر را می‌کشند تا کسی جز حقاله از آن‌ها باقی نمی‌ماند و صاحب‌الزمان و لشکرش بر آن‌ها حمله می‌کند و از ایشان جز یک نفر کسی باقی نمی‌ماند.

﴿۱۹۵۴﴾ درباره‌ی آیه‌ی "و شکیبایان در سختی‌ها"، فرمود: یعنی، پیکار با دشمنان؛ و دشمنی بالاتر از شیطان و پیروان او نیست که آدمی با درود بر محمد و آل پاکش، پیوسته آن‌ها را دفع کرده و از خویش می‌راند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٩٥٥﴾ العسكري عليه السلام: قوله عز وجل الصابرين في البأساء يعني محاربة الأعداء ولا عدو يحاربه أعدى من إبليس ومردته يهتف به ويدفعه بالصلاة على محمد وآل محمد الطيبين صلى الله عليهم أجمعين؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٦٢

﴿١٩٥٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فكان إذا احمر البأس ودعيت نزال أقام أهل بيته فاستقدموا فوق أصحابه بهم حد الأسنة والسيوف فقتل عبيدة يوم بدر وحمزة يوم أحد وجعفر وزيد يوم مؤتة وأراد من لو شئت ذكرت اسمه مثل الذي أرادوا من الشهادة مع النبي صلى الله عليه وآله غير مرة إلا أن آجالهم عجلت ومنيته أخرت والله ولي الإحسان إليهم والمنة عليهم بما قد أسلفوا من الصالحات فما سمعت بأحد ولا رأيته هو أنصح لله في طاعة رسوله ولا أطوع لبيته في طاعة ربه ولا أصبر على اللأواء والضراء وحين البأس ومواطن المكروه مع النبي صلى الله عليه وآله من هؤلاء نفر الذين سميت لك؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ١١٠

٥-٢-٢- القتال

﴿١٩٥٧﴾ يا أيها النبي حرّض المؤمنين على القتال إن يكن منكم عشرون صابرون يغلبوا مائتين وإن يكن منكم مائة يغلبوا ألفاً من الذين كفروا بأنهم قوم لا يفقهون - الأنفال ٦٥

﴿١٩٥٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فقالوا يا أمير المؤمنين من هذا الرجل فقال لهم أمير المؤمنين عليه السلام هذا سمعون وصي عيسى عليه السلام بعثه الله يصبرني على قتال أعدائه؛ بحار الأنوار ج: ٦ ص: ٢٣٨

﴿١٩٥٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: والذي نفسي بيده لألف ضربة بالسيف أهون علي من موت علي الفرائش فقاتلوهم صابرين محتسبين؛ الجمل ص: ٣٥٨

﴿١٩٦٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وأما ما ذكرت من عديهم فإننا لم نكن نقاتل فيما مضى بالكثرة وإنما كنا نقاتل بالصبر والنصر؛ شرح نهج البلاغة ج: ٩ ص: ١٠٠

﴿١٩٦١﴾ الحسن عليه السلام: أما والله ما ثننا عن قتال أهل الشام ذلة ولا قلة ولكن كنا نقاتلهم بالسلامة والصبر فشيء السلامة بالعداوة والصبر بالجزع؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١

﴿١٩٦٢﴾ الحسن عليه السلام: إنما كنا نقاتل أهل الشام بالسلامة والصبر فشئت السلامة بالعداوة والصبر بالجزع؛ الطرائف ج: ١ ص: ١٩٨

﴿١٩٦٣﴾ ويحكم إنّه لا ينبغي لكم من القتال إلا الصبر لهؤلاء القوم ولقاتلهم؛ بحار الأنوار ج: ٣٣

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۹۵۵﴾ درباره‌ی آیه‌ی "شکیبایان در سختی‌ها"، فرمود: یعنی، پیکار با دشمنان؛ و دشمنی بالاتر از شیطان و پیروان او نیست که آدمی با درود بر محمد و آل پاکش، پیوسته آن‌ها را دفع کرده و از خویش دور می‌نماید.

﴿۱۹۵۶﴾ رسول خدا ﷺ چون کارزار دشوار می‌شد و مردم پای پس می‌نهادند، نزدیکان خود را پیش می‌فرستاد و به واسطه‌ی حضور ایشان، یارانش را از نوک تیز نیزه‌ها و لبه‌ی تیز شمشیرها حفظ می‌کرد؛ چنانکه عبیده پسر حارث در نبرد بدر و حمزه در احد و جعفر در مؤتة، شهید شدند؛ و آن‌که اگر بخواهم نام او را خواهم گفت، او نیز خواست تا چون آنان فیض شهادت یابد، لیکن اجل‌های آنان پیش افتاد و در مرگ او تأخیر رخ داد و خداوند بر آنچه از کارهای خوب که ایشان پیش فرستادند، خود صاحب احسان و منت بر ایشان است. و کسی را مانند اینان که نام‌برد در خلوص اطاعت از رسولش نشنیدم و ندیدم؛ و کسی بهتر از ایشان پیامبرش را در عبادت پروردگارش اطاعت نکرد؛ و کسی را شکیباتر از ایشان در برابر سختی‌ها و مشکلات در هنگام سختی و مراحل ناخوشایند در همراهی با پیامبر ﷺ نیافتم.

۵-۹-۲-۲- جنگ

﴿۱۹۵۷﴾ ای پیامبر! مؤمنان را به جنگ (با دشمن) تشویق کن؛ هرگاه از شما بیست نفر با استقامت باشند، بر دویست نفر غلبه می‌کنند؛ و اگر صد نفر باشند، بر هزار نفر از کسانی که کافر شدند، پیروز می‌گردند؛ چرا که آن‌ها گروهی هستند که نمی‌فهمند.

﴿۱۹۵۸﴾ گفتند: ای امیر مؤمنان، این مرد کیست؟ حضرت فرمود: او شمعون وصی عیسی علیهما السلام است، خداوند او را برانگیخته تا مرا در جنگ بر دشمنانش صبر و دلداری دهد.

﴿۱۹۵۹﴾ سوگند به آن‌که جانم به دست اوست، هزار ضربت شمشیر برای من آسان‌تر از مردن در بستر است، پس با پایمردی و با نیت الهی آن‌ها را بکشید.

﴿۱۹۶۰﴾ اما آنچه از شمار آنان گفتم، ما در گذشته با اتکا به نفرات نمی‌جنگیدیم، بلکه با چشم‌داشتن به شکیبایی و یاری می‌جنگیدیم.

﴿۱۹۶۱﴾ آری به خدا حقارت و کمی نفرت، ما را از جنگیدن با اهل شام باز نداشت، بلکه ما با آنان با روش صلح و سازش (حفاظت از جان) و استقامت و صبوری جنگیدیم، حال آن‌که صلح و سازش به دشمنی آمیخته شد و صبر با بی‌تابی همراه شد.

﴿۱۹۶۲﴾ جمعیت ما، پیوسته با سلامت (فکر) و پایداری با شامیان در نبرد بوده ولی (امروز) سلامت دل‌ها به دشمنی تبدیل شده و شکیبایی به بی‌تابی.

﴿۱۹۶۳﴾ وای بر شما، چیزی شما را از کشته‌شدن نجات نمی‌دهد مگر شکیبایی در برابر این قوم و کشتن آن‌ها.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٩٦٤﴾ الباقر عليه السلام: أَنَّهُ حَرَّضَ النَّاسَ عَلَى مِنْبَرِ الْكُوفَةِ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ أَهْلِ الْكُوفَةِ لَنْصَبِرَنَّ عَلَى قِتَالِ عَدُوِّكُمْ أَوْ لَيَسْلُطَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ قَوْمًا أَنْتُمْ أَوْلَى بِالْحَقِّ مِنْهُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٦٦

﴿١٩٦٥﴾ امیر المؤمنین عليه السلام: فَاصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَاسْأَلُوا النَّصْرَ وَوَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْقِتَالِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٦

﴿١٩٦٦﴾ امیر المؤمنین عليه السلام: فَإِنْ ابْتَدَأَ كُفُّ الْعَدُوِّ بِالْحِمْلَةِ فَاشْرِعُوا الرِّمَاحَ وَاثْبُتُوا وَاصْبِرُوا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٨٢

﴿١٩٦٧﴾ فَدَادَى الْأَشْعَثُ عَمْرَوْ بْنَ الْعَاصِ فَقَالَ وَيْحَكَ يَا ابْنَ الْعَاصِ خَلَّ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمَاءِ فَوَاللَّهِ لَئِنْ لَمْ تَفْعَلْ لَتَأْخُذْنَا وَإِيَّاكُمْ السُّيُوفُ فَقَالَ عَمْرُو وَاللَّهِ لَا نُخْلِي عَنْهُ حَتَّى تَأْخُذَنَا السُّيُوفُ وَ إِيَّاكُمْ فَيَعْلَمَ رَبُّنَا سُبْحَانَهُ إِنَّا أَصْبَرُ الْيَوْمِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٢٤٢

﴿١٩٦٨﴾ امیر المؤمنین عليه السلام: مِنْ كَلَامِهِ عليه السلام فِي تَخْضِيعِهِ عَلَى الْقِتَالِ يَوْمَ صِفِّينَ بَعْدَ حَمْدِ اللَّهِ وَ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ عَلَيْهِ عِبَادَ اللَّهِ اتَّقُوا اللَّهَ وَ غَضُّوا الْأَبْصَارَ وَ اخْفِضُوا الْأَصْوَاتَ وَ أَقْلُوا الْكَلَامَ وَ وَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْمُنَازَلَةِ وَ الْمُجَادَلَةِ وَ الْمُبَارَزَةِ وَ الْمُبَالَطَةِ وَ الْمُبَالَدَةِ وَ الْمُعَانَقَةِ وَ الْمُكَادَمَةِ وَ اثْبُتُوا وَ اذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ وَ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَ اصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ اللَّهُمَّ اَلْهِمَّهُمُ الصَّبْرَ وَ اَنْزِلْ عَلَيْهِمُ النَّصْرَ وَ اَعْظِمْ لَهُمُ الْأَجْرَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٨٧

١-٥-٩-٢-٢- عزيمة القتال

﴿١٩٦٩﴾ قَاتِلُوا يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ وَ الْمُهَاجِرِينَ عَلَى بَصِيرَةٍ مِنْ دِينِكُمْ وَ اصْبِرُوا عَلَى عَزِيمَتِكُمْ؛ بلاغات النساء ص: ١٠٣

﴿١٩٧٠﴾ قَاتِلُوا يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ وَ الْمُهَاجِرِينَ عَلَى بَصِيرَةٍ مِنْ دِينِكُمْ وَ اصْبِرُوا عَلَى عَزِيمَتِكُمْ؛ بلاغات النساء ص: ١٠٣

٢-٥-٩-٢-٢- القتل صبراً

﴿١٩٧١﴾ الرسول ﷺ: فَجَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَتَلْتُ بَيْنَ يَدَيْكَ سَبْعِينَ رَجُلًا صَبْرًا مِمَّا تَأْمُرُنِي بِقِتْلِهِ وَ ثَمَانِينَ رَجُلًا مُبَارَزَةً فَمَا أَحَدٌ مِنْ قُرَيْشٍ وَ لَا مِنْ وُجُوهِ الْعَرَبِ إِلَّا وَ قَدْ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۹۶۴﴾ او مردم را از فراز منبر کوفه به جهاد تشویق می کرد و می گفت: ای جماعت کوفیان در نبرد با دشمنان پایداری بورزید و الا خداوند قومی را بر شما مسلط می کند که شما از نظر حقانیت از آنها برترید.

﴿۱۹۶۵﴾ شکیبایی بورزید و صبور باشید و یاری بخواهید و به جنگیدن دل بدهید.

﴿۱۹۶۶﴾ اگر دشمن شروع به حمله کرد، نیزه های خود را به آنان حواله کنید و پایداری کنید و شکیبا باشید.

﴿۱۹۶۷﴾ اشعث، عمرو بن عاص را صدا زد و گفت: وای بر تو ای پسر عاص آب را بر ما باز کن، به خدا قسم، اگر این کار را نکنی، با شمشیر می گیریم. عمرو گفت: به خدا سوگند راه را باز نمی کنیم تا شمشیرها را برداریم، پس خداوند پاک و منزه می داند که کدام یک از ما امروز صبورتریم. ﴿۱۹۶۸﴾ از سخنان آن حضرت علیه السلام در تشویق مردمان به جنگ در صفین؛ پس از حمد و ثنای پروردگار فرمود: ای بندگان خدا از خدا بترسید و (هنگام جنگ) چشمان خود را (از آنچه موجب ترس و خوف شود) بپوشانید و صداها را پایین آورده خاموش کنید، سخن را کم کنید و خودتان را برای مواجه شدن با دشمن و جدال و کارزار و مبارزه و زدو خورد با شمشیر و ردوبدل کردن نیزه و دست به گریبان شدن با دشمن و گزیدن با دندان آماده کنید، پابرجا باشید و بسیار یاد خدا کنید شاید رستگار شوید و از خدا و رسولش فرمان برداری کنید و با یکدیگر ستیزه جویی نکنید که سست می شوید و نیروی شما از دست می رود و شکیبا شوید که خداوند با شکیبایان است. خدا یا در دل ایشان شکیبایی بینداز و بر ایشان یاری بفرست و پاداش ایشان را بزرگ فرما.

۱-۵-۲-۲- تصمیم بر جنگ

﴿۱۹۶۹﴾ ای جماعت انصار و مهاجر، با آگاهی بر دینتان، جنگ کنید. و بر قصد و هدفتان پایداری نمایید.

﴿۱۹۷۰﴾ ای جماعت انصار و مهاجر، با آگاهی بر دینتان، جنگ کنید. و بر قصد و هدفتان پایداری نمایید.

۲-۵-۲-۲- قتل در حبس یا محاصره

﴿۱۹۷۱﴾ علی علیه السلام نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله رفت و فرمود: ای رسول خدا، پیش روی شما و طبق دستورتان هفتاد نفر را کت بسته و هشتاد مرد را در مبارزه در میدان کشتم. بنابراین هیچ یک از طوایف قریش و قبایل عرب نیست مگر اینکه بغض و کینه ای مرا در دل دارد. پس شما از خداوند

﴿أقسام الصبر﴾

دَخَلَ عَلَيْهِمْ بُغْضٌ لِي فَأَدْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مَحَبَّةً فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةُ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَا عَلِيُّ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَنْزَلَ فِيكَ آيَةً مِنْ كِتَابِهِ وَجَعَلَ لَكَ فِي قَلْبٍ كُلِّ مُؤْمِنٍ مَحَبَّةً؛ بحار الأنوار ج: ٣٩ ص: ٢٩٠

٣-٥-٩-٢-٢-٢- عَلَى السَّيْفِ وَ الرَّمَا ح

﴿١٩٧٢﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: ثَلَاثُ مَنْ كُنَّ فِيهِ زَوْجَةُ اللَّهِ مِنَ الْخُورِ الْعَيْنِ كَيْفَ شَاءَ كَظَمُ الْغَيْظِ وَ الصَّبْرُ عَلَى السُّيُوفِ لِلَّهِ وَ رَجُلٌ أَشْرَفَ عَلَى مَالٍ حَرَامٍ فَتَرَكَهُ لِلَّهِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٢ ص: ١٧٩
١-٣-٥-٩-٢-٢-٢- وَقَعَ السَّيْفِ

﴿١٩٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّا كُنَّا نُوْمَرُ فِي الْحُرُوبِ بِالصَّمْتِ فَعَضُّوا عَلَى النَّوَاجِدِ وَ اصْبَرُوا لَوْ قَعَ السُّيُوفُ؛ الجمل ص: ٣٥٨

٢-٣-٥-٩-٢-٢-٢- عَضَّ السَّيْفِ

﴿١٩٧٤﴾ الرسول ﷺ: أَمَّا مَا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ فَأَنْ تَعْبُدُوهُ وَ لَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَ أَمَّا مَا لِي عَلَيْكُمْ فَتَنْصُرُونِي مِثْلَ نِسَائِكُمْ وَ أَبْنَائِكُمْ وَ أَنْ تَصْبِرُوا عَلَى عَضِّ السَّيْفِ وَ إِنْ يُقْتَلَ خِيَارُكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٢٥

٣-٣-٥-٩-٢-٢-٢- الصَّبْرُ عَلَى الرَّمَا ح

﴿١٩٧٥﴾ وَ كَانَ مَعَ النِّسَاءِ عَلَى بَنِي الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَدْ نَهَكَتْهُ الْعِلَّةُ وَ الْحَسَنُ بْنُ الْحَسَنِ الْمُتَنَبِّئِ وَ كَانَ قَدْ وَاسَى عَمَّهُ وَ إِمَامَهُ فِي الصَّبْرِ عَلَى الرَّمَا ح؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ١٠٨
٤-٣-٥-٩-٢-٢-٢- الضَّرْبُ

﴿١٩٧٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ قُلْتُ فَشَمَّرُ لِلْحَرْبِ وَ اصْبِرُ لِلضَّرْبِ فَإِنْ كُنْتُ صَادِقًا فِيمَا تَزْعُمُ وَ يُعِينُكَ عَلَيْهِ ابْنُ النَّابِغَةِ فَدَعِ النَّاسَ جَانِبًا وَ اعْفُ الْفَرِيقَيْنِ مِنَ الْقِتَالِ وَ ابْرُزْ إِلَيَّ لِتَعْلَمَ أَنَّنَا الْمَرِينُ عَلَى قَلْبِهِ الْمُعْطَى عَلَى بَصَرِهِ فَأَنَا أَبُو الْحَسَنِ حَقًّا قَاتِلُ أَخِيكَ وَ خَالِكَ وَ جَدُّكَ شَدْخًا يَوْمَ بَدْرٍ وَ ذَلِكَ السَّيْفُ بِيَدِي وَ بِذَلِكَ الْقَلْبُ أَلْقَى عَدُوِّي؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ١٢٣

﴿اقسام صبر﴾

بخواه که محبتم را در دل مؤمنان قرار دهد. رسول خدا ﷺ سکوت کرد تا اینکه این آیه بر او نازل شد: " کسانی که در باطن، با ایمان؛ و در عمل، نیکوکار هستند، خداوند مهرشان را در قلوب مردم قرار می‌دهد " پیامبر ﷺ فرمود: ای علی، خداوند درباره‌ات آیه‌ای نازل فرمود: و محبتت را در دل تمام مؤمنان قرار داد.

۳-۵-۲-۲- صبر بر نیزه و شمشیر

﴿۱۹۷۲﴾ هر که سه خصلت داشته باشد، خدا - به‌هر نحو که بخواهد - حورالعین را به همسری او درمی‌آورد: فرو خوردن خشم، صبر در برابر شمشیر برای رضای خدا و آن که دسترسی به مال حرام دارد و برای خدا از آن چشم پوشی کند.

۱-۳-۵-۲- ضربه‌ی شمشیر

﴿۱۹۷۳﴾ ما در جنگ‌ها به سکوت امر شده‌ایم. پس دندان به هم‌بفشارید و بر صدای خوردن شمشیرها به یکدیگر شکیبایی کنید.

۲-۳-۵-۲- زخم شمشیر

﴿۱۹۷۴﴾ اما وظیفه‌ی شما در مقابل خدا این است که او را عبادت کنید و شرک نوزید و اما وظیفه‌ی شما در مقابل من این است که یاری‌ام کنید همچنان که زنان و فرزندان را یاری می‌کنید و بر ضربات شمشیر صبر کنید، حتی اگر برگزیدگان و بزرگان کشته شوند.

۳-۳-۵-۲- صبر بر نیزه‌ها

﴿۱۹۷۵﴾ حضرت علی بن‌الحسین علیه السلام که به علت بیماری، ناتوان شده و همراه زنان بود. حسن بن‌حسن مثنی که با عمو و امام خود - یعنی حضرت حسین علیه السلام در مقابل نیزه‌ها صبر و تحمل کرده بود نیز در میان اسیران بود.

۴-۳-۵-۲- تیرباران

﴿۱۹۷۶﴾ امیرالمؤمنین علیه السلام در پاسخ نامه‌ای از معاویه چنین نوشت: و اما بعد، گفته‌ای: آماده‌ی جنگ شوم و تحمل ضربات شمشیر را داشته باشم. پس اگر راست می‌گویی مردم را بگذار و به جنگ من بیا و دو لشکر را از کشتار بازدار، تا بدانی پرده‌ی تاریک بر دل کدام یک از ما کشیده شده است و دیده چه کس پوشیده است؟ من ابوالحسن، کُشنده‌ی جدّ و دایی و برادر تو در روز جنگ بدر هستم، که سر آنان را شکافتم، امروز همان شمشیر با من است و با همان قلب، با دشمنانم ملاقات می‌کنم.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٩٧٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنْتَ الْجَلْفُ الْمُنَافِقُ الْأَغْلَفُ الْقَلْبُ الْقَلِيلُ الْعَقْلُ الْجَبَانُ الرَّذْلُ فَإِنْ كُنْتَ صَادِقًا فِيمَا تَسْطُرُ وَيُعِينُكَ عَلَيْهِ أَخُو بَنِي سَهْمٍ فَدَعْ النَّاسَ جَانِبًا وَابْرُزْ لِمَا دَعَوْتَنِي إِلَيْهِ مِنَ الْحَرْبِ وَالصَّبْرِ عَلَى الضَّرْبِ وَأَعْفِ الْفَرِيقَيْنِ مِنَ الْقِتَالِ لِتَعْلَمَ أَيُّنَا الْمَرِينُ عَلَى قَلْبِهِ الْمُنْعَطَى عَلَى بَصَرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٨٥

٥-٣-٥-٩-٢-٢- الطَّعَانِ وَالْجِلَادِ

﴿١٩٧٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي أَتَيْتُ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ وَدَعَوْتُهُمْ وَاجْتَجَبْتُ عَلَيْهِمْ فَدَعَوْنِي إِلَى أَنْ أَصْبِرَ لِلْجِلَادِ وَأَبْرُزَ لِلطَّعَانِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٥٣

﴿١٩٧٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِنَ الْعَجَبِ بَعْثُهُمْ إِلَى أَنْ أَبْرُزَ لِلطَّعَانِ وَأَنْ أَصْبِرَ لِلْجِلَادِ؛ نهج البلاغة ص: ٦٤

﴿١٩٨٠﴾ الحسن عليه السلام: قِيلَ فَمَا الشَّجَاعَةُ قَالَ مُوَاقِفَةُ الْأَقْرَانِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الطَّعَانِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٠٢

﴿١٩٨١﴾ وَقَدْ بَعَثُوا إِلَيَّ أَنْ أَبْرُزَ لِلطَّعَانِ وَأَصْبِرَ لِلْجِلَادِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٦٠

٦-٣-٥-٩-٢-٢- تَحْتَ أَخْلَاسِ الْجِلَادِ

﴿١٩٨٢﴾ تَصَبَّرُوا تَحْتَ أَخْلَاسِ الْجِلَادِ، حَتَّى دَانَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الْعَرَبُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ١٤٧

٧-٣-٥-٩-٢-٢- تَحْتَ حِمَاسِ الْجِلَادِ

﴿١٩٨٣﴾ تَصَبَّرُوا تَحْتَ حِمَاسِ الْجِلَادِ حَتَّى دَانَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله الْعَرَبُ؛ الغارات ج: ٢ ص: ٣٣٠

﴿١٩٨٤﴾ فَلَمَّا آوُوا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَأَصْحَابَهُ، وَنَصَرُوا اللَّهَ وَدِينَهُ، رَمَتْهُمْ الْعَرَبُ عَنْ قَوْسٍ وَاحِدَةٍ، وَتَحَالَفَتْ عَلَيْهِمُ الْيَهُودُ، وَغَزَتْهُمْ الْقَبَائِلُ قَبِيلَةً بَعْدَ قَبِيلَةٍ، فَتَجَرَّدُوا لِلدِّينِ، وَقَطَعُوا مَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْعَرَبِ مِنَ الْحَبَائِلِ، وَمَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْيَهُودِ مِنَ الْعُهُودِ، وَنَصَبُوا لِلْأَهْلِ نَجْدًا وَتَهَامَةً وَأَهْلَ مَكَّةَ وَالْيَمَامَةَ وَأَهْلَ الْحُزْنَ وَأَهْلَ السَّهْلِ قَنَاةَ الدِّينِ وَالصَّبْرَ تَحْتَ حِمَاسِ الْجِلَادِ، حَتَّى دَانَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله الْعَرَبُ؛ الأمل للطوسي ص: ١٧٣

٦-٩-٢-٢- الشَّهَادَةُ، الْقَتْلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۹۷۷﴾ تو احمق و منافقی و دارای قلب در غلاف مانده، کم عقل و ترسو و پست هستی پس اگر تو در آنچه نوشته‌ای و برادران بنی‌سهم تو را یاری می‌کنند، صادقی، مردم را بگذار و به جنگ من بیا و دو لشکر را از کشتار بازدار، تا بدانی پرده‌ی ظلمت و گمراهی بر دل کدام یک از ما کشیده و دیده چه کس پوشیده است؟

۵-۳-۵-۹-۲- ضربات حین کارزار

﴿۱۹۷۸﴾ ای مردم، من به این قوم پناهنده شدم و با دلیل و برهان آن‌ها را دعوت کردم. ولی آن‌ها مرا به جنگ دعوت می‌کنند و از من می‌خواهند خود را برای ضربات شمشیر و نیزه آماده کنم.

﴿۱۹۷۹﴾ شگفتا! از من می‌خواهند به میدان کارزار آیم و در نبرد پایداری نمایم.

﴿۱۹۸۰﴾ گفتند: شجاعت چیست؟ فرمود: ایستادگی در نبرد با هم‌طرازان و شکیبایی درمقابل تیرها و نیزه‌ها.

﴿۱۹۸۱﴾ از من می‌خواهند به میدان کارزار آیم و در نبرد پایداری نمایم.

۶-۳-۵-۹-۲- در حین کارزار

﴿۱۹۸۲﴾ بر سختی‌های نبرد، شکیبایی کنید، تا عرب به رسول خدا ﷺ و خاندانش نزدیک شوند.

۷-۳-۵-۹-۲- در اوج کارزار

﴿۱۹۸۳﴾ بر سختی‌های نبرد، شکیبایی کنید، تا عرب به رسول خدا ﷺ نزدیک شوند.

﴿۱۹۸۴﴾ زمانی که انصار به پیامبر ﷺ و اصحابش پناه دادند و خداوند و دینش را یاری کردند، قبایل عرب یک‌پارچه شده، علیه آن‌ها با یهود هم‌پیمان شدند و قبیله‌ای بعد از قبیله‌ای با آن‌ها جنگیدند. پس برای دین خدا منزوی شدند و رشته‌های هم‌نژادی‌شان با عرب و پیمان‌هایشان با یهود قطع شد و برای ساکنان نجد و تهمامه و مکه و یمامه و اهل حزن و سهل، نیزه‌ی دین به پا داشتند و زیر لبه‌ی تیز شمشیرها استقامت کردند تا اینکه عرب به پذیرش دین پیامبر ﷺ نزدیک شد.

۶-۲-۹-۲- شهادت، کشته‌شدن در راه خدا

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٩٨٥﴾ الحسين عليه السلام: إِنَّ الْحُسَيْنَ عليه السلام صَلَّى بِأَصْحَابِهِ الْعِدَاةَ ثُمَّ انْفَتَحَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أذنَ فِي قَتْلِكُمْ فَعَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٨٦

﴿١٩٨٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ رَأَيْتُ كَانَ هَذِهِ النَّخِيلَ قَدْ ضَرَبَتْ بِأَغْصَانِهَا الْأَرْضَ تَضْطَرِبُ بِدَمٍ عَظِيطٍ وَكَانَ بِالْحُسَيْنِ سَخْلِي وَفَرْخِي وَمُضْغَتِي وَمُخِي قَدْ غَرِقَ فِيهِ يَسْتَعِثُّ فِيهِ فَلَا يُغَاثُ وَكَانَ الرَّجَالُ الْبَيْضُ قَدْ نَزَلُوا مِنَ السَّمَاءِ يُنَادُونَهُ وَيَقُولُونَ صَبْرًا آلَ الرَّسُولِ فَإِنَّكُمْ تُقْتَلُونَ عَلَى أَيْدِي شِرَارِ النَّاسِ وَهَذِهِ الْجَنَّةُ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِلَيْكَ مُشْتَاقَةٌ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٥٢

﴿١٩٨٧﴾ الرسول ﷺ: ثُمَّ مِنْ وَلَدِ الْحُسَيْنِ ابْنِي أُمِّمَةُ تَسْعَةُ هُدَاةٍ مَهْدِيُونَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَشْكُو إِلَى اللَّهِ جُحُودَ أُمَّتِي لِأَخِي وَتَظَاهَرَهُمْ عَلَيْهِ وَظَلَمَهُمْ لَهُ وَأَخَذَهُمْ حَقَّهُ قَالَ فَقُلْنَا لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يَكُونُ ذَلِكَ قَالَ نَعَمْ يُقْتَلُ مَظْلُومًا مِنْ بَعْدِ أَنْ يُمْلَأَ عَيْظًا وَيُوجَدُ عِنْدَ ذَلِكَ صَابِرًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٢٦٤

﴿١٩٨٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: سَمِعْتُ مِيثَمَ النَّهْرَوَانِي يَقُولُ دَعَانِي أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام وَقَالَ كَيْفَ أَنْتَ يَا مِيثَمُ إِذَا دَعَاكَ دَعَى بَنِي أُمِّمَةَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زِيَادٍ إِلَى الْبَرَاءَةِ مِنِّي فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنَا وَاللَّهِ لَا أَتَبَرَّأُ مِنْكَ إِذَا وَاللَّهِ يَقْتُلُكَ وَيَصْلِبُكَ قُلْتُ أَصْبِرُ فَذَكَ فِي اللَّهِ قَلِيلٌ فَقَالَ يَا مِيثَمُ إِذَا تَكُونُ مَعِيَ فِي دَرَجَتِي؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٢٧

﴿١٩٨٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَبِي حَسَّانَ الْعِجْلِيَّ قَالَ لَقِيتُ أُمَّةَ اللَّهِ بِنْتَ رَاشِدٍ الْهَجَرِيَّ فَقُلْتُ لَهَا أَخْبِرِينِي بِمَا سَمِعْتَ مِنْ أَبِيكَ قَالَتْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ قَالَ لِي حَبِيبِي أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَا رَاشِدُ كَيْفَ صَبْرُكَ إِذَا أُرْسِلَ إِلَيْكَ دَعَى بَنِي أُمِّمَةَ فَقَطَعَ يَدَيْكَ وَرَجْلَيْكَ وَلِسَانَكَ فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَيْكُنْ آخِرُ ذَلِكَ إِلَى الْجَنَّةِ قَالَ نَعَمْ يَا رَاشِدُ وَأَنْتَ مَعِيَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ قَالَتْ فَوَ اللَّهِ مَا ذَهَبَتِ الْأَيَّامُ حَتَّى أُرْسَلَ إِلَيْهِ الدَّعَى عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زِيَادٍ فَدَعَاهُ إِلَى الْبَرَاءَةِ مِنْهُ فَقَالَ لَهُ ابْنُ زِيَادٍ فَبَأَى مِيتَةً قَالَ لَكَ صَاحِبُكَ تَمُوتُ قَالَ خَبَرَنِي خَلِيلِي صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ أَنْكَ تَدْعُونِي إِلَى الْبَرَاءَةِ مِنْهُ فَلَا أَتَبَرَّأُ فَتَقَطَّعَ يَدَيَّ وَرَجْلِي وَلِسَانِي فَقَالَ وَاللَّهِ لَا أَكْذِبَنَّ صَاحِبَكَ قَدَّمُوهُ وَأَقْطَعُوا يَدَهُ وَرَجْلَهُ وَاتْرَكُوا لِسَانَهُ فَقَطَّعُوهُ ثُمَّ حَمَلُوهُ إِلَى مَنْزِلِنَا فَقُلْتُ لَهُ يَا أَبْتَ جَعَلْتُ فِدَاكَ هَلْ تَجِدُ لِمَا أَصَابَكَ أَلَمًا قَالَ لَا وَاللَّهِ يَا بُنَيَّةُ إِلَّا كَالزَّحَامِ بَيْنَ النَّاسِ ثُمَّ دَخَلَ عَلَيْهِ جِيرَانُهُ وَمَعَارِفُهُ يَتَوَجَّعُونَ لَهُ فَقَالَ أَتُونِي بِصَحِيفَةٍ وَدَوَاةٍ أَذْكَرُ لَكُمْ مَا يَكُونُ مِمَّا أَعْلَمَنِيهِ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۹۸۵﴾ امام حسین علیه السلام نماز صبح را بر یارانش امامت کرد و به آنان فرمود: خداوند اجازه‌ی کشته‌شدن شما را صادر کرده است. پس بر شما باد شکیبایی.

﴿۱۹۸۶﴾ سپس گویا دیدم، این نخل‌ها شاخه‌های خود را به زمین می‌زدند و این زمین غرق خون تازه شد؛ و گویا دیدم که حسین، فرزند کوچک و طفل خردسال، که چون گوشت و مغز من است، در میان دریای خون غرق شده و هرچه فریادرس می‌طلبید کسی به فریادش نمی‌رسد. پس از آن مردانی سفید و نورانی دیدم که از آسمان نازل شدند و گفتند: ای خاندان پیامبر، صبور باشید. زیرا شما به دست بدترین مردمان کشته خواهید شد. ای اباعبدالله، این بهشت است که مشتاق توست.

﴿۱۹۸۷﴾ سپس از فرزندان پسر حسین علیه السلام، نه امام هستند که آن‌ها تا روز قیامت راهنمایان و هدایت‌یافتگان خواهند بود. من انکار حق برادر، توسط اتم و کمک‌کردنشان به یکدیگر در مخالفت و ظلم به او و غصب‌کردن حقش را، به خدا شکایت می‌برم. به او گفتیم: ای رسول خدا، آیا واقعاً این چنین می‌شود؟ فرمود: بله، او را مظلومانه می‌کشند. آن‌گاه که سرشار از خشم و ناراحتی می‌شود ولی در آن حال نیز شکیبا و صبور است.

﴿۱۹۸۸﴾ از میثم رضی الله عنه شنیدم که امیر مؤمنان علیه السلام مرا خواست و فرمود: ای میثم چگونه خواهی بود وقتی زناده‌ی بنی‌امیه عبیدالله بن زیاد تو را بخواند که از من بیزاری بجویی؟ من گفتم: به خدا از تو بیزاری نخواهم جست یا امیرالمؤمنین. فرمود: در این صورت به خدا تو را می‌کشد و به دار می‌آویزد. گفتم: صبر می‌کنم و این در راه خدا ناقابل است. فرمود: در این صورت تو در رتبه‌ی من و همراه من خواهی بود.

﴿۱۹۸۹﴾ ابوحسان عجلی گفت: که بنده‌ی خدا دختر راشد هجری را دیدم و از او خواستم که مرا از آنچه از پدرش شنیده باخبر سازد. گفت: شنیدم پدرم می‌فرمود: امیر مؤمنان به من خبر داد و فرمود: ای راشد، آن‌گاه که حرامزاده‌ی بنی‌امیه تو را بخواند و دست‌ها و پاهایت و زبانت را ببرد، چگونه تحمل می‌کنی؟ گفتم: یا امیرالمؤمنین آیا نهایت آن به‌سوی بهشت است؟ فرمود: بله ای راشد، تو در دنیا و آخرت با منی، آن دختر گفت: به خدا مدتی نگذشت تا آن‌که عبیدالله بن زیاد حرامزاده، او را به براءت از امیر مؤمنان فرا خواند و او از براءت‌جستن از آن حضرت سرباز زد. آن حرامزاده گفت: رفیقت به تو گفته که به چه مرگی خواهی مرد؟ به او گفتم: دوستم که درود خداوند بر او باد به من خبر داد که مرا به براءت می‌خوانی و من بیزاری نمی‌جویم. و دو دست و دو پا و زبانم را می‌بری. گفت: به خدا سوگند من کاری می‌کنم که حرف او دروغ از کار درآید. فرمان داد دو دست و دو پایش را بریدند و زبانش وانهادند. و به خانه‌اش فرستادند. من گفتم: پدر جان از آنچه بر تو واقع شده، درد می‌کشی؟ گفت به خدا قسم نه، دخترم مگر به اندازه‌ی فشار در میان مردم. سپس همسایگان و آشنایان گرد او را گرفتند و با او همدردی کردند. و او گفت: یک

﴿أقسام الصبر﴾

مَوْلَايَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَأَتَوْهُ بِصَحِيفَةٍ وَدَوَاةٍ فَجَعَلَ يَذْكُرُ وَيُمْلِي عَلَيْهِمْ أَخْبَارَ الْمَلَا حِمٍ وَ الْكَائِنَاتِ وَ يُسْنِدُهَا إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَبَلَغَ ذَلِكَ ابْنَ زِيَادٍ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ الْحَجَّامَ حَتَّى قَطَعَ لِسَانَهُ فَمَاتَ مِنْ لَيْلَتِهِ تِلْكَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٢ ص: ١٢١

﴿١٩٩٠﴾ ابن عباس رضي الله عنه: كَانَ الرِّجَالُ الْبَيْضَ قَدْ نَزَلُوا مِنَ السَّمَاءِ يُنَادُونَهُ وَيَقُولُونَ صَبْرًا آلَ الرِّسُولِ فَإِنَّكُمْ تُقْتَلُونَ عَلَى أَيْدِي شِرَارِ النَّاسِ وَ هَذِهِ الْجَنَّةُ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِلَيْكَ مُشْتَاقَةٌ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ١٧٠

﴿١٩٩١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَبْشِرْ فَإِنَّ الشَّهَادَةَ مِنْ وَرَائِكَ فَقَالَ لِي إِنَّ ذَلِكَ لَكَذَلِكَ فَكَيْفَ صَبْرُكَ إِذَا فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَيْسَ هَذَا مِنْ مَوَاطِنِ الصَّبْرِ وَ لَكِنْ مِنْ مَوَاطِنِ الْبُشْرَى وَ الشُّكْرِ؛ نهج البلاغة ص: ٢٢٠

﴿١٩٩٢﴾ الرسول ﷺ: أَمَّا إِنِّي قَدْ وَعَدْتُكَ الشَّهَادَةَ وَ سَتُسْتَشْهَدُ تُضْرَبُ عَلَى هَذِهِ فَتُخَضَّبُ هَذِهِ فَكَيْفَ صَبْرُكَ إِذَا فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَيْسَ هَذَا بِمَوَاطِنِ صَبْرٍ هَذَا مَوَاطِنُ شُكْرٍ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٢٤٣

﴿١٩٩٣﴾ الرسول ﷺ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَّا إِذَا بَيَّنْتَ لِي مَا بَيَّنْتَ فَلَيْسَ بِمَوَاطِنِ صَبْرٍ وَ لَكِنَّهُ مَوَاطِنُ بُشْرَى وَ شُكْرٍ؛ الأمالى للمفيد ص: ٢٨٨

﴿١٩٩٤﴾ الرسول ﷺ: فَكَيْفَ صَبْرُكَ إِذَا خُضِبَتْ هَذِهِ مِنْ هَذَا وَ وَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ وَ لِحْيَتِهِ ثُمَّ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَيْسَ حِينَئِذٍ هُوَ مِنْ مَوَاطِنِ الصَّبْرِ وَ لَكِنْ مِنْ مَوَاطِنِ الْبُشْرَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٧٩

﴿١٩٩٥﴾ الرسول ﷺ: لَقَدْ سَمِعْتُ جَبْرِئِيلَ عليه السلام يَقُولُ لِلنَّبِيِّ يَا مُحَمَّدُ عَرَّفْهُ أَنَّهُ يُنْتَهَكُ الْحُرْمَةُ وَ هِيَ حُرْمَةُ اللَّهِ وَ حُرْمَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَ عَلَى أَنْ تُخَضَّبَ لِحْيَتُهُ مِنْ رَأْسِهِ بِدَمٍ عَبِيطٍ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَصَعَقْتُ حِينَ فَهِمْتُ الْكَلِمَةَ مِنَ الْآمِنِ جَبْرِئِيلَ حَتَّى سَقَطْتُ عَلَى وَجْهِهِ وَ قُلْتُ نَعَمْ قَبِلْتُ وَ رَضِيتُ وَ إِنِ انْتَهَكْتَ الْحُرْمَةَ وَ عَطَلْتَ السُّنَنُ وَ مَزَقَ الْكِتَابُ وَ هَدَمْتَ الْكَعْبَةَ وَ خُضِبَتْ لِحْيَتِي مِنْ رَأْسِي بِدَمٍ عَبِيطٍ صَابِرًا مُحْتَسِبًا أَبَدًا حَتَّى أَقْدَمَ عَلَيْكَ؛ الكافي ج: ١ ص: ٢٨١

﴿اقسام صبر﴾

دفتر و دوات برایم بیاورید تا آنچه از مولایم امیرالمؤمنین آموختم به شما یادآوری کنم. دفتر و دوات آوردند. و او وقایع دردناک در پیش رو را با استناد به امیرالمؤمنین املا می کرد. این خبر به ابن زیاد رسید و یک نفر فرستاد تا زبانش را بریدند و در همان شب درگذشت.

﴿۱۹۹۰﴾ گویا مردانی سفید و نورانی از آسمان نازل شدند و گفتند: ای خاندان پیامبر، صبور باشید. زیرا شما به دست بدترین مردمان کشته خواهید شد. ای اباعبدالله، این بهشت است که مشتاق توست.

﴿۱۹۹۱﴾ ای علی، تو را مژده می دهم که تو هم بعد از این به شهادت خواهی رسید و این موضوع حتما پیش خواهد آمد، اما در آن روز چگونه صبر خواهی کرد؟ گفتیم: ای پیامبر خدا اینجا از محل های صبر و شکیبایی نیست، بلکه این موقعیت ها جای انبساط خاطر و خوشحالی و شکر کردن است.

﴿۱۹۹۲﴾ اما من به تو مژده ای شهادت داده بودم، پس آن زمان که بر سرت ضربه ای وارد شود و محاسنت (از خون سرت) رنگین شود، صبرت چگونه خواهد بود؟ عرض کردم: ای رسول خدا، آنجا جای صبر نیست، بلکه جای شکر و سپاس است.

﴿۱۹۹۳﴾ ای پیامبر خدا، در آنچه برایم روشن کردید، آنجا از موقعیت های صبر و شکیبایی نیست، در این گونه موقعیت ها، باید خوشحال بود و مژدگانی داد و شکر کرد.

﴿۱۹۹۴﴾ پس چگونه خواهی بود آن زمان که این از این (از خونت) رنگین شود؟ — و با دست اشاره به سر و ریش من نمود — عرض کردم: ای رسول خدا، حال که چنین مژده ای به من داده ای، دیگر جای صبر نیست، بلکه جای مژدگانی برای روز قیامت است.

﴿۱۹۹۵﴾ شنیدم جبرئیل به پیامبر می گفت: ای محمد به او بفهمان که حرمت او دریده می شود، که درواقع همان حرمت خدا و حرمت رسول خداست؛ و به او بگو که ریشش با خون تازه ای سرش رنگین می گردد، علی فرمود: چون این کلمه را از جبرئیل امین دریافتیم، ناله ای کشیدیم و با صورت بر زمین افتادم و گفتیم: به چشم، قبول دارم و راضی ام. اگرچه حریم ها دریده شود و سنت تعطیل گردد و قرآن دریده شود و خانه ای کعبه به ویرانی افتد و ریشم با خون تازه ای سرم رنگین شود. صبر می کنم و به حساب خدا می گذارم تا بر تو وارد شوم.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿١٩٩٦﴾ الرسول ﷺ: فكيف صبرك عنه يا ضرارُ قال صبرُ من دُبحَ واحداً [ولدها] على صدرها فهي لا ترفى عبرتها ولا تسكن حسرتها؛ بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ١٢٠
 ﴿١٩٩٧﴾ الحسين عليه السلام: قال إن الحسين بن علي عليه السلام قال لأصحابه يوم أُصيبوا أشهد أنه قد أُذن في قتلكم فاتقوا الله واصبروا؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٨٦

﴿١٩٩٨﴾ ابن عباس عليه السلام: كان الرجال البيض قد نزلوا من السماء ينادونه ويقولون صبراً آل الرسول فإنكم تقتلون على أيدي شرار الناس وهذه الجنة يا أبا عبد الله إليك مشتاقه؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ١٧٠

﴿١٩٩٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لما مرَّ على علي عليه السلام بالثوريين سمع البكاء فقال ما هذه الأصوات قيل هذا البكاء على من قتل بصفين قال أما إني شهيد لمن قتل منهم صابراً محتسباً بالشهادة؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٥٥

﴿٢٠٠٠﴾ الصادق عليه السلام: أن النبي ﷺ كان إذا أتى قبور الشهداء قال السلام عليكم بما صبرتم فينعم عقيب الدار؛ الكافي ج: ٤ ص: ٥٦٠

١-٦-٩-٢-٢-جود النفس صابراً

﴿٢٠٠١﴾ السلام عليك يا علم التقى السلام عليك يا حجة الله الكبرى السلام عليك يا خاصة الله وخالصته وأمين الله وصفوته وباب الله وحجته ومعين حكم الله وسره وعيبة علم الله وخازنه وسفير الله في خلقه أشهد أنك أقمت الصلاة وآتيت الزكاة وأمرت بالمعروف ونهيت عن المنكر واتبعت الرسول وتلوت الكتاب حق تلاوته وبلغت عن الله ووفيت بعهد الله وتمت بك كلمات الله وجاهدت في الله حق جهاده ونصحت لله ولرسوله ﷺ ووجدت بنفسك صابراً محتسباً؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٧٧

٢-٦-٩-٢-٢-الصبر على شهادة الإخوان والأنصار

﴿٢٠٠٢﴾ الرسول ﷺ: لما أسرى بالنبي ﷺ قيل له إن الله مختبرك في ثلاث لينظر كيف صبرك قال أسلم لأمرِك يا رب ولا قوة لي على الصبر إلا بك فما هن قيل... وأما الثالثة فما يلقي أهل بيتك من بعدك من القتل أما أخوك فيلقى من أمتك الشتم والتعنيف والتوبيخ والحرمان والجهد والظلم وآخر ذلك القتل فقال يا رب سلمت وقبلت ومنك التوفيق و

﴿اقسام صبر﴾

﴿۱۹۹۶﴾ گفت: ای ضرار، در فراق علی چگونه صبر می‌کنی؟ جواب داد: مانند مادری هستم که بچه‌اش را در آغوشش سر بپراند، هرگز گریه‌ی این مادر تمام نمی‌شود و آتش دلش آرام نمی‌گیرد.

﴿۱۹۹۷﴾ امام حسین در آن روز حادثه به اصحاب خود فرمود: خداوند اجازه‌ی کشته‌شدن شما را صادر کرده است. پس خدا را در نظر داشته باشید و صبر کنید.

﴿۱۹۹۸﴾ گویا مردانی سفید و نورانی از آسمان نازل شدند و گفتند: ای خاندان پیامبر، صبور باشید. زیرا شما به دست بدترین مردمان کشته خواهید شد. ای اباعبدالله، این بهشت است که مشتاق توست.

﴿۱۹۹۹﴾ علی علیه السلام بر محله ثوربین می‌گذشت که صدای گریه شنید، فرمود: این صداها چیست؟ گفته شد: صدای گریه بر کشته‌شدگان صفین است، حضرت فرمودند: من شهادت می‌دهم که هر کس صبورانه و به حساب خدا کشته شده باشد، شهید محسوب می‌شود.

﴿۲۰۰۰﴾ پیامبر صلی الله علیه و آله هرگاه کنار قبر شهیدان می‌آمد، می‌فرمود: سلام بر شما، به خاطر آنچه بر آن صبر کردید. و چه نیکو منزلی سرانجام نصیب شما شد.

۱-۶-۲-۲- صابرانه و در راه صبر خود را فداکردن

﴿۲۰۰۱﴾ درود بر تو، ای نشانه‌ی تقوی و پرهیزگاری، درود بر تو، ای حجت بزرگ خدا، درود بر تو ای برگزیده و خالص‌شده‌ی خدا، درود بر تو ای امین و انتخاب‌شده‌ی او، راه ورود به حقایق الهی و برهان الهی و حجت او و معدن حکمت و اسرار خدا، خزانه‌ی علم خدا و سرمایه‌ی الهی و نیز سفیر خداوند در بین مخلوقاتش. گواهی می‌دهم که تو نماز به پا داشتی و زکات پرداختی و امر به معروف و نهی از منکر کردی، از پیامبرت پیروی کردی و قرآن را به شایستگی خواندی و آنچه را که از جانب حق تعالی مأمور به رساندنش بودی ابلاغ و به عهد با خدا وفا کردی. با تو، کلمات خداوند کامل شد. در راه خداوند به شایستگی جهاد کردی و در راه خدا و رسولش به نیکی رهنمون شدی و صبورانه، جان خود را نثار راه خدا کردی.

۲-۶-۲-۲- صبر بر شهادت برادران و یاران

﴿۲۰۰۲﴾ شبی که پیامبر صلی الله علیه و آله را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه‌ی تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به کمک تو، آن سه چیز کدامند؟ گفته شد... و اما سوم: عبارت است از کشته‌شدن اهل بیت بعد از توست. اما برادرت علی، از ناحیه‌ی امت، فحش و درشتی و سرزنش و محرومیت از حق و انکار و ظلم بر او وارد می‌شود و در پایان او را خواهند کشت. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست... برای دختری از برادرت دو پسر است، یکی از آن دو را امت با حيله و نیرنگ می‌کشند، حقش را سلب نموده و مورد طعن و سرزنش‌ها قرارش می‌دهند. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، "إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ"، "همه از خداییم و به‌سوی او برمی‌گردیم". توفیق و صبر

﴿أقسام الصبر﴾

الصَّبْرُ... وَ يَكُونُ لَهَا مِنْ أَخِيكَ ابْنَانِ يُقْتَلُ أَحَدُهُمَا غَدْرًا وَيُسَلَبُ وَيُطْعَنُ يُفْعَلُ بِهِ ذَلِكَ أَمَّاكَ قَالَ قِيلَتْ يَا رَبِّ وَإِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ وَسَلَّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ وَأَمَّا ابْنُهَا الْآخَرُ فَتَدْعُوهُ أَمَّاكَ إِلَى الْجِهَادِ ثُمَّ يَقْتُلُونَهُ صَبْرًا وَيَقْتُلُونَ وَلَدَهُ وَمَنْ مَعَهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ ثُمَّ يَسْلُبُونَ حَرَمَهُ فَيَسْتَعِينُ بِي وَقَدْ مَضَى الْقَضَاءُ مِنِّي فِيهِ بِالشَّهَادَةِ لَهُ وَلِمَنْ مَعَهُ وَيَكُونُ قَتْلُهُ حُجَّةً عَلَى مَنْ بَيْنَ فُطْرَيْنِهَا فَتَبْكِيهِ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِينَ جَزَعًا عَلَيْهِ وَتَبْكِيهِ مَلَائِكَةُ لَمْ يُدْرِكُوا نُصْرَتَهُ ثُمَّ أُخْرِجَ مِنْ صَلْبِهِ ذِكْرًا بِهِ أَنْصُرَكَ وَإِنْ شَبَحَهُ عِنْدِي تَحْتَ الْعَرْشِ وَفِي نُسْخَةٍ أُخْرَى ثُمَّ أُخْرِجَ مِنْ صَلْبِهِ ذِكْرًا أَنْتَصِرَ لَهُ بِهِ وَإِنْ شَبَحَهُ عِنْدِي تَحْتَ الْعَرْشِ يَمْلَأُ الْأَرْضَ بِالْعَدْلِ وَيُطْفِئُهَا بِالْقِسْطِ يَسِيرُ مَعَهُ الرُّعْبُ يَقْتُلُ حَتَّى يُسْأَلَ [يُشَكَّ] فِيهِ قُلْتُ إِنَّا لِلَّهِ فَقِيلَ ارْفَعْ رَأْسَكَ فَظَهَرَتْ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ صُورَةً وَأَطْيَبَ رِيحًا وَالنُّورُ يَسْطَعُ مِنْ فَوْقِهِ وَمِنْ تَحْتِهِ فَدَعَا لَهُ فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ وَعَلَيْهِ ثِيَابُ النُّورِ وَسِيَّمَاءُ كُلِّ خَيْرٍ حَتَّى قَبَلَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَنَظَرَتْ إِلَى مَلَائِكَةٍ قَدْ حَفُوا بِهِ لَا يُحْصِيهِمْ إِلَّا اللَّهُ جَلَّ وَعَزَّ فَقُلْتُ يَا رَبِّ لِمَنْ يَغْضَبُ هَذَا وَلِمَنْ أَعْدَدَتْ هَؤُلَاءِ وَقَدْ وَعَدْتَنِي النَّصْرَ فِيهِمْ فَأَنَا أَنْتَظَرُهُ مِنْكَ فَهَؤُلَاءِ أَهْلِي وَأَهْلُ بَيْتِي وَقَدْ أَخْبَرْتَنِي بِمَا يَلْقَوْنَ مِنْ بَعْدِي وَلَوْ شِئْتَ لَأَعْطَيْتَنِي النَّصْرَ فِيهِمْ عَلَى مَنْ بَغَى عَلَيْهِمْ وَقَدْ سَلَّمْتُ وَقَبِلْتُ وَرَضِيتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالرِّضَا وَالْعَوْنُ عَلَى الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

﴿٢٠٠٣﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا أَنَّ هَبْطَ جَبْرِئِيلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِقَتْلِ الْحُسَيْنِ أَخَذَ بِيَدِ عَلَى فَخَلَا بِهِ مَلِيًّا مِنَ النَّهَارِ فَغَلَبَتْهُمَا عِبْرَةٌ فَلَمْ يَتَفَرَّقَا حَتَّى هَبَطَ عَلَيْهِمَا جَبْرِئِيلُ أَوْ قَالَ رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَقَالَ لَهُمَا رَبُّكُمَا يُفَرِّقُكُمَا السَّلَامَ وَيَقُولُ قَدْ عَزَمْتُ عَلَيْكُمَا لَمَّا صَبَرْتُمَا قَالَ فَصَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٣١

﴿٢٠٠٤﴾ الحسين ﷺ: مُحَمَّدٌ ﷺ أَصِيبَ بِأَفْجَعِ مِنْهُ فَجِيعَةً إِنَّهُ وَقَفَ عَلَيْهِ وَآلِهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى عَمِّهِ حَمْزَةَ أَسَدِ اللَّهِ وَأَسَدِ رَسُولِهِ وَنَاصِرِ دِينِهِ وَقَدْ فُرِّقَ بَيْنَ رُوحِهِ وَجَسَدِهِ فَلَمْ يُبَيِّنْ عَلَيْهِ حُرْقَةً وَلَمْ يُفَضَّ عَلَيْهِ عِبْرَةً وَلَمْ يَنْظُرْ إِلَى مَوْضِعِهِ مِنْ قَلْبِهِ وَقُلُوبِ أَهْلِ بَيْتِهِ لِيَرْضَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِصَبْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ٣٣

٣-٢- الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ وَالْمُصِيبَةِ

١-٣-٢- الظُّلْمُ

﴿اقسام صبر﴾

از جانب دوست؛ و اما فرزند دیگرش را امت برای جهاد دعوت کرده، سپس او و فرزندانش و هر که را از اهل بیتش با اوست، در محاصره می‌کشند و سپس زنان حرمش را اسیر می‌کنند، از من کمک می‌طلبند ولی حکم من چنین صادر شده که او و تمام آنان که با او هستند شهید شوند. قتل او حجت است بر کسانی که در سراسر زمین هستند. اهل آسمان‌ها و ساکنان زمین بر او گریسته و جزع و بی‌تابی می‌کنند و فرشتگانی که نتوانستند او را یاری کنند بر این امر می‌گیرند. سپس از نسل او فرزندی خارج می‌کنم که به وسیله‌ی او، تو را یاری می‌کنم، (انتقامت را می‌گیرم). شیخ و تمثال آن فرزند نزد من بوده و زیر عرش است. زمین را پر از عدل کرده، آتش ظلم را با عدالت خاموش می‌کند. رعب و وحشت (برای مخالفان) با او حرکت می‌کند. آن قدر از مردم بکشد که در او شک کنند. عرض کردم: "إِنَّا لِلَّهِ"، "همه از خداییم." به آن حضرت گفته شد: سرت را بالا کن، پس مردی بسیار زیبا و معطر دیدم. نور از بالای سر و زیر پاهایش می‌درخشید، او را صدا زدم، در حالی که لباسی از نور بر تن داشت و دارای بهترین چهره بود، به سویم آمد و بین دو چشمم را بوسید. دیدم که فرشتگان فراوانی دور او حلقه زده بودند که تعداد آن‌ها را غیر از خداوند عزیز و جلیل، دیگری نمی‌توانست بشمارد، عرض کردم: پروردگارا، این شخص برای چه کسی غضب کرده و این فرشتگان را برای چه شخصی آماده کرده‌ای؟ به من وعده داده بودی که با ایشان یاری‌ام کنی. پس انتظار دارم چنین کنی. این‌ها خانواده و اهل بیت من بوده، تو خودت از آزار و اذیتی که بعد از من به ایشان می‌رسد باخبرم کردی و اگر بخواهی حتما می‌توانی با این فرشتگان، آنان را که به اهل بیت من ظلم کردند منکوب و ذلیل کنی. پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و رضایت و یاری بر صبر از جانب دوست.

﴿۲۰۳﴾ هنگامی که جبرئیل خبر شهادت امام حسین را برای پیامبر ﷺ آورد، آن حضرت دست علی ﷺ را گرفت و زمانی طولانی خلوت کردند، گریه بر ایشان مستولی شد قبل از جدا شدنشان جبرئیل فرود آمد و به ایشان گفت: پروردگارتان به شما سلام می‌رساند و می‌فرماید: اگر تحملش را دارید، من عزم خود را جزم کرده‌ام که حسین شهید شود. پیامبر فرمود: صبر می‌کنم.

﴿۲۰۴﴾ حضرت محمد ﷺ به مصیبتی دشوارتر از آن گرفتار شد. موقعی که حمزه شهید شد، کنار پیکر عموی خود که شیر خدا و شیر پیامبر خدا و یاور دین خدا بود، ایستاد و سوزش و اندوه دلش را آشکار نکرد و اشک از دیده نریخت و به جایگاه او در قلب خود و اهل بیتش نگریست، تا خداوند را با شکیبایی و صبر خود خشنود کند.

۳-۲- صبر بر بلا و مصیبت

۱-۳-۲- ظلم

﴿أقسام الصبر﴾

١-٣-٢- الظلم، البغي، الجفا، الأثرة، الاستيثار

١-٣-٢-١-١- الظلم

﴿٢٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِذَا ظَلَمْتُمْ فَاصْبِرُوا وَإِذَا أُسِيَ إِلَيْكُمْ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا كَمَا تُحِبُّونَ أَنْ يُعْفَى عَنْكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٩٤

﴿٢٠٦﴾ السجاد عليه السلام: اللَّهُمَّ وَإِنْ كَانَتْ الْخَيْرَةُ لِي عِنْدَكَ فِي تَأْخِيرِ الْأَخْذِ لِي وَتَرْكِ الْإِنْتِقَامِ مِنْ ظَلَمَنِي إِلَى يَوْمِ الْفَضْلِ وَمَجْمَعِ الْخَصْمِ فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَأَيِّدْنِي مِنْكَ بِنِيَّةِ صَادِقَةٍ وَصَبْرٍ دَائِمٍ؛ الصحيفة السجادية الدعاء: ١٤

﴿٢٠٧﴾ الباقر عليه السلام: إِنَّ الْخِنَاقَ قَدْ اشْتَدَّ وَالْوَثَاقَ قَدْ اخْتَدَّ وَالْقُلُوبَ قَدْ شُجِّتْ وَالْعُقُولَ قَدْ تَنَكَّرَتْ وَالصَّبْرَ قَدْ أَوْدَى وَكَادَ تَنْقَطِعُ حَبَائِلُهُ فَإِنَّكَ لِبِالْمِرْصَادِ مِنَ الظَّالِمِ وَمُشَاهِدَةٍ مِنَ الْكَاطِمِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢١٦

﴿٢٠٨﴾ الحسن عليه السلام: إِنْ ظَلِمَ أَوْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبَرَ حَتَّى يَكُونَ الرَّحْمَنُ الَّذِي يَنْتَصِرُ لَهُ؛ أعلام الدين ص: ١٣٦

﴿٢٠٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ ظَلَمْتُمْ صَابِرُوا حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ تَعَالَى هُوَ الْمُنْتَقِمُ لَهُمْ؛ أعلام الدين ص: ١٣٥

﴿٢١٠﴾ الصادق عليه السلام: ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ اسْتَكْمَلَ خِصَالَ الْإِيمَانِ مَنْ صَبَرَ عَلَى الظُّلْمِ وَكَظَمَ غَيْظَهُ وَاحْتَسَبَ وَعَفَا؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣٠٤

﴿٢١١﴾ الرسول ﷺ: ثُمَّ مِنْ وَلَدِ الْحُسَيْنِ ابْنِي أُمِّمَةٍ تَسْعَةُ هُدَاةٍ مَهْدِيُونَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَشْكُو إِلَى اللَّهِ جُحُودَ أُمَّتِي لِأَخِي وَتَظَاهُرَهُمْ عَلَيْهِ وَظُلْمَهُمْ لَهُ وَأَخَذَهُمْ حَقَّهُ قَالَ فَقُلْنَا لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَيَكُونُ ذَلِكَ قَالَ نَعَمْ يُقْتَلُ مَظْلُومًا مِنْ بَعْدِ أَنْ يُمْلَأَ غَيْظًا وَيُوجَدُ عِنْدَ ذَلِكَ صَابِرًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٢٦٤

﴿٢١٢﴾ الرسول ﷺ: سَبَقَنِي بَعْدِي ثَلَاثِينَ سَنَةً تَعْبُدُ اللَّهَ وَتَصْبِرُ عَلَى ظُلْمِ قُرَيْشٍ لَكَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٦١

﴿٢١٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبَرُوا عَلَى الذُّلِّ وَقَدَّمُوا الْفَضْلَ فَأَحْبَبُوا فِي اللَّهِ وَأَبْغَضُوا فِي اللَّهِ أُولَئِكَ الْمَصَابِيحُ فِي الدُّنْيَا وَآهْلِ النَّعِيمِ فِي الْآخِرَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٢٢٦

﴿اقسام صبر﴾

۱-۳-۲- ظلم، بی عدالتی، خشونت، خودخواهی، انحصارطلبی

۱-۱-۳-۲- ظلم

﴿۲۰۵﴾ هرگاه به شما ستمی روا شد شکیبایی کنید و هرگاه در حق شما بدی کردند ببخشید و درگذرید، آن چنان که دوست دارید از شما درگذرند.

﴿۲۰۶﴾ خدایا اگر خیر و برکت من نزد تو با تأخیر در گرفتن حقم و در مجازات نکردن آن که به من ستم روا داشته تا روز قیامت و گردهم آمدن ظالم و مظلوم (برای محاسبه اعمال) است (من) به آن راضی‌ام؛ پس خدایا بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرست و مرا در داشتن نیت راستین و شکیبایی همیشگی، کمک کن.

﴿۲۰۷﴾ خفگی شدت گرفته و ریسمان اسارت محکم‌تر و دل‌ها اندوهگین‌تر شده‌اند. عقل‌ها از کار افتاده‌اند و صبر خم‌شده و نزدیک است که ریسمانهایش قطع شوند. ولی تو در کمین ظالم هستی و شاهد فروبرنده‌ی خشمی.

﴿۲۰۸﴾ اگر بر او ستم شود شکیبایی ورزد تا خدای رحمان انتقامش را بگیرد.

﴿۲۰۹﴾ اگر بر آنان ستم شود شکیبایی می‌ورزند تا خدای رحمان انتقامشان را بگیرد.

﴿۲۰۱۰﴾ هرکس سه خصلت در او باشد، ایمانش کامل است؛ آن که بر ظلم شکیبایی ورزد و خشمش را فروبرد، عفو کند و به حساب خدا بگذارد، داخل بهشت می‌شود و می‌تواند برای افرادی به تعداد نفرات قبیله‌ی ربیعه و مُضَرَ شفاعت کند.

﴿۲۰۱۱﴾ سپس از فرزندان پسر حسین (علیه السلام)، نه امام هستند که آن‌ها تا روز قیامت راهنمایان و هدایت‌یافتگان خواهند بود. من انکار حق برادرم، توسط اتم و کمک‌کردنشان به یکدیگر در مخالفت و ظلم به او و غصب کردن حقش را، به خدا شکایت می‌برم. به او گفتیم: ای رسول خدا، آیا واقعاً این چنین می‌شود؟ فرمود: بله، او را مظلومانه می‌کشند. آن گاه که سرشار از خشم و ناراحتی می‌شود ولی در آن حال نیز شکبیا و صبور است.

﴿۲۰۱۲﴾ تو بعد از من سی سال خواهی ماند، خدا را عبادت می‌کنی و بر ظلم قریش صبر خواهی کرد.

﴿۲۰۱۳﴾ بر ذلت و خواری صبر کردند و فضیلت را مقدم داشتند، برای خدا دوستی کرده و یا دشمنی ورزیدند، اینان در دنیا روشنی بخشند و در آخرت اهل نعمات.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٠١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبَرُوا عَلَى الذُّلِّ وَقَدَّمُوا الْفَضْلَ وَ أَحَبُّوا فِي اللَّهِ وَ أَبْغَضُوا فِي اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أُولَئِكَ الْمَصَابِيحُ فِي الدُّنْيَا وَ أَهْلُ النَّعِيمِ فِي الْآخِرَةِ؛ معاني الأخبار ص: ١٩٩

﴿٢٠١٥﴾ الرسول الله ﷺ: فَاسْتَشْفَعْتُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِزَيْنِ الْعَابِدِينَ عَلَى بْنِ الْحُسَيْنِ عليه السلام فَحَمَلَنِي عَنِّي فَرَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ رَسُولَ اللَّهِ الله ﷺ وَ هُوَ يَقُولُ لَا يُتَوَسَّلُ بِي وَ لَا بِابْنَتِي وَ لَا بِابْنِي فِي شَيْءٍ مِنْ عُرُوضِ الدُّنْيَا بَلْ لِلْآخِرَةِ وَ مَا تُوْمَلُ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِيهَا فَأَمَّا أَخِي أَبُو الْحَسَنِ فَإِنَّهُ يَنْتَقِمُ لَكَ مِمَّنْ يَظْلِمُكَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْسَ قَدْ ظَلَمْتُ فَاطِمَةَ فَصَبَرَ وَ غَضِبَ هُوَ عَلَى إِرْتِكَ فَصَبَرَ فَكَيْفَ يَنْتَقِمُ لِي مِمَّنْ ظَلَمَنِي فَقَالَ الله ﷺ ذَلِكَ عَهْدُ عَهْدُهُ إِلَيْهِ وَ أَمْرُهُ بِهِ وَ لَمْ يَجِدْ بُدًّا مِنَ الْقِيَامِ بِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٣٥

﴿٢٠١٦﴾ الرسول الله ﷺ: فَاصْبِرْ عَلَى ظُلْمِ الْمُضِلِّينَ إِلَى أَنْ تَجِدَ آغْوَانًا؛ الصراط المستقيم ج: ٢ ص: ٨٨

﴿٢٠١٧﴾ الرسول الله ﷺ: فَاصْبِرْ لظُلْمِ قُرَيْشٍ إِيَّاكَ وَ تَظَاهُرِهِمْ عَلَيْكَ فَإِنَّكَ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَ مَنْ تَبِعَهُ وَ هُمْ بِمَنْزِلَةِ الْعَجَلِ وَ مَنْ تَبِعَهُ وَ إِنَّ مُوسَى أَمَرَ هَارُونَ حِينَ اسْتَخْلَفَهُ عَلَيْهِمْ أَنْ ضَلُّوا فَوَجَدَ آغْوَانًا أَنْ يُجَاهِدَهُمْ بِهِمْ وَ إِنْ لَمْ يَجِدْ آغْوَانًا أَنْ يَكْفَ يَدَهُ وَ يَحْقِنَ دَمَهُ وَ لَا يُفَرِّقَ بَيْنَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٥٤

﴿٢٠١٨﴾ الرسول الله ﷺ: ثُمَّ أَخَذَ بِالْفَصْلِ الْآخِرِ أَنْ صَبَرَ عَلَى الظُّلْمِ، فَلَمَّا وَجَدَ آغْوَانًا قَاتَلَ عَلَى تَأْوِيلِ الْقُرْآنِ كَمَا قَاتَلَ عَلَى تَنْزِيلِهِ؛ كتاب سليم بن قيس ص: ٨٩٨

﴿٢٠١٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

وَ اصْبِرْ عَلَى ظُلْمِ السَّفِيهِ وَ لِلزَّمَانِ عَلَى خُطُوبِهِ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٧٢

﴿٢٠٢٠﴾ السجادة عليه السلام: نَادَى مُنَادٍ لِيَقُمْ أَهْلُ الْفَضْلِ فَيَقُومُ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ فَيَقَالُ انْطَلِقُوا إِلَى الْجَنَّةِ فَتَلْقَاهُمْ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ إِلَى أَيْنَ فَيَقُولُونَ إِلَى الْجَنَّةِ قَالُوا قَبْلَ الْحِسَابِ قَالُوا نَعَمْ قَالُوا وَ مَنْ أَنْتُمْ قَالُوا أَهْلُ الْفَضْلِ قَالُوا وَ مَا كَانَ فَضْلُكُمْ قَالُوا كُنَّا إِذَا جُهِلَ عَلَيْنَا حَلْمُنَا وَ إِذَا ظَلَمْنَا صَبَرْنَا وَ إِذَا أُسِيَ إِلَيْنَا غَفَرْنَا قَالُوا ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنَعِمَ الْجَرُّ الْعَامِلِينَ؛ كشف الغمة ج: ٢ ص: ١٠٣

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۰۱۴﴾ بر ذلت و خواری صبر کردند و فضیلت را مقدم داشتند و برای خدا دوستی کرده و یا دشمنی ورزیدند، اینان در دنیا روشنی بخشند و در آخرت اهل نعمات.

﴿۲۰۱۵﴾ از خداوند عزیز و جلیل به واسطه‌ی امام زین‌العابدین علی بن حسین علیه السلام طلب شفاعت کردم، خواب بر چشمانم غلبه کرد. در خواب رسول خدا صلی الله علیه و آله را دیدم که فرمود: کسی به من و دخترم و فرزندانم به خاطر متاعی از دنیا و یا آخرت متوسل نمی‌شود و تو به آنچه از فضل خدا، مورد آرزویت است، دست نمی‌یابی، مگر اینکه برادرم ابوالحسن، انتقامت را از کسی که به تو ظلم کرده خواهد گرفت. گفتم: ای رسول خدا، آیا این چنین نیست که در حق فاطمه علیها السلام ظلم شد و ارثش غصب شد و علی علیه السلام شکیبایی کرد؟ پس چگونه انتقام مرا از کسی که به من ظلم کرده خواهد گرفت؟ فرمود: این عهده‌ی است که با او بسته و او را به آن امر کرده‌ام و هیچ دلیلی برای قیام نکردنش برای گرفتن حقت وجود ندارد.

﴿۲۰۱۶﴾ بر ظلم و ستم گمراهان شکیبا و صبور باش، تا آن که یار و یآوری پیدا کنی.

﴿۲۰۱۷﴾ پس بر ظلمی که قریش بر تو روا می‌دارد و اتحادشان علیه خودت، صبری کن، چرا که تو همچون هارون نسبت به موسی و پیروانش هستی و آنان همچون گوساله و پیروانش هستند. هنگامی که موسی هارون را جانشین خود در قومش قرار داد به او چنین دستور داد که اگر قومش گمراه شدند و او یارانی پیدا کرد، به کمک یارانش با آنان بجنگد و اگر یارانی پیدا نکرد دست نگه دارد و خونس را حفظ کند و بین آنان اختلاف ایجاد نکند.

﴿۲۰۱۸﴾ سپس مرحله‌ی دیگری از زندگی‌اش را آغاز کرد که بر ظلم صبر کرد، تا وقتی که یارانی پیدا کرد و بر سر تأویل قرآن جنگید همان‌طور که بر سر تنزیل آن جنگیده بود.

﴿۲۰۱۹﴾ بر ظلم و ستم شخص کم‌عقل و بر سختی‌های روزگار، شکیبایی کن.

﴿۲۰۲۰﴾ روز قیامت، منادی ندا می‌دهد: اهل فضل برخیزند، در اینجا گروهی از مردم برمی‌خیزند، به آن‌ها گفته می‌شود بروید و بدون حساب وارد بهشت شوید، فرشتگان از آن‌ها استقبال می‌کنند. منادی ندا کند که اهل فضل برخیزند، پس گروهی برمی‌خیزند. به آن‌ها گویند: یک‌راست به بهشت بروید. فرشتگان در راه به ایشان می‌رسند و می‌گویند: به کجا می‌روید؟ می‌گویند: به بهشت، فرشتگان گویند: پیش از حساب؟ ایشان می‌گویند: بلی، فرشتگان گویند: مگر شما چه کسانی هستید؟ ایشان گویند: ما اهل فضلیم، فرشتگان گویند: فضل شما چه بود؟ گویند: اگر با ما جاهلانه برخورد می‌شد، بردباری پیشه می‌کردیم؛ و اگر کسی به ما ظلم می‌کرد، صبرپیشه می‌کردیم و چون کسی به ما بدی می‌کرد او را عفو می‌کردیم، فرشتگان گویند: به بهشت وارد شوید که اجر عمل‌کنندگان بسیار نیکوست.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٠٢١﴾ الرسول ﷺ: يَا أَخِي إِنَّكَ سَتَبْقَى بَعْدِي وَ سَتَلْقَى مِنْ قُرَيْشٍ شِدَّةً مِنْ تَظَاهِرِهِمْ عَلَيْكَ وَ ظَلَمِهِمْ لَكَ فَإِنْ وَجَدْتَ عَلَيْهِمْ أَغْوَانًا فَقَاتِلْ مِنْ خَالَفَكَ بَيْنَ وَأَفْكَكَ وَإِنْ لَمْ تَجِدْ أَغْوَانًا فَاصْبِرْ وَ كَفَّ يَدَكَ وَ لَا تَلْقَ بِهَا إِلَى التَّهْلُكَةِ فَإِنَّكَ مَنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَ لَكَ بِهَارُونَ أَسْوَةٌ حَسَنَةٌ إِذِ اسْتَضَعَفَهُ قَوْمُهُ وَ كَادُوا يَقْتُلُونَهُ فَاصْبِرْ لظُلْمِ قُرَيْشٍ إِيَّاكَ وَ تَظَاهِرِهِمْ عَلَيْكَ فَإِنَّكَ مَنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَ مَنْ اتَّبَعَهُ وَ هُمْ بِمَنْزِلَةِ الْعِجْلِ وَ مَنْ اتَّبَعَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٥٤

﴿٢٠٢٢﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ اصْبِرْ عَلَى ظُلْمِ الظَّالِمِينَ فَإِنَّ الْكُفْرَ يُقْبَلُ وَ الرِّدَّةُ وَ النِّفَاقُ مَعَ الْأَوَّلِ مِنْهُمْ ثُمَّ الثَّانِي وَ هُوَ شَرُّ مِنْهُ وَ أَظْلَمُ ثُمَّ الثَّالِثُ ثُمَّ يَجْتَمِعُ لَكَ شِيعَةٌ تُقَاتِلُ بِهِمُ النَّاكِثِينَ وَ الْقَاسِطِينَ وَ الْمُتَّبِعِينَ الْمُضِلِّينَ وَ أَفْنَتْ عَلَيْهِمْ هُمُ الْأَحْزَابُ وَ شِيعَتُهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤٨٨
٢-١-١-٢-٣-٢- البغي

﴿٢٠٢٣﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبْرٌ حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ الَّذِي يَنْتَصِرُ لَهُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٣٠
﴿٢٠٢٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبْرٌ حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ هُوَ الْمُنتَصِرُ لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣١٣

﴿٢٠٢٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبْرٌ حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي يَنْتَقِمُ لَهُ نَفْسُهُ مِنْهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣١٧

﴿٢٠٢٦﴾ الحسن عليه السلام: إِنْ ظَلِمَ أَوْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبْرٌ حَتَّى يَكُونَ الرَّحْمَنُ الَّذِي يَنْتَصِرُ لَهُ؛ أعلام الدين ص: ١٣٦

﴿٢٠٢٧﴾ الصادق عليه السلام: صِفَةُ الْمُؤْمِنِ قُوَّةٌ فِي دِينٍ وَ ... لَا يَبْغِي وَ إِنْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبْرٌ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٢٩٤

﴿٢٠٢٨﴾ الحسن عليه السلام: يَصْبِرُ إِنْ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَكُونَ إِلَهُهُ الَّذِي يَخْزِيهِ يَنْتَقِمُ لَهُ؛ جامع الأخبار ص: ١٢٣

٢-١-١-٢-٣-٢- الجور
﴿٢٠٢٩﴾ الكاظم عليه السلام: إِذَا كَانَ الْإِمَامُ عَادِلًا كَانَ لَهُ الْأَجْرُ وَ عَلَيْكَ الشُّكْرُ وَ إِذَا كَانَ جَائِرًا كَانَ عَلَيْهِ الْوِزْرُ وَ عَلَيْكَ الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ٢٤٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۰۲۱﴾ ای برادر، تو پس از من زنده می‌مانی و از قریش سختی‌ها می‌بینی. از پشتیبانی آنان از یکدیگر برای ستم‌کردن به تو رنج می‌بینی. اگر یآوری پیدا کردی، به همراه موافقان با مخالفان پیکار کن؛ ولی اگر یاری پیدا نکردی، صبر کن و دست‌نگهدار و خودت را به هلاکت مینداز. زیرا که تو نسبت به من به منزله‌ی هارونی نسبت به موسی؛ و ماجرای هارون و تضعیف او توسط قومش و اقدام به قتل او، برای تو الگوی بسیار خوبی است. پس بر ظلم و ستم قریش و همدست‌شدن آنان علیه خودت، صبر کن. چون تو نسبت به من به منزله‌ی هارونی نسبت به موسی و پیروانش. و آن‌ها به منزله‌ی گوساله‌ی سامری و پیروانش.

﴿۲۰۲۲﴾ ای علی، بر ظلم ظالمان شکیبایی کن. چرا که کفر رو آورده، از دین‌برگشتن و نفاق، همراه اوّلی است و همچنین دومی که بدتر و ظالم‌تر از اوّلی است و سپس سومی و بعد از آن، پیروان تو گرد هم می‌آیند و به همراه ایشان، با پیمان‌شکنان و ظالمان و پیروان گمراهشان خواهی جنگید. برایشان نماز جماعت برپا و امامتشان را برعهده گیر که ایشان حزب‌ها و پیروان توآند.

۲-۱-۱-۲- بی‌عدالتی

﴿۲۰۲۳﴾ اگر بر او ستم شود، شکیبا باشد، تا خدا انتقام او را بگیرد.

﴿۲۰۲۴﴾ اگر بر او ستم شود، شکیبا باشد، تا خدا انتقام او را بگیرد.

﴿۲۰۲۵﴾ اگر بر او ستم شود، شکیبا باشد، تا خدا انتقام او را بگیرد.

﴿۲۰۲۶﴾ اگر بر او ستم شود شکیبایی ورزد تا خدای رحمان انتقامش را بگیرد.

﴿۲۰۲۷﴾ صفت مؤمن این است که: در دینداری قوی و در سختی‌ها شکیباست، ستم نکند و اگر کسی به او ستم کرد، شکیبایی ورزد.

﴿۲۰۲۸﴾ اگر بر مؤمن ستم کنند، صبر می‌کند تا آن‌که خدای او به او اجر دهد و انتقامش را بگیرد.

۳-۱-۱-۲- ستم

﴿۲۰۲۹﴾ وقتی امام و پیشوا عادل باشد برای او اجر و پاداش است و وظیفه‌ی تو شکر و سپاس است و آن هنگام که امام و پیشوا ستمگر بود برای او گناه است و وظیفه‌ی تو صبر است.

﴿أقسام الصبر﴾

٢-٣-١-١-٤- الجفا

﴿٢٠٣٠﴾ الصادق عليه السلام: صاحب الأمر بالمعروف يَخْناجُ إلى أن يكونَ عالِماً بِالْحَلالِ وَالْحَرَامِ فارِغاً مِنْ خَاصَّةِ نَفْسِهِ عَمَّا يَأْمُرُهُمْ بِهِ وَيَنْهَاهُمْ عَنْهُ ناصِحاً لِلخَلْقِ رَحِيماً رَفِيقاً بِهِمْ دَاعِياً لَهُمْ بِاللُّطْفِ وَحُسْنِ الْبَيانِ عارِفاً بِتَفَاوُتِ أَخْلَاقِهِمْ لِيُنْزَلَ كُلُّ مَنْزِلَتِهِ بِصَبْرٍ بِمَكْرِ النَّفْسِ وَمَكَايِدِ الشَّيْطَانِ صابِراً عَلَى مَا يُلْحِقُهُ لَا يَكافِئُهُمْ بِهَا وَلَا يَشْكُو مِنْهُمْ وَلَا يَسْتَعْمِلُ الْحَمِيَّةَ وَلَا يَغْتَاطُ لِنَفْسِهِ مُجَرِّداً نِيَّتَهُ لِلَّهِ مُسْتَعِيناً بِهِ وَمُتَبَغِياً لَوَجْهِهِ فَإِنْ خَالَفُوهُ وَجَفَوْهُ صَبَرَ وَإِنْ وَاقَفُوهُ وَقَبِلُوا مِنْهُ شَكَراً؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٢١٤

﴿٢٠٣١﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ لَا يَصْبِرُ عَلَى جَفَاءِ الْخَلْقِ لَا يَصِلُ إِلَى رِضَى اللَّهِ تَعَالَى لِأَنَّ رِضَى اللَّهِ تَعَالَى مَشُوبٌ بِجَفَاءِ الْخَلْقِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٩

﴿٢٠٣٢﴾ هَكَذَا خَلَقَ لِلنَّاسِ كَفًّا وَاصْبَاعَ مُهَيَّاةً لِقَدْحِ النَّارِ وَاسْتِعْمَالَهَا وَلَمْ يُعْطِ الْبَهَائِمَ مِثْلَ ذَلِكَ لَكِنَّهَا أُعِينَتْ بِالصَّبْرِ عَلَى الْجَفَاءِ وَالْخَلَلِ فِي الْمَعَاشِ لِكَيْلَا يَنَالَهَا فِي فَقْدِ النَّارِ مَا يَنَالُ الْإِنْسَانُ بحار الأنوار ج: ٣ ص: ١٢٣

٢-٣-١-١-٥- الأثرة

﴿٢٠٣٣﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمُجَنِّبِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ سَتَجِدُونَ مِنْ قُرَيْشٍ أَثَرَةً فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ٢٦

﴿٢٠٣٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: سَتَلْقَوْنَ أَثَرَهُ فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ فَاصْبِرُوا حَتَّى تَرُدُّوا عَلَى الْحَوْضِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٢٢٣

﴿٢٠٣٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِيَنْظُرَ كَيْفَ صَبْرُكَ قَالَ أَسْلِمْتُ لَأَمْرِكَ يَا رَبِّ وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ فَمَا هُنَّ قِيلَ أَوَّلَهُنَّ الْجُوعُ وَالْأَثَرَةُ عَلَى نَفْسِكَ وَعَلَى أَهْلِكَ لِأَهْلِ الْحَاجَةِ قَالَ قَبِلْتُ يَا رَبِّ وَرَضِيتُ وَسَلَّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

٢-٣-١-١-٦- الإستئثار

﴿٢٠٣٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ لَمَّا قَبَضَ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ اسْتَأْثَرَتْ عَلَيْنَا قُرَيْشٌ بِالْأَمْرِ، وَدَفَعْتَنَا عَنْ حَقِّ نَحْنُ أَحَقُّ بِهِ مِنَ النَّاسِ كَافَّةً، فَرَأَيْتُ أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى ذَلِكَ أَفْضَلُ مِنْ

﴿اقسام صبر﴾

۴-۱-۱-۲-۳-۲- جفا

﴿۲۰۳۰﴾ کسی که می‌خواهد امر به معروف کند، نیازمند است که آگاه به حلال و حرام باشد و خودش به آنچه امر می‌کند، عمل و آنچه را نهی می‌کند، ترک کرده باشد، خیرخواه خلق، دلسوز و همراه مردم باشد. با لطف و بیان زیبا، دعوت کند. به تفاوت اخلاق دعوت‌شوندگان آشنا باشد، تا با هرکس مطابق جایگاه خودش رفتار کند. به نیرنگ‌های نفس و شیطان آگاهی داشته و بر آنچه موفق نمی‌شود، شکبیا باشد. کاستی‌هایشان را مکافات نکرده و از ایشان گلایه نمی‌کند. قبیله‌گرایی را به میان نمی‌آورد. برای خودش خشمگین نمی‌شود. نیتش خدایی است، از او یاری می‌خواهد و روی او را می‌طلبد. پس اگر آنان مخالفت کنند، تحمل می‌کند و اگر بپذیرند، سپاسگزاری می‌کند.

﴿۲۰۳۱﴾ هرکه جفای خلق را تحمل نکرده و اذیت ایشان را بر خود گوارا نکند، به مرتبه‌ی رضای الهی نمی‌رسد، زیرا رضای او وابسته به تحمل جفای خلق است.

﴿۲۰۳۲﴾ خداوند به آدمی کف و انگشت داده تا بتواند از آن برای روشن کردن آتش استفاده کند و مانند آن را به بهایم نداده است و آن‌ها را سازگار با غذای خام کرده و بردبار در برابر سرما، تا مثل انسان از نبود آتش خللی در زندگی‌شان پدید نیاید.

۵-۱-۱-۲-۳-۲- خودخواهی

﴿۲۰۳۳﴾ رسول خدا ﷺ به دوستداران اهل بیتش فرمود: شما بعد از من خواهید دید قریش خود را بر شما مقدم می‌دارند، پس شکیبایی بورزید تا مرا کنار حوض کوثر ملاقات کنید.

﴿۲۰۳۴﴾ بعد از من با ستمکاران رودرو خواهید شد. پس هرگاه چنین شد، شکیبایی پیشه کنید تا کنار حوض کوثر بر من وارد شوید.

﴿۲۰۳۵﴾ شبی که پیامبر ﷺ را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه‌ی تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به کمک تو، آن سه چیز کدامند؟ گفته شد: اول: گرسنگی و ترجیح‌دادن نیازمندان بر خود و خانواده‌ات. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست.

۶-۱-۱-۲-۳-۲- انحصارطلبی

﴿۲۰۳۶﴾ وقتی که خدای متعال پیامبر خود ﷺ را نزد خویش برد، قریش امر خلافت را برای خود برداشتند و ما را از حقی که شایسته‌تر از دیگران بودیم منع کردند. پس من دیدم که شکیبایی بر آن بهتر از ایجاد تفرقه بین مسلمانان و ریختن خون ایشان است. چرا که مدت زمان

﴿أقسام الصبر﴾

تَفْرِيقُ كَلِمَةِ الْمُسْلِمِينَ، وَ سَفَكِ دِمَائِهِمْ، وَ النَّاسُ حَدِيثُو عَهْدٍ بِالْإِسْلَامِ، وَ الدِّينُ يَمْحُضُ مَخْضَ
الْوُطْبِ يُفْسِدُهُ أَذْنَى وَهْنٍ، وَ يَعْنِيكَ أَقْلُ خُلْفٍ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٦٣٢

٢-٣-١-٢- الإتهاك، التعنيف، الغضب، نهب الثراث، أخذ المال

٢-٣-١-٢-١- الإتهاك

﴿٢٠٣٧﴾ الرضا عليه السلام: فَقَدْ أَبَاحَ حَرِيمَهُ وَ أَحَلَّ مُحَرَّمَهُ إِذْ كَانَ بِذَلِكَ زَارِيًا عَلَى الْإِمَامِ مُنْتَهَكًا
حُرْمَةَ الْإِسْلَامِ بِذَلِكَ جَرَى السَّالِفُ فَصَبَرَ مِنْهُ عَلَى الْفَلَتَاتِ وَ لَمْ يُعْتَزِضْ بَعْدَهَا عَلَى الْعَزَمَاتِ
خَوْفًا عَلَى شَتَاتِ الدِّينِ وَ اضْطِرَابِ حَبْلِ الْمُسْلِمِينَ وَ لِقُرْبِ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ وَ رَصْدِ فُرْصَةِ تَنْتَهَزُ وَ
بَاقِيَةٌ تُبَدَّرُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٩ ص: ١٥٢

﴿٢٠٣٨﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: كَانَ فِيمَا اشْتَرَطَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ بِأَمْرِ جَبْرِئِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِيمَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ
أَنْ قَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ تَفِي بِمَا فِيهَا مِنْ مَوَالَاةٍ مِنْ وَآلِي اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ الْبِرَاءَةِ وَ الْعِدَاوَةِ لِمَنْ عَادَى اللَّهَ
وَ رَسُولَهُ وَ الْبِرَاءَةِ مِنْهُمْ عَلَى الصَّبْرِ مِنْكَ وَ عَلَى كَظْمِ الْغَيْظِ وَ عَلَى ذَهَابِ حَقِّي وَ غَضَبِ
خُمْسِكَ وَ انْتِهَاكِ حُرْمَتِكَ فَقَالَ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؛ الكافي ج: ١ ص: ٢٨١

٢-٣-١-٢-٢- التعنيف

﴿٢٠٣٩﴾ الباقر عليه السلام: ثُمَّ اعْرِفْ أَشْبَاهَهُمْ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ الَّذِينَ أَقَامُوا حُرُوفَ الْكِتَابِ وَ حَرَفُوا
حُدُودَهُ فَهُمْ مَعَ السَّادَةِ وَ الْكُبَرَاءِ فَإِذَا تَفَرَّقَتْ قَادَةُ الْأَهْوَاءِ كَانُوا مَعَ أَكْثَرِهِمْ دُنْيَا وَ ذَلِكَ مَبْلَغُهُمْ
مِنْ الْعِلْمِ لَا يَزَالُونَ كَذَلِكَ فِي طَبَعٍ وَ طَمَعٍ لَا يَزَالُ يُسْمَعُ صَوْتُ إِبْلِيسَ عَلَى أَلْسِنَتِهِمْ بِبَاطِلٍ كَثِيرٍ
يَصْبِرُ مِنْهُمْ الْعُلَمَاءُ عَلَى الْأَذَى وَ التَّعْنِيفِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٥٢

٢-٣-١-٢-٣- الغضب

﴿٢٠٤٠﴾ الهادي عليه السلام: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ أَنْتَ أَوَّلُ مَظْلُومٍ وَ أَوَّلُ مَنْ غَضِبَ حَقُّهُ
صَبَرَتْ وَ احْتَسَبَتْ حَتَّى آتَاكَ الْبَقِيَّةُ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٥٦٩

﴿٢٠٤١﴾ الصادق عليه السلام: أَمَّا الْخُمْسُ فَإِنَّا نَزَعُ عَنْهُ لَنَا وَ يَزَعُ عَنْ قَوْمِنَا أَنَّهُ لَيْسَ لَنَا فَصَبَرْنَا؛

مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٢٨٨

﴿اقسام صبر﴾

اندکی بود که مردم به اسلام درآمده بودند و دین مانند شیر داخل مَشکی بود که شدیداً تکانش داده باشند و آماده بود که با اندک سستی، فاسد شود و کمترین محافظی برای آن باقی نمانده بود.

۲-۳-۱-۲-۲- هتک حرمت کردن، به تندى رفتار کردن، غصب، غارت

۲-۳-۱-۲-۱- هتک حرمت کردن

﴿۲۰۳۷﴾ اگر چنین شود امام را تحقیر کرده و حرمت اسلام را مورد تجاوز قرار داده‌اند، همچنان که در گذشته چنین کرده بودند. پس شخص وصی بر آن لغزش‌ها صبر کرد و از ترس ایجاد تفرقه و چنددستگی و به‌لرزه‌درآمدن پایه‌های حکومت اسلامی، صبر کرد و بعد از آن نیز متعرضشان نشد. زیرا هنوز مردم به زمان جاهلیت نزدیک بودند و دشمنان در پی فرصت بودند تا دستاویزی پیدا کرده غائله برپا کنند و این نهال تازه پا گرفته را ریشه کن کنند.

﴿۲۰۳۸﴾ شرطی که پیامبر به پیشنهاد جبرئیل و طبق دستور خداوند عزیز و جلیل، با علی علیه السلام کرد، این بود: ای علی، باید به آنچه در این وصیتنامه است، عمل کنی. دوستی با هر که خدا و رسولش را دوست دارد و بیزاری و دشمنی با هر که با خدا و رسولش دشمنی کند و پایداری بر آن و فرو خوردن خشم بر بردن حق من و غصب خمس تو و حرمت‌شکنی‌شان نسبت به تو. علی گفت: به چشم ای پیامبر خدا.

۲-۳-۱-۲-۲- به تندى رفتار کردن

﴿۲۰۳۹﴾ سپس همتایانشان در این امت را بشناس. آن کسانی که الفاظ و عبارات قرآن را زنده می‌دارند، در حالی که حدود و قواعد برگرفته از آن را تحریف می‌کنند. آنان همیشه با خواص و بزرگان نشست و برخاست می‌کنند و آن‌گاه که رهبران هوا پرست با یکدیگر اختلاف می‌کنند و گروه‌گروه شوند، با آن کس همراه می‌شوند که دنیای بیشتری دارد. این است نهایت آنچه با علم و دانش خود به آن رسیده‌اند. آنان پیوسته گرفتار چاه طبیعت و طمع‌ورزی به دنیایند و پیوسته نغمه‌ی شیطان به‌صورت گفتار باطل، از زبان آن‌ها شنیده می‌شود. علما و دانشمندان حقیقی، در مقابل آزار و زورگویی ایشان با صبر و شکیبایی تدبیر می‌کنند.

۲-۳-۱-۲-۳- غصب

﴿۲۰۴۰﴾ کنار قبر امیرالمؤمنین علیه السلام بگو: سلام بر تو ای ولی خدا، تو اول مظلوم و اول کسی هستی که حقش غصب شده و تا دم مرگ، با نیت خدایی تحمل کردی تا اینکه به مرحله‌ی یقین رسیدی.

﴿۲۰۴۱﴾ اما خمس، به عقیده‌ی ما، متعلق به ماست، ولی گروهی را اعتقاد این است که متعلق به ما نیست و ما هم صبر کردیم.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٠٤٢﴾ الرسول ﷺ: أَنَّهُ عَادَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَلِيًّا فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلِيٌّ إِلَّا لِمَا بِهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ لَآ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ يَا عُمَرُ لَا يَمُوتُ عَلِيٌّ حَتَّى يَمْلَأَ غِيْظًا، وَيُوسِّعَ غَدْرًا وَيُوجِدَ مِنْ بَعْدِي صَابِرًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٥٣

﴿٢٠٤٣﴾ الرسول ﷺ: دَخَلَ أَبُو بَكْرٌ وَعُمَرُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ دَخَلَ عَلَى أَثَرِهِمَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَكَانَ سَقَى الرَّمَادِ فِي وَجْهِهِ أَيْ وَجْهِ النَّبِيِّ ﷺ وَقَالَ أَيْتَقَدَّ مَانَ عَلَيْكَ وَقَدْ أَمَرَكَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِمَا فَقَالَ نَسِينَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ ﷺ لَآ وَاللَّهِ وَكَأَنِّي بِكُمَا وَقَدْ سَلَبْتُمُوهُ مُلْكُهُ ثُمَّ بَكَى وَقَالَ يَا عَلِيُّ صَبْرًا صَبْرًا فَإِذَا أَمْنَكَ الْأَمْرَ فَالْسَيْفُ الْقَتْلُ الْقَتْلُ حَتَّى يَفِيئُوا إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِنَّكَ وَدُرِّيَّتِكَ عَلَى الْحَقِّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ نَاوَاكَ عَلَى الْبَاطِلِ؛ الصراط المستقيم ج: ٢ ص: ٣٣

﴿٢٠٤٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: دَخَلْتُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَقَدْ بُويعَ لِعُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ فَوَجَدْتُهُ مُطْرَقًا كَثِيْبًا، فَقُلْتُ لَهُ مَا أَصَابَكَ جُعِلْتُ فِدَاكَ مِنْ قَوْمِكَ. فَقَالَ صَبْرٌ جَمِيْلٌ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٣٢

﴿٢٠٤٥﴾ الرسول ﷺ: فَإِذَا فَرَعْتَ مِنْ أَمْرِي وَغَيَّبْتَنِي فِي قَبْرِ الزَّمِ بَيْتِكَ وَاجْمَعْ الْقُرْآنَ عَلَى تَنْزِيلِهِ وَعَلَيْكَ بِالصَّبْرِ حَتَّى تَقْدَمَ عَلَيَّ؛ الصراط المستقيم ج: ٢ ص: ٩١

﴿٢٠٤٦﴾ الرسول ﷺ: فَاسْتَشْفَعْتُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِزَيْنِ الْعَابِدِينَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فَحَمَلْتَنِي عَيْنِي فَرَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَقُولُ لَا يُتَوَسَّلُ بِي وَلَا بِأَبْنَيْي وَلَا بِأَبْنَيْي فِي شَيْءٍ مِنْ عُرُوضِ الدُّنْيَا بَلْ لِلْآخِرَةِ وَمَا تُؤْمَلُ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِيهَا فَأَمَّا أَخِي أَبُو الْحَسَنِ فَإِنَّهُ يَنْتَقِمُ لَكَ مِمَّنْ يَظْلِمُكَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْسَ قَدْ ظَلَمْتُ فَاطِمَةَ فَصَبَرَ وَغَضِبَ هُوَ عَلَى إِرْثِكَ فَصَبَرَ فَكَيْفَ يَنْتَقِمُ لِي مِمَّنْ ظَلَمَنِي فَقَالَ ﷺ ذَلِكَ عَهْدُ عَهْدُهُ إِلَيْهِ وَأَمْرُهُ بِهِ وَلَمْ يَجِدْ بُدًّا مِنَ الْقِيَامِ بِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٣٥

﴿٢٠٤٧﴾ الرسول ﷺ: فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٌ ثُمَّ دَخَلَ عُمَرُ ثُمَّ دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ عَلَى إِرْثِهِمَا فَكَانَ سَقَى عَلِيٍّ وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الرَّمَادُ، ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ أَيْتَقَدَّ مَانَكَ هَذَانِ وَقَدْ أَمَرَكَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا قَالَ أَبُو بَكْرٌ نَسِيتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَقَالَ عُمَرُ سَهَوْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَا نَسِيتُمَا وَلَا سَهَوْتُمَا، وَكَأَنِّي بِكُمَا قَدْ اسْتَلْبَيْتُمَا مُلْكَهُ وَ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۰۴۲﴾ سوگند به آن که جانم به دست اوست، ای عمر، این شخص (علی) زرز، نمی‌میرد مگر آن که دل او مملو از خشم شده و بی‌وفایی و پیمان‌شکنی در حقش بسیار می‌شود و بعد از من او را بسیار شکبیا خواهید یافت.

﴿۲۰۴۳﴾ ابوبکر و عمر نزد رسول خدا رفتند و به دنبال آن‌ها علی علیه السلام وارد شد. گویی خاکستر بر صورت پیامبر پاشیده شده بود. پیامبر فرمود: آیا این دو، علیرغم دستور خدا بر تو پیشقدم شدند؟ آن دو گفتند: ای پیامبر خدا، فراموش کردیم. پیامبر فرمود: نه به خدا قسم، گویی می‌بینم که حکومتش را غصب می‌کنید و سپس گریست. و گفت: یا علی، شکیبایی کن، شکیبایی. و آن‌گاه که برای دین احساس ایمنی کردی و دانستی دین در معرض خطر نیست. شمشیر، شمشیر، قتل، قتل، تا اینکه به دستور خدا برگردند. تو و فرزندان تا روز قیامت بر حقیقت و هر که با شما دشمنی کند، بر باطل خواهد بود.

﴿۲۰۴۴﴾ پس از آن که مردم با عثمان بیعت کردند حضور علی علیه السلام رسیده دیدم آن حضرت با حال حزن و اندوه سر به زیر انداخته است. سؤال کردم فدایت شوم با این مصیبت چه خواهید کرد؟ فرمود: به زیبایی صبر خواهیم کرد.

﴿۲۰۴۵﴾ هرگاه کار کفن و دفن مرا تمام کردی و مرا در قبرم گذاشتی، در خانه‌ات بنشین و قرآن را مطابق نزول آن جمع آوری کن و صبر پیشه کن تا نزد من بیایی.

﴿۲۰۴۶﴾ از خداوند عزیز و جلیل به واسطه‌ی امام زین‌العابدین علی بن حسین علیه السلام طلب شفاعت کردم، خواب بر چشمانم غلبه کرد. در خواب رسول خدا صلی الله علیه و آله را دیدم که فرمود: کسی به من و دخترم و فرزندانم به خاطر متاعی از دنیا و یا آخرت متوسل نمی‌شود و تو به آنچه از فضل خدا، مورد آرزویت است، دست نمی‌یابی، مگر اینکه برادرم ابوالحسن، انتقامت را از کسی که به تو ظلم کرده خواهد گرفت. گفتم: ای رسول خدا، آیا این چنین نیست که در حق فاطمه علیها السلام ظلم شد و ارثش غصب شد و علی علیه السلام شکیبایی کرد؟ پس چگونه انتقام مرا از کسی که به من ظلم کرده خواهد گرفت؟ فرمود: این عهده‌ی است که با او بسته و او را به آن امر کرده‌ام و هیچ دلیلی برای قیام نکردنش برای گرفتن حقت وجود ندارد.

﴿۲۰۴۷﴾ ابوبکر داخل شد و بعد عمر و به دنبال آن دو علی علیه السلام، گویی خاکستر بر صورت رسول خدا صلی الله علیه و آله پاشیده شده بود. بعد فرمود: ای علی، آیا این دو بر تو پیش‌قدم شدند در حالی که خدا تو را امیر آن‌ها قرار داده است، ابوبکر گفت: ای رسول خدا فراموش کردم و عمر گفت ای رسول خدا از یاد برده‌ام. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: نه فراموش کردید و نه از یاد بردید، گویی می‌بینم، حکومتش را سلب و در مخالفت با او می‌جنگید و دشمنان خدا و پیامبرش، شما را بر این

﴿أقسام الصبر﴾

تَحَارَبْتُمَا عَلَيْهِ، وَأَعَانَكُمَا عَلَى ذَلِكَ أَعْدَاءُ اللَّهِ وَأَعْدَاءُ رَسُولِهِ، وَكَأَنِّي بِكُمَا قَدْ تَرَكْتُمَا الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارَ بَعْضُهُمْ يَضْرِبُ وَجْهَهُ بِالسَّيْفِ عَلَى الدُّنْيَا، وَلَكَأَنِّي بِأَهْلِ بَيْتِي وَهُمْ الْمَقْهُورُونَ الْمُتَشَتُّونَ فِي أَقْطَارِهَا، وَذَلِكَ لِأَمْرٍ قَدْ قُضِيَ.. ثُمَّ بَكَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ حَتَّى سَالَتْ دُمُوعُهُ، ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ الصَّبْرَ.. الصَّبْرَ.. حَتَّى يَنْزِلَ الْأَمْرُ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، فَإِنَّ لَكَ مِنَ الْأَجْرِ فِي كُلِّ يَوْمٍ مَا لَا يُحْصِيهِ كَاتِبُكَ، فَإِذَا أَمَكَنَّكَ الْأَمْرُ فَالسَّيْفُ السَّيْفُ.. فَالْقَتْلُ الْقَتْلُ حَتَّى يَفِيئُوا إِلَى أَمْرِ اللَّهِ وَأَمْرِ رَسُولِهِ، فَإِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ وَمَنْ نَاوَاكَ عَلَى الْبَاطِلِ، وَكَذَلِكَ ذُرِّيَّتُكَ مِنْ بَعْدِكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٢٢٥

﴿٢٠٤٨﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): فَصَبْرْتُ وَفِي الْعَيْنِ قَدَى وَفِي الْحَلْقِ شَجَا أَرَى تُرَانِي نَهْبًا؛

نهج البلاغة ص: ٤٨

﴿٢٠٤٩﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): فَصَرَفُوا الْوَلَايَةَ إِلَى عُثْمَانَ وَآخَرَجُونِي مِنْهَا رَجَاءً أَنْ يَنَالُوهَا وَ يَنَدَاوُلُوهَا إِذْ يَنْسُوا أَنْ يَنَالُوهَا مِنْ قِبَلِي ثُمَّ قَالُوا هَلُمَّ بَايِعْ وَإِلَّا جَاهَدْنَاكَ فَبَايَعْتُ مُسْتَكْرَهَا وَ صَبْرْتُ مُحْتَسِبًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٦٩

﴿٢٠٥٠﴾ الرسول (صلى الله عليه وآله): فَقُلْتُ أَدْخُلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ أَدْخُلِي يَا أُمِّ سَلَمَةَ فَدَخَلْتُ وَعَلَيَّ جَاثٍ بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا كَانَ كَذَا وَكَذَا فَمَا تَأْمُرُنِي قَالَ أَمُرُكَ بِالصَّبْرِ ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ الثَّانِيَةَ فَأَمَرَهُ بِالصَّبْرِ فَأَعَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ الثَّالِثَةَ فَقَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ يَا أَخِي إِذَا كَانَ ذَاكَ مِنْهُمْ فَسَلِّ سَيْفَكَ وَضَعُهُ عَلَى عَاتِقِكَ وَاضْرِبْ بِهِ قُدَمًا حَتَّى تَلْقَانِي وَ سَيْفُكَ شَاهِرٌ يَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٢٢١

﴿٢٠٥١﴾ ابن عباس (رضي الله عنه): فَمَا أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِمَنْ يَنْكُثُ بَيْعَتِي مِنْهُمْ وَيَجْحَدُ حَقِّي قَالَ فَاصْبِرْ حَتَّى تَلْقَانِي، وَتَسْتَسْلِمَ لِمِحْنَتِكَ حَتَّى تَلْقَى نَاصِرًا عَلَيْهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ١٧١

﴿٢٠٥٢﴾ أمير المؤمنين (عليه السلام): فَظَنَرْتُ فَإِذَا لَيْسَ لِي مُعِينٌ إِلَّا أَهْلُ بَيْتِي فَضَنَنْتُ بِهِمْ عَنِ الْمَوْتِ فَأَغْضَيْتُ عَلَى الْقَدَى وَشَرِبْتُ عَلَى الشَّجَا وَصَبْرْتُ عَلَى اخْذِ الْكُظْمِ وَعَلَى أَمْرٍ مِنْ طَعْمِ الْعَلَقَمِ؛

بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٣١٠

﴿اقسام صبر﴾

امر یاری می‌دهند. و گویی می‌بینم که شما دو نفر، مهاجرین و انصار را وامی‌گذارید که بعضی در همین دنیا به روی یکدیگر شمشیر بکشند. و گویی می‌بینم که اهل بیت شکست خورده، در اقصی نقاط عالم پراکنده شده‌اند. و این امری است که در قضای الهی مقدر شده است. بعد رسول خدا ﷺ گریست تا اشک‌هایش جاری شد، سپس گفت: ای علی، صبر کن صبر، تا از خدا دستوری برسد. و هیچ نیرو و قوتی جز از ناحیه‌ی خداوند بزرگ و بلندمرتبه نیست، پس در ازای هرروز صبر، برای تو پاداشی است که دو فرشته‌ی نوپسندۀ اعمال، نتوانند محاسبه کنند. هرگاه برای امت امکان داشت دست به شمشیر شو و بکش تا به فرمان خدا و رسولش برگردند. چرا که تو و فرزندان تا روز قیامت بر حقیق و دشمنان شما بر باطل خواهند بود.

﴿۲۰۴۸﴾ پس صبر کردم در حالی که گویا خار در چشم و استخوان در گلو من مانده بود. و با دیدگان خود می‌نگریستم که میراث مرا به غارت می‌برند.

﴿۲۰۴۹﴾ ولایت را به عثمان برگرداندند، به امید اینکه از بیت‌المال بهره‌مند شوند و آن را در میان خود دست‌به‌دست بگردانند. چرا که با روی کارآمدن من از چنین کاری ناامید بودند. پس گفتند: زود بیعت کن والا با تو می‌جنگیم. پس از روی اکراه بیعت کردم و صبر کردم و به حساب خدا گذاشتم.

﴿۲۰۵۰﴾ از رسول خدا ﷺ اجازه‌ی ورود خواستم، رسول خدا فرمود: ای ام‌سلمه وارد شو. من وارد شدم، علی علیه‌السلام در برابر او زانو زده بود و می‌گفت: ای پیامبر خدا، پدر و مادرم به قربانت، اگر چنین و چنان شود، دستور می‌دهی چه کنم؟ فرمود: دستور صبر است. دوباره پرسید، فرمود: دستور صبر است، برای مرتبه‌ی سوم فرمود: ای علی، ای برادر من، اگر چنین شود، آن‌گاه شمشیر خود را بیرون بکش و بر شانه بگذار و شجاعانه با آن ضربت بزن تا در حالی مرا ملاقات کنی که خون ایشان از شمشیرت می‌چکد.

﴿۲۰۵۱﴾ ای رسول خدا با آن کسی که بیعت مرا درهم شکند و حق مرا انکار کند چه کنم؟ فرمود: بر مصیبت‌ها صبر کن، تا آن‌گاه که مرا دیدار کنی و با رنج‌ها بساز تا آن‌گاه که یآوری پیدا کنی.

﴿۲۰۵۲﴾ نگریستم و دیدم مرا یاری نیست و جز کسانم مددکاری ندارم. دریغم آمد که آنان دست به یاری‌ام گشایند، مبدا که به کام مرگ در آیند. ناچار خار غم در دیده شکسته، نفس در سینه و گلو بسته، از حق خود چشم پوشیدم و شربت تلخ شکیبایی نوشیدم.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٠٥٣﴾ الباقر عليه السلام: فِي قَوْلِهِ فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ، قَالَ دَفَعَهُمْ وَلَايَةَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام؛

بحار الأنوار ج: ٣٩ ص: ٢٦٢

﴿٢٠٥٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَيَدْعُونِي إِلَى اخْذِ حَقِّي وَيَبْذُلُونَ أَنْفُسَهُمْ فِي نُصْرَتِي لِيُؤَدُّوا إِلَيَّ بِذَلِكَ بَيْعَتِي فِي أَغْنَاهُمْ فَأَقُولُ رُوَيْدًا وَصَبْرًا قَلِيلًا لَعَلَّ اللَّهَ يَأْتِينِي بِذَلِكَ عَفْوًَا بَلَا مُنَازَعَةٍ وَلَا

إِرَاقَةَ الدِّمَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٨ ص: ١٧٥

﴿٢٠٥٥﴾ الرسول ﷺ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعَلِيِّ عليه السلام كَيْفَ بَكَ يَا عَلِيُّ إِذَا وَلَوْهَا مِنْ بَعْدِي فَلَنَّا قَالَ هَذَا سَيَفِي أَحُولُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَهَا قَالَ النَّبِيُّ أَوْ تَكُونُ صَابِرًا مُحْتَسِبًا فَهُوَ خَيْرُ لَكَ مِنْهَا؛ بحار الأنوار

ج: ٢٨ ص: ٦٩

﴿٢٠٥٦﴾ الرسول ﷺ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَا عَلِيُّ إِنَّكَ لَأَقْبَعِدِي كَذَا.. وَكَذَا. فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ السَّيْفَ لَذُو شَفْرَتَيْنِ وَمَا أَنَا بِالْفَشِلِ وَلَا الدَّلِيلِ. قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَاصْبِرْ

يَا عَلِيُّ. قَالَ عَلِيُّ أَصْبِرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٥٣

﴿٢٠٥٧﴾ الرسول ﷺ: قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِعَلِيِّ إِنَّ الْأُمَّةَ سَتَغْدِرُ بِكَ، فَاصْبِرْ لَعَدْرِهَا؛

بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٥٣

﴿٢٠٥٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: قَالَ ضِرَارُ لِهَشَامِ بْنِ الْحَكَمِ أَلَّا دَعَا عَلِيُّ النَّاسَ عِنْدَ وَفَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِلَى الْإِثْمَامِ بِهِ إِنْ كَانَ وَصِيًّا. قَالَ لَمْ يَكُنْ وَاجِبًا عَلَيْهِ، لِأَنَّهُ قَدْ دَعَاهُمْ إِلَى مَوَالَاتِهِ وَالْإِثْمَامِ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَوْمَ الْغَدِيرِ وَيَوْمَ تَبُوكَ وَغَيْرَهُمَا فَلَمْ يَقْبَلُوا مِنْهُ، وَلَوْ كَانَ ذَلِكَ جَائِزًا لَجَازَ عَلَى آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَدْعُوَ إِبْلِيسَ إِلَى السُّجُودِ لَهُ بَعْدَ أَنْ دَعَاهُ رَبُّهُ إِلَى

ذَلِكَ، ثُمَّ إِنَّهُ صَبَرَ كَمَا صَبَرَ أَوْلُو الْعِزِّ مِنَ الرُّسُلِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٤٢

﴿٢٠٥٩﴾ الرسول ﷺ: كَانَ فِيمَا اشْتَرَطَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ بِأَمْرِ جَبْرِئِيلَ عليه السلام فِيمَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ قَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ تَفِي بِمَا فِيهَا مِنْ مَوَالَاةٍ مَنْ وَآلَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْبِرَاءَةَ وَالْعَدَاوَةَ لِمَنْ عَادَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْبِرَاءَةَ مِنْهُمْ عَلَى الصَّبْرِ مِنْكَ وَعَلَى كَظْمِ الْغَيْظِ وَعَلَى ذَهَابِ حَقِّي وَغَضَبِ

خُمْسِكَ وَانْتِهَاكِ حُرْمَتِكَ فَقَالَ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؛ الكافي ج: ١ ص: ٢٨١

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۰۵۳﴾ درباره‌ی آیه‌ی " بر آنچه می‌گویند صبر پیشه کن "، فرمود: منظور از آنچه می‌گویند، رد کردن ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام است.

﴿۲۰۵۴﴾ مرا به گرفتن حق خود دعوت می‌کنند و جان خود را در یاری‌ام بذل می‌کنند تا بیعتی را که من بر گردن آن‌ها داشتم ادا کنند و من می‌گویم: اندکی شکیبایی بورزید، شاید خداوند به آسانی و بدون منازعه و بدون ریختن خون، آن را به من برساند.

﴿۲۰۵۵﴾ پیامبر صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود: ای علی، اگر خلافت را بعد از من به فلانی بدهند تو چه می‌کنی؟ علی علیه السلام فرمود: شمشیر خود را بین آن‌ها و خلافت حایل می‌کنم. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: اگر شکیبایی کرده و با خدا معامله کنی، برایت بهتر است.

﴿۲۰۵۶﴾ پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی، بعد از من چنین و چنان بر سرت می‌آید. علی علیه السلام گفت: ای رسول خدا صلی الله علیه و آله شمشیر دو لبه دارد و من اهل شکست و خفت و خواری نیستم. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی، شکیبا باش و صبر کن. علی علیه السلام گفت: ای رسول خدا، صبر خواهم کرد.

﴿۲۰۵۷﴾ پیامبر صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمودند: این امت (پس از من) با تو پیمان‌شکنی خواهند کرد، پس بر پیمان‌شکنی آن‌ها صبر کن و شکیبا باش.

﴿۲۰۵۸﴾ ضرار به هشام بن حکم گفت: اگر علی علیه السلام جانشین بود، چرا بعد از وفات پیامبر صلی الله علیه و آله مردم را به امامت خود دعوت نکرد؟ هشام گفت: بر او واجب نبود، زیرا پیامبر صلی الله علیه و آله در روز غدیر و روز تبوک، مردم را به پیروی از او خواند، ولی از او نپذیرفتند. اگر این کار جایز بود، باید برای آدم نیز جایز می‌بود که ابلیس را به سجده کردن بر خودش بخواند بعد از اینکه خداوند از او خواسته بود که سجده کند، پس علی باید شکیبایی می‌ورزید، همان‌طور که پیامبران اولوالعزم از بین دیگر پیامبران شکیبایی ورزیدند.

﴿۲۰۵۹﴾ شرطی که پیامبر به پیشنهاد جبرئیل و طبق دستور خداوند عزیز و جلیل، با علی علیه السلام کرد، این بود: ای علی، باید به آنچه در این وصیتنامه است، عمل کنی. دوستی با هر که خدا و رسولش را دوست دارد و بیزاری و دشمنی با هر که با خدا و رسولش دشمنی کند و پایداری بر آن و فرو خوردن خشم بر بردن حق من و غصب خمس تو و حرمت‌شکنی‌شان نسبت به تو. علی گفت: به چشم ای پیامبر خدا.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٠٦٠﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِيَنْظُرَ كَيْفَ صَبْرُكَ قَالَ أَسْلِمْتُ لِأَمْرِكَ يَا رَبِّ وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ فَمَا هُنَّ قِيلَ... وَأَمَّا إِبْتِثُكَ فَتَظْلَمُ وَتُحْرَمُ وَيُؤْخَذُ حَقُّهَا غَضَبًا الَّذِي تَجْعَلُهُ لَهَا وَتَضْرِبُ وَهِيَ حَامِلٌ وَيَدْخُلُ عَلَى حَرِيمِهَا وَمَنْزِلِهَا بَغَيْرِ إِذْنٍ ثُمَّ يَمَسُّهَا هَوَانٌ وَذُلٌّ ثُمَّ لَا تَجِدُ مَانِعًا وَتَطْرَحُ مَا فِي بَطْنِهَا مِنَ الضَّرْبِ وَتَمُوتُ مِنْ ذَلِكَ الضَّرْبِ قَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ قَبِلْتُ يَا رَبِّ وَسَلَّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

﴿٢٠٦١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ لَهُمْ عِنْدِي إِلَّا الصَّبْرُ، كَمَا أَمَرَنِي نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، دَعَهُمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ يَا عَمَّ يَوْمِ الْغَدِيرِ مَقْنَعٌ، دَعَهُمْ يَسْتَضِعُّونَا جُهْدَهُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ مَوْلَانَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٦٢

﴿٢٠٦٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وَصَبْرَهَا شُورَى بَيْنَنَا، وَصَبْرَ ابْنِهِ فِيهَا حَاكِمًا عَلَيْنَا، وَأَمْرُهُ أَنْ يَضْرِبَ أَغْنَاكَ النَّفَرِ السَّتَّةَ الَّذِينَ صَبَرُوا أَلَامَرِ فِيهِمْ إِنْ لَمْ يُنْفِذُوا أَمْرَهُ، وَكَفَى بِالصَّبْرِ عَلَى هَذَا يَا أَخَا الْيَهُودِ صَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٣١ ص: ٣٤٧

﴿٢٠٦٣﴾ الرسول ﷺ: يَا أَخِي إِنَّكَ سَتَبْقَى بَعْدِي وَسَتَلْقَى مِنْ قُرَيْشٍ شِدَّةً مِنْ تَظَاهِرِهِمْ عَلَيْكَ وَظُلْمِهِمْ لَكَ فَإِنْ وَجَدْتَ عَلَيْهِمْ أَغْوَانًا فَقَاتِلْ مِنْ خَالَفَكَ بَيْنَ وَأَفْكَكَ وَإِنْ لَمْ تَجِدْ أَغْوَانًا فَاصْبِرْ وَكُفَّ يَدَكَ وَلَا تَلْقَ بِهَا إِلَى التَّهْلُكَةِ فَإِنَّكَ مَنِيَّ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَلَكَ بِهِارُونَ أَسْوَةٌ حَسَنَةٌ إِذْ اسْتَضَعَفَهُ قَوْمُهُ وَكَادُوا يَقْتُلُونَهُ فَاصْبِرْ لظُلْمِ قُرَيْشٍ إِيَّاكَ وَتَظَاهِرِهِمْ عَلَيْكَ فَإِنَّكَ مَنِيَّ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَمَنْ اتَّبَعَهُ وَهُمْ بِمَنْزِلَةِ الْعَجَلِ وَمَنْ اتَّبَعَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٥٤

﴿٢٠٦٤﴾ الزهراء عليها السلام: يَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ أَبَاكَ رَحْمَةً فَارْجِعِي فَقَالَتْ يَا سَلْمَانَ يُرِيدُونَ قَتْلَ عَلِيٍّ مَا عَلَى صَبْرٍ فَدَعْنِي حَتَّى آتِيَ قَبْرِ أَبِي فَأَنْشُرَ شَعْرِي وَأَشُقَّ جَنْبِي وَأَصِيحَ إِلَى رَبِّي فَقَالَ سَلْمَانُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُخَسَفَ بِالْمَدِينَةِ وَعَلَى بَعْثِنِي إِلَيْكَ يَا مُرْكُ أَنْ تَرْجِعِي لَهُ إِلَى بَيْتِكَ وَتَنْصَرِفِي فَقَالَتْ إِذَا أَرَجُعُ وَأَصْبِرْ وَأَسْمَعْ لَهُ وَأَطِيعِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٢٢٧

﴿٢٠٦٥﴾ الرسول ﷺ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا كَانَ كَذَا وَكَذَا فَمَا تَأْمُرُنِي فَقَالَ أَمُرُكَ بِالصَّبْرِ ثُمَّ أَغَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ ثَانِيَةً فَأَمَرَهُ بِالصَّبْرِ ثُمَّ أَغَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ ثَالِثَةً فَأَمَرَهُ بِالصَّبْرِ ثُمَّ أَغَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۰۶۰﴾ شبی که پیامبر ﷺ را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه‌ی تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به کمک تو، آن سه چیز کدامند؟ گفته شد... و اما دخترت: مورد ستم قرار گرفته، حقش را غصب می‌کنند، او را می‌زنند در حالی که باردار است، به حریم و منزلش بدون اجازه داخل شده و او ناتوان و شکست‌خورده، مانع و مدافعی نمی‌یابد و به دنبال ضرب و کتکی که می‌خورد فرزندش سقط شده و از همین حادثه از دنیا می‌رود. حضرت عرض کرد: "إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ"، "همه از خداییم و به‌سوی او برمی‌گردیم". پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست.

﴿۲۰۶۱﴾ همچنان که پیامبر خدا به من دستور داده بود، در مقابل ایشان چاره‌ای جز صبر و شکیبایی ندارم. ای عمو، آن‌ها و تمام داشته‌هایشان را به روز غدیر واگذار، (غدیر به تنهایی) قانع‌کننده است. ایشان را واگذار با تمام توانشان ما را تضعیف کنند، خدا مولای ماست و او بهترین حکم‌کنندگان و نیکوترین داور است.

﴿۲۰۶۲﴾ خلافت را در شورایی متشکل از ما قرار داد و به پسرش دستور داد که اگر هریک از این شش نفر امر او را اجرا نکرد، او را بکشد و ای برادر یهودی، صبر بر همین یک مصیبت، کافی است تا کسی صبور به شمار آید.

﴿۲۰۶۳﴾ ای برادر، تو پس از من زنده می‌مانی و از قریش سختی‌ها می‌بینی. از پشتیبانی آنان از یکدیگر برای ستم کردن به تو رنج می‌بینی. اگر یآوری پیدا کردی، به همراه موافقان با مخالفان پیکار کن؛ ولی اگر یاری پیدا نکردی، صبر کن و دست‌نگهدار و خودت را به هلاکت مینداز. زیرا که تو نسبت به من به منزله‌ی هارونی نسبت به موسی؛ و ماجرای هارون و تضعیف او توسط قومش و اقدام به قتل او، برای تو الگوی بسیار خوبی است. پس بر ظلم و ستم قریش و همدست‌شدن آنان علیه خودت، صبر کن. چون تو نسبت به من به منزله‌ی هارونی نسبت به موسی و پیروانش. و آن‌ها به منزله‌ی گوساله‌ی سامری و پیروانش.

﴿۲۰۶۴﴾ ای دختر محمد ﷺ، خداوند پدرت را برای رحمت مبعوث کرد، برگرد، فاطمه ؑ گفت: ای سلمان، آن‌ها می‌خواهند علی ؑ را بکشند، من طاقت ندارم، رهایم کنید تا بر مزار پدرم بروم و مویم را پریشان و گریبان چاک کنم و رو به خدا فریاد زنم. پس سلمان گفت: می‌ترسم که شهر نابود شود. علی ؑ مرا فرستاده تا بگویم به خانه برگردی. پس فاطمه ؑ فرمود: برمی‌گردم و صبر می‌کنم و به سخن علی ؑ گوش داده، اطاعت می‌کنم.

﴿۲۰۶۵﴾ ای پیامبر خدا، اگر چنین و چنان شود، دستور می‌دهی چه کنم؟ فرمود: دستور، صبر است. دوباره پرسید، فرمود: صبر، سه‌باره پرسید، فرمود: صبر، برای مرتبه‌ی چهارم فرمود: ای

﴿أقسام الصبر﴾

رَابِعَةً فَقَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ يَا أَخِي إِذَا كَانَ ذَلِكَ مِنْهُمْ فَسَلِّ سَيْفَكَ وَضَعُهُ عَلَى عَاتِقِكَ وَاضْرِبْ بِهِ قُدَمًا حَتَّى تَلْقَانِي وَ سَيْفَكَ شَاهِرٌ يَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ؛ الاحتجاج ج: ١ ص: ١٩٤

﴿٢٠٦٦﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ إِنَّ الْقَوْمَ نَقَضُوا أَمْرَكَ وَاسْتَبَدُّوا بِهَا دُونَكَ وَ عَصَوْنِي فَبِكَ فَعَلَيْكَ بِالصَّبْرِ حَتَّى يُنْزِلَ اللَّهُ الْأَمْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٢٠٨

﴿٢٠٦٧﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ إِنَّكَ سَتَلْقَى [بَعْدِي] مِنْ فُرَيْشٍ شِدَّةٍ مِنْ تَطَاهُرِهِمْ عَلَيْكَ وَ ظُلْمِهِمْ لَكَ فَإِنْ وَجَدْتَ أَعْوَانًا [عَلَيْهِمْ] فَجَاهِدْهُمْ وَ قَاتِلْ مَنْ خَالَفَكَ بِمَنْ وَافَقَكَ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ أَعْوَانًا فَاصْبِرْ وَ كُفَّ يَدَكَ وَ لَا تُلْقِ بِيَدِكَ إِلَى التَّهْلُكَةِ؛ كتاب سليم بن قيس ص: ٥٦٨

﴿٢٠٦٨﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ إِنَّكَ لَأَقْبَى بَعْدِي كَذًا.. وَ كَذًا. فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ السَّيْفَ لَذُو شَفْرَتَيْنِ وَ مَا أَنَا بِالْفَيْلِ وَ لَا الذَّلِيلِ. قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ فَاصْبِرْ يَا عَلِيُّ. قَالَ عَلِيُّ أَصْبِرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٥٣

٢-٢-٣-٢- نَهْبُ التُّرَاثِ

﴿٢٠٦٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَصَبْرْتُ وَ فِي الْعَيْنِ قَدَيٌّ وَ فِي الْحَلْقِ شَجَا أَرَى تُرَأْنِي نَهْبًا؛ نهج البلاغة ص: ٤٨

٢-٢-٣-١-٢-٥- أَخْذُ الْمَالِ

﴿٢٠٧٠﴾ وَ يَحْكُ أَبَا هِرَّةَ إِنَّ بَنِي أُمَيَّةَ أَخَذُوا مَالِي فَصَبْرْتُ وَ شَتَمُوا عِرْضِي فَصَبْرْتُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٣٦٧

﴿٢٠٧١﴾ وَ يَحْكُ يَا بَا هَرَمٍ شَتَمُوا عِرْضِي فَصَبْرْتُ وَ طَلَبُوا مَالِي فَصَبْرْتُ وَ طَلَبُوا دَمِي فَهَرَبْتُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٣١٣

٢-٢-٣-١-٣- حُكَامُ الْجَوْرِ

٢-٢-٣-١-٣-١- الطَّوَاغِيتُ، دَوْلَةُ الْبَاطِلِ

﴿٢٠٧٢﴾ الرسول ﷺ: مَنْ كَرِهَ مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَلْيَصْبِرْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٣٣١

٢-٢-٣-١-٣-٢- الطَّوَاغِيتُ

﴿٢٠٧٣﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ يُوْشَعَ بْنَ نُونٍ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَ مُوسَى صَابِرًا مِنَ الطَّوَاغِيتِ عَلَى اللَّأَوَاءِ وَ الضَّرَّاءِ وَ الْجَهْدِ وَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٦٥

﴿اقسام صبر﴾

علی، ای برادر من، اگر چنین شود، شمشیر خود را بیرون بکش و بر دوش خود بگذار و شجاعانه با آن ضربت بزن تا در حالی مرا ملاقات کنی که خون ایشان از شمشیرت می‌چکد. ﴿۲۰۶۶﴾ ای علی، بهراستی هرگاه این مردم بیعت امامت تو را (که در غدیر منعقد شد) شکستند و خلافت را تصاحب کردند و دستوراتی را که درباره‌ی تو داده‌ام، اجرا نکردند، بر تو باد که شکیبایی پیشه کنی تا خدا فرمانی نازل کند.

﴿۲۰۶۷﴾ یا علی، بهزودی بعد از من، از قریش و اتحادشان علیه تو و ظلمشان بر تو، سختی خواهی کشید. اگر در مقابل آنان یارانی یافتی، با آنان مقابله کرده و با کمک یارانت، با مخالفین خود نبرد کن، ولی اگر یآوری نیافتی، صبر کن و دست نگهدار و با دست خویش خود را در هلاکت مینداز.

﴿۲۰۶۸﴾ ای علی، بعد از من چنین و چنان بر سرت می‌آید. علی علیه السلام گفت: ای رسول خدا صلی الله علیه و آله شمشیر دو لبه دارد و من اهل شکست و خفت و خواری نیستم. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی، شکیبایی باش و صبر کن. علی علیه السلام گفت: ای رسول خدا، صبر خواهم کرد.

۴-۲-۱-۲- غارت ثروتها

﴿۲۰۶۹﴾ پس صبر کردم در حالی که گویا خار در چشم و استخوان در گلو من مانده بود. و با دیدگان خود می‌نگریستم که میراث مرا به غارت می‌برند.

۵-۲-۱-۲- گرفتن دارایی‌ها

﴿۲۰۷۰﴾ ای ابوهره، وای بر تو، بنی‌امیه اموال را تصاحب نمودند صبر کردم، حیثیت مرا در معرض دشنام قرار دادند، شکیبایی ورزیدم.

﴿۲۰۷۱﴾ ای اباهر، حیثیت مرا در معرض دشنام قرار دادند، شکیبایی ورزیدم، اموال را بردند صبر کردم، اکنون که می‌خواهند خونم را بریزند فرار کردم.

۳-۲-۱-۳- حاکمان ستمگر

۱-۳-۱-۳- طاغوت‌ها، حکومت‌های باطل

﴿۲۰۷۲﴾ کسی که از فرمانده‌اش کراهت داشته باشد، باید صبر کند.

۲-۳-۱-۳- صبر بر طاغوت‌ها

﴿۲۰۷۳﴾ یوشع بن‌نون بعد از موسی دین او را برپا داشت و در برابر گرفتاری‌ها و ناملازمات طاغوت‌ها و سختی و بلا شکیبایی ورزید.

﴿أقسام الصبر﴾

٢-٣-١-٣-٣- دولة الباطل و راجع: القضاء

﴿٢٠٧٤﴾ الرضا عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَخَذَ مِيثَاقَ أَوْلِيَائِنَا عَلَى الصَّبْرِ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٤٧

﴿٢٠٧٥﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّمَا يَنْجُو مَنْ أَطَالَ الصِّمْتَ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَ صَبَرَ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ عَلَى

الَّذِي أَوْلَيْكَ النُّجْبَاءُ الْأَصْفِيَاءُ الْأَوْلِيَاءُ حَقًّا وَ هُمْ الْمُؤْمِنُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٧

﴿٢٠٧٦﴾ الباقر عليه السلام: أَمْرُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَصْبِرَ فِي دَوْلَتِهِمْ حَتَّى تَنْقَضِيَ؛ بحار الأنوار

ج: ٢٤ ص: ٧١

٢-٣-١-٤- الغدر، نقض العهد و الأمر

٢-٣-١-٤-١- الغدر

﴿٢٠٧٧﴾ الرسول الله ﷺ: قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ لِعَلِيٍّ إِنَّ الْأُمَّةَ سَتَغْدِرُ بِكَ، فَاصْبِرْ لِعَدْرِهَا؛

بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٥٣

﴿٢٠٧٨﴾ ابن عباس رضي الله عنهما: يَا عَلِيُّ سَتَغْدِرُ بِكَ أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي كَمَا غَدَرَتِ الْأُمَّمُ بَعْدَ مُصَيِّ

الْأَنْبِيَاءِ بِأَوْصِيَائِهَا إِلَّا قَلِيلٌ، وَ سَيَكُونُ لَكَ وَ لَهُمْ بَعْدِي هَنَاءٌ وَ هَنَاءٌ، فَاصْبِرْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩

ص: ١٧١

٢-٣-١-٤-٢- نقض العهد و الأمر

﴿٢٠٧٩﴾ الصادق عليه السلام: لَقَدْ كَانَتْ قِصَّتِي مِثْلَ قِصَّةِ هَارُونَ مَعَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَ قَوْلِي كَقَوْلِهِ

لِمُوسَى يَا ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعْفُونِي وَ كَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتُ بِيَ الْأَعْدَاءُ وَ لَا تَجْعَلْنِي مَعَ

الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ فَصَبْرْتُ مُحْتَسِبًا وَ سَلَّمْتُ رَاضِيًا وَ كَانَتْ الْحُجَّةُ عَلَيْهِمْ فِي خِلَافِي وَ نَقَضَهُمْ عَهْدِي

الَّذِي عَاهَدْتَهُمْ عَلَيْهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ احْتَمَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لَمْ يَحْتَمِلْ وَصِيُّ نَبِيٍّ مِنْ سَائِرِ

الْأَوْصِيَاءِ مِنْ سَائِرِ الْأَئِمَّةِ حَتَّى قَتَلُونِي بِضَرْبَةِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُلْجَمٍ؛ بحار الأنوار ج: ٥٣ ص: ٢٠

﴿٢٠٨٠﴾ الرسول الله ﷺ: يَا عَلِيُّ إِنَّ الْقَوْمَ نَقَضُوا أَمْرَكَ وَ اسْتَبَدُّوا بِهَا دُونَكَ وَ عَصَوْنِي فَيَكُ

فَعَلَيْكَ بِالصَّبْرِ حَتَّى يُنْزِلَ اللَّهُ الْأَمْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٢٠٨

٢-٣-٢- الأذية

٢-٣-٢-١- البغض، التضيق، التكذيب، الرد، عدم القبول

﴿اقسام صبر﴾

۳-۳-۱-۲-۳- حکومت‌های باطل ر.به: بخش قضا و قدر

﴿۲۰۷۴﴾ خدای تبارک و تعالی از دوستان ما عهد و پیمان گرفته که در دوران حکومت باطل شکیبایی و صبر ورزند، پس در برابر حکم (پیمان) پروردگارت، شکیبا باش.

﴿۲۰۷۵﴾ همانا آن کسی نجات می‌یابد که مدت‌ها از کارهای زشت دست‌کشیده و در دولت باطل، بر آزار و اذیت، شکیبا باشد. برگزیدگان پاک و دوستان واقعی خدا و مؤمنین حقیقی ایشانند.

﴿۲۰۷۶﴾ به امیرالمؤمنین علیه السلام دستور داده شد که در دولت باطل صبر کند تا مهلت آن دولت به سر آید.

۴-۳-۱-۲-۳- خیانت، پیمان‌شکنی

۱-۴-۱-۳-۲- خیانت

﴿۲۰۷۷﴾ پیامبر صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمودند: این امت (پس از من) با تو پیمان‌شکنی خواهند کرد، پس بر پیمان‌شکنی آن‌ها صبر کن و شکیبا باش.

﴿۲۰۷۸﴾ پیامبر صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود: به‌زودی امت من با تو پیمان‌شکنی می‌کنند، همچنان که امت‌های گذشته، جز اندکی از ایشان، پس از درگذشت پیامبران با جانشینان ایشان پیمان‌شکنی کردند، برای تو و ایشان سختی‌هایی خواهد بود، شکیبا باش.

۲-۴-۱-۳-۲- پیمان‌شکنی

﴿۲۰۷۹﴾ داستان من مانند داستان هارون است و من به شما همان را می‌گویم که هارون به موسی گفت: "ای فرزند مادرم، این گروه، مرا در فشار قرار دادند و ناتوان کردند؛ و نزدیک بود مرا بکشند، پس کاری نکن که دشمنان، مرا شتمات کنند و مرا با گروه ستمکاران قرار مده!"، من هم برای خدا صبر کردم و تسلیم شدم و راضی به رضای خدا گشتم و با مخالفتی که با من کردند و شکستن پیمانی که با آن‌ها درباره‌ی من بسته بودی، حجت بر آن‌ها تمام گشت. ای رسول خدا، من متحمل رنج‌ها و گرفتاریهایی شدم که هیچ جانشین پیامبری در هیچ امتی متحمل نشد، تا جایی که با ضربت عبدالرحمن بن ملجم مرا کشتند.

﴿۲۰۸۰﴾ ای علی، به‌راستی هرگاه این مردم بیعت امامت تو را (که در غدیر منعقد شد) شکستند و خلافت را تصاحب کردند و دستوراتی را که درباره‌ی تو داده‌ام، اجرا نکردند، بر تو باد که شکیبایی پیشه کنی تا خدا فرمانی نازل کند.

۲-۳-۲- آزار و اذیت

۱-۲-۳-۲- بغض، ضایع کردن، رد، قبول نکردن

﴿أقسام الصبر﴾

١-٢-٣-٢-البغض

﴿٢٠٨١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: دَخَلْتُ عَلَى عَلِيِّ عليه السلام وَهُوَ فِي الرَّحْبَةِ مُتَكِنًا فَقُلْتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ كَيْفَ أَصْبَحْتَ قَالَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ وَرَدَّ عَلَى وَقَالَ أَصْبَحْتُ وَاللَّهِ مُحِبًّا لِمُحِبِّنَا صَابِرًا عَلَى بُغْضِ مُبْغِضِنَا؛ بحار الأنوار ج: ٢٧ ص: ١٢١

﴿٢٠٨٢﴾ الرسول ﷺ: سَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُنَالُ الْمُلْكُ فِيهِ إِلَّا بِالْقَتْلِ وَالتَّجْبُرِ وَلَا الْغِنَى إِلَّا بِالْغَضَبِ وَالْبُخْلِ وَلَا الْمَحَبَّةُ إِلَّا بِاسْتِخْرَاجِ الدِّينِ وَاتِّبَاعِ الْهَوَى فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ فَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى وَصَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ آتَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ خَمْسِينَ صَدِيقًا مِمَّنْ صَدَّقَ بِي؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

﴿٢٠٨٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ فَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى وَصَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ وَصَبَرَ عَلَى بُغْضَةِ النَّاسِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ خَمْسِينَ صَدِيقًا؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

﴿٢٠٨٤﴾ الرسول ﷺ: فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ مِنْكُمْ فَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى مِنْهُمْ وَصَبَرَ عَلَى الْبُغْضَاءِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ مِنْهُمْ وَصَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ مِنْهُمْ وَيُرِيدُ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ اثْنَيْنِ وَخَمْسِينَ شَهِيدًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٤

﴿٢٠٨٥﴾ الصادق عليه السلام: شَكََا الْحَوَارِيُّونَ إِلَى عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ تَهَاوُنَ النَّاسِ بِهِمْ وَبُغْضَهُمْ لَهُمْ فَقَالَ اصْبِرُوا كَذَلِكَ الْمُؤْمِنُونَ مُبْغُضُونَ فِي النَّاسِ مِثْلَهُمْ كَمِثْلِ الْقَمَحِ مَا أَخْلَى مَذَاقَهَا وَ أَكْثَرَ أَعْدَاءَهَا وَ الْقَمَحُ الْبُرُّ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٨٢

﴿٢٠٨٦﴾ الصادق عليه السلام: لَوْ لَا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَدْفَعُهُمْ عَنْكُمْ لَسَطَوْا بِكُمْ وَمَا فِي صُدُورِهِمْ مِنَ الْعَدَاوَةِ وَالْبُغْضَاءِ أَكْثَرُ مِمَّا يُبْذُونَ لَكُمْ مَجَالِسُكُمْ وَمَجَالِسُهُمْ وَاحِدَةٌ وَأَرْوَاحُكُمْ وَأَرْوَاحُهُمْ مُخْتَلِفَةٌ لَا تَأْتِلَفُ لَا تُحِبُّونَهُمْ أَبَدًا وَلَا يُحِبُّونَكُمْ غَيْرَ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَكْرَمَكُمْ بِالْحَقِّ وَبَصَرَ كُمُوهُ وَلَمْ يَجْعَلْهُمْ مِنْ أَهْلِهِ فَتَجَامِلُونَهُمْ وَتَصْبِرُونَ عَلَيْهِمْ وَهُمْ لَا مُجَامَلَةَ لَهُمْ وَلَا صَبْرَ لَهُمْ عَلَى شَيْءٍ؛

الكافي ج: ٨ ص: ٢

﴿اقسام صبر﴾

۱-۱-۲-۳-۲- کینه

﴿۲۰۸۱﴾ علی علیه السلام تکیه داده بود که داخل شدم و گفتم: سلام بر تو ای امیرالمؤمنین، چگونه صبح کردی؟ سر بلند کرد و سلامم را پاسخ داد و فرمود: قسم به خدا، صبح کردم در حالی که دوستدار علاقمندانم هستم و بر بغض و کینه‌ی دشمنانم، شکیبایی می‌ورزم.

﴿۲۰۸۲﴾ زمانی بر مردم می‌آید که در آن زمان فرمانروایی جز با کشتار و زورگویی، توانگری جز با غصب اموال دیگران و بخل، جلب محبت دیگران جز با خارج شدن از دین و پیروی از هوای نفس حاصل نمی‌شود. پس هرکس این زمان را دریابد و بر فقر شکیبایی کند در صورتی که بتواند ثروتمند شود، بر بغض مردم شکیبایی کند در صورتی که بتواند جلب محبت کند، و بر ذلت شکیبایی کند در صورتی که بتواند نزد مردم عزیز باشد، خداوند ثواب پنجاه صدیق از کسانی که رسالت مرا تصدیق کردند، به او می‌دهد.

﴿۲۰۸۳﴾ هرکس آن زمان را دریابد و در بغض و کینه (نسبت به مخالفان ما)، پایدار و شکیبا باشد در حالی که می‌تواند محبت کند و در فقر صبر نماید در حالی که می‌تواند توانگر شود و بر خواری صبور باشد در حالی که توانایی دارد خود را عزیز کند. خداوند به این‌ها پاداش عمل پنجاه صدیق را می‌دهد.

﴿۲۰۸۴﴾ هرکس آن زمان را دریابد و در بغض و کینه (نسبت به مخالفان ما)، پایدار و شکیبا باشد در حالی که می‌تواند محبت کند و در فقر صبر نماید در حالی که می‌تواند توانگر شود و بر خواری صبور باشد در حالی که توانایی دارد خود را عزیز کند. خداوند به این‌ها پاداش عمل پنجاه صدیق را می‌دهد.

﴿۲۰۸۵﴾ حواریون از مردم نسبت به تحقیر کردن و دشمنی مردم با آنان، به حضرت عیسی علیه السلام شکایت کردند، فرمود: صبر کنید، مؤمنان، همیشه در بین مردم مورد دشمنی هستند، حکایت آنان حکایت گندم است که طعمی شیرین دارد و دشمنانش بسیارند و گندم نیکوست.

﴿۲۰۸۶﴾ اگر خداوند آن‌ها را باز ندارد، به شما حمله خواهند کرد و آنچه از کینه و عداوت در دل پنهان می‌کنند، از آنچه در ظاهر ایشان پیداست بیشتر است. هرچند در یک مجلس می‌نشینید اما ارواح شما با یکدیگر اختلاف دارد و با هم انس نمی‌گیرید. هرگز نمی‌توانید آن‌ها را دوست داشته باشید و آن‌ها نیز شما را، خداوند شما را پیروان حق قرار داده و بینش واقعی پیدا کرده‌اید ولی به آن‌ها این امتیاز را نبخشیده است، برخورد با آن‌ها را تحمل کنید و صبر نمایید، اما آن‌ها خوش‌رفتار نبوده و بر هیچ چیز شکیبا نیستند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٠٨٧﴾ الصادق عليه السلام: المسيح عليه السلام يقول لأصحابه إن كنتم أحبائي وإخواني فوطنوا أنفسكم على العداوة والبغضاء من الناس فإن لم تفعلوا فليستكم بإخواني إنما أعلمكم لتعملوا ولا أعلمكم لتعجبوا إنكم لن تنالوا ما تريدون إلا بترك ما تشتهون وبصبركم على ما تكرهون؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٤١

٢-١-٢-٢-٣-٢- الضغن

﴿٢٠٨٨﴾ الرسول الله ﷺ: فبكى وبكى على عليه السلام قال على عليه السلام ما الذي أبكاك يا رسول الله قال أبكى لصعائني في صدور قوم لن تبدو لك إلا من بعدي قال يا رسول الله كيف أصنع قال تصبر فإن لم تصبر تلق جهداً وشدة قال يا رسول الله أ تخاف فيها هلاك ديني قال بل فيها حياة دينك؛ بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ٤

﴿٢٠٨٩﴾ الرسول الله ﷺ: وضع رأسه على رأس على عليه السلام وبكى. فقال ما يبكيك يا رسول الله قال ضعائني في صدور قوم لا يبدوونها لك حتى يفقدوني فقال يا رسول الله أفلا أضع سيفي على عاتقي فأبىد خضراءهم قال بل تصبر؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٣٣٨

٣-١-٢-٢-٣-٢- جحد الحق

﴿٢٠٩٠﴾ ابن عباس عليه السلام: فما أفعَلُ يا رسول الله بمن ينكث بيعتي منهم ويجهد حقّي قال فاصبر حتى تلقاني، وتستسلم لمخنتك حتى تلقى ناصراً عليهم؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ١٧١

٤-١-٢-٢-٣-٢- التضييع

﴿٢٠٩١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللهم إني استعديك على قریش فإنهم قطعوا رحمتي وأضاعوا أيامي، ودفعوا حقّي، وصغروا قدری وعظيماً منزلتي، وأجمعوا على منازعتي حقاً كنت أولى به منهم، فاستلبوني. ثم قال اصبر معموماً أو مت متأسفاً؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ١٤

٥-١-٢-٢-٣-٢- التّكذيب

﴿٢٠٩٢﴾ ولقد كذبت رُسُل من قبلك فصبروا على ما كذبوا وأوذوا حتى أتاهم نصرنا ولا مبدل لِكَلِمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبِيٍّ الْمُرْسَلِينَ - الأنعام ٣٤

﴿٢٠٩٣﴾ الَّذِينَ كَذَبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ... فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَإِمَّا نُرَبِّيكَ بِعِصَّ الْإِنْسَانِ أَوْ نَتَّقِيكَ فَمَا إِلَيْنَا يُرْجَعُونَ - غافر ٧٠ و ٧٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۰۸۷﴾ مسیح علیه السلام به یارانش می‌فرمود: اگر شما دوستان و برادران من هستید پس خود را برای عداوت و دشمنی از جانب مردم آماده کنید و اگر نکردید برادران من نیستید. به شما می‌آموزم که عمل کنید و شما را نمی‌آموزم که خوششان بیاید و تعجب کنید. هرگز به آنچه می‌خواهید (از پادشاه‌های اخروی) دست نخواهید یافت جز با ترک کردن آنچه به آن میل دارید و به صبر نمودن بر آنچه آن را خوش ندارید.

۲-۱-۲-۲-۳-۲-کینه

﴿۲۰۸﴾ پیامبر گریست و علی نیز گریه کرد. سپس علی گفت: ای پیامبر خدا چرا گریه می‌کنی؟ فرمود: برای آن بغض و کینه‌هایی که از تو در سینه‌ی گروهی پنهان است و آن‌ها را اظهار نمی‌کنند مگر بعد از من. فرمود: ای رسول خدا صلاح می‌دانید چه کار بکنم؟ فرمود: صبر کن و اگر صبر نکنی با سختی روبرو می‌شوی. فرمود: ای رسول خدا آیا می‌توانی ترسید باعث از بین رفتن دینم شود، فرمود: بلکه بقای دینت در آن است.

﴿۲۰۸۹﴾ سپس پیامبر ﷺ سر خود را بر شانه‌ای علی نهاده و گریه کرد. علی علیه السلام گفت: ای پیامبر خدا برای چه گریه می‌کنی؟ فرمود: برای آن کینه‌هایی که از تو در سینه‌ای عده‌ای موجود است و آن‌ها کینه‌های خود را قبل از مرگ من آشکار نمی‌کنند. علی علیه السلام فرمود: ای رسول خدا، آیا شمشیر بر شانه قرارداده بزرگان‌شان را نابود می‌کنم؟ فرمود: نه، تو صبر می‌کنی.

۳-۱-۲-۳- نپذیرفتن حق و حقیقت

﴿۲۰۹۰﴾ ای رسول خدا با آن کسی که بیعت مرا درهم شکند و حق مرا انکار کند چه کنم؟
فرمود: بر مصیبت‌ها صبر کن، تا آن گاه که مرا دیدار کنی و با رنج‌ها بساز تا آن گاه که یآوری پیدا
کنی.

۴-۱-۲-۳-۲- ائتلاف کردن

﴿۲۰۹۱﴾ خدایا، من به درگاه تو از دست قریش دادخواهی می‌کنم. زیرا آن‌ها پیوند خویشاوندی مرا بریدند و عمرم را ضایع کردند، حقم را گرفتند و قدر و منزلت با عظمتم را تحقیر کردند و در ستیزی با من درباره‌ی حقی که من بدان شایسته‌تر از دیگران بودم، همدست شدند و آن را از من سلب کردند و گفتند: یا در غم و اندوه شکبیا باش یا از افسوس بمیر و دق کن.

۵-۱-۲-۳-۲- تکذیب کردن

﴿۲۰۹۲﴾ پیش از تو نیز پیامبرانی تکذیب شدند؛ و در برابر تکذیب‌ها، صبر و استقامت کردند؛ و (در این راه) آزار دیدند، تا هنگامی که یاری ما به آن‌ها رسید. (تو نیز چنین باش؛ و این، یکی از سنت‌های الهی است)؛ و هیچ‌چیز نمی‌تواند سنت‌های خدا را تغییر دهد؛ و اخبار پیامبران به تو رسیده است.

﴿۲۰۹۳﴾ همان کسانی که کتاب (آسمانی) و آنچه رسولان خود را بدان فرستاده‌ایم تکذیب کردند؛ اما به‌زودی (نتیجه‌ی کار خود را) می‌دانند!...پس (ای پیامبر) صبر کن که وعده‌ی خدا حق است؛ و هرگاه قسمتی از مجازات‌هایی را که به آن‌ها وعده داده‌ایم در حال حیانت به تو ارائه دهیم، یا تو را (پیش از آن) از دنیا ببریم (مهم نیست)؛ چرا که همه‌ی آنان را تنها به‌سوی ما باز می‌گردانند!

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٠٩٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إن الصَّابِرَ فِي غَيْبَتِهِ عَلَى الْأَذَى وَ التَّكْذِيبِ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ بِالسَّيْفِ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٣٨٥

﴿٢٠٩٥﴾ الحسين عليه السلام: الصَّابِرِينَ فِي غَيْبَتِهِ عَلَى الْأَذَى وَ التَّكْذِيبِ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ بِالسَّيْفِ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؛ الصراط المستقيم ج: ٢ ص: ١١١

﴿٢٠٩٦﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى جَمِيعِ الْمُرْسَلِينَ وَ النَّبِيِّينَ الَّذِينَ بَلَّغُوا عَنْكَ الْهُدَى وَ اعْتَقَدُوا لَكَ الْمَوَاقِيفَ بِالطَّاعَةِ وَ دَعَوْا الْعِبَادَ بِالنَّصِيحَةِ وَ صَبَرُوا عَلَى مَا لَقُوا فِي جَنْبِكَ مِنَ الْأَذَى وَ التَّكْذِيبِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٣٢٠

﴿٢٠٩٧﴾ اللَّهُمَّ فَصِّلْ عَلَى جَمِيعِ الْمُرْسَلِينَ وَ النَّبِيِّينَ الَّذِينَ بَلَّغُوا عَنْكَ الْهُدَى وَ اعْتَقَدُوا لَكَ الْمَوَاقِيفَ بِالطَّاعَةِ وَ دَعَوْا الْعِبَادَ إِلَيْكَ بِالنَّصِيحَةِ وَ صَبَرُوا عَلَى مَا لَقُوا مِنَ الْأَذَى وَ التَّكْذِيبِ فِي جَنْبِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ١٦

﴿٢٠٩٨﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ نَبِيِّكَ وَ خَيْرَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ الْقَائِمِ بِحُجَّتِكَ وَ الذَّابِّ عَنْ حَرَمِكَ وَ النَّاصِحِ لِعِبَادِكَ فِيكَ وَ الصَّابِرِ عَلَى الْأَذَى وَ التَّكْذِيبِ فِي جَنْبِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٩٧

﴿٢٠٩٩﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ كُلَّمَا دَعَوْتُكَ لِنَفْسِي لِعَاجِلِ الدُّنْيَا وَ آجِلِ الْآخِرَةِ فَأَعْطَيْهِ جَمِيعَ أَهْلِي وَ إِخْوَانِي فِيكَ وَ جَمِيعَ شِيعَةِ آلِ مُحَمَّدٍ الْمُسْتَضْعَفِينَ فِي أَرْضِكَ بَيْنَ عِبَادِكَ الْخَائِفِينَ مِنْكَ الَّذِينَ صَبَرُوا عَلَى الْأَذَى وَ التَّكْذِيبِ فِيكَ وَ فِي رَسُولِكَ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ عليهم السلام أَفْضَلَ مَا يَأْمَلُونَ وَ أَكْفَهُمْ مَا أَهَمَّهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ١٩٨

﴿٢١٠٠﴾ السَّجَاد عليه السلام: اللَّهُمَّ وَ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ رَسُولِكَ وَ خَيْرَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ وَ أَمِينِكَ عَلَى وَحْيِكَ الْمُوفَى بِعَهْدِكَ الصَّادِعِ بِأَمْرِكَ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِكَ السَّاعِي فِي مَرْضَاتِكَ الرَّءُوفِ الرَّحِيمِ بِعِبَادِكَ الصَّابِرِ عَلَى الْأَذَى وَ التَّكْذِيبِ فِي مَحَبَّتِكَ؛ إقبال الأعمال ص: ٢٤٧

﴿٢١٠١﴾ الصادق عليه السلام: فَاتَّقُوا اللَّهَ أَيَّتُهَا الْعِصَابَةُ النَّاجِيَةُ [أَنْ] أَتَمَّ اللَّهُ لَكُمْ مَا أَعْطَاكُمْ فَإِنَّهُ لَا يَتِمُّ الْأَمْرُ حَتَّى يَدْخُلَ عَلَيْكُمْ مِثْلُ الَّذِي دَخَلَ عَلَى الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ وَ حَتَّى تُبْتَلَوْا فِي أَنْفُسِكُمْ وَ أَمْوَالِكُمْ وَ حَتَّى تَسْمَعُوا مِنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ أَذَى كَثِيرًا فَتَضَيَّرُوا وَ تَعْرُكُوا بِجُنُوبِكُمْ حَتَّى يَسْتَذِلُّوكُمْ وَ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۰۹۴﴾ آن‌ها که در غیبت وی، آزار و تکذیب بی‌دینان را تحمل کرده، بر عقیده‌ی خود ثابت می‌مانند، مثل کسانی هستند که با شمشیر در رکاب رسول خدا جهاد کردند.

﴿۲۰۹۵﴾ آنان که در غیبت او بر آزار و تکذیب (مردم) صبر می‌کنند، همانند جهادکنندگان با شمشیرند، در رکاب رسول خدا ﷺ.

﴿۲۰۹۶﴾ خدایا رحمت فرست بر همه‌ی پیامبرانی که ما را به هدایت تو رهنمون شدند و پیمان‌های فرمان‌برداری را محکم کردند و بندگان را با پند و اندرز دعوت کردند و در برابر آنچه از آزار و تکذیب که در راه تو با آن مواجه شدند، شکیبایی ورزیدند.

﴿۲۰۹۷﴾ خدایا رحمت فرست بر همه‌ی پیامبرانی که ما را به هدایت تو رهنمون شده‌اند و پیمان‌های فرمان‌برداری را محکم کردند، بندگان را با پند و اندرز دعوت کردند و در برابر آنچه از آزار و تکذیب که در راه تو با آن مواجه شدند، شکیبایی ورزیدند.

﴿۲۰۹۸﴾ خدایا درود فرست بر محمد، بنده و پیامبر و مخلوق برگزیده و برپادارنده‌ی حجت و دلایل حقانیت تو و نگهبان حریم تو و خیرخواه بندگان و شکیبا در برابر اذیت و آزار و تکذیب‌کردن‌ها در راه تو.

﴿۲۰۹۹﴾ خدایا، هرچه از تو برای دنیا و آخرتم خواستم، آن را به تمام خانواده و برادران دینی‌ام و همه‌ی شیعیان آل محمد ﷺ و مستضعفان عالم و بندگان که از تو پروا دارند و کسانی که بر اذیت و آزار، به خاطر تو و پیامبرت و خاندانش، شکیبایی ورزیدند، بهتر از آنچه آرزو دارند، عطا فرما و کارهای مهمشان را، خود برعهده‌گیر و به انجام برسان.

﴿۲۱۰۰﴾ خدایا بر محمد ﷺ بنده و فرستاده‌ات، برگزیده از بین مخلوقات، امین تو بر وحی و وفادار به عهدت، آن که امر تو را آشکار و در راهت مجاهده کرده و برای کسب رضایت کوشا بوده، آن مهربان و بخشنده بر بندگان، و آن شکیبا در برابر اذیت و آزار و تکذیب دشمنان در راه محبت، درود فرست.

﴿۲۱۰۱﴾ ای گروه رستگار، از خدا پروا کنید؛ تا خداوند آنچه به شما عطا نموده، تکمیل کند. بدانید که کار به اتمام نمی‌رسد مگر اینکه مشابه آزمایش‌های پیشینیان صالح را از سر بگذرانید. و خدا در جان و مال، شما را بیازماید. و از دشمنان خدا ناراحتی‌های زیادی بچشید و آن را تحمل

﴿أقسام الصبر﴾

يُبْعِضُوكُمْ وَحَتَّى يَحْمِلُوا عَلَيْكُمْ الضِّيمَ فَتَحْمَلُوهُ مِنْهُمْ تَلْتَمِسُونَ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ وَحَتَّى تَكْظُمُوا الْغَيْظَ الشَّدِيدَ فِي الْأَذَى فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَجْتَرُمُونَ إِلَيْكُمْ وَحَتَّى يَكْذِبُوكُمْ بِالْحَقِّ وَيَعَادُوكُمْ فِيهِ وَبُيْعُوكُمْ عَلَيْهِ فَتَصْبِرُوا عَلَى ذَلِكَ مِنْهُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٤

﴿٢١٠٢﴾ الرسول ﷺ: فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا أَيْ لَتَكْذِيبِ مَنْ كَذَبَ؛ تفسير القمي ج: ٢ ص: ٣٨٥

﴿٢١٠٣﴾ ابن عباس رضي الله عنه: فَبَعَثَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ النَّبِيَّ يَدْعُوهُمْ إِلَى عِبَادَةِ اللَّهِ فَكَذَّبُوهُ وَطَرَدُوهُ وَأَهَانُوهُ وَأَخَافُوهُ وَصَبَرَ عَلَيْهِمْ وَاحْتَمَلَ آذَانَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٩٣

﴿٢١٠٤﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى اصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ يَا مُحَمَّدُ مِنْ تَكْذِيبِهِمْ إِيَّاكَ فَإِنِّي مُنْتَقِمٌ مِنْهُمْ بِرَجُلٍ مِنْكَ وَهُوَ قَائِمِي الَّذِي سَلَطْتُهُ عَلَى دِمَاءِ الظَّالِمَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢٢٠

﴿٢١٠٥﴾ الصادق عليه السلام: قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لِيَحْزُنَكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يَكْذِبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بَايَاتِ اللَّهِ يَبْجَحُونَ وَلَقَدْ كَذَّبْتَ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَأَوْدُوا حَتَّى آتَاهُمْ نَصْرُنَا فَالْزَمَ النَّبِيُّ ﷺ نَفْسَهُ الصَّبْرَ فَتَعَدَّوْا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

﴿٢١٠٦﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِنَنْظُرَ كَيْفَ صَبْرُكَ قَالَ أَسْلِمَ لِأَمْرِكَ يَا رَبِّ وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ فَمَا هُنَّ قِيلَ... وَأَمَّا الثَّانِيَةُ فَالتَّكْذِيبُ وَالْخَوْفُ الشَّدِيدُ وَبِذَلِكَ مُهْجَتَكَ فِيَّ وَمُحَارَبَةُ أَهْلِ الْكُفْرِ بِمَالِكَ وَنَفْسِكَ وَالصَّبْرُ عَلَى مَا يُصِيبُكَ مِنْهُمْ مِنَ الْأَذَى وَمِنْ أَهْلِ النِّفَاقِ وَالْأَلَمِ فِي الْحَرْبِ وَالْجِرَاحِ قَالَ يَا رَبِّ قَبِلْتُ وَرَضِيتُ وَسَلَّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

﴿٢١٠٧﴾ مَعْنَى أُولُو الْعِزِّمْ أَنَّهُمْ سَبَقُوا الْأَنْبِيَاءَ إِلَى الْإِقْرَارِ بِاللَّهِ وَأَقْرَأُوا بِكُلِّ نَبِيٍّ كَانَ قَبْلَهُمْ وَبَعْدَهُمْ وَعَزَمُوا عَلَى الصَّبْرِ مَعَ التَّكْذِيبِ لَهُمْ وَالْأَذَى؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ٣٥

٦-١-٢-٣-٢-الرد

﴿٢١٠٨﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ ﷺ لَيْسَ شَيْءٌ مِنْ ذَلِكَ بَلْ بَعَثَنِي اللَّهُ إِلَيْكُمْ رَسُولًا وَأَنْزَلَ كِتَابًا فَإِنْ قَبِلْتُمْ مَا جِئْتُ بِهِ فَهُوَ حَظُّكُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَإِنْ تَرَدُّوهُ أَصْبِرْ حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا؛

بحار الأنوار ج: ١٨ ص: ٢٠١

﴿اقسام صبر﴾

کنید، تا آنجا که شما را دشمن داشته، خوار و ذلیل بشمارند و به شما ستم روا دارند. در راه خدا و رسیدن به خوشبختی عالم آخرت، آن را تحمل کنید و خشم شدید خود را از آزار و اذیت آن‌ها فروخورید. در راه حق شما را تکذیب می‌کنند و با شما دشمنی می‌کنند. بر تمامی این موارد شکیبایی بورزید.

﴿۲۱۰۲﴾ صبر نیکو داشته باش، یعنی، در مقابل تکذیب تکذیب‌کنندگان، صبور باش.

﴿۲۱۰۳﴾ سپس خداوند الیاس را به‌سوی آن‌ها فرستاد و او آن‌ها را به عبادت خدا فرا خواند، ولی آن‌ها او را تکذیب کرده طرد نمودند، به او اهانت کرده و او را ترساندند و الیاس شکیبایی ورزید و اذیت‌های آن‌ها را تحمل کرد.

﴿۲۱۰۴﴾ درباره‌ی آیه‌ی " در برابر آنچه می‌گویند شکیبا باش " فرمود: یعنی ای محمد، بر تکذیب‌کردنشان صبر کن، من به‌وسیله‌ی مردی از نسل تو که همان قائم من است که او را بر خون ستمگران مسلط کرده‌ام، از ایشان انتقام‌خواهم گرفت.

﴿۲۱۰۵﴾ ما می‌دانیم که این گفتارهای ناهنجار کفار، موجب حزن و اندوه تو می‌شود؛ ولی اینان تو را تکذیب نمی‌کنند و خود می‌دانند که تو راستگو هستی، بلکه این ستمکاران آگاهانه آیات الهی را انکار می‌کنند. البته پیامبران پیش از تو با همین جریان‌ها مواجه بودند و در مقابل تکذیب و آزار دشمنان صبر و مقاومت نمودند؛ تا در نتیجه مشمول نصرت و عنایات ما شدند. پس از نزول این آیات، رسول اکرم ﷺ خود را به صبر و مقاومت شدید وادار کرد.

﴿۲۱۰۶﴾ شبی که پیامبر ﷺ را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به کمک تو، آن سه چیز کدامند؟ گفته شد... و اما دوم: تکذیب و خوف شدید و بذل خون دلت در راه من و جنگ با کفار با مال و جان و تحمل اذیت و آزاری که از ناحیه‌ی ایشان و اهل نفاق به تو می‌رسد و نیز تحمل درد جنگ و زخم‌های آن. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست.

﴿۲۱۰۷﴾ علت نامیده‌شدن بعضی پیامبران به اولوالعزم بدین جهت است که، آن‌ها در اقرار به وحدانیت خداوند، بر سایر پیامبران پیشی جسته، انبیای قبل و بعد از خویش را تصدیق نمودند و در مقابل تکذیب و آزار مخالفین تصمیم بر شکیبایی گرفتند.

۶-۱-۲-۳-۲-انکار

﴿۲۱۰۸﴾ خداوند مرا به پیامبری برانگیخته و به من کتاب داده است اگر مرا به نبوت بپذیرید در دنیا و آخرت بهره‌مند خواهید شد؛ اگر نپذیرفتید صبر می‌کنم تا خداوند بین من و شما حاکم شود.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢١٠٩﴾ أَنِّي لَمْ أَخْرُجْ أَشْرًا وَلَا بَطِرًا وَلَا مُفْسِدًا وَلَا ظَالِمًا وَإِنَّمَا خَرَجْتُ لِطَلَبِ الْإِصْلَاحِ فِي أُمَّةٍ جَدِّي ﷺ أُرِيدُ أَنْ أَمُرَ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهِيَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَسِيرَ بِسِيرَةِ جَدِّي وَأَبِي عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ ﷺ فَمَنْ قَبِلَنِي بِقَبُولِ الْحَقِّ فَاللَّهُ أَوْلَى بِالْحَقِّ وَمَنْ رَدَّ عَلَيَّ هَذَا أَصْبِرُ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ بَيْنِي وَبَيْنَ الْقَوْمِ بِالْحَقِّ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٣٢٩

١-٧-٢-٣-٢- عَدَمُ الْقَبُولِ

﴿٢١١٠﴾ امير المؤمنين ﷺ: قَالَ خِرَارٌ لِهَشَامِ بْنِ الْحَكَمِ أَلَا دَعَا عَلَى النَّاسِ عِنْدَ وَفَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِلَى الْإِثْمَامِ بِهِ إِنْ كَانَ وَصِيًّا. قَالَ لَمْ يَكُنْ وَاجِبًا عَلَيْهِ، لِأَنَّهُ قَدْ دَعَاهُمْ إِلَى مَوَالَاتِهِ وَالْإِثْمَامِ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَوْمَ الْغَدِيرِ وَيَوْمَ تَبُوكَ وَغَيْرَهُمَا فَلَمْ يَقْبَلُوا مِنْهُ، وَلَوْ كَانَ ذَلِكَ جَائِزًا لَجَازَ عَلَى آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَدْعُوَ إِلَى السُّجُودِ لَهُ بَعْدَ أَنْ دَعَاهُ رَبُّهُ إِلَى ذَلِكَ، ثُمَّ إِنَّهُ صَبَرَ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعِزِّ مِنَ الرُّسُلِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٢٢

٨-١-٢-٣-٢- الْعَدَاوَةُ

﴿٢١١١﴾ الصادق ﷺ: الْمَسِيحُ ﷺ يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ إِنْ كُنْتُمْ أَحِبَّائِي وَإِخْوَانِي فَوَطِّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْعَدَاوَةِ وَالْبُغْضَاءِ مِنَ النَّاسِ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَلَسْتُمْ بِإِخْوَانِي إِنَّمَا أَعْلَمُكُمْ لِتَعْمَلُوا وَلَا أَعْلَمُكُمْ لِتُعْجَبُوا إِنَّكُمْ لَنْ تَنَالُوا مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَبِصَبْرِكُمْ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٤١

﴿٢١١٢﴾ الصادق ﷺ: فَاتَّقُوا اللَّهَ أَيَّتُهَا الْعِصَابَةُ النَّاجِيَةُ [أَنْ] أَتَمَّ اللَّهُ لَكُمْ مَا أَعْطَاكُمْ فَإِنَّهُ لَا يَتِمُّ الْأَمْرُ حَتَّى يَدْخُلَ عَلَيْكُمْ مِثْلُ الَّذِي دَخَلَ عَلَى الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ وَحَتَّى تُثْبِتُوا فِي أَنْفُسِكُمْ وَآمَالِكُمْ وَحَتَّى تَسْمَعُوا مِنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ أَذَى كَثِيرًا فَتَصْبِرُوا وَتَعْرُكُوا بِجُنُوبِكُمْ حَتَّى يَسْنَدُلُوكُمْ وَيُبْغِضُوكُمْ وَحَتَّى يَحْمِلُوا عَلَيْكُمْ الضَّيْمَ فَتَحْمِلُوهُ مِنْهُمْ تَلْتَمِسُونَ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ وَحَتَّى تَكْظُمُوا الْغَيْظَ الشَّدِيدَ فِي الْأَذَى فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَجْتَرِمُونَهُ إِلَيْكُمْ وَحَتَّى يَكْذِبُوكُمْ بِالْحَقِّ وَيَعَادُوكُمْ فِيهِ وَبِبُغْضُوكُمْ عَلَيْهِ فَتَصْبِرُوا عَلَى ذَلِكَ مِنْهُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٤

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۱۰۹﴾ من برای سرکشی و عداوت و فساد و ظلم از مدینه خارج نشدم. بلکه، فقط به منظور ایجاد اصلاحات در امت جدم خارج شده‌ام، می‌خواهم امر به معروف و نهی از منکر کرده، مطابق روش جدم رسول خدا و پدرم علی بن ابی طالب رفتار کنم. کسی که مرا به جهت حق طلبی قبول کند، پس خدا به حق سزاوارتر است؛ و کسی که دست رد به سینه‌ی من بزند، من صبر می‌کنم تا خدا که بهترین قضاوت‌کنندگان است، بین من و او داوری کند.

۷-۱-۲-۳-۲- قبول نکردن

﴿۲۱۱۰﴾ ضرار به هشام بن حکم گفت: اگر علی علیه السلام جانشین بود، چرا بعد از وفات پیامبر صلی الله علیه و آله مردم را به امامت خود دعوت نکرد؟ هشام گفت: بر او واجب نبود، زیرا پیامبر صلی الله علیه و آله در روز غدیر و روز تبوک، مردم را به پیروی از او خواند، ولی از او نپذیرفتند. اگر این کار جایز بود، باید برای آدم نیز جایز می‌بود که ابلیس را به سجده کردن بر خودش بخواند بعد از اینکه خداوند از او خواسته بود که سجده کند، پس علی باید شکیبایی می‌ورزید، همان طور که پیامبران اولوالعزم از بین دیگر پیامبران شکیبایی ورزیدند.

۸-۱-۲-۳-۲- دشمنی کردن

﴿۲۱۱۱﴾ مسیح علیه السلام به یارانش می‌فرمود: اگر شما دوستان و برادران من هستید پس خود را برای عداوت و دشمنی از جانب مردم آماده کنید و اگر نکردید برادران من نیستید. به شما می‌آموزم که عمل کنید و شما را نمی‌آموزم که خوشستان بیایید و تعجب کنید. هرگز به آنچه می‌خواهید (از پاداش‌های اخروی) دست نخواهید یافت جز با ترک کردن آنچه به آن میل دارید و به صبر نمودن بر آنچه آن را خوش ندارید.

﴿۲۱۱۲﴾ ای گروه رستگار، از خدا پروا کنید؛ تا خداوند آنچه به شما عطا نموده، تکمیل کند. بدانید که کار به اتمام نمی‌رسد مگر اینکه مشابه آزمایش‌های پیشینیان صالح را از سر بگذرانید. و خدا در جان و مال، شما را بیازماید. و از دشمنان خدا ناراحتی‌های زیادی بچشید و آن را تحمل کنید، تا آنجا که شما را دشمن داشته، خوار و ذلیل بشمارند و به شما ستم روا دارند. در راه خدا و رسیدن به خوشبختی عالم آخرت، آن را تحمل کنید و خشم شدید خود را از آزار و اذیت آن‌ها فروخورید. در راه حق شما را تکذیب می‌کنند و با شما دشمنی می‌کنند. بر تمامی این موارد شکیبایی بورزید.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢١١٣﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى اِدْفَعْ بِالنَّيِّ هِيَ أَحْسَنُ [السَّيِّئَةِ] فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ وَمَا يُقَالُهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُقَالُهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ فَصَبِرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى نَالُوهُ بِالْعِظَائِمِ وَرَمَوْهُ بِهَا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

﴿٢١١٤﴾ الصادق عليه السلام: لَوْ لَا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَدْفَعُهُمْ عَنْكُمْ لَسَطُوا بِكُمْ وَمَا فِي صُدُورِهِمْ مِنَ الْعَدَاوَةِ وَالْبَغْضَاءِ أَكْثَرُ مِمَّا يُبْذُونَ لَكُمْ مَجَالِسُكُمْ وَمَجَالِسُهُمْ وَاحِدَةٌ وَأَرْوَاحُكُمْ وَأَرْوَاحُهُمْ مُخْتَلِفَةٌ لَا تَاتِلُفُ لَا تُحِبُّونَهُمْ أَبَدًا وَلَا يُحِبُّونَكُمْ غَيْرَ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَكْرَمَكُمْ بِالْحَقِّ وَبَصْرَكُمْ بِهِ وَلَمْ يَجْعَلْهُمْ مِنْ أَهْلِهِ فَتَجَامِلُونَهُمْ وَتَصْبِرُونَ عَلَيْهِمْ وَهُمْ لَا مُجَامَلَةَ لَهُمْ وَلَا صَبْرَ لَهُمْ عَلَى شَيْءٍ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢

﴿٢١١٥﴾ الرسول ﷺ: وَلَوْ شَاءَ لَحَرَّمَ عَلَيْكُمْ التَّقِيَّةَ وَأَمَرَكُمْ بِالصَّبْرِ عَلَى مَا يَنَالُكُمْ مِنْ أَعْدَائِكُمْ عِنْدَ إِظْهَارِكُمْ الْحَقَّ أَلَا فَأَعْظَمُ فَرَائِضِ اللَّهِ عَلَيْكُمْ بَعْدَ فَرَضِ مَوَالَاتِنَا وَمُعَادَاةِ أَعْدَائِكُمْ اسْتِعْمَالُ التَّقِيَّةِ عَلَى أَنْفُسِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَمَعَارِفِكُمْ وَقَضَاءُ حُقُوقِ إِخْوَانِكُمْ وَإِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ كُلَّ ذَنْبٍ بَعْدَ ذَلِكَ وَلَا يَسْتَقْصِي؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٢٤

٩-١-٢-٣-٢-العدو

﴿٢١١٦﴾ الصادق عليه السلام: صَابِرُوا عَدُوَّكُمْ مِمَّنْ يُخَالِفُكُمْ؛ تفسير العياشي ج: ١ ص: ٢١٢

﴿٢١١٧﴾ الباقر عليه السلام: صَابِرُوا، عَلَى عَدُوِّكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٦

﴿٢١١٨﴾ الصادق عليه السلام: صَابِرُوا، قَالَ عَدُوَّكُمْ مَعَ وَلِيِّكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٧

﴿٢١١٩﴾ فَاصْبِرْ لِعَدُوِّكَ وَامْضِ عَلَى بَصِيرَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٥٩

﴿٢١٢٠﴾ الباقر عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى اصْبِرُوا وَصَابِرُوا، الْآيَةُ مَعْنَاهُ اصْبِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ وَ

صَابِرُوا عَلَى عَدُوِّكُمْ وَرَابِطُوا عَدُوَّكُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٧

﴿٢١٢١﴾ الباقر عليه السلام: فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا فَقَالَ اصْبِرُوا عَلَى آدَاءِ

الْفَرَائِضِ وَصَابِرُوا عَدُوَّكُمْ وَرَابِطُوا إِمَامَكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٩

﴿٢١٢٢﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ اللَّهُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا اصْبِرُوا، عَلَى

دِينِكُمْ وَصَابِرُوا عَدُوَّكُمْ مِمَّنْ يُخَالِفُكُمْ وَرَابِطُوا إِمَامَكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ فِيمَا أَمَرَكُمْ بِهِ وَافْتَرَضَ

عَلَيْكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۱۱۳﴾ خدای تبارک و تعالی فرمود: "بدی را به آنچه نیکوتر است دفع کن، تا کسی که میان تو و او دشمنی است، مانند دوستی مهربان شود؛ و این خصلت را جز کسانی که صبر کنند برنتابند و جز صاحب بهره‌ی بزرگ درنیابد. رسول خدا ﷺ تا آن درجه صبر کرد که نسبت‌های بزرگی (مانند سحر و جنون و کذب) به او اتهام زدند.

﴿۲۱۱۴﴾ اگر خداوند آن‌ها را باز ندارد، به شما حمله خواهند کرد و آنچه از کینه و عداوت در دل پنهان می‌کنند، از آنچه در ظاهر ایشان پیداست بیشتر است. هرچند در یک مجلس می‌نشینید اما ارواح شما با یکدیگر اختلاف دارد و با هم انس نمی‌گیرید. هرگز نمی‌توانید آن‌ها را دوست داشته باشید و آن‌ها نیز شما را، خداوند شما را پیروان حق قرار داده و بینش واقعی پیدا کرده‌اید ولی به آن‌ها این امتیاز را نبخشیده است، برخورد با آن‌ها را تحمل کنید و صبر نمایید، اما آن‌ها خوش‌رفتار نبوده و بر هیچ چیز شکبیا نیستند.

﴿۲۱۱۵﴾ اگر می‌خواست تقیه را بر شما حرام می‌کرد ولی شما را به صبر بر آنچه هنگام اظهار حق از دشمنانتان به شما می‌رسد، امر کرد. آگاه‌باشید که پس از واجب‌کردن دوستی ما و دشمنی با دشمنان ما، بزرگ‌ترین واجب خدا بر شما، به‌کاربردن تقیه، برای حفظ جان خود و برادران و آشنایان و نیز پرداخت حقوق برادران دینی‌تان می‌باشد. و خداوند پس از آن هر گناهی را می‌آمرزد و سخت نمی‌گیرد.

۹-۱-۲-۳-۲-دشمن

﴿۲۱۱۶﴾ در مقابل دشمنان و کسانی که با شما مخالفت می‌ورزند شکبیایی پیشه کنید.
﴿۲۱۱۷﴾ در مقابل دشمنان و کسانی که با شما مخالفت می‌ورزند شکبیایی پیشه کنید.
﴿۲۱۱۸﴾ (گفته شد) "شکبیایی پیشه کنید." فرمود: (یعنی) به همراه امامتان در مقابل دشمنان (صبوری کنید).

﴿۲۱۱۹﴾ بر دشمنت شکبیا باش و با آگاهی عمیق به راه بیفت.
﴿۲۱۲۰﴾ درباره‌ی سخن خداوند که می‌فرماید: "اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا" معنای آیه‌ی شریفه چنین است: "اصبروا" در برابر مصایب و "صابروا" در برابر دشمن. "و رابطوا" یعنی: مراقب دشمنتان باشید.

﴿۲۱۲۱﴾ درباره‌ی آیه‌ی "استقامت کنید! و در برابر دشمنان پایدار باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید" فرمود: درانجام واجبات، پایدار و در مقابل دشمنتان شکبیا باشید و پیوند خود را با امامتان برقرارداشته باشید.

﴿۲۱۲۲﴾ خداوند می‌فرماید: "ای کسانی که ایمان آورده‌اید، استقامت کنید و پایدار باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید"، یعنی، در دین پایدار باشید و در مقابله با دشمنانتان از مخالفین، تحمل به خرج دهید و با امام خود ارتباط داشته باشید و در آنچه به شما دستور داده شده و واجب گشته، از خدا پروا کنید.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢١٢٣﴾ العسكري عليه السلام: في قوله تعالى وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ يَعْنِي مُحَارَبَةَ الْأَعْدَاءِ وَلَا عَدُوَّ يُحَارِبُهُ أَعْدَى مِنْ إِبْلِيسَ وَمَرَدَّتِهِ يَهْتَفُ بِهِ وَيَدْفَعُهُ بِالصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ الطَّيِّبِينَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٥ ص: ٣٤٠

﴿٢١٢٤﴾ الصادق عليه السلام: وَأَمَّا قَوْلُهُ كَهَيْعِصِ قَالَ اللَّهُ هُوَ الْكَافِي الْهَادِي الْعَالِمُ ذُو الْأَيْدِي الصَّابِرُ عَلَى الْأَعْدَى الصَّادِقُ ذُو الْأَيْدِي الْعِظَامِ وَهُوَ قَوْلُهُ كَمَا وَصَفَ نَفْسَهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى؛ تفسير القمي ج: ٢ ص: ٤٨

﴿٢١٢٥﴾ الصادق عليه السلام: إِصْبِرْ يَا زَيْدُ عَلَى أَعْدَائِكَ فَإِنَّكَ لَنْ تُكَافِيَ مَنْ عَصَى اللَّهَ بِأَكْثَرٍ مِنْ أَنْ تُطِيعَ اللَّهَ فِيهِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٦٨

﴿٢١٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِصْبِرُوا عَلَى ابْنِ هِنْدٍ سَاعَةً يَفْتَحِ اللَّهُ لَكُمْ؛ فقه القرآن ج: ١ ص: ٣٧٥

﴿٢١٢٧﴾ ابن عباس رضي الله عنهما: فِي قَوْلِهِ اصْبِرُوا ... يَعْنِي فِي أَنْفُسِكُمْ وَصَابِرُوا يَعْنِي مَعَ عَدُوِّكُمْ؛ شواهد التنزيل ج: ١ ص: ١٨٠

١-١٠-٢-٣-٢-المخالفة

﴿٢١٢٨﴾ الصادق عليه السلام: صَابِرُوا عَدُوَّكُمْ مِمَّنْ يُخَالِفُكُمْ؛ تفسير العياشي ج: ١ ص: ٢١٢

﴿٢١٢٩﴾ الصادق عليه السلام: صَاحِبُ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ يَخْتِاجُ إِلَى أَنْ يَكُونَ عَالِمًا بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ ... فَإِنْ خَالَفَهُ وَجَفَّوهُ صَبَرَ وَإِنْ وَأَقْفَوهُ وَقَبَلُوا مِنْهُ شَكَرَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٢١٤

﴿٢١٣٠﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ اللَّهُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا اصْبِرُوا، عَلَى دِينِكُمْ وَصَابِرُوا عَدُوَّكُمْ مِمَّنْ يُخَالِفُكُمْ وَرَابِطُوا إِمَامَكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ فِيمَا أَمَرَكُمْ بِهِ وَافْتَرَضَ عَلَيْكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٧

﴿٢١٣١﴾ الصادق عليه السلام: لَقَدْ كَانَتْ قِصَّتِي مِثْلَ قِصَّةِ هَارُونَ مَعَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَقَوْلِي كَقَوْلِهِ لِمُوسَى يَا ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعُّوْنِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ فَصَبَرْتُ مُحْتَسِبًا وَسَلَّمْتُ رَاضِيًا وَكَانَتِ الْحُجَّةُ عَلَيْهِمْ فِي خِلَافِي وَنَقَضَهُمْ عَهْدِي الَّذِي عَاهَدْتُهُمْ عَلَيْهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَاحْتَمَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لَمْ يَحْتَمِلْ وَصِيُّ نَبِيٍّ مِنْ سَائِرِ الْأَوْصِيَاءِ مِنْ سَائِرِ الْأُمَمِ حَتَّى قَتَلُونِي بِضَرْبَةِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُلْجَمٍ؛ بحار الأنوار ج: ٥٣ ص: ٢٠

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۱۲۳﴾ درباره‌ی آیه‌ی " و شکیبایان در سختی‌ها "، فرمود: یعنی، پیکار با دشمنان؛ و دشمنی بالاتر از شیطان و پیروان او نیست که آدمی با درود بر محمد و آل پاکش، پیوسته آن‌ها را دفع کرده و از خویش می‌راند.

﴿۲۱۲۴﴾ اما معنای سخن خداوند (که بعضی) این است: او کفایت‌کننده و هدایتگر و عالم و دارای نعمت و شکیبیا در مقابل دشمنان و راستگو و دارای الطاف بزرگ است. و این گفته خداست، همچنان که خودش را توصیف کرده است.

﴿۲۱۲۵﴾ ای زید، در مقابل دشمنانت صبر کن، زیرا تو هرگز نمی‌توانی با کسی که خداوند را نافرمانی کرده، بهتر از آن که اطاعت خدا را انجام دهی، مقابله کنی.

﴿۲۱۲۶﴾ پسر هند را مدتی تحمل کنید، خداوند برایتان گشایشی ایجاد می‌کند.

﴿۲۱۲۷﴾ اصْبِرُوا یعنی: در نفس خود شکیبایی نمایید و صابِرُوا یعنی: در برابر دشمن مقاومت کنید.

۱۰-۱-۲-۳-۲- مخالفت

﴿۲۱۲۸﴾ در مقابل دشمنان و کسانی که با شما مخالفت می‌ورزند شکیبایی پیشه کنید.

﴿۲۱۲۹﴾ کسی که می‌خواهد امر به معروف کند، نیازمند است که آگاه به حلال و حرام باشد... پس اگر آنان مخالفت کنند، تحمل می‌کند و اگر بپذیرند، سپاسگزاری می‌کند.

﴿۲۱۳۰﴾ خداوند می‌فرماید: " ای کسانی که ایمان آورده‌اید، استقامت کنید و پایدار باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید "، یعنی، در دین پایدار باشید و در مقابله با دشمنانتان از مخالفین، تحمل به خرج دهید و با امام خود ارتباط داشته باشید و در آنچه به شما دستور داده شده و واجب گشته، از خدا پروا کنید.

﴿۲۱۳۱﴾ داستان من مانند داستان هارون است و من به شما همان را می‌گویم که هارون به موسی گفت: " ای فرزند مادرم، این گروه، مرا در فشار قرار دادند و ناتوان کردند؛ و نزدیک بود مرا بکشند، پس کاری نکن که دشمنان، مرا شماتت کنند و مرا با گروه ستمکاران قرار مده! "، من هم برای خدا صبر کردم و تسلیم شدم و راضی به رضای خدا گشتم و با مخالفتی که با من کردند و شکستن پیمانی که با آن‌ها درباره‌ی من بسته بودی، حجت بر آن‌ها تمام گشت. ای رسول خدا، من متحمل رنج‌ها و گرفتاریهایی شدم که هیچ جانشین پیامبری در هیچ امتی متحمل نشد، تا جایی که با ضربت عبدالرحمن بن ملجم مرا کشتند.

﴿أقسام الصَّبر﴾

﴿٢١٣٢﴾ الصادق عليه السلام: يَا بَا يُوسُفَ لَا تَخْلُو الْأَرْضُ مِنْ عَالِمٍ ظَاهِرٍ مِنَّا يَفْزَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِي حَالِهِمْ وَحَرَامِهِمْ وَإِنَّ ذَلِكَ لَمُبِينٌ فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ اللَّهُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا اصْبِرُوا عَلَى دِينِكُمْ وَصَابِرُوا، عَدُوَّكُمْ مِمَّنْ يَخَالِفُكُمْ وَرَابِطُوا إِمَامَكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ فِيمَا أَمَرَكُمْ بِهِ وَافْتَرَضَ عَلَيْكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٧

١١-٢-٣-٢- المنازعة

﴿٢١٣٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَعْدِيكَ عَلَى قُرَيْشٍ فَإِنَّهُمْ قَطَعُوا رَحِمِي وَأَضَاعُوا أَيَّامِي، وَدَفَعُوا حَقِّي، وَصَغَرُوا قَدْرِي وَعَظِيمَ مَنْزِلَتِي، وَاجْمَعُوا عَلَيَّ مُنَازَعَتِي حَقًّا كُنْتُ أَوْلَى بِهِ مِنْهُمْ، فَاسْتَلْبُونِيهِ. ثُمَّ قَالَ اصْبِرْ مَغْمُومًا أَوْ مُتً مُتَأَسِّفًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ١٤

٢-٢-٣-٢- جهل الناس، التفرقة، المباينة، جليس السوء، الأذى

١-٢-٢-٣- جهل الناس

﴿٢١٣٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ سَاسَ نَفْسَهُ بِالصَّبْرِ عَلَى جَهْلِ النَّاسِ صَلَحَ أَنْ يَكُونَ سَائِسًا؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣١٨

٢-٢-٣-٢- التفرقة

﴿٢١٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ هَؤُلَاءِ قَدْ تَمَالَتْوَا عَلَى سَخَطَةِ إِمَارَتِي وَصَاصِرُ مَا لَمْ أَخَفْ عَلَى جَمَاعَتِكُمْ فَإِنَّهُمْ إِنْ تَمَمُوا عَلَى فَيَالَةِ هَذَا الرَّأْيِ انْقَطَعَ نِظَامُ الْمُسْلِمِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٨١

٣-٢-٣-٢- المباينة

﴿٢١٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كَيْفَ يَصْبِرُ عَلَى مُبَايَنَةِ الْأُضْدَادِ مَنْ لَمْ تُعِنَهُ الْحِكْمَةُ؛ غرر الحكم ص: ٥٩

٤-٢-٣-٢- مخالطة الأشرار وصحبتهم

﴿٢١٣٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّابِرُ عَلَى مُخَالَطَةِ الْأَشْرَارِ وَصُحْبَتِهِمْ كَرَكَبِ الْبَحْرِ إِنْ سَلِمَ بَدَنُهُ مِنْ التَّلَفِ لَمْ يُسْلَمْ بِقَلْبِهِ مِنَ الْحَذَرِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٠٥

٥-٢-٣-٢- شرار الناس

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۱۳۲﴾ ای ابایوسف، زمین هرگز از عالمی ظاهر و آشکار از ما، خالی نیست، تا مردم در حلال و حرام خود به او پناه برند. و این مطلب، در قرآن، به نحو روشن، بیان شده است. " ای کسانی که ایمان آورده‌اید، (در برابر مشکلات و هوس‌ها) استقامت کنید! و در برابر دشمنان پایدار باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید "، " اصْبِرُوا "، یعنی، در دین شکیبا باشید. و " صَابِرُوا " یعنی، با دشمنان خود از مخالفین خود شکیبایی کنید. و " رَابِطُوا " یعنی: با امام خود ارتباط داشته باشید. " وَ اتَّقُوا اللَّهَ " یعنی، در آنچه به شما دستور داده شده و واجب گشته است، از خدا پروا کنید.

۱۱-۱-۲-۳-۲- خصومت‌ورزیدن

﴿۲۱۳۳﴾ خدایا، من به درگاه تو از دست قریش دادخواهی می‌کنم. زیرا آن‌ها پیوند خویشاوندی مرا بریدند و عمرم را ضایع کردند، حقم را گرفتند و قدر و منزلت با عظمتم را تحقیر کردند و در ستیزه‌ی با من درباره‌ی حقی که من بدان شایسته‌تر از دیگران بودم، همدست شدند و آن را از من سلب کردند و گفتند: یا در غم و اندوه شکیبا باش یا از افسوس بمیر و دق کن.

۲-۳-۲-۲- نادانی انسان‌ها، تفرقه، اختلاف، همنشین بد، آزار

۱-۲-۲-۳-۲- نادانی انسانها

﴿۲۱۳۴﴾ هر که نفس خود را با شکیبایی بر جهل مردم مدیریت کند، شایستگی مدیریت را داراست.

۲-۲-۳-۲- تفرقه

﴿۲۱۳۵﴾ اینان در مخالفت از حکومت من با هم همراه و هماهنگ شده‌اند. من تا آنجا که از پراکندگی جمعیت شما نترسم شکیبایی می‌ورزم، زیرا اگر آنان این رأی سست را پیش‌برند، رشته‌ی - کار - مسلمانان از هم می‌گسلد.

۳-۲-۳-۲- اختلاف

﴿۲۱۳۶﴾ چگونه کسی که او را حکمت یاری نکرده باشد، می‌تواند بر دوری از اضداد صبر کند؟

۴-۲-۳-۲- مصاحبت و معاشرت با بدکاران

﴿۲۱۳۷﴾ آن که همنشینی با بدان و مصاحبت ایشان را تحمل کند، مانند کسی است که بر کشتی سوار شود. هرچند ممکن است بدنش از آسیب، سالم بماند، دلش از نگرانی ایمن نخواهد بود.

۵-۲-۳-۲- بدترین مردمان

﴿أَقْسَامُ الصَّبْرِ﴾

﴿٢١٣٨﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِأَبِي بَصِيرٍ لَقَدْ ذَكَرَكُمْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ إِذْ حَكَى قَوْلَ أَغْدَائِكُمْ وَهُمْ فِي النَّارِ وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَى رَجُلًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ وَاللَّهُ مَا عَنَّا وَلَا أَرَادُوا بِهَا غَيْرَكُمْ إِذْ صَبَرْتُمْ فِي الْعَالَمِ عَلَى شِرَارِ النَّاسِ وَأَنْتُمْ خِيَارُ النَّاسِ وَأَنْتُمْ وَاللَّهُ فِي النَّارِ تَطْلُبُونَ وَأَنْتُمْ وَاللَّهُ فِي الْجَنَّةِ تُحْبِرُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢٥٩

٦-٢-٢-٣-٢- جلیسُ السُّوءِ

﴿٢١٣٩﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): عَوِّذْ نَفْسَكَ الصَّبْرَ عَلَى جَلِيسِ السَّوءِ فَلَيْسَ يَكَاذُ يَخْطُبُكَ؛

شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٨٥

٧-٢-٢-٣-٢- بهتُ السَّفيه، السَّفاهة

(۲۱۴۰) الرضا عليه السلام:

وَاصْبِرْ عَلَىٰ بَهْتِ السَّفِيهِ ۖ
وَاللِّزْمَانَ عَلَىٰ خُطُوبِهِ

بحار الأنوار ج: ٤٩ ص: ١١١

﴿٢١٤١﴾ الصادق عليه السلام: إِذَا وَقَعَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ مُنَازَعَةٌ نَزَلَ مَلَكٌ فَيَقُولَانِ لِسَفِيهِ مَنِهْمَا قُلْتُ وَ قُلْتُ وَ أَنْتَ أَهْلٌ لِمَا قُلْتُ سَتُجْزَى بِمَا قُلْتُ وَ يَقُولَانِ لِلْحَلِيمِ مَنِهْمَا صَبَرْتُ وَ حَلُمْتُ سَيَعْفِرُ اللَّهُ لَكَ إِنْ أَتَمَمْتَ ذَلِكَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١٢

٨-٢-٢-٣-٢-أعداء النعم

﴿٢١٤٢﴾ الْكَافِرُ الْكَافِرُ: إِصْبِرْ عَلَى أَعْدَاءِ النِّعَمِ فَإِنَّكَ لَنْ تُكَافِيَ مَنْ عَصَى اللَّهَ فَيَكُ بِأَفْضَلٍ مِنْ
أَنْ تُطِيعَ اللَّهَ فِيهِ؛ الْكَافِي ج: ٢ ص: ١٠٩

٩-٢-٢-٣-٢- طُخَةُ عَمَاء، الضَّلَالَةُ

﴿٢١٤٣﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): اَمَّا وَاللَّهِ لَقَدْ تَقَمَّصَهَا فَلَانَ وَإِنَّهُ لَيَعْلَمُ أَنَّ مَحَلِّي مِنْهَا مَحَلُّ الْقُطْبِ مِنَ الرَّحَى بِنَحْدِرٍ عَنِ السَّيْلِ وَلَا يَرْفِي إِلَى الطَّيْرِ فَسَدَلْتُ دُونَهَا ثَوْبًا وَطَوَيْتُ عَنْهَا كَشْحًا وَطَفِئْتُ أَرْتِي بَيْنَ أَنْ أَصُولَ بَيْدَ جَذَاءٍ أَوْ أَصْبِرَ عَلَى طَخِيَةِ عَمِيَاءٍ يَهْرُمُ فِيهَا الْكَبِيرُ وَ يَشِبُّ فِيهَا الصَّغِيرُ وَ كَذَخُ فِيهَا مُؤْمِنٌ حَتَّى يَلْقَى رَبَّهُ نَهجُ الْبَلَاغَةِ ص: ٤٨

﴿٢١٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَصْبَرَ عَلَى طَخِيَةِ عَمِيَاءٍ تُرَضُّعُ فِيهَا الصَّغِيرُ وَيَذُبُّ فِيهَا الْكَبِيرُ وَ

يُكَدَحُ فِيهَا مُؤْمِنٌ؛ الطرائف ج: ٢ ص: ٤٢٠

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢١٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَصْبِرْ عَلَى طَخِيَةِ عَمِيَاءٍ يُرْضَعُ فِيهَا الصَّغِيرُ وَيَدِبُ فِيهَا الْكَبِيرُ؛
الأمالي للطوسي ص: ٣٧٢

﴿٢١٤٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَصْبِرْ عَلَى طَخِيَةِ عَمِيَاءٍ، يَشِيبُ فِيهَا الصَّغِيرُ، وَيَهْرَمُ فِيهَا الْكَبِيرُ؛
بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٩٧

﴿٢١٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَطَفِقْتُ ارْتِي بَيْنَ أَنْ أَصُولَ بَيْدٍ جَذَاءً أَوْ أَصْبِرَ عَلَى طَخِيَةِ
عَمِيَاءٍ، يَشِيبُ فِيهَا الصَّغِيرُ، وَيَهْرَمُ فِيهَا الْكَبِيرُ، وَيَكْدَحُ فِيهَا مُؤْمِنٌ حَتَّى يَلْقَى رَبَّهُ، فَرَأَيْتُ أَنَّ
الصَّبْرَ عَلَى هَاتِي [هَاتَا] أَحَجُّ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٩٧
١٠-٢-٣-٢-الأذى

﴿٢١٤٨﴾ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَأَوْدُوا حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا وَلَا
مُبْدَلٍ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبِيِّ الْمُرْسَلِينَ - الأنعام ٣٤
﴿٢١٤٩﴾ وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَى مَا آذَيْتُمُونَا وَعَلَى اللَّهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ - إبراهيم ١٢

﴿٢١٥٠﴾ الصادق عليه السلام: أَلَا تَعْلَمُ أَنَّ مَنْ انْتَظَرَ أَمْرَنَا وَصَبَرَ عَلَى مَا يَرَى مِنَ الْأَذَى وَالْخَوْفِ
هُوَ غَدَاً فِي زُمْرَتِنَا؛ الكافي ج: ٨ ص: ٣٦

﴿٢١٥١﴾ الرسول ﷺ: أَبَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُطْلَعَ عَلَى عِلْمِهِ إِلَّا مُتَحَنِّناً لِلْإِيمَانِ بِهِ كَمَا قَضَى
عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَصْبِرَ عَلَى آذَى قَوْمِهِ وَلَا يُجَاهِدَهُمْ إِلَّا بِأَمْرِهِ؛ الكافي ج: ١ ص: ٢٤٢
﴿٢١٥٢﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَتَلَوْتَ الْكِتَابَ حَقَّ تِلَاوَتِهِ وَجَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَصَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِهِ؛
بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٠٩

﴿٢١٥٣﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَتَلَوْتَ الْكِتَابَ حَقَّ تِلَاوَتِهِ وَجَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَصَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِهِ
مُخْتَسِباً حَتَّى آتَاكَ الْيَقِينُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٥٦
﴿٢١٥٤﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ وَنَصَحْتَ وَصَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى؛ تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ٥٩

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۱۴۵﴾ بر تاریکی گمراهی مردم صبر می‌کنم، گمراهی‌ای که در آن، نوباوگان پژمرده و پیر شده، پیران فرسوده می‌گردند.

﴿۲۱۴۶﴾ بر تاریکی گمراهی مردم صبر می‌کنم، گمراهی‌ای که در آن نوباوگان پژمرده و پیر شده و پیران فرسوده می‌گردند.

﴿۲۱۴۷﴾ در کار خود اندیشه می‌کردم که آیا با دست بریده (و نداشتن یاور و سپاه) حمله کنم (و حق خود را بازستانم) یا بر تاریکی (کوردلی و گمراهی مردمان) صبر کنم (آن تاریکی سختی که غم و اندوهش) پیران سالخورده را فرتوت کند و خردسالان را پیر نماید و مؤمن (در آن تاریکی) رنج برد تا پروردگار خود را دیدار کند (و از دنیا برود چون فکر کردم) دیدم صبر کردن سزاوارتر و به خرد نزدیک‌تر است.

۱۰-۲-۲-۳-۲-آزار

﴿۲۱۴۸﴾ پیش از تو نیز پیامبرانی تکذیب شدند؛ و در برابر تکذیب‌ها، صبر و استقامت کردند؛ و (در این راه)، آزار دیدند، تا هنگامی که یاری ما به آن‌ها رسید. (تو نیز چنین باش! و این، یکی از سنت‌های الهی است؛) و هیچ‌چیز نمی‌تواند سنت‌های خدا را تغییر دهد؛ و اخبار پیامبران به تو رسیده است.

﴿۲۱۴۹﴾ و چرا بر خدا توکل نکنیم، با اینکه ما را به راه‌های (سعادت) رهبری کرده است؟ و ما به‌طور مسلم در برابر آزارهای شما صبر خواهیم کرد (و دست از رسالت خویش بر نمی‌داریم)؛ و توکل‌کنندگان، باید فقط بر خدا توکل کنند!"

﴿۲۱۵۰﴾ آیا نمی‌دانی هر که چشم انتظار امر ما باشد و بر آزار و ترس صبر کند، فردا با ما محشور می‌شود؟

﴿۲۱۵۱﴾ خدای عزیز و جلیل نخواسته که کسی بر علم او اِشْراف پیدا کند، مگر آن کسی که در ایمان به خدا، امتحانش را پس داده باشد، چنانکه خدا به رسولش ﷺ حکم فرموده بود که بر آزار قومش شکیبایی ورزد و جز به فرمان خدا با ایشان مبارزه نکند.

﴿۲۱۵۲﴾ گواهی می‌دهم که تو نماز را به پا داشتی و زکات دادی و امر به معروف و نهی از منکر کردی و قرآن را آن‌چنان که شایسته است تلاوت کردی (شناساندی) و در راه خداوند، آن‌چنان که شایسته است جهاد کرده و در راه خدا بر اذیت و آزار دشمنان، شکیبایی ورزیدی.

﴿۲۱۵۳﴾ گواهی می‌دهم که تو نماز را به پا داشتی و زکات دادی و امر به معروف و نهی از منکر کردی و قرآن را آن‌چنان که شایسته است تلاوت کردی (شناساندی) و در راه خداوند، آن‌چنان که شایسته است جهاد کرده و در راه خدا بر اذیت و آزار دشمنان، شکیبایی ورزیدی.

﴿۲۱۵۴﴾ شهادت می‌دهم که تو پیام الهی را رساندی و به حق رهنمون شدی و آزارها را در راه او، تحمل کردی.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢١٥٥﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ وَنَصَحْتَ وَصَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٠٩

﴿٢١٥٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ وَنَصَحْتَ وَصَبَرْتَ فِي جَنْبِ اللَّهِ عَلَى الْأَذَى؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٢٥

﴿٢١٥٧﴾ الصادق عليه السلام: إِصْبِرُوا عَلَى الْأَذَى فِينَا؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٧
﴿٢١٥٨﴾ الصادق عليه السلام: السَّلَامَةُ قَدْ غُزِلَتْ مِنَ الْخَلْقِ فِي كُلِّ عَصْرٍ خَاصَّةً فِي هَذَا الزَّمَانِ وَ سَبِيلُ وُجُودِهَا فِي احْتِمَالِ جَفَاءِ الْخَلَائِقِ وَ أَذْيَتِهِمْ وَ الصَّبْرِ عِنْدَ الرِّيَاسَا وَ خِفَةِ الْمُؤْنِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٩٠

﴿٢١٥٩﴾ الحسين عليه السلام: الصَّابِرِينَ فِي غِيَبَتِهِ عَلَى الْأَذَى وَ التَّكْذِيبِ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ بِالسَّيْفِ بَيْنَ يَدَي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؛ الصراط المستقيم ج: ٢ ص: ١١١
﴿٢١٦٠﴾ اللَّهُمَّ اجْزِهِمْ بِشُكْرِ نِعْمَتِكَ وَ تَعْظِيمِ حُرْمَتِكَ جَزَاءً لَا جَزَاءَ فَوْقَهُ وَ عَطَاءً لَا عَطَاءَ مِثْلُهُ وَ خُلُوداً لَا خُلُودَ يُشَاكِلُهُ وَ لَا يَطْمَعُ أَحَدٌ فِي مِثْلِهِ وَ لَا يَقْدِرُ أَحَدٌ قُدْرَهُ وَ لَا تَهْتَدِي الْأَلْبَابُ إِلَى طَلَبِهِ نِعْمَةً لِمَا شَكَرُوا مِنْ أَيَادِيكَ وَ إِرْصَاداً لِمَا صَبَرُوا عَلَى الْأَذَى فَيْكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٣٢٠

﴿٢١٦١﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ أَعْلِ كَلِمَتَهُمْ وَ أَفْلِحْ حُجَّتَهُمْ وَ ثَبِّتْ قُلُوبَهُمْ وَ قُلُوبَ شَيْعَتِهِمْ عَلَى مُوَالَاتِهِمْ وَ أَنْصُرْهُمْ وَ أَعِنْهُمْ وَ صَبِّرْهُمْ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٣١١
﴿٢١٦٢﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى جَمِيعِ الْمُرْسَلِينَ وَ النَّبِيِّينَ الَّذِينَ بَلَّغُوا عَنْكَ الْهُدَى وَ اعْتَقَدُوا لَكَ الْمَوَاقِفَ بِالنَّصِيحَةِ وَ دَعَوْا الْعِبَادَ بِالنَّصِيحَةِ وَ صَبَرُوا عَلَى مَا لَقُوا فِي جَنْبِكَ مِنَ الْأَذَى وَ التَّكْذِيبِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٣٢٠

﴿٢١٦٣﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ نَبِيِّكَ وَ خَيْرَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ الْقَائِمِ بِحُجَّتِكَ وَ الذَّابِّ عَنْ حَرَمِكَ وَ النَّاصِحِ لِعِبَادِكَ فَيْكَ وَ الصَّابِرِ عَلَى الْأَذَى وَ التَّكْذِيبِ فِي جَنْبِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٩٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۱۵۵﴾ شهادت می‌دهم که تو پیام الهی را رساندی و به حق رهنمون شدی و آزارها را در راه او، تحمل کردی.

﴿۲۱۵۶﴾ شهادت می‌دهم که تو پیام الهی را رساندی و به حق رهنمون شدی و آزارها را در راه او، تحمل کردی.

﴿۲۱۵۷﴾ اذیت و آزار در راه ما را تحمل کنی.

﴿۲۱۵۸﴾ سلامتی در همه‌ی زمان‌ها مخصوصاً در این زمان، در دوری از مردم است و راه دستیابی به قلب سلیم و سلامت در دین عبارت است از: تحمل آزار و اذیت مردم و شکیبایی در بلا و مصیبت.

﴿۲۱۵۹﴾ آنان که در غیبت او بر آزار و تکذیب (مردم) صبر می‌کنند، همانند جهادکنندگان با شمشیرند، در رکاب رسول خدا ﷺ.

﴿۲۱۶۰﴾ خدایا آن‌ها را به خاطر شکر نعمت و بزرگداشتن حرمت، پاداشی بده که پاداشی بالاتر از آن نباشد و بخشی که بخشی مانند آن نباشد و جاودانه‌شدنی که جاودانگی دیگری هم طراز آن نباشد. تا حدی که هیچ‌کس نتواند در مانند آن طمع کند و کسی نتواند آن را اندازه بگیرد و خردمندان نیز به درخواست آن راهی نداشته باشند. خدایا به خاطر شکری که کردند، از خزانه‌ی الطاف، نعمتی بدیشان ببخش و به خاطر آزار و اذیت‌هایی که در راه تو تحمل کردند، مراقبشان باش.

﴿۲۱۶۱﴾ خدایا سخنانشان را منزلت ده، حجتشان را آشکار ساز، قلب‌های آن‌ها و شیعیان‌شان را بر دوستی ایشان استوار ساز و آن‌ها را بر اذیت و آزاری که در راه تو می‌بینند، شکیبایی عطا کن.

﴿۲۱۶۲﴾ خدایا رحمت فرست بر همه‌ی پیامبرانی که ما را به هدایت تو رهنمون شدند و پیمان‌های فرمان‌برداری را محکم کردند و بندگان را با پند و اندرز دعوت کردند و در برابر آنچه از آزار و تکذیب که در راه تو با آن مواجه شدند، شکیبایی ورزیدند.

﴿۲۱۶۳﴾ خدایا درود فرست بر محمد، بنده و پیامبر و مخلوق برگزیده و برپادارنده‌ی حجت و دلایل حقانیت تو و نگهبان حریم تو و خیرخواه بندگان و شککیا در برابر اذیت و آزار و تکذیب‌کردن‌ها در راه تو.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢١٦٤﴾ اللَّهُمَّ فَصِّلْ عَلَى جَمِيعِ الْمُرْسَلِينَ وَ النَّبِيِّينَ الَّذِينَ بَلَّغُوا عَنْكَ الْهُدَى وَ اعْتَقَدُوا لَكَ الْمَوَاقِيقَ بِالطَّاعَةِ وَ دَعَوْا الْعِبَادَ إِلَيْكَ بِالنَّصِيحَةِ وَ صَبَرُوا عَلَى مَا لَقُوا مِنَ الْأَذَى وَ التَّكْذِيبِ فِي جَنْبِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ١٦

﴿٢١٦٥﴾ الْكَاسِمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اللَّهُمَّ كُلَّمَا دَعَوْتُكَ لِنَفْسِي لِعَاجِلِ الدُّنْيَا وَ آجِلِ الْآخِرَةِ فَأَعْطِهِ جَمِيعَ أَهْلِي وَ إِخْوَانِي فِيكَ وَ جَمِيعَ شِيعَةِ آلِ مُحَمَّدٍ الْمُسْتَضْعَفِينَ فِي أَرْضِكَ بَيْنَ عِبَادِكَ الْخَائِفِينَ مِنْكَ الَّذِينَ صَبَرُوا عَلَى الْأَذَى وَ التَّكْذِيبِ فِيكَ وَ فِي رَسُولِكَ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَفْضَلَ مَا يَأْمَلُونَ وَ أَكْثَرَهُمْ مَا أَهَمَّهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ١٩٨

﴿٢١٦٦﴾ السَّجَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اللَّهُمَّ وَ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ رَسُولِكَ وَ خَيْرَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ وَ أَمِينِكَ عَلَى وَحْيِكَ الْمُوفَى بِعَهْدِكَ الصَّادِعِ بِأَمْرِكَ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِكَ السَّاعِي فِي مَرْضَاتِكَ الرَّءُوفِ الرَّحِيمِ بِعِبَادِكَ الصَّابِرِ عَلَى الْأَذَى وَ التَّكْذِيبِ فِي مَحَبَّتِكَ؛ إقبال الأعمال ص: ٢٤٧

﴿٢١٦٧﴾ الرَّسُولُ ﷺ: الْمُؤْمِنُ الَّذِي يُخَالِطُ النَّاسَ وَ يَصْبِرُ عَلَى آذَانِهِمْ أَكْبَرُ أَجْرًا مِنَ الْمُؤْمِنِ الَّذِي لَا يُخَالِطُهُمْ وَ لَا يَصْبِرُ عَلَى آذَانِهِمْ؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ٩٠

﴿٢١٦٨﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ الصَّابِرَ فِي غَيْبَتِهِ عَلَى الْأَذَى وَ التَّكْذِيبِ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ بِالسَّيْفِ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٣٨٥

﴿٢١٦٩﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّمَا الْحَلِيمُ مَنْ إِذَا أُذِيَ صَبَرَ وَ إِذَا ظَلِمَ غَفَرَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٦

﴿٢١٧٠﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّمَا يَنْجُو مَنْ أَطَالَ الصَّمْتَ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَ صَبَرَ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ عَلَى الْأَذَى أَوْلَيْكَ النَّجَا؛ الْأَصْفِيَاءُ الْأَوَّلِيَاءُ حَقًّا وَ هُمْ الْمُؤْمِنُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٧

﴿٢١٧١﴾ الرَّسُولُ ﷺ: أَنَّهُ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَ قَالَ إِنَّ فُلَانًا جَارِي يُؤْذِينِي قَالَ أَصْبِرْ عَلَى آذَاهُ وَ كَفْ أَذَاكَ عَنْهُ فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ وَ قَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ جَارِي قَدْ مَاتَ فَقَالَ كَفَى بِالْدهْرِ وَاعِظًا وَ كَفَى بِالْمَوْتِ مُفَرِّقًا؛ مستدرک الوسائل ج: ٨ ص: ٤٢٠

﴿٢١٧٢﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: ثَلَاثٌ مِنْ أَبْوَابِ الْبَرِّ سَخَاءُ النَّفْسِ وَ طَيْبُ الْكَلَامِ وَ الصَّبْرُ عَلَى الْأَذَى؛ وسائل الشيعة ج: ١٢ ص: ١٢٥

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۱۶۴﴾ خدایا رحمت فرست بر همه‌ی پیامبرانی که ما را به هدایت تو رهنمون شده‌اند و پیمان‌های فرمان‌برداری را محکم کردند، بندگان را با پند و اندرز دعوت کردند و در برابر آنچه از آزار و تکذیب که در راه تو با آن مواجه شدند، شکیبایی ورزیدند.

﴿۲۱۶۵﴾ خدایا، هرچه از تو برای دنیا و آخرتم خواستم، آن را به تمام خانواده و برادران دینی‌ام و همه‌ی شیعیان آل محمد علیهم‌السلام و مستضعفان عالم و بندگان که از تو پروا دارند و کسانی که بر اذیت و آزار، به خاطر تو و پیامبرت و خاندانش، شکیبایی ورزیدند، بهتر از آنچه آرزو دارند، عطا فرما و کارهای مهمشان را، خود برعهده‌گیر و به انجام برسان.

﴿۲۱۶۶﴾ خدایا بر محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم بنده و فرستاده‌ات، برگزیده از بین مخلوقات، امین تو بر وحی و وفادار به عهدت، آن که امر تو را آشکار و در راهت مجاهده کرده و برای کسب رضایت کوشابوده، آن مهربان و بخشنده بر بندگان، و آن شکیبا در برابر اذیت و آزار و تکذیب دشمنان در راه محبت، درود فرست.

﴿۲۱۶۷﴾ مؤمنی که با مردم معاشرت می‌کند و بر آزار ایشان شکیبایی می‌ورزد، در پیشگاه الهی اجرش بزرگ‌تر است از آن مؤمنی است که با مردم معاشرت و رفت و آمد ندارد و بر اذیت آن‌ها صبر نمی‌کند.

﴿۲۱۶۸﴾ آن‌ها که در غیبت وی، آزار و تکذیب بی‌دینان را تحمل کرده، بر عقیده‌ی خود ثابت می‌مانند، مثل کسانی هستند که با شمشیر در رکاب رسول خدا جهاد کردند.

﴿۲۱۶۹﴾ بردبار کسی است که هرگاه مورد آزار قرارگیرد، شکیبایی ورزد و هرگاه به او ستم شود ببخشد.

﴿۲۱۷۰﴾ همانا آن کسی نجات می‌یابد که مدت‌ها از کارهای زشت دست‌کشیده و در دولت باطل، بر آزار و اذیت، شکیبا باشد. برگزیدگان پاک و دوستان واقعی خدا و مؤمنین حقیقی ایشانند.

﴿۲۱۷۱﴾ مردی نزد پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم آمد و گفت: فلان همسایه‌ام آزارم می‌دهد. فرمود: بر آزارش صبر کن و دست‌بدار و از آزدنش بپرهیز. مدتی نگذشت که آمد و گفت: ای پیامبر خدا همسایه‌ام مُرد. آن حضرت فرمود: برای اندرزگرفتن، روزگار بس است؛ و برای فاصله‌افکندن، مرگ کفایت می‌کند.

﴿۲۱۷۲﴾ سه چیز از درهای خیر هستند، سخاوت نفس، سخن دلنشین و صبر در برابر آزار و اذیت.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢١٧٣﴾ الباقر عليه السلام: ثُمَّ اعْرِفْ أَشْبَاهَهُمْ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ الَّذِينَ أَقَامُوا حُرُوفَ الْكِتَابِ وَحَرَفُوا حُدُودَهُ فَهُمْ مَعَ السَّادَةِ وَالْكُبَرَىٰ فَإِذَا تَفَرَّقَتْ قَادَةُ الْأَهْوَاءِ كَانُوا مَعَ أَكْثَرِهِمْ دُنْيَاً وَذَلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ لَا يَزَالُونَ كَذَلِكَ فِي طَبْعٍ وَطَمَعٍ لَا يَزَالُ يُسْمَعُ صَوْتُ إِبْلِيسَ عَلَى السِّنْتِهِمْ بِبَاطِلٍ كَثِيرٍ يَصْبِرُ مِنْهُمْ الْعُلَمَاءُ عَلَى الْأَذَى وَالتَّعْنِيفِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٥٢

﴿٢١٧٤﴾ الرسول ﷺ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَشَكَا إِلَيْهِ أَذَى جَارِهِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اصْبِرْ ثُمَّ أَتَاهُ ثَانِيَةً فَقَالَ لَهُ صَبِرْ؛ وسائل الشيعة ج: ١٢ ص: ١٢٣

﴿٢١٧٥﴾ الصادق عليه السلام: جَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَصَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِهِ مُحْتَسِبًا حَتَّى آتَاكَ الْيَقِينُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٠ ص: ٢٢٦

﴿٢١٧٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جِهَادُ الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى مَا تَرَى مِنْ أَذَى زَوْجِهَا وَغَيْرَتِهِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٩

﴿٢١٧٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حَتَّى إِذَا رَأَى اللَّهُ سُبْحَانَهُ جَدَّ الصَّبْرِ مِنْهُمْ عَلَى الْأَذَى فِي مَحَبَّتِهِ وَالِاخْتِمَالِ لِلْمَكْرُوهِ مِنْ خَوْفِهِ جَعَلَ لَهُمْ مِنْ مَضَائِقِ الْبَلَاءِ فَرَجًا فَأَبْدَلَهُمُ الْعِزَّ مَكَانَ الذُّلِّ وَالْأَمْنِ مَكَانَ الْخَوْفِ فَصَارُوا مُلُوكًا حُكَّامًا وَائِمَّةً أَعْلَامًا وَقَدْ بَلَغَتْ الْكَرَامَةَ مِنَ اللَّهِ لَهُمْ مَا لَمْ تَذْهَبِ أَلْمَالُ إِلَيْهِ بِهِمْ؛ نهج البلاغة ص: ٢٩٥

﴿٢١٧٨﴾ الرسول ﷺ: خَصَّ اللَّهُ الْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ بِتَصَدِيقِهِ وَالْإِيمَانِ بِهِ وَالْمُؤَاسَاةِ لَهُ وَالصَّبْرِ مَعَهُ عَلَى شِدَّةِ أَذَى قَوْمِهِ وَلَمْ يَسْتَوْحِشُوا لِكَثْرَةِ عَدُوِّهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٣٤٤

﴿٢١٧٩﴾ الرسول ﷺ: خَيْرُ أُمَّتِي مَنْ إِذَا سَفَهَ عَلَيْهِمْ احْتَمَلُوا وَإِذَا جُنِيَ عَلَيْهِمْ غَفَرُوا وَإِذَا أَوْذُوا صَبَرُوا؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ١٢٣

﴿٢١٨٠﴾ الرسول ﷺ: ذَكَرْتُ صَبْرَ شَيْعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَعِنْدَ ذَلِكَ يُؤَدِّيهِمُ اللَّهُ بِذَلِكَ الصَّبْرِ إِلَى أَشْرَفِ الْعَاقِبَةِ وَأَكْمَلَ السَّعَادَةِ طَالَمَا يَغْتَبِطُونَ فِي تِلْكَ الْجَنَانِ بِتِلْكَ الطَّيِّبَاتِ فَيَقَالُ لَهُمْ كُلُّوا هَنِيئًا بِتَقِيَّتِكُمْ لِأَعْدَائِكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى أَذَاهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

﴿٢١٨١﴾ السجاد عليه السلام: سُئِلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام عَنْ أَفْضَلِ الْأَعْمَالِ فَقَالَ هُوَ أَنْ يَقْنَعَ بِالْقُوتِ وَيَلْزَمَ السُّكُوتَ وَيَصْبِرَ عَلَى الْأَذْيَةِ وَيَتَدَمَّ عَلَى الْخَطِيئَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٢٣٢

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۱۷۳﴾ سپس همتایانشان در این امت را بشناس. آن کسانی که الفاظ و عبارات قرآن را زنده می‌دارند در حالی که حدود و قواعد برگرفته از آن را تحریف می‌کنند. آنان همیشه با خواص و بزرگان نشست و برخاست می‌کنند. و آن‌گاه که رهبران هوا پرست با یکدیگر اختلاف می‌کنند و گروه‌گروه شوند، با آن کس همراه می‌شوند که دنیای بیشتری دارد. این است نهایت آنچه با علم و دانش خود به آن رسیده‌اند. آنان پیوسته گرفتار چاه طبیعت و طمع‌ورزی به دنیایند و پیوسته نعمه‌ی شیطان به‌صورت گفتار باطل، از زبان آن‌ها شنیده می‌شود. علما و دانشمندان حقیقی، در مقابل آزار و زورگویی ایشان با صبر و شکیبایی تدبیر می‌کنند.

﴿۲۱۷۴﴾ مردی نزد پیامبر ﷺ آمد و شکایت کرد که همسایه‌اش او را اذیت می‌کند، رسول خدا ﷺ به او فرمود: صبر کن، مجدداً آمد و از همسایه‌اش شکایت کرد، باز هم پیامبر فرمود: صبر کن.

﴿۲۱۷۵﴾ تا دم مرگ، در راه خدا، آن‌چنان که باید، جهاد کردی و بر اذیت و آزار در راه او شکیبایی ورزیدی.

﴿۲۱۷۶﴾ جهاد زن آن است که بر اذیت‌ها و غیرت شوهر صبر کند.

﴿۲۱۷۷﴾ آن‌گاه که خدای سبحان دید ایشان در راه محبت او نهایت شکیبایی را در مقابل آزار و رنج، از خود نشان دادند و از ترس او، همه‌ی آن ناملایمات را تحمل کردند. در آن هنگام خداوند برای آنان گریزگاهی از تنگنای محنت و بلا فراهم آورد. پس آنان را از ذلت به عزت و از ترس به امنیت رساند. و آنان فرمانروایانی حکمروا و پیشوایانی بنام گشتند. و خدا چندان کرامت آنان را افزایش داد که در خیال خویش هم به ذهنشان خطور نمی‌کرد.

﴿۲۱۷۸﴾ خداوند نخستین مهاجران را با تصدیق محمد ﷺ و ایمان به او و مساعدتش و نیز مقاومت با او در برابر شدت آزار قومش و عدم وحشتشان از زیادی دشمنان، خاص و ویژه کرد.

﴿۲۱۷۹﴾ بهترین امت من کسی است که چون با وی رفتار جاهلانه کنند تحمل کند و چون جنایتی بر او صورت‌پذیرد، چشم پوشد و چون آزارش دهند صبر کند.

﴿۲۱۸۰﴾ به یاد شکیبایی شیعیانمان بر تقیه افتادم و اینکه خداوند، درمقابل آن صبر، بهترین عاقبت و کامل‌ترین خوشبختی را به آن‌ها خواهد داد. و چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در آن بهشت و خوشبهایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. و به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

﴿۲۱۸۱﴾ از علی بن حسین (علیه السلام) درباره‌ی بهترین کارها سؤال شد، فرمود: به روزی‌اش قانع، با سکوت همراه، در برابر اذیت و آزار شکیبا و از اشتباه و گناهش پشیمان باشد.

﴿أقسامُ الصَّبْرِ﴾

﴿٢١٨٢﴾ الصادق عليه السلام: شكا إليه عليه السلام رجلُ جاره فقال اصبرِ عليه فقال ينسئني الناسُ إلى الذلِّ فقال إنما الذليلُ من ظلم؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٠٥

﴿٢١٨٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صبرا آل ياسرٍ فإن موعدكم الجنة؛ شرح نهج البلاغة ج: ١٣ ص: ٢٥٥

﴿٢١٨٤﴾ الرسول الله ﷺ: طال ما يعتبطون في تلك الجنان يتلك الطيبات فيقال لهم كلوا هنيئاً بتقيتكم لأعدائكم وصبركم على آذاهم؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

﴿٢١٨٥﴾ الصادق عليه السلام: فاتقوا الله أيتها العصابة الناجية [أن] أتم الله لكم ما أعطاكم فإنه لا يتم الأمر حتى يدخل عليكم مثل الذي دخل على الصالحين قبلكم وحتى تثبتوا في أنفسكم وأموالكم وحتى تسمعوا من أعداء الله أذى كثيراً فتصبروا وتعرفوا بجنوبكم حتى يستدلوكم ويغضوبكم وحتى يحملوا عليكم الضيم فتحملوه منهم؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٤

﴿٢١٨٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فإذا ليس رافد ولا ذاب ولا مساعد إلا أهل بيتي فضننت بهم على المنية فأغضيت على القذى وجرعت ريقى على الشجا وصبرت على الأذى وطبت نفسي على كظم الغيظ؛ المناقب ج: ٢ ص: ٢٠٤

﴿٢١٨٧﴾ الصادق عليه السلام: فاصبر يا أخى على ما أنت عليه من الأذى حتى تلقى الحبيب غداً؛ الخرائج والجرائع ج: ٢ ص: ٧٤٣

﴿٢١٨٨﴾ فأنزل الله تعالى جلَّ وعلا قصته على نبيه ليصبر على الأذى كما صبر الأنبياء عليهم السلام على البلاء؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٤٠٤

﴿٢١٨٩﴾ ابن عباس عليه السلام: فبعث الله إلياس النبي يدعوهم إلى عبادة الله فكذبوه وطردهوه وأهانوه وأخافوه وصبر عليهم واحتمل آذاهم؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٩٣

﴿٢١٩٠﴾ الرسول الله ﷺ: فخص الله المهاجرين الأولين من قوميه بتصديقه والإيمان به والمواساة له والصبر معه على شدة أذى قومهم لهم وتكذيبهم إياه؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٣٣٥

﴿٢١٩١﴾ الباقر عليه السلام: فى قوله تعالى إن في ذلك لآياتٍ لكل صبار شكور قال صبار على ما نزل به من شدة أو رخاء صبور على الأذى فينا شكور لله على ولأيتنا أهل البيت؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢٢٠

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۱۸۲﴾ مردی از همسایه‌ی خود به حضرت صادق (علیه السلام) شکایت کرد. فرمود: به رفتارهای او صبر کن. عرض کرد مردم مرا به خواری و ذلت نسبت می‌دهند. فرمود: خوار و ذلیل کسی است که ظلم کند.

﴿۲۱۸۳﴾ ای خاندان یاسر، تحمل کنید، که وعده‌گاه شما بهشت خواهد بود.

﴿۲۱۸۴﴾ چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در بهشت و خوشی‌هایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه‌ی شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

﴿۲۱۸۵﴾ ای گروه رستگار، از خدا پروا کنید؛ تا خداوند آنچه به شما عطا نموده، تکمیل کند. بدانید که کار به اتمام نمی‌رسد مگر اینکه مشابه آزمایش‌های پیشینیان صالح را از سر بگذرانید. و خدا در جان و مال، شما را بیازماید. و از دشمنان خدا ناراحتی‌های زیادی بچشید و آن را تحمل کنید، تا آنجا که شما را دشمن داشته، خوار و ذلیل بشمارند و به شما ستم روا دارند. در راه خدا و رسیدن به خوشبختی عالم آخرت، آن را تحمل کنید.

﴿۲۱۸۶﴾ نه مرا یاری است، نه مدافع و مددکاری جز خانواده‌ام که دریغ آمد به کام مرگشان برانم. پس مانند کسی که خار غم در دیده خلیده چشم پوشیدم و - استخوان در گلو مانده جرعه‌جرعه آب دهانم را به زحمت فروبردم و (رضایت قلبی نداشتم ولی از روی ناچاری) راضی شدم و خشم خود را فروخورده شکیبایی ورزیدم.

﴿۲۱۸۷﴾ ای برادرم، بر آنچه از اذیت بر تو روا می‌شود صبر کن، تا فردا حبیب (خدا) را ملاقات کنی.

﴿۲۱۸۸﴾ خداوند داستان او را برای پیامبرش نقل کرد تا بر آزار شکیبا باشد چنانچه پیامبران پیشین بر بلا شکیبا بودند.

﴿۲۱۸۹﴾ سپس خداوند الیاس را به سوی آن‌ها فرستاد و او آن‌ها را به عبادت خدا فرا خواند، ولی آن‌ها او را تکذیب کرده طرد نمودند، به او اهانت کرده و او را ترساندند و الیاس شکیبایی ورزید و اذیت‌های آن‌ها را تحمل کرد.

﴿۲۱۹۰﴾ خداوند نخستین مهاجران را با تصدیق محمد (صلی الله علیه و آله) و ایمان به او و مساعدتش و نیز مقاومت با او در برابر شدت آزار قومش و عدم وحشتشان از زیادی دشمنان، خاص و ویژه کرد.

﴿۲۱۹۱﴾ درباره‌ی آیه‌ی "در این، نشانه‌هایی است برای هر صبرکننده‌ی شکرگزار!" فرمود: بسیار صبر کننده‌اند، بر آنچه در راه محبت ما می‌بینند و نیز بر آنچه از سختی و آسایش بر ایشان وارد می‌شود. صبورند بر آزاری که در راه ما متحمل می‌شوند و خدا را بر نعمت ولایت ما اهل بیت، شکرگزارند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢١٩٢﴾ العسكري عليه السلام: قَالَ: إلهي فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عَلَى أذى النَّاسِ وَشَتَمِهِمْ فِيكَ قَالَ:

الْقِيَامَةُ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٢٧

﴿٢١٩٣﴾ الرسول عليه السلام: قَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ حِينَ قَسَمَ النَّبِيُّ عليه السلام غَنَائِمَ حُنَيْنٍ مَا هَذِهِ الْقِسْمَةُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ بِهَا فَقَالَ لَهُ بَعْضُهُمْ يَا عَدُوَّ اللَّهِ تَقُولُ هَذَا لِرَسُولِ اللَّهِ عليه السلام ثُمَّ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ عليه السلام فَأَخْبَرَهُ بِمَقَالَتِهِ فَقَالَ عليه السلام قَدْ أَوْدَى أَخِي مُوسَى بِأَكْثَرٍ مِنْ هَذَا فَصَبَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٢١ ص: ١٧٨

﴿٢١٩٤﴾ الرسول عليه السلام: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عليه السلام وَإِذَا تَفَكَّرْتُ فِي الطَّعَامِ الْمَسْمُومِ الَّذِي صَبَرْنَا عَلَيْهِ كَيْفَ أَرَاكَ اللَّهُ عَنَّا غَائِلَتَهُ وَكَثْرَهُ وَسَعَهُ ذَكَرْتُ صَبْرَ شِيعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَعِنْدَ ذَلِكَ يُودِّيهِمُ اللَّهُ بِذَلِكَ الصَّبْرِ إِلَى أَشْرَفِ الْعَاقِبَةِ وَأَكْمَلَ السَّعَادَةِ طَالَ مَا يَغْتَبِطُونَ فِي تِلْكَ الْجَنَانِ تِلْكَ الطَّيِّبَاتِ فَيُقَالُ لَهُمْ كُلُّوْا هَنِيئًا بِتَقِيَّتِكُمْ لِأَعْدَائِكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى آذَانِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

﴿٢١٩٥﴾ السجادة عليها السلام: قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام لَوَدِدْتُ أَنَّهُ أُذِنَ لِي فَكَلَّمْتُ النَّاسَ ثَلَاثًا ثُمَّ صَنَعَ اللَّهُ بِي مَا أَحَبَّ قَالَ بِيَدِهِ عَلَى صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ وَلَكِنَّهَا عَزَمَةٌ مِنَ اللَّهِ أَنْ نَصْبِرَ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ وَتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِينَ أَوْتُوا الْكِتَابَ مِنْ قِيلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ وَأَقْبَلَ يَرْفَعُ يَدَهُ وَيَضَعُهَا عَلَى صَدْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٢٢٣

﴿٢١٩٦﴾ الباقر عليه السلام: قَالَ مُوسَى فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عَلَى أذى النَّاسِ وَشَتَمِهِمْ قَالَ أَعِينَهُ عَلَى

أَهْوَالِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٦ ص: ٤١١

﴿٢١٩٧﴾ العسكري عليه السلام: قَالُوا يَا سَلْمَانَ لَوْ كَانَ لَكَ عِنْدَ رَبِّكَ قَدْرٌ لِإِيمَانِكَ بِمُحَمَّدٍ لَأَسْتَجَابَ اللَّهُ دُعَاكَ وَكَفَنَّا عَنْكَ فَقَالَ سَلْمَانُ مَا أَجْهَلَكُمْ كَيْفَ يَكُونُ مُسْتَجِيبًا دُعَائِي إِذَا فَعَلَ بِي خِلَافَ مَا أُرِيدُ مِنْهُ أَنَا أَرَدْتُ مِنْهُ الصَّبْرَ فَقَدْ اسْتَجَابَ لِي وَصَبَرَنِي وَلَمْ أَسْأَلْهُ كَفَّكُمْ عَنِّي فَيَمْنَعَنِي حَتَّى يَكُونَ ضِدَّ دُعَائِي كَمَا تَنْظُنُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩

﴿٢١٩٨﴾ الصادق عليه السلام: قَدْ نَعَلِمُ إِنَّهُ لِيُخَزِّنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكْذِبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَأَوْدُوا حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا فَالْزَمَ النَّبِيُّ عليه السلام نَفْسَهُ الصَّبْرَ فَتَعَدَّوْا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۱۹۲﴾ خدایا، پاداش کسی که به خاطر تو آزار و دشنام مردم را تحمل کند چیست؟ فرمود: قیامت.
﴿۲۱۹۳﴾ یکی از مردان هنگامی که پیامبر اکرم ﷺ غنایم جنگ حنین را تقسیم می‌کرد، گفت: این تقسیم کردن را خدا اراده نکرده است. به او گفتند: ای دشمن خدا، چنین نسبتی به پیامبر خدا می‌دهی؟ سپس به رسول خدا ﷺ خبر دادند. پیامبر ﷺ فرمود: خداوند موسی را رحمت کند، بیشتر از این آزار دید و صبر کرد.

﴿۲۱۹۴﴾ رسول خدا ﷺ فرمود: هرگاه در مورد غذای مسمومی فکر می‌کنم که ما از آن دست‌برداشتیم و اینکه چگونه خداوند فساد آن را از ما برطرف کرده و برایمان توسعه و فزونی بخشید، به یاد شکیبایی شیعیانمان بر تقیه افتادم و اینکه خداوند، در مقابل آن صبر، بهترین عاقبت و کامل‌ترین خوشبختی را به آن‌ها خواهد داد؛ و چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در آن بهشت و خوشی‌هایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. و به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه‌ی شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

﴿۲۱۹۵﴾ امام سجاد علیه السلام فرمود: دوست داشتم که به من اجازه داده می‌شد سه بار با مردم سخن می‌گفتم، بعد از آن هرچه خدا می‌خواست با من انجام می‌داد. و در این هنگام با دست خود به سینه‌اش اشاره کردند و فرمودند: ولی تصمیم خدا این است که صبر کنیم. سپس این آیه‌ی شریفه را تلاوت کردند: " شما از کسانی که قبل از شما کتاب داده شدند و از کسانی که شرک آوردند، اذیت‌های زیادی خواهید دید، ولی اگر شما شکیبایی بورزید و تقوی داشته باشید، این صبر و تقوی شما را در انجام کارها صاحب اراده‌ی محکم خواهد کرد، بعد از آن دست خود را بلند کرد و روی سینه‌اش گذاشت.

﴿۲۱۹۶﴾ موسی گفت: پاداش کسی که بر اذیت و آزار مردم شکیبایی ورزد چیست؟ خداوند فرمود: او را در سختی‌های روز قیامت یاری می‌کنم.

﴿۲۱۹۷﴾ گفتند: ای سلمان، اگر برای تو نزد خدایت به خاطر ایمانت به محمد ﷺ ارزشی است، قطعاً خداوند دعای تو را اجابت خواهد کرد، و ما را از آزار تو باز می‌دارد. سلمان گفت: چقدر نادانید! چگونه ممکن است این درخواست مستجاب شود در حالی که من خلاف آن را از او خواسته بودم، من از او شکیبایی خواستم و او اجابتم کرد و مرا شکیبیا ساخت و از او نخواستم که شما را از من بازدارد که چنین کند و آن‌طور که شما می‌فهمید خلاف دعایم محقق شده باشد.

﴿۲۱۹۸﴾ ما می‌دانیم که این گفتارهای ناهنجار کفار، موجب حزن و اندوه تو می‌شود؛ ولی اینان تو را تکذیب نمی‌کنند و خود می‌دانند که تو راستگو هستی، بلکه این ستمکاران آگاهانه آیات الهی را انکار می‌کنند. البته پیامبران پیش از تو با همین جریان‌ها مواجه بودند و در مقابل تکذیب و آزار دشمنان صبر و مقاومت نمودند؛ تا در نتیجه مشمول نصرت و عنایات ما شدند. پس از نزول این آیات، رسول اکرم ﷺ خود را به صبر و مقاومت شدید وادار کرد.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢١٩٩﴾ الرسول ﷺ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَمْ يُؤْمَرْ إِلَّا بِالدُّعَاءِ وَالصَّبْرِ عَلَى الْأَذَى؛ بحار الأنوار ج: ١٩

ص: ٢٥

﴿٢٢٠٠﴾ الهادي عليه السلام: لَقَدْ جَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ الْجِهَادِ وَصَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى صَبْرًا احْتِسَابًا؛

بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٦١

﴿٢٢٠١﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِيَنْظُرَ كَيْفَ صَبْرُكَ قَالَ أَسْلَمْتُ لِأَمْرِكَ يَا رَبِّ وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ فَمَا هُنَّ قِيلَ... وَأَمَّا الثَّانِيَةُ فَالْتَّكْذِيبُ وَالْخَوْفُ الشَّدِيدُ وَبَذْلُكَ مُهْجَتَكَ فِيَّ وَ مُحَارَبَةُ أَهْلِ الْكُفْرِ بِمَالِكَ وَنَفْسِكَ وَالصَّبْرُ عَلَى مَا يُصِيبُكَ مِنْهُمْ مِنَ الْأَذَى وَمِنْ أَهْلِ النِّفَاقِ وَالْأَلَمِ فِي الْحَرْبِ وَالْجِرَاحِ قَالَ يَا رَبِّ قَبِلْتَ وَرَضِيتَ وَسَلَّمْتَ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

﴿٢٢٠٢﴾ العسكري عليه السلام: لَمَّا ظَهَرَ بِالْمَدِينَةِ أَمْرُهُ وَعَلَا بِهَا شَأْنُهُ حَدَّثَ يَوْمًا أَصْحَابَهُ عَنْ

امْتِحَانِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِلْأَنْبِيَاءِ وَعَنْ صَبْرِهِمْ عَلَى الْأَذَى فِي طَاعَةِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٢٦٩

﴿٢٢٠٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَوْ تَعْلَمُونَ مَا لَكُمْ فِي الْغَنَاءِ بَيْنَ أَعْدَائِكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى الْأَذَى لَقَرَّتْ أَعْيُنُكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ٦١

﴿٢٢٠٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَوْ تَعْلَمُونَ مَا لَكُمْ فِي مَقَامِكُمْ بَيْنَ عَدُوِّكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى مَا

تَسْمَعُونَ مِنَ الْأَذَى لَقَرَّتْ أَعْيُنُكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٢ ص: ٣٩٥

﴿٢٢٠٥﴾ الكاظم عليه السلام: لَيْسَ حُسْنُ الْجَوَارِ كَفَّ الْأَذَى وَلَكِنَّ حُسْنَ الْجَوَارِ صَبْرُكَ عَلَى الْأَذَى؛

الكافي ج: ٢ ص: ٦٦٧

﴿٢٢٠٦﴾ العسكري عليه السلام: مَا لَقِيَ سَلْمَانٌ مِنَ الْيَهُودِ حِينَ جَلَسَ إِلَيْهِمْ فَضَرَبُوهُ بِالسَّيَاطِ وَكَلَّفُوهُ

أَنْ يَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ ﷺ وَلَمْ يَفْعَلْ سَلْمَانٌ وَسَأَلَ اللَّهُ تَعَالَى الصَّبْرَ عَلَى آذَانِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٢

ص: ٤١٣

﴿٢٢٠٧﴾ الصادق عليه السلام: مَرَحَبًا بَوَصِيَّ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَقَائِدِ الْغُرِّ الْمُحَجَّجِينَ وَ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ فَقَالَ

عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا أَخِي شَمْعُونُ بْنُ حَمُونِ الصَّفَا وَصِيَّ رُوحِ الْقُدُسِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ

كَيْفَ حَالُكَ قَالَ بِخَيْرٍ يَرْحَمُكَ اللَّهُ أَنَا مُنْتَظَرُ نَزُولِ رُوحِ الْقُدُسِ فَاصْبِرْ يَا أَخِي عَلَى مَا أَنْتَ

عَلَيْهِ مِنَ الْأَذَى فَاصْبِرْ يَا أَخِي حَتَّى تَلْقَى الْحَبِيبَ غَدًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٤٢

﴿اقسام صبر﴾

- ﴿۲۱۹۹﴾ پیامبر ﷺ امر نکرده است مگر به دعاکردن و شکیبাবودن در برابر اذیت و آزار.
- ﴿۲۲۰۰﴾ تو در راه خداوند به شایستگی جهاد کردی و در برابر اذیت و آزار دشمنان، برای خدا شکیبایی ورزیدی.
- ﴿۲۲۰۱﴾ شبی که پیامبر ﷺ را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به کمک تو، آن سه چیز کدامند؟ گفته شد... و اما دوم: تکذیب و خوف شدید و بذل خون دلت در راه من و جنگ با کفار با مال و جانّت و تحمل اذیت و آزاری که از ناحیه‌ی ایشان و اهل نفاق به تو می‌رسد و نیز تحمل درد جنگ و زخمهای آن. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست.
- ﴿۲۲۰۲﴾ زمانی که در مدینه دین آشکار شد و کار ایشان در تبلیغ و استقرار دین بالا گرفت، روزی یارانش درباره‌ی امتحان خداوند عزیز و جلیل از پیامبرانش صحبت کردند و شکیبایی آنها بر اذیت و آزاری که در مقابل اطاعت خداوند تحمل می‌کردند.
- ﴿۲۲۰۳﴾ اگر بدانید در بی‌نیاز ماندنتان در میان دشمنان (و عدم اظهار نیاز به ایشان) و تحمل اذیت‌ها، چه اجری دارید، چشمان شما روشن می‌شد.
- ﴿۲۲۰۴﴾ اگر بدانید که به خاطر حضورتان بین دشمنان و تحمل آزارهایی که می‌شنوید، چه اجری دارید، چشمان شما روشن می‌شد.
- ﴿۲۲۰۵﴾ حسن همجواری در همسایگی فقط به این نیست که همسایه‌ات را آزار نرسانی بلکه باید بر آزار او نیز شکیبایی ورزی.
- ﴿۲۲۰۶﴾ آن‌گاه که سلمان نزد یهود نشست و او را تازیانه زدند و خواستند به محمد ﷺ کفر ورزد، نپذیرفت و آزار ایشان را تحمل کرد و درمقابل تحمل آزار و اذیت ایشان از خدا طلب صبر کرد.
- ﴿۲۲۰۷﴾ آفرین بر وصی خاتم پیامبران و پیشوای سپیدرویان و سرور جانشینان، علی علیه السلام فرمود: سلام بر تو ای برادرم، شمعون بن حَمّون الصفا، جانشین روح القدس عیسی بن مریم، حالت چطور است؟ شمعون گفت: خوب است، خدا تو را رحمت کند، من منتظر فرود آمدن روح القدس هستم. ای برادر، براذیت و آزارهایی که می‌بینی صبر کن، تا فردا دوست خدا را ملاقات کنی.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٢٠٨﴾ مَعْنَى أُولُو الْعَزْمِ أَنَّهُمْ سَبَقُوا الْأَنْبِيَاءَ إِلَى الْإِقْرَارِ بِاللَّهِ وَأَقْرَأُوا بِكُلِّ نَبِيٍّ كَانَ قَبْلَهُمْ وَبَعْدَهُمْ وَعَزَمُوا عَلَى الصَّبْرِ مَعَ التَّكْذِيبِ لَهُمْ وَالْأَذَى؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ٣٥

﴿٢٢٠٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى طُولِ الْأَذَى أَبَانَ عَنْ صِدْقِ التَّقَى؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

﴿٢٢١٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى مُرِّ الْأَذَى أَبَانَ عَنْ صِدْقِ التَّقْوَى؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

﴿٢٢١١﴾ الصادق عليه السلام: هُمْ سَادَةُ النَّبِيِّينَ وَعَلَيْهِمْ دَارَتْ رَحَى الْمُرْسَلِينَ وَقِيلَ لَهُمْ سِتَّةُ نُوحٍ صَبَرَ عَلَى أَذَى قَوْمِهِ وَإِبْرَاهِيمُ صَبَرَ عَلَى النَّارِ وَإِسْحَاقُ صَبَرَ عَلَى الذَّبْحِ وَيَعْقُوبُ صَبَرَ عَلَى فَقْدِ الْوَلَدِ وَذَهَابِ الْبَصَرِ وَيُوسُفُ صَبَرَ عَلَى الْبُئْرِ وَالسَّجْنِ وَأَيُّوبُ صَبَرَ عَلَى الضَّرِّ؛ بحار الأنوار

ج: ٦٥ ص: ٣٢٧

﴿٢٢١٢﴾ وَابْعَثْهُ اللَّهُمَّ الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ حَتَّى يَغِطَهُ الْأَوَّلُونَ وَالْآخِرُونَ اللَّهُمَّ امْنَحْهُ أَشْرَفَ مَحَلٍّ وَمَرْتَبَةً وَأَرْفَعَ مَنْزِلَةً وَدَرَجَةً وَأَسْنَى كَرَامَةً وَفَضِيلَةً كَمَا بَلَغَ نَاصِحًا وَعَظَّ زَاجِرًا وَرَغَبَ رَاحِمًا وَحَذَرَ مُشْفِقًا وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِكَ وَصَبَرَ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِكَ؛ بحار الأنوار

ج: ٩٧ ص: ١٦٩

﴿٢٢١٣﴾ الصادق عليه السلام: وَأَعْلِ اللَّهُمَّ كَلِمَتَهُمْ وَأَفْلِحْ حُجَّتَهُمْ وَاكْشِفِ أَلْبَاءَ وَاللَّأَوَاءَ وَخَنَاسَ الْأَبَاطِيلِ وَالْعَمَى عَنْهُمْ وَثَبِّتْ قُلُوبَ شَبِيعَتِهِمْ وَحِزْبِكَ عَلَى طَاعَتِكَ وَوَلَايَتِهِمْ وَنُصْرَتِهِمْ وَمُؤَالَايَتِهِمْ وَأَعْنِهِمْ وَامْنَحْهُمْ الصَّبْرَ عَلَى الْأَذَى فِيكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٣٠٥

﴿٢٢١٤﴾ وَإِنْ أُوتِيَ نُوحٌ عليه السلام إِجَابَةَ الدَّعْوَةِ بِمَا قَالَ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا فَلَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ بَاقِيَةٌ إِلَّا الْمُؤْمِنِينَ فَقَدْ أُوتِيَ مُحَمَّدٌ عليه السلام مِثْلُهُ حِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ مَلَكَ الْجِبَالِ وَأَمَرَ بِطَاعَتِهِ فِيمَا يَأْمُرُهُ بِهِ مِنْ إِهْلَاكِ قَوْمِهِ فَاخْتَارَ الصَّبْرَ عَلَى آذَاهُمْ وَالِائْتِهَالِ فِي الدُّعَاءِ لَهُمْ

بِالْهِدَايَةِ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٢٥٠

﴿٢٢١٥﴾ الحسين عليه السلام: وَلَوْ صَبَرْتُمْ عَلَى الْأَذَى وَتَحَمَّلْتُمُ الْمُتُونَةَ فِي ذَاتِ اللَّهِ كَانَتْ أُمُورُ

اللَّهِ عَلَيْكُمْ تَرَدُّ وَ عَنْكُمْ تَصْدُرُّ وَإِلَيْكُمْ تُرْجَعُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٧ ص: ٣١٥

﴿٢٢١٦﴾ العسكري عليه السلام: وَمِنْ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ قَالَ الْإِمَامُ عليه السلام وَمِنْ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ بِبَيْعِهَا ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَيَعْمَلُ بِطَاعَةِ اللَّهِ وَيَأْمُرُ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۲۰۸﴾ علت نامیده شدن بعضی پیامبران به اولوالعزم بدین جهت است که، آن‌ها در اقرار به وحدانیت خداوند، بر سایر پیامبران پیشی جسته، انبیای قبل و بعد از خویش را تصدیق نمودند و در مقابل تکذیب و آزار مخالفین تصمیم بر شکیبایی گرفتند.

﴿۲۲۰۹﴾ هر که بر طولانی شدن آزارها شکیبایی ورزد، درستی پرهیزگاری خود را آشکار کرده است.

﴿۲۲۱۰﴾ هر که بر تلخی آزار و اذیت‌ها شکیبایی ورزد، درستی پرهیزگاری خود را آشکار کرده است.

﴿۲۲۱۱﴾ (این چند پیامبر) از بزرگان انبیا هستند و گردونه‌ی سایر پیامبران بر مدار آن‌ها می‌گردد و گفته می‌شود آن‌ها شش نفرند: نوح که بر آزار قومش صبر کرد، ابراهیم که آتش را تحمل کرد، اسحاق (اسماعیل) که رنج سربردن را تحمل کرد، یعقوب که بر فقدان پسر و نابینایی صبر نمود و یوسف که رنج چاه و زندان را تحمل کرد و ایوب که بر سختی صبر نمود.

﴿۲۲۱۲﴾ خدایا مقامی پسندیده به او بده تا همگان بر او غبطه خورند. شریف‌ترین محل و مرتبه و بالاترین جایگاه و درجه و بهترین کرامت و فضیلت را به او ببخش، همان‌طور که دینت را خالصانه ابلاغ و پندگویانه - از انجام محرمات - ممانعت کرد، مهربانانه به مردم اظهار علاقمندی نمود و دلسوزانه آنان را از شکستن حریم‌ها بر حذر داشت؛ او در راهت جهاد کرد و بر اذیت و آزار در راه تو شکیبایی نمود.

﴿۲۲۱۳﴾ خدایا سخنانشان را منزلت ده، حجتشان را آشکار کن، بلا و سختی، گرفتارشدن در کوران بی‌هدفی و نیز کوری را از ایشان برطرف ساز، قلب‌های شیعیان‌شان و حزبت را بر فرمانبرداری از تو دوستی و یاری و هم‌پیمانی ایشان استوار ساز و آن‌ها را یاری کن و توفیقشان ده بر اذیت و آزاری که در راه تو می‌بینند، شکیبا باشند.

﴿۲۲۱۴﴾ اگر دعای نوح عليه السلام همان‌طور که گفت: "هیچ‌یک از کافران را بر روی زمین باقی مگذار"، مستجاب شد و از آنان، کسی جز مؤمنان باقی نماند، به حضرت محمد صلى الله عليه وآله نیز، مانند آن داده شده است. آن‌گاه که خداوند فرشته‌ی کوه‌ها را به‌سوی او فرستاد و به او دستور داد که، برای نابودکردن قوم محمد صلى الله عليه وآله، فرمان‌بردار او باشد، ولی محمد صلى الله عليه وآله در مقابل اذیت آنان، صبر اختیار کرد و با گریه و زاری و تضرع، از خداوند، هدایت آنان را درخواست نمود.

﴿۲۲۱۵﴾ اگر شما بر رنج و آزار، شکیبایی می‌ورزیدید و در راه خدا، سختی و ناراحتی را تحمل می‌کردید، کارهای خدا بر شما وارد و از شما صادر می‌شد و شما محل بازگشت این امور واقع می‌شدید.

﴿۲۲۱۶﴾ کسانی از مردم هستند که جان خود را برای کسب رضای خدا می‌فروشند و خداوند به بندگان خویش مهربان است. امام عليه السلام می‌فرمایند: "وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ" یعنی: می‌فروشد. "ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ" یعنی: فرمان خدا را انجام می‌دهد و مردم را نیز به آن دعوت

﴿أقسام الصبر﴾

النَّاسَ بِهَا وَ يَصْبِرُ عَلَى مَا يَلْحَقُهُ مِنَ الْأَذَى فِيهَا فَيَكُونُ كَمَنْ بَاعَ نَفْسَهُ وَ سَلَّمَهَا بِرِضَى اللَّهِ عَوَضًا مِنْهَا فَلَا يُبَالِي مَا حَلَّ بِهَا بَعْدَ أَنْ يَحْصُلَ لَهَا رِضَى رَبِّهَا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٣٨

﴿٢٢١٧﴾ الباقر عليه السلام: يَا أَخِي إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَ فِي كُلِّ مِنَ الرُّسُلِ بَقَايَا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يَدْعُونَ مَنْ ضَلَّ إِلَى الْهُدَى وَ يَصْبِرُونَ مَعَهُمْ عَلَى الْأَذَى؛ الكافي ج: ٨ ص: ٥٦

﴿٢٢١٨﴾ الصادق عليه السلام: يَا سَيِّدِي وَ مَوْلَايَ وَ إِلَهِي مَكْرَكَ وَ لَا تُثَبِّتْ عَلَيَّ غَضَبَكَ وَ لَا تَضْطَرَّنِي إِلَى الْيَأْسِ مِنْ رَوْحِكَ وَ الْقُنُوطِ مِنْ رَحْمَتِكَ وَ طُولِ الصَّبْرِ عَلَى الْأَذَى؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٨٥

﴿٢٢١٩﴾ الرسول الله: يَا عَلِيُّ إِنَّكَ مِنْ بَعْدِي مَغْلُوبٌ مَغْضُوبٌ تَصْبِرُ عَلَى الْأَذَى فِي اللَّهِ وَ فِيَّ مُحْتَسِبًا أَجْرَكَ غَيْرَ ضَائِعٍ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٦١

﴿٢٢٢٠﴾ الرسول الله: يُنَادِي مُنَادٍ هَؤُلَاءِ شِيعَةُ عَلِيٍّ صَبَرُوا فِي الدُّنْيَا عَلَى الْأَذَى فَحُبُّوا هَذَا الْيَوْمَ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٣٨

﴿٢٢٢١﴾ الرسول الله: يُنَادِي مُنَادٍ هَؤُلَاءِ شِيعَةُ عَلِيٍّ صَبَرُوا فِي الدُّنْيَا عَلَى الْأَذَى فَجُزُوا الْيَوْمَ ثَوَابَ الصَّابِرِينَ؛ أعلام الدين ص: ٤٦٤

١١-٢-٢-٣-٢-الإساءة

﴿٢٢٢٢﴾ إِنَّ تَحْسَنَكُمْ حَسَنَةُ تَسْوِهِمْ وَ إِنَّ تَصْبِيحَكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَ إِنَّ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا لَا يُضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ - آل عمران ١٢٠
﴿٢٢٢٣﴾ أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَ يَذَرُونِ الْبَاطِلَ الْحَسَنَةَ الْكَبِيرَةَ وَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ - القصص ٥٤

﴿٢٢٢٤﴾ الصادق عليه السلام: أَسَى إِلَيْكُمْ فَصَبِرْتُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ١٨٠

﴿٢٢٢٥﴾ الرسول الله: يَا عَلِيُّ مِنْ صِفَاتِ الْمُؤْمِنِ أَنْ يَكُونَ... صَبُورًا عَلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣١٠

١٢-٢-٢-٣-٢-سوء خلق الزوج راجع: الصبر على الناس

٣-٢-٢-٣-الإستخفاف، الإخافة و الإهانة، التهاون، التصغير

١-٢-٢-٣-٢-الإستخفاف

﴿اقسام صبر﴾

می‌کند و بر این کار رنج‌ها و آزارها را تحمل می‌کند. او مانند کسی است که جانش را فروخته و تسلیم نموده و در عوض رضا و خشنودی حق را به دست آورده است و پس از دستیابی به رضایت خدا، اعتنایی به مصایب و ناراحتی‌ها ندارد و آن‌ها را به جان می‌خرد.

﴿۲۲۱۷﴾ ای برادر، خداوند در جانشینان همه‌ی پیامبران دانشمندانی قرار داد، که گمراهان را به هدایت دعوت کنند و همراه با ایشان (پیامبران) بر آزارها شکیبایی ورزند.

﴿۲۲۱۸﴾ ای آقای من و ای صاحب من و ای خدای من، خشم را بر من پایدار نکن و مرا گرفتار مأیوس شدن و قطع امید از رحمت نفرا و دچار طولانی شدن دوران شکیبایی بر آزار و ستم، نکن.

﴿۲۲۱۹﴾ ای علی، بعد از من، بر تو غلبه کرده، حقت را غصب می‌کنند. پس در راه خدا و من، اذیت‌ها را تحمل می‌کنی و اجرت از بین نمی‌رود.

﴿۲۲۲۰﴾ ندادهنده، ندا می‌دهد: این‌ها شیعیان علی هستند که در دنیا بر آزارها شکیبایی ورزیدند، پس امروز آنان را مورد بخشش قرار دهید.

﴿۲۲۲۱﴾ ندادهنده، ندا می‌دهد: این‌ها شیعیان علی هستند که در دنیا بر آزارها شکیبایی ورزیدند، پس امروز، پاداش شکیبایان و صابریان به ایشان دهید.

۱۱-۲-۲-۳-۲- بدی کردن

﴿۲۲۲۲﴾ اگر نیکی به شما برسد، آن‌ها را ناراحت می‌کند؛ و اگر حادثه‌ی ناگواری برای شما رخ دهد، خوشحال می‌شوند. (اما) اگر (در برابرشان) استقامت و پرهیزگاری پیشه کنید، نقشه‌های (خائنانه) آنان، به شما زیانی نمی‌رساند؛ خداوند به آنچه انجام می‌دهند، احاطه دارد.

﴿۲۲۲۳﴾ آن‌ها کسانی هستند که به خاطر شکیبایی‌شان، اجر و پاداششان را دو بار دریافت می‌دارند؛ و به وسیله‌ی نیکی‌ها بدی‌ها را دفع می‌کنند؛ و از آنچه به آنان روزی داده‌ایم انفاق می‌نمایند.

﴿۲۲۲۴﴾ به شما بدی شد، ولی شکیبایی نمودید.

﴿۲۲۲۵﴾ ای علی، از صفات مؤمن است که... بر آن که به او بد کند، شکیبا باشد.

۱۲-۲-۳-۲- بد اخلاقی همسر ر. به: صبر بر رفتارهای مردمان

۳-۲-۳-۲- توهین، تحقیر، ترساندن و بی‌حرمتی، تحقیر، کوچک شمردن

۱-۲-۳-۲- توهین و تحقیر

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٢٢٦﴾ فَأَصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ - الروم ٦٠
 ﴿٢٢٢٧﴾ فَأَتَّخِذْ مَوْتَهُمْ سَخِرِيًّا حَتَّى أَنْسُوكُمْ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضَحَكُونَ ، إِنِّي جَزَيْتُهُمُ
 الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ - المؤمنون ١١١-١١٠

٢-٣-٢-٣-٢- الإخافة والإهانة

﴿٢٢٢٨﴾ ابن عباس رضي الله عنه: فَبَعَثَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ النَّبِيَّ يَدْعُوهُمْ إِلَى عِبَادَةِ اللَّهِ فَكَذَّبُوهُ وَطَرَدُوهُ وَأَهَانُوهُ وَأَخَافُوهُ وَصَبَرَ عَلَيْهِمْ وَاحْتَمَلَ آذَاهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٩٣

٢-٣-٢-٣-٣- التهاون

﴿٢٢٢٩﴾ الصادق عليه السلام: شَكََا الْحَوَارِيُّونَ إِلَى عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ تَهَاوَنَ النَّاسُ بِهِمْ وَبُغِضَهُمْ لَهُمْ فَقَالَ اصْبِرُوا كَذَلِكَ الْمُؤْمِنُونَ مُبْغَضُونَ فِي النَّاسِ مِثْلَهُمْ كَمِثْلِ الْقَمْحِ مَا أَحْلَى مَذَاقَهَا وَكَثُرَ أَغْدَاءُهَا وَالْقَمْحُ الْبَرُّ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٨٢

٢-٣-٢-٣-٤- التصغير

﴿٢٢٣٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَغْدِيكَ عَلَى قُرَيْشٍ فَإِنَّهُمْ قَطَعُوا رَحِمِي وَأَصْغَوْا إِنَائِي وَصَغَرُوا عَظِيمَ مَنْزِلَتِي وَاجْمَعُوا عَلَى مُنَازَعَتِي حَقًّا كُنْتُ أَوْلَى بِهِ مِنْهُمْ فَسَلْبُونِيهِ ثُمَّ قَالُوا أَلَا إِنَّ فِي الْحَقِّ أَنْ تَأْخُذَهُ وَفِي الْحَقِّ أَنْ تَمْنَعَهُ فَاصْبِرْ كَمَا أَوْمْتُ أَسْفَاً وَحَقًّا؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٦٩

٢-٣-٢-٤- سَمَاعُ الطَّعْنِ، مَا تَسْمَعُ مِنَ الْأَعْدَاءِ، مَا يَقُولُونَ، التَّعْيِيرُ، الشَّتْمُ

٢-٣-٢-٤-١- سَمَاعُ الطَّعْنِ

﴿٢٢٣١﴾ العسكري عليه السلام: أَنَّ خِيَارَ الْمُؤْمِنِينَ سَيَحْتَمِلُونَ هَذِهِ الْبَلَايَا وَيَخْلَصُونَ مِنْهَا وَيُحَارِبُونَ الشَّيَاطِينَ وَيَهْزِمُونَهُمْ وَيُجَاهِدُونَ أَنْفُسَهُمْ بِدَفْعِهَا عَنْ شَهَوَاتِهَا وَيَعْلُبُونَهَا مَعَ مَا رُكِبَ فِيهِمْ مِنْ شَهْوَةِ الْفُحُولَةِ وَحُبِّ اللَّبَاسِ وَالطَّعَامِ وَالْعِزِّ وَالرَّئَاسَةِ وَالْفَخْرِ وَالْخِيَاءِ وَمُقَاسَاةِ أَلْبَاءِ الْبَلَاءِ مِنْ إِبْلِيسَ لَعَنَهُ اللَّهُ وَعَفَارِيتهِ وَخَوَاطِرِهِمْ وَإِغْوَائِهِمْ وَاسْتِهْوَائِهِمْ وَدَفْعِ مَا يُكَابِدُونَهُ مِنَ آَلَمِ الصَّبْرِ عَلَى سَمَاعِ الطَّعْنِ مِنَ الْأَعْدَاءِ اللَّهِ وَ سَمَاعِ الْمَلَاهِي وَ الشَّتْمِ لِأَوْلِيَاءِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢١ ص: ٢٢٨

٢-٣-٢-٤-٢- مَا تَسْمَعُ مِنَ الْأَعْدَاءِ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۲۲۶﴾ اکنون که چنین است صبر پیشه کن که وعده‌ی خدا حق است؛ و هرگز کسانی که ایمان ندارند تو را خشمگین نسازند.

﴿۲۲۲۷﴾ اما شما آن‌ها را به باد مسخره گرفتید تا شما را از یاد من غافل کردند؛ و شما به آنان می‌خندیدید، ولی من امروز آن‌ها را به خاطر صبر و استقامتشان پاداش دادم؛ آن‌ها پیروز و رستگارند.

۲-۳-۲-۳-۲- ترساندن و بی‌حرمتی

﴿۲۲۲۸﴾ سپس خداوند الیاس را به‌سوی آن‌ها فرستاد و او آن‌ها را به عبادت خدا فرا خواند، ولی آن‌ها او را تکذیب کرده طرد نمودند، به او اهانت کرده و او را ترساندند و الیاس شکیبایی ورزید و اذیت‌های آن‌ها را تحمل کرد.

۲-۳-۲-۳-۳- تحقیر

﴿۲۲۲۹﴾ حواریون از مردم نسبت به تحقیر کردن و دشمنی مردم با آنان، به حضرت عیسی علیه السلام شکایت کردند، فرمود: صبر کنید، مؤمنان، همیشه در بین مردم مورد دشمنی هستند، حکایت آنان حکایت گندم است که طعمی شیرین دارد و دشمنانش بسیارند و گندم نیکوست.

۲-۳-۲-۳-۴- کوچک شمردن

﴿۲۲۳۰﴾ خدایا من شکایت قریش را نزد تو می‌آورم، زیرا اینان ارتباط خویشاوندی با مرا قطع کردند و حق مسلم مرا بردند و مرتبه‌ی بزرگم را کوچک ساختند و در ستیزه‌ی با من درباره‌ی حق که من بدان شایسته‌تر از دیگران بودم، همدست شدند و آنان گفتند: حق این است که آن را گرفتیم و حق این است که آن را از دیگران نگهداریم، در غمناکی شکیا باش یا از افسوس بمیر و دق کن.

۲-۳-۲-۴- شنیدن بدگویی، آنچه از دشمنان شنیده می‌شود، شماتت، ناسزا

۲-۳-۲-۴-۱- شنیدن بدگویی

﴿۲۲۳۱﴾ مؤمنان برگزیده، این بلاها و مصیبت‌ها را تحمل خواهند کرد و از آن‌ها رهایی می‌یابند و با شیطان می‌جنگند و او را شکست می‌دهند و با نفس خود، با دفع کردن شهوات، جهاد می‌کنند و با کنارزدن شهوات حیوانی و علاقه به پوشیدن و خوردن و عزت و ریاست و فخر و برتری‌جویی و نیز با تحمل و پذیرش رنج و بلایایی که از جانب ابلیس (که خداوند لعنتش کند) و شیطانهایش، و سوسه‌هایشان، فریب‌دادنهای آن‌ها و گمراه‌کردن‌های ایشان، بر او وارد می‌شود و نیز با کنارزدن سختی‌هایی که بر او وارد می‌کنند، از درد تحمل شنیدن شماتت‌های دشمنان خدا و فحش و حرف‌های نامربوط به اولیای خدا، (بر نفس خود) غلبه می‌کنند.

۲-۳-۲-۴-۲- آنچه از دشمنان شنیده می‌شود

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٢٣٢﴾ الصادق عليه السلام: فَاتَّقُوا اللَّهَ أَيَّتَهَا الْعِصَابَةُ النَّاجِيَةُ [أَنْ] أَتَمَّ اللَّهُ لَكُمْ مَا أَعْطَاكُمْ فَإِنَّهُ لَا يَتِمُّ الْأَمْرُ حَتَّى يَدْخُلَ عَلَيْكُمْ مِثْلُ الَّذِي دَخَلَ عَلَى الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ وَحَتَّى تُثْبِتُوا فِي أَنْفُسِكُمْ وَآمَالِكُمْ وَحَتَّى تَسْمَعُوا مِنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ أَدَى كَثِيرًا فَتَصْبِرُوا وَتَعْرُكُوا بِجُنُوبِكُمْ حَتَّى يَسْتَدِلُّوكُمْ وَيُبْغِضُوكُمْ وَحَتَّى يَحْمِلُوا عَلَيْكُمْ الضَّيْمَ فَتَحْمَلُوهُ مِنْهُمْ تَلْتَمِسُونَ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ وَحَتَّى تَكْظِمُوا الْغَيْظَ الشَّدِيدَ فِي الْأَذَى فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَجْتَرِمُونَهُ إِلَيْكُمْ وَحَتَّى يَكْذِبُوكُمْ بِالْحَقِّ وَيُعَادُوكُمْ فِيهِ وَيُبْغِضُوكُمْ عَلَيْهِ فَتَصْبِرُوا عَلَى ذَلِكَ مِنْهُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٤

٢-٣-٢-٤-٣- ما يقولون

﴿٢٢٣٣﴾ فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَى - طه ١٣٠

﴿٢٢٣٤﴾ اصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَادْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ - ص ١٧

﴿٢٢٣٥﴾ فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ - ق

٣٩

﴿٢٢٣٦﴾ وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا - المزمّل ١٠

﴿٢٢٣٧﴾ الرضا عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فِي جَمِيعِ أُمُورِكَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بَعَثَ مُحَمَّدًا ﷺ فَأَمَرَهُ بِالصَّبْرِ وَالرَّقِّ فَقَالَ وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولَى النَّعْمَةِ وَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى اذْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ [السَّيِّئَةِ] فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

﴿٢٢٣٨﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى اصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ يَا مُحَمَّدُ مِنْ تَكْذِيبِهِمْ إِيَّاكَ فَإِنِّي مُنْتَقِمٌ مِنْهُمْ بِرَجُلٍ مِنْكَ وَهُوَ قَائِمِي الَّذِي سَلَطْنَاهُ عَلَى دِمَائِ الظَّالِمَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢٢٠

﴿٢٢٣٩﴾ الباقر عليه السلام: فِي قَوْلِهِ فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ، قَالَ دَفَعِهِمْ وَلَايَةَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام؛ بحار الأنوار ج: ٣٩ ص: ٢٤٢

﴿٢٢٤٠﴾ الرسول ﷺ: خَالِطُوا الْأَبْرَارَ سِرًّا وَخَالِطُوا الْفُجَّارَ جَهَارًا وَلَا تَمِيلُوا عَلَيْهِمْ فَيَظْلِمُوكُمْ فَإِنَّهُ سَيَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ لَا يَنْجُو فِيهِ مِنْ ذَوِي الدِّينِ إِلَّا مَنْ ظَنُّوا أَنَّهُ أَيْبَلُهُ وَصَبَرَ نَفْسَهُ عَلَى أَنْ يُقَالَ [لَهُ] إِنَّهُ أَيْبَلُهُ لَا عَقْلَ لَهُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۲۳۲﴾ ای گروه رستگار، از خدا پروا کنید؛ تا خداوند آنچه به شما عطا نموده، تکمیل کند. بدانید که کار به اتمام نمی‌رسد مگر اینکه مشابه آزمایش‌های پیشینیان صالح را از سر بگذرانید. و خدا در جان و مال، شما را بیازماید. و از دشمنان خدا ناراحتی‌های زیادی بچشید و آن را تحمل کنید، تا آنجا که شما را دشمن داشته، خوار و ذلیل بشمارند و به شما ستم روا دارند. در راه خدا و رسیدن به خوشبختی عالم آخرت، آن را تحمل کنید و خشم شدید خود را از آزار و اذیت آن‌ها فروخورید. در راه حق شما را تکذیب می‌کنند و با شما دشمنی می‌کنند. بر تمامی این موارد شکیبایی بورزید.

۳-۴-۲-۲- آنچه دیگران می‌گویند

﴿۲۲۳۳﴾ پس در برابر آنچه می‌گویند، صبر کن! و پیش از طلوع آفتاب و قبل از غروب آن؛ تسبیح و حمد پروردگارت را به جا آور؛ و همچنین (برخی) از ساعات شب و اطراف روز (پروردگارت را) تسبیح گوی؛ باشد که (از الطاف الهی) خشنود شوی!

﴿۲۲۳۴﴾ در برابر آنچه می‌گویند شکیبا باش و بنده‌ی ما داوود را یاد کن که صاحب قدرت و توانایی بود؛ همانا او به درگاه ما بسیار تضرع‌کننده بود.

﴿۲۲۳۵﴾ در برابر آنچه آن‌ها می‌گویند شکیبا باش و پیش از طلوع آفتاب و پیش از غروب، تسبیح و حمد پروردگارت را به جا آور.

﴿۲۲۳۶﴾ و در برابر آنچه (دشمنان) می‌گویند شکیبا باش و به طرزی شایسته از آنان دوری

گزین!

﴿۲۲۳۷﴾ بر تو باد صبردر همه‌ی کارها، زیرا خدای عزیز و جلیل محمد ﷺ را مبعوث فرمود: و او را به صبر و مدارا امر کرد و فرمود: " و در برابر آنچه (دشمنان) می‌گویند شکیبا باش و به شیوه‌ای شایسته از آنان دوری گزین و مرا با تکذیب‌کنندگان صاحب نعمت واگذار و آن‌ها را کمی مهلت ده؛ و نیز خداوند فرمود: بدی را با نیکی دفع کن، ناگاه (خواهی دید) همان کس که میان تو و او دشمنی است، گویی دوستی گرم و صمیمی است، اما جز کسانی که دارای صبر و استقامت هستند به این مقام نمی‌رسند و جز کسانی که بهره‌ی عظیمی (از ایمان و تقوا) دارند به آن نایل نمی‌گردند.

﴿۲۲۳۸﴾ درباره‌ی آیه‌ی " در برابر آنچه می‌گویند شکیبا باش " فرمود: یعنی ای محمد، بر تکذیب‌کردنشان صبر کن، من به وسیله‌ی مردی از نسل تو که همان قائم من است که او را بر خون ستمگران مسلط کرده‌ام، از ایشان انتقام‌خواهم گرفت.

﴿۲۲۳۹﴾ درباره‌ی آیه‌ی " بر آنچه می‌گویند صبر پیشه کن "، فرمود: منظور از آنچه می‌گویند، رد کردن ولایت امیرالمؤمنین (علیه السلام) است.

﴿۲۲۴۰﴾ با نیکوکاران، از عمق دل رفاقت کنید و با گنهکاران (فقط) در ظاهر اظهار ارتباط کنید. ولی به ایشان نزدیک نشوید که به شما ستم می‌کنند، پس به‌زودی زمانی بر شما می‌آید که از صاحبان دیانت، کسی نجات نمی‌یابد، جز کسی که مردم او را ابله و کم‌خرد بدانند. و او خود را در اینکه به او ابله و بی‌عقل گفته شود به شکیبایی و صبر وامی‌دارد.

﴿أقسام الصبر﴾

٢-٣-٢-٤-٤- التَّغْيِيرُ

﴿٢٢٤١﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَا يَصْبِرُونَ عَلَى التَّغْيِيرِ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٤٧

٢-٣-٢-٤-٥- الشَّتْمُ

﴿٢٢٤٢﴾ العسكري عليه السلام: أَنَّ خِيَارَ الْمُؤْمِنِينَ سَيَحْتَمِلُونَ هَذِهِ الْبَلَايَا وَيَخْلَصُونَ مِنْهَا وَيُحَارِبُونَ الشَّيَاطِينَ وَيَهْزِمُونَهُمْ وَيُجَاهِدُونَ أَنْفُسَهُمْ بِدَفْعِهَا عَنْ شَهَوَاتِهَا وَيَغْلِبُونَهَا مَعَ مَا رُكِبَ فِيهِمْ مِنْ شَهْوَةِ الْفُحُولَةِ وَحُبِّ اللَّبَاسِ وَالطَّعَامِ وَالْعِزِّ وَالرَّئَاسَةِ وَالْفَخْرِ وَالْخِيَاءِ وَمُقَاسَاةِ الْعَنَاءِ وَالْبَلَاءِ مِنْ إِبْلِيسَ لَعَنَهُ اللَّهُ وَعَفَارِيتهِ وَخَوَاطِرِهِمْ وَإِغْوَائِهِمْ وَاسْتِهْوَائِهِمْ وَدَفْعِ مَا يُكَابِدُونَهُ مِنَ آلَمِ الصَّبْرِ عَلَى سَمَاعِ الطَّغْنِ مِنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ وَسَمَاعِ الْمَلَاهِي وَالشَّتْمِ لِأَوْلِيَاءِ اللَّهِ؛

بحار الأنوار ج: ٢١ ص: ٢٢٨

﴿٢٢٤٣﴾ العسكري عليه السلام: قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عَلَى أَذَى النَّاسِ وَشَتَمِهِمْ فِيكَ قَالَ:

الْقِيَامَةُ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٢٧

﴿٢٢٤٤﴾ الباقر عليه السلام: قَالَ مُوسَى فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عَلَى أَذَى النَّاسِ وَشَتَمِهِمْ قَالَ أَعْيَنَهُ عَلَى

أَهْوَالِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٤١١

٢-٣-٢-٤-٥-١- شَتْمُ الْعَرَضِ

﴿٢٢٤٥﴾ وَيَحْكُ أَبَا هِرَّةَ إِنَّ بَنِي أُمَيَّةَ أَخَذُوا مَالِي فَصَبَرْتُ وَشَتَمُوا عَرَضِي فَصَبَرْتُ؛

بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٣٦٧

﴿٢٢٤٦﴾ وَيَحْكُ يَا بَا هَرَمٍ شَتَمُوا عَرَضِي فَصَبَرْتُ وَطَلَبُوا مَالِي فَصَبَرْتُ وَطَلَبُوا دَمِي فَهَرَبْتُ؛

بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٣١٣

٢-٣-٣- المنع

٢-٣-٣-١- التَّحْرِيمُ، الطَّرْدُ، الْمَنْعُ، السَّلْبُ، قَطْعُ الرَّحِمِ

٢-٣-٣-١-١- التَّحْرِيمُ

﴿٢٢٤٧﴾ أَيُّهَا النَّاسُ اجْمَعُوا مَعَ صِلَاتِكُمْ وَصَوْمِكُمْ غَضَبًا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا غَضِيَ فِي الْأَرْضِ وَلَا تَرْضُوا أَنْتُمْ بِسَخَطِ اللَّهِ وَإِنْ أَحَدْتُمْ مَا لَا تَعْرِفُونَ فَجَانِبُوهُمْ وَارْزُقُوا عَلَيْهِمْ وَإِنْ عَذَّبْتُمْ وَلَا تَرْضُوا أَنْتُمْ بِسَخَطِ اللَّهِ وَإِنْ أَحَدْتُمْ مَا لَا تَعْرِفُونَ فَجَانِبُوهُمْ وَارْزُقُوا عَلَيْهِمْ وَإِنْ عَذَّبْتُمْ

﴿اقسام صبر﴾

۴-۲-۳-۲-۴-۲ ناسزا گفتن

﴿۲۲۴۱﴾ انبیای الهی سرزنش و ملامت را کمتر برمی تابیدند.

۵-۲-۳-۲-۴-۲ ناسزا

﴿۲۲۴۲﴾ مؤمنان برگزیده، این بلاها و مصیبت‌ها را تحمل خواهند کرد و از آن‌ها رهایی می‌یابند و با شیطان می‌جنگند و او را شکست می‌دهند و با نفس خود، با دفع کردن شهوات، جهاد می‌کنند و با کنارزدن شهوات حیوانی و علاقه به پوشیدن و خوردن و عزت و ریاست و فخر و برتری‌جویی و نیز با تحمل و پذیرش رنج و بلایایی که از جانب ابلیس (که خداوند لعنتش کند) و شیطان‌هایش، وسوسه‌هایشان، فریب‌دادهای آن‌ها و گمراه‌کردن‌های ایشان، بر او وارد می‌شود و نیز با کنارزدن سختی‌هایی که بر او وارد می‌کنند، از درد تحمل شنیدن شماتت‌های دشمنان خدا و فحش و حرف‌های نامربوط به اولیای خدا، (بر نفس خود) غلبه می‌کنند.

﴿۲۲۴۳﴾ خدایا، پاداش کسی که به خاطر تو آزار و دشنام مردم را تحمل کند چیست؟ فرمود: قیامت.

﴿۲۲۴۴﴾ موسی گفت: پاداش کسی که بر اذیت و آزار مردم شکیبایی ورزد چیست؟ خداوند فرمود: او را در سختی‌های روز قیامت یاری می‌کنم.

۱-۵-۲-۳-۲-۴-۲ ناسزا به ناموس

﴿۲۲۴۵﴾ ای ابوهره، وای بر تو، بنی‌امیه اموال را تصاحب نمودند صبر کردم، حیثیتم را در معرض دشنام قرار دادند، شکیبایی ورزیدم.

﴿۲۲۴۶﴾ ای اباهر، حیثیتم را در معرض دشنام قرار دادند، شکیبایی ورزیدم، اموال را بردند صبر کردم، اکنون که می‌خواهند خونم را بریزند فرار کردم.

۳-۲-۳-۲ ممنوعیت (محدودیت)

۱-۳-۲-۳-۲-۳-۲ تحریم، طرد، ممنوعیت، غارت، قطع رابطه با خویشاوندان

۱-۱-۳-۲-۳-۲-۳-۲ تحریم

﴿۲۲۴۷﴾ ای مردم، نماز و روزه‌ی خودتان را با خشم در راه خداوند عزیز و جلیل به‌هنگامی که خداوند در زمین نافرمانی می‌شود همراه سازید و بزرگان و رهبران خود را به قیمت به‌خشم آوردن خداوند خشنود مسازید. و اگر چیزهای نوظهوری را که سابقه‌ی دینی برای آن‌ها نمی‌شناسید

﴿أقسام الصبر﴾

حُرْمَتُهُمْ وَصَبْرَتُهُمْ حَتَّى يَرْضَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ أَعْلَى وَاجِلٌ لَا يَنْبَغِي أَنْ يُسَخَطَ بِرِضَاءِ الْمَخْلُوقِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٩٩

٢-١-٣-٣-٢-الطرد

﴿٢٢٤٨﴾ ابن عباس رضي الله عنه: فَبَعَثَ اللَّهُ إِلْيَاسَ النَّبِيَّ يَدْعُوهُمْ إِلَى عِبَادَةِ اللَّهِ فَكَذَّبُوهُ وَطَرَدُوهُ وَأَهَانُوهُ وَأَخَافُوهُ وَصَبَرَ عَلَيْهِمْ وَاحْتَمَلَ آذَاهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٩٣

٢-١-٣-٣-٢-الدفع

﴿٢٢٤٩﴾ الباقر عليه السلام: فِي قَوْلِهِ فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ، قَالَ دَفَعَهُمْ وَلَايَةَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام؛ بحار الأنوار ج: ٣٩ ص: ٢٦٢

٢-١-٣-٣-٢-المنع

﴿٢٢٥٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَغِيْكَ عَلَى قُرَيْشٍ فَإِنَّهُمْ قَطَعُوا رَحِمِي وَأَصْغَوْا إِنَائِي وَصَغَرُوا عَظِيمَ مَنْزِلَتِي وَاجْمَعُوا عَلَيَّ مُنَازَعَتِي حَقًّا كُنْتُ أَوَّلِي بِهِ مِنْهُمْ فَسَلَبُونِي ثُمَّ قَالُوا أَلَا إِنِّي فِي الْحَقِّ أَنْ تَأْخُذَهُ وَفِي الْحَقِّ أَنْ تَمْنَعَهُ فَاصْبِرْ كَمَا أَوْمْتُ أَسْفًا وَحَقًّا؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٦٩

﴿٢٢٥١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ مَا آتَيْتَنِي مِنْ خَيْرٍ فَآتِنِي مَعَهُ شُكْرًا تُحْدِثُ بِهِ لِي ذِكْرًا وَ أَحْسِنْ لِي بِهِ ذُخْرًا وَ مَا زَوَيْتَ عَنِّي مِنْ عَطَاءٍ آتَيْتَنِي عَنْهُ غِنًى فَاجْعَلْ لِي فِيهِ أَجْرًا وَ آتِنِي عَلَيْهِ صَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٣٩

﴿٢٢٥٢﴾ الصادق عليه السلام: أَنَّ الصَّادِقَ عليه السلام قَالَ لِشَفِيقٍ كَيْفَ أَنْتُمْ فِي بِلَادِكُمْ فَقَالَ بِخَيْرٍ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنْ أُعْطِينَا شُكْرَنَا وَ إِنْ مُنِعْنَا صَبْرَنَا فَقَالَ لَهُ هَكَذَا كَلَابُ حِجَازَنَا يَا شَفِيقُ فَقَالَ لَهُ كَيْفَ أَقُولُ قَالَ لَهُ هَلَّا كُنْتُمْ إِذَا أُعْطِيتُمْ أَثَرْتُمْ وَ إِذَا مُنِعْتُمْ شَكَرْتُمْ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٣

﴿٢٢٥٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: سُلِّ عَلَى عليه السلام عَنِ الْخُمْسِ فَقَالَ الْخُمْسُ لَنَا فَمُنِعْنَا فَصَبْرَنَا؛ بحار الأنوار ج: ٢٧ ص: ٢١٠

﴿٢٢٥٤﴾ سَلَمَانَ الْفَارِسِيِّ رضي الله عنه: يُجِيبُ إِذَا سُئِلَ، وَ يَصْبِرُ إِذَا مُنِعَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٥٣

٢-١-٣-٣-٢-الزّي (المنع)

اقسام صبر

پایه‌گذاری نمودند، شما از ایشان فاصله بگیرید و آنان را سرزنش کنید هرچند به شکنجه و محرومیت و تبعید شما بینجامد، تا در نتیجه، خداوند را خشنود سازید. شایسته نباشد که خداوند والا و بلندمرتبه، به خاطر خشنودی آفریدگان، خشمگین و ناراضی شود.

۲-۱-۳-۳-۲- طرد کردن

﴿۲۳۴۸﴾ سپس خداوند الیاس را به‌سوی آن‌ها فرستاد و او آن‌ها را به عبادت خدا فرا خواند، ولی آن‌ها او را تکذیب کرده طرد نمودند، به او اهانت کرده و او را ترسانند و الیاس شکیبایی ورزید و اذیت‌های آن‌ها را تحمل کرد.

۳-۱-۳-۳-۲-رد کردن

﴿۲۲۴۹﴾ درباره‌ی آیه‌ی " بر آنچه می‌گویند صبر پیشه کن "، فرمود: منظور از آنچه می‌گویند، رد کردن ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) است.

٤-١-٣-٣-٢- ممنوعیت

﴿۲۲۵۰﴾ خدایا من شکایت قریش را نزد تو می‌آورم، زیرا اینان ارتباط خویشاوندی با مرا قطع کردند و حق مسلم مرا بردند و مرتبه‌ی بزرگم را کوچک ساختند و در ستیزه با من درباره‌ی حق‌ی که من بدان شایسته‌تر از دیگران بودم، همدست شدند و آنان گفتند: حق این است که آن را گرفتیم و حق این است که آن را از دیگران نگهداریم، در غمناکی شکبیا باش یا از افسوس بمیر و دق کن.

﴿۲۲۵۱﴾ خدایا هر خیری به من عطا می‌کنی، شکری نیز به همراه آن عطا کن، که موجب شود دوباره یدادت کنم و به سبب آن، ذخیره‌ی نیکویی بیندوزم و هر عطایی را که از من منع می‌کنی، مرا از آن بی‌نیاز و نسبت به نداشتنش شکبیا کرده و برای آن اجری نصیبم کن.

﴿۲۲۵۲﴾ امام صادق (علیه السلام) به شفیق فرمود: در شهرتان چگونه رفتار می‌کنید؟ عرض کرد: به خیر و سلامت ای پسر رسول خدا، اگر کسی به ما چیزی ببخشد، سپاسگزاری می‌کنیم، اگر هم نبخشد صبر و شکیبایی پیشه می‌کنیم. حضرت فرمود: سگ‌های حجاز هم همین طورند ای شفیق. عرض کرد پس چه بگوییم؟ حضرت فرمود: چرا این‌گونه نباشید که اگر به شما چیزی دادند شما اِثار کنید و اگر ندادند شکر.

﴿۲۲۵۳﴾ از علی (علیه السلام) درباره‌ی خمس پرسیده شد، فرمودند: خمس متعلق به ماست، ولی اگر از رسیدنش به ما جلوگیری کنند، صبر و شکیبایی پیشه می‌کنیم.

﴿۲۲۵۴﴾ هرگاه از او چیزی می‌پرسیدند پاسخ می‌داد و هرگاه از چیزی منعش می‌کردند صبر می‌کرد.

٥-١-٣-٣-٢- مانع

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٢٥٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ مَا آتَيْتَنِي مِنْ خَيْرٍ فَآتِنِي مَعَهُ شُكْرًا تُحْدِثُ بِهِ لِي ذِكْرًا وَ أَحْسِنُ لِي بِهِ ذُخْرًا وَ مَا زُوِّتَ عَنِّي مِنْ عَطَاءٍ آتَيْتَنِي عَنْهُ غِنًى فَاجْعَلْ لِي فِيهِ أَجْرًا وَ آتِنِي عَلَيْهِ صَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٣٩

﴿٢٢٥٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَا بِأَلْكُمْ تَفْرَحُونَ بِالْيَسِيرِ مِنَ الدُّنْيَا تُدْرِكُونَهُ وَ لَا يَخْزُنْكُمْ الْكَثِيرُ مِنَ الْآخِرَةِ تُخْرِمُونَهُ وَ يُقْلِقُكُمْ الْيَسِيرُ مِنَ الدُّنْيَا يَفُوتُكُمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ ذَلِكَ فِي وُجُوهِكُمْ وَ قَلَّةَ صَبْرِكُمْ عَمَّا زَوَى مِنْهَا عَنْكُمْ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٧ ص: ٢٤٦

﴿٢٢٥٧﴾ الصادق عليه السلام: قَضَاءُ الْحَوَائِجِ إِلَى اللَّهِ وَ أَسْبَابُهَا بَعْدَ اللَّهِ الْعِبَادُ تَجْرَى عَلَى أَيْدِيهِمْ فَمَا قَضَى اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ فَاقْبَلُوا مِنَ اللَّهِ بِالشُّكْرِ وَ مَا زَوَى عَنْكُمْ مِنْهَا فَاقْبَلُوهُ عَنِ اللَّهِ بِالرِّضَا وَ التَّسْلِيمِ وَ الصَّبْرِ فَعَسَى أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ خَيْرًا لَكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ أَعْلَمُ بِمَا يُصْلِحُكُمْ وَ أَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٤٨

١-٦-٣-٢- السِّلْبُ

﴿٢٢٥٨﴾ الرسول الله: اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ إِذَا حَدَّثُوا صَدَقُوا وَإِذَا أَسَاءُوا اسْتَغْفَرُوا وَإِذَا سَلَبُوا صَبَرُوا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٣٥

﴿٢٢٥٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَعْدِيكَ عَلَى قُرَيْشٍ فَإِنَّهُمْ قَطَعُوا رَحِمِي وَ أَصْغَوْا إِنَائِي وَ صَغَرُوا عَظِيمَ مَنْزِلَتِي وَ أَجْمَعُوا عَلَى مُنَازَعَتِي حَقًّا كُنْتُ أَوْلَى بِهِ مِنْهُمْ فَسَلَبُونِي ثُمَّ قَالُوا أَلَا إِنَّ فِي الْحَقِّ أَنْ تَأْخُذَهُ وَ فِي الْحَقِّ أَنْ تَمْنَعَهُ فَاصْبِرْ كَمَا أَوْمُتُ أَسْفًا وَ حَقًّا؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٦٩

١-٧-٣-٢- المَطْلُ

﴿٢٢٦٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَوْلَى النَّاسِ بِالْإِصْطِنَاعِ مَنْ إِذَا مِطِلَ صَبَرَ وَ إِذَا مُنِعَ عَذَرَ وَ إِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ؛ غرر الحكم ص: ٣٨٧

١-٨-٣-٢- قَطْعُ الرَّحِمِ

﴿٢٢٦١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَعْدِيكَ عَلَى قُرَيْشٍ فَإِنَّهُمْ قَطَعُوا رَحِمِي وَ أَضَاعُوا أَيَّامِي وَ دَفَعُوا حَقِّي وَ صَغَرُوا قَدْرِي وَ عَظِيمَ مَنْزِلَتِي، وَ أَجْمَعُوا عَلَى مُنَازَعَتِي حَقًّا كُنْتُ أَوْلَى بِهِ مِنْهُمْ، فَاسْتَلَبُونِي. ثُمَّ قَالَ اصْبِرْ مَغْمُومًا أَوْ مِتْ مُتَّسِفًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ١٤

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۲۵۵﴾ خدایا هر خیری به من عطا می کنی، شکری نیز به همراه آن عطا کن، که موجب شود دوباره یادت کنم و به سبب آن، ذخیره ی نیکویی بیندوزم و هر عطایی را که از من منع می کنی، مرا از آن بی نیاز و نسبت به نداشتنش شکیا کرده و برای آن اجری نصیبم کن.

﴿۲۲۵۶﴾ شما را چه می شود که به اندکی از دنیا که به دست می آورید، شاد می شوید و از مقدار فراوانی از آخرت که از دستتان می رود، اندوهناک نمی گردید؟ و اندک دنیا را که از دست می دهید، ناآرامتان می گرداند؛ چندان که این ناآرامی در چهره هاتان آشکار می شود و ناشکیا بودن از آنچه بدان نرسیده اید، پدیدار می شود.

﴿۲۲۵۷﴾ برطرف شدن نیازها به دست خداوند است. و وسیله ی آن پس از خدا، مردم هستند، که خدا به دست آن ها اجرا می کند. بنابراین هریک از نیازهایتان که برطرف شد، آن را از طرف خدا بدانید و شاکرانه بپذیرید. و هر نیازی که برآورده نشد، بازهم آن را از طرف خدا بدانید و این بار صبورانه و در کمال رضایت و تسلیم، بپذیرید. چه بسا همین برای شما بهتر باشد. زیرا خداوند بهتر می داند که چه چیز به صلاح شماست، ولی خودتان نمی دانید.

۶-۱-۳-۲- پس گرفتن

﴿۲۲۵۸﴾ خدایا ما را از جمله کسانی قرار ده که اگر سخن بگویند، راست گویند و اگر گناه کنند، طلب آمرزش کنند و اگر نعمتشان گرفته شود شکیبایی ورزند.

﴿۲۲۵۹﴾ خدایا من شکایت قریش را نزد تو می آورم، زیرا اینان ارتباط خویشاوندی با مرا قطع کردند و حق مسلم مرا بردند و مرتبه ی بزرگم را کوچک ساختند و در ستیزه ی با من درباره ی حقی که من بدان شایسته تر از دیگران بودم، همدست شدند و آنان گفتند: حق این است که آن را گرفتیم و حق این است که آن را از دیگران نگهداریم، در غمناکی شکیا باش یا از افسوس بمیر و دق کن.

۷-۱-۳-۲- تعلل و تأخیر

﴿۲۲۶۰﴾ سزاوارترین مردم به احسان، کسی است که هرگاه در وعده ای که به او داده شده تأخیر شود، صبر کند؛ و هرگاه چیزی به او داده نشود، عذر پذیرد؛ و هرگاه به او عطا شود، شکر کند.

۸-۱-۳-۲- قطع رابطه با خویشاوندان

﴿۲۲۶۱﴾ خدایا، من به درگاه تو از دست قریش دادخواهی می کنم. زیرا آن ها پیوند خویشاوندی مرا بریدند و عمرم را ضایع کردند، حقم را گرفتند و قدر و منزلت با عظمتم را تحقیر کردند و در ستیزه ی با من درباره ی حقی که من بدان شایسته تر از دیگران بودم، همدست شدند و آن را از من سلب کردند و گفتند: یا در غم و اندوه شکیا باش یا از افسوس بمیر و دق کن.

﴿أقسام الصبر﴾

٢-٣-٣-٢- نَقْصُ مِنَ الْأَمْوَالِ، اخْذُ الرِّزْقِ، الْخَلْلُ فِي الْمَعَاشِ

٢-٣-٣-٢-١- نَقْصُ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ

﴿٢٢٦٢﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: إِنْ لِقِيَامِ الْقَائِمِ عليه السلام عَلَامَاتٌ تَكُونُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِلْمُؤْمِنِينَ قُلْتُ وَمَا هِيَ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ قَالَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ يَعْزِي الْمُؤْمِنِينَ قَبْلَ خُرُوجِ الْقَائِمِ عليه السلام بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ، قَالَ نَبْلُوهُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ مِنْ مُلُوكٍ بَنَى فُلَانٌ فِي آخِرِ سُلْطَانِهِمْ وَالْجُوعِ بَغْلَاءٍ أَسْعَارِهِمْ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ قَالَ كَسَادُ التِّجَارَاتِ وَقِلَّةُ الْفَضْلِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَنْفُسِ قَالَ مَوْتُ ذَرِيعٍ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ قِلَّةُ رُبْعٍ مَا يُزْرَعُ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ، عِنْدَ ذَلِكَ بَتَّعْجِيلِ الْفَرَجِ؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ٢٠٢

٢-٣-٣-٢-٢- اخْذُ الرِّزْقِ وَ رَاجِعُ الشَّدَّةِ

﴿٢٢٦٣﴾ الرضا عليه السلام: اللَّهُمَّ هُوَ مَالِكٌ وَرِزْقُكَ وَأَنَا عَبْدُكَ خَوَّلْتَنِي حِينَ رَزَقْتَنِي اللَّهُمَّ فَأَلْهَمْنِي شُكْرَكَ فِيهِ وَالصَّبْرَ عَلَيْهِ حِينَ أُصِيبْتُ وَأَخَذْتُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ٢٦٦

٢-٣-٣-٢-٣- خَلْلٌ فِي الْمَعَاشِ

﴿٢٢٦٤﴾ هَكَذَا خَلَقَ لِلنَّاسِ كَفًّا وَأَصَابِعَ مُهَيَّاةً لِقَدْحِ النَّارِ وَاسْتِعْمَالَهَا وَلَمْ يُعْطِ الْبَهَائِمَ مِثْلَ ذَلِكَ لَكِنَّهَا أُعِينَتْ بِالصَّبْرِ عَلَى الْجَفَاءِ وَالْخَلْلِ فِي الْمَعَاشِ لِكَيْلَا يَنَالَهَا فِي فَقْدِ النَّارِ مَا يَنَالُ الْإِنْسَانُ؛ بحار الأنوار ج: ٣ ص: ١٢٣

٢-٣-٣-٢-٤- عَلَى مَنْ يَخْلُ عَلَيْهِ

﴿٢٢٦٥﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: يَا هَمَامُ الْمُؤْمِنِينَ... إِنْ جُهِلَ عَلَيْهِ يَحْلُمُ لَا يَبْخُلُ وَإِنْ بُخِلَ عَلَيْهِ صَبَرَ؛

الكافي ج: ٢ ص: ٢٢٦

٢-٣-٣-٢-٥- نَقْصُ مِنَ الْأَمْوَالِ

﴿٢٢٦٦﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ - البقرة ١٥٥

﴿٢٢٦٧﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّقُونَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ، لَتَبْلُوَنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَ

﴿اقسام صبر﴾

۲-۳-۳-۲- کم شدن اموال و دارایی‌ها، خلل در زندگی و امرار معاش

۲-۳-۳-۲-۱- کم شدن اموال و محصولات

﴿۲۲۶۲﴾ برای قیام قائم علایمی است که از طرف خداوند برای اهل ایمان پدید می‌آید. عرض کردم: قربانت گردم، آن علایم چیست؟ فرمود: اینکه خدا می‌فرماید: "و لنبلونکم" یعنی: شما مؤمنین را قبل از آمدن قائم امتحان می‌کنیم. "باچیزی از ترس و گرسنگی و کم شدن اموال و جان‌ها و میوه‌ها و به صابران مژده ده." فرمود: این "ترس" از پادشاهان بنی‌فلان در پایان دوران آن‌هاست و "گرسنگی" به واسطه‌ی بالارفتن قیمت‌هاست و "کم شدن اموال"، کسادی در تجارت‌ها و کم شدن سود است. و "صدمه‌وارد شدن به جان‌ها" مرگ‌های سریع است. و "نقص ثمرات"، کم شدن محصولی است که برداشت می‌کنند. و "مژده به صابران"، مژده به تعجیل فرج است.

۲-۳-۳-۲-۲- تصرف درآمد و دارایی ر.به: سختی

﴿۲۲۶۳﴾ خدایا آن مال و روزی از آن توست و من بنده‌ی تو که به من روزی دادی. خدایا شکر این روزی را به من الهام کن و صبر در مواردی که روزی‌ام کم یا از من گرفته می‌شود را نیز برایم مقدر کن.

۲-۳-۳-۲-۳- خلل در زندگی و امرار معاش

﴿۲۲۶۴﴾ خداوند به آدمی کف و انگشت داده تا بتواند از آن برای روشن کردن آتش استفاده کند و مانند آن را به بهایم نداده است و آن‌ها را سازگار با غذای خام کرده و بردبار در برابر سرما، تا مثل انسان از نبود آتش خللی در زندگی‌شان پدید نیاید.

۲-۳-۳-۲-۴- بخل‌ورزیدن

﴿۲۲۶۵﴾ ای همّام، مؤمن کسی است که اگر درمقابل او عمل جاهلانهای انجام شود بردباری کند و بخل نوزد و اگر هم در مقابل او بخل بورزد و الطافشان را از او دریغ کنند، صبر کند.

۲-۳-۳-۲-۵- کم شدن اموال و دارایی‌ها

﴿۲۲۶۶﴾ قطعاً همه‌ی شما را با چیزی از ترس، گرسنگی و کاهش در مال‌ها و جان‌ها و میوه‌ها، آزمایش می‌کنیم؛ و بشارت ده به صبرپیشگان.

﴿۲۲۶۷﴾ به یقین (همه‌ی شما) در اموال و جان‌های خود، آزمایش می‌شوید؛ و از کسانی که پیش از شما به آن‌ها کتاب (آسمانی) داده شده (یهود) و (همچنین) از مشرکان، سخنان آزاردهنده‌ی فراوان خواهید شنید؛ و اگر استقامت کنید و تقوا پیشه سازید، (شایسته‌تر است؛ زیرا) این از کارهای مهم و قابل اطمینان است و (به خاطر بیاورید) هنگامی را که خدا، از کسانی که

﴿أقسام الصبر﴾

لَتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيراً وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ - آل عمران ١٨٥-١٨٦
٢-٣-٣-٣- الحاجة، الإفلاس، الفاقة، الاقتار، التقدير

٢-٣-٣-٣-١ الحاجة

﴿٢٢٦٨﴾ الباقر عليه السلام: مَرُوءَةُ الصَّبْرِ فِي حَالِ الْحَاجَةِ وَالْفَاقَةِ وَالتَّعَفُّفِ وَالْغِنَى أَكْثَرُ مِنْ مَرُوءَةِ الْإِعْطَاءِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣

﴿٢٢٦٩﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ دَاوُدُ عليه السلام أَخْبَرَنِي عَنْ ضَمِيرِكِ وَسَرِيرَتِكَ مَا هُوَ قَالَتْ أَمَّا هَذَا فَسَأَخْبِرُكَ بِهِ أَخْبِرُكَ أَنَّهُ لَمْ يُصْبِرْهُ وَجَعُ قَطْ نَزَلَ بِهِ كَائِناً مَا كَانَ وَ لَمْ يَنْزَلْ ضَرْبِي وَ حَاجَةً وَ جُوعٌ كَائِناً مَا كَانَ إِلَّا صَبَرْتُ عَلَيْهِ وَ لَمْ أَسْأَلِ اللَّهَ كَشْفَهُ عَنِّي حَتَّى يُحَوِّلَهُ اللَّهُ عَنِّي إِلَى الْعَافِيَةِ وَ السَّعَةِ وَ لَمْ أَطْلُبْ بِهَا بَدَلاً وَ شَكَرْتُ اللَّهَ عَلَيْهَا وَ حَمِدْتُهُ فَقَالَ دَاوُدُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَبِهَذَا بَلَغْتَ مَا بَلَغْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ٨٩

﴿٢٢٧٠﴾ الصادق عليه السلام: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَشَكَا إِلَيْهِ رَجُلٌ الْحَاجَةَ فَقَالَ لَهُ اصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ سَيَجْعَلُ لَكَ فَرَجاً قَالَ ثُمَّ سَكَتَ سَاعَةً ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى الرَّجُلِ فَقَالَ أَخْبِرْنِي عَنْ سِجْنِ الْكُوفَةِ كَيْفَ هُوَ فَقَالَ أَصْلَحَكَ اللَّهُ ضَبِقُ مُنْتِنٌ وَ أَهْلُهُ بِأَسْوَأِ حَالٍ قَالَ فَإِنَّمَا أَنْتَ فِي السِّجْنِ فَتَرِيدُ أَنْ تَكُونَ فِيهِ فِي سَعَةٍ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٥٠

﴿٢٢٧١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى سُلْطَانِكَ فِي حَاجَاتِكَ فَلَسْتُ أَكْبِرَ شُغْلِهِ وَ لَا بِكَ قِوَامُ أَمْرِهِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٣٩

٢-٣-٣-٣-٢ الإفلاس

﴿٢٢٧٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى كَدِّهِ صَبَرَ عَلَى الْإِفْلَاسِ؛ غرر الحكم ص: ٣٥٥

٢-٣-٣-٣-٣ حين أخذ رزقه

﴿٢٢٧٣﴾ الرضا عليه السلام: اللَّهُمَّ هُوَ مَالِكٌ وَ رِزْقُكَ وَ أَنَا عَبْدُكَ خَوَّلْتَنِي حِينَ رَزَقْتَنِي اللَّهُمَّ فَالْهَمْنِي شُكْرَكَ فِيهِ وَ الصَّبْرَ عَلَيْهِ حِينَ أَصِبتُ وَ أَخِذْتُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ٢٦٦
٢-٣-٣-٣-٤ الفقر

﴿اقسام صبر﴾

کتاب (آسمانی) به آن‌ها داده شده، پیمان گرفت که حتماً آن را برای مردم آشکار سازید و کتمان نکنید! ولی آن‌ها، آن را پشت سر افکندند؛ و به بهای کمی فروختند؛ و چه بد متاعی می‌خرند؟

۳-۳-۲- نیازمندی، ورشکستگی، فقر، تنگدستی، تنگی معیشت

۱-۳-۳-۲- نیازمندی

﴿۲۲۶۸﴾ ارزش و مقام صبر در حالت نیازمندی و فقر و توانگری و نیز خود را عقیف نگاه داشتن، بیشتر و بالاتر از ارزش بخشیدن و عطا کردن است.

﴿۲۲۶۹﴾ داود گفت: به من خبر بده که در باطن تو چیست که این‌گونه مورد توجه قرار گرفته‌ای؟ خالده گفت: اینک تو را از باطن خود آگاه می‌کنم: هر مصیبتی بر من وارد شود و هر دردی که مرا فراگیرد و یا هر مشکل و ناراحتی برای من فراهم شود و یا هر حاجت و نیازی داشته باشم، در همه‌ی این‌ها صبر می‌کنم. من از خداوند درخواست نمی‌کنم آن مشکلات و شداید را برطرف کند، تا آن‌گاه که خداوند، خود، آن‌ها را از من دور کرده و مرا از گرفتاری رها ساخته و به آسایش و رفاه برساند و من از خداوند در مقابل این صبر هم، چیزی نمی‌خواهم و در همه حال خداوند را شکر می‌کنم، داود گفت: به خاطر این صفت، به این مقام رسیده‌ای.

﴿۲۲۷۰﴾ خدمت امام صادق (علیه السلام) بودم که مردی از نیازهایش به او شکایت کرد، حضرت به او فرمود: صبر کن که خدا به زودی برایت گشایشی دهد، آن‌گاه لحظه‌ای سکوت نمود و سپس رو به آن مرد کرد و فرمود: به من بگو زندان کوفه چگونه است؟ عرض کرد: تنگ و متعفن است و زندانیان در بدترین حالتند، حضرت فرمود: تو هم در زندانی و باز می‌خواهی گشایش داشته باشی. مگر نمی‌دانی دنیا زندان مؤمن است؟

﴿۲۲۷۱﴾ در طلب حاجات از سلطان عجله نکن، چرا که تو مهم‌ترین مشغولیت ذهنی او نیستی و پایداری سلطنت و امورات او، وابسته به تو نیست. (ادب طلب را در مقام گدا و مولا رعایت کن).

۲-۳-۳-۲- ورشکستگی

﴿۲۲۷۲﴾ هر که بر سختی کسب معاش، شکیبایی نرزد، ناچار باید فقر و نداری را تحمل کند.

۳-۳-۳-۲- هنگامی که رزقش گرفته شد

﴿۲۲۷۳﴾ خدایا آن مال و روزی از آن توست و من بنده‌ی تو که به من روزی دادی. خدایا شکر این روزی را به من الهام کن و صبر در مواردی که روزی‌ام کم یا از من گرفته می‌شود را نیز برابم مقدر کن.

۴-۳-۳-۲- فقر

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٢٧٤﴾ الصادق عليه السلام: اخْتَبَرَ الْاَغْنِيَاءَ بِمَا اَعْطَاهُمْ لِيَنْظُرَ كَيْفَ شَكَرَهُمْ وَ الْفُقَرَاءَ اِنَّمَا مِنْعَهُمْ لِيَنْظُرَ كَيْفَ صَبَرُهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١٧٠

﴿٢٢٧٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: الصَّبْرُ حَسَنٌ لَكِنَّهُ فِي الْفُقَرَاءِ اَحْسَنُ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ١١٨

﴿٢٢٧٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عُدَّةُ الْفَقْرِ؛ غرر الحكم ص: ٣٦٦

﴿٢٢٧٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْفَقْرِ قِنَاعَةٌ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٩٤

﴿٢٢٧٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْفَقْرِ مَعَ الْعِزِّ اَجْمَلُ مِنَ الْغِنَى مَعَ الذُّلِّ؛ غرر الحكم ص: ٣٦٦

﴿٢٢٧٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْفُقَرَاءُ الصَّبْرُ جُلَسَاءُ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١١ ص: ٢٣٢

﴿٢٢٨٠﴾ اللَّهُمَّ فَاجْعَلْنَا مَعَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ اجْمَعْ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةَ لَنَا بِرَحْمَتِكَ فَقَدْ عَلِمْتَ قَلَّةَ صَبْرِنَا عَلَى الْفَقْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢٥٩

﴿٢٢٨١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ لَا طَاقَةَ لِفُلَانٍ بِنِ فُلَانٍ بِالْجُهْدِ وَ لَا صَبْرَ لَهُ عَلَى الْبَلَاءِ وَ لَا قُوَّةَ لَهُ عَلَى الْفَقْرِ وَ الْفَاقَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ٤٠

﴿٢٢٨٢﴾ السجادة السجادية الدعاء: ٢٢: اللَّهُمَّ لَا طَاقَةَ لِي بِالْجُهْدِ، وَ لَا صَبْرَ لِي عَلَى الْبَلَاءِ، وَ لَا قُوَّةَ لِي عَلَى الْفَقْرِ؛ الصحيفة السجادية الدعاء: ٢٢

﴿٢٢٨٣﴾ الصادق عليه السلام: اَمَّا اِنْ لَكَ بِكُلِّ مَا تَرَاهُ فَلَا تَقْدِرُ عَلَى شِرَائِهِ وَ تَصْبِرُ عَلَيْهِ حَسَنَةً؛ وسائل الشيعة ج: ٢١ ص: ٥٦٠

﴿٢٢٨٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: اِنْ فِي الْجَنَّةِ دَرَجَةٌ لَا يَبْلُغُهَا اِلَّا اِمَامٌ عَادِلٌ اَوْ ذُو رَحِمٍ وَصُولٍ اَوْ ذُو عِيَالٍ صَبُورٍ؛ بحار الأنوار ج: ٧١ ص: ٩٠

﴿٢٢٨٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: اِنْ مَنْ صَبَرَ وَ اخْتَسَبَ مِنْكُمْ تَكُنْ لَهُ ثَلَاثُ خِصَالٍ لَيْسَ لِلْاَغْنِيَاءِ اَحَدُهَا اَنَّ فِي الْجَنَّةِ غُرَفًا يَنْظُرُ اِلَيْهَا اَهْلُ الْجَنَّةِ كَمَا يَنْظُرُ اَهْلُ الْاَرْضِ اِلَى نُجُومِ السَّمَاءِ لَا يَدْخُلُهَا اِلَّا نَبِيٌّ فَقِيرٌ اَوْ شَهِيدٌ فَقِيرٌ اَوْ مُؤْمِنٌ فَقِيرٌ وَ ثَانِيهَا يَدْخُلُ الْفُقَرَاءُ الْجَنَّةَ قَبْلَ الْاَغْنِيَاءِ بِخَمْسِمِائَةِ عَامٍ وَ ثَالِثُهَا اِذَا قَالَ الْغَنِيُّ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا اِلَهَ اِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ اَكْبَرُ وَ قَالَ الْفَقِيرُ مِثْلَ ذَلِكَ

﴿اقسام صبر﴾

- ﴿۲۲۷۴﴾ ثروتمندان را با ثروتی که به آن‌ها می‌دهد امتحان می‌کند تا ببیند چگونه شکر می‌گذارند؛ و فقیران را می‌آزماید تا مقدار صبر و شکیبایی آن‌ها را بداند.
- ﴿۲۲۷۵﴾ شکیبایی، (در هر حالتی) نیکوست ولی از فقرا نیکوتر است.
- ﴿۲۲۷۶﴾ صبر، ابزار مقابله با فقر است.
- ﴿۲۲۷۷﴾ شکیبایی بر فقر، قناعت است.
- ﴿۲۲۷۸﴾ صبر بر فقر همراه با عزت، از توانگری همراه با خواری زیباتر است.
- ﴿۲۲۷۹﴾ فقیران شکیبا و صبور، روز قیامت همنشینان خدا هستند.
- ﴿۲۲۸۰﴾ خدایا ما را در دنیا و آخرت با محمد ﷺ و خاندانش قراربده و دنیا و آخرت ما را به لطف و رحمتت جمع کن؛ زیرا تو بر کمی صبر ما در مقابل فقر، آگاهی.
- ﴿۲۲۸۱﴾ خدایا، فلانی پسر فلانی، طاقت سختی و صبر بر گرفتاری و توان تحمل فقر و تنگدستی را ندارد.
- ﴿۲۲۸۲﴾ خدایا، طاقت سختی و صبر بر گرفتاری و توان تحمل فقر و تنگدستی را ندارم.
- ﴿۲۲۸۳﴾ بدان به واسطه‌ی هرچه که می‌بینی و نمی‌توانی بخری و خوشتن‌داری می‌کنی، برایت حسنه‌ای ثبت می‌شود.
- ﴿۲۲۸۴﴾ همانا در بهشت مقامی است که کسی جز پیشوای عدالت‌پیشه، یا آن‌که به خویشاوندانش رسیدگی کند و یا صاحب خانواده‌ی پرجمعیتی که صبورباشد، به آن مقام نخواهد رسید.
- ﴿۲۲۸۵﴾ هرکس صبر داشته و رضای خدا را در نظر داشته باشد. برای او سه چیز خواهد بود که ثروتمندان از آن‌ها بهره‌ای ندارند. اول: در بهشت غرفه‌هایی است که اهل بهشت به آن نگاه می‌کنند، همان‌گونه که اهل زمین به ستارگان و در این غرفه جز پیامبر فقیر و شهید فقیر و مؤمن فقیر، داخل نمی‌شود. دوم: فقرا پانصد سال قبل از اغنیا وارد بهشت می‌شوند، سوم: هرگاه ثروتمند بگوید: "سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر"

﴿أقسامُ الصَّبْرِ﴾

لَمْ يَلْحَقِ الْغَنَى الْفَقِيرَ وَإِنْ أَنْفَقَ فِيهَا عَشْرَةَ آلَافِ دِرْهَمٍ وَكَذَلِكَ أَعْمَالُ الْبِرِّ كُلُّهَا فَقَالُوا رَضِينَا؛
بحار الأنوار ج: ٤٩ ص: ٤٨

﴿٢٢٨٦﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا يَعْنِي جَزَيْتُهُمْ بِالْجَنَّةِ الْيَوْمَ بِصَبْرِ عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ وَ
فَاطِمَةَ وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَعَلَى الْجُوعِ وَالْفَقْرِ؛ شواهد التنزيل ج: ١
ص: ٥٣١

﴿٢٢٨٧﴾ لَقَمَانٌ عليه السلام: أَيُّ بَنِي إِيٍّ قَدْ ذُقْتُ الصَّبْرَ وَأَنْوَاعَ الْمُرِّ فَلَمْ أَرِ أَمْرًا مِنَ الْفَقْرِ؛ بحار الأنوار
ج: ١٣ ص: ٤٣٢

﴿٢٢٨٨﴾ الْحِجَةُ عليه السلام: تَفَضَّلَ عَلَى عُلَمَائِنَا بِالزُّهْدِ وَالنَّصِيحَةِ وَعَلَى الْمُتَعَلِّمِينَ بِالْجُهِدِ وَ
الرَّغْبَةِ وَعَلَى الْمُسْتَمِعِينَ بِالِاتِّبَاعِ وَالْمَوْعِظَةِ وَعَلَى مَرْضَى الْمُسْلِمِينَ بِالشِّفَاءِ وَالرَّاحَةِ وَعَلَى
مَوْتَاهُمْ بِالرَّأْفَةِ وَالرَّحْمَةِ وَعَلَى مَشَائِخِنَا بِالْوَقَارِ وَالسَّكِينَةِ وَعَلَى الشَّبَابِ بِالْإِنَابَةِ وَالتَّوْبَةِ وَ
عَلَى النِّسَاءِ بِالْحَيَاءِ وَالْعِفَّةِ وَعَلَى الْأَغْنِيَاءِ بِالتَّوَاضُعِ وَالسَّعَةِ وَعَلَى الْفُقَرَاءِ بِالصَّبْرِ وَالْقَنَاعَةِ؛
البلد الأمين ص: ٣٤٩

﴿٢٢٨٩﴾ الْبَاقِرُ عليه السلام: تَوَسَّدَ الصَّبْرَ وَاعْتَنَقَ الْفَقْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٥٨
﴿٢٢٩٠﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ، عَلَى الْفَقْرِ فِي الدُّنْيَا فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ قَالَ يَعْنِي
الشُّهَدَاءَ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٤٢

﴿٢٢٩١﴾ الرَّسُولُ عليه السلام: سَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُنَالُ الْمُلْكُ فِيهِ إِلَّا بِالْقَتْلِ وَالتَّجْبُرِ وَلَا الْغِنَى
إِلَّا بِالْغَصْبِ وَالبُخْلِ وَلَا الْمَحَبَّةُ إِلَّا بِاسْتِخْرَاجِ الدِّينِ وَاتِّبَاعِ الْهَوَى فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ
فَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى وَصَبَرَ عَلَى الْبَغْضَةِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ وَصَبَرَ عَلَى
الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ آتَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ خَمْسِينَ صَدِيقًا مِمَّنْ صَدَّقَ بِي؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١
﴿٢٢٩٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

صَبَرَ الْفَتَى بِفَقْرِهِ يُجِلُّهُ وَبَذَلُهُ لَوَجْهِهِ يُذِلُّهُ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٣٤٣

﴿٢٢٩٣﴾ الرَّسُولُ عليه السلام: طُوبَى لِلْمَسَاكِينِ بِالصَّبْرِ وَهُمْ الَّذِينَ يَرَوْنَ مَلَكَوَاتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ؛
الكافي ج: ٢ ص: ٢٦٣

﴿اقسام صبر﴾

" و فقیر هم همین را بگوید، ثروتمند به فقیر نخواهد رسید، اگرچه ده هزار درهم انفاق کند؛ و همین گونه است، همه‌ی کارهای نیک دیگر. فقرا گفتند: به فرمان راضی هستیم.

﴿۲۲۸۶﴾ " امروز به سبب صبرشان به آنان پاداش می‌دهم ". یعنی: امروز به سبب صبر علی بن ابی‌طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر، بهشت را به آنان پاداش می‌دهم.

﴿۲۲۸۷﴾ ای پسر، من صبر و انواع تلخی‌ها را چشیده‌ام، ولی هیچ چیز تلخ‌تر از فقر نیافتم.

﴿۲۲۸۸﴾ خدایا بر دانشمندان ما، پارسایی و خیرخواهی، برداش آموزش‌ها، کوشش و علاقمندی، بر شنوندگان ما، پیروی و پندپذیری، بر بیماران ما، شفا یافتن و آسودگی، بر مردگان ما، لطف و مرحمت، بر کهنسالان ما، وقار و آرامش، بر جوانان ما، بازگشت به سوی خدا و توبه؛ بر زنان ما، حیا و عفت؛ بر ثروتمندان ما، فروتنی و گشایش؛ و بر فقیران ما، شکیبایی و قناعت تفضل و عنایت فرما.

﴿۲۲۸۹﴾ صبر را متکای خود قرارده و نداری را در آغوش بگیر.

﴿۲۲۹۰﴾ سلام و درود بر شما به خاطر صبرتان بر فقر در دنیا. بهشت برین، خوب جایگاهی است برای شما؛ فرمود: منظور شهیدانند.

﴿۲۲۹۱﴾ زمانی بر مردم می‌آید که در آن زمان فرمانروایی جز با کشتار و زورگویی، توانگری جز با غصب اموال دیگران و بخل، جلب محبت دیگران جز با خارج شدن از دین و پیروی از هوای نفس حاصل نمی‌شود. پس هرکس این زمان را دریابد و بر فقر شکیبایی کند در صورتی که بتواند ثروتمند شود، بر بغض مردم شکیبایی کند در صورتی که بتواند جلب محبت کند، و بر ذلت شکیبایی کند در صورتی که بتواند نزد مردم عزیز باشد، خداوند ثواب پنجاه صدیق از کسانی که رسالت مرا تصدیق کردند، به او می‌دهد.

﴿۲۲۹۲﴾ تحمل فقر، جوان را بلندمرتبه می‌کند و خرج کردن از آبرو، او را خوار می‌گرداند.

﴿۲۲۹۳﴾ خوشا به حال نیازمندی که صبر می‌کنند و آن‌ها کسانی هستند که ملکوت آسمان‌ها و زمین را مشاهده می‌کنند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٢٩٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَإِذَا كُنِمَ الْعَالَمُ عِلْمَهُ وَبَجَلَ الْغِنَى وَلَمْ يَصْبِرِ الْفَقِيرُ فَعِنْدَهَا الْوَيْلُ وَالثُّبُورُ وَعِنْدَهَا يَعْرِفُ الْعَارِفُونَ اللَّهَ أَنَّ الدَّارَ قَدْ رَجَعَتْ إِلَى بَدْنِهَا أَيْ إِلَى الْكُفْرِ بَعْدَ الْإِيمَانِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١١٩

﴿٢٢٩٥﴾ الحسين عليه السلام: فَقَالَ الْحُسَيْنُ عليه السلام فَمَا يُرِينُ الرَّجُلَ فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ عِلْمٌ مَعَهُ حِلْمٌ فَقَالَ فَإِنْ أَخْطَأَهُ ذَلِكَ فَقَالَ مَالٌ مَعَهُ مُرُوءَةٌ فَقَالَ فَإِنْ أَخْطَأَهُ ذَلِكَ فَقَالَ فَقَرٌّ مَعَهُ صَبْرٌ فَقَالَ الْحُسَيْنُ عليه السلام فَإِنْ أَخْطَأَهُ ذَلِكَ فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ فَصَاعِقَةٌ تَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَتُحْرِقُهُ فَإِنَّهُ أَهْلٌ لِذَلِكَ فَضَحِكَ الْحُسَيْنُ عليه السلام وَرَمَى بَصْرَةً إِلَيْهِ فِيهِ أَلْفُ دِينَارٍ وَأَعْطَاهُ خَاتَمَهُ وَفِيهِ فَصٌّ قِيَمَتُهُ مِائَتَا دِرْهَمٍ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ١٩٦

﴿٢٢٩٦﴾ الرسول ﷺ: فَقِيرٌ صَبُورٌ أَجْرُهُ كَأَجْرِ النَّبِيِّ أَيُّوبَ عليه السلام؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ١١٨

﴿٢٢٩٧﴾ الرسول ﷺ: فَقِيرٌ لَا صَبْرَ لَهُ كَمَصْبَاحٍ لَا ضَوْءَ لَهُ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٩٣

﴿٢٢٩٨﴾ الرسول ﷺ: فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ فَصَبَرَ عَلَى الْبُغْضَةِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ وَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى وَصَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ آتَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ خَمْسِينَ صَدِيقًا مِمَّنْ صَدَّقَ بِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿٢٢٩٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ فَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى وَصَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ وَصَبَرَ عَلَى بُغْضَةِ النَّاسِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ خَمْسِينَ صَدِيقًا؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

﴿٢٣٠٠﴾ الرسول ﷺ: فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ مِنْكُمْ فَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى مِنْهُمْ وَصَبَرَ عَلَى الْبُغْضَةِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ مِنْهُمْ وَصَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ مِنْهُمْ وَيُرِيدُ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ اثْنَيْنِ وَخَمْسِينَ شَهِيدًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٤

﴿٢٣٠١﴾ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا يَعْنِي جَزَيْتُهُمْ بِالْجَنَّةِ الْيَوْمَ بِصَبْرٍ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ وَفَاطِمَةَ وَالحَسَنَ وَالحُسَيْنَ فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَعَلَى الْجُوعِ وَالْفَقْرِ، وَ[بِمَا] صَبَرُوا عَلَى الْمَعَاصِي وَصَبَرُوا عَلَى الْبَلَاءِ لِلَّهِ فِي الدُّنْيَا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ وَالنَّاجُونَ مِنَ الْحِسَابِ؛ شواهد التنزيل ج: ١ ص: ٥٣١

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۲۹۴﴾ پس هرگاه عالم، علم و دانش خود را آشکار نکرد و ثروتمند بخل ورزید و فقیر صبر نکرد، چنین موضعی جای هلاکت و نابودی است و در اینجا عارفان درک می‌کنند که دنیا بعد از ایمان، به کفر برگشته است.

﴿۲۲۹۵﴾ امام حسین گفت: چه صفتی باعث زینت مرد می‌شود؟ اعرابی گفت: علم و دانشی که با بردباری همراه باشد. امام فرمود: اگر این صفت را نداشته باشد؟ اعرابی گفت: ثروتی که با جوانمردی توأم باشد. امام حسین فرمود: اگر این را هم نداشته باشد؟ اعرابی گفت: فقر و تنگدستی که با صبر همراه باشد. امام علیه السلام گفت: اگر این را نیز نداشته باشد؟ اعرابی: صاعقه‌ای از آسمان نازل شود و او را بسوزاند. زیرا او سزاوار این بلا خواهد بود. امام حسین علیه السلام خندید و کیسه‌ای حاوی هزار اشرفی به وی عطا فرمود: به همراه انگشتر خویش که نگین آن دویست درهم قیمت داشت. ﴿۲۲۹۶﴾ پاداش فقیر شکبیا، همانند پاداش ایوب پیامبر است.

﴿۲۲۹۷﴾ فقیر ناشکیبا، مانند چراغ بی‌نور است.

﴿۲۲۹۸﴾ هرکس آن زمان را دریابد و در بغض و کینه (نسبت به مخالفان ما)، پایدار و شکبیا باشد در حالی که می‌تواند محبت کند و در فقر صبر نماید در حالی که می‌تواند توانگر شود و بر خواری صبور باشد در حالی که توانایی دارد خود را عزیز کند. خداوند به این‌ها پاداش عمل پنجاه صدیق را می‌دهد.

﴿۲۲۹۹﴾ هرکس آن زمان را دریابد و در بغض و کینه (نسبت به مخالفان ما)، پایدار و شکبیا باشد در حالی که می‌تواند محبت کند و در فقر صبر نماید در حالی که می‌تواند توانگر شود و بر خواری صبور باشد در حالی که توانایی دارد خود را عزیز کند. خداوند به این‌ها پاداش عمل پنجاه صدیق را می‌دهد.

﴿۲۳۰۰﴾ هرکس آن زمان را دریابد و در بغض و کینه (نسبت به مخالفان ما)، پایدار و شکبیا باشد در حالی که می‌تواند محبت کند و در فقر صبر نماید در حالی که می‌تواند توانگر شود و بر خواری صبور باشد در حالی که توانایی دارد خود را عزیز کند. خداوند به این‌ها پاداش عمل پنجاه صدیق را می‌دهد.

﴿۲۳۰۱﴾ درباره‌ی آیه‌ی "امروز به خاطر صبرشان، به آنان پاداش دادم" فرمود: یعنی امروز به ایشان پاداش بهشت دادم. به سبب صبر علی بن ابی‌طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر و خویشن‌داری در مقابل گناهان و صبرشان بر امتحان الهی در دنیا. آن‌ها پیروز و نجات‌یافته از حساب هستند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٣٠٢﴾ في قوله تعالى إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا يَعْنِي صَبَرَ عَلَىٰ بَنِي أَبِي طَالِبٍ وَفَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَ عَلَى الْجُوعِ وَ عَلَى الْفَقْرِ وَ صَبَرُوا عَلَى الْبَلَاءِ لِلَّهِ فِي الدُّنْيَا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ٣

﴿٢٣٠٣﴾ الباقر عَلَيْهِ السَّلَامُ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا ، قَالَ الْغُرْفَةُ الْجَنَّةُ بِمَا صَبَرُوا عَلَى الْفِتَنِ فِي الدَّارِ الدُّنْيَا؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٨٦

﴿٢٣٠٤﴾ السَّجَّاد عَلَيْهِ السَّلَامُ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا ، قَالَ الْغُرْفَةُ الْجَنَّةُ بِمَا صَبَرُوا عَلَى الْفَقْرِ فِي دَارِ الدُّنْيَا؛ كشف الغمة ج: ٢ ص: ١٣٢

﴿٢٣٠٥﴾ الباقر عَلَيْهِ السَّلَامُ: فِي قَوْلِهِ وَ جَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَ حَرِيرًا قَالَ بِمَا صَبَرُوا عَلَى الْفَقْرِ وَ مَصَائِبِ الدُّنْيَا؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٨٦

﴿٢٣٠٦﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَامَتِ الدُّنْيَا بِثَلَاثَةِ بَعَالِمٍ نَاطِقٍ مُسْتَعْمِلٍ لِعَلِمِهِ وَ بَغْنَى لَا يَبْخُلُ بِمَالِهِ عَلَى أَهْلِ دِينِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ بَفْقِيرٍ صَابِرٍ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١١٩

﴿٢٣٠٧﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: كَانَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ شَبَابٌ يَنْكَحُونَ نِسَاءَهُمْ بِاللَّيْلِ سِرًّا لِقَلَّةِ صَبْرِهِمْ فَسَأَلَ النَّبِيُّ ﷺ اللَّهُ فِي ذَلِكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ أُحِلَّ لَكُمْ كَيْلَةُ الصَّيَامِ الرَّفْتُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِيَاسٍ لَكُمْ وَ أَنْتُمْ لِيَاسٍ هُنَّ عَلِيمٌ اللَّهُ أَنْتُمْ كُتِمْتُمْ تَحْتَانُونَ أَنْفُسُكُمْ قَتَابَ عَلَيْكُمْ وَ عَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُمْ وَ ابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ارْحَمِ الْفُقَرَاءَ لِقَلَّةِ صَبْرِهِمْ وَ الْاَغْنِيَاءَ لِقَلَّةِ شُكْرِهِمْ وَ ارْحَمِ الْجَمِيعَ لَطُولِ غَفْلَتِهِمْ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٢٥

﴿٢٣٠٨﴾ الصَّادِق عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَمْ يُقْسَمَ بَيْنَ النَّاسِ شَيْءٌ أَشَدَّ مِنَ الْيَقِينِ إِنَّ بَعْضَ النَّاسِ أَشَدُّ يَقِينًا مِنْ بَعْضٍ وَ هُمْ مُؤْمِنُونَ وَ بَعْضُهُمْ أَصْبَرُ مِنْ بَعْضٍ عَلَى الْمُصِيبَةِ وَ عَلَى الْفَقْرِ وَ عَلَى الْمَرَضِ وَ عَلَى الْخَوْفِ وَ ذَلِكَ مِنَ الْيَقِينِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٥٧

﴿٢٣٠٩﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ لَمْ يَرْضَ بِمَا قَسَمَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الرِّزْقِ وَ بَثَّ شَكْوَاهُ وَ لَمْ يَصْبِرْ وَ لَمْ يَحْتَسِبْ لَمْ تَرْفَعْ لَهُ حَسَنَةٌ وَ يَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ إِلَّا أَنْ يَتُوبَ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ١٣

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۳۰۲﴾ درباره‌ی آیه‌ی " امروز به خاطر صبرشان، به آنان پاداش دادم " فرمود: یعنی امروز به ایشان پاداش بهشت دادم. به سبب صبر علی بن ابی طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر و خویشن‌داری در مقابل گناهان و صبرشان بر امتحان الهی در دنیا. آن‌ها هستند که پیروزند.

﴿۲۳۰۳﴾ در مورد آیه‌ی: " (آری،) آن‌ها هستند که درجات عالی بهشت در برابر شکیبایی‌شان به آنان پاداش داده می‌شود " فرمود: منظور از غرفه، بهشت است. به واسطه‌ی صبری که در دنیا بر فتنه‌ها می‌کنند، به بهشت می‌رسند.

﴿۲۳۰۴﴾ در مورد آیه‌ی: " (آری،) آن‌ها هستند که درجات عالی بهشت در برابر شکیبایی‌شان به آنان پاداش داده می‌شود " فرمود: منظور از غرفه، بهشت است. به واسطه‌ی تحمل فقرشان در دنیا، به بهشت می‌رسند.

﴿۲۳۰۵﴾ در مورد آیه‌ی: " و در برابر صبرشان، بهشت و لباس‌های حریر بهشتی را به آن‌ها پاداش می‌دهد! " فرمود: به واسطه‌ی صبری که بر فقر و گرفتاری‌های دنیا کردند (بهشت نصیبشان خواهد شد).

﴿۲۳۰۶﴾ دنیا بر سه کس استوار است: به دانشمند سخنوری که به علم خود عمل کند و به توانگری که از بخشیدن مال خود به دینداران بخل نرزد و به فقیر شکیبا.

﴿۲۳۰۷﴾ خدایا بر فقیران به خاطر کمی صبرشان و بر ثروتمندان به خاطر کمی شکرشان و بر همه‌ی انسان‌ها به خاطر طولانی‌بودن غفلتشان رحم کن.

﴿۲۳۰۸﴾ چیزی مهم‌تر از یقین، بین مردم تقسیم نشده است. بعضی از مردم دارای یقین شدیدتری از دیگران هستند و اینان انسان‌های مؤمن هستند و بعضی در مصیبت و فقر و بیماری و ترس، شکیباتر از دیگران هستند و این از ثمرات یقین است.

﴿۲۳۰۹﴾ هر که به روزی تقسیم‌شده‌ی الهی راضی نباشد و شکایت کند و صبر پیشه نکند، هیچ حسنه‌ای برای او بالا نمی‌رود و کارهای خوبش به حساب نمی‌آید و خدا را در حالی ملاقات کند که حق تعالی از او خشمگین است. مگر آن که توبه نماید.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٣١٠﴾ **وَاصْبِرْ نَفْسَكَ ...** أَيِ احْبِسْهَا وَتَبْتَهَا قَالَ الطَّبْرِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ فِي نُزُولِهَا إِنَّهَا نَزَلَتْ فِي سُلْمَانَ وَ أَبِي ذَرٍّ وَ صُهَيْبٍ وَ عَمَّارٍ وَ خُبَّابٍ وَ غَيْرِهِمْ مِنْ فُقَرَاءِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٢

﴿٢٣١١﴾ **العسكري عليه السلام:** وَ الضَّرَاءُ الْفَقْرُ وَ الشَّدَّةُ وَ لَا فَقْرَ أَشَدُّ مِنْ فَقْرٍ مُؤْمِنٍ يَلْجَأُ إِلَى التَّكْفُفِ مِنْ أَغْدَاءِ آلِ مُحَمَّدٍ يَصْبِرُ عَلَى ذَلِكَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٥ ص: ٣٤٠

﴿٢٣١٢﴾ **امير المؤمنين عليه السلام:** وَ قَدَّرَ الْأَرْزَاقَ فَكَثَّرَهَا وَ قَلَّلَهَا وَ قَسَمَهَا عَلَى الضِّيقِ وَ السَّعَةِ فَعَدَلَ فِيهَا لِيَبْتَلِيَ مَنْ أَرَادَ بِمُسُورِهَا وَ مَعْسُورِهَا وَ لِيَخْتَبِرَ بِذَلِكَ الشُّكْرَ وَ الصَّبْرَ مِنْ غَنِيِّهَا وَ فَقِيرِهَا؛ نهج البلاغة ص: ١٣١

﴿٢٣١٣﴾ **وَ كَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ** أَيِ اخْتَبَرْنَا الْأَغْنِيَاءَ بِالْغِنَى لِنَنْظُرَ كَيْفَ مُوَاسَاتِهِمْ لِلْفُقَرَاءِ وَ كَيْفَ يُخْرِجُونَ مَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ فِي أَمْوَالِهِمْ وَ اخْتَبَرْنَا الْفُقَرَاءَ لِنَنْظُرَ كَيْفَ صَبْرُهُمْ عَلَى الْفَقْرِ وَ عَمَّا فِي أَيْدِي الْأَغْنِيَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٨١

﴿٢٣١٤﴾ **الرسول ﷺ:** يَا إِبْرَاهِيمُ خَلَقْتُكَ وَ ابْتَلَيْتُكَ بِنَارٍ نُمْرُودَ فَلَوْ ابْتَلَيْتُكَ بِالْفَقْرِ وَ رَفَعْتُ عَنْكَ الصَّبْرَ فَمَا تَصْنَعُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ يَا رَبِّ الْفَقْرُ أَشَدُّ إِلَيَّ مِنْ نَارِ نُمْرُودَ قَالَ اللَّهُ فَبِعِزَّتِي وَ جَلَالِي مَا خَلَقْتُ فِي السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ أَشَدَّ مِنَ الْفَقْرِ قَالَ يَا رَبِّ مَنْ أَطْعَمَ جَائِعًا فَمَا جَزَاؤُهُ قَالَ جَزَاؤُهُ الْغُفْرَانُ وَ إِنْ كَانَ ذَنْبُهُ يَمَلَأُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٤٧

﴿٢٣١٥﴾ **لَقَمَانُ عليه السلام:** يَا بُنَيَّ ذُقْتُ الصَّبْرَ وَ أَكَلْتُ لِحَاءَ الشَّجَرِ فَلَمْ أَجِدْ شَيْئًا هُوَ أَمْرٌ مِنَ الْفَقْرِ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٢٢

﴿٢٣١٦﴾ **الرسول ﷺ:** يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا جَزَاءُ مُؤْمِنٍ فَقِيرٍ يَصْبِرُ عَلَى فَقْرِهِ قَالَ إِنْ فِي الْجَنَّةِ غُرْفَةٌ مِنْ يَاقُوتَةٍ حُمْرَاءَ يَنْظُرُ أَهْلُ الْجَنَّةِ إِلَيْهَا كَمَا يَنْظُرُ أَهْلُ الْأَرْضِ إِلَى نُجُومِ السَّمَاءِ لَا يَدْخُلُ فِيهَا إِلَّا نَبِيٌّ فَقِيرٌ أَوْ شَهِيدٌ فَقِيرٌ أَوْ مُؤْمِنٌ فَقِيرٌ؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٤٧

﴿٢٣١٧﴾ **السجاد عليه السلام:** يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ بَشِمْنَا هَذَا الَّذِي مَعَنَا مِنَ الطَّعَامِ فَقَدْ عَتَقَ وَ صَارَ يَابِسًا وَ كَادَ يُرِيحُ وَ لَا صَبْرَ لَنَا عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢١ ص: ٢٤٠

﴿٢٣١٨﴾ **امير المؤمنين عليه السلام:** يَا كَمِيلُ لَا تَرَى [تَرِ] النَّاسَ إِفْتَارَكَ وَ اصْبِرْ عَلَيْهِ اخْتِسَابًا بَعِزًّا وَ تَسْتُرًّا؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٤١٤

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۳۱۰﴾ نفس خویش را به شکیبایی فراخوان و وادار نما یعنی آن را در درون خویش حبس کرده و در صبروری ثابت قدم باش. طبرسی که خداوند رحمتش کند درباره‌ی علت نزول گفته است: درباره‌ی سلمان و اباذر و صهیب و عمار و خباب و دیگر اصحاب فقیر پیامبر ﷺ نازل شده است.

﴿۲۳۱۱﴾ منظور از " ضَرَاءَ " فقر و تنگدستی است و فقری بالاتر از این نیست که مؤمن به تقاضا کردن از دشمنان آل محمد وادار شود و آن را تحمل کند.

﴿۲۳۱۲﴾ خدا روزی‌ها را اندازه گرفت، آن را کم و زیاد کرد و آن را به دو دسته روزی تنگ و روزی گشاده تقسیم کرد و بین آن دو تعادل برقرار نمود، تا هر که را خواهد با فراوانی یا سختی معیشت نیازماید و شکر و شکیبایی ثروتمند و بینوا را امتحان کند.

﴿۲۳۱۳﴾ " و این چنین بعضی از آن‌ها را با بعض دیگر آزمودیم (توانگران را به وسیله‌ی فقیران) "، یعنی ما توانگران را به وسیله‌ی مال آزمایش کردیم تا بنگریم با فقرا چه خواهند کرد و چگونه حقوق واجب خداوند را از اموال خود بیرون می‌کشند و به فقرا می‌دهند. و ما فقرا را نیز آزمایش کردیم که آن‌ها نیز چگونه صبر کرده و در مقابل آنچه توانگران دارند، خویشتن‌داری می‌کنند.

﴿۲۳۱۴﴾ ای ابراهیم من تو را خلق کردم و به آتش نمرود مبتلا کردم، اگر تو را گرفتار فقر می‌کردم و صبر را هم از تو برمی‌داشتم چه می‌کردی؟ ابراهیم علیه السلام عرض کرد: خدایا، فقر برای من از آتش نمرود سخت‌تر است. خداوند متعال فرمود: به عزت و جلالم سوگند: من در آسمان و زمین سخت‌تر از فقر خلق نکرده‌ام. ابراهیم گفت: خدایا اگر کسی گرسنه‌ای را سیر کند به او چه می‌دهی؟ گفت: گناهان او را می‌آمرزم حتی اگر گناهانش زمین و آسمان را پر کرده باشد.

﴿۲۳۱۵﴾ ای فرزند، شکیبایی را چشیدم، پوست درخت خوردم، ولی هیچ چیز را تلخ‌تر از فقر نیافتم.

﴿۲۳۱۶﴾ ای پیامبر خدا، پاداش مؤمنی که بر فقرش صبر می‌کند چیست؟ رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: در بهشت غرفه‌ای از یاقوت سرخ است که اهل بهشت به آن نگاه می‌کنند همان گونه که مردمان روی زمین به ستارگان، و در این غرفه‌ها جز پیامبر فقیر و شهید فقیر و مؤمن فقیر، داخل نمی‌شود.

﴿۲۳۱۷﴾ ای رسول خدا، ما از خوردن این غذا، دچار یبوست و دل‌درد شده و کم مانده بمیریم و دیگر صبر و تحمل نداریم.

﴿۲۳۱۸﴾ ای کمیل، مردم را به فقر و نیازمندی و بیچارگی خود آگاه مساز. و برای اجر و ثواب الهی، با عزت و آبرومندی و پوشیده نگاه داشتن فقر خود، آن را تحمل کن.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٣١٩﴾ الرسول ﷺ: فَنِعَمَ الْجَوَازُ جَوَازُ رَبِّكَ بِسَخَاوَةِ نَفْسِكَ وَصَبْرِكَ عَلَى سَمَلَتِكَ هَذِهِ الْمُنْخَرِقَةُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٦٠

٥-٣-٣-٢- الفاقة

﴿٢٣٢٠﴾ الرسول ﷺ: فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصَبَّرُ فِي الضَّرَاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي السَّرَّاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْغِنَى وَفِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا يَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

﴿٢٣٢١﴾ الباقر السكيت: مَرْوَةٌ الصَّبْرُ فِي حَالِ الْفَاقَةِ وَالْحَاجَةِ وَالتَّعَفُّفِ وَالْغِنَى أَكْثَرُ مِنْ مَرْوَةِ الْإِعْطَاءِ وَخَيْرُ الْمَالِ الثِّقَةُ بِاللَّهِ وَالْيَأْسُ عَمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ؛ تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ٣٨٧

﴿٢٣٢٢﴾ امير المؤمنين السكيت: الصَّبْرُ عَلَى الْفَاقَةِ جِهَادٌ وَأَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً؛ جامع الأخبار ص: ٩١

﴿٢٣٢٣﴾ امير المؤمنين السكيت: اللَّهُمَّ لَا طَاقَةَ لِفُلَانٍ بِنِ فُلَانٍ بِالْجُهْدِ وَلَا صَبْرَ لَهُ عَلَى الْبَلَاءِ وَلَا قُوَّةَ لَهُ عَلَى الْفَقْرِ وَالْفَاقَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ٤٠

﴿٢٣٢٤﴾ الرسول ﷺ: سَأَلَ النَّبِيُّ ﷺ جَبْرِئِيلَ السَّكَّيْتِي مَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصَبَّرُ فِي الضَّرَاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي السَّرَّاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْغِنَى وَفِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا يَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٨٧

﴿٢٣٢٥﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ يَا جَبْرِئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصَبَّرُ فِي الضَّرَاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي السَّرَّاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْغِنَى وَفِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا يَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

٦-٣-٣-٢- إِذَا فَقَدْنَا

﴿٢٣٢٦﴾ امير المؤمنين السكيت: أَنَّهُ رَأَى يَوْمًا جَمَاعَةً فَقَالَ مَنْ أَنْتُمْ قَالُوا نَحْنُ قَوْمٌ مُتَوَكِّلُونَ فَقَالَ مَا بَلَغَ بَكُمْ تَوَكُّلُكُمْ قَالُوا إِذَا وَجَدْنَا أَكَلْنَا وَإِذَا فَقَدْنَا صَبَرْنَا فَقَالَ السَّكَّيْتِي هَكَذَا يَفْعَلُ الْكِلَابُ عِنْدَنَا فَقَالُوا كَيْفَ نَفْعَلُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ كَمَا نَفْعَلُهُ إِذَا فَقَدْنَا شَكَرْنَا وَإِذَا وَجَدْنَا آثَرْنَا؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٢١٧

٧-٣-٣-٢- الافتار

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۳۱۹﴾ پس به خاطر سخاوتمندی و گذشت از خودت و صبرت بر ازدست دادن این لباس کهنه پاره‌ی (دنیا)، گذر تو از پل صراط بسیار آسان خواهد بود.

۵-۳-۳-۲- تنگدستی

﴿۲۳۲۰﴾ تفسیر صبر چیست؟ گفت: در سختی، شکیبایی کنی چنانکه در شادی؛ و در تنگدستی شکیبایی کنی چنانکه در ثروتمندی؛ و در بلا شکیبایی کنی چنانکه در وقت رهاشدن از گرفتاری؛ و تفسیر دیگر صبر آن است که از بلایی که به او رسیده است نزد مخلوق شکوه و شکایت نبرد. ﴿۲۳۲۱﴾ ارزش و اعتبار صبر در حال نیازمندی و تنگدستی همراه با آبروداری و بی‌نیازی، بیشتر از ارزش و اعتبار بخشش است. و بهترین دارایی، اطمینان و توکل به خدا و طمع نکردن به چیزهایی است که در دست مردم قرار دارد.

﴿۲۳۲۲﴾ صبر بر نداری و فقر، جهاد است و آن بهتر از عبادت شصت سال است. ﴿۲۳۲۳﴾ خدایا، فلانی پسر فلانی، طاقت سختی و صبر بر گرفتاری و توان تحمل فقر و تنگدستی را ندارد.

﴿۲۳۲۴﴾ رسول اکرم ﷺ از جبرئیل پرسید تفسیر صبر چیست؟ گفت: در سختی، شکیبایی کنی، چنانکه در شادی؛ و در تنگدستی شکیبایی کنی، چنانکه در ثروتمندی؛ و در بلا شکیبایی کنی، چنانکه در وقت رهاشدن از گرفتاری. و تفسیر دیگر صبر آن است که از بلایی که به او رسیده است، نزد مخلوق شکوه و شکایت نبرد.

﴿۲۳۲۵﴾ گفتم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت: آن چنان که در راحتی‌ها صبر می‌کند در سختی‌ها نیز صبر کند، همچنان که در ثروتمندی صبر می‌کند در تهیدستی نیز صبر کند، آن چنان که در تندرستی صبر می‌کند در گرفتاری و بلا نیز شکیبایی ورزد؛ و به واسطه‌ی بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

۶-۳-۳-۲- زمانی که چیزی را از دست می‌دهیم

﴿۲۳۲۶﴾ روزی امیرالمؤمنین علیه السلام گروهی را دید و فرمود: شما چه کسانی هستید؟ گفتند: ما قومی هستیم که به خداوند توکل کرده‌ایم، فرمود: توکل شما چگونه است؟ گفتند: اگر بیاییم می‌خوریم و اگر از دست بدهیم، صبر می‌کنیم پس فرمود: این کار را سگ‌ها هم انجام می‌دهند، گفتند: پس چکار کنیم ای امیرالمؤمنین؟ فرمود: همان کاری را که ما انجام می‌دهیم، هرگاه از دست بدهیم شکر می‌کنیم و اگر به دست آوریم ایثار می‌کنیم.

۷-۳-۳-۲- حاجت

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٣٢٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا كَمِيلُ لَا تَرَى [تُرِي] النَّاسَ إِفْتَارَكَ وَاصْبِرْ عَلَيْهِ احْتِسَاباً بَعِزٌّ وَ تَسْتُرُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٤١٤
٨-٣-٣-٢-التقدير

﴿٢٣٢٨﴾ الكاظم عليه السلام: إِنَّ أَغْبَطَ عِبَادِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَبْدٌ رُزِقَ حَظًّا مِنْ صَلَاةٍ قَتَرْتُ فِي رِزْقِهِ فَصَبَرَ حَتَّى إِذَا حَضَرَتْ وَقَاتُهُ قَلَّ تَرَأُّهُ وَقَلَّ بَوَاقِيهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٢٢٩
٩-٣-٣-٢-الضنك

﴿٢٣٢٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كَانَ الله إِذَا دَهَمَهُ أَمْرٌ عَظِيمٌ أَوْ نَزَلَتْ بِهِ مُلِمَّةٌ رَاجِعاً إِلَى اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ غَيْرَ مُتَوَكِّلٍ عَلَى حَوْلِ نَفْسِهِ وَقُوَّتِهَا صَابِراً عَلَى الضَّنْكِ وَالشَّدَةِ غَيْرَ مُسْتَرِيحٍ إِلَى الدُّنْيَا وَلَذَانِهَا؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ١١٦
١٠-٣-٣-٢-الضييق

﴿٢٣٣٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فِي الضَّيِّقِ وَالْبَلَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢
﴿٢٣٣١﴾ الرسول الله: الصَّبْرُ عَلَى ضَيْقٍ تَرْجُو أَنْفِرَاجَهُ خَيْرٌ مِنْ غَدْرِ تَخَافُ (أَوْ زَارَهُ وَ تَبِعَاتِهِ) وَ سُوءَ عَاقِبَتِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٤٧

﴿٢٣٣٢﴾ الصادق عليه السلام: كَانَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِنَا بِالْمَدِينَةِ فَضَاقَ ضَيْقاً شَدِيداً وَ اشْتَدَّتْ حَالُهُ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام أَذْهَبَ فَخُذْ حَانُوتاً فِي السُّوقِ وَ ابْسُطْ بَسَاطاً وَ لِيَكُنْ عِنْدَكَ جَرَّةٌ مَاءٍ وَ الزَّمْ بَابَ حَانُوتِكَ ثُمَّ ذَكَرَ أَنَّهُ فَعَلَ ذَلِكَ وَ صَبَرَ فَرَزَقَهُ اللَّهُ وَ كَثُرَ مَالُهُ وَ أَثَرَى؛ وسائل الشيعة ج: ١٧ ص: ٥٦

﴿٢٣٣٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَدْعُونَكَ ضَيْقُ أَمْرٍ لَزِمَكَ فِيهِ عَهْدُ اللَّهِ إِلَى طَلَبِ انْفِسَاحِهِ بِغَيْرِ الْحَقِّ فَإِنَّ صَبْرَكَ عَلَى ضَيْقٍ أَمْرٌ تَرْجُو أَنْفِرَاجَهُ وَ فَضْلَ عَاقِبَتِهِ خَيْرٌ مِنْ غَدْرِ تَخَافُ تَبِعْتَهُ وَ أَنَّ تُحِيطَ بِكَ مِنَ اللَّهِ فِيهِ طَلِبَةٌ لَا تَسْتَقْبِلُ فِيهَا دُنْيَاكَ وَ لَا آخِرَتَكَ؛ نهج البلاغة ص: ٤٤١
﴿٢٣٣٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

وَاِنْ ضَاقَ رِزْقُ الْيَوْمِ فَاصْبِرْ إِلَى غَدٍ
عَسَى نَكَبَاتُ الدَّهْرِ عَنْكَ تَزُولُ
ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٣٣٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۳۲۷﴾ ای کمیل، مردم را به فقر و نیازمندی و بیچارگی خود آگاه مساز. و برای اجر و ثواب الهی، با عزت و آبرومندی و پوشیده نگاه داشتن فقر خود، آن را تحمل کن.

۸-۳-۳-۲- تنگی معیشت

﴿۲۳۲۸﴾ روز قیامت این افراد بیش از همه مورد غبطه قرار می گیرند؛ بنده ای که بهره ای از نماز برده باشد، روزی را بر او تنگ گرفته باشم و او صبر کرده باشد، و آن که در هنگام وفات، میراثش کم و گریه کنندگانش نیز اندک باشند.

۹-۳-۳-۲- سختی زندگی

﴿۲۳۲۹﴾ اگر مصیبت عظیمی پیش می آمد، یا اگر حادثه ای نازل می شد، به سوی خدا بازمی گشت و اصلاً به قدرت خود تکیه نمی کرد، در تنگنا و سختی صابر بود و آسایش و راحتی را در دنیا و لذات آن نمی دید.

۱۰-۳-۳-۲- فقر

﴿۲۳۳۰﴾ بر تو باد که در تنگی و بلا صبر پیشه کنی.

﴿۲۳۳۱﴾ صبر و پایداری در برابر آن سختی که امید گشایش و سرانجام نیکویش را داری، بسیار بهتر و نیکوتر است از خیانتی که از مجازات و کیفر و بدعاقبتی آن واهمه داشته باشی.

﴿۲۳۳۲﴾ یکی از دوستان ما در مدینه در سختی و گرفتاری شدیدی قرار گرفته بود. حضرت صادق فرمود: برو در بازار دکانی بگیر و بساطی پهن کن و کوزه ای آبی هم آنجا بگذار و مرتب در دکان حاضر شو. آن کار را کرد و بر آن مداومت ورزید و از همین راه مال فراوان به دست آورد و ثروتمند شد.

﴿۲۳۳۳﴾ مبدا سنگینی پیمانی که برعهده ات قرار گرفته و خدا آن را بر گردنت نهاده، تو را به پیمان شکنی وا دارد، زیرا شکیبایی تو در سختی پیمان ها که امید پیروزی در آینده را به همراه دارد، بهتر از پیمان شکنی ای است که از کیفر آن می ترسی و در دنیا و آخرت نمی توانی پاسخ گوی آن باشی.

﴿۲۳۳۴﴾ اگر امروز روزی تو کم شد، منتظر فردا باش؛ امید است سختی های روزگار از تو برطرف شود.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٣٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا تَجْزَعَنَّ إِذَا نَابَتْكَ نَائِبَةٌ وَاصْبِرْ فِي الصَّبْرِ عِنْدَ الضِّيقِ مُتَّسِعٌ

ديوان الإمام على عليه السلام: ص: ٢٥٩

﴿٢٣٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَلَا يَدْعُوَنَّكَ ضَيْقُ أَمْرٍ لَزِمَكَ فِيهِ عَهْدُ اللَّهِ إِلَى طَلَبِ انْفِسَاخِهِ بغيرِ الْحَقِّ فَإِنَّ صَبْرَكَ عَلَى ضَيْقٍ تَرْجُو انْفِرَاجَهُ وَفَضْلَ عَاقِبَتِهِ خَيْرٌ مِنْ غَدْرِ تَخَافُ تَبَعْتَهُ وَ أَنْ تُحِيطَ بِكَ مِنَ اللَّهِ فِيهِ طَلِبَةٌ لَا تَسْتَقِيلُ فِيهَا دُنْيَاكَ وَلَا آخِرَتَكَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٦١٠

١-١٠-٣-٣-٢- ضيق المعيشة

﴿٢٣٣٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: بَيْنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسُ مَعَ أَصْحَابِهِ يُعَبِّئُهُمْ لِلْحَرْبِ إِذْ أَتَاهُ شَيْخٌ مِنَ الشَّامِ فَسَأَلَهُ عَنْ مَسَائِلَ ثُمَّ قَالَ عليه السلام يَا شَيْخُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَلَقَ خَلْقًا ضَيَّقَ الدُّنْيَا عَلَيْهِمْ نَظَرًا لَهُمْ فَزَهَّدَهُمْ فِيهَا وَ فِي خُطَامِهَا فَرَعَبُوا فِي دَارِ السَّلَامِ الَّذِي دَعَاهُمْ إِلَيْهِ وَ صَبَرُوا عَلَى ضَيْقِ الْمَعِيشَةِ وَ صَبَرُوا عَلَى الْمَكْرُوهِ وَ اشْتَفَوْا إِلَى مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْكَرَامَةِ وَ بَذَلُوا أَنْفُسَهُمْ اثْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ وَ كَانَتْ خَاتِمَةُ أَعْمَالِهِمْ الشَّهَادَةُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٦ ص: ٣٠١

١-١١-٣-٣-٢- قلة الفضل

﴿٢٣٣٨﴾ أَسْأَلُكَ بِهَذَا كُلِّهِ وَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ عليهم السلام أَنْ تَجْعَلَنِي مِنَ الَّذِينَ إِذَا حَدَّثُوا صَدَقُوا وَ إِذَا حَلَفُوا بَرُّوا وَ إِذَا أُعْطُوا شَكَرُوا وَ إِذَا أُقِلُّوا صَبَرُوا؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٥٠

﴿٢٣٣٩﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ لِقِيَامِ الْقَائِمِ عليه السلام عَلَامَاتٍ تَكُونُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لِلْمُؤْمِنِينَ قُلْتُ وَ مَا هِيَ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ قَالَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَنَبْلُوَنَّكُمْ بِغِيَابِ الْمُؤْمِنِينَ قَبْلَ خُرُوجِ الْقَائِمِ عليه السلام بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَ الْجُوعِ وَ نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَ الْأَنْفُسِ وَ الثَّمَرَاتِ وَ بَشَرِ الصَّابِرِينَ، قَالَ نَبْلُوهُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ مِنْ مُلُوكِ بَنِي فُلَانٍ فِي آخِرِ سُلْطَانِهِمْ وَ الْجُوعِ بَغْلَاءِ أَسْعَارِهِمْ وَ نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ قَالَ كَسَادُ التَّجَارَاتِ وَ قِلَّةُ الْفَضْلِ وَ نَقْصٍ مِنَ الْأَنْفُسِ قَالَ مَوْتُ ذَرِيعٍ وَ نَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ قِلَّةُ رَيْعٍ مَا يُزْرَعُ وَ بَشَرِ الصَّابِرِينَ، عِنْدَ ذَلِكَ بَتَعْجِيلِ الْفَرَجِ؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ٢٠٢

٢-٣-٤- الشدة

١-٣-٤-٢- الشدة، ما ثقل عليه، البأساء، الجهد، الكد

١-١-٣-٤-٢- ما ثقل عليه

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۳۳۵﴾ هرگاه گرفتار مصیبتی شدی، جزع و ناله نکن و شکیا باش زیرا در پی صبر به هنگام تنگی و سختی، فراخی و گشایش خواهد آمد.

﴿۲۳۳۶﴾ مبادا سنگینی پیمانی که برعهدهات قرار گرفته و خدا آن را بر گردنت نهاده، تو را به پیمان شکنی وا دارد، زیرا شکیبایی تو در سختی پیمانها که امید پیروزی در آینده را به همراه دارد، بهتر از پیمان شکنی ای است که از کیفر آن می ترسی و در دنیا و آخرت نمی توانی پاسخ گوی آن باشی.

۱-۱۰-۳-۳-۲- سختی زندگی

﴿۲۳۳۷﴾ روزی امیر مؤمنان با اصحابش نشست و آن ها را برای نبرد صف بندی می کرد، پیرمردی که از شام آمده بود سؤالی پرسید: علی علیه السلام فرمود: ای شیخ، به راستی که خداوند متعال گروهی از مردم را آفریده که دنیا در نظرشان تنگ است، از دنیا و کالاهای آن روگردانند و مشتاق آخرتند که خدا آن ها را به آن دعوت کرده است؛ و بر تنگی معاش و ناراحتی صبر کرده و مشتاق دریافت کرامات الهی اند و جان خود را در راه رضای او می دهند و پایان کارشان، شهادت است.

۱۱-۳-۳-۲- کم بودن فضیلتها

﴿۲۳۳۸﴾ خداوند به همه ای این ها و به حق محمد و خاندانش قسمت می دهد که مرا از کسانی قرار دهی که آن گاه که دهان باز می کنند، راست می گویند و آن گاه که سوگند می خورند، به آن پایند می مانند و آن گاه که نعمتی به ایشان می رسد، شکر می گویند و در مقابل بلا، شکیبایی می کنند.

﴿۲۳۳۹﴾ برای قیام قائم علایمی است که از طرف خداوند برای اهل ایمان پدید می آید. عرض کردم: قربانت گردم، آن علایم چیست؟ فرمود: اینکه خدا می فرماید: " و لنبلونکم " یعنی: شما مؤمنین را قبل از آمدن قائم امتحان می کنیم. " باچیزی از ترس و گرسنگی و کم شدن اموال و جانها و میوه ها و به صابران مژده ده. " فرمود: این " ترس " از پادشاهان بنی فلان در پایان دوران آنهاست و " گرسنگی " به واسطه ی بالا رفتن قیمت هاست و " کم شدن اموال "، کسادی در تجارتها و کم شدن سود است. و " صدمه وارد شدن به جانها " مرگهای سریع است. و " نقص ثمرات "، کم شدن محصولی است که برداشت می کنند. و " مژده به صابران "، مژده به تعجیل فرج است.

۴-۳-۲- سختی

۱-۴-۳-۲- سختی، آنچه سنگینی می کند، تنگنا، کوشش، سختی

۱-۱-۴-۳-۲- آنچه سنگینی می کند

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٣٤٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وَلِكُلِّ عَلَى الْوَالِي حَقٌّ بِقَدَرٍ [مَا] يُصْلِحُهُ وَلاَ يَخْرُجُ الْوَالِي مِنْ حَقِيقَةٍ مَا أَلْزَمَهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ إِلَّا بِالْإِهُتِمَامِ وَالِاسْتِعَانَةِ بِاللَّهِ وَتَوَطُّيْنِ نَفْسِكَ عَلَى لُزُومِ الْحَقِّ وَالصَّبْرِ فِيمَا خَفَّ عَلَيْهِ وَثَقُلَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٤٧

٢-١-٢-٣-٢- الشدة

﴿٢٣٤١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الْعُدَّةِ الصَّبْرُ عَلَى الشَّدَّةِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣١٩

﴿٢٣٤٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الْعُدَّةِ الصَّبْرُ عَلَى الشَّدَّةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٢٣٤٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَقْوَى عُودِ الشَّدَائِدِ الصَّبْرُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٢٣٤٤﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ عَلَى الشَّدَّةِ أَمْرٌ مِنَ السَّمِّ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٩٢

﴿٢٣٤٥﴾ الصادق عليه السلام: الْمُؤْمِنُ صَبُورٌ فِي الشَّدَائِدِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٨٠

﴿٢٣٤٦﴾ الباقر عليه السلام: إِنَّ الْخِنَاقَ قَدْ اشْتَدَّ وَالْوَثَاقَ قَدْ اخْتَدَّ وَالْقُلُوبَ قَدْ شُجِّتْ وَالْعُقُولَ قَدْ تَنَكَّرَتْ وَالصَّبْرَ قَدْ أَوْدَى وَكَادَ تَنْقَطِعُ حَبَائِلُهُ فَإِنَّكَ لِبَايْرُصَادٍ مِنَ الظَّالِمِ وَمُشَاهِدَةٍ مِنَ الْكَاضِمِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢١٦

﴿٢٣٤٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا نَظَرَ اعْتَبَرَ وَإِذَا سَكَتَ تَفَكَّرَ وَإِذَا تَكَلَّمَ ذَكَرَ وَإِذَا اسْتَغْنَى شَكَرَ وَإِذَا أَصَابَتْهُ شِدَّةٌ صَبَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٥٠

﴿٢٣٤٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ تَكَلَّمَ الْحَسَنُ عليه السلام فَقَالَ يَا عَمَّاهُ إِنَّ الْقَوْمَ قَدْ أَتَوْا إِلَيْكَ مَا قَدْ تَرَى وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى فَدَعُ عَنْكَ ذِكْرَ الدُّنْيَا بِذِكْرِ فِرَاقِهَا وَشِدَّةَ مَا يَرِدُ عَلَيْكَ لِرِخَاءِ مَا بَعْدَهَا وَاصْبِرْ حَتَّى تَلْقَى نَبِيَّكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَهُوَ عَنْكَ رَاضٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٠٦

﴿٢٣٤٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام:

صَبْرًا عَلَى شِدَّةِ الْأَيَّامِ إِنْ لَهَا عُقْبَى وَمَا الصَّبْرُ إِلَّا عِنْدَ ذِي الْحَسَبِ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٥٩

﴿٢٣٥٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَلَقَدْ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَإِنَّ الْقَتْلَ لَيَدُورُ بَيْنَ الْأَبَاءِ وَالْأَبْنَاءِ وَالْإِخْوَانِ وَالْقَرَابَاتِ فَمَا نَزْدَادُ عَلَى كُلِّ مُصِيبَةٍ وَشِدَّةٍ إِلَّا إِيمَانًا وَمُضِيًّا عَلَى الْحَقِّ وَتَسْلِيمًا لِلْأَمْرِ وَصَبْرًا عَلَى مَضَضِ الْجِرَاحِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٣٦٨

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۳۴۰﴾ هر کدا م از آن‌ها را بر حکمران حق است به هر اندازه که به صلاحش باشد و حکمران از عهده‌ی آنچه خدا بر او واجب کرده بر نمی‌آید مگر به سعی و کوشش و یاری‌خواستن از خدا و خود را برای همراهی حق آماده‌کردن و نیز با شکیبایی در مواردی که بر او سخت و یا آسان است.

۱-۲-۳-۴-۲- سختی

- ﴿۲۳۴۱﴾ برترین ساز و برگ، شکیبایی بر سختی است.
- ﴿۲۳۴۲﴾ بهترین ذخیره برای مقابله با سختی‌ها، صبر است.
- ﴿۲۳۴۳﴾ محکم‌ترین تجهیزات برای مقابله با سختی‌ها، صبر است.
- ﴿۲۳۴۴﴾ صبر بر سختی‌ها، تلخ‌تر از زهر است.
- ﴿۲۳۴۵﴾ مؤمن در سختی‌ها صبر می‌کند.
- ﴿۲۳۴۶﴾ خفگی شدت گرفته و ریسمان اسارت محکم‌تر و دل‌ها اندوهگین‌تر شده‌اند. عقل‌ها از کار افتاده‌اند و صبر خم‌شده و نزدیک است که ریسمان‌هایش قطع‌شوند. ولی تو در کمین ظالم هستی و شاهد فروبرنده‌ی خشمی.
- ﴿۲۳۴۷﴾ همانا مؤمن هرگاه نگاه کند عبرت می‌گیرد، هنگامی که ساکت‌است، فکر می‌کند و زمانی که سخن بگوید، سخنش یاد خداست و چنانچه بی‌نیاز شد، شکر خدا می‌کند و هرگاه سختی بر او وارد شود، شکیبایی ورزد.
- ﴿۲۳۴۸﴾ سپس امام حسن علیه السلام رشته‌ی سخن را به دست گرفت و فرمود: ای عمو جانم، به‌راستی که این مردم با تو آن کردند که به چشم خود دیدی و خداوند عزیز و جلیل از جایگاهی برتر بدان می‌نگرد. با یاد جدایی از دنیا و آسایش بعد از آن، یاد دنیا و سختی و شدتی را که از آن بر تو وارد می‌شود، رها کن و شکیبیا باش تا آن‌گاه که پیامبر خود را در حالی ملاقات کنی که او از تو راضی و خشنود باشد ان‌شاءالله.
- ﴿۲۳۴۹﴾ در برابر سختی‌های روزگار صبور است و پاداش عاقبت از آن اوست و صبر را فقط باید نزد شخص صاحب اصالت یافت.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٣٥١﴾ الكاظم عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى *وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ* قَالَ الصَّبْرُ الصَّوْمُ إِذَا نَزَلَتْ بِالرَّجُلِ الشَّدَّةُ أَوْ النَّازِلَةُ فَلْيَصُمْ قَالَ عليه السلام اللَّهُ يَقُولُ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّبْرُ الصَّوْمُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٣ ص: ٢٥٤

﴿٢٣٥٢﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ *إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ* قَالَ صَبَّارٌ عَلَى مَوَدَّتِنَا وَعَلَى مَا نَزَلَ بِهِ مِنْ شِدَّةٍ أَوْ رَحَاءٍ صَبُورٌ عَلَى الْآدَى فِينَا شَكُورٌ لِلَّهِ عَلَى وَلَائِنَا أَهْلٍ أَلْبَيْتِ؛ تأويل الآيات الظاهرة ص: ٤٦٣

﴿٢٣٥٣﴾ الصادق عليه السلام: كَانَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِنَا بِالْمَدِينَةِ فَضَاقَ ضَيْقًا شَدِيدًا وَاشْتَدَّتْ حَالُهُ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام اذْهَبْ فَخُذْ حَانُوتًا فِي السُّوقِ وَابْسُطْ بَسَاطًا وَلْيَكُنْ عِنْدَكَ جَرَّةٌ مَاءٍ وَالزَّمْ بَابَ حَانُوتِكَ ثُمَّ ذَكَرَ أَنَّهُ فَعَلَ ذَلِكَ وَصَبَرَ فَرَزَقَهُ اللَّهُ وَكَثُرَ مَالُهُ وَآثَرَى؛ وسائل الشيعة ج: ١٧ ص: ٥٦

﴿٢٣٥٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: كَانَ عليه السلام إِذَا دَهَمَهُ أَمْرٌ عَظِيمٌ أَوْ نَزَلَتْ بِهِ مُلِمَّةٌ رَاجِعًا إِلَى اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ غَيْرَ مُتَوَكِّلٍ عَلَى حَوْلِ نَفْسِهِ وَقُوَّتِهَا صَابِرًا عَلَى الضَّنْكِ وَالشَّدَّةِ غَيْرَ مُسْتَرِيحٍ إِلَى الدُّنْيَا وَلَذَاتِهَا؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ١١٦

﴿٢٣٥٥﴾ الرضا عليه السلام: مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الْجَنَّةَ وَلَمْ يَصْبِرْ عَلَى الشَّدَائِدِ فَقَدْ اسْتَهْزَأَ بِنَفْسِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٥٦

﴿٢٣٥٦﴾ الصادق عليه السلام: وَاعْلَمْ أَنَّ الْخُلُقَ بَيْنَ فِتْنٍ وَمِحَنٍ فِي الدُّنْيَا إِمَّا مُبْتَلًى بِالنُّعْمَةِ لِيُظْهَرَ شُكْرُهُ وَإِمَّا مُبْتَلًى بِالشَّدَّةِ لِيُظْهَرَ صَبْرُهُ وَالْكَرَامَةُ فِي طَاعَتِهِ وَالْهَوَانُ فِي مَعْصِيَتِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٥ ص: ٢٥

﴿٢٣٥٧﴾ يَا حَوَّلَا! يَجِبُ عَلَى الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى زَوْجِهَا عَلَى الضَّرِّ وَالنَّفْعِ وَتَصْبِرَ عَلَى الشَّدَّةِ وَالرَّحَاءِ كَمَا صَبَرَتْ زَوْجَةُ أَيُّوبَ الْمُتَّبَلَى صَبَرَتْ عَلَى خِدْمَتِهِ ثَمَانِي عَشْرَةَ سَنَةً تَحْمِلُهُ عَلَى عَاتِقِهَا مَعَ الْحَامِلِينَ وَتَطْحَنُ مَعَ الطَّاحِنِينَ وَتَغْسِلُ مَعَ الْغَاسِلِينَ وَتَأْتِيهِ بِكِسْرَةٍ يَأْكُلُهَا وَيَحْمَدُ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۳۵۰﴾ ما با پیامبر ﷺ بودیم و جنگ و کشتار گرداگرد پدران، فرزندان، برادران و خویشاوندان ما دور می‌زد، اما با وارد شدن هر مصیبت و شدتی، جز بر ایمان خود نمی‌افزودیم و در پیمودن راه حق و تسلیم‌بودن در برابر اوامر الهی و شکیبایی بر درد جراحت‌های سوزان، مصمم‌تر می‌شدیم.

﴿۲۳۵۱﴾ درباره‌ی آیه‌ی "از صبر و نماز یاری جوید" فرمود: صبر همان روزه است. هرگاه به کسی سختی و پیشامدی وارد شود، روزه بگیرد، امام گفت: خداوند می‌فرماید: از صبر و نماز و صبر و روزه یاری جوید.

﴿۲۳۵۲﴾ درباره‌ی آیه‌ی "در این، نشانه‌هایی است برای هر صبرکننده‌ی شکرگزار!" فرمود: بسیار صبر کنده‌اند، بر آنچه در راه محبت ما می‌بینند و نیز بر آنچه از سختی و آسایش بر ایشان وارد می‌شود. صبورند بر آزاری که در راه ما متحمل می‌شوند و خدا را بر نعمت ولایت ما اهل بیت، شکرگزارند.

﴿۲۳۵۳﴾ یکی از دوستان ما در مدینه در سختی و گرفتاری شدیدی قرار گرفته بود. حضرت صادق فرمود: برو در بازار دکانی بگیر و بساطی پهن کن و کوزه‌ی آبی هم آنجا بگذار و مرتب در دکان حاضر شو. آن کار را کرد و بر آن مداومت ورزید و از همین راه مال فراوان به دست آورد و ثروتمند شد.

﴿۲۳۵۴﴾ اگر مصیبت عظیمی پیش می‌آمد، یا اگر حادثه‌ای نازل می‌شد، به‌سوی خدا بازمی‌گشت و اصلاً به قدرت خود تکیه نمی‌کرد، در تنگنا و سختی صابر بود و آسایش و راحتی را در دنیا و لذات آن نمی‌دید.

﴿۲۳۵۵﴾ هر که از خداوند بهشت بخواهد و بر سختی‌ها صبوری نکند خود را مسخره کرده است. ﴿۲۳۵۶﴾ بدان که همه‌ی مردم در دنیا در حال آزمایشند. یا با نعمت آزمایش می‌شوند، که لازم است شکر کنند. یا با شدت و سختی آزمایش می‌شوند، که باید صبر و تحمل به خرج دهند. به‌هرصورت، کرامت انسان در فرمان‌برداری اوست و خواری او در نافرمانی از اوامر الهی است.

﴿۲۳۵۷﴾ ای حولا، بر زن واجب است که در خوشی و ناخوشی با همسرش همراه باشد و در سختی و آسایش شکیبایی کند، همان‌طور که همسر ایوب در دوره‌ی سختی، هجده سال در خدمت به او شکیبایی کرد. او را بر دوشش حمل می‌کرد و می‌شست و برایش غذا می‌آورد و

﴿أقسام الصبر﴾

اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَكَانَتْ تُقْلِيهِ فِي الْكِسَاءِ وَتَحْمِلُهُ عَلَى عَاتِقِهَا شَفَقَةً وَإِحْسَانًا إِلَى اللَّهِ وَتَقَرُّبًا إِلَيْهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٤١

﴿٢٣٥٨﴾ يَجِبُ عَلَى الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى زَوْجِهَا عَلَى الضَّرِّ وَالنَّفْعِ وَتَصْبِرَ عَلَى الشَّدَةِ وَالرَّخَاءِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٤١

﴿٢٣٥٩﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِذَا نَزَلَتْ بِالرَّجُلِ النَّازِلَةُ أَوْ الشَّدَةُ فَلْيَصُمْ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٢ ص: ٧٦

﴿٢٣٦٠﴾ الرَّسُولُ ﷺ: إِشْهَدُوا أَنَّكُمْ أَنْتُمْ رَاضٍ عَنْ عَبْدِي بِالَّذِي يَصْبِرُ فِي الشَّدَةِ وَلَا يَطْلُبُ الرَّاحَةَ؛ التحصين لابن فهد الحلبي ص: ٢٥

﴿٢٣٦١﴾ أَنَّ مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَئِمَّةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ثَمَانِيَةَ أَشْيَاءَ الْبِرِّ وَالسَّخَاءِ وَالصَّبْرِ عِنْدَ الشَّدَةِ وَالْقِيَامِ بِحَقِّ الْمُؤْمِنِ وَالسَّوَاكِ وَاسْتِعْمَالِ الْجَنَائِ وَالتَّعَطُّرِ وَالنِّكَاحِ؛ معدن الجواهر ص: ٦٤

﴿٢٣٦٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: تَحْمَلًا فِي فَاقَةٍ وَصَبْرًا فِي شِدَّةٍ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٣

﴿٢٣٦٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: تَحْمَلًا فِي فَاقَةٍ وَصَبْرًا فِي شِدَّةٍ؛ صفات الشيعة ص: ١٨

﴿٢٣٦٤﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: سَلُوا اللَّهَ أَنْ يُعْطِيَكُمْ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالشَّدَةِ وَالرَّخَاءِ مِثْلَ الَّذِي أَعْطَاهُمْ وَإِيَّاكُمْ وَمُمَازَاةَ أَهْلِ الْبَاطِلِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣

﴿٢٣٦٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِنْ صِفَاتِ الْمُؤْمِنِ ... صَبْرًا فِي شِدَّةٍ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣١٥

﴿٢٣٦٦﴾ الرَّسُولُ ﷺ: يَا عَلِيُّ مِنْ صِفَاتِ الْمُؤْمِنِ أَنْ يَكُونَ... صَبُورًا فِي الشَّدَائِدِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣١٠

﴿٢٣٦٧﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: صِفَةُ الْمُؤْمِنِ قُوَّةٌ فِي دِينٍ وَ... صَبْرٌ فِي شِدَّةٍ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٢٩٤

﴿٢٣٦٨﴾ الرَّسُولُ ﷺ: فَإِنَّكَ تَعْلَمُ يَا إِلَهِي ضَعْفِي عِنْدَ الْبَلَاءِ وَقِلَّةَ صَبْرِي فِي الشَّدَةِ وَالرَّخَاءِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٤٤٣

﴿٢٣٦٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كُنْ فِي الشَّدَائِدِ صَبُورًا وَفِي الزَّلَازِلِ وَقُورًا؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٢٣٧٠﴾ الرَّسُولُ ﷺ: لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ وَضَعَ جَبِينَهُ عَلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَقُولُ آه فَتَبْكِي مَلَائِكَةُ السَّبْعِ لِرَحْمَتِهِمْ عَلَيْهِ فَقَالَ اللَّهُ يَا مَلَائِكَتِي مَا لَكُمْ تَبْكُونَ فَيَقُولُونَ يَا إِلَهَنَا وَسَيِّدَنَا كَيْفَ لَا نَبْكِي وَوَلَيْكَ عَلَى الْأَرْضِ يَقُولُ فِي وَجَعِهِ آه فَيَقُولُ اللَّهُ يَا مَلَائِكَتِي اشْهَدُوا أَنَّكُمْ أَنْتُمْ رَاضٍ عَنْ عَبْدِي

﴿اقسام صبر﴾

خدای عزیز و جلیل را سپاس می‌گفت و به‌عنوان خدمتی به درگاه خدا و برای نزدیکی به او، ایوب را در پارچه‌ای قرار می‌داد و با مهربانی و دلسوزی، بر دوش خود حمل می‌کرد. ﴿۲۳۵۸﴾ بر زن واجب است که در خوشی و ناخوشی با همسرش همراه باشد و بر سختی و آسایش، شکیبایی کند.

﴿۲۳۵۹﴾ هرگاه شخصی به‌سختی و ناراحتی دچار شود، باید روزه بگیرد زیرا که خداوند می‌فرماید: از نماز و شکیبایی یاری بجوید.

﴿۲۳۶۰﴾ شما شاهد و گواه باشید که من از بنده‌ای که در سختی، شکیبایی می‌ورزد و رفاه و راحتی نمی‌طلبد، راضی و خشنودم.

﴿۲۳۶۱﴾ هشت صفت، از اخلاق پیامبران و امامان است: نیکی‌کردن، سخاوت، صبرکردن در هنگام شدت، به‌پاخواستن برای احقاق حق مؤمن، مسواک‌کردن، استعمال حنا، استعمال عطر و ازدواج.

﴿۲۳۶۲﴾ از صفات مؤمن: تحمل در تنگدستی و صبر در گرفتاری است.

﴿۲۳۶۳﴾ از صفات شیعه، تحمل در تنگدستی و صبر در گرفتاری است.

﴿۲۳۶۴﴾ از خدا بخواهید، در هنگام خوشی و ناخوشی، در سختی و رفاه، به شما صبر بر بلا عنایت کند. چنانچه به آن‌ها ارزانی داشته است. و از خصومت و دشمنی اهل باطل برحذر باشید. ﴿۲۳۶۵﴾ مؤمن در سختی شکیباست.

﴿۲۳۶۶﴾ ای علی، از صفات مؤمن است که... در سختی‌ها صبور است.

﴿۲۳۶۷﴾ صفت مؤمن این است که: در دینداری قوی و در سختی‌ها شکیباست.

﴿۲۳۶۸﴾ خدایا تو بر ضعف و ناتوانیم در برابر بلاها و کم‌صبری‌ام در سختی و آسایش، آگاهی.

﴿۲۳۶۹﴾ در سختی‌ها بسیار شکیبا و در تکان‌های سنگین بسیار با وقار باش.

﴿۲۳۷۰﴾ اگر یکی از شما پیشانی‌اش را روی زمین قرار دهد و بگوید: "آه"، فرشتگان هفت آسمان به دلیل دلسوزی‌شان بر او، می‌گیرند. خداوند می‌فرماید: ای فرشتگان من، برای چه می‌گیرید؟ می‌گویند: ای خدای ما و ای سرور ما، چگونه نگریم در حالی که دوستت بر روی زمین از درد، آه می‌کشد، خدا می‌گوید: ای فرشتگان من، گواه باشید که من از بنده‌ای که در

﴿أقسام الصَّبْرِ﴾

بِالَّذِي يَصْبِرُ فِي الشَّدَّةِ وَلَا يَطْلُبُ الرَّاحَةَ فَقُولُ الْمَلَائِكَةِ يَا إِلَهَنَا وَسَيِّدَنَا لَا تُضِرْ الشَّدَّةُ بِعَبْدِكَ وَ
وَلَيْكَ بَعْدَ أَنْ تَقُولَ هَذَا الْقَوْلُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٥

﴿٢٣٧١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِنْ صَبْرِهِ مَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ الصَّابِرِينَ وَ الصَّادِقِينَ وَ الْقَانِتِينَ وَ
الْمُنْفِقِينَ وَ الْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ وَ الدَّلِيلُ عَلَى أَنَّهَا نَزَلَتْ فِيهِ أَنَّهُ قَامَ الْإِجْمَاعُ عَلَى صَبْرِهِ مَعَ
النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فِي شِدَائِهِ مِنْ صِغَرِهِ إِلَى كِبَرِهِ وَ بَعْدَ وَفَاتِهِ وَ قَدْ ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى صِفَةَ الصَّابِرِينَ فِي
قَوْلِهِ وَ الصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَ الضَّرَاءِ وَ حِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَ هَذَا صِفَتُهُ بِلَا شَكٍّ؛

بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ٢

﴿٢٣٧٢﴾ يَا حَوْلَا! وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا وَ رَسُولًا كُلُّ امْرَأَةٍ صَبَرَتْ عَلَى زَوْجِهَا فِي الشَّدَّةِ وَ
الرِّخَاءِ وَ كَانَتْ مُطِيعَةً لَهُ وَ لِأَمْرِهِ حَشَرَهَا اللَّهُ تَعَالَى مَعَ امْرَأَةِ أَيُّوبَ عليه السلام؛ مستدرک الوسائل

ج: ١٤ ص: ٢٤١

﴿٢٣٧٣﴾ الباقر عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ قَالَ صَبَّارٌ عَلَى مَا
نَزَلَ بِهِ مِنْ شِدَّةٍ أَوْ رِخَاءٍ صَبُورٌ عَلَى الْآذَى فِينَا شُكُورٌ لِلَّهِ عَلَى وَلَّائِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ؛ بحار الأنوار

ج: ٢٤ ص: ٢٢٠

﴿٢٣٧٤﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ، قَالَ الصَّبْرُ الصِّيَامُ وَ قَالَ إِذَا
نَزَلَتْ بِالرَّجُلِ النَّازِلَةُ وَ الشَّدِيدَةُ فَلْيَصُمْ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ، يَعْنِي
الصِّيَامَ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٦٣

٣-١-٢-٣-٢-البأساء

﴿٢٣٧٥﴾ لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ
الْآخِرِ وَ الْمَلَائِكَةِ وَ الْكِتَابِ وَ النَّبِيِّينَ وَ آتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَ الْيَتَامَى وَ الْمَسَاكِينَ وَ
أَبْنِ السَّبِيلِ وَ السَّائِلِينَ وَ فِي الرِّقَابِ وَ أَقَامَ الصَّلَاةَ وَ آتَى الزَّكَاةَ وَ الْمُؤْفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا
وَ الصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَ الضَّرَاءِ وَ حِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ -

البقرة ١٧٧

﴿٢٣٧٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَطَنُ نَفْسِكَ عَلَى الصَّبْرِ فِي الْبَأْسَاءِ وَ الضَّرَاءِ، وَ لَا تَكُونَنَّ فَشَلًا وَ
لَا طَائِشًا وَ لَا رَغْدِيدًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٦٠

﴿اقسام صبر﴾

سختی صبر می‌کند و راحتی نمی‌جوید، راضی هستم. پس فرشتگان گویند: ای خدای ما و ای سرورما، بعد از این سختی که گفتی، دیگر هیچ سختی و بیماری به ضرر بندهات نیست.

﴿۲۳۷۱﴾ و اما درباره‌ی صبرش، خداوند در شأنش چنین فرمود: "آن‌ها که استقامت می‌ورزند، راستگو هستند، (در برابر خدا) خضوع و (در راه او) انفاق می‌کنند و در سحرگاهان، استغفار می‌نمایند." و دلیل آن‌که این آیه در شأن او نازل شد، این است که همه اجماع دارند که او از خردسالی تا بزرگسالی بر سختی‌ها به همراه پیامبر پایدار بود و نیز بعد از وفات پیامبر؛ و خداوند بلندمرتبه شکیبایان را در کلامش این‌گونه توصیف کرده است: "و در برابر محرومیت‌ها و بیماری‌ها و در میدان جنگ، استقامت به خرج می‌دهند؛ این‌ها کسانی هستند که راست می‌گویند" و این بدون شک صفت اوست.

﴿۲۳۷۲﴾ ای حولا، قسم به خدایی که مرا به‌حق به پیامبری مبعوث کرد، هر زنی که با همسرش در سختی و آسایش همراهی کند و مطیع او و دستورش باشد، خداوند بلندمرتبه او را با همسر ایوب محشور خواهد کرد.

﴿۲۳۷۳﴾ درباره‌ی آیه‌ی "در این، نشانه‌هایی است برای هر صبرکننده‌ی شکرگزار!" فرمود: بسیار صبر کننده‌اند، بر آنچه در راه محبت ما می‌بینند و نیز بر آنچه از سختی و آسایش بر ایشان وارد می‌شود. صبورند بر آزاری که در راه ما متحمل می‌شوند و خدا را بر نعمت ولایت ما اهل بیت، شکرگزارند.

﴿۲۳۷۴﴾ درباره‌ی آیه‌ی "از صبر و یاری جوید" فرمود: صبر، همان روزه است. هرگاه برای کسی سختی و حادثه‌ای رخ دهد، باید روزه بگیرد. زیرا خداوند می‌فرماید: از صبر کمک بخواهید، یعنی: روزه.

۳-۱-۴-۲- گرفتاری شدید

﴿۲۳۷۵﴾ نیکی، (تنها) این نیست که (به‌هنگام نماز) روی خود را به‌سوی مشرق و (یا) مغرب کنید؛ (و تمام گفتگوی شما، درباره‌ی قبله و تغییر آن باشد؛ و همه‌ی وقت خود را مصروف آن سازید؛ بلکه نیکی (و نیکوکار) کسی است که به خدا و روز رستاخیز و فرشتگان و کتاب (آسمانی) و پیامبران، ایمان آورده؛ و مال (خود) را، با همه‌ی علاقه‌ای که به آن دارد، به خویشاوندان و یتیمان و مسکینان و در راه‌ماندگان و گدایان و بردگان، انفاق می‌کند؛ نماز را برپا می‌دارد و زکات را می‌پردازد؛ و (همچنین) کسانی که به عهد خود - به هنگامی که عهد بستند - وفا می‌کنند؛ و در برابر محرومیت‌ها و بیماری‌ها و در میدان جنگ، استقامت به خرج می‌دهند؛ این‌ها کسانی هستند که راست می‌گویند؛ و (گفتارشان با اعتقادشان هماهنگ است)؛ و این‌ها هستند پرهیزگاران.

﴿۲۳۷۶﴾ خود را برای شکیبایی در سختی و ناراحتی آماده ساز و سست و سبکسر و ترسو مباش

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٣٧٧﴾ العسكري عليه السلام: وَأَنْتَ الصَّابِرُ فِي الْبَأْسِ وَالضَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٤٤

﴿٢٣٧٨﴾ الرضا عليه السلام: وَأَمَّا السُّنَّةُ مِنْ وَلِيِّهِ فَالصَّبْرُ عَلَى الْبَأْسِ وَالضَّرَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٢ ص: ٤٨

﴿٢٣٧٩﴾ الرضا عليه السلام: وَأَمَّا السُّنَّةُ مِنْ وَلِيِّهِ فَالصَّبْرُ فِي الْبَأْسِ وَالضَّرَاءِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٤١
﴿٢٣٨٠﴾ الصادق عليه السلام: وَأَمَّا الَّتِي مِنَ الْإِمَامِ فَالصَّبْرُ فِي الْبَأْسِ وَالضَّرَاءِ حَتَّى يَأْتِيَهُ اللَّهُ بِالْفَرَجِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٩١

﴿٢٣٨١﴾ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسِ وَالضَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ يَعْنِي فِي الْحَرْبِ وَالتَّعَبِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٣٩٨

﴿٢٣٨٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مِنْ صَبْرِهِ مَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ وَالِدَّلِيلَ عَلَى أَنَّهَا نَزَلَتْ فِيهِ أَنَّهُ قَامَ الْإِجْمَاعُ عَلَى صَبْرِهِ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي شِدَائِهِ مِنْ صِغَرِهِ إِلَى كِبَرِهِ وَبَعْدَ وَقَاتِهِ وَقَدْ ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى صِفَةَ الصَّابِرِينَ فِي قَوْلِهِ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسِ وَالضَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَهَذَا صِفَتُهُ بَلَا شَكٍّ؛ بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ٢

﴿٢٣٨٣﴾ الرضا عليه السلام: لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتَّى يَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ أَحَدُثَ وَذَكَرَ فِيهِ كِتْمَانُ سِرِّهِ وَمُدَارَاةُ النَّاسِ وَالصَّبْرُ فِي الْبَأْسِ وَالضَّرَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٣
﴿٢٣٨٤﴾ أَنَّ الْمُؤْمِنَ أَخَذَ مِنَ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ الْكِتْمَانَ وَعَنْ نَبِيِّهِ ﷺ مُدَارَاةَ النَّاسِ وَعَنِ الْعَالَمِ عليه السلام الصَّبْرَ فِي الْبَأْسِ وَالضَّرَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ٩٠

﴿٢٣٨٥﴾ مَكَارِمُ الْأَخْلَاقِ عَشْرَ تَكُونُ فِي الْعَبْدِ دُونَ سَيِّدَةٍ وَفِي الْخَامِلِ دُونَ الْمَذْكُورِ وَفِي الْمُسَوِّدِ دُونَ السَّيِّدِ صِدْقُ الْحَدِيثِ وَآدَاءُ الْأَمَانَةِ وَالصَّدْقُ وَالصَّبْرُ فِي الْبَأْسِ؛ بلاغات النساء ص: ٢١

﴿٢٣٨٦﴾ فَأَنْتُمْ الْعِبَادُ الْمَكْرَمُونَ وَالْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ وَالْأَوْصِيَاءُ الْمُصْطَفَوْنَ وَالْأَئِمَّةُ الْمَعْصُومُونَ وَالْأَوْلِيَاءُ الْمَرْضِيُّونَ وَالْعُلَمَاءُ الصَّادِقُونَ وَالْحُكَمَاءُ الرَّاسِخُونَ الْمُبِينُونَ وَالْبُشَرَاءُ النُّذْرَاءُ الشُّرَفَاءُ الْفُضَّلَاءُ وَالسَّادَةُ الْآتِقِيَاءُ الْأَمْرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّابِسُونَ

﴿اقسام صبر﴾

- ﴿۲۳۷۷﴾ و تو هنگام ناراحتی و سختی و در شدت گرفتاری، شکیبایی.
- ﴿۲۳۷۸﴾ و اما روش ولیّ و دوست او: صبر کردن بر سختی جنگ با دشمن و سختی فقر و تنگدستی است.
- ﴿۲۳۷۹﴾ و اما روش ولیّ و دوست او: صبر کردن بر سختی جنگ با دشمن و سختی فقر و تنگدستی است.
- ﴿۲۳۸۰﴾ آنچه از امام می آموزد شکیبایی در گرفتاری ها (جنگ ها) و ناراحتی هاست تا خداوند گشایش در امورش را برساند.
- ﴿۲۳۸۱﴾ " الصّابِرینَ فی البأساءِ و الضَّرَّاءِ وَ حینَ البأسِ " یعنی آن هایی که در جنگ و سختی ها شکیبایند.
- ﴿۲۳۸۲﴾ و اما درباره ی صبرش، خداوند در شأنش چنین فرمود: " آن ها که استقامت می ورزند، راستگو هستند، (در برابر خدا) خضوع و (در راه او) انفاق می کنند و در سحرگاهان، استغفار می نمایند. " و دلیل آن که این آیه در شأن او نازل شد، این است که همه اجماع دارند که او از خردسالی تا بزرگسالی بر سختی ها به همراه پیامبر پایدار بود و نیز بعد از وفات پیامبر؛ و خداوند بلندمرتبه شکیبایان را در کلامش این گونه توصیف کرده است: " و در برابر محرومیت ها و بیماری ها و در میدان جنگ، استقامت به خرج می دهند؛ این ها کسانی هستند که راست می گویند " و این بدون شک صفت اوست.
- ﴿۲۳۸۳﴾ مؤمن نمی تواند مؤمن حقیقی باشد مگر اینکه در او سه خصلت وجود داشته باشد: پوشاندن راز، مدارا با مردم، شکیبایی در سختی و ناخوشی.
- ﴿۲۳۸۴﴾ مؤمن، حفظ اسرار را از خداوند، سازش و مدارا با مردم را از پیامبر و صبر در هنگام سختی ها و گرفتاری ها را از امام فرا گرفته است.
- ﴿۲۳۸۵﴾ نیکوترین اخلاقیات ده صفت است که ممکن است دربرده باشد و در اربابش نباشد و ممکن است در فردی گمنام باشد در افراد مشهور نباشد و ممکن است در پایین دست باشد در بالادست نباشد. از آن جمله: برگرداندن امانت، یکرنگی و راستی و شکیبایی در سختی است.
- ﴿۲۳۸۶﴾ شما بندگان تکریم شده، جانشینان ره یافته و برگزیده، امامان معصوم، اولیای پسندیده، دانشمندان راستگو، حکیمانی با دانش عمیق و توانایی تبیین، بشارت دهندگان، انذار دهندگان،

﴿أقسام الصبر﴾

شِعَارُ الْبُلُوَى وَرِدَاءُ التَّقْوَى وَالتَّسَرُّبُلُونَ نُورَ الْهُدَى وَالصَّابِرُونَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٢٠٧

﴿٢٣٨٧﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ الصَّبْرَ فِي مَوَاطِنِ الْبَأْسِ مِمَّا يُفَرِّجُ اللَّهُ بِهِ الْهَمَّ وَيُنْجِي بِهِ مِنَ الْغَمِّ تُدْرِكُونَ بِهِ النِّجَاةَ فِي الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٣٣٣

١-٤-٢-٣-٢- الرِّزِيَّةُ

﴿٢٣٨٨﴾ الصادق عليه السلام: إِصْبِرْ نَفْسَكَ عِنْدَ كُلِّ بَلِيَّةٍ وَرَزِيَّةٍ فِي وَلَدٍ أَوْ فِي مَالٍ فَإِنَّ اللَّهَ إِنَّمَا يَقْبِضُ عَارِيَّتَهُ وَهَبَتَهُ لِيَبْلُوَ شُكْرَكَ وَصَبْرَكَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٥٧

﴿٢٣٨٩﴾ الصادق عليه السلام: صَبْرُ نَفْسِكَ عِنْدَ كُلِّ بَلِيَّةٍ فِي وَلَدٍ أَوْ مَالٍ أَوْ رَزِيَّةٍ فَإِنَّمَا يَقْبِضُ عَارِيَّتَهُ وَيَأْخُذُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٨١

﴿٢٣٩٠﴾ الباقر عليه السلام: لَا يَسْتَكْمِلُ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى يَكُونَ فِيهِ خِصَالُ ثَلَاثِ التَّفَقُّهِ فِي الدِّينِ وَحُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى الرِّزَايَا؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢١٣

﴿٢٣٩١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ إِخْفَاءُ الْعَمَلِ وَالصَّبْرُ عَلَى الرِّزَايَا وَكِتْمَانُ الْمَصَائِبِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ٢٥١

﴿٢٣٩٢﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَصْبِرْ عَلَى الرِّزِيَّةِ يُعْقِبُهُ اللَّهُ؛ الزهد ص: ١٤

﴿٢٣٩٣﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَصْبِرْ عَلَى الرِّزِيَّةِ يُعِنِّهِ اللَّهُ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٨١

﴿٢٣٩٤﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَصْبِرْ عَلَى الرِّزِيَّةِ يُعَوِّضْهُ اللَّهُ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٧٧

﴿٢٣٩٥﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَصْبِرْ عَلَى الرِّزِيَّةِ يُغْنِهِ اللَّهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٠٤

﴿٢٣٩٦﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَكْظِمِ الْغَيْظَ يَأْجُرْهُ اللَّهُ وَمَنْ يَصْبِرْ عَلَى الرِّزِيَّةِ يُعَوِّضْهُ اللَّهُ؛

وسائل الشيعة ج: ١٢ ص: ١٧٨

﴿٢٣٩٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اِشْتَغَلْ بِالصَّبْرِ عَلَى الرِّزِيَّةِ عَنِ الْجَزَعِ لَهَا؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٢٣٩٨﴾ الصادق عليه السلام: السَّلَامَةُ قَدْ غُزِلَتْ مِنَ الْخَلْقِ فِي كُلِّ عَصْرِ خَاصَّةً فِي هَذَا الزَّمَانِ وَ سَبِيلُ وُجُودِهَا فِي احْتِمَالِ جَفَاءِ الْخَلَائِقِ وَ أَذِيَّتِهِمْ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الرِّزَايَا وَ خِفَّةِ الْمُؤْنِ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٩٠

﴿اقسام صبر﴾

شریفان، فاضلان، سروران افراد باتقوی، امرکنندگان به معروف و نهی‌کنندگان از منکر، بر تن‌کنندگان لباس تقوی، جامه‌پوشان نور هدایت و شکیبایان در سختی و هنگام بیچارگی هستید. ﴿۲۳۸۷﴾ شکیبایی در پیشامدهای سخت و دشوار، از صفاتی است که اندوه را برطرف می‌کند و انسان را از غصه نجات می‌بخشد، به سبب صبر، نجات آخرت، حاصل می‌شود.

۴-۱-۲-۳- مصیبت بزرگ

﴿۲۳۸۸﴾ در هنگام مصیبت، صبر کنید و در فقدان اولاد و یا مال شکیبایی داشته باشید، خداوند امانت‌ها و بخشش‌های خود را پس می‌گیرد تا شکر و شکیبایی شما را ببازماید. ﴿۲۳۸۹﴾ در هر بلا یا مصیبتی که به فرزندان یا مال تو وارد می‌شود، خود را شکیبا بدار؛ پس بدان که همانا خداوند امانت خود را بازپس می‌ستاند. ﴿۲۳۹۰﴾ هیچ بنده‌ای حقیقت ایمانش کامل نمی‌شود، مگر اینکه دارای سه صفت باشد، فهم و درک در مسائل دین، برنامه‌ریزی مناسب در زندگی و صبر در مصیبت‌ها.

﴿۲۳۹۱﴾ یکی از گنج‌های بهشت، پنهان‌داشتن عمل است و صبر کردن در مشکلات و مخفی داشتن مصیبت‌ها.

﴿۲۳۹۲﴾ هر که بر ناگوار و مصیبت صبر کند خداوند به نتیجه‌رسیدن کار او را دنبال می‌کند.

﴿۲۳۹۳﴾ هر که بر بالای سخت شکیبا باشد، خداوند او را پشتیبانی می‌کند.

﴿۲۳۹۴﴾ کسی که بر مصایب بزرگ صبر کند، خدا در عوض، به او پاداش می‌دهد.

﴿۲۳۹۵﴾ هر کس بر مصیبت صبر کند خدا به فریادش می‌رسد.

﴿۲۳۹۶﴾ هر که خشمش را مهار کند خدا به او پاداش می‌دهد و هر که بر مصیبتی صبر نماید خداوند، شرایط را به نفع او تغییر می‌دهد.

﴿۲۳۹۷﴾ به جای بی‌تابی کردن و ناآرام‌بودن در هنگام سختی و مشکلات؛ خود را به شکیبایی در آن مشغول ساز.

﴿۲۳۹۸﴾ سلامتی در همه‌ی زمان‌ها مخصوصاً در این زمان، در دوری از مردم است و راه دستیابی به قلب سلیم و سلامت در دین عبارت است از: تحمل آزار و اذیت مردم و شکیبایی در بلا و مصیبت.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٣٩٩﴾ هَبْ لَنَا الصَّبْرَ الْجَمِيلَ عِنْدَ حُلُولِ الرِّزَايَا حَتَّى يَجْتَمَعَ لَنَا بِخَتْمِنَا هَذِهِ خَيْرُ الدُّنْيَا وَخَيْرُ الْآخِرَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٤ ص: ٣٧٨

٥-١-٤-٣-٢- الدَّاهِيَةُ

﴿٢٤٠٠﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ قَوْمٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَهُمْ مُسْتَهْزِءُونَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ فَمَا لَكَ لَنَا تَفْتَرِحُ عَلَى اللَّهِ بِهِمْ أَنْ يَجْعَلَكَ أَغْنَى أَهْلِ الْمَدِينَةِ فَقَالَ سَلَمَانُ دَعَوْتُ اللَّهَ وَسَأَلْتُهُ مَا هُوَ أَجَلٌ وَانْفَعُ وَأَفْضَلُ مِنْ مُلْكِ الدُّنْيَا بِأَسْرَهَا سَأَلْتُهُ بِهِمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ أَنْ يَهَبَ لِي لِسَانًا ذَاكِرًا لِتَحْمِيدِهِ وَتَنَائِهِ وَقَلْبًا شَاكِرًا لِأَلَائِهِ وَبَدَنًا صَابِرًا عَلَى الدَّوَاهِي الدَّاهِيَةِ وَهُوَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَجَابَنِي إِلَى مُلْتَمَسِي مِنْ ذَلِكَ وَهُوَ أَفْضَلُ مِنْ مُلْكِ الدُّنْيَا بِحَذَائِفِيرِهَا وَمَا تَشْتَمِلُ عَلَيْهِ مِنْ خَيْرَاتِهَا مِائَةً أَلْفٍ أَلْفٍ مَرَّةً؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٢

٦-١-٤-٣-٢- الْجُهْدُ

﴿٢٤٠١﴾ الصادق ﷺ: إِنَّ يُوْشَعَ بْنَ نُونٍ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَ مُوسَى صَابِرًا مِنَ الطَّوَاغِيتِ عَلَى اللَّأَوَاءِ وَالضَّرَاءِ وَالْجُهْدِ وَالْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٦٥

﴿٢٤٠٢﴾ الباقر ﷺ: فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى الْمَلِكِ الَّذِي أَمَرَهُ أَنْ يَأْتِيَ إِدْرِيسَ بِطَعَامِهِ كُلِّ مَسَاءٍ أَنْ أَحْبَسَ عَنْ إِدْرِيسَ طَعَامَهُ وَلَا تَأْتِهِ بِهِ فَلَمَّا أَمْسَى إِدْرِيسُ فِي لَيْلَةِ ذَلِكَ الْيَوْمِ فَلَمْ يُؤْتَ بِطَعَامِهِ حَزَنَ وَجَاعَ فَصَبَرَ فَلَمَّا كَانَ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي فَلَمْ يُؤْتَ بِطَعَامِهِ اشْتَدَّ حُزْنُهُ وَجُوعُهُ فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ مِنَ الْيَوْمِ الثَّالثِ فَلَمْ يُؤْتَ بِطَعَامِهِ اشْتَدَّ جُهْدُهُ وَجُوعُهُ وَحُزْنُهُ وَقَلَّ صَبْرُهُ؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ٢٧٤

﴿٢٤٠٣﴾ الحسين ﷺ: قَالَ لِأَيُّوبَ فِي سَقَمِهِ وَدُودِهِ وَجُهْدِهِ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نَعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ وَهَكَذَا يُنْبِغِي لِأَهْلِ الْحَقَائِقِ أَنْ يَكُونُوا لِسَيِّدِهِمْ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالشَّدَّةِ وَالرِّخَاءِ عَلَى الْحَالِ الَّذِي يَرْضَاهُ مِنْهُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٥٢٧

﴿٢٤٠٤﴾ الصادق ﷺ: لَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الصَّبْرِ وَالْجُهْدِ وَاللَّأَوَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛ مسکن الفؤاد ص: ١٢٦

﴿٢٤٠٥﴾ الصادق ﷺ: لَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الضَّرِّ وَالْجُهْدِ وَالْبَلَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۳۹۹﴾ خدایا، هنگام ابتلا به مصیبت‌ها، صبری زیبا به ما عطا کن تا خیر دنیا و خیر آخرت را برای ما جمع کند.

۵-۱-۴-۳-۲- بلا

﴿۲۴۰۰﴾ عده‌ای از مشرکین اهل مدینه که سلمان را مسخره می‌کردند به او گفتند: ای بنده‌ی خدا، چرا از خدا به واسطه‌ی محمد و خاندانش نمی‌خواهی که تو را ثروتمندترین مرد مدینه قرار دهد؟ سلمان رضی الله عنه فرمود: من از خدا به وسیله‌ی ایشان خیلی بزرگ‌تر و نافع‌تر و برتر از پادشاهی تمام دنیا را خواستم، از خداوند به وسیله‌ی ایشان خواستم که به من زبانی ثناگو و قلبی شاکر بر نعمت‌ها و بدنی صابر بر حوادث بزرگ بدهد و خداوند دعای مرا اجابت کرد و این از سلطنت تمام دنیا و همه‌ی خیرهای آن، صد هزار هزار بار بالاتر است.

۶-۱-۴-۳-۲- رنج و مشقت

﴿۲۴۰۱﴾ یوشع بن نون بعد از موسی دین او را برپا داشت و در برابر گرفتاری‌ها و ناملایمات طاغوت‌ها و سختی و بلا شکیبایی ورزید.

﴿۲۴۰۲﴾ آن‌گاه خداوند به فرشته‌ای که به او فرمان داده بود غذای ادريس را هر شامگاه ببرد وحی کرد که غذای ادريس را به او نرساند. چون ادريس آن روز را به شب آورد و غذایش نرسید گرسنه و نگران شد و چون شب دوم نیز غذایش نرسید گرسنگی و نگرانی‌اش بیشتر شد. و چون شامگاه روز سوم فرارسید و غذایش نرسید، سختی و گرسنگی و نگرانی‌اش بیشتر و صبرش لبریز شد.

﴿۲۴۰۳﴾ درباره‌ی ایوب در دوره‌ی بیماری و کرم‌گذاشتن بدن و اوج سختی‌اش فرمود: "ما او را بنده‌ای صابر و شکیبا یافتیم و نیکو بنده‌ای بود و بسیار توبه‌کننده" و برای اهل حقیقت شایسته است که در گشایش و سختی و تنگنا و آسایش، چنان کنند که خداوند آن را بپسندد.

﴿۲۴۰۴﴾ خداوند چیزی را بیش‌از زحمت رنج و سختی که با صبر و شکیبایی همراه باشد، دوست نمی‌دارد.

﴿۲۴۰۵﴾ چیزی نزد خداوند دوست‌داشتنی‌تر از زحمت رنج و سختی و گرفتاری که با صبر و شکیبایی همراه باشد، نیست.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٤٠٦﴾ الصادق عليه السلام: وَاعْلَمْ أَيُّ عَمٍّ وَابْنٍ عَمَّ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يُبَالِ بِضُرِّ الدُّنْيَا لَوْلِيَّهِ سَاعَةً قَطُّ وَلَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الصَّبْرِ وَالْجُهِدِ وَاللَّأْوَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛ مسكن الفؤاد ص: ١٢٦
٧-١-٤-٣-٢-القرح

﴿٢٤٠٧﴾ إِنَّ يَمَسُّكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَ لِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ، وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ، أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَ لِيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ - آل عمران ١٤٢-١٤٠
٨-١-٤-٣-٢-الكذ

﴿٢٤٠٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى كَدِّهِ صَبَرَ عَلَى الْإِفْلَاسِ؛ غرر الحكم ص: ٣٥٥
٩-١-٤-٣-٢-المشقة

﴿٢٤٠٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى مَشَقَّةِ الْعِبَادِ يَتَرَقَّى بِكَ إِلَى شَرَفِ الْفَوْزِ الْأَكْبَرِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٧٨
١٠-١-٤-٣-٢-الفجعة

﴿٢٤١٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الصَّبْرِ عِنْدَ مَرِّ الْفَجِيعَةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢
﴿٢٤١١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَمَرَكُمْ بِبِرِّ الْوَالِدَيْنِ وَصَلِّهِ الْأَرْحَامِ وَالصَّبْرِ عِنْدَ فُجَاعِ الْأَيَّامِ؛ المصباح للكفعمي ص: ٧١١
٢-٢-٤-٣-٢-الضر، الخوف، العسر، المسكنة، الحبس
١-١-٤-٣-٢-الضر والضرأ

﴿٢٤١٢﴾ لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَآلَمَائِكَ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ - البقرة ١٧٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۴۰۶﴾ بدان ای عمو و عموزاده، خداوند عزیز و جلیل هرگز لحظه‌ای بلا و سختی دنیا را از دوستش جدا نمی‌کند. و هیچ‌چیز نزد خدا، محبوب‌تر از صبر و تلاش و سختی همراه با شکیبایی نیست.

۷-۱-۴-۲- جراحات

﴿۲۴۰۷﴾ اگر (در میدان احد)، به شما جراحاتی رسید (و ضربه‌ای وارد شد)، به آن جمعیت نیز (در میدان بدر)، جراحاتی همانند آن وارد گردید. و ما این روزها (ی پیروزی و شکست) را در میان مردم می‌گردانیم؛ (و این خاصیت زندگی دنیاست) تا خدا، افرادی را که ایمان آورده‌اند، بشناسد (و شناخته شوند)؛ و خداوند از میان شما، شاهدانی بگیرد. و خدا ظالمان را دوست نمی‌دارد و تا خداوند، افراد باایمان را خالص گرداند (و ورزیده شوند)؛ و کافران را به تدریج نابود سازد. آیا چنین پنداشتید که (تنها با ادعای ایمان) وارد بهشت خواهید شد، در حالی که خداوند هنوز مجاهدان از شما و صابران را مشخص نساخته است؟

۸-۱-۴-۲- زحمت و رنج

﴿۲۴۰۸﴾ هر که بر سختی کسب معاش، شکیبایی نورزد، ناچار باید فقر و نداری را تحمل کند.

۹-۱-۴-۲- مشقت

﴿۲۴۰۹﴾ شکیبایی بر مشقت و سختی‌هایی که از بندگان به تو می‌رسد، تو را را به‌سوی بزرگ‌ترین توفیق و خیر رهنمون می‌شود.

۱۰-۱-۴-۲- فاجعه

﴿۲۴۱۰﴾ بهترین صبر، شکیبایی بر تلخی مصیبت است.

﴿۲۴۱۱﴾ شما را به نیکی کردن به پدر و مادر و صله‌ی ارحام و شکیبایی در برابر فجایع و پیشامدهای روزگار امر می‌کنم.

۲-۲-۴-۲- خسارت، ترس، سختی، فقر، حبس

۱-۲-۴-۲- سختی

﴿۲۴۱۲﴾ نیکی، (تنها) این نیست که (به‌هنگام نماز،) روی خود را به‌سوی مشرق و (یا) مغرب کنید؛ (و تمام گفتگوی شما، درباره‌ی قبله و تغییر آن باشد؛ و همه‌ی وقت خود را مصروف آن سازید؛ بلکه نیکی (و نیکوکار) کسی است که به خدا و روز رستاخیز و فرشتگان و کتاب (آسمانی) و پیامبران، ایمان آورده؛ و مال (خود) را، با همه‌ی علاقه‌ای که به آن دارد، به خویشاوندان و یتیمان و مسکینان و درراه‌ماندگان و گدایان و بردگان، انفاق می‌کند؛ نماز را برپا می‌دارد و زکات را می‌پردازد؛ و (همچنین) کسانی که به عهد خود - به هنگامی که عهد بستند - وفا می‌کنند؛ و در برابر محرومیت‌ها و بیماری‌ها و در میدان جنگ، استقامت به خرج می‌دهند؛ این‌ها کسانی هستند که راست می‌گویند؛ و (گفتارشان با اعتقادشان هماهنگ است)؛ و این‌ها هستند پرهیزگاران.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٤١٣﴾ الرسول ﷺ: عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ
إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَاءٌ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ؛ مستدرک الوسائل
ج: ٢، ص: ٤٢٦

﴿٢٤١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَمَا سَمِعْتُ بِأَحَدٍ وَلَا رَأَيْتُهُ هُوَ أَنْصَحُ لِلَّهِ فِي طَاعَةِ رَسُولِهِ وَلَا
أَطْوَعُ لِنَبِيِّهِ فِي طَاعَةِ رَبِّهِ وَلَا أَصْبِرُ عَلَى اللَّأْوَاءِ وَالضَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ وَمَوَاطِنَ الْمَكْرُوهِ مَعَ
النَّبِيِّ ﷺ مِنْ هَؤُلَاءِ النَّفَرِ الَّذِينَ سَمَّيْتُ لَكَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣، ص: ١١٠

﴿٢٤١٥﴾ يوسف عليه السلام: لَمَّا قَالَ إِخْوَةُ يُوسُفَ يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَكْنَا الضُّرُّ قَالَ يُوسُفُ
لَا صَبْرَ عَلَى ضُرِّ آلِ يَعْقُوبَ فَقَالَ عِنْدَ ذَلِكَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ؛ بحار الأنوار
ج: ١٢، ص: ٣١٤

﴿٢٤١٦﴾ الصادق عليه السلام: هُمْ سَادَةُ النَّبِيِّينَ وَ عَلَيْهِمْ دَارَتْ رَحَى الْمُرْسَلِينَ وَقِيلَ لَهُمْ سِتَّةُ نُوحٍ
صَبَرَ عَلَى آذَى قَوْمِهِ وَإِبْرَاهِيمُ صَبَرَ عَلَى النَّارِ وَإِسْحَاقُ صَبَرَ عَلَى الذَّنْبِ وَيَعْقُوبُ صَبَرَ عَلَى فَقْدِ
الْوَلَدِ وَ ذَهَابِ الْبَصَرِ وَيُوسُفُ صَبَرَ عَلَى الْبَيْتِ وَالسَّجْنِ وَأَيُّوبُ صَبَرَ عَلَى الضَّرِّ؛ بحار الأنوار
ج: ٦٥، ص: ٣٢٧

﴿٢٤١٧﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَخْبَرَنِي عَنْ ضَمِيرِكِ وَ سَرِيرَتِكَ مَا هُوَ قَالَتْ أَمَّا
هَذَا فَسَأُخْبِرُكَ بِهِ أُخْبِرُكَ أَنَّهُ لَمْ يُصْنِىْ وَجَعُ قَطُّ نَزَلَ بِي كَائِنًا مَا كَانَ وَلَا نَزَلَ ضَرْبِي وَ
حَاجَةٌ وَ جُوعٌ كَائِنًا مَا كَانَ إِلَّا صَبَرْتُ عَلَيْهِ وَلَمْ أَسْأَلِ اللَّهَ كَشْفَهُ عَنِّي حَتَّى يُحَوِّلَهُ اللَّهُ عَنِّي إِلَى
الْعَافِيَةِ وَالسَّعَةِ وَلَمْ أَطْلُبْ بِهَا بَدَلًا وَ شَكَرْتُ اللَّهَ عَلَيْهَا وَ حَمِدْتُهُ فَقَالَ دَاوُدُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ
فَبِهَذَا بَلَغْتَ مَا بَلَغْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨، ص: ٨٩

﴿٢٤١٨﴾ الصادق عليه السلام: وَ اعْلَمْ أَيَّ عَمٍّ وَ ابْنِ عَمٍّ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمْ يُبَالِ بِضُرِّ الدُّنْيَا لَوْلِيَّهِ
سَاعَةً قَطُّ وَ لَا شَيْءٌ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الصَّبْرِ وَ الْجُهْدِ وَ اللَّأْوَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛ مسكن الفؤاد ص: ١٢٦
﴿٢٤١٩﴾ يَا حَوْلًا! يُجِبُّ عَلَى الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى زَوْجِهَا عَلَى الضَّرِّ وَ النَّفْعِ وَ تَصْبِرَ عَلَى الشَّدَةِ
وَ الرَّخَاءِ كَمَا صَبَرَتْ زَوْجَةُ أَيُّوبَ الْمُتَّبَلَى صَبَرَتْ عَلَى خِدْمَتِهِ ثَمَانِي عَشْرَةَ سَنَةً تَحْمِلُهُ عَلَى
عَاتِقِهَا مَعَ الْحَامِلِينَ وَ تَطْحَنُ مَعَ الطَّاحِنِينَ وَ تَغْسِلُ مَعَ الْغَاسِلِينَ وَ تَأْتِيهِ بِكِسْرَةٍ يَأْكُلُهَا وَ يَحْمَدُ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۴۱۳﴾ کار مؤمن تعجب‌آور است، زیرا تمام امور برای او خیر است که برای احدی جز مؤمن چنین نیست. اگر راحتی و خوشی به او برسد، شکر می‌کند و این برایش خیر است و اگر سختی و ناراحتی به او رسد، صبر می‌کند و این نیز برای او خیر است.

﴿۲۴۱۴﴾ کسی را از این چند نفری که نامشان را برایت بردم، نشنیدم و ندیدم که اطاعتش از رسول خدا خالص‌تر، فرمان‌برداری‌اش از پیامبر در اطاعت از پروردگار، بیشتر و در برابر سختی‌ها و مشکلات و جنگ‌ها و موقعیت‌های ناخوشایند در همراهی با پیامبر صبورتر باشد.

﴿۲۴۱۵﴾ وقتی که برادرن یوسف گفتند: ای عزیز، فقر و قحطی و بیچارگی، ما و اهل بیتمان را گرفتار کرده است. یوسف فرمود: بر سختی خاندان یعقوب طاقت‌ندارم و در آن هنگام گفت: آیا می‌دانید با یوسف و برادرش چه کردید؟

﴿۲۴۱۶﴾ (این چند پیامبر) از بزرگان انبیا هستند و گردونه‌ی سایر پیامبران بر مدار آن‌ها می‌گردد و گفته می‌شود آن‌ها شش نفرند: نوح که بر آزار قومش صبر کرد، ابراهیم که آتش را تحمل کرد، اسحاق (اسماعیل) که رنج سربردن را تحمل کرد، یعقوب که بر فقدان پسر و نابینایی صبر نمود و یوسف که رنج چاه و زندان را تحمل کرد و ایوب که بر سختی صبر نمود.

﴿۲۴۱۷﴾ داود گفت: به من خبر بده که در باطن تو چیست که این‌گونه مورد توجه قرار گرفته‌ای؟ خَلَّاهُ گفت: اینک تو را از باطن خود آگاه می‌کنم: هر مصیبتی بر من وارد شود و هر دردی که مرا فراگیرد و یا هر مشکل و ناراحتی برای من فراهم شود و یا هر حاجت و نیازی داشته باشم، در همه‌ی این‌ها صبر می‌کنم. من از خداوند درخواست نمی‌کنم آن مشکلات و شداید را برطرف کند، تا آن‌گاه که خداوند، خود، آن‌ها را از من دور کرده و مرا از گرفتاری رها ساخته و به آسایش و رفاه برساند و من از خداوند در مقابل این صبر هم، چیزی نمی‌خواهم و در همه‌حال خداوند را شکر می‌کنم، داود گفت: به خاطر این صفت، به این مقام رسیده‌ای.

﴿۲۴۱۸﴾ بدان ای عمو و عموزاده، خداوند عزیز و جلیل هرگز لحظه‌ای بلا و سختی دنیا را از دوستش جدا نمی‌کند. و هیچ‌چیز نزد خدا، محبوب‌تر از صبر و تلاش و سختی همراه با شکیبایی نیست.

﴿۲۴۱۹﴾ ای حولا، بر زن واجب است که در خوشی و ناخوشی با همسرش همراه باشد و در سختی و آسایش شکیبایی کند، همان‌طور که همسر ایوب در دوره‌ی سختی، هجده سال در خدمت به او شکیبایی کرد. او را بر دوشش حمل می‌کرد و می‌شست و برایش غذا می‌آورد و

﴿أقسام الصبر﴾

اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَكَانَتْ تُقْلِيهِ فِي الْكِسَاءِ وَتَحْمِلُهُ عَلَى عَاتِقِهَا شَفَقَةً وَإِحْسَانًا إِلَى اللَّهِ وَتَقَرَّبًا إِلَيْهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٤١

﴿٢٤٢٠﴾ الصادق عليه السلام: لَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الضَّرِّ وَالْجَهْدِ وَالْبَلَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

﴿٢٤٢١﴾ يَجِبُ عَلَى الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى زَوْجِهَا عَلَى الضَّرِّ وَالنَّفْعِ وَتَصْبِرَ عَلَى الشِدَّةِ وَالرَّخَاءِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٤١

﴿٢٤٢٢﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: مَنْ كُنَّ لَهُ ثَلَاثُ بَنَاتٍ فَصَبَرَ عَلَى لَأْوَائِهِنَّ وَضَرَائِهِنَّ وَسَرَائِهِنَّ كُنَّ لَهُ حِجَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ وسائل الشيعة ج: ٢١ ص: ٣٦٢

﴿٢٤٢٣﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ يُوْشَعَ بْنَ نُونٍ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَ مُوسَى صَابِرًا مِنَ الطَّوَاعِيتِ عَلَى اللَّأْوَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْجَهْدِ وَالْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٦٥

﴿٢٤٢٤﴾ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ اللَّيْلَةَ أَفْضَلَ النَّصِيبِ فِي الْأَنْصِبَاءِ وَأَتَمَّ النِّعْمَةِ فِي النَّعْمَاءِ وَأَفْضَلَ الشُّكْرِ فِي السَّرَّاءِ وَأَحْسَنَ الصَّبْرِ فِي الضَّرَّاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٨٣

﴿٢٤٢٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: ثَلَاثُ خِصَالٍ يُذَكِّرُ بِهَا خَيْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ الشُّكْرُ عِنْدَ النَّعْمَاءِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الضَّرَّاءِ وَالدُّعَاءُ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٤٩

﴿٢٤٢٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أَفْضَلُ الشُّكْرِ فِي السَّرَّاءِ وَأَحْسَنُ الصَّبْرِ فِي الضَّرَّاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ٣٠٠

﴿٢٤٢٧﴾ أَنَّ الْمُؤْمِنَ أَخَذَ مِنَ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ الْكِتْمَانَ وَعَنْ نَبِيِّهِ صلى الله عليه وآله مُدَارَاةَ النَّاسِ وَعَنِ الْعَالَمِ الصَّبْرَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٠

﴿٢٤٢٨﴾ ابن عباس رضي الله عنهما: أَنَّ امْرَأَةً أَيُّوبَ قَالَتْ لَهُ يَوْمًا لَوْ دَعَوْتَ اللَّهَ أَنْ يَشْفِيكَ فَقَالَ وَيْحَكَ كُنَّا فِي النَّعْمَاءِ سَبْعِينَ عَامًا فَهَلُمَّ نَصْبِرْ فِي الضَّرَّاءِ مِثْلَهَا فَلَمْ يَمُكُثْ بَعْدَ ذَلِكَ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى

عُوفِيَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ١٥٠

﴿٢٤٢٩﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: سَأَلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله جِبْرِيلَ عليه السلام مَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصْبِرُ فِي الضَّرَّاءِ كَمَا تَصْبِرُ فِي السَّرَّاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصْبِرُ فِي الْغِنَى وَفِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصْبِرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا يَشْكُو حَالَهُ

عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٨٧

﴿اقسام صبر﴾

خدای عزیز و جلیل را سپاس می‌گفت و به‌عنوان خدمتی به درگاه خدا و برای نزدیکی به او، ایوب را در پارچه‌ای قرار می‌داد و با مهربانی و دلسوزی، بر دوش خود حمل می‌کرد.

﴿۲۴۲۰﴾ چیزی نزد خداوند دوست‌داشتنی‌تر از زحمت رنج و سختی و گرفتاری که با صبر و شکیبایی همراه باشد، نیست.

﴿۲۴۲۱﴾ بر زن واجب است که در خوشی و ناخوشی با همسرش همراه باشد و بر سختی و آسایش، شکیبایی کند.

﴿۲۴۲۲﴾ هر کس سه دختر داشته باشد و نگهداری و غم و شادی آنان را متحمل گردد، در روز قیامت او را از آتش و عذاب محافظت خواهند نمود.

﴿۲۴۲۳﴾ یوشع بن نون بعد از موسی دین او را برپا داشت و در برابر گرفتاری‌ها و ناملایمات طاغوت‌ها و سختی و بلا شکیبایی ورزید.

﴿۲۴۲۴﴾ خدایا از تو در این شب بهترین بهره را از میان بهره‌ها و کامل‌ترین نعمت‌هایت را در بین نعمت‌ها و در دوران آسایش، بهترین شکرگزاری و در دوران سختی، بهترین شکیبایی را خواستارم.

﴿۲۴۲۵﴾ سه خصلت است که با آن‌ها خیر دنیا و آخرت به دست می‌آید: سپاسگزاری هنگام روکردن نعمت‌ها، شکیبایی هنگام سختی‌ها و دعا هنگام رسیدن بلا.

﴿۲۴۲۶﴾ بهترین شکر در آسایش و راحتی است و بهترین شکیبایی در سختی‌هاست.

﴿۲۴۲۷﴾ مؤمن، حفظ اسرار را از خداوند، سازش و مدارا با مردم را از پیامبر و صبر در هنگام سختی‌ها و گرفتاری‌ها را از امام فراگرفته است.

﴿۲۴۲۸﴾ همسر ایوب به او گفت: چرا از خدا نخواستی که تو را شفا بدهد؟ فرمود: وای بر تو، هفتاد سال در ناز و نعمت بودم حالا سزاوار است به همان اندازه در بلا و گرفتاری صبور باشیم و بی‌تابی نکنیم، بعد از آن مدت زمان زیادی نگذشت که شفا یافت.

﴿۲۴۲۹﴾ رسول اکرم ﷺ از جبرئیل پرسید تفسیر صبر چیست؟ گفت: در سختی، شکیبایی کنی، چنانکه در شادی؛ و در تنگدستی شکیبایی کنی، چنانکه در ثروتمندی؛ و در بلا شکیبایی کنی، چنانکه در وقت رهاشدن از گرفتاری. و تفسیر دیگر صبر آن است که از بلایی که به او رسیده است، نزد مخلوق شکوه و شکایت نبرد.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٤٣٠﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ يَا جَبْرِئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصَبَّرُ فِي الضَّرَاءِ كَمَا تَصَبِّرُ فِي السَّرَّاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصَبِّرُ فِي الْغِنَى وَفِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصَبِّرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا تَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

﴿٢٤٣١﴾ الصادق عليه السلام: سَلُوا اللَّهَ أَنْ يُعْطِيَكُمْ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالشَّدَّةِ وَالرَّخَاءِ مِثْلَ الَّذِي أَعْطَاهُمْ وَإِيَّاكُمْ وَمُمَازَّةَ أَهْلِ الْبَاطِلِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣

﴿٢٤٣٢﴾ فَأَنْتُمْ الْعِبَادُ الْمُكْرَمُونَ وَالْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ وَالْأَوْصِيَاءُ الْمُصْطَفَوْنَ وَالْإِمَمَةُ الْمَعْصُومُونَ وَالْأَوْلِيَاءُ الْمَرْضِيُّونَ وَالْعُلَمَاءُ الصَّادِقُونَ وَالْحُكَمَاءُ الرَّاسِخُونَ الْمُبِينُونَ وَالْبُشَرَاءُ النُّذْرَاءُ الشُّرَفَاءُ الْفُضَلَاءُ وَالسَّادَةُ الْأَتْقِيَاءُ الْأَمْرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّابِسُونَ شِعَارَ الْبُلُوَى وَرِدَاءَ التَّقْوَى وَالْمُتَسَرِّبُونَ نُورَ الْهُدَى وَالصَّابِرُونَ فِي الْبِئْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبِئْسَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٢٠٧

﴿٢٤٣٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: كُنْ فِي السَّرَّاءِ عَبْدًا شُكُورًا وَفِي الضَّرَّاءِ عَبْدًا صَبُورًا؛ غرر الحكم ص: ٢٧٧

﴿٢٤٣٤﴾ الرضا عليه السلام: لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتَّى يَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ أَحَدُهَا تَصَبَّرَ فِيهِ تَصَبُّرًا فِيهِ كَيْفَانَ سَرَّهُ وَمُدَارَاةَ النَّاسِ وَالصَّبْرَ فِي الْبِئْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٣

﴿٢٤٣٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مِنْ صَبْرِهِ مَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ وَالذَّكِيلُ عَلَى أَنَّهَا نَزَلَتْ فِيهِ أَنَّهُ قَامَ الْإِجْمَاعُ عَلَى صَبْرِهِ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي شِدَائِهِ مِنْ صِغَرِهِ إِلَى كِبَرِهِ وَبَعْدَ وَفَاتِهِ وَقَدْ ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى صِفَةَ الصَّابِرِينَ فِي قَوْلِهِ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبِئْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبِئْسَاءِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَهَذَا صِفَتُهُ بَلَا شَكٍّ؛ بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ٢

﴿٢٤٣٦﴾ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبِئْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبِئْسَاءِ يَعْنِي فِي الْحَرْبِ وَالتَّعَبِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٣٩٨

﴿٢٤٣٧﴾ الصادق عليه السلام: وَأَمَّا الَّتِي مِنَ الْإِمَامِ فَالصَّبْرُ فِي الْبِئْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ حَتَّى يَأْتِيَهُ اللَّهُ بِالْفَرَجِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٩١

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۴۳۰﴾ گفتم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت: آن چنان که در راحتی‌ها صبر می‌کند در سختی‌ها نیز صبر کند، همچنان که در ثروتمندی صبر می‌کند در تهیدستی نیز صبر کند، آن چنان که در تندرستی صبر می‌کند در گرفتاری و بلا نیز شکیبایی ورزد؛ و به واسطه‌ی بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

﴿۲۴۳۱﴾ از خدا بخواهید، در هنگام خوشی و ناخوشی، در سختی و رفاه، به شما صبر بر بلا عنایت کند. چنانچه به آن‌ها ارزانی داشته است. و از خصومت و دشمنی اهل باطل برحذر باشید. ﴿۲۴۳۲﴾ شما بندگان تکریم‌شده، جانشینان رهیافته و برگزیده، امامان معصوم، اولیای پسندیده، دانشمندان راستگو، حکیمانی با دانش عمیق و توانایی تبیین، بشارت‌دهندگان، انذاردهندگان، شریفان، فاضلان، سروران افراد باتقوی، امرکنندگان به معروف و نهی‌کنندگان از منکر، بر تن‌کنندگان لباس تقوی، جامه‌پوشان نور هدایت و شکیبایان در سختی و هنگام بیچارگی هستید. ﴿۲۴۳۳﴾ در شادی بنده‌ای بسیار شکرکننده و در سختی بنده‌ای بسیار صبرکننده باش.

﴿۲۴۳۴﴾ مؤمن نمی‌تواند مؤمن حقیقی باشد مگر اینکه در او سه خصلت وجود داشته باشد: پوشاندن راز، مدارا با مردم، شکیبایی در سختی و ناخوشی.

﴿۲۴۳۵﴾ و اما درباره‌ی صبرش، خداوند در شأنش چنین فرمود: "آن‌ها که استقامت می‌ورزند، راستگو هستند، (در برابر خدا) خضوع و (در راه او) انفاق می‌کنند و در سحرگاهان، استغفار می‌نمایند." و دلیل آن‌ها که این آیه در شأن او نازل شد، این است که همه اجماع دارند که او از خردسالی تا بزرگسالی بر سختی‌ها به همراه پیامبر پایدار بود و نیز بعد از وفات پیامبر؛ و خداوند بلندمرتبه شکیبایان را در کلامش این‌گونه توصیف کرده است: "و در برابر محرومیت‌ها و بیماری‌ها و در میدان جنگ، استقامت به خرج می‌دهند؛ این‌ها کسانی هستند که راست می‌گویند" و این بدون شک صفت اوست.

﴿۲۴۳۶﴾ "الصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَ حِينَ الْبَأْسِ" یعنی آن‌هایی که در جنگ و سختی‌ها شکیبایند.

﴿۲۴۳۷﴾ آنچه از امام می‌آموزد شکیبایی در گرفتاری‌ها (جنگ‌ها) و ناراحتی‌هاست تا خداوند گشایش در امورش را برساند.

﴿أقسام الصَّبْرِ﴾

﴿٢٤٣٨﴾ الرضا عليه السلام: وَأَمَّا السُّنَّةُ مِنْ وَلِيِّهِ فَالصَّبْرُ عَلَى الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٢

ص: ٦٨

﴿٢٤٣٩﴾ الرضا عليه السلام: وَأَمَّا السُّنَّةُ مِنْ وَلِيِّهِ فَالصَّبْرُ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٤١

﴿٢٤٤٠﴾ العسكري عليه السلام: وَأَنْتَ الصَّابِرُ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧

ص: ٣٦٤

﴿٢٤٤١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وَطَنُ نَفْسِكَ عَلَى الصَّبْرِ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ، وَلَا تَكُونَنَّ فَشَلًا وَ

لَا طَائِشًا وَلَا رَغْدِيدًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٦٠

٢-٢-٣-٢- الخَوْفُ

﴿٢٤٤٢﴾ وَلَتَبْلُوَنَّكُمْ بَشْيَءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَ

بَشْرِ الصَّابِرِينَ - البقرة ١٥٥

﴿٢٤٤٣﴾ الصادق عليه السلام: أَلَا تَعْلَمُ أَنَّ مَنْ انْتَظَرَ أَمْرَنَا وَصَبَرَ عَلَى مَا يَرَى مِنَ الْأَذَى وَالْخَوْفِ

هُوَ غَدَاً فِي زُمْرَتِنَا؛ الكافي ج: ٨ ص: ٣٦

﴿٢٤٤٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ لِقِيَامَ الْقَائِمِ عليه السلام عِلَامَاتٍ تَكُونُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِلْمُؤْمِنِينَ قُلْتُ

وَمَا هِيَ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ قَالَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَتَبْلُوَنَّكُمْ يَعْنِي الْمُؤْمِنِينَ قَبْلَ خُرُوجِ الْقَائِمِ

عليه السلام بَشْيَءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشْرِ الصَّابِرِينَ، قَالَ

نَبْلُوهُمْ بَشْيَءٍ مِنَ الْخَوْفِ مِنْ مُلُوكِ بَنِي فُلَانٍ فِي آخِرِ سُلْطَانِهِمْ وَالْجُوعِ بَعْلَاءِ أَسْعَارِهِمْ وَنَقْصٍ

مِنَ الْأَمْوَالِ قَالَ كَسَادُ التِّجَارَاتِ وَقِلَّةُ الْفُضْلِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَنْفُسِ قَالَ مَوْتُ ذَرِيعٍ وَنَقْصٍ مِنَ

الثَّمَرَاتِ قِلَّةُ رُبْعٍ مَا يُزْرَعُ وَبَشْرِ الصَّابِرِينَ، عِنْدَ ذَلِكَ بَتَّعْجِيلِ الْفَرَجِ؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ٢٠٢

﴿٢٤٤٥﴾ الصادق عليه السلام: لَمْ يُقْسَمَ بَيْنَ النَّاسِ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ الْيَقِينِ إِنَّ بَعْضَ النَّاسِ أَشَدُّ يَقِينًا مِنْ

بَعْضٍ وَهُمْ مُؤْمِنُونَ وَبَعْضُهُمْ أَصْبَرُ مِنْ بَعْضٍ عَلَى الْمُصِيبَةِ وَعَلَى الْفَقْرِ وَعَلَى الْمَرَضِ وَعَلَى

الْخَوْفِ وَذَلِكَ مِنَ الْيَقِينِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٥٧

﴿٢٤٤٦﴾ الرسول عليه السلام: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ عليه السلام قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِيَنْظُرَ كَيْفَ

صَبْرُكَ قَالَ أَسْلِمْتُ لَأَمْرِكَ يَا رَبِّ وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ فَمَا هُنَّ قِيلَ... وَأَمَّا الثَّانِيَةُ

فَالْتَكْذِيبُ وَالْخَوْفُ الشَّدِيدُ وَبِذَلِكَ مُهْجَتُكَ فِيَّ وَ مُحَارَبَةُ أَهْلِ الْكُفْرِ بِمَالِكَ وَ نَفْسِكَ وَ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۴۳۸﴾ و اما روش ولیّ و دوست او: صبر کردن بر سختی جنگ با دشمن و سختی فقر و تنگدستی است.

﴿۲۴۳۹﴾ و اما روش ولیّ و دوست او: صبر کردن بر سختی جنگ با دشمن و سختی فقر و تنگدستی است.

﴿۲۴۴۰﴾ و تو هنگام ناراحتی و سختی و در شدت گرفتاری، شکیبایی.

﴿۲۴۴۱﴾ خود را برای شکیبایی در سختی و ناراحتی آماده ساز و سست و سبکسر و ترسو مباش

۲-۲-۳-۴-۲- ترس

﴿۲۴۴۲﴾ قطعاً همه‌ی شما را با چیزی از ترس، گرسنگی و کاهش در مال‌ها و جان‌ها و میوه‌ها، آزمایش می‌کنیم؛ و بشارت ده به صبرپیشگان.

﴿۲۴۴۳﴾ آیا نمی‌دانی هر که چشم انتظار امر ما باشد و بر آزار و ترس صبر کند، فردا با ما محشور می‌شود؟

﴿۲۴۴۴﴾ برای قیام قائم علایمی است که از طرف خداوند برای اهل ایمان پدید می‌آید. عرض کردم: قربانت گردم، آن علایم چیست؟ فرمود: اینکه خدا می‌فرماید: " و لنبلونکم " یعنی: شما مؤمنین را قبل از آمدن قائم امتحان می‌کنیم. " با چیزی از ترس و گرسنگی و کم‌شدن اموال و جان‌ها و میوه‌ها و به صابران مژده ده. " فرمود: این " ترس " از پادشاهان بنی‌فلان در پایان دوران آنهاست و " گرسنگی " به واسطه‌ی بالا رفتن قیمت‌هاست و " کم‌شدن اموال "، کسادی در تجارت‌ها و کم‌شدن سود است. و " صدمه‌وارد شدن به جان‌ها " مرگ‌های سریع است. و " نقص ثمرات "، کم‌شدن محصولی است که برداشت می‌کنند. و " مژده به صابران "، مژده به تعجیل فرج است.

﴿۲۴۴۵﴾ چیزی مهم‌تر از یقین، بین مردم تقسیم نشده است. بعضی از مردم دارای یقین شدیدتری از دیگران هستند و اینان انسان‌های مؤمن هستند و بعضی در مصیبت و فقر و بیماری و ترس، شکیباتر از دیگران هستند و این از ثمرات یقین است.

﴿۲۴۴۶﴾ شبی که پیامبر ﷺ را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به کمک تو، آن سه چیز کدامند؟ گفته شد... و اما دوم: تکذیب و خوف شدید و بذل خون دلت در راه من و جنگ با کفار با مال و جان و تحمل اذیت و آزاری که

﴿أقسام الصبر﴾

الصَّبْرُ عَلَى مَا يُصِيبُكَ مِنْهُمْ مِنَ الْأَذَى وَمِنْ أَهْلِ النَّفَاقِ وَالْأَلَمِ فِي الْحَرْبِ وَالْجِرَاحِ قَالَ يَا رَبِّ قَبِلْتُ وَرَضِيتُ وَسَلَّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١
٣-٢-٤-٣-٢- الرّهبة

﴿٢٤٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كُنْ حَلِيمًا فِي الْغَضَبِ صَبُورًا فِي الرَّهَبِ مُجْمِلًا فِي الطَّلَبِ؛
غرر الحكم ص: ٢٨٥

﴿٢٤٤٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: سِتَّةٌ تُخْتَبَرُ بِهَا عُقُولُ النَّاسِ الْحِلْمُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الرَّهَبِ وَالْقَصْدُ عِنْدَ الرَّغَبِ وَتَقْوَى اللَّهِ فِي [عَلَى] كُلِّ حَالٍ وَحُسْنُ الْمُدَارَاةِ وَقِلَّةُ الْمُمَارَاةِ؛
غرر الحكم ص: ٥٥

٣-٢-٤-٢-٢- الهول
﴿٢٤٤٩﴾ ابن عباس رضي الله عنهما: فَقَالَ جَرَجِيسُ عليه السلام لَمَّا أُخْرِجَ لَا تَعْجَلُوا عَلَيَّ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنْ أَهْلَكَتَ أَنْتَ عَبْدَةَ الْأَوْتَانِ أَسْأَلُكَ أَنْ تَجْعَلَ اسْمِي وَذِكْرِي صَبْرًا لِمَنْ يَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ عِنْدَ كُلِّ هَوْلٍ وَ
بلاء؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٤٤٧
٥-٢-٤-٣-٢- الصدمة

﴿٢٤٥٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى يَكُونُ صَبْرُ النَّبَلَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١
﴿٢٤٥١﴾ الكاظم عليه السلام: لَا تَكُونُ مُصِيبَةً يَسْتَوْجِبُ صَاحِبُهَا أَجْرَهَا إِلَّا بِالصَّبْرِ وَالِاسْتِرْجَاعِ عِنْدَ
الصدمة؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٢٦

﴿٢٤٥٢﴾ الرسول ﷺ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ بِامْرَأَةٍ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرِ وَلَدِهَا فَقَالَ يَا هَذِهِ أَتَقِي اللَّهَ وَ
اصْبِرِي فَقَالَتْ وَمَا تَبَالِي أَنْتَ بِمُصِيبَتِي فَمَضَى النَّبِيُّ ﷺ فَقِيلَ لَهَا هَذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَخَذَهَا
شِبْهُ الْمَوْتِ قَالَ فَاَنْطَلَقْتَ فَلَمْ تَجِدْ دُونَهُ بَوَابًا فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَإِنِّي أَصْبِرُ فَقَالَ رَسُولُ
اللَّهِ ﷺ الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى؛ مستدرك الوسائل ج: ٢ ص: ٤٨٨

﴿٢٤٥٣﴾ الرسول ﷺ: الضَّرْبُ عَلَى الْفَخْذِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ يُحِبِّطُ الْأَجْرَ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ
الْأُولَى أَعْظَمُ وَأَعْظَمُ الْأَجْرِ عَلَى قَدْرِ الْمُصِيبَةِ وَمَنْ اسْتَرْجَعَ بَعْدَ الْمُصِيبَةِ جَدَّدَ اللَّهُ لَهُ أَجْرَهَا
كَيَوْمَ أُصِيبَ بِهَا؛ مسكن الفؤاد ص: ٤٨

﴿اقسام صبر﴾

از ناحیه‌ی ایشان و اهل نفاق به تو می‌رسد و نیز تحمل درد جنگ و زخمهای آن. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست.

۳-۲-۴-۲- دلهره و ترس

﴿۲۴۴۷﴾ در خشم بردبار باش، در ترس شکیبا و در درخواست معتدل.

﴿۲۴۴۸﴾ شش چیز است که عقل‌های مردمان به آن‌ها آزمایش می‌شود، بردباری به‌هنگام خشم و شکیبایی به‌هنگام ترس و میانه‌روی به‌هنگام خواهش نفس و رعایت تقوای الهی در تمام حالات و مدارای زیبا و اندک‌بودن جدال و ستیزه.

۴-۲-۴-۲- هراس

﴿۲۴۴۹﴾ پس جرجیس آن‌گاه که اخراج می‌شد گفت: برای بیرون‌کردنم عجله نکنید. و نیز گفت: خدایا اگر بت‌پرستان را هلاک کردی، از تو می‌خواهم، برای کسی که می‌خواهد در هر گرفتاری و حادثه‌ی هول‌انگیزی، به تو نزدیک شود، نام و یادم را وسیله‌ی اعطای صبر و شکیبایی قرار دهی.

۵-۲-۴-۲- صدمه

﴿۲۴۵۰﴾ صبر مردم نجیب، در صدمه‌ی اول است.

﴿۲۴۵۱﴾ مصیبت، موجب پاداش نمی‌شود مگر آن‌که صاحب مصیبت صبوری کند و ذکر " انا لله و انا الیه راجعون " را به‌هنگام حادثه زمزمه کند.

﴿۲۴۵۲﴾ پیامبر ﷺ از کنار زنی عبور کرد که نزد قبر فرزندش می‌گریست، فرمود: ای زن از خدا پروا کن و شکیبا باش، زن فرمود: تو درباره‌ی مصیبت من چه می‌دانی؟ پیامبر ﷺ عبور کرد، به آن زن گفته شد که او رسول خدا بود. از ناراحتی حالتی نزدیک به مرگ به او دست داد. برای دیدن پیامبر حرکت کرد و دربان و حاجبی مانع او نشد. گفت: ای پیامبر خدا، صبر می‌کنم. حضرت فرمود: صبر آن است که در اول ورود مصیبت، صبر کنی.

﴿۲۴۵۳﴾ بادست‌زدن روی ران و زانو در هنگام مصیبت، اجر و پاداش از بین می‌رود. و صبر کردن هنگام مصیبت نخستین، بسیار عظیم است و عظمت اجر و پاداش به مقدار مصیبت است (یعنی هرچه مصیبت بزرگ‌تر باشد اجرش نیز بزرگ‌تر است)

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٤٥٤﴾ الرسول ﷺ: أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ مَا يُحْبِطُ الْأَجْرَ فِي الْمُصِيبَةِ قَالَ تَصْفِيقُ الرَّجُلِ بِيَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدَمَةِ الْأُولَى [أَيِ الصَّبْرِ يَنْزِلُ عِنْدَ كَذَا] مَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَا وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السَّخَطُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ٩٣

﴿٢٤٥٥﴾ الرسول ﷺ: وَمَنْ صَبَرَ عِنْدَ الصَّدَمَةِ الْأُولَى غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ وَأَخْلَفَ اللَّهُ لَهُ مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْهَا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٠٥

٢-٢-٤-٢-٣-٢- الفجأة

﴿٢٤٥٦﴾ الباقر ﷺ: مَا مِنْ عَبْدٍ يُصَابُ بِمُصِيبَةٍ فَيَسْتَرْجِعُ عِنْدَ ذِكْرِهِ الْمُصِيبَةَ وَيَصْبِرُ حِينَ تَفْجَأُهُ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَكَلَّمَا ذَكَرَ مُصِيبَتَهُ فَاسْتَرْجَعَ عِنْدَ ذِكْرِ الْمُصِيبَةِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ كُلَّ ذَنْبٍ اكْتَسَبَ فِيمَا بَيْنَهُمَا؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٤

٢-٢-٤-٢-٣-٢- النعمة

﴿٢٤٥٧﴾ الرسول ﷺ: هَلْ لَكَ مَهْرَبٌ يُحْرِزُكَ مِنْهُ أَمْ رَبٌّ غَيْرُهُ تَلْجَأُ إِلَيْهِ أَمْ لَكَ صَبْرٌ عَلَى اخْتِمَالِ نِقَمَاتِهِ أَمْ أَصْبَحْتَ تَرْجُو دَائِرَةً مِنْ دَوَائِرِ الدُّهُورِ تُخْرِجُكَ مِنْ قُدْرَتِهِ إِلَى قُدْرَةِ غَيْرِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ١٤٣

٢-٢-٤-٢-٣-٢- النكبة

﴿٢٤٥٨﴾ امير المؤمنين ﷺ: إِنَّ لِلنَّكَبَاتِ غَايَاتٍ لَا بُدَّ أَنْ تَنْتَهِيَ إِلَيْهَا فَإِذَا أُحْكِمَ عَلَى أَحَدِكُمْ بِهَا فَلْيُطَاطَأْ لَهَا وَلْيَصْبِرْ حَتَّى تَجُوزَ فَإِنَّ إِعْمَالَ الْحِيلَةِ فِيهَا عِنْدَ إِقْبَالِهَا زَائِدٌ فِي مَكْرُوهِهَا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٣

﴿٢٤٥٩﴾ امير المؤمنين ﷺ: لِلنَّكَبَاتِ غَايَاتٌ تَنْتَهِي إِلَيْهَا وَدَوَاوُهَا الصَّبْرُ عَلَيْهَا وَتَرَكَ الْحِيلَةَ فِي إِزَالَتِهَا فَإِنَّ الْحِيلَةَ فِي إِزَالَتِهَا قَبْلَ انْقِضَاءِ مُدَّتِهَا سَبَبٌ لِزِيَادَتِهَا؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٨١

﴿٢٤٦٠﴾ امير المؤمنين ﷺ: مَنْ تَوَالَتْ عَلَيْهِ نَكَبَاتُ الزَّمَانِ اكْتَسَبَتْهُ فَضِيلَةُ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٢٤٦١﴾ امير المؤمنين ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى النَّكَبَةِ كَانَ لَمْ يُنْكَبْ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

٢-٢-٤-٢-٣-٢- العسر

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۴۵۴﴾ مردی خدمت پیامبر خدا ﷺ رسید. عرض کرد: هنگام نزول مصیبت، چه چیز سبب سقوط و از بین رفتن اجر و پاداش می‌شود؟ حضرت فرمود: کوبیدن دست راست بر پشت دست چپ؛ و صبر آن است که در اول ورود مصیبت، صبر کنی. کسی که به قضای الهی راضی شود خدا از او راضی است و کسی که اظهار ناخشنودی نماید، خدا نیز از او ناراضی است.

﴿۲۴۵۵﴾ هر که در اول ورود مصیبت، صبر و شکیبایی کند، خداوند گناهان گذشته‌اش را می‌بخشد و در عوض بهتر از آن را به او می‌دهد.

۲-۳-۴-۲-۶ حادثه‌ی غافلگیرکننده

﴿۲۴۵۶﴾ هر بنده‌ای که گرفتار مصیبت شود و هرگاه مصیبت به یادش آمد بگوید: (إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) و هنگامی که برایش حادثه‌ی ناگواری پیش آمد، صبر کند، خداوند تمامی گناهان گذشته‌اش را می‌بخشد و اگر هر وقت به یاد آن مصیبت افتاد، کلمه‌ی استرجاع را به زبان آورد، گناهانی را که بین وقوع مصیبت و استرجاع مرتکب شده، بخشیده می‌شود.

۲-۳-۴-۲-۷ عقوبت

﴿۲۴۵۷﴾ آیا جای فراری داری که تو را از او پناه دهد؟ آیا خدایی جز او داری که به او پناه ببری؟ آیا تحمل کیفرهایش را داری؟ یا اینکه امید داری که دایره‌ی روزگار بچرخد و تو را از دایره‌ی قدرت او خارج و تحت قدرت شخص دیگری قرار دهد؟

۲-۳-۴-۲-۸ بدبختی

﴿۲۴۵۸﴾ به تحقیق برای هر بدبختی و بلایی دوره‌ای موقت است که باید سپری شود، پس چنانچه یکی از شما دچار آن شد، سر تسلیم فرود آورد و پایداری پیشه سازد تا دوره‌ی آن بگذرد. زیرا هنگام بروز حادثه هرگونه چاره‌جویی (عجولانه) برای فرار از آن، بر شدت آن می‌افزاید.

﴿۲۴۵۹﴾ گرفتاری‌ها و بدبختی‌ها را پایانی است که سرانجام به نهایت خود خواهد رسید و دواى آن شکیبایی و صبر بر آن و رهاکردن حرص و جوش در رفع آن‌هاست؛ زیرا چاره‌اندیشی قبل از پایان یافتن مدت‌ش، بر ناخوشی آن می‌افزاید.

﴿۲۴۶۰﴾ هر که سختی‌های دوران، پی‌درپی بر او وارد شود، فضیلت صبر را به دست می‌آورد.

﴿۲۴۶۱﴾ هر که بر مصیبت، شکیبایی ورزد، مثل این است که مصیبتی وارد نشده است.

۲-۳-۴-۲-۹ سختی

﴿أقسام الصَّبْرِ﴾

﴿٢٤٦٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حَقُّ اللَّهِ سُبْحَانَهُ عَلَيْكُمْ فِي الْيُسْرِ الْبَرِّ وَالشُّكْرِ وَفِي الْعُسْرِ الرِّضَا وَالصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٣٧١

﴿٢٤٦٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حَقُّ اللَّهِ فِي الْعُسْرِ الرِّضَى وَالصَّبْرُ وَحَقُّهُ فِي الْيُسْرِ الْحَمْدُ وَالشُّكْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٥

﴿٢٤٦٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: خَيْرُ النَّاسِ مَنْ كَانَ فِي عُسْرِهِ مُؤَثِّرًا صَبُورًا؛ غرر الحكم ص: ٣٨٨
 ﴿٢٤٦٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَحْسَنُ الْعَشْرَةِ [الْعَشِيرَةِ] وَاصْبِرْ عَلَى الْعُسْرَةِ وَأَنْصِفْ مَعَ الْقُدْرَةِ؛ غرر الحكم ص: ٤٣٥

١٠-٢-٣-٢- الخطوب

﴿٢٤٦٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَلْيَصْبِرْ نَفْسُهُ فِي النَّوَائِبِ وَالْخُطُوبِ فَإِنَّ الْفَوْزَ بِهَذِهِ الْخِصَالِ شَرَفٌ مَكَارِمُ الدُّنْيَا وَدَرَكُ فُضَائِلِ الْآخِرَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٣٥١
 ١١-٢-٣-٢- الإفلاس

﴿٢٤٦٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى كَدِّهِ صَبَرَ عَلَى الْإِفْلَاسِ؛ غرر الحكم ص: ٣٥٥
 ١٢-٢-٣-٢- المسكنة

﴿٢٤٦٨﴾ الرسول ﷺ: طُوبَى لِلْمَسَاكِينِ بِالصَّبْرِ وَهُمْ الَّذِينَ يَرَوْنَ مَلَكَوَاتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٦٣

١٣-٢-٣-٢- الملمات

﴿٢٤٦٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ الرَّعِيَّةِ أَثْقَلَ عَلَى الْوَالِي مَعُونَةً فِي الرَّخَاءِ وَأَقْلَ لَهُ مَعُونَةً فِي الْبَلَاءِ وَآكْرَهُ لِلْإِنْصَافِ وَآسَأَلُ بِالْإِلْحَافِ وَأَقْلَ شُكْرًا عِنْدَ الْإِعْطَاءِ وَأَبْطَأَ عُذْرًا عِنْدَ الْمَنْعِ وَأَضْعَفَ صَبْرًا عِنْدَ مِلَمَاتِ الدَّهْرِ مِنَ الْخَاصَّةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ١٦٢

١٤-٢-٣-٢- السجن

﴿٢٤٧٠﴾ الصادق عليه السلام: هُمْ سَادَةُ النَّبِيِّينَ وَ عَلَيْهِمْ دَارَتْ رَحَى الْمُرْسَلِينَ وَقِيلَ لَهُمْ سِتَّةُ نُوحٍ صَبَرَ عَلَى أَذَى قَوْمِهِ وَإِبْرَاهِيمُ صَبَرَ عَلَى النَّارِ وَإِسْحَاقُ صَبَرَ عَلَى الذَّبْحِ وَيَعْقُوبُ صَبَرَ عَلَى فَقْدِ الْوَلَدِ وَذَهَابِ الْبَصَرِ وَيُوسُفُ صَبَرَ عَلَى الْبَيْتْرِ وَالسَّجْنِ وَأَيُّوبُ صَبَرَ عَلَى الضَّرِّ؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ٣٢٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۴۶۲﴾ حق خدای سبحان بر شما در فراخی و توانگری، احسان کردن و شکرست و در عسرت و تنگدستی، راضی بودن و صبر کردن.

﴿۲۴۶۳﴾ حق خدا در حالت گرفتاری و سختی، ابراز رضایت و صبر است و حق خدا در هنگام رفاه و فراخی نعمت، حمد و سپاسگزاری است.

﴿۲۴۶۴﴾ بهترین مردم کسی است که در عین فقر، ایثارگر و صبور باشد.

﴿۲۴۶۵﴾ خوش معاشرت بوده و به هنگام سختی صبور باش و به هنگام قدرت، انصاف داشته باش.

۱۰-۲-۳-۴-۲- حادثه‌ی ناگوار

﴿۲۴۶۶﴾ باید در حوادث و مشکلات خود را به صبر و شکیبایی وادارد، زیرا موفق شدن به داشتن این صفات، دستیابی به بالاترین خصلت‌های دنیوی و موجب رسیدن به فضایل اخروی است.

۱۱-۲-۳-۴-۲- ورشکستگی

﴿۲۴۶۷﴾ هر که بر سختی کسب معاش، شکیبایی نرزد، ناچار باید فقر و نداری را تحمل کند.

۱۲-۲-۳-۴-۲- فقر

﴿۲۴۶۸﴾ خوشا به حال نیازمندی که صبر می‌کنند و آن‌ها کسانی هستند که ملکوت آسمان‌ها و زمین را مشاهده می‌کنند.

۱۳-۲-۳-۴-۲- بلا

﴿۲۴۶۹﴾ در میان رعیت، هیچ کس از خواص، بر فرمانده سنگین‌بارتر نیست. در گرفتاری‌ها، کمتر از همه کمک می‌کند، انصاف و عدالت را بر نمی‌تابد، با اصرار درخواستش را تکرار می‌کند، اگر عطا کنی، کمتر از همه شکرگزار است و اگر عطا نکنی، دیرتر از همه عذرت را می‌پذیرد و در پیشامدهای روزگار، کمترین شکیبایی را دارد.

۱۴-۲-۳-۴-۲- زندان

﴿۲۴۷۰﴾ (این چند پیامبر) از بزرگان انبیا هستند و گردونه‌ی سایر پیامبران بر مدار آن‌ها می‌گردد و گفته می‌شود آن‌ها شش نفرند: نوح که بر آزار قومش صبر کرد، ابراهیم که آتش را تحمل کرد، اسحاق (اسماعیل) که رنج سربردن را تحمل کرد، یعقوب که بر فقدان پسر و نابینایی صبر نمود و یوسف که رنج چاه و زندان را تحمل کرد و ایوب که بر سختی صبر نمود.

﴿أقسام الصبر﴾

١٥-٢-٣-٤-٢- الحُبسُ

﴿٢٤٧١﴾ صَبَرَ يُوسُفُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الْجُبِّ وَالْحَبْسِ وَالْفُرْقَةِ وَالْمَعْصِيَةِ وَمُحَمَّدٌ قَاسَى مِنْ كَثْرَةِ الْغُرْبَةِ وَالْفُرْقَةِ وَحُبَسَ فِي الشَّعْبِ ثَلَاثَ سِنِينَ وَفِي الْغَارِ ثَلَاثَ لَيَالٍ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٤٠٨

١٦-٢-٣-٤-٢- الذُّلُّ

﴿٢٤٧٢﴾ الرسول ﷺ: فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ فَصَبَرَ عَلَى الْبُغْضَةِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ وَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى وَصَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ آتَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ خَمْسِينَ صِدِّيقاً مِمَّنْ صَدَّقَ بِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿٢٤٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ فَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى وَصَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ وَصَبَرَ عَلَى بُغْضَةِ النَّاسِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ خَمْسِينَ صِدِّيقاً؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

﴿٢٤٧٤﴾ الرسول ﷺ: فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ مِنْكُمْ فَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى مِنْهُمْ وَصَبَرَ عَلَى الْبُغْضَةِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ مِنْهُمْ وَصَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ مِنْهُمْ وَيُرِيدُ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ اثْنَيْنِ وَخَمْسِينَ شَهِيداً؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٤

﴿٢٤٧٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَالَ لَهُ قَائِلٌ عَلَّمَنِي الْحِلْمَ فَقَالَ هُوَ الذُّلُّ فَاصْطَبِرْ عَلَيْهِ إِنْ اسْتَطَعْتَ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٩٧

﴿٢٤٧٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الذُّلِّ ضَرَاعَةٌ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٩٤

﴿٢٤٧٧﴾ الرسول ﷺ: سَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُنَالُ الْمُلْكُ فِيهِ إِلَّا بِالْقَتْلِ وَالتَّجْبُرِ وَلَا الْغِنَى إِلَّا بِالْغَصْبِ وَالْبُخْلِ وَلَا الْمَحَبَّةُ إِلَّا بِاسْتِخْرَاجِ الدِّينِ وَاتِّبَاعِ الْهَوَى فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ فَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى وَصَبَرَ عَلَى الْبُغْضَةِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ وَصَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ آتَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ خَمْسِينَ صِدِّيقاً مِمَّنْ صَدَّقَ بِهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

﴿٢٤٧٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْفَرْقُ بَيْنَ الْاِقْتِصَادِ وَالْبُخْلِ إِنَّ الْاِقْتِصَادَ تُمْسِكُ الْإِنْسَانَ بِمَا فِي يَدِهِ خَوْفاً عَلَى حُرِّيَّتِهِ وَجَاهِهِ مِنَ الْمَسْأَلَةِ فَهُوَ يَضَعُ الشَّيْءَ مَوْضِعَهُ وَيَصْبِرُ عَمَّا لَا تَدْعُو ضَرُورَةً إِلَيْهِ وَيَصِلُ صَغِيرُ بَرٍّ بِعَظِيمِ بُشْرِهِ وَلَا يَسْتَكْثِرُ مِنَ الْمَوَدَّاتِ خَوْفاً مِنْ فَرْطِ الْإِجْحَافِ بِهِ وَ

﴿اقسام صبر﴾

۱۵-۲-۳-۴-۲- ممانعت

﴿۲۴۷۱﴾ یوسف (علیه السلام) در چاه و زندان و بر جدایی و در مقابل معصیت، صبر کرد و محمد (صلی الله علیه و آله) از غربت بسیار و جدایی، سختی کشید و سه سال در شعب ابی طالب و سه شب در غار محبوس بود.

۱۶-۲-۳-۴-۲- ذلت

﴿۲۴۷۲﴾ هرکس آن زمان را دریابد و در بغض و کینه (نسبت به مخالفان ما)، پایدار و شکیبا باشد در حالی که می‌تواند محبت کند و در فقر صبر نماید در حالی که می‌تواند توانگر شود و بر خواری صبور باشد در حالی که توانایی دارد خود را عزیز کند. خداوند به این‌ها پاداش عمل پنجاه صدیق را می‌دهد.

﴿۲۴۷۳﴾ هرکس آن زمان را دریابد و در بغض و کینه (نسبت به مخالفان ما)، پایدار و شکیبا باشد در حالی که می‌تواند محبت کند و در فقر صبر نماید در حالی که می‌تواند توانگر شود و بر خواری صبور باشد در حالی که توانایی دارد خود را عزیز کند. خداوند به این‌ها پاداش عمل پنجاه صدیق را می‌دهد.

﴿۲۴۷۴﴾ هرکس آن زمان را دریابد و در بغض و کینه (نسبت به مخالفان ما)، پایدار و شکیبا باشد در حالی که می‌تواند محبت کند و در فقر صبر نماید در حالی که می‌تواند توانگر شود و بر خواری صبور باشد در حالی که توانایی دارد خود را عزیز کند. خداوند به این‌ها پاداش عمل پنجاه صدیق را می‌دهد.

﴿۲۴۷۵﴾ گوینده‌ای به ایشان گفت: مرا بردباری بیاموز، فرمود: آن خواری (تحمل شکست و عدم کامیابی است). پس اگر می‌توانی، آن را تحمل کن.

﴿۲۴۷۶﴾ شکیبایی و صبر در برابر ذلت، ناتوانی است.

﴿۲۴۷۷﴾ زمانی بر مردم می‌آید که در آن زمان فرمانروایی جز با کشتار و زورگویی، توانگری جز با غصب اموال دیگران و بخل، جلب محبت دیگران جز با خارج شدن از دین و پیروی از هوای نفس حاصل نمی‌شود. پس هرکس این زمان را دریابد و بر فقر شکیبایی کند در صورتی که بتواند ثروتمند شود، بر بغض مردم شکیبایی کند در صورتی که بتواند جلب محبت کند، و بر ذلت شکیبایی کند در صورتی که بتواند نزد مردم عزیز باشد، خداوند ثواب پنجاه صدیق از کسانی که رسالت مرا تصدیق کردند، به او می‌دهد.

﴿۲۴۷۸﴾ فرق بین اعتدال و بخل این است که اعتدال، حافظ انسان است از آنچه در دست دارد، از ترس اینکه مبادا با زیاده‌روی در انفاق و مخارج، با مجبور شدن به درخواست از دیگران، آبرو و آزادی‌اش به مخاطره بیفتد و اعتدال آن است که هرچیز سر جای خود قرار گیرد و اینکه بر فقدان هرچیزی که ضرورتی ندارد، شکیبایی بورزی و عطایای کوچک خود را با خوشرویی فراوانت پیوند بزنی و با توهم ترس از زیاده‌روی در انفاق، مهرورزی‌های خود را زیاد ندانی و اما

﴿أقسام الصبر﴾

الْبَخِيلُ لَا يُكَافِي عَلَى مَا يُسَدَّى إِلَيْهِ وَيَمْنَعُ أَيْضاً الْيَسِيرَ مَنْ اسْتَحَقَّ الْكَثِيرَ وَيَصْبِرُ لَصَغِيرٍ مَا يَجْرَى عَلَيْهِ عَلَى كَثِيرٍ مِنَ الدَّلَّةِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٨٣
٣-٤-٢- اللأواء، المصيبة، المكروه، النائبة

١-٣-٢-٣- اللأواء؛

﴿٢٤٧٩﴾ الرسول ﷺ: إصبر على مصائب الدنيا ولأوائها حتى ألقاك؛ تفسير فرات الكوفي

ص: ٥٥٥

﴿٢٤٨٠﴾ الصادق عليه السلام: إن يوشع بن نون قام بالأمر بعد موسى صابراً من الطواغيت على اللأواء والضراء والجهد والبلأ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٦٥

﴿٢٤٨١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فكان إذا احمر البأس ودعيت نزال أقام أهل بيته فاستقدّموا فوقى أصحابه بهم حد الأسنة والسيف فقتل عبيدة يوم بدر وحمزة يوم أحد وجعفر وزيد يوم مؤتة وأراد من لو شئت ذكرت اسمه مثل الذي أرادوا من الشهادة مع النبي ﷺ غير مرة إلا أن آجالهم عجّلت ومنيته أخرت والله ولي الإحسان إليهم والمنّة عليهم بما قد أسلفوا من الصالحات فما سمعت بأحد ولا رأيته هو أنصح لله في طاعة رسوله ولا أطوع لنبيه في طاعة ربه ولا أصبر على اللأواء والضراء وحين البأس ومواطن المكروه مع النبي ﷺ من هؤلاء النفر الذين سميت لك؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ١١٠

﴿٢٤٨٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فصبراً على دنيا تمر بلأوائها كليلة بأحلامها؛ بحار الأنوار ج: ٤٠

ص: ٣٤٨

﴿٢٤٨٣﴾ الرسول ﷺ: من عال ثلاث بنات أو مثلهن من الأخوات وصبر على لأوائهن حتى يبن إلى أزواجهن أو يمتن فيصرن إلى القبور كنت أنا وهو في الجنة كهاتين وأشار بالسبابة وألوسطى فقيلاً يا رسول الله وأنتين قال وأنتين قيل واحدة قال واحدة؛ وسائل الشيعة ج: ٢١

ص: ٣٦٢

﴿٢٤٨٤﴾ الرسول ﷺ: من كن له ثلاث بنات فصبر على لأوائهن وضرائهن وسرائهن كن له

حجاباً يوم القيامة؛ وسائل الشيعة ج: ٢١ ص: ٣٦٢

﴿اقسام صبر﴾

بخیل، لطفی را که به او می‌شود، پاسخ مناسب نمی‌دهد و به کسی که شایسته‌ی دریافت عطایای فراوانی است، حتی اندکی هم نمی‌بخشد و برای به‌دست‌آوردن کمترین چیز، بیشترین ذلت و خواری را بر خود می‌پسندد و آن را تحمل می‌کند.

۳-۴-۲- درد و رنج، مصیبت، پیشامد ناگوار، حادثه‌ی تلخ

۱-۳-۴-۲- درد و رنج

﴿۲۴۷۹﴾ تا دم مرگ، بر مشکلات و سختی‌های دنیا، شکیا باش.

﴿۲۴۸۰﴾ یوشع بن نون بعد از موسی دین او را برپا داشت و در برابر گرفتاری‌ها و ناملایمات طاغوت‌ها و سختی و بلا شکیبایی ورزید.

﴿۲۴۸۱﴾ رسول خدا ﷺ چون کارزار دشوار می‌شد و مردم پای پس می‌نهادند، نزدیکان خود را پیش می‌فرستاد و به‌واسطه‌ی حضور ایشان، یارانش را از نوک تیز نیزه‌ها و لبه‌ی تیز شمشیرها حفظ می‌کرد؛ چنانکه عبیده پسر حارث در نبرد بدر و حمزه در احد و جعفر در مؤتة، شهید شدند؛ و آن‌که اگر بخواهم نام او را خواهم گفت، او نیز خواست تا چون آنان فیض شهادت یابد، لیکن اجل‌های آنان پیش افتاد و در مرگ او تأخیر رخ داد و خداوند بر آنچه از کارهای خوب که ایشان پیش فرستادند، خود صاحب احسان و منت بر ایشان است. و کسی را مانند اینان که نام‌بردم در خلوص اطاعت از رسولش نشنیدم و ندیدم؛ و کسی بهتر از ایشان پیامبرش را در عبادت پروردگارش اطاعت نکرد؛ و کسی را شکیاتر از ایشان در برابر سختی‌ها و مشکلات در هنگام سختی و مراحل ناخوشایند در همراهی با پیامبر ﷺ نیافتم.

﴿۲۴۸۲﴾ صبر کن بر دنیایی که بلای آن مانند شب و خواب‌های پریشان آن زودگذر است.

﴿۲۴۸۳﴾ کسی که سه دختر یا سه خواهر داشته باشد و بر سختی نگهداری از ایشان تا پایان عمر یا ازدواج، صبور باشد، من و او در بهشت مانند این دو انگشتیم. - در این حال حضرت به انگشت سبابه و انگشت وسط اشاره کردند. سؤال شد: ای پیامبر خدا ﷺ اگر دو تا باشند چطور؟ فرمود: دو تا هم (همین‌طور). باز سؤال شد: یکی چطور؟ فرمود: یکی نیز (همین‌طور است).

﴿۲۴۸۴﴾ هرکس سه دختر داشته باشد و نگهداری و غم و شادی آنان را متحمل گردد، در روز قیامت او را از آتش و عذاب محافظت خواهند نمود.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٤٨٥﴾ الصادق عليه السلام: لَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الصَّبْرِ وَالْجُهْدِ وَاللَّوَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛ مَسْكَنُ الْفَوَادِ

ص: ١٢٦

﴿٢٤٨٦﴾ الصادق عليه السلام: وَاعْلَمْ أَيُّ عَمٍّ وَابْنٍ عَمَّ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يُبَالِ بِضُرِّ الدُّنْيَا لَوْلِيَّهِ

سَاعَةً قَطُّ وَلَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الصَّبْرِ وَالْجُهْدِ وَاللَّوَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛ مَسْكَنُ الْفَوَادِ ص: ١٢٦

٢-٣-٤-٣-٢-٢ ما أصابكم

﴿٢٤٨٧﴾ وَكَأَنَّ مِنْ نَبِيِّ قَاتَلَ مَعَهُ رِثْيُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهِنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا

وَمَا اسْتَكْبَرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ - آل عمران ١٤٦

﴿٢٤٨٨﴾ وَبَشِّرِ الْمُخْتَئِينَ، الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ وَ

المقيمي الصلاة وما رزقناهم ينفقون - الحج ٣٥-٣٤

﴿٢٤٨٩﴾ يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ

مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ - لقمان ١٧

﴿٢٤٩٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى مَا أَصَابَكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١١٠

﴿٢٤٩١﴾ أَحْكُمُوا غَرَى طَاعَتِكَ وَاسْتَبْشِرُوا بِنِعْمَتِكَ وَانْتَظِرُوا رَوْحَكَ وَعَظِّمُوا جَلَالَكَ وَ

سَدِّدُوا عُقُودَ حَقِّكَ بِمُؤَالَاتِهِمْ مِنْ وَالَاكَ وَمُعَادَاتِهِمْ مِنْ عَادَاكَ وَصَبِّرْهُمْ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ فِي

مَحَبَّتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٣٨

٢-٣-٤-٣-٢-٣ المصيبة

﴿٢٤٩٢﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ فَالصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَأَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ

الصَّبْرُ عِنْدَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْكَ فَيَكُونُ لَكَ حَاجِزًا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ١٨٧

﴿٢٤٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَضِيقُ مَا يَكُونُ الْحَرْجُ أَقْرَبَ مَا يَكُونُ الْفَرَجُ مَعَ أَنَّ الْكَارَةَ تَزْدَادُ

مُصِيبَتُهُ فَإِنَّ فَوَاتَ الْأَجْرِ مُصِيبَةٌ أُخْرَى وَالْكَرَاهَةُ الْمُوجِبَةُ لِحُزْنِ الْقَلْبِ مُصِيبَةٌ عَظِيمَةٌ وَمِنْ ثَمَّ

قِيلَ الْمُصِيبَةُ لِلصَّابِرِ وَاحِدَةٌ وَلِلْجَازِعِ اثْنَتَانِ بَلْ لَهُ أَرْبَعُ مُصِيبَاتٍ الثَّلَاثَةُ الْمَذْكُورَةُ وَشِمَاتَةُ

الْأَعْدَاءِ وَمِنْ ثَمَّ قِيلَ الصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ مُصِيبَةٌ عَلَى الشَّامِتِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٧٥

﴿٢٤٩٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ مِنْ أَفْضَلِ الْمَوَاهِبِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۴۸۵﴾ خداوند چیزی را بیش از زحمت رنج و سختی که با صبر و شکیبایی همراه باشد، دوست نمی‌دارد.

﴿۲۴۸۶﴾ بدان ای عمو و عموزاده، خداوند عزیز و جلیل هرگز لحظه‌ای بلا و سختی دنیا را از دوستش جدا نمی‌کند. و هیچ چیز نزد خدا، محبوب‌تر از صبر و تلاش و سختی همراه با شکیبایی نیست.

۲-۳-۴-۳-۲ آنچه از مصیبت به شما می‌رسد

﴿۲۴۸۷﴾ چه بسیار پیامبرانی که مردان الهی فراوانی به همراه آنان جنگ کردند! آن‌ها هیچ‌گاه در برابر آنچه در راه خدا به آنان می‌رسید، سست و ناتوان نشدند (و تن به تسلیم ندادند)؛ و خداوند استقامت‌کنندگان را دوست دارد.

﴿۲۴۸۸﴾ و بشارت ده متواضعان و تسلیم‌شوندگان را، همان‌ها که چون نام خدا برده می‌شود، دل‌هایشان پر از خوف (پروردگار) می‌گردد؛ و شکیبایان در برابر مصیبت‌هایی که به آنان می‌رسد؛ و آن‌ها که نماز را برپا می‌دارند و از آنچه به آنان روزی داده‌ایم انفاق می‌کنند.

﴿۲۴۸۹﴾ پسر، نماز را برپا دار و امر به معروف و نهی از منکر کن و در برابر مصایبی که به تو می‌رسد شکیبا باش که این از کارهای مهم است.

﴿۲۴۹۰﴾ به آنچه (از سختی‌ها و مشکلات) شما را هدف گرفته، صبر کنید.

﴿۲۴۹۱﴾ دستگیره‌ی اطاعت و فرمانبری از تو را محکم کردند. با نعمت شادمانند و منتظر گشایش تو هستند و جلال و شوکت را بزرگ می‌شمارند و پیمان‌های حق تو را با دوستی با دوستان و دشمنی با دشمنان و شکیبایی بر آنچه در راه دوستی تو بر سرشان می‌آید، استوار کردند.

۳-۴-۳-۲ مصیبت

﴿۲۴۹۲﴾ صبر دو گونه است: یکی صبر در هنگام مصیبت و گرفتاری است که خوب و نیکوست و صبر دیگر که از این بهتر و برتر است، صبر و خویش‌داری به‌هنگام روبروشدن با چیزی است که خداوند عزیز و جلیل آن را به تو حرام کرده و این امر، مانع تو از انجام آن کار حرام گردد.

﴿۲۴۹۳﴾ هرچه حلقه‌ی شدت و ناراحتی‌ها تنگ‌تر گردد فرج و گشایش نزدیک‌تر خواهد شد. در عین حال کراهت و ناراحتی از پیشامدها، موجب زیادت‌ی مصیبت خواهد شد. چون نارضایتی باعث از دست رفتن اجر و پاداش است، که خود مصیبت دیگری است. علاوه بر آن، احساس ناراحتی که موجب حزن و اندوه قلبی است، خود مصیبت بزرگی است و از این جهت گفته شده است. مصیبت صبرکننده یکی، ولی مصیبت کسی که بی‌تابی می‌کند دو تاست. بلکه با کمی دقت می‌توان گفت مصیبتش چهار تاست. ۱ - مصیبت اصلی ۲ - از دست دادن اجر و پاداش ۳ - ناراحتی و غصه و اندوه قلبی ۴ - شماتت و سرزنش دشمنان و لذا گفته شده است. صبر و تحمل و مقاومت در برابر مشکلات، برای دشمن سرزنش‌کننده، خود مصیبت و غصه‌ای است.

﴿۲۴۹۴﴾ صبر بر مصیبت‌ها، از بهترین جوایز خداوند است.

﴿أقسام الصَّبْرِ﴾

﴿٢٤٩٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ مُصِيبَةٌ عَلَى الشَّامِتِ بِهَا؛ بحار الأنوار ج: ٧٥

ص: ٨١

﴿٢٤٩٦﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ مُصِيبَةٌ عَلَى الشَّامِتِ بِهَا وَالْجَزَعُ عَلَيْهَا مُصِيبَةٌ ثَانِيَةٌ بِفَوَاتِ الثَّوَابِ وَهِيَ أَكْثَرُ الْمَصَائِبِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ٧٤

﴿٢٤٩٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ يُجْزِلُ الْمُتَوْبَةَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٢٤٩٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ يَفْلَحُ حَدًّا [يَقُلُّ جَدًّا] الشَّامِتِ؛ غرر الحكم

ص: ٢٨٢

﴿٢٤٩٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى الطَّاعَةِ وَالصَّبْرُ عَنِ الْمَعْصِيَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٥٩

﴿٢٥٠٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ صَبْرٌ عَلَى الطَّاعَةِ وَصَبْرٌ عَلَى الْمَعْصِيَةِ وَصَبْرٌ عَلَى

الْمُصِيبَةِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٤

﴿٢٥٠١﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ صَبْرٌ عَلَى الْمُصِيبَةِ وَصَبْرٌ عَلَى الطَّاعَةِ وَصَبْرٌ عَنِ الْمَعْصِيَةِ؛

بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

﴿٢٥٠٢﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ صَبْرٌ عَلَى الْمُصِيبَةِ وَصَبْرٌ عَلَى الطَّاعَةِ وَصَبْرٌ عَلَى الْمَعْصِيَةِ؛

بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٧٧

﴿٢٥٠٣﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَصَبْرٌ عَلَى الطَّاعَةِ وَصَبْرٌ عَنِ الْمَعْصِيَةِ فَمَنْ صَبَرَ عَلَى الْمُصِيبَةِ حَتَّى يَرُدَّهَا بِحُسْنِ عَزَائِهَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ ثَلَاثِمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ وَمَنْ صَبَرَ عَلَى الطَّاعَةِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ سِتِّمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلَى الْعَرْشِ وَمَنْ صَبَرَ عَنِ الْمَعْصِيَةِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ تِسْعِمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلَى مُنْتَهَى الْعَرْشِ؛ الكافي ج: ٢

ص: ٩١

﴿٢٥٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ إِمَّا صَبْرٌ عَلَى الْمُصِيبَةِ أَوْ عَلَى الطَّاعَةِ أَوْ عَنِ الْمَعْصِيَةِ وَ

هَذَا الْقِسْمُ الثَّلَاثُ أَعْلَى دَرَجَةٍ مِنَ الْقِسْمَيْنِ الْأَوَّلَيْنِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣١٩

﴿اقسام صبر﴾

- ﴿۲۴۹۵﴾ صبر بر مصیبت، بسیار سخت و گران است بر سرزنش کننده‌ی آن.
- ﴿۲۴۹۶﴾ صبر بر مصیبت، مصیبتی است بر ملامت کننده؛ و بی‌تابی بر آن مصیبت، مصیبت دومی است که به واسطه‌ی ازدست رفتن ثواب پدید می‌آید؛ و این ازدست دادن ثواب بزرگ‌ترین مصیبت‌هاست.
- ﴿۲۴۹۷﴾ شکیبایی بر مصیبت ثواب آن را بزرگ می‌کند.
- ﴿۲۴۹۸﴾ صبر بر مصیبت، تندی شماتت را می‌شکند.
- ﴿۲۴۹۹﴾ صبر بر سه قسم است: ۱ - صبر بر مصیبت و پیش‌آمدهای ناگوار؛ ۲ - صبر بر اطاعت و بندگی؛ ۳ - صبر و خودداری از معصیت و گناه.
- ﴿۲۵۰۰﴾ صبر بر سه قسم است: ۱ - صبر بر اطاعت و بندگی؛ ۲ - صبر و خودداری از معصیت و گناه؛ ۳ - صبر بر مصیبت و پیش‌آمدهای ناگوار.
- ﴿۲۵۰۱﴾ صبر بر سه قسم است صبر در مصیبت و صبر بر طاعت و بندگی خدا و صبر از معصیت و گناه.
- ﴿۲۵۰۲﴾ صبر بر سه قسم است صبر در مصیبت و صبر بر طاعت و بندگی خدا و صبر از معصیت و گناه.
- ﴿۲۵۰۳﴾ صبر بر سه قسم است: صبر در مصیبت و صبر بر طاعت و صبر از معصیت، پس هر که بر مصیبت صبر کند تا آن را به بهترین وجه، با آرامش و تسلی بگذارند، خداوند سیصد درجه برایش ثبت می‌کند، که میان هر درجه تا درجه‌ی دیگر به اندازه‌ی فاصله‌ی میان آسمان و زمین باشد و هر که بر طاعت و بندگی خدا صبر کند، خداوند برایش ششصد درجه ثبت می‌کند که میان هر درجه تا درجه‌ی دیگر به اندازه‌ی فاصله‌ی میان قعر زمین تا عرش باشد و هر که از معصیت خودداری و در برابر گناه صبر کند، خداوند نهصد درجه برای او ثبت می‌کند که فاصله‌ی میان هر درجه به قدر فاصله‌ی میان قعر زمین تا انتهای عرش الهی باشد.
- ﴿۲۵۰۴﴾ صبر و بردباری (سه گونه است)؛ یا صبر بر مصیبت است، یا فرمان برداری خداوند است؛ و یا خویشنداری از انجام گناه و نافرمانی؛ که سومین نوع آن از دو نوع اول بالاترین امتیاز را دارد.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٥٠٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الجزع [الفرع] عند المصيبة يزيدُها والصبر عليها يبيدُها؛
غرر الحكم ص: ٢٦٢

﴿٢٥٠٦﴾ الصادق عليه السلام: أَعُوذُ بِكَ مِنَ الضِّيقِ وَالشَّدَةِ وَالْقَيْدِ وَالْحَبْسِ وَالْوَتَاقِ وَالسُّجُونِ وَ
الْبَلَاءِ وَكُلِّ مُصِيبَةٍ لَا صَبْرَ لِي عَلَيْهَا؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ١٨٤

﴿٢٥٠٧﴾ الرسول ﷺ: أَلَا أَعْجَبُكُمْ أَنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَصَابَ خَيْرًا حَمِدَ اللَّهَ وَشَكَرَ وَإِذَا أَصَابَتْهُ
مُصِيبَةٌ حَمِدَ اللَّهَ وَصَبَرَ فَالْمُؤْمِنُ يُوجَرُ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى اللَّقْمَةَ يَرْفَعُهَا إِلَى فِيهِ؛ مسكن الفؤاد
ص: ٤٥

﴿٢٥٠٨﴾ الجواد عليه السلام: إِذَا أَصَابَ الْعَبْدَ مُصِيبَةٌ فَصَبَرَ وَاسْتَرْجَعَ عِنْدَ الصَّدَمَةِ الْأُولَى غَفَرَ اللَّهُ لَهُ
بِهَا مَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ ثُمَّ لَمْ يَذْكُرِ الْمُصِيبَةَ فِيمَا بَقِيَ مِنَ الدَّهْرِ إِلَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلَ مَا
كَانَ يَوْمَ الصَّدَمَةِ الْأُولَى إِذَا اسْتَرْجَعَ حِينَ يَذْكُرُهَا وَحَمِدَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢
ص: ٤٠٨

﴿٢٥٠٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِذَا وَجَّهْتَ إِلَى عَبْدٍ مِنْ عِبِيدِي مُصِيبَةً فِي بَدَنِهِ أَوْ مَالِهِ أَوْ وَلَدِهِ
ثُمَّ اسْتَقْبَلَ ذَلِكَ بِصَبْرٍ جَمِيلٍ اسْتَحْيَيْتُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنْ أَنْصِبَ لَهُ مِيزَانًا أَوْ أَنْشُرَ لَهُ دِيوَانًا؛
مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٥٨

﴿٢٥١٠﴾ الصادق عليه السلام: أَسْأَلُكَ اللَّهُمَّ أَكْثَرَ الْحَمْدِ عِنْدَ الرَّخَاءِ وَأَجْمَلَ الصَّبْرِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ؛
الكافي ج: ٢ ص: ٥٩٠

﴿٢٥١١﴾ الرسول ﷺ: أَصْبِرْ عَلَى مَصَائِبِ الدُّنْيَا وَلَا وَائِهَا [لَا وَائِهَا] حَتَّى آتَاكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ.
قَالَ فَقَالَ هُدَيْتَ، اللَّهُمَّ أَفْعَلْ بِهِ ذَلِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٦٣

﴿٢٥١٢﴾ الصادق عليه السلام: إِصْبِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ وَصَابِرُوا عَلَى الْفَرَائِضِ وَرَابِطُوا عَلَى الْأَثَمَةِ؛
بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢٢٠

﴿٢٥١٣﴾ السجاد عليه السلام:

اصْبِرُوا آلَ الرَّسُولِ قُتِلَ الْفَرُخُ النُّحُولُ

بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٥٤

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۵۰۵﴾ زاری به‌هنگام مصیبت، مصیبت را بیشتر می‌کند و صبر بر آن، مصیبت را نابود می‌کند.

﴿۲۵۰۶﴾ پناه می‌برم به تو از تنگی و سختی و بند و حبس و دستگیری و زندان و گرفتاری و هر مصیبتی که طاقت تحمل آن را ندارم.

﴿۲۵۰۷﴾ آیا (روش پسندیده‌ی) مؤمن، شما را شگفت‌زده نمی‌کند؟ از اینکه مؤمن هرگاه خیر و نعمتی به او برسد خدا را شکر کرده، سپاس می‌گوید. و هرگاه مصیبتی به او برسد در مقابل مصیبت هم خدا را ستایش کرده، صبر و شکیبایی پیشه می‌کند. مؤمن در تمام کارهایش اجر و ثواب داده می‌شود، حتی لقمه‌ای که به‌طرف دهانش بالا می‌برد.

﴿۲۵۰۸﴾ هرگاه بنده‌ی خدا دچار مصیبتی شود و بر آن صبر کند و در اولین مصیبت، کلمه‌ی استرجاع (انا لله و انا الیه راجعون) بگوید، خداوند گناهان گذشته‌اش را می‌آمرزد و تا زنده است چنانچه هرگاه به یاد آن مصیبت بیفتد، استرجاع گوید و حمد خدا کند، خداوند هردفعه پاداشی مانند آنچه در حین مصیبت به او داده بود عطا می‌کند.

﴿۲۵۰۹﴾ آن زمان که مصیبتی را به بدن یا مال یا فرزندان بنده‌ای از بندگان خود وارد سازم و آن بنده با شکیبایی ستودنی با آن مصیبت روبرو شود، من شرم می‌کنم که در روز رستخیز برای او ترازویی برپا کنم یا پرونده‌ای باز کنم و از اینکه عمل او را به حساب بکشم حیا می‌کنم.

﴿۲۵۱۰﴾ خدایا از تو حمد بسیار در زمان آسایش و رفاه و زیباترین صبر به‌هنگام مصیبت را خواهانم.

﴿۲۵۱۱﴾ من بر مصیبت‌ها و سختی‌های دنیا شکیبایی می‌کنم تا اگر خداوند بخواهد به دیدار تو واصل شوم، فرمود: تو هدایت شدی، خدایا آن را برایش به انجام برسان.

﴿۲۵۱۲﴾ در مصایب شکیبا باشید و بر انجام واجبات پایداری نمایید و پیوندتان با امامان علیهم‌السلام را استوار نگاه دارید.

﴿۲۵۱۳﴾ ای خاندان رسول، شکیبا باشید، آن شیرخوار نحیف کشته شد.

﴿أقسام الصَّبْرِ﴾

﴿٢٥١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَوْجِهٍ صَبْرٌ عَلَى الْمَعْصِيَةِ وَ صَبْرٌ عَلَى الْمُصِيبَةِ وَ صَبْرٌ عَلَى الطَّاعَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٦

﴿٢٥١٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مَطِيَّةٌ لَا تَكْبُو وَ الْقَنَاعَةُ سَيْفٌ لَا يَنْبُو مِنْ كُنُوزِ الْإِيمَانِ الصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ الصَّبْرُ جَنَّةٌ مِنَ الْفَاقَةِ اطْرَحْ عَنْكَ الْهُمُومَ بَعَزَائِمِ الصَّبْرِ وَ حُسْنِ الْبَقَيْنِ؛ كنز الفوائد ج: ١ ص: ١٣٩

﴿٢٥١٦﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ يَدْعِيهِ كُلُّ أَحَدٍ وَ لَا يَبِينُ عِنْدَ أَحَدٍ إِلَّا الْمُخْتَبِينَ وَ الْجَزَعُ يُنْكِرُهُ كُلُّ أَحَدٍ وَ هُوَ أَبِينُ عَلَى الْمُنَافِقِينَ لِأَنَّ نَزُولَ الْمِحْنَةِ وَ الْمُصِيبَةِ يُخْبِرُ عَنِ الصَّادِقِ وَ الْكَاذِبِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿٢٥١٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ يَنْزِلُ عَلَى قَدْرِ الْمُصِيبَةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢
﴿٢٥١٨﴾ الرسول ﷺ: الضَّرْبُ عَلَى الْفَخِذِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ يُحِيطُ بِالْأَجْرِ وَ الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى أَعْظَمُ وَ عِظَمُ الْأَجْرِ عَلَى قَدْرِ الْمُصِيبَةِ وَ مَنْ اسْتَرْجَعَ بَعْدَ الْمُصِيبَةِ جَدَّدَ اللَّهُ لَهُ أَجْرَهَا كَيَوْمَ أُصِيبَ بِهَا؛ مسكن الفؤاد ص: ٤٨

﴿٢٥١٩﴾ الرسول ﷺ: أَلْقِ عَنْكَ وَارِدَاتِ الْهُمُومِ بَعَزَائِمِ الصَّبْرِ عَوِّذْ نَفْسَكَ الصَّبْرَ فَنِعْمَ الْخُلُقُ الصَّبْرُ وَ اخْمَلْهَا عَلَى مَا أَصَابَكَ مِنْ أَهْوَالِ الدُّنْيَا وَ هُمُومِهَا فَازَ الْفَائِزُونَ وَ نَجَا الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ الْحُسْنَى فَإِنَّهُ جَنَّةٌ مِنَ الْفَاقَةِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٨٤

﴿٢٥٢٠﴾ الباقر عليه السلام: اللَّهُ أَعَزُّ وَ أَكْرَمُ مِنْ أَنْ يَسْلُبَ عَبْدًا ثَمَرَةَ فُؤَادِهِ فَيَصْبِرَ وَ يَحْتَسِبَ وَ يَحْمَدَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ ثُمَّ يَعَذِّبَهُ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢١٩

﴿٢٥٢١﴾ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ وَ اجْعَلْ عَلَى صَلَاةٍ مِنْكَ وَ رَحْمَةٍ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ١٦٦

﴿٢٥٢٢﴾ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الْمُخْتَبِينَ الَّذِينَ إِذَا ذَكَرَ اللَّهُ وَ جَلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَ الصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ وَ الْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ١٦٦

﴿٢٥٢٣﴾ الباقر عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ طَوَارِقِ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ زَوَابِعِهِمْ وَ بَوَائِقِهِمْ وَ مَكَايِدِهِمْ وَ مَشَاهِدِ الْفَسَقَةِ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ أَنْ أَسْتَزِلَّ عَنْ دِينِي فَتَفْسُدَ عَلَيَّ آخِرَتِي وَ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ مِنْهُمْ ضَرَرًا عَلَيَّ فِي مَعَاشِي أَوْ يَعْزِضُ بِلَاءٌ يُصِيبُنِي مِنْهُمْ لَا قُوَّةَ لِي بِهِ وَ لَا صَبْرَ لِي

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۵۱۴﴾ صبر و بردباری سه گونه است: صبر بر گناه و نافرمانی خدا، شکیبایی در هنگام سختی‌ها و ابتلائات، و صبر در هنگام طاعت و عبادت و بندگی خدا.

﴿۲۵۱۵﴾ صبر، مرکبی است که از پا نمی‌افتد، قناعت شمشیری است که کند نمی‌شود. از گنجینه‌های ایمان، شکیبایی بر مصیبت‌هاست، شکیبایی سپر فقر و بیچارگی است، غبار اندوه را با تصمیم به شکیبایی و یقین خوب، از خود دور کن.

﴿۲۵۱۶﴾ همه ادعای صبر می‌کنند و می‌گویند ما در برابر سختی‌ها صبر داریم. ولی در این ادعا، فقط افراد متواضع و تسلیم در پذیرش و تحمل رنج‌ها راستگویند و نیز همه می‌گویند ما هیچ‌گاه در برابر مشکلات جزع و بی‌تابی نمی‌کنیم ولی جزع و اضطراب در هنگام بلا در منافقین آشکار می‌شود. زیرا بلا و محنت، صدق و کذب ادعای اشخاص را برملا می‌کند.

﴿۲۵۱۷﴾ صبر به اندازه‌ی مصیبت نازل می‌شود.

﴿۲۵۱۸﴾ بادست‌زدن روی ران و زانو در هنگام مصیبت، اجر و پاداش از بین می‌رود. و صبر کردن هنگام مصیبت نخستین، بسیار عظیم است و عظمت اجر و پاداش به مقدار مصیبت است (یعنی هرچه مصیبت بزرگ‌تر باشد اجرش نیز بزرگ‌تر است)

﴿۲۵۱۹﴾ غصه‌های وارده را با صبرهای پایدار و محکم از خود دور کن؛ و نفس خود را به صبر عادت بده که بهترین اخلاق، شکیبایی است؛ و بر نفس خود شکیبایی در مقابل ناملایمات و ناخوشی‌های دنیا را تحمیل کن. پیروزمندان به واسطه‌ی تحمیل صبر به خود، به سرمنزله مقصود رسیدند؛ و پیشتازان به دریافت وعده‌های نیکوی الهی، نجات‌یافتند؛ زیرا صبر، سپری برای رفع نیازهاست.

﴿۲۵۲۰﴾ خداوند عزیزتر و با کرامت‌تر از آن است که میوه‌ی دل بنده‌ای را از او بگیرد و او شکیبایی بورزد و به حساب خدا گذارد و او را حمد بگوید، آن‌گاه خداوند او را عذاب کند.

﴿۲۵۲۱﴾ خدایا مرا از کسانی قرار ده که چون مصیبتی به آن‌ها رسد شکیبایی می‌ورزند و می‌گویند: "إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ"، "ما از آن خدا هستیم و به‌سوی او باز گردیم"، خدایا از جانب خود مرا مشمول درود و رحمت قرار ده.

﴿۲۵۲۲﴾ خدایا مرا از خضوع‌کنندگانی قرار ده، که با یاد تو، دل‌هایشان به لرزه در می‌آید و از شکیبایان بر مصیبت‌ها، برپا دارندگان نماز و آنان که از آنچه روزی‌شان کرده‌ایم انفاق می‌کنند.

﴿۲۵۲۳﴾ خدایا به تو پناه می‌برم از شبگردان جن و انس و شیاطینشان و نیز گرفتاری‌ها و نیرنگ‌های آنان و اجتماعات فاسقان جن و انس و از اینکه از دین خود بلغزم و آخرتم تباه شود و از اینکه توسط ایشان زیانی به زندگی‌ام وارد شود، یا در معرض بلایی قرار گیرم که توانایی مقابله

﴿أقسام الصبر﴾

عَلَى احْتِمَالِهِ فَلَا تَبْتَلْنِي يَا إِلَهِي بِمُقَاسَاتِهِ فَيَمْنَعَنِي ذَلِكَ عَنْ ذِكْرِكَ وَيَشْغَلَنِي عَنْ عِبَادَتِكَ؛
الكافي ج: ٢ ص: ٥٨٧

﴿٢٥٢٤﴾ الرضا عليه السلام: اللَّهُمَّ هُوَ مَا لَكَ وَرِزْقُكَ وَأَنَا عَبْدُكَ خَوَّلْتَنِي حِينَ رَزَقْتَنِي اللَّهُمَّ
فَأَلْهَمْنِي شُكْرَكَ فِيهِ وَالصَّبْرَ عَلَيْهِ حِينَ أَصِبتُ وَأَخَذْتُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ٢٦٦

﴿٢٥٢٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْمُصِيبَةُ بِالصَّبْرِ أَعْظَمُ الْمُصَابِ [المصائب]؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

﴿٢٥٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْمُصِيبَةُ بِالصَّبْرِ أَعْظَمُ الْمُصِيبَتَيْنِ؛ غرر الحكم ص: ١٠١

﴿٢٥٢٧﴾ السجاد عليه السلام: أَمَّا وَعِزَّتِي لَأَنْزِلُ بِكَ بُلُوْأَيَ وَلَأَجْعَلَكَ وَوَلَدَكَ غَرَضًا لِمَصَائِبِي وَ
لَأَوْذِيَنَّكَ بِعُقُوبَتِي فَاسْتَعِدُّوا لِبُلُوْأَيَ وَارْضُوا بِقَضَائِي وَاصْبِرُوا لِلْمَصَائِبِ؛ بحار الأنوار ج: ١٢

ص: ٢٧١

﴿٢٥٢٨﴾ الصادق عليه السلام: أَمَرَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام أَنِ اتَّبِعْتُ الْمُفْضَلَ وَأَعَزَّيْهُ بِاسْمَاعِيلَ وَقَالَ
أَقْرَى الْمُفْضَلَ السَّلَامَ وَقُلْ لَهُ إِنَّا قَدْ أَصَبْنَا بِاسْمَاعِيلَ فَصَبْرُنَا فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرْنَا إِنَّا أَرَدْنَا أَمْرًا وَ
أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَمْرًا فَسَلَّمْنَا لِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢

﴿٢٥٢٩﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ عليه السلام كَتَبَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حِينَ حُمِلَ هُوَ وَأَهْلُ بَيْتِهِ يُعْزِيهِ عَمَّا صَارَ إِلَيْهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِلَى
الْخَلْفِ الصَّالِحِ وَالدُّرِّيَّةِ الطَّيِّبَةِ مِنْ وَلَدِ أَخِيهِ وَابْنِ عَمِّهِ أَمَّا بَعْدُ فَلَيْتَ كُنْتُ قَدْ تَفَرَّدْتُ أَنْتَ وَ
أَهْلُ بَيْتِكَ مِمَّنْ حُمِلَ مَعَكَ بِمَا أَصَابَكُمْ فَمَا انْفَرَدْتُ بِالْحُزْنِ وَالْغَيْظِ وَالْكَآبَةِ وَالْإِلِمِ وَجَعِ
الْقَلْبِ دُونِي فَلَقَدْ نَالَنِي مِنْ ذَلِكَ مِنَ الْجَزَعِ وَالْقَلَقِ وَحَرِّ الْمُصِيبَةِ مِثْلُ مَا نَالَكَ وَلَكِنْ رَجَعْتُ
إِلَى مَا أَمَرَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ بِهِ الْمُتَّقِينَ مِنَ الصَّبْرِ وَحُسْنِ الْعَزَاءِ حِينَ يَقُولُ لِنَبِيِّهِ ﷺ وَاصْبِرْ
لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَحِينَ يَقُولُ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ وَحِينَ
يَقُولُ لِنَبِيِّهِ ﷺ حِينَ مِثْلَ بَحْمَزَةَ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ
لِلصَّابِرِينَ وَصَبَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَمْ يُعَاقَبْ وَحِينَ يَقُولُ وَامْرَأَتُكَ أَهْلُكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا
لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى وَحِينَ يَقُولُ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا
لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْتَخِرُونَ وَحِينَ
يَقُولُ إِنَّمَا يُوفَى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَحِينَ يَقُولُ لِقَمَّانٍ لَائِنَهُ وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ

﴿اقسام صبر﴾

با آن و تحمل آن را نداشته باشم. خدایا مرا به تحمل رنج‌هایی دچار مکن که سنگینی آن، مرا از یاد تو بازدارد و از عبادت تو، به خودش سرگرم کند.

﴿۲۵۲۴﴾ خدایا آن مال و روزی از آن دوست و من بنده‌ی تو که به من روزی دادی. خدایا شکر این روزی را به من الهام کن و صبر در مواردی که روزی‌ام کم یا از من گرفته می‌شود را نیز برایم مقدر کن. ﴿۲۵۲۵﴾ مصیبت نداشتن صبر، عظیم‌ترین مصیبت‌هاست.

﴿۲۵۲۶﴾ مصیبت نداشتن صبر، از بین دو مصیبت، مصیبت بزرگتر است.

﴿۲۵۲۷﴾ به عزتم قسم، بالای خود را بر تو نازل خواهم کرد و خودت و فرزندت را در معرض مصیبت‌ها قرار خواهم داد و با گرفتاری‌های آزاردهنده تو را مورد امتحان قرار خواهم داد. پس برای بلایای من آماده باشید به قضای من راضی شوید و در مقابل مصیبت‌ها صبر و بردباری کنید.

﴿۲۵۲۸﴾ حضرت صادق علیه السلام به من دستور داد که مفضل بن عمر را ببینم و او را درباره‌ی فوت اسماعیل تسلیت بگویم و فرمود: به مفضل سلام برسان و به او بگو که فوت اسماعیل مصیبتی بود برای ما و ما صبر کردیم، تو هم مانند ما صبر کن. ما چیزی را اراده کرده بودیم و خداوند چیز دیگری اراده کرد و ما در برابر امر خدا تسلیم هستیم.

﴿۲۵۲۹﴾ حضرت صادق علیه السلام هنگام دستگیری و زندان رفتن عبد الله بن الحسن رضی الله عنه و فرزندانش، در نامه‌ی تسلیتی به ایشان چنین نوشت: به نام خداوند بخشنده‌ی مهربان، این نامه‌ای است برای بازمانده‌ی صالح و اولاد پاک امام حسن علیه السلام از طرف برادرزاده و پسر عمویش جعفر بن محمد. اگر تو و خانواده‌ات به این مصیبت گرفتار شده‌اید، بدان که این حزن و اندوه و ناراحتی و درد جانکاه، فقط برای تو نبوده و به همان مقدار که تو ناراحت و اندوهگینی، من نیز در بی‌تابی و اضطراب و سوزش مصیبت هستم. ولی به آن فرمان خدا توجه می‌کنم که، به پرهیزگاران سفارش کرد: "شکیبایی کنند و مصیبت را با آرامش پشت سر بگذارند." چنانچه در این آیه به پیامبرش فرمود: "برای اجرای فرمان پروردگار خود شکیبا شو، که تو زیر نظر و مورد عنایت مایی." و نیز فرمود: "برای اجرای حکم خدای خود (بر انکار و آزارشان) صبر کن و مانند یونس مباح، (که از شدت خشم، در درخواست عذاب برای امتش تعجیل کرد). " یا وقتی حمزه را گوش و بینی بریدند، به پیامبرش گفت: "اگر می‌خواهید کفار را کیفر دهید به همان مقداری که آزارتان داده‌اند، انتقام بگیرید. لکن چنانکه صبر و شکیبایی کنید بهتر است، این عکس‌العمل از صابران و شکیبایان پذیرفته‌تر است." و پیامبر صلی الله علیه و آله بر مبنای همین دستور، شکیبایی ورزید و از کیفر آن‌ها درگذشت. و نیز در آیه‌ای می‌فرماید: "و خاندان خود را به نماز فرمان ده و بر آن شکیبا باش. ما از تو روزی نخواستیم، بلکه این ماییم که به تو روزی می‌دهیم و سرانجام نیکو برای پرهیزگاری است." و نیز می‌فرماید: "آنان که هرگاه مصیبتی به ایشان برسد می‌گویند: بازگشت ما به سوی خداست. ایشانند که درود و رحمت خدا بر آن‌هاست و اینان هدایت‌شدگانند." و نیز می‌فرماید: "پاداش صابران، بی‌حساب داده می‌شود." و در آیه‌ی دیگری از لقمان حکایت می‌کند که به فرزندش می‌گوید: "در برابر مصایب و

﴿أقسام الصبر﴾

إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ وَحِينَ يَقُولُ عَنْ مُوسَى قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ وَحِينَ يَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَحِينَ يَقُولُ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ وَحِينَ يَقُولُ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ: مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

﴿٢٥٣٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ ابْتَلَاكُمْ اللَّهُ بِمُصِيبَةٍ فَاصْبِرُوا؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٢٥٣١﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ الْخُرُّ خُرٌّ عَلَى جَمِيعِ أَحْوَالِهِ إِنْ نَابَتْهُ نَائِبَةٌ صَبَرَ لَهَا وَإِنْ تَدَاكَتْ عَلَيْهِ الْمَصَائِبُ لَمْ تَكْسِرْهُ وَإِنْ أُسِرَ وَفُهِرَ وَاسْتَبْدِلَ بِالْأُسْرِ عُسْرًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

﴿٢٥٣٢﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ الْخُرُّ خُرٌّ عَلَى جَمِيعِ أَحْوَالِهِ إِنْ نَابَتْهُ نَائِبَةٌ صَبَرَ لَهَا وَإِنْ تَرَاكَتْ عَلَيْهِ الْمَصَائِبُ لَمْ تَكْسِرْهُ وَإِنْ أُسِرَ وَفُهِرَ وَاسْتَبْدِلَ بِالْأُسْرِ عُسْرًا كَمَا كَانَ يُوسُفُ الصَّدِيقُ الْأَمِينُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمْ يَضُرُّ حُرِّيَّتَهُ أَنْ اسْتُعِيدَ وَأُسِرَ وَفُهِرَ وَلَمْ تَضُرَّهُ ظُلْمَةُ الْجُبِّ وَوَحْشَتُهُ وَمَا نَالَهُ أَنْ مِنْ اللَّهِ عَلَيْهِ؛ مسكن الفؤاد ص: ٤٦

﴿٢٥٣٣﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ الْعَبْدُ يَكُونُ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ دَرَجَةٌ لَا يَبْلُغُهَا بِعَمَلِهِ فَيَبْتَلِي فِي جَسَدِهِ أَوْ

يُصَابُ فِي مَالِهِ أَوْ يُصَابُ فِي وَلَدِهِ فَإِنْ هُوَ صَبَرَ بَلَغَهُ اللَّهُ إِيَّاهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦٦

﴿٢٥٣٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يُنْزِلُ الصَّبْرَ عَلَى قَدَرِ الْمُصِيبَةِ مَنْ ضَرَبَ يَدَهُ

عَلَى فَخِذِهِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ حَبَطَ أَجْرُهُ مَنْ أَخْزَنَ وَالِدِيهِ فَقَدْ عَقَّبَهُمَا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤

ص: ٤١٦

﴿٢٥٣٥﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ اللَّهُ تَعَالَى أَعْطَى عَشْرَةَ أَشْيَاءَ لِعَشْرَةِ مِنَ النِّسَاءِ التَّوْبَةَ لِحَوَاءَ زَوْجَةِ

آدَمَ وَالْجَمَالَ لِسَارَةَ زَوْجَةِ إِبْرَاهِيمَ وَالْحِفَاطَ لِرَحْمَةِ زَوْجَةِ أَيُّوبَ وَالْخُرْمَةَ لَأَسِيَةَ زَوْجَةِ

فِرْعَوْنَ وَالْحِكْمَةَ لَزَلِيخَا زَوْجَةِ يُوسُفَ وَالْعَقْلَ لِبَلْقِيسَ زَوْجَةِ سُلَيْمَانَ وَالصَّبْرَ لِبَرْخَانَةَ أُمِّ

مُوسَى وَالصَّفْوَةَ لِمَرْيَمَ أُمِّ عِيسَى وَالرِّضَى لِخَدِيجَةَ زَوْجَةِ الْمُصْطَفَى وَالْعِلْمَ لِفَاطِمَةَ زَوْجَةِ

الْمُرْتَضَى وَالْإِجَابَةَ لِعَشْرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٣ ص: ٣٢

﴿٢٥٣٦﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْعَمَ عَلَى قَوْمٍ فَلَمْ يَشْكُرُوا فَصَارَتْ عَلَيْهِمْ وَبَالًا وَ

ابْتَلَى قَوْمًا بِالْمَصَائِبِ فَصَبَرُوا فَصَارَتْ عَلَيْهِمْ نِعْمَةً؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢

﴿اقسام صبر﴾

مشکلات صبر کن، که این عمل نیروی تصمیم‌گیری را تقویت کرده و کارها را استوار می‌نماید. " و نیز از قول موسی عليه السلام نقل می‌کند: " و موسی به قومش گفت: از خدا یاری بخواهید و شکایا باشید، که زمین متعلق به خداست و آن را به هرکس از بندگان که بخواهد، به میراث می‌دهد و سرانجام نیک، مخصوص پرهیزگاران است. " و نیز می‌فرماید: " آنان که ایمان آوردند و عمل شایسته انجام دادند و یکدیگر را به حق و به شکیبایی سفارش کردند. " و نیز می‌فرماید: سپس او از آنان بود که ایمان آوردند و یکدیگر را به شکیبایی و مهربانی سفارش کردند. " و نیز می‌فرماید: " مسلماً شما را به ترس و گرسنگی و ازدست‌رفتن اموال و نفرت و میوه‌ها آزمایش می‌کنیم و (در این آزمایش) مژده با بر شکیبایان ."

﴿۲۵۳۰﴾ اگر خدا شما را به مصیبتی گرفتار کند، صبر کنید.

﴿۲۵۳۱﴾ آزاده، در همه حال آزاده است. اگر مشکلاتی به او برسد صبر می‌کند. مصیبت‌ها، هرچند پیایی باشند و حتی اگر شکست بخورد و اسیر شود، درهم نمی‌شکند و تلاش می‌کند دوره‌ی مشکلات را گذرانده، به شرایط آسان برسد. همانند یوسف راستگو و امانت‌دار، که بردگی و اسارت و شکست، به آزادگی‌اش لطمه نزد.

﴿۲۵۳۲﴾ آزاده، در همه حال آزاده است. اگر مشکلاتی به او برسد صبر می‌کند. مصیبت‌ها، هرچند پیایی باشند و حتی اگر شکست بخورد و اسیر شود، درهم نمی‌شکند و تلاش می‌کند دوره‌ی مشکلات را گذرانده، به شرایط آسان برسد. همانند یوسف راستگو و امانت‌دار، که بردگی و اسارت و شکست، به آزادگی‌اش لطمه نزد. و همچنین تاریکی و وحشت چاه و آنچه بر سرش آمد، استقامت او را در هم نشکست، تا اینکه خداوند بر او منت گذاشت و آن زورگوی متکبر را بعد از پادشاهی، بنده‌ی او گردانید و او را رسالت و پیامبری داد و به واسطه‌ی او قومی را مورد رحمت قرار داد. و چنین است که صبر، خبر و نیکی به دنبال دارد. پس شکیبایی بورزید و نفس خود را برای امور خیر آماده کنید، که پاداش دریافت خواهید کرد.

﴿۲۵۳۳﴾ ممکن است بنده‌ای نزد خداوند درجه و رتبه‌ای داشته باشد که از طریق اعمالش به آن درجه نمی‌رسد پس خداوند او را به بلا و مصیبتی در بدن، مال و یا فرزندش گرفتار می‌کند که او تحمل کند و خداوند به پاداش این صبر، او را به آن درجه برساند.

﴿۲۵۳۴﴾ خداوند متعال به اندازه‌ی مصیبت به انسان صبر می‌دهد، هرکه در مصیبت دست بر زانو بزند و بی‌تابی کند اجرش از بین می‌رود و هرکه پدر و مادرش را محزون کند آن‌ها را عاق کرده است.

﴿۲۵۳۵﴾ خداوند ده خصلت را به ده نفر از زنان عطا فرمود: توبه را به حوا همسر آدم، زیبایی را به ساره همسر ابراهیم، خویشن‌داری را به همسر ایوب، رعایت حرمت را به آسیه همسر فرعون، حکمت را به زلیخا همسر یوسف، عقل را به بلقیس همسر سلیمان، صبر را به مادر موسی، برگزیدگی را به مریم مادر عیسی، رضایت از خدا را به خدیجه عليها السلام، علم و دانش را به فاطمه عليها السلام همسر مرتضی عليه السلام و اجابت را به همه‌ی ایشان اعطا کرد.

﴿۲۵۳۶﴾ خداوند عزیز و جلیل به قومی نعمت داد و آن‌ها شکر نعمت نکردند، آن نعمت بر آن‌ها تبدیل به وزر و وبال شد و قومی را گرفتار مصایب نمود و شکیبایی پیشه کردند و آن مصایب برای ایشان تبدیل به نعمت شد.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٥٣٧﴾ الرسول ﷺ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ بِامْرَأَةٍ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرِ وَلَدِهَا فَقَالَ يَا هَذِهِ اتَّقِيَ اللَّهَ وَاصْبِرِي فَقَالَتْ وَمَا تُبَالِي أَنْتَ بِمُصِيبَتِي فَمَضَى النَّبِيُّ ﷺ فَقِيلَ لَهَا هَذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَخَذَهَا شِبْهُ الْمَوْتِ قَالَ فَأَنْطَلَقَتْ فَلَمْ تَجِدْ دُونَهُ بَوَابًا فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَإِنِّي أَصْبِرُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٨٨

﴿٢٥٣٨﴾ الرسول ﷺ: أَنَّ امْرَأَةً مَاتَ ابْنُ لَهَا فَجَزَعَتْ عَلَيْهِ فَأَتَاهَا فَأَمَرَهَا بِتَقْوَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ الصَّبْرِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي امْرَأَةٌ رَقُوبٌ لَا أَلِدُ وَلَمْ يَكُنْ لِي وَلَدٌ غَيْرُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الرَّقُوبُ أَلَّتِي لَا يَبْقَى لَهَا وَلَدُهَا ثُمَّ قَالَ مَا مِنْ امْرَأَةٍ مُسْلِمٍ وَلَا امْرَأَةٍ مُسْلِمَةٍ يَمُوتُ لَهَا ثَلَاثَةٌ مِنْ أَوْلَادٍ إِلَّا أَدْخَلَهُمَا اللَّهُ الْجَنَّةَ فَقِيلَ لَهُ وَ اثْنَانِ فَقَالَ ﷺ وَ اثْنَانِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٩٦

﴿٢٥٣٩﴾ الرسول ﷺ: أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ مَا يُحْبِطُ الْأَجْرَ فِي الْمُصِيبَةِ قَالَ تَصْفِيقُ الرَّجُلِ يَمِينَهُ عَلَى شِمَالِهِ وَ الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى مَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَى وَ مَنْ سَخِطَ فَلَهُ السَّخَطُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٥٢

﴿٢٥٤٠﴾ الرسول ﷺ: أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ مَا يُحْبِطُ الْأَجْرَ فِي الْمُصِيبَةِ قَالَ تَصْفِيقُ الرَّجُلِ يَمِينَهُ عَلَى شِمَالِهِ وَ الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى [أَيِ الصَّبْرِ يَنْزِلُ عِنْدَ كَذَا] مَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَا وَ مَنْ سَخِطَ فَلَهُ السَّخَطُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ٩٣

﴿٢٥٤١﴾ أَنَّ مُحَمَّدًا ﷺ عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ الْمُجْتَنِبِي وَ نَبِيُّهُ الْمُرْتَجِي وَ حَبِيبُهُ الْمُصْطَفَى وَ أَمِينُهُ الْمُؤْتَصَّى أَرْسَلَهُ نَذِيرًا فِي الْأَوَّلِينَ وَ رَسُولًا فِي الْآخِرِينَ بِالْهُدَى وَ دِينَ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ فَصَدَعَ ﷺ بِمَا أَمَرَ بِهِ وَ بَلَغَ مَا حُمِّلَ وَ نَصَحَ لِأُمَّتِهِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ رَبِّهِ وَ دَعَا إِلَيْهِ بِالْحِكْمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ صَبَرَ عَلَى مَا أَصَابَهُ فِي جَنْبِهِ وَ عَبْدُهُ صَادِقًا مُصَدِّقًا صَابِرًا مُحْتَسِبًا لَا وَايَا وَ لَا مَقْصَرًا حَتَّى آتَاهُ الْيَقِينُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٤٨

﴿٢٥٤٢﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا أَهْلُ بَيْتٍ نَجْزِعُ مَا لَمْ تَنْزِلِ الْمُصِيبَةُ وَإِذَا نَزَلَتْ صَبَرْنَا؛ وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٧٦

﴿٢٥٤٣﴾ انطلقوا و عزوا أم الإسكندروس لننظر كيف صبرها فإنها أعظم مصيبة في أئمتها؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ١٨٥

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۵۳۷﴾ پیامبر ﷺ از کنار زنی عبور کرد که نزد قبر فرزندش می‌گریست، فرمود: ای زن از خدا پروا کن و شکیا باش، زن فرمود: تو درباره‌ی مصیبت من چه می‌دانی؟ پیامبر ﷺ عبور کرد، به آن زن گفته شد که او رسول خدا بود. از ناراحتی حالتی نزدیک به مرگ به او دست داد. برای دیدن پیامبر حرکت کرد و دربان و حاجبی مانع او نشد. گفت: ای پیامبر خدا، صبر می‌کنم. حضرت فرمود: صبر آن است که در اول ورود مصیبت، صبر کنی.

﴿۲۵۳۸﴾ فرزند زنی از انصارمرد و او بی‌تابی می‌کرد. پیامبر اکرم به دیدن او رفت و او را به صبر و تقوی توصیه کرد. ای پیامبر خدا، من "رقوب" و بدون فرزند شدم، دیگر باردار نمی‌شوم و جز این پسر فرزندی نداشتم. پیامبر فرمود: "رقوب" و بی‌فرزند کسی است که فرزندی برایش (حتی در آخرت) نمانده باشد. هیچ زن و مرد مسلمانی نیست که سه فرزند از دستشان برود، مگر اینکه خداوند ایشان را داخل بهشت می‌کند.

﴿۲۵۳۹﴾ مردی خدمت پیامبر خدا ﷺ رسید. عرض کرد: هنگام نزول مصیبت، چه چیز سبب سقوط و از بین رفتن اجر و پاداش می‌شود؟ حضرت فرمود: کوبیدن دست راست بر پشت دست چپ؛ و صبر آن است که در اول ورود مصیبت، صبر کنی. کسی که به قضای الهی راضی شود خدا از او راضی است و کسی که اظهار ناخشنودی نماید، خدا نیز از او ناراضی است.

﴿۲۵۴۰﴾ مردی خدمت پیامبر خدا ﷺ رسید. عرض کرد: هنگام نزول مصیبت، چه چیز سبب سقوط و از بین رفتن اجر و پاداش می‌شود؟ حضرت فرمود: کوبیدن دست راست بر پشت دست چپ؛ و صبر آن است که در اول ورود مصیبت، صبر کنی. کسی که به قضای الهی راضی شود خدا از او راضی است و کسی که اظهار ناخشنودی نماید، خدا نیز از او ناراضی است.

﴿۲۵۴۱﴾ محمد ﷺ، بنده و فرستاده‌ی برگزیده و پیامبر مایه‌ی امید و دوست منتخب و امین مورد رضایتش است. او را به‌عنوان انذاردهنده‌ی آغازین و فرستاده‌ی آخرین، برای هدایت و دین حق فرستاد تا بر همه‌ی ادیان غلبه کند، حتی اگر مشرکان ناراضی باشند. پس او مأموریت خویش را به بهترین وجهی انجام داد و آنچه را برعهده داشت رساند. خیرخواه امتش بود و در راه پروردگارش تلاش کرد و با حکمت و پند نیکو، به‌سوی او دعوت کرد؛ و بر هرآنچه برای خدا به آن دچار شده بود، شکیبایی ورزید؛ و او را صادقانه، با تأیید کامل، صبورانه، خالصانه، بدون سستی و کم‌کاری، تا دم مرگ عبادت کرد.

﴿۲۵۴۲﴾ ما خاندانی هستیم که تا مصیبت نیامده بی‌تابیم، (منتظر آزمون الهی هستیم تا با آزمودنمان ما را به مقامات عالی برساند)، ولی اگر مصیبت آمد، شکیبایی می‌ورزیم.

﴿۲۵۴۳﴾ برخیزید و بروید مادر اسکندروس را تسلی بدهید تا ببینیم چگونه تحمل می‌کند، چون مصیبت فرزندش برای او بسیار بزرگ است.

﴿أقسامُ الصَّبْرِ﴾

﴿٢٥٤٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّمَا الْمُصِيبَةُ الَّتِي يُحْرَمُ صَاحِبُهَا أَجْرَهَا وَثَوَابُهَا إِذَا لَمْ يَصْبِرْ عِنْدَ نَزْوِلِهَا؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٤

﴿٢٥٤٥﴾ الرضا عليه السلام: إِنَّمَا أُمِرُوا بِالصَّوْمِ لِكَيْ يَعْرِفُوا أَلَمَ الْجُوعِ وَالْعَطَشِ فَيَسْتَدِلُّوا عَلَى فَقْرِ الْآخِرَةِ وَلِيَكُونَ الصَّائِمُ خَاشِعًا ذَلِيلًا مُسْتَكِينًا مَا جُورًا مُحْتَسِبًا عَارِفًا صَابِرًا عَلَى مَا أَصَابَهُ مِنَ الْجُوعِ وَالْعَطَشِ فَيَسْتَوْجِبَ الثَّوَابَ مَعَ مَا فِيهِ مِنَ الْإِمْسَاكِ عَنِ الشَّهَوَاتِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٠ ص: ٩

﴿٢٥٤٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أَنَّهُ مَرَّ فِي يَوْمٍ أُحْدِ عَلَى امْرَأَةٍ حَمَلَتْ ثَلَاثَ جَنَائِزَ عَلَى بَعِيرٍ فَقَالَ ﷺ مَنْ هَؤُلَاءِ فَقَالَتْ أَخِي وَابْنِي وَزَوْجِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا لِي إِنْ صَبَرْتُ فَقَالَ ﷺ إِنْ صَبَرْتَ فَلَكَ الْجَنَّةُ قَالَتْ فَمَا أَبَالِي بَعْدَ هَذَا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

﴿٢٥٤٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: جَزَعُكَ فِي مُصِيبَةٍ صَدِيقِكَ أَحْسَنُ مِنْ صَبْرِكَ وَصَبْرُكَ فِي مُصِيبَتِكَ أَحْسَنُ مِنْ جَزَعِكَ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٤٤

﴿٢٥٤٨﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: دَخَلَتْ عَلَيْهِ فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ ﷺ فَلَمَّا رَأَتْ مَا بِهِ خَفَقَتْهَا الْعَبْرَةُ حَتَّى فَاضَتْ دُمُوعُهَا عَلَى خَدَيْهَا فَلَمَّا أَنْ رَأَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَا يُبْكِيكَ يَا بُنَيَّةُ قَالَتْ وَكَيْفَ لَا أَبْكِي وَأَنَا أَرَى مَا بَكَ مِنْ الضَّعْفِ فَمَنْ لَنَا بَعْدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَهَا لَكُمْ اللَّهُ فَتَوَكَّلِي عَلَيْهِ وَاصْبِرِي كَمَا صَبَرَ آبَاؤُكَ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَأُمَّهَاتُكَ مِنْ أَرْوَاجِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢

﴿٢٥٤٩﴾ الكاظم عليه السلام: سَأَلْتُ الْعَبْدَ الصَّالِحَ ﷺ عَنْ رَجُلٍ وَقَفَ بِالْمَوْقِفِ فَأَتَاهُ نَعْيُ أَبِيهِ أَوْ نَعْيُ بَعْضِ وَلَدِهِ قَبْلَ أَنْ يَذْكُرَ اللَّهَ بِشَيْءٍ أَوْ يَدْعُو فَاشْتَغَلَ بِالْجَزَعِ وَالْبُكَاءِ عَنِ الدُّعَاءِ ثُمَّ أَفَاضَ النَّاسُ فَقَالَ لَا أَرَى عَلَيْهِ شَيْئًا وَقَدْ أَسَاءَ فَلَيْسَتْغْفِرَ اللَّهُ أَمَا لَوْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ لَأَفَاضَ مِنَ الْمَوْقِفِ بِحَسَنَاتِ أَهْلِ الْمَوْقِفِ جَمِيعًا مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ حَسَنَاتِهِمْ شَيْءٌ؛ تهذيب الأحكام ج: ٥ ص: ١٨٤

﴿٢٥٥٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي آثَرَهُ فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ فَاصْبِرُوا حَتَّى تَرُدُّوا عَلَى

الْحَوْضِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٢٢٣

﴿٢٥٥١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: صَابِرًا عَلَى مَا أَصَابَهُ مُجَاهِدًا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ حَتَّى آتَاهُ الْيَقِينُ ﷺ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٨٥

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۵۴۴﴾ مصیبت واقعی هنگامی است که انسان صبر و شکیبایی بر مصیبت نداشته و از پاداش و اجر صبر محروم و بی نصیب بماند.

﴿۲۵۴۵﴾ مردم به روزه امر شده‌اند که درد گرسنگی و تشنگی را درک کنند و با درک این درد، بر فقر و نیاز آخرت رهنمون شوند و اینکه بدین وسیله، روزه‌دار، خاشع و ذلیل و خاکسار و در ضمن صاحب اجر، اهل معامله با خدا و خداشناس شده، بر آنچه از طرف گرسنگی و تشنگی به او می‌رسد شکیبایی می‌ورزد و در نتیجه، مستحق ثواب می‌شود. علاوه بر این، روزه، آدمی را از شهوات و امیال نفسانی، حفظ و نگهداری می‌کند.

﴿۲۵۴۶﴾ رسول خدا ﷺ در روز جنگ احد از زنی گذر کرد که سه جنازه را حمل می‌کرد، پیامبر ﷺ فرمود: اینان چه کسانی هستند؟ گفت: برادر و پسر و همسر، ای رسول خدا، اگر صبر و شکیبایی کنم چه پاداشی دارم؟ فرمود: اگر صبر کنی بهشت از آن توست. زن گفت: پس از این، دیگر هیچ چیز مهم نیست.

﴿۲۵۴۷﴾ بی‌تابی، شفقت و دلسوزی تو در مصیبت دوست بهتر از شکیبایی توست. و شکیبایی تو در مصیبت خودت بهتر از دلسوزی و بی‌تابی.

﴿۲۵۴۸﴾ حضرت زهرا علیها السلام وارد شد و چون حال ضعف پیامبر صلی الله علیه و آله را دید بغض گلویش را گرفت به طوری که اشک بر گونه‌هایش جاری شد. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: دخترم، چرا گریه می‌کنی؟ عرض کرد: ای پیامبر خدا چگونه گریه نکنم در حالی که می‌بینم شما مریض و ضعیف شده‌اید. ای رسول خدا، پس از شما سرپرست ما کیست؟ به او فرمود: شما خدا را دارید پس به او توکل کن و صبر کن همان طور که پدران از پیامبران و مادران از همسرانشان شکیبایی کردند.

﴿۲۵۴۹﴾ از موسی بن جعفر علیه السلام درباره‌ی مردی پرسیدم که در عرفات وقوف کرده و خبر درگذشت پدر یا یکی از فرزندان را به او داده‌اند. و او به جای ذکر خدا و دعا، مشغول ناله و بی‌تابی و گریه می‌شود. فرمودند: تکلیفی بر او نیست. (وقوفش پذیرفته است) هر چند عملش ناپسند محسوب می‌شود و باید استغفار کند. ولی اگر صبر و شکیبایی می‌ورزید و مصیبت را به حساب خدا می‌گذاشت، موقف را در شرایطی ترک می‌کرد که خداوند پاداش تمام حاضرین در عرفات را به او می‌داد، بدون آن که چیزی از حسنات آن‌ها کم شود.

﴿۲۵۵۰﴾ بعد از من با ستمکاران رودرو خواهید شد. پس هرگاه چنین شد، شکیبایی پیشه کنید تا کنار حوض کوثر بر من وارد شوید.

﴿۲۵۵۱﴾ شکیبا بر مصایب و تلاشگر در راه خدا، تا دم مرگ و آن هنگام که به مقام یقین نایل شود.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٥٥٢﴾ الهادي عليه السلام: صَبَرَ عَلَى مَا أَصَابَهُ فِي جَنْبِهِ وَعَبْدَهُ صَادِقًا حَتَّى آتَاهُ الْيَقِينُ؛
مستدرک الوسائل ج: ١٠ ص: ٤١٦

﴿٢٥٥٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبَرَ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ حَسَنٌ جَمِيلٌ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٠

﴿٢٥٥٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبَرْتُ عَلَى مَا أَصَابَكَ طَالِبًا لِمَرْضَاتِهِ حَتَّى آتَاكَ الْيَقِينُ؛
بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٣١

﴿٢٥٥٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبَرْتُمْ عَلَى مَا أَصَابَكُمْ فِي جَنْبِهِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٢ ص: ٦٠٩

﴿٢٥٥٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبَرَكَ عَلَى الْمُصِيبَةِ يُخَفِّفُ الرِّزْيَةَ وَيُجْزِلُ الْمُتُوبَةَ؛ غرر الحكم
ص: ٢٨٢

﴿٢٥٥٧﴾ الرسول ﷺ: عَلَامَاتُ الْمُؤْمِنِ خَمْسٌ قُلْتُ وَمَا هُنَّ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ الْوَرَعُ فِي
الْخُلُوةِ وَالصَّدَقَةُ فِي الْقَلَّةِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَالْجِلْمُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَالصَّدْقُ عِنْدَ الْخَوْفِ؛
بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٢٩٣

﴿٢٥٥٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ عَلَى الْمَصَابِ وَكَظْمِ الْغَيْظِ عَنِ مُسْتَحَقِّ الْعِقَابِ
[العذاب]؛ المصباح للكفعمي ص: ٧٢٧

﴿٢٥٥٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عِنْدَ نُزُولِ الْمَصَائِبِ وَتَعَاقِبِ النَّوَائِبِ تَظْهَرُ فَضِيلَةُ الصَّبْرِ؛
غرر الحكم ص: ٩٩

﴿٢٥٦٠﴾ الصادق عليه السلام: فَالصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ حَسَنٌ جَمِيلٌ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ١٨٧

﴿٢٥٦١﴾ الرسول ﷺ: فَبَكَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى سَمِعَ نَحِيْبَهُ مِنْ خَارِجِ الْبَيْتِ فَنَزَلَتْ هَذِهِ
الْآيَةُ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَ تَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا أَنَّهُمْ سَيَصْبِرُونَ أَى سَيَصْبِرُونَ
كَمَا قَالُوا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٨١

﴿٢٥٦٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَرَحِمَ اللَّهُ مَا لَكَ قَدْ وَفَى بَعْدَهُ وَقَضَى نَحْبَهُ وَلَقِيَ رَبَّهُ مَعَ أَنَا قَدْ
وَطَّنَا أَنْفُسَنَا أَنْ نَصْبِرَ عَلَى كُلِّ مُصِيبَةٍ بَعْدَ مُصَابِنَا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَإِنَّهَا أَعْظَمُ الْمُصِيبَةِ؛
مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٠٣

﴿٢٥٦٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَعَلُوا ذَلِكَ وَ أَنَا بِرَسُولِ اللَّهِ مَشْغُولٌ وَبِتَجْهِيزِهِ عَنْ سَائِرِ الْأَشْيَاءِ
مَصْدُودٌ فَإِنَّهُ كَانَ أَهْمَهَا وَ أَحَقَّ مَا بُدِئَ بِهِ مِنْهَا فَكَانَ هَذَا يَا أَخَا الْيَهُودِ أَفْرَحَ مَا وَرَدَ عَلَى قَلْبِي

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۵۵۲﴾ بر هر بلایی که در راه او بر سرش آمد، صبر کرد. و او را تا دم مرگ، صادقانه پرستید.

﴿۲۵۵۳﴾ صبر هنگام مصیبت، پسندیده و زیباست.

﴿۲۵۵۴﴾ بر آنچه از سختی‌ها بر تو وارد شد صبر نمودی و تا دم مرگ، خواستار خشنودی خدا بودی تا آن که به مقام یقین رسیدی.

﴿۲۵۵۵﴾ در برابر شداید و مصایبی که در راه اطاعت او به شما رسید، شکیبا ماندید.

﴿۲۵۵۶﴾ صبر تو بر مصیبت، مصیبت را سبک می‌کند و ثواب را بزرگ.

﴿۲۵۵۷﴾ مؤمن پنج نشانه دارد. گفتیم: آن پنج نشانه کدام است؟ فرمود: ترس از خدا در هنگام خلوت، صدقه در هنگام تنگدستی، صبر در هنگام مصیبت، بردباری در هنگام غضب و راستگویی در هنگام ترس.

﴿۲۵۵۸﴾ بر شما باد به صبر و شکیبایی بر مشکلات و فروبردن خشم در مقابل کسی که استحقاق عقاب را دارد.

﴿۲۵۵۹﴾ فضیلت صبر، هنگام فرود آمدن مصیبت‌ها و پی‌درپی رسیدن گرفتاری‌ها ظاهر می‌شود.

﴿۲۵۶۰﴾ صبر در هنگام مصیبت و گرفتاری، خوب و نیکوست.

﴿۲۵۶۱﴾ پیامبر اکرم گریه کرد به طوری که صدای گریه‌اش از خارج خانه شنیده می‌شد. پس در این هنگام این آیه نازل گردید: " بعضی از شما را باعث آزمایش بعض دیگر قرار داده‌ایم که آیا صبر می‌کنید و پروردگار تو بیناست " فرمود: خدا آگاه بود که آن‌ها صبر خواهند کرد. یعنی همان‌طور که پیامبر وعده کرده بود، صبر خواهند کرد.

﴿۲۵۶۲﴾ خداوند مالک (اشتر) را رحمت کند، که او به عهد خود وفا کرد و پیمان خود را به انجام رساند و به دیدار خدایش شتافت، با اینکه ما با خود عزم کرده‌ایم که بر هر مصیبتی پس از مصیبت رحلت رسول خدا ﷺ صبر پیشه سازیم که راستی آن بزرگ‌ترین مصیبت است (لکن مصیبت از دست دادن مالک غمی سنگین بود).

﴿۲۵۶۳﴾ آنان آن کار را انجام دادند، حال آن که من مشغول کفن و دفن رسول خدا بوده و توجهی به سایر امور نداشتم. زیرا کار رسول خدا از هر کاری مهم‌تر بود و سزاوار بود آن را شروع کرده و به انجام رسانم. ای برادر یهودی، دلم جریحه‌دار مصیبتی بزرگ بود و با فقدان کسی که

﴿أقسام الصبر﴾

مَعَ الَّذِي أَنَا فِيهِ مِنْ عَظِيمِ الرِّزْيَةِ وَفَاجِعِ الْمُصِيبَةِ وَفَقْدَ مَنْ لَا خَلْفَ مِنْهُ إِلَّا اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَصَبَرْتُ عَلَيْهَا إِذْ أَتَتْ بَعْدَ اخْتِبَائِهَا عَلَى تَقَارُبِهَا وَسُرْعَةِ اتِّصَالِهَا؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٢٠٦

﴿٢٥٦٤﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ عَلَى السَّيِّئِ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْقَادُ الْقَوْمِ وَأَصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَنِي مِنْ غَيْرِ بَيْعَةٍ لَهُمْ مَا لَمْ أَصِْبْ أَعْوَانًا لَمْ أَنَا جِرِ الْقَوْمِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اللَّهُمَّ أَشْهَدْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤٩٢

﴿٢٥٦٥﴾ الرسول ﷺ: فَقُلْتُ أَدْخُلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ ادْخُلِي يَا أُمِّ سَلَمَةَ فَدَخَلْتُ وَعَلَى جِثِّ بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا كَانَ كَذَا وَكَذَا فَمَا تَأْمُرُنِي قَالَ أَمُرُكَ بِالصَّبْرِ ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ الثَّانِيَةَ فَأَمَرَهُ بِالصَّبْرِ فَأَعَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ الثَّالِثَةَ فَقَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ يَا أَخِي إِذَا كَانَ ذَاكَ مِنْهُمْ فَسَلِّ سَيْفَكَ وَضَعْهُ عَلَى عَاتِقِكَ وَاضْرِبْ بِهِ قُدَمَاءَ حَتَّى تَلْقَانِي وَسَيْفُكَ شَاهِرٌ يَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٢٢١

﴿٢٥٦٦﴾ الرسول ﷺ: فَكَيْفَ صَبْرُكَ عَنْهُ يَا ضِرَارُ قَالَ صَبْرُ مَنْ دُجِحَ وَاحِدُهَا [وَلَدُهَا] عَلَى صَدْرِهَا فَهِيَ لَا تَرْقَى غَبْرَتُهَا وَلَا تَسْكُنُ حَسْرَتُهَا؛ بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ١٢٠

﴿٢٥٦٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَلَقَدْ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَإِنَّ الْقَتْلَ لَيَدُورُ بَيْنَ الْأَبَاءِ وَالْأَبْنَاءِ وَالْإِخْوَانِ وَالْقَرَابَاتِ فَمَا نَزْدَادُ عَلَى كُلِّ مُصِيبَةٍ وَشِدَّةٍ إِلَّا إِيْمَانًا وَمُضِيًّا عَلَى الْحَقِّ وَتَسْلِيمًا لِلْأَمْرِ وَصَبْرًا عَلَى مَضَضِ الْجِرَاحِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٣٦٨

﴿٢٥٦٨﴾ الرسول ﷺ: فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصَبَّرُ فِي الضَّرِّاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي السَّرَّاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْغِنَى وَفِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا يَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

﴿٢٥٦٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَمَا صَبْرُكَ عَلَى دَائِكَ وَجَلْدِكَ عَلَى مُصَابِكَ وَعَزَاكَ عَنْ الْبُكَاءِ عَلَى نَفْسِكَ وَهِيَ أَعَزُّ الْأَنْفُسِ عَلَيْكَ وَكَيْفَ لَا يُوقِظُكَ خَوْفُ بَيَاتِ نَقْمَةٍ وَقَدْ تَوَرَّطْتَ بِمَعَاصِيهِ مَدَارِجَ سَطَوَاتِهِ فَتَدَاوَى مِنْ دَاءِ الْفِتْرَِةِ فِي قَلْبِكَ بَعَزِيْمَةٍ وَمِنْ كَرَى الْعُقْلَةِ فِي نَاطِرِكَ بَيَقْظَةٍ؛ نهج البلاغة ص: ٣٤٤

﴿٢٥٧٠﴾ الرسول ﷺ: فَمَنْ صَبَرَ عَلَى الْمُصِيبَةِ أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى ثَلَاثِمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

﴿اقسام صبر﴾

جانشینی جز خدا نداشت، دست در گریبان بودم، بر آن مصیبت صبر کردم، ولی مصیبت‌های دیگری با سرعت و پی‌درپی به من رو آورد.

﴿۲۵۶۴﴾ علی علیه السلام گفت: ای رسول خدا، اگر یاورانی نداشته باشم با قوم نمی‌جنگم و بدون بیعت (ناگزیر)، از نظر جمع تبعیت می‌کنم و بر این مصیبت صبر می‌کنم. پیامبر فرمود: خدایا شاهد باش.

﴿۲۵۶۵﴾ از رسول خدا صلی الله علیه و آله اجازه‌ی ورود خواستم، رسول خدا فرمود: ای ام‌سلمه وارد شو. من وارد شدم، علی علیه السلام در برابر او زانو زده بود و می‌گفت: ای پیامبر خدا، پدر و مادرم به قربانت، اگر چنین و چنان شود، دستور می‌دهی چه کنم؟ فرمود: دستور صبر است. دوباره پرسید، فرمود: دستور صبر است، برای مرتبه‌ی سوم فرمود: ای علی، ای برادر من، اگر چنین شود، آن‌گاه شمشیر خود را بیرون بکش و بر شانه بگذار و شجاعانه با آن ضربت بزن تا در حالی مرا ملاقات کنی که خون ایشان از شمشیرت می‌چکد.

﴿۲۵۶۶﴾ گفت: ای ضرار، در فراق علی چگونه صبر می‌کنی؟ جواب داد: مانند مادری هستم که بچه‌اش را در آغوشش سر ببرند، هرگز گریه‌ی این مادر تمام نمی‌شود و آتش دلش آرام نمی‌گیرد.

﴿۲۵۶۷﴾ ما با پیامبر صلی الله علیه و آله بودیم و جنگ و کشتار گرداگرد پدران، فرزندان، برادران و خویشاوندان ما دور می‌زد، اما با واردشدن هر مصیبت و شدتی، جز بر ایمان خود نمی‌افزودیم و در پیمودن راه حق و تسلیم‌بودن در برابر اوامر الهی و شکیبایی بر درد جراحات‌های سوزان، مصمم‌تر می‌شدیم.

﴿۲۵۶۸﴾ تفسیر صبر چیست؟ گفت: در سختی، شکیبایی کنی چنانکه در شادی؛ و در تنگدستی شکیبایی کنی چنانکه در ثروتمندی؛ و در بلا شکیبایی کنی چنانکه در وقت رهاشدن از گرفتاری؛ و تفسیر دیگر صبر آن است که از بلایی که به او رسیده است نزد مخلوق شکوه و شکایت نبرد. ﴿۲۵۶۹﴾ اما چه چیز تو را بر بیماری خود بی‌تفاوت کرده است؟ و بر مصیبت‌های خود شکیبا و از گریه بر حال خویشتن بازداشته است؟ در حالی که هیچ‌چیز برای تو عزیزتر از جانست نیست؛ چگونه ترس از فرودآمدن بلا، شب هنگام تو را بیدار نکرده است؟ و تو در گناه غوطه‌ور و در پنجه‌ی قهر الهی مبتلا شده‌ای؟ پس سستی دل را با استقامت درمان کن و خواب زدگی چشمانت را با بیداری از میان بردار.

﴿۲۵۷۰﴾ هرکس در مصیبت شکیبایی ورزد، خداوند به او سیصد درجه عطا می‌کند که بین هر درجه با درجه‌ی دیگر به اندازه‌ی فاصله‌ی بین زمین و آسمان است.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٥٧١﴾ الرسول ﷺ: فَمَنْ صَبَرَ عَلَى الْمُصِيبَةِ حَتَّى يَرُدَّهَا بِحُسْنِ عَزَائِهَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ ثَلَاثِينَ دَرَجَةً مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

﴿٢٥٧٢﴾ الرسول ﷺ: فَمَنْ لَنَا بَعْدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَهَا لَكُمْ اللَّهُ فَتَوَكَّلِي عَلَيْهِ وَاصْبِرِي

كَمَا صَبَرَ آبَاؤُكَ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَأُمَمَاتُكَ مِنْ أَزْوَاجِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤٩٦

﴿٢٥٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَنَزَلَ بِي مِنْ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا لَمْ أَكُنْ أَظُنُّ الْجِبَالَ لَوْ حُمِلَتْهُ عَنُودَةً كَانَتْ تَنْهَضُ بِهِ فَرَأَيْتُ النَّاسَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي بَيْنَ جَارِعٍ لَا يَمْلِكُ جَزَعُهُ وَلَا يَضْبِطُ نَفْسَهُ وَلَا يَقْوَى عَلَى حَمْلِ فَادِحٍ مَا نَزَلَ بِهِ قَدْ أَذْهَبَ الْجَزَعُ صَبْرَهُ وَأَذْهَلَ عَقْلَهُ وَحَالَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْفَهْمِ وَالْإِفْهَامِ وَالْقَوْلِ وَالِاسْتِمَاعِ وَسَائِرِ النَّاسِ مِنْ غَيْرِ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بَيْنَ مَعْزِيَا مُرِّ

بِالصَّبْرِ وَبَيْنَ مُسَاعِدِ بَاكِ لِبُكَائِهِمْ جَارِعٍ لِحَزَنِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥١١

﴿٢٥٧٤﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا، قَالَ أَصْبِرُوا عَلَى

الْفَرَائِضِ وَصَابِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ وَرَابِطُوا عَلَى الْأَيْمَةِ عليه السلام؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨١

﴿٢٥٧٥﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَقَالَ

أَصْبِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢

﴿٢٥٧٦﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَقَالَ أَصْبِرُوا عَلَى

الْفَرَائِضِ وَصَابِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ وَرَابِطُوا عَلَى الْأَيْمَةِ عليه السلام؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٧

﴿٢٥٧٧﴾ الباقر عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى أَصْبِرُوا وَصَابِرُوا، الْآيَةُ مَعْنَاهُ أَصْبِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ وَ

صَابِرُوا عَلَى عَدُوِّكُمْ وَرَابِطُوا عَدُوَّكُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٧

﴿٢٥٧٨﴾ الباقر عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى أَصْبِرُوا وَصَابِرُوا الْآيَةُ مَعْنَاهُ أَصْبِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٧

﴿٢٥٧٩﴾ الباقر عليه السلام: فِي قَوْلِهِ وَوَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا قَالَ بِمَا صَبَرُوا عَلَى الْفَقْرِ

وَمَصَائِبِ الدُّنْيَا؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٨٦

﴿٢٥٨٠﴾ الرسول ﷺ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنِّي جَعَلْتُ الدُّنْيَا بَيْنَ عِبَادِي قَرْضًا فَمَنْ أَقْرَضَنِي مِنْهَا قَرْضًا أَعْطَيْتُهُ بِكُلِّ دِرْهَمٍ وَاحِدَةٍ عَشْرًا إِلَى سَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ وَمَا شِئْتُ مِنْ ذَلِكَ وَمَنْ لَمْ يَقْرَضْنِي مِنْهَا قَرْضًا فَأَخَذْتُ مِنْهُ شَيْئًا قَسْرًا أَعْطَيْتُهُ ثَلَاثَ خِصَالٍ لَوْ أَعْطَيْتُ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ مَلَائِكَتِي لَرَضُوا

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۵۷۱﴾ هرکس در برابر مصیبت، شکیبایی ورزد تا خداوند او را آرامش دهد، خداوند سیصد درجه به او می‌دهد و فاصله‌ی درجه‌ها از یکدیگر به اندازه‌ی فاصله‌ی بین زمین و آسمان است. ﴿۲۵۷۲﴾ ای رسول خدا، پس از شما سرپرست ما کیست؟ به او فرمود: شما خدا را دارید پس به او توکل کن و صبر کن همان‌طور که پدران از پیامبران و مادران از همسرانشان شکیبایی کردند.

﴿۲۵۷۳﴾ چون رسول خدا وفات کرد آن‌چنان غم و اندوه بر دل من فرو ریخت که اگر کوه‌ها آن بار غم را بر دوش می‌گذاشتند گمان ندارم که می‌توانستند تحمل کنند. بعضی افراد خانواده‌ام، در این مصیبت سخت بی‌تابی می‌کردند و طاقت از دست داده بودند و خودداری نمی‌توانستند و تاب کشیدن این بار گران را نداشتند، طاقت و صبر از دستشان رفته و هوش از سرشان رمی‌ده بود، نه خود چیزی می‌فهمیدند و نه از دیگری سخنی می‌شنیدند و دیگران که از خانواده‌ی عبدالمطلب نبودند، یا مصیبت‌زدگان را تسلیت می‌دادند و امر به صبر می‌نمودند و یا با گریه و هم‌ناله شدن و بی‌تابی کردن با خانواده، مصیبت‌دیده همراه می‌شدند.

﴿۲۵۷۴﴾ در تفسیر آیه‌ی شریفه‌ی "اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا" فرمود: یعنی در واجبات صبر داشته باشید و در مصیبت‌ها یکدیگر را به صبر توصیه کنید و با امامان علیهم‌السلام ارتباط برقرار سازید.

﴿۲۵۷۵﴾ در تفسیر آیه‌ی "یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا" فرمود: یعنی در مصیبت‌ها صبر کنید.

﴿۲۵۷۶﴾ "اصْبِرُوا" در انجام فرایض پایداری کنید. "وَ صَابِرُوا" بر مصایب شکبیا باشید "وَ رَابِطُوا" ارتباط خود را با امامان علیهم‌السلام حفظ کنید.

﴿۲۵۷۷﴾ درباره‌ی سخن خداوند که می‌فرماید: "اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا" معنای آیه‌ی شریفه چنین است: "اصبروا" در برابر مصایب و "صابروا" در برابر دشمن. "وَ رابطوا" یعنی: مراقب دشمنان باشید.

﴿۲۵۷۸﴾ درباره‌ی سخن خداوند که می‌فرماید: "اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا" معنای آیه‌ی شریفه چنین است: "اصبروا" در برابر مصایب.

﴿۲۵۷۹﴾ در مورد آیه‌ی: "وَ در برابر صبرشان، بهشت و لباس‌های حریر بهشتی را به آن‌ها پاداش می‌دهد!" فرمود: به واسطه‌ی صبری که بر فقر و گرفتاری‌های دنیا کردند (بهشت نصیبشان خواهد شد).

﴿۲۵۸۰﴾ خداوند متعال فرمود: من دنیا را برای قرض دادن به بندگانم داده‌ام، هرکس از آن به من قرض بدهد، من از ده تا هفتصد برابر بازپس خواهم داد. اما اگر کسی به من قرض ندهد به‌زور و غلبه از او خواهم گرفت و بعد سه چیز به آن‌ها می‌دهم که اگر یکی از آن‌ها را به فرشتگان خود می‌دادم راضی می‌شدند و بعد این آیه‌ی شریفه را تلاوت فرمودند: "الَّذِينَ إِذَا

﴿أقسام الصبر﴾

بها مني ثم تلا أبو عبد الله عليه السلام قول الله عز وجل الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ فَهَذِهِ وَاحِدَةٌ مِنْ ثَلَاثِ خِصَالٍ وَرَحْمَةُ اثْنَانِ وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ثَلَاثٌ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام هَذَا لِمَنْ صَبَرَ أَخَذَ مِنْهُ شَيْئًا فَسَرَّاهُ؛

مسكن الفؤاد ص: ٤٧

﴿٢٥٨١﴾ الباقر عليه السلام: قَالَ إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عِنْدَ مُصِيبَتِهِ وَأَنْفَذَ أَمْرَكَ قَالَ يَا مُوسَى لَهُ بِكُلِّ نَفْسٍ يَتَنَفَّسُهُ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ وَ الدَّرَجَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا؛ بحار الأنوار ج: ٦٦

ص: ٤١١

﴿٢٥٨٢﴾ الزهراء عليها السلام: قَالَتْ يَا سَلَمَى إِنِّي مَقْبُوضَةٌ الْآنَ قَالَتْ وَكَانَ عَلَى الْعَلِيِّ يَرَى ذَلِكَ مِنْ صَنِيعِهَا فَلَمَّا سَمِعَهَا تَقُولُ إِنِّي مَقْبُوضَةٌ الْآنَ اسْتَبَقْتُ عَيْنَاهُ بِالْذُّمُوعِ فَقَالَتْ يَا أَبَا الْحَسَنِ اصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٨ ص: ٢٤٥

﴿٢٥٨٣﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: قُلْتُ أَلَيْسَ بَابُ الْبَلَاءِ هُوَ بَابُ الصَّبْرِ قَالَ لَا قُلْتُ فَمَا الْبَلَاءُ قَالَ الْمَصَائِبُ وَ الْأَسْقَامُ وَ الْأَمْرَاضُ وَ الْجُدَامُ وَ هُوَ بَابٌ مِنْ بَاقُوْتَةِ صَفَرَاءٍ مِصْرَاعٍ وَاحِدٌ مَا أَقَلَّ مَنْ يَدْخُلُ فِيهِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ٢٩٥

﴿٢٥٨٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: قُلْتُ يَا جَبْرِئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصَبَّرُ فِي الضَّرَاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي السَّرَّاءِ وَ فِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْغِنَى وَ فِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَمَّا يَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

﴿٢٥٨٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ يُحِبُّ ابْنَهُ حُبًّا شَدِيدًا فَمَرَضَ فَخَافَتْ أُمُّ سَلِيمٍ عَلَى أَبِي طَلْحَةَ الْجَزَعَ حِينَ قُرِبَ مَوْتُ الْوَلَدِ فَبَعَثَتْهُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَلَمَّا خَرَجَ أَبُو طَلْحَةَ مِنْ دَارِهِ تَوَفَّى الْوَلَدَ فَسَجَّتْهُ أُمُّ سَلِيمٍ بِنُوبٍ وَ عَزَلَتْهُ فِي نَاحِيَةٍ مِنَ الْبَيْتِ ثُمَّ تَقَدَّمَتْ إِلَى أَهْلِ بَيْتِهَا وَ قَالَتْ لَهُمْ لَا تَخْبِرُوا أَبَا طَلْحَةَ بِشَيْءٍ ثُمَّ إِنَّهَا صَنَعَتْ طَعَامًا ثُمَّ مَسَّتْ شَيْئًا مِنَ الطَّيِّبِ فَجَاءَ أَبُو طَلْحَةَ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَقَالَ مَا فَعَلَ ابْنِي فَقَالَتْ لَهُ هَدَأَتْ نَفْسُهُ ثُمَّ قَالَ هَلْ لَنَا مَا نَأْكُلُ فَقَامَتْ فَقَرَّبَتْ إِلَيْهِ الطَّعَامَ ثُمَّ تَعَرَّضَتْ لَهُ نَفْسَهَا فَوَقَعَ عَلَيْهَا فَلَمَّا اطْمَأَنَّ قَالَتْ لَهُ يَا أَبَا طَلْحَةَ نَغْضِبُ مِنْ وَدِيعَةٍ كَانَتْ عِنْدَنَا فَردَدْنَاهُ إِلَى أَهْلِهَا فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ لَا أَغْضِبُ فَقَالَتْ إِنَّكَ كَانَتْ عِنْدَنَا وَدِيعَةٌ فَقَبِضَهُ اللَّهُ تَعَالَى فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ فَإِنَّا أَحَقُّ بِالصَّبْرِ مِنْكَ ثُمَّ قَامَ مِنْ مَكَانِهِ وَ اغْتَسَلَ وَ صَلَّى

﴿اقسام صبر﴾

أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ " . این (صلوات) یکی از آن خصلت‌هاست و رحمت، خصلت دوم، "وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْتَخُونَ" و هدایت، خصلت سوم است، بعد از این امام علیه السلام فرمودند: این خصلت‌ها برای کسانی است که از آن‌ها به‌زور گرفته شود.

﴿۲۵۸۱﴾ موسی عرض کرد: خدایا، پاداش کسی که در مصیبت‌ها شکیبایی ورزد و فرمان تو را اجرا کند چیست؟ خداوند فرمود: ای موسی، درمقابل هر نفس، در بهشت درجه‌ای خواهد داشت و هر درجه، از دنیا و هرچه در آن است، بهتر است.

﴿۲۵۸۲﴾ فرمود: ای سلمی، من اکنون جان به حق تسلیم خواهم کرد و علی علیه السلام که می‌دید او چه می‌گوید، وقتی این سخن را شنید که می‌گفت: "من اکنون درحال جان سپردنم"، چشمانش پراز اشک شد. فاطمه علیها السلام گفت: ای ابوالحسن شکیبا باش، که خداوند با صابرين است.

﴿۲۵۸۳﴾ گفتم: مگر در صبر هم همان درِ بلا نیست؟ گفت: نه، گفتم: بلا چیست؟ گفت: مصایب و دردها و بیماری‌ها و جذام و آن دری است از یاقوت زرد، دری یک لنگه‌ای؛ و اندکد کسانی که از آن در وارد شوند.

﴿۲۵۸۴﴾ گفتم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت: آن‌چنان که در راحتی‌ها صبر می‌کند در سختی‌ها نیز صبر کند، همچنان که در ثروتمندی صبر می‌کند در تهیدستی نیز صبر کند، آن‌چنان که در تندرستی صبر می‌کند در گرفتاری و بلا نیز شکیبایی ورزد؛ و به‌واسطه‌ی بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

﴿۲۵۸۵﴾ ابوطلحه‌ی انصاری دارای پسری بود که او را بسیار دوست می‌داشت. این فرزند بیمار شد. در لحظات نزدیک فوت فرزند، ام‌سلیم نگران بی‌تابی ابوطلحه شد و او را نزد پیامبر فرستاد. وقتی پسر ابوطلحه از دنیا رفت، ام‌سلیم او را در میان پارچه‌ای پیچید و در اطلاقی گذاشت و به اهل خانه سفارش کرد که مرگ فرزند را به ابوطلحه اطلاع ندهند و خودش مشغول طبخ غذا شد و عطر زد. ابوطلحه از نزد پیامبر اکرم برگشت و احوال فرزند را پرسید. گفت: خوابیده است. طعام خواست. غذایش را حاضر کرد و خود را نیز عرضه کرد. وقتی او را آرام یافت، زن گفت: ای اباطلحه آیا اگر امانتی از کسی نزد ما باشد و من آن را به صاحبش برگردانم، ناراحت می‌شوی؟ ابوطلحه گفت: سبحان الله، هرگز ناراحت نمی‌شوم. زن گفت: فرزندت امانتی بود از طرف خداوند نزد ما، او را به صاحبش رد کردیم. ابوطلحه گفت: من از تو به صبر کردن سزاوارترم. سپس بلند

﴿أقسام الصبر﴾

رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ انْطَلَقَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ بِصَنِيعِهِمَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَبَارَكَ اللَّهُ لَكُمَا فِي وَقْعَتِكُمَا ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ مِنْ أُمَّتِي مِثْلَ صَابِرَةِ بَنِي إِسْرَائِيلَ؛
مسكن الفؤاد ص: ٦٧

﴿٢٥٨٦﴾ كَانَ فِي عِلْمِ اللَّهِ أَنَّهُمْ يَصْبِرُونَ عَلَى مَا يُصِيبُهُمْ فَجَعَلَهُمْ أَيْمَةً؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ١٢
﴿٢٥٨٧﴾ الصَّادِقُ ﷺ: كُنَّا نَمْشِي مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يُعَزِّيَ ذَا قَرَابَةٍ لَهُ بِمَوْلُودٍ لَهُ فَانْقَطَعَ شَيْءٌ نَعَلَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ فَتَنَاولَ نَعْلَهُ مِنْ رِجْلِهِ ثُمَّ مَشَى حَافِيًا فَنَظَرَ إِلَيْهِ ابْنُ أَبِي يَعْفُورٍ فَخَلَعَ نَعْلَ نَفْسِهِ مِنْ رِجْلِهِ وَخَلَعَ الشَّيْءَ مِنْهَا وَنَاولَهُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ﷺ فَأَعْرَضَ عَنْهُ كَهَيْئَةِ الْمُغْضَبِ ثُمَّ أَبِي أَنْ يَقْبَلَهُ ثُمَّ قَالَ آلاَ إِنَّ صَاحِبَ الْمُصِيبَةِ أَوْلَى بِالصَّبْرِ عَلَيْهَا فَمَشَى حَافِيًا حَتَّى دَخَلَ عَلَى الرَّجُلِ الَّذِي آتَاهُ لِيُعَزِّيَهُ؛ الكافي ج: ٦ ص: ٤٦٤

﴿٢٥٨٨﴾ الصَّادِقُ ﷺ: لَا تَعْدَنَّ مُصِيبَةً أُعْطِيتَ عَلَيْهَا الصَّبْرَ وَاسْتَوْجِبْتَ عَلَيْهَا مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الثَّوَابَ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٤

﴿٢٥٨٩﴾ الصَّادِقُ ﷺ: لَا تَعْدَنَّ مُصِيبَةً أُعْطِيتَ عَلَيْهَا الصَّبْرَ وَاسْتَوْجِبْتَ عَلَيْهَا مِنَ اللَّهِ ثَوَابًا بِمُصِيبَةٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

﴿٢٥٩٠﴾ الكَاضِمُ ﷺ: لَا تَكُونُ مُصِيبَةً يَسْتَوْجِبُ صَاحِبُهَا أَجْرَهَا إِلَّا بِالصَّبْرِ وَالِاسْتِرْجَاعِ عِنْدَ الصَّدَمَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٢٦

﴿٢٥٩١﴾ الرَّسُولُ ﷺ: لَا يَذْهَبُ حَيِّيتَا عَبْدٍ فَيَصْبِرُ وَيَحْتَسِبُ إِلَّا أَدْخَلَ الْجَنَّةَ؛
مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦٧

﴿٢٥٩٢﴾ امِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ: لَا يَذُوقُ الْمَرْءُ مِنْ حَقِيقَةِ الْإِيمَانِ حَتَّى يَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ أَلْفَهُ فِي الدِّينِ وَالصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ وَحُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعَاشِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢١٠

﴿٢٥٩٣﴾ امِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ: لِكُلِّ مُصَابٍ اضْطِبَارٌ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢
﴿٢٥٩٤﴾ الصَّادِقُ ﷺ: لَمْ يُقْسَمَ بَيْنَ النَّاسِ شَيْءٌ أَشَدَّ مِنَ الْيَقِينِ إِنَّ بَعْضَ النَّاسِ أَشَدُّ يَقِينًا مِنْ بَعْضٍ وَهُمْ مُؤْمِنُونَ وَبَعْضُهُمْ أَصْبَرُ مِنْ بَعْضٍ عَلَى الْمُصِيبَةِ وَعَلَى الْفَقْرِ وَعَلَى الْمَرَضِ وَعَلَى الْخَوْفِ وَذَلِكَ مِنَ الْيَقِينِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٥٧

﴿اقسام صبر﴾

شد و غسل کرد و دو رکعت نماز به جا آورد و خدمت پیامبر خدا آمد و عمل کرد زن را عرضه داشت. پیامبر فرمود: سپاس خدای را که در میان امت من نیز نظیر صابره‌ی بنی‌اسرائیل قرار داد. ﴿۲۵۸۶﴾ چون خداوند می‌دانست که آن‌ها در تمام مصایب صبر و استقامت کامل از خود نشان می‌دهند، مقام امامت و رهبری را به آن‌ها عنایت فرمود:

﴿۲۵۸۷﴾ همراه با امام صادق علیه السلام راه می‌رفتیم و ایشان قصد داشت به تسلیت یکی از خویشاوندان که فرزندش فوت شده بود برود. در بین راه بند نعلین امام کنده شده. کفش را به دست گرفت و پابرهنه می‌آمد. ابن‌ابی‌یعفور که این را دید، نعلین از پای خود بیرون آورد و بند آن را باز کرد و به امام تقدیم کرد. حضرت صادق با حالتی مثل خشم از گرفتن آن خودداری نموده فرمود: کسی که گرفتاری و مصیبتی بر او وارد می‌شود برای تحمل آن سزاوارتر است. با پای برهنه ادامه داد تا وارد منزل آن مرد شده به او تسلیت گفت.

﴿۲۵۸۸﴾ مصیبتی را که بر آن صبر به تو عنایت شده و با صبر سزاوار دریافت اجر و ثواب می‌شوی، مصیبت مشمار.

﴿۲۵۸۹﴾ مصیبتی را که بر آن صبر به تو عنایت شده و با صبر سزاوار دریافت اجر و ثواب می‌شوی، مصیبت مشمار.

﴿۲۵۹۰﴾ مصیبت، موجب پاداش نمی‌شود مگر آن که صاحب مصیبت صبوری کند و ذکر " انا لله و انا الیه راجعون " را به‌هنگام حادثه زمزمه کند.

﴿۲۵۹۱﴾ بنده‌ای نیست که دو جگر گوشه‌ی خود را از دست بدهد و صبر کند و با خدا حساب کند، مگر اینکه به بهشت می‌رود.

﴿۲۵۹۲﴾ هرگز آدمی حقیقت ایمان را نمی‌چشد تا اینکه در او سه خصلت باشد: فقه و دانایی در دین، صبر و شکیبایی بر اندوه‌ها و سختی‌ها، برنامه‌ریزی و تعادل در زندگانی.

﴿۲۵۹۳﴾ برای هر مصیبت‌دیده‌ای صبری است.

﴿۲۵۹۴﴾ چیزی مهم‌تر از یقین، بین مردم تقسیم نشده است. بعضی از مردم دارای یقین شدیدتری از دیگران هستند و اینان انسان‌های مؤمن هستند و بعضی در مصیبت و فقر و بیماری و ترس، شکیباتر از دیگران هستند و این از ثمرات یقین است.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٥٩٥﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِيَنْظُرَ كَيْفَ صَبْرُكَ قَالَ أَسْلِمُ لِأَمْرِكَ يَا رَبِّ وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ فَمَا هُنَّ قِيلَ أَوَّلَهُنَّ الْجُوعُ وَالْأَثَرَةُ عَلَى نَفْسِكَ وَعَلَى أَهْلِكَ لِأَهْلِ الْحَاجَةِ قَالَ قَبِلْتُ يَا رَبِّ وَرَضِيْتُ وَسَلَّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ وَأَمَّا الثَّانِيَةُ فَالتَّكْذِيبُ وَالْخَوْفُ الشَّدِيدُ وَبَذَلِكَ مُهْجَتِكَ فِيَّ وَمُحَارَبَةُ أَهْلِ الْكُفْرِ بِمَالِكَ وَنَفْسِكَ وَالصَّبْرُ عَلَى مَا يُصِيبُكَ مِنْهُمْ مِنَ الْأَذَى وَمِنْ أَهْلِ النِّفَاقِ وَالْأَلَمِ فِي الْحَرْبِ وَالْجِرَاحِ قَالَ يَا رَبِّ قَبِلْتُ وَرَضِيْتُ وَسَلَّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ وَأَمَّا الثَّالِثَةُ فَمَا يَلْقَى أَهْلُ بَيْتِكَ مِنْ بَعْدِكَ مِنَ الْقَتْلِ أَمَّا أَخُوكَ فَيَلْقَى مِنْ أُمَّتِكَ الشَّتْمَ وَالتَّعْنِيفَ وَالتَّوْبِيخَ وَالْجُرْمَانَ وَالْجَهْدَ وَالظُّلْمَ وَآخِرُ ذَلِكَ الْقَتْلُ فَقَالَ يَا رَبِّ سَلَّمْتُ وَقَبِلْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ وَأَمَّا ابْنَتُكَ فَتُظْلَمُ وَتُحْرَمُ وَيُؤْخَذُ حَقُّهَا غَضَبًا الَّذِي تَجْعَلُهُ لَهَا وَتُضْرَبُ وَهِيَ حَامِلٌ وَيُدْخَلُ عَلَى حَرِيمِهَا وَمَنْزِلِهَا بِغَيْرِ إِذْنٍ ثُمَّ يَمَسُّهَا هَوَانٌ وَذُلٌّ ثُمَّ لَا تَجِدُ مَانِعًا وَتَطْرَحُ مَا فِي بَطْنِهَا مِنَ الضَّرْبِ وَتَمُوتُ مِنْ ذَلِكَ الضَّرْبِ قَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ قَبِلْتُ يَا رَبِّ وَسَلَّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ وَيَكُونُ لَهَا مِنْ أَخِيكَ ابْنَانِ يُقْتَلُ أَحَدُهُمَا غَدْرًا وَيُسَلَبُ وَ يُطْعَنُ يَقْعَلُ بِهِ ذَلِكَ أُمَّتُكَ قَالَ قَبِلْتُ يَا رَبِّ وَإِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ وَسَلَّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ وَأَمَّا ابْنُهَا الْآخِرُ فَتَدْعُوهُ أُمَّتُكَ إِلَى الْجِهَادِ ثُمَّ يَقْتُلُونَهُ صَبْرًا وَيَقْتُلُونَ وَلَدَهُ وَمَنْ مَعَهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ ثُمَّ يَسْلُبُونَ حَرَمَهُ فَيَسْتَعِينُ بِي وَقَدْ مَضَى الْقَضَاءُ مِنِّي فِيهِ بِالشَّهَادَةِ لَهُ وَلِمَنْ مَعَهُ وَيَكُونُ قَتْلُهُ حُجَّةً عَلَى مَنْ بَيْنَ قَطْرَيْهَا فَتَبْكِيهِ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِينَ جَزَعًا عَلَيْهِ وَتَبْكِيهِ مَلَائِكَةُ لَمْ يُدْرِكُوا نُصْرَتَهُ ثُمَّ أُخْرِجَ مِنْ صُلْبِهِ ذِكْرًا بِهِ أَنْصُرُكَ وَإِنْ شَبَحَهُ عِنْدِي تَحْتَ الْعَرْشِ وَفِي نُسَخِهِ أُخْرَى ثُمَّ أُخْرِجَ مِنْ صُلْبِهِ ذِكْرًا أَنْتَصِرَ لَهُ بِهِ وَإِنْ شَبَحَهُ عِنْدِي تَحْتَ الْعَرْشِ يَمْلَأُ الْأَرْضَ بِالْعَدْلِ وَيُطْفِئُهَا بِالْقِسْطِ يَسِيرُ مَعَهُ الرَّعْبُ يَقْتُلُ حَتَّى يُسْأَلَ [يُشَكَّ] فِيهِ قُلْتُ إِنَّا لِلَّهِ فَقِيلَ ارْفَعْ رَأْسَكَ فَظَهَرَتْ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ صُورَةً وَأَطْيَبِهِ رِيحًا وَالنُّورُ يَسْطَعُ مِنْ فَوْقِهِ وَمِنْ تَحْتِهِ فَدَعَا لَهُ فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ وَعَلَيْهِ ثِيَابُ النُّورِ وَسِيمَاءُ كُلِّ خَيْرٍ حَتَّى قَبَلَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَنَظَرَتْ إِلَى مَلَائِكَةٍ قَدْ حَفُّوا بِهِ لَا يُحْصِيهِمْ إِلَّا اللَّهُ جَلَّ وَعَزَّ فَقُلْتُ يَا رَبِّ لِمَنْ يَغْضَبُ هَذَا وَلِمَنْ أَعْدَدْتَ هَؤُلَاءِ وَقَدْ وَعَدْتَنِي النَّصْرَ فِيهِمْ فَأَنَا أَنْتَظِرُهُ مِنْكَ فَهَؤُلَاءِ أَهْلِي وَأَهْلُ بَيْتِي وَ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۵۹۵﴾ شبی که پیامبر ﷺ را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به یاری تو، آن سه چیز کدامند؟ گفته شد: اول: گرسنگی و ترجیح‌دادن نیازمندان بر خود و خانواده‌ات. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست و اما دوم: تکذیب و خوف شدید و بذل خون قلبت در راه من و جنگ با کفار با مال و جانّت و تحمل اذیت و آزاری که از ناحیه‌ی ایشان و اهل نفاق به تو می‌رسد و نیز تحمل درد جنگ و زخمهای آن. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست و اما سوم: عبارت است از کشته‌شدن اهل بیت بعد از تو. اما برادرت علی علیه السلام از ناحیه‌ی امت، ناسزا و درشتی و سرزنش و محرومیت از حق و انکار و ظلم بر او وارد می‌شود و در پایان او را خواهند کشت. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست و اما دختری: مورد ستم قرار گرفته، حقش را غصب می‌کنند، او را می‌زنند در حالی که باردار است، به حریم و منزلش بدون اجازه داخل شده و او ناتوان و شکست‌خورده، جلوگیری‌کننده و مدافعی نمی‌یابد و به دنبال ضرب و کتکی که می‌خورد فرزندش سقط شده و در اثر همین حادثه از دنیا می‌رود. حضرت عرض کرد: "إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ"، "همه از خداییم و به‌سوی او برمی‌گردیم". پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست. سپس به حضرتش گفته شد: برای دختری از برادرت دو پسر است، یکی از آن دو را امت با حيله و نیرنگ می‌کشند، حقش را سلب نموده و مورد طعن و سرزنش‌ها قرارش می‌دهند. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، "إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ"، "همه از خداییم و به‌سوی او برمی‌گردیم". توفیق و صبر از جانب توست و اما فرزند دیگرش را امت برای جهاد دعوت کرده، سپس او و فرزندانش و هر که را از اهل بیتش با اوست، در محاصره می‌کشند و سپس زنان حرمش را اسیر می‌کنند، از من کمک می‌طلبند ولی حکم من چنین صادر شده که او و تمام آنان که با او هستند شهید شوند. قتل او حجت است بر کسانی که در سراسر زمین هستند. اهل آسمان‌ها و ساکنان زمین بر او گریسته و جزع و بی‌تابی می‌کنند و فرشتگانی که نتوانستند او را یاری کنند بر این امر می‌گریند. سپس از نسل او فرزندی خارج می‌کنم که به‌وسیله‌ی او، تو را یاری می‌کنم، (انتقامت را می‌گیرم). شبح و تمثال آن فرزند نزد من بوده و زیر عرش است. زمین را پر از عدل کرده، آتش ظلم را با عدالت خاموش می‌کند. رعب و وحشت (برای مخالفان) با او حرکت می‌کند. آن قدر از مردم بکشد که در او شک کنند. عرض کردم: "أَنَا لِلَّهِ"، "همه از خداییم." به آن حضرت گفته شد: سرت را بالا کن، پس مردی بسیار زیبا و معطر دیدم. نور از بالای سر و زیر پاهایش می‌درخشید، او را صدا زدم، در حالی که لباسی از نور بر تن داشت و دارای بهترین چهره بود، به‌سویم آمد و بین دو چشمم را بوسید. دیدم که فرشتگان فراوانی دور او حلقه زده بودند که تعداد آن‌ها را غیر از خداوند عزیز و جلیل، کسی نمی‌توانست بشمارد، عرض کردم: پروردگارا، این شخص برای چه کسی غضب کرده و این فرشتگان را برای چه شخصی آماده کرده‌ای؟ به من وعده داده بودی که با ایشان یاری‌ام کنی. پس انتظار دارم چنین کنی. این‌ها خانواده و اهل بیت من بوده، تو خودت از آزار و اذیتی که بعد از من به ایشان می‌رسد باخبرم کردی و اگر بخواهی حتما

﴿أقسام الصبر﴾

قَدْ أَخْبَرْتَنِي بِمَا يَلْقَوْنَ مِنْ بَعْدِي وَلَوْ شِئْتَ لَأَعْطَيْتَنِي النَّصْرَ فِيهِمْ عَلَى مَنْ بَغَى عَلَيْهِمْ وَقَدْ سَلَّمْتُ وَقَبِلْتُ وَرَضِيتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالرِّضَا وَالْعَوْنُ عَلَى الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

﴿٢٥٩٦﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا أَنَّ هَبْطَ جَبْرِئِيلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِقَتْلِ الْحُسَيْنِ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ فَخَلَا بِهِ مَلِيًّا مِنَ النَّهَارِ فَغَلَبَتْهُمَا عَبْرَةٌ فَلَمْ يَتَفَرَّقَا حَتَّى هَبِطَ عَلَيْهِمَا جَبْرِئِيلُ أَوْ قَالَ رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَقَالَ لَهُمَا رَبُّكُمَا يُفَرِّقُكُمَا السَّلَامَ وَيَقُولُ قَدْ عَزَمْتُ عَلَيْكُمَا لَمَّا صَبَرْتُمَا قَالَ فَصَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢٣١

﴿٢٥٩٧﴾ الرسول ﷺ: لَيْسَ الزُّهْدُ فِي الدُّنْيَا تَحْرِيمَ الْحَلَالِ وَلَا إِضَاعَةَ الْمَالِ وَلَكِنَّ الزُّهْدَ فِي الدُّنْيَا الرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَالصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ وَالْيَأْسُ عَنِ النَّاسِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٥١

﴿٢٥٩٨﴾ الرسول ﷺ: مَا تَجَرَّعَ عَبْدٌ جُرْعَتَيْنِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ جُرْعَةٍ غَضِبَ رَدَّهَا بِجِلْمٍ أَوْ جُرْعَةٍ مُصِيبَةٍ مُحْزَنَةٍ مُوجَعَةٍ رَدَّهَا عَبْدٌ بِحُسْنِ عَزَاءٍ وَصَبْرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

﴿٢٥٩٩﴾ مَا كَانَ فِيكُمْ أَحَدٌ أَعْظَمَ مُصِيبَةً بِإِسْكَندَرُوسَ مِنِّي وَلَقَدْ صَبَرَنِي اللَّهُ وَارْضَانِي وَرَبَطَ عَلَى قَلْبِي وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ أَجْرِي عَلَى قَدْرِ ذَلِكَ وَأَرْجُو لَكُمْ مِنَ الْأَجْرِ بِقَدْرِ مَا رُزِينُمْ بِهِ مِنْ فَقْدِ أَخِيكُمْ وَأَنْ تُوجِرُوا عَلَى قَدْرِ مَا نُوْتِنُمْ فِي أُمِّهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ١٨٥

﴿٢٦٠٠﴾ الرسول ﷺ: مَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ أُمَّتِي تَبْلُغُهُ وَفَاةٌ أَحَدٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ قَرَابَةٌ أَوْ غَيْرُ ذَلِكَ وَ يَسْتَرْجِعُ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ اخْلُفْهُ عَلَى تَرْكِتِهِ فِي الْغَابِرِينَ وَاعْفِرْ لَهُ وَلَنَا يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ نَوِّرْ لَهُ فِي قَبْرِهِ وَافْسَحْ لَهُ فِي لَحْدِهِ وَلَقْنَهُ حُجَّتَهُ إِلَّا شَفَعَهُ اللَّهُ فِيهِ وَكَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ صَبَرَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٨٧

﴿٢٦٠١﴾ الرسول ﷺ: مَا مِنْ جُرْعَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ جُرْعَةٍ غَيْظٍ كَظَمَهَا رَجُلٌ أَوْ جُرْعَةٍ صَبْرٍ عَلَى مُصِيبَةٍ وَمَا مِنْ قَطْرَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ قَطْرَةٍ دَمَعٍ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ قَطْرَةٍ دَمٍ أَهْرِيْقَتْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٨

﴿٢٦٠٢﴾ السَّجَادُ السَّجَّادُ: مَا مِنْ جُرْعَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ جُرْعَتَيْنِ جُرْعَةٍ غَيْظٍ رَدَّهَا مُؤْمِنٌ بِجِلْمٍ وَ جُرْعَةٍ مُصِيبَةٍ رَدَّهَا مُؤْمِنٌ بِصَبْرٍ؛ وسائل الشيعة ج: ٧ ص: ٧٥

﴿اقسام صبر﴾

می‌توانی با این فرشتگان، آنان را که به اهل بیت من ظلم کردند منکوب و ذلیل کنی. پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و رضایت و یاری بر صبر از جانب توست.

﴿۲۵۹۶﴾ هنگامی که جبرئیل خبر شهادت امام حسین را برای پیامبر ﷺ آورد، آن حضرت دست علی را گرفت و زمانی طولانی خلوت کردند، گریه بر ایشان مستولی شد قبل از جدانشان جبرئیل فرودآمد و به ایشان گفت: پروردگارتان به شما سلام می‌رساند و می‌فرماید: اگر تحملش را دارید، من عزم خود را جزم کرده‌ام که حسین شهید شود. پیامبر فرمود: صبر می‌کنم.

﴿۲۵۹۷﴾ پارسایی در دنیا، حرام‌دانستن حلال و تلف کردن مال نیست، بلکه پارسایی، خشنودبودن از قضای الهی و شکیبایی بر مشکلات و ناامیدی از مردم است.

﴿۲۵۹۸﴾ هیچ بنده‌ای، جرعه‌ای دوست‌داشتنی‌تر نزد خدا، از این دو جرعه ننوشیده است. جرعه‌ی خشمی که آن را در سینه‌ی خود با حلم و بردباری، رد کرده باشد و یا جرعه‌ی مصیبتی حزن‌آور و دردناک که آن را از روی صبر و شکیبایی فروبرده باشد.

﴿۲۵۹۹﴾ در میان شما کسی چون من دردمند مصیبت اسکندروس نیست، ولی خداوند به من صبر داد و مرا خشنود ساخت و دلم را آرام کرد و امیدوارم که اجر به بزرگی آن باشد و اجر شما نیز در مصیبت فقدان برادران، به اندازه‌ی اندوهتان باشد.

﴿۲۶۰۰﴾ اگر به یکی از افراد امتم، خبر وفات یکی نزدیکانش برسد و او بعد از گفتن " انا لله و انا الیه راجعون "، چنین بگوید: " خدایا، تو جای خالی او را در میان بازماندگانش، با سامان دادن احوالشان، پر ساز و ما و ایشان را ببخش، ای پروردگار جهانیان. " و بعد بگوید: " خدایا، قبر او را نورانی و گشاده گردان و حجت‌هایش را به او تلقین فرما. " خداوند، شفاعت و دعای او را دربارهی مرحوم می‌پذیرد و پاداشی معادل پاداش کسی که صبر کرده، به او داده خواهد شد.

﴿۲۶۰۱﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا محبوب‌تر نیست از جرعه‌ی خشمی که مردی آن را فروخورد و جرعه‌ی صبر بر مصیبتی؛ و همچنین هیچ قطره‌ای نزد خدا محبوب‌تر از قطره‌ی اشکی نیست که از خوف خدا بریزد، یا قطره‌ی خونی که در راه خدا ریخته شود.

﴿۲۶۰۲﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست: جرعه‌ی خشمی که مؤمن آن را با بردباری خاموش کند؛ و جرعه‌ی مصیبتی که مؤمن آن را با شکیبایی رد کند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٦٠٣﴾ الصادق عليه السلام: مَا مِنْ جُرْعَتَيْنِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُجَرَّعَهُمَا عَبْدُهُ الْمُؤْمِنُ فِي الدُّنْيَا مِنْ جُرْعَةٍ غَيْظٍ كَظَمَ عَلَيْهَا وَجُرْعَةٍ حُزْنٍ عِنْدَ مُصِيبَةٍ صَبَرَ عَلَيْهَا بِحُسْنِ عَزَاءٍ وَاحْتِسَابٍ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٣٠١

﴿٢٦٠٤﴾ الباقر عليه السلام: مَا مِنْ عُنْدٍ يُصَابُ بِمُصِيبَةٍ فَيَسْتَرْجِعُ عِنْدَ ذِكْرِهِ الْمُصِيبَةَ وَيَصْبِرُ حِينَ تَفْجَأُهُ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَكَلَّمَا ذَكَرَ مُصِيبَتَهُ فَاسْتَرْجَعَ عِنْدَ ذِكْرِ الْمُصِيبَةِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ كُلَّ ذَنْبٍ اكْتَسَبَ فِيمَا بَيْنَهُمَا؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٤

﴿٢٦٠٥﴾ الحسين عليه السلام: مُحَمَّدٌ ﷺ أَصِيبَ بِأَفْجَعِ مِنْهُ فَجِيعَةٍ إِنَّهُ وَقَفَ عَلَيْهِ وَآلِهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى عَمِّهِ حَمْزَةَ أَسَدِ اللَّهِ وَآسَدِ رَسُولِهِ وَنَاصِرِ دِينِهِ وَقَدْ فُرِّقَ بَيْنَ رُوحِهِ وَجَسَدِهِ فَلَمْ يُبَيِّنْ عَلَيْهِ حُرْقَةً وَلَمْ يُفَضْ عَلَيْهِ عِبْرَةً وَلَمْ يَنْظُرْ إِلَى مَوْضِعِهِ مِنْ قَلْبِهِ وَقُلُوبِ أَهْلِ بَيْتِهِ لِيَرْضَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِصَبْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ٣٣

﴿٢٦٠٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ أَحَبَّ الْبَقَاءَ فَلْيُعِدَّ لِلْمَصَائِبِ قَلْبًا صَبُورًا؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٨١

﴿٢٦٠٧﴾ الرسول ﷺ: مَنْ أَحَبَّ السَّيْلَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ جُرْعَتَانِ جُرْعَةُ غَيْظٍ تَرُدُّهَا بِحِلْمٍ وَجُرْعَةُ مُصِيبَةٍ تَرُدُّهَا بِصَبْرٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١٠

﴿٢٦٠٨﴾ الرسول ﷺ: مَنْ أَصِيبَ بِمُصِيبَةٍ أَوْ حَبِيبَةٍ ثُمَّ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ وَقَالَ كَمَا أَمَرَهُ اللَّهُ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٠٨

﴿٢٦٠٩﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى الْمُصِيبَةِ حَتَّى يَرُدُّهَا بِحُسْنِ الْعَزَاءِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ صَبْرَةٍ ثَلَاثِمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَةٍ إِلَى دَرَجَةٍ كَمَا بَيْنَ تَخُومِ الْأَرْضِ إِلَى غُلُوِّ الْعَرْشِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

﴿٢٦١٠﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى الْمُصِيبَةِ حَتَّى يَرُدُّهَا بِحُسْنِ عَزَائِهَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ ثَلَاثِمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ؛ وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٥٩

﴿٢٦١١﴾ الباقر عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى مُصِيبَةٍ زَادَهُ اللَّهُ عِزًّا إِلَى عِزِّهِ وَأَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ مَعَ مُحَمَّدٍ ﷺ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ؛ وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٥٩

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۶۰۳﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست که بنده‌ی مؤمن آن را بنوشد: جرعه‌ی خشمی که آن را فروخورد؛ و جرعه‌ی حزن در مصیبتی که با عزاداری پسندیده و به حساب خدا گذاشتن، بر آن شکیبایی ورزد.

﴿۲۶۰۴﴾ هر بنده‌ای که گرفتار مصیبت شود و هرگاه مصیبت به یادش آمد بگوید: (إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) و هنگامی که برایش حادثه‌ی ناگواری پیش آمد، صبر کند، خداوند تمامی گناهان گذشته‌اش را می‌بخشد و اگر هر وقت به یاد آن مصیبت افتاد، کلمه‌ی استرجاع را به زبان آورد، گناهی را که بین وقوع مصیبت و استرجاع مرتکب شده، بخشیده می‌شود.

﴿۲۶۰۵﴾ حضرت محمد ﷺ به مصیبتی دشوارتر از آن گرفتار شد. موقعی که حمزه شهید شد، کنار پیکر عموی خود که شیر خدا و شیر پیامبر خدا و یاور دین خدا بود، ایستاد و سوزش و اندوه دلش را آشکار نکرد و اشک از دیده نریخت و به جایگاه او در قلب خود و اهل بیتش ننگریست، تا خداوند را با شکیبایی و صبر خود خشنود کند.

﴿۲۶۰۶﴾ هر کس که مایل به جاودانه شدن است باید برای مصایب دل صبور و مهیا کند.

﴿۲۶۰۷﴾ از محبوب‌ترین راه‌ها به سوی خدا فرو خوردن دو جرعه است؛ جرعه‌ی خشمی که آن را با خویشتن‌داری خاموش کند و جرعه‌ی اندوهی که طول مدت آن را، با شکیبایی بگذراند.

﴿۲۶۰۸﴾ هر کس به مصیبتی یا از دست دادن عزیزی گرفتار شود و شکیبایی ورزد و به حساب خدا بگذارد و همان‌طور که خداوند امر کرده بگوید: "إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ" بر خدا واجب می‌شود که او را داخل بهشت کند.

﴿۲۶۰۹﴾ هر کس خویشتن‌داری کند و خود را از معصیت نگاه دارد، خداوند برای او نهصد درجه ثبت می‌کند، که فاصله‌ی هر درجه تا درجه‌ی دیگر به مقدار فاصله‌ی میان زمین تا نهایت عرش الهی باشد.

﴿۲۶۱۰﴾ هر که بر مصیبت صبر کند تا آن را به بهترین وجه، با آرامش و تسلی بگذراند، خداوند سیصد درجه برایش ثبت می‌کند که میان هر درجه تا درجه‌ی دیگر به اندازه‌ی فاصله‌ی میان آسمان و زمین باشد.

﴿۲۶۱۱﴾ کسی که بر مصیبتی صبر کند، خداوند بر عزتش می‌افزاید و او را همراه حضرت محمد ﷺ و اهل بیت ﷺ به بهشت وارد می‌کند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٦١٢﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى مُصِيبَةٍ فَلَهُ مِنَ الْآجْرِ بَوْرَنٌ جِبَالِ الدُّنْيَا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

﴿٢٦١٣﴾ الرسول ﷺ: مَنْ كَانَ لَهُ ابْنٌ وَكَانَ عَلَيْهِ عَزِيزٌ وَبِهِ ضَيِّقٌ وَمَاتَ فَصَبَرَ عَلَى مُصِيبَتِهِ وَاحْتَسَبَهُ أَبَدَلَ اللَّهُ الْمَيِّتَ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَقَرَارًا خَيْرًا مِنْ قَرَارِهِ وَأَبْدَلَ الْمُصَابَ الصَّلَاةَ وَالرَّحْمَةَ وَالْمَغْفِرَةَ وَالرِّضْوَانَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٢٣

﴿٢٦١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ كُنُوزِ الْإِيمَانِ الصَّبْرُ عَلَى الْمُصَائِبِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

﴿٢٦١٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ كُنُوزِ الْإِيمَانِ الصَّبْرُ عَلَى الْمُصَابِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٦

﴿٢٦١٦﴾ الرسول ﷺ: مَنْ لَمْ يَفْرُضْنِي مِنْهَا قَرْضًا فَأَخَذْتُ مِنْهُ شَيْئًا قَسْرًا فَصَبَرَ أَعْطَيْتُهُ ثَلَاثَ خِصَالٍ لَوْ أَعْطَيْتُ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ مَلَائِكَتِي لَرَضُوا بِهَا مِنِّي قَالَ ثُمَّ نَلَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أَوْلَيْتُكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ فَهَذِهِ وَاحِدَةٌ مِنْ ثَلَاثِ خِصَالٍ وَرَحْمَةٌ اثْنَتَانِ وَأَوْلَيْتُكَ هُمُ الْمُتَهْتَدُونَ ثَلَاثُ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ﷺ هَذَا لِمَنْ أَخَذَ اللَّهُ مِنْهُ شَيْئًا قَسْرًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢

﴿٢٦١٧﴾ الكاظم عليه السلام: نَسَأَلُ اللَّهَ أَنْ يُعْظِمَ أَجْرَكَ أَمْنَعَ اللَّهُ بِكَ وَأَنْ يُحْسِنَ عُقْبَاكَ وَأَنْ يُعَوِّضَكَ مِنَ الْمُصِيبَةِ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَفْضَلَ مَا وَعَدَ الصَّابِرِينَ مِنْ صَلَوَاتِهِ وَرَحْمَتِهِ وَهُدَاهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ١٣٤

﴿٢٦١٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ وَأَوْصِيكَ بِأَخِيكَ مُحَمَّدٍ خَيْرًا فَإِنَّهُ شَقِيقُكَ وَابْنُ أَيْبِكَ وَقَدْ تَعْلَمُ حُبِّي لَهُ وَأَمَّا أَخُوكَ الْحُسَيْنُ فَهُوَ ابْنُ أُمِّكَ وَلَا أُرِيدُ الْوَصَاةَ بِذَلِكَ وَاللَّهُ الْخَلِيفَةُ عَلَيْكُمْ وَإِيَّاهُ أَسْأَلُ أَنْ يُصْلِحَكُمْ وَأَنْ يَكْفِيَ الطُّغَاةَ الْبُعَاةَ عَنْكُمْ وَالصَّبْرَ الصَّبْرَ حَتَّى يَنْزِلَ اللَّهُ الْأَمْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٢ ص: ٢٠٢

﴿٢٦١٩﴾ وَاجْبُرْ مُصِيبَتِي بِجَلَاءِ كَرْبِهَا وَإِذْخَالِكَ الصَّبْرَ عَلَى فِيهَا؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ٥٣

﴿٢٦٢٠﴾ الرسول ﷺ: وَاعْلَمْ أَنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا صَبَرَ بِمُصِيبَةٍ وَقَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ اللَّهُمَّ إِنِّي اخْتَسَبْتُ عِنْدَكَ مُصِيبَتِي فَأَبْدِلْنِي اللَّهُمَّ بِهَا مَا هُوَ خَيْرٌ لِي مِنْهَا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٠٥

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۶۱۲﴾ هر که بر مصیبتی شکیبایی کند برای او پاداشی به وزن کوه‌های دنیاست.

﴿۲۶۱۳﴾ کسی که او را فرزند عزیزی داشته باشد و تاب از دست دادن او را نداشته باشد و آن فرزند بمیرد پس صبر کند و به حساب خدا گذارد، خداوند به فرزند ی که از دنیا رفته، خانه و آرامگاهی بهتر از خانه‌ی دنیا می‌دهد و شخص مصیبت‌دیده را مورد رحمت و غفران و رضوان خود قرار می‌دهد.

﴿۲۶۱۴﴾ شکیبایی بر مصیبت‌ها، از گنجینه‌های ایمان است.

﴿۲۶۱۵﴾ شکیبایی بر مصیبت‌ها، از گنجینه‌های ایمان است.

﴿۲۶۱۶﴾ اگر کسی به من قرض ندهد به زور و غلبه از او خواهم گرفت و بعد سه چیز به آن‌ها می‌دهم که اگر یکی از آن‌ها را به فرشتگان خود می‌دادم راضی می‌شدند و بعد این آیه‌ی شریفه را تلاوت فرمود: "الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ". این (صلوات) یکی از آن خصلت‌هاست و رحمت، خصلت دوم، "وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ" و هدایت خصلت سوم است، بعد از این امام صادق (علیه السلام) فرمودند: این خصلت‌ها برای کسانی است که از آن‌ها با اکراه قرض گرفته شود.

﴿۲۶۱۷﴾ از خدا خواهانم که به تو اجر زیاد و طول عمر عنایت کرده، عاقبت به‌خیرت کند. و به پاداش از دست دادن امیرالمؤمنین، بهترین پاداشی که برای شکیبایان مقرر کرده - از درود و رحمت و هدایت خویش - عنایت کند.

﴿۲۶۱۸﴾ این دیگر جدایی است بین من و تو. تو را نسبت به برادرت محمد سفارش می‌کنم. او علاقمند به دوست و پسر پدر تو و می‌دانی که او را دوست می‌دارم و اما برادرت حسین پسر مادر توست؛ نمی‌خواهم درباره‌ی او سفارش کنم (یعنی احتیاج به سفارش نیست) خدا نگهدار شماست از او تقاضا می‌کنم که کار شما را اصلاح نماید و حافظ شما از شر تبهکاران و ستمگران باشد، صبر کنید، صبر. تا خداوند امر و فرمان خود را نازل کند.

﴿۲۶۱۹﴾ با برطرف کردن سختی این مصیبت و با داخل نمودن نیروی صبر بر من، زیان مرا جبران کن.

﴿۲۶۲۰﴾ و بدان که اگر مسلمانی بر مصیبتی شکیبایی کند و بگوید: "ما متعلق به خداوندیم و به‌سوی او بازمی‌گردیم، شکر و سپاس مخصوص پروردگار جهانیان است، خدایا من بر این مصیبت برای تو شکیبایی می‌کنم، خدایا در عوض بهتر از آن را به من عنایت کن."، خداوند او را می‌آمرزد.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٦١﴾ الصادق عليه السلام: واعلم أي عم وابن عم أن الله عز وجل لم يبال بضرب الدنيا لولييه ساعة قط ولا شيء أحب إليه من الصبر والجهد واللاؤاء مع الصبر وأنه تبارك وتعالى لم يبال بنعيم الدنيا لعدوه ساعة ولو لا ذلك ما كان أعداؤه يقتلون أوليائه ويخيفونهم ويمنعونهم وأعداؤه آمنون مطمئنون غالون ظاهرون ولو لا ذلك لما قتل زكريا ويحيى بن زكريا ظلماً وعدواناً في بغي من البغايا ولو لا ذلك لما قتل جدك على بن أبي طالب عليه السلام لما قام بأمر الله ظلماً وعمك الحسين بن فاطمة رضي الله عنها اضطهاداً وعدواناً ولو لا ذلك لما قال الله عز وجل في كتابه ولو لا أن يكون الناس أمة واحدة لجعلنا لمن يكفر بالرحمن لئیسونهم سقفاً من فضة ومعارج عليها يظهرون ولئیسونهم أبواباً وينين نساغ لهم في الخيرات ولو لا ذلك لما جاء في الحديث لو لا أن يخزن المؤمن لجعلت للكافر عصابة من حديد فلا يتصدع رأسه أبداً ولو لا ذلك لما جاء في الحديث أنه إذا أحب الله قوماً أو أحب عبداً صب عليه البلاء صباً فلا يخرج من غم ولو لا ذلك لما جاء في الحديث ما من جرعتين أحب إلى الله تعالى أن يجرعهما عبده المؤمن في الدنيا من جرعة غيظ كظم عليها وجرعة حزن عند مصيبة صبر عليها بحسن عزاء واحتساب ولو لا ذلك لما كان أصحاب رسول الله صلى الله عليه وآله يدعون على من ظلمهم بطول العمر وصحة البدن وكثرة المال والولد ولو لا ذلك ما بلغنا أن رسول الله صلى الله عليه وآله كان إذا خص رجلاً بالترحم عليه والاستغفار استشهد فعليكم يا عم وابن عم وبنی عمومتي وإخواني بالصبر والرضا والتسليم والتفويض إلى الله عز وجل والرضا والصبر على قضائه والتمسك بطاعته والنزول عند أمره أفرغ الله علينا وعليكم الصبر وختم لنا ولكم السعادة وأنقذنا وإياكم من كل هلكة بحوله وقوته إنه سمیع قريب وصلى الله على صفوته من خلقه محمد النبي وأهل بيته صلوات الله وسلامه وبركاته ورحماته عليهم أجمعين؛

مسكن الفؤاد ص: ١٢٦

﴿٢٦٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وطن نفسك على الصبر على ما أصابك؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٨

﴿٢٦٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وقف أمير المؤمنين عليه السلام على قوم قد أصيبوا بموت رجل منهم فقال لهم إن تجزعوا فحق الرحم بلغتم وحق الله ضيعتم وإن تصبروا فحق الله آديتم وحق الرحم بلغتم؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٢٥٣

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۶۲۱﴾ بدان ای عمو و عموزاده، خداوند عزیز و جلیل هرگز لحظه‌ای بلا و سختی دنیا را از دوستش جدا نمی‌کند. و هیچ چیز نزد خدا، محبوب‌تر از صبر و تلاش و سختی همراه با شکیبایی نیست. نیز خداوند متعال هیچ‌گاه دشمنش را لحظه‌ای از نعمت مادی محروم نمی‌کند (یعنی خداوند همواره به دوستانش در دنیا سختی و بلا می‌دهد و به دشمنانش راحتی و نعمت). و اگر این چنین نبود دشمنان خدا هرگز دوستانش را نمی‌کشتند و ظلم و ستم بر آن‌ها روا نمی‌داشتند و آن‌ها را از حقشان منع نمی‌کردند و بر دوستانش غالب و چیره نمی‌شدند. اگر این چنین نبود هرگز حضرت زکریا و حضرت یحیی بر اثر توطئه ناپاکان بنی‌اسرائیل کشته نمی‌شدند (و سر حضرت یحیی علیه السلام برای یکی از زن‌های نابکار بنی‌اسرائیل به هدیه برده نمی‌شد). اگر چنین نبود هرگز جدّ تو علی بن ابی‌طالب علیه السلام به خاطر قیام به امر خدا مظلومانه کشته نمی‌شد. و نیز عمویت حسین پسر فاطمه علیها السلام مغلوب نمی‌شد و به وضع دلخراشی مظلوم‌وار کشته نمی‌شد و اگر چنین نبود خداوند عزیز و جلیل در قرآن کریم نمی‌فرمود: "وَلَوْ لَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمَنِ لِيُؤْتِيَهُمْ سُقُوطًا مِنْ فَضْلِهِ وَمَعَاجِرٌ عَلَيْهَا يُظْهِرُونَ وَ لِيُؤْتِيَهُمْ إِبْرَاقًا وَ يَبْنِي نَسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ". "و اگر نه این بود که مردم همه یک امتند ما (از پستی و بی‌قدری دنیا) آنان را که به خدا کافر می‌شوند (به مال فراوان) سقف خانه‌های چندین طبقه‌شان را از نقره‌ی خام قرار می‌دادیم که با نردبان بر سقف بالا روند. و نیز در منزل‌هایشان (از بزرگی و وسعت) درهای بسیار و تخت‌های زرنگار که بر آن تکیه زنند قرار می‌دادیم و فرزندان به آن‌ها می‌دهیم که درهای خیرات را به شتاب به روی آن‌ها بگشاییم." و اگر نه این بود، هرگز در حدیث چنین وارد نمی‌شد: "اگر مؤمن ناراحت نمی‌شد کاسه‌ی سر کافران را از آهن قرار می‌دادیم تا هرگز در دسر نبینند." و اگر چنین نبود در حدیث وارد نمی‌شد که: "هرگاه خداوند گروهی یا بنده‌ای را دوست بدارد مانند باران، بر او بلا فرو می‌ریزد و هیچ‌گاه او از غم و محنت بیرون نمی‌رود." و اگر چنین نبود هرگز در حدیث نمی‌آمد که: "هیچ جرعه‌ای نزد خدا محبوب‌تر از دو جرعه نیست، یکی جرعه‌ی خشمی که مؤمن آن را فروبرد و دیگر شربت مصیبتی که با شکیبایی بنوشد و برای خدا صبر کند." و اگر چنین نبود اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و آله برای کسی که به آن‌ها ظلم و ستم روا می‌داشت دعا نمی‌کردند که عمرش طولانی گردد و بدنش سلامت باشد و مال و فرزندش زیاد شود (یعنی اگر عمر طولانی و سلامت بدن و کثرت مال و فرزند خوب بود اصحاب پیامبر خدا صلی الله علیه و آله برای دشمن خویش طلب نمی‌کردند) و اگر این چنین نبود خبر به ما نمی‌رسید که هرگاه پیامبر صلی الله علیه و آله برای مردی رحمت خاص و مغفرت طلب می‌نمود، شهید می‌شد. پس ای عمو و پسر عمو و عموزاده‌ها و ای برادران، بر شما باد صبر و رضا و تسلیم؛ و به شما توصیه می‌کنم که مشکلات را به خداوند عزیز و جلیل واگذار نمایید و از قضا و قدر او راضی و خرسند باشید، صبر و بردباری پیشه کنید و به دستورهای که به‌هنگام مصیبت و بلا داده است تمسک جویید. امر او را اطاعت کنید (و در مورد وعده‌هایی که به صابران و مصیبت دیده‌ها داده است فکر و مطالعه نمایید) امید است خداوند برای ما و شما صبر فرو ریزد و عاقبت امر ما و شما را به خیر و سعادت ختم فرماید و ما و شما را به توانایی خویش، از هر هلاکتی نجات دهد، اوست شنوا و نزدیک. و درود و سلام و برکات و رحمت‌های خدا بر برگزیده‌اش محمد و بر خاندانش باد.

﴿۲۶۲۲﴾ خود را برای صبردر برابر آنچه بر تو وارد می‌شود، آماده کن.

﴿۲۶۲۳﴾ امیرالمؤمنین علیه السلام در برابر گروهی که در مصیبت مرگ یکی از نزدیکانشان بودند، فرمود: اگر بی‌تابی کنید، حق خویشاوندی را به جا آورده و حق خداوند را تباه کرده‌اید و اگر صبر پیشه کنید، حق خداوند را به جا آورده و به حق خویشاوندی نیز رسیده‌اید.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٦٢﴾ الهادي عليه السلام: وَقَفَ عَلَى قَوْمٍ أَصِيبُوا بِمُصِيبَةٍ فَقَالَ إِنَّ تَجَزَّعُوا فَحَقَّ الرَّحِمُ بَلْعُتُمْ وَإِنْ تَصَبَرُوا فَحَقَّ اللَّهُ أَدَيْتُمْ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٧٥

﴿٢٦٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا أَشْعَثُ إِنَّ تَخْزَنَ عَلَى ابْنِكَ فَقَدْ اسْتَحَقَّتْ ذَلِكَ مِنْكَ الرَّحِمُ وَإِنْ تَصَبَّرَ فَقِيَّ اللَّهُ مِنْ كُلِّ مُصِيبَةٍ خَلَفَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٧

﴿٢٦٤﴾ الصادق عليه السلام: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا قَالَ اصْبِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ وَصَابِرُوا هُمْ عَلَى التَّقِيَّةِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٠٧

﴿٢٦٥﴾ الصادق عليه السلام: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا قَالَ اصْبِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ وَصَابِرُوا هُمْ عَلَى التَّقِيَّةِ وَرَابِطُوا عَلَى مَنْ تَقْتَدُونَ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٠٧

﴿٢٦٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا بَنِي رَأْسِ الْعِلْمِ الرِّفْقُ وَآفَتُهُ الْخُرْقُ وَمِنْ كُنُوزِ الْإِيمَانِ الصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٣٨

﴿٢٦٧﴾ الرسول ﷺ: يَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا كَانَ كَذَا وَكَذَا فَمَا تَأْمُرُنِي فَقَالَ أَمُرُكَ بِالصَّبْرِ ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ ثَانِيَةً فَأَمَرَهُ بِالصَّبْرِ ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ ثَالِثَةً فَأَمَرَهُ بِالصَّبْرِ ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ رَابِعَةً فَقَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ يَا أَخِي إِذَا كَانَ ذَلِكَ مِنْهُمْ فَسَلِّ سَيْفَكَ وَضَعُهُ عَلَى عَاتِقِكَ وَاضْرِبْ بِهِ قُدَمًا حَتَّى تَلْقَانِي وَسَيْفُكَ شَاهِرٌ يَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ؛ الاحتجاج ج: ١ ص: ١٩٤

﴿٢٦٨﴾ الزهراء عليها السلام: يَا سَلْمَانَ يُرِيدُونَ قَتْلَ عَلِيٍّ مَا عَلَيَّ صَبْرٌ فَدَعْنِي حَتَّى آتِيَ قَبْرِ أَبِي فَأَنْشُرَ شَعْرِي وَأَشُقَّ جَنْبِي وَأَصْبِحَ إِلَى رَبِّي فَقَالَ سَلْمَانُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُخَسَفَ بِالْمَدِينَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٢٢٧

﴿٢٦٩﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ مِنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا يَطْلُبُ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ حَشَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسَنَ أَوْلِيكَ رَفِيقًا فَقَالَ عَلِيُّ عليه السلام يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي مَا هَذِهِ الْأَحَادِيثُ فَقَالَ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَخُدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَتَعْبُدَهُ وَلا تَعْبُدَ غَيْرَهُ... وَأَنْ تَصْبِرَ عَلَى الْبَلَاءِ وَالْمُصِيبَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ١٥٤

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۶۲۴﴾ در برابر گروهی که دچار مصیبت شده بودند فرمود: اگر بی‌تابی کنید، حق خویشاوندانتان را و اگر شکیبایی بورزید، حق خداوند را ادا کرده‌اید.

﴿۲۶۲۵﴾ اگر بر پسر اندوهگینی، به خاطر پیوندی که با او داری، سزاواری و اگر شکیبا باشی نیکوتر است، هر مصیبت را نزد خدا پاداشی است.

﴿۲۶۲۶﴾ "ای کسانی که ایمان آورده‌اید، استقامت کنید و پایدار باشید و از مرزهای خود مراقبت کنید"؛ فرمود: بر مصیبت‌ها شکیبا باشید و با آن‌ها بر مبنای تقیه شکیبایی ورزید.

﴿۲۶۲۷﴾ "ای کسانی که ایمان آورده‌اید، (در برابر مشکلات و هوس‌ها) استقامت کنید و در برابر دشمنان پایدار باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید"؛ فرمود: بر مصیبت‌ها شکیبا باشید و با آن‌ها بر مبنای تقیه رفتار کنید. و با پیشوایتان ارتباط داشته باشید و از خدا پروا کنید، باشد که رستگار شوید.

﴿۲۶۲۸﴾ ای پسر، اصل دانش، مداراست و آفتش مدارانکردن. و شکیبایی بر مصیبت‌ها، از گنجینه‌های ایمان است.

﴿۲۶۲۹﴾ ای پیامبر خدا، اگر چنین و چنان شود، دستور می‌دهی چه کنم؟ فرمود: دستور، صبر است. دوباره پرسید، فرمود: صبر، سه‌باره پرسید، فرمود: صبر، برای مرتبه‌ی چهارم فرمود: ای علی، ای برادر من، اگر چنین شود، شمشیر خود را بیرون بکش و بر دوش خود بگذار و شجاعانه با آن ضربت بزن تا در حالی مرا ملاقات کنی که خون ایشان از شمشیرت می‌چکد.

﴿۲۶۳۰﴾ ای سلمان، می‌خواهند علی علیه السلام را بکشند، صبری برایم نمانده است. رهایم کن تا بر مزار پدرم بروم و مویم را پریشان و گریبان چاک کنم و به جانب خدا فریاد زنم. سلمان گفت: می‌ترسم که شهر نابود شود.

﴿۲۶۳۱﴾ یا علی، هر که از امت من، چهل حدیث حفظ کند و هدف او از این کار، رضای خداوند و پاداش عالم آخرت باشد، خداوند در روز قیامت، او را با پیامبران و راستان و شهیدان و بندگان شایسته محصور می‌کند و اینان رفیقان خوبی هستند. علی علیه السلام عرض کرد: ای پیامبر خدا مرا آگاه کن که این حدیث‌ها کدامند؟ فرمود: اینکه به خدای یگانه ایمان بیاوری، شریکی برایش نشناسی، او را بپرستی و جز او را نپرستی... و در گرفتاری و ناگواری شکیبا باشی.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٦٣٢﴾ موسى عليه السلام: يَا مُوسَى اَرْضْ بِكَسْرَةٍ مِنْ شَعِيرٍ تَسُدُّ بِهَا جَوْعَتَكَ وَبِخَرْقَةٍ تُوَارِي بِهَا عَوْرَتَكَ وَاصْبِرْ عَلَى الْمَصَائِبِ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٦١

﴿٢٦٣٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

يُعَزُّونَنِي قَوْمٌ بَرَاءٌ [مِنْ] الصَّبْرِ وَفِي الصَّبْرِ أَشْيَاءُ أَمَرُ مِنَ الصَّبْرِ
يُعَزِّي الْمُعَزَّى ثُمَّ يَمْضِي لِشَأْنِهِ وَيَبْقَى الْمُعَزَّى فِي أَحَرٍّ مِنَ الْجَمْرِ

بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥٤٨

٢-٣-٤-٣-٤-الكرب

﴿٢٦٣٤﴾ تَفَرَّجْ عَنِّي الْهَمَّ وَالْغَمَّ وَالْكَرْبَ وَمَا ضَاقَ بِهِ صَدْرِي وَعَيْلَ بِهِ صَبْرِي؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ٢٧٠

﴿٢٦٣٥﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ وَكَمَا صَبَرَ عَلَى غَيْظِ الْمِحْنِ وَتَجَرَّعَ فِيكَ غَضَصَ الْكَرْبِ وَاسْتَسْلَمَ لِرِضَاكَ وَأَخْلَصَ الطَّاعَةَ لَكَ وَمَحَضَ الْخُشُوعَ وَاسْتَشْعَرَ الْخُضُوعَ وَعَادَى الْبِدْعَةَ وَأَهْلَهَا وَلَمْ يَلْحَقْهُ فِي شَيْءٍ مِنْ أَوْامِرِكَ وَنَوَاهِيكَ لَوْمَةٌ لَأَتَمَّ صَلَّ عَلَيْهِ صَلَاةَ نَامِيَةٍ مُنِيفَةٍ زَاكِيَةٍ تُوجِبُ لَهُ بِهَا شَفَاعَةَ أُمِّهِ مِنْ خَلْقِكَ وَقُرُونٍ مِنْ بَرَائِيَاكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦

٢-٣-٤-٣-٥-المكروه

﴿٢٦٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اِعْمَلْ لِلَّهِ بِالْيَقِينِ وَالرِّضَا فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فَاصْبِرْ فَإِنَّ فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا تَكَرَّرَ خَيْرًا كَثِيرًا؛ شرح نهج البلاغة ج: ١١ ص: ٢٠٦

﴿٢٦٣٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: التَّصَبُّرُ عَلَى الْمَكْرُوهِ يَعِصِمُ الْقَلْبَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٠٧

﴿٢٦٣٨﴾ الباقر عليه السلام: الْجَنَّةُ مَحْفُوفَةٌ بِالْمَكَارِهِ وَالصَّبْرُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

﴿٢٦٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى مَا تُحِبُّ وَصَبْرٌ عَلَى مَا تَكْرَهُ؛

وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٨

﴿٢٦٤٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى مَا تَكْرَهُ وَصَبْرٌ عَمَّا تُحِبُّ؛ نهج البلاغة

ص: ٤٧٨

﴿٢٦٤١﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى مَا تَكْرَهُ وَصَبْرٌ مِمَّا تُحِبُّ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨

ص: ٩٥

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۶۳۲﴾ ای موسی، به تکه‌ای نان که گرسنگی را دفع کند و به لباس کهنه‌ای که به آن خود را بیوشانی راضی باش و بر مصیبت‌ها شکیبایی کن.

﴿۲۶۳۳﴾ قومی که صبور نبودند و از شکیبایی انزجار داشتند مرا تسلیت دادند و در شکیبایی چیزهایی تلخ‌تر از صبر است، تعزیت‌دهنده، مصیبت‌دیده را آن‌چنان که در شأن اوست، تعزیت می‌دهد و می‌رود، و آن‌گاه مصیبت‌دیده می‌ماند و مصیبتی که سوزنده‌تر از آتش است.

۴-۳-۲-۳-۲-۴-۳-۴ غم و اندوه

﴿۲۶۳۴﴾ پروردگارا، اندوه و غم و حزنم و آنچه سینه‌ام را تنگ نموده و صبرم را لبریز کرده، برطرف کن.

﴿۲۶۳۵﴾ خدایا، همان‌طور که بر محنت‌های شدید صبر کرد و جام‌های غم و غصه‌ی سختی‌ها را سرکشید و در برابر خشنودی تو تسلیم گشت و خالص‌ترین عبادت‌ها را برای تو به جا آورد و خالصانه خشوع کرد و لباس فروتنی به تن نمود و با بدعت و اهل آن دشمنی کرد و در اجرای اوامر و نواهی‌ات، هیچ سرزنشی در او تأثیر نگذاشت، بر او درود فرست، درودی پر بار و بلند و پاک. که با آن درود، شفاعت او را در مورد گروه‌های فراوانی از مخلوقات پذیرا باشی.

۵-۳-۴-۳-۲-۳-۴-۳-۵ پیشامد ناگوار

﴿۲۶۳۶﴾ با یقین و رضا و خشنودی، برای خداوند کار کن. و اگر نتوانستی، شکیبایی کن، که تحمل آنچه دوست نداری، خیر بسیار دارد.

﴿۲۶۳۷﴾ صبر کردن در ناراحتی‌ها دل را (از خطا و گناه) حفظ می‌کند.

﴿۲۶۳۸﴾ بهشت در میان ناگواری‌ها و شکیبایی پیچیده شده است.

﴿۲۶۳۹﴾ صبر بر دو نوع است، صبر بر آنچه برای تو ناخوشایند است و دیگری خوشتن‌داری از آنچه دوست داری.

﴿۲۶۴۰﴾ صبر بر دو نوع است، صبر بر آنچه برای تو ناخوشایند است و دیگری خوشتن‌داری از آنچه دوست داری.

﴿۲۶۴۱﴾ صبر بر دو نوع است، صبر بر آنچه برای تو ناخوشایند است و دیگری خوشتن‌داری از آنچه دوست داری.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٦٤٢﴾ اللَّهُمَّ إِنَّهُ قَدْ كَانَ فِي سَابِقِ عِلْمِكَ وَفَضَائِكَ وَ مَاضِي حُكْمِكَ وَ نَافِذِ مَشِيَّتِكَ فِي خَلْقِكَ أَجْمَعِينَ سَعِيدِهِمْ وَ شَقِيهِمْ وَ فَاجِرِهِمْ وَ بَرِّهِمْ أَنْ جَعَلْتَ لِفُلَانِ بْنِ فُلَانٍ عَلَى قُدْرَةٍ فَظَلَمْتَنِي بِهَا وَ بَغَى عَلَيَّ لِمَكَانِهَا وَ تَعَزَّزَ عَلَيَّ بِسُلْطَانِهِ الَّذِي خَوَّلْتَهُ إِيَّاهُ وَ تَجَبَّرَ عَلَيَّ بِعُلُوِّ حَالِهِ الَّتِي جَعَلْتَهَا لَهُ وَ غَرَّهُ إِثْمَاؤُكَ لَهُ وَ أَطْعَاهُ حِلْمُكَ عَنْهُ فَقَصَدَنِي بِمَكْرُوهِهِ عَجَزْتُ عَنِ الصَّبْرِ

عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٣٦

﴿٢٦٤٣﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ بِكُلِّ مَنْقَبَةٍ مِنْ مَنَاقِبِهِ وَ مَوْقِفٍ مِنْ مَوَاقِفِهِ وَ حَالٍ مِنْ أَحْوَالِهِ رَأَيْتُهُ

لَكَ فِيهَا نَاصِراً وَ عَلَى مَكْرُوهِهِ بَلَاءً صَابِراً؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٣٦

﴿٢٦٤٤﴾ اللَّهُمَّ فَأَعْطِهِ بِكُلِّ مَنْقَبَةٍ مِنْ مَنَاقِبِهِ وَ كُلِّ ضَرْبَةٍ مِنْ ضَرَائِبِهِ وَ حَالٍ مِنْ أَحْوَالِهِ وَ مَنْزِلَةٍ مِنْ مَنْازِلِهِ رَأَيْتُهُ لَكَ فِيهَا نَاصِراً وَ عَلَى مَكْرُوهِهِ بَلَاءً صَابِراً خَصَائِصَ مِنْ عَطَائِكَ وَ فَضَائِلَ مِنْ حَبَائِكَ تَسُرُّ بِهَا نَفْسُهُ وَ تُكْرَمُ بِهَا وَجْهُهُ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٩٧

﴿٢٦٤٥﴾ الصَّادِقُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): إِنَّ الشَّيَاطِينَ أَكْثَرَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ مِنَ الزَّنَائِيرِ عَلَى اللَّحْمِ وَ مَا مِنْكُمْ مِنْ عَبْدٍ ابْتَلَاهُ اللَّهُ بِمَكْرُوهِهِ فَصَبَرَ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَجْرَ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ بحار الأنوار ج: ٧٨ ص: ٢١١

﴿٢٦٤٦﴾ السَّجَّادُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ صَبَرُوا عَلَى الْمِحَنِ وَ الْمَكَارِهِ صَبْرًا لَمْ يُسَاوِهِمْ فِيهِ غَيْرُهُمْ فَجَازَاهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِأَنْ أَوْجِبَ لَهُمْ نَجْحَ جَمِيعِ طَلِبَاتِهِمْ لَكِنَّهُمْ مَعَ ذَلِكَ لَا يُرِيدُونَ مِنْهُ إِلَّا مَا يُرِيدُهُ لَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٤٦ ص: ٢٠

﴿٢٦٤٧﴾ امير المؤمنين (عَلَيْهِ السَّلَامُ): إِنَّ لِلنَّكَبَاتِ غَايَاتٍ لَا بُدَّ أَنْ تَنْتَهِيَ إِلَيْهَا فَإِذَا أَحْكَمَ عَلَى أَحَدِكُمْ بِهَا فَلْيُطَاطَأْ لَهَا وَ لِيَصْبِرْ حَتَّى تَجُوزَ فَإِنْ إِعْمَالَ الْحِيلَةِ فِيهَا عِنْدَ إِقْبَالِهَا زَائِدٌ فِي مَكْرُوهِهَا؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٣

﴿٢٦٤٨﴾ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ): أَنْ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ يَا رَبِّ دُلَّنِي عَلَى أَمْرِ فِيهِ رِضَاكَ عَنِّي أَعْمَلُهُ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ رِضَايَ فِي كُرْهِكَ وَ أَنْتَ مَا تَصْبِرُ عَلَى مَا تَكْرَهُ قَالَ يَا رَبِّ دُلَّنِي عَلَيْهِ قَالَ فَإِنْ رِضَايَ فِي رِضَاكَ بِقَضَائِي؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٢

﴿٢٦٤٩﴾ عِيسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ): إِنَّكُمْ لَا تُدْرِكُونَ مَا تَأْمَلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ وَ لَا تَبْلُغُونَ مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦١

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۶۴۲﴾ خدایا، در علم و قضا و حکم و مشیت تو، بندگان خوشبخت و بدبخت، نیکوکار و بدکار، مشخصند. تو به فلان ظالم توانایی داده‌ای که به من ستم و تجاوز کرده است؛ با قدرتی که تو به او عطا کرده‌ای بر من غالب گشته است و با امکانات بالاتری که به او داده‌ای، به من زورگویی می‌کند؛ مهلت‌دادن تو به او، فریبش داده و بردباری تو، او را یاغی نموده است؛ می‌خواهد آسیبی بر من وارد کند که از تحمل آن ناتوانم.

﴿۲۶۴۳﴾ خدایا در برابر هر روش ستوده از روش‌های ستوده‌اش و هر جایگاه از جایگاه‌هایش و هر حال از حالاتش، که او را در آن، یار خود دیدی و در هر گرفتاری که او را صابر و شککیا یافتی، بر او درود فرست.

﴿۲۶۴۴﴾ خدایا، حال که محمد را برای خود یار و یاور و بر رنج‌ها و بلاها، صابر و شککیا یافته‌ای، در مقابل هر فضیلتی از فضایل او و هر صفت نیکی از صفات‌های نیک او و هر حالتی از حالات او و هر منزلتی از منزلت‌هایش، از بخشش‌های خاص و ویژه و از جوایز برجسته‌ات به او عطا کن. که او را مسرور و شادمان کرده، روی او را کرامت بخشد.

﴿۲۶۴۵﴾ تعداد شیطان‌ها گرد مؤمن، بیش از زنبورهای اطراف گوشت است. و بنده‌ای در میان شما نیست که خداوند او را بیازماید و او شککیایی ورزد مگر اینکه خداوند پاداش هزار شهید به او عنایت خواهد کرد.

﴿۲۶۴۶﴾ دوستان خدا به شکلی بر گرفتاری‌ها و ناراحتی‌ها صبر می‌کنند که دیگران چنین صبری ندارند و خداوند در مقابل این شککیایی، آن‌ها را به تمام آرزوهایشان می‌رساند، با وجود این، آن‌ها غیر از آنچه خدا بخواهد نمی‌خواهند.

﴿۲۶۴۷﴾ به تحقیق برای هر بدبختی و بلایی دوره‌ای موقت است که باید سپری شود، پس چنانچه یکی از شما دچار آن شد، سر تسلیم فرود آورد و پایداری پیشه سازد تا دوره‌ی آن بگذرد. زیرا هنگام بروز حادثه هرگونه چاره‌جویی (عجولانه) برای فرار از آن، بر شدت آن می‌افزاید.

﴿۲۶۴۸﴾ موسی علیه السلام به خدا عرض کرد: پروردگارا، مرا به چیزی راهنمایی کن که رضای تو در آن باشد. خداوند به او وحی فرستاد، رضای من در چیزی است که ناخوشایند توست و تو بر آن خوشتن‌داری نمی‌کنی. عرض کرد: خدایا مرا بدان راهنمایی کن. خطاب آمد: رضای من در راضی‌بودن تو به قضای من است.

﴿۲۶۴۹﴾ جز با صبر و شککیایی در برابر ناملایمات به آرزوهایتان نخواهید رسید و جز با ترک خوشی‌ها، به اهدافتان دست نخواهید یافت.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٦٥٠﴾ عيسى عليه السلام: إِنَّكُمْ لَا تُدْرِكُونَ مَا تُحِبُّونَ إِلَّا بِصَبْرِكُمْ عَلَىٰ مَا تَكْرَهُونَ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٥

﴿٢٦٥١﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّكُمْ لَا تُصِيبُونَ مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَلَا تَنَالُونَ مَا تَأْمَلُونَ

إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَىٰ مَا تَكْرَهُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٨٣

﴿٢٦٥٢﴾ الكاظم عليه السلام: إِنَّكُمْ لَا تَنَالُونَ مَا تُحِبُّونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَىٰ مَا تَكْرَهُونَ وَلَا تَبْلُغُونَ مَا

تَأْمَلُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ؛ أعلام الدين ص: ١٤٩

﴿٢٦٥٣﴾ عيسى عليه السلام: إِنَّكُمْ لَنْ تَنَالُوا مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَبِصَبْرِكُمْ عَلَىٰ مَا

تَكْرَهُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٤١

﴿٢٦٥٤﴾ عيسى عليه السلام: إِنَّكُمْ لَنْ تَنَالُوا مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَلَنْ تَظْفَرُوا بِمَا

تَأْمَلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَىٰ مَا تَكْرَهُونَ؛ تحف العقول ص: ٥٠٢

﴿٢٦٥٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: بَيْنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسُ مَعَ أَصْحَابِهِ يُعَبِّئُهُمْ

لِلْحَرْبِ إِذْ أَتَاهُ شَيْخٌ مِنَ الشَّامِ فَسَأَلَهُ عَنْ مَسَائِلَ ثُمَّ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا شَيْخُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ

خَلْقًا ضَيِّقَ الدُّنْيَا عَلَيْهِمْ نَظَرًا لَهُمْ فَزَهَّدَهُمْ فِيهَا وَفِي حُطَامِهَا فَرَعَبُوا فِي دَارِ السَّلَامِ الَّذِي دَعَاهُمْ

إِلَيْهِ وَصَبَرُوا عَلَىٰ ضَيِّقِ الْمَعِيشَةِ وَصَبَرُوا عَلَىٰ الْمَكْرُوهِ وَاشْتَقَوْا إِلَىٰ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْكَرَامَةِ وَ

بَدَّلُوا أَنْفُسَهُمْ ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ وَكَانَتْ خَاتِمَةُ أَعْمَالِهِمُ الشَّهَادَةُ فَلَقُوا اللَّهَ وَهُوَ عَنْهُمْ رَاضٍ وَ

عَلِمُوا أَنَّ الْمَوْتَ سَبِيلٌ مِنْ مَضَىٰ وَمَنْ بَقِيَ وَتَزَوَّدُوا لِآخِرَتِهِمْ غَيْرَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلَبَسُوا

الْخَشِينَ وَصَبَرُوا عَلَىٰ الْقُوَّةِ وَقَدَّمُوا الْفَضْلَ وَ أَحَبُّوا فِي اللَّهِ وَ أَبْغَضُوا فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَوْلَيْكَ

الْمَصَابِيحُ وَ أَهْلُ النِّعَمِ فِي الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٦ ص: ٣٠١

﴿٢٦٥٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى الشَّيْخِ فَقَالَ يَا شَيْخُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ خَلْقًا ضَيِّقَ

الدُّنْيَا عَلَيْهِمْ نَظَرًا لَهُمْ فَزَهَّدَهُمْ فِيهَا وَفِي حُطَامِهَا فَرَعَبُوا فِي دَارِ السَّلَامِ الَّتِي دَعَاهُمْ إِلَيْهَا وَ

صَبَرُوا عَلَىٰ ضَيِّقِ الْمَعِيشَةِ وَصَبَرُوا عَلَىٰ الْمَكْرُوهِ وَاشْتَقَوْا إِلَىٰ مَا عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ

الْكَرَامَةِ فَبَدَّلُوا أَنْفُسَهُمْ ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ وَكَانَتْ خَاتِمَةُ أَعْمَالِهِمُ الشَّهَادَةُ فَلَقُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَ

هُوَ عَنْهُمْ رَاضٍ وَ عَلِمُوا أَنَّ الْمَوْتَ سَبِيلٌ مِنْ مَضَىٰ وَمَنْ بَقِيَ فَتَزَوَّدُوا لِآخِرَتِهِمْ غَيْرَ الذَّهَبِ وَ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۶۵۰﴾ جز با صبر و شکیبایی در برابر ناملایمات، به آنچه دوست می‌دارید، دست نخواهید یافت.

﴿۲۶۵۱﴾ به آنچه می‌خواهید، دست نخواهید یافت، مگر اینکه آنچه را که به آن علاقه دارید، ترک کنید. و به آرزوی خود دست نمی‌یابید مگر با صبر بر آنچه مورد علاقه‌مندی شما نیست و برایتان ناخوشایند است.

﴿۲۶۵۲﴾ جز با صبر و شکیبایی بر ناملایمات، به آنچه دوست می‌دارید، دست نخواهید یافت. و به آنچه آرزو دارید، نخواهید رسید، مگر اینکه آن چیزی را که به آن علاقه دارید ترک کنید.

﴿۲۶۵۳﴾ هرگز به آنچه می‌خواهید (از پاداش‌های اخروی) دست نخواهید یافت جز با ترک کردن آنچه بدان میل دارید و با صبر نمودن بر آنچه برایتان ناخوشایند است.

﴿۲۶۵۴﴾ به‌راستی شما جز با ترک آنچه به آن میل و رغبت فراوان دارید، هرگز به خواسته‌هایتان دست نمی‌یابید؛ و جز در پرتو صبر بر آنچه برایتان ناخوشایند است، به آرزوهایتان نخواهید رسید.

﴿۲۶۵۵﴾ روزی امیر مؤمنان با اصحابش نشسته بود و آن‌ها را برای نبرد صف بندی می‌کرد، پیرمردی که از شام آمده بود سؤالی پرسید: علی علیه السلام فرمود: ای شیخ، به‌راستی که خداوند متعال گروهی از مردم را آفریده که دنیا در نظرشان تنگ است، از دنیا و کالاهای آن روگردانند و مشتاق آخرتند که خدا آن‌ها را به آن دعوت کرده است؛ و بر تنگی معاش و ناراحتی صبر کرده و مشتاق دریافت کرامات الهی‌اند و جان خود را در راه رضای او می‌دهند و پایان کارشان، شهادت است. در حالی به دیدار خدا می‌روند که خداوند از ایشان خشنود است و می‌داند که مرگ، مسیر همه‌ی گذشتگان و بازماندگان بوده است. آنان برای آخرت خود، توشه‌ای غیر از سیم و زر برمی‌گیرند، جامه‌ی خشن می‌پوشند و در خوراک و زندگی مادی به حداقل و گذراندن روز، بسنده می‌کنند و بیشتر و بهتر از آن را پیش می‌فرستند و دوستی و دشمنی‌شان با دیگران، فقط برای خداست. آنان در دنیا چراغ‌های تابانند و در آخرت برخوردار از نعمات الهی .

﴿۲۶۵۶﴾ سپس علی علیه السلام رو به پیرمرد کرد و گفت: ای شیخ: به‌راستی که خداوند متعال، خلقی را آفریده که دنیا در نظرشان تنگ است، از دنیا و کالایش روگردانند و مشتاق خانه‌ی امنی در آخرت هستند که خدا آن‌ها را بدان دعوت کرده است؛ و بر تنگی معاش و موارد ناخوشایند صبر کرده و مشتاق دریافت کرامات الهی‌اند و جان خود را در راه رضای او می‌دهند و سرانجام کارشان، شهادت است. در حالی به دیدار خدا می‌روند که، خداوند از ایشان خشنود است و می‌داند که مرگ، مسیر همه‌ی گذشتگان و بازماندگان بوده است. آنان برای آخرت خود،

﴿أقسام الصبر﴾

الْفِضَّةَ وَ لَبَسُوا الْخَشِينَ وَ صَبَرُوا عَلَى الْبُلْوَى وَ قَدَّمُوا الْفَضْلَ وَ أَحَبُّوا فِي اللَّهِ وَ أَبْغَضُوا فِي اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أُولَئِكَ الْمَصَابِيحُ وَ أَهْلُ النَّعِيمِ فِي الْآخِرَةِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٨٤

﴿٢٦٥٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: حَتَّى إِذَا رَأَى اللَّهُ سُبْحَانَهُ جَدَّ الصَّبْرِ مِنْهُمْ عَلَى الْأَذَى فِي مَحَبَّتِهِ وَ الْإِحْتِمَالَ لِلْمَكْرُوهِ مِنْ خَوْفِهِ جَعَلَ لَهُمْ مِنْ مَصَابِقِ الْبَلَاءِ فَرَجًا فَأَبْدَلَهُمُ الْعِزَّ مَكَانَ الذُّلِّ وَ الْأَمْنَ مَكَانَ الْخَوْفِ فَصَارُوا مَلُوكًا حُكَّامًا وَ أَيْمَةً أَعْلَامًا وَ قَدْ بَلَغَتِ الْكَرَامَةُ مِنَ اللَّهِ لَهُمْ مَا لَمْ تَذْهَبِ أَلْأَمَالُ إِلَيْهِ بِهِمْ؛ نهج البلاغة ص: ٢٩٥

﴿٢٦٥٨﴾ الصادق عليه السلام: رَأْسُ طَاعَةِ اللَّهِ الصَّبْرُ وَ الرِّضَا عَنْ اللَّهِ فِيمَا أَحَبَّ الْعَبْدُ أَوْ كَرِهَ؛

الكافي ج: ٢ ص: ٦٠

﴿٢٦٥٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: عَوِذْ نَفْسَكَ الصَّبْرَ عَلَى الْمَكْرُوهِ؛ نهج البلاغة ص: ٣٩١

﴿٢٦٦٠﴾ الرسول ﷺ: فَحِينَئِذٍ تَقُولُ خَزَانُ الْجَنَانِ وَ حُورُهَا لَنَصْبِرَنَّ عَلَى شَوْقِنَا إِلَيْهِمْ كَمَا يَصْبِرُونَ عَلَى سَمَاعِ الْمَكْرُوهِ فِي سَادَاتِهِمْ وَ أَيْمَتِهِمْ وَ كَمَا يَتَجَرَّعُونَ الْغَيْظَ وَ يَسْكُتُونَ عَنْ إِظْهَارِ الْحَقِّ لِمَا يُشَاهِدُونَ مِنْ ظُلْمٍ مَنْ لَا يَقْدِرُونَ عَلَى دَفْعِ مَضَرَّتِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٦٣

﴿٢٦٦١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَصَرَفُوا الْوَلَايَةَ إِلَى عُثْمَانَ وَ أَخْرَجُونِي مِنْهَا رَجَاءً أَنْ يَنَالُوهَا وَ يَتَدَاوُلُوهَا إِذْ يَسْأَلُونَ أَنْ يَنَالُوهَا مِنْ قِبَلِي ثُمَّ قَالُوا هَلُمَّ بَايِعْ وَ إِنَّا جَاهِدُنَاكَ فَبَايَعْتُ مُسْتَكْرَهَا وَ صَبَرْتُ مُحْتَسِبًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٦٩

﴿٢٦٦٢﴾ الكاظم عليه السلام: فَقَصَدَنِي بِمَكْرُوهٍ عَجَزْتُ عَنْ الصَّبْرِ عَلَيْهِ وَ تَعَمَّدَنِي بِشَرٍّ ضَعُفْتُ عَنْ

إِحْتِمَالِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢٢١

﴿٢٦٦٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَكَانَ إِذَا احْمَرَّ الْبَاسُ وَ دُعِيَتْ نَزَالُ أَقَامَ أَهْلَ بَيْتِهِ فَاسْتَقْدَمُوا فَوَقَى أَصْحَابَهُ بِهِمْ حَدَّ الْأَسِنَّةِ وَ السُّيُوفِ فَقَتِلَ عَيِّدُهُ يَوْمَ بَدْرٍ وَ حَمَزَةُ يَوْمَ أُحُدٍ وَ جَعْفَرُ وَ زَيْدُ يَوْمَ مُوتَةٍ وَ أَرَادَ مَنْ لَوْ شِئْتُ ذَكَرْتُ اسْمَهُ مِثْلَ الَّذِي أَرَادُوا مِنَ الشَّهَادَةِ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ غَيْرَ مَرَّةٍ إِلَّا أَنْ أَجَالَهُمْ عَجَلَتْ وَ مَنِيَّتْهُ أُخِرَتْ وَ اللَّهُ وَلِيُّ الْإِحْسَانِ إِلَيْهِمْ وَ الْمِنَّةُ عَلَيْهِمْ بِمَا قَدْ أَسْلَفُوا مِنَ الصَّالِحَاتِ فَمَا سَمِعْتُ بِأَحَدٍ وَ لَا رَأَيْتُهُ هُوَ أَنْصَحُ لِلَّهِ فِي طَاعَةِ رَسُولِهِ وَ لَا أَطْوَعُ لِنَبِيِّهِ فِي طَاعَةِ رَبِّهِ وَ لَا أَصْبِرُ عَلَى اللَّأَوَاءِ وَ الضَّرَاءِ وَ حِينَ الْبَاسِ وَ مَوَاطِنِ الْمَكْرُوهِ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ هَؤُلَاءِ النَّفَرِ الَّذِينَ سَمَّيْتُ لَكَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ١١٠

﴿اقسام صبر﴾

توشه‌ای غیر از سیم و زر برمی‌گیرند. جامه‌ی خشن می‌پوشند و در گرفتاری‌ها صبر می‌کنند و بیش از آنچه به آن نیاز دارند پیش می‌فرستند و دوستی و دشمنی ایشان با دیگران، فقط برای رضای خداست. آنان چراغ‌های تابانند و برخوردار از نعمت‌های آخرت.

﴿۲۶۵۷﴾ آن‌گاه که خدای سبحان دید ایشان در راه محبت او نهایت شکیبایی را در مقابل آزار و رنج، از خود نشان دادند و از ترس او، همه‌ی آن ناملایمات را تحمل کردند. در آن هنگام خداوند برای آنان گریزگاهی از تنگناهای محنت و بلا فراهم آورد. پس آنان را از ذلت به عزت و از ترس به امنیت رساند. و آنان فرمانروایانی حکمروا و پیشوایانی بنام گشتند. و خدا چندان کرامت آنان را افزایش داد که در خیال خویش هم به ذهنشان خطور نمی‌کرد.

﴿۲۶۵۸﴾ بالاترین طاعت خداوند، صبر و رضایت است، در موارد خوشایند و ناخوشایند.

﴿۲۶۵۹﴾ نفست را به شکیبایی در ناخوشی‌ها عادت بده.

﴿۲۶۶۰﴾ آن‌گاه دربانان و حوریان بهشتی گویند: همچنان که شنیدن نارواهای دشمن به پیشوایان و بزرگان خود را تحمل می‌کنند و خشم خود را فرو می‌برند و از اظهار حقیقت ساکتند زیرا می‌بینند که در چنگال ستم افرادی گرفتارند که یارای مبارزه و دفع شر آن‌ها را ندارند، همچنین ما نیز در برابر شیفتگی و عشقمان نسبت به آنان، صبر می‌کنیم.

﴿۲۶۶۱﴾ ولایت را به عثمان برگرداندند، به امید اینکه از بیت‌المال بهره‌مند شوند و آن را در میان خود دست‌به‌دست بگردانند. چرا که با روی کارآمدن من از چنین کاری ناامید بودند. پس گفتند: زود بیعت کن والا با تو می‌جنگیم. پس از روی اکراه بیعت کردم و صبر کردم و به حساب خدا گذاشتم.

﴿۲۶۶۲﴾ مرا در امر ناخوشایندی گرفتار کرد که از تحمل آن عاجزم و مسائل شرّ و ناگواری را متوجه من کرد که از حمل آن ناتوانم.

﴿۲۶۶۳﴾ رسول خدا ﷺ چون کارزار دشوار می‌شد و مردم پای پس می‌نهادند، نزدیکان خود را پیش می‌فرستاد و به واسطه‌ی حضور ایشان، یارانش را از نوک تیز نیزه‌ها و لبه‌ی تیز شمشیرها حفظ می‌کرد؛ چنانکه عبیده پسر حارث در نبرد بدر و حمزه در احد و جعفر در مؤتّه، شهید شدند؛ و آن‌که اگر بخواهم نام او را خواهم گفت، او نیز خواست تا چون آنان فیض شهادت یابد، لیکن اجل‌های آنان پیش افتاد و در مرگ او تأخیر رخ داد و خداوند بر آنچه از کارهای خوب که ایشان پیش فرستادند، خود صاحب احسان و منتّ بر ایشان است. و کسی را مانند اینان که نام‌بردم در خلوص اطاعت از رسولش نشنیدم و ندیدم؛ و کسی بهتر از ایشان پیامبرش را در عبادت پروردگارش اطاعت نکرد؛ و کسی را شکیاتر از ایشان در برابر سختی‌ها و مشکلات در هنگام سختی و مراحل ناخوشایند در همراهی با پیامبر ﷺ نیافتم.

﴿أقسام الصَّبْرِ﴾

﴿٢٦٦٢﴾ الحسن عليه السلام: فَلَسْتُمْ أَيُّهَا النَّاسُ نَائِلِينَ مَا تُحِبُّونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛
بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٥٠

﴿٢٦٦٥﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ عَلَى الْمَكَارِهِ فِي الدُّنْيَا دَخَلَ الْجَنَّةَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩
﴿٢٦٦٦﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَلَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَلَمْ يَجْزَعْ بِهَيْتِكَ سِتْرَهُ فَهُوَ مِنْ
الْعَامِّ وَنَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ أَيُّ بِالْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ؛ مستدرک الوسائل
ج: ٢ ص: ٢٢٧

﴿٢٦٦٧﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَلَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَلَمْ يَجْزَعْ بِهَيْتِكَ سِتْرَهُ فَهُوَ مِنْ
الْعَامِّ وَنَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ، أَيُّ بِالْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَمَنْ اسْتَقْبَلَ الْبَلَاءَ
بِالرَّحْبِ فَصَبَرَ عَلَى سَكِينَةٍ وَقَارَ فَهُوَ مِنَ الْخَاصِّ وَنَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ اللَّهَ مَعَ
الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٢٧

﴿٢٦٦٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُ خَيْرٌ كَثِيرٌ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١١ ص: ٢٠٦
﴿٢٦٦٩﴾ الرسول ﷺ: فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا نَكْرَهُ خَيْرٌ كَثِيرٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٢٥
﴿٢٦٧٠﴾ الصادق عليه السلام: فِي الْمَكَارِهِ صَبُورٌ وَفِي الرَّخَاءِ شُكُورٌ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٣١
﴿٢٦٧١﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

لِكُلِّ مِنْ أَلْيَامٍ عِنْدِي عَادَةٌ فَإِنْ سَأَنِي صَبْرٌ وَإِنْ سَرَّنِي شُكْرٌ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ١٨٩
﴿٢٦٧٢﴾ الصادق عليه السلام: لَمْ يُسْتَزَدْ فِي مَحْبُوبٍ بِمِثْلِ الشُّكْرِ وَلَمْ يُسْتَنْقَصْ مِنْ مَكْرُوهٍ بِمِثْلِ
الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٢٣

﴿٢٦٧٣﴾ الرسول ﷺ: لَنْ تَبْلُغَ مَا تَأْمُرُ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُ؛ مشكاة الأنوار ص: ١٨٢
﴿٢٦٧٤﴾ عيسى عليه السلام: لَنْ تَظْفَرُوا بِمَا تَأْمَلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛ بحار الأنوار ج: ١٤
ص: ٣٠٤

﴿٢٦٧٥﴾ عَنْ أَحَدِهِمَا عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ ابْتَلَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِمَكْرُوهٍ وَصَبَرَ إِلَّا كَتَبَ لَهُ
أَجْرَ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٢٩

﴿٢٦٧٦﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى مَنْ يَكْرَهُ أَذْرَكَ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ٧٤

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۶۶۴﴾ ای مردم، شما به آنچه دوست دارید نایل نمی‌شوید، مگر آن که در مقابل آنچه اکراه دارید خوشتن‌دار باشید.

﴿۲۶۶۵﴾ پس هر که در دنیا بر ناگواری‌ها صبر کند، به بهشت رود.

﴿۲۶۶۶﴾ کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نبرد و با بی‌تابی، رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی معمولی و عمومی است که خداوند در حق آنان می‌فرماید: "وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ"، "مژده و بشارت باد بر صابران"، یعنی مژده‌ی بهشت و مغفرت.

﴿۲۶۶۷﴾ کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نبرد و با بی‌تابی، رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی معمولی و عمومی است که خداوند در حق آنان می‌فرماید: "وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ"، "مژده و بشارت باد بر صابران"، یعنی مژده‌ی بهشت و مغفرت؛ و کسی که بلایا و مصایب را با روی گشاده و خوشحالی استقبال نماید و با آرامش و سکون و وقار، صبر و مقاومت داشته باشد، چنین شخصی از زمره‌ی خواص و اولیاءالله است و نصیب و پاداشش همان است که خداوند متعال فرمود: "إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ"، خدا همراه و یار آنان است.

﴿۲۶۶۸﴾ در شکیبایی بر آنچه خوشایند تو نیست، بهره‌ای فراوان است.

﴿۲۶۶۹﴾ در شکیبایی بر ناخوشایندها، بهره‌ای فراوان است.

﴿۲۶۷۰﴾ در گرفتاری‌ها شکیبا و در دوران آسایش، شکرگزار است.

﴿۲۶۷۱﴾ عادت روزمره‌ی من این است: اگر به من بدی و جسارتی کند صبر می‌کنم و اگر خوشحالم کند شکر می‌نمایم.

﴿۲۶۷۲﴾ امور خوشایند و لذت‌بخش با چیزی جز شکر افزایش نمی‌یابد؛ و امور ناخوشایند با چیزی جز صبر کاهش نمی‌یابد.

﴿۲۶۷۳﴾ به آنچه فرمان می‌دهی نمی‌رسی، مگر با تحمل در مقابل آنچه برای تو ناخوشایند است.

﴿۲۶۷۴﴾ جز در پرتو صبر بر ناملایمات، به آرزوهایتان نخواهید رسید.

﴿۲۶۷۵﴾ هربنده‌ی مسلمانی که خداوند او را دچار سختی کند و او شکیبایی ورزد، خداوند برایش پاداش هزار شهید را می‌نویسد.

﴿۲۶۷۶﴾ کسی که بر آنچه نزد او ناخوشایند است شکیبایی ورزد به اهدافش می‌رسد.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٦٧٧﴾ الرسول ﷺ: مَنْ كَرِهَ مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَلْيَصْبِرْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٣٣١
 ﴿٢٦٧٨﴾ وَأَمَّا الْآخِرُ فَعَلَى بَنِي الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أُعْطِيَ فَهَمُّ الْأَوَّلِ وَحِلْمُهُ وَنَصْرُهُ وَوُدُّهُ وَدِينُهُ وَ
 مِخْتَنَّتُهُ وَمِخْنَةُ الْآخِرِ وَصَبْرُهُ عَلَى مَا يَكْرَهُ؛ الكافي ج: ١ ص: ٣١٥

﴿٢٦٧٩﴾ الرسول ﷺ: وَأَمَّا عَلَامَةُ الصَّابِرِ فَأَرْبَعَةٌ الصَّبْرُ عَلَى الْمَكَارِهِ وَالْعَزْمُ فِي أَعْمَالِ الْبِرِّ وَ
 التَّوَاضُّعُ وَالْحِلْمُ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩

﴿٢٦٨٠﴾ الباقر عليه السلام: الْجَنَّةُ مَخْفُوفَةٌ بِالْمَكَارِهِ وَالصَّبْرُ مِنْ صَبَرَ عَلَى الْمَكَارِهِ فِي الدُّنْيَا دَخَلَ
 الْجَنَّةَ وَجَهَنَّمَ مَخْفُوفَةٌ بِاللَّذَاتِ وَالشَّهَوَاتِ فَمَنْ أُعْطِيَ نَفْسَهُ لَذَّتْهَا أَوْ شَهَوَاتُهَا دَخَلَ النَّارَ؛
 مسكن الفؤاد ص: ٤٦

٢-٣-٤-٣-٦- حرّ مَكَّة

﴿٢٦٨١﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى حَرِّ مَكَّةَ سَاعَةً تَبَاعَدَتْ عَنْهُ النَّارُ مَسِيرَةَ مِائَةِ عَامٍ وَ
 تَقَرَّبَتْ مِنْهُ الْجَنَّةُ مَسِيرَةَ مِائَةِ عَامٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ٣٦٤

٢-٣-٤-٣-٧- النَّائِبَةُ

﴿٢٦٨٢﴾ الرسول ﷺ: أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِأَسَارَى فَقَدَّمَ رَجُلًا مِنْهُمْ لِيُضْرَبَ عَنْقُهُ فَقَالَ لَهُ
 جَبْرِئِيلُ آخِرُ هَذَا الْيَوْمِ يَا مُحَمَّدُ فَرَدَّهُ وَآخِرُ غَيْرِهِ حَتَّى كَانَ هُوَ آخِرَهُمْ فَدَعَا بِهِ لِيُضْرَبَ
 عَنْقُهُ فَقَالَ لَهُ جَبْرِئِيلُ يَا مُحَمَّدُ رَبُّكَ يَقْرُتُكَ السَّلَامُ وَيَقُولُ لَكَ إِنَّ أَسِيرَكَ هَذَا يُطْعِمُ الطَّعَامَ
 وَيُقَرِّي الضَّيْفَ وَيَصْبِرُ عَلَى النَّائِبَةِ وَيَحْمِلُ الْحِمَالَاتِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ جَبْرِئِيلَ أَخْبَرَنِي
 فِيكَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِكَذَا وَكَذَا وَقَدْ أَعْتَقْتُكَ فَقَالَ لَهُ إِنَّ رَبَّكَ لَيُحِبُّ هَذَا فَقَالَ نَعَمْ فَقَالَ
 أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ نَبِيًّا لَا رَدُّ عَنْ مَالِي أَحَدًا أَبَدًا؛
 الكافي ج: ٤ ص: ٥١

﴿٢٦٨٣﴾ الصادق عليه السلام: أَرْبَعَةٌ مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالسَّخَاؤُ وَالصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ وَ
 الْقِيَامُ بِحَقِّ الْمُؤْمِنِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٦٠

﴿٢٦٨٤﴾ السجاد عليه السلام: إِصْبِرْ عَلَى النَّوَائِبِ وَلَا تَتَعَرَّضْ لِلْحُقُوقِ وَلَا تُجِبْ أَخَاكَ إِلَى الْأَمْرِ
 الَّذِي مَضَرَّتْهُ عَلَيْكَ أَكْثَرُ مِنْ مَنْفَعَتِهِ لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٣٦٣

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۶۷۷﴾ کسی که از فرماندهاش کراهت داشته باشد، باید صبر کند.

﴿۲۶۷۸﴾ علی بن الحسین علیه السلام است که به وی فهم و بردباری و مهر و دین و رنجهای حضرت امیرالمؤمنین داده شده است و نیز رنجهای دیگری و شکیبایی اش بر آنچه ناخوشایند او بود.

﴿۲۶۷۹﴾ نشان شکبیا چهار چیز است: صبر در ناملايمات، تصمیم بر کارهای نیک، فروتنی و بردباری.

﴿۲۶۸۰﴾ بهشت را امور ناخوشایند و ناملايمات دربر گرفته است، پس هرکس در دنیا بر ناملايمات و مکروهات صبر کند، داخل بهشت می شود. جهنم را نیز لذتها و شهوتها دربر گرفته است. پس هرکس نفس خود را در ارضای لذت و شهوتش آزاد بگذارد و خواسته های نفس را برایش برآورده کند، داخل جهنم می شود.

۶-۳-۴-۲- گرمای مکه

﴿۲۶۸۱﴾ هر که بر گرمای مکه یک ساعت شکیبایی ورزد، آتش جهنم از او به مسافت صد سال راه، دور می شود و بهشت به مسافت صد سال راه به او نزدیک می شود.

۷-۳-۴-۲- حادثه ی تلخ

﴿۲۶۸۲﴾ اسیرانی را نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آوردند و یکی را جلو آوردند تا گردنش قطع شود. جبرئیل به آن حضرت گفت: ای محمد پروردگارت سلامت می رساند و می فرماید: این شخص مهمان نواز است و سفرهای باز دارد و در پیشامدها شکبیاست و مشکلات را تحمل می کند. پیامبر به آن مرد گفت: جبرئیل به من گزارش داد که تو چنان و چنانی و من تو را آزاد کردم، پس آن شخص به حضرت گفت: پروردگار تو این کارها را دوست دارد؟ فرمود: آری. و او گفت: شهادت می دهم که جز خدا معبود دیگری نیست و تو رسول خدایی، قسم بدان که تو را به حق به پیامبری فرستاد، من هرگز کسی را که از مال من درخواستی داشته است، دست خالی برنگردانده ام.

﴿۲۶۸۳﴾ چهار صفت از اخلاق پیامبران است، نیکی، بخشنده گی، شکیبایی بر حوادث و قیام کردن برای احقاق حقوق مؤمن.

﴿۲۶۸۴﴾ بر پیشامدهای ناگوار صبر کن و متعرض حقوق مردم مشو و درخواست برادر دینی ات را در مورد چیزی که ضررش برای تو بیشتر از منفعتی است که عاید او می شود مپذیر.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٦٨٥﴾ الصادق عليه السلام: إصبر على النوائب ولا تدخل في شيء مضرته عليك أعظم من منفعته لأخيك؛ الكافي ج: ٤ ص: ٣٣

﴿٢٦٨٦﴾ الباقر عليه السلام: إصبروا على النوائب؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٣١٧

﴿٢٦٨٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصبر على النوائب يُنبئ شرف المراتب؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٢٦٨٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الكمال في ثلاث الصبر على النوائب والتورع في المطالب وإسعاد الطالب؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٢٦٨٩﴾ الباقر عليه السلام: الكمال كل الكمال التفقه في الدين والصبر على النائية وتقدير المعيشة؛ الكافي ج: ١ ص: ٣٢

﴿٢٦٩٠﴾ الصادق عليه السلام: المؤمن يُطبع على الصبر على النوائب؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٧

﴿٢٦٩١﴾ الصادق عليه السلام: إن الحر حر على جميع أحواله إن نأته نائبة صبر لها وإن تداكت

عليه المصائب لم تكسره وإن أسر وفهر واستبدل باليسر عسرا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

﴿٢٦٩٢﴾ الصادق عليه السلام: إن الحر حر على جميع أحواله إن نأته نائبة صبر لها وإن تراكمت

عليه المصائب لم تكسره وإن أسر وفهر واستبدل باليسر عسرا كما كان يوسف الصديق الأمين

عليه السلام لم يضر حرته أن استعبد وأسِر وفهر ولم تضره ظلمة الحب وحشته وما ناله أن

من الله عليه فجعل الجبار العالی له عبدا بعد أن كان ملكا فأرسله ورحم به أمته وكذلك

الصبر يُعقب خيرا فاصبروا ووطنوا أنفسكم على الخير توجروا؛ مسكن الفؤاد ص: ٤٦

﴿٢٦٩٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام:

تردداء الصبر عند النوائب تنل من جميل الصبر حسن العواقب

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٥٦

﴿٢٦٩٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: ثلاث بهن يكمل المسلم التفقه في الدين والتقدير في المعيشة و

الصبر على النوائب؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢١٠

﴿٢٦٩٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: ثلاث من كن فيه فقد تمت مروءته من تفقه في دينه واقتصد في

معيشته وصبر على النائية إذا نأته؛ معدن الجواهر ص: ٣٢

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۶۸۵﴾ در مشکلات، شکیبایی پیشه کن و در کاری که ضررش برای تو بیشتر از نفعی است که به برادرت می‌رسد، داخل نشو.

﴿۲۶۸۶﴾ در پیشامدهای سخت روزگار صبور و شکیبا باشید (و جا خالی نکنید).

﴿۲۶۸۷﴾ شکیبایی بر مصیبت‌ها، آدمی را به درجات بالا می‌رساند.

﴿۲۶۸۸﴾ کمال در سه چیز است، یکی صبر و شکیبایی بر مصیبت‌ها، دیگری پرهیزگاری در خواهش‌های نفسانی و دیگری برآوردن حاجت کسی که درخواستی دارد.

﴿۲۶۸۹﴾ تمامی کمال عبارت است از: دانش عمیق دینی، شکیبایی و تحمل حوادث و تعادل در زندگی.

﴿۲۶۹۰﴾ سرشت مؤمن بر این است که در مشکلات صبر کند.

﴿۲۶۹۱﴾ آزاده، در همه حال آزاده است. اگر مشکلاتی به او برسد صبر می‌کند. مصیبت‌ها، هرچند پیاپی باشند و حتی اگر شکست بخورد و اسیر شود، درهم نمی‌شکند و تلاش می‌کند دوره‌ی مشکلات را گذرانده، به شرایط آسان برسد.

﴿۲۶۹۲﴾ آزاده، در همه حال آزاده است. اگر مشکلاتی به او برسد صبر می‌کند. مصیبت‌ها، هرچند پیاپی باشند و حتی اگر شکست بخورد و اسیر شود، درهم نمی‌شکند و تلاش می‌کند دوره‌ی مشکلات را گذرانده، به شرایط آسان برسد. همانند یوسف راستگو و امانت‌دار، که بردگی و اسارت و شکست، به آزادگی‌اش لطمه نزد. و همچنین تاریکی و وحشت چاه و آنچه بر سرش آمد، استقامت او را در هم نشکست، تا اینکه خداوند بر او منت گذاشت و آن زورگوی متکبر را بعد از پادشاهی، بنده‌ی او گردانید و او را رسالت و پیامبری داد و به واسطه‌ی او قومی را مورد رحمت قرار داد. و چنین است که صبر، خیر و نیکی به دنبال دارد. پس شکیبایی بورزید و نفس خود را برای امور خیر آماده کنید، که پاداش دریافت خواهید کرد.

﴿۲۶۹۳﴾ در هنگام مصیبت‌ها، جامه‌ی صبر و شکیبایی به تن کن، تا به وسیله‌ی صبری زیبا به عاقبتی پسندیده دست یابی.

﴿۲۶۹۴﴾ سه چیز است که مسلمان با آن‌ها کامل می‌شود: دانستن احکام دین و تعادل در مخارج زندگی و شکیبایی بر مصیبت‌ها.

﴿۲۶۹۵﴾ سه چیز است که در هر کس باشد مروت او به مرتبه‌ی تمام و کمال رسیده است: معرفت عمیق به معارف دین و میانه‌روی در مخارج زندگی و صبر بر امور ناگوار و سختی‌های نازله، آن‌گاه که وارد شود.

﴿أقسامُ الصَّبْرِ﴾

- ﴿٢٦٩٦﴾ الحسن عليه السلام: سئلَ الحسنُ عليه السلام عنِ المَرْوَةِ فَقَالَ الْعَفَافُ فِي الدِّينِ وَ حُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ وَ الصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ؛ وسائل الشيعة ج: ١١ ص: ٤٣٥
- ﴿٢٦٩٧﴾ الحسن عليه السلام: سئلَ الحسنُ عليه السلام عنِ المَرْوَةِ فَقَالَ الْعَفَافُ فِي الدِّينِ وَ حُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ وَ الصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ٢٧٣
- ﴿٢٦٩٨﴾ الكاظم عليه السلام: سئلَ الحسينُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام عَنِ النَّجْدَةِ فَقَالَ الْإِقْدَامُ عَلَى الْكَرْيَةِ وَ الصَّبْرُ عِنْدَ النَّائِبَةِ وَ الذَّبُّ عَنِ الْإِخْوَانِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٣٥
- ﴿٢٦٩٩﴾ الصادق عليه السلام: كَمَالُ الْمُؤْمِنِ فِي ثَلَاثٍ خِصَالٍ تَفْقَهُ فِي دِينِهِ وَ الصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ وَ التَّقْدِيرُ فِي الْمَعِيشَةِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٨٢
- ﴿٢٧٠٠﴾ لَا تَتَعَرَّضْ لِلْحُقُوقِ وَ اصْبِرْ عَلَى النَّائِبَةِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٨ ص: ٤٢٩
- ﴿٢٧٠١﴾ لَا تَعَرَّضْ لِلْحُقُوقِ وَ اصْبِرْ عَلَى النَّائِبَةِ وَ لَا تُعْطِ أَخَاكَ مِنْ نَفْسِكَ مَا مَضَرَّتْهُ لَكَ أَكْثَرُ مِنْ مُنْفَعَتِهِ لَهُ؛ تهذيب الأحكام ج: ٧ ص: ٢٣٥
- ﴿٢٧٠٢﴾ لَا تُوجِبْ عَلَى نَفْسِكَ الْحُقُوقَ وَ اصْبِرْ عَلَى النَّوَائِبِ وَ لَا تَدْخُلْ فِي شَيْءٍ مَضَرَّتْهُ عَلَيْكَ أَعْظَمُ مِنْ مُنْفَعَتِهِ لِأَخِيكَ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٣٣
- ﴿٢٧٠٣﴾ الصادق عليه السلام: لَا تُوجِبْ عَلَى نَفْسِكَ الْحُقُوقَ وَ اصْبِرْ عَلَى النَّوَائِبِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٨ ص: ٤٢٩
- ﴿٢٧٠٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَا يَتِمُّ مَرْوَةُ الرَّجُلِ حَتَّى يَتَفَقَّهُ فِي دِينِهِ وَ يَقْتَصِدَ فِي مَعِيشَتِهِ وَ يَصْبِرَ عَلَى النَّائِبَةِ إِذَا نَزَلَتْ بِهِ وَ يَسْتَعْذِبَ مَرَارَةَ إِخْوَانِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٣
- ﴿٢٧٠٥﴾ الصادق عليه السلام: لَا يُصْلِحُ الْمُؤْمِنُ إِلَّا عَلَى ثَلَاثٍ خِصَالٍ الْفَقْهُ فِي الدِّينِ وَ حُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ وَ الصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٨٩
- ﴿٢٧٠٦﴾ الصادق عليه السلام: لَا يُصْلِحُ الْمَرْءُ الْمُسْلِمَ إِلَّا ثَلَاثًا تَفْقَهُ فِي الدِّينِ وَ الصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ وَ حُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٨٧
- ﴿٢٧٠٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مِنْ أَفْضَلِ الْحَزْمِ الصَّبْرُ عَلَى النَّوَائِبِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣
- ﴿٢٧٠٨﴾ الباقر عليه السلام: مِنْ عَلَامَاتِ الْمُؤْمِنِ ثَلَاثٌ حُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ وَ الصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ؛ تهذيب الأحكام ج: ٧ ص: ٢٣٦

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۶۹۶﴾ از امام حسن علیه السلام درباره‌ی جوانمردی سؤال شد؛ فرمود: جوانمردی، پارسایی در دین، محاسبه‌ی دقیق و برنامه‌ریزی در زندگی و شکیبایی در گرفتاری‌ها و مصایب است.

﴿۲۶۹۷﴾ از امام حسن علیه السلام درباره‌ی جوانمردی سؤال شد؛ فرمود: جوانمردی، پارسایی در دین، محاسبه‌ی دقیق و برنامه‌ریزی در زندگی و شکیبایی در گرفتاری‌ها و مصایب است.

﴿۲۶۹۸﴾ از امام حسین علیه السلام سؤال شد: شجاعت چیست؟ فرمود: اقدام بر کارهای بزرگ و صبر در برابر مشکلات و دفاع از برادران.

﴿۲۶۹۹﴾ کمال مؤمن در سه خصلت است: درک مسائل دینی، صبر در برابر مشکلات، و عقل معاش و برنامه‌ریزی در زندگی.

﴿۲۷۰۰﴾ متعرض حقوق مردم مشو و بر پیشامدهای ناگوار صبر کن.

﴿۲۷۰۱﴾ خود را در معرض حقوق قرار مده (حقوق واجب زاید بر توان، بر خود بار نکن) و بر پیشامدهای ناگوار صبر کن و به برادر دینی خود چیزی را که ضررش برای تو بیشتر از منفعتی است که عاید او می‌شود، عطا نکن.

﴿۲۷۰۲﴾ حقوق واجب زاید بر توان، بر خود بار نکن و بر پیشامدهای ناگوار صبر کن و در کاری که ضررش برای تو، بیشتر از منفعتی است که عاید برادر دینی تو می‌شود، داخل نشو.

﴿۲۷۰۳﴾ حقوق واجب زاید بر توان، بر خود بار نکن و بر پیشامدهای ناگوار صبر کن.

﴿۲۷۰۴﴾ جوانمردی شخص کامل نمی‌شود مگر اینکه دینش را بشناسد و در مخارج زندگی متعادل باشد و بر حوادث ناگوار صبر کند و از گرفتاری برادران در رنج باشد.

﴿۲۷۰۵﴾ مؤمن، اصلاح نشود مگر به سه چیز: دانایی به احکام و دستورات دین و حساب و کتاب و تعادل در زندگانی و شکیبایی در مصیبت‌ها.

﴿۲۷۰۶﴾ مؤمن، اصلاح نشود مگر به سه چیز: دانایی به احکام و دستورات دین و پایداری در مصیبت‌ها و حساب و کتاب و تعادل در زندگانی.

﴿۲۷۰۷﴾ از بهترین دوراندیشی‌ها، صبر کردن بر مصیبت‌هاست.

﴿۲۷۰۸﴾ از نشانه‌های انسان مؤمن این سه مورد است: اندازه‌گیری و برنامه‌ریزی مناسب در زندگی، صبر و مقاومت در برابر مشکلات و مصایب.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٧٠٩﴾ الباقر عليه السلام: مَنْ لَا يُعِدُّ الصَّبْرَ لِنَوَائِبِ الدَّهْرِ يَعْجِزُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣

﴿٢٧١٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام:

وَالصَّبْرُ فِي النَّائِبَاتِ صَعْبٌ لَكِنَّ قُوَّةَ الثَّوَابِ أَصْعَبُ

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٨٩

﴿٢٧١١﴾ الصادق عليه السلام: وَقَدْ كَانَ قَبْلَكُمْ قَوْمٌ يُقْتُلُونَ وَيُحْرِقُونَ وَيُنْشِرُونَ بِالْمَنَاشِيرِ وَتَضِيقُ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِرُحْبِهَا فَمَا يَرُدُّهُمْ عَمَّا هُمْ عَلَيْهِ شَيْءٌ مِمَّا هُمْ فِيهِ مِنْ غَيْرِ تِرَةٍ وَتَرَوْا مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ بِهِمْ وَلَا آدَى بَلْ مَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ فَاسْأَلُوا رَبَّكُمْ دَرَجَاتِهِمْ وَاصْبِرُوا عَلَى نَوَائِبِ دَهْرِكُمْ تُذَرِّكُوا سَعِيَهُمْ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٤٧

﴿٢٧١٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وَلْيَصْبِرْ نَفْسُهُ فِي النَّوَائِبِ وَالْخُطُوبِ فَإِنَّ الْفَوْزَ بِهَذِهِ الْخِصَالِ شَرَفٌ مَكَارِمُ الدُّنْيَا وَدَرَكُ فُضَائِلِ الْآخِرَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٣٥١

﴿٢٧١٣﴾ الباقر عليه السلام: يَا بُنَى اصْبِرْ لِلنَّوَائِبِ؛ كشف الغمة ج: ١ ص: ٥٥٤

٨-٣-٢-٣-٢-النازلة

﴿٢٧١٤﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ، قَالَ الصَّبْرُ الصِّيَامُ وَقَالَ إِذَا نَزَلَتْ بِالرَّجُلِ النَّازِلَةُ وَالشَّدِيدَةُ فَلْيَصُمْ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ، يَعْنِي الصِّيَامَ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٦٣

﴿٢٧١٥﴾ الكاظم عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ قَالَ الصَّبْرُ الصَّوْمُ إِذَا نَزَلَتْ بِالرَّجُلِ الشَّدَّةُ أَوِ النَّازِلَةُ فَلْيَصُمْ قَالَ عليه السلام اللَّهُ يَقُولُ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّبْرُ الصَّوْمُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٣ ص: ٢٥٤

﴿٢٧١٦﴾ الصادق عليه السلام: إِذَا نَزَلَتْ بِالرَّجُلِ النَّازِلَةُ أَوِ الشَّدَّةُ فَلْيَصُمْ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٢ ص: ٧٦

﴿٢٧١٧﴾ الحسن عليه السلام: الْخَيْرُ الَّذِي لَا شَرَفَ فِيهِ الشُّكْرُ مَعَ النُّعْمَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى النَّازِلَةِ؛ بحار الأنوار

ج: ٧٥ ص: ١٠٦

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۷۰۹﴾ کسی که از قبل برای مصیبت‌های روزگار صبر مهیا نکند، کم می‌آورد و ناتوان می‌شود.
﴿۲۷۱۰﴾ شکیبایی در برابر ناملایمات و مصیبت‌ها دشوار است، اما دشوارتر از آن، ازدست‌دادن ثواب آن است.

﴿۲۷۱۱﴾ پیش از شما مردمانی بودند که کشته می‌شدند و آن‌ها را می‌سوزاندند و آن‌ها را ازّه می‌کردند و زمین با همه‌ی پهناوری‌اش، بر آن‌ها تنگ می‌شد و تمام این احوال، آن‌ها را از عقیده‌ای که داشتند برنمی‌گرداند و کسانی که این بلاها را بر سر آن‌ها می‌آوردند، به خاطر مطالبه‌ی خون یا آزاری نبود که از آن‌ها می‌دیدند، بلکه هیچ عیب و ایرادی بر آن‌ها وارد نمی‌کردند، جز آن که آن‌ها به خدای نیرومند ستوده ایمان داشتند. پس درجات آن‌ها را از پروردگار خویش درخواست کنید و بر ناگواری‌های روزگار خویش شکیبایی کنید تا به درجه‌ای که آنان با سرعت به‌سویش حرکت کردند، برسید.

﴿۲۷۱۲﴾ باید در حوادث و مشکلات خود را به صبر و شکیبایی وادارد، زیرا موفق‌شدن به داشتن این صفات، دستیابی به بالاترین خصلت‌های دنیوی و موجب رسیدن به فضایل اخروی است.
﴿۲۷۱۳﴾ ای فرزندان، بر سختی‌های روزگار صبرکن.

۸-۳-۴-۲- بلای ناگوار

﴿۲۷۱۴﴾ درباره‌ی آیه‌ی "از صبر و یاری جویید" فرمود: صبر، همان روزه است. هرگاه برای کسی سختی و حادثه‌ای رخ دهد، باید روزه بگیرد. زیرا خداوند می‌فرماید: از صبر کمک بخواهید، یعنی: روزه.

﴿۲۷۱۵﴾ درباره‌ی آیه‌ی "از صبر و نماز یاری جویید" فرمود: صبر همان روزه است. هرگاه به کسی سختی و پیشامدی وارد شود، روزه بگیرد، امام گفت: خداوند می‌فرماید: از صبر و نماز و صبر و روزه یاری جویید.

﴿۲۷۱۶﴾ هرگاه شخصی به‌سختی و ناراحتی دچار شود، باید روزه بگیرد زیرا که خداوند می‌فرماید: از نماز و شکیبایی یاری بجویید.

﴿۲۷۱۷﴾ خیری که در او شری راه ندارد، سپاسگزاری و شکر به همراه نعمت است و شکیبایی و صبر بر حوادث. به شخصی که از بیماری رها شده بود فرمود: خداوند (به‌واسطه‌ی رنج و مرارت بیماری) تو را متوجه و متذکر نمود پس به یاد او باش و خداوند تو را بخشید پس سپاسگزار باش.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٧١٨﴾ السَّجَادُ الْكَلِيلُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ الْعِلْمَ لَنَا مِصْبَاحاً فِي ظُلْمِ الدُّجَى وَالْحِلْمَ لَنَا وَقَاراً عِنْدَ الْجِهَالَةِ وَالْقَصْدَ لَنَا هَادِيّاً عِنْدَ حَيْرَةِ الْأُمُورِ وَالصَّبْرَ لَنَا جُنَّةً عِنْدَ نَازِلَةِ الْأُمُورِ؛
أعلام الدين ص: ٩٤

٢-٣-٤-٤- الإحْنُ الْمَائِلَةُ، الدَّاهِمَةُ، الْمِحْنُ، الْكَمَدُ

١-٢-٣-٤- الإحْنُ الْمَائِلَةُ

﴿٢٧١٩﴾ أَتَوَسَّلَ إِلَيْكَ بِعَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّاشِدِ وَالْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ الْهَادِي الْقَائِمَيْنِ بِأَمْرِ عِبَادِكَ الْمُخْتَبَرَيْنِ بِالْمِحْنِ الْهَائِلَةِ وَالصَّابِرَيْنِ فِي الْإِحْنِ الْمَائِلَةِ فَصَلِّ عَلَيْهِمَا كِفَاءً أَجْرَ الصَّابِرِينَ؛
بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٦٩

٢-٣-٤-٤- الدَّاهِمَةُ

﴿٢٧٢٠﴾ كَتَبْتُ إِلَيْكَ يَا مَوْلَايَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْكَ مُسْتَعِثّاً وَشَكَوْتُ مَا نَزَلَ بِي مُسْتَجِيراً بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ بَكَ مِنْ أَمْرٍ قَدْ دَهَمَنِي وَاشْغَلَ قَلْبِي وَأَطَالَ فِكْرِي وَسَلَبَنِي بَعْضَ لُبِّي وَغَيَّرَ خَطَرَ النُّعْمَةِ لِلَّهِ عِنْدِي أَسْلَمَنِي عِنْدَ تَخِيلٍ وَرُودِهِ الْخَلِيلُ وَتَبَرَّأَ مِنِّي عِنْدَ تَرَائِي إِقْبَالِهِ لِي [إِلَى] الْحَمِيمِ وَعَجَزَتْ عَنْ دِفَاعِهِ حِيلَتِي وَخَانَتْنِي فِي تَحْمِلِهِ صَبْرِي وَقُوَّتِي؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٩
٢-٣-٤-٤- الْمِحْنُ

﴿٢٧٢١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِذَا صَبَرْتَ لِلْمِخْنَةِ فَلَمَّتْ حَدَّهَا؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٢٧٢٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَصْبِرْ عَلَى طُولِ الْمِخْنَةِ وَانْقِضَاءِ الْمُدَّةِ؛ الطرائف ج: ٢ ص: ٤٢١

﴿٢٧٢٣﴾ ابن عباس عليه السلام: اصْبِرُوا وَصَابِرُوا، عَلَى مَحَبَّةٍ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛

شواهد التنزيل ج: ١ ص: ١٧٩

﴿٢٧٢٤﴾ سَلَمَانَ الْفَارِسِيِّ عليه السلام: أَلَا وَ إِنِّي أَخْبَرُكُمْ أَنَّهُ سَيَخْمِلُونَ عَلَى خُطَّةٍ جَهْلِهِمْ، وَيَنْقُضُونَ عَلَيْنَا عَهْدَ نَبِيِّنَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِقَلَّةِ عِلْمِهِمْ بِمَا يَأْتُونَ وَ يَذَرُونَ، وَ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مُلُوكٌ يَذَرُسُ عَنْدهُمْ الْعَهْدُ، وَ يَنْسَوْنَ مَا ذَكَّرُوا بِهِ، وَ يَجِلُّ بِهِمْ مَا يَجِلُّ بِالْأَمَمِ حَتَّى يَصِيرُوا إِلَى الْهَرْجِ وَ الْاِغْتِدَاءِ وَ فَسَادِ الْعَهْدِ، وَ ذَلِكَ لِطُولِ الْمُدَّةِ وَ شِدَّةِ الْمِخْنَةِ الَّتِي أُمِرْتُ بِالصَّبْرِ عَلَيْهَا؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٨٠

﴿٢٧٢٥﴾ السَّلَامُ عَلَى زَكَرِيَّا الصَّابِرِ عَلَى مِخْنَتِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٣٣

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۷۱۸﴾ سپاس خدایی را که، دانش را برای ما چراغی در تاریکی و ظلمت و بردباری را وقاری در هنگام نادانی و ناآگاهی و زمانی که کارها متحیرکننده است، میانه‌روی را هدایتگر ما و به‌هنگام نازل شدن بلا، شکیبایی را برای ما سپر قرار داد.

۴-۳-۲- کینه، مصیبت، رنج، غم و غصه

۴-۴-۲- کینه

﴿۲۷۱۹﴾ خدایا به حق علی بن محمد راشد و حسین بن علی هادی به تو متوسل می‌شوم. آن دو که زمامدار امور بندگان بودند و مورد آزمایش‌های سخت قرار گرفتند و در برابر کینه‌ورزی‌های به ناحق، شکیا بودند. پس به‌قدر پاداش صابران، بر آن دو درود فرست

۴-۴-۲- مصیبت

﴿۲۷۲۰﴾ مولای من، درحالی که فریادرس می‌خواهم به‌سویت نامه‌ای نوشتم و از آنچه بر من نازل شده‌است از خدای عزیز و جلیل پناه‌خواسته، به او و سپس نزد تو شکایت می‌کنم؛ از کاری که مرا اندوهگین ساخته و قلب و فکرم را مشغول کرده و بخشی از خردم را ربوده و مسیر عبور نعمت‌ها را از من دور کرده‌است؛ از آنچه به‌هنگام تخیل ورودش، دوست، مرا وامی‌گذارد و یار و پشتیبان، به‌هنگام روکردنش از من بی‌زاری می‌جوید؛ از آنچه من در مقابلش برای دفاع از خود چاره‌ای نمی‌یابم؛ و در تحمل آن، صبر و توانم مرا همراهی نکرده و واگذارم می‌کنند.

۴-۴-۳- رنج

﴿۲۷۲۱﴾ هرگاه در مقابل رنج صبوری کنی، تیزی (سختی) آن را در هم خواهی شکست.

﴿۲۷۲۲﴾ بر طول مدت رنج و محنت شکیبایی می‌ورزم تا آن‌گاه که غم و غصه سرآید.

﴿۲۷۲۳﴾ صبر پیشه کنید و متخلّق به شکیبایی شوید؛ یعنی در راه محبت علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام.

﴿۲۷۲۴﴾ آگاه باشید که به‌زودی گروهی از نادانان بر من هجوم می‌آورند و پیمان پیامبرتان را درباره‌ی من می‌شکنند. به‌واسطه‌ی کمی علم و دانایی‌شان به آنچه انجام می‌دهند و آنچه وامی‌گذارند. و به‌زودی از میان ایشان حکمرانانی ظهور می‌کنند که عهد و پیمان نزد آنان، کهنه و یادآوری‌ها را به فراموشی سپرده‌اند. آنچه بر سر امت‌های قبل از این آمده، بر سر ایشان بیاید. به‌طوری‌که به هرج و مرج و دشمنی و تباهی کشیده می‌شوند. این بدبختی به دلیل طول مدت و شدت بلایایی است که (ایشان بر سر من آوردند) و من در آن مدت مأمور به صبر و شکیبایی شده‌ام.

﴿۲۷۲۵﴾ سلام بر زکریا، کسی که بر محنت و اندوهش شکیا بود.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٧٢٦﴾ الصادق عليه السلام: الصبر يدعيه كل أحد ولا يبين عند أحد إلا المخبتين والجزع ينكره كل أحد وهو آيين على المنافقين لأن نزول المحنة والمصيبة يخبر عن الصادق والكاذب؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿٢٧٢٧﴾ الرسول الله ﷺ: اللهم ارزقني الشكر عند كل نعمة والصبر والتسليم عند كل بلاء و

محنة؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ٢٨٦

﴿٢٧٢٨﴾ الكاظم عليه السلام: اللهم وكما صبر على غيظ المحن وتجرع فيك غصص الكرب واستسلم لرضاك وأخلص الطاعة لك ومحض الخشوع واستشعر الخضوع وعادى البدعة وأهلها ولم يلحقه في شيء من أوامرك ونواهيك لومة لائم صل عليه صلاة نامية منيفة زاكية توجب له بها شفاعاة أمم من خلقك وقرون من برآياك؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦

﴿٢٧٢٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: المحنة إذا تلتقيت بالرضا والصبر كانت نعمة دائمة والنعمة إذا

خلت من الشكر كانت محنة لازمة؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ٤١

﴿٢٧٣٠﴾ السجاد عليه السلام: إن أولياء الله صبروا على المحن والمكاره صبراً لم يساوهم فيه غيرهم فجازاهم الله عز وجل بأن أوجب لهم نجح جميع طلباتهم لكنهم مع ذلك لا يريدون منه إلا ما يريدونه لهم؛ بحار الأنوار ج: ٤٦ ص: ٢٠

﴿٢٧٣١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إن للمحن غايات وللغايات نهايات فاصبروا لها حتى تبلغ نهاياتها فالتحرك لها قبل انقضاءها زيادة لها؛ غرر الحكم ص: ١٠٢

﴿٢٧٣٢﴾ الصادق عليه السلام: بحق محمد الأُمِّي رسولك سيد المرسلين ونيبك إمام المتقين وبالرسالة التي آداها والعبادة التي اجتهد فيها والمحنة التي صبر عليها؛ بحار الأنوار ج: ٨٣

ص: ٣١٦

﴿٢٧٣٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: تخلق بأخلاقني إني أنا الصبور والصابر إن مات مع الصبر مات شهيداً وإن عاش عاش عزيزاً وأعلموا أن الصبر على المطلوب عنوان الظفر والصبر على المحن

عنوان الفرج؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۷۲۶﴾ همه ادعای صبر می کنند و می گویند ما در برابر سختی ها صبر داریم. ولی در این ادعا، فقط افراد متواضع و تسلیم در پذیرش و تحمل رنج ها راستگویند و نیز همه می گویند ما هیچ گاه در برابر مشکلات جزع و بی تابی نمی کنیم ولی جزع و اضطراب در هنگام بلا در منافقین آشکار می شود. زیرا بلا و محنت، صدق و کذب ادعای اشخاص را برملا می کند.

﴿۲۷۲۷﴾ خدایا شکرگزاری در برابر نعمت ها و شکیبایی و تسلیم در برابر خودت به هنگام بلاها و غم و اندوه را روزی ام کن.

﴿۲۷۲۸﴾ خدایا، همان طور که بر محنت های شدید صبر کرد و جام های غم و غصه ی سختی ها را سرکشید و در برابر خشنودی تو تسلیم گشت و خالص ترین عبادت ها را برای تو به جا آورد و خالصانه خشوع کرد و لباس فروتنی به تن نمود و با بدعت و اهل آن دشمنی کرد و در اجرای اوامر و نواهی ات، هیچ سرزنشی در او تأثیر نگذاشت، بر او درود فرست، درودی پربار و بلند و پاک. که با آن درود، شفاعت او را در مورد گروه های فراوانی از مخلوقات پذیرا باشی.

﴿۲۷۲۹﴾ هرگاه در برابر رنج، با خرسندی و بردباری مواجه شدی، نعمت بر تو دائمی خواهد شد و هرگاه نعمتی خالی از شکر و سپاس شد، آن نعمت با اندوه همراه خواهد شد. ﴿۲۷۳۰﴾ دوستان خدا به شکلی بر گرفتاری ها و ناراحتی ها صبر می کنند که دیگران چنین صبری ندارند و خداوند در مقابل این شکیبایی، آن ها را به تمام آرزوهایشان می رساند، با وجود این، آن ها غیر از آنچه خدا بخواهد نمی خواهند.

﴿۲۷۳۱﴾ هر محنتی زمان پایانی دارد و هر پایانی نیز نهایی دارد؛ پس برای آن صبر کنید تا زمانشان به پایان برسد. پس حرکت کردن پیش از به پایان رسیدن زمان آن زاید است.

﴿۲۷۳۲﴾ به حق محمد امّی، فرستاده ات، آقای رسولان و پیامبرت، پیشوای تقوی پیشگان و به رسالتی که ادا کرد و به عبادتی که در آن کوشا بود و به رنجی که بر آن شکیبایی ورزید.

﴿۲۷۳۳﴾ خدا به داود گفت: اخلاق خود را مانند اخلاق من کن. من بسیار شکیبایم و انسان شکیبا و صابر اگر در حال صبر بمیرد، شهید مرده است و اگر زنده بماند با عزت زندگی خواهد کرد. بدانید که خویشتن داری در مقابل آنچه مورد علاقه است، سرلوحه ی پیروزی و شکیبایی بر محنت ها، سرلوحه ی فرج و گشایش است.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٧٣٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ يَمْتَحِنُ الْأَوْصِيَاءَ بَعْدَ وَفَاةِ الْأَنْبِيَاءِ فِي سَبْعَةِ مَوَاطِنَ لِيَبْلُوَ صَبْرَهُمْ فَإِذَا رَضِيَ مِخْتَنَّهُمْ خَتَمَ لَهُمُ السَّعَادَةَ لِيُلْحِقَهُمُ بِالْأَنْبِيَاءِ وَقَدْ أَكْمَلَ لَهُمُ السَّعَادَةَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٨ ص: ١٦٧

﴿٢٧٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَصَبِرْتُ عَلَى طُولِ الْمِحْنَةِ وَانْقِضَاءِ الْمُدَّةِ؛ الاحتجاج ج: ١ ص: ١٩٢

﴿٢٧٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَصَبِرْتُ عَلَى طُولِ الْمُدَّةِ وَشِدَّةِ الْمِحْنَةِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ١٦٢

﴿٢٧٣٧﴾ كَانَ مِنْ تَقْدِيرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلُطْفِهِ بَعِبَادِهِ وَحِكْمَتِهِ أَنْ جَعَلَ أَنْبِيَاءَهُ مَعَ هَذِهِ الْمُعْجَزَاتِ فِي حَالِ غَالِبِينَ وَفِي أُخْرَى مَغْلُوبِينَ وَفِي حَالِ قَاهِرِينَ وَفِي حَالِ مَقْهُورِينَ وَكَوَّنَ جَعَلَهُمْ عَزَّ وَجَلَّ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِهِمْ غَالِبِينَ وَقَاهِرِينَ وَلَمْ يَبْتَلِهِمْ وَلَمْ يَمْتَحِنْهُمْ لِاتَّخَذَهُمُ النَّاسُ آلِهَةً مِنْ دُونِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَمَّا عَرِفَ فَضْلُ صَبْرِهِمْ عَلَى الْبَلَاءِ وَالْمِحْنِ وَالِاخْتِبَارِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٧٣

﴿٢٧٣٨﴾ لَكِنَّهُ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ أَحْوَالَهُمْ فِي ذَلِكَ كَأَحْوَالِ غَيْرِهِمْ لِيَكُونُوا فِي حَالِ الْمِحْنَةِ وَالتَّبْلُوى صَابِرِينَ وَفِي حَالِ الْعَاقِبَةِ وَالظُّهُورِ عَلَى الْأَعْدَاءِ شَاكِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٧٣

﴿٢٧٣٩﴾ الرَّسُولُ ﷺ: وَقَفْنِي لِلْحَمْدِ عَلَى نِعْمَتِكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ بِهَا عَلَيَّ وَالشُّكْرِ لِإِحْسَانِكَ الَّذِي أَسَدَيْتَ إِلَيَّ وَالْإِقْبَالَ عَلَى تَحْمِيدِكَ وَتَكْبِيرِكَ وَتَسْبِيحِكَ وَتَقْدِيرِكَ وَتَهْلِيلِكَ وَتَمْجِيدِكَ وَتَعْظِيمِكَ فِي كُلِّ وَقْتٍ وَالرِّضَا بِقَضَائِكَ وَقَدْرِكَ إِذَا قَضَيْتَ وَقَدَّرْتَ وَالصَّبْرَ عَلَى بَلَاءِكَ وَمِحْنِكَ إِذَا ابْتَلَيْتَ وَامْتَحَنْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٧٩

٤-٤-٣-٢- الغُصَّةُ

﴿٢٧٤٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى مَضَضِ الْغُصَصِ يُوجِبُ الظَّفَرَ بِالْفَرْصِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٢٧٤١﴾ الْكَاسِمُ عليه السلام: اللَّهُمَّ وَكَمَا صَبَرَ عَلَى غَيْظِ الْمِحْنِ وَتَجَرَّعَ فِيكَ غُصَصَ الْكُرْبِ وَاسْتَسْلَمَ لِرِضَاكَ وَأَخْلَصَ الطَّاعَةَ لَكَ وَمَحَضَ الْخُشُوعَ وَاسْتَشْعَرَ الْخُضُوعَ وَعَادَى الْبِدْعَةَ وَ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۷۳۴﴾ جانشینان پیامبران بعد از وفات ایشان، در هفت مرحله امتحان می‌شوند، تا شکیبایی و تحمل ایشان سنجیده شود. و چون از امتحانش سربلند خارج شوند، خدای متعال پایان کار آن‌ها را به سعادت و خوشبختی ختم می‌کند تا به پیامبران ملحق و سعادتمندان تکمیل شود.

﴿۲۷۳۵﴾ بر طول مدت سختی تا پایان آمدن دوره‌ی رنج، صبر پیشه کردم.

﴿۲۷۳۶﴾ پس من بر این روزگار طولانی با تمام دشواری‌ها و غم فراوانش شکیبایی نمودم.

﴿۲۷۳۷﴾ خدا به خاطر لطف و حکمتش بر بندگان، چنین مقدر کرد که پیامبران را حتی با معجزاتشان، گاهی غالب و گاهی مغلوب، گاهی مسلط و پیروز و گاهی شکست‌خورده قرارداد؛ و اگر خداوند پیامبران را همیشه پیروز کرده و آنان را در بلا و گرفتاری قرارشان نمی‌داد، مردم، ایشان را خدا می‌دانستند و فضیلت و ارزش صبرشان بر بلایا و محنت‌ها شناخته نمی‌شد.

﴿۲۷۳۸﴾ و اما خداوند شرایط زندگی پیامبران را به این دلیل نظیر شرایط زندگی دیگران قرار داد، تا در موقع محنت و بلا، صبور و در هنگام دوری از گرفتاری و غلبه بر دشمنان، سپاسگزار باشند.

﴿۲۷۳۹﴾ خدایا، مرا به سپاس بر نعمت‌هایی که به من ارزانی داشته‌ای، شکر بر احسانی که در حقم کرده‌ای و روی آوردن به تحمید و تکبیر و تسبیح و تقدیس و تهلیل و تمجید و تعظیم در برابر، درهمه‌ی حالات و زمان‌ها، راضی بودن به قضا و قدرت بر آنچه مقرر کردی و شکیبایی بر بلا و مصیبت هرگاه که مبتلایم کردی و هرگاه مرا آزمودی، موفقم گردان.

۴-۴-۳-۲- غصه

﴿۲۷۴۰﴾ صبر بر درد غصه‌ها، سبب پیروزی است بر فرصت‌ها.

﴿۲۷۴۱﴾ خدایا، همان‌طور که بر محنت‌های شدید صبر کرد و جام‌های غم و غصه‌ی سختی‌ها را سرکشید و در برابر خشنودی تو تسلیم گشت و خالص‌ترین عبادت‌ها را برای تو به جا آورد و خالصانه خشوع کرد و لباس فروتنی به تن نمود و با بدعت و اهل آن

﴿أقسام الصبر﴾

أَهْلَهَا وَلَمْ يَلْحَقْهُ فِي شَيْءٍ مِنْ أَوْامِرِكَ وَنَوَاهِيكَ لَوْمَةً لَأَنْتُمْ صَلَّ عَلَيْهِ صَلَاةً نَامِيَةً مُنِيفَةً زَاكِيةً تُوجِبُ لَهُ بِهَا شَفَاعَةَ أُمَّمٍ مِنْ خَلْقِكَ وَقُرُونٍ مِنْ بَرَايَاكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦

﴿٢٧٤٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنَّنِي مِنْهُ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى يَحُلُّ بِهِ فِي مُخَالَفَتِي وَ الْإِمْسَاكِ عَنْ نُصْرَتِي مَا أَحَلَّ قَوْمُ مُوسَى بَأَنْفُسِهِمْ فِي مُخَالَفَةِ هَارُونَ وَ تَرْكِ طَاعَتِهِ وَ رَأَيْتُ تَجَرُّعَ الْغُصَصِ وَ رَدَّ أَنْفَاسِ الصُّعْدَاءِ وَ لُزُومَ الصَّبْرِ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٨ ص: ١٧٥

﴿٢٧٤٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنَّنِي مِنْهُ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى يَحُلُّ بِهِمْ فِي مُخَالَفَتِي وَ الْإِمْسَاكِ عَنْ نُصْرَتِي مَا أَحَلَّ قَوْمُ مُوسَى بَأَنْفُسِهِمْ فِي مُخَالَفَةِ هَارُونَ وَ تَرْكِ طَاعَتِهِ وَ رَأَيْتُ تَجَرُّعَ الْغُصَصِ وَ رَدَّ أَنْفَاسِ الصُّعْدَاءِ وَ لُزُومَ الصَّبْرِ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَوْ يَقْضِي بِمَا أَحَبَّ؛

إرشاد القلوب ج: ٢ ص: ٣٥٠

﴿٢٧٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبْرُكَ عَلَى تَجَرُّعِ الْغُصَصِ يُظْفِرُكَ بِالْفُرْصِ؛ غرر الحكم

ص: ٢٨٤

٥-٤-٣-٢-١-الهمم والغم

﴿٢٧٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَعْدِيكَ عَلَى قُرَيْشٍ فَإِنَّهُمْ قَطَعُوا رَحِمِي وَأَضَاعُوا أَيَّامِي، وَ دَفَعُوا حَقِّي، وَ صَغَّرُوا قُدْرِي وَ عَظِيمَ مَنْزِلَتِي، وَ أَجْمَعُوا عَلَى مُنَازَعَتِي حَقًّا كُنْتُ أَوْلَى بِهِ مِنْهُمْ، فَاسْتَلْبُونِيهِ. ثُمَّ قَالَ اصْبِرْ مَعْمُومًا أَوْ مِتْ مُتَأَسِّفًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ١٤

﴿٢٧٤٦﴾ تَفَرَّجَ عَنِّي الْهَمُّ وَالْغَمُّ وَالْكَرْبُ وَ مَا ضَاقَ بِهِ صَدْرِي وَ عِيلَ بِهِ صَبْرِي؛ بحار الأنوار

ج: ٩٥ ص: ٢٧٠

﴿٢٧٤٧﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ حَبِيبِي رَسُولَ اللَّهِ زِدْنِي قَالَ لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ يَصْبِرُ عَلَى أَصْحَابِهِ لَا يَفْطَعُهُمْ وَ يَصْبِرُ فِي مِثْلِ جُوعِهِمْ وَ فِي مِثْلِ غَمِّهِمْ إِلَّا كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ سَبْعِينَ مِائَةً غَزَا

مَعِيَ غَزْوَةً تَبُوكَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٥

﴿٢٧٤٨﴾ الباقر عليه السلام: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام مَا الصَّبْرُ الْجَمِيلُ فَقَالَ ذَاكَ الصَّبْرُ الَّذِي لَيْسَ فِيهِ شَكْوَى إِلَى أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ بَعَثَ يَعْقُوبَ إِلَى رَاهِبٍ مِنَ الرُّهْبَانِ عَابِدٍ مِنَ الْعِبَادِ فِي حَاجَةٍ فَلَمَّا رَأَاهُ الرَّاهِبُ حَسِبَهُ إِبْرَاهِيمَ فَوْتَبَ إِلَيْهِ فَأَعْتَنَقَهُ ثُمَّ قَالَ مَرْحَبًا بِخَلِيلِ الرَّحْمَنِ قَالَ لَهَا وَلَكِنْ يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فَقَالَ لَهُ الرَّاهِبُ فَمَا بَلَغَ بِكَ مَا أَرَى بِكَ الْكِبَرُ فَقَالَ الْهَمُّ

﴿اقسام صبر﴾

دشمنی کرد و در اجرای اوامر و نواهیات، هیچ سرزنشی در او تأثیر نگذاشت، بر او درود فرست، درودی پربار و بلند و پاک. که با آن درود، شفاعت او را در مورد گروه‌های فراوانی از مخلوقات پذیرا باشی.

﴿۲۷۴۲﴾ به درستی که من به منزله‌ی هارونم نسبت به موسی؛ آنچه به دلیل مخالفت و ترک اطاعت هارون بر سر قوم موسی آمد، در نتیجه‌ی مخالفت و خودداری از یاری من، بر سر این قوم خواهد آمد. دیدم که غصه‌ها را جرعه‌جرعه فرو می‌برم و نفَس‌ها را به‌سختی (یکی پس از دیگری) سپری می‌کنم، دانستم شکیبایی لازم است تا اینکه خدای عزیز و جلیل راهی (برایم) بگشاید.

﴿۲۷۴۳﴾ من به منزله‌ی هارونم نسبت به موسی. آنچه به دلیل مخالفت و ترک اطاعت هارون، بر سر قوم موسی آمد. در نتیجه‌ی مخالفت و خودداری از یاری من، بر سر این قوم خواهد آمد. روزی را دیدم که غصه‌ها را جرعه‌جرعه فرو می‌برم و نفَس‌ها را به‌سختی برمی‌گردانم. دانستم شکیبایی لازم است تا اینکه خدای عزیز و جلیل راهی بگشاید، یا به آنچه دوست دارد حکم کند.

﴿۲۷۴۴﴾ تحمل غصه‌ها تو را بر بهره‌گیری از فرصت‌ها موفق می‌کند.

۵-۴-۳-۲- غم و اندوه

﴿۲۷۴۵﴾ خدایا، من به درگاه تو از دست قریش دادخواهی می‌کنم. زیرا آن‌ها پیوند خویشاوندی مرا بریدند و عمرم را ضایع کردند، حقم را گرفتند و قدر و منزلت با عظمتم را تحقیر کردند و در ستیزه‌ی با من درباره‌ی حقی که من بدان شایسته‌تر از دیگران بودم، همدست شدند و آن را از من سلب کردند و گفتند: یا در غم و اندوه شکیبیا باش یا از افسوس بمیر و دق کن.

﴿۲۷۴۶﴾ پروردگارا، اندوه و غم و حزنم و آنچه سینه‌ام را تنگ نموده و صبرم را لبریز کرده، برطرف کن.

﴿۲۷۴۷﴾ گفتم: حبیبم، ای رسول خدا، بیشتر بفرمایید، فرمود: اگر کسی از ایشان در همراهی با برادرانش، پایداری ورزد و قطع رابطه نکند و در گرسنگی و غم با آن‌ها همراه باشد، برایش پاداشی معادل پاداش هفتاد تن است که با من در غزوه‌ی تبوک جنگیدند.

﴿۲۷۴۸﴾ به امام باقر علیه السلام عرض کردم: صبر جمیل چیست؟ فرمود: صبری است که در کنارش به مردم شکایت نکند، ابراهیم علیه السلام حضرت یعقوب را برای کاری نزد راهبی از راهبان و عابدی از عابدان فرستاد، چون راهب یعقوب را دید گمان کرد او ابراهیم است، به‌طرف او جست و او را در آغوش گرفت، سپس گفت: ای دوست خدا، خوش آمدی. یعقوب گفت: من یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم هستم، راهب گفت: پس چرا این قدر سالخورده شده‌ای؟ فرمود: غم و اندوه و بیماری

﴿أقسام الصبر﴾

وَالْحَزَنُ وَالسُّقْمُ فَمَا جَاوَزَ عَتَبَةَ الْبَابِ حَتَّى أَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ يَا يَعْقُوبُ تَشْكُونِي إِلَى عَبْدِي فَخَرَّ سَاجِدًا عِنْدَ الْبَابِ فَقَالَ يَا رَبِّ لَا أَعُودُ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَكَ فَلَا تَعُدْ لِمِثْلِهَا فَمَا شَكَأَ مِمَّا أَصَابَهُ مِنْ نَوَائِبِ الدُّنْيَا إِلَّا أَنَّهُ قَالَ يَوْمًا إِنَّمَا أَشْكُو بَنِي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٧٦

﴿٢٧٤٩﴾ الرسول ﷺ: لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ يَصْبِرُ مَعَ أَصْحَابِهِ لَا يَقْطَعُهُمْ وَيَصْبِرُ فِي مِثْلِ جُوعِهِمْ وَمِثْلِ غَمِّهِمْ كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ سَبْعِينَ مِئَّةً غَزَا مَعِيَ غَزْوَةَ تَبُوكَ؛ التحصين لابن فهد الحلبي ص: ٢٣

﴿٢٧٥٠﴾ الرسول ﷺ: أَلْقَى عَنْكَ وَارِدَاتُ الْهُمُومِ بِعَزَائِمِ الصَّبْرِ عَوْدَ نَفْسِكَ الصَّبْرَ فَنِعْمَ الْخُلُقُ الصَّبْرُ وَاحْمِلْهَا عَلَى مَا أَصَابَكَ مِنْ أَهْوَالِ الدُّنْيَا وَهُمُومِهَا فَارَ الْفَائِزُونَ وَنَجَا الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ الْحُسْنَى فَإِنَّهُ جَنَّةٌ مِنَ الْفَاقَةِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٨٤
٤-٤-٣-٢-الكمد

﴿٢٧٥١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَوْ لَا أَنَّكَ أَمَرْتَ بِالصَّبْرِ وَنَهَيْتَ عَنِ الْجَزَعِ لَأَنْفَقْنَا عَلَيْكَ مَاءَ الشُّتُونِ وَلَكَانَ الدَّاءُ مُمَاطِلًا وَالْكَمَدُ مُحَالِفًا وَقَلَّا لَكَ وَلَكِنَّهُ مَا لَا يُمْلِكُ رَدُّهُ وَلَا يُسْتَطَاعُ دَفْعُهُ؛ نهج البلاغة ص: ٣٥٥
٧-٤-٣-٢-الحزن

﴿٢٧٥٢﴾ الباقر عليه السلام: فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى الْمَلِكِ الَّذِي أَمَرَهُ أَنْ يَأْتِيَ إِدْرِيسَ بِطَعَامِهِ كُلَّ مَسَاءٍ أَنْ أَحْبَسَ عَنْ إِدْرِيسَ طَعَامَهُ وَلَا تَأْتِهِ بِهِ فَلَمَّا أَمْسَى إِدْرِيسُ فِي لَيْلَةِ ذَلِكَ الْيَوْمِ فَلَمْ يُؤْتَ بِطَعَامِهِ حَزَنٌ وَجَاعٌ فَصَبَرَ فَلَمَّا كَانَ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي فَلَمْ يُؤْتَ بِطَعَامِهِ اشْتَدَّ حُزْنُهُ وَجُوعُهُ فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ مِنَ الْيَوْمِ الثَّالثِ فَلَمْ يُؤْتَ بِطَعَامِهِ اشْتَدَّ جُهْدُهُ وَجُوعُهُ وَحُزْنُهُ وَقَلَّ صَبْرُهُ؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ٢٧٤

﴿٢٧٥٣﴾ الباقر عليه السلام: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: مَا الصَّبْرُ الْجَمِيلُ فَقَالَ ذَاكَ الصَّبْرُ الَّذِي لَيْسَ فِيهِ شَكْوَى إِلَى أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ بَعَثَ يَعْقُوبَ إِلَى رَاهِبٍ مِنَ الرُّهْبَانِ عَابِدٍ مِنَ الْعِبَادِ فِي حَاجَةٍ فَلَمَّا رَأَاهُ الرَّاهِبُ حَسِبَهُ إِبْرَاهِيمَ فَوَتَّبَ إِلَيْهِ فَأَعْتَقَهُ ثُمَّ قَالَ مَرْحَبًا بِخَلِيلِ الرَّحْمَنِ قَالَ لَا وَلَكِنْ يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فَقَالَ لَهُ الرَّاهِبُ فَمَا بَلَغَ بِكَ مَا أَرَى بِكَ الْكِبَرُ فَقَالَ لَهُمُ

﴿اقسام صبر﴾

ما چنین کرده است، هنوز از آستان در خارج نشده بود که خداوند به او وحی فرمود: ای یعقوب، شکایت مرا نزد بندهام نمودی؟ در اینجا حضرت کنار در به سجده افتاد و گفت: خدایا، دیگر تکرار نخواهم کرد، خداوند به او وحی فرمود: من تو را بخشیدم، دیگر تکرار نکن، پس از آن دیگر یعقوب از هیچ مصیبتی شکایت نکرد، فقط آن روز که گفت: من غم و اندوهم را فقط به خدا شکایت می‌برم و از خدا چیزی می‌دانم که شما نمی‌دانید.

﴿۲۷۴۹﴾ اگر یکی از آن‌ها در همراهی با یارانش شکیبایی کند و از آن‌ها جدا نشود و در گرسنگی و غم و اندوه با آن‌ها همدردی کند، پاداشی معادل پاداش هفتاد نفر که با من در غزوه‌ی تبوک جنگیدند خواهد داشت.

﴿۲۷۵۰﴾ غصه‌های وارده را با صبرهای پایدار و محکم از خود دور کن؛ و نفس خود را به صبر عادت ده که بهترین اخلاق، شکیبایی است؛ و بر نفس خود شکیبایی در مقابل ناملایمات و ناخوشی‌های دنیا را تحمیل کن. پیروزمندان به واسطه‌ی تحمیل صبر به خود، به سرمزل مقصود رسیدند؛ و پیشتازان به دریافت وعده‌های نیکوی الهی، نجات یافتند؛ زیرا صبر، سپری برای رفع نیازهاست.

۶-۴-۳-۲- غم و غصه

﴿۲۷۵۱﴾ و اگر نه این است که به شکیبایی امر فرمودی و از بی‌تابی نهی نمودی، اشک دیده را با گریستن بر تو به پایان می‌رساندیم و درد همچنان بی‌درمان می‌ماند و رنج و اندوه، هم‌سوگند جان و این زاری و بی‌قراری در فقدان تو اندک است، لیکن مرگ را باز نتوان گرداند و نه کسی را از آن می‌توان رهاوند.

۷-۴-۳-۲- ناراحتی و اندوه

﴿۲۷۵۲﴾ آن‌گاه خداوند به فرشته‌ای که به او فرمان داده بود غذای ادریس را هر شامگاه ببرد وحی کرد که غذای ادریس را به او نرساند. چون ادریس آن روز را به شب آورد و غذایش نرسید گرسنه و نگران شد و چون شب دوم نیز غذایش نرسید گرسنگی و نگرانی‌اش بیشتر شد. و چون شامگاه روز سوم فرارسید و غذایش نرسید، سختی و گرسنگی و نگرانی‌اش بیشتر و صبرش لبریز شد.

﴿۲۷۵۳﴾ به امام باقر علیه السلام عرض کردم: صبر جمیل چیست؟ فرمود: صبری است که در کنارش به مردم شکایت نکند، ابراهیم علیه السلام حضرت یعقوب را برای کاری نزد راهبی از راهبان و عابدی از عابدان فرستاد، چون راهب یعقوب را دید گمان کرد او ابراهیم است، به طرف او جست و او را در آغوش گرفت، سپس گفت: ای دوست خدا، خوش آمدی. یعقوب گفت: من یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم هستم، راهب گفت: پس چرا این قدر سالخورده شده‌ای؟ فرمود: غم و اندوه و بیماری

﴿أقسام الصبر﴾

وَالْحَزَنُ وَالسُّقْمُ فَمَا جَاوَزَ عَتَبَةَ الْبَابِ حَتَّى أَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ يَا يَعْقُوبُ تَشْكُونِي إِلَى عَبْدِي فَخَرَّ سَاجِدًا عِنْدَ الْبَابِ فَقَالَ يَا رَبِّ لَا أَعُودُ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَكَ فَلَا تَعُدْ لِمِثْلِهَا فَمَا شَكَأَ مِمَّا أَصَابَهُ مِنْ نَوَائِبِ الدُّنْيَا إِلَّا أَنَّهُ قَالَ يَوْمًا إِنَّمَا أَشْكُو بَنِي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٧٦

﴿٢٧٥٤﴾ الرسول ﷺ: مَا تَجَرَّعَ عَبْدٌ جُرْعَتَيْنِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ جُرْعَةٍ غَضَبٍ رَدَّهَا بِحِلْمٍ أَوْ جُرْعَةٍ مُصِيبَةٍ مُحْزَنَةٍ مُوجَعَةٍ رَدَّهَا عَبْدٌ بِحُسْنِ عَزَاءٍ وَصَبْرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠
 ﴿٢٧٥٥﴾ الصادق ﷺ: مَا مِنْ جُرْعَتَيْنِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُجَرَّعَهُمَا عَبْدُهُ الْمُؤْمِنُ فِي الدُّنْيَا مِنْ جُرْعَةٍ غَيْظٍ كَظَمَ عَلَيْهَا وَجُرْعَةٍ حُزْنٍ عِنْدَ مُصِيبَةٍ صَبَرَ عَلَيْهَا بِحُسْنِ عَزَاءٍ وَاحْتِسَابٍ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٣٠١

﴿٢٧٥٦﴾ الرسول ﷺ: مِنْ أَحَبِّ السُّبُلِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى جُرْعَتَانِ جُرْعَةُ غَيْظٍ يَرُدُّهَا بِحِلْمٍ وَجُرْعَةُ حُزْنٍ يَرُدُّهَا بِصَبْرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٢
 ٥-٤-٣-٢- العقاب، العقوبة، العذاب، النار

١-٥-٤-٣-٢- العقاب

﴿٢٧٥٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ارْجِعُوا عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٩
 ﴿٢٧٥٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى لَكَ عَنْ ثَوَابِهِ وَمَنْ عَمِلَ لَا طَاقَةَ لَكَ عَنْ عِقَابِهِ اصْبِرْ لِحُكْمٍ مَنْ لَا مُعَوَّلَ إِلَّا عَلَيْهِ وَ لَا مَفْزَعَ إِلَّا إِلَيْهِ؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ٤١
 ﴿٢٧٥٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى بِكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ وَ اصْبِرُوا عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٣٨٢

﴿٢٧٦٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى لَكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ وَ ارْجِعُوا عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٩
 ﴿٢٧٦١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرُوا عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٣٨٢

﴿اقسام صبر﴾

مرا چنین کرده است، هنوز از آستانه‌ی در خارج نشده بود که خداوند به او وحی فرمود: ای یعقوب، شکایت مرا نزد بندهام نمودی؟ در اینجا حضرت کنار در به سجده افتاد و گفت: خدایا، دیگر تکرار نخواهم کرد، خداوند به او وحی فرمود: من تو را بخشیدم، دیگر تکرار نکن، پس از آن دیگر یعقوب از هیچ مصیبتی شکایت نکرد، فقط آن روز که گفت: من غم و اندوهم را فقط به خدا شکایت می‌برم و از خدا چیزی می‌دانم که شما نمی‌دانید.

﴿۲۷۵۴﴾ هیچ بنده‌ای، جرعه‌ای دوست‌داشتنی‌تر نزد خدا، از این دو جرعه ننوشیده است. جرعه‌ی خشمی که آن را در سینه‌ی خود با حلم و بردباری، رد کرده باشد و یا جرعه‌ی مصیبتی حزن‌آور و دردناک که آن را از روی صبر و شکیبایی فروبرده باشد.

﴿۲۷۵۵﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست که بنده‌ی مؤمن آن را بنوشد: جرعه‌ی خشمی که آن را فروخورد؛ و جرعه‌ی حزن در مصیبتی که با عزاداری پسندیده و به حساب خدا گذاشتن، بر آن شکیبایی ورزد.

﴿۲۷۵۶﴾ از محبوب‌ترین راه‌ها به‌سوی خدا فروخوردن دو جرعه است؛ جرعه‌ی خشمی که آن را با خویشتن‌داری خاموش کند و جرعه‌ی اندوهی که طول مدت آن را، با شکیبایی بگذراند.

۵-۴-۳-۲- زحمت، مجازات، عذاب، آتش جهنم

۱-۵-۴-۳-۲- کيفر

﴿۲۷۵۷﴾ خودداری نمایند از کاری که طاقت کيفر آن را ندارید.

﴿۲۷۵۸﴾ بر عملی که پاداش آن را لازم داری و راه دیگری برای دریافت نتایج آن نداری، شکیبایی پیشه کن و پایدار باش. و از عملی که تحمل عاقبت دردناک و جریمه‌های آن را نداری خویشتن‌داری کن.

﴿۲۷۵۹﴾ در دو حالت صبر کنید، یکی تحمل بر سختی‌های عمل نیکی که به ثواب آن محتاج می‌باشید و دیگری بر ترک عمل بدی که طاقت عقاب آن را ندارید.

﴿۲۷۶۰﴾ در دو حالت صبر کنید، یکی تحمل بر سختی‌های عمل نیکی که به ثواب آن محتاج می‌باشید و دیگری بر ترک عمل بدی که طاقت عقاب آن را ندارید.

﴿۲۷۶۱﴾ بر ترک عمل بدی که طاقت عقاب آن را ندارید، صبر کنید.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٧٦٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إصْبِرْ عَلَى عَمَلٍ لَا بُدَّ لَكَ مِنْ ثَوَابِهِ وَعَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكَ عَلَى عِقَابِهِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

٢-٥-٣-٢- العقوبة

﴿٢٧٦٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ أَهْوَنُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى عُقُوبَتِهِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

٢-٥-٣-٢- العذاب

﴿٢٧٦٤﴾ وَبَرُّوا اللَّهَ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنَ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهْدَيْنَاكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَمْزَجْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ لَدُنْهِ يُغْنِي عَنْكَ الْإِسْلَامُ إِذَا كُنْتَ تُؤْتِي فِيهِ الْكُلَّ بَارِدًا وَشَرَابًا، وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَى لَأُولِي الْأَلْبَابِ، وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُثْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ -ص

٢١- إبراهيم

﴿٢٧٦٥﴾ وَادْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ، ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ، وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَى لَأُولِي الْأَلْبَابِ، وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُثْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ -ص

٤٤-٤١

﴿٢٧٦٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَطِعِ اللَّهَ بِقَدْرِ حَاجَتِكَ إِلَيْهِ وَاعْصِهِ بِقَدْرِ صَبْرِكَ عَلَى عَذَابِهِ؛ جامع الأخبار ص: ١٨١

﴿٢٧٦٧﴾ الرسول ﷺ: أَعْطَاهِ الْوَسِيلَةَ وَ الرَّتْبَةَ الْعَالِيَةَ الْجَلِيلَةَ كَمَا بَلَغَ نَاصِحًا وَ جَاهِدَ فِي سَبِيلِكَ وَ صَبَرَ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ١٦٢

﴿٢٧٦٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

أَغْضُ عَيْنًا عَلَى الْقَذَى وَ تَصَبَّرْ عَلَى الْأَذَى

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ١٧٥

﴿٢٧٦٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ أَهْوَنُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى عَذَابِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٣٨٢

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۷۶۲﴾ بر عملی که پاداش آن را لازم داری و راه دیگری برای دریافت نتایج آن نداری، شکیبایی پیشه کن و پایدار باش. و از عملی که تحمل عاقبت دردناک و جریمه‌های آن را نداری خوشتن داری کن.

۲-۵-۴-۳-۲ مجازات

﴿۲۷۶۳﴾ پایداری بر طاعت خدا از تحمل عقوبت آسان‌تر است.

۳-۵-۴-۳-۲ عذاب

﴿۲۷۶۴﴾ و (در قیامت)، همه‌ی آن‌ها در برابر خدا ظاهر می‌شوند؛ در این هنگام، ضعفا (دنباله‌روان نادان) به مستکبران (و رهبران گمراه) می‌گویند: "ما پیروان شما بودیم! آیا (اکنون که به خاطر پیروی از شما گرفتار مجازات الهی شده‌ایم) شما حاضرید سهمی از عذاب الهی را بپذیرید و از ما بردارید؟" آن‌ها می‌گویند: "اگر خدا ما را هدایت کرده بود، ما نیز شما را هدایت می‌کردیم! (ولی کار از این‌ها گذشته است)، چه بی‌تابی کنیم و چه شکیبایی، تفاوتی برای ما ندارد؛ راه‌گزینی برای ما نیست!"

﴿۲۷۶۵﴾ و به خاطر بیاور بنده‌ی ما ایوب را، هنگامی که پروردگارش را خواند (و گفت: پروردگارا!) شیطان مرا به رنج و عذاب افکنده است. (به او گفتیم:) پای خود را بر زمین بکوب! این چشمه آبی خنک برای شستشو و نوشیدن است. و خانواده‌اش را به او بخشیدیم و همانند آن‌ها را بر آنان افزودیم، تا رحمتی از سوی ما باشد و تذکری برای اندیشمندان. (و به او گفتیم:) بسته‌ای از ساقه‌های گندم (یا مانند آن) را بگیر و با آن (همسرت را) بزنی و سوگند خود را مشکن! ما او را شکیبا یافتیم؛ چه بنده‌ی خوبی که بسیار بازگشت‌کننده (به سوی خدا) بود!

﴿۲۷۶۶﴾ به قدر نیازمندی‌ات به خدا، عبادت کن و به قدر صبر و شکیبایی‌ات بر عذابش، از او نافرمانی کن.

﴿۲۷۶۷﴾ خدایا به او ابزار و مرتبه‌ی عالی و بزرگ عطا کن؛ زیرا او خالصانه تبلیغ کرد و در راهت تلاش پیگیر نمود و اذیت و آزار در راه تو را تحمل کرد.

﴿۲۷۶۸﴾ بر خاشاک چشم بپوشان و بر اذیت و آزار شکیبا و صبور باش.

﴿۲۷۶۹﴾ صبر بر اطاعت خدا، آسان‌تر از شکیبایی بر عذاب اوست.

﴿أقسامُ الصَّبْرِ﴾

﴿٢٧٧٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ أَيْسَرُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى عَذَابِ اللَّهِ؛

شرح نهج البلاغة ج: ٢ ص: ١٠٢

﴿٢٧٧١﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنَّ رِقَابَنَا لَكَ بِالتَّوْبَةِ خَاضِعَةٌ وَ أَيْدِينَا إِلَيْكَ بِالرَّغْبَةِ مَبْسُوطَةٌ وَ

لَا عُذْرَ لَنَا فَنَعْذِرَ وَ لَا قُوَّةَ لَنَا فَنَصْبِرَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ١٤٣

﴿٢٧٧٢﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَمْرُؤُ فَقِيرٌ حَقِيرٌ وَ خَطَرِي يَسِيرٌ أَنْ تُعَذِّبَنِي فَلَمْ يَزِدْ عَذَابِي فِي

مُلْكِكَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَ لَوْ كَانَ ذَلِكَ لَسَأَلْتُكَ الصَّبْرَ عَلَى ذَلِكَ وَ أَحْبَبْتُ أَنْ يَكُونَ الْمُلْكُ لَكَ؛

بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٢٢٩

﴿٢٧٧٣﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى الْأَمِينِ الْمُؤْتَمَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرِ الْبَرِّ الْوَفِيِّ الطَّاهِرِ الزَّكِيِّ

النُّورِ الْمُنِيرِ الْمُجْتَهِدِ الْمُحْتَسِبِ الصَّابِرِ عَلَى الْأَذَى فِيكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٧٦

﴿٢٧٧٤﴾ السَّجَاد عليه السلام: اللَّهُمَّ فَإِنِّي أَمْرُؤُ حَقِيرٌ وَ خَطَرِي يَسِيرٌ، وَ لَيْسَ عَذَابِي مِمَّا يَزِيدُ فِي

مُلْكِكَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ، وَ لَوْ أَنَّ عَذَابِي مِمَّا يَزِيدُ فِي مُلْكِكَ لَسَأَلْتُكَ الصَّبْرَ عَلَيْهِ، وَ أَحْبَبْتُ أَنْ

يَكُونَ ذَلِكَ لَكَ؛ الصحيفة السجادية الدعاء: ٥٠

﴿٢٧٧٥﴾ السَّجَاد عليه السلام: اللَّهُمَّ لَا قُوَّةَ لِي عَلَى سَخَطِكَ وَ لَا صَبْرَ لِي عَلَى عَذَابِكَ؛ بحار الأنوار

ج: ٩٥ ص: ٢٣٠

﴿٢٧٧٦﴾ إِلَهِي وَ عِزَّتِكَ لَوْ كَانَ لِي صَبْرٌ عَلَى عَذَابِكَ أَوْ جَلْدٌ عَلَى احْتِمَالِ عِقَابِكَ لَمَّا

سَأَلْتُكَ الْعَفْوَ عَنِّي وَ لَصَبَرْتُ عَلَى انْتِقَامِكَ مِنِّي سَخَطًا عَلَى نَفْسِي كَيْفَ عَصَيْتُكَ وَ مَقْتًا لَهَا

كَيْفَ أَقْبَلْتُ عَلَيْهَا وَ أَذْبَرْتُ مُعْرِضَةً عَنْكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢٠٣

﴿٢٧٧٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّا وَجَدْنَا الصَّبْرَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ أَيْسَرَ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى عَذَابِهِ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦١

﴿٢٧٧٨﴾ الباقر عليه السلام: إِنَّهُ بَعْدَ مَا سَأَلَ يُونُسُ رَبَّهُ نَزُولَ الْعَذَابِ عَلَى قَوْمِهِ أَنْ فِيهِمُ الْحَمْلُ وَ

الْجَنِينُ وَ الطِّفْلُ وَ الشَّيْخُ الْكَبِيرُ وَ الْمَرْأَةُ الضَّعِيفَةُ وَ الْمُسْتَضْعَفُ وَ أَنَا الْحَكَمُ الْعَدْلُ سَبَقْتُ

رَحْمَتِي غَضَبِي لَا أَعَذِّبُ الصَّغَارَ بِذُنُوبِ الْكِبَارِ مِنْ قَوْمِكَ وَ هُمْ يَا يُونُسُ عِبَادِي أَحَبُّ أَنْ

أَتَانَاهُمْ وَ أَرْفُقُ بِهِمْ وَ أَنْتَظِرُ تَوْبَتَهُمْ وَ إِنَّمَا بَعَثْتُكَ إِلَى قَوْمِكَ لِتَعْطِفَ إِلَيْهِمْ وَ تَكُونَ لَهُمْ كَهَيْئَةِ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۷۷۰﴾ ایستادگی در برابر محرمات الهی را آسان‌تر از شکیبایی و تحمل عذاب خدا یافته‌ام.

﴿۲۷۷۱﴾ خدایا، گردن ما برای توبه، فروتن و افتاده است و دستانمان برای دریافت آنچه علاقمندیم به‌سویت دراز است. عذری نداریم که بهانه‌جویی کنیم و توان تحمل نیز نداریم که بتوانیم صبر کنیم.

﴿۲۷۷۲﴾ خدایا من ذلیل و خوارم و قدر و منزلتم اندک است، اگر عذابم کنی، عذاب و کیفر من به پادشاهی‌ات ذره‌ای نمی‌افزاید و اگر چنین بود که صبر بر آن را، از تو درخواست می‌کردم و دوست داشتم که آن افزایش در پادشاهی‌ات ایجاد شود.

﴿۲۷۷۳﴾ خدایا بر امانت‌دار معتمد، موسی بن جعفر، آن انسان خوب و باوفا و پاک و بی‌آلایش، آن نور درخشان و تلاشگر و باخلاص و شکیبا بر آزاری که در راه تو می‌دید، درود فرست.

﴿۲۷۷۴﴾ خدایا من مردی بی‌مقدار و حقیرم و قدر و منزلتم اندک است و عذاب کردن من ذره‌ای به پادشاهی تو نمی‌افزاید و اگر عذاب من به پادشاهی‌ات اضافه می‌کرد، تحمل آن را از تو درخواست می‌کردم و دوست داشتم که آن افزایش در پادشاهی‌ات رخ دهد.

﴿۲۷۷۵﴾ خدایا، بر سختی‌ات توانایی و بر عذابت شکیبایی ندارم.

﴿۲۷۷۶﴾ خدایا به عزت سوگند، اگر تحمل عذاب و عقوبت را می‌داشتم، طلب عفو نمی‌کردم و بر انتقام گرفتنت صبر و تحمل می‌کردم، چرا که به خاطر نافرمانی‌هایی که کرده‌ام، بر خود بسیار خشمگینم و از اینکه چرا به تو پشت کرده و به نفس و خواهش‌هایش رو کردم، بسیار غضبناکم.

﴿۲۷۷۷﴾ همانا ما صبر بر طاعت خدا را آسان‌تر از صبر بر عذاب او یافتیم.

﴿۲۷۷۸﴾ بعد از اینکه یونس علیه السلام برای قوم خود از درگاه الهی درخواست عذاب نمود و در میان قومش نوزاد و طفل بی‌گناه و جنین متولد نشده و مردمان کهن‌سال و زنان ناتوان و ضعیف وجود داشتند و خداوند فرمود: من حاکمی عادل هستم و رحمتم بر غضبم سبقت گرفته و کودکان را به گناه بزرگسالان عذاب نمی‌کنم. زیرا آن‌ها بندگان منند، دوست دارم به آن‌ها مهلت بدهم و با آن‌ها مدارا کنم و منتظر توبه‌ی آن‌ها باشم. من تو را به‌سوی قومت مبعوث کردم تا آن‌ها را دربرگیری و با آن‌ها مهربانی کنی و با رأفت پیامبری با آنان

﴿أقسام الصبر﴾

الطبيب المداوى والعالم بمداواة الداء فخرقت بهم ولم تستعمل قلوبهم بالرفق ثم سألتني من سوء نظر كالعذاب عند قلة الصبر منك؛ قصص الأنبياء للجزائري ص: ٤٣٣
﴿٢٧٧٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أيها الناس اتقوا الله فإن الصبر على التقوى أهون من الصبر على عذاب الله؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٥٩

﴿٢٧٨٠﴾ أيها الناس اجمعوا مع صلاتكم وصومكم غضباً لله عز وجل إذا غصى في الأرض ولا ترضوا أئمتكم بسخط الله وإن أحدثوا ما لا تعرفون فجانبواهم وأزروا عليهم وإن عذبتم وحرمتهم وصبرتم حتى يرضى الله عز وجل فإن الله أعلى وأجل لا ينبغي أن يسخط برضاء المخلوقين؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٩٩

﴿٢٧٨١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صبرك على محارم الله أيسر من صبرك على عذاب القبر من صبر على الله وصل إليه؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٥

﴿٢٧٨٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فإن الصبر على الطاعة أهون من الصبر على العذاب؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٩

﴿٢٧٨٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فهنيئاً يا إلهي وسيدى صبرت على عذابك فكيف أصبر على فراقك وهنيئاً صبرت على حر نارك فكيف أصبر عن النظر إلى كرامتك؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٩٦

﴿٢٧٨٤﴾ الرسول ﷺ: كان رسول الله ﷺ يمر بهم وهم يعدّون فيقول صبراً يا آل ياسر فإن موعدكم الجنة ويقول لهم أيضاً صبراً يا آل ياسر اللهم اغفر لآل ياسر وقد فعلت؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٦

٤-٥-٣-٢- النار

﴿٢٧٨٥﴾ أولئك الذين اشتروا الضلالة بالهدى والعذاب بالمغفرة فما أصبرهم على النار -

البقرة ١٧٥

﴿٢٧٨٦﴾ فإن يصبروا فالنار مثوى لهم وإن يستعتبوا فما هم من المعتبين - فصلت ٢٤
﴿٢٧٨٧﴾ هذه النار التي كنتم بها تكذبون، أفسحروا هذا أم أنتم لا تبصرون، اصلوها فاصبروا أو لا تصبروا سواء عليكم إننا نجزون ما كنتم تعملون - الطور ١٦-١٤

﴿اقسام صبر﴾

همراهی کنی و مانند پزشک معالج، درد آن‌ها را درمان کنی، اما تو بدخلقی کرده، دل‌هایشان را با رفاقت جلب نکردی. و اکنون به دلیل کم‌صبری و بدبینی، از من تقاضای عذاب می‌کنی. ﴿۲۷۷۹﴾ ای مردم، از خدا پروا کنید که تحمل تقوی و پرهیزگاری آسان‌تر از تحمل عذاب خداست.

﴿۲۷۸۰﴾ ای مردم، نماز و روزه‌ی خودتان را با خشم در راه خداوند عزیز و جلیل به‌هنگامی که خداوند در زمین نافرمانی می‌شود همراه سازید و بزرگان و رهبران خود را به قیمت به‌خشم آوردن خداوند خشنود مسازید. و اگر چیزهای نوظهوری را که سابقه‌ی دینی برای آن‌ها نمی‌شناسید پایه‌گذاری نمودند، شما از ایشان فاصله بگیرید و آنان را سرزنش کنید هرچند به شکنجه و محرومیت و تبعید شما بینجامد، تا در نتیجه، خداوند را خشنود سازید. شایسته نباشد که خداوند والا و بلندمرتبه، به خاطر خشنودی آفریدگان، خشمگین و ناراضی شود. ﴿۲۷۸۱﴾ صبر در برابر محرمات، از تحمل عذاب قبر آسان‌تر است و هرکس برای خدا شکیبایی ورزد به او خواهد رسید.

﴿۲۷۸۲﴾ همانا صبر بر طاعت، از صبر بر عذاب آسان‌تر است. ﴿۲۷۸۳﴾ خدایا بر فرض که آن عذاب دردناک را تحمل کنم، ولی رنج و عذاب جانکاه فراق و هجران را چگونه تحمل کنم؟ و اگر بر فرض بر شدت گرمی و حرارت آتش قهرت نیروی صبر و تحمل داشته باشم، چگونه می‌توانم از لطف و کرامت تو چشم پوشیده و صرف نظر کنم؟ ﴿۲۷۸۴﴾ رسول خدا ﷺ بر ایشان گذشت و دید که آن‌ها شکنجه می‌شوند، پس فرمود: ای آل یاسر، تحمل کنید، که وعده‌ی شما بهشت خواهد بود و دوباره فرمود: ای آل یاسر، تحمل کنید و حضرت گفتند: خدایا آل یاسر را ببخش.

۴-۵-۴-۲- آتش جهنم

﴿۲۷۸۵﴾ اینان، همان‌هایی هستند که گمراهی را با هدایت و عذاب را با آمرزش، مبادله کرده‌اند؛ راستی چقدر در برابر عذاب خداوند، شکیبا هستند. ﴿۲۷۸۶﴾ اگر صبر کنند (یا نکنند، به‌هرحال) دوزخ جایگاه آن‌هاست؛ و اگر تقاضای عفو کنند، مورد عفو قرار نمی‌گیرند. ﴿۲۷۸۷﴾ (به آن‌ها می‌گویند) این همان آتشی است که آن را انکار می‌کردید، آیا این سحر است یا شما نمی‌بینید؟ در آن وارد شوید و بسوزید؛ می‌خواهید صبر کنید یا نکنید، برای شما یکسان است؛ چرا که تنها به اعمالتان جزا داده می‌شوید!

﴿أَقْسَامُ الصَّبْرِ﴾

﴿٢٧٨٨﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): اَرْبَعُ كَلِمَاتٍ اَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ بِقَدْرِ حَاجَتِكَ اِلَيْهِ وَ اَنْ تَعْصِيَهُ بِقَدْرِ صَبْرِكَ عَلَى النَّارِ وَ اَنْ تَعْمَلَ لِدُنْيَاكَ بِقَدْرِ عُمْرِكَ فِيهَا وَ اَنْ تَعْمَلَ لِآخِرَتِكَ بِقَدْرِ بَقَائِكَ فِيهَا؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٣٧

﴿٢٧٨٩﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): فَكَيْفَ اسْتَطِيعَ الصَّبْرَ عَلَى نَارٍ لَوْ قَذَفَتْ بِشَرَرَةٍ إِلَى الْأَرْضِ لَأَحْرَقَتْ نَبْتَهَا وَ لَوْ اعْتَصَمَتْ نَفْسٌ بِقَلَّةٍ لَأَنْضَجَهَا وَهَجُ النَّارِ فِي قَلْبِهَا؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ٣٤٥

﴿٢٧٩٠﴾ الرسول (صلى الله عليه وآله): فَلَمَّا رَأَاهُمْ أَصْحَابُ الشَّمَالِ قَالُوا رَبَّنَا نَرَى أَصْحَابَنَا قَدْ سَلِمُوا فَأَقْلَنَّا وَ مُرْنَا بِالْدُّخُولِ قَالَ قَدْ أَقْلَنْتُكُمْ فَادْخُلُوهَا فَلَمَّا دَنَوْا وَ أَصَابَهُمُ الْوَهْجُ رَجَعُوا فَقَالُوا يَا رَبَّنَا لَا صَبْرَ لَنَا عَلَى الْإِحْتِرَاقِ فَعَصَوْا فَأَمَرَهُمُ بِالْدُّخُولِ ثَلَاثًا كُلٌّ ذَلِكَ يَعْصُونَ وَ يَرْجِعُونَ وَ أَمَرَ أُولَئِكَ ثَلَاثًا كُلٌّ ذَلِكَ يَطِيعُونَ وَ يَخْرُجُونَ فَقَالَ لَهُمْ كُونُوا طِينًا بِأَذْنِي فَخَلَقَ مِنْهُ آدَمَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١

﴿٢٧٩١﴾ العسكري (عليه السلام): فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ مَا أَجْرَاهُمْ عَلَى عَمَلٍ يُوجِبُ عَلَيْهِمْ عَذَابَ النَّارِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٦ ص: ٢٣٥

(٢٧٩٢) أمير المؤمنين عليه السلام: فَهَيِّنِي يَا إِلَهِي وَ سَيِّدِي صَبْرْتُ عَلَى عَذَابِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَلَى فِرَاقِكَ وَ هَيِّنِي صَبْرْتُ عَلَى حَرِّ نَارِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَنِ النَّظَرِ إِلَى كَرَامَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٩٦

﴿٢٧٩٣﴾ السَّجَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَوَيْلٌ لِهَاتَيْنِ الْعَيْنَيْنِ كَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى تَحْرِيقِ النَّارِ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٢٢

﴿٢٧٩٤﴾ السَّجَادُ الْعَلِيِّ: فَوَيْلٌ لِهَذَا الْجِسْمِ الضَّعِيفِ كَيْفَ يَصْبِرُ عَلَى تَحْرِيقِ النَّارِ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٢٢

﴿٢٧٩٥﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ﴿مَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ﴾ فَقَالَ مَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى
فِعْلٍ مَا يَعْلَمُونَ أَنَّهُ يُصِيرُهُمْ إِلَى النَّارِ؛ الكافي ج: ٢، ص: ٢٤٨
٢-٣-٤-٥-٦-التَّقْوَى، الْعَفَافُ، الصَّمْتُ

﴿٢٧٩٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ فَإِنَّ الصَّبْرَ عَلَى التَّقْوَى أَهْوَنُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى عَذَابِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٥٩

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۷۸۸﴾ چهار کلمه است (یعنی فایده و سود علم در چهار جمله است)؛ اول آن که به اندازه‌ای که به خدا نیاز داری، خدا را بندگی و پرستش کنی؛ دوم اینکه به اندازه‌ی صبر و شکیبایی‌ات بر آتش او را نافرمانی کنی؛ سوم اینکه برای دنیای خود به اندازه‌ای که در دنیا خواهی ماند سعی و کوشش کنی؛ چهارم اینکه برای آخرت خود به اندازه‌ای که در آن باقی‌می‌مانی سعی و کوشش کنی و ذخیره برگیری.

﴿۲۷۸۹﴾ چگونه بر آتشی صبر توانم کرد که اگر شراره‌ای از آن بر زمین برسد گیاهانش را می‌سوزاند. و اگر کسی از ترس آن به قله‌ای پناه برد، آتش در قله زند و آن را بیزد.

﴿۲۷۹۰﴾ هنگامی که گروه دست چپ آن‌ها را مشاهده کردند گفتند: خدایا، می‌بینیم که دوستانمان از آتش، سالم بیرون آمدند. از ما درگذر و بار دیگر اجازه بده وارد آتش شویم، خداوند فرمود: از معصیت شما درگذشتم اینک وارد آتش شوید، آن‌ها چون به نزدیک آتش رسیدند از سرخی و حرارت آن خود را کنار کشیدند و برگشتند. گفتند: خدایا ما توانایی ورود در آتش و سوختن را نداریم و بار دیگر نافرمانی کردند و بار سوم هم به‌طرف آتش رفتند ولی باز مراجعت کردند، ولی گروه دست راست سه بار به درون آتش رفتند و سالم بیرون آمدند، در این هنگام پروردگار آن‌ها را به‌صورت گل درآورد و از آن آدم را آفرید.

﴿۲۷۹۱﴾ "فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ" یعنی: چقدر جرات دارند و اعمالی انجام می‌دهند که موجب آتش جهنم می‌شود.

﴿۲۷۹۲﴾ خدایا بر فرض که آن عذاب دردناک را تحمل کنم، ولی رنج و عذاب جانکاه فراق و هجران را چگونه تحمل کنم؟ و اگر بر فرض بر شدت گرمی و حرارت آتش قهرت نیروی صبر و تحمل داشته باشم، چگونه می‌توانم از لطف و کرامت تو چشم پوشیده و صرف نظر کنم؟

﴿۲۷۹۳﴾ وای بر این دو چشم که چگونه می‌خواهند بر سوختن در آتش صبر کنند.

﴿۲۷۹۴﴾ وای بر این دو چشم که چگونه می‌خواهند بر سوختن در آتش صبر کنند.

﴿۲۷۹۵﴾ در تفسیر آیه‌ی شریفه‌ی "فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ" فرمودند: آن‌ها کاری انجام می‌دهند و نمی‌دانند آن کار آن‌ها را به دوزخ خواهد کشانید و چقدر بر این عمل اصرار می‌ورزند و پایدارند؟

۶-۴-۲- تقوی، پارسایی، سکوت

۱-۶-۴-۲- تقوی

﴿۲۷۹۶﴾ ای مردم، از خدا پروا کنید که تحمل تقوی و پرهیزگاری آسان‌تر از تحمل عذاب خداست.

﴿أقسام الصبر﴾

٢-٦-٤-٣-٢- العَفَافُ

﴿٢٧٩٧﴾ الباقر عليه السلام: مَرْوَةُ الصَّبْرِ فِي حَالِ الْحَاجَةِ وَالْفَاقَةِ وَالتَّعَفُّفِ وَالْغِنَى أَكْثَرُ مِنْ مَرْوَةِ

الإِعْطَاءِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣

٣-٦-٤-٣-٢- الصَّمْتُ

﴿٢٧٩٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: حَمَلْتُ نَفْسِي عَلَى الصَّبْرِ عِنْدَ وَقَاتِهِ بُلُزُومِ الصَّمْتِ وَالِاشْتِغَالِ بِمَا أَمَرَنِي بِهِ مِنْ تَجْهِيزِهِ وَتَغْسِيلِهِ وَتَخْنِيطِهِ وَتَكْفِينِهِ وَالصَّلَاةِ عَلَيْهِ وَوَضْعِهِ فِي حُفْرَتِهِ وَجَمْعِ كِتَابِ اللَّهِ وَعَهْدِهِ إِلَى خَلْقِهِ لَا يَشْعُلْنِي عَنْ ذَلِكَ بَادِرٌ دَمْعَةٍ وَلَا هَائِجٌ زَفْرَةٍ وَلَا لَادِعٌ حُرْقَةٍ وَلَا جَزِيلٌ مُصِيبَةٍ حَتَّى آدَيْتُ فِي ذَلِكَ الْحَقَّ الْوَاجِبَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلِرَسُولِهِ ﷺ عَلَى وَبَلَّغْتُ مِنْهُ الَّذِي أَمَرَنِي بِهِ وَاحْتَمَلْتُهُ صَابِرًا مُحْتَسِبًا ثُمَّ التَفَتَ عليه السلام إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَلَيْسَ كَذَلِكَ قَالُوا بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥١١

٧-٣-٤-٢- الكَفَافُ، التَّكْفُفُ، مَا رَزَقَهُ اللَّهُ، الْقَنَاعَةُ، الْإِثَارُ عَلَى النَّفْسِ

١-٧-٣-٢- الكَفَافُ

﴿٢٧٩٩﴾ الرسول ﷺ: إِنْ مِنْ أَعْبَطِ أَوْلِيَائِي عِنْدِي رَجُلٌ خَفِيفُ الْحَالِ ذُو حَظٍّ مِنْ صَلَاةٍ أَحْسَنَ عِبَادَةِ رَبِّهِ بِالْغَيْبِ وَكَانَ غَامِضًا فِي النَّاسِ جُعِلَ رِزْقُهُ كَفَافًا فَصَبَرَ عَجَلَتْ عَلَيْهِ مَنِيَّتُهُ مَاتَ فَقُلْ تُرَاثُهُ وَقُلْتُ بَوَآكِيهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٣ ص: ٨٧

﴿٢٨٠٠﴾ الرسول ﷺ: طُوبَى لِمَنْ رُزِقَ الْكَفَافَ ثُمَّ صَبَرَ عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٦٨

﴿٢٨٠١﴾ العسكري عليه السلام: قَالَ أَخْبَرَنِي بِالْقُوَّةِ الَّتِي قَوَّى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا الْعِبَادَ فِي تَغَالُبِ تِلْكَ الْأُمُورِ السَّيِّئَةِ وَالْأَهْوَاءِ الْمُرْدِيَةِ قَالَ الْعِلْمُ وَالْعَقْلُ وَالْعَمَلُ بِهِمَا وَصَبْرُ النَّفْسِ عَنْ شَهَوَاتِهَا وَالرَّجَاءُ لِلثَّوَابِ فِي الدِّينِ وَكَثْرَةُ الذِّكْرِ لِفَنَاءِ الدُّنْيَا وَقُرْبُ الْأَجَلِ وَالِاحْتِفَازُ مِنْ أَنْ يَنْقُضَ مَا يَبْقَى بِمَا يَفْنَى وَاعْتِبَارُ مَاضِي الْأُمُورِ بِعَاقِبَتِهَا وَالِاحْتِفَازُ بِمَا لَا يَعْرِفُ إِلَّا عِنْدَ ذَوِي الْعُقُولِ وَكَفُّ النَّفْسِ عَنِ الْعَادَةِ السَّيِّئَةِ وَحَمْلُهَا عَلَى الْعَادَةِ الْحَسَنَةِ وَالْخُلُقِ الْمَحْمُودِ وَأَنْ يَكُونَ أَمَلُ الْمَرْءِ بِقَدْرِ عَيْشِهِ حَتَّى يَبْلُغَ غَايَتَهُ فَإِنَّ ذَلِكَ هُوَ الْقُنُوعُ وَعَمَلُ الصَّبْرِ وَالرِّضَا بِالْكَفَافِ ... وَ الصَّبْرُ بِالْأُمُورِ الَّتِي إِلَيْهَا يُرَدُّ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٢١

﴿اقسام صبر﴾

۲-۶-۴-۳-۲- پارسایی

﴿۲۷۹۷﴾ ارزش و مقام صبر در حالت نیازمندی و فقر و توانگری و نیز خود را عقیف نگاه داشتن، بیشتر و بالاتر از ارزش بخشیدن و عطا کردن است.

۳-۶-۴-۳-۲- سکوت

﴿۲۷۹۸﴾ به هنگام مرگ حضرتش، با سکوت، صبر و شکیبایی را بر خود تحمیل کردم. و به انجام دستورات پیامبر در آماده کردن جنازه‌ی آن حضرت و غسل دادن و حنوط کردن و کفن نمودن و نماز بر او پرداختن و او را به خاک سپردم. و به جمع قرآن و پیمان او در میان خلق پرداختن. اشک فراوان و ناله‌های جانسوز و سوزش دل و بزرگی مصیبت، مرا از انجام این وظیفه باز نداشت تا حق واجب خدای عزیز و جلیل و پیامبرش را ادا کردم و آنچه به من فرمان داده بودند، به پایان رساندم. و با شکیبایی و به حساب خدا گذاردن، آن را متحمل شدم. سپس رو به اصحاب خود فرمود: این طور نیست؟ پاسخ دادند: آری یا امیرالمؤمنین.

۷-۴-۳-۲- حداقل معیشت، قناعت، ترجیح دادن دیگران بر خود

۱-۷-۴-۳-۲- حداقل معیشت

﴿۲۷۹۹﴾ رشک‌آورترین دوستانم نزد من، مرد سبک‌حالی است که (قیود و تشریفات ندارد) بهره‌ای از نماز دارد، عبادت پروردگارش را در نهان به نیکویی انجام می‌دهد، در میان مردم گمنام بوده، روزی‌اش را به قدر کفاف قرار داده و بر آن صبر نموده، مرگش زود رسیده، میراثش اندک و گریه‌کنندگان نیز اندک باشند.

﴿۲۸۰۰﴾ خوشا به حال کسانی که به اندازه‌ی نیاز روزی داشته باشند و صبر پیشه کنند.

﴿۲۸۰۱﴾ گفت: مرا از نیرویی باخبر کن که خداوند به مردم داده تا به مقابله‌ی کارهای زشت و اعمال ناپسند برخیزند. پاسخ داد: علم و عقل، و عمل به آن دو؛ خودداری از شهوترانی، امید پاداش در دین، یاد پیوسته‌ی زوال دنیا و نزدیکی مرگ، سعی در از دست ندادن باقی (قیامت) به خاطر فانی (دنیا)، عبرت گرفتن از گذشته، نگهداری آنچه جز از دانایان نمی‌توان به دست آورد، ترک عادات بد، تحمیل عادات خوب و اخلاق پسندیده بر نفس؛ و اینکه آرزویش معادل زندگی‌اش باشد تا به آخر برسد. این است قناعت، عمل بر مبنای صبر، و راضی بودن به رزق و روزی در حد گذران زندگی، و پایداری در مسائلی که کارها به آن برمی‌گردد.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٨٠٢﴾ الرسول ﷺ: قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَكَانَ رِزْقُهُ كَفَافًا وَصَبَرَ عَلَى ذَلِكَ؛ مجموعة ورام

ج: ١ ص: ٣

٢-٧-٤-٣-٢-التكفُّفُ

﴿٢٨٠٣﴾ العسكري عليه السلام: وَالضَّرَاءُ الْفَقْرَ وَالشَّدَّةَ وَلَا فَقْرَ أَشَدُّ مِنْ فَقْرٍ مُؤْمِنٍ يَلْجَأُ إِلَى

التَّكْفُفِ مِنْ أَغْدَاءِ آلِ مُحَمَّدٍ يَصْبِرُ عَلَى ذَلِكَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٥ ص: ٣٤٠

٢-٧-٤-٣-٢-ما رَزَقَهُ اللهُ

﴿٢٨٠٤﴾ الرسول ﷺ: مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ وَلَمْ تُوَافِقْهُ وَلَمْ تَصْبِرْ عَلَى مَا رَزَقَهُ اللهُ وَشَقَّتْ

عَلَيْهِ وَحَمَلَتْهُ مَا لَمْ يَقْدِرْ عَلَيْهِ لَمْ يَقْبَلِ اللهُ لَهَا حَسَنَةً تَتَّقِي بِهَا النَّارَ وَغَضِبَ اللهُ عَلَيْهَا مَا دَامَتْ

كَذَلِكَ؛ وسائل الشيعة ج: ٢٠ ص: ١٦٣

٢-٧-٤-٣-٢-عَنْ غَيْرِ ضُرُورٍ

﴿٢٨٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْفَرْقُ بَيْنَ الْاِفْتِصَادِ وَالْبُحْلِ اِنَّ الْاِفْتِصَادَ تُمْسِكُ الْاِنْسَانَ بِمَا فِي

يَدِهِ خَوْفًا عَلَى حُرِّيَّتِهِ وَجَاهِهِ مِنَ الْمَسْأَلَةِ فَهُوَ يَضَعُ الشَّيْءَ مَوْضِعَهُ وَيَصْبِرُ عَمَّا لَا تَدْعُو ضَرُورَةً

إِلَيْهِ وَيَصِلُ صَغِيرُ بَرٍّ بِعَظِيمِ بُشْرِهِ وَلَا يَسْتَكْثِرُ مِنَ الْمَوَدَّاتِ خَوْفًا مِنْ فَرَطِ الْاِجْحَافِ بِهِ وَ

الْبَخِيلُ لَا يُكَافِي عَلَى مَا يُسْدِي إِلَيْهِ وَيَمْنَعُ أَيْضًا الْبَسِيرَ مِنْ اسْتَحَقَّ الْكَثِيرَ وَيَصْبِرُ لَصَغِيرِ مَا

يَجْرِي عَلَيْهِ عَلَى كَثِيرٍ مِنَ الدَّلَّةِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٨٣

٢-٧-٤-٣-٢-القَنَاعَةُ

﴿٢٨٠٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اِلْزَمِ السُّكُوتَ وَاصْبِرْ عَلَى الْقَنَاعَةِ بِأَيْسَرِ الْقُوَّتِ تَعِزَّ فِي ذُنْيَاكَ

وَتَعِزَّ [تَغِزَّ] فِي أَخْرَاكَ؛ غرر الحكم ص: ٢١٦

٢-٧-٤-٣-٢-إِثَارُ عَلَى النَّفْسِ

﴿٢٨٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اِصْبِرُوا عَلَى الْاِثَارِ عَلَى أَنْفُسِكُمْ فِيمَا تَحْمَدُونَ عَنْهُ قَلِيلًا مِنْ

كَثِيرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٨٨

٢-٧-٤-٣-٢-الْجُوعُ، الْقُوَّةُ، اللَّحْمُ، الْعَطَشُ، الْمَاءُ

٢-٧-٣-٢-الْجُوعُ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۸۰۲﴾ هر که تسلیم امر خدا بوده و روزی‌اش در حد نیاز و بر آن قانع باشد، قطعاً رستگار است.

۲-۳-۴-۷-۲- به اندازه‌ی رفع گرسنگی غذاخواستن

﴿۲۸۰۳﴾ منظور از " ضَرَاءَ " فقر و تنگدستی است و فقری بالاتر از این نیست که مؤمن به تقاضا کردن از دشمنان آل محمد وادار شود و آن را تحمل کند.

۲-۳-۴-۷-۳- رزق و روزی

﴿۲۸۰۴﴾ هر که زن ناسازگاری دارد که به آنچه خدا روزی‌اش کرده صبر نکند و بر شوهرش سخت گیرد و او را به آنچه در توانش نباشد وادار کند. خدا از او حسنه‌ای نپذیرد که از دوزخ دورش کند و مادام که این چنین است، خشم خدا بر آن زن مستولی است.

۲-۳-۴-۷-۴- از آنچه ضروری نیست

﴿۲۸۰۵﴾ فرق بین اعتدال و بخل این است که اعتدال، حافظ انسان است از آنچه در دست دارد، از ترس اینکه مبادا با زیاده‌روی در انفاق و مخارج، با مجبور شدن به درخواست از دیگران، آبرو و آزادی‌اش به مخاطره بیفتد و اعتدال آن است که هرچیز سر جای خود قرار گیرد و اینکه بر فقدان هرچیزی که ضرورتی ندارد، شکیبایی بورزی و عطایای کوچک خود را با خوشرویی فراوانت پیوند بزنی و با توهّم ترس از زیاده‌روی در انفاق، مهرورزی‌های خود را زیاد ندانی و اما بخیل، لطفی را که به او می‌شود، پاسخ مناسب نمی‌دهد و به کسی که شایسته‌ی دریافت عطایای فراوانی است، حتی اندکی هم نمی‌بخشد و برای به‌دست‌آوردن کمترین چیز، بیشترین ذلت و خواری را بر خود می‌پسندد و آن را تحمل می‌کند.

۲-۳-۴-۷-۵- قناعت

﴿۲۸۰۶﴾ با سکوت همراه باش و با خوراک کم بر قناعت شکیبایی بورز تا در دنیا و آخرت خود عزیز شوی.

۲-۳-۴-۷-۶- ترجیح‌دادن دیگران بر خود

﴿۲۸۰۷﴾ بر انجام و تحقق صفت ایثار و از خود گذشتگی صبر پیشه سازید چرا که اندکی از آن با اجر بسیار مورد ستایش قرار می‌گیرد.

۲-۳-۴-۸- گرسنگی، روزی، گوشت، عطش، آب

۲-۳-۷-۲-۹- گرسنگی

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٨٠٨﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَ
بَشِّرِ الصَّابِرِينَ - البقرة ١٥٥

﴿٢٨٠٩﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: فَإِنَّ حَاجَةَ الْإِنْسَانِ إِلَى الْمَاءِ أَشَدُّ مِنْ حَاجَتِهِ إِلَى الْخُبْزِ وَذَلِكَ أَنَّ
صَبْرَهُ عَلَى الْجُوعِ أَكْثَرُ مِنْ صَبْرِهِ عَلَى الْعَطَشِ؛ بحار الأنوار ج: ٣ ص: ٨٦

﴿٢٨١٠﴾ الرسول ﷺ: طُوبَى لِمَنْ طَوَى وَجَاعَ وَصَبَرَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَشْبَعُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛
بحار الأنوار ج: ٧٢ ص: ٤٦٢

﴿٢٨١١﴾ طُوبَى لِعَبْدٍ جَاعَ وَصَبَرَ وَشَبِعَ فَشَكَرَ كَيْفَ يَنْغَمِسُ فِي الْجَنَّةِ؛ مستدرک الوسائل
ج: ١٦ ص: ٢١٨

﴿٢٨١٢﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمْ الْيَوْمَ [بِمَا صَبَرُوا] يَعْنِي جَزَيْتُهُمْ بِالْجَنَّةِ الْيَوْمَ بِصَبْرِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ
فَاطِمَةَ وَالحُسَيْنَ وَالحُسَيْنِ فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَ عَلَى الْجُوعِ وَ الْفَقْرِ؛ شواهد التنزيل ج: ١
ص: ٥٣١

﴿٢٨١٣﴾ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا يَعْنِي جَزَيْتُهُمْ بِالْجَنَّةِ الْيَوْمَ بِصَبْرِ عَلِيِّ
بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحُسَيْنَ وَ الْحُسَيْنِ فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَ عَلَى الْجُوعِ وَ الْفَقْرِ، وَ
[بِمَا] صَبَرُوا عَلَى الْمَعَاصِي وَ صَبَرُوا عَلَى الْبَلَاءِ لِلَّهِ فِي الدُّنْيَا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ وَ النَّاجُونَ مِنْ
الْحِسَابِ؛ شواهد التنزيل ج: ١ ص: ٥٣١

﴿٢٨١٤﴾ الْكَاسِمُ عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ قَالَ الصَّبْرُ الصَّوْمُ إِذَا
نَزَلَتْ بِالرَّجُلِ الشَّدَّةُ أَوْ النَّازِلَةُ فَلْيَصُمْ قَالَ عليه السلام اللَّهُ يَقُولُ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَ الصَّبْرُ
الصَّوْمُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٣ ص: ٢٥٤

﴿٢٨١٥﴾ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا يَعْنِي صَبَرَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ فَاطِمَةَ وَ
الحُسَيْنَ وَ الْحُسَيْنِ فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَ عَلَى الْجُوعِ وَ عَلَى الْفَقْرِ وَ صَبَرُوا عَلَى الْبَلَاءِ لِلَّهِ
فِي الدُّنْيَا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ٣

﴿٢٨١٦﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: قَالَ دَاوُدُ عليه السلام أَخْبَرَنِي عَنْ ضَمِيرِكِ وَ سَرِيرَتِكَ مَا هُوَ قَالَتْ أَمَّا
هَذَا فَسَأُخْبِرُكَ بِهِ أَخْبَرُكَ أَنَّهُ لَمْ يُصْنِى وَ جُعُ قَطُّ نَزَلَ بِي كَائِنًا مَا كَانَ وَ لَا نَزَلَ ضَرْبِي وَ
حَاجَةٌ وَ جُوعٌ كَائِنًا مَا كَانَ إِلَّا صَبَرْتُ عَلَيْهِ وَ لَمْ أَسْأَلِ اللَّهَ كَشْفَهُ عَنِّي حَتَّى يُحَوِّلَهُ اللَّهُ عَنِّي إِلَى

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۸۰۸﴾ قطعاً همه‌ی شما را با چیزی از ترس، گرسنگی و کاهش در مال‌ها و جان‌ها و میوه‌ها، آزمایش می‌کنیم؛ و بشارت ده به صبرپیشگان.

﴿۲۸۰۹﴾ آدمی به آب احتیاج شدیدتری نسبت به نان دارد و تحمل بر گرسنگی بیش از تحمل تشنگی است.

﴿۲۸۱۰﴾ خوشا بر کسی که شکمش تهی و گرسنه باشد و شکیبایی ورزد؛ آن‌ها کسانی هستند که روز قیامت سیر می‌شوند.

﴿۲۸۱۱﴾ خوشا به حال بنده‌ای که گرسنه شد و شکیبایی ورزید و سیر شد و شکر کرد. چنین بنده‌ای چه نیکو در بهشت غوطه‌ور خواهد بود؟

﴿۲۸۱۲﴾ "امروز به سبب صبرشان به آنان پاداش می‌دهم". یعنی: امروز به سبب صبر علی بن‌ابی‌طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر، بهشت را به آنان پاداش می‌دهم.

﴿۲۸۱۳﴾ درباره‌ی آیه‌ی "امروز به خاطر صبرشان، به آنان پاداش دادم" فرمود: یعنی امروز به ایشان پاداش بهشت دادم. به سبب صبر علی بن‌ابی‌طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر و خویشن‌داری در مقابل گناهان و صبرشان بر امتحان الهی در دنیا. آن‌ها پیروز و نجات‌یافته از حساب هستند.

﴿۲۸۱۴﴾ درباره‌ی آیه‌ی "از صبر و نماز یاری جوید" فرمود: صبر همان روزه است. هرگاه به کسی سختی و پیشامدی وارد شود، روزه بگیرد، امام گفت: خداوند می‌فرماید: از صبر و نماز و صبر و روزه یاری جوید.

﴿۲۸۱۵﴾ درباره‌ی آیه‌ی "امروز به خاطر صبرشان، به آنان پاداش دادم" فرمود: یعنی امروز به ایشان پاداش بهشت دادم. به سبب صبر علی بن‌ابی‌طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر و خویشن‌داری در مقابل گناهان و صبرشان بر امتحان الهی در دنیا. آن‌ها هستند که پیروزند.

﴿۲۸۱۶﴾ داود گفت: به من خبر بده که در باطن تو چیست که این‌گونه مورد توجه قرار گرفته‌ای؟ خالده گفت: اینک تو را از باطن خود آگاه می‌کنم: هر مصیبتی بر من وارد شود و هر دردی که مرا فراگیرد و یا هر مشکل و ناراحتی برای من فراهم شود و یا هر حاجت و نیازی داشته باشم، در همه‌ی این‌ها صبر می‌کنم. من از خداوند درخواست نمی‌کنم آن مشکلات و

﴿أقسام الصبر﴾

الْعَافِيَةِ وَالسَّعَةِ وَلَمْ أَطْلُبْ بِهَا بَدَلًا وَشَكَرْتُ اللَّهَ عَلَيْهَا وَحَمِدْتُهُ فَقَالَ دَاوُدُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ
فَبِهَذَا بَلَغْتَ مَا بَلَغْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٨٩

﴿٢٨١٧﴾ الرسول ﷺ: قَالَ يَا رَبِّ وَمَنِ الْفُقَرَاءُ قَالَ الَّذِينَ رَضُوا بِالْقَلِيلِ وَصَبَرُوا عَلَى الْجُوعِ وَ
شَكَرُوا عَلَى الرِّخَاءِ وَلَمْ يَشْكُوا جُوعَهُمْ وَلَا ظَمَأَهُمْ وَلَمْ يَكْذِبُوا بِالسِّنْتِهِمْ وَلَمْ يَغْضَبُوا عَلَى
رَبِّهِمْ وَلَمْ يَغْتَمُوا عَلَى مَا فَاتَهُمْ وَلَمْ يَفْرَحُوا بِمَا آتَاهُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٢٣٧
﴿٢٨١٨﴾ موسى عليه السلام: لَيْسَ مِنْ بَلَاءٍ إِلَّا وَ يُمَكِّنُ الصَّبْرُ عَلَيْهِ إِلَّا الْجُوعُ فَإِنَّهُ بَلَاءٌ فَاضِحٌ لَا صَبْرَ
لِأَحَدٍ عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ١١٥

﴿٢٨١٩﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ حَبِيبِي رَسُولَ اللَّهِ زِدْنِي قَالَ لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ يَصْبِرُ عَلَى أَصْحَابِهِ لَا
يَقْطَعُهُمْ وَيَصْبِرُ فِي مِثْلِ جُوعِهِمْ وَ فِي مِثْلِ غَمِّهِمْ إِلَّا كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ سَبْعِينَ مِئَّةً غَزَا
مَعِيَ غَزْوَةً تَبَوَّكَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٥

﴿٢٨٢٠﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِنَنْظُرَ كَيْفَ
صَبْرُكَ قَالَ أَسْلِمْتُ لِأَمْرِكَ يَا رَبِّ وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ فَمَا هُنَّ قِيلَ أَوَّلُهُنَّ الْجُوعُ وَ
الْأَثَرَةُ عَلَى نَفْسِكَ وَ عَلَى أَهْلِكَ لِأَهْلِ الْحَاجَةِ قَالَ قَبِلْتُ يَا رَبِّ وَ رَضِيتُ وَ سَلَّمْتُ وَ مِنْكَ
التَّوْفِيقُ وَ الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

﴿٢٨٢١﴾ الباقر عليه السلام: فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى الْمَلِكِ الَّذِي أَمَرَهُ أَنْ يَأْتِيَ إِدْرِيسَ بِطَعَامِهِ
كُلَّ مَسَاءٍ أَنْ أَحْبَسَ عَنْ إِدْرِيسَ طَعَامَهُ وَلَا تَأْتِهِ بِهِ فَلَمَّا أَمْسَى إِدْرِيسُ فِي لَيْلَةِ ذَلِكَ الْيَوْمِ فَلَمْ
يُؤْتَ بِطَعَامِهِ حَزَنَ وَ جَاعَ فَصَبَرَ فَلَمَّا كَانَ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي فَلَمْ يُؤْتَ بِطَعَامِهِ اشْتَدَّ حُزْنُهُ وَ جُوعُهُ
فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ مِنَ الْيَوْمِ الثَّالثِ فَلَمْ يُؤْتَ بِطَعَامِهِ اشْتَدَّ جُهْدُهُ وَ جُوعُهُ وَ حُزْنُهُ وَ قَلَّ صَبْرُهُ؛
بحار الأنوار ج: ١١ ص: ٢٧٤

﴿٢٨٢٢﴾ الرضا عليه السلام: إِنَّمَا أَمُرُوا بِالصَّوْمِ لِكَيْ يَعْرِفُوا أَلَمَ الْجُوعِ وَ الْعَطَشِ فَيَسْتَدِلُّوا عَلَى فَقْرِ
الْآخِرَةِ وَ لِيَكُونَ الصَّائِمُ خَاشِعًا ذَلِيلًا مُسْتَكِينًا مَأْجُورًا مُحْتَسِبًا عَارِفًا صَابِرًا عَلَى مَا أَصَابَهُ مِنَ
الْجُوعِ وَ الْعَطَشِ فَيَسْتَوْجِبَ الثَّوَابَ مَعَ مَا فِيهِ مِنَ الْأَمْسَاكِ عَنِ الشَّهَوَاتِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٠
ص: ٩٠

﴿اقسام صبر﴾

شاید را برطرف کند، تا آن‌گاه که خداوند، خود، آن‌ها را از من دور کرده و مرا از گرفتاری رها ساخته و به آسایش و رفاه برساند و من از خداوند در مقابل این صبر هم، چیزی نمی‌خواهم و در همه حال خداوند را شکر می‌کنم، داود گفت: به خاطر این صفت، به این مقام رسیده‌ای.

﴿۲۸۱۷﴾ گفت: ای پروردگار، فقرا چه کسانی هستند؟ فرمود: کسانی هستند که به اندکی از مال دنیا خرسندند و بر گرسنگی صبر می‌کنند و در نعمت و آسایش سپاسگزارند و از گرسنگی و تشنگی خود، به کسی شکایت نمی‌برند، دروغ نمی‌گویند، بر پروردگارشان خشم نمی‌گیرند و به آنچه از دنیای ایشان فوت شده، غمگین و محزون نمی‌شوند و به خاطر آنچه از دنیا به ایشان می‌رسد، خوشحال نمی‌شوند.

﴿۲۸۱۸﴾ بلایی نیست که کسی نتواند آن را تحمل کند، مگر گرسنگی که آن بلایی رسواکننده است و کسی طاقت آن را ندارد.

﴿۲۸۱۹﴾ گفتم: حبیبم، ای رسول خدا، بیشتر بفرمایید، فرمود: اگر کسی از ایشان در همراهی با برادرانش، پایداری ورزد و قطع رابطه نکند و در گرسنگی و غم با آن‌ها همراه باشد، برایش پاداشی معادل پاداش هفتاد تن است که با من در غزوه‌ی تبوک جنگیدند.

﴿۲۸۲۰﴾ شبی که پیامبر ﷺ را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به یاری تو، آن سه چیز کدامند؟ گفته شد: اول: گرسنگی و ترجیح دادن نیازمندان بر خود و خانواده‌ات. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست.

﴿۲۸۲۱﴾ آن‌گاه خداوند به فرشته‌ای که به او فرمان داده بود غذای ادريس را هر شامگاه ببرد وحی کرد که غذای ادريس را به او نرساند. چون ادريس آن روز را به شب آورد و غذایش نرسید گرسنه و نگران شد و چون شب دوم نیز غذایش نرسید گرسنگی و نگرانی‌اش بیشتر شد. و چون شامگاه روز سوم فرارسید و غذایش نرسید، سختی و گرسنگی و نگرانی‌اش بیشتر و صبرش لبریز شد.

﴿۲۸۲۲﴾ مردم به روزه امر شده‌اند که درد گرسنگی و تشنگی را درک کنند و با درک این درد، بر فقر و نیاز آخرت رهنمون شوند و اینکه بدین وسیله، روزه‌دار، خاشع و ذلیل و خاکسار و در ضمن صاحب اجر، اهل معامله با خدا و خداشناس شده، بر آنچه از طرف گرسنگی و تشنگی به او می‌رسد شکیبایی می‌ورزد و در نتیجه، مستحق ثواب می‌شود. علاوه بر این، روزه، آدمی را از شهوات و امیال نفسانی، حفظ و نگهداری می‌کند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٨٢٣﴾ الصادق عليه السلام: إن إقيام القائم عليه السلام علامات تكون من الله عز وجل للمؤمنين قلت وما هي جعلني الله فداك قال قول الله عز وجل ولنبلونكم يعني المؤمنين قبل خروج القائم عليه السلام بشيء من الخوف والجوع ونقص من الأموال والأنفس والثمرات وبشر الصابرين، قال نبلوهم بشيء من الخوف من ملوك بني فلان في آخر سلطانهم والجوع بغلاء أسعارهم ونقص من الأموال قال كساد التجارات وقلة الفضل ونقص من الأنفس قال موت ذريع ونقص من الثمرات قلة ربيع ما يزرع وبشر الصابرين، عند ذلك تنجلي الفرج؛ بحار الأنوار ج: ٥٢: ص ٢٠٢

﴿٢٨٢٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: إن رسول الله صلى الله عليه وآله لم يمثل قط شيعاً وربما بكيت رحمة له مما أرى له من الجوع فامسح بطنه بيدي وأقول نفسي لك الفداء لو تبلغت من الدنيا بقدر ما يقوتك وتمنعك من الجوع فيقول يا عائشة إخواني أولو العزم قد صبروا على ما هو أشد من هذا فمضوا على حالهم فقدموا على ربهم فأكرم ما بهم وأجزل ثوابهم؛ مجموعة ورام ج: ١: ص ١٠١

﴿٢٨٢٥﴾ السجاد عليه السلام: إن سائلاً مؤمناً صواماً مستحقاً له عند الله منزلة وكان مجتازاً غريباً اغتر على باب يعقوب عشيبة جمعة عند آوان إفطاره يهتف على بابه أطعموا السائل المجتاز الغريب الجائع من فضل طعامكم يهتف بذلك على بابه مراراً وهم يسمعون أنه قد جهلوا حقه ولم يصدقوا قوله فلما يس أن يطعموه وغشيه الليل استرجع واستعبر وشكا جوعه إلى الله عز وجل وبات طويلاً وأصبح صائماً جائعاً صابراً حامداً لله تعالى؛ بحار الأنوار ج: ١٢: ص ٢٧١

﴿٢٨٢٦﴾ ابن عباس عليه السلام: اللهم بذكرنا بما فاتنا من طعامنا هذا ما هو خير منه واشكر لنا صبرنا ولا تنسنا؛ تأويل الآيات الظاهرة ص: ٧٢٥

٢-٨-٣-٢- القوت

﴿٢٨٢٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: صبروا على القوت وقدموا الفضل وأحبوا في الله وأبغضوا في الله عز وجل أولئك المصابيح وأهل النعيم في الآخرة؛ بحار الأنوار ج: ٦٦: ص ٢٧٢

﴿٢٨٢٨﴾ الصادق عليه السلام: قال الله تعالى لو لا أنني أستحي من عبدي المؤمن ما تركت له خرقه يتوارى بها إلا أن العبد إذا تكامل فيه الإيمان أثبتته في قوته فإن جزع رددت عليه قوته وإن صبر باهتت به ملائكتي فذاك الذي تشير إليه الملائكة بالاصباح؛ بحار الأنوار ج: ٦٩: ص ٥٠

٢-٨-٣-٢- اللحوم

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۸۲۳﴾ برای قیام قائم علایمی است که از طرف خداوند برای اهل ایمان پدید می‌آید. عرض کردم: قربانت گردم، آن علایم چیست؟ فرمود: اینکه خدا می‌فرماید: "و لنبلونکم" یعنی: شما مؤمنین را قبل از آمدن قائم امتحان می‌کنیم. "باچیزی از ترس و گرسنگی و کم‌شدن اموال و جان‌ها و میوه‌ها و به صابران مژده ده." فرمود: این "ترس" از پادشاهان بنی‌فلان در پایان دوران آن‌هاست و "گرسنگی" به واسطه‌ی بالارفتن قیمت‌هاست و "کم‌شدن اموال"، کسادی در تجارت‌ها و کم‌شدن سود است. و "صدمه‌واردشدن به جان‌ها" مرگ‌های سریع است. و "نقص ثمرات"، کم‌شدن محصولی است که برداشت می‌کنند. و "مژده به صابران"، مژده به تعجیل فرج است.

﴿۲۸۲۴﴾ پیامبر خدا ﷺ هرگز سیر از جا بلند نشد و من بارها به حال او که می‌دیدم گرسنه است، گریه می‌کردم و دست به شکم مبارکش می‌کشیدم و عرض می‌کردم جانم به فدایت، چه مانعی داشت که به مقدار نیروگرفتن و برطرف‌شدن گرسنگی، از مال دنیا استفاده می‌کردی؟ می‌فرمود: عایشه، برادرانم پیامبران اولوالعزم به سخت‌تر از این صبر کردند و با آن حال از دنیا رفتند و به محضر پروردگارشان قدم نهادند، مقدمشان گرامی و اجرشان فراوان شد.

﴿۲۸۲۵﴾ عصر جمعه‌ای گدایی مؤمن و روزه‌دار که هم سزاوار دریافت کمک بود و هم نزد خدا منزلتی داشت، زمان افطار، غریبانه از کنار خانه‌ی یعقوب گذشت، در خانه‌ی یعقوب را به صدا درآورد و گفت: گدایی غریب و گرسنه را از اضافه‌ی غذای خود روزی دهید؛ و چند بار این سخن را تکرار کرد و آن‌ها با اینکه کلام او را می‌شنیدند، اما حق او را نشناختند و سخن او را راست نپنداشتند، وقتی که ناامید شد و شب فرارسید، بازگشت و به درگاه خدا از گرسنگی شکایت کرد و شب را گرسنه خوابید و صبح هم گرسنه، اما شکیبا و شاکر برخاست.

﴿۲۸۲۶﴾ خدایا به خاطر غذایی که نخوردیم، بهتر از آن را به ما بده و صبرمان را قدربدان و فراموش نکن که آن را برایمان به حساب آوری.

۲-۸-۴-۳-۲ روزی و خوراک

﴿۲۸۲۷﴾ در خوراک و زندگی مادی به حداقل و گذراندن روز، بسنده می‌کنند و افزون بر آن را پیش می‌فرستند و دوستی و دشمنی‌شان با دیگران، فقط برای خداست. آنان در دنیا چراغ‌های تابانند و در آخرت برخوردار از نعمات.

﴿۲۸۲۸﴾ خداوند می‌فرماید: اگر از بنده‌ی مؤمن خود شرم نداشتیم، حتی پارچه‌ای که خود را با آن بپوشاند به او نمی‌دادم، هرگاه ایمان بنده‌ای کامل شد او را در فراهم‌آوردن روزی حتی به اندازه‌ی احتیاج هم به‌سختی خواهیم انداخت، اگر بی‌تابی کرد روزی‌اش را می‌دهم و اگر شکیبایی ورزید، درباره‌ی او به فرشتگان مباحثات خواهیم نمود و او کسی است که فرشتگان او را با انگشت به یکدیگر نشان خواهند داد.

۳-۸-۴-۳-۲ گوشت

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٨٢٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَنَّ عَلِيًّا عليه السلام اجْتَنَزَ بِقَصَابٍ وَ عِنْدَهُ لَحْمٌ سَمِينٌ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ هَذَا اللَّحْمُ سَمِينٌ اشْتَرِ مِنْهُ فَقَالَ لَهُ لَيْسَ التَّمَنُّ حَاضِرًا فَقَالَ أَنَا أَصْبِرُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ لَهُ أَنَا أَصْبِرُ عَنِ اللَّحْمِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١١٩
٢-٣-٤-٨-٤- العَطَشُ

﴿٢٨٣٠﴾ الصادق عليه السلام: فَقَالَ يَا أَبَهَ الْعَطَشُ فَقَالَ لَهُ الْحُسَيْنُ عليه السلام صَبِرًا يَا بُنَىَّ يَسْقِيكَ جَدُّكَ بِالْكَأْسِ الْأَوْفَى؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٣٢١

﴿٢٨٣١﴾ السجاد عليه السلام: لَمَّا بَرَزَ عَلَى بَنِ الْحُسَيْنِ إِلَيْهِمْ أَرْخَى الْحُسَيْنُ عليه السلام عَيْنَيْهِ فَبَكَى ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ فَكُنْ أَنْتَ الشَّهِيدَ عَلَيْهِمْ فَقَدْ بَرَزَ إِلَيْهِمْ غُلَامٌ أَشَبَّهُ الْخَلْقَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَعَلَ يَشُدُّ عَلَيْهِمْ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى أَبِيهِ فَيَقُولُ يَا أَبَهَ الْعَطَشُ فَيَقُولُ لَهُ الْحُسَيْنُ أَصْبِرْ حَبِيبِي فَإِنَّكَ لَا تُمَسِي حَتَّى يَسْقِيَكَ رَسُولُ اللَّهِ بِكَأْسِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٤٥

﴿٢٨٣٢﴾ الرضا عليه السلام: إِنَّمَا أُمِرُوا بِالصَّوْمِ لِكَيْ يَعْرِفُوا أَلَمَ الْجُوعِ وَالْعَطَشِ فَيَسْتَدِلُّوا عَلَى فَقْرِ الْآخِرَةِ وَلِيَكُونَ الصَّائِمُ خَاشِعًا ذَلِيلًا مُسْتَكِينًا مَا جُورًا مُحْتَسِبًا عَارِفًا صَابِرًا عَلَى مَا أَصَابَهُ مِنَ الْجُوعِ وَالْعَطَشِ فَيَسْتَوْجِبَ الثَّوَابَ مَعَ مَا فِيهِ مِنَ الْإِمْسَاكِ عَنِ الشَّهَوَاتِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٠ ص: ٩

﴿٢٨٣٣﴾ الصادق عليه السلام: فَإِنَّ حَاجَةَ الْإِنْسَانِ إِلَى الْمَاءِ أَشَدُّ مِنْ حَاجَتِهِ إِلَى الْخُبْزِ وَ ذَلِكَ أَنَّ صَبْرَهُ عَلَى الْجُوعِ أَكْثَرُ مِنْ صَبْرِهِ عَلَى الْعَطَشِ؛ بحار الأنوار ج: ٣ ص: ٨٦
٢-٣-٤-٨-٥- الماءُ

﴿٢٨٣٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ خَلَقْتَ مِنَ الْمَاءِ أَعْمَى أَعْيُنَ بَصَرَتُهُ وَ مِنْهَا أَصَمٌّ أَذَانُ أَسْمَعَتْهُ وَ مِنْهَا مَيِّتٌ أَنْفُسُ أَحْيَيْتَهُ خَلَقْتَ ذَلِكَ بِكَلِمَةٍ وَاحِدَةٍ مِنْهَا مَا عَيْشُهُ الْمَاءُ وَ مِنْهَا مَا لَا صَبْرَ لَهُ عَلَى الْمَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٥٤ ص: ٢٠٨

٢-٣-٤-٩- ضَبْطُ النَّفْسِ أَمَامَ الْإِنْتِقَامِ وَالْغَضَبِ

٢-٣-٤-٩-١- الْإِنْتِقَامُ

﴿٢٨٣٥﴾ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ - النحل

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۸۲۹﴾ حضرت علی علیه السلام به قصابی گذشت که گوشت‌های چاق و فربه در دکان داشت. مرد قصاب عرض کرد: ای امیرالمؤمنین از این گوشت‌های چاق خریداری کنید. حضرت فرمود: پول همراه من نیست. قصاب گفت: نسیه می‌دهم و بر دریافت پول صبر می‌کنم. حضرت فرمود: من به نخوردن گوشت صبر می‌کنم و نسیه نمی‌برم.

۴-۸-۳-۲- عطش

﴿۲۸۳۰﴾ گفت: پدر جان تشنه‌ام، امام حسین علیه السلام به او فرمود: پسر جان صبر کن، زیرا جدت تو را با پیاله‌ای لبریز سیراب خواهد نمود.

﴿۲۸۳۱﴾ هنگامی که علی بن‌الحسین علیه السلام به میدان مبارزه با دشمنان رفت امام حسین علیه السلام چشمانش پر از اشک شد و فرمود: خدایا تو بر این مردم شاهد باش، زیرا جوانی برای مبارزه با آنان رفت که شبیه‌ترین مردم به پیامبر خدا صلی الله علیه و آله است. حضرت علی اکبر علیه السلام بر آن گروه حمله می‌کرد و سپس به طرف پدر بزرگوارش بازگشت و گفت: پدر جان، تشنه‌ام. امام حسین به او فرمود: ای حبيب من صبر کن، زیرا تو امروز را به پایان نمی‌بری تا اینکه جدت پیامبر خدا، تو را با جام خود، سیراب می‌کند.

﴿۲۸۳۲﴾ مردم به روزه امر شده‌اند که درد گرسنگی و تشنگی را درک کنند و با درک این درد، بر فقر و نیاز آخرت رهنمون شوند و اینکه بدین وسیله، روزه‌دار، خاشع و ذلیل و خاکسار و در ضمن صاحب اجر، اهل معامله با خدا و خداشناس شده، بر آنچه از طرف گرسنگی و تشنگی به او می‌رسد شکیبایی می‌ورزد و در نتیجه، مستحق ثواب می‌شود. علاوه بر این، روزه، آدمی را از شهوات و امیال نفسانی، حفظ و نگهداری می‌کند.

﴿۲۸۳۳﴾ آدمی به آب احتیاج شدیدتری نسبت به نان دارد و تحمل بر گرسنگی بیش از تحمل تشنگی است.

۵-۸-۳-۲- آب

﴿۲۸۳۴﴾ سپس از آب، چشمانی نابینا آفریدی و آن را بینا کردی و از آن گوشه‌هایی ناشنوا آفریدی و شنوا کردی و جان‌های مرده‌ای که زنده کردی. همه‌ی آن‌ها را با یک کلمه آفریدی، زندگی برخی وابسته به آب است و برخی را تاب تحمل آن نیست.

۹-۴-۳-۲- خویشتن‌داری در برابر حس انتقام‌جویی و خشم

۱-۹-۴-۳- انتقام

﴿۲۸۳۵﴾ و هرگاه خواستید مجازات کنید، تنها به مقداری که به شما تعدی شده کیفر دهید! و اگر شکیبایی کنید، این کار برای شکیبایان بهتر است.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٨٣٦﴾ السجاد عليه السلام: قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ لَوْلِي الْمَقْتُولِ يَا عَبْدَ اللَّهِ قَابِلُ بَيْنَ ذَنْبِ هَذَا إِلَيْكَ وَبَيْنَ تَطَوُّلِهِ عَلَيْكَ قَتْلَ آبَاكَ حَرَمَهُ لَذَّةُ الدُّنْيَا وَحَرَمَكَ التَّمَتُّعُ بِهِ فِيهَا عَلَى أَنَّكَ إِنْ صَبَرْتَ وَسَلَّمْتَ فَرَفِيقُكَ أَبُوكَ فِي الْجَنَّةِ وَلَقَنَّكَ الْإِيمَانُ فَأَوْجَبَ لَكَ بِهِ جَنَّةَ اللَّهِ الدَّائِمَةَ وَآتَقَذَكَ مِنْ عَذَابِهِ الدَّائِمِ فَاحْسَانُهُ إِلَيْكَ أضعافُ أضعافِ جَنَاتِهِ عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ١٢

﴿٢٨٣٧﴾ وَكَانَ قَوْلُهُ حَقًّا لَا قَتْلَنَ بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِنْ عَمَى حَمْزَةٍ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنْ مُشْرِكِي فُرَيْشٍ فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ وَإِنَّمَا أَحَبَّ اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يَجْعَلَ ذَلِكَ سُنَّةً فِي الْمُسْلِمِينَ لِأَنَّهُ لَوْ كَانَ قَتْلُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِنْ حَمْزَةٍ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ مَا كَانَ يَكُونُ فِي قَتْلِهِمْ حَرَجٌ؛ بحار الأنوار ج: ٧٨ ص: ٣٩٥

﴿٢٨٣٨﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا صَنَعَ بِحَمْزَةٍ بِنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ وَإِلَيْكَ الْمُشْتَكَى وَأَنْتَ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا أَرَى، ثُمَّ قَالَ لَئِنْ ظَفَرْتُ لَأُمَثِّلَنَّ وَلَأُمَثِّلَنَّ قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اصْبِرْ اصْبِرْ؛ تفسير العياشي ج: ٢ ص: ٢٧٤

٢-٩-٣-٢-أَخَذَ الْكَظْمُ

﴿٢٨٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَظَرْتُ فَإِذَا لَيْسَ لِي مُعِينٌ إِلَّا أَهْلُ بَيْتِي فَضَيَّعْتُ بِهِمْ عَنِ الْمَوْتِ فَأَغْضَيْتُ عَلَى الْقَذَى وَشَرَبْتُ عَلَى الشَّجَا وَصَبَرْتُ عَلَى أَخْذِ الْكَظْمِ وَعَلَى أَمْرِ مَنْ طَعَمَ الْعُلُقَمَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٣١٠

٣-٩-٣-٢-عَنِ الْغَضَبِ

﴿٢٨٤٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَنِ الشَّهْوَةِ عَفَّةٌ وَعَنِ الْغَضَبِ نَجْدَةٌ وَعَنِ الْمَعْصِيَةِ وَرَعٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٤٣

٤-٩-٣-٢-الْغَيْظُ

﴿٢٨٤١﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ وَكَمَا صَبَرَ عَلَى غَيْظِ الْمَحَنِ وَتَجَرَّعَ فِيكَ غُصَصَ الْكُرْبِ وَاسْتَسْلَمَ لِرِضَاكَ وَأَخْلَصَ الطَّاعَةَ لَكَ وَمَحَضَ الْخُشُوعَ وَاسْتَشَعَرَ الْخُضُوعَ وَعَادَى الْبِدْعَةَ وَأَهْلَهَا وَلَمْ يَلْحَقْهُ فِي شَيْءٍ مِنْ أَوْامِرِكَ وَنَوَاهِيكَ لَوْمَةٌ لَائِمٌ صَلَّ عَلَيْهِ صَلَاةُ نَائِمَةٍ مُنِيفَةٍ زَاكِيَةٍ تَوْجِبُ لَهُ بِهَا شَفَاعَةَ أُمَمٍ مِنْ خَلْقِكَ وَقُرُونٍ مِنْ بَرَايَاكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۸۳۶﴾ امام زین العابدین علیه السلام به ولی مقتول گفت: ای بنده‌ی خدا، بین این گناهی که این شخص در حق تو روا داشته و بین پاداشی که خدا برایت آماد کرده است، مقایسه کن. هرچند پدرت را کشته و لذت دنیا را از او و بهره‌مندبودن از پدر را، از تو گرفته است، ولی اگر تو صبر کنی و تسلیم باشی، پدرت در بهشت همراهت خواهد بود و ایمان را به تو تلقین خواهد کرد و بدین خاطر، خداوند بهشت جاودان را بر تو واجب کرده، تو را از عذاب همیشگی نجات می‌دهد. و لطف و احسان خدا، چندین برابر ظلمی است که در حق تو شده است.

﴿۲۸۳۷﴾ پیامبر به جدیت گفت: در مقابل هر موی حمزه، هفتاد نفر از مشرکین قریش را می‌کشم. ولی خدا به او فرمود: اگر عقوبت کنی، جز یک نفر را نباید عقوبت کنی و اگر صبر کنی، آن برای صابرین بهتر است. خداوند دوست داشت که این روش برای مسلمانان سنت شود. زیرا اگر در برابر هر موی حمزه هفتاد تن از مشرکان را می‌کشت، در کشتن آن‌ها هیچ‌گونه عقوبتی بر او نبود.

﴿۲۸۳۸﴾ وقتی که رسول خدا صلی الله علیه و آله دید که با حمزه بن عبدالمطلب چه کرده‌اند فرمود: خدایا تو سزاوار ستایشی و شکایت ما به‌سوی توست و در آنچه می‌بینم، تو یاری‌کننده‌ای، سپس فرمود: اگر بر ایشان پیروزشوم تعداد زیادی از آن‌ها را به درک واصل می‌کنم. در این هنگام، از جانب خداوند آیه نازل شد که: "اگر می‌خواهید تلافی کنید، به همان اندازه باشد که اذیت شده‌اید، ولی اگر شکیبایی کنید، خیر بیشتری در انتظار صابران است" پس رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: صبر می‌کنم، صبر می‌کنم.

۲-۳-۴-۹-۲- فرو خوردن خشم

﴿۲۸۳۹﴾ نگریستم و دیدم مرا یاری نیست و جز کسانم مددکاری ندارم. دریغم آمد که آنان دست به یاری‌ام گشایند، مبدا که به کام مرگ در آیند. ناچار خار غم در دیده شکسته، نفس در سینه و گلو بسته، از حق خود چشم پوشیدم و شربت تلخ شکیبایی نوشیدم.

۲-۳-۴-۹-۳- از خشم و غضب

﴿۲۸۴۰﴾ صبر از خواهش، عفت است؛ صبر از خشم، بلندی مرتبه؛ و صبر از گناه، ورع و پرهیزگاری.

۲-۳-۴-۹-۴- خشم و غضب

﴿۲۸۴۱﴾ خدایا، همان‌طور که بر محنت‌های شدید صبر کرد و جام‌های غم و غصه‌ی سختی‌ها را سرکشید و در برابر خشنودی تو تسلیم گشت و خالص‌ترین عبادت‌ها را برای تو به جا آورد و خالصانه خشوع کرد و لباس فروتنی به تن نمود و با بدعت و اهل آن دشمنی کرد و در اجرای اوامر و نواهی‌ات، هیچ سرزنشی در او تأثیر نگذاشت، بر او درود فرست، درودی پربار و بلند و پاک. که با آن درود، شفاعت او را در مورد گروه‌های فراوانی از مخلوقات پذیرا باشی.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٨٤٢﴾ الرسول ﷺ: ثُمَّ مِنْ وَلَدِ الْحُسَيْنِ ابْنِي أَيْمَةَ تِسْعَةَ هُدَاةٍ مَهْدِيُونَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَشْكُو إِلَى اللَّهِ جُحُودَ أُمِّي لِأَخِي وَتَظَاهُرَهُمْ عَلَيْهِ وَظَلَمَهُمْ لَهُ وَأَخَذَهُمْ حَقَّهُ قَالَ فَقُلْنَا لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَيَكُونُ ذَلِكَ قَالَ نَعَمْ يُقْتَلُ مَظْلُومًا مِنْ بَعْدِ أَنْ يُمْلَأَ غَيْظًا وَيُوجَدَ عِنْدَ ذَلِكَ صَابِرًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٢٦٤

﴿٢٨٤٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ عَلَى الْمَصَابِ وَكَطْمِ الْغَيْظِ عَنِ مُسْتَحَقِّ الْعِقَابِ [العذاب]؛ المصباح للكفعمي ص: ٧٢٧

﴿٢٨٤٤﴾ الرسول ﷺ: فَقُلْتُ أَمْ كَانَ فِي الْوَصِيَّةِ تَوْنُهُمْ وَخِلَافُهُمْ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ نَعَمْ وَاللَّهِ شَيْئًا شَيْئًا وَحَرْفًا حَرْفًا مَا سَمِعْتُ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَرَهُمْ وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ وَاللَّهِ لَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَفَاطِمَةَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ لَيْسَ قَدْ فَهِمْتُمَا مَا تَقَدَّمْتُ بِهِ إِلَيْكُمَا وَقَبِلْتُمَاهُ فَقَالَا بَلَى وَصَبَرْنَا عَلَى مَا سَاءَنَا وَغَاطَنَا؛ الكافي ج: ١ ص: ٢٨١

﴿٢٨٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَظَرْتُ فَإِذَا لَيْسَ لِي مُعِينٌ إِلَّا أَهْلُ بَيْتِي فَضِنْتُ بِهِمْ عَنِ الْمَوْتِ فَأَغْضَيْتُ عَلَى الْقَدَى وَشَرِبْتُ عَلَى الشَّجَا وَصَبَرْتُ عَلَى اخْذِ الْكَظْمِ وَعَلَى أَمْرِ مَنْ طَعَمَ الْعَلَقَمَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٣١٠

﴿٢٨٤٦﴾ الرسول ﷺ: كَانَ فِيمَا اشْتَرَطَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ بِأَمْرِ جَبْرِئِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِيمَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ قَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ تَفِي بِمَا فِيهَا مِنْ مُوَالَاةٍ مَنْ وَالَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْبِرَاءَةَ وَالْعَدَاوَةَ لِمَنْ عَادَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْبِرَاءَةَ مِنْهُمْ عَلَى الصَّبْرِ مِنْكَ وَعَلَى كَظْمِ الْغَيْظِ وَعَلَى ذَهَابِ حَقِّي وَغَضَبِ خُمْسِكَ وَانْتِهَاكِ حُرْمَتِكَ فَقَالَ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؛ الكافي ج: ١ ص: ٢٨١

﴿٢٨٤٧﴾ السجاد عليه السلام: مَا تَجَرَّعْتُ جُرْعَةَ غَيْظٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ جُرْعَةِ غَيْظٍ اعْتَقَبَهَا صَبْرٌ وَمَا أَحَبُّ أَنْ لِي بِذَلِكَ حُمْرَ النَّعَمِ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٨١

﴿٢٨٤٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَا سَرَّنِي بِجُرْعَةِ غَيْظٍ أَتَجَرَّعْتُهَا وَأَصْبِرُ عَلَيْهَا حُمْرَ النَّعَمِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١٠ ص: ١٥٨

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۸۴۲﴾ سپس از فرزندان پسر حسین علیّه السلام، نه امام هستند که آن‌ها تا روز قیامت راهنمایان و هدایت‌یافتگان خواهند بود. من انکار حق برادرم، توسط اتمم و کمک‌کردنشان به یکدیگر در مخالفت و ظلم به او و غصب‌کردن حقش را، به خدا شکایت می‌برم. به او گفتیم: ای رسول خدا، آیا واقعاً این چنین می‌شود؟ فرمود: بله، او را مظلومانه می‌کشند. آن‌گاه که سرشار از خشم و ناراحتی می‌شود ولی در آن حال نیز شکبیا و صبور است.

﴿۲۸۴۳﴾ بر شما باد به صبر و شکبیایی بر مشکلات و فروبردن خشم در مقابل کسی که استحقاق عقاب را دارد.

﴿۲۸۴۴﴾ گفتم: آیا تعدی و تجاوز و مخالفتشان با امیر مؤمنان، در وصیتنامه درج شده بود؟ فرمود: به خدا قسم آری، جزء به جزء و حرف به حرف. آیا قول خداوند عزیز و جلیل را نشنیده‌ای که فرمود: "به راستی ما مرده‌ها را زنده می‌کنیم و آنچه را پیش فرستاده‌اند، ثبت می‌کنیم و آثار و پیامد آن‌ها و هر چیز را می‌شماریم و در امام مبین به حساب می‌آوریم؟ به خدا، رسول خدا صلی الله علیه و آله به امیرالمؤمنین و فاطمه علیهما السلام فرمود: آیا آنچه خبرش را پیشاپیش به شما گفتم، خوب فهم کردید و پذیرفتید؟ عرض کردند: بلی و بر ناگواریهایی که بر سرمان می‌آید و دشمنان را برمی‌انگیزد صبر می‌کنیم و خشم خود را مهار می‌کنیم.

﴿۲۸۴۵﴾ نگریستم و دیدم مرا یاری نیست و جز کسانم مددکاری ندارم. دریغم آمد که آنان دست به یاری‌ام گشایند، مبادا که به کام مرگ در آیند. ناچار خار غم در دیده شکسته، نفس در سینه و گلو بسته، از حق خود چشم پوشیدم و شربت تلخ شکبیایی نوشیدم.

﴿۲۸۴۶﴾ شرطی که پیامبر به پیشنهاد جبرئیل و طبق دستور خداوند عزیز و جلیل، با علی علیه السلام کرد، این بود: ای علی، باید به آنچه در این وصیتنامه است، عمل کنی. دوستی با هر که خدا و رسولش را دوست دارد و بیزاری و دشمنی با هر که با خدا و رسولش دشمنی کند و پایداری بر آن و فروخوردن خشم بر بردن حق من و غصب خمس تو و حرمت‌شکنی‌شان نسبت به تو. علی گفت: به چشم ای پیامبر خدا.

﴿۲۸۴۷﴾ فروخوردن هیچ جرعه‌ای برای من دوست داشتنی‌تر از فروخوردن جرعه‌ی خشمی نیست که صبری در پی داشته باشد و دوست ندارم که آن را با شتران سرخ موی تعویض کنم.

﴿۲۸۴۸﴾ عوض کردن فروبردن خشم و صبر بر آن، با شتران سرخ موی، مرا خوشحال نمی‌کند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٨٤٩﴾ الرسول ﷺ: مَا مِنْ جُرْعَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ جُرْعَةٍ غَيِظَ كَظْمَهَا رَجُلٌ أَوْ جُرْعَةٍ صَبَرَ عَلَى مُصِيبَةٍ وَمَا مِنْ قَطْرَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ قَطْرَةٍ دَمَعٍ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ قَطْرَةٍ دَمٍ أَهْرَيْقَتْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٨

﴿٢٨٥٠﴾ الصادق عليه السلام: مَا مِنْ جُرْعَةٍ يَتَجَرَّعُهَا الْعَبْدُ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ جُرْعَةٍ غَيِظَ يَتَجَرَّعُهَا عِنْدَ تَرَدُّدِهَا فِي قَلْبِهِ إِمَّا بِصَبْرٍ وَإِمَّا بِحِلْمٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١١

﴿٢٨٥١﴾ الباقر عليه السلام: مَا مِنْ شَيْءٍ أَقْرَ لَعِينٍ أَيْبَكَ مِنْ جُرْعَةٍ غَيِظَ عَاقِبَتُهَا صَبْرٌ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١٠

﴿٢٨٥٢﴾ العسكري عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ وَلَا أَمَةٍ دَارَى عِبَادَ اللَّهِ بِأَحْسَنِ الْمُدَارَاةِ وَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا فِي بَاطِلٍ وَلَمْ يَخْرُجْ بِهَا مِنْ حَقٍّ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ نَفْسَهُ تَسْيِيحًا وَزَكَى أَعْمَالَهُ وَأَعْطَاهُ لَصَبْرِهِ عَلَى كِتْمَانٍ سِرًّا وَاحْتِمَالِ الْغَيْظِ لِمَا يَحْتَمِلُهُ مِنْ أَعْدَائِنَا ثَوَابَ الْمُشْحَطِ بِدَمِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ٣٦

﴿٢٨٥٣﴾ الباقر عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ يُصَابُ بِمُصِيبَةٍ فَيَسْتَرْجِعُ عِنْدَ ذِكْرِهِ الْمُصِيبَةَ وَيَصْبِرُ حِينَ تَفْجَاهُ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَكَلَّمَا ذَكَرَ مُصِيبَتَهُ فَاسْتَرْجَعَ عِنْدَ ذِكْرِ الْمُصِيبَةِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ كُلَّ ذَنْبٍ اكْتَسَبَ فِيمَا بَيْنَهُمَا؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٤

﴿٢٨٥٤﴾ مُجَاهِدُكَ فِي اللَّهِ ذَاتُ مَشِيَةِ اللَّهِ وَمُقَارَعَتُكَ فِي اللَّهِ ذَاتُ انْتِقَامِ اللَّهِ وَصَبْرُكَ فِي اللَّهِ ذُو آتَاةِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٣٦

﴿٢٨٥٥﴾ الرسول ﷺ: مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ الْكَاطِمُ غَيِظُهُ صَبْرًا فِي اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٥ ص: ٦

﴿٢٨٥٦﴾ الصادق عليه السلام: نِعَمَ الْجُرْعَةُ الْغَيْظُ لِمَنْ صَبَرَ عَلَيْهَا فَإِنَّ عَظِيمَ الْأَجْرِ لِمَنْ عَظِيمَ الْبَلَاءِ وَ مَا أَحَبَّ اللَّهُ قَوْمًا إِلَّا ابْتَلَاهُمْ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١٠٩

﴿٢٨٥٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَأَغْضَيْتُ عَلَى الْقَذَى وَ جَرَعْتُ رِيْقِي عَلَى الشَّجَا وَ صَبَرْتُ مِنْ كَظْمِ الْغَيْظِ عَلَى أَمْرٍ مِنَ الْعَلَقَمِ وَ أَلَمِ لِلْقَلْبِ مِنْ وَخْزِ الشَّفَارِ؛ نهج البلاغة ص: ٣٣٦

١٠-٣-٢- التَّقِيَّةُ، التَّوَرِيَّةُ، كِتْمَانُ السَّرِّ، الْغَمُضُ فِي النَّاسِ
١٠-١-٣-٢- التَّقِيَّةُ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۸۴۹﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا محبوب‌تر نیست از جرعه‌ی خشمی که مردی آن را فروخورد و جرعه‌ی صبر بر مصیبتی؛ و همچنین هیچ قطره‌ای نزد خدا محبوب‌تر از قطره‌ی اشکی نیست که از خوف خدا بریزد، یا قطره‌ی خونی که در راه خدا ریخته شود.

﴿۲۸۵۰﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست: جرعه‌ی خشمی که عبور آن را از قلب، با خویشتن‌داری یا بردباری خاموش کند.

﴿۲۸۵۱﴾ چیزی مانند جرعه‌ی خشمی که به صبر ختم شود، چشم پدرت را روشن و او را خوشحال نمی‌کند.

﴿۲۸۵۲﴾ هیچ مرد و زنی نباشد که با بندگان خدا بهترین مدارا را داشته و در باطل آن‌ها وارد نشده و از حق خارج نشود، جز آن که خدا نَفَس او را تسبیح و کردارش را پاکیزه کرده و به او در پوشاندن و مخفی کردن سرّ ما و تحمل خشم آنچه از دشمنان ما بشنود، صبر می‌دهد و ثواب کسی را دارد که در راه خداوند در خون خود بغلطد.

﴿۲۸۵۳﴾ هر بنده‌ای که گرفتار مصیبت شود و هرگاه مصیبت به یادش آمد بگوید: (إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) و هنگامی که برایش حادثه‌ی ناگواری پیش آمد، صبر کند، خداوند تمامی گناهان گذشته‌اش را می‌بخشد و اگر هر وقت به یاد آن مصیبت افتاد، کلمه‌ی استرجاع را به زبان آورد، گناهی را که بین وقوع مصیبت و استرجاع مرتکب شده، بخشیده می‌شود.

﴿۲۸۵۴﴾ مجاهدت تو در راه خدا، همان خواسته‌ی الهی از توسل، رزم آوری تو در راه خدا، همان انتقام خداوند از دشمن؛ و صبوری نمودن در راه خدا، همان تأمل و عدم عجله‌ی خداوند است.

﴿۲۸۵۵﴾ موسی بن جعفر، مهارکننده‌ی خشم و صبور در راه خداوند بود.

﴿۲۸۵۶﴾ چه خوب جرعه‌ای است خشم، برای کسی که بر آن صبر کند، زیرا پاداش بزرگ در برابر بلای بزرگ است، چون خداوند هر گروهی را که دوست دارد گرفتارشان می‌کند.

﴿۲۸۵۷﴾ پس خار غم در دیده خلیده، چشم پوشیدم و گلو از استخوان غصه گرفته، آب دهان را جرعه‌جرعه نوشیدم و شکیبایی ورزیدم. در خوردن خشمی که از حنظل تلخ‌تر بود و دل را از تیغ برنده بیشتر به درد آورده بود شکیبایی ورزیدم.

۱۰-۴-۲- تقیه کردن، پنهان سازی، رازداری، چشم پوشی در برابر اعمال مردمان

۱-۱۰-۴-۲- تقیه کردن

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٨٥٨﴾ الرسول ﷺ: أَعْظَمُ مِنْ ذَلِكَ مِمَّا يُسْكُنُ حَيْنَ سَكَّانِ الْجَنَانِ وَخَوْهَا إِلَى شَيْعَتِنَا مَا يُعْرِفُهُمُ اللَّهُ مِنْ صَبْرٍ شَيْعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَاسْتِعْمَالِهِمُ التَّوْرِيَّةَ لِيَسْلَمُوا مِنْ كُفْرَةِ عِبَادِ اللَّهِ وَفَسَقَتِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٢٨

﴿٢٨٥٩﴾ الرسول ﷺ: ذَكَرْتُ صَبْرَ شَيْعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَعِنْدَ ذَلِكَ يُؤَدِّبُهُمُ اللَّهُ بِذَلِكَ الصَّبْرِ إِلَى أَشْرَفِ الْعَاقِبَةِ وَأَكْمَلَ السَّعَادَةِ طَالَمَا يَغْتَبِطُونَ فِي تِلْكَ الْجَنَانِ بِتِلْكَ الطَّيِّبَاتِ فَيُقَالُ لَهُمْ كُلُّوا هَنِيئًا بِتَقِيَّتِكُمْ لِأَعْدَائِكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى آذَاهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

﴿٢٨٦٠﴾ الرسول ﷺ: فَعِنْدَ ذَلِكَ يُنَادِيهِمْ رَبُّنَا عَزَّ وَجَلَّ يَا سَكَّانَ جَنَانِي وَيَا خُزَّانَ رَحْمَتِي مَا لِيُخْلَ أَخْرْتُ عَنْكُمْ أَزْوَاجَكُمْ وَسَادَاتِكُمْ إِلَّا لِيَسْتَكْمِلُوا نَصِيحَهُمْ مِنْ كَرَامَتِي بِمُؤَاسَاتِهِمْ إِخْوَانَهُمُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْأَخَذَ بَأْيَدِي الْمَلْهُوفِينَ وَالتَّنْفِيسَ عَنِ الْمَكْرُوبِينَ وَالصَّبْرَ عَلَى التَّقِيَّةِ مِنَ الْفَاسِقِينَ الْكَافِرِينَ حَتَّى إِذَا اسْتَكْمَلُوا أَجْرَ كَرَامَتِي نَقَلْتُهُمْ إِلَيْكُمْ عَلَى أَسْرِّ الْأَحْوَالِ وَأَغْبَطُهَا؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ٣٣

﴿٢٨٦١﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرُهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا، قَالَ بِمَا صَبَرُوا عَلَى التَّقِيَّةِ وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ قَالَ الْحَسَنَةُ التَّقِيَّةُ وَالسَّيِّئَةُ الْإِذَاعَةُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢١٧

﴿٢٨٦٢﴾ الرسول ﷺ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَإِذَا تَفَكَّرْتُ فِي الطَّعَامِ الْمَسْمُومِ الَّذِي صَبَرْنَا عَلَيْهِ كَيْفَ أزالَ اللَّهُ عَنَّا غَائِلَتَهُ وَكَثَّرَهُ وَسَعَهُ ذَكَرْتُ صَبْرَ شَيْعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَعِنْدَ ذَلِكَ يُؤَدِّبُهُمُ اللَّهُ بِذَلِكَ الصَّبْرِ إِلَى أَشْرَفِ الْعَاقِبَةِ وَأَكْمَلَ السَّعَادَةِ طَالَمَا يَغْتَبِطُونَ فِي تِلْكَ الْجَنَانِ بِتِلْكَ الطَّيِّبَاتِ فَيُقَالُ لَهُمْ كُلُّوا هَنِيئًا بِتَقِيَّتِكُمْ لِأَعْدَائِكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى آذَاهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

﴿٢٨٦٣﴾ الصادق عليه السلام: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا قَالَ اصْبِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ وَصَابِرُواهُمْ عَلَى التَّقِيَّةِ وَرَابِطُوا عَلَى مَنْ تَقْتَدُونَ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٠٧

﴿٢٨٦٤﴾ الرسول ﷺ: يُنَادِيهِمْ رَبُّنَا عَزَّ وَجَلَّ يَا سَكَّانَ جَنَانِي وَيَا خُزَّانَ رَحْمَتِي مَا لِيُخْلَ أَخْرْتُ عَنْكُمْ أَزْوَاجَكُمْ وَسَادَاتِكُمْ وَلَكِنْ لِيَسْتَكْمِلُوا نَصِيحَهُمْ مِنْ كَرَامَتِي بِمُؤَاسَاتِهِمْ إِخْوَانَهُمْ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۸۵۸﴾ بزرگ‌تر از این‌ها که ناله‌های ساکنان بهشت را فرو می‌نشانند این است که: آن‌ها بر تقیه پایداری می‌ورزند و با توری‌های خود را از مهالک نجات می‌دهند، تا از دست بندگان کافر خداوند، رهایی یابند و جان سالم به دربرند.

﴿۲۸۵۹﴾ به یاد شکیبایی شیعیانمان بر تقیه افتادم و اینکه خداوند، درمقابل آن صبر، بهترین عاقبت و کامل‌ترین خوشبختی را به آن‌ها خواهد داد. و چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در آن بهشت و خوشیهایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. و به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه‌ی شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

﴿۲۸۶۰﴾ در این هنگام خداوند متعال می‌فرماید: ای ساکنان بهشت من و ای خازنان رحمت من، اگر ملاقات شما را با همسران و بزرگانتان به تأخیر انداخته‌ام برای این است که آن‌ها به توفیق بهره‌مندی کامل از کرامت من برسند. آن‌ها هرچه در دنیا بمانند و به برادران مؤمن خود خدمت کنند و به فریاد مظلومان و محرومان برسند و غم از دل ستم‌دیدگان بردارند و در برابر فاسقان و کافران تقیه کنند، پاداششان نزد من زیادتر می‌شود. آن‌ها را در شادمان‌ترین شرایط که مورد غبطه‌ی دیگران باشند نزد شما منتقل می‌کنم.

﴿۲۸۶۱﴾ درباره‌ی آیه‌ی " آن‌ها کسانی هستند که به خاطر شکیبایی‌شان، اجر و پاداششان را دو بار دریافت می‌دارند " فرمود: " منظور از بر آنچه صبر می‌کنند، تقیه است و در رد کردن بدی با خوبی نیز تقیه، خوبی است و فاش کردن، بدی.

﴿۲۸۶۲﴾ رسول خدا ﷺ فرمود: هرگاه درمورد غذای مسمومی فکر می‌کنم که ما از آن دست‌برد داشتیم و اینکه چگونه خداوند فساد آن را از ما برطرف کرده و برایمان توسعه و فزونی بخشید، به یاد شکیبایی شیعیانمان بر تقیه افتادم و اینکه خداوند، درمقابل آن صبر، بهترین عاقبت و کامل‌ترین خوشبختی را به آن‌ها خواهد داد؛ و چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در آن بهشت و خوشیهایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. و به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه‌ی شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

﴿۲۸۶۳﴾ " ای کسانی که ایمان آورده‌اید، (در برابر مشکلات و هوس‌ها) استقامت کنید و در برابر دشمنان پایداری باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید "؛ فرمود: بر مصیبت‌ها شکیبا باشید و با آن‌ها بر مبنای تقیه رفتار کنید. و با پیشوایتان ارتباط داشته باشید و از خدا پروا کنید، باشد که رستگار شوید.

﴿۲۸۶۴﴾ خداوند بهشتیان را ندا دهد: ای ساکنان بهشت من و ای دربانان رحمت من، اگر دیدار همسران و دوستان و سروان شما به تأخیر افتاد، از سر بخل بر شما نیست. بلکه این تأخیر به خاطر آن است که آن‌ها بهره‌ی خویش را از کرامت و بزرگواری من به‌وسیله‌ی همراهی و مواسات با برادران مؤمن خود و دستگیری از افسردگان و کارگشایی از گرفتاران و همچنین از راه

﴿أقسام الصبر﴾

الْمُؤْمِنِينَ وَالْأَخْذِ بِأَيْدِي الْمَلْهُوفِينَ وَالتَّنْفِيسِ عَنِ الْمَكْرُوبِينَ وَالصَّبْرَ عَلَى التَّقِيَّةِ مِنَ الْفَاسِقِينَ الْكَافِرِينَ حَتَّى إِذَا اسْتَكْمَلُوا أَجْرَ كَرَامَاتِي نَقَلْتُهُمْ إِلَيْكُمْ عَلَى أَسْرَ الْأَحْوَالِ وَأَغْبَطْتُهَا؛

بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٦٣

١٠-٢-٣-٤-٢- التوراة

﴿٢٨٦٥﴾ الرسول ﷺ: أَعْظَمَ مِنْ ذَلِكَ مِمَّا يُسْكُنُ حَيْنَ سُكَّانِ الْجَنَانِ وَخُورَهَا إِلَى شَيْعَتِنَا مَا يُعْرِفُهُمُ اللَّهُ مِنْ صَبْرٍ شَيْعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَاسْتِعْمَالِهِمُ التَّوْرِيَّةَ لِيَسْلَمُوا مِنْ كُفْرَةِ عِبَادِ اللَّهِ وَ

فَسَقَتِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٢٨

١٠-٣-٤-٢- كتمان السر

﴿٢٨٦٦﴾ العسكري ﷺ: مَا مِنْ عَبْدٍ وَلَا أَمَةٍ دَارَى عِبَادَ اللَّهِ بِأَحْسَنِ الْمُدَارَاةِ وَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا فِي بَاطِلٍ وَلَمْ يَخْرُجْ بِهَا مِنْ حَقٍّ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ نَفْسَهُ تَسِيحًا وَزَكَّى أَعْمَالَهُ وَأَعْطَاهُ لَصْبَرِهِ عَلَى كِتْمَانِ سِرِّهِ وَاحْتِمَالِ الْغَيْظِ لِمَا يَحْتَمِلُهُ مِنْ أَعْدَائِنَا ثَوَابَ الْمُتَشَحُّطِ بِدَمِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ٣٦

١٠-٤-٣-٢- الغمض في الناس، عدم الشهرة

﴿٢٨٦٧﴾ الرسول ﷺ: إِنْ أَغْبَطَ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ عَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَفِيفُ الْحَاذِ ذُو حَظٍّ مِنَ الصَّلَاةِ أَحْسَنَ عِبَادَةِ رَبِّهِ وَأَطَاعَهُ فِي السِّرِّ وَكَانَ غَامِضًا فِي النَّاسِ لَا يُشَارُ إِلَيْهِ بِالْأَصَابِعِ فَمَنْ صَبَرَ عَلَى ذَلِكَ ثُمَّ نَقَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ فَقَالَ وَعَجَلَتْ مَنِيَّتُهُ وَقَلَّ تَرَاثُهُ وَقَلَّتْ بَوَاكِيهِ؛ مجموعة ورام ج: ١

ص: ١٨٢

١١-٣-٢- المرض، السقم، الجراحة، الحمى، ذهاب البصر

١١-١-٣-٢- المرض

﴿٢٨٦٨﴾ وَادْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ، ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ، وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَى لَأُولِي الْأَلْبَابِ، وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُثْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعَمَ الْعَبْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ -ص

٤٤-٤١

﴿اقسام صبر﴾

پایداری بر تقیه در برابر مردم فاسق و کافر، تکمیل کنند و هنگامی که توانستند شایسته‌ی بهترین کرامت‌هایم شوند، آنان را در شادترین و چشمگیرترین حالات، نزد شما انتقال می‌دهم.

۲-۱۰-۴-۳-۲- دوپهلوی گویی

﴿۲۸۶۵﴾ بزرگ‌تر از این‌ها که ناله‌های ساکنان بهشت را فرو می‌نشانند این است که: آن‌ها بر تقیه پایداری می‌ورزند و با توریه‌ی خود را از مهالک نجات می‌دهند، تا از دست بندگان کافر خداوند، رهایی یابند و جان سالم به دربرند.

۳-۱۰-۴-۳-۲- رازداری

﴿۲۸۶۶﴾ هیچ مرد و زنی نباشد که با بندگان خدا بهترین مدارا را داشته و در باطل آن‌ها وارد نشده و از حق خارج نشود، جز آن که خدا نَفَس او را تسبیح و کردارش را پاکیزه کرده و به او در پوشاندن و مخفی کردن سرّ ما و تحمل خشم آنچه از دشمنان ما بشنود، صبر می‌دهد و ثواب کسی را دارد که در راه خداوند در خون خود بغلطد.

۴-۱۰-۴-۳-۲- چشم پوشی در برابر اعمال مردمان، گمنام‌بودن

﴿۲۸۶۷﴾ بیش از همه‌ی اولیای خدا، بنده‌ی مؤمنی مورد رشک و غبطه است که: کم ثروت، اما بهره‌مند از نماز است، عبادت پروردگارش را نیکو انجام دهد، در نهان او را اطاعت کند و در بین مردم گمنام باشد، آن چنان که کسی با انگشت به او اشاره نکند، کیست که در چنین شرایطی پایداری ورزد؟ آن گاه رسول خدا ﷺ دست بر دست زد و فرمود: و مرگش در حالی فرارسد که ارثش ناچیز و گریه‌کنانش اندک باشند.

۱۱-۴-۳-۲- مریضی، بیماری، جراحت، تب، نابینایی

۱-۱۱-۴-۳-۲- بیماری

﴿۲۸۶۸﴾ و به خاطر بیاور بنده‌ی ما ایوب را، هنگامی که پروردگارش را خواند (و گفت: پروردگارا!!) شیطان مرا به رنج و عذاب افکنده است. (به او گفتیم:) پای خود را بر زمین بکوب! این چشمه آبی خنک برای شستشو و نوشیدن است. و خانواده‌اش را به او بخشیدیم و همانند آن‌ها را بر آنان افزودیم، تا رحمتی از سوی ما باشد و تذکری برای اندیشمندان. (و به او گفتیم:) بسته‌ای از ساقه‌های گندم (یا مانند آن) را بگیر و با آن (همسرت را) بزن و سوگند خود را مشکن! ما او را شکیبیا یافتیم؛ چه بنده‌ی خوبی که بسیار بازگشت‌کننده (به سوی خدا) بود!

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٨٦٩﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ أَلَيْسَ بَابُ الْبَلَاءِ هُوَ بَابُ الصَّبْرِ قَالَ لَا قُلْتُ فَمَا الْبَلَاءُ قَالَ الْمَصَائِبُ وَالْأَسْقَامُ وَالْأَمْرَاضُ وَالْجُدَامُ وَهُوَ بَابٌ مِنْ يَافُوتَةٍ صَفْرَاءَ مِصْرَاعٍ وَاحِدٌ مَا أَقَلَّ مَنْ يَدْخُلُ فِيهِ؛ مِنْ لَا يَحْضُرُهُ الْفَقِيه ج: ١ ص: ٢٩٥

﴿٢٨٧٠﴾ الكاظم عليه السلام: إِنْ الْبَدَنَ إِذَا صَحَّ أَشْرَ وَبَطَرَ فَإِذَا اغْتَلَّ ذَهَبَ ذَلِكَ عَنْهُ فَإِنْ صَبَرَ جُعِلَ كَفَّارَةً لِمَا قَدْ أَذْنَبَ وَإِنْ لَمْ يَصْبِرْ جَعَلَهُ وَبَالًا عَلَيْهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦٥
﴿٢٨٧١﴾ الصادق عليه السلام: لَمْ يُقَسِّمْ بَيْنَ النَّاسِ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنْ الْيَقِينِ إِنْ بَعْضَ النَّاسِ أَشَدُّ يَقِينًا مِنْ بَعْضٍ وَهُمْ مُؤْمِنُونَ وَبَعْضُهُمْ أَصْبَرُ مِنْ بَعْضٍ عَلَى الْمُصِيبَةِ وَعَلَى الْفَقْرِ وَعَلَى الْمَرَضِ وَعَلَى الْخَوْفِ وَذَلِكَ مِنَ الْيَقِينِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٥٧

﴿٢٨٧٢﴾ الرسول ﷺ: مَنْ اشْتَكَى لَيْلَةً فَقَبِلَهَا بِقَبُولِهَا وَأَدَّى إِلَى اللَّهِ شُكْرَهَا كَانَتْ لَهُ كَفَّارَةٌ سَنَتَيْنِ سَنَةَ لِقَوبِهَا وَسَنَةَ لِلصَّبْرِ عَلَيْهَا؛ عدة الداعي ص: ١٢٦

﴿٢٨٧٣﴾ الرسول ﷺ: يَكْتُبُ أَنْيْنُ الْمَرِيضِ حَسَنَاتٍ مَا صَبَرَ فَإِنْ جَزَعَ كُتِبَ هَلُوعًا لَا أَجْرَ لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٥٢

﴿٢٨٧٤﴾ الرسول ﷺ: يَكْتُبُ أَنْيْنُ الْمَرِيضِ فَإِنْ كَانَ صَابِرًا كُتِبَ حَسَنَاتٍ وَإِنْ كَانَ جَزِعًا كُتِبَ هَلُوعًا لَا أَجْرَ لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦١

﴿٢٨٧٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَمَّا جَاءَتْ امْرَأَتُهُ إِلَيْهِ وَقَدْ بَاعَتْ أَحَدَ ظَفَائِرِهَا بِقُوَّتِهِ شَقَّ عَلَيْهِ ذَلِكَ فَنَصَبَ نَفْسَهُ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ تَعَالَى ثُمَّ قَالَ يَا رَبِّ إِنَّكَ ابْتَلَيْتَنِي بِفَقْدِ الْأَهْلِ وَالْأَوْلَادِ فَصَبَرْتُ وَبِالْمَرَضِ الْفُلَانِي فَصَبَرْتُ ثُمَّ عَدَّدَ أَمْرَاضَهُ فَإِذَا النَّدَاءُ مِنْ قَبْلِ اللَّهِ أَنْ يَا أَيُّوبُ لِمَنِ الْمِنَّةُ عَلَيْكَ فِي صَبْرِكَ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ اللَّهُمَّ لَكَ وَصَارَ يَخْشُو التُّرَابَ عَلَى رَأْسِهِ وَيَبْكِي وَيَقُولُ اللَّهُمَّ لَكَ اللَّهُمَّ لَكَ فَجَاءَ النَّدَاءُ ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧
١١-٢-٣-٢- فَقَدْ الْعَافِيَةُ

﴿٢٨٧٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِمَّنْ لَهُمْ إِيَابٌ عَافِيَتِهِ وَمُصَبِّرٌ لَهُمْ عَلَى فَقْدِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩

ص: ١٥٦

١١-٣-٢-٣- السَّقْمُ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۸۶۹﴾ گفتم: مگر در صبر هم همان در بلا نیست؟ گفت: نه، گفتم: بلا چیست؟ گفت: مصایب و دردها و بیماری‌ها و جذام و آن دری است از یاقوت زرد، دری یک لنگه‌ای؛ و اندکد کسانی که از آن در وارد شوند.

﴿۲۸۷۰﴾ بدن انسان، اگر سلامت باشد سرمستی می‌کند و اگر بیمار شود آن سرمستی از او گرفته می‌شود و اگر بر آن بیماری شکیبایی ورزد، کفاره‌ی گناهانش قرار داده می‌شود و اگر صبر و شکیبایی نکند برای او سخت‌تر و بدفراجام‌تر می‌شود.

﴿۲۸۷۱﴾ چیزی مهم‌تر از یقین، بین مردم تقسیم نشده است. بعضی از مردم دارای یقین شدیدتری از دیگران هستند و اینان انسان‌های مؤمن هستند و بعضی در مصیبت و فقر و بیماری و ترس، شکیباتر از دیگران هستند و این از ثمرات یقین است.

﴿۲۸۷۲﴾ کسی که یک شب بیمار باشد و آن را بپذیرد و شکر آن را نیز ادا کند، کفاره‌ی دو سالش خواهد بود، یک سال به خاطر پذیرفتنش و یک سال دیگر به خاطر صبر بر آن.

﴿۲۸۷۳﴾ اگر بیمار شکیبیا باشد، در مقابل آه و ناله‌ی او، برایش حسنه ثبت می‌شود. ولی اگر بی‌تابی کند، کم‌صبری‌اش ثبت شده و پاداشی نخواهد داشت.

﴿۲۸۷۴﴾ اگر بیمار شکیبیا باشد، در مقابل آه و ناله‌ی او، برایش حسنه ثبت می‌شود. ولی اگر بی‌تابی کند، کم‌صبری‌اش ثبت شده و پاداشی نخواهد داشت.

﴿۲۸۷۵﴾ وقتی همسرش به‌سوی او آمد در حالی که بخشی از گیسوانش را برای غذای روزانه فروخته بود. تحمل این منظره، برای ایوب گران آمد. پس خود را در پیشگاه خدا قرار داد و عرض کرد: پروردگارا مرا به ازدست‌دادن فرزندان و اهل و عیالم گرفتار کردی، تحمل کردم، رنجور و بیمارم کردی تحمل کردم. بعد یک‌یک بیماری‌ها و گرفتاری‌هایش را شمرد. ناگاه از طرف خدا ندایی رسید که: ای ایوب، برای این شکیبایی، چه‌کسی باید منت بگذارد؟ چه‌کسی قدرت و توان صبر و شکیبایی را به تو داد؟ پس ایوب عرض کرد: بارالها منت، حق توست، حق توست. خاک بر سر می‌ریخت و گریه می‌کرد و می‌گفت: خدایا تو، خدایا تو، پس ندایی آمد: پایت را به زمین بزن که این چشمه‌ای است برای شستشو، خنک و گوارا.

۲-۱۱-۴-۳- بیماری

﴿۲۸۷۶﴾ دیگری در آرزوی شفایافتن بود و خاندانش را به شکیبایی در مرگش دعوت می‌کرد.

۳-۱۱-۴-۳- بیماری

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٨٧٧﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ أَلَيْسَ بَابُ الْبَلَاءِ هُوَ بَابُ الصَّبْرِ قَالَ لَا قُلْتُ فَمَا الْبَلَاءُ قَالَ الْمَصَائِبُ وَالْأَسْقَامُ وَالْأَمْرَاضُ وَالْجُدَامُ وَهُوَ بَابٌ مِنْ يَاقُوتَةٍ صَفْرَاءَ مِصْرَاعٍ وَاحِدٌ مَا أَقَلَّ مَنْ يَدْخُلُ فِيهِ؛ مِنْ لَا يَحْضُرُهُ الْفَقِيهُ ج: ١ ص: ٢٩٥

﴿٢٨٧٨﴾ الحسين ﷺ: قَالَ لِأَيُّوبَ فِي سُقْمِهِ وَدُودِهِ وَجُهْدِهِ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نَعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ وَهَكَذَا يَنْبَغِي لِأَهْلِ الْحَقَائِقِ أَنْ يَكُونُوا لِسَيِّدِهِمْ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالشِّدَّةِ وَالرَّخَاءِ عَلَى الْحَالِ الَّذِي يَرْضَاهُ مِنْهُمْ؛ مُسْتَدْرَكُ الْوَسَائِلِ ج: ٧ ص: ٥٢٧

﴿٢٨٧٩﴾ الباقر ﷺ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ ﷺ مَا الصَّبْرُ الْجَمِيلُ فَقَالَ ذَاكَ الصَّبْرُ الَّذِي لَيْسَ فِيهِ شَكْوَى إِلَى أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ بَعَثَ يَعْقُوبَ إِلَى رَاهِبٍ مِنَ الرُّهْبَانِ عَابِدٍ مِنَ الْعِبَادِ فِي حَاجَةٍ فَلَمَّا رَأَاهُ الرَّاهِبُ حَسِبَهُ إِبْرَاهِيمَ فَوْتَبَ إِلَيْهِ فَأَعْتَقَهُ ثُمَّ قَالَ مَرْحَبًا بِخَلِيلِ الرَّحْمَنِ قَالَ لَا وَلَكِنْ يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فَقَالَ لَهُ الرَّاهِبُ فَمَا بَلَغَ بِكَ مَا أَرَى بِكَ الْكِبَرُ فَقَالَ أَلْهَمُ وَالْحَزَنُ وَالسُّقْمُ فَمَا جَاوَزَ عَتَبَةَ الْبَابِ حَتَّى أَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ يَا يَعْقُوبُ تَشْكُونِي إِلَى عَبْدِي فَخَرَّ سَاجِدًا عِنْدَ الْبَابِ فَقَالَ يَا رَبِّ لَا أَعُودُ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَكَ فَلَا تَعُدْ لِمِثْلِهَا فَمَا شَكَأَ مِمَّا أَصَابَهُ مِنْ نَوَائِبِ الدُّنْيَا إِلَّا أَنَّهُ قَالَ يَوْمًا إِنَّمَا أَشْكُو بَنِي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ؛ مَشْكَاةُ الْأَنْوَارِ ص: ٢٧٦

١١-٤-٣-٢- الجراحة

﴿٢٨٨٠﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِيَنْظُرَ كَيْفَ صَبْرُكَ قَالَ أَسْلِمُ لِأَمْرِكَ يَا رَبِّ وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ فَمَا هُنَّ قِيلَ... وَأَمَّا الثَّانِيَةُ فَالتَّكْذِيبُ وَالْخَوْفُ الشَّدِيدُ وَبَذْلُكَ مُهْجَتَكَ فِيَّ وَمُحَارَبَةُ أَهْلِ الْكُفْرِ بِمَالِكَ وَنَفْسِكَ وَالصَّبْرُ عَلَى مَا يُصِيبُكَ مِنْهُمْ مِنَ الْأَذَى وَمِنْ أَهْلِ النِّفَاقِ وَالْأَلَمِ فِي الْحَرْبِ وَالْجِرَاحِ قَالَ يَا رَبِّ قَبِلْتُ وَرَضِيتُ وَسَلَّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

﴿٢٨٨١﴾ أمير المؤمنين ﷺ: فَلَقَدْ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَإِنَّا أَلْقَيْنَا لِيَدُورٍ بَيْنَ الْأَبَاءِ وَالْأَبْنَاءِ وَالْإِخْوَانِ وَالْقَرَابَاتِ فَمَا نَزَدَا عَلَى كُلِّ مُصِيبَةٍ شِدَّةٍ إِلَّا إِيْمَانًا وَمُضِيًّا عَلَى الْحَقِّ وَتَسْلِيمًا لِلْأَمْرِ وَصَبْرًا عَلَى مَضَضِ الْجِرَاحِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٣٦٨

١١-٤-٣-٢- الحمى

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۸۷۷﴾ گفتم: مگر در صبر هم همان در بلا نیست؟ گفت: نه، گفتم: بلا چیست؟ گفت: مصایب و دردها و بیماری‌ها و جذام و آن دری است از یاقوت زرد، دری یک لنگه‌ای؛ و اندکد کسانی که از آن در وارد شوند.

﴿۲۸۷۸﴾ درباره‌ی ایوب در دوره‌ی بیماری و کرم‌گذاشتن بدن و اوج سختی‌اش فرمود: "ما او را بنده‌ای صابر و شکیا یافتیم و نیکو بنده‌ای بود و بسیار توبه‌کننده" و برای اهل حقیقت شایسته است که در گشایش و سختی و تنگنا و آسایش، چنان کنند که خداوند آن را بپسندد.

﴿۲۸۷۹﴾ به امام باقر علیه السلام عرض کردم: صبر جمیل چیست؟ فرمود: صبری است که در کنارش به مردم شکایت نکند، ابراهیم علیه السلام حضرت یعقوب را برای کاری نزد راهبی از راهبان و عابدی از عابدان فرستاد، چون راهب یعقوب را دید گمان کرد او ابراهیم است، به طرف او جست و او را در آغوش گرفت، سپس گفت: ای دوست خدا، خوش آمدی. یعقوب گفت: من یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم هستم، راهب گفت: پس چرا این قدر سالخورده شده‌ای؟ فرمود: غم و اندوه و بیماری مرا چنین کرده است، هنوز از آستانه در خارج نشده بود که خداوند به او وحی فرمود: ای یعقوب، شکایت مرا نزد بنده‌ام نمودی؟ در اینجا حضرت کنار در به سجده افتاد و گفت: خدایا، دیگر تکرار نخواهم کرد، خداوند به او وحی فرمود: من تو را بخشیدم، دیگر تکرار نکن، پس از آن دیگر یعقوب از هیچ مصیبتی شکایت نکرد، فقط آن روز که گفت: من غم و اندوهم را فقط به خدا شکایت می‌برم و از خدا چیزی می‌دانم که شما نمی‌دانید.

۴-۱۱-۳-۲-جراحت

﴿۲۸۸۰﴾ شبی که پیامبر صلی الله علیه و آله را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به کمک تو، آن سه چیز کدامند؟ گفته شد... و اما دوم: تکذیب و خوف شدید و بذل خون دلت در راه من و جنگ با کفار با مال و جانّت و تحمل اذیت و آزاری که از ناحیه‌ی ایشان و اهل نفاق به تو می‌رسد و نیز تحمل درد جنگ و زخمهای آن. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست.

﴿۲۸۸۱﴾ ما با پیامبر صلی الله علیه و آله بودیم و جنگ و کشتار گرداگرد پدران، فرزندان، برادران و خویشاوندان ما دور می‌زد، اما با واردشدن هر مصیبت و شدتی، جز بر ایمان خود نمی‌افزودیم و در پیمودن راه حق و تسلیم‌بودن در برابر اوامر الهی و شکیبایی بر درد جراحت‌های سوزان، مصمّم تر می‌شدیم.

۵-۱۱-۴-۳-تب

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٨٨٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ حُمَّ ثَلَاثَ سَاعَاتٍ فَصَبَرَ فِيهَا بَاهَى اللَّهُ بِهِ مَلَائِكَتَهُ فَقَالَ مَلَائِكَتِي انْظُرُوا إِلَى عَبْدِي وَصَبْرِهِ عَلَى بَلَائِي اكْتُبُوا لِعَبْدِي بَرَاءَةً مِنَ النَّارِ؛ بحار الأنوار ج: ٥٩ ص: ١٠٥

﴿٢٨٨٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى مَضَضِ الْحِمِيَةِ طَالَ سُقْمُهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٦ ص: ٤٥٣

١١-٦-٢-٣-٤-٢- ذهاب البصر

﴿٢٨٨٤﴾ الصادق عليه السلام: هُمْ سَادَةُ النَّبِيِّينَ وَ عَلَيْهِمْ دَارَتْ رَحَى الْمُرْسَلِينَ وَقِيلَ لَهُمْ سِتَّةُ نُوحٍ صَبَرَ عَلَى أَذَى قَوْمِهِ وَإِبْرَاهِيمُ صَبَرَ عَلَى النَّارِ وَإِسْحَاقُ صَبَرَ عَلَى الذَّبْحِ وَيَعْقُوبُ صَبَرَ عَلَى فَقْدِ الْوَلَدِ وَ ذَهَابِ الْبَصَرِ وَيُوسُفُ صَبَرَ عَلَى الْبُئْرِ وَالسَّجْنِ وَأَيُّوبُ صَبَرَ عَلَى الضَّرِّ؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ٣٢٧

١٢-٢-٣-٤-٢- الداء، الصداغ، العناء، الوجع، المضض

١٢-١-٢-٣-٤-٢- الداء

﴿٢٨٨٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَمَا صَبَرَكَ عَلَى دَائِكَ وَ جَلَدَكَ عَلَى مُصَابِكَ وَ عَزَاكَ عَنِ الْبُكَاءِ عَلَى نَفْسِكَ وَ هِيَ أَعَزُّ الْأَنْفُسِ عَلَيْكَ وَ كَيْفَ لَا يُوقِظُكَ خَوْفُ بَيَاتِ نَقْمَةٍ وَ قَدْ تَوَرَّطَتْ بِمَعَاصِيهِ مَدَارِجُ سَطَوَاتِهِ فَتَدَاوِ مِنْ دَاءِ الْفِتْرَةِ فِي قَلْبِكَ بِعَزِيمَةٍ وَ مِنْ كَرَى الْغَفْلَةِ فِي نَاطِرِكَ بَيَقِظَةً؛ نهج البلاغة ص: ٣٤٤

﴿٢٨٨٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَوْ لَا أَنَّكَ أَمَرْتَ بِالصَّبْرِ وَ نَهَيْتَ عَنِ الْجَزَعِ لَأَنْفَدْنَا عَلَيْكَ مَاءَ الشُّوْنِ وَ لَكَانَ الدَّاءُ مُمَاطِلًا وَ الْكَمَدُ مُحَالِفًا وَ قَلَّا لَكَ وَ لَكِنَّهُ مَا لَا يُمْلِكُ رُدُّهُ وَ لَا يُسْتَطَاعُ دَفْعُهُ؛ نهج البلاغة ص: ٣٥٥

١٢-٢-٣-٤-٢- حدة الدواء

﴿٢٨٨٧﴾ الصادق عليه السلام: فَإِنَّ الدُّنْيَا دَارُ ظَعْنٍ لَيْسَتْ بِدَارِ إِقَامَةٍ وَ إِنَّمَا أُنْزِلَ آدَمَ عليه السلام إِلَيْهَا غَفْوَةً فَاحْذَرُهَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّ الْمُرَادَ مِنْهَا تَرْكُهَا وَ الْغِنَى مِنْهَا فَقْرُهَا لَهَا فِي كُلِّ حِينٍ قَبِيلٌ تَذِلُ مِنْ أَعَزِّهَا وَ تَفْقِرُ مِنْ جَمْعِهَا هِيَ كَالسَّمِّ يَأْكُلُهُ مَنْ لَا يَعْرِفُهُ وَ هِيَ جِيفَةٌ وَ كُنْ فِيهَا

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۸۸۲﴾ هر که سه ساعت تب کند و بر آن شکبیا باشد خدا در مقابل فرشتگانش به او می‌بالد و می‌فرماید: ای فرشته‌های من، به بندهام و شکیبایی او بر بلایم بنگرید و برای بندهام برگه‌ی آزادی از دوزخ را بنویسید.

﴿۲۸۸۳﴾ هر که سختی پرهیز غذایی را تحمل نکند، بیماری او به درازا می‌کشد.

۱۱-۴-۲- نابینایی

﴿۲۸۸۴﴾ (این چند پیامبر) از بزرگان انبیا هستند و گردونه‌ی سایر پیامبران بر مدار آن‌ها می‌گردد و گفته می‌شود آن‌ها شش نفرند: نوح که بر آزار قومش صبر کرد، ابراهیم که آتش را تحمل کرد، اسحاق (اسماعیل) که رنج سربردن را تحمل کرد، یعقوب که بر فقدان پسر و نابینایی صبر نمود و یوسف که رنج چاه و زندان را تحمل کرد و ایوب که بر سختی صبر نمود.

۱۲-۴-۲- درد، سردرد، زحمت، درد و رنج ناشی از مصیبت

۱-۱۲-۴-۲- درد

﴿۲۸۸۵﴾ اما چه چیز تو را بر بیماری خود بی‌تفاوت کرده است؟ و بر مصیبت‌های خود شکبیا و از گریه بر حال خویشتن بازداشته است؟ در حالی که هیچ چیز برای تو عزیزتر از جانت نیست؛ چگونه ترس از فرودآمدن بلا، شب هنگام تو را بیدار نکرده است؟ و تو در گناه غوطه‌ور و در پنجه‌ی قهر الهی مبتلا شده‌ای؟ پس سستی دل را با استقامت درمان کن و خواب زدگی چشمانت را با بیداری از میان بردار.

﴿۲۸۸۶﴾ و اگر نه این است که به شکیبایی امر فرمودی و از بی‌تابی نهی نمودی، اشک دیده را با گریستن بر تو به پایان می‌رساندیم و درد همچنان بی‌درمان می‌ماند و رنج و اندوه، هم‌سوگند جان و این زاری و بی‌قراری در فقدان تو اندک است، لیکن مرگ را باز نتوان گرداند و نه کسی را از آن می‌توان رهاوند.

۲-۱۲-۴-۲- تلخی و ناگواری علاج و دارو

﴿۲۸۸۷﴾ دنیا سرای رفتن است، نه سرای ماندن. حضرت آدم به‌عنوان مجازات به دنیا فرود آورده شد، پس، از دنیا بر حذر باش ای امیرالمؤمنین، زیرا که توشه‌بردشتن از دنیا، با ترک دنیا محقق می‌شود؛ و بی‌نیازی از دنیا، در درک نیازمندی دنیاست، دنیا هر لحظه کشته‌ای به‌جا می‌گذارد، هر که را عزت داده است، خوار می‌سازد و هر جمعی را پراکنده می‌کند. دنیا چون زهری است که هر کسی که نمی‌شناسدش، آن را می‌خورد و باعث قتل اوست. تو در دنیا همچون کسی

﴿أقسام الصبر﴾

كَالْمُدَاوِي جِرَاحَهُ يُحْتَمَى قَلِيلًا مَخَافَةً مَا يَكْرَهُ طَوِيلًا فَيَصْبِرُ عَلَى حَدَّةِ الدَّوَاءِ مَخَافَةَ طُولِ الْبَلَاءِ؛
أعلام الدين ص: ٢٣٨

٣-١٢-٤-٢- الصداع

﴿٢٨٨٨﴾ الرسول ﷺ: فَلَمَّا بَلَغَ الْمَنْزِلَ إِذَا فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا يَا خُذْهَا الصَّدَاعُ فَقَالَ ﷺ أَبْشِرِي وَاصْبِرِي فَلَنْ تَنَالِي مَا عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِالصَّبْرِ فَنَزَلَ جِبْرِيلُ بِهِلَ آتَى؛ بحار الأنوار ج: ٣٥ ص: ٢٤٣

٤-١٢-٤-٢- العناء

﴿٢٨٨٩﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ يَا جِبْرِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ يَصْبِرُ فِي الصَّرَاءِ كَمَا يَصْبِرُ فِي السَّرَاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا يَصْبِرُ فِي الْغِنَى وَفِي الْعَنَاءِ كَمَا يَصْبِرُ فِي الْعَافِيَةِ وَلَا يَشْكُو خَالِقَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠٠ ص: ٢٢

٥-١٢-٤-٢- الوجع

﴿٢٨٩٠﴾ الرسول ﷺ: مَا تَجَرَّعَ عَبْدٌ جُرْعَتَيْنِ أَحَبَّ إِلَيَّ اللَّهُ مِنْ جُرْعَةٍ غَضَبٍ رَدَّهَا بِحِلْمٍ أَوْ جُرْعَةٍ مُصِيبَةٍ مُحْزَنَةٍ مُوجِعَةٍ رَدَّهَا عَبْدٌ بِحُسْنِ عَزَاءٍ وَصَبْرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

٦-١٢-٤-٢- المصض

﴿٢٨٩١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْمَضَضِ يُؤَدِّي إِلَى إِصَابَةِ الْفُرْصَةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨
﴿٢٨٩٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَمْ يَكُنْ عِنْدِي فِيهِ إِلَّا الصَّبْرُ عَلَى مَا أَمَضَّ وَأَبْلَغَ مِنْهَا؛ بحار الأنوار ج: ٣١ ص: ٣٤٩

١-٦-١٢-٤-٢- مَضَضُ الْآلَمِ

﴿٢٨٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ لَقَدْ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ نَقْتُلُ آبَاءَنَا وَ أَبْنَاءَنَا وَ إِخْوَانَنَا وَ أَعْمَامَنَا، مَا يَزِيدُنَا ذَلِكَ إِلَّا إِيمَانًا وَ تَسْلِيمًا وَ مُضِيًّا عَلَى اللَّقْمِ، وَ صَبْرًا عَلَى مَضَضِ الْآلَمِ، وَ جِدًّا فِي جِهَادِ الْعَدُوِّ؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٣٢٨

٢-٦-١٢-٤-٢- مَضَضُ التَّعْلِيمِ

﴿٢٨٩٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى مَضَضِ التَّعْلِيمِ بَقِيَ فِي ذُلِّ الْجَهْلِ؛ غرر الحكم ص: ٤٣

٣-٦-١٢-٤-٢- مَضَضُ الْجِرَاحِ

﴿اقسام صبر﴾

باش، که زخم خود را معالجه می‌کند، دوره‌ی کوتاه دنیا را پرهیزگاری می‌کند که مبادا ناراحتی‌اش طولانی شود و بر سختی معالجه مقاومت می‌کند، از ترس اینکه مبادا ابتلایش طولانی شود.

۳-۱۲-۴-۲- سردرد

﴿۲۸۸۸﴾ وقتی که به خانه رسید، فاطمه علیها السلام سردرد داشت. حضرت فرمود: مژده باد بر تو، صبر کن که به آنچه نزد خداست دست نمی‌یابی، مگر با صبر. در این هنگام جبرئیل، سوره‌ی هل‌أتی را نازل کرد.

۴-۱۲-۴-۲- زحمت

﴿۲۸۸۹﴾ گفتم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت: آن‌چنان که در راحتی‌ها صبر می‌کند در سختی‌ها نیز صبر کند، همچنان که در ثروتمندی صبر می‌کند در تهیدستی نیز صبر کند، آن‌چنان که در تندرستی صبر می‌کند در رنج و سختی نیز شکیبایی ورزد؛ و به‌واسطه‌ی بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

۵-۱۲-۴-۲- درد

﴿۲۸۹۰﴾ هیچ بنده‌ای، جرعه‌ای دوست‌داشتنی‌تر نزد خدا، از این دو جرعه ننوشیده است. جرعه‌ی خشمی که آن را در سینه‌ی خود با حلم و بردباری، رد کرده باشد و یا جرعه‌ی مصیبتی حزن‌آور و دردناک که آن را از روی صبر و شکیبایی فروبرده باشد.

۶-۱۲-۴-۲- درد و رنج ناشی از مصیبت

﴿۲۸۹۱﴾ شکیبایی بر سختی‌ها، فرصت پدید می‌آورد.
﴿۲۸۹۲﴾ ولی چاره‌ای جز صبر نداشتم، بر آنچه از موارد قبل، تلخ‌تر و سنگین‌تر بود.

۱-۱۲-۴-۲- عذاب و رنج درد بیماری

﴿۲۸۹۳﴾ ما (در میدان کارزار) با رسول خدا بودیم. پدران، پسران، برادران و عموهای خویش را (به سبب کفر و شرکشان) می‌کشتیم و در خون می‌آلودیم. این امر بر ایمانمان می‌افزود، در راه راست پا برجا بودیم و در سختی‌ها شکیبا و در جهاد با دشمن کوشا.

۲-۱۲-۴-۲- رنج یاددادن و تعلیم

﴿۲۸۹۴﴾ هر که سختی تعلیم را تحمل نکند، در ذلت و خواری جهل و نادانی باقی می‌ماند.

۳-۱۲-۴-۲- درد زخم و جراحت

﴿أقسام الصَّبْرِ﴾

﴿٢٨٩٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَلَقَدْ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَإِنَّ الْقَتْلَ لَيَدُورُ بَيْنَ الْأَبَاءِ وَالْأَبْنَاءِ وَالْإِخْوَانِ وَالْقَرَابَاتِ فَمَا زِدَادُ عَلَى كُلِّ مُصِيبَةٍ وَشِدَّةُ إِلَّا إِيمَانًا وَمُضِيًّا عَلَى الْحَقِّ وَتَسْلِيمًا لِلْأَمْرِ وَصَبْرًا عَلَى مَضَضِ الْجَرَّاحِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٣٦٨

﴿٢٨٩٦﴾ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ زَاعِمًا يَزْعُمُ أَنَّهُ يُنْقِصُ عَلَيَّا فَقَامَ فِي أَصْحَابِهِ يَوْمًا فَقَالَ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أُغْلِقَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ١١٧

٢-٣-٤-١٢-٦-٤ مَضَضُ الْحَرْبِ

﴿٢٨٩٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَقَدْ فَارَقَكُمْ رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَوَقَّرَهُ وَ... حَازَ الْبَاسَ فَاسْتَعْمَلَهُ فِي طَاعَةِ رَبِّهِ صَابِرًا عَلَى مَضَضِ الْحَرْبِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ١١٧

٢-٣-٤-١٢-٦-٥ مَضَضُ الْحِمِيَّةِ

﴿٢٨٩٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى مَضَضِ الْحِمِيَّةِ طَالَ سُقْمُهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٦ ص: ٤٥٣

٢-٣-٤-١٢-٦-٤ مَضَضُ السِّيَاسَةِ

﴿٢٨٩٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِنْ سَمَاءٍ إِلَى الرَّئَاسَةِ صَبَرَ عَلَى مَضَضِ السِّيَاسَةِ؛ غرر الحكم ص: ٣٣١

٢-٣-٤-١٢-٦-٧ مَضَضُ الْغُصَصِ

﴿٢٩٠٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى مَضَضِ الْغُصَصِ يُوجِبُ الظَّفَرَ بِالْفُرْصِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

٢-٣-٤-١٢-٧ الْمُرُّ

﴿٢٩٠١﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

صَبَرْتُ عَلَى مَرِّ الْأُمُورِ كَرَاهَةً وَأَيَقَنْتُ فِي ذَاكَ الصَّوَابَ مِنَ الْأَمْرِ

بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٩٨

﴿٢٩٠٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَتَطَرْتُ فَإِذَا لَيْسَ لِي مُعِينٌ إِلَّا أَهْلُ بَيْتِي فَضَيَّنْتُ بِهِمْ عَنِ الْمَوْتِ فَأَغْضَيْتُ عَلَى الْقَذَى وَشَرَبْتُ عَلَى الشَّجَا وَصَبَرْتُ عَلَى أَخْذِ الْكَظَمِ وَعَلَى أَمْرِ مِنْ طَعْمِ الْعَلَقَمِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٣١٠

﴿٢٩٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كُنْ حُلُوَّ الصَّبْرِ عِنْدَ مَرِّ الْأَمْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۸۹۵﴾ ما با پیامبر ﷺ بودیم و جنگ و کشتار گرداگرد پدران، فرزندان، برادران و خویشاوندان ما دور می‌زد، اما با وارد شدن هر مصیبت و شدتی، جز بر ایمان خود نمی‌افزودیم و در پیمودن راه حق و تسلیم‌بودن در برابر اوامر الهی و شکیبایی بر درد جراحتهای سوزان، مصمم‌تر می‌شدیم.

﴿۲۸۹۶﴾ خبر رسید که کسی گمان برده است که او بر علی علیه السلام عیب و نقصی وارد کرده است. روزی میان اصحابش برخاست و گفت: قصد داشتم در خانه را به روی خود ببندم و تا آخر عمر، از خانه‌ام بیرون نیایم. به من خبر رسیده است که یکی از شماها مرا متهم کرده‌اید که به کسی عیب و نقص وارد کرده‌ام که بهترین مردم پس از پیامبر ماست و انیس و جلیس او بوده است. در مواقع سخت و تکان‌دهنده، رنج و گرفتاری او را برطرف می‌کرد. اوست کشنده‌ی مبارزه‌جویان روز جنگ. مردی از میان شما رفت که، قرآن را به کمال می‌دانست و علم را به وفور. شجاع بود و آن را در طاعت پروردگارش به کار بست، بر سختی‌های نبرد شکیبا بود در هنگام سختی و گرفتاری شاکر.

۴-۶-۱۲-۴-۳-۲- فشار جنگ

﴿۲۸۹۷﴾ مردی از شما جدا شد که قرآن می‌خواند و آن را بزرگ می‌داشت و...مبارزات را در فرمان‌برداری خداوند جهت می‌داد و بر سختی‌های جنگ، شکیبایی می‌ورزید.

۵-۶-۱۲-۴-۳-۲- رنج و سختی پرهیز و رژیم غذایی

﴿۲۸۹۸﴾ هر که سختی پرهیز غذایی را تحمل نکند، بیماری او به درازا می‌کشد.

۶-۶-۱۲-۴-۳-۲- سختی مدیریت و اداره‌ی امور

﴿۲۸۹۹﴾ هر که به ریاست برسد باید بر سختی مدیریت و اداره‌ی امور صبر کند

۷-۶-۱۲-۴-۳-۲- فشار غصه و اندوه

﴿۲۹۰۰﴾ صبر بر درد غصه‌ها، سبب پیروزی است بر فرصت‌ها.

۷-۱۲-۴-۳-۲- تلخی

﴿۲۹۰۱﴾ در برابر تلخی‌ها و سختی‌های امور، با اکراه شکیبایی کردم؛ و یقین دارم این کار به صحت نزدیک‌تر است.

﴿۲۹۰۲﴾ نگریستم و دیدم مرا یاری نیست و جز کسانم مددکاری ندارم. دریغم آمد که آنان دست به یاری‌ام گشایند، مبدا که به کام مرگ در آیند. ناچار خار غم در دیده شکسته، نفس در سینه و گلو بسته، از حق خود چشم پوشیدم و شربت تلخ شکیبایی نوشیدم.

﴿۲۹۰۳﴾ در مقابل تلخی کارها به شیرینی صبر کن.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٩٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَصْبِرُ عَلَى مَرِّ الْحَقِّ إِلَّا مَنْ أَتَقَنَ بِحَلَاوَةِ عَاقِبَتِهِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿٢٩٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى مَرِّ الْأَذَى أَبَانَ عَنْ صِدْقِ النَّقْوَى؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

﴿٢٩٠٦﴾ فِي وَصَايَا الْأَنْبِيَاءِ عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى الْحَقِّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿٢٩٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الصَّبْرِ عِنْدَ مَرِّ الْفَجِيعَةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٢٩٠٨﴾ فَإِنْ يَكُنْ ذَلِكَ كَذَلِكَ فَصَبِرْ لِمَرِّ الْحَقِّ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٢٤٥

٨-١٢-٣-٢- طَعَامُ الْمَسْمُومِ

﴿٢٩٠٩﴾ الرُّسُولُ ﷺ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَإِذَا تَفَكَّرْتُ فِي الطَّعَامِ الْمَسْمُومِ الَّذِي صَبَرْنَا عَلَيْهِ كَيْفَ أَزَالَ اللَّهُ عَنَّا غَائِلَتَهُ وَكَثْرَهُ وَسَعَهُ ذَكَرْتُ صَبْرَ شَيْعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَعِنْدَ ذَلِكَ يُؤَدِّيهِمُ اللَّهُ بِذَلِكَ الصَّبْرِ إِلَى أَشْرَفِ الْعَاقِبَةِ وَأَكْمَلَ السَّعَادَةِ طَالَ مَا يَغْتَبِطُونَ فِي تِلْكَ الْجَنَانِ بِتِلْكَ الطَّيِّبَاتِ فَيَقَالَ لَهُمْ كُلُوا هَنِيئًا بِتَقِيَّتِكُمْ لِأَعْدَائِكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى آذَاهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

١٣-٢-٣-٢- الْبَلَاءُ، الْإِخْتِبَارُ، الْفِتْنَةُ، الزَّلَازِلُ، التَّمْحِصُ

١-١٣-٣-٢- الْبَلَاءُ وَالْإِبْتِلَاءُ

﴿٢٩١٠﴾ الْبَاقِرُ عليه السلام: أَخْبَرَنِي عَنْ أَفْضَلِ مَا عُبدَ اللَّهُ بِهِ فَقَالَ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْمُحَافَظَةُ عَلَى الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ مَجْمُوعَةً وَالِدُعَاءُ وَالتَّضَرُّعُ إِلَى اللَّهِ [تَعَالَى] وَصِيَامُ شَهْرِ رَمَضَانَ [وَأَدَاءُ الزَّكَاةِ] وَحُجُّ الْبَيْتِ وَبِرُّ الْوَالِدَيْنِ وَصِلَةُ الرَّحِمِ وَكَثْرَةُ ذِكْرِ اللَّهِ وَالْكَفُّ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ [تَعَالَى] وَالصَّبْرُ عَلَى [الْبَلَاءِ] وَتِلَاوَةُ الْقُرْآنِ؛ تفسير فرائد الكوفي ص: ٢٦٠

﴿٢٩١١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِذَا ابْتُلِيتَ فَاصْبِرْ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٢٩١٢﴾ الرُّسُولُ ﷺ: إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَجْمَعَ لِلْمُسْلِمِ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ جَعَلْتُ لَهُ قَلْبًا خَاشِعًا وَلِسَانًا ذَاكِرًا وَجَسَدًا عَلَى الْبَلَاءِ صَابِرًا؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٢٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۹۰۴﴾ بر تلخی حق صبر نمی‌کند، مگر کسی که به شیرینی عاقبت آن، یقین داشته باشد.
﴿۲۹۰۵﴾ هر که بر تلخی آزار و اذیت‌ها شکیبایی ورزد، درستی پرهیزگاری خود را آشکار کرده است.

﴿۲۹۰۶﴾ بر (پذیرش و انجام) حق شکیبا باشید اگرچه تلخ باشد.
﴿۲۹۰۷﴾ بهترین صبر، شکیبایی بر تلخی مصیبت است.
﴿۲۹۰۸﴾ اگر مطلب این طور باشد، پس باید درمقابل تلخی حق صبر کرد.

۸-۱۲-۳-۲- غذای مسموم

﴿۲۹۰۹﴾ رسول خدا ﷺ فرمود: هرگاه درمورد غذای مسمومی فکر می‌کنم که ما از آن دست‌برداشتیم و اینکه چگونه خداوند فساد آن را از ما برطرف کرده و برایمان توسعه و فزونی بخشید، به یاد شکیبایی شیعیانمان بر تقیه افتادم و اینکه خداوند، درمقابل آن صبر، بهترین عاقبت و کامل‌ترین خوشبختی را به آن‌ها خواهد داد؛ و چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در آن بهشت و خوشی‌هایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. و به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه‌ی شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

۱۳-۴-۳-۲- بلا، امتحان، فتنه

۱-۱۳-۴-۳-۲- بلا و گرفتاری

﴿۲۹۱۰﴾ مرا از بهترین آنچه خدا با آن عبادت می‌شود باخبر ساز، فرمود: گواهی به اینکه خدایی جز خدای یکتا نیست و اینکه محمد ﷺ فرستاده‌ی اوست و مراقبت از همه‌ی نمازهای پنجگانه و دعاکردن و ناله و زاری به درگاه خدا و روزه در ماه رمضان و پرداخت زکات و رفتن به حج و نیکی به والدین و صله‌ی ارحام و اشتغال فراوان به یاد خدا و دوری از حرام‌ها و شکیبایی در برابر بلاها و خواندن قرآن.

﴿۲۹۱۱﴾ هرگاه به بلایی گرفتار شدی، صبر کن.
﴿۲۹۱۲﴾ هرگاه من اراده کنم که برای مسلمانی خیر و نیکی دنیا و آخرت را یکجا جمع کنم، برای او قلبی خاشع و زبانی گویای ذکر و بدنی صابر و شکیبای بر بلا و گرفتاری قرار می‌دهم.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٩١٣﴾ الرسول ﷺ: إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أُعْطِيَ عَبْدِي خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ جَعَلْتُ لَهُ لِسَانًا ذَاكِرًا وَ قَلْبًا خَاشِعًا وَ جَسَدًا عَلَى الْبَلَاءِ صَابِرًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ١٦٩

﴿٢٩١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِذَا إِذَا فَاجَاكَ الْبَلَاءُ فَتَحَصَّنْ بِالصَّبْرِ وَ الْإِسْتِظْهَارِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٢٩١٥﴾ وَارْزُقْنِي الْقُوَّةَ مَا أَتَقَيَّتَنِي وَ الْإِصْلَاحَ مَا أَحْيَيْتَنِي وَ الْعَوْنَ عَلَى مَا حَمَلْتَنِي وَ الصَّبْرَ عَلَى مَا أَتَلَيْتَنِي؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٩١

﴿٢٩١٦﴾ الصادق عليه السلام: أَسْأَلُكَ التَّقْوَى مَا أَتَقَيَّتَنِي وَ الْكِرَامَةَ إِذَا تَوَقَّيَّتَنِي وَ الصَّبْرَ عَلَى مَا أَتَلَيْتَنِي؛ بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ٢٤٩

﴿٢٩١٧﴾ الصادق عليه السلام: أَسْأَلُكَ أَنْ تُرْزُقَنِي شُكْرَ نِعْمَتِكَ وَ صَبْرًا عَلَى بِلَائِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٣٩

﴿٢٩١٨﴾ أَسْأَلُكَ أَنْ تُرْضِيَنِي بِقَدْرِكَ وَ قَضَائِكَ وَ تُصَبِّرَنِي عَلَى بَلَائِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٣١٦

﴿٢٩١٩﴾ أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ تَهَبَ لِي قَلْبًا خَاشِعًا وَ لِسَانًا صَادِقًا وَ جَسَدًا صَابِرًا وَ تَجْعَلَ ثَوَابَ ذَلِكَ الْجَنَّةِ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ٦٤

﴿٢٩٢٠﴾ أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي دَعَاكَ بِهِ جَرَجِيسٌ فَرَفَعَتْ عَنْهُ أَلَمَ الْعَذَابِ أَنْ تَرْفَعَ عَنَّا أَلَمَ الْعَذَابِ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ أَنْ لَا تُتَبَلِّغَنَا وَ إِنْ ائْتَلَيْنَا فَصَبِّرْنَا وَ الْعَافِيَةَ أَحَبُّ إِلَيْنَا؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ٣٦٣

﴿٢٩٢١﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَ آتَيْتَ الزَّكَاةَ وَ أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ الْعَذْوَانَ وَ أَطَعْتَ اللَّهَ وَ مَا عَصَيْتَهُ وَ تَمَسَّكَتَ بِحَبْلِهِ فَارْتَضَيْتَهُ وَ خَشِيتَهُ وَ رَاقَبْتَهُ وَ اسْتَحْيَيْتَهُ وَ سَنَنْتَ السُّنَنَ وَ أَطْفَأْتَ الْفِتْنَ وَ دَعَوْتَ إِلَى الرِّشَادِ وَ أَوْضَحْتَ سُبُلَ السَّادَاتِ وَ جَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ الْجِهَادِ وَ كُنْتَ لِلَّهِ طَائِعًا وَ لِحَدِّكَ مُحَمَّدٍ ﷺ تَابِعًا وَ لِقَوْلِ أَبِيكَ سَامِعًا وَ إِلَى وَصِيَّةِ أَخِيكَ مُسَارِعًا وَ لِعِمَادِ الدِّينِ رَافِعًا وَ لِلطُّغْيَانِ قَامِعًا وَ لِلطُّغَاةِ مُقَارِعًا وَ لِلْأَمَةِ نَاصِحًا وَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ سَابِحًا وَ لِلْفُسَاقِ مُكَافِحًا وَ بِحُجَجِ اللَّهِ قَائِمًا وَ لِلْإِسْلَامِ غَاصِمًا وَ لِلْمُسْلِمِينَ رَاحِمًا وَ لِلْحَقِّ نَاصِرًا وَ عِنْدَ الْبَلَاءِ صَابِرًا؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٣٩

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۹۱۳﴾ هرگاه من اراده کنم که برای مرد مسلمان خیر و نیکی دنیا و آخرت را جمع کنم، برای او قلبی خاشع و زبانی گویای ذکر و بدنی صابر و شکیبایی بر بلا و گرفتاری قرار می‌دهم.

﴿۲۹۱۴﴾ هرگاه بالای ناگهانی به تو برسد، پس به شکیبایی و طلب یاری پناه ببر.

﴿۲۹۱۵﴾ خدایا تا آن زمان که مرا زنده می‌داری نیرو و توان و کار پسندیده روزی‌ام کن و یاری در برابر آنچه برعهده‌ام قرار دادی و شکیبایی در برابر آنچه مبتلایم کردی.

﴿۲۹۱۶﴾ خدایا تا آن زمان که مرا زنده می‌داری از تو پرهیزگاری می‌خواهم و به‌هنگام مرگ، کرامت، و در برابر بلاهایی که مرا به آن می‌آزمایی، شکیبایی می‌طلبم.

﴿۲۹۱۷﴾ خدایا از تو شکر بر نعمت و شکیبایی بر بلایت را خواستارم.

﴿۲۹۱۸﴾ خدایا از تو می‌خواهم که مرا به مقدّراتی که برایم تعیین فرموده‌ای قانع و خشنود سازی و در برابر بلایت شکیبایم کنی.

﴿۲۹۱۹﴾ (خداوندا) از تو می‌خواهم که بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرستی و به من قلبی خاشع و فروتن و زبانی راستگو و جسمی شکیبا، ببخشی و پاداش آن را بهشت قرار دهی، ای مهربان‌ترین مهربانان.

﴿۲۹۲۰﴾ (خداوندا) به حق آن نامت که جرجیس تو را با آن خواند و تو درد عذاب را از او برداشتی، از تو می‌خواهم که درد عذاب در دنیا و آخرت را از ما برداری و ما را دچار بلا و مشکلات نکنی و اگر دچار کردی، شکیبایمان سازی. چرا که گرفتار نبودن، دوست‌داشتنی‌تر است نزد ما.

﴿۲۹۲۱﴾ گواهی می‌دهم که تو نماز را به پا داشتی و زکات دادی، امر به معروف و نهی از منکر کردی، خداوند را اطاعت کرده و نافرمانی‌اش ننمودی، به ریسمانش تمسک جستی تا او را راضی کردی و در برابر حق متواضع بودی و در همراهی حق مراقبت نمودی و در محضر الهی همواره رعایت حیا نمودی و سنت‌ها را برقرار و فتنه‌ها را خاموش کردی و به راه هدایت دعوت کرده، راه‌های استواری را روشن نمودی و آن‌چنان که شایسته است، در راه خداوند جهاد کردی و مطیع خدا و پیرو جدّت محمد ﷺ بودی و سخن پدرت را گوش داده و به انجام سفارش برادرت شتافتی و بالابرنده‌ی ستون‌های دین و برگرداننده و سرکوب‌کننده‌ی طغیان و درهم‌شکننده‌ی تجاوزگران و خیرخواه امت و تسبیح گوی به‌هنگام مرگ و برخوردکننده در برابر گنهکاران و برپاکننده‌ی حجت‌های خداوند و نگهدارنده‌ی اسلام و دلسوز مسلمانان و یاری‌دهنده‌ی حق بوده و درهنگام بلا، شکیبا بودی.

﴿أقسام الصبر﴾

- ﴿٢٩٢٢﴾ عيسى عليه السلام: إصبر على البلاء وارض بالقضاء؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣١
- ﴿٢٩٢٣﴾ الباقر عليه السلام: إصبر نفسك على الحق فإنه من منع شيئاً في حق أعطى في باطل مثليه؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٧٦
- ﴿٢٩٢٤﴾ الصادق عليه السلام: إصبر نفسك عند كل بلية ورزية في ولد أو في مال فإن الله إنما يقبض عاريتته وهبته ليلو شكرك وصبرك؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٣
- ﴿٢٩٢٥﴾ الصادق عليه السلام: إصبر نفسك عند كل بلية ورزية في ولد أو في مال فإن الله إنما يقبض عاريتته وهبته ليلو شكرك وصبرك؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٤٣
- ﴿٢٩٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصبروا على البلاء ولا تحركوا بأيديكم وسؤفكم في هوى ألسنتكم ولا تستعجلوا بما لم يعجله الله لكم فإنه من مات منكم على فراشه وهو على معرفة حق ربه وحق رسوله وأهل بيته مات شهيداً ووقع أجره على الله واستوجب ثواب ما نوى من صالح عمله وقامت النية مقام إصلاته لسيفه فإن لكل شيء مدة وأجلاً؛ نهج البلاغة ص: ٢٨١
- ﴿٢٩٢٧﴾ الصادق عليه السلام: أصول معاملة الله تعالى فسبعة أشياء آداء حقه وحفظ حده وشكر عطائه والرضا بقضائه والصبر على بلائه وتعظيم حرمة الشوق إليه؛ مصباح الشريعة ص: ٥
- ﴿٢٩٢٨﴾ لقمان عليه السلام: أعظم عبادي ذنباً من لم يرض بقضائي ولم يشكر نعمائي ولم يصبر على بلائي؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ٧٢
- ﴿٢٩٢٩﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أعوذ بك من الفقر والكفر والغدر وضيق الصدر وسوء الأمر ومن بلاء ليس لي به صبر؛ مفتاح الفلاح ص: ٢٤٤
- ﴿٢٩٣٠﴾ الصادق عليه السلام: أعوذ بك من سوء القضاء ودرك الشقاء وشماتة الأعداء وجهد البلاء وعمل لا يرضى وأعوذ بك من الفقر والقهر والكفر والوفر والغدر وضيق الصدر وسوء الأمر ومن بلاء ليس لي عليه صبر؛ البلد الأمين ص: ٢٩
- ﴿٢٩٣١﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أغلق عني أبواب الشرور والآثام والأحلام والأسقام والأورام والأمراض والعلل والعاهات والآفات واللوازم والمصائب والمهمات والشدائد والكربات والرزيات والفجيعات والحادثات والآذيات والهموم والغموم والفقر والغدر والمكر والختر والكفر وعذاب القبر وبليّة أعدم عليها الصبر؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٧٦

﴿اقسام صبر﴾

- ﴿۲۹۲۲﴾ بر مصیبت و بلا صبر کن و به قضای الهی راضی باش.
- ﴿۲۹۲۳﴾ بر پذیرش حق، پایدار باش. زیرا هرکس چیزی از حق را پرداخت نکند، دو برابر آن را، در راه باطل از دست خواهد داد.
- ﴿۲۹۲۴﴾ در هنگام مصیبت، صبر کن و در فقدان اولاد و یا مال شکیبایی داشته باشید، خداوند امانت‌ها و بخشش‌های خود را پس می‌گیرد تا شکر و شکیبایی شما را ببازماید.
- ﴿۲۹۲۵﴾ در هنگام مصیبت، صبر کن و در فقدان اولاد و یا مال شکیبایی داشته باشید، خداوند امانت‌ها و بخشش‌های خود را پس می‌گیرد تا شکر و شکیبایی شما را ببازماید.
- ﴿۲۹۲۶﴾ در برابر بلاها و مشکلات استقامت کنید، شمشیرها و دست‌ها را در هوای زبان‌های خویش به کار مگیرید و در آنچه خداوند، شتاب را لازم ندانسته، شتاب نکنید؛ زیرا هرکس از شما که با شناخت خدا و پیامبر ﷺ و اهل بیت پیامبر ﺍﻟﻪ و ﺍﻟﻨﺒﻲ و ﺍﻟﻌﺰﺯ و ﺍﻟﻤﺠﺪ، در بستر خویش بمیرد، شهید از دنیا رفته و پاداش او بر خداست و ثواب اعمال نیکویی که قصد انجام آن را داشته خواهد برد و نیت او ثواب شمشیر کشیدن در راه حق را دارد؛ هر چیزی را وقتی مشخص و سرآمدی معین است.
- ﴿۲۹۲۷﴾ اساس عمل متقابل با خداوند متعال بر هفت چیز است: به جا آوردن حقوق خداوند و حفظ و مراقبت از حدودی که معین شده است و سپاسگزاری از نعمت‌ها و الطاف او و راضی شدن به قضا و مشیت و حکم او و صبر و شکیبایی در مقابل بلاها و در همه حال از او تجلیل و احترام و تعظیم نمودن و شوق و علاقه در رسیدن به او.
- ﴿۲۹۲۸﴾ بزرگ‌تر از همه‌ی گناهان برای بندگان آن است که بندهام راضی به قضای من نباشد و شکر نعمت‌های مرا نکند و بر بالای من شکبیا نباشد.
- ﴿۲۹۲۹﴾ پناه می‌برم به تو از فقر و کفر و نیرنگ و کم حوصلگی (بی‌صبری) و بد عاقبتی و از بلایی که تحمل آن را ندارم.
- ﴿۲۹۳۰﴾ از پیشامدهای ناگوار و رسیدن بدبختی و سرزنش دشمنان و بالای طاقت‌فرسا و عمل ناپسند، به تو پناه می‌برم. و از فقر و کفر و نیرنگ و کم حوصلگی (بی‌صبری) و بدعاقبتی و از بلایی که صبر بر آن ندارم نیز، از تو پناه می‌جویم
- ﴿۲۹۳۱﴾ خدایا درهای شر و گناهان و خواب‌های بد و بیماری‌ها و آماس‌ها و مرض‌ها و ناخوشی‌ها و بلاها و آفت‌ها و سختی‌ها و مصیبت‌ها و مهمات و غم و اندوه و پستی‌ها و فجایع و حوادث و اذیت‌ها و غم‌ها و فقر و بی‌وفایی و حيله و پیمان‌شکنی و کفر و عذاب قبر و گرفتاری‌ای که صبرم در مقابل آن تمام شود را به روی من ببند.

﴿أقسام الصَّبْرِ﴾

﴿٢٩٣٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِفْتَرَضَ عَلَيْنَا الشُّكْرَ إِذَا أَعْطَانَا وَ الصَّبْرَ إِذَا ابْتَلَانَا؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ٩٥

﴿٢٩٣٣﴾ الصادق عليه السلام: الْبَلَاءُ زِينَةُ الْمُؤْمِنِ وَ كَرَامَةُ لِمَنْ عَقَلَ لِأَنَّ فِي مُبَاشَرَتِهِ وَ الصَّبْرِ عَلَيْهِ وَ الثَّبَاتِ عِنْدَهُ تَصْحِيحَ نِسْبَةِ الْإِيمَانِ؛ مصباح الشريعة ص: ١٨٣

﴿٢٩٣٤﴾ سَلَمَانَ الْفَارِسِيِّ رضي الله عنه: الْحَمْدُ لِلَّهِ شُكْرًا عَلَى نِعْمَائِهِ وَ صَبْرًا عَلَى بَلَائِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٥٤

﴿٢٩٣٥﴾ سلمان الفارسي عليه السلام: الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ شُكْرًا عَلَى نِعْمَائِهِ وَ صَبْرًا عَلَى بَلَائِهِ؛ إرشاد القلوب ج: ٢ ص: ٤٢٠

﴿٢٩٣٦﴾ الصادق عليه السلام: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا آدَمُ النَّائِبُ مِنْ خَطِيئَتِهِ الصَّابِرُ لِبَلِيَّتِهِ؛ الكافي ج: ٤ ص: ١٩٠

﴿٢٩٣٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الشُّكْرُ زِينَةُ الْغَنَى وَ الصَّبْرُ زِينَةُ الْبَلْوَى؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٤٢٢

﴿٢٩٣٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ أَدْفَعُ لِلْبَلَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿٢٩٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ زِينَةُ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٨٠

﴿٢٩٤٠﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَ أَفْضَلُ مِنْهُ الصَّبْرُ عَلَى الْمَحَارِمِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٤

﴿٢٩٤١﴾ الباقر عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَ أَفْضَلُ الصَّبْرَيْنِ الْوَرَعُ عَنِ الْمَحَارِمِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

﴿٢٩٤٢﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

﴿٢٩٤٣﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَ أَفْضَلُ مِنْهُ الصَّبْرُ عِنْدَ الْمَحَارِمِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

﴿٢٩٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ فِي الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَ أَحْسَنُ مِنْهُ الصَّبْرُ مِنَ الْمَحَارِمِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٣

﴿٢٩٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ غُدَّةٌ لِلْبَلَاءِ [البلاء]؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۹۳۲﴾ خداوند زمانی که به ما چیزی می‌دهد، شکر و وقتی که ما را به بلایی مبتلا می‌کند، شکیبایی را بر ما واجب کرده است.

﴿۲۹۳۳﴾ بلا زیور مؤمن است و کرامتی است برای هر که دارای عقل و خرد است، زیرا با شکیب و پایداری در برخورد با بلا، ایمان اصلاح می‌شود.

﴿۲۹۳۴﴾ حمد و سپاس الهی مخصوص خداست، شکر بر نعمت‌های اوست و بر بلا و مصیبت‌های وارده از او شکیبایی سزاوار است.

﴿۲۹۳۵﴾ سپاس تنها مخصوص خدای یکتاست و شکر تنها اختصاص به نعمت‌های او دارد و بر بلاهای وارده از سوی او، شکیبایی سزاوار است.

﴿۲۹۳۶﴾ سلام بر تو ای آدم، ای آن که از خطایش توبه کرد و در برابر بلایش شکیبایی ورزید.

﴿۲۹۳۷﴾ شکر و سپاسگزاری، زینت توانگری است و شکیبایی، زینت هنگام گرفتاری و تنگدستی است.

﴿۲۹۳۸﴾ صبر دفع کننده‌ی بلاست.

﴿۲۹۳۹﴾ صبر، زینت بلا است.

﴿۲۹۴۰﴾ صبر بر دو نوع است، صبر در برابر بلا که خوب و زیباست و بهتر از آن، خویشندن‌داری در برابر معصیت است.

﴿۲۹۴۱﴾ صبر بر دو نوع است، صبر در برابر بلا که خوب و زیباست و بهتر از آن، پرهیزگاری در برابر معصیت است.

﴿۲۹۴۲﴾ صبر بر دو نوع است؛ یکی از آن دو صبر در بلاست.

﴿۲۹۴۳﴾ صبر دو نوع است، یکی در برابر بلا و بهتر از آن خویشندن‌داری در برابر آنچه حرام است می‌باشد.

﴿۲۹۴۴﴾ صبر دو نوع است، صبر در هنگام گرفتاری، که بسیار خوب و زیباست و بهتر از آن، خویشندن‌داری در برابر محرمات است.

﴿۲۹۴۵﴾ صبر، ابزار مقابله با بلاست.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٩٤٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصبر على أربع شعب على الشوق والإشفاق والزهد والترقب؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٨٩

﴿٢٩٤٧﴾ الكاظم عليه السلام: الصبر على البلاء أفضل من الغفلة عند الرخاء؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٢٠

﴿٢٩٤٨﴾ الصادق عليه السلام: الصبر على البلاء حسن جميل وأفضل منه عن المحارم؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿٢٩٤٩﴾ الكاظم عليه السلام: الصبر على العافية أعظم من الصبر على البلاء يريد بذلك أن يصبر على محارم الله مع بسط الله عليه في الرزق وتحويله النعم وأن يعمل بما أمره به فيها؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٠

﴿٢٩٥٠﴾ الصادق عليه السلام: العبد بين ثلاث بلاء وقضاء ونعمة فعليه للبلاء من الله الصبر فريضة وعليه للقضاء من الله التسليم فريضة وعليه للنعمة من الله الشكر فريضة؛ وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٦٠

﴿٢٩٥١﴾ الرسول ﷺ: اللهم اجعلنا مشغولين بأمرك آمنين بوعدك آيسين من خلقك آيسين بك مستوحشين من غيرك راضين بقضائك صابرين على بلائك؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٣٦٠

﴿٢٩٥٢﴾ الرسول ﷺ: اللهم ارزقني الشكر عند كل نعمة والصبر والتسليم عند كل بلاء ومحنة؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ٢٨٦

﴿٢٩٥٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللهم أعط خليفتي وصيبي وقاضي ديني ومنجز وعدي وأمانتي وولي حوضي وناصري على عدوك وعدوي ومفرج الكرب عن وجهي ما أعطيت آدم من العلم وما أعطيت نوحاً من الجلم وما أعطيت إبراهيم من العترة الطيبة والسماحة وما أعطيت أيوب من الصبر عند البلاء؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٧٠

﴿٢٩٥٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللهم إن ابتليتني فصبرني والعافية أحب إلي؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ١٢٦

﴿٢٩٥٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللهم إن كان آجلي قد حصر فارحني وإن كان متأخراً فعافني وإن كان بلاءً فصبرني؛ كشف اليقين ص: ٢٢٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۹۴۶﴾ صبر چهار شعبه دارد: شوق و ترس و زهد و مراقبت یا انتظار.

﴿۲۹۴۷﴾ شکیبایی بر بلا از غفلت در زمان نعمت بهتر است.

﴿۲۹۴۸﴾ صبر بر دو گونه است، صبر در برابر بلا که خوب و زیباست و بهتر از آن، خویشنداری در برابر معصیت است.

﴿۲۹۴۹﴾ خویشنداری در هنگام سلامتی و رفاه، مهم‌تر از شکیبایی در هنگام گرفتاری و پریشانی است، منظور از خویشنداری در برابر محرمات در هنگام رفاه و فراوانی نعمت است و اینکه به آنچه خداوند امر کرده عمل کند.

﴿۲۹۵۰﴾ بنده‌ی خدا بین سه چیز قرار دارد، گرفتاری، قضا (مسائل از پیش تعیین شده) و نعمت. در هنگام گرفتاری واجب است صبر کند، در مقابل قضا، واجب است تسلیم باشد و در برابر نعمت، واجب است شکر کند.

﴿۲۹۵۱﴾ خدایا، ما را از کسانی قرار بده که به انجام فرامین تو مشغولند و از ایمان‌آوردگان به وعده‌ات و از ناامیدشدگان از خلقت و از بیمناکان از غیر خودت و راضی به قضایت و شکیبا بر بلاها و مصیبت‌هایت و شکرگزار بر نعمت‌هایت قرار بده.

﴿۲۹۵۲﴾ خدایا شکرگزاری در برابر نعمت‌ها و شکیبایی و تسلیم در برابر خودت به‌هنگام بلاها و غم و اندوه را روزی‌ام کن.

﴿۲۹۵۳﴾ خدایا به جانشین و وصی‌ام، آن پرداخت‌کننده‌ی بدهی‌ها و وفاکننده‌ی عهد و امانتم، دوستم، صاحب حوصم، یاورم در مقابل دشمن تو و دشمن من و بازگشاینده‌اندوه از چهره‌ام، آنچه از علم به آدم بخشیدی و آنچه از بردباری که به نوح بخشیدی و آنچه از فرزندان پاک و دارای بزرگواری که به ابراهیم بخشیدی و آنچه از شکیبایی که به ایوب در هنگام بلا عطا کردی، عطا فرما.

﴿۲۹۵۴﴾ خدایا اگر مرا به بلا آزمودی صبر عطایم کن؛ حال آن‌که سلامت و دوری از بلا نزد من محبوب‌تر است.

﴿۲۹۵۵﴾ خدایا اگر عمرم به پایان رسیده مرا راحت کن و اگر عمرم هنوز باقی است به من سلامتی عطا کن و اگر این بیماری برای امتحان و آزمایش است، به من صبر عنایت فرما.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٩٥٦﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِن كُنْتَ ابْتَلَيْتَنِي فَصَبِّرْنِي وَ الْعَافِيَةُ أَحَبُّ إِلَيَّ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٣٤٠

﴿٢٩٥٧﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنَّكَ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَمْ أَشْكُرْهُ وَ ابْتَلَيْتَنِي فَلَمْ أَصْبِرْ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٧٦

﴿٢٩٥٨﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنَّكَ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَمْ أَشْكُرْهُ وَ ابْتَلَيْتَنِي فَلَمْ أَصْبِرْ فَلَمْ يُوجِبْ عَجْزِي عَنْ شُكْرِكَ مَنَعَ الْمُؤْمِلِ مِنْ فَضْلِكَ وَ أَوْجَبَ عَجْزِي عَنِ الصَّبْرِ عَلَى بَلَائِكَ كَشَفَ ضُرُّكَ وَ أَنْزَلَ رَحْمَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٧٦

﴿٢٩٥٩﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَ الشُّكْرَ عِنْدَ الرَّخَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ٣٢٣

﴿٢٩٦٠﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَسْمَائِكَ الْمَكْنُونَةِ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ تَجْعَلَنِي فِي هَذَا الْيَوْمِ مِنَ الشَّاكِرِينَ لِمَا أَوْلَيْتَنِيهِ وَ الصَّابِرِينَ عَلَى مَا بَلَّيْتَ وَ الْحَامِدِينَ عَلَى مَا أَعْطَيْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٦٨

﴿٢٩٦١﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَعْجِيلَ عَافِيَتِكَ أَوْ صَبْرًا عَلَى بَلِيَّتِكَ أَوْ خُرُوجًا إِلَى رَحْمَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ١٨

﴿٢٩٦٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْغَمِّ وَ الْحَزَنِ وَ الْعَجْزِ وَ الْكَسَلِ وَ الْجُبْنِ وَ الْبُخْلِ وَ سُوءِ الْخُلُقِ وَ ضَلَعِ الدِّينِ وَ غَلَبَةِ الرَّجَالِ وَ غَلَبَةِ الْعَدُوِّ وَ تَوَالِي الْأَيَّامِ وَ مِنْ شَرِّ مَا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ فِي الْأَرْضِ وَ مِنْ بَلِيَّةٍ لَا أَسْتَطِيعُ عَلَيْهَا صَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٣٩

﴿٢٩٦٣﴾ الباقر عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ طَوَارِقِ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ زَوَائِعِهِمْ وَ بَوَائِقِهِمْ وَ مَكَايِدِهِمْ وَ مَشَاهِدِ الْفَسَقَةِ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ أَنْ أُسْتَزَلَ عَنْ دِينِي فَتَفْسُدَ عَلَيَّ آخِرَتِي وَ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ مِنْهُمْ ضَرَرًا عَلَيَّ فِي مَعَاشِي أَوْ يَعْزِضُ بَلَاءٌ يُصِيبُنِي مِنْهُمْ لَا قُوَّةَ لِي بِهِ وَ لَا صَبْرَ لِي عَلَى احْتِمَالِهِ فَلَا تَبْتَلْنِي يَا إِلَهِي بِمُقَاسَاتِهِ فَيَمْنَعَنِي ذَلِكَ عَنْ ذِكْرِكَ وَ يَشْغَلَنِي عَنْ عِبَادَتِكَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٨٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۹۵۶﴾ خدایا اگر مرا به بلا آزمودی صبر عطایم کن؛ حال آن که سلامت و دوری از بلا نزد من محبوب‌تر است.

﴿۲۹۵۷﴾ خدایا نعمت دادی و من شکر نکردم و با گرفتاری آزمایشم کردی و من صبر نکردم.

﴿۲۹۵۸﴾ خدایا، تو به من نعمت دادی و من شکر نکردم و با گرفتاری آزمایشم کردی و من صبر نکردم. ضعف شکرگزاری‌ام مانع دریافت الطاف مورد انتظارم نشد و ضعف صبرم نیز مانع رفع گرفتاری و فرستادن رحمت بر من نشد.

﴿۲۹۵۹﴾ خدایا، از تو شکیبایی بر بلا و شکر در نعمت را خواستارم.

﴿۲۹۶۰﴾ خدایا من از تو به حق نام‌های پوشیده و پنهان خواستارم که بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرستی و مرا در این روز که نعمت‌هایت را بر من ارزانی داشتی، از شکرگزاران و در برابر آنچه مبتلایم کردی از شکیبایان و بر آنچه داده‌ای، از سپاسگزاران، قرارم دهی.

﴿۲۹۶۱﴾ خدایا، تعجیل در رهاشدن از گرفتاری، یا صبر بر بلایت و یا رفتن به‌سوی رحمت را، خواهانم.

﴿۲۹۶۲﴾ خدایا از غم و اندوه و ناتوانی و سستی و ترس و خساست و کج‌خلقی و سنگینی بار قرض و تسلط یافتن دشمن و مصیبت‌های پیاپی و بدی‌های ستمکاران روی زمین و از بلایی که نتوانم آن را تحمل کنم، به تو پناه می‌برم.

﴿۲۹۶۳﴾ خدایا به تو پناه می‌برم از شبگردان جن و انس و شیاطینشان و نیز گرفتاری‌ها و نیرنگ‌های آنان و اجتماعات فاسقان جن و انس و از اینکه از دین خود بلغزم و آخرتم تباه شود و از اینکه توسط ایشان زیانی به زندگی‌ام وارد شود، یا در معرض بلایی قرار گیرم که توانایی مقابله با آن و تحمل آن را نداشته باشم. خدایا مرا به تحمل رنج‌هایی دچار مکن که سنگینی آن، مرا از یاد تو بازدارد و از عبادت تو، به خودش سرگرم کند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٩٦٤﴾ الرسول ﷺ: اللَّهُمَّ رَضِّنِي بِقَضَائِكَ وَصَبِّرْنِي عَلَى بَلَائِكَ وَبَارِكْ لِي فِي أَقْدَارِكَ حَتَّى لَا أَحِبَّ تَعْجِيلَ شَيْءٍ آخِرَتَهُ وَلَا أَحِبَّ تَأْخِيرَ شَيْءٍ عَجَلَتَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٢٧٥

﴿٢٩٦٥﴾ الكاظم العلي عليه السلام: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ أَئِمَّةِ الْهُدَى وَمَصَابِيحِ الدُّجَى وَأَمَنَائِكَ فِي خَلْقِكَ وَأَصْفِيَائِكَ مِنْ عِبَادِكَ وَحُجَجِكَ فِي أَرْضِكَ وَمَنَارِكَ فِي بِلَادِكَ الصَّابِرِينَ عَلَى بَلَائِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ١٩٧

﴿٢٩٦٦﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَخْضِرْنَا ذِكْرَكَ عِنْدَ كُلِّ غَفْلَةٍ وَشُكْرَكَ عِنْدَ كُلِّ نِعْمَةٍ وَالصَّبْرَ عِنْدَ كُلِّ بَلَاءٍ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٥٩

﴿٢٩٦٧﴾ الكاظم العلي عليه السلام: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَآلِ بَيْتِهِ عَافِيَتِكَ الْحَصِينَةِ فَإِنْ ابْتَلَيْتَنِي فَصَبِّرْنِي وَالْعَافِيَةَ أَحَبُّ إِلَيَّ؛ تهذيب الأحكام ج: ٣ ص: ٨٠

﴿٢٩٦٨﴾ الكاظم العلي عليه السلام: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَاجْعَلْ نَفْسِي مُطْمَئِنَّةً بِقَدْرِكَ رَاضِيَةً بِقَضَائِكَ مُوَلَّعةً بِذِكْرِكَ وَدُعَائِكَ مُحِبَّةً لِصَفْوَةِ أَوْلِيَائِكَ مُحِبَّةً فِي أَرْضِكَ وَسَمَائِكَ صَابِرَةً عِنْدَ نُزُولِ بَلَائِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٢٦٦

﴿٢٩٦٩﴾ الكاظم العلي عليه السلام: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَهْلِ بَيْتِهِ وَصَلِّ عَلَى مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَصِيِّ الْأَبْرَارِ وَإِمَامِ الْأَخْيَارِ وَعَيْنَةِ الْأَنْوَارِ وَوَارِثِ السَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ وَالْحِكْمِ وَالْأَثَارِ الَّذِي كَانَ يُخْبِي اللَّيْلَ بِالسَّهَرِ إِلَى السَّحَرِ بِمُؤَاصَلَةِ الْأَسْتَغْفَارِ حَلِيفِ السَّجْدَةِ الطَّوِيلَةِ وَالِدُمُوعِ الْغَزِيرَةِ وَالْمُنَاجَاةِ الْكَثِيرَةِ وَالضَّرَاعَاتِ الْمُتَّصِلَةِ الْجَمِيلَةِ وَمَقَرِّ النَّهْيِ وَالْعَدْلِ وَالْخَيْرِ وَالْفَضْلِ وَالنَّدَى وَالْبَدَلِ وَمَآلِفِ الْبُلُوِّ وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦

﴿٢٩٧٠﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ بِكُلِّ مَنْقَبَةٍ مِنْ مَنَاقِبِهِ وَمَوْقِفٍ مِنْ مَوَاقِفِهِ وَحَالٍ مِنْ أَحْوَالِهِ رَأَيْتُهُ لَكَ فِيهَا نَاصِراً وَعَلَى مَكْرُوهِهِ بَلَاءً صَابِراً؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٣٦

﴿٢٩٧١﴾ السجاد العلي عليه السلام: اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَفْسِي مُطْمَئِنَّةً بِقَدْرِكَ رَاضِيَةً بِقَضَائِكَ مُوَلَّعةً بِذِكْرِكَ وَدُعَائِكَ مُحِبَّةً لِصَفْوَةِ أَوْلِيَائِكَ مُحِبَّةً فِي أَرْضِكَ وَسَمَائِكَ صَابِرَةً عَلَى نُزُولِ بَلَائِكَ؛ وسائل الشيعة ج: ١٤ ص: ٣٩٥

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۹۶۴﴾ خدایا مرا نسبت به قضای خود راضی گردان و بر بلایت شکیبایی بخش و در مقدرات برکت بده، تا زودرسیدن آنچه را به تأخیر انداختی و به تأخیر افتادن آنچه را به سرعت پیش می‌آوری دوست نداشته باشم.

﴿۲۹۶۵﴾ خدایا درود فرست بر خاندانش، پیشوایان هدایت، چراغ‌های محیط ظلمت، امانت‌داران تو در بین مخلوقات، برگزیده از بین بندگان، حجت‌های تو بر روی زمینت، علامت‌های نورانی در سرزمین‌هایت و شکیبایان بر بلاهایت.

﴿۲۹۶۶﴾ خدایا بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرست و یادت را در هنگام غفلت برایمان حاضر کن و شکر را هنگام برخورداری از نعمت و شکیبایی را در برابر همه‌ی بلاها برایمان مهیا ساز.

﴿۲۹۶۷﴾ خدایا بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرست و بر من لباس عافیت محافظت‌کننده بپوشان. ولی اگر مبتلایم کردی، به من صبر عطا کن و شکیبایم کن، اگرچه من سلامت را از گرفتاری و بیماری بیشتر دوست دارم.

﴿۲۹۶۸﴾ خدایا بر محمد و خاندانش درود فرست، مرا به مقدرات خود مطمئن، به قضای راضی و خشنود، به یادت حریص و نسبت به دوستان برگزیده‌ات علاقه‌مند کن. خدایا مرا در زمین و آسمان محبوب دیگران و بر نزول بلا و گرفتاری‌ها شکیبا بگردان.

﴿۲۹۶۹﴾ خدایا درود فرست بر خاندانش، پیشوایان هدایت، چراغ‌های محیط ظلمت، امانت‌داران تو در بین مخلوقات، برگزیده از بین بندگان، حجت‌های تو بر روی زمینت، علامت‌های نورانی در سرزمین‌هایت و شکیبایان بر بلاهایت.

﴿۲۹۷۰﴾ خدایا در برابر هر روش ستوده از روش‌های ستوده‌اش و هر جایگاه از جایگاه‌هایش و هر حال از حالاتش، که او را در آن، یار خود دیدی و در هر گرفتاری که او را صابر و شکیبا یافتی، بر او درود فرست.

﴿۲۹۷۱﴾ خدایا، مرا به مقدرات خود مطمئن، به قضای راضی و خشنود، به یادت حریص و نسبت به دوستان برگزیده‌ات علاقه‌مند کن. خدایا مرا در زمین و آسمان محبوب دیگران و بر نزول بلا و گرفتاری‌ها شکیبا بگردان.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٩٧٢﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ فَأَعْطِهِ بِكُلِّ فَضِيلَةٍ مِنْ فَضَائِلِهِ وَنَقِيبَةٍ مِنْ مَنَاقِبِهِ وَحَالٍ مِنْ أَحْوَالِهِ وَمَنْزِلَةٍ مِنْ مَنْازِلِهِ رَأَيْتَ مُحَمَّدًا لَكَ فِيهَا نَاصِرًا وَعَلَى مَكْرُوهٍ بَلَائِكَ صَابِرًا؛

بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ١١٧

﴿٢٩٧٣﴾ اللَّهُمَّ فَأَعْطِهِ بِكُلِّ مَنْقَبَةٍ مِنْ مَنَاقِبِهِ وَكُلِّ ضَرْبَةٍ مِنْ ضَرَائِبِهِ وَحَالٍ مِنْ أَحْوَالِهِ وَمَنْزِلَةٍ مِنْ مَنْازِلِهِ رَأَيْتُهُ لَكَ فِيهَا نَاصِرًا وَعَلَى مَكْرُوهٍ بَلَائِكَ صَابِرًا خَصَائِصَ مِنْ عَطَائِكَ وَفَضَائِلَ مِنْ حَبَائِكَ تَسْرُبُ بِهَا نَفْسُهُ وَتُكْرَمُ بِهَا وَجْهَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٩٧

﴿٢٩٧٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: اللَّهُمَّ كَمَا اجْتَنَبْتَ آدَمَ وَتُبْتَ عَلَيْهِ تُبْ عَلَيْنَا وَكَمَا رَضِيتَ عَنْ إِسْحَاقَ فَارْضَ عَنَّا وَكَمَا صَبَرْتَ إِسْمَاعِيلَ عَلَى الْبَلَاءِ فَصَبِّرْنَا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٣٥

﴿٢٩٧٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ لَا طَاقَةَ لِفُلَانِ بْنِ فُلَانٍ بِالْجُهْدِ وَلَا صَبْرَ لَهُ عَلَى الْبَلَاءِ وَلَا قُوَّةَ لَهُ عَلَى الْفَقْرِ وَالْفَاقَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ٤٠

﴿٢٩٧٦﴾ السجاد عليه السلام: اللَّهُمَّ لَا طَاقَةَ لِي بِالْجُهْدِ، وَلَا صَبْرَ لِي عَلَى الْبَلَاءِ، وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الْفَقْرِ؛

الصحيحة السجادية الدعاء: ٢٢

﴿٢٩٧٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْمُؤْمِنُ دَائِمُ الذِّكْرِ كَثِيرُ الْفِكْرِ عَلَى النِّعَمَاءِ شَاكِرٌ وَفِي الْبَلَاءِ

صَابِرٌ؛ غرر الحكم ص: ٩٠

﴿٢٩٧٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْمُؤْمِنُ شَاكِرٌ فِي السَّرَّاءِ صَابِرٌ فِي الْبَلَاءِ خَائِفٌ فِي الرَّخَاءِ؛

غرر الحكم ص: ٨٩

﴿٢٩٧٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْمُؤْمِنُ وَقُورٌ عِنْدَ الْهَزَازِ ثَبُوتٌ عِنْدَ الْمَكَارِهِ صَبُورٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ

شُكُورٌ عِنْدَ الرَّخَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٧

﴿٢٩٨٠﴾ الصادق عليه السلام: الْمُعَافَى الشَّاكِرُ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الْمُتَبَتَّلِي الصَّابِرِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٥١

﴿٢٩٨١﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: الْمُعَافَى الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ الْمُتَبَتَّلِي الصَّابِرِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٤

﴿٢٩٨٢﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: الْمُعَافَى الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مَا لِلْمُتَبَتَّلِي الصَّابِرِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٤

﴿٢٩٨٣﴾ الصادق عليه السلام: الْمُعَافَى الشَّاكِرُ مِثْلُ الْمُتَبَتَّلِي الصَّابِرِ؛ وسائل الشيعة ج: ٧ ص: ١٧٤

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۹۷۲﴾ خدایا، حال که محمد را برای خود یار و یاور و بر رنج‌ها و بلاها، صابر و شکیبا یافته‌ای، در مقابل هر فضیلتی از فضایل او و هر صفت نیکی از صفتهای نیک او و هر حالتی از حالات او و هر منزلتی از منزلتهایش،... به او از بخشش‌های خاص و ویژه‌ات عطا فرما.

﴿۲۹۷۳﴾ خدایا، حال که محمد را برای خود یار و یاور و بر رنج‌ها و بلاها، صابر و شکیبا یافته‌ای، در مقابل هر فضیلتی از فضایل او و هر صفت نیکی از صفتهای نیک او و هر حالتی از حالات او و هر منزلتی از منزلتهایش، از بخشش‌های خاص و ویژه و از جوایز برجسته‌ات به او عطا کن. که او را مسرور و شادمان کرده، روی او را کرامت بخشد.

﴿۲۹۷۴﴾ خدایا، همان‌طور که آدم را برگزیدی و توبه‌اش را پذیرفتی، توبه‌ی ما را نیز پذیرا باش و همان‌طور که از اسحاق راضی شدی، از ما نیز راضی شو و همان‌طور که به اسماعیل در برابر بلا و سختی صبر عطا کردی، ما را نیز شکیبا و صبور گردان.

﴿۲۹۷۵﴾ خدایا، فلانی پسر فلانی، طاقت سختی و صبر بر گرفتاری و توان تحمل فقر و تنگدستی را ندارد.

﴿۲۹۷۶﴾ خدایا، طاقت سختی و صبر بر گرفتاری و توان تحمل فقر و تنگدستی را ندارم.

﴿۲۹۷۷﴾ مؤمن دائم‌الذکرست، بسیار زیاد می‌اندیشد، بر نعمت شکرکننده است و در بلا صبرکننده.

﴿۲۹۷۸﴾ مؤمن در دوران خوشی شکرکننده است، در بلا صبرکننده و در دوران آسایش بیمناک.

﴿۲۹۷۹﴾ مؤمن در پیش‌آمدهای سخت باوقار است و در ناملایمات پایدار، در بلا شکیباست و در رفاه و فراوانی سپاسگزار.

﴿۲۹۸۰﴾ تندرست شکرگزار نیز پاداشی چون پاداش گرفتار شکیبا دارد.

﴿۲۹۸۱﴾ تندرست شکرگزار نیز پاداشی چون پاداش گرفتار شکیبا دارد.

﴿۲۹۸۲﴾ شخصی که صحیح و سالم باشد و شکرگزار، مانند شخص بیمار و مبتلا به سختی و گرفتاری که صبر کند اجر و پاداش دارد.

﴿۲۹۸۳﴾ شخصی که صحیح و سالم باشد و شکرگزار، مانند شخص بیمار و مبتلا به سختی و گرفتاری که صبر کند اجر و پاداش دارد.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٩٨٤﴾ إلهي قد أنعمت عليّ فلم أشكرُ و بصرتني فلم أبصرُ و أريتني العبر فلم أعتبرُ و أفلتني العثرات فلم أقصرُ و سترت مني العورات فلم أستترُ و ابتليتني فلم أصبر؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٣٦٤

﴿٢٩٨٥﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): إلهي كلما أنعمت عليّ من نعمة قلّ عندها شكري و كلما ابتليتني بليّة قلّ عندها صبري؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٩٠

﴿٢٩٨٦﴾ الصادق (عليه السلام): إلهي و سيدي ها أنا ذا عبدك طريح بين يديك مُعذِرٌ مما جنيتُ شاكرٌ لما أنعمت و أوليت حامدٌ لما مننت و عافيت صابرٌ عليّ ما قضيت و أبلّيت؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٧٠

﴿٢٩٨٧﴾ الصادق (عليه السلام): أمسيّت لا فقيرَ أفقرُ مني فسع لفقري من سعيتك مما كتبت عليّ نفسك التقوى ما أبتيتني و الكرامة إذا توفيتني و الصبر عليّ ما أبلّيتني؛ مستدرک الوسائل ج: ٥ ص: ٣٨٢

﴿٢٩٨٨﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): إن ابتلاكُم الله بمُصيبة فاصبروا؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٢٩٨٩﴾ الكاظم (عليه السلام): إن أصبركم عليّ البلاء لآزهدكم في الدنيا؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٤٥

﴿٢٩٩٠﴾ الصادق (عليه السلام): إن البلاء و الصبر يستبقان إلى المؤمن فيأتيه البلاء و هو صبور و إن الجزع و البلاء يستبقان إلى الكافر فيأتيه البلاء و هو جزوع؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ١٧٧

﴿٢٩٩١﴾ الحسن (عليه السلام): إن الحسن بن عليّ بن أبي طالب التزم الركن فقال إلهي أنعمت عليّ فلم تجدني شاكرًا و ابتليتني فلم تجدني صابرًا فلا أنت سلّبت النعمة بترك الشكر و لا أنت آدمت الشدة بترك الصبر إلهي ما يكون من الكريم إلّا الكرم؛ بحار الأنوار ج: ٩٦ ص: ١٩٧

﴿٢٩٩٢﴾ الصادق (عليه السلام): إن الشياطين أكثرُ عليّ المؤمنين من الزنابير عليّ اللحم و ما منكم من عبّد ابتلاه الله بمكروه فصبر إلّا كتب الله له أجر ألف شهيد؛ بحار الأنوار ج: ٧٨ ص: ٢١١

﴿٢٩٩٣﴾ الرضا (عليه السلام): أن الصبر عليّ البلاء حسنٌ جميلٌ و أفضلُ منه الصبر عن المحارم؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٨٩

﴿٢٩٩٤﴾ الصادق (عليه السلام): إن الصبر لينزل عليّ قدرٍ شدة البلاء عليّ المؤمن؛ بحار الأنوار ج: ٧٦ ص: ٣٠٠

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۹۸۴﴾ خدایا تو به من نعمت دادی و من شکرگزاری نکردم، به من بصیرت دادی (راه درست را نشان دادی) و من ندیدم، پندها و اندرزهایت را به من نمایاندی ولی عبرت نگرفتم و تو مرا از لغزش نگهداشتی و عیب‌های مرا پوشاندی و من عیب‌هایم را نپوشاندم و مرا با مشکلات آزمودی و من صبر نکردم.

﴿۲۹۸۵﴾ خدایا هر نعمتی که به من داده‌ای، شکر من در برابرش ناچیز است و هرگاه به بلایی دچارم ساختی شکیبایی‌ام در برابرش کوچک بوده است.

﴿۲۹۸۶﴾ خدای من و سرورم، من بنده‌ی افتاده در پیش رویت هستم که از جنایاتی که مرتکب شده‌ام، عذرخواه و درمقابل نعماتی که به من بخشیدی، شاکر و درمقابل الطافت، سپاسگزار و بر آنچه از بلا یا که برایم مقدر کردی، شکیبایم.

﴿۲۹۸۷﴾ روز را به شب رساندم، حال آن که کسی فقیرتر از من نبود. پس به خاطر آن که تقوی را بر خود واجب کرده‌ای، مادام که زنده‌ام می‌داری از توسعه و گشایشی که اختیارت در دستت، در فقرم گشایش ایجاد کن و هنگام مرگ، کرامت و آن‌گاه که گرفتارم می‌کنی، به من شکیبایی عطا کن.

﴿۲۹۸۸﴾ اگر خدا شما را به مصیبتی گرفتار کند، صبر کنید.

﴿۲۹۸۹﴾ شکیباترین شما در بلا، کسی است که در دنیا زاهدترین باشد.

﴿۲۹۹۰﴾ بلا و صبر برای رسیدن به مؤمن بر یکدیگر پیشی می‌گیرند، بلا به او می‌رسد در حالی که مؤمن صبور و شکیباست یا صبر پیش از بلا خود را به او رسانیده است و همچنین بی‌تابی و بلا برای رسیدن به کافر بر یکدیگر پیشی می‌جویند و بلا در حالی که کافر می‌رسد که او بی‌تابی می‌کند یا بی‌تابی پیش از بلا به کافر می‌رسد.

﴿۲۹۹۱﴾ حسن بن علی بن ابی‌طالب به رکن خانه‌ی خدا دست آویخت و ملتزم شد و گفت: خدایا تو به من نعمت دادی و مرا (آن‌چنان که حق توست) شکرگزار نیافتی، بلایم دادی و مرا شکیبا نیافتی. ولی به خاطر ترک شکر، نعمت را از من پس‌نگرفتی و به خاطر ناشکیبایی‌ام سختی را تداوم بخشیدی. خدایا، از بخشنده جز بخشش انتظار نمی‌رود.

﴿۲۹۹۲﴾ تعداد شیطان‌ها گرد مؤمن، بیش از زنبورهای اطراف گوشت است. و بنده‌ای در میان شما نیست که خداوند او را بیازماید و او شکیبایی ورزد مگر اینکه خداوند پاداش هزار شهید به او عنایت خواهد کرد.

﴿۲۹۹۳﴾ همانا صبر در هنگام گرفتاری، خوب و زیباست و بهتر از آن، خویشتن‌داری در برابر محرمات است.

﴿۲۹۹۴﴾ ظرفیت صبر به اندازه‌ی سختی بلا، بر مؤمن نازل می‌شود.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٢٩٩٥﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ الصَّبْرَ وَالْبَلَاءَ يَسْتَبْقَانِ إِلَى الْكَافِرِ فَيَأْتِيهِ الْبَلَاءُ وَهُوَ جَزُوعٌ؛ وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٦٩

﴿٢٩٩٦﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ الصَّبْرَ وَالْبَلَاءَ يَسْتَبْقَانِ إِلَى الْمُؤْمِنِ فَيَأْتِيهِ الْبَلَاءُ وَهُوَ صَبُورٌ وَإِنَّ الْجَزَعَ وَالْبَلَاءَ يَسْتَبْقَانِ إِلَى الْكَافِرِ فَيَأْتِيهِ الْبَلَاءُ وَهُوَ جَزُوعٌ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٣

﴿٢٩٩٧﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: إِنَّ الصَّبْرَ يَأْتِي مِنَ اللَّهِ عَلَى قَدَرٍ شِدَّةِ الْبَلَاءِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

﴿٢٩٩٨﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا سَبَقَتْ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى مَنَزَلَةٌ وَلَمْ يَبْلُغْهَا بِعَمَلِ ابْتِلَاءِ اللَّهِ فِي جَسَدِهِ أَوْ فِي مَالِهِ أَوْ فِي وَلَدِهِ ثُمَّ صَبَرَ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى يَبْلُغَهُ الْمَنَزَلَةُ الَّتِي سَبَقَتْ إِلَيْهِ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ مسكن الفؤاد ص: ٢١

﴿٢٩٩٩﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ الْعَبْدَ يَكُونُ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ دَرَجَةٌ لَا يَبْلُغُهَا بِعَمَلِهِ فَيُبْتَلَى فِي جَسَدِهِ أَوْ يُصَابُ فِي مَالِهِ أَوْ يُصَابُ فِي وَلَدِهِ فَإِنْ هُوَ صَبَرَ بَلَغَهُ اللَّهُ إِيَّاهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦٦

﴿٣٠٠٠﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ ابْتَلَى أَيُّوبَ فَصَبَرَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٦٢
﴿٣٠٠١﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ابْتَلَى أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِلَا ذَنْبٍ فَصَبَرَ حَتَّى غَيَّرَ وَإِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَا يَصْبِرُونَ عَلَى التَّغْيِيرِ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٤٧

﴿٣٠٠٢﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَحْسَنَ اسْتَبْشَرَ وَإِذَا أَسَاءَ اسْتَغْفَرَ وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ؛ عوالي اللآلي ج: ١ ص: ٤٣٧

﴿٣٠٠٣﴾ الصادق عليه السلام: أَنَّ الْمُؤْمِنَ بَيْنَ بَلَاءَيْنِ أَوَّلُ هُوَ فِيهِ مُنْتَظَرُ بِهِ بَلَاءٌ ثَانٍ فَإِنْ هُوَ صَبَرَ لِلْبَلَاءِ الْأَوَّلِ كُشِفَ عَنْهُ الْأَوَّلُ وَالثَّانِي وَانْتَظَرَهُ الْبَلَاءُ الثَّلَاثُ فَلَا يَزَالُ كَذَلِكَ حَتَّى يُرْضَى؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦٦

﴿٣٠٠٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَأَكْثَرُ النَّاسِ لَهُ ذِكْرًا وَأَدْوَمُهُمْ لَهُ شُكْرًا وَأَعْظَمُهُمْ عَلَى بَلَائِهِ صَبْرًا؛ غرر الحكم ص: ١٨٨

﴿٣٠٠٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ابْتُلِيَ فَصَبَرَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٣٠٨

﴿٣٠٠٦﴾ الكاظم عليه السلام: أَنَّ تُصَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَنْ تَرَزُقَنِي الشُّكْرَ عِنْدَ النَّعْمَاءِ وَالصَّبْرَ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٤٤٨

﴿اقسام صبر﴾

﴿۲۹۹۵﴾ صبر و بلا با یکدیگر مسابقه می‌گذارند و به‌طرف کافر می‌روند، بلا به او می‌رسد و او مضطرب و بی‌تاب خواهد شد.

﴿۲۹۹۶﴾ صبر و بلا با یکدیگر مسابقه می‌گذارند و به‌سوی مؤمن می‌روند. زمانی بلا بر مؤمن وارد می‌شود که شکیبایی پیشه کرده است و مؤمن در مقابل بلا صبور خواهد بود. صبر و بلا با یکدیگر مسابقه می‌گذارند و به‌طرف کافر می‌روند، بلا به او می‌رسد و او مضطرب و بی‌تاب خواهد بود.

﴿۲۹۹۷﴾ صبر به اندازه‌ی سختی بلا، بر مؤمن نازل می‌شود.

﴿۲۹۹۸﴾ هرگاه بنده نتواند با عمل، به مکان و منزلتی که خداوند برای او در بهشت تعیین کرده برسد، خداوند او را به بیماری، فقر و یا ازدست‌دادن فرزند مبتلا می‌کند، سپس او بر این بلاها صبر می‌کند و لایق رسیدن به آن مکان و منزلت می‌شود.

﴿۲۹۹۹﴾ ممکن است بنده‌ای نزد خداوند درجه و رتبه‌ای داشته باشد که از طریق اعمالش به آن درجه نمی‌رسد پس خداوند او را به بلا و مصیبتی در بدن، مال و یا فرزندش گرفتار می‌کند که او تحمل کند و خداوند به پاداش این صبر، او را به آن درجه برساند.

﴿۳۰۰۰﴾ خداوند ایوب را گرفتار کرد و او صبر شکیبایی ورزید.

﴿۳۰۰۱﴾ خداوند ایوب را بدون آن که گناه بزرگ کرده باشد به انواع بلاها مبتلا نمود و او بردباری کرد تا آن که مورد سرزنش و شماتت مردم قرار گرفت و حال آن که سایر انبیای الهی این امر را کمتر برمی‌تابیدند.

﴿۳۰۰۲﴾ مؤمن کسی است که چون نیکی کند، خشنود شود و چون بدی کند، طلب آمرزش نماید و هرگاه گرفتار شود صبر نماید و آن‌گاه که به نعمتی رسد شکرگزاری کند.

﴿۳۰۰۳﴾ مؤمن بین دو بلا قرار دارد: اول، آن بلایی که در آن است؛ و دوم، بلایی که منتظر آن است. اگر در برابر بلائی اول صبوری کند، بلائی اول و دوم از او رفع می‌شود و منتظر بلائی سوم می‌شود و این همچنان ادامه دارد تا خدا را راضی کند.

﴿۳۰۰۴﴾ دوستان خدا، او را بیش از دیگران یاد می‌کنند، شکرشان تداوم بیشتری داشته و در مقابل بلائی او صبرشان بزرگ‌تر است.

﴿۳۰۰۵﴾ همانا ایوب علیه السلام به بلا گرفتار شد و صبر کرد.

﴿۳۰۰۶﴾ بر محمد و بر آل محمد درود فرست و شکرگزاری در نعمت‌ها و صبر به‌هنگام بلا را روزی‌ام کن.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٠٧﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ خَيْرَ الْعِبَادِ مَنْ يَجْتَمِعُ فِيهِ خَمْسُ خِصَالٍ إِذَا أَحْسَنَ اسْتَبْشَرَ وَإِذَا أَسَاءَ اسْتَغْفَرَ وَإِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا ظَلِمَ غَفَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٠٦

﴿٣٠٨﴾ العسكري عليه السلام: إِنَّ سَلْمَانَ الْفَارِسِيَّ رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ مَرَّ بِقَوْمٍ مِنَ الْيَهُودِ فَسَأَلُوهُ أَنْ يَجْلِسَ إِلَيْهِمْ وَيُحَدِّثَهُمْ بِمَا سَمِعَ مِنْ مُحَمَّدٍ فِي يَوْمِهِ هَذَا فَجَلَسَ إِلَيْهِمْ لِحَرْصِهِ عَلَى إِسْلَامِهِمْ فَقَالَ سَمِعْتُ مُحَمَّدًا ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ يَا عَبْدِي أَوَلَيْسَ مِنْ لَهْ إِلَيْكُمْ حَوَائِجُ كِبَارُ لَا تَجُودُونَ بِهَا إِلَّا أَنْ يَتَحَمَّلَ عَلَيْكُمْ بِأَحَبِّ الْخَلْقِ إِلَيْكُمْ تَقْضُونَهَا كَرَامَةً لَشَفِيعِهِمْ أَلَا فَاعْلَمُوا أَنَّ أَكْرَمَ الْخَلْقِ عَلَى وَأَفْضَلُهُمْ لَدَى مُحَمَّدٍ وَآخُوهُ عَلَى وَمَنْ بَعْدَهُ مِنَ الْأَئِمَّةِ الَّذِينَ هُمْ الْوَسَائِلُ إِلَى أَلَا فَلْيَدْعُنِي مِنْ هَمَّتُهُ حَاجَةً يُرِيدُ نَفْعَهَا أَوْ دَهْنَةً دَاهِيَةً يُرِيدُ كَشْفَ ضَرَرِهَا بِمُحَمَّدٍ وَآلِهِ الْأَفْضَلِينَ الطَّاهِرِينَ أَفْضَلُهَا لَهُ أَحْسَنُ مَا يَقْضِيهَا مِمَّنْ [مَنْ] تَسْتَشْفِعُونَ إِلَيْهِ بِأَعَزِّ الْخَلْقِ عَلَيْهِ فَقَالُوا لِسَلْمَانَ وَهُمْ يَسْخَرُونَ وَيَسْتَهْزِءُونَ بِهِ يَا بَا عَبْدِ اللَّهِ مَا بَالُكَ لَا تَقْتَرِحُ عَلَى اللَّهِ وَتَتَوَسَّلُ بِهِمْ أَنْ يَجْعَلَكَ أَغْنَى أَهْلِ الْمَدِينَةِ فَقَالَ سَلْمَانُ قَدْ دَعَوْتُ اللَّهَ بِهِمْ وَسَأَلْتُهُ مَا هُوَ أَجَلٌ وَأَفْضَلُ وَأَنْفَعُ مِنْ مُلْكِ الدُّنْيَا بِأَسْرَها سَأَلْتُهُ بِهِمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ أَنْ يَهَبَ لِي لِسَانًا لِمُتَجِدِهِ وَثَنَائِهِ ذَاكِرًا وَقَلْبًا لَالًا شَاكِرًا وَعَلَى الدَّوَاهِي الدَّاهِيَةِ لِي صَابِرًا وَهُوَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَجَابَنِي إِلَى مُلْتَمَسِي مِنْ ذَلِكَ وَهُوَ أَفْضَلُ مِنْ مُلْكِ الدُّنْيَا بِحَذَائِيرِهَا وَمَا تَشْتَمِلُ عَلَيْهِ مِنْ خَيْرَاتِهَا مِائَةَ أَلْفِ أَلْفٍ مَرَّةً قَالَ ﷺ فَجَعَلُوا يَهْزِءُونَ بِهِ وَيَقُولُونَ يَا سَلْمَانُ لَقَدْ ادَّعَيْتَ مَرْتَبَةً عَظِيمَةً شَرِيفَةً نَحْتَايُ أَنْ نَمْتَحِنَ صِدْقَكَ عَنْ كَذِبِكَ فِيهَا وَهَذَا نَحْنُ أَوْلَا قَائِمُونَ إِلَيْكَ بِسَيَاطِنَا فَضَارِبُونَكَ بِهَا فَسَأَلَ رَبُّكَ أَنْ يَكْفَى أَيْدِينَا عَنْكَ فَجَعَلَ سَلْمَانُ يَقُولُ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي عَلَى الْبَلَاءِ صَابِرًا وَجَعَلُوا يَضْرِبُونَهُ بِسَيَاطِنِهِمْ حَتَّى أَغْيَوْا وَمَلُّوا وَجَعَلَ سَلْمَانُ لَا يَزِيدُ عَلَى قَوْلِهِ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي عَلَى الْبَلَاءِ صَابِرًا فَلَمَّا مَلُّوا وَاعْيَوْا قَالُوا لَهُ يَا سَلْمَانُ مَا ظَنَّنَا أَنَّ رُوحًا ثَبَتَ فِي مَقَرِّهَا مَعَ شِدَّةِ هَذَا الْعَذَابِ الْوَارِدِ عَلَيْكَ مَا بَالُكَ لَا تَسْأَلُ رَبُّكَ أَنْ يَكْفِنَا عَنْكَ فَقَالَ لَأَنْ سَأَلْتُ رَبِّي خِلَافَ الصَّبْرِ بَلْ سَلَّمْتُ لِلْإِمْهَالِ اللَّهُ تَعَالَى لَكُمْ وَسَأَلْتُهُ الصَّبْرَ فَلَمَّا اسْتَرَأَحُوا قَامُوا إِلَيْهِ بَعْدُ بِسَيَاطِنِهِمْ فَقَالُوا لَا نَزَالَ نَضْرِبُكَ بِسَيَاطِنَا حَتَّى تَزْهَقَ رُوحُكَ أَوْ تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ ﷺ فَقَالَ مَا كُنْتُ لَأَفْعَلَ ذَلِكَ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ أَنْزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَإِنْ أَحْتِمَالِي لِمَكَارِهِكُمْ لَأَدْخُلَ فِي جُمْلَةِ مَنْ مَدَحَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِذَلِكَ سَهْلٌ عَلَى يَسِيرٍ فَجَعَلُوا يَضْرِبُونَهُ بِسَيَاطِنِهِمْ حَتَّى مَلُّوا ثُمَّ قَعَدُوا وَقَالُوا يَا

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۰۷﴾ بهترین بندگان آن است که در او پنج خصلت جمع باشد: هرگاه که عمل نیکویی انجام دهد شاد شود، هرگاه بدی کند آمرزش طلبد و آن گاه که نعمتی به او رسد شکر آن را به جا آورد و چنانچه به بلایی گرفتار شود بر آن صبر نماید و اگر بر او ظلم کنند عفو کند.

﴿۳۰۸﴾ سلمان فارسی که رحمت خداوند بر او باد، بر گروهی از یهودیان گذشت، از او خواستند که نزد آن ها بنشیند و آنچه امروز از محمد ﷺ شنیده برایشان نقل کند. او به خاطر علاقه‌ی وافرش بر اسلام آوردن ایشان، در بین آن ها نشست و گفت: از پیامبر شنیدم که می‌فرمود: خدای عزیز و جلیل می‌فرماید: آیا چنین نیست که وقتی کسی درخواست مهمی از شما دارد، فقط وقتی عزیزترین کسانتان را نزد شما شفیع قرار می‌دهد، حاجتش را روا می‌کنید، چون آن شفیع، نزد شما عزیز و گرامی است. پس آگاه باشید و بدانید که عزیزترین مردم و برترین ایشان نزد من، محمد ﷺ و برادرش علی (علیه السلام) و امامان بعد از اویند، که وسیله‌ها و واسطه‌های بین من و بندگانم هستند. پس هرکس نیازش او را به زحمت انداخته و می‌خواهد برآورده شود و یا حادثه‌ای بر او فرود آمده است و می‌خواهد ضرر آن حادثه برطرف شود، مرا به وسیله‌ی محمد ﷺ و خاندان پاک و طاهرش بخواند، من به بهترین صورتی که کسی شفاعت را از عزیزترین کس خود قبول می‌کند، قبول کرده حاجتش را برمی‌آورم. ولی آن ها با تمسخر و ریشخند به سلمان گفتند: ای اباعبدالله، چرا از خدا به واسطه‌ی محمد و خاندانش نمی‌خواهی که تو را ثروتمندترین مرد مدینه قرار دهد؟ سلمان (علیه السلام) فرمود: من از خدا به وسیله‌ی ایشان خیلی بزرگتر و نافع‌تر و برتر از پادشاهی تمام دنیا را خواسته‌ام، از خداوند به وسیله‌ی ایشان خواسته‌ام که به من زبانی ثناگوی پروردگار، قلبی شاکر نعمت‌هایش و بدنی شکیبیا بر حوادث بزرگ بدهد و خداوند دعای مرا اجابت کرد و این از سلطنت تمام دنیا و همه‌ی خیرهای آن، صد میلیون بار بالاتر است. شروع به مسخره کردن او نمودند و گفتند: ای سلمان، تو جایگاه و مرتبه‌ی بزرگی را ادعا کردی، ما برای دانستن راست و دروغ آن، نیاز داریم که تو را امتحان کنیم. ما با شلاق‌هایمان تو را می‌زنیم و تو از پروردگارت بخواه که تو را از دست ما برهاند، سلمان می‌گفت: "خدایا مرا در برابر بلا شکیبیا گردان". او را با شلاق‌هایشان زدند تا خسته و عاجز شدند و سلمان چیزی بر این سخن نمی‌افزود: "خدایا مرا در برابر بلا شکیبیا گردان." پس وقتی خسته و عاجز شدند، گفتند: ای سلمان، با این شکنجه‌ی سختی که ما به تو وارد کردیم، گمان نمی‌کردیم روح در بدنت مانده باشد، چرا از خدایت نمی‌خواهی دست ما را از تو کوتاه کند؟ سلمان گفت: زیرا این درخواست، خلاف شکیبایی است، من در مهلت دادن به شما، تسلیم اراده‌ی خدا هستم و از او شکیبایی و صبر درخواست می‌کنم. وقتی استراحت کردند، دوباره درخواستند و نزد او رفتند و گفتند: ما همچنان به زندمان با شلاق‌هایمان ادامه می‌دهیم تا اینکه یا بمیری یا به محمد ﷺ کافر شوی. سلمان گفت: آن کار را نخواهم کرد، خداوند بر محمد نازل کرد: "کسانی که به عالم غیب ایمان آوردند"، من آزار شما را تحمل می‌کنم تا یکی از آن کسانی باشم که خداوند آنان را مدح نموده، به همین دلیل، تحمل بر من سهل و آسان است. او را با شلاق‌هایشان زدند تا خسته شدند و نشستند و گفتند: ای سلمان، اگر برای تو نزد خدایت به خاطر ایمانت به محمد ﷺ ارزشی است، قطعاً خداوند

﴿أقسام الصبر﴾

سَلَمَانُ لَوْ كَانَ لَكَ عِنْدَ رَبِّكَ قَدْرٌ لِإِيْمَانِكَ بِمُحَمَّدٍ لَاسْتَجَابَ اللَّهُ دُعَاكَ وَكَفَنَّا عَنْكَ فَقَالَ سَلَمَانُ مَا أَجْهَلَكُمُ كَيْفَ يَكُونُ مُسْتَجِيبًا دُعَائِي إِذَا فَعَلَ بِي خِلَافَ مَا أُرِيدُ مِنْهُ أَنَا أَرَدْتُ مِنْهُ الصَّبْرَ فَقَدْ اسْتَجَابَ لِي وَصَبَّرَنِي وَلَمْ أَسْأَلْهُ كَفَّكُمْ عَنِّي فَيَمْنَعَنِي حَتَّى يَكُونَ ضِدَّ دُعَائِي كَمَا تَظُنُّونَ فَقَامُوا إِلَيْهِ ثَلَاثَةَ بَسِيَّاطِهِمْ فَجَعَلُوا يَضْرِبُونَهُ وَسَلَمَانُ لَا يَزِيدُ عَلَى قَوْلِهِ اللَّهُمَّ صَبِّرْنِي عَلَى الْبَلَاءِ فِي حُبِّ صَفِيكَ وَخَلِيلِكَ مُحَمَّدٍ فَقَالُوا لَهُ يَا سَلَمَانُ وَيْحَكَ أَوَلَيْسَ مُحَمَّدٌ قَدْ رَخَّصَ لَكَ أَنْ تَقُولَ مِنَ الْكُفْرِ بِهِ مَا تَعْتَقِدُ ضِدَّهُ لِلتَّقِيَّةِ مِنْ أَعْدَائِكَ فَمَا لَكَ لَا تَقُولَ مَا نَقْتَرِحُ بِهِ عَلَيْكَ لِلتَّقِيَّةِ فَقَالَ سَلَمَانُ إِنَّ اللَّهَ قَدْ رَخَّصَ لِي فِي ذَلِكَ وَلَمْ يَفْرِضْهُ عَلَيَّ بَلْ أَجَازَ لِي أَنْ لَا أُعْطِيَكُمْ مَا تُرِيدُونَ وَأَحْتَمِلَ مَكَارِهِكُمْ وَجَعَلَهُ أَفْضَلَ الْمَنْزِلَتَيْنِ وَأَنَا لَا أَخْتَارُ غَيْرَهُ ثُمَّ قَامُوا إِلَيْهِ بَسِيَّاطِهِمْ وَضَرَبُوهُ ضَرْبًا كَثِيرًا وَسَيَّلُوا دِمَاءَهُ وَقَالُوا لَهُ وَهُمْ سَاخِرُونَ لَا تَسْأَلُ اللَّهَ كَفَنًا عَنْكَ وَلَا تُظْهِرَ لَنَا مَا نُرِيدُهُ مِنْكَ لِنَكْفٍ بِهِ عَنْكَ فَادْعُ عَلَيْنَا بِالْهَلَاكِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ فِي دَعْوَاكَ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَرُدُّ دُعَاكَ بِمُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ فَقَالَ سَلَمَانُ إِنِّي لَأَكْرَهُ أَنْ أَدْعُو اللَّهَ لِهَلَاكِكُمْ مَخَافَةَ أَنْ يَكُونَ فِيكُمْ مَنْ قَدْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّهُ سَيُؤْمِنُ بَعْدُ فَأَكُونُ قَدْ سَأَلْتُ اللَّهَ تَعَالَى اقْطَاعَهُ عَنِ الْإِيْمَانِ فَقَالُوا قُلِ اللَّهُمَّ أَهْلِكَ مَنْ كَانَ فِي مَعْلُومِكَ أَنَّهُ يَبْقَى إِلَى الْمَوْتِ عَلَى تَمَرِّهِ فَإِنَّكَ لَا تُصَادِفُ بِهَذَا الدُّعَاءِ مَا خَفْتَهُ قَالَ فَانْفَرَجَ لَهُ حَائِطُ النَّبِيِّ الَّذِي هُوَ فِيهِ مَعَ الْقَوْمِ وَ شَهِدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَقُولُ يَا سَلَمَانُ ادْعُ عَلَيْهِمُ بِالْهَلَاكِ فَلَيْسَ فِيهِمْ أَحَدٌ يُرْشِدُ كَمَا دَعَا نُوْحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى قَوْمِهِ لَمَّا عَرَفَ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِهِ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩

﴿٣٠٠٩﴾ الرسول ﷺ: أَنَّ عَلِيًّا مَرَضَ وَآخَذَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ أَجَلِي قَدْ حَضَرَ فَأَرْحِنِي وَإِنْ كَانَ مُتَأَخِّرًا فَارْفَعْنِي وَإِنْ كَانَ لِلْبَلَاءِ فَصَبِّرْنِي؛ بحار الأنوار ج: ١٨ ص: ١٠

﴿٣٠١٠﴾ الحسن عليه السلام: إِنَّ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِينَ قُوَّةً فِي دِينٍ وَكَرَمًا فِي لَيْنٍ وَحَزْمًا فِي عِلْمٍ وَعِلْمًا فِي حِلْمٍ وَتَوْسِعَةً فِي نَفَقَةٍ وَقَصْدًا فِي عِبَادَةٍ وَتَحَرُّجًا فِي طَمَعٍ وَبَرًّا فِي اسْتِقَامَةٍ لَا يَحِيفُ فِيمَنْ يُبْغِضُ وَلَا يَأْتُمُّ فِيمَنْ يُحِبُّ وَلَا يَدْعِي مَا لَيْسَ لَهُ وَلَا يَجْحَدُ حَقًّا هُوَ عَلَيْهِ وَلَا يَهْمُزُ وَلَا يَلْمِزُ وَلَا يَبْغِي مُتَخَشِّعٌ فِي الصَّلَاةِ مُتَوَسِّعٌ فِي الزَّكَاةِ شَكُورٌ فِي الرِّخَاءِ صَابِرٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ جامع الأخبار ص: ١٢٣

﴿اقسام صبر﴾

دعای تو را اجابت خواهد کرد، و ما را از آزار تو بازمی‌دارد. سلمان گفت: چقدر نادانید! چگونه ممکن است این درخواستم مستجاب شود درحالی که من خلاف آن را از او خواسته بودم، من از او شکیبایی خواستم و او اجابت کرد و مرا شکبیا ساخت و از او نخواستم که شما را از من بازدارد که چنین کند. تا آن‌طور که شما می‌فهمید خلاف دعایم محقق شده باشد. پس برای بار سوم به پا خواستند و شروع کردند با شلاق‌هایشان به زدن او، سلمان چیزی بر این سخن نمی‌افزود: "خدایا مرا در برابر بلا در راه محبت به برگزیده و دوست محمد ﷺ شکبیا گردان. " گفتند: مگر این نیست که محمد به تو رخصت داده پیش دشمنانت تقیه کنی؟ پس چرا آنچه ما به تو پیشنهاد کنیم از روی تقیه نمی‌گویی؟ سلمان گفت: خدا به من رخصت تقیه داده ولی آن را بر من واجب نکرده و اجازه داده است که خواست شما را برنیورم و آزار شما را تحمل کنم و آن را انتخاب بهتر قرارداده است و من راه دیگری را بر نمی‌گزینم. پس دوباره برخاستند و شروع به شلاق‌زدن کردند، آن‌قدر زدند که خونس را درآوردند و به او به حالت تمسخر گفتند: از خدا نمی‌خواهی دست ما را از تو کوتاه کند؟ اگر آنچه ادعا می‌کنی حقیقت است، دعا کن ما به هلاکت برسیم که خداوند دعای تو را به خاطر محمد ﷺ و خاندان پاکش رد نمی‌کند. سلمان گفت: من دوست ندارم از خداوند هلاکت شما را بخواهم، زیرا نگرانم در بین شما کسی باشد که خداوند می‌داند که او ایمان خواهد آورد و من با این دعایم، نرسیدن او به ایمان را خواستار شده‌ام. پس به سلمان گفتند: بگو: خدایا آن کسانی از ایشان را که می‌دانی تا دم مرگ بر انکارش می‌ماند هلاک کن؛ زیرا در این دعا اسباب نگرانی تو وجود ندارد. در این هنگام دیوار خانه‌ای که در آن بودند شکاف برداشت و رسول خدا ﷺ مشاهده شد که می‌فرمود: ای سلمان، آن‌ها را نفرین کن که در بین آن‌ها کسی نیست که هدایت و ارشاد شود، همان‌طور که نوح زمانی که دانست جز آن‌ها که ایمان آورده بودند، افراد دیگری ایمان نخواهند آورد، قومش را نفرین کرد.

﴿۳۰۹﴾ حضرت علی علیه السلام بیمار شد و این دعا را خواند: "پروردگارا، اگر مرگ من فرارسیده است، مرا آسوده ساز و اگر اجل من به آینده موکول است، ناراحتی‌ها را از من دور کن و اگر بیماری من به علت آزمایش و امتحان است، به من شکیبایی و صبر مرحمت فرما.

﴿۳۱۰﴾ از اخلاق مؤمن، قوت در دین‌داری و کرم در نرمی و دوراندیشی در علم و علم در بردباری و دست و دل بازی در بخشش و میانه‌روی در عبادت و دوری از طمع و استقامت در نیکوکاری است. مؤمن به دشمن ظلم نمی‌کند، به خاطر دوستی با کسی گناه نمی‌کند و چیزی را که متعلق به او نیست، ادعا نمی‌کند و حق را که برعهده‌ی اوست، منکر نمی‌شود، در ظاهر عیب کسی را نمی‌گوید، طعنه نمی‌زند و ستم نمی‌کند. در نماز خاشع است، در زکات گشاده دست است، در نعمت شاکر است و در بلا شکیبایی‌کننده.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٠١١﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ يُوْشَعَ بْنَ نُونٍ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَ مُوسَى صَابِرًا مِنَ الطَّوَاعِيَةِ عَلَى اللِّأْوَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْجَهْدِ وَالْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٦٥

﴿٣٠١٢﴾ الصادق عليه السلام: أَنَا أَعْلَمُ بِمَا يَصْلُحُ عَلَيْهِ عَبْدِي فَلْيَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي وَلْيَشْكُرْ نِعْمَائِي وَ لِيَرْضَ بِقَضَائِي أَكْتُبُهُ فِي الصَّدِيقِينَ عِنْدِي إِذَا عَمِلَ بِرِضَائِي وَأَطَاعَ أَمْرِي؛ الكافي ج: ٢ ص: ٦١

﴿٣٠١٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنَّكُمْ إِنْ صَبَرْتُمْ عَلَى الْبَلَاءِ وَ شَكَرْتُمْ فِي الرَّخَاءِ وَ رَضِيتُمْ بِالْقَضَاءِ كَانَ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ سُحَّانَهُ الرِّضَا؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٣٠١٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أَنَّهُ اتَّقَى بِقَوْمٍ فَقَالَ مَنْ أَنْتُمْ فَقَالُوا مُؤْمِنُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ ﷺ مَا حَقِيقَةُ إِيْمَانِكُمْ فَقَالُوا الرِّضَا بِقَضَاءِ اللَّهِ وَ الصَّبْرُ عَلَى بَلَاءِ اللَّهِ وَ التَّسْلِيمُ لِأَمْرِ اللَّهِ فَقَالَ عَلَمَاءُ حُكَمَاءُ كَادُوا يَكُونُوا أَنْبِيَاءَ مِنَ الْحِكْمَةِ فَإِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ فَلَا تَبْنُوا مَا لَا تَسْكُنُونَ وَ لَا تَجْمَعُوا مَا لَا تَأْكُلُونَ وَ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ؛ أعلام الدين ص: ١٢٢

﴿٣٠١٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أَنَّهُ تَوَفَّى لِمُعَاذٍ وَلَدًا فَاشْتَدَّ وَجْدُهُ عَلَيْهِ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَكَتَبَ إِلَيْهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى مُعَاذٍ سَلَامٌ عَلَيْكَ فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ أَمَّا بَعْدُ أَعْظَمَ اللَّهُ جَلَّ اسْمُهُ لَكَ الْأَجْرَ وَ الْهَمَّكَ الصَّبْرَ وَ رَزَقَنَا وَ إِيَّاكَ الشُّكْرَ إِنْ أَنْفَسْنَا وَ أَهَالِينَا وَ أَمْوَالَنَا وَ أَوْلَادَنَا مِنْ مَوَاهِبِ اللَّهِ الْهَنِيئَةِ وَ عَوَارِيهَا الْمُسْتَوْدَعَةِ يُمْتَعُ بِهَا إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ وَ يَقْبَضُهَا لَوْقَتٍ مَعْدُودَةٍ ثُمَّ افْتَرَضَ عَلَيْنَا الشُّكْرَ إِذَا أَعْطَانَا وَ الصَّبْرَ إِذَا ابْتَلَى وَ قَدْ كَانَ ابْنُكَ مِنْ مَوَاهِبِ اللَّهِ الْهَنِيئَةِ وَ عَوَارِيهِ الْمُسْتَوْدَعَةِ مَتَّعَكَ اللَّهُ بِهِ فِي غِيْظَةٍ وَ سُرُورٍ وَ قَبْضَةٍ مِنْكَ بِأَجْرٍ كَثِيرٍ الصَّلَاةِ وَ الرَّحْمَةِ وَ الْهُدَى إِنْ صَبَرْتَ وَ اخْتَسَبْتَ فَلَا تَجْمَعَنَّ عَلَيْكَ مُصِيبَتَيْنِ فَيَحْبِطَ اللَّهُ أَجْرَكَ وَ تَنْدَمَ عَلَى مَا فَاتَكَ فَلَوْ قَدِمْتَ عَلَى ثَوَابٍ مُصِيبَتِكَ عَلِمْتَ أَنَّ الْمُصِيبَةَ قَدْ قَصُرَتْ فِي جَنْبِ اللَّهِ عَنِ الثَّوَابِ فَتَنْجِزُ مِنَ اللَّهِ مَوْعُودَهُ وَ لِيَذْهَبُ أَسْفُكَ عَلَى مَا هُوَ نَازِلٌ بِكَ مَكَانَ قَدَرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٣

﴿٣٠١٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَنَّهُ لَمَّا اشْتَدَّ بِهِ الْبَلَاءُ قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ يَوْمًا إِنَّ دُعَاءَ الْأَنْبِيَاءِ مُسْتَجَابٌ فَلَوْ سَأَلْتَ اللَّهَ كَشَفَ مَا بِكَ فَقَالَ لَهَا يَا هَذِهِ مَتَّعَنَا اللَّهُ بِالنَّعَمِ سَبْعِينَ سَنَةً فَدَعَيْنَا نَصِيرَ عَلَى بَلَائِهِ مِثْلَ ذَلِكَ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۰۱۱﴾ یوشع بن نون بعد از موسی دین او را برپا داشت و در برابر گرفتاری‌ها و ناملایمات طاعوت‌ها و سختی و بلا شکیبایی ورزید.

﴿۳۰۱۲﴾ من به صلاح امور بنده‌ام از خودش عالم‌ترم. پس باید بر بلاهای من صبر کند و بر نعمت‌هایم شکر کند و به قضا‌های من راضی باشد. وقتی که بنده‌ی مؤمنم چنین کرد و مطابق رضای من عمل نمود و امر مرا اطاعت کرد، نام او را نزد خودم در گروه صدیقان ثبت می‌کنم.

﴿۳۰۱۳﴾ اگر شما بر بلا صبر کرده و در دوران آسایش شکر کنید و به تقدیر خدا راضی شوید، خدای سبحان از شما راضی خواهد بود.

﴿۳۰۱۴﴾ با گروهی مواجه شد، فرمود: شما چه کسانی هستید؟ گفتند: ای رسول خدا از مؤمنان هستیم، رسول خدا فرمود: حقیقت ایمان شما چیست؟ گفتند: تسلیم‌بودن در برابر فرمان خدا و راضی‌بودن به اراده‌ی خدا. فرمود: شما دانشمندانی فرزانه و بردبار هستید، که از بسیاری فهم و دانش نزدیک است پیامبر باشید. اگر آن‌چنان هستید که خود را وصف کردید، آنچه را در آن ماندگار نخواهید بود، نمی‌سازید. و آنچه را نمی‌خورید، جمع نمی‌کنید و از خدایی که به‌سوی او باز می‌گردید، پروا داشته باشید.

﴿۳۰۱۵﴾ چون فرزند معاذ وفات یافت، او به‌شدت متأثر و ناراحت شد. وقتی خبر ناراحتی او به پیامبر ﷺ رسید، حضرت خطاب به وی نوشتند: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، از محمد رسول خدا به معاذ، سلام بر تو ای معاذ، حمد و ستایش می‌کنم خدایی را که جز او معبودی نیست؛ اما بعد از حمد و ستایش، ای معاذ، خداوند اجر تو را در مصیبت مرگ فرزندت بزرگ و عظیم قرار دهد و صبر و بردباری را به قلب تو الهام کرده، شکر و سپاسگزاری را نصیب ما و تو بفرماید؛ زیرا ما و اهل و عیال و دوستان و اولاد ما همه و همه از مواهب خداوند عزیز و جلیل و از امانت‌ها و ودیعه‌هایی هستیم که مدت معین و محدودی در دست ماست، از آن‌ها بهره‌مند می‌شویم (هروقت مدت امانت‌داری به پایان رسد صاحب امانت، امانت را می‌برد) پس بر ما واجب کرده است که در برابر نعمت‌ها شکر کنیم و در برابر بلاها صبوری پیشه نماییم. فرزند تو یکی از مواهب و ودیعه‌هایی بود که خداوند مدتی تو را از آن بهره‌مند و مسرور نمود و سپس امانتش را گرفت و در مقابل آن، اجر کثیر و درود و رحمت و هدایت، به تو عطا می‌فرماید، به شرطی که در فقدان او صبر کنی و این مصیبت را به حساب خدا بگذاری و برای رضای او این سختی را تحمل کنی. پس ای معاذ، بر اثر بی‌صبری و بی‌تابی، دو مصیبت برای خودت فراهم نکن، مبادا اجرت از بین برود و بر آنچه از دستت رفته است پشیمان شوی (یعنی اگر بی‌صبری و جزع و فزع کنی به دو مصیبت مبتلا می‌شوی، یکی داغ فرزند و دیگری از بین رفتن اجر که به مراتب از داغ فرزند بزرگ‌تر است). پس اگر بر ثواب مصیبت خویش واقف شوی و صبر و بردباری پیشه کنی، خواهی فهمید که مصیبت در برابر پاداشی که خدا به تو عنایت می‌فرماید بسیار ناچیز است و خداوند به وعده‌ی خود وفا خواهد کرد؛ بنابراین باید تأسف و ناراحتی تو از بین برود، زیرا آنچه بر تو وارد شده، از مقدرات الهی است.

﴿۳۰۱۶﴾ آن‌گاه که بلا و گرفتاری ایوب شدت یافت، روزی همسرش به او گفت: دعای پیامبران مستجاب است. ای کاش از خدا بخواهی که گرفتاری تو را برطرف کند ایوب گفت: ای زن، خداوند هفتاد سال تمام نعمت‌هایش را بما ارزانی داشته است، اکنون ما دعوت شده‌ایم که بر بلاهای او به همان اندازه صبر کنیم.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٠١٧﴾ الرضا عليه السلام: إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ شِيعَتِنَا يُبْتَلَى بِبَلِيَّةٍ أَوْ يَشْتَكِي فَيَصْبِرُ عَلَى ذَلِكَ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَجْرَ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ الكافي ج: ١ ص: ٣٥٣

﴿٣٠١٨﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أَنَّهُ مَرَّ عَلَى قَوْمٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي بَيْتٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ وَوَقَفَ فَقَالَ كَيْفَ أَنْتُمْ قَالُوا مُؤْمِنُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَمْعَكُمْ بُرْهَانُ ذَلِكَ قَالُوا نَعَمْ قَالَ هَاتُوا قَالُوا نَشْكُرُ اللَّهَ فِي الرَّخَاءِ وَنَصْبِرُ عَلَى الْبَلَاءِ وَنَرْضَى بِالْقَضَاءِ قَالَ أَنْتُمْ إِذَا أَنْتُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢١

﴿٣٠١٩﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أَنَّهُ نَزَلَ بِهِ جَبْرَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله يَوْمَ حُنَيْنٍ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَعْجِيلَ عَافِيَتِكَ وَصَبْرًا عَلَى بَلِيَّتِكَ وَخُرُوجًا مِنَ الدُّنْيَا إِلَى رَحْمَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢١٤

﴿٣٠٢٠﴾ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَعْجِيلَ عَافِيَتِكَ وَالصَّبْرَ عَلَى بَلِيَّتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٥٣

﴿٣٠٢١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام:

أَوْ مَسَّكَ الضُّرُّ وَابْتَلَيْتَ بِهِ فَاصْبِرْ فَإِنَّ الرَّخَاءَ فِي آثَرِهِ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ١٨٦

﴿٣٠٢٢﴾ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِي أَوْلَيْتَهُ فَأَلْفَيْتَهُ شَاكِرًا وَابْتَلَيْتَهُ فَوَجَدْتُهُ صَابِرًا؛ بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ٣٥٠

﴿٣٠٢٣﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: ثَلَاثَةٌ مَنْ رَزَقَهُنَّ فَقَدْ رَزِقَ خَيْرَ الدَّارَيْنِ الرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَالصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ وَالدُّعَاءُ فِي الرَّخَاءِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١١

﴿٣٠٢٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِ الشَّيْخُ فَقَالَ يَا شَيْخُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ خَلْقًا ضَيْقَ الدُّنْيَا عَلَيْهِمْ نَظَرًا لَهُمْ فَزَهَّدَهُمْ فِيهَا وَفِي خُطَامِهَا فَرَعَبُوا فِي دَارِ السَّلَامِ الَّتِي دَعَاهُمْ إِلَيْهَا وَصَبَرُوا عَلَى ضَيْقِ الْمَعِيشَةِ وَصَبَرُوا عَلَى الْمَكْرُوهِ وَاشْتَأَفُوا إِلَى مَا عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ الْكَرَامَةِ فَبَدَّلُوا أَنْفُسَهُمْ ائْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ وَكَانَتْ خَاتِمَةُ أَعْمَالِهِمْ الشَّهَادَةُ فَلَقُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ عَنْهُمْ رَاضٍ وَعَلِمُوا أَنَّ الْمَوْتَ سَبِيلُ مَنْ مَضَى وَمَنْ بَقِيَ فَتَزَوَّدُوا لِآخِرَتِهِمْ غَيْرَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلَبَسُوا الْخَشِينَ وَصَبَرُوا عَلَى الْبُلُوَى وَقَدَّمُوا الْفَضْلَ وَأَحَبُّوا فِي اللَّهِ وَأَبْغَضُوا فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَوْلَئِكَ الْمَصَابِيحُ وَأَهْلُ النِّعَمِ فِي الْآخِرَةِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٨٤

﴿٣٠٢٥﴾ جَاهَدَ فِي سَبِيلِكَ وَصَبَرَ عَلَى حُسْنِ بَلَائِكَ حَتَّى آتَاهُ الْيَقِينُ؛ إقبال الأعمال ص: ١٣٥

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۰۱۷﴾ همانا کسی از شیعیان ما نیست که دچار گرفتاری یا بیماری شود و شکیبایی ورزد، مگر اینکه خداوند برای او پاداش هزار شهید را ثبت می‌کند.

﴿۳۰۱۸﴾ رسول خدا ﷺ بر خانه‌ی گروهی از انصار می‌گذشت. بر آن‌ها سلام کرد و ایستاد و فرمود: شما چگونه‌اید؟ گفتند: ای رسول خدا ﷺ مؤمنیم. فرمود: آیا دلیل و برهانی برایمانتان دارید؟ گفتند: بله، فرمود: بیاورید، گفتند: ما خدا را درهنگام آسایش شکر می‌کنیم و بر بلا شکیباییم و در مقابل تقدیر او راضی و خشنودیم. پیامبر فرمود: شما همان هستید که ادعا می‌کنید.

﴿۳۰۱۹﴾ این دعا را جبرئیل روز حنین بر پیامبر نازل کرد: خدایا، تعجیل در خلاص‌شدن از گرفتاری‌ها، شکیبایی بر بلایت و بیرون‌رفتن از دنیا به‌سوی رحمت را از تو خواستارم.

﴿۳۰۲۰﴾ خدایا، تعجیل در خلاص‌شدن از گرفتاری‌ها و شکیبایی بر بلایت را از تو خواستارم.

﴿۳۰۲۱﴾ گویا گرفتاری مانع حرکت تو شده، صبر کن، که آسایش، به‌دنبال آن خواهد رسید.

﴿۳۰۲۲﴾ و قسم به امیر مؤمنان، آن که نعمتش دادی و سپاسگزارش یافتی و گرفتارش نمودی و صابرش دیدی.

﴿۳۰۲۳﴾ سه چیز است که به هرکس عطا شود خیر دنیا و آخرت نصیبش شده است؛ و آن سه عبارتند از: ۱ - خشنودی از قضا و قدر خدا، ۲ - صبر و بردباری در برابر بلاها، ۳ - دعاکردن در حال خوشی.

﴿۳۰۲۴﴾ سپس علی علیه السلام رو به پیرمرد کرد و گفت: ای شیخ: به‌راستی که خداوند متعال، خلقی را آفریده که دنیا در نظرشان تنگ است، از دنیا و کالایش روگردانند و مشتاق خانه‌ی امنی در آخرت هستند که خدا آن‌ها را بدان دعوت کرده است و بر تنگی معاش و موارد ناخوشایند صبر کرده و مشتاق دریافت کرامات الهی‌اند و جان خود را در راه رضای او می‌دهند و سرانجام کارشان، شهادت است. در حالی به دیدار خدا می‌روند که، خداوند از ایشان خشنود است و می‌دانند که مرگ، مسیر همه‌ی گذشتگان و بازماندگان بوده است. آنان برای آخرت خود، توشه‌ای غیر از سیم و زر برمی‌گیرند. جامه‌ی خشن می‌پوشند و در گرفتاری‌ها صبر می‌کنند و بیش از آنچه به آن نیاز دارند پیش می‌فرستند و دوستی و دشمنی ایشان با دیگران، فقط برای رضای خداست. آنان چراغ‌های تابانند و برخوردار از نعمت‌های آخرت.

﴿۳۰۲۵﴾ در راه تو جهاد کرد و بر آزمایش‌های نیکویت شکیبایی ورزید، تا وقتی که به مقام یقین نایل شد و مرگش فرارسید.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٠٢٦﴾ الرسول ﷺ: خَصَلَتَانِ مَنْ رَزَقَهُمَا قَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَنْ إِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٢٤٧

﴿٣٠٢٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: خَيْرُ النَّاسِ مَنْ إِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا ظَلِمَ غَفَرَ؛ غرر الحكم ص: ٢٧٧

﴿٣٠٢٨﴾ ذُو الْمُرُوءَةِ الْكَامِلَةِ مَنْ اجْتَمَعَ فِيهِ سَبْعُ خِصَالٍ إِذَا ذُكِرَ ذَكَرَ وَإِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا غُصِيَ غَفَرَ؛ أعلام الدين ص: ١٥٥

﴿٣٠٢٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: رَأْسُ الصَّبْرِ الْبَلَاءُ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَامِلُونَ؛ مصباح الشريعة ص: ١٨٣

﴿٣٠٣٠﴾ الرضا عليه السلام: رَأَى عَلَى بَنِي الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَجُلًا يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ قَالَ فَضْرَبَ عَلَى بَنِي الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى كَتِفِهِ قَالَ سَأَلْتَ الْبَلَاءَ قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ وَالشُّكْرَ عَلَى الْعَافِيَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٨٥

﴿٣٠٣١﴾ الرسول ﷺ: سَأَلَ النَّبِيُّ ﷺ جَبْرِئِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصَبُّرٌ فِي الضَّرَاءِ كَمَا تَصَبُّرُ فِي السَّرَّاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصَبُّرُ فِي الْغِنَى وَفِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصَبُّرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا يَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٨٧

﴿٣٠٣٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: سِلَاحُ الْمُوقِنِ الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ وَالشُّكْرُ فِي الرَّخَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٣٠٣٣﴾ الصادق عليه السلام: سَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ وَاطْلُبُوهَا إِلَيْهِ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ صَبَرُوا النَّفْسَ عَلَى الْبَلَاءِ فِي الدُّنْيَا فَإِنَّ تَتَابَعَ الْبَلَاءُ فِيهَا وَالشَّدَّةُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ وَوَلَايَتِهِ وَوَلَايَةِ مَنْ أَمَرَ بِوَلَايَتِهِ خَيْرٌ عَاقِبَةً عِنْدَ اللَّهِ فِي الْآخِرَةِ مِنْ مُلْكِ الدُّنْيَا وَإِنْ طَالَ تَتَابُعُ نَعِيمِهَا وَزَهْرَتِهَا وَغَضَارَةُ عَيْشِهَا فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ وَوَلَايَةِ مَنْ نَهَى اللَّهُ عَنْ وِلَايَتِهِ وَطَاعَتِهِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣

﴿٣٠٣٤﴾ الصادق عليه السلام: سَلُوا اللَّهَ أَنْ يُعْطِيَكُمْ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالشَّدَّةِ وَالرَّخَاءِ مِثْلَ الَّذِي أُعْطَاهُمْ وَإِيَّاكُمْ وَمُحَاطَةَ أَهْلِ الْبَاطِلِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣

﴿٣٠٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: شُكْرًا لِلَّهِ عَلَى نِعْمَائِهِ وَصَبْرًا عَلَى بَلَائِهِ وَتَسْلِيمًا وَرِضًى بِقَضَائِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ١٥٣

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۰۲۶﴾ دو خصلت است به هر که داده شود درواقع خیر دنیا و آخرت به او داده شده است. اگر دچار گرفتاری شد شکبیا باشد و اگر چیزی به او داده شد سپاسگزاری کند.

﴿۳۰۲۷﴾ بهترین مردم کسی است که هرگاه به او عطا شود شکر کند و هرگاه به بلایی گرفتار شود صبر کند و هرگاه مورد ستم واقع شود ببخشد.

﴿۳۰۲۸﴾ صاحب مردانگی کامل، کسی است که دارای هفت خصلت باشد: آن هنگام که یادش کنند یادآور شود؛ چون به او عطا کنند، سپاس گوید؛ و چون بلایی به او برسد، شکبیا باشد؛ و چون نافرمانی شود، درگذرد.

﴿۳۰۲۹﴾ سر شکبیایی بلا است که آن را جز خردمندان درک نمی کنند.

﴿۳۰۳۰﴾ امام زین العابدین علیه السلام مردی را درحال طواف دید که می گفت: " پروردگارا از تو صبر می خواهم "، امام به کتفش زد و گفت: از خداوند بلا درخواست کردی. بگو: خدایا من از تو رهاشدن از گرفتاری ها و شکر بر آن را می طلبم.

﴿۳۰۳۱﴾ رسول اکرم صلی الله علیه و آله از جبرئیل پرسید تفسیر صبر چیست؟ گفت: در سختی، شکبیایی کنی، چنانکه در شادی؛ و در تنگدستی شکبیایی کنی، چنانکه در ثروتمندی؛ و در بلا شکبیایی کنی، چنانکه در وقت رهاشدن از گرفتاری. و تفسیر دیگر صبر آن است که از بلایی که به او رسیده است، نزد مخلوق شکوه و شکایت نبرد.

﴿۳۰۳۲﴾ سلاح صاحب یقین، صبر بر بلاست و شکر در وسعت و فراخی.

﴿۳۰۳۳﴾ از خدا دوری از گرفتاری بخواهید و آن را بطلبید، که هیچ حرکت و توانی نیست مگر با تکیه بر خدا. خود را در دنیا بر تحمل بلا و گرفتاری وادار کنید، زیرا دنیا محل روبروشدن با بلاها و گرفتاریهاست و شدت در فرمان برداری از خدا و پذیرش ولایت او و نیز ولایت آنان که خداوند به ولایتشان فرمان داده است. از نظر خدا، نتایج و ثمرات اخروی این صبوری از پادشاهی دنیا بهتر است. هرچند نعمت ها، زیبایی ها و رفاه دنیا، در راه معصیت خدا و هم پیمانی با کسانی که خدا از طاعت و ولایتشان نهی کرده، بیشتر و مداوم تر به نظر برسد.

﴿۳۰۳۴﴾ از خدا بخواهید، در هنگام خوشی و ناخوشی، در سختی و رفاه، به شما صبر بر بلا عنایت کند. چنانچه به آن ها ارزانی داشته است. و از خصومت و دشمنی اهل باطل برحذر باشید.

﴿۳۰۳۵﴾ بر نعمت های خدا شاکر، بر بلایش صابر و بر مقدراتش راضی و تسلیمم.

﴿أقسام الصبر﴾

- ﴿٣٠٣٦﴾ الباقر عليه السلام: صَبْرٌ عَلَى الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١
- ﴿٣٠٣٧﴾ الباقر عليه السلام: صَبْرٌ عَلَيْهَا مَخَافَةٌ أَنْ يُبْتَلَى بِبَلَاءٍ لَا صَبْرَ لَهُ عَلَيْهِ فَهَرَمَتْهُ؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٤٩٠
- ﴿٣٠٣٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: صَبْرٌ فِي الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٣
- ﴿٣٠٣٩﴾ الصادق عليه السلام: صَبْرٌ نَفْسَكَ عِنْدَ كُلِّ بَلِيَّةٍ فِي وَكْدٍ أَوْ مَالٍ أَوْ رَزِيَّةٍ فَإِنَّمَا يَقْبِضُ عَارِيَتَهُ وَيَأْخُذُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٨١
- ﴿٣٠٤٠﴾ الصادق عليه السلام: صَبَرُوا النَّفْسَ عَلَى الْبَلَاءِ فِي الدُّنْيَا؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣
- ﴿٣٠٤١﴾ صَلَّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِ مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضًا وَارْزُقْنِي بِمَنْزِلَتِهِ وَمَنْزِلَتِهِمْ فِي هَذَا الشَّهْرِ الْمُبَارَكِ النَّهْيَ وَالتَّقَى وَالصَّبْرَ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ١٨٤
- ﴿٣٠٤٢﴾ الصادق عليه السلام: عَبْدِي الْمُؤْمِنُ لَا أَصْرِفُهُ فِي شَيْءٍ إِلَّا جَعَلْتُهُ خَيْرًا لَهُ فَلْيَرْضَ بِقَضَائِي وَلْيَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي وَلْيَشْكُرْ نِعْمَائِي أَكْتُبُهُ يَا مُحَمَّدُ مِنَ الصَّادِقِينَ عَبْدِي؛ الكافي ج: ٢ ص: ٦١
- ﴿٣٠٤٣﴾ الرسول ﷺ: عَجَبًا لِلْمُؤْمِنِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَقْضِي لَهُ قَضَاءً إِلَّا كَانَ لَهُ خَيْرًا إِنْ ابْتُلِيَ صَبْرًا وَإِنْ أُعْطِيَ شُكْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٤
- ﴿٣٠٤٤﴾ عَزَمَ اللَّهُ لَكَ عَلَى الصَّبْرِ فِي الْبُلْوَى وَالشُّكْرِ فِي النِّعْمَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٢ ص: ٧٦
- ﴿٣٠٤٥﴾ الحسين عليه السلام: عَزَمَ اللَّهُ لَنَا وَلَكَ بِالصَّبْرِ عِنْدَ الْبُلْوَى وَالشُّكْرِ عِنْدَ النُّعْمَى وَلَا أَشَمَّتْ بَنَاتِي وَلَا بَكَ عَدُوًّا حَاسِدًا أَبَدًا وَالسَّلَامُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١١٧
- ﴿٣٠٤٦﴾ عَظَّمَ اللَّهُ لَكَ الصَّبْرَ عَلَى الْبُلْوَى وَالشُّكْرَ فِي النِّعْمَاءِ؛ الأُمَلَى للمفيد ص: ٣٤٧
- ﴿٣٠٤٧﴾ عَلَى بَلَائِكَ فَصَبِّرْنِي؛ بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ١٠٤
- ﴿٣٠٤٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فِي الضِّيقِ وَالْبَلَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢
- ﴿٣٠٤٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَاشْدُدْ النَّاسَ بَلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ وَقَدْ امْتَحَنَكَ يَا ابْنَ أُمٍّ وَامْتَحَنَنِي فَيَكُ بِمِثْلِ مَا امْتَحَنَ بِهِ خَلِيلُهُ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالدَّبِيجُ إِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَصَبِرًا صَبِرًا؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٦٠
- ﴿٣٠٥٠﴾ لَقِمَانُ عليه السلام: فَأَمَّا إِحْدَى الصَّالِحَتَيْنِ فَهِيَ الشَّرِيفَةُ فِي قَوْمِهَا الدَّلِيلَةُ فِي نَفْسِهَا التَّيِّبَةُ إِنْ أُعْطِيَتْ شُكْرًا وَإِنْ ابْتُلِيَتْ صَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٤٢٩

﴿اقسام صبر﴾

- ﴿۳۰۳۶﴾ صبر در گرفتاری‌ها، بسیار نیکو و زیباست.
- ﴿۳۰۳۷﴾ این مصیبت را تحمل می‌کند از ترس اینکه مبدا به بلایی دچار شود که نتواند تحمل کند و این مصیبت او را پیر کرده است.
- ﴿۳۰۳۸﴾ صبر در بلا پسندیده و زیباست.
- ﴿۳۰۳۹﴾ در هر بلا یا مصیبتی که به فرزندان یا مال تو وارد می‌شود، خود را شکیا بدار؛ پس بدان که همانا خداوند امانت خود را بازپس می‌ستاند.
- ﴿۳۰۴۰﴾ خود را در دنیا بر تحمل بلا وادار کن.
- ﴿۳۰۴۱﴾ خدایا بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرست، درودی که باعث رضایت تو شود و مرا به خاطر منزلت و جایگاه محمد ﷺ و خاندانش، در این ماه مبارک، عقل و پرهیزگاری و شکیبایی در هنگام بلا روزی کن.
- ﴿۳۰۴۲﴾ من بنده‌ی مؤمنم را وادار به عملی نمی‌کنم مگر اینکه آن عمل برایش خیر باشد. پس به قضای من راضی باشد و به بلای من شکیبایی ورزد و به نعمت‌های من شکر نماید. ای محمد، اگر کسی این کارها را بکند، من نام او را نزد خودم، در گروه صدیقان می‌نویسم.
- ﴿۳۰۴۳﴾ کار مؤمن تعجب‌آور است، زیرا هرچه خداوند برای او مقدر کند، در نهایت به نفع او می‌شود. اگر گرفتار شود صبر می‌کند و اگر نعمتی به او برسد شکر می‌نماید.
- ﴿۳۰۴۴﴾ خداوند تو را بر شکیبایی در برابر سختی‌ها و شکر در برابر نعمت‌ها، ثابت‌قدم بدارد.
- ﴿۳۰۴۵﴾ خداوند صبر و تحمل را به‌هنگام گرفتاری، شکر را هنگام نعمت و خوشی، به ما و تو ارزانی دارد و ما و تو را هرگز دچار سرزنش دشمنان حسود نگرداند والسلام.
- ﴿۳۰۴۶﴾ خداوند صبر تو را بر گرفتاری و سپاس تو را در نعمت‌ها، بزرگ و افزون نماید.
- ﴿۳۰۴۷﴾ و مرا بر بلاها و سختی‌ها شکیا کن.
- ﴿۳۰۴۸﴾ بر تو باد که در تنگی و بلا صبر پیشه کنی.
- ﴿۳۰۴۹﴾ شدیدترین بلاها به سراغ پیامبران می‌آید و بعد از آن به سراغ جانشینانشان می‌رود و سپس به سراغ کسانی که با پیامبران و جانشینانشان تناسب بیشتری دارند. ای برادر، خداوند تو را امتحان کرده و مرا نیز درباره‌ی تو مورد امتحان قرار داده است، همانند امتحانی که از ابراهیم علیهِ السلام و اسماعیل گرفت. پس صبر کن صبر.
- ﴿۳۰۵۰﴾ اما یکی از آن دو زن صالح کسی است که، در بین قومش شریف بوده و نزد خودش خوار، اگر چیزی به او داده شود سپاسگزاری می‌کند و اگر به‌سختی گرفتار شود صبر می‌کند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٠٥١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنْ آتَاكُمْ اللَّهُ بِالْعَافِيَةِ فَاقْبَلُوا وَإِنْ ابْتَلَاكُمْ فَاصْبِرُوا؛ بحار الأنوار

ج: ٣٤ ص: ٥٧

﴿٣٠٥٢﴾ الرضا عليه السلام: فَإِنَّ الشُّكْرَ عَلَى الْعَافِيَةِ خَيْرٌ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢

ص: ٢٩٢

﴿٣٠٥٣﴾ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى جَلَّ وَعَلَا قِصَّتَهُ عَلَى نَبِيِّهِ لِيَصْبِرَ عَلَى الْأَذَى كَمَا صَبَرَ الْأَنْبِيَاءُ عَلَيْهِمْ

السَّلَامُ عَلَى الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٤٠٤

﴿٣٠٥٤﴾ الرسول ﷺ: فَإِنِّي قَرَأْتُ كِتَابَ اللَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَىَّ وَعَلَى مَنْ كَانَ قَبْلِي فَمَا وَجَدْتُ

مَنْ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا الصَّابِرُونَ يَا ابْنَ مَسْعُودٍ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْعُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا، إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ يَا ابْنَ مَسْعُودٍ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا، يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْمُ الْبَاسَاءِ وَالضَّرَاءِ وَلَنُبْلُوَكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَنْ الصَّابِرُونَ قَالَ ﷺ الَّذِينَ يَصْبِرُونَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَعَنْ مَعْصِيَتِهِ الَّذِينَ كَسَبُوا طَيِّبًا وَانْفَقُوا قَصْدًا وَقَدَمُوا فَضْلًا فَأَقْلَحُوا وَانْجَحُوا يَا ابْنَ مَسْعُودٍ

عَلَيْهِمُ الْخُشُوعُ وَالْوَقَارُ وَالسَّكِينَةُ وَالتَّفَكُّرُ وَاللِّينُ وَالْعَدْلُ وَالتَّعْلِيمُ وَالِاعْتِبَارُ وَالتَّذَبُّرُ وَالتَّقْوَى وَالْإِحْسَانُ وَالتَّحَرُّجُ وَالْحُبُّ فِي اللَّهِ وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ وَآدَاءُ الْأَمَانَةِ وَالْعَدْلُ فِي الْحُكْمِ وَإِقَامَةُ الشَّهَادَةِ وَمُعَاوَنَةُ أَهْلِ الْحَقِّ وَالْبَغْيَةُ عَلَى الْمُسِيءِ وَالْعَفْوُ لِمَنْ ظَلَمَ يَا ابْنَ مَسْعُودٍ إِذَا ابْتُلُوا صَبَرُوا وَإِذَا أُعْطُوا شَكَرُوا وَإِذَا حَكَمُوا عَدَلُوا وَإِذَا قَالُوا صَدَقُوا وَإِذَا عَاهَدُوا وَفَوْا وَإِذَا أَسَاءُوا اسْتَغْفَرُوا وَإِذَا أَحْسَنُوا اسْتَبَشَرُوا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا وَالَّذِينَ يَبِينُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا وَيَقُولُونَ لِلنَّاسِ حُسْنًا؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٩٤

﴿٣٠٥٥﴾ العسكري عليه السلام: فَجَعَلَ سَلْمَانُ يَقُولُ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي عَلَى الْبَلَاءِ صَابِرًا وَجَعَلُوا يَضْرِبُونَهُ

بَسِيَّاطِهِمْ حَتَّى أَغْيَوْا وَمَلُّوا وَجَعَلَ سَلْمَانُ لَا يَزِيدُ عَلَى قَوْلِهِ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي عَلَى الْبَلَاءِ صَابِرًا؛

بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۰۵۱﴾ پس اگر پروردگار، شما را عافیتی داد بپذیرید و اگر به بلایی مبتلا ساخت، شکیبایی پیش گیرید.

﴿۳۰۵۲﴾ همانا شکر کردن بر سلامتی و دوری از سختی‌ها بهتر از صبر بر بلا و مصیبت است.

﴿۳۰۵۳﴾ خداوند داستان او را برای پیامبرش نقل کرد تا بر آزار شکیبا باشد چنانچه پیامبران پیشین بر بلا شکیبا بودند.

﴿۳۰۵۴﴾ من کتاب خدا را که بر من و پیامبران پیش از من فرود آمده خواندم و کسی را نیافتم که وارد بهشت شود مگر شکیبایان. ای پسر مسعود، خداوند فرموده است " صابران اجر و پاداش خود را بی حساب دریافت می‌دارند! آن‌ها هستند که درجات عالی بهشت در برابر شکیبایی‌شان به آنان پاداش داده می‌شود، ولی من امروز آن‌ها را به خاطر صبر و استقامتشان پاداش دادم؛ آن‌ها پیروز و رستگارند! ". ای پسر مسعود سخن خداوند است که می‌فرماید: " و در برابر صبرشان، بهشت و لباس‌های حریر بهشتی را به آن‌ها پاداش می‌دهد! آن‌ها کسانی هستند که به خاطر شکیبایی‌شان، اجر و پاداششان را دو برابر دریافت می‌دارند " و نیز خدای عزیز و جلیل می‌فرماید: " آیا گمان کردید داخل بهشت می‌شوید، بی آن که حوادثی همچون حوادث گذشتگان به شما برسد؟ آن‌هایی که گرفتاری‌ها و ناراحتی‌ها به آن‌ها رسید؛ قطعاً همه‌ی شما را با چیزی از ترس، گرسنگی و کاهش در مال‌ها و جان‌ها و میوه‌ها، آزمایش می‌کنیم؛ و بشارت ده به استقامت‌کنندگان! ". عرض کردیم: ای رسول خدا، صابرین کیانند؟ فرمود: آنان که بر فرمان‌برداری خدا پایداری ورزند و از گناهان، خویش‌داری. آنان که کسب پاک دارند و در حد اعتدال انفاق می‌کنند و زیادی مال را پیش می‌فرستند. پس رستگار و پیروزند. ای پسر مسعود، بر ایشان است افتادگی، سنگینی و وقار، آرامش، اندیشه، نرمی، دادگری، آموختن، اندرزگرفتن، دوراندیشی، پرهیزگاری، بخشش، دوری از گناه، دوستی در راه خدا، دشمن‌داشتن برای خدا، پس‌دادن امانت، دادگری در حکم، برپاداشتن شهادت و گواهی‌دادن، همکاری با اهل حق، گذشت کردن از بدی، و بخشیدن کسی که ستم کرده. ای پسر مسعود، اینان هرگاه گرفتار شوند صبر می‌کنند و هرگاه چیزی به آنان داده شود شکر می‌کنند، هرگاه حکم کنند عادلانه است، هرگاه سخن گویند، راست، هرگاه پیمان بندند وفا کنند و هرگاه بدی کنند طلب آمرزش نمایند، هرگاه نیکی کنند شادمان شوند، هرگاه نادانان خطابشان کنند سلام گویند و هرگاه بر لغو بگذرند، کریمانه بگذرند. آنان که شب را در حال سجود و قیام برای پروردگارشان به روز می‌آورند با مردم به نیکی سخن می‌گویند.

﴿۳۰۵۵﴾ سلمان می‌گفت: خدایا مرا در برابر بلا شکیبا گردان و آنان (یهودیان) او را با شلاق‌هایشان زدند تا خسته و ناتوان شدند و سلمان چیزی به دعایش اضافه نکرد و می‌گفت: خدایا مرا در برابر بلا شکیبا گردان.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٠٥٦﴾ الباقر عليه السلام: فرأوا شيخاً كبيراً فقال لهم ادخلوا إلى أخي فلان فهو أكبر مني فاسألوه فدخلوا عليه فخرج شيخ كهل فقال سلوا أخي الأكبر مني فدخلوا على الثالث فإذا هو في المنظر أصغر فاسألوه أولاً عن حالهم ثم مبيناً لهم فقال أما أخي الذي رأيتموه أولاً هو الأصغر وإن له امرأة سوء تسوؤه وقد صبر عليها مخافة أن يبتلى بلاء لا صبر له عليه فهرمته؛ بحار الأنوار

ج: ١٤ ص: ٤٩٠

﴿٣٠٥٧﴾ السجاد عليه السلام: فرجعوا إلى أبيهم عشاءً فيكون قالوا يا أبانا إنا ذهبنا نستيق وتركننا يوسف عند متاعنا فأكله الذئب فلما سمع مقالتهم استرجع واستعبر وذكر ما أوحى الله إليه من الاستعداد للبلاء، فصبر وأذعن للبلوى وقال لهم بل سولت لكم أنفسكم أمراً فصبر جميل؛

تفسير العياشي ج: ٢ ص: ١٦٩

﴿٣٠٥٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فعليكم عباد الله بالتسليم لأمره والرضا بقضائه والصبر على

بلائه؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩٤

﴿٣٠٥٩﴾ الصادق عليه السلام: فقال الحداد يا سحابة تعالي قال فجاءته فقال أين تريدان فقالت أريد أرض كذا وكذا قال انصرفي ثم مررت به أخرى فقال يا سحابة تعالي فجاءته فقال أين تريدان قالت أريد أرض موسى بن عمران فقال أحملني هذا حمل رقيق وضعيه في أرض موسى بن عمران وضعا رقيقاً قال فلما بلغ موسى بلاده قال يا رب بما بلغت هذا ما أرى قال إن عبدي هذا يصبر على بلائي ويرضى بقضائي ويشكر نعمائي؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٤٨٤

﴿٣٠٦٠﴾ الصادق عليه السلام: أيوب عليه السلام فقال الشيطان لو نصبت عليه البلاء فابتليته كيف صبره

فسلطه على إبله ورفيقه؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٥

﴿٣٠٦١﴾ ابن عباس رضي الله عنهما: فقال جرجيس عليه السلام لما أخرج لا تعجلوا على فقال اللهم إن أهلك أنت عبدة الأوثان أسألك أن تجعل اسمي وذكرى صبراً لمن يتقرب إليك عند كل هول و

بلاء؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٤٤٧

﴿٣٠٦٢﴾ العسكري عليه السلام: فقاموا إليه ثالثة بسياطهم فجعلوا يضربونه وسلمان لا يزيد على

قوله اللهم صبرني على البلاء في حب صفيك وخليتك محمد؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۰۵۶﴾ او را پیر مردی کهن سال یافتند، او گفت: نزد برادر بزرگترم بروید، ولی وقتی آن‌ها نزد برادر دوم رفتند او را جوان‌تر از اولی یافتند، او هم آن‌ها را به برادر دیگر ارجاع داد و گفت: نزد برادر بزرگترم بروید، لیکن وقتی نزد برادر سومی رفتند او را بسیار جوان‌تر از دو برادر دیگر دیدند، او از احوال آن‌ها پرسش کرد و آن‌ها ماجرا را گفتند. اما از راز پیری و جوانی او و برادرانش نیز سؤال کردند، برادر سوم گفت: قضیه این است که برادر اولی کوچک‌ترین ماست، اما او زنی بداخلاق دارد که او را می‌آزارد و از بیم آن که مبدا به بلای بزرگتری مبتلا شود با او مدارا می‌کند و علت شکسته‌شدن او همین است.

﴿۳۰۵۷﴾ شبانگاه گریان به‌طرف پدر برگشتند و وقتی به او رسیدند گفتند: ای پدر، ما در صحرا برای مسابقه رفته و یوسف را کنار لوازم خود گذاردیم چون بازگشتیم یوسف را گرگ طعمه‌ی خود ساخته بود. وقتی یعقوب گفتار و سخنان ایشان را شنید کلمه‌ی استرجاع "انا لله و انا الیه راجعون"، بر زبان جاری کرد و اشک ریخت و به یاد آورد که خداوند از طریق وحی به او گفته بود: آماده‌ی بلا باش، لاجرم شکیبایی ورزید و خود را برای بلا آماده ساخت و به فرزندان فرمود: این طور که می‌گویید نیست، بلکه نفس شما این امر را برایتان زینت داده است، پس باید به زیبایی و شایستگی صبر کنم.

﴿۳۰۵۸﴾ بر شما باد ای بندگان خدا، به تسلیم و سرفروود آوردن در برابر فرمان خدا و رضایت به آنچه او برای شما رقم زده و شکیبایی در برابر گرفتاری‌ها.

﴿۳۰۵۹﴾ حذاد گفت: ای ابر بیا، نزدیک آمد. گفت: کجا می‌روی؟ گفت: به فلان سرزمین، گفت: برو. بعد از آن ابر دیگری آمد، به او گفت: کجا می‌روی گفت: فلان جا، به او هم گفت: برو، ابر سومی ظاهر شد، از او پرسید: کجا می‌روی؟ گفت: به سرزمین موسی بن عمران. حذاد گفت: این مرد را آرام بردار و در سرزمین موسی بن عمران بگذار، هنگامی که موسی علیه السلام به شهر خود رسید گفت: خدایا، این بنده را چگونه به این مقام رساندی؟ خداوند گفت: این مرد در گرفتاری‌ها صبر می‌کند و به قضای من راضی است و بر نعمت‌های من شکرگزار است.

﴿۳۰۶۰﴾ شیطان گفت: کاش او را در معرض بلایا قرار می‌دادی تا صبر و تحملش در بوته‌ی آزمایش قرار گیرد. پس خدا شیطان را بر شتران و زمین‌های او مسلط کرد.

﴿۳۰۶۱﴾ پس جرجیس آن‌گاه که اخراج می‌شد گفت: برای بیرون کردنم عجله نکنید. و نیز گفت: خدایا اگر بت‌پرستان را هلاک کردی، از تو می‌خواهم، برای کسی که می‌خواهد در هر گرفتاری و حادثه‌ی هول‌انگیزی، به تو نزدیک شود، نام و یادم را وسیله‌ی اعطای صبر و شکیبایی قرار دهی.

﴿۳۰۶۲﴾ در مرتبه‌ی سوم برخاستند و با شلاق‌هایشان شروع به زدن او کردند، ولی سلمان چیزی بر سخنش نیفزود و فقط می‌گفت: "خدایا بر بلایی که در راه علاقمندی به برگزیده و دوستت، محمد صلی الله علیه و آله بر سرم می‌آید، شکیبایم کن.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٠٦٣﴾ الصادق عليه السلام: فَقَدْ ضَعُفَ عَنْ نِعْمَاتِكَ شُكْرِي وَ قَلَّ عَلَى بُلُوَاكِ صَبْرِي؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٣٦٤

﴿٣٠٦٤﴾ الباقر عليه السلام: فَقَلْبُ الْمُؤْمِنِ إِنْ أَعْطَاهُ شُكْرَ وَإِنْ ابْتَلَاهُ صَبْرَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٢٢
 ﴿٣٠٦٥﴾ الصادق عليه السلام: لَنْ يَصْنَعَ اللَّهُ بِمَنْ صَبَرَ وَ رَضِيَ عَنِ اللَّهِ إِلَّا مَا هُوَ أَهْلُهُ وَ هُوَ خَيْرُ لَهُ مِمَّا أَحَبَّ وَ كَرِهَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٧٠

﴿٣٠٦٦﴾ الصادق عليه السلام: فَلَمَّا طَالَ عَلَيْهِ الْبَلَاءُ وَ رَأَى إِبْلِيسَ صَبْرَهُ أَتَى أَصْحَابًا لَهُ كَانُوا رُهْبَانًا فِي الْجِبَالِ وَ قَالَ لَهُمْ مُرُّوا بِنَا إِلَى هَذَا الْعَبْدِ الْمُتَبَلَّى فَسَأَلَهُ عَنْ بَلِيَّتِهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٤١
 ﴿٣٠٦٧﴾ فَلَمَّا عَلِمَ اللَّهُ صِدْقَ نَبِيِّهِ وَ إِخْلَاصَ طَوِيلَتِهِ وَ قُوَّةَ صَبْرِهِ عِنْدَ بَلِيَّتِهِ نَادَاهُ أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمَ قَدْ صَدَقْتَ التَّرْوِيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ إِنَّ هَذَا هُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ وَ قَدْ بَيَّنَّاهُ بِرَبِّحٍ عَظِيمٍ؛ المصباح للكفعمي ص: ٧١٤

﴿٣٠٦٨﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصَبَّرُ فِي الضَّرَاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي السَّرَّاءِ وَ فِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْغِنَى وَ فِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا تَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنْ الْبَلَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

﴿٣٠٦٩﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَ لَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَ لَمْ يَجْزَعْ بِهَتْكَ سِتْرِهِ فَهُوَ مِنْ أَعَامٍ وَ نَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ بَشَّرَ الصَّابِرِينَ، أَيُّ بِالْجَنَّةِ وَ الْمَغْفِرَةِ وَ مَنْ اسْتَقْبَلَ الْبَلَاءَ بِالرَّحْبِ فَصَبَرَ عَلَى سَكِينَةٍ وَ وَقَّارٍ فَهُوَ مِنَ الْخَاصِّ وَ نَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِنْ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿٣٠٧٠﴾ السجاد عليه السلام: فَمَنْ كَانَ لَهُ بَلَاءٌ فَصَبَرَ فِي الْخَيْرِ فَلَا يَمُنُّ بِهِ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٦٩

﴿٣٠٧١﴾ فَناداهُ النَّاسُ أَنْ سَلِّمْ اللَّهُ عَلَيْكَ وَ رَحِمَكَ يَا بَا ذَرَّ يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ أَلَا نَرُدُّكَ إِنْ كَانَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ أَخْرَجُوكَ أَلَا نَمْنَعُكَ فَقَالَ لَهُمْ ارْجِعُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ فَإِنِّي أَصْبِرُ مِنْكُمْ عَلَى الْبُلُوَى وَ إِيَّاكُمْ وَ الْفُرْقَةَ وَ الْإِخْتِلَافَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٩٥

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۰۶۳﴾ شکر من در برابر نعمت‌های ضعیف، و شکیبایی‌ام در برابر بلاهای کم است.
﴿۳۰۶۴﴾ قلب مؤمن، اگر خداوند چیزی به او بدهد سپاسگزاری می‌کند و اگر گرفتارش کند صبر می‌نماید.

﴿۳۰۶۵﴾ خدا با کسی که صبر و رضا پیشه کند جز به آنچه شایسته‌ی اوست عمل نمی‌کند و این برای خود او خوب است، چه دوست داشته باشد و چه دوست نداشته باشد.

﴿۳۰۶۶﴾ وقتی رنج و بلای ایوب طولانی شد و ابلیس شکیبایی او را مشاهده کرد، نزد عده‌ای از دوستان راهبش که در کوه‌ها مشغول عبادت بودند رفت و گفت: ما را نزد این بنده‌ی مبتلا ببرید تا دربارهی بلایی که به او رسیده بپرسیم.

﴿۳۰۶۷﴾ وقتی که خداوند بر صداقت پیامبرش و اخلاص درون او و نیز بر نیروی صبرش در برابر بلا و سختی، آگاه شد، رحم‌کننده‌ترین رحم‌کنندگان ندا سرداد: ای ابراهیم، به‌راستی که رؤیایت محقق شد، ما نیکوکاران را این چنین پاداش می‌دهیم، به‌راستی که این آزمایشی است که حقیقت ایمان شما دو نفر را آشکار ساخت و ما او را در ازای قربانی بزرگی نجات دادیم.

﴿۳۰۶۸﴾ تفسیر صبر چیست؟ گفت: در سختی، شکیبایی کنی چنانکه در شادی؛ و در تنگدستی شکیبایی کنی چنانکه در ثروتمندی؛ و در بلا شکیبایی کنی چنانکه در وقت رهاشدن از گرفتاری؛ و تفسیر دیگر صبر آن است که از بلایی که به او رسیده است نزد مخلوق شکوه و شکایت نبرد.

﴿۳۰۶۹﴾ کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نبرد و با بی‌تابی، رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی معمولی و عمومی است که خداوند در حق آنان می‌فرماید: "وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ"، "مژده و بشارت باد بر صابران"، یعنی مژده‌ی بهشت و مغفرت؛ و کسی که بلایا و مصایب را با روی گشاده و خوشحالی استقبال نماید و با آرامش و سکون و وقار، صبر و مقاومت داشته باشد، چنین شخصی از زمره‌ی خواص و اولیاءالله است و نصیب و پاداشش همان است که خداوند متعال فرمود: "إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ"، خدا همراه و یار آنان است.

﴿۳۰۷۰﴾ هرکس (در راه دین)، مصیبتی دیده است، باید در این کار خیر شکیبایی ورزد و بر خدای بزرگ متکی نداشته باشد (چرا که سودش نصیب خود او خواهد شد).

﴿۳۰۷۱﴾ مردم در پاسخ صدا زدند: خداوند بر تو درود فرستد و رحمتش را شامل حال تو گرداند ای اباذر، ای صحابی رسول خدا ﷺ، - هرچند این گروه تو را بیرون راندند - می‌خواهی تو را باز گردانیم و مانع سفر تو شویم؟ ابوذر گفت: باز گردید - خدا شما را رحمت کند - که من بر مشکلات و گرفتاری‌ها از شما شکیباترم و از اختلاف و پراکندگی جداً بپرهیزید.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٠٧٢﴾ الصادق عليه السلام: فنَادَى دَاوُدُ رَبَّهُ فَقَالَ يَا رَبُّ قَدْ أَتَيْتَ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ بِمَا قَدْ أَتَيْتَ عَلَيْهِمْ وَلَمْ تُثْنِ عَلَى فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ هَؤُلَاءِ عِبَادُ ابْتَلَيْتُهُمْ فَصَبَرُوا وَأَنَا أَثْنِي عَلَيْهِمْ بِذَلِكَ فَقَالَ يَا رَبُّ فَابْتَلِنِي حَتَّى أَصْبِرَ؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٢٠

﴿٣٠٧٣﴾ فَبَلَ رَأَيْتَ مُنْعِمًا أَفْضَلَ مِنْهُ فَعَلَى إِعْطَائِهِ نَشْكُرُهُ وَعَلَى ابْتِلَائِهِ نَحْمَدُهُ فَقَدْ جَعَلَ لَنَا الْحُسَيْنَيْنِ كِلْتَاهُمَا فَابْتَلَاهُ لِيَرَى صَبْرَنَا؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٥٢

﴿٣٠٧٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فِي الْبَلَاءِ تُحَازُ فَضِيلَةُ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٣٠٧٥﴾ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا يَعْنِي جَزَيْتُهُمْ بِالْجَنَّةِ الْيَوْمَ بِصَبْرِ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَفَاطِمَةَ وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَعَلَى الْجُوعِ وَالْفَقْرِ، وَ[بِمَا] صَبَرُوا عَلَى الْمَعَاصِي وَصَبَرُوا عَلَى الْبَلَاءِ لِلَّهِ فِي الدُّنْيَا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ وَالنَّاجُونَ مِنَ الْحِسَابِ؛ شواهد التنزيل ج: ١ ص: ٥٣١

﴿٣٠٧٦﴾ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا يَعْنِي صَبَرَ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَفَاطِمَةَ وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَعَلَى الْجُوعِ وَالْفَقْرِ وَصَبَرُوا عَلَى الْبَلَاءِ لِلَّهِ فِي الدُّنْيَا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ٣

﴿٣٠٧٧﴾ السَّجَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَيَا مَنْ قَلَّ شُكْرِي عِنْدَ نِعْمَةٍ فَلَمْ يَحْرِمْنِي وَعَجَزَ صَبْرِي عِنْدَ بِلَيتِي فَلَمْ يَخْذُلْنِي؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٦٩

﴿٣٠٧٨﴾ الصادق عليه السلام: فَيَا مَنْ قَلَّ عِنْدَ بَلَاءِهِ صَبْرِي فَعَاثَنِي؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٧٦

﴿٣٠٧٩﴾ السَّجَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَيَا مَنْ قَلَّ عِنْدَ نِعْمَتِهِ شُكْرِي فَلَمْ يَحْرِمْنِي وَقَلَّ عِنْدَ بَلَاءِهِ صَبْرِي فَلَمْ يَخْذُلْنِي؛ بحار الأنوار ج: ٤٦ ص: ١٢٢

﴿٣٠٨٠﴾ الرَّسُولُ ﷺ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ فِي لَيْلَةِ الْإِسْرَاءِ يَا مُحَمَّدُ وَمَنْ مَلَأَهُ هُمْ دَيْنٌ مِنْ أُمَّتِكَ فَلْيَنْزِلْ بِي وَلْيَقُلْ يَا مُبْتَلَى الْفَرِيقَيْنِ أَهْلُ الْفَقْرِ وَأَهْلُ الْغِنَى وَجَازِيَهُمْ بِالصَّبْرِ فِي الَّذِي ابْتَلَاهُمْ بِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ٢٨٩

﴿٣٠٨١﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لَوْ لَا أَنَّنِي أَسْتَحْيِي مِنْ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ مَا تَرَكْتُ لَهُ خُرْقَةً يَتَوَارَى بِهَا إِلَّا أَنَّ الْعَبْدَ إِذَا تَكَامَلَ فِيهِ الْإِيمَانُ ابْتَلَيْتُهُ فِي قُوَّتِهِ فَإِنْ جَزَعَ رَدَدْتُ عَلَيْهِ قُوَّتَهُ وَإِنْ صَبَرَ بَاهَيْتُ بِهِ مَلَائِكَتِي فَذَاكَ الَّذِي تُشِيرُ إِلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ بِالْأَصَابِعِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٥٠

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۰۷۲﴾ داود به خدا گفت: ای پروردگار، پیامبرانی را ستوده‌ای ولی از من تعریفی نکرده‌ای، خداوند به او وحی کرد: این‌ها بندگانی بوده‌اند که من آن‌ها را با گرفتار کردنشان امتحان کردم و آن‌ها شکیبایی ورزیدند و به این دلیل آن‌ها را ستوده‌ام، داود گفت: پروردگارا مرا هم مبتلا کن تا صبر نمایم.

﴿۳۰۷۳﴾ آیا اربابی بهتر از او دیده‌ای؟ پس باید بر بخشش او شکرگزار باشیم و بر بلایی که از او می‌رسد، سپاسگزار. پس او ما را در دو موقعیت قرار داده است، که هر دو خیرند. ما را امتحان کرده تا صبر و پایداری‌مان را بسنجد.

﴿۳۰۷۴﴾ فضیلت صبر، در بلا به دست می‌آید.

﴿۳۰۷۵﴾ درباره‌ی آیه‌ی "امروز به خاطر صبرشان، به آنان پاداش دادم" فرمود: یعنی امروز به ایشان پاداش بهشت دادم. به سبب صبر علی بن ابی‌طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر و خویشن‌داری در مقابل گناهان و صبرشان بر امتحان الهی در دنیا. آن‌ها پیروز و نجات‌یافته از حساب هستند.

﴿۳۰۷۶﴾ درباره‌ی آیه‌ی "امروز به خاطر صبرشان، به آنان پاداش دادم" فرمود: یعنی امروز به ایشان پاداش بهشت دادم. به سبب صبر علی بن ابی‌طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر و خویشن‌داری در مقابل گناهان و صبرشان بر امتحان الهی در دنیا. آن‌ها هستند که پیروزند.

﴿۳۰۷۷﴾ ای خدایی که شکر من در برابر نعمتش اندک است ولی با این حال محروم نمی‌کند و ای خدایی که شکیبایی‌ام در برابر بلایش اندک است و او دست از یاری‌ام نمی‌کشد.

﴿۳۰۷۸﴾ ای خدایی که شکیبایی‌ام در برابر بلایش اندک است و او از گرفتاری خلاص می‌کند.

﴿۳۰۷۹﴾ پروردگارا چه بسیار نعمتی که به من ارزانی داشتی و سپاسگزاری من از تو در برابر آن اندک بود و تو مرا محروم نساختی. و چه بسا پیشامد ناگواری که مرا بدان مبتلا ساختی و شکیبایی من در برابرش ناچیز بود و تو مرا خوار نکردی.

﴿۳۰۸۰﴾ خداوند بلندمرتبه در شب معراج به پیامبرش ﷺ فرمود: ای محمد، هر کس از امت را غم و اندوه بدهکاری دربرگیرد، باید به درگاه من بیاید و بگوید: ای کسی که هر دو گروه ثروتمند و فقیر را امتحان کرده و به آن‌ها برای گذراندن این امتحان، صبر عطا کردی.

﴿۳۰۸۱﴾ خداوند می‌فرماید: اگر از بنده‌ی مؤمن خود شرم نداشتیم، حتی پارچه‌ای که خود را با آن بپوشاند به او نمی‌دادم، هرگاه ایمان بنده‌ای کامل شد او را در فراهم آوردن روزی حتی به اندازه‌ی احتیاج هم به سختی خواهم انداخت، اگر بی‌تابی کرد روزی‌اش را می‌دهم و اگر شکیبایی ورزید، درباره‌ی او به فرشتگان مباحثات خواهم نمود و او کسی است که فرشتگان او را با انگشت به یکدیگر نشان خواهند داد.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٠٨٢﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمُوسَى أَكْثَرُ ذِكْرِي بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَكُنْ عِنْدَ ذِكْرِي خَاشِعاً وَعِنْدَ بَلَائِي صَابِراً؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٩٧

﴿٣٠٨٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِرَجُلٍ كَيْفَ أَنْتُمْ فَقَالَ نَرْجُو وَنَخَافُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ رَجَا شَيْئاً طَلَبَهُ وَمَنْ خَافَ شَيْئاً هَرَبَ مِنْهُ مَا أَذْرَى مَا خَوْفُ رَجُلٍ عَرَضَتْ لَهُ شَهْوَةٌ فَلَمْ يَدْعُهَا لِمَا خَافَ مِنْهُ وَمَا أَذْرَى مَا رَجَاءُ رَجُلٍ نَزَلَ بِهِ بَلَاءٌ فَلَمْ يَصْبِرْ عَلَيْهِ لِمَا يَرْجُو؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٥١

﴿٣٠٨٤﴾ الصادق عليه السلام: قَدْ عَجَزَ مَنْ لَمْ يَعُدَّ لِكُلِّ بَلَاءٍ صَبْرًا وَلِكُلِّ نِعْمَةٍ شُكْرًا وَلِكُلِّ عُسْرٍ يُسْرًا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٣

﴿٣٠٨٥﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ أَلَيْسَ بَابُ الْبَلَاءِ هُوَ بَابُ الصَّبْرِ قَالَ لَا قُلْتُ فَمَا الْبَلَاءُ قَالَ الْمَصَائِبُ وَالْأَسْقَامُ وَالْأَمْرَاضُ وَالْجَذَامُ وَهُوَ بَابٌ مِنْ يَافُوتَةٍ صَفْرَاءَ مِصْرَاعٍ وَاحِدٌ مَا أَقَلَّ مَنْ يَدْخُلُ فِيهِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ٢٩٥

﴿٣٠٨٦﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ يَا جِبْرِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصَبُّرُ فِي الضَّرَاءِ كَمَا تَصَبُّرُ فِي السَّرَّاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصَبُّرُ فِي الْغِنَى وَفِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصَبُّرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا يَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

﴿٣٠٨٧﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ يَا جِبْرِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ يَصْبِرُ فِي الضَّرَاءِ كَمَا يَصْبِرُ فِي السَّرَّاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا يَصْبِرُ فِي الْغِنَى وَفِي الْعَنَاءِ كَمَا يَصْبِرُ فِي الْعَافِيَةِ وَلَا يَشْكُو خَالِقَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠٠ ص: ٢٢٠

﴿٣٠٨٨﴾ كَانَ مِنْ تَقْدِيرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلُطْفِهِ بَعِبَادِهِ وَحِكْمَتِهِ أَنْ جَعَلَ أَنْبِيَاءَهُ مَعَ هَذِهِ الْمُعْجَزَاتِ فِي حَالِ غَالِبِينَ وَفِي أُخْرَى مَغْلُوبِينَ وَفِي حَالِ قَاهِرِينَ وَفِي حَالِ مَقْهُورِينَ وَلَوْ جَعَلَهُمْ عَزَّ وَجَلَّ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِهِمْ غَالِبِينَ وَقَاهِرِينَ وَلَمْ يَبْتَلِهِمْ وَلَمْ يَمْتَحِنَهُمْ لَاتَّخَذَهُمُ النَّاسُ آلِهَةً مِنْ دُونِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَمَّا عُرِفَ فَضْلُ صَبْرِهِمْ عَلَى الْبَلَاءِ وَالْمِحَنِ وَالِاخْتِبَارِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٧٣

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۰۸۲﴾ خداوند عزیز و جلیل به موسی علیه السلام فرمود: در شب و روز مرا بسیار یاد کن و هنگام ذکر من خاشع و به هنگام بلایم شکبیا باش.

﴿۳۰۸۳﴾ امام علیه السلام به مردی فرمود: در چه حالید؟ پاسخ داد: هم امیدواریم، هم می ترسیم. فرمود: هر که امید چیزی را داشته باشد در جستجوی آن برمی آید و هر که از چیزی بترسد از آن فرار می کند. من درک نمی کنم چگونه ممکن است شخصی بترسد ولی وقتی برایش شرایط رسیدن به خواسته های نفسانی از طریق حرام فراهم می شود آن را به خاطر ترسش ترک نکند و نیز چگونه ممکن است کسی امیدوار باشد ولی وقتی دچار بلا و گرفتاری می شود به خاطر امیدی که دارد، سختی های آن را تحمل نکند

﴿۳۰۸۴﴾ کسی که در مقابل هر گرفتاری صبری مهیا نکرده باشد، ناتوان است. برای هر نعمتی شکری است و هر مشکلی آسانی ای در پی دارد.

﴿۳۰۸۵﴾ گفتم: مگر در صبر هم همان در بلا نیست؟ گفت: نه، گفتم: بلا چیست؟ گفت: مصایب و دردها و بیماری ها و جذام و آن دری است از یاقوت زرد، دری یک لنگه ای؛ و اندکد کسانی که از آن در وارد شوند.

﴿۳۰۸۶﴾ گفتم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت: آن چنان که در راحتی ها صبر می کند در سختی ها نیز صبر کند، همچنان که در ثروتمندی صبر می کند در تهیدستی نیز صبر کند، آن چنان که در تندرستی صبر می کند در گرفتاری و بلا نیز شکیبایی ورزد؛ و به واسطه ی بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

﴿۳۰۸۷﴾ گفتم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت: آن چنان که در راحتی ها صبر می کند در سختی ها نیز صبر کند، همچنان که در ثروتمندی صبر می کند در تهیدستی نیز صبر کند، آن چنان که در تندرستی صبر می کند در رنج و سختی نیز شکیبایی ورزد؛ و به واسطه ی بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

﴿۳۰۸۸﴾ خدا به خاطر لطف و حکمتش بر بندگان، چنین مقدّر کرد که پیامبران را حتی با معجزاتشان، گاهی غالب و گاهی مغلوب، گاهی مسلط و پیروز و گاهی شکست خورده قرار دهد؛ و اگر خداوند پیامبران را همیشه پیروز کرده و آنان را در بلا و گرفتاری قرارشان نمی داد، مردم، ایشان را خدا می دانستند و فضیلت و ارزش صبرشان بر بلا یا و محنت ها شناخته نمی شد.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٠٨٩﴾ الحسن عليه السلام: كَتَبَ إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام قَوْمٌ مِنْ أَصْحَابِهِ يُعْزُّونَهُ عَنْ ابْنَةِ لَهُ فَكَتَبَ إِلَيْهِمْ أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ بَلَغَنِي كِتَابُكُمْ تُعْزُّونَنِي بِفُلَانَةٍ فَعِنْدَ اللَّهِ أَحْتَسِبُهَا تَسْلِيمًا لِقَضَائِهِ وَصَبْرًا عَلَى بَلَائِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٧٨

﴿٣٠٩٠﴾ الرسول ﷺ: كَمَا صَبَرْتُ إِسْمَاعِيلَ عَلَى الْبَلَاءِ فَصَبِّرْنَا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢

ص: ٢٣٥

﴿٣٠٩١﴾ الرضا عليه السلام: كَمَا قَالَ عَزَّ وَجَلَّ لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ بِإِخْرَاجِ الزَّكَاةِ وَانْفُسِكُمْ بِتَوَطُّينِ الْأَنْفُسِ عَلَى الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٦ ص: ٩٦

﴿٣٠٩٢﴾ الصادق عليه السلام: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَدَخَلَ عَلَيْهِ شَيْخٌ فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَشْكُو إِلَيْكَ وَلَدِي وَعُقُوقَهُمْ وَإِخْوَانِي وَجَفَاهُمْ عِنْدَ كِبَرِ سِنِي فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَا هَذَا إِنَّ لِحَقِّ دَوْلَةٍ وَلِلْبَاطِلِ دَوْلَةٌ وَكُلٌّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا فِي دَوْلَةٍ صَاحِبِهِ ذَلِيلٌ وَإِنْ أَذْنَى مَا يُصِيبُ الْمُؤْمِنَ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ الْعُقُوقُ مِنْ وَلَدِهِ وَالْجَفَاءُ مِنْ إِخْوَانِهِ وَمَا مِنْ مُؤْمِنٍ يُصِيبُهُ شَيْءٌ مِنَ الرَّفَاهِيَةِ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ إِلَّا ابْتُلِيَ قَبْلَ مَوْتِهِ إِمَّا فِي بَدَنِهِ وَإِمَّا فِي وَلَدِهِ وَإِمَّا فِي مَالِهِ حَتَّى يُخْلَصَهُ اللَّهُ مِمَّا اكْتَسَبَ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ وَيُوقَّرَ لَهُ حَظُّهُ فِي دَوْلَةِ الْحَقِّ فَاصْبِرْ وَأَبْشِرْ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٤٧

﴿٣٠٩٣﴾ الرسول ﷺ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَمَرَّ بِرَجُلٍ يَدْعُو وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ سَأَلْتَ الْبَلَاءَ فَاسْأَلِ اللَّهَ الْعَافِيَةَ؛ معاني الأخبار ص: ٢٢٩

﴿٣٠٩٤﴾ لَا تَحْمِلْنِي مَا لَا طَاقَةَ لِي بِهِ فَأَضْعُفْ وَلَا تَبْتَلِنِي بِمَا لَا صَبْرَ لِي عَلَيْهِ فَأَعْجِزْ؛ بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ٣٥٤

﴿٣٠٩٥﴾ الصادق عليه السلام: لَا تَضْطَرُّنِي إِلَى الْيَأْسِ مِنْ رَوْحِكَ وَالْقَنُوطِ مِنْ رَحْمَتِكَ وَطُولِ التَّصَبُّرِ عَلَى الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٧٥

﴿٣٠٩٦﴾ الصادق عليه السلام: لَا تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ حَتَّى تَكُونُوا مُؤْتَمِنِينَ وَحَتَّى تَعُدُّوا النِّعْمَةَ وَالرِّخَاءَ مُصِيبَةً وَذَلِكَ أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ أَفْضَلُ مِنَ الْعَافِيَةِ عِنْدَ الرِّخَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٦٠

﴿٣٠٩٧﴾ لَا صَبْرَ لِي عَلَى بَلَاءٍ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٤٢٠

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۰۸۹﴾ گروهی از یاران امام حسن برای اینکه آن حضرت مصیبت یکی از دخترانش را دیده بود نامه‌ی تسلیت نوشتند. امام حسن علیه السلام در جواب ایشان نوشت: نامه‌ی تسلیت شما واصل شد، من ثواب این مصیبت را از خدا می‌خواهم، زیرا من تسلیم امر خدا و در مقابل بلای او شکیبایم.

﴿۳۰۹۰﴾ همان‌طور که اسماعیل، بر بلا شکیبایی ورزید، ما نیز صبر کنیم.

﴿۳۰۹۱﴾ خداوند می‌فرماید: "به یقین (همه‌ی شما) در اموال و جان‌های خود، آزمایش می‌شوید!"، منظور از "در اموالتان"، خارج کردن زکات است. منظور از "در جانهایتان" آماده کردن خود برای شکیبایی است.

﴿۳۰۹۲﴾ خدمت امام صادق علیه السلام بودم که پیرمردی بر آن حضرت وارد شد و عرض کرد: یا اباعبدالله من از فرزندانم و ناسپاسی ایشان و از برادرانم و جفاکاری ایشان که در این دوره‌ی سالخوردگی بر من روا داشته‌اند به شما شکایت آورده‌ام. حضرت صادق علیه السلام به او فرمود: ای پیرمرد برای حق دولتی است و برای باطل هم دولتی و هریک از این دو در دولت دیگری خوار است و کمترین مصیبتی که در دولت باطل به مؤمن می‌رسد، آزارکشیدن از فرزندان و جفاکاری برادران اوست؛ و هیچ مؤمنی نیست که در دولت باطل در آسایش باشد مگر آن که پیش از مرگش گرفتار شود؛ یا مصیبت بیماری، یا مصیبت فرزند و یا مصیبت مالی، تا خداوند او را از آنچه در دوران حکومت باطل به دست آورده خالص کند و بهره‌اش را در دولت حق فراوان کند. پس شکیبایی پیشه کن و مژده باد تو را.

﴿۳۰۹۳﴾ با پیامبر صلی الله علیه و آله به جایی می‌رفتم به مردی برخوردیم که دعا می‌خواند و می‌گفت: "پروردگارا از تو می‌خواهم صبرم دهی." پیامبر به او فرمود: بلا درخواست کردی، از خدا، عافیت (رهاشدن از گرفتاری) بخواه.

﴿۳۰۹۴﴾ آنچه را که تاب تحملش را ندارم بر دوشم مگذار که اظهار ضعف کنم و به آنچه بر آن صبر نداشته باشم، گرفتارم نساز که اظهار عجز کنم.

﴿۳۰۹۵﴾ به ناامیدی از لطف و قطع امید از رحمت و شکیبایی بر بلایت مبتلا و بی‌تابم نساز.

﴿۳۰۹۶﴾ شما مؤمن نخواهید شد تا هنگامی که امانت‌دار باشید و دریابید که رفاه و غرق نعمت بودن، مصیبت است، زیرا صبر در گرفتاری‌ها از آسایش و دوری از گرفتاری، بهتر است.

﴿۳۰۹۷﴾ بر بلا و گرفتاری، صبر ندارم.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٠٩٨﴾ الرسول ﷺ: لَا يَكْمُلُ عَبْدٌ إِلَّا بِإِيمَانٍ بِاللَّهِ حَتَّى يَكُونَ فِيهِ خَمْسُ خِصَالٍ التَّوَكُّلُ عَلَى اللَّهِ وَالتَّفْوِيزُ إِلَى اللَّهِ وَالتَّسْلِيمُ لِأَمْرِ اللَّهِ وَالرِّضَا بِقَضَاءِ اللَّهِ وَالصَّبْرُ عَلَى بَلَاءِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٧٩

﴿٣٠٩٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَا يُنْعِمُ بِنِعْمِ الْآخِرَةِ إِلَّا مَنْ صَبَرَ عَلَى بَلَاءِ الدُّنْيَا؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿٣١٠٠﴾ الصادق عليه السلام: لَقَدْ ظَلَمَ يُوسُفُ فَعَفَرَ وَابْتُلِيَ أَيُّوبُ فَصَبَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ١٧٤
﴿٣١٠١﴾ لَكِنَّهُ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ أَحْوَالَهُمْ فِي ذَلِكَ كَأَحْوَالِ غَيْرِهِمْ لِيَكُونُوا فِي حَالِ الْمِحْنَةِ وَابْتِلَاؤِ صَابِرِينَ وَفِي حَالِ الْعَافِيَةِ وَالظُّهُورِ عَلَى الْأَعْدَاءِ شَاكِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٧٣

﴿٣١٠٢﴾ الرسول ﷺ: لِلْعَافِي الشَّاكِرِ كَأَجْرِ الْمُتَبَلِّغِ الصَّابِرِ؛ روضة الواعظين ج: ٢ ص: ٤٧٣
﴿٣١٠٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَمَّا جَاءَتْ امْرَأَتُهُ إِلَيْهِ وَقَدْ بَاعَتْ أَحَدَ ظَفَائِرِهَا بِقَوْتِهِ شَقَّ عَلَيْهِ ذَلِكَ فَنَصَبَ نَفْسَهُ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ تَعَالَى ثُمَّ قَالَ يَا رَبِّ إِنَّكَ ابْتَلَيْتَنِي بِفَقْدِ الْأَهْلِ وَالْأَوْلَادِ فَصَبَرْتُ وَبِالْمَرَضِ الْفُلَانِيِّ فَصَبَرْتُ ثُمَّ عَدَدَ أَمْرَاضَهُ فَإِذَا النَّدَاءُ مِنْ قَبْلِ اللَّهِ أَنْ يَا أَيُّوبُ لِمَنْ الْمِنَّةُ عَلَيْكَ فِي صَبْرِكَ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ اللَّهُمَّ لَكَ وَصَارَ يَخْتُو الثَّرَابَ عَلَى رَأْسِهِ وَيَبْكِي وَيَقُولُ اللَّهُمَّ لَكَ اللَّهُمَّ لَكَ فَجَاءَ النَّدَاءُ ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسِلٌ بَارِدٍ وَشَرَابٌ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧
﴿٣١٠٤﴾ الكاظم عليه السلام: لَنْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ حَتَّى تَعُدُّوا الْبَلَاءَ نِعْمَةً وَالرَّخَاءَ مُصِيبَةً وَذَلِكَ أَنَّ

الصَّبْرَ عِنْدَ الْبَلَاءِ أَكْبَرُ مِنَ الْغَفْلَةِ عِنْدَ الرِّخَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٢٣٧
﴿٣١٠٥﴾ الصادق عليه السلام: لَوْ لَا أَنَّ الصَّبْرَ خَلِقَ قَبْلَ الْبَلَاءِ لَتَفَطَّرَ الْمُؤْمِنُ كَمَا تَفَطَّرَ الْبَيْضَةُ عَلَى الصَّفَا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢

﴿٣١٠٦﴾ موسى عليه السلام: لَيْسَ مِنْ بَلَاءٍ إِلَّا وَيُمْكِنُ الصَّبْرُ عَلَيْهِ إِلَّا الْجُوعُ فَإِنَّهُ بَلَاءٌ فَاضِحٌ لَا صَبْرَ لِحَدِّ عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ١١٥

﴿٣١٠٧﴾ الرضا عليه السلام: مَا ابْتُلِيَ مُؤْمِنٌ بِبَلِيَّةٍ فَصَبَرَ عَلَيْهَا إِلَّا كَانَ لَهُ أَجْرُ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٤١

﴿٣١٠٨﴾ الكاظم عليه السلام: مَا أَحَدٌ مِنْ شِيعَتِنَا يَبْتَلِيهِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِبَلِيَّةٍ فَيَصْبِرُ عَلَيْهَا إِلَّا كَانَ لَهُ أَجْرُ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٩

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۰۹۸﴾ ایمان هیچ بنده‌ای کامل نمی‌شود مگر اینکه در او پنج صفت باشد: توکل به خدا، واگذارن کار به خدا، تسلیم‌شدن به فرمان خدا. خشنودشدن به قضا و قدر خدا، صبرکردن بر بلای نازل‌شده از طرف خدا.

﴿۳۰۹۹﴾ کسی نعمت آخرت دریافت نمی‌کند مگر آن که بر بلای دنیا صبر کرده باشد.

﴿۳۱۰۰﴾ یوسف مورد ظلم واقع شد و بخشید و ایوب به بلا مبتلا شد صبر کرد.

﴿۳۱۰۱﴾ و اما خداوند شرایط زندگی پیامبران را به این دلیل نظیر شرایط زندگی دیگران قرار داد، تا در موقع محنت و بلا، صبور و در هنگام دوری از گرفتاری و غلبه بر دشمنان، سپاسگزار باشند.

﴿۳۱۰۲﴾ پاداش بنده‌ی تندرست و دوراز گرفتاری که سپاسگزار است، معادل پاداش انسان گرفتار شکیباست.

﴿۳۱۰۳﴾ وقتی همسرش به‌سوی او آمد در حالی که بخشی از گیسوانش را برای غذای روزانه فروخته بود. تحمل این منظره، برای ایوب گران آمد. پس خود را در پیشگاه خدا قرار داد و عرض کرد: پروردگارا مرا به ازدست‌دادن فرزندان و اهل و عیالم گرفتار کردی، تحمل کردم، رنجور و بیمارم کردی تحمل کردم. بعد یک‌یک بیماری‌ها و گرفتاری‌هایش را شمرد. ناگاه از طرف خدا ندایی رسید که: ای ایوب، برای این شکیبایی، چه کسی باید منت بگذارد؟ چه کسی قدرت و توان صبر و شکیبایی را به تو داد؟ پس ایوب عرض کرد: بارالها منت، حق توست، حق توست. خاک بر سر می‌ریخت و گریه می‌کرد و می‌گفت: خدایا تو، خدایا تو، پس ندایی آمد: پایت را به زمین بزن که این چشمه‌ای است برای شستشو، خنک و گوارا.

﴿۳۱۰۴﴾ تا بلا را نعمت نشمارید و خوشی را محنت، مؤمن نیستید. زیرا صبر در بلا بهتر از غفلت در خوشی است.

﴿۳۱۰۵﴾ اگر چنین نبود که صبر پیش از بلا خلق شده باشد، بی‌شک مؤمن درهم می‌شکست، همچنان که تخم مرغ از برخورد با سنگ درهم می‌شکند.

﴿۳۱۰۶﴾ بلایی نیست که کسی نتواند آن را تحمل کند، مگر گرسنگی که آن بلایی رسواکننده است و کسی طاقت آن را ندارد.

﴿۳۱۰۷﴾ هیچ مؤمنی به بلیه‌ای گرفتار نمی‌شود که در آن شکیبایی پیشه کند، مگر اینکه خداوند در برابر آن صبر و شکیبایی، اجر هزار شهید به او خواهد داد.

﴿۳۱۰۸﴾ هیچ‌یک از شیعیان ما نیست که خداوند او را دچار بلایی کند و او شکیبایی پیشه کند، مگر اینکه خداوند برایش پاداش هزار شهید را ثبت می‌کند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣١٠٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَا دَفَعَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ عَنِ الْمُؤْمِنِ شَيْئًا مِنْ بَلَاءِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الآخِرَةِ إِلَّا بِرِضَاهُ بِقَضَائِهِ وَحُسْنِ صَبْرِهِ عَلَى بَلَائِهِ؛ غرر الحكم ص: ١٠٣

﴿٣١١٠﴾ الكاظم عليه السلام: مَا مِنْ أَحَدٍ يُبْلِيهِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِبَلِيَّةٍ فَصَبَرَ عَلَيْهَا إِلَّا كَانَ لَهُ أَجْرُ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٧

﴿٣١١١﴾ السجاد عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ تَنْزِلُ بِهِ بَلِيَّةٌ فَيَصْبِرُ ثَلَاثًا لَا يَشْكُو إِلَى أَحَدٍ إِلَّا كَشَفَ اللَّهُ عَنْهُ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٧٦

﴿٣١١٢﴾ الصادق عليه السلام: مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَهُوَ مُبْتَلَى بِبَلَاءٍ مُنْتَظَرٍ بِهِ مَا هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ فَإِنْ صَبَرَ عَلَى الْبَلِيَّةِ الَّتِي هُوَ فِيهَا عَافَاهُ اللَّهُ مِنَ الْبَلَاءِ الَّذِي يَنْتَظَرُ بِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

﴿٣١١٣﴾ الصادق عليه السلام: مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَهُوَ مُبْتَلَى بِبَلَاءٍ مُنْتَظَرٍ بِهِ مَا هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ فَإِنْ صَبَرَ عَلَى الْبَلِيَّةِ الَّتِي هُوَ فِيهَا عَافَاهُ اللَّهُ مِنَ الْبَلَاءِ الَّذِي يَنْتَظَرُ بِهِ وَإِنْ لَمْ يَصْبِرْ وَجَزَعَ نَزَلَ بِهِ مِنَ الْبَلَاءِ الْمُنْتَظَرُ أَبَدًا حَتَّى يُحْسِنَ صَبْرَهُ وَغَزَاءَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

﴿٣١١٤﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ أَكْرَمَ الْخَلْقِ عَلَى اللَّهِ قَالَ مَنْ إِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٤

﴿٣١١٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ أَنْعَمَ عَلَيْهِ فَشَكَرَ كَمَنْ ابْتُلِيَ فَصَبَرَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٣٧١

﴿٣١١٦﴾ الباقر عليه السلام: مَنْ بُلِيَ مِنْ شَيْعَتِنَا بِبَلَاءٍ فَصَبَرَ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَجْرَ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٦٠

﴿٣١١٧﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ تَعَرَّضَ لِسُلْطَانٍ جَائِرٍ فَأَصَابَتْهُ بَلِيَّةٌ لَمْ يُوجَرْ عَلَيْهَا وَلَمْ يُرْزَقِ الصَّبْرَ عَلَيْهَا؛ الكافي ج: ٥ ص: ٦٠

﴿٣١١٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ حُمَّ ثَلَاثَ سَاعَاتٍ فَصَبَرَ فِيهَا بَاهَى اللَّهُ بِهِ مَلَائِكَتَهُ فَقَالَ مَلَائِكَتِي انظُرُوا إِلَى عَبْدِي وَصَبْرِهِ عَلَى بَلَائِي اكْتُبُوا لِعَبْدِي بَرَاءَةً مِنَ النَّارِ؛ بحار الأنوار ج: ٥٩ ص: ١٠٥

﴿٣١١٩﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ رَضِيَ بِقَضَائِي وَشَكَرَ نِعْمَائِي وَصَبَرَ عَلَى بَلَائِي كَتَبْتُهُ فِي الصِّدِّيقِينَ عِنْدِي؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ٢٢٥

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۱۰۹﴾ خدای سبحان چیزی از بلایای دنیا و عذاب‌های آخرت را از مؤمن دفع نمی‌کند، مگر به سبب خشنودی او از مقدرات الهی و صبر خوب او بر آزمایش‌ها.

﴿۳۱۱۰﴾ هرکسی گرفتاری پیدا کند و صبر کند، خداوند پاداش هزار شهید برای او ثبت می‌کند.

﴿۳۱۱۱﴾ هیچ بنده‌ی مؤمنی نیست که بلایی به او وارد شود و تا سه روز شکیبایی کند و از مشکل خویش به مردم شکایت نکند مگر آن که خداوند مشکل او و مصیبت واردشده را برایش رفع سازد.

﴿۳۱۱۲﴾ هیچ مؤمنی نیست مگر اینکه به بلایی گرفتار است و بلای بزرگ‌تر و گرفتاری شدیدتری هم به دنبال آن در انتظار اوست.

﴿۳۱۱۳﴾ هیچ مؤمنی نیست مگر اینکه به بلایی گرفتار است و بلای بزرگ‌تر و گرفتاری شدیدتری هم به دنبال آن در انتظار اوست. اگر در همان بلای اول صبر و شکیبایی داشته باشد، خداوند آن بلای بزرگ‌تر را برطرف می‌نماید. ولی اگر بی‌تابی نماید بلای بزرگ‌تر که در انتظار است فرامی‌رسد و مرتب گرفتاری‌ها بیشتر می‌شود تا اینکه صبر و خودداری‌اش به درجه‌ی قابل قبولی برسد.

﴿۳۱۱۴﴾ گرامی‌ترین مردم نزد خدا چه کسانی هستند؟ فرمود: کسانی که هرگاه خیری به آن‌ها برسد، خدا را شکر می‌کنند و اگر گرفتار شوند، صبوری پیشه می‌کنند.

﴿۳۱۱۵﴾ هر که نعمت داده شود و شکر کند مثل کسی است که به بلایی مبتلا شود و صبر کند.

﴿۳۱۱۶﴾ هر یک از شیعیان ما به بلایی گرفتار شود و شکیبیا باشد خداوند برای او ثواب هزار شهید را ثبت می‌کند.

﴿۳۱۱۷﴾ ای مفضل، هر کس (در نبود شرایط) متعرض حاکم ظالمی شود و از ناحیه‌ی حاکم به او صدمه‌ای برسد، بر این کارش پاداش نمی‌برد و بر این صدمه و گرفتاری، به او شکیبایی داده نمی‌شود.

﴿۳۱۱۸﴾ هر که سه ساعت تب کند و بر آن شکیبیا باشد خدا در مقابل فرشتگانش به او می‌بالد و می‌فرماید: ای فرشته‌های من، به بنده‌ام و شکیبایی او بر بلایم بنگرید و برای بنده‌ام برگه‌ی آزادی از دوزخ را بنویسید.

﴿۳۱۱۹﴾ هر کس به قضای من راضی باشد و نعمت‌هایم را شکر و بر بلایم صبر کند، نام او را نزد خودم در زمره‌ی صدیقین می‌نویسم.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣١٢٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى بَلَاءِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ فَحَقَّ اللَّهُ أَدَى وَ عِقَابُهُ اتَّقَى وَ ثَوَّاهُ رَجَى؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٣١٢١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ عَشِقَ فَكَنَّم وَعَفَّ وَ صَبَرَ فَمَاتَ مَاتَ شَهِيداً وَ دَخَلَ الْجَنَّةَ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٣٣

﴿٣١٢٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مِنْ عَلَامَاتِ حُسْنِ السَّجِيَّةِ الصَّبْرُ عَلَى الْبَلِيَّةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣
﴿٣١٢٣﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ لَا يُؤَدِّي حَقَّ الشُّكْرِ فِي النِّعْمَاءِ يُحْرَمُ عَنْ قَضَاءِ الصَّبْرِ فِي الْبَلَاءِ وَ مَنْ حُرِمَ هُمَا فَهُوَ مِنَ الْمَطْرُودِينَ؛ مصباح الشريعة ص: ١٨٣

﴿٣١٢٤﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ لَا يَقْضِي حَقَّ الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ حُرِمَ قَضَاءِ الشُّكْرِ فِي النِّعْمَاءِ كَذَلِكَ مَنْ لَا يُؤَدِّي حَقَّ الشُّكْرِ فِي النِّعْمَاءِ يُحْرَمُ عَنْ قَضَاءِ الصَّبْرِ فِي الْبَلَاءِ وَ مَنْ حُرِمَ هُمَا فَهُوَ مِنَ الْمَطْرُودِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٩

﴿٣١٢٥﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَعْرِفِ الْبَلَاءَ يَصْبِرْ عَلَيْهِ وَ مَنْ لَا يَعْرِفُهُ يَنْكُلْ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٨١
﴿٣١٢٦﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَعْرِفِ الْبَلَاءَ يَصْبِرْ عَلَيْهِ وَ مَنْ لَا يَعْرِفُهُ يُنْكَرْهُ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٤٠٢

﴿٣١٢٧﴾ نَحْنُ الصَّابِرَاتُ عَلَى الْبَلَاءِ وَ نَحْنُ الصَّادِقُونَ النَّاصِحُونَ

بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ١٩٨

﴿٣١٢٨﴾ الحسين عليه السلام: نَصْبِرُ عَلَى بَلَاءِهِ وَ يُؤَفِّينَا أَجُورَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٣٦٦
﴿٣١٢٩﴾ السجاد عليه السلام: وَ اجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ شَرَبُوا بِكَاسِ الصَّفَاءِ فَأَوْرَثَهُمُ الصَّبْرَ عَلَى طُولِ الْبَلَاءِ فَقَرَّتْ أَعْيُنُهُمْ بِمَا وَجَدُوا مِنَ الْعَيْنِ حَتَّى تَوَلَّهَتْ قُلُوبُهُمْ فِي الْمَلَكُوتِ وَ جَالَتْ بَيْنَ سَرَائِرِ حُجُبِ الْجَبَرُوتِ وَ مَالَتْ أَرْوَاحُهُمْ إِلَى ظِلِّ بَرْدِ الْمُشْتَاقِينَ فِي رِيَاضِ الرَّاحَةِ وَ مَعْدِنِ الْعِزِّ وَ عَرَصَاتِ الْمُخَلَّدِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٢٦

﴿٣١٣٠﴾ الرسول ﷺ: وَ اجْعَلْنِي مِنَ الْمُنِيبِينَ إِلَيْكَ الْتَابِعِينَ لِأَمْرِكَ الْمُخْتَبِينَ إِلَيْكَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَتْ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَ الْمُسْتَكْمِلِينَ مَنَاسِكَهُمْ وَ الصَّابِرِينَ فِي الْبَلَاءِ وَ الشَّاكِرِينَ فِي الرِّخَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٦٤

﴿٣١٣١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وَ ارْزُقْنِي الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٥٦

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۱۲۰﴾ هر که بر بلای خدای سبحان شکیبایی ورزد، حق خدا را ادا کرده، از عقاب او ترسیده و به ثواب او امید دارد.

﴿۳۱۲۱﴾ هر که عاشق شود و عشق خود را پنهان کند و خویشتن‌دار باشد، اگر بمیرد شهید مرده و داخل بهشت می‌شود.

﴿۳۱۲۲﴾ صبر بر بلا، از علامات اخلاق نیکوست.

﴿۳۱۲۳﴾ آن که شکر نعمت را ادا نماید، از پاداش صبر بر بلا محروم می‌ماند. و آن که از این دو محروم شود، در درگاه الهی از رانده‌شدگان به حساب می‌آید.

﴿۳۱۲۴﴾ آن که حق صبر و خویشتن‌داری در بلا را به جا نیاورد، از پاداش شکر نعمت محروم می‌ماند. و همچنین آن که شکر نعمت را ادا ننماید، از پاداش صبر بر بلا محروم می‌ماند. و آن که از این دو محروم شود، در درگاه الهی از رانده‌شدگان به حساب می‌آید.

﴿۳۱۲۵﴾ هر که بلا را بشناسد، بر آن صبر کند؛ و هر که آن را نشناسد، سختی و عذاب خواهد کشید.

﴿۳۱۲۶﴾ هر که بلا را بشناسد، بر آن صبر کند؛ و هر که آن را نشناسد، آن را منکر می‌شود.

﴿۳۱۲۷﴾ ما بر بلاها و مصیبت‌ها صبرپیشگانییم، ما راستگویان و خیرخواهانییم.

﴿۳۱۲۸﴾ در مقابل بلای او صابریم، تا اینکه پاداش صابرین را در حد کمال به ما عطا فرماید.

﴿۳۱۲۹﴾ خداوند ما را از جمله کسانی قرار ده که جام صفا نوشیدند و آنان را در برابر دوران طولانی سختی‌ها، وارث شکیبایی کردی. پس چشمانشان به آنچه یافتند، روشن شد، دل‌هایشان در ملکوت، سرگشته و حیران است و بین اسرار پشت پرده‌ی جبروت، جولان می‌دهند و روح‌هایشان به‌سوی سایه‌ی خنک مشتاقان، در بوستان‌های آسایش و راحتی و به سرچشمه‌های عزت و عرصه‌های جاودانگی، متمایل است.

﴿۳۱۳۰﴾ (الهی) مرا از بازگشت‌کنندگان به‌سوی خودت قرارم ده، آنان که تابع دستورات می‌باشند و در مقابلت خاضعند، آنان که با یاد تو دل‌هایشان لرزان و هراسان می‌شود و در طلب تکمیل عباداتشان بوده، در هنگام گرفتاری، شکیبایی پیشه کرده و در حالت رفاه و آسایش، سپاسگزارند.

﴿۳۱۳۱﴾ خدایا شکیبایی بر بلا را روزی‌ام قرار ده.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣١٣٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَارْزُقْنِي صَبْرًا عَلَى بِلَيْتِكَ وَرِضًا بِقَدْرِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٤١

﴿٣١٣٣﴾ الرسول الله: وَارْزُقْنِي فِي هَذَا الشَّهْرِ التَّقَى وَالنُّهَى وَالصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٤٤٣

﴿٣١٣٤﴾ الصادق عليه السلام: وَاعْلَمْ أَنَّ الْخُلُقَ بَيْنَ فِتْنٍ وَمِحَنٍ فِي الدُّنْيَا إِمَّا مُبْتَلَى بِالنِّعْمَةِ لِيُظْهَرَ شُكْرُهُ وَإِمَّا مُبْتَلَى بِالشَّدَةِ لِيُظْهَرَ صَبْرُهُ وَالْكَرَامَةُ فِي طَاعَتِهِ وَالْهُوَآنُ فِي مَعْصِيَتِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٥ ص: ٢٥

﴿٣١٣٥﴾ الرسول الله: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ الرَّجُلَ لَتَكُونُ لَهُ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ مَا يَبْلُغُهَا بِشَيْءٍ مِنْ عَمَلِهِ وَلَكِنْ بِالصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ وَعَظِيمِ الْجَزَاءِ لِعَظِيمِ الْبَلَاءِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ٤٢

﴿٣١٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَالْكَلِيَّةُ الْإِلَهِيَّةُ لَهَا خَمْسُ قُوَى بِهَا فِي فَنَاءٍ وَنَعِيمٍ فِي شَقَاءٍ وَعِزٌّ فِي ذُلٍّ وَفَقْرٌ فِي غِنَاءٍ وَصَبْرٌ فِي بَلَاءٍ وَلَهَا خَاصِيَّتَانِ الرِّضَا وَالتَّسْلِيمُ وَهَذِهِ الَّتِي مَبْدُوءُهَا مِنَ اللَّهِ وَإِلَيْهِ تَعُودُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي وَقَالَ تَعَالَى يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً وَالْعَقْلُ فِي وَسْطِ الْكُلِّ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٨٤

﴿٣١٣٧﴾ الرسول الله: وَأَمَّا عَلَامَةُ الشَّاكِرِ فَارْبَعَةٌ الشُّكْرُ فِي النِّعْمَاءِ وَالصَّبْرُ فِي الْبَلَاءِ وَالْقَنُوعُ بِقَسَمِ اللَّهِ وَلَا يَحْمَدُ وَلَا يُعْظِمُ إِلَّا اللَّهَ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩

﴿٣١٣٨﴾ الصادق عليه السلام: وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِ مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضًى وَارْزُقْنِي بِمَنْزِلَتِهِ وَمَنْزِلَتِهِمْ فِي هَذَا الشَّهْرِ الْمُبَارَكِ النُّهَى وَالتَّقَى وَالصَّبْرَ عَلَى [عِنْدَ] الْبَلَاءِ؛ إقبال الأعمال ص: ٢٥٩

﴿٣١٣٩﴾ وَقَدْ بَعَثُوا إِلَيَّ أَنْ أَزُورَ لِلطَّعَانِ وَأَصْبِرَ لِلْجَلَادِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٦٠

﴿٣١٤٠﴾ الصادق عليه السلام: وَهَبْ لِي يَقِينَ أَهْلِ التَّقَى وَأَعْمَالَ أَهْلِ النُّهَى وَصَبْرَ أَهْلِ الْبُلُوَى؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٤٤٣

﴿٣١٤١﴾ الرسول الله: وَفَقْنِي لِلْحَمْدِ عَلَى نِعْمَتِكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ بِهَا عَلَيَّ وَالشُّكْرَ لِإِحْسَانِكَ الَّذِي أَسَدَيْتَ إِلَيَّ وَالْإِقْبَالَ عَلَى تَحْمِيدِكَ وَتَكْبِيرِكَ وَتَسْبِيحِكَ وَتَقْدِيسِكَ وَتَهْلِيلِكَ وَ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۱۳۲﴾ خدایا، صبر و شکیبایی بر بلا و سختی‌ات و خشنودی در برابر تقدیرت را روزی‌ام کن.

﴿۳۱۳۳﴾ خدایا، در این ماه، تقوی و خرد و شکیبایی بر بلا را روزی‌ام کن.

﴿۳۱۳۴﴾ بدان که همه‌ی مردم در دنیا در حال آزمایشند. یا با نعمت آزمایش می‌شوند، که لازم است شکر کنند. یا با شدت و سختی آزمایش می‌شوند، که باید صبر و تحمل به خرج دهند. به‌هرصورت، کرامت انسان در فرمان‌برداری اوست و خواری او در نافرمانی از اوامر الهی است.

﴿۳۱۳۵﴾ قسم به خدایی که جان من دردست اوست، درجاتی در بهشت هست که آدمی به آن نخواهد رسید مگر با شکیبایی در مقابل بلا؛ و پاداش بزرگ در مقابل بلای بزرگ است.

﴿۳۱۳۶﴾ صفات کلی که از طرف پروردگار اعطا شده پنج نیروست: درخشش در نیستی و فنا، نعمت‌دانستن همه‌چیز حتی سختی و بدبختی، عزت در مقابل دشمنان همزمان با خواری در مقابل پروردگار، نیازمند دانستن خود در اوج توانگری و صبر در بلا و گرفتاری که دو خاصیت دارد، رضا و تسلیم و این است که شروعش از خدا و بازگشتش به اوست. خداوند می‌فرماید: "در او از روح خود دمیدم" و نیز می‌فرماید: "تو ای روح آرام‌یافته! به‌سوی پروردگارت بازگرد در حالی که تو از او خشنودی"؛ و عقل در وسط این صفات کلی قرار گرفته است.

﴿۳۱۳۷﴾ نشانه‌ی انسان سپاس‌گزار چهار چیز است: شکر در نعمت، صبر در بلا، قناعت به قسمت، غیر خدا را ستایش و تعظیم نکردن، (شایسته‌ی تعظیم ندانستن غیر خدا).

﴿۳۱۳۸﴾ خدایا بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرست، درودی که برای تو راضی‌کننده باشد و به حرمت منزلت او و خاندانش، در این ماه مبارک، عقل و پرهیزگاری و شکیبایی در برابر بلا را روزی‌ام کن.

﴿۳۱۳۹﴾ از من می‌خواهند به میدان کارزار آیم و در نبرد پایداری نمایم.

﴿۳۱۴۰﴾ خدایا، به من یقین خداترسان، اعمال صاحبان خرد و شکیبایی مصیبت‌دیدگان را عطا کن.

﴿۳۱۴۱﴾ خدایا، مرا به سپاس بر نعمت‌هایی که به من ارزانی داشته‌ای، شکر بر احسانی که در حقم کرده‌ای و روی آوردن به تحمید و تکبیر و تسبیح و تقدیس و تهلیل و تمجید و

﴿أقسام الصبر﴾

تَمْجِيدِكَ وَتَعْظِيمِكَ فِي كُلِّ وَقْتٍ وَ الرِّضَا بِقَضَائِكَ وَقَدْرِكَ إِذَا قَضَيْتَ وَقَدَرْتَ وَ الصَّبْرُ عَلَى بَلَاءِكَ وَ مِحْنِكَ إِذَا ابْتَلَيْتَ وَ امْتَحَنْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٧٩

﴿٣١٤٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَكُلَّ الْبَلَاءِ بِالصَّبْرِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٢١

﴿٣١٤٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَكُلَّ الرِّزْقِ بِالْحَقِّ وَ كُلَّ الْجِرْمَانِ بِالْعَقْلِ وَ كُلَّ الْبَلَاءِ بِالْيَقِينِ

وَ الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٤

﴿٣١٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَكُلَّ اللَّهِ الْبَلَاءِ بِالصَّبْرِ؛ التمهيد ص: ٤٦

﴿٣١٤٥﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ مَنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا يَطْلُبُ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الدَّارَ الْآخِرَةَ حَشَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ النَّبِيِّينَ وَ الصَّادِقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ وَ حَسَنَ أَوْلِيَّكَ رَفِيقًا فَقَالَ عَلِيُّ عليه السلام: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي مَا هَذِهِ الْأَحَادِيثُ فَقَالَ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ تَعْبُدَهُ وَ لَا تَعْبُدَ غَيْرَهُ... وَ أَنْ تُصْبِرَ عَلَى الْبَلَاءِ وَ الْمُصِيبَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ١٥٤

﴿٣١٤٦﴾ السجاد عليه السلام: يَا مَنْ جَعَلَ الصَّبْرَ عَوْنًا عَلَى بَلَائِهِ وَ جَعَلَ الشُّكْرَ مَادَّةً لِنِعْمَائِهِ؛

بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٣١

﴿٣١٤٧﴾ الرسول ﷺ: يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي فَصَبَرَ وَ لَمْ يَشْكُ عَلَى عَوَادِهِ ثَلَاثًا أَبَدْتُهُ لَحْمًا خَيْرًا مِنْ لَحْمِهِ وَ جُلْدًا خَيْرًا مِنْ جُلْدِهِ وَ دَمًا خَيْرًا مِنْ دَمِهِ وَ إِنْ تَوَقَّيْتُهُ تَوَقَّيْتُهُ إِلَى رَحْمَتِي وَ إِنْ عَافَيْتُهُ عَافَيْتُهُ وَ لَا ذَنْبَ عَلَيْهِ؛ مكارم الأخلاق ص: ٣٥٩

﴿٣١٤٨﴾ الرسول ﷺ: يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ فِي الْمُؤْمِنِ ثَمَانُ خِصَالٍ وَ قَارُ عِنْدَ الْهَزَاهِزِ وَ صَبْرٌ عِنْدَ

الْبَلَاءِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٥٢

﴿٣١٤٩﴾ الصادق عليه السلام: يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَكُونَ فِيهِ ثَمَانُ خِصَالٍ وَ قُوْرٌ عِنْدَ الْهَزَاهِزِ وَ صَبْرٌ عِنْدَ

الْبَلَاءِ شُكُورٌ عِنْدَ الرَّخَاءِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٣٠

﴿٣١٥٠﴾ الباقر عليه السلام: يَنْظُرُ الَّذِي بِهِ الْعَاهَةُ إِلَى الصَّحِيحِ فَيَدْعُوْنِي وَيَسْأَلُنِي أَنْ أُعَافِيَهُ وَيَصْبِرُ

عَلَى بَلَائِي فَأُثْبِتُهُ جَزِيلَ عَطَائِي؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨

٢-١٣-٤-٣-٢- الإختبار

﴿اقسام صبر﴾

تعظیم در برابرت، درهمه‌ی حالات و زمان‌ها، راضی‌بودن به قضا و قدرت بر آنچه مقرر کردی و شکیبایی بر بلا و مصیبت هرگاه که مبتلایم کردی و هرگاه مرا آزمودی، موفقم گردان.

﴿۳۱۴۲﴾ چاره‌ی بلا را به صبر واگذارده‌اند.

﴿۳۱۴۳﴾ روزی را به ساده‌دلی وانهاده‌اند، محرومیت را به اتکا به عقل و زرنگی؛ و بلا را به صبر.

﴿۳۱۴۴﴾ خداوند بلا را به صبر وانهاده است.

﴿۳۱۴۵﴾ یا علی، هر که از امت من، چهل حدیث حفظ کند و هدف او از این کار، رضای خداوند و پاداش عالم آخرت باشد، خداوند در روز قیامت، او را با پیامبران و راستان و شهیدان و بندگان شایسته محشور می‌کند و اینان رفیقان خوبی هستند. علی علیه السلام عرض کرد: ای پیامبر خدا مرا آگاه کن که این حدیث‌ها کدامند؟ فرمود: اینکه به خدای یگانه ایمان بیاوری، شریکی برایش نشناسی، او را بپرستی و جز او را نپرستی... و در گرفتاری و ناگواری شکیبا باشی.

﴿۳۱۴۶﴾ ای کسی که صبر را یاوری برای گذراندن بلا و شکر را وسیله‌ی جذب نعمت‌های بیشتر قرار می‌دهد.

﴿۳۱۴۷﴾ خداوند عزیز و جلیل می‌فرماید: چون بنده‌ای را بیمار کنم و او صبر نماید و تا سه روز به عیادت کنندگان شکایت نکند گوشتش را به گوشت بهتر و پوستش را به پوست بهتر و خونس را به خون سالم‌تر تبدیل می‌کنم و اگر در این بیماری بمیرد، او را به‌سوی رحمت خود می‌برم و اگر شفایش دهم از گناهان پاکش می‌کنم، چنانکه گناهی بر او نماند.

﴿۳۱۴۸﴾ سزاوار است که مؤمن از هشت خصلت برخوردار باشد، از جمله: استقامت و پایداری هنگام حوادث ناگوار و شکیبایی هنگام بلا و...

﴿۳۱۴۹﴾ سزاوار است که مؤمن از هشت خصلت برخوردار باشد، از جمله: استقامت و پایداری هنگام حوادث ناگوار، شکیبایی هنگام بلا و شکر هنگام رفاه و فراوانی

﴿۳۱۵۰﴾ بیمار و دردمند، به شخص سالم نگاه می‌کند و از من درخواست می‌کند تا او را از گرفتاری برهانم. و او در برابر مصیبت صبر می‌کند و من هم به او پاداش برجسته می‌دهم.

۲-۱۳-۴-۳-۲ امتحان

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣١٥١﴾ كَانَ مِنْ تَقْدِيرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ لُطْفِهِ بَعْبَادِهِ وَ حِكْمَتِهِ أَنْ جَعَلَ أَنْبِيَاءَهُ مَعَ هَذِهِ الْمُعْجَزَاتِ فِي حَالِ غَالِبِينَ وَ فِي أُخْرَى مَغْلُوبِينَ وَ فِي حَالِ قَاهِرِينَ وَ فِي حَالِ مَقْهُورِينَ وَ لَوْ جَعَلَهُمْ عَزَّ وَجَلَّ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِهِمْ غَالِبِينَ وَ قَاهِرِينَ وَ لَمْ يَبْتَلِهِمْ وَ لَمْ يَمْتَحِنَهُمْ لَاتَّخَذَهُمُ النَّاسُ إِلَهَةً مِنْ دُونِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ لَمَّا عُرِفَ فَضْلُ صَبْرِهِمْ عَلَى الْبَلَاءِ وَ الْمِحَنِ وَ الْإِخْتِبَارِ بِحَارِ الْأَنْوَارِ ج: ٤٤ ص: ٢٧٣

﴿٣١٥٢﴾ الرَّسُولُ ﷺ: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِنَظَرِ كَيْفَ صَبْرِكَ قَالَ أَسْلِمُ لِأَمْرِكَ يَا رَبِّ وَ لَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١
٣-١٣-٤-٢-الإمتحان

﴿٣١٥٣﴾ امير المؤمنين ﷺ: أَشْهَدُ أَنَّكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ خَاصَّةُ نَفْسِ الْمُتَجَبِّينَ وَ زَيْنُ الصَّادِقِينَ وَ صَابِرِ الْمُتَمَحِّنِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٤٠٩

﴿٣١٥٤﴾ الْكَاظمُ ﷺ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُتَمَحِّنَةً اُمْتَحَنَكَ الَّذِي خَلَقَكَ فَوَجَدَكَ لَمَّا اُمْتَحَنَكَ صَابِرَةً أَنَا لَكَ مُصَدِّقُ صَابِرٍ عَلَى مَا آتَى بِهِ أَبُوكَ وَ وَصِيُّهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢١٢

﴿٣١٥٥﴾ الْكَاظمُ ﷺ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُتَمَحِّنَةً اُمْتَحَنَكَ الَّذِي خَلَقَكَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَكَ وَ كُنْتَ لَمَّا اُمْتَحَنَكَ بِهِ صَابِرَةً؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢١٣

﴿٣١٥٦﴾ الْعَسْكَرِيُّ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَمْتَحِنُ عِبَادَهُ لِيَخْتَبِرَ صَبْرَهُمْ فَيُشِيرَهُمْ عَلَى ذَلِكَ ثَوَابَ الصَّالِحِينَ فَعَلَيْكَ بِالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢٣٨

﴿٣١٥٧﴾ أَنْظَرُوا إِلَى حُجَّتِي فِي أَرْضِي بَعْدَ نَبِيِّي وَ قَدْ بَدَلَ نَفْسَهُ وَ عَفَّرَ فِي التُّرَابِ خَدَهُ تَوَاضَعًا لِعَظَمَتِي أَشْهَدُكُمْ أَنَّهُ إِمَامُ خَلْقِي وَ مَوْلَى بَرِيَّتِي وَ مَا اُمْتَحَنَ اللَّهُ خَاصَّهُ مَلَائِكَتُهُ بِذَلِكَ إِلَّا وَ قَدْ عَلِمَ مِنْ حَالِهِمْ عَدَمَ صَبْرِهِمْ عَلَى هَذِهِ الْمَهَالِكِ فَكَلَّفَهُمْ وَ قَدْ عَلِمَ كِرَاهَتَهُمْ لِتِلْكَ الْمَسَالِكِ وَ أَرَادَ يَعْلَمُ بَنَى آدَمَ أَنَّ الْمَلَائِكَةَ لَمْ تَقْدَمْ عَلَى فِعْلِهِ فَيَقْرُونَ أَنَّهُ لَيْسَ فِيهِمْ كَمِثْلُهُ؛ الصراط المستقيم ج: ١ ص: ١٧٤

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۱۵۱﴾ خدا به خاطر لطف و حکمتش بر بندگان، چنین مقدر کرد که پیامبران را حتی با معجزاتشان، گاهی غالب و گاهی مغلوب، گاهی مسلط و پیروز و گاهی شکست خورده قرار دهد؛ و اگر خداوند پیامبران را همیشه پیروز کرده و آنان را در بلا و گرفتاری قرارشان نمی‌داد، مردم، ایشان را خدا می‌دانستند و فضیلت و ارزش صبرشان بر بلایا و محنت‌ها شناخته نمی‌شد.

﴿۳۱۵۲﴾ شبی که پیامبر ﷺ را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به کمک تو.

۳-۱۳-۴-۲- امتحان

﴿۳۱۵۳﴾ شهادت می‌دهم که تو بر مؤمنین، امیری و در بین انتخاب‌شدگان، خاص و برجسته‌ای و در میان راستگویان و راست‌کرداران، همچون نگین، مایه‌ی زینت و در میان امتحان‌شدگان، صبور و شکیبا هستی.

﴿۳۱۵۴﴾ سلام بر تو ای بانویی که مورد آزمایش قرار گرفتی، خدایی که تو را خلق نمود امتحانت کرد و تو را شکیبا و صبور یافت، من تو را تصدیق می‌کنم و بر اجرای آنچه پدرت و جانشینش آوردند پایدارم.

﴿۳۱۵۵﴾ سلام بر تو ای بانویی که مورد آزمایش قرار گرفتی، خدایی که تو را خلق نمود قبل از اینکه تو را خلق کند امتحانت کرد و تو در برابر آنچه امتحان شدی شکیبا و صبور بودی.

﴿۳۱۵۶﴾ خداوند عزیز و جلیل‌بندگان را با صبرشان می‌آزماید و در برابر آن، به آن‌ها ثواب صالحان را می‌دهد. پس بر تو باد شکیبایی و ورزیدن.

﴿۳۱۵۷﴾ به حجت من بعد از پیامبرم بر روی زمین بنگرید در حالی که او برایم جان‌فشانی می‌کند و گونه‌اش را برای فروتنی در برابر عظمت‌م به خاک می‌ساید. شما را شاهد می‌گیرم که او امام و پیشوا و سرپرست مخلوقات من است. و خداوند با آن که می‌دانست حتی فرشتگان برجسته و خاص نیز تحمل این آزمایش‌های سنگین را ندارند. با وجود علم به اکراهشان از ورود در این بلایا و آزمایش‌ها، این امتحان را از ایشان گرفت، تا به فرزندان آدم بفهماند که فرشتگان از آن‌ها پیشقدم نیستند و اعتراف کنند که هیچ مخلوقی مثل انسان نیست.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣١٥٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ يَمْتَحِنُ الْأَوْصِيَاءَ بَعْدَ وَفَاةِ الْأَنْبِيَاءِ فِي سَبْعَةِ مَوَاطِنَ لِيَبْلُوَ صَبْرَهُمْ فَإِذَا رَضِيَ مِخْتَنَهُمْ خَتَمَ لَهُمُ السَّعَادَةَ لِيُدْحِقَهُمُ بِالْأَنْبِيَاءِ وَقَدْ أَكْمَلَ لَهُمُ السَّعَادَةَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٨ ص: ١٦٧

﴿٣١٥٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاشْدُ النَّاسَ بِلَاءِ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ وَقَدْ امْتَحَنَكَ يَا ابْنَ أُمٍّ وَامْتَحَنِي فِيكَ بِمِثْلِ مَا امْتَحَنَ بِهِ خَلِيلُهُ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالدَّبِيجُ إِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَصَبْرًا صَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٦٠

﴿٣١٦٠﴾ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ قَالَ أَصْبِرُوا، عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَامْتِحَانِهِ وَصَابِرُوا قَالَ الزَّمُوا طَاعَةَ الرُّسُولِ وَمَنْ يَقُومُ مَقَامَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٠

﴿٣١٦١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَالْدَّهْرُ يَوْمٌ لَكَ وَيَوْمٌ عَلَيْكَ فَإِذَا كَانَ لَكَ فَلَا تَبْطُرْ وَإِذَا كَانَ عَلَيْكَ فَاصْبِرْ فَبِكُلِّهِمَا تُمْتَحَنُ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٠

﴿٣١٦٢﴾ الرُّسُولُ ﷺ: وَقَفَّنِي لِلْحَمْدِ عَلَى نِعْمَتِكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ بِهَا عَلَيَّ وَالشُّكْرَ لِإِحْسَانِكَ الَّذِي أَسَدَيْتَ إِلَيَّ وَالْإِقْبَالَ عَلَى تَحْمِيدِكَ وَتَكْبِيرِكَ وَتَسْبِيحِكَ وَتَقْدِيسِكَ وَتَهْلِيلِكَ وَتَمْجِيدِكَ وَتَعْظِيمِكَ فِي كُلِّ وَقْتٍ وَالرِّضَا بِقَضَائِكَ وَقَدْرِكَ إِذَا قَضَيْتَ وَقَدَّرْتَ وَالصَّبْرَ عَلَى بِلَاءِكَ وَمِحْنِكَ إِذَا ابْتَلَيْتَ وَامْتَحَنْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٧٩

﴿٣١٦٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا أَخَا الْيَهُودِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ امْتَحَنَنِي بَعْدَ وَفَاةِ نَبِيِّهِ ﷺ فِي سَبْعَةِ مَوَاطِنَ فَوَجَدَنِي فِيهِنَّ مِنْ غَيْرِ تَرْكِيةٍ لِنَفْسِي بَمَنِّهِ وَنِعْمَتِهِ صَبْرًا أَمَّا أَوْلَاهُنَّ؛ بحار الأنوار ج: ٣٨ ص: ١٧٢

١٣-٤-٣-٢-الْفِتْنَةُ

﴿٣١٦٤﴾ الرُّسُولُ ﷺ: فَبَكَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى سَمِعَ نَحِيْبَهُ مِنْ خَارِجِ الْبَيْتِ فَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا أَنَّهُمْ سَيَصْبِرُونَ أَيْ سَيَصْبِرُونَ كَمَا قَالُوا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٨١

﴿٣١٦٥﴾ الْبَاقِرُ عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا، قَالَ الْغُرْفَةُ الْجَنَّةُ بِمَا صَبَرُوا عَلَى الْفِتَنِ فِي الدَّارِ الدُّنْيَا؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٨٦

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۱۵۸﴾ جانشینان پیامبران بعد از وفات ایشان، در هفت مرحله امتحان می‌شوند، تا شکیبایی و تحمل ایشان سنجیده شود. و چون از امتحانش سر بلند خارج شوند، خدای متعال پایان کار آن‌ها را به سعادت و خوشبختی ختم می‌کند تا به پیامبران ملحق و سعادتشان تکمیل شود.

﴿۳۱۵۹﴾ شدیدترین بلاها به سراغ پیامبران می‌آید و بعد از آن به سراغ جانشینانشان می‌رود و سپس به سراغ کسانی که با پیامبران و جانشینانشان تناسب بیشتری دارند. ای برادر، خداوند تو را امتحان کرده و مرا نیز درباره‌ی تو مورد امتحان قرار داده است، همانند امتحانی که از ابراهیم علیه السلام و اسماعیل گرفت. پس صبر کن صبر.

﴿۳۱۶۰﴾ در تفسیر آیه‌ی شریفه‌ی "اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا... لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ" فرمود: "اصْبِرُوا"، یعنی: بر طاعت خدا و امتحان او صبر کنید و "صَابِرُوا"، یعنی: در اطاعت از پیامبر و جانشینان او یکدیگر را به صبر سفارش کنید.

﴿۳۱۶۱﴾ (باخبر باش که) روزگار روزی به سود توست و روزی به زیان تو، پس در آن هنگامی که به سود تو کار کند سرمست مشو و چون به زیان تو شود، شکیبیا باش که هر دوی آن‌ها محلّ آزمایش تو هستند.

﴿۳۱۶۲﴾ خدایا، مرا به سپاس بر نعمت‌هایی که به من ارزانی داشته‌ای، شکر بر احسانی که در حقم کرده‌ای و روی آوردن به تحمید و تکبیر و تسبیح و تقدیس و تهلیل و تمجید و تعظیم در برابر، در همه‌ی حالات و زمان‌ها، راضی بودن قضا و قدرت بر آنچه مقرر کردی و شکیبایی بر بلا و مصیبت هرگاه که مبتلایم کردی و هرگاه مرا آزمودی، موفقم گردان.

﴿۳۱۶۳﴾ ای برادر یهودی، خداوند عزیز و جلیل مرا بعد از وفات پیامبرش در هفت موضع آزمایش کرد. بدون اینکه بخواهم خودستایی کنم به لطف و نعمتش، در همه‌جا مرا شکیبیا و صابر یافت.

۴-۱۳-۴-۲-۳-۲-۴-۱۳-۴ فتنه و آشوب

﴿۳۱۶۴﴾ پیامبر اکرم گریه کرد به‌طوری که صدای گریه‌اش از خارج خانه شنیده می‌شد. پس در این هنگام این آیه نازل گردید: "بعضی از شما را باعث آزمایش بعض دیگر قرار داده‌ایم که آیا صبر می‌کنید و پروردگار تو بیناست" فرمود: خدا آگاه بود که آن‌ها صبر خواهند کرد. یعنی همان‌طور که پیامبر وعده کرده بود، صبر خواهند کرد.

﴿۳۱۶۵﴾ در مورد آیه‌ی: " (آری)، آن‌ها هستند که درجات عالی بهشت در برابر شکیبایی‌شان به آنان پاداش داده می‌شود" فرمود: منظور از غرفه، بهشت است. به واسطه‌ی صبری که در دنیا بر فتنه‌ها می‌کنند، به بهشت می‌رسند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣١٦٦﴾ قُلْتُ وَلَقَدْ كَانَ ذَلِكَ فَمَا تَأْمُرُ الْآنَ. قَالَ إِنَّهُ لَيْسَ بِوَقْتِ أَمْرٍ، بَلْ وَقْتُ صَبْرٍ؛

بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٤٥٥

٥-١٣-٤-٢- الزلازل

﴿٣١٦٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فِي الزَّلَازِلِ صَبُورٌ وَفِي الْمَكَارِهِ وَقُورٌ وَفِي الرِّضَا شُكُورٌ؛

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٧٣

٦-١٣-٤-٢- التَّحْيِصُ

﴿٣١٦٨﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ أَصَابَكُمْ تَمَحِّيصٌ فَاصْبِرُوا فَإِنَّمَا يَبْتَلِي اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَلَمْ يَزَلْ

إِخْوَانُكُمْ قَلِيلًا آثًا وَإِنْ أَقَلَّ أَهْلُ الْمَحْشَرِ الْمُؤْمِنُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٢٤٠

٥-٣-٢- الْقَضَاءُ وَالْقَدَرُ

١-٥-٣-٢- الْقَضَاءُ

﴿٣١٦٩﴾ الصادق عليه السلام: إِلَهِي وَسَيِّدِي هَا أَنَا ذَا عَبْدُكَ طَرِيحٌ بَيْنَ يَدَيْكَ مُعْتَذِرٌ مِمَّا جَنَيْتُ

شَاكِرٌ لِمَا أَنْعَمْتَ وَأَوْلَيْتَ حَامِدٌ لِمَا مَنَنْتَ وَعَافِيَتٌ صَابِرٌ عَلَى مَا قَضَيْتَ وَأَبْلَيْتُ؛ بحار الأنوار

ج: ٩٤ ص: ٢٧٠

﴿٣١٧٠﴾ الرضا عليه السلام: عَجَبًا لِمَنْ عَقَلَ عَنِ اللَّهِ كَيْفَ يَسْتَبْطِئُ اللَّهُ فِي رِزْقِهِ وَكَيْفَ لَمْ يَصْطَبِرْ

عَلَى قَضَائِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ١٥٠

﴿٣١٧١﴾ الرضا عليه السلام: عَجَبًا لِمَنْ غَفَلَ عَنِ اللَّهِ كَيْفَ يَسْتَبْطِئُ اللَّهُ فِي رِزْقِهِ، وَكَيْفَ اصْطَبِرَ عَلَى

قَضَائِهِ؛ تفسير العياشي ج: ٢ ص: ٣٣٩

﴿٣١٧٢﴾ الصادق عليه السلام: فَعَلَيْكُمْ يَا عَمَّ وَابْنَ عَمٍّ وَبَنَى عُمُومَتِي وَإِخْوَتِي بِالصَّبْرِ وَالرِّضَا وَ

التَّسْلِيمِ وَالتَّفْوِيزِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالرِّضَا وَالصَّبْرَ عَلَى قَضَائِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢

ص: ٤١٩

﴿٣١٧٣﴾ الصادق عليه السلام: فَعَلَيْكُمْ يَا عَمَّ وَابْنَ عَمٍّ وَبَنَى عُمُومَتِي وَإِخْوَتِي بِالصَّبْرِ وَالرِّضَا وَ

التَّسْلِيمِ وَالتَّفْوِيزِ إِلَى اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ وَالرِّضَا بِالصَّبْرِ عَلَى قَضَائِهِ وَالتَّمَسُّكِ بِطَاعَتِهِ وَالنُّزُولِ

عِنْدَ أَمْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٣٠١

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۱۶۶﴾ گفتم: پس حالا چه دستور می‌فرمایید؟ فرمود: الآن وقت دستور نیست، بلکه زمان شکیبایی و صبر است.

۵-۱۳-۴-۲- سختی‌ها

﴿۳۱۶۷﴾ مؤمن در لرزش‌های زندگی شکیباست و در گرفتاری‌ها باوقار و دررفاه و رضایتمندی، شکرگزار است.

۶-۱۳-۴-۲- پاک‌شدن در کوره‌ی سختی‌ها

﴿۳۱۶۸﴾ اگر برایتان گرفتاری پیش آمد صبر کنید، زیرا خداوند مؤمنین را در بوته‌ی آزمایش قرار می‌دهد و همیشه تعداد برادران دینی شما، اندک می‌باشد و کم‌جمعیت‌ترین گروه در محشر، مؤمنین هستند.

۵-۳-۲- قضا و قدر

۱-۵-۳-۲- قضا

﴿۳۱۶۹﴾ خدای من و سرورم، من بنده‌ی افتاده درپیش رویت هستم که از جنایاتی که مرتکب شده‌ام، عذرخواه و درمقابل نعماتی که به من بخشیدی، شاکر و درمقابل الطافت، سپاسگزار و بر آنچه از بلا یا که برایم مقدر کردی، شکیبایم.

﴿۳۱۷۰﴾ تعجب می‌کنم از کسی که خداوند را می‌شناسد چگونه می‌گوید: خدا روزی مرا به تأخیر انداخته و یا چگونه بر قضای پروردگارش صبر نمی‌کند.

﴿۳۱۷۱﴾ تعجب می‌کنم از کسی که از خداوند غافل است و می‌گوید: خدا روزی مرا به تأخیر انداخته و چگونه بر قضای پروردگارش صبر کنم.

﴿۳۱۷۲﴾ ای عموجان و ای عموزادگان و ای برادرانم، بر شما باد به صبر و رضا و تسلیم و واگذاشتن امر به خدای عزیز و جلیل و رضا و صبر بر قضای او.

﴿۳۱۷۳﴾ ای عموجان و ای عموزادگان و ای برادرانم، بر شما باد به صبر و رضا و تسلیم و واگذاشتن امر به خدای عزیز و جلیل و رضا و صبر بر قضای او و چنگ زدن به ریسمان طاعت و تن‌دادن به امرش.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣١٧٤﴾ الرسول ﷺ: قَالَ جَبْرِئِيلُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ عَلَيْهَمَا بِأَمْرِ فَاصْبِرْ لَهُ؛
بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٤١

﴿٣١٧٥﴾ الصادق ﷺ: قَضَاءُ الْحَوَائِجِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ أَسْبَابُهَا إِلَى الْعِبَادِ فَمَنْ قَضَيْتَ لَهُ
حَاجَةً فَلْيَقْبَلْهَا عَنِ اللَّهِ بِالرِّضَا وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ١٥٩

﴿٣١٧٦﴾ الصادق ﷺ: قَضَاءُ الْحَوَائِجِ إِلَى اللَّهِ وَ أَسْبَابُهَا بَعْدَ اللَّهِ الْعِبَادُ تَجْرِي عَلَى أَيْدِيهِمْ فَمَا
قَضَى اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ فَاقْبَلُوا مِنَ اللَّهِ بِالشُّكْرِ وَ مَا زُوِيَ عَنْكُمْ مِنْهَا فَاقْبَلُوهُ عَنِ اللَّهِ بِالرِّضَا وَ
التَّسْلِيمِ وَ الصَّبْرِ فَعَسَى أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ خَيْرًا لَكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ أَعْلَمُ بِمَا يُصْلِحُكُمْ وَ أَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ؛
بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٤٨

﴿٣١٧٧﴾ الرسول ﷺ: مَنْ لَمْ يُفْرِضْنِي مِنْهَا قَرْضًا فَأَخَذْتُ مِنْهُ شَيْئًا قَسْرًا فَصَبَرَ أُعْطِيَتْهُ ثَلَاثَ
خِصَالٍ لَوْ أُعْطِيَتْ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ مَلَائِكَتِي لَرَضُوا بِهَا مِنِّي قَالَ ثُمَّ نَلَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ
وَ جَلَّ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ
فَهَذِهِ وَاحِدَةٌ مِنْ ثَلَاثِ خِصَالٍ وَ رَحْمَةٌ اثْنَتَانِ وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَهْتَدُونَ ثَلَاثُ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ
ﷺ هَذَا لِمَنْ أَخَذَ اللَّهُ مِنْهُ شَيْئًا قَسْرًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢

﴿٣١٧٨﴾ الصادق ﷺ: فَعَالِيكُمْ يَا عَمَّ وَ ابْنَ عَمٍّ وَ بَنِي عُمُومَتِي وَ إِخْوَانِي بِالصَّبْرِ وَ الرِّضَا وَ
التَّسْلِيمِ وَ التَّقْوِيضِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الرِّضَا وَ الصَّبْرِ عَلَى قَضَائِهِ وَ التَّمَسُّكِ بِطَاعَتِهِ وَ النُّزُولِ
عِنْدَ أَمْرِهِ؛ مسكن الفؤاد ص: ١٢٤

﴿٣١٧٩﴾ أمير المؤمنين ﷺ: الدُّنْيَا دُولٌ فَاجْمِلْ فِي طَلِبِهَا وَ اصْطَبِرْ [وَ اصْبِرْ] حَتَّى تَأْتِيكَ
دَوْلَتُكَ؛ غرر الحكم ص: ١٣٩

﴿٣١٨٠﴾ الباقر ﷺ: أَمْرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ أَنْ يَصْبِرَ فِي دَوْلَتِهِمْ حَتَّى تَنْقَضِيَ؛ بحار الأنوار
ج: ٢٤ ص: ٧١

﴿٣١٨١﴾ أمير المؤمنين ﷺ: مُزَاوَلَةُ قُلْعِ الْجِبَالِ أَيْسَرُ مِنْ مُزَاوَلَةِ مُلْكٍ مُوجَلٍّ وَ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ
وَ اصْبِرُوا؛ الخصال ج: ٢ ص: ٦٢٢

٢-٣-٥-٢- القدر

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۱۷۴﴾ جبرئیل گفت: ای پیامبر خدا، خدا در مورد ایشان حکمی صادر کرده، پس بر آن شکبیا باش.

﴿۳۱۷۵﴾ برطرف شدن نیازها به دست خداوند است و آن را به دست بندگان جاری می‌کند. هرکس حاجت او برآورده شود باید با رضایت و شکبیایی آن را از خدا قبول کند.

﴿۳۱۷۶﴾ برطرف شدن نیازها به دست خداوند است. و وسیله‌ی آن پس از خدا، مردم هستند، که خدا به دست آن‌ها اجرا می‌کند. بنابراین هریک از نیازهایتان که برطرف شد، آن را از طرف خدا بدانید و شاکرانه بپذیرید. و هر نیازی که برآورده نشد، بازهم آن را از طرف خدا بدانید و این بار صبورانه و در کمال رضایت و تسلیم، بپذیرید. چه بسا همین برای شما بهتر باشد. زیرا خداوند بهتر می‌داند که چه چیز به صلاح شماست، ولی خودتان نمی‌دانید.

﴿۳۱۷۷﴾ اگر کسی به من قرض ندهد به زور و غلبه از او خواهم گرفت و بعد سه چیز به آن‌ها می‌دهم که اگر یکی از آن‌ها را به فرشتگان خود می‌دادم راضی می‌شدند و بعد این آیه‌ی شریفه را تلاوت فرمود: "الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ". این (صلوات) یکی از آن خصلت‌هاست و رحمت، خصلت دوم، "وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ" و هدایت خصلت سوم است، بعد از این امام صادق علیه السلام فرمودند: این خصلت‌ها برای کسانی است که از آن‌ها با اکراه قرض گرفته شود.

﴿۳۱۷۸﴾ ای عموجان و ای عموزادگان و ای برادرانم، بر شما باد به صبر و رضا و تسلیم و وا گذاشتن امر به خدای عزیز و جلیل و رضا و صبر بر قضای او و چنگ زدن به ریسمان طاعت و تن دادن به امرش.

﴿۳۱۷۹﴾ دنیا دست‌به‌دست می‌شود؛ پس در طلب آن رعایت اعتدال کرده صبر کن تا به تو رو کند.

﴿۳۱۸۰﴾ به امیرالمؤمنین علیه السلام دستور داده شد که در دولت باطل صبر کند تا مهلت آن دولت به سرآید.

﴿۳۱۸۱﴾ کندن کوه‌ها آسان‌تر از انتظار دولتی است که ظهورش به تأخیر افتاده است، از خداوند مدد بخواهید و صبر پیشه کنید.

۲-۵-۳-۲-قدر

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣١٨٢﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ جَبْرِئِيلُ لِلنَّبِيِّ ﷺ اصْبِرْ لِلْأَمْرِ الَّذِي هُوَ كَائِنٌ فَأَخْبَرَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْهِ بَمَا أَخْبَرَهُ بِهِ جَبْرِئِيلُ فَقَالَ إِذَا أَصْبِرَ لِلْمَقَادِيرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٧ ص: ١٥٣

﴿٣١٨٣﴾ السجادة السليمة: قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ السَّجَّادُ لَوَدِدْتُ أَنَّهُ أُذِنَ لِي فَكَلَّمْتُ النَّاسَ ثَلَاثًا ثُمَّ صَنَعَ اللَّهُ بِي مَا أَحَبَّ قَالَ بِيَدِهِ عَلَى صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ وَلَكِنَّهَا عَزَمَتْهُ مِنَ اللَّهِ أَنْ نَصْبِرَ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ وَتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِينَ أَوْتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذَى كَثِيرًا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ وَأَقْبَلَ يَرْفَعُ يَدَهُ وَيَضَعُهَا عَلَى صَدْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ٢٢٣

﴿٣١٨٤﴾ امير المؤمنين السليمة: مَنْ لَمْ يَرْضَ بِمَا قَسَمَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الرِّزْقِ وَبَثَّ شَكْوَاهُ وَلَمْ يَصْبِرْ وَلَمْ يَحْتَسِبْ لَمْ تَرْفَعْ لَهُ حَسَنَةٌ وَيَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ إِلَّا أَنْ يَتُوبَ؛

من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ١٣

﴿٣١٨٥﴾ الحسن السليمة: يَنْجُو الْمُتَهِنُونَ الَّذِينَ لَمْ يَتَّهِمُوا اللَّهَ فِي آجَالِهِمْ طَرْفَةَ عَيْنٍ وَلَا فِي أَرْزَاقِهِمْ فَمَرُوتُهُمْ كَامِلَةٌ وَحَيَاؤُهُمْ كَامِلٌ يَصْبِرُونَ حَتَّى يَأْتِيَ لَهُمُ اللَّهُ بِرِزْقٍ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٩٩

١-٢-٣-٥-٢-٢-٢ كائنات الأقدار

﴿٣١٨٦﴾ الكاظم السليمة: اللَّهُمَّ طَهِّرْنِي فِيهِ مِنَ الدَّنَسِ وَالْأَقْدَارِ وَصَبِّرْنِي عَلَى كَائِنَاتِ الْأَقْدَارِ وَوَقْفَنِي لِلتَّقَى وَصُحْبَةِ الْأَبْرَارِ؛ البلد الأمين ص: ٢١٩

٢-٣-٥-٢-٢-٢ الصبر على أمر الله و. راجع: الصبر على حكم الله، الصبر على الطاعة

﴿٣١٨٧﴾ الكاظم السليمة: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ صَبْرًا لِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَتَسْلِيمًا لِقَضَائِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ١٣٤

﴿٣١٨٨﴾ الصادق السليمة: فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرْنَا إِنَّا أَرَدْنَا أَمْرًا وَأَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَمْرًا فَسَلَّمْنَا لِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢

﴿٣١٨٩﴾ الباقر السليمة: فَاصْبِرْ لِأَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى وَارْضَ بِقَضَائِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٣ ص: ٢٠١

﴿٣١٩٠﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ جَبْرِئِيلُ لِلنَّبِيِّ ﷺ اصْبِرْ لِلْأَمْرِ الَّذِي هُوَ كَائِنٌ فَأَخْبَرَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْهِ بَمَا أَخْبَرَهُ بِهِ جَبْرِئِيلُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٧ ص: ١٥٣

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۱۸۲﴾ جبرئیل به پیامبر ﷺ گفت: در برابر وقایع پیش رو، شکبیا باش. و پیامبر ﷺ نیز علی السَّلَام را از آنچه جبرئیل به او خبر داده بود، آگاه ساخت. و علی گفت: در این صورت، بر تقدیر الهی صبر می کنم.

﴿۳۱۸۳﴾ امام سجاد السَّجَّاد فرمود: دوست داشتم که به من اجازه داده می شد سه بار با مردم سخن می گفتم، بعد از آن هر چه خدا می خواست با من انجام می داد. و در این هنگام با دست خود به سینه اش اشاره کردند و فرمودند: ولی تصمیم خدا این است که صبر کنیم. سپس این آیه ی شریفه را تلاوت کردند: " شما از کسانی که قبل از شما کتاب داده شدند و از کسانی که شرک آوردند، اذیت های زیادی خواهید دید، ولی اگر شما شکبیایی بورزید و تقوی داشته باشید، این صبر و تقوی شما را در انجام کارها صاحب اراده ی محکم خواهد کرد، بعد از آن دست خود را بلند کرد و روی سینه اش گذاشت.

﴿۳۱۸۴﴾ هر که به روزی تقسیم شده ی الهی راضی نباشد و شکایت کند و صبر پیشه نکند، هیچ حسنه ای برای او بالا نمی رود و کارهای خویش به حساب نمی آید و خدا را در حالی ملاقات کند که حق تعالی از او خشمگین است. مگر آن که توبه نماید.

﴿۳۱۸۵﴾ هدایت شدگان، نجات پیدا می کنند، آنان (کسانی هستند) که لحظه ای خدا را در مرگ ها و روزی هایشان متهم نمی کنند. جوانمردی و حُجُب و حیایشان کامل است و صبر می کنند تا اینکه خدا روزی آنان را برساند.

۱-۲-۵-۳-۲- مقدرات

﴿۳۱۸۶﴾ خدایا، مرا از هر آلودگی پاک گردان و در برابر مقدرات شکبیا ساز و در پرهیزگاری و همنشینی با نیکان موفقم کن.

۳-۵-۳-۲- صبر بر فرمان الهی و ر.به: صبر بر حکم الهی

﴿۳۱۸۷﴾ ما از خداییم و به سوی او باز می گردیم. بر مقدرات خدا شکبیاییم و در مقابل قضا و فرمانش، تسلیم هستیم.

﴿۳۱۸۸﴾ تو هم مانند ما صبر کن، ما چیزی خواستیم و خدا چیز دیگری خواست. پس ما تسلیم امر خدای عزیز و جلیل گشتیم.

﴿۳۱۸۹﴾ در مقابل امر خداوند صبر پیشه کن و به قضای او راضی باش.

﴿۳۱۹۰﴾ جبرئیل به پیامبر ﷺ گفت: در برابر وقایع پیش رو، شکبیا باش. و پیامبر ﷺ نیز علی السَّلَام را از آنچه جبرئیل به او خبر داده بود، آگاه ساخت.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣١٩١﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ جَبْرِئِيلُ لِلنَّبِيِّ ﷺ اصْبِرْ لِلْأَمْرِ الَّذِي هُوَ كَائِنٌ فَأَخْبَرَ النَّبِيُّ ﷺ

عَلِيًّا بِمَا أَخْبَرَهُ بِهِ جَبْرِئِيلُ فَقَالَ إِذَا أَصْبِرَ لِلْمَقَادِيرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٧ ص: ١٥٣

﴿٣١٩٢﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ جَبْرِئِيلُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ عَلَيْهِمَا بِأَمْرِ فَاصْبِرْ لَهُ؛

بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٤١

﴿٣١٩٣﴾ الصادق عليه السلام: فَنَحْنُ أَوَّلُو النَّهْيِ الَّذِينَ انْتَهَى إِلَيْنَا عِلْمُ هَذَا كُلِّهِ فَصَبَرْنَا لِأَمْرِ اللَّهِ؛

بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ١١٨

﴿٣١٩٤﴾ العسكري عليه السلام: قَالَ أَخْبَرَنِي بِالْقُوَّةِ الَّتِي قَوَّى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا الْعِبَادَ فِي تَغَالِبِ تِلْكَ

الْأُمُورِ السَّيِّئَةِ وَالْأَهْوَاءِ الْمُرْدِيَةِ قَالَ الْعِلْمُ وَالْعَقْلُ وَالْعَمَلُ بِهِمَا وَصَبْرُ النَّفْسِ عَنْ شَهَوَاتِهَا وَ
الرَّجَاءُ لِلثَّوَابِ فِي الدِّينِ وَكَثْرَةُ الذِّكْرِ لِفَنَاءِ الدُّنْيَا وَقُرْبُ الْأَجَلِ وَالِاحْتِفَاطُ مِنْ أَنْ يَنْقُضَ مَا
يَقْتَضِي بِمَا يَفْنَى وَاعْتِبَارُ مَاضِي الْأُمُورِ بِعَاقِبَتِهَا وَالِاحْتِفَاطُ بِمَا لَا يَعْرِفُ إِلَّا عِنْدَ ذَوِي الْعُقُولِ وَ
كَفُّ النَّفْسِ عَنِ الْعَادَةِ السَّيِّئَةِ وَحَمْلُهَا عَلَى الْعَادَةِ الْحَسَنَةِ وَالْخُلُقِ الْمَحْمُودِ وَأَنْ يَكُونَ أَمَلُ
الْمَرْءِ بِقَدْرِ عَيْشِهِ حَتَّى يَبْلُغَ غَايَتَهُ فَإِنَّ ذَلِكَ هُوَ الْقُنُوعُ وَعَمَلُ الصَّبْرِ وَالرِّضَا بِالْكَفَافِ ... وَ

الصَّبْرُ بِالْأُمُورِ الَّتِي إِلَيْهَا يُرَدُّ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٢١

﴿٣١٩٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَلَا أَخْبَرَكُمْ بِخَمْسٍ لَوْ رَكِبْتُمْ فِيهِنَّ الْمَطْيَ حَتَّى تُتْصُوها لَمْ تَأْتُوا

بِمِثْلِهِنَّ لَا يَخْشَى أَحَدٌ إِلَّا اللَّهَ وَعَمَلُهُ وَلَا يَرْجُو إِلَّا رَبَّهُ وَلَا يَسْتَحْيِي الْعَالِمَ إِذَا سُئِلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ
أَنْ يَقُولَ لَا عِلْمَ لِي بِهِ وَلَا يَسْتَحْيِي الْجَاهِلَ إِذَا لَمْ يَعْلَمْ أَنْ يَتَعَلَّمَ وَالصَّبْرُ فِي الْأُمُورِ؛ المحاسن

ج: ١ ص: ٩

﴿٣١٩٦﴾ الرضا عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فِي جَمِيعِ أُمُورِكَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بَعَثَ مُحَمَّدًا ﷺ

فَأَمَرَهُ بِالصَّبْرِ وَالرَّقِي فَقَالَ وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ
أُولَى النِّعْمَةِ وَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى اذْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ [السَّيِّئَةِ] فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ
كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

٤-٣-٢- الصبر على آفة الله وانتظار حلمه

﴿٣١٩٧﴾ إني لأعلم يا سيدي أَنَّ لَكَ يَوْمًا تَنْتَقِمُ فِيهِ مِنَ الظَّالِمِ لِلْمَظْلُومِ وَأَتَيَقِّنُ أَنَّ لَكَ وَقْتًا

تَأْخُذُ فِيهِ مِنَ الْغَاضِبِ لِلْمَغْضُوبِ لَأَنَّكَ لَا يَسْبِقُكَ مُعَانِدٌ وَلَا يَخْرُجُ عَنْ قَبْضَتِكَ مُنَابِذٌ وَلَا

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۱۹۱﴾ جبرئیل به پیامبر ﷺ گفت: در برابر وقایع پیش رو، شکبیا باش. و پیامبر ﷺ نیز علی علیه السلام را از آنچه جبرئیل به او خبر داده بود، آگاه ساخت. و علی گفت: در این صورت، بر تقدیر الهی صبر می‌کنم.

﴿۳۱۹۲﴾ جبرئیل گفت: ای پیامبر خدا، خدا در مورد ایشان حکمی صادر کرده، پس بر آن شکبیا باش.

﴿۳۱۹۳﴾ ما صاحبان خردی هستیم که تمامی علم، به ما ختم می‌شود؛ و ما برای اجرای دستورات خدا پایداری کردیم.

﴿۳۱۹۴﴾ گفت: مرا از نیرویی باخبر کن که خداوند به مردم داده تا به مقابله‌ی کارهای زشت و اعمال ناپسند برخیزند. پاسخ داد: علم و عقل، و عمل به آن دو؛ خودداری از شهوت‌رانی، امید پاداش در دین، یاد پیوسته‌ی زوال دنیا و نزدیکی مرگ، سعی در ازدست‌دادن باقی (قیامت) به خاطر فانی (دنیا)، عبرت‌گرفتن از گذشته، نگهداری آنچه جز از دانایان نمی‌توان به دست آورد، ترک عادات بد، تحمیل عادات خوب و اخلاق پسندیده بر نفس؛ و اینکه آرزویش معادل زندگی‌اش باشد تا به آخر برسد. این است قناعت، عمل بر مبنای صبر، و راضی‌بودن به رزق و روزی در حد گذران زندگی، و پایداری در مسائلی که کارها به آن برمی‌گردد.

﴿۳۱۹۵﴾ آیا شما را از پنج خصلت آگاه نسازم که در صورت انجام آن، اگر بر شتران راهوار هم سوار شوید و بتازید تا شتران خسته و لاغر شوند باز هم به‌مانند آن نخواهید رسید؟ الف: جز از خداوند و از پیامدهای اعمال خود، از چیزی نترسد؛ ب: غیر از خداوند به کسی امیدوار نباشد؛ ج: هرگاه از عالمی از آنچه نمی‌داند سؤال شود، به‌راحتی بگوید: نمی‌دانم؛ د: و جاهل خجالت نکشد و آنچه را نمی‌داند بیاموزد؛ ه: شکبیایی و استقامت در کارها.

﴿۳۱۹۶﴾ بر تو باد صبر در همه‌ی کارها، زیرا خدای عزیز و جلیل محمد ﷺ را مبعوث فرمود: و او را به صبر و مدارا امر کرد و فرمود: "و در برابر آنچه (دشمنان) می‌گویند شکبیا باش و به شیوه‌ای شایسته از آنان دوری‌گزین و مرا با تکذیب‌کنندگان صاحب نعمت واگذار و آن‌ها را کمی مهلت ده؛ و نیز خداوند فرمود: بدی را با نیکی دفع کن، ناگاه (خواهی دید) همان کس که میان تو و او دشمنی است، گویی دوستی گرم و صمیمی است، اما جز کسانی که دارای صبر و استقامت هستند به این مقام نمی‌رسند و جز کسانی که بهره‌ی عظیمی (از ایمان و تقوا) دارند به آن نایل نمی‌گردند.

۴-۳-۲- صبر بر عدم عجله‌ی خداوند و انتظار بردباری او

﴿۳۱۹۷﴾ ای آقای من، می‌دانم که روزی انتقام مظلوم را از ظالم می‌گیری و یقین دارم که در زمان خود، انتقام مورد غضب واقع‌شده را از غضب‌کننده خواهی گرفت. زیرا هیچ دشمنی بر تو سبقت نمی‌گیرد. و هیچ مخالفی را از دست تو راه فراری نیست. و تو نگران ازدست‌رفتن فرصت

﴿أقسام الصبر﴾

تَخَافُ فَوْتَ فَائِتٍ وَلَكِنَّ جَزَعِي وَهَلَعِي لَا يُبْلِغَانِي بِي الصَّبْرَ عَلَى أَنَاتِكَ وَانْتَظَارِ حِلْمِكَ؛
بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٣٨

﴿٣١٩٨﴾ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَلَى جَمِيعِ الْمُرْسَلِينَ حَتَّى يَرْضَى اللَّهُ اللَّهُمَّ مِنْ
أَيَادِيكَ عَلَيَّ وَهِيَ أَكْثَرُ مِنْ أَنْ تُحْصَى وَمِنْ نِعَمِكَ عَلَيَّ وَهِيَ أَجَلُّ مِنْ أَنْ تُغَادَرَ أَنْ يَكُونَ
عَدُوِّي عَدُوَّكَ وَلَا صَبْرَ لِي عَلَى أَنَاتِكَ فَجَعَلْ هَلَاكَهُمْ وَبَوَارَهُمْ وَدَمَارَهُمْ؛ تهذيب الأحكام ج: ٣
ص: ٩٨

﴿٣١٩٩﴾ الرَّسُولُ ﷺ: فَرَجَ عَنِّي السَّاعَةَ السَّاعَةَ السَّاعَةَ فَلَا صَبْرَ لِي عَلَى حِلْمِكَ؛ المجتنبى
ص: ٢٩

٥-٣-٢- العواقبُ

﴿٣٢٠٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصبرُ في العواقبِ شافٌ أو مُريحٌ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٤١
﴿٣٢٠١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَحْزَمَ النَّاسِ مَنْ كَانَ الصَّبْرُ وَالنَّظْرُ فِي الْعَوَاقِبِ شِعَارَهُ وَدِتَارَهُ؛
غرر الحكم ص: ٤٧٦

٦-٣-٢- تَكْشِفُ الْأُمُورُ

﴿٣٢٠٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ اخْتَرْتُ لِلْحُكْمِ بَيْنَ النَّاسِ أَفْضَلَ رَعِيَّتِكَ فِي نَفْسِكَ مِمَّنْ لَا
تَضِيقُ بِهِ الْأُمُورُ وَلَا تُمَحِّكُهُ الْخُصُومُ وَلَا يَتِمَادَى فِي الزَّلَّةِ وَلَا يَحْصُرُ مِنَ الْفَيْءِ إِلَى الْحَقِّ إِذَا
عَرَفَهُ وَلَا تُشْرِفُ نَفْسُهُ عَلَى طَمَعٍ وَلَا يَكْتَفِي بِأَذْنَى فَهْمٍ دُونَ أَقْصَاهُ وَأَوْقَفَهُمْ فِي الشُّبُهَاتِ وَ
أَخَذَهُمْ بِالْحُجَجِ وَأَقْلَهُمْ تَبَرُّمًا بِمَرَاجِعَةِ الْخُصَمِ وَأَصْبَرَهُمْ عَلَى تَكْشِفِ الْأُمُورِ؛ نهج البلاغة
ص: ٤٣٣

﴿٣٢٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاخْتَرْتُ لِلْقَضَاءِ بَيْنَ النَّاسِ أَفْضَلَ رَعِيَّتِكَ فِي نَفْسِكَ وَأَجْمَعَهُمْ
لِلْعِلْمِ وَالْحِلْمِ وَالْوَرَعِ مِمَّنْ لَا تَضِيقُ بِهِ الْأُمُورُ وَلَا تُمَحِّكُهُ الْخُصُومُ وَلَا يَضْجَرُهُ عِيُّ الْعِيِّ وَلَا
يُفْرِطُهُ جَوْرُ الظُّلْمِ وَلَا تُشْرِفُ نَفْسُهُ عَلَى الطَّمَعِ وَلَا يَدْخُلُ فِي إِعْجَابٍ يَكْتَفِي بِأَذْنَى فَهْمٍ دُونَ
أَقْصَاهُ أَوْقَفَهُمْ عِنْدَ الشُّبُهَةِ وَأَخَذَهُمْ لِنَفْسِهِ بِالْحُجَّةِ وَأَقْلَهُمْ تَبَرُّمًا مِنْ تَرَدُّدِ الْحُجَجِ وَأَصْبَرَهُمْ
عَلَى كَشْفِ الْأُمُورِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ١٥١

٧-٣-٢- الدَّهْرُ

﴿اقسام صبر﴾

نیستی. ولی بی‌تابی و اضطرابم، نمی‌گذارد که صبر من، عجله‌نکردن و آرامش تو را همراهی کند و منتظر پایان بردباری تو باشم.

﴿۳۱۸﴾ خدایا بر محمد و بر آل محمد و بر همه‌ی فرستادگان درودی فرست آن‌چنان که خودت می‌پسندی، خدایا از نعمت‌هایی که به من دادی، هرچند نعمت‌هایت بیش از آن است که به شمار درآید، ونعمتی که به من داده‌ای مهم‌تر و باجلالت‌تر از آن است که قطع شود، این است که دشمن مرا دشمن خودت می‌دانی. خدایا من به اندازه‌ی آرامش و عدم عجله‌ی تو، شکیبایی ندارم پس در هلاکت و نابودی و از میان برداشتن ایشان تعجیل فرما.

﴿۳۱۹﴾ خدایا در همین لحظه، همین لحظه، همین لحظه، گشایش ایجاد کن که من همپای بردباری تو، صبر ندارم.

۵-۳-۲- عواقب و نتیجه‌ی کارها

﴿۳۲۰﴾ شکیبایی به امید رسیدن به ثمرات کارها، شفادهنده یا آسایش‌دهنده است.

﴿۳۲۱﴾ دوراندیش‌ترین مردم کسی است که شکیبایی‌ورزیدن و فکرکردن در عاقبت کارها همیشه همراه او باشد، مانند جامه‌ی زیرین و لباس رو.

۶-۳-۲- آشکارشدن امور و کارها

﴿۳۲۲﴾ برای قضاوت و داوری میان مردم، نیکوترین رعیت را برگزین؛ کسی که کارها او را در تنگنا قرار ندهد و مخاصمه‌ی طرفین دعوا او را به خشم و لجاج برنیانگیزد و بر خطا اصرار نوزد و از قبول حق پس از دانستن آن سرباز نزنند و نفس او به طمع رو نکند، آن‌که از تحقیق بسیار برای فهم موضوع کوتاهی نمی‌کند، کسی که در شبهه‌ها بسیار توقف و تأمل می‌کند، تا روشن شود در پی به‌دست‌آوردن برهان و حجت است، از مراجعه‌ی دشمن خسته نمی‌شود، کسی که برای واضح‌شدن حقیقت امور بسیار صبور و پرحوصله باشد.

﴿۳۲۳﴾ پس برای قضاوت میان مردم، برترین رعیت خود را از نظر خودت و زبده‌ترین آنان را در دانش و بردباری و پرهیزگاری و سخاوت برگزین، از آن مردان که کارها در تنگنایش نگذارد و دادخواهان به خشمش نیاورند و نرسیدن به اهداف او را خسته و دل‌زده نکند و بی‌انصافی ظالمان او را به زیاده‌روی وادار نکند، نفسش پیرامون طمع نگردد و بی‌تحقیق و تأمل به آنچه در آغاز به ذهنش می‌رسد بسنده نکند، در مورد شبهه‌ها آگاه‌تر و در استناد به برهان‌ها تواناتر و از مراجعه‌ی دادخواهان خستگی ناپذیرتر و بر کشف حقیقت امور شکیباتر و به‌هنگام روشن‌شدن حکم، قاطع‌تر باشد.

۷-۳-۲- روزگار

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٢٠٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام:

اصْبِرْ عَلَى الدَّهْرِ لَا تَغْضَبْ عَلَى أَحَدٍ فَلَا تَرَى غَيْرَ مَا فِي اللُّوحِ مَخْطُوطٌ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ١٨٦

٨-٥-٣-٢- السَّاعَةُ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا

﴿٣٢٠٥﴾ الصادق عليه السلام: إصْبِرْ وَمَا لَمْ يَأْتِ مِنْهَا فَلَسْتَ تَعْرِفُهُ فَاصْبِرْ عَلَى تِلْكَ السَّاعَةِ الَّتِي

أَنْتَ فِيهَا وَكَأَنَّكَ قَدْ أُعْطِيتَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٢٠٨

﴿٣٢٠٦﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّمَا هِيَ (الدُّنْيَا) سَاعَتُكَ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا فَاصْبِرْ فِيهَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ

اصْبِرْ فِيهَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٤

٩-٥-٣-٢- الدُّنْيَا

﴿٣٢٠٧﴾ الرسول ﷺ: يُنَادِي مُنَادٍ هَوْلًا شَيْعَةً عَلَى صَبْرُوا فِي الدُّنْيَا عَلَى الْآذَى فَحُبُّوا هَذَا

الْيَوْمَ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٣٨

﴿٣٢٠٨﴾ الرسول ﷺ: يُنَادِي مُنَادٍ هَوْلًا شَيْعَةً عَلَى صَبْرُوا فِي الدُّنْيَا عَلَى الْآذَى فَجُزُوا الْيَوْمَ

ثَوَابَ الصَّابِرِينَ؛ أعلام الدين ص: ٤٦٤

﴿٣٢٠٩﴾ الصادق عليه السلام: إصْبِرُوا عَلَى الدُّنْيَا فَإِنَّمَا هِيَ سَاعَةٌ فَمَا مَضَى مِنْهُ فَلَا تَجِدْ لَهُ أَلَمًا وَلَا

سُرُورًا وَمَا لَمْ يَجِئْ فَلَا تَذَرِ مَا هُوَ وَإِنَّمَا هِيَ سَاعَتُكَ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٤

﴿٣٢١٠﴾ الصادق عليه السلام: فَإِنَّمَا الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَمَا مَضَى فَلَيْسَ تَجِدْ لَهُ سُرُورًا وَلَا حُزْنَ وَمَا لَمْ

يَأْتِ فَلَيْسَ تَعْرِفُهُ فَاصْبِرْ عَلَى تِلْكَ السَّاعَةِ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا فَكَأَنَّكَ قَدْ اغْتَبَطْتَ؛ الكافي ج: ٢

ص: ٤٥٩

﴿٣٢١١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَصَبِرًا عَلَى دُنْيَا تَمُرُّ بِلَأْوَائِهَا كَلِيلَةً بِأَحْلَامِهَا؛ بحار الأنوار ج: ٤٠

ص: ٣٤٨

﴿٣٢١٢﴾ الرسول ﷺ: فَأَوْصَى النَّبِيُّ إِلَى عَلَىٍّ بِالصَّبْرِ عَنِ الدُّنْيَا وَبِحِفْظِ فَاطِمَةَ وَبِجَمْعِ الْقُرْآنِ

وَبِقَضَاءِ دَيْنِهِ وَبِغُسْلِهِ وَأَنْ يَعْمَلَ حَوْلَ قَبْرِهِ حَائِطًا وَبِحِفْظِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ؛ بحار الأنوار

ج: ٢٢ ص: ٥٢٧

١-٩-٥-٣-٢- إِذْبَارُ الدُّنْيَا

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۲۰۴﴾ در برابر مصایب روزگار شکبیا باش و بر کسی خشمگین مشو، که چیزی جز آنچه در لوح حفظ شده نزد خدا، نوشته شده، نمی‌بینی.

۸-۵-۲- زمانی که در آن قرار داری

﴿۳۲۰۵﴾ شکبیا باش، زیرا از آنچه هنوز نیامده، آگاه نیستی که چه خواهد شد، پس در بهره‌مندشدن از این لحظه‌ای که در آنی، پایداری کن که، اگر چنین کنی گویا به همه‌ی خواسته‌هایت رسیده‌ای.

﴿۳۲۰۶﴾ دنیا، همین لحظه‌ای است که در آنی، پس در این لحظه بر طاعت خدا صبر کن و از نافرمانی خداوند خوشتن‌دار باش.

۹-۵-۲- دنیا

﴿۳۲۰۷﴾ ندادهنده، ندا می‌دهد: این‌ها شیعیان علی هستند که در دنیا بر آزارها شکبیایی ورزیدند، پس امروز آنان را مورد بخشش قرار دهید.

﴿۳۲۰۸﴾ ندادهنده، ندا می‌دهد: این‌ها شیعیان علی هستند که در دنیا بر آزارها شکبیایی ورزیدند، پس امروز، پاداش شکبیایان و صابرین به ایشان دهید.

﴿۳۲۰۹﴾ بر دنیا شکبیا باشید که دنیا بسیار کوتاه است، زیرا از گذشته‌ی آن اکنون شادی و غمی، نمی‌یابی. و از آینده آن نیز آگاه نیستی که چه خواهد شد، دنیای تو آن لحظه‌ای است که در آن هستی.

﴿۳۲۱۰﴾ پس بدان که دنیا همین لحظه است و زودگذر، زیرا از گذشته‌ی آن اکنون نه شادی و نه غمی، نمی‌یابی. و از آینده آن آگاه نیستی که چه خواهد شد، پس در بهره‌برداری از این لحظه‌ای که در آنی، پایداری کن، (چونان که اگر چنین کنی) به‌زودی مورد رشک و غبطه‌ی دیگران واقع می‌شوی.

﴿۳۲۱۱﴾ صبر کن بر دنیایی که بلای آن مانند شب و خواب‌های پریشان آن زودگذر است.

﴿۳۲۱۲﴾ پیامبر ﷺ علی را به خوشتن‌داری دنیا و نگهداری فاطمه و جمع‌آوری قرآن و پرداخت بدهی‌ها و غسل‌دادن او پس از مرگش سفارش کرد و اینکه بر قبر او دیواری بنا کند و نیز به حفظ و نگهداری از حسن و حسین.

۱-۹-۵-۲- روی گرداندن دنیا

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٢١٣﴾ الكاظم عليه السلام: إصبر على طاعة الله واصر عن معاصي الله فإنما الدنيا ساعة فما مضى منها فليس تجد له سروراً ولا حزناً وما لم يأت منها فليس تعرفه فاصبر على تلك الساعة التي أنت فيها فكانك قد اعتبطت بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٥١

﴿٣٢١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الدهر يومان يوم لك ويوم عليك فإذا كان لك فلا تبطر وإذا كان عليك فاصبر؛ نهج البلاغة ص: ٥٤٦

﴿٣٢١٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الدهر يومان يوم لك ويوم عليك فإذا كان لك فلا تبطر وإذا كان عليك فاصطبر؛ غرر الحكم ص: ١٣١

﴿٣٢١٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الدهر يومان يوم لك ويوم عليك فإن كان لك فلا تبطر وإن كان عليك فاصبر فكلاهما عنك سينحسر؛ بحار الأنوار ج: ٧٠ ص: ٨١

﴿٣٢١٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الدهر يومان يوم لك ويوم عليك فإن كان لك فلا تبطر وإن كان عليك فاصبر فكلاهما غائب سيحضر؛ بحار الأنوار ج: ٧٠ ص: ١٣٥

﴿٣٢١٨﴾ الصادق عليه السلام: السلامة قد عزلت من الخلق في كل عصر خاصة في هذا الزمان وسبيل وجودها في احتمال جفاء الخلق وأذيتهم والصبر عند الرزايا وخفة المون والفرار من الأشياء التي تلزمك رعايتها والقناعة بالآقل من الميسور فإن لم تكن فالعزلة فإن لم تقدر فالصمت فليس كالعزلة فإن لم تستطع فالكلام بما ينفعك ولا يصرك وليس كالصمت فإن لم تجد السبيل إليه فالانقلاب في الأسفار من بلد إلى بلد وطرح النفس في براري التلف بسر صاف وقلب خاشع وبدن صابر؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٩٠

﴿٣٢١٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: و الدهر يوم لك ويوم عليك فإذا كان لك فلا تبطر وإذا كان عليك فاصبر فبكليةما تمتحن؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٠

٢-٩-٣-٢- ريب الزمان و صرفه

﴿٣٢٢٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

صبوراً على ريب الزمان و صرفه كئوماً لأسرار الضمير مدياراً

ديوان الإمام على عليه السلام ص: ٤٧٩

﴿٣٢٢١﴾ فإن تسأليني كيف أنت فإنني صبور على ريب الزمان صليب

بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٢٤

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۲۱۳﴾ بر طاعت خدا صبور باش و از نافرمانی او خودداری کن، که دنیا بسیار کوتاه است، زیرا از گذشته‌ی آن اکنون نه شادی و نه غمی، نمی‌یابی. و از آینده آن آگاه نیستی که چه خواهد شد، پس بر بهره‌بردن از این لحظه‌ای که در آنی، پایداری کن، چونان که هر لحظه ممکن است مرگ فرارسد.

﴿۳۲۱۴﴾ روزگار دو روز است روزی با تو و روزی به زیان تو، در روزی که با توسل سرکشی نکن و در روزی که به زیان توسل تن به شکیبایی ده.

﴿۳۲۱۵﴾ روزگار دو گونه است. در یک روز شرایط به سود توسل و روزی به زیان تو، اگر به سود تو بود، مغرور و سرمست نشو؛ و اگر به زیان تو بود، شکیبایی باش و بدان که هردو به‌زودی سپری می‌شوند.

﴿۳۲۱۶﴾ روزگار دو گونه است. در یک روز شرایط به سود توسل و روزی به زیان تو، اگر به سود تو بود، مغرور و سرمست نشو؛ و اگر به زیان تو بود، شکیبایی باش و بدان که هردو به‌زودی سپری می‌شوند.

﴿۳۲۱۷﴾ روزگار دو گونه است. در یک روز شرایط به سود توسل و روزی به زیان تو، اگر به سود تو بود، مغرور و سرمست نشو؛ و اگر به زیان تو بود، شکیبایی باش و بدان که هردو به‌زودی سپری می‌شوند.

﴿۳۲۱۸﴾ سلامتی در همه‌ی زمان‌ها مخصوصاً در این زمان، در دوری از مردم است و راه دستیابی به قلب سلیم و سلامت دردین عبارت است از: تحمل آزار و اذیت مردم و شکیبایی در بلا و مصیبت، مخارج اندک و پرهیز کردن از اموری که در میان مردم عادت و رسم شده است و قناعت کردن به حداقل. پس اگر این مراتب میسر نشود، باید عزلت اختیار کرد و اختلاط با مردم و آمد و شد با ایشان را ترک نمود (به حداقل ضرورت رساند). اگر قدرت بر عزلت و گوشه‌گیری نیز نباشد، باید سکوت اختیار کرد و کم‌گویی را شعار ساخت، هرچند سکوت به عزلت نمی‌رسد و اگر قدرت بر سکوت نیز نداشته باشی، پس فقط به‌قدر ضرورت سخن بگو، به آنچه فایده داشته و به ضرورت نباشد، هرچند این مرتبه به خاموشی نمی‌رسد و اگر به این هم راه نیابی، پس به ناچار، باید اختیار سفر کنی و با نیتی خالص و دلی خاشع و بدنی صابر و شکیبایی، از روستایی به روستای دیگر و از شهری به شهری، در حرکت باشی و نفس خود را در بادیه‌ها به‌زحمت و تکلف و سختی بیندازی.

﴿۳۲۱۹﴾ (باخبر باش که) روزگار روزی به سود توسل و روزی به زیان تو، پس در آن هنگامی که به سود تو کار کند سرمست شو و چون به زیان تو شود، شکیبایی باش که هردوی آن‌ها محل آزمایش تو هستند.

۲-۳-۵-۹-۲- حوادث زمانه و سختی‌های آن

﴿۳۲۲۰﴾ من در سختی روزگار و روگرداندن آن شکیبایم؛ و پنهان‌کننده‌ی اسرار درونم هستم، درحالی که مدارا می‌کنم.

﴿۳۲۲۱﴾ اگر از من بپرسی چگونه‌ای؟ در سختی روزگار، من شکیبایم و پایدار.

﴿أقسام الصَّبْرِ﴾

١٠-٥-٣-٢-الدَّوْلَةُ

﴿٣٢٢٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِزَالَةُ الْجِبَالِ أَسْهَلُ مِنْ إِزَالَةِ دَوْلَةٍ قَدْ أَقْبَلَتْ فَاسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَ

اصْبِرُوا فَإِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ وَرِثُهَا مَنْ يَشَاءُ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٦٢

﴿٣٢٢٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مُزَاوَلَةُ قُلْعِ الْجِبَالِ أَيْسَرُ مِنْ مُزَاوَلَةِ مُلْكٍ مُوجَلٍّ وَاسْتَعِينُوا بِاللَّهِ

وَاصْبِرُوا؛ الخصال ج: ٢ ص: ٦٢٢

١١-٥-٣-٢- مَا أَهْمَنَا، مَا تَرَى، مَا وَرَدَ

١-١١-٥-٣-٢- مَا أَهْمَنَا

﴿٣٢٢٤﴾ الرضا عليه السلام: الْحَمْدُ لِلَّهِ صَبْرًا لِمَا أَهْمَنَا عَلَيْهِ صَبْرًا؛ المصباح للكفعمي ص: ٧٦١

٢-١١-٥-٣-٢- مَا تَرَى

﴿٣٢٢٥﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ لَهُ الْخَضِرُ إِنَّ الْعُقُولَ لَا تَحْكُمُ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ بَلْ أَمْرُ اللَّهِ

يَحْكُمُ عَلَيْهَا فَسَلِّمْ لِمَا تَرَى مِنِّي وَاصْبِرْ عَلَيْهِ فَقَدْ كُنْتُ عَلِمْتُ أَنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا قَالَ

مُوسَى إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِن لَدُنِّي عُذْرًا؛ بحار الأنوار ج: ١٣

ص: ٢٨٦

﴿٣٢٢٦﴾ موسى عليه السلام: إِنَّ الْعَالَمَ لَمَّا تَبِعَهُ مُوسَى خَرَقَ السَّفِينَةَ وَقَتَلَ الْغُلَامَ وَأَقَامَ الْجِدَارَ ثُمَّ

بَيَّنَ لَهُ كُلَّهَا وَقَالَ مَا فَعَلْتَهُ عَنْ أَمْرِي يَعْنِي لَوْ لَا أَمْرُ رَبِّي لَمْ أَصْنَعْهُ وَقَالَ لَوْ صَبَرَ مُوسَى لَأَرَاهُ

الْعَالَمُ سَبْعِينَ أَعْجُوبَةً وَفِي رِوَايَةٍ رَحِمَ اللَّهُ مُوسَى عَجَلَ عَلَى الْعَالَمِ أَمَا إِنَّهُ لَوْ صَبَرَ لَرَأَى مِنْهُ مِنَ

الْعَجَائِبِ مَا لَمْ يُرَ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٠١

٣-١١-٥-٣-٢- مَا نَزَلَ

﴿٣٢٢٧﴾ الحسين عليه السلام: يَا ابْنَ أَخِي اصْبِرْ عَلَى مَا نَزَلَ بِكَ وَاحْتَسِبْ فِي ذَلِكَ الْخَيْرَ فَإِنَّ اللَّهَ

يُلْحِقُكَ بِآبَائِكَ الصَّالِحِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٥٤

﴿٣٢٢٨﴾ الرسول ﷺ: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ عَلَى مَا يَنْزِلُ بِكَ وَبِهَا حَتَّى تَقْدَمُوا عَلَيَّ؛ بحار الأنوار

ج: ٢٢ ص: ٤٨٢

٤-١١-٥-٣-٢- مَا وَرَدَ

﴿٣٢٢٩﴾ الرضا عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى مَا وَرَدَ عَلَيْهِ فَهُوَ الْحَلِيمُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٤٢٦

﴿اقسام صبر﴾

۱۰-۵-۳-۲- فراز و نشیب روزگار

﴿۳۲۲﴾ نابود کردن کوه‌ها آسان‌تر از نابود کردن دولتی است که دچار انحراف است، از خداوند مدد بخواهید و صبر پیشه سازید که زمین از آن خداست و آن را به هر کس از بندگان که بخواهد، واگذار می‌کند.

﴿۳۲۳﴾ کندن کوه‌ها آسان‌تر از انتظار دولتی است که ظهورش به تأخیر افتاده است، از خداوند مدد بخواهید و صبر پیشه کنید.

۱۱-۵-۳-۲- آنچه به ما الهام می‌کند، آنچه وارد می‌شود

۱-۱۱-۵-۳-۲- آنچه به ما الهام می‌کند

﴿۳۲۴﴾ حمد و سپاس الهی مخصوص خداست، شکر بر نعمت‌های اوست و بر بلا و مصیبت‌های وارده از او شکیبایی سزاوار است.

۲-۱۱-۵-۳-۲- آنچه می‌بینی

﴿۳۲۵﴾ خضر گفت: ای موسی، عقل نمی‌تواند در مورد دستورات خداوند حکم کند، بلکه امر خداوند بر عقل حاکم است. پس بر اعمالی که از من مشاهده می‌کنی باید تسلیم باشی و صبر کنی. با اینکه از اول می‌دانستم تو قدرت تحمل آن را نداری، موسی گفت: اگر بار دیگر از تو چیزی را پرسیدم و اعتراضی کردم با من مصاحبت و رفاقت مکن و برای ترک مصاحبت و رفاقت، عذر موجه خواهی داشت.

﴿۳۲۶﴾ وقتی موسی به دنبال خضر رفت، او کشتی را سوراخ کرد و بچه را کشت و دیوار را درست کرد. بعد برایش همه را توضیح داد و گفت: ای موسی از پیش خود این افعال را انجام ندادم. یعنی اگر دستور خدا نبود کاری انجام نمی‌دادم. امام علیه السلام فرمود: اگر موسی شکیبایی می‌ورزید عالم به او هفتاد شگفتی دیگر نشان می‌داد و در روایتی آمده است که خداوند موسی علیه السلام را رحمت کند، او در مقابل عالم عجله و شتاب می‌کرد، اما او اگر شکیبایی می‌ورزید از آن عالم عجایی می‌دید که دیده نشده بود.

۳-۱۱-۵-۳-۲- آنچه نازل می‌شود

﴿۳۲۷﴾ ای فرزند برادر، بر مصیبتی که بر تو رسیده شکیبایی کن و آن را با خدا حساب کن، که خداوند، تو را به پدران شایسته‌ات می‌رساند.

﴿۳۲۸﴾ ای علی، بر تو واجب است بر مصیبت‌هایی که بر تو و بر فاطمه وارد می‌شود، صبر کنی، تا آن‌گاه که نزد من آیی.

۴-۱۱-۵-۳-۲- آنچه به تو وارد می‌شود

﴿۳۲۹﴾ حلیم کسی است که در برابر آنچه بر او وارد می‌شود، شکیبایی ورزد.

﴿أقسام الصبر﴾

١٢-٥-٣-٢- ما لا يعلم، ما يعلم، ما نعلم

١-١٢-٥-٣-٢- ما لا يعلم

﴿٣٢٣٠﴾ قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا - الكهف ٦٧

﴿٣٢٣١﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا أُمِرْتُ بِهِ خُبْرًا - الكهف ٦٨

﴿٣٢٣٢﴾ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا - الكهف ٧٢

﴿٣٢٣٣﴾ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا - الكهف ٧٥

﴿٣٢٣٤﴾ قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا أَمْرُكَ تَسْتَطِيعَ عَلَيْهِ صَبْرًا - الكهف ٧٨

﴿٣٢٣٥﴾ وَآمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا أَمْرُكَ تَسْتَطِيعَ عَلَيْهِ صَبْرًا - الكهف ٨٢

﴿٣٢٣٦﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): شِيعَتُنَا يَصْبِرُونَ عَلَى مَا لَا يَعْلَمُونَ؛ الكافي ج: ٢، ص: ٩٣

﴿٣٢٣٧﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): نَحْنُ صَبْرٌ وَشِيعَتُنَا أَصْبَرُ مِنَّا وَذَلِكَ أَنَّا صَبَرْنَا عَلَى مَا نَعْلَمُ وَصَبَرُوا

هُمْ عَلَى مَا لَا يَعْلَمُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤، ص: ٢١٦

﴿٣٢٣٨﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): نَحْنُ صَبْرٌ وَشِيعَتُنَا وَاللَّهِ أَصْبَرُ مِنَّا لِأَنَّا صَبَرْنَا عَلَى مَا عَلِمْنَا وَصَبَرُوا

عَلَى مَا لَمْ يَعْلَمُوا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢، ص: ٤٨٠

﴿٣٢٣٩﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): وَإِنَّا لَنَصْبِرُ وَإِنَّ شِيعَتَنَا لَأَصْبَرُ مِنَّا قَالَ فَاسْتَغْطَمْتُ ذَلِكَ فَقُلْتُ كَيْفَ

يَكُونُ شِيعَتُكُمْ أَصْبَرَ مِنْكُمْ فَقَالَ إِنَّا لَنَصْبِرُ عَلَى مَا نَعْلَمُ وَأَنْتُمْ تَصْبِرُونَ عَلَى مَا لَا تَعْلَمُونَ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١، ص: ٢٨٤

﴿٣٢٤٠﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): إِنَّا لَنَصْبِرُ وَإِنَّ شِيعَتَنَا لَأَصْبَرُ مِنَّا قَالَ فَاسْتَغْطَمْتُ ذَلِكَ فَقُلْتُ كَيْفَ

يَكُونُ شِيعَتُكُمْ أَصْبَرَ مِنْكُمْ فَقَالَ إِنَّا لَنَصْبِرُ عَلَى مَا نَعْلَمُ وَأَنْتُمْ تَصْبِرُونَ عَلَى مَا لَا تَعْلَمُونَ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١، ص: ٢٨٤

﴿٣٢٤١﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): إِنِّي لَأَدْعُو اللَّهَ لِمَذْنِبِي شِيعَتَنَا فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ أَلْفَ مَرَّةٍ لِأَنَّا نَحْنُ فِيمَا

يَتُوبُنَا مِنَ الرِّزَايَا نَصْبِرُ عَلَى مَا نَعْلَمُ مِنَ الثَّوَابِ وَهُمْ يَصْبِرُونَ عَلَى مَا لَا يَعْلَمُونَ؛ الكافي ج: ١،

ص: ٤٧٢

﴿اقسام صبر﴾

۱۲-۵-۳-۲- آنچه نمی‌داند، آنچه می‌دانیم، آنچه می‌داند

۱-۱۲-۵-۳-۲- آنچه نمی‌داند

﴿۳۲۳۰﴾ گفت: تو هرگز توان آن را نداری که با من شکیبایی باشی.

﴿۳۲۳۱﴾ و چگونه می‌توانی در برابر چیزی که از رموزش آگاه نیستی شکیبایی باشی؟

﴿۳۲۳۲﴾ گفت: " آیا نگفتم تو هرگز نمی‌توانی با من شکیبایی کنی؟ "

﴿۳۲۳۳﴾ گفت: " آیا نگفتم تو هرگز نمی‌توانی با من شکیبایی کنی؟ "

﴿۳۲۳۴﴾ او گفت: " اینک زمان جدایی من و تو فرارسیده؛ اما به‌زودی راز آنچه را که نتوانستی

در برابر آن صبر کنی، به تو خبر می‌دهم.

﴿۳۲۳۵﴾ و اما آن دیوار، از آن دو نوجوان یتیم در آن شهر بود؛ و زیر آن، گنجی متعلق به آن دو

وجود داشت؛ و پدرشان مرد صالحی بود؛ و پروردگار تو می‌خواست آن‌ها به حد بلوغ برسند و

گنجشان را استخراج کنند؛ این رحمتی از پروردگارت بود؛ و من آن (کارها) را خودسرانه انجام

ندادم؛ این بود راز کارهایی که نتوانستی در برابر آن‌ها شکیبایی به خرج دهی! "

﴿۳۲۳۶﴾ شیعیان ما، بر آنچه نمی‌دانند صبر می‌کنند.

﴿۳۲۳۷﴾ ما صبوریم ولی شیعیان ما، صبرشان از ما بیشتر است. زیرا ما بر چیزی صبر و

شکیبایی می‌کنیم که بر آن آگاهیم. اما شیعیان ما بر چیزی صبر می‌کنند که از آن اطلاع ندارند.

﴿۳۲۳۸﴾ ما صبر پیشه می‌کنیم ولی شیعیان ما، صبرشان از ما بیشتر است؛ زیرا ما بر چیزی صبر

و شکیبایی می‌کنیم که بر آن آگاهیم، اما شیعیان ما بر چیزی صبر می‌کنند که از آن اطلاع

ندارند.

﴿۳۲۳۹﴾ ما شکیبایییم و شیعیان ما از ما شکیباترند. راوی گوید: این سخن بر من سنگین آمد و

عرض کردم: چگونه شکیبایی شیعیانان از شما بیشتر است؟ فرمود: ما بر آنچه (از عاقبت کار)

می‌دانیم، شکیبایییم، ولی شما بر آنچه نمی‌دانید شکیبایی می‌کنید.

﴿۳۲۴۰﴾ همانا ما شکیبایییم و شیعیان ما از ما شکیباترند. راوی گوید: این سخن بر من سنگین

آمد و عرض کردم: چگونه شکیبایی شیعیانان از شما بیشتر است؟ فرمود: ما بر آنچه (از عاقبت

کار) می‌دانیم، شکیبایییم، ولی شما بر آنچه نمی‌دانید، شکیبایی می‌کنید.

﴿۳۲۴۱﴾ من در هر شبانروز هزار بار برای گنهکاران از شیعیانم دعا می‌کنم. زیرا ما با آگاهی به

ثواب و پاداش بر مصیبت‌هایی که به ما وارد می‌شود صبر می‌کنیم ولی آن‌ها بر آنچه نمی‌دانند

صبر می‌کنند.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٢٤٢﴾ الصادق عليه السلام: صَبَرُوا عَلَى مَا لَمْ يَعْلَمُوا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٨٠
 ﴿٣٢٤٣﴾ الحجة عليه السلام: أَنْتَ الْعَالِمُ غَيْرُ الْمُعَلَّمِ بِالْوَقْتِ الَّذِي فِيهِ صَلَاحُ أَمْرٍ وَلَيْكَ فِي الْإِذْنِ لَهُ بِإِظْهَارِ أَمْرِهِ وَكَشْفِ سِرِّهِ فَصَبِّرْنِي عَلَى ذَلِكَ حَتَّى لَا أُحِبَّ تَعْجِيلَ مَا أَخَّرْتَ وَلَا تَأْخِيرَ مَا عَجَلْتَ وَلَا كَشْفَ مَا سَتَرْتَ وَلَا الْبَحْثَ عَمَّا كَتَمْتَ وَلَا أَنْازِعَكَ فِي تَدْبِيرِكَ وَلَا أَقُولَ لِمَ وَكَيْفَ وَلَا مَا بَالُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٨٩

﴿٣٢٤٤﴾ الصادق عليه السلام: وَقَدْ كَانَ الْعَالِمُ يَعْلَمُ أَنَّ مُوسَى لَا يَصْبِرُ عَلَى عِلْمِهِ فَكَذَلِكَ وَاللَّهِ يَا إِسْحَاقَ بْنَ عَمَّارٍ قُضَاءُ هَؤُلَاءِ وَفُقَهَاؤُهُمْ وَجَمَاعَتُهُمُ الْيَوْمَ لَا يَحْتَمِلُونَ وَاللَّهِ عَلِمْنَا وَلَا يَقْبَلُونَهُ وَلَا يُطِيقُونَهُ وَلَا يَأْخُذُونَ بِهِ وَلَا يَصْبِرُونَ عَلَيْهِ كَمَا لَمْ يَصْبِرْ مُوسَى عَلَى عِلْمِ الْعَالِمِ حِينَ صَحِبَهُ وَرَأَى مَا رَأَى مِنْ عِلْمِهِ وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ مُوسَى مَكْرُوهًا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ رِضًا وَهُوَ الْحَقُّ وَكَذَلِكَ عَلِمْنَا عِنْدَ الْجَهْلَةِ مَكْرُوهًا لَا يُؤْخَذُ وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ الْحَقُّ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ٢٠٧

﴿٣٢٤٥﴾ الصادق عليه السلام: وَاللَّهِ يَا إِسْحَاقَ بْنَ عَمَّارٍ قُضَاءُ هَؤُلَاءِ وَفُقَهَاؤُهُمْ وَجَمَاعَتُهُمُ الْيَوْمَ لَا يَحْتَمِلُونَ وَاللَّهِ عَلِمْنَا وَلَا يَقْبَلُونَهُ وَلَا يُطِيقُونَهُ وَلَا يَأْخُذُونَ بِهِ وَلَا يَصْبِرُونَ عَلَيْهِ كَمَا لَمْ يَصْبِرْ مُوسَى عَلَى عِلْمِ الْعَالِمِ حِينَ صَحِبَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ٢٠٧

﴿٣٢٤٦﴾ الرسول عليه السلام: قِصَّةُ الْخَضِرِ وَمُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ حِينَ اسْتَصْحَبَهُ فَقَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا، أَفَهُمْ يَا إِبْرَاهِيمُ وَاعْقِلْ أَنْتَكَرَ مُوسَى عَلَى الْخَضِرِ وَاسْتَفْظَعَ أَعْمَالَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٥ ص: ٢٣١

﴿٣٢٤٧﴾ الصادق عليه السلام: وَقَدْ كَانَ الْعَالِمُ يَعْلَمُ أَنَّ مُوسَى لَا يَصْبِرُ عَلَى عِلْمِهِ فَكَذَلِكَ وَاللَّهِ يَا إِسْحَاقَ بْنَ عَمَّارٍ قُضَاءُ هَؤُلَاءِ وَفُقَهَاؤُهُمْ وَجَمَاعَتُهُمُ الْيَوْمَ لَا يَحْتَمِلُونَ وَاللَّهِ عَلِمْنَا وَلَا يَقْبَلُونَهُ وَلَا يُطِيقُونَهُ وَلَا يَأْخُذُونَ بِهِ وَلَا يَصْبِرُونَ عَلَيْهِ كَمَا لَمْ يَصْبِرْ مُوسَى عَلَى عِلْمِ الْعَالِمِ حِينَ صَحِبَهُ وَرَأَى مَا رَأَى مِنْ عِلْمِهِ وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ مُوسَى مَكْرُوهًا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ رِضًا وَهُوَ الْحَقُّ وَكَذَلِكَ عَلِمْنَا عِنْدَ الْجَهْلَةِ مَكْرُوهًا لَا يُؤْخَذُ وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ الْحَقُّ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ٢٠٧

﴿٣٢٤٨﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ لَهُ الْخَضِرُ إِنَّ الْعُقُولَ لَا تَحْكُمُ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ بَلْ أَمْرُ اللَّهِ يَحْكُمُ عَلَيْهَا فَسَلِّمْ لِمَا تَرَى مِنِّي وَاصْبِرْ عَلَيْهِ فَقَدْ كُنْتُ عَلِمْتُ أَنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا قَالَ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۲۴۲﴾ بر آنچه نمی‌دانید صبر و شکیبایی کنید.

﴿۳۲۴۳﴾ خدایا، بی آن که کسی به تو آموخته باشد، بر زمان سامان گرفتن امر ظهور ولایت آگاهی، و اینکه چه زمانی به او اجازه خواهی داد امرش را آشکار و پرده از اسرارش برگیرد. پس مرا بر آن شکیبا ساز که تعجیل آنچه را که به تأخیر انداخته‌ای نخواهم و تأخیر آنچه را که پیش می‌اندازی نطلبم و از آنچه می‌خواهی بی‌پوشانی پرده بردارم و درباره‌ی آنچه می‌خواهی ناگفته بماند بحث نکنم، در تدبیرت منازعه ننموده و چون‌وچرا نکنم.

﴿۳۲۴۴﴾ خضر می‌دانست که موسی بر آنچه او می‌داند صبر نمی‌کند. به خدا قسم ای اسحاق بن‌عمار، قاضیان این قوم و دانشمندان، امروز توان تحمل دانش ما را ندارند و آن را نمی‌پذیرند و طاقت آن را ندارند، آن را نمی‌گیرند و آن را تحمل نمی‌کنند، همچنان که موسی در سفرش با خضر، بر علم او صبر نکرد و آنچه از او دید در نظرش غلط جلوه می‌کرد، در صورتی که آن‌ها نزد خداوند حق و درست بود و دانش ما نیز نزد نادانان بد و نادرست می‌نماید و نزد خداوند، درست و حق است.

﴿۳۲۴۵﴾ به خدا قسم ای اسحاق بن‌عمار، قاضیان این قوم و دانشمندان، امروز توانایی تحمل دانش ما را ندارند و آن را نمی‌پذیرند و طاقت آن را ندارند، آن را نمی‌گیرند و آن را تحمل نمی‌کنند. همچنان که موسی در سفرش با خضر، بر علم او صبر نکرد.

﴿۳۲۴۶﴾ در قصه‌ی خضر و موسی زمانی که موسی خواست با آن حضرت همراه باشد. خضر به آن حضرت گفت: تو هرگز تاب همراهی با من را نداری و چگونه می‌توانی بر چیزی که از آن آگاهی نداری، صبر کنی؟ ای ابراهیم بفهم و تعقل کن؛ موسی، اعمال خضر را منکر و افعال او را شنیع و زشت ارزیابی می‌کرد.

﴿۳۲۴۷﴾ خضر می‌دانست که موسی بر آنچه او می‌داند صبر نمی‌کند. به خدا قسم ای اسحاق بن‌عمار، قاضیان این قوم و دانشمندان، امروز توان تحمل دانش ما را ندارند و آن را نمی‌پذیرند و طاقت آن را ندارند، آن را نمی‌گیرند و آن را تحمل نمی‌کنند، همچنان که موسی در سفرش با خضر، بر علم او صبر نکرد و آنچه از او دید در نظرش غلط جلوه می‌کرد، در صورتی که آن‌ها نزد خداوند حق و درست بود و دانش ما نیز نزد نادانان بد و نادرست می‌نماید و نزد خداوند، درست و حق است.

﴿۳۲۴۸﴾ خضر گفت: ای موسی، عقل نمی‌تواند در مورد دستورات خداوند حکم کند، بلکه امر خداوند بر عقل حاکم است. پس بر اعمالی که از من مشاهده می‌کنی باید تسلیم باشی و صبر کنی. با اینکه از اول می‌دانستم تو قدرت تحمل آن را نداری، موسی گفت: اگر بار دیگر از تو

﴿أقسام الصبر﴾

مُوسَىٰ إِنَّ سَأَلْتِكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّي عُذْرًا؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٢٨٦

﴿٣٢٤٩﴾ الصادق عليه السلام: فَوَجَدَا هُنَاكَ الْخَضِرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَتَعَبَّدُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ كَمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا قَالَ لَهُ مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ رُشْدًا قَالَ لَهُ الْخَضِرُ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا، لِأَنِّي وَكَلْتُ بِعِلْمٍ لَا تُطِيقُهُ وَوَكَلْتُ أَنْتَ بِعِلْمٍ لَا أُطِيقُهُ قَالَ مُوسَىٰ بَلْ أَسْتَطِيعُ مَعَكَ صَبْرًا فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ إِنَّ الْقِيَاسَ لَا مَجَالَ لَهُ فِي عِلْمِ اللَّهِ وَآمُرُهُ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٢٨٦

﴿٣٢٥٠﴾ الصادق عليه السلام: فَلَمَّا أَنْ سَأَلَ الْعَالِمَ ذَلِكَ عِلْمَ الْعَالِمِ أَنَّ مُوسَىٰ لَا يَسْتَطِيعُ صُحْبَتَهُ وَلَا يَحْتَمِلُ عِلْمَهُ وَلَا يَصْبِرُ مَعَهُ فَعِنْدَ ذَلِكَ قَالَ الْعَالِمُ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ٢٠٧

﴿٣٢٥١﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ عَرَفَ قَدْرَ الصَّبْرِ لَا يَصْبِرُ عَمَّا مِنْهُ الصَّبْرُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ مِنْ قَائِلٍ فِي قِصَّةِ مُوسَىٰ وَالْخَضِرِ عليه السلام وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَلَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَلَمْ يَجْزَعْ بِهَيْئِكَ سِتْرِهِ فَهُوَ مِنَ الْعَامِّ وَنَصِيْبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ أَيُّ بِالْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَمَنْ اسْتَقْبَلَ الْبَلَاءَ بِالرُّحْبِ فَصَبَرَ عَلَى سَكِينَةٍ وَوَقَّارٍ فَهُوَ مِنَ الْخَاصِّ وَنَصِيْبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

٢-١٢-٥-٣-٢- ما نَعْلَمُ

﴿٣٢٥٢﴾ الصادق عليه السلام: إِنِّي لَأَدْعُو اللَّهَ لِمُذْنِبِي شِيعَتِنَا فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ أَلْفَ مَرَّةٍ لَّأَنَا نَحْنُ فِيمَا يَتُوبُنَا مِنَ الرِّزَايَا نَصْبِرُ عَلَىٰ مَا نَعْلَمُ مِنَ الثَّوَابِ وَهُمْ يَصْبِرُونَ عَلَىٰ مَا لَا يَعْلَمُونَ؛ الكافي ج: ١ ص: ٤٧٢

﴿٣٢٥٣﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا لَنَصْبِرُ وَإِنْ شِيعَتُنَا لَصَبْرٌ مِنَّا قَالَ فَاسْتَغْظَمْتُ ذَلِكَ فَقُلْتُ كَيْفَ يَكُونُ شِيعَتُكُمْ أَصْبَرَ مِنْكُمْ فَقَالَ إِنَّا لَنَصْبِرُ عَلَىٰ مَا نَعْلَمُ وَأَنْتُمْ تَصْبِرُونَ عَلَىٰ مَا لَا تَعْلَمُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٤

٢-١٢-٥-٣-٢- ما يَعْلَمُ

﴿اقسام صبر﴾

چیزی را پرسیدم و اعتراضی کردم با من مصاحبت و رفاقت مکن و برای ترک مصاحبت و رفاقت، عذر موجه خواهی داشت.

﴿۳۲۴۹﴾ خضر را در حال عبادت یافتند، چنانکه خداوند فرموده است: " (در آنجا) بنده‌ای از بندگان ما را یافتند که رحمت (و موهبت عظیمی) از سوی خود به او داده و علم فراوانی از نزد خود به او آموخته بودیم. " زیرا من دارای علمی هستم که تو طاقت تحمل آن را نداری و تو دارای علمی هستی که من طاقت آن را ندارم، موسی گفت: چنین نیست، بلکه طاقت دارم و صبر می‌کنم. خضر گفت: قیاس در علم و اوامر خداوند راه ندارد، چگونه می‌توانی بر چیزی که اطلاعی از آن نداری صبر کنی؟

﴿۳۲۵۰﴾ زمانی که موسی از خضر علت را پرسید، خضر فهمید که موسی نمی‌تواند او را همراهی کرده، دانش او را تحمل کند و شکیبایی همراهی با او را ندارد. پس در این هنگام خضر گفت: تو که احاطه‌ی علمی به پایان و نتیجه‌ی این قضایا نداری، چگونه می‌توانی آن را تحمل کنی.

﴿۳۲۵۱﴾ کسی که ارزش صبر را بشناسد، عاشق و شیفته‌ی حادثه بوده و بر نیامدن حادثه بی‌تاب است. خداوند متعال در داستان موسی و خضر می‌فرماید: " و چگونه می‌توانی در برابر چیزی که از رموزش آگاه نیستی شکیبا باشی؟ " و کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نکرده و با بی‌تابی رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی عوام است که خداوند در حق آنان می‌فرماید " وَ بَشِّرِ الصَّابِرِينَ: مژده و بشارت باد بر صابران ". یعنی مژده‌ی بهشت و مغفرت و رحمت؛ و کسی که بلایا و مصایب را با روی گشاده استقبال کرده و با آرامش و سکون و وقار، بر آن صبر داشته باشد چنین شخصی از زمره‌ی خواص و اولیاءالله است و نصیب و پاداشش همان است که خداوند متعال فرموده است: " إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ". خدا با ایشان و همراه و یارشان است.

۲-۱۲-۵-۳-۲ آنچه می‌دانیم

﴿۳۲۵۲﴾ من در هر شبانروز هزار بار برای گنهکاران از شیعیانم دعا می‌کنم. زیرا ما با آگاهی به ثواب و پاداش بر مصیبت‌هایی که به ما وارد می‌شود صبر می‌کنیم ولی آن‌ها بر آنچه نمی‌دانند صبر می‌کنند.

﴿۳۲۵۳﴾ همانا ما شکیباییم و شیعیان ما از ما شکیباترند. راوی گوید: این سخن بر من سنگین آمد و عرض کردم: چگونه شکیبایی شیعیاتان از شما بیشتر است؟ فرمود: ما بر آنچه (از عاقبت کار) می‌دانیم، شکیباییم، ولی شما بر آنچه نمی‌دانید، شکیبایی می‌کنید.

۳-۱۲-۵-۳-۲ آنچه می‌داند

﴿أقسام الصبر﴾

- ﴿٣٢٥٤﴾ الصادق عليه السلام: صَبَرْنَا عَلَى مَا عَلِمْنَا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٨٠
- ﴿٣٢٥٥﴾ الصادق عليه السلام: نَحْنُ صَبْرٌ وَشِيعَتُنَا أَصْبِرُ مِنَّا وَذَلِكَ أَنَّا صَبَرْنَا عَلَى مَا نَعْلَمُ وَصَبَرُوا هُمْ عَلَى مَا لَا يَعْلَمُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٦
- ﴿٣٢٥٦﴾ الصادق عليه السلام: نَحْنُ صَبْرٌ وَشِيعَتُنَا وَاللَّهِ أَصْبِرُ مِنَّا لَأَنَّا صَبَرْنَا عَلَى مَا عَلِمْنَا وَصَبَرُوا عَلَى مَا لَمْ يَعْلَمُوا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٨٠
- ﴿٣٢٥٧﴾ الصادق عليه السلام: وَإِنَّا لَنَصْبِرُ وَإِنَّ شِيعَتَنَا لَأَصْبِرُ مِنَّا قَالَ فَاسْتَغْطَمْتُ ذَلِكَ فَقُلْتُ كَيْفَ يَكُونُ شِيعَتُكُمْ أَصْبِرَ مِنْكُمْ فَقَالَ إِنَّا لَنَصْبِرُ عَلَى مَا نَعْلَمُ وَأَنْتُمْ تَصْبِرُونَ عَلَى مَا لَا تَعْلَمُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٤
- ١٣-٥-٣-٢- لا بُدَّ، ما لاحيلة
- ١٣-٥-٣-٢- الصبر على مَنْ لا بُدَّ لَكَ مِنْهُ
- ﴿٣٢٥٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: خَيْرُ مَنْ صَبَرْتَ عَلَيْهِ مَنْ لَا بُدَّ لَكَ مِنْهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١١
- ١٣-٥-٣-٢- ما لاحيلة
- ﴿٣٢٥٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَاعْلَمْ أَنَّ الْمَخْرَجَ فِي أَمْرَيْنِ فَمَا كَانَتْ لَهُ حِيلَةٌ فَالِاحْتِيَالُ وَمَا لَمْ يَكُنْ لَهُ حِيلَةٌ فَالِاصْطِبَارُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥
- ٢-٣-٦- تَحْمَلُ مَوَاقِفَ الْآخِرِينَ وَمُسَايَرَتُهُمْ
- ١-٢-٣-٦- النَّاسُ
- ١-١-٢-٣-٦- إِسْتِمَاعُ شُكْوَاهُمْ
- ﴿٣٢٦٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِنَ السُّؤْدَدِ الصَّبْرُ لِإِسْتِمَاعِ شُكْوَى الْمَلْهُوفِ؛ غرر الحكم ص: ٤٥٠
- ١-٢-٣-٦- تَحْمَلُ مَوَاقِفَهُمْ
- ﴿٣٢٦١﴾ الصادق عليه السلام: مَا ظَاهَرَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ النِّعَمَ حَتَّى ظَاهَرَ عَلَيْهِ مَثُونَةُ النَّاسِ فَمَنْ صَبَرَ لَهُمْ وَقَامَ بِشَأْنِهِمْ زَادَهُ اللَّهُ فِي نِعَمِهِ عَلَيْهِ عِنْدَهُمْ وَمَنْ لَمْ يَصْبِرْ لَهُمْ وَلَمْ يَقُمْ بِشَأْنِهِمْ أزالَ اللَّهُ عِزَّ وَجَلَّ عَنْهُ تِلْكَ النِّعْمَةُ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٣٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۲۵۴﴾ بر آنچه می‌دانستیم و آگاه بودیم صبر کردیم.

﴿۳۲۵۵﴾ ما صبوریم ولی شیعیان ما، صبرشان از ما بیشتر است. زیرا ما بر چیزی صبر و شکیبایی می‌کنیم که بر آن آگاهیم. اما شیعیان ما بر چیزی صبر می‌کنند که از آن اطلاع ندارند. ﴿۳۲۵۶﴾ ما صبر پیشه می‌کنیم ولی شیعیان ما، صبرشان از ما بیشتر است؛ زیرا ما بر چیزی صبر و شکیبایی می‌کنیم که بر آن آگاهیم، اما شیعیان ما بر چیزی صبر می‌کنند که از آن اطلاع ندارند.

﴿۳۲۵۷﴾ ما شکیباییم و شیعیان ما از ما شکیباترند. راوی گوید: این سخن بر من سنگین آمد و عرض کردم: چگونه شکیبایی شیعیان از شما بیشتر است؟ فرمود: ما بر آنچه (از عاقبت کار) می‌دانیم، شکیباییم، ولی شما بر آنچه نمی‌دانید شکیبایی می‌کنید.

۱۳-۵-۲-۲- ناگزیر، ناچار، آنچه چاره ندارد

۱-۱۳-۵-۲- صبر بر آنچه در مورد آن چاره‌ای نداری

﴿۳۲۵۸﴾ شایسته‌ترین کسی که باید او را تحمل کنی، کسی است که به داشتن ارتباط با او ناگزیری.

۲-۱۳-۵-۲- آنچه چاره‌ای ندارد

﴿۳۲۵۹﴾ بدان که خروجت از گرفتاری و مشکلات، به دو چیز وابسته است. اگر چاره‌ای هست، چاره‌جویی کنی و اگر نیست، شکیبایی پیشه کنی.

۶-۲-۳- تحمل کردن سختی و رنج‌های دیگران و همراهی با آنها

۱-۶-۲-۳- مردم

۱-۱-۶-۲- شنیدن شکایت‌های مردمان

﴿۳۲۶۰﴾ شکیبایی در گوش کردن به گلایه‌های کسی که فریادرس می‌طلبید، از سروری و بزرگی است.

۲-۱-۶-۲- تحمل زحمات و سختی‌های مردم

﴿۳۲۶۱﴾ خداوند نعمت خود را بر بنده‌اش ظاهر نخواهد ساخت مگر اینکه بار زحمات مردم را برعهده‌ی او قرار دهد. پس هر که آن را تحمل کند و اقدام به رفع حاجات ایشان کند، خداوند نعمت‌هایش را بر او زیاد می‌کند. ولی اگر صبر نکند و نتواند خوب از عهده‌اش برآید آن نعمت را از او می‌ستانند.

﴿أَقْسَامُ الصَّبْرِ﴾

﴿٣٢٦٢﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): وَالزَّمْ نَفْسَكَ التَّوَدُّدَ وَصَبِّرْ عَلَى مَثُونَاتِ النَّاسِ نَفْسَكَ؛

بحار الأنوار ج: ٧١ ص: ١٧٤

﴿٣٢٦﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا حُسَيْنُ مَا ظَاهَرَ اللَّهُ عَلَى عَبْدِ النِّعَمِ حَتَّى ظَاهَرَ عَلَيْهِ مُمُونَةُ النَّاسِ

فَمَنْ صَبَرَ لَهُمْ وَقَامَ بِشَأْنِهِمْ زَادَهُ اللَّهُ فِي نِعَمِهِ عَلَيْهِمْ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٣٧

﴿٣٢٤٤﴾ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَلَوْ صَبَرْتُمْ عَلَى الْأَذَى وَتَحَمَّلْتُمْ الْمُؤَنَةَ فِي ذَاتِ اللَّهِ كَانَتْ أُمُورُ

اللَّهُ عَلَيْكُمْ تَرُدُّ وَ عَنْكُمْ تَصُدُّرُ وَ إِلَيْكُمْ تُرْجَعُ؛ مستدرک الوسائل ج: ۱۷ ص: ۳۱۵

٣-١-٦-٣-٢ حاجاتهم

﴿٣٢٦٥﴾ امير المؤمنين **عليه السلام**: فَانْصِفُوا النَّاسَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ وَاصْبِرُوا لِحَوَائِجِهِمْ؛ نهج البلاغة

ص: ۴۲۵

﴿٣٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنْصِفُوا النَّاسَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ وَاصْبِرُوا لِحَوَائِجِهِمْ فَإِنَّكُمْ خُزَّانُ

الرَّعِيَّةَ لَا تَتَّخِذَنَّ حِجَابًا وَلَا تَحْجُبَنَّ أَحَدًا عَنْ حَاجَتِهِ حَتَّى يَنْهِيَهَا إِلَيْكُمْ وَلَا تَأْخُذُوا أَحَدًا

بِأَحَدٍ إِلَّا كَفِيلًا عَمَّنْ كَفَلَ عَنْهُ وَاصْبِرُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى مَا فِيهِ الْإِغْتِبَاطُ وَإِيَّاكُمْ وَتَأْخِيرَ الْعَمَلِ وَ

دَفَعَ الْخَيْرَ فَإِنَّ فِي ذَلِكَ النَّدَمَ وَالسَّلَامُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٢ ص: ٣٥٥

٢-٦-٣-٢- القوم

﴿٣٢٦﴾ الرِّسُولُ ﷺ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يُمِئْتَنِي حَتَّى أَمَرَني أَنْ أَصْبِرَ نَفْسِي مَعَ قَوْمٍ مِنْ أُمَّتِي

مَعَكُمْ الْمَحْيَا وَ مَعَكُمْ الْمَمَاتُ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٤١

﴿٣٢٤٨﴾ الرَّسُولُ ﷺ: إِنَّمَا بَعَثْتُكَ إِلَى قَوْمِكَ لَتَكُونَ حَيْطًا عَلَيْهِمْ تَعَطَّفَ عَلَيْهِمْ لِسَخَاءِ

وَتَنَازَعُ بَرَأْفَةَ النَّبُوَّةِ فَاصْبِرْ مَعَهُمْ بِأَحْلَامِ الرِّسَالَةِ؛ تَفْسِيرُ الْعِيَاشِيِّ ج: ٢

ص: ۱۲۹

٣-٦-٣-٢- جَمِيعُ الشَّيْعَةِ

﴿٣٢٦٩﴾ فَاصْبِرْ... عَلَىٰ أَمْرِ جَمِيعٍ شِيعَتِي بِالصَّبْرِ فَإِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَ

الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ جَمِيعِ شِيعَتِنَا؛ بحار الأنوار ج: ٥٠ ص: ٣١٧

٤-٦-٣-٢-الأصحاب'

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۲۶۲﴾ خود را به اظهار دوستی مردم وادار و تحمل زحمات مردم را بر خود بار کن.
﴿۳۲۶۳﴾ ای حسین، خداوند نعمت خود را بر بنده‌اش ظاهر نخواهد ساخت مگر اینکه بار زحمات مردم را برعهده‌ی او قرار دهد. پس هر که آن را تحمل کند و اقدام به رفع حاجات ایشان کند، خداوند نعمت‌هایش را بر او زیاد می‌کند.
﴿۳۲۶۴﴾ اگر شما بر رنج و آزار، شکیبایی می‌ورزیدید و در راه خدا، سختی و ناراحتی را تحمل می‌کردید، کارهای خدا بر شما وارد و از شما صادر می‌شد و شما محل بازگشت این امور واقع می‌شدید.

۳-۱-۳-۶-۲- نیازهای مردم

﴿۳۲۶۵﴾ داد مردم را از خود بستانید و در برآوردن نیازمندی‌های ایشان شکبیا باشید.
﴿۳۲۶۶﴾ با مردم منصفانه رفتار کنید و برای رفع نیازهایشان شکبیا باشید، زیرا شما گنجینه‌ی مردم هستید، از چشم‌ها پنهان نشوید و نیازمند را پشت در نگذارید، که مانع رسیدن آن‌ها به شما نشوند. کسی را به جای کسی دستگیر نکنید جز ضامن را به جای آن که ضمانتش را پذیرفته و خود را بر آنچه مایه‌ی رشک است به صبر وادارید و از به تأخیر انداختن کار و جلوگیری از خیر بپرهیزید، که مایه‌ی پشیمانی است؛ والسلام.

۳-۲-۳-۶-۲- قوم و ملت

﴿۳۲۶۷﴾ سپاس خدای را که پیش از آن که به من فرمان داده باشد که خودم را برای همنشینی با مردانی از اتم آماده کنم، مرا از دنیا بُرد. زندگی من با شماست و مرگ من در کنار شماست.
﴿۳۲۶۸﴾ من تو را به‌سوی قومت مبعوث کردم تا آن‌ها را دربرگیری و با آن‌ها مهربانی کنی و با کمال سخاوت، رحمت و دوستی بذل نمایی و با رأفت پیامبری با آنان همراهی کنی و به خاطر رسیدن به اهداف رسالت با آنان صبوری کنی.

۳-۲-۳-۶-۲- همه‌ی شیعیان

﴿۳۲۶۹﴾ درمورد امور جمیع شیعیان من شکبیا باش. زیرا " زمین در اختیار خداست، به هر کس بخواهد می‌دهد. و عاقبت پسندیده به پرهیزگاران اختصاص دارد. سلام و رحمت و برکت خدا بر تو و تمام شیعیانمان.

۴-۲-۳-۶-۲- یاران

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٢٧٠﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ حَبِيبِي رَسُولَ اللَّهِ زِدْنِي قَالَ لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ يَصْبِرُ عَلَى أَصْحَابِهِ لَا يَقْطَعُهُمْ وَيَصْبِرُ فِي مِثْلِ جُوعِهِمْ وَفِي مِثْلِ غَمِّهِمْ إِلَّا كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ سَبْعِينَ مِئْنَةَ غَزَا مَعِيَ غَزْوَةَ تَبُوكَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٥

١-٤-٢-٣-٢-الإخوان

﴿٣٢٧١﴾ الصادق عليه السلام: أَلْزِمَ نَفْسَكَ التَّوَدَّةَ فِي أُمُورِكَ وَصَبْرٌ عَلَى مَثُونَاتِ الْإِخْوَانِ نَفْسَكَ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٤١٩

٥-٤-٢-٣-٢-الفقراء

﴿٣٢٧٢﴾ السجاد عليه السلام: اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيَّ صُحْبَةَ الْفُقَرَاءِ، وَأَعِنِّي عَلَى صُحْبَتِهِمْ بِحُسْنِ الصَّبْرِ؛ الصحيفة السجادية الدعاء: ٣٠

﴿٣٢٧٣﴾ العسكري عليه السلام: قَالَ بَلَوْهُرُ وَكَيْفَ تَسْتَطِيعُ الذَّهَابَ مَعِيَ وَالصَّبْرَ عَلَى صُحْبَتِي وَلَا يَسْ لِي جُحْرُ يَأْوِينِي وَلَا دَابَّةٌ تَحْمِلُنِي وَلَا أَمْلِكُ ذَهَبًا وَلَا فِضَّةً وَلَا أَدَّخِرُ غِذَاءَ الْعِشَاءِ وَلَا يَكُونُ عِنْدِي فَضْلٌ ثَوْبٍ وَلَا أَسْتَقِرُّ بِلَدَةٍ إِلَّا قَلِيلًا حَتَّى أَتَحَوَّلَ عَنْهَا وَلَا أَتَزَوَّدَ مِنْ أَرْضٍ إِلَى أَرْضٍ أُخْرَى رَغِيفًا أَبَدًا؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤١٢

٦-٤-٢-٣-٢-الزوجة والزوجة

١-٦-٤-٢-٣-٢-١-الصبر على زوجها في الشدة والرخاء

﴿٣٢٧٤﴾ يَا حَوْلًا! وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا وَرَسُولًا كُلُّ امْرَأَةٍ صَبَرَتْ عَلَى زَوْجِهَا فِي الشِّدَّةِ وَالرَّخَاءِ وَكَانَتْ مُطِيعَةً لَهُ وَلِأَمْرِهِ حَشَرَهَا اللَّهُ تَعَالَى مَعَ امْرَأَةِ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٤١

﴿٣٢٧٥﴾ يَا حَوْلًا! يُجِبُّ عَلَى الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى زَوْجِهَا عَلَى الضَّرِّ وَالنَّفْعِ وَتَصْبِرَ عَلَى الشِّدَّةِ وَالرَّخَاءِ كَمَا صَبَرَتْ زَوْجَةُ أَيُّوبَ الْمُتَّبَلَى صَبَرَتْ عَلَى خِدْمَتِهِ ثَمَانِي عَشْرَةَ سَنَةً تَحْمِلُهُ عَلَى عَاتِقِهَا مَعَ الْحَامِلِينَ وَتَطْحَنُ مَعَ الطَّاحِنِينَ وَتَغْسِلُ مَعَ الْغَاسِلِينَ وَتَأْتِيهِ بِكِسْرَةٍ يَأْكُلُهَا وَيَحْمَدُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَكَانَتْ تُلْقِيهِ فِي الْكِسَاءِ وَتَحْمِلُهُ عَلَى عَاتِقِهَا شَفَقَةً وَإِحْسَانًا إِلَى اللَّهِ وَتَقْرُبًا إِلَيْهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٤١

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۲۷۰﴾ گفتم: حبیبم، ای رسول خدا، بیشتر بفرمایید، فرمود: اگر کسی از ایشان در همراهی با برادرانش، پایداری ورزد و قطع رابطه نکند و در گرسنگی و غم با آنها همراه باشد، برایش پاداشی معادل پاداش هفتاد تن است که با من در غزوه‌ی تبوک جنگیدند.

۱-۴-۳-۲- برادران

﴿۳۲۷۱﴾ همواره نفس خود را به آرامش در انجام کارهای خویش الزام کن و آن را در مقابل زحمات برادران به صبر و شکیبایی وادار ساز.

۵-۴-۳-۲- فقرا و نیازمندان

﴿۳۲۷۲﴾ خدایا همنشینی فقرا و درویشان را برایم محبوب گردان و مرا در همنشینی با ایشان، بر صبر و شکیبایی نیکو، یاری فرما.

﴿۳۲۷۳﴾ بلوهر گفت: چگونه می‌توانی هم‌سفری با من را تحمل کنی و بر هم‌صحبتی با من شکیبا باشی، حال آن‌که من نه خانه‌ای دارم و نه وسیله‌ی سواری و نه مالک طلا و نقره‌ای هستم و نه غذای شیم را ذخیره کرده‌ام و نه یک جامه‌ی اضافه دارم در هیچ شهری استقرار نمی‌یابم مگر مدت کمی و هرگز از این شهر به شهر دیگر، یک نان هم نبرده‌ام.

۶-۴-۳-۲- زن و شوهر

۱-۶-۴-۳-۲- صبر زن در برابر شوهرش در آسایش و سختی‌های زندگی

﴿۳۲۷۴﴾ ای حولا، قسم به خدایی که مرا به حق به پیامبری مبعوث کرد، هر زنی که با همسرش در سختی و آسایش همراهی کند و مطیع او و دستورش باشد، خداوند بلندمرتبه او را با همسر ایوب محشور خواهد کرد.

﴿۳۲۷۵﴾ ای حولا، بر زن واجب است که در خوشی و ناخوشی با همسرش همراه باشد و در سختی و آسایش شکیبایی کند، همان‌طور که همسر ایوب در دوره‌ی سختی، هجده سال در خدمت به او شکیبایی کرد. او را بر دوشش حمل می‌کرد و می‌شست و برایش غذا می‌آورد و خدای عزیز و جلیل را سپاس می‌گفت و به‌عنوان خدمتی به درگاه خدا و برای نزدیکی به او، ایوب را در پارچه‌ای قرار می‌داد و با مهربانی و دلسوزی، بر دوش خود حمل می‌کرد.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٧٦﴾ يَجِبُ عَلَى الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى زَوْجِهَا عَلَى الضَّرِّ وَالنَّفْعِ وَتَصْبِرَ عَلَى الشَّدَةِ وَالرَّخَاءِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٤١

٢-٦-٣-٢- الصبر على أذى زوجها وغيرته والصبر على سوء خلق الزوج

﴿٣٧٧﴾ الرسول ﷺ: أَلَا وَ مَنْ صَبَرَ عَلَى خُلُقِ امْرَأَةٍ سَيِّئَةِ الْخُلُقِ وَ احْتَسَبَ فِي ذَلِكَ الْأَجْرَ أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ فِي الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٣ ص: ٣٣٥

﴿٣٧٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: جِهَادُ الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى مَا تَرَى مِنْ أَذَى زَوْجِهَا وَغَيْرَتِهِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٩٠

﴿٣٧٩﴾ الرسول ﷺ: ثَلَاثُ مِنْ النِّسَاءِ يَرْفَعُ اللَّهُ عَنْهُنَّ عَذَابَ الْقَبْرِ وَ يَكُونُ مَحْشَرُهُنَّ مَعَ فَاطِمَةَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ ﷺ امْرَأَةٌ صَبَرَتْ عَلَى غَيْرَةِ زَوْجِهَا وَ امْرَأَةٌ صَبَرَتْ عَلَى سُوءِ خُلُقِ زَوْجِهَا وَ امْرَأَةٌ وَهَبَتْ صَدَاقَهَا لِزَوْجِهَا يُعْطِيَ اللَّهُ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ ثَوَابَ أَلْفِ شَهِيدٍ وَ يَكْتُبُ لِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ عِبَادَةَ سَنَةٍ؛ وسائل الشيعة ج: ٢١ ص: ٢٨٥

﴿٣٨٠﴾ دَخَلْنَا الْكُوفَةَ فَسَهَّلَ اللَّهُ لِي نَفْسَ الْمَرْأَةِ بِأَيْسَرِ كَلْفَةٍ وَأَقَامَتْ مَعِيَ سِنِينَ كَثِيرَةً وَ رَزَقَتْ مِنِّي أَوْلَادًا وَ آسَأْتُ إِلَيْهَا إِسَاءَاتٍ وَ اسْتَعْمَلْتُ مَعَهَا كُلَّ مَا تَصْبِرُ النِّسَاءُ عَلَيْهِ فَمَا وَقَعَتْ بَيْنِي وَ بَيْنَهَا لَفْظَةٌ شَرٌّ وَ لَا بَيِّنَ أَحَدٍ مِنْ أَهْلِهَا إِلَيَّ أَنْ فَرَّقَ الزَّمَانُ بَيْنَنَا؛ بحار الأنوار ج: ٥١ ص: ٣٢٣

﴿٣٨١﴾ الرسول ﷺ: كُتِبَ الْجِهَادُ عَلَى رِجَالِ أُمَّتِي وَ الْغَيْرَةُ عَلَى نِسَائِهَا فَمَنْ صَبَرَتْ مِنْهُنَّ وَ احْتَسَبَتْ أَعْطَاهَا اللَّهُ أَجْرَ شَهِيدٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٣٧

﴿٣٨٢﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى سُوءِ خُلُقِ امْرَأَتِهِ أَعْطَاهُ اللَّهُ مِنْ الْأَجْرِ مَا أَعْطَاهُ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى بَلَائِهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠٠ ص: ٢٤٧

﴿٣٨٣﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى سُوءِ خُلُقِ امْرَأَتِهِ وَ احْتَسَبَهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ (بِكُلِّ مَرَّةٍ) يَصْبِرُ عَلَيْهَا مِنَ الثَّوَابِ مِثْلَ مَا أُعْطِيَ أَيُّوبُ عَلَى بَلَائِهِ؛ وسائل الشيعة ج: ٢٠ ص: ١٦٣

٢-٣-٧- الفراق

٢-٣-٧-١- الصبر على الفراق ومع شوق الانتظار

٢-٣-٧-١-١- عن المحبوب

﴿٣٨٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الصَّبْرِ الصَّبْرُ عَنِ الْمَحْبُوبِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۲۷۶﴾ بر زن واجب است که در خوشی و ناخوشی با همسرش همراه باشد و بر سختی و آسایش، شکیبایی کند.

۲-۳-۶-۲- صبر زن بر آزار و غیرت شوهر و صبر شوهر بر بداخلاقی‌های همسرش

﴿۳۲۷۷﴾ آگاه باشید هر که بر بداخلاقی زنی صبر کند و این صبوری را به حساب خدا گذارد، خداوند در آخرت، ثواب شاکران را به او می‌دهد.

﴿۳۲۷۸﴾ جهاد زن آن است که بر اذیت‌ها و غیرت شوهر صبر کند.

﴿۳۲۷۹﴾ عذاب قبر سه گروه از زنان برداشته می‌شود و با حضرت فاطمه علیها السلام محشور می‌شوند. زنی که بر غیرت شوهرش صبر کند، زنی که با شوهر بداخلاق بسازد و زنی که مهریه‌اش را بیخشد. خداوند به هریک از این سه، ثواب یک هزار شهید می‌بخشد و برای هریک از آنان ثواب عبادت یک سال ثبت می‌شود.

﴿۳۲۸۰﴾ سپس به کوفه برگشتیم و خداوند آن زن را با کمترین زحمت همراه من گردانید. سال‌ها با هم بودیم. خداوند از وی فرزندی به من روزی کرد. با اینکه پیشامدهای ناگواری برایش روی داد که زنان تحمل آن را ندارند، وی بر خود هموار نمود و از آن روز میان من و او و بستگانش یک کلمه‌ی ناشایست رد و بدل نشد تا آن که زمانه میان ما جدایی انداخت.

﴿۳۲۸۱﴾ جهاد بر مردان این امت واجب شد و غیرت بر زنان آن‌ها. پس هریک شکیبایی ورزد و به حساب خدا گذارد، خداوند به او پاداش شهید را می‌دهد.

﴿۳۲۸۲﴾ کسی که بر اخلاق بد زنش صبر و شکیبایی نماید، خداوند به او پاداشی عطا می‌کند، مانند اجر و پاداش داود علیه السلام در مقابل بلا و گرفتاری‌اش.

﴿۳۲۸۳﴾ کسی که بر بدخویی زنش شکیبیا باشد و به حساب خدا گذارد، خدا در هر بار شکیبایی، ثواب ایوب بر بلایش را، به او می‌دهد.

۲-۳-۷- جدایی

۲-۳-۷-۱- صبر بر فراق و جدایی در مقابل شوق و اشتیاق انتظار کشیدن

۲-۳-۷-۱-۱- صبر بر دوری از محبوب

﴿۳۲۸۴﴾ بهترین نوع صبر، خویشندن‌داری در مقابل آنچه دوست‌داری می‌باشد.

﴿أقسام الصبر﴾

٢-٣-٧-١-٢ - عَلَى مَوَدَّةِ اللَّهِ

﴿٣٢٨٥﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ قَالَ صَبَّارٌ عَلَى مَوَدَّتِنَا وَعَلَى مَا نَزَلَ بِهِ مِنْ شِدَّةٍ أَوْ رَخَاءٍ صَبُورٌ عَلَى الْآذَى فِينَا شَكُورٌ لِلَّهِ عَلَى وَلَائِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ؛ تَأْوِيلُ الْآيَاتِ الظَّاهِرَةِ ص: ٤٦٣

٢-٣-٧-١-٣ - عَنْ نَظَرِ الْمُحِبُّوبِ

﴿٣٢٨٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَهَبْنِي يَا إِلَهِي وَسَيِّدِي صَبْرْتُ عَلَى عَذَابِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَلَى فِرَاقِكَ وَهَبْنِي صَبْرْتُ عَلَى حَرِّ نَارِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَنِ النَّظَرِ إِلَى كَرَامَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٩٦

٢-٣-٧-١-٤ - عَنْ رُؤْيِيهِ الْمُحِبُّوبِ

﴿٣٢٨٧﴾ الرسول الله ﷺ: سَيِّدِي أَنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي مَا بَكَيْتُ خَوْفًا مِنْ نَارِكَ وَلَا شَوْقًا إِلَى جَنَّتِكَ وَ لَكِنْ عَقَدَ حُبُّكَ عَلَى قَلْبِي فَلَسْتُ أَصْبِرُ أَوْ أَرَاكَ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٨٠

٢-٣-٧-١-٥ - عَلَى ذِكْرِ اللَّهِ

﴿٣٢٨٨﴾ الصادق عليه السلام: فَأَلْزَمَ النَّبِيُّ ﷺ نَفْسَهُ الصَّبْرَ فَتَعَدَّوْا فَذَكَرَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَ كَذَّبُوهُ فَقَالَ قَدْ صَبْرْتُ فِي نَفْسِي وَأَهْلِي وَعَرَضِي وَلَا صَبْرَ لِي عَلَى ذِكْرِ إِلَهِي فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

٢-٣-٧-١-٦ - حَلَاوَةُ الْعِبَادَةِ

﴿٣٢٨٩﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّكَ لَوْ وَجَدْتَ حَلَاوَةَ عِبَادَةِ اللَّهِ وَرَأَيْتَ بَرَكَاتِهَا وَاسْتَضَاءَتْ بِنُورِهَا لَمْ تَصْبِرْ عَنْهَا سَاعَةً وَاحِدَةً وَلَوْ قُطِعَتْ إِرْبًا إِرْبًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٥٣

٢-٣-٧-١-٧ - غَيْبَةُ الْحُجَّةِ ﷺ

﴿٣٢٩٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: خَطَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ النَّاسَ بِالْكُوفَةِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَنَا سَيِّدُ الشَّيْبِ وَفِي سُنَّةٍ مِنْ أَيُّوبَ وَسَيَجْمَعُ اللَّهُ لِي أَهْلِي كَمَا جَمَعَ لِيَعْقُوبَ وَ ذَلِكَ إِذَا اسْتَدَارَ الْفَلَكَ وَ قُلْتُمْ ضَلَّ أَوْ هَلَكَ أَلَا فَاسْتَشْعِرُوا قَبْلَهَا الصَّبْرَ؛ الإرشاد ج: ١ ص: ٢٩٠

﴿اقسام صبر﴾

۲-۱-۷-۳-۲- به خاطر محبت خداوند

﴿۳۲۸۵﴾ درباره‌ی آیه‌ی " در این، نشانه‌هایی است برای هر صبرکننده‌ی شکرگزار! " فرمود: بسیار صبر کننده‌اند، بر آنچه در راه محبت ما می‌بینند و نیز بر آنچه از سختی و آسایش بر ایشان وارد می‌شود. صبورند بر آزاری که در راه ما متحمل می‌شوند و خدا را بر نعمت ولایت ما اهل بیت، شکرگزارند.

۳-۱-۷-۳-۲- صبر بر دوری از محبوب

﴿۳۲۸۶﴾ خدایا بر فرض که آن عذاب دردناک را تحمل کنم، ولی رنج و عذاب جانکاه فراق و هجران را چگونه تحمل کنم؟ و اگر بر فرض بر شدت گرمی و حرارت آتش قهرت نیروی صبر و تحمل داشته باشم، چگونه می‌توانم از لطف و کرامت تو چشم پوشیده و صرف نظر کنم؟

۴-۱-۷-۳-۲- صبر بر عدم دیدار محبوب

﴿۳۲۸۷﴾ خداوند، تو می‌دانی که من به خاطر ترس از جهنم و یا اشتیاق به بهشت تو گریه نمی‌کنم. بلکه محبت تو در قلبم گره خورده است و نمی‌توانم صبر کنم مگر اینکه تو را ببینم.

۵-۱-۷-۳-۲- بر ذکر و یاد خداوند

﴿۳۲۸۸﴾ پس پیامبر صبر و شکیبایی را بر خود تحمیل کرد، حال آن‌که آنان از حد تجاوز کردند و پیامبر ﷺ از خدای تبارک و تعالی یاد کرد، حال آن‌که ایشان کلام پیامبر ﷺ را دروغ انگاشتند؛ پیامبر فرمود: من بر خود و خاندان و آبرویم، صبر کردم ولی بر جسارت به ساحت معبود خود، نمی‌توانم صبر کنم، خداوند عزیز و جلیل آیه نازل کرد: آسمان‌ها و زمین و آنچه را میان آن‌هاست در شش روز آفریدم و هیچ خستگی به ما نرسید، در مقابل آنچه می‌گویند، صبر کن.

۶-۱-۷-۳-۲- شیرینی عبادت

﴿۳۲۸۹﴾ همانا اگر تو لذت عبادت را بیابی و فوایدش را درک کنی و از آن نور بطلبی، هرگز دوربودن از عبادت را تحمل نمی‌کنی، هرچند بدن تو را قطعه‌قطعه کنند.

۷-۱-۷-۳-۲- صبر بر غیبت حضرت حجت ﷺ

﴿۳۲۹۰﴾ علی علیه السلام در خطبه‌ای در کوفه بعد از حمد و ثنای پروردگار فرمود: من سید پیران کهنسال و سنتی از ایوب در من موجود است و همچنان که خدای متعال در مقابل صبر ایوب خانواده‌ی او را به او بازگرداند، مرا هم به دیدار کسانم موفق می‌دارد و این هنگامی خواهد بود که فلک دور بزند و آخرالزمان برسد و شما از به‌درازا کشیدن زمان انتظار بگویید: «آن کس که باید بیاید یا مرده و یا به هلاکت رسیده است». بدانید که قبل از ظهور، شما باید لباس شکیبایی بر تن کنید.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٢٩١﴾ الحجة عليه السلام: أَنْتَ الْعَالِمُ غَيْرُ الْمُعَلِّمِ بِالْوَقْتِ الَّذِي فِيهِ صَلَاحُ أَمْرٍ وَلَيْكَ فِي الْإِذْنِ لَهُ بِإِظْهَارِ أَمْرِهِ وَكَشْفِ سِرِّهِ فَصَبِّرْنِي عَلَى ذَلِكَ حَتَّى لَا أُحِبَّ تَعْجِيلَ مَا أَخَّرْتَ وَلَا تَأْخِيرَ مَا عَجَلْتَ وَلَا كَشْفَ مَا سَتَرْتَ وَلَا الْبَحْثَ عَمَّا كَتَمْتَ وَلَا أَنْازِعَكَ فِي تَدْبِيرِكَ وَلَا أَقُولَ لِمَ وَكَيْفَ وَلَا مَا بَالُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٨٩

﴿٣٢٩٢﴾ الرسول عليه السلام: قَالَ عَلَى عليه السلام فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا يَكُونُ فِي هَذِهِ الْغِيْبَةِ حَالُهُ قَالَ يَصْبِرُ حَتَّى يَأْذَنَ اللَّهُ لَهُ بِالْخُرُوجِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٣٣٣

﴿٣٢٩٣﴾ الحسين عليه السلام: وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ... وَ الْبُشْرَى عِنْدَ ذَلِكَ لِمَنْ صَبَرَ بِنَعْجِيلِ خُرُوجِ الْقَائِمِ؛ منتخب الأنوار المضيئة ص: ٣١

﴿٣٢٩٤﴾ الحسين عليه السلام: الصَّابِرِينَ فِي غَيْبَتِهِ عَلَى الْآذَى وَ التَّكْذِيبِ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ بِالسَّيْفِ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ عليه السلام؛ الصراط المستقيم ج: ٢ ص: ١١١

﴿٣٢٩٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنْ الصَّابِرَ فِي غَيْبَتِهِ عَلَى الْآذَى وَ التَّكْذِيبِ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ بِالسَّيْفِ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ عليه السلام؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٣٨٥

﴿٣٢٩٦﴾ الرسول عليه السلام: طُوبَى لِلصَّابِرِينَ فِي غَيْبَتِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٣٠٤

٨-١-٧-٣-٢- على شوق رؤية أهل الجنة

﴿٣٢٩٧﴾ الرسول عليه السلام: فَحِينَئِذٍ تَقُولُ خُزَانُ الْجَنَانِ وَ حُورُهَا لَنَصْبِرَنَّ عَلَى شَوْقِنَا إِلَيْهِمْ كَمَا يَصْبِرُونَ عَلَى سَمَاعِ الْمَكْرُوهِ فِي سَادَاتِهِمْ وَ أَثْمَتِهِمْ وَ كَمَا يَتَجَرَّعُونَ الْغَيْظَ وَ يَسْكُتُونَ عَنْ إِظْهَارِ الْحَقِّ لِمَا يُشَاهِدُونَ مِنْ ظُلْمٍ مَنْ لَا يَقْدِرُونَ عَلَى دَفْعِ مَصْرَتِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٦٣

٨-١-٧-٣-٢- على ما تحبُّ

﴿٣٢٩٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى مَا تُحِبُّ وَ صَبْرٌ عَلَى مَا تُكْرَهُ؛

وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٨

﴿٣٢٩٩﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى مَا تُكْرَهُ وَ صَبْرٌ مِمَّا تُحِبُّ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨

ص: ٩٥

﴿٣٣٠٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى مَا تُكْرَهُ وَ صَبْرٌ عَمَّا تُحِبُّ؛ نهج البلاغة

ص: ٤٧٨

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۲۹۱﴾ خدایا، بی آن که کسی به تو آموخته باشد، بر زمان سامان گرفتن امر ظهور ولایت آگاهی، و اینکه چه زمانی به او اجازه خواهی داد امرش را آشکار و پرده از اسرارش برگیرد. پس مرا بر آن شکبیا ساز که تعجیل آنچه را که به تأخیر انداخته‌ای نخواهم و تأخیر آنچه را که پیش می‌اندازی نطلبم و از آنچه می‌خواهی بی‌پوشانی پرده برندارم و درباره‌ی آنچه می‌خواهی ناگفته بماند بحث نکنم، در تدبیرت منازعه ننموده و چون‌وچرا نکنم.

﴿۳۲۹۲﴾ علی علیه السلام گوید: من عرض کردم: پس از غیبت او چه می‌شود؟ فرمود: صبر کند تا آن‌گاه که خداوند او را اجازه‌ی خروج دهد.

﴿۳۲۹۳﴾ "و به شکیبایان بشارت بده"، بشارت برای کسی است که بر تعجیل در خروج امام قائم صبر می‌کند.

﴿۳۲۹۴﴾ آنان که در غیبت او بر آزار و تکذیب (مردم) صبر می‌کنند، همانند جهادکنندگان با شمشیرند، در رکاب رسول خدا صلی الله علیه و آله.

﴿۳۲۹۵﴾ آن‌ها که در غیبت وی، آزار و تکذیب بی‌دینان را تحمل کرده، بر عقیده‌ی خود ثابت می‌مانند، مثل کسانی هستند که با شمشیر در رکاب رسول خدا جهاد کردند.

﴿۳۲۹۶﴾ خوشا به حال صبرکنندگان در غیبت حضرت (مهدی علیه السلام).

۸-۱-۷-۲- به خاطر دیدن بهشتیان

﴿۳۲۹۷﴾ آن‌گاه دربانان و حوریان بهشتی گویند: همچنان که شنیدن نارواهای دشمن به پیشوایان و بزرگان خود را تحمل می‌کنند و خشم خود را فرو می‌برند و از اظهار حقیقت ساکتند زیرا می‌بینند که در چنگال ستم افرادی گرفتارند که یارای مبارزه و دفع شر آن‌ها را ندارند، همچنین ما نیز در برابر شیفتگی و عشقمان نسبت به آنان، صبر می‌کنیم.

۹-۱-۷-۲- به خاطر آنچه دوستش داری

﴿۳۲۹۸﴾ صبر بر دو نوع است، صبر بر آنچه برای تو ناخوشایند است و دیگری خوشتن‌داری از آنچه دوست داری.

﴿۳۲۹۹﴾ صبر بر دو نوع است، صبر بر آنچه برای تو ناخوشایند است و دیگری خوشتن‌داری از آنچه دوست داری.

﴿۳۳۰۰﴾ صبر بر دو نوع است، صبر بر آنچه برای تو ناخوشایند است و دیگری خوشتن‌داری از آنچه دوست داری.

﴿أقسام الصَّبْرِ﴾

﴿٣٣٠١﴾ الصادق عليه السلام: رَأْسُ طَاعَةِ اللَّهِ الصَّبْرُ وَالرِّضَا عَنِ اللَّهِ فِيمَا أَحَبَّ الْعَبْدُ أَوْ كَرِهَ؛
الكافي ج: ٢ ص: ٦٠

١٠-١-٧-٣-٢- عَلَى إِزْدِيَادِ الْحِكْمَةِ

﴿٣٣٠٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْعِلْمُ عِلْمَانِ مَطْبُوعٌ وَمَسْمُوعٌ وَلَا يَنْفَعُ مَسْمُوعٌ إِذَا لَمْ يَكُنْ مَطْبُوعٌ وَمَنْ عَرَفَ الْحِكْمَةَ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى الْإِزْدِيَادِ مِنْهَا الْجَمَالَ فِي اللِّسَانِ وَالْكَمَالَ فِي الْعَقْلِ؛
كشف الغمة ج: ٢ ص: ٣٤٧

﴿٣٣٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ عَرَفَ الْحِكْمَ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى الْإِزْدِيَادِ مِنْهَا؛ كنز الفوائد ج: ١
ص: ٣١٩

﴿٣٣٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ عَرَفَ الْحِكْمَةَ لَمْ يَصْبِرْ مِنَ الْإِزْدِيَادِ مِنْهَا؛ بحار الأنوار ج: ١
ص: ١٨٣

﴿٣٣٠٥﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ عَرَفَ قَدْرَ الصَّبْرِ لَا يَصْبِرُ عَمَّا مِنْهُ الصَّبْرُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢
ص: ٤٢٧

٢-٢-٧-٣-٢- الصَّبْرُ عَلَى الْفِرَاقِ النَّعْمَ وَفَقْدَانِهَا.

١-٢-٧-٣-٢- عَلَى الْفِرَاقِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

﴿٣٣٠٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَاعَةَ دُفْنِ إِيَّاهُ الصَّبْرُ لَجَمِيلٍ إِلَّا عَنْكَ وَإِنَّ الْجَزَعَ لَقَسِيحٌ إِلَّا عَلَيْكَ وَإِنَّ الْمُصَابَ بِكَ لَجَلِيلٌ وَإِنَّهُ قَبْلُكَ وَبَعْدُكَ لَجَلِيلٌ؛
نهج البلاغة ص: ٥٢٧

﴿٣٣٠٧﴾ الزهراء عليها السلام: قَالَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامُ لِلنَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ فِي سَكَرَاتِ الْمَوْتِ يَا أَبْتَ أَنَا لَا أَصْبِرُ عَنْكَ سَاعَةً مِنَ الدُّنْيَا فَأَيْنَ الْمِيعَادُ غَدًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥٣٥

﴿٣٣٠٨﴾ قَدْ كُشِفَ مِنَ الْغَطَاءِ وَالْحِجَابِ لِعَيْنِ ذَلِكَ الْمُؤْمِنِ الْعَلِيلِ فَيَرَاهُمْ الْمُؤْمِنُ هُنَاكَ بَعْدَ مَا كَانُوا حَوْلَ فِرَاشِهِ فَيَقُولُ يَا مَلِكُ الْمَوْتِ الْوَحَا الْوَحَا تَنَاوَلْ رُوحِي وَلَا تُلْبِثْنِي هَاهُنَا فَلَا صَبْرَ لِي عَنْ مُحَمَّدٍ وَأَعَزَّتِهِ وَأَلْحَقْنِي بِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٦ ص: ١٧٣

﴿٣٣٠٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كُنْتُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ بَعْدَ أَنْ صَلَّى الْفَجْرَ ثُمَّ نَهَضَ وَنَهَضْتُ مَعَهُ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَّجِهَ إِلَى مَوْضِعٍ أَعْلَمَنِي بِذَلِكَ وَكَانَ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۳۰۱﴾ بالاترین طاعت خداوند، صبر و رضایت است، در موارد خوشایند و ناخوشایند.

۱۰-۱-۷-۳-۲- به خاطر افزایش حکمت و دانش

﴿۳۳۰۲﴾ علم دو علم است، فطری و اکتسابی؛ و اگر فطری نباشد، اکتسابی به تنهایی

بی‌فایده است؛ و هر که حکمت را بشناسد بر افزوده‌نشدن به علم خود صبر نخواهد کرد.

﴿۳۳۰۳﴾ هر که حکمت را شناخت برای بیشتردانستن از آن (حکمت)، صبر نمی‌کند.

﴿۳۳۰۴﴾ هر که حکمت را شناخت برای بیشتردانستن از آن (حکمت)، صبر نمی‌کند.

﴿۳۳۰۵﴾ کسی که ارزش صبر را بشناسد، عاشق و شیفته‌ی حادثه بوده و بر نیامدن حادثه

بی‌تاب است.

۲-۷-۳-۲- صبر بر ازدست‌دادن نعمت‌ها

۱-۲-۷-۳-۲- صبر بر جدایی و فراق پیامبر

﴿۳۳۰۶﴾ علی علیه السلام هنگام به‌خاک‌سپردن رسول خدا صلی الله علیه و آله، بر مزار او گفت: شکیبایی

نیکوست جز در (داغ سنگین) از دست دادنت؛ و بی‌تابی ناپسند است مگر بر فراق تو.

مصیبت تو سترگ است و مصیبت‌های پیش و پس، کوچک و حقیر است.

﴿۳۳۰۷﴾ حضرت زهرا علیها السلام در وقت سكرات موت پیامبر صلی الله علیه و آله گفت: ای پدر، من

لحظه‌ای در دنیا طاقت جدایی ندارم، وعده‌ی ما فردا کجا خواهد بود؟

﴿۳۳۰۸﴾ آن‌گاه که پرده و حجاب از چشمان آن مؤمن بیمار برداشته شود، پس آن مؤمن

آن‌ها را می‌بیند که آنجا اطراف بستر او هستند، حال به عزرائیل می‌گوید: شتاب کن،

شتاب، روحم را بگیر و دیگر مرا در دنیا نگاه ندار. من دیگر طاقت دوری از محمد صلی الله علیه و آله و

عزیزانش را ندارم. مرا به آن‌ها ملحق کن.

﴿۳۳۰۹﴾ من و رسول خدا صلی الله علیه و آله در مسجد بودیم، بعد از اینکه نماز صبح را خواندند بلند

شدند و من هم با ایشان بلند شدم. هرگاه رسول خدا می‌خواست به جایی برود مرا باخبر

﴿أقسام الصبر﴾

إِذَا أَبْطَأَ فِي ذَلِكَ الْمَوْضِعِ صِرْتُ إِلَيْهِ لَأَعْرِفَ خَبْرَهُ لِأَنَّهُ لَا يَتَصَابَرُ قَلْبِي عَلَى فِرَاقِهِ سَاعَةً وَاحِدَةً؛
الاحتجاج ج: ١ ص: ١٩٧

﴿٣٣١٠﴾ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ
وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا قِيلَ نَزَلَتْ فِي ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ
اللَّهِ ﷺ وَكَانَ شَدِيدَ الْحُبِّ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَلِيلَ الصَّبْرِ عَنْهُ فَأَتَاهُ ذَاتَ يَوْمٍ وَقَدْ تَغَيَّرَ لَوْنُهُ وَ
نَحَلَ جِسْمُهُ فَقَالَ ﷺ يَا ثَوْبَانُ مَا غَيَّرَ لَوْنَكَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا بِيَ مِنْ مَرَضٍ وَلَا وَجَعٍ غَيْرُ
أَنِّي إِذَا لَمْ أَرَكَ اشْتَقْتُ إِلَيْكَ حَتَّى أَتَقَاكَ ثُمَّ ذَكَرْتُ الْآخِرَةَ فَأَخَافُ أَنْ لَا أَرَكَ هُنَاكَ لِأَنِّي
عَرَفْتُ أَنَّكَ تَرْفَعُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَأَنِّي إِنْ أُدْخِلْتُ الْجَنَّةَ كُنْتُ فِي مَنْزِلَةٍ أَدْنَى مِنْ مَنْزِلَتِكَ وَإِنْ لَمْ
أُدْخَلِ الْجَنَّةَ فَلَا أَحْسِبُ أَنْ أَرَكَ أَبَدًا فَنَزَلَتْ الْآيَةُ ثُمَّ قَالَ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُؤْمِنَنَّ عَبْدٌ
حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ نَفْسِهِ وَأَبَوَيْهِ وَأَهْلِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ وَقِيلَ إِنَّ أَصْحَابَ
رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالُوا مَا يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَفَارِقَكَ فَإِنَّا لَا نَرَاكَ إِلَّا فِي الدُّنْيَا فَأَمَّا فِي الْآخِرَةِ فَإِنَّكَ
تُرْفَعُ فَوْقَنَا بِفَضْلِكَ فَلَا نَرَاكَ فَنَزَلَتْ الْآيَةُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٨٧

٢-٣-٧-٢-٢-٢ فِرَاقُ عَلِيِّ ﷺ

﴿٣٣١١﴾ الزَّهْرَاءُ ﷺ: يَا سَلْمَانَ يُرِيدُونَ قَتْلَ عَلِيٍّ مَا عَلَيَّ صَبْرٌ فَدَعْنِي حَتَّى آتِيَ قَبْرَ أَبِي فَأَنْشُرَ
شَعْرِي وَأَشُقَّ جَنْبِي وَأَصْبِحَ إِلَى رَبِّي فَقَالَ سَلْمَانُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُخَسَفَ بِالْمَدِينَةِ؛ بحار الأنوار
ج: ٢٨ ص: ٢٢٧

٢-٣-٧-٢-٣-٢ فِرَاقُ الزَّهْرَاءِ ﷺ

﴿٣٣١٢﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ: قُلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَنْ صَفِيَّتِكَ صَبْرِي وَعَفَا عَنْ سَيِّدَةِ نِسَاءِ
الْعَالَمِينَ تَجَلْدِي؛ الكافي ج: ١ ص: ٤٥٨

٢-٣-٧-٢-٢-٤ فِرَاقُ شُعَيْبِ ﷺ

﴿٣٣١٣﴾ الرَّسُولُ ﷺ: خَرَجَ إِلَى مَدِينَةِ مَدْيَنَ فَأَقَامَ عِنْدَ شُعَيْبٍ مَا أَقَامَ فَكَانَتْ الْعِيبَةُ الثَّانِيَةَ
أَشَدَّ عَلَيْهِمْ مِنَ الْأُولَى وَكَانَتْ نَيْفًا وَخَمْسِينَ سَنَةً وَاشْتَدَّتِ الْبُلُوَى عَلَيْهِمْ وَاسْتُرَّ الْفَقِيهُ فَبَعَثُوا
إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا صَبْرَ لَنَا عَلَى اسْتِتَارِكَ عَنَّا؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٦

٢-٣-٧-٢-٥ فِرَاقُ الْأَحَبَّةِ

﴿اقسام صبر﴾

می‌کرد و هرگاه توقفش در آن مکان طولانی می‌شد به‌سوی ایشان می‌رفتم تا از احوالشان باخبر شوم زیرا قلبم یک لحظه هم دوری ایشان را تحمل نمی‌کرد.

﴿۳۳۱۰﴾ فرمود: آیه‌ی "و کسی که خدا و پیامبر را اطاعت کند، (در روز رستاخیز،) همنشین کسانی خواهد بود که خدا، نعمت خود را بر آنان تمام کرده؛ از پیامبران و صدیقان و شهدا و صالحان؛ و آن‌ها رفیق‌های خوبی هستند"؛ درباره‌ی غلام پیامبر خدا ﷺ نازل شده است، ثوبان علاقه‌ی زیادی به آن حضرت داشت و طاقت فراق و جدایی از آن جناب نداشت، روزی با رنگ پریده و تنی رنج‌دیده نزد آن حضرت شتافت، حضرت فرمودند چرا رنگ از چهره‌ات پریده است؟ عرض کرد ای پیامبر خدا بیماری و کسالتی ندارم جز شوق دیدار شما، به یاد آخرت افتادم می‌ترسم آنجا شما را نبینم زیرا می‌دانم که تو و سایر پیامبران در طبقات و درجات بالای بهشت هستید و من حتی اگر وارد بهشت هم بشوم در درجه‌ای پایین‌تر هستم و اگر هم شایسته‌ی ورود به بهشت نباشم، هرگز شما را در آن عالم زیارت نخواهم کرد، سخن ثوبان که به اینجا رسید، ناگهان این آیه نازل شد و سپس پیامبر ﷺ فرمودند: سوگند به آن که جانم در دست اوست، هیچ بنده‌ای ایمان نیاورده است مگر آن که مرا از خودش و پدر و مادر و همسر و فرزندانش و تمام مردم دیگر بیشتر دوست داشته باشد. برخی در شأن نزول آیه گفته‌اند: یاران پیامبر ﷺ خطاب به آن حضرت گفتند: سزاوار نیست ما از شما جدا شویم، زیرا فقط در این دنیا توفیق دیدار حضرت را داریم و در آخرت، چون مقام شما بالاست، توفیق دیدار نداریم و آیه نازل شد.

۲-۲-۷-۳-۲- دوری از حضرت علی علیه السلام

﴿۳۳۱۱﴾ ای سلمان، می‌خواهند علی علیه السلام را بکشند، صبری برایم نمانده است. رهایم کن تا بر مزار پدرم بروم و مویم را پریشان و گریبان چاک کنم و به جانب خدا فریاد زنم. سلمان گفت: می‌ترسم که شهر نابود شود.

۲-۲-۷-۳-۲- دوری از حضرت زهرا علیها السلام

﴿۳۳۱۲﴾ ای رسول خدا، شکیبایی‌ام از فراق محبوبه‌ات کم شده و تحملم از دوری سرور زنان جهان به پایان رسیده است.

۲-۲-۷-۳-۲- جدایی از حضرت شعیب علیه السلام

﴿۳۳۱۳﴾ به شهر مدین رفت و سالیانی را نزد شعیب ماند. و اما غیبت دوم از غیبت اولی بر آن‌ها سخت‌تر بود و آن پنجاه و چند سال طول کشید و گرفتاری آن‌ها شدت گرفت و آن فقیه نیز در خفا بود. کسی را نزد او فرستادند و گفتند: ما دیگر بر غیبت تو شکیبایی نداریم.

۲-۲-۷-۳-۲- فراق و جدایی از دوستان

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٣١٤﴾ السجاد عليه السلام: أَتَذَكَّرُ حَلَاوَةَ مَذَاقِ الدُّنْيَا وَعَذُوبَةَ مَشَارِبِ أَيَّامِهَا وَأَقْتَفَى آثارَ الْمُرِيدِينَ وَاتَّسَمَ أَرْوَاحَ الْمَاضِينَ مَعَ سَبْقِهِمْ إِلَى الْغَلِّ وَالْفَسَادِ وَتَخَلَّفِي عَنْهُمْ فِي فَضَالَةِ طُرُقِ الدُّنْيَا مُنْقَطِعاً مِنَ الْأَخْلَاءِ فَرَادَنِي جَلِيلَ الْخُطْبِ لِفَقْدِهِمْ جَوَى وَخَانَنِي الصَّبْرَ حَتَّى كَانَنِي أَوَّلُ مُمْتَحَنٍ أَتَذَكَّرُ مَعَارِفَ الدُّنْيَا وَفِرَاقَ الْأَحِبَّةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٥٧

﴿٣٣١٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: سَيَجْمَعُ اللَّهُ لِي أَهْلِي كَمَا جَمَعَ لِيَعْقُوبَ شَمْلَهُ، وَذَلِكَ إِذَا اسْتَدَارَ الْفَلَكَ، وَقُلْتُمْ مَاتَ أَوْ هَلَكَ. أَلَا فَاسْتَشْعِرُوا قَبْلَهَا بِالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ١٥٥

﴿٣٣١٦﴾ صَبْرُ يَعْقُوبَ عليه السلام عَلَى فِرَاقِ وَلَدِهِ حَتَّى كَادَ يَخْرُضُ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٤٠٨

﴿٣٣١٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ يَعْقُوبَ قَدْ صَبَرَ عَلَى فِرَاقِ وَلَدِهِ حَتَّى كَادَ يَخْرُضُ مِنَ الْحُزْنِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٣

﴿٣٣١٨﴾ وَإِنْ صَبَرَ يَعْقُوبُ عليه السلام عَلَى فِرَاقِ وَلَدِهِ حَتَّى كَادَ أَنْ يَكُونَ حَرَضاً مِنَ الْحُزَنِ فَقَدْ فُجِعَ مُحَمَّدٌ عليه السلام بِأَنْ كَانَ لَهُ وَحْدَهُ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٢٥٣

﴿٣٣١٩﴾ صَبَرَ يُوسُفُ عليه السلام فِي الْجُبِّ وَالْحَبْسِ وَالْفُرْقَةِ وَالْمَعْصِيَةِ وَمُحَمَّدٌ قَاسَى مِنْ كَثَرَةِ الْعُرْبَةِ وَالْفُرْقَةِ وَحُبْسِ فِي الشَّعْبِ ثَلَاثَ سِنِينَ وَفِي الْغَارِ ثَلَاثَ لَيَالٍ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٤٠٨

٢-٦-٣-٢- وفاة أحد بينهما قرابة

﴿٣٣٢٠﴾ الرَسُولُ عليه السلام: مَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ أُمَّتِي تَبْلُغُهُ وَفَاةٌ أَحَدٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ قَرَابَةٌ أَوْ غَيْرُ ذَلِكَ وَ يَسْتَرْجِعُ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ اخْلُفْهُ عَلَى تَرْكِتِهِ فِي الْغَابِرِينَ وَاغْفِرْ لَهُ وَلَنَا يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ نَوِّرْ لَهُ فِي قَبْرِهِ وَافْسَحْ لَهُ فِي لَحْدِهِ وَلَقِّنْهُ حُجَّتَهُ إِلَّا شَفَعَهُ اللَّهُ فِيهِ وَكَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ صَبَرَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٨٧

٢-٧-٣-٢- فقد الولد

﴿٣٣٢١﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: ثَوَابُ الْمُؤْمِنِ مِنْ وَلَدِهِ إِذَا مَاتَ الْجَنَّةُ صَبَرَ أَوْ لَمْ يَصْبِرْ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢١٩

﴿٣٣٢٢﴾ الرَسُولُ عليه السلام: خَمْسُ مَا أَثْقَلَنَ فِي الْمِيزَانِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ وَ الْوَلَدُ الصَّالِحُ يُتَوَفَّى لِمُسْلِمٍ فَيَصْبِرُ وَ يَحْتَسِبُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٨٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۳۱۴﴾ شیرینی دنیا و خوشگذرانی دوران آن را یاد کرده و از دلبستگان آن پیروی می‌کنم و به ارواح گذشتگان دل مشغول داشته‌ام، با اینکه می‌دانم آن‌ها به‌سوی فساد و تباهی رهسپار شدند و کنارافتادن و جداسدند از دوستان، فقط به پرداختن به زواید زندگی دنیوی می‌گذرد و آن‌چنان خود را به‌واسطه‌ی ازدست‌دادن آن‌ها ناراحت کرده‌ام که پیوسته آتش اندوهم فزونی یافته، صبرم از کف می‌رود تا جایی که گویا من اولین کسی هستم که به آزمایش درآمده و به یاد لذاذ دنیا و فراق دوستان افتاده‌ام.

﴿۳۳۱۵﴾ به‌زودی خداوند خانواده‌ی مرا گرد می‌آورد، همچنان که اولاد یعقوب را گرد آورد و این امر هنگامی خواهد بود که روزگار دور بزند و آخرالزمان برسد و شما از به‌درازا کشیدن زمان انتظار بگویید: آن کس که باید بیاید یا مرده و یا به هلاکت رسیده است. بدانید که شما باید پیش از ظهور، لباس شکیبایی بر تن کنید.

﴿۳۳۱۶﴾ یعقوب بر فراق فرزند شکیبایی ورزید، به‌طوری‌که نزدیک بود تلف شود.

﴿۳۳۱۷﴾ یعقوب بر فراق فرزند صبر کرد تا آنجا که نزدیک بود از غصه از بین برود.

﴿۳۳۱۸﴾ و اگر حضرت یعقوب علیه السلام، در فراق فرزندش یوسف، شکیبایی ورزید تا حدی که نزدیک بود از ناراحتی و اندوه جان دهد، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز در مرگ یگانه پسرش، سوگوار شد. ﴿۳۳۱۹﴾ یوسف علیه السلام در چاه و زندان و بر جدایی و در مقابل معصیت، صبر کرد و محمد صلی الله علیه و آله از غربت بسیار و جدایی، سختی کشید و سه سال در شعب ابی‌طالب و سه شب در غار محبوس بود.

۶-۲-۷-۳-۲- وفات خویشاوندان و اقربا

﴿۳۳۲۰﴾ اگر به یکی از افراد امتم، خبر وفات یکی نزدیکانش برسد و او بعد از گفتن " انا لله و انا الیه راجعون "، چنین بگوید: " خدایا، تو جای خالی او را در میان بازماندگانش، با سامان‌دادن احوالشان، پر ساز و ما و ایشان را ببخش، ای پروردگار جهانیان. " و بعد بگوید: " خدایا، قبر او را نورانی و گشاده گردان و حجت‌هایش را به او تلقین فرما. " خداوند، شفاعت و دعای او را دربارهی مرحوم می‌پذیرد و پاداشی معادل پاداش کسی که صبر کرده، به او داده خواهد شد.

۷-۲-۷-۳-۲- ازدست‌دادن فرزند

﴿۳۳۲۱﴾ ثواب مؤمن از بابت فوت فرزندش در زمان حیات او، بهشت است خواه صبر و شکیبایی پیشه کند و خواه نکند.

﴿۳۳۲۲﴾ پیامبر صلی الله علیه و آله فرماید: پنج چیز بسیار در میزان عمل سنگین است: " سبحان الله "، " الحمد لله "، " لا اله الا الله "، " الله اکبر " و صبر در مرگ فرزند صالح برای رضای خدا.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٣٢٣﴾ الكاظم عليه السلام: سألتُ العبدَ الصَّالحَ عليه السلام عن رجلٍ وقَّفَ بالموقفِ فاتَّاهُ نَعْيُ أَبِيهِ أَوْ نَعْيُ بَعْضٍ وَلَدِهِ قَبْلَ أَنْ يَذْكُرَ اللَّهَ بِشَيْءٍ أَوْ يَدْعُوَ فَاشْتَغَلَ بِالْجَزَعِ وَالْبُكَاءِ عَنِ الدُّعَاءِ ثُمَّ أَفَاضَ النَّاسُ فَقَالَ لَا أَرَى عَلَيْهِ شَيْئاً وَقَدْ أَسَاءَ فَلَيْسَتْغْفِرَ اللَّهُ مَا لَوْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ لَأَفَاضَ مِنَ الْمَوْقِفِ بِحَسَنَاتِ أَهْلِ الْمَوْقِفِ جَمِيعاً مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ حَسَنَاتِهِمْ شَيْءٌ؛ تهذيب الأحكام ج: ٥ ص: ١٨٤

﴿٣٣٢٤﴾ الرسول ﷺ: صَبَرَ مُحَمَّدٌ ﷺ عَلَى وَفَاةِ إِبْرَاهِيمَ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٤٠٨

﴿٣٣٢٥﴾ الصادق عليه السلام: صَبَرَ نَفْسَكَ عِنْدَ كُلِّ بَلِيَّةٍ فِي وَلَدٍ أَوْ مَالٍ أَوْ رَزِيَّةٍ فَإِنَّمَا يَقْبِضُ عَارِيَتَهُ

وَيَأْخُذُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٨١

﴿٣٣٢٦﴾ الصادق عليه السلام: فَإِنَّ اللَّهَ إِنَّمَا يَقْبِضُ عَارِيَتَهُ وَهَبَتَهُ لِيُبْلُو شُكْرَكَ وَصَبْرَكَ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٣

﴿٣٣٢٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ يَعْقُوبَ قَدْ صَبَرَ عَلَى فِرَاقٍ وَلَدِهِ حَتَّى كَادَ يَخْرُضُ مِنَ الْحُزْنِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٣

﴿٣٣٢٨﴾ العسكري عليه السلام: كَتَبْتُ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ عليه السلام أَسْأَلُهُ الدُّعَاءَ بِأَنْ أُرْزَقَ وَلَدًا فَوْقَ

رِزْقِكَ اللَّهُ وَلَدًا وَاصْبِرْكَ عَلَيْهِ فَوُلِدَ لِي ابْنٌ وَمَاتَ؛ بحار الأنوار ج: ٥٠ ص: ٢٦٩

﴿٣٣٢٩﴾ الرسول ﷺ: لَا يَمُوتُ بَيْنَ امْرَأَتَيْنِ مُسْلِمَتَيْنِ وَلَكَانِ أَوْ ثَلَاثُ فَيُصْبِرَانِ وَيَحْتَسِبَانِ

فَيَرِيَانِ النَّارَ أَبَدًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤١٩

﴿٣٣٣٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَمَّا جَاءَتْ امْرَأَتُهُ إِلَيْهِ وَقَدْ بَاعَتْ أَحَدَ ظَفَائِرِهَا بِقُوَّتِهِ شَقَّ عَلَيْهِ

ذَلِكَ فَنَصَبَ نَفْسَهُ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ تَعَالَى ثُمَّ قَالَ يَا رَبِّ إِنَّكَ ابْتَلَيْتَنِي بِفَقْدِ الْأَهْلِ وَالْأَوْلَادِ فَصَبَرْتُ

وَبِالْمَرَضِ الْفُلَانِيِّ فَصَبَرْتُ ثُمَّ عَدَدَ أَمْرَاضَهُ فَإِذَا النَّدَاءُ مِنْ قَبْلِ اللَّهِ أَنْ يَا أَيُّوبُ لِمَنِ الْمِنَّةُ عَلَيْكَ

فِي صَبْرِكَ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ اللَّهُمَّ لَكَ وَصَارَ يَخْتُو التُّرَابَ عَلَى رَأْسِهِ وَيَبْكِي وَيَقُولُ اللَّهُمَّ لَكَ

اللَّهُمَّ لَكَ فَجَاءَ النَّدَاءُ ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

﴿٣٣٣١﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا مَاتَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ حَزَنًا عَلَيْكَ يَا

إِبْرَاهِيمُ وَإِنَّا لَصَابِرُونَ يَحْزَنُ الْقَلْبُ وَتَدْمَعُ الْعَيْنُ وَلَا نَقُولُ مَا يُسْخِطُ الرَّبَّ؛ من لا يحضره الفقيه

ج: ١ ص: ١٧٧

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۳۲۳﴾ از موسی بن جعفر علیه السلام درباره‌ی مردی پرسیدم که در عرفات وقوف کرده و خبر درگذشت پدر یا یکی از فرزندان را به او داده‌اند. و او به‌جای ذکر خدا و دعا، مشغول ناله و بی‌تابی و گریه می‌شود. فرمودند: تکلیفی بر او نیست. (وقوفش پذیرفته است) هرچند عملش ناپسند محسوب می‌شود و باید استغفار کند. ولی اگر صبر و شکیبایی می‌ورزید و مصیبت را به حساب خدا می‌گذاشت، موقف را در شرایطی ترک می‌کرد که خداوند پاداش تمام حاضرین در عرفات را به او می‌داد، بدون آن که چیزی از حسنات آن‌ها کم شود.

﴿۳۳۲۴﴾ محمد صلی الله علیه و آله بر مرگ ابراهیم شکیبایی کرد.

﴿۳۳۲۵﴾ در هر بلا یا مصیبتی که به فرزندان یا مال تو وارد می‌شود، خود را شکیبا بدار؛ پس بدان که همانا خداوند امانت خود را بازپس می‌ستاند.

﴿۳۳۲۶﴾ خدا امانت و بخشش خود را پس می‌گیرد، تا شکر و صبر تو را ببازماید.

﴿۳۳۲۷﴾ یعقوب بر فراق فرزند صبر کرد تا آنجا که نزدیک بود از غصه از بین برود.

﴿۳۳۲۸﴾ نامه‌ای برای حضرت عسکری علیه السلام نوشته تقاضا کردم دعا کند صاحب فرزندی شوم. در جواب من نوشت: خدا به تو فرزندی عطا کند و نیز بر او صبرت دهد. برایم پسری به دنیا آمد و پس از مدتی از دنیا رفت.

﴿۳۳۲۹﴾ اگر از یک زوج دو یا سه فرزند فوت شوند. و آن دو بر این مصیبت صبر کرده و آن را با خدا معامله کنند، هرگز سوزش و حرارت آتش را نخواهند دید.

﴿۳۳۳۰﴾ وقتی همسرش به‌سوی او آمد در حالی که بخشی از گیسوانش را برای غذای روزانه فروخته بود. تحمل این منظره، برای ایوب گران آمد. پس خود را در پیشگاه خدا قرار داد و عرض کرد: پروردگارا مرا به ازدست‌دادن فرزندان و اهل و عیالم گرفتار کردی، تحمل کردم، رنجور و بیمارم کردی تحمل کردم. بعد یک‌یک بیماری‌ها و گرفتاری‌هایش را شمرد. ناگاه از طرف خدا ندایی رسید که: ای ایوب، برای این شکیبایی، چه کسی باید منت بگذارد؟ چه کسی قدرت و توان صبر و شکیبایی را به تو داد؟ پس ایوب عرض کرد: بارالها منت، حق توست، حق توست. خاک بر سر می‌ریخت و گریه می‌کرد و می‌گفت: خدایا تو، خدایا تو، پس ندایی آمد: پایت را به زمین بزن که این چشمه‌ای است برای شستشو، خنک و گوارا.

﴿۳۳۳۱﴾ هنگامی که ابراهیم فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله وفات یافت، پیامبر صلی الله علیه و آله به‌رسم زبان حال فرمود: ای ابراهیم بر مرگ تو اندوهگین هستیم ولی شکیبایی در پیش می‌گیریم، دل اندوه دارد و چشم می‌گرید ولی ما چیزی نمی‌گوییم که خداوند را به سبب بی‌تابی و ناشکری به خشم آورد.

﴿أقسام الصبر﴾

﴿٣٣٢﴾ الرسول ﷺ: مَنْ دَفَنَ ثَلَاثَةَ فَصَبَرَ عَلَيْهِمْ وَاحْتَسَبَ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ فَقَالَتْ أُمُّ أَيْمَنَ وَ اثْنَيْنِ فَقَالَ مَنْ دَفَنَ اثْنَيْنِ وَ صَبَرَ عَلَيْهِمَا وَ احْتَسَبَهُمَا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ فَقَالَتْ أُمُّ أَيْمَنَ وَ وَاحِدًا فَسَكَتَ وَ أَمْسَكَ ثُمَّ قَالَ ﷺ يَا أُمَّ أَيْمَنَ مَنْ دَفَنَ وَاحِدًا فَصَبَرَ عَلَيْهِ وَ احْتَسَبَهُ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٩٥

﴿٣٣٣﴾ الرسول ﷺ: مَنْ قَدَّمَ شَيْئًا مِنْ وَلَدِهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا حَجَزَهُ بِإِذْنِ اللَّهِ مِنَ النَّارِ؛

مسكن الفؤاد ص: ٣١

﴿٣٣٤﴾ الرسول ﷺ: مَنْ قَدَّمَ مِنْ وَلَدِهِ ثَلَاثًا صَابِرًا مُحْتَسِبًا كَانَ مَحْجُوبًا مِنَ النَّارِ بِإِذْنِ اللَّهِ

عَزَّ وَ جَلَّ؛ مسكن الفؤاد ص: ٣١

﴿٣٣٥﴾ الرسول ﷺ: مَنْ كَانَ لَهُ ابْنٌ وَ كَانَ عَلَيْهِ عَزِيزٌ وَ بِهِ ضَيِّقٌ وَ مَاتَ فَصَبَرَ عَلَى مُصِيبَتِهِ وَ احْتَسَبَهُ أَبْدَلَ اللَّهُ أَلَمَتَ دَارٍ خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَ قَرَارًا خَيْرًا مِنْ قَرَارِهِ وَ أَبْدَلَ الْمُصَابَ الصَّلَاةَ وَ الرَّحْمَةَ وَ الْمَغْفِرَةَ وَ الرِّضْوَانَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٢٣

﴿٣٣٦﴾ الصادق عليه السلام: هُمْ سَادَةُ النَّبِيِّينَ وَ عَلَيْهِمْ دَارَتْ رَحَى الْمُرْسَلِينَ وَ قِيلَ لَهُمْ سِتَّةُ نُوحٍ صَبَرَ عَلَى أَدَى قَوْمِهِ وَ إِبْرَاهِيمُ صَبَرَ عَلَى النَّارِ وَ إِسْحَاقُ صَبَرَ عَلَى الذَّبْحِ وَ يَعْقُوبُ صَبَرَ عَلَى فَقْدِ الْوَلَدِ وَ ذَهَابِ الْبَصَرِ وَ يُوسُفُ صَبَرَ عَلَى الْبَيْتِ وَ السَّجْنِ وَ أَيُّوبُ صَبَرَ عَلَى الضَّرِّ؛ بحار الأنوار

ج: ٦٥ ص: ٣٢٧

﴿٣٣٧﴾ وَ إِنْ صَبَرَ يَعْقُوبُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى فِرَاقِ وَلَدِهِ حَتَّى كَادَ أَنْ يَكُونَ حَرَضًا مِنَ الْحُزَنِ فَقَدْ

فُجِعَ مُحَمَّدٌ ﷺ بِأَنْ كَانَ لَهُ وَحْدَهُ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٢٥٣

﴿٣٣٨﴾ الرسول ﷺ: وَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْنَا الشُّكْرَ إِذَا أُعْطِيَ وَ الصَّبْرَ إِذَا ابْتَلِيَ؛

بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٧٥

﴿٣٣٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: يَا أَشْعَثُ إِنْ تَخَزَنْ عَلَى ابْنِكَ فَقَدْ اسْتَحَقَّتْ ذَلِكَ مِنْكَ الرَّحْمُ

وَ إِنْ تَصَبَّرَ فَقَبِلَ اللَّهُ مِنْ كُلِّ مُصِيبَةٍ خَلْفَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٧

﴿٣٤٠﴾ الصادق عليه السلام: أَنَّهُ جَاءَتْ إِلَيْهِ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ إِنْ أَبْنِي سَافَرَ عَنِّي وَ قَدْ طَالَتْ غَيْبَتُهُ عَنِّي

وَ اشْتَدَّ شَوْقِي إِلَيْهِ فَادْعُ اللَّهَ لِي فَقَالَ لَهَا عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فَاسْتَعْمَلْتَهُ ثُمَّ جَاءَتْ بَعْدَ ذَلِكَ فَشَكَتْ إِلَيْهِ طُولَ غَيْبَتِهَا فَقَالَ لَهَا أَلَمْ أَقُلْ لَكَ عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فَقَالَتْ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ كَمْ الصَّبْرُ فَوَ

﴿اقسام صبر﴾

﴿۳۳۳۲﴾ کسی که سه فرزندش بمیرند و آن‌ها را دفن کند و بر مصیبت آن‌ها، صبر و خویشتن‌داری نماید و به حساب خدا بگذارد، بهشت بر او واجب است. ام ایمن عرض کرد: اگر دو فرزند دفن کند، همین اجر را دارد؟ فرمود: اگر صبر و خویشتن‌داری داشته باشد، بهشت بر او واجب است. ام ایمن عرض کرد: اگر یک فرزند از دست بدهد، باز همین اجر را داراست؟ پیامبر اکرم ساکت شد و کمی مکث کرد، سپس فرمود: کسی که یک فرزند نیز از دست بدهد و صبر و خویشتن‌داری نماید به حساب خدا بگذارد، بهشت بر او واجب است.

﴿۳۳۳۳﴾ هرکس که فرزندی از او بمیرد و در این مصیبت صبر پیشه کند و به حساب خدا گذارد، خداوند به خاطر این صبوری مانع از افتادن او در آتش می‌شود.

﴿۳۳۳۴﴾ هرکس که سه فرزند از او بمیرد و او شکبیا باشد و به حساب خدا گذارد، به اجازه‌ی خدا صبوری او مانع او از آتش می‌شود.

﴿۳۳۳۵﴾ کسی که او را فرزند عزیزی داشته باشد و تاب از دست‌دادن او را نداشته باشد و آن فرزند بمیرد پس صبر کند و به حساب خدا گذارد، خداوند به فرزندی که از دنیا رفته، خانه و آرامگاهی بهتر از خانه‌ی دنیا می‌دهد و شخص مصیبت‌دیده را مورد رحمت و غفران و رضوان خود قرار می‌دهد.

﴿۳۳۳۶﴾ (این چند پیامبر) از بزرگان انبیا هستند و گردونه‌ی سایر پیامبران بر مدار آن‌ها می‌گردد و گفته می‌شود آن‌ها شش نفرند: نوح که بر آزار قومش صبر کرد، ابراهیم که آتش را تحمل کرد، اسحاق (اسماعیل) که رنج سربردن را تحمل کرد، یعقوب که بر فقدان پسر و نابینایی صبر نمود و یوسف که رنج چاه و زندان را تحمل کرد و ایوب که بر سختی صبر نمود.

﴿۳۳۳۷﴾ و اگر حضرت یعقوب علیه السلام، در فراق فرزندش یوسف، شکبایی ورزید تا حدی که نزدیک بود از ناراحتی و اندوه جان دهد، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز در مرگ یگانه پسرش، سوگوار شد. ﴿۳۳۳۸﴾ خداوند هرگاه می‌بخشد، بر ما شکر را مقرر کرده است و هرگاه گرفتار می‌کند، صبر را. ﴿۳۳۳۹﴾ اگر بر پسر اندوهگینی، به خاطر پیوندی که با او داری، سزاواری و اگر شکبیا باشی نیکوتر است، هر مصیبت را نزد خدا پاداشی است.

﴿۳۳۴۰﴾ زنی خدمت امام صادق علیه السلام رسید و گفت: فرزندم به مسافرت رفته و سفرش طولانی شده و شوق دیدارش در من شدید گشته است. دعا فرمایید زودتر خدا او را به من برگرداند. پس حضرت به او فرمود: تو را به شکبایی توصیه می‌کنم. زن رفت و پس از مدتی دوباره خدمت امام علیه السلام رسید و عرض کرد: غیبت فرزندم طولانی شده، حضرت دوباره فرمود: مگر نگفتم: صبر کن؟ زن گفت: ای فرزند رسول خدا، چقدر صبر کنم؟ به خدا قسم، صبرم تمام شده است، در این هنگام حضرت به آن زن فرمود: برگرد به خانه‌ات که فرزندت را خواهی دید. زن برخاست و به

﴿أقسام الصبر﴾

اللَّهُ لَقَدْ فَنِيَ الصَّبْرُ فَقَالَ ارْجِعِي إِلَى مَنْزِلِكَ تَجِدِي وَلَدَكَ قَدْ قَدِمَ مِنْ سَفَرِهِ فَهَضَمَتْ فَوَجَدَتْهُ قَدْ قَدِمَ فَاتَتْ بِهِ إِلَيْهِ فَقَالَتْ أَوْحَى بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا وَلَكِنْ عِنْدَ فَنَاءِ الصَّبْرِ يَأْتِي الْفَرْجُ فَلَمَّا قُلْتُ فَنِيَ الصَّبْرُ عَرَفْتُ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَّجَ عَنْكَ بِقُدُومِ وَلَدِكَ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٦٤

﴿٣٣٤١﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَعْطَى عَشْرَةَ أَشْيَاءَ لِعَشْرَةِ مِنَ النَّسَاءِ التَّوْبَةَ لِحَوَاءَ زَوْجَةِ آدَمَ وَالْجَمَالَ لِسَارَةَ زَوْجَةِ إِبْرَاهِيمَ وَالْحِفَاطَ لِرَحْمَةِ زَوْجَةِ أَيُّوبَ وَالْحُرْمَةَ لِأَسِيَةِ زَوْجَةِ فِرْعَوْنَ وَالْحِكْمَةَ لَزَيْلَخَا زَوْجَةِ يُوسُفَ وَالْعَقْلَ لِبَلْقَيْسَ زَوْجَةِ سُلَيْمَانَ وَالصَّبْرَ لِبِرْخَانَةَ أُمِّ مُوسَى وَالصَّفْوَةَ لِمَرْيَمَ أُمِّ عِيسَى وَالرِّضَى لِخَدِيجَةَ زَوْجَةِ الْمُصْطَفَى وَالْعِلْمَ لِفَاطِمَةَ زَوْجَةِ الْمُرْتَضَى وَالْإِجَابَةَ لِعَشْرَةِ: بحار الأنوار ج: ٤٣ ص: ٣٢

٨-٢-٧-٣-٢- فقد و قلة الأغوان والمصاحب

﴿٣٣٤٢﴾ وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَذْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَرْتُكُمْ وَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ - الأعراف ٨٧-٨٦

﴿٣٣٤٣﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ إِنَّكَ سَتَلْقَى [بَعْدِي] مِنْ قُرَيْشٍ شِدَّةً مِنْ تَظَاهُرِهِمْ عَلَيْكَ وَظُلْمِهِمْ لَكَ فَإِنْ وَجَدْتَ أَغْوَانًا [عَلَيْهِمْ] فَجَاهِدْهُمْ وَقَاتِلْ مَنْ خَالَفَكَ بِمَنْ وَافَقَكَ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ أَغْوَانًا فَاصْبِرْ وَكُفَّ يَدَكَ وَلَا تَلْقَ بِيَدِكَ إِلَى التَّهْلُكَةِ؛ كتاب سليم بن قيس ص: ٥٦٨

﴿٣٣٤٤﴾ الكاظم عليه السلام: إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَصَبَرَ بِذَلِكَ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنَسَهُ بِإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ فَصَارُوا ثَلَاثَةً؛

بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ١٢

﴿٣٣٤٥﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ خَدِيجَةَ عَلَيْهَا رِضْوَانُ اللَّهِ لَمَّا تَزَوَّجَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَجَرَتْهَا نِسْوَةً مَكَّةَ فَكُنَّ لَا يَدْخُلْنَ عَلَيْهَا وَلَا يُسَلِّمْنَ عَلَيْهَا وَلَا يَتَرَكْنَ امْرَأَةً تَدْخُلُ عَلَيْهَا فَاسْتَوْحَشَتْ خَدِيجَةُ مِنْ ذَلِكَ فَلَمَّا حَمَلَتْ بِفَاطِمَةَ ﷺ صَارَتْ تُحَدِّثُهَا فِي بَطْنِهَا وَتُصَبِّرُهَا؛ بحار الأنوار

ج: ١٦ ص: ٨٠

﴿اقسام صبر﴾

منزلش رفت و دید که فرزندش آمده است. او را برداشت و به خدمت امام علیه السلام آورد و به حضرت عرض کرد: مگر پس از پیامبر صلی الله علیه و آله باز هم وحی می‌شود؟ (که شما از آمدن فرزندم آگاه شدید؟ و این خبر باید از طریق وحی باشد) حضرت فرمود: نه و لکن هنگام تمام شدن صبر، نوبت فرج و گشایش می‌آید، زمانی که گفتی: صبرم تمام شد، فهمیدم که خداوند گشایش کار تو را با آمدن فرزندت فراهم کرده است.

﴿۳۳۴۱﴾ خداوند ده خصلت را به ده نفر از زنان عطا فرمود: توبه را به حوا همسر آدم، زیبایی را به ساره همسر ابراهیم، خویشن‌داری را به همسر ایوب، رعایت حرمت را به آسیه همسر فرعون، حکمت را به زلیخا همسر یوسف، عقل را به بلقیس همسر سلیمان، صبر را به مادر موسی، برگزیدگی را به مریم مادر عیسی، رضایت از خدا را به خدیجه علیها السلام، علم و دانش را به فاطمه علیها السلام همسر مرتضی علیه السلام و اجابت را به همه‌ی ایشان اعطا کرد.

۸-۲-۷-۳-۲- نداشتن و کمی دوستان و یاران

﴿۳۳۴۲﴾ و بر سر هر راه ننشینید که (مردم با ایمان را) تهدید کنید و مؤمنان را از راه خدا بازدارید و با (القای شبهات)، آن را کج و معوج نشان دهید! و به خاطر بیاورید زمانی را که اندک بودید و او شما را فرونی داد! و بنگرید سرانجام مفسدان چگونه بود! و اگر گروهی از شما به آنچه من به آن فرستاده شده‌ام ایمان آورده‌اند و گروهی ایمان نیاورده‌اند، صبر کنید تا خداوند میان ما داوری کند، که او بهترین داوران است.

﴿۳۳۴۳﴾ یا علی، به‌زودی بعد از من، از قریش و اتحادشان علیه تو و ظلمشان بر تو، سختی خواهی کشید. اگر در مقابل آنان یارانی یافتی، با آنان مقابله کرده و با کمک یارانت، با مخالفین خود نبرد کن، ولی اگر یآوری نیافتی، صبر کن و دست نگهدار و با دست خویش خود را در هلاکت مینداز.

﴿۳۳۴۴﴾ ابراهیم امتی مطیع خدا و خالص بوده و از مشرکان نبود و او تا جایی که خدا می‌خواست، بر این تنهایی شکیبایی ورزید. سپس خدای تبارک و تعالی او را با اسماعیل و اسحاق مأنوس کرد و سه نفر شدند.

﴿۳۳۴۵﴾ هنگامی که رسول خدا صلی الله علیه و آله با خدیجه علیها السلام ازدواج کرد، زنان مکه از خدیجه کناره‌گیری نمودند و نزد وی نمی‌رفتند، به او سلام نمی‌کردند و به هیچ زنی اجازه نمی‌دادند که با او معاشرت و تماس داشته باشد. این برخورد زنان، سبب ناراحتی و اندوه خدیجه شد، وقتی خدیجه به حضرت فاطمه حامله شد، فاطمه در رحم مادر همدم او بود و با مادرش سخن می‌گفت و وی را به صبر دعوت می‌کرد.

الفصل الثالث - تصنيف الصبر إستناداً للحروف المضافة إليه

٣-١- الصبر ب...

٣-١-١- الصبر بالأمور التي إليها يُردُّ

﴿٣٣٤٤﴾ العسكري عليه السلام: فَإِنَّ ذَلِكَ هُوَ الْقُنُوعُ وَعَمَلُ الصَّبْرِ وَالرِّضَا بِالْكَفَافِ ... وَالصَّبْرُ

بِالْأُمُورِ الَّتِي إِلَيْهَا يُرَدُّ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٢١

٣-٢- الصبر على... و راجع: الفصل الرابع، مقسم الصبر على متعلقاتها

٣-٢-١- الصبر على الله

﴿٣٣٤٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى اللَّهِ وَصَلَ إِلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٥

٣-٢-٢- الصبر عليه و منه

﴿٣٣٤٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: خَيْرُ مَنْ صَبَرَتْ عَلَيْهِ مَنْ لَا بُدَّ لَكَ مِنْهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥

ص: ١١

فصل ۳- دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن

۱-۳- صبر ب...

۱-۱-۳- صبر به وسیله‌ی اموری که به آن بازمی‌گردد

﴿۳۳۴۶﴾ این است قناعت، عمل بر مبنای صبر و راضی‌بودن به روزی در حدّ گذران زندگی و پایداری در مسائلی که کارها به آن برمی‌گردد.

۲-۳- صبر بر... و.ر.به: فصل ۴، تقسیمات صبر بر مبنای متعلقات آن

۱-۲-۳- صبر در راه خدا

﴿۳۳۴۷﴾ هر کس بر خدا (و پایداری بر جلب رضایت او) شکیبایی ورزد، به او خواهد رسید.

۲-۲-۳- صبر بر او و از جانب او

﴿۳۳۴۸﴾ شایسته‌ترین کسی که باید او را تحمل کنی، کسی است که به داشتن ارتباط با او ناگزیری.

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

٣-٣-٣- الصَّبْرُ عَنْ...

٣-٣-١- الصَّبْرُ عَنِ الْحَرَامِ

﴿٣٣٤٩﴾ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِسَائِرِ الْيَهُودِ وَالْكَافِرِينَ الْمُظْهَرِينَ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ بِالصَّبْرِ عَنِ الْحَرَامِ عَلَى تَأْدِيَةِ الْأَمَانَاتِ وَالصَّبْرِ عَنِ الرِّئَاسَاتِ الْبَاطِلَةِ عَلَى الْإِعْتِرَافِ لِمُحَمَّدٍ بِنُبُوَّتِهِ وَوَصِيَّتِهِ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ عَلَى خِدْمَتِهِمَا وَخِدْمَةِ مَنْ يَأْمُرَانِكُمْ بِخِدْمَتِهِ عَلَى اسْتِحْقَاقِ الرِّضْوَانِ وَالْغُفْرَانِ وَدَائِمِ نَعِيمِ الْجَنَانِ فِي جَوَارِ الرَّحْمَنِ وَمُرَافَقَةِ خِيَارِ الْمُؤْمِنِينَ وَالتَّمَتُّعِ بِالنَّظَرِ إِلَى عَتَرَةِ مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ وَعَلَى سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ وَالسَّادَةِ الْأَخْيَارِ الْمُتَجَبِّينَ؛

بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٣٩٥

٣-٣-٢- الصَّبْرُ عَنِ الْحَقِّ

﴿٣٣٥٠﴾ الرَّسُولُ ﷺ: أَلَا أَخْبَرُكُمْ بِأَشْبَهُكُمْ بِي خُلُقًا قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَأَعْظَمُكُمْ حِلْمًا وَأَبْرُكُمْ بِقِرَانَتِهِ وَأَشَدُّكُمْ بِحُبِّنَا وَلِإِخْوَانِهِ فِي دِينِهِ وَأَصْبَرُكُمْ عَنِ الْحَقِّ؛

مشكاة الأنوار ص: ٢٣٨

٣-٣-٣- الصَّبْرُ عَنِ الدُّنْيَا

﴿٣٣٥١﴾ الرَّسُولُ ﷺ: دَعِ نَعِيمَ الدُّنْيَا وَآكَلَهَا وَحَلَاوَتَهَا وَحَارَّهَا وَبَارِدَهَا وَلِينَهَا وَطِيْبَهَا وَالْزَمْ نَفْسَكَ الصَّبْرَ عَنْهَا فَإِنَّكَ مَسْئُولٌ عَنْ ذَلِكَ كُلِّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٠٥

٣-٣-٤- الصَّبْرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

﴿٣٣٥٢﴾ الزَّهْرَاءُ ع: قَالَتْ فَاطِمَةُ ع: لِلنَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ فِي سَكَرَاتِ الْمَوْتِ يَا أَبْتَ أَنَا لَا أَصْبِرُ عَنْكَ سَاعَةً مِنَ الدُّنْيَا فَأَيُّنِ الْمِيعَادُ غَدًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥٣٥

٣-٣-٥- الصَّبْرُ عَنِ الرِّئَاسَاتِ الْبَاطِلَةِ

﴿٣٣٥٣﴾ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِسَائِرِ الْيَهُودِ وَالْكَافِرِينَ الْمُظْهَرِينَ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ... بِالصَّبْرِ عَنِ الرِّئَاسَاتِ الْبَاطِلَةِ عَلَى الْإِعْتِرَافِ لِمُحَمَّدٍ بِنُبُوَّتِهِ وَلِعَلِّيَّ بَوَصِيَّتِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٣٩٥

٣-٣-٦- الصَّبْرُ عَنِ الزَّهْرَاءِ ع

﴿٣٣٥٤﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: قُلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَنْ صَفِيَّتِكَ صَبْرِي وَعَفَا عَنْ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ تَجَلْدِي؛ الكافي ج: ١ ص: ٤٥٨

﴿دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن﴾

۳-۳- صبر از...

۳-۳-۱- صبر از حرام

﴿۳۳۴۹﴾ خداوند به یهودان و کافران آشکارکننده‌ی کفر، فرمود: "از صبر و نماز یاری بطلبید"، با خویشتن‌داری از حرام برای بازپس‌دادن امانت‌ها و با خودداری از ریاست‌های باطل، برای اعتراف به نبوت حضرت محمد و وصایت حضرت علی، کمک بگیرید و از صبر برای خدمت‌کردن به پیامبر و علی و کسانی که این دو، دستور خدمت به آن‌ها را می‌دهند، کمک بگیرید، تا شایسته‌ی بهشت و آمرزش و نعمت‌های جاوید در پناه خدا و همنشینی با برگزیدگان از مؤمنین شوید و نیز موفق به بهره‌مندی از دیدار محمد، سرور اولین و آخرین و علی، سرور جانشینان و نیکان برگزیده شوید.

۳-۳-۲- صبر از حق

﴿۳۳۵۰﴾ آیا می‌خواهید شما را از شبیه‌ترین مردم از نظر اخلاق به خود مطلع سازم؟ گفتند: بله ای پیامبر خدا، فرمود: بردبارترین و داناترین شما، با سوادترین و نیکوکارترین شما به خویشان و با محبت‌ترین شما نسبت به برادران دینی‌اش و در حق، استوارترین و صبورترین باشد.

۳-۳-۳- صبر از دنیا

﴿۳۳۵۱﴾ نعمت‌های دنیا و خوردنش، شیرینی و سرد و گرم و نرمی و لذتش را واگذار و شکیبایی را بر خود واجب کن. زیرا که تو در مقابل تمام آن نعمت‌ها مورد پرسش قرار می‌گیری.

۳-۳-۴- صبر از نبودن رسول خدا ﷺ

﴿۳۳۵۲﴾ حضرت زهرا علیها السلام در وقت سكرات موت پیامبر صلی الله علیه و آله گفت: ای پدر، من لحظه‌ای در دنیا طاقت جدایی ندارم، وعده‌ی ما فردا کجا خواهد بود؟

۳-۳-۵- صبر از ریاست‌ها و مقامات باطل

﴿۳۳۵۳﴾ خداوند به یهودیان و کافران آشکارکننده‌ی کفر، فرمود: "از صبر و نماز یاری بطلبید"، "... با خودداری از ریاست‌های باطل، برای اعتراف به نبوت حضرت محمد و وصایت حضرت علی، کمک بگیرید.

۳-۳-۶- صبر از نبودن حضرت زهرا علیها السلام

﴿۳۳۵۴﴾ ای رسول خدا، شکیبایی‌ام از فراق محبوبه‌ات کم شده و تحملم از دوری سرور زنان جهان به پایان رسیده است.

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ اسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

٧-٣-٣- الصَّبْرُ عَنْ شَأْنِ امْرَأَةٍ

﴿٣٣٥٥﴾ الرَّسُولُ ﷺ: لَوْ كُنْتُ بِمَنْزِلَةِ يُوسُفَ حِينَ أَرْسَلَ إِلَيْهِ الْمَلِكُ يُسْأَلُهُ عَنْ رُؤْيَاهُ مَا حَدَّثْتُهُ حَتَّى أَشْطَرِطَ عَلَيْهِ أَنْ يُخْرِجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَ عَجِبْتُ لِصَبْرِهِ عَنْ شَأْنِ امْرَأَةِ الْمَلِكِ حَتَّى أَظْهَرَ اللَّهُ غُدْرَهُ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٠٣

٨-٣-٣- الصَّبْرُ عَنِ الشَّهْوَةِ

﴿٣٣٥٦﴾ الْعَسْكَرِيُّ ﷺ: أَخْبَرَنِي بِالْقُوَّةِ الَّتِي قَوَّى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهَا الْعِبَادَ فِي تَغَالِبِ تِلْكَ الْأُمُورِ السَّيِّئَةِ وَالْأَهْوَاءِ الْمُرْدِيَةِ قَالَ الْعِلْمُ وَالْعَقْلُ وَالْعَمَلُ بِهِمَا وَ صَبْرُ النَّفْسِ عَنْ شَهَوَاتِهَا؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٢١

٩-٣-٣- الصَّبْرُ عَنِ الْعِقَابِ

﴿٣٣٥٧﴾ امير المؤمنين ﷺ: اصْبِرْ عَلَى عَمَلٍ لَا بُدَّ لَكَ مِنْ ثَوَابِهِ وَ عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكَ عَلَى عِقَابِهِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

١٠-٣-٣- الصَّبْرُ عَنِ الْغَضَبِ

﴿٣٣٥٨﴾ امير المؤمنين ﷺ: الصَّبْرُ عَنِ الشَّهْوَةِ عَقَّةٌ وَ عَنِ الْغَضَبِ نَجْدَةٌ وَ عَنِ الْمَعْصِيَةِ وَرَعٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٣

١١-٣-٣- الصَّبْرُ عَنْ غَيْرِ ضَرُورٍ

﴿٣٣٥٩﴾ امير المؤمنين ﷺ: الْفَرْقُ بَيْنَ الْاِقْتِصَادِ وَ الْبُخْلِ إِنَّ الْاِقْتِصَادَ تُمْسِكُ الْإِنْسَانَ بِمَا فِي يَدِهِ خَوْفاً عَلَى حُرِّيَّتِهِ وَ جَاهِهِ مِنَ الْمَسْأَلَةِ فَهُوَ يَضَعُ الشَّيْءَ مَوْضِعَهُ وَ يَصْبِرُ عَمَّا لَا تَدْعُو ضَرُورَةً إِلَيْهِ وَ يَصِلُ صَغِيرَ بَرٍّ بِعَظِيمِ بُشْرِهِ وَ لَا يَسْتَكْثِرُ مِنَ الْمَوَدَّاتِ خَوْفاً مِنْ فَرْطِ الْإِجْحَافِ بِهِ وَ الْبَخِيلُ لَا يَكْفِي عَلَى مَا يُسَدِّي إِلَيْهِ وَ يَمْنَعُ أَيْضاً الْيَسِيرَ مِنْ اسْتِحْقَاقِ الْكَثِيرِ وَ يَصْبِرُ لَصَغِيرِ مَا يَجْرِي عَلَيْهِ عَلَى كَثِيرٍ مِنَ الذَّلَّةِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٨٣

١٢-٣-٣- الصَّبْرُ عَنِ الْفِرَاقِ

﴿٣٣٦٠﴾ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ وَ حَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقاً قِيلَ نَزَلَتْ فِي ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَ كَانَ شَدِيدَ الْحُبِّ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَلِيلَ الصَّبْرِ عَنْهُ فَاتَّاهُ ذَاتَ يَوْمٍ وَ قَدْ تَغَيَّرَ لَوْنُهُ وَ

«دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن»

۷-۳-۳- صبر از زنان

«۳۳۵۵» اگر من آن‌هنگام که پادشاه به‌دنبال یوسف فرستاد تا خوابش را تعبیر کند به جای او می‌بودم به او نمی‌گفتم و برایش شرط می‌گذاشتم که مرا از زندان بیرون کند. در شگفتم از صبر او درمورد مسأله‌ی مربوط به همسر پادشاه تا اینکه خداوند، خودش، آن را برملاساخت.

۸-۳-۳- صبر از شهوات و امیال

«۳۳۵۶» مرا از نیرویی باخبر ساز که خداوند به مردم داده تا با آن به مبارزه با کارهای زشت و گناه و اعمال ناپسند برخیزند؟ پاسخ داد: علم و عقل، و عمل به آن دو؛ و نگاهداشتن نفس از شهوت‌رانی.

۹-۳-۳- صبر از عقوبت و عذاب

«۳۳۵۷» بر عملی که پاداش آن را لازم داری و راه دیگری برای دریافت نتایج آن نداری، شکیبایی پیشه کن و پایدار باش. و از عملی که تحمل عاقبت دردناک و جریمه‌های آن را نداری خوشتن‌داری کن.

۱۰-۳-۳- صبر از خشم و غضب

«۳۳۵۸» صبر از خواهش، عفت است؛ صبر از خشم، بلندی مرتبه؛ و صبر از گناه، ورع و پرهیزگاری.

۱۱-۳-۳- صبر از موارد غیر ضرور

«۳۳۵۹» فرق بین اعتدال و بخل این است که اعتدال، حافظ انسان است از آنچه در دست دارد، از ترس اینکه مبادا با زیاده‌روی در انفاق و مخارج، با مجبورشدن به درخواست از دیگران، آبرو و آزادی‌اش به مخاطره بیفتد و اعتدال آن است که هرچیز سر جای خود قرار گیرد و اینکه بر فقدان هرچیزی که ضرورتی ندارد، شکیبایی بورزی و عطایای کوچک خود را با خوشرویی فراوانت پیوند بزنی و با توهم ترس از زیاده‌روی در انفاق، مهرورزی‌های خود را زیاد ندانی و اما بخیل، لطفی را که به او می‌شود، پاسخ مناسب نمی‌دهد و به کسی که شایسته‌ی دریافت عطایای فراوانی است، حتی اندکی هم نمی‌بخشد و برای به‌دست‌آوردن کمترین چیز، بیشترین ذلت و خواری را بر خود می‌پسندد و آن را تحمل می‌کند.

۱۲-۳-۳- صبر از فراق و جدایی

«۳۳۶۰» فرمود: آیه‌ی "و کسی که خدا و پیامبر را اطاعت کند، (در روز رستاخیز)، همنشین کسانی خواهد بود که خدا، نعمت خود را بر آنان تمام کرده؛ از پیامبران و صدیقان و شهدا و صالحان؛ و آن‌ها رفیق‌های خوبی هستند"؛ درباره‌ی غلام پیامبر خدا ﷺ نازل شده است، ثوبان علاقه‌ی زیادی به آن حضرت داشت و طاقت فراق و جدایی از آن جناب نداشت، روزی با

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

نَحَلَ جِسْمُهُ فَقَالَ ﷺ يَا ثَوْبَانُ مَا غَيَّرَ لَوْثَكَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا بِيَ مِنْ مَرَضٍ وَلَا وَجَعٍ غَيْرُ
أَنِّي إِذَا لَمْ أَرَكَ اشْتَقْتُ إِلَيْكَ حَتَّى أَلْقَاكَ ثُمَّ ذَكَرْتُ الْآخِرَةَ فَأَخَافُ أَنْ لَا أَرَكَ هُنَاكَ لِأَنِّي
عَرَفْتُ أَنَّكَ تَرْفَعُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَأَنِّي إِنْ أُدْخِلْتُ الْجَنَّةَ كُنْتُ فِي مَنْزِلَةٍ أَذْنَى مِنْ مَنْزِلَتِكَ وَإِنْ لَمْ
أُدْخَلِ الْجَنَّةَ فَلَا أَحْسِبُ أَنْ أَرَكَ أَبَدًا فَنَزَلَتِ الْآيَةُ ثُمَّ قَالَ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُؤْمِنَنَّ عَبْدٌ
حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ نَفْسِهِ وَأَبَوَيْهِ وَأَهْلِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ وَقِيلَ إِنَّ أَصْحَابَ
رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالُوا مَا يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نُفَارِقَكَ فَإِنَّا لَا نَرَكَ إِلَّا فِي الدُّنْيَا فَأَمَّا فِي الْآخِرَةِ فَإِنَّكَ
تُرْفَعُ فَوْقَنَا بِفَضْلِكَ فَلَا نَرَكَ فَنَزَلَتِ الْآيَةُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٨٧

١٣-٣-٣- الصَّبْرُ عَنِ اللَّحْمِ

﴿٣٣٦١﴾ امير المؤمنين ﷺ: أَنْ عَلِيًّا ﷺ اجْتَازَ بِقَصَابٍ وَعِنْدَهُ لَحْمٌ سَمِينٌ فَقَالَ يَا أَمِيرَ
الْمُؤْمِنِينَ هَذَا اللَّحْمُ سَمِينٌ اشْتَرِ مِنْهُ فَقَالَ لَهُ لَيْسَ التَّمَنُّ حَاضِرًا فَقَالَ أَنَا أَصْبِرُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ
فَقَالَ لَهُ أَنَا أَصْبِرُ عَنِ اللَّحْمِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١١٩

١٤-٣-٣- الصَّبْرُ عَنِ اللَّذَّةِ

﴿٣٣٦٢﴾ الصادق ﷺ: سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ، فِي الدُّنْيَا عَنِ اللَّذَاتِ وَالشَّهَوَاتِ الْحَلَالِ؛

بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٤١

١٥-٣-٣- الصَّبْرُ عَنِ الْمَالِ

﴿٣٣٦٣﴾ وَكَذَلِكَ قَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ أَيْ اخْتَبَرْنَا الْأَغْنِيَاءَ بِالْغِنَى لِنَنْظُرَ كَيْفَ مُوَاسَاتُهُمْ
لِلْفُقَرَاءِ وَكَيْفَ يُخْرِجُونَ مَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ فِي أَمْوَالِهِمْ وَاخْتَبَرْنَا الْفُقَرَاءَ لِنَنْظُرَ كَيْفَ صَبْرُهُمْ
عَلَى الْفَقْرِ وَعَمَّا فِي أَيْدِي الْأَغْنِيَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٨١

١٦-٣-٣- الصَّبْرُ عَنِ الْمَحَارِمِ

﴿٣٣٦٤﴾ الصادق ﷺ: الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَأَفْضَلُ مِنْهُ عَنِ الْمَحَارِمِ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

١٧-٣-٣- الصَّبْرُ عَنِ الْمَحْبُوبِ

﴿٣٣٦٥﴾ امير المؤمنين ﷺ: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى مَا تَكْرَهُ وَصَبْرٌ عَمَّا تُحِبُّ؛ نهج البلاغة

ص: ٤٧٨

﴿دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن﴾

رنگ پریده و تنی رنج‌دیده نزد آن حضرت شتافت، حضرت فرمودند چرا رنگ از چهره‌ات پریده است؟ عرض کرد ای پیامبر خدا بیماری و کسالتی ندارم جز شوق دیدار شما، به یاد آخرت افتادم می‌ترسم آنجا شما را نبینم زیرا می‌دانم که تو و سایر پیامبران در طبقات و درجات بالای بهشت هستی و من حتی اگر وارد بهشت هم بشوم در درجه‌ای پایین‌تر هستم و اگر هم شایسته‌ی ورود به بهشت نباشم، هرگز شما را در آن عالم زیارت نخواهم کرد، سخن ثویان که به اینجا رسید، ناگهان این آیه نازل شد و سپس پیامبر ﷺ فرمودند: سوگند به آن که جانم در دست اوست، هیچ بنده‌ای ایمان نیاورده است مگر آن که مرا از خودش و پدر و مادر و همسر و فرزندان و تمام مردم دیگر بیشتر دوست داشته باشد. برخی در شأن نزول آیه گفته‌اند: یاران پیامبر ﷺ خطاب به آن حضرت گفتند: سزاوار نیست ما از شما جدا شویم، زیرا فقط در این دنیا توفیق دیدار حضرت را داریم و در آخرت، چون مقام شما بالاست، توفیق دیدار نداریم و آیه نازل شد.

۱۳-۳-۳- صبر از گوشت

﴿۳۳۶۱﴾ حضرت علی علیه السلام به قصابی گذشت که گوشت‌های چاق و فربه در دکان داشت. مرد قصاب عرض کرد: ای امیرالمؤمنین از این گوشت‌های چاق خریداری کنید. حضرت فرمود: پول همراه من نیست. قصاب گفت: نسیه می‌دهم و بر دریافت پول صبر می‌کنم. حضرت فرمود: من به نخوردن گوشت صبر می‌کنم و نسیه نمی‌برم.

۱۴-۳-۳- صبر از لذت

﴿۳۳۶۲﴾ درود بر شما به خاطر خویشتن‌داری‌تان در دنیا از لذت‌ها و شهوت‌های حلال.

۱۵-۳-۳- صبر از مال

﴿۳۳۶۳﴾ "و این چنین بعضی از آن‌ها را با بعض دیگر آزمودیم (توانگران را به‌وسیله‌ی فقیران) "، یعنی ما توانگران را به‌وسیله‌ی مال آزمایش کردیم تا بنگریم با فقرا چه خواهند کرد و چگونه حقوق واجب خداوند را از اموال خود بیرون می‌کشند و به فقرا می‌دهند. و ما فقرا را نیز آزمایش کردیم که آن‌ها نیز چگونه صبر کرده و در مقابل آنچه توانگران دارند، خویشتن‌داری می‌کنند.

۱۶-۳-۳- صبر از محارم

﴿۳۳۶۴﴾ صبر بر دو گونه است، صبر در برابر بلا که خوب و زیباست و بهتر از آن، خویشتن‌داری در برابر معصیت است.

۱۷-۳-۳- صبر از فراق محبوب

﴿۳۳۶۵﴾ صبر بر دو نوع است، صبر بر آنچه برای تو ناخوشایند است و دیگری خویشتن‌داری از آنچه دوست داری.

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

١٨-٣-٣- الصَّبْرُ عَنِ الْمُظْلَمَةِ

﴿٣٣٦٦﴾ الباقر عليه السلام: ثَلَاثُ أَقْسِمٍ أَنَّهُنَّ حَقٌّ مَا أُعْطِيَ رَجُلٌ شَيْئاً مِنْ مَالِهِ فَنَقَصَ مِنْ مَالِهِ وَ لَا صَبْرَ عَنْ مَظْلَمَةٍ إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ بِهَا عِزّاً وَ لَا فَتَحَ عَلَى نَفْسِهِ بَابَ مَسْأَلَةٍ إِلَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ؛
مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٢٢٢

١٩-٣-٣- الصَّبْرُ عَنِ الْمُعْصِيَةِ

﴿٣٣٦٧﴾ الصادق عليه السلام: إصْبِرُوا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ تَصَبَّرُوا عَنْ مُعْصِيَةِ اللَّهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٩
٢٠-٣-٣- الصَّبْرُ عَنِ النَّظَرِ

﴿٣٣٦٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَهَبْنِي يَا إِلَهِي وَ سَيِّدِي صَبْرْتُ عَلَى عَذَابِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَلَى فِرَاقِكَ وَ هَبْنِي صَبْرْتُ عَلَى حَرِّ نَارِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَنِ النَّظَرِ إِلَى كَرَامَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٩٦

٤-٣-٣- الصَّبْرُ عِنْدَ مَا؟

١-٣-٤-٣- الصَّبْرُ عِنْدَ الْبَلَاءِ

﴿٣٣٦٩﴾ الرسول ﷺ: ثَلَاثُ مَنْ كُنَّ فِيهِ جَمَعَ اللَّهُ لَهُ خَيْرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ الرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَ الصَّبْرُ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَ الدُّعَاءُ عِنْدَ الشَّدَّةِ وَ الرَّخَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ١٥٦

٢-٣-٤-٣- الصَّبْرُ عِنْدَ الرَّزِيَّةِ

﴿٣٣٧٠﴾ هَبْ لَنَا الصَّبْرَ الْجَمِيلَ عِنْدَ خُلُوقِ الرَّزَايَا حَتَّى يَجْتَمِعَ لَنَا بِخْتِمِنَا هَذِهِ خَيْرُ الدُّنْيَا وَ خَيْرُ الْآخِرَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٤ ص: ٣٧٨

٣-٣-٤-٣- الصَّبْرُ عِنْدَ الرَّهْبِ

﴿٣٣٧١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: سِتَّةٌ تُخْتَبَرُ بِهَا عُقُولُ النَّاسِ الْجُلُمُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَ الصَّبْرُ عِنْدَ الرَّهْبِ وَ الْقَصْدُ عِنْدَ الرَّغْبِ وَ تَقْوَى اللَّهِ فِي [عَلَى] كُلِّ حَالٍ وَ حُسْنُ الْمُدَارَاةِ وَ قَلَّةُ الْمُمَارَاةِ؛
غرر الحكم ص: ٥٥

٤-٣-٤-٣- الصَّبْرُ عِنْدَ الشَّدَّةِ

﴿٣٣٧٢﴾ أَنَّ مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْأَئِمَّةِ عليهم السلام ثَمَانِيَةَ أَشْيَاءَ الْبِرِّ وَ السَّخَاءِ وَ الصَّبْرُ عِنْدَ الشَّدَّةِ وَ الْقِيَامُ بِحَقِّ الْمُؤْمِنِ وَ السَّوَاكِ وَ اسْتِعْمَالُ الْحِنَاءِ وَ التَّعَطُّرُ وَ النِّكَاحُ؛ معدن الجواهر ص: ٦٤

﴿دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن﴾

۱۸-۳-۳- صبر از ظلم

﴿۳۳۶۶﴾ سوگند می‌خورم که سه چیز حق است: اگر مردی چیزی از مالش را نبخشد، مالش کم می‌شود، مردی در مقابل ظلم صبوری نمی‌کند مگر آن که خدا عزت او را زیاد می‌کند و هیچ کس در گدایی و اظهارنیاز به خلاق را بر خود نمی‌گشاید، مگر اینکه خدا در نیازمندی و کمبود را به روی او باز می‌کند.

۱۹-۳-۳- صبر از گناه

﴿۳۳۶۷﴾ بر رنج طاعت و بندگی شکبیا باشید و از نافرمانی خدا خویشتن‌داری کنید.

۲۰-۳-۳- صبر از گناه

﴿۳۳۶۸﴾ خدایا بر فرض که آن عذاب دردناک را تحمل کنم، ولی رنج و عذاب جانکاه فراق و هجران را چگونه تحمل کنم؟ و اگر بر فرض بر شدت گرمی و حرارت آتش قهرت نیروی صبر و تحمل داشته باشم، چگونه می‌توانم از لطف و کرامت تو چشم پوشیده و صرف نظر کنم؟

۴-۳- صبر در زمان...

۱-۴-۳- صبر در زمان بلا

﴿۳۳۶۹﴾ هرکس سه خصلت داشته باشد، خداوند خیر دنیا و آخرت را برای او فراهم می‌کند، رضایت از قضای خداوند، صبر در هنگام گرفتاری و دعا در وقت سختی و آسایش.

۲-۴-۳- صبر در زمان مصیبت

﴿۳۳۷۰﴾ خدایا، هنگام ابتلا به مصیبت‌ها، صبری زیبا به ما عطا کن تا خیر دنیا و خیر آخرت را برای ما جمع کند.

۳-۴-۳- صبر در زمان ترس

﴿۳۳۷۱﴾ شش چیزست که عقل‌های مردمان به آن‌ها آزمایش می‌شود، بردباری به‌هنگام خشم و شکیبایی به‌هنگام ترس و میانه‌روی به‌هنگام خواهش نفس و رعایت تقوای الهی در تمام حالات و مدارای زیبا و اندک‌بودن جدال و ستیزه.

۴-۴-۳- صبر در زمان سختی

﴿۳۳۷۲﴾ هشت صفت، از اخلاق پیامبران و امامان است: نیکی‌کردن، سخاوت، صبرکردن در هنگام شدت، به‌پاخواستن برای احقاق حق مؤمن، مسواک‌کردن، استعمال حنا، استعمال عطر و ازدواج.

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

٥-٣-٤- الصَّبْرُ عِنْدَ الشَّهْوَةِ

﴿٣٣٧٣﴾ الصادق عليه السلام: لَا صَبْرَ لَهْنٍ عِنْدَ شَهْوَتَيْنِ؛ مَنْ لَا يَحْضُرُهُ الْفَقِيه ج: ٣ ص: ٥٥٤

٦-٣-٤- الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدَمَةِ

﴿٣٣٧٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدَمَةِ الْأُولَى؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٠٣

٧-٣-٤- الصَّبْرُ عِنْدَ الضَّرَاءِ

﴿٣٣٧٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: ثَلَاثُ خِصَالٍ يُذْرِكُ بِهَا خَيْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ الشُّكْرُ عِنْدَ النِّعَمَاءِ وَ

الصَّبْرُ عِنْدَ الضَّرَاءِ وَالدُّعَاءُ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٤٩

٨-٣-٤- الصَّبْرُ عِنْدَ الضَّيْقِ

﴿٣٣٧٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام:

لَا تَجْزَعَنَّ إِذَا نَابَتْكَ نَائِبَةٌ وَاصْبِرْ فَقَى الصَّبْرِ عِنْدَ الضَّيْقِ مُتَّسِعٌ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٢٥٩

٩-٣-٤- الصَّبْرُ عِنْدَ الطَّعْنِ

﴿٣٣٧٧﴾ الحسن عليه السلام: قِيلَ فَمَا الشَّجَاعَةُ قَالَ مُوَاقِفَةُ الْأَقْرَانِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الطَّعْنِ؛ بحار الأنوار

ج: ٧٥ ص: ١٠٢

١٠-٣-٤- الصَّبْرُ عِنْدَ الْفَجِيعَةِ

﴿٣٣٧٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اَعْلَمُوا عِبَادَ اللَّهِ أَنَّ لِلَّهِ مَعْدَرَةَ قَدَمِهَا إِلَيْكُمْ... وَالصَّبْرُ عِنْدَ فَجَائِعِ

الْأَيَّامِ؛ المصباح للكفعمي ص: ٧١١

١١-٣-٤- الصَّبْرُ عِنْدَ الْمَحَارِمِ

﴿٣٣٧٩﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَأَفْضَلُ مِنْهُ الصَّبْرُ عِنْدَ الْمَحَارِمِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

١٢-٣-٤- الصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ

﴿٣٣٨٠﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَصَبْرٌ عِنْدَ الطَّاعَةِ وَصَبْرٌ عَنِ الْمَعْصِيَةِ؛

وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٧

١٣-٣-٤- الصَّبْرُ عِنْدَ الْمِلَمَاتِ

«دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن»

۳-۴-۵- صبر در زمان شهوت

«۳۳۷۳» زنان در مقام طغیان شهوت، کم صبر و ناپایدارند.

۳-۴-۶- صبر در زمان صدمه‌دیدن و آسیب

«۳۳۷۴» صبر آن است که در اول ورود مصیبت، صبر کنی.

۳-۴-۷- صبر در زمان فلاکت

«۳۳۷۵» سه خصلت است که با آن‌ها خیر دنیا و آخرت به دست می‌آید: سپاسگزاری هنگام روکردن نعمت‌ها، شکیبایی هنگام سختی‌ها و دعا هنگام رسیدن بلا.

۳-۴-۸- صبر در زمان سختی

«۳۳۷۶» هرگاه گرفتار مصیبتی شدی، جزع و ناله نکن و شکیا باش زیرا در پی صبر به‌هنگام تنگی و سختی، فراخی و گشایش خواهد آمد.

۳-۴-۹- صبر در زمان ضربات حین کارزار

«۳۳۷۷» گفتند: شجاعت چیست؟ فرمود: ایستادگی در نبرد با هم‌طرازان و شکیبایی درمقابل تیرها و نیزه‌ها.

۳-۴-۱۰- صبر در زمان اندوه دردناک

«۳۳۷۸» بندگان خدا بدانید که خداوند ابزاری برای بخشیدن تنان فرستاده است از جمله...شکیبایی در هنگام حوادث روزگار.

۳-۴-۱۱- صبر در زمان مقابله با امور حرام

«۳۳۷۹» صبر دو نوع است، یکی در برابر بلا و بهتر از آن خوشتن‌داری در برابر آنچه حرام است می‌باشد.

۳-۴-۱۲- صبر در زمان مصیبت

«۳۳۸۰» صبر بر سه گونه است: صبر بر مصیبت، پایداری بر اطاعت خداوند و خوشتن‌داری از معصیت خداوند.

۳-۴-۱۳- صبر در زمان سختی و بلا

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

﴿٣٣٨١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ الرِّعِيَّةِ أَثْقَلَ عَلَى الْوَالِي... وَأَضْعَفَ صَبْرًا عِنْدَ

مِلَمَاتِ الدَّهْرِ مِنَ الْخَاصَّةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ١٦٢

١٤-٣-٤- الصَّبْرُ عِنْدَ النَّائِبِ

﴿٣٣٨٢﴾ الكاظم عليه السلام: سُئِلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام عَنِ النَّجْدَةِ فَقَالَ الْإِقْدَامُ عَلَى الْكَرِيهَةِ وَ

الصَّبْرُ عِنْدَ النَّائِبَةِ وَالذَّبُّ عَنِ الْإِخْوَانِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٣٥

١٥-٣-٤- الصَّبْرُ عِنْدَ نُزُولِ الْحَقَائِقِ

﴿٣٣٨٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ الْمَانِعَ لِلذَّمِّ وَالصَّابِرَ عِنْدَ نُزُولِ الْحَقَائِقِ هُمُ أَهْلُ الْحِفَاطِ؛

الكافي ج: ٥ ص: ٣٩

٥-٣- الصَّبْرُ فِيمَا؟

١-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْإِحْنِ الْمَائِلِ

﴿٣٣٨٤﴾ أَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّاشِدِ وَالْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ الْهَادِي الْقَائِمِينَ بِأَمْرِ عِبَادِكَ

الْمُخْتَبَرِينَ بِالْمَحَنِ الْهَائِلَةِ وَالصَّابِرِينَ فِي الْإِحْنِ الْمَائِلَةِ فَصَلِّ عَلَيْهِمَا كِفَاءً أَجْرَ الصَّابِرِينَ؛

بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٦٩

٢-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الَّذِي يُتْلَاهُمْ بِهِ

﴿٣٣٨٥﴾ الرسول ﷺ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ فِي لَيْلَةِ الْإِسْرَاءِ يَا مُحَمَّدُ وَمَنْ مَلَأَهُ هُمْ دَيْنٌ مِنْ

أُمَّتِكَ فَلْيَنْزِلْ بِي وَلْيَقُلْ يَا مُبْتَلَى الْفَرِيقَيْنِ أَهْلُ الْفَقْرِ وَأَهْلُ الْغِنَى وَجَازِيهِمْ بِالصَّبْرِ فِي الَّذِي

اِبْتَلَاهُمْ بِهِ وَيَا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ٢٨٩

٣-٥-٣- الصَّبْرُ فِي اللَّهِ

﴿٣٣٨٦﴾ مُجَاهَدْتُكَ فِي اللَّهِ ذَاتُ مَشِيَّةِ اللَّهِ وَمُقَارَعَتُكَ فِي اللَّهِ ذَاتُ انْتِقَامِ اللَّهِ وَصَبْرُكَ

فِي اللَّهِ ذُو أَنَاةِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٣٦

٤-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْأُمُورِ

﴿٣٣٨٧﴾ الرضا عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فِي جَمِيعِ أُمُورِكَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بَعَثَ مُحَمَّدًا ﷺ

فَأَمَرَهُ بِالصَّبْرِ... مَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

٥-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْأَهْلِ

«دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن»

﴿۳۳۸۱﴾ در میان رعیت، هیچ‌کس از خواص، بر فرمانده سنگین‌بارتر نیست... بعضی از خواص در پیشامدهای روزگار، کمترین شکیبایی را دارند.

۱۴-۳-۴- صبر در زمان پیشامد بد

﴿۳۳۸۲﴾ از امام حسین علیه السلام سؤال شد: شجاعت چیست؟ فرمود: اقدام بر کارهای بزرگ و صبر در برابر مشکلات و دفاع از برادران.

۱۵-۳-۴- صبر در زمان رسیدن به حقایق

﴿۳۳۸۳﴾ آزاد مردانی که به حمایت مردم خویش برخیزند و هنگام نازل شدن حقایق شکیبا باشند، آن‌ها همان نگاهبانان حدود الهی هستند.

۵-۳- صبر در...

۱-۵-۳- صبر در برابر کینه

﴿۳۳۸۴﴾ خدایا به حق علی بن محمد راشد و حسین بن علی هادی به تو متوسل می‌شوم. آن دو که زمامدار امور بندگان بودند و مورد آزمایش‌های سخت قرار گرفتند و در برابر کینه‌ورزی‌های به ناحق، شکیبا بودند. پس به قدر پاداش صابران، بر آن دو درود فرست

۲-۵-۳- صبر در آنچه بدان آزمایششان کرده است

﴿۳۳۸۵﴾ خداوند بلندمرتبه در شب معراج به پیامبرش صلی الله علیه و آله فرمود: ای محمد، هرکس از امت را غم و اندوه بدهکاری دربرگیرد، باید به درگاه من بیاید و بگوید: ای کسی که هردو گروه ثروتمند و فقیر را امتحان کرده و به آن‌ها برای گذراندن این امتحان، صبر عطا کردی.

۳-۵-۳- صبر در راه خدا

﴿۳۳۸۶﴾ مجاهدت تو در راه خدا، همان خواسته‌ی الهی از توسل، رزم آوری تو در راه خدا، همان انتقام خداوند از دشمن؛ و صبوری نمودن در راه خدا، همان تأمل و عدم عجله‌ی خداوند است.

۴-۵-۳- صبر در کارها و امور

﴿۳۳۸۷﴾ بر تو باد صبر در همه‌ی کارها، زیرا خدای عزیز و جلیل محمد صلی الله علیه و آله را مبعوث فرمود: و او را به صبر امر کرد و فرمود: "اما جز کسانی که دارای صبر و استقامتند به این مقام نمی‌رسند و جز کسانی که بهره‌ی عظیمی (از ایمان و تقوا) دارند به آن نایل نمی‌گردند".

۵-۵-۳- صبر در باره‌ی خانواده

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ اسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

﴿٣٣٨٨﴾ الصادق عليه السلام: قَدْ صَبَرْتُ فِي نَفْسِي وَ أَهْلِي وَ عِرْضِي؛ الكافي ج: ٢: ص: ٨٨

٣-٥-٦- الصَّبْرُ فِي أَيَّامِ الْفِتْرَةِ

﴿٣٣٨٩﴾ الصادق عليه السلام: وَ تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَوَاصَوْا بِالْقَوْلِ بِالإِمَامَةِ وَ تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ، وَ

صَبَرُوا فِي أَيَّامِ الْفِتْرَةِ؛ منتخب الأنوار المضيئة ص: ١٧٩

٣-٥-٧- الصَّبْرُ فِي الْبَاسِ

﴿٣٣٩٠﴾ مَكَارِمُ الْأَخْلَاقِ عَشْرَ تَكُونُ فِي الْعَبْدِ... وَ آدَاءُ الْأَمَانَةِ وَ الصَّدَقُ وَ الصَّبْرُ فِي الْبَاسِ؛

بلاغات النساء ص: ٢١

٣-٥-٨- الصَّبْرُ فِي الْبِاسِ

﴿٣٣٩١﴾ كَيْسَ الرَّبِّ أَنْ تُؤَلُّوا وَ جُوهَكُمْ قِيلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ لَكِنَّ الرَّبَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ
الْآخِرِ وَ الْمَلَائِكَةِ وَ الْكِتَابِ وَ النَّبِيِّينَ وَ آتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَ الْيَتَامَى وَ الْمَسَاكِينَ وَ
أَبْنَ السَّبِيلِ وَ السَّائِلِينَ وَ فِي الرِّقَابِ وَ أَقَامَ الصَّلَاةَ وَ آتَى الزَّكَاةَ وَ الْمُؤْفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا
وَ الصَّابِرِينَ فِي الْبِاسِ وَ الضَّرَاءِ وَ حِينَ الْبِاسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ -

البقرة ١٧٧

٣-٥-٩- الصَّبْرُ فِي الْبِلَاءِ

﴿٣٣٩٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبْرٌ فِي الْبِلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١: ص: ٢٦٣

٣-٥-١٠- الصَّبْرُ فِي الْبُلُوَاءِ

﴿٣٣٩٣﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: عَجَبًا لِلْمُؤْمِنِ إِنْ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَا يَقْضِي لَهُ قَضَاءٌ إِلَّا كَانَ لَهُ خَيْرًا إِنْ

اِبْتُلِيَ صَبْرًا وَ إِنْ أُعْطِيَ شَكَرًا؛ بحار الأنوار ج: ٦٧: ص: ١٨٤

٣-٥-١١- الصَّبْرُ فِي الثَّقِيلِ

﴿٣٣٩٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ لِكُلِّ عَلَى الْوَالِي حَقٌّ بِقَدْرِ [مَا] يُصْلِحُهُ... وَ الصَّبْرُ فِيمَا خَفَّ

عَلَيْهِ وَ ثَقُلَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤: ص: ٢٤٧

٣-٥-١٢- الصَّبْرُ فِي جَنْبِ اللَّهِ

﴿٣٣٩٥﴾ الصادق عليه السلام: لَا يُصَابُونَ بِمِثْلِ الْحُسَيْنِ وَ لَقَدْ قُتِلَ عَلَيْهِ فِي سَبْعَةِ عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ

نَصَحُوا لِلَّهِ وَ صَبَرُوا فِي جَنْبِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥: ص: ٣١٣

﴿دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن﴾

﴿۳۳۸۸﴾ برای حفظ خودم و خاندان و آبرویم صبر کردم.

۳-۵-۶- صبر در زمان نبود پیامبر و امام

﴿۳۳۸۹﴾ " یکدیگر را به حق سفارش کردند. " یعنی: به اعتقاد به امامت، سفارش کردند. " یکدیگر را به صبر سفارش کردند. " یعنی: به شکیبایی در روزهای غیبت سفارش کردند.

۳-۵-۷- صبر در سختی

﴿۳۳۹۰﴾ نیکوترین اخلاقیات ده صفت است از آن جمله: برگرداندن امانت، یکرنگی و راستی و شکیبایی در سختی است.

۳-۵-۸- صبر در سختی و مشقت

﴿۳۳۹۱﴾ نیکی، (تنها) این نیست که (به‌هنگام نماز،) روی خود را به‌سوی مشرق و (یا) مغرب کنید؛ (و تمام گفتگوی شما، درباره‌ی قبله و تغییر آن باشد؛ و همه‌ی وقت خود را مصروف آن سازید؛) بلکه نیکی (و نیکوکار) کسی است که به خدا و روز رستاخیز و فرشتگان و کتاب (آسمانی) و پیامبران، ایمان آورده؛ و مال (خود) را، با همه‌ی علاقه‌ای که به آن دارد، به خویشاوندان و یتیمان و مسکینان و در راه‌ماندگان و گدایان و بردگان، انفاق می‌کند؛ نماز را برپا می‌دارد و زکات را می‌پردازد؛ و (همچنین) کسانی که به عهد خود - به هنگامی که عهد بستند - وفا می‌کنند؛ و در برابر محرومیت‌ها و بیماری‌ها و در میدان جنگ، استقامت به خرج می‌دهند؛ این‌ها کسانی هستند که راست می‌گویند؛ و (گفتارشان با اعتقادشان هماهنگ است؛) و این‌ها هستند پرهیزگاران.

۳-۵-۹- صبر در بلا

﴿۳۳۹۲﴾ صبر در بلا پسندیده و زیباست.

۳-۵-۱۰- صبر در آزمایش و مصیبت

﴿۳۳۹۳﴾ کار مؤمن تعجب‌آور است، زیرا هرچه خداوند برای او مقدر کند، در نهایت به نفع او می‌شود. اگر گرفتار شود صبر می‌کند و اگر نعمتی به او برسد شکر می‌نماید.

۳-۵-۱۱- صبر در شرایط ناگوار

﴿۳۳۹۴﴾ هرکدام از آن‌ها را بر حکمران حقی است به هر اندازه که به صلاحش باشد، از جمله... شکیبایی در مواردی که بر او سخت و یا آسان است.

۳-۵-۱۲- صبر برای خدا

﴿۳۳۹۵﴾ هیچ‌کس دچار مصیبتی مثل مصیبت حسین علیه السلام نشده و نخواهد شد. امام حسین با هفده نفر از اهل بیت خود خالصانه شهید شدند در راه او شکیبایی ورزیدند.

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ اسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

١٣-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْجُوعِ

﴿٣٣٩٦﴾ الرَّسُولُ ﷺ: لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ يَصْبِرُ مَعَ أَصْحَابِهِ لَا يَقْطَعُهُمْ وَيَصْبِرُ فِي مِثْلِ جُوعِهِمْ... كَأَجْرِ سَبْعِينَ مِئَّةً مَعِيَ غَزَاةً تَبُوكَ؛ التَّحْصِينَ لابن فهد الحلبي ص: ٢٣

١٤-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْحَاجَةِ

﴿٣٣٩٧﴾ الْبَاقِرُ ﷺ: مَرْوَةُ الصَّبْرِ فِي حَالِ الْحَاجَةِ وَالْفَاقَةِ وَالتَّعَفُّفِ وَالْغِنَى أَكْثَرُ مِنْ مَرْوَةِ الْإِعْطَاءِ؛ الْكَافِي ج: ٢ ص: ٩٣

١٥-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْحُبِّ

﴿٣٣٩٨﴾ الْعَسْكَرِيُّ ﷺ: فَقَامُوا إِلَيْهِ ثَلَاثَةَ بَسَاطِطِهِمْ فَجَعَلُوا يَصْرُبُونَهُ وَسَلْمَانُ لَا يَزِيدُ عَلَى قَوْلِهِ اللَّهُمَّ صَبِّرْنِي عَلَى الْبَلَاءِ فِي حُبِّ صَفِيكَ وَخَلِيلِكَ مُحَمَّدٍ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩

١٦-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْحَبْسِ

﴿٣٣٩٩﴾ صَبَرَ يُوسُفُ ﷺ فِي الْجُبِّ وَالْحَبْسِ وَ...مُحَمَّدٌ... وَحَبَسَ فِي الشَّعْبِ ثَلَاثَ سِنِينَ وَفِي الْغَارِ ثَلَاثَ لَيَالٍ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٤٠٨

١٧-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْحَقِّ

﴿٣٤٠٠﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ: نِعَمَ الْخُلُقُ النَّصْبُ فِي الْحَقِّ؛ نهج البلاغة ص: ٣٩١

١٨-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْخَيْرِ

﴿٣٤٠١﴾ السَّجَادُ ﷺ: فَمَنْ كَانَ لَهُ بَلَاءٌ فَصَبَرَ فِي الْخَيْرِ فَلَا يَمُنُّ بِهِ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ الْكَافِي ج: ٨ ص: ٦٩

١٩-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الدُّنْيَا

﴿٣٤٠٢﴾ الصَّادِقُ ﷺ: إِنَّمَا هِيَ (الدُّنْيَا) سَاعَتُكَ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا فَاصْبِرْ فِيهَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَاصْبِرْ فِيهَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ؛ الْكَافِي ج: ٢ ص: ٤٥٤

٢٠-٥-٣- الصَّبْرُ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ

﴿٣٤٠٣﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ: إِزَالَةُ الْجِبَالِ أَسْهَلُ مِنْ إِزَالَةِ دَوْلَةٍ قَدْ أَقْبَلَتْ فَاسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا فَإِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ وَرِثَتُهَا مَنْ يَشَاءُ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٦٢

٢١-٥-٣- الصَّبْرُ فِي ذَاتِ اللَّهِ

﴿دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن﴾

۱۳-۵-۳- صبر در گرسنگی

﴿۳۳۹۶﴾ اگر یکی از آن‌ها در همراهی با یارانش شکیبایی کند و از آن‌ها جدا نشود و در گرسنگی با آن‌ها همدردی کند، پاداشی معادل پاداش هفتاد نفر که با من در غزوه‌ی تبوک جنگیدند خواهد داشت.

۱۴-۵-۳- صبر در نیاز و حاجت

﴿۳۳۹۷﴾ ارزش و مقام صبر در حالت نیازمندی و فقر و توانگری و نیز خود را عقیف نگاه‌داشتن، بیشتر و بالاتر از ارزش بخشیدن و عطا کردن است.

۱۵-۵-۳- صبر در عشق و دوست‌داشتن

﴿۳۳۹۸﴾ در مرتبه‌ی سوم برخاستند و با شلاق‌هایشان شروع به زدن او کردند، ولی سلمان چیزی بر سخنش نیفزود و فقط می‌گفت: "خدایا بر بلایی که در راه علاقمندی به برگزیده و دوست، محمد ﷺ بر سرم می‌آید، شکیبایم کن."

۱۶-۵-۳- صبر در زندان

﴿۳۳۹۹﴾ یوسف علیهِ السلام در چاه و زندان صبر کرد و محمد ﷺ سه سال در شعب ابی‌طالب و سه شب در غار محبوس بود.

۱۷-۵-۳- صبر در حق

﴿۳۴۰۰﴾ شکیبایی‌ورزیدن عادت‌ی پسندیده و ارجمند است.

۱۸-۵-۳- صبر در خیر و خوبی

﴿۳۴۰۱﴾ هرکس (در راه دین)، مصیبتی دیده است، باید در این کار خیر شکیبایی ورزد و بر خدای بزرگ متّی نداشته باشد (چرا که سودش نصیب خود او خواهد شد).

۱۹-۵-۳- صبر در برابر دنیا

﴿۳۴۰۲﴾ دنیا، همین لحظه‌ای است که در آنی، پس در این لحظه بر طاعت خدا صبر کن و از نافرمانی خداوند خویشتن‌دار باش.

۲۰-۵-۳- صبر در برابر دولت‌های باطل و ستمگر

﴿۳۴۰۳﴾ نابودکردن کوه‌ها آسان‌تر از نابودکردن دولتی است که دچار انحراف است، از خداوند مدد بخواهید و صبر پیشه سازید که زمین از آن خداست و آن را به هرکس از بندگان که بخواهد، واگذار می‌کند.

۲۱-۵-۳- صبر در ذات خداوند

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

﴿٣٤٠٤﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ جُحِدْتَ وَاهْتَضِمْتَ وَصَبَرْتَ فِي ذَاتِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨

ص: ٢١١

٢٢-٥-٣- الصبر في ذات النفس

﴿٣٤٠٥﴾ الرسول ﷺ: سَيِّدُ الْمَاضِينَ عِنْدِي وَأَكْرَمُ الْبَاقِينَ عَلَى الْمُسْتَنْبِطِ وَالصَّابِرِ فِي ذَاتِ

نَفْسِي؛ بحار الأنوار ج: ٢١ ص: ٣٥٠

٢٣-٥-٣- الصبر في الرخاء

﴿٣٤٠٦﴾ كُلُّ امْرَأَةٍ صَبَرَتْ عَلَى زَوْجِهَا فِي الشَّدَةِ وَالرَّخَاءِ وَكَانَتْ مُطِيعَةً لَهُ وَلِأَمْرِهِ حَشَرَهَا

اللَّهُ تَعَالَى مَعَ امْرَأَةِ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٤١

٢٤-٥-٣- الصبر في الرضا

﴿٣٤٠٧﴾ لَيْسَ الْبَرُّ أَنْ تَوَلَّوْا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبَرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَ
أَبْنِ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا
وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ -

البقرة ١٧٧

٢٥-٥-٣- الصبر في السراء

﴿٣٤٠٨﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: سَلُوا اللَّهَ أَنْ يُعْطِيَكُمْ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالشَّدَةِ وَ

الرَّخَاءِ مِثْلَ الَّذِي أَعْطَاهُمْ؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣

٢٦-٥-٣- الصبر في الشدة

﴿٣٤٠٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: تَحْمُلًا فِي فَاقَةٍ وَصَبْرًا فِي شِدَّةٍ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٣

٢٧-٥-٣- الصبر في الضراء

﴿٣٤١٠﴾ أَنَّ الْمُؤْمِنَ أَخَذَ مِنَ اللَّهِ جَلًّا وَعَزَّ الْكُتْمَانَ وَعَنْ نَبِيِّهِ ﷺ مُدَارَاةَ النَّاسِ وَعَنِ الْعَالَمِ

عليه السلام الصبر في البأساء والضراء؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٠

٢٨-٥-٣- الصبر في الضيق

﴿٣٤١١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فِي الضَّيْقِ وَالْبَلَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن﴾

﴿۳۴۰۴﴾ شهادت می‌دهم که تو مورد انکار و ستم واقع شدی و فقط به خاطر خدا شکیبایی ورزیدی.

۲۲-۵-۳- صبر در ذات نفس

﴿۳۴۰۵﴾ سرور پیشینیان نزد من، گرامی‌ترین حاضران و باقی‌ماندگان، رهرو سنت و شکیبایا برای رسیدن به من.

۲۳-۵-۳- صبر در آسایش و خوشی

﴿۳۴۰۶﴾ هر زنی که در سختی و آسایش با شوهرش همراهی کند و شکیبایی ورزد و در برابر او دستور آتش مطیع باشد، خداوند بلندمرتبه او را با همسر ایوب علیه السلام محصور می‌کند.

۲۴-۵-۳- صبر در رضایت و خشنودی

﴿۳۴۰۷﴾ نیکی، (تنها) این نیست که (به‌هنگام نماز) روی خود را به‌سوی مشرق و (یا) مغرب کنی؛ (و) تمام گفتگوی شما، درباره‌ی قبله و تغییر آن باشد؛ و همه‌ی وقت خود را مصروف آن سازید؛ بلکه نیکی (و نیکوکار) کسی است که به خدا و روز رستخیز و فرشتگان و کتاب (آسمانی) و پیامبران، ایمان آورده؛ و مال (خود) را، با همه‌ی علاقه‌ای که به آن دارد، به خویشان و یتیمان و مسکینان و در راه‌ماندگان و گدایان و بردگان، انفاق می‌کند؛ نماز را برپا می‌دارد و زکات را می‌پردازد؛ و (همچنین) کسانی که به عهد خود - به هنگامی که عهد بستند - وفا می‌کنند؛ و در برابر محرومیت‌ها و بیماری‌ها و در میدان جنگ، استقامت به خرج می‌دهند؛ این‌ها کسانی هستند که راست می‌گویند؛ و (گفتارشان با اعتقادشان هماهنگ است)؛ و این‌ها هستند پرهیزگاران.

۲۵-۵-۳- صبر در شادی و رفاه

﴿۳۴۰۸﴾ از خدا بخواهید، در هنگام خوشی و ناخوشی، در سختی و رفاه، به شما صبر بر بلا عنایت کند. چنانچه به آن‌ها ارزانی داشته است.

۲۶-۵-۳- صبر در شدت و سختی

﴿۳۴۰۹﴾ از صفات مؤمن: تحمل در تنگدستی و صبر در گرفتاری است.

۲۷-۵-۳- صبر در شرایط ناگوار و سخت

﴿۳۴۱۰﴾ مؤمن، حفظ اسرار را از خداوند، سازش و مدارا با مردم را از پیامبر و صبر در هنگام سختی‌ها و گرفتاری‌ها را از امام فراگرفته است.

۲۸-۵-۳- صبر در تنگدستی و سختی

﴿۳۴۱۱﴾ بر تو باد که در تنگی و بلا صبر پیشه کنی.

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

٢٩-٥-٣- الصَّبْرُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ

﴿٣٤١٢﴾ العسكري عليه السلام: لَمَّا ظَهَرَ بِالْمَدِينَةِ أَمْرُهُ وَعَلَا بِهَا شَأْنُهُ حَدَّثَ يَوْمًا أَصْحَابَهُ عَنْ امْتِحَانِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِلْأَنْبِيَاءِ وَعَنْ صَبْرِهِمْ عَلَى الْأَذَى فِي طَاعَةِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٢٦٩

٣٠-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْعَاقِبَةِ

﴿٣٤١٣﴾ الرسول الله ﷺ: قُلْتُ يَا جَبْرِئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصَبَّرُ... وَفِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْعَاقِبَةِ فَلَا يَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

٣١-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْعَاقِبَةِ

﴿٣٤١٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ فِي الْعَوَاقِبِ شَافٌ أَوْ مُرِيحٌ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٤١

٣٢-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْغُرَى

﴿٣٤١٥﴾ الصادق عليه السلام: فَالْزَمَ النَّبِيُّ ﷺ نَفْسَهُ الصَّبْرَ فَتَعَدَّوْا فَذَكَرَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَكَذَّبُوهُ فَقَالَ قَدْ صَبَرْتُ فِي نَفْسِي وَأَهْلِي وَعَرَضِي وَلَا صَبْرَ لِي عَلَى ذِكْرِ إِلَهِي فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

٣٣-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْعُسْرِ

﴿٣٤١٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: حَقُّ اللَّهِ فِي الْعُسْرِ الرِّضَى وَالصَّبْرُ وَحَقُّهُ فِي الْيُسْرِ الْحَمْدُ وَالشُّكْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٥

٣٤-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْعَفَافِ

﴿٣٤١٧﴾ الباقر عليه السلام: مَرْوَةٌ الصَّبْرِ فِي حَالِ الْحَاجَةِ وَالْفَاقَةِ وَالتَّعَفُّفِ وَالْغِنَى أَكْثَرُ مِنْ مَرْوَةِ الْإِعْطَاءِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣

٣٥-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْعَنَاءِ

﴿٣٤١٨﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ يَا جَبْرِئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ يَصْبِرُ... فِي الْعَنَاءِ كَمَا يَصْبِرُ فِي الْعَاقِبَةِ وَلَا يَشْكُو خَالِقَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠٠ ص: ٢٢

٣٦-٥-٣- الصَّبْرُ فِي الْعَوَاقِبِ

﴿دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن﴾

۲۹-۵-۳- صبر در طاعت و فرمان‌برداری از خدا

﴿۳۴۱۲﴾ زمانی که در مدینه دین آشکار شد و کار ایشان در تبلیغ و استقرار دین بالا گرفت، روزی یارانش درباره‌ی امتحان خداوند عزیز و جلیل از پیامبرانش صحبت کردند و شکیبایی آن‌ها بر اذیت و آزاری که در مقابل اطاعت خداوند تحمل می‌کردند.

۳۰-۵-۳- صبر در سلامتی

﴿۳۴۱۳﴾ گفتم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت: آن‌چنان که در راحتی‌ها صبر می‌کند در سختی‌ها نیز صبر کند... و به‌واسطه‌ی بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

۳۱-۵-۳- صبر برای رسیدن به نتیجه

﴿۳۴۱۴﴾ شکیبایی به امید رسیدن به ثمرات کارها، شفادهنده یا آسایش‌دهنده است.

۳۲-۵-۳- صبر برای حفظ آبرو و ناموس

﴿۳۴۱۵﴾ پس پیامبر صبر و شکیبایی را بر خود تحمیل کرد، حال آن‌که آنان از حد تجاوز کردند و پیامبر ﷺ از خدای تبارک و تعالی یاد کرد، حال آن‌که ایشان کلام پیامبر ﷺ را دروغ انگاشتند؛ پیامبر فرمود: من بر خود و خاندان و آبرویم، صبر کردم ولی بر جسارت به ساحت معبود خود، نمی‌توانم صبر کنم، خداوند عزیز و جلیل آیه نازل کرد: آسمان‌ها و زمین و آنچه را میان آن‌هاست در شش روز آفریدم و هیچ خستگی به ما نرسید، در مقابل آنچه می‌گویند، صبر کن.

۳۳-۵-۳- صبر در سختی

﴿۳۴۱۶﴾ حق خدا در حالت تنگدستی، رضایت و صبر است و حق خدا در هنگام رفاه و فراخی نعمت، حمد و شکر است.

۳۴-۵-۳- صبر در عفت و پایداری در پاکدامنی

﴿۳۴۱۷﴾ ارزش و مقام صبر در حالت نیازمندی و فقر و توانگری و نیز خود را عقیف نگاه‌داشتن، بیشتر و بالاتر از ارزش بخشیدن و عطاکردن است.

۳۵-۵-۳- صبر در رنج

﴿۳۴۱۸﴾ گفتم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت:... آن‌چنان که در تندرستی صبر می‌کند در رنج و سختی نیز شکیبایی ورزد؛ و به‌واسطه‌ی بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

۳۶-۵-۳- صبر در عواقب امور

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

﴿٣٤١٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَخْزَمَ النَّاسُ مَنْ كَانَ الصَّبْرُ وَالنَّظَرُ فِي الْعَوَاقِبِ شِعَارَهُ وَدِتَارَهُ؛

غرر الحكم ص: ٤٧٦

٣٧-٣-٥- الصَّبْرُ فِي الْغَمِّ

﴿٣٤٢٠﴾ الرسول ﷺ: لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ... يَصْبِرُ فِي مِثْلِ جُوعِهِمْ وَ مِثْلِ غَمِّهِمْ كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ

كَأَجْرِ سَبْعِينَ مِئَّةً غَزَا مَعِيَ غَزْوَةَ تَبُوكَ؛ التحصين لابن فهد الحلبي ص: ٢٣

٣٨-٣-٥- الصَّبْرُ فِي الْغِنَى

﴿٣٤٢١﴾ الباقر عليه السلام: مَرْوَةُ الصَّبْرِ فِي حَالِ الْحَاجَةِ وَالْفَاقَةِ وَالتَّعَفُّفِ وَالْغِنَى أَكْثَرُ مِنْ مَرْوَةِ

الْإِعْطَاءِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣

٣٩-٣-٥- الصَّبْرُ فِي الْغِيَبَةِ

﴿٣٤٢٢﴾ الرسول ﷺ: طُوبَى لِلصَّابِرِينَ فِي غِيَبَتِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٣٠٤

٤٠-٣-٥- الصَّبْرُ فِي الْفَاقَةِ

﴿٣٤٢٣﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ يَا جِبْرِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصَبَّرْ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي

الْغِنَى فَلَا يَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

٤١-٣-٥- الصَّبْرُ فِي الْفُرْقَةِ

﴿٣٤٢٤﴾ صَبَرَ يُوسُفُ عليه السلام فِي ١٠٠ وَ الْفُرْقَةِ وَ الْمَعْصِيَةِ وَ مُحَمَّدٌ قَاسَى ١٠٠ وَ الْفُرْقَةَ وَ حُبَسَ فِي

الشَّعْبِ ثَلَاثَ سِنِينَ وَ فِي الْغَارِ ثَلَاثَ لَيَالٍ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٤٠٨

٤٢-٣-٥- الصَّبْرُ فِي لُزُومِ الْحَقِّ

﴿٣٤٢٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَلْزَمَ الْحَقُّ مَنْ لَزِمَهُ مِنَ الْقَرِيبِ وَ الْبَعِيدِ وَ كُنْ فِي ذَلِكَ صَابِرًا

مُحْتَسِبًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ١٦٩

٤٣-٣-٥- الصَّبْرُ فِي الْقَلَاءِ

﴿٣٤٢٦﴾ جَزَى اللَّهُ قَوْمًا صَابَرُوا فِي لِقَائِهِمْ لَدَى الْبَاسِ حُرًّا مَا أَعَزَّ وَ أَكْرَمًا

بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٧٨

٤٤-٣-٥- الصَّبْرُ فِي مَا خَفَّ

﴿دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن﴾

﴿۳۴۱۹﴾ دوراندیش‌ترین مردم کسی است که شکیبایی ورزیدن و فکر کردن در عاقبت کارها همیشه همراه او باشد، مانند جامه‌ی زیرین و لباس رو.

۳۷-۳-۵- صبر در غم

﴿۳۴۲۰﴾ اگر یکی از آن‌ها...و در گرسنگی و غم و اندوه با یارانش همدردی کند، پاداشی معادل پاداش هفتاد نفر که با من در غزوه‌ی تبوک جنگیدند خواهد داشت.

۳۸-۳-۵- صبر در بی‌نیازی و توانگری

﴿۳۴۲۱﴾ ارزش و مقام صبر در حالت نیازمندی و فقر و توانگری و نیز خود را عقیف نگاه‌داشتن، بیشتر و بالاتر از ارزش بخشیدن و عطا کردن است.

۳۹-۳-۵- صبر در زمان غیبت

﴿۳۴۲۲﴾ خوشا به حال صبرکنندگان در غیبت حضرت (مهدی علیه السلام).

۴۰-۳-۵- صبر در فقر و نداری

﴿۳۴۲۳﴾ گفتم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت: آن چنان که در ثروتمندی صبر می‌کند در تهیدستی نیز صبر کند؛ و به واسطه‌ی بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

۴۱-۳-۵- صبر در جدایی

﴿۳۴۲۴﴾ یوسف علیه السلام بر جدایی و در مقابل معصیت، صبر کرد و محمد صلی الله علیه و آله از غربت بسیار و جدایی، سختی کشید و سه سال در شعب ابی طالب و سه شب در غار محبوس بود.

۴۲-۳-۵- صبر در همراهی با حقیقت

﴿۳۴۲۵﴾ در اجرای حق برای آنان که پایبند آنند، چه دور و چه نزدیک، پایداری کن و در این باره شکیبا باش و آن را به حساب خدا گذار.

۴۳-۳-۵- صبر بر ملاقات با خدا

﴿۳۴۲۶﴾ خداوند پاداش خیر دهد به گروهی که در هنگام جنگ، در کمال آزادگی، شکیبایی بورزند. چه عزیز و باکرامتند ایشان.

۴۴-۳-۵- صبر بر آنچه بر او سنگین است یا سبک

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

﴿٣٤٢٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وَلِكُلِّ عَلَى الْوَالِي حَقٌّ بِقَدَرٍ [مَا] يُصْلِحُهُ وَلاَ يَخْرُجُ الْوَالِي مِنْ حَقِيقَةِ مَا أَلَزَمَهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ إِلَّا بِالْإِهْتِمَامِ وَالِاسْتِعَانَةِ بِاللَّهِ وَتَوَطُّينِ نَفْسِكَ عَلَى لُزُومِ الْحَقِّ وَالصَّبْرِ فِيمَا خَفَّ عَلَيْهِ وَثَقُلَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٤٧

٣-٥-٤٥- الصَّبْرُ فِي الْمَحَبَّةِ

﴿٣٤٢٨﴾ أَحْكُمُوا عُرَى طَاعَتِكَ... وَصَبْرِهِمْ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ فِي مَحَبَّتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٣٨

٣-٥-٤٦- الصَّبْرُ فِي الْمُصِيبَةِ

﴿٣٤٢٩﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ يَا جَبْرِئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصَبَّرُ فِي الضَّرَاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي السَّرَّاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْغِنَى وَفِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصَبَّرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَا يَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

٣-٥-٤٧- الصَّبْرُ فِي الْمَعْصِيَةِ

﴿٣٤٣٠﴾ صَبَرَ يُوسُفُ عليه السلام فِي الْجُبِّ وَالْحَبْسِ وَالْفُرْقَةِ وَالْمَعْصِيَةِ وَمُحَمَّدٌ قَاسَى مِنْ كَثَرَةِ الْغُرْبَةِ وَالْفُرْقَةِ وَحُبْسِ فِي الشَّعْبِ ثَلَاثَ سِنِينَ وَفِي الْغَارِ ثَلَاثَ لَيَالٍ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٤٠٨

٣-٥-٤٨- الصَّبْرُ فِي الْمَوَاطِنِ

﴿٣٤٣١﴾ الحسن عليه السلام: قِيلَ فَمَا النَّجْدَةُ قَالَ الذَّبُّ عَنِ الْجَارِ وَالصَّبْرُ فِي الْمَوَاطِنِ وَالْإِفْدَامُ عِنْدَ الْكَرِيهَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٠٢

٣-٥-٤٩- الصَّبْرُ فِي مَوَاطِنِ الْبَاسِ

﴿٣٤٣٢﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ الصَّبْرَ فِي مَوَاطِنِ الْبَاسِ مِمَّا يُفَرِّجُ اللَّهُ بِهِ الْهَمَّ وَيُنْجِي بِهِ مِنَ الْغَمِّ تُذَرِّكُونَهُ بِالنَّجَاةِ فِي الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٣٣٣

٣-٥-٥٠- الصَّبْرُ فِي النَّائِبَةِ

﴿٣٤٣٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام:

وَالصَّبْرُ فِي النَّائِبَاتِ صَعْبٌ لَكِنَّ فَوْتَ الثَّوَابِ أَصْعَبُ

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٨٩

٣-٥-٥١- الصَّبْرُ فِي نَصْرِ أَحْمَدَ

﴿دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن﴾

﴿۳۴۲۷﴾ هر کدا م از آن‌ها را بر حکمران حق است به هر اندازه که به صلاحش باشد و حکمران از عهده‌ی آنچه خدا بر او واجب کرده بر نمی‌آید مگر به سعی و کوشش و یاری‌خواستن از خدا و خود را برای همراهی حق آماده‌کردن و نیز با شکیبایی در مواردی که بر او سخت و یا آسان است.

۴۵-۳-۵- صبر در محبت

﴿۳۴۲۸﴾ دستگیره‌ی اطاعت و فرمانبری و شکیبایی بر آنچه در راه دوستی تو بر سرشان می‌آید را محکم کردند.

۴۶-۳-۵- صبر در مصیبت

﴿۳۴۲۹﴾ گفتم: ای جبرئیل، معنای صبر چیست؟ گفت: آن‌چنان که در راحتی‌ها صبر می‌کند در سختی‌ها نیز صبر کند، همچنان که در ثروتمندی صبر می‌کند در تهیدستی نیز صبر کند، آن‌چنان که در تندرستی صبر می‌کند در گرفتاری و بلا نیز شکیبایی ورزد؛ و به‌واسطه‌ی بلاهایی که به او رسیده، نزد آفریدگان شکایت نکند.

۴۷-۳-۵- صبر در معصیت

﴿۳۴۳۰﴾ یوسف علیه السلام در چاه و زندان و بر جدایی و در مقابل معصیت، صبر کرد و محمد صلی الله علیه و آله از غربت بسیار و جدایی، سختی کشید و سه سال در شعب ابی‌طالب و سه شب در غار محبوس بود.

۴۸-۳-۵- صبر در جنگ

﴿۳۴۳۱﴾ گفته شد: مردانگی چیست؟ فرمود: دفاع از پناهنده، مقاومت در میدان‌ها و اقدام در ناملایمات.

۴۹-۳-۵- صبر در موقعیت‌های سخت جنگ

﴿۳۴۳۲﴾ شکیبایی در پیشامدهای سخت و دشوار، از صفاتی است که اندوه را برطرف می‌کند و انسان را از غصه نجات می‌بخشد، به سبب صبر، نجات آخرت، حاصل می‌شود.

۵۰-۳-۵- صبر در گرفتاری و سختی

﴿۳۴۳۳﴾ شکیبایی در برابر ناملایمات و مصیبت‌ها دشوار است، اما دشوارتر از آن، ازدست‌دادن ثواب آن است.

۵۱-۳-۵- صبر در یاری کردن پیامبر

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

﴿٣٤٣٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أ تَأْمُرُنِي بِالصَّبْرِ فِي نَصْرِ أَحْمَدَ؛ إِيْمَانُ أَبِي طَالِبٍ لِلْفَخَارِ ص: ٢٧٦

٥٢-٣-٥- الصَّبْرُ فِي النَّفْسِ

﴿٣٤٣٥﴾ الرسول الله ﷺ: فَقَالَ قَدْ صَبَرْتُ فِي نَفْسِي وَ أَهْلِي وَ عِرْضِي وَ لَا صَبْرَ لِي عَلَى ذِكْرِ إِلَهِي؛

الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

٥٦-٣-٥- الصَّبْرُ لِمَا؟

١-٥٦-٣- الصَّبْرُ لِأَمْرِ اللَّهِ

﴿٣٤٣٦﴾ الكاظم عليه السلام: إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ صَبْرًا لِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ تَسْلِيمًا لِقَضَائِهِ؛

بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ١٣٤

٢-٥٦-٣- الصَّبْرُ لِبَقِيَّةِ أَيَّامِكُمْ

﴿٣٤٣٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاسْتَدْرِكُوا بَقِيَّةَ أَيَّامِكُمْ وَ اصْبِرُوا لَهَا أَنْفُسَكُمْ؛ نَهْجُ الْبَلَاغَةِ

ص: ١١٦

٣-٥٦-٣- الصَّبْرُ لِلْحَاجَةِ

﴿٣٤٣٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنْصِفُوا النَّاسَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ وَ اصْبِرُوا لِحَوَائِجِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٢

ص: ٣٥٥

٤-٥٦-٣- الصَّبْرُ لِلْحَقِّ

﴿٣٤٣٩﴾ الصادق عليه السلام: لَمْ يَصْبِرْ أَحَدٌ قَطُّ لِحَقٍّ إِلَّا عَوَّضَهُ اللَّهُ مَا هُوَ خَيْرٌ لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧

ص: ١٠٧

٥-٥٦-٣- الصَّبْرُ لِحُكْمِ اللَّهِ

﴿٣٤٤٠﴾ الرسول الله ﷺ: فَقَالَ جَبْرِئِيلُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ عَلَيْهِمَا بِأَمْرِ فَاصْبِرْ لَهُ؛

بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٤١

٦-٥٦-٣- الصَّبْرُ لِحُكْمِ رَبِّكَ

﴿٣٤٤١﴾ وَ اصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ - الطور ٤٨

﴿٣٤٤٢﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُكِنِّ كَصَاحِبِ الْخَوْتِ إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ - القلم ٤٨

﴿٣٤٤٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطْعَمْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كُفُورًا - الإنسان ٢٤

﴿دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن﴾

﴿۳۴۳۴﴾ آیا مرا به شکیبایی در یاری احمد، فرمان می‌دهی؟

۲-۵-۳- صبر در مورد خود

﴿۳۴۳۵﴾ من در برابر ظلمی که به من و به خانواده‌ام نمودند، صبر کردم، ولی ناسزاگویی به خدا را هرگز تحمل نمی‌کنم.

۳-۶- صبر برای...

۱-۳-۶- صبر برای فرمان و دستور خداوند

﴿۳۴۳۶﴾ ما از خداییم و به‌سوی او باز می‌گردیم. بر مقدرات خدا شکیباییم و در مقابل قضا و فرمانش، تسلیم هستیم.

۲-۳-۶- صبر برای روزهای باقی مانده

﴿۳۴۳۷﴾ پس، در این چند روز که زنده‌اید، گذشته را جبران کنید و خود را به شکیبایی‌ورزیدن و سختی‌دیدن وادارید.

۳-۳-۶- صبر در مورد حاجت و نیاز

﴿۳۴۳۸﴾ با مردم منصفانه رفتار کنید و برای رفع نیازهایشان شکیبیا باشید.

۴-۳-۶- صبر در راه حق و حقیقت

﴿۳۴۳۹﴾ هیچ‌کس در برابر حق تسلیم و شکیبیا نمی‌شود مگر اینکه خدا در عوض بهتر از آن را به او عطا خواهد فرمود.

۵-۳-۶- صبر در راه حکم و فرمان خداوند

﴿۳۴۴۰﴾ جبرئیل گفت: ای پیامبر خدا، خدا در مورد ایشان حکمی صادر کرده، پس بر آن شکیبیا باش.

۶-۳-۶- صبر در راه حکم و فرمان پروردگار

﴿۳۴۴۱﴾ برای فرمان پروردگار خود شکیبایی نما، که تو در نظر عنایت مایی و چون برخیزی در هر حالی (از خواب، یا برای کاری) پروردگار خویش را سپاس و ستایش بگویی و همواره تسبیح گوی خداوند باش.

﴿۳۴۴۲﴾ اکنون که چنین است صبر کن و منتظر فرمان پروردگارت باش و مانند صاحب ماهی (یونس) مباش (که در تقاضای مجازات قومش عجله کرد و گرفتار مجازات ترک اولی شد) در آن زمان که با نهایت اندوه خدا را خواند.

﴿۳۴۴۳﴾ پس در (تبلیغ و اجرای) حکم پروردگارت شکیبیا (و با استقامت) باش و از هیچ گنهکار یا کافری از آنان اطاعت مکن!

﴿ تَصْنِيفُ الصَّبْرِ اسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ ﴾

٧-٦-٣- الصَّبْرُ لِلرَّبِّ

﴿ ٣٤٤٤ ﴾ الصادق عليه السلام: فَبَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا أُرْسِلَ بِهِ وَصَدَعَ بِمَا أُمِرَ وَأَدَّى مَا حُمِّلَ مِنْ

أَثْقَالِ النُّبُوَّةِ وَصَبَرَ لِرَبِّهِ؛ الكافي ج: ١ ص: ٤٤٤

٨-٦-٣- الصَّبْرُ لِلْعَدُوِّ

﴿ ٣٤٤٥ ﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ أَهْلَ الشَّامِ دَنَوْا مِنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَوْمَ صِفِّينَ فَوَاللَّهِ مَا يَزِيدُ قُرْبَهُمْ مِنْهُ إِلَّا سُرْعَةً فِي مَشْيِهِ فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا ضَرَّكَ لَوْ سَعَيْتَ حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى هَؤُلَاءِ الَّذِينَ صَبَرُوا لِعَدُوِّكَ مِنْ أَصْحَابِكَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنَّ لِي بِكَ يَوْمًا لَنْ يَعْدُوهُ وَلَا يُبْطِئُ بِهِ عَنْهُ السَّعْيُ وَلَا يَعْجَلُ بِهِ إِلَيْهِ الْمَشْيُ إِنَّ أَبَاكَ وَاللَّهِ مَا يُبَالِي وَقَعَ عَلَى الْمَوْتِ أَوْ وَقَعَ الْمَوْتُ عَلَيْهِ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٠١

٩-٦-٣- الصَّبْرُ لَكُمْ

﴿ ٣٤٤٦ ﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ الْأُمُورَ إِذَا أَقْبَلَتْ اغْتَبَرَ آخِرُهَا بِأَوَّلِهَا وَقَدْ صَبَرَ لَكُمْ الْقَوْمُ عَلَى غَيْرِ دِينٍ حَتَّى بَلَغْنَا مِنْهُمْ مَا بَلَغْنَا وَآنَا غَادٍ عَلَيْهِمْ بِالْغَدَاةِ أَحَاكِمُهُمْ إِلَى اللَّهِ؛ بحار الأنوار

ج: ٣٢ ص: ٥٢٨

١٠-٦-٣- الصَّبْرُ لِلْمِخْنَةِ

﴿ ٣٤٤٧ ﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِذَا صَبَرْتَ لِلْمِخْنَةِ فَلَلْتَ حَدَّهَا؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

١١-٦-٣- الصَّبْرُ لِلْمَرِّ

﴿ ٣٤٤٨ ﴾ فَإِنْ يَكُنْ ذَلِكَ كَذَلِكَ فَصَبْرٌ لِمَرِّ الْحَقِّ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٢٤٥

٧-٣- الصَّبْرُ لِأَيِّ غَايَةٍ؟

١-٧-٣- الصَّبْرُ لِرِضَى اللَّهِ

﴿ ٣٤٤٩ ﴾ زينب بنت علي بن أبي طالب عليها السلام: فَأَبَيْتُ وَاللَّهِ كُلَّ مَنْ كَانَ وَيَزِيدُ سَاكِتُ ثُمَّ قَامَتْ عَلَى قَدَمَيْهَا وَأَشْرَفَتْ عَلَى الْمَجْلِسِ وَشَرَعَتْ فِي الْخُطْبَةِ إِظْهَاراً لِكَمَالَاتِ مُحَمَّدٍ ﷺ وَ

إِغْلَاناً بِأَنَّا نَصْبِرُ لِرِضَاءِ اللَّهِ لَا لِخَوْفٍ وَلَا دَهْشَةٍ؛ الاحتجاج ج: ٢ ص: ٣٠٧

٢-٧-٣- الصَّبْرُ لِعِبَادَتِهِ

«دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن»

۷-۳-۶- صبر برای پروردگار

﴿۳۴۴﴾ رسول خدا ﷺ رسالتش را ابلاغ کرد و مأموریتش را آشکار ساخت و بارهای سنگین نبوت را که به گردن گرفته بود، به سرمنزل رسانید و به خاطر پروردگارش صبر کرد.

۸-۳-۶- صبر برای دشمن

﴿۳۴۵﴾ شامیان در جنگ صفین خود را به علی علیه السلام نزدیک کردند، به خدا سوگند، نزدیک شدن آن‌ها به علی موجب شد که او به سرعت به طرف آن‌ها حرکت کند، امام حسن علیه السلام به او گفت: چه ضرری داشت اگر به سرعت به طرف یارانت که پشت‌سرت، منتظر دشمن بودند حرکت می کردی؟ علی علیه السلام فرمود: ای فرزندم، روزی مرگ پدرت فرامی‌رسد، و حرکت سریع و کُند من، نه آن را پیش می‌اندازد و نه آن را به تأخیر؛ مرگ، در آمدن، تأخیر نمی‌کند و شتاب هم ندارد، در موقع خودش می‌آید، به خدا سوگند، پدرت باکی ندارد که خود به کام مرگ رود و یا مرگ به طرف او بیاید.

۹-۳-۶- صبر بر شما

﴿۳۴۶﴾ وقتی کارها رو می‌کند، آخرش با اول آن سنجیده می‌شود. این قوم بدون آن که دین داشته باشند، در مقابل شما مقاومت کردند تا اینکه ما را به اینجا رساندند که می‌بینید و من فردای قیامت به سراغ آنان خواهم رفت و آنان را در پیشگاه الهی به محاکمه خواهم کشید.

۱۰-۳-۶- صبر در هنگام سختی و رنج

﴿۳۴۷﴾ هرگاه در مقابل رنج صبوری کنی، تیزی (سختی) آن را در هم خواهی شکست.

۱۱-۳-۶- صبر در هنگام تلخ‌کامی‌ها و سختی‌ها

﴿۳۴۸﴾ اگر مطلب این طور باشد، پس باید درمقابل تلخی حق صبر کرد.

۷-۳- صبر برای رسیدن به...

۱-۳-۷- صبر برای رسیدن به خشنودی خداوند

﴿۳۴۹﴾ به خدا قسم زینب علیها السلام و هرکس که در مجلس حضور داشت بگریست و یزید ساکت بود. بعد زینب علیها السلام به روی دو پا ایستاد و به جمع نزدیک شد و شروع به خطبه‌ای کرد در بیان کمالات محمد صلی الله علیه و آله و اعلام اینکه ما برای رضای خدا شکیبایی می‌کنیم نه از روی ترس و وحشت.

۲-۳-۷- صبر برای انجام عبادت خداوند

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

﴿٣٤٥٠﴾ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا -

مريم ٦٥

٣-٧-٣- الصَّبْرُ لِرَبِّكَ

﴿٣٤٥١﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ - المدثر ٧

٣-٨- الصَّبْرُ مَعَ مَنْ؟ الصَّبْرُ مَعَ مَا؟

٣-٨-١- الصَّبْرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

﴿٣٤٥٢﴾ فَجَزَاكُمُ اللَّهُ مِنْ أَعْوَانٍ وَإِخْوَانٍ خَيْرَ مَا جَاذَى مَنْ صَبَرَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؛

بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٣٤١

٣-٨-٢- الصَّبْرُ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ

﴿٣٤٥٣﴾ كَتَبَ عُقْبَةُ بْنُ مَسْعُودٍ عَامِلٌ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ عَلَى الْكُوفَةِ إِلَى سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَدٍ الْخُزَاعِيِّ وَهُوَ مَعَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذَا أَبَدًا فَعَلَيْكَ بِالْجِهَادِ وَالصَّبْرِ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٨٥

٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الْحُجَّةِ ﷺ

﴿٣٤٥٤﴾ الرضا ﷺ: اللَّهُمَّ وَقُونَا عَلَى طَاعَتِهِ وَثَبِّنَا عَلَى مُشَايَعَتِهِ وَامْنُنْ عَلَيْنَا بِمُتَابَعَتِهِ وَاجْعَلْنَا فِي حَزْبِهِ الْقَوَّامِينَ بِأَمْرِهِ الصَّابِرِينَ مَعَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٣٣٢

٣-٨-٤- الصَّبْرُ مَعَ الْخَضِرِ ﷺ

﴿٣٤٥٥﴾ قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا - الكهف ٦٧

٣-٨-٥- الصَّبْرُ مَعَ الْأَذَى

﴿٣٤٥٦﴾ مَعْنَى أُولُو الْعِزِّ أَنَّهُمْ سَبَقُوا الْأَنْبِيَاءَ إِلَى الْإِقْرَارِ بِاللَّهِ وَأَقْرَأُوا بِكُلِّ نَبِيٍّ كَانَ قَبْلَهُمْ وَبَعْدَهُمْ وَعَزَمُوا عَلَى الصَّبْرِ مَعَ التَّكْذِيبِ لَهُمْ وَالْأَذَى؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ٣٥

٣-٨-٦- الصَّبْرُ مَعَ الْبَلَاءِ

﴿٣٤٥٧﴾ الصادق ﷺ: لَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الضَّرِّ وَالْجَهْدِ وَالْبَلَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

٣-٨-٧- الصَّبْرُ مَعَ التَّكْذِيبِ

﴿دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن﴾

﴿۳۴۵۰﴾ همان پروردگار آسمان‌ها و زمین و آنچه میان آن دو قرار دارد! او را پرستش کن؛ و در راه عبادتش شکیبا باش! آیا مثل و ماندی برای او می‌یابی؟

۳-۷-۳ صبر برای پروردگار

﴿۳۴۵۱﴾ و به خاطر پروردگارت شکیبایی کن!

۳-۸ صبر همراه با...

۳-۸-۱ صبر کردن همراه پیامبر ﷺ

﴿۳۴۵۲﴾ خدا به شما یاران و برادران پاداش خیر دهد. پاداش کسانی را که با رسول خدا ﷺ صبر کردند.

۳-۸-۲ صبر کردن همراه علی علیه السلام

﴿۳۴۵۳﴾ عقبه بن مسعود، کارگزار علی علیه السلام در کوفه، به سلیمان بن صردالخزاعی که همراه با علی علیه السلام بود نامه‌ای نوشت: اگر آن‌ها بر شما غلبه کنند، یا سنگسارتان می‌کنند و یا شما را به دین خودشان درمی‌آورند، که در این صورت هرگز رستگار نخواهید شد. پس بر شماست جهاد و استقامت همراه با امیرالمؤمنین علیه السلام.

۳-۸-۳ صبر کردن همراه حضرت حجت علیه السلام

﴿۳۴۵۴﴾ خدایا ما را برای اطاعت از فرامین او نیرو ده و بر همراهی او استوارمان ساز، پیروی از او را بر ما کرم کن و ما را در حزب و گروه او و از برپادارندگان دستورات و شکیبایان همراهش، قرار ده.

۳-۸-۴ صبر کردن همراه خضر علیه السلام

﴿۳۴۵۵﴾ گفت: تو هرگز توان آن را نداری که با من شکیبا باشی.

۳-۸-۵ صبر هنگام آزار و اذیت

﴿۳۴۵۶﴾ علت ناامیده‌شدن بعضی پیامبران به اولوالعزم بدین جهت است که، آن‌ها در اقرار به وحدانیت خداوند، بر سایر پیامبران پیشی جسته، انبیای قبل و بعد از خویش را تصدیق نمودند و در مقابل تکذیب و آزار مخالفین تصمیم بر شکیبایی گرفتند.

۳-۸-۶ صبر هنگام بلا

﴿۳۴۵۷﴾ چیزی نزد خداوند دوست‌داشتنی‌تر از زحمت رنج و سختی و گرفتاری که با صبر و شکیبایی همراه باشد، نیست.

۳-۸-۷ صبر هنگام تکذیب دیگران

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

﴿٣٤٥٨﴾ مَعْنَى أُولُو الْعَزْمِ أَنَّهُمْ سَبَقُوا الْأَنْبِيَاءَ إِلَى الْإِقْرَارِ بِاللَّهِ وَاقْرَأُوا بِكُلِّ نَبِيٍّ كَانَ قَبْلَهُمْ وَ
بَعْدَهُمْ وَعَزَمُوا عَلَى الصَّبْرِ مَعَ التَّكْذِيبِ لَهُمْ وَالْأَذَى؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ٣٥
٨-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الْجُهْدِ

﴿٣٤٥٩﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الضَّرِّ وَالْجُهْدِ وَالْبَلَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛
مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

٨-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الدَّاعِينَ
﴿٣٤٦٠﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَ
الْعَشِيِّ قَالَ إِنَّمَا عَنَى بِهَا الصَّلَاةَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٣ ص: ٤١
١٠-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الضَّرِّ

﴿٣٤٦١﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الضَّرِّ وَالْجُهْدِ وَالْبَلَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛
مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

١١-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الْعُدُوِّ
﴿٣٤٦٢﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الضَّرِّ وَالْجُهْدِ وَالْبَلَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛
مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

١٢-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الَّذِينَ
﴿٣٤٦٣﴾ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ
عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ
فُرْطًا - الكهف ٢٨

١٣-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الْقَوْمِ
﴿٣٤٦٤﴾ الرَّسُولُ ﷺ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يُمَتِّنِي حَتَّى أَمَرَنِي أَنْ أَصْبِرَ نَفْسِي مَعَ قَوْمٍ مِنْ أُمَّتِي
مَعَكُمْ أَلْمَحِيَا وَمَعَكُمْ أَلْمَمَاتُ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٤١
١٤-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ النَّاسِ

﴿دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن﴾

﴿۳۴۵۸﴾ علت نامیده‌شدن بعضی پیامبران به اولوالعزم بدین جهت است که، آن‌ها در اقرار به وحدانیت خداوند، بر سایر پیامبران پیشی جسته، انبیای قبل و بعد از خویش را تصدیق نمودند و در مقابل تکذیب و آزار مخالفین تصمیم بر شکیبایی گرفتند.

۳-۸-۸- صبر همراه با تلاش و کوشش

﴿۳۴۵۹﴾ چیزی نزد خداوند دوست‌داشتنی‌تر از زحمت رنج و سختی و گرفتاری که با صبر و شکیبایی همراه باشد، نیست.

۳-۸-۹- صبر کردن به همراه دعاکنندگان

﴿۳۴۶۰﴾ درباره‌ی آیه‌ی " با کسانی باش که پروردگار خود را صبح و عصر می‌خوانند و تنها رضای او را می‌طلبند! " فرمود: مقصود از آن نماز است.

۳-۸-۱۰- صبر کردن در هنگام گرفتاری

﴿۳۴۶۱﴾ چیزی نزد خداوند دوست‌داشتنی‌تر از زحمت رنج و سختی و گرفتاری که با صبر و شکیبایی همراه باشد، نیست.

۳-۸-۱۱- صبر کردن با وجود دشمن

﴿۳۴۶۲﴾ چیزی نزد خداوند دوست‌داشتنی‌تر از زحمت رنج و سختی و گرفتاری که با صبر و شکیبایی همراه باشد، نیست.

۳-۸-۱۲- صبر کردن همراه با کسانی که...

﴿۳۴۶۳﴾ نفس خویش را به همراه کسانی که پروردگار خود را صبح و عصر می‌خوانند و تنها رضای او را می‌طلبند، به شکیبایی دعوت کن؛ و هرگز به خاطر زیورهای دنیا، چشمان خود را از آن‌ها برنگیر؛ و از کسانی که قلبشان را از یاد خود غافل ساختیم اطاعت مکن؛ همان‌ها که از هوای نفس پیروی کردند و کارهایشان افراطی است.

۳-۸-۱۳- صبر همراه قوم

﴿۳۴۶۴﴾ سپاس خدای را که پیش از آن که به من فرمان داده باشد که خودم را برای همنشینی با مردانی از امتم آماده کنم، مرا از دنیا بُرد. زندگی من با شماست و مرگ من در کنار شماست.

۳-۸-۱۴- صبر همراه مردم

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَاداً لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

﴿٣٤٦٥﴾ الرسول ﷺ: إِنَّمَا بَعَثْتُكَ إِلَى قَوْمِكَ لِتَكُونَ حَيْطاً عَلَيْهِمْ تَعَطَّفَ عَلَيْهِمْ لِسَخَاءِ الرَّحْمَةِ الْمَاسَةِ مِنْهُمْ، وَتَأَنَّهُمْ بِرَأْفَةِ النُّبُوَّةِ فَاصْبِرْ مَعَهُمْ بِأَحْلَامِ الرِّسَالَةِ؛ تفسير العياشي ج: ٢ ص: ١٢٩

١٥-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ اللَّأَوَاءِ

﴿٣٤٦٦﴾ الصادق ﷺ: لَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الصَّبْرِ وَالْجَهْدِ وَاللَّأَوَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛ مسكن الفؤاد ص: ١٢٦

١٦-٨-٣- الصَّبْرُ مَعَ الْمُصَلِّينَ

﴿٣٤٦٧﴾ الصادق ﷺ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ قَالِ إِنَّمَا عَنَى بِهَا الصَّلَاةَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٣ ص: ٤١

٩-٣- الصَّبْرُ مِمَّنْ؟

١-٩-٣- الصَّبْرُ مِنْ إِزْدِيَادِ الْحِكْمَةِ

﴿٣٤٦٨﴾ أمير المؤمنين ﷺ: مَنْ عَرَفَ الْحِكْمَةَ لَمْ يَصْبِرْ مِنَ الْإِزْدِيَادِ مِنْهَا؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٨٣

٢-٩-٣- الصَّبْرُ مِنَ الْحَرَامِ

﴿٣٤٦٩﴾ الرضا ﷺ: فَقَدْ أَبَاحَ حَرِيمَهُ وَأَحْلَلَ مُحَرَّمَهُ إِذْ كَانَ بِذَلِكَ زَارِياً عَلَى الْإِمَامِ مُنْتَهَكاً حُرْمَةَ الْإِسْلَامِ بِذَلِكَ جَرَى السَّالِفُ فَصَبِرَ مِنْهُ عَلَى الْفَلَتَاتِ وَلَمْ يُعْتَزِضْ بَعْدَهَا عَلَى الْعَزَمَاتِ خَوْفاً عَلَى شَتَاتِ الدِّينِ وَاضْطِرَابِ حَبْلِ الْمُسْلِمِينَ وَلِقُرْبِ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ وَرَصْدِ فُرْصَةٍ تَنْتَهَزُ وَبَاقِيَةٌ تُبَدَّرُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٩ ص: ١٥٢

٣-٩-٣- الصَّبْرُ مِنَ الطَّاعُوتِ

﴿٣٤٧٠﴾ الصادق ﷺ: إِنَّ يُوشَعَ بْنَ نُونٍ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَ مُوسَى صَابِراً مِنَ الطَّوَاعِيَتِ عَلَى اللَّأَوَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْجَهْدِ وَالْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٦٥

٤-٩-٣- الصَّبْرُ مِنَ الْغَلَامِ وَالْأَهْلِ

﴿٣٤٧١﴾ الباقر ﷺ: إِنِّي لَأَصْبِرُ مِنْ غُلَامِي هَذَا وَمِنْ أَهْلِي عَلَى مَا هُوَ أَمْرٌ مِنَ الْحَنْظَلِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٦٣

﴿دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن﴾

﴿۳۴۶۵﴾ من تو را به‌سوی قومت مبعوث کردم تا آن‌ها را دربرگیری و با آن‌ها مهربانی کنی و با کمال سخاوت، رحمت و دوستی بذل نمایی و با رأفت پیامبری با آنان همراهی کنی و به خاطر رسیدن به اهداف رسالت با آنان صبوری کنی.

۱۵-۳-۸- صبر همراه با رنج

﴿۳۴۶۶﴾ خداوند چیزی را بیش‌از زحمت رنج و سختی که با صبر و شکیبایی همراه‌باشد، دوست نمی‌دارد.

۱۶-۳-۸- صبر همراه با نمازگزاران

﴿۳۴۶۷﴾ درباره‌ی آیه‌ی " با کسانی باش که پروردگار خود را صبح و عصر می‌خوانند و تنها رضای او را می‌طلبند! " فرمود: مقصود از آن نماز است.

۹-۳- صبر از...

۱-۹-۳- تحمل سختی به خاطر افزایش حکمت و دانش

﴿۳۴۶۸﴾ هر که حکمت را شناخت برای بیشتردانستن از آن (حکمت)، صبر نمی‌کند.

۲-۹-۳- صبر از حرام

﴿۳۴۶۹﴾ اگر چنین شود امام را تحقیر کرده و حرمت اسلام را مورد تجاوز قرار داده‌اند، همچنان که در گذشته چنین کرده بودند. پس شخص وصی بر آن لغزش‌ها صبر کرد و از ترس ایجاد تفرقه و چنددستگی و به‌لرزه‌درآمدن پایه‌های حکومت اسلامی، صبر کرد و بعد از آن نیز متعرضشان نشد. زیرا هنوز مردم به زمان جاهلیت نزدیک بودند و دشمنان در پی فرصت بودند تا دستاویزی پیدا کرده غائله برپا کنند و این نهال تازه پاگرفته را ریشه‌کن کنند.

۳-۹-۳- صبر از طاغوت و ستمگر

﴿۳۴۷۰﴾ یوشع بن‌نون بعد از موسی دین او را برپا داشت و در برابر گرفتاری‌ها و ناملایمات طاغوت‌ها و سختی و بلا شکیبایی ورزید.

۴-۹-۳- صبر از خدمتکار و اهل منزل

﴿۳۴۷۱﴾ من در مقابل کارهایی از این غلام و نیز از بعضی از افراد خانواده‌ام سرمی‌زند در حالی شکیبایی می‌ورزم که صبر بر آن‌ها از حنظل برایم تلخ‌تر است.

﴿تَصْنِيفُ الصَّبْرِ إِسْتِنَادًا لِلْحُرُوفِ الْمُضَافَةِ إِلَيْهِ﴾

٥-٩-٣- الصَّبْرُ مِنَ الْغَيْظِ

﴿٣٤٧٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَأَغْضَيْتُ عَلَى الْقَذَى وَجَرَعْتُ رِيْقِي عَلَى الشَّجَا وَصَبَرْتُ مِنْ

كَظَمِ الْغَيْظِ عَلَى أَمْرٍ مِنَ الْعَلَقَمِ وَالْمِ لِّلْقَلْبِ مِنْ وَخْزِ الشَّفَارِ؛ نهج البلاغة ص: ٣٣٦

٦-٩-٣- الصَّبْرُ مِنَ الْمَحَارِمِ

﴿٣٤٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ فِي الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ وَأَحْسَنُ مِنْهُ الصَّبْرُ مِنَ

الْمَحَارِمِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٣

٧-٩-٣- الصَّبْرُ مِمَّنْ لَا بُدَّ لَكَ مِنْهُ

﴿٣٤٧٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: خَيْرٌ مَنْ صَبَرْتَ عَلَيْهِ مَنْ لَا بُدَّ لَكَ مِنْهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥

ص: ١١

﴿دسته‌بندی صبر بر اساس حروف اضافه‌ی آن﴾

۳-۹-۵- صبر از خشم

﴿۳۴۷۲﴾ پس خار غم در دیده خلیده، چشم پوشیدم و گلو از استخوان غصه گرفته، آب دهان را جرعه‌جرعه نوشیدم و شکیبایی ورزیدم. در خوردن خشمی که از حنظل تلخ‌تر بود و دل را از تیغ برنده بیشتر به درد آورده بود شکیبایی ورزیدم.

۳-۹-۶- صبر از موارد و کارهای حرام

﴿۳۴۷۳﴾ صبر دو نوع است، صبر در هنگام گرفتاری، که بسیار خوب و زیباست و بهتر از آن، خویشندن‌داری در برابر محرمات است.

۳-۹-۷- صبر از آنچه چاره‌ای در مورد آن نداری

﴿۳۴۷۴﴾ شایسته‌ترین کسی که باید او را تحمل کنی، کسی است که به داشتن ارتباط با او ناگزیری.

الفصل الرابع - الأهمية والفضيلة و راجع: الفصل ١: ما هو الصبر؟

١-٢-٤ - قيمة الصبر وأهميته بالمقارنة مع غيره من الفضائل.

١-١-٤ - أجمل

﴿٣٤٧٥﴾ الحسين عليه السلام: الصبر أئمن وأجمل؛ الكافي ج: ١ ص: ٤٥٨

﴿٣٤٧٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فالصبر أئمن وأجمل؛ كشف الغمة ج: ١ ص: ٥٠٦

﴿٣٤٧٧﴾ الصادق عليه السلام:

فلا تحسبن أني تناسيت عهدهُ ولكن صبري يا أميم جميل

بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٢٥٥

﴿٣٤٧٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: قال عليه السلام على قبر رسول الله ﷺ ساعة دفن إن الصبر لجميل إلّا عنك وإن الجزع لقيح إلّا عليك وإن المصاب بك لجيل وإنه قبلك وبعداك لجل؛

نهج البلاغة ص: ٥٢٧

١-٢-٤ - أحب وأرجع: ٢-٢

١-٢-١-٤ - أحب شيء

فصل ۴- اهمیت صبر، مدح و ثنا، و.ر.به: فصل ۱ صبر چیست؟

۴-۱- ارزش صبر و اهمیت آن در مقایسه با سایر فضیلت‌ها

۴-۱-۱- زیباتر است

﴿۳۴۷۵﴾ صبر و شکیبایی، بسیار مبارک‌تر و نیکوتر است.

﴿۳۴۷۶﴾ صبر و شکیبایی، مبارک‌تر و نیکوتر است.

﴿۳۴۷۷﴾ گمان نکن که من عهد را فراموش کرده‌ام، ولی ای اُمِّیْم، صبر من زیباست.

﴿۳۴۷۸﴾ علی علیه السلام هنگام به خاک سپردن رسول خدا صلی الله علیه و آله، بر مزار او گفت: شکیبایی نیکوست

جز در (داغ سنگین) از دست دادنت؛ و بی‌تابی ناپسند است مگر بر فراق تو. مصیبت تو سترگ

است و مصیبت‌های پیش و پس، کوچک و حقیر است.

۴-۱-۲- دوست داشتنی‌تر است و.ر.به: ۲-۲

۴-۱-۲-۱- دوست‌داشتنی‌ترین چیزهاست

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٤٧٩﴾ الصادق عليه السلام: لَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الصَّبْرِ وَالْجُهْدِ وَاللَّأَوَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛ مَسْكَنُ الْفَوَادِ

ص: ١٢٦

﴿٣٤٨٠﴾ الصادق عليه السلام: لَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الضَّرِّ وَالْجُهْدِ وَاللَّأَوَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛ إِقْبَالُ الْأَعْمَالِ

ص: ٥٧٩

﴿٣٤٨١﴾ الصادق عليه السلام: لَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الضَّرِّ وَالْجُهْدِ وَالْبَلَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

﴿٣٤٨٢﴾ الصادق عليه السلام: أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يُبَالِ بِضُرِّ الدُّنْيَا لَوْ كَانَتْ سَاعَةً قَطُّ وَلَا شَيْءَ أَحَبُّ

إِلَيْهِ مِنَ الصَّبْرِ وَالْجُهْدِ وَاللَّأَوَاءِ مَعَ الصَّبْرِ؛ مَسْكَنُ الْفَوَادِ ص: ١٢٦

﴿٣٤٨٣﴾ الهادي عليه السلام: يَا كُمَيْلُ إِنَّ أَحَبَّ مَا امْتَنَلَهُ الْعِبَادُ إِلَى اللَّهِ بَعْدَ الْإِفْرَارِ بِهِ وَبِأَوْلِيَائِهِ

عليه السلام التَّجَمُّلُ وَالتَّعَفُّفُ وَالْإِصْطِبَارُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٧١

٢-١-٢-٤- أَحَبُّ جُرْعَةٍ

﴿٣٤٨٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: مَا تَجَرَّعَ عَبْدٌ جُرْعَتَيْنِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ جُرْعَةٍ غَضَبٍ رَدَّهَا بِحِلْمٍ أَوْ

جُرْعَةٍ مُصِيبَةٍ مُحْزَنَةٍ مُوجَعَةٍ رَدَّهَا عَبْدٌ بِحُسْنِ عَزَاءٍ وَصَبْرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

﴿٣٤٨٥﴾ السَّجَادُ عليه السلام: مَا تَجَرَّعْتُ جُرْعَةً غَيْظٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ جُرْعَةٍ غَيْظٍ اغْتَقَبَهَا صَبْرٌ وَمَا

أَحَبُّ أَنْ لِي بِذَلِكَ حُمْرُ النَّعَمِ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٨١

﴿٣٤٨٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: مَا مِنْ جُرْعَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ جُرْعَةٍ غَيْظٍ كَظَمَهَا رَجُلٌ أَوْ

جُرْعَةٍ صَبْرٍ عَلَى مُصِيبَةٍ وَمَا مِنْ قَطْرَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ قَطْرَةٍ دَمَعٍ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ

قَطْرَةٍ دَمٍ أَهْرَيْقَتْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٨

﴿٣٤٨٧﴾ السَّجَادُ عليه السلام: مَا مِنْ جُرْعَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ جُرْعَتَيْنِ جُرْعَةٍ غَيْظٍ رَدَّهَا مُؤْمِنٌ بِحِلْمٍ

وَجُرْعَةٍ مُصِيبَةٍ رَدَّهَا مُؤْمِنٌ بِصَبْرٍ؛ وسائل الشيعة ج: ٧ ص: ٧٥

﴿٣٤٨٨﴾ السَّجَادُ عليه السلام: مَا مِنْ جُرْعَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ جُرْعَتَيْنِ جُرْعَةٍ غَيْظٍ يَرُدُّهَا مُؤْمِنٌ

بِحِلْمٍ وَجُرْعَةٍ جَزَعٍ يَرُدُّهَا مُؤْمِنٌ بِصَبْرٍ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٥٢

﴿٣٤٨٩﴾ الصادق عليه السلام: مَا مِنْ جُرْعَةٍ يَتَجَرَّعُهَا الْعَبْدُ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ جُرْعَةٍ غَيْظٍ

يَتَجَرَّعُهَا عِنْدَ تَرَدُّدِهَا فِي قَلْبِهِ إِمَّا بِصَبْرٍ وَإِمَّا بِحِلْمٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١١

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۴۷۹﴾ خداوند چیزی را بیش از زحمت رنج و سختی که با صبر و شکیبایی همراه باشد، دوست نمی‌دارد.

﴿۳۴۸۰﴾ خداوند چیزی را بیش از زحمت رنج و سختی و آزار و اذیت شدنی که با صبر و شکیبایی همراه باشد، دوست نمی‌دارد.

﴿۳۴۸۱﴾ چیزی نزد خداوند دوست‌داشتنی‌تر از زحمت رنج و سختی و گرفتاری که با صبر و شکیبایی همراه باشد، نیست.

﴿۳۴۸۲﴾ خداوند عزیز و جلیل لحظه‌ای بلا و سختی دنیا را از دوستش جدا نمی‌کند و هیچ‌چیز نزد خدا از صبر و مقاومت در برابر مصایب، محبوب‌تر نیست.

﴿۳۴۸۳﴾ ای کمیل، پس از اقرار به خدا و اولیایش، دوست‌داشتنی‌ترین عمل بندگان آراستگی، پاکدامنی و شکیبایی است.

۲-۲-۴- دوست‌داشتنی‌ترین جرعه است

﴿۳۴۸۴﴾ هیچ بنده‌ای، جرعه‌ای دوست‌داشتنی‌تر نزد خدا، از این دو جرعه ننوشیده است. جرعه‌ی خشمی که آن را در سینه‌ی خود با حلم و بردباری، رد کرده باشد و یا جرعه‌ی مصیبتی حزن‌آور و دردناک که آن را از روی صبر و شکیبایی فروبرده باشد.

﴿۳۴۸۵﴾ فروخوردن هیچ جرعه‌ای برای من دوست‌داشتنی‌تر از فروخوردن جرعه‌ی خشمی نیست که صبری در پی داشته باشد و دوست ندارم که آن را با شتران سرخ موی تعویض کنم.

﴿۳۴۸۶﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا محبوب‌تر نیست از جرعه‌ی خشمی که مردی آن را فروخورد و جرعه‌ی صبر بر مصیبتی؛ و همچنین هیچ قطره‌ای نزد خدا محبوب‌تر از قطره‌ی اشکی نیست که از خوف خدا بریزد، یا قطره‌ی خونی که در راه خدا ریخته شود.

﴿۳۴۸۷﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست: جرعه‌ی خشمی که مؤمن آن را با بردباری خاموش کند؛ و جرعه‌ی مصیبتی که مؤمن آن را با شکیبایی رد کند.

﴿۳۴۸۸﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست: جرعه‌ی خشمی که مؤمن آن را با بردباری خاموش کند؛ و جرعه‌ی بی‌تابی که مؤمن آن را با شکیبایی رد کند.

﴿۳۴۸۹﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست: جرعه‌ی خشمی که عبور آن را از قلب، با خویشتن‌داری یا بردباری خاموش کند.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَ الْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٤٩٠﴾ الصادق عليه السلام: مَا مِنْ جُرْعَتَيْنِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يُجَرَّعَهُمَا عَبْدُهُ الْمُؤْمِنَ فِي الدُّنْيَا مِنْ جُرْعَةٍ غَيْظٍ كَظَمَ عَلَيْهَا وَ جُرْعَةٍ حُزْنٍ عِنْدَ مُصِيبَةٍ صَبَرَ عَلَيْهَا بِحُسْنِ عَزَاءٍ وَ احْتِسَابٍ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٣٠١

٣-٢-١-٤- أَحَبَّ السُّبُلِ

﴿٣٤٩١﴾ الرسول ﷺ: مِنْ أَحَبِّ السُّبُلِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى جُرْعَتَانِ جُرْعَةُ غَيْظٍ يَرُدُّهَا بِحِلْمٍ وَ جُرْعَةُ حُزْنٍ يَرُدُّهَا بِصَبْرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٢

﴿٣٤٩٢﴾ الرسول ﷺ: مِنْ أَحَبِّ السَّبِيلِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ جُرْعَتَانِ جُرْعَةُ غَيْظٍ تَرُدُّهَا بِحِلْمٍ وَ جُرْعَةُ مُصِيبَةٍ تَرُدُّهَا بِصَبْرٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١٠

٣-١-٤- أَحْسَنُ

١-٣-١-٤- الصَّبْرُ أَحْسَنُ خُلِّلَ [خُلِّلَ] الْإِيمَانِ

﴿٣٤٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ أَحْسَنُ خُلِّلَ [خُلِّلَ] الْإِيمَانِ وَ أَشْرَفُ خَلَاتِقِ الْإِنْسَانِ؛

غرر الحكم ص: ٢٨١

٢-٣-١-٤- الصَّابِرُ أَحْسَنُ النَّاسِ حَالًا فِي النَّعْمِ

﴿٣٤٩٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَحْسَنُ النَّاسِ حَالًا فِي النَّعْمِ مَنْ اسْتَدَامَ حَاضِرَهَا بِالشُّكْرِ وَ ارْتَجَعَ فَائِئَتَهَا بِالصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٣٧١

٣-٣-١-٤- صَبْرُ الْفُقَرَاءِ أَحْسَنُ

﴿٣٤٩٥﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ حَسَنٌ لَكِنَّهُ فِي الْفُقَرَاءِ أَحْسَنُ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ١١٨

﴿٣٤٩٦﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ حَسَنٌ وَ هُوَ مِنَ الْفُقَرَاءِ أَحْسَنُ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٩٣

٤-٣-١-٤- مَا أَحْسَنَ الصَّبْرَ

﴿٣٤٩٧﴾ الرضا عليه السلام: مَا أَحْسَنَ الصَّبْرَ وَ انْتَظَارَ الْفَرَجِ أَمَا سَمِعْتَ قَوْلَ الْعَبْدِ الصَّالِحِ وَ ارْتَقَبُوا

إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٧٩

﴿٣٤٩٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَا أَحْسَنَ بِالْإِنْسَانِ أَنْ يَصْبِرَ عَمَّا يَشْتَهِي؛ غرر الحكم ص: ٢٤٠

٤-١-٤- أَحْمَدُ

﴿٣٤٩٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ أَحْمَدَ الْأُمُورِ عَاقِبَةُ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۴۹۰﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست که بنده‌ی مؤمن آن را بنوشد: جرعه‌ی خشمی که آن را فروخورد؛ و جرعه‌ی حزن در مصیبتی که با عزاداری پسندیده و به حساب خدا گذاشتن، بر آن شکیبایی ورزد.

۳-۲-۱-۴- دوست‌داشتنی‌ترین راه‌هاست

﴿۳۴۹۱﴾ از محبوب‌ترین راه‌ها به‌سوی خدا فروخوردن دو جرعه است؛ جرعه‌ی خشمی که آن را با خویشتن‌داری خاموش کند و جرعه‌ی اندوهی که طول مدت آن را، با شکیبایی بگذراند.

﴿۳۴۹۲﴾ از محبوب‌ترین راه‌ها به‌سوی خدا فروخوردن دو جرعه است؛ جرعه‌ی خشمی که آن را با خویشتن‌داری خاموش کند و جرعه‌ی اندوهی که طول مدت آن را، با شکیبایی بگذراند.

۳-۱-۴- بهترین است

۱-۳-۱-۴- صبر بهترین لباس ایمان است

﴿۳۴۹۳﴾ صبر، بهترین جامه‌های ایمان و برجسته‌ترین صفات آدمی است.

۲-۳-۱-۴- انسان صبور از بهترین مردمان است

﴿۳۴۹۴﴾ نیکوترین مردم به حسب حال درباره‌ی نعمت‌ها کسی است که نعمت‌های حاضر را با شکر کردن پایدار کند و نعمت‌های از دست‌رفته را با صبر کردن برگرداند.

۳-۳-۱-۴- صبر فقرا و نیازمندان بهترین است

﴿۳۴۹۵﴾ شکیبایی، (در هر حالتی) نیکوست ولی از فقرا نیکوتر است.

﴿۳۴۹۶﴾ شکیبایی، (در هر حالتی) نیکوست ولی از فقرا نیکوتر است.

۴-۳-۱-۴- صبر کردن چه نیکوست

﴿۳۴۹۷﴾ چقدر صبرپیشه کردن و انتظار فرج نیکوست. آیا نشنیده‌اید که پدرم امام موسی کاظم علیه السلام فرمود: منتظر بمانید که من هم با شما منتظرم.

﴿۳۴۹۸﴾ چه خوب است که آدمی در مقابل خواهش نفس شکیبایی ورزد.

۴-۱-۴- ستوده‌ترین

﴿۳۴۹۹﴾ بهترین کارها از نظر عاقبت، شکیبایی است.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَ الْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٥٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ شَيْءٌ أَحْمَدَ عَاقِبَةً... مِنْ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

٥-١-٤- الخَيْرُ

١-٥-١-٤- الصَّبْرُ خَيْرٌ

﴿٣٥٠١﴾ وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ - النساء ٢٥

﴿٣٥٠٢﴾ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ - النحل

١٢٦

﴿٣٥٠٣﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ - الحجرات ٥

﴿٣٥٠٤﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ خَيْرٌ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٦

﴿٣٥٠٥﴾ الحسن عليه السلام: وَالْخَيْرُ كُلُّهُ فِي صَبْرٍ سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ ثَوْرٌ رَاحَةً طَوِيلَةً وَسَعَادَةً كَثِيرَةً؛

إرشاد القلوب ج: ١ ص: ٢٤

﴿٣٥٠٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ الْخَيْرَ فِي الصَّبْرِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٠٦

﴿٣٥٠٧﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَصَّ رُسُلَهُ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَاْمْتَحِنُوا أَنْفُسَكُمْ فَإِنْ

كَانَتْ فِيكُمْ فَأَحْمَدُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ ذَلِكَ مِنْ خَيْرٍ وَإِنْ لَا تَكُنْ فِيكُمْ فَاسْأَلُوا اللَّهَ وَارْعَبُوا

إِلَيْهِ فِيهَا قَالَ فَذَكَرَهَا عَشْرَةَ الْيَقِينِ وَالْقَنَاعَةِ وَالصَّبْرِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٦

﴿٣٥٠٨﴾ الصادق عليه السلام: عَبْدِي الْمُؤْمِنَ لَا أَصْرِفُهُ فِي شَيْءٍ إِلَّا جَعَلْتُهُ خَيْرًا لَهُ فَلْيَرْضَ بِقَضَائِي وَ

لْيَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي وَلْيَشْكُرْ نِعْمَائِي أَكْتُبُهُ يَا مُحَمَّدٌ مِنَ الصَّادِقِينَ عِنْدِي؛ الكافي ج: ٢ ص: ٦١

﴿٣٥٠٩﴾ الرسول ﷺ: عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنْ أَمَرَهُ كُلُّهُ لَهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ

إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَاءٌ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ؛ مستدرک الوسائل

ج: ٢ ص: ٤٢٦

﴿٣٥١٠﴾ الرسول ﷺ: عَجَبًا لِلْمُؤْمِنِ إِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَقْضِي لَهُ قَضَاءً إِلَّا كَانَ لَهُ خَيْرًا إِنْ

اِبْتُلِيَ صَبْرًا وَإِنْ أُعْطِيَ شَكَرًا؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٤

﴿٣٥١١﴾ الصادق عليه السلام: لَنْ يُنَالَ شَيْءٌ مِنَ الْخَيْرِ عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِطَاعَتِهِ وَالصَّبْرِ وَالرَّضَا لِأَنَّ الصَّبْرَ

وَالرَّضَا مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٧

﴿٣٥١٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: آتَيْنَ أَهْلَ الصَّبْرِ وَطُلَّابُ الْخَيْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٥٠٦

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۵۰۰﴾ کاری از نظر عاقبت بهتر از شکیبایی نیست.

۵-۱-۴- بهترین است

۵-۱-۴- صبر برترین است

﴿۳۵۰۱﴾ خودداری (از ازدواج با آنان) برای شما بهتر است و خداوند، آمرزنده و مهربان است.

﴿۳۵۰۲﴾ و هرگاه خواستید مجازات کنید، تنها به مقداری که به شما تعدی شده کیفر دهید! و

اگر شکیبایی کنید، این کار برای شکیبایان بهتر است.

﴿۳۵۰۳﴾ اگر آن‌ها صبر می‌کردند تا خود به سراغشان آیی، برای آنان بهتر بود؛ و خداوند

آمرزنده و رحیم است.

﴿۳۵۰۴﴾ شکیبایی، خیر است.

﴿۳۵۰۵﴾ تمام خیر در صبر است؛ یک لحظه صبر موجب راحتی طولانی و سعادت فراوان

می‌شود.

﴿۳۵۰۶﴾ همانا، خیر و مبارکی در شکیبایی است.

﴿۳۵۰۷﴾ خداوند پیامبران را با مکارم اخلاق ویژه و خاص کرد. پس هرکه این صفات را داشته

باشد، باید خدا را شکر کند و هرکه فاقد آن‌ها باشد، باید به خدای عزیز و جلیل تضرع و زاری

کند و آن‌ها را از او بخواهد. راوی گوید: عرض کردم، قربانت گردم آن‌ها چه صفاتی هستند؟

فرمود: پرهیزگاری و قناعت و صبر.

﴿۳۵۰۸﴾ من بنده‌ی مؤمنم را وادار به عملی نمی‌کنم مگر اینکه آن عمل برایش خیر باشد. پس

به قضای من راضی باشد و به بلای من شکیبایی ورزد و به نعمت‌های من شکر نماید. ای

محمد، اگر کسی این کارها را بکند، من نام او را نزد خودم، در گروه صدیقان می‌نویسم.

﴿۳۵۰۹﴾ کار مؤمن تعجب‌آور است، زیرا تمام امور برای او خیر است که برای احدی جز مؤمن

چنین نیست. اگر راحتی و خوشی به او برسد، شکر می‌کند و این برایش خیر است و اگر سختی و

ناراحتی به او رسد، صبر می‌کند و این نیز برای او خیر است.

﴿۳۵۱۰﴾ کار مؤمن تعجب‌آور است، زیرا هرچه خداوند برای او مقدر کند، در نهایت به نفع او

می‌شود. اگر گرفتار شود صبر می‌کند و اگر نعمتی به او برسد شکر می‌نماید.

﴿۳۵۱۱﴾ هیچ‌گاه به هیچ‌چیز از خیر نمی‌توان دست یافت مگر با گردن‌نهادن به فرمان الهی و

صبر و رضایت (از طاعات الهی).

﴿۳۵۱۲﴾ کجایند شکیبایان و صبرکنندگان و کجایند جویندگان خوبی‌ها؟

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٥١٣﴾ الرسول ﷺ: فَإِنَّهُ لَمَّا قُتِلَ قَلِقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَحَزَنَ وَعَدِمَ صَبْرَهُ وَعَزَاءَهُ عَلَى عَمِّهِ حَمْزَةَ فَقَالَ وَكَانَ قَوْلُهُ حَقًّا لَأَقْتُلَنَّ بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِنْ حَمْزَةَ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنْ مُشْرِكِي قُرَيْشٍ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ إِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢

ص: ٢٥٦

﴿٣٥١٤﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا عَلِيُّ اطْلُبْ عَمَّكَ فَجَاءَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَوَقَّفَ عَلَى حَمْزَةَ فَكَّرَهُ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى وَقَفَ عَلَيْهِ فَلَمَّا رَأَى مَا فُعِلَ بِهِ بَكَى ثُمَّ قَالَ وَاللَّهِ مَا وَقَفْتُ مَوْقِفًا قَطُّ أَغِظَ عَلِيًّا مِنْ هَذَا الْمَكَانِ لَئِنْ أَمَكْنِي اللَّهُ مِنْ قُرَيْشٍ لَأَمْتَلَنَّ بِسَبْعِينَ رَجُلًا مِنْهُمْ فَنَزَلَ عَلَيْهِ جَبْرِئِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ وَاصْبِرْ...

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَلْ أَصْبِرْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٠ ص: ٦٢

﴿٣٥١٥﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا صُنِعَ بِحَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ وَإِلَيْكَ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا أَرَى، ثُمَّ قَالَ لَئِنْ ظَفِرْتُ لَأَمْتَلَنَّ وَلَأَمْتَلَنَّ قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ وَ إِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اصْبِرْ اصْبِرْ؛ تفسير العياشي ج: ٢ ص: ٢٧٤

﴿٣٥١٦﴾ وَكَانَ قَوْلُهُ حَقًّا لَأَقْتُلَنَّ بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِنْ عَمِّي حَمْزَةَ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنْ مُشْرِكِي قُرَيْشٍ فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ وَإِنَّمَا أَحَبَّ اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يَجْعَلَ ذَلِكَ سُنَّةً فِي الْمُسْلِمِينَ لِأَنَّهُ لَوْ كَانَ قَتْلُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِنْ حَمْزَةَ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ مَا كَانَ يَكُونُ فِي قَتْلِهِمْ حَرَجٌ؛ بحار الأنوار ج: ٧٨ ص: ٣٩٥

﴿٣٥١٧﴾ الحسين عليه السلام: يَا ابْنَ أَخِي اصْبِرْ عَلَى مَا نَزَلَ بِكَ وَاحْتَسِبْ فِي ذَلِكَ الْخَيْرَ فَإِنَّ اللَّهَ يُلْحِقُكَ بِأَبَائِكَ الصَّالِحِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٥٤

٢-١-٤- مع الخير

﴿٣٥١٨﴾ الصادق عليه السلام: فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ قَدْ رَغَبَنِي فِي الْعَمَلِ وَحَسَنَنِي عَلَيْهِ وَلَكِنِّي أَحِبُّ أَنْ أَعْلَمَ كَيْفَ صِرْنَا نَحْنُ الْيَوْمَ أَفْضَلَ أَعْمَالًا مِنْ أَصْحَابِ الْإِمَامِ مِنْكُمْ الظَّاهِرِ فِي دَوْلَةٍ

«اهمیت صبر»

﴿۳۵۱۳﴾ زمانی که عموی پیامبر ﷺ کشته شد بسیار اندوهگین گشت و در مرگ عمویش حمزه صبر و تحملش را از دست داد و به حق و در کمال جدیت فرمود: به خدا قسم در ازای هر موی حمزه هفتاد مرد از مشرکان قریش را خواهم کشت. از جانب خدا به او وحی شد: "و هرگاه خواستید مجازات کنید، تنها به مقداری که به شما تعدی شده کیفر دهید! و اگر شکیبایی کنید، این کار برای شکیبایان بهتر است. صبر کن و صبر تو فقط برای خدا و به توفیق خدا باشد! و به خاطر (کارهای) آن‌ها، اندوهگین و دلسرد مشو! و از توطئه‌های آنان، در تنگنا قرار مگیر!"

﴿۳۵۱۴﴾ رسول خدا ﷺ به امیرالمؤمنین (علیه السلام) گفت: ای علی، عمویت را پیدا کن پس علی (علیه السلام) آمد و بر سر جسد حمزه ایستاد و کراهِت داشت نزد رسول خدا برگردد، پس رسول خدا آمد تا به جنازه‌ی حمزه رسید، وقتی که دید با او چه کرده‌اند، گفت: به خدا سوگند، تاکنون در هیچ موقعیتی این چنین خشمگین نشده بودم، اگر خداوند مرا بر قریش غالب کند هفتاد نفر از آن‌ها را به عوض حمزه، مُثله خواهم کرد. در این هنگام جبرئیل از طرف خدا برای پیامبر ﷺ این آیه را آورد: "اگر می‌خواهید عقاب کنید، مثل آنچه عقاب شدید، عقاب کنید (نه بیشتر) ولی اگر صبر پیشه کنید، البته که صبر برای صابران بهتر است." و تو صبر کن؛ و پیامبر ﷺ فرمود: صبر می‌کنم.

﴿۳۵۱۵﴾ وقتی که رسول خدا ﷺ دید که با حمزه بن عبدالمطلب چه کرده‌اند فرمود: خدایا تو سزاوار ستایشی و شکایت ما به‌سوی توست و در آنچه می‌بینم، تو یاری‌کننده‌ای، سپس فرمود: اگر بر ایشان پیروزشوم تعداد زیادی از آن‌ها را به درک واصل می‌کنم. در این هنگام، از جانب خداوند آیه نازل شد که: "اگر می‌خواهید تلافی کنید، به همان اندازه باشد که اذیت شده‌اید، ولی اگر شکیبایی کنید، خیر بیشتری در انتظار صابران است" پس رسول خدا ﷺ فرمود: صبر می‌کنم، صبر می‌کنم.

﴿۳۵۱۶﴾ پیامبر به جدیت گفت: در مقابل هر موی حمزه، هفتاد نفر از مشرکین قریش را می‌کشم. ولی خدا به او فرمود: اگر عقوبت کنی، جز یک نفر را نباید عقوبت کنی و اگر صبر کنی، آن برای صابرین بهتر است. خداوند دوست داشت که این روش برای مسلمانان سنت شود. زیرا اگر در برابر هر موی حمزه هفتاد تن از مشرکان را می‌کشت، در کشتن آن‌ها هیچ‌گونه عقوبتی بر او نبود.

﴿۳۵۱۷﴾ ای فرزند برادر، بر مصیبتی که بر تو رسیده شکیبایی کن و آن را با خدا حساب کن، که خداوند، تو را به پدران شایسته‌ات می‌رساند.

۲-۵-۴- صبر همراه با خیر و خوبی است

﴿۳۵۱۸﴾ قربانت گردم، شما رغبت و میل مرا به عبادت افزودید، ولی من می‌خواهم بدانم چرا پاداش اعمال ما، از پاداش اعمال یاران امام ظاهر شما در دولت حق، بیشتر است، با اینکه ما و

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

الْحَقُّ وَنَحْنُ وَهُمْ عَلَى دِينٍ وَاحِدٍ وَهُوَ دِينُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ إِنَّكُمْ سَبَقْتُمُوهُمْ إِلَى الدُّخُولِ فِي دِينِ اللَّهِ وَإِلَى الصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ وَالْحَجِّ وَإِلَى كُلِّ فِقْهِ وَخَيْرٍ وَإِلَى عِبَادَةِ اللَّهِ سِرًّا مِنْ عَدُوِّكُمْ مَعَ الْإِمَامِ الْمُسْتَبَرِّ مُطِيعُونَ لَهُ صَابِرُونَ مَعَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١٢٧

٣-١-٤- الخَيْرُ الَّذِي لَا شَرَّ فِيهِ

﴿٣٥١٩﴾ الحسن عليه السلام: الْخَيْرُ الَّذِي لَا شَرَّ فِيهِ الشُّكْرُ مَعَ النِّعْمَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى النَّازِلَةِ؛ بحار الأنوار

ج: ٧٥ ص: ١٠٦

٤-١-٤- الصَّابِرُ خَيْرُ الْأُمَّةِ

﴿٣٥٢٠﴾ الرسول ﷺ: خَيْرُ أُمَّتِي مَنْ إِذَا سُفِّهِ عَلَيْهِمْ اخْتَمَلُوا وَإِذَا جُنِيَ عَلَيْهِمْ غَفَرُوا وَإِذَا

أَوْدُوا صَبَرُوا؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ١٢٣

٥-١-٤- خَيْرُ جُنُودِ الْمَرْءِ

﴿٣٥٢١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: يَا بَنِي الْعَقْلِ خَلِيلُ الْمَرْءِ وَالْحِلْمُ وَزِيرُهُ وَالرِّفْقُ وَالِدُهُ وَالصَّبْرُ

مِنْ خَيْرِ جُنُودِهِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٨٨

٦-١-٤- خَيْرُ جُنُودِ الْمُؤْمِنِ

﴿٣٥٢٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ خَيْرُ جُنُودِ الْمُؤْمِنِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

٧-١-٤- خَيْرُ الدَّارَيْنِ

﴿٣٥٢٣﴾ الرسول ﷺ: ثَلَاثَةٌ مَنْ رَزَقَهُنَّ فَقَدْ رَزَقَ خَيْرَ الدَّارَيْنِ الرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَالصَّبْرُ عَلَى

الْبَلَاءِ وَالِدُّعَاءُ فِي الرَّخَاءِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١١

٨-١-٤- خَيْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

﴿٣٥٢٤﴾ الرسول ﷺ: إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَجْمَعَ لِلْمُسْلِمِ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ جَعَلْتُ لَهُ قَلْبًا خَاشِعًا

وَلِسَانًا ذَاكِرًا وَجَسَدًا عَلَى الْبَلَاءِ صَابِرًا؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٢٧

﴿٣٥٢٥﴾ الرسول ﷺ: إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أُعْطِيَ عَبْدِي خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ جَعَلْتُ لَهُ لِسَانًا ذَاكِرًا وَ

قَلْبًا خَاشِعًا وَجَسَدًا عَلَى الْبَلَاءِ صَابِرًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ١٦٩

﴿٣٥٢٦﴾ الرسول ﷺ: أَرْبَعٌ مَنْ أُعْطِيَهُنَّ فَقَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ بَدَنًا صَابِرًا وَلِسَانًا

ذَاكِرًا وَقَلْبًا شَاكِرًا وَزَوْجَةً صَالِحَةً؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٤

﴿اهمیت صبر﴾

آن‌ها یک دین داریم و آن هم دین خداست؟ حضرت فرمود: شما در پذیرفتن دین خدا و نماز و روزه و حج و همه‌ی علوم دینی و هر خیری و نیز در عبادت خدا دور از چشم دشمنان، همراه با امام غایب و نیز در فرمان‌برداری از امام و پایداری در همراهی‌اش، بر آن‌ها پیشی گرفته‌اید.

۳-۵-۱-۴- صبر آن خیری است که هیچ شری در آن نیست

﴿۳۵۱۹﴾ خیری که در او شری راه ندارد، سپاسگزاری و شکر به همراه نعمت است و شکیبایی و صبر بر حوادث. به شخصی که از بیماری رها شده بود فرمود: خداوند (به واسطه‌ی رنج و مرارت بیماری) تو را متوجه و متذکر نمود پس به یاد او باش و خداوند تو را بخشید پس سپاسگزار باش.

۴-۵-۱-۴- انسان‌های صبور بهترین هستند

﴿۳۵۲۰﴾ بهترین امت من کسی است که چون با وی رفتار جاهلانه کنند تحمل کند و چون جنایتی بر او صورت‌پذیرد، چشم‌پوشد و چون آزارش دهند صبر کند.

۵-۵-۱-۴- بهترین سربازان لشکر انسان هستند

﴿۳۵۲۱﴾ ای فرزند، عقل، دوست آدمی است و بردباری وزیر او و نرمی و ملایمت به منزله‌ی پدر او و صبر از بهترین لشکریان اوست.

۶-۵-۱-۴- بهترین افراد سپاه مؤمن هستند

﴿۳۵۲۲﴾ صبر، بهترین عضو لشکر مؤمن است.

۷-۵-۱-۴- بهترین افراد در دو دنیا هستند

﴿۳۵۲۳﴾ سه چیز است که به هر کس عطا شود خیر دنیا و آخرت نصیبش شده است؛ و آن سه عبارتند از: ۱ - خشنودی از قضا و قدر خدا، ۲ - صبر و بردباری در برابر بلاها، ۳ - دعاکردن در حال خوشی.

۸-۵-۱-۴- در دنیا و آخرت بهترینند

﴿۳۵۲۴﴾ هرگاه من اراده کنم که برای مسلمانی خیر و نیکی دنیا و آخرت را یکجا جمع کنم، برای او قلبی خاشع و زبانی گویای ذکر و بدنی صابر و شکیبای بر بلا و گرفتاری قرار می‌دهم.

﴿۳۵۲۵﴾ هرگاه من اراده کنم که برای مرد مسلمان خیر و نیکی دنیا و آخرت را جمع کنم، برای او قلبی خاشع و زبانی گویای ذکر و بدنی صابر و شکیبای بر بلا و گرفتاری قرار می‌دهم.

﴿۳۵۲۶﴾ چهار چیز است که به هر کس عطا شود از خیر دنیا و آخرت بهره‌مند خواهد بود، تنی که بر بلا صبور باشد و زبانی که به یاد خدا گویا باشد و قلبی که سپاس پروردگار گذارد و همسری صالح.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٥٢٧﴾ الرسول ﷺ: ثَلَاثُ مَنْ كُنَّ فِيهِ جَمَعَ اللَّهُ لَهُ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ الرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَالِدُّعَاءُ عِنْدَ الشَّدَّةِ وَالرَّخَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ١٥٦

﴿٣٥٢٨﴾ الرسول ﷺ: خَصَلَتَانِ مَنْ رُزِقَهُمَا قَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَنْ إِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٢٤٧

﴿٣٥٢٩﴾ الباقر ﷺ: مَا مِنْ عَبْدٍ أُعْطِيَ قَلْبًا شَاكِرًا وَلِسَانًا ذَاكِرًا وَجَسَدًا عَلَى الْبَلَاءِ صَابِرًا وَزَوْجَةً صَالِحَةً إِلَّا وَقَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٢١

٩-٥-١-٤- خَيْرُ الْعَطَاءِ

﴿٣٥٣٠﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَصْبِرْ نَصَرَهُ اللَّهُ وَمَا أُعْطِيَ عَطَاءٌ خَيْرُ وَأَوْسَعُ مِنَ الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

١٠-٥-١-٤- خَيْرُ الْعَيْشِ

﴿٣٥٣١﴾ الصادق ﷺ: وَجَدْنَا خَيْرَ عَيْشِنَا الصَّبْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٨ ص: ٢١٠

١١-٥-١-٤- الصَّابِرُ خَيْرُ الْعِبَادِ

﴿٣٥٣٢﴾ الصادق ﷺ: إِنْ خَيْرَ الْعِبَادِ مَنْ يَجْتَمِعُ فِيهِ خَمْسُ خِصَالٍ إِذَا أَحْسَنَ اسْتَبْشَرَ وَإِذَا أَسَاءَ اسْتَغْفَرَ وَإِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا ظَلِمَ غَفَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٠٦

﴿٣٥٣٣﴾ الباقر ﷺ: سَأَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ خِيَارِ الْعِبَادِ فَقَالَ الَّذِينَ إِذَا أَحْسَنُوا اسْتَبْشَرُوا وَإِذَا أَسَاءُوا اسْتَغْفَرُوا وَإِذَا أُعْطُوا شَكَرُوا وَإِذَا ابْتُلُوا صَبَرُوا وَإِذَا غَضِبُوا غَفَرُوا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٤٠

١٢-٥-١-٤- خَيْرُ مِنَ الْعِبَادَةِ

﴿٣٥٣٤﴾ الرسول ﷺ: أَنَّ رَجُلًا أَتَى جَبَلًا لِيَعْبُدَ اللَّهَ فِيهِ فَجَاءَ بِهِ أَهْلُهُ إِلَى الرَّسُولِ ﷺ فَنَهَاهُ عَنْ ذَلِكَ وَقَالَ إِنَّ صَبْرَ الْمُسْلِمِ فِي بَعْضِ مَوَاطِنِ الْجِهَادِ يَوْمًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَهُ مِنْ عِبَادَةِ أَرْبَعِينَ سَنَةً؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢١

١٣-٥-١-٤- خَيْرُ الْعَاقِبَةِ

﴿٣٥٣٥﴾ أمير المؤمنين ﷺ: الصَّبْرُ خَيْرٌ فِي الْأُمُورِ عَوَاقِبًا؛ بلاغات النساء ص: ٥٠

﴿٣٥٣٦﴾ أمير المؤمنين ﷺ: الصَّبْرُ خَيْرٌ فِي عَوَاقِبِ الْأُمُورِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٥٨٦

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۵۲۷﴾ هر کس سه خصلت داشته باشد، خداوند خیر دنیا و آخرت را برای او فراهم می‌کند، رضایت از قضای خداوند، صبر در هنگام گرفتاری و دعا در وقت سختی و آسایش.

﴿۳۵۲۸﴾ دو خصلت است به هر که داده شود درواقع خیر دنیا و آخرت به او داده شده است. اگر دچار گرفتاری شد شکیبیا باشد و اگر چیزی به او داده شد سپاسگزاری کند.

﴿۳۵۲۹﴾ به هیچ بنده‌ای دل شکرگزار و زبان مشغول به ذکر و بدن صبرکننده در مقابل سختی‌ها و زن پارسا داده نشد، مگر اینکه خیر دنیا و آخرت به او داده شد.

۹-۵-۱-۴- بهترین هدیه است

﴿۳۵۳۰﴾ هر که شکیبایی ورزد خداوند او را یاری دهد و عطیه و بخششی بهتر و فراگیرتر از صبر داده نشده است.

۱۰-۵-۱-۴- بهترین زندگی است

﴿۳۵۳۱﴾ صبر را بهترین چیز در زندگی‌مان یافتیم.

۱۱-۵-۱-۴- انسان صبور، بهترین بندگان است

﴿۳۵۳۲﴾ بهترین بندگان آن است که در او پنج خصلت جمع باشد: هرگاه که عمل نیکویی انجام دهد شاد شود، هرگاه بدی کند آمرزش طلبد و آن‌گاه که نعمتی به او رسد شکر آن را به جا آورد و چنانچه به بلایی گرفتار شود بر آن صبر نماید و اگر بر او ظلم کنند عفو کند.

﴿۳۵۳۳﴾ از پیامبر ﷺ پرسیدند: بهترین بندگان چه کسانی هستند؟ فرمود: کسانی که چون نیکی کنند شاد گردند، چون بدی کنند آمرزش خواهند، چون به آن‌ها عطا شود شکر کنند و چون گرفتار شوند صبر کنند و چون خشم گیرند چشم پوشی نمایند.

۱۲-۵-۱-۴- بهتر از عبادت است

﴿۳۵۳۴﴾ مردی برای عبادت به کوه رفت، همسرش به رسول خدا شکایت کرد. پیامبر، آن مرد را از عزلت نهی کرد و فرمود: یک روز شکیبایی مسلمان در هنگامه‌ی نبرد، از عبادت چهل ساله برتر است.

۱۳-۵-۱-۴- بهترین عاقبت و سرنوشت است

﴿۳۵۳۵﴾ شکیبایی، بهترین کارها از نظر عاقبت است.

﴿۳۵۳۶﴾ شکیبایی، بهترین کارها از نظر عاقبت و سرنجام (نیکو) است.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

١٤-١-٥-٤- خَيْرٌ كَثِيرٌ

﴿٣٥٣٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اِعْمَلْ لِلَّهِ بِالْيَقِينِ وَ الرِّضَا فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فَاصْبِرْ فَإِنَّ فِي الصَّبْرِ عَلَى

مَا تَكَرَّرَ خَيْرًا كَثِيرًا؛ شرح نهج البلاغة ج: ١١ ص: ٢٠٦

﴿٣٥٣٨﴾ الرسول ﷺ: فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا نَكَرَهُ خَيْرٌ كَثِيرٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٥

١٥-١-٥-٤- خَيْرُ الْمَرَائِبِ

﴿٣٥٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: خَيْرُ الْمَرَائِبِ مَرْكَبُ الصَّبْرِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣١٩

﴿٣٥٤٠﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ خَيْرٌ مَرْكَبٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

﴿٣٥٤١﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ خَيْرٌ مَرْكَبٍ مَا رَزَقَ اللَّهُ عَبْدًا خَيْرًا لَهُ وَلَا أَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٦

١٦-١-٥-٤- خَيْرُ النَّاسِ مَنْ صَبَرَ

﴿٣٥٤٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: خَيْرُ النَّاسِ مَنْ إِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا ظَلِمَ غَفَرَ؛

غرر الحكم ص: ٢٧٧

﴿٣٥٤٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: خَيْرُ النَّاسِ مَنْ كَانَ فِي عُسْرِهِ مُؤَثِّرًا صَبُورًا؛ غرر الحكم ص: ٣٨٨

١٧-١-٥-٤- الصَّبْرُ خَيْرٌ مِنْ تَفْرِيقِ النَّاسِ

﴿٣٥٤٤﴾ الرسول ﷺ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعَلِيِّ عليه السلام كَيْفَ بَكَ يَا عَلِيُّ إِذَا وَلَّوْهَا مِنْ بَعْدِي فَلَنَّا

قَالَ هَذَا سَيَفِي أَحْوَالُ بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَهَا قَالَ النَّبِيُّ أَوْ تَكُونُ صَابِرًا مُحْتَسِبًا فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ مِنْهَا؛

بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦٩

١٨-١-٥-٤- خَيْرٌ مِنْ غَدَرٍ

﴿٣٥٤٥﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ عَلَى ضَيْقٍ تَرْجُو انْفِرَاجَهُ خَيْرٌ مِنْ غَدَرٍ تَخَافُ (أَوْزَارَهُ وَ تَبَاعَتَهُ)

و سَوْءَ عَاقِبَتِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٤٧

﴿٣٥٤٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَدْعُوَنَّكَ ضَيْقُ أَمْرٍ لَزِمَكَ فِيهِ عَهْدُ اللَّهِ إِلَى طَلَبِ انْفِسَاحِهِ

بِغَيْرِ الْحَقِّ فَإِنَّ صَبْرَكَ عَلَى ضَيْقِ أَمْرٍ تَرْجُو انْفِرَاجَهُ وَ فَضْلَ عَاقِبَتِهِ خَيْرٌ مِنْ غَدَرٍ تَخَافُ تَبِعَتَهُ وَ

أَنْ تُحِيطَ بِكَ مِنَ اللَّهِ فِيهِ طَلِبَةٌ لَا تَسْتَقْبِلُ فِيهَا دُنْيَاكَ وَ لَا آخِرَتَكَ؛ نهج البلاغة ص: ٤٤١

١٩-١-٥-٤- خَيْرٌ مِمَّا التَّدَذَّتْ بِهِ

﴿اهمیت صبر﴾

۱۴-۵-۱-۴- در آن خیر فراوانی است

﴿۳۵۳۷﴾ با یقین و رضا و خشنودی، برای خداوند کار کن. و اگر نتوانستی، شکیبایی کن، که تحمل آنچه دوست نداری، خیر بسیار دارد.

﴿۳۵۳۸﴾ در شکیبایی بر ناخوشایندها، بهره‌ای فراوان است.

۱۵-۵-۱-۴- بهترین وسیله‌ی سواری است

﴿۳۵۳۹﴾ بهترین وسیله‌ی سواری، شکیبایی و صبر است.

﴿۳۵۴۰﴾ صبر، بهترین وسیله‌ی سواری است.

﴿۳۵۴۱﴾ صبر، بهترین وسیله‌ی سواری است. خداوند چیزی بهتر و وسیع‌تر از صبر، نصیب بنده‌اش نکرده است.

۱۶-۵-۱-۴- بهترین مردمان صابرانند

﴿۳۵۴۲﴾ بهترین مردم کسی است که هرگاه به او عطا شود شکر کند و هرگاه به بلایی گرفتار شود صبر کند و هرگاه مورد ستم واقع شود ببخشد.

﴿۳۵۴۳﴾ بهترین مردم کسی است که در عین فقر، ایثارگر و صبور باشد.

۱۷-۵-۱-۴- صبر، بهتر از جدایی و تفرقه‌ی بین انسانهاست

﴿۳۵۴۴﴾ پیامبر ﷺ به علی علیه السلام فرمود: ای علی، اگر خلافت را بعد از من به فلانی بدهند تو چه می‌کنی؟ علی علیه السلام فرمود: شمشیر خود را بین آنها و خلافت حایل می‌کنم. رسول خدا ﷺ فرمود: اگر شکیبایی کرده و با خدا معامله کنی، برایت بهتر است.

۱۸-۵-۱-۴- بهتر از پیمان شکستن است

﴿۳۵۴۵﴾ صبر و پایداری در برابر آن سختی که امید گشایش و سرانجام نیکویش را داری، بسیار بهتر و نیکوتر است از خیانتی که از مجازات و کیفر و بدعاقبتی آن واهمه داشته باشی.

﴿۳۵۴۶﴾ مبدا سنگینی پیمانی که برعهده‌ات قرار گرفته و خدا آن را بر گردنت نهاده، تو را به پیمان شکنی وا دارد، زیرا شکیبایی تو در سختی پیمان‌ها که امید پیروزی در آینده را به همراه دارد، بهتر از پیمان شکنی‌ای است که از کیفر آن می‌ترسی و در دنیا و آخرت نمی‌توانی پاسخ‌گوی آن باشی.

۱۹-۵-۱-۴- بهتر از چیزی است که از آن لذت می‌بری

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٥٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَا صَبَرْتَ عَنْهُ خَيْرٌ مِمَّا اتَّدَذْتَ بِهِ؛ غررالحكم ص: ٢٨١

٢٠-١-٤- خَيْرٌ مِمَّا أَحَبَّ وَكَرِهَ

﴿٣٥٤٨﴾ الصادق عليه السلام: لَنْ يَصْنَعَ اللَّهُ بِمَنْ صَبَرَ وَرَضِيَ عَنِ اللَّهِ إِلَّا مَا هُوَ أَهْلُهُ وَهُوَ خَيْرُ لَهُ

مِمَّا أَحَبَّ وَكَرِهَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٧

٦-١-٤- أَدْفَعُ

﴿٣٥٤٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ شَيْءٌ... أَدْفَعُ لِسُوءِ أَدَبٍ... مِنَ الصَّبْرِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٤

٧-١-٤- أَشْرَفُ

﴿٣٥٥٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ... أَشْرَفُ خَلَائِقِ الْإِنْسَانِ؛ غررالحكم ص: ٢٨١

٨-١-٤- أَعْظَمُ

﴿٣٥٥١﴾ الكاظم عليه السلام: لَنْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ حَتَّى تَعُدُّوا الْبَلَاءَ نِعْمَةً وَالرِّخَاءَ مُصِيبَةً وَذَلِكَ أَنَّ

الصَّبْرَ عِنْدَ الْبَلَاءِ أَكْثَمُ مِنَ الْغَفْلَةِ عِنْدَ الرِّخَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٢٣٧

٩-١-٤- أَعْلَى

﴿٣٥٥٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثَوَابُ الصَّبْرِ أَعْلَى الثَّوَابِ؛ غررالحكم ص: ٢٨١

﴿٣٥٥٣﴾ الرسول الله: كُلُّ أَعْمَالِ ابْنِ آدَمَ بِعَشْرَةِ أَضْعَافٍ إِلَى سَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ إِلَّا الصَّبْرَ فَإِنَّهُ لِي

وَأَنَا أَجْزَى بِهِ فَثَوَابُ الصَّبْرِ مَحْزُونٌ فِي عِلْمِ اللَّهِ وَالصَّبْرُ الصَّوْمُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٠ ص: ٤٠٤

١٠-١-٤- أَعْوَنُ

﴿٣٥٥٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ شَيْءٌ... أَعْوَنَ عَلَى دَرْكِ مَطْلَبٍ مِنَ الصَّبْرِ؛ غررالحكم

ص: ٢٨٤

١١-١-٤- أَفْضَلُ

١-١١-٤- الصَّبْرُ فَضِيلَةٌ، وَالْفَضِيلَةُ فِي الصَّبْرِ

﴿٣٥٥٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْحَزْمُ وَالْفَضِيلَةُ فِي الصَّبْرِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٤

﴿٣٥٥٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فِي الْبَلَاءِ تُحَازُ فَضِيلَةُ الصَّبْرِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٢

﴿٣٥٥٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عِنْدَ نُزُولِ الْمَصَائِبِ وَتَعَاقِبِ النَّوَائِبِ تَظْهَرُ فَضِيلَةُ الصَّبْرِ؛

غررالحكم ص: ٩٩

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۵۴۷﴾ آنچه خویشتن‌داری کنی از آنچه لذت ببری بهتر است.

۲۰-۴-۱-۵- از آنچه دوست‌داری و یا ناپسند می‌دانی بهتر است

﴿۳۵۴۸﴾ خدا با کسی که صبر و رضا پیشه کند جز به آنچه شایسته‌ی اوست عمل نمی‌کند و این برای خود او خوب است، چه دوست داشته باشد و چه دوست نداشته باشد.

۶-۴-۱- مدافع است

﴿۳۵۴۹﴾ چیزی بهتر از صبر بی‌ادبی را دفع نمی‌کند.

۷-۴-۱- شریف‌ترین

﴿۳۵۵۰﴾ صبر، شریف‌ترین صفات آدمی است.

۸-۴-۱- عظیم‌ترین

﴿۳۵۵۱﴾ تا بلا را نعمت نشمارید و خوشی را محنت، مؤمن نیستید. زیرا صبر در بلا بهتر از غفلت در خوشی است.

۹-۴-۱- والاترین

﴿۳۵۵۲﴾ ثواب صبر، بالاترین ثواب‌هاست.

﴿۳۵۵۳﴾ هریک از اعمال فرزند آدم، ده برابر تا هفتصد برابر پاداش دارد، مگر صبر، که آن متعلق به خود من است و خودم پاداش آن را خواهم داد، بنابراین پاداش صبر در علم خدا نگهداری شده است و منظور از صبر روزه است.

۱۰-۴-۱- بهترین یاریگر

﴿۳۵۵۴﴾ چیزی بهتر از صبر برای رسیدن به خواسته‌ها یافت نمی‌شود.

۱۱-۴-۱- برترین

۱-۴-۱-۱۱- صبر فضیلت است، فضیلت در صبر است

﴿۳۵۵۵﴾ دوران‌دیشی و فضیلت در صبر است.

﴿۳۵۵۶﴾ فضیلت صبر، در بلا به دست می‌آید.

﴿۳۵۵۷﴾ فضیلت صبر، هنگام فرود آمدن مصیبت‌ها و پی‌درپی رسیدن گرفتاری‌ها ظاهر می‌شود.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٥٥٨﴾ كَانَ مِنْ تَقْدِيرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ لُطْفِهِ بِعِبَادِهِ وَ حِكْمَتِهِ أَنْ جَعَلَ أَنْبِيَاءَهُ مَعَ هَذِهِ الْمُعْجَزَاتِ فِي حَالِ غَالِبِينَ وَ فِي أُخْرَى مَغْلُوبِينَ وَ فِي حَالِ قَاهِرِينَ وَ فِي حَالِ مَقْهُورِينَ وَ لَوْ جَعَلَهُمْ عَزَّ وَجَلَّ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِهِمْ غَالِبِينَ وَ قَاهِرِينَ وَ لَمْ يَنْبَلِهِمْ وَ لَمْ يَمْنَحْنَهُمْ لَاتَّخَذَهُمُ النَّاسُ آلِهَةً مِنْ دُونِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ لَمَّا عُرِفَ فَضْلُ صَبْرِهِمْ عَلَى الْبَلَاءِ وَ الْمِحَنِ وَ الْإِخْتِبَارِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٧٣

٢-١١-٤- أفضل ما يُعطى الله

﴿٣٥٥٩﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): أَعْطَانَا اللَّهُ عَشْرَ خِصَالٍ لَمْ يَكُنْ لِأَحَدٍ قَبْلَنَا وَ لَا يَكُونُ لِأَحَدٍ بَعْدَنَا الْعِلْمُ وَ الْحِلْمُ وَ اللَّبَّ وَ النُّبُوَّةُ وَ الشَّجَاعَةُ وَ السَّخَاوَةُ وَ الصَّبْرُ وَ الصَّدْقُ وَ الْعِفَافُ وَ الطَّهَارَةُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٩ ص: ٣٥٠

﴿٣٥٦٠﴾ الرَّسُولُ (عليه السلام): جَمَعَ اللَّهُ لَنَا عَشْرَ خِصَالٍ لَمْ يَجْتَمِعْنَ لِأَحَدٍ قَبْلَنَا وَ لَا يَكُونُ لِأَحَدٍ غَيْرِنَا الْعِلْمُ وَ الْحِلْمُ وَ الْحُكْمُ وَ اللَّبَّ وَ النُّبُوَّةُ وَ الشَّجَاعَةُ وَ الصَّدْقُ وَ الصَّبْرُ وَ الطَّهَارَةُ وَ الْعِفَافُ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٣٧٤

٣-١-١١-٤- أفضل الأخلاق

﴿٣٥٦١﴾ الْبَاقِرُ (عليه السلام): فَأَيُّ الْأَخْلَاقِ أَفْضَلُ قَالَ الصَّبْرُ وَ السَّمَّاحَةُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٣٥٨

﴿٣٥٦٢﴾ الْبَاقِرُ (عليه السلام): فَمَا أَفْضَلُ الْأَخْلَاقِ قَالَ الصَّبْرُ وَ السَّمَّاحَةُ؛ كفاية الأثر ص: ٢٥٠

٤-١-١١-٤- أفضل الأعمال

﴿٣٥٦٣﴾ السَّجَّادُ (عليه السلام): سُئِلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) عَنْ أَفْضَلِ الْأَعْمَالِ فَقَالَ هُوَ أَنْ يَقْنَعَ بِالْقُوتِ وَ يَلْزِمَ السُّكُوتَ وَ يَصْبِرَ عَلَى الْأَذْيَةِ وَ يَنْدَمَ عَلَى الْخَطِيئَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٢٣٢

٥-١-١١-٤- أفضل الحزم

﴿٣٥٦٤﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): مِنْ أَفْضَلِ الْحَزْمِ الصَّبْرُ عَلَى النَّوَائِبِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

٦-١-١١-٤- أفضل السجية

﴿٣٥٦٥﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): الصَّبْرُ أَفْضَلُ سَجِيَّةٍ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

٧-١-١١-٤- أفضل من عبادة ستين سنة

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۵۵۸﴾ خدا به خاطر لطف و حکمتش بر بندگان، چنین مقدر کرد که پیامبران را حتی با معجزاتشان، گاهی غالب و گاهی مغلوب، گاهی مسلط و پیروز و گاهی شکست خورده قرار دهد؛ و اگر خداوند پیامبران را همیشه پیروز کرده و آنان را در بلا و گرفتاری قرارشان نمی‌داد، مردم، ایشان را خدا می‌دانستند و فضیلت و ارزش صبرشان بر بلایا و محنت‌ها شناخته نمی‌شد.

۲-۱۱-۴- برترین هدیه‌ی الهی است

﴿۳۵۵۹﴾ خداوند به ما ده خصلت بخشیده که به کسی قبل و بعد از ما نداده است و آن ده خصلت عبارت است از: دانش و بردباری و خردمندی و پیامبری و شجاعت و سخاوت و شکیبایی و راستی و عفت و پاکی.

﴿۳۵۶۰﴾ خداوند ده خصلت پسندیده در ما جمع کرده است که قبل از ما کسی هر ده صفت را با هم دارا نبوده است و بعد از این نیز نخواهد بود: ۱- دانش، ۲- بردباری، ۳- قضاوت، ۴- هشیاری، ۵- پیامبری، ۶- دلاوری، ۷- راستگویی، ۸- شکیبایی، ۹- پاکی، ۱۰- پاکدامنی.

۳-۱۱-۴- برترین اخلاق است

﴿۳۵۶۱﴾ کدام اخلاق برتر است؟ فرمود: شکیبایی و بخشندگی.

﴿۳۵۶۲﴾ کدام اخلاق برتر است؟ فرمود: شکیبایی و بخشندگی.

۴-۱۱-۴- برترین اعمال است

﴿۳۵۶۳﴾ از علی بن حسین علیه السلام درباره‌ی بهترین کارها سؤال شد، فرمود: به روزی‌اش قانع، با سکوت همراه، در برابر اذیت و آزار شکیبا و از اشتباه و گناهش پشیمان باشد.

۵-۱۱-۴- برترین تصمیم است

﴿۳۵۶۴﴾ از بهترین دوراندیشی‌ها، صبر کردن بر مصیبت‌هاست.

۶-۱۱-۴- برترین خلق و خواست

﴿۳۵۶۵﴾ شکیبایی، خوی با فضیلتی است.

۷-۱۱-۴- برتر از شصت سال عبادت است

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَ الْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٥٦٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الطَّاعَةِ جِهَادٌ وَ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةٍ سِتِّينَ سَنَةً؛ بحار الأنوار ج: ٧٣ ص: ١٦

﴿٣٥٦٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْفَاقَةِ جِهَادٌ وَ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةٍ سِتِّينَ سَنَةً؛ جامع الأخبار ص: ٩١

٨-١١-١-٤- أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ

﴿٣٥٦٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الصَّبْرُ وَ الصَّمْتُ وَ انْتِظَارُ الْفَرَجِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٦

﴿٣٥٦٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ شَبَّانُ الصَّبْرِ وَ انْتِظَارُ الْفَرَجِ؛ معدن الجواهر ص: ٢٦
 ﴿٣٥٧٠﴾ الباقر عليه السلام: أَخْبَرَنِي عَنْ أَفْضَلِ مَا عُبِدَ اللَّهُ بِهِ فَقَالَ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَ الْمُحَافَظَةُ عَلَى الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ مَجْمُوعَةً وَ الدُّعَاءُ وَ النَّصْرُ إِلَى اللَّهِ [تَعَالَى] وَ صِيَامُ شَهْرِ رَمَضَانَ [وَ آدَاءُ الزَّكَاةِ] وَ حُجُّ الْبَيْتِ وَ بَرُّ الْوَالِدَيْنِ وَ صَلََةُ الرَّحِمِ وَ كَثْرَةُ ذِكْرِ اللَّهِ وَ الْكَفُّ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ [تَعَالَى] وَ الصَّبْرُ عَلَى [الْبَلَاءِ] وَ تِلَاوَةُ الْقُرْآنِ؛ تفسير فرائد الكوفي ص: ٢٦٠

﴿٣٥٧١﴾ الباقر عليه السلام: قُلْتُ أَخْبَرَنِي عَنْ أَفْضَلِ مَا عُبِدَ اللَّهُ بِهِ فَقَالَ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَ الْمُحَافَظَةُ عَلَى الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ مَجْمُوعَةً وَ الدُّعَاءُ وَ النَّصْرُ إِلَى اللَّهِ وَ صِيَامُ شَهْرِ رَمَضَانَ وَ حُجُّ الْبَيْتِ وَ بَرُّ الْوَالِدَيْنِ وَ صَلََةُ الرَّحِمِ وَ كَثْرَةُ ذِكْرِ اللَّهِ وَ الْكَفُّ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ وَ الصَّبْرُ عَلَى تِلَاوَةِ الْقُرْآنِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ٦١
 ٩-١١-١-٤- أَفْضَلُ الْعِدَّةِ

﴿٣٥٧٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ الْعِدَّةِ الصَّبْرُ عَلَى الشَّدَةِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣١٩

﴿٣٥٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ عِدَّةِ الصَّبْرِ عَلَى الشَّدَةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٣٥٧٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ أَفْضَلُ الْعِدَّةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

﴿٣٥٧٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَقْوَى عُودِ الشَّدَائِدِ الصَّبْرُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

١٠-١١-١-٤- أَفْضَلُ الْعَوْنِ

﴿٣٥٧٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا عَوْنَ أَفْضَلُ مِنَ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۵۶۶﴾ صبر بر طاعت، جهاد است و بهتر از عبادت شصت سال می‌باشد.

﴿۳۵۶۷﴾ صبر بر نداری و فقر، جهاد است و آن بهتر از عبادت شصت سال است.

۸-۱۱-۴- برترین عبادت است

﴿۳۵۶۸﴾ بهترین عبادت‌ها: شکیبایی و خموشی و انتظار فرج است.

﴿۳۵۶۹﴾ افضل عبادات در دنیا، دو چیز است: یکی صبر و شکیبایی و دیگری انتظار فرج.

﴿۳۵۷۰﴾ مرا از بهترین آنچه خدا با آن عبادت می‌شود باخبر ساز، فرمود: گواهی به اینکه خدایی جز خدای یکتا نیست و اینکه محمد ﷺ فرستاده‌ی اوست و مراقبت از همه‌ی نمازهای پنجگانه و دعاکردن و ناله و زاری به درگاه خدا و روزه در ماه رمضان و پرداخت زکات و رفتن به حج و نیکی به والدین و صله‌ی ارحام و اشتغال فراوان به یاد خدا و دوری از حرام‌ها و شکیبایی در برابر بلاها و خواندن قرآن.

﴿۳۵۷۱﴾ گفتم: مرا از بهترین چیزی که خدا با آن پرستش می‌شود با خبر کن. فرمود: شهادت‌دادن به یگانگی خداوند و رسالت محمد ﷺ و خواندن نمازهای پنجگانه و دعاکردن و ناله و زاری به درگاه خداوند و روزه در ماه رمضان و حج رفتن و نیکی به پدر و مادر و صله‌ی رحم و زیاد یاد خداکردن و دوری از حرام خدا و پایداری بر خواندن قرآن.

۹-۱۱-۴- برترین آمادگی است

﴿۳۵۷۲﴾ برترین ساز و برگ، شکیبایی بر سختی است.

﴿۳۵۷۳﴾ بهترین ذخیره برای مقابله با سختی‌ها، صبر است.

﴿۳۵۷۴﴾ صبر، بافضیلت‌ترین ذخیره است.

﴿۳۵۷۵﴾ محکم‌ترین تجهیزات برای مقابله با سختی‌ها، صبر است.

۱۰-۱۱-۴- برترین یار و مددکار است

﴿۳۵۷۶﴾ یاری‌کننده‌ای بافضیلت‌تر از صبر نیست.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

١١-١١-١-٤- أَفْضَلُ الْمُكَافَاةِ

﴿٣٥٧٧﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِصْبِرُوا عَلَى أَعْدَاءِ النَّعَمِ فَإِنَّكَ لَنْ تُكَافِيَ مَنْ عَصَى اللَّهَ فَيَكُ بِأَفْضَلِ

مِنْ أَنْ تُطِيعَ اللَّهَ فِيهِ؛ الْكَافِي ج: ٢ ص: ١١٠

١٢-١١-١-٤- مِنْ أَفْضَلِ الْمَوَاهِبِ

﴿٣٥٧٨﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: الصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ مِنْ أَفْضَلِ الْمَوَاهِبِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

١٣-١١-١-٤- أَفْضَلُ النَّاسِ أَصْبَرُهُمْ

﴿٣٥٧٩﴾ الرَّسُولُ ﷺ: أَفْضَلُ النَّاسِ أَعْقَلُ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَسَمَ الْعَقْلَ ثَلَاثَةَ أَجْزَاءٍ فَمَنْ

كَانَتْ فِيهِ كَمَلُ عَقْلِهِ وَمَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ فَلَا عَقْلَ لَهُ الْمَعْرِفَةُ بِاللَّهِ تَعَالَى وَحُسْنُ الطَّاعَةِ وَحُسْنُ

الصَّبْرِ؛ أعلام الدين ص: ١٦٩

﴿٣٥٨٠﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَفْضَلُ النَّاسِ أَعْمَلُهُمْ بِالرَّفْقِ وَ أَكْيَسُهُمْ أَصْبَرُهُمْ عَلَى الْحَقِّ؛

غرر الحكم ص: ٢٤٣

١٤-١١-١-٤- أَفْضَلُ مَنْ تَفَرَّقَ كَلِمَةُ الْمُسْلِمِينَ

﴿٣٥٨١﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ اللَّهَ لَمَّا قَبَضَ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ اسْتَأْثَرَتْ عَلَيْنَا قُرَيْشٌ

بِالْأَمْرِ، وَدَفَعْنَا عَنْ حَقِّ نَحْنُ أَحَقُّ بِهِ مِنَ النَّاسِ كَافَّةً، فَرَأَيْتُ أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى ذَلِكَ أَفْضَلُ مِنْ

تَفَرِّيقِ كَلِمَةِ الْمُسْلِمِينَ، وَ سَفَكِ دِمَائِهِمْ، وَ النَّاسُ حَدِيثُوا عَهْدٍ بِالْإِسْلَامِ، وَ الدِّينُ يَمُخَضُ مَخْضَ

الْوُطْبِ يُفْسِدُهُ أَذْنَى وَهْنٍ، وَ يَغْتِكُهُ أَقْلُ خُلْفٍ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٦٣٢

١٥-١١-١-٤- أَفْضَلُ مِنَ الْعَافِيَةِ عِنْدَ الرَّخَاءِ

﴿٣٥٨٢﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا تَكُونُونَ مُؤْمِنِينَ حَتَّى تَكُونُوا مُؤْتَمِنِينَ وَ حَتَّى تَعُدُّوا النُّعْمَةَ وَ

الرَّخَاءَ مُصِيبَةً وَ ذَلِكَ أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ أَفْضَلُ مِنَ الْعَافِيَةِ عِنْدَ الرَّخَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ٣

ص: ٢٦٠

١٦-١١-١-٤- أَفْضَلُ مِنَ الْغَفْلَةِ عِنْدَ الرَّخَاءِ

﴿٣٥٨٣﴾ الْكَاسِمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ أَفْضَلُ مِنَ الْغَفْلَةِ عِنْدَ الرَّخَاءِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢

ص: ٤٢٠

١٢-١-٤- أَقْرُ لِلْعَيْنِ

﴿اهمیت صبر﴾

۱۱-۱۱-۱-۴- برترین پاداش است

﴿۳۵۷۷﴾ بر دشمنان نعمت (حسودان) صبر کن، زیرا بهترین پاسخ کسی که درمورد تو، خدا را معصیت کرده، این است که تو، در مورد او خدا را اطاعت کنی (یعنی صبر کنی).

۱۲-۱۱-۱-۴- از برترین موهبت‌هاست

﴿۳۵۷۸﴾ صبر بر مصیبت‌ها، از بهترین جوایز خداوند است.

۱۳-۱۱-۱-۴- برترین مردم، صبورترین آن‌هاست

﴿۳۵۷۹﴾ برترین مردم خردمندترین آن‌هاست. خداوند خرد را سه بخش کرده است. هر که همه را دارد نصیب کاملی از عقل دارد. و هر که هیچ بخش را ندارد عقل ندارد: "شناخت خداوند و فرمان‌برداری و صبر نیکو و پسندیده".

﴿۳۵۸۰﴾ بافضیلت‌ترین مردم کسی است که رفتارش بیشتر مطابق نرمی و مهربانی باشد و زیرک‌ترین ایشان کسی است که بر حق بیشتر استقامت کند.

۱۴-۱۱-۱-۴- از تفرقه در عقیده‌ی مسلمانان بهتر است

﴿۳۵۸۱﴾ وقتی که خدای متعال پیامبر خود ﷺ را نزد خویش برد، قریش امر خلافت را برای خود برداشتند و ما را از حقی که شایسته‌تر از دیگران بودیم منع کردند. پس من دیدم که شکیبایی بر آن بهتر از ایجاد تفرقه بین مسلمانان و ریختن خون ایشان است. چرا که مدت زمان اندکی بود که مردم به اسلام درآمده بودند و دین مانند شیر داخل مشک بود که شدیداً تکانش داده باشند و آماده بود که با اندک سستی، فاسد شود و کمترین محافظی برای آن باقی نمانده بود.

۱۵-۱۱-۱-۴- از سلامتی هنگام آسایش برتر است

﴿۳۵۸۲﴾ شما مؤمن نخواهید شد تا هنگامی که امانت‌دار باشید و دریابید که رفاه و غرق نعمت بودن، مصیبت است، زیرا صبر در گرفتاری‌ها از آسایش و دوری از گرفتاری، بهتر است.

۱۶-۱۱-۱-۴- از غفلت هنگام آسایش برتر است

﴿۳۵۸۳﴾ شکیبایی بر بلا از غفلت در زمان نعمت بهتر است.

۱۲-۱-۴- نور چشم است

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٥٨٤﴾ الباقر عليه السلام: مَا مِنْ شَيْءٍ أَقَرَّ لَعَيْنِ أَبِيكَ مِنْ جُرْعَةٍ غَيْظٍ عَاقِبَتُهَا صَبْرٌ وَمَا مِنْ شَيْءٍ يَسْرُنِي أَنْ لِي بِذُلِّ نَفْسِي حُمْرَ النَّعَمِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١٠
١٣-١-٤-أَقْوَى

﴿٣٥٨٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ أَقْوَى [أَوْقَى] لِبَاسٍ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠
١٤-١-٤-كَبِيرَةٌ

﴿٣٥٨٦﴾ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ - البقرة ٤٥
١٥-١-٤-أَكْثَرُ مَرْوَةٍ

﴿٣٥٨٧﴾ الباقر عليه السلام: مَرْوَةُ الصَّبْرِ فِي حَالِ الْحَاجَةِ وَالْفَاقَةِ وَالتَّعَفُّفِ وَالْغِنَى أَكْثَرُ مِنْ مَرْوَةِ الْإِعْطَاءِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣
١٦-١-٤-أَكْرَمُ

﴿٣٥٨٨﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ أَكْرَمُ الْخَلْقِ عَلَى اللَّهِ قَالَ مَنْ إِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٤

١٧-١-٤-أَكْيَسُ النَّاسِ أَصْبَرُهُمْ
﴿٣٥٨٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَفْضَلُ النَّاسِ أَعْمَلُهُمْ بِالرِّفْقِ وَ أَكْيَسُهُمْ أَصْبَرُهُمْ عَلَى الْحَقِّ؛ غرر الحكم ص: ٢٤٣

١٨-١-٤-أَلَذُّ
﴿٣٥٩٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ شَيْءٌ... أَلَذَّ مَغَبَّةٍ... مِنَ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤
١٩-١-٤-أَنْفَعُ

﴿٣٥٩١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّكَ لَنْ تَحْمِلَ إِلَى الْآخِرَةِ عَمَلًا أَنْفَعَ لَكَ مِنَ الصَّبْرِ وَ الرِّضَا وَ الْخَوْفِ وَ الرَّجَاءِ؛ غرر الحكم ص: ١٥٧

﴿٣٥٩٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جَرَّبْنَا وَ جَرَّبَ الْمُجَرَّبُونَ فَلَمْ نَرِ شَيْئًا أَنْفَعُ وَجَدَانًا وَ لَا أَضَرَّ فَقْدَانًا مِنَ الصَّبْرِ تُدَاوِي بِهِ الْأُمُورَ وَ لَا يُدَاوِي هُوَ بَغَيْرِهِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣١٩
٢٠-١-٤-إِلَّا الصَّبْرُ وَ إِلَّا الصَّبْرُ

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۵۸۴﴾ چیزی مانند جرعه‌ی خشمی که به صبر ختم شود، چشم پدرت را روشن و او را خوشحال نمی‌کند.

۴-۱-۱۳- قوی‌ترین است

﴿۳۵۸۵﴾ شکیبایی، محافظ‌ترین لباس است.

۴-۱-۱۴- بزرگ‌ترین است

﴿۳۵۸۶﴾ از صبر و نماز یاری جویید؛ (و با استقامت و مهار هوس‌های درونی و توجه به پروردگار، نیرو بگیرید؛) و این کار، جز برای خاشعان، گران است.

۴-۱-۱۵- جوانمردترین است

﴿۳۵۸۷﴾ ارزش و مقام صبر در حالت نیازمندی و فقر و توانگری و نیز خود را عقیف نگاه‌داشتن، بیشتر و بالاتر از ارزش بخشیدن و عطا کردن است.

۴-۱-۱۶- گرمی‌ترین است

﴿۳۵۸۸﴾ گرمی‌ترین مردم نزد خدا چه کسانی هستند؟ فرمود: کسانی که هرگاه خیری به آن‌ها برسد، خدا را شکر می‌کنند و اگر گرفتار شوند، صبر.

۴-۱-۱۷- زیرک‌ترین مردمان، صبورترین آن‌هاست

﴿۳۵۸۹﴾ بافضیلت‌ترین مردم کسی است که رفتارش بیشتر مطابق نرمی و مهربانی باشد و زیرک‌ترین ایشان کسی است که بر حق بیشتر استقامت کند.

۴-۱-۱۸- لذت‌بخش‌ترین است

﴿۳۵۹۰﴾ عاقبت هیچ‌چیز از صبر لذیذتر نیست

۴-۱-۱۹- سودمندترین است

﴿۳۵۹۱﴾ تو عملی پرفایده‌تر از صبر و خشنودی و ترس و امید، به‌سوی آخرت نمی‌بری.

﴿۳۵۹۲﴾ خود تجربه کردیم و از تجربه‌ی آزمودگان بهره‌مند شدیم، وجود هیچ‌چیز را مفیدتر از شکیبایی و فقدان هیچ‌چیزی را زیان‌بخش‌تر از نبود آن نیافتیم، چاره‌ی همه‌ی مسائل اوست، حال آن‌که خودش (بی‌صبری) به چیز دیگری چاره نمی‌شود.

۴-۱-۲۰- فقط به‌وسیله‌ی صبر امکان‌پذیر است

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَ الْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٥٩٣﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى اِدْفَعْ بِأَلْتِي هِيَ أَحْسَنُ [السَّيِّئَةِ] فَإِذَا الَّذِي يَبْنِيكَ وَ بَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ وَ مَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَ مَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ فَصَبِرْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى نَالُوهُ بِالْعُظَائِمِ وَ رَمَوْهُ بِهَا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

﴿٣٥٩٤﴾ فَلَنْ تَنَالِيَ مَا عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٥ ص: ٢٤٣

﴿٣٥٩٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَمْ يَكُنْ عِنْدِي فِيهِ إِلَّا الصَّبْرُ عَلَى مَا أَمَضَّ وَ أَبْلَغَ مِنْهَا؛ بحار الأنوار ج: ٣١ ص: ٣٤٩

﴿٣٥٩٦﴾ الرسول ﷺ: لَنْ تَبْلُغَ مَا تَأْمُرُ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُ؛ مشكاة الأنوار ص: ١٨٢

﴿٣٥٩٧﴾ عيسى عليه السلام: لَنْ تَظْفَرُوا بِمَا تَأْمُلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٣٠٤

﴿٣٥٩٨﴾ الصادق عليه السلام: لَنْ يُنَالَ شَيْءٌ مِنْ الْخَيْرِ عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِطَاعَتِهِ وَ الصَّبْرِ وَ الرِّضَا لِأَنَّ الصَّبْرَ وَ الرِّضَا مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٧

﴿٣٥٩٩﴾ الرسول ﷺ: يَا مَعْشَرَ الْخَوَارِجِ إِنْكُمْ لَا تَدْرِكُونَ مَا تَأْمُلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ وَ لَا تَبْلُغُونَ مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٢٧

﴿٣٦٠٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ لَهُمْ عِنْدِي إِلَّا الصَّبْرُ، كَمَا أَمَرَنِي نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، دَعَهُمْ وَ مَا كَانَ لَهُمْ يَوْمَ الْغَدِيرِ مَقْنَعٌ، دَعَهُمْ يَسْتَضِعُّونَا جُهْدَهُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ مَوْلَانَا وَ هُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٦٢

٢١-١-٤- أَنْفَذُ

﴿٣٦٠١﴾ الصَّبْرُ أَنْفَذُ عِتَابٍ؛ بحار الأنوار ج: ٥١ ص: ٢٣٦

٢٢-١-٤- أَوْسَعُ

﴿٣٦٠٢﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ خَيْرٌ مَرَكَبٍ مَا رَزَقَ اللَّهُ عَبْدًا خَيْرًا لَهُ وَ لَا أَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٦

﴿٣٦٠٣﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَصْبِرْ نَصَرَهُ اللَّهُ وَ مَا أُعْطِيَ عَطَاءُ خَيْرٍ وَ أَوْسَعُ مِنَ الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

٢٣-١-٤- أَوْفَى

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۵۹۳﴾ خدای تبارک و تعالی فرمود: "بدی را به آنچه نیکوتر است دفع کن، تا کسی که میان تو و او دشمنی است، مانند دوستی مهربان شود؛ و این خصلت را جز کسانی که صبر کنند برنابند و جز صاحب بهره‌ی بزرگ درنیابد. رسول خدا ﷺ تا آن درجه صبر کرد که نسبت‌های بزرگی (مانند سحر و جنون و کذب) به او اتهام زدند.

﴿۳۵۹۴﴾ به آنچه نزد خداست نمی‌رسی، مگر با صبر.

﴿۳۵۹۵﴾ ولی چاره‌ای جز صبر نداشتیم، بر آنچه از موارد قبل، تلخ‌تر و سنگین‌تر بود.

﴿۳۵۹۶﴾ به آنچه فرمان می‌دهی نمی‌رسی، مگر با تحمل در مقابل آنچه برای تو ناخوشایند است.

﴿۳۵۹۷﴾ جز در پرتو صبر بر ناملایمات، به آرزوهایتان نخواهید رسید.

﴿۳۵۹۸﴾ هیچ‌گاه به هیچ‌چیز از خیر نمی‌توان دست یافت مگر با گردن‌نهادن به فرمان الهی و صبر و رضایت (از طاعات الهی).

﴿۳۵۹۹﴾ ای گروه حواریین، شما جز با صبر و شکیبایی بر ناملایمات، به آرزوهایتان نخواهید رسید و جز با ترک خوشی‌ها، به اهدافتان دست نخواهید یافت.

﴿۳۶۰۰﴾ همچنان که پیامبر خدا به من دستور داده بود، در مقابل ایشان چاره‌ای جز صبر و شکیبایی ندارم. ای عمو، آن‌ها و تمام داشته‌هایشان را به روز غدیر واگذار، (غدیر به تنهایی) قانع‌کننده است. ایشان را واگذار با تمام توانشان ما را تضعیف کنند، خدا مولای ماست و او بهترین حکم‌کنندگان و نیکوترین داور است.

۴-۱-۲۱- نافذترین است

﴿۳۶۰۱﴾ صبر، بهترین پاسخ و سرزنش مخالف است.

۴-۱-۲۲- وسیع‌ترین است

﴿۳۶۰۲﴾ صبر، بهترین وسیله‌ی سواری است. خداوند چیزی بهتر و وسیع‌تر از صبر، نصیب بنده‌اش نکرده است.

﴿۳۶۰۳﴾ هر که شکیبایی ورزد خداوند او را یاری دهد و عطیه و بخششی بهتر و فراگیرتر از صبر داده نشده است.

۴-۱-۲۳- نگهدارنده‌ترین است

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٦٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ أَوْقَى لِبَاسٍ؛ غررالحكم ص: ٢٨٠
٢٤-١-٤-أَوَّلُ

١-٢٤-٤-أَوَّلُ لَوَازِمِ الْإِتْقَانِ [الْإِيْقَانِ]

﴿٣٦٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ أَوَّلُ لَوَازِمِ الْإِتْقَانِ [الْإِيْقَانِ]؛ غررالحكم ص: ٢٨١
٢-٢٤-١-٤-أَوَّلُ الْعِبَادَةِ

﴿٣٦٠٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَوَّلُ الْعِبَادَةِ انْتِظَارُ الْفَرَجِ بِالصَّبْرِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٠
٢٥-١-٤-أَوَّلُ

﴿٣٦٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَوَّلَى النَّاسِ بِالْإِصْطِنَاعِ مَنْ إِذَا مُطِلَ صَبَرَ وَإِذَا مُنِعَ عَذَرَ وَإِذَا
أَعْطِيَ شَكَرَ؛ غررالحكم ص: ٣٨٧
٢٦-١-٤-أَيُّمَنُ

﴿٣٦٠٨﴾ الحسين عليه السلام: الصَّبْرُ أَيْمَنُ وَأَجْمَلُ؛ الكافي ج: ١ ص: ٤٥٨

﴿٣٦٠٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَالصَّبْرُ أَيْمَنُ وَأَجْمَلُ؛ كشف الغمة ج: ١ ص: ٥٠٦
٢٧-١-٤-الصَّبْرُ رَأْسُ

١-٢٧-٤-رَأْسُ الْأُمُورِ

﴿٣٦١٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ فِي الْأُمُورِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ فَإِذَا فَارَقَ الرَّأْسُ
الْجَسَدَ فَسَدَ الْجَسَدُ وَإِذَا فَارَقَ الصَّبْرُ الْأُمُورَ فَسَدَتِ الْأُمُورُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٠
٢-٢٧-٤-رَأْسُ الْإِيْمَانِ

﴿٣٦١١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِنَ الْإِيْمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَلَا خَيْرَ فِي جَسَدٍ لَّا
رَأْسَ لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ١١٥

﴿٣٦١٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِنَ الْإِيْمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ فَإِذَا قُطِعَ الرَّأْسُ انْهَدَمَ
الْجَسَدُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٠٢

﴿٣٦١٣﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ مِنَ الْإِيْمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ فَإِذَا ذَهَبَ الرَّأْسُ ذَهَبَ
الْجَسَدُ كَذَلِكَ إِذَا ذَهَبَ الصَّبْرُ ذَهَبَ الْإِيْمَانُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٧

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۶۰۴﴾ شکیبایی، محافظ‌ترین لباس است.

۴-۱-۲۴-اولین است

۴-۱-۲۴-۱-اولین ابزار استواری در کار

﴿۳۶۰۵﴾ صبر و شکیبایی، اولین جزء لازم برای محکم‌کاری است.

۴-۱-۲۴-۲-اولین عبادت

﴿۳۶۰۶﴾ اول عبادات، انتظار فرج و گشایش است با صبر کردن.

۴-۱-۲۵-شایسته‌ترین است

﴿۳۶۰۷﴾ سزاوارترین مردم به احسان، کسی است که هرگاه در وعده‌ای که به او داده شده تأخیر شود، صبر کند؛ و هرگاه چیزی به او داده نشود، عذر پذیرد؛ و هرگاه به او عطا شود، شکر کند.

۴-۱-۲۶-مبارک‌ترین است

﴿۳۶۰۸﴾ صبر و شکیبایی، بسیار مبارک‌تر و نیکوتر است.

﴿۳۶۰۹﴾ صبر و شکیبایی، مبارک‌تر و نیکوتر است.

۴-۱-۲۷-صبر، در رأس و بالاترین نقطه قرار دارد

۴-۱-۲۷-۱-در رأس امور است

﴿۳۶۱۰﴾ صبر برای ایمان، مانند سر برای بدن است و هنگامی که سر از بدن جدا شود، بدن فاسد می‌شود و از هم فرو می‌پاشد؛ پس همچنین آن‌گاه که صبر از کارها جدا شود، کارها فاسد می‌شوند.

۴-۱-۲۷-۲-بالاترین نقطه‌ی ایمان است

﴿۳۶۱۱﴾ صبر برای ایمان، مانند سر برای بدن است و بدنی که سر نداشته باشد، فایده‌ای ندارد.

﴿۳۶۱۲﴾ صبر برای ایمان، مانند سر برای بدن است و هنگامی که سر بریده شود، بدن منهدم شده و نابود می‌شود.

﴿۳۶۱۳﴾ صبر برای ایمان، مانند سر برای بدن است و هنگامی که سر از دست برود، بدنی نخواهد ماند. همین‌طور اگر صبر برود، ایمان هم خواهد رفت.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَ الْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٦١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِنَ الْإِيْمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ فَمَنْ لَمْ يَصْبِرْ لَهُ لَمْ يَأْمَنْ لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ٩٥

﴿٣٦١٥﴾ السَّجَادُ عليه السلام: الصَّبْرُ مِنَ الْإِيْمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَ لَمْ يَأْمَنْ لَمْ يَصْبِرْ لَهُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

﴿٣٦١٦﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ مِنَ الْإِيْمَانِ كَالرَّأْسِ مِنَ الْبَدَنِ؛ بحار الأنوار ج: ٩ ص: ٢٠٢
﴿٣٦١٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ الصَّبْرَ مِنَ الْإِيْمَانِ كَالرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَ لَا خَيْرَ فِي جَسَدٍ لَمْ يَأْمَنْ لَهُ وَ لَا فِي إِيْمَانٍ لَمْ يَصْبِرْ مَعَهُ؛ نهج البلاغة ص: ٤٨٢

﴿٣٦١٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: رَأْسُ الْإِيْمَانِ الصَّبْرُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠
٣-٢٧-١-٤- رَأْسُ طَاعَةِ اللَّهِ

﴿٣٦١٩﴾ الكاظم عليه السلام: رَأْسُ طَاعَةِ اللَّهِ الصَّبْرُ وَ الرِّضَا؛ مستدرك الوسائل ج: ٢ ص: ٤١١
﴿٣٦٢٠﴾ الصادق عليه السلام: رَأْسُ طَاعَةِ اللَّهِ الصَّبْرُ وَ الرِّضَا عَنْ اللَّهِ فِيمَا أَحَبَّ الْعَبْدُ أَوْ كَرِهَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٦٠

٣-٢٧-١-٤- رَأْسُ الْمَالِ

﴿٣٦٢١﴾ الصادق عليه السلام: رَأْسُ الْمَالِ الْعِلْمُ وَ الصَّبْرُ؛ جامع الأخبار ص: ١٨٥
٣-٢٨-١-٤- الْإِتْمَامُ

١-٢٨-١-٤- إِتْمَامُ الْكَلِمَةِ

﴿٣٦٢٢﴾ الباقر عليه السلام: عَقَدْتُ مَاءَ الْبَحْرِ فِي قَلْبِ الْغَمْرِ كَالْحِجَارَةِ وَ جَاوَزْتُ بَيْنَى إِسْرَائِيلَ الْبَحْرِ وَ تَمَّتْ كَلِمَتُكَ الْحُسْنَى عَلَيْهِمْ بِمَا صَبَرُوا وَ أَوْرَثْتَهُمْ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْتَ فِيهَا لِلْعَالَمِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ٩٦

٢-٢٨-١-٤- إِتْمَامُ الْمُرُوءَةِ

﴿٣٦٢٣﴾ الرسول ﷺ: ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ فَقَدْ تَمَّتْ مُرُوءَتُهُ مَنْ تَفَقَّهَ فِي دِينِهِ وَ اقْتَصَدَ فِي مَعِيشَتِهِ وَ صَبَرَ عَلَى النَّائِبَةِ إِذَا نَابَتْهُ؛ معدن الجواهر ص: ٣٢

٢٩-١-٤- الْكَمَالُ وَ الْإِكْمَالُ

١-٢٩-١-٤- كُلُّ الْكَمَالِ

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۶۱۴﴾ صبر در برابر ایمان، مانند سر در برابر بدن می‌باشد، هرکس صبر ندارد، ایمان ندارد.

﴿۳۶۱۵﴾ صبر در برابر ایمان، مانند سر در برابر بدن می‌باشد، هرکس صبر ندارد، ایمان ندارد.

﴿۳۶۱۶﴾ نسبت صبر به ایمان، مانند سر است نسبت به بدن.

﴿۳۶۱۷﴾ صبر در مقابل ایمان، مانند سر در برابر جسد است. بدن بدون سر و ایمان بدون صبر، فایده‌ای ندارند.

﴿۳۶۱۸﴾ سر ایمان، صبر است.

۳-۲۷-۱-۴- در رأس عبادت خداوند است (بالاترین نقطه‌ی عبادت است)

﴿۳۶۱۹﴾ بالاترین طاعت خداوند، صبر و رضایت از اوست.

﴿۳۶۲۰﴾ بالاترین طاعت خداوند، صبر و رضایت است، در موارد خوشایند و ناخوشایند.

۴-۱-۲۷-۴- سرمایه است

﴿۳۶۲۱﴾ اصل سرمایه‌ی آدمی علم است و صبر.

۴-۱-۲۸- نقطه‌ی پایانی است (تمام‌کننده است)

۴-۱-۲۸-۱- تمام‌کننده‌ی عبارت و سخن است

﴿۳۶۲۲﴾ خدایا، آب دریا را در اوج فراوانی چون سنگ کردی و به خاطر صبری که کردند بنی‌اسرائیل را از دریا گذراندی و کلمات زیبایی را درباره‌ی آن‌ها به کمال رساندی، شرق و غرب زمین را که در آن برای جهانیان برکت قرار دادی به ایشان بخشیدی.

۴-۱-۲۸-۲- انتهای جوانمردی است

﴿۳۶۲۳﴾ سه چیز است که در هرکس باشد مروّت او به مرتبه‌ی تمام و کمال رسیده است: معرفت عمیق به معارف دین و میانه‌روی در مخارج زندگی و صبر بر امور ناگوار و سختی‌های نازله، آن‌گاه که وارد شود.

۴-۱-۲۹- کمال و کامل‌کننده‌ی هرچیز است

۴-۱-۲۹-۱- تمامی کمالات را داراست

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٦٢٤﴾ الباقر عليه السلام: الْكَمَالُ كُلُّ الْكَمَالِ التَّفَقُّهُ فِي الدِّينِ وَالصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ وَتَقْدِيرُ الْمَعِيشَةِ؛ الكافي ج: ١ ص: ٣٢

﴿٣٦٢٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْكَمَالُ فِي ثَلَاثِ الصَّبْرِ عَلَى النَّوَائِبِ وَالتَّوَرُّعِ فِي الْمَطَالِبِ وَإِسْعَافِ الطَّالِبِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٢

﴿٣٦٢٦﴾ الصادق عليه السلام: لَا يَنْبَغِي لِمَنْ لَمْ يَكُنْ عَالِمًا أَنْ يُعَدَّ سَعِيدًا وَلَا لِمَنْ لَمْ يَكُنْ دُودًا أَنْ يُعَدَّ حَمِيدًا وَلَا لِمَنْ لَمْ يَكُنْ صَبُورًا أَنْ يُعَدَّ كَامِلًا؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٤٦
٢-٢٩-١-٤ - كَمَالُ الْأَدَبِ

﴿٣٦٢٧﴾ الصادق عليه السلام: كَمَالُ الْأَدَبِ وَالْمُرُوءَةِ فِي سَبْعِ خِصَالٍ الْعَقْلُ وَالْحِلْمُ وَالصَّبْرُ وَالرِّفْقُ وَالصَّمْتُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ وَالْمُدَارَاةُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ٣٨

٢-٢٩-١-٤ - كَمَالُ خِصَالِ الْإِيمَانِ
﴿٣٦٢٨﴾ الصادق عليه السلام: ثَلَاثُ مَنْ كُنَّ فِيهِ اسْتِكْمَلَتْ خِصَالَ الْإِيمَانِ مَنْ صَبَرَ عَلَى الظُّلْمِ وَكَظَمَ غَيْظَهُ وَاحْتَسَبَ وَعَفَا كَانَ مِمَّنْ يُدْخِلُهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَشَفَّعَ فِي مِثْلِ رِبِيعَةٍ وَمُضَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣٠٤

﴿٣٦٢٩﴾ الباقر عليه السلام: لَا يَسْتَكْمِلُ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى يَكُونَ فِيهِ خِصَالُ ثَلَاثِ التَّفَقُّهِ فِي الدِّينِ وَحُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى الرَّزَايَا؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢١٣

٢-٢٩-١-٤ - كَمَالُ دِينِ الْمُسْلِمِ
﴿٣٦٣٠﴾ السجاد عليه السلام: إِنَّ الْمَعْرِفَةَ بِكَمَالِ دِينِ الْمُسْلِمِ تَرْكُهُ الْكَلَامَ فِيمَا لَا يَغْنِيهِ وَقِلَّةُ مِرَائِهِ وَحِلْمُهُ وَصَبْرُهُ وَحُسْنُ خُلُقِهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٤٠

٢-٢٩-١-٤ - كَمَالُ الْمُرُوءَةِ
﴿٣٦٣١﴾ الصادق عليه السلام: كَمَالُ الْأَدَبِ وَالْمُرُوءَةِ فِي سَبْعِ خِصَالٍ الْعَقْلُ وَالْحِلْمُ وَالصَّبْرُ وَالرِّفْقُ وَالصَّمْتُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ وَالْمُدَارَاةُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ٣٨

﴿٣٦٣٢﴾ ذُو الْمُرُوءَةِ الْكَامِلَةِ مَنْ اجْتَمَعَ فِيهِ سَبْعُ خِصَالٍ إِذَا ذُكِّرَ ذَكَرَ وَإِذَا أُغْطِيَ شَكَرَ وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَإِذَا غُصِيَ غَفَرَ؛ أعلام الدين ص: ١٥٥

٣٠-١-٤ - نِعَمٌ

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۶۲۴﴾ تمامی کمال عبارت است از: دانش عمیق دینی، شکیبایی و تحمل حوادث و تعادل در زندگی.

﴿۳۶۲۵﴾ کمال در سه چیز است، یکی صبر و شکیبایی بر مصیبت‌ها، دیگری پرهیزگاری در خواهش‌های نفسانی و دیگری برآوردن حاجت کسی که درخواستی دارد.

﴿۳۶۲۶﴾ شایسته نیست کسی را که عالم نیست سعادتمند بشماري و کسی را که مهربان نیست قابل ستایش بدانی و شخصی را که شکيبا و صابر نیست کامل به حساب آوری.

۲-۲۹-۱-۴- کمال ادب است

﴿۳۶۲۷﴾ کمال ادب و جوانمردی در هفت چیز است: عقل و بردباری و شکیبایی و نرمی و سکوت و اخلاق خوش و مدارا.

۳-۲۹-۱-۴- کامل کننده‌ی خصلت‌های ایمان است

﴿۳۶۲۸﴾ هرکس سه خصلت در او باشد، ایمانش کامل است؛ آن‌که بر ظلم شکیبایی ورزد و خشمش را فروبرد، عفو کند و به حساب خدا بگذارد، داخل بهشت می‌شود و می‌تواند برای افرادی به تعداد نفرات قبیله‌ی ربیعه و مُضَر، شفاعت کند.

﴿۳۶۲۹﴾ هیچ بنده‌ای حقیقت ایمانش کامل نمی‌شود، مگر اینکه دارای سه صفت باشد، فهم و درک در مسائل دین، برنامه‌ریزی مناسب در زندگی و صبر در مصیبت‌ها.

۴-۲۹-۱-۴- کمال دین مسلمان است

﴿۳۶۳۰﴾ راه شناخت کامل‌بودن دین مسلمان، به این است که، او سخن بی‌فایده و چیزی که به او مربوط نیست نمی‌گوید و بگو و مگو و جدالش کم است و دیگر علایم، حلم و صبر و حسن خلق است.

۵-۲۹-۱-۴- کمال جوانمردی است

﴿۳۶۳۱﴾ کمال ادب و جوانمردی در هفت چیز است: عقل و بردباری و شکیبایی و نرمی و سکوت و اخلاق خوش و مدارا.

﴿۳۶۳۲﴾ صاحب مردانگی کامل، کسی است که دارای هفت خصلت باشد: آن هنگام که یادش کنند یادآور شود؛ چون به او عطا کنند، سپاس گوید؛ و چون بلایی به او برسد، شکيبا باشد؛ و چون نافرمانی شود، درگذرد.

۳۰-۱-۴- بسیار نیکوست

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

١-٣٠-١-٤- نِعْمَ أَجْرُ الصَّابِرِينَ

﴿٣٦٣﴾ السَّجَادُ عليه السلام: قَالُوا وَمَنْ أَنْتُمْ قَالُوا الصَّابِرُونَ قَالُوا وَمَا كَانَ صَبْرُكُمْ قَالُوا صَبَرْنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَصَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ حَتَّى تَوْفَّانَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَالُوا أَنْتُمْ كَمَا قُلْتُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٨

﴿٣٦٤﴾ السَّجَادُ عليه السلام: ثُمَّ يَقُولُ مُنَادٍ يُنَادِي لِيَقُمْ أَهْلُ الصَّبْرِ فَيَقُومُ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ فَيُقَالُ لَهُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَتَلْقَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ فَيُقَالُ لَهُمْ مِثْلَ ذَلِكَ فَيَقُولُونَ أَهْلُ الصَّبْرِ قَالُوا وَمَا كَانَ صَبْرُكُمْ قَالُوا صَبَرْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَصَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ قَالُوا ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ كشف الغمة ج: ٢ ص: ١٠٣

﴿٣٦٥﴾ السَّجَادُ عليه السلام: نَادَى مُنَادٍ لِيَقُمْ أَهْلُ الْفَضْلِ فَيَقُومُ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ فَيُقَالُ انْطَلِقُوا إِلَى الْجَنَّةِ فَتَلْقَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ إِلَى أَيْنَ فَيَقُولُونَ إِلَى الْجَنَّةِ قَالُوا قَبْلَ الْحِسَابِ قَالُوا نَعَمْ قَالُوا وَمَنْ أَنْتُمْ قَالُوا أَهْلُ الْفَضْلِ قَالُوا وَمَا كَانَ فَضْلُكُمْ قَالُوا كُنَّا إِذَا جُهِلَ عَلَيْنَا حَلُمْنَا وَإِذَا ظَلَمْنَا صَبَرْنَا وَإِذَا أَسَىءَ إِلَيْنَا غَفَرْنَا قَالُوا ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ كشف الغمة ج: ٢ ص: ١٠٣

٢-٣٠-١-٤- نِعِمَّتِ الْجُرْعَةُ

﴿٣٦٦﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: نِعِمَّتِ الْجُرْعَةُ الْغَيْظُ لِمَنْ صَبَرَ عَلَيْهَا؛ مشكاة الأنوار ص: ٢١٧

٣-٣٠-١-٤- نِعْمَ الْخُلُقُ

﴿٣٦٧﴾ الرَّسُولُ عليه السلام: فَنِعْمَ الْخُلُقُ الصَّبْرُ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٨٤

٤-٣٠-١-٤- نِعْمَ السَّبَبُ

﴿٣٦٨﴾ حَسَنَ التَّصَبُّرِ مَا اسْتَطَعْتَ فَإِنَّهُ نِعْمَ السَّبَبُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٤٦

٥-٣٠-١-٤- نِعْمَ الظَّهِيرُ

﴿٣٦٩﴾ امِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: نِعْمَ الظَّهِيرُ الصَّبْرُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

٦-٣٠-١-٤- نِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ (بِمَا صَبَرْتُمْ)

﴿٣٦٤٠﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: أَنَّ النَّبِيَّ عليه السلام كَانَ إِذَا أَتَى قُبُورَ الشُّهَدَاءِ قَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ

فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٥٦٠

﴿اهمیت صبر﴾

۱-۳۰-۴- پاداش صابران بسیار والا و نیکوست

﴿۳۶۳۳﴾ گفتند: شما چه کسانی هستید؟ گفتند: ما صابران هستیم. گفتند: علامت صبر شما چیست؟ گفتند: در طاعت خدا صبر کردیم و از نافرمانی او خویشتن‌داری کردیم تا خدای عزیز و جلیل ما را میراند. گفتند: شما همان‌گونه هستید که می‌گویید، داخل بهشت شوید پس چه نیکوست پاداش عمل‌کنندگان به صبر.

﴿۳۶۳۴﴾ بعد از آن منادی ندا کند که اهل صبر برخیزند، بعضی از مردمان برمی‌خیزند. به آن‌ها گفته می‌شود: وارد بهشت شوید و ملائکه به ایشان می‌رسند و مثل آنچه مذکور شد از ایشان می‌پرسند، ایشان می‌گویند: ما اهل صبریم. می‌پرسند: صبر شما بر چه بود؟ می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر نمودیم و از انجام معصیت خویشتن‌داری، فرشتگان گویند که: داخل بهشت شوید که اجر عمل‌کنندگان، بسیار نیکوست.

﴿۳۶۳۵﴾ روز قیامت، منادی ندا می‌دهد: اهل فضل برخیزند، در اینجا گروهی از مردم برمی‌خیزند، به آن‌ها گفته می‌شود بروید و بدون حساب وارد بهشت شوید، فرشتگان از آن‌ها استقبال می‌کنند. منادی ندا کند که اهل فضل برخیزند، پس گروهی برمی‌خیزند. به آن‌ها گویند: یک‌راست به بهشت بروید. فرشتگان در راه به ایشان می‌رسند و می‌گویند: به کجا می‌روید؟ می‌گویند: به بهشت، فرشتگان گویند: پیش از حساب؟ ایشان می‌گویند: بلی، فرشتگان گویند: مگر شما چه کسانی هستید؟ ایشان گویند: ما اهل فضلیم، فرشتگان گویند: فضل شما چه بود؟ گویند: اگر با ما جاهلانه برخورد می‌شد، بردباری پیشه می‌کردیم؛ و اگر کسی به ما ظلم می‌کرد، صبرپیشه می‌کردیم و چون کسی به ما بدی می‌کرد او را عفو می‌کردیم، فرشتگان گویند: به بهشت وارد شوید که اجر عمل‌کنندگان بسیار نیکوست.

۲-۳۰-۴- جرعه‌ای بسیار نیکو و خوشایند است

﴿۳۶۳۶﴾ نیکو جرعه‌ای است خشم، برای کسی که بر آن شکیبا باشد.

۳-۳۰-۴- نیکوترین خلق و خوست

﴿۳۶۳۷﴾ چه نیکو خصلتی است شکیبایی ورزیدن.

۴-۳۰-۴- بهترین سبب است

﴿۳۶۳۸﴾ تا می‌توانی به بهترین شکل خود را به شکیبایی وادار کن که آن بهترین وسیله برای رسیدن به هدف است.

۵-۳۰-۴- بهترین پشتیبان است

﴿۳۶۳۹﴾ صبر، خوب یاری‌کننده‌ای است.

۶-۳۰-۴- بهترین عاقبت و سرانجام است

﴿۳۶۴۰﴾ پیامبر ﷺ هرگاه کنار قبر شهیدان می‌آمد، می‌فرمود: سلام بر شما، به خاطر آنچه بر آن صبر کردید. و چه نیکو منزلی سرانجام نصیب شما شد.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٦٤١﴾ الصادق عليه السلام: سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ، عَلَى الْفَقْرِ فِي الدُّنْيَا فَنِعَمَ عُقْبَى الدَّارِ قَالَ يَعْنِي الشُّهَدَاءَ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٤٢

﴿٣٦٤٢﴾ السجاد عليه السلام: مَالِكٍ، وَالْخَزَنَةِ، وَرِضْوَانٍ، وَسَدَنَةِ الْجَنَانِ، وَالَّذِينَ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ، وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ، وَالَّذِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعَمَ عُقْبَى الدَّارِ؛ الصحيفة السجادية الدعاء: ٣

﴿٣٦٤٣﴾ يَا مَنْ أَرْضَى بِفِعَالِهِ مُحَمَّدَ الْمُخْتَارِ وَالْمَلِكَ الْجَبَّارُ السَّلَامُ عَلَيْكَ لَقَدْ صَبَرْتَ فَنِعَمَ عُقْبَى الدَّارِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٤٢٨

٧-٣٠-١-٤- نِعَمَ عَوْنُ الدِّينِ

﴿٣٦٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: نِعَمَ عَوْنُ الدِّينِ الصَّبْرُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٧ ص: ٣٤٧

٨-٣٠-١-٤- نِعَمَ الْمَعُونَةُ

﴿٣٦٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: نِعَمَ الْمَعُونَةُ الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

٩-٣٠-١-٤- نِعَمَ وَزِيرُ الرَّفْقِ

﴿٣٦٤٦﴾ الرسول ﷺ: نِعَمَ وَزِيرُ الرَّفْقِ الصَّبْرُ؛ الكافي ج: ١ ص: ٤٨

٢-٤- عبارات تُشيرُ إلى أَهَمِّيَّةِ الصَّبْرِ و راجع: ١-١ ما هُوَ الصَّبْرُ؟

١-٢-٤- قِيَّاسُ مَعْدِلِ الصَّبْرِ، سَبَبُ الْإِمْتِحَانِ الْإِلَهِيِّ.

﴿٣٦٤٧﴾ إِنَّ يَمَسُّكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَ لِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ، وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ، أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَ يَعْلَمَ الصَّابِرِينَ - آل عمران ١٤٢-١٤٠

﴿٣٦٤٨﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَ جَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا - الفرقان ٢٠

﴿٣٦٤٩﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَنَّكُمْ أَخْبَارَكُمْ - محمد ٣١

﴿٣٦٥٠﴾ الصادق عليه السلام: لَمَّا أُسْرِىَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِنَنْظُرَ كَيْفَ صَبَرْتُكَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۶۴۱﴾ سلام و درود بر شما به خاطر صبرتان بر فقر در دنیا. بهشت برین، خوب جایگاهی است برای شما؛ فرمود: منظور شهیدانند.

﴿۳۶۴۲﴾ خدایا، بر مالک و سایر زمامداران دوزخ و بر رضوان و سایر کلیدداران بهشت‌ها درود فرست و نیز بر فرشتگانی که خدا را در دستوراتش، نافرمانی نمی‌کنند و آنچه را که به آن امر می‌شوند، انجام می‌دهند و آنان که می‌گویند: "سلام و درود بر شما باد که صبر پیشه کردید، پس پایان کارتان بسیار نیکوست".

﴿۳۶۴۳﴾ ای کسی که محمد ﷺ او را به واسطه‌ی عمل (خوبش) برگزیده و خداوند صاحب جبروت، از اعمال او راضی و خشنود است، سلام بر تو، به پاداش شکیبایی‌ات، چه جایگاه خوبی دریافت خواهی کرد.

۷-۳۰-۴- بهترین یاریگر دین است

﴿۳۶۴۴﴾ صبر برای دین، یاور خوبی است.

۸-۳۰-۴- بهترین مددکار است

﴿۳۶۴۵﴾ صبر درمقابل بلا، یاری‌کننده‌ی خوبی است

۹-۳۰-۴- وزیر مهربانی است

﴿۳۶۴۶﴾ شکیبایی، برای ملایمت وزیر خوبی است.

۲-۴- عبارتهایی که اهمیت صبر را بیان می‌کنند و ر.به: فصل، بخش صبر چیست؟

۱-۲-۴- علت امتحان الهی، سنجش صبر است

﴿۳۶۴۷﴾ اگر (در میدان احد)، به شما جراحتی رسید (و ضربه‌ای وارد شد)، به آن جمعیت نیز (در میدان بدر)، جراحتی همانند آن وارد گردید. و ما این روزها (ی پیروزی و شکست) را در میان مردم می‌گردانیم؛ (و این خاصیت زندگی دنیاست) تا خدا، افرادی را که ایمان آورده‌اند، بشناسد (و شناخته شوند)؛ و خداوند از میان شما، شاهدانی بگیرد. و خدا ظالمان را دوست نمی‌دارد و تا خداوند، افراد باایمان را خالص گرداند (و ورزیده شوند)؛ و کافران را به تدریج نابود سازد. آیا چنین پنداشتید که (تنها با ادعای ایمان) وارد بهشت خواهید شد، در حالی که خداوند هنوز مجاهدان از شما و صابران را مشخص نساخته است؟

﴿۳۶۴۸﴾ ما هیچ‌یک از رسولان را پیش از تو نفرستادیم مگر اینکه غذا می‌خوردند و در بازارها راه می‌رفتند؛ و بعضی از شما را وسیله‌ی امتحان بعضی دیگر قرار دادیم، آیا صبر و شکیبایی می‌کنید (و از عهده‌ی امتحان برمی‌آید)؟ و پروردگار تو همواره بصیر و بینا بوده است.

﴿۳۶۴۹﴾ ما همه‌ی شما را قطعاً می‌آزماییم تا معلوم شود مجاهدان واقعی و صابران از میان شما کیانند و اخبار شما را بیازماییم!

﴿۳۶۵۰﴾ شبی که پیامبر ﷺ را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٦٥١﴾ الصادق عليه السلام: وَاعْلَمْ أَنَّ الْخُلُقَ بَيْنَ فِتْنٍ وَمِحْنٍ فِي الدُّنْيَا إِمَّا مُتَبَلًى بِالنَّعْمَةِ لِيُظْهَرَ شُكْرُهُ وَإِمَّا مُتَبَلًى بِالشَّدَةِ لِيُظْهَرَ صَبْرُهُ وَالْكَرَامَةُ فِي طَاعَتِهِ وَالْهَوَانُ فِي مَعْصِيَتِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٥ ص: ٢٥

﴿٣٦٥٢﴾ العسكري عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَمْتَحِنُ عِبَادَهُ لِيَخْتَبِرَ صَبْرَهُمْ فَيُثِيبَهُمْ عَلَى ذَلِكَ ثَوَابَ الصَّالِحِينَ فَعَلَيْكَ بِالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢٣٨
٢-٢-٤ - إحتياج العالم إلى الصبر

﴿٣٦٥٣﴾ عيسى عليه السلام: وَالْعَالَمُ يَحْتَاجُ إِلَى عَقْلِ وَرَفْقٍ وَشَفَقَةٍ وَنُصْحٍ وَحِلْمٍ وَصَبْرٍ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ٣٢

٢-٢-٣ - أدأ حق الله
﴿٣٦٥٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ جَزَعْتَ فَحَقَّ الرَّحِمُ أَتَيْتَ وَإِنْ صَبَرْتَ فَحَقَّ اللَّهُ أَدَّيْتُ عَلَى أَنَّكَ إِنْ صَبَرْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَضَاءُ وَأَنْتَ مَحْمُودٌ وَإِنْ جَزَعْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَضَاءُ وَأَنْتَ مَذْمُومٌ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٤١

٢-٢-٤ - شوق أهل الجنة للصَّابرين.
﴿٣٦٥٥﴾ الرسول الله ﷺ: أَعْظَمُ مِنْ ذَلِكَ مِمَّا يُسَكَّنُ حَبْنِ سَكَّانِ الْجَنَّةِ وَحُورَهَا إِلَى شِيعَتِنَا مَا يُعْرِفُهُمُ اللَّهُ مِنْ صَبْرٍ شِيعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَاسْتِعْمَالِهِمُ التَّوَرِيَّةَ لِيَسْلَمُوا مِنْ كَفَرَةِ عِبَادِ اللَّهِ وَفَسَقَتِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٢٨

﴿٣٦٥٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبْرًا آلَ الرَّسُولِ فَإِنَّكُمْ تُقْتَلُونَ عَلَى أَيْدِي شِرَارِ النَّاسِ وَهَذِهِ الْجَنَّةُ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِلَيْكَ مُشْتَاقَةٌ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٥٢
٢-٢-٥ - معرفة أهل الجنة للصَّابرين.

﴿٣٦٥٧﴾ الصادق عليه السلام: ثُمَّ يَنَادِي أَيْنَ الْمُتَصَبِّرُونَ فَيَقُومُ فَنَامٍ مِنَ النَّاسِ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا الصَّابِرُونَ وَمَا الْمُتَصَبِّرُونَ قَالَ الصَّابِرُونَ عَلَى آدَاءِ الْفَرَائِضِ وَالْمُتَصَبِّرُونَ عَلَى اجْتِنَابِ الْمَحَارِمِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ٨٣

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۶۵۱﴾ بدان که همه‌ی مردم در دنیا در حال آزمایشند. یا با نعمت آزمایش می‌شوند، که لازم است شکر کنند. یا با شدت و سختی آزمایش می‌شوند، که باید صبر و تحمل به خرج دهند. به هر صورت، کرامت انسان در فرمان برداری اوست و خواری او در نافرمانی از اوامر الهی است.

﴿۳۶۵۲﴾ خداوند عزیز و جلیل بندگان را با صبرشان می‌آزماید و در برابر آن، به آن‌ها ثواب صالحان را می‌دهد. پس بر تو باد شکیبایی و ورزیدن.

۴-۲-۲- احتیاج دانشمند به صبر

﴿۳۶۵۳﴾ دانشمند، به عقل و مدارا و مهربانی و خلوص و بردباری و شکیبایی، نیازمند است

۴-۲-۳- انجام حق الهی

﴿۳۶۵۴﴾ اگر بی‌تابی کنی حق خویشاوندی را ادا کرده‌ای و اگر صبر کنی حق خدا را به جا آورده‌ای. اگر صبر داشته باشی آنچه مقدر بوده در بستر زمان نسبت به تو انجام خواهد شد و تو (به واسطه‌ی صبر) مورد ستایش قرار می‌گیری. اما اگر بی‌تابی کنی، بازهم قضای خدا پیش خواهد آمد، ولی تو مورد سرزنش خواهی بود.

۴-۲-۴- اشتیاق بهشتیان برای صابران

﴿۳۶۵۵﴾ بزرگ‌تر از این‌ها که ناله‌های ساکنان بهشت را فرو می‌نشانند این است که: آن‌ها بر تقیه پایداری می‌ورزند و با توریه‌ی خود را از مهالک نجات می‌دهند، تا از دست بندگان کافر خداوند، رهایی یابند و جان سالم به دربرند.

﴿۳۶۵۶﴾ ای خاندان رسول، صبور باشید. زیرا شما به دست مردمانی پلید کشته خواهید شد. یا ابا عبدالله، این بهشت است که مشتاقانه منتظر توست.

۴-۲-۵- بهشتیان، صابران را می‌شناسند

﴿۳۶۵۷﴾ بار دیگر منادی صدا می‌زند: متصبران کجایند، در اینجا نیز گروهی برمی‌خیزند و خود را معرفی می‌کنند، راوی گوید: عرض کردم: قربانت شوم، صابران چه کسانی هستند؟ و متصبران کدام؟ فرمود: صابران کسانی‌اند که واجبات را انجام می‌دهند و متصبران آن‌ها هستند که از حرام دست بازداشتند.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٦٥٨﴾ الباقر عليه السلام: فَيُنَادِي مُنَادٍ أَتَيْنَ الْمُتَصَبِّرُونَ فَيَقُومُ غَنَقٌ مِنَ النَّاسِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا الصَّابِرُونَ قَالَ الصَّابِرُونَ عَلَى آدَاءِ الْفَرَائِضِ وَالْمُتَصَبِّرُونَ عَلَى تَرْكِ الْمَعَاصِي؛ بحار الأنوار ج: ٧ ص: ١٨١

٤-٢-٦- يَغِيْطُهُمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ.

﴿٣٦٥٩﴾ الكاظم عليه السلام: إِصْبِرْ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَاصْبِرْ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ فَإِنَّهَا الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَمَا مَضَى مِنْهَا فَلَيْسَ تَجِدَ لَهُ سُرُورًا وَلَا حُزْنَ وَمَا لَمْ يَأْتِ مِنْهَا فَلَيْسَ تَعْرِفُهُ فَاصْبِرْ عَلَى تِلْكَ السَّاعَةِ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا فَكَأَنَّكَ قَدْ اغْتَبَطْتَ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٥١

﴿٣٦٦٠﴾ الرسول ﷺ: إِنْ أَغْبَطَ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ عَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَفِيفُ الْحَاذِ ذُو حَظٍّ مِنَ الصَّلَاةِ أَحْسَنَ عِبَادَةِ رَبِّهِ وَأَطَاعَهُ فِي السِّرِّ وَكَانَ غَامِضًا فِي النَّاسِ لَا يُشَارُ إِلَيْهِ بِالْأَصَابِعِ فَمَنْ صَبَرَ عَلَى ذَلِكَ ثُمَّ نَقَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ فَقَالَ وَعَجَلَتْ مَنِيَّتُهُ وَقَلَّ تَرَاتُّهُ وَقَلَّتْ بَوَآكِيهِ؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ١٨٢

﴿٣٦٦١﴾ الكاظم عليه السلام: إِنْ أَغْبَطَ عِبَادِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَبْدٌ رُزِقَ حَظًّا مِنْ صَلَاةٍ قَتَرْتُ فِي رِزْقِهِ فَصَبَرَ حَتَّى إِذَا حَضَرَتْ وَقَاتُهُ قَلَّ تَرَاتُّهُ وَقَلَّ بَوَآكِيهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٢٢٩

﴿٣٦٦٢﴾ الكاظم عليه السلام: إِنْ تَصَبَّرَ تَغْتَبِطُ وَإِلَّا تَصَبَّرَ يُنْفِذِ اللَّهُ مَقَادِيرَهُ رَاضِيًا كُنْتَ أَمْ كَارِهًا؛

الكافي ج: ٢ ص: ٩٠

﴿٣٦٦٣﴾ الرسول ﷺ: إِنْ مِنْ أَغْبَطَ أَوْلِيَاءِي عِنْدِي رَجُلٌ خَفِيفُ الْحَالِ ذُو حَظٍّ مِنْ صَلَاةٍ أَحْسَنَ عِبَادَةِ رَبِّهِ بِالْغَيْبِ وَكَانَ غَامِضًا فِي النَّاسِ جُعِلَ رِزْقُهُ كِفَافًا فَصَبَرَ عَجَلَتْ عَلَيْهِ مَنِيَّتُهُ مَاتَ فَقَلَّ تَرَاتُّهُ وَقَلَّتْ بَوَآكِيهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٣ ص: ٨٧

﴿٣٦٦٤﴾ الرسول ﷺ: ذَكَرْتُ صَبْرَ شَيْعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَعِنْدَ ذَلِكَ يُؤَدِّيهِمُ اللَّهُ بِذَلِكَ الصَّبْرِ إِلَى أَشْرَفِ الْعَاقِبَةِ وَأَكْمَلَ السَّعَادَةِ طَالَ مَا يَغْتَبِطُونَ فِي تِلْكَ الْجَنَانِ بِتِلْكَ الطَّيِّبَاتِ فَيَقَالُ لَهُمْ كُلُّوا هَنِيئًا بِتَقِيَّتِكُمْ لِأَعْدَائِكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى آذَانِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

﴿٣٦٦٥﴾ الرسول ﷺ: طَالَ مَا يَغْتَبِطُونَ فِي تِلْكَ الْجَنَانِ بِتِلْكَ الطَّيِّبَاتِ فَيَقَالُ لَهُمْ كُلُّوا هَنِيئًا بِتَقِيَّتِكُمْ لِأَعْدَائِكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى آذَانِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۶۵۸﴾ روز قیامت، منادی فریاد می‌زند: صابران کجایند؟ گروهی از مردم به پا می‌خیزند سپس فریاد می‌زند متصبران کجایند؟ گروهی دیگری به پا می‌خیزند. گفتیم: فدایت شویم صابران و متصبران کیانند فرمود: صابران بر انجام واجبات و متصبران، تحمل کنندگان بر ترک حرام‌ها.

۴-۲-۶- بهشتیان بر صابران غبطه می‌خورند

﴿۳۶۵۹﴾ بر طاعت خدا صبور باش و از نافرمانی او خودداری کن، که دنیا بسیار کوتاه است، زیرا از گذشته‌ی آن اکنون نه شادی و نه غمی، نمی‌یابی. و از آینده‌ی آن آگاه نیستی که چه خواهد شد، پس بر بهره‌بردن از این لحظه‌ای که در آنی، پایداری کن، چونان که هر لحظه ممکن است مرگ فرارسد.

﴿۳۶۶۰﴾ بیش از همه‌ی اولیای خدا، بنده‌ی مؤمنی مورد رشک و غبطه است که: کم ثروت، اما بهره‌مند از نماز است، عبادت پروردگارش را نیکو انجام دهد، در نهان او را اطاعت کند و در بین مردم گمنام باشد، آن‌چنان که کسی با انگشت به او اشاره نکند، کیست که در چنین شرایطی پایداری ورزد؟ آن‌گاه رسول خدا ﷺ دست بر دست زد و فرمود: و مرگش در حالی فرارسد که ارثش ناچیز و گریه‌کنانش اندک باشند.

﴿۳۶۶۱﴾ روز قیامت این افراد بیش از همه مورد غبطه قرار می‌گیرند؛ بنده‌ای که بهره‌ای از نماز برده باشد، روزی را بر او تنگ گرفته باشم و او صبر کرده باشد، و آن‌که در هنگام وفات، میراثش کم و گریه‌کنندگان نیز اندک باشند.

﴿۳۶۶۲﴾ اگر صبر کنی مورد غبطه قرار گیری (در شرایطی قرار می‌گیری که مردم دلشان می‌خواهد مثل تو باشند) ولی اگر صبر نکنی مقدرات خدا جاری می‌گردد، چه راضی باشی چه ناراضی.

﴿۳۶۶۳﴾ رشک‌آورترین دوستانم نزد من، مرد سبک‌حالی است که (قیود و تشریفات ندارد) بهره‌ای از نماز دارد، عبادت پروردگارش را در نهان به نیکویی انجام می‌دهد، در میان مردم گمنام بوده، روزی‌اش را به قدر کفاف قرار داده و بر آن صبر نموده، مرگش زود رسیده، میراثش اندک و گریه‌کنندگان نیز اندک باشند.

﴿۳۶۶۴﴾ به یاد شکیبایی شیعیانمان بر تقیه افتادم و اینکه خداوند، درمقابل آن صبر، بهترین عاقبت و کامل‌ترین خوشبختی را به آن‌ها خواهد داد. و چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در آن بهشت و خوشیهایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. و به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه‌ی شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

﴿۳۶۶۵﴾ چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در بهشت و خوشیهایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه‌ی شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٦٦٦﴾ الصادق عليه السلام: فَإِنَّمَا الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَمَا مَضَى فَلَيْسَ تَجِدُ لَهُ سُرُورًا وَلَا حُزْنَ وَلَا مَا لَمْ يَأْتِ فَلَيْسَ تَعْرِفُهُ فَاصْبِرْ عَلَى تِلْكَ السَّاعَةِ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا فَكَأَنَّكَ قَدْ اغْتَبَطْتَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٩

﴿٣٦٦٧﴾ الرسول عليه السلام: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَإِذَا تَفَكَّرْتُ فِي الطَّعَامِ الْمَسْمُومِ الَّذِي صَبَرْنَا عَلَيْهِ كَيْفَ أَرَاكَ اللَّهُ عَنَّا غَائِثَهُ وَكَثْرَهُ وَسَعَهُ ذَكَرْتُ صَبْرَ شِيعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَعِنْدَ ذَلِكَ يُؤَدِّيهِمُ اللَّهُ بِذَلِكَ الصَّبْرِ إِلَى أَشْرَفِ الْعَاقِبَةِ وَأَكْمَلَ السَّعَادَةِ طَالَ مَا يَغْتَبِطُونَ فِي تِلْكَ الْجَنَانِ تِلْكَ الطَّيِّبَاتِ فَيَقَالُ لَهُمْ كُلُّوا هَنِيئًا بِتَقِيَّتِكُمْ لِأَعْدَائِكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى آذَاهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

﴿٣٦٦٨﴾ الرسول عليه السلام: وَقَدْ كَانَ ابْنُكَ مِنْ مَوَاهِبِ اللَّهِ تَعَالَى فِي غِبْطَةٍ وَسُرُورٍ وَقَبْضَةٍ مِنْكَ بِأَجْرٍ مَذْخُورٍ إِنْ صَبَرْتَ وَاحْتَسَبْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٧٥

﴿٣٦٦٩﴾ الباقر عليه السلام: يَا هِشَامُ اصْبِرْ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَاصْبِرْ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ فَإِنَّمَا الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَمَا مَضَى فَلَيْسَ تَجِدُ لَهُ سُرُورًا وَلَا حُزْنَ وَلَا مَا لَمْ يَأْتِ مِنْهَا فَلَيْسَ تَعْرِفُهُ فَاصْبِرْ عَلَى تِلْكَ السَّاعَةِ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا فَكَأَنَّكَ قَدْ اغْتَبَطْتَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٢

﴿٣٦٧٠﴾ الرسول عليه السلام: يُنَادِيهِمْ رَبُّنَا عَزَّ وَجَلَّ يَا سَكَّانَ جَنَانِي وَيَا خُزَّانَ رَحْمَتِي مَا لِي بِخُلٍّ أَخَرْتُ عَنْكُمْ أَزْوَاجَكُمْ وَسَادَاتِكُمْ وَلَكِنْ لِيَسْتَكْمِلُوا نَصِيبَهُمْ مِنْ كَرَامَتِي بِمَوَاسَاتِهِمْ إِخْوَانَهُمُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْأَخَذِ بِأَيْدِي الْمُلْهُوفِينَ وَالتَّنْفِيسِ عَنِ الْمَكْرُوبِينَ وَبِالصَّبْرِ عَلَى التَّقِيَّةِ مِنَ الْفَاسِقِينَ الْكَافِرِينَ حَتَّى إِذَا اسْتَكْمَلُوا أَجْزَلَ كَرَامَاتِي نَقَلْتُهُمْ إِلَيْكُمْ عَلَى أَسْرِّ الْأَحْوَالِ وَأَغْبَطُهَا؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٦٣

٧-٢-٤- أولئك المصابيح في الآخرة

﴿٣٦٧١﴾ الرسول عليه السلام: ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِ السَّيِّدُ عَلِيُّ الشَّيْخِ فَقَالَ يَا شَيْخُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ خَلْقًا ضَيِّقَ الدُّنْيَا عَلَيْهِمْ نَظَرًا لَهُمْ فَزَهَّدَهُمْ فِيهَا وَفِي حُطَامِهَا فَرَغَبُوا فِي دَارِ السَّلَامِ الَّتِي دَعَاهُمْ إِلَيْهَا وَصَبَرُوا عَلَى ضَيِّقِ الْمَعِيشَةِ وَصَبَرُوا عَلَى الْمَكْرُوهِ وَاشْتَقَوْا إِلَى مَا عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۶۶﴾ پس بدان که دنیا همین لحظه است و زودگذر، زیرا از گذشته‌ی آن اکنون نه شادی و نه غمی، نمی‌یابی. و از آینده‌ی آن آگاه نیستی که چه خواهد شد، پس در بهره‌برداری از این لحظه‌ای که در آنی، پایداری کن، (چونان که اگر چنین کنی) به‌زودی مورد رشک و غبطه‌ی دیگران واقع می‌شوی.

﴿۳۶۷﴾ رسول خدا ﷺ فرمود: هرگاه درمورد غذای مسمومی فکر می‌کنم که ما از آن دست‌برداشتیم و اینکه چگونه خداوند فساد آن را از ما برطرف کرده و برایمان توسعه و فزونی بخشید، به یاد شکیبایی شیعیانمان بر تقیه افتادم و اینکه خداوند، درمقابل آن صبر، بهترین عاقبت و کامل‌ترین خوشبختی را به آن‌ها خواهد داد؛ و چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در آن بهشت و خوشی‌هایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. و به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه‌ی شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

﴿۳۶۸﴾ فرزند تو از بخشش‌های خداوند بود که در حیاتش، مایه‌ی شادی تو و رشک دیگران نسبت به تو بود. حال اگر در بازپس گرفتن آن (از سوی خدا) صبر کنی و با خدا حساب کنی، ابزار پاداش ذخیره‌شده‌ی تو خواهد بود.

﴿۳۶۹﴾ ای هشام بر طاعت خدا صبور باش و از نافرمانی او خودداری کن، که دنیا یک لحظه است، زیرا از گذشته‌ی آن اکنون شادی و غمی نمی‌یابی و از آینده‌ی آن نیز آگاه نیستی که چه خواهد شد، پس بر بهره‌ور کردن این لحظه‌ای که در آنی پایداری کن، که اگر چنین کنی مورد غبطه قرار خواهی گرفت.

﴿۳۷۰﴾ خداوند بهشتیان را ندا دهد: ای ساکنان بهشت من و ای دربانان رحمت من، اگر دیدار همسران و دوستان و سروران شما به تأخیر افتاد، از سر بخل بر شما نیست. بلکه این تأخیر به خاطر آن است که آن‌ها بهره‌ی خویش را از کرامت و بزرگواری من به‌وسیله‌ی همراهی و مواسات با برادران مؤمن خود و دستگیری از افسردگان و کارگشایی از گرفتاران و همچنین از راه پایداری بر تقیه در برابر مردم فاسق و کافر، تکمیل کنند و هنگامی که توانستند شایسته‌ی بهترین کرامت‌هایم شوند، آنان را در شادترین و چشمگیرترین حالات، نزد شما انتقال می‌دهم.

۴-۲-۷- صابران چراغ‌های آخرتند

﴿۳۷۱﴾ سپس علی علیه السلام رو به پیرمرد کرد و گفت: ای شیخ: به‌راستی که خداوند متعال، خلقی را آفریده که دنیا در نظرشان تنگ است، از دنیا و کالایش روگردانند و مشتاق خانه‌ی امنی در آخرت هستند که خدا آن‌ها را بدان دعوت کرده است و بر تنگی معاش و موارد ناخوشایند صبر کرده و مشتاق دریافت کرامات الهی‌اند و جان خود را در راه رضای او می‌دهند و سرانجام کارشان، شهادت است. در حالی که دیدار خدا می‌روند که، خداوند از ایشان خشنود است و می‌دانند که مرگ، مسیر همه‌ی گذشتگان و بازماندگان بوده است. آنان برای آخرت خود،

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

الْكَرَامَةُ فَبَدَّلُوا أَنْفُسَهُمْ ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ وَكَانَتْ خَاتِمَةُ أَعْمَالِهِمُ الشَّهَادَةُ فَلَقُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ عَنْهُمْ رَاضٍ وَعَلِمُوا أَنَّ الْمَوْتَ سَبِيلٌ مَنْ مَضَى وَمَنْ بَقِيَ فَتَزَوَّدُوا لِآخِرَتِهِمْ غَيْرَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلَبَسُوا الْخَشِينَ وَصَبَرُوا عَلَى الْبَلَوِ وَقَدَّمُوا الْفَضْلَ وَ أَحَبُّوا فِي اللَّهِ وَأَبْغَضُوا فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أُولَئِكَ الْمَصَابِيحُ وَأَهْلُ النَّعِيمِ فِي الْآخِرَةِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٨٤

﴿٣٦٧٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبَرُوا عَلَى الذُّلِّ وَقَدَّمُوا الْفَضْلَ وَ أَحَبُّوا فِي اللَّهِ وَأَبْغَضُوا فِي

اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أُولَئِكَ الْمَصَابِيحُ فِي الدُّنْيَا وَ أَهْلُ النَّعِيمِ فِي الْآخِرَةِ؛ معاني الأخبار ص: ١٩٩

﴿٣٦٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبَرُوا عَلَى الْقُوْتِ وَقَدَّمُوا الْفَضْلَ وَ أَحَبُّوا فِي اللَّهِ وَأَبْغَضُوا فِي

اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أُولَئِكَ الْمَصَابِيحُ وَأَهْلُ النَّعِيمِ فِي الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٢٧٢

٨-٢-٤- البر

﴿٣٦٧٤﴾ لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قَبْلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَ
أَبْنَى السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا
وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ -

البقرة ١٧٧

٩-٢-٤- مِنْ وَصَايَا الْمُؤَكَّدَةِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله لِعَلِيِّ عليه السلام

﴿٣٦٧٥﴾ الرُّسُولُ صلى الله عليه وآله: يَا أَبَا الْحَسَنِ تَحَوَّلْ مِنْ مَوْضِعِكَ وَكُنْ أَمَامِي قَالَ فَفَعَلْتُ وَأَسْنَدَهُ
جَبْرِئِيلُ عليه السلام إِلَى صَدْرِهِ وَجَلَسَ مِيكَائِيلُ عليه السلام عَلَى يَمِينِهِ فَقَالَ يَا عَلِيُّ ضُمَّ كَفَّيْكَ بَعْضُهَا إِلَى
بَعْضٍ فَفَعَلْتُ فَقَالَ لِي قَدْ عَهَدْتُ إِلَيْكَ أَحَدُثْ الْعَهْدَ لَكَ بِمُخَضَّرِ أَمِينِي رَبِّ الْعَالَمِينَ جَبْرِئِيلُ وَ
مِيكَائِيلُ يَا عَلِيُّ بَحَفَّهْمَا عَلَيْكَ إِلَّا أَنْفَذْتُ وَصِيَّتِي عَلَى مَا فِيهَا وَعَلَى قَبُولِكَ إِيَّاهَا بِالصَّبْرِ وَ

الْوَرَعِ عَلَى مِنْهَاجِي وَطَرِيقِي لَا طَرِيقَ فُلَانٍ وَفُلَانٍ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤٧٩

١٠-٢-٤- تَمَثَّلُ الصَّبْرُ فِي الْقَبْرِ وَ ذُخْرُهُ لَوْلَى اللَّهِ

﴿اهمیت صبر﴾

توشه‌ای غیر از سیم و زر برمی‌گیرند. جامه‌ی خشن می‌پوشند و در گرفتاری‌ها صبر می‌کنند و بیش از آنچه به آن نیاز دارند پیش می‌فرستند و دوستی و دشمنی ایشان با دیگران، فقط برای رضای خداست. آنان چراغ‌های تابانند و برخوردار از نعمت‌های آخرت.

﴿۳۶۷۲﴾ بر ذلت و خواری صبر کردند و فضیلت را مقدم داشتند و برای خدا دوستی کرده و یا دشمنی ورزیدند، اینان در دنیا روشنی بخشند و در آخرت اهل نعمات.

﴿۳۶۷۳﴾ در خوراک و زندگی مادی به حداقل و گذراندن روز، بسنده می‌کنند و افزون بر آن را پیش می‌فرستند و دوستی و دشمنی‌شان با دیگران، فقط برای خداست. آنان در دنیا چراغ‌های تابانند و در آخرت برخوردار از نعمات.

۸-۲-۴- نیکی

﴿۳۶۷۴﴾ نیکی، (تنها) این نیست که (به‌هنگام نماز،) روی خود را به‌سوی مشرق و (یا) مغرب کنید؛ (و تمام گفتگوی شما، درباره‌ی قبله و تغییر آن باشد؛ و همه‌ی وقت خود را مصروف آن سازید؛) بلکه نیکی (و نیکوکار) کسی است که به خدا و روز رستخیز و فرشتگان و کتاب (آسمانی) و پیامبران، ایمان آورده؛ و مال (خود) را، با همه‌ی علاقه‌ای که به آن دارد، به خویشاوندان و یتیمان و مسکینان و در راه‌ماندگان و گدایان و بردگان، انفاق می‌کند؛ نماز را برپا می‌دارد و زکات را می‌پردازد؛ و (همچنین) کسانی که به عهد خود - به هنگامی که عهد بستند - وفا می‌کنند؛ و در برابر محرومیت‌ها و بیماری‌ها و در میدان جنگ، استقامت به خرج می‌دهند؛ این‌ها کسانی هستند که راست می‌گویند؛ و (گفتارشان با اعتقادشان هماهنگ است؛) و این‌ها هستند پرهیزگاران.

۹-۲-۴- از وصیت‌های مورد تأکید پیامبر به علی علیه السلام است

﴿۳۶۷۵﴾ ای ابوالحسن، جایت را تغییر بده و روبروی من بنشین. علی گفت: چنین کردم. بعد جبرئیل علیه السلام به سینه‌اش تکیه داد و میکائیل سمت راستش نشست. پیامبر گفت ای علی، دستان را به‌هم بچسبان. پس این کار را انجام دادم، به من گفت: من قبلاً با تو عهد کرده بودم، ولی اینجا در محضر دو امین پروردگار عالمیان، جبرئیل و میکائیل، با تو تجدید عهد می‌کنم و تو را به حقی که این دو فرشته بر تو دارند قَسَمَت می‌دهم که سفارش‌هایم را با قبول کامل، با شکیبایی و پرهیزگاری، به راه و روشی که من می‌رفتم اجرا کنی، نه راه و روش فلانی و فلانی.

۱۰-۲-۴- تمثیل و تصویر صبر در قبر و ذخیره‌شدنش برای ولی خدا

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٦٧٦﴾ الرسول ﷺ: يَقُولُ الصَّبْرُ وَهُوَ فِي نَاحِيَةِ الْقَبْرِ أَمَا وَاللَّهِ مَا مَنَعَنِي أَنْ أَلِيَّ مِنْ وَلِيِّ اللَّهِ الْيَوْمَ إِنَّا أَنْتَى نَظَرْتُ مَا عِنْدَكُمْ فَلَمَّا أَنْ خُزْتُمْ عَنْ وَلِيِّ اللَّهِ عَذَابَ الْقَبْرِ وَمُتُونَهُ فَأَنَا لَوْلِيَّ اللَّهِ ذُخْرٌ وَحِصْنٌ عِنْدَ الْمِيزَانِ وَجَسْرٌ جَهَنَّمَ وَالْعَرَضُ عِنْدَ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ٢١١

﴿٣٦٧٧﴾ الصادق عليه السلام: يَتَنَحَّى الصَّبْرُ نَاحِيَةَ قَالَ فَإِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ الْمَلَكَانِ اللَّذَانِ يَلْيَانِ مُسَاءَلَتَهُ قَالَ الصَّبْرُ لِلصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالْبِرِّ دُونَكُمْ صَاحِبَكُمْ فَإِنْ عَجَزْتُمْ عَنْهُ فَأَنَا دُونَهُ؛ ثواب الأعمال ص: ١٧٠

١١-٢-٤- التَّقْوَى سَفِينَةُ النِّجَاةِ وَالصَّبْرُ سُكَّانُ هَذِهِ السَّفِينَةِ.

﴿٣٦٧٨﴾ الكاظم عليه السلام: يَا بُنَيَّ إِنَّ الدُّنْيَا بَحْرٌ عَمِيقٌ قَدْ غَرِقَ فِيهِ عَالَمٌ كَثِيرٌ فَلْتَكُنْ سَفِينَتَكَ فِيهَا تَقْوَى اللَّهِ وَحَشْوُهَا الْإِيمَانَ وَشِرَاعُهَا التَّوَكُّلَ وَقَيْمُهَا الْعَقْلَ وَدَلِيلُهَا الْعِلْمَ وَسُكَّانُهَا الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٩٩

١٢-٢-٤- ثَوَابُ الصَّبْرِ يُذْهَبُ مَضَضُ الْمُصِيبَةِ

﴿٣٦٧٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: ثَوَابُ الصَّبْرِ يَذْهَبُ مَضَضُ الْمُصِيبَةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

١٣-٢-٤- يُثِيرُ حَسَدَ إِبْلِيسَ وَيُصْعِدُ بِإِسْتِغَاثَتِهِ إِلَى السَّمَاءِ.

﴿٣٦٨٠﴾ وَلَمَّا اسْتَحْكَمَ الْبَلَاءُ عَلَى أَيُّوبَ مِنْ كُلِّ وَجْهِ صَبَرَتْ عَلَيْهِ امْرَأَتُهُ فَحَسَدَ إِبْلِيسُ عَلَى مُلَازِمَتِهَا بِالْخِدْمَةِ وَكَانَتْ بِنْتُ يَعْقُوبَ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٥٢

﴿٣٦٨١﴾ الرسول ﷺ: فَصَرَخَ عَدُوُّ اللَّهِ إِبْلِيسَ صَرَخَةً جَمَعَ فِيهَا جُنُودَهُ مِنْ أَقْطَارِ الْأَرْضِ جَزَعًا مِنْ صَبْرِ أَيُّوبَ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٦٨

١٤-٢-٤- حَظٌّ عَظِيمٌ

﴿٣٦٨٢﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ، وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ - فصلت ٣٤-٣٥

١٥-٢-٤- الْحَمْدُ وَالشُّكْرُ عَلَى الصَّبْرِ

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۶۷۶﴾ صبر از کنار قبر می‌گوید: به خدا قسم امروز هیچ چیز نمی‌تواند مانع رسیدگی من به ولیّ خدا بشود. ولی کنار می‌ایستم بینم شما (سایر اعمال میّت) با او چه می‌کنید. اگر توانستید عذاب قبر را از او دفع کنید من به‌عنوان یار کمکی، نیروی خود را برای حفاظت از ولی خدا در مراحل میزان و پل صراط و روبروشدن با خدا نگاه می‌دارم.

﴿۳۶۷۷﴾ صبر در کنار قبر ایستاده است که دو فرشته‌ای که متصدی سؤال از او هستند وارد قبر می‌شوند. صبر به نماز و زکات و احسان می‌گوید: مواظب رفیق خود باشید ولی اگر درمانده شدید من حاضرم (و در مواظبت از او به شما کمک خواهم کرد).

۱۱-۲-۴- تقوی، کشتی نجات است و صبر سکاندار آن است

﴿۳۶۷۸﴾ پسر، دنیا دریای ژرفی است که گروه زیادی در آن غرق شده‌اند. باید کشتی نجات در دریای دنیا تقوی، لوازم داخل کشتی، ایمان، بادبانهایش توکل، پایه‌های آن عقل، راهنمایش علم و سکان کشتی‌ات صبر باشد.

۱۲-۲-۴- ثواب و پاداش صبر، سوز مصیبت آن را از بین می‌برد

﴿۳۶۷۹﴾ پاداش صبر، درد مصیبت را از بین می‌برد.

۱۳-۲-۴- صبر، حسد ابلیس را برمی‌انگیزد و فریادرس خواستن را به آسمان بلند می‌کند

﴿۳۶۸۰﴾ وقتی که بلا و سختی بر ایوب علیه السلام از هرسویی شدت گرفت، همسرش که دختر یعقوب نبی بود، در همراهی با او صبر کرد و شیطان از همراهی همسر ایوب و خدمتگزاری‌اش حسادت کرد.

﴿۳۶۸۱﴾ پس دشمن خدا، ابلیس، از دیدن صبر ایوب بی‌تاب شد و فریادی کشید و همه‌ی لشکریان خود را از اطراف زمین جمع کرد.

۱۴-۲-۴- بهره و نصیب بزرگی است

﴿۳۶۸۲﴾ هرگز نیکی و بدی یکسان نیست؛ بدی را با نیکی دفع کن، ناگاه (خواهی دید) همان کس که میان تو و او دشمنی است، گویی دوستی گرم و صمیمی است. اما جز کسانی که دارای صبر و استقامتند به این مقام نمی‌رسند و جز کسانی که بهره‌ی عظیمی (از ایمان و تقوا) دارند به آن نایل نمی‌گردند!

۱۵-۲-۴- حمد ستایش بر صبر

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٦٨٣﴾ السَّجَادُ عليه السلام: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ الْعِلْمَ لَنَا مِصْبَاحاً فِي ظِلْمِ الدُّجَى وَالْحِلْمَ لَنَا وَقَاراً عِنْدَ الْجِهَالَةِ وَالْقَصْدَ لَنَا هَادِيّاً عِنْدَ حَيْرَةِ الْأُمُورِ وَالصَّبْرَ لَنَا جُنَّةً عِنْدَ نَارِ لَةِ الْأُمُورِ؛
أعلام الدين ص: ٩٤

﴿٣٦٨٤﴾ الرَّسُولُ الله: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يُمِثْنِي حَتَّى أَمَرَنِي أَنْ أَصْبِرَ نَفْسِي مَعَ قَوْمٍ مِنْ أُمَّتِي مَعَكُمْ الْمَحْيَا وَمَعَكُمْ الْمَمَاتِ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٤١

﴿٣٦٨٥﴾ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ عليه السلام: الْحَمْدُ لِلَّهِ شُكْرًا عَلَى نِعَمَائِهِ وَصَبْرًا عَلَى بَلَائِهِ؛ بحار الأنوار
ج: ٢٨ ص: ٥٤

﴿٣٦٨٦﴾ الرِّضَا عليه السلام: الْحَمْدُ لِلَّهِ صَبْرًا لِمَا أَلْهَمَنَا عَلَيْهِ صَبْرًا؛ المصباح للكفعمي ص: ٧٤١

﴿٣٦٨٧﴾ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَمْدٍ وَذِكْرٍ وَشُكْرٍ وَصَبْرٍ؛ بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ١١٥

﴿٣٦٨٨﴾ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ عليه السلام: الْحَمْدُ لِلَّهِ وَشُكْرًا عَلَى نِعَمَائِهِ وَصَبْرًا عَلَى بَلَائِهِ؛ إرشاد
القلوب ج: ٢ ص: ٤٢٠

﴿٣٦٨٩﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَصَّ الْأَنْبِيَاءَ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَمَنْ كَانَتْ فِيهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَى ذَلِكَ وَمَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ فَلْيَتَضَرَّعْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلْيَسْأَلْهُ إِيَّاهَا قَالَ قُلْتُ
جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا هُنَّ قَالَ هُنَّ الْوَرَعُ وَالْقَنَاعَةُ وَالصَّبْرُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٦

﴿٣٦٩٠﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: تَسْعُ خِصَالُ خَصَّ اللَّهُ بِهَا رَسُولَهُ فَاُمْتَحِنُوا أَنْفُسَكُمْ فَإِنْ كَانَتْ فِيكُمْ
فَاَحْمَدُوا اللَّهَ تَعَالَى عَلَيْهَا وَإِلَّا فَاسْأَلُوهُ فِيهَا وَهُنَّ الْيَقِينُ وَالْقَنَاعَةُ وَالصَّبْرُ وَالشُّكْرُ وَالْحِلْمُ وَ
حُسْنُ الْخُلُقِ وَالسَّخَاءُ وَالشَّجَاعَةُ وَالتَّنَزُّهُ؛ معدن الجواهر ص: ٦٧

١٦-٢-٤-الخير

﴿٣٦٩١﴾ قُلْ أُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَلِكَُمُ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِيَادِ ، الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا
ءَامِنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ، الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَ

الْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ- آل عمران ١٧-١٥

١٧-٢-٤-الزينة

١٧-٢-٤-زينة البلاء

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۶۸۳﴾ سپاس خدایی را که، دانش را برای ما چراغی در تاریکی و ظلمت و بردباری را وقاری در هنگام نادانی و ناآگاهی و زمانی که کارها متحیرکننده است، میانه‌روی را هدایتگر ما و به‌هنگام نازل شدن بلا، شکیبایی را برای ما سپر قرار داد.

﴿۳۶۸۴﴾ سپاس خدای را که پیش از آن که به من فرمان داده باشد که خودم را برای همنشینی با مردانی از اتمم آماده کنم، مرا از دنیا بُرد. زندگی من با شماست و مرگ من در کنار شماست.

﴿۳۶۸۵﴾ حمد و سپاس الهی مخصوص خداست، شکر بر نعمت‌های اوست و بر بلا و مصیبت‌های وارده از او شکیبایی سزاوار است.

﴿۳۶۸۶﴾ حمد و سپاس الهی مخصوص خداست، شکر بر نعمت‌های اوست و بر بلا و مصیبت‌های وارده از او شکیبایی سزاوار است.

﴿۳۶۸۷﴾ به خاطر هر حمد و ذکر و شکر و شکیبایی، سپاس تنها مخصوص خدای یکتاست.

﴿۳۶۸۸﴾ سپاس تنها مخصوص خدای یکتاست و شکر تنها اختصاص به نعمت‌های او دارد و بر بلاهای وارده از سوی او، شکیبایی سزاوار است.

﴿۳۶۸۹﴾ خداوند پیامبران را با مکارم اخلاق ویژه و خاص کرد. پس هر که این صفات را داشته باشد، باید خدا را شکر کند و هر که فاقد آن‌ها باشد، باید به خدای عزیز و جلیل تضرع و زاری کند و آن‌ها را از او بخواهد. راوی گوید: عرض کردم، قربانت گردم آن‌ها چه صفاتی هستند؟ فرمود: پرهیزگاری و قناعت و صبر.

﴿۳۶۹۰﴾ نه خصلت است که خداوند برای پیامبران خود برگزیده است. پس شما خود را به آن خصلت‌ها امتحان کنید، اگر در شما بود خدا را به خاطر داشتن آن‌ها سپاس گوید و اگر در شما نیست، آن‌ها را از خدا طلب کنید و آن‌ها عبارت است از: یقین، قناعت، صبر، شکر، حلم، خوش خلقی، سخاوت، غیرت، و شجاعت.

۱۶-۲-۴- خیر و خوبی

﴿۳۶۹۱﴾ بگو آیا به شما خبر بدهم به بهترین از شما؟ برای کسانی که پرهیزگاری کرده‌اند نزد پروردگارشان بهشتیهایی است که در آن رودخانه‌هایی جاویدان در آن جریان دارد و زنان پاک و رضایت خداوند از بندگان؛ و خداوند به بندگان بیناست. (پرهیزگاران) کسانی‌اند که می‌گویند: پروردگارا، ما ایمان آوردیم، پس گناهان ما را ببامرز و ما را از عذاب آتش نگاه دار، (برخورداران از پادشاهای جاودان)، صبر پیشگانند و راستگویان و به نماز و دعا ایستادگان و انفاق‌گران و استغفارکنندگان در سحرگاهان.

۱۷-۲-۴- زینت

۱-۱۷-۲-۴- زینت بلا و مصیبت است

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٦٩٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ زِينَةُ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٨٠

٢-١٧-٤- زِينَةُ الْبَلَوَى

﴿٣٦٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الشُّكْرُ زِينَةُ الْغِنَى وَ الصَّبْرُ زِينَةُ الْبَلَوَى؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٤٢٢

٣-١٧-٢-٤- زَيْنُ الدِّينِ

﴿٣٦٩٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: زَيْنُ الدِّينِ الصَّبْرُ وَ الرِّضَا؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

٤-١٧-٢-٤- مَا يُزِينُ الرَّجُلَ

﴿٣٦٩٥﴾ الحسين عليه السلام: قَالَ الْحُسَيْنُ عليه السلام: فَمَا يُزِينُ الرَّجُلَ فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ عِلْمٌ مَعَهُ حِلْمٌ فَقَالَ فَإِنْ أَخْطَأَهُ ذَلِكَ فَقَالَ مَالٌ مَعَهُ مُرُوَّةٌ فَقَالَ فَإِنْ أَخْطَأَهُ ذَلِكَ فَقَالَ فَقَرٌ مَعَهُ صَبْرٌ فَقَالَ الْحُسَيْنُ عليه السلام: فَإِنْ أَخْطَأَهُ ذَلِكَ فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ فَصَاعِقَةٌ تَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَ تُحْرِقُهُ فَإِنَّهُ أَهْلٌ لِذَلِكَ فَضَحِكَ الْحُسَيْنُ عليه السلام وَ رَمَى بَصْرَةً إِلَيْهِ فِيهِ أَلْفُ دِينَارٍ وَ أَعْطَاهُ خَاتَمَهُ وَ فِيهِ فَصٌ فِيمَتُهُ مِائَتَا دِرْهَمٍ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ١٩٦

١٨-٢-٤- شَرْطُ الْإِمَامَةِ

﴿٣٦٩٦﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ وَ جَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ وَ جَعَلْنَا مِنْهُمْ آئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَ كَانُوا بَايَاتِنَا يُوَفِّقُونَ - السجدة ٢٣-٢٤

﴿٣٦٩٧﴾ كَانَ فِي عِلْمِ اللَّهِ أَنَّهُمْ يَصْبِرُونَ عَلَى مَا يُصِيبُهُمْ فَجَعَلَهُمْ آئِمَّةً؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ١٢

١٩-٢-٤- شَرْطُ التَّصَدَّى لِلْقَضَاءِ

﴿٣٦٩٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاخْتَرِ لِلْقَضَاءِ بَيْنَ النَّاسِ أَفْضَلَ رَعِيَّتِكَ فِي نَفْسِكَ وَ أَجْمَعُهُمْ لِلْعِلْمِ وَ الْحِلْمِ وَ الْوَرَعِ مِمَّنْ لَا تَضِيقُ بِهِ الْأُمُورُ وَ لَا تُمَحِّكُهُ الْخُصُومُ وَ لَا يُضْجِرُهُ عَيُّْ الْعَيِّ وَ لَا يُفْرِطُهُ جَوْرُ الظُّلْمِ وَ لَا تُشْرِفُ نَفْسُهُ عَلَى الطَّمَعِ وَ لَا يَدْخُلُ فِي إِعْجَابٍ يَكْتَفِي بِأَدْنَى فَهْمٍ دُونَ أَقْصَاهُ أَوْ قَفْهِمْ عِنْدَ الشُّبْهَةِ وَ أَخَذَهُمْ لِنَفْسِهِ بِالْحُبَّةِ وَ أَقْلَهُمْ تَبَرُّمًا مِنْ تَرَدُّدِ الْحُجَجِ وَ أَصْبَرَهُمْ عَلَى كَشْفِ الْأُمُورِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ١٥١

﴿٣٦٩٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اخْتَرِ لِلْحُكْمِ بَيْنَ النَّاسِ أَفْضَلَ رَعِيَّتِكَ فِي نَفْسِكَ مِمَّنْ لَا تَضِيقُ بِهِ الْأُمُورُ وَ لَا تُمَحِّكُهُ الْخُصُومُ وَ لَا يَتِمَادَى فِي الزَّلَّةِ وَ لَا يَحْصُرُ مِنَ الْفَقْرِ إِلَى الْحَقِّ إِذَا عَرَفَهُ وَ

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۶۹۲﴾ صبر، زینت بلا است.

۴-۲-۱۷-۲- زینت امتحان است

﴿۳۶۹۳﴾ شکر و سپاسگزاری، زینت توانگری است و شکیبایی، زینت هنگام گرفتاری و تنگدستی است.

۴-۲-۱۷-۳- زینت دین است

﴿۳۶۹۴﴾ زینت دینداری، صبر است و رضا.

۴-۲-۱۷-۴- مرد را آراسته می کند

﴿۳۶۹۵﴾ امام حسین گفت: چه صفتی باعث زینت مرد می شود؟ اعرابی گفت: علم و دانشی که با بردباری همراه باشد. امام فرمود: اگر این صفت را نداشته باشد؟ اعرابی گفت: ثروتی که با جوانمردی توأم باشد. امام حسین فرمود: اگر این را هم نداشته باشد؟ اعرابی گفت: فقر و تنگدستی که با صبر همراه باشد. امام علیه السلام گفت: اگر این را نیز نداشته باشد؟ اعرابی: صاعقه ای از آسمان نازل شود و او را بسوزاند. زیرا او سزاوار این بلا خواهد بود. امام حسین علیه السلام خندید و کیسه ای حاوی هزار اشرفی به وی عطا فرمود: به همراه انگشتر خویش که نگین آن دویست درهم قیمت داشت.

۴-۲-۱۸- شرط امامت است

﴿۳۶۹۶﴾ ما به موسی کتاب آسمانی دادیم؛ و شک نداشته باش که او آیات الهی را دریافت داشت؛ و ما آن را وسیله ی هدایت بنی اسرائیل قرار دادیم؛ و از آنان امامان (و پیشوایانی) قرار دادیم که به فرمان ما (مردم را) هدایت می کردند؛ زیرا شکیبایی نمودند و به آیات ما یقین داشتند. ﴿۳۶۹۷﴾ چون خداوند می دانست که آن ها در تمام مصایب صبر و استقامت کامل از خود نشان می دهند، مقام امامت و رهبری را به آن ها عنایت فرمود:

۴-۲-۱۹- شرط قضاوت است

﴿۳۶۹۸﴾ پس برای قضاوت میان مردم، برترین رعیت خود را از نظر خودت و زبده ترین آنان را در دانش و بردباری و پرهیزگاری و سخاوت برگزین، از آن مردان که کارها در تنگنایش نگذارد و دادخواهان به خشمش نیاورند و نرسیدن به اهداف او را خسته و دل زده نکند و بی انصافی ظالمان او را به زیاده روی وادار نکند، نفسش پیرامون طمع نگردد و بی تحقیق و تأمل به آنچه در آغاز به ذهنش می رسد بسنده نکند، در مورد شبهه ها آگاه تر و در استناد به برهان ها توانا تر و از مراجعه ی دادخواهان خستگی ناپذیرتر و بر کشف حقیقت امور شکیباتر و به هنگام روشن شدن حکم، قاطع تر باشد.

﴿۳۶۹۹﴾ برای قضاوت و داوری میان مردم، نیکوترین رعیت را برگزین؛ کسی که کارها او را در تنگنا قرار ندهد و مخاصمه ی طرفین دعوا او را به خشم و لجاج برنیانگیزد و بر خطا اصرار نرزد و از قبول حق پس از دانستن آن سرباز نزند و نفس او به طمع رو نکند، آن که از تحقیق بسیار

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

لَا تُشْرَفُ نَفْسُهُ عَلَى طَمَعٍ وَلَا يَكْتَفَى بِأَدْنَى فَهْمٍ دُونَ أَقْصَاهُ وَأَوْقَفَهُمْ فِي الشُّبُهَاتِ وَآخَذَهُمْ بِالْحُجَجِ وَأَقْلَهُمْ تَبَرُّماً بِمِرَاجِعَةِ الْخِصْمِ وَأَصْبَرَهُمْ عَلَى تَكْشُفِ الْأُمُورِ؛ نهج البلاغة ص: ٤٣٣
٢٠-٢-٤- يُمَثَّلُ مَرْجِعٌ لِلْمُقَارَنَةِ وَالْقِيَاسِ بَيْنَ السَّمَاتِ الْأُخْرَى وَبَيَانِ فُضَائِلِهَا

١-٢٠-٢-٤- أَجْرُ الصَّابِرِينَ، مَرْجِعٌ لِلْقِيَاسِ

﴿٣٧٠﴾ الرَّسُولُ ﷺ: الشَّاكِرُ لَهُ مِنْ الْأَجْرِ كَأَجْرِ الْمُتَبَلِّ الصَّابِرِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٥٦

﴿٣٧٠١﴾ الْعَسْكَرِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَصَلَ عَلَيْهِمَا كِفَاءً أَجْرَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٦٩

﴿٣٧٠٢﴾ الرَّسُولُ ﷺ: لِلْعَافِي الشَّاكِرِ كَأَجْرِ الْمُتَبَلِّ الصَّابِرِ؛ روضة الواعظين ج: ٢ ص: ٤٧٣

﴿٣٧٠٣﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْمُعَافَى الشَّاكِرُ مِثْلُ الْمُتَبَلِّ الصَّابِرِ؛ وسائل الشيعة ج: ٧ ص: ١٧٤

﴿٣٧٠٤﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَا حَصَلَ الْأَجْرُ بِمِثْلِ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿٣٧٠٥﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَمَنْ صَلَّى ثُمَّنْ لَيْلَةً أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ شَهِيدٍ صَابِرٍ صَادِقِ النِّيَّةِ؛

من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ٤٧٥

٢-٢٠-٢-٤- ثَوَابُ الصَّابِرِينَ، مَرْجِعٌ لِلْقِيَاسِ

﴿٣٧٠٦﴾ الرَّسُولُ ﷺ: مَا مِنْ رَجُلٍ يُعِينُ أَمْرَاتَهُ فِي بَيْتِهَا إِلَّا كَانَ لَهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ عَلَى بَدَنِهِ عِبَادَةٌ

سَنَةٍ صِيَامٍ نَهَارِهَا وَقِيَامٍ لَيْلِهَا وَأَعْطَاهُ اللَّهُ مِنَ الثَّوَابِ مَا أَعْطَاهُ اللَّهُ الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل

ج: ١٣ ص: ٤٨

﴿٣٧٠٧﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ أَنْعَمَ عَلَيْهِ فَشَكَرَ كَمَنْ أَتْبَلَى فَصَبَرَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢

ص: ٣٧١

﴿٣٧٠٨﴾ الرَّسُولُ ﷺ: مَنْ صَامَ شَهْرَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا وَكَفَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ وَلِسَانَهُ

عَنِ النَّاسِ قَبْلَ اللَّهِ صَوْمَهُ وَغَفَرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ وَأَعْطَاهُ ثَوَابَ الصَّابِرِينَ؛

وسائل الشيعة ج: ١٠ ص: ١٦٤

﴿٣٧٠٩﴾ الرَّسُولُ ﷺ: مَنْ صَامَ مِنْ رَجَبِ عَشْرَةِ أَيَّامٍ جَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ جَنَاحَيْنِ أَخْضَرَيْنِ

مَنْظُومَيْنِ بِالْدُّرِّ وَالْيَاقُوتِ يَطِيرُ بِهِمَا عَلَى الصِّرَاطِ كَالْبَرْقِ الْخَاطِفِ إِلَى الْجَنَانِ وَيَبْدُلُ اللَّهُ

سَيِّئَاتِهِ حَسَنَاتٍ وَكُتِبَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ الْقَوَّامِينَ لِلَّهِ بِالْقِسْطِ وَكَانَهُ عَبْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَلْفَ عَامٍ

قَائِمًا صَابِرًا مُحْتَسِبًا؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٨

﴿اهمیت صبر﴾

برای فهم موضوع کوتاهی نمی‌کند، کسی که در شبهه‌ها بسیار توقف و تأمل می‌کند، تا روشن شود در پی به‌دست‌آوردن برهان و حجت است، از مراجعه‌ی دشمن خسته نمی‌شود، کسی که برای واضح‌شدن حقیقت امور بسیار صبور و پرحوصله باشد.

۴-۲-۲۰- مرجعی است برای مقایسه و ارزیابی بین سایر نشانه‌ها

۱-۴-۲-۲۰- پاداش صابران مرجعی برای مقایسه است

﴿۳۷۰۰﴾ سپاسگزار، اجر و پاداش مصیبت‌زده‌ی شکیبا را دارد.

﴿۳۷۰۱﴾ خداوند معادل پاداش شکیبایان بر آن دو درود فرست.

﴿۳۷۰۲﴾ پاداش بنده‌ی تندرست و دوراز گرفتاری که سپاسگزار است، معادل پاداش انسان گرفتار شکیباست.

﴿۳۷۰۳﴾ شخصی که صحیح و سالم باشد و شکرگزار، مانند شخص بیمار و مبتلا به‌سختی و گرفتاری که صبر کند اجر و پاداش دارد.

﴿۳۷۰۴﴾ اجری مثل اجر صبر به دست نمی‌آید.

﴿۳۷۰۵﴾ هر که یک هشتم شب را نماز بخواند خدا اجر شهید خوش نیت را به او می‌دهد.

۲-۴-۲-۲۰- ثواب صابران مرجعی برای مقایسه است

﴿۳۷۰۶﴾ مردی زن خود را در خانه یاری نمی‌کند، مگر آن که در مقابل هر مویی که در بدن اوست، عبادت یک ساله، که روز آن روزه باشد و شب آن در نماز، برایش ثبت می‌شود و خداوند مثل ثواب صابران را به او خواهد داد.

﴿۳۷۰۷﴾ هر که نعمت داده شود و شکر کند مثل کسی است که به بلایی مبتلا شود و صبر کند.

﴿۳۷۰۸﴾ کسی که ماه رمضان را از روی ایمان و برای ثوابش روزه بگیرد و گوش و چشم و زبان خود را از (اموال و نوامیس) مردم بازدارد، خداوند روزه‌اش را قبول کرده و گناهان گذشته و آینده‌اش را می‌بخشد و به او پاداش شکیبایان را می‌بخشد.

﴿۳۷۰۹﴾ هر که ده روز از ماه رجب را روزه بدارد، خدا دو سال سبز با رسته‌هایی از دُرّ و یاقوت به او عطا کند، که با آن‌ها چون برق جهنده از صراط به‌سوی بهشت گذر کند و خدا گناهانش را به حسنات و اعمال خیر تبدیل می‌کند و او را در زمره‌ی مقربان و برپاکندگان عدالت ثبت می‌کند. گویی هزار سال برای عبادت خدا به پا خاسته و بر آن خالصانه استقامت ورزیده است.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٧١٠﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَلَّى فِي اللَّيْلَةِ الثَّامِنَةِ مِنْ رَجَبٍ عَشْرِينَ رُكْعَةً بِالْحَمْدِ مَرَّةً وَقُلُّهُ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَقُلُّهُ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَالْفَلَقُ وَالنَّاسَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ وَ الصَّابِرِينَ؛ إقبال الأعمال ص: ٦٥٢

﴿٣٧١١﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَلَّى لَيْلَةَ الْأَحَدِ سِتَّ رُكْعَاتٍ يَقْرَأُ فِي كُلِّ رُكْعَةٍ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ مَرَّةً وَقُلُّهُ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ سَبْعَ مَرَّاتٍ أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ وَ ثَوَابَ الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٦ ص: ٣٥٨

﴿٣٧١٢﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَلَّى لَيْلَةَ الْأَرْبَعَاءِ ثَلَاثِينَ رُكْعَةً يَقْرَأُ فِي كُلِّ رُكْعَةٍ الْحَمْدَ مَرَّةً وَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ مَرَّةً وَ سَبْعَ مَرَّاتٍ قُلُّهُ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَوَابَ أَيُّوبَ الصَّابِرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٦ ص: ٣٧٠

﴿٣٧١٣﴾ الكاظم ﷺ: وَ فِي الثَّامِنِ عَشْرِينَ بِالْحَمْدِ مَرَّةً وَ الْقَلَائِلِ ثَلَاثًا ثَلَاثًا أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ وَ الصَّابِرِينَ؛ البلد الأمين ص: ١٦٧

﴿٣٧١٤﴾ الرسول ﷺ: وَ فِي الثَّامِنَةِ عَشْرِينَ بِالْحَمْدِ وَ الْقَلَائِلِ ثَلَاثًا ثَلَاثًا أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ وَ الصَّابِرِينَ؛ وسائل الشيعة ج: ٨ ص: ٩١

﴿٣٧١٥﴾ الرسول ﷺ: وَ فِي الثَّانِي عَشْرَةَ ثَمَانٍ بِالْحَمْدِ وَ الْقَدْرِ ثَلَاثِينَ مَرَّةً أُعْطِيَ ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ وَ كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الصَّابِرِينَ؛ البلد الأمين ص: ١٧٥

﴿٣٧١٦﴾ وَ قَدْ اسْتَشْهَدَ مِنَّا رَجُلٌ صَالِحُونَ ضَاعَفَ اللَّهُ حَسَنَاتِهِمْ وَ رَفَعَ دَرَجَاتِهِمْ وَ آثَابَهُمْ ثَوَابَ الصَّادِقِينَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٢٥٢

﴿٣٧١٧﴾ الرسول ﷺ: يُنَادِي مُنَادٍ هَؤُلَاءِ شِيعَةُ عَلِيٍّ صَبَرُوا فِي الدُّنْيَا عَلَى الْأَذَى فَجَزُوا الْيَوْمَ ثَوَابَ الصَّابِرِينَ؛ أعلام الدين ص: ٤٦٤

﴿٣٧١٨﴾ اللَّهُمَّ اجْزِهِمْ بِشُكْرِ نِعْمَتِكَ وَ تَعْظِيمِ حُرْمَتِكَ جَزَاءً لَا جَزَاءَ فَوْقَهُ وَ عَطَاءً لَا عَطَاءَ مِثْلُهُ وَ خُلُودًا لَا خُلُودَ يُشَاكِلُهُ وَ لَا يَطْمَعُ أَحَدٌ فِي مِثْلِهِ وَ لَا يَقْدِرُ أَحَدٌ قَدْرَهُ وَ لَا تَهْتَدِي الْأَلْبَابُ إِلَى طَلَبِهِ نِعْمَةً لِمَا شَكَرُوا مِنْ آيَاتِكَ وَ إِرْصَادًا لِمَا صَبَرُوا عَلَى الْأَذَى فَيُكْفَى بِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٣٢٠

٣-٢-٤- دَرَجَةُ الصَّابِرِينَ، مَرْجِعٌ لِلْقِيَاسِ

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۷۱۰﴾ هرکس در شب هشتم رجب بیست رکعت نماز بخواند با یک مرتبه حمد و سه مرتبه توحید و فلق و ناس، خداوند پاداش شکرگزاران و شکیبایان را به او می‌دهد.

﴿۳۷۱۱﴾ هرکس در شب یکشنبه شش رکعت نماز با یک مرتبه حمد و هفت مرتبه توحید، بخواند، خداوند پاداش شکرگزاران و شکیبایان را به او می‌دهد.

﴿۳۷۱۲﴾ هرکه شب چهارشنبه سی رکعت نماز بخواند و در هر رکعت یک مرتبه حمد و یک مرتبه آیه‌الکرسی و هفت مرتبه قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ بخواند، خداوند بلندمرتبه روز قیامت پاداش ایوب صابر را به او می‌دهد.

﴿۳۷۱۳﴾ هرکه در بیست و هشتم ماه، یک مرتبه حمد و چهار قُلْ را سه مرتبه بخواند، خداوند به او پاداش شکرگزاران و شکیبایان را می‌دهد.

﴿۳۷۱۴﴾ هرکه در بیست و هشتم ماه، یک مرتبه حمد و چهار قُلْ را سه مرتبه بخواند، خداوند به او پاداش شکرگزاران و شکیبایان را می‌دهد.

﴿۳۷۱۵﴾ هرکه در دوازدهم ماه، هشت رکعت نماز با یک مرتبه حمد و سی مرتبه سوره‌ی قدر بخواند، خداوند به او پاداش شکرگزاران را می‌دهد و در قیامت از شکیبایان خواهد بود.

﴿۳۷۱۶﴾ از ما مردان صالحی شهید شدند، خداوند حسناشان را دو برابر کرد، درجات و مقامشان را بالا برد و به آن‌ها پاداشی چون پاداش راستگویان و شکیبایان داد.

﴿۳۷۱۷﴾ ندادهنده، ندا می‌دهد: این‌ها شیعیان علی هستند که در دنیا بر آزارها شکیبایی ورزیدند، پس امروز، پاداش شکیبایان و صابرین به ایشان دهید.

﴿۳۷۱۸﴾ خدایا آن‌ها را به خاطر شکر نعمت و بزرگداشتن حرمت، پاداشی بده که پاداشی بالاتر از آن نباشد و بخششی که بخششی مانند آن نباشد و جاودانه‌شدنی که جاودانگی دیگری هم‌طراز آن نباشد. تا حدی که هیچ‌کس نتواند در مانند آن طمع کند و کسی نتواند آن را اندازه بگیرد و خردمندان نیز به درخواست آن راهی نداشته باشند. خدایا به خاطر شکری که کردند، از خزانه‌ی الطافت، نعمتی بدیشان ببخش و به خاطر آزار و اذیت‌هایی که در راه تو تحمل کردند، مراقبشان باش.

۳-۲۰-۲-۴- درجه و رتبه‌ی صابران مرجعی برای مقایسه است

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٧١٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ الْمُجَاهِدَ نَفْسَهُ وَالْمُعَالِبَ غَضَبَهُ وَالْمُحَافِظَ عَلَى طَاعَةِ رَبِّهِ يَرْفَعُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لَهُ ثَوَابَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ وَيُنِيلُهُ دَرَجَةَ الْمُرَابِطِ الصَّابِرِ؛ غررالحكم ص: ٢٤٢

٤-٢-٢٠-٤ - شُكْرُ الصَّابِرِينَ، طَالِبُ بِهِ الْإِمَامُ

﴿٣٧٢٠﴾ أَسْأَلُكَ عِلْمَ الْخَائِفِينَ وَإِنَابَةَ الْمُخْتَبِينَ وَيَقِينَ الْمُتَوَكِّلِينَ وَتَوَكُّلَ الْمُوقِنِينَ بِكَ وَخَوْفَ الْعَالَمِينَ وَإِحْبَاتَ الْمُنِيبِينَ وَشُكْرَ الصَّابِرِينَ وَصَبْرَ الشَّاكِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٢٩٨

٤-٢-٢٠-٥ - عَاقِبَةُ الصَّابِرِينَ، مَرْجِعُ لِلْقِيَاسِ

﴿٣٧٢١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اِتَّقُوا اللَّهَ تَقِيَّةً مَنْ ... نَظَرَ فِي ... عَاقِبَةِ الصَّبْرِ وَمَغَبَّةِ الْمَرْجِعِ؛

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٩

٤-٢-٢٠-٦ - عَزَمَ أَهْلُ الصَّبْرِ، طَالِبُ بِهِ الْإِمَامُ.

﴿٣٧٢٢﴾ السَّجَادُ عليه السلام: أَسْأَلُكَ بِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ الْمُبَارَكَاتِ تَوْفِيقَ أَهْلِ الْهُدَى وَعَمَلَ أَهْلِ الْيَقِينِ وَمُنَاصَحَةَ أَهْلِ التَّوْبَةِ وَعَزَمَ أَهْلَ الصَّبْرِ؛ إقبال الأعمال ص: ٢٢٩

٤-٢-٢٠-٧ - قُنُوتُ الصَّابِرِينَ، مَرْجِعُ لِلْقِيَاسِ

﴿٣٧٢٣﴾ الرُّسُولُ عليه السلام: خَلَقَ اللَّيْلَ لِتَسْكُنَ فِيهِ الْعُرُوقُ الْفَاتِرَةُ الَّتِي أَتَعَبَتْهَا فِي نَهَارِكَ وَتَسْتَغْفِرَ لِدُذْنَبِكَ الَّذِي كَسَبَتْهُ بِالنَّهَارِ ثُمَّ لَا تَعُودُ فِيهِ وَتَقْنَتَ فِيهِ قُنُوتُ الصَّابِرِينَ فَتُلْثُ تَنَامُ وَتُلْثُ تَقُومُ وَتُلْثُ تَضَرَّعُ إِلَى رَبِّكَ فَهَذَا مَا خَلَقَ لَهُ اللَّيْلُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٥ ص: ٢٠٧

﴿٣٧٢٤﴾ مُوسَى عليه السلام: وَأَقْنَتُ بَيْنَ يَدَيَّ قُنُوتَ الصَّابِرِينَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٤٢

٤-٢-٢٠-٨ - الصَّبْرُ مِلَاكُ الْأُمُورِ

﴿٣٧٢٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اَلْزَمُوا الصَّبْرَ فَإِنَّهُ دِعَامَةُ الْإِيمَانِ وَمِلَاكُ الْأُمُورِ؛ غررالحكم

ص: ٢٨١

﴿٣٧٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِلَاكُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٣٧٩

٤-٢-٢٠-٩ - وَرُودُ الْأُمُورِ وَصُدُورُهُ إِلَى الصَّبْرِ وَالصَّابِرِ

﴿٣٧٢٧﴾ الْحُسَيْنِ عليه السلام: وَلَوْ صَبَرْتُمْ عَلَى الْآذَى وَتَحَمَّلْتُمْ الْمُؤْنَةَ فِي ذَاتِ اللَّهِ كَانَتْ أُمُورُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ تَرْدٌ وَعَنْكُمْ تَصْدُرٌ وَإِلَيْكُمْ تُرْجَعُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٧ ص: ٣١٥

٤-٢-٢١ - حَرْفُ «صَاد» فِي (كَهْيَعَص)، يَرْمِزُ لِلصَّبْرِ

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۷۱۹﴾ کسی که با نفس خود به مقابله برمی‌خیزد و بر خشم خود غلبه می‌کند و بر فرمان‌برداری پروردگار پایبند است؛ خدای سبحان به او ثواب روزه‌گیرنده‌ی برپادارنده‌ی نماز عطا می‌کند و او را به درجه‌ی مرزبان پایدار می‌رساند.

۴-۲-۲۰-۴- شکرگزاری صابران خواسته‌ی امام است

﴿۳۷۲۰﴾ خداوندا از تو علم خداترسان، تضرع خاضعان، یقین اهل توکل، ترس دانایان، تواضع بازگشت‌کنندگان، شکر شکیبایان و شکیبایی شاکران را خواستارم.

۴-۲-۲۰-۵- عاقبت صابران مرجعی برای مقایسه است

﴿۳۷۲۱﴾ از خدا پروا کنید همچون کسی که...درباره‌ی...سرانجام صبر و عاقبت بازگشت می‌اندیشد.

۴-۲-۲۰-۶- امام خواهان عزم و اراده‌ی همچون صابران است

﴿۳۷۲۲﴾ خدایا به حق این اسم‌های مبارک، از تو توفیقی را که به هدایت‌یافتگان داده‌ای و عمل اهل یقین و اخلاص اهل توبه و بازگشت و جدّیت در تصمیم اهل صبر را درخواست می‌کنم.

۴-۲-۲۰-۷- تواضع صابران مرجعی برای مقایسه است

﴿۳۷۲۳﴾ شب را آفرید که تن خسته‌ی خود را که روز به رنج انداخته‌ای آسوده سازی و برای گناه روزت آموزش بخواهی و دیگر بدان گناه باز نگردی و همچون صابران در آن دعا کنی. یک سوم آن را بخوابی و یک سوم را نماز کنی و یک سوم را عجز و لابه به درگاه پروردگار، شب برای این‌ها آفریده شده است.

﴿۳۷۲۴﴾ در پیشگاه من ذکر قنوت صابران را بخوان.

۴-۲-۲۰-۸- صبر، ملاک امور است

﴿۳۷۲۵﴾ با صبر همراه باشید که ستون ایمان است و اصل کارهاست.

﴿۳۷۲۶﴾ صبر، اصل و پایه است.

۴-۲-۲۰-۹- ورود و خروج امور به صبر و انسان صبور برمی‌گردد

﴿۳۷۲۷﴾ اگر شما بر رنج و آزار، شکیبایی می‌ورزیدید و در راه خدا، سختی و ناراحتی را تحمل می‌کردید، کارهای خدا بر شما وارد و از شما صادر می‌شد و شما محل بازگشت این امور واقع می‌شدید.

۴-۲-۲۱- حرف صاد در کهیصص رمز و اشاره به صبر است

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٧٢٨﴾ فَأَنْبَأَهُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَنْ قِصَّتِهِ فَقَالَ كَهَيْعِصَ فَالْكَافُ اسْمُ كَرْبَلَاءَ وَالْهَاءُ هَلَاكُ الْعِترَةِ وَالْيَاءُ يَزِيدُ وَهُوَ ظَالِمُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالْعَيْنُ عَطَشُهُ وَالصَّادُ صَبْرُهُ؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ١٧٨

﴿٣٧٢٩﴾ الصادق عليه السلام: وَأَمَّا قَوْلُهُ كَهَيْعِصَ قَالَ اللَّهُ هُوَ الْكَافِي الْهَادِي الْعَالِمُ ذُو الْأَيَادِي الصَّابِرُ عَلَى الْأَعَادِي الصَّادِقُ ذُو الْأَيَادِي الْعِظَامِ وَهُوَ قَوْلُهُ كَمَا وَصَفَ نَفْسَهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى؛ تفسير القمي ج: ٢ ص: ٤٨

٢٢-٢-٤- عُدَّةٌ لِلْبَلَاءِ وَ الشَّدَّةِ وَ رَاجِعٌ: أَفْضَلُ الْعُدَّةِ

﴿٣٧٣٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عُدَّةٌ الْفَقْرِ؛ غرر الحكم ص: ٣٦٦

﴿٣٧٣١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عُدَّةٌ لِلْبَلَاءِ [البلاء]؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٣٧٣٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَقْوَى عُدَدِ الشَّدَائِدِ الصَّبْرُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

٢٣-٢-٤- الْقَسَمُ بِصَادِ الصَّبْرِ.

﴿٣٧٣٣﴾ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَلَا أَسْأَلُ أَحَدًا غَيْرَكَ بِحَقِّ هَذِهِ الْأَسْمَاءِ الْمُبَارَكَةِ اللَّهُمَّ بِأَلْفِ الْإِتِّدَاءِ بِنَاءِ الْبَهَاءِ بِنَاءِ التَّأْلِيفِ بِنَاءِ الثَّنَاءِ بِجِيمِ الْجَلَالِ بِحَاءِ الْحَمْدِ بِخَاءِ الْخَفَاءِ بِدَالِ الدَّوَامِ بِذَالِ الذِّكْرِ بِرَاءِ الرُّبُوبِيَّةِ بِزَاءِ الزِّيَادَةِ بِسِينِ السَّلَامَةِ بِشَيْنِ الشُّكْرِ بِصَادِ الصَّبْرِ؛ المصباح للكفعمي ص: ٦٧

٢٤-٢-٤- لِبَاسُ الصَّبْرِ، هُوَ لِبَاسُ الرِّسَالَةِ وَالنُّبُوَّةِ.

﴿٣٧٣٤﴾ فَقَالَ لَهُ نُوحٌ مَنْ أَنْتَ فَصَاحَ جَبْرِئِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ صِيحَةً وَاحِدَةً فَأَجَابَتْهُ الْمَلَائِكَةُ بِالتَّلْبِيَةِ وَرُجَّتِ الْأَرْضُ وَقَالَتْ لَيْتَكَ لَيْتَكَ يَا رَسُولَ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَبَقِيَ نُوحٌ مَرْغُوبًا فَقَالَ لَهُ جَبْرِئِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَا صَاحِبُ أَبْوَيْكَ آدَمَ وَإِدْرِيسَ وَالرَّحْمَنُ يُفَرِّقُكَ السَّلَامَ وَقَدْ أَتَيْتُكَ بِالْبَشَارَةِ وَهَذَا ثَوْبُ الصَّبْرِ وَثَوْبُ الْيَقِينِ وَثَوْبُ النُّصْرَةِ وَثَوْبُ الرِّسَالَةِ وَالنُّبُوَّةِ؛ قصص الأنبياء للجزائري ص: ٨١

٢٥-٢-٤- مِنْ عَزَمِ الْأُمُورَ

﴿٣٧٣٥﴾ لَتَبْلُغَنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنْ الَّذِينَ أَفْتَرَكُوا أَذًى كَثِيرًا وَإِنْ تَصَبَّرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزَمِ الْأُمُورِ - آل عمران ١٨٦

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۷۲۸﴾ خداوند زکریا را از داستان شهادت امام حسین باخبر کرد و فرمود: " کهیعص "، " ک "، اشاره به کربلاست. " ه "، اشاره به هلاکت عترت است. " ی "، اشاره به یزید است که به حسین علیه السلام ظلم کرد، " ع "، اشاره به عطش حسین و " ص "، اشاره به صبر اوست.

﴿۳۷۲۹﴾ اما معنای سخن خداوند (کهیعص) این است: او کفایت‌کننده و هدایتگر و عالم و دارای نعمت و شکوایا در مقابل دشمنان و راستگو و دارای الطاف بزرگ است. و این گفته خداست، همچنان که خودش را توصیف کرده است.

۲۲-۴-۲-۲۲ صبر ذخیره و اندوخته‌ی انسان در بلا و سختی است ر.به: بهترین یاریگر

﴿۳۷۳۰﴾ صبر، ابزار مقابله با فقر است.

﴿۳۷۳۱﴾ صبر، ابزار مقابله با بلاست.

﴿۳۷۳۲﴾ محکم‌ترین تجهیزات برای مقابله با سختی‌ها، صبر است.

۲۳-۴-۲-۲۳ به صاد صبر قسم خورده شده است

﴿۳۷۳۳﴾ خدایا از تو می‌خواهم و نه از غیر تو، به حق این اسم‌های مبارک، خدایا به حق الف ابتدا، به حق بای بها، به حق تای تألیف، به حق ثای ثنا، به حق جیم جلال، به حق حای حمد به حق خای خفا، به حق دال دوام، به حق رای ربوبیت، به حق زای زیادت، به حق سین سلامت، به حق شین شکر و به حق صاد صبر.

۲۴-۴-۲-۲۴ لباس و جامه‌ی صبر، لباس پیامبری و رسالت است

﴿۳۷۳۴﴾ نوح گفت: تو کیستی؟ جبرئیل فریادی کشید و فرشتگان با لبیک او را اجابت کردند و زمین به لرزه افتاد. نوح شنید که فرشتگان می‌گویند: لبیک لبیک ای فرستاده‌ی پروردگار جهانیان، در این موقع نوح به وحشت و لرزه افتاد، جبرئیل به او فرمود: من همراه پدران تو آدم و ادريس بوده‌ام و خدای رحمان به تو سلام می‌رساند و من با بشارت و مژدگانی نزد تو آمده‌ام. این لباس صبر و لباس یقین و لباس یاری و لباس رسالت و لباس نبوت است.

۲۵-۴-۲-۲۵ صبر از مهم‌ترین امور است

﴿۳۷۳۵﴾ به یقین (همه‌ی شما) در اموال و جان‌های خود، آزمایش می‌شوید! و از کسانی که پیش از شما به آن‌ها کتاب (آسمانی) داده شده (یهود) و (همچنین) از مشرکان، سخنان آزاردهنده فراوان خواهید شنید! و اگر استقامت کنید و تقوا پیشه سازید، (شایسته‌تر است؛ زیرا) این از کارهای مهم و قابل اطمینان است.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٧٣٦﴾ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ هُمْ عَذَابُ آلِئِيمٍ، وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ - الشورى ٤٣-٤٢

٢٦-٢-٤- أساس الحياة

﴿٣٧٣٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَامَتِ الدُّنْيَا بِثَلَاثَةِ بَعَالِمٍ نَاطِقٍ مُسْتَعْمِلٍ لِعِلْمِهِ وَبَغْنَى لَا يَبْخَلُ بِمَالِهِ عَلَى أَهْلِ دِينِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَبِفَقِيرٍ صَابِرٍ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١١٩

٢٧-٢-٤- اللَّهُ تَعَالَى يُبَاهِي بِصَبْرِ الصَّابِرِ

﴿٣٧٣٨﴾ الصادق عليه السلام: فَمَكَثَ آدَمُ بِذَلِكَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَمُكِّثَ لَا يُكَلِّمُهُ اللَّهُ وَلَا يُرْسِلُ إِلَيْهِ رَسُولًا وَالرَّبُّ سُبْحَانَهُ يُبَاهِي بِصَبْرِهِ الْمَلَائِكَةَ؛ الكافي ج: ٤ ص: ١٩١

﴿٣٧٣٩﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لَوْ لَا أَنَّنِي أَسْتَحْيِي مِنْ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ مَا تَرَكْتُ لَهُ خِرْقَةً يَتَوَارَى بِهَا إِلَّا أَنَّ الْعَبْدَ إِذَا تَكَامَلَ فِيهِ الْإِيمَانُ اثْنَلَيْتُهُ فِي قُوَّتِهِ فَإِنْ جَزَعَ رَدَدْتُ عَلَيْهِ قُوَّتَهُ وَإِنْ صَبَرَ بَاهَيْتُ بِهِ مَلَائِكَتِي فَذَاكَ الَّذِي تُشِيرُ إِلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ بِالْأَصَابِعِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٥٠

﴿٣٧٤٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ حُمَّ ثَلَاثَ سَاعَاتٍ فَصَبَرَ فِيهَا بَاهَى اللَّهُ بِهِ مَلَائِكَتَهُ فَقَالَ مَلَائِكَتِي انظُرُوا إِلَى عَبْدِي وَصَبْرِهِ عَلَى بَلَائِي اكْتُبُوا لِعَبْدِي بَرَاءَةً مِنَ النَّارِ؛ بحار الأنوار ج: ٥٩ ص: ١٠٥

٢٨-٢-٤- مَحْبُوبٌ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى وَ رَاجِع: ١-٢ أَحَبَّ

﴿٣٧٤١﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِأَسَارَى فَقَدَّمَ رَجُلًا مِنْهُمْ لِيُضْرَبَ عُنْقُهُ فَقَالَ لَهُ جَبْرِئِيلُ آخِرُ هَذَا الْيَوْمِ يَا مُحَمَّدٌ فَرَدَّهُ وَأَخْرَجَ غَيْرَهُ حَتَّى كَانَ هُوَ آخِرَهُمْ فَدَعَا بِهِ لِيُضْرَبَ عُنْقُهُ فَقَالَ لَهُ جَبْرِئِيلُ يَا مُحَمَّدُ رَبُّكَ يَقْرُتُكَ السَّلَامُ وَيَقُولُ لَكَ إِنَّ أَسِيرَكَ هَذَا يُطْعَمُ الطَّعَامَ وَيَقْرَى الضَّيْفَ وَيَصْبِرُ عَلَى النَّائِبَةِ وَيَحْمِلُ الْحِمَالَاتِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ جَبْرِئِيلَ أَخْبَرَنِي بِكَ مِنْ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِكَذَا وَكَذَا وَقَدْ أَغْنَيْتَكَ فَقَالَ لَهُ إِنَّ رَبَّكَ لَيُحِبُّ هَذَا فَقَالَ نَعَمْ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ نَبِيًّا لَا رَدُّ عَنْ مَالِي أَحَدًا أَبَدًا؛ الكافي ج: ٤ ص: ٥١

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۷۳۶﴾ ایراد و مجازات بر کسانی است که به مردم ستم می‌کنند و در زمین به ناحق ظلم روا می‌دارند؛ برای آنان عذاب دردناکی است. اما کسانی که شکیبایی و عفو کنند، این از کارهای پرارزش است.

۴-۲-۲۶- اساس و پایه‌ی زندگی است

﴿۳۷۳۷﴾ دنیا بر سه کس استوار است: به دانشمند سخنوری که به علم خود عمل کند و به توانگری که از بخشیدن مال خود به دینداران بخل نرزد و به فقیر شکیبا.

۴-۲-۲۷- خداوند متعال به صبر انسان صبور مباهات می‌کند

﴿۳۷۳۸﴾ آدم، آن مقدار که خداوند اراده کرد معطل شد، خداوند با او سخن نگفت و به‌سوی او پیکی نفرستاد؛ و پروردگار سبحان در مورد شکیبایی آدم بر فرشتگان مباهات می‌کند.

﴿۳۷۳۹﴾ خداوند می‌فرماید: اگر از بنده‌ی مؤمن خود شرم نداشتیم، حتی پارچه‌ای که خود را با آن بپوشاند به او نمی‌دادم، هرگاه ایمان بنده‌ای کامل شد او را در فراهم آوردن روزی حتی به اندازه‌ی احتیاج هم به‌سختی خواهم انداخت، اگر بی‌تابی کرد روزی‌اش را می‌دهم و اگر شکیبایی ورزید، درباره‌ی او به فرشتگان مباهات خواهم نمود و او کسی است که فرشتگان او را با انگشت به یکدیگر نشان خواهند داد.

﴿۳۷۴۰﴾ هر که سه ساعت تب کند و بر آن شکیبا باشد خدا در مقابل فرشتگانش به او می‌بالد و می‌فرماید: ای فرشته‌های من، به بنده‌ام و شکیبایی او بر بلایم بنگرید و برای بنده‌ام برگه‌ی آزادی از دوزخ را بنویسید.

۴-۲-۲۸- مورد پسند خداوند متعال است ر.به: دوست‌داشتنی‌ترین

﴿۳۷۴۱﴾ اسیرانی را نزد رسول خدا ﷺ آوردند و یکی را جلو آوردند تا گردنش قطع شود. جبرئیل به آن حضرت گفت: ای محمد پروردگارت سلامت می‌رساند و می‌فرماید: این شخص مهمان‌نواز است و سفره‌ای باز دارد و در پیشامدها شکیباست و مشکلات را تحمل می‌کند. پیامبر به آن مرد گفت: جبرئیل به من گزارش داد که تو چنان و چنانی و من تو را آزاد کردم، پس آن شخص به حضرت گفت: پروردگار تو این کارها را دوست دارد؟ فرمود: آری. و او گفت: شهادت می‌دهم که جز خدا معبود دیگری نیست و تو رسول خدایی، قسم بدان که تو را به حق به پیامبری فرستاد، من هرگز کسی را که از مال من درخواستی داشته است، دست‌خالی برنگردانده‌ام.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٧٤٢﴾ الصادق عليه السلام: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ تَعَالَى عَبْدًا أَهَمَّهُ الْعَمَلُ بِثَمَانٍ خِصَالٍ غَضُّ الْبَصَرِ عَنِ الْمَحَارِمِ وَالْخَوْفُ مِنَ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ وَالْحَيَاءُ وَالْحَلْفُ الصَّبْرُ وَالْأَمَانَةُ وَالصَّدْقُ وَالسَّخَاءُ؛ معدن الجواهر ص: ٦٣

﴿٣٧٤٣﴾ الرسول الله ﷺ: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا ابْتَلَاهُ فَإِنْ صَبَرَ اجْتَبَاهُ وَإِنْ رَضِيَ اصْطَفَاهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿٣٧٤٤﴾ الباقر عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُدَاعِبَ فِي الْجَمَاعَةِ بَلَا رَفَثٍ الْمُتَوَحِّدَ بِالْفِكْرَةِ الْمُتَحَلِّيَ بِالصَّبْرِ الْمُتَسَاهِرَ بِالصَّلَاةِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٣٢٥

﴿٣٧٤٥﴾ الباقر عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُدَاعِبَ فِي الْجَمَاعَةِ بَلَا رَفَثٍ الْمُتَوَحِّدَ بِالْفِكْرَةِ الْمُتَحَلِّيَ بِالصَّبْرِ الْمُتَبَاهِيَّ بِالصَّلَاةِ؛ المحاسن ج: ١ ص: ٢٩٣

﴿٣٧٤٦﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا لَنُحِبُّ مَنْ شِيعَتُنَا مَنْ كَانَ عَاقِلًا فَهَمًّا فَفِيهَا حَلِيمًا مُدَارِيًا صَبُورًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٨٧

﴿٣٧٤٧﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا لَنُحِبُّ مَنْ كَانَ عَاقِلًا فَهَمًّا فَفِيهَا حَلِيمًا مُدَارِيًا صَبُورًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٦

﴿٣٧٤٨﴾ الرسول الله ﷺ: لَأَنْ تَصْبِرُوا عَلَى مِثْلِ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يُؤَافِيَنِي كُلُّ امْرِئٍ مِنْكُمْ بِمِثْلِ عَمَلٍ جَمِيعِكُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٥

٢٩-٢-٤- مِنْ أَصُولِ مُعَامَلَةِ اللَّهِ ﴿٣٧٤٩﴾ الصادق عليه السلام: أَصُولُ مُعَامَلَةِ اللَّهِ تَعَالَى فَسَبْعَةُ أَشْيَاءَ آدَاءُ حَقِّهِ وَحَفِظُ حَدِّهِ وَشُكْرُ عَطَائِهِ وَالرِّضَا بِقَضَائِهِ وَالصَّبْرُ عَلَى بَلَائِهِ وَتَعْظِيمُ حُرْمَتِهِ وَالشُّوقُ إِلَيْهِ؛ مصباح الشريعة ص: ٥

٣٠-٢-٤- مِنْ أَحَادِيثِ الَّذِي مَنْ حَفِظَهُ بَعَثَهُ اللَّهُ عَالِمًا فَفِيهَا ﴿٣٧٥٠﴾ الرسول الله ﷺ: يَا عَلِيُّ مَنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا يَطْلُبُ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ حَشَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسَنَ أَوْلِيَّكَ رَفِيقًا فَقَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبَرْنِي مَا هَذِهِ الْأَحَادِيثُ فَقَالَ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَتَعْبُدَهُ وَلا تَعْبُدَ غَيْرَهُ... وَأَنْ تَصْبِرَ عَلَى الْبَلَاءِ وَالْمُصِيبَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ١٥٤

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۷۴۲﴾ هرگاه خداوند بنده‌ای را دوست داشته باشد هشت خصلت را در دل او می‌افکند. گفتند: آن‌ها کدامست؟ فرمود: پوشیدن چشم از محرمات الهی، ترس از خدای سبحان، حیا، واداشتن خود به صبر، اداکردن امانت، راستگویی و سخاوت.

﴿۳۷۴۳﴾ آن هنگام که خداوند بنده‌ای را دوست داشته باشد، به او بلا ارزانی می‌دارد، پس اگر صبر کند، او را برمی‌گزیند و اگر در مقام رضا ایستد، او را خالص‌شده برای خویش قرار می‌دهد.

﴿۳۷۴۴﴾ همانا خداوند کسی را که در بین مردم بدون فحش و ناسزاگویی، شوخ‌طبعی می‌کند و در هنگام تنهایی به فکر فرو می‌رود و اهل شکیبایی باشد و شب‌ها را به نماز زنده‌نگاه‌دارد، دوست دارد.

﴿۳۷۴۵﴾ همانا خداوند کسی را که در بین مردم بدون فحش و ناسزاگویی، شوخ‌طبعی می‌کند و در هنگام تنهایی به فکر فرو می‌رود و اهل شکیبایی باشد و شب‌ها را به نماز زنده‌نگاه‌دارد، دوست دارد.

﴿۳۷۴۶﴾ همانا ما شیعیان خود را که عاقل با فهم، صاحب علم دین، بردبار، اهل مدارای با مردم، صبور و شکیبیا باشند دوست داریم.

﴿۳۷۴۷﴾ ما کسانی را که عالم، عاقل، فقیه، بردبار، اهل مدارا و شکیبیا باشند، دوست داریم.

﴿۳۷۴۸﴾ اگر شما بر آنچه هستید صبر کنید (فقر و بی‌چیزی را تحمل نمایید) نزد من بهتر است از اینکه هریک از شما به اندازه‌ی همه‌ی بندگان، عمل انجام دهد.

۲۹-۴-۲- از شرایط و اصول معامله با خداست

﴿۳۷۴۹﴾ اساس عمل متقابل با خداوند متعال بر هفت چیز است: به جا آوردن حقوق خداوند و حفظ و مراقبت از حدودی که معین شده است و سپاسگزاری از نعمت‌ها و الطاف او و راضی‌شدن به قضا و مشیت و حکم او و صبر و شکیبایی در مقابل بلاها و در همه‌حال از او تجلیل و احترام و تعظیم نمودن و شوق و علاقه در رسیدن به او.

۳۰-۴-۲- از احادیثی است که هرکس آن را حفظ کند خداوند او را فقیه و دانشمند

برمی‌انگیزد

﴿۳۷۵۰﴾ یا علی، هرکه از امت من، چهل حدیث حفظ کند و هدف او از این کار، رضای خداوند و پاداش عالم آخرت باشد، خداوند در روز قیامت، او را با پیامبران و راستان و شهیدان و بندگان شایسته محشور می‌کند و اینان رفیقان خوبی هستند. علی علیه السلام عرض کرد: ای پیامبر خدا مرا آگاه کن که این حدیث‌ها کدامند؟ فرمود: اینکه به خدای یگانه ایمان بیاوری، شریکی برایش نشناسی، او را بپرستی و جز او را نپرستی... و در گرفتاری و ناگواری شکیبیا باشی.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

٣١-٢-٤- من خِصَالٍ لَمْ يَجْتَمِعْنَ لِأَحَدٍ قَبْلَ الْأَئِمَّةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ

﴿٣٧٥١﴾ الرسول ﷺ: جَمَعَ اللَّهُ لَنَا عَشْرَ خِصَالٍ لَمْ يَجْتَمِعْنَ لِأَحَدٍ قَبْلَنَا وَلَا يَكُونُ لِأَحَدٍ غَيْرِنَا الْعِلْمُ وَالْحِلْمُ وَالْحُكْمُ وَاللُّبُّ وَالنُّبُوَّةُ وَالشَّجَاعَةُ وَالصَّدْقُ وَالصَّبْرُ وَالطَّهَارَةُ وَالْعَفَافُ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٣٧٤

٣٢-٢-٤- من خِصَالٍ لَمْ تَأْتُوا بِمِثْلِهِنَّ

﴿٣٧٥٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَمْسٍ لَوْ رَكِبْتُمْ فِيهِنَّ الْمَطَى حَتَّى تَنْضَوْهَا لَمْ تَأْتُوا بِمِثْلِهِنَّ لَا يَخْشَى أَحَدٌ إِلَّا اللَّهَ وَعَمَلَهُ وَلَا يَرْجُو إِلَّا رَبَّهُ وَلَا يَسْتَحْيِي الْعَالِمَ إِذَا سُئِلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ أَنْ يَقُولَ لَا عِلْمَ لِي بِهِ وَلَا يَسْتَحْيِي الْجَاهِلَ إِذَا لَمْ يَعْلَمْ أَنْ يَتَعَلَّمَ وَالصَّبْرُ فِي الْأُمُورِ؛ المحاسن ج: ١ ص: ٩

٣٣-٢-٤- مِيثَاقُ إِلَهِي عَلَى الْأَوْلِيَاءِ

﴿٣٧٥٣﴾ الرضا عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَخَذَ مِيثَاقَ أَوْلِيَائِنَا عَلَى الصَّبْرِ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٤٧

﴿٣٧٥٤﴾ الصادق عليه السلام: لَمَّا خَلَقَ نَبِيَّهُ وَوَصِيَّهُ وَابْنَتَهُ وَابْنَتَهُ وَجَمِيعَ الْأَئِمَّةِ وَخَلَقَ شِيعَتَهُمْ أَخَذَ عَلَيْهِمُ الْمِيثَاقَ وَأَنْ يَصْبِرُوا وَيُصَابِرُوا وَيُرَاطِبُوا؛ الكافي ج: ١ ص: ٤٥١

٣٤-٢-٤- نَقَشُ خَاتَمِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ

﴿٣٧٥٥﴾ الرضا عليه السلام: كَانَ نَقَشُ خَاتَمِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ حَرْفَيْنِ اشْتَقَّاهُمَا مِنَ التَّوْرَةِ اصْبِرْ تُوجِرْ اصْدُقْ تَنْجُ؛ وسائل الشيعة ج: ٥ ص: ١٠١

٣٥-٢-٤- هَدِيَّةٌ لَمْ يُعْطَهَا أَحَدًا قَبْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

﴿٣٧٥٦﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ اللَّهَ أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ بِهَدِيَّةٍ لَمْ يُعْطَهَا أَحَدًا قَبْلَكَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا هِيَ قَالَ الصَّبْرُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٤

٣٦-٢-٤- يَصْنَعُ اللَّهُ بِمَنْ صَبَرَ مَا هُوَ أَهْلُهُ

﴿٣٧٥٧﴾ الصادق عليه السلام: لَنْ يَصْنَعَ اللَّهُ بِمَنْ صَبَرَ وَرَضِيَ عَنِ اللَّهِ إِلَّا مَا هُوَ أَهْلُهُ وَهُوَ خَيْرُ لَهُ مِمَّا أَحَبَّ وَكَرِهَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٧

٣-٤- الأمرُ وَالتَّشْوِيقُ وَالتَّحْرِيزُ

﴿اهمیت صبر﴾

۳۱-۲-۴- از ویژگی‌هایی است که قبل از امامان علیهم‌السلام کسی آن را نداشته است

﴿۳۷۵۱﴾ خداوند ده خصلت پسندیده در ما جمع کرده است که قبل از ما کسی هر ده صفت را با هم دارا نبوده است و بعد از این نیز نخواهد بود: ۱- دانش، ۲- بردباری، ۳- قضاوت، ۴- هشیار، ۵- پیامبری، ۶- دلاوری، ۷- راستگویی، ۸- شکیبایی، ۹- پاکی، ۱۰- پاکدامنی.

۳۲-۲-۴- از ویژگی‌هایی است که مثل آن را نیاورده‌اید

﴿۳۷۵۲﴾ آیا شما را از پنج خصلت آگاه نسازم که در صورت انجام آن، اگر بر شتران راهوار هم سوار شوید و بتازید تا شتران خسته و لاغر شوند باز هم به‌مانند آن نخواهید رسید؟ الف: جز از خداوند و از پیامدهای اعمال خود، از چیزی نترسد؛ ب: غیر از خداوند به کسی امیدوار نباشد؛ ج: هرگاه از عالمی از آنچه نمی‌داند سؤال شود، به‌راحتی بگوید: نمی‌دانم؛ د: و جاهل خجالت نکشد و آنچه را نمی‌داند بیاموزد؛ ه: شکیبایی و استقامت در کارها.

۳۳-۲-۴- میثاق الهی بر بندگان است

﴿۳۷۵۳﴾ خدای تبارک و تعالی از دوستان ما عهد و پیمان گرفته که در دوران حکومت باطل شکیبایی و صبر ورزند، پس در برابر حکم (پیمان) پروردگارت، شکیبا باش. ﴿۳۷۵۴﴾ چون خدای تبارک و تعالی (در عالم ارواح) پیامبرش و جانشین او و دختر و دو پسرش و امامان دیگر و همه‌ی شیعیان را خلق فرمود: از آن‌ها پیمان گرفت که، صبر کنند، پایداری ورزند و مرزها و حدود دین را حفظ کنند.

۳۴-۲-۴- نقش انگشتی حضرت موسی علیه‌السلام است

﴿۳۷۵۵﴾ نقش نگین انگشت موسی علیه‌السلام دو حرف بود که از تورات برگرفته بود: صبر کن، اجر ببر، راست بگو، نجات پیدا کن.

۳۵-۲-۴- هدیه‌ای است که قبل از رسول خدا به کسی داده نشده است

﴿۳۷۵۶﴾ خداوند مرا به‌سوی تو فرستاده، تا هدیه‌ای به تو عطا کند، که پیش از این به کسی نداده است، پیامبر گفت: آن هدیه چیست؟ جبرئیل گفت: صبر.

۳۶-۲-۴- خداوند به کسی که صبر کند آنچنان که شایسته‌ی ذات الهی است پاداش

می‌دهد

﴿۳۷۵۷﴾ خدا با کسی که صبر و رضا پیشه کند جز به آنچه شایسته‌ی اوست عمل نمی‌کند و این برای خود او خوب است، چه دوست داشته باشد و چه دوست نداشته باشد.

۳-۴- دستور، تشویق، تحریک

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

١-٣-٤- النَّهْيُ عَنْ قِلَّةِ الصَّبْرِ

﴿٣٧٥٨﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِيَّاكَ وَالضَّجَرَ وَسُوءَ الْخُلُقِ وَقِلَّةَ الصَّبْرِ فَلَا يَسْتَقِيمُ عَلَى هَذِهِ الْخِصَالِ

صَاحِبٍ؛ مُسْتَدْرَكُ الْوَسَائِلِ ج: ١٢ ص: ٦٦

٢-٣-٤- الْأَمْرُ (أَمَرَ اللَّهُ، أَمَرَ النَّبِيُّ، أَمْرُهُ بِالصَّبْرِ)

١-٣-٤- أَمَرَ اللَّهُ بِالصَّبْرِ

﴿٣٧٥٩﴾ الرَّسُولُ ﷺ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يُمَيِّنِي حَتَّى أَمَرَنِي أَنْ أَصْبِرَ نَفْسِي مَعَ قَوْمٍ مِنْ أُمَّتِي

مَعَكُمْ الْمَحْيَا وَمَعَكُمْ الْمَمَاتُ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ١٧ ص: ٤١

﴿٣٧٦٠﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: رَجَعْتُ إِلَى مَا أَمَرَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ بِهِ الْمُتَّقِينَ مِنَ الصَّبْرِ وَحُسْنِ

الْعَزَاءِ؛ إِقْبَالُ الْأَعْمَالِ ص: ٥٧٨

﴿٣٧٦١﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: كَانَ فِيمَا شَرَطَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ بِأَمْرِ جَبْرَائِيلَ بِأَمْرِ الرَّبِّ الْجَلِيلِ

مُؤَالَاةَ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْبِرَاءَةَ وَالْعِدَاوَةَ لِمَنْ عَادَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالصَّبْرَ وَكَظْمَ الْغَيْظِ

عَلَى أَنْتِهَاكَ الْحُرْمَةِ وَالْقَتْلَ؛ الصَّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ ج: ٢ ص: ٩١

٢-٣-٤- كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَمْ يُؤْمَرْ إِلَّا بِالْدُّعَاءِ وَالصَّبْرِ

﴿٣٧٦٢﴾ الرَّسُولُ ﷺ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَمْ يُؤْمَرْ إِلَّا بِالْدُّعَاءِ وَالصَّبْرِ عَلَى الْأَذَى؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ١٩

ص: ٢٥

٣-٣-٤- أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالصَّبْرِ

﴿٣٧٦٣﴾ الرَّسُولُ ﷺ: فَقُلْتُ أَدْخُلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ ادْخُلِي يَا أُمَّ سَلَمَةَ فَدَخَلْتُ وَعَلَى جِثِّي

بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا كَانَ كَذَا وَكَذَا فَمَا تَأْمُرُنِي قَالَ أَمُرُكَ

بِالصَّبْرِ ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ الثَّانِيَةَ فَأَمَرَهُ بِالصَّبْرِ فَأَعَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ الثَّالِثَةَ فَقَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ يَا أَخِي

إِذَا كَانَ ذَاكَ مِنْهُمْ فَسَلِّ سَيْفَكَ وَضَعُهُ عَلَى عَاتِقِكَ وَاضْرِبْ بِهِ قُدَمًا حَتَّى تَلْقَانِي وَسَيْفُكَ

شَاهِرٌ يَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٢٢ ص: ٢٢١

٤-٣-٤- أَمَرَكُمْ بِالصَّبْرِ

﴿٣٧٦٤﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِيْعَلُمُوا عِبَادَ اللَّهِ أَنَّ لِلَّهِ مَعْذِرَةً قَدَمَهَا إِلَيْكُمْ وَرِسَالَةً أَشَادَهَا فِيكُمْ

كِتَابُ اللَّهِ بَيْنَهُ ظَوَاهِرُهُ مُجْتَلِيَةٌ سَرَائِرُهُ فِيهِ بَيَانُ حُجَجِ اللَّهِ الْمُنَوَّرَةِ وَعَزَائِمِ الْمُفْسَّرَةِ وَمَوَاعِظِهِ

﴿اهمیت صبر﴾

۱-۳-۴- نهی از کم بودن صبر

﴿۳۷۵۸﴾ زودرنج، بداخلاق و کم صبر نباش، که با این صفات، هیچ رفیقی برایت نمی ماند.

۲-۳-۴- فرمان خدا، فرمان رسول خدا، به صبر کردن امر شده است

۱-۲-۳-۴- خداوند به صبر کردن امر کرده است

﴿۳۷۵۹﴾ سپاس خدای را که پیش از آن که به من فرمان داده باشد که خودم را برای همنشینی با مردانی از اتمم آماده کنم، مرا از دنیا نبرد. زندگی من با شماست و مرگ من در کنار شماست.

﴿۳۷۶۰﴾ به آن فرمان خدا توجه می کنم که، به پرهیزگاران سفارش کرد: "شکیبایی کنند و مصیبت را با آرامش بگذرانند."

﴿۳۷۶۱﴾ شرطی که پیامبر به پیشنهاد جبرئیل و طبق دستور خداوند عزیز و جلیل، با علی کرد، این بود: دوستی با هر که خدا و رسولش را دوست دارد و بیزاری و دشمنی با هر که با خدا و رسولش دشمنی کند و پایداری بر آن و فروخوردن خشم بر حرمت شکنی شان نسبت به تو.

۲-۲-۳-۴- رسول خدا جز به دعا و صبر سفارشی نشده بود

﴿۳۷۶۲﴾ پیامبر ﷺ امر نکرده است مگر به دعا کردن و شکیبایی در برابر اذیت و آزار.

۳-۲-۳-۴- رسول خدا به صبر کردن دستور داده است

﴿۳۷۶۳﴾ از رسول خدا ﷺ اجازه ی ورود خواستم، رسول خدا فرمود: ای ام سلمه وارد شو. من وارد شدم، علی رضی الله عنه در برابر او زانو زده بود و می گفت: ای پیامبر خدا، پدر و مادرم به قربانت، اگر چنین و چنان شود، دستور می دهی چه کنم؟ فرمود: دستور صبر است. دوباره پرسید، فرمود: دستور صبر است، برای مرتبه ی سوم فرمود: ای علی، ای برادر من، اگر چنین شود، آن گاه شمشیر خود را بیرون بکش و بر شانه بگذار و شجاعانه با آن ضربت بزن تا در حالی مرا ملاقات کنی که خون ایشان از شمشیرت می چکد.

۴-۲-۳-۴- شما را به صبر کردن فرمان داده است

﴿۳۷۶۴﴾ ای بندگان خداوند بدانید که، خداوند برای ارشاد شما، هدایتگری به نزدتان فرستاده و نامه ای روانه کرده است، کتابش در بین شماست، آن کتابی است که ظاهرش روشن و اسرار آن نیز جلوه گر است. در آن دلایل نورانی خدا و شرح و تفسیر تصمیم های

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

المُكْرَّرَةَ وَجَعَلَ اللَّهُ الْإِيمَانَ بِهَا دِعَامَهَا وَالْغُسْلَ وَإِسْبَاغَ الْوُضُوءِ تَمَامَهَا وَالصَّدَقَةَ وَالصِّيَامَ نِظَامَهَا وَالصَّلَاةَ وَالزَّكَاةَ وَالْحَجَّ سَنَامَهَا وَالْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ دَوَامَهَا وَالْوَفَاءَ بِالنَّذْرِ وَالْعَهْدَ دِمَامَهَا ثُمَّ أَمَرَكُمْ بِبِرِّ الْوَالِدَيْنِ وَصِلَةِ الْأَرْحَامِ وَالصَّبْرِ عِنْدَ فَجَائِعِ الْأَيَّامِ؛
المصباح للكفعمي ص: ٧١١

﴿٣٧٤٥﴾ الرسول ﷺ: أَنَّ امْرَأَةً مَاتَ ابْنُ لَهَا فَجَزَعَتْ عَلَيْهِ فَأَتَاهَا فَأَمَرَهَا بِتَقْوَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
وَالصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٩٦

٥-٢-٣-٤- أُمِرَ أَنْ يَصْبِرَ

﴿٣٧٤٦﴾ الباقر ﷺ: أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ أَنَّ يَصْبِرَ فِي دَوْلَتِهِمْ حَتَّى تَنْقَضِيَ؛ بحار الأنوار

ج: ٢٤ ص: ٧١

٦-٢-٣-٤- أُمِرْتُ بِالصَّبْرِ

﴿٣٧٤٧﴾ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ ﷺ: أَلَا وَإِنِّي أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّهُ سَيَحْمِلُونَ عَلَيَّ خُطَّةَ جَهْلِهِمْ، وَ
يَنْقُضُونَ عَلَيْنَا عَهْدَ نَبِيِّنَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِقَلَّةِ عِلْمِهِمْ بِمَا يَأْتُونَ وَيَذَرُونَ، وَسَيَكُونُ مِنْكُمْ
مُلُوكٌ يَذَرُسُ عِنْدَهُمُ الْعَهْدُ، وَيَنْسُونَ مَا ذَكَّرُوا بِهِ، وَيَجِلُّ بِهِمْ مَا يَجِلُّ بِالْأُمَمِ حَتَّى يَصِيرُوا إِلَى
الْهَرَجِ وَالْإِعْتِدَاءِ وَفَسَادِ الْعَهْدِ، وَذَلِكَ لَطُولِ الْمُدَّةِ وَشِدَّةِ الْمِخْنَةِ الَّتِي أُمِرْتُ بِالصَّبْرِ عَلَيْهَا؛

بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٨٠

٧-٢-٣-٤- أُمِرْنَا أَنْ نَصْبِرَ

﴿٣٧٤٨﴾ الصادق ﷺ: إِنَّا أُعْطِينَا مَا تَرَى وَلَكِنَّا أُمِرْنَا أَنْ نَصْبِرَ فَصَبْرُنَا؛ مستدرک الوسائل

ج: ٩ ص: ٤٥٢

٨-٢-٣-٤- أَمْرُهُ بِالصَّبْرِ

﴿٣٧٤٩﴾ أَمْرُهُ بِالصَّبْرِ وَالْعَزَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٥ ص: ٣٧٦

٣-٣-٤- إصْبِرْ، إصْبِرُوا

١-٣-٣-٤- إصْبِرْ

﴿٣٧٧٠﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ - يونس ١٠٩

﴿٣٧٧١﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ - هود ٤٩

﴿اهمیت صبر﴾

او و تکرار پند و اندرزهاست. و خداوند ایمان به قرآن را پایه‌ی دین و غسل و وضو را وسیله‌ی تکمیل آن قرار داد و صدقه و روزه را عامل نظم آن و نماز و زکات و حج را مرتبه‌ی بلند آن و امر به معروف و نهی از منکر را مایه‌ی دوام آن و وفا به نذر و عهد را، پیمان آن قرار داد. سپس شما را به نیکی به پدر و مادر و رسیدگی به خویشاوندان و شکیبایی در هنگام حوادث روزگار، امر کرد.

﴿۳۷۶۵﴾ فرزند زنی از انصارمرد و او بی‌تابی می‌کرد. پیامبر اکرم به دیدن او رفت و او را به صبر و تقوی توصیه فرمود:

۵-۲-۴- به صبر کردن دستور داده شده است

﴿۳۷۶۶﴾ به امیرالمؤمنین علیه السلام دستور داده شد که در دولت باطل صبر کند تا مهلت آن دولت به سرآید.

۶-۲-۴- به صبر کردن دستور داده شده‌ام

﴿۳۷۶۷﴾ آگاه باشید که به‌زودی گروهی از نادانان بر من هجوم می‌آورند و پیمان پیامبرتان را درباره‌ی من می‌شکنند. به‌واسطه‌ی کمی علم و دانایی‌شان به آنچه انجام می‌دهند و آنچه وامی‌گذارند. و به‌زودی از میان ایشان حکمرانانی ظهور می‌کنند که عهد و پیمان نزد آنان، کهنه و یادآوری‌ها را به فراموشی سپرده‌اند. آنچه بر سر امت‌های قبل از این آمده، بر سر ایشان بیاید. به‌طوری‌که به هرج و مرج و دشمنی و تباهی کشیده می‌شوند. این بدبختی به دلیل طول مدت و شدت بلایایی است که (ایشان بر سر من آوردند) و من در آن مدت مأمور به صبر و شکیبایی شده‌ام.

۷-۲-۴- به صبر کردن دستور داده شده‌ایم

﴿۳۷۶۸﴾ به ما هم همین داده‌شده است که می‌بینی. و ما امر شده‌ایم که صبر کنیم، پس صبر می‌کنیم.

۸-۲-۴- او را به صبر کردن فرمان داد

﴿۳۷۶۹﴾ او را به صبر و باآرامش گذراندن مصیبت امر می‌کنم.

۳-۳-۴- صبر کن، صبر کنید

۱-۳-۳-۴- صبر کن

﴿۳۷۷۰﴾ و از آنچه بر تو وحی می‌شود پیروی کن و شکبیا باش (و استقامت نما)، تا خداوند فرمان (پیروزی) را صادر کند؛ و او بهترین حاکمان است.

﴿۳۷۷۱﴾ پس، صبر و استقامت کن، که (حسن) عاقبت از آن پرهیزگاران است.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٧٧٢﴾ وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ - هود ١١٥

﴿٣٧٧٣﴾ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَلٰٓئِلٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ - النحل

١٢٧

﴿٣٧٧٤﴾ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا -

الكهف ٢٨

﴿٣٧٧٥﴾ فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَى - طه ١٣٠

﴿٣٧٧٦﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ - الروم ٤٠

﴿٣٧٧٧﴾ يَا بَنِي آدَمَ اصْبِرُوا لِلصَّلَاةِ وَأَمْرٍ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنَّهُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذٰلِكَ مِنْ

عَزْمِ الْأُمُورِ - لقمان ١٧

﴿٣٧٧٨﴾ اصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَادْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ - ص ١٧

﴿٣٧٧٩﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ - غافر

٥٥

﴿٣٧٨٠﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَإِمَّا نُرَبِّيكَ بِعُصَىٰ آلِ نُؤفٍ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا لَا يُجْعِلُونَ - غافر

٧٧

﴿٣٧٨١﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمَّا يَلْبِثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمَ الْفَاسِقُونَ - الأحقاف ٣٥

﴿٣٧٨٢﴾ فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ - ق ٣٩

﴿٣٧٨٣﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ - الطور ٤٨

﴿٣٧٨٤﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْخُوٓتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ - القلم ٤٨

﴿٣٧٨٥﴾ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا - المعارج ٥

﴿٣٧٨٦﴾ وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا - المزمل ١٠

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۷۷۲﴾ و شکیبایی کن، که خداوند پاداش نیکوکاران را ضایع نخواهد کرد!

﴿۳۷۷۳﴾ صبر کن و صبر تو فقط برای خدا و به توفیق خدا باشد! و به خاطر (کارهای) آن‌ها، اندوهگین و دلسرد مشو! و از توطئه‌های آنان، در تنگنا قرار مگیر!

﴿۳۷۷۴﴾ نفس خویش را به همراه کسانی که پروردگار خود را صبح و عصر می‌خوانند و تنها رضای او را می‌طلبند، به شکیبایی دعوت کن؛ و هرگز به خاطر زیورهای دنیا، چشمان خود را از آن‌ها برمگیر؛ و از کسانی که قلبشان را از یاد خود غافل ساختیم اطاعت مکن؛ همان‌ها که از هوای نفس پیروی کردند و کارهایشان افراطی است.

﴿۳۷۷۵﴾ پس در برابر آنچه می‌گویند، صبر کن! و پیش از طلوع آفتاب و قبل از غروب آن؛ تسبیح و حمد پروردگارت را به جا آور؛ و همچنین (برخی) از ساعات شب و اطراف روز (پروردگارت را) تسبیح گوی؛ باشد که (از الطاف الهی) خشنود شوی!

﴿۳۷۷۶﴾ اکنون که چنین است صبر پیشه کن که وعده‌ی خدا حق است؛ و هرگز کسانی که ایمان ندارند تو را خشمگین نسازند.

﴿۳۷۷۷﴾ پسرم، نماز را برپا دار و امر به معروف و نهی از منکر کن و در برابر مصایبی که به تو می‌رسد شکبیا باش که این از کارهای مهم است.

﴿۳۷۷۸﴾ در برابر آنچه می‌گویند شکبیا باش و بنده‌ی ما داوود را یاد کن که صاحب قدرت و توانایی بود؛ همانا او به درگاه ما بسیار تضرع‌کننده بود.

﴿۳۷۷۹﴾ پس (ای پیامبر!) صبر و شکیبایی پیشه کن که وعده‌ی خدا حق است و برای گناهت استغفار کن و هر صبح و شام تسبیح و حمد پروردگارت را به جا آور!

﴿۳۷۸۰﴾ پس (ای پیامبر) صبر کن که وعده‌ی خدا حق است؛ و هرگاه قسمتی از مجازاتهایی را که به آن‌ها وعده داده‌ایم در حال حیات به تو ارائه دهیم، یا تو را (پیش از آن) از دنیا ببریم (مهم نیست)؛ چرا که همه‌ی آنان را تنها به‌سوی ما باز می‌گردانند!

﴿۳۷۸۱﴾ پس صبر کن آن گونه که پیامبران اولوالعزم صبر کردند و برای (عذاب) آنان شتاب مکن! هنگامی که وعده‌هایی را که به آن‌ها داده می‌شود ببینند، احساس می‌کنند که گویی فقط ساعتی از یک روز (در دنیا) توقف داشتند؛ این ابلاغی است برای همگان؛ آیا جز قوم فاسق هلاک می‌شوند؟

﴿۳۷۸۲﴾ در برابر آنچه آن‌ها می‌گویند شکبیا باش و پیش از طلوع آفتاب و پیش از غروب، تسبیح و حمد پروردگارت را به جا آور.

﴿۳۷۸۳﴾ برای فرمان پروردگار خود شکیبایی نما، که تو در نظر عنایت مایی و چون برخیزی در هر حالی (از خواب، یا برای کاری) پروردگار خویش را سپاس و ستایش بگویی و همواره تسبیح گوی خداوند باش.

﴿۳۷۸۴﴾ اکنون که چنین است صبر کن و منتظر فرمان پروردگارت باش و مانند صاحب ماهی (یونس) مباش (که در تقاضای مجازات قومش عجله کرد و گرفتار مجازات ترک اولی شد) در آن زمان که با نهایت اندوه خدا را خواند.

﴿۳۷۸۵﴾ پس صبر جمیل پیشه کن.

﴿۳۷۸۶﴾ و در برابر آنچه (دشمنان) می‌گویند شکبیا باش و به طرزی شایسته از آنان دوری گزین!

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَ الْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٧٨٧﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ - المذثر ٧

﴿٣٧٨٨﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا - الإنسان ٢٤

﴿٣٧٨٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَحْسِنِ الْعَشْرَةَ [الْعَشِيرَةَ] وَاصْبِرْ عَلَى الْعُسْرَةِ وَانْصِفْ مَعَ

الْقُدْرَةِ؛ غررالحكم ص: ٤٣٥

﴿٣٧٩٠﴾ الكاظم عليه السلام: إصْبِرْ تُوجَرْ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ١٨٤

﴿٣٧٩١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إصْبِرْ تَطْفُرْ؛ غررالحكم ص: ٢٨٣

﴿٣٧٩٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إصْبِرْ تَنَلْ؛ غررالحكم ص: ٢٨٣

﴿٣٧٩٣﴾ الكاظم عليه السلام: إصْبِرْ عَلَى أَعْدَاءِ النِّعَمِ فَإِنَّكَ لَنْ تُكَافِيَ مَنْ عَصَى اللَّهَ فَبِكَ بِأَفْضَلٍ مِنْ

أَنْ تُطِيعَ اللَّهَ فِيهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١٠٩

﴿٣٧٩٤﴾ عيسى عليه السلام: إصْبِرْ عَلَى الْبَلَاءِ وَارْضَ بِالْقَضَاءِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣١

﴿٣٧٩٥﴾ الصادق عليه السلام: إصْبِرْ عَلَى الْحَقِّ فَإِنَّهُ لَمْ يَصْبِرْ أَحَدٌ قَطُّ لِحَقٍّ إِلَّا عَوَّضَهُ اللَّهُ مَا هُوَ خَيْرٌ

لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ١٠٧

﴿٣٧٩٦﴾ الباقر عليه السلام: إصْبِرْ عَلَى الْحَقِّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

﴿٣٧٩٧﴾ الباقر عليه السلام: إصْبِرْ عَلَى الْحَقِّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا تُؤَفِّقَ أَجْرَكَ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛

وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٨

﴿٣٧٩٨﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: إصْبِرْ عَلَى الْحَقِّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا يُؤَفِّقَ إِلَيْكَ أَجْرَكَ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛

من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٤١٠

﴿٣٧٩٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

اصْبِرْ عَلَى الدَّهْرِ لَا تَغْضَبْ عَلَى أَحَدٍ فَلَا تَرَى غَيْرَ مَا فِي اللَّوْحِ مَخْطُوطٌ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ١٨٦

﴿٣٨٠٠﴾ السجاد عليه السلام: إصْبِرْ عَلَى النَّوَائِبِ وَلَا تَتَعَرَّضْ لِلْحُقُوقِ وَلَا تُجِبْ أَخَاكَ إِلَى الْأَمْرِ

الَّذِي مَضَرَّتْهُ عَلَيْكَ أَكْثَرُ مِنْ مَنْفَعَتِهِ لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٣٦٣

﴿اهمیت صبر﴾

- ﴿۳۷۸۷﴾ و به خاطر پروردگارت شکیبایی کن!
- ﴿۳۷۸۸﴾ پس در (تبلیغ و اجرای) حکم پروردگارت شکیبا (و با استقامت) باش و از هیچ گنهکار یا کافری از آنان اطاعت مکن!
- ﴿۳۷۸۹﴾ خوش معاشرت بوده و به هنگام سختی صبور باش و به هنگام قدرت، انصاف داشته باش.
- ﴿۳۷۹۰﴾ پایداری کن تا اجر نصیب شود.
- ﴿۳۷۹۱﴾ صبر کن تا به پیروزی دست یابی.
- ﴿۳۷۹۲﴾ صبر کن تا نایل شوی؛ یعنی به مراد و مطلب و مراتب عالیه دست یابی.
- ﴿۳۷۹۳﴾ بر دشمنان نعمت (حسودان) صبر کن، زیرا بهترین پاسخ کسی که درمورد تو، خدا را معصیت کرده، این است که تو، در مورد او خدا را اطاعت کنی (و درباره‌ی رفتار او صبوری کنی).
- ﴿۳۷۹۴﴾ بر مصیبت و بلا صبر کن و به قضای الهی راضی باش.
- ﴿۳۷۹۵﴾ بر حق صبر کنید، زیرا هرکس در مقابل حق صبر کند، خداوند به عوض آن چیزی را به او می‌دهد که برای او بسیار بهتر است.
- ﴿۳۷۹۶﴾ بر پذیرش حق شکیبا باش، اگرچه تلخ باشد.
- ﴿۳۷۹۷﴾ بر پذیرش حق شکیبا باش، اگرچه تلخ باشد. که در این صورت پاداشت بی‌اندازه و بی‌حساب پرداخت می‌شود.
- ﴿۳۷۹۸﴾ بر پذیرش حق شکیبا باش، اگرچه تلخ باشد. که در این صورت پاداشت بی‌اندازه و بی‌حساب پرداخت می‌شود.
- ﴿۳۷۹۹﴾ در برابر مصایب روزگار شکیبا باش و بر کسی خشمگین مشو، که چیزی جز آنچه در لوح حفظ شده‌ی نزد خدا، نوشته شده، نمی‌بینی.
- ﴿۳۸۰۰﴾ بر پیشامدهای ناگوار صبر کن و متعرض حقوق مردم مشو و درخواست برادر دینی‌ات را در مورد چیزی که ضررش برای تو بیشتر از منفعتی است که عاید او می‌شود مپذیر.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٨٠١﴾ الصادق بن الحسين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى النَّوَائِبِ وَلَا تَدْخُلْ فِي شَيْءٍ مَضَرَّتُهُ عَلَيْكَ أَغْظَمُ مِنْ مَنْفَعَتِهِ لِأَخِيكَ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٣٣

﴿٣٨٠٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

اصْبِرْ عَلَى تَعَبِ الْإِدْلَاجِ وَالسَّهَرِ وَبِالرَّوَّاحِ عَلَى الْحَاجَاتِ وَالْبَكْرِ

بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٤١١

﴿٣٨٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى سُلْطَانِكَ فِي حَاجَاتِكَ فَلَسْتُ أَكْبَرَ شُغْلِهِ وَلَا بِكَ قِوَامُ أَمْرِهِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٣٩

﴿٣٨٠٤﴾ الكاظم عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَاصْبِرْ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ فَإِنَّهَا الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَمَا مَضَى مِنْهَا فَلَيْسَ تَجِدُ لَهُ سُرُورًا وَلَا حُزْنَ وَمَا لَمْ يَأْتِ مِنْهَا فَلَيْسَ تَعْرِفُهُ فَاصْبِرْ عَلَى تِلْكَ السَّاعَةِ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا فَكَأَنَّكَ قَدْ اغْتَبِطْتَ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٥١

﴿٣٨٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى طَخِيَةِ عَمِيَاءٍ تُرَضَّعُ فِيهَا الصَّغِيرُ وَيُذَبُّ فِيهَا الْكَبِيرُ وَ يُكْدَحُ فِيهَا مُؤْمِنٌ؛ الطرائف ج: ٢ ص: ٤٢٠

﴿٣٨٠٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى طَخِيَةِ عَمِيَاءٍ تُرَضَّعُ فِيهَا الصَّغِيرُ وَيُذَبُّ فِيهَا الْكَبِيرُ وَ يُكْدَحُ فِيهَا مُؤْمِنٌ؛ الأمالي للطوسي ص: ٣٧٢

﴿٣٨٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى طَخِيَةِ عَمِيَاءٍ، يَشِيبُ فِيهَا الصَّغِيرُ، وَيَهْرَمُ فِيهَا الْكَبِيرُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٩٧

﴿٣٨٠٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى طُولِ الْمِحْنَةِ وَانْقِضَاءِ الْمُدَّةِ؛ الطرائف ج: ٢ ص: ٤٢١

﴿٣٨٠٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى عَمَلٍ لَا بُدَّ لَكَ مِنْ ثَوَابِهِ وَ عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكَ عَلَى عِقَابِهِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٣٨١٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى عَمَلٍ لَا بُدَّ لَكَ مِنْ ثَوَابِهِ وَ عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكَ عَلَى عِقَابِهِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٣٨١١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى لَكَ عَنْ ثَوَابِهِ وَ مَنْ عَمِلَ لَا طَاقَةَ لَكَ عَنْ عِقَابِهِ اصْبِرْ لِحُكْمٍ مَنْ لَا مَعْوَلَ إِلَّا عَلَيْهِ وَلَا مَفْزَعَ إِلَّا إِلَيْهِ؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ٤١

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۸۰۱﴾ در مشکلات، شکیبایی پیشه کن و در کاری که ضررش برای تو بیشتر از نفعی است که به برادرت می‌رسد، داخل نشو.

﴿۳۸۰۲﴾ در شب، بر سختی شب زنده‌داری و در روز بر تلاش برای رفع حاجات مردم و سحرخیزی، شکیبایی کن.

﴿۳۸۰۳﴾ در طلب حاجات از سلطان عجله نکن، چرا که تو مهم‌ترین مشغولیت ذهنی او نیستی و پایداری سلطنت و امورات او، وابسته به تو نیست. (ادب طلب را در مقام گدا و مولا رعایت کن).

﴿۳۸۰۴﴾ بر طاعت خدا صبور باش و از نافرمانی او خودداری کن، که دنیا بسیار کوتاه است، زیرا از گذشته‌ی آن اکنون نه شادی و نه غمی، نمی‌یابی. و از آینده‌ی آن آگاه نیستی که چه خواهد شد، پس بر بهره‌بردن از این لحظه‌ای که در آنی، پایداری کن، چونان که هر لحظه ممکن است مرگ فرارسد.

﴿۳۸۰۵﴾ بر تاریکی گمراهی مردم صبر می‌کنم، گمراهی‌ای که در آن، نوباوگان پژمرده و پیر شده، پیران فرسوده می‌گردند و مؤمن رنج می‌کشد.

﴿۳۸۰۶﴾ بر تاریکی گمراهی مردم صبر می‌کنم، گمراهی‌ای که در آن، نوباوگان پژمرده و پیر شده، پیران فرسوده می‌گردند.

﴿۳۸۰۷﴾ بر تاریکی گمراهی مردم صبر می‌کنم، گمراهی‌ای که در آن نوباوگان پژمرده و پیر شده و پیران فرسوده می‌گردند.

﴿۳۸۰۸﴾ بر طول مدت رنج و محنت شکیبایی می‌ورزم تا آن‌گاه که غم و غصه سرآید.

﴿۳۸۰۹﴾ بر عملی که پاداش آن را لازم داری و راه دیگری برای دریافت نتایج آن نداری، شکیبایی پیشه کن و پایدار باش. و از عملی که تحمل عاقبت دردناک و جریمه‌های آن را نداری خوشتن‌داری کن.

﴿۳۸۱۰﴾ بر عملی که پاداش آن را لازم داری و راه دیگری برای دریافت نتایج آن نداری، شکیبایی پیشه کن و پایدار باش. و از عملی که تحمل عاقبت دردناک و جریمه‌های آن را نداری خوشتن‌داری کن.

﴿۳۸۱۱﴾ بر عملی که پاداش آن را لازم داری و راه دیگری برای دریافت نتایج آن نداری، شکیبایی پیشه کن و پایدار باش. و از عملی که تحمل عاقبت دردناک و جریمه‌های آن را نداری خوشتن‌داری کن.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٨١٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إصْبِرْ عَلَى مَرَارَةٍ [مَضْضٍ] الْحَقِّ وَإِيَّاكَ أَنْ تَنْخَدِعَ لِجَلَاوَةِ الْبَاطِلِ؛ غرر الحكم ص: ٧٠

﴿٣٨١٣﴾ الرسول ﷺ: إصْبِرْ عَلَى مَصَائِبِ الدُّنْيَا وَلَا وَائِهَا حَتَّى الْقَاكِ؛ تفسير فرات الكوفى ص: ٥٥٥

﴿٣٨١٤﴾ الرسول ﷺ: أَصْبِرْ عَلَى مَصَائِبِ الدُّنْيَا وَلَا وَائِهَا [لَا وَائِهَا] حَتَّى الْقَاكِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ. قَالَ فَقَالَ هُدَيْتَ، اللَّهُمَّ أَفْعَلْ بِهِ ذَلِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٦٣

﴿٣٨١٥﴾ الصادق عليه السلام: إصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ سَيَجْعَلُ لَكَ فَرْجًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٥٠

﴿٣٨١٦﴾ الصادق عليه السلام: إصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ سَيَجْعَلُ لَكَ فَرْجًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٥٠

﴿٣٨١٧﴾ الصادق عليه السلام: إصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَجْعَلُ لَكَ فَرْجًا؛ المؤمن ص: ٢٦

﴿٣٨١٨﴾ الرضا عليه السلام: إصْبِرْ فَإِنِّي أَرْجُو أَنْ يَصْنَعَ اللَّهُ لَكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٥٠٢

﴿٣٨١٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

إصْبِرْ قَلِيلًا فَبَعْدَ الْعُسْرِ تَيْسِيرٌ
وَكُلُّ أَمْرٍ لَهُ وَقْتُ وَتَدْبِيرٌ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ١٨٦

﴿٣٨٢٠﴾ إصْبِرْ كَمَا صَبَرُوا تَظْفَرُ كَمَا ظَفَرُوا؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٢٦٩

﴿٣٨٢١﴾ الباقر عليه السلام: إصْبِرْ نَفْسَكَ عَلَى الْحَقِّ فَإِنَّهُ مَنْ مَنَعَ شَيْئًا فِي حَقٍّ أَعْطَى فِي بَاطِلٍ مِثْلِيهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٧٦

﴿٣٨٢٢﴾ الباقر عليه السلام: إصْبِرْ نَفْسَكَ عَلَى الْحَقِّ فَإِنَّهُ مَنْ مَنَعَ شَيْئًا فِي حَقٍّ أَعْطَى فِي بَاطِلٍ مِثْلِيهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٧٦

﴿٣٨٢٣﴾ الصادق عليه السلام: إصْبِرْ نَفْسَكَ عِنْدَ كُلِّ بَلِيَّةٍ وَرَزِيَّةٍ فِي وَلَدٍ أَوْ فِي مَالٍ فَلِإِنَّ اللَّهَ إِنَّمَا يَقْبِضُ عَارِيَّتَهُ وَهَبَتَهُ لِيُبْلُو شُكْرَكَ وَصَبْرَكَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٣

﴿٣٨٢٤﴾ الصادق عليه السلام: إصْبِرْ يَا أَخِي عَلَى مَا أَنْتَ عَلَيْهِ حَتَّى تَلْقَى الْحَبِيبَ غَدًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٩ ص: ١٣٤

﴿٣٨٢٥﴾ الصادق عليه السلام: إصْبِرْ يَا زَيْدُ عَلَى أَعْدَائِكَ فَإِنَّكَ لَنْ تُكَافِيَ مَنْ عَصَى اللَّهَ بِأَكْثَرٍ مِنْ أَنْ تُطِيعَ اللَّهَ فِيهِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٦٨

﴿اهمیت صبر﴾

- ﴿۳۸۱۲﴾ بر تلخی حق صبر کن و پرهیز از اینکه شیرینی باطل فریبت دهد.
- ﴿۳۸۱۳﴾ تا دم مرگ، بر مشکلات و سختی‌های دنیا، شکیا باش.
- ﴿۳۸۱۴﴾ من بر مصیبت‌ها و سختی‌های دنیا شکیبایی می‌کنم تا اگر خداوند بخواهد به دیدار تو واصل شوم، فرمود: تو هدایت شدی، خدایا آن را برایش به انجام برسان.
- ﴿۳۸۱۵﴾ شکیبایی پیشه کن؛ به‌درستی که، به‌زودی خداوند برایت گشایشی قرار می‌دهد.
- ﴿۳۸۱۶﴾ شکیبایی پیشه کن؛ به‌درستی که، به‌زودی خداوند برایت گشایشی قرار می‌دهد.
- ﴿۳۸۱۷﴾ شکیبایی پیشه کن؛ به‌درستی که، به‌زودی خداوند برایت گشایشی قرار می‌دهد.
- ﴿۳۸۱۸﴾ صبر کن، امیدوارم اگر خدا بخواهد، برایت فرجی ایجاد کند.
- ﴿۳۸۱۹﴾ کمی صبر و شکیبایی کن که بعد از سختی، آسانی است؛ و برای هر کاری موعدی و راه چاره‌ای است.
- ﴿۳۸۲۰﴾ همان‌طور که (گذشتگان) صبر کردند تو نیز صبر کن، همان‌طور که آن‌ها پیروز شدند تو هم پیروز می‌شوی.
- ﴿۳۸۲۱﴾ بر پذیرش حق، پایدار باش. زیرا هرکس چیزی از حق را پرداخت نکند، دو برابر آن را، در راه باطل از دست خواهد داد.
- ﴿۳۸۲۲﴾ بر پذیرش حق، پایدار باش. زیرا هرکس چیزی از حق را ادا نکند، دو برابر آن را، در راه باطل صرف خواهد کرد.
- ﴿۳۸۲۳﴾ در هنگام مصیبت، صبر کنید و در فقدان اولاد و یا مال شکیبایی داشته باشید، خداوند امانت‌ها و بخشش‌های خود را پس می‌گیرد تا شکر و شکیبایی شما را بیازماید.
- ﴿۳۸۲۴﴾ ای برادرم، بر آنچه از اذیت بر تو روا می‌شود صبر کن، تا فردا حبیب (خدا) را ملاقات کنی.
- ﴿۳۸۲۵﴾ ای زید، در مقابل دشمنانت صبر کن، زیرا تو هرگز نمی‌توانی با کسی که خداوند را نافرمانی کرده، بهتر از آن که اطاعت خدا را انجام دهی، مقابله کنی.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٨٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِعْمَلْ لِلَّهِ بِالْيَقِينِ وَالرِّضَا فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فَاصْبِرْ فَإِنَّ فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُ خَيْرًا كَثِيرًا؛ شرح نهج البلاغة ج: ١١ ص: ٢٠٦

﴿٣٨٢٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الدُّنْيَا دُولٌ فَاجْمِلْ فِي طَلَبِهَا وَاصْطَبِرْ [وَاصْبِرْ] حَتَّى تَأْتِيكَ دَوْلَتُكَ؛ غرر الحكم ص: ١٣٩

﴿٣٨٢٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الدَّهْرُ يَوْمَانِ يَوْمٌ لَكَ وَ يَوْمٌ عَلَيْكَ فَإِذَا كَانَ لَكَ فَلَا تَبْطُرْ وَإِذَا كَانَ عَلَيْكَ فَاصْبِرْ؛ نهج البلاغة ص: ٥٤٦

﴿٣٨٢٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الدَّهْرُ يَوْمَانِ يَوْمٌ لَكَ وَ يَوْمٌ عَلَيْكَ فَإِنْ كَانَ لَكَ فَلَا تَبْطُرْ وَإِنْ كَانَ عَلَيْكَ فَاصْبِرْ فَكِلَاهُمَا عَنْكَ سَيَحْسِرُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٠ ص: ٨١

﴿٣٨٣٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الدَّهْرُ يَوْمَانِ يَوْمٌ لَكَ وَ يَوْمٌ عَلَيْكَ فَإِنْ كَانَ لَكَ فَلَا تَبْطُرْ وَإِنْ كَانَ عَلَيْكَ فَاصْبِرْ فَكِلَاهُمَا غَائِبٌ سَيَحْضُرُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٠ ص: ١٣٥

﴿٣٨٣١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اِلْزَمِ السُّكُوتَ وَ اصْبِرْ عَلَى الْقَنَاعَةِ بِأَيْسَرِ الْقُوَّةِ تَعِزَّ فِي ذُنُوبِكَ وَ تَعِزَّ [تَغِزَّ] فِي أَخْرَاكَ؛ غرر الحكم ص: ٢١٦

﴿٣٨٣٢﴾ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ - النحل ١٢٧

﴿٣٨٣٣﴾ الصادق عليه السلام: أَمَرَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام أَنْ أَتِيَ الْمُفْضِلَ وَأَعَزِّيهِ بِاسْمَاعِيلَ وَقَالَ أَقْرَى الْمُفْضِلِ السَّلَامَ وَقُلْ لَهُ إِنَّا قَدْ أَصَبْنَا بِاسْمَاعِيلَ فَصَبَرْنَا فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرْنَا إِنَّا أَرَدْنَا أَمْرًا وَ أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَمْرًا فَسَلَّمْنَا لِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢

﴿٣٨٣٤﴾ الكاظم عليه السلام: أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ الْعَالِمَ عليه السلام أَ كَلَّفَ اللَّهُ الْعِبَادَ مَا لَا يُطِيقُونَ فَقَالَ كَلَّفَ اللَّهُ جَمِيعَ الْخَلْقِ مَا لَا يُطِيقُونَهُ إِنْ لَمْ يَعْنِهِمْ عَلَيْهِ فَإِنْ أَغَانَهُمْ عَلَيْهِ أَطَاقُوهُ قَالَ اللَّهُ جَلَّ وَ عَزَّ لِنَبِيِّهِ ﷺ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ؛ فقه الرضا عليه السلام ص: ٣٤٩

﴿٣٨٣٥﴾ الرسول ﷺ: إِنَّمَا بَعَثْتُكَ إِلَى قَوْمِكَ لِتَكُونَ حَيْطًا عَلَيْهِمْ تَعَطَّفَ عَلَيْهِمْ لِسَخَاءِ الرَّحْمَةِ الْمَأْسَةِ مِنْهُمْ، وَ تَأَنَاهُمْ بِرَأْفَةِ النُّبُوَّةِ فَاصْبِرْ مَعَهُمْ بِأَخْلَامِ الرِّسَالَةِ؛ تفسير العياشي ج: ٢ ص: ١٢٩

﴿٣٨٣٦﴾ الصادق عليه السلام: فَاصْبِرْ عَلَى تِلْكَ السَّاعَةِ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا وَ كَأَنَّكَ قَدْ أُعْطِيتَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٢٠٨

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۸۲۶﴾ با یقین و رضا و خشنودی، برای خداوند کار کن. و اگر نتوانستی، شکیبایی کن، که تحمل آنچه دوست نداری، خیر بسیار دارد.

﴿۳۸۲۷﴾ دنیا دست به دست می شود؛ پس در طلب آن رعایت اعتدال کرده صبر کن تا به تو رو کند.

﴿۳۸۲۸﴾ روزگار دو روز است روزی با تو و روزی به زیان تو، در روزی که با توست سرکشی نکن و در روزی که به زیان توست تن به شکیبایی ده.

﴿۳۸۲۹﴾ روزگار دو گونه است. در یک روز شرایط به سود توست و روزی به زیان تو، اگر به سود تو بود، مغرور و سرمست نشو؛ و اگر به زیان تو بود، شکیبیا باش و بدان که هردو به زودی سپری می شوند.

﴿۳۸۳۰﴾ روزگار دو گونه است. در یک روز شرایط به سود توست و روزی به زیان تو، اگر به سود تو بود، مغرور و سرمست نشو؛ و اگر به زیان تو بود، شکیبیا باش و بدان که هردو به زودی سپری می شوند.

﴿۳۸۳۱﴾ با سکوت همراه باش و با خوراک کم بر قناعت شکیبایی بورز تا در دنیا و آخرت خود عزیز شوی.

﴿۳۸۳۲﴾ صبر کن و صبر تو فقط برای خدا و به توفیق خدا باشد.

﴿۳۸۳۳﴾ حضرت صادق علیه السلام به من دستور داد که مفضل بن عمر را ببینم و او را درباره ی فوت اسماعیل تسلیت بگویم و فرمود: به مفضل سلام برسان و به او بگو که فوت اسماعیل مصیبتی بود برای ما و ما صبر کردیم، تو هم مانند ما صبر کن. ما چیزی را اراده کرده بودیم و خداوند چیز دیگری اراده کرد و ما در برابر امر خدا تسلیم هستیم.

﴿۳۸۳۴﴾ مردی از (امام رضا) علیه السلام سؤال کرد: آیا حق تعالی بندگان را به چیزی که طاقت آن را ندارند تکلیف کرده است؟ آن حضرت فرمود: خداوند به همه ی مخلوقات وظایفی تکلیف کرده است که اگر او کمکشان نکند، برانجام آن طاقت نمی آورند، ولی اگر کمکشان کند، طاقت خواهند آورد. خداوند عزیز و جلیل به پیامبرش صلی الله علیه و آله فرمود: و شکیبیا باش و برای تو شکیبایی نیست مگر به لطف خدا.

﴿۳۸۳۵﴾ من تو را به سوی قومت مبعوث کردم تا آن ها را دربرگیری و با آن ها مهربانی کنی و با کمال سخاوت، رحمت و دوستی بذل نمایی و با رأفت پیامبری با آنان همراهی کنی و به خاطر رسیدن به اهداف رسالت با آنان صبوری کنی.

﴿۳۸۳۶﴾ بر این لحظه که هستی صبر کن و در بهره برداری از این لحظه ای که در آنی، پایداری کن، اگر چنین کنی گویا به همه ی خواسته های رسیده ای.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٨٣٧﴾ ابن عباس رضي الله عنه: قَدْ جَاءَهُ مَلَكٌ فَقَالَ لَهُ يَا جَرَجِيسُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَلَّتْ عَظَمَتُهُ يَقُولُ اصْبِرْ وَابْشِرْ وَلَا تَخَفْ إِنَّ اللَّهَ مَعَكَ؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٢٤٥

﴿٣٨٣٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ تَكَلَّمَ الْحَسَنُ عليه السلام فَقَالَ يَا عَمَاهُ إِنَّ الْقَوْمَ قَدْ اتَوَّأَ إِلَيْكَ مَا قَدْ تَرَى وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى فَدَعُ عَنْكَ ذِكْرَ الدُّنْيَا بِذِكْرِ فِرَاقِهَا وَشِدَّةَ مَا يَرِدُ عَلَيْكَ لِرِخَاءِ مَا بَعْدَهَا وَاصْبِرْ حَتَّى تَلْقَى نَبِيَّكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَهُوَ عَنْكَ رَاضٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٠٦

﴿٣٨٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جُدْ تَسُدْ وَاصْبِرْ تَطْفُرْ؛ غرر الحكم ص: ٣٧٨

﴿٣٨٤٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جُدْ تَسُدْ وَاصْبِرْ تَفُزْ؛ غرر الحكم ص: ٣٧٨

﴿٣٨٤١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جَعَلَنِي نَبِيًّا وَجَعَلَكَ وَصِيًّا، وَسَتَلْقَى مِنْ أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي مَا لَقِيَ مُوسَى مِنْ فِرْعَوْنَ، فَاصْبِرْ وَاحْتَسِبْ حَتَّى تَلْقَانِي؛ بحار الأنوار ج: ٣١ ص: ٤٣٧

﴿٣٨٤٢﴾ الرضا عليه السلام: ذَكَرْتُ لِلرُّضَا عليه السلام شَيْئًا فَقَالَ اصْبِرْ فَإِنِّي أَرْجُو أَنْ يَصْنَعَ اللَّهُ لَكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ فَوَ اللَّهِ مَا آخَرَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِ مِنْ هَذِهِ الدُّنْيَا خَيْرٌ لَهُ مِنْمَا عَجَلَ لَهُ فِيهَا؛ الكافي ج: ٣ ص: ٥٠٢

﴿٣٨٤٣﴾ الجواد عليه السلام: فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ثَبَّتَكَ اللَّهُ عَلَى وَلَايَةِ مَنْ تَوَكَّلْتَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ١٧٨

﴿٣٨٤٤﴾ الرسول ﷺ: فَاصْبِرْ أَيَّامًا قَصِيرَةً أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَنْقُصَ حَظِّي غَدًا فِي الْآخِرَةِ؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ١٠١

﴿٣٨٤٥﴾ الرسول ﷺ: فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا أَيْ لَتَكْذِيبِ مَنْ كَذَّبَ؛ تفسير القمي ج: ٢ ص: ٣٨٥

﴿٣٨٤٦﴾ الرسول ﷺ: فَاصْبِرْ عَلَى ظُلْمِ الْمُضِلِّينَ إِلَى أَنْ تَجِدَ أَعْوَانًا؛ الصراط المستقيم ج: ٢ ص: ٨٨

﴿٣٨٤٧﴾ الصادق عليه السلام: فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرْنَا إِنَّا أَرَدْنَا أَمْرًا وَارَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَمْرًا فَسَلَّمْنَا لِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢

﴿٣٨٤٨﴾ الباقر عليه السلام: فَاصْبِرْ لِأَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى وَارْضَ بِقَضَائِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٣ ص: ٢٠١

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۸۳۷﴾ فرشته‌ای نزد او آمد و گفت: ای جرجیس، خداوند تبارک و تعالی می‌گوید: صبر کن و نترس؛ تو را بشارت می‌دهیم که خداوند همراه توست.

﴿۳۸۳۸﴾ سپس امام حسن علیه السلام رشته‌ی سخن را به دست گرفت و فرمود: ای عمو جانم، به‌راستی که این مردم با تو آن کردند که به چشم خود دیدی و خداوند عزیز و جلیل از جایگاهی برتر بدان می‌نگرد. با یاد جدایی از دنیا و آسایش بعد از آن، یاد دنیا و سختی و شدتی را که از آن بر تو وارد می‌شود، رها کن و شکبیا باش تا آن‌گاه که پیامبر خود را در حالی ملاقات کنی که او از تو راضی و خشنود باشد ان‌شاءالله.

﴿۳۸۳۹﴾ بخشش کن تا به سروری برسی و صبر کن تا پیروز شوی.

﴿۳۸۴۰﴾ بخشش کن تا به سروری برسی و صبر کن تا کامیاب شوی.

﴿۳۸۴۱﴾ (خداوند) مرا پیامبر قرار داد و تو را جانشین، در آینده‌ی نزدیکی از امت من همان مسائل را خواهی دید که موسی از فرعون دید. پس شکبیا باش و به حساب خدا منظور بدار تا آن زمان که بر من وارد شوی و مرا ملاقات کنی.

﴿۳۸۴۲﴾ به ابوالحسن‌الرضا علیه السلام درخواستی را یادآور شدم. فرمود: عجله نکن. من امیدوارم که خداوند - ان‌شاءالله - حاجت تو را برآورده سازد. به خدا سوگند، دعایی را که خداوند در دنیا پاسخ نمی‌دهد و به تأخیر می‌اندازد و برای آخرت انسان ذخیره می‌نماید، از دعایی که در دنیا به آن پاسخ‌دهد، بهتر است.

﴿۳۸۴۳﴾ پس شکبیا باش که پایان پسندیده اختصاص به پرهیزگاران دارد. خداوند تو را در ولایت خاندان نبوت، ثابت قدم بدارد.

﴿۳۸۴۴﴾ پس چند روز کوتاهی شکیبایی ورزم، بهتر و دوست‌داشتنی‌تر از آن است که فردای قیامت نصیب کمتری داشته باشم.

﴿۳۸۴۵﴾ صبر نیکو داشته باش، یعنی، در مقابل تکذیب تکذیب‌کنندگان، صبور باش.

﴿۳۸۴۶﴾ بر ظلم و ستم گمراهان شکبیا و صبور باش، تا آن‌که یار و یآوری پیدا کنی.

﴿۳۸۴۷﴾ تو هم مانند ما صبر کن، ما چیزی خواستیم و خدا چیز دیگری خواست. پس ما تسلیم امر خدای عزیز و جلیل گشتیم.

﴿۳۸۴۸﴾ در مقابل امر خداوند صبر پیشه کن و به قضای او راضی باش.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٨٤٩﴾ الرسول ﷺ: فَاصْبِرْ لظُلْمِ قُرَيْشٍ إِيَّاكَ وَتَطَاهُرْهُمْ عَلَيْكَ فَإِنَّكَ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَمَنْ تَبِعَهُ وَهُمْ بِمَنْزِلَةِ الْعَجَلِ وَمَنْ تَبِعَهُ وَإِنَّ مُوسَى أَمَرَ هَارُونَ حِينَ اسْتَخْلَفَهُ عَلَيْهِمْ أَنْ ضَلُّوا فَوَجَدَ أَغْوَانًا أَنْ يُجَاهِدَهُمْ بِهِمْ وَإِنْ لَمْ يَجِدْ أَغْوَانًا أَنْ يَكُفَّ يَدَهُ وَيَحْقِنَ دَمَهُ وَلَا يَفْرُقَ بَيْنَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٥٤

﴿٣٨٥٠﴾ فَاصْبِرْ لِعَدُوِّكَ وَامْضِ عَلَى بَصِيرَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٥٩

﴿٣٨٥١﴾ الصادق عليه السلام: فَاصْبِرْ وَاسْتُرْ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٨٤

﴿٣٨٥٢﴾ الصادق عليه السلام: فَاصْبِرْ يَا أَخِي عَلَى مَا أَنْتَ عَلَيْهِ مِنَ الْأَذَى حَتَّى تَلْقَى الْحَبِيبَ غَدًا؛

الخرائج والجرائع ج: ٢ ص: ٧٤٣

﴿٣٨٥٣﴾ فَاصْبِرْ يَا شَيْخِي يَا أَبَا الْحَسَنِ عَلَى أَمْرِ جَمِيعِ شِيعَتِي بِالصَّبْرِ فَإِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى جَمِيعِ شِيعَتِنَا؛ بحار الأنوار ج: ٥٠ ص: ٣١٧

﴿٣٨٥٤﴾ الصادق عليه السلام: فَأَلْزَمَ النَّبِيُّ ﷺ نَفْسَهُ الصَّبْرَ فَتَعَدَّوْا فَذَكَرَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَكَذَّبُوهُ فَقَالَ قَدْ صَبَرْتُ فِي نَفْسِي وَأَهْلِي وَعَرَضِي وَلَا صَبْرَ لِي عَلَى ذِكْرِ إِلَهِي فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

﴿٣٨٥٥﴾ الرسول ﷺ: فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَعْمَلَ بِالصَّبْرِ مَعَ الْيَقِينِ فَافْعَلْ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَاصْبِرْ

فَإِنَّ فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُ خَيْرًا كَثِيرًا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٤١٢

﴿٣٨٥٦﴾ الصادق عليه السلام: فَإِنَّمَا الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَمَا مَضَى فَلَيْسَ تَجِدُ لَهُ سُرُورًا وَلَا حُزْنَ وَمَا لَمْ يَأْتِ فَلَيْسَ تَعْرِفُهُ فَاصْبِرْ عَلَى تِلْكَ السَّاعَةِ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا فَكَأَنَّكَ قَدْ اغْتَبَطْتَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٩

﴿٣٨٥٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَشَمِّرْ لِلْحَرْبِ وَاصْبِرْ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١٥ ص: ٨٢

﴿٣٨٥٨﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ جَبْرِئِيلُ لِلنَّبِيِّ ﷺ اصْبِرْ لِلْأَمْرِ الَّذِي هُوَ كَائِنٌ فَأَخْبَرَ النَّبِيُّ ﷺ

عَلِيًّا بِمَا أَخْبَرَهُ بِهِ جَبْرِئِيلُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٧ ص: ١٥٣

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۸۴۹﴾ پس بر ظلمی که قریش بر تو روا می‌دارد و اتحادشان علیه خودت، صبوری کن، چرا که تو همچون هارون نسبت به موسی و پیروانش هستی و آنان همچون گوساله و پیروانش هستند. هنگامی که موسی هارون را جانشین خود در قومش قرار داد به او چنین دستور داد که اگر قومش همراه شدند و او یارانی پیدا کرد، به کمک یارانش با آنان بجنگد و اگر یارانی پیدا نکرد دست نگه دارد و خونس را حفظ کند و بین آنان اختلاف ایجاد نکند.

﴿۳۸۵۰﴾ بر دشمنت شکبیا باش و با آگاهی عمیق به راه بیفت.

﴿۳۸۵۱﴾ صبر کن و بیوشان.

﴿۳۸۵۲﴾ ای برادرم، بر آنچه از اذیت بر تو روا می‌شود صبر کن، تا فردا حبیب (خدا) را ملاقات کنی.

﴿۳۸۵۳﴾ درمورد امور جمیع شیعیان من شکبیا باش. زیرا " زمین در اختیار خداست، به هر کس بخواهد می‌دهد. و عاقبت پسندیده به پرهیزگاران اختصاص دارد. سلام و رحمت و برکت خدا بر تو و تمام شیعیانمان.

﴿۳۸۵۴﴾ پس پیامبر صبر و شکبیایی را بر خود تحمیل کرد، حال آن که آنان از حد تجاوز کردند و پیامبر ﷺ از خدای تبارک و تعالی یاد کرد، حال آن که ایشان کلام پیامبر ﷺ را دروغ انگاشتند؛ پیامبر فرمود: من بر خود و خاندان و آبرویم، صبر کردم ولی بر جسارت به ساحت معبود خود، نمی‌توانم صبر کنم، خداوند عزیز و جلیل آیه نازل کرد: آسمان‌ها و زمین و آنچه را میان آن‌هاست در شش روز آفریدم و هیچ خستگی به ما نرسید، در مقابل آنچه می‌گویند، صبر کن.

﴿۳۸۵۵﴾ اگر توانایی داری که با صبر و یقین کاری انجام دهی، انجام بده و اگر توانایی نداری صبر پیشه کن. که در شکبیایی بر آنچه خوشایند تو نیست، بهره‌ای فراوان است.

﴿۳۸۵۶﴾ پس بدان که دنیا همین لحظه است و زودگذر، زیرا از گذشته‌ی آن اکنون نه شادی و نه غمی، نمی‌یابی. و از آینده‌ی آن آگاه نیستی که چه خواهد شد، پس در بهره‌برداری از این لحظه‌ای که در آنی، پایداری کن، (چونان که اگر چنین کنی) به‌زودی مورد رشک و غبطه‌ی دیگران واقع می‌شوی.

﴿۳۸۵۷﴾ پس آماده‌ی جنگ شو و شکبیایی کن.

﴿۳۸۵۸﴾ جبرئیل به پیامبر ﷺ گفت: در برابر وقایع پیش رو، شکبیا باش. و پیامبر ﷺ نیز علی السلام را از آنچه جبرئیل به او خبر داده بود، آگاه ساخت.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٨٥٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَقَالَ شَمْعُونُ وَصِيَّ عِيسَى عليه السلام عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ مَرْحَبًا بِوَصِيِّ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَ قَائِدِ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ الْإِعْزَازِ الْمَأْمُونِ وَ الْفَاضِلِ الْفَائِزِ بِثَوَابِ الصَّادِقِينَ وَ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ كَيْفَ حَالُكَ فَقَالَ بِخَيْرٍ أَنَا مُنْتَظَرُ رُوحِ الْقُدُسِ وَ لَا أَعْلَمُ أَحَدًا أَعْظَمَ فِي اللَّهِ عِزًّا وَ جَلًّا اسْمُهُ بَلَاءٌ وَ لَا أَحْسَنَ ثَوَابًا مِنْكَ وَ لَا أَرْفَعُ عِنْدَ اللَّهِ مَكَانًا أَصْبِرُ يَا أَخِي عَلَى مَا أَنْتَ فِيهِ حَتَّى تَلْقَى الْحَبِيبَ؛ بحار الأنوار ج: ٦ ص: ٢٣٨

﴿٣٨٦٠﴾ الرسول ﷺ: فَقَدْ مَضَى الْقَلَمُ بِمَا هُوَ كَائِنٌ فَلَوْ جَهَدَ النَّاسُ أَنْ يَنْفَعُوكَ بِأَمْرٍ لَمْ يَكُنْهُ اللَّهُ لَكَ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَيْهِ وَ لَوْ جَهَدُوا أَنْ يَضُرُّوكَ بِأَمْرٍ لَمْ يَكُنْهُ اللَّهُ عَلَيْكَ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَيْهِ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَعْمَلَ بِالصَّبْرِ مَعَ الْيَقِينِ فَافْعَلْ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَاصْبِرْ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٤١٢

﴿٣٨٦١﴾ محمد بن الحنفية عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا قَالَ صَبْرًا لَا يَشُوبُهُ الشَّكْوَى إِلَى النَّاسِ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ١١٥

﴿٣٨٦٢﴾ الصادق عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ اصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَ الْعَشِيِّ قَالَ إِنَّمَا عَنَى بِهَا الصَّلَاةَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٣ ص: ٤١

﴿٣٨٦٣﴾ الباقر عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ اصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَ الْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَ لَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَهَذِهِ نَزَلَتْ فِي سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٢٢

﴿٣٨٦٤﴾ الرسول ﷺ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ يَا عَلِيُّ إِنَّكَ لَأَقْبَعُ كَذَا.. وَ كَذَا. فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ السَّيْفَ لَذُو شَفْرَتَيْنِ وَ مَا أَنَا بِالْفَيْسِلِ وَ لَا الذَّلِيلِ. قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ فَاصْبِرْ يَا عَلِيُّ. قَالَ عَلِيُّ أَصْبِرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٥٣

﴿٣٨٦٥﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ لَهُ الْخَضِرُ إِنَّ الْعُقُولَ لَا تَحْكُمُ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ بَلْ أَمْرُ اللَّهِ يَحْكُمُ عَلَيْهَا فَسَلِّمْ لِمَا تَرَى مِنِّي وَ اصْبِرْ عَلَيْهِ فَقَدْ كُنْتُ عَلِمْتُ أَنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا قَالَ مُوسَى إِنَّ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنِّي لَدُنِّي عُذْرًا؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٢٨٦

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۸۵۹﴾ شمعون جانشین عیسی علیه السلام فرمود: سلام و رحمت و برکات خداوند بر تو باد، آفرین بر وصی خاتم پیامبران و پیشوای سپیدرویان و گرامی مرد بی آزار و فاضل و رستگاری که به پاداش راستگویان فایز آمده و سرور جانشینان. امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: سلام بر تو، حالت چطور است؟ عرض کرد: خوب است، من منتظر روح القدس هستم و من کسی را که امتحان و گرفتاری اش در راه خدای عزیز و جلیل بیشتر و پاداشش نکوتر و مقام و منزلتش نزد خدا بالاتر از تو باشد سراغ ندارم. برادرم، بر این همه گرفتاری ها صبر کن تا به دیدار دوست بشتابی.

﴿۳۸۶۰﴾ آنچه سرنوشت تو بوده، از قلم تقدیر گذشته است و اگر مردم کوشش کنند به تو نفعی برسانند در صورتی که برایت مقدر نشده باشد از کوشش خود نتیجه نخواهند گرفت. و اگر کوشش کنند به تو زبانی برسانند، در صورتی که خداوند برای تو مقدر نکرده باشد زبان آن ها به تو نخواهد رسید، پس اگر می توانی که با یقین به عواقب امور صبر کنی چنین کن و اگر نمی توانی، تحمل کن.

﴿۳۸۶۱﴾ درباره ی آیه ی " صبری نیکو داشته باش "، فرمود: صبری که آن را با شکایت بردن نزد مردم، آلوده سازی.

﴿۳۸۶۲﴾ درباره ی آیه ی " با کسانی باش که پروردگار خود را صبح و عصر می خوانند و تنها رضای او را می طلبند! " فرمود: مقصود از آن نماز است.

﴿۳۸۶۳﴾ درباره ی آیه ی " با کسانی باش که پروردگار خود را صبح و عصر می خوانند و تنها رضای او را می طلبند! و هرگز به خاطر زیورهای دنیا، چشمان خود را از آن ها برمگیر! "، فرمود: این آیه درباره ی سلمان فارسی نازل شد.

﴿۳۸۶۴﴾ پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی، بعد از من چنین و چنان بر سرت می آید. علی علیه السلام گفت: ای رسول خدا صلی الله علیه و آله شمشیر دو لبه دارد و من اهل شکست و خفت و خواری نیستم. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی، شکیباً باش و صبر کن. علی علیه السلام گفت: ای رسول خدا، صبر خواهم کرد.

﴿۳۸۶۵﴾ خضر گفت: ای موسی، عقل نمی تواند در مورد دستورات خداوند حکم کند، بلکه امر خداوند بر عقل حاکم است. پس بر اعمالی که از من مشاهده می کنی باید تسلیم باشی و صبر کنی. با اینکه از اول می دانستم تو قدرت تحمل آن را نداری، موسی گفت: اگر بار دیگر از تو چیزی را پرسیدم و اعتراضی کردم با من مصاحبت و رفاقت مکن و برای ترک مصاحبت و رفاقت، عذر موجه خواهی داشت.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٨٦٦﴾ الرضا عليه السلام: كَانَ نَفْسُ خَاتَمِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ حَرْقَيْنِ اشْتَقَّهُمَا مِنَ التَّوْرَةِ اصْبِرْ تُوجِرُ
اصْدُقْ تُنْجِ؛ وسائل الشيعة ج: ٥ ص: ١٠١

﴿٣٨٦٧﴾ لَا تَعْرِضْ لِلْحَقِّقِ وَاصْبِرْ عَلَى النَّائِبَةِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٨ ص: ٤٢٩

﴿٣٨٦٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

لَا تَجْزَعَنَّ إِذَا نَابَتْكَ نَائِبَةٌ وَاصْبِرْ فِي الصَّبْرِ عِنْدَ الضِّيقِ مُتَّسِعٌ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٢٥٩

﴿٣٨٦٩﴾ لَا تُوجِبْ عَلَى نَفْسِكَ الْحَقُّوقَ وَاصْبِرْ عَلَى النَّوَائِبِ وَلَا تَدْخُلْ فِي شَيْءٍ مَضَرَّتُهُ
عَلَيْكَ أَغْظَمُ مِنْ مَنْفَعَتِهِ لِأَخِيكَ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٣٣

﴿٣٨٧٠﴾ الصادق عليه السلام: لَا تُوجِبْ عَلَى نَفْسِكَ الْحَقُّوقَ وَاصْبِرْ عَلَى النَّوَائِبِ؛ وسائل الشيعة
ج: ١٨ ص: ٤٢٩

﴿٣٨٧١﴾ الرسول ﷺ: يَا ابْنَ مَسْعُودٍ اصْبِرْ مَعَ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ وَيَسْبِّحُونَهُ وَيَهْلُلُونَهُ وَ
يَحْمَدُونَ وَيَعْمَلُونَ بِطَاعَتِهِ وَيَدْعُونَهُ بُكْرَةً وَعَشِيًّا فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ
يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ
شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤
ص: ١٠٩

﴿٣٨٧٢﴾ الرسول ﷺ: يَا أَخِي إِنَّكَ سَتَبْقَى بَعْدِي وَسَتَلْقَى مِنْ قُرَيْشٍ شِدَّةً مِنْ تَظَاهُرِهِمْ
عَلَيْكَ وَظُلْمِهِمْ لَكَ فَإِنْ وَجَدْتَ عَلَيْهِمْ أَغْوَانًا فَقَاتِلْ مَنْ خَالَفَكَ بَيْنَ وَأَقْفَكَ وَإِنْ لَمْ تَجِدْ
أَغْوَانًا فَاصْبِرْ وَكَفَّ يَدَكَ وَلَا تَلْقَ بِهَا إِلَى التَّهْلُكَةِ فَإِنَّكَ مَنِيَّ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَلَكَ
بِهَارُونَ أَسْوَةٌ حَسَنَةٌ إِذْ اسْتَضَعَفَهُ قَوْمُهُ وَكَادُوا يَقْتُلُونَهُ فَاصْبِرْ لِظُلْمِ قُرَيْشٍ إِيَّاكَ وَتَظَاهُرِهِمْ
عَلَيْكَ فَإِنَّكَ مَنِيَّ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَمَنْ اتَّبَعَهُ وَهُمْ بِمَنْزِلَةِ الْعِجْلِ وَمَنْ اتَّبَعَهُ؛
بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٥٤

﴿٣٨٧٣﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ اصْبِرْ عَلَى ظُلْمِ الظَّالِمِينَ فَإِنَّ الْكُفْرَ يَقْبَلُ وَالرَّدَّةُ وَالنِّفَاقُ مَعَ
الْأَوَّلِ مِنْهُمْ ثُمَّ الثَّانِي وَهُوَ شَرُّ مِنْهُ وَأَظْلَمُ ثُمَّ الثَّالِثُ ثُمَّ يَجْتَمِعُ لَكَ شِيعَةٌ تُقَاتِلُ بِهِمُ النَّاكِثِينَ وَ
الْقَاسِطِينَ وَالْمُتَّبِعِينَ الْمُضِلِّينَ وَأَقْنَتْ عَلَيْهِمْ هُمُ الْأَحْزَابُ وَشِيعَتُهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤٨٨

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۸۶۶﴾ نقش نگین انگشتر موسی علیه السلام دو حرف بود که از تورات برگرفته بود: صبر کن، اجر ببر، راست بگو، نجات پیدا کن.

﴿۳۸۶۷﴾ متعرض حقوق مردم مشو و بر پیشامدهای ناگوار صبر کن.

﴿۳۸۶۸﴾ هرگاه گرفتار مصیبتی شدی، جزع و ناله نکن و شکبیا باش زیرا در پی صبر به هنگام تنگی و سختی، فراخی و گشایش خواهد آمد.

﴿۳۸۶۹﴾ حقوق واجب زاید بر توان، بر خود بار نکن و بر پیشامدهای ناگوار صبر کن و در کاری که ضررش برای تو، بیشتر از منفعتی است که عاید برادر دینی تو می شود، داخل نشو.

﴿۳۸۷۰﴾ حقوق واجب زاید بر توان، بر خود بار نکن و بر پیشامدهای ناگوار صبر کن.

﴿۳۸۷۱﴾ ای پسر مسعود، صبر کن با کسانی که خدا را یاد می کنند و به تسبیح و تهلیل و ستایش او مشغولند، فرمانش را اطاعت کرده، صبح و شام او را می خوانند. خداوند می فرماید: " با کسانی باش که پروردگار خود را صبح و عصر می خوانند و تنها رضای او را می طلبند؛ و هرگز به خاطر زیورهای دنیا، چشمان خود را بر آن ها مدوز، نه چیزی از حساب آن ها بر توست و نه چیزی از حساب تو بر آن ها! اگر آن ها را طرد کنی، از ستمگران خواهی بود! "

﴿۳۸۷۲﴾ ای برادر، تو پس از من زنده می مانی و از قریش سختی ها می بینی. از پشتیبانی آنان از یکدیگر برای ستم کردن به تو رنج می بینی. اگر یآوری پیدا کردی، به همراه موافقان با مخالفان پیکار کن؛ ولی اگر یاری پیدا نکردی، صبر کن و دست نگهدار و خودت را به هلاکت مینداز. زیرا که تو نسبت به من به منزله ی هارونی نسبت به موسی؛ و ماجرای هارون و تضعیف او توسط قومش و اقدام به قتل او، برای تو الگوی بسیار خوبی است. پس بر ظلم و ستم قریش و همدست شدن آنان علیه خودت، صبر کن. چون تو نسبت به من به منزله ی هارونی نسبت به موسی و پیروانش. و آن ها به منزله ی گوساله ی سامری و پیروانش.

﴿۳۸۷۳﴾ ای علی، بر ظلم ظالمان شکیبایی کن. چرا که کفر رو آورده، از دین برگشتن و نفاق، همراه اوّلی است و همچنین دومی که بدتر و ظالم تر از اوّلی است و سپس سومی و بعد از آن، پیروان تو گرد هم می آیند و به همراه ایشان، با پیمان شکنان و ظالمان و پیروان گمراهشان خواهی جنگید. برایشان نماز جماعت برپا و امامتشان را برعهده گیر که ایشان حزبها و پیروان توانند.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٨٧٤﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ إِنَّكَ سَتَلْقَى [بَعْدِي] مِنْ فُرَيْشٍ شِدَّةٍ مِنْ تَطَاهُرِهِمْ عَلَيْكَ وَظُلْمِهِمْ لَكَ فَإِنْ وَجَدْتَ أَغْوَانًا [عَلَيْهِمْ] فَجَاهِدْهُمْ وَقَاتِلْ مَنْ خَالَفَكَ بِمَنْ وَأَفْكَكَ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ أَغْوَانًا فَاصْبِرْ وَكُفَّ يَدَكَ وَلَا تُلْقِ بِيَدِكَ إِلَى التَّهْلُكَةِ؛ كتاب سليم بن قيس ص: ٥٦٨

﴿٣٨٧٥﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ إِنَّكَ لَأَقْبَى بَعْدِي كَذًا.. وَكَذَا. فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ السَّيْفَ لَذُو شَفْرَتَيْنِ وَمَا أَنَا بِالْفَيْلِ وَلَا الذَّلِيلِ. قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَاصْبِرْ يَا عَلِيُّ. قَالَ عَلِيُّ أَصْبِرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٥٣

﴿٣٨٧٦﴾ موسى السليطي: يَا مُوسَى ارْضَ بِكَسْرَةٍ مِنْ شَعِيرٍ تَسُدُّ بِهَا جَوْعَتَكَ وَبِخَرْقَةٍ تُوَارِي بِهَا عَوْرَتَكَ وَاصْبِرْ عَلَى الْمَصَائِبِ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٦١

﴿٣٨٧٧﴾ الباقر السليطي: يَا هِشَامُ اصْبِرْ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَاصْبِرْ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ فَإِنَّمَا الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَمَا مَضَى فَلَيْسَ تَجِدَ لَهُ سُرُورًا وَلَا حُزْنَ وَمَا لَمْ يَأْتِ مِنْهَا فَلَيْسَ تَعْرِفُهُ فَاصْبِرْ عَلَى تِلْكَ السَّاعَةِ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا فَكَأَنَّكَ قَدْ اغْتَبَطْتَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٢

٢-٣-٤- إصبروا

﴿٣٨٧٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ- آل عمران

٢٠٠

﴿٣٨٧٩﴾ فَاصْبِرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ - الأعراف ٨٧

﴿٣٨٨٠﴾ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ وَإِلَيْهِ يُرْجَى كُلُّ شَيْءٍ مِنْ عِبَادِهِ وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ - الأعراف ١٢٨

﴿٣٨٨١﴾ وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرُسُلَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ - الأنفال ٤٦

﴿٣٨٨٢﴾ الرسول ﷺ: اتَّقُوا اللَّهَ وَاصْبِرُوا وَإِنْ رَأَيْتُمُونَا يَخْطِفُنَا الطَّيْرُ فَلَا تَبْرَحُوا مَكَانَكُمْ حَتَّى أَرْسَلَ إِلَيْكُمْ؛ قصص الأنبياء للراوندي ص: ٣٤١

﴿٣٨٨٣﴾ أمير المؤمنين السليطي: ارْغَبُوا فِيمَا عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَاطْلُبُوا طَاعَتَهُ وَاصْبِرُوا عَلَيْهَا؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ٩٢

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۸۷۴﴾ یا علی، به زودی بعد از من، از قریش و اتحادشان علیه تو و ظلمشان بر تو، سختی خواهی کشید. اگر در مقابل آنان یارانی یافتی، با آنان مقابله کرده و با کمک یارانت، با مخالفین خود نبرد کن، ولی اگر یآوری نیافتی، صبر کن و دست نگهدار و با دست خویش خود را در هلاکت مینداز.

﴿۳۸۷۵﴾ ای علی، بعد از من چنین و چنان بر سرت می آید. علی علیه السلام گفت: ای رسول خدا صلی الله علیه و آله شمشیر دو لبه دارد و من اهل شکست و خفت و خواری نیستم. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی، شکیا باش و صبر کن. علی علیه السلام گفت: ای رسول خدا، صبر خواهم کرد.

﴿۳۸۷۶﴾ ای موسی، به تکه ای نان که گرسنگی را دفع کند و به لباس کهنه ای که به آن خود را بیوشانی راضی باش و بر مصیبت ها شکیبایی کن.

﴿۳۸۷۷﴾ ای هشام بر طاعت خدا صبور باش و از نافرمانی او خودداری کن، که دنیا یک لحظه است، زیرا از گذشته ای آن اکنون شادی و غمی نمی یابی و از آینده ای آن نیز آگاه نیستی که چه خواهد شد، پس بر بهره ور کردن این لحظه ای که در آنی پایداری کن، که اگر چنین کنی مورد غبطه قرار خواهی گرفت.

۲-۳-۴- صبر کنید

﴿۳۸۷۸﴾ ای کسانی که ایمان آورده اید، (در برابر مشکلات و هوس ها) استقامت کنید. و در برابر دشمنان پایداری باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید و از خدا بپرهیزید، شاید رستگار شوید.

﴿۳۸۷۹﴾ صبر کنید تا خداوند میان ما داوری کند، که او بهترین داور است.

﴿۳۸۸۰﴾ موسی به قوم خود گفت: از خدا یاری جویید و بردبار باشید، که زمین از آن خداست و آن را به هر کس از بندگان که بخواهد به میراث می دهد و پایان خوش، ویژه پرهیزگاران است.

﴿۳۸۸۱﴾ و (فرمان) خدا و پیامبرش را اطاعت نمایید! و نزاع (و کشمکش) نکنید، تا سست نشوید و قدرت (و شوکت) شما از میان نرود! و صبر و استقامت کنید که خداوند با شکیبایان است.

﴿۳۸۸۲﴾ از خداوند پروا کنید و در مقابل شداید و سختی ها صبر پیشه کنید. اگر دیدید پرنده گان می خواهند ما را بربایند شما از جای خود تکان نخورید، تا آن گاه که فرمانی از من به شما برسد.

﴿۳۸۸۳﴾ به آنچه نزد خداست مایل باشید. و بندگی و اطاعت فرامین خداوند را طلب کنید و بر انجام آن (بندگی) شکیبایی ورزید.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَ الْفَضِيلَةُ﴾

- ﴿٣٨٨٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اِسْتَعِينُوا بِاللّهِ وَ اصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ لَا تُعَاجِلُوا الْأَمْرَ قَبْلَ بُلُوغِهِ فَتَنْدَمُوا؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١٠٠
- ﴿٣٨٨٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اِسْتَعِينُوا بِاللّهِ وَ اصْبِرُوا وَ فِي الثَّبَاتِ عِنْدَ الْهَزِيمَةِ وَ حَمْلِ الرَّجُلِ الْوَاحِدِ الْوَاقِعِ بِشُجَاعَتِهِ عَلَى الْكُتَيْبَةِ فَضْلٌ عَظِيمٌ؛ دعائم الإسلام ج: ١ ص: ٣٧٣
- ﴿٣٨٨٦﴾ الصادق عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى الْأَذَى فِينَا؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٧
- ﴿٣٨٨٧﴾ الصادق عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ وَ صَابِرُوا عَلَى الْفَرَائِضِ وَ رَابِطُوا عَلَى الْأَيْمَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢٢٠
- ﴿٣٨٨٨﴾ السجاد عليه السلام:

اصْبِرُوا آلَ الرِّسُولِ قُتِلَ الْفَرَحُ النُّحُولِ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٢٥٤

- ﴿٣٨٨٩﴾ الكاظم عليه السلام: اصْبِرُوا آلَ مُحَمَّدٍ تُؤَجَّرُوا وَ لَا تَجَزَعُوا فَتُوزَرُوا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥٤٦
- ﴿٣٨٩٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٨
- ﴿٣٨٩١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى ابْنِ هِنْدٍ سَاعَةً يَفْتَحِ اللَّهُ لَكُمْ؛ فقه القرآن ج: ١ ص: ٣٧٥
- ﴿٣٨٩٢﴾ الصادق عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى أَعْدَاءِ النَّعَمِ فَإِنَّكَ لَنْ تُكَافِيَ مَنْ عَصَى اللَّهَ فِيكَ بِأَفْضَلِ مَنْ أَنْ تُطِيعَ اللَّهَ فِيهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١٠
- ﴿٣٨٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى الْإِثَارِ عَلَى أَنْفُسِكُمْ فِيمَا تَحْمَدُونَ عَنْهُ قَلِيلًا مِنْ كَثِيرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٨٨

﴿٣٨٩٤﴾ تَعَجَّلُوا بِمِ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى الْبَلَاءِ وَ لَا تَحَرَّكُوا بِأَيْدِيكُمْ وَ سَيُوفِكُمْ فِي هَوَى الْأَسْنَتِكُمْ وَ لَا تَسْأَلُوا لِمَ يُعَجِّلُهُ اللَّهُ لَكُمْ فَإِنَّهُ مَنْ مَاتَ مِنْكُمْ عَلَى فِرَاشِهِ وَ هُوَ عَلَى مَعْرِفَةِ حَقِّ رَبِّهِ وَ حَقِّ رَسُولِهِ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ مَاتَ شَهِيدًا وَ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَ اسْتَوْجِبَ ثَوَابَ مَا نَوَى مِنْ صَالِحِ عَمَلِهِ وَ قَامَتِ النَّيَّةُ مَقَامَ إِصْلَاتِهِ لِسَيْفِهِ فَإِنْ لَكُلُّ شَيْءٍ مُدَّةً وَ أَجَلًا؛ نهج البلاغة ص: ٢٨١

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۸۸۴﴾ از خداوند طلب یاری کنید و صبر پیشه سازید، که خداوند، زمین خود را به بنده‌ی شایسته‌ی خود می‌سپارد و عاقبت نیک از آن پرهیزگاران است. پیش از رسیدن و آماده‌شدن مقدمات هر کار، شتاب م‌کنید که پشیمان می‌شوید.

﴿۳۸۸۵﴾ از خداوند طلب یاری کنید و صبر پیشه سازید و بدانید که در ثبات و پایداری به هنگام شکست و در یورش بردن مردی تنها و مطمئن با شجاعتش به لشکر دشمن، فضیلتی بزرگ است.

﴿۳۸۸۶﴾ اذیت و آزار در راه ما را تحمل کنید.

﴿۳۸۸۷﴾ در مصایب شکبیا باشید و بر انجام واجبات پایداری نمایید و پیوندتان با امامان علیهم‌السلام را استوار نگاه دارید.

﴿۳۸۸۸﴾ ای خاندان رسول، شکبیا باشید، آن شیرخوار نحیف کشته شد.

﴿۳۸۸۹﴾ ای خاندان محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم شکبیایی کنید تا پاداش گیرید و بی‌تابی نکنید که معصیت کرده‌اید.

﴿۳۸۹۰﴾ صبر کنید، به‌درستی که خدا با صبرپیشگان است.

﴿۳۸۹۱﴾ پسر هند را مدتی تحمل کنید، خداوند برایتان گشایشی ایجاد می‌کند.

﴿۳۸۹۲﴾ بر دشمنان نعمت (حسودان) صبر کن، زیرا بهترین پاسخ کسی که درمورد تو، خدا را معصیت کرده، این است که تو، در مورد او خدا را اطاعت کنی (یعنی صبر کنی).

﴿۳۸۹۳﴾ بر انجام و تحقق صفت ایثار و از خود گذشتگی صبر پیشه سازید چرا که اندکی از آن با اجر بسیار مورد ستایش قرار می‌گیرد.

﴿۳۸۹۴﴾ در برابر بلاها و مشکلات استقامت کنید، شمشیرها و دست‌ها را در هوای زبان‌های خویش به کار مگیرید و در آنچه خداوند، شتاب را لازم ندانسته، شتاب نکنید؛ زیرا هرکس از شما که با شناخت خدا و پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و اهل بیت پیامبر علیهم‌السلام، در بستر خویش بمیرد، شهید از دنیا رفته و پاداش او بر خداست و ثواب اعمال نیکویی که قصد انجام آن را داشته خواهد برد و نیت او ثواب شمشیرکشیدن در راه حق را دارد؛ هرچیزی را وقتی مشخص و سرآمدی معین است.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٨٩٥﴾ فِي وَصَايَا الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اصْبِرُوا عَلَى الْحَقِّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا؛ مستدرك الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿٣٨٩٦﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اصْبِرُوا عَلَى الدُّنْيَا فَإِنَّمَا هِيَ سَاعَةٌ فَمَا مَضَى مِنْهُ فَلَا تَجِدْ لَهُ أَلَمًا وَلَا سُرُورًا وَمَا لَمْ يَجِبْ فَلَا تَذَرِ مَا هُوَ وَإِنَّمَا هِيَ سَاعَتُكَ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٤

﴿٣٨٩٧﴾ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اصْبِرُوا عَلَى النَّوَائِبِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٣١٧

﴿٣٨٩٨﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اصْبِرُوا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَاصْبِرُوا مِنْ مَعَاصِي اللَّهِ؛ الزهد ص: ٤٦

﴿٣٨٩٩﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اصْبِرُوا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَتَصَبَّرُوا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٩

﴿٣٩٠٠﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: اصْبِرُوا عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى بِكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ وَاصْبِرُوا عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٣٨٢

﴿٣٩٠١﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: اصْبِرُوا عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى لَكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ وَارْجِعُوا عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٩

﴿٣٩٠٢﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: اصْبِرُوا عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى لَكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ وَاصْبِرُوا عَنْ عَمَلٍ لَا طَاقَةَ لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ مستدرك الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦١

﴿٣٩٠٣﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: اصْبِرُوا عَلَى مَا أَصَابَكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١١٠

﴿٣٩٠٤﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: اصْبِرُوا عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٣٨٢

﴿٣٩٠٥﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اصْبِرُوا فَإِنَّهُ مَنْ لَمْ يَصْبِرْ أَهْلَكَهُ الْجَزَعُ وَأَمَّا هَلَاكُهُ فِي الْجَزَعِ أَنَّهُ إِذَا جَزَعَ لَمْ يُوجَرْ؛ مستدرك الوسائل ج: ٢ ص: ٤٤٦

﴿٣٩٠٦﴾ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: اصْبِرُوا وَصَابِرُوا، عَلَى مَحَبَّةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ شواهد التنزيل ج: ١ ص: ١٧٩

﴿٣٩٠٧﴾ الْحَسَنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْجِهَادَ عَلَى خَلْقِهِ وَسَمَّاهُ كَرْهًا ثُمَّ قَالَ لِأَهْلِ الْجِهَادِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٥٠

﴿٣٩٠٨﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنْ ابْتَلَاكُمُ اللَّهُ بِمُصِيبَةٍ فَاصْبِرُوا؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿اهمیت صبر﴾

- ﴿۳۸۹۵﴾ بر (پذیرش و انجام) حق شکبیا باشید اگرچه تلخ باشد.
- ﴿۳۸۹۶﴾ بر دنیا شکبیا باشید که دنیا بسیار کوتاه است، زیرا از گذشته‌ی آن اکنون شادی و غمی، نمی‌یابی. و از آینده‌ی آن نیز آگاه نیستی که چه خواهد شد، دنیای تو آن لحظه‌ای است که در آن هستی.
- ﴿۳۸۹۷﴾ در پیشامدهای سخت روزگار صبور و شکبیا باشید (و جا خالی نکنید).
- ﴿۳۸۹۸﴾ بر طاعت و بندگی خدا پایداری کنید و در پرهیز از نافرمانی خدا شکبیا باشید.
- ﴿۳۸۹۹﴾ بر رنج طاعت و بندگی شکبیا باشید و از نافرمانی خدا خوشتن‌داری کنید.
- ﴿۳۹۰۰﴾ در دو حالت صبر کنید، یکی تحمل بر سختی‌های عمل نیکی که به ثواب آن محتاج می‌باشید و دیگری بر ترک عمل بدی که طاقت عقاب آن را ندارید.
- ﴿۳۹۰۱﴾ در دو حالت صبر کنید، یکی تحمل بر سختی‌های عمل نیکی که به ثواب آن محتاج می‌باشید و دیگری بر ترک عمل بدی که طاقت عقاب آن را ندارید.
- ﴿۳۹۰۲﴾ در دو حالت صبر کنید، یکی تحمل بر سختی‌های عمل نیکی که به ثواب آن محتاج می‌باشید و دیگری بر ترک عمل بدی که طاقت عقاب آن را ندارید.
- ﴿۳۹۰۳﴾ به آنچه (از سختی‌ها و مشکلات) شما را هدف گرفته، صبر کنید.
- ﴿۳۹۰۴﴾ بر ترک عمل بدی که طاقت عقاب آن را ندارید، صبر کنید.
- ﴿۳۹۰۵﴾ شکبیا باشید و بدانید هرکس صبر نکند بی‌تابی او را از پای در می‌آورد و اگر بی‌تابی کند، پاداشی نخواهد داشت.
- ﴿۳۹۰۶﴾ صبر پیشه کنید و متخلّق به شکبیایی شوید؛ یعنی در راه محبت علی بن ابی طالب علیه السلام.
- ﴿۳۹۰۷﴾ خدا جهاد را بر خلق خود واجب نموده و آن را "ناخوشایند" نامید. آن‌گاه به مؤمنین اهل جهاد فرمود: استقامت کنید زیرا خدا با صابران است.
- ﴿۳۹۰۸﴾ اگر خدا شما را به مصیبتی گرفتار کند، صبر کنید.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَ الْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٩٠٩﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ أَصَابَكُمْ تَمَحِيصٌ فَاصْبِرُوا فَإِنَّمَا يَبْتَلِي اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَلَمْ يَزَلْ إِخْوَانُكُمْ قَلِيلًا أَلَا وَإِنَّ أَقْلَ أَهْلِ الْمَحْشَرِ الْمُؤْمِنُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٤٠

﴿٣٩١٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّا كُنَّا نُوْمِرُ فِي الْحُرُوبِ بِالصَّمَتِ فَعَضُّوا عَلَيَّ النَّوَاجِدِ وَاصْبِرُوا لَوْفَعِ السُّيُوفِ؛ الجمل ص: ٣٥٨

﴿٣٩١١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أَثَرَهُ فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ فَاصْبِرُوا حَتَّى تَرُدُّوا عَلَيَّ الْحَوْضِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٢٢٣

﴿٣٩١٢﴾ الرسول الله صلى الله عليه وآله: عِبَادِي اصْبِرُوا وَأَبْشِرُوا فَتَوْشِكُوا أَنْ تَنْقَلِبُوا إِلَيَّ رَحِمَتِي وَكَرَامَتِي قَالَ وَلِلَّهِ عِزٌّ وَجَلٌّ عُتْقَاءُ عِنْدَ كُلِّ فِطْرٍ رَجُلًا وَنِسَاءً؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٤٢٦

﴿٣٩١٣﴾ الصادق عليه السلام: فَاصْبِرُوا تَظْفَرُوا؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ٩٦

﴿٣٩١٤﴾ الرسول الله صلى الله عليه وآله: فَاصْبِرُوا حَتَّى يَهْدِيَ النَّاسُ، وَتَقَعَ الْقُلُوبُ مَوَاقِعَهَا؛ بحار الأنوار ج: ٣١ ص: ٥٠٢

﴿٣٩١٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاصْبِرُوا عَلَى مَا كَلَفْتُمُوهُ رَجَاءَ مَا وَعَدْتُمُوهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٨

﴿٣٩١٦﴾ الباقر عليه السلام: فَاصْبِرُوا لِعَوَاقِبِ الْأُمُور فَإِنَّهَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ؛ الكافي ج: ١ ص: ٤٤٥

﴿٣٩١٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاصْبِرُوا نَزَلَتْ عَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ وَتَبَتَّكُمْ بِاللَّهِ بِالْيَقِينِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٤١

﴿٣٩١٨﴾ الصادق عليه السلام: فَاصْبِرُوا وَأَبْشِرُوا؛ المؤمن ص: ٢٣

﴿٣٩١٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَاسْأَلُوا النَّصْرَ وَوَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْقِتَالِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٦

﴿٣٩٢٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَاسْأَلُوا النَّصْرَ وَوَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْقِتَالِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٦

﴿٣٩٢١﴾ الصادق عليه السلام: فَاصْبِرُوا وَوَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الصَّبْرِ تَوَجَّرُوا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

﴿٣٩٢٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنْ أَتَاكُمُ اللَّهُ بِالْعَافِيَةِ فَاقْبَلُوا وَإِنْ ابْتَلَاكُمْ فَاصْبِرُوا؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٥٧

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۹۰۹﴾ اگر برایتان گرفتاری پیش آمد صبر کنید، زیرا خداوند مؤمنین را در بوته‌ی آزمایش قرار می‌دهد و همیشه تعداد برادران دینی شما، اندک می‌باشد و کم‌جمعیت‌ترین گروه در محشر، مؤمنین هستند.

﴿۳۹۱۰﴾ ما در جنگ‌ها به سکوت امر شده‌ایم. پس دندان به هم‌بفشارید و بر صدای خوردن شمشیرها به یکدیگر شکیبایی کنید.

﴿۳۹۱۱﴾ بعد از من با ستمکاران رودرو خواهید شد. پس هرگاه چنین شد، شکیبایی پیشه کنید تا کنار حوض کوثر بر من وارد شوید.

﴿۳۹۱۲﴾ ای بندگان من، شکیبا باشید. شما را بشارت می‌دهم که به‌سوی رحمت و کرامت من برو خواهید گشت. فرمود: و هنگام هر افطار، مردان و زنانی به فرمان خدا، از آتش آزاد می‌شوند.

﴿۳۹۱۳﴾ شکیبا باشید که پیروز خواهید شد.

﴿۳۹۱۴﴾ پس شکیبایی بورزید تا مردم آرام شوند و دل‌های مضطرب در جای خود قرار گیرد.

﴿۳۹۱۵﴾ در مورد چیزهایی که وظیفه‌ی شماست، پایداری کنید؛ به امید دریافت آنچه به شما در مقابلش وعده داده‌اند.

﴿۳۹۱۶﴾ برای رسیدن به نتیجه‌ی کارها شکیبا باشید که عاقبت همه‌ی کارها به‌سوی خداست.

﴿۳۹۱۷﴾ شکیبا باشید که آرامش و وقار برایتان به ارمغان خواهد آورد و خدا یقینتان را پایدار کند.

﴿۳۹۱۸﴾ پس شکیبایی در پیش گیرید و بشارت باد بر شما (به سبب آن که صبر پیشه کردید).

﴿۳۹۱۹﴾ شکیبایی بورزید و صبور باشید و یاری بخواهید و به جنگیدن دل بدهید.

﴿۳۹۲۰﴾ شکیبایی بورزید و صبور باشید و یاری بخواهید و به جنگیدن دل بدهید.

﴿۳۹۲۱﴾ صبر کنید و آن را در وجودتان مستقر کنید تا پاداش بگیرید.

﴿۳۹۲۲﴾ پس اگر پروردگار، شما را عافیتی داد بپذیرید و اگر به بلایی مبتلا ساخت، شکیبایی پیش گیرید.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٩٢٣﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): فَانْصِفُوا النَّاسَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ وَاصْبِرُوا لِحَوَائِجِهِمْ؛ نهج البلاغة

ص: ۴۲۵

﴿٣٩٢٤﴾ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَالَ إِنَّ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لِأَصْحَابِهِ يَوْمَ أُصَيْبُوا أَشْهَدُ أَنَّهُ قَدْ

أُذِّنْ فِي قَتْلِكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَاصْبِرُوا؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٨٦

﴿٣٩٢٥﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): لَا تَعَرَّضُوا لِلْحُقُوقِ فَإِذَا لَزِمَتْكُمْ فَاصْبِرُوا لَهَا، مَنْ لَا يَحْضُرُهُ الْفَقِيه ج: ٣

١٦٨: ص

﴿٣٩٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْزِلَةُ قَلْعِ الْجِبَالِ أَسْرُ مِنْ مَنْزِلَةِ مُلْكٍ مُؤَجَّلٍ وَاسْتَعَيْنُوا بِاللَّهِ

وَاصْبِرُوا؛ الْخِصَال ج: ٢ ص: ٦٢٢

﴿٣٩٢٧﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): مِنْ كَلَامِهِ (عليه السلام) فِي تَحْضِيضِهِ عَلَى الْقِتَالِ يَوْمَ صَفِّينَ بَعْدَ حَمْدِ

اللَّهُ وَالْثَنَاءُ عَلَيْهِ عَبْدَ اللَّهِ اتَّقُوا اللَّهَ وَغُضُّوا الْأَبْصَارَ وَاخْفِضُوا الْأَصْوَاتَ وَاقْلُوا الْكَلَامَ وَطُتُّوا

أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْمُنَازَلَةِ وَالْمُجَادَلَةِ وَالْمُبَارَزَةِ وَالْمُبَالَطَةِ وَالْمُبَالَدَةِ وَالْمُعَانَفَةِ وَالْمُكَادِمَةِ وَ

اَتَّبِعُوا وَادْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ

رِيحَكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ اللَّهُمَّ اَللَّهُمُّ الصَّبْرَ وَاَنْزِلْ عَلَيْهِمُ النَّصْرَ وَاَعْظِمْ لَهُمُ

الْأَجْرُ؛ مستدرک الوسائل ج: ۱۱ ص: ۸۷

﴿٣٩٢٨﴾ يَا قَوْمِ اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَاجْتَمِعُوا؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٣٥

٣-٣-٣-٤- إصْبِرْ

(۳۹۲۹) ابوطالب رضی اللہ عنہ:

اَصْبِرَنَّ يَا بَنِيَّ فَالصَّبْرُ أَحْجَى كُلُّ حَىٍّ مَصِيرُهُ لِشَعُوبٍ

بحار الأنوار ج: ٣٥ ص: ٩٣

۴-۳-۳-۴-اصبری

﴿٣٩٣﴾ الرَّسُولُ ﷺ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ بِامْرَأَةٍ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرِ وَلَدِهَا فَقَالَ يَا هَذِهِ اتَّقِيَ اللَّهَ وَ

أَصْبِرْ فَقَالَتْ وَمَا تُبَالِي أَنْتَ بِمُصِيبَتِي فَمَضَى النَّبِيُّ ﷺ فَقِيلَ لَهَا هَذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَخَذَهَا

شِبْهُ الْمَوْتِ قَالَ فَاَنْطَلَقْتُ فَلَمْ تَجِدْ ذُوْنَهُ يُوْأَبَا فَقَالَتْ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ فَاِنِّىْ اَصْبِرُ فَقَالَ رَسُوْلُ

اللَّهُ صَلَّيَ اللَّهُ الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى؛ مستدرک الوسائل ج: ۲ ص: ۴۸۸

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۹۲۳﴾ داد مردم را از خود بستانید و در برآوردن نیازمندی‌های ایشان شکیا باشید.

﴿۳۹۲۴﴾ امام حسین در آن روز حادثه به اصحاب خود فرمود: خداوند اجازه‌ی کشته‌شدن شما را صادر کرده است. پس خدا را در نظر داشته باشید و صبر کنید.

﴿۳۹۲۵﴾ خود را زیر بار حقوق نبرید (یعنی کارها و اموری که تکلیف شما را زیاد می‌کند، برعهده نگیرید) و چنانچه گریبان‌گیرتان شد در آن پایداری کنید و از عهده‌ی آن نیکو برآیید.

﴿۳۹۲۶﴾ کندن کوه‌ها آسان‌تر از انتظار دولتی است که ظهورش به تأخیر افتاده است، از خداوند مدد بخواهید و صبر پیشه کنید.

﴿۳۹۲۷﴾ از سخنان آن حضرت علیه السلام در تشویق مردمان به جنگ در صفین؛ پس از حمد و ثنای پروردگار فرمود: ای بندگان خدا از خدا بترسید و (هنگام جنگ) چشمان خود را (از آنچه موجب ترس و خوف شود) بپوشانید و صداها را پایین آورده خاموش کنید، سخن را کم کنید و خودتان را برای مواجه‌شدن با دشمن و جدال و کارزار و مبارزه و زدوخورد با شمشیر و ردوبدل کردن نیزه و دست‌به‌گریبان‌شدن با دشمن و گزیدن با دندان آماده کنید، پابرجا باشید و بسیار یاد خدا کنید شاید رستگار شوید و از خدا و رسولش فرمان‌برداری کنید و با یکدیگر ستیزه‌جویی نکنید که سست می‌شوید و نیروی شما از دست می‌رود و شکیا شوید که خداوند با شکیبایان است. خدایا در دل ایشان شکیبایی بینداز و بر ایشان یاری بفرست و پاداش ایشان را بزرگ فرما.

﴿۳۹۲۸﴾ ای قوم، شکیبایی کنید و صبر نمایید و متحد شوید.

۳-۳-۳-۴- صبر کنید

﴿۳۹۲۹﴾ پسرم، صبر کن، زیرا صبر کردن، عاقلانه‌تر است و پایان راه هر زنده‌ای، مرگ است.

۴-۳-۳-۴- صبر کن

﴿۳۹۳۰﴾ پیامبر صلی الله علیه و آله از کنار زنی عبور کرد که نزد قبر فرزندش می‌گریست، فرمود: ای زن از خدا پروا کن و شکیا باش، زن فرمود: تو درباره‌ی مصیبت من چه می‌دانی؟ پیامبر صلی الله علیه و آله عبور کرد، به آن زن گفته شد که او رسول خدا بود. از ناراحتی حالتی نزدیک به مرگ به او دست داد. برای دیدن پیامبر حرکت کرد و دربان و حاجبی مانع او نشد. گفت: ای پیامبر خدا، صبر می‌کنم. حضرت فرمود: صبر آن است که در اول ورود مصیبت، صبر کنی.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٩٣﴾ الرسول ﷺ: دَخَلْتُ عَلَيْهِ فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ السَّيِّدَةَ فَلَمَّا رَأَتْ مَا بِهِ خَفَّتْهَا الْعَبْرَةُ حَتَّى فَاضَتْ دُمُوعُهَا عَلَى خَدَّيْهَا فَلَمَّا أَنْ رَأَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَا يُبْكِيكِ يَا بِنْتَهُ قَالَتْ وَكَيْفَ لَا أَبْكِي وَأَنَا أَرَى مَا بَكَ مِنْ الضَّعْفِ فَمَنْ لَنَا بَعْدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَهَا لَكُمْ اللَّهُ فَتَوَكَّلِي عَلَيْهِ وَاصْبِرِي كَمَا صَبَرَ آبَاؤُكَ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَأُمَّهَاتُكَ مِنْ أَزْوَاجِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢

٤-٣-٤ - إصْطَبِرْ

﴿٣٩٣٢﴾ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا -

مریم ۶۵

﴿۳۹۳۳﴾ وَأُمِّرَ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَرَّ عَلَيْهَا - طه ۱۳۲

﴿٣٩٣٤﴾ إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ - القمر ٢٧

﴿٣٩٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الدُّنْيَا دُولٌ فَاجْمَلُ فِي طَلَبِهَا وَاصْطَبِرْ [وَاصْبِرْ] حَتَّى تَأْتِيَكَ

دَوْلَتُكَ؛ غررالحکم ص: ۱۳۹

﴿٣٩٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الدَّهْرُ يَوْمَانِ يَوْمٌ لَكَ وَيَوْمٌ عَلَيْكَ فَإِذَا كَانَ لَكَ فَلَا تَطْطُرْ وَإِذَا

كَانَ عَلَيْكَ فَاصْطَبِرْ؛ غررالحكم ص: ١٣١

﴿٣٩٣٧﴾ الصادق عليه السلام: وَأُمِرَ أَهْلُكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطِرْ عَلَيْهَا؛ طه ١٣٢

﴿٣٩٣٨﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَتَبَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حِينَ حُمِلَ هُوَ وَ أَهْلُ بَيْتِهِ يُعْزِيهِ عَمَّا صَارَ إِلَيْهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ... وَأُمِرَ

أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا؛ مستدرک الوسائل ج: ۲ ص: ۴۱۵

﴿٣٩٣٩﴾ الرسول ﷺ: فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَعْمَلَ لِلَّهِ تَعَالَى بِالرُّضَىٰ فِي الْيَقِينِ فَافْعَلْ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ

فَاصْطَبِرْ فَإِنَّ فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا تَكَرَّهُ خَيْرًا كَثِيرًا؛ أعلام الدين ص: ١٩٩

﴿٣٩٤﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): يَا كَمِيلُ لَا تُرَيِّنَ النَّاسَ افْتِقَارَكَ وَاضْطِرَّارَكَ وَاصْطَبْرَ عَلَيْهِ

اِحْتِسَابًا بَعْزٌ وَتَسْتَرٌ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٧١

٥-٣-٤- أَنْ تَصْبِرَ، أَنْ تَصْبِرُوا، لَيَصْبِرْ

١-٥-٣-٤- أَنْ تَصْبِرْ

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۹۳۱﴾ حضرت زهرا علیها السلام وارد شد و چون حال ضعف پیامبر صلی الله علیه و آله را دید بغض گلویش را گرفت به طوری که اشک بر گونه هایش جاری شد. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: دخترم، چرا گریه می کنی؟ عرض کرد: ای پیامبر خدا چگونه گریه نکنم در حالی که می بینم شما مریض و ضعیف شده اید. ای رسول خدا، پس از شما سرپرست ما کیست؟ به او فرمود: شما خدا را دارید پس به او توکل کن و صبر کن همان طور که پدرانت از پیامبران و مادرانت از همسران شان شکیبایی کردند.

۴-۳-۴- صبر کن

﴿۳۹۳۲﴾ همان پروردگار آسمان ها و زمین و آنچه میان آن دو قرار دارد! او را پرستش کن؛ و در راه عبادتش شکبیا باش! آیا مثل و ماندنی برای او می یابی؟
﴿۳۹۳۳﴾ خانواده ی خود را به نماز فرمان ده؛ و بر انجام آن شکبیا باش.
﴿۳۹۳۴﴾ ما شتر را برای آزمایش آن ها می فرستیم؛ در انتظار پایان کار آنان باش و صبر کن!

﴿۳۹۳۵﴾ دنیا دست به دست می شود؛ پس در طلب آن رعایت اعتدال کرده صبر کن تا به تو رو کند.

﴿۳۹۳۶﴾ روزگار دو گونه است. در یک روز شرایط به سود توست و روزی به زیان تو، اگر به سود تو بود، مغرور و سرمست نشو؛ و اگر به زیان تو بود، شکبیا باش و بدان که هر دو به زودی سپری می شوند.

﴿۳۹۳۷﴾ اهل و خویشاوندان خود را به نماز امر کن و فرمان ده و بر آن پایدار باش.

﴿۳۹۳۸﴾ خانواده ی خود را به نماز فرمان ده؛ و بر انجام آن شکبیا باش.

﴿۳۹۳۹﴾ اگر توانایی داری که با صبر و یقین کاری انجام دهی، انجام بده و اگر توانایی نداری صبر پیشه کن. که در شکیبایی بر آنچه خوشایند تو نیست، بهره ای فراوان است.

﴿۳۹۴۰﴾ ای کمیل، مردم را به فقر و نیازمندی و بیچارگی خود آگاه مساز. و برای اجر و ثواب الهی، با عزت و آبرومندی و پوشیده نگاه داشتن فقر خود، آن را تحمل کن.

۴-۳-۵- باید صبر کند

۱-۴-۳-۵- باید صبر کنی

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٩٤١﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ مَنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا يَطْلُبُ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ حَشَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسَنَ أَوْلِيَّكَ رَفِيقًا فَقَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي مَا هَذِهِ الْأَحَادِيثُ فَقَالَ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَحَدَّهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَتَعْبُدَهُ وَلاَ تَعْبُدَ غَيْرَهُ... وَأَنْ تَصْبِرَ عَلَى الْبَلَاءِ وَالْمُصِيبَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢

ص: ١٥٤

٢-٥-٣-٤- أَنْ تَصْبِرُوا

﴿٣٩٤٢﴾ الرسول ﷺ: أَمَّا مَا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ فَأَنْ تَعْبُدُوهُ وَلاَ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَأَمَّا مَا لِي عَلَيْكُمْ فَتَنْصُرُونَنِي مِثْلَ نِسَائِكُمْ وَأَبْنَائِكُمْ وَأَنْ تَصْبِرُوا عَلَى عَضِّ السَّيْفِ وَإِنْ يُقْتَلَ خِيَارُكُمْ؛

بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٢٥

٣-٥-٣-٤- لِيَصْبِرَ

﴿٣٩٤٣﴾ الرسول ﷺ: مَنْ كَرِهَ مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَلْيَصْبِرْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٣٣١

﴿٣٩٤٤﴾ الصادق عليه السلام: أَنَا أَعْلَمُ بِمَا يَصْلُحُ عَلَيْهِ عَبْدِي فَلْيَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي وَلْيَشْكُرْ نِعْمَائِي وَلْيَرْضَ بِقَضَائِي أَكْتُبُهُ فِي الصَّادِقِينَ عِنْدِي إِذَا عَمِلَ بِرِضَائِي وَأَطَاعَ أَمْرِي؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤١

﴿٣٩٤٥﴾ الصادق عليه السلام: عَبْدِي الْمُؤْمِنَ لَا أَصْرِفُهُ فِي شَيْءٍ إِلَّا جَعَلْتُهُ خَيْرًا لَهُ فَلْيَرْضَ بِقَضَائِي وَلْيَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي وَلْيَشْكُرْ نِعْمَائِي أَكْتُبُهُ يَا مُحَمَّدُ مِنَ الصَّادِقِينَ عِنْدِي؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤١

٤-٣-٤- صَابِرُوا

﴿٣٩٤٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ- آل عمران

٢٠٠

﴿٣٩٤٧﴾ الصادق عليه السلام: صَابِرُوا عَدُوَّكُمْ مِمَّنْ يُخَالِفُكُمْ؛ تفسير العياشي ج: ١ ص: ٢١٢

﴿٣٩٤٨﴾ الباقر عليه السلام: صَابِرُوا، عَلَى عَدُوِّكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٦

﴿٣٩٤٩﴾ الصادق عليه السلام: صَابِرُوا، قَالَ عَدُوَّكُمْ مَعَ وَلِيِّكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٧

﴿٣٩٥٠﴾ الباقر عليه السلام: صَابِرُوا، يَعْنِي التَّقِيَّةَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٨

﴿٣٩٥١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: صَابِرُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى فِعْلِ الطَّاعَاتِ وَصُورِهَا عَنْ دَسِّ السَّيِّئَاتِ

تَجِدُوا حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۹۴۱﴾ یا علی، هر که از امت من، چهل حدیث حفظ کند و هدف او از این کار، رضای خداوند و پاداش عالم آخرت باشد، خداوند در روز قیامت، او را با پیامبران و راستان و شهیدان و بندگان شایسته محشور می‌کند و اینان رفیقان خوبی هستند. علی علیه السلام عرض کرد: ای پیامبر خدا مرا آگاه کن که این حدیث‌ها کدامند؟ فرمود: اینکه به خدای یگانه ایمان بیاوری، شریکی برایش نشناسی، او را بپرستی و جز او را نپرستی... و در گرفتاری و ناگواری شکیبیا باشی.

۲-۵-۳-۴- باید صبر کنید

﴿۳۹۴۲﴾ اما وظیفه‌ی شما در مقابل خدا این است که او را عبادت کنید و شرک نوزید و اما وظیفه‌ی شما در مقابل من این است که یاری‌ام کنید همچنان که زنان و فرزندان را یاری می‌کنید و بر ضربات شمشیر صبر کنید، حتی اگر برگزیدگان و بزرگانتان کشته شوند.

۳-۵-۳-۴- باید صبر کند

﴿۳۹۴۳﴾ هر کس از فرمانروایش چیز ناخوشایندی به او برسد، شکیبایی پیشه کند. ﴿۳۹۴۴﴾ من به صلاح امور بنده‌ام از خودش عالم‌ترم. پس باید بر بلاهای من صبر کند و بر نعمت‌هایم شکر کند و به قضا‌های من راضی باشد. وقتی که بنده‌ی مؤمنم چنین کرد و مطابق رضای من عمل نمود و امر مرا اطاعت کرد، نام او را نزد خودم در گروه صدیقان ثبت می‌کنم. ﴿۳۹۴۵﴾ من بنده‌ی مؤمنم را وادار به عملی نمی‌کنم مگر اینکه آن عمل برایش خیر باشد. پس به قضای من راضی باشد و به بالای من شکیبایی ورزد و به نعمت‌های من شکر نماید. ای محمد، اگر کسی این کارها را بکند، من نام او را نزد خودم، در گروه صدیقان می‌نویسم.

۶-۳-۴- صبر کنید

﴿۳۹۴۶﴾ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، (در برابر مشکلات و هوس‌ها) استقامت کنید. و در برابر دشمنان پایدار باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید و از خدا بپرهیزید، شاید رستگار شوید. ﴿۳۹۴۷﴾ در مقابل دشمنان و کسانی که با شما مخالفت می‌ورزند شکیبایی پیشه کنید. ﴿۳۹۴۸﴾ در مقابل دشمنان و کسانی که با شما مخالفت می‌ورزند شکیبایی پیشه کنید. ﴿۳۹۴۹﴾ (گفته شد) "شکیبایی پیشه کنید." (فرمود: یعنی) به همراه امامتان در مقابل دشمنان (صبوری کنید).

﴿۳۹۵۰﴾ "صابرُوا" یعنی: تقیه کنید.

﴿۳۹۵۱﴾ نفس‌های خود را بر پایداری در طاعات وادار کنید و آن‌ها را از آلوده شدن به گناهان نگاهدارید، تا شیرینی ایمان را بیابید.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَ الْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٩٥٢﴾ الصادق عليه السلام: صَابِرُوا عَلَى الْفَرَائِضِ؛ مستدرك الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٢
﴿٣٩٥٣﴾ الصادق عليه السلام: صَابِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢
﴿٣٩٥٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ اسْأَلُوا النَّصْرَ وَ وَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْقِتَالِ؛
الكافي ج: ٥ ص: ٣٦

﴿٣٩٥٥﴾ يَا قَوْمِ اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ اجْتَمِعُوا؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٣٥

٣-٣-٧- صَبْرٌ، صَبْرُوا، تَصَبَّرُوا، لِيُصَبِّرَ

١-٣-٧-٤- صَبْرٌ

﴿٣٩٥٦﴾ الصادق عليه السلام: أَلْزِمَ نَفْسَكَ التَّوَدَّةَ فِي أُمُورِكَ وَ صَبْرٌ عَلَى مَثُونَاتِ الْإِخْوَانِ نَفْسَكَ؛

بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٤١٩

﴿٣٩٥٧﴾ الصادق عليه السلام: صَبْرٌ نَفْسَكَ عِنْدَ كُلِّ يَلِيَّةٍ فِي وَلَدٍ أَوْ مَالٍ أَوْ رَزِيَّةٍ فَإِنَّمَا يَقْبِضُ عَارِيَتَهُ

وَ يَأْخُذُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٨١

٢-٣-٧-٤- صَبْرُوا

﴿٣٩٥٨﴾ الصادق عليه السلام: صَبْرُوا النَّفْسَ عَلَى الْبَلَاءِ فِي الدُّنْيَا؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣

٣-٣-٧-٤- تَصَبَّرُوا

﴿٣٩٥٩﴾ الصادق عليه السلام: تَصَبَّرُوا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَإِنَّمَا الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَمَا مَضَى فَلَيْسَ تَجِدُ لَهُ

سُرُورًا وَ لَا حُزْنَ وَ مَا لَمْ يَأْتِ فَلَيْسَ تَعْرِفُهُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٩

٤-٣-٧-٤- لِيُصَبِّرَ

﴿٣٩٦٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ لِيُصَبِّرَ نَفْسَهُ فِي النَّوَائِبِ وَ الْخُطُوبِ فَإِنَّ الْفَوْزَ بِهَذِهِ الْخِصَالِ

شَرَفُ مَكَارِمِ الدُّنْيَا وَ دَرَكُ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ؛ مستدرك الوسائل ج: ١٢ ص: ٣٥١

٨-٣-٤- الصَّبْرُ الصَّبْرُ، صَبْرًا صَبْرًا

١-٣-٨-٤- الصَّبْرُ الصَّبْرُ

﴿٣٩٦١﴾ الكاظم عليه السلام: ثُمَّ أَخْبَرَهُ بِكُلِّ عَدُوٍّ يَكُونُ لَهُمْ فِي كُلِّ زَمَانٍ مِنَ الْأَزْمِنَةِ حَتَّى فَهَمَ

ذَلِكَ كُلَّهُ وَ كَتَبَهُ ثُمَّ أَخْبَرَهُ بِأَمْرِ مَا يَخْذُ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمْ مِنْ بَعْدِهِ فَسَأَلَهُ عَنْهَا فَقَالَ الصَّبْرُ الصَّبْرُ

وَ أَوْصَى إِلَيْنَا بِالصَّبْرِ وَ التَّسْلِيمِ حَتَّى يَخْرُجَ الْفَرَجُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ١٩٧

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۹۵۲﴾ در انجام فرایض و واجبات پایداری کنید.

﴿۳۹۵۳﴾ بر سختی‌ها و مشکلات تحمل به خرج دهید.

﴿۳۹۵۴﴾ شکیبایی بورزید و صبور باشید و یاری بخواهید و به جنگیدن دل بدهید.

﴿۳۹۵۵﴾ ای قوم، شکیبایی کنید و صبر نمایید و متحد شوید.

۷-۳-۴- دیگرى را به صبر کردن وادار، دیگرى را به صبر کردن امر کنید، باید دیگرى را به صبر کردن امر کند

۱-۷-۳-۴- دیگرى را به صبر کردن وادار

﴿۳۹۵۶﴾ همواره نفس خود را به آرامش در انجام کارهای خویش الزام کن و آن را در مقابل زحمات برادران به صبر و شکیبایی وادار ساز.

﴿۳۹۵۷﴾ در هر بلا یا مصیبتی که به فرزندان یا مال تو وارد می‌شود، خود را شکیبا بدار؛ پس بدان که همانا خداوند امانت خود را بازپس می‌ستاند.

۲-۷-۳-۴- دیگرى را به صبر کردن وادارید

﴿۳۹۵۸﴾ خود را در دنیا بر تحمل بلا وادار کنید.

۳-۷-۳-۴- دیگرى را به صبر کردن امر کنید

﴿۳۹۵۹﴾ از نافرمانی خدا خویشتن‌داری کنید. زندگانی دنیا همین لحظه است، از گذشته، نه لذتی باقی مانده و نه اندوهی پایدار مانده است. و از آینده نیز اطلاعی در دست نیست که چه پیش‌خواهد آمد.

۴-۷-۳-۴- باید دیگرى را به صبر کردن امر کند

﴿۳۹۶۰﴾ باید در حوادث و مشکلات خود را به صبر و شکیبایی وادار، زیرا موفق‌شدن به داشتن این صفات، دستیابی به بالاترین خصلت‌های دنیوی و موجب رسیدن به فضایل اخروی است.

۸-۳-۴- صبر کنید

۱-۸-۳-۴- صبر کنید

﴿۳۹۶۱﴾ سپس او را از تمام دشمنانش در هر زمان آگاه کرد تا علی علیه السلام همه را فهمید و نوشت. سپس او را نسبت به پیشامدهایی که پس از پیامبر برای او پیش می‌آید، آگاه کرد. علی علیه السلام وظیفه‌ی خود را پرسید، پیامبر فرمود: صبر، صبر؛ و علی نیز ما را به صبر و تسلیم سفارش کرد، تا گشایش در امور حاصل شود.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٩٦٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْعَمَلُ الْعَمَلُ ثُمَّ النَّهَايَةُ النَّهَايَةُ وَالِاسْتِقَامَةُ الْاسْتِقَامَةُ ثُمَّ الصَّبْرُ

الصَّبْرُ وَالْوَرَعَ الْوَرَعَ إِنَّ لَكُمْ نَهَايَةً فَأَنْتَهُوا إِلَى نَهَايَتِكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ١٩٠

﴿٣٩٦٣﴾ الرسول ﷺ: فَأَخْبَرَهُ بِالْكَائِنِينَ مِنَ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ أَبَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَأَخْبَرَهُ

بِكُلِّ عَدُوٍّ يَكُونُ لَهُمْ فِي كُلِّ زَمَانٍ مِنَ الْأَزْمِنَةِ حَتَّىٰ فِهِمْ ذَلِكَ كُلَّهُ وَكَتَبَهُ ثُمَّ أَخْبَرَهُ بِأَمْرِ مَا يَخْذُ عَلَيْهِ مِنْ بَعْدِهِ فَسَأَلَهُ عَنْهَا فَقَالَ الصَّبْرُ الصَّبْرُ وَأَوْصَىٰ إِلَى الْأَوْلِيَاءِ بِالصَّبْرِ وَأَوْصَىٰ إِلَىٰ

أَشْيَاعِهِمْ بِالصَّبْرِ وَالتَّسْلِيمِ حَتَّىٰ يَخْرُجَ الْفَرْجُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٦ ص: ٢٦

﴿٣٩٦٤﴾ الرسول ﷺ: فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ ثُمَّ دَخَلَ عُمَرُ ثُمَّ دَخَلَ عَلِيُّ عليه السلام عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ فَكَانَمَا

سُئِيَ عَلَىٰ وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الرَّمَادُ، ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ أَتَقْدَمَانِكَ هَذَانِ وَقَدْ أَمَرَكَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا قَالَ أَبُو بَكْرٍ نَسِيتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَقَالَ عُمَرُ سَهَوْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَا نَسِيتُمَا وَلَا سَهَوْتُمَا، وَكَانِي بِكُمَا قَدْ اسْتَلَبْتُمَا مُلْكَهُ وَتَحَارَبْتُمَا عَلَيْهِ، وَأَعَانَكُمَا عَلَىٰ ذَلِكَ أَعْدَاءُ اللَّهِ وَأَعْدَاءُ رَسُولِهِ، وَكَانِي بِكُمَا قَدْ تَرَكْتُمَا

الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارَ بَعْضُهُمْ يَضْرِبُ وَجْهَهُ بِغَضِّ السَّيْفِ عَلَى الدُّنْيَا، وَلَكَانِي بِأَهْلِ بَيْتِي وَهُمْ الْمَقْهُورُونَ الْمُتَشَتُّونَ فِي أَقْطَارِهَا، وَذَلِكَ لِأَمْرٍ قَدْ قَضَىٰ.. ثُمَّ بَكَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ حَتَّى سَالَتْ دُمُوعُهُ، ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ الصَّبْرُ.. الصَّبْرُ.. حَتَّى يَنْزِلَ الْأَمْرُ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ

الْعَظِيمِ، فَإِنَّ لَكَ مِنَ الْأَجْرِ فِي كُلِّ يَوْمٍ مَا لَا يُحْصِيهِ كَاتِبَاكَ، فَإِذَا أَمَكَكَ الْأَمْرُ فَالْسَّيْفُ السَّيْفُ.. فَالْقَتْلُ الْقَتْلُ حَتَّى يَقِينُوا إِلَى أَمْرِ اللَّهِ وَأَمْرِ رَسُولِهِ، فَإِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ وَمَنْ نَاوَاكَ عَلَى

الْبَاطِلِ، وَكَذَلِكَ ذُرِّيَّتُكَ مِنْ بَعْدِكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٢٢٥

٢-٨-٣-٤- صَبْرًا

﴿٣٩٦٥﴾ الحسين عليه السلام: صَبْرًا يَا بَنِي عُمُومَتِي صَبْرًا يَا أَهْلَ بَيْتِي؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٣٦

﴿٣٩٦٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ رَأَيْتُ كَانَ هَذِهِ النَّخِيلَ قَدْ ضَرَبَتْ بِأَغْصَانِهَا الْأَرْضَ تَضْطَرِبُ

بِدَمٍ عَيْطٍ وَكَانِي بِالْحُسَيْنِ سَخْلِي وَفَرْخِي وَمَضْغَتِي وَمَخِي قَدْ غَرِقَ فِيهِ يَسْتَغِيثُ فِيهِ فَلَا يَغَاثُ وَكَانَ الرِّجَالُ الْبَيْضَ قَدْ نَزَلُوا مِنَ السَّمَاءِ يَنَادُونَهُ وَيَقُولُونَ صَبْرًا آلَ الرَّسُولِ فَإِنَّكُمْ تُقْتَلُونَ عَلَى

أَيْدِي شِرَارِ النَّاسِ وَهَذِهِ الْجَنَّةُ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِلَيْكَ مُشْتَاقَةٌ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٥٢

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۹۶۲﴾ عمل، عمل، سپس آینده‌نگری، آینده‌نگری و استقامت، استقامت، آن‌گاه، بردباری، بردباری و پرهیزگاری، پرهیزگاری، برای هر کدام از شما عاقبت و پایان مهلتی تعیین شده، با نیکوکاری به آن مقصد نیکو برسید.

﴿۳۹۶۳﴾ او را از تعداد اولیای خدا از نسلش تا روز قیامت مطلع نمود و تمام دشمنانش را در هر زمان معرفی کرد. علی علیه السلام کاملاً فهمید و نوشت. سپس او را نسبت به پیشامدهایی که پس از پیامبر برای او پیش خواهد آمد آگاه کرد. علی علیه السلام وظیفه‌ی خود را پرسید فرمود: صبر کن، صبر. و امامان و شیعیان‌شان را به صبر و تسلیم سفارش کرد، تا نوبت فرج و گشایش برسد.

﴿۳۹۶۴﴾ ابوبکر داخل شد و بعد عمر و به دنبال آن دو علی علیه السلام، گویی خاکستر بر صورت رسول خدا صلی الله علیه و آله پاشیده شده بود. بعد فرمود: ای علی، آیا این دو بر تو پیش قدم شدند درحالی که خدا تو را امیر آن‌ها قرار داده است، ابوبکر گفت: ای رسول خدا فراموش کردم و عمر گفت ای رسول خدا از یاد برده‌ام. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: نه فراموش کردید و نه از یاد بردید، گویی می‌بینم، حکومتش را سلب و در مخالفت با او می‌جنگید و دشمنان خدا و پیامبرش، شما را بر این امر یاری می‌دهند. و گویی می‌بینم که شما دو نفر، مهاجرین و انصار را وامی‌گذارید که بعضی در همین دنیا به روی یکدیگر شمشیر بکشند. و گویی می‌بینم که اهل بیتم شکست خورده، در اقصی نقاط عالم پراکنده شده‌اند. و این امری است که در قضای الهی مقدر شده است. بعد رسول خدا صلی الله علیه و آله گریست تا اشک‌هایش جاری شد، سپس گفت: ای علی، صبر کن صبر، تا از خدا دستوری برسد. و هیچ نیرو و قوتی جز از ناحیه‌ی خداوند بزرگ و بلندمرتبه نیست، پس در ازای هر روز صبر، برای تو پاداشی است که دو فرشته‌ی نوپسنده‌ی اعمال، نتوانند محاسبه کنند. هرگاه برای تو امکان داشت دست به شمشیر شو و بکُش تا به فرمان خدا و رسولش برگردند. چرا که تو و فرزندان تا روز قیامت بر حقیقت و دشمنان شما بر باطل خواهند بود.

۲-۳-۴- شکایا باش

﴿۳۹۶۵﴾ ای آموزادگان من، صبور باشید، ای اهل بیت من شکایا باشید. ﴿۳۹۶۶﴾ سپس گویا دیدم، این نخل‌ها شاخه‌های خود را به زمین می‌زدند و این زمین غرق خون تازه شد؛ و گویا دیدم که حسین، فرزند کوچک و طفل خردسال، که چون گوشت و مغز من است، در میان دریای خون غرق شده و هرچه فریادرس می‌طلبید کسی به فریادش نمی‌رسد. پس از آن مردانی سفید و نورانی دیدم که از آسمان نازل شدند و گفتند: ای خاندان پیامبر، صبور باشید. زیرا شما به دست بدترین مردمان کشته خواهید شد. ای اباعبدالله، این بهشت است که مشتاق توست.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٩٦٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: دَخَلْنَا مَعَ عَلِيٍّ إِلَى صِفِّينَ فَلَمَّا حَادَى نَيْوَى نَادَى صَبْرًا يَا عَبْدَ اللَّهِ؛
بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢٤٧

﴿٣٩٦٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبْرًا آلَ يَاسِرٍ فَلِإِنَّ مَوْعِدَكُمْ الْجَنَّةَ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١٣
ص: ٢٥٥

﴿٣٩٦٩﴾ صَبْرًا عِبَادَ اللَّهِ الْجَنَّةُ فِي ظِلَالِ الْبَيْضِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٢٦
﴿٣٩٧٠﴾ الْحُسَيْنِ عليه السلام: فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ انْظُرُوا لَا يُبَالِي بِالْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ الْحُسَيْنُ عليه السلام
صَبْرًا بَنَى الْكِرَامَ فَمَا الْمَوْتُ إِلَّا قَنْطَرَةٌ يَغْبُرُ بِكُمْ عَنِ الْبُؤْسِ وَالضَّرَاءِ إِلَى الْجَنَانِ الْوَاسِطَةِ وَ
النَّعِيمِ الدَّائِمَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٦ ص: ١٥٤

٣-٨-٣-٤- صَبْرًا صَبْرًا

﴿٣٩٧١﴾ وَقَدْ امْتَحَنَكَ يَا ابْنَ أُمٍّ وَامْتَحَنَنِي فِيكَ بِمِثْلِ مَا امْتَحَنَ بِهِ خَلِيلَهُ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ
السَّلَامُ وَالدَّبِيجَ إِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَصَبْرًا صَبْرًا فَلِإِنَّ رَحِمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ؛
بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٦٠

﴿٣٩٧٢﴾ الرَّسُولُ عليه السلام: دَخَلَ أَبُو بَكْرٌ وَعُمَرُ عَلَى النَّبِيِّ عليه السلام ثُمَّ دَخَلَ عَلَى أَثَرِهِمَا عَلَى عليه السلام
فَكَانَمَا سَفَى الرَّمَادَ فِي وَجْهِهِ أَيْ وَجْهُ النَّبِيِّ عليه السلام وَقَالَ أَيْتَقَدَّ مَانَ عَلَيْكَ وَقَدْ أَمَرَكَ اللَّهُ تَعَالَى
عَلَيْهِمَا فَقَالَ نَسِينَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ عليه السلام لَا وَاللَّهِ وَكَأَنِّي بِكُمْ أَوْ قَدْ سَلَبْتُمُوهُ مُلْكِهِ ثُمَّ بَكَى وَ
قَالَ يَا عَلِيُّ صَبْرًا صَبْرًا فَإِذَا أَمْنَكَ الْأَمْرَ فَالسَّيْفُ الْقَتْلُ الْقَتْلُ حَتَّى يَفِيضُوا إِلَيَّ أَمْرَ اللَّهِ
فَإِنَّكَ وَذُرِّيَّتَكَ عَلَى الْحَقِّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ نَاوَاكَ عَلَى الْبَاطِلِ؛ الصراط المستقيم ج: ٢
ص: ٣٣

﴿٣٩٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاشْدُّ النَّاسَ بِلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الْأُمَثُلُ فَاَلْأُمَثُلُ وَقَدْ امْتَحَنَكَ يَا ابْنَ
أُمٍّ وَامْتَحَنَنِي فِيكَ بِمِثْلِ مَا امْتَحَنَ بِهِ خَلِيلَهُ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالدَّبِيجَ إِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ
فَصَبْرًا صَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٦٠

٩-٣-٤- كُنْ صَابِرًا، كُنْ صَبُورًا، كُنْ مِنَ الصَّابِرِينَ، كُونُوا مِنَ الصَّابِرِينَ

١-٩-٣-٤- كُنْ صَابِرًا

﴿٣٩٧٤﴾ يَا عِيسَى كُنْ خَاشِعًا صَابِرًا؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣١

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۹۶۷﴾ ما با حضرت علی بن ابی طالب علیه السلام به سوی صفین روانه شدیم وقتی آن حضرت درمقابل نینوا رسید فرمود: ای عبدالله، صبور باش و آهسته برو.

﴿۳۹۶۸﴾ ای خاندان یاسر، تحمل کنید، که وعده گاه شما بهشت خواهد بود.

﴿۳۹۶۹﴾ ای بندگان خدا، شکیبایی بورزید، چرا که بهشت در زیر سایه های شمشیر به دست می آید (نه در رفاه و آسایش).

﴿۳۹۷۰﴾ بعضی از آنان به یکدیگر می گفتند: امام حسین علیه السلام را بنگرید که اصلاً باکی از مرگ ندارد. او در جوابشان فرمود: ای بزرگواران، صبور باشید، زیرا مرگ نظیر پلی است که شما را از رنج ها و سختی های دنیا به سوی بهشت برجسته و نعمت های همیشگی آن، عبور می دهد.

۳-۳-۴- بسیار شکیبا باش و صبر کن

﴿۳۹۷۱﴾ ای برادر، خداوند تو را مورد امتحان قرار داده و مرا هم دربارهی تو مورد امتحان قرار داده است. مانند آزمایشی که از دوستش، ابراهیم و اسماعیل به عمل آورد. پس صبر کن، صبر، که رحمت خداوند به نیکوکاران نزدیک است.

﴿۳۹۷۲﴾ ابوبکر و عمر نزد رسول خدا رفتند و به دنبال آن ها علی علیه السلام وارد شد. گویی خاکستر بر صورت پیامبر پاشیده شده بود. پیامبر فرمود: آیا این دو، علیرغم دستور خدا بر تو پیشقدم شدند؟ آن دو گفتند: ای پیامبر خدا، فراموش کردیم. پیامبر فرمود: نه به خدا قسم، گویی می بینم که حکومتش را غصب می کنید و سپس گریست. و گفت: یا علی، شکیبایی کن، شکیبایی. و آن گاه که برای دین احساس ایمنی کردی و دانستی دین در معرض خطر نیست. شمشیر، شمشیر، قتل، قتل، تا اینکه به دستور خدا برگردند. تو و فرزندان تا روز قیامت بر حقیق و هر که با شما دشمنی کند، بر باطل خواهد بود.

﴿۳۹۷۳﴾ شدیدترین بلاها به سراغ پیامبران می آید و بعد از آن به سراغ جانشینانشان می رود و سپس به سراغ کسانی که با پیامبران و جانشینانشان تناسب بیشتری دارند. ای برادر، خداوند تو را امتحان کرده و مرا نیز دربارهی تو مورد امتحان قرار داده است، همانند امتحانی که از ابراهیم علیه السلام و اسماعیل گرفت. پس صبر کن صبر.

۹-۳-۴- صبور باش، بسیار صبور باش، از صابران باش، از صابران باشید

۱-۹-۳-۴- صبور باش

﴿۳۹۷۴﴾ ای عیسی، خاشع و شکیبا باش.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٩٧٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَلَزِمَ الْحَقُّ مَنْ لَزِمَهُ مِنَ الْقَرِيبِ وَالْبَعِيدِ وَكُنْ فِي ذَلِكَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ١٦٩

﴿٣٩٧٦﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمُوسَى أَكْثِرْ ذِكْرِي بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَكُنْ عِنْدَ ذِكْرِي خَاشِعًا وَعِنْدَ بَلَائِي صَابِرًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٩٧
٢-٩-٣-٤- كُنْ صَبُورًا

﴿٣٩٧٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كُنْ حَلِيمًا فِي الْغَضَبِ صَبُورًا فِي الرَّهَبِ مُجْبِلًا فِي الطَّلَبِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٥

﴿٣٩٧٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كُنْ فِي السَّرَّاءِ عَبْدًا شُكُورًا وَفِي الضَّرَّاءِ عَبْدًا صَبُورًا؛ غررالحكم ص: ٢٧٧

﴿٣٩٧٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كُنْ فِي الشَّدَائِدِ صَبُورًا وَفِي الزَّلَازِلِ وَقُورًا؛ غررالحكم ص: ٢٨٢
٣-٩-٣-٤- كُنْ مِنَ الَّذِينَ صَبَرُوا

﴿٣٩٨٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْحَقُّ كُلُّهُ ثَقِيلٌ وَقَدْ يُخَفِّفُهُ اللَّهُ عَلَى أَقْوَامٍ طَلَبُوا الْعَاقِبَةَ فَصَبَرُوا نَفْسَهُمْ وَتَقَوَّا بِصِدْقِ مَوْعُودِ اللَّهِ لِمَنْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ فَكُنْ مِنْهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٥٩
٤-٩-٣-٤- كُونُوا مِنَ الصَّابِرِينَ

﴿٣٩٨١﴾ الرسول ﷺ: فَاتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مِنَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٣٦٢
١٠-٣-٤- عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ، عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ

١-١٠-٣-٤- عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ

﴿٣٩٨٢﴾ العسكري عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَمْتَحِنُ عِبَادَهُ لِيَخْتَبِرَ صَبْرَهُمْ فَيُثَبِّتَهُمْ عَلَى ذَلِكَ ثَوَابَ الصَّالِحِينَ فَعَلَيْكَ بِالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢٣٨

﴿٣٩٨٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ تَكَلَّمَ الْحُسَيْنُ عليه السلام فَقَالَ يَا عَمَّاهُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَادِرٌ أَنْ يُغَيِّرَ مَا تَرَى وَهُوَ كُلَّ يَوْمٍ فِي شَأْنِ إِنْ الْقَوْمَ مَنَعُوكَ دُنْيَاهُمْ وَمَنَعَتْهُمْ دِينَكَ فَمَا أَغْنَاكَ عَمَّا مَنَعُوكَ وَمَا أَخَوْجَهُمْ إِلَى مَا مَنَعَتْهُمْ فَعَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ الْخَيْرَ فِي الصَّبْرِ وَالصَّبْرُ مِنَ الْكَرَمِ وَدَعِ الْجَزَعَ فَإِنَّ الْجَزَعَ لَا يُغْنِيكَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٠٦

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۹۷۵﴾ در اجرای حق برای آنان که پایبند آیند، چه دور و چه نزدیک، پایداری کن و در این باره شکیا باش و آن را به حساب خدا گذار.

﴿۳۹۷۶﴾ خداوند عزیز و جلیل به موسی علیه السلام فرمود: در شب و روز مرا بسیار یاد کن و هنگام ذکر من خاشع و بهنگام بلایم شکیا باش.

۲-۹-۳-۴- بسیار صبور باش

﴿۳۹۷۷﴾ در خشم بردبار باش، در ترس شکیا و در درخواست معتدل.

﴿۳۹۷۸﴾ در شادی بندهای بسیار شکرکننده و در سختی بندهای بسیار صبرکننده باش.

﴿۳۹۷۹﴾ در سختی‌ها بسیار شکیا و در تکان‌های سنگین بسیار با وقار باش.

۳-۹-۳-۴- از کسانی باش که صبر کردند

﴿۳۹۸۰﴾ حق همیشه سنگین است، هرچند گاهی خداوند آن را برای گروهی عاقبت خواه که روح‌های نیرومند و صابر دارند و به صدق وعده‌های الهی درباره‌ی صابران و اجرخواهان اعتماد دارند، سبک می‌گرداند، پس تو نیز از این طبقه باش و به حساب خدا بگذار.

۴-۹-۳-۴- از صابران باشید

﴿۳۹۸۱﴾ تقوای خدا پیشه کنید و از صابرین باشید.

۱۰-۳-۴- واجب است که صبر کنی، واجب است که صبر کنید

۱۰-۳-۴- واجب است که صبر کنی

﴿۳۹۸۲﴾ خداوند عزیز و جلیل بندگان را با صبرشان می‌آزماید و در برابر آن، به آن‌ها ثواب صالحان را می‌دهد. پس بر تو باد شکیبایی‌ورزیدن.

﴿۳۹۸۳﴾ سپس حسین علیه السلام به سخن آمده فرمود: ای عموجان، به‌راستی که خداوند تواناست که این وضع (جانخراشی) را که می‌بینی دگرگون کند و اوست که هر روز در کاری است (و تغییرات و تحولات، همه به دست اوست)، این مردم دنیای خود را از تو دریغ داشتند و تو دین خود را از آن‌ها بازداشتی و راستی که تو چه بی‌نیازی از آنچه آنان از تو دریغ داشتند و چه نیازمندند آنان، به آنچه تو از آن‌ها بازداشتی، بر تو باد شکیبایی، که به‌راستی خیر و خوبی در صبر است و صبرپیشه کردن از بزرگواری است و بی‌تابی مکن که بی‌تابی سودت نبخشد.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَ الْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٩٨٤﴾ الرسول ﷺ: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ عَلَى مَا يَنْزِلُ بِكَ وَ بِهَا حَتَّى تَقْدَمُوا عَلَيَّ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤٨٢

﴿٣٩٨٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ حِصْنٌ حَصِينٌ وَ عِبَادَةُ الْمُتَّقِينَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

٦ ﴿امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فِيهِ يَأْخُذُ الْعَاقِلُ وَ إِلَيْهِ يَرْجِعُ الْجَاهِلُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٣٩٨٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فِي الضِّيقِ وَ الْبَلَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢
 ﴿٣٩٨٨﴾ الرضا عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فِي جَمِيعِ أُمُورِكَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بَعَثَ مُحَمَّدًا ﷺ فَأَمَرَهُ بِالصَّبْرِ وَ الرَّفْقِ فَقَالَ وَ اصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَ اهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا وَ ذَرْنِي وَ الْمُكَذِّبِينَ أُولَى النِّعْمَةِ وَ قَالَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى اذْفَعْ بِأَلْتِي هِيَ أَحْسَنُ [السَّيِّئَةِ] فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ وَ مَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَ مَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨
 ﴿٣٩٨٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ وَ الْإِحْتِمَالِ فَمَنْ لَزِمَهُمَا هَانَتْ عَلَيْهِ الْمِحَنُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿٣٩٩٠﴾ الرسول ﷺ: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ وَ الْوَرَعِ؛ الصراط المستقيم ج: ٢ ص: ٩٢
 ﴿٣٩٩١﴾ الرسول ﷺ: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ وَ انْتِظَارِ الْفَرَجِ فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ أَفْضَلُ أَعْمَالٍ أُمْتِي انْتِظَارُ الْفَرَجِ؛ بحار الأنوار ج: ٥٠ ص: ٣١٧

﴿٣٩٩٢﴾ الكاظم عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ وَ طَلَبِ الْحَلَالِ وَ صِلَةِ الرَّحِمِ وَ إِيَّاكَ وَ مَكَاشِفَةَ النَّاسِ فَإِنَّا أَهْلُ الْبَيْتِ نَصِلُ مَنْ قَطَعَنَا وَ نُحْسِنُ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْنَا فَتَرَى وَ اللَّهُ فِي ذَلِكَ الْعَاقِبَةَ الْحَسَنَةَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٨٨

﴿٣٩٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ الصَّبْرِ تَقْدَمُ عَلَيْهِ غَدَا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٠
 ﴿٣٩٩٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِلُزُومِ الصَّبْرِ فِيهِ يَأْخُذُ الْحَازِمُ وَ إِلَيْهِ يَأْوُلُ الْجَارِعُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٣٩٩٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِوَرَقِ الْفَقْرِ وَ غُرُوقِ الصَّبْرِ وَ هَلِيلِجِ الْكُتْمَانِ وَ بَلِيلِجِ الرُّضَى؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٧١

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۹۸۴﴾ ای علی، بر تو واجب است بر مصیبت‌هایی که بر تو و بر فاطمه وارد می‌شود، صبر کنی، تا آن‌گاه که نزد من آیی.

﴿۳۹۸۵﴾ بر تو باد صبر کردن، که آن حصار محکم و عبادت اهل یقین است.

﴿۳۹۸۶﴾ همراه صبر باش که عاقل به کمک آن فرامی‌گیرد و جاهل نیز به‌سوی آن برمی‌گردد.

﴿۳۹۸۷﴾ بر تو باد که در تنگی و بلا صبر پیشه کنی.

﴿۳۹۸۸﴾ بر تو باد صبر در همه‌ی کارها، زیرا خدای عزیز و جلیل محمد ﷺ را مبعوث فرمود: و او را به صبر و مدارا امر کرد و فرمود: " و در برابر آنچه (دشمنان) می‌گویند شکیبیا باش و به شیوه‌ای شایسته از آنان دوری‌گزین و مرا با تکذیب‌کنندگان صاحب نعمت واگذار و آن‌ها را کمی مهلت ده؛ و نیز خداوند فرمود: بدی را با نیکی دفع کن، ناگاه (خواهی دید) همان کس که میان تو و او دشمنی است، گویی دوستی گرم و صمیمی است، اما جز کسانی که دارای صبر و استقامت هستند به این مقام نمی‌رسند و جز کسانی که بهره‌ی عظیمی (از ایمان و تقوا) دارند به آن نایل نمی‌گردند.

﴿۳۹۸۹﴾ با صبر و تحمل همراه باش، پس هر که با آن دو همراه شود، سختی‌ها بر او آسان می‌شود.

﴿۳۹۹۰﴾ بر تو باد صبر و پرهیزگاری.

﴿۳۹۹۱﴾ بر تو باد به شکیبایی و انتظار فرج و گشایش. زیرا پیامبر اکرم ﷺ فرموده است: بهترین اعمال امت من انتظار فرج است.

﴿۳۹۹۲﴾ بر تو باد به شکیبایی، رفتن به دنبال روزی حلال و صله‌ی رحم. و مبادا با مردم اظهار دشمنی کنی، زیرا ما خاندانی هستیم که با هر که از ما بُرد می‌پویندیم و به هر که به ما بدی کند، نیکی می‌کنیم، پس به خدا سوگند در این کار سرانجام نیکویی می‌بینیم.

﴿۳۹۹۳﴾ بر تو باد که تقوای الهی و صبر را پیشه‌ی خود سازی، که فردای قیامت پاداشش را خواهی دید.

﴿۳۹۹۴﴾ بر تو باد که با صبر همراه شوی، زیرا دوران‌دیش با آن به مقصد دست می‌یابد و بی‌تابی‌کننده نیز ناچار به آن برمی‌گردد.

﴿۳۹۹۵﴾ بر توست که حداقل برگی از فقر و رگی از شکیبایی و گردی از رازداری و نمی و ذره‌ای از خشنودی را همواره با خود داشته باشی.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَ الْفَضِيلَةُ﴾

﴿٣٩٩٦﴾ الرسول ﷺ: فَإِذَا فَرَغْتَ مِنْ أَمْرِي وَ غَيَّبْتَنِي فِي قَبْرِ الزَّمِّ بَيْنَكَ وَ أَجْمَعَ الْقُرْآنَ عَلَى تَنْزِيلِهِ وَ عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ حَتَّى تَقْدَمَ عَلَيَّ؛ الصراط المستقيم ج: ٢ ص: ٩١

٢-١٠-٣-٤- عليكم بالصبر

﴿٣٩٩٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ عَلَى الْمُصَابِ وَ كَظَمِ الْغَيْظِ عَنِ مُسْتَحِقِّ الْعِقَابِ [العذاب]؛ المصباح للكفعمي ص: ٧٢٧

﴿٣٩٩٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ، وَ الْمُحَافَظَةِ عَلَى مَا اسْتَحْفَظَكُمْ مِنْ كِتَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٢٤٨

﴿٣٩٩٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ عَلَى طَاعَتِهِ وَ الْمُجَانِبَةِ لِمَعْصِيَتِهِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١٣ ص: ٩٩

﴿٤٠٠٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ الصَّبْرَ مِنَ الْإِيمَانِ كَالرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ؛ خصائص الأئمة ص: ٩٤

﴿٤٠٠١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ بِهِ يَأْخُذُ الْحَازِمُ وَإِلَيْهِ يَعُودُ الْجَارِعُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٧

﴿٤٠٠٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّمَا يَصْبِرُ الْأَخْرَارُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ١٨٠

﴿٤٠٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ بِهِ يَأْخُذُ الْجَازِمُ وَ بِهِ يَعُودُ الْجَارِعُ؛

مسكن الفؤاد ص: ٤٣

﴿٤٠٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ لِأَنْفُسِكُمْ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ الذَّلِّ لِحُكْمِهِ جَلَّ ثَنَاؤُهُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٢٠

﴿٤٠٠٥﴾ الباقر عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ وسائل الشيعة ج: ١٢ ص: ١٩٥

﴿٤٠٠٦﴾ الباقر عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ، إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ مستطرفات السرائر ص: ٥٨٧

﴿٤٠٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ وَ التَّقِيَّةِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١٠٤

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۳۹۹۶﴾ هرگاه کار کفن و دفن مرا تمام کردی و مرا در قبرم گذاشتی، درخانه‌ات بنشین و قرآن را مطابق نزول آن جمع آوری کن و صبر پیشه کن تا نزد من بیایی.

۲-۱۰-۳-۴- واجب است که صبر کنید

﴿۳۹۹۷﴾ بر شما باد به صبر و شکیبایی بر مشکلات و فروبردن خشم در مقابل کسی که استحقاق عقاب را دارد.

﴿۳۹۹۸﴾ بر شما باد بر پایداری در فرمان‌برداری از خداوند و محافظت از آنچه حفظشان را برعهده‌ی شما قرارداده است. (یعنی خاندان پیامبر).

﴿۳۹۹۹﴾ بر شما باد شکیبایی بر طاعت خدا و دوری‌گزیدن از معصیت او.

﴿۴۰۰۰﴾ بر شما باد به شکیبایی، که شکیبایی، ایمان را چون سر است بر بدن.

﴿۴۰۰۱﴾ بر شما باد صبر کردن، زیرا انسان عاقبت‌اندیش بر مبنای آن عمل می‌کند؛ و کسی که جزع و بی‌تابی می‌کند نیز به آن برمی‌گردد.

﴿۴۰۰۲﴾ بر شما باد به شکیبایی، زیرا که آزادگان صبر می‌کنند.

﴿۴۰۰۳﴾ بر شما باد شکیبایی‌ورزیدن، زیرا فرد با همت، با شکیبایی به اهدافش می‌رسد. و فرد بی‌تاب و مضطرب هم به ناچار به آن برمی‌گردد.

﴿۴۰۰۴﴾ بر شما باد شکیبایی بر اطاعت خدا و فروتنی در برابر حکم او.

﴿۴۰۰۵﴾ بر شما باد به شکیبایی و نماز، که خداوند با شکیبایان است.

﴿۴۰۰۶﴾ بر شما باد به شکیبایی و نماز، که خدای متعال می‌فرماید: از صبر و نماز کمک بگیرد که خدا قطعاً با صابران و شکیبایان است.

﴿۴۰۰۷﴾ بر شما باد به صبر و نماز و تقیه کردن.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٠٠٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِدَوَامِ الشُّكْرِ وَزُومِ الصَّبْرِ فَإِنَّهُمَا يَزِيدَانِ النِّعْمَةَ وَيُزِيلَانِ
الْمُحْضَةَ؛ غرر الحكم ص: ٢٧٨

﴿٤٠٠٩﴾ ابن عباس رضي الله عنهما: فَعَلَيْكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالْجِدِّ وَالْحَزْمِ وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢
ص: ٤٨٨

﴿٤٠١٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَعَلَيْكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِالتَّسْلِيمِ لِأَمْرِهِ وَالرِّضَا بِقَضَائِهِ وَالصَّبْرِ عَلَى
بَلَائِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩٤

﴿٤٠١١﴾ الصادق عليه السلام: فَعَلَيْكُمْ يَا عَمَّ وَابْنَ عَمٍّ وَبَنَى عُمُومَتِي وَإِخْوَتِي بِالصَّبْرِ وَالرِّضَا؛
مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٩

﴿٤٠١٢﴾ الصادق عليه السلام: فَعَلَيْكُمْ يَا عَمَّ وَابْنَ عَمٍّ وَبَنَى عُمُومَتِي وَإِخْوَتِي بِالصَّبْرِ وَالرِّضَا وَ
التَّسْلِيمِ وَالتَّقْوِيضِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالرِّضَا وَالصَّبْرَ عَلَى قَضَائِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢
ص: ٤١٩

﴿٤٠١٣﴾ الصادق عليه السلام: فَعَلَيْكُمْ يَا عَمَّ وَابْنَ عَمٍّ وَبَنَى عُمُومَتِي وَإِخْوَتِي بِالصَّبْرِ وَالرِّضَا وَ
التَّسْلِيمِ وَالتَّقْوِيضِ إِلَى اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ وَالرِّضَا بِالصَّبْرِ عَلَى قَضَائِهِ وَالتَّمَسُّكِ بِطَاعَتِهِ وَالنُّزُولِ
عِنْدَ أَمْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٣٠١

﴿٤٠١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ لَا دِينَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ؛ بحار الأنوار
ج: ٦٨ ص: ٩٢

﴿٤٠١٥﴾ الحسين عليه السلام: إِنَّ الْحُسَيْنَ عليه السلام صَلَّى بِأَصْحَابِهِ الْغَدَاةَ ثُمَّ التَّفَتَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ
قَدْ أَذِنَ فِي قَتْلِكُمْ فَعَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٨٦

﴿٤٠١٦﴾ الرضا عليه السلام: اتَّقُوا اللَّهَ وَعَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ وَالْحِلْمِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١
ص: ٢٨٨

﴿٤٠١٧﴾ الكاظم عليه السلام: أَمَا سَمِعْتَ قَوْلَ الْعَبْدِ الصَّالِحِ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ وَفَانتَظَرُوا
إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنتَظَرِينَ فَعَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ إِنَّمَا يَجِيءُ الْفَرَجُ عَلَى الْيَأْسِ وَقَدْ كَانَ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِكُمْ أَصْبَرَ مِنْكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١١٠

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۰۰۸﴾ بر شما باد تداوم شکر و همراهی با صبر، زیرا این دو، نعمت را زیاد کرده و ناراحتی را از بین می‌برند.

﴿۴۰۰۹﴾ پس بر شماست که تقوای الهی و تلاش و دوراندیشی و شکیبایی داشته باشید.

﴿۴۰۱۰﴾ بر شما باد ای بندگان خدا، به تسلیم و سرفروود آوردن در برابر فرمان خدا و رضایت به آنچه او برای شما رقم زده و شکیبایی در برابر گرفتاری‌ها.

﴿۴۰۱۱﴾ ای عموجان و ای عموزادگان و ای برادرانم، بر شما باد به صبر و رضا.

﴿۴۰۱۲﴾ ای عموجان و ای عموزادگان و ای برادرانم، بر شما باد به صبر و رضا و تسلیم و واگذاشتن امر به خدای عزیز و جلیل و رضا و صبر بر قضای او.

﴿۴۰۱۳﴾ ای عموجان و ای عموزادگان و ای برادرانم، بر شما باد به صبر و رضا و تسلیم و واگذاشتن امر به خدای عزیز و جلیل و رضا و صبر بر قضای او و چنگ زدن به ریسمان طاعت و تن دادن به امرش.

﴿۴۰۱۴﴾ ای مردم، صبر پیشه کنید، زیرا هرکس صبر ندارد دین ندارد.

﴿۴۰۱۵﴾ امام حسین علیه السلام نماز صبح را بر یارانش امامت کرد و به آنان فرمود: خداوند اجازه‌ی کشته شدن شما را صادر کرده است. پس بر شما باد شکیبایی.

﴿۴۰۱۶﴾ پرهیزگار باشید و بر شما باد به رعایت سکوت و شکیبایی در رفتار و بردباری در عمل.

﴿۴۰۱۷﴾ آیا نشنیده‌اید کلام آن بنده‌ی صالح خدا را که فرمود: چشم به راه باشید که من نیز با شما چشم به راهم. و منتظر باشید که من هم با شما منتظرم؟ پس صبر پیشه کنید، که فرج آل محمد (و ظهور دولت حق)، هنگام یأس و نومیدی خواهد رسید. و این را بدانید، آن‌ها که پیش از شما بودند، بیش از شما صبوری کرده‌اند.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٠١٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يُعَزَّى قَوْمًا عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ بِهِ يَأْخُذُ الْحَازِمُ وَإِلَيْهِ يَرْجِعُ الْجَارِعُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٢

﴿٤٠١٩﴾ كَانَتْ عَائِشَةُ تُنَادِي بَارْفَعِ صَوْتَ أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّمَا يَصْبِرُ الْآخِرَارُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ١٨٠

﴿٤٠٢٠﴾ الرِّسُولُ ﷺ: يَا عَلِيُّ بِكُمْ يُفْتَحُ هَذَا الْأَمْرُ وَبِكُمْ يُخْتَمُ عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٣ ص: ١٤٢

١١-٣-٤- التَّحْرِيصُ

﴿٤٠٢١﴾ وَآمَّا الثَّمَانُ الَّذِي يُحْرَصُ عَلَيْهَا فَتَعْظِيمُ أَهْلِ الْفَضْلِ وَسُلُوكُ طُرُقِ الْكَرَمِ وَالْمُوَاسَاةِ بِمِلْكِ الْيَدِ وَحِفْظُ النِّعَمِ بِالشُّكْرِ وَاكْتِسَابُ الْأَجْرِ بِالصَّبْرِ؛ أعلام الدين ص: ١٥٨

١٢-٣-٤- التَّصْبِيرُ (تَحْمِيلُ الصَّبْرِ)

﴿٤٠٢٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَقَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَنْ هَذَا الرَّجُلُ فَقَالَ لَهُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام هَذَا شَمْعُونُ وَصِيُّ عِيسَى عليه السلام بَعَثَهُ اللَّهُ يُصَبِّرُنِي عَلَى قِتَالِ أَعْدَائِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦

ص: ٢٣٨

﴿٤٠٢٣﴾ الرِّسُولُ ﷺ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي ابْتِدَاءِ طُرُوقِ الْوَحْيِ إِلَيْهِ كُلَّمَا هَتَفَ بِهِ هَاتِفٌ أَوْ سَمِعَ مِنْ حَوْلِهِ رَجْفَةً رَاحِفٍ أَوْ رَأَى رُؤْيَا أَوْ سَمِعَ كَلَامًا يُخْبِرُ بِذَلِكَ خَدِيجَةَ وَعَلِيًّا عليه السلام وَيَسْتَسِرُّهُمَا هَذِهِ الْحَالُ فَكَانَتْ خَدِيجَةُ تُثَبِّتُهُ وَتُصَبِّرُهُ وَكَانَ عَلِيُّ عليه السلام يَهْنِئُهُ وَيُسِّرُهُ؛

بحار الأنوار ج: ٣٥ ص: ٤٣

﴿٤٠٢٤﴾ مَا كَانَ فِيكُمْ أَحَدٌ أَغْظَمَ مُصِيبَةً بِالسَّكَنْدَرُوسِ مِنِّي وَلَقَدْ صَبَّرَنِي اللَّهُ وَارْضَانِي وَرَبَطَ عَلَى قَلْبِي وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ أَجْرِي عَلَى قَدْرِ ذَلِكَ وَأَرْجُو لَكُمْ مِنَ الْأَجْرِ بِقَدْرِ مَا رَزَيْتُمْ بِهِ مِنْ فَقْدِ أَخِيكُمْ وَأَنْ تُؤْجِرُوا عَلَى قَدْرِ مَا نَوَيْتُمْ فِي أُمِّهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ١٨٥

﴿٤٠٢٥﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: إِنَّ خَدِيجَةَ عَلَيْهَا رِضْوَانُ اللَّهِ لَمَّا تَزَوَّجَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَجَرَتْهَا نِسْوَةٌ مَكَّةَ فَكَانَ لَا يَدْخُلْنَ عَلَيْهَا وَلَا يُسَلِّمْنَ عَلَيْهَا وَلَا يَتَرُكْنَ امْرَأَةً تَدْخُلُ عَلَيْهَا فَاسْتَوْحِشَتْ خَدِيجَةُ مِنْ ذَلِكَ فَلَمَّا حَمَلَتْ بِفَاطِمَةَ عليها السلام صَارَتْ تُحَدِّثُهَا فِي بَطْنِهَا وَتُصَبِّرُهَا؛ بحار الأنوار

ج: ١٦ ص: ٨٠

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۰۱۸﴾ امیرالمؤمنین علیه السلام در تسلیت افراد مصیبت دیده می فرمود: بر شما باد صبرکردن در مصیبت ها، زیرا انسان عاقبت اندیش بر مبنای آن عمل می کند و کسی که جزع و بی تابی می کند نیز به آن برمی گردد.

﴿۴۰۱۹﴾ عایشه با صدای بلند ندا سرداد: ای مردم بر شماست که شکبیا باشید زیرا آزادگان صبر می کنند.

﴿۴۰۲۰﴾ ای علی، به واسطه ی تو این امر گشوده می شود و با تو ختم شده و پایان می پذیرد، پس بر تو باد به شکبیایی پس بدان و آگاه باش که سرانجام نیکو از آن پرهیزگاران است.

۱۱-۳-۴- حریص بودن به صبر

﴿۴۰۲۱﴾ و اما آن هشت موردی که باید بر احراز آن ها حریص بود: بزرگداشت صاحبان فضل، زندگی کردن به روش کریمان، رفع نیازهای دیگران از آنچه در اختیار داری، نگهداری نعمت به وسیله ی شکرگزاری و به دست آوردن پاداش، به وسیله ی شکبیایی ورزیدن.

۱۲-۳-۴- از او خواست که صبر کند، (تکلیف و اجبار به صبر کردن)

﴿۴۰۲۲﴾ گفتند: ای امیر مؤمنان، این مرد کیست؟ حضرت فرمود: او شمعون وصی عیسی علیه السلام است، خداوند او را برانگیخته تا مرا در جنگ بر دشمنانش صبر و دلداری دهد.

﴿۴۰۲۳﴾ رسول خدا صلی الله علیه و آله در آغاز نزول وحی که آواز هاتفی می شنید یا در خود لرزشی احساس می کرد یا خوابی می دید یا صدایی در گوشش می شنید، به خدیجه و علی خبر می داد و از ایشان می خواست این موضوع را مخفی نگاهدارند و خدیجه آن حضرت را دلداری می داد و دعوت به آرامش و شکبیایی می کرد و علی علیه السلام به او مبارک باد می گفت و مژده می داد.

﴿۴۰۲۴﴾ در میان شما کسی چون من دردمند مصیبت اسکندروس نیست، ولی خداوند به من صبر داد و مرا خشنود ساخت و دلم را آرام کرد و امیدوارم که اجر به بزرگی آن باشد و اجر شما نیز در مصیبت فقدان برادران، به اندازه ی اندوهتان باشد.

﴿۴۰۲۵﴾ هنگامی که رسول خدا صلی الله علیه و آله با خدیجه رضی الله عنها ازدواج کرد، زنان مکه از خدیجه کناره گیری نمودند و نزد وی نمی رفتند، به او سلام نمی کردند و به هیچ زنی اجازه نمی دادند که با او معاشرت و تماس داشته باشد. این برخورد زنان، سبب ناراحتی و اندوه خدیجه شد، وقتی خدیجه به حضرت فاطمه حامله شد، فاطمه در رحم مادر همدم او بود و با مادرش سخن می گفت و وی را به صبر دعوت می کرد.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

١-١٢-٣-٤- الأمرُ وَالتَّوَصُّيَةُ بِالصَّبْرِ

﴿٤٠٢٦﴾ إبراهيم عليه السلام: فَمَا جَزَاءُ مَنْ يُصْبِرُ الْحَزِينَ ائْتِغَاءَ وَجْهِكَ قَالَ أَكْسُوهُ ثِيَابًا مِنْ

الْإِيمَانِ يَتَبَوَّأُ بِهَا الْجَنَّةَ وَ يَتَّقِي بِهَا النَّارَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٤٩

١٣-٣-٤- التَّوَصُّيَةُ بِالصَّبْرِ

﴿٤٠٢٧﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ، فَكُ رَقَبَةً، أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ، يَتِيًّا ذَا مَقْرَبَةٍ، أَوْ

مَسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ، ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ - البلد ١٧-١٢

﴿٤٠٢٨﴾ وَالْعَصْرِ، إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ، إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا

بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ - العصر ٣-١

﴿٤٠٢٩﴾ ابن عباس عليه السلام: فِي قَوْلِهِ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ، عَلَى فَرَائِضِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ؛ تفسير القمي

ج: ٢ ص: ٤٢٣

﴿٤٠٣٠﴾ الصَّادِق عليه السلام: إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا يَعْنِي بَايَاتِنَا وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ يَعْنِي بِمُؤَاسَاةِ

الْإِخْوَانِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ يَعْنِي الْإِمَامَةَ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ، يَعْنِي بِالْعِشْرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤

ص: ٥٩

﴿٤٠٣١﴾ الصَّادِق عليه السلام: إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا يَعْنِي بَايَاتِنَا وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ يَعْنِي بِمُؤَاسَاةِ

الْإِخْوَانِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ يَعْنِي بِالْإِمَامَةِ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ، يَعْنِي بِالْفِتْرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤

ص: ٢١٤

﴿٤٠٣٢﴾ الصَّادِق عليه السلام: تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ أَيْ بِالْوَلَايَةِ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ، أَيْ وَصَّوْا ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَنْ

خَلَفُوا مِنْ بَعْدِهِمْ بِهَا وَبِالصَّبْرِ عَلَيْهَا؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٥

﴿٤٠٣٣﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ، [قَالَ هُمْ] عَلَى وَشِيعَتِهِ؛ شواهد التنزيل ج: ٢ ص: ٤٨٢

﴿٤٠٣٤﴾ ابن عباس عليه السلام: تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ، يَعْنِي وَأَوْصَى مُحَمَّدٌ عَلِيًّا بِالصَّبْرِ عَنِ الدُّنْيَا وَأَوْصَاهُ

بِحِفْظِ فَاطِمَةَ وَبِجَمْعِ الْقُرْآنِ بَعْدَ مَوْتِهِ وَبِقَضَاءِ دِينِهِ وَبِغُسْلِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ وَأَنْ يَبْنِيَ حَوْلَ قَبْرِهِ

حَاطِطًا لِنَلَا تُوْذِيهِ النِّسَاءُ بِجُلُوسِهِنَّ عَلَى قَبْرِهِ وَأَوْصَاهُ بِحِفْظِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ فَذَلِكَ قَوْلُهُ وَ

تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ؛ شواهد التنزيل ج: ٢ ص: ٤٨٣

﴿٤٠٣٥﴾ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ، عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ عليه السلام؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ١٦٦

﴿اهمیت صبر﴾

۱-۱۲-۴- دستور و سفارش به صبر کردن

﴿۴۰۲۶﴾ پاداش کسی که محزون و دلسوخته را به خاطر رضای تو صبر و دلداری دهد چه خواهد بود؟ خطاب آمد: پاداش او آن است که لباسی از ایمان بر او می‌پوشانیم و او را در پوششی از امنیت قرار می‌دهیم، که با آن در بهشت ساکن شده و از آتش جهنم حفظ شود.

۱۳-۴-۳- یکدیگر را به صبر کردن دعوت کردن

﴿۴۰۲۷﴾ و تو نمی‌دانی آن گردنه چیست! آزاد کردن برده‌ای، یا غذا دادن در روز گرسنگی... یتیمی از خویشاوندان، یا مستمندی خاک‌نشین راه، سپس از کسانی باشد که ایمان آورده و یکدیگر را به شکیبایی و رحمت توصیه می‌کنند!

﴿۴۰۲۸﴾ به عصر سوگند، که انسان‌ها همه در زیانند؛ مگر کسانی که ایمان آورده و اعمال صالح انجام داده‌اند و یکدیگر را به حق سفارش کرده و یکدیگر را به شکیبایی و استقامت توصیه نموده‌اند!

﴿۴۰۲۹﴾ درباره‌ی آیه‌ی " و به شکیبایی توصیه می‌کنند "، فرمود: پایداری در انجام واجبات خداوند عزیز و جلیل.

﴿۴۰۳۰﴾ "جز آنان که ایمان آوردند"، یعنی: به آیات ما گرویدند؛ "و کارهای شایسته انجام دادند"، یعنی: با برادران خود همراهی کردند؛ "و به هم درباره‌ی حق سفارش کردند"، یعنی: امامت؛ "و یکدیگر را به شکیبایی سفارش کردند"، یعنی: در معاشرت با دیگران.

﴿۴۰۳۱﴾ "جز آنان که ایمان آوردند"، یعنی: به آیات ما گرویدند؛ "و کارهای شایسته انجام دادند"، یعنی: با برادران خود همراهی کردند؛ "و به هم درباره‌ی حق سفارش کردند"، یعنی: امامت؛ "و یکدیگر را به شکیبایی سفارش کردند"، یعنی: در معاشرت با دیگران.

﴿۴۰۳۲﴾ "و به حق سفارش می‌کنند" یعنی: به ولایت، "و به صبر سفارش می‌کنند" یعنی: به فرزندان و نسل‌های بعد، در مورد ولایت و پایداری بر آن سفارش می‌کنند.

﴿۴۰۳۳﴾ "و به صبر سفارش می‌کنند" فرمود: آنان علی علیه السلام و شیعیان او هستند.

﴿۴۰۳۴﴾ "و یکدیگر را به صبر سفارش کردند." یعنی: محمد صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام سفارش کرد که از دنیا خویشتن‌داری کند و به او سفارش کرد در مورد حفاظت از فاطمه علیها السلام و جمع آوری قرآن و پرداخت بدهی‌هایش و غسل او پس از مرگش و اینکه بر قبر او دیواری بنا کند تا زن‌ها با نشستن بر روی مزارش او را اذیت نکنند. و به او وصیت کرد که حسن و حسین علیهما السلام را حفظ کند، این است معنای سخن خداوند "و تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ".

﴿۴۰۳۵﴾ "و یکدیگر را به صبر سفارش کردند." در مورد علی علیه السلام است.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

١٤-٣-٤- الوصية بالصبر

﴿٤٠٣٦﴾ الرسول ﷺ: فَذَكَرَ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَا أَوْصَاهُ بِهِ مِنَ الصَّبْرِ وَالطَّاعَةِ؛

بحار الأنوار ج: ٤٣ ص: ١٩٧

﴿٤٠٣٧﴾ الرسول ﷺ: اِسْتَتَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبَا بَكْرَ بْنَ أَبِي قُحَافَةَ وَهَنْدَ بْنَ أَبِي هَالَةَ فَأَمَرَهُمَا أَنْ يَقْعُدَا لَهُ بِمَكَانٍ ذَكَرَهُ لَهُمَا مِنْ طَرِيقِهِ إِلَى الْعَارِ وَلَبِثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَكَانِهِ مَعَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يُوصِيهِ وَيَأْمُرُهُ فِي ذَلِكَ بِالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٦٠

﴿٤٠٣٨﴾ الكاظم ﷺ: أَوْصَى إِلَى الْأَوَّلِيَاءِ بِالصَّبْرِ وَأَوْصَى إِلَى أَشْيَاعِهِمْ بِالصَّبْرِ وَالتَّسْلِيمِ حَتَّى يَخْرُجَ الْفَرَجُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٦ ص: ٢٦

﴿٤٠٣٩﴾ الرسول ﷺ: يَا أَبَا الْحَسَنِ تَحَوَّلْ مِنْ مَوْضِعِكَ وَكُنْ أَمَامِي قَالَ فَفَعَلْتُ وَأَسْنَدَهُ جَبْرِئِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى صَدْرِهِ وَجَلَسَ مِيكَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى يَمِينِهِ فَقَالَ يَا عَلِيُّ ضُمَّ كَفَّيْكَ بَعْضَهَا إِلَى بَعْضٍ فَفَعَلْتُ فَقَالَ لِي قَدْ عَهَدْتُ إِلَيْكَ أَحْدِثْ الْعَهْدَ لَكَ بِمَحْضَرِ أَمِينِي رَبِّ الْعَالَمِينَ جَبْرِئِيلَ وَ مِيكَائِيلَ يَا عَلِيُّ بِحَقِّهِمَا عَلَيْكَ إِلَّا أَنْفَذْتُ وَصِيَّتِي عَلَى مَا فِيهَا وَعَلَى قَبُولِكَ إِيَّاهَا بِالصَّبْرِ وَالْوَرَعِ عَلَى مِنْهَاجِي وَطَرِيقِي لَا طَرِيقَ فُلَانٍ وَفُلَانٍ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤٧٩

﴿٤٠٤٠﴾ الكاظم ﷺ: ثُمَّ أَخْبَرَهُ بِكُلِّ عَدُوٍّ يَكُونُ لَهُمْ فِي كُلِّ زَمَانٍ مِنَ الْأَزْمِنَةِ حَتَّى فَهَمَ ذَلِكَ كُلُّهُ وَكَتَبَهُ ثُمَّ أَخْبَرَهُ بِأَمْرٍ مَا يَخْذُلُ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ مِنْ بَعْدِهِ فَسَأَلَهُ عَنْهَا فَقَالَ الصَّبْرُ الصَّبْرُ وَأَوْصَى إِلَيْنَا بِالصَّبْرِ وَالتَّسْلِيمِ حَتَّى يَخْرُجَ الْفَرَجُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ١٩٧

١-١٤-٣-٤- الأمر بطلب الصبر

﴿٤٠٤١﴾ الصادق ﷺ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَصَّ الْأَنْبِيَاءَ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَمَنْ كَانَتْ فِيهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَى ذَلِكَ وَمَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ فَلْيَتَضَرَّعْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلْيَسْأَلْهُ إِيَّاهَا قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا هُنَّ قَالَ هُنَّ الْوَرَعُ وَالْقَنَاعَةُ وَالصَّبْرُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٦

﴿٤٠٤٢﴾ الصادق ﷺ: سَلُوا اللَّهَ أَنْ يُعْطِيَكُمْ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالشَّدَّةِ وَالرَّخَاءِ مِثْلَ الَّذِي أَعْطَاهُمْ وَإِيَّاكُمْ وَمُمَازَاةَ أَهْلِ الْبَاطِلِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣

﴿اهمیت صبر﴾

۱۴-۳-۴- سفارش به صبر کردن

﴿۴۰۳۶﴾ دستور پیامبر ﷺ را به یاد آورد که او را به صبر و اطاعت سفارش کرده بود.

﴿۴۰۳۷﴾ پیامبر از ابوبکر و هند پسر ابی‌هاله خواست که او را همراهی کنند، به آنان فرمود: در محل قرار در مسیر غار بنشینید. و پیامبر، همراه علی رضی الله عنه، در منزل خود، مدتی درنگ کرد و به او سفارش کرد که در این موقعیت، صبر و شکیبایی پیشه کند.

﴿۴۰۳۸﴾ اهل دین، صبورترین هستند و آن‌ها اهل بصیرت و آگاهی و یاری‌رساندن هستند. و اهل دنیا، اهل یأس و ناامیدی و طمعند.

﴿۴۰۳۹﴾ ای ابالحسن، جایث را تغییر بده و روبروی من بنشین. علی گفت: چنین کردم. بعد جبرئیل رضی الله عنه به سینه‌اش تکیه داد و میکائیل سمت راستش نشست. پیامبر گفت ای علی، دستانت را به هم بچسبان. پس این کار را انجام دادم، به من گفت: من قبلاً با تو عهد کرده بودم، ولی اینجا در محضر دو امین پروردگار عالمیان، جبرئیل و میکائیل، با تو تجدید عهد می‌کنم و تو را به حقی که این دو فرشته بر تو دارند قَسَمَت می‌دهم که سفارش‌هایم را با قبول کامل، با شکیبایی و پرهیزگاری، به راه و روشی که من می‌رفتم اجرا کنی، نه راه و روش فلانی و فلانی.

﴿۴۰۴۰﴾ سپس او را از تمام دشمنانش در هرزمان آگاه کرد تا علی رضی الله عنه همه را فهمید و نوشت. سپس او را نسبت به پیشامدهایی که پس از پیامبر برای او پیش می‌آید، آگاه کرد. علی رضی الله عنه وظیفه‌ی خود را پرسید، پیامبر فرمود: صبر، صبر؛ و علی نیز ما را به صبر و تسلیم سفارش کرد، تا گشایش در امور حاصل شود.

۱-۱۴-۳-۴- امر کردن به درخواست صبر

﴿۴۰۴۱﴾ خداوند پیامبران را با مکارم اخلاق ویژه و خاص کرد. پس هرکه این صفات را داشته باشد، باید خدا را شکر کند و هرکه فاقد آن‌ها باشد، باید به خدای عزیز و جلیل تضرع و زاری کند و آن‌ها را از او بخواهد. راوی گوید: عرض کردم، قربانت گردم آن‌ها چه صفاتی هستند؟ فرمود: پرهیزگاری و قناعت و صبر.

﴿۴۰۴۲﴾ از خدا بخواهید، در هنگام خوشی و ناخوشی، در سختی و رفاه، به شما صبر بر بلا عنایت کند. چنانچه به آن‌ها ارزانی داشته است. و از خصومت و دشمنی اهل باطل برحذر باشید.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٠٤٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاسْأَلِ اللَّهَ الصَّبْرَ وَالنَّصْرَ وَاسْتَعِذْ بِهِ مِنَ الْجَشَعِ وَالْجَزَعِ فَإِنَّ الصَّبْرَ مِنَ الدِّينِ وَالْكَرَمِ وَإِنَّ الْجَشَعَ لَا يُقَدِّمُ رِزْقًا وَالْجَزَعُ لَا يُؤَخِّرُ أَجَلًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤١٢

﴿٤٠٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَاسْأَلُوا اللَّهَ الصَّبْرَ وَالنَّصْرَ وَالْقَوَاهِمَ بِالْجِدِّ وَالْحَزْمِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٤٠

١٥-٣-٤- اِذْرَعُوا الصَّبْرَ
﴿٤٠٤٥﴾ ابن عباس رضي الله عنه: أَلَا فَاسْتَشْعِرُوا الْخَشْيَةَ وَتَجَلَّبَّوْا السَّكِينَةَ وَادْرَعُوا الصَّبْرَ وَغُضُّوا الْأَصْوَاتَ وَقَلِّقُوا الْأَسْيَافَ فِي الْأَغْمَادِ قَبْلَ السَّلَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٦٠١
١٦-٣-٤- اِرْغَبُوا إِلَى الصَّبْرِ

﴿٤٠٤٦﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَصَّ رَسُولَهُ صلى الله عليه وآله بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَاُمْتَحِنُوا أَنْفُسَكُمْ فَإِنْ كَانَتْ فِيكُمْ فَاحْمَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَارْغَبُوا إِلَيْهِ فِي الزِّيَادَةِ مِنْهَا فَذَكَرَهَا عَشْرَةَ الْيَقِينِ وَالْقَنَاعَةِ وَالصَّبْرِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٣ ص: ٥٥٤

١٧-٣-٤- اِسْتَشْعِرُوا الصَّبْرَ
﴿٤٠٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَاسْتَشْعِرُوا الصَّبْرَ فَإِنَّهُ أَدْعَى إِلَى النَّصْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٥
﴿٤٠٤٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: خَطَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام النَّاسَ بِالْكُوفَةِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَنَا سَيِّدُ الشَّيْبِ وَفِي سُنَّةٍ مِنْ أَيُّوبَ وَسَيَجْمَعُ اللَّهُ لِي أَهْلِي كَمَا جَمَعَ لِيَعْقُوبَ وَذَلِكَ إِذَا اسْتَدَارَ الْفَلَكَ وَقُلْتُمْ ضَلَّ أَوْ هَلَكَ أَلَا فَاسْتَشْعِرُوا قَبْلَهَا الصَّبْرَ؛ الإرشاد ج: ١ ص: ٢٩٠
١٨-٣-٤- اِسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ

﴿٤٠٤٩﴾ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ - البقرة ٤٥
﴿٤٠٥٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ - البقرة ١٥٣
﴿٤٠٥١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّدَقِ فِي النِّيَّةِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بَعْدَ الصَّبْرِ يُنْزِلُ النَّصْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٥٦٦
﴿٤٠٥٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاسْتَعِينُوا بِالصَّدَقِ وَالصَّبْرِ فَإِنَّهُ بَعْدَ الصَّبْرِ يُنْزِلُ النَّصْرَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٨٤

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۰۴۳﴾ پس، از خدا شکیبایی و یاری بخواه و از آزمندی و بی‌تابی به خداوند پناه ببر. که صبر از دین و کرم سرچشمه می‌گیرد و آزمندی، جذب روزی را پیش‌نمی‌آورد و بی‌تابی، اجل و مرگ را به تأخیر نمی‌اندازد.

﴿۴۰۴۴﴾ از خدا صبر و یاری بخواهید با جدیت و دوراندیشی به مصاف دشمن بروید.

۱۵-۳-۴- زره صبر بپوشید

﴿۴۰۴۵﴾ آگاه باشید و ترس از پروردگار را با خود همراه کنید، آرامش و وقار را لباس و شکیبایی را زره خود کنید، صداها را پایین بیاورید و پیش از کشیدن شمشیر آن را در نیام بجنبانید.

۱۶-۳-۴- خواهان صبر باشید

﴿۴۰۴۶﴾ خدای تبارک و تعالی به پیامبر خود صفات پسندیده‌ای اختصاص داد، شما نیز خود را بیازمایید، اگر آن صفات در شما بود از خدای عزیز و جلیل سپاسگزار باشید و از او بخواهید که آن صفات در شما بیشتر شود. سپس ده صفت شمرد، از جمله: یقین و قناعت و شکیبایی.

۱۷-۳-۴- صبر را همچون جامه‌ی زیرین بپوشید

﴿۴۰۴۷﴾ شکیبایی را شعار خود دارید، که شاهد پیروزی را در کنار آرید.

﴿۴۰۴۸﴾ علی علیه السلام در خطبه‌ای در کوفه بعد از حمد و ثنای پروردگار فرمود: من سید پیران کهنسال و سنتی از ایوب در من موجود است و همچنان که خدای متعال در مقابل صبر ایوب خانواده‌ی او را به او بازگرداند، مرا هم به دیدار کسانم موفق می‌دارد و این هنگامی خواهد بود که فلک دور بزند و آخرالزمان برسد و شما از به‌درازا کشیدن زمان انتظار بگویید: «آن کس که باید بیاید یا مرده و یا به هلاکت رسیده است». بدانید که قبل از ظهور، شما باید لباس شکیبایی بر تن کنید.

۱۸-۳-۴- از صبر کمک بگیرید

﴿۴۰۴۹﴾ از صبر و نماز یاری جویید؛ (و با استقامت و مهار هوس‌های درونی و توجه به پروردگار، نیرو بگیرید؛) و این کار، جز برای خاشعان، گران است.

﴿۴۰۵۰﴾ ای افرادی که ایمان آورده‌اید، از صبر (و استقامت) و نماز، کمک بگیرید، (زیرا) خداوند با صابران است.

﴿۴۰۵۱﴾ پس به‌وسیله‌ی شکیبایی و نماز و راستی در نیت، یاری بخواهید، زیرا خداوند پس از شکیبایی، یاری می‌رساند.

﴿۴۰۵۲﴾ پس به‌وسیله‌ی شکیبایی و نماز و راستی در نیت، یاری بخواهید، زیرا خداوند پس از شکیبایی، یاری می‌رساند.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

١٩-٣-٤- إشعر قلبك بالصبر

﴿٤٠٥٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فأخى قلبك بالموعدة وأمته بالزهد وقوه باليقين ونوره بالحكمة ودلله بذكر الموت وقرره بالفناء وأسكنه بالخشية وأشعره بالصبر بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٠٠

٢٠-٣-٤- اشتغل بالصبر

﴿٤٠٥٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اشتغل بالصبر على الرزية عن الجزع لها؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

٢١-٣-٤- أطرح عنك واردات الأمور بعزائم الصبر

﴿٤٠٥٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أطرح عنك واردات الأمور بعزائم الصبر وحسن اليقين؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨١

٢٢-٣-٤- افعل

﴿٤٠٥٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: فإن استطعت أن تعمل بالصبر مع اليقين فافعل فإن لم تستطع فاصبر فإن في الصبر على ما تكره خيراً كثيراً؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٤١٢

﴿٤٠٥٧﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: فقد مضى القلم بما هو كائن فلو جهد الناس أن ينفعوك بأمر لم يكتبه الله لك لم يقدروا عليه ولو جهدوا أن يضروك بأمر لم يكتبه الله عليك لم يقدروا عليه فإن استطعت أن تعمل بالصبر مع اليقين فافعل فإن لم تستطع فاصبر؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٤١٢

٢٣-٣-٤- اقتبس نور الصبر

﴿٤٠٥٨﴾ فاقبس يا بني نور الصبر على موارد أمورك تفز بدرك الصنع في مصادرها؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ٣٥

٢٤-٣-٤- إلق عنك واردات الهموم بعزائم الصبر

﴿٤٠٥٩﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: ألق عنك واردات الهموم بعزائم الصبر عود نفسك الصبر فنعم الخلق الصبر وأحملها على ما أصابك من أهوال الدنيا وهمومها فاز الفائزون ونجا الذين سبقت لهم من الله الحسنى فإنه جنة من الفاقة؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٨٤

٢٥-٣-٤- تخلق بالصبر

﴿اهمیت صبر﴾

۱۹-۳-۴- قلبت را با لباس صبر بپوشان

﴿۴۰۵۳﴾ قلبت را با پند و نصیحت زنده کن و با زهد و بی‌رغبتی به دنیا بمیران، با یقین تقویت و با حکمت نورانی‌اش کن، با یاد مرگ خوارش کن و او را وادار کن که به پایان‌پذیربودن دنیا اقرار کند، آن را با خشیت و تواضع آرام و صبر را با آن همراه کن.

۲۰-۳-۴- به صبر بپردازید

﴿۴۰۵۴﴾ به جای بی‌تابی کردن و ناآرام‌بودن در هنگام سختی و مشکلات؛ خود را به شکیبایی در آن مشغول ساز.

۲۱-۳-۴- با صبر، سختی‌های امور را از خود دور کنید

﴿۴۰۵۵﴾ حوادث و کارهایی را که برایت پیش می‌آید، با تصمیم به شکیبایی و یقین نیکو، از خود دور کن و در برابر آن‌ها مقاومت داشته باش.

۲۲-۳-۴- انجام بده

﴿۴۰۵۶﴾ اگر توانایی داری که با صبر و یقین کاری انجام دهی، انجام بده و اگر توانایی نداری صبر پیشه کن. که در شکیبایی بر آنچه خوشایند تو نیست، بهره‌ای فراوان است. ﴿۴۰۵۷﴾ آنچه سرنوشت تو بوده، از قلم تقدیر گذشته است و اگر مردم کوشش کنند به تو نفعی برسانند در صورتی که برایت مقدر نشده باشد از کوشش خود نتیجه نخواهند گرفت. و اگر کوشش کنند به تو زبانی برسانند، در صورتی که خداوند برای تو مقدر نکرده باشد زیان آن‌ها به تو نخواهد رسید، پس اگر می‌توانی که با یقین به عواقب امور صبر کنی چنین کن و اگر نمی‌توانی، تحمل کن.

۲۳-۳-۴- از صبر نور و روشنی بگیرد

﴿۴۰۵۸﴾ ای پسر جان در همه‌ی کارهایت از نور صبر بهره بگیر تا به دریافت الطاف از سرچشمه‌ی آن، موفق شوی.

۲۴-۳-۴- سختی‌های اندوه و رنج را، با صبر از خود دور کن

﴿۴۰۵۹﴾ غصه‌های وارده را با صبرهای پایدار و محکم از خود دور کن؛ و نفس خود را به صبر عادت بده که بهترین اخلاق، شکیبایی است؛ و بر نفس خود شکیبایی در مقابل ناملایمات و ناخوشی‌های دنیا را تحمیل کن. پیروزمندان به واسطه‌ی تحمیل صبر به خود، به سرمنزل مقصود رسیدند؛ و پیشتاازان به دریافت وعده‌های نیکوی الهی، نجات‌یافتند؛ زیرا صبر، سپری برای رفع نیازهاست.

۲۵-۳-۴- خود را با صبر بیاراید

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَ الْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٠٦٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: تَخَلَّقْ بِأَخْلَاقِي إِنِّي أَنَا الصَّبُورُ وَ الصَّابِرُ إِن مَاتَ مَعَ الصَّبْرِ مَاتَ شَهِيداً وَ إِن عَاشَ عَاشَ عَزِيزاً وَ اعْلَمُوا أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى الْمَطْلُوبِ غُنَوَانُ الْفَقْرِ وَ الصَّبْرُ عَلَى الْمِحَنِ غُنَوَانُ الْفَرَجِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

٤-٣-٢٦- تَوَسَّدَ الصَّبْرَ

﴿٤٠٦١﴾ الباقر عليه السلام: تَوَسَّدَ الصَّبْرَ وَ اعْتَنَقَ الْفَقْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٥٨

٤-٣-٢٧- جَرَّبَ بِالصَّبْرِ

﴿٤٠٦٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جَرَّبَ نَفْسَكَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ بِالصَّبْرِ عَلَى آدَاءِ الْفَرَائِضِ وَ الدُّوْبِ فِي إِقَامَةِ النَّوَافِلِ وَ الْوَطَائِفِ؛ غرر الحكم ص: ١٧٦

٤-٣-٢٨- حَسَّنَ التَّصَبُّرَ

﴿٤٠٦٣﴾ حَسَّنَ التَّصَبُّرَ مَا اسْتَطَعْتَ فَإِنَّهُ نِعْمَ السَّبَبُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٤٦

٤-٣-٢٩- حَصَّنَ الصَّبْرَ

﴿٤٠٦٤﴾ الكاظم عليه السلام: فَحَصَّنُوا بَابَ الْجِلْمِ فَإِنَّ بَابَهُ الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٤٨

﴿٤٠٦٥﴾ الكاظم عليه السلام: فَحَصَّنُوا بَابَ الْجِلْمِ فَإِنَّهُ بَابُ الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٨

﴿٤٠٦٦﴾ عيسى عليه السلام: فَحَصَّنُوا بَابَ الْعِلْمِ فَإِنَّ بَابَهُ الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٣٠٤

٤-٣-٣٠- رَاعِ الصَّبْرَ

﴿٤٠٦٧﴾ الصادق عليه السلام: رَاعِ أَوْقَاتَ فَرَائِضِ اللَّهِ وَ سُنَنِ نَبِيِّهِ ﷺ وَ مَا يَجِبُ عَلَيْكَ مِنَ الْأَدَبِ وَ الْإِحْتِمَالِ وَ الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٠ ص: ١٧٢

٤-٣-٣١- رَضَ نَفْسَكَ عَلَى الصَّبْرِ

﴿٤٠٦٨﴾ الرسول ﷺ: رَضَ نَفْسَكَ عَلَى الصَّبْرِ تَخَلَّصَ مِنَ الْإِثْمِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢٢٦

٤-٣-٣٢- إِلْزَمَ الصَّبْرَ

﴿٤٠٦٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَلْزَمَ الصَّبْرَ فَإِنَّ الصَّبْرَ حُلُوُّ الْعَاقِبَةِ مَيِّمُونَ الْمَغَبَّةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿٤٠٧٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَلْزَمُوا الصَّبْرَ فَإِنَّهُ دِعَامَةُ الْإِيْمَانِ وَ مِلَاكُ الْأُمُورِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۰۶۰﴾ خدا به داود گفت: اخلاق خود را مانند اخلاق من کن. من بسیار شکیبایم و انسان شکیبا و صابر اگر در حال صبر بمیرد، شهید مرده است و اگر زنده بماند با عزت زندگی خواهد کرد. بدانید که خویشتن‌داری در مقابل آنچه مورد علاقه است، سرلوحه‌ی پیروزی و شکیبایی بر محنت‌ها، سرلوحه‌ی فرج و گشایش است.

۴-۳-۲۶- بر صبر تکیه کنید

﴿۴۰۶۱﴾ صبر را متکای خود قرارده و نداری را در آغوش بگیر.

۴-۳-۲۷- صبر را تجربه کنید

﴿۴۰۶۲﴾ نفس خود را در فرمان‌برداری خدا، با پایداری در ادای واجبات و سختی کشیدن در انجام نوافل و وظایف بیازما.

۴-۳-۲۸- صبر را به زیبایی ادا کنید

﴿۴۰۶۳﴾ تا می‌توانی به بهترین شکل خود را به شکیبایی وادار کن که آن بهترین وسیله برای رسیدن به هدف است.

۴-۳-۲۹- از صبر محافظت کنید

﴿۴۰۶۴﴾ دروازه‌ی بردباری را محکم کنید. زیرا دروازه‌ی بردباری صبر است.

﴿۴۰۶۵﴾ دروازه‌ی بردباری را محکم کنید. زیرا دروازه‌ی بردباری صبر است.

﴿۴۰۶۶﴾ دروازه‌ی بردباری را محکم کنید. زیرا دروازه‌ی بردباری صبر است.

۴-۳-۳۰- صبر را مراعات کنید

﴿۴۰۶۷﴾ مراقبت کن تا واجبات الهی و آداب و سنن رسول اکرم صلی الله علیه و آله در اوقات مخصوص آن‌ها به‌جا آورده شود و نیز آنچه از ادب و تحمل و شکیبایی و شکر که بر تو واجب است، رعایت نمایی.

۴-۳-۳۱- با صبر کردن خود را تربیت کنید

﴿۴۰۶۸﴾ نفست را تمرین شکیبایی بده و از گناه، خالص و پاکش کن.

۴-۳-۳۲- خود را به صبر کردن وادارید

﴿۴۰۶۹﴾ با صبر همراه باش که عاقبتش شیرین و انجامش مبارک است.

﴿۴۰۷۰﴾ با صبر همراه باشید که ستون ایمان است و اصل کارهاست.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٠٧١﴾ الصادق عليه السلام: أَلْزَمُوا الصَّمْتَ وَالسُّكُوتَ وَالْحِلْمَ وَالصَّبْرَ؛ وسائل الشيعة ج: ١٠

ص: ١٦٦

﴿٤٠٧٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَلْزَمُوا أَنْفُسَهُمُ الصَّبْرَ وَأَنْزَلُوا الدُّنْيَا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَالْمَيْتَةِ الَّتِي لَا يَجِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ يَشْبَعَ مِنْهَا إِلَّا فِي حَالِ الضَّرُورَةِ إِلَيْهَا وَأَكَلُوا مِنْهَا بِقَدَرِ مَا أَبْقَى لَهُمُ النَّفْسَ وَآمَسَكَ الرُّوحَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٥٣

﴿٤٠٧٣﴾ الرسول الله ﷺ: دَعِ نَعِيمَ الدُّنْيَا وَآكَلَهَا وَحَلَاوَتَهَا وَحَارَّهَا وَبَارِدَهَا وَلِينَهَا وَطَيِّبَهَا وَآلِزْ نَفْسَكَ الصَّبْرَ عَنْهَا فَإِنَّكَ مَسْئُولٌ عَنْ ذَلِكَ كُلِّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٠٥

﴿٤٠٧٤﴾ الصادق عليه السلام: أَلِزْ نَفْسَكَ التَّوَدَّةَ فِي أُمُورِكَ وَصَبْرٌ عَلَى مَثُونَاتِ الْإِخْوَانِ نَفْسَكَ؛

بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٤١٩

٣٣-٣-٤- عَوْدُ الصَّبْرِ

﴿٤٠٧٥﴾ عيسى عليه السلام: عَوِّدْ جِسْمَكَ الصَّبْرَ؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٣٢٩

﴿٤٠٧٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: عَوِّدْ نَفْسَكَ التَّصَبُّرَ عَلَى الْمَكْرُوهِ؛ نهج البلاغة ص: ٣٩١

﴿٤٠٧٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: عَوِّدْ نَفْسَكَ الصَّبْرَ عَلَى جَلِيسِ السَّوِّ فَلَيْسَ يَكَادُ يُخْطِئُكَ؛

شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٨٥

٣٤-٣-٤- وَاظْبُوا عَلَى الصَّبْرِ

﴿٤٠٧٨﴾ الصادق عليه السلام: وَآظِبُوا عَلَى الصَّبْرِ تُوجَرُوا؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٦

٣٥-٣-٤- وَطَّنْ نَفْسَكَ عَلَى الصَّبْرِ

﴿٤٠٧٩﴾ الرسول الله ﷺ: وَطَّنْ نَفْسَكَ عَلَى الصَّبْرِ تَلْقَى [تَلْقَى] الْحِلْمَ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢٢٦

﴿٤٠٨٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وَطَّنْ نَفْسَكَ عَلَى الصَّبْرِ عَلَى مَا أَصَابَكَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٨

﴿٤٠٨١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وَطَّنْ نَفْسَكَ عَلَى الصَّبْرِ فِي الْبَأْسِ وَالضَّرَاءِ، وَلَا تَكُونَنَّ فَشَلًا وَ

لَا طَائِشًا وَلَا رَعْدِيدًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٦٠

﴿٤٠٨٢﴾ الصادق عليه السلام: وَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الصَّبْرِ تُوجَرُوا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

٣٦-٣-٤- وَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الصَّبْرِ

﴿٤٠٨٣﴾ الصادق عليه السلام: وَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الصَّبْرِ تُوجَرُوا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۰۷۱﴾ با سکوت و بردباری و صبر همراه شوید.

﴿۴۰۷۲﴾ اولیای خداوند، صبر و شکیبایی را بر خود لازم کردند، آن‌ها دنیا را نزد خود تا مرتبه‌ی لاشه‌ای که جایز نیست کسی خود را از آن سیر کند و استفاده از آن جز در مواقع ناچاری روا نیست، پایین آورده‌اند. و فقط به اندازه‌ی زنده‌ماندن و داشتن توان برای فعالیت، از آن بهره می‌گیرند. تا کارهای خود را به انجام رسانند.

﴿۴۰۷۳﴾ نعمت‌های دنیا و خوردنش، شیرینی و سرد و گرم و نرمی و لذتش را واگذار و شکیبایی را بر خود واجب کن. زیرا که تو در مقابل تمام آن نعمت‌ها مورد پرسش قرار می‌گیری.

﴿۴۰۷۴﴾ همواره نفس خود را به آرامش در انجام کارهای خویش الزام کن و آن را در مقابل زحمات برادران به صبر و شکیبایی وادار ساز.

۳۳-۳-۴- به صبر عادت کن

﴿۴۰۷۵﴾ جسم خود را به شکیبایی عادت بده.

﴿۴۰۷۶﴾ نفست را به شکیبایی در ناخوشی‌ها عادت بده.

﴿۴۰۷۷﴾ در برابر همنشین بد، صبر و شکیبایی را بر خود تحمیل کن و مبادا (خطای دیگران) تو را به گناه بیندازد.

۳۴-۳-۴- بر صبر کردن مداومت کنید

﴿۴۰۷۸﴾ همیشه شکیبایی پیشه کنید که پاداش خواهید داشت.

۳۵-۳-۴- به صبر کردن عادت کنید

﴿۴۰۷۹﴾ خود را برای شکیبایی آماده ساز تا به بردباری برسی.

﴿۴۰۸۰﴾ خود را برای صبر در برابر آنچه بر تو وارد می‌شود، آماده کن.

﴿۴۰۸۱﴾ خود را برای شکیبایی در سختی و ناراحتی آماده ساز و سست و سبکسر و ترسو

مباش

﴿۴۰۸۲﴾ تلخی صبر و شکیبایی را بر جان خود هموار کنید، تا مأجور و پیروز باشید.

۳۶-۳-۴- خود را برای صبر کردن آماده کنید

﴿۴۰۸۳﴾ تلخی صبر و شکیبایی را بر جان خود هموار کنید، تا مأجور و پیروز باشید.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

٣٧-٣-٤- وَقَفْنِي لِلصَّبْرِ

﴿٤٠٨٤﴾ الرِّسُولُ ﷺ: وَقَفْنِي لِلْحَمْدِ عَلَى نِعْمَتِكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ بِهَا عَلَيَّ وَالشُّكْرِ لِإِحْسَانِكَ الَّذِي أَسَدَيْتَ إِلَيَّ وَالْإِقْبَالَ عَلَى تَحْمِيدِكَ وَتَكْبِيرِكَ وَتَقْدِيرِكَ وَتَقْدِيرِكَ وَتَهْلِيلِكَ وَتَمْجِيدِكَ وَتَعْظِيمِكَ فِي كُلِّ وَقْتٍ وَالرِّضَا بِقَضَائِكَ وَقَدْرِكَ إِذَا قَضَيْتَ وَقَدَّرْتَ وَالصَّبْرَ عَلَى بَلَاءِكَ وَمِحْنِكَ إِذَا ابْتَلَيْتَ وَامْتَحَنْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٧٩

٤-٤- وَجُوبُ الصَّبْرِ

١-٤-٤- إِفْتَرَضَ عَلَيْنَا

﴿٤٠٨٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِفْتَرَضَ عَلَيْنَا الشُّكْرَ إِذَا أَعْطَانَا وَالصَّبْرَ إِذَا ابْتَلَانَا؛ بحار الأنوار

ج: ٧٩ ص: ٩٥

٢-٤-٤- الصَّبْرُ فَرِيضَةٌ

﴿٤٠٨٦﴾ الصادق عليه السلام: الْعَبْدُ بَيْنَ ثَلَاثِ بَلَاءٍ وَقَضَاءٍ وَنِعْمَةٍ فَعَلَيْهِ لِلْبَلَاءِ مِنَ اللَّهِ الصَّبْرُ فَرِيضَةٌ وَعَلَيْهِ لِلْقَضَاءِ مِنَ اللَّهِ التَّسْلِيمُ فَرِيضَةٌ وَعَلَيْهِ لِلنِّعْمَةِ مِنَ اللَّهِ الشُّكْرُ فَرِيضَةٌ؛ وسائل الشيعة ج: ٣

ص: ٢٦٠

٣-٤-٤- أَخَذَ الْمِيثَاقَ عَلَى الصَّبْرِ

﴿٤٠٨٧﴾ الرضا عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَخَذَ مِيثَاقَ أَوْلِيَائِنَا عَلَى الصَّبْرِ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٤٧

٤-٤-٤- أَوْلَى بِي الصَّبْرُ وَلُزُومُهُ

﴿٤٠٨٨﴾ الصادق عليه السلام: لَمَّا اشْتَدَّ الْبَلَاءُ عَلَى أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَتْ امْرَأَتُهُ أَلَا تَدْعُو رَبَّكَ فَيَكْشِفَ مَا بَكَ فَقَالَ لَهَا يَا امْرَأَةُ إِنِّي عَشْتُ فِي الْمَلِكِ وَالرَّخَاءِ سَبْعِينَ سَنَةً فَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَعِيشَ مِثْلَهَا فِي الْبَلَاءِ لَعَلِّي كُنْتُ أَدَيْتُ شُكْرَ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ وَأَوْلَى بِي الصَّبْرُ عَلَى مَا أَجْلَى؛ مسكن الفؤاد

ص: ٩٥

٥-٤-٤- مَا يَجِبُ عَلَيْكَ مِنَ الصَّبْرِ

﴿٤٠٨٩﴾ الصادق عليه السلام: رَاعِ أَوْقَاتَ فَرَائِضِ اللَّهِ وَسُنَنِ نَبِيِّهِ ﷺ وَمَا يَجِبُ عَلَيْكَ مِنَ الْأَدَبِ وَالِاحْتِمَالِ وَالصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٠ ص: ١٧٢

﴿اهمیت صبر﴾

۳۷-۳-۴- مرا به صبر کردن توفیق ده

﴿۴۰۸۴﴾ خدایا، مرا به سپاس بر نعمت‌هایی که به من ارزانی داشته‌ای، شکر بر احسانی که در حقم کرده‌ای و روی آوردن به تحمید و تکبیر و تسبیح و تقدیس و تهلیل و تمجید و تعظیم در برابر، در همه‌ی حالات و زمان‌ها، راضی بودن به قضا و قدرت بر آنچه مقرر کردی و شکیبایی بر بلا و مصیبت هرگاه که مبتلایم کردی و هرگاه مرا آزمودی، موفقم گردان.

۴-۴- ضرورت صبر

۱-۴-۴- بر ما واجب شده است

﴿۴۰۸۵﴾ خداوند زمانی که به ما چیزی می‌دهد، شکر و وقتی که ما را به بلایی مبتلا می‌کند، شکیبایی را بر ما واجب کرده است.

۲-۴-۴- یک فریضه و تکلیف واجب است

﴿۴۰۸۶﴾ بنده‌ی خدا بین سه چیز قرار دارد، گرفتاری، قضا (مسائل از پیش تعیین شده) و نعمت. در هنگام گرفتاری واجب است صبر کند، در مقابل قضا، واجب است تسلیم باشد و در برابر نعمت، واجب است شکر کند.

۳-۴-۴- پیمان گرفتن بر صبر

﴿۴۰۸۷﴾ خدای تبارک و تعالی از دوستان ما عهد و پیمان گرفته که در دوران حکومت باطل شکیبایی و صبر ورزند، پس در برابر حکم (پیمان) پروردگارت، شکیبا باش.

۴-۴-۴- همراهی با صبر بر من سزاوارتر است

﴿۴۰۸۸﴾ آن‌گاه که بلا و گرفتاری ایوب شدت یافت، همسرش به او گفت: چرا دعا نمی‌کنی که خداوند بلا را از تو برطرف کند؟ ایوب گفت: ای زن، من هفتاد سال در حال رفاه و آسایش زندگی کردم، حال مایلیم که هفتاد سال در بلا و گرفتاری باشم، تا شاید بتوانم شکر نعمت‌های گذشته را ادا کنم و صبر کردن در برابر بلا برای من سزاوارتر است.

۵-۴-۴- آنچه از صبر بر تو واجب است

﴿۴۰۸۹﴾ مراقبت کن تا واجبات الهی و آداب و سنن رسول اکرم ﷺ در اوقات مخصوص آن‌ها به‌جا آورده شود و نیز آنچه از ادب و تحمل و شکیبایی و شکر که بر تو واجب است، رعایت نمایی.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

٤-٤-٤- يَجِبُ عَلَى الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى زَوْجِهَا

﴿٤٠٩٠﴾ يَا حَوَّلَا يُجِبُ عَلَى الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى زَوْجِهَا عَلَى الضَّرِّ وَالنَّفْعِ وَتَصْبِرَ عَلَى الشَّدَةِ وَالرَّخَاءِ كَمَا صَبَرَتْ زَوْجَةُ أَيُّوبَ الْمُتَّبَلَى؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٤١

٤-٤-٧- يَنْبَغِي أَنْ يَصْبِرَ

﴿٤٠٩١﴾ الْعَسْكَرِيُّ عليه السلام: يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يُشِيرَ عَلَى صَاحِبِهِ بِشَيْءٍ إِلَّا وَاسَاهُ فِيهِ وَصَبَرَ عَلَيْهِ؛

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٩٣

٤-٥- طَلَبُ الصَّبْرِ وَالْإِسْتِعَاذَةِ مِنْ ضَعْفِهِ أَوْ فَقْدَانِهِ

٤-٥-١- الْإِسْتِعَاذَةُ مِنْ ضَعْفٍ أَوْ فَقْدَانٍ الصَّبْرِ

٤-٥-١-١- أَعُوذُ بِكَ مِنْ ضَعْفِ الصَّبْرِ

﴿٤٠٩٢﴾ السَّجَادُ عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَيَجَانِ الْحِرْصِ، وَسَوْرَةِ الْغَضَبِ، وَغَلَبَةِ

الْحَسَدِ، وَضَعْفِ الصَّبْرِ؛ الصَّحِيفَةُ السَّجَادِيَّةُ الدُّعَاءُ: ٨

٤-٥-١-٢- أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَلَبَةِ الْجَزَعِ عَلَى الصَّبْرِ

﴿٤٠٩٣﴾ الْجَوَادُ عليه السلام: فَمَنْ غَلَبَ جَزَعُهُ عَلَى صَبْرِهِ حَبِطَ أَجْرُهُ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ؛

بحار الأنوار ج: ٥٠ ص: ١٠٣

٤-٥-١-٣- أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَشْتَرِيَ الْجَزَعَ بِالصَّبْرِ

﴿٤٠٩٤﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: أَعُوذُ بِكَ رَبَّ أَنْ أَشْتَرِيَ الْجَهْلَ بِالْعِلْمِ كَمَا اشْتَرَى غَيْرِي أَوْ

السَّفَهَ بِالْحِلْمِ أَوْ الْجَزَعَ بِالصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١١٠

﴿٤٠٩٥﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: أَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أَشْتَرِيَ الْجَهْلَ بِالْعِلْمِ وَالْجَفَاءَ بِالْحِلْمِ وَالْجَوْرَ بِالْعَدْلِ

وَالْقَطِيعَةَ بِالْبِرِّ وَالْجَزَعَ بِالصَّبْرِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٩٠

٤-٥-١-٤- أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ كُلِّ بَلَاءٍ وَ مُصِيبَةٍ لَا صَبْرَ لِي عَلَيْهَا

﴿٤٠٩٦﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: أَعُوذُ بِكَ مِنَ الضِّيقِ وَالشَّدَةِ وَالْقَيْدِ وَالْحَبْسِ وَالْوَتَاقِ وَالسُّجُونِ وَ

الْبَلَاءِ وَكُلِّ مُصِيبَةٍ لَا صَبْرَ لِي عَلَيْهَا؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ١٨٤

﴿٤٠٩٧﴾ الرَّسُولُ ﷺ: أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْفَقْرِ وَالْكَفْرِ وَالْعَدْرِ وَضِيقِ الصَّدْرِ وَسُوءِ الْأَمْرِ وَمِنْ

بَلَاءٍ لَيْسَ لِي بِهِ صَبْرٌ؛ مفتاح الفلاح ص: ٢٤٤

﴿اهمیت صبر﴾

۴-۴-۶- بر زن واجب است که در برابر همسرش صبور باشد

﴿۴۰۹۰﴾ ای حولا، بر زن واجب است که در خوشی و ناخوشی با همسرش همراه باشد و بر سختی و آسایش شکیبایی کند، همان طور که همسر ایوب شکیبایی کرد.

۴-۴-۷- شایسته است که صبر کند

﴿۴۰۹۱﴾ سزاوار است کسی که دیگری را به عمل نیکی راهنمایی می کند، خودش هم بر انجام آن کار صبور باشد.

۴-۵- طلب صبر کردن و پناه بردن به خدا از کمی و یا فقدان صبر

۴-۵-۱- پناه بردن به خدا از کمی و فقدان صبر

۴-۵-۱-۱- پناه می برم به تو از کمی صبر

﴿۴۰۹۲﴾ خدایا از جوشش حرص و تندى غضب و تسلط حسد و سستی صبر و شکیبایی، به تو پناه می برم.

۴-۵-۱-۲- پناه می برم بر خدا از غلبه ی بی تابى بر صبر

﴿۴۰۹۳﴾ هر کس ناراحتی و بی تابى او بیش از صبر و شکیبایی اش باشد، اجر و پاداش او از بین می رود. به خدا پناه می بریم از چنین صفتی.

۴-۵-۱-۳- پناه می برم به خدا از اینکه بی تابى را با صبر معامله کنم

﴿۴۰۹۴﴾ پروردگارا به تو پناه می برم از اینکه نادانی را در مقابل دانایی بخرم - چنانچه دیگری جز من این کار را کرده - یا سفاقت و نابخردی را در مقابل خردورزی، خریداری کنم، یا بی تابى را در مقابل بردباری.

﴿۴۰۹۵﴾ به تو پناه می برم از اینکه نادانی را در مقابل دانایی بخرم، یا جفا کاری را در مقابل بردباری، یا ستمکاری را در مقابل عدالت، یا قطع رابطه را در مقابل نیکی کردن و یا بی تابى را در مقابل شکیبایی.

۴-۵-۱-۴- پناه می برم به خدا از بلا و مصیبتی که تحمل آن را ندارم

﴿۴۰۹۶﴾ پناه می برم به تو از تنگی و سختی و بند و حبس و دستگیری و زندان و گرفتاری و هر مصیبتی که طاقت تحمل آن را ندارم.

﴿۴۰۹۷﴾ پناه می برم به تو از فقر و کفر و نیرنگ و کم حوصلگی (بی صبری) و بد عاقبتی و از بلایی که تحمل آن را ندارم.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٠٩٨﴾ الصَّادِقُ الْكَلْبِيُّ: أَعُوذُ بِكَ مِنْ...بَلَاءٍ لَيْسَ لِي عَلَيْهِ صَبْرٌ؛ الْبَلْدَاءُ مِين ص:٢٩

٢-٥-٤- طلب الصبر

١-٢-٥-٤- آتَنِي صَبْرًا

﴿٤٠٩٩﴾ امير المؤمنين الكَلْبِيُّ: اللَّهُمَّ مَا آتَيْتَنِي مِنْ خَيْرٍ فَأَتِنِي مَعَهُ شُكْرًا تُحْدِثُ بِهِ لِي ذِكْرًا وَ أَحْسِنْ لِي بِهِ ذُخْرًا وَ مَا رَوَيْتَ عَنِّي مِنْ عَطَاءٍ آتَيْتَنِي عَنْهُ غَنَى فَاجْعَلْ لِي فِيهِ أَجْرًا وَ آتِنِي عَلَيْهِ صَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٣٩

٢-٢-٥-٤- أَجْبِرْ مُصِيبَتِي بِإِذْخَالِكَ الصَّبْرَ عَلَيَّ فِيهَا

﴿٤١٠٠﴾ وَ أَجْبِرْ مُصِيبَتِي بِجَلَاءِ كَرْبِهَا وَ إِذْخَالِكَ الصَّبْرَ عَلَيَّ فِيهَا؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ٥٣

٣-٢-٥-٤- اجْعَلْ نَفْسِي صَابِرَةً

﴿٤١٠١﴾ الْكَاضِمُ الْكَلْبِيُّ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ اجْعَلْ نَفْسِي مُطْمَئِنَّةً بِقَدْرِكَ رَاضِيَةً بِقَضَائِكَ مُوَلَّعةً بِذِكْرِكَ وَ دُعَائِكَ مُحِبَّةً لِمَقْوَةِ أَوْلِيَائِكَ مُحْبُوبَةً فِي أَرْضِكَ وَ سَمَائِكَ صَابِرَةً عِنْدَ نَزُولِ بَلَائِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٢٦٦

٤-٢-٥-٤- اجْعَلْنَا صَابِرِينَ

﴿٤١٠٢﴾ الرَّسُولُ ﷺ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مَشْغُولِينَ بِأَمْرِكَ آمِنِينَ بِوَعْدِكَ آيِسِينَ مِنْ خَلْقِكَ آسِينَ بِكَ مُسْتَوْحِشِينَ مِنْ غَيْرِكَ رَاضِينَ بِقَضَائِكَ صَابِرِينَ عَلَى بَلَائِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٣٦٠

﴿٤١٠٣﴾ الرضا الكَلْبِيُّ: اللَّهُمَّ وَ قَوْنَا عَلَى طَاعَتِهِ وَ ثَبَّتْنَا عَلَى مُشَايَعَتِهِ وَ آمَنَّا بِمُتَابَعَتِهِ وَ اجْعَلْنَا فِي حِزْبِهِ الْقَوَّامِينَ بِأَمْرِهِ الصَّابِرِينَ مَعَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٣٣٢

﴿٤١٠٤﴾ الرضا الكَلْبِيُّ: ثَبَّتْنَا عَلَى مُشَايَعَتِهِ وَ آمَنَّا بِمُتَابَعَتِهِ وَ اجْعَلْنَا فِي حِزْبِهِ الْقَوَّامِينَ بِأَمْرِهِ الصَّابِرِينَ مَعَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٣٣٢

٥-٢-٥-٤- اجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ صَبَرُوا

﴿٤١٠٥﴾ الرَّسُولُ ﷺ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ إِذَا حَدَّثُوا صَدَقُوا وَ إِذَا أَسَاءُوا اسْتَغْفَرُوا وَ إِذَا سَأَلُوا صَبَرُوا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٣٥

٦-٢-٥-٤- اجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ أَوْرَثُوا الصَّبْرَ

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۰۹۸﴾ به تو پناه می‌برم از بلایی که من تحمل آن را نداشته باشم.

۴-۵-۲- طلب و درخواست صبر

۴-۵-۲-۱- به من صبر عطا کن

﴿۴۰۹۹﴾ خدایا هر خیری به من عطا می‌کنی، شکری نیز به همراه آن عطا کن، که موجب شود دوباره یادت کنم و به سبب آن، ذخیره‌ی نیکویی بیندوزم و هر عطایی را که از من منع می‌کنی، مرا از آن بی‌نیاز و نسبت به نداشتنش شکیبا کرده و برای آن اجری نصیبم کن.

۴-۵-۲-۲- نصیبم را به وسیله‌ی صبری که به من می‌دهی بیشتر کن

﴿۴۱۰۰﴾ با برطرف کردن سختی این مصیبت و با داخل نمودن نیروی صبر بر من، زیان مرا جبران کن.

۴-۵-۲-۳- روح و جان مرا صبور قرار بده

﴿۴۱۰۱﴾ خدایا بر محمد و خاندانش درود فرست، مرا به مقدرات خود مطمئن، به قضایت راضی و خشنود، به یادت حریص و نسبت به دوستان برگزیده‌ات علاقه‌مند کن. خدایا مرا در زمین و آسمان محبوب دیگران و بر نزول بلا و گرفتاری‌ها شکیبا بگردان.

۴-۵-۲-۴- ما را از صابران قرار بده

﴿۴۱۰۲﴾ خدایا، ما را از کسانی قرار بده که به انجام فرامین تو مشغولند و از ایمان‌آورانندگان به وعده‌ات و از ناامیدشدگان از خلقت و از بیمناکان از غیر خودت و راضی به قضایت و شکیبا بر بلایا و مصیبت‌هایت و شکرگزار بر نعمت‌هایت قرار بده.

﴿۴۱۰۳﴾ خدایا ما را برای اطاعت از فرامین او نیرو ده و بر همراهی او استوارمان ساز، پیروی از او را بر ما کرم کن و ما را در حزب و گروه او و از برپادارندگان دستورات و شکیبایان همراهش، قرار ده.

﴿۴۱۰۴﴾ پروردگارا! ما را بر همراهی او (امام عصر عج) ثابت‌قدم بدار و توفیق پیروی و تبعیت از او را به ما عطا کن و ما را از گروه او که محکم و صاحب اراده‌ی قوی در اطاعت از اوامر او هستند قرار بده و در همراهی با او ما را شکیبا گردان.

۴-۵-۲-۵- ما را از کسانی که صبر کردند قرار بده

﴿۴۱۰۵﴾ خدایا ما را از جمله کسانی قرار ده که اگر سخن بگویند، راست گویند و اگر گناه کنند، طلب آمرزش کنند و اگر نعمتشان گرفته شود شکیبایی ورزند.

۴-۵-۲-۶- ما را از کسانی که صبر را به ارث می‌گذارند قرار ده

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤١٠٦﴾ السَّجَادُ الْكَلِيلُ: وَاجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ شَرَبُوا بِكَأْسِ الصَّفَاءِ فَأَوْزَتْهُمْ الصَّبْرَ عَلَى طُولِ الْبَلَاءِ فَقَرَّتْ أَعْيُنُهُمْ بِمَا وَجَدُوا مِنَ الْعَيْنِ حَتَّى تَوَلَّهَتْ قُلُوبُهُمْ فِي الْمَلَكُوتِ وَجَالَتْ بَيْنَ سَرَائِرِ حُجُبِ الْجَبَرُوتِ وَمَالَتْ أَرْوَاحُهُمْ إِلَى ظِلِّ بَرْدِ الْمُشْتَاقِينَ فِي رِيَاضِ الرَّاحَةِ وَمَعْدِنِ الْعِزِّ وَغَرَصَاتِ الْمُخَلَّدِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٢٦

٧-٢-٤-٥-٤- إجعلني صابراً

﴿٤١٠٧﴾ الْعَسْكَرِيُّ الْكَلِيلُ: فَجَعَلَ سَلْمَانُ يَقُولُ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي عَلَى الْبَلَاءِ صَابِراً؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩

٨-٢-٤-٥-٤- إجعلني صبوراً

﴿٤١٠٨﴾ الصَّادِقُ الْكَلِيلُ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي صَبُوراً وَاجْعَلْنِي شَكُوراً؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢١١
﴿٤١٠٩﴾ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ وَاجْعَلْ عَلَيَّ صَلَاةَ مِنْكَ وَرَحْمَةً؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ١٦٦

﴿٤١١٠﴾ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الْمُخْتَبِينَ الَّذِينَ إِذَا ذَكَرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ١٦٦
٨-٢-٤-٥-٤- إجعلني من الذين صبروا

﴿٤١١١﴾ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوْا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ١٦٦
﴿٤١١٢﴾ الصَّادِقُ الْكَلِيلُ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ١٦٦

﴿٤١١٣﴾ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ يُجْزَوْنَ الْعُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا؛ العدد القوية ص: ٢٦٥
﴿٤١١٤﴾ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ؛ العدد القوية ص: ٢٣٢
١٠-٢-٤-٥-٤- إجعلني من الذين يستعينون بالصبر

﴿٤١١٥﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ الْكَلِيلُ: وَاجْعَلْنِي مِنَ الْخَاشِعِينَ الَّذِينَ يَسْتَعِينُونَ بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢١٣

١١-٢-٤-٥-٤- إجعلني من الصابرين

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۱۰۶﴾ خداوندا ما را از جمله کسانی قرار ده که جام صفا نوشیدند و آنان را در برابر دوران طولانی سختی‌ها، وارث شکیبایی کردی. پس چشمانشان به آنچه یافتند، روشن شد، دل‌هایشان در ملکوت، سرگشته و حیران است و بین اسرار پشت پرده‌ی جبروت، جولان می‌دهند و روح‌هایشان به‌سوی سایه‌ی خنک مشتاقان، در بوستان‌های آسایش و راحتی و به سرچشمه‌های عزت و عرصه‌های جاودانگی، متمایل است.

۷-۲-۵-۴- مرا از صابران قرار بده

﴿۴۱۰۷﴾ سلمان می‌گفت: خدایا مرا در برابر بلا شکیبا گردان.

۸-۲-۵-۴- مرا از انسان‌های صبور قرار بده

﴿۴۱۰۸﴾ خدایا مرا بسیار صبرکننده و بسیار شکرکننده قرارده.

﴿۴۱۰۹﴾ خدایا، از تو شکیبایی بر طاعتت و خویشتن‌داری از ارتکاب معصیت و شکیبایی بر حکم و دستورت و اخلاص در تمام جایگاه‌ها و شکر و سپاس برای نعمت‌هایت را خواستارم.

﴿۴۱۱۰﴾ خدایا مرا از خضوع‌کنندگانی قرار ده، که با یاد تو، دل‌هایشان به لرزه در می‌آید و از شکیبایان بر مصیبت‌ها، برپا دارندگان نماز و آنان که از آنچه روزی‌شان کرده‌ایم انفاق می‌کنند.

۹-۲-۵-۴- مرا را از کسانی که صبر پیشه کردند قرار بده

﴿۴۱۱۱﴾ خدایا از کسانی قرارم ده که به خاطر رضای پروردگارشان صبر می‌کنند و نماز به پا می‌دارند و از آنچه روزی‌شان کرده‌ای در نهان و آشکار انفاق می‌کنند و بدی را با نیکی دفع می‌کنند.

﴿۴۱۱۲﴾ خدایا مرا از کسانی قرار بده که شکیبایی می‌ورزند و بر پروردگار خویش توکل می‌کنند.

﴿۴۱۱۳﴾ خدایا مرا از کسانی قرارده که به‌واسطه‌ی صبری که کردند، غرفه‌ی بهشت پاداش می‌گیرند.

﴿۴۱۱۴﴾ خدایا مرا از کسانی قرار بده که به خاطر رضای پروردگارشان صبر می‌کنند.

۱۰-۲-۵-۴- مرا از کسانی قرار بده که از صبر مساعدت و یاری خواستند

﴿۴۱۱۵﴾ خدایا مرا از بندگان متواضع و فروتنی قرارده که از شکیبایی و نماز یاری می‌طلبند.

۱۱-۲-۵-۴- مرا از صابران قرار بده

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤١١٦﴾ الصادق عليه السلام: وَاجْعَلْنِي مِنَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ١٦٧

﴿٤١١٧﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَّبِعِينَ إِلَيْكَ التَّابِعِينَ لِأَمْرِكَ الْمُخْتَبِينَ إِلَيْكَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرْتَ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالْمُسْتَكْمِلِينَ مَنَاسِكَهُمْ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَلَاءِ وَالشَّاكِرِينَ فِي الرِّخَاءِ؛
بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٦٤

١٢-٢-٤- أن تجعل نفسي صابرة

﴿٤١١٨﴾ أَغْضِنِي سُؤْلِي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَإِنَّكَ تَعْلَمُ سُؤْلِي وَمُنَايَ وَأَنْ تَجْعَلَ نَفْسِي مُطْمَئِنَّةً
بِلِقَائِكَ صَابِرَةً عَلَى بَلَائِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٠ ص: ٢٦٦

١٣-٢-٤- جعل الله علينا الشكر

﴿٤١١٩﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: وَقَدْ جَعَلَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْنَا الشُّكْرَ إِذَا أُعْطِيَ وَالصَّبْرَ إِذَا ابْتُلِيَ؛
بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٧٥

١٤-٢-٤- أحضرنا الصبر

﴿٤١٢٠﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَحْضِرْنَا ذِكْرَكَ عِنْدَ كُلِّ غَفْلَةٍ وَشُكْرَكَ عِنْدَ
كُلِّ نِعْمَةٍ وَالصَّبْرَ عِنْدَ كُلِّ بَلَاءٍ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٥٩

١٥-٢-٤- أرزقنا صبراً

﴿٤١٢١﴾ وَارْزُقْنَا اللَّهُمَّ دِيناً قَيِّماً وَشُكْراً دَائِماً وَصَبْراً جَمِيلاً؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٨٧
﴿٤١٢٢﴾ الكاظم عليه السلام: وَارْزُقْنَا صِيَامَهُ وَقِيَامَهُ وَبُلُوغَ الْأَمَلِ فِي قِيَامِهِ وَاسْتِكْمَالَ مَا يُرْضِيكَ
عَنِّي صَبْراً وَاحْتِسَاباً وَإِيمَاناً وَيَقِيناً؛ المقنعة ص: ٣٣٢

﴿٤١٢٣﴾ السجاد عليه السلام: وَارْزُقْنَا قُلُوبَ الْخَائِفِينَ وَصَبْرَ الزَّاهِدِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٢٦

١٦-٢-٤- أرزقني الصبر

﴿٤١٢٤﴾ وَارْزُقْنِي الْقُوَّةَ مَا أَثْقَيْتَنِي وَالْإِصْلَاحَ مَا أَحْيَيْتَنِي وَالْعَوْنَ عَلَى مَا حَمَلْتَنِي وَالصَّبْرَ عَلَى
مَا أَبْلَيْتَنِي؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٩١

﴿٤١٢٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي الشُّكْرَ عِنْدَ كُلِّ نِعْمَةٍ وَالصَّبْرَ وَالتَّسْلِيمَ عِنْدَ كُلِّ بَلَاءٍ وَ
مِخْنَةٍ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ٢٨٦

﴿٤١٢٦﴾ اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي صَبْرَ آلِ مُحَمَّدٍ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ١٦

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤١٢٧﴾ السَّجَادُ الْكَلِيلُ: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي فِيهِ تَمَامَ صِيَامِهِ وَبُلُوغَ الْأَمَلِ فِي قِيَامِهِ وَاسْتِكْمَالَ مَا يُرْضِيكَ عَنِّي صَبْرًا وَإِيمَانًا وَيَقِينًا وَاحْتِسَابًا؛ مِنْ لَا يَحْضُرُهُ الْفَقِيه ج: ٢ ص: ١٠٤

﴿٤١٢٨﴾ اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي قَلْبًا خَاشِعًا خَاضِعًا ضَارِعًا وَبَدَنًا صَابِرًا وَلِسَانًا ذَاكِرًا حَامِدًا؛
بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٥٧

﴿٤١٢٩﴾ السَّجَادُ الْكَلِيلُ: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي مِنْ فَضْلِكَ مَالًا طَيِّبًا كَثِيرًا فَاضِلًا لَا يُطْغِيَنِي وَتِجَارَةً نَامِيَةً مُبَارَكَةً لَا تُلْهِينِي وَقُدْرَةً عَلَى عِبَادَتِكَ وَصَبْرًا عَلَى الْعَمَلِ بِطَاعَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٣٢

﴿٤١٣٠﴾ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِ مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضًا وَارْزُقْنِي بِمَنْزِلَتِهِ وَمَنْزِلَتِهِمْ فِي هَذَا الشَّهْرِ الْمُبَارَكِ النَّهْيَ وَالتَّقَى وَالصَّبْرَ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ١٨٤

﴿٤١٣١﴾ امير المؤمنين السَّجَادُ: وَارْزُقْنِي الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٥٦
﴿٤١٣٢﴾ الكَاسِمُ السَّجَادُ: وَارْزُقْنِي خُشُوعَ الْخَاشِعِينَ وَعَمَلَ الصَّالِحِينَ وَصَبْرَ الصَّابِرِينَ؛

بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٤٤٨

﴿٤١٣٣﴾ وَارْزُقْنِي صَبْرًا جَمِيلًا؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٨٥

﴿٤١٣٤﴾ امير المؤمنين السَّجَادُ: وَارْزُقْنِي صَبْرًا عَلَى لَيْلَتِكَ وَرِضًا بِقَدْرِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٦١

﴿٤١٣٥﴾ وَارْزُقْنِي فِي الدُّنْيَا زَهَادَةً وَاجْتِهَادًا فِي الْعِبَادَةِ وَلَقْنِي إِيَّاكَ عَلَى شَهَادَةِ مُنْقَادَةٍ تَسْبِقُ بُشْرَاهَا وَجَعَهَا وَفَرَحَهَا تَرَحُّمًا وَصَبْرَهَا جَزَعَهَا؛ بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٢٥٤

﴿٤١٣٦﴾ الرَّسُولُ ﷺ: وَارْزُقْنِي فِي هَذَا الشَّهْرِ التَّقَى وَالنُّهَى وَالصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ؛
مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٤٤٣

﴿٤١٣٧﴾ الْبَاقِرُ السَّجَادُ: وَاصْرِفْ عَنِّي الْهَلَعَ وَالْجَزَعَ وَارْزُقْنِي الصَّبْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٣ ص: ٢٦٢

١٧-٢-٤-٥-٤-١٧ ارْزُقْنِي صَبْرًا لَيْسَ بَعْدَهُ ضَجْرٌ

﴿٤١٣٨﴾ امير المؤمنين السَّجَادُ: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي إِيْمَانَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ شَكٌّ وَرِئْغٌ وَرِعَاً لَيْسَ بَعْدَهُ رَغْبَةٌ وَخَوْفٌ لَيْسَ بَعْدَهُ غَفْلَةٌ وَعِلْمٌ لَيْسَ بَعْدَهُ جَهْلٌ وَعَقْلٌ لَيْسَ بَعْدَهُ حُمْقٌ وَقُرْبًا

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۱۲۷﴾ خدایا در این ماه، روزهی تمام روزها و رسیدن به آرزوهای نمازهای شبانه و طلب به کمال رساندن هرآنچه تو را راضی می کند را روزی ام کن. که همه را با شکیبایی و ایمان و یقین و نیت خالصانه انجام دهم.

﴿۴۱۲۸﴾ خدایا قلبی خاشع و فروتن و افتاده و جسمی شکیبا روزی ام کن و زبانی که به یاد تو گویا باشد و حمد تو گوید، عطا فرما.

﴿۴۱۲۹﴾ خدایا از فضل خودت، مالی فراوان و پاک و بابرکت نصیبم کن، مالی که به طغیان وادارم نکند؛ و تجارتی رشدیابنده که مرا به خود مشغول نسازد؛ و نیز توانایی و قدرتی به من عطا کن که برای انجام عبادات و پایداری بر فرمان برداری از تو صرف گردد.

﴿۴۱۳۰﴾ خدایا بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرست، درودی که باعث رضایت تو شود و مرا به خاطر منزلت و جایگاه محمد ﷺ و خاندانش، در این ماه مبارک، عقل و پرهیزگاری و شکیبایی در هنگام بلا روزی کن.

﴿۴۱۳۱﴾ خدایا شکیبایی بر بلا را روزی ام قرارده.

﴿۴۱۳۲﴾ خدایا، فروتنی بندگان متواضع و کردار صالحان و شکیبایی صبرکنندگان را روزی ام کن.

﴿۴۱۳۳﴾ خدایا، صبری زیبا روزی ام کن.

﴿۴۱۳۴﴾ خدایا، صبر و شکیبایی بر بلا و سختی ات و خشنودی در برابر تقدیرت را روزی ام کن.

﴿۴۱۳۵﴾ خدایا، بی رغبتی به دنیا و تلاش در عبادت را روزی ام کن و به من شهادتی پایدار تلقین کن که خبرهای مسرت بخش آن بر دردش، شادمانی آن بر اندوهش، و شکیبایی و پایداری آن بر بی تابیش سبقت بگیرد.

﴿۴۱۳۶﴾ خدایا، در این ماه، تقوی و خرد و شکیبایی بر بلا را روزی ام کن.

﴿۴۱۳۷﴾ خداوندا از من دلهره و بی تابی را بگردان و صبر را روزی ام کن.

۱۷-۲-۵-۴- صبری به آنها عطا کن که بعد از آن هیچ خستگی و دلتنگی نداشته باشند

﴿۴۱۳۸﴾ خدایا به ایشان ایمانی روزی کن که بعد از آن گمراهی و شکی نباشد و پرهیزگاری ای که در آن علاقمندی نباشد، ترسی که در آن غفلتی نبوده و دانشی که پس از آن جهلی نباشد، خردی که پس از آن نادانی نبوده، نزدیک شدنی که پس از آن دوری ای نباشد، خشوعی که بعد

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

لَيْسَ بَعْدَهُ بُعْدٌ وَخُشُوعاً لَيْسَ بَعْدَهُ قَسَاوَةٌ وَذِكْراً لَيْسَ بَعْدَهُ نِسْيَانٌ وَكَرَمًا لَيْسَ بَعْدَهُ هَوَانٌ وَصَبْرًا لَيْسَ بَعْدَهُ ضَجَرٌ وَحِلْمًا لَيْسَ بَعْدَهُ عَجَلَةٌ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٦

١٨-٢-٤- أن ترزقني الصبر

﴿٤١٣٩﴾ الكاظم (عليه السلام): أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَنْ تَرْزُقَنِي الشُّكْرَ عِنْدَ النِّعَمَاءِ وَالصَّبْرَ

عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٤٤٨

١٩-٢-٤- أسألك، إسأل الله، إسألوا الله

﴿٤١٤٠﴾ الصادق (عليه السلام): أَسْأَلُكَ الْآمَنَ وَالْإِيمَانَ وَالسَّلَامَةَ وَالْإِسْلَامَ وَالْيَقِينَ وَالشُّكْرَ وَ

الصَّبْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ٨٢

﴿٤١٤١﴾ الصادق (عليه السلام): أَسْأَلُكَ التَّقْوَى مَا أَتَّقِيُنِي وَالْكَرَامَةَ إِذَا تَوَقَّعْتَنِي وَالصَّبْرَ عَلَى مَا

أَبْلَيْتَنِي؛ بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ٢٤٩

﴿٤١٤٢﴾ أَسْأَلُكَ السَّعَةَ وَالِدَّةَ وَالْآمَنَ وَالْكَفَايَةَ وَالسَّلَامَةَ وَالصَّحَّةَ وَالْقُنُوعَ وَالْعِصْمَةَ وَ

الْهُدَى وَالرَّحْمَةَ وَالْعَافِيَةَ وَالْيَقِينَ وَالْمَغْفِرَةَ وَالشُّكْرَ وَالرِّضَا وَالصَّبْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٤

ص: ٦٤

﴿٤١٤٣﴾ الصادق (عليه السلام): أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ عَلَى طَاعَتِكَ وَالصَّبْرَ لِحُكْمِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥

ص: ٢٦٠

﴿٤١٤٤﴾ الرسول (صلى الله عليه وآله): أَسْأَلُكَ الْفَقْهَ فِي دِينِكَ وَالتَّصَدِيقَ لَوَعْدِكَ وَالْوَفَاءَ بِعَهْدِكَ وَ

الِاعْتِصَامَ بِحُدُودِكَ وَالْوُقُوفَ عِنْدَ مَوْعِظَتِكَ وَالصَّبْرَ عَلَى عِبَادَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ٣٠٠

﴿٤١٤٥﴾ الصادق (عليه السلام): أَسْأَلُكَ اللَّهُمَّ أَكْثَرَ الْحَمْدِ عِنْدَ الرَّخَاءِ وَأَجْمَلَ الصَّبْرِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ؛

الكافي ج: ٢ ص: ٥٩٠

﴿٤١٤٦﴾ الرسول (صلى الله عليه وآله): أَسْأَلُكَ اللَّهُمَّ بِمَا اسْتَعْمَلْتَ بِهِ مَنْ قَامَ بِأَمْرِكَ وَعَانَدَ عَدُوَّكَ وَاعْتَصَمَ

بِحُدُودِكَ وَصَبَرَ عَلَى الْإِخْذِ بِكِتَابِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٢٣٩

﴿٤١٤٧﴾ أَسْأَلُكَ الْمَحَبَّةَ لِمَحَابِّكَ وَالْعِصْمَةَ لِمَحَارِمِكَ وَالْوَجَلَ مِنْ خَشْيَتِكَ وَالْخَشْيَةَ مِنْ

عَذَابِكَ وَالنَّجَاةَ مِنْ عِقَابِكَ وَالرَّغْبَةَ فِي حُسْنِ ثَوَابِكَ وَالْفَقْهَ فِي دِينِكَ وَالْفَهْمَ فِي كِتَابِكَ

وَالْقُنُوعَ بِرِزْقِكَ وَالْوَرَعَ عَنْ مَحَارِمِكَ وَالِاسْتِخْلَالَ لِحَلَالِكَ وَالتَّحْرِيمَ لِحَرَامِكَ وَالِانْتِهَاءَ

﴿اهمیت صبر﴾

از آن قساوتی نبوده و یادآوری‌ای که بعد از آن فراموشی نباشد، بزرگی‌ای که بعد از آن خواری نباشد، صبری که پس از آن ناراحتی نبوده و بردباری‌ای که بعد از آن شتابی نباشد.

۱۸-۲-۵-۴- به من صبر اعطا کن

﴿۴۱۳۹﴾ بر محمد و بر آل محمد درود فرست و شکرگزاری در نعمت‌ها و صبر به‌هنگام بلا را روزی‌ام کن.

۱۹-۲-۵-۴- از تو می‌خواهم، از خدا می‌خواهم، از خدا بخواهید

﴿۴۱۴۰﴾ خدایا، از تو امنیت و ایمان و سلامتی و تسلیم و یقین و شکر و شکیبایی را خواستارم.

﴿۴۱۴۱﴾ خدایا تا آن زمان که مرا زنده می‌داری از تو پرهیزگاری می‌خواهم و به‌هنگام مرگ، کرامت، و در برابر بلاهایی که مرا به آن می‌آزمایی، شکیبایی می‌طلبم.

﴿۴۱۴۲﴾ (بارالها!) از تو، وسعت و آرامش و امنیت و کفایت در امور و سلامتی و بهبودی و قناعت و پاکدامنی و هدایت و رحمت و رهاشدن از گرفتاری و یقین و مغفرت و شکر و خشنودی و شکیبایی، می‌طلبم.

﴿۴۱۴۳﴾ خدایا از تو شکیبایی بر اطاعت و بندگی تو و صبر بر حکم و دستورت را خواستارم.

﴿۴۱۴۴﴾ خدایا از تو دانایی عمیق در دینت و تصدیق کردن وعده‌ات و وفای به عهدت و آویختن به ریسمان بندگی‌ات و تأمل برای پذیرش پند و اندرزت و پایداری در عبادتت را خواستارم.

﴿۴۱۴۵﴾ خدایا از تو حمد بسیار در زمان آسایش و رفاه و زیباترین صبر به‌هنگام مصیبت را خواهانم.

﴿۴۱۴۶﴾ خدایا از تو به آن نامی درخواست می‌کنم که کسی را که برای اجرای امرت به پا خاسته و با دشمنت مخالفت ورزیده و به ریسمانت آویخته و کتابت را (که تمام دستورات و احکام تو در آن است با قدرت) گرفته است و بر اجرای آن پایداری می‌ورزد.

﴿۴۱۴۷﴾ خدایا از تو محبت به دوستان و دورماندن از حرام‌هایت و لرزش دل از خشیت و ترس از عذابت، و نجات و رهایی از عقابت و تمایل و رغبت به پاداش نیکت و تعمق در دینت و فهم کتابت و قناعت به روزی‌ات و پرهیز از شکستن حریم‌هایت و

﴿الْأَهْمِيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

عَنْ مَعَاصِيكَ وَالْحِفْظَ لَوْصِيَّتِكَ وَالصَّدْقَ بِوَعْدِكَ وَالْوَفَاءَ بِعَهْدِكَ وَالِاغْتِصَامَ بِحَبْلِكَ وَالْوُقُوفَ عِنْدَ مَوْعِظَتِكَ وَالِإِازِدِجَارَ عِنْدَ زَوَاجِرِكَ وَالِاصْطِبَارَ عَلَى عِبَادَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٨٣

﴿٤١٤٨﴾ الصادق عليه السلام: أَسْأَلُكَ أَنْ تَرْزُقَنِي شُكْرَ نِعْمَتِكَ وَصَبْرًا عَلَى بِلَاتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٣٩

﴿٤١٤٩﴾ أَسْأَلُكَ أَنْ تُرْضِيَنِي بِقَدْرِكَ وَقَضَائِكَ وَتُصَبِّرَنِي عَلَى بَلَائِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٣١٦

﴿٤١٥٠﴾ أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَتَهَبَ لِي قَلْبًا خَاشِعًا وَلِسَانًا صَادِقًا وَجَسَدًا صَابِرًا وَتَجْعَلَ ثَوَابَ ذَلِكَ الْجَنَّةِ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ٤٤٠
 ﴿٤١٥١﴾ أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي دَعَاكَ بِهِ جَرَجِيسٌ فَرَفَعَتْ عَنْهُ أَلَمَ الْعَذَابِ أَنْ تَرْفَعَ عَنَّا أَلَمَ الْعَذَابِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَنْ لَا تَبْتَلِيَنَا وَإِنْ ابْتَلَيْتَنَا فَصَبِّرْنَا وَالْعَافِيَةَ أَحَبُّ إِلَيْنَا؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ٣٤٣

﴿٤١٥٢﴾ أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ وَبِكُلِّ دَعْوَةٍ دَعَوْتُكَ بِهَا أَوْ لَمْ أَدْعُكَ بِهَا أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَجْعَلَ الْإِسْلَامَ وَالصِّيَامَ وَالْقِيَامَ وَالصَّبْرَ وَالصَّلَاةَ وَالْهُدَى وَالتَّقْوَى وَالْحِلْمَ وَالْعِلْمَ وَالْحُكْمَ وَالتَّوْفِيقَ وَالتَّصَدِيقَ وَالسَّكِينَةَ وَالْوَقَارَ وَالرَّافَةَ وَالرَّقَّةَ فِي قُلُوبِنَا؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٨٥

﴿٤١٥٣﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أَسْأَلُكَ بِهَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَنْ تُيسِّرَ لِي مِنْ أَمْرِي مَا أَخَافُ عُسْرَهُ وَتُفَرِّجَ عَنِّي أَلْهَمَ وَالْغَمَّ وَالْكَرْبَ وَمَا ضَاقَ بِهِ صَدْرِي وَعِيلَ بِهِ صَبْرِي؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٨١

﴿٤١٥٤﴾ أَسْأَلُكَ بِهَذَا كُلِّهِ وَبِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ ﷺ أَنْ تَجْعَلَنِي مِنَ الَّذِينَ إِذَا حَدَّثُوا صَدَقُوا وَإِذَا حَلَفُوا بَرُّوا وَإِذَا أُعْطُوا شَكَرُوا وَإِذَا أُقِلُّوا صَبَرُوا؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٥٠
 ﴿٤١٥٥﴾ السجاد عليه السلام: أَسْأَلُكَ بِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ الْمُبَارَكَاتِ تَوْفِيقَ أَهْلِ الْهُدَى وَعَمَلَ أَهْلِ الْيَقِينِ وَمُنَاصَحَةَ أَهْلِ التَّوْبَةِ وَعَزْمَ أَهْلِ الصَّبْرِ؛ إقبال الأعمال ص: ٢٢٩

﴿اهمیت صبر﴾

حلال شمردن حلالیت و تحریم و حرام دانستن حرامت و خودداری کردن از انجام گناهات و عمل به سفارشهای و راست دانستن وعدهات و وفا به عهدهات و آویختن به ریسمانت و تأمل برای شنیدن و عمل به پند و اندرزت و بازایستادن از آنچه منع کرده‌ای و پایداری بر عبادت را خواستارم.

﴿۴۱۴۸﴾ خدایا از تو شکر بر نعمت و شکیبایی بر بلایت را خواستارم.

﴿۴۱۴۹﴾ خدایا از تو می‌خواهم که مرا به مقدراتی که برایم تعیین فرموده‌ای قانع و خشنود سازی و در برابر بلایت شکیبایم کنی.

﴿۴۱۵۰﴾ (خداوندا) از تو می‌خواهم که بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرستی و به من قلبی خاشع و فروتن و زبانی راستگو و جسمی شکیبا، ببخشی و پاداش آن را بهشت قرار دهی، ای مهربان‌ترین مهربانان.

﴿۴۱۵۱﴾ (خداوندا) به حق آن نامت که جرجیس تو را با آن خواند و تو درد عذاب را از او برداشتی، از تو می‌خواهم که درد عذاب در دنیا و آخرت را از ما برداری و ما را دچار بلا و مشکلات نکنی و اگر دچار کردی، شکیبایمان سازی. چرا که گرفتار نبودن، دوست‌داشتنی‌تر است نزد ما.

﴿۴۱۵۲﴾ (خدایا) به تمامی اسم‌های و به همه‌ی دعاهایی که تو را با آن خوانده‌ام و یا نخوانده‌ام، سوگندت می‌دهم؛ که بر محمد و خاندانش درود فرستی و تسلیم‌بودن و روزه و نماز و شکیبایی و هدایت و پرهیزگاری و بردباری و علم و حکمت و توفیق و تصدیق حق و آرامش و وقار و مهربانی و دل‌رحمی را در دل‌های ما قرار دهی.

﴿۴۱۵۳﴾ (خدایا) به حق آن اسم قَسَمَت می‌دهم که بر محمد و خاندانش درود فرستی و کارهایی را که از سختی‌اش می‌هراسم، بر من آسان کنی و گرفتاری و غم و اندوه و هرچه مرا دلتنگ و صبرم را تمام می‌کند، بر من بگشایی.

﴿۴۱۵۴﴾ خداوندا به همه‌ی این‌ها و به حق محمد و خاندانش قسمت می‌دهم که مرا از کسانی قرار دهی که آن‌گاه که دهان باز می‌کنند، راست می‌گویند و آن‌گاه که سوگند می‌خورند، به آن پایبند می‌مانند و آن‌گاه که نعمتی به ایشان می‌رسد، شکر می‌گویند و در مقابل بلا، شکیبایی می‌کنند.

﴿۴۱۵۵﴾ خدایا به حق این اسم‌های مبارک، از تو توفیقی را که به هدایت‌یافتگان داده‌ای و عمل اهل یقین و اخلاص اهل توبه و بازگشت و جدیت در تصمیم اهل صبر را درخواست می‌کنم.

﴿الْأَهْمِيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤١٥٦﴾ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَسْأَلَةٍ وَخَيْرَ دُعَاءٍ وَخَيْرَ آخِرَةٍ وَخَيْرَ الْقَبْرِ وَخَيْرَ الْقَدَرِ وَخَيْرَ الثَّوَابِ وَخَيْرَ الْعَمَلِ وَخَيْرَ الْمَحْيَا وَخَيْرَ الْمَمَاتِ وَخَيْرَ الْمَقْدَمِ وَخَيْرَ الْمَسْكَنِ وَخَيْرَ الْمَأْوَى وَخَيْرَ الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٧٥

﴿٤١٥٧﴾ أَسْأَلُكَ عِلْمَ الْخَائِفِينَ وَإِنَابَةَ الْمُخْتَبِينَ وَيَقِينَ الْمُتَوَكِّلِينَ وَتَوَكُّلَ الْمُوقِنِينَ بِكَ وَخَوْفَ الْعَالَمِينَ وَإِحْبَاتَ الْمُتَنَبِّينَ وَشُكْرَ الصَّابِرِينَ وَصَبْرَ الشَّاكِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٢٩٨

﴿٤١٥٨﴾ الرَّسُولُ ﷺ: اسْتَشِيعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبَا بَكْرٍ بْنُ أَبِي قُحَافَةَ وَهَنْدَ بْنَ أَبِي هَالَةَ فَأَمَرَهُمَا أَنْ يَقْعُدَا لَهُ بِمَكَانٍ ذَكَرَهُ لَهُمَا مِنْ طَرِيقِهِ إِلَى الْغَارِ وَلَبِثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَكَانِهِ مَعَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يُوصِيهِ وَيَأْمُرُهُ فِي ذَلِكَ بِالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٦٠

﴿٤١٥٩﴾ اسْتَعِينُ بِكَ عَلَى الصَّبْرِ فَأَعِنِّي؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ٢٨٦

﴿٤١٦٠﴾ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ عَلَى طَاعَتِكَ وَالصَّبْرَ عَنْ مَعْصِيَتِكَ وَالصَّبْرَ لِحُكْمِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٢٩٧

﴿٤١٦١﴾ الرَّسُولُ ﷺ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَالشُّكْرَ عِنْدَ الرَّخَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ٣٢٣

﴿٤١٦٢﴾ الْكَاسِمُ الْعَلِيّ ﷺ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ وَالْأَمْنَ وَالصِّحَّةَ وَالصَّبْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٣٣٤

﴿٤١٦٣﴾ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ اللَّيْلَةَ أَفْضَلَ النَّصِيبِ فِي الْأَنْصِبَاءِ وَآتَمَّ النَّعْمَةِ فِي النَّعْمَاءِ وَأَفْضَلَ الشُّكْرِ فِي السَّرَّاءِ وَأَحْسَنَ الصَّبْرِ فِي الضَّرَّاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٨٣

﴿٤١٦٤﴾ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ إِيْمَانًا ثَابِتًا وَعَمَلًا مَقْبُولًا وَدُعَاءً مُسْتَجَابًا وَيَقِينًا صَادِقًا وَقَوْلًا طَيِّبًا وَقَلْبًا شَاكِرًا وَبَدَنًا صَابِرًا وَلِسَانًا ذَاكِرًا؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ٣٧٠

﴿٤١٦٥﴾ الصَّادِقُ الْعَلِيُّ ﷺ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَسْمَائِكَ الْمَكْنُونَةِ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَجْعَلَنِي فِي هَذَا الْيَوْمِ مِنَ الشَّاكِرِينَ لِمَا أَوْلَيْتَنِيهِ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا بَلَّيْتَ وَالْحَامِدِينَ عَلَى مَا أَعْطَيْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٦٨

﴿٤١٦٦﴾ الصَّادِقُ الْعَلِيُّ ﷺ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ يَا صَابِرُ؛ المصباح للكفعمي ص: ٣٥٤

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۱۵۶﴾ خدایا از تو بهترین نوع درخواست و بهترین دعا، بهترین آخرت و بهترین قبر، بهترین مقدرات، بهترین پاداش و بهترین عمل، بهترین زندگی و بهترین مرگ، بهترین درود و بهترین محل اسکان، بهترین پناهگاه و بهترین صبر را خواستارم.

﴿۴۱۵۷﴾ خداوندا از تو علم خداترسان، تضرع خاضعان، یقین اهل توکل، ترس دانایان، تواضع بازگشت‌کنندگان، شکر شکیبایان و شکیبایی شاکران را خواستارم.

﴿۴۱۵۸﴾ پیامبر از ابوبکر و هند پسر ابی‌هاله خواست که او را همراهی کنند، به آنان فرمود: در محل قرار در مسیر غار بنشینید. و پیامبر، همراه علی علیه السلام، در منزل خود، مدتی درنگ کرد و به او سفارش کرد که در این موقعیت، صبر و شکیبایی پیشه کند.

﴿۴۱۵۹﴾ خدایا، در شکیبایی‌ورزیدن از تو یاری می‌خواهم، پس مرا یاری کن.

﴿۴۱۶۰﴾ خدایا، از تو شکیبایی بر طاعت و خویشتن‌داری از ارتکاب معصیت و شکیبایی بر حکم و دستور را خواستارم.

﴿۴۱۶۱﴾ خدایا، از تو شکیبایی بر بلا و شکر در نعمت را خواستارم.

﴿۴۱۶۲﴾ خدایا، از تو عفو و رهایی از گرفتاری و امنیت و سلامتی و شکیبایی می‌طلبم.

﴿۴۱۶۳﴾ خدایا از تو در این شب بهترین بهره را از میان بهره‌ها و کامل‌ترین نعمت‌هایت را در بین نعمت‌ها و در دوران آسایش، بهترین شکرگزاری و در دوران سختی، بهترین شکیبایی را خواستارم.

﴿۴۱۶۴﴾ خدایا، از تو ایمانی استوار و ثابت، عملی مورد قبول، دعایی مورد اجابت، یقینی صادق و راست، سخنی پاک و درست، قلبی شکرگزار، جسمی شکیبا و زبانی ذاکر را خواستارم.

﴿۴۱۶۵﴾ خدایا من از تو به حق نام‌های پوشیده و پنهان خواستارم که بر محمد صلی الله علیه و آله و خاندانش درود فرستی و مرا در این روز که نعمت‌هایت را بر من ارزانی داشتی، از شکرگزاران و در برابر آنچه مبتلایم کردی از شکیبایان و بر آنچه داده‌ای، از سپاسگزاران، قرارم دهی.

﴿۴۱۶۶﴾ خدایا از تو به حق نامت درخواست می‌کنم، ای صابر.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤١٦٧﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ يَا صَبَّارُ يَا صَابِرُ يَا صَبُورُ؛ المقام الأسنى

ص: ٩٢

﴿٤١٦٨﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ يَا صَبَّارُ يَا صَابِرُ يَا صَبُورُ؛ المقام الأسنى

ص: ٩٢

﴿٤١٦٩﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَعْجِيلَ عَافِيَتِكَ أَوْ صَبْرًا عَلَى بَلِيَّتِكَ أَوْ خُرُوجًا إِلَيَّ

رَحْمَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ١٨

﴿٤١٧٠﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَوْفِيقَ أَهْلِ الْهُدَى وَأَعْمَالَ أَهْلِ التَّقْوَى وَمُنَاصَحَةَ

أَهْلِ التَّوْبَةِ وَعَزْمَ أَهْلِ الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ١٩٨

﴿٤١٧١﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ صَبْرَ الشَّاكِرِينَ لَكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ٣٨٩

﴿٤١٧٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فَرَجًا قَرِيبًا وَصَبْرًا جَمِيلًا؛ بحار الأنوار ج: ٨٣

ص: ١١٣

﴿٤١٧٣﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ قَوْلَ التَّوَّابِينَ وَعَمَلَهُمْ وَتَوْبَةَ الْأَنْبِيَاءِ وَصِدْقَهُمْ وَ

سَخَاءَ الْمُجَاهِدِينَ وَثَوَابَهُمْ وَشُكْرَ الْمُصْطَفَيْنَ وَنُصْحَهُمْ وَعَمَلَ الذَّاكِرِينَ وَيَقِينَهُمْ وَإِيمَانَ

الْعُلَمَاءِ وَفَقَهُهُمْ وَتَعَبُدَ الْخَاشِعِينَ وَتَوَاضُعَهُمْ وَحِلْمَ الْعُلَمَاءِ وَصَبْرَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤

ص: ٢٦٧

﴿٤١٧٤﴾ الرضا عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ لَهْمَ تَوْفِيقِ أَهْلِ الْهُدَى وَأَعْمَالَ أَهْلِ الْيَقِينِ وَمُنَاصَحَةَ

أَهْلِ التَّوْبَةِ وَعَزْمَ أَهْلِ الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢٢٦

﴿٤١٧٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أَنَّهُ نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ خُيْنِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ

تَعْجِيلَ عَافِيَتِكَ وَصَبْرًا عَلَى بَلِيَّتِكَ وَخُرُوجًا مِنَ الدُّنْيَا إِلَى رَحْمَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١

ص: ٢١٤

﴿٤١٧٦﴾ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَعْجِيلَ عَافِيَتِكَ وَالصَّبْرَ عَلَى بَلِيَّتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٥٣

٢٠-٢-٤-٥- سَأَلْتُكَ الصَّبْرَ

﴿اهمیت صبر﴾

- ﴿۴۱۶۷﴾ خدایا از تو به حق نامت درخواست می‌کنم، ای صبار، ای صابر و ای صبور.
- ﴿۴۱۶۸﴾ خدایا از تو به حق نامت درخواست می‌کنم، ای صبار، ای صابر و ای صبور.
- ﴿۴۱۶۹﴾ خدایا، تعجیل در رهاشدن از گرفتاری، یا صبر بر بلایت و یا رفتن به‌سوی رحمتت را، خواهانم.
- ﴿۴۱۷۰﴾ خدایا توفیق اهل هدایت، عمل اهل تقوی و اخلاص اهل توبه و اراده‌ی اهل صبر را، از تو خواستارم.
- ﴿۴۱۷۱﴾ خدایا صبر شکرگزارانت را، خواستارم.
- ﴿۴۱۷۲﴾ خدایا از تو گشایشی نزدیک و صبری نیکو خواستارم.
- ﴿۴۱۷۳﴾ خدایا از تو گفتار توبه‌کنندگان و کردارشان را خواهانم؛ و نیز توبه‌ی پیامبران و صداقتشان را؛ و سخاوتمندی مجاهدان و پاداششان را؛ و شکرگزاری برگزیدگان و خلوصشان را؛ و عمل ذاکرین و یقینشان را؛ و ایمان دانایان و فهمشان را؛ و پرستش خاشعان و تواضعشان را؛ و بردباری دانشمندان و شکیبایی‌شان را طلب می‌کنم.
- ﴿۴۱۷۴﴾ خدایا، از تو برای ایشان توفیق اهل هدایت، عمل اهل تقوی و اخلاص اهل توبه و اراده‌ی اهل صبر را، خواستارم.
- ﴿۴۱۷۵﴾ این دعا را جبرئیل روز حنین بر پیامبر نازل کرد: خدایا، تعجیل در خلاص‌شدن از گرفتاری‌ها، شکیبایی بر بلایت و بیرون‌رفتن از دنیا به‌سوی رحمتت را از تو خواستارم.
- ﴿۴۱۷۶﴾ خدایا، تعجیل در خلاص‌شدن از گرفتاری‌ها و شکیبایی بر بلایت را از تو خواستارم.

۲۰-۲-۴- از تو صبر می‌خواهم

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤١٧٧﴾ السَّجَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اللَّهُمَّ فَإِنِّي أَمْرٌ حَقِيرٌ، وَخَطَرِي يَسِيرٌ، وَلَيْسَ عَذَابِي مِمَّا يَزِيدُ فِي مُلْكِكَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ، وَلَوْ أَنَّ عَذَابِي مِمَّا يَزِيدُ فِي مُلْكِكَ لَسَأَلْتُكَ الصَّبْرَ عَلَيْهِ، وَأَحْبَبْتُ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ لَكَ؛ الصحيفة السجادية الدعاء: ٥٠

(٤١٧٨) الْكَافِرُ الْعَظِيمُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَمْرٌ فَقِيرٌ حَقِيرٌ وَخَطَرِي يَسِيرٌ أَنْ تَعَذِّبَنِي فَلَمْ يَزِدْ عَذَابِي فِي مُلْكِكَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَ لَوْ كَانَ ذَلِكَ لَسَأَلْتُكَ الصَّبْرَ عَلَى ذَلِكَ وَ أَحَبَبْتُ أَنْ يَكُونَ الْمُلْكُ لَكَ؛
بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٢٢٩

٢١-٢-٥-٤- أَعْطِ خَلِيفَتِي مَا أَعْطَيْتَ أَيُّوبَ مِنَ الصَّبْرِ

﴿٤١٧٩﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): اللَّهُمَّ اعْطِ خَلِيفَتِي وَوَصِيَّيَّ وَقَاضِيَ دِينِي وَمُنْجِزَ وَعْدِي وَآمَانَتِي وَوَلِيَّيَّ وَوَلِيَّ حَوْضِي وَنَاصِرِي عَلَى عَدُوِّكَ وَعَدُوِّي وَمُفَرِّجَ الْكَرْبِ عَنْ وَجْهِي مَا أَعْطَيْتَ آدَمَ مِنَ الْعِلْمِ وَمَا أَعْطَيْتَ نُوحًا مِنَ الْحِلْمِ وَمَا أَعْطَيْتَ إِبْرَاهِيمَ مِنَ الْعِزَّةِ الطَّيِّبَةِ وَالسَّمَاةَ وَمَا أَعْطَيْتَ أَيُّوبَ مِنَ الصَّبْرِ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٧٠

٢٢-٢-٥-٤- أَعْطَنَا صَبْرًا

﴿٤١٨﴾ الصَادِقُ الْبَيْهَقِيُّ: اللَّهُمَّ فَمَا قَضَيْتَ عَلَيْنَا مِنْ قَضَاءٍ وَ قَدَرْتَ عَلَيْنَا مِنْ قَدَرٍ فَأَعْظِمْنَا مَعَهُ صَبْرًا يَهْزُهُ وَ يَدْمَعُهُ؛ تهذيب الأحكام ج: ٣ ص: ٩٣

٢٣-٢-٥-٤- أَعْطِنِي الصَّبْرَ

﴿٤١٨١﴾ الْكَافِرُ الْكَافِرُ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا لَا يَصُرُّكَ وَاعْظِي مَا لَا يَنْفُصُكَ فَإِنَّكَ الْوَسِيعُ رَحْمَتُهُ الْبَدِيعُ حِكْمَتُهُ وَاعْظِي السَّعَةَ وَالِدَّةَ وَالْأَمْنَ وَالصَّحَّةَ وَالْبُخُوعَ وَالشُّكْرَ وَالْمُعَافَاةَ وَالتَّقْوَى وَالصَّبْرَ: بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ٣٨١

﴿٤١٨٢﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَاعْظِنِي السَّعَةَ وَالِدَّةَ وَالْأَمْنَ وَالصَّحَّةَ وَالْقُنُوعَ وَالْغِصْمَةَ وَالْإِقِينَ وَالْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ وَالْمُعَافَاةَ وَالْمَغْفِرَةَ وَالشُّكْرَ وَالرِّضَا وَالتَّقْوَى وَالصَّبْرَ؛

بحار الأنوار ج: ٨٤ ص: ٢٩٧

٢٤-٢-٥-٤- اَعْنِي بِالصَّبْرِ، اَعْنِيهِمْ بِالصَّبْرِ

﴿٤١٨٣﴾ السَّجْدَةُ الْعِلِّيَّةُ: اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيَّ صُحْبَةَ الْفُقَرَاءِ، وَاعْنِي عَلَى صُحَّتِهِمْ بِحُسْنِ الصَّبْرِ؛
الصحيفة السجادة الدعاء: ٣٠

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۱۷۷﴾ خدایا من مردی بی مقدار و حقیرم و قدر و منزلتم اندک است و عذاب کردن من ذره‌ای به پادشاهی تو نمی‌افزاید و اگر عذاب من به پادشاهی‌ات اضافه می‌کرد، تحمل آن را از تو درخواست می‌کردم و دوست داشتم که آن افزایش در پادشاهی‌ات رخ دهد.

﴿۴۱۷۸﴾ خدایا من ذلیل و خوارم و قدر و منزلتم اندک است، اگر عذابم کنی، عذاب و کیفر من به پادشاهی‌ات ذره‌ای نمی‌افزاید و اگر چنین بود که صبر بر آن را، از تو درخواست می‌کردم و دوست داشتم که آن افزایش در پادشاهی‌ات ایجاد شود.

۲۱-۲-۵-۴- به جانشین صبری بده که به ایوب عطا کردی

﴿۴۱۷۹﴾ خدایا به جانشین و وصی‌ام، آن پرداخت‌کننده‌ی بدهی‌ها و وفاکننده‌ی عهد و امانتم، دوستم، صاحب حوضم، یاورم در مقابل دشمن تو و دشمن من و بازگشاینده‌ی اندوه از چهره‌ام، آنچه از علم به آدم بخشیدی و آنچه از بردباری که به نوح بخشیدی و آنچه از فرزندان پاک و دارای بزرگواری که به ابراهیم بخشیدی و آنچه از شکیبایی که به ایوب در هنگام بلا عطا کردی، عطا فرما.

۲۲-۲-۵-۴- به ما صبر عطا کن

﴿۴۱۸۰﴾ خدایا، همراه آنچه در قضا و قدرت برای ما تعیین کرده‌ای، شکیبایی و صبری عطا فرما که بر آن غلبه کرده، آن را سرکوب نماید.

۲۳-۲-۵-۴- به من صبر عطا کن

﴿۴۱۸۱﴾ خدایا گناهانم را که به تو زیانی وارد نکرده است بیامرزش. آنچه را که از خزانه‌ات نمی‌کاهد به من عطا کن. زیرا رحمت وسیع و حکمت بی‌مانند است و به من وسعت روزی، آرامش، امنیت، سلامتی، تن‌دادن به حق، رهاشدن از گرفتاری‌ها، شکر، پرهیزگاری و شکیبایی ببخش.

﴿۴۱۸۲﴾ خدایا بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرست و به من وسعت در روزی، آرامش، امنیت، سلامتی، قناعت، عصمت، یقین، عفو، رهاشدن از گرفتاری، آمرزش، شکر، رضایت، تقوی، و شکیبایی عطا فرما.

۲۴-۲-۵-۴- مرا به وسیله‌ی صبر کمک کن، آن‌ها را به وسیله‌ی صبر کمک کن

﴿۴۱۸۳﴾ خدایا همنشینی فقرا و درویشان را برایم محبوب گردان و مرا در همنشینی با ایشان، بر صبر و شکیبایی نیکو، یاری فرما.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤١٨٤﴾ السَّجَادُ عليه السلام: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَكَثِّرْ عِدَّتَهُمْ، وَاشْحَذْ أَسْلِحَتَهُمْ، وَاحْرُسْ حَوَازِنَهُمْ، وَامْنَعْ حَوَافِظَهُمْ، وَأَلْفِ جَمْعَهُمْ، وَدَبِّرْ أَمْرَهُمْ، وَوَاتِرْ بَيْنَ مِيرِهِمْ، وَتَوَحَّدْ بِكِفَايَةِ مُؤْنِهِمْ، وَاعْضُدْهُمْ بِالنَّصْرِ، وَاعْنِهِمْ بِالصَّبْرِ؛ الصحيفة السجادية الدعاء: ٢٧
٢٥-٢-٤-٥-٤-أفرغ ذلك بصبر

﴿٤١٨٥﴾ اللَّهُمَّ فَافْرُجْ ذَلِكَ بِفَتْحٍ مِنْكَ تُعَجِّلْهُ وَبِصَبْرٍ مِنْكَ تُيسِّرُهُ وَإِمَامٍ عَدْلٍ تُظْهِرُهُ؛
بحار الأنوار ج: ٥٣ ص: ١٨٩

٢٦-٢-٤-٥-٤-أفرغ الصبر
﴿٤١٨٦﴾ وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ - البقرة ٢٥٠

﴿٤١٨٧﴾ رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ - الأعراف ١٢٦
﴿٤١٨٨﴾ الرسول عليه السلام: أَفْرِغْ عَلَى مَنْ صَبَرَ كَ: بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٣٧٣
﴿٤١٨٩﴾ السَّجَادُ عليه السلام: ثَبَّتْ رَجَاءَكَ فِي قَلْبِي وَثَبَّتْ قَدَمِي وَأَفْرِغِ الصَّبْرَ عَلَيَّ وَعَلَى ذَلِكَ فَتَوَنَّى؛ إقبال الأعمال ص: ١٩٣

﴿٤١٩٠﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: وَاجْمَعْ لَهُ شَمْلَهُ وَاكْمِلْ لَهُ أَمْرَهُ وَأَصْلِحْ لَهُ رَعِيَّتَهُ وَثَبِّتْ رُكْنَهُ وَأَفْرِغِ الصَّبْرَ مِنْكَ عَلَيْهِ حَتَّى يَنْتَقِمَ فَيَشْتَفِيَ وَيَشْفِيَ حَزَازَاتِ قُلُوبِ نَعْلَةٍ وَحَرَارَاتِ صُدُورٍ وَغِرَةٍ وَحَسَرَاتِ أَنْفُسٍ تَرِحَةَ مِنْ دِمَاءٍ مَسْفُوكَةٍ وَأَرْحَامٍ مَقْطُوعَةٍ وَطَاعَةٍ مَجْهُولَةٍ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٤٠

٢٧-٢-٤-٥-٤-أفرغ الله الصبر
﴿٤١٩١﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: أَفْرِغِ اللَّهُ عَلَيْنَا وَعَلَيْكُمْ الصَّبْرَ وَخَتَمَ لَنَا وَلَكُمْ بِالْأَجْرِ وَالسَّعَادَةِ؛
بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٣٠١

٢٨-٢-٤-٥-٤-ألبسني لباس الصبر
﴿٤١٩٢﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: أَلْبِسْنِي فِيهِ لِبَاسَ الصَّبْرِ وَالْقُنُوعِ؛ إقبال الأعمال ص: ١٤٢
٢٩-٢-٤-٥-٤-ألحقنا بهم صابرين

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۱۸۴﴾ خدایا بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرست و عده‌ی ایشان را بسیار فرما، سلاحهایشان را تیز و برنده گردان، مرزهای ایشان را حفظ، مناطق نزدیکشان را محکم گردان و افرادشان را با یکدیگر متحد ساز، به کارشان عنایت داشته باش و آذوقه‌شان را پی‌درپی برسان و نیازهایشان را به تنهایی کارگزاری کن و ایشان را برای پیروشدن، تقویت و با اعطای شکیبایی، کمکشان کن.

۲۵-۲-۵-۴- با صبر غم و اندوه را از آن‌ها دور کن

﴿۴۱۸۵﴾ خدایا، با پیروزی سریع و با صبری آسان و پیشوای عدالت‌گستر که ظهورش را فراهم‌سازی، در این گرفتاری گشایش فرما.

۲۶-۲-۵-۴- صبر خود را تا پایان ادامه بده، (کاسه‌ی صبر را لبریز کن)

﴿۴۱۸۶﴾ و هنگامی که در برابر جالوت و سپاهیان او قرار گرفتند گفتند: " پروردگارا! پیمان‌های شکیبایی و استقامت را بر ما بریز! و قدم‌های ما را ثابت بدار! و ما را بر جمعیت کافران، پیروز بگردان!

﴿۴۱۸۷﴾ پروردگارا، قدرت شکیبایی بر وجود ما وارد کن و چنان کن که مسلمان بمیریم.

﴿۴۱۸۸﴾ خداوندا! ما را از صبرت سرشار کن.

﴿۴۱۸۹﴾ امیدت را در قلبم ثابت و قدمهایم را استوار ساز و در وجودم صبر بریز و بر آن نیرویم بده.

﴿۴۱۹۰﴾ کار او را جمع کن و به سامان آور، رأی رعیت را به صلاح او بگردان، ارکان حکومتش را محکم کرده و در جان او صبر و شکیبایی بریز تا انتقام بگیرد و سوز دل و حرارت سینه‌های خشمناک و حسرت جان‌های غم‌دار از خون‌های ریخته شده و خویشاوندی‌های قطع شده و اطاعت‌های فراموش شده را فرو بنشانند.

۲۷-۲-۵-۴- خداوند صبر را فرو می‌ریزد

﴿۴۱۹۱﴾ خداوند به شما صبر فراوان عنایت کند و عاقبت ما و شما را به سعادت و ثواب ختم نماید.

۲۸-۲-۵-۴- خدایا لباس صبر را بر اندام ما بپوشان

﴿۴۱۹۲﴾ خداوندا لباس شکیبایی و قناعت، بر من بپوشان.

۲۹-۲-۵-۴- ما را در حالی که صابریم به آن‌ها ملحق کن

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤١٩٣﴾ الهادي عليه السلام: اللَّهُمَّ الْحَقُّ أَهْلَ نَيْتِ نَبِيِّكَ وَذُرِّيَّتِهِمْ وَشِعَتِهِمْ بَنِيِّكَ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَآلِحُقْنَا بِهِمْ مُؤْمِنِينَ مُخْبِتِينَ فَائِزِينَ مُتَّقِينَ صَالِحِينَ خَاشِعِينَ عَابِدِينَ مُوَفِّقِينَ مُسَدِّدِينَ عَامِلِينَ زَاكِينَ مُزَكِّينَ تَائِبِينَ سَاجِدِينَ رَاكِعِينَ شَاكِرِينَ حَامِدِينَ صَابِرِينَ مُحْتَسِبِينَ مُنِيبِينَ مُصِيبِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٣٢

٣٠-٢-٤- ألقى الصَّبرَ

﴿٤١٩٤﴾ الكاظم عليه السلام: أَلْقَى فِي قَلْبِي الصَّبْرَ وَالنَّصْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٣٤

٣١-٢-٤- أَلْهَمَنِي الصَّبْرَ

﴿٤١٩٥﴾ الرضا عليه السلام: اللَّهُمَّ هُوَ مَالِكٌ وَرِزْقُكَ وَأَنَا عَبْدُكَ خَوَّلْتَنِي حِينَ رَزَقْتَنِي اللَّهُمَّ فَأَلْهَمْنِي شُكْرَكَ فِيهِ وَالصَّبْرَ عَلَيْهِ حِينَ أَصِيبْتُ وَأَخَذْتُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ٢٦٦

٣٢-٢-٤- إِمْنَحْهُمْ الصَّبْرَ

﴿٤١٩٦﴾ الصادق عليه السلام: وَاعْلَمْ اللَّهُمَّ كَلِمَتَهُمْ وَأَفْلَحَ حُجَّتَهُمْ وَاكْشَفِ الْبَلَاءَ وَاللَّوَاءَ وَخَنَاسَ الْأَبَاطِيلِ وَالْعَمَى عَنْهُمْ وَثَبِّتْ قُلُوبَ شَبِيعَتِهِمْ وَحِزْبِكَ عَلَى طَاعَتِكَ وَوَلَايَتِهِمْ وَنَصْرَتِهِمْ وَمُؤَالَاتِهِمْ وَأَعِنَّهُمْ وَامْنَحْهُمْ الصَّبْرَ عَلَى الْأَذَى فِيكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٣٠٥

٣٣-٢-٤- اُئْمِنُ بِالصَّبْرِ

﴿٤١٩٧﴾ الباقر عليه السلام: اللَّهُمَّ فَإِنْ كَانَ فِي الْمَصَابِرَةِ لِحَرَارَةِ الْمُعَانِ مِنَ الظَّالِمِينَ وَكَيْدِ مَنْ نَشَاهِدُ مِنَ الْمُبَدِّلِينَ رَضَى لَكَ وَمَثُوبَةً مِنْكَ فَهَبْ لَنَا مَزِيداً مِنَ التَّأْيِيدِ وَعَوْناً مِنَ التَّسْدِيدِ إِلَى حِينَ نَفُوزِ مَشِيَّتِكَ فَيَمُنَّ أَسْعَدَتْهُ وَأَشْقَيْتَهُ مِنْ بَرِيَّتِكَ وَامْنُنْ عَلَيْنَا بِالتَّسْلِيمِ لِمَحْنُومَاتِ أَقْضِيَّتِكَ وَالتَّجَرُّعِ لَوَارِدَاتِ أَقْدَارِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢١٦

٣٤-٢-٤- أَيْدِنِي بِصَبْرٍ دَائِمٍ

﴿٤١٩٨﴾ السجاد عليه السلام: اللَّهُمَّ وَإِنْ كَانَتْ الْخَيْرَةُ لِي عِنْدَكَ فِي تَأْخِيرِ الْأَخْذِ لِي وَتَرْكِ الْإِنْتِقَامِ مِنْ ظَلَمَنِي إِلَى يَوْمِ الْفَصْلِ وَمَجْمَعِ الْخَصْمِ فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَأَيْدِنِي مِنْكَ بِنِيَّةٍ صَادِقَةٍ وَصَبْرٍ دَائِمٍ؛ الصحيفة السجادية الدعاء: ١٤

٣٥-٢-٤- صَبِّرْنِي

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۱۹۳﴾ خدایا خاندان پیامبرت و فرزندان و پیروان ایشان را به پیامبر خود که سرور پیامبران است ملحق کن و ما را نیز درحالی به ایشان برسان که مؤمن، متواضع، پیروزمند، پرهیزگار، صالح، فروتن، عابد، توفیق‌یافته، محکم‌کار، به‌جاآورنده‌ی فرمان خدا، پاکیزه، پاک‌شده، توبه‌کرده، سجدہ‌کننده، رکوع‌کننده، شاکر، ستایش‌گر، شکیبیا، معامله‌کننده با خدا، بازگشت‌کننده از گناهان و به حق رسیده باشیم.

۳۰-۲-۵-۴- صبر را به ما القا کن

﴿۴۱۹۴﴾ خدایا به دلم شکیبایی و پیروزی را ببنداز.

۳۱-۲-۵-۴- به ما صبر الهام کن

﴿۴۱۹۵﴾ خدایا آن مال و روزی از آن توست و من بنده‌ی تو که به من روزی دادی. خدایا شکر این روزی را به من الهام کن و صبر در مواردی که روزی‌ام کم یا از من گرفته می‌شود را نیز برایم مقدر کن.

۳۲-۲-۵-۴- به آن‌ها صبر عطا کن

﴿۴۱۹۶﴾ خدایا سخنانشان را منزلت ده، حجتشان را آشکار کن، بلا و سختی، گرفتارشدن در کوران بی‌هدفی و نیز کوری را از ایشان برطرف ساز، قلب‌های شیعیان‌شان و حزبت را بر فرمان‌برداری از تو دوستی و یاری و هم‌پیمانی ایشان استوار ساز و آن‌ها را یاری کن و توفیقشان ده بر اذیت و آزاری که در راه تو می‌بینند، شکیبیا باشند.

۳۳-۲-۵-۴- صبر عنایت کن (منت بگذار)

﴿۴۱۹۷﴾ خدایا اگر رضایت و پاداش‌دادنت در صبر کردن ما بر حرارت ظلم ظالمان و نیرنگ‌های تحریف‌کنندگان دینت قرار گرفته است، پس ما را بیش از پیش تأیید و تثبیت کن. تا آن‌گاه که اراده‌ات در مخلوقات که می‌خواهی نیکبخت و یا بدبختشان کنی، جاری شود؛ و منت بگذار و ما را در مقابل قضا‌های حتمی و مقدرات جاری شده‌ات تسلیم‌گردان.

۳۴-۲-۵-۴- مرا به صبر همیشگی مؤید کن

﴿۴۱۹۸﴾ خدایا اگر خیر و برکت من نزد تو با تأخیر در گرفتن حقم و در مجازات‌نکردن آن که به من ستم روا داشته تا روز قیامت و گردهم‌آمدن ظالم و مظلوم (برای محاسبه‌ی اعمال) است (من به آن راضی‌ام)؛ پس خدایا بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرست و مرا در داشتن نیت راستین و شکیبایی همیشگی، کمک کن.

۳۵-۲-۵-۴- مرا به صبر کردن وادار

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤١٩٩﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ طَهِّرْنِي فِيهِ مِنَ الدَّنَسِ وَالْأَقْدَارِ وَصَبِّرْنِي عَلَى كَائِنَاتِ الْأَقْدَارِ وَوَقِّفْنِي لِلتَّقَى وَصُحْبَةِ الْأَبْرَارِ؛ البحار الأنوار ج: ٢١٩ ص: ٢١٩

﴿٤٢٠٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ مَا كَانَ مِنْ عَمَلٍ أَوْ قَوْلٍ يُقَرِّبُنِي مِنْ رِضْوَانِكَ وَيُبَاعِدُنِي مِنْ سَخَطِكَ فَصَبِّرْنِي لَهُ وَاحْمِلْنِي عَلَيْهِ؛ مهج الدعوات ص: ٩٨

﴿٤٢٠١﴾ إِلَهِي إِنْ لَمْ تَفْعَلْ بِي مَا أُرِيدُ فَصَبِّرْنِي عَلَى مَا تُرِيدُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢٢٨

﴿٤٢٠٢﴾ العسكري عليه السلام: سَلَامًا لَا يَزِيدُ عَلَى قَوْلِهِ اللَّهُمَّ صَبِّرْنِي عَلَى الْبَلَاءِ فِي حُبِّ صَفِيكَ وَ

خَلِيلِكَ مُحَمَّدٍ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩

﴿٤٢٠٣﴾ الحجة عليه السلام: أَنْتَ الْعَالِمُ غَيْرُ الْمُعَلَّمِ بِالْوَقْتِ الَّذِي فِيهِ صَلَاحُ أَمْرٍ وَلَيْكَ فِي الْإِذْنِ لَهُ بِإِظْهَارِ أَمْرِهِ وَكَشْفِ سِرِّهِ فَصَبِّرْنِي عَلَى ذَلِكَ حَتَّى لَا أَحِبَّ تَعْجِيلَ مَا أَخَّرْتَ وَلَا تَأْخِيرَ مَا عَجَّلْتَ وَلَا كَشْفَ مَا سَتَرْتَ وَلَا ابْتِحَاحَ عَمَّا كَتَمْتَ وَلَا أَنْزَاعَكَ فِي تَدْبِيرِكَ وَلَا أَقُولَ لِمَ وَكَيْفَ وَلَا مَا بَالٍ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٨٩

﴿٤٢٠٤﴾ عَلَى بَلَائِكَ فَصَبِّرْنِي؛ بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ١٠٤

﴿٤٢٠٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنْ ابْتَلَيْتَنِي فَصَبِّرْنِي وَالْعَافِيَةُ أَحَبُّ إِلَيَّ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ١٢٦

﴿٤٢٠٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ أَجَلِي قَدْ حَصَرَ فَأَرْحِنِي وَإِنْ كَانَ مُتَأَخِّرًا فَعَافِنِي وَإِنْ كَانَ بَلَاءٌ فَصَبِّرْنِي؛ كشف اليقين ص: ٤٢٧

﴿٤٢٠٧﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ ابْتَلَيْتَنِي فَصَبِّرْنِي وَالْعَافِيَةُ أَحَبُّ إِلَيَّ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٣٤٠

﴿٤٢٠٨﴾ الرسول ﷺ: اللَّهُمَّ بِجَاهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ إِنْ كَانَ مَا كَرِهْتُهُ مِنْ أَمْرِي هَذَا خَيْرًا لِي وَأَفْضَلَ فِي دِينِي فَصَبِّرْنِي عَلَيْهِ وَقَوِّنِي عَلَى اخْتِمَالِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ١٤٩

﴿٤٢٠٩﴾ الرسول ﷺ: اللَّهُمَّ رَضِّنِي بِقَضَائِكَ وَصَبِّرْنِي عَلَى بَلَائِكَ وَبَارِكْ لِي فِي أَقْدَارِكَ حَتَّى لَا أَحِبَّ تَعْجِيلَ شَيْءٍ آخَرْتَهُ وَلَا أَحِبَّ تَأْخِيرَ شَيْءٍ عَجَّلْتَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٢٧٥

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۱۹۹﴾ خدایا، مرا از هر آلودگی پاک گردان و در برابر مقدرات شکبیا ساز و در پرهیزگاری و همنشینی با نیکان موفقم کن.

﴿۴۲۰۰﴾ خدایا هر عمل یا گفتاری که مرا به جلب رضایت تو نزدیک می‌سازد و از خشم و نارضایتی تو دور می‌کند، مرا بر آن صبور و آن را بر من بار کن.

﴿۴۲۰۱﴾ خدایا اگر آنچه را که می‌خواهم برایم انجام نخواستی داد، پس مرا (درپذیرفتن) آنچه تو می‌خواهی شکبیا و صبور کن.

﴿۴۲۰۲﴾ سلمان بر دعای خود جز این نمی‌افزود: " خدایا مرا به بلایایی که به خاطر علاقه به برگزیده و دوست محمد ﷺ بر سرم می‌آید شکبیا فرما.

﴿۴۲۰۳﴾ خدایا، بی آن که کسی به تو آموخته باشد، بر زمان سامان گرفتن امر ظهور ولایت آگاهی، و اینکه چه زمانی به او اجازه خواهی داد امرش را آشکار و پرده از اسرارش برگیرد. پس مرا بر آن شکبیا ساز که تعجیل آنچه را که به تأخیر انداخته‌ای نخواهم و تأخیر آنچه را که پیش می‌اندازی نطلبم و از آنچه می‌خواهی بی‌پوشانی پرده بردارم و درباره‌ی آنچه می‌خواهی ناگفته بماند بحث نکنم، در تدبیرت منازعه ننموده و چون‌وچرا نکنم.

﴿۴۲۰۴﴾ و مرا بر بلاها و سختی‌ها شکبیا کن.

﴿۴۲۰۵﴾ خدایا اگر مرا به بلا آزمودی صبر عطایم کن؛ حال آن که سلامت و دوری از بلا نزد من محبوب‌تر است.

﴿۴۲۰۶﴾ خدایا اگر عمرم به پایان رسیده است مرا راحت کن و اگر عمرم هنوز باقی است به من سلامتی عطا کن و اگر این بیماری برای امتحان و آزمایش است، به من صبر عنایت فرما.

﴿۴۲۰۷﴾ خدایا اگر مرا به بلا آزمودی صبر عطایم کن؛ حال آن که سلامت و دوری از بلا نزد من محبوب‌تر است.

﴿۴۲۰۸﴾ خدایا، تو را به جاه و منزلت محمد و خاندانش ﷺ سوگند می‌دهم، اگر این مسأله‌ی ناخوشایند برایم خیر است، مرا نسبت بدان صبور گردان و بر تحملش قوت و قدرت عنایت فرما.

﴿۴۲۰۹﴾ خدایا مرا نسبت به قضای خود راضی گردان و بر بلایت شکبیایی بخش و در مقدرات برکت بده، تا زودرسیدن آنچه را به تأخیر انداختی و به تأخیر افتادن آنچه را به سرعت پیش می‌آوری دوست نداشته باشم.

﴿الْأَهْمِيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٢١٠﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَابْسُئِنِي عَافِيَتَكَ الْحَصِينَةَ فَإِنْ ابْتَلَيْتَنِي فَصَبِّرْنِي وَالْعَافِيَةُ أَحَبُّ إِلَيَّ؛ تهذيب الأحكام ج: ٣ ص: ٨٠

٣٦-٢-٥-٤- صبرهم

﴿٤٢١١﴾ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي وَاجْمَعْ لِي أَصْحَابِي وَصَبِّرْهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢٣٣
 ﴿٤٢١٢﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ أَعْلِ كَلِمَتَهُمْ وَأَفْلِحْ حُجَّتَهُمْ وَثَبِّتْ قُلُوبَهُمْ وَقُلُوبَ شَيْعَتِهِمْ عَلَى مُوَالَاتِهِمْ وَأَنْصُرْهُمْ وَأَعْنِهِمْ وَصَبِّرْهُمْ عَلَى الْإِذَى فِي جَنْبِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٣١١
 ﴿٤٢١٣﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ أَيْدِهِ بِنَصْرِكَ وَأَنْصُرْ عَبْدَكَ وَقَوِّ أَصْحَابَهُ وَصَبِّرْهُمْ؛

مستدرک الوسائل ج: ٥ ص: ٩٣

٣٧-٢-٥-٤- عَزَمَ اللَّهُ لَنَا وَلَكَ بِالصَّبْرِ

﴿٤٢١٤﴾ عَزَمَ اللَّهُ لَكَ عَلَى الصَّبْرِ فِي الْبُلْوَى وَالشُّكْرِ فِي النَّعْمَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٢ ص: ٧٦
 ﴿٤٢١٥﴾ الحسين عليه السلام: عَزَمَ اللَّهُ لَنَا وَلَكَ بِالصَّبْرِ عِنْدَ الْبُلْوَى وَالشُّكْرِ عِنْدَ النُّعْمَى وَلَا أَشَمْتَ بِنَا وَلَا بِكَ عَدُوًّا حَاسِدًا أَبَدًا وَالسَّلَامُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١١٧

٣٨-٢-٥-٤- هَبْ لِي قَلْبًا صَابِرًا

﴿٤٢١٦﴾ العسكري عليه السلام: فَقَالَ سَلْمَانٌ قَدْ دَعَوْتُ اللَّهَ بِهِمْ وَسَلَّطْتُ مَا هُوَ أَجَلٌ وَأَفْضَلُ وَأَنْفَعُ مِنْ مُلْكِ الدُّنْيَا بِأَسْرِهَا سَأَلْتُ اللَّهَ عَلَيْهِمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ أَنْ يَهَبَ لِي لِسَانًا لَتَمَجِيدِهِ وَتَنَائِهِ ذَاكِرًا وَقَلْبًا لَا لَائِنَ شَاكِرًا وَعَلَى الدَّوَاهِي الدَّاهِيَةِ لِي صَابِرًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٦٩

٣٩-٢-٥-٤- هَبْ لِي صَبْرًا

﴿٤٢١٧﴾ الصادق عليه السلام: وَهَبْ لِي فِيهِ أَمْنًا وَإِيمَانًا وَعَافِيَةً وَيُسْرًا وَصَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٩٤

﴿٤٢١٨﴾ الصادق عليه السلام: وَهَبْ لِي يَقِينَ أَهْلِ التَّقَى وَأَعْمَالَ أَهْلِ النَّهْيِ وَصَبْرَ أَهْلِ الْبُلْوَى؛

مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٤٤٣

٣-٥-٤- الأَمْرُ بِطَلَبِ الصَّبْرِ رَاجِعُ: الْفَصْلُ الثَّانِي، الأَمْرُ بِالصَّبْرِ

٤-٥-٤- النَّهْيُ عَنْ سُؤَالِ الصَّبْرِ

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۲۱۰﴾ خدایا بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرست و بر من لباس عافیت محافظت کننده بپوشان. ولی اگر مبتلایم کردی، به من صبر عطا کن و شکیبایم کن، اگرچه من سلامت را از گرفتاری و بیماری بیشتر دوست دارم.

۴-۵-۲-۳۶- آن‌ها را به صبر کردن وادار کن

﴿۴۲۱۱﴾ برای من آنچه وعده داده‌ای عمل کن، یارانی برای من فراهم ساز و ایشان را اهل صبر و شکیبایی قرار بده.

﴿۴۲۱۲﴾ خدایا سخنانشان را منزلت ده، حجتشان را آشکار ساز، قلب‌های آن‌ها و شیعیان‌شان را بر دوستی ایشان استوار ساز و آن‌ها را بر اذیت و آزاری که در راه تو می‌بینند، شکیبایی عطا کن.

﴿۴۲۱۳﴾ خدایا، به توان خویش او را یاری و تأیید کن و یارانش را تقویت کرده شکیبایشان گردان.

۴-۵-۲-۳۷- خداوند به ما و شما صبر عطا کند

﴿۴۲۱۴﴾ خداوند تو را بر شکیبایی در برابر سختی‌ها و شکر در برابر نعمت‌ها، ثابت قدم بدارد.

﴿۴۲۱۵﴾ خداوند صبر و تحمل را به‌هنگام گرفتاری، شکر را هنگام نعمت و خوشی، به ما و تو ارزانی دارد و ما و تو را هرگز دچار سرزنش دشمنان حسود نگرداند والسلام.

۴-۵-۲-۳۸- خداوند، به من قلبی صابر عطا کن

﴿۴۲۱۶﴾ سلمان فرمود: من از خدا به‌وسیله‌ی ایشان، (رسول خدا و اهل بیت) آنچه را که خیلی بزرگ‌تر و نافع‌تر و برتر از پادشاهی تمام دنیا است از خداوند طلب کردم، خواستم که به من زبانی ثناگو و قلبی شاکر بر نعمت‌ها و بدنی صابر بر حوادث بزرگ بدهد.

۴-۵-۲-۳۹- به من صبر بده

﴿۴۲۱۷﴾ در این سفر به من امنیت، ایمان، سلامتی، آسانی در کارها و صبر در بلاها را عطا فرما.

﴿۴۲۱۸﴾ خدایا، به من یقین خدا ترسان، اعمال صاحبان خرد و شکیبایی مصیبت‌دیدگان را عطا کن.

۴-۵-۳- امر به درخواست صبر و.ر.به: فصل ۲، امر به صبر

۴-۵-۴- نهی از درخواست صبر

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٢١٩﴾ الرضا عليه السلام: رَأَى عَلَى بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَجُلًا يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ قَالَ فَضْرَبَ عَلَى بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى كَتِفِهِ قَالَ سَأَلْتَ الْبَلَاءَ قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ وَالشُّكْرَ عَلَى الْعَافِيَةِ: بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٨٥

٥-٤-٣- طَلَبُ رَفْعِ طُولِ التَّصَبُّرِ

﴿٤٢٢٠﴾ الصادق عليه السلام: لَا تَضْطَرُّنِي إِلَى الْيَأْسِ مِنْ رَوْحِكَ وَالْقُنُوطِ مِنْ رَحْمَتِكَ وَطُولِ التَّصَبُّرِ عَلَى الْبَلَاءِ: بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٧٥

٦-٤- الصَّابِرِينَ الْعِظَامُ دَالٌّ عَلَى عَظَمَةِ الصَّبْرِ

١-٦-٤- اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ

﴿٤٢٢١﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ يَا صَبَّارُ يَا صَابِرُ يَا صَبُورُ؛ المقام الأسنى ص: ٩٢

﴿٤٢٢٢﴾ الرسول ﷺ: أَوْحَى اللَّهُ إِلَى دَاوُدَ تَخَلَّقَ بِأَخْلَاقِي وَإِنَّ مِنْ أَخْلَاقِي الصَّبْرَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٥

﴿٤٢٢٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَوْحَى اللَّهُ إِلَى دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ تَخَلَّقَ بِأَخْلَاقِي إِنِّي أَنَا الصَّبُورُ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

﴿٤٢٢٤﴾ الرسول ﷺ: سُبْحَانَكَ يَا صَبُورُ تَعَالَيْتَ يَا صَابِرُ أَجْرْنَا مِنَ النَّارِ يَا مُجِيرُ؛ البلد الأمين ص: ٣٦٣

﴿٤٢٢٥﴾ الرسول ﷺ: سُبْحَانَهُ مِنْ غَفُورٍ مَا أَصْبَرَهُ وَسُبْحَانَهُ مِنْ صَبُورٍ مَا أَجْبَرَهُ؛ البلد الأمين ص: ٣٦٤

٢-٦-٤- رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

﴿٤٢٢٦﴾ الرسول ﷺ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَشْهَكُمْ بِي خُلُقًا فَقِيلَ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ أَغْظَمَكُمْ حِلْمًا وَأَكْثَرَكُمْ عِلْمًا وَأَبْرُكُمْ بِقَرَاتِهِ وَأَشَدُّكُمْ حُبًّا لِإِخْوَانِهِ فِي دِينِهِ وَأَصْبَرُكُمْ عَلَى الرِّضَا وَالْغَضَبِ؛ أعلام الدين ص: ١١٩

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۲۱۹﴾ امام زین العابدین علیه السلام مردی را در حال طواف دید که می گفت: " پروردگارا از تو صبر می خواهم "، امام به کتفش زد و گفت: از خداوند بلا درخواست کردی. بگو: خدایا من از تو رهاسدن از گرفتاری ها و شکر بر آن را می طلبم.

۵-۴-۵- درخواست برداشته شدن صبر و طولانی شدن آن

﴿۴۲۲۰﴾ به ناامیدی از لطف و قطع امید از رحمت و شکیبایی بر بلایت مبتلا و بی تابم نساز.

۶-۴- صبر خواستن صابران بزرگوار، نشان دهنده ی بزرگی و عظمت صبر است

۱-۴-۶- خداوند

﴿۴۲۲۱﴾ خدایا از تو به حق نامت درخواست می کنم، ای صبار، ای صابر و ای صبور.
﴿۴۲۲۲﴾ خداوند به داود وحی فرمود: ای داود، خود را به اخلاق من آراسته کن و یکی از اخلاقیات من صبر است.

﴿۴۲۲۳﴾ خداوند به داود وحی فرمود: ای داود، خود را به اخلاق من آراسته کن و من صبورم.

﴿۴۲۲۴﴾ پاک و منزهی ای صبور، بزرگ و برتری ای صابر، از آتش جهنم پناهمان بده ای پناه دهنده.

﴿۴۲۲۵﴾ پاک و منزّه است خدای آمرزنده و چه صبور است او! و پاک و منزّه است خدای شکیبا و چه جبران کننده است او!

۲-۴-۶- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

﴿۴۲۲۶﴾ آیا می خواهید شما را از شبیه ترین مردم از نظر اخلاق به خود مطلع سازم؟ گفتند: بله ای پیامبر خدا، فرمود: بردبارترین و داناترین شما، با سوادترین و نیکوکارترین شما به خویشان و با محبت ترین شما نسبت به برادران دینی اش و صبورترین شما در هنگام خشنودی و خشم.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٢٢٧﴾ الرسول ﷺ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَشْهِكُمْ بِي خُلُقًا قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَأَعْظَمُكُمْ حِلْمًا وَأَبْرُكُكُمْ بِقِرَائَتِهِ وَأَشَدُّكُمْ حُبًّا وَلَا إِخْوَانَهُ فِي دِينِهِ وَأَصْبَرُكُمْ عَنِ الْحَقِّ؛
مشكاة الأنوار ص: ٢٣٨

﴿٤٢٢٨﴾ الرسول ﷺ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَشْهِكُمْ بِي قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَ
أَلْيَنُكُمْ كَنَفًا وَأَبْرُكُكُمْ بِقِرَائَتِهِ وَأَشَدُّكُمْ حُبًّا لِإِخْوَانِهِ فِي دِينِهِ وَأَصْبَرُكُمْ عَلَى الْحَقِّ؛ الكافي ج: ٢؛
ص: ٢٤٠

﴿٤٢٢٩﴾ الرسول ﷺ: أَلَمْ أَرْبُطْ حَجَرَ الْمَجَاعَةِ عَلَى بَطْنِي قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ كُنْتُ
لِلَّهِ صَابِرًا وَعَنْ مُنْكَرٍ بَلَاءِ اللَّهِ نَاهِيًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢؛ ص: ٥٠٧
﴿٤٢٣٠﴾ الرسول ﷺ: أَعْطَاهُ الْوَسِيلَةَ وَالرُّتْبَةَ الْعَالِيَةَ الْجَلِيلَةَ كَمَا بَلَغَ نَاصِحًا وَجَاهِدَ فِي
سَبِيلِكَ وَصَبَرَ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧؛ ص: ١٦٢

﴿٤٢٣١﴾ أَقْرَبُ الْمُرْسَلِينَ مِنِّي الْعَرَبِيُّ الْأَمِينُ الدِّينَانُ بِيَدَيْنِي الصَّابِرُ فِي ذَاتِي؛ الكافي ج: ٨؛ ص: ١٣٨
﴿٤٢٣٢﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَنَبِيِّكَ وَخَيْرَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ الْقَائِمِ بِحُجَّتِكَ وَ
الذَّابِّ عَنْ حَرَمِكَ وَالنَّاصِحِ لِعِبَادِكَ فَيْكَ وَالصَّابِرِ عَلَى الْأَذَى وَالتَّكَذِيبِ فِي جَنْبِكَ؛
بحار الأنوار ج: ٨٧؛ ص: ١٩٧

﴿٤٢٣٣﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ بِكُلِّ مَنْقَبَةٍ مِنْ مَنْاقِبِهِ وَمَوْقِفٍ مِنْ مَوَاقِفِهِ وَحَالٍ مِنْ أَحْوَالِهِ رَأَيْتُهُ
لَكَ فِيهَا نَاصِرًا وَعَلَى مَكْرُوهِهِ بَلَاءً صَابِرًا؛ بحار الأنوار ج: ٨٦؛ ص: ٣٣٦
﴿٤٢٣٤﴾ الصَّادِقُ ﷺ: اللَّهُمَّ فَأَعْطِهِ بِكُلِّ فَضِيلَةٍ مِنْ فَضَائِلِهِ وَنَقِيبَةٍ مِنْ مَنْاقِبِهِ وَحَالٍ مِنْ
أَحْوَالِهِ وَمَنْزِلَةٍ مِنْ مَنَازِلِهِ رَأَيْتَ مُحَمَّدًا لَكَ فِيهَا نَاصِرًا وَعَلَى مَكْرُوهِهِ بَلَاءً صَابِرًا؛
بحار الأنوار ج: ٨٣؛ ص: ١١٧

﴿٤٢٣٥﴾ اللَّهُمَّ فَأَعْطِهِ بِكُلِّ مَنْقَبَةٍ مِنْ مَنْاقِبِهِ وَكُلِّ ضَرْبَةٍ مِنْ ضَرَائِبِهِ وَحَالٍ مِنْ أَحْوَالِهِ وَ
مَنْزِلَةٍ مِنْ مَنَازِلِهِ رَأَيْتُهُ لَكَ فِيهَا نَاصِرًا وَعَلَى مَكْرُوهِهِ بَلَاءً صَابِرًا خَصَائِصَ مِنْ عَطَائِكَ وَ
فَضَائِلَ مِنْ حَبَائِكَ تَسْرُ بِهَا نَفْسُهُ وَتُكْرَمُ بِهَا وَجْهَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧؛ ص: ١٩٧
﴿٤٢٣٦﴾ السَّجَّادُ ﷺ: اللَّهُمَّ وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ وَخَيْرَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ وَ
أَمِينِكَ عَلَى وَحْيِكَ الْمُؤَفَّى بِعَهْدِكَ الصَّادِعِ بِأَمْرِكَ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِكَ السَّاعِي فِي

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۲۲۷﴾ آیا می‌خواهید شما را از شبیه‌ترین مردم از نظر اخلاق به خود مطلع سازم؟ گفتند: بله ای پیامبر خدا، فرمود: بردبارترین و داناترین شما، با سوادترین و نیکوکارترین شما به خویشان و با محبت‌ترین شما نسبت به برادران دینی‌اش و در حق، استوارترین و صبورترین باشد.

﴿۴۲۲۸﴾ آیا می‌خواهید شما را از شبیه‌ترین مردم از نظر اخلاق به خود مطلع سازم؟ گفتند: بله ای پیامبر خدا، فرمود: بردبارترین و داناترین شما، با سوادترین و نیکوکارترین شما به خویشان و با محبت‌ترین شما نسبت به برادران دینی‌اش و در حق، استوارترین و صبورترین باشد.

﴿۴۲۲۹﴾ آیا من سنگ گرسنگی، بر شکمم نبستم؟ گفتند: چرا ای پیامبر خدا، تو شکیا و از بلایای سخت و طاقت‌فرسا جلوگیری کننده بودی.

﴿۴۲۳۰﴾ خدایا به او ابزار و مرتبه‌ی عالی و بزرگ عطا کن؛ زیرا او خالصانه تبلیغ کرد و درراحت تلاش پیگیر نمود و اذیت و آزار در راه تو را تحمل کرد.

﴿۴۲۳۱﴾ نزدیک‌ترین رسولان به آستان الهی من، آن پیامبر عرب، امانت دار و اجراکننده‌ی دستورات دین من و شکیا در راه من است.

﴿۴۲۳۲﴾ خدایا درود فرست بر محمد، بنده و پیامبر و مخلوق برگزیده و برپادارنده‌ی حجت و دلایل حقانیت تو و نگهبان حریم تو و خیرخواه بندگان و شکیا در برابر اذیت و آزار و تکذیب‌کردن‌ها در راه تو.

﴿۴۲۳۳﴾ خدایا در برابر هر روش ستوده از روش‌های ستوده‌اش و هر جایگاه از جایگاه‌هایش و هر حال از حالاتش، که او را در آن، یار خود دیدی و در هر گرفتاری که او را صابر و شکیا یافتی، بر او درود فرست.

﴿۴۲۳۴﴾ خدایا، حال که محمد را برای خود یار و یاور و بر رنج‌ها و بلاها، صابر و شکیا یافته‌ای، در مقابل هر فضیلتی از فضایل او و هر صفت نیکی از صفتهای نیک او و هر حالتی از حالات او و هر منزلتی از منزلتهایش... به او از بخشش‌های خاص و ویژه‌ات عطا فرما.

﴿۴۲۳۵﴾ خدایا، حال که محمد را برای خود یار و یاور و بر رنج‌ها و بلاها، صابر و شکیا یافته‌ای، در مقابل هر فضیلتی از فضایل او و هر صفت نیکی از صفتهای نیک او و هر حالتی از حالات او و هر منزلتی از منزلتهایش، از بخشش‌های خاص و ویژه و از جوایز برجسته‌ات به او عطا کن. که او را مسرور و شادمان کرده، روی او را کرامت بخشد.

﴿۴۲۳۶﴾ خدایا بر محمد ﷺ بنده و فرستاده‌ات، برگزیده از بین مخلوقات، امین تو بر وحی و وفادار به عهدت، آن که امر تو را آشکار و در راحت مجاهده کرده و برای کسب رضایت

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

مَرْضَاتِكَ الرَّءُوفِ الرَّحِيمِ بِعِبَادِكَ الصَّابِرِ عَلَى الْأَذَى وَالتَّكْذِيبِ فِي مَحَبَّتِكَ؛ إقبال الأعمال
ص: ٢٤٧

﴿٤٢٣٧﴾ اللَّهُمَّ وَنَبِيِّكَ الْمُجِيبِ الْمُكْرَمِ الرَّاسِخَ لَهُ فِي قُلُوبِ أُمَّتِهِ خَالِصَ الْمَحَبَّةِ لِصَفْوِ
نَصِيحَتِهِ لَهُمْ وَشِدَّةِ شَفَقَتِهِ عَلَيْهِمْ وَتَلْيِغِهِ رِسَالَاتِكَ وَصَبْرِهِ فِي ذَاتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥

ص: ١٨٣

﴿٤٢٣٨﴾ النَّبِيُّ الْأُمِّيُّ صَاحِبُ الْخُلُقِ الْعَظِيمِ وَالدِّينِ الْقَوِيمِ وَالصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ وَالدُّكْرِ الْحَكِيمِ
وَالرُّكْنِ وَالْحَظِيمِ صَاحِبُ الدِّينِ وَالطَّاعَةِ وَالْفَصَاحَةِ وَالْبَرَاعَةِ وَالْكَرِّ وَالشَّجَاعَةِ وَالتَّوَكُّلِ وَ
الْقَنَاعَةِ وَالْحَوْضِ وَالشَّفَاعَةِ صَاحِبُ الدِّينِ الظَّاهِرِ وَالْحَقِّ الزَّاهِرِ وَالزَّمَانِ الْبَاهِرِ وَاللِّسَانِ
الذَّاكِرِ وَالْبَدَنِ الصَّابِرِ وَالْقَلْبِ الشَّاكِرِ وَالْأَصْلِ الطَّاهِرِ وَالْأَبَاءِ الْأَخَايِرِ وَالْأُمَمَاتِ الطَّوَاهِرِ
صَاحِبُ الضِّيَاءِ وَالنُّورِ وَالْبِرْكَةِ وَالْحُبُورِ وَالْيَمْنِ وَالسُّرُورِ وَاللِّسَانِ الذَّكُورِ وَالْبَدَنِ الصُّبُورِ وَ
الْقَلْبِ الشُّكُورِ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ١٠٦

﴿٤٢٣٩﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): إِنَّ اللَّهَ عَلَّمَ مِنْ نَبِينَا وَمِنَ الْحُجَجِ فِي الْأَرْضِ الصَّبْرَ عَلَى مَا لَمْ
يُطْفِقْ مَنْ تَقَدَّمَهُمْ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ الصَّبْرَ عَلَى مِثْلِهِ فَبَعَثَهُ اللَّهُ بِالْتَّعْرِيزِ لَا بِالتَّضَرُّعِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٠

ص: ١٢٣

﴿٤٢٤٠﴾ أَنَّ مُحَمَّدًا (عليه السلام) عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ الْمُجْتَنِبِ وَنَبِيُّهُ الْمُرْتَجَى وَحَبِيبُهُ الْمُصْطَفَى وَآمِنُهُ
الْمُرْتَضَى أَرْسَلَهُ نَذِيرًا فِي الْأَوَّلِينَ وَرَسُولًا فِي الْآخِرِينَ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ
كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ فَصَدَّقَ (عليه السلام) بِمَا أَمَرَ بِهِ وَبَلَغَ مَا حُمِّلَ وَنَصَحَ لِأُمَّتِهِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ
رَبِّهِ وَدَعَا إِلَيْهِ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَصَبَرَ عَلَى مَا أَصَابَهُ فِي جَنْبِهِ وَعَبْدَهُ صَادِقًا
مُصَدِّقًا صَابِرًا مُحْتَسِبًا لَا وَايَا وَلَا مَقْصَرًا حَتَّى آتَاهُ الْيَقِينُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٤٨

﴿٤٢٤١﴾ أَنَا ابْنُ صَالِحِ الْمُؤْمِنِينَ وَوَارِثِ النَّبِيِّينَ وَقَامِعِ الْمُلْحِدِينَ وَيَعْسُوبِ الْمُسْلِمِينَ وَنُورِ
الْمُجَاهِدِينَ وَزَيْنِ الْعَابِدِينَ وَتَاجِ الْبَكَائِينَ وَأَصْبَرِ الصَّابِرِينَ وَأَفْضَلِ الْقَائِمِينَ مِنْ آلِ يَاسِينَ
رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ١٣٧

﴿اهمیت صبر﴾

کوشابوده، آن مهربان و بخشنده بر بندگان، و آن شکیا در برابر اذیت و آزار و تکذیب دشمنان در راه محبت، درود فرست.

﴿۴۲۳۷﴾ خدایا، قسم به پیامبرت، آن اجابت‌کننده‌ی صاحب‌کرامت، آن که به خاطر خلوص در خیرخواهی و شدت در مهربانی و رساندن پیامت و شکیبایی‌اش در راه تو، در قلب امتش، محبتی بی‌آلایش و ثابت و عمیق دارد.

﴿۴۲۳۸﴾ پیامبر امی، دارای اخلاق برجسته و دینی استوار و پایدار و راهی مستقیم و بیانی حکیمانه، آن صاحب رکن و حطیم، آن صاحب دین و اطاعت و فصاحت و بلاغت و شجاعت و توکل و قناعت، آن صاحب حوض کوثر و شفاعت، آن صاحب دین برتر و حق آشکار و دوران درخشنده، آن صاحب زبان ذاکر و بدن شکیا و قلب شاکر، آن صاحب نژاد پاک و اجداد نیک و مادران طاهر، آن صاحب برکت و شادمانی و میمنت و خوشحالی، آن صاحب زبان بسیار ذکرگوینده و پیکر بسیار صبرکننده و قلب بسیار شکرکننده.

﴿۴۲۳۹﴾ خداوند آگاه بود که پیامبر ما و حجت‌هایش بر روی زمین، بر آنچه پیامبران پیشین تحمل نکردند، شکیبایی خواهند کرد. پس خداوند او را با کنایه و نه به وضوح، (در مورد بلایا) مبعوث کرد.

﴿۴۲۴۰﴾ محمد ﷺ، بنده و فرستاده‌ی برگزیده و پیامبر مایه‌ی امید و دوست منتخب و امین مورد رضایتش است. او را به‌عنوان انذاردهنده‌ی آغازین و فرستاده‌ی آخرین، برای هدایت و دین حق فرستاد تا بر همه‌ی ادیان غلبه کند، حتی اگر مشرکان ناراضی باشند. پس او مأموریت خویش را به بهترین وجهی انجام داد و آنچه را برعهده داشت رساند. خیرخواه امتش بود و در راه پروردگارش تلاش کرد و با حکمت و پند نیکو، به‌سوی او دعوت کرد؛ و بر هر آنچه برای خدا به آن دچار شده بود، شکیبایی ورزید؛ و او را صادقانه، با تأیید کامل، صبورانه، خالصانه، بدون سستی و کم‌کاری، تا دم مرگ عبادت کرد.

﴿۴۲۴۱﴾ من فرزند شایسته‌کردارترین ایمان‌آوردگان هستم، فرزند جانشین راستین پیام‌آوران، فرزند درهم‌شکننده‌ی حق‌ستیزان و تجاوزکاران، فرزند پیشوای حقیقی مسلمانانم، فرزند آن که مایه‌ی روشنی دل‌های مجاهدان است، فرزند زینت عبادت‌کنندگان، فرزند بسیار گریه‌کنندگان بارگاه دوست، فرزند شکیباترین شکیبایان و فرزند برترین نمازگزاران از آل یس، فرزند رسول خدای عالمیان هستم.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٢٤٢﴾ الصادق عليه السلام: بِحَقِّ مُحَمَّدٍ الْأُمِّيِّ رَسُولِكَ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَنَبِيِّكَ إِمَامِ الْمُتَّقِينَ وَ
بِالرِّسَالَةِ الَّتِي آدَاهَا وَالْعِبَادَةِ الَّتِي اجْتَهَدَ فِيهَا وَالْمِحْنَةِ الَّتِي صَبَرَ عَلَيْهَا؛ بحار الأنوار ج: ٨٣
ص: ٣١٦

﴿٤٢٤٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ قَالَ لِنُورِ مُحَمَّدٍ ﷺ أَنْزَلَ فِي بَحْرِ الْعِزِّ فَنَزَلَ ثُمَّ فِي بَحْرِ الصَّبْرِ؛
بحار الأنوار ج: ١٥ ص: ٢٩

﴿٤٢٤٤﴾ جَاهَدَ فِي سَبِيلِكَ وَصَبَرَ عَلَى حُسْنِ بِلَائِكَ حَتَّى آتَاهُ الْيَقِينُ؛ إقبال الأعمال ص: ١٣٥
٣-٤-٦-أهل البيت عليهم السلام

﴿٤٢٤٥﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا، عَنِينًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا
تَفْجِيرًا، يُوفُونَ بِالْغَدْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ ثَرْهُ مُسْتَطِيرًا، وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَ
أَسِيرًا، إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا، إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا غُيُوبًا
قَمَطِيرًا، فَوْقَهُمْ اللَّهُ ثَرَرٌ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةٌ وَسُرُورًا، وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا-
الإنسان ١٢-٥

﴿٤٢٤٦﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا أَهْلُ بَيْتٍ نَجْزِعُ مَا لَمْ تَنْزِلِ الْمُصِيبَةُ وَإِذَا نَزَلَتْ صَبَرْنَا؛
وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٧٦

﴿٤٢٤٧﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا صَبْرُ الْكَافِي ج: ٢ ص: ٩٣
﴿٤٢٤٨﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّا صَبْرُ وَشِيعَتُنَا أَصْبَرُ مِنَّا قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ كَيْفَ صَارَ شِيعَتُكُمْ
أَصْبَرَ مِنْكُمْ قَالَ لَأَنَا نَصْبِرُ عَلَى مَا نَعْلَمُ وَشِيعَتُنَا يَصْبِرُونَ عَلَى مَا لَا يَعْلَمُونَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣
﴿٤٢٤٩﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ أَئِمَّةِ الْهُدَى وَمَصَابِيحِ الدُّجَى وَأَمَنَائِكَ فِي
خَلْقِكَ وَأَصْفِيَائِكَ مِنْ عِبَادِكَ وَحُجَجِكَ فِي أَرْضِكَ وَمَنَارِكَ فِي بِلَادِكَ الصَّابِرِينَ عَلَى
بِلَائِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ١٩٧

﴿٤٢٥٠﴾ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ النَّجْوَى أَشْهَدُ أَنَّكُمْ قَدْ بَلَّغْتُمْ وَنَصَحْتُمْ وَصَبَرْتُمْ فِي ذَاتِ اللَّهِ وَ
كَذَّبْتُمْ وَأَسَىءَ إِلَيْكُمْ فَعَفَوْتُمُ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٥٥٩
﴿٤٢٥١﴾ أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا، قَالَ هُمْ الْأَئِمَّةُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٦

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۲۴۲﴾ به حق محمد امی، فرستاده‌ات، آقای رسولان و پیامبرت، پیشوای تقوی‌پیشگان و به رسالتی که ادا کرد و به عبادتی که در آن کوشا بود و به رنجی که بر آن شکیبایی ورزید.

﴿۴۲۴۳﴾ سپس به نور محمد فرمود: به دریای عزت فرو شو و او فرو شد و سپس به دریای شکیبایی (وارد شد).

﴿۴۲۴۴﴾ در راه تو جهاد کرد و بر آزمایش‌های نیکویت شکیبایی ورزید، تا وقتی که به مقام یقین نایل شد و مرگش فرارسید.

۳-۴-۴- اهل‌البیت (علیهم‌السلام)

﴿۴۲۴۵﴾ به یقین ابرار (و نیکان) از جامی می‌نوشتند که با عطر خوشی آمیخته است، از چشمه‌ای که بندگان خاص خدا از آن می‌نوشتند و از هر جا بخواهند آن را جاری می‌سازند! آن‌ها به نذر خود وفا می‌کنند و از روزی که شرّ و عذابش گسترده است می‌ترسند و غذای (خود) را با اینکه به آن علاقه و نیاز دارند، به مسکین و یتیم و اسیر می‌دهند! (و می‌گویند): ما شما را به خاطر خدا اطعام می‌کنیم و هیچ پاداش و سپاسی از شما نمی‌خواهیم! ما از پروردگارمان ترسانیم در آن روزی که عبوس و سخت است. (به خاطر این عقیده و عمل) خداوند آنان را از شرّ آن روز ننگه می‌دارد و آن‌ها را می‌پذیرد در حالی که غرق شادی و سرورند! و در برابر صبرشان، بهشت و لباس‌های حریر بهشتی را به آن‌ها هدیه می‌دهند.

﴿۴۲۴۶﴾ ما خاندانی هستیم که تا مصیبت نیامده بی‌تاییم، (منتظر آزمون الهی هستیم تا با آزمودنمان ما را به مقامات عالی برساند)، ولی اگر مصیبت آمد، شکیبایی می‌ورزیم. ﴿۴۲۴۷﴾ ما صبرپیشه‌گانیم.

﴿۴۲۴۸﴾ ما صبوریم و شیعیانمان از ما صبرشان بیشتر است. گفتیم: قربانت شوم، چگونه شیعیانتان صبرشان از شما بیشتر است؟ فرمود: برای آن‌که ما بر امور و عواقبش آگاهیم و صبر می‌کنیم ولی شیعیان ما بر آنچه نمی‌دانند صبوری می‌کنند.

﴿۴۲۴۹﴾ خدایا درود فرست بر خاندانش، پیشوایان هدایت، چراغ‌های محیط ظلمت، امانت‌داران تو در بین مخلوقات، برگزیده از بین بندگان، حجت‌های تو بر روی زمین، علامت‌های نورانی در سرزمین‌هایت و شکیبایان بر بلاهایت.

﴿۴۲۵۰﴾ سلام بر شما ای اهل راز و نیاز، شهادت می‌دهم که شما پیام خدا را به مردم رساندید و راهنمایی کردید، خالصانه و به خاطر خداوند مشکلات را تحمل کردید. مورد انکار دیگران واقع شدید و به شما بدی کردند، ولی شما بزرگوارانه آن‌ها را بخشیدید.

﴿۴۲۵۱﴾ آن‌ها که به خاطر صبرشان، پاداش دو برابر دریافت می‌کنند. (چه کسانی هستند) فرمود: آنان امامان هستند.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٢٥٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْعُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا، يَعْنِي عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ فَاطِمَةَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ١٣٢

﴿٤٢٥٣﴾ أَحْكُمُوا عَرَى طَاعَتِكَ وَ اسْتَبْشِرُوا بِنِعْمَتِكَ وَ انْتَظِرُوا رَوْحَكَ وَ عَظِّمُوا جَلَالَكَ وَ سَدِّدُوا عُقُودَ حَقِّكَ بِمَوَالَاتِهِمْ مَنْ وَالَاكَ وَ مُعَادَاتِهِمْ مَنْ عَادَاكَ وَ صَبِّرْهُمْ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ فِي مَحَبَّتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٣٨

١-٣-٤- أمير المؤمنين عليه السلام

﴿٤٢٥٤﴾ الهادي عليه السلام: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ آمَنْتَ بِاللَّهِ وَ هُمْ مُشْرِكُونَ وَ صَدَقْتَ بِالْحَقِّ وَ هُمْ مُكَذِّبُونَ وَ جَاهَدْتَ وَ هُمْ مُحْجِمُونَ وَ عِبَدْتَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٥٩

﴿٤٢٥٥﴾ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَلَمَ الثَّقَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّةَ اللَّهِ الْكُبْرَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَاصَّةَ اللَّهِ وَ خَالِصَتَهُ وَ آمِينَ اللَّهُ وَ صَفْوَتَهُ وَ بَابَ اللَّهِ وَ حُجَّتَهُ وَ مَعْدِنَ حُكْمِ اللَّهِ وَ سِرِّهِ وَ عَيْبَةَ عِلْمِ اللَّهِ وَ خَازِنَهُ وَ سَفِيرَ اللَّهِ فِي خَلْقِهِ أَشْهَدُ أَنَّكَ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَ آتَيْتَ الزَّكَاةَ وَ أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ اتَّبَعْتَ الرِّسُولَ وَ تَلَوْتَ الْكِتَابَ حَقَّ تِلَاوَتِهِ وَ بَلَغْتَ عَنِ اللَّهِ وَ وَفَيْتَ بَعْدَ اللَّهِ وَ تَمَّتْ بِكَ كَلِمَاتُ اللَّهِ وَ جَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَ نَصَحْتَ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ ﷺ وَ جُدْتَ بِنَفْسِكَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٧٧

﴿٤٢٥٦﴾ الهادي عليه السلام: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ أَنْتَ أَوَّلُ مَظْلُومٍ وَ أَوَّلُ مَنْ غَضِبَ حَقُّهُ صَبَرْتَ وَ احْتَسَبْتَ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٥٦٩

﴿٤٢٥٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ وَ نَصَحْتَ وَ صَبَرْتَ فِي جَنْبِ اللَّهِ عَلَى الْأَذَى؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٢٥

﴿٤٢٥٨﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ وَ حُجَّتَهُ لَقَدْ جَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَ اتَّبَعْتَ مِنْهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَ حَلَلْتَ حَلَالَ اللَّهِ وَ حَرَّمْتَ حَرَامَ اللَّهِ وَ شَرَعْتَ أَحْكَامَهُ وَ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَ آتَيْتَ الزَّكَاةَ وَ أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ جَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ صَابِرًا نَاصِحًا مُجْتَهِدًا مُحْتَسِبًا عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمَ الْأَجْرِ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٧٥

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۲۵۲﴾ آنان در مقابل شکیبایی و صبرشان غرفه‌های بهشتی پاداش می‌گیرند. منظور از آنان؛ علی بن ابی‌طالب و حسن و حسین و فاطمه، است.

﴿۴۲۵۳﴾ دستگیره‌ی اطاعت و فرمانبری از تو را محکم کردند. با نعمت شادمانند و منتظر گشایش تو هستند و جلال و شوکت را بزرگ می‌شمارند و پیمان‌های حق تو را با دوستی با دوستان و دشمنی با دشمنان و شکیبایی بر آنچه در راه دوستی تو بر سرشان می‌آید، استوار کردند.

۱-۳-۴- امیرالمؤمنین علیه السلام

﴿۴۲۵۴﴾ سلام بر تو ای امیرالمؤمنین، به خدا ایمان آوردی درحالی که آن‌ها مشرک بودند، تو حقیقت را تصدیق کردی درحالی که آن‌ها تکذیب کردند، تو جهاد کردی درحالی که آن‌ها بازایستاده بودند و تا دم مرگ، خدا را خالصانه و صبورانه بندگی کردی.

﴿۴۲۵۵﴾ درود بر تو، ای نشانه‌ی تقوی و پرهیزگاری، درود بر تو، ای حجت بزرگ خدا، درود بر تو ای برگزیده و خالص‌شده‌ی خدا، درود بر تو ای امین و انتخاب شده‌ی او، راه ورود به حقایق الهی و برهان الهی و حجت او و معدن حکمت و اسرار خدا، خزانه‌ی علم خدا و سرمایه‌ی الهی و نیز سفیر خداوند در بین مخلوقاتش. گواهی می‌دهم که تو نماز به پا داشتی و زکات پرداختی و امر به معروف و نهی از منکر کردی، از پیامبرت پیروی کردی و قرآن را به شایستگی خواندی و آنچه را که از جانب حق تعالی مأمور به رساندنش بودی ابلاغ و به عهد با خدا وفا کردی. با تو، کلمات خداوند کامل شد. در راه خداوند به شایستگی جهاد کردی و در راه خدا و رسولش به نیکی رهنمون شدی و صبورانه، جان خود را نثار راه خدا کردی.

﴿۴۲۵۶﴾ کنار قبر امیرالمؤمنین علیه السلام بگو: سلام بر تو ای ولی خدا، تو اول مظلوم و اول کسی هستی که حش غصب شده و تا دم مرگ، با نیت خدایی تحمل کردی تا اینکه به مرحله‌ی یقین رسیدی.

﴿۴۲۵۷﴾ شهادت می‌دهم که تو پیام الهی را رساندی و به حق رهنمون شدی و آزارها را در راه او، تحمل کردی.

﴿۴۲۵۸﴾ ای ولی و ای حجت خدا، شهادت می‌دهم که آن‌چنان که شایسته است در راه خدا تلاش کردی، راه پیامبر خدا را پیمودی، حلال خدا را حلال و حرام او را حرام دانستی؛ احکام الهی را جاری ساختی و نماز را به پا داشتی، زکات دادی و امر به معروف و نهی از منکر کردی و در راه خدا، آن‌چنان که شایسته است، در کمال صبر و شکیبایی تلاش کردی. خالصانه، در نهایت توان، با امید دریافت اجر فراوان از خدا، تا اینکه مرگ را ملاقات کردی.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٢٥٩﴾ الرسول ﷺ: أَمَّا أَخُوكَ فَجَزَاؤُهُ عِنْدِي جَنَّةُ الْمَأْوَى نُزُلًا بِصَبْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨

ص: ٤١

﴿٤٢٦٠﴾ الصادق عليه السلام: جُدْتَ بِنَفْسِكَ صَابِرًا وَمُجَاهِدًا عَنْ دِينِ اللَّهِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٢

ص: ٥٩٢

﴿٤٢٦١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ قُوتِلْتَ وَ حُرِمْتَ وَ غُصِبْتَ وَ حُقِرْتَ وَ ظَلِمْتَ وَ

جُحِدْتَ فَصَبِرْتَ فِي ذَاتِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٢٥

﴿٤٢٦٢﴾ جَحَدُوا وَلَايَتَهُ وَ أَطْمَعُوا الْعَبِيدَ فِي خِلَافَتِهِ وَ قَادُوهُ إِلَى بَيْعَتِهِمْ مُضِلَّةً سَيُوفَهَا مُقَدِّعَةً

أَسْتَتَهَا وَ هُوَ سَاخِطُ الْقُلُوبِ هَائِجُ الْغَضَبِ شَدِيدُ الصَّبْرِ كَاطِمُ الْغَيْظِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦٥

﴿٤٢٦٣﴾ الهادي عليه السلام: أَشْبَهَتْ فِي الْبَيَاتِ عَلَى الْفِرَاشِ الذَّبِيحُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذْ أَجَبَتْ كَمَا أَجَابَ وَ

أَطَعَتْ كَمَا أَطَاعَ إِسْمَاعِيلُ صَابِرًا مُحْتَسِبًا؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٦٧

﴿٤٢٦٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَشْهَدُ أَنَّكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ خَاصَّةُ نَفْسِ الْمُتَجَبِّينَ وَ زَيْنُ

الْصِدِّيقِينَ وَ صَابِرُ الْمُتَمَنِّحِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٤٠٩

﴿٤٢٦٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَقَامَنِي لِلنَّاسِ عِلْمًا وَ إِمَامًا، وَ عَقَدَ لِي وَ عَهْدَ إِلَى فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ

جَلَّ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَقَاتَلْتُ حَقَّ الْقِتَالِ، وَ صَبَرْتُ حَقَّ الصَّبْرِ؛

بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٥٦٢

﴿٤٢٦٦﴾ الجواد عليه السلام: أَلَا وَ إِنَّ عَلِيًّا هُوَ الْمَوْصُوفُ بِالصَّبْرِ وَ الشُّكْرِ ثُمَّ مِنْ بَعْدِهِ وَ لَدَى مِنْ

صُلْبِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٧ ص: ٢١١

﴿٤٢٦٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ أَعْطِ خَلِيفَتِي وَ وَصِيَّيَّ وَ قَاضِيَ دِينِي وَ مُنْجِزَ وَعْدِي وَ

أَمَانَتِي وَ وَلِيَّيَّ وَ وَلِيَّ حَوْضِي وَ نَاصِرِي عَلَى عَدُوِّكَ وَ عَدُوِّي وَ مُفَرِّجَ الْكَرْبِ عَنْ وَجْهِ مَا

أَعْطَيْتَ آدَمَ مِنَ الْعِلْمِ وَ مَا أَعْطَيْتَ نُوحًا مِنَ الْحِلْمِ وَ مَا أَعْطَيْتَ إِبْرَاهِيمَ مِنَ الْعِتْرَةِ الطَّيِّبَةِ وَ

السَّمَاخَةِ وَ مَا أَعْطَيْتَ أَيُّوبَ مِنَ الصَّبْرِ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٧٠

﴿٤٢٦٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَمَّا وَ اللَّهُ لَقَدْ تَقَمَّصَهَا فَلَانُ وَ إِنَّهُ لَيَعْلَمُ أَنَّ مَحَلِّي مِنْهَا مَحَلُّ

الْقُطْبِ مِنَ الرَّحَى يَنْحَدِرُ عَنِ السَّيْلِ وَ لَا يَرْقَى إِلَى الطَّيْرِ فَسَدَلْتُ دُونَهَا ثَوْبًا وَ طَوَيْتُ عَنْهَا

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۲۵۹﴾ اما برادرت علی به خاطر آن صبر و تحملش نزد من بهشت "جَنَّةُ الْمَأْوَى" را پاداش خواهد گرفت.

﴿۴۲۶۰﴾ صبورانه و مجاهدانه در دفاع از دین خدا، جان خود را بذل کردی.

﴿۴۲۶۱﴾ گواهی می‌دهم که با تو جنگیدند و از حقت محرومیت کردند و مورد خشم و تحقیر و انکار قرار گرفتی، ولی تو فقط به خاطر خدا شکیبایی نمودی.

﴿۴۲۶۲﴾ ولایتش را انکار کردند، تا جایی که آزادشدگان، به خلافت طمع ورزیدند و با شمشیرهای از نیام‌درآمده و نیزه‌های برافراشته، او را برای بیعت بردند. حال آن‌که او در دل بسیار خشمگین و عصبانیت در وجودش به هیجان آمده بود، ولی به شدت تحمل کرد و خشم خود را فروخورد.

﴿۴۲۶۳﴾ در هنگام خوابیدن به جای پیامبر خدا در بستر، آن‌گاه که به درخواست پیامبر، پاسخ مثبت دادی، به حضرت اسماعیل شباهت داری، همچنانکه اسماعیل در کمال شکیبایی و آرامش و عمل، خود را به خدا واگذار کرد و پاسخ مثبت داد و اطاعت کرد، تو نیز از پیامبر خدا اطاعت کردی.

﴿۴۲۶۴﴾ شهادت می‌دهم که تو بر مؤمنین، امیری؛ و در بین انتخاب‌شدگان، خاص و برجسته‌ای؛ و در میان راستگویان و راست‌کرداران، همچون نگین، مایه‌ی زینت و در میان امتحان‌شدگان، صبور و شکیبا هستی.

﴿۴۲۶۵﴾ خداوند مرا بر مردم امامت و رهبری داد و برای من از مردم بیعت گرفت. پس خداوند نازل فرمود: "خدا و رسول و ولی امری که از شماست را اطاعت کنید". پس آنجا که جای جنگیدن بود جانانه جنگیدم و در مقام صبر، جانانه صبر کردم.

﴿۴۲۶۶﴾ بدانید که علی علیه السلام موصوف به صبر و شکر است و پس از علی این خصوصیت در فرزندان من که از نسل او هستند وجود خواهد داشت.

﴿۴۲۶۷﴾ خدایا به جانشین و وصی‌ام، آن پرداخت‌کننده‌ی بدهی‌ها و وفاکننده‌ی عهد و امانتم، دوستم، صاحب حوضم، یاورم در مقابل دشمن تو و دشمن من و بازگشاینده‌ی اندوه از چهره‌ام، آنچه از علم به آدم بخشیدی و آنچه از بردباری که به نوح بخشیدی و آنچه از فرزندان پاک و دارای بزرگواری که به ابراهیم بخشیدی و آنچه از شکیبایی که به ایوب در هنگام بلا عطا کردی، عطا فرما.

﴿۴۲۶۸﴾ به خدا سوگند او جامه‌ی خلافت را پوشید در حالی که می‌دانست خلافت جز برای من شایسته نیست و سنگ آسیا تنها گرد استوانه به گردش درمی‌آید. مانند کوه بلندی هستم که سیلاب از ستیغ من ریزان است و مرغ از پریدن به قله‌ام ناتوان. چون چنین دیدم - دامن از خلافت برچیدم و پهلوی از آن پیچیدم و ژرف بیندیشیدم که چه باید و از این دو کدام شاید؟ با

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

كَشْحًا وَطَفِقْتُ أَرْتِي بَيْنَ أَنْ أَصُولَ بَيْدِ جَدَاءٍ أَوْ أَصْبِرَ عَلَى طَخِيَةِ عَمِيَاءٍ يَهْرَمُ فِيهَا الْكَبِيرُ وَ يَشِيبُ فِيهَا الصَّغِيرُ وَ يَكْدَحُ فِيهَا مُؤْمِنٌ حَتَّى يَلْقَى رَبَّهُ؛ نهج البلاغة ص: ٤٨

﴿٤٢٦٩﴾ أَنْتَ أَوَّلُ مَظْلُومٍ وَ أَوَّلُ مَغْضُوبٍ حَقُّهُ فَصَبَرْتَ وَ احْتَسَبْتَ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٥٧٠

﴿٤٢٧٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ زَاعِمًا يَزْعُمُ أَنَّهُ يُنْقَضُ عَلَيْهِ فَقَامَ فِي أَصْحَابِهِ يَوْمًا فَقَالَ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أُغْلِقَ بَابِي ثُمَّ لَا أَخْرُجَ مِنْ بَيْتِي حَتَّى يَأْتِيَنِي أَجَلِي بَلْغَنِي أَنَّ زَاعِمًا مِنْكُمْ يَزْعُمُ أَنِّي أَتَقْصُ خَيْرَ النَّاسِ بَعْدَ نَبِيِّنَا ﷺ وَ أَنَيْسَهُ وَ جَلِيسَهُ وَ الْمَفْرَجَ لِلْكَرْبِ عَنْهُ عِنْدَ الزَّلَازِلِ وَ الْقَاتِلَ لِلْأَقْرَانِ يَوْمَ التَّنَازُلِ لَقَدْ فَارَقَكُمْ رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَوْقَهُ وَ أَخَذَ الْعِلْمَ فَوْقَهُ وَ حَازَ النَّبَاسَ فَاسْتَعْمَلَهُ فِي طَاعَةِ رَبِّهِ صَابِرًا عَلَى مَضَضِ الْحَرْبِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٠ ص: ١١٧

﴿٤٢٧١﴾ الرسول ﷺ: أَنَّهُ عَادَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ عَلَيْهِ فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلَىَّ إِلَّا لِمَا بِهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ لَأَ، وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ يَا عُمَرُ لَا يَمُوتُ عَلَىَّ حَتَّى يَمْلَأَ غِيْظًا، وَ يُوسِعَ غَدْرًا وَ يُوجِدَ مِنْ بَعْدِي صَابِرًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٥٣

﴿٤٢٧٢﴾ أَوَّلُ مَنْ أَجَابَ وَ اسْتَجَابَ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ أَوَّلُ السَّابِقِينَ وَ قَاصِمِ الْمُعْتَدِينَ وَ مُبِيدِ الْمُشْرِكِينَ وَ سَهْمٍ مِنْ مَرَامِي اللَّهِ عَلَى الْمُنَافِقِينَ وَ لِسَانِ حِكْمَةِ الْعَابِدِينَ وَ نَاصِرِ دِينِ اللَّهِ وَ وَلِيٍّ أَمْرِ اللَّهِ وَ بُسْتَانِ حِكْمَةِ اللَّهِ وَ عَيْنَةِ عِلْمِهِ سَمِحٌ سَخِيٌّ يَهِيُّ بُهْلُولَ زَكِيِّ أَطْحَاحِيٍّ رَضِيٍّ مُقْدَامٍ هُمَامٍ صَابِرٍ صَوَّامٍ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ١٣٧

﴿٤٢٧٣﴾ أَسْأَلُكَ... بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِي أَوْلَيْتَهُ فَأَلْفَيْتَهُ شَاكِرًا وَ أَلْبَيْتَهُ فَوَجَدْتُهُ صَابِرًا؛ بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ٣٥٠

٢-٣-٤- الزَّهْرَاءُ ع

﴿٤٢٧٤﴾ الكاظم عليه السلام: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُتَحَنَّةُ امْتَحَنَكَ الَّذِي خَلَقَكَ فَوَجَدَكَ لِمَا امْتَحَنَكَ صَابِرَةً أَنَا لَكَ مُصَدِّقٌ صَابِرٌ عَلَى مَا آتَى بِهِ أَبُوكِ وَ وَصِيُّهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢١٢

﴿٤٢٧٥﴾ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الْمَظْلُومَةُ الصَّابِرَةُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ١٩٨

﴿٤٢٧٦﴾ الكاظم عليه السلام: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُتَحَنَّةُ امْتَحَنَكَ الَّذِي خَلَقَكَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَكَ وَ كُنْتُ لِمَا امْتَحَنَكَ بِهِ صَابِرَةً؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢١٣

﴿اهمیت صبر﴾

دست تنها ستیزه کنم یا صبر پیش گیرم و از ستیز بپرهیزم؟ که جهانی تیره است - و بلا بر همگان چیره - بلایی که پیران در آن فرسوده شوند و خردسالان پیر و دیندار تا دیدار پروردگار در چنگال رنج اسیر.

﴿۴۲۶۹﴾ تو اول مظلوم و اول کسی هستی که حقش غصب شده و تا دم مرگ، با نیت خدایی تحمل کردی.

﴿۴۲۷۰﴾ خبر رسید که کسی گمان برده است که او بر علی علیه السلام عیب و نقصی وارد کرده است. روزی میان اصحابش برخاست و گفت: قصد داشتم در خانه را به روی خود ببندم و تا آخر عمر، از خانه‌ام بیرون نیایم. به من خبر رسیده است که یکی از شماها مرا متهم کرده‌اید که به کسی عیب و نقص وارد کرده‌ام که بهترین مردم پس از پیامبر ماست و انیس و جلیس او بوده است. در مواقع سخت و تکان‌دهنده، رنج و گرفتاری او را برطرف می‌کرد. اوست کشنده‌ی مبارزه‌جویان روز جنگ. مردی از میان شما رفت که، قرآن را به کمال می‌دانست و علم را به وفور. شجاع بود و آن را در طاعت پروردگارش به کار بست، بر سختی‌های نبرد شکیبا بود در هنگام سختی و گرفتاری شاکر.

﴿۴۲۷۱﴾ سوگند بدان که جانم به دست اوست، ای عمر، این شخص (علی)، نمی‌میرد مگر آن‌که دل او مملو از خشم شده و بی‌وفایی و پیمان‌شکنی در حقش بسیار می‌شود و بعد از من او را بسیار شکیبا خواهید یافت.

﴿۴۲۷۲﴾ نخستین ایمان آورنده‌ای که دعوت خدا و پیامبرش را پاسخ داد، نخستین قهرمان پیشتاز، فرزند درهم‌شکننده‌ی تجاوزکاران و نابودکننده‌ی مشرکان، بزرگمردی که بسان تیری از تیرهای خدا در مقابل منافقان بود، آن زبان حکمت و فرزاندگی عبادت‌کنندگان، یاری‌رسان دلیر دین خدا و سر رشته‌دار دین و دولت حق، بوستان پر گل حکمت خدا و گنجینه‌ی بی‌کران و پایان‌ناپذیر علوم و دانش‌های او. آن‌که جوانمرد بود و بسیار سخاوتمند و بخشنده و دارای سیمایی نورافشان، هوشمند بود و دنیای نیک‌ها و خوبی‌ها، از همه‌ی پلیدی‌ها و ناپسندی‌ها پاک و پاکیزه بود و به همه‌ی ارزش‌ها آراسته، از سرزمین حجاز بود و خشنود به خواست خدا و مورد پسند حق، پیشگام در والایی‌ها و شایستگی‌ها بود و پیشتاز در نیک‌ها، پیشوای بلند همتی بود و دارای اراده‌ای آهنین در راه خدا، سمبل شکیبایان بود و نمونه‌ی پایداری در راه حق و بسیار روزه‌دار.

﴿۴۲۷۳﴾ به حق امیر مؤمنان قسمت می‌دهم، آن‌که نعمتش دادی و سپاسگزارش یافتی و گرفتارش نمودی و صابرش دیدی.

۲-۳-۴- حضرت زهرا علیها السلام

﴿۴۲۷۴﴾ سلام بر تو ای بانویی که مورد آزمایش قرار گرفتی، خدایی که تو را خلق نمود امتحانت کرد و تو را شکیبا و صبور یافت، من تو را تصدیق می‌کنم و بر اجرای آنچه پدرت و جانشینش آوردند پایدارم.

﴿۴۲۷۵﴾ سلام بر تو ای ستم‌دیده‌ی شکیبا.

﴿۴۲۷۶﴾ سلام بر تو ای بانویی که مورد آزمایش قرار گرفتی، خدایی که تو را خلق نمود قبل از اینکه تو را خلق کند امتحانت کرد و تو در برابر آنچه امتحان شدی شکیبا و صبور بودی.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

٣-٣-٤- الحسين بن علي عليه السلام

﴿٤٢٧٧﴾ الصادق عليه السلام: السلام على الحسين المظلوم الشهيد السلام على أسير الكربات وقَتِيلِ العَبَرَاتِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّهُ وَلِيُّكَ وَابْنُ وَلِيِّكَ... فَجَاهِدْهُمْ فِيكَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا حَتَّى سَفِكَ فِي طَاعَتِكَ دَمَهُ وَاسْتَبِيحَ حَرِيمَهُ؛ تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ١١٣

﴿٤٢٧٨﴾ السلام على الرؤوس المفرقة عن الأبدان السلام على المحتسب الصابر؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٣١٧

﴿٤٢٧٩﴾ أَنِّي لَمْ أَخْرُجْ أَشْرًا وَلَا بَطْرًا وَلَا مُفْسِدًا وَلَا ظَالِمًا وَإِنَّمَا خَرَجْتُ لِطَلَبِ الْإِصْلَاحِ فِي أُمَّةٍ جَدَّى ﷺ أُرِيدُ أَنْ أَمُرَ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَسِيرَ بِسِيرَةِ جَدِّي وَأَبِي عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَمَنْ قَبِلَنِي بِقَبُولِ الْحَقِّ فَاللَّهُ أَوْلَى بِالْحَقِّ وَمَنْ رَدَّ عَلَيَّ هَذَا أَصْبِرُ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ بَيْنِي وَبَيْنَ الْقَوْمِ بِالْحَقِّ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٣٢٩

﴿٤٢٨٠﴾ الرسول ﷺ: ثُمَّ مِنْ وَلَدِ الْحُسَيْنِ ابْنِي أَيْمَةَ تَسْعَةَ هُدَاةٍ مَهْدِيُونَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَشْكُو إِلَى اللَّهِ جُحُودَ أُمَّتِي لِأَخِي وَتَظَاهُرَهُمْ عَلَيْهِ وَظَلَمَهُمْ لَهُ وَأَخَذَهُمْ حَقَّهُ قَالَ فَقُلْنَا لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَيَكُونُ ذَلِكَ قَالَ نَعَمْ يُقْتَلُ مَظْلُومًا مِنْ بَعْدِ أَنْ يُمْلَأَ غَيْظًا وَيُوجَدُ عِنْدَ ذَلِكَ صَابِرًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٢٦٤

﴿٤٢٨١﴾ الشيخ المفيد رحمه الله: حَالُوا بَيْنَكَ وَبَيْنَ مَاءِ الْفُرَاتِ وَلَمْ يَبْقَ لَكَ نَاصِرٌ وَأَنْتَ مُحْتَسِبٌ صَابِرٌ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٣٩

﴿٤٢٨٢﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتَلَوْتَ الْكِتَابَ حَقَّ تِلَاوَتِهِ وَجَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَصَبَرْتَ عَلَى الْآذَى فِي جَنْبِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٠٩

﴿٤٢٨٣﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْعُدْوَانَ وَأَطَعْتَ اللَّهَ وَمَا عَصَيْتَهُ وَتَمَسَّكَتَ بِحَبْلِهِ فَارْتَضَيْتَهُ وَخَشَيْتَهُ وَرَاقَبْتَهُ وَاسْتَحْيَيْتَهُ وَسَنَنْتَ السُّنَنَ وَأَطَفَاتِ الْفِتَنِ وَدَعَوْتَ إِلَى الرَّشَادِ وَأَوْضَحْتَ سُبُلَ السَّدَادِ وَجَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ الْجِهَادِ وَكُنْتَ لِلَّهِ طَائِعًا وَلِجَدِّكَ مُحَمَّدٍ ﷺ تَابِعًا وَلِقَوْلِ أَبِيكَ سَامِعًا وَإِلَى وَصِيَّةِ أَخِيكَ مُسَارِعًا وَلِعِمَادِ الدِّينِ رَافِعًا وَلِلطُّغْيَانِ قَامِعًا وَلِلطُّغَاةِ مُقَارِعًا وَلِلْأُمَّةِ نَاصِحًا وَفِي

﴿اهمیت صبر﴾

۳-۳-۴- حضرت حسین بن علی علیه السلام

﴿۴۲۷۷﴾ سلام بر حسین مظلوم شهید، سلام بر اسیر گرفتاری‌ها و کشته‌ی اشک‌ها. خدایا من شهادت می‌دهم که او ولی‌تو و پسر ولی‌توست...و در راه تو صبورانه و مخلصانه با آن‌ها جهاد کرد، تا اینکه خونسش در راه اطاعت تو ریخته شد و حرمت حرمتش شکسته شد.

﴿۴۲۷۸﴾ سلام بر سرهای جداشده‌از بدن‌ها، سلام بر مخلص شکیبا.

﴿۴۲۷۹﴾ من برای سرکشی و عداوت و فساد و ظلم از مدینه خارج نشدم. بلکه، فقط به‌منظور ایجاد اصلاحات در امت جدم خارج شده‌ام، می‌خواهم امر به معروف و نهی از منکر کرده، مطابق روش جدم رسول خدا و پدرم علی بن ابی‌طالب رفتار کنم. کسی که مرا به جهت حق‌طلبی قبول کند، پس خدا به حق سزاوارتر است؛ و کسی که دست رد به سینه‌ی من بزند، من صبر می‌کنم تا خدا که بهترین قضاوت‌کنندگان است، بین من و او داوری کند.

﴿۴۲۸۰﴾ سپس از فرزندان پسرم حسین علیه السلام، نه امام هستند که آن‌ها تا روز قیامت راهنمایان و هدایت‌یافتگان خواهند بود. من انکار حق برادرم، توسط اتمم و کمک‌کردنشان به یکدیگر در مخالفت و ظلم به او و غصب‌کردن حقش را، به خدا شکایت می‌برم. به او گفتیم: ای رسول خدا، آیا واقعاً این‌چنین می‌شود؟ فرمود: بله، او را مظلومانه می‌کشند. آن‌گاه که سرشار از خشم و ناراحتی می‌شود ولی در آن حال نیز شکیبا و صبور است.

﴿۴۲۸۱﴾ میان تو و آب فرات حایل شدند و برایت یاری‌دهنده‌ای باقی نماند، در آن حال باز هم تو شکیبا و صبور بودی.

﴿۴۲۸۲﴾ گواهی می‌دهم که تو نماز را به پا داشتی و زکات دادی و امر به معروف و نهی از منکر کردی و قرآن را آن‌چنان که شایسته است، تلاوت کردی (شناساندی) و در راه خداوند آن‌چنان که شایسته است، تلاش کردی و در راه خدا، بر اذیت و آزار دشمنان شکیبایی نمودی.

﴿۴۲۸۳﴾ گواهی می‌دهم که تو نماز را به پا داشتی و زکات دادی، امر به معروف و نهی از منکر کردی، خداوند را اطاعت کرده و نافرمانی‌اش ننمودی، به ریسمانش تمسک جستی تا او را راضی کردی و در برابر حق متواضع بودی و در همراهی حق مراقبت نمودی و در محضر الهی همواره رعایت حیا نمودی و سنت‌ها را برقرار و فتنه‌ها را خاموش کردی و به راه هدایت دعوت کرده، راه‌های استواری را روشن نمودی و آن‌چنان که شایسته است، در راه خداوند جهاد کردی و مطیع خدا و پیرو جدّ محمد صلی الله علیه و آله بودی و سخن پدرت را گوش داده و به انجام سفارش برادرت شتافتی و بالابرنده‌ی ستون‌های دین و برگرداننده و سرکوب‌کننده‌ی طغیان و درهم‌شکننده‌ی

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

غَمَرَاتِ الْمَوْتِ سَابِحاً وَلِلْفُسَاقِ مَكَافِحاً وَبِحُجَجِ اللَّهِ قَائِماً وَلِلْإِسْلَامِ عَاصِماً وَلِلْمُسْلِمِينَ رَاحِماً
وَلِلْحَقِّ نَاصِراً وَعِنْدَ الْبَلَاءِ صَابِراً؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٣٩

﴿٤٢٨٤﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَتَلَوْتَ الْكِتَابَ حَقَّ تِلَاوَتِهِ وَجَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَصَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِهِ
مُحْتَسِباً حَتَّى آتَاكَ الْيَقِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٥٦

﴿٤٢٨٥﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ وَنَصَحْتَ وَصَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى؛ تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ٥٩

﴿٤٢٨٦﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ وَنَصَحْتَ وَصَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨

ص: ٢٠٩

﴿٤٢٨٧﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ جُهِدْتَ وَاهْتَضِمْتَ وَصَبَرْتَ فِي ذَاتِ اللَّهِ؛ تهذيب الأحكام ج: ٦

ص: ٥٩

﴿٤٢٨٨﴾ أَنْتَ مُقَدَّمٌ فِي الْهَبَوَاتِ مُحْتَمِلٌ لِلْأَذْيَاتِ وَقَدْ عَجَبْتَ مِنْ صَبْرِكَ مَلَائِكَةُ السَّمَاوَاتِ؛

بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٣٩

﴿٤٢٨٩﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: جَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَصَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِهِ مُحْتَسِباً

حَتَّى آتَاكَ الْيَقِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٠ ص: ٢٢٦

٤-٣-٤-٤- مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ

﴿٤٢٩٠﴾ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَنَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْحَاضِرُ الذَّاكِرُ الْخَاشِعُ الصَّابِرُ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ

الْبَاقِرُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٦ ص: ٢٨٩

٤-٣-٤-٤- جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ

﴿٤٢٩١﴾ اسْمُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ جَعْفَرٌ وَكُنْيَتُهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَقِيلَ أَبُو إِسْمَاعِيلَ وَلَهُ الْقَابُ اشْهَرُهَا

الصَّادِقُ وَمِنْهَا الصَّابِرُ وَالْفَاضِلُ وَالطَّاهِرُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ١٠

﴿٤٢٩٢﴾ أَلْقَابُهُ الصَّادِقُ وَالْفَاضِلُ وَالْقَاهِرُ وَالْبَاقِي وَالْكَامِلُ وَالْمُنْجِي وَالصَّابِرُ؛ بحار الأنوار

ج: ٤٧ ص: ١١

﴿اهمیت صبر﴾

تجاوزگران و خیرخواه امت و تسبیح گوی بهنگام مرگ و برخوردکننده در برابر گنهکاران و برپاکنندهی حجت‌های خداوند و نگهدارندهی اسلام و دلسوز مسلمانان و یاری‌دهندهی حق بوده و درهنگام بلا، شکبیا بودی.

﴿۴۲۸۴﴾ گواهی‌می‌دهم که تو نماز را به پا داشتی و زکات دادی و امر به معروف و نهی از منکر کردی و قرآن را آن‌چنان که شایسته است، تلاوت کردی (شناساندی) و در راه خداوند آن‌چنان که شایسته است، تلاش کردی و در راه خدا، بر اذیت و آزار دشمنان شکبیایی نمودی.

﴿۴۲۸۵﴾ شهادت می‌دهم که تو پیام الهی را رساندی و به حق رهنمون شدی و آزارها را در راه او، تحمل کردی.

﴿۴۲۸۶﴾ شهادت می‌دهم که تو پیام الهی را رساندی و به حق رهنمون شدی و آزارها را در راه او، تحمل کردی.

﴿۴۲۸۷﴾ شهادت می‌دهم که تو مورد انکار و ستم واقع شدی و فقط به خاطر خدا شکبیایی ورزیدی.

﴿۴۲۸۸﴾ تو تحمل‌کنندهی اذیت و آزارهایی، درحالی که فرشتگان آسمان از شکبیایی تو درشگفتند.

﴿۴۲۸۹﴾ تا دم مرگ، در راه خدا، آن‌چنان که باید، جهاد کردی و بر اذیت و آزار در راه او شکبیایی ورزیدی.

۴-۳-۴- حضرت امام باقر علیه السلام

﴿۴۲۹۰﴾ از دیگر اسامی ابوجعفر محمد بن علی علیه السلام باقر، حاضر، ذاکر، خاشع و صابر است.

۴-۳-۵- حضرت امام صادق علیه السلام

﴿۴۲۹۱﴾ نامش جعفر و کنیه‌اش ابوعبدالله است و به او ابواسماعیل نیز گفته شده است؛ و لقبهایی دارد که مشهورترین آن صادق است؛ صابر و فاضل و طاهر نیز از دیگر القاب ایشان هستند.

﴿۴۲۹۲﴾ لقب‌های او، صادق، فاضل و قاهر و باقی و کامل و منجی و صابر است.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٢٩٣﴾ عَنْ النَّائِمَةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: بِحَقِّ الصَّادِقِ مِنَ الصَّادِقِينَ وَبِحَقِّ الصَّالِحِ مِنَ الصَّالِحِينَ وَبِحَقِّ الرَّاضِي مِنَ الْمَرْضِيِّينَ وَبِحَقِّ الْخَيْرِ مِنَ الْخَيْرِينَ وَبِحَقِّ الصَّابِرِ مِنَ الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٦ ص: ٣١٦

٤-٣-٦-٤- موسى بن جعفر عليه السلام

﴿٤٢٩٤﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى الْأَمِينِ الْمُؤْتَمَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرِ الْبَرِّ الْوَفِيِّ الطَّاهِرِ الزَّكِيِّ النُّورِ الْمُتَبَرِّجِ الْمُجْتَهِدِ الْمُحْسَبِ الصَّابِرِ عَلَى الْأَذَى فِيكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٧٦

﴿٤٢٩٥﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآهْلِ بَيْتِهِ وَصَلِّ عَلَى مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَصِيَّ الْأَنْبِيَاءِ وَإِمَامِ الْأَخْبَارِ وَعَيْنَةِ الْأَنْوَارِ وَوَارِثِ السَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ وَالْحِكْمِ وَالْأَثَارِ الَّذِي كَانَ يُخَيِّى اللَّيْلَ بِالسَّهَرِ إِلَى السَّحَرِ بِمُوَاصَلَةِ الْأَسْتِغْفَارِ حَلِيفِ السَّجْدَةِ الطَّوِيلَةِ وَالِدُمُوعِ الْغَزِيرَةِ وَ الْمُنَاجَاةِ الْكَثِيرَةِ وَالضَّرَاعَاتِ الْمُتَّصِلَةِ الْجَمِيلَةِ وَمَقَرِّ النَّهْيِ وَالْعَدْلِ وَالْخَيْرِ وَالْفَضْلِ وَالنَّدَى وَالْبَدَلِ وَمَأَلَفِ الْبُلُوَى وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦

﴿٤٢٩٦﴾ أَمَّا اسْمُهُ فَمُوسَى وَكُنْيَتُهُ أَبُو الْحَسَنِ وَقِيلَ أَبُو إِسْمَاعِيلَ وَكَانَ لَهُ الْقَابُ مُتَعَدِّدَةً الكاظم وَهُوَ أَشْهَرُهَا وَالصَّابِرُ وَالصَّالِحُ وَالْأَمِينُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ١١

﴿٤٢٩٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى الْإِمَامِ الْحَلِيمِ وَالسَّيِّدِ الْكَرِيمِ وَالصَّابِرِ الْكَظِيمِ سَمَى الْكَلِيمِ؛ المصباح للكفعمي ص: ٧١٩

﴿٤٢٩٨﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ وَكَمَا صَبَرَ عَلَى غَيْظِ الْمِحَنِ وَتَجَرَّعَ فِيكَ غُصَصَ الْكُرْبِ وَاسْتَسْلَمَ لِرِضَاكَ وَأَخْلَصَ الطَّاعَةَ لَكَ وَمَحَضَ الْخُشُوعَ وَاسْتَشْعَرَ الْخُضُوعَ وَعَادَى الْبِدْعَةَ وَأَهْلَهَا وَلَمْ يَلْحَقْهُ فِي شَيْءٍ مِنْ أَوْامِرِكَ وَنَوَاهِيكَ لَوْمَةٌ لَأَتَمَّ صَلَّ عَلَيْهِ صَلَاةَ نَامِيَةٍ مُنِيفَةٍ زَاكِةٍ تُوجِبُ لَهُ بِهَا شَفَاعَةَ أُمِّهِ مِنْ خَلْقِكَ وَقُرُونٍ مِنْ بَرَايَاكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦

٤-٣-٦-٧- الكاظم والجواد عليه السلام

﴿٤٢٩٩﴾ أَشْهَدُ أَنَّكُمْ حُجَّتَا اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ وَسِرَاجَا أَرْضِهِ وَبِلَادِهِ وَتَجَرَّعْتُمَا فِي رَبِّكُمَا غَيْظَ الظَّالِمِينَ وَصَبَرْتُمَا فِي مَرْضَاتِهِ عَلَى عِنَادِ الْمُعَانِدِينَ حَتَّى أَقْمْتُمَا مَنَارَ الدِّينِ وَأَبْنَيْتُمَا الشَّكَّ مِنَ الْيَقِينِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٧٧

٤-٣-٦-٨- علي بن موسى الرضا عليه السلام

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۲۹۳﴾ به حق راستگوی راستگویان، شایسته‌ی شایستگان، پسندیده‌ی پسندیدگان و به حق بهترین بهترین‌ها و شکیبای شکیبایان و صبر پیشگان.

۴-۶-۳-۶ حضرت امام موسی بن جعفر علیه السلام

﴿۴۲۹۴﴾ خدایا بر امانت‌دار و مورد اعتماد، موسی بن جعفر، آن انسان خوب و باوفا و پاک و بی‌آلایش، آن نور درخشان و تلاشگر و باخلاص و شکیبا بر آزاری که در راه تو می‌دید، درود فرست.

﴿۴۲۹۵﴾ خدایا بر محمد صلی الله علیه و آله و خاندانش درود فرست و بر موسی بن جعفر علیه السلام جانشین نیکان، پیشوای برگزیدگان، منبع نور، وارث آرامش و وقار و حکمت و دانش، آن که شب را تا سحر با طلب استغفار و سجده‌ی طولانی و اشک‌های ریزان و مناجات‌های بسیار و تضرع‌های زیبا و متصل، زنده می‌داشت. آن جایگاه خرد و عدالت و خوبی و فضیلت و برتری و سخاوت، آن همنشین خو گرفته به بلاها و شکیبایی، درود فرست.

﴿۴۲۹۶﴾ اما اسم مبارکش موسی است و کنیه‌اش ابوالحسن و گفته شده: ابواسماعیل و او را القاب متعددی است و مشهورترین آن کاظم است و القاب دیگر: صابر و صالح و امین.

﴿۴۲۹۷﴾ خدایا بر پیشوای بردبار و آقای بخشنده و صبور، فروبرنده‌ی خشم و همنام موسای کلیم درود فرست.

﴿۴۲۹۸﴾ خدایا، همان‌طور که بر محنت‌های شدید صبر کرد و جام‌های غم و غصه‌ی سختی‌ها را سرکشید و در برابر خشنودی تو تسلیم گشت و خالص‌ترین عبادت‌ها را برای تو به جا آورد و خالصانه خشوع کرد و لباس فروتنی به تن نمود و با بدعت و اهل آن دشمنی کرد و در اجرای اوامر و نواهی‌ات، هیچ سرزنی در او تأثیر نگذاشت، بر او درود فرست، درودی پربار و بلند و پاک. که با آن درود، شفاعت او را در مورد گروه‌های فراوانی از مخلوقات پذیرا باشی.

۴-۶-۳-۷ امام کاظم و امام جواد علیه السلام

﴿۴۲۹۹﴾ گواهی می‌دهم که شما حجت‌های خداوند بر بندگانش و چراغ و روشنایی سرزمینهای هستید و در راه پروردگارتان، نسبت به ظالمان خشم خود را فروخوردید و در راه رضای او، بر انکار آنان که حق شما را انکار کردند شکیبایی پیشه کردید؛ تا اساس دین را برپا داشته و شک را از یقین جدا کردید.

۴-۶-۳-۸ امام علی بن موسی الرضا علیه السلام

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَ الْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٣٠٠﴾ بِحَقِّ عَلَى الرُّضَا مِنَ الرَّاضِينَ وَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ الْخَيْرِ مِنَ الْخَيْرِينَ وَ بِحَقِّ الصَّابِرِ عَلَى الشُّكُورِ مِنَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٣٧١

٩-٣-٤- الهادي و العسكري عليه السلام

﴿٤٣٠١﴾ أَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّاشِدِ وَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْهَادِي الْقَائِمِينَ بِأَمْرِ عِبَادِكَ الْمُخْتَبَرِينَ بِالْمِحَنِ الْهَائِلَةِ وَ الصَّابِرِينَ فِي الْإِحْنِ الْمَائِلَةِ فَصَلِّ عَلَيْهِمَا كِفَاءً أَجْرَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٦٩

١٠-٣-٤- المهدي عليه السلام

﴿٤٣٠٢﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: أَكْمِلُ ذَلِكَ بِإِنِّهِ مُحَمَّدٌ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ عَلَيْهِ كَمَالُ مُوسَى وَ بَهَاءُ عِيسَى وَ صَبْرُ أَيُّوبَ؛ الكافي ج: ١ ص: ٥٢٧

﴿٤٣٠٣﴾ الرَّسُولُ عليه السلام: الْأَئِمَّةُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ عَدَدَ شُهُورِ الْحَوْلِ وَ مِنَّا مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّةِ لَهُ هَيْبَةُ مُوسَى وَ بَهَاءُ عِيسَى وَ حُكْمُ دَاوُدَ وَ صَبْرُ أَيُّوبَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٣٠٣

٤-٤-٤- الأنبياء و الرسل عليهم السلام

﴿٤٣٠٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أَوْلُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَ لَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبِسُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلَغَ فَهَلْ يَهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ - الأحقاف ٣٥

﴿٤٣٠٥﴾ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَ أُوذُوا حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا وَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ وَ لَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبِيِّ الْمُرْسَلِينَ - الأنعام ٣٤

﴿٤٣٠٦﴾ وَ مَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَ يَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَ جَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَ كَانَ رَبُّكَ بِصِيرٍ - الفرقان ٢٠

﴿٤٣٠٧﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: إِنَّ الصَّبْرَ وَ الْبِرَّ وَ الْحِلْمَ وَ حُسْنَ الْخُلُقِ مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٦٠

﴿٤٣٠٨﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: اخْتَذَيْتَ مِثَالَ النُّبُوَّةِ فِي الصَّبْرِ وَ الْجَهْدِ وَ النَّصِيحَةِ لِلْعِبَادِ وَ كَظَمَ الْغَيْظَ وَ الْعَفْوَ عَنِ النَّاسِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦٥

﴿٤٣٠٩﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: أَرْبَعَةٌ مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ عليهم السلام الْبِرُّ وَ السَّخَاءُ وَ الصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ وَ الْقِيَامُ بِحَقِّ الْمُؤْمِنِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٦٠

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۳۰۰﴾ به حق علی، رضایتمند رضایتمندان و به حق محمد بهترین بهترین‌ها. و به حق علی شکایا و بسیار شکرکننده در میان شکایان.

۹-۳-۴-امام هادی و امام عسکری علیهما السلام

﴿۴۳۰۱﴾ خدایا به حق علی بن محمد راشد و حسین بن علی هادی به تو متوسل می‌شوم. آن دو که زمامدار امور بندگان بودند و مورد آزمایش‌های سخت قرار گرفتند و در برابر کینه‌ورزی‌های به ناحق، شکایا بودند. پس به قدر پاداش صابران، بر آن دو درود فرست

۱۰-۳-۴-حضرت مهدی علیه السلام

﴿۴۳۰۲﴾ این سلسله را به وجود پسر او "م ح م د" که بر جهانیان رحمت است کامل می‌کنم، او کمال موسی و درخشش عیسی و صبر ایوب را در خود دارد.

﴿۴۳۰۳﴾ امامان پس از من به عدد ماه‌های سال، دوازده نفرند و مهدی این امت از ماست، او دارای هیبت موسی و درخشش عیسی و حکم داود و صبر ایوب است.

۴-۴-۴-انبیا و پیامبران علیهم السلام

﴿۴۳۰۴﴾ پس صبر کن آن گونه که پیامبرن اولوالعزم صبر کردند و برای (عذاب) آنان شتاب مکن! هنگامی که وعده‌هایی را که به آن‌ها داده می‌شود ببینند، احساس می‌کنند که گویی فقط ساعتی از یک روز (در دنیا) توقف داشتند؛ این ابلاغی است برای همگان؛ آیا جز قوم فاسق هلاک می‌شوند؟

﴿۴۳۰۵﴾ پیش از تو نیز پیامبرانی تکذیب شدند؛ و در برابر تکذیب‌ها، صبر و استقامت کردند؛ و (در این راه)، آزار دیدند، تا هنگامی که یاری ما به آن‌ها رسید. (تو نیز چنین باش! و این، یکی از سنت‌های الهی است؛) و هیچ‌چیز نمی‌تواند سنت‌های خدا را تغییر دهد؛ و اخبار پیامبران به تو رسیده است.

﴿۴۳۰۶﴾ ما هیچ‌یک از رسولان را پیش از تو نفرستادیم مگر اینکه غذا می‌خوردند و در بازارها راه می‌رفتند؛ و بعضی از شما را وسیله‌ی امتحان بعضی دیگر قرار دادیم، آیا صبر و شکیبایی می‌کنید (و از عهده‌ی امتحان برمی‌آید)؟ و پروردگار تو همواره بصیر و بینا بوده است.

﴿۴۳۰۷﴾ صبر، نیکی، بردباری و حسن خلق، از اخلاق پیامبران می‌باشند.

﴿۴۳۰۸﴾ در شکیبایی و فروبردن خشم و تلاش و خیرخواهی برای مردم و فروبردن خشم و بخشیدن مردمان، از الگوی پیامبران پیروی کردی.

﴿۴۳۰۹﴾ چهار صفت از اخلاق پیامبران است، نیکی، بخشندگی، شکیبایی بر حوادث و قیام کردن برای احقاق حقوق مؤمن.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٣١٠﴾ أَنْ مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَئِمَّةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ثَمَانِيَةَ أَشْيَاءَ الْبِرِّ وَالسَّخَاءِ وَالصَّبْرِ عِنْدَ الشَّدَةِ

وَالْفَيَّامُ بِحَقِّ الْمُؤْمِنِ وَالسَّوَّاءُ وَاسْتَعْمَلَ الْحِنَاءَ وَالتَّعَطَّرَ وَالنِّكَاحُ؛ معدن الجواهر ص: ٦٤

﴿٤٣١﴾ الصَّادِقُ الْعَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: تَسْعُ خِصَالٌ خَصَّ اللَّهُ بِهَا رَسُولَهُ فَأَمْتَحِنُوا أَنْفُسَكُمْ فَإِنْ كَانَتْ فِيكُمْ

فَاحْمَدُوا اللَّهَ تَعَالَى عَلَيْهَا وَإِلَّا فَاسْأَلُوهُ فِيهَا وَهَنَّ الْيَقِينُ وَالْفَنَاءَةُ وَالصَّبْرُ وَالشُّكْرُ وَالْحِلْمُ وَ

حُسْنُ الْخُلُقِ وَالسَّخَاءُ وَالشَّجَاعَةُ وَالتَّنَزُّهُ؛ معدن الجواهر ص: ٦٧

﴿٤٣١٢﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): أَشَبَّهَ النَّاسُ بِأَنْبِيَاءِ اللَّهِ أَقْوَلَهُمْ لِلْحَقِّ وَ أَصْبَرُهُمْ عَلَى الْعَمَلِ بِهِ؛

غررالحكم ص: ١١٠

﴿٤٣١٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى وِلَاةِ الْأَمْرِ مَقْرُوضٌ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَنُنَبِّئَنَّكَ بِالَّذِينَ هُمْ عَلَى أَعْيُنِنَا صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَآلِهِ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٩ ص: ٤٣

﴿٤٣١٤﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى جَمِيعِ الْمُرْسَلِينَ وَالنَّبِيِّينَ الَّذِينَ بَلَّغُوا عَنْكَ الْهُدَى وَاعْتَقَدُوا لَكَ

الْمَوَائِقَ بِالطَّاعَةِ وَدَعَا الْعِبَادَ بِالنَّصِيحَةِ وَصَبَرُوا عَلَى مَا لَقُوا فِي جَنْبِكَ مِنَ الْأَذَى وَالتَّكْذِيبِ؛

بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٣٢٠

﴿٤٣١٥﴾ اللَّهُمَّ فَصِّلْ عَلَى جَمِيعِ الْمُرْسَلِينَ وَ النَّبِيِّينَ الَّذِينَ بَلَّغُوا عَنْكَ الْهُدَى وَ اعْتَقَدُوا لَكَ

الْمَوَائِقَ بِالطَّاعَةِ وَدَعَا الْعِبَادَ إِلَيْكَ بِالنَّصِيحَةِ وَصَبَرُوا عَلَى مَا لَقُوا مِنَ الْأَذَى وَالتَّكْذِيبِ فِي

جَنِّبْكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ١٦

﴿٤٣١٦﴾ الرَّسُولُ ﷺ: دَخَلَتْ عَلَيْهِ فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ ^(ع) عَلِيَّةٌ فَلَمَّا رَأَتْ مَا بِهِ خَنَقَهَا الْعَبْرَةُ حَتَّى

فَاصْتَ دُمُوعُهَا عَلَى حَدِيثِهَا فَلَمَّا أَنْ رَأَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَا يُبْكِيكِ يَا بَنِيَّةُ قَالَتْ وَكَيْفَ لِي

أُنْجِي وَ أَنَا أَرَى مَا بَكَ مِنْ الضَّعْفِ فَمَنْ لَنَا بَعْدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَهَا لَكُمْ اللَّهُ فَتَوَكَّلِي عَلَيْهِ وَ

اصْبِرْ كَمَا صَبَرَ آبَاؤُكَ مِنَ الْآلِئِيَاءِ وَ أُمَّهَاتِكَ مِنْ أَزْوَاجِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢

١-٤-٤-٤-آدم عليه السلام

﴿٤٣١٧﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا آدَمُ التَّائِبُ مِنَ خَطِيئَتِهِ الصَّابِرُ لِكَلْبَتِهِ؛ الكافي ج: ٤

ص: ١٩٠

٢-٤-٤-٤- إبراهيم عليه السلام

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۳۱۰﴾ هشت صفت، از اخلاق پیامبران و امامان است: نیکی کردن، سخاوت، صبر کردن در هنگام شدت، به پاخواستن برای احقاق حق مؤمن، مسواک کردن، استعمال حنا، استعمال عطر و ازدواج.

﴿۴۳۱۱﴾ نه خصلت است که خداوند برای پیامبران خود برگزیده است. پس شما خود را به آن خصلت‌ها امتحان کنید، اگر در شما بود خدا را به خاطر داشتن آن‌ها سپاس گوید و اگر در شما نیست، آن‌ها را از خدا طلب کنید و آن‌ها عبارت است از: یقین، قناعت، صبر، شکر، حلم، خوش خلقی، سخاوت، غیرت، و شجاعت.

﴿۴۳۱۲﴾ شبیه‌ترین مردمان به پیامبران خدا، کسی است که به حق، گویاترین و در عمل به آن، پایدارترین، باشد.

﴿۴۳۱۳﴾ شکیبایی بر سرپرستان و والیان امور واجب است، به خاطر گفته خداوند به پیامبرش که درود بر او و خاندانش باد: " صبر کن همان‌طور که پیامبران اولوالعزم صبر کردند ".

﴿۴۳۱۴﴾ خدایا رحمت فرست بر همه‌ی پیامبرانی که ما را به هدایت تو رهنمون شدند و پیمان‌های فرمان‌برداری را محکم کردند و بندگان را با پند و اندرز دعوت کردند و در برابر آنچه از آزار و تکذیب که در راه تو با آن مواجه شدند، شکیبایی ورزیدند.

﴿۴۳۱۵﴾ خدایا رحمت فرست بر همه‌ی پیامبرانی که ما را به هدایت تو رهنمون شده‌اند و پیمان‌های فرمان‌برداری را محکم کردند، بندگان را با پند و اندرز دعوت کردند و در برابر آنچه از آزار و تکذیب که در راه تو با آن مواجه شدند، شکیبایی ورزیدند.

﴿۴۳۱۶﴾ حضرت زهرا علیها السلام وارد شد و چون حال ضعف پیامبر صلی الله علیه و آله را دید بغض گلویش را گرفت به طوری که اشک بر گونه‌هایش جاری شد. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: دخترم، چرا گریه می‌کنی؟ عرض کرد: ای پیامبر خدا چگونه گریه نکنم در حالی که می‌بینم شما مریض و ضعیف شده‌اید. ای رسول خدا، پس از شما سرپرست ما کیست؟ به او فرمود: شما خدا را دارید پس به او توکل کن و صبر کن همان‌طور که پدران از پیامبران و مادران از همسرانشان شکیبایی کردند.

۱-۴-۶-۴-۴ آدم علیه السلام

﴿۴۳۱۷﴾ سلام بر تو ای آدم، ای آن که از خطایش توبه کرد و در برابر بلایش شکیبایی ورزید.

۲-۴-۶-۴-۴ ابراهیم علیه السلام

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٣١٨﴾ الكَاظِمُ الْعَيْلَةَ: إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَصَبَرَ بِذَلِكَ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنَسَهُ بِإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ فَصَارُوا ثَلَاثَةً؛

بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ١٢

٣-٤-٤-٤- إدريس عليه السلام

(٤٣١٩) وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ - الأنبياء ٨٥

٤-٤-٤-٤- إسحاق عليه السلام

﴿٤٣٢﴾ يٰٓيُوسُفُ اٰتِنَا فِيْ هٰذَا اٰيٰتًا ۚ لَّعَلَّكَ نَافِلٌۭ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قٰدِرٌ ۚ فَادْكُرْنٰى بِصَلٰحٍ يَّعْقُوْبَ وَصَبْرٍ اِسْحٰقَ ۚ ۝١٧٢

٥-٤-٤-٤-٤ إسماعيل عليه السلام

﴿٤٣٢﴾ وَ إِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ - الأنبياء ٨٥

﴿٤٣٢﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَىٰ قَالَ يَا

أَبْتِ أَفْعَلَ مَا تَوَمَّرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ - الصفات ١٠٢

﴿٤٣٢﴾ الْهَادِي عليه السلام: أَشْبَهَتْ فِي الْبَيَاتِ عَلَى الْفِرَاشِ الذَّبِيجَ عليه السلام إِذْ أَجَبَتْ كَمَا أَجَابَ وَ

أَطَعْتَ كَمَا أَطَاعَ إِسْمَاعِيلُ صَابِرًا مُحْتَسِبًا؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٦٧

﴿٤٣٢٤﴾ الرَّسُولُ ﷺ: اللَّهُمَّ كَمَا اجْتَبَيْتَ آدَمَ وَ ثُبْتَ عَلَيْهِ نُبْ عَلَيْنَا وَ كَمَا رَضَيْتَ عَنْ إِسْحَاقَ

فَارْضَ عَنَّا وَ كَمَا صَبَّرْتَ إِسْمَاعِيلَ عَلَى الْبَلَاءِ فَصَبِّرْنَا؛ مستدرک الوسائل ج: ۲ ص: ۲۳۵

٤-٤-٤-٤-أيوب عليه السلام

﴿٤٣٢٥﴾ وَ اذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّ مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ارْكُضْ

بِرَجْلِكَ هَذَا مَغْتَسِلٌ بَارِدٌ وَ شَرَابٌ، وَ وَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَ مِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَ ذِكْرًا لِّأُولِي

الْأَلْبَابَ ، وَخَذْ يَدَكَ ضِعْثًا فَأَضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُثْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نَعِمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ -ص

٢١-٢٢

﴿٤٣٢٦﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): اللَّهُمَّ آعِطْ خَلِيفَتِي وَ وَصِيِّي وَ قَاضِيَ دِينِي وَ مُجْزَ وَغَدِي وَ

أَمَانَتِي وَوَلِيِّي وَوَلِيَّ حَوْضِي وَنَاصِرِي عَلَى عَدُوِّكَ وَعَدُوِّي وَمَفْرَجِ الْكَرْبِ عَنِّي وَجْهِي مَا

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۳۱۸﴾ ابراهیم امتی مطیع خدا و خالص بوده و از مشرکان نبود و او تا جایی که خدا می‌خواست، بر این تنهایی شکیبایی ورزید. سپس خدای تبارک و تعالی او را با اسماعیل و اسحاق مأنوس کرد و سه نفر شدند.

۴-۴-۴-۳ ادریس علیه السلام

﴿۴۳۱۹﴾ و اسماعیل و ادریس و ذالکفل را (به یاد آور) که همه از صابران بودند.

۴-۴-۴-۴ اسحاق علیه السلام

﴿۴۳۲۰﴾ خدایا به سن و سال اندکم و بنیان ضعیف و بیچارگی‌ام، به من رحم کن. که تو بر همه چیز توانایی. پس به حق صلاح یعقوب و تحمل اسحاق، مرا یاد کن.

۴-۴-۴-۵ اسماعیل علیه السلام

﴿۴۳۲۱﴾ و اسماعیل و ادریس و ذالکفل را (به یاد آور) که همه از صابران بودند.

﴿۴۳۲۲﴾ هنگامی که با او به مقام سعی و کوشش رسید، گفت: "پسرم، من در خواب دیدم که تو را ذبح می‌کنم، نظر تو چیست؟" گفت " پدرم! هرچه دستور داری اجرا کن، به خواست خدا مرا از صابران خواهی یافت!"

﴿۴۳۲۳﴾ در هنگام خوابیدن به جای پیامبر خدا در بستر، آن گاه که به درخواست پیامبر، پاسخ مثبت دادی، به حضرت اسماعیل شباهت داری، همچنانکه اسماعیل در کمال شکیبایی و آرامش و عمل، خود را به خدا واگذار کرد و پاسخ مثبت داد و اطاعت کرد، تو نیز از پیامبر خدا اطاعت کردی.

﴿۴۳۲۴﴾ خدایا، همان‌طور که آدم را برگزیدی و توبه‌اش را پذیرفتی، توبه‌ی ما را نیز پذیرا باش و همان‌طور که از اسحاق راضی شدی، از ما نیز راضی شو و همان‌طور که به اسماعیل در برابر بلا و سختی صبر عطا کردی، ما را نیز شکیبا و صبور گردان.

۴-۴-۴-۶ ایوب علیه السلام

﴿۴۳۲۵﴾ و به خاطر بیاور بنده‌ی ما ایوب را، هنگامی که پروردگارش را خواند (و گفت: پروردگارا!) شیطان مرا به رنج و عذاب افکنده است. (به او گفتیم:) پای خود را بر زمین بکوب! این چشمه آبی خنک برای شستشو و نوشیدن است. و خانواده‌اش را به او بخشیدیم و همانند آن‌ها را بر آنان افزودیم، تا رحمتی از سوی ما باشد و تذکری برای اندیشمندان. (و به او گفتیم:) بسته‌ای از ساقه‌های گندم (یا مانند آن) را بگیر و با آن (همسرت را) بزن و سوگند خود را مشکن! ما او را شکیبا یافتیم؛ چه بنده‌ی خوبی که بسیار بازگشت‌کننده (به سوی خدا) بود!

﴿۴۳۲۶﴾ خدایا به جانشین و وصی‌ام، آن پرداخت‌کننده‌ی بدهی‌ها و وفاکننده‌ی عهد و امانتم، دوستم، صاحب حوضم، یاورم در مقابل دشمن تو و دشمن من و بازگشاینده‌ی اندوه از چهره‌ام،

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

أَعْطَيْتَ آدَمَ مِنَ الْعِلْمِ وَمَا أَعْطَيْتَ نُوحًا مِنَ الْجِلْمِ وَمَا أَعْطَيْتَ إِبْرَاهِيمَ مِنَ الْعِتْرَةِ الطَّيِّبَةِ وَالسَّمَّاحَةِ وَمَا أَعْطَيْتَ أَيُّوبَ مِنَ الصَّبْرِ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٧٠

﴿٤٣٢٧﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ ابْتَلَى أَيُّوبَ فَصَبَرَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٦٢

﴿٤٣٢٨﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ابْتَلَى أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِمَا ذَنْبَ فَصَبَرَ حَتَّى غِيَّرَ وَ

إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَا يَصْبِرُونَ عَلَى التَّغْيِيرِ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٤٧

﴿٤٣٢٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ابْتَلَى فَصَبَرَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٣٠٨

٧-٤-٤-٤- ذوالكفّل

﴿٤٣٣٠﴾ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ - الأنبياء ٨٥

٨-٤-٤-٤- زكريّا عليه السلام

﴿٤٣٣١﴾ السَّلامُ عَلَى زَكْرِيَّا الصَّابِرِ عَلَى مِحْنَتِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٣٣

٩-٤-٤-٤- يَعْقُوبُ عَلَيْهِ السَّلَامُ

﴿٤٣٣٢﴾ وَجَاءُوا عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ

الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ - يوسف ١٨

﴿٤٣٣٣﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ

الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ - يوسف ٨٣

١٠-٤-٤-٤- يُوشَعَ بْنِ نُونٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ

﴿٤٣٣٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ يُوشَعَ بْنَ نُونٍ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَ مُوسَى صَابِرًا مِنَ الطَّوَاغِيتِ عَلَى اللَّأْوَاءِ

وَالضَّرَّاءِ وَالْجُهْدِ وَالْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٦٥

٥-٤-٤- وَلَاةُ الْأَمْرِ، الْأَوْصِيَاءُ، خَوَاصُّ الْخَلْقِ، الْعُلَمَاءُ

١-٥-٤- وَلَاةُ الْأَمْرِ

﴿٤٣٣٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى وَلَاةِ الْأَمْرِ مَقْرُوضٌ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَآلِهِ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعِزِّ مِنَ الرُّسُلِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٩ ص: ٤٣

٢-٥-٤- الْأَوْصِيَاءُ

﴿اهمیت صبر﴾

آنچه از علم به آدم بخشیدی و آنچه از بردباری که به نوح بخشیدی و آنچه از فرزندان پاک و دارای بزرگواری که به ابراهیم بخشیدی و آنچه از شکیبایی که به ایوب در هنگام بلا عطا کردی، عطا فرما.

﴿۴۳۲۷﴾ خداوند ایوب را گرفتار کرد و او صبر شکیبایی ورزید.

﴿۴۳۲۸﴾ خداوند ایوب را بدون آن که گناه بزرگ کرده باشد به انواع بلاها مبتلا نمود و او بردباری کرد تا آن که مورد سرزنش و شماتت مردم قرار گرفت و حال آن که سایر انبیای الهی این امر را کمتر برمی تابیدند.

﴿۴۳۲۹﴾ همانا ایوب علیه السلام به بلا گرفتار شد و صبر کرد.

۷-۴-۶-۴ ذالکفل علیه السلام

﴿۴۳۳۰﴾ و اسماعیل و ادريس و ذالکفل را (به یاد آور) که همه از صابران بودند.

۸-۴-۶-۴ زکریا علیه السلام

﴿۴۳۳۱﴾ سلام بر زکریا، کسی که بر محنت و اندوهش شکیبا بود.

۹-۴-۶-۴ یعقوب علیه السلام

﴿۴۳۳۲﴾ و پیراهن او را با خونی دروغین (آغشته ساخته، نزد پدر) آوردند؛ گفت: "هوس‌های نفسانی شما این کار را برایتان آراسته! من صبر جمیل (و شکیبایی خالی از ناسپاسی) خواهم داشت؛ و در برابر آنچه می‌گویید، از خداوند یاری می‌طلبم!"

﴿۴۳۳۳﴾ (یعقوب) گفت: " (هوای) نفس شما، مسأله را چنین در نظرتان آراسته است. من صبر می‌کنم، صبری زیبا (و خالی از کفران)! امیدوارم خداوند همه‌ی آنها را به من بازگرداند؛ چرا که او دانا و حکیم است.

۱۰-۴-۶-۴ یوشع بن نون علیه السلام

﴿۴۳۳۴﴾ یوشع بن نون بعد از موسی دین او را برپا داشت و در برابر گرفتاری‌ها و ناملایمات طاغوت‌ها و سختی و بلا شکیبایی ورزید.

۵-۴-۶-۴ والیان امر، اولیا خدا، اوصیا، خواص، علما، مردم

۱-۵-۶-۴ والیان امر

﴿۴۳۳۵﴾ شکیبایی بر سرپرستان و والیان امور واجب است، به خاطر گفته خداوند به پیامبرش که درود بر او و خاندانش باد: " صبر کن همان‌طور که پیامبران اولوالعزم صبر کردند "

۲-۵-۶-۴ اوصیا

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٣٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ يَمْتَحِنُ الْأَوْصِيَاءَ بَعْدَ وَفَاةِ الْأَنْبِيَاءِ فِي سَبْعَةِ مَوَاطِنَ لِيَبْلُوَ صَبْرَهُمْ فَإِذَا رَضِيَ مِخْتَنَهُمْ خَتَمَ لَهُمْ بِالسَّعَادَةِ لِيُدْحِقَهُمُ بِالْأَنْبِيَاءِ وَقَدْ اكْمَلَ لَهُمُ السَّعَادَةَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٨ ص: ١٦٧

٣-٥-٤-٤-الأولياء

﴿٤٣٣٧﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّمَا يَنْجُو مَنْ أَطَالَ الصَّمْتَ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَصَبَرَ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ عَلَى الْأَذَى أَوْلَيْكَ النُّجْبَاءُ الْأَصْفِيَاءُ الْأَوْلِيَاءُ حَقًّا وَهُمْ الْمُؤْمِنُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٧

﴿٤٣٣٨﴾ السجاد عليه السلام: إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ صَبَرُوا عَلَى الْمِحَنِ وَالْمَكَارِهِ صَبْرًا لَمْ يُسَاوِهِمْ فِيهِ غَيْرُهُمْ فَجَازَاهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِأَنْ أَوْجِبَ لَهُمْ نَجْحَ جَمِيعِ طَلِبَاتِهِمْ لَكِنَّهُمْ مَعَ ذَلِكَ لَا يُرِيدُونَ مِنْهُ إِلَّا مَا يُرِيدُهُ لَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٤٦ ص: ٢٠

﴿٤٣٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَأَكْثَرُ النَّاسِ لَهُ ذِكْرًا وَأَذْوَمُهُمْ لَهُ شُكْرًا وَاعْظَمُهُمْ عَلَى بَلَائِهِ صَبْرًا؛ غرر الحكم ص: ١٨٨

٤-٥-٤-٤-خَوَاصُّ الْخَلْقِ

﴿٤٣٤٠﴾ الرسول الله: إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى خَوَاصًّا مِنْ خَلْقِهِ يُسْكِنُهُمُ الرَّفِيعَ الْأَعْلَى مِنْ جَنَّاتِهِ لَأَنَّهُمْ كَانُوا أَغْقَلَ أَهْلَ الدُّنْيَا قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ كَانُوا أَغْقَلَ أَهْلَ الدُّنْيَا قَالَ كَانَتْ هِمَّتُهُمْ الْمُسَارَعَةَ إِلَى رَبِّهِمْ فِيمَا يُرْضِيهِ فَهَانَتْ الدُّنْيَا عَلَيْهِمْ وَلَمْ يَرْغَبُوا فِي فَضُولِهَا صَبَرُوا قَلِيلًا فَاسْتَرَحُّوا طَوِيلًا؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٥

٥-٥-٤-٤-الْعُلَمَاءُ

﴿٤٣٤١﴾ الباقر عليه السلام: ثُمَّ اعْرِفْ أَشْبَاهَهُمْ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ الَّذِينَ أَقَامُوا حُرُوفَ الْكِتَابِ وَحَرَفُوا حُدُودَهُ فَهُمْ مَعَ السَّادَةِ وَالْكُبَرَاءِ فَإِذَا تَفَرَّقَتْ قَادَةُ الْأَهْوَاءِ كَانُوا مَعَ أَكْثَرِهِمْ دُنْيَا وَذَلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ لَا يَزَالُونَ كَذَلِكَ فِي طَبَعٍ وَطَمَعٍ لَا يَزَالُ يُسْمَعُ صَوْتُ إِبْلِيسَ عَلَى أَلْسِنَتِهِمْ بِبَاطِلٍ كَثِيرٍ يَصْبِرُ مِنْهُمْ الْعُلَمَاءُ عَلَى الْأَذَى وَالتَّعْنِيفِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٥٢

٤-٤-٤-٤-أَصْحَابُ النَّبِيِّ الله، شِيعَةُ آلِ مُحَمَّدٍ الله، الْمُهَاجِرِينَ، الشُّهَدَاءُ

١-٤-٤-٤-أَصْحَابُ النَّبِيِّ الله

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۳۳۶﴾ جانشینان پیامبران بعد از وفات ایشان، در هفت مرحله امتحان می‌شوند، تا شکیبایی و تحمل ایشان سنجیده شود. و چون از امتحانش سر بلند خارج شوند، خدای متعال پایان کار آن‌ها را به سعادت و خوشبختی ختم می‌کند تا به پیامبران ملحق و سعادتمندان تکمیل شود.

۳-۵-۴-۴-۵-۳-۴ اولیا خدا

﴿۴۳۳۷﴾ همانا آن کسی نجات می‌یابد که مدت‌ها از کارهای زشت دست کشیده و در دولت باطل، بر آزار و اذیت، شکیبا باشد. برگزیدگان پاک و دوستان واقعی خدا و مؤمنین حقیقی ایشانند.

﴿۴۳۳۸﴾ دوستان خدا به شکلی بر گرفتاری‌ها و ناراحتی‌ها صبر می‌کنند که دیگران چنین صبری ندارند و خداوند در مقابل این شکیبایی، آن‌ها را به تمام آرزوهایشان می‌رساند، با وجود این، آن‌ها غیر از آنچه خدا بخواهد نمی‌خواهند.

﴿۴۳۳۹﴾ دوستان خدا، او را بیش از دیگران یاد می‌کنند، شکرشان تداوم بیشتری داشته و در مقابل بلایای او صبرشان بزرگ‌تر است.

۴-۵-۴-۴-۵-۴-۴ خواص

﴿۴۳۴۰﴾ برای خدای متعال خاصانی از خلق است که آن‌ها را در درجات اعلی و مقامات بالای بهشت ساکن می‌فرماید. به جهت اینکه آن‌ها عاقل‌ترین اهل دنیا بوده‌اند. عرض کردند: ای پیامبر خدا، چگونه آن‌ها عاقل‌ترین اهل دنیا بودند؟ فرمود: آن‌ها تمام همت خود را برای سریع‌تر رفتن به سوی خدای خود، با انجام اعمالی که رضایت او در آن است، مصروف داشتند. پس دنیا در نظر آن‌ها خوار و پست جلوه کرد و به برداشت اضافه از مطامع دنیوی علاقه‌ای نشان ندادند. مدت کوتاه دنیا را شکیبایی ورزیدند و در پی آن به آرامشی طولانی رسیدند.

۵-۵-۴-۴-۵-۵-۴ علما

﴿۴۳۴۱﴾ سپس همتایان‌شان در این امت را بشناس. آن کسانی که الفاظ و عبارات قرآن را زنده می‌دارند در حالی که حدود و قواعد برگرفته از آن را تحریف می‌کنند. آنان همیشه با خواص و بزرگان نشست و برخاست می‌کنند. و آن‌گاه که رهبران هوا پرست با یکدیگر اختلاف می‌کنند و گروه‌گروه شوند، با آن کس همراه می‌شوند که دنیای بیشتری دارد. این است نهایت آنچه با علم و دانش خود به آن رسیده‌اند. آنان پیوسته گرفتار چاه طبیعت و طمع‌ورزی به دنیایند و پیوسته نغمه‌ی شیطان به صورت گفتار باطل، از زبان آن‌ها شنیده می‌شود. علما و دانشمندان حقیقی، در مقابل آزار و زورگویی ایشان با صبر و شکیبایی تدبیر می‌کنند.

۴-۶-۴-۴-۵-۵-۴-۴ یاران پیامبر، شیعیان خاندان حضرت محمد ﷺ، مهاجران، شهیدان

۱-۴-۶-۴-۴-۵-۵-۴ یاران پیامبر

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٣٤٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حَتَّى إِذَا اخْلُوتَ الْأَجَلَ وَاسْتَرَحَ قَوْمٌ إِلَى الْفِتَنِ وَاشْأَلُوا عَنْ لَفَاحِ حَرْبِهِمْ لَمْ يَمْنُوا عَلَى اللَّهِ بِالصَّبْرِ وَلَمْ يَسْتَغْظَمُوا بِذَلِّ أَنْفُسِهِمْ فِي الْحَقِّ؛ نهج البلاغة ص: ٢٠٩
٢-٤-٦-٦-٤-المهاجرين

﴿٤٣٤٣﴾ الرسول الله: خَصَّ اللَّهُ الْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ بِتَصَدِيقِهِ وَالْإِيمَانِ بِهِ وَالْمُؤَاسَاةِ لَهُ وَالصَّبْرِ مَعَهُ عَلَى شِدَّةِ أَدَى قَوْمِهِ وَلَمْ يَسْتَوْحِشُوا لِكَثْرَةِ عَدُوِّهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٣٤٤
٣-٤-٦-٦-٤-شيعَةُ آلِ مُحَمَّدٍ عليه السلام

﴿٤٣٤٤﴾ الكاظم عليه السلام: اللَّهُمَّ كُلَّمَا دَعَوْتُكَ لِنَفْسِي لِعَاجِلِ الدُّنْيَا وَآجِلِ الْآخِرَةِ فَأَعْطِهِ جَمِيعَ أَهْلِي وَإِخْوَانِي فِيكَ وَجَمِيعَ شِيعَةِ آلِ مُحَمَّدٍ الْمُسْتَضْعَفِينَ فِي أَرْضِكَ بَيْنَ عِبَادِكَ الْخَائِفِينَ مِنْكَ الَّذِينَ صَبَرُوا عَلَى الْأَذَى وَالتَّكْذِيبِ فِيكَ وَفِي رَسُولِكَ وَأَهْلِ بَيْتِهِ عليه السلام أَفْضَلَ مَا يَأْمَلُونَ وَاكْفِهِمْ مَا أَهَمَّهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ١٩٨
٤-٤-٦-٦-٤-الشُّهَدَاءُ

﴿٤٣٤٥﴾ أَشْهَدُ أَنَّكُمْ أَنْصَارُ اللَّهِ وَسَادَةُ الشُّهَدَاءِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ صَبَرْتُمْ وَاحْتَسَبْتُمْ وَلَمْ تَهِنُوا وَلَمْ تَضَعُفُوا وَلَمْ تَسْتَكِينُوا حَتَّى لَقِيتُمْ اللَّهَ عَلَى سَبِيلِ الْحَقِّ وَنُصْرَةِ كَلِمَةِ اللَّهِ النَّامَةِ؛ تهذيب الأحكام ج: ٦ ص: ٦٥

﴿٤٣٤٦﴾ السَّلَامُ عَلَى الصَّابِرِينَ الْمُحْتَسِبِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢٠١
﴿٤٣٤٧﴾ الصادق عليه السلام: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الشُّهَدَاءُ الصَّابِرُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٢٥٦
﴿٤٣٤٨﴾ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الصَّدِيقُونَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الشُّهَدَاءُ الصَّابِرُونَ أَشْهَدُ أَنَّكُمْ جَاهَدْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَصَبَرْتُمْ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ٣٥٠
﴿٤٣٤٩﴾ الصادق عليه السلام: أَنَّ النَّبِيَّ عليه السلام كَانَ إِذَا أَتَى قُبُورَ الشُّهَدَاءِ قَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٥٦٠

﴿٤٣٥٠﴾ الصادق عليه السلام: سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ، عَلَى الْفَقْرِ فِي الدُّنْيَا فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ قَالَ يَعْنِي الشُّهَدَاءَ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٤٢
٧-٤-٦-٦-الأعلام

١-٧-٦-٤-عباسُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۳۴۲﴾ و چون پایان مدت نزدیک گردید و گروهی آسایش خود را در پیوستن به فتنه دیدند، آنان دست به پیکار گشادند و با شکیبایی که کردند، بر خدا منت نهادند و جان باختن در راه حق را بزرگ نشمردند

۲-۶-۴- مهاجران

﴿۴۳۴۳﴾ خداوند نخستین مهاجران را با تصدیق محمد ﷺ و ایمان به او و مساعدتش و نیز مقاومت با او در برابر شدت آزار قومش و عدم وحشتشان از زیادی دشمنان، خاص و ویژه کرد.

۳-۶-۴- شیعیان خاندان محمد ﷺ

﴿۴۳۴۴﴾ خدایا، هرچه از تو برای دنیا و آخرتم خواستم، آن را به تمام خانواده و برادران دینی‌ام و همه‌ی شیعیان آل محمد ﷺ و مستضعفان عالم و بندگان که از تو پروا دارند و کسانی که بر اذیت و آزار، به خاطر تو و پیامبرت و خاندانش، شکیبایی ورزیدند، بهتر از آنچه آرزو دارند، عطا فرما و کارهای مهمشان را، خود برعهده‌گیر و به انجام برسان.

۴-۶-۴- شهیدان

﴿۴۳۴۵﴾ شهادت می‌دهم که شما، یاری‌کنندگان خدایید و سرور شهیدان در دنیا و آخرت. شکیبایی ورزیدید و به حساب خدا گذاردید، سست و ضعیف و ناتوان نشدید، تا اینکه خدا را در راه حق و یاری کلمه‌ی کامل الهی، ملاقات کردید.

﴿۴۳۴۶﴾ سلام و درود بر شکیبایان با اخلاص.

﴿۴۳۴۷﴾ سلام بر شما ای شهیدان شکیبا و صبور.

﴿۴۳۴۸﴾ سلام بر شما ای راستگویان، سلام بر شما ای شهیدان صبور، گواهی می‌دهم که شما در راه خدا جهاد کردید و بر اذیت و آزاری که از درکنارحق‌بودن به شما رسید شکیبایی ورزیدید.

﴿۴۳۴۹﴾ پیامبر ﷺ هرگاه کنار قبر شهیدان می‌آمد، می‌فرمود: سلام بر شما، به خاطر آنچه بر آن صبر کردید. و چه نیکو منزلی سرانجام نصیب شما شد.

﴿۴۳۵۰﴾ سلام و درود بر شما به خاطر صبرتان بر فقر در دنیا. بهشت برین، خوب جایگاهی است برای شما؛ فرمود: منظور شهیدانند.

۷-۶-۴- افراد مشخص

۱-۶-۴- حضرت عباس بن علی علیهما السلام

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٣٥١﴾ أَشْهَدُ أَنَّكَ جَاهَدْتَ وَنَصَحْتَ وَصَبَرْتَ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٨

ص: ٢٥٦

٢-٧-٤-٤- جعفر بن أمير المؤمنين عليه السلام

﴿٤٣٥٢﴾ السَّلَامُ عَلَى جَعْفَرِ بْنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الصَّابِرِ بِنَفْسِهِ مُحْتَسِبًا؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٦٥

٣-٧-٤-٤- مسلم بن عقيل عليه السلام

﴿٤٣٥٣﴾ زِيَارَةُ مُسْلِمِ بْنِ عَقِيلٍ عليه السلام: أَشْهَدُ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ أَنَّكَ جَاهَدْتَ وَصَبَرْتَ وَخَاصَمْتَ أَعْدَاءَ اللَّهِ عَلَى طَاعَتِهِ وَطَاعَةِ نَبِيِّهِ وَوَصِيِّهِ وَوَلِيِّهِ فَمَضَيْتَ شَهِيدًا وَتَوَلَّيْتَ حَمِيدًا؛ بحار الأنوار

ج: ٩٧ ص: ٤٢٨

٤-٧-٤-٤- مالك بن الأشتر عليه السلام

﴿٤٣٥٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: رَأَوْدُهُمْ عَلَى الصَّبْرِ عَلَى مِقْدَارِ فُوقِ النَّاقَةِ أَوْ رَكُضَةِ الْفَرَسِ فَلَمْ يُجِيبُوا مَا خَلَا هَذَا الشَّيْخَ وَأَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى الْأَشْتَرِ وَغَضَبَهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي؛ بحار الأنوار ج: ٣٣

ص: ٣١٩

٥-٧-٤-٤- أم موسى عليها السلام

﴿٤٣٥٥﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَعْطَى عَشْرَةَ أَشْيَاءَ لِعَشْرَةِ مِنَ النِّسَاءِ التَّوْبَةَ لِحَوَاءَ زَوْجَةِ آدَمَ وَالْجَمَالَ لِسَارَةَ زَوْجَةِ إِبْرَاهِيمَ وَالْحِفَاطَ لِرَحْمَةِ زَوْجَةِ أَيُّوبَ وَالْحُرْمَةَ لَأَسِيَةَ زَوْجَةِ فِرْعَوْنَ وَالْحِكْمَةَ لَزَلِيخَا زَوْجَةِ يُوسُفَ وَالْعَقْلَ لِبَلْقِيسَ زَوْجَةِ سُلَيْمَانَ وَالصَّبْرَ لِبَرْخَانَةَ أُمِّ مُوسَى وَالصَّفْوَةَ لِمَرْيَمَ أُمِّ عِيسَى وَالرِّضَى لِخَدِيجَةَ زَوْجَةِ الْمُصْطَفَى وَالْعِلْمَ لِفَاطِمَةَ زَوْجَةِ الْمُرْتَضَى وَالْإِجَابَةَ لِعَشْرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٣ ص: ٣٢

٨-٦-٤-٤- مِنْ مَصَادِقٍ مِنْ لَا صَبْرَ لَهُمْ

١-٨-٤-٤- أَهْلُ الْبَاطِلِ

﴿٤٣٥٦﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِمُجَامَلَةِ أَهْلِ الْبَاطِلِ تَحْمَلُوا الضَّيْمَ مِنْهُمْ وَإِيَّاكُمْ وَمِمَّا ظَنَنْتُمْ دِينُوا فِيمَا بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ إِذَا أَنْتُمْ جَالِسْتُمُوهُمْ وَخَالَطْتُمُوهُمْ وَنَازَعْتُمُوهُمْ الْكَلَامَ فَإِنَّهُ لَا بَدَّ لَكُمْ مِنْ مُجَالَسَتِهِمْ وَمُخَالَطَتِهِمْ وَمُنَازَعَتِهِمْ الْكَلَامَ بِالتَّقْيَةِ الَّتِي أَمَرَكُمُ اللَّهُ أَنْ تَأْخُذُوا بِهَا فِيمَا بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ فَإِذَا ابْتُلِيتُمْ بِذَلِكَ مِنْهُمْ فَإِنَّهُمْ سَيُؤْذُونَكُمْ وَتَعْرِفُونَ فِي وُجُوهِهِمُ الْمُنْكَرَ وَلَوْ لَا أَنَّ اللَّهَ

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۳۵۱﴾ گواهی می‌دهم که تو، تا لحظه‌ی مرگ، تلاش کردی و به حق رهنمون شدی و شکیبایی نمودی تا آن‌که به مقام یقین نایل شدی.

۴-۶-۷-۲ جعفر فرزند حضرت علی علیه السلام

﴿۴۳۵۲﴾ سلام بر جعفر بن امیرالمؤمنین، خویشتن دارمخلص.

۴-۶-۷-۳ مسلم بن عقیل علیه السلام

﴿۴۳۵۳﴾ در برابر خداوند گواهی می‌دهم که تو تلاش کرده، شکیبایی ورزیدی و با دشمنان خدا در راه اطاعت از او و پیامبرش و جانشین و ولی او مبارزه کردی تا شهید شدی و این کار را به نحو پسندیده‌ای به پایان بردی.

۴-۶-۷-۴ مالک بن الاشتر رضی الله عنه

﴿۴۳۵۴﴾ از آن‌ها به اندازه‌ی دوشیدن یک شتر یا دویدن یک اسب مهلت خواستم تا کار را تمام کنم، کسی جز این مرد (با دست خود اشاره به مالک اشتر کرد) و جمعی از خاندان خودم، اجابت نکردند.

۴-۶-۷-۵ مادر حضرت موسی علیه السلام

﴿۴۳۵۵﴾ خداوند ده خصلت را به ده نفر از زنان عطا فرمود؛ توبه را به حوا همسر آدم، زیبایی را به ساره همسر ابراهیم، خویشتن‌داری را به همسر ایوب، رعایت حرمت را به آسیه همسر فرعون، حکمت را به زلیخا همسر یوسف، عقل را به بلقیس همسر سلیمان، صبر را به مادر موسی، برگزیدگی را به مریم مادر عیسی، رضایت از خدا را به خدیجه رضی الله عنها، علم و دانش را به فاطمه رضی الله عنها همسر مرتضی علیه السلام و اجابت را به همه‌ی ایشان اعطا کرد.

۴-۶-۸- مصداق‌ها و مواردی که صبر نکرده‌اند

۴-۶-۸-۱ اهل باطل

﴿۴۳۵۶﴾ سعی کنید با اهل باطل خوش‌رفتار باشید. ستم آن‌ها را تحمل کنید و از نزاع و خصومتشان بر حذر باشید. در مجالست و همنشینی با آن‌ها که اجبار دارید و نمی‌توانید مجالست نداشته باشید و در بحث‌ها و انتقادها، همیشه تقیه‌ای را که خدا در ارتباط فیما بین به آن امر کرده، رعایت کنید. ولی اگر گرفتار شدید آن‌ها در پی آزار و اذیت شما برمی‌آیند و از چهره‌آن‌ها ناراحتی را مشاهده خواهید کرد. اگر خداوند آن‌ها را باز ندارد، به شما حمله خواهند کرد و آنچه از کینه و

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

تَصْبِرُونَ عَلَيْهِمْ وَهُمْ لَا مُجَاسَمَةَ لَهُمْ وَلَا صَبْرَ لَهُمْ عَلَى شَيْءٍ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢

٢-٨-٤-٦-المُذْنِبِينَ

عَلَى بَلَائِي؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٢٣١

٣-٨-٤-العاصين

شَيْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٢٦

٤-٨-٤-٤- قَوْمُ مُوسَى

وَالْقِتَاءَ وَالْفُومَ وَالْعَدَسَ وَالْبَصَلَ؛ بحار الأنوار ج: ٢١ ص: ٢٤٠

الصَّاعِقَةُ بَظْلَمِهِمْ فَمَاتُوا؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٢٩١

٧-٤- قِلَّةُ الصَّبْرِ

﴿اهمیت صبر﴾

عداوت در دل پنهان می کنند، از آنچه در ظاهر ایشان پیداست بیشتر است. هرچند در یک مجلس می نشینید اما ارواح شما با یکدیگر اختلاف دارد و با هم انس نمی گیرید. هرگز نمی توانید آن ها را دوست داشته باشید و آن ها نیز شما را، خداوند شما را پیروان حق قرار داده و بینش واقعی پیدا کرده اید، ولی به آن ها این امتیاز را نبخشیده است، برخورد با آن ها را تحمل کنید و صبر نمایید، اما آن ها خوش رفتار نبوده و بر هیچ چیز شکبیا نیستند.

۲-۸-۴- گنهکاران

﴿۴۳۵۷﴾ ای خدای من، کدام یک از مخلوقات نزد تو گنهکارترند؟ فرمود: آن کسی که مرا متهم می کند، گفت: خدایا آیا کسی تو را متهم کرده است؟ فرمود: بله، کسانی که از من درخواست خیر می کنند ولی به حکم و قضای من راضی نمی شوند، بر نعمت هایم شکر نمی کنند و بر بلاهایم شکبیا نیستند.

۳-۸-۴- معصیت کاران

﴿۴۳۵۸﴾ مردی خدمت حضرت حسین (علیه السلام) رسید و گفت: من شخصی گناهکارم که نمی توانم خود را از معصیت نگهدارم مرا پند و اندرزی بده. فرمود: پنج کار را انجام مده بعد هر گناهی مایلی بکن. اول: از رزق روزی خدا نخور هر گناهی مایلی بکن. دوم: از ولایت خدا خارج شو، بعد هر گناهی می خواهی بکن. سوم: جایی را پیدا کن که خدا تو را نبیند، هرچه می خواهی بکن. چهارم: وقتی ملک الموت برای قبض روح تو آمد، او را از خود دور کن و هر گناهی می خواهی بکن. پنجم: وقتی مالک دوزخ خواست تو را داخل جهنم کند، داخل نشو، هر گناهی مایلی انجام ده.

۴-۸-۴- قوم موسی (بنی اسرائیل)

﴿۴۳۵۹﴾ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: شما الآن مانند قوم موسی هستید وقتی که گفتند: ای موسی ما نمی توانیم همیشه یک نوع غذا بخوریم. بگوئید چه می خواهید؟ گفتند: ما گوشت تازه، گوشت کباب شده ی پرندگان و حلوا می خواهیم. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: ولی شما در این موارد با بنی اسرائیل اختلاف دارید، زیرا که آن ها گیاهان، سبزیجات، پیاز، سیر، عدس و گندم خواستند. ﴿۴۳۶۰﴾ موسی (علیه السلام) هفتاد مرد از قوم خود را انتخاب کرد تا به میقات پروردگار ببرد، اما آن ها با شنیدن کلام الهی قانع نشدند و از حد تجاوز کردند و گفتند: " ما به تو ایمان نمی آوریم، تا وقتی که آشکارا خدا را ببینیم " پس صاعقه ای نازل شد و آن ها به واسطه ی ظلمشان هلاک شدند.

۷-۴- کم صبری

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَ الْفَضِيلَةُ﴾

١-٧-٤- جِبِلَّةُ الْإِنْسَانِ عَلَى قِلَّةِ الصَّبْرِ

﴿٤٣٦١﴾ العسكري عليه السلام: ثُمَّ أَخَذَ قَبْضَةً مِنَ التُّرَابِ فَوَضَعَهَا فِي مَوْضِعِ الْفَمِ مِنْ تِلْكَ الْجُمُجُمَةِ

فَلَمَّا رَأَى الْمَلِكُ مَا صَنَعَ قَلَّ صَبْرُهُ وَ بَلَغَ مَجْهُودَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٣٣

﴿٤٣٦٢﴾ فَرَحِمَ اللَّهُ ضَعْفَكُمْ وَ قِلَّةَ صَبْرِكُمْ عَمَّا أَمَامَكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٥٠ ص: ٣٢١

٢-٧-٤- آيِنَ أَهْلُ الصَّبْرِ؟

﴿٤٣٦٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: آيِنَ أَهْلُ الصَّبْرِ وَ طُلَّابُ الْأَجْرِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٩

٣-٧-٤- أَقَلُّ شَيْءٍ قُسِمَ بَيْنَ الْعِبَادِ

﴿٤٣٦٤﴾ الصادق عليه السلام: لَمْ يُقَسَّمْ بَيْنَ الْعِبَادِ أَقَلُّ مِنْ خَمْسِ الْيَقِينِ وَ الْقُنُوعِ وَ الصَّبْرِ وَ الشُّكْرِ وَ

الَّذِي يَكْمُلُ بِهِ هَذَا كُلُّهُ الْعَقْلُ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٨٦

﴿٤٣٦٥﴾ الرسول الله ﷺ: مِنْ أَقَلِّ مَا أُوتِيتُمْ الْيَقِينُ وَ عَزِيمَةُ الصَّبْرِ وَ مَنْ أُعْطِيَ حَظَّهُ مِنْهُمَا لَمْ يُبَالِ

مَا فَاتَهُ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ وَ صِيَامِ النَّهَارِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٥

﴿٤٣٦٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَدْ يَغْزُ الصَّبْرُ غُرْرَ الْحَكْمِ ص: ٢٨١

٤-٧-٤- الصَّبْرُ يَدْعِيهِ كُلُّ أَحَدٍ وَ لَا يَبِينُ إِلَّا عِنْدَ الْأَقَلِّ

﴿٤٣٦٧﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ يَدْعِيهِ كُلُّ أَحَدٍ وَ لَا يَبِينُ عِنْدَ أَحَدٍ إِلَّا الْمُخِيتِينَ وَ الْجَزَعُ يُنْكِرُهُ

كُلُّ أَحَدٍ وَ هُوَ أَبِينُ عَلَى الْمُنَافِقِينَ لِأَنَّ نَزُولَ الْمِحْنَةِ وَ الْمُصِيبَةِ يُخْبِرُ عَنِ الصَّادِقِ وَ الْكَاذِبِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

٥-٧-٤- الْإِفْرَارُ بِقِلَّةِ الصَّبْرِ

﴿٤٣٦٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِلَهِي كُلَّمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَلَّ عِنْدَهَا شُكْرِي وَ كُلَّمَا ابْتَلَيْتَنِي

بِبَلِيَّةٍ قَلَّ عِنْدَهَا صَبْرِي؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٩٠

﴿٤٣٦٩﴾ اللَّهُمَّ فَاجْعَلْنَا مَعَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ اجْمَعْ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةَ لَنَا

بِرَحْمَتِكَ فَقَدْ عَلِمْتَ قِلَّةَ صَبْرِنَا عَلَى الْفَقْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢٥٩

﴿٤٣٧٠﴾ الرسول الله ﷺ: فَإِنَّكَ تَعْلَمُ يَا إِلَهِي ضَعْفِي عِنْدَ الْبَلَاءِ وَ قِلَّةَ صَبْرِي فِي الشِّدَّةِ وَ الرَّخَاءِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٤٤٣

﴿اهمیت صبر﴾

۱-۴-۷- طبعیت و سرشت انسان بر کمی صبر است

﴿۴۳۶۱﴾ بعد یک مشت خاک برداشت و آن را در دهان آن جمجمه پاشید. وقتی پادشاه دید طاقت نیاورد و صبرش به سر آمد.

﴿۴۳۶۲﴾ خداوند به ضعف و ناتوانی و کم‌صبری شما در حوادث پیش رو رحم کرده و آن را بر شما ببخشد.

۲-۴-۷- اهل صبر کجایند؟

﴿۴۳۶۳﴾ کجایند شکیبایان و صبرکنندگان و کجایند طالبان پاداش؟

۳-۴-۷- کمترین چیزی که بین بندگان تقسیم شده است

﴿۴۳۶۴﴾ بین مردم کمتر از این پنج چیز تقسیم نشده است: یقین، قناعت، صبر، شکر و آنچه با آن، بقیه کامل می‌شوند، یعنی: عقل.

﴿۴۳۶۵﴾ از کمیاب‌ترین چیزهایی که به شما داده شد یقین و صبر است و هرکس حظ و بهره‌ای از این دو به او رسد باک نداشته باشد از آنچه از بیداری شب‌ها و روزه‌ی روزها از او فوت شود.

﴿۴۳۶۶﴾ به تحقیق که صبر کمیاب است.

۴-۴-۷- صبر چیزی است که همه ادعای آن را دارند ولی فقط نزد اندکی از مردمان آشکار است

﴿۴۳۶۷﴾ همه ادعای صبر می‌کنند و می‌گویند ما در برابر سختی‌ها صبر داریم. ولی در این ادعا، فقط افراد متواضع و تسلیم در پذیرش و تحمل رنج‌ها راستگویند و نیز همه می‌گویند ما هیچ‌گاه در برابر مشکلات جزع و بی‌تابی نمی‌کنیم ولی جزع و اضطراب در هنگام بلا در منافقین آشکار می‌شود. زیرا بلا و محنت، صدق و کذب ادعای اشخاص را برملا می‌کند.

۵-۴-۷- اقرار به کم‌صبری

﴿۴۳۶۸﴾ خدایا هر نعمتی که به من داده‌ای، شکر من در برابرش ناچیز است و هرگاه به بلایی دچارم ساختی شکیبایی‌ام در برابرش کوچک بوده است.

﴿۴۳۶۹﴾ خدایا ما را در دنیا و آخرت با محمد ﷺ و خاندانش قرارده و دنیا و آخرت ما را به لطف و رحمت جمع کن؛ زیرا تو بر کمی صبر ما در مقابل فقر، آگاهی.

﴿۴۳۷۰﴾ خدایا تو بر ضعف و ناتوانیم در برابر بلاها و کم‌صبری‌ام در سختی و آسایش، آگاهی.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٣٧١﴾ الصادق عليه السلام: فَقَدْ ضَعُفَ عَنْ نِعْمَائِكَ شُكْرِي وَ قَلَّ عَلَى بُلُوَاكِ صَبْرِي؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٣٦٤

﴿٤٣٧٢﴾ الصادق عليه السلام: فَيَا مَنْ قَلَّ عِنْدَ بَلَائِهِ صَبْرِي فَعَافَانِي؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٧٦

﴿٤٣٧٣﴾ السجاد عليه السلام: فَيَا مَنْ قَلَّ عِنْدَ نِعْمَتِهِ شُكْرِي فَلَمْ يَحْرِمْنِي وَ قَلَّ عِنْدَ بَلَائِهِ صَبْرِي فَلَمْ يَخْذُلْنِي؛ بحار الأنوار ج: ٤٦ ص: ١٢٢

﴿٤٣٧٤﴾ الكاظم عليه السلام: قَدْ قَلَّ صَبْرِي وَ ضَاقَتْ حِيلَتِي؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٣٦

﴿٤٣٧٥﴾ الكاظم عليه السلام: قَلَّ صَبْرِي وَ ضَاعَتْ حِيلَتِي؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢٢١

﴿٤٣٧٦﴾ الباقر عليه السلام: قَلَّ صَبْرِي وَ ضَعُفَتْ حِيلَتِي وَ كَثُرَتْ فَاقَتِي؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢٤٤

﴿٤٣٧٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَلَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَنْ صَفِيَّتِكَ صَبْرِي وَ عَفَا عَنْ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ تَجَلَّدِي * الكافي ج: ١ ص: ٤٥٨

﴿٤٣٧٨﴾ السجاد عليه السلام: كَمْ بَلِيَّةٍ ابْتَلَيْتَنِي بِهَا قَلَّ لَكَ عِنْدَهَا صَبْرِي؛ بحار الأنوار ج: ٤٦ ص: ١٢٢

﴿٤٣٧٩﴾ الصادق عليه السلام: مَعْشَرَ النَّاسِ عَفَتْ الدِّيَارُ وَ مُحِيتِ الْأَثَارُ وَ قَلَّ الْإِصْطِبَارُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٦٦

﴿٤٣٨٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا مَنْ قَلَّ صَبْرِي عِنْدَ بَلَائِهِ فَلَمْ يَخْذُلْنِي؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٩٠

﴿٤٣٨١﴾ السجاد عليه السلام: يَا مَنْ قَلَّ عِنْدَ بَلَائِهِ صَبْرِي فَلَمْ يَخْذُلْنِي؛ بحار الأنوار ج: ٤٦ ص: ١٢٢

٤-٧-٦- قَلَّةُ صَبْرِ الْأَنْبِيَاءِ

٤-٧-٦-١- يُونُسُ عَلَيْهِ السَّلَامُ

﴿٤٣٨٢﴾ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَدَّاءِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ وَجَدْنَا فِي بَعْضِ كُتُبِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ حَدَّثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّ جِبْرِئِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَدَّثَهُ أَنَّ يُونُسَ بْنَ مَتَّى عَلَيْهِ السَّلَامُ بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى قَوْمِهِ وَ هُوَ ابْنُ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَ كَانَ رَجُلًا يَعْتَرِيهِ الْحِدَّةُ وَ كَانَ قَلِيلَ الصَّبْرِ عَلَى قَوْمِهِ وَ الْمُدَارَاةِ لَهُمْ عَاجِزًا عَمَّا حُمِّلَ مِنْ ثَقَلِ حُمْلٍ أَوْفَارِ النُّبُوَّةِ وَ أَغْلَامِهَا

﴿٤٣٨٣﴾ الباقر عليه السلام: إِنَّهُ بَعْدَ مَا سَأَلَ يُونُسُ رَبَّهُ نُزُولَ الْعَذَابِ عَلَى قَوْمِهِ أَنَّ فِيهِمُ الْحَمْلَ وَ الْجَنِينَ وَ الطِّفْلَ وَ الشَّيْخَ الْكَبِيرَ وَ الْمَرْأَةَ الضَّعِيفَةَ وَ الْمُسْتَضْعَفَ وَ أَنَا الْحَكَمُ الْعَدْلُ سَبَقَتْ

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۳۷۱﴾ شکر من در برابر نعمت‌های ضعیف، و شکیبایی‌ام در برابر بلاهای کم است.
﴿۴۳۷۲﴾ ای خدایی که شکیبایی‌ام در برابر بلایش اندک است و او از گرفتاری خلاصم می‌کند.
﴿۴۳۷۳﴾ پروردگارا چه بسیار نعمتی که به من ارزانی داشتی و سپاسگزاری من از تو در برابر آن اندک بود و تو مرا محروم نساختی. و چه بسا پیشامد ناگواری که مرا بدان مبتلا ساختی و شکیبایی من در برابرش ناچیز بود و تو مرا خوار نکردی.
﴿۴۳۷۴﴾ صبرم کم است و راه چاره‌جویی، بر من تنگ شده است.
﴿۴۳۷۵﴾ صبرم کم شد و چاره‌جویی‌ام از بین رفت.
﴿۴۳۷۶﴾ صبرم کم شد و چاره‌جویی‌ام بی‌اثر شده و نیازمندی‌ام زیاد شد.
﴿۴۳۷۷﴾ ای رسول خدا، شکیبایی‌ام از فراق محبوبات کم شده و تحملم از دوری سرور زنان جهان به پایان رسیده است.
﴿۴۳۷۸﴾ چه بسا پیشامد ناگواری که مرا بدان مبتلا ساختی و شکیبایی من در برابرش اندک بود.

﴿۴۳۷۹﴾ ای مردم، نشانه‌ای از گذشته نمانده، آثار دین از بین رفته و صبر کم شده است.
﴿۴۳۸۰﴾ ای آن که شکیبایی‌ام در برابر بلایش اندک است، ولی او دست از یاری‌ام نکشیده است.
﴿۴۳۸۱﴾ ای آن که شکیبایی‌ام در برابر بلایش اندک است، ولی او دست از یاری‌ام نکشیده است.

۴-۷-۶- موارد کم‌صبری در پیامبران

۱-۴-۷-۶- یونس علیه السلام

﴿۴۳۸۲﴾ خداوند یونس بن‌متی را در سی‌سالگی به‌سوی قومش مبعوث کرد و او مردی تندمزاج بود و در مقابل مردمانش ناشکیبا و کم‌صبر و کم‌مدارا و از حمل بار سنگین نبوت عاجز شده بود.

﴿۴۳۸۳﴾ بعد از اینکه یونس علیه السلام برای قوم خود از درگاه الهی درخواست عذاب نمود و در میان قومش نوزاد و طفل بی‌گناه و جنین متولد نشده و مردمان کهن‌سال و زنان ناتوان و ضعیف وجود داشتند و خداوند فرمود: من حاکمی عادل هستم و رحمتم بر غضبم سبقت گرفته و کودکان را به

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

رَحِمَتِي غَضَبِي لَا أَعَذَّبُ الصَّغَارَ بِذُنُوبِ الْكِبَارِ مِنْ قَوْمِكَ وَهُمْ يَا يُونُسُ عِبَادِي أَحَبُّ أَنْ أَتَانَاهُمْ وَأَرْفُقَ بِهِمْ وَأَنْتَظِرُ تَوْبَتَهُمْ وَإِنَّمَا بَعَثُكَ إِلَيَّ قَوْمِكَ لِتُعْطِفَ إِلَيْهِمْ وَتَكُونَ لَهُمْ كَهَيْئَةِ الطَّبِيبِ الْمُدَاوِي وَالْعَالِمِ بِمُدَاوَاةِ الدَّاءِ فَخَرَقْتَ بِهِمْ وَلَمْ تُسْتَعْمِلْ قُلُوبَهُمْ بِالرَّفْقِ ثُمَّ سَأَلْتَنِي مِنْ سُوءِ نَظَرِكَ الْعَذَابَ عِنْدَ قَلَّةِ الصَّبْرِ مِنْكَ؛ قصص الأنبياء للجزائري ص: ٤٣٣

﴿٤٣٨٤﴾ الرسول ﷺ: أَنَّ يُونُسَ بْنَ مَتَّى السَّيِّدَ بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى قَوْمِهِ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَكَانَ رَجُلًا يَغْتَرِيهِ الْجِدَّةُ وَكَانَ قَلِيلَ الصَّبْرِ عَلَى قَوْمِهِ وَالْمُدَارَاةَ لَهُمْ عَاجِزًا عَمَّا حُمِّلَ مِنْ ثَقَلِ حِمْلٍ أَوْقَارِ النُّبُوَّةِ وَأَعْلَامِهَا وَانَّهُ يُفْسَخُ تَحْتَهَا كَمَا يُفْسَخُ الْجَدْعُ تَحْتَ حِمْلِهِ وَانَّهُ أَقَامَ فِيهِمْ يَدْعُوهُمْ إِلَى الْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَالتَّصَدِيقِ بِهِ وَاتِّبَاعِهِ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ سَنَةً فَلَمْ يُؤْمِنْ بِهِ وَلَمْ يَتَّبِعْهُ مِنْ قَوْمِهِ إِلَّا رَجُلَانِ اسْمُ أَحَدِهِمَا رُوْبِيلٌ وَاسْمُ الْآخَرِ تَنُوخَا وَكَانَ رُوْبِيلٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ الْعِلْمِ وَالنُّبُوَّةِ وَالْحِكْمَةِ وَكَانَ قَدِيمَ الصُّحْبَةِ لِيُونُسَ بْنِ مَتَّى مِنْ قَبْلِ أَنْ يَبْعَثَهُ اللَّهُ بِالنُّبُوَّةِ وَكَانَ تَنُوخَا رَجُلًا مُسْتَضْعَفًا عَابِدًا زَاهِدًا مِنْهُمْ كَمَا فِي الْعِبَادَةِ وَلَيْسَ لَهُ عِلْمٌ وَلَا حُكْمٌ وَكَانَ رُوْبِيلٌ صَاحِبَ غَنَمٍ يَرْعَاهَا وَيَتَقَوَّتُ مِنْهَا وَكَانَ تَنُوخَا رَجُلًا حَطَّابًا يَخْطُبُ عَلَى رَأْسِهِ وَيَأْكُلُ مِنْ كَسْبِهِ وَكَانَ لِرُوْبِيلٍ مَنْزِلَةٌ مِنْ يُونُسَ غَيْرُ مَنْزِلَةِ تَنُوخَا لِعِلْمِ رُوْبِيلٍ وَحِكْمَتِهِ وَقَدِيمِ صُحْبَتِهِ فَلَمَّا رَأَى يُونُسَ ﷺ أَنَّ قَوْمَهُ لَا يُجِيبُونَهُ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِهِ ضَجَرَ وَعَرَفَ مِنْ نَفْسِهِ قَلَّةَ الصَّبْرِ فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى رَبِّهِ وَكَانَ فِيمَا شَكَا أَنْ قَالَ يَا رَبِّ إِنَّكَ بَعَثْتَنِي إِلَى قَوْمِي وَإِلَى ثَلَاثُونَ سَنَةً فَلَبِثْتُ فِيهِمْ أَدْعُوهُمْ إِلَى الْإِيمَانِ بِكَ وَالتَّصَدِيقِ بِرِسَالَتِي وَأَخَوْفُهُمْ عَذَابَكَ وَنَقِمَتَكَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ سَنَةً فَكَذَّبُونِي وَلَمْ يُؤْمِنُوا بِي وَجَحَدُوا نُبُوَّتِي وَاسْتَخَفُّوا بِرِسَالَتِي وَقَدْ تَوَاعَدُونِي وَخِفْتُ أَنْ يَقْتُلُونِي فَأَنْزَلَ عَلَيْهِمْ عَذَابَكَ فَإِنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ قَالَ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى يُونُسَ أَنْ فِيهِمُ الْحِمْلُ وَالْجَنِينُ وَالطِّفْلُ وَالشَّيْخُ الْكَبِيرُ وَالْمَرْأَةُ الضَّعِيفَةُ وَالْمُسْتَضْعَفُ الْمُهِينُ وَأَنَا الْحَكَمُ الْعَدْلُ سَبَقَتْ رَحِمَتِي غَضَبِي لَا أَعَذَّبُ الصَّغَارَ بِذُنُوبِ الْكِبَارِ مِنْ قَوْمِكَ وَهُمْ يَا يُونُسُ عِبَادِي وَخَلْقِي وَبَرِيَّتِي فِي بِلَادِي وَفِي عِيَلَتِي أَحَبُّ أَنْ أَتَانَاهُمْ وَأَرْفُقَ بِهِمْ وَأَنْتَظِرُ تَوْبَتَهُمْ وَإِنَّمَا بَعَثُكَ إِلَيَّ قَوْمِكَ لِتَكُونَ حَيْطًا عَلَيْهِمْ تَعْطِفَ عَلَيْهِمُ بِالرَّحِمِ الْمَاسَةِ مِنْهُمْ وَتَانَاهُمْ بِرَأْفَةِ النُّبُوَّةِ وَتَصْبِرَ مَعَهُمْ بِأَخْلَامِ الرِّسَالَةِ وَتَكُونَ لَهُمْ كَهَيْئَةِ الطَّبِيبِ الْمُدَاوِي الْعَالِمِ بِمُدَاوَاةِ الدَّاءِ فَخَرَقْتَ بِهِمْ وَلَمْ تُسْتَعْمِلْ قُلُوبَهُمْ بِالرَّفْقِ وَلَمْ تَسْأَلْهُمْ بِسِيَاسَةِ الْمُرْسَلِينَ ثُمَّ سَأَلْتَنِي عَنْ سُوءِ نَظَرِكَ الْعَذَابَ لَهُمْ عِنْدَ قَلَّةِ الصَّبْرِ مِنْكَ وَ

﴿اهمیت صبر﴾

گناه بزرگسالان عذاب نمی‌کنم. زیرا آن‌ها بندگان منند، دوست دارم به آن‌ها مهلت بدهم و با آن‌ها مدارا کنم و منتظر توبه‌ی آن‌ها باشم. من تو را به‌سوی قومیت مبعوث کردم تا آن‌ها را دربرگیری و با آن‌ها مهربانی کنی و با رأفت پیامبری با آنان همراهی کنی و مانند پزشک معالج، درد آن‌ها را درمان کنی، اما تو بدخلقی کرده، دل‌هایشان را با رفاقت جلب نکردی. و اکنون به دلیل کم‌صبری و بدبینی، از من تقاضای عذاب می‌کنی.

﴿۴۳۸۴﴾ خداوند یونس بن‌متی را در سی‌سالگی به‌سوی قومش مبعوث کرد و او مردی تندمزاج بود و در مقابل مردمانش کم‌حوصله و قدری ناشکیبا بود. از حمل بار سنگین نبوت ناتوان شده بود. او زیر بار مسؤولیت رسالتش، چون تحت فشاربودن درخت زیر بار محصولش، در فشار و در حال ازهم‌گسیختن بود. در میان قومش به پا خواست و سی و سه سال آن‌ها را به ایمان به خدا و پذیرش صدق رسالتش و پیروی از خود (به‌عنوان نبی) دعوت کرد. ولی هیچ‌کس به او ایمان نیاورد و از او پیروی نکرد جز دو مرد به نام‌های روبیل و تنوخا. روبیل، مردی حکیم و دانا و از خاندان نبوت بود و از دوستان قدیمی یونس بود، پیش از اینکه خداوند او را به پیامبری مبعوث کند و تنوخا مردی مستضعف و عابد و زاهد و حریص در عبادت و از دانش و حکمتی برخوردار نبود. روبیل گوسفندانی داشت و آنان را می‌چرانید و از این طریق، امرار معاش می‌کرد و تنوخا از طریق هیزم‌شکنی روزی‌اش را درمی‌آورد. روبیل به خاطر علم و حکمت و نیز دوستی قدیمی‌اش، نزد یونس، جایگاه و منزلتی فراتر از تنوخا داشت. وقتی یونس علیه السلام دید که قومش دعوت او را پاسخ نمی‌دهند و به او ایمان نمی‌آورند، به ستوه‌آمد و دانست که دیگر صبرش تمام شده است. نزد خدا شکایت کرد و گفت: ای خدای من، تو مرا به‌سوی قومیت مبعوث کردی. من سی و سه سال در میانشان تأمل کردم و آن‌ها را به ایمان به تو و راست‌دانستن پیامبری‌ام دعوت کردم و آن‌ها را از عذاب و عقوبت ترساندم. ولی مرا تکذیب کردند و به من ایمان نیاورده و پیامبریم را انکار کردند. حال مرا تهدید کرده‌اند و می‌ترسم مرا بکشند. پس عذابت را بر آن‌ها نازل کن، چون آن‌ها قومی هستند که به تو ایمان نمی‌آورند. بعد از اینکه یونس علیه السلام برای قوم خود از درگاه الهی درخواست عذاب نمود، خداوند به او وحی کرد: ای یونس، در میان قومیت نوزاد و طفل بی‌گناه و جنین متولد نشده و مردمان کهن‌سال و زنان ناتوان و ضعیف وجود دارند و من حاکمی عادل هستم و رحمت بر غضبم سبقت گرفته و کودکان را به گناه بزرگسالان عذاب نمی‌کنم. زیرا آن‌ها بندگان من هستند، دوست دارم به آن‌ها مهلت بدهم و با آن‌ها مدارا کنم و منتظر توبه‌ی آن‌ها باشم. من تو را به‌سوی قومیت مبعوث کردم تا آن‌ها را دربرگیری و با آن‌ها مهربانی کنی و با رأفت پیامبری با آنان همراهی کنی و به خاطر اهداف رسالت با آنان صبوری کرده، مانند پزشک معالج، درد آن‌ها را درمان کنی، اما تو بدخلقی کرده با آن‌ها مدارا نکردی و دل‌هایشان را با رفاقت جلب نکرده، به روش پیامبران مدیریت نکردی و اکنون به دلیل کم‌صبری

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

عَبْدِي نُوحُ كَانَ أَصْبَرَ مِنْكَ عَلَى قَوْمِهِ وَأَحْسَنَ صُحْبَةً وَأَشَدَّ تَأْنِيًا فِي الصَّبْرِ عِنْدِي وَأَبْلَغَ فِي الْعُذْرِ فَعَضِبْتُ لَهُ حِينَ غَضِبَ لِي وَأَجَبْتُهُ حِينَ دَعَانِي فَقَالَ يُونُسُ يَا رَبِّ إِنَّمَا غَضِبْتُ عَلَيْهِمْ فِيكَ وَإِنَّمَا دَعَوْتُ عَلَيْهِمْ حِينَ عَصَوْكَ فَوَ عِزَّتِكَ لَا أَتَعَطَّفُ عَلَيْهِمْ بِرَأْفَةٍ أَبَدًا وَلَا أَنْظُرُ إِلَيْهِمْ بِنَصِيحَةٍ شَفِيقٍ بَعْدَ كُفْرِهِمْ وَتَكْذِيبِهِمْ إِيَّايَ وَجَحْدِهِمْ بِنُبُوتِي فَأَنْزَلُ عَلَيْهِمْ عَذَابَكَ فَإِنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ أَبَدًا؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٣٩٢

٢-٦-٧-٤ - إدریس علیہ السلام

﴿٤٣٨٥﴾ الباقر علیہ السلام: فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى الْمَلِكِ الَّذِي أَمَرَهُ أَنْ يَأْتِيَ إِدْرِيسَ بِطَعَامِهِ كُلِّ مَسَاءٍ أَنْ أَحْبَسَ عَنْ إِدْرِيسَ طَعَامَهُ وَلَا تَأْتِهِ بِهِ فَلَمَّا أَمْسَى إِدْرِيسُ فِي لَيْلَةِ ذَلِكَ الْيَوْمِ فَلَمْ يُؤْتَ بِطَعَامِهِ حَزَنَ وَجَاعَ فَصَبَرَ فَلَمَّا كَانَ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي فَلَمْ يُؤْتَ بِطَعَامِهِ اشْتَدَّ حُزْنُهُ وَجُوعُهُ فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ مِنَ الْيَوْمِ الثَّلَاثِ فَلَمْ يُؤْتَ بِطَعَامِهِ اشْتَدَّ جُهْدُهُ وَجُوعُهُ وَحُزْنُهُ وَقَلَّ صَبْرُهُ فَنَادَى رَبَّهُ يَا رَبِّ حَبَسْتَ عَنِّي رِزْقِي مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْبِضَ رُوحِي فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ يَا إِدْرِيسُ جَزَعْتَ أَنْ حَبَسْتُ عَنْكَ طَعَامَكَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلَيْلَيْهَا؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ٢٧٤

٧-٧-٤ - قِلَّةُ صَبْرِ الرَّعِيَّةِ

﴿٤٣٨٦﴾ أمير المؤمنين علیہ السلام: لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ الرَّعِيَّةِ أَثْقَلَ عَلَى الْوَالِي مَثْوَنَةً فِي الرَّخَاءِ وَأَقْلَ لَهُ مَعُونَةً فِي الْبَلَاءِ وَ أَكْرَهَ لِلْإِنْصَافِ وَ أَسْأَلَ بِالْإِلْحَافِ وَ أَقْلَ شُكْرًا عِنْدَ الْإِعْطَاءِ وَ أَبْطَأَ عُذْرًا عِنْدَ الْمُنْعِ وَ أَضْعَفَ صَبْرًا عِنْدَ مِلِمَاتِ الدَّهْرِ مِنَ الْخَاصَّةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ١٦٢

﴿٤٣٨٧﴾ أمير المؤمنين علیہ السلام: مَا بِالْكُمْ تَفْرَحُونَ بِالْيَسِيرِ مِنَ الدُّنْيَا تُدْرِكُونَهُ وَلَا يَحْزَنُكُمْ الْكَثِيرُ مِنَ الْآخِرَةِ تُخْرِمُونَهُ وَ يَقْلِقُكُمْ الْيَسِيرُ مِنَ الدُّنْيَا يَقُوتُكُمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ ذَلِكَ فِي وُجُوهِكُمْ وَ قِلَّةُ صَبْرِكُمْ عَمَّا رَوَى مِنْهَا عَنْكُمْ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٧ ص: ٢٤٦

٨-٧-٤ - قِلَّةُ عَدَدِ مَنْ صَبَرَ

﴿٤٣٨٨﴾ يَا عِيسَى مَا أَكْثَرَ الْبَشَرَ وَ أَقْلَ عَدَدَ مَنْ صَبَرَ الْأَشْجَارُ كَثِيرَةٌ وَ طَيِّبُهَا قَلِيلٌ فَلَا يَغُرَّنَّكَ حُسْنُ شَجَرَةٍ حَتَّى تَذُوقَ ثَمَرَهَا؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣١

﴿٤٣٨٩﴾ وَاللَّهُ لَوْ وَجَدَتْ صَابِرِينَ عَارِفِينَ بِحَقِّي غَيْرَ مُنْكَرِينَ مَا سَلَّمْتُ لَكَ وَلَا أَعْطَيْتُكَ مَا تُرِيدُ وَ انْصَرَفَ إِلَى الْكُوفَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٤٣

﴿اهمیت صبر﴾

و بدینی، از من تقاضای عذاب می‌کنی. در حالی که بنده‌ی من نوح، از تو در برابر قومش صبورتر بود و مدت درازی با قوم خود مدارا نمود و برایشان دلیل و منطق می‌آورد و وقتی پس از سال‌ها دعوت، او را اجابت نکردند، غضبناک شد، من هم از غضب او به خشم آمدم و نفرین او را درباره‌ی عذاب قومش اجابت کردم. یونس گفت: پروردگارا من به خاطر تو بر آن‌ها غضب کرده‌ام، بدلیل اینکه تو را نافرمانی و عصیان می‌کنند، آن‌ها را نفرین کردم و به عزتت قسم، هرگز درباره‌ی آن‌ها احساس ترحم و رأفت نمی‌کنم، پس عذاب خویش را بر آنان نازل کن، چون آن‌ها هرگز ایمان نمی‌آورند.

۲-۶-۷-۴- ادریس علیه السلام

﴿۴۳۸۵﴾ آن‌گاه خداوند به فرشته‌ای که به او فرمان داده بود غذای ادریس را هر شامگاه ببرد وحی کرد که غذای ادریس را به او نرساند. چون ادریس آن روز را به شب آورد و غذایش نرسید گرسنه و نگران شد و چون شب دوم نیز غذایش نرسید گرسنگی و نگرانی‌اش بیشتر شد. و چون شامگاه روز سوم فرارسید و غذایش نرسید، سختی و گرسنگی و نگرانی‌اش بیشتر و صبرش لبریز شد و پروردگارش را چنین ندا داد: خدایا، پیش از آن‌که مرا بمیرانی، روزی‌ام را قطع کردی؟ و خداوند وحی فرمود: که ای ادریس، سه شب‌انروز غذا از تو دریغ داشتم، بی‌تاب شدی؟

۷-۷-۴- اندک‌بودن صبر در مردم عادی

﴿۴۳۸۶﴾ در میان رعیت، هیچ‌کس از خواص، بر فرمانده سنگین‌بارتر نیست. در گرفتاری‌ها، کمتر از همه کمک می‌کند، انصاف و عدالت را بر نمی‌تابد، با اصرار درخواستش را تکرار می‌کند، اگر عطا کنی، کمتر از همه شکرگزار است و اگر عطا نکنی، دیرتر از همه عذرت را می‌پذیرد و در پیشامدهای روزگار، کمترین شکیبایی را دارد.

﴿۴۳۸۷﴾ شما را چه می‌شود که به اندکی از دنیا که به دست می‌آورید، شاد می‌شوید و از مقدار فراوانی از آخرت که از دستتان می‌رود، اندوهناک نمی‌گردید؟ و اندک دنیا را که از دست می‌دهید، ناآرامتان می‌گرداند؛ چندان که این ناآرامی در چهره‌هاتان آشکار می‌شود و ناشکیبایی‌بودن از آنچه بدان نرسیده‌اید، پدیدار می‌شود.

۸-۷-۴- کم‌بودن صابران

﴿۴۳۸۸﴾ ای عیسی چقدر تعداد آدمیان بسیار است و شمارهی صابران کم، درخت‌ها فراوانند و درخت دارای میوه‌ی خوراکی و خوش‌عطر و بو کم است، قبل از اینکه میوه‌ی درختی را بجشی، زیبایی درخت تو را نفرید.

﴿۴۳۸۹﴾ اگر من افرادی شکیبا و شناسای به حقم می‌یافتم، هرگز تسلیم تو نمی‌شدم و آنچه تو می‌خواستی را به تو نمی‌دادم. آن‌گاه به جانب کوفه مراجعت کرد.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٣٩٠﴾ الرسول ﷺ: فَإِنَّ جِهَادَ الْعَدُوِّ شَدِيدٌ كَرِيهُ قَلِيلٌ مَنْ يَصْبِرُ عَلَيْهِ إِلَّا مَنْ عَزَمَ لَهُ عَلَى رُشْدِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٠ ص: ١٢٥

﴿٤٣٩١﴾ السجاد عليه السلام:

فَكَمْ مُوجِعٍ يَبْكِي عَلَيْهِ تَفْجُوعًا وَ مُسْتَنْجِدٍ صَبْرًا وَمَا هُوَ صَابِرٌ

البلد الأمين ص: ٣٢٢

﴿٤٣٩٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَلَا مَنْ يَبْقَى مِنْكُمْ صَبْرًا وَ ثَبَتَ وَ لَا مَنْ دَخَلَ الْمِصْرَ عَادَ إِلَى وَ رَجَعَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٧١

﴿٤٣٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَلَا مَنْ دَخَلَ الْمِصْرَ عَادَ إِلَى، وَ لَا مَنْ أَقَامَ مِنْكُمْ ثَبَتَ مَعِيَ وَ لَا صَبَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٢٣

﴿٤٣٩٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ لِإِعْطَاءِ الْحَقِّ مُرٌّ وَ مَا كُلُّهُ بِمُطِيقٍ؛ خصائص الأئمة ص: ١٠٦

٨-٤- القصورُ و العجزُ عَنْ أَدَاءِ الصَّبْرِ

٨-٤-١- إتمامُ صَبْرِ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْأَوْصِيَاءِ وَ الْمَلَائِكَةِ

٨-٤-١-١- رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

٨-٤-١-١-١- لَمَّا قُتِلَ حَمْزَةُ عَدِمَ صَبْرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

﴿٤٣٩٥﴾ الرسول ﷺ: فَإِنَّهُ لَمَّا قُتِلَ قَلِقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَ حَزَنَ وَ عَدِمَ صَبْرَهُ وَ عَزَاءَهُ عَلَى عَمِّهِ حَمْزَةَ فَقَالَ وَ كَانَ قَوْلُهُ حَقًّا لَأَقْتُلَنَّ بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِنْ حَمْزَةَ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنْ مُشْرِكِي قُرَيْشٍ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ إِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَ لَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ وَ أَصْبِرْ وَ مَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَ لَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَ لَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٥٦

٨-٤-١-٢- فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامُ

٨-٤-١-٢-١- قَالَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامُ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَنَا لَا أَصْبِرُ عَنْكَ

﴿٤٣٩٦﴾ الزهراء عليها السلام: قَالَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامُ لِلنَّبِيِّ ﷺ وَ هُوَ فِي سَكَرَاتِ الْمَوْتِ يَا أَبَتِ أَنَا لَا أَصْبِرُ عَنْكَ سَاعَةً مِنَ الدُّنْيَا فَأَيُّ الْمِيعَادِ غَدًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥٣٥

﴿اهمیت صبر﴾

- ﴿۴۳۹۰﴾ جنگ با دشمن سخت و ناگوار است و کمتر کسی است که بتواند این ناگواری را تحمل کند، مگر شخصی که تصمیم به رشد و تعالی گرفته باشد.
- ﴿۴۳۹۱﴾ چه بسیار دردی که دردمندانه بر او گریسته می‌شود و چه بسیار کسانی که از صبر یاری می‌خواهند و صبور نیستند.
- ﴿۴۳۹۲﴾ نه از آنان که باقی‌ماندند، کسی ثبات‌ورزید و شکیبایی پیشه کرد و نه از آنان که وارد شهر شدند، کسی به‌سوی من بازگشت.
- ﴿۴۳۹۳﴾ نه آنان که وارد شهر شدند، به‌سوی من بازگشتند و نه آنان که در نخيله ماندند، ثبات‌ورزیدند و شکیبایی پیشه کردند.
- ﴿۴۳۹۴﴾ پایداری در دادن حق تلخ است و هرکسی طاقت آن را ندارد.

۴-۸- کوتاهی و ناتوانی از انجام صبر

۴-۸-۱- تمام‌شدن صبر انبیا و اوصیا و ملائکه

۴-۸-۱-۱- رسول خدا ﷺ

۴-۸-۱-۱-۱- وقتی حضرت حمزه به شهادت رسید پیامبر بی‌تاب شدند

﴿۴۳۹۵﴾ زمانی که عموی پیامبر ﷺ کشته شد بسیار اندوهگین گشت و در مرگ عموی حمزه صبر و تحملش را از دست داد و به‌حق و در کمال جدیت فرمود: به خدا قسم در ازای هر موی حمزه هفتاد مرد از مشرکان قریش را خواهم کشت. از جانب خدا به او وحی شد: "و هرگاه خواستید مجازات کنید، تنها به مقداری که به شما تعدی شده کیفر دهید! و اگر شکیبایی کنید، این کار برای شکیبایان بهتر است. صبر کن و صبر تو فقط برای خدا و به توفیق خدا باشد! و به خاطر (کارهای) آن‌ها، اندوهگین و دلسرد مشو! و از توطئه‌های آنان، در تنگنا قرار مگیر!"

۴-۸-۱-۲- فاطمه علیها السلام

۴-۸-۱-۲-۱- فاطمه علیها السلام به پیامبر فرمودند من در مورد دوری شما توانایی

صبر ندارم

﴿۴۳۹۶﴾ حضرت زهرا علیها السلام در وقت سكرات موت پیامبر ﷺ گفت: ای پدر، من لحظه‌ای در دنیا طاقت جدایی ندارم، وعده‌ی ما فردا کجا خواهد بود؟

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

٢-٢-١-٨-٤- قَالَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام يَا سَلْمَانَ يُرِيدُونَ قَتْلَ عَلِيٍّ؛ مَا عَلَيَّ صَبْرٌ

﴿٤٣٩٧﴾ الزهراء عليها السلام: يَا بِنْتُ مُحَمَّدٍ إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ أَبَاكَ رَحْمَةً فَارْجِعِي فَقَالَتْ يَا سَلْمَانَ يُرِيدُونَ قَتْلَ عَلِيٍّ مَا عَلَيَّ صَبْرٌ فَدَعْنِي حَتَّى آتِيَ قَبْرَ أَبِي فَأَنْشُرَ شَعْرِي وَأَشُقَّ جَنْبِي وَأَصِيحَ إِلَى رَبِّي فَقَالَ سَلْمَانُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُخَسَفَ بِالْمَدِينَةِ وَعَلَى بَعْثَتْنِي إِلَيْكَ يَا مُرْكُ أَنْ تَرْجِعِي لَهُ إِلَى بَيْتِكَ وَتَنْصَرَفِي فَقَالَتْ إِذَا أَرَجُعُ وَأَصْبِرْ وَاسْمَعْ لَهُ وَأَطِيعْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٢٢٧

۳-۲-۱-۸-۴- فاطمة عليها السلام تَطِقْ صَبْرًا

﴿٤٣٩﴾ فَلَمَّا فِي الْيَوْمِ الثَّامِنِ أَبَدَتْ مَا كَتَمَتْ مِنَ الْحُزْنِ فَلَمْ تُنْطِقْ صَبْرًا إِذْ خَرَجَتْ وَصَرَخَتْ
فَكَانَهَا مِنْ فَمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَنْطِقُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٣ ص: ١٧٤

٣-١-٨-٤- الأنبياءُ عليه السلام

﴿٤٣٩٩﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَا يَصْبِرُونَ عَلَى التَّغْيِيرِ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٤٧

٤-١-٨-٤- مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام

﴿٤٤٠﴾ قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا - الكهف ٤٧

﴿٤٤٠﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا - الكهف ٤٨

﴿٤٤٠٢﴾ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا - الكهف ٧٢

﴿٤٤٠٣﴾ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا - الكهف ٧٥

﴿٤٤٠٤﴾ قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا - الكهف ٧٨

﴿٤٤٠﴾ وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَ مَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا - الكهف ٨٢

١-٤-١-٨-٤- أَنْ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا يَصْبِرُ عَلَى عِلْمِ الْعَالَمِ

﴿٤٠٦﴾ الصادق (عليه السلام): وَقَدْ كَانَ الْعَالَمُ يَعْلَمُ أَنَّ مُوسَى لَا يَضُرُّ عَلَى عِلْمِهِ فَكَذَلِكَ وَاللَّهِ يَا إِسْحَاقُ بْنُ عَمَّارٍ قَضَاءُ هَؤُلَاءِ وَفَقْهَاءُ هُمْ وَجَمَاعَتُهُمُ الْيَوْمَ لَا يَحْتَمِلُونَ وَاللَّهِ عِلْمَنَا وَلَا يَقْبَلُونَهُ وَلَا يُطِيقُونَهُ وَلَا يَأْخُذُونَ بِهِ وَلَا يَضُرُّونَ عَلَيْهِ كَمَا لَمْ يَضُرُّ مُوسَى عَلَى عِلْمِ الْعَالَمِ حِينَ صَحِبَهُ وَ

﴿اهمیت صبر﴾

۲-۱-۸-۴- حضرت فاطمه علیها السلام به سلمان فرمودند می‌خواهند علی را بکشند ولی من صبر و تحمل آن را ندارم

﴿۴۳۹۷﴾ ای دختر محمد صلی الله علیه و آله، خداوند پدرت را برای رحمت مبعوث کرد، برگرد، فاطمه علیها السلام گفت: ای سلمان، آن‌ها می‌خواهند علی علیه السلام را بکشند، من طاقت ندارم، رهایم کنید تا بر مزار پدرم بروم و مویم را پریشان و گریبان چاک کنم و رو به خدا فریاد زنم. پس سلمان گفت: می‌ترسم که شهر نابود شود. علی علیه السلام مرا فرستاده تا بگویم به خانه برگردی. پس فاطمه علیها السلام فرمود: برمی‌گردم و صبر می‌کنم و به سخن علی علیه السلام گوش داده، اطاعت می‌کنم.

۳-۱-۸-۴- فاطمه علیها السلام بر صبر طاقت نیاورد

﴿۴۳۹۸﴾ در روز هشتم، فاطمه علیها السلام غم و اندوه درونی خود را ظاهر کرد، طاقتش به پایان رسید و صبرش تمام شد. فریاد زنان از خانه خارج شد، گویا با دهان مبارک پیامبر سخن می‌گوید.

۳-۱-۸-۴- انبیا و پیامبران علیهم السلام

﴿۴۳۹۹﴾ انبیای الهی سرزنش و ملامت را کمتر برمی‌تابیدند.

۴-۱-۸-۴- موسی علیه السلام

﴿۴۴۰۰﴾ گفت: تو هرگز توان آن را نداری که با من شکبیا باشی.

﴿۴۴۰۱﴾ و چگونه می‌توانی در برابر چیزی که از رموزش آگاه نیستی شکبیا باشی؟

﴿۴۴۰۲﴾ گفت: " آیا نگفتم تو هرگز نمی‌توانی با من شکبیایی کنی؟ "

﴿۴۴۰۳﴾ گفت: " آیا نگفتم تو هرگز نمی‌توانی با من شکبیایی کنی؟ "

﴿۴۴۰۴﴾ او گفت: " اینک زمان جدایی من و تو فرارسیده؛ اما به‌زودی راز آنچه را که نتوانستی در برابر آن صبر کنی، به تو خبر می‌دهم.

﴿۴۴۰۵﴾ و اما آن دیوار، از آن دو نوجوان یتیم در آن شهر بود؛ و زیر آن، گنجی متعلق به آن دو وجود داشت؛ و پدرشان مرد صالحی بود؛ و پروردگار تو می‌خواست آن‌ها به حد بلوغ برسند و گنجشان را استخراج کنند؛ این رحمتی از پروردگارت بود؛ و من آن (کارها) را خودسرانه انجام ندادم؛ این بود راز کارهایی که نتوانستی در برابر آن‌ها شکبیایی به خرج دهی! "

۱-۴-۱-۸-۴- موسی علیه السلام در مورد علم دانشمند و عالم (حضرت خضر) تاب نیاورد و

صبر نکرد

﴿۴۴۰۶﴾ خضر می‌دانست که موسی بر آنچه او می‌داند صبر نمی‌کند. به خدا قسم ای اسحاق بن‌عمار، قاضیان این قوم و دانشمندان، امروز توان تحمل دانش ما را ندارند و آن را نمی‌پذیرند و طاقت آن را ندارند، آن را نمی‌گیرند و آن را تحمل نمی‌کنند، همچنان که موسی در

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

رَأَى مَا رَأَى مِنْ عِلْمِهِ وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ مُوسَى مَكْرُوهًا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ رِضًا وَهُوَ الْحَقُّ وَكَذَلِكَ عَلِمْنَا عِنْدَ الْجَهْلَةِ مَكْرُوهٌ لَا يُؤْخَذُ وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ الْحَقُّ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ٢٠٧
﴿٤٤٠٧﴾ الصادقين عليهما السلام: رَحِمَ اللَّهُ مُوسَى عَجَلَ عَلَى الْعَالَمِ أَمَا إِنَّهُ لَوْ صَبَرَ لَرَأَى مِنْهُ مِنَ الْعَجَائِبِ مَا لَمْ يَرَ؛ قصص الأنبياء للراوندي ص: ١٥٧

﴿٤٤٠٨﴾ الصادقين عليهما السلام: إِنَّ الْعَالَمَ لَمَّا تَبِعَهُ مُوسَى خَرَقَ السَّقِينَةَ وَقَتَلَ الْعُلَامَ وَأَقَامَ الْجِدَارَ ثُمَّ بَيَّنَ لَهُ كُلَّهَا وَقَالَ مَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي يَعْنِي لَوْ لَا أَمْرُ رَبِّي لَمْ أَصْنَعْهُ وَقَالَ لَوْ صَبَرَ مُوسَى لَأَرَاهُ الْعَالَمَ سَبْعِينَ أَعْجُوبَةً وَفِي رِوَايَةٍ رَحِمَ اللَّهُ مُوسَى عَجَلَ عَلَى الْعَالَمِ أَمَا إِنَّهُ لَوْ صَبَرَ لَرَأَى مِنْهُ مِنَ الْعَجَائِبِ مَا لَمْ يَرَ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٠١

﴿٤٤٠٩﴾ الصادق عليه السلام: فَوَجَدَا هُنَاكَ الْخَضِرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَتَعَبَّدُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ كَمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا قَالَ لَهُ الْخَضِرُ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا، لَأَنِّي وَكَلْتُ بِعِلْمٍ لَا تُطِيقُهُ وَوَكَلْتُ أَنْتَ بِعِلْمٍ لَا أُطِيقُهُ قَالَ مُوسَى بَلْ أَسْتَطِيعُ مَعَكَ صَبْرًا فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ إِنَّ الْقِيَاسَ لَا مَجَالَ لَهُ فِي عِلْمِ اللَّهِ وَأَمْرِهِ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٢٨٦

٤-٨-١-٥- يونس عليه السلام

﴿٤٤١٠﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُكِنِّ كَصَاحِبِ الْخَوْتِ إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ - القلم ٤٨

٤-٨-١-٦- الملائكة عليهم السلام

﴿٤٤١١﴾ انْظُرُوا إِلَى حُجَّتِي فِي أَرْضِي بَعْدَ نَبِيِّي وَقَدْ بَدَّلَ نَفْسَهُ وَغَفَرَ فِي التُّرَابِ خَدَّهُ تَوَاضِعًا لِعَظَمَتِي أَشْهَدُكُمْ أَنَّهُ إِمَامُ خَلْقِي وَمَوْلَى بَرِيَّتِي وَمَا امْتَحَنَ اللَّهُ خَاصَّهُ مَلَائِكَتُهُ بِذَلِكَ إِلَّا وَقَدْ عَلِمَ مِنْ حَالِهِمْ عَدَمَ صَبْرِهِمْ عَلَى هَذِهِ الْمَهَالِكِ فَكَلَّفَهُمْ وَقَدْ عَلِمَ كِرَاهَتَهُمْ لِتِلْكَ الْمَسَالِكِ وَارَادَ يَعْلَمُ بَنَى آدَمَ أَنَّ الْمَلَائِكَةَ لَمْ تَقْدَمْ عَلَى فِعْلِهِ فَيَقْرُونَ أَنَّهُ لَيْسَ فِيهِمْ كَمِثْلُهُ؛ الصراط المستقيم ج: ١ ص: ١٧٤

٤-٨-١-٧- الناس

﴿اهمیت صبر﴾

سفرش با خضر، بر علم او صبر نکرد و آنچه از او دید در نظرش غلط جلوه می‌کرد، در صورتی که آن‌ها نزد خداوند حق و درست بود و دانش ما نیز نزد نادانان بد و نادرست می‌نماید و نزد خداوند، درست و حق است.

﴿۴۴۰۷﴾ خداوند موسی علیه السلام را رحمت کند. در پرسشهایش از خضر عجله کرد، ولی اگر صبر می‌کرد، از او شگفتی‌های دیگری می‌دید که تاکنون دیده نشده بود.

﴿۴۴۰۸﴾ وقتی موسی به دنبال خضر رفت، او کشتی را سوراخ کرد و بچه را کشت و دیوار را درست کرد. بعد برایش همه را توضیح داد و گفت: ای موسی از پیش خود این افعال را انجام ندادم. یعنی اگر دستور خدا نبود کاری انجام نمی‌دادم. امام علیه السلام فرمود: اگر موسی شکیبایی می‌ورزید عالم به او هفتاد شگفتی دیگر نشان می‌داد و در روایتی آمده است که خداوند موسی علیه السلام را رحمت کند، او در مقابل عالم عجله و شتاب می‌کرد، اما او اگر شکیبایی می‌ورزید از آن عالم عجایی می‌دید که دیده نشده بود.

﴿۴۴۰۹﴾ خضر را در حال عبادت یافتند، چنانکه خداوند فرموده است: " (در آنجا) بنده‌ای از بندگان ما را یافتند که رحمت (و موهبت عظیمی) از سوی خود به او داده و علم فراوانی از نزد خود به او آموخته بودیم. " زیرا من دارای علمی هستم که تو طاقت تحمل آن را نداری و تو دارای علمی هستی که من طاقت آن را ندارم، موسی گفت: چنین نیست، بلکه طاقت دارم و صبر می‌کنم. خضر گفت: قیاس در علم و اوامر خداوند راه ندارد، چگونه می‌توانی بر چیزی که اطلاعی از آن نداری صبر کنی؟

۵-۱-۸-۴- یونس علیه السلام

﴿۴۴۱۰﴾ اکنون که چنین است صبر کن و منتظر فرمان پروردگارت باش و مانند صاحب ماهی (یونس) مباش (که در تقاضای مجازات قومش عجله کرد و گرفتار مجازات ترک اولی شد) در آن زمان که با نهایت اندوه خدا را خواند.

۶-۱-۸-۴- ملائکه

﴿۴۴۱۱﴾ به حجت من بعد از پیامبرم بر روی زمین بنگرید در حالی که او برایم جان فشانی می‌کند و گونه‌اش را برای فروتنی در برابر عظمتم به خاک می‌ساید. شما را شاهد می‌گیرم که او امام و پیشوا و سرپرست مخلوقات من است. و خداوند با آن که می‌دانست حتی فرشتگان برجسته و خاص نیز تحمل این آزمایش‌های سنگین را ندارند. با وجود علم به اکراهشان از ورود در این بلایا و آزمایش‌ها، این امتحان را از ایشان گرفت، تا به فرزندان آدم بفهماند که فرشتگان از آن‌ها پیشقدم نیستند و اعتراف کنند که هیچ مخلوقی مثل انسان نیست.

۷-۱-۸-۴- مردم

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٤١٢﴾ الصادق عليه السلام: أَمَرَ النَّاسُ بِخَصْلَتَيْنِ فَضَيَعُوهُمَا فَصَارُوا مِنْهُمَا عَلَى غَيْرِ شَيْءٍ الصَّبْرُ وَ الْكَيْمَانُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٢٢

﴿٤٤١٣﴾ الصادق عليه السلام: أَمَرَ النَّاسُ بِخَصْلَتَيْنِ فَضَيَعُوهُمَا فَصَارُوا مِنْهُمَا عَلَى غَيْرِ شَيْءٍ كَثْرَةُ الصَّبْرِ وَ الْكَيْمَانُ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ٧٣

٢-٨-٤- الإفراق بالعجز

٢-٨-٤- أعدم الصبر

﴿٤٤١٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أَغْلِقْ عَنِّي أَبْوَابَ الشُّرُورِ وَ الْآثَامِ وَ الْأَحْلَامِ وَ الْأَسْقَامِ وَ الْأَوْزَامِ وَ الْأَمْرَاضِ وَ أَلْعَلِّ وَ الْعَاهَاتِ وَ الْآفَاتِ وَ اللَّوْازِبِ وَ الْمَصَائِبِ وَ الْمُهَمَّاتِ وَ الشَّدَائِدِ وَ الْكُرْبَاتِ وَ الرِّزْيَاتِ وَ الْفَجِيعَاتِ وَ الْحَادِثَاتِ وَ الْأَذْيَاتِ وَ الْهُمُومِ وَ الْعُمُومِ وَ الْفَقْرِ وَ الْعَدْرِ وَ الْمَكْرِ وَ الْخَيْرِ وَ الْكُفْرِ وَ عَذَابِ الْقَبْرِ وَ بَلِيَّةِ أَعْدَمَ عَلَيْهَا الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٧٦

٢-٨-٤- أعيا صبري

﴿٤٤١٥﴾ الباقر عليه السلام: يَا مُعِزَّ كُلِّ ذَلِيلٍ قَدْ وَ حَقَّكَ أَعْيَا صَبْرِي؛ مستدرک الوسائل ج: ٦ ص: ٣٨٧

٢-٨-٤- فَلَمْ تَجِدْنِي صَابِرًا

﴿٤٤١٦﴾ المجتبی عليه السلام: إِنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ التَّزَمَ الرُّكْنَ فَقَالَ إِلَهِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَمْ تَجِدْنِي شَاكِرًا وَ ابْتَلَيْتَنِي فَلَمْ تَجِدْنِي صَابِرًا فَلَا أَنْتَ سَلَبْتَ النِّعْمَةَ بِتَرْكِ الشُّكْرِ وَ لَا أَنْتَ أَدَمْتَ الشَّدَّةَ بِتَرْكِ الصَّبْرِ إِلَهِي مَا يَكُونُ مِنَ الْكَرِيمِ إِلَّا الْكَرَمُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٦ ص: ١٩٧

٢-٨-٤- أعجز

﴿٤٤١٧﴾ لَا تُحْمِلْنِي مَا لَا طَاقَةَ لِي بِهِ فَاضْعُفْ وَ لَا تَبْتَلِنِي بِمَا لَا صَبْرَ لِي عَلَيْهِ فَأَعْجَزْ؛

بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ٣٥٤

٢-٨-٤- عجز عنها صبري

﴿٤٤١٨﴾ السجاد عليه السلام: كَمْ مِنْ بَلِيَّةٍ ابْتَلَيْتَنِي بِهَا عَجَزَ عَنْهَا صَبْرِي؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٦٩

٢-٨-٤- عجزت عن الصبر

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۴۱۲﴾ مردم به دو خصلت امر شده‌اند و هردو را ضایع کرده‌اند و به علت ضایع کردن آن دو، دستشان از همه چیز کوتاه شد و آن دو خصلت: شکیبایی است و پوشاندن آنچه افشای آن به زیان دین است.

﴿۴۴۱۳﴾ مردم به دو خصلت امر شده‌اند و هردو را ضایع کرده‌اند و به علت ضایع کردن آن دو، دستشان از همه چیز کوتاه شد و آن دو خصلت: شکیبایی است و پوشاندن آنچه افشای آن به زیان دین است.

۴-۸-۲-۲-۴-۸-۲-۲ اقرار به ناتوانی

۴-۸-۲-۲-۴-۸-۲-۲-۱ صبر ندارم

﴿۴۴۱۴﴾ خدایا درهای شر و گناهان و خواب‌های بد و بیماری‌ها و آماس‌ها و مرض‌ها و ناخوشی‌ها و بلاها و آفت‌ها و سختی‌ها و مصیبت‌ها و مهمات و غم و اندوه و پستی‌ها و فجایع و حوادث و اذیت‌ها و غم‌ها و فقر و بی‌وفایی و حيله و پیمان‌شکنی و کفر و عذاب قبر و گرفتاری‌ای که صبرم در مقابل آن تمام شود را به روی من ببند.

۴-۸-۲-۲-۴-۸-۲-۲-۲ صبرم سست و ضعیف شد

﴿۴۴۱۵﴾ ای عزیزکننده‌ی هر ذلیل و خوار، به حق تو که صبرم لبریز گشته است.

۴-۸-۲-۲-۴-۸-۲-۲-۳ مرا صابر نیافتی

﴿۴۴۱۶﴾ حسن بن علی بن ابی‌طالب به رکن خانه‌ی خدا دست آویخت و ملتزم شد و گفت: خدایا تو به من نعمت دادی و مرا (آن‌چنان که حق توست) شکرگزار نیافتی، بلایم دادی و مرا شکیبیا نیافتی. ولی به خاطر ترک شکر، نعمت را از من پس‌نگرفتی و به خاطر ناشکیبایی‌ام سختی را تداوم بخشیدی. خدایا، از بخشنده جز بخشش انتظار نمی‌رود.

۴-۸-۲-۲-۴-۸-۲-۲-۴ صبرم سست و ضعیف است

﴿۴۴۱۷﴾ آنچه را که تاب تحملش را ندارم بر دوشم مگذار که اظهار ضعف کنم و به آنچه بر آن صبر نداشته باشم، گرفتارم نساز که اظهار عجز کنم.

۴-۸-۲-۲-۴-۸-۲-۲-۵ در آن مورد صبرم سست و ضعیف است

﴿۴۴۱۸﴾ چه بسا پیشامد ناگواری که مرا بدان مبتلا ساختی و شکیبایی من در برابرش اندک بود.

۴-۸-۲-۲-۴-۸-۲-۲-۶ از صبر کردن ناتوانم

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٤١٩﴾ اللَّهُمَّ إِنَّهُ قَدْ كَانَ فِي سَابِقِ عِلْمِكَ وَفَضَائِكَ وَمَاضِي حُكْمِكَ وَنَافِذِ مَشِيَّتِكَ فِي خَلْقِكَ أَجْمَعِينَ سَعِيدِهِمْ وَشَقِيهِمْ وَفَاجِرِهِمْ وَبَرِّهِمْ أَنْ جَعَلْتَ لِفُلَانِ بْنِ فُلَانٍ عَلَى قُدْرَةٍ فَظَلَمْتَنِي بِهَا وَبَغَى عَلَيَّ لِمَكَانِهَا وَتَعَزَّزَ عَلَيَّ بِسُلْطَانِهِ الَّذِي خَوَّلْتَهُ إِيَّاهُ وَتَجَبَّرَ عَلَيَّ بِعُلُوِّ حَالِهِ الَّتِي جَعَلْتَهَا لَهُ وَغَرَّهُ إِمْلَاؤُكَ لَهُ وَأَطْعَاهُ حِلْمُكَ عَنْهُ فَقَصَدَنِي بِمَكْرُوهِ عَجَزْتُ عَنِ الصَّبْرِ عَلَيْهِ وَتَعَمَّدَنِي بِشَرٍّ ضَعُفْتُ عَنْ احْتِمَالِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٢٣٦
٧-٢-٨-٤- لَا صَبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ

﴿٤٤٢٠﴾ لَا صَبْرَ لِي عَلَى بَلَاءٍ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٢٢٠
﴿٤٤٢١﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): اللَّهُمَّ لَا طَاقَةَ لِفُلَانِ بْنِ فُلَانٍ بِالْجُهْدِ وَلَا صَبْرَ لَهُ عَلَى الْبَلَاءِ وَلَا قُوَّةَ لَهُ عَلَى الْفَقْرِ وَالْفَاقَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣ ص: ٤٠
﴿٤٤٢٢﴾ السجاد (عليه السلام): اللَّهُمَّ لَا طَاقَةَ لِي بِالْجُهْدِ، وَلَا صَبْرَ لِي عَلَى الْبَلَاءِ، وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الْفَقْرِ؛ الصحيفة السجادية الدعاء: ٢٢

﴿٤٤٢٣﴾ الباقر (عليه السلام): اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ طَوَارِقِ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَزَوَابِعِهِمْ وَبَوَائِقِهِمْ وَمَكَايِدِهِمْ وَمَشَاهِدِ الْفَسَادِ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَأَنْ أُسْتَزَلَ عَنْ دِينِي فَتَفْسُدَ عَلَيَّ آخِرَتِي وَأَنْ يَكُونَ ذَلِكَ مِنْهُمْ ضَرَرًا عَلَيَّ فِي مَعَاشِي أَوْ يَعْزِضُ بَلَاءٌ يُصِيبُنِي مِنْهُمْ لَا قُوَّةَ لِي بِهِ وَلَا صَبْرَ لِي عَلَى احْتِمَالِهِ فَلَا تَبْتَلِنِي يَا إِلَهِي بِمُقَاسَاتِهِ فَيَمْنَعَنِي ذَلِكَ عَنْ ذِكْرِكَ وَيَشْغَلَنِي عَنْ عِبَادَتِكَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٥٨٧

١-٢-٨-٤- لَا تَبْتَلِنِي بِمَا لَا صَبْرَ لِي عَلَيْهِ
﴿٤٤٢٤﴾ لَا تُحْمِلْنِي مَا لَا طَاقَةَ لِي بِهِ فَاضْعُفْ وَلَا تَبْتَلِنِي بِمَا لَا صَبْرَ لِي عَلَيْهِ فَأَعْجِزْ؛ بحار الأنوار ج: ٨٣ ص: ٣٥٤

٨-٢-٨-٤- لَا صَبْرَ لِأَحَدٍ عَلَى الْجُوعِ
﴿٤٤٢٥﴾ موسى (عليه السلام): لَيْسَ مِنْ بَلَاءٍ إِلَّا وَيُمْكِنُ الصَّبْرُ عَلَيْهِ إِلَّا الْجُوعُ فَإِنَّهُ بَلَاءٌ فَاضِحٌ لَا صَبْرَ لِأَحَدٍ عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ١١٥
٩-٢-٨-٤- لَا صَبْرَ لِقُوتِنَا

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۴۱۹﴾ خدایا، در علم و قضا و حکم و مشیت تو، بندگان خوشبخت و بدبخت، نیکوکار و بدکار، مشخصند. تو به فلان ظالم توانایی داده‌ای که به من ستم و تجاوز کرده است؛ با قدرتی که تو به او عطا کرده‌ای بر من غالب گشته است و با امکانات بالاتری که به او داده‌ای، به من زورگویی می‌کند؛ مهلت‌دادن تو به او، فریض داده و بردباری تو، او را یاغی نموده است؛ می‌خواهد آسیبی بر من وارد کند که از تحمل آن ناتوانم.

۷-۲-۴- بر این بلا صبر ندارم

﴿۴۴۲۰﴾ بر بلا و گرفتاری، صبر ندارم.

﴿۴۴۲۱﴾ خدایا، فلانی پسر فلانی، طاقت سختی و صبر بر گرفتاری و توان تحمل فقر و تنگدستی را ندارد.

﴿۴۴۲۲﴾ خدایا، طاقت سختی و صبر بر گرفتاری و توان تحمل فقر و تنگدستی را ندارم.

﴿۴۴۲۳﴾ خدایا به تو پناه می‌برم از شبگردان جن و انس و شیاطینشان و نیز گرفتاری‌ها و نیرنگ‌های آنان و اجتماعات فاسقان جن و انس و از اینکه از دین خود بلغزم و آخرتم تباه شود و از اینکه توسط ایشان زبانی به زندگی‌ام وارد شود، یا در معرض بلایی قرار گیرم که توانایی مقابله با آن و تحمل آن را نداشته باشم. خدایا مرا به تحمل رنج‌هایی دچار مکن که سنگینی آن، مرا از یاد تو بازدارد و از عبادت تو، به خودش سرگرم کند.

۱-۷-۲-۴- مرا به آنچه در آن توانایی صبر ندارم امتحان نکن

﴿۴۴۲۴﴾ آنچه را که تاب تحملش را ندارم بر دوشم مگذار که اظهار ضعف کنم و به آنچه بر آن صبر نداشته باشم، گرفتارم نساز که اظهار عجز کنم.

۸-۲-۴- هیچ‌کس بر گرسنگی صبر ندارد

﴿۴۴۲۵﴾ بلایی نیست که کسی نتواند آن را تحمل کند، مگر گرسنگی که آن بلایی رسواکننده است و کسی طاقت آن را ندارد.

۹-۲-۴- توان صبر ندارم

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٤٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَمَا إِنَّا لَوْ لَمْ نُخَوِّفْ إِلَّا بِبَعْضِ مَا خُوفُنَا بِهِ لَكُنَّا مَحْقُوقِينَ أَنْ يَشْتَدَّ خُوفُنَا مِمَّا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَ لَا صَبْرَ لِقَوَّتِنَا عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٤٧

١٠-٢-٨-٤- لَا صَبْرَ لِي عَلَى حِلْمِكَ

﴿٤٤٢٧﴾ الرسول ﷺ: فَرَجَّ عَنِّي السَّاعَةَ السَّاعَةَ السَّاعَةَ فَلَا صَبْرَ لِي عَلَى حِلْمِكَ؛

المجتنى ص: ٢٩

١١-٢-٨-٤- لَا صَبْرَ لِي عَلَى رُؤْيَيْكَ

﴿٤٤٢٨﴾ الرسول ﷺ: سَيِّدِي أَنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي مَا بَكَيْتُ خَوْفًا مِنْ نَارِكَ وَ لَا شَوْقًا إِلَى جَنَّتِكَ وَ لَكِنْ عَقَدَ حُبُّكَ عَلَى قَلْبِي فَلَسْتُ أَصْبِرُ أَوْ أَرَاكَ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٨٠

١٢-٢-٨-٤- لَا صَبْرَ لِي عَلَى عَذَابِكَ

﴿٤٤٢٩﴾ السجاد عليه السلام: اللَّهُمَّ لَا قُوَّةَ لِي عَلَى سَخَطِكَ وَ لَا صَبْرَ لِي عَلَى عَذَابِكَ؛ بحار الأنوار

ج: ٩٥ ص: ٢٣٠

١٣-٢-٨-٤- مَنْ عَرَفَ قَدْرَ الصَّبْرِ لَا يَصْبِرُ عَمَّا مِنْهُ الصَّبْرُ

﴿٤٤٣٠﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ عَرَفَ قَدْرَ الصَّبْرِ لَا يَصْبِرُ عَمَّا مِنْهُ الصَّبْرُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢

ص: ٤٢٧

١٤-٢-٨-٤- لَا يَبْلُغُ الصَّبْرَ

﴿٤٤٣١﴾ الكاظم عليه السلام: وَ إِنِّي لَا أَعْلَمُ يَا سَيِّدِي أَنَّ لَكَ يَوْمًا تَنْتَقِمُ فِيهِ مِنَ الظَّالِمِ لِلْمَظْلُومِ وَ أَتَيْقَنُ أَنَّ لَكَ وَقْتًا تَأْخُذُ فِيهِ مِنَ الْغَاصِبِ لِلْمَعْصُوبِ لِأَنَّهُ لَا يَسْبِقُكَ مُعَانِدٌ وَ لَا يَخْرُجُ مِنْ قَبْضَتِكَ مُنَابِذٌ وَ لَا تَخَافُ قُوَّةَ فَائِتٍ وَ لَكِنْ جَزَعِي وَ هَلَعِي لَا يَبْلُغَانِ الصَّبْرَ عَلَى أَنَاتِكَ وَ انْتِظَارَ

حِلْمِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢٢١

١٥-٢-٨-٤- ابْتَلَيْتَنِي فَلَمْ أَصْبِرْ

﴿٤٤٣٢﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنَّكَ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَمْ أَشْكُرْهُ وَ ابْتَلَيْتَنِي فَلَمْ أَصْبِرْ؛ بحار الأنوار

ج: ٩١ ص: ٢٧٦

﴿٤٤٣٣﴾ إِلَهِي قَدْ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَمْ أَشْكُرْ وَ بَصَّرْتَنِي فَلَمْ أَبْصُرْ وَ أَرَيْتَنِي الْعِبَرَ فَلَمْ أَعْتَبِرْ وَ أَقْلَيْتَنِي

الْعَثَرَاتِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٣٦٤

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۴۲۶﴾ اگر ما جز از بعضی چیزهای ترس آور، هراسان می شدیم، سزاوار بود که ترس ما، از آنچه بر آن طاقت نداریم، شدت یابد و توان تحملمان از دست برود.

۱۰-۲-۸-۴- بر حلم تو صبور نیستم (طاقت ندارم)

﴿۴۴۲۷﴾ خدایا در همین لحظه، همین لحظه، همین لحظه، گشایش ایجاد کن که من همپای بردباری تو، صبر ندارم.

۱۱-۲-۸-۴- طاقت ندیدن تو را ندارم

﴿۴۴۲۸﴾ خداوندا، تو می دانی که من به خاطر ترس از جهنم و یا اشتیاق به بهشت تو گریه نمی کنم. بلکه محبت تو در قلبم گره خورده است و نمی توانم صبر کنم مگر اینکه تو را ببینم.

۱۲-۲-۸-۴- طاقت عذاب تو را ندارم

﴿۴۴۲۹﴾ خدایا، بر سختی ات توانایی و بر عذابت شکیبایی ندارم.

۱۳-۲-۸-۴- هرکس ارزش صبر را بداند بی صبری و بی تابی نمی کند

﴿۴۴۳۰﴾ کسی که ارزش صبر را بشناسد، عاشق و شیفته ی حادثه بوده و بر نیامدن حادثه بی تاب است.

۱۴-۲-۸-۴- به حد کمال صبر نرسید

﴿۴۴۳۱﴾ ای آقای من، می دانم که روزی انتقام مظلوم را از ظالم می گیری و یقین دارم که در زمان خود، انتقام مورد غضب واقع شده را از غضب کننده خواهی گرفت. زیرا هیچ دشمنی بر تو سبقت نمی گیرد. و هیچ مخالفی را از دست تو راه فراری نیست. و تو نگران ازدست رفتن فرصت نیستی. ولی بی تابی و اضطرابم، نمی گذارد که صبر من، عجله نکردن و آرامش تو را همراهی کند و منتظر پایان بردباری تو باشم.

۱۵-۲-۸-۴- مرا امتحان کرد ولی صبر نکردم

﴿۴۴۳۲﴾ خدایا، تو به من نعمت دادی و من شکر نکردم و با گرفتاری آزمایشم کردی و من صبر نکردم.

﴿۴۴۳۳﴾ خدایا تو به من نعمت دادی و من شکرگزاری نکردم، به من بصیرت دادی (راه درست را نشان دادی) و من ندیدم، پندها و اندرزهای را به من نمایاندی ولی عبرت نگرفتم و تو مرا از لغزش نگهداشتی و عیب های مرا پوشاندی و من عیب هایم را نپوشاندم و مرا با مشکلات آزمودی و من صبر نکردم.

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

١٦-٢-٨-٤- عَدَمُ الْإِسْتِطَاعَةِ عَلَى الصَّبْرِ مَعَ الْيَقِينِ

﴿٤٤٣٤﴾ فَلَمْ أَقْصُرْ وَ سَتَرْتُ مِنِّي الْعَوْرَاتِ فَلَمْ أَسْتَتِرْ وَ ابْتَلَيْتَنِي فَلَمْ أَصْبِرْ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤

ص: ٣٦٤

﴿٤٤٣٥﴾ الرسول ﷺ: فَقَدْ مَضَى الْقَلَمُ بِمَا هُوَ كَائِنٌ فَلَوْ جَهَدَ النَّاسُ أَنْ يَنْفَعُوكَ بِأَمْرٍ لَمْ يَكْتُبْهُ اللَّهُ لَكَ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَيْهِ وَ لَوْ جَهَدُوا أَنْ يَضُرُّوكَ بِأَمْرٍ لَمْ يَكْتُبْهُ اللَّهُ عَلَيْكَ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَيْهِ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَعْمَلَ بِالصَّبْرِ مَعَ الْيَقِينِ فَافْعَلْ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَاصْبِرْ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤

ص: ٤١٢

﴿٤٤٣٦﴾ الرسول ﷺ: فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَعْمَلَ لِلَّهِ تَعَالَى بِالرَّضَى فِي الْيَقِينِ فَافْعَلْ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَاصْطَبِرْ فَإِنَّ فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُ خَيْرًا كَثِيرًا؛ أعلام الدين ص: ١٩٩

١٦-٢-٨-٤- بَلِيَّةٌ لَا اسْتَطِيعُ عَلَيْهَا صَبْرًا

﴿٤٤٣٧﴾ امير المؤمنين ﷺ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْغَمِّ وَالْحَزَنِ وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَ الْبُخْلِ وَ سُوءِ الْخُلُقِ وَ ضَلَعِ الدِّينِ وَ غَلَبَةِ الرَّجَالِ وَ غَلَبَةِ الْعَدُوِّ وَ تَوَالِي الْأَيَّامِ وَ مِنْ شَرِّ مَا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ فِي الْأَرْضِ وَ مِنْ بَلِيَّةٍ لَا اسْتَطِيعُ عَلَيْهَا صَبْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٣٩

١٧-٢-٨-٤- عَدَمُ الْإِطَاعَةِ

﴿٤٤٣٨﴾ امير المؤمنين ﷺ: فَإِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَرْحَمُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَجْسَادَكُمْ عَمَّا لَا طَاقَةَ لَكُمْ بِهِ وَ لَا صَبْرَ عَلَيْهِ فَتَعْمَلُوا بِمَا أَحَبَّ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَ تَتْرَكُوا مَا كَرِهَ فَافْعَلُوا؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٤٥

١٨-٢-٨-٤- لَا قُوَّةَ لَنَا فَتَصْبِرْ

﴿٤٤٣٩﴾ الصادق ﷺ: اللَّهُمَّ إِنَّ رِقَابَنَا لَكَ بِالتَّوْبَةِ خَاضِعَةٌ وَ أَيْدِينَا إِلَيْكَ بِالرَّغْبَةِ مَبْسُوطَةٌ وَ لَا عُذْرَ لَنَا فَتَعَذَّرْ وَ لَا قُوَّةَ لَنَا فَتَصْبِرْ؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ١٤٣

﴿٤٤٤٠﴾ الباقر ﷺ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ طَوَارِقِ الْجَنِّ وَالْإِنْسِ وَ زَوَائِعِهِمْ وَ بَوَائِقِهِمْ وَ مَكَايِدِهِمْ وَ مَشَاهِدِ الْفَسَقَةِ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَ أَنْ أَسْتَزَلَ عَنْ دِينِي فَتَفْسُدَ عَلَيَّ آخِرَتِي وَ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ مِنْهُمْ ضَرَرًا عَلَيَّ فِي مَعَاشِي أَوْ يَعْزِضُ بِلَاءٌ يُصِيبُنِي مِنْهُمْ لَا قُوَّةَ لِي بِهِ وَ لَا صَبْرَ لِي

﴿اهمیت صبر﴾

۱۶-۲-۸-۴- ناتوانی بر صبر همراه با یقین

﴿۴۴۳۴﴾ عییم را پوشاندی و من نپوشاندم، مرا گرفتار کردی و من صبوری نکردم.

﴿۴۴۳۵﴾ آنچه سرنوشت تو بوده، از قلم تقدیر گذشته است و اگر مردم کوشش کنند به تو نفعی برسانند در صورتی که برایت مقدر نشده باشد از کوشش خود نتیجه نخواهند گرفت. و اگر کوشش کنند به تو زبانی برسانند، در صورتی که خداوند برای تو مقدر نکرده باشد زبان آن‌ها به تو نخواهد رسید، پس اگر می‌توانی که با یقین به عواقب امور صبر کنی چنین کن و اگر نمی‌توانی، تحمل کن.

﴿۴۴۳۶﴾ اگر توانایی داری که با صبر و یقین کاری انجام دهی، انجام بده و اگر توانایی نداری صبر پیشه کن. که در شکیبایی بر آنچه خوشایند تو نیست، بهره‌ای فراوان است.

۱-۱۶-۲-۸-۴- امتحانی که در مورد آن صبور نیستیم

﴿۴۴۳۷﴾ خدایا از غم و اندوه و ناتوانی و سستی و ترس و خساست و کج خلقی و سنگینی بار قرض و تسلط یافتن دشمن و مصیبت‌های پیاپی و بدی‌های ستمکاران روی زمین و از بلایی که نتوانم آن را تحمل کنم، به تو پناه می‌برم.

۱۷-۲-۸-۴- طاقت‌نیاموردن

﴿۴۴۳۸﴾ تا می‌توانید به این پیکرها و جان‌های خود نسبت به آنچه تاب تحمل و صبر بر آن را ندارند، رحم کنید، پس به آنچه خدا دوست دارد عمل کنید و آنچه را که خدا خوش ندارد رها سازید.

۱۸-۲-۸-۴- توان نداریم تا صبر کنیم

﴿۴۴۳۹﴾ خدایا، گردن ما برای توبه، فروتن و افتاده است و دستانمان برای دریافت آنچه علاقمندیم به‌سویت دراز است. عذری نداریم که بهانه‌جویی کنیم و توان تحمل نیز نداریم که بتوانیم صبر کنیم.

﴿۴۴۴۰﴾ خدایا به تو پناه می‌برم از شبگردان جن و انس و شیاطینشان و نیز گرفتاری‌ها و نیرنگ‌های آنان و اجتماعات فاسقان جن و انس و از اینکه از دین خود بلغزم و آخرتم تباه شود و از اینکه توسط ایشان زبانی به زندگی‌ام وارد شود، یا در معرض بلایی قرار گیرم که توانایی مقابله

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

عَلَى احْتِمَالِهِ فَلَا تَبْتَلِنِي يَا إِلَهِي بِمُقَاسَاتِهِ فَيَمْنَعَنِي ذَلِكَ عَنْ ذِكْرِكَ وَ يَشْغَلَنِي عَنْ عِبَادَتِكَ؛
الكافي ج: ٢ ص: ٥٨٧

١٩-٢-٨-٤- فكيف أصبرُ

﴿٤٤٤١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَهَبْنِي يَا إِلَهِي وَ سَيِّدِي صَبْرْتُ عَلَى عَذَابِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَلَى
فِرَاقِكَ وَ هَبْنِي صَبْرْتُ عَلَى حَرِّ نَارِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَنِ النَّظَرِ إِلَى كَرَامَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧
ص: ١٩٦

﴿٤٤٤٢﴾ السجاد عليه السلام: فَوَيْلُ لِهَاتَيْنِ الْعَيْنَيْنِ كَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى تَحْرِيقِ النَّارِ؛ بحار الأنوار ج: ٩١
ص: ١٢٢

﴿٤٤٤٣﴾ السجاد عليه السلام: فَوَيْلُ لِهَذَا الْجِسْمِ الضَّعِيفِ كَيْفَ يَصْبِرُ عَلَى تَحْرِيقِ النَّارِ؛ بحار الأنوار
ج: ٩١ ص: ١٢٢

٢٠-٢-٨-٤- لَوْ كَانَ لِي صَبْرُ

﴿٤٤٤٤﴾ إِلَهِي وَ عَزَّتِكَ لَوْ كَانَ لِي صَبْرُ عَلَى عَذَابِكَ أَوْ جَلَدُ عَلَى احْتِمَالِ عِقَابِكَ لَمَّا
سَأَلْتُكَ الْعَمَلَ عَنِّي وَ لَصَبْرْتُ عَلَى انْتِقَامِكَ مِنِّي سَخَطًا عَلَى نَفْسِي كَيْفَ عَصَيْتُكَ وَ مَفْتًا لَهَا
كَيْفَ أَقْبَلْتَ عَلَيْهَا وَ أَذْبَرْتَ مُعْرِضَةً عَنْكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢٠٣

٩-٤- ذُمْ قَلَّةَ الصَّبْرِ وَ نَفَادِهِ (مَصَادِيقُ لِإِنْعِدَامِ الصَّبْرِ)

١-٩-٤- أَعْظَمُ الذَّنْبِ

﴿٤٤٤٥﴾ لقمان عليه السلام: أَعْظَمُ عِبَادِي ذَنْبًا مَنْ لَمْ يَرْضَ بِقَضَائِي وَ لَمْ يَشْكُرْ نِعْمَائِي وَ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى
بَلَائِي؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ٧٢

٢-٩-٤- مِنَ الذُّنُوبِ الَّتِي تَكْشِفُ الْغَطَاءَ

﴿٤٤٤٦﴾ السجاد عليه السلام: الذُّنُوبُ الَّتِي تَكْشِفُ الْغَطَاءَ الْاسْتِدَانَةُ بِغَيْرِ نِيَّةِ الْإِدَاءِ وَ الْإِسْرَافُ فِي
النَّفَقَةِ عَلَى الْبَاطِلِ وَ الْبُخْلُ عَلَى الْآهْلِ وَ الْوَلَدِ وَ ذَوِي الْأَرْحَامِ وَ سُوءُ الْخُلُقِ وَ قِلَّةُ الصَّبْرِ؛
وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٨١

٣-٩-٤- لَا خَيْرَ فِيهِ

﴿اهمیت صبر﴾

با آن و تحمل آن را نداشته باشیم. خدایا مرا به تحمل رنج‌هایی دچار مکن که سنگینی آن، مرا از یاد تو بازدارد و از عبادت تو، به خودش سرگرم کند.

۱۹-۲-۴- چگونه صبر کنم

﴿۴۴۱﴾ خدایا بر فرض که آن عذاب دردناک را تحمل کنم، ولی رنج و عذاب جانکاه فراق و هجران را چگونه تحمل کنم؟ و اگر بر فرض بر شدت گرمی و حرارت آتش قهرت نیروی صبر و تحمل داشته باشم، چگونه می‌توانم از لطف و کرامت تو چشم پوشیده و صرف نظر کنم؟

﴿۴۴۲﴾ وای بر این دو چشم که چگونه می‌خواهند بر سوختن در آتش صبر کنند.

﴿۴۴۳﴾ وای بر این دو چشم که چگونه می‌خواهند بر سوختن در آتش صبر کنند.

۲۰-۲-۴- کاش صبر داشتم

﴿۴۴۴﴾ خدایا به عزت سوگند، اگر تحمل عذاب و عقوبت را می‌داشتم، طلب عفو نمی‌کردم و بر انتقام گرفتنت صبر و تحمل می‌کردم، چرا که به خاطر نافرمانی‌هایی که کرده‌ام، بر خود بسیار خشمگینم و از اینکه چرا به تو پشت کرده و به نفس و خواهش‌هایش رو کردم، بسیار غضبناکم.

۹-۴- نکوهش کمبود و فقدان صبر

۱-۹-۴- بزرگ‌ترین گناه

﴿۴۴۵﴾ بزرگ‌تر از همه‌ی گناهان برای بندگان آن است که بنده‌ام راضی به قضای من نباشد و شکر نعمت‌های مرا نکند و بر بالای من شکینا نباشد.

۲-۹-۴- از گناهای است که پرده‌ها را کنار می‌زند

﴿۴۴۶﴾ گناهای که پرده را بالا می‌زند (باطن آدمیان را آشکار می‌نمایند) عبارتند از: وام‌گرفتن با قصد بازپس ندادن، اسراف در صرف اموال خود در راه باطل، بخل نسبت به زن و فرزندان و خویشاوندان، و بد اخلاقی و کم‌صبری.

۳-۹-۴- هیچ خیری در آن نیست

﴿الْأَهَمِّيَّةُ وَالْفَضِيلَةُ﴾

﴿٤٤٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِنَ الْإِيْمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَلَا خَيْرَ فِي جَسَدٍ لَا رَأْسَ لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ١١٥

﴿٤٤٤٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا خَيْرَ فِي إِيْمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١٨ ص: ٢٣٢

﴿٤٤٤٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا خَيْرَ فِي جَسَدٍ لَا رَأْسَ مَعَهُ وَلَا فِي إِيْمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ؛ نهج البلاغة ص: ٤٨٢

٤-٩-٤- الإتهام بالله

﴿٤٤٥٠﴾ موسى عليه السلام: أَيُّ رَبِّ أَيُّ خَلْقِكَ أَعْظَمُ ذَنْبًا قَالَ الَّذِي يَتَّهَمُنِي قَالَ يَا رَبِّ وَهَلْ يَتَّهَمُكَ أَحَدٌ قَالَ نَعَمْ يَا مُوسَى الَّذِي يَسْتَخِيرُنِي وَلَا يَرْضَى بِقَضَائِي وَلَا يَشْكُرُ نِعْمَائِي وَلَا يَصْبِرُ عَلَى بَلَائِي؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٢٣١

٤-٩-٥- استهزاء النفس

﴿٤٤٥١﴾ الرضا عليه السلام: مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الْجَنَّةَ وَلَمْ يَصْبِرْ عَلَى الشَّدَائِدِ فَقَدْ اسْتَهْزَأَ بِنَفْسِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٥٦

﴿اهمیت صبر﴾

﴿۴۴۴۷﴾ صبر برای ایمان، مانند سر برای بدن است و بدنی که سر نداشته باشد، فایده‌ای ندارد.

﴿۴۴۴۸﴾ در ایمان بدون شکیبایی، خیری نیست.

﴿۴۴۴۹﴾ در بدن بی‌سر و در ایمان بدون صبر، خیری نیست.

۴-۹-۴- اتهام و تهمت‌زدن به خدا

﴿۴۴۵۰﴾ ای خدای من، کدام یک از مخلوقات نزد تو گنهگارترند؟ فرمود: آن کسی که مرا متهم می‌کند، گفت: خدایا آیا کسی تو را متهم کرده است؟ فرمود: بله، کسانی که از من درخواست خیر می‌کنند ولی به حکم و قضای من راضی نمی‌شوند، بر نعمت‌هایم شکر نمی‌کنند و بر بلاهایم شکایا نیستند.

۴-۹-۵- مسخره کردن نفس و روح

﴿۴۴۵۱﴾ هر که از خداوند بهشت بخواهد و بر سختی‌ها صبوری نکند خود را مسخره کرده است.

الفصل الخامس - مُقَدِّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ

٥-١- المُقَدِّمَاتُ الْإِيجَابِيَّةُ

٥-١-١- العَوَامِلُ الْخَارِجِيَّةُ (مِنْ قِبَلِ اللَّهِ)

٥-١-١-١- إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا، التَّصْبِيرُ مِنَ اللَّهِ، بِاللَّهِ، مِنَ اللَّهِ

٥-١-١-١-١- إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا

﴿٤٤٥٢﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ تَعَالَى عَبْدًا أَتَمَّهُ الْعَمَلَ بِثَمَانِ خِصَالٍ غَضَّ الْبَصَرَ عَنِ الْمَحَارِمِ وَالْخَوْفِ مِنَ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ وَالْحَيَاءِ وَالْحَلْفِ الصَّبْرِ وَالْأَمَانَةِ وَالصَّدْقِ وَالسَّخَاءِ؛

معدن الجواهر ص: ٦٣

٥-١-١-٢- صَبْرَهُ اللَّهُ، التَّصْبِيرُ مِنَ اللَّهِ

﴿٤٤٥٣﴾ الْحُجَّةُ عليه السلام: أَنْتَ الْعَالِمُ غَيْرُ الْمَعْلَمِ بِالْوَقْتِ الَّذِي فِيهِ صَلَاحُ أَمْرٍ وَلَيْكَ فِي الْإِذْنِ لَهُ بِإِظْهَارِ أَمْرِهِ وَكَشْفِ سِرِّهِ فَصَبِّرْنِي عَلَى ذَلِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٨٩

فصل ۵- مقدمات رسیدن به جایگاه صبر

۵-۱- مقدمات ایجابی

۵-۱-۱- عوامل خارجی (از طرف خدا)

۵-۱-۱-۱- هنگامی که خداوند بنده‌ای را دوست بدارد، به شکیبایی واداشتن از طرف خدا، با کمک از خدا، از طرف خدا

۵-۱-۱-۱-۱- هنگامی که خداوند بنده‌ای را دوست بدارد

﴿۴۴۵۲﴾ هرگاه خداوند بنده‌ای را دوست داشته باشد هشت خصلت را در دل او می‌افکند. گفتند: آن‌ها کدامست؟ فرمود: پوشیدن چشم از محرمات الهی، ترس از خدای سبحان، حیا، واداشتن خود به صبر، اداکردن امانت، راستگویی و سخاوت.

۵-۱-۱-۱-۲- خداوند او را به صبرکردن واداشت، به شکیبایی واداشتن از طرف خدا

﴿۴۴۵۳﴾ خدایا، بی آن که کسی به تو آموخته باشد، بر زمان سامان گرفتن امر ظهور ولایت آگاهی، و اینکه چه زمانی به او اجازه خواهی داد امرش را آشکار و پرده از اسرارش برگیرد. پس مرا بر آن شکیبا ساز.

﴿مَقَدِّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٤٥٤﴾ الرسول ﷺ: أَيُّهَا النَّاسُ عَلَى مِثْلِ حَدِّ السَّيْفِ وَالصَّابِرُ مَنْ صَبَرَهُ اللَّهُ يَغْنَى يَدْخُلُ

الْجَنَّةَ لِمَحَبَّةٍ عَلَيَّ؛ تَفْسِيرُ فِرَاتِ الْكُوفِيِّ ص: ٤٧٥

﴿٤٤٥٥﴾ مَا كَانَ فِيكُمْ أَحَدٌ أَغْظَمَ مُصِيبَةً بِإِسْكَندَرُوسَ مِنِّي وَلَقَدْ صَبَّرَنِي اللَّهُ وَارْضَانِي وَ

رَبَّطَ عَلَيَّ قَلْبِي وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ أَجْرِي عَلَى قَدَرِ ذَلِكَ وَأَرْجُو لَكُمْ مِنَ الْأَجْرِ بِقَدْرِ مَا

رُزِيتُمْ بِهِ مِنْ فَقْدِ أَخِيكُمْ وَأَنْ تُوجَرُوا عَلَى قَدَرِ مَا نَوَيْتُمْ فِي أُمِّهِ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ١٢ ص: ١٨٥

﴿٤٤٥٦﴾ أَسْأَلُكَ أَنْ تُرْضِيَنِي بِقَدْرِكَ وَتُصَابِرَنِي عَلَى بَلَائِكَ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٨٤

ص: ٣١٦

٣-١-١-١-٥- بالله

﴿٤٤٥٧﴾ وَأَصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ -

النحل ١٢٧

﴿٤٤٥٨﴾ الصَّادِقُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): مَا صَبَرِي إِلَّا بِاللَّهِ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٩١ ص: ٣٠٢

﴿٤٤٥٩﴾ الْكَاطِمُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): أَنْ رَجُلًا سَأَلَ الْعَالِمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَكَلَّفَ اللَّهُ الْعِبَادَ مَا لَا يُطِيقُونَ فَقَالَ كَلَّفَ

اللَّهُ جَمِيعَ الْخَلْقِ مَا لَا يُطِيقُونَهُ إِنْ لَمْ يُعْنِهِمْ عَلَيْهِ فَإِنْ أَعَانَهُمْ عَلَيْهِ أَطَاقُوهُ قَالَ اللَّهُ جَلَّ وَعَزَّ

لِنَبِيِّهِ ﷺ وَأَصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ؛ فَهَذَا الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ص: ٣٤٩

﴿٤٤٦٠﴾ الصَّادِقُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): أَصْبِرْ وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ؛ تَأْوِيلُ الْآيَاتِ الظَّاهِرَةِ ص: ٨٣٧

﴿٤٤٦١﴾ الرَّسُولُ ﷺ: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِيَنْظُرَ كَيْفَ

صَبْرُكَ قَالَ أَسْلِمْتُ لِأَمْرِكَ يَا رَبِّ وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ؛ تَأْوِيلُ الْآيَاتِ الظَّاهِرَةِ ص: ٨٣٧

٤-١-١-١-٥- لَا قُوَّةَ عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِاللَّهِ

﴿٤٤٦٢﴾ الرَّسُولُ ﷺ: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِيَنْظُرَ كَيْفَ

صَبْرُكَ قَالَ أَسْلِمْتُ لِأَمْرِكَ يَا رَبِّ وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٢٨ ص: ٦١

٥-١-١-١-٥- مِنَ الْعِزَّةِ بِاللَّهِ

﴿٤٤٦٣﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): إِنَّ مِنَ الْعِزَّةِ بِاللَّهِ أَنْ يَصْبِرَ الْعَبْدُ عَلَى الْمَعْصِيَةِ، وَيَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ

الْمَغْفِرَةَ؛ الْأَمَالِيُّ لِلطُّوسِيِّ ص: ٥٨٠

٦-١-١-١-٥- عَزِيمَةُ اللَّهِ

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۴۵۴﴾ ای مردم، علی مانند لبه‌ی تیز شمشیر است. و شکبیا کسی است که خداوند به او صبر عطا کند. یعنی: به خاطر پایداری‌اش بر دوستی علی، او را وارد بهشت می‌کند.

﴿۴۴۵۵﴾ در میان شما کسی چون من دردمند مصیبت اسکندروس نیست، ولی خداوند به من صبر داد و مرا خشنود ساخت و دلم را آرام کرد و امیدوارم که اجر به بزرگی آن باشد و اجر شما نیز در مصیبت فقدان برادران، به اندازه‌ی اندوهتان باشد.

﴿۴۴۵۶﴾ خدایا از تو می‌خواهم که مرا به مقدّراتی که برایم تعیین فرموده‌ای قانع و خشنود سازی و در برابر بلایت شکیبایم کنی.

۳-۱-۱-۵- با کمک خدا

﴿۴۴۵۷﴾ صبر کن و صبر تو فقط برای خدا و به توفیق خدا باشد! و به خاطر (کارهای) آن‌ها، اندوهگین و دلسرد مشو! و از توطئه‌های آنان، در تنگنا قرار مگیر!

﴿۴۴۵۸﴾ صبری ندارم مگر با تکیه بر خدا.

﴿۴۴۵۹﴾ مردی از (امام رضا) علیه السلام سؤال کرد: آیا حق تعالی بندگان را به چیزی که طاقت آن را ندارند تکلیف کرده است؟ آن حضرت فرمود: خداوند به همه‌ی مخلوقات وظایفی تکلیف کرده است که اگر او کمکشان نکند، برانجام آن طاقت نمی‌آورند، ولی اگر کمکشان کند، طاقت خواهند آورد. خداوند عزیز و جلیل به پیامبرش صلی الله علیه و آله فرمود: و شکبیا باش و برای تو شکیبایی نیست مگر به لطف خدا.

﴿۴۴۶۰﴾ شکیبایی می‌ورزم و برای صبوری کردن، قدرت و نیرویی جز تو برای طلب پشتیبانی ندارم.

﴿۴۴۶۱﴾ شبی که پیامبر صلی الله علیه و آله را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به یاری تو.

۴-۱-۱-۵- هیچ توانایی بر صبر کردن نیست مگر به کمک خدا

﴿۴۴۶۲﴾ شبی که پیامبر صلی الله علیه و آله را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به یاری تو.

۵-۱-۱-۵- از عزت الهی است

﴿۴۴۶۳﴾ خودفریبی است که بنده به گناه اصرار بورزد و آرزو داشته باشد که خدا او را بیامرزد.

۶-۱-۱-۵- اراده و تصمیم الهی

﴿مَقَدَّمَاتُ لِلْوُضُوءِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

١-٦-١-١-٥- عَزَمَ اللَّهُ عَلَى الصَّبْرِ

﴿٤٤٤﴾ عَزَمَ اللَّهُ لَكَ عَلَى الصَّبْرِ فِي الْبُلْوَى وَالشُّكْرِ فِي النِّعْمَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٢ ص: ٧٦

﴿٤٤٥﴾ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: عَزَمَ اللَّهُ لَنَا وَلَكَ بِالصَّبْرِ عِنْدَ الْبُلْوَى وَالشُّكْرِ عِنْدَ النُّعْمَى وَلَا أَشَمَّتْ بِنَا وَلَا بَكَ عَدُوًّا حَاسِدًا أَبَدًا وَالسَّلَامُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١١٧

٣-٦-١-١-٥- الْعَزْمَةُ مِنَ اللَّهِ

﴿٤٤٦﴾ لَتَبْلُوَنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنْ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ - آل عمران ١٨٦

﴿٤٤٧﴾ السَّجَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَوَدِدْتُ أَنَّهُ أُذِنَ لِي فَكَلَّمْتُ النَّاسَ ثَلَاثًا ثُمَّ صَنَعَ اللَّهُ بِي مَا أَحَبَّ قَالَ بِيَدِهِ عَلَى صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ وَلَكِنَّهَا عَزْمَةٌ مِنَ اللَّهِ أَنْ نَصْبِرَ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ آيَةً وَلَتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنْ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ وَأَقْبَلَ يَرْفَعُ يَدَهُ وَيَضَعُهَا عَلَى صَدْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ٢٢٣

٣-٦-١-١-٥- الْعَزْمُ عَلَى رُشْدِهِ

﴿٤٤٨﴾ الرَّسُولُ ﷺ: فَإِنَّ جِهَادَ الْعَدُوِّ شَدِيدٌ كَرِيهُ قَلِيلٌ مَنْ يَصْبِرُ عَلَيْهِ إِلَّا مَنْ عَزَمَ لَهُ عَلَى رُشْدِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٠ ص: ١٢٥

٧-١-١-١-٥- مَشِيئَةُ اللَّهِ

﴿٤٤٩﴾ قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا - الكهف ٦٩

﴿٤٥٠﴾ قَلَّمَا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيُ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ - الصافات ١٠٢

٨-١-١-١-٥- الْمِنَّةُ لِلَّهِ

﴿٤٥١﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا أَيُّوبُ لِمَنِ الْمِنَّةُ عَلَيْكَ فِي صَبْرِكَ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ اللَّهُمَّ لَكَ؛

إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

٩-١-١-١-٥- وَكَلَّ اللَّهُ الْبَلَاءَ بِالصَّبْرِ

﴿٤٥٢﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَكَلَّ الْبَلَاءُ بِالصَّبْرِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٢١

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

۱-۶-۱-۱-۵- خداوند بر صبر اراده کرده است

﴿۴۴۴﴾ خداوند تو را بر شکیبایی در برابر سختی‌ها و شکر در برابر نعمت‌ها، ثابت‌قدم بدارد.
﴿۴۴۵﴾ خداوند صبر و تحمل را به‌هنگام گرفتاری، شکر را هنگام نعمت و خوشی، به ما و تو ارزانی دارد و ما و تو را هرگز دچار سرزنش دشمنان حسود نگرداند والسلام.

۳-۶-۱-۱-۵- آنچه خداوند بر بندگان واجب کرده است (اراده‌ی خدا)

﴿۴۴۶﴾ به یقین (همه‌ی شما) در اموال و جان‌های خود، آزمایش می‌شوید! و از کسانی که پیش از شما به آن‌ها کتاب (آسمانی) داده شده (یهود) و (همچنین) از مشرکان، سخنان آزاردهنده فراوان خواهید شنید! و اگر استقامت کنید و تقوا پیشه سازید، (شایسته‌تر است؛ زیرا) این از کارهای مهم و قابل اطمینان است.

﴿۴۴۷﴾ امام سجاد علیه السلام فرمود: دوست داشتم که به من اجازه داده می‌شد سه بار با مردم سخن می‌گفتم، بعد از آن هرچه خدا می‌خواست با من انجام می‌داد. و در این هنگام با دست خود به سینه‌اش اشاره کردند و فرمودند: ولی تصمیم خدا این است که صبر کنیم. سپس این آیه‌ی شریفه را تلاوت کردند: " شما از کسانی که قبل از شما کتاب داده شدند و از کسانی که شرک آوردند، اذیت‌های زیادی خواهید دید، ولی اگر شما شکیبایی بورزید و تقوی داشته باشید، این صبر و تقوی شما را در انجام کارها صاحب اراده‌ی محکم خواهد کرد، بعد از آن دست خود را بلند کرد و روی سینه‌اش گذاشت.

۳-۶-۱-۱-۵- تصمیم و اراده برای رشد و هدایت

﴿۴۴۸﴾ جنگ با دشمن سخت و ناگوار است و کمتر کسی است که بتواند این ناگواری را تحمل کند، مگر شخصی که تصمیم به رشد و تعالی گرفته باشد.

۷-۱-۱-۱-۵- مشیت الهی

﴿۴۴۹﴾ (موسی) گفت: " به خواست خدا مرا شکیبا خواهی یافت؛ و در هیچ کاری مخالفت فرمان تو نخواهم کرد! "

﴿۴۴۷۰﴾ هنگامی که با او به مقام سعی و کوشش رسید، گفت: " پسر من، من در خواب دیدم که تو را ذبح می‌کنم، نظر تو چیست؟ " گفت " پدرم! هرچه دستور داری اجرا کن، به خواست خدا مرا از صابران خواهی یافت! "

۸-۱-۱-۱-۵- احسان خدا بر خلق

﴿۴۴۷۱﴾ ای ایوب، چه کسی به خاطر این شکیبایی بر تو منت دارد؟ چه کسی قدرت و توان صبر و شکیبایی به تو داد؟ عرض کرد خدایا از توست، از توست.

۹-۱-۱-۱-۵- خداوند بلا را به صبر واگذار کرده است

﴿۴۴۷۲﴾ چاره‌ی بلا را به صبر واگذارده‌اند.

﴿مَقَدَّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٤٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَكَلَّ الرِّزْقُ بِالْحَقِّ وَكَلَّ الْجِرْمَانُ بِالْعَقْلِ وَكَلَّ الْبَلَاءُ بِالْيَقِينِ
وَالصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٤

﴿٤٤٧٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَكَلَّ اللَّهُ الْبَلَاءَ بِالصَّبْرِ؛ التمهيد ص: ٤٦
١-١-١-٥- الإمتحانُ الإلهيُّ .

١-١-٢-٥- الإبتلاءُ .

﴿٤٤٧٥﴾ الرسول الله: أَتُبْلَى بِكَ وَبُلِيتَ بِهِ لِيَنْظُرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ كَيْفَ تَشْكُرُ وَيَنْظُرَ كَيْفَ
يَصْبِرُ؛ بحار الأنوار ج: ٦ ص: ١١٣

﴿٤٤٧٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِذَا ابْتُلِيتَ فَاصْبِرْ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٤٤٧٧﴾ الصادق عليه السلام: إِصْبِرْ نَفْسَكَ عِنْدَ كُلِّ بَلِيَّةٍ وَرَزِيَّةٍ فِي وَلَدٍ أَوْ فِي مَالٍ فَإِنَّ اللَّهَ إِنَّمَا
يَقْبِضُ عَارِيَّتَهُ وَهَبَتَهُ لِيُبْلُو شُكْرَكَ وَصَبْرَكَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٣

﴿٤٤٧٨﴾ الصادق عليه السلام: أَيُّوبُ عليه السلام فَقَالَ الشَّيْطَانُ لَوْ نَصَبْتَ عَلَيْهِ الْبَلَاءَ فَأَبْتَلَيْتَهُ كَيْفَ صَبْرُهُ
فَسَلَّطَهُ عَلَى إِبْلِهِ وَرَقِيقِهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٥٠

﴿٤٤٧٩﴾ فَهَلْ رَأَيْتَ مُنْعِمًا أَفْضَلَ مِنْهُ فَعَلَى إِعْطَائِهِ نَشْكُرُهُ وَ عَلَى ابْتِلَائِهِ نَحْمَدُهُ فَقَدْ جَعَلَ لَنَا
الْخُسْنَيْنِ كِلْتَاهِمَا فَابْتِلَاءُهُ لِيَرَى صَبْرَنَا؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٥٢

﴿٤٤٨٠﴾ الرضا عليه السلام: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي أَمْوَالِكُمْ
إِخْرَاجُ الزَّكَاةِ وَ فِي أَنْفُسِكُمْ تَوْطِينُ النَّفْسِ عَلَى الصَّبْرِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٢ ص: ٨

﴿٤٤٨١﴾ السجاد عليه السلام: كَمْ مِنْ بَلِيَّةٍ ابْتَلَيْتَنِي بِهَا قُلْتُ لَكَ عِنْدَهَا صَبْرِي؛ بحار الأنوار ج: ٤٦
ص: ١٢٢

﴿٤٤٨٢﴾ الصادق عليه السلام: كَمْ مِنْ بَلِيَّةٍ ابْتَلَيْتَنِي قُلْتُ لَكَ بِهَا صَبْرِي؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٣١٥

﴿٤٤٨٣﴾ الصادق عليه السلام: وَاعْلَمْ أَنَّ الْخُلُقَ بَيْنَ فِتْنٍ وَ مِحْنٍ فِي الدُّنْيَا إِمَّا مُبْتَلَى بِالنَّعْمَةِ لِيُظْهَرَ
شُكْرُهُ وَإِمَّا مُبْتَلَى بِالشَّدَّةِ لِيُظْهَرَ صَبْرُهُ وَ الْكَرَامَةُ فِي طَاعَتِهِ وَ الْهَوَانُ فِي مَعْصِيَتِهِ؛
مستدرک الوسائل ج: ٥ ص: ٢٥

١-١-٢-٥- الإمتحانُ

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۴۷۳﴾ روزی را به ساده‌دلی وانهادند، محرومیت را به اتکا به عقل و زرنگی؛ و بلا را به صبر.

﴿۴۴۷۴﴾ خداوند بلا را به صبر وانهادده است.

۵-۱-۱-۲- امتحان الهی

۵-۱-۱-۲-۱- آزمایش

﴿۴۴۷۵﴾ به تو گرفتار شده و تو هم به او گرفتاری؛ تا خدا ببیند چگونه شکر می‌کنی و چگونه شکیبایی می‌ورزی؟

﴿۴۴۷۶﴾ هرگاه به بلایی گرفتار شدی، صبر کن.

﴿۴۴۷۷﴾ در هنگام مصیبت، صبر کنید و در فقدان اولاد و یا مال شکیبایی داشته باشید، خداوند امانت‌ها و بخشش‌های خود را پس می‌گیرد تا شکر و شکیبایی شما را ببازماید.

﴿۴۴۷۸﴾ شیطان گفت: کاش او را در معرض بلایا قرار می‌دادی تا صبر و تحملش در بوته‌ی آزمایش قرار گیرد. پس خدا شیطان را بر شتران و زمین‌های او مسلط کرد.

﴿۴۴۷۹﴾ آیا اربابی بهتر از او دیده‌ای؟ پس باید بر بخشش او شکرگزار باشیم و بر بلایی که از او می‌رسد، سپاسگزار. پس او ما را در دو موقعیت قرار داده است، که هر دو خیرند. ما را امتحان کرده تا صبر و پایداری مان را بسنجد.

﴿۴۴۸۰﴾ خداوند می‌فرماید: "به یقین (همه‌ی شما) در اموال و جان‌های خود، آزمایش می‌شوید! "، منظور از "در اموالتان"، خارج کردن زکات است. منظور از "در جان‌هایتان" آماده کردن خود برای شکیبایی است.

﴿۴۴۸۱﴾ چه بسا پیشامد ناگواری که مرا بدان مبتلا ساختی و شکیبایی من در برابرش اندک بود.

﴿۴۴۸۲﴾ چه بسا پیشامد ناگواری که مرا بدان مبتلا ساختی و شکیبایی من در برابرش اندک بود.

﴿۴۴۸۳﴾ بدان که همه‌ی مردم در دنیا در حال آزمایشند. یا با نعمت آزمایش می‌شوند، که لازم است شکر کنند. یا با شدت و سختی آزمایش می‌شوند، که باید صبر و تحمل به خرج دهند. به هر صورت، کرامت انسان در فرمان برداری اوست و خواری او در نافرمانی از اوامر الهی است.

۵-۱-۱-۲-۲- امتحان

﴿مَقَدَّمَاتُ لِلْوُضُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٤٨٤﴾ الرسول ﷺ: أَبَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُطْلَعَ عَلَى عِلْمِهِ إِلَّا مُتَّحِنًا لِلِإِيمَانِ بِهِ كَمَا قَضَى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَصْبِرَ عَلَى آذَى قَوْمِهِ وَلَا يُجَاهِدَهُمْ إِلَّا بِأَمْرِهِ؛ الكافي ج: ١ ص: ٢٤٢

﴿٤٤٨٥﴾ الصادق عليه السلام: لَوْ فَعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ لَمَا آمَنَ أَحَدٌ وَلَكِنَّهُ جَعَلَ فِي الْمُؤْمِنِينَ أَغْنِيَاءَ وَفِي الْكَافِرِينَ فَقَرَاءَ وَجَعَلَ فِي الْكَافِرِينَ أَغْنِيَاءَ وَفِي الْمُؤْمِنِينَ فَقَرَاءَ ثُمَّ امْتَحَنَهُمْ بِالْأَمْرِ وَالنَّهْيِ وَ

الصَّبْرِ وَالرِّضَا؛ تفسير القمي ج: ٢ ص: ٢٨٤

٣-٢-١-٥- الإختبار

﴿٤٤٨٦﴾ الصادق عليه السلام: إِخْتَبَرَ الْأَغْنِيَاءَ بِمَا أَعْطَاهُمْ لِيَنْظُرَ كَيْفَ شُكْرُهُمْ وَالْفُقَرَاءَ إِنَّمَا مَنَعَهُمْ لِيَنْظُرَ كَيْفَ صَبْرُهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١٧٠

﴿٤٤٨٧﴾ كَانَ مِنْ تَقْدِيرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلُطْفِهِ بَعِبَادِهِ وَحِكْمَتِهِ أَنْ جَعَلَ أَنْبِيَاءَهُ مَعَ هَذِهِ الْمُعْجَزَاتِ فِي حَالِ غَالِبِينَ وَفِي أُخْرَى مَغْلُوبِينَ وَفِي حَالِ قَاهِرِينَ وَفِي حَالِ مَقْهُورِينَ وَلَوْ جَعَلَهُمْ عَزَّ وَجَلَّ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِهِمْ غَالِبِينَ وَقَاهِرِينَ وَلَمْ يَبْتَلِهِمْ وَلَمْ يَمْتَحِنَهُمْ لَاتَّخَذَهُمُ النَّاسُ آلِهَةً مِنْ دُونِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَمَا عُرِفَ فَضْلُ صَبْرِهِمْ عَلَى الْبَلَاءِ وَالْمِحَنِ وَالِاخْتِبَارِ؛ بحار الأنوار

ج: ٤٤ ص: ٢٧٣

﴿٤٤٨٨﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِيَنْظُرَ كَيْفَ صَبْرُكَ قَالَ أَسْلِمْتُ لِأَمْرِكَ يَا رَبُّ وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ فَمَا هُنَّ قِيلَ أَوَّلُهُنَّ الْجُوعُ وَالثَّانِيَةُ عَلَى نَفْسِكَ وَعَلَى أَهْلِكَ لِأَهْلِ الْحَاجَةِ قَالَ قَبِلْتُ يَا رَبُّ وَرَضِيتُ وَسَلَّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ وَأَمَّا الثَّانِيَةُ فَالتَّكْذِيبُ وَالْخَوْفُ الشَّدِيدُ وَبَذَلِكَ مُهْجَتِكَ فِيَّ وَ مُحَارَبَةُ أَهْلِ الْكُفْرِ بِمَالِكَ وَنَفْسِكَ وَالصَّبْرُ عَلَى مَا يُصِيبُكَ مِنْهُمْ مِنَ الْآذَى وَمِنْ أَهْلِ النِّفَاقِ وَالْأَلَمِ فِي الْحَرْبِ وَالْجِرَاحِ قَالَ يَا رَبُّ قَبِلْتُ وَرَضِيتُ وَسَلَّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ وَأَمَّا الثَّالِثَةُ فَمَا يَلْقَى أَهْلُ بَيْتِكَ مِنْ بَعْدِكَ مِنَ الْقَتْلِ أَمَّا أَخُوكَ فَيَلْقَى مِنْ أُمَّتِكَ الشَّتْمَ وَالتَّعْنِيفَ وَالتَّوْبِيعَ وَالْجُرْمَانَ وَالْجَهْدَ وَالظُّلْمَ وَآخِرُ ذَلِكَ الْقَتْلُ فَقَالَ يَا رَبُّ سَلَّمْتُ وَقَبِلْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ وَأَمَّا ابْنُكَ فَتَظَلُّمٌ وَتُحْرِمٌ وَيُؤْخَذُ حَقُّهَا غَضَبًا الَّذِي تَجْعَلُهُ لَهَا وَتُضْرَبُ وَهِيَ حَامِلٌ وَيُدْخَلُ عَلَى حَرِيمِهَا وَمَنْزِلِهَا بَغَيْرِ إِذْنٍ ثُمَّ يَمَسُّهَا هَوَانٌ وَذُلٌّ ثُمَّ لَا تَجِدُ مَانِعًا وَتَطْرَحُ مَا فِي بَطْنِهَا مِنَ الضَّرْبِ وَتَمُوتُ مِنْ ذَلِكَ الضَّرْبِ قَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ قَبِلْتُ يَا رَبُّ وَ

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۴۸۴﴾ خدای عزیز و جلیل نخواسته که کسی بر علم او اشراف پیدا کند، مگر آن کسی که در ایمان به خدا، امتحانش را پس داده باشد، چنانکه خدا به رسولش ﷺ حکم فرموده بود که بر آزار قومش شکیبایی ورزد و جز به فرمان خدا با ایشان مبارزه نکند.

﴿۴۴۸۵﴾ اگر خدا چنین می کرد کسی ایمان نمی آورد، ولی او در میان مؤمنان ثروتمندانی و در میان کافران نیازمندانی، قرار داد و نیز در میان کافران ثروتمندانی و در میان مؤمنان نیازمندانی قرار داد، سپس آن ها را با امر و نهی و صبر و رضایت امتحان کرد.

۳-۲-۱-۵-آزمایش

﴿۴۴۸۶﴾ ثروتمندان را با ثروتی که به آن ها می دهد امتحان می کند تا ببیند چگونه شکر می گزارند؛ و فقیران را می آزماید تا مقدار صبر و شکیبایی آن ها را بداند.

﴿۴۴۸۷﴾ خدا به خاطر لطف و حکمتش بر بندگان، چنین مقدّر کرد که پیامبران را حتی با معجزاتشان، گاهی غالب و گاهی مغلوب، گاهی مسلط و پیروز و گاهی شکست خورده قرار دهد؛ و اگر خداوند پیامبران را همیشه پیروز کرده و آنان را در بلا و گرفتاری قرارشان نمی داد، مردم، ایشان را خدا می دانستند و فضیلت و ارزش صبرشان بر بلایا و محنت ها شناخته نمی شد.

﴿۴۴۸۸﴾ شبی که پیامبر ﷺ را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می خواهد در سه زمینه تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به یاری تو، آن سه چیز کدامند؟ گفته شد: اول: گرسنگی و ترجیح دادن نیازمندان بر خود و خانواده ات. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست و اما دوم: تکذیب و خوف شدید و بذل خون قلبت در راه من و جنگ با کفار با مال و جانّت و تحمل اذیت و آزاری که از ناحیه ی ایشان و اهل نفاق به تو می رسد و نیز تحمل درد جنگ و زخم های آن. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست و اما سوم: عبارت است از کشته شدن اهل بیت بعد از تو. اما برادرت علی علیه السلام، از ناحیه ی امت، ناسزا و درشتی و سرزنش و محرومیت از حق و انکار و ظلم بر او وارد می شود و در پایان او را خواهند کشت. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست و اما دخترت: مورد ستم قرار گرفته، حقش را غصب می کنند، او را می زنند در حالی که باردار است، به حریم و منزلش بدون اجازه داخل شده و او ناتوان و شکست خورده، جلوگیری کننده و مدافعی نمی یابد و به دنبال ضرب و کتکی که می خورد فرزندش سقط شده و در اثر همین حادثه از دنیا می رود. حضرت عرض کرد: "إِنَّا لِلّٰهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ"، "همه از خداییم و به سوی او برمی گردیم". پروردگارا، پذیرفتم راضی و

﴿مَقَدِّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

سَلَّمْتُ وَ مِنْكَ التَّوْفِيقُ وَ الصَّبْرُ وَ يَكُونُ لَهَا مِنْ أَخِيكَ ابْنَانِ يُقْتَلُ أَحَدُهُمَا غَدْرًا وَ يُسَلَبُ وَ يُطْعَنُ يُفْعَلُ بِهِ ذَلِكَ أَمَّتْكَ قَالَ قَبِلْتُ يَا رَبِّ وَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ وَ سَلَّمْتُ وَ مِنْكَ التَّوْفِيقُ وَ الصَّبْرُ وَ أَمَّا ابْنُهَا الْآخَرُ فَتَدَعُوهُ أَمَّتْكَ إِلَى الْجِهَادِ ثُمَّ يَقْتُلُونَهُ صَبْرًا وَ يَقْتُلُونَ وَلَدَهُ وَ مَنْ مَعَهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ ثُمَّ يَسْلُبُونَ حَرَمَهُ فَيَسْتَعِينُ بِي وَ قَدْ مَضَى الْقَضَاءُ مِنِّي فِيهِ بِالشَّهَادَةِ لَهُ وَ لِمَنْ مَعَهُ وَ يَكُونُ قَتْلُهُ حُجَّةً عَلَى مَنْ بَيْنَ فُطْرَيْهَا فَتَبْكِيهِ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِينَ جَزَعًا عَلَيْهِ وَ تَبْكِيهِ مَلَائِكَةُ لَمْ يُدْرِكُوا نُصْرَتَهُ ثُمَّ أُخْرِجَ مِنْ صَلْبِهِ ذِكْرًا بِهِ أَنْصُرُكَ وَ إِنَّ شَبَحَهُ عِنْدِي تَحْتَ الْعَرْشِ وَ فِي نُسخِهِ أُخْرَى ثُمَّ أُخْرِجَ مِنْ صَلْبِهِ ذِكْرًا أَنْتَصِرُ لَهُ بِهِ وَ إِنَّ شَبَحَهُ عِنْدِي تَحْتَ الْعَرْشِ يَمَلَأُ الْأَرْضَ بِالْعَدْلِ وَ يُطْفِئُهَا بِالْقِسْطِ يَسِيرُ مَعَهُ الرَّعْبُ يَقْتُلُ حَتَّى يُسْأَلَ [يُشَكَّ] فِيهِ قُلْتُ إِنَّا لِلَّهِ فَقِيلَ ارْفَعْ رَأْسَكَ فَنَظَرْتُ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ صُورَةً وَ أَطْيَبِهِ رِيحًا وَ النُّورُ يَسْطَعُ مِنْ فَوْقِهِ وَ مِنْ تَحْتِهِ دَعْوَتُهُ فَأَقْبَلَ إِلَيَّ وَ عَلَيْهِ ثِيَابُ النُّورِ وَ سِيمَاءُ كُلِّ خَيْرٍ حَتَّى قَبِلَ بَيْنَ عَيْنَيَّ وَ نَظَرْتُ إِلَى مَلَائِكَةٍ قَدْ حَفُّوا بِهِ لَا يُحْصِيهِمْ إِلَّا اللَّهُ جَلَّ وَ عَزَّ فَقُلْتُ يَا رَبِّ لِمَنْ يَغْضَبُ هَذَا وَ لِمَنْ أَعْدَدَتْ هَؤُلَاءِ وَ قَدْ وَعَدْتَنِي النَّصْرَ فِيهِمْ فَأَنَا أَنْتَظَرُهُ مِنْكَ فَهَؤُلَاءِ أَهْلِي وَ أَهْلُ بَيْتِي وَ قَدْ أَخْبَرْتَنِي بِمَا يَلْقَوْنَ مِنْ بَعْدِي وَ لَوْ شِئْتَ لَأَعْطَيْتَنِي النَّصْرَ فِيهِمْ عَلَى مَنْ بَغَى عَلَيْهِمْ وَ قَدْ سَلَّمْتُ وَ قَبِلْتُ وَ رَضِيتُ وَ مِنْكَ التَّوْفِيقُ وَ الرِّضَا وَ الْعَوْنُ عَلَى الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

﴿٤٤٨٩﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): وَ قَدَّرَ الْأَرْزَاقَ فَكَثَّرَهَا وَ قَلَّلَهَا وَ قَسَمَهَا عَلَى الضِّيقِ وَ السَّعَةِ فَعَدَلَ فِيهَا لِيَبْتَلِيَ مَنْ أَرَادَ بِمِسُورِهَا وَ مَعْسُورِهَا وَ لِيَخْتَبِرَ بِذَلِكَ الشُّكْرَ وَ الصَّبْرَ مِنْ غِنْيِهَا وَ فَقِيرِهَا؛

نهج البلاغة ص: ١٣١

﴿٤٤٩٠﴾ وَ كَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ أَيَّ اخْتَبَرْنَا الْأَغْنِيَاءَ بِالْغِنَى لِنَنْظُرَ كَيْفَ مُوَسَّاتُهُمْ لِلْفُقَرَاءِ وَ كَيْفَ يَخْرُجُونَ مَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ فِي أَمْوَالِهِمْ وَ اخْتَبَرْنَا الْفُقَرَاءَ لِنَنْظُرَ كَيْفَ صَبْرُهُمْ عَلَى الْفَقْرِ وَ عَمَّا فِي أَيْدِي الْأَغْنِيَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٨١

١-٢-٣-١-١-٥- إختبار الشيطان

﴿٤٤٩١﴾ السجادة الطاهرة (عليها السلام): قَالَ إِبْلِيسُ يَا رَبِّ إِنِّي رَأَيْتُ الْعَابِدِينَ لَكَ مِنْ عِبَادِكَ مِنْ أَوَّلِ الدَّهْرِ إِلَى عَهْدِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فَلَمْ أَرِ فِيهِمْ أَغْبَدَ لَكَ وَ لَا أَخْشَعَ مِنْهُ فَأَذُنُّ لِي يَا إِلَهِي أَنْ أَكِيدَهُ لَأَعْلَمُ صَبْرَهُ؛ دلائل الإمامة ص: ٨٣

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست. سپس به حضرتش گفته شد: برای دخترت از برادرت دو پسر است، یکی از آن دو را امتت با حيله و نیرنگ می‌کشند، حقش را سلب نموده و مورد طعن و سرزنش‌ها قرارش می‌دهند. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، "إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ"، "همه از خداییم و به‌سوی او برمی‌گردیم". توفیق و صبر از جانب توست و اما فرزند دیگرش را امتت برای جهاد دعوت کرده، سپس او و فرزندانش و هرکه را از اهل بیتش با اوست، در محاصره می‌کشند و سپس زنان حرمش را اسیر می‌کنند، از من کمک می‌طلبند ولی حکم من چنین صادر شده که او و تمام آنان که با او هستند شهید شوند. قتل او حجت است بر کسانی که در سراسر زمین هستند. اهل آسمان‌ها و ساکنان زمین بر او گریسته و جزع و بی‌تابی می‌کنند و فرشتگانی که نتوانستند او را یاری کنند بر این امر می‌گیرند. سپس از نسل او فرزندی خارج می‌کنم که به‌وسیله‌ی او، تو را یاری می‌کنم، (انتقامت را می‌گیرم). شیخ و تمثال آن فرزند نزد من بوده و زیر عرش است. زمین را پر از عدل کرده، آتش ظلم را با عدالت خاموش می‌کند. رعب و وحشت (برای مخالفان) با او حرکت می‌کند. آن قدر از مردم بکشد که در او شک کنند. عرض کردم: "أَنَا لِلَّهِ"، "همه از خداییم." به آن حضرت گفته شد: سرت را بالا کن، پس مردی بسیار زیبا و معطر دیدم. نور از بالای سر و زیر پاهایش می‌درخشید، او را صدا زدم، در حالی که لباسی از نور بر تن داشت و دارای بهترین چهره بود، به‌سویم آمد و بین دو چشمم را بوسید. دیدم که فرشتگان فراوانی دور او حلقه زده بودند که تعداد آن‌ها را غیر از خداوند عزیز و جلیل، کسی نمی‌توانست بشمارد، عرض کردم: پروردگارا، این شخص برای چه کسی غضب کرده و این فرشتگان را برای چه شخصی آماده کرده‌ای؟ به من وعده داده بودی که با ایشان یاری‌ام کنی. پس انتظار دارم چنین کنی. این‌ها خانواده و اهل بیت من بوده، تو خودت از آزار و اذیتی که بعد از من به ایشان می‌رسد باخبرم کردی و اگر بخواهی حتما می‌توانی با این فرشتگان، آنان را که به اهل بیت من ظلم کردند منکوب و ذلیل کنی. پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و رضایت و یاری بر صبر از جانب توست.

﴿۴۴۸۹﴾ خدا روزی‌ها را اندازه گرفت، آن را کم و زیاد کرد و آن را به دو دسته روزی تنگ و روزی گشاده تقسیم کرد و بین آن دو تعادل برقرار نمود، تا هرکه را خواهد با فراوانی یا سختی معیشت بیازماید و شکر و شکیبایی ثروتمند و بینوا را امتحان کند.

﴿۴۴۹۰﴾ "و این چنین بعضی از آن‌ها را با بعض دیگر آزمودیم (توانگران را به‌وسیله‌ی فقیران)"، یعنی ما توانگران را به‌وسیله‌ی مال آزمایش کردیم تا بنگریم با فقرا چه خواهند کرد و چگونه حقوق واجب خداوند را از اموال خود بیرون می‌کشند و به فقرا می‌دهند. و ما فقرا را نیز آزمایش کردیم که آن‌ها نیز چگونه صبر کرده و در مقابل آنچه توانگران دارند، خویشن‌داری می‌کنند.

۱-۳-۲-۱-۵- امتحان شیطان

﴿۴۴۹۱﴾ شیطان گفت: پروردگارا، من از اول روزگار تا زمان علی بن‌الحسین، در میان بندگانت، عبادت‌کنندگان بسیاری دیده‌ام. ولی تا کنون بنده‌ای عابدتر و خاشع‌تر از او نسبت به تو ندیده‌ام. پس به من اجازه بده که او را فریب دهم تا بر میزان صبر او آگاه شوم.

﴿مَقَدِّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

٣-١-١-٥- التَّوْفِيقُ

١-٣-١-٥- الإِتْيَانُ

﴿٤٤٩٢﴾ الرَّسُولُ ﷺ: إِنَّ الصَّبْرَ يَأْتِي مِنَ اللَّهِ عَلَى قَدَرِ شِدَّةِ الْبَلَاءِ؛ مُسْتَدْرِكُ الْوَسَائِلِ ج: ٢، ص: ٤٣٠

٢-٣-١-٥- الإِدْخَالُ

﴿٤٤٩٣﴾ وَاجْبُرْ مُصِيبَتِي بِجَلَاءِ كَرِبَهَا وَادْخَالِكَ الصَّبْرَ عَلَى فِيهَا؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٨٨، ص: ٥٣

٣-٣-١-٥- الإِرَادَةُ الْخَيْرَةُ

﴿٤٤٩٤﴾ الرَّسُولُ ﷺ: إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَجْمَعَ لِلْمُسْلِمِ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ جَعَلْتُ لَهُ قَلْبًا خَاشِعًا وَلِسَانًا ذَاكِرًا وَجَسَدًا عَلَى الْبَلَاءِ صَابِرًا؛ الْكَافِي ج: ٥، ص: ٣٢٧

٤-٣-١-٥- الإِعْطَاءُ

﴿٤٤٩٥﴾ الرَّسُولُ ﷺ: أَرْبَعُ مَنْ أُعْطِيَتْ فَقَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ بَدَنًا صَابِرًا وَلِسَانًا ذَاكِرًا وَقَلْبًا شَاكِرًا وَزَوْجَةً صَالِحَةً؛ مُسْتَدْرِكُ الْوَسَائِلِ ج: ٢، ص: ٤١٤

﴿٤٤٩٦﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَعْطَانَا اللَّهُ عَشْرَ خِصَالٍ لَمْ يَكُنْ لِأَحَدٍ قَبْلَنَا وَلَا يَكُونُ لِأَحَدٍ بَعْدَنَا الْعِلْمُ وَالْحِلْمُ وَاللَّبُّ وَالنُّبُوَّةُ وَالشَّجَاعَةُ وَالسَّخَاوَةُ وَالصَّبْرُ وَالصَّدْقُ وَالْعِفَافُ وَالطَّهَارَةُ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٣٩، ص: ٣٥٠

﴿٤٤٩٧﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: سَلُوا اللَّهَ أَنْ يُعْطِيَكُمْ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالشَّدَّةِ وَالرَّخَاءِ مِثْلَ الَّذِي أَعْطَاهُمْ وَإِيَّاكُمْ وَمُمَازَّةَ أَهْلِ الْبَاطِلِ؛ الْكَافِي ج: ٨، ص: ١٣

﴿٤٤٩٨﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ أُعْطِيَ الصَّبْرَ لَمْ يُحْرَمِ الْأَجْرَ؛ وَسَائِلُ الشَّيْخَةِ ج: ٧، ص: ٢٨

﴿٤٤٩٩﴾ الرَّسُولُ ﷺ: مَنْ يَصْبِرْ نَصَرَهُ اللَّهُ وَمَا أُعْطِيَ عَطَاءً خَيْرٌ وَأَوْسَعُ مِنَ الصَّبْرِ؛ مُسْتَدْرِكُ الْوَسَائِلِ ج: ٢، ص: ٤٣٠

٥-٣-١-٥- الإِفْرَاقُ

﴿٤٥٠٠﴾ السَّجَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: ثَبَّتْ رَجَاءً كَفَى قَلْبِي وَثَبَّتْ قَدَمِي وَأَفْرِغِ الصَّبْرَ عَلَيَّ وَعَلَى ذَلِكَ فَقَوَّيْ؛ إِقْبَالُ الْأَعْمَالِ ص: ١٩٣

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

۳-۱-۱-۵- توفیق

۱-۳-۱-۵- آوردن

﴿۴۴۹۲﴾ صبر به اندازه‌ی سختی بلا، بر مؤمن نازل می‌شود.

۲-۳-۱-۵- داخل کردن

﴿۴۴۹۳﴾ با برطرف کردن سختی این مصیبت و با داخل نمودن نیروی صبر بر من، زیان مرا جبران کن.

۳-۳-۱-۵- اراده‌ی خیر

﴿۴۴۹۴﴾ هرگاه من اراده کنم که برای مسلمانی خیر و نیکی دنیا و آخرت را یکجا جمع کنم، برای او قلبی خاشع و زبانی گویای ذکر و بدنی صابر و شکیبایی بر بلا و گرفتاری قرار می‌دهم.

۴-۳-۱-۵- عطا کردن

﴿۴۴۹۵﴾ چهار چیز است که به هرکس عطا شود از خیر دنیا و آخرت بهره‌مند خواهد بود، تنی که بر بلا صبور باشد و زبانی که به یاد خدا گویا باشد و قلبی که سپاس پروردگار گذارد و همسری صالح.

﴿۴۴۹۶﴾ خداوند به ما ده خصلت بخشیده که به کسی قبل و بعد از ما نداده است و آن ده خصلت عبارت است از: دانش و بردباری و خردمندی و پیامبری و شجاعت و سخاوت و شکیبایی و راستی و عفت و پاکی.

﴿۴۴۹۷﴾ از خدا بخواهید، در هنگام خوشی و ناخوشی، در سختی و رفاه، به شما صبر بر بلا عنایت کند. چنانچه به آن‌ها ارزانی داشته است. و از خصومت و دشمنی اهل باطل برحذر باشید.

﴿۴۴۹۸﴾ کسی که دارای صفت صبر و تحمل باشد، صاحب اجر و پاداش خواهد بود.

﴿۴۴۹۹﴾ هرکه شکیبایی ورزد خداوند او را یاری دهد و عطیه و بخششی بهتر و فراگیرتر از صبر داده نشده است.

۵-۳-۱-۵- خالی کردن

﴿۴۵۰۰﴾ امیدت را در قلبم ثابت و قدمهایم را استوار ساز و در وجودم صبر بریز و بر آن نیرویم بده.

﴿مَقَدِّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٥٠١﴾ الصادق عليه السلام: وَاجْمَعْ لَهُ شَمْلَهُ وَ اكْمِلْ لَهُ أَمْرَهُ وَ اصْلِحْ لَهُ رَعِيَّتَهُ وَ ثَبِّتْ رُكْنَهُ وَ أَفْرِغِ الصَّبْرَ مِنْكَ عَلَيْهِ حَتَّى يَنْتَقِمَ فَيَشْفِي وَ يَشْفِي حَزَازَاتِ قُلُوبِ نَعْلَةٍ وَ حَرَارَاتِ صُدُورِ وَغَرَةٍ وَ حَسَرَاتِ أَنْفُسٍ تَرِحَةَ مِنْ دِمَاءٍ مَسْفُوكَةٍ وَ أَرْحَامٍ مَقْطُوعَةٍ وَ طَاعَةٍ مَجْهُولَةٍ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٤٠

٣-١-٥-الإلقاء

﴿٤٥٠٢﴾ الكاظم عليه السلام: أَلْقِ فِي قَلْبِي الصَّبْرَ وَ النَّصْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٣٤
 ﴿٤٥٠٣﴾ الصادق عليه السلام: إِذْفَعْ بِأَلْتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ وَ مَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَ مَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حِظٍّ عَظِيمٍ يَا سُبْحَانَ مَنْ اسْتَعْمَلَ التَّقِيَّةَ فِي دِينِ اللَّهِ فَقَدْ تَسَنَّمَ الذَّرْوَةَ الْعُلْيَا مِنْ الْعِزِّ إِنَّ عِزَّ الْمُؤْمِنِ فِي حِفْظِ لِسَانِهِ وَ مَنْ لَمْ يَمْلِكْ لِسَانَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٢ ص: ٣٩٦

٣-١-٥-الأنهال

﴿٤٥٠٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَخَذَ اللَّهُ بِقُلُوبِنَا وَ قُلُوبِكُمْ إِلَى الْحَقِّ وَ أَلْهَمَنَا وَ إِيَّاكُمْ الصَّبْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٢٤٨

﴿٤٥٠٥﴾ الصادق عليه السلام: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ تَعَالَى عَبْدًا أَلْهَمَهُ الْعَمَلَ بِثَمَانٍ خِصَالٍ غَضُّ الْبَصَرِ عَنِ الْمَحَارِمِ وَ الْخَوْفُ مِنَ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ وَ الْحَيَاءُ وَ الْحَلْفُ الصَّبْرُ وَ الْأَمَانَةُ وَ الصَّدْقُ وَ السَّخَاءُ؛ معدن الجواهر ص: ٦٣

﴿٤٥٠٦﴾ الرضا عليه السلام: الْحَمْدُ لِلَّهِ صَبْرًا لَمَّا أَلْهَمَنَا عَلَيْهِ صَبْرًا؛ المصباح للكفعمي ص: ٧٦١
 ﴿٤٥٠٧﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: فَعَظَّمَ اللَّهُ جَلَّ اسْمُهُ لَكَ الْآجِرَ وَ أَلْهَمَكَ الصَّبْرَ وَ رَزَقَنَا وَ إِيَّاكَ الشُّكْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٧٥

﴿٤٥٠٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مِنْ كَلَامِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي تَخْضِيبِهِ عَلَى الْقِتَالِ يَوْمَ صِفِّينَ بَعْدَ حَمْدِ اللَّهِ وَ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ عِبَادَ اللَّهِ اتَّقُوا اللَّهَ وَ غَضُّوا الْأَبْصَارَ وَ اخْفِضُوا الْأَصْوَاتَ وَ أَقْلُوا الْكَلَامَ وَ وَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْمُنَازَلَةِ وَ الْمُجَادَلَةِ وَ الْمُبَارَزَةِ وَ الْمُبَالِطَةِ وَ الْمُبَالَدَةِ وَ الْمُعَانَقَةِ وَ الْمُكَادِمَةِ وَ انْبُئُوا وَ اذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ وَ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۵۰۱﴾ خدایا امورش را سامان بده، کارهایش را تکمیل کن، رعیتش را در خدمتش و تکیه‌گاهش را با ثبات قرار ده. از جانب خود، بر او صبر بریز، تا موعد انتقام فرارسد و کینه را از دل‌های پر درد، سینه‌های پر سوز و جان‌های پر حسرت و اندوه، به خاطر خون‌های ریخته‌شده، خانواده‌های جداافتاده و فرمانبری‌های فراموش‌شده، فرو بنشانند.

۶-۳-۱-۵- به دل افتادن

﴿۴۵۰۲﴾ خدایا به دلم شکیبایی و پیروزی را ببنداز.

﴿۴۵۰۳﴾ بدی را با نیکی دفع کن، پس آن هنگام خواهی دید آن‌که... میان تو و او دشمنی است، گویی دوستی گرم و صمیمی شده است. اما جز کسانی که دارای صبر و استقامتند به این مقام نمی‌رسند و جز کسانی که بهره‌ی عظیمی (از ایمان و تقوا) دارند به آن نایل نمی‌گردند. ای سفیان، هرکس که در آیین الهی تقیه را به کار گیرد، خود را به قله‌ی بلندی از عزت رسانده، قطعا عزت مؤمن در نگهداری زبانش می‌باشد و آن کس که مالک زبان خود نگردد پشیمانی خواهد کشید و از عزت بهره‌ای نخواهد برد.

۷-۳-۱-۵- الهم

﴿۴۵۰۴﴾ خدا دل‌های ما و شما را خواهان راه حق سازد و به دل‌های ما و شما شکیبایی الهم کند.

﴿۴۵۰۵﴾ هرگاه خداوند بنده‌ای را دوست داشته باشد هشت خصلت را در دل او می‌افکند. گفتند: آن‌ها کدام است؟ فرمود: پوشیدن چشم از محرمات الهی، ترس از خدای سبحان، حیا، واداشتن خود به صبر، اداکردن امانت، راستگویی و سخاوت.

﴿۴۵۰۶﴾ حمد و سپاس الهی مخصوص خداست، شکر بر نعمت‌های اوست و بر بلا و مصیبت‌های وارده از او شکیبایی سزاوار است.

﴿۴۵۰۷﴾ پس خداوند پاداش تو را بزرگ قرار دهد و بر تو صبر الهم کند و ما و تو را سپاسگزاری روزی فرماید.

﴿۴۵۰۸﴾ از سخنان آن حضرت علیه السلام در تشویق مردمان به جنگ در صفین؛ پس از حمد و ثنای پروردگار فرمود: ای بندگان خدا از خدا بترسید و (هنگام جنگ) چشمان خود را (از آنچه موجب ترس و خوف شود) بپوشانید و صداها را پایین آورده خاموش کنید، سخن را کم کنید و خودتان را برای مواجه شدن با دشمن و جدال و کارزار و مبارزه و زدو خورد با شمشیر و ردوبدل کردن نیزه و دست‌به‌گریبان شدن با دشمن و گزیدن با دندان آماده کنید، پابرجا باشید و بسیار یاد خدا کنید شاید رستگار شوید و از خدا و رسولش فرمان‌برداری کنید و با یکدیگر ستیزه‌جویی نکنید که

﴿مَقَدَّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ اللَّهُمَّ اَلْهَمَّهُمُ الصَّبْرَ وَ اَنْزِلْ عَلَيْهِمُ النَّصْرَ وَ اَعْظِمْ لَهُمُ
الْاَجْرَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٨٧

٨-٣-١-١-٥- الإنزال و التنزيل

﴿٤٥٠٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ يُنْزَلُ عَلَى قَدَرِ الْمُصِيبَةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٤٥١٠﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ الصَّبْرَ لَيُنْزَلُ عَلَى قَدَرِ شِدَّةِ الْبَلَاءِ عَلَى الْمُؤْمِنِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٦

ص: ٣٠٠

﴿٤٥١١﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يُنْزِلُ الصَّبْرَ عَلَى قَدَرِ الْمُصِيبَةِ مَنْ ضَرَبَ يَدَهُ
عَلَى فَخِذِهِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ حَبَطَ أَجْرُهُ مَنْ أَحْزَنَ وَ الدَّيْءُ فَقَدْ عَقَّهْمَا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤

ص: ٤١٦

﴿٤٥١٢﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ مَا يُحِبُّ الْأَجْرَ فِي الْمُصِيبَةِ قَالَ تَصْفِيْقُ
الرَّجُلِ بِيَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ وَ الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى [أَيِ الصَّبْرُ يُنْزَلُ عِنْدَ كَذَا] مَنْ رَضِيَ فَلَهُ
الرِّضَا وَ مَنْ سَخِطَ فَلَهُ السَّخَطُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ٩٣

﴿٤٥١٣﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: يُنْزَلُ الصَّبْرُ عَلَى قَدَرِ شِدَّةِ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ٧٣

﴿٤٥١٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: يُنْزَلُ الصَّبْرُ عَلَى قَدَرِ قَلَّةِ الْيَسَارِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٢١

٩-٣-١-١-٥- التوفيق

﴿٤٥١٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: وَ مِنْكَ التَّوْفِيقُ لِلصَّبْرِ؛ كامل الزيارات ص: ٣٣٢

﴿٤٥١٦﴾ لَا نَجِدُ عَلَى الصَّبْرِ قُوَّةً إِلَّا بِمَعُونَتِهِ وَ تَوْفِيقِهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٥٢

﴿٤٥١٧﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لَيَنْظُرَ كَيْفَ
صَبْرُكَ قَالَ أَسْلِمْتُ لِأَمْرِكَ يَا رَبِّ وَ لَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ فَمَا هُنَّ قِيلَ أَوَّلُهُنَّ الْجُوعُ وَ
الْأَثَرَةُ عَلَى نَفْسِكَ وَ عَلَى أَهْلِكَ لِأَهْلِ الْحَاجَةِ قَالَ قَبِلْتُ يَا رَبِّ وَ رَضِيتُ وَ سَلَّمْتُ وَ مِنْكَ
التَّوْفِيقُ وَ الصَّبْرُ وَ أَمَّا الثَّانِيَةُ فَالتَّكْذِيبُ وَ الْخَوْفُ الشَّدِيدُ وَ بِذَلِكَ مُهْجَتُكَ فِيَّ وَ مُحَارَبَةُ أَهْلِ
الْكُفْرِ بِمَا لَكَ وَ نَفْسِكَ وَ الصَّبْرُ عَلَى مَا يُصِيبُكَ مِنْهُمْ مِنَ الْأَذَى وَ مِنْ أَهْلِ النِّفَاقِ وَ الْإِلْمِ فِي
الْحَرْبِ وَ الْجِرَاحِ قَالَ يَا رَبِّ قَبِلْتُ وَ رَضِيتُ وَ سَلَّمْتُ وَ مِنْكَ التَّوْفِيقُ وَ الصَّبْرُ وَ أَمَّا الثَّالِثَةُ فَمَا
يَلْقَى أَهْلُ بَيْتِكَ مِنْ بَعْدِكَ مِنَ الْقَتْلِ أَمَّا أَخُوكَ فَيَلْقَى مِنْ أُمَّتِكَ الشَّتْمَ وَ التَّعْنِيفَ وَ التَّوْبِيخَ وَ

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

سست می‌شوید و نیروی شما از دست می‌رود و شکیبیا شوید که خداوند با شکیبایان است. خدایا در دل ایشان شکیبایی بینداز و بر ایشان یاری بفرست و پاداش ایشان را بزرگ فرما.

۸-۳-۱-۵- نازل کردن و فروفرستادن

﴿۴۵۰۹﴾ صبر به اندازه‌ی مصیبت نازل می‌شود.

﴿۴۵۱۰﴾ ظرفیت صبر به اندازه‌ی سختی بلا، بر مؤمن نازل می‌شود.

﴿۴۵۱۱﴾ خداوند متعال به اندازه‌ی مصیبت به انسان صبر می‌دهد، هر که در مصیبت دست بر زانو بزند و بی‌تابی کند اجرش از بین می‌رود و هر که پدر و مادرش را محزون کند آن‌ها را عاق کرده است.

﴿۴۵۱۲﴾ مردی خدمت پیامبر خدا ﷺ رسید. عرض کرد: هنگام نزول مصیبت، چه چیز سبب سقوط و از بین رفتن اجر و پاداش می‌شود؟ حضرت فرمود: کوبیدن دست راست بر پشت دست چپ؛ و صبر آن است که در اول ورود مصیبت، صبر کنی. کسی که به قضای الهی راضی شود خدا از او راضی است و کسی که اظهار ناخشنودی نماید، خدا نیز از او ناراضی است.

﴿۴۵۱۳﴾ صبر به اندازه‌ی شدت گرفتاری نازل می‌شود.

﴿۴۵۱۴﴾ صبر به اندازه‌ی کوتاهی دوره‌ی آسانی نازل می‌شود.

۹-۳-۱-۵- توفیق

﴿۴۵۱۵﴾ توفیق صبر از توسست.

﴿۴۵۱۶﴾ برای صبر و شکیبایی نیرویی نمی‌یابی مگر به یاری و توفیق او (خدای متعال).

﴿۴۵۱۷﴾ شبی که پیامبر ﷺ را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می‌خواهد در سه زمینه تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می‌کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به یاری تو، آن سه چیز کدامند؟ گفته شد: اول: گرسنگی و ترجیح دادن نیازمندان بر خود و خانواده‌ات. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توسست و اما دوم: تکذیب و خوف شدید و بذل خون قلبت در راه من و جنگ با کفار با مال و جانّت و تحمل اذیت و آزاری که از ناحیه‌ی ایشان و اهل نفاق به تو می‌رسد و نیز تحمل درد جنگ و زخمهای آن. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توسست و اما سوم: عبارت است از کشته شدن اهل بیت بعد از تو. اما برادرت علی (علیه السلام) از ناحیه‌ی امت، ناسزا و درشتی و سرزنش و محرومیت از حق و انکار و ظلم بر او وارد می‌شود و در پایان او را خواهند کشت. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم

﴿مَقَدِّمَاتُ لِلْوُضُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

الْجِرْمَانِ وَالْجَهْدِ وَالظُّلْمِ وَآخِرُ ذَلِكَ الْقَتْلُ فَقَالَ يَا رَبِّ سَلِّمْتُ وَقَبِلْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ وَأَمَّا ابْنُكَ فَتُظْلَمُ وَتُحْرَمُ وَيُؤْخَذُ حَقُّهَا غَضَبًا الَّذِي تَجْعَلُهُ لَهَا وَتُضْرَبُ وَهِيَ حَامِلٌ وَيَدْخُلُ عَلَى حَرِيمِهَا وَمَنْزِلِهَا بِغَيْرِ إِذْنٍ ثُمَّ يَمَسُّهَا هَوَانٌ وَذُلٌّ ثُمَّ لَا تَجِدُ مَانِعًا وَتَطْرَحُ مَا فِي بَطْنِهَا مِنَ الضَّرْبِ وَتَمُوتُ مِنْ ذَلِكَ الضَّرْبِ قَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ قَبِلْتُ يَا رَبِّ وَسَلِّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ وَيَكُونُ لَهَا مِنْ أَخِيكَ ابْنَانِ يُقْتَلُ أَحَدُهُمَا غَدْرًا وَيُسَلَبُ وَ يُطْعَنُ يَفْعَلُ بِهِ ذَلِكَ أُمَّتُكَ قَالَ قَبِلْتُ يَا رَبِّ وَإِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ وَسَلِّمْتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالصَّبْرُ وَأَمَّا ابْنُهَا الْآخِرُ فَتَدْعُوهُ أُمَّتُكَ إِلَى الْجِهَادِ ثُمَّ يَقْتُلُونَهُ صَبْرًا وَيَقْتُلُونَ وَلَدَهُ وَمَنْ مَعَهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ ثُمَّ يَسْلُبُونَ حَرَمَهُ فَيَسْتَعِينُ بِي وَقَدْ مَضَى الْقَضَاءُ مِنِّي فِيهِ بِالشَّهَادَةِ لَهُ وَلِمَنْ مَعَهُ وَيَكُونُ قَتْلُهُ حُجَّةً عَلَى مَنْ بَيْنَ فُطْرَيْهَا فَتَبْكِيهِ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَزَعًا عَلَيْهِ وَتَبْكِيهِ مَلَائِكَةُ لَمْ يُدْرِكُوا نُصْرَتَهُ ثُمَّ أُخْرِجَ مِنْ صُلْبِهِ ذَكَرًا بِهِ أَنْصُرُكَ وَإِنْ شَبَحَهُ عِنْدِي تَحْتَ الْعَرْشِ وَفِي نُسخِهِ أُخْرَى ثُمَّ أُخْرِجَ مِنْ صُلْبِهِ ذَكَرًا أَنْتَصِرَ لَهُ بِهِ وَإِنْ شَبَحَهُ عِنْدِي تَحْتَ الْعَرْشِ يَمْلَأُ الْأَرْضَ بِالْعَدْلِ وَ يُطْفِئُهَا بِالْقِسْطِ يَسِيرُ مَعَهُ الرُّعْبُ يَقْتُلُ حَتَّى يُسْأَلَ [يُشَكَّ] فِيهِ قُلْتُ إِنَّا لِلَّهِ فَقِيلَ ارْفَعْ رَأْسَكَ فَنَظَرْتُ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ صُورَةً وَأَطْيَبِهِ رِيحًا وَالنُّورُ يَسْطَعُ مِنْ فَوْقِهِ وَمِنْ تَحْتِهِ فَدَعَا نُوهُ فَأَقْبَلَ إِلَيَّ وَعَلَيْهِ ثِيَابُ النُّورِ وَسِيمَاءُ كُلِّ خَيْرٍ حَتَّى قَبِلَ بَيْنَ عَيْنَيَّ وَنَظَرْتُ إِلَى مَلَائِكَةٍ قَدْ حَفُوا بِهِ لَا يُحْصِيهِمْ إِلَّا اللَّهُ جَلَّ وَعَزَّ فَقُلْتُ يَا رَبِّ لِمَنْ يَغْضَبُ هَذَا وَلِمَنْ أَعْدَدْتَ هَؤُلَاءِ وَقَدْ وَعَدْتَنِي النُّصْرَ فِيهِمْ فَأَنَا أَنْتَظِرُهُ مِنْكَ فَهَؤُلَاءِ أَهْلِي وَأَهْلُ بَيْتِي وَقَدْ أَخْبَرْتَنِي بِمَا يَلْقَوْنَ مِنْ بَعْدِي وَلَوْ شِئْتَ لَأَعْطَيْتَنِي النُّصْرَ فِيهِمْ عَلَى مَنْ بَغَى عَلَيْهِمْ وَقَدْ سَلِّمْتُ وَقَبِلْتُ وَرَضِيتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالرِّضَا وَالْعَوْنُ عَلَى الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

١٠-٣-١-٥- الجبلة

﴿٤٥١٨﴾ جَبَلَهُمْ عَلَى خَلَائِقِ الصَّبْرِ لِتَكُونَ لَهُمُ الْعَاقِبَةُ الْحُسْنَى وَكَرَامَةُ حُسْنِ الْعُقْبَى؛

بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ٣٥

١١-٣-١-٥- الجواز

﴿٤٥١٩﴾ الرَّسُولُ ﷺ: فَنِعْمَ الْجَوَازُ جَوَازُ رَبِّكَ بِسَخَاوَةِ نَفْسِكَ وَصَبْرِكَ عَلَى سَمَلَتِكَ هَذِهِ

الْمُنْخَرِقَةُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٦٠

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست و اما دختری: مورد ستم قرار گرفته، حقش را غصب می‌کنند، او را می‌زنند در حالی که باردار است، به حریم و منزلش بدون اجازه‌ی داخل شده و او ناتوان و شکست‌خورده، جلوگیری‌کننده و مدافعی نمی‌یابد و به‌دنبال ضرب و کتکی که می‌خورد فرزندش سقط شده و در اثر همین حادثه از دنیا می‌رود. حضرت عرض کرد: "إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ"، "همه از خداییم و به‌سوی او برمی‌گردیم". پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و صبر از جانب توست. سپس به حضرتش گفته شد: برای دختری از برادرت دو پسر است، یکی از آن دو را امتت با حيله و نیرنگ می‌کشند، حقش را سلب نموده و مورد طعن و سرزنش‌ها قرارش می‌دهند. حضرت عرض کرد: پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، "إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ"، "همه از خداییم و به‌سوی او برمی‌گردیم". توفیق و صبر از جانب توست و اما فرزند دیگری را امتت برای جهاد دعوت کرده، سپس او و فرزندانش و هر که را از اهل بیتش با اوست، در محاصره می‌کشند و سپس زنان حرمش را اسیر می‌کنند، از من کمک می‌طلبند ولی حکم من چنین صادر شده که او و تمام آنان که با او هستند شهید شوند. قتل او حجت است بر کسانی که در سراسر زمین هستند. اهل آسمان‌ها و ساکنان زمین بر او گریسته و جزع و بی‌تابی می‌کنند و فرشتگانی که نتوانستند او را یاری کنند بر این امر می‌گریند. سپس از نسل او فرزندی خارج می‌کنم که به‌وسیله‌ی او، تو را یاری می‌کنم، (انتقامت را می‌گیرم). شیخ و تمثال آن فرزند نزد من بوده و زیر عرش است. زمین را پر از عدل کرده، آتش ظلم را با عدالت خاموش می‌کند. رعب و وحشت (برای مخالفان) با او حرکت می‌کند. آن قدر از مردم بکشد که در او شک کنند. عرض کردم: "إِنَّا لِلَّهِ"، "همه از خداییم." به آن حضرت گفته شد: سرت را بالا کن، پس مردی بسیار زیبا و معطر دیدم. نور از بالای سر و زیر پاهایش می‌درخشید، او را صدا زدم، در حالی که لباسی از نور بر تن داشت و دارای بهترین چهره بود، به‌سویم آمد و بین دو چشمم را بوسید. دیدم که فرشتگان فراوانی دور او حلقه زده بودند که تعداد آن‌ها را غیر از خداوند عزیز و جلیل، کسی نمی‌توانست بشمارد، عرض کردم: پروردگارا، این شخص برای چه کسی غضب کرده و این فرشتگان را برای چه شخصی آماده کرده‌ای؟ به من وعده داده بودی که با ایشان یاری‌ام کنی. پس انتظار دارم چنین کنی. این‌ها خانواده و اهل بیت من بوده، تو خودت از آزار و اذیتی که بعد از من به ایشان می‌رسد باخبرم کردی و اگر بخواهی حتماً می‌توانی با این فرشتگان، آنان را که به اهل بیت من ظلم کردند منکوب و ذلیل کنی. پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و رضایت و یاری بر صبر از جانب توست.

۱۰-۱-۱-۵- طبعیت و سرشت

﴿۴۵۱۸﴾ (کل وجود) آن‌ها را با خُلق و خوی شکیبایی سرشته است تا سرانجام نیکو و کرامت و مزایای عاقبت خوش، به ایشان برسد.

۱۱-۱-۱-۵- اجازه

﴿۴۵۱۹﴾ پس به خاطر سخاوتمندی و گذشت از خودت و صبر بر از دست دادن این لباس کهنه‌پاره‌ی (دنیا)، گذر تو از پل صراط بسیار آسان خواهد بود.

﴿مَقَدَّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

١٢-٣-١-٥- الرِّزْقُ

﴿٤٥٢٠﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ خَيْرُ مَرْكَبٍ مَا رَزَقَ اللَّهُ عَبْدًا خَيْرًا لَهُ وَلَا أَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٦

﴿٤٥٢١﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ تَعَرَّضَ لِسُلْطَانٍ جَائِرٍ فَأَصَابَتْهُ بَلِيَّةٌ لَمْ يُوجَرْ عَلَيْهَا وَلَمْ يُرْزَقِ الصَّبْرَ

عَلَيْهَا؛ الكافي ج: ٥ ص: ٦٠

﴿٤٥٢٢﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ تَعَرَّضَ لِسُلْطَانٍ جَائِرٍ فَأَصَابَتْهُ بَلِيَّةٌ لَمْ يُوجَرْ عَلَيْهَا وَلَمْ يُرْزَقِ الصَّبْرَ

عَلَيْهَا؛ ثواب الأعمال ص: ٢٤٨

﴿٤٥٢٣﴾ الصادق عليه السلام: أَسْأَلُكَ أَنْ تَرْزُقَنِي شُكْرَ نِعْمَتِكَ وَصَبْرًا عَلَى بَلِيَّتِكَ؛ بحار الأنوار

ج: ٩١ ص: ٢٣٩

﴿٤٥٢٤﴾ الكاظم عليه السلام: أَسْأَلُكَ أَنْ تَرْزُقَنِي الشُّكْرَ عِنْدَ النِّعَمِ وَالصَّبْرَ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ بحار الأنوار

ج: ٩٢ ص: ٤٤٨

﴿٤٥٢٥﴾ اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي صَبْرَ آلِ مُحَمَّدٍ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ١٦

﴿٤٥٢٦﴾ السَّجَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي فِيهِ تَمَامَ صِيَامِهِ وَبُلُوغَ أَلَمَلٍ فِي قِيَامِهِ وَاسْتِكْمَالَ مَا

يُرْضِيكَ فِيهِ صَبْرًا وَإِيمَانًا وَيَقِينًا وَاحْتِسَابًا؛ الكافي ج: ٤ ص: ٧٥

٤-١-١-٥- الْمَعُونَةُ الْإِلَهِيَّةُ.

١-٤-١-٥- التَّائِيْدُ وَالتَّسْدِيْدُ

﴿٤٥٢٧﴾ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اللَّهُمَّ فَإِنْ كَانَ فِي الْمَصَابِرَةِ... رِضَى لَكَ وَمُتَوَبَّةٌ مِنْكَ فَهَبْ لَنَا مَزِيْدًا

مِنَ التَّائِيْدِ وَعَوْنًا مِنَ التَّسْدِيْدِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢١٦

٢-٤-١-٥- الْعِصْمَةُ

﴿٤٥٢٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كَيْفَ يَصْبِرُ عَنِ الشَّهْوَةِ مَنْ لَمْ تُعْنَهُ الْعِصْمَةُ؛ غرر الحكم ص: ٣١٨

٣-٤-١-٥- الْعَوْنُ وَالْمَعُونَةُ

﴿٤٥٢٩﴾ لَا نَجِدُ عَلَى الصَّبْرِ قُوَّةً إِلَّا بِمَعُونَتِهِ وَتَوْفِيقِهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٣٥٢

﴿٤٥٣٠﴾ أَسْتَعِينُ بِكَ عَلَى الصَّبْرِ فَأَعِنِّي؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ٢٨٦

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

۱۲-۱-۳-۵- رزق و روزی

﴿۴۵۲۰﴾ صبر، بهترین وسیله‌ی سواری است. خداوند چیزی بهتر و وسیع‌تر از صبر، نصیب بنده‌اش نکرده است.

﴿۴۵۲۱﴾ ای مفضل، هرکس (در نبود شرایط) متعرض حاکم ظالمی شود و از ناحیه‌ی حاکم به او صدمه‌ای برسد، بر این کارش پاداش نمی‌برد و بر این صدمه و گرفتاری، به او شکیبایی داده نمی‌شود.

﴿۴۵۲۲﴾ ای مفضل، هرکس (در نبود شرایط) متعرض حاکم ظالمی شود و از ناحیه‌ی حاکم به او صدمه‌ای برسد، بر این کارش پاداش نمی‌برد و بر این صدمه و گرفتاری، به او شکیبایی داده نمی‌شود.

﴿۴۵۲۳﴾ خدا از تو شکر بر نعمت و شکیبایی بر بلایت را خواستارم.

﴿۴۵۲۴﴾ خدا از تو می‌خواهم که در هنگام نعمت‌ها، شکر؛ و به‌هنگام بلا، شکیبایی روزی‌ام کنی.

﴿۴۵۲۵﴾ خدا شکیبایی خاندان محمد ﷺ را روزی‌ام قرارده.

﴿۴۵۲۶﴾ خدا در این ماه، روزه‌ی تمام روزها و رسیدن به آرزوها در نمازهای شبانه و طلب به‌کمال رساندن هرآنچه تو را راضی می‌کند را روزی‌ام کن. که همه را با شکیبایی و ایمان و یقین و نیت خالصانه انجام دهی.

۴-۱-۵- یاری و مساعدت الهی

۱-۴-۱-۵- تأیید و محکم کردن

﴿۴۵۲۷﴾ خدا اگر رضایت و پاداش‌دادن در صبرکردن ماست، پس ما را بیش از پیش، تأیید و برای ثابت‌ماندنمان کمک کن.

۲-۴-۱-۵- عصمت

﴿۴۵۲۸﴾ چگونه کسی که عصمت و نگهداری الهی او را یاری نکرده باشد می‌تواند صبر کند؟

۳-۴-۱-۵- یاری و کمک

﴿۴۵۲۹﴾ برای صبر و شکیبایی نیرویی نمی‌یابی مگر به یاری و توفیق او (خداوند متعال).

﴿۴۵۳۰﴾ خدا، در شکیبایی‌ورزیدن از تو یاری می‌خواهم، پس مرا یاری کن.

﴿مَقَدَّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٥٣١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ لَا تُعَاجِلُوا الْأَمْرَ قَبْلَ بُلُوغِهِ فَتَنْدَمُوا؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١٠٠

﴿٤٥٣٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا وَفِي الثَّبَاتِ عِنْدَ الْهَزِيمَةِ وَحَمْلِ الرَّجْلِ الْوَاحِدِ الْوَاقِعِ بِشُجَاعَتِهِ عَلَى الْكُتَيْبَةِ فَضْلٌ عَظِيمٌ؛ دعائم الإسلام ج: ١ ص: ٣٧٣

﴿٤٥٣٣﴾ الباقر عليه السلام: اللَّهُمَّ فَإِنْ كَانَ فِي الْمَصَابِرَةِ... رِضَى لَكَ وَ مَثُوبَةً مِنْكَ فَهَبْ لَنَا مَزِيداً مِنَ التَّائِيْدِ وَعَوْناً مِنَ التَّسْدِيْدِ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢١٦

﴿٤٥٣٤﴾ الكاظم عليه السلام: أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ الْعَالِمَ عليه السلام أَمْ كَلَّفَ اللَّهُ الْعِبَادَ مَا لَا يُطِيقُونَ فَقَالَ كَلَّفَ اللَّهُ جَمِيعَ الْخَلْقِ مَا لَا يُطِيقُونَهُ إِنْ لَمْ يُعْنِهِمْ عَلَيْهِ فَإِنْ أَعَانَهُمْ عَلَيْهِ أَطَاقُوهُ قَالَ اللَّهُ جَلَّ وَعَزَّ لِنَبِيِّهِ عليه السلام وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ؛ فقه الرضا عليه السلام ص: ٣٤٩

﴿٤٥٣٥﴾ هَكَذَا خَلَقَ لِلنَّاسِ كَفًّا وَ أَصَابِعَ مَهْيَاةٍ لِقَدْحِ النَّارِ وَ اسْتِعْمَالَهَا وَ لَمْ يُعْطِ الْبَهَائِمَ مِثْلَ ذَلِكَ لَكِنَّهَا أُعِينَتْ بِالصَّبْرِ عَلَى الْجَفَاءِ وَ الْخُلَلِ فِي الْمَعَاشِ لِكَيْلَا يَنَالَهَا فِي فَقْدِ النَّارِ مَا يَنَالُ الْإِنْسَانُ؛ بحار الأنوار ج: ٣ ص: ١٢٣

٤-١-١-٥- التَّقْوِيَةُ

﴿٤٥٣٦﴾ الرسول عليه السلام: اللَّهُمَّ بَجَاهِ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ إِنْ كَانَ مَا كَرِهْتُهُ مِنْ أَمْرِي هَذَا خَيْرًا لِي وَ أَفْضَلَ فِي دِينِي فَصَبِّرْنِي عَلَيْهِ وَ قَوِّنِي عَلَى احْتِمَالِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ١٤٩

﴿٤٥٣٧﴾ الصادق عليه السلام: أَصْبِرْ وَ لَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ؛ تأويل الآيات الظاهرة ص: ٨٣٧

﴿٤٥٣٨﴾ العسكري عليه السلام: أَخْبَرَنِي بِالْقُوَّةِ الَّتِي قَوَّى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهَا الْعِبَادَ فِي تَغَالِبِ تِلْكَ الْأُمُورِ السَّيِّئَةِ وَ الْأَهْوَاءِ الْمُرْدِيَةِ قَالَ الْعِلْمُ وَ الْعَقْلُ وَ الْعَمَلُ بِهِمَا وَ صَبْرُ النَّفْسِ عَنْ شَهَوَاتِهَا؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٢١

﴿٤٥٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ الصَّبْرَ قُوَّةٌ مِنْ قُوَى الْعَقْلِ وَ بِقَدْرِ مَوَادِّ الْعَقْلِ وَ قُوَّتِهَا يَقْوَى الصَّبْرُ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٦٠

﴿٤٥٤٠﴾ السجاد عليه السلام: ثَبَّتْ رَجَاءً كَ فِي قَلْبِي وَ ثَبَّتْ قَدَمِي وَ أَفْرِغِ الصَّبْرَ عَلَيَّ وَ عَلَى ذَلِكَ فَقَوِّنِي؛ إقبال الأعمال ص: ١٩٣

٥-١-١-٥- الْمِنَّةُ

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۵۳۱﴾ از خداوند طلب یاری کنید و صبر پیشه سازید، که خداوند، زمین خود را به بنده‌ی شایسته‌ی خود می‌سپارد و عاقبت نیک از آن پرهیزگاران است. پیش از رسیدن و آماده‌شدن مقدمات هر کار، شتاب م کنید که پشیمان می‌شوید.

﴿۴۵۳۲﴾ از خداوند طلب یاری کنید و صبر پیشه سازید و بدانید که در ثبات و پایداری به هنگام شکست و در یورش بردن مردی تنها و مطمئن با شجاعتش به لشکر دشمن، فضیلتی بزرگ است.

﴿۴۵۳۳﴾ خدایا اگر رضایت و پاداش دادنت در صبر کردن ماست، پس ما را بیش از پیش، تأیید و برای ثابت‌ماندنمان کمک کن.

﴿۴۵۳۴﴾ مردی از (امام رضا) علیه السلام سؤال کرد: آیا حق تعالی بندگان را به چیزی که طاقت آن را ندارند تکلیف کرده است؟ آن حضرت فرمود: خداوند به همه‌ی مخلوقات وظایفی تکلیف کرده است که اگر او کمکشان نکند، برانجام آن طاقت نمی‌آورند، ولی اگر کمکشان کند، طاقت خواهند آورد. خداوند عزیز و جلیل به پیامبرش صلی الله علیه و آله فرمود: و شکیا باش و برای تو شکیبایی نیست مگر به لطف خدا.

﴿۴۵۳۵﴾ خداوند به آدمی کف و انگشت داده تا بتواند از آن برای روشن کردن آتش استفاده کند و مانند آن را به بهایم نداده است و آن‌ها را سازگار با غذای خام کرده و بردبار در برابر سرما، تا مثل انسان از نبود آتش خللی در زندگی‌شان پدید نیاید.

۴-۱-۱-۵- تقویت و استحکام

﴿۴۵۳۶﴾ خدایا، تو را به جاه و منزلت محمد و خاندانش صلی الله علیه و آله سوگند می‌دهم، اگر این مسأله‌ی ناخوشایند برایم خیر است، مرا نسبت بدان صبور گردان و بر تحملش قوت و قدرت عنایت فرما. ﴿۴۵۳۷﴾ شکیبایی می‌ورزم و برای صبوری کردن، قدرت و نیرویی جز تو برای طلب پشتیبانی ندارم.

﴿۴۵۳۸﴾ مرا از نیرویی باخبر ساز که خداوند به مردم داده تا با آن به مبارزه با کارهای زشت و گناه و اعمال ناپسند برخیزند؟ پاسخ داد: علم و عقل، و عمل به آن دو؛ و نگاهداشتن نفس از شهوت‌رانی.

﴿۴۵۳۹﴾ شکیبایی، نیرویی از نیروهای عقل است، پس قوت صبر آدمی به میزان عقل و توانایی آن بستگی دارد.

﴿۴۵۴۰﴾ امیدت را در قلبم ثابت و قدمهایم را استوار ساز و در وجودم صبر بریز و بر آن نیرویم بده.

۴-۱-۱-۵- احسان

﴿مَقَدَّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٥٤١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا أَيُّوبُ لِمَنِ الْمِنَّةُ عَلَيْكَ فِي صَبْرِكَ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ اللَّهُمَّ لَكَ؛

إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

﴿٤٥٤٢﴾ يَا مُمْتَنَّا عَلَى أَهْلِ الصَّبْرِ بِالذَّعَةِ الَّتِي أَذْخَلَتْهَا عَلَيْهِمْ بِطَاعَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨

ص: ٥٣

٤-١-١-٥-النَّصْرُ

﴿٤٥٤٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أ تَرَوْنَ الْغَلْبَةَ لِمَنْ صَبَرَ بِغَيْرِ نَصْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٢٦

٥-١-١-٥-الأمرُ راجع: الفصلُ الثاني

٥-١-٢-العواملُ الدَّاخلِيَّةُ، (الصفاتُ والأعمالُ الدَّاعِيَّةُ إِلَى الصَّبْرِ)

٥-١-٢-١-الإعتقادُ

٥-١-٢-١-١-٥-مَا يَتَعَلَّقُ بِالْأَجَلِ، وَأَنَّ كُلَّ شَيْءٍ لَهُ مُدَّةٌ مُعَيَّنَةٌ وَسَيَتَحَقَّقُ الْأَمْرُ بَعْدَ انْتِهَائِ الْأَجَلِ.

﴿٤٥٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ أَهْلَ الشَّامِ دَنَوْا مِنْ عَلِيِّ عليه السلام يَوْمَ صَفِّينَ فَوَاللَّهِ مَا يَزِيدُ قُرْبَهُمْ مِنْهُ إِلَّا سُرْعَةً فِي مَشْيِهِ فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ عليه السلام مَا ضَرَكَ لَوْ سَعَيْتَ حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى هَؤُلَاءِ الَّذِينَ صَبَرُوا لِعَدْوِكَ مِنْ أَصْحَابِكَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنَّ لَأَبِيكَ يَوْمًا لَنْ يَعْدُوَهُ وَلَا يُبْطِئُ بِهِ عَنْهُ السَّعْيُ وَلَا يُعْجَلُ بِهِ إِلَيْهِ الْمَشْيُ إِنَّ أَبَاكَ وَاللَّهِ مَا يُبَالِي وَقَعَ عَلَى الْمَوْتِ أَوْ وَقَعَ الْمَوْتُ عَلَيْهِ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٠١

﴿٤٥٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَقَدْ غَضِبْتُ حَقِّي عَلَى الْقَذَى وَصَبَرْتُ حَتَّى تَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ؛

بحار الأنوار ج: ٤٢ ص: ٤٢

﴿٤٥٤٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إصْبِرُوا عَلَى الْبَلَاءِ وَلَا تُحَرِّكُوا بِأَيْدِيكُمْ وَسُيُوفِكُمْ فِي هَوَى أَلْسِنَتِكُمْ وَلَا تَسْتَعْجِلُوا بِمَا لَمْ يُعَجِّلْهُ اللَّهُ لَكُمْ فَإِنَّهُ مَنْ مَاتَ مِنْكُمْ عَلَى فِرَاشِهِ وَهُوَ عَلَى مَعْرِفَةِ حَقِّ رَبِّهِ وَحَقِّ رَسُولِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ مَاتَ شَهِيدًا وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَاسْتَوْجَبَ ثَوَابَ مَا نَوَى مِنْ صَالِحِ عَمَلِهِ وَقَامَتِ النِّيَّةُ مَقَامَ إِصْلَاتِهِ لِسَيِّفِهِ فَإِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ مُدَّةً وَأَجَلًا؛ نهج البلاغة ص: ٢٨١

٥-١-٢-١-٢-كُونُ الْفَتَرَاتِ الصَّعْبَةِ قَصِيرَةً وَعَابِرَةً بِالْمُقَارَنَةِ مَعَ النَّتَائِجِ الْمُتَرْتِبَةِ عَلَى عَدَمِ الصَّبْرِ.

﴿٤٥٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَصَبْرًا عَلَى دُنْيَا تَمُرُّ بِلَأْوَائِهَا كَلِيلَةً بِأَحْلَامِهَا؛ بحار الأنوار ج: ٤٠

ص: ٣٤٨

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۵۴۱﴾ ای ایوب، چه کسی به خاطر این شکیبایی بر تو منت دارد؟ چه کسی قدرت و توان صبر و شکیبایی به تو داد؟ عرض کرد خدایا از توست، از توست.
﴿۴۵۴۲﴾ ای کسی که به اهل صبر، به واسطه‌ی اطاعت از تو آرامش عطا می‌کنی.

۶-۴-۱-۱-۵-۵- یاری

﴿۴۵۴۳﴾ آیا باور کرده‌اید که آن که تنها تکیه بر صبر خویش کند بدون آن که از خدا یاری جوید پیروز است؟!

۵-۱-۱-۵- امر و دستور ر.به: فصل ۲، بخش ۳

۲-۱-۵- عوامل داخلی (صفات و اعمالی که به صبر دعوت می‌کنند)

۱-۲-۱-۵- اعتقادداشتن

۱-۲-۱-۵- آنچه به اجل تعلق دارد و محققاً هرچیزی مدت معینی دارد و بعد از تمام شدن مدت و اجلش آن کار محقق می‌شود

﴿۴۵۴۴﴾ شامیان در جنگ صفین خود را به علی علیه السلام نزدیک کردند، به خدا سوگند، نزدیک شدن آن‌ها به علی موجب شد که او به سرعت به طرف آن‌ها حرکت کند، امام حسن علیه السلام به او گفت: چه ضرری داشت اگر به سرعت به طرف یارانت که پشت‌سرت، منتظر دشمن بودند حرکت می‌کردی؟ علی علیه السلام فرمود: ای فرزندم، روزی مرگ پدرت فرامی‌رسد، و حرکت سریع و کُند من، نه آن را پیش می‌اندازد و نه آن را به تأخیر؛ مرگ، در آمدن، تأخیر نمی‌کند و شتاب هم ندارد، در موقع خودش می‌آید، به خدا سوگند، پدرت باکی ندارد که خود به کام مرگ رود و یا مرگ به طرف او بیاید.

﴿۴۵۴۵﴾ حقم غصب شد، چشم‌پوشی کردم و شکیبایی ورزیدم تا موعد مقرر و مشخص آن سر آید.

﴿۴۵۴۶﴾ در برابر بلاها و مشکلات استقامت کنید، شمشیرها و دست‌ها را در هوای زبان‌های خویش به کار بگیرید و در آنچه خداوند، شتاب را لازم ندانسته، شتاب نکنید؛ زیرا هرکس از شما که با شناخت خدا و پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت پیامبر علیهم السلام، در بستر خویش بمیرد، شهید از دنیا رفته و پاداش او بر خداست و ثواب اعمال نیکویی که قصد انجام آن را داشته خواهد برد و نیت او ثواب شمشیرکشیدن در راه حق را دارد؛ هرچیزی را وقتی مشخص و سرآمدی معین است.

۲-۱-۲-۱-۵- مدت بلا و مصیبت در مقایسه با نتایج مترتب بر نبود و فقدان صبر، کوتاه و گذران است

﴿۴۵۴۷﴾ صبر کن بر دنیایی که بلای آن مانند شب و خواب‌های پریشان آن زودگذر است.

﴿مَقَدَّمَاتُ لِلْوُضُوءِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٥٤٨﴾ الحسن عليه السلام:

لَيْنُ سَاءَ نَبِي دَهْرُ عَزَمْتُ تَصَبُّرًا وَكُلُّ بَلَاءٍ لَا يَدُومُ يَسِيرُ

بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٥٧

﴿٤٥٤٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

اصْبِرْ قَلِيلًا فَبَعْدَ الْعُسْرِ يُسِيرُ وَكُلُّ أَمْرٍ لَهُ وَقْتُ وَتَدِيرُ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ١٨٦

﴿٤٥٥٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: سَمِعْتُ مِيثَمَ النَّهْرَوَانِي يَقُولُ دَعَانِي أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام وَقَالَ كَيْفَ أَنْتَ يَا مِيثَمُ إِذَا دَعَاكَ دَعَى بَنِي أُمَيَّةَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زِيَادٍ إِلَى الْبَرَاءَةِ مَنِ قُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنَا وَاللَّهِ لَا أَبْرَأُ مِنْكَ قَالَ إِذَا وَاللَّهِ يَفْتُلِكَ وَيَصْلُبِكَ قُلْتُ أَصْبِرُ فَذَكَ فِي اللَّهِ قَلِيلٌ فَقَالَ يَا مِيثَمُ إِذَا تَكُونُ مَعِيَ فِي دَرَجَتِي؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٢٧

﴿٤٥٥١﴾ الرسول ﷺ: لَا يَخْبُطَنَّ جَزَعُكَ أَجْرَكَ وَلَوْ قَدِمْتَ عَلَى ثَوَابٍ مُصِيبَتِكَ لَعَلِمْتَ أَنَّ الْمُصِيبَةَ قَدْ قَصُرَتْ لِعَظِيمِ مَا أَعَدَّ اللَّهُ عَلَيْهَا مِنَ الثَّوَابِ لِأَهْلِ التَّسْلِيمِ وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٦٤

﴿٤٥٥٢﴾ الصادق عليه السلام: يَا حَفْصُ إِنَّ مَنْ صَبَرَ صَبْرًا [صَبْرًا] قَلِيلًا وَإِنْ مَنْ جَزَعَ جَزَعًا [جَزَعَ] قَلِيلًا؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٣

﴿٤٥٥٣﴾ الصادق عليه السلام: تَصَبَّرُوا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَإِنَّمَا الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَمَا مَضَى فَلَيْسَ تَجِدُ لَهُ سُرُورًا وَلَا حُزْنَ وَمَا لَمْ يَأْتِ فَلَيْسَ تَعْرِفْهُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٤٥٩

١-٢-٣-٥- العاقبة السيئة لعدم الصبر

﴿٤٥٥٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ الصَّبْرَ عَلَى الطَّاعَةِ أَهْوَنُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى الْعَذَابِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٩

﴿٤٥٥٥﴾ السجاد عليه السلام: فَصَبَرُوا أَيَّامًا قَصَارَى لِطُولِ الْحُسْرَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٣٩

١-٢-٣-٥- أَفْضَلِيَّةُ الصَّبْرِ.

﴿٤٥٥٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَصْبِرُ لِلْحَقِّ إِلَّا مَنْ يَعْرِفُ فَضْلَهُ؛ غرر الحكم ص: ٧٠

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۵۴۸﴾ اگر روزگار مرا برنجانند، تصمیم دارم صبر را بر خود تحمیل کنم و هر بلایی که دائمی نباشد تحملش آسان است.

﴿۴۵۴۹﴾ کمی صبر و شکیبایی کن که بعد از سختی، آسانی است؛ و برای هر کاری موعدی و راه چاره‌ای است.

﴿۴۵۵۰﴾ از میثم رضی الله عنه شنیدم که امیر مؤمنان علیه السلام مرا خواست و فرمود: ای میثم چگونه خواهی بود وقتی زناده‌ی بنی‌امیه عبید الله بن‌زیاد تو را بخواند که از من بیزاری بجویی؟ من گفتم: به خدا از تو بیزاری نخواهم جست یا امیرالمؤمنین. فرمود: در این صورت به خدا تو را می‌کُشد و به دار می‌آویزد. گفتم: صبر می‌کنم و این در راه خدا ناقابل است. فرمود: در این صورت تو در رتبه‌ی من و همراه من خواهی بود.

﴿۴۵۵۱﴾ مبادا بی‌تابی تو اجرت را ببرد و اگر ثواب این مصیبت، پیش از مصیبت به تو داده می‌شد، می‌دانستی که برای آنان که تسلیم امر خدایند و شکیبا، مصیبت، نسبت به بزرگی ثوابی که خدا بر آن مصیبت وعده کرده است، بسیار کوچک است.

﴿۴۵۵۲﴾ ای حفص، هر که شکیبایی ورزد، اندکی شکیبایی ورزیده و هر که بی‌تابی کند، اندکی بی‌تابی کرده است.

﴿۴۵۵۳﴾ از نافرمانی خدا خویشتن‌داری کنید. زندگانی دنیا همین لحظه است، از گذشته، نه لذتی باقی مانده و نه اندوهی پایدار مانده است. و از آینده نیز اطلاعی در دست نیست که چه پیش‌خواهد آمد.

۳-۱-۲-۵- بی‌تابی نتیجه‌ی بدی به همراه دارد

﴿۴۵۵۴﴾ همانا صبر بر طاعت، از صبر بر عذاب آسان‌تر است.

﴿۴۵۵۵﴾ مدت کوتاهی را در دنیا صبر می‌کنند، به جای آن که در قیامت دچار حسرت و اندوه طولانی شوند.

۴-۱-۲-۵- برتری صبر

﴿۴۵۵۶﴾ کسی برای حق شکیبایی نمی‌کند، مگر آن که از فضیلت آن آگاه باشد.

﴿مَقَدَّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٥٥٧﴾ الصادق عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى أَعْدَاءِ النِّعَمِ فَإِنَّكَ لَنْ تُكَافِيَ مَنْ عَصَى اللَّهَ فِيكَ بِأَفْضَلِ
مِنْ أَنْ تُطِيعَ اللَّهَ فِيهِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١٠

٥-١-٢-١-٥- الخاتمة الحسنة للصبر

﴿٤٥٥٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَا يَصْبِرُ عَلَى مُرِّ الْحَقِّ إِلَّا مَنْ أَتَقَنَ بِحَلَاوَةِ عَاقِبَتِهِ؛ غرر الحكم
ص: ٢٨٤

٥-١-٢-١-٦- كَوْنُ جَمِيعِ الْأُمُورِ تَخَضُّعٌ لِإِرَادَةِ اللَّهِ وَتَعَوُّذٌ إِلَيْهِ.

﴿٤٥٥٩﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ - الطور ٤٨
﴿٤٥٦٠﴾ الرسول ﷺ: فَبَكَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى سَمِعَ نَحِيْبَهُ مِنْ خَارِجِ الْبَيْتِ فَنَزَلَتْ هَذِهِ
الْآيَةُ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا أَنَّهُمْ سَيَصْبِرُونَ أَيْ سَيَصْبِرُونَ
كَمَا قَالُوا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٨١

﴿٤٥٦١﴾ الباقر عليه السلام: فَاصْبِرُوا لِعَوَاقِبِ الْأُمُورِ فَإِنَّهَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ؛ الكافي ج: ١ ص: ٢٤٥

٥-١-٢-١-٧- الإِغْتِقَادُ لِعَدَمِ وُجُودِ خِيَارٍ آخَرَ.

﴿٤٥٦٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى عَمَلٍ لَا بُدَّ لَكَ مِنْ ثَوَابِهِ وَعَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ لَكَ عَلَى
عِقَابِهِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٤٥٦٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى لَكَ عَنْ ثَوَابِهِ وَمَنْ عَمِلَ لَا طَاقَةَ لَكَ
عَنْ عِقَابِهِ اصْبِرْ لِحُكْمِ مَنْ لَا مَعْوَلَ إِلَّا عَلَيْهِ وَلَا مَفْزَعَ إِلَّا إِلَيْهِ؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ٢١

﴿٤٥٦٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى بِكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ وَاصْبِرُوا عَنْ عَمَلٍ لَا صَبْرَ
لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٣٨٢

﴿٤٥٦٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرُوا عَلَى عَمَلٍ لَا غِنَى لَكُمْ عَنْ ثَوَابِهِ وَارْجِعُوا عَنْ عَمَلٍ لَا
صَبْرَ لَكُمْ عَلَى عِقَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٩

﴿٤٥٦٦﴾ الرسول ﷺ: يَا أَخِي إِنَّكَ سَتَبْقَى بَعْدِي وَسَتَلْقَى مِنْ قُرَيْشٍ شِدَّةً مِنْ تَظَاهَرِهِمْ
عَلَيْكَ وَظَلَمِهِمْ لَكَ فَإِنْ وَجَدْتَ عَلَيْهِمْ أَغْوَانًا فَقَاتِلْ مَنْ خَالَفَكَ بَيْنَ وَأَقْفَكَ وَإِنْ لَمْ تَجِدْ
أَغْوَانًا فَاصْبِرْ وَكُفَّ يَدَكَ وَلَا تَلْقَ بِهَا إِلَى التَّهْلُكَةِ فَإِنَّكَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَلَكَ
بِهَارُونَ أَسْوَةٌ حَسَنَةٌ إِذْ اسْتَضَعَفَهُ قَوْمُهُ وَكَادُوا يَقْتُلُونَهُ فَاصْبِرْ لظُلْمِ قُرَيْشٍ إِيَّاكَ وَتَظَاهَرِهِمْ

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۵۵۷﴾ بر دشمنان نعمت (حسودان) صبر کن، زیرا بهترین پاسخ کسی که درمورد تو، خدا را معصیت کرده، این است که تو، در مورد او خدا را اطاعت کنی (یعنی صبر کنی).

۵-۱-۲-۱-۵- پایان خوش برای صبر کردن

﴿۴۵۵۸﴾ بر تلخی حق صبر نمی‌کند، مگر کسی که به شیرینی عاقبت آن، یقین داشته باشد.

۵-۱-۲-۱-۶- همه چیز در برابر اراده‌ی خدا خاضع است و همه‌ی کارها به او باز

می‌گردد

﴿۴۵۵۹﴾ برای فرمان پروردگار خود شکیبایی نما، که تو در نظر عنایت مایی و چون برخیزی در هر حالی (از خواب، یا برای کاری) پروردگار خویش را سپاس و ستایش بگویی و همواره تسبیح گوی خداوند باش.

﴿۴۵۶۰﴾ پیامبر اکرم گریه کرد به طوری که صدای گریه‌اش از خارج خانه شنیده می‌شد. پس در این هنگام این آیه نازل گردید: "بعضی از شما را باعث آزمایش بعض دیگر قرار داده‌ایم که آیا صبر می‌کنید و پروردگار تو بیناست" فرمود: خدا آگاه بود که آن‌ها صبر خواهند کرد. یعنی همان‌طور که پیامبر وعده کرده بود، صبر خواهند کرد.

﴿۴۵۶۱﴾ برای رسیدن به نتیجه‌ی کارها شکیبا باشید که عاقبت همه‌ی کارها به‌سوی خداست.

۵-۱-۲-۱-۷- اعتقاد به عدم وجود گزینه‌ی دیگر برای انتخاب

﴿۴۵۶۲﴾ بر عملی که پاداش آن را لازم داری و راه دیگری برای دریافت نتایج آن نداری، شکیبایی پیشه کن و پایدار باش. و از عملی که تحمل عاقبت دردناک و جریمه‌های آن را نداری خوشتن‌داری کن.

﴿۴۵۶۳﴾ بر عملی که پاداش آن را لازم داری و راه دیگری برای دریافت نتایج آن نداری، شکیبایی پیشه کن و پایدار باش. و از عملی که تحمل عاقبت دردناک و جریمه‌های آن را نداری خوشتن‌داری کن.

﴿۴۵۶۴﴾ در دو حالت صبر کنید، یکی تحمل بر سختی‌های عمل نیکی که به ثواب آن محتاج می‌باشید و دیگری بر ترک عمل بدی که طاقت عقاب آن را ندارید.

﴿۴۵۶۵﴾ در دو حالت صبر کنید، یکی تحمل بر سختی‌های عمل نیکی که به ثواب آن محتاج می‌باشید و دیگری بر ترک عمل بدی که طاقت عقاب آن را ندارید.

﴿۴۵۶۶﴾ ای برادر، تو پس از من زنده می‌مانی و از قریش سختی‌ها می‌بینی. از پشتیبانی آنان از یکدیگر برای ستم کردن به تو رنج می‌بینی. اگر یآوری پیدا کردی، به همراه موافقان با مخالفان پیکار کن؛ ولی اگر یاری پیدا نکردی، صبر کن و دست‌نگهدار و خودت را به هلاکت مینداز. زیرا که تو نسبت به من به منزله‌ی هارونی نسبت به موسی؛ و ماجرای هارون و تضعیف او توسط قومش و اقدام به قتل او، برای تو الگوی بسیار خوبی است. پس بر ظلم و ستم قریش و

﴿مَقَدِّمَاتُ لِلْوُضُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

عَلَيْكَ فَإِنَّكَ مَنِيَّ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَمَنْ اتَّبَعَهُ وَهُمْ بِمَنْزِلَةِ الْعِجْلِ وَمَنْ اتَّبَعَهُ؛
بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٥٤

﴿٤٥٦٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنْ صَبَرْتَ صَبَرَ الْأَخْرَارُ وَإِلَّا سَلَوْتَ سُلُوَ الْأَغْمَارِ [الأعمار]؛
غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٤٥٦٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: قَالَ لِلْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ مُعْزِيًّا إِنْ صَبَرْتَ صَبَرَ الْأَكَارِمُ وَإِلَّا سَلَوْتَ
سُلُوَ الْبَهَائِمِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٨

﴿٤٥٦٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ صَبَرَ الْأَخْرَارُ وَإِلَّا سَلَا سُلُوَ الْأَغْمَارِ؛ نهج البلاغة ص: ٥٤٨
٢-١-٥- الإقتداء

﴿٤٥٧٠﴾ الرسول ﷺ: خَصَلْتَانِ مَنْ كَانَتْ فِيهِ كِتَابَةُ اللَّهِ شَاكِرًا صَابِرًا مَنْ نَظَرَ فِي دِينِهِ إِلَى مَنْ
فَوْقَهُ فَاقْتَدَى بِهِ وَنَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ هُوَ دُونَهُ فَشَكَرَ اللَّهَ فَإِنْ نَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ فَوْقَهُ
فَاسْفَ عَلَى مَا فَاتَهُ لَمْ يَكْتُبْهُ اللَّهُ شَاكِرًا وَلَا صَابِرًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٧٢

﴿٤٥٧١﴾ السجاد عليه السلام: أَخَذَ النَّاسُ ثَلَاثَةً مِنْ ثَلَاثَةِ أَخْذُوا الصَّبْرَ عَنْ أَيُّوبَ وَالشُّكْرَ عَنْ نُوحٍ وَ
الْحَسَدَ عَنْ بَنِي يَعْقُوبَ؛ بحار الأنوار ج: ١١ ص: ٢٩١
٣-١-٥- الإيمان

﴿٤٥٧٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ ثَمَرَةُ الْإِيمَانِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠
﴿٤٥٧٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِنَ الْإِيمَانِ كَالرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَلَا خَيْرَ فِي جَسَدٍ لَا رَأْسَ
مَعَهُ وَلَا فِي إِيمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ؛ نهج البلاغة ص: ٤٨٢

﴿٤٥٧٤﴾ الكاظم عليه السلام: هَذَا مِنْ حَدِيثِنَا صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ لَا يَعْمَلُ بِهِ وَلَا يَصْبِرُ عَلَيْهِ إِلَّا مُمْتَحَنٌ
قَلْبُهُ لِلْإِيمَانِ؛ وسائل الشيعة ج: ٩ ص: ٤٨٤
٤-١-٥- البصيرة

﴿٤٥٧٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَهْلُ الدِّينِ أَصْبَرُ وَهُمْ أَهْلُ بَصِيرَةٍ وَنَصْرٍ وَأَهْلُ الدُّنْيَا أَهْلُ يَأْسٍ
وَطَمَعٍ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٢٧٧
٥-١-٥- التقوى

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

همدست شدن آنان علیه خودت، صبر کن. چون تو نسبت به من به منزله‌ی هارونی نسبت به موسی و پیروانش. و آن‌ها به منزله‌ی گوساله‌ی سامری و پیروانش.

﴿۴۵۶۷﴾ یا چون مردان آزاده شکبیا باش و یا چون چهارپایان بی تفاوت باش.

﴿۴۵۶۸﴾ امام الشیخ اشعث بن قیس را در مرگ فرزندش این گونه تسلیت داد: یا چون مردان بزرگوار شکبیا باش و یا چون چهارپایان بی تفاوت باش.

﴿۴۵۶۹﴾ هر که صبر کند، چون آزادگان، صبر کرده و در غیر این صورت، چون نادانان، با بی تفاوتی خواهد گذراند.

۲-۱-۵- اقتدا کردن و تقلید

﴿۴۵۷۰﴾ دو خصلت است در هر که باشد در نزد خدا شاکر و صابر محسوب شود: در امر دین به بالادست بنگرد و از او پیروی کند و در کار دنیا به زیردست نظر کند و نعمتی را که دارد شکر کند و هر که در کار دنیا به بالادست نگاه کند، بر آنچه ندارد حسرت می خورد و موجب می شود خداوند نامش را نه در شاکران ثبت کند و نه در صابران.

﴿۴۵۷۱﴾ مردم سه چیز را از سه کس آموختند؛ صبر را از ایوب، شکر را از نوح، و حسد را از فرزندان یعقوب یاد گرفتند.

۳-۱-۵- ایمان

﴿۴۵۷۲﴾ صبر، میوه‌ی ایمان است.

﴿۴۵۷۳﴾ صبر در مقابل ایمان، مانند سر در برابر جسد است. بدن بدون سر و ایمان بدون صبر، فایده‌ای ندارند.

﴿۴۵۷۴﴾ این از احادیث بسیار مشکل و عمیق ماست، (جز کسانی که برای سنجش درجه‌ی ایمان، آزمایش شده باشد، کسی به آن عمل نمی کند و بر آن پایداری نمی ورزد).

۴-۱-۵- بصیرت و دانایی

﴿۴۵۷۵﴾ اهل دین، صبورترین هستند و آن‌ها اهل بصیرت و آگاهی و یاری رساندن هستند. و اهل دنیا، اهل یأس و ناامیدی و طمعند.

۵-۱-۲- تقوی

﴿مُقَدَّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٥٧٦﴾ الباقر عليه السلام: بِالتَّقْوَى فَازَ الصَّابِرُونَ وَ نَجَتْ تِلْكَ الْعُصْبُ مِنَ الْمَهَالِكِ؛ الكافي ج: ٨

ص: ٥٢

٥-١-٢-٦- حبُّ العفو

﴿٤٥٧٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِذَا ظَلَمْتُمْ فَاصْبِرُوا وَإِذَا أَسَىءَ إِلَيْكُمْ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا كَمَا

تُحِبُّونَ أَنْ يُعْفَى عَنْكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٩٤

٥-١-٢-٧- الحزم

﴿٤٥٧٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَحْزَمَ النَّاسِ مَنْ كَانَ الصَّبْرُ وَ النَّظَرُ فِي الْعَوَاقِبِ شِعَارَهُ وَ دِثَارَهُ؛

غرر الحكم ص: ٤٧٦

﴿٤٥٧٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَصْبِرُ عَلَى الْحَقِّ إِلَّا الْحَازِمُ الْأَرِيبُ؛ غرر الحكم ص: ٧٠

﴿٤٥٨٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِنْ أَفْضَلِ الْحَزْمِ الصَّبْرُ عَلَى النَّوَائِبِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

٥-١-٢-٨- الحكمة

﴿٤٥٨١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كَيْفَ يَصْبِرُ عَلَى مُبَايَنَةِ الْأَضْدَادِ مَنْ لَمْ تُعْنَهُ الْحِكْمَةُ؛ غرر الحكم

ص: ٥٩

٥-١-٢-٩- الخشوع و الخضوع

﴿٤٥٨٢﴾ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ - البقرة ٤٥

﴿٤٥٨٣﴾ بِتَخَشُّعٍ تَخَضُّعٍ تَقَطُّعٍ مَرَارَاتِ الصَّابِرِينَ؛ البلد الأمين ص: ٣٤٩

٥-١-٢-١٠- الخوف

﴿٤٥٨٤﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: فَإِنَّ الدُّنْيَا دَارُ ظَنٍّ لَيْسَتْ بِدَارِ إِقَامَةٍ وَ إِنَّمَا أُنْزِلَ آدَمَ عليه السلام إِلَيْهَا

عُقُوبَةً فَاحْذَرَهَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّ الْمُرَادَ مِنْهَا تَرْكُهَا وَ الْغَنَى مِنْهَا فَقْرُهَا لَهَا فِي كُلِّ حِينٍ

قَتِيلٌ تَذِلُّ مِنْ أَعْزَاهَا وَ تَفْقِرُ مَنْ جَمَعَهَا هِيَ كَالسَّمِّ يَأْكُلُهُ مَنْ لَا يَعْرِفُهُ وَ هِيَ جِيفَةٌ وَ كُنْ فِيهَا

كَأَلْمَدَاوِي جِرَاحَهُ يُحْتَمَى قَلِيلًا مَخَافَةً مَا يَكْرَهُ طَوِيلًا فَيَصْبِرُ عَلَى حَدَّةِ الدَّوَاءِ مَخَافَةَ طُولِ الْبَلَاءِ؛

أعلام الدين ص: ٢٣٨

﴿٤٥٨٥﴾ فِي التَّوْرَةِ: إِذَا خَافَ ذُو الْعَقْلِ أَنْ تَغْلِبَ عَلَيْهِ أَخْلَاقُ النَّفْسِ وَ تَمِيلَ بِهِ إِلَيَّ كُلِّ

خُلُقٍ مِنْهَا خُلُقًا مِنْ أَخْلَاقِ الرُّوحِ يَقُومُ بِهِ يُلْزَمُ الْحِدَّةَ الْحِلْمَ وَ الْخِفَةَ الْوَقَارَ وَ الشَّهْوَةَ الْعَفَافَ وَ

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۵۷۶﴾ شکیباییان، به وسیله‌ی تقوی رستگار شدند و این گروه‌ها از هلاکت نجات می‌یابند.

۶-۲-۵- علاقه به بخشیده شدن

﴿۴۵۷۷﴾ هرگاه به شما ستمی روا شد شکیبایی کنید و هرگاه در حق شما بدی کردند ببخشید و درگذرید، آن‌چنان که دوست دارید از شما درگذرند.

۷-۲-۵- دوراندیشی

﴿۴۵۷۸﴾ دوراندیش‌ترین مردم کسی است که شکیبایی ورزیدن و فکر کردن در عاقبت کارها همیشه همراه او باشد، مانند جامه‌ی زیرین و لباس رو.
﴿۴۵۷۹﴾ بر حق صبر نمی‌کند مگر دوراندیشی عاقل.
﴿۴۵۸۰﴾ از بهترین دوراندیشی‌ها، صبر کردن بر مصیبت‌هاست.

۸-۲-۵- حکمت

﴿۴۵۸۱﴾ چگونه کسی که او را حکمت یاری نکرده باشد، می‌تواند بر دوری از اضرار صبر کند؟

۹-۲-۵- خشوع و تواضع

﴿۴۵۸۲﴾ از صبر و نماز یاری جویید؛ (و با استقامت و مهار هوس‌های درونی و توجه به پروردگار، نیرو بگیرید؛ و این کار، جز برای خاشعان، گران است.
﴿۴۵۸۳﴾ با ترس آمیخته به احترام و خضوع، تلخی‌های شکیبایی، قطع می‌شود.

۱۰-۲-۵- ترس

﴿۴۵۸۴﴾ دنیا سرای رفتن است، نه سرای ماندن. حضرت آدم به‌عنوان مجازات به دنیا فرود آورده شد، پس، از دنیا بر حذر باش ای امیرالمؤمنین، زیرا که توشه برداشتن از دنیا، با ترک دنیا محقق می‌شود و بی‌نیازی از دنیا، در درک نیازمندی دنیاست، دنیا هر لحظه کشته‌ای به‌جا می‌گذارد، هر که را عزت داده است، خوار می‌سازد و هر جمعی را پراکنده می‌کند. دنیا چون زهری است که هر کسی که نمی‌شناسدش، آن را می‌خورد و باعث قتل اوست. تو در دنیا همچون کسی باش، که زخم خود را معالجه می‌کند، دوره‌ی کوتاه دنیا را پرهیزگاری می‌کند که مبادا ناراحتی‌اش طولانی شود و بر سختی معالجه مقاومت می‌کند، از ترس اینکه مبادا ابتلایش طولانی شود.

﴿۴۵۸۵﴾ چنانچه صاحب عقل و خرد بترسد که نفسانیات بر او غلبه کند باید اخلاق نفسانی خود را با اخلاق روحانی متصل نماید و این‌چنان است که تندخویی را با حلم و بردباری، سبکی را با وقار، هوسرانی را با عفت، پرداختن به کارهای لهو و بیهوده را با حیا کردن از خدا، خنده را با فهم

﴿مَقَدِّمَاتُ لِلْوُضُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

اللَّعِبَ الْحَيَاءَ وَالضَّحِكَ الْفَهْمَ وَالسَّهَةَ الْكَرَمَ وَالْخِدَاعَ الصَّدْقَ وَالْعُنْفَ الرَّفْقَ وَالْخَوْفَ الصَّبْرَ؛
بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٨

١١-٢-٥- التَّضَرُّعُ، الدُّعَاءُ راجع: الفصل ٢، القسم ٥

١٢-٢-٥- رِبْطُ الْجَاشِ راجع: الشَّجَاعَةُ

١٣-٢-٥- الرَّجَاءُ

﴿٤٥٨٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاصْبِرُوا عَلَى مَا كَلَّفْتُمُوهُ رَجَاءَ مَا وَعَدْنَاهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥
ص: ٨

١٤-٢-٥- الرِّضَاءُ

﴿٤٥٨٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ حَسَنَ رِضَاهُ بِالْقَضَاءِ حَسَنَ صَبْرِهِ عَلَى الْبَلَاءِ؛ غرر الحكم
ص: ١٠٤

١٥-٢-٥- الزُّهْدُ

﴿٤٥٨٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ الزَّهَادَةُ قَصْرُ الْأَمَلِ وَالشُّكْرُ عِنْدَ النِّعَمِ وَالْوَرَعُ عِنْدَ
الْمَحَارِمِ فَإِنْ عُرِفَ ذَلِكَ عَنْكُمْ فَلَا يَغْلِبُ الْحَرَامُ صَبْرَكُمْ وَلَا تَنْسَوُا عِنْدَ النِّعَمِ شُكْرَكُمْ؛
مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٤٦

١٦-٢-٥- السِّيَادَةُ

﴿٤٥٨٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِنَ السُّؤْدَدِ الصَّبْرُ لِاسْتِمَاعِ شَكْوَى الْمَلْهُوفِ؛ غرر الحكم ص: ٤٥٠
١٧-٢-٥- الشَّجَاعَةُ

﴿٤٥٩٠﴾ إِنْ يَوْمَنَا وَيَوْمَهُمْ لَيَوْمٌ عَصِيبٌ مَا يَصْبِرُ عَلَيْهِ إِلَّا كُلُّ قَوِيٍّ الْقَلْبِ صَادِقِ النَّيَّةِ رَابِطِ
الْجَاشِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٠٣

١٨-٢-٥- الشُّكْرُ

﴿٤٥٩١﴾ الرسول ﷺ: خَصَلَتَانِ مَنْ كَانَتْ فِيهِ كَتَبَهُ اللَّهُ شَاكِرًا صَابِرًا مَنْ نَظَرَ فِي دِينِهِ إِلَى مَنْ
فَوْقَهُ فَاقْتَدَى بِهِ وَنَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ هُوَ دُونَهُ فَشَكَرَ اللَّهَ فَإِنْ نَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ فَوْقَهُ
فَاسَفَ عَلَى مَا فَاتَهُ لَمْ يَكْتُبْهُ اللَّهُ شَاكِرًا وَلَا صَابِرًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٧٢

١٩-٢-٥- صِدْقُ النَّيَّةِ

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

و تدبیر، نادانی را با کرم و خویشتن‌داری از اعمال و رفتار زشت، مکر و حيله را با درست‌کرداری و راستگویی، ظلم و ستم را با مدارا؛ و ترس و وحشت را با صبر همراه کند.

۵-۱-۲-۱۱- تضرع و دعا ر.به: فصل ۲، بخش ۵

۵-۱-۲-۱۲- آرامش و عدم ترس ر.به: شجاعت

۵-۱-۲-۱۳- امید

﴿۴۵۸۶﴾ در مورد چیزهایی که وظیفه‌ی شماس، پایداری کنید؛ به امید دریافت آنچه به شما در مقابلش وعده داده‌اند.

۵-۱-۲-۱۴- خشنودی

﴿۴۵۸۷﴾ هر که رضایتش از قضای الهی خوب باشد، صبر او بر بلا نیز خوب خواهد بود.

۵-۱-۲-۱۵- زهد

﴿۴۵۸۸﴾ ای مردم، زهد، کوتاه‌کردن آمال و آرزوهاست و سپاسگزاری در هنگام نعمت و پرهیزگاری در مقابل محرمات است. اگر این‌ها شناخته شوند، در هنگام روبروشدن با حرام صبر خود را از دست نخواهید داد و هرگاه به نعمتی رسیدید، سپاسگزاری را فراموش نخواهید کرد.

۵-۱-۲-۱۶- سیادت و برتری

﴿۴۵۸۹﴾ شکیبایی در گوش کردن به گلايه‌های کسی که فریادرس می‌طلبد، از سروری و بزرگی است.

۵-۱-۲-۱۷- شجاعت

﴿۴۵۹۰﴾ روز ما و آن‌ها روز مبارزه‌ای است که کسی جز صاحب قلب توانمند، راستگو، پاک نیت و دلیر، بر آن شکیبایی نمی‌ورزد.

۵-۱-۲-۱۸- شکر گذاری

﴿۴۵۹۱﴾ دو خصلت است در هر که باشد در نزد خدا شاکر و صابر محسوب شود: در امر دین به بالادست بنگرد و از او پیروی کند و در کار دنیا به زیردست نظر کند و نعمتی را که دارد شکر کند و هر که در کار دنیا به بالادست نگاه کند، بر آنچه ندارد حسرت می‌خورد و موجب می‌شود خداوند نامش را نه در شاکران ثبت کند و نه در صابران.

۵-۱-۲-۱۹- درستی نیت

﴿مَقَدَّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٥٩٢﴾ إِنَّ يَوْمَنَا وَ يَوْمَهُمْ لَيَوْمٌ عَصِيبٌ مَا يَصْبِرُ عَلَيْهِ إِلَّا كُلُّ قَوِيٍّ الْقَلْبِ صَادِقِ النِّيَّةِ رَابِطِ الْجَاشِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٠٣

٥-١-٢-٢٠- الصِّفَا

﴿٤٥٩٣﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الصَّبْرُ يُظْهِرُ مَا فِي بَوَاطِنِ الْعِبَادِ مِنَ النُّورِ وَ الصَّفَاءِ وَ الْجَزَعُ يُظْهِرُ مَا فِي بَوَاطِنِهِمْ مِنَ الظُّلْمَةِ وَ الْوَحْشَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

٥-١-٢-٢١- الصَّلَاحُ

﴿٤٥٩٤﴾ أَمَّا الصَّالِحُونَ فَإِنَّ الَّذِي يُصِيبُهُمْ مِنْ هَذَا يَرُدُّهُمْ [يَرُدُّهُمْ] نِعَمَ رَبِّهِمْ عِنْدَهُمْ فِي سَالِفِ أَيَّامِهِمْ فَيُحْدِثُهُمْ ذَلِكَ عَلَى الشُّكْرِ وَ الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣ ص: ١٣٩

٥-١-٢-٢٢- الْعَزْمُ

﴿٤٥٩٥﴾ الرَّسُولُ ﷺ: فَإِنَّ جِهَادَ الْعَدُوِّ شَدِيدٌ كَرِيهُ قَلِيلٌ مَنْ يَصْبِرُ عَلَيْهِ إِلَّا مَنْ عَزَمَ لَهُ عَلَى رُشْدِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٠ ص: ١٢٥

٥-١-٢-٢٣- الْعِصْمَةُ

﴿٤٥٩٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كَيْفَ يَصْبِرُ عَنِ الشَّهْوَةِ مَنْ لَمْ تُعْنَهُ الْعِصْمَةُ؛ غرر الحكم ص: ٣١٨

٥-١-٢-٢٤- الْعَفَافُ

﴿٤٥٩٧﴾ فِي التَّوْرَةِ: يَتَشَعَّبُ مِنَ الْعَفَافِ الْكِفَايَةُ وَ الْأَسْتِكَانَةُ وَ الْمُصَادَقَةُ وَ الْمُرَاقَبَةُ وَ الصَّبْرُ وَ النَّصْرُ؛ علل الشرائع ج: ١ ص: ١١٣

٥-١-٢-٢٥- الْعَقْلُ

﴿٤٥٩٨﴾ فِي التَّوْرَةِ: إِذَا خَافَ ذُو الْعَقْلِ أَنْ تَغْلِبَ عَلَيْهِ أَخْلَاقُ النَّفْسِ وَ تَمِيلَ بِهِ أَلْزَمَ كُلَّ خُلُقٍ مِنْهَا خُلُقًا مِنْ أَخْلَاقِ الرُّوحِ يَقُومُهُ بِهِ يُلْزِمُ الْحِدَّةَ الْحِلْمَ وَ الْخِفَّةَ الْوَقَارَ وَ الشَّهْوَةَ الْعَفَافَ وَ اللَّعِبَ الْحَيَاءَ وَ الضَّحِكَ الْفَهْمَ وَ السَّفَهَ الْكِرَمَ وَ الْخِدَاعَ الصَّدْقَ وَ الْغُفَّ الرِّفْقَ وَ الْخَوْفَ الصَّبْرَ؛

بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٨

﴿٤٥٩٩﴾ الْكَاسِمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الصَّبْرُ عَلَى الْوَحْدَةِ عَلَامَةٌ عَلَى قُوَّةِ الْعَقْلِ فَمَنْ عَقَلَ عَنِ اللَّهِ اغْتَزَلَ أَهْلُ الدُّنْيَا وَ الرَّاعِبِينَ فِيهَا وَ رَغِبَ فِيمَا عِنْدَ اللَّهِ وَ كَانَ اللَّهُ أُنَيْسَهُ فِي الْوَحْشَةِ وَ صَاحِبَهُ فِي الْوَحْدَةِ وَ غَنَاهُ فِي الْعَيْلَةِ وَ مُعِزَّهُ مِنْ غَيْرِ عَشِيرَةٍ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١١١

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۵۹۲﴾ روز ما و آن‌ها روز مبارزه‌ای است که کسی جز صاحب قلب توانمند، راستگو، پاک نیت و دلیر، بر آن شکیبایی نمی‌ورزد.

۲۰-۲-۱-۵- صفا و پاکی

﴿۴۵۹۳﴾ صبر، نور و صفای باطن آدمی را ظاهر می‌کند و جزع و بی‌تابی نیز ظلمت و وحشت باطن آدمی را آشکار می‌سازد.

۲۱-۲-۱-۵- صلاح و مصلحت

﴿۴۵۹۴﴾ هنگامی که صالحان دچار مصیبت می‌شوند، به یاد نیکی‌ها و نعمات گذشته‌ی خداوند و پروردگار خویش می‌افتند و پیشانی بر خاک می‌نهند و او را شکر می‌کنند و شکیبایی پیشه می‌سازند.

۲۲-۲-۱-۵- اراده و تصمیم

﴿۴۵۹۵﴾ جنگ با دشمن سخت و ناگوار است و کمتر کسی است که بتواند این ناگواری را تحمل کند، مگر شخصی که تصمیم به رشد و تعالی گرفته باشد.

۲۳-۲-۱-۵- عصمت

﴿۴۵۹۶﴾ چگونه کسی که عصمت و نگهداری الهی او را یاری نکرده باشد می‌تواند صبر کند؟

۲۴-۲-۱-۵- عفاف

﴿۴۵۹۷﴾ این صفات از عفاف منشعب می‌شوند: کفایت، فروتنی، همکاری بر مبنای راستی، مراقبت، صبر و یاری.

۲۵-۲-۱-۵- عقل

﴿۴۵۹۸﴾ چنانچه صاحب عقل و خرد بترسد که نفسانیات بر او غلبه کند باید اخلاق نفسانی خود را با اخلاق روحانی متصل نماید و این چنان‌است که تندخویی را با حلم و بردباری، سبکی را با وقار، هوسرانی را با عفت، پرداختن به کارهای لهو و بیهوده را با حیاکردن از خدا، خنده را با فهم و تدبیر، نادانی را با کرم و خویشندن‌داری از اعمال و رفتار زشت، مکر و حيله را با درست‌کرداری و راستگویی، ظلم و ستم را با مدارا؛ و ترس و وحشت را با صبر همراه کند.

﴿۴۵۹۹﴾ شکیبایی بر تنهایی، نشانه‌ی نیرومندی عقل است پس هر که نسبت به خدا بی‌نیش و عقل داشته باشد از دنیاداران و علاقمندان به دنیا کناره‌گیری می‌کند و به آنچه نزد خداست مایل می‌شود و خدا انیس او در وحشت و رفیق او در تنهایی و دارایی او در تنگدستی و عزت او بدون اقوام خواهد بود.

﴿مَقَدِّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٦٠﴾ الكاظم عليه السلام: إِنَّ الْعَاقِلَ الَّذِي لَا يَشْغَلُ الْحَلَالَ شُكْرَهُ وَلَا يَغْلِبُ الْحَرَامُ صَبْرَهُ؛ الْكَافِي

ج: ١ ص: ١٥

﴿٤٦٠١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ الصَّبْرَ قُوَّةٌ مِنْ قُوَى الْعَقْلِ وَبِقَدْرِ مَوَادِّ الْعَقْلِ وَقُوَّتِهَا يَقْوَى

الصَّبْرُ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٦٠

﴿٤٦٠٢﴾ الصادق عليه السلام: فَكَانَ مِمَّا أُعْطِيَ الْعَقْلَ مِنَ الْخَمْسَةِ وَالسَّبْعِينَ الْجُنْدِ... الصَّبْرُ وَضِدُّهُ

الْجَزَعُ؛ الْكَافِي ج: ١ ص: ٢٠

﴿٤٦٠٣﴾ الرسول ﷺ: قُسِمَ الْعَقْلُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَجْزَاءٍ فَمَنْ كَانَتْ فِيهِ كَمَلٌ عَقْلُهُ وَمَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ فَلَا عَقْلَ لَهُ حُسْنُ الْمَعْرِفَةِ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَحُسْنُ الطَّاعَةِ لَهُ وَحُسْنُ الصَّبْرِ عَلَى أَمْرِهِ؛

بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٠٦

﴿٤٦٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَوَاعِدُ الْإِسْلَامِ سَبْعَةٌ فَأُولَئِهَا الْعَقْلُ وَعَلَيْهِ يُبْنَى الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار

ج: ٦٥ ص: ٣٨١

﴿٤٦٠٥﴾ وَأَمَّا كِرَاهِيَةُ الشَّرِّ فَيَتَشَعَّبُ مِنْهُ الْوَقَارُ وَالصَّبْرُ وَالنَّصْرُ وَالِاسْتِقَامَةُ عَلَى الْمُنْهَاجِ وَالْمُدَاوِمَةُ عَلَى الرَّشَادِ وَالْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَالتَّوَقُّرُ وَالْإِخْلَاصُ وَتَرْكُ مَا لَا يَغْنِيهِ وَالْمُحَافَظَةُ عَلَى مَا يَنْفَعُهُ فَهَذَا مَا أَصَابَ الْعَاقِلَ بِالْكَرَاهِيَةِ لِلشَّرِّ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩

٢٦-١-٥- قراءة سورة والعصر

﴿٤٦٠٦﴾ الرسول ﷺ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْعَصْرِ خَتَمَ اللَّهُ لَهُ بِالصَّبْرِ وَكَانَ مَعَ أَصْحَابِ الْحَقِّ يَوْمَ

الْقِيَامَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٤ ص: ٣٦٨

٢٧-١-٥- قُوَّةُ الْقَلْبِ

﴿٤٦٠٧﴾ إِنَّ يَوْمَنَا وَيَوْمَهُمْ لَيَوْمٌ عَصِيبٌ مَا يَصْبِرُ عَلَيْهِ إِلَّا كُلُّ قُوَى الْقَلْبِ صَادِقِ النِّيَّةِ رَاطِبِ

الْجَاشِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٠٣

٢٨-١-٥- كِرَاهِيَةُ الشَّرِّ

﴿٤٦٠٨﴾ وَأَمَّا كِرَاهِيَةُ الشَّرِّ فَيَتَشَعَّبُ مِنْهُ الْوَقَارُ وَالصَّبْرُ وَالنَّصْرُ وَالِاسْتِقَامَةُ عَلَى الْمُنْهَاجِ وَالْمُدَاوِمَةُ عَلَى الرَّشَادِ وَالْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَالتَّوَقُّرُ وَالْإِخْلَاصُ وَتَرْكُ مَا لَا يَغْنِيهِ وَالْمُحَافَظَةُ عَلَى مَا يَنْفَعُهُ فَهَذَا مَا أَصَابَ الْعَاقِلَ بِالْكَرَاهِيَةِ لِلشَّرِّ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١١٩

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۶۰۰﴾ خردمند کسی است که حلال، او را از شکر باز ندارد و حرام، بر صبرش چیره نگردد.

﴿۴۶۰۱﴾ شکیبایی، نیرویی از نیروهای عقل است، پس قوت صبر آدمی به میزان عقل و توانایی آن بستگی دارد.

﴿۴۶۰۲﴾ یکی از لشکریان هفتاد و پنجگانه که خداوند به عقل عطا کرد... شکیبایی است؛ و اضطراب و بی‌تابی ضد آن است.

﴿۴۶۰۳﴾ عقل بر سه شاخه تقسیم شده است. پس هرکس هر سه جزء را دارا باشد، عقلش کامل است و هرکس هیچ‌یک از این سه در او نباشد عقل ندارد؛ و آن سه عبارتند از: شناخت نیکو از خدا، خوب فرمان‌برداری کردن از او و پایداری نیکو در اجرای امر خدا.

﴿۴۶۰۴﴾ اسلام بر هفت پایه قرار گرفته است: اول آن‌ها عقل است که صبر بر آن بنا شده است.

﴿۴۶۰۵﴾ اما دستاوردهای بیزاری از کار بد: وقار، شکیبایی، مددکاری، استقامت بر راه راست، پیگیری راه درست، ایمان به خدا، حفظ آبروی دیگران، اخلاص، ترک کارهای بیهوده و توجه و مراقبت از اموری که منفعت حقیقی دارد، این‌هاست که در اثر بیزاری از کار بد، نصیب خردمند می‌شود.

۲۶-۲-۱-۵- خواندن سوره‌ی عصر

﴿۴۶۰۶﴾ کسی که سوره‌ی والعصر را تلاوت کند، خداوند عمر او را با شکیبایی به پایان می‌رساند و روز قیامت با اصحاب حق همراه خواهد بود.

۲۷-۲-۱-۵- قوت و نیروی قلب

﴿۴۶۰۷﴾ روز ما و آن‌ها روز مبارزه‌ای است که کسی جز صاحب قلب توانمند، راستگو، پاک نیت و دلیر، بر آن شکیبایی نمی‌ورزد.

۲۸-۲-۱-۵- کراهت داشتن از شر و بدی

﴿۴۶۰۸﴾ اما دستاوردهای بیزاری از کار بد: وقار، شکیبایی، مددکاری، استقامت بر راه راست، پیگیری راه درست، ایمان به خدا، حفظ آبروی دیگران، اخلاص، ترک کارهای بیهوده و توجه و مراقبت از اموری که منفعت حقیقی دارد، این‌هاست که در اثر بیزاری از کار بد، نصیب خردمند می‌شود.

﴿مَقَدِّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

٢٩-٢-١-٥-الكَرَمُ

﴿٤٦٠٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِنَ الْكَرَمِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٠٦

٣٠-٢-١-٥-المَعْرِفَةُ

١-٢-٣٠-٥-مَعْرِفَةُ فَضْلِ الصَّبْرِ

﴿٤٦١٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَصْبِرُ لِلْحَقِّ إِلَّا مَنْ يَعْرِفُ فَضْلَهُ؛ غرر الحكم ص: ٧٠

٢-٢-٣٠-٥-مَعْرِفَةُ الْبَلَاءِ

﴿٤٦١١﴾ الرسول الله عليه: مَنْ يَعْرِفِ الْبَلَاءَ يَصْبِرْ عَلَيْهِ وَمَنْ لَا يَعْرِفُهُ يُنْكَلُ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٨١

﴿٤٦١٢﴾ الرسول الله عليه: مَنْ يَعْرِفِ الْبَلَاءَ يَصْبِرْ عَلَيْهِ وَمَنْ لَا يَعْرِفُهُ يُنْكَرُهُ؛ من لا يحضره الفقيه

ج: ٤ ص: ٤٠٢

٣-٢-٣٠-٥-مَعْرِفَةُ الدَّهْرِ

﴿٤٦١٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

وَمَنْ عَرَفَ الدَّهْرَ الْخَوْنَ وَصَرَفَهُ تَصَبَّرَ لِلْبَلَوَى وَلَمْ يُظْهِرِ الشَّكْوَى

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٤٧٣

٣١-٢-١-٥-مُقَاسَاةُ ضِدِّ الْمَأْلُوفِ

﴿٤٦١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَتَحَقَّقُ الصَّبْرُ إِلَّا بِمُقَاسَاةِ ضِدِّ الْمَأْلُوفِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

٣٢-٢-١-٥-النَّظَرُ إِلَى مَنْ فَوْقَهُ فَاقْتَدَى بِهِ وَإِلَى مَنْ هُوَ دُونَهُ فَشَكَرَ اللَّهَ

﴿٤٦١٥﴾ الرسول الله عليه: خَصَلْتَانِ مَنْ كَانَتْ فِيهِ كِتْبَةُ اللَّهِ شَاكِرًا صَابِرًا مَنْ نَظَرَ فِي دِينِهِ إِلَى مَنْ

فَوْقَهُ فَاقْتَدَى بِهِ وَنَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ هُوَ دُونَهُ فَشَكَرَ اللَّهَ فَإِنْ نَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ فَوْقَهُ

فَاسْفَ عَلَى مَا فَاتَهُ لَمْ يَكْتُبْهُ اللَّهُ شَاكِرًا وَلَا صَابِرًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٧٢

٣٣-٢-١-٥-النِّيَّةُ

﴿٤٦١٦﴾ الصادق عليه السلام: الْخُلُقُ خُلُقَانِ أَحَدُهُمَا نِيَّةٌ وَالْآخَرُ سَجِيَّةٌ قِيلَ فَايَهُمَا أَفْضَلُ قَالَ عليه السلام

النِّيَّةُ لِأَنَّ صَاحِبَ السَّجِيَّةِ مَجْبُولٌ عَلَى أَمْرٍ لَا يَسْتَطِيعُ غَيْرَهُ وَصَاحِبُ النِّيَّةِ يَتَصَبَّرُ عَلَى الطَّاعَةِ

تَصَبُّرًا فَهَذَا أَفْضَلُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٥٧

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

۲۹-۲-۱-۵- کرم و بخشش

﴿۴۶۰۹﴾ صبرپیشه کردن، از نشانه‌های بزرگواری است.

۳۰-۲-۱-۵- شناخت

۱-۳۰-۲-۱-۵- شناخت برتری صبر

﴿۴۶۱۰﴾ کسی برای حق شکیبایی نمی‌کند، مگر آن‌که از فضیلت آن آگاه باشد.

۲-۳۰-۲-۱-۵- شناخت بلا و مصیبت

﴿۴۶۱۱﴾ هرکه بلا را بشناسد، بر آن صبر کند؛ و هرکه آن را نشناسد، سختی و عذاب خواهد کشید.

﴿۴۶۱۲﴾ هرکه بلا را بشناسد، بر آن صبر کند؛ و هرکه آن را نشناسد، آن را منکر می‌شود.

۳-۳۰-۲-۱-۵- شناخت روزگار

﴿۴۶۱۳﴾ هرکه روزگار خیانت‌کننده را بشناسد و از آن روبرگرداند، بر سختی‌ها صبر می‌کند و شکایتش را آشکار نمی‌کند.

۳۱-۲-۱-۵- تحمل و ایستادگی بر آنچه بر طبع ما ناگوار است

﴿۴۶۱۴﴾ صبر و شکیبایی تحقق پیدا نمی‌کند، مگر با رنج کشیدن و تحمل آنچه بر طبع ناگوار است.

۳۲-۲-۱-۵- دیدن بالاتر از خود و اقتدا و تقلید از او؛ و دیدن پایین‌تر از خود و شکر کردن خدا

﴿۴۶۱۵﴾ دو خصلت است در هرکه باشد در نزد خدا شاکر و صابر محسوب شود: در امر دین به بالادست بنگرد و از او پیروی کند و در کار دنیا به زیردست نظر کند و نعمتی را که دارد شکر کند و هرکه در کار دنیا به بالادست نگاه کند، بر آنچه ندارد حسرت می‌خورد و موجب می‌شود خداوند نامش را نه در شاکران ثبت کند و نه در صابران.

۳۳-۲-۱-۵- نیت

﴿۴۶۱۶﴾ اخلاق بر دو نوع است یکی اکتسابی و ارادی است و دیگری ذاتی و طبعی است سؤال شد کدام‌یک بهتر است؟ فرمود: اخلاق ارادی بهتر است زیرا در مورد اخلاق طبعی امکان مخالفت نبوده و شخص صاحب انتخاب و اختیار نیست. ولی کسی که از طریق اکتساب و با نیت، اخلاق را به دست می‌آورد، به سختی خود را به پایداری بر طاعت وامی‌دارد و این بهتر است.

﴿مَقَدِّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٦١٧﴾ الصادق عليه السلام: الْخَلْقُ مِنْحَةٌ يَمْنَحُهَا اللَّهُ مَنْ شَاءَ مِنْ خَلْقِهِ فَمِنْهُ سَجِيَّةٌ وَمِنْهُ نِيَّةٌ قُلْتُ فَأَيُّهُمَا أَفْضَلُ قَالَ صَاحِبُ النِّيَّةِ أَفْضَلُ فَإِنَّ صَاحِبَ السَّجِيَّةِ هُوَ الْمَجْبُورُ عَلَى الْأَمْرِ الَّذِي لَا يَسْتَطِيعُ غَيْرَهُ وَصَاحِبُ النِّيَّةِ هُوَ الَّذِي يَتَصَبَّرُ عَلَى الطَّاعَةِ فَيَصْبِرُ فَهَذَا أَفْضَلُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٣٩٥

٣٤-١-٥-اليقين

﴿٤٦١٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ ثَمَرَةُ الْيَقِينِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

﴿٤٦١٩﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ مِنَ الْيَقِينِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٢

﴿٤٦٢٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَصْبِرُ عَلَى مُرِّ الْحَقِّ إِلَّا مَنْ أَتَقَنَ بِحَلَاوَةِ عَاقِبَتِهِ؛ غرر الحكم

ص: ٢٨٤

٢-٥-الحواجر

١-٢-٥-العوامل الخارجية

١-١-٢-٥-يتركه الله، ويؤكله إلى نفسه

﴿٤٦٢١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّكَ إِنْ خَلَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَ مَا أَنَا فِيهِ هَلَكْتُ فَلَا صَبْرَ لِي يَا ذَا

الاسم الجامع الذي فيه عظيم الشئون كلها بحقك؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٣١٠

﴿٤٦٢٢﴾ فَإِنَّكَ إِنْ خُلْتَ بَيْنِي وَبَيْنَ مَا أَنَا فِيهِ هَلَكْتُ وَلَا صَبْرَ لِي؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ٥٣

٢-٢-٥-العوامل الداخلية (الصفات والأعمال التي تمنع من الوصول إلى الصبر)

١-٢-٢-٥-أهل الباطل

﴿٤٦٢٣﴾ الباقر عليه السلام: أَنَا وَاللَّهُ مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ وَاللَّهُ إِنَّكُمْ لَعَلَى الْحَقِّ وَإِنَّ الْقَوْمَ لَعَلَى الْبَاطِلِ

فَلَا يَصْبِرُ الْقَوْمُ عَلَى بَاطِلِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٦١٥

٢-٢-٥-التأسف على ما فات

﴿٤٦٢٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: خَصَلْتَانِ مَنْ كَانَتْ فِيهِ كَتَبَةُ اللَّهِ شَاكِرًا صَابِرًا مَنْ نَظَرَ فِي دِينِهِ إِلَى مَنْ

فَوْقَهُ فَاقْتَدَى بِهِ وَنَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ هُوَ دُونَهُ فَشَكَرَ اللَّهَ فَإِنْ نَظَرَ فِي دُنْيَاهُ إِلَى مَنْ فَوْقَهُ

فَاسْتَفَى عَلَى مَا فَاتَهُ لَمْ يَكْتُبْهُ اللَّهُ شَاكِرًا وَلَا صَابِرًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٧٢

٣-٢-٥-ترك الرفق

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۶۱۷﴾ اخلاق، عطیه‌ای است که خداوند به هریک از بندگان عطا می‌کند. بعضی از این اخلاقیات، ذاتی و طبیعی هستند و بعضی اکتسابی. عرض کردم کدام یک از آن‌ها بهتر هستند؟ امام علیه السلام فرمودند: کسی که اخلاقی را کسب و با قصد و نیت آن را اجرا می‌کند، بهتر است، زیرا کسی که دارای خلقی ذاتی و طبیعی باشد، کار دیگری نمی‌تواند انجام دهد، ولی کسی که از طریق اکتساب، اخلاق را به دست آورده و با نیت انجام می‌دهد، به سختی خود را به پایداری بر طاعت وامیدارد و این بهتر است.

۵-۱-۲-۳۴- یقین

﴿۴۶۱۸﴾ شکیبایی، میوه‌ی یقین است.

﴿۴۶۱۹﴾ صبر و شکیبایی، برخواسته از یقین است.

﴿۴۶۲۰﴾ بر تلخی حق صبر نمی‌کند، مگر کسی که به شیرینی عاقبت آن، یقین داشته باشد.

۵-۲- موانع

۵-۲-۱- عوامل بیرون از نفس

۵-۲-۱-۱- کسی که خدا او را ترک کرده و به حال خود رها کرده است

﴿۴۶۲۱﴾ اگر تو مرا رها کنی و مرا با آن مصیبت‌ها تنها بگذاری، هلاک می‌شوم. چون نمی‌توانم در مقابل آن‌ها صبر و استقامت کنم.

﴿۴۶۲۲﴾ اگر تو مرا رها کنی و مرا با آن مصیبت‌ها تنها بگذاری، هلاک می‌شوم. چون نمی‌توانم در مقابل آن‌ها صبر و استقامت کنم.

۵-۲-۲- عوامل داخلی (صفات و اعمالی که مانع رسیدن به صبر می‌شود)

۵-۲-۲-۱- باطل

﴿۴۶۲۳﴾ به خدا من از اهل بدرم، به خدا شما بر حقیق و این قوم بر باطل هستند. پس این قوم در باطلشان شکبیا و پایدار نخواهند بود.

۵-۲-۲-۲- تأسف بر آنچه از دست رفته است

﴿۴۶۲۴﴾ دو خصلت است در هرکه باشد در نزد خدا شاکر و صابر محسوب شود: در امر دین به بالادست بنگرد و از او پیروی کند و در کار دنیا به زیردست نظر کند و نعمتی را که دارد شکر کند و هرکه در کار دنیا به بالادست نگاه کند، بر آنچه ندارد حسرت می‌خورد و موجب می‌شود خداوند نامش را نه در شاکران ثبت کند و نه در صابران.

۵-۲-۲-۳- ترک مهربانی

﴿مَقَدِّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٦٢٥﴾ في التوراة: إِذَا تَرَكَ الرَّفْقُ ظَهَرَ الْغِشُّ وَجَاءَتِ الْفُظَاطَةُ وَاشْتَدَّتِ الْغِلَظَةُ وَكَثُرَ الْغَشْمُ وَتَرَكَ الْعَدْلُ وَفَشَا الْمُنْكَرُ وَتَرَكَ الْمَعْرُوفُ وَظَهَرَ السَّفَهُ وَرَفِضَ الْجِلْمُ وَذَهَبَ الْعَقْلُ وَتَرَكَ الْعِلْمُ وَقَتَرَ الْعَمَلُ وَمَاتَ اللَّيْنُ وَضَعُفَ الصَّبْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨: ص: ٢٨٩
٥-٢-٢-٤- الجَزَعُ

﴿٤٦٢٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ مَلَكَهُ الْجَزَعُ حُرِمَ فَضِيلَةَ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٦٢
٥-٢-٢-٥- الحِرْصُ

﴿٤٦٢٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَا يَغْلِبُ الْحِرْصُ صَبْرَكُمْ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١
٥-٢-٢-٦- ذَلَّةُ الْفَقْرِ

﴿٤٦٢٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: ذَلَّةُ الْفَقْرِ مَانِعَةٌ مِنَ الصَّبْرِ كَمَا أَنَّ عَزَّ الْغِنَى مَانِعٌ مِنْ كَرَمِ الْإِنْصَافِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠: ص: ٣٠٢
٥-٢-٢-٧- الشَّرُّ

﴿٤٦٢٩﴾ وَأَمَّا كَرَاهِيَةُ الشَّرِّ فَيَتَشَعَّبُ مِنْهُ الْوَقَارُ وَالصَّبْرُ وَالنَّصْرُ وَالِاسْتِقَامَةُ عَلَى الْمُنْهَاجِ وَالْمُدَاوِمَةُ عَلَى الرَّشَادِ وَالْإِيْمَانُ بِاللَّهِ وَالتَّوَقُّرُ وَالْإِخْلَاصُ وَتَرَكَ مَا لَا يَغْنِيهِ وَالْمُحَافَظَةُ عَلَى مَا يَنْفَعُهُ فَهَذَا مَا أَصَابَ الْعَاقِلُ بِالْكَرَاهِيَةِ لِلشَّرِّ؛ بحار الأنوار ج: ١: ص: ١١٩
٥-٢-٢-٨- الضَّجْرُ

﴿٤٦٣٠﴾ الصادق عليه السلام: إِيَّاكَ وَالْكَسَلَ وَالضَّجَرَ فَإِنَّهُمَا مِفْتَاحُ كُلِّ سُوءٍ إِنَّهُ مَنْ كَسَلَ لَمْ يُؤَدِّ حَقًّا وَمَنْ ضَجَرَ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى حَقٍّ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٣: ص: ١٦٨
﴿٤٦٣١﴾ الرسول ﷺ: إِيَّاكَ وَخَصَلَتَيْنِ الضَّجَرَ وَالْكَسَلَ فَإِنَّكَ إِنْ ضَجَرْتَ لَمْ تَصْبِرْ عَلَى حَقٍّ وَإِنْ كَسَلْتَ لَمْ تُؤَدِّ حَقًّا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤: ص: ٣٥٢
٥-٢-٢-٩- ضَيْقُ الْأَمْرِ

﴿٤٦٣٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: وَلَا يَدْعُوَنَّكَ ضَيْقُ أَمْرٍ لَزِمَكَ فِيهِ عَهْدُ اللَّهِ إِلَى طَلَبِ انْفِسَاخِهِ بِغَيْرِ الْحَقِّ فَإِنَّ صَبْرَكَ عَلَى ضَيْقٍ تَرْجُو انْفِرَاجَهُ وَفَضْلَ عَاقِبَتِهِ خَيْرٌ مِنْ غَدْرِ تَخَافُ تَبِعْتَهُ وَأَنْ تَحِيطَ بِكَ مِنَ اللَّهِ فِيهِ طَلِبَةٌ لَا تَسْتَقِيلُ فِيهَا دُنْيَاكَ وَلَا آخِرَتَكَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣: ص: ٦١٠
٥-٢-٢-١٠- ضَيْقُ الصَّدْرِ

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۶۲۵﴾ چون رفق کنار گذارده شود، ناراستی پدید آید و سخت‌رویی و تندخویی ظاهر شوند و ستم و بی‌عدالتی فراوان شود و زشت‌کاری فاش و خوبی متروک گردد، نابخردی رو بنماید و بردباری رها شود و خرد برود و دانش واگذار شود و کردار سست شود و نرم‌خویی بمیرد و شکیبایی سست و ضعیف گردد.

۴-۲-۲-۵- بی‌تابی

﴿۴۶۲۶﴾ هر که بی‌تابی او را تصاحب کند، از فضیلت صبر محروم می‌شود.

۵-۲-۲-۵- حرص و طمع

﴿۴۶۲۷﴾ مبادا حرص بر صبر شما غلبه کند.

۶-۲-۲-۵- خواری ناشی از فقر و نداری

﴿۴۶۲۸﴾ خواری فقر، مانع شکیبایی است، همان‌طور که عزت توانگری، مانع کرم و بخشش و انصاف است.

۷-۲-۲-۵- شر و بدی

﴿۴۶۲۹﴾ اما دستاوردهای بیزاری از کار بد: وقار، شکیبایی، مددکاری، استقامت بر راه راست، پیگیری راه درست، ایمان به خدا، حفظ آبروی دیگران، اخلاص، ترک کارهای بیهوده و توجه و مراقبت از اموری که منفعت حقیقی دارد، این‌هاست که در اثر بیزاری از کار بد، نصیب خردمند می‌شود.

۸-۲-۲-۵- خستگی و بی‌قراری

﴿۴۶۳۰﴾ از کسالت و آزدگی اجتناب کن که کلید تمام بدی‌ها و بدبختی‌هاست، زیرا افراد کسل و مسامحه‌کار انجام وظیفه نمی‌کنند و حق کار را آن‌طور که باید ادا نمی‌نمایند و افراد خسته و به ستوه‌آمده، بر ادای حق، پایداری نمی‌ورزند.

﴿۴۶۳۱﴾ از دو خصلت دوری کن: سستی و تنبلی، اگر خسته شدی و سستی نمودی در برابر حق پایدار نخواهی ماند. و اگر تنبلی کنی، حق را ادا نخواهی کرد.

۹-۲-۲-۵- دست‌تنگی

﴿۴۶۳۲﴾ مبادا سنگینی پیمانی که برعهده‌ات قرار گرفته و خدا آن را بر گردنت نهاده، تو را به پیمان‌شکنی وا دارد، زیرا شکیبایی تو در سختی پیمان‌ها که امید پیروزی در آینده را به همراه دارد، بهتر از پیمان‌شکنی‌ای است که از کیفر آن می‌ترسی و در دنیا و آخرت نمی‌توانی پاسخ‌گوی آن باشی.

۱۰-۲-۲-۵- دلتنگی

﴿مَقَدِّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٦٣٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ ضَاقَ صَدْرُهُ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى آدَاءِ حَقِّ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩٠

١١-٢-٥- عَدَمُ آدَاءِ حَقِّ الشُّكْرِ

﴿٤٦٣٤﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ لَا يَقْضِي حَقَّ الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ حُرِمَ قَضَاءُ الشُّكْرِ فِي النَّعْمَاءِ

كَذَلِكَ مَنْ لَا يُؤَدِّي حَقَّ الشُّكْرِ فِي النَّعْمَاءِ يُحْرَمُ عَنْ قَضَاءِ الصَّبْرِ فِي الْبَلَاءِ وَمَنْ حُرِمَ هُمَا فَهُوَ

مِنَ الْمَطْرُودِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٩

١٢-٢-٥- الْفَقْرُ

﴿٤٦٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ذَلَّةُ الْفَقْرِ مَانِعَةٌ مِنَ الصَّبْرِ كَمَا أَنَّ عِزَّ الْغِنَى مَانِعٌ مِنْ كَرَمِ

الْإِنْصَافِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٠٢

٣-٥- الْفَضَائِلُ الَّتِي تُثْمِرُ شِدَّةَ الشَّوْقِ وَإِتْمَامَ الصَّبْرِ

٢-٣-٥- شِدَّةُ الْحُبِّ

﴿٤٦٣٦﴾ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ

وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا قِيلَ نَزَلَتْ فِي ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ

اللَّهِ ﷺ وَكَانَ شَدِيدَ الْحُبِّ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَلِيلَ الصَّبْرِ عَنْهُ فَأَتَاهُ ذَاتَ يَوْمٍ وَقَدْ تَغَيَّرَ لَوْنُهُ وَ

نَحَلَ جِسْمُهُ فَقَالَ ﷺ يَا ثَوْبَانُ مَا غَيَّرَ لَوْنَكَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا بِيَ مِنْ مَرَضٍ وَلَا وَجَعٍ غَيْرُ

أَنِّي إِذَا لَمْ أَرَكَ اشْتَقْتُ إِلَيْكَ حَتَّى أَتْلُكَ ثُمَّ ذَكَرْتُ الْآخِرَةَ فَأَخَافُ أَنْ لَا أَرَكَ هُنَاكَ لِأَنِّي

عَرَفْتُ أَنَّكَ تَرْفَعُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَأَنِّي إِنْ أُدْخِلْتُ الْجَنَّةَ كُنْتُ فِي مَنْزِلَةٍ أَذْنَى مِنْ مَنْزِلَتِكَ وَإِنْ لَمْ

أُدْخَلَ الْجَنَّةَ فَلَا أَحْسَبُ أَنْ أَرَكَ أَبَدًا فَنَزَلَتْ آيَةُ ثُمَّ قَالَ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُؤْمِنَنَّ عَبْدٌ

حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ نَفْسِهِ وَأَبَوَيْهِ وَأَهْلِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ وَقِيلَ إِنَّ أَصْحَابَ

رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالُوا مَا يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَفَارِقَكَ فَإِنَّا لَا نَرَاكَ إِلَّا فِي الدُّنْيَا فَأَمَّا فِي الْآخِرَةِ فَإِنَّكَ

تُرْفَعُ فَوْقَنَا بِفَضْلِكَ فَلَا نَرَاكَ فَنَزَلَتْ آيَةُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٨٧

٣-٥- مَعْرِفَةُ الْحِكْمَةِ

﴿٤٦٣٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْعِلْمُ عِلْمَانِ مَطْبُوعٌ وَمَسْمُوعٌ وَلَا يَنْفَعُ مَسْمُوعٌ إِذَا لَمْ يَكُنْ

مَطْبُوعٌ وَمَنْ عَرَفَ الْحِكْمَةَ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى الْإِزْدِيَادِ مِنْهَا؛ كشف الغمة ج: ٢ ص: ٣٤٧

٤-٣-٥- مَعْرِفَةُ قُدْرَةِ الصَّبْرِ

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۶۳۳﴾ کسی که سعه‌ی صدر نداشته باشد، تاب و توان ادای حق را ندارد.

۱۱-۲-۵- انجام‌دادن حق شکرگزاری

﴿۴۶۳۴﴾ آن که حق صبر و خویشندن‌داری در بلا را به جا نیاورد، از پاداش شکر نعمت محروم می‌ماند. و همچنین آن که شکر نعمت را ادا ننماید، از پاداش صبر بر بلا محروم می‌ماند. و آن که از این دو محروم شود، در درگاه الهی از رانده‌شدگان به حساب می‌آید.

۱۲-۲-۵- فقر

﴿۴۶۳۵﴾ خواری فقر، مانع شکیبایی است، همان‌طور که عزت توانگری، مانع کرم و بخشش و انصاف است.

۳-۵- عوامل بی‌صبری مثبت، طاقت ازدست‌دادن در قبال فضایل

۲-۳-۵- شدت علاقه

﴿۴۶۳۶﴾ فرمود: آیه‌ی " و کسی که خدا و پیامبر را اطاعت کند، (در روز رستاخیز)، همنشین کسانی خواهد بود که خدا، نعمت خود را بر آنان تمام کرده؛ از پیامبران و صدیقان و شهدا و صالحان؛ و آن‌ها رفیق‌های خوبی هستند "؛ درباره‌ی غلام پیامبر خدا ﷺ نازل شده است، ثوبان علاقه‌ی زیادی به آن حضرت داشت و طاقت فراق و جدایی از آن جناب نداشت، روزی با رنگ پریده و تنی رنج‌دیده نزد آن حضرت شتافت، حضرت فرمودند چرا رنگ از چهره‌ات پریده است؟ عرض کرد ای پیامبر خدا بیماری و کسالتی ندارم جز شوق دیدار شما، به یاد آخرت افتادم می‌ترسم آنجا شما را نبینم زیرا می‌دانم که تو و سایر پیامبران در طبقات و درجات بالای بهشت هستید و من حتی اگر وارد بهشت هم بشوم در درجه‌ای پایین‌تر هستم و اگر هم شایسته‌ی ورود به بهشت نباشم، هرگز شما را در آن عالم زیارت نخواهم کرد، سخن ثوبان که به اینجا رسید، ناگهان این آیه نازل شد و سپس پیامبر ﷺ فرمودند: سوگند به آن که جانم در دست اوست، هیچ بنده‌ای ایمان نیاورده است مگر آن که مرا از خودش و پدر و مادر و همسر و فرزندان و تمام مردم دیگر بیشتر دوست داشته باشد. برخی در شأن نزول آیه گفته‌اند: یاران پیامبر ﷺ خطاب به آن حضرت گفتند: سزاوار نیست ما از شما جدا شویم، زیرا فقط در این دنیا توفیق دیدار حضرت را داریم و در آخرت، چون مقام شما بالاست، توفیق دیدار نداریم و آیه نازل شد.

۳-۳-۵- شناخت حکمت

﴿۴۶۳۷﴾ علم دو علم است، فطری و اکتسابی؛ و اگر فطری نباشد، اکتسابی به تنهایی بی‌فایده است؛ و هر که حکمت را بشناسد بر افزوده‌نشدن به علم خود صبر نخواهد کرد.

۴-۳-۵- شناخت ارزش صبر

﴿مَقَدِّمَاتُ لِلْوُصُولِ إِلَى مَكَانَةِ الصَّبْرِ﴾

﴿٤٦٣٨﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ عَرَفَ قَدْرَ الصَّبْرِ لَا يَصْبِرُ عَمَّا مِنْهُ الصَّبْرُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ مِنْ قَائِلٍ فِي قِصَّةِ مُوسَى وَالْخَضِرِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَلَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَلَمْ يَجْزَعْ بِهَيْتِكَ سِتْرِهِ فَهُوَ مِنَ الْعَامِّ وَنَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ أَيُّ بِالْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَمَنْ اسْتَقْبَلَ الْبَلَاءَ بِالرُّحْبِ فَصَبَرَ عَلَى سَكِينَةٍ وَوَقَارَ فَهُوَ مِنَ الْخَاصِّ وَنَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿مقدمات رسیدن به جایگاه صبر﴾

﴿۴۶۳۸﴾ کسی که ارزش صبر را بشناسد، عاشق و شیفته‌ی حادثه بوده و بر نیامدن حادثه بی‌تاب است. خداوند متعال در داستان موسی و خضر می‌فرماید: "و چگونه می‌توانی در برابر چیزی که از رموزش آگاه نیستی شکبیا باشی؟" و کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نکرده و با بی‌تابی رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی عوام است که خداوند در حق آنان می‌فرماید "وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ: مژده و بشارت باد بر صابران". یعنی مژده‌ی بهشت و مغفرت و رحمت؛ و کسی که بلایا و مصایب را با روی گشاده استقبال کرده و با آرامش و سکون و وقار، بر آن صبر داشته باشد چنین شخصی از زمره‌ی خواص و اولیاءالله است و نصیب و پاداشش همان است که خداوند متعال فرموده است: "إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ". خدا با ایشان و همراه و یارشان است.

الفصل السادس - ثمار الصبر، نتائج قلة الصبر، هدف الصبر و غايته

١-٦- ثمار الصبر

١-١-٦- ثمار المعنوية

١-١-١-٦- الإجتباء، الإجلال، الرفعة، العزة، الكرامة و...

١-١-١-١-٦- الإجتباء

﴿٤٦٣٩﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ آئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ - السجدة ٢٤-٢٣

﴿٤٦٤٠﴾ الرَّسُولُ ﷺ: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا ابْتَلَاهُ فَإِنْ صَبَرَ اجْتَبَاهُ وَإِنْ رَضِيَ اصْطَفَاهُ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

١-١-١-٦- الإجلال

فصل ۶- نتایج صبر، پیامدهای کم صبوری، هدف و غایت صبر

۱-۶- نتایج صبر

۱-۱-۶- نتایج معنوی

۱-۱-۱-۶- برگزیدن، بزرگداشتن، تکریم کردن، عزت، کرامت

۱-۱-۱-۱-۶- برگزیدن

﴿۴۶۳۹﴾ ما به موسی کتاب آسمانی دادیم؛ و شک نداشته باش که او آیات الهی را دریافت داشت؛ و ما آن را وسیله‌ی هدایت بنی اسرائیل قرار دادیم؛ و از آنان امامان (و پیشوایانی) قرار دادیم که به فرمان ما (مردم را) هدایت می‌کردند؛ زیرا شکیبایی نمودند و به آیات ما یقین داشتند. ﴿۴۶۴۰﴾ آن هنگام که خداوند بنده‌ای را دوست داشته باشد، به او بلا ارزانی می‌دارد، پس اگر صبر کند، او را برمی‌گزیند و اگر در مقام رضا ایستاد، او را خالص‌شده برای خویش قرار می‌دهد.

۲-۱-۱-۱-۶- بزرگداشتن و تکریم کردن

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٤٦٤١﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

صَبْرَ الْفَتَى بِفَقْرِهِ يُجْلَهُ وَبَذْلُهُ لَوَجْهِهِ يُذْلَهُ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٣٤٣

٣-١-١-١-٦-الرفعة

﴿٤٦٤٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مَرْفَعَةٌ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿٤٦٤٣﴾ الرسول الله: يَا بَا ذَرِّ لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ اشْتَهَى شَهْوَةً مِنْ شَهَوَاتِ الدُّنْيَا فَيَصْبِرُ وَلَا يَطْلُبُهَا كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ بِذِكْرِ أَهْلِهِ ثُمَّ يَغْتَمُّ وَيَتَنَفَّسُ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ نَفَسٍ أَلْفَى أَلْفَى حَسَنَةً وَ مَحَا عَنْهُ أَلْفَ أَلْفٍ سَيِّئَةٍ وَ رَفَعَ لَهُ أَلْفَ أَلْفٍ دَرَجَةً؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٥

﴿٤٦٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا سَلْمَانَ مَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ شِيعَتِنَا يُصِيبُهُ وَجَعٌ إِلَّا بِذَنْبٍ قَدْ سَبَقَ مِنْهُ وَ ذَلِكَ الْوَجَعُ تَطْهِيرٌ لَهُ قَالَ سَلْمَانُ فَلَيْسَ لَنَا فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ أَجْرٌ خَلَا التَّطْهِيرُ قَالَ عَلِيُّ عليه السلام يَا سَلْمَانُ لَكُمْ الْأَجْرُ بِالصَّبْرِ عَلَيْهِ وَ التَّضَرُّعُ إِلَى اللَّهِ وَ الدُّعَاءُ لَهُ بِهِمَا تُكْتَسَبُ لَكُمْ الْحَسَنَاتُ وَ تَرْفَعُ لَكُمْ الدَّرَجَاتُ فَأَمَّا الْوَجَعُ خَاصَّةٌ فَهُوَ تَطْهِيرٌ وَ كَفَّارَةٌ؛ وسائل الشيعة ج: ٢

ص: ٤٠٣

٤-١-١-١-٦-العزة

﴿٤٦٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّابِرُ إِنْ مَاتَ مَعَ الصَّبْرِ مَاتَ شَهِيدًا وَ إِنْ عَاشَ عَاشَ عَزِيزًا؛

إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

﴿٤٦٤٦﴾ الباقر عليه السلام: ثَلَاثُ أَقْسِمٍ أَنَّهُنَّ حَقٌّ مَا أُعْطِيَ رَجُلٌ شَيْئًا مِنْ مَالِهِ فَتَقَصَّ مِنْ مَالِهِ وَ لَا صَبَرَ عَنْ مَظْلَمَةٍ إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ بِهَا عِزًّا وَ لَا فَتَحَ عَلَى نَفْسِهِ بَابَ مَسْأَلَةٍ إِلَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ؛

مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٢٢٢

﴿٤٦٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حَتَّى إِذَا رَأَى اللَّهُ سُجْحَانَهُ جَدَّ الصَّبْرِ مِنْهُمْ عَلَى الْأَذَى فِي مَحَبَّتِهِ وَ الْإِحْتِمَالِ لِلْمَكْرُوهِ مِنْ خَوْفِهِ جَعَلَ لَهُمْ مِنْ مَصَائِقِ الْبَلَاءِ فَرَجًا فَأَبْدَلَهُمُ الْعِزَّ مَكَانَ الذُّلِّ وَ الْأَمْنَ مَكَانَ الْخَوْفِ فَصَارُوا مُلُوكًا حُكَّامًا وَ أَيْمَةً أَعْلَامًا وَ قَدْ بَلَغَتْ الْكَرَامَةُ مِنَ اللَّهِ لَهُمْ مَا لَمْ تَذْهَبِ

أَلَا مَالٌ إِلَيْهِ بِهِمْ؛ نهج البلاغة ص: ٢٩٥

﴿٤٦٤٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَدْ يَعْزُّ الصَّبْرُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۶۴۱﴾ تحمل فقر، جوان را بلندمرتبه می‌کند و خرج کردن از آبرو، او را خوار می‌گرداند.

۳-۱-۱-۱-۶- بزرگداشت

﴿۴۶۴۲﴾ شکیبایی، بالابرنده‌ی (عمل) است.

﴿۴۶۴۳﴾ ای ابوذر، اگر یکی از شما، در دل، به یکی شهوات دنیا تمایل پیدا کند، ولی خویشتن‌داری کرده، آن را دنبال نکند، در مقابل تقاضای خانواده و اندوه و آهش به خاطر عدم توانایی در انجام، به ازای هرنفسی که بکشد، خداوند برایش دو میلیون حسنه ثبت می‌کند و یک میلیون بدی از نامه‌ی عمل او محو نموده و مقام او را یک میلیون درجه بالا می‌برد.

﴿۴۶۴۴﴾ ای سلمان، دردی که به شیعیان ما می‌رسد، به سبب گناهی است که قبلاً انجام داده‌اند و آن درد (و بیماری) موجب پاک‌شدن او از آن گناه است، سلمان عرض کرد: آیا در بیماری، برای ما پاداش و اجری جز پاک‌شدن (از گناهان گذشته) نیست؟ حضرت علی (علیه السلام) فرمود: ای سلمان، برای شما به سبب شکیبایی بر آن بیماری و تضرع و زاری به‌سوی خداوند و صدازدن او اجر و پاداش است، تضرع و دعا موجب می‌شود اعمال نیکی در نامد عمل شما نوشته شود و درجه و مقام شما بالا برود، اما بیماری به تنهایی فقط موجب تطهیر و کفاره‌ی (گناهان) است.

۴-۱-۱-۱-۶- عزت

﴿۴۶۴۵﴾ انسان شکبیا و صابر، اگر در حال صبر بمیرد، شهید مرده است. و اگر زنده بماند، با عزت زندگی می‌کند.

﴿۴۶۴۶﴾ سوگند می‌خورم که سه چیز حق است: اگر مردی چیزی از مالش را نبخشد، مالش کم می‌شود، مردی در مقابل ظلم صبوری نمی‌کند مگر آن که خدا عزت او را زیاد می‌کند و هیچ‌کس در گدایی و اظهارنیاز به خلاق را بر خود نمی‌گشاید، مگر اینکه خدا در نیازمندی و کمبود را به روی او باز می‌کند.

﴿۴۶۴۷﴾ آن‌گاه که خدای سبحان دید ایشان در راه محبت او نهایت شکیبایی را در مقابل آزار و رنج، از خود نشان دادند و از ترس او، همه‌ی آن ناملایمات را تحمل کردند. در آن هنگام خداوند برای آنان گریزگاهی از تنگناهای محنت و بلا فراهم آورد. پس آنان را از ذلت به عزت و از ترس به امنیت رساند. و آنان فرمانروایانی حکمروا و پیشوایانی بنام گشتند. و خدا چندان کرامت آنان را افزایش داد که در خیال خویش هم به ذهنشان خطور نمی‌کرد.

﴿۴۶۴۸﴾ به تحقیق که صبر کمیاب است.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٦٤٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ تَجَلَّبَبَ الصَّبْرَ وَالْقِنَاعَةَ عَزَّ وَ نَبَلَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿٤٦٥٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اِلْزَمِ السُّكُوتَ وَ اصْبِرْ عَلَى الْقِنَاعَةِ بِأَيْسَرِ الْقُوَّةِ تَعِزَّ فِي ذُنْيَاكَ وَ تَعِزَّ [تَعِزَّ] فِي أُخْرَاكَ؛ غرر الحكم ص: ٢١٦

٥-١-١-١-٦-الكرامة

﴿٤٦٥١﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَمْتَلِ قَطَّ شِبَعًا وَ رَبَّمَا بَكَيتُ رَحْمَةً لَهُ مِمَّا أَرَى لَهُ مِنَ الْجُوعِ فَأَمْسَحُ بَطْنَهُ بِيَدِي وَ أَقُولُ نَفْسِي لَكَ الْفِدَاءُ لَوْ تَبَلَّغْتَ مِنَ الدُّنْيَا بِقَدْرِ مَا يَقُوتُكَ وَ يَمْنَعُكَ مِنَ الْجُوعِ فَيَقُولُ يَا عَائِشَةُ إِخْوَانِي أَوْلُو الْعِزْمِ قَدْ صَبَرُوا عَلَى مَا هُوَ أَشَدُّ مِنْ هَذَا فَمَضَوْا عَلَى حَالِهِمْ فَقَدِمُوا عَلَى رَبِّهِمْ فَأَكْرَمَ مَا بِهِمْ وَ أَجْزَلَ ثَوَابِهِمْ؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ١٠١

﴿٤٦٥٢﴾ جَبَلَهُمْ عَلَى خِلَاقِ الصَّبْرِ لِيَكُونَ لَهُمُ الْعَاقِبَةُ الْحُسْنَى وَ كَرَامَةُ حُسْنِ الْعُقْبَى؛

بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ٣٥

﴿٤٦٥٣﴾ الرسول ﷺ: عِبَادِي اصْبِرُوا وَ أَبْشِرُوا فَتَوَشَّكُوا أَنْ تَنْقَلِبُوا إِلَى رَحْمَتِي وَ كَرَامَتِي قَالَ

وَلِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عُتَقَاءٌ عِنْدَ كُلِّ فِطْرٍ رِجَالٌ وَ نِسَاءٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٢٢٦

﴿٤٦٥٤﴾ الرسول ﷺ: يُنَادِي مُنَادٍ هَؤُلَاءِ شِيعَةُ عَلِيٍّ عليه السلام صَبَرُوا فِي الدُّنْيَا عَلَى الْأَذَى

فَأَكْرَمُوهُمْ الْيَوْمَ؛ مئة منقبة ص: ١٧١

﴿٤٦٥٥﴾ الرسول ﷺ: يُنَادِيهِمْ رَبُّنَا عَزَّ وَ جَلَّ يَا سَكَّانَ جَنَانِي وَ يَا خُزَّانَ رَحْمَتِي مَا لِبُخْلِ أَخْرَتُ عَنْكُمْ أَزْوَاجَكُمْ وَ سَادَاتِكُمْ وَ لَكِنْ لِيَسْتَكْمِلُوا نَصِيبَهُمْ مِنْ كَرَامَتِي بِمُؤَسَّاتِهِمْ إِخْوَانَهُمْ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَخْذِ بِأَيْدِي الْمَلْهُوفِينَ وَ التَّنْفِيسِ عَنِ الْمَكْرُوبِينَ وَ بِالصَّبْرِ عَلَى التَّقِيَّةِ مِنَ الْفَاسِقِينَ الْكَافِرِينَ حَتَّى إِذَا اسْتَكْمَلُوا كَرَامَاتِي نَقَلْتُهُمْ إِلَيْكُمْ عَلَى أَسْرَ الْأَحْوَالِ وَ أَغْبَطُهَا؛

بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٦٣

﴿٤٦٥٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُولُوهُمْ الْأَذْبَارَ

فَحَافِظُوا عَلَى أَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي هَذِهِ الْمَوَاطِنِ الَّتِي الصَّبْرُ عَلَيْهَا كَرَمٌ وَ سَعَادَةٌ وَ نَجَاةٌ فِي

الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ مِنْ فَظِيعِ الْهَوْلِ وَ الْمَخَافَةِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٦

٦-١-١-١-٦-الشرافة

﴿٤٦٥٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى النَّوَائِبِ يُنِيلُ شَرَفَ الْمَرَاتِبِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۶۴۹﴾ هر که صبر و قناعت بر تن کند، عزیز گشته و بلندمرتبه می شود.

﴿۴۶۵۰﴾ با سکوت همراه باش و با خوراک کم بر قناعت شکیبایی بورز تا در دنیا و آخرت خود عزیز شوی.

۵-۱-۱-۶- کرامت

﴿۴۶۵۱﴾ پیامبر خدا ﷺ هرگز سیر از جا بلند نشد و من بارها به حال او که می دیدم گرسنه است، گریه می کردم و دست به شکم مبارکش می کشیدم و عرض می کردم جانم به فدایت، چه مانعی داشت که به مقدار نیرو گرفتن و برطرف شدن گرسنگی، از مال دنیا استفاده می کردی؟ می فرمود: عایشه، برادرانم، پیامبران اولوالعزم به سخت تر از این صبر کردند و با آن حال از دنیا رفتند و به محضر پروردگارشان قدم نهادند، مقدمشان گرامی و اجرشان فراوان شد.

﴿۴۶۵۲﴾ (گل وجود) آن ها را با خلق و خوی شکیبایی سرشته است تا سرانجام نیکو و کرامت و مزایای عاقبت خوش، به ایشان برسد.

﴿۴۶۵۳﴾ ای بندگان من، شکیبا باشید. شما را بشارت می دهم که به سوی رحمت و کرامت من برو خواهید گشت. فرمود: و هنگام هر افطار، مردان و زنانی به فرمان خدا، از آتش آزاد می شوند.

﴿۴۶۵۴﴾ ندادهنده، ندا می دهد: این ها شیعیان علی هستند که در دنیا بر آزارها شکیبایی ورزیدند، پس امروز به ایشان اکرام کنید.

﴿۴۶۵۵﴾ خداوند بهشتیان را ندا دهد: ای ساکنان بهشت من و ای دربانان رحمت من، اگر دیدار همسران و دوستان و سروران شما به تأخیر افتاد، از سر بخل بر شما نیست. بلکه این تأخیر به خاطر آن است که آن ها بهره ی خویش را از کرامت و بزرگواری من به وسیله ی همراهی و مواسات با برادران مؤمن خود و دستگیری از افسردگان و کارگشایی از گرفتاران و همچنین از راه پایداری بر تقیه در برابر مردم فاسق و کافر، تکمیل کنند و هنگامی که توانستند شایسته ی بهترین کرامت هایم شوند، آنان را در شادترین و چشمگیرترین حالات، نزد شما انتقال می دهم.

﴿۴۶۵۶﴾ " ای کسانی که ایمان آورده اید، هنگامی که با انبوه کافران در میدان نبرد روبه رو شوید، به آن ها پشت نکنید (و فرار ننمایید)؛ " پس در این مواقع بر اجرای دستورات خداوند مداومت کنید که پایداری بر آن، باعث کرامت و خوشبختی و نجات در دنیا و آخرت از حوادث دلخراش و ترس آور است.

۶-۱-۱-۶- شرافت

﴿۴۶۵۷﴾ شکیبایی بر مصیبت ها، آدمی را به درجات بالا می رساند.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٦٥٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى مَشَقَّةِ الْعِبَادِ يَتَرَقَّى بِكَ إِلَى شَرَفِ الْفَوْزِ الْأَكْبَرِ؛
شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٧٨

﴿٤٦٥٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الشَّرَفِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩
﴿٤٦٦٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ لِيُصْبِرْ نَفْسَهُ عَلَى الثَّوَابِ وَ الْحَقُوقِ فَإِنَّهُ يَحُوزُ بِهِذِهِ الْخِصَالَ
شَرَفًا فِي الدُّنْيَا وَ دَرَكَ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩٦
﴿٤٦٦١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ لِيُصْبِرْ نَفْسَهُ فِي النَّوَائِبِ وَ الْخُطُوبِ فَإِنَّ الْفَوْزَ بِهِذِهِ الْخِصَالَ
شَرَفَ مَكَارِمِ الدُّنْيَا وَ دَرَكَ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٣٥١
﴿٤٦٦٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ إِنَّمَا يَهَبُ الْمَنَازِلَ الشَّرِيفَةَ لِعِبَادِهِ [لِصَبْرِهِمْ]
بِاحْتِمَالِ الْمَكَارِهِ؛ تفسير الإمام العسكري ص: ٢١٨

٧-١-١-٦-٤- الفَضِيلَةُ

﴿٤٦٦٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْحَزْمُ وَ الْفَضِيلَةُ فِي الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤
﴿٤٦٦٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ لِيُصْبِرْ نَفْسَهُ عَلَى الثَّوَابِ وَ الْحَقُوقِ فَإِنَّهُ يَحُوزُ بِهِذِهِ الْخِصَالَ
شَرَفًا فِي الدُّنْيَا وَ دَرَكَ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩٦
﴿٤٦٦٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ لِيُصْبِرْ نَفْسَهُ فِي النَّوَائِبِ وَ الْخُطُوبِ فَإِنَّ الْفَوْزَ بِهِذِهِ الْخِصَالَ
شَرَفَ مَكَارِمِ الدُّنْيَا وَ دَرَكَ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٣٥١
٢-١-١-٦-٤- الإِعَانَةُ، التَّأْيِيدُ، تَتِمُّيمُ الْكَلِمَةِ، التَّوْفِيقُ وَ ...

١-٢-١-٦-٤- الإِعَانَةُ

﴿٤٦٦٦﴾ وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ وَ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ - البقرة ٤٥
﴿٤٦٦٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ - البقرة ١٥٣
﴿٤٦٦٨﴾ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَ اصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ وَرِثَتُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ - الأعراف ١٢٨

﴿٤٦٦٩﴾ الكَاسِمُ عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ قَالَ الصَّبْرُ الصَّوْمُ إِذَا
نَزَلَتْ بِالرَّجُلِ الشَّدَّةُ أَوْ النَّازِلَةُ فَلْيَصُمْ قَالَ عليه السلام اللَّهُ يَقُولُ وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ وَ الصَّبْرُ
الصَّوْمُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٣ ص: ٢٥٤

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۶۵۸﴾ شکیبایی بر مشقت و سختی‌هایی که از بندگان به تو می‌رسد، تو را را به‌سوی بزرگ‌ترین توفیق و خیر رهنمون می‌شود.

﴿۴۶۵۹﴾ صبر، کلید سربلندی و شرافت است.

﴿۴۶۶۰﴾ باید خویشتن را به انجام کارهای درست و انجام اموری که حق هستند وادار کند (در انجام آن‌ها شکیبایی کند) تا به‌واسطه‌ی این خصلت‌ها به شرف دنیا و فضیلت آخرت، دست یابد.

﴿۴۶۶۱﴾ باید در حوادث و مشکلات خود را به صبر و شکیبایی وادارد، زیرا موفق‌شدن به داشتن این صفات، دستیابی به بالاترین خصلت‌های دنیوی و موجب رسیدن به فضایل اخروی است.

﴿۴۶۶۲﴾ پس بدانید که خداوند به بندگان که ناملایمات و مشکلات را تحمل کنند، جایگاه‌های باشرافتی عطا می‌کند.

۷-۱-۱-۱-۶- فضیلت

﴿۴۶۶۳﴾ دوراندیشی و فضیلت در صبر است.

﴿۴۶۶۴﴾ باید خویشتن را به انجام کارهای درست و انجام اموری که حق هستند وادار کند (در انجام آن‌ها شکیبایی کند) تا به‌واسطه‌ی این خصلت‌ها به شرف دنیا و فضیلت آخرت، دست یابد.

﴿۴۶۶۵﴾ باید در حوادث و مشکلات خود را به صبر و شکیبایی وادارد، زیرا موفق‌شدن به داشتن این صفات، دستیابی به بالاترین خصلت‌های دنیوی و موجب رسیدن به فضایل اخروی است.

۲-۱-۱-۱-۶- یاری، کمک‌رسانی، تأیید، پایان سخن، توفیق

۱-۲-۱-۱-۶- یاری

﴿۴۶۶۶﴾ از صبر و نماز یاری جوئید؛ (و با استقامت و مهار هوس‌های درونی و توجه به پروردگار، نیرو بگیری؛) و این کار، جز برای خاشعان، گران است.

﴿۴۶۶۷﴾ ای افرادی که ایمان آورده‌اید، از صبر (و استقامت) و نماز، کمک بگیرید، (زیرا) خداوند با صابران است.

﴿۴۶۶۸﴾ موسی به قوم خود گفت: از خدا یاری جوئید و بردبار باشید، که زمین از آن خداست و آن را به هرکس از بندگان که بخواهد به میراث می‌دهد و پایان خوش، ویژه پرهیزگاران است.

﴿۴۶۶۹﴾ درباره‌ی آیه‌ی "از صبر و نماز یاری جوئید" فرمود: صبر همان روزه است. هرگاه به کسی سختی و پیشامدی وارد شود، روزه بگیرد، امام گفت: خداوند می‌فرماید: از صبر و نماز و صبر و روزه یاری جوئید.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٤٦٧٠﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَصْبِرْ عَلَى الرَّزِيَّةِ يُعِنَهُ اللَّهُ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٨١

﴿٤٦٧١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ أَعَوْنُ شَيْءٍ عَلَى الدَّهْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

﴿٤٦٧٢﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ سِتْرٌ مِنَ الْكُرُوبِ وَعَوْنٌ عَلَى الْخُطُوبِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢

ص: ٢٢١

﴿٤٦٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَوْنٌ عَلَى كُلِّ أَمْرٍ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

﴿٤٦٧٤﴾ عَنْ الْأَئِمَّةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: ...وَالصَّبْرُ مَعُونَةٌ عَلَى اسْتِجَابِ الْأَجْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٢٢٣

﴿٤٦٧٥﴾ الصَّبْرُ مَعُونَةٌ عَلَى الْإِسْتِجَابَةِ؛ دلائل الإمامة ص: ٣٢

﴿٤٦٧٦﴾ الزهراء عليها السلام: ...الصَّبْرُ مَعُونَةٌ عَلَى الْإِسْتِجَابِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٣ ص: ٥٦٧

﴿٤٦٧٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حُسْنُ الصَّبْرِ عَوْنٌ عَلَى كُلِّ أَمْرٍ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٤٦٧٨﴾ الباقر عليه السلام: قَالَ مُوسَى فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عَلَى أَذَى النَّاسِ وَشَتَمِهِمْ قَالَ أَعَيْنُهُ عَلَى

أَهْوَالِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٤١١

﴿٤٦٧٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا عَوْنَ أَفْضَلَ مِنَ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٤٦٨٠﴾ الرسول ﷺ: مِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالرِّضَا وَالْعَوْنُ عَلَى الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

﴿٤٦٨١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ شَيْءٌ أَحْمَدَ عَاقِبَةً وَلَا أَدْأَ مَغَبَةً وَلَا أَدْفَعَ لِسُوءِ آدَبٍ وَلَا

أَعَوْنَ عَلَى دَرْكِ مَطْلَبٍ مِنَ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿٤٦٨٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: نَعَمْ الْمَعُونَةُ الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٤٦٨٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: نَعَمْ عَوْنُ الدِّينِ الصَّبْرُ؛ دعائم الإسلام ج: ٢ ص: ٥٣٤

﴿٤٦٨٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: نَعَمْ عَوْنُ الدِّينِ الصَّبْرُ لَوْ كَانَ الصَّبْرُ رَجُلًا كَانَ رَجُلًا صَالِحًا؛

مستدرک الوسائل ج: ١٧ ص: ٣٤٧

﴿٤٦٨٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَاجْعَلْنِي مِنَ الْخَاشِعِينَ الَّذِينَ يَسْتَعِينُونَ بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ؛

بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٢١٣

﴿٤٦٨٦﴾ السجادة عليه السلام: يَا مَنْ جَعَلَ الصَّبْرَ عَوْنًا عَلَى بَلَائِهِ وَجَعَلَ الشُّكْرَ مَادَّةً لِنِعْمَائِهِ؛

بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٣١

٢-١-١-٦-الإِغَاثَةُ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۶۷۰﴾ هر که بر بالای سخت شکیبا باشد، خداوند او را پشتیبانی می‌کند.

﴿۴۶۷۱﴾ صبر، یاری‌کننده‌ترین ابزار در مقابل روزگار است.

﴿۴۶۷۲﴾ شکیبایی، پوششی است بر دردها و یاری است در گرفتاری‌ها.

﴿۴۶۷۳﴾ صبر، برای هر کاری کمک‌کننده است.

﴿۴۶۷۴﴾ صبر، یآوری است برای استحقاق‌داشتن پاداش.

﴿۴۶۷۵﴾ شکیبایی و پایداری، یآوری است برای استجاب دعا.

﴿۴۶۷۶﴾ خداوند پایداری را یآوری برای غلبه بر هدف و رسیدن به اجر، قرارداد.

﴿۴۶۷۷﴾ خوب صبر کردن، بر هر کاری یاری‌کننده است.

﴿۴۶۷۸﴾ موسی گفت: پاداش کسی که بر اذیت و آزار مردم شکیبایی ورزد چیست؟

خداوند فرمود: او را در سختی‌های روز قیامت یاری می‌کنم.

﴿۴۶۷۹﴾ یاری‌کننده‌ای بافضیلت‌تر از صبر نیست.

﴿۴۶۸۰﴾ خداوند از تو توفیق و رضایت و یاری بر شکیبایی و تحمل درخواست می‌کنم.

﴿۴۶۸۱﴾ از نظر عاقبت، چیزی ستوده‌شده‌تر و لذیذتر از شکیبایی نیست و نیز بهتر از صبر

دفع‌کننده‌ای برای آداب ناپسند و یاری‌کننده‌ای برای رسیدن به خواسته‌ها یافت نمی‌شود.

﴿۴۶۸۲﴾ صبر درمقابل بلا، یاری‌کننده‌ی خوبی است

﴿۴۶۸۳﴾ صبر برای دین، یاور خوبی است.

﴿۴۶۸۴﴾ صبر برای دین، یاور خوبی است و اگر صبر مرد بود، مرد صالحی بود.

﴿۴۶۸۵﴾ خدایا مرا از بندگان متواضع و فروتنی قرارده که از شکیبایی و نماز یاری

می‌طلبند.

﴿۴۶۸۶﴾ ای کسی که صبر را یآوری برای گذراندن بلا و شکر را وسیله‌ی جذب

نعمت‌های بیشتر قرار می‌دهد.

۲-۱-۱-۶- کم‌رسانی

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، نَتَائِجُ قِلَّةِ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٤٦٨٧﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَصْبِرْ عَلَى الرِّزْيَةِ يُغْنِهِ اللَّهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٠٤

٣-٢-١-١-٦-٤- التَّائِيْدُ

﴿٤٦٨٨﴾ العسكري عليه السلام: مَنْ صَبَرَ أُعْطِيَ التَّائِيْدَ مِنَ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٧١

٤-٢-١-١-٦-٤- تَتْمِيْمُ الْكَلِمَةِ

﴿٤٦٨٩﴾ وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا
وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ
وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ - الأعراف ١٣٧

٥-٢-١-١-٦-٤- التَّوْفِيقُ

﴿٤٦٩٠﴾ الرسول ﷺ: مِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالرِّضَا وَالْعَوْنُ عَلَى الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

٦-٢-١-١-٦-٤- النَّصْرُ وَالْمَدَدُ

﴿٤٦٩١﴾ بَلَى إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فُورِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ
الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ - آل عمران ١٢٥

﴿٤٦٩٢﴾ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا وَلَا
مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبِيِّ الْمُرْسَلِينَ - الأنعام ٣٤

﴿٤٦٩٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ غُنْوَانُ النَّصْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٤٦٩٤﴾ الكاظم عليه السلام: أَلْقَ فِي قَلْبِي الصَّبْرَ وَ النَّصْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ١٣٤

﴿٤٦٩٥﴾ الرسول ﷺ: النَّصْرُ مَعَ الصَّبْرِ وَالْفَرَجُ بَعْدَ الْكُرْبِ وَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

﴿٤٦٩٦﴾ إِنَّمَا الصَّبْرُ بِالنَّصْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٢٦

﴿٤٦٩٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حُسْنُ الصَّبْرِ طَلِبَةُ النَّصْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٤٦٩٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: دَوَامُ الصَّبْرِ غُنْوَانُ الظَّفَرِ وَ النَّصْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٤٦٩٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّدَقِ فِي النَّيَّةِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بَعْدَ

الصَّبْرِ يُنْزِلُ النَّصْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٥٦٦

﴿٤٧٠٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ بَعْدَ الصَّبْرِ النَّصْرَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٤١

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۶۸۷﴾ هر کس بر مصیبت صبر کند خدا به فریادش می‌رسد.

۳-۲-۱-۱-۶- تأیید و پشتیبانی

﴿۴۶۸۸﴾ کسی که صبر پیشه کند، از جانب خداوند تأیید شود و خداوند حمایتش کند.

۴-۲-۱-۱-۶- پایان سخن

﴿۴۶۸۹﴾ و مشرق‌ها و مغرب‌های پر برکت زمین را به آن قوم به ضعف کشانده شده (زیر زنجیر ظلم و ستم)، واگذار کردیم؛ و وعده‌ی نیک پروردگارت بر بنی‌اسرائیل، به خاطر صبر و استقامتی که به خرج دادند، تحقق یافت؛ و آنچه فرعون و فرعونیان (از کاخ‌های مجلل) می‌ساختند و آنچه از باغهای داربست‌دار فراهم ساخته بودند، در هم کوبیدیم!

۵-۲-۱-۱-۶- توفیق

﴿۴۶۹۰﴾ خداوند از تو توفیق و رضایت و یاری بر شکیبایی و تحمل درخواست می‌کنم.

۶-۲-۱-۱-۶- یاری و کمک

﴿۴۶۹۱﴾ آری، (امروز هم) اگر استقامت و تقوا پیشه کنید و دشمن به همین زودی به سراغ شما بیاید، خداوند شما را به پنج هزار نفر از فرشتگان، که نشانه‌هایی با خود دارند، مدد خواهد داد. ﴿۴۶۹۲﴾ پیش از تو نیز پیامبرانی تکذیب شدند؛ و در برابر تکذیب‌ها، صبر و استقامت کردند؛ و (در این راه)، آزار دیدند، تا هنگامی که یاری ما به آن‌ها رسید. (تو نیز چنین باش! و این، یکی از سنت‌های الهی است؛) و هیچ چیز نمی‌تواند سنت‌های خدا را تغییر دهد؛ و اخبار پیامبران به تو رسیده است.

﴿۴۶۹۳﴾ صبر، علامت دریافت یاری است.

﴿۴۶۹۴﴾ خدایا به دلم شکیبایی و پیروزی را ببنداز.

﴿۴۶۹۵﴾ یاری با شکیبایی است، گشایش بعد از غم، و سختی با آسانی است.

﴿۴۶۹۶﴾ به‌درستی که صبر با پیروزی است.

﴿۴۶۹۷﴾ خوب صبر کردن، علامت آمدن کمک است.

﴿۴۶۹۸﴾ دوام صبر، علامت پیروزی و دریافت کمک است.

﴿۴۶۹۹﴾ پس به‌وسیله‌ی شکیبایی و نماز و راستی در نیت، یاری بخواهید، زیرا خداوند پس از شکیبایی، یاری می‌رساند.

﴿۴۷۰۰﴾ بعد از صبر کردن، یاری خداوند خواهد آمد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٧٠١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّمَا يَنْزِلُ النَّصْرُ بَعْدَ الصَّبْرِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٩

﴿٤٧٠٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّهُ بَعْدَ الصَّبْرِ يَنْزِلُ النَّصْرُ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٥ ص: ١٨٧

﴿٤٧٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَلَمَّا رَأَى اللَّهُ تَعَالَى صَبْرًا صَدَقًا أَنْزَلَ بَعْدُونَا الْكِتَابَ وَأَنْزَلَ عَلَيْنَا

النَّصْرَ؛ الإرشاد ج: ١ ص: ٢٦٧

﴿٤٧٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَلَمَّا رَأَى اللَّهُ مِنَّا صِدْقًا وَ صَبْرًا أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِحُسْنِ التَّنْأَةِ عَلَيْنَا وَ

الرِّضَا عَنَّا، وَ أَنْزَلَ عَلَيْنَا النَّصْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٣٢١

﴿٤٧٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَالَ اللَّهُ لِقَوْمٍ عَابَهُمْ لَنْ يَنْفَعَكُمْ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوْ

الْقَتْلِ وَإِذَا لَا تُمَتَّعُونَ إِلَّا قَلِيلًا وَ إِنَّمَا اللَّهُ لَنْ فَرَرْتُمْ مِنْ سَيْفِ الْعَاجِلَةِ لَا تَسْلُمُونَ مِنْ سَيْفِ

الْآخِرَةِ فَاسْتَعِينُوا بِالصَّدْقِ وَ الصَّبْرِ فَإِنَّهُ بَعْدَ الصَّبْرِ يَنْزِلُ النَّصْرُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٨٤

﴿٤٧٠٦﴾ الصادق عليه السلام: قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لِيَخْزُنَكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يَكْذِبُونَكَ وَ لَكِنَّ

الظَّالِمِينَ بَايَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ وَ لَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَ أَوْذُوا حَتَّى

أَتَاهُمْ نَصْرُنَا فَالْزَمَ النَّبِيُّ ﷺ نَفْسَهُ الصَّبْرَ فَتَعَدَّوْا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

﴿٤٧٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: كَافِلُ النَّصْرِ الصَّبْرُ؛ غرر الحكم ص: ٣٣٤

﴿٤٧٠٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَمْ يَعْدِمِ النَّصْرَ مَنْ ائْتَصَرَ بِالصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٤٧٠٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَنْ يَعْدِمَ النَّصْرَ مَنْ اسْتَنْجَدَ الصَّبْرَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٤٧١٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ رَكِبَ مَرْكَبَ الصَّبْرِ اهْتَدَى إِلَى مِضْمَارِ النَّصْرِ؛ بحار الأنوار

ج: ٧٥ ص: ٧٩

﴿٤٧١١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ رَكِبَ مَرْكَبَ الصَّبْرِ اهْتَدَى إِلَى مِيدَانِ النَّصْرِ؛ بحار الأنوار

ج: ٦٨ ص: ٩٦

﴿٤٧١٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِنْ كَلَامِهِ عليه السلام فِي تَخْضِيبِهِ عَلَى الْقِتَالِ يَوْمَ صِفِّينَ بَعْدَ حَمْدِ

اللَّهِ وَ التَّنْأَةِ عَلَيْهِ عِبَادَ اللَّهِ اتَّقُوا اللَّهَ وَ غُضُّوا الْأَبْصَارَ وَ اخْفِضُوا الْأَصْوَاتَ وَ أَقْلُوا الْكَلَامَ وَ وَطَّنُوا

أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْمُنَازَلَةِ وَ الْمُجَادَلَةِ وَ الْمُبَارَزَةِ وَ الْمُبَالِطَةِ وَ الْمُبَالَدَةِ وَ الْمُعَانَقَةِ وَ الْمُكَادِمَةِ وَ

اِثْبُنُوا وَ اذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ وَ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ رُسُلَهُ وَ لَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۷۰۱﴾ پیروزی، بعد از شکیبایی و صبر نازل خواهد شد.

﴿۴۷۰۲﴾ او بعد از صبر، کمک را فرو می‌فرستد.

﴿۴۷۰۳﴾ وقتی خداوند صبر صادقانه‌ی ما را دید ذلت و خواری را نصیب دشمن ما و پیروزی را نصیب ما کرد.

﴿۴۷۰۴﴾ وقتی خداوند صبر صادقانه‌ی ما را دید آیاتی در ستایش ما و اعلام رضایت از ما نازل و پیروزی را برایمان ارسال کرد.

﴿۴۷۰۵﴾ خداوند در تقبیح گروهی می‌فرماید: اگر از مرگ یا کشته‌شدن بگریزید، گریز، سودی به حال شما ندارد و جز اندکی، کامیاب نشوید و به خدا سوگند اگر از شمشیر دنیا بگریزید، از شمشیر آخرت آسوده نخواهید بود، پس مددجویی کنید به وسیله‌ی شکیبایی و راستی در نیت، زیرا خداوند (وعده نموده است که) پس از شکیبایی، کمک خواهد فرستاد.

﴿۴۷۰۶﴾ ما می‌دانیم که این گفتارهای ناهنجار کفار، موجب حزن و اندوه تو می‌شود؛ ولی اینان تو را تکذیب نمی‌کنند و خود می‌دانند که تو راستگو هستی، بلکه این ستمکاران آگاهانه آیات الهی را انکار می‌کنند. البته پیامبران پیش از تو با همین جریان‌ها مواجه بودند و در مقابل تکذیب و آزار دشمنان صبر و مقاومت نمودند؛ تا در نتیجه مشمول نصرت و عنایات ما شدند. پس از نزول این آیات، رسول اکرم ﷺ خود را به صبر و مقاومت شدید وادار کرد.

﴿۴۷۰۷﴾ صبر، ضامن دریافت یاری است.

﴿۴۷۰۸﴾ کسی که از صبر یاری می‌جوید، یاری را از دست نمی‌دهد.

﴿۴۷۰۹﴾ کسی که از صبر یاری می‌جوید، یاری را از دست نمی‌دهد.

﴿۴۷۱۰﴾ کسی که بر وسیله‌ی سواری شکیبایی سوار شود، به میدان یاری و پیروزی، راه یابد.

﴿۴۷۱۱﴾ هرکس بر صبر سوار شود، به میدان یاری و پیروزی هدایت می‌شود.

﴿۴۷۱۲﴾ از سخنان آن حضرت ﷺ در تشویق مردمان به جنگ در صفین؛ پس از حمد و ثنای پروردگار فرمود: ای بندگان خدا از خدا بترسید و (هنگام جنگ) چشمان خود را (از آنچه موجب ترس و خوف شود) بپوشانید و صداها را پایین آورده خاموش کنید، سخن را کم کنید و خودتان را برای مواجه‌شدن با دشمن و جدال و کارزار و مبارزه و زدوخورد با شمشیر و ردوبدل کردن نیزه و دست‌به‌گریبان شدن با دشمن و گزیدن با دندان آماده کنید، پابرجا باشید و بسیار یاد خدا کنید شاید رستگار شوید و از خدا و رسولش فرمان‌برداری کنید و با یکدیگر ستیزه‌جویی نکنید که

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ اللَّهُمَّ أَهْلِهِمُ الصَّبْرَ وَأَنْزِلْ عَلَيْهِمُ النَّصْرَ وَأَعْظِمْ لَهُمُ
الْآجِرَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٨٧

﴿٤٧١٣﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَصْبِرْ نَصْرَهُ اللَّهُ وَمَا أُعْطِيَ عَطَاءٌ خَيْرٌ وَأَوْسَعُ مِنَ الصَّبْرِ؛
مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

﴿٤٧١٤﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَصْبِرْ نَصْرَهُ اللَّهُ وَمَا أُعْطِيَ عَطَاءٌ خَيْرٌ وَأَوْسَعُ مِنَ الصَّبْرِ وَقَالَ
النَّصْرُ مَعَ الصَّبْرِ وَالْفَرَجُ بَعْدَ الْكَرْبِ وَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٤٣

﴿٤٧١٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَاسْأَلُوا اللَّهَ الصَّبْرَ وَالنَّصْرَ وَالْقُوَّةَ بِالْجِدِّ وَالْحَزْمِ؛
مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٤٠

﴿٤٧١٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَاسْتَشْعِرُوا الصَّبْرَ فَإِنَّهُ أَدْعَى إِلَى النَّصْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٥٥
﴿٤٧١٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ فَإِنَّ بَعْدَ الصَّبْرِ النَّصْرَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛

الكافي ج: ٥ ص: ٤١

﴿٤٧١٨﴾ الرسول ﷺ: وَاعْلَمَ أَنَّ النَّصْرَ مَعَ الصَّبْرِ وَأَنَّ الْفَرَجَ مَعَ الْكَرْبِ وَأَنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا
إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٤١٢

﴿٤٧١٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَابْتِمِ اللَّهُ لِنِّ فَرَرْتُمْ مِنْ سُيُوفِ الْعَاجِلَةِ لَا تَسْلَمُونَ مِنْ سُيُوفِ
الْآجِلَةِ فَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّدْقِ فَإِنَّمَا يَنْزِلُ النَّصْرُ بَعْدَ الصَّبْرِ فَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَلَا
قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٩

٧-٢-١-١-٦-الظَّهْرُ

﴿٤٧٢٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: نَعَمْ الظَّهْرُ الصَّبْرُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

٨-٢-١-١-٦-النَّجْدُ رَاجِعُ الْعَوْنِ

﴿٤٧٢١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ اسْتَنْجَدَ الصَّبْرَ أُنْجِدَهُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

٩-٢-١-١-٦-الإِصْطِنَاعُ

﴿٤٧٢٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَوَّلَى النَّاسِ بِالْإِصْطِنَاعِ مَنْ إِذَا مُطِلَ صَبَرَ وَإِذَا مُنِعَ عَذَرَ وَإِذَا

أُعْطِيَ شَكَرَ؛ غرر الحكم ص: ٣٨٧

﴿٤٧٢٣﴾ الرضا عليه السلام: إِصْبِرْ فَإِنِّي أَرْجُو أَنْ يَضَعَ اللَّهُ لَكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٥٠٢

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

سست می‌شوید و نیروی شما از دست می‌رود و شکیا شوید که خداوند با شکیبایان است. خدایا در دل ایشان شکیبایی بینداز و بر ایشان یاری بفرست و پاداش ایشان را بزرگ فرما. ﴿۴۷۱۳﴾ هر که شکیبایی ورزد خداوند او را یاری دهد و عطیه و بخششی بهتر و فراگیرتر از صبر داده نشده است.

﴿۴۷۱۴﴾ هر که شکیبایی ورزد خداوند او را یاری دهد و عطیه و بخششی بهتر و فراگیرتر از صبر داده نشده است. فرمود: پیروزی همراه با شکیبایی، گشایش بعد از سختی، و با هر سختی آسانی است.

﴿۴۷۱۵﴾ از خدا صبر و یاری بخواهید با جدیت و دوراندیشی به مصاف دشمن بروید.

﴿۴۷۱۶﴾ شکیبایی را شعار خود دارید، که شاهد پیروزی را در کنار آرید.

﴿۴۷۱۷﴾ از صبر یاری جوید که بعد از شکیبایی، از جانب خداوند یاری داده می‌شوید.

﴿۴۷۱۸﴾ آگاه باش که پیروزی همراه و قرین با شکیبایی است و گشایش در امور همراه سختی است و همراه سختی و فشار همواره آسانی است.

﴿۴۷۱۹﴾ به خدا سوگند اگر از شمشیر دنیا بگریزید، از شمشیر آخرت آسوده نخواهید بود، پس مددجویی کنید به وسیله‌ی شکیبایی و راستی در نیت، زیرا خداوند پس از شکیبایی، کمک خواهد فرستاد.

۶-۱-۱-۲-۷- پشتیبانی

﴿۴۷۲۰﴾ صبر، خوب یاری‌کننده‌ای است.

۶-۱-۱-۲-۸- یاری ر. به: یاری کردن

﴿۴۷۲۱﴾ کسی که از صبر یاری بجوید، صبر او را یاری می‌کند.

۶-۱-۱-۲-۹- اصطناع: احسان کردن

﴿۴۷۲۲﴾ سزاوارترین مردم به احسان، کسی است که هرگاه در وعده‌ای که به او داده شده تأخیر شود، صبر کند؛ و هرگاه چیزی به او داده نشود، عذر پذیرد؛ و هرگاه به او عطا شود، شکر کند.

﴿۴۷۲۳﴾ صبر کن، امیدوارم اگر خدا بخواهد، برایت فرجی ایجاد کند.

(۱۲۶۸)

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۳-۱-۱-۶- حمد، ستایش، شکر، صلوات، سلام

۱-۳-۱-۱-۶- حمد

﴿۴۷۲۴﴾ اگر به آنچه خدا می‌دهد راضی و بر آن شکیا باشید، اجر می‌برید و مورد ستایش واقع می‌شوید، ولی اگر بی‌تابی کنید و ناراضی باشید، در گناه افتاده‌اید.

﴿۴۷۲۵﴾ هر که یک ساعت شکیبایی ورزد، ساعت‌ها مورد ستایش قرارگیرد.

۲-۳-۱-۱-۶- ستایش

﴿۴۷۲۶﴾ وقتی خداوند صبر صادقانه‌ی ما را دید آیاتی در ستایش ما و اعلام رضایت از ما نازل و پیروزی را برایمان ارسال کرد.

﴿۴۷۲۷﴾ داود به خدا گفت: ای پروردگار، پیامبرانی را ستوده‌ای ولی از من تعریفی نکرده‌ای، خداوند به او وحی کرد: این‌ها بندگان بوده‌اند که من آن‌ها را با گرفتارکردنشان امتحان کردم و آن‌ها شکیبایی ورزیدند و به این دلیل آن‌ها را ستوده‌ام، داود گفت: پروردگارا مرا هم مبتلا کن تا صبر نمایم.

۳-۳-۱-۱-۶- شکر

﴿۴۷۲۸﴾ خدایا به خاطر غذایی که نخوردیم، بهتر از آن را به ما بده و صبرمان را قدر بدان و فراموش نکن که آن را برایمان به حساب آوری.

۴-۳-۱-۱-۶- صلوات

﴿۴۷۲۹﴾ از خدا خواهانم که به تو اجر زیاد و طول عمر عنایت کرده، عاقبت به خیر کند. و به پاداش از دست‌دادن امیرالمؤمنین، بهترین پاداشی که برای شکیبایان مقرر کرده - از درود و رحمت و هدایت خویش - عنایت کند.

﴿۴۷۳۰﴾ فرزند تو یکی از مواهب و ودیعه‌هایی بود که خداوند مدتی تو را از آن بهره‌مند و مسرور نمود و سپس امانتش را گرفت و در مقابل آن، اجر کثیر و صلوات و رحمت و هدایت به تو عطا می‌فرماید، به شرطی که در فقدان او صبر کنی و این مصیبت را به حساب خدا بگذاری.

﴿۴۷۳۱﴾ خدایا، همان‌طور که بر محنت‌های شدید صبر کرد و جام‌های غم و غصه‌ی سختی‌ها را سرکشید و در برابر خشنودی تو تسلیم گشت و خالص‌ترین عبادت‌ها را برای تو به جا آورد و خالصانه خشوع کرد و لباس فروتنی به تن نمود و با بدعت و اهل آن دشمنی کرد و در اجرای اوامر

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

أَهْلَهَا وَلَمْ يَلْحَقْهُ فِي شَيْءٍ مِنْ أَوْامِرِكَ وَ نَوَاهِيكَ لَوْمَةٌ لَأَنْتُمْ صَلَّ عَلَيْهِ صَلَاةً نَامِيَةً مُنِيفَةً زَاكِيةً
تُوجِبُ لَهُ بِهَا شَفَاعَةً أَمَمٌ مِنْ خَلْقِكَ وَ قُرُونٌ مِنْ بَرَآيَاكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦
﴿٤٧٣٢﴾ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ بِكُلِّ مَنْقَبَةٍ مِنْ مَنْاقِبِهِ وَ مَوْقِفٍ مِنْ مَوَاقِفِهِ وَ حَالٍ مِنْ أَحْوَالِهِ رَأَيْتُهُ
لَكَ فِيهَا نَاصِراً وَ عَلَى مَكْرُوهِهِ بَلَاءً صَابِراً؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٣٦

٥-٣-١-١-٦-السلام

﴿٤٧٣٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ - الرعد ٢٤

﴿٤٧٣٤﴾ أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْعُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا - الفرقان ٧٥

﴿٤٧٣٥﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا أَتَى قُبُورَ الشُّهَدَاءِ قَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ
فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٥٦٠

﴿٤٧٣٦﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ، عَلَى الْفَقْرِ فِي الدُّنْيَا فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ قَالَ يَعْنِي
الشُّهَدَاءَ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٤٢

﴿٤٧٣٧﴾ السَّجَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَا لِكِ، وَ الْخَزَنَةِ، وَ رِضْوَانِ، وَ سَدَنَةِ الْجَنَانِ، وَ الَّذِينَ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا
أَمَرَهُمْ، وَ يَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ، وَ الَّذِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ؛ الصحيفة
السجادية الدعاء: ٣

﴿٤٧٣٨﴾ السَّلَامُ عَلَى الصَّابِرِينَ الْمُحْتَسِبِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢٠١

٤-١-١-٦-التربية، الهداية، تحت لواء

١-٤-١-١-٦-التربية

﴿٤٧٣٩﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ:

الدَّهْرُ أَدْبَنِي وَ الْيَأْسُ أَغْنَانِي وَ الْقُوَّةُ أَقْنَعَنِي وَ الصَّبْرُ رَبَّانِي

بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٤٤٦

٢-٤-١-١-٦-الهداية

﴿٤٧٤٠﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: هُدِيَ [اللَّهُ] مِنْ إِدْرَاعِ لِبَاسِ الصَّبْرِ وَ الْيَقِينِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

و نواهیات، هیچ سرزنی در او تأثیر نگذاشت، بر او درود فرست، درودی پر بار و بلند و پاک. که با آن درود، شفاعت او را در مورد گروه‌های فراوانی از مخلوقات پذیرا باشی.

﴿۴۷۳۲﴾ خدایا در برابر هر روش ستوده از روش‌های ستوده‌اش و هر جایگاه از جایگاه‌هایش و هر حال از حالاتش، که او را در آن، یار خود دیدی و در هر گرفتاری که او را صابر و شکیبایافتی، بر او درود فرست.

۵-۳-۱-۱-۶- سلام

﴿۴۷۳۳﴾ (و به آنان می‌گویند: سلام بر شما به خاطر صبر و استقامتان! چه نیکوست سرانجام آن سرا.

﴿۴۷۳۴﴾ (آری،) آن‌ها هستند که در برابر شکیبایی‌شان درجات عالی بهشت به آنان پاداش داده می‌شود؛ و در آن با تحیت و سلام روبه‌رو می‌شوند.

﴿۴۷۳۵﴾ پیامبر ﷺ هرگاه کنار قبر شهیدان می‌آمد، می‌فرمود: سلام بر شما، به خاطر آنچه بر آن صبر کردید. و چه نیکو منزلی سرانجام نصیب شما شد.

﴿۴۷۳۶﴾ سلام و درود بر شما به خاطر صبرتان بر فقر در دنیا. بهشت برین، خوب جایگاهی است برای شما؛ فرمود: منظور شهیدانند.

﴿۴۷۳۷﴾ خدایا، بر مالک و سایر زمامداران دوزخ و بر رضوان و سایر کلیدداران بهشت‌ها درود فرست و نیز بر فرشتگانی که خدا را در دستوراتش، نافرمانی نمی‌کنند و آنچه را که به آن امر می‌شوند، انجام می‌دهند و آنان که می‌گویند: "سلام و درود بر شما باد که صبر پیشه کردید، پس پایان کارتان بسیار نیکوست".

﴿۴۷۳۸﴾ سلام و درود بر شکیبایان با اخلاص.

۴-۱-۱-۶- تربیت، هدایت، تحت سرپرستی قرارداد

۱-۴-۱-۱-۶- تربیت

﴿۴۷۳۹﴾ روزگار مرا تادیب کرده و ناامید شدن از دنیا، مرا بی‌نیاز؛ حداقل روزی قانع نموده و شکیبایی تربیتم کرده است.

۲-۴-۱-۱-۶- هدایت

﴿۴۷۴۰﴾ کسی که لباس صبر و یقین بر تن کرده باشد، هدایت شده است.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٤٧٤١﴾ الرسول ﷺ: قَدْ كَانَ ابْنُكَ مِنْ مَوَاهِبِ اللَّهِ الْهَنِيئَةِ وَ عَوَارِيهِ الْمُسْتَوْدَعَةِ مَتَّعَكَ اللَّهُ بِهِ فِي غُبْطَةٍ وَ سُرُورٍ وَ قَبْضَةٍ مِنْكَ بِأَجْرِ كَثِيرِ الصَّلَاةِ وَ الرَّحْمَةِ وَ الْهُدَى إِنْ صَبَرْتَ وَ احْتَسَبْتَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٣

﴿٤٧٤٢﴾ الرسول ﷺ: مَنْ ابْتُلِيَ فَصَبَرَ وَ أُعْطِيَ فَشَكَرَ وَ ظَلَمَ فَغَفَرَ وَ ظَلَمَ فَاسْتَغْفَرَ قَالُوا مَا بَالُهُ قَالَ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَ هُمْ مُهْتَدُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٢٣٦

﴿٤٧٤٣﴾ الرسول ﷺ: مَنْ لَمْ يُقْرِضْنِي مِنْهَا قَرْضًا فَأَخَذْتُ مِنْهُ شَيْئًا قَسْرًا فَصَبَرَ أُعْطِيَتْهُ ثَلَاثَ خِصَالٍ لَوْ أُعْطِيَتْ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ مَلَائِكَتِي لَرَضُوا بِهَا مِنِّي قَالَ ثُمَّ تَلَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ فَهَذِهِ وَاحِدَةٌ مِنْ ثَلَاثِ خِصَالٍ وَ رَحْمَةٌ اثْنَتَانِ وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ثَلَاثٌ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ﷺ هَذَا لِمَنْ أَخَذَ اللَّهُ مِنْهُ شَيْئًا قَسْرًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢

﴿٤٧٤٤﴾ الكاظم ﷺ: نَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يُعْظِمَ أَجْرَكَ أَمْتَعَ اللَّهُ بِكَ وَ أَنْ يُحْسِنَ عُقْبَاكَ وَ أَنْ يُعَوِّضَكَ مِنَ الْمُصِيبَةِ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَفْضَلَ مَا وَعَدَ الصَّابِرِينَ مِنْ صَلَوَاتِهِ وَ رَحْمَتِهِ وَ هُدَاهُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ١٣٤

٣-٤-١-١-٦- تحت لواء

﴿٤٧٤٥﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِذَلِكَ جَعَلَكَ اللَّهُ لِمُحَمَّدٍ تَالِيًا، وَ إِلَى رِضْوَانِهِ وَ غُفْرَانِهِ دَاعِيًا، وَ عَنْ أَوْلَادِ الرَّشْدِ وَ الْغَى بِحُبِّهِمْ لَكَ وَ بُغْضِهِمْ [عَلَيْكَ مُمَيِّزًا] مُنْبَأً وَ لِلْوَاءِ مُحَمَّدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَامِلًا، وَ لِلنَّبِيَّاءِ وَ الرُّسُلِ وَ الصَّابِرِينَ تَحْتَ لَوَائِي إِلَى جَنَّاتِ النَّعِيمِ قَائِدًا؛ تفسير الإمام العسكري ص: ٤٠٨

٥-١-١-٦- البشارة، السُّرُورُ، الْفَرَحُ، طُوبَى، رَحِمَ اللَّهُ وَ..

١-٥-١-١-٦- البشارة

﴿٤٧٤٦﴾ وَلَتَبْلُوَنَّكُمْ بَشِيٍّ مِنَ الْخَوْفِ وَ الْجُوعِ وَ تَقْصِ مِنَ الْأَمْوَالِ وَ الْأَنْفُسِ وَ الثَّمَرَاتِ وَ بَشِّرِ الصَّابِرِينَ - البقرة ١٥٥

﴿٤٧٤٧﴾ وَ بَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ، الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَ الصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ وَ الْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ - الحج ٣٥-٣٤

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۷۴۱﴾ فرزند تو یکی از مواهب و ودیعه‌هایی بود که خداوند مدتی تو را از آن بهره‌مند و مسرور نمود و سپس امانتش را گرفت و در مقابل آن، اجر کثیر و صلوات و رحمت و هدایت به تو عطا می‌فرماید، به شرطی که در فقدان او صبر کنی و این مصیبت را به حساب خدا بگذاری.

﴿۴۷۴۲﴾ هر که بلا دید و صبر کرد، نعمت یافت و شکر کرد، ستم شد و گذشت نمود، ستم کرد و آمرزش خواست، گفتند: عاقبتش چیست؟ فرمود: آنانند که آسوده‌اند و ره یافته.

﴿۴۷۴۳﴾ اگر کسی به من قرض ندهد به زور و غلبه از او خواهم گرفت و بعد سه چیز به آن‌ها می‌دهم که اگر یکی از آن‌ها را به فرشتگان خود می‌دادم راضی می‌شدند و بعد این آیه‌ی شریفه را تلاوت فرمود: "الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ" این (صلوات) یکی از آن خصلت‌هاست و رحمت، خصلت دوم، "وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ" و هدایت خصلت سوم است، بعد از این امام صادق علیه السلام فرمودند: این خصلت‌ها برای کسانی است که از آن‌ها با اکراه قرض گرفته شود.

﴿۴۷۴۴﴾ از خدا خواهانم که به تو اجر زیاد و طول عمر عنایت کرده، عاقبت به‌خیر کند. و به پاداش ازدست‌دادن امیرالمؤمنین، بهترین پاداشی که برای شکیبایان مقرر کرده - از درود و رحمت و هدایت خویش - عنایت کند.

۳-۴-۱-۱-۶- تحت سرپرستی قرار دادن

﴿۴۷۴۵﴾ رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: برای این است که خداوند تو را همراه محمد و دعوت‌کننده به خشنودی و آمرزشش قرار داد. فرزندان هدایت و فرزندان گمراهی، به واسطه‌ی محبت و یا بغض و کینه نسبت به تو از یکدیگر جدا می‌شوند و تو از آن خبر می‌دهی و تو حامل پرچم و لوای محمد صلی الله علیه و آله در روز قیامت و تو زیر پرچم من، پیشتاز و جلودار پیامبران و فرستادگان و شکیبایان به‌سوی بهشت، خواهی بود.

۵-۱-۱-۶- مزده، سرور، شادی، خوشی و سعادت

۱-۵-۱-۱-۶- مزده

﴿۴۷۴۶﴾ قطعاً همه‌ی شما را با چیزی از ترس، گرسنگی و کاهش در مال‌ها و جان‌ها و میوه‌ها، آزمایش می‌کنیم؛ و بشارت ده به صبرپیشگان.

﴿۴۷۴۷﴾ و بشارت ده متواضعان و تسلیم‌شوندگان را، همان‌ها که چون نام خدا برده می‌شود، دل‌هایشان پر از خوف (پروردگار) می‌گردد؛ و شکیبایان در برابر مصیبت‌هایی که به آنان می‌رسد؛ و آن‌ها که نماز را برپا می‌دارند و از آنچه به آنان روزی داده‌ایم انفاق می‌کنند.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٧٤٨﴾ الرسول ﷺ: بَشَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهُ أَبَشِّرْ وَ اصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ سَيَجْعَلُ لَكَ فَرْجًا مِنْ هَذَا الْيَهُودِي؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ١٠٥

﴿٤٧٤٩﴾ ابن عباس رضي الله عنهما: قَدْ جَاءَهُ مَلَكٌ فَقَالَ لَهُ يَا جَرَجِيسُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَلَّتْ عَظَمَتُهُ يَقُولُ اصْبِرْ وَ أَبَشِّرْ؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٢٤٥

﴿٤٧٥٠﴾ الرسول ﷺ: عِبَادِي اصْبِرُوا وَ أَبَشِّرُوا فَتَوْشِكُوا أَنْ تَنْقَلِبُوا إِلَى رَحْمَتِي وَ كَرَامَتِي قَالَ وَ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عُتَقَاءٌ عِنْدَ كُلِّ فِطْرِ رَجُلٍ وَ نِسَاءٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٢٢٦

﴿٤٧٥١﴾ الصادق عليه السلام: فَاصْبِرُوا وَ أَبَشِّرُوا؛ المؤمن ص: ٢٣

﴿٤٧٥٢﴾ الرسول ﷺ: فَلَمَّا بَلَغَ الْمَنْزِلَ إِذَا فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَأْخُذُهَا الصَّدَاعُ فَقَالَ ﷺ أَبَشِّرِي وَ اصْبِرِي فَلَنْ تَنَالِي مَا عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِالصَّبْرِ فَتَزَلْ جَبْرِئِيلُ بِهِلَ أَتَى؛ بحار الأنوار ج: ٣٥ ص: ٢٢٣

﴿٤٧٥٣﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَ لَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَ لَمْ يَجْزَعْ بِهَيْتِكَ سِتْرَهُ فَهُوَ مِنْ أَعَامٍ وَ نَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ بَشِّرِ الصَّابِرِينَ أَيْ بِالْجَنَّةِ وَ الْمَغْفِرَةِ؛ مستدرک الوسائل

ج: ٢ ص: ٢٢٧

﴿٤٧٥٤﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَ لَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَ لَمْ يَجْزَعْ بِهَيْتِكَ سِتْرَهُ فَهُوَ مِنْ أَعَامٍ وَ نَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ بَشِّرِ الصَّابِرِينَ، أَيْ بِالْجَنَّةِ وَ الْمَغْفِرَةِ وَ مَنْ اسْتَقْبَلَ الْبَلَاءَ

بِالرُّحْبِ فَصَبَرَ عَلَى سَكِينَةٍ وَ قَارَ فَهُوَ مِنَ الْخَاصِّ وَ نَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٢٧

﴿٤٧٥٥﴾ الصادق عليه السلام: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَدَخَلَ عَلَيْهِ شَيْخٌ فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَشْكُو إِلَيْكَ وَلَدِي وَ عَقُوقَهُمْ وَ إِخْوَانِي وَ جَفَاهُمْ عِنْدَ كِبَرِ سِنِّي فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا هَذَا

إِنَّ لِلْحَقِّ دَوْلَةً وَ لِلْبَاطِلِ دَوْلَةً وَ كُلٌّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا فِي دَوْلَةٍ صَاحِبِهِ ذَلِيلٌ وَ إِنْ أَدْنَى مَا يُصِيبُ الْمُؤْمِنَ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ الْعُقُوقُ مِنْ وَلَدِهِ وَ الْجَفَاءُ مِنْ إِخْوَانِهِ وَ مَا مِنْ مُؤْمِنٍ يُصِيبُهُ شَيْءٌ مِنْ

الرَّفَاهِيَةِ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ إِلَّا ابْتُلِيَ قَبْلَ مَوْتِهِ إِمَّا فِي بَدَنِهِ وَ إِمَّا فِي مَالِهِ حَتَّى يُخَلِّصَهُ اللَّهُ مِمَّا اكْتَسَبَ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ وَ يُؤَفِّرَ لَهُ حَظَّهُ فِي دَوْلَةِ الْحَقِّ فَاصْبِرْ وَ أَبَشِّرْ؛ الكافي

ج: ٢ ص: ٢٤٧

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۷۴۸﴾ حضرت رسول او را چنین بشارت داد و فرمود: شاد باش و صبر کن که به زودی از دست این یهودی آزاد می‌گردد.

﴿۴۷۴۹﴾ فرشته‌ای نزد او آمد و گفت: ای جرجیس، خداوند تبارک و تعالی می‌گوید: صبر کن و نترس؛ تو را بشارت می‌دهیم که خداوند همراه توست.

﴿۴۷۵۰﴾ ای بندگان من، شکبیا باشید. شما را بشارت می‌دهم که به سوی رحمت و کرامت من برو خواهید گشت. فرمود: و هنگام هر افطار، مردان و زنانی به فرمان خدا، از آتش آزاد می‌شوند.

﴿۴۷۵۱﴾ پس شکبیایی در پیش گیرید و بشارت باد بر شما (به سبب آن که صبر پیشه کردید).

﴿۴۷۵۲﴾ وقتی که به خانه رسید، فاطمه علیها السلام سردرد داشت. حضرت فرمود: مژده باد بر تو، صبر کن که به آنچه نزد خداست دست نمی‌یابی، مگر با صبر. در این هنگام جبرئیل، سوره‌ی هل‌أتی را نازل کرد.

﴿۴۷۵۳﴾ کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نبرد و با بی‌تابی، رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی معمولی و عمومی است که خداوند در حق آنان می‌فرماید: "وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ"، "مژده و بشارت باد بر صابران"، یعنی مژده‌ی بهشت و مغفرت.

﴿۴۷۵۴﴾ کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نبرد و با بی‌تابی، رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی معمولی و عمومی است که خداوند در حق آنان می‌فرماید: "وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ"، "مژده و بشارت باد بر صابران"، یعنی مژده‌ی بهشت و مغفرت؛ و کسی که بلایا و مصایب را با روی گشاده و خوشحالی استقبال نماید و با آرامش و سکون و وقار، صبر و مقاومت داشته باشد، چنین شخصی از زمره‌ی خواص و اولیاءالله است و نصیب و پاداشش همان است که خداوند متعال فرمود: "إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ"، خدا همراه و یار آنان است.

﴿۴۷۵۵﴾ خدمت امام صادق علیه السلام بودم که پیرمردی بر آن حضرت وارد شد و عرض کرد: یا اباعبدالله من از فرزندانم و ناسپاسی ایشان و از برادرانم و جفاکاری ایشان که در این دوره‌ی سالخوردگی بر من روا داشته‌اند به شما شکایت آورده‌ام. حضرت صادق علیه السلام به او فرمود: ای پیرمرد برای حق دولتی است و برای باطل هم دولتی و هریک از این دو در دولت دیگری خوار است و کمترین مصیبتی که در دولت باطل به مؤمن می‌رسد، آزار کشیدن از فرزندان و جفاکاری برادران اوست؛ و هیچ مؤمنی نیست که در دولت باطل در آسایش باشد مگر آن که پیش از مرگش گرفتار شود؛ یا مصیبت بیماری، یا مصیبت فرزند و یا مصیبت مالی، تا خداوند او را از آنچه در دوران حکومت باطل به دست آورده خالص کند و بهره‌اش را در دولت حق فراوان کند. پس شکبیایی پیشه کن و مژده باد تو را.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٧٥٦﴾ الحسين عليه السلام: وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ... عِنْدَ ذَلِكَ بَتَعْجِيلِ خُرُوجِ الْقَائِمِ؛
الخرائج والجرائج ج: ٣ ص: ١١٥٣

﴿٤٧٥٧﴾ الحسين عليه السلام: وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ... وَ الْبُشْرَى عِنْدَ ذَلِكَ لِمَنْ صَبَرَ بَتَعْجِيلِ خُرُوجِ
الْقَائِمِ؛ منتخب الأنوار المضيئة ص: ٣١

﴿٤٧٥٨﴾ الرسول الله: وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مِنَ النِّسَاءِ هَذَا خُلِقَهَا فَالَّذِي يُصِيبُهَا مِنْ هَذَا النُّفْصَانِ
مِخْنَةٌ عَلَيْهَا وَ تَصْبِرُ فَيُعْظِمُ اللَّهُ ثَوَابَهَا فَأَبْشِرِي؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٥٦
٢-١-٥-١-٦- السُرور

﴿٤٧٥٩﴾ الرسول الله: وَقَدْ كَانَ ابْنُكَ مِنْ مَوَاهِبِ اللَّهِ تَعَالَى فِي غِبْطَةٍ وَ سُرُورٍ وَ قَبْضَةٍ
مِنْكَ بِأَجْرٍ مَذْخُورٍ إِنْ صَبَرْتَ وَ اخْتَسَبْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٧٥

﴿٤٧٦٠﴾ الرسول الله: يُنَادِيهِمْ رَبُّنَا عَزَّ وَ جَلَّ يَا سَكَّانَ جَنَانِي وَ يَا خُزَّانَ رَحْمَتِي مَا لِيُخِلَّ
أَخْرْتُ عَنْكُمْ أَرْوَاجَكُمْ وَ سَادَاتِكُمْ وَ لَكِنْ لِيَسْتَكْمِلُوا نَصِيبَهُمْ مِنْ كَرَامَتِي بِمَوَاسَاتِهِمْ إِخْوَانَهُمْ
الْمُؤْمِنِينَ وَ الْآخِذِ بِأَيْدِي الْمَلْهُوفِينَ وَ التَّنْفِيسِ عَنِ الْمَكْرُوبِينَ وَ بِالصَّبْرِ عَلَى التَّقِيَّةِ مِنَ الْفَاسِقِينَ
الْكَافِرِينَ حَتَّى إِذَا اسْتَكْمَلُوا أَجْزَلَ كَرَامَاتِي نَقَلْتُهُمْ إِلَيْكُمْ عَلَى أَسْرِّ الْأَحْوَالِ وَ أَغْبَطُهَا؛
بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٦٣

٣-١-٥-١-٦- الفرح
﴿٤٧٦١﴾ الصادق عليه السلام: كَمْ مِنْ صَبْرٍ سَاعَةٍ قَدْ أُورِثَتْ فَرَحًا طَوِيلًا وَ كَمْ مِنْ لَذَّةٍ سَاعَةٍ قَدْ
أُورِثَتْ حُزْنًا طَوِيلًا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٣

٤-١-٥-١-٦- طوبى
﴿٤٧٦٢﴾ طوبى لِعَبْدٍ جَاعَ وَ صَبَرَ وَ شَبِعَ فَشَكَرَ كَيْفَ يَنْغَمِسُ فِي الْجَنَّةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٦
ص: ٢١٨

﴿٤٧٦٣﴾ الرسول الله: طُوبَى لِلصَّابِرِينَ فِي غَيْبَتِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٦ ص: ٣٠٤
﴿٤٧٦٤﴾ الرسول الله: طُوبَى لِلْمَسَاكِينِ بِالصَّبْرِ وَ هُمْ الَّذِينَ يَرَوْنَ مَلَكَوَتَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ؛
الكافي ج: ٢ ص: ٢٦٣

﴿٤٧٦٥﴾ الرسول الله: طُوبَى لِمَنْ رُزِقَ الْكَفَافَ ثُمَّ صَبَرَ عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٦٨

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۷۵۶﴾ به صبرپیشگان، تعجیل خروج قائم عجل الله فرجه را بشارت ده.

﴿۴۷۵۷﴾ "و به شکیبایان بشارت بده"، بشارت برای کسی است که بر تعجیل در خروج امام قائم صبر می کند.

﴿۴۷۵۸﴾ اگر احدی از زنان این محدودیت ها را نداشته باشد و بر امتحانی که خداوند با این محدودیت ها بر او وارد کرده شکیبایی ورزد، پاداشش نزد خدا عظیم است. پس بر شما مژده باد.

۲-۵-۱-۱-۶- سرور

﴿۴۷۵۹﴾ فرزند تو از بخشش های خداوند بود که در حیاتش، مایه ی شادی تو و رشک دیگران نسبت به تو بود. حال اگر در بازپس گرفتن آن (از سوی خدا) صبر کنی و با خدا حساب کنی، ابزار پاداش ذخیره شده ی تو خواهد بود.

﴿۴۷۶۰﴾ خداوند بهشتیان را ندا دهد: ای ساکنان بهشت من و ای دربانان رحمت من، اگر دیدار همسران و دوستان و سروران شما به تأخیر افتاد، از سر بخل بر شما نیست. بلکه این تأخیر به خاطر آن است که آن ها بهره ی خویش را از کرامت و بزرگواری من به وسیله ی همراهی و مواسات با برادران مؤمن خود و دستگیری از افسردگان و کارگشایی از گرفتاران و همچنین از راه پایداری بر تقیه در برابر مردم فاسق و کافر، تکمیل کنند و هنگامی که توانستند شایسته ی بهترین کرامت هایم شوند، آنان را در شادترین و چشمگیرترین حالات، نزد شما انتقال می دهم.

۳-۵-۱-۱-۶- شادی

﴿۴۷۶۱﴾ چه بسا اندک صبری، که شادی درازی در پی بیاورد و چه بسا اندک لذتی، که اندوهی طولانی به بار آورد.

۴-۵-۱-۱-۶- خوشی و سعادت

﴿۴۷۶۲﴾ خوشا به حال بنده ای که گرسنه شد و شکیبایی ورزید و سیر شد و شکر کرد. چنین بنده ای چه نیکو در بهشت غوطه ور خواهد بود؟

﴿۴۷۶۳﴾ خوشا به حال صبرکنندگان در غیبت حضرت (مهدی علیه السلام).

﴿۴۷۶۴﴾ خوشا به حال نیازمندی که صبر می کنند و آن ها کسانی هستند که ملکوت آسمان ها و زمین را مشاهده می کنند.

﴿۴۷۶۵﴾ خوشا به حال کسانی که به اندازه ی نیاز روزی داشته باشند و صبر پیشه کنند.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٧٦٦﴾ الرسول ﷺ: طُوبَى لِمَنْ طَوَى وَ جَاعَ وَ صَبَرَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَشْبَعُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛

بحار الأنوار ج: ٧٢ ص: ٤٦٢

﴿٤٧٦٧﴾ امير المؤمنين ﷺ: أَنْكَ لَا تُحْلِي أَرْضَكَ مِنْ حُجَّةٍ لَكَ عَلَى خَلْقِكَ ظَاهِرٍ لَيْسَ بِالْمُطَاعِ أَوْ خَائِفٍ مَغْمُورٍ كَيْلًا تَبْطُلَ حُجَّتُكَ وَ لَا يَضِلَّ أَوْلِيَاؤُكَ بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَهُمْ بَلْ أَيْنَ هُمْ وَ كَمْ أُولَئِكَ الْأَقْلُونَ عِدَدًا وَ الْأَعْظَمُونَ عِنْدَ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ قَدَرًا الْمُتَّبِعُونَ لِقَادَةِ الدِّينِ الْأَيْمَةِ الْهَادِينَ الَّذِينَ يَتَادَّبُونَ بِأَدَابِهِمْ وَ يَنْهَجُونَ نَهَجَهُمْ فَعِنْدَ ذَلِكَ يَهْجُمُ بِهِمُ الْعِلْمُ عَلَى حَقِيقَةِ الْإِيمَانِ فَتَسْتَجِيبُ أَرْوَاحُهُمْ لِقَادَةَ الْعِلْمِ وَ يَسْتَلِينُونَ مِنْ حَدِيثِهِمْ مَا اسْتَوْعَرَ عَلَى غَيْرِهِمْ وَ يَأْتَسُونَ بِمَا اسْتَوْحَشَ مِنْهُ الْمُكَذِّبُونَ وَ أَبَاهُ الْمُسْرِفُونَ أُولَئِكَ أَتَّبَاعُ الْعُلَمَاءِ صَحْبُوا أَهْلَ الدُّنْيَا بِطَاعَةِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَ أَوْلِيَائِهِ وَ دَانُوا بِالتَّقِيَّةِ عَنْ دِينِهِمْ وَ الْخَوْفِ مِنْ عَدُوِّهِمْ فَأَرْوَاحُهُمْ مُعَلِّقَةٌ بِالْمَحَلِّ الْأَعْلَى فَعُلَمَاؤُهُمْ وَ أَتْبَاعُهُمْ خُرُسٌ صُمْتُ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ مُنْتَظِرُونَ لِدَوْلَةِ الْحَقِّ وَ سَيُحَقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَ يَمْحَقُ الْبَاطِلَ هَا هَا طُوبَى لَهُمْ عَلَى صَبْرِهِمْ عَلَى دِينِهِمْ فِي حَالِ هُدْيَتِهِمْ؛

الكافي ج: ١ ص: ٣٣٥

﴿٤٧٦٨﴾ عيسى ﷺ: فَطُوبَى لَكَ إِنْ نَالَكَ مَا وَعَدَ الصَّابِرُونَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣١

﴿٤٧٦٩﴾ فَلَوْ صَبَرْتُمْ وَ اسْتَقَمْتُمْ لَكَانَتْ شَجَرَةُ طُوبَى لَكُمْ مَقِيلًا وَ ظِلًّا ظَلِيلًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٢

ص: ٢٥٦

٥-١-١-٦-رحم الله

﴿٤٧٧٠﴾ الصادق ﷺ: رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً تَبَعَ حُكْمًا فَوَعَى وَ دَعَى إِلَى رِشَادٍ فَدَنَا وَ أَخَذَ بِحُجْزَةِ هَادٍ فَجَا رَاقِبَ رَبِّهِ وَ خَافَ ذَنْبَهُ وَ قَدَّمَ خَالِصًا وَ اكْتَسَبَ مَذْخُورًا وَ اجْتَنَبَ مَحْذُورًا وَ رَمَى غَرَضًا وَ أَحْرَزَ عَوْضًا وَ كَابَرَ هَوَاهُ وَ كَذَبَ مُنَاهُ وَ جَعَلَ الصَّبْرَ عَطِيَّةَ نَجَاتِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤

ص: ٣٣٨

﴿٤٧٧١﴾ امير المؤمنين ﷺ: رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً جَعَلَ الصَّبْرَ مَطِيَّةَ حَيَاتِهِ وَ التَّقْوَى عُدَّةَ وَفَاتِهِ؛

غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٤٧٧٢﴾ الصادق ﷺ: رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً سَمِعَ حُكْمًا فَوَعَى وَ دَعَى إِلَى رِشَادٍ فَدَنَا وَ أَخَذَ بِحُجْزَةِ هَادٍ فَجَا رَاقِبَ رَبِّهِ وَ خَافَ ذَنْبَهُ قَدَّمَ خَالِصًا وَ عَمِلَ صَالِحًا اكْتَسَبَ مَذْخُورًا وَ اجْتَنَبَ مَحْذُورًا

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۷۶۶﴾ خوشا بر کسی که شکمش تهی و گرسنه باشد و شکیبایی ورزد؛ آن‌ها کسانی هستند که روز قیامت سیر می‌شوند.

﴿۴۷۶۷﴾ می‌دانم که تو زمینت را از حجت بر خلقت خالی نمی‌کنی؛ خواه آشکار باشد و فرمانش نبرند و یا ترسان و پنهان (مانند امام زمان علیه السلام). تا حجت تو باطل نگردد (و مردم بر تو عذری نداشته باشند) و دوستان بعد از آن که هدایتشان فرمودی گمراه نشوند. ولی آن‌ها کجایند و چه تعداد؟ ایشان از لحاظ شماره بسیار اندک و از لحاظ ارزش، نزد خدای باجلالت بسیار بزرگند. ایشان پیرو پیشوایان دین و امامان هدایتگرند. همان امامانی که به آدابشان پرورش یافته و به راه آن‌ها رفته‌اند. اینجاست که علم و دانش، ایشان را به حقیقت ایمان آگاه ساخته و روحشان ندای پیشوایان دانش را لبیک می‌گوید و همان دستورات و احادیثی که بر دیگران مشکل آید برای ایشان دلنشین می‌باشد و به آنچه تکذیب‌کنندگان، از آن وحشت دارند و حریم‌شکنان سرباز می‌زنند، انس و الفت دارند. آن‌ها پیرو دانشمندان، با اهل دنیا در راستای اطاعت از خدای تبارک و تعالی و اولیایش معاشرت کنند و به علت ترس از دشمن، تقیه را آیین خود می‌سازند، روح‌های ایشان به مقام بالا پیوسته است و دانشمندان و پیروانشان در زمان دولت باطل لال و خاموشند و همیشه به انتظار دولت حق نشسته‌اند، خداوند نیز به‌زودی با کلمات خود (امامان یا آیات قرآن و یا تقدیر خود) حق را ثابت می‌کند و باطل را از میان می‌برد. های‌های، خوشا به حالشان که با آرامش و اطمینان بر حفظ دینشان پایداری ورزیدند.

﴿۴۷۶۸﴾ اگر آن وعده‌هایی که به صابران داده شده است، به تو رسید، برایت گوارا باشد.

﴿۴۷۶۹﴾ اگر شکبیا باشید و به راه راست بروید درخت طوبی محل آسایش و سایبان شماست.

۵-۱-۱-۶-رحمت

﴿۴۷۷۰﴾ خدا رحمت کند مردی را که فرمانی را پیروی کرده حفظ کند. به‌سوی هدایت خوانده شود و نزدیک رود و به راهنما اقتدا کند و نجات یابد. مراقب انجام احکام خداوند باشد و از گناهش بترسد، قبل از خود، اعمال خالصش را به آن جهان بفرستد و کارهای شایسته انجام دهد و آن را برای خود ذخیره کند. از موارد ممنوع‌شده دوری کرده، عامدانه تیری به‌طرف هدف بیندازد و عوض بگیرد، با هوای نفس بجنگد و آرزوها را دروغ بداند و صبر را هدیه و مایه‌ی نجات خود قرار دهد.

﴿۴۷۷۱﴾ خدا بیامرزد مردی را که صبر را وسیله‌ی سواری و پرهیزگاری را ذخیره‌ی وفات خود قرار دهد.

﴿۴۷۷۲﴾ خداوند رحمت کند کسی را که دستور و قانونی را بشنود و آن را حفظ کند، به راه هدایت دعوتش کنند، به انجام آن نزدیک شود و به‌دنبال راهنما برود و نجات پیدا کند، مراقب اوامر خداوند باشد و از گناهش بترسد، قبل از خود، اعمال خالصش را به آن جهان بفرستد و کارهای شایسته انجام دهد و آن را برای خود ذخیره کند. از موارد ممنوع‌شده دوری کرده، عامدانه تیری به‌طرف هدف بیندازد و عوض

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

رَمَى غَرَضًا وَ أَخَذَ عِوَضًا كَابِرَ هَوَاهُ وَ كَذَّبَ مِنْهُ حَدَرَ أَمَلًا وَ رَتَّبَ عَمَلًا جَعَلَ الصَّبْرَ رَغْبَةً حَيَاتِيَّةً؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٤٠٨

﴿٤٧٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَرَحِمَ اللَّهُ امْرَأً رَاقِبَ رَبِّهِ وَ تَنَكَّبَ ذَنْبَهُ وَ كَابَرَ هَوَاهُ وَ كَذَّبَ مِنْهُ امْرَأً زَمَّ نَفْسَهُ مِنَ التَّقْوَى بِزِمَامٍ وَ أَلْجَمَهَا مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهَا بِلِجَامٍ فَقَادَهَا إِلَى الطَّاعَةِ بِزِمَامِهَا وَ قَدَعَهَا عَنِ الْمَعْصِيَةِ بِلِجَامِهَا رَافِعًا إِلَى الْمَعَادِ طَرَفَهُ مُتَوَقِّعًا فِي كُلِّ أَوَانٍ حَتْفَهُ دَائِمَ الْفِكْرِ طَوِيلَ السَّهْرِ عَزُوفًا عَنِ الدُّنْيَا سَأْمًا كَدُوحًا لِأَخِرَتِهِ مُتَحَافِظًا امْرَأً جَعَلَ الصَّبْرَ مَطِيَّةَ نَجَاتِهِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٧٠

٤-١-١-٥-٦- اللذة

﴿٤٧٧٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ شَيْءٌ أَحْمَدَ عَاقِبَةً وَ لَا أَلَذَّ مَغَبَّةً وَ لَا أَذْفَعَ لِسُوءٍ آدَبٍ وَ لَا أَعْوَنَ عَلَى دَرْكِ مَطْلَبٍ مِنَ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

٤-١-١-٦-٦- الحب، الرضا، القبول، عَدَمُ الْخُسْرَانِ

٤-١-١-٦-٦-١- الحب

﴿٤٧٧٥﴾ وَ كَأَيُّنَ مِنْ نَبِيِّ قَاتَلَ مَعَهُ رِيبُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ مَا ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَكَانُوا وَ اللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ - آل عمران ١٤٦

﴿٤٧٧٦﴾ الصادق عليه السلام: وَ حِينَ يَقُولُ وَ كَأَيُّنَ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِيبُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ مَا ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَكَانُوا وَ اللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٥

﴿٤٧٧٧﴾ الرسول ﷺ: يَا مَنْ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٣٩٣

٢-١-١-٦-٦- الرضا

﴿٤٧٧٨﴾ فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ قَبْلَ غُرُوبِهَا وَ مِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَى - طه ١٣٠

﴿٤٧٧٩﴾ الرسول ﷺ: لِشَهِدُوا أَنْتُمْ أَنِّي رَاضٍ عَنْ عَبْدِي بِالَّذِي يَصْبِرُ فِي الشَّدَةِ وَ لَا يَطْلُبُ الرَّاحَةَ؛ التحصين لابن فهد الحلبي ص: ٢٥

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

بگیرد، با هوای نفس بجنگد و آرزوها را دروغ بداند، از آمال و هوسها کناره گیری کند و پیوسته فعال باشد و در دوران زندگی، صبر را مورد علاقه‌ی خود قرار دهد.

﴿۴۷۷۳﴾ پس خدا رحمت کند کسی را که مراقب (دستورات) پروردگار خود باشد. از گناه دوری و با هوای نفس خود مقابله کند، آرزوهای بیجای خود را جدی نگیرد. آن فرد، نفس خود را با تقوی مهار می‌کند و با ترس از پروردگارش لجام بر دهان نفس نهاده و آن را با کنترل کردن به‌سوی فرمان‌برداری کشانده و با لجام کشیدن، از نافرمانی حق منحرف کرده است. دیده به فردای قیامت خود دوخته و هر لحظه در انتظار مرگ خود است، همیشه در اندیشه است و شب‌زنده‌داری‌هایش طولانی. از دنیا دلتنگ و روگردان است و پذیرای رنج فراوان برای آخرت و مراقب آن می‌باشد. او آن کسی است که شکیبایی را وسیله‌ی نجات خود ساخته است.

۶-۱-۱-۵-۶ لذت

﴿۴۷۷۴﴾ از نظر عاقبت، چیزی ستوده‌شده‌تر و لذیذتر از شکیبایی نیست و نیز بهتر از صبر دفع کننده‌ای برای آداب ناپسند و یاری کننده‌ای برای رسیدن به خواسته‌ها یافت نمی‌شود.

۶-۱-۱-۶-۱ دوست‌داشتن، خشنودی، قبول کردن، عدم ضرر و زیان

۶-۱-۱-۶-۱-۱ دوست‌داشتن

﴿۴۷۷۵﴾ چه بسیار پیامبرانی که مردان الهی فراوانی به همراه آنان جنگ کردند! آن‌ها هیچ‌گاه در برابر آنچه در راه خدا به آنان می‌رسید، سست و ناتوان نشدند (و تن به تسلیم ندادند)؛ و خداوند استقامت‌کنندگان را دوست دارد.

﴿۴۷۷۶﴾ چه بسیار پیامبرانی که مردان الهی فراوانی به همراه آنان جنگ کردند! آن‌ها هیچ‌گاه در برابر آنچه در راه خدا به آنان می‌رسید، سست و ناتوان نشدند (و تن به تسلیم ندادند)؛ و خداوند استقامت‌کنندگان را دوست دارد.

﴿۴۷۷۷﴾ ای کسی که صبرکنندگان را دوست دارد.

۶-۱-۱-۶-۲ خشنودی

﴿۴۷۷۸﴾ پس در برابر آنچه می‌گویند، صبر کن! و پیش از طلوع آفتاب و قبل از غروب آن؛ تسبیح و حمد پروردگارت را به جا آور؛ و همچنین (برخی) از ساعات شب و اطراف روز (پروردگارت را) تسبیح گوی؛ باشد که (از الطاف الهی) خشنود شوی!

﴿۴۷۷۹﴾ شما شاهد و گواه باشید که من از بنده‌ای که در سختی، شکیبایی می‌ورزد و رفاه و راحتی نمی‌طلبد، راضی و خشنودم.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٤٧٨٠﴾ الرسول ﷺ: أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ مَا يُحْبِطُ الْأَجْرَ فِي الْمُصِيبَةِ قَالَ تَصْفِيقُ الرَّجُلِ يَمِينَهُ عَلَى شِمَالِهِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى مَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَى وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السَّخَطُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٥٢

﴿٤٧٨١﴾ الرسول ﷺ: أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ مَا يُحْبِطُ الْأَجْرَ فِي الْمُصِيبَةِ قَالَ تَصْفِيقُ الرَّجُلِ يَمِينَهُ عَلَى شِمَالِهِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى [أَيِ الصَّبْرِ يَنْزِلُ عِنْدَ كَذَا] مَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَا وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السَّخَطُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ٩٣

﴿٤٧٨٢﴾ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ يَا رَبِّ ذَلَّنِي عَلَى أَمْرِ فِيهِ رِضَاكَ عَنِّي أَعْمَلُهُ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ رِضَايَ فِي كُرْهِكَ وَأَنْتَ مَا تَصْبِرُ عَلَى مَا تَكْرَهُ قَالَ يَا رَبِّ ذَلَّنِي عَلَيْهِ قَالَ فَإِنَّ رِضَايَ فِي رِضَاكَ بِقَضَائِي؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٢

﴿٤٧٨٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنَّكُمْ إِنْ صَبَرْتُمْ عَلَى الْبَلَاءِ وَشَكَرْتُمْ فِي الرِّخَاءِ وَرَضِيتُمْ بِالْقَضَاءِ كَانَ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ الرِّضَا؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٤٧٨٤﴾ أَيُّهَا النَّاسُ اجْمَعُوا مَعَ صَلَاتِكُمْ وَصَوْمِكُمْ غَضَبًا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا غَضِيَ فِي الْأَرْضِ وَ لَا تُرْضُوا أَنْتُمْ بِسَخَطِ اللَّهِ وَ إِنْ أَخَذْتُمْ مَا لَا تَعْرِفُونَ فَجَانِبُوهُمْ وَ أَرْزُوا عَلَيْهِمْ وَ إِنْ عَذَّبْتُمْ وَ حُرِّمْتُمْ وَ صَبَرْتُمْ حَتَّى يَرْضَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ أَعْلَى وَ أَجَلٌ لَا يَنْبَغِي أَنْ يُسَخَطَ بِرِضَا الْمَخْلُوقِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٩٩

﴿٤٧٨٥﴾ زَيْنَبُ بِنْتُ عَلِيٍّ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَأَبْكَتُ وَاللَّهِ كُلَّ مَنْ كَانَ وَ يَزِيدُ سَاكِتٌ ثُمَّ قَامَتْ عَلَى قَدَمَيْهَا وَ أَشْرَفَتْ عَلَى الْمَجْلِسِ وَ شَرَعَتْ فِي الْخُطْبَةِ إظهاراً لِكَمَالَاتِ مُحَمَّدٍ ﷺ وَ إِعْلَاناً بِأَنَّا نَصْبِرُ لِرِضَاءِ اللَّهِ لَا لِخَوْفٍ وَ لَا دَهْشَةٍ؛ الاحتجاج ج: ٢ ص: ٣٠٧

﴿٤٧٨٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَلَمَّا رَأَى اللَّهُ مِنَّا صِدْقًا وَ صَبْرًا أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِحُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْنَا وَ الرِّضَا عَنَّا، وَ أَنْزَلَ عَلَيْنَا النَّصْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٣٢١

﴿٤٧٨٧﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَا أَنْزِعُ كَرِيمَتِي عَبْدٍ فَيَصْبِرَ لِحُكْمِي وَ يُسَلِّمَ بِقَضَائِي فَأَرْضَى لَهُ ثَوَاباً دُونَ الْجَنَّةِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٧٧

﴿٤٧٨٨﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ مُخْتَبِرُكَ فِي ثَلَاثٍ لِيَنْظُرَ كَيْفَ صَبْرُكَ قَالَ أَسْلِمْتُ لِأَمْرِكَ يَا رَبِّ وَ لَا قُوَّةَ لِي عَلَى الصَّبْرِ إِلَّا بِكَ فَهَؤُلَاءِ أَهْلِي وَ أَهْلُ بَيْتِي وَ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۷۸۰﴾ مردی خدمت پیامبر خدا ﷺ رسید. عرض کرد: هنگام نزول مصیبت، چه چیز سبب سقوط و از بین رفتن اجر و پاداش می شود؟ حضرت فرمود: کوبیدن دست راست بر پشت دست چپ؛ و صبر آن است که در اول ورود مصیبت، صبر کنی. کسی که به قضای الهی راضی شود خدا از او راضی است و کسی که اظهار ناخشنودی نماید، خدا نیز از او ناراضی است.

﴿۴۷۸۱﴾ مردی خدمت پیامبر خدا ﷺ رسید. عرض کرد: هنگام نزول مصیبت، چه چیز سبب سقوط و از بین رفتن اجر و پاداش می شود؟ حضرت فرمود: کوبیدن دست راست بر پشت دست چپ؛ و صبر آن است که در اول ورود مصیبت، صبر کنی. کسی که به قضای الهی راضی شود خدا از او راضی است و کسی که اظهار ناخشنودی نماید، خدا نیز از او ناراضی است.

﴿۴۷۸۲﴾ موسی علیه السلام به خدا عرض کرد: پروردگارا، مرا به چیزی راهنمایی کن که رضای تو در آن باشد. خداوند به او وحی فرستاد، رضای من در چیزی است که ناخوشایند توست و تو بر آن خویشتن داری نمی کنی. عرض کرد: خدایا مرا بدان راهنمایی کن. خطاب آمد: رضای من در راضی بودن تو به قضای من است.

﴿۴۷۸۳﴾ اگر شما بر بلا صبر کرده و در دوران آسایش شکر کنید و به تقدیر خدا راضی شوید، خدای سبحان از شما راضی خواهد بود.

﴿۴۷۸۴﴾ ای مردم، نماز و روزهی خودتان را با خشم در راه خداوند عزیز و جلیل به هنگامی که خداوند در زمین نافرمانی می شود همراه سازید و بزرگان و رهبران خود را به قیمت به خشم آوردن خداوند خشنود مسازید. و اگر چیزهای نوظهوری را که سابقه‌ی دینی برای آن‌ها نمی شناسید پایه گذاری نمودند، شما از ایشان فاصله بگیرید و آنان را سرزنش کنید هر چند به شکنجه و محرومیت و تبعید شما بینجامد، تا در نتیجه، خداوند را خشنود سازید. شایسته نباشد که خداوند والا و بلندمرتبه، به خاطر خشنودی آفریدگان، خشمگین و ناراضی شود.

﴿۴۷۸۵﴾ به خدا قسم زینب علیها السلام و هر کس که در مجلس حضور داشت بگریست و یزید ساکت بود. بعد زینب علیها السلام به روی دو پا ایستاد و به جمع نزدیک شد و شروع به خطبه‌ای کرد در بیان کمالات محمد ﷺ و اعلام اینکه ما برای رضای خدا شکیبایی می کنیم نه از روی ترس و وحشت.

﴿۴۷۸۶﴾ وقتی خداوند صبر صادقانه‌ی ما را دید آیاتی در ستایش ما و اعلام رضایت از ما نازل و پیروزی را برایمان ارسال کرد.

﴿۴۷۸۷﴾ خداوند متعال می فرماید: اگر بنده‌ام دو فرزندش را از دست بدهد و بر این مصیبت شکیبایی ورزد و به قضای من تسلیم شود، در برابر این صبر و شکیبایی، بهشت را به او ارزانی خواهیم داشت.

﴿۴۷۸۸﴾ شبی که پیامبر ﷺ را به معراج بردند به او گفته شد: خداوند می خواهد در سه زمینه تو را بیازماید تا ببیند چگونه صبر می کنی، حضرت عرض کرد: پروردگارا، من تسلیم امر توام، ولی من توان صبر ندارم مگر به کمک تو... این‌ها خانواده و اهل بیت من بوده، تو خودت از آزار و

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

قَدْ أَخْبَرْتَنِي بِمَا يَلْقَوْنَ مِنْ بَعْدِي وَلَوْ شِئْتَ لَأَعْطَيْتَنِي النَّصْرَ فِيهِمْ عَلَى مَنْ بَغَى عَلَيْهِمْ وَقَدْ سَلَّمْتُ
وَقَبِلْتُ وَرَضِيتُ وَمِنْكَ التَّوْفِيقُ وَالرِّضَا وَالْعَوْنُ عَلَى الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦١

﴿٤٧٨٩﴾ الحسين عليه السلام: مُحَمَّدٌ عليه السلام أَصِيبَ بِأَفْجَعِ مِنْهُ فَجِيعَةً إِنَّهُ وَقَفَ عَلَيْهِ وَآلِهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى عَمِّهِ حَمْزَةَ أَسَدِ اللَّهِ وَأَسَدِ رَسُولِهِ وَنَاصِرِ دِينِهِ وَقَدْ فُرِّقَ بَيْنَ رُوحِهِ وَجَسَدِهِ فَلَمْ يُبَيِّنْ عَلَيْهِ حُرْقَةً وَلَمْ يُفَضِّ عَلَيْهِ عُبْرَةً وَلَمْ يَنْظُرْ إِلَى مَوْضِعِهِ مِنْ قَلْبِهِ وَقُلُوبِ أَهْلِ بَيْتِهِ لِيَرْضَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِصَبْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ٣٣

﴿٤٧٩٠﴾ الرسول عليه السلام: مَنْ كَانَ لَهُ ابْنٌ وَكَانَ عَلَيْهِ عَزِيزًا وَبِهِ ضَيِينًا وَمَاتَ فَصَبَرَ عَلَى مُصِيبَتِهِ وَاحْتَسَبَهُ أَبَدَلَ اللَّهُ أَلْمِيَّتَ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَقَرَّارًا خَيْرًا مِنْ قَرَّارِهِ وَأَبْدَلَ الْمُصَابَ الصَّلَاةَ وَالرَّحْمَةَ وَالْمَغْفِرَةَ وَالرِّضْوَانَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٢٣

﴿٤٧٩١﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ لَا يَصْبِرُ عَلَى جَفَاءِ الْخَلْقِ لَا يَصِلُ إِلَى رِضَى اللَّهِ تَعَالَى لِأَنَّ رِضَى اللَّهِ تَعَالَى مَشُوبٌ بِجَفَاءِ الْخَلْقِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٩

﴿٤٧٩٢﴾ العسكري عليه السلام: وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ عَلَى خِدْمَتِهِمَا وَخِدْمَةِ مَنْ يَأْمُرَانِكُمْ بِخِدْمَتِهِ عَلَى اسْتِحْقَاقِ الرِّضْوَانِ وَالْغُفْرَانِ وَدَائِمِ نَعِيمِ الْجَنَانِ فِي جِوَارِ الرَّحْمَنِ وَمُرَاقَفَةِ خِيَارِ الْمُؤْمِنِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٣٩٥

﴿٤٧٩٣﴾ الرسول عليه السلام: ثُمَّ أَقْبَلَ عليه السلام عَلَى الشَّيْخِ فَقَالَ يَا شَيْخُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ خَلْقًا ضَيِّقَ الدُّنْيَا عَلَيْهِمْ نَظَرًا لَهُمْ فَزَهَّدَهُمْ فِيهَا وَفِي خُطَامِهَا فَرَعُبُوا فِي دَارِ السَّلَامِ الَّتِي دَعَاهُمْ إِلَيْهَا وَصَبَرُوا عَلَى ضَيِّقِ الْمَعِيشَةِ وَصَبَرُوا عَلَى الْمَكْرُوهِ وَاشْتَأَفُوا إِلَى مَا عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ الْكَرَامَةِ فَبَدَّلُوا أَنْفُسَهُمْ ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ وَكَانَتْ خَاتِمَةُ أَعْمَالِهِمْ الشَّهَادَةُ فَلَقُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ عَنْهُمْ رَاضٍ وَعَلِمُوا أَنَّ الْمَوْتَ سَبِيلٌ مِنْ مَضَى وَمَنْ بَقِيَ فَتَزَوَّدُوا لِاخِرَتِهِمْ غَيْرَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلَبَسُوا الْخَشِينَ وَصَبَرُوا عَلَى الْبُلُوِّ وَقَدَّمُوا الْفَضْلَ وَاحْبَبُوا فِي اللَّهِ وَأَبْغَضُوا فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَوْلَئِكَ الْمَصَابِيحُ وَأَهْلُ النَّعِيمِ فِي الْآخِرَةِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٨٤

﴿٤٧٩٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ تَكَلَّمَ الْحَسَنُ عليه السلام فَقَالَ يَا عَمَّاهُ إِنَّ الْقَوْمَ قَدْ أَتَوْا إِلَيْكَ مَا قَدْ تَرَى وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى فَدَعَّ عَنْكَ ذِكْرَ الدُّنْيَا بِذِكْرِ فِرَاقِهَا وَشِدَّةِ مَا يَرُدُّ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

اذیتی که بعد از من به ایشان می‌رسد باخبرم کردی و اگر بخواهی حتما می‌توانی با این فرشتگان، آنان را که به اهل بیت من ظلم کردند منکوب و ذلیل کنی. پروردگارا، پذیرفتم راضی و تسلیمم، توفیق و رضایت و یاری بر صبر از جانب توست.

﴿۴۷۸۹﴾ حضرت محمد ﷺ به مصیبتی دشوارتر از آن گرفتار شد. موقعی که حمزه شهید شد، کنار پیکر عموی خود که شیر خدا و شیر پیامبر خدا و یاور دین خدا بود، ایستاد و سوزش و اندوه دلش را آشکار نکرد و اشک از دیده نریخت و به جایگاه او در قلب خود و اهل بیتش ننگریست، تا خداوند را با شکیبایی و صبر خود خشنود کند.

﴿۴۷۹۰﴾ کسی که او را فرزند عزیزی داشته باشد و تاب از دست دادن او را نداشته باشد و آن فرزند بمیرد پس صبر کند و به حساب خدا گذارد، خداوند به فرزند ی که از دنیا رفته، خانه و آرامگاهی بهتر از خانه‌ی دنیا می‌دهد و شخص مصیبت‌دیده را مورد رحمت و غفران و رضوان خود قرار می‌دهد.

﴿۴۷۹۱﴾ هر که جفای خلق را تحمل نکرده و اذیت ایشان را بر خود گوارا نکند، به مرتبه‌ی رضای الهی نمی‌رسد، زیرا رضای او وابسته به تحمل جفای خلق است.

﴿۴۷۹۲﴾ برای خدمت کردن به پیامبر و علی و کسانی که این دو دستور خدمت به آن‌ها را می‌دهند، از صبر کمک بگیرد، تا شایسته‌ی بهشت و آمرزش و نعمت‌های جاوید درهمسایگی خدا و رفاقت و همپایی با برگزیدگان مؤمنین بشوید.

﴿۴۷۹۳﴾ سپس علی ﷺ رو به پیرمرد کرد و گفت: ای شیخ: به‌راستی که خداوند متعال، خلقی را آفریده که دنیا در نظرشان تنگ است، از دنیا و کالایش روگردانند و مشتاق خانه‌ی امنی در آخرت هستند که خدا آن‌ها را بدان دعوت کرده است و بر تنگی معاش و موارد ناخوشایند صبر کرده و مشتاق دریافت کرامات الهی‌اند و جان خود را در راه رضای او می‌دهند و سرانجام کارشان، شهادت است. در حالی به دیدار خدا می‌روند که، خداوند از ایشان خشنود است و می‌دانند که مرگ، مسیر همه‌ی گذشتگان و بازماندگان بوده است. آنان برای آخرت خود، توشه‌ای غیر از سیم و زر برمی‌گیرند. جامه‌ی خشن می‌پوشند و در گرفتاری‌ها صبر می‌کنند و بیش از آنچه به آن نیاز دارند پیش می‌فرستند و دوستی و دشمنی ایشان با دیگران، فقط برای رضای خداست. آنان چراغ‌های تابانند و برخوردار از نعمت‌های آخرت.

﴿۴۷۹۴﴾ سپس امام حسن ﷺ رشته‌ی سخن را به دست گرفت و فرمود: ای عمو جانم، به‌راستی که این مردم با تو آن کردند که به چشم خود دیدی و خداوند عزیز و جلیل از جایگاهی برتر بدان می‌نگرد. با یاد جدایی از دنیا و آسایش بعد از آن، یاد دنیا و سختی و شدتی را که از آن

عَلَيْكَ لِرَحَاءِ مَا بَعْدَهَا وَاصْبِرْ حَتَّى تَلْقَى نَبِيَّكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَهُوَ عَنْكَ رَاضٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ؛ الكافي ج: ٨، ص: ٢٠٦

﴿٤٧٩٥﴾ الرسول ﷺ: حُمِيَ لَيْلَةٌ كَفَّارَةٌ سَنَةٍ لَأَنَّ آلَمَهَا يَبْقَى فِي الْجَسَدِ سَنَةً وَهِيَ كَفَّارَةٌ لِمَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا وَمَنْ اشْتَكَى لَيْلَةً فَقَبَّلَهَا بِقُبُولِهَا وَآدَى إِلَى اللَّهِ شُكْرَهَا كَانَتْ لَهُ كَفَّارَةٌ سِتِّينَ سَنَةً وَقُبُولَهَا الصَّبْرَ عَلَيْهَا: أعلام الدين ص: ٣٩٧

﴿٤٧٩﴾ وَالْعَصْرِ، إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ، إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ - العصر - ٣-١

﴿٤٧٩﴾ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرُ لِلذَّاكِرِينَ ، وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ - هود ١١٤-١١٥

﴿٤٧٩﴾ قَالُوا إِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَن يَتَّقِ وَ
يَصِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ - يوسف ٩٠

١-٢-١-٦- العصمة، الوقاية، التخلص، السر، الحجة...

﴿٤٧٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: التَّصَبُّرُ عَلَى الْمَكْرُوهِ يَعْصِمُ الْقَلْبَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٠٧

﴿٢٨٠﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): الصَّبْرُ أَقْوَى [أَوْقَى] لِبَاسٍ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

﴿٤٨٠﴾ الرسول ﷺ: رَضَ نَفْسَكَ عَلَى الصَّبْرِ تَخْلَصَ مِنَ الْإِثْمِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢٢٦

﴿٤٨٠٢﴾ الرِّسُولُ ﷺ: الصَّبْرُ سِتْرٌ مِنَ الْكُرْبِ وَعَوْنٌ عَلَى الْخُطُوبِ؛ مستدرك الوسائل ج: ٢

(۱۲۸۶)

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

بر تو وارد می‌شود، رها کن و شکبیا باش تا آن‌گاه که پیامبر خود را در حالی ملاقات کنی که او از تو راضی و خشنود باشد ان‌شاءالله.

۳-۶-۱-۱-۶- قبول کردن

﴿۴۷۹۵﴾ یک شب تداربودن، کفاره‌ی گناهان یک سال است، برای اینکه درد آن تا یک سال در بدن او باقی می‌ماند. پس آن کفاره‌ی ما قبل و ما بعد است و کسی که یک شب بیمار شود و آن را قبول کرده و شکر خدا به جا آورد، کفاره‌ی شصت سال او می‌شود و قبول کردن سختی بیماری، همان شکبیایی ورزیدن است.

۷-۱-۱-۶- عدم ضرر و زیان

﴿۴۷۹۶﴾ به عصر سوگند، که انسان‌ها همه در زیانند؛ مگر کسانی که ایمان آورده و اعمال صالح انجام داده‌اند و یکدیگر را به حق سفارش کرده و یکدیگر را به شکبیایی و استقامت توصیه نموده‌اند!

﴿۴۷۹۷﴾ در دو طرف روز و اوایل شب نماز را برپا دار؛ چرا که حسنات، بدی‌ها (و آثار آن‌ها را) از بین می‌برند؛ این تذکری است برای کسانی که اهل تذکرند! و شکبیایی کن، که خداوند پاداش نیکوکاران را ضایع نخواهد کرد!

﴿۴۷۹۸﴾ گفتند: "آیا تو همان یوسفی؟" گفت: " (آری)، من یوسفم و این برادر من است. خداوند بر ما منت گذارد؛ هر کس تقوا پیشه کند و شکبیایی و استقامت نماید، (سرانجام پیروز می‌شود؛) چرا که خداوند پاداش نیکوکاران را ضایع نمی‌کند!"

۲-۱-۶- نتایج دنیوی

۱-۲-۱-۶- عصمت، نگهداری، رهایی، پوشش

۱-۲-۱-۶- عصمت

﴿۴۷۹۹﴾ صبر کردن در ناراحتی‌ها دل را (از خطا و گناه) حفظ می‌کند.

۲-۱-۲-۱-۶- نگهداری

﴿۴۸۰۰﴾ شکبیایی، محافظ‌ترین لباس است.

۳-۱-۲-۱-۶- رهایی

﴿۴۸۰۱﴾ نفست را تمرین شکبیایی بده و از گناه، خالص و پاکش کن.

۴-۱-۲-۱-۶- پوشش

﴿۴۸۰۲﴾ شکبیایی، پوششی است بر دردها و یاری است در گرفتاری‌ها.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

٥-١-٢-١-٦- الحَجَرَةُ

﴿٤٨٠٣﴾ الرسول ﷺ: يُؤْتَى الرَّجُلُ فِي قَبْرِهِ بِالْعَذَابِ فَإِذَا أُوتِيَ مِنْ قَبْلِ رَأْسِهِ دَفَعَهُ تِلَاوَةُ الْقُرْآنِ وَإِذَا أُوتِيَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ دَفَعَتْهُ الصَّدَقَةُ وَإِذَا أُوتِيَ مِنْ قَبْلِ رِجْلَيْهِ دَفَعَ مَشْيُهُ إِلَى الْمَسْجِدِ وَالصَّبْرُ حَجَرُهُ يَقُولُ أَمَا لَوْ رَأَيْتُ خَلًّا لَكُنْتُ صَاحِبَهُ؛ مسكن الفؤاد ص: ٤٤

﴿٤٨٠٤﴾ الرسول ﷺ: مَنْ قَدَّمَ شَيْئًا مِنْ وَلَدِهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا حَجَرَهُ بِإِذْنِ اللَّهِ مِنَ النَّارِ؛

مسكن الفؤاد ص: ٣١

٦-١-٢-١-٦- الْحِجَابُ

﴿٤٨٠٥﴾ الرسول ﷺ: مَنْ قَدَّمَ مِنْ وَلَدِهِ ثَلَاثًا صَابِرًا مُحْتَسِبًا كَانَ مَحْجُوبًا مِنَ النَّارِ بِإِذْنِ اللَّهِ

عَزَّ وَجَلَّ؛ مسكن الفؤاد ص: ٣١

﴿٤٨٠٦﴾ الرسول ﷺ: مَنْ كُنَّ لَهُ ثَلَاثُ بَنَاتٍ فَصَبَرَ عَلَى لَأْوَائِهِنَّ وَضَرَائِهِنَّ وَسَرَائِهِنَّ كُنَّ لَهُ

حِجَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ وسائل الشيعة ج: ٢١ ص: ٣٦٢

٧-١-٢-١-٦- اللَّبَاسُ

﴿٤٨٠٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ أَقْوَى [أَوْقَى] لِبَاسٍ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

٨-١-٢-١-٦- الْجَنَّةُ

﴿٤٨٠٨﴾ السَّجَادُ الشَّيْخُ: أَحْمَدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ الْعِلْمَ لَنَا مُصْبِحًا فِي ظِلِّ الدُّجَى وَالْحِلْمَ لَنَا وَقَارًا عِنْدَ الْجَهَالَةِ وَالْقَصْدَ لَنَا هَادِيًا عِنْدَ حَيْرَةِ الْأُمُورِ وَالصَّبْرَ لَنَا جَنَّةً عِنْدَ نَازِلَةِ الْأُمُورِ؛

أعلام الدين ص: ٩٤

﴿٤٨٠٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ جَنَّةُ الْفَاقَةِ؛ غرر الحكم ص: ٣٦٦

﴿٤٨١٠﴾ الباقر عليه السلام: الصَّبْرُ جَنَّةٌ مِنَ الْفَاقَةِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٢

﴿٤٨١١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَنْ ابْنَ الْكَوَاءِ سَأَلَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ صِفَةِ الْإِسْلَامِ وَالْإِيمَانِ وَالْكَفْرِ وَالتَّفَاقُ فَقَالَ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى شَرَعَ الْإِسْلَامَ وَسَهَّلَ شَرَائِعَهُ لِمَنْ وَرَدَهُ وَاعَزَّ أَرْكَانَهُ لِمَنْ حَارَبَهُ وَجَعَلَهُ عِزًّا لِمَنْ تَوَلَّاهُ وَ... جَنَّةً لِمَنْ صَبَرَ وَلِبَاسًا لِمَنْ اتَّقَى؛

الكافي ج: ٢ ص: ٤٩

﴿٤٨١٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ إِدْرَعَ جَنَّةَ الصَّبْرِ هَانَتْ عَلَيْهِ النَّوَائِبُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۵-۱-۲-۱-۶- ایجاد مانع

﴿۴۸۰۳﴾ آدمی را برای عذاب قبر می‌آورند، عذاب از بالای سر او که می‌آید، تلاوت قرآن، آن را دفع می‌کند. اگر از مقابل بیاید، صدقه مانعش می‌شود. اگر از پایین پا بیاید، رفت‌وآمد او به مسجد مانع می‌شود. و صبر نیز مانعی است که می‌گوید: هر جا کم‌آوردید و منفذی برای عذاب ایجاد شد، من برای دفاع حاضرم.

﴿۴۸۰۴﴾ هرکس که فرزندی از او بمیرد و در این مصیبت صبر پیشه کند و به حساب خدا گذارد، خداوند به خاطر این صبوری مانع از افتادن او در آتش می‌شود.

۶-۱-۲-۱-۶- حجاب

﴿۴۸۰۵﴾ هرکس که سه فرزند از او بمیرد و او شکبیا باشد و به حساب خدا گذارد، به اجازه‌ی خدا صبوری او مانع او از آتش می‌شود.

﴿۴۸۰۶﴾ هرکس سه دختر داشته باشد و نگهداری و غم و شادی آنان را متحمل گردد، در روز قیامت او را از آتش و عذاب محافظت خواهند نمود.

۷-۱-۲-۱-۶- لباس

﴿۴۸۰۷﴾ شکبیایی، محافظ‌ترین لباس است.

۸-۱-۲-۱-۶- سپر

﴿۴۸۰۸﴾ سپاس خدایی را که، دانش را برای ما چراغی در تاریکی و ظلمت و بردباری را وقاری در هنگام نادانی و ناآگاهی و زمانی که کارها متحیرکننده است، میانه‌روی را هدایتگر ما و به‌هنگام نازل شدن بلا، شکبیایی را برای ما سپر قرار داد.

﴿۴۸۰۹﴾ صبر، سپری در برابر فقر و نداری است.

﴿۴۸۱۰﴾ صبر، سپری در مقابل فقر و نداری است.

﴿۴۸۱۱﴾ ابن کواء از امیرالمؤمنین علیه السلام تعریف اسلام و ایمان و کفر و نفاق را پرسید حضرت فرمود: اما بعد؛ خدای تبارک و تعالی اسلام را برقرار کرد و آگاه‌هایش را برای استفاده‌کنندگان آسان ساخت و پایه‌هایش را در مقابل دشمنان قوی ساخت و آن را مایه‌ی عزت پیروانش قرار داد... سپری برای هرکه شکبیا باشد و لباسی برای هرکه پرهیزگاری پیشه کند.

﴿۴۸۱۲﴾ هرکه صبر را سپر خود قرار دهد، مصیبت‌ها بر او آسان می‌گردد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

٩-١-٢-١-٦-٦-الحِصْنُ

﴿٤٨١٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِذَا فَاجَاكَ الْبَلَاءُ فَتَحَصَّنْ بِالصَّبْرِ وَ الْإِسْتِظْهَارِ؛ غررالحكم

ص: ٢٨٢

﴿٤٨١٤﴾ الصادق عليه السلام: الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَ الصَّبْرُ حِصْنُهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٤٦

﴿٤٨١٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ حِصْنٌ حَصِينٌ وَ عِبَادَةُ الْمُؤَقِنِينَ؛ غررالحكم

ص: ٢٨١

١٠-١-٢-١-٦-٦-الدَّفْعُ

﴿٤٨١٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مَدْفَعَةٌ؛ غررالحكم ص: ٢٨٤

﴿٤٨١٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا تَدْفَعُ الْمَكَارِهِ إِلَّا بِالصَّبْرِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٤

﴿٤٨١٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ شَيْءٌ أَحْمَدَ عَاقِبَةً وَ لَا أَلْذَّ مَغَبَّةً وَ لَا أَذْفَعَ لِسُوءٍ أَدَبٍ وَ لَا

أَعْوَنَ عَلَى دَرْكِ مَطْلَبٍ مِنَ الصَّبْرِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٤

﴿٤٨١٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَا دَفَعَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ عَنِ الْمُؤْمِنِ شَيْئًا مِنْ بَلَاءٍ الدُّنْيَا وَ عَذَابِ

الْآخِرَةِ إِلَّا بِرِضَاهُ بِقَضَائِهِ وَ حُسْنِ صَبْرِهِ عَلَى بَلَائِهِ؛ غررالحكم ص: ١٠٣

﴿٤٨٢٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ أَذْفَعُ لِلْبَلَاءِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٤

﴿٤٨٢١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ أَذْفَعُ لِلضَّرَرِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٤

١١-١-٢-١-٦-٦-إِطْفَاءُ نَارِ الْهَوَى

﴿٤٨٢٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَزِيمَةُ الصَّبْرِ تُطْفِئُ نَارَ الْهَوَى؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٦٣

٢-١-٢-١-٦-٦-التَّخْفِيفُ، التَّنْقِيسُ، التَّهْوِينُ، التَّيْسِيرُ وَ...

١-١-٢-١-٦-٦-التَّخْفِيفُ

١-١-٢-١-٦-٦-١-٦-٦-تَخْفِيفُ الرِّزْيَةِ

﴿٤٨٢٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبْرُكَ عَلَى الْمُصِيبَةِ يُخَفِّفُ الرِّزْيَةَ وَ يُجْزِلُ الْمُتُوبَةَ؛ غررالحكم

ص: ٢٨٢

٢-١-٢-١-٦-٦-١-٦-٦-تَخْفِيفُ الْمِحْنَةِ

﴿٤٨٢٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: بِالصَّبْرِ تَخَفُّ الْمِحْنَةُ؛ غررالحكم ص: ٢٨٤

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۹-۱-۲-۱-۶- حفاظت

﴿۴۸۱۳﴾ هرگاه بالای ناگهانی به تو برسد، پس به شکیبایی و طلب یاری پناه ببر.

﴿۴۸۱۴﴾ دنیا زندان مؤمن است و صبر دژ و حصار اوست.

﴿۴۸۱۵﴾ بر تو باد صبر کردن، که آن حصار محکم و عبادت اهل یقین است.

۱۰-۱-۲-۱-۶- دفع کردن (راندن)

﴿۴۸۱۶﴾ شکیبایی، دفع کننده‌ی (بلا و اندوه) است.

﴿۴۸۱۷﴾ ناملایمات دفع نمی‌شوند مگر با صبر.

﴿۴۸۱۸﴾ از نظر عاقبت، چیزی ستوده‌شده‌تر و لذیذتر از شکیبایی نیست و نیز بهتر

از صبر دفع کننده‌ای برای آداب ناپسند و یاری کننده‌ای برای رسیدن به خواسته‌ها یافت نمی‌شود.

﴿۴۸۱۹﴾ خدای سبحان چیزی از بلایای دنیا و عذاب‌های آخرت را از مؤمن دفع

نمی‌کند، مگر به سبب خشنودی او از مقدرات الهی و صبر خوب او بر آزمایش‌ها.

﴿۴۸۲۰﴾ صبر، بهترین دفع کننده‌ی بلاست.

﴿۴۸۲۱﴾ صبر، بهترین دفع کننده‌ی زیان است.

۱۱-۱-۲-۱-۶- خاموش کردن آتش هوس

﴿۴۸۲۲﴾ قصد و اراده‌ی شکیبایی و صبوری، آتش هوی و هوس را فرو می‌نشاند.

۲-۱-۲-۶- سبک کردن، کاهش، آسان کردن

۱-۲-۲-۶- سبک کردن

۱-۱-۲-۲-۶- تسکین سختی و بلا

﴿۴۸۲۳﴾ صبر تو بر مصیبت، مصیبت را سبک می‌کند و ثواب را بزرگ.

۲-۱-۲-۲-۶- تسکین رنج

﴿۴۸۲۴﴾ به وسیله‌ی صبر محنت سبک می‌شود.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

٣-١-٢-٢-١-٦- تخفيف الحق

﴿٤٨٢٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْحَقُّ كُلُّهُ ثَقِيلٌ وَقَدْ يُخَفِّفُهُ اللَّهُ عَلَى أَقْوَامٍ طَلَبُوا الْعَاقِبَةَ فَصَبَرُوا نُفُوسَهُمْ وَ وَثِقُوا بِصِدْقِ مَوْعُودِ اللَّهِ لِمَنْ صَبَرَ وَ احْتَسَبَ فَكَانَ مِنْهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٢٥٩

٢-٢-٢-١-٦- التنقيص

﴿٤٨٢٦﴾ الصادق عليه السلام: لَمْ يُسْتَزَدْ فِي مَحْبُوبٍ بِمِثْلِ الشُّكْرِ وَلَمْ يُسْتَنْقَصْ مِنْ مَكْرُوهٍ بِمِثْلِ الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٣

٣-٢-٢-١-٦- التهوين

﴿٤٨٢٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ يَهَوِّنُ الْفَجِيعَةَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٤٨٢٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ وَ الْإِحْتِمَالِ فَمَنْ لَزِمَهُمَا هَانَتْ عَلَيْهِ الْمِحْنُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿٤٨٢٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ إِدْرَعَ جَنَّةَ الصَّبْرِ هَانَتْ عَلَيْهِ النَّوَائِبُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٤٨٣٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ هَانَتْ مُصِيبَتُهُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

٤-٢-٢-١-٦- التيسير

﴿٤٨٣١﴾ الرسول الله ﷺ: النَّصْرُ مَعَ الصَّبْرِ وَ الْفَرَجُ بَعْدَ الْكَرْبِ وَ إِنْ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

﴿٤٨٣٢﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ أَلْحَزَّ حُرٌّ عَلَى جَمِيعِ أَحْوَالِهِ إِنْ نَابَتْهُ نَائِبَةٌ صَبَرَ لَهَا وَ إِنْ تَرَكَمَتْ عَلَيْهِ الْمَصَائِبُ لَمْ تَكْسِرْهُ وَ إِنْ أَسِرَ وَ قُهِرَ وَ اسْتُبْدِلَ بِالسُّرِّ عُسْرًا كَمَا كَانَ يُوسُفُ الصَّدِيقُ الْأَمِينُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمْ يَضُرُّ حُرِّيَّتَهُ أَنْ اسْتُعِيدَ وَ أَسِرَ وَ قُهِرَ وَ لَمْ تَضُرَّهُ ظُلْمَةُ الْجُبِّ وَ وَحْشَتُهُ وَ مَا نَالَهُ أَنْ مَنْ اللَّهُ عَلَيْهِ فَجَعَلَ الْجَبَّارَ أَعَالَى لَهُ عَبْدًا بَعْدَ أَنْ كَانَ مَلِكًا فَأَرْسَلَهُ وَ رَجِمَ بِهِ أُمَّتَهُ وَ كَذَلِكَ الصَّبْرُ يُعْقِبُ خَيْرًا فَاصْبِرُوا وَ وَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْخَيْرِ تَوْجَرُوا؛ مسكن الفؤاد ص: ٤٦

﴿٤٨٣٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

إِصْبِرْ قَلِيلًا فَبَعْدَ الْعُسْرِ تَيْسِيرٌ وَ كُلُّ أَمْرٍ لَهُ وَقْتُ وَ تَذْيِيرٌ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ١٨٦

٥-٢-٢-١-٦- الفل و الفلول

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۳-۱-۲-۲-۱-۶- سبک کردن حق

﴿۴۸۲۵﴾ حق همیشه سنگین است، هرچند گاهی خداوند آن را برای گروهی عاقبت خواه که روح‌های نیرومند و صابر دارند و به صدق وعده‌های الهی درباره‌ی صابران و اجرخواهان اعتماد دارند، سبک می‌گرداند، پس تو نیز از این طبقه باش و به حساب خدا بگذار.

۳-۱-۲-۲-۲-۶- کاهش

﴿۴۸۲۶﴾ امور خوشایند و لذت‌بخش با چیزی جز شکر افزایش نمی‌یابد؛ و امور ناخوشایند با چیزی جز صبر کاهش نمی‌یابد.

۳-۱-۲-۲-۳-۶- سبک کردن

﴿۴۸۲۷﴾ شکیبایی، مصیبت را آسان می‌گرداند.
﴿۴۸۲۸﴾ با صبر و تحمل همراه باش، پس هر که با آن دو همراه شود، سختی‌ها بر او آسان می‌شود.

﴿۴۸۲۹﴾ هر که صبر را سپر خود قرار دهد، مصیبت‌ها بر او آسان می‌گردد.

﴿۴۸۳۰﴾ هر که شکیبایی ورزد، مصیبت او آسان می‌گردد.

۴-۱-۲-۲-۶- آسانی

﴿۴۸۳۱﴾ یاری با شکیبایی است، گشایش بعد از غم، و سختی با آسانی است.
﴿۴۸۳۲﴾ آزاده، در همه‌حال آزاده است. اگر مشکلاتی به او برسد صبر می‌کند. مصیبت‌ها، هرچند پیایی باشند و حتی اگر شکست بخورد و اسیر شود، درهم نمی‌شکند و تلاش می‌کند دوره‌ی مشکلات را گذرانده، به شرایط آسان برسد. همانند یوسف راستگو و امانت‌دار، که بردگی و اسارت و شکست، به آزادگی‌اش لطمه نزد. و همچنین تاریکی و وحشت چاه و آنچه بر سرش آمد، استقامت او را در هم نشکست، تا اینکه خداوند بر او منت گذاشت و آن زورگوی متکبر را بعد از پادشاهی، بنده‌ی او گردانید و او را رسالت و پیامبری داد و به واسطه‌ی او قومی را مورد رحمت قرار داد. و چنین است که صبر، خیر و نیکی به دنبال دارد. پس شکیبایی بورزید و نفس خود را برای امور خیر آماده کنید، که پاداش دریافت خواهید کرد.
﴿۴۸۳۳﴾ کمی صبر و شکیبایی کن که بعد از سختی، آسانی است؛ و برای هر کاری موعدی و راه چاره‌ای است.

۵-۱-۲-۲-۶- آسان کردن تحمل ضربات شمشیرها

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٤٨٣٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِذَا صَبَرْتَ لِلْمِحْنَةِ فَلَلْتَ حَدَّهَا؛ غررالحكم ص: ٢٨٢

﴿٤٨٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ يَقُلُّ حَدًّا [يَقُلُّ جَدًّا] الشَّامِتِ؛ غررالحكم

ص: ٢٨٢

٦-٢-١-٦- الصَّبْرُ يُنَاضِلُ الْحَدَثَانَ

﴿٤٨٣٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ يُنَاضِلُ الْحَدَثَانَ وَالْجَزَعُ مِنْ أَعْوَانِ الزَّمَانِ؛ وسائل الشيعة

ج: ١٥ ص: ٢٦٤

﴿٤٨٣٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: بِالصَّبْرِ يُنَاضِلُ الْحَدَثَانَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١١

٧-٢-١-٦- لَمْ يَكُنْ بِحَدَثٍ مُبَالِيًّا

﴿٤٨٣٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ جَعَلَ لَهُ الصَّبْرَ وَالْيَأْيَ لَمْ يَكُنْ بِحَدَثٍ مُبَالِيًّا؛ مستدرک الوسائل

ج: ٢ ص: ٤٢٢

٣-٢-١-٦- الْفَرَجُ، الْكَشْفُ، الْخُرُوجُ، إِزَالَةُ الْمِحْنَةِ، طَرْدُ أَلْهَمٍ وَ...

١-٢-١-٦- الْفَرَجُ وَالْإِنْفِرَاجُ

﴿٤٨٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٠٧

﴿٤٨٤٠﴾ الصادق عليه السلام: إِصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ سَيَجْعَلُ لَكَ فَرَجًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٥٠

﴿٤٨٤١﴾ الصادق عليه السلام: إِصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَجْعَلُ لَكَ فَرَجًا؛ المؤمن ص: ٢٦

﴿٤٨٤٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَضْيَقُ مَا يَكُونُ الْحَرْجُ أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْفَرَجُ مَعَ أَنَّ الْكَارَةَ تَزْدَادُ

مُصِيبَتُهُ فَإِنَّ فَوَاتَ الْأَجْرِ مُصِيبَةٌ أُخْرَى وَالْكَرَاهَةُ الْمُوجِبَةُ لِحُزْنِ الْقَلْبِ مُصِيبَةٌ عَظِيمَةٌ وَمِنْ ثَمَّ

قِيلَ الْمُصِيبَةُ لِلصَّابِرِ وَاحِدَةٌ وَلِلْجَائِعِ اثْنَتَانِ بَلْ لَهُ أَرْبَعُ مُصِيبَاتٍ الثَّلَاثَةُ الْمَذْكُورَةُ وَشِمَاتَةُ

الْأَعْدَاءِ وَمِنْ ثَمَّ قِيلَ الصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ مُصِيبَةٌ عَلَى الشَّامِتِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٧٥

﴿٤٨٤٣﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ عَلَى ضَيْقٍ تَرْجُو انْفِرَاجَهُ خَيْرٌ مِنْ غَدْرِ تَخَافُ (أَوْزَارُهُ وَتَبَعَاتِهِ)

وَسُوءَ عَاقِبَتِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٤٧

﴿٤٨٤٤﴾ الرسول ﷺ: النَّصْرُ مَعَ الصَّبْرِ وَالْفَرَجُ بَعْدَ الْكَرْبِ وَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبوری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۸۳۴﴾ هرگاه در مقابل رنج صبوری کنی، تیزی (سختی) آن را در هم خواهی شکست.

﴿۴۸۳۵﴾ صبر بر مصیبت، تندی شماتت را می شکند.

۶-۱-۲-۲-۶ صبر، سختی‌های روزگار را از بین می‌برد

﴿۴۸۳۶﴾ شکیبایی، ناگواری‌های روزگار را در می‌نوردد (و از بین می‌برد) و بی‌تابی، زمان را (در

ناگواری‌ها) یاری می‌کند و دوره‌ی مصیبت را طولانی‌تر به نظر می‌آورد.

﴿۴۸۳۷﴾ با صبر و شکیبایی باید به روبروشدن و مقابله با حوادث روزگار رفت.

۶-۱-۲-۲-۷ به حادثه و پیشامد توجه ندارد

﴿۴۸۳۸﴾ هر که صبر را هم‌پیمان خود قرار دهد از هیچ حادثه‌ای باک نخواهد داشت.

۶-۱-۲-۳ گشایش، آشکارشدن، خارج‌شدن، از بین بردن رنج، از بین بردن هم و غم

۶-۱-۲-۳-۱ گشایش، آرامش و آسودگی

﴿۴۸۳۹﴾ صبر، مفتاح و راه‌گشای فرج است.

﴿۴۸۴۰﴾ شکیبایی پیشه کن؛ به‌درستی که، به‌زودی خداوند برایت گشایشی قرار می‌دهد.

﴿۴۸۴۱﴾ شکیبایی پیشه کن؛ به‌درستی که، به‌زودی خداوند برایت گشایشی قرار می‌دهد.

﴿۴۸۴۲﴾ هرچه حلقه‌ی شدت و ناراحتی‌ها تنگ‌تر گردد فرج و گشایش نزدیک‌تر خواهد شد. در

عین حال کراهت و ناراحتی از پیشامدها، موجب زیادتی مصیبت خواهد شد. چون نارضایتی باعث

ازدست‌رفتن اجر و پاداش است، که خود مصیبت دیگری است. علاوه بر آن، احساس ناراحتی که

موجب حزن و اندوه قلبی است، خود مصیبت بزرگی است و از این جهت گفته شده است.

مصیبت صبرکننده یکی، ولی مصیبت کسی که بی‌تابی می‌کند دو تاست. بلکه با کمی دقت

می‌توان گفت مصیبتش چهارتاست. ۱ - مصیبت اصلی ۲ - ازدست‌دادن اجر و پاداش ۳ - ناراحتی

و غصه و اندوه قلبی ۴ - شماتت و سرزنش دشمنان و لذا گفته شده است. صبر و تحمل و

مقاومت در برابر مشکلات، برای دشمن سرزنش‌کننده، خود مصیبت و غصه‌ای است.

﴿۴۸۴۳﴾ صبر و پایداری در برابر آن سختی که امید گشایش و سرانجام نیکویش را داری، بسیار

بهتر و نیکوتر است از خیانتی که از مجازات و کیفر و بدعاقبتی آن واهمه داشته باشی.

﴿۴۸۴۴﴾ یاری با شکیبایی است، گشایش بعد از غم، و سختی با آسانی است.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٨٤٥﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ الصَّبْرَ فِي مَوَاطِنِ الْبَاسِ مِمَّا يُفَرِّجُ اللَّهُ بِهِ الْهَمَّ وَيُنْجِي بِهِ مِنَ الْغَمِّ تُدْرِكُونَ بِهِ النِّجَاةَ فِي الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٣٣٣

﴿٤٨٤٦﴾ الصادق عليه السلام: أَنَّهُ جَاءَتْ إِلَيْهِ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ إِنَّ ابْنِي سَافَرَ عَنِّي وَقَدْ طَالَتْ غَيْبَتُهُ عَنِّي وَاشْتَدَّ شَوْقِي إِلَيْهِ فَادْعُ اللَّهَ لِي فَقَالَ لَهَا عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فَاسْتَعْمَلْتَهُ ثُمَّ جَاءَتْ بَعْدَ ذَلِكَ فَشَكَتْ إِلَيْهِ طُولَ غَيْبَةِ ابْنِهَا فَقَالَ لَهَا أَلَمْ أَقُلْ لَكَ عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فَقَالَتْ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ كَمْ الصَّبْرُ فَوَ اللَّهُ لَقَدْ فَنِيَ الصَّبْرُ فَقَالَ ارْجِعِي إِلَى مَنْزِلِكَ تَجِدِي وَكَدَكَ قَدْ قَدِمَ مِنْ سَفَرِهِ فَتَهَضَّتْ فَوَجَدَتْهُ قَدْ قَدِمَ فَأَتَتْ بِهِ إِلَيْهِ فَقَالَتْ أَوْحَى بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا وَلَكِنْ عِنْدَ فَنَاءِ الصَّبْرِ يَأْتِي الْفَرَجُ فَلَمَّا قُلْتُ فَنِيَ الصَّبْرُ عَرَفْتُ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَّجَ عَنْكَ بِقُدُومِ وَكَدِكَ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٦٤

﴿٤٨٤٧﴾ الكاظم عليه السلام: أَوْصَى إِلَى الْأَوَّلِيَاءِ بِالصَّبْرِ وَأَوْصَى إِلَى أَشْيَاعِهِمْ بِالصَّبْرِ وَالتَّسْلِيمِ حَتَّى يَخْرُجَ الْفَرَجُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٦ ص: ٢٦

﴿٤٨٤٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَوَّلُ الْعِبَادَةِ انْتِظَارُ الْفَرَجِ بِالصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٠

﴿٤٨٤٩﴾ الرسول ﷺ: بِالصَّبْرِ يُتَوَقَّعُ الْفَرَجُ وَمَنْ يَدْمُنْ قَرَعَ الْبَابَ يَلْجِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٦

﴿٤٨٥٠﴾ الرسول ﷺ: بَشَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهُ أَبَشِّرْ وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ سَيَجْعَلُ لَكَ فَرَجًا مِنْ هَذَا الْيَهُودِي؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ١٠٥

﴿٤٨٥١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْمِحْنِ عُنْوَانُ الْفَرَجِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

﴿٤٨٥٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: حَتَّى إِذَا رَأَى اللَّهُ سُجْحَانَهُ جَدَّ الصَّبْرُ مِنْهُمْ عَلَى الْأَذَى فِي مَحَبَّتِهِ وَالِاحْتِمَالِ لِلْمَكْرُوهِ مِنْ خَوْفِهِ جَعَلَ لَهُمْ مِنْ مَصَاقِقِ الْبَلَاءِ فَرَجًا فَأَبْدَلَهُمُ الْعِزَّ مَكَانَ الذُّلِّ وَالْأَمْنَ مَكَانَ الْخَوْفِ فَصَارُوا مُلُوكًا حُكَّامًا وَ أئِمَّةً أَعْلَامًا وَقَدْ بَلَغَتْ الْكَرَامَةُ مِنَ اللَّهِ لَهُمْ مَا لَمْ تَذْهَبِ إِلَّا مَالُ إِلَيْهِ بِهِمْ؛ نهج البلاغة ص: ٢٩٥

﴿٤٨٥٣﴾ الرسول ﷺ: سِئْلُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الصَّبْرِ الْجَمِيلِ فَقَالَ شَيْءٌ لَا شَكْوَى فِيهِ ثُمَّ قَالَ وَمَا فِي الشَّكْوَى مِنَ الْفَرَجِ فَإِنَّمَا هُوَ يَحْزَنُ صَدِيقَكَ وَيَفَرِّجُ عَدُوَّكَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

﴿٤٨٥٤﴾ الصادق عليه السلام: عِنْدَ فَنَاءِ الصَّبْرِ يَأْتِي الْفَرَجُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٦٤

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۸۴۵﴾ شکیبایی در پیشامدهای سخت و دشوار، از صفاتی است که اندوه را برطرف می‌کند و انسان را از غصه نجات می‌بخشد، به سبب صبر، نجات آخرت، حاصل می‌شود.

﴿۴۸۴۶﴾ زنی خدمت امام صادق علیه السلام رسید و گفت: فرزندم به مسافرت رفته و سفرش طولانی شده و شوق دیدارش در من شدید گشته است. دعا فرمایید زودتر خدا او را به من برگرداند. پس حضرت به او فرمود: تو را به شکیبایی توصیه می‌کنم. زن رفت و پس از مدتی دوباره خدمت امام علیه السلام رسید و عرض کرد: غیبت فرزندم طولانی شده، حضرت دوباره فرمود: مگر نگفتم: صبر کن؟ زن گفت: ای فرزند رسول خدا، چقدر صبر کنم؟ به خدا قسم، صبرم تمام شده است، در این هنگام حضرت به آن زن فرمود: برگرد به خانه‌ات که فرزندت را خواهی دید. زن برخاست و به منزلش رفت و دید که فرزندش آمده است. او را برداشت و به خدمت امام علیه السلام آورد و به حضرت عرض کرد: مگر پس از پیامبر صلی الله علیه و آله باز هم وحی می‌شود؟ (که شما از آمدن فرزندم آگاه شدید؟ و این خبر باید از طریق وحی باشد) حضرت فرمود: نه و لکن هنگام تمام شدن صبر، نوبت فرج و گشایش می‌آید، زمانی که گفتی: صبرم تمام شد، فهمیدم که خداوند گشایش کار تو را با آمدن فرزندت فراهم کرده است.

﴿۴۸۴۷﴾ اهل دین، صبورترین هستند و آن‌ها اهل بصیرت و آگاهی و یاری‌رساندن هستند. و اهل دنیا، اهل یأس و ناامیدی و طمعند.

﴿۴۸۴۸﴾ اول عبادات، انتظار فرج و گشایش است با صبر کردن.

﴿۴۸۴۹﴾ با صبر و شکیبایی انتظار گشایش می‌رود و کسی که مرتب دری را بکوبد، بالاخره داخل می‌شود.

﴿۴۸۵۰﴾ حضرت رسول او را چنین بشارت داد و فرمود: شاد باش و صبر کن که به‌زودی از دست این یهودی آزاد می‌گردد.

﴿۴۸۵۱﴾ شکیبایی بر محنت‌ها، سرلوحه‌ی فرج و گشایش است.

﴿۴۸۵۲﴾ آن‌گاه که خدای سبحان دید ایشان در راه محبت او نهایت شکیبایی را در مقابل آزار و رنج، از خود نشان دادند و از ترس او، همه‌ی آن ناملایمات را تحمل کردند. در آن هنگام خداوند برای آنان گریزگاهی از تنگناهای محنت و بلا فراهم آورد. پس آنان را از ذلت به عزت و از ترس به امنیت رساند. و آنان فرمانروایانی حکمروا و پیشوایانی بنام گشتند. و خدا چندان کرامت آنان را افزایش داد که در خیال خویش هم به ذهنشان خطور نمی‌کرد.

﴿۴۸۵۳﴾ از محمد بن علی علیه السلام سؤال شد صبر جمیل چیست؟ فرمود: صبری که در آن شکایت نباشد؛ و بعد فرمود: شکایت گشایشی در کارها ایجاد نمی‌کند، شکایت و بی‌تابی دوست را محزون و دشمن را خوشحال می‌کند.

﴿۴۸۵۴﴾ آن هنگام که صبر به پایان رسد گشایش و فرج از راه می‌رسد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٤٨٥٥﴾ الصادق عليه السلام: فِي الْإِمَامَةِ يَشْتَمِلُ عَلَى النَّصِّ عَلَى الْأَئِمَّةِ الْاِثْنَيْ عَشَرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى أَنْ قَالَ دِينُهُمُ الْوَرَعُ وَالصَّدْقُ وَالصَّلَاحُ وَالْإِجْتِهَادُ وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَطُولُ السُّجُودِ وَ قِيَامُ اللَّيْلِ وَاجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ وَانْتِظَارُ الْفَرَجِ بِالصَّبْرِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٩ ص: ٧٥

﴿٤٨٥٦﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ رَجُلٌ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ضَيْقَ إِخْوَتِي وَبَنُو عَمِّي عَلَى الدَّارِ فَلَوْ تَكَلَّمْتُ قَالَ اصْبِرْ فَأَنْصَرَفْتُ سَتِي ثُمَّ عُدْتُ مِنْ قَابِلٍ فَشَكَوْتُهُمْ إِلَيْهِ قَالَ اصْبِرْ ثُمَّ عُدْتُ فِي السَّفَرَةِ الثَّلَاثَةِ فَقَالَ اصْبِرْ سَيَجْعَلُ اللَّهُ لَكَ فَرَجًا فَمَاتُوا كُلُّهُمْ فَخَرَجْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ مَا فَعَلَ أَهْلُ بَيْتِكَ قُلْتُ مَاتُوا قَالَ هُوَ مَا صَنَعُوا بِكَ لِعُقُوبِهِمْ إِيَّاكَ وَ قَطَعِهِمْ رَحِمَكَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ١٠٧

﴿٤٨٥٧﴾ الصادق عليه السلام: قُلْتُ لَهُ إِنَّ إِخْوَتِي وَبَنِي عَمِّي قَدْ ضَيَّقُوا عَلَى الدَّارِ وَالْجُنُونِ مِنْهَا إِلَى بَيْتٍ وَلَوْ تَكَلَّمْتُ أَخَذْتُ مَا فِي أَيْدِيهِمْ قَالَ فَقَالَ لِي اصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ سَيَجْعَلُ لَكَ فَرَجًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٣٤٦

﴿٤٨٥٨﴾ الصادق عليه السلام: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَشَكَا إِلَيْهِ رَجُلٌ الْحَاجَةَ فَقَالَ لَهُ اصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ سَيَجْعَلُ لَكَ فَرَجًا قَالَ ثُمَّ سَكَتَ سَاعَةً ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى الرَّجُلِ فَقَالَ أَخْبِرْنِي عَنْ سِجْنِ الْكُوفَةِ كَيْفَ هُوَ فَقَالَ أَصْلَحَكَ اللَّهُ ضَيْقُ مُنْتِنٍ وَ أَهْلُهُ بِأَسْوَأِ حَالٍ قَالَ فَإِنَّمَا أَنْتَ فِي السِّجْنِ فَتَرِيدُ أَنْ تَكُونَ فِيهِ فِي سَعَةٍ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٥٠

﴿٤٨٥٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَا يَدْعُوَنَّكَ ضَيْقُ أَمْرِ لَزِمَكَ فِيهِ عَهْدُ اللَّهِ إِلَى طَلَبِ أَنْفُسَاخِهِ بِغَيْرِ الْحَقِّ فَإِنَّ صَبْرَكَ عَلَى ضَيْقِ أَمْرِ تَرْجُو أَنْفِرَاجَهُ وَفَضْلَ عَاقِبَتِهِ خَيْرٌ مِنْ غَدْرِ تَخَافُ تَبَعْتَهُ وَ أَنْ تُحِيطَ بِكَ مِنَ اللَّهِ فِيهِ طَلِبَةٌ لَا تَسْتَقْبِلُ فِيهَا دُنْيَاكَ وَلَا آخِرَتَكَ؛ نهج البلاغة ص: ٤٤١

﴿٤٨٦٠﴾ الصادق عليه السلام: مِنْ دِينِ الْأَئِمَّةِ الْوَرَعُ وَالْعِفَّةُ وَالصَّلَاحُ إِلَى قَوْلِهِ وَانْتِظَارُ الْفَرَجِ بِالصَّبْرِ؛

بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١٢٢

﴿٤٨٦١﴾ الرضا عليه السلام: مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفْهُمْ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً وَأَنْ مِنْ دِينِهِمُ الْوَرَعُ وَالْعِفَّةُ وَالصَّدْقُ وَالصَّلَاحُ وَالِاسْتِقَامَةُ وَالْإِجْتِهَادُ وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَطُولُ السُّجُودِ وَصِيَامُ النَّهَارِ وَ قِيَامُ اللَّيْلِ وَاجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ وَانْتِظَارُ الْفَرَجِ بِالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ٣٥٢

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۸۵۵﴾ درباره‌ی دوازده امام فرمود: دین آن‌ها: پرهیزگاری، راستگویی، عمل شایسته، تلاش، ادای امانت به نیکوکار و بدکار، سجود طولانی، شب‌زنده‌داری، دوری از محرمات و انتظار فرج با شکیبایی است.

﴿۴۸۵۶﴾ مردی خدمت حضرت صادق شکایت کرد از اینکه برادران و پسر عموهایش زندگی را بر او تنگ کرده‌اند و تقاضا کرد در این مورد با آن‌ها صحبت بفرماید. امام فرمود: صبر کن. آن سال گذشت. سال بعد آمد و همان شکایت را تکرار کرد. امام دوباره فرمود: صبر کن. در سفر سوم آمد و شکایت خود را تجدید کرد. امام فرمود: صبر کن که خداوند به‌زودی در کارتو گشایشی ایجاد می‌کند. همه‌ی آن‌ها مردند. آن شخص خدمت امام آمد. امام فرمود: بستگانت در چه حالی هستند؟ عرض کرد: مردند. فرمود: این مرگ، به‌واسطه‌ی آزار و قطع رابطه‌شان با تو بود.

﴿۴۸۵۷﴾ به حضرت صادق عرض کردم: برادران و عموزادگانم خانه‌ام را بر من تنگ کرده و از همه‌ی آن خانه مرا به یک اطلاق آن رانده‌اند و من چنانچه در این باره زبان باز کنم، می‌توانم آنچه در دست آن‌هاست بگیرم. آن حضرت فرمود: صبر کن، خداوند برایت گشایشی فراهم خواهد کرد.

﴿۴۸۵۸﴾ خدمت امام صادق علیه السلام بودم که مردی از نیازهایش به او شکایت کرد، حضرت به او فرمود: صبر کن که خدا به‌زودی برایت گشایشی دهد، آن‌گاه لحظه‌ای سکوت نمود و سپس رو به آن مرد کرد و فرمود: به من بگو زندان کوفه چگونه است؟ عرض کرد: تنگ و متعفن است و زندانیان در بدترین حالتند، حضرت فرمود: تو هم در زندانی و باز می‌خواهی گشایش داشته باشی. مگر نمی‌دانی دنیا زندان مؤمن است؟

﴿۴۸۵۹﴾ مبدا سنگینی پیمانی که برعهده‌ات قرار گرفته و خدا آن را بر گردنت نهاده، تو را به پیمان‌شکنی وا دارد، زیرا شکیبایی تو در سختی پیمان‌ها که امید پیروزی در آینده را به همراه دارد، بهتر از پیمان‌شکنی‌ای است که از کیفر آن می‌ترسی و در دنیا و آخرت نمی‌توانی پاسخ‌گوی آن باشی.

﴿۴۸۶۰﴾ از مشخصات دین امامان، پرهیزگاری و عفت و صلاح و... انتظار صبورانه برای رسیدن امر فرج است.

﴿۴۸۶۱﴾ هرکس بمیرد و امامانش را نشناسد، به مرگ جاهلیت مرده است. روش این اوصیا: ورع، عفت، راستگویی، درست کاری، استقامت، تلاش پیگیر، ادای امانت به نیکوکار و بدکار، سجده‌ی طولانی، روزه، شب‌زنده‌داری به نماز، پرهیز از گناهان و انتظار فرج با صبر و شکیبایی است.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٤٨٦٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا مُحَمَّدُ وَمَنْ نَزَلَتْ بِهِ مُصِيبَةٌ فِي نَفْسِهِ أَوْ دِينِهِ أَوْ دُنْيَاهُ أَوْ أَهْلِهِ أَوْ مَالِهِ فَأَحَبَّ فَرَجَهَا فَلْيُنْزِلْهَا بِي وَلْيَقُلْ يَا مُمْتَنًّا عَلَى أَهْلِ الصَّبْرِ بَتَطْوِيقِكُمْ بِالِدَّعَةِ الَّتِي أَدْخَلْتَهَا عَلَيْهِمْ بِطَاعَتِكَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ فَدَحْتَنِي مُصِيبَةٌ قَدْ فَتَنَّتَنِي وَأَغْيَتَنِي الْمَسَالِكُ لِلْخُرُوجِ مِنْهَا وَاضْطَرَّنِي إِلَيْكَ الطَّمَعُ فِيهَا مَعَ حُسْنِ الرَّجَاءِ لَكَ فِيهَا فَهَرَبْتُ إِلَيْكَ بِنَفْسِي وَانْقَطَعْتُ إِلَيْكَ لِضُرِّي وَرَجَوْتُكَ لِدُعَائِي قَدْ هَلَكْتُ فَأَغْنِنِي وَاجْبُرْ مُصِيبَتِي بِجَلَاءِ كَرِبَهَا وَادْخُلِ الْكَالصَّبْرَ عَلَى فِيهَا فَإِنَّكَ إِنْ خَلَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَ مَا أَنَا فِيهِ هَلَكْتُ فَلَا صَبْرَ لِي يَا ذَا الْأَسْمِ الْجَامِعِ الَّذِي فِيهِ عَظِيمُ الشُّنُونِ كُلُّهَا بِحَقِّكَ وَأَغْنِنِي بِتَفْرِيجِ مُصِيبَتِي عَنِّي يَا كَرِيمُ فَإِنَّهُ إِذَا قَالَ ذَلِكَ أَلْهَمْتُهُ الصَّبْرَ وَطَوَّقْتُهُ الشُّكْرَ وَفَرَّجْتُ عَنْهُ مُصِيبَتَهُ بِجُبْرَانِهَا؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٣١٠

٢-٣-٢-١-٦-الكشف

﴿٤٨٦٣﴾ السجاد عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ تَنْزَلُ بِهِ بَلِيَّةٌ فَيَصْبِرُ ثَلَاثًا لَا يَشْكُو إِلَى أَحَدٍ إِلَّا كَشَفَ اللَّهُ عَنْهُ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٧٦

٢-٣-٢-١-٦-الخروج

﴿٤٨٦٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ أَلَّاهَ وَعَدَّ الصَّابِرِينَ الْمُخْرَجَ مِمَّا يَكْرَهُونَ وَالرِّزْقَ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٣ ص: ٥٠

﴿٤٨٦٥﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ مَا أَوَّلُهُ مُرٌّ وَآخِرُهُ حُلُوٌّ لِقَوْمٍ وَلِقَوْمٍ مُرٌّ أَوَّلُهُ وَآخِرُهُ فَمَنْ دَخَلَهُ مِنْ أَوَّلِهِ فَقَدْ دَخَلَ وَمَنْ دَخَلَهُ مِنْ أَوَّلِهِ فَقَدْ خَرَجَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

٢-٣-٢-١-٦-إزالة المِحنة

﴿٤٨٦٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِدَوَامِ الشُّكْرِ وَلِزُومِ الصَّبْرِ فَإِنَّهُمَا يَزِيدَانِ النِّعْمَةَ وَيُزِيلَانِ الْمِحْنَةَ؛ غرر الحكم ص: ٢٧٨

٢-٣-٢-١-٦-طرد الهم

﴿٤٨٦٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِطْرُدُوا وَارِدَاتِ الْهُمُومِ بِعَزَائِمِ الصَّبْرِ وَحُسْنِ الْيَقِينِ؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ٨٧

٢-٣-٢-١-٦-طرح الهم

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۸۶۲﴾ ای محمد، هرکس از امت تو مصیبتی در بدنش، دینش، دنیایش، خانواده‌اش و یا به مالش وارد شود و بخواهد از آن نجات یابد، پس به‌سوی من بیاید و در برابر من خاضعانه بگوید: ای کسی که به اهل صبر، به‌واسطه‌ی اطاعت از تو آرامش عطا می‌کنی و غیر از تو هم کسی قادر به این کار نیست، مصیبتی مرا احاطه کرده و گرفتار نموده است؛ نمی‌دانم چگونه از دست آن خلاص شوم، لذا مجبورم کرده که به تو متوسل شوم. در حالی که امیدوارم که در این مورد به من عنایت کنی. پس به‌سوی تو آمده‌ام و برای این خسران و ضرر از همه بریده‌ام و به درخواست از تو امید بسته‌ام، اکنون من نزدیک به هلاکت می‌باشم؛ مرا دریاب و با برطرف کردن سختی این مصیبت و با داخل نمودن نیروی صبر بر من، زیان مرا جبران کن؛ زیرا اگر تو مرا رها کنی و مرا با آن مصیبت‌ها و زیان‌ها تنها بگذاری، هلاک می‌شوم. چون نمی‌توانم در مقابل آن‌ها صبر و استقامت کنم. ای صاحب نام جامع که در آن نامت، همه‌ی امور چاره می‌شود. از تو به حق خودت در خواست می‌کنم با تسکین دادن اثر این مصیبت، مرا یاری دهی، ای کریم و ای مهربان. اگر آن شخص این سختی را در مقابل من بگوید، به‌طور قطع صبر و شکیبایی را به وی الهام می‌کنم و طوق شکر کردن را به گردنش می‌آویزم و با جبران کردن آن ضرر و مصیبت، او را شاد می‌کنم.

۲-۳-۱-۶- برطرف کردن اندوه

﴿۴۸۶۳﴾ هیچ بنده‌ی مؤمنی نیست که بلایی به او وارد شود و تا سه روز شکیبایی کند و از مشکل خویش به مردم شکایت نکند مگر آن که خداوند مشکل او و مصیبت واردشده را برایش رفع سازد.

۳-۳-۱-۶- خارج شدن

﴿۴۸۶۴﴾ خدا به صابران نوید داد که از آنچه ناخوش دارند، خارج می‌شوند و از آنجا که گمان نمی‌برند، روزی دریافت خواهند کرد.

﴿۴۸۶۵﴾ صبر، آن چیزی است که برای عده‌ای، اولش تلخ و آخرش شیرین است و برای عده‌ای دیگر، اول و آخرش تلخ است. پس کسی که با نگاه به آخر و نتایج صبر، وارد شود، از گروه اول به شمار می‌آید و کسی که با نگاه به تلخی صبر، وارد شود، از گروه اول خارج شده است. (و در گروه دوم جای می‌گیرد).

۴-۳-۱-۶- از بین بردن رنج

﴿۴۸۶۶﴾ بر شما باد تداوم شکر و همراهی با صبر، زیرا این دو، نعمت را زیاد کرده و ناراحتی را از بین می‌برند.

۵-۳-۱-۶- دور کردن هم و غم

﴿۴۸۶۷﴾ غم‌هایی را که بر شما وارد می‌شود، با اراده‌ی قوی و کمال ایمان و یقین از خود دور سازید.

۶-۳-۱-۶- دور ریختن غم و اندوه

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٨٦٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ طَرَحَ عَنْكَ الِهُمُومَ بَعَزَائِمِ الصَّبْرِ وَ حُسْنِ الْيَقِينِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

٧-٣-٢-١-٦- إلقاء الهم

﴿٤٨٦٩﴾ الرسول ﷺ: أَلْقِ عَنْكَ وَارِدَاتِ الِهُمُومِ بَعَزَائِمِ الصَّبْرِ عَوِّذُ نَفْسِكَ الصَّبْرَ فَنِعْمَ الْخُلُقُ الصَّبْرُ وَ أَحْمِلْهَا عَلَى مَا أَصَابَكَ مِنْ أَهْوَالِ الدُّنْيَا وَ هُمُومِهَا فَارَ الْفَائِزُونَ وَ نَجَا الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ الْحُسْنَى فَإِنَّهُ جَنَّةٌ مِنَ الْفَاقَةِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٨٤

٨-٣-٢-١-٦- تأخير الجزع

﴿٤٨٧٠﴾ فى التوراة: إِذَا صَلَبَ الصَّبْرُ خَلَصَ الدِّينُ وَ ذَهَبَ الْحُزْنُ وَ أَخْرَأَ الْجَزَعُ وَ أُخِيَّتِ الْحَسَنَةُ وَ عَظُمَ الْأَجْرُ وَ تَبَيَّنَ الْحَزْمُ وَ ذَهَبَ الْوَهْنُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

٩-٣-٢-١-٦- البرد

﴿٤٨٧١﴾ الحسين عليه السلام: فَإِنَّ إِبْرَاهِيمَ عليه السلام قَدْ أَسْلَمَهُ قَوْمُهُ إِلَى الْحَرِيقِ فَصَبَرَ فَجَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ النَّارَ عَلَيْهِ بَرْدًا وَ سَلَامًا؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ٣٣

١٠-٣-٢-١-٦- المداواة

﴿٤٨٧٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جَرَّبْنَا وَ جَرَّبَ الْمُجَرَّبُونَ فَلَمْ نَرَ شَيْئًا أَنْفَعُ وَ جَدَانًا وَ لَا أَضَرَّ فَقْدَانًا مِنَ الصَّبْرِ تُدَاوَى بِهِ الْأُمُورُ وَ لَا يُدَاوَى هُوَ بغيره؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣١٩

﴿٤٨٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الشَّهَوَاتُ أَعْلَالُ قَاتِلَاتٍ وَ أَفْضَلُ دَوَائِهَا اقْتِنَاءُ الصَّبْرِ؛

مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٤٣

﴿٤٨٧٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الشَّهَوَاتُ آفَاتُ قَاتِلَاتٍ وَ خَيْرُ دَوَائِهَا اقْتِنَاءُ الصَّبْرِ عَنْهَا؛

غرر الحكم ص: ٣٠٤

١١-٣-٢-١-٦- الذهاب و الرد

١-١١-٣-٢-١-٦- ذهاب الحزن

﴿٤٨٧٥﴾ فى التوراة: إِذَا صَلَبَ الصَّبْرُ خَلَصَ الدِّينُ وَ ذَهَبَ الْحُزْنُ وَ أَخْرَأَ الْجَزَعُ وَ أُخِيَّتِ الْحَسَنَةُ وَ عَظُمَ الْأَجْرُ وَ تَبَيَّنَ الْحَزْمُ وَ ذَهَبَ الْوَهْنُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۸۶۸﴾ غبار اندوه را با تصمیم به شکیبایی و یقین نیکو، از خود دور کن.

۷-۳-۲-۱-۶- انداختن غم و اندوه

﴿۴۸۶۹﴾ غصه‌های وارده را با صبرهای پایدار و محکم از خود دور کن؛ و نفس خود را به صبر عادت ده که بهترین اخلاق، شکیبایی است؛ و بر نفس خود شکیبایی در مقابل ناملایمات و ناخوشی‌های دنیا را تحمیل کن. پیروزمندان به واسطه‌ی تحمیل صبر به خود، به سرمنزل مقصود رسیدند؛ و پیشتاژان به دریافت وعده‌های نیکوی الهی، نجات یافتند؛ زیرا صبر، سپری برای رفع نیازهاست.

۸-۳-۲-۱-۶- به تاخیر انداختن بی‌تابی

﴿۴۸۷۰﴾ چون صبرمحکم شود دین خالص شود و اندوه برود و بی‌تابی به تأخیر بیفتد و نیکی زنده شود و اجر بزرگ باشد و پیروزی پدید آید و سستی برود.

۹-۳-۲-۱-۶- سردی (آرامش)

﴿۴۸۷۱﴾ ابراهیم علیه السلام را قومش در آتش انداختند و او شکیبایی ورزید، پس خداوند آتش را بر او سرد و سلامت کرد.

۱۰-۳-۲-۱-۶- مداوا کردن

﴿۴۸۷۲﴾ خود تجربه کردیم و از تجربه‌ی آزمودگان بهره‌مند شدیم، وجود هیچ‌چیز را مفیدتر از شکیبایی و فقدان هیچ‌چیزی را زیانبخش‌تر از نبود آن نیافتیم، چاره‌ی همه‌ی مسائل اوست، حال آن‌که خودش (بی‌صبری) به چیز دیگری چاره نمی‌شود.

﴿۴۸۷۳﴾ خواهش‌ها امراض کشنده‌ای هستند و بهترین راه درمان آن‌ها به‌دست‌آوردن صبر است

﴿۴۸۷۴﴾ خواهش‌ها آفات کشنده‌ای هستند و بهترین راه درمان آن‌ها به‌دست‌آوردن صبر است

۱۱-۳-۲-۱-۶- از بین بردن

۱-۱۱-۳-۲-۱-۶- از بین رفتن حزن و اندوه

﴿۴۸۷۵﴾ چون صبرمحکم شود دین خالص شود و اندوه برود و بی‌تابی به تأخیر بیفتد و نیکی زنده شود و اجر بزرگ باشد و پیروزی پدید آید و سستی برود.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٤٨٧٦﴾ الرسول ﷺ: مِنْ أَحَبِّ السُّبُلِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى جُرْعَتَانِ جُرْعَةٌ غَيِظٌ يَرُدُّهَا بِحِلْمٍ وَ جُرْعَةٌ حُزْنٌ يَرُدُّهَا بِصَبْرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٢
١١-٢-٣-١-٦- ذهاب المصيبة

﴿٤٨٧٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ مَعَ الصَّبْرِ مُصِيبَةٌ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٤٨٧٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَا أَصِيبَ مَنْ صَبَرَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

﴿٤٨٧٩﴾ الرسول ﷺ: مَا تَجَرَّعَ عَبْدٌ جُرْعَتَيْنِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ جُرْعَةٍ غَضَبٍ رَدَّهَا بِحِلْمٍ أَوْ جُرْعَةٍ مُصِيبَةٍ مُحْزَنَةٍ مُوجَعَةٍ رَدَّهَا عَبْدٌ بِحُسْنِ عَزَاءٍ وَ صَبْرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠
١١-٢-٣-١-٦- ذهاب المضض

﴿٤٨٨٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثَوَابُ الصَّبْرِ يَذْهَبُ مَضْضُ الْمُصِيبَةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

١١-٢-٣-١-٦- ذهاب الوهن

﴿٤٨٨١﴾ فى التوراة: إِذَا صَلَبَ الصَّبْرُ خَلَصَ الدِّينُ وَ ذَهَبَ الْحُزْنُ وَ أَخْرَجَ الْجَزَعُ وَ أُخِيتِ الْحَسَنَةُ وَ عَظُمَ الْآجُرُ وَ تَبَيَّنَ الْحَزْمُ وَ ذَهَبَ الْوَهْنُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩
١١-٢-٣-١-٦- النجاة

﴿٤٨٨٢﴾ الصادق عليه السلام: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي يَجْزِي بِالصَّبْرِ نَجَاةً؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٣٥٧

﴿٤٨٨٣﴾ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي يَجْزِي بِالصَّبْرِ نَجَاةً وَ غُفْرَانًا؛ بحار الأنوار ج: ٦٢ ص: ٨٣

﴿٤٨٨٤﴾ الزهراء عليها السلام: الصَّبْرُ مَنْجَاةٌ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٢٤١

﴿٤٨٨٥﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ الصَّبْرَ فِي مَوَاطِنِ الْبَاسِ مِمَّا يُفْرَجُ اللَّهُ بِهِ الْهَمُّ وَ يُنْجَى بِهِ مِنَ الْغَمِّ تُدْرِكُونَ بِهِ النِّجَاةَ فِي الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٣٣٣

﴿٤٨٨٦﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّمَا يَنْجُو مَنْ أَطَالَ الصَّمْتَ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَ صَبَرَ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ عَلَى الْأَذَى أَوْلَيْكَ النُّجْبَاءُ الْأَصْفِيَاءُ الْأَوْلِيَاءُ حَقًّا وَ هُمْ الْمُؤْمِنُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ١٧

﴿٤٨٨٧﴾ الباقر عليه السلام: بِالتَّقْوَى فَازَ الصَّابِرُونَ وَ نَجَتْ تِلْكَ الْعُصْبُ مِنَ الْمَهَالِكِ؛ الكافي ج: ٨

ص: ٥٢

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۸۷۶﴾ از محبوب‌ترین راه‌ها به‌سوی خدا فروخوردن دو جرعه است؛ جرعه‌ی خشمی که آن را با خویشتن‌داری خاموش کند و جرعه‌ی اندوهی که طول مدت آن را، با شکیبایی بگذراند.

۲-۱۱-۳-۲-۱-۶- از بین رفتن مصیبت

﴿۴۸۷۷﴾ با صبر مصیبتی نیست.

﴿۴۸۷۸﴾ کسی که صبر کند، مصیبت‌زده نیست.

﴿۴۸۷۹﴾ هیچ بنده‌ای، جرعه‌ای دوست‌داشتنی‌تر نزد خدا، از این دو جرعه ننوشیده است. جرعه‌ی خشمی که آن را در سینه‌ی خود با حلم و بردباری، رد کرده باشد و یا جرعه‌ی مصیبتی حزن‌آور و دردناک که آن را از روی صبر و شکیبایی فروبرده باشد.

۳-۱۱-۳-۲-۱-۶- از بین رفتن درد ناشی از مصیبت

﴿۴۸۸۰﴾ پاداش صبر، درد مصیبت را از بین می‌برد.

۴-۱۱-۳-۲-۱-۶- از بین رفتن ضعف سستی

﴿۴۸۸۱﴾ چون صبرمحکم شود دین خالص شود و اندوه برود و بی‌تابی به تأخیر بیفتد و نیکی زنده شود و اجر بزرگ باشد و پیروزی پدید آید و سستی برود.

۵-۱۱-۳-۲-۱-۶- نجات

﴿۴۸۸۲﴾ سپاس خدای را که در برابر شکیبایی، نجات عطا می‌کند.

﴿۴۸۸۳﴾ سپاس خدای را که در برابر شکیبایی، نجات و آمرزش عطا می‌کند.

﴿۴۸۸۴﴾ صبر، نجات‌دهنده است.

﴿۴۸۸۵﴾ شکیبایی در پیشامدهای سخت و دشوار، از صفاتی است که اندوه را برطرف می‌کند و انسان را از غصه نجات می‌بخشد، به سبب صبر، نجات آخرت، حاصل می‌شود.

﴿۴۸۸۶﴾ همانا آن کسی نجات می‌یابد که مدت‌ها از کارهای زشت دست‌کشیده و در دولت باطل، بر آزار و اذیت، شکیبا باشد. برگزیدگان پاک و دوستان واقعی خدا و مؤمنین حقیقی ایشانند.

﴿۴۸۸۷﴾ شکیبایان، به‌وسیله‌ی تقوی رستگار شدند و این گروه‌ها از هلاکت نجات می‌یابند.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، نَتَائِجُ قِلَّةِ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٨٨﴾ الرسول ﷺ: خَالِطُوا الْأَثَرَارَ سِرًّا وَخَالِطُوا الْفُجَّارَ جَهَارًا وَلَا تَمِيلُوا عَلَيْهِمْ فَيَظْلِمُواكُمْ فَإِنَّهُ سَيَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ لَا يَنْجُو فِيهِ مِنْ ذَوِي الدِّينِ إِلَّا مَنْ ظَنُّوا أَنَّهُ أَبْلَهُ وَصَبَرَ نَفْسَهُ عَلَى أَنْ يُقَالَ [لَهُ] إِنَّهُ أَبْلَهُ لَا عَقْلَ لَهُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١٧

﴿٤٨٨٩﴾ الصادق عليه السلام: رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً تَبِعَ حُكْمًا فَوَعَى وَدُعَى إِلَى رِشَادٍ فَدَنَا وَأَخَذَ بِخُزَّةِ هَادٍ فَجَا وَرَاقِبَ رَبَّهُ وَخَافَ ذَنْبَهُ وَقَدَّمَ خَالِصًا وَانْتَسَبَ مَذْخُورًا وَاجْتَنَبَ مَخْذُورًا وَرَمَى غَرَضًا وَاحْرَزَ عَوْضًا وَكَابَرَ هَوَاهُ وَكَذَّبَ مُنَاهُ وَجَعَلَ الصَّبْرَ عَطِيَّةَ نَجَاتِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٣٣٨

﴿٤٨٩٠﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): فَرَحِمَ اللَّهُ امْرَأَ رَاقِبٍ رَبَّهُ وَتَتَكَبَّ ذَنْبَهُ وَكَابِرَ هَوَاهُ وَكَذَّبَ مِنْهُ امْرَأَ زَمَ نَفْسَهُ مِنَ التَّقْوَى بِزِمَامٍ وَالْجَمْعُ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهَا يُلْجِمُ فَقَادَهَا إِلَى الطَّاعَةِ بِزِمَامِهَا وَفَدَعَهَا عَنِ الْمَعْصِيَةِ يُلْجِمُهَا رَافِعًا إِلَى الْمَعَادِ طَرَفَهُ مُتَوَقِّعًا فِي كُلِّ أَوَانٍ حُفَّتَهُ دَائِمَ الْفِكْرِ طَوِيلَ السَّهْرِ عَزُوفًا عَنِ الدُّنْيَا سَامًا كَدُوحًا لِإِخْرَجَتِهِ مُحَافِظًا امْرَأً جَعَلَ الصَّبْرَ مَطِيَّةَ نَجَاتِهِ: الكافي ج: ٨: ص: ١٧٠

﴿٤٨٩١﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): مَنْ لَمْ يُنْجِه الصَّبْرُ أَهْلَكَهُ الْجَزَعُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٦٤

﴿٤٨٩٢﴾ وَيَحْكُمُ إِنَّهُ لَا يُنْجِيكُمْ مِنَ الْقَتْلِ إِلَّا الصَّبْرُ لِهَؤُلَاءِ الْقَوْمِ وَلِقَاتِلِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣

﴿٤٨٩٣﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا رَحُّوهُمْ فَلَا تُولُوهُمْ الْآذِبَارَ فَحَافِظُوا عَلَى أَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي هَذِهِ الْمَوَاطِنِ الَّتِي الصَّبْرُ عَلَيْهَا كَرَمٌ وَسَعَادَةٌ وَنَجَاةٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مِنْ فُطَيْعِ الْهَوَىٰ وَالْمَخَافَةِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٦

٤-٢-١-٦- الأُمْنِيَّةُ، رَفْعُ الْعِدَاوَةِ، السَّلَامَةُ وَ...

١-٢-٤-١-٦- رَفْعُ الْعَدَاوَةِ وَ دَفْعُ ضَرَرِ الْعَدُوِّ

﴿٤٨٩٤﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ، وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ - فصلت

٣٤-٣٥

﴿٤٨٩﴾ اِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا اِنَّ اللَّهَ بِالْعَمَلُونَ مُحِيطٌ - آل عمران ١٢٠

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۸۸﴾ با نیکوکاران، از عمق دل رفاقت کنید و با گنهکاران (فقط) در ظاهر اظهار ارتباط کنید. ولی به ایشان نزدیک نشوید که به شما ستم می‌کنند، پس به‌زودی زمانی بر شما می‌آید که از صاحبان دیانت، کسی نجات نمی‌یابد، جز کسی که مردم او را ابله و کم‌خرد بدانند. و او خود را در اینکه به او ابله و بی‌عقل گفته شود به شکیبایی و صبر وامی‌دارد.

﴿۴۸۹﴾ خدا رحمت کند مردی را که فرمانی را پیروی کرده حفظ کند. به‌سوی هدایت خوانده شود و نزدیک رود و به راهنما اقتدا کند و نجات یابد. مراقب انجام احکام خداوند باشد و از گناهش بترسد، قبل از خود، اعمال خالصش را به آن جهان بفرستد و کارهای شایسته انجام دهد و آن را برای خود ذخیره کند. از موارد ممنوع‌شده دوری کرده، عامدانه تیری به‌طرف هدف بیندازد و عوض بگیرد، با هوای نفس بجنگد و آرزوها را دروغ بداند و صبر را هدیه و مایه‌ی نجات خود قرار دهد.

﴿۴۹۰﴾ پس خدا رحمت کند کسی را که مراقب (دستورات) پروردگار خود باشد. از گناه دوری و با هوای نفس خود مقابله کند، آرزوهای بیجای خود را جدی نگیرد. آن فرد، نفس خود را با تقوی مهار می‌کند و با ترس از پروردگارش لجام بر دهان نفس نهاده و آن را با کنترل کردن به‌سوی فرمان‌برداری کشانده و با لجام کشیدن، از نافرمانی حق منحرف کرده است. دیده به فردای قیامت خود دوخته و هر لحظه در انتظار مرگ خود است، همیشه در اندیشه است و شب‌زنده‌داری‌هایش طولانی. از دنیا دلتنگ و روگردان است و پذیرای رنج فراوان برای آخرت و مراقب آن می‌باشد. او آن کسی است که شکیبایی را وسیله‌ی نجات خود ساخته است.

﴿۴۹۱﴾ هر که را شکیبایی نرھاند، بی‌تابی تباهش گرداند.

﴿۴۹۲﴾ وای بر شما، چیزی شما را از کشته‌شدن نجات نمی‌دهد مگر شکیبایی در برابر این قوم و کشتن آن‌ها.

﴿۴۹۳﴾ "ای کسانی که ایمان آورده‌اید، هنگامی که با انبوه کافران در میدان نبرد روبه‌رو شوید، به آن‌ها پشت نکنید (و فرار ننمایید)؛" پس در این مواقع بر اجرای دستورات خداوند مداومت کنید که پایداری بر آن، باعث کرامت و خوشبختی و نجات در دنیا و آخرت از حوادث دلخراش و ترس‌آور است.

۴-۱-۲-۶- امنیت، از بین رفتن دشمنی

۴-۱-۲-۴-۱- از بین رفتن دشمنی و دفع کردن ضرر و آسیب دشمن

﴿۴۸۹۴﴾ هرگز نیکی و بدی یکسان نیست؛ بدی را با نیکی دفع کن، ناگاه (خواهی دید) همان کس که میان تو و او دشمنی است، گویی دوستی گرم و صمیمی است. اما جز کسانی که دارای صبر و استقامتند به این مقام نمی‌رسند و جز کسانی که بهره‌ی عظیمی (از ایمان و تقوا) دارند به آن نایل نمی‌گردند!

﴿۴۸۹۵﴾ اگر (در برابرشان) استقامت و پرهیزگاری پیشه کنید، نقشه‌های (خائنانه) آنان، به شما زبانی نمی‌رساند؛ خداوند به آنچه انجام می‌دهند، احاطه دارد.

۴-۱-۲-۴-۲- امنیت

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٤٨٩٦﴾ الرسول ﷺ: مَنْ ابْتُلِيَ فَصَبَرَ وَ أُعْطِيَ فَشَكَرَ وَ ظَلَمَ فَغَفَرَ وَ ظَلَمَ فَاسْتَغْفَرَ قَالُوا مَا بَالُهُ قَالَ أُولَئِكَ لَهُمُ الْآمَنُ وَ هُمْ مُهْتَدُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٢٣٦

﴿٤٨٩٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حَتَّى إِذَا رَأَى اللَّهُ سُبْحَانَهُ جَدَّ الصَّبْرِ مِنْهُمْ عَلَى الْأَدَى فِي مَحَبَّتِهِ وَ الْاِحْتِمَالِ لِلْمَكْرُوهِ مِنْ خَوْفِهِ جَعَلَ لَهُمْ مِنْ مَصَاقِقِ الْبَلَاءِ فَرَجًا فَأَبْدَلَهُمُ الْعِزَّ مَكَانَ الذُّلِّ وَ الْآمَنَ مَكَانَ الْخَوْفِ فَصَارُوا مَلُوكًا حُكَّامًا وَ أَيْمَةً أَغْلَامًا وَ قَدْ بَلَغَتِ الْكَرَامَةُ مِنَ اللَّهِ لَهُمْ مَا لَمْ تَذْهَبِ الْآمَالُ إِلَيْهِ بِهِمْ؛ نهج البلاغة ص: ٢٩٥

٣-٤-٢-١-٦- السَّلَامَةُ

﴿٤٨٩٨﴾ الصَّبْرُ مَطِيَّةُ السَّلَامَةِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ٧٤

﴿٤٨٩٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مَطِيَّةٌ لَا تَكْبُو وَ الْقَنَاعَةُ سَيْفٌ لَا يَنْبُو؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ٩٦

﴿٤٩٠٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مَطِيَّةٌ لَا تَكْبُو بِصَاحِبِهَا؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٦
﴿٤٩٠١﴾ الحسين عليه السلام: فَإِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَدْ أَسْلَمَهُ قَوْمُهُ إِلَى الْحَرِيقِ فَصَبَرَ فَجَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ النَّارَ عَلَيْهِ بَرْدًا وَ سَلَامًا؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ٣٣

﴿٤٩٠٢﴾ الصادق عليه السلام: السَّلَامَةُ قَدْ غَزَلَتْ مِنَ الْخَلْقِ فِي كُلِّ عَصْرِ خَاصَّةً فِي هَذَا الزَّمَانِ وَ سَبِيلُ وَجُودِهَا فِي احْتِمَالِ جَفَاءِ الْخَلَائِقِ وَ أَذِيَّتِهِمْ وَ الصَّبْرِ عِنْدَ الرِّزَايَا وَ خِفَةِ الْمُؤْنِ وَ الْفِرَارِ مِنَ الْأَشْيَاءِ الَّتِي تَلْزِمُكَ رِعَايَتُهَا وَ الْقَنَاعَةَ بِالْأَقْلِّ مِنَ الْمُسُورِ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ فَالْغَزَلَةُ فَإِنْ لَمْ تَقْدِرْ فَالَصَّمْتُ فَلَيْسَ كَالْغَزَلَةِ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَالْكَلَامُ بِمَا يَنْفَعُكَ وَ لَا يَضُرُّكَ وَ لَيْسَ كَالَصَّمْتِ فَإِنْ لَمْ تَجِدِ السَّبِيلَ إِلَيْهِ فَالْإِنْقِلَابُ فِي الْأَسْفَارِ مِنْ بَلَدٍ إِلَى بَلَدٍ وَ طَرُحِ النَّفْسَ فِي بَرَارِي التَّلَفِ بِسَرِّ صَافٍ وَ قَلْبٍ خَاشِعٍ وَ بَدَنٍ صَابِرٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٩٠

﴿٤٩٠٣﴾ الرسول ﷺ: أَتَانِي جَبْرِئِيلُ أَنْفَاءً فَقَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، فَقُلْتُ أَجَلٌ، فَإِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، فَمِمَّ ذَاكَ يَا جَبْرِئِيلُ. قَالَ إِنَّ أَمَّتَكَ مُفْتَنَّةٌ بَعْدَكَ بِقَلِيلٍ مِنَ الدَّهْرِ غَيْرِ كَثِيرٍ. فَقُلْتُ فِتْنَةٌ كُفْرٌ أَوْ فِتْنَةٌ ضَلَالَةٌ. قَالَ كُلُّ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ. فَقُلْتُ وَ مِنْ أَيْنَ ذَلِكَ وَ أَنَا تَارِكٌ فِيهِمْ كِتَابَ اللَّهِ. قَالَ بِكِتَابِ اللَّهِ يُضِلُّونَ، وَ أَوَّلُ ذَلِكَ مِنْ قَبْلِ أَمْرَائِهِمْ وَ قُرَائِهِمْ، يَمْنَعُ الْأَمْرَاءُ الْحَقُّوقَ فَيَسْأَلُ النَّاسُ حَقُّوقَهُمْ فَلَا يُعْطُونَهَا فَيَفْتِنُوا وَ يَقْتَتِلُوا، وَ يَتَّبِعُوا الْقُرَاءَ هَوَى الْأَمْرَاءِ فَيَمْدُونَهُمْ فِي

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۸۹۶﴾ هر که بلا دید و صبر کرد، نعمت یافت و شکر کرد، ستم شد و گذشت نمود، ستم کرد و آمرزش خواست، گفتند: عاقبتش چیست؟ فرمود: آناند که آسوده‌اند و ره یافته.

﴿۴۸۹۷﴾ آن گاه که خدای سبحان دید ایشان در راه محبت او نهایت شکیبایی را در مقابل آزار و رنج، از خود نشان دادند و از ترس او، همه‌ی آن ناملایمات را تحمل کردند. در آن هنگام خداوند برای آنان گریزگاهی از تنگناهای محنت و بلا فراهم آورد. پس آنان را از ذلت به عزت و از ترس به امنیت رساند. و آنان فرمانروایانی حکمروا و پیشوایانی بنام گشتند. و خدا چندان کرامت آنان را افزایش داد که در خیال خویش هم به ذهنشان خطور نمی‌کرد.

۳-۴-۲-۱-۶- سلامت

﴿۴۸۹۸﴾ صبر، وسیله‌ی سواری‌ای است، که صاحبش را به سلامت (به مقصد) می‌رساند.

﴿۴۸۹۹﴾ صبر، مرکبی است که از پا نمی‌افتد و قناعت شمشیری است که کند نمی‌گردد.

﴿۴۹۰۰﴾ صبر، شتری است که صاحبش را با سر به زمین نمی‌زند.

﴿۴۹۰۱﴾ ابراهیم علیه السلام را قومش در آتش انداختند و او شکیبایی ورزید، پس خداوند آتش را بر او سرد و سلامت کرد.

﴿۴۹۰۲﴾ سلامتی در همه‌ی زمان‌ها مخصوصا در این زمان، در دوری از مردم است و راه دستیابی به قلب سلیم و سلامت دردین عبارت است از: تحمل آزار و اذیت مردم و شکیبایی در بلا و مصیبت، مخارج اندک و پرهیز کردن از اموری که در میان مردم عادت و رسم شده است و قناعت کردن به حداقل. پس اگر این مراتب میسر نشود، باید عزلت اختیار کرد و اختلاط با مردم و آمد و شد با ایشان را ترک نمود (به حداقل ضرورت رساند). اگر قدرت بر عزلت و گوشه‌گیری نیز نباشد، باید سکوت اختیار کرد و کم‌گویی را شعار ساخت، هرچند سکوت به عزلت نمی‌رسد و اگر قدرت بر سکوت نیز نداشته باشی، پس فقط به قدر ضرورت سخن بگو، به آنچه فایده داشته و به ضرورت نباشد، هرچند این مرتبه به خاموشی نمی‌رسد و اگر به این راه نیابی، پس به ناچار، باید اختیار سفر کنی و با نیتی خالص و دلی خاشع و بدنی صابر و شکیبا، از روستایی به روستای دیگر و از شهری به شهری، در حرکت باشی و نفس خود را در بادیه‌ها به زحمت و تکلف و سختی بیندازی.

﴿۴۹۰۳﴾ جبرئیل اندکی قبل، نزد من آمد و گفت: **إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ**. من هم گفتم: آری، **إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** "ای جبرئیل ولی برای چه این آیه را یادآوری می‌کنی؟ گفت: امت به فاصله‌ی کمی پس از تو، دچار فتنه و شورش می‌شوند. گفتم این شورش سر از کفر درمی‌آورد یا گمراهی؟ گفت: هر دو. گفتم: این فتنه از کجا ناشی می‌شود حال آن که من کتاب خدا را در میان آن‌ها می‌گذارم؟ فرمود: به وسیله‌ی کتاب خدا گمراه می‌شوند و آغاز این فتنه و شورش از طرف بزرگان و رهبران و قاریان آن‌ها خواهد بود؛ رهبران از پرداخت حق مردم امتناع و می‌ورزند و مردم حقوق خود را خواستار می‌شوند پس به ایشان حقی داده نمی‌شود؛ پس فتنه برمی‌انگیزند

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

الْعَيَّ ثُمَّ لَا يَقْصُرُونَ. فَقُلْتُ يَا جَبْرِئِيلُ فِيمَ يَسْلَمُ مَنْ يَسْلَمُ مِنْهُمْ. قَالَ بِالْكَفِّ وَالصَّبْرِ، إِنْ أُعْطُوا
الَّذِي لَهُمْ أَخَذُوهُ وَإِنْ مَنَعُوهُ تَرَكَوْهُ؛ بحار الأنوار ج: ٣١ ص: ١٤٦

٤-٢-١-٦- ليس مع الصبر مُصِيبَةٌ

﴿٤٩٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ مَعَ الصَّبْرِ مُصِيبَةٌ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٤٩٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَا أَصِيبَ مَنْ صَبَرَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

﴿٤٩٠٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى النَّكْبَةِ كَانَ لَمْ يُنْكَبْ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

٥-٢-١-٦- العَفْوُ

﴿٤٩٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَيَدْعُونِي إِلَى أَخْذِ حَقِّي وَيَبْذُلُونَ أَنْفُسَهُمْ فِي نَصْرَتِي لِيُؤَدُّوا إِلَيَّ
بِذَلِكَ بَيْعَتِي فِي أَغْنَائِهِمْ فَأَقُولُ رَوِيْدًا وَصَبْرًا قَلِيلًا لَعَلَّ اللَّهَ يَأْتِينِي بِذَلِكَ عَفْوًا بَلَا مُنَازَعَةٍ وَلَا
إِرَاقَةَ الدَّمَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٨ ص: ١٧٥

٦-٢-١-٦- الإِصْلَاحُ

﴿٤٩٠٨﴾ الصادق عليه السلام: لَا يَصْلُحُ الْمُؤْمِنُ إِلَّا عَلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ الْفَقْهُ فِي الدِّينِ وَحُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي
الْمَعِيشَةِ وَالصَّبْرَ عَلَى النَّائِبَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٨٩

﴿٤٩٠٩﴾ الصادق عليه السلام: لَا يَصْلُحُ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ إِلَّا ثَلَاثَةَ التَّفَقُّهِ فِي الدِّينِ وَالصَّبْرَ عَلَى النَّائِبَةِ وَ
حُسْنَ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٨٧

٧-٢-١-٦- الشِّفَاءُ

﴿٤٩١٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ فِي الْعَوَاقِبِ شَافٍ أَوْ مُرِيحٌ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٤١

﴿٤٩١١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَمَّا جَاءَتْ امْرَأَتُهُ إِلَيْهِ وَقَدْ بَاعَتْ أَحَدَ ظَفَائِرِهَا بِقَوْنِهِ شَقَّ عَلَيْهِ
ذَلِكَ فَنَصَبَ نَفْسَهُ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ تَعَالَى ثُمَّ قَالَ يَا رَبِّ إِنَّكَ ابْتَلَيْتَنِي بِفَقْدِ الْأَهْلِ وَالْأَوْلَادِ فَصَبَرْتُ
وَبِالْمَرَضِ الْفُلَانِيِّ فَصَبَرْتُ ثُمَّ عَدَدَ أَمْرَاضَهُ فَإِذَا النَّدَاءُ مِنْ قَبْلِ اللَّهِ أَنْ يَا أَيُّوبُ لِمَنِ الْمِنَّةُ عَلَيْكَ
فِي صَبْرِكَ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ اللَّهُمَّ لَكَ وَصَارَ يَحْتَوِ الثُّرَابَ عَلَى رَأْسِهِ وَيَبْكِي وَيَقُولُ اللَّهُمَّ لَكَ
اللَّهُمَّ لَكَ فَجَاءَ النَّدَاءُ ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

١-٢-١-٦- شِفَاءُ الْغَيْظِ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

و می‌کشند و قاریان از خواسته‌های نفسانی حکمرانان پیروی می‌کنند و به دنبال فرمانروایان رفته و آنان را در گمراهی کمک می‌کنند و از آنان در گمراه کردن مردم کم نمی‌آورند. گفتیم: ای جبرئیل، آن که از اتمم سالم می‌ماند، به واسطه چه چیزی سالم می‌ماند؟ گفت: با خودداری و شکیبایی. اگر حقشان را بدهند، می‌گیرند و اگر از دادن حقشان امتناع شود، آن را وانهند و از آن بگذرند.

۴-۲-۱-۶- همراه با صبر، مصیبت و اندوه نمی‌ماند

﴿۴۹۰۴﴾ با صبر مصیبتی نیست.

﴿۴۹۰۵﴾ کسی که صبر کند، مصیبت زده نیست.

﴿۴۹۰۶﴾ هر که بر مصیبت، شکیبایی ورزد، مثل این است که مصیبتی وارد نشده است.

۵-۲-۱-۶- بخشش

﴿۴۹۰۷﴾ مرا به گرفتن حق خود دعوت می‌کنند و جان خود را در یاری‌ام بذل می‌کنند تا بیعتی را که من بر گردن آن‌ها داشتم ادا کنند و من می‌گویم: اندکی شکیبایی بورزید، شاید خداوند به آسانی و بدون منازعه و بدون ریختن خون، آن را به من برساند.

۶-۲-۱-۶- اصلاح کردن

﴿۴۹۰۸﴾ مؤمن، اصلاح نشود مگر به سه چیز: دانایی به احکام و دستورات دین و حساب و کتاب و تعادل در زندگانی و شکیبایی در مصیبت‌ها.

﴿۴۹۰۹﴾ انسان مسلمان، اصلاح نمی‌شود مگر به سه چیز: دانایی به احکام و دستورات دین و پایداری در مصیبت‌ها و حساب و کتاب و تعادل در زندگانی.

۷-۲-۱-۶- شفیافتن

﴿۴۹۱۰﴾ شکیبایی به امید رسیدن به ثمرات کارها، شفا دهنده یا آسایش دهنده است.

﴿۴۹۱۱﴾ وقتی همسرش به سوی او آمد در حالی که بخشی از گیسوانش را برای غذای روزانه فروخته بود. تحمل این منظره، برای ایوب گران آمد. پس خود را در پیشگاه خدا قرار داد و عرض کرد: پروردگارا مرا به ازدست دادن فرزندان و اهل و عیالم گرفتار کردی، تحمل کردم، رنجور و بیمارم کردی تحمل کردم. بعد یک‌یک بیماری‌ها و گرفتاری‌هایش را شمرد. ناگاه از طرف خدا ندایی رسید که: ای ایوب، برای این شکیبایی، چه کسی باید منت بگذارد؟ چه کسی قدرت و توان صبر و شکیبایی را به تو داد؟ پس ایوب عرض کرد: بارالها منت، حق توست، حق توست. خاک بر سر می‌ریخت و گریه می‌کرد و می‌گفت: خدایا تو، خدایا تو، پس ندایی آمد: پایت را به زمین بزن که این چشمه‌ای است برای شستشو، خنک و گوارا.

۱-۷-۲-۱-۶- شفیافتن و درمان خشم

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، نَتَائِجُ قِلَّةِ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٩١٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَتَى أَشْفَى غَيْظِي إِذَا غَضِبْتُ أ حِينَ أَغْزُرُ عَنِ الْإِنْتِقَامِ فَيُقَالُ لِي لَوْ صَبَرْتَ أَمْ حِينَ أَقْدِرُ عَلَيْهِ فَيُقَالُ لِي لَوْ عَفَوْتُ؛ نهج البلاغة ص: ٥٠٣

٢-٧-٤-٢-١-٦- شفاء الصدر

﴿٤٩١٣﴾ هَذَا ابْنُ زِيَادٍ قَاتِلُ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ قَدْ أَتَاكُمْ اللَّهُ بِهِ وَ بِحِزْبِهِ حِزْبُ الشَّيْطَانِ فَقَاتِلُوهُمْ بِنِيَّةٍ وَ صَبِرٍ لَعَلَّ اللَّهَ يَقْتُلَهُ بِأَيْدِيكُمْ وَ يَشْفِي صُدُورَكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٣٣٤

٣-٧-٤-٢-١-٦- شفاء حزازات القلب

﴿٤٩١٤﴾ الصادق عليه السلام: وَ اجْمَعْ لَهُ شَمْلَهُ وَ اكْمِلْ لَهُ أَمْرَهُ وَ أَصْلِحْ لَهُ رِعْيَتَهُ وَ ثَبِّتْ رُكْنَهُ وَ أَفْرِغِ الصَّبْرَ مِنْكَ عَلَيْهِ حَتَّى يَنْتَقِمَ فَيَشْفَى حَزَازَاتِ قُلُوبٍ نَعْلَةٍ وَ حَرَارَاتِ صُدُورٍ وَ غِرَةٍ وَ حَسَرَاتِ أَنْفُسٍ تَرِحَةَ مِنْ دِمَاءٍ مَسْفُوكَةٍ وَ أَرْحَامٍ مَقْطُوعَةٍ وَ طَاعَةٍ مَجْهُولَةٍ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٤٠

٨-٤-٢-١-٦- العافية

﴿٤٩١٥﴾ ابن عباس رضي الله عنهما: أَنَّ امْرَأَةً أَيُّوبَ قَالَتْ لَهُ يَوْمًا لَوْ دَعَوْتَ اللَّهَ أَنْ يَشْفِيكَ فَقَالَ وَيْحَكَ كُنَّا فِي النِّعَمِ سَبْعِينَ عَامًا فَهَلُمَّ نَصْبِرْ فِي الضَّرَاءِ مِثْلَهَا فَلَمْ يَمُكْثْ بَعْدَ ذَلِكَ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى عُوْفِي؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ١٥٠

﴿٤٩١٦﴾ الصادق عليه السلام: فَيَا مَنْ قَلَّ عِنْدَ بَلَاءِهِ صَبْرِي فَعَافَانِي؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ٢٧٦

﴿٤٩١٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لِمَنْ صَبَرَ مِنْكُمْ الْعَافِيَةُ فِي الْجَنَانِ وَ اللَّهُ مُخْلِدُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٣١ ص: ٥٥٤

﴿٤٩١٨﴾ الصادق عليه السلام: مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَ هُوَ مُبْتَلَى بِبَلَاءٍ مُنْتَظَرٍ بِهِ مَا هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ فَلِإِنْ صَبَرَ عَلَى الْبَلِيَّةِ الَّتِي هُوَ فِيهَا عَافَاهُ اللَّهُ مِنْ الْبَلَاءِ الَّذِي يَنْتَظَرُ بِهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

﴿٤٩١٩﴾ الصادق عليه السلام: مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَ هُوَ مُبْتَلَى بِبَلَاءٍ مُنْتَظَرٍ بِهِ مَا هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ فَلِإِنْ صَبَرَ عَلَى الْبَلِيَّةِ الَّتِي هُوَ فِيهَا عَافَاهُ اللَّهُ مِنْ الْبَلَاءِ الَّذِي يَنْتَظَرُ بِهِ وَ إِنْ لَمْ يَصْبِرْ وَ جَزِعَ نَزَلَ بِهِ مِنَ الْبَلَاءِ الْمُنْتَظَرُ أَبَدًا حَتَّى يُحْسِنَ صَبْرَهُ وَ عَزَاهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۹۱۲﴾ (سؤال شده) چه موقع خشم خود را فروبنشانم و دلم را آرام سازم؟ آیا وقتی که از انتقام عاجزم، که می‌گویند: باید صبر کنی و یا هنگامی که توانایی دارم، که می‌گویند: باید درگذری.

۲-۷-۴-۱-۶- شفا یافتن سوز سینه

﴿۴۹۱۳﴾ این ابن‌زیاد است که قاتل امام حسین علیه السلام و اهل بیت آن حضرت است. خدا او و حزبش را که حزب شیطانند نزد شما آورده است. پس با نیت و پایداری با آنان کارزار نمایید، شاید خدای توانا او را به دست شما بکشد و سینه‌های شما را تسلی دهد.

۳-۷-۴-۲-۱-۶- شفا یافتن کینه و اندوه قلب

﴿۴۹۱۴﴾ خدایا امورش را سامان بده، کارهایش را تکمیل کن، رعیتش را در خدمتش و تکیه‌گاهش را با ثبات قرار ده. از جانب خود، بر او صبر بریز، تا موعد انتقام فرارسد و کینه را از دل‌های پر درد، سینه‌های پر سوز و جان‌های پر حسرت و اندوه، به خاطر خون‌های ریخته‌شده، خانواده‌های جدا افتاده و فرمانبری‌های فراموش‌شده، فرو بنشانند.

۸-۴-۲-۱-۶- عافیت و سلامتی

﴿۴۹۱۵﴾ همسر ایوب به او گفت: چرا از خدا نخواستی که تو را شفا بدهد؟ فرمود: وای بر تو، هفتاد سال در ناز و نعمت بودم حالا سزاوار است به همان اندازه در بلا و گرفتاری صبور باشیم و بی‌تابی نکنیم، بعد از آن مدت زمان زیادی نگذشت که شفا یافت.

﴿۴۹۱۶﴾ ای خدایی که شکیبایی‌ام در برابر بلایش اندک است و او از گرفتاری خلاص می‌کند.

﴿۴۹۱۷﴾ راحتی در بهشت از آن کسی است که در دنیا شکیبایی ورزیده باشد. به خدا قسم شکیبایان همیشه در بهشت خواهند بود.

﴿۴۹۱۸﴾ هیچ مؤمنی نیست مگر اینکه به بلایی گرفتار است و بلای بزرگ‌تر و گرفتاری شدیدتری هم به دنبال آن در انتظار اوست.

﴿۴۹۱۹﴾ هیچ مؤمنی نیست مگر اینکه به بلایی گرفتار است و بلای بزرگ‌تر و گرفتاری شدیدتری هم به دنبال آن در انتظار اوست. اگر در همان بلای اول صبر و شکیبایی داشته باشد، خداوند آن بلای بزرگ‌تر را برطرف می‌نماید. ولی اگر بی‌تابی نماید بلای بزرگ‌تر که در انتظار است فرامی‌رسد و مرتب گرفتاری‌ها بیشتر می‌شود تا اینکه صبر و خودداری‌اش به درجه‌ی قابل قبولی برسد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٩٢٠﴾ الرسول ﷺ: يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي فَصَبَرَ وَ لَمْ يَشْكِكْ عَلَى عَوَادِهِ ثَلَاثًا أَبَدْتُ لَهُ لَحْمًا خَيْرًا مِنْ لَحْمِهِ وَ جِلْدًا خَيْرًا مِنْ جِلْدِهِ وَ دَمًا خَيْرًا مِنْ دَمِهِ وَ إِنْ تَوَقَّيْتُهُ تَوَقَّيْتُهُ إِلَى رَحْمَتِي وَ إِنْ عَافَيْتُهُ عَافَيْتُهُ وَ لَا ذَنْبَ عَلَيْهِ؛ مَكَارِمُ الْأَخْلَاقِ ص: ٣٥٩

٩-٤-٢-١-٦-الراحة

﴿٤٩٢١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ فِي الْعَوَاقِبِ شَافٌ أَوْ مُرِيحٌ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٤١
﴿٤٩٢٢﴾ الرسول ﷺ: إِنْ لَلَّهِ تَعَالَى خَوَاصًّا مِنْ خَلْقِهِ يُسْكِنُهُمُ الرَّفِيعَ الْأَعْلَى مِنْ جَنَاتِهِ لِأَنَّهُمْ كَانُوا أَعْقَلَ أَهْلِ الدُّنْيَا قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ كَانُوا أَعْقَلَ أَهْلِ الدُّنْيَا قَالَ كَانَتْ هِمَّتُهُمْ الْمُسَارَعَةَ إِلَى رَبِّهِمْ فِيمَا يُرْضِيهِ فَهَانَتْ الدُّنْيَا عَلَيْهِمْ وَ لَمْ يَرْغَبُوا فِي فُضُولِهَا صَبَرُوا قَلِيلًا فَاسْتَرَاخُوا طَوِيلًا؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٥

﴿٤٩٢٣﴾ السجاد عليه السلام: أَنْفُسُهُمْ عَفِيفَةٌ وَ حَوَائِجُهُمْ خَفِيفَةٌ صَبَرُوا أَيَّامًا قَلِيلَةً فَصَارُوا بِعُقُوبِي رَاحَةً طَوِيلَةً؛ الكافي ج: ٢ ص: ١٣١

﴿٤٩٢٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبَرُوا أَيَّامًا قَصَارًا أَغْقَبَتْهُمْ رَاحَةً طَوِيلَةً؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣٤١

﴿٤٩٢٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبَرُوا أَيَّامًا قَلِيلَةً فَأَعْقَبَتْهُمْ رَاحَةً طَوِيلَةً وَ تِجَارَةٌ مُرْبِحَةٌ يَسَّرَهَا لَهُمْ رَبُّ كَرِيمٍ؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ١٩٢

﴿٤٩٢٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبَرُوا أَيَّامًا قَلِيلَةً قَصِيرَةً لِعُقُوبِي رَاحَةً طَوِيلَةً؛ عوالي اللآلي ج: ١ ص: ٧٢

﴿٤٩٢٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبَرُوا أَيَّامًا يَسِيرَةً فَأَعْقَبَتْهُمْ رَاحَةً طَوِيلَةً؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٧٣

﴿٤٩٢٨﴾ الصادق عليه السلام: فَإِنَّ الرَّاحَةَ فِي هَوَانِ الدُّنْيَا وَ الْفَرَاغَ مِنَ التَّمَتُّعِ بِهَا وَ فِي إِزَالَةِ النَّجَاسَةِ مِنَ الْحَرَامِ وَ الشُّبْهَةِ فَيُعْلَقُ عَنْ نَفْسِهِ بَابُ الْكِبَرِ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِ إِيَّاهَا وَ يَقِرُّ مِنَ الذُّنُوبِ وَ يَفْتَحُ بَابَ التَّوَاضُّعِ وَ النَّدَمِ وَ الْحَيَاءِ وَ يَجْتَهِدُ فِي آدَاءِ أَوَامِرِهِ وَ اجْتِنَابِ نَوَاهِيهِ طَلَبًا لِحُسْنِ الْمَأَبِ وَ طِيبِ الزُّلْفَى وَ يَسْجُنُ نَفْسَهُ فِي سِجْنِ الْخَوْفِ وَ الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١ ص: ٢٦٦

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۹۲۰﴾ خداوند عزیز و جلیل می‌فرماید: چون بنده‌ای را بیمار کنم و او صبر نماید و تا سه روز به عیادت‌کنندگان شکایت نکند گوشتش را به گوشت بهتر و پوستش را به پوست بهتر و خونسش را به خون سالم‌تر تبدیل می‌کنم و اگر در این بیماری بمیرد، او را به‌سوی رحمت خود می‌برم و اگر شفایش دهم از گناهان پاکش می‌کنم، چنان که گناهی بر او نماند.

۹-۴-۲-۱-۶- راحتی و آرامش

﴿۴۹۲۱﴾ شکیبایی به امید رسیدن به ثمرات کارها، شفادهنده یا آسایش‌دهنده است.

﴿۴۹۲۲﴾ برای خدای متعال خاصانی از خلق است که آن‌ها را در درجات اعلی و مقامات بالای بهشت ساکن می‌فرماید. به جهت اینکه آن‌ها عاقل‌ترین اهل دنیا بوده‌اند. عرض کردند: ای پیامبر خدا، چگونه آن‌ها عاقل‌ترین اهل دنیا بودند؟ فرمود: آن‌ها تمام همت خود را برای سریع‌تر رفتن به‌سوی خدای خود، با انجام اعمالی که رضایت او در آن است، مصروف داشتند. پس دنیا در نظر آن‌ها خوار و پست جلوه کرد و به برداشت اضافه از مطامع دنیوی علاقه‌ای نشان ندادند. مدت کوتاه دنیا را شکیبایی ورزیدند و در پی آن به آرامشی طولانی رسیدند.

﴿۴۹۲۳﴾ نفسشان عقیف و پاکدامن و خواسته‌ها و توقعاتشان اندک است. آن‌ها چند روزی در دنیا شکیبایی ورزیدند و آسایش همیشگی آخرت را به دست آوردند.

﴿۴۹۲۴﴾ چند روزی اندک شکیبایی ورزیدند که برایشان آسایش طولانی در پی دارد.

﴿۴۹۲۵﴾ چند روزی اندک شکیبایی ورزیدند که برایشان آسایش طولانی در پی دارد؛ تجارت پرسودی است که پروردگار کریم برایشان فراهم ساخته است.

﴿۴۹۲۶﴾ روزهای معدودی شکیبایی ورزیدند و در پی آن خوشی‌ها و آسایش طولانی نصیبشان خواهد شد.

﴿۴۹۲۷﴾ روزهای معدودی شکیبایی ورزیدند و در پی آن خوشی‌ها و آسایش طولانی نصیبشان خواهد شد.

﴿۴۹۲۸﴾ راحتی، در خوارشمردن دنیا و کنارزدن بهره‌مندی از آن است و نیز در دورکردن نجاسات حرام و موارد شبهه‌ناک. پس بعد از شناخت دنیا، باید دروازه‌ی خودبترتربینی را به روی خود بسته و از گناهان فرار کند و در فروتنی و پشیمانی و توبه و شرم را به روی خود باز کرده، درانجام اطاعت دستورات پروردگار و در پرهیز از نواهی او، نهایت کوشش را به کار برد و از این کوشش، فقط عاقبت‌به‌خیری و قرب به خدا را بطلبد و نفس خود را در زندان ترس از خدا و خویشتن‌داری محبوس کند.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٩٢٩﴾ العسكري عليه السلام: لَمْ يَعْرِفْ رَاحَةَ الْقُلُوبِ مَنْ لَمْ يُجَرِّعْهُ الْجِلْمُ غُصَصَ الصَّبْرِ وَالْغَيْظِ؛

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٧٩

١٠-٤-١-٢-٦- الدَّعَةُ

﴿٤٩٣٠﴾ يَا مُؤْمِنَا عَلَى أَهْلِ الصَّبْرِ بِالدَّعَةِ الَّتِي أَذْخَلَتْهَا عَلَيْهِمْ بِطَاعَتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٨

ص: ٥٣

١١-٤-١-٢-٦- الوُسْعَةُ

﴿٤٩٣١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام:

لَا تَجْزَعَنَّ إِذَا نَابَتْكَ نَائِبَةٌ وَاصْبِرْ فِي الصَّبْرِ عِنْدَ الضِّيقِ مُتَّسِعٌ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٢٥٩

١٢-٤-١-٢-٦- الْفُرْصَةُ

﴿٤٩٣٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْمَضَضِ يُؤَدِّي إِلَى إِصَابَةِ الْفُرْصَةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿٤٩٣٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى مَضَضِ الْغُصَصِ يُوجِبُ الظَّفَرَ بِالْفُرْصِ؛ غرر الحكم

ص: ٢٨٣

١٣-٤-١-٢-٦- أُمُورُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ تَرْدُ وَ عَنْكُمْ تَصْدُرُ وَإِلَيْكُمْ تُرْجَعُ

﴿٤٩٣٤﴾ الحسين عليه السلام: وَ لَوْ صَبَرْتُمْ عَلَى الْأَذَى وَ تَحَمَّلْتُمْ الْمُتُونَةَ فِي ذَاتِ اللَّهِ كَانَتْ أُمُورُ

اللَّهِ عَلَيْكُمْ تَرْدُ وَ عَنْكُمْ تَصْدُرُ وَإِلَيْكُمْ تُرْجَعُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٧ ص: ٣١٥

٥-١-٢-٦- الْبُلُوغُ، الْحُصُولُ، الدَّرَكُ

١-٥-١-٢-٦- الْبُلُوغُ

١-١-٥-١-٢-٦- الْبُلُوغُ الْأَمَالُ

﴿٤٩٣٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: يُؤَوَّلُ أَمْرُ الصَّبْرِ إِلَى دَرَكِ غَايَتِهِ وَ بُلُوغِ أَمَلِهِ؛ غرر الحكم

ص: ٢٨٤

٢-١-٢-٥-٦- الْبُلُوغُ إِلَى الْمَأْمُورِ

﴿٤٩٣٦﴾ الرسول ﷺ: لَنْ تَبْلُغَ مَا تَأْمُرُ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُ؛ مشكاة الأنوار ص: ١٨٢

٣-١-٢-٥-٦- الْبُلُوغُ إِلَى الْمُرَادِ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۹۲۹﴾ کسی که با بردباری جرعه جرعه صبر و خشم خود را فرو نخورد، به آسایش دل نخواهد رسید.

۱۰-۴-۲-۱-۶- آرامش، آسایش و رفاه

﴿۴۹۳۰﴾ ای کسی که به اهل صبر، به واسطه‌ی اطاعت از تو آرامش عطا می‌کنی.

۱۱-۴-۲-۱-۶- فراخی و آسایش

﴿۴۹۳۱﴾ هرگاه گرفتار مصیبتی شدی، جزع و ناله نکن و شکیا باش زیرا در پی صبر به‌هنگام تنگی و سختی، فراخی و گشایش خواهد آمد.

۱۲-۴-۲-۱-۶- ایجاد فرصت

﴿۴۹۳۲﴾ شکیبایی بر سختی‌ها، فرصت پدید می‌آورد.

﴿۴۹۳۳﴾ صبر بر درد غصه‌ها، سبب پیروزی است بر فرصت‌ها.

۱۳-۴-۲-۱-۶- امور الهی بر شما وارد می‌شود، از شما صادر می‌شود و به شما باز می‌گردد

﴿۴۹۳۴﴾ اگر شما بر رنج و آزار، شکیبایی می‌ورزیدید و در راه خدا، سختی و ناراحتی را تحمل می‌کردید، کارهای خدا بر شما وارد و از شما صادر می‌شد و شما محل بازگشت این امور واقع می‌شدید.

۵-۲-۱-۶- کامیابی، رسیدن به مقصود، درک کردن

۱-۵-۲-۱-۶- رسیدن

۱-۱-۵-۲-۱-۶- رسیدن به آرزوها

﴿۴۹۳۵﴾ کار صبور، به یافتن هدف و رسیدن به امید خود، منتهی می‌شود.

۲-۵-۲-۱-۶- رسیدن به آنچه خواسته شده

﴿۴۹۳۶﴾ به آنچه فرمان می‌دهی نمی‌رسی، مگر با تحمل در مقابل آنچه برای تو ناخوشایند است.

۳-۱-۵-۲-۱-۶- رسیدن به خواسته و مقصود

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٩٣٧﴾ الصادق عليه السلام: وَ اعْلَمْ أَنَّ مَنْ عَنَفَ بِخَيْلِهِ كُدِحَ فِيهِ بِأَكْثَرِ مِنْ كُدْحِهَا فِي عَدُوِّهِ وَ مَنْ صَحَبَ خَيْلَهُ بِالصَّبْرِ وَ الرِّفْقِ كَانَ قَمِينًا أَنْ يَبْلُغَ بِهَا إِرَادَتَهُ وَ تُنْفَذَ فِيهَا مَكَائِدُهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٨٨

٢-٥-٢-١-٤- حصول المراد

﴿٤٩٣٨﴾ فَإِنْ كُنْتَ تُوطِنُ نَفْسَكَ عَلَى الصَّبْرِ حَصَلَ الْمُرَادُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ٥٣
٢-٥-٢-١-٤- الدَّرَكُ

﴿٤٩٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الدَّرَكِ وَ النُّجَى عُقْبَى مَنْ صَبَرَ وَ لِكُلِّ طَالِبٍ حَاجَةٌ وَ قَدْ يُحَرِّكُهُ الْقَدَرُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٥

﴿٤٩٤٠﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: مَنْ صَبَرَ عَلَى مَنْ يَكْرَهُ أَذْرَكَ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ٧٤
٢-٥-٢-١-٤- دَرَكُ الْمَأْمُولِ

﴿٤٩٤١﴾ عيسى عليه السلام: إِنْكُمْ لَا تُذَرِكُونَ مَا تَأْمَلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ وَ لَا تَبْلُغُونَ مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٤١
﴿٤٩٤٢﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: يَا مَعْشَرَ الْخَوَارِجِ إِنْكُمْ لَا تُذَرِكُونَ مَا تَأْمَلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ وَ لَا تَبْلُغُونَ مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٢٧

٢-٥-٢-١-٤- دَرَكُ الْمَطْلُوبِ

﴿٤٩٤٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ شَيْءٌ أَحْمَدَ عَاقِبَةً وَ لَا أَدَّ مَغَبَّةً وَ لَا أَذْفَعَ لِسُوءِ آدَبٍ وَ لَا أَعَوْنَ عَلَى دَرَكِ مَطْلَبٍ مِنَ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

٢-٥-٢-١-٤- دَرَكُ السَّعْيِ

﴿٤٩٤٤﴾ الصادق عليه السلام: وَ قَدْ كَانَ قَبْلَكُمْ قَوْمٌ يُفْتَلُونَ وَ يُحْرَقُونَ وَ يُنْشَرُونَ بِالْمَنَاشِيرِ وَ تَضِيقُ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِرُحْبِهَا فَمَا يَرُدُّهُمْ عَمَّا هُمْ عَلَيْهِ شَيْءٌ مِمَّا هُمْ فِيهِ مِنْ غَيْرِ تَرَةٍ وَ تَرَوْا مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ بِهِمْ وَ لَا آدَى بَلْ مَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ فَاسْأَلُوا رَبَّكُمْ دَرَجَاتِهِمْ وَ اصْبِرُوا عَلَى نَوَائِبِ دَهْرِكُمْ تُذَرِكُوا سَعْيَهُمْ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٢٤٧

٢-٥-٢-١-٤- دَرَكُ الرِّغَائِبِ

﴿٤٩٤٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: بِالصَّبْرِ تُذَرِكُ الرِّغَائِبُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۹۳۷﴾ و بدان هر که با اسبش رفتار بد داشته باشد بیش از آنچه او را آزار دهد، او اذیتش خواهد کرد. هر که با شکیبایی و نرمی با اسبانش همراه شود شایسته است که به واسطه‌ی آن نرمخویی به خواسته‌اش برسد و با آن چاره‌جویی‌هایش را اجرا کند.

۲-۵-۲-۱-۶- حاصل شدن خواسته و مقصود

﴿۴۹۳۸﴾ پس اگر شکیبایی را بر خود تحمیل کنی، مقصود، حاصل می‌شود.

۳-۵-۲-۱-۶- رسیدن، به دست آوردن

﴿۴۹۳۹﴾ صبر، کلید رسیدن به هدف است؛ و کامیابی، سرانجام کسی است که شکیبایی پیشه سازد؛ و برای هر طلب‌کننده‌ی نیاز و حاجتی وقتی است، وقتی که خدا به واسطه‌ی مقدر کردن (امور) آن را به حرکت در می‌آورد.

﴿۴۹۴۰﴾ کسی که بر آنچه نزد او ناخوشایند است شکیبایی ورزد به اهدافش می‌رسد.

۱-۳-۵-۲-۱-۶- دست یافتن به آرزوها

﴿۴۹۴۱﴾ جز با صبر و شکیبایی در برابر نامایمات به آرزوهایتان نخواهید رسید و جز با ترک خوشی‌ها، به اهدافتان دست نخواهید یافت.

﴿۴۹۴۲﴾ ای گروه حواریین، شما جز با صبر و شکیبایی بر نامایمات، به آرزوهایتان نخواهید رسید و جز با ترک خوشی‌ها، به اهدافتان دست نخواهید یافت.

۲-۳-۵-۲-۱-۶- دست یافتن به مقصود

﴿۴۹۴۳﴾ از نظر عاقبت، چیزی ستوده‌شده‌تر و لذیذتر از شکیبایی نیست و نیز بهتر از صبر دفع کننده‌ای برای آداب ناپسند و یاری کننده‌ای برای رسیدن به خواسته‌ها یافت نمی‌شود.

۳-۳-۵-۲-۱-۶- دست یافتن به حاصل تلاش و کوشش

﴿۴۹۴۴﴾ پیش از شما مردمانی بودند که کشته می‌شدند و آن‌ها را می‌سوزاندند و آن‌ها را آره می‌کردند و زمین با همه‌ی پهناوری‌اش، بر آن‌ها تنگ می‌شد و تمام این احوال، آن‌ها را از عقیده‌ای که داشتند بر نمی‌گرداند و کسانی که این بلاها را بر سر آن‌ها می‌آوردند، به خاطر مطالبه‌ی خون یا آزاری نبود که از آن‌ها می‌دیدند، بلکه هیچ عیب و ایرادی بر آن‌ها وارد نمی‌کردند، جز آن که آن‌ها به خدای نیرومند ستوده ایمان داشتند. پس درجات آن‌ها را از پروردگار خویش درخواست کنید و بر ناگواری‌های روزگار خویش شکیبایی کنید تا به درجه‌ای که آنان با سرعت به سویش حرکت کردند، برسید.

۴-۳-۵-۲-۱-۶- دست یافتن به آمال و آرزوها

﴿۴۹۴۵﴾ با صبر خواسته‌ها قابل دریافت می‌شود.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

٥-٣-٥-٢-١-٤- دَرْكُ الرَّجَاءِ

﴿٤٩٤٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

الصَّبْرُ مِفْتَاحُ مَا يُرْجَى وَ كُلُّ خَيْرٍ بِهِ يَكُونُ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٤٤٥

٥-٣-٥-٢-١-٤- دَرْكُ الْمُحَبُّوبِ

﴿٤٩٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّكَ لَنْ تُدْرِكَ مَا تُحِبُّ مِنْ رَبِّكَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَمَّا تَشْتَهِي؛

غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٤٩٤٨﴾ عيسى عليه السلام: إِنَّكُمْ لَا تُدْرِكُونَ مَا تُحِبُّونَ إِلَّا بِصَبْرِكُمْ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٥

٥-٣-٥-٢-١-٤- دَرْكُ الْمُنَى، تَعْجِيلُ الْمُنَى

﴿٤٩٤٩﴾ الرسول ﷺ: إِنْ مِنْ أَعْبَطَ أَوْلِيَائِي عِنْدِي رَجُلٌ خَفِيفُ الْحَالِ ذُو حَظٍّ مِنْ صَلَاةٍ أَحْسَنَ

عِبَادَةٍ رَبِّهِ بِالْغَيْبِ وَ كَانَ غَامِضًا فِي النَّاسِ جُعِلَ رِزْقُهُ كِفَافًا فَصَبَرَ عَجَلَتْ عَلَيْهِ مَنِيَّتُهُ مَاتَ فَقَلَّ

تُرَاثُهُ وَ قَلَّتْ بَوَاقِيهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٣ ص: ٨٧

٥-٣-٥-٢-١-٤- دَرْكُ الْغَايَةِ

﴿٤٩٥٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يُؤَوَّلُ أَمْرُ الصَّبْرِ إِلَى دَرْكِ غَايَتِهِ وَ بُلُوغِ أَمَلِهِ؛ غرر الحكم

ص: ٢٨٤

٥-٣-٥-٢-١-٤- دَرْكُ الْحَقِّ

﴿٤٩٥١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يُدْرِكُ الْحَقُّ إِلَّا بِالْجِدِّ وَ الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ١٣١

٥-٣-٥-٢-١-٤- دَرْكُ مَعَالِي الْأُمُورِ

﴿٤٩٥٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: بِالصَّبْرِ تُدْرِكُ مَعَالِيَ الْأُمُورِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

٥-٣-٥-٢-١-٤- دَرْكُ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ

﴿٤٩٥٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ لِيُصَبِّرَ نَفْسَهُ عَلَى الثَّوَابِ وَ الْحُقُوقِ فَإِنَّهُ يَحُوزُ بِهِذِهِ الْخِصَالَ

شَرَفًا فِي الدُّنْيَا وَ دَرْكُ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩٦

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۵-۳-۲-۱-۶- دست یافتن به امید

﴿۴۹۴۶﴾ شکیبایی، کلیدی است برای آنچه امید می‌رود و هر خیری با آن قابل دستیابی است.

۶-۳-۲-۱-۶- رسیدن به معشوق

﴿۴۹۴۷﴾ تو به آنچه دوست داری از پروردگار دریافت کنی نمی‌رسی مگر با خویشتن‌داری در مقابل آنچه نفس از تو می‌خواهد.
﴿۴۹۴۸﴾ جز با صبر و شکیبایی در برابر ناملایمات، به آنچه دوست می‌دارید، دست نخواهید یافت.

۷-۳-۲-۱-۶- دست یافتن به آرزوها و خواسته‌ها، شتاب در رسیدن به آرزوها
﴿۴۹۴۹﴾ رشک‌آورترین دوستانم نزد من، مرد سبک‌حالی است که (قیود و تشریفات ندارد) بهره‌ای از نماز دارد، عبادت پروردگارش را در نهان به نیکویی انجام می‌دهد، در میان مردم گمنام بوده، روزی‌اش را به قدر کفاف قرار داده و بر آن صبر نموده، مرگش زود رسیده، میراثش اندک و گریه‌کنندگان نیز اندک باشند.

۸-۳-۲-۱-۶- دست یافتن به هدف

﴿۴۹۵۰﴾ کار صبور، به یافتن هدف و رسیدن به امید خود، منتهی می‌شود.

۹-۳-۲-۱-۶- دست یافتن به حق و حقیقت

﴿۴۹۵۱﴾ حق، حاصل نمی‌شود، مگر به کوشش و شکیبایی.

۱۰-۳-۲-۱-۶- دست یافتن به امور و کارهای والا و بلندمرتبه

﴿۴۹۵۲﴾ با صبر، درجات و مراتب عالی به دست می‌آید.

۱۱-۳-۲-۱-۶- دست یافتن به فضایل اخروی

﴿۴۹۵۳﴾ باید خویشتن را به انجام کارهای درست و انجام اموری که حق هستند وادار کند (در انجام آن‌ها شکیبایی کند) تا به واسطه‌ی این خصلت‌ها به شرف دنیا و فضیلت آخرت، دست یابد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٩٥٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ لِيَصْبِرْ نَفْسَهُ فِي النَّوَائِبِ وَ الْخُطُوبِ فَإِنَّ الْفَوْزَ بِهَذِهِ الْخِصَالِ شَرَفٌ مَكَارِمُ الدُّنْيَا وَ دَرَكُ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٣٥١
٤-٥-٢-١-٦- عَدَمُ الْخِيْبَةِ

﴿٤٩٥٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَا خَابَ مَنْ لَزِمَ الصَّبْرَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

٥-٥-٢-١-٦- نَجَحَ جَمِيعُ طَلِبَاتِهِمْ

﴿٤٩٥٦﴾ السَّجَادُ عليه السلام: إِنْ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ صَبَرُوا عَلَى الْمِحَنِ وَ الْمَكَارِهِ صَبْرًا لَمْ يُسَاوِهِمْ فِيهِ غَيْرُهُمْ فَجَارَاهُمْ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِأَنْ أَوْجَبَ لَهُمْ نَجَحَ جَمِيعِ طَلِبَاتِهِمْ لَكِنَّهُمْ مَعَ ذَلِكَ لَا يُرِيدُونَ مِنْهُ إِلَّا مَا يُرِيدُهُ لَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٤٦ ص: ٢٠

٥-٥-٢-١-٦- نَفُوذُ الْمَكَائِدِ

﴿٤٩٥٧﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: وَ اعْلَمْ أَنَّ مَنْ عَنَفَ بِخَيْلِهِ كُدِحَ فِيهِ بِأَكْثَرِ مِنْ كَدْحِهَا فِي عَدُوِّهِ وَ مَنْ صَحَبَ خَيْلَهُ بِالصَّبْرِ وَ الرَّفْقِ كَانَ قَمِينًا أَنْ يَبْلُغَ بِهَا إِرَادَتَهُ وَ تُنْفَذَ فِيهَا مَكَائِدُهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٨٨

٧-٥-٢-١-٦- النَّيْلُ

﴿٤٩٥٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِصْبِرْ تَنَلْ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

١-٧-٥-٢-١-٦- النَّيْلُ إِلَى الْمَحْبُوبِ

﴿٤٩٥٩﴾ الْكَاضِمُ عليه السلام: إِنَّكُمْ لَا تَنَالُونَ مَا تُحِبُّونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ وَ لَا تَبْلُغُونَ مَا تَأْمَلُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ؛ أعلام الدين ص: ١٤٩

﴿٤٩٦٠﴾ الْحَسَنُ عليه السلام: فَلَسْتُمْ أَتِيهَا النَّاسُ نَائِلِينَ مَا تُحِبُّونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٥٠

٢-٧-٥-٢-١-٦- النَّيْلُ إِلَى الْمَأْمُولِ

﴿٤٩٦١﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: إِنَّكُمْ لَا تُصِيبُونَ مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَ لَا تَنَالُونَ مَا تَأْمَلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٨٣

٣-٧-٥-٢-١-٦- النَّيْلُ إِلَى الْمُنَى

﴿٤٩٦٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ نَالَ الْمُنَى؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۹۵۴﴾ باید در حوادث و مشکلات خود را به صبر و شکیبایی وادارد، زیرا موفق شدن به داشتن این صفات، دستیابی به بالاترین خصلت‌های دنیوی و موجب رسیدن به فضایل اخروی است.

۴-۵-۲-۱-۶- نامید نشدن

﴿۴۹۵۵﴾ کسی که با صبر همراه باشد، نومید نمی‌شود.

۴-۵-۲-۱-۶- همه‌ی نیازهایشان برآورده شد (به همه‌ی خواسته‌هایشان رسیدند)

﴿۴۹۵۶﴾ دوستان خدا به شکلی بر رفتاری‌ها و ناراحتی‌ها صبر می‌کنند که دیگران چنین صبری ندارند و خداوند در مقابل این شکیبایی، آن‌ها را به تمام آرزوهایشان می‌رساند، با وجود این، آن‌ها غیر از آنچه خدا بخواهد نمی‌خواهند.

۴-۵-۲-۱-۶- عملی شدن چاره‌جویی‌ها

﴿۴۹۵۷﴾ و بدان هرکه با اسبش رفتار بد داشته باشد بیش از آنچه او را آزار دهد، او اذیتش خواهد کرد. هرکه با شکیبایی و نرمی با اسبانش همراه شود شایسته است که به واسطه‌ی آن نرمخویی به خواسته‌اش برسد و با آن چاره‌جویی‌هایش را اجرا کند.

۴-۵-۲-۱-۷- رسیدن

﴿۴۹۵۸﴾ صبر کن تا نایل شوی؛ یعنی به مراد و مطلب و مراتب عالیه دست یابی.

۴-۵-۲-۱-۷-۱- رسیدن به معشوق

﴿۴۹۵۹﴾ جز با صبر و شکیبایی بر ناملایمات، به آنچه دوست می‌دارید، دست نخواهید یافت. و به آنچه آرزو دارید، نخواهید رسید، مگر اینکه آن چیزی را که به آن علاقه دارید ترک کنید. ﴿۴۹۶۰﴾ ای مردم، شما به آنچه دوست دارید نایل نمی‌شوید، مگر آن که در مقابل آنچه اکراه دارید خویشتن‌دار باشید.

۴-۵-۲-۱-۷-۲- رسیدن به آرزوها

﴿۴۹۶۱﴾ به آنچه می‌خواهید، دست نخواهید یافت، مگر اینکه آنچه را که به آن علاقه دارید، ترک کنید. و به آرزوی خود دست نمی‌یابید مگر با صبر بر آنچه مورد علاقه‌مندی شما نیست و برایتان ناخوشایند است.

۴-۵-۲-۱-۷-۳- رسیدن به خواسته و آرزو

﴿۴۹۶۲﴾ هرکه شکیبایی ورزد به امیدها و آرزوهایش می‌رسد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

٤-٧-٥-٢-١-٦- النِّيلُ إِلَى الْمُرَادِ

﴿٤٩٦٣﴾ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّكُمْ لَنْ تَنَالُوا مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَبِصَّبْرِكُمْ عَلَى مَا

تَكْرَهُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٣٤١

﴿٤٩٦٤﴾ ابوطالب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ:

اصْبِرْ يَا بُنَيَّ فَالْصَّبْرُ أَحْجَى كُلُّ حَيٍّ مَصِيرُهُ لِشُعُوبٍ

بحار الأنوار ج: ٣٥ ص: ٩٣

٥-٧-٥-٢-١-٦- النِّيلُ إِلَى مَا عِنْدَ اللَّهِ

﴿٤٩٦٥﴾ الرَّسُولُ ﷺ: فَلَمَّا بَلَغَ الْمَنْزِلَ إِذَا فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَأْخُذُهَا الصُّدَاعُ فَقَالَ ﷺ أَبْشِرِي وَ

اصْبِرِي فَلَنْ تَنَالِي مَا عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِالصَّبْرِ فَتَزَلَّ جَبْرِئِيلُ بِهِلَ أَتَى؛ بحار الأنوار ج: ٣٥ ص: ٢٤٣

٨-٥-٢-١-٦- قُرَّةُ الْعَيْنِ

﴿٤٩٦٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَوْ تَعْلَمُونَ مَا لَكُمْ فِي الْعَنَاءِ بَيْنَ أَعْدَائِكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى الْآذَى

لَقَرَّتْ أَعْيُنُكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ٦١

﴿٤٩٦٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَوْ تَعْلَمُونَ مَا لَكُمْ فِي مَقَامِكُمْ بَيْنَ عَدُوِّكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى مَا

تَسْمَعُونَ مِنَ الْآذَى لَقَرَّتْ أَعْيُنُكُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٢ ص: ٣٩٥

﴿٤٩٦٨﴾ السَّجَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَاجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ شَرَبُوا بِكَاسِ الصَّفَاءِ فَأَوْرَثَهُمُ الصَّبْرَ عَلَى طُولِ الْبَلَاءِ

فَقَرَّتْ أَعْيُنُهُمْ بِمَا وَجَدُوا مِنَ الْعَيْنِ حَتَّى تَوَلَّهَتْ قُلُوبُهُمْ فِي الْمَلَكُوتِ وَجَالَتْ بَيْنَ سَرَائِرِ حُجُبِ

الْجَبَرُوتِ وَمَالَتْ أَرْوَاحُهُمْ إِلَى ظِلِّ بَرْدِ الْمُشْتَقِينَ فِي رِيَاضِ الرَّاحَةِ وَمَعْدِنِ الْعِزِّ وَغَرَصَاتِ

الْمُخَلَّدِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٢٦

﴿٤٩٦٩﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَمَنْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ لَمْ يَخْرُجْ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى يَقِرَّ اللَّهُ لَهُ عَيْنُهُ فِي

أَعْدَائِهِ مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الْآخِرَةِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

٩-٥-٢-١-٦- الْكِفَايَةُ

﴿٤٩٧٠﴾ وَ أَكْفَنِي مَا ضَاقَ بِهِ صَدْرِي وَ عِيلَ بِهِ صَبْرِي؛ البلد الأمين ص: ٣١

١٠-٥-٢-١-٦- الْوُصُولُ إِلَى اللَّهِ

﴿٤٩٧١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى اللَّهِ وَصَلَ إِلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٥

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۴-۷-۵-۲-۱-۶- رسیدن به خواسته و مراد

﴿۴۹۶۳﴾ هرگز به آنچه می‌خواهید (از پاداش‌های اخروی) دست نخواهید یافت جز با ترک کردن آنچه بدان میل دارید و با صبرنمودن بر آنچه برایتان ناخوشایند است.
﴿۴۹۶۴﴾ پسر، صبر کن، زیرا صبر کردن، عاقلانه‌تر است و پایان راه هر زنده‌ای، مرگ است.

۵-۷-۵-۲-۱-۶- رسیدن به آنچه نزد خداست

﴿۴۹۶۵﴾ وقتی که به خانه رسید، فاطمه علیها السلام سردرد داشت. حضرت فرمود: مژده باد بر تو، صبر کن که به آنچه نزد خداست دست نمی‌یابی، مگر با صبر. در این هنگام جبرئیل، سوره‌ی هل‌أتی را نازل کرد.

۸-۵-۲-۱-۶- روشنی دیده

﴿۴۹۶۶﴾ اگر بدانید در بی‌نیاز ماندنتان در میان دشمنان (و عدم اظهار نیاز به ایشان) و تحمل اذیت‌ها، چه اجری دارید، چشمان شما روشن می‌شد.
﴿۴۹۶۷﴾ اگر بدانید که به خاطر حضورتان بین دشمنان و تحمل آزارهایی که می‌شنوید، چه اجری دارید، چشمان شما روشن می‌شد.

﴿۴۹۶۸﴾ خداوندا ما را از جمله کسانی قرار ده که جام صفا نوشیدند و آنان را در برابر دوران طولانی سختی‌ها، وارث شکیبایی کردی. پس چشمانشان به آنچه یافتند، روشن شد، دل‌هایشان در ملکوت، سرگشته و حیران است و بین اسرار پشت پرده‌ی جبروت، جولان می‌دهند و روح‌هایشان به‌سوی سایه‌ی خنک مشتاقان، در بوستان‌های آسایش و راحتی و به سرچشمه‌های عزت و عرصه‌های جاودانگی، متمایل است.

﴿۴۹۶۹﴾ پس هر که شکیبایی ورزد و به حساب خدا گذارد، از دنیا نرود تا آن که خدا چشم دلش را درباره‌ی (سرکوبی) دشمنانش روشن کند، علاوه بر آنچه در آخرت برایش ذخیره کند.

۹-۵-۲-۱-۶- کافی بودن، بسندگی، کفایت

﴿۴۹۷۰﴾ مرا درباره‌ی آنچه سینه‌ام به‌واسطه‌ی آن تنگ گشته و شکیبایی‌ام به آخر رسیده است، کفایت کن.

۱۰-۵-۲-۱-۶- رسیدن به خدا

﴿۴۹۷۱﴾ هر کس بر خدا (و پایداری بر جلب رضایت او) شکیبایی ورزد، به او خواهد رسید.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

١١-٥-٢-١-٦- الإجابة

﴿٤٩٧٢﴾ الكاظم عليه السلام: إِذَا نَزَلَ بِالرَّجُلِ الشَّدَّةُ وَ النَّازِلَةُ فَلْيَصُمْ فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ وَ الصَّبْرُ الصَّوْمُ وَ قَالَ دَعْوَةُ الصَّائِمِ يُسْتَجَابُ عِنْدَ إِفْطَارِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٠: ص: ٣١٣
﴿٤٩٧٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَقْرَبُ النَّاسِ إِلَى الْإِجَابَةِ وَ الرَّحْمَةِ الطَّائِعُ الْمُضْطَرُّ الَّذِي لَا بُدَّ لَهُ مِمَّا سَأَلَهُ وَ خُصُوصًا عِنْدَ تَفُوزِ الصَّبْرِ؛ إرشاد القلوب ج: ١: ص: ١٥٠

﴿٤٩٧٤﴾ الصَّبْرُ مَعُونَةٌ عَلَى الْإِسْتِجَابَةِ؛ دلائل الإمامة ص: ٣٢

﴿٤٩٧٥﴾ الزهراء عليها السلام: الصَّبْرُ مَعُونَةٌ عَلَى الْإِسْتِجَابَةِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٣: ص: ٥٦٧
﴿٤٩٧٦﴾ الرسول ﷺ: عَبْدِي نُوحُ كَانَ أَصْبَرَ مِنْكَ عَلَى قَوْمِهِ وَ أَحْسَنَ صُحْبَةً وَ أَشَدَّ تَأْنِيًّا فِي الصَّبْرِ عِنْدِي وَ أَبْلَغَ فِي الْعُدْرِ فَغَضِبْتُ لَهُ حِينَ غَضِبَ لِي وَ أَجَبْتُهُ حِينَ دَعَانِي؛ بحار الأنوار ج: ١٤: ص: ٣٩٢

١٢-٥-٢-١-٦- أَخَذُ الْحَاجَةِ

﴿٤٩٧٧﴾ الرسول ﷺ: الْحَوَائِجُ إِلَى اللَّهِ وَ أَسْبَابُهَا فَاطْلُبُوهَا إِلَى اللَّهِ بِهِمْ فَمَنْ أَعْطَاكُمْوهَا فَخَذُّوهَا عَنِ اللَّهِ بِصَبْرٍ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤: ص: ١٥٣
﴿٤٩٧٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ الصَّبْرِ تَقَدَّمَ عَلَيْهِ غَدًا؛ الكافي ج: ٢: ص: ٩٠
٦-٢-١-٦- الظَّفَرُ، الْفَتْحُ، الْمِفْتَاحُ، الْغَلْبَةُ، وَ..

١-٦-٢-١-٦- الْفَتْحُ

﴿٤٩٧٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: كَمْ يَفْتَحُ بِالصَّبْرِ مَنْ غَلَقَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥
﴿٤٩٨٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِصْبِرُوا عَلَى ابْنِ هِنْدٍ سَاعَةً يَفْتَحِ اللَّهُ لَكُمْ؛ فقه القرآن ج: ١: ص: ٣٧٥

﴿٤٩٨١﴾ العسكري عليه السلام: وَ اعْلَمْ أَنَّ الْإِلْحَاحَ فِي الْمَطَالِبِ يَسْلُبُ الْبَهَاءَ وَ يُورِثُ التَّعَبَ وَ الْعَنَاءَ فَاصْبِرْ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ لَكَ بَابًا يَسْهَلُ الدُّخُولُ فِيهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٣: ص: ٢٩
﴿٤٩٨٢﴾ الرسول ﷺ: يَا عَلِيُّ بِكُمْ يَفْتَحُ هَذَا الْأَمْرُ وَ بِكُمْ يُخْتَمُ عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٣: ص: ١٤٢

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۱۱-۵-۲-۱-۶- اجابت

﴿۴۹۷۲﴾ هرگاه شخصی به سختی و ناراحتی دچار شود، باید روزه بگیرد زیرا که خداوند می‌فرماید: از نماز و شکیبایی یاری بجوید و شکیبایی در اینجا روزه است و فرمود: دعای روزه‌دار در هنگام افطار مستجاب می‌شود.

﴿۴۹۷۳﴾ نزدیک‌ترین مردم به اجابت دعا و رحمت پروردگار، فرمان‌بردار بدون چاره و علاج است که راه دیگری برای رسیدن به درخواستش ندارد. به‌ویژه آن‌گاه که شکیبایی به انتها رسیده باشد.

﴿۴۹۷۴﴾ شکیبایی و پایداری، یآوری است برای استجاب دعا.

﴿۴۹۷۵﴾ خداوند پایداری را یآوری برای غلبه بر هدف و رسیدن به اجر، قرارداد.

﴿۴۹۷۶﴾ بنده‌ی من نوح، از تو در برابر قومش صبورتر بود و مدت درازی با قوم خود مدارا نمود و برای ایشان دلیل و منطق می‌آورد؛ و وقتی پس از سال‌های طولانی، دعوت او را اجابت نکردند، غضبناک شد، من هم از غضب او به خشم آمدم و نفرین او را درباره‌ی عذاب قومش اجابت کردم.

۱۲-۵-۲-۱-۶- گرفتن حاجت و نیاز

﴿۴۹۷۷﴾ نیازها و اسباب آن نزد خداست. آن‌ها را نزد خدا بجوید. پس هرکس نیازتان را رفع کرد، آن را با صبر از خدا بگیرید.

﴿۴۹۷۸﴾ بر تو باد که تقوای الهی و صبر را پیشه‌ی خود سازی، که فردای قیامت پاداشش را خواهی دید.

۶-۱-۲-۶- پیروزی، گشایش، کلیدها، چیرگی

۱-۶-۱-۲-۶- پیروزی

﴿۴۹۷۹﴾ چه بسیار قفل‌هایی که با صبر باز شود.

﴿۴۹۸۰﴾ پسر هند را مدتی تحمل کنید، خداوند برایتان گشایشی ایجاد می‌کند.

﴿۴۹۸۱﴾ بدان که اصرار در درخواست (از هموعان)، درخشندگی آدمی را زایل می‌سازد و رنج و سختی باقی می‌گذارد. پس صبر کن تا خداوند متعال دری بر تو بگشاید که داخل شدن آسان باشد.

﴿۴۹۸۲﴾ ای علی، به واسطه‌ی تو این امر گشوده می‌شود و با تو ختم شده و پایان می‌پذیرد، پس بر تو باد به شکیبایی پس بدان و آگاه باش که سرانجام نیکو از آن پرهیزگاران است.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، نَتَائِجُ قِلَّةِ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٤٩٨٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اَنِي مِنْهُ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى يَحُلُّ بِهِ فِي مُخَالَفَتِي وَ
الْإِمْسَاكِ عَنْ نُصْرَتِي مَا أَحَلَّ قَوْمُ مُوسَى بَأَنْفُسِهِمْ فِي مُخَالَفَةِ هَارُونَ وَتَرْكِ طَاعَتِهِ وَرَأَيْتُ
تَجَرُّعَ الْغُصَصِ وَرَدَّ أَتْفَاسِ الصُّعْدَاءِ وَلَزُومَ الصَّبْرِ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ؛ بحار الأنوار ج: ٣٨ ص: ١٧٥

﴿٤٩٨٤﴾ الرسول ﷺ: فَاسْتَفْتِيحُوا أَعْمَالَكُمْ بِالصَّبْرِ عَلَى الْجِهَادِ وَالتَّمَسُّوْا بِذَلِكَ مَا وَعَدَكُمْ اللَّهُ؛

بحار الأنوار ج: ٢٠ ص: ١٢٥

٢-٦-٢-١-٦- المفتاح

﴿٤٩٨٥﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): لِكُلِّ نِعْمَةٍ مُفْتَحٌ وَ مِغْلَاقٌ فَمِفْتَاحُهَا الصَّبْرُ وَ مِغْلَاقُهَا الْكَسَلُ؛

شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٢٢

١-٢-٦-٢-١-٦- مفتاح الدَّرَكِ

﴿٤٩٨٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الدَّرَكِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٥

٢-٢-٦-٢-١-٦- مفتاحُ الشَّرَفِ

(٤٩٨٧) أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الشَّرَفِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩.

٣-٢-٦-٢-١-٦- مفتاحُ الظفر

﴿٤٩٨﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الظَّفَرِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣٢٢

٤-٢-٦-٢-١-٦- مفتاحُ الفرج

﴿٤٩٨٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرْجِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٠٧

(۴۹۹۰) امیر المؤمنین علیہ السلام:

الصَّبْرُ مِفْتَاحُ مَا يُرْجَى وَكُلُّ خَيْرٍ بِهِ يَكُونُ

دیوان الإمام علی علیہ السلام ص: ۴۴۵

٣-٦-٢-١-٦- الغلبة

﴿٤٩١﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ، الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَاعْلَمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ - الأنفال ٤٩١-٤٩٥

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۹۸۳﴾ به درستی که من به منزله‌ی هارونم نسبت به موسی؛ آنچه به دلیل مخالفت و ترک اطاعت هارون بر سر قوم موسی آمد، در نتیجه مخالفت و خودداری از یاری من، بر سر این قوم خواهد آمد. دیدم که غصه‌ها را جرعه‌جرعه فرو می‌برم و نفَس‌ها را به‌سختی (یکی پس از دیگری) سپری می‌کنم، دانستم شکیبایی لازم است تا اینکه خدای عزیز و جلیل راهی (برایم) بگشاید.

﴿۴۹۸۴﴾ با شکیبایی در پیکار، پیروزی بجوید و گره از کارتان باز کنید. و بدین وسیله آنچه خدا به شما وعده داده، طلب کنید.

۲-۶-۱-۲-۲-۲ کلید

﴿۴۹۸۵﴾ برای هر نعمتی یک کلید و یک قفل وجود دارد، کلید آن شکیبایی و قفل آن تنبلی است.

۱-۲-۶-۱-۲-۲-۱ کلید دستیابی

﴿۴۹۸۶﴾ صبر، کلید رسیدن به هدف است.

۲-۲-۶-۱-۲-۶-۲ کلید شرافت

﴿۴۹۸۷﴾ صبر، کلید سربلندی و شرافت است.

۳-۲-۶-۱-۲-۶-۲ کلید پیروزی

﴿۴۹۸۸﴾ صبر، کلید پیروزی است.

۴-۲-۶-۱-۲-۶-۲ کلید گشایش

﴿۴۹۸۹﴾ صبر، مفتاح و راه‌گشای فرج است.

﴿۴۹۹۰﴾ شکیبایی، کلیدی است برای آنچه امید می‌رود و هر خیری با آن قابل دستیابی است.

۳-۲-۶-۱-۲-۶-۳ چیرگی

﴿۴۹۹۱﴾ ای پیامبر! مؤمنان را به جنگ (با دشمن) تشویق کن؛ هرگاه از شما بیست نفر با استقامت باشند، بر دویست نفر غلبه می‌کنند؛ و اگر صد نفر باشند، بر هزار نفر از کسانی که کافر شدند، پیروز می‌گردند؛ چرا که آن‌ها گروهی هستند که نمی‌فهمند. هم‌اکنون خداوند به شما تخفیف داد و دانست که در شما ضعفی است؛ بنابراین، هرگاه یکصد نفر با استقامت از شما باشند، بر دویست نفر پیروز می‌شوند؛ و اگر یک‌هزار نفر باشند، بر دو هزار نفر به فرمان خدا غلبه خواهند کرد؛ و خدا با صابران است.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٤٩٩٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أ تَرَوْنَ الْعَلْبَةَ لِمَنْ صَبَرَ بَغَيْرِ نَصْرٍ؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٢٦

﴿٤٩٩٣﴾ يا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا قَالَ كَانَ الْحُكْمُ فِي أَوَّلِ النُّبُوَّةِ فِي أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّ الرَّجُلَ الْوَاحِدَ وَجِبَ عَلَيْهِ أَنْ يُقَاتِلَ عَشْرَةَ مِنَ الْكُفَّارِ فَإِنْ هَرَبَ مِنْهُمْ فَهُوَ الْفَارُّ مِنَ الزَّخْفِ وَالْمِائَةُ يُقَاتِلُوا أَلْفًا ثُمَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّ فِيهِمْ ضَعْفًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى ذَلِكَ فَأَنْزَلَ الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلَّمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٠

﴿٤٩٩٤﴾ العسكري عليه السلام: أَخْبَرَنِي بِالْقُوَّةِ الَّتِي قَوَّى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا الْعِبَادَ فِي تَعَالُبِ تِلْكَ الْأُمُورِ السَّيِّئَةِ وَالْأَهْوَاءِ الْمُرْدِيَةِ قَالَ الْعِلْمُ وَالْعَقْلُ وَالْعَمَلُ بِهِمَا وَصَبْرُ النَّفْسِ عَنْ شَهَوَاتِهَا؛

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٢١

﴿٤٩٩٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ نَسَخَهَا سُبْحَانَهُ فَقَالَ الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلَّمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ؛ وسائل الشيعة

ج: ١٥ ص: ٨٥

﴿٤٩٩٦﴾ العسكري عليه السلام: قَالَ لَهُمْ مَعَاشِرَ الْيَهُودِ إِنَّ مُحَمَّدًا وَعَدَ أَصْحَابَهُ الظَّفَرَ يَوْمَ بَدْرٍ إِنْ يَصْبِرُوا فَصَبَرُوا وَظَفِرُوا وَعَدَهُمُ الظَّفَرَ يَوْمَ أَحُدٍ أَيْضًا إِنْ صَبَرُوا فَفَشَلُوا وَخَالَفُوا فَلِذَلِكَ أَصَابَهُمْ مَا أَصَابَهُمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ أَطَاعُوا فَصَبَرُوا وَلَمْ يُخَالَفُوا غَلِبُوا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٣٥

﴿٤٩٩٧﴾ العسكري عليه السلام: وَأَمَّا عَمَارُ بْنُ يَاسِرٍ، فَلَمْ يَقُمْ عَنْهُمْ وَلَكِنْ قَالَ لَهُمْ مَعَاشِرَ الْيَهُودِ إِنَّ مُحَمَّدًا وَعَدَ أَصْحَابَهُ الظَّفَرَ يَوْمَ بَدْرٍ إِنْ صَبَرُوا فَصَبَرُوا وَظَفِرُوا، وَعَدَهُمُ الظَّفَرَ يَوْمَ أَحُدٍ أَيْضًا إِنْ صَبَرُوا، فَفَشَلُوا وَخَالَفُوا، فَلِذَلِكَ أَصَابَهُمْ مَا أَصَابَهُمْ، وَلَوْ أَنَّهُمْ أَطَاعُوا وَصَبَرُوا وَلَمْ يُخَالَفُوا

لَمَا غَلِبُوا؛ تفسير الإمام العسكري ص: ٥١٥

٤-٦-٢-١-٦- لم يكسر

﴿٤٩٩٨﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ الْحُرَّ حُرٌّ عَلَى جَمِيعِ أَحْوَالِهِ إِنْ نَابَتْهُ نَائِبَةٌ صَبَرَ لَهَا وَإِنْ تَرَكَتْ عَلَيْهِ الْمَصَائِبُ لَمْ تَكْسِرْهُ وَإِنْ أُسِرَ وَقُهِرَ وَاسْتُبْدِلَ بِالْيُسْرِ عُسْرًا كَمَا كَانَ يُوسُفُ الصَّدِيقُ الْأَمِينُ عليه السلام لَمْ يَضُرُّ حُرِّيَّتَهُ أَنْ اسْتُعِيدَ وَأُسِرَ وَقُهِرَ وَلَمْ تَضُرَّهُ ظُلْمَةُ الْجُبِّ وَوَحْشَتُهُ وَمَا نَالَهُ أَنْ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبوری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۴۹۹۲﴾ آیا باور کرده‌اید که آن که تنها تکیه بر صبر خویش کند بدون آن که از خدا یاری جوید پیروز است؟!

﴿۴۹۹۳﴾ ای پیامبر، مؤمنان را به نبرد برانگیز، اگر از شما بیست تن شکیا باشند، بر دویست تن چیره خواهند شد و اگر از شما صد تن باشند، بر هزار تن از بی‌ایمانان پیروز می‌شوند، فرمود: حکم در آغاز نبوت در بین یاران پیامبر ﷺ چنین بود که: واجب بود هر مردی برابر ده نفر از کفار ایستادگی کند و اگر از آن‌ها فرار می‌کرد فراری از جنگ به حساب می‌آمد و صد نفر باید برابر هزار نفر از کفار ایستادگی می‌کردند، سپس خداوند به سبب ضعف آن‌ها که معلوم شد قادر به آن نیستند چنین آیه‌ای نازل کرد: " اکنون خدا به شما تخفیف داد و دانست که در شما سستی است. و اگر بین شما صد نفر شکیا باشد بر دویست تن غالب خواهند شد.

﴿۴۹۹۴﴾ مرا از نیرویی باخبر ساز که خداوند به مردم داده تا با آن به مبارزه با کارهای زشت و گناه و اعمال ناپسند برخیزند؟ پاسخ داد: علم و عقل، و عمل به آن دو؛ و نگاهداشتن نفس از شهوت‌رانی.

﴿۴۹۹۵﴾ اگر از شما بیست نفر شکیا باشند بر دویست نفر پیروز می‌شوند و اگر از شما صد نفر باشند بر هزار نفر از کسانی که کافرنده غلبه خواهند کرد، بعد این آیه را نسخ نموده و چنین فرمود: دانست که در شما ضعف راه یافته پس تخفیف داد، پس اگر صد نفر صبور و شکیا باشید، در برابر دویست نفر و اگر هزار نفر باشید، به اجازه‌ی خدا، در برابر دو هزار نفر غالب خواهید شد.

﴿۴۹۹۶﴾ به آن‌ها گفت: ای یهودیان، محمد ﷺ به اصحابش در روز جنگ بدر به شرط صبر، وعده‌ی پیروزی داد. شکیبایی ورزیدند و پیروز شدند. و همچنین روز جنگ أُحُد نیز، به شرط صبر، وعده‌ی پیروزی داد. سستی کردند و مخالف آن را انجام دادند. در نتیجه بر سرشان آمد آنچه بر سرشان آمد.

﴿۴۹۹۷﴾ و اما عمار با آن‌ها برنخواست ولی به آن‌ها گفت: ای یهودیان، محمد ﷺ به اصحابش در روز جنگ بدر به شرط صبر، وعده‌ی پیروزی داد. سپاهیان شکیبایی ورزیدند و پیروز شدند؛ و همچنین روز جنگ أُحُد نیز، به شرط صبر، وعده‌ی پیروزی داد، ولی ایشان سستی کردند و مخالف آن را انجام دادند. در نتیجه شد آنچه شد (شکست خوردند)؛ و اگر آن‌ها اطاعت می‌کردند و مخالفت نمی‌ورزیدند، پیروز می‌شدند.

۴-۲-۱-۶- شکسته نمی‌شود

﴿۴۹۹۸﴾ آزاده، در همه حال آزاده است. اگر مشکلاتی به او برسد صبر می‌کند. مصیبت‌ها، هرچند پیاپی باشند و حتی اگر شکست بخورد و اسیر شود، درهم نمی‌شکند و تلاش می‌کند دوره‌ی مشکلات را گذرانده، به شرایط آسان برسد. همانند یوسف راستگو و امانت‌دار، که بردگی و اسارت و شکست، به آزادگی‌اش لطمه نزد. و همچنین تاریکی و وحشت چاه و آنچه بر سرش

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

مَنْ اللَّهُ عَلَيْهِ فَجَعَلَ الْجَبَّارَ الْعَالِي لَهُ عَبْدًا بَعْدَ أَنْ كَانَ مَلِكًا فَأَرْسَلَهُ وَرَحِمَ بِهِ أُمَّتَهُ وَكَذَلِكَ
الصَّبْرُ يُعْقِبُ خَيْرًا فَاصْبِرُوا وَوَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْخَيْرِ تُوَجَّرُوا؛ مسكن الفؤاد ص: ٤٦

٥-٦-٢-١-٦- لم يهزم

﴿٤٩٩٩﴾ الرسول ﷺ: لَمْ يَهْزَمْ اثْنَا عَشَرَ أَلْفًا مِنْ قِلَّةٍ إِذَا صَبَرُوا وَصَدَّقُوا؛ وسائل الشيعة ج: ١٥

ص: ١٣٦

٦-٦-٢-١-٦- الظفر

﴿٥٠٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اصْبِرْ تَظْفَرْ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٥٠١﴾ اصْبِرْ كَمَا صَبَرُوا تَظْفَرْ كَمَا ظَفَرُوا؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٢٦٩

﴿٥٠٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ أَحَدُ الظَّفَرَيْنِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٥٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ ظَفَرٌ الْعَجَلُ خَطَرٌ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٥٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى مَضَضِ الْغُصَصِ يُوجِبُ الظَّفَرَ بِالْفُرْصِ؛ غرر الحكم

ص: ٢٨٣

﴿٥٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ كَفِيلٌ بِالظَّفَرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٥٠٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الظَّفَرِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣٢٢

﴿٥٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ مِنْ أَسْبَابِ الظَّفَرِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٤١

﴿٥٠٨﴾ العسكري عليه السلام: إِنَّ مُحَمَّدًا وَعَدَ أَصْحَابَهُ الظَّفَرَ يَوْمَ بَدْرٍ إِنْ يَصْبِرُوا فَصَبَرُوا وَظَفَرُوا

وَعَدَهُمُ الظَّفَرَ يَوْمَ أَحَدٍ أَيْضًا إِنْ صَبَرُوا فَفَشِلُوا وَخَالَفُوا فَلِذَلِكَ أَصَابَهُمْ مَا أَصَابَهُمْ؛

بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٣٥

﴿٥٠٩﴾ عيسى عليه السلام: إِنَّكُمْ لَنْ تَنَالُوا مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَلَنْ تَظْفَرُوا بِمَا

تَأْمَلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛ تحف العقول ص: ٥٠٢

﴿٥١٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: بَشِّرْ نَفْسَكَ إِذَا صَبَرْتَ بِالنُّجْحِ [بِالنَّجَاحِ] وَ الظَّفَرِ؛ غرر الحكم

ص: ٢٨٣

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

آمد، استقامت او را در هم شکست، تا اینکه خداوند بر او منت گذاشت و آن زورگوی متکبر را بعد از پادشاهی، بنده‌ی او گردانید و او را رسالت و پیامبری داد و به واسطه‌ی او قومی را مورد رحمت قرار داد. و چنین است که صبر، خیر و نیکی به دنبال دارد. پس شکیبایی بورزید و نفس خود را برای امور خیر آماده کنید، که پاداش دریافت خواهید کرد.

۵-۶-۲-۱-۶- شکست نمی‌خورد

﴿۴۹۹۹﴾ هرگز لشکر دوازده هزار نفره اگر شکیبا و جدی باشند، از کمی تعداد شکست نمی‌خورند.

۶-۶-۲-۱-۶- پیروزی

﴿۵۰۰﴾ صبر کن تا به پیروزی دست یابی.

﴿۵۰۱﴾ همان‌طور که (گذشتگان) صبر کردند تو نیز صبر کن، همان‌طور که آن‌ها پیروز شدند تو هم پیروز می‌شوی.

﴿۵۰۲﴾ صبر، یکی از دو پیروزی است.

﴿۵۰۳﴾ صبر، پیروزی است و ناشکیبایی و عجله، مواجه‌شدن با خطر.

﴿۵۰۴﴾ صبر بر درد غصه‌ها، سبب پیروزی است بر فرصت‌ها.

﴿۵۰۵﴾ صبر، ضامن پیروزی است.

﴿۵۰۶﴾ صبر، کلید پیروزی است.

﴿۵۰۷﴾ صبر، از اسباب پیروزی است.

﴿۵۰۸﴾ محمد ﷺ به اصحابش در روز جنگ بدر به شرط صبر، وعده‌ی پیروزی داد. سپاهیان شکیبایی ورزیدند و پیروز شدند. و همچنین روز جنگ أُحُد نیز، به شرط صبر، وعده‌ی پیروزی داد، ولی ایشان سستی کردند و خلاف آن را انجام دادند. در نتیجه شد آنچه شد (شکست خوردند).

﴿۵۰۹﴾ به‌راستی شما جز با ترک آنچه به آن میل و رغبت فراوان دارید، هرگز به خواسته‌هایتان دست نمی‌یابید؛ و جز در پرتو صبر بر آنچه برایتان ناخوشایند است، به آرزوهایتان نخواهید رسید.

﴿۵۱۰﴾ هرگاه شکیبایی ورزیدی نفست را به برآورده‌شدن حاجت مژده بده.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٠١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: تَخَلَّقْ بِأَخْلَاقِي إِنِّي أَنَا الصَّبُورُ وَ الصَّابِرُ إِن مَاتَ مَعَ الصَّبْرِ مَاتَ شَهِيداً وَ إِن عَاشَ عَاشَ عَزِيزاً وَ اعْلَمُوا أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى الْمَطْلُوبِ غُنَوَانُ الظَّفَرِ وَ الصَّبْرُ عَلَى الْمِحَنِ غُنَوَانُ الْفَرْجِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

﴿٥٠٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: حَلَاوَةُ الظَّفَرِ تَمْحُو مَرَارَةَ الصَّبْرِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٤

﴿٥٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: دَوَامُ الصَّبْرِ غُنَوَانُ الظَّفَرِ وَ النَّصْرُ؛ غررالحكم ص: ٢٨٣

﴿٥٠٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبْرُكَ عَلَى تَجَرُّعِ الْغُصَصِ يُظْفِرُكَ بِالْفَرْصِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٤

﴿٥٠٥﴾ الصادق عليه السلام: فَاصْبِرُوا تَظْفَرُوا؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٦

﴿٥٠٦﴾ الرسول ﷺ: فَمَنْ صَبَرَ وَ احْتَسَبَ ظَفِيرَ بَكْمَالِ ثَوَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٧

﴿٥٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فِي الصَّبْرِ ظَفِيرٌ؛ غررالحكم ص: ٢٨٣

﴿٥٠٨﴾ العسكري عليه السلام: قَالَ لَهُمْ مَعَاشِرَ الْيَهُودِ إِنَّ مُحَمَّدًا وَعَدَ أَصْحَابَهُ الظَّفَرَ يَوْمَ بَدْرٍ إِنْ يَصْبِرُوا فَصَبَرُوا وَ ظَفَرُوا وَ وَعَدَهُمُ الظَّفَرَ يَوْمَ أَحَدٍ أَيْضاً إِنْ صَبَرُوا فَفَشِلُوا وَ خَالَفُوا فَلِذَلِكَ أَصَابَهُمْ مَا أَصَابَهُمْ وَ لَوْ أَنَّهُمْ أَطَاعُوا فَصَبَرُوا وَ لَمْ يُخَالَفُوا غَلَبُوا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٣٥

﴿٥٠٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قُلْ مَنْ صَبَرَ إِلَّا ظَفِيرٌ؛ غررالحكم ص: ٢٨٣

﴿٥٠١٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا ظَفِيرَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ؛ غررالحكم ص: ٢٨٣

﴿٥٠١١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَعْدُمُ الصَّبُورُ الظَّفَرُ وَ إِنْ طَالَ بِهِ الزَّمَانُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٦٤

﴿٥٠١٢﴾ عيسى عليه السلام: لَنْ تَظْفَرُوا بِمَا تَأْمُلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٣٠٤

﴿٥٠١٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَرَارَةُ الصَّبْرِ تُثْمِرُ الظَّفَرَ؛ غررالحكم ص: ٢٨٣

﴿٥٠١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَرَارَةُ الصَّبْرِ تَذْهَبُهَا حَلَاوَةُ الظَّفَرِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٣

﴿٥٠١٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مِفْتَاحُ الظَّفَرِ لَزُومُ الصَّبْرِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٣

﴿٥٠١٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ اسْتَوَظَّ مَرْكَبَ الصَّبْرِ ظَفِيرٌ؛ غررالحكم ص: ٢٨٣

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۰۱۱﴾ خدا به داود گفت: اخلاق خود را مانند اخلاق من کن. من بسیار شکیبایم و انسان شکبیا و صابر اگر در حال صبر بمیرد، شهید مرده است و اگر زنده بماند با عزت زندگی خواهد کرد. بدانید که خویشتن‌داری در مقابل آنچه مورد علاقه است، سرلوحه‌ی پیروزی و شکیبایی بر محنت‌ها، سرلوحه‌ی فرج و گشایش است.

﴿۵۰۱۲﴾ شیرینی پیروزی، تلخی صبر را محو می‌کند.

﴿۵۰۱۳﴾ دوام صبر، علامت پیروزی و دریافت کمک است.

﴿۵۰۱۴﴾ تحمل غصه‌ها تو را بر بهره‌گیری از فرصت‌ها موفق می‌کند.

﴿۵۰۱۵﴾ شکبیا باشید که پیروز خواهید شد.

﴿۵۰۱۶﴾ پس هر که در راه خدا صبر کند و با خدا معامله کند، به کمال ثواب و پاداش خویش نایل می‌گردد.

﴿۵۰۱۷﴾ پیروزی در صبر است.

﴿۵۰۱۸﴾ به آن‌ها گفت: ای یهودیان، محمد ﷺ به اصحابش در روز جنگ بدر به شرط صبر، وعده‌ی پیروزی داد. سپاهیان شکیبایی ورزیدند و پیروز شدند. و همچنین روز جنگ أُحُد نیز، به شرط صبر، وعده‌ی پیروزی داد، ولی ایشان سستی کردند و خلاف آن را انجام دادند. در نتیجه شد آنچه شد (شکست خوردند).

﴿۵۰۱۹﴾ کم است کسی که شکیبایی ورزد مگر اینکه پیروز می‌شود.

﴿۵۰۲۰﴾ برای کسی که صبر ندارد پیروزی متصور نیست.

﴿۵۰۲۱﴾ انسان صبور، پیروزی را از دست نخواهد داد، اگرچه زمان آن به درازا بکشد.

﴿۵۰۲۲﴾ جز در پرتو صبر بر ناملایمات، به آرزوهایتان نخواهید رسید.

﴿۵۰۲۳﴾ تلخی صبر، پیروزی به بار می‌آورد.

﴿۵۰۲۴﴾ شیرینی پیروزی، تلخی صبر را از بین می‌برد.

﴿۵۰۲۵﴾ کلید پیروزی، همراهی با صبر است.

﴿۵۰۲۶﴾ هر که صبر را به‌عنوان وسیله‌ی سواری برگزیند، پیروز می‌شود.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٠٢٧﴾ الرسول ﷺ: مِنْ أَقَلِّ مَا أُوتِيتُمْ الْيَقِينَ وَ عَزِيمَةَ الصَّبْرِ وَ مَنْ أُعْطِيَ حَظَّهُ مِنْهُمَا لَمْ يُبَالِ مَا فَاتَهُ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ وَ صِيَامِ النَّهَارِ وَ لَآنَ تَصْبِرُوا عَلَى مِثْلِ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يُوَافِيَنِي كُلُّ امْرِئٍ مِنْكُمْ بِمِثْلِ عَمَلِ جَمِيعِكُمْ وَ لَكِنِّي أَخَافُ أَنْ يُفْتَحَ عَلَيْكُمْ الدُّنْيَا بَعْدِي فَيُنْكَرَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا وَ يُنْكَرَ كُلُّ أَهْلِ السَّمَاءِ عِنْدَ ذَلِكَ فَمَنْ صَبَرَ وَ احْتَسَبَ ظَفَرَ بِكَمَالِ ثَوَابِهِ ثُمَّ قَرَأَ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَ مَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَ لَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٧

﴿٥٠٢٨﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَبَرَ ظَفَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٢١ ص: ٢١٠

﴿٥٠٢٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ فَنَفْسَهُ وَقَرَّ وَ بِالثَّوَابِ ظَفَرَ وَ لِلَّهِ سُبْحَانَهُ أَطَاعَ؛

غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٥٠٣٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ يَصْبِرُ يَظْفِرُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٥٠٣١﴾ مِنْ يَعْقُوبَ إِسْرَائِيلَ اللَّهُ بْنُ إِسْحَاقَ ذَبِیحَ اللَّهِ إِلَى قَوْلِهِ وَ كَانَ لِي ابْنٌ وَ كَانَ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ إِلَى قَوْلِهِ وَ هُوَ مِنَ الْمُحَبُّوسِينَ عِنْدَكَ إِنِّي أَخْبَرْتُكَ أَنِّي لَمْ أُسْرِقْ وَ لَمْ أَلْدِ سَارِقًا فَلَمَّا قَرَأَ يُوسُفُ كِتَابَهُ بَكَى وَ كَتَبَ إِلَيْهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اصْبِرْ كَمَا صَبَرُوا تَظْفِرْ كَمَا ظَفَرُوا؛

بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ٢٦٩

﴿٥٠٣٢﴾ العسكري عليه السلام: وَ أَمَّا عَمَارُ بْنُ يَاسِرٍ، فَلَمْ يَقُمْ عَنْهُمْ وَ لَكِنْ قَالَ لَهُمْ مَعَاشِرَ الْيَهُودِ إِنَّ مُحَمَّدًا وَعَدَ أَصْحَابَهُ الظَّفَرَ يَوْمَ بَدْرٍ إِنْ صَبَرُوا فَصَبَرُوا وَ ظَفَرُوا، وَ وَعَدَهُمُ الظَّفَرَ يَوْمَ أُحُدٍ أَيْضًا إِنْ صَبَرُوا، فَفَشَلُوا وَ خَالَفُوا، فَلِذَلِكَ أَصَابَهُمْ مَا أَصَابَهُمْ، وَ لَوْ أَنَّهُمْ أَطَاعُوا وَ صَبَرُوا وَ لَمْ يُخَالِفُوا لَمَّا غَلَبُوا؛ تفسير الإمام العسكري ص: ٥١٥

﴿٥٠٣٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

وَقُلْ مَنْ جَدَّ فِي أَمْرِ يُطَالِبُهُ فَاسْتَصْحَبَ الصَّبْرَ إِلَّا فَازَ بِالظَّفَرِ

بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٤١١

٧-٦-٢-١-٦-المُلْكُ

﴿٥٠٣٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قُلْ مَنْ صَبَرَ إِلَّا مَلَكٌ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

٨-٦-٢-١-٦-الْقُدْرَةُ

﴿٥٠٣٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قُلْ مَنْ صَبَرَ إِلَّا قَدَرٌ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۰۲۷﴾ از کمیاب‌ترین چیزهایی که به شما داده شد یقین و صبر است و هرکس حظ و بهره‌ای از این دو به او رسد باک نداشته باشد از آنچه از بیداری شب‌ها و روزه‌ی روزها از او فوت شود. و اگر شما بر آنچه هستید صبر کنید نزد من بهتر است از اینکه هریک از شما به اندازه‌ی همه‌ی بندگان، عمل انجام دهد. ولی می‌ترسم بعد از من دنیا به شما رو کرده شما را به خود جذب کند آن‌گاه یکدیگر را انکار نمایید. در آن وقت اهل آسمان شما را انکار می‌کنند؛ پس هرکه در راه خدا صبر کند به کمال ثواب و پاداش خویش نایل می‌گردد. سپس حضرت این آیه را قرائت فرمود: " آنچه نزد شماست فانی می‌شود، اما آنچه نزد خداست باقی است و کسانی را که صبر و استقامت پیشه کنند به بهترین شکل به اعمالشان پاداش خواهیم داد.. "

﴿۵۰۲۸﴾ هرکه شکیبایی ورزد پیروز می‌شود.

﴿۵۰۲۹﴾ هرکه شکیبایی ورزد، درواقع نفس خود را بزرگ‌داشته و خدای سبحان را فرمان‌برداری کرده است.

﴿۵۰۳۰﴾ هرکه شکیبایی ورزد پیروز می‌شود.

﴿۵۰۳۱﴾ این نامه از یعقوب، اسرائیل‌الله پسر اسحاق، قربانی خداست... پسری داشتم که از محبوب‌ترین کسانی نزد من بود و او نزد تو زندانی است. تو را باخبر کنم که من دزد نبوده‌ام و فرزند سارقی هم ندارم. وقتی یوسف نامه را خواند گریست و برایش نوشت " به نام خداوند بخشنده‌ی مهربان، شکیبا باش، همان‌طور که پیشینیان شکیبایی ورزیدند و بدان که پیروز می‌شوی، همان‌طور که پیروز شدند.

﴿۵۰۳۲﴾ و اما عمار با آن‌ها برنخواست ولی به آن‌ها گفت: ای یهودیان، محمد ﷺ به اصحابش در روز جنگ بدر به شرط صبر، وعده‌ی پیروزی داد. سپاهیان شکیبایی ورزیدند و پیروز شدند؛ و همچنین روز جنگ اُحُد نیز، به شرط صبر، وعده‌ی پیروزی داد، ولی ایشان سستی کردند و مخالف آن را انجام دادند. در نتیجه شد آنچه شد (شکست خوردند)؛ و اگر آن‌ها اطاعت می‌کردند و مخالفت نمی‌ورزیدند، پیروز می‌شدند.

﴿۵۰۳۳﴾ و کم است کسی که در رسیدن به مطلوب، کوشش و جدیت نماید و صبر و مقاومت را نیز به آن ضمیمه کند، مگر اینکه حتما پیروز می‌شود.

۷-۶-۱-۶ پادشاهی

﴿۵۰۳۴﴾ کم است کسی که شکیبایی ورزد مگر اینکه مالک می‌شود.

۸-۶-۱-۶ قدرت

﴿۵۰۳۵﴾ کم است کسی که شکیبایی ورزد مگر اینکه پیروز می‌شود.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

٧-٢-١-٦- المالُ و الولدُ و الحياةُ

١-٢-٧-١-٦- المالُ

﴿٥٠٣٦﴾ الصادق عليه السلام: كَانَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِنَا بِالْمَدِينَةِ فَضَاقَ ضَيْقًا شَدِيدًا وَاشْتَدَّتْ حَالُهُ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَذْهَبَ فَخَذُ حَانُوتَا فِي السُّوقِ وَابْسُطْ بَسَاطًا وَلِيَكُنْ عِنْدَكَ جَرَّةٌ مَاءٍ وَالزَّمْ بَابَ حَانُوتِكَ ثُمَّ ذَكَرَ أَنَّهُ فَعَلَ ذَلِكَ وَصَبَرَ فَرَزَقَهُ اللَّهُ وَكَثُرَ مَالُهُ وَاتَّزَى؛ وسائل الشيعة ج: ١٧ ص: ٥٦

٢-٧-٢-١-٦- الولدُ

﴿٥٠٣٧﴾ الكاظم عليه السلام: إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً فَانْتَأَى لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَصَبَرَ بِذَلِكَ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنَسَهُ بِإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ فَصَارُوا ثَلَاثَةً؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ١٢

٣-٧-٢-١-٦- الإخياءُ

﴿٥٠٣٨﴾ الرسول عليه السلام: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ فِي أُمَّتِي مِثْلَ صَابِرَةِ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَا كَانَ مِنْ خَيْرِهَا فَقَالَ كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ امْرَأَةٌ وَكَانَ لَهَا زَوْجٌ وَلَهَا مِنْهُ غُلَامَانِ فَأَمَرَهَا بِطَعَامٍ لِيَدْعُو عَلَيْهِ النَّاسُ فَفَعَلَتْ وَاجْتَمَعَ النَّاسُ فِي دَارِهِ فَانْطَلَقَ الْغُلَامَانِ يَلْعَبَانِ فَوَقَعَا فِي بئرٍ كَانَتْ فِي الدَّارِ فَكَرِهَتْ أَنْ تُنْغَصَّ عَلَى زَوْجِهَا الضَّيَافَةَ فَأَذْخَلَتْهُمَا الْبَيْتَ وَسَجَّهَتْهُمَا بِثَوْبٍ فَلَمَّا فَرَعُوا دَخَلَ زَوْجُهَا فَقَالَ آيْنَ ابْنَايَ قَالَتْ هُمَا فِي الْبَيْتِ وَإِنَّهَا كَانَتْ تَمْسَحُ بِشَيْءٍ مِنَ الطَّيِّبِ وَتَعَرَّضَتْ لِلرَّجُلِ حَتَّى وَقَعَ عَلَيْهَا ثُمَّ قَالَ آيْنَ ابْنَايَ قَالَتْ هُمَا فِي الْبَيْتِ فَنَادَاهُمَا أَبُوهُمَا فَخَرَجَا يَسْعِيَانِ فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَقَدْ كَانَا مَيِّتَيْنِ وَلَكِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَحْيَاهُمَا ثَوَابًا لَصَبْرِي؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٥٠

٤-٧-٢-١-٦- ميراثُ الأرضِ

﴿٥٠٣٩﴾ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ - الأعراف ١٢٨

﴿٥٠٤٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ لَا تَعَاجِلُوا الْأَمْرَ قَبْلَ بُلُوغِهِ فَتَنْدَمُوا؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١٠٠

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۷-۲-۱-۶- مال و فرزند و زندگی

۱-۷-۲-۱-۶- مال و ثروت

﴿۵۰۳۶﴾ یکی از دوستان ما در مدینه در سختی و گرفتاری شدیدی قرار گرفته بود. حضرت صادق فرمود: برو در بازار دکانی بگیر و بساطی پهن کن و کوزه‌ی آبی هم آنجا بگذار و مرتب در دکان حاضر شو. آن کار را کرد و بر آن مداومت ورزید و از همین راه مال فراوان به دست آورد و ثروتمند شد.

۲-۱-۷-۲-۶- فرزند

﴿۵۰۳۷﴾ ابراهیم امتی مطیع خدا و خالص بوده و از مشرکان نبود و او تا جایی که خدا می‌خواست، بر این تنهایی شکیبایی ورزید. سپس خدای تبارک و تعالی او را با اسماعیل و اسحاق مأنوس کرد و سه نفر شدند.

۳-۱-۷-۲-۶- زنده کردن

﴿۵۰۳۸﴾ پیامبر خدا فرمود: خدا را سپاس می‌گزارم که در امت من مانند صابره‌ی بنی‌اسرائیل قرار داد. یکی از اصحاب پرسید: ای رسول خدا، صبر صابره‌ی بنی‌اسرائیل چگونه بود؟ حضرت فرمود: در بنی‌اسرائیل زن و شوهری بودند، این زن و شوهر دو پسر داشتند، روزی شوهر به زنش گفت: غذایی درست کن تا چند نفر از مردم را دعوت کنم. زن مطابق دستور شوهر غذایی تهیه کرد و مهمان‌ها آمدند. این زن و شوهر مشغول پذیرایی مهمانان بودند و دو پسرشان با هم بازی می‌کردند که ناگهان در چاه منزل افتادند و مردند. مادر وقتی متوجه شد که بچه‌ها در چاه افتاده و مرده‌اند جنازه‌ی آن‌ها را در پارچه‌ای پیچید و در اطافی گذاشت و هیچ‌گونه سروصدایی نکرد که مبدا وضع مهمانی شوهرش مختل گردد و به هم بخورد. وقتی شوهرش از پذیرایی مهمان‌ها فارغ شد آمد، نزد او و گفت: بچه‌ها کجایند؟ زن گفت: در خانه هستند و خود را آراسته و خوشبو نمود به‌طوری که مقدمات همبستری با شوهرش را آماده کرد و آن‌ها با هم همبستر شدند پس از آن شوهر باز پرسید فرزندانم کجا هستند؟ زن نیز گفت: در خانه هستند. آن‌گاه مرد فرزندان‌ش را صدا زد آن‌ها از اطاق دیگر خارج شدند و شتابان به‌طرف پدرشان آمدند. زن از این قضیه تعجب کرد و گفت: سبحان الله به خدا قسم که هر دو مرده بودند، ولی خداوند به خاطر صبر من این‌ها را زنده کرد.

۴-۱-۷-۲-۶- میراث زمین

﴿۵۰۳۹﴾ موسی به قوم خود گفت: از خدا یاری جویید و بردبار باشید، که زمین از آن خداست و آن را به هرکس از بندگان‌ش که بخواهد به میراث می‌دهد و پایان خوش، ویژه پرهیزگاران است. ﴿۵۰۴۰﴾ از خداوند طلب یاری کنید و صبر پیشه سازید، که خداوند، زمین خود را به بنده‌ی شایسته‌ی خود می‌سپارد و عاقبت نیک از آن پرهیزگاران است. پیش از رسیدن و آماده‌شدن مقدمات هر کار، شتاب م کنید که پشیمان می‌شوید.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٠٤١﴾ الباقر عليه السلام: عَقَدْتُ مَاءَ الْبَحْرِ فِي قَلْبِ الْعُمَرِ كَالْحِجَارَةِ وَجَاوَزْتُ بَيْنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ وَتَمَّتْ كَلِمَتُكَ الْحُسْنَى عَلَيْهِمْ بِمَا صَبَرُوا وَأَوْرَثْتَهُمْ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْتَ فِيهَا لِلْعَالَمِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ٩٦

﴿٥٠٤٢﴾ فَاصْبِرْ يَا شَيْخِي يَا أَبَا الْحَسَنِ عَلَى أَمْرِ جَمِيعِ شِيعَتِي بِالصَّبْرِ فَإِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى جَمِيعِ شِيعَتِنَا؛ بحار الأنوار ج: ٥٠ ص: ٣١٧
٨-٢-١-٦- الرِّزْقُ، حَسَنَةُ الدُّنْيَا، النِّعْمَةُ، الْعَطَاءُ، الْبَرُّ وَ ...

٨-٢-١-٦- حَسَنَةُ الدُّنْيَا

﴿٥٠٤٣﴾ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنَبُوْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَا جَزَاءَ لَآخِرَةٍ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ - النحل ٤٢-٤١
٨-٢-١-٦- الرِّزْقُ

﴿٥٠٤٤﴾ الْحَسَنُ عليه السلام: يَنْجُو الْمُتَهَدِّثُونَ الَّذِينَ لَمْ يَتَّهِمُوا اللَّهَ فِي آجَالِهِمْ طَرْفَةَ عَيْنٍ وَلَا فِي أَرْزَاقِهِمْ فَمُرُوهُمْ كَامِلَةً وَحَيَاؤُهُمْ كَامِلٌ يَصْبِرُونَ حَتَّى يَأْتِيَ لَهُمُ اللَّهُ بِرِزْقٍ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٩٩

﴿٥٠٤٥﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: كَانَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِنَا بِالْمَدِينَةِ فَضَاقَ ضَيْقًا شَدِيدًا وَاشْتَدَّتْ حَالُهُ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام اذْهَبْ فَخُذْ حَانُوتًا فِي السُّوقِ وَابْسُطْ بَسَاطًا وَلْيَكُنْ عِنْدَكَ جَرَّةُ مَاءٍ وَالزِّمْ بَابَ حَانُوتِكَ ثُمَّ ذَكَرْ أَنَّهُ فَعَلَ ذَلِكَ وَصَبَرَ فَرَزَقَهُ اللَّهُ وَكَثُرَ مَالُهُ وَآثَرَى؛ وسائل الشيعة ج: ١٧ ص: ٥٦

٨-٢-١-٦- رِزْقُ الْحَلَالِ

﴿٥٠٤٦﴾ السَّجَادُ عليه السلام: وَالزِّمَ الْقَنَاعَةَ وَالرِّضَا بِمَا قَسَمَ اللَّهُ وَإِنَّ السَّارِقَ إِذَا سَرَقَ حَبَسَهُ اللَّهُ مِنْ رِزْقِهِ وَكَانَ عَلَيْهِ إِثْمُهُ وَلَوْ صَبَرَ لَنَالَ ذَلِكَ وَجَاءَهُ مِنْ وَجْهِهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٤٢٠
﴿٥٠٤٧﴾ الرَّسُولُ عليه السلام: أَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ إِنَّهُ لَيْسَ عَبْدٌ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ إِلَّا وَلَهُ رِزْقٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حِجَابٌ فَإِنْ صَبَرَ آتَاهُ اللَّهُ بِهِ حَلَالًا وَإِنْ لَمْ يَصْبِرْ هَتَكَ الْحِجَابَ فَأَكَلَهُ حَرَامًا فَلَا يَحْمِلَنَّ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۰۴۱﴾ خدایا، آب دریا را در اوج فراوانی چون سنگ کردی و به خاطر صبری که کردند بنی اسرائیل را از دریا گذراندی و کلمات زیبایی را درباره‌ی آن‌ها به کمال رساندی، شرق و غرب زمین را که در آن برای جهانیان برکت قرار دادی به ایشان بخشیدی.

﴿۵۰۴۲﴾ درمورد امور جمیع شیعیان من شکبیا باش. زیرا " زمین در اختیار خداست، به هر کس بخواهد می‌دهد. و عاقبت پسندیده به پرهیزگاران اختصاص دارد. سلام و رحمت و برکت خدا بر تو و تمام شیعیانمان.

۸-۲-۱-۶- رزق و روزی، کار نیک دنیایی، نعمت، عطا، نیکی

۸-۲-۱-۶- خوبی‌های دنیا

﴿۵۰۴۳﴾ آن‌ها که پس از ستم‌دیدن در راه خدا، هجرت کردند، در این دنیا جایگاه (و مقام) خوبی به آن‌ها می‌دهیم؛ و ای کاش می‌دانستند پاداش آخرت از آن هم بزرگ‌تر است؛ آن‌ها کسانی هستند که صبر پیشه کردند و تنها بر پروردگارشان توکل می‌کنند.

۲-۸-۲-۱-۶- رزق و روزی

﴿۵۰۴۴﴾ هدایت‌شدگان، نجات پیدا می‌کنند، آنان (کسانی هستند) که لحظه‌ای خدا را در مرگ‌ها و روزی‌هایشان متهم نمی‌کنند. جوانمردی و حُجب و حیایشان کامل است و صبر می‌کنند تا اینکه خدا روزی آنان را برساند.

﴿۵۰۴۵﴾ یکی از دوستان ما در مدینه در سختی و گرفتاری شدیدی قرار گرفته بود. حضرت صادق فرمود: برو در بازار دکانی بگیر و بساطی پهن کن و کوزه‌ی آبی هم آنجا بگذار و مرتب در دکان حاضر شو. آن کار را کرد و بر آن مداومت ورزید و از همین راه مال فراوان به دست آورد و ثروتمند شد.

۱-۲-۸-۲-۱-۶- رزق و روزی حلال

﴿۵۰۴۶﴾ در آنچه خداوند برایت سهم قرار داده، با قناعت و خشنودی همراه باش. خداوند روزی سارق را هرگاه سرقت کند، حبس می‌کند و گناهش برای او می‌ماند، ولی اگر شکیبایی می‌کرد، از طریق حلال، به همان مال می‌رسد.

﴿۵۰۴۷﴾ در کسب مال، رعایت اعتدال را بکنید زیرا بنده‌ای از بندگان خداوند نیست مگر اینکه روزی‌اش در حجاب است. حال اگر شکیبایی کند، خداوند به او روزی حلال خواهد داد و اگر صبر نکند حجاب پاره می‌شود و روزی حرام می‌خورد. چنین نپندارید که در رسیدن روزی شما تأخیری

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

أَحَدَكُمْ اسْتَبْطَأُ شَيْءٍ مِنَ الرِّزْقِ أَنْ يَطْلُبَهُ مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ فَإِنَّهُ لَا يُنَالُ مَا عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِطَاعَتِهِ؛
دعائم الإسلام ج: ٢ ص: ١٤

﴿٥٠٤٨﴾ الرسول ﷺ: فَاتَّقُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَاجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ وَلَا يَحْمِلَنَّكُمْ اسْتِبْطَاءُ شَيْءٍ مِنَ الرِّزْقِ أَنْ تَطْلُبُوهُ بِشَيْءٍ مِنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَسَمَ الْأَرْزَاقَ بَيْنَ خَلْقِهِ حَلَالًا وَلَمْ يَقْسِمْهَا حَرَامًا فَمَنْ اتَّقَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَصَبَرَ آتَاهُ اللَّهُ بِرِزْقِهِ مِنْ حِلِّهِ وَمَنْ هَتَكَ حِجَابَ السُّرِّ وَعَجَلَ فَأَخَذَهُ مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ قُصِّرَ بِهِ مِنْ رِزْقِهِ الْحَلَالِ وَخُوسِبَ عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛
الكافي ج: ٥ ص: ٨٠

٢-٢-٨-١-٦- الرِّزْقُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُونَ

﴿٥٠٤٩﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ وَعَدَ الصَّابِرِينَ الْمُخْرَجَ مِمَّا يَكْرَهُونَ وَالرِّزْقَ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٣ ص: ٥٠
٢-٢-٨-١-٦- السَّحَابُ وَالْمَطَرُ

﴿٥٠٥٠﴾ الصادق عليه السلام: فَقَالَ الْحَدَّادُ يَا سَحَابَةُ تَعَالَى قَالَ فَجَاءَتْهُ فَقَالَ أَيْنَ تُرِيدِينَ فَقَالَتْ أُرِيدُ أَرْضَ كَذَا وَكَذَا قَالَ أَنْصِرِي ثُمَّ مَرَّتْ بِهِ أُخْرَى فَقَالَ يَا سَحَابَةُ تَعَالَى فَبَجَاءَتْهُ فَقَالَ أَيْنَ تُرِيدِينَ قَالَتْ أُرِيدُ أَرْضَ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ فَقَالَ احْمِلِي هَذَا حِمْلَ رَفِيقٍ وَضَعِيهِ فِي أَرْضِ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ وَضَعَا رَفِيقًا قَالَ فَلَمَّا بَلَغَ مُوسَى بِلَادَهُ قَالَ يَا رَبِّ بِمَا بَلَغْتَ هَذَا مَا أَرَى قَالَ إِنَّ عَبْدِي هَذَا يَصْبِرُ عَلَى بَلَاءِي وَيَرْضَى بِقَضَائِي وَيَشْكُرُ نِعْمَائِي؛ مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ٤٨٤
٢-٢-٨-١-٦- النِّعْمَةُ

﴿٥٠٥١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لِكُلِّ نِعْمَةٍ مِفْتَاحٌ وَمِغْلَاقٌ فَمِفْتَاحُهَا الصَّبْرُ وَمِغْلَاقُهَا الْكَسَلُ؛
شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٢٢

﴿٥٠٥٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَحْسَنُ النَّاسِ حَالًا فِي النَّعْمِ مَنْ اسْتَدَامَ حَاضِرَهَا بِالشُّكْرِ وَارْتَجَعَ فَائِئَتَهَا بِالصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٣٧١

﴿٥٠٥٣﴾ أَحْكُمُوا عُرَى طَاعَتِكِ وَاسْتَبْشِرُوا بِنِعْمَتِكَ وَانْتَظِرُوا رَوْحَكَ وَعَظَّمُوا جَلَالَكَ وَ سَدِّدُوا عُقُودَ حَقِّكَ بِمُؤَالَاتِهِمْ مِنْ وَالَاكَ وَمُعَادَاتِهِمْ مِنْ عَادَاكَ وَصَبِّرْهُمْ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ فِي مَحَبَّتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٣٨

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

صورت گرفته و این تصور شما را به کسب روزی از راه حرام نکشاند و بدانید فقط با فرمانبرداری از اوامر الهی می‌توانید به آنچه نزد اوست دست یابید.

﴿۵۰۴۸﴾ پس، از خدای بزرگ بترسید و در تلاش برای کسب مال و روزی، اعتدال را رعایت کنید (و همه‌ی وقت خود را صرف آن نکنید) و مبادا دیرشدن دریافت روزی، شما را بر آن دارد که آن را از راهی آمیخته با معصیت، طلب کنید. که خداوند متعال روزی را میان بندگان خود به‌صورت حلال تقسیم کرده است نه حرام، پس هرکس از خدا بترسد و شکیبیا باشد، خدا روزی او را از راه حلال به او خواهد رساند و هرکس بی‌جایی کند و شتاب ورزد و آن را از غیر حلال به دست آورد، هم از روزی حلال او کاسته خواهد شد و هم روز قیامت، باید حساب آن را پس بدهد.

۲-۲-۸-۱-۶- روزی از جایی که گمان نمی‌کنند

﴿۵۰۴۹﴾ خدا به صابران نوید داد که از آنچه ناخوش دارند، خارج می‌شوند و از آنجا که گمان نمی‌برند، روزی دریافت خواهند کرد.

۳-۲-۸-۱-۶- ابر و باران

﴿۵۰۵۰﴾ حدّاد گفت: ای ابر بیا، نزدیک آمد. گفت: کجا می‌روی؟ گفت: به فلان سرزمین، گفت: برو. بعد از آن ابر دیگری آمد، به او گفت: کجا می‌روی گفت: فلان جا، به او هم گفت: برو، ابر سومی ظاهر شد، از او پرسید: کجا می‌روی؟ گفت: به سرزمین موسی بن عمران. حدّاد گفت: این مرد را آرام بردار و در سرزمین موسی بن عمران بگذار، هنگامی که موسی علیه السلام به شهر خود رسید گفت: خدایا، این بنده را چگونه به این مقام رساندی؟ خداوند گفت: این مرد در گرفتاری‌ها صبر می‌کند و به قضای من راضی است و بر نعمت‌های من شکرگزار است.

۳-۲-۸-۱-۶- نعمت

﴿۵۰۵۱﴾ برای هر نعمتی یک کلید و یک قفل وجود دارد، کلید آن شکیبایی و قفل آن تنبلی است.

﴿۵۰۵۲﴾ نیکوترین مردم به حسب حال درباره‌ی نعمت‌ها کسی است که نعمت‌های حاضر را با شکرکردن پایدار کند و نعمت‌های ازدست‌رفته را با صبرکردن برگرداند.

﴿۵۰۵۳﴾ دستگیره‌ی اطاعت و فرمانبری از تو را محکم کردند. با نعمت شادمانند و منتظر گشایش تو هستند و جلال و شوکت را بزرگ می‌شمارند و پیمان‌های حق تو را با دوستی با دوستان و دشمنی با دشمنان و شکیبایی بر آنچه در راه دوستی تو بر سرشان می‌آید، استوار کردند.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٠٥٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْعَمَ عَلَى قَوْمٍ فَلَمْ يَشْكُرُوا فَصَارَتْ عَلَيْهِمْ وَبَالًا وَ ابْتَلَى قَوْمًا بِالْمَصَائِبِ فَصَبَرُوا فَصَارَتْ عَلَيْهِمْ نِعْمَةٌ؛ الكافي ج: ٢، ص: ٩٢

﴿٥٠٥٥﴾ الصادق عليه السلام: مَا ظَاهَرَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ النِّعَمَ حَتَّى ظَاهَرَ عَلَيْهِ مَثُونَةُ النَّاسِ فَمَنْ صَبَرَ لَهُمْ وَ قَامَ بِشَأْنِهِمْ زَادَهُ اللَّهُ فِي نِعَمِهِ عَلَيْهِ عِنْدَهُمْ وَ مَنْ لَمْ يَصْبِرْ لَهُمْ وَ لَمْ يَقُمْ بِشَأْنِهِمْ أزالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَنْهُ تِلْكَ النِّعْمَةَ؛ الكافي ج: ٤، ص: ٣٧

﴿٥٠٥٦﴾ الصادق عليه السلام: يَا حُسَيْنُ مَا ظَاهَرَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ النِّعَمَ حَتَّى ظَاهَرَ عَلَيْهِ مَثُونَةُ النَّاسِ فَمَنْ صَبَرَ لَهُمْ وَ قَامَ بِشَأْنِهِمْ زَادَهُ اللَّهُ فِي نِعَمِهِ عَلَيْهِ عِنْدَهُمْ؛ الكافي ج: ٤، ص: ٣٧
١-٣-٨-٢-١-٤-٦-إِسْتِمَامُ النِّعْمَةِ

﴿٥٠٥٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَاسْتَمُوا نِعَمَهُ عَلَيْكُمْ رَحِمَكُمُ اللَّهُ بِالصَّبْرِ لَأَنْفُسِكُمْ وَ الْمُحَافَظَةَ عَلَى مَنْ اسْتَحْفَظَكُمُ اللَّهُ مِنْ كِتَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥، ص: ٩٤
١-٣-٨-٢-١-٤-٦-الْعَطَاءُ

﴿٥٠٥٨﴾ الباقر عليه السلام: يَنْظُرُ الَّذِي بِهِ الْعَاهَةُ إِلَى الصَّحِيحِ فَيَدْعُوْنِي وَ يَسْأَلُنِي أَنْ أُعَافِيَهُ وَ يَصْبِرُ عَلَى بَلَائِي فَأَتِيْبُهُ جَزِيلَ عَطَائِي؛ الكافي ج: ٢، ص: ٨
١-٣-٨-٢-١-٤-٦-الْبِرُّ

﴿٥٠٥٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: ثَلَاثٌ مِنْ أَبْوَابِ الْبِرِّ سَخَاءُ النَّفْسِ وَ طَيْبُ الْكَلَامِ وَ الصَّبْرُ عَلَى الْأَذَى؛ وسائل الشيعة ج: ١٢، ص: ١٢٥
١-٣-٨-٢-١-٤-٦-الْخَيْرُ

﴿٥٠٦٠﴾ وَ إِذِ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نَصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَ فُومِهَا وَ عَدْسِهَا وَ بَصَلِهَا قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ - البقرة ٦١

﴿٥٠٦١﴾ الحسن عليه السلام: وَ الْخَيْرُ كُلُّهُ فِي صَبْرِ سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ تُورِثُ رَاحَةً طَوِيلَةً وَ سَعَادَةً كَثِيرَةً؛ إرشاد القلوب ج: ١، ص: ٢٤

﴿٥٠٦٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ الْخَيْرَ فِي الصَّبْرِ؛ الكافي ج: ٨، ص: ٢٠٦

﴿٥٠٦٣﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: آيُنَ أَهْلُ الصَّبْرِ وَ طُلَّابُ الْخَيْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢، ص: ٥٠٦

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۰۵۴﴾ خداوند عزیز و جلیل به قومی نعمت داد و آن‌ها شکر نعمت نکردند، آن نعمت بر آن‌ها تبدیل به وزر و وبال شد و قومی را گرفتار مصایب نمود و شکیبایی پیشه کردند و آن مصایب برای ایشان تبدیل به نعمت شد.

﴿۵۰۵۵﴾ خداوند نعمت خود را بر بنده‌اش ظاهر نخواهد ساخت مگر اینکه بار زحمات مردم را برعهده‌ی او قرار دهد. پس هر که آن را تحمل کند و اقدام به رفع حاجات ایشان کند، خداوند نعمت‌هایش را بر او زیاد می‌کند. ولی اگر صبر نکند و نتواند خوب از عهده‌اش برآید آن نعمت را از او می‌ستانند.

﴿۵۰۵۶﴾ ای حسین، خداوند نعمت خود را بر بنده‌اش ظاهر نخواهد ساخت مگر اینکه بار زحمات مردم را برعهده‌ی او قرار دهد. پس هر که آن را تحمل کند و اقدام به رفع حاجات ایشان کند، خداوند نعمت‌هایش را بر او زیاد می‌کند.

۱-۳-۸-۲-۱-۶-۱ اتمام و تکمیل نعمت

﴿۵۰۵۷﴾ خدا شما را رحمت کند. نعمت‌هایی را که به شما داده، با صبر و خویشن‌داری و رعایت آن‌ها که حفظشان را برعهده‌ی شما قرارداده (یعنی خاندان پیامبر)، تکمیل کنید.

۴-۸-۲-۱-۶-۱ عطا و بخشش

﴿۵۰۵۸﴾ بیمار و دردمند، به شخص سالم نگاه می‌کند و از من درخواست می‌کند تا او را از گرفتاری برهانم. و او در برابر مصیبت صبر می‌کند و من هم به او پاداش برجسته می‌دهم.

۵-۸-۲-۱-۶-۱ نیکی

﴿۵۰۵۹﴾ سه چیز از درهای خیر هستند، سخاوت نفس، سخن دلنشین و صبر در برابر آزار و اذیت.

۶-۸-۲-۱-۶-۱ خوبی

﴿۵۰۶۰﴾ و (نیز به خاطر بیاورید) زمانی را که گفتید: "ای موسی! هرگز حاضر نیستیم به یک نوع غذا اکتفا کنیم! از خدای خود بخواه که از آنچه زمین می‌رویانند، از سبزیجات و خیار و سیر و عدس و پیازش، برای ما فراهم سازد." موسی گفت: "آیا غذای پست‌تر را به جای غذای بهتر انتخاب می‌کنید؟"

﴿۵۰۶۱﴾ تمام خیر در صبر است. یک لحظه صبر موجب راحتی طولانی و سعادت فراوان می‌شود.

﴿۵۰۶۲﴾ همانا، خیر و مبارکی در شکیبایی است.

﴿۵۰۶۳﴾ کجایند شکیبایان و صبرکنندگان و کجایند جویندگان خوبی‌ها؟

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٠٦٤﴾ الصادق عليه السلام: لَنْ يُنَالَ شَيْءٌ مِنَ الْخَيْرِ إِلَّا بِطَاعَتِهِ وَ الصَّبْرِ وَ الرِّضَى (مِنْ طَاعَتِهِ)؛
مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٥٥

﴿٥٠٦٥﴾ الصادق عليه السلام: لَنْ يُنَالَ شَيْءٌ مِنَ الْخَيْرِ عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِطَاعَتِهِ وَ الصَّبْرِ وَ الرِّضَا لِأَنَّ الصَّبْرَ
وَ الرِّضَا مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٧

﴿٥٠٦٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَوْ صَبَرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٥٤٩
﴿٥٠٦٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ عَوَّضَهُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ خَيْرًا مِمَّا
صَبَرَ عَلَيْهِ؛ غرر الحكم ص: ١٨٤

﴿٥٠٦٨﴾ الرسول الله ﷺ: مَنْ صَبَرَ لِلْحَقِّ عَوَّضَهُ اللَّهُ خَيْرًا مِمَّا صَبَرَ عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٠
﴿٥٠٦٩﴾ الرسول الله ﷺ: وَ مَنْ صَبَرَ عِنْدَ الصَّدَمَةِ الْأُولَى غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ وَ أَخْلَفَ
اللَّهُ لَهُ مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْهَا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٠٥

﴿٥٠٧٠﴾ الحسين عليه السلام: يَا ابْنَ أَخِي اصْبِرْ عَلَى مَا نَزَلَ بِكَ وَ احْتَسِبْ فِي ذَلِكَ الْخَيْرَ فَإِنَّ اللَّهَ
يُلْحِقُكَ بِآبَائِكَ الصَّالِحِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٥٤

﴿٥٠٧١﴾ السجاد عليه السلام: مَنْ صَبَرَ وَ رَضِيَ عَنِ اللَّهِ فِيمَا قَضَى عَلَيْهِ فِيمَا أَحَبَّ أَوْ كَرِهَ لَمْ يَقْضِ
اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ فِيمَا أَحَبَّ أَوْ كَرِهَ إِلَّا مَا هُوَ خَيْرٌ لَهُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٦٠

﴿٥٠٧٢﴾ الرسول الله ﷺ: مَنْ كَانَ لَهُ ابْنٌ وَ كَانَ عَلَيْهِ عَزِيزًا وَ بِهِ ضِينًا وَ مَاتَ فَصَبَرَ عَلَى مُصِيبَتِهِ
وَ احْتَسَبَهُ أَبَدَلَهُ اللَّهُ أَلَمِيَّتَ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَ قَرَارًا خَيْرًا مِنْ قَرَارِهِ وَ أَبَدَلَ الْمُصَابَ الصَّلَاةَ وَ
الرَّحْمَةَ وَ الْمَغْفِرَةَ وَ الرِّضْوَانَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٢٣

﴿٥٠٧٣﴾ الرسول الله ﷺ: مَنْ يَصْبِرْ نَصَرَهُ اللَّهُ وَ مَا أُعْطِيَ عَطَاءُ خَيْرٍ وَ أَوْسَعُ مِنَ الصَّبْرِ؛
مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

﴿٥٠٧٤﴾ الرسول الله ﷺ: فَقَدْ سَمِعْنَاهُ يَعِدُ الصَّابِرِينَ الْخَيْرَ كُلَّهُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٩
﴿٥٠٧٥﴾ الصادق عليه السلام: لَنْ يَصْنَعَ اللَّهُ بِمَنْ صَبَرَ وَ رَضِيَ عَنِ اللَّهِ إِلَّا مَا هُوَ أَهْلُهُ وَ هُوَ خَيْرُ لَهُ
مِمَّا أَحَبَّ وَ كَرِهَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ٧

﴿٥٠٧٦﴾ الصادق عليه السلام: لَمْ يَصْبِرْ أَحَدٌ قَطُّ لِحَقِّ إِلَّا عَوَّضَهُ اللَّهُ مَا هُوَ خَيْرٌ لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧
ص: ١٠٧

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبوری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۰۶۴﴾ هیچ‌گاه به هیچ‌چیز از خیر نمی‌توان دست یافت مگر با گردن‌نهادن به فرمان الهی و صبر و رضایت (از طاعات الهی).

﴿۵۰۶۵﴾ هیچ‌گاه به هیچ‌چیز از خیر نمی‌توان دست یافت مگر با گردن‌نهادن به فرمان الهی و صبر و رضایت (از طاعات الهی).

﴿۵۰۶۶﴾ اگر در راه خدا شکیبایی و صبر کنند برای خود آن‌ها بهتر است.

﴿۵۰۶۷﴾ هر که بر طاعت خدا پایداری ورزد، خداوند سبحان به او بهتر از آنچه بر آن صبر کرده عوض می‌دهد.

﴿۵۰۶۸﴾ هر کس برای حق صابر باشد و شکیبایی ورزد، خداوند در عوض، بهتر از آن را به او خواهد داد.

﴿۵۰۶۹﴾ هر که در اول ورود مصیبت، صبر و شکیبایی کند، خداوند گناهان گذشته‌اش را می‌بخشد و در عوض بهتر از آن را به او می‌دهد.

﴿۵۰۷۰﴾ ای فرزند برادر، بر مصیبتی که بر تو رسیده شکیبایی کن و آن را با خدا حساب کن، که خداوند، تو را به پدران شایسته‌ات می‌رساند.

﴿۵۰۷۱﴾ هر کس شکیبایی ورزد و از آنچه خداوند، از خوشایند و ناخوشایند، برایش مقدر کرده، راضی باشد، خداوند هم در همه‌ی مقدرات برای او خیر پیش می‌آورد.

﴿۵۰۷۲﴾ کسی که او را فرزند عزیزی داشته باشد و تاب از دست‌دادن او را نداشته باشد و آن فرزند بمیرد پس صبر کند و به حساب خدا گذارد، خداوند به فرزند ی که از دنیا رفته، خانه و آرامگاهی بهتر از خانه‌ی دنیا می‌دهد و شخص مصیبت‌دیده را مورد رحمت و غفران و رضوان خود قرار می‌دهد.

﴿۵۰۷۳﴾ هر که شکیبایی ورزد خداوند او را یاری دهد و عطیه و بخششی بهتر و فراگیرتر از صبر داده نشده است.

﴿۵۰۷۴﴾ شنیده‌ام که خداوند وعده‌ی همه‌ی خوبی‌ها را به شکیبایان داده است.

﴿۵۰۷۵﴾ خدا با کسی که صبر و رضا پیشه کند جز به آنچه شایسته‌ی اوست عمل نمی‌کند و این برای خود او خوب است، چه دوست داشته باشد و چه دوست نداشته باشد.

﴿۵۰۷۶﴾ هیچ‌کس در برابر حق تسلیم و شکیا نمی‌شود مگر اینکه خدا در عوض بهتر از آن را به او عطا خواهد فرمود.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٠٧٧﴾ الرسول ﷺ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ كَيْفَ بَكَ يَا عَلِيُّ إِذَا وَلَّوْهَا مِنْ بَعْدِي فَلَنَا قَالَ هَذَا سَيَفِي أَحُولُ بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَهَا قَالَ النَّبِيُّ أَوْ تَكُونُ صَابِرًا مُحْتَسِبًا فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ مِنْهَا؛

بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٦٩

﴿٥٠٧٨﴾ الصادق عليه السلام: قَضَاءُ الْحَوَائِجِ إِلَى اللَّهِ وَ أَسْبَابُهَا بَعْدَ اللَّهِ الْعِبَادُ تَجْرِي عَلَى أَيْدِيهِمْ فَمَا قَضَى اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ فَاقْبَلُوا مِنَ اللَّهِ بِالشُّكْرِ وَ مَا زُوِيَ عَنْكُمْ مِنْهَا فَاقْبَلُوهُ عَنِ اللَّهِ بِالرِّضَا وَ التَّسْلِيمِ وَ الصَّبْرِ فَعَسَى أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ خَيْرًا لَكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ أَعْلَمُ بِمَا يُصْلِحُكُمْ وَ أَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ؛

بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٢٤٨

﴿٥٠٧٩﴾ الرسول ﷺ: فَإِنَّهُ لَمَّا قُتِلَ قَلِقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَ حَزَنَ وَ عَدِمَ صَبْرَهُ وَ عَزَاءَهُ عَلَى عَمِّهِ حَمْزَةَ فَقَالَ وَ كَانَ قَوْلُهُ حَقًّا لَا قَتْلَنَّا بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِنْ حَمْزَةَ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنْ مُشْرِكِي قُرَيْشٍ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ إِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَ لَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ وَ أَصْبِرْ وَ مَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَ لَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَ لَا تَكْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢

ص: ٢٥٦

﴿٥٠٨٠﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا عَلِيُّ اطْلُبْ عَمَّكَ فَجَاءَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَوَقَّفَ عَلَى حَمْزَةَ فَكَّرَهُ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى وَقَفَ عَلَيْهِ فَلَمَّا رَأَى مَا فُعِلَ بِهِ بَكَى ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهُ مَا وَقَفْتُ مَوْقِفًا قَطُّ أَغِظَ عَلَيَّ مِنْ هَذَا الْمَكَانِ لَئِنْ أَمَكَّنَنِي اللَّهُ مِنْ قُرَيْشٍ لَأَمْتَلَنَّ بِسَبْعِينَ رَجُلًا مِنْهُمْ فَنَزَلَ عَلَيْهِ جَبْرِئِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ وَ إِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَ لَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ وَ أَصْبِرْ ...

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَلْ أَصْبِرْ؛ بحار الأنوار ج: ٢٠ ص: ٦٢

﴿٥٠٨١﴾ الرسول ﷺ: لَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا صَنَعَ بِحَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ وَ إِلَيْكَ الْمُشْتَكَى وَ أَنْتَ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا أَرَى، ثُمَّ قَالَ لَئِنْ ظَفِرْتُ لَأَمْتَلَنَّ وَ لَأَمْتَلَنَّ قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ وَ إِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَ لَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَصْبِرْ أَصْبِرْ؛ تفسير العياشي ج: ٢ ص: ٢٧٤

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبوری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۰۷۷﴾ پیامبر ﷺ به علی علیه السلام فرمود: ای علی، اگر خلافت را بعد از من به فلانی بدهند تو چه می‌کنی؟ علی علیه السلام فرمود: شمشیر خود را بین آن‌ها و خلافت حایل می‌کنم. رسول خدا ﷺ فرمود: اگر شکیبایی کرده و با خدا معامله کنی، برایت بهتر است.

﴿۵۰۷۸﴾ برطرف شدن نیازها به دست خداوند است. و وسیله‌ی آن پس از خدا، مردم هستند، که خدا به دست آن‌ها اجرا می‌کند. بنابراین هریک از نیازهایتان که برطرف شد، آن را از طرف خدا بدانید و شاکرانه بپذیرید. و هر نیازی که برآورده نشد، بازهم آن را از طرف خدا بدانید و این بار صبورانه و در کمال رضایت و تسلیم، بپذیرید. چه بسا همین برای شما بهتر باشد. زیرا خداوند بهتر می‌داند که چه چیز به صلاح شماست، ولی خودتان نمی‌دانید.

﴿۵۰۷۹﴾ زمانی که عمومی پیامبر ﷺ کشته شد بسیار اندوهگین گشت و در مرگ عمویش حمزه صبر و تحملش را از دست داد و به حق و در کمال جدیت فرمود: به خدا قسم در ازای هر موی حمزه هفتاد مرد از مشرکان قریش را خواهم کشت. از جانب خدا به او وحی شد: "و هرگاه خواستید مجازات کنید، تنها به مقداری که به شما تعدی شده کیفر دهید! و اگر شکیبایی کنید، این کار برای شکیبایان بهتر است. صبر کن و صبر تو فقط برای خدا و به توفیق خدا باشد! و به خاطر (کارهای) آن‌ها، اندوهگین و دلسرد مشو! و از توطئه‌های آنان، در تنگنا قرار مگیر!"

﴿۵۰۸۰﴾ رسول خدا ﷺ به امیرالمؤمنین علیه السلام گفت: ای علی، عمویت را پیدا کن پس علی علیه السلام آمد و بر سر جسد حمزه ایستاد و کراحت داشت نزد رسول خدا برگردد، پس رسول خدا آمد تا به جنازه‌ی حمزه رسید، وقتی که دید با او چه کرده‌اند، گفت: به خدا سوگند، تاکنون در هیچ موقعیتی این چنین خشمگین نشده بودم، اگر خداوند مرا بر قریش غالب کند هفتاد نفر از آن‌ها را به عوض حمزه، مثله خواهم کرد. در این هنگام جبرئیل از طرف خدا برای پیامبر ﷺ این آیه را آورد: "اگر می‌خواهید عقاب کنید، مثل آنچه عقاب شدید، عقاب کنید (نه بیشتر) ولی اگر صبر پیشه کنید، البته که صبر برای صابران بهتر است." و تو صبر کن؛ و پیامبر ﷺ فرمود: صبر می‌کنم.

﴿۵۰۸۱﴾ وقتی که رسول خدا ﷺ دید که با حمزه بن عبدالمطلب چه کرده‌اند فرمود: خدایا تو سزاوار ستایشی و شکایت ما به‌سوی توست و در آنچه می‌بینم، تو یاری‌کننده‌ای، سپس فرمود: اگر بر ایشان پیروز شوم تعداد زیادی از آن‌ها را به درک واصل می‌کنم. در این هنگام، از جانب خداوند آیه نازل شد که: "اگر می‌خواهید تلافی کنید، به همان اندازه باشد که اذیت شده‌اید، ولی اگر شکیبایی کنید، خیر بیشتری در انتظار صابران است" پس رسول خدا ﷺ فرمود: صبر می‌کنم، صبر می‌کنم.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٠٨٢﴾ الرضا عليه السلام: ذَكَرْتُ لِلرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ شَيْئاً فَقَالَ اصْبِرْ فَإِنِّي أَرْجُو أَنْ يَصْنَعَ اللَّهُ لَكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ فَوَ اللَّهِ مَا آخَرَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِ مِنْ هَذِهِ الدُّنْيَا خَيْرٌ لَهُ مِنْ مِمَّا عَجَلَ لَهُ فِيهَا؛ الكافي ج: ٣ ص: ٥٠٢

﴿٥٠٨٣﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: عَجَبًا لِلْمُؤْمِنِ إِنْ أَمَرَهُ كُلُّهُ لَهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَاءٌ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٦

﴿٥٠٨٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: عَجَبًا لِلْمُؤْمِنِ إِنْ أَمَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَقْضِي لَهُ قَضَاءٌ إِلَّا كَانَ لَهُ خَيْرًا إِنْ ائْتَلَى صَبَرَ وَإِنْ أُعْطِيَ شَكَرَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٤

﴿٥٠٨٥﴾ الصادق عليه السلام: جَزَاكُمُ اللَّهُ خَيْرًا مِنْ أَعْوَانٍ جَزَاءَ مَنْ صَبَرَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله؛ بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ١٨٨

﴿٥٠٨٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَفَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ أَغْلَقَ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمُ الْبَابُ وَ قَالَ يَا أَهْلِي وَ أَهْلَ اللَّهِ إِنْ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقْرَأُ عَلَيْكُمُ السَّلَامَ وَ هَذَا جَبْرَيْلُ مَعَكُمْ فِي الْبَيْتِ يَقُولُ إِنِّي قَدْ جَعَلْتُ عَدُوَّكُمْ لَكُمْ فِتْنَةً فَمَا تَقُولُونَ قَالُوا نَصْبِرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِأَمْرِ اللَّهِ وَ مَا نَزَلَ مِنْ قَضَائِهِ حَتَّى نَقْدَمَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ نَسْتَكْمِلَ جَزِيلَ ثَوَابِهِ فَقَدْ سَمِعْنَاهُ يَعِدُ الصَّابِرِينَ الْخَيْرَ كُلَّهُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٩

﴿٥٠٨٧﴾ الصادق عليه السلام: يَقُولُ لِنَبِيِّهِ صلى الله عليه وآله حِينَ مَثَلٍ بِحِمْرَةٍ وَ إِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَ لَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢١٥

﴿٥٠٨٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام:

الصَّبْرُ مِفْتَاحُ مَا يُرْجَى وَ كُلُّ خَيْرٍ بِهِ يَكُونُ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٢٤٥

﴿٥٠٨٩﴾ الصادق عليه السلام: إصْبِرْ عَلَى الْحَقِّ فَإِنَّهُ لَمْ يَصْبِرْ أَحَدٌ قَطُّ لِحَقٍّ إِلَّا عَوَّضَهُ اللَّهُ مَا هُوَ خَيْرٌ لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٠٧

١-٦-٨-٢-١-٦- خير العاقبة

﴿٥٠٩٠﴾ الصادق عليه السلام: الصَّبْرُ يُعْقِبُ خَيْرًا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۰۸۲﴾ به ابوالحسن الرضا علیه السلام درخواستی را یادآور شدم. فرمود: عجله نکن. من امیدوارم که خداوند - ان شاء الله - حاجت تو را برآورده سازد. به خدا سوگند، دعایی را که خداوند در دنیا پاسخ نمی‌دهد و به تأخیر می‌اندازد و برای آخرت انسان ذخیره می‌نماید، از دعایی که در دنیا به آن پاسخ دهد، بهتر است.

﴿۵۰۸۳﴾ کار مؤمن تعجب‌آور است، زیرا تمام امور برای او خیر است که برای احدی جز مؤمن چنین نیست. اگر راحتی و خوشی به او برسد، شکر می‌کند و این برایش خیر است و اگر سختی و ناراحتی به او رسد، صبر می‌کند و این نیز برای او خیر است.

﴿۵۰۸۴﴾ کار مؤمن تعجب‌آور است، زیرا هرچه خداوند برای او مقدر کند، در نهایت به نفع او می‌شود. اگر گرفتار شود صبر می‌کند و اگر نعمتی به او برسد شکر می‌نماید.

﴿۵۰۸۵﴾ خدا به شما یاران پاداش خیر دهد. پاداش کسانی را که با رسول خدا صلی الله علیه و آله صبر کردند. ﴿۵۰۸۶﴾ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام را جمع کرد و درب را بست فرمود: ای خانواده‌ی من و ای خاندان الهی، پروردگارم به شما سلام می‌رساند. این جبرئیل است که با شما در خانه است و می‌گوید: من دشمنان شما را موجب آزمایش شما قرار داده‌ام، چه می‌گویید؟ عرض کردند: ما بر فرمان خدا و قضای او صبر می‌کنیم تا بر او وارد شویم و پاداش کامل دریافت کنیم، زیرا شنیده‌ایم که، همه‌ی خیر را به شکیبایان وعده داده است.

﴿۵۰۸۷﴾ بعد از مُثله شدن حمزه، جبرئیل از طرف خدا برای پیامبر صلی الله علیه و آله این آیه را آورد: و اگر مقابله به مثل می‌کنید مانند آنچه آن‌ها کردند بکنید (نه بیشتر) والبته اگر شکیبایی کنید، این برای شکیبایان بهتر است.

﴿۵۰۸۸﴾ شکیبایی، کلیدی است برای آنچه امید می‌رود و هرخیری با آن قابل دستیابی است.

﴿۵۰۸۹﴾ بر حق صبر کنید، زیرا هرکس در مقابل حق صبر کند، خداوند به عوض آن چیزی را به او می‌دهد که برای او بسیار بهتر است.

۱-۶-۲-۱-۶- سرانجام و عاقبت خیر و خوب

﴿۵۰۹۰﴾ صبر، در پی خود، خیر به دنبال دارد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٠٩١﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): إِنَّ الْحُرَّ حُرٌّ عَلَى جَمِيعِ أَحْوَالِهِ إِنْ نَابَتْهُ نَائِبَةٌ صَبَرَ لَهَا وَإِنْ تَرَكَمَتْ عَلَيْهِ الْمَصَائِبُ لَمْ تَكْسِرْهُ وَإِنْ أُسِرَ وَقَهَرَ وَاسْتَبْدِلَ بِالْأُسْرِ عُسْرًا كَمَا كَانَ يُوسُفُ الصَّدِيقُ الْأَمِينُ (عليه السلام) لَمْ يَضُرُّ حُرِّيَّتَهُ أَنْ اسْتُعْبِدَ وَأُسِرَ وَقَهَرَ وَلَمْ تَضُرَّهُ ظُلْمَةُ الْجُبِّ وَوَحْشَتُهُ وَمَا نَالَ أَنْ مَنْ اللَّهُ عَلَيْهِ فَجَعَلَ الْجَبَّارَ الْعَالِي لَهُ عَبْدًا بَعْدَ أَنْ كَانَ مَلِكًا فَأَرْسَلَهُ وَرَحِمَ بِهِ أُمَّتَهُ وَكَذَلِكَ الصَّبْرُ يُعْقِبُ خَيْرًا؛ مَسْكَنُ الْفَوَادِ ص: ٤٦

﴿٥٠٩٢﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): الصَّبْرُ خَيْرٌ فِي الْأُمُورِ عَوَاقِبًا؛ بِلَاغَاتُ النِّسَاءِ ص: ٥٠

﴿٥٠٩٣﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): الصَّبْرُ خَيْرٌ فِي عَوَاقِبِ الْأُمُورِ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٣٢ ص: ٥٨٦

﴿٥٠٩٤﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): أَوْصِيكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ فَإِنَّهَا خَيْرٌ مِمَّا تَوَاصَى الْعِبَادُ بِهِ وَخَيْرُ عَوَاقِبِ الْأُمُورِ عِنْدَ اللَّهِ وَقَدْ فُتِحَ بَابُ الْحَرْبِ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ أَهْلِ الْقِبْلَةِ وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ إِلَّا أَهْلُ الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ وَالْعِلْمِ بِمَوَاضِعِ الْحَقِّ؛ نَهْجُ الْبَلَاغَةِ ص: ٢٤٧

٢-٦-٨-٢-١-٦- خَيْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

﴿٥٠٩٥﴾ هَبْ لَنَا الصَّبْرَ الْجَمِيلَ عِنْدَ حُلُولِ الرِّزَابِ حَتَّى يَجْتَمِعَ لَنَا بِخْتِمِنَا هَذِهِ خَيْرُ الدُّنْيَا وَ

خَيْرُ الْآخِرَةِ؛ مُسْتَدْرَكُ الْوَسَائِلِ ج: ٤ ص: ٣٧٨

﴿٥٠٩٦﴾ الرَّسُولُ (ﷺ): خَصَلْتَانِ مَنْ رَزَقَهُمَا قَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَنْ إِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَ

إِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ؛ مَجْمُوعَةُ وَرَامِ ج: ٢ ص: ٢٤٧

﴿٥٠٩٧﴾ الرَّسُولُ (ﷺ): إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَجْمَعَ لِلْمُسْلِمِ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ جَعَلْتُ لَهُ قَلْبًا خَاشِعًا

وَلِسَانًا ذَاكِرًا وَجَسَدًا عَلَى الْبَلَاءِ صَابِرًا؛ الْكَافِي ج: ٥ ص: ٣٢٧

﴿٥٠٩٨﴾ الرَّسُولُ (ﷺ): ثَلَاثُ خِصَالٍ يُذْرِكُ بِهَا خَيْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ الشُّكْرُ عِنْدَ النِّعَمِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الضَّرِّ وَالِدُّعَاءُ عِنْدَ الْبَلَاءِ؛ إِرْشَادُ الْقُلُوبِ ج: ١ ص: ١٤٩

﴿٥٠٩٩﴾ الرَّسُولُ (ﷺ): ثَلَاثَةٌ مَنْ رَزَقَهُنَّ فَقَدْ رَزِقَ خَيْرَ الدَّارَيْنِ الرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَالصَّبْرُ عَلَى

الْبَلَاءِ وَالِدُّعَاءُ فِي الرَّخَاءِ؛ مُسْتَدْرَكُ الْوَسَائِلِ ج: ٢ ص: ٤١١

٣-٦-٨-٢-١-٦- خَيْرٌ كَثِيرٌ

﴿٥١٠٠﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): اِعْمَلْ لِلَّهِ بِالْيَقِينِ وَالرِّضَا فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فَاصْبِرْ فَإِنَّ فِي الصَّبْرِ عَلَى

مَا تَكَرَّرَ خَيْرًا كَثِيرًا؛ شَرْحُ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ ج: ١١ ص: ٢٠٦

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۰۹۱﴾ آزاده، در همه حال آزاده است. اگر مشکلاتی به او برسد صبر می کند. مصیبت ها، هرچند پیاپی باشند و حتی اگر شکست بخورد و اسیر شود، درهم نمی شکند و تلاش می کند دوره ی مشکلات را گذرانده، به شرایط آسان برسد. همانند یوسف راستگو و امانت دار، که بردگی و اسارت و شکست، به آزادی اش لطمه نزد. و همچنین تاریکی و وحشت چاه و آنچه بر سرش آمد، استقامت او را در هم نشکست، تا اینکه خداوند بر او منت گذاشت و آن زورگوی متکبر را بعد از پادشاهی، بنده ی او گردانید و او را رسالت و پیامبری داد و به واسطه ی او قومی را مورد رحمت قرار داد. و چنین است که صبر، خیر و نیکی به دنبال دارد.

﴿۵۰۹۲﴾ شکیبایی، بهترین کارها از نظر عاقبت و سرانجام (نیکو) است.

﴿۵۰۹۳﴾ شکیبایی، بهترین کارها از نظر عاقبت و سرانجام (نیکو) است.

﴿۵۰۹۴﴾ ای بندگان خدا، شما را به تقوا و ترس از عذاب خدا سفارش می کنم، زیرا تقوای الهی بهترین سفارش مؤمنان و در پیشگاه خدا بهترین پایان بخش برای کارهاست. مردم، هم اکنون آتش جنگ بین شما و اهل قبله شعله ور شده است و این پرچم مبارزه را جز افراد آگاه و با استقامت و عالم به جایگاه حق، به دوش نمی کشند.

۲-۶-۸-۲-۱-۶- خیر دنیا و آخرت

﴿۵۰۹۵﴾ خدایا، هنگام ابتلا به مصیبت ها، صبری زیبا به ما عطا کن تا خیر دنیا و خیر آخرت را برای ما جمع کند.

﴿۵۰۹۶﴾ دو خصلت است به هر که داده شود درواقع خیر دنیا و آخرت به او داده شده است. اگر دچار گرفتاری شد شکیبیا باشد و اگر چیزی به او داده شد سپاسگزاری کند.

﴿۵۰۹۷﴾ هرگاه من اراده کنم که برای مسلمانی خیر و نیکی دنیا و آخرت را یکجا جمع کنم، برای او قلبی خاشع و زبانی گویای ذکر و بدنی صابر و شکیبای بر بلا و گرفتاری قرار می دهم.

﴿۵۰۹۸﴾ سه خصلت است که با آن ها خیر دنیا و آخرت به دست می آید: سپاسگزاری هنگام روکردن نعمت ها، شکیبایی هنگام سختی ها و دعا هنگام رسیدن بلا.

﴿۵۰۹۹﴾ سه چیز است که به هر کس عطا شود خیر دنیا و آخرت نصیبش شده است؛ و آن سه عبارتند از: ۱ - خشنودی از قضا و قدر خدا، ۲ - صبر و بردباری در برابر بلاها، ۳ - دعاکردن در حال خوشی.

۳-۶-۸-۲-۱-۶- خیر و خوبی بسیار

﴿۵۱۰۰﴾ با یقین و رضا و خشنودی، برای خداوند کار کن. و اگر نتوانستی، شکیبایی کن، که تحمل آنچه دوست نداری، خیر بسیار دارد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥١٠١﴾ الرسول ﷺ: فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَعْمَلَ بِالصَّبْرِ مَعَ الْيَقِينِ فَافْعَلْ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَاصْبِرْ

فَإِنَّ فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا تَكَرَّرَ خَيْرًا كَثِيرًا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٤١٢

﴿٥١٠٢﴾ الرسول ﷺ: فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَعْمَلَ لِلَّهِ تَعَالَى بِالرَّضَى فِي الْيَقِينِ فَافْعَلْ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ

فَاصْطَبِرْ فَإِنَّ فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا تَكَرَّرَ خَيْرًا كَثِيرًا؛ أعلام الدين ص: ١٩٩

﴿٥١٠٣﴾ الرسول ﷺ: فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا نَكَرَهُ خَيْرٌ كَثِيرٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٢٥

٧-٨-٢-١-٦-الحظُّ

﴿٥١٠٤﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى ادْفَعْ بِالنِّيِّ هِيَ أَحْسَنُ [السَّيِّئَةِ] فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَ

بَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ وَ مَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَ مَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ فَصَبِرْ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى نَالُوهُ بِالْعَظَائِمِ وَ رَمَوْهُ بِهَا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

﴿٥١٠٥﴾ الصادق عليه السلام: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَدَخَلَ عَلَيْهِ شَيْخٌ فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ

أَشْكُو إِلَيْكَ وَلَدِي وَ عَقُوقَهُمْ وَ إِخْوَانِي وَ جَفَاهُمْ عِنْدَ كِبَرِ سِنِي فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَا هَذَا

إِنَّ لِحَقِّ دَوْلَةٍ وَ لِلْبَاطِلِ دَوْلَةً وَ كُلٌّ وَاحِدٌ مِنْهُمَا فِي دَوْلَةٍ صَاحِبِهِ ذَلِيلٌ وَ إِنَّ أَدْنَى مَا يُصِيبُ

الْمُؤْمِنِ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ الْعُقُوقُ مِنْ وَلَدِهِ وَ الْجَفَاءُ مِنْ إِخْوَانِهِ وَ مَا مِنْ مُؤْمِنٍ يُصِيبُهُ شَيْءٌ مِنْ

الرَّفَاهِيَةِ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ إِلَّا ابْتُلِيَ قَبْلَ مَوْتِهِ إِمَّا فِي بَدَنِهِ وَ إِمَّا فِي مَالِهِ حَتَّى

يُخَلِّصَهُ اللَّهُ مِمَّا اكْتَسَبَ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ وَ يُوقِّرَ لَهُ حَظَّهُ فِي دَوْلَةِ الْحَقِّ فَاصْبِرْ وَ أَبْشِرْ؛ الكافي

ج: ٢ ص: ٢٤٧

٨-٨-٢-١-٦-الرَّبْحُ

﴿٥١٠٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبَرُوا أَيَّامًا قَلِيلَةً فَأَعْقَبَتْهُمْ رَاحَةٌ طَوِيلَةٌ وَ تِجَارَةٌ مُرَبِحَةٌ يَسَّرَهَا

لَهُمْ رَبُّ كَرِيمٌ؛ بحار الأنوار ج: ٦٥ ص: ١٩٢

٩-٨-٢-١-٦-النَّفْعُ

﴿٥١٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّكَ لَنْ تَحْمِلَ إِلَى الْآخِرَةِ عَمَلًا أَنْفَعَ لَكَ مِنَ الصَّبْرِ وَ الرِّضَا وَ

الْخَوْفِ وَ الرَّجَاءِ؛ غرر الحكم ص: ١٥٧

١٠-٨-٢-١-٦-الْيَمْنُ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۱۰۱﴾ اگر توانایی داری که با صبر و یقین کاری انجام دهی، انجام بده و اگر توانایی نداری صبر پیشه کن. که در شکیبایی بر آنچه خوشایند تو نیست، بهره‌ای فراوان است.

﴿۵۱۰۲﴾ اگر توانایی داری که با صبر و یقین کاری انجام دهی، انجام بده و اگر توانایی نداری صبر پیشه کن. که در شکیبایی بر آنچه خوشایند تو نیست، بهره‌ای فراوان است.

﴿۵۱۰۳﴾ در شکیبایی بر ناخوشایندها، بهره‌ای فراوان است.

۷-۸-۲-۱-۶- بهره

﴿۵۱۰۴﴾ خدای تبارک و تعالی فرمود: " بدی را به آنچه نیکوتر است دفع کن، تا کسی که میان تو و او دشمنی است، مانند دوستی مهربان شود؛ و این خصلت را جز کسانی که صبر کنند برتابند و جز صاحب بهره‌ی بزرگ درنیابد. رسول خدا ﷺ تا آن درجه صبر کرد که نسبت‌های بزرگی (مانند سحر و جنون و کذب) به او اتهام زدند.

﴿۵۱۰۵﴾ خدمت امام صادق علیه السلام بودم که پیرمردی بر آن حضرت وارد شد و عرض کرد: یا ابعداالله من از فرزندانم و ناسپاسی ایشان و از برادرانم و جفاکاری ایشان که در این دوره‌ی سالخوردگی بر من روا داشته‌اند به شما شکایت آورده‌ام. حضرت صادق علیه السلام به او فرمود: ای پیرمرد برای حق دولتی است و برای باطل هم دولتی و هریک از این دو در دولت دیگری خوار است و کمترین مصیبتی که در دولت باطل به مؤمن می‌رسد، آزارکشیدن از فرزندان و جفاکاری برادران اوست؛ و هیچ مؤمنی نیست که در دولت باطل در آسایش باشد مگر آن که پیش از مرگش گرفتار شود؛ یا مصیبت بیماری، یا مصیبت فرزند و یا مصیبت مالی، تا خداوند او را از آنچه در دوران حکومت باطل به دست آورده خالص کند و بهره‌اش را در دولت حق فراوان کند. پس شکیبایی پیشه کن و مژده باد تو را.

۸-۸-۲-۱-۶- سود

﴿۵۱۰۶﴾ چند روزی اندک شکیبایی ورزیدند که برایشان آسایش طولانی درپی دارد؛ تجارت پرسودی است که پروردگار کریم برایشان فراهم ساخته است.

۹-۸-۲-۱-۶- منفعت

﴿۵۱۰۷﴾ تو عملی پرفایده‌تر از صبر و خشنودی و ترس و امید، به‌سوی آخرت نمی‌بری.

۱۰-۸-۲-۱-۶- برکت و سعادت

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥١٠٨﴾ اميرالمؤمنين عليه السلام: إِلْزَمَ الصَّبْرَ فَإِنَّ الصَّبْرَ حُلُوُّ الْعَاقِبَةِ مَيِّمُونَ الْمَغْبَةِ؛ غررالحكم

ص: ٢٨٤

٩-٢-١-٦- التعويض و التبديل

١-٩-٢-١-٦- العوض

﴿٥١٠٩﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ صَبِرَ عَلَى الْحَقِّ فَإِنَّهُ لَمْ يَصْبِرْ أَحَدٌ قَطُّ لِحَقٍّ إِلَّا عَوَّضَهُ اللَّهُ مَا هُوَ خَيْرٌ

لَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٠٧

﴿٥١١٠﴾ فَإِنَّ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لِيَعِدَّنَا بِالصَّبْرِ عَنْكَ حُسْنُ الْعَوَضِ مِنْكَ وَأَنَا مُتَنَجِّزَةٌ مِنْ

اللَّهِ مَوْعِدُهُ فَيَكُ بِالصَّبْرِ عَلَيْكَ وَ مُسْتَعِينَةٌ بِكَثْرَةِ اسْتِغْفَارِكَ؛ بلاغات النساء ص: ١٠

﴿٥١١١﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَصْبِرْ عَلَى الرَّزِيَّةِ يُعَوِّضَهُ اللَّهُ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٧٧

﴿٥١١٢﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَكْظِمُ الْغَيْظَ يَأْجُرْهُ اللَّهُ وَ مَنْ يَصْبِرْ عَلَى الرَّزِيَّةِ يُعَوِّضَهُ اللَّهُ؛

وسائل الشيعة ج: ١٢ ص: ١٧٨

٢-٩-٢-١-٦- البدل

﴿٥١١٣﴾ الرسول ﷺ: مَنْ كَانَ لَهُ ابْنٌ وَ كَانَ عَلَيْهِ عَزِيزٌ وَ بِهِ ضَيِّقٌ وَ مَاتَ فَصَبَرَ عَلَى مُصِيبَتِهِ

وَ احْتَسَبَهُ أَبْدَلَ اللَّهُ أَلَمِيَّتَ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَ قَرَارًا خَيْرًا مِنْ قَرَارِهِ وَ أَبْدَلَ الْمُصَابَ الصَّلَاةَ وَ

الرَّحْمَةَ وَ الْمَغْفِرَةَ وَ الرِّضْوَانَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٢٣

﴿٥١١٤﴾ الرسول ﷺ: يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي فَصَبَرَ وَ لَمْ يَشْتَكَ عَلَى عَوَادِهِ ثَلَاثًا

أَبْدَلْتُهُ لَحْمًا خَيْرًا مِنْ لَحْمِهِ وَ جِلْدًا خَيْرًا مِنْ جِلْدِهِ وَ دَمًا خَيْرًا مِنْ دَمِهِ وَ إِنْ تَوَقَّيْتُهُ تَوَقَّيْتُهُ إِلَى

رَحْمَتِي وَ إِنْ عَافَيْتُهُ عَافَيْتُهُ وَ لَا ذَنْبَ عَلَيْهِ؛ مكارم الأخلاق ص: ٣٥٩

٣-٩-٢-١-٦- الجبران

﴿٥١١٥﴾ وَ اجْبُرْ مُصِيبَتِي بِجَلَاءِ كَرِبَهَا وَ إِدْخَالِكَ الصَّبْرَ عَلَى فِيهَا؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ٥٣

٤-٩-٢-١-٦- الخلف

﴿٥١١٦﴾ اميرالمؤمنين عليه السلام: إِنْ تَصَبَّرُوا فِي اللَّهِ مِنْ كُلِّ مُصِيبَةٍ خَلَفَ؛ غررالحكم ص: ٢٨٤

﴿٥١١٧﴾ اميرالمؤمنين عليه السلام: يَا أَشْعَثُ إِنْ تَخَزَنْ عَلَى ابْنِكَ فَقَدْ اسْتَحَقَّتْ ذَلِكَ مِنْكَ الرَّحِمُ

وَ إِنْ تَصَبَّرَ فِي اللَّهِ مِنْ كُلِّ مُصِيبَةٍ خَلَفَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٧

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۱۰۸﴾ با صبر همراه باش که عاقبتش شیرین و انجامش مبارک است.

۹-۲-۱-۶- جابه‌جایی و تبدیل

۹-۲-۱-۶- جایگزین

﴿۵۱۰۹﴾ بر حق صبر کنید، زیرا هرکس در مقابل حق صبر کند، خداوند به عوض آن چیزی را به او می‌دهد که برای او بسیار بهتر است.

﴿۵۱۱۰﴾ کتاب خدا به ما وعده کرده است که در مقابل صبر، بهترین عوض را به ما بدهد و من از خداوند می‌خواهم در مورد صبر تو، به وعده‌اش عمل کند و از او در مورد طلب آمرزش فراوان برای تو، یاری می‌طلبم.

﴿۵۱۱۱﴾ کسی که بر مصایب بزرگ صبر کند، خدا در عوض، به او پاداش می‌دهد.

﴿۵۱۱۲﴾ هر که خشمش را مهار کند خدا به او پاداش می‌دهد و هر که بر مصیبتی صبر نماید خداوند، شرایط را به نفع او تغییر می‌دهد.

۹-۲-۱-۶- جانشین

﴿۵۱۱۳﴾ کسی که او را فرزند عزیزی داشته باشد و تاب از دست‌دادن او را نداشته باشد و آن فرزند بمیرد پس صبر کند و به حساب خدا گذارد، خداوند به فرزند ی که از دنیا رفته، خانه و آرامگاهی بهتر از خانه‌ی دنیا می‌دهد و شخص مصیبت‌دیده را مورد رحمت و غفران و رضوان خود قرار می‌دهد.

﴿۵۱۱۴﴾ خداوند عزیز و جلیل می‌فرماید: چون بنده‌ای را بیمار کنم و او صبر نماید و تا سه روز به عیادت‌کنندگان شکایت نکند گوشتش را به گوشت بهتر و پوستش را به پوست بهتر و خونسش را به خون سالم‌تر تبدیل می‌کنم و اگر در این بیماری بمیرد، او را به‌سوی رحمت خود می‌برم و اگر شفایش دهم از گناهان پاکش می‌کنم، چنانکه گناهی بر او نماند.

۹-۲-۱-۶- جبران

﴿۵۱۱۵﴾ با برطرف‌کردن سختی این مصیبت و با داخل‌نمودن نیروی صبر بر من، زیان مرا جبران کن.

۹-۲-۱-۶- جانشین (عوض و بدل)

﴿۵۱۱۶﴾ اگر شکیبایی بورزید از طرف خدا در هر مصیبتی جانشین و عوضی عطا خواهد شد.

﴿۵۱۱۷﴾ اگر بر پسرت اندوهگینی، به خاطر پیوندی که با او داری، سزاواری و اگر شکیبایی باشی نیکوتر است، هر مصیبت را نزد خدا پاداشی است.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

٥-٩-٢-١-٦- الفِئَةُ

﴿٥١١٨﴾ فَلَمَّا عَلِمَ اللَّهُ صِدْقَ نَبِيِّهِ وَ إِخْلَاصَ طَوَيْتِهِ وَ قُوَّةَ صَبْرِهِ عِنْدَ بَلِيَّتِهِ نَادَاهُ الرَّاحِمِينَ
أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَقْتَ التَّرْوِيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ إِنَّ هَذَا هُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ وَ قَدْ دَنَاهُ
بِذِيحٍ عَظِيمٍ؛ المصباح للكفعمي ص: ٧١٤

١٠-٢-١-٦- الإِتْمَامُ وَ الْإِكْمَالُ

١٠-٢-١-٦- الإِتْمَامُ

١-١-٢-١-٦- تَمَامُ الْمُرُوءِ

﴿٥١١٩﴾ الرَّسُولُ ﷺ: ثَلَاثُ مَنْ كُنَّ فِيهِ فَقَدْ تَمَّتْ مُرُوءَتُهُ مَنْ تَفَقَّهَ فِي دِينِهِ وَ اقْتَصَدَ فِي
مَعِيشَتِهِ وَ صَبَرَ عَلَى النَّائِبَةِ إِذَا نَابَتْهُ؛ معدن الجواهر ص: ٣٢

﴿٥١٢٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَتِمُّ مُرُوءَةُ الرَّجُلِ حَتَّى يَتَفَقَّهَ فِي دِينِهِ وَ يَقْتَصِدَ فِي مَعِيشَتِهِ وَ
يَصْبِرَ عَلَى النَّائِبَةِ إِذَا نَزَلَتْ بِهِ وَ يَسْتَعِذَّ بِمَرَارَةِ إِخْوَانِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٣

٢-١-٢-١-٦- إِتْمَامُ الْكَلِمَةِ

﴿٥١٢١﴾ الْبَاقِرُ ﷺ: عَقَدْتُ مَاءَ الْبَحْرِ فِي قَلْبِ الْعَمْرِ كَالْحِجَارَةِ وَ جَاوَزْتُ بَيْنَى إِسْرَائِيلَ
الْبَحْرِ وَ تَمَّتْ كَلِمَتُكَ الْحُسْنَى عَلَيْهِمْ بِمَا صَبَرُوا وَ أَوْرَثْتَهُمْ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبَهَا الَّتِي
بَارَكْتَ فِيهَا لِلْعَالَمِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٧ ص: ٩٦

﴿٥١٢٢﴾ الصَّادِقُ ﷺ: قَالَ ﷺ: الصَّبْرُ مِنَ الْإِيمَانِ كَالرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ فَشَكَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ
ذَلِكَ لَهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ تَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَ
دَمَرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَ قَوْمُهُ وَ مَا كَانُوا يَعْرِشُونَ فَقَالَ ﷺ: إِنَّهُ بُشْرَى وَ انْتِقَامُ فَأَبَاحَ اللَّهُ
عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ قِتَالُ الْمُشْرِكِينَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فَأَقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَ خُذُوهُمْ وَ
اخْصُرُوهُمْ وَ اقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ وَ اقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

٣-١-٢-١-٦- إِتْمَامُ النِّعَمَةِ

﴿٥١٢٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاسْتَمُوا نِعْمَةً عَلَيْكُمْ رَحِمَكُمُ اللَّهُ بِالصَّبْرِ لَأَنْفُسِكُمْ وَ الْمُحَافَظَةَ
عَلَى مَنْ اسْتَحْفَظَكُمْ اللَّهُ مِنْ كِتَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩٤

٢-١-٢-١-٦- الْكَمَالُ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۵-۹-۲-۱-۶- تاوان

﴿۵۱۱۸﴾ وقتی که خداوند بر صداقت پیامبرش و اخلاص درون او و نیز بر نیروی صبرش در برابر بلا و سختی، آگاه شد، رحم کننده‌ترین رحم‌کنندگان ندا سرداد: ای ابراهیم، به‌راستی که رؤیایت محقق شد، ما نیکوکاران را این چنین پاداش می‌دهیم، به‌راستی که این آزمایشی است که حقیقت ایمان شما دو نفر را آشکار ساخت و ما او را در ازای قربانی بزرگی نجات دادیم.

۱۰-۲-۱-۶- اتمام و اکمال

۱-۱۰-۲-۱-۶- اتمام

۱-۱۰-۲-۱-۶- کمال جوانمردی

﴿۵۱۱۹﴾ سه چیز است که در هرکس باشد مروت او به مرتبه‌ی تمام و کمال رسیده است: معرفت عمیق به معارف دین و میانه‌روی در مخارج زندگی و صبر بر امور ناگوار و سختی‌های نازله، آن‌گاه که وارد شود.

﴿۵۱۲۰﴾ جوانمردی شخص کامل نمی‌شود مگر اینکه دینش را بشناسد و در مخارج زندگی متعادل باشد و بر حوادث ناگوار صبر کند و از گرفتاری برادران در رنج باشد.

۲-۱۰-۲-۱-۶- پایان سخن

﴿۵۱۲۱﴾ خدایا، آب دریا را در اوج فراوانی چون سنگ کردی و به خاطر صبری که کردند بنی‌اسرائیل را از دریا گذراندی و کلمات زیبایی را درباره‌ی آن‌ها به کمال رساندی، شرق و غرب زمین را که در آن برای جهانیان برکت قرار دادی به ایشان بخشیدی.

﴿۵۱۲۲﴾ صبر نسبت به ایمان، مانند سر است نسبت به تن، پس خدای عزیز و جلیل از صبر او شکرگزاری کرد و چنین نازل فرمود: "و وعده‌ی نیک پروردگارت بر بنی‌اسرائیل، به خاطر صبر و استقامتی که به خرج دادند، تحقق یافت؛ و آنچه فرعون و فرعونیان (از کاخ‌های مجلل) می‌ساختند و آنچه از باغ‌های داربست‌دار فراهم ساخته بودند، در هم کوبیدیم!" پیامبر ﷺ فرمود: این بشارت است و انتقام، پس خدای عزیز و جلیل نبرد و کشتار مشرکین را به او اجازه فرمود: و نازل کرد که: "مشرکان را هر جا یافتید به قتل برسانید؛ و آن‌ها را اسیر سازید؛ و محاصره کنید؛ و در هر کمینگاه، بر سر راه آن‌ها بنشینید؛ و آن‌ها را (بت پرستانی که از هیچ‌گونه جنایتی ابا ندارند) هر کجا یافتید، به قتل برسانید!"

۳-۱۰-۲-۱-۶- کمال و به اتمام رساندن نعمت

﴿۵۱۲۳﴾ خدا شما را رحمت کند. نعمت‌هایی را که به شما داده، با صبر و خویشن‌داری و رعایت آن‌ها که حفظشان را برعهده‌ی شما قرارداده (یعنی خاندان پیامبر)، تکمیل کنید.

۲-۱۰-۲-۱-۶- کمال

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۱۲۴﴾ کمال در سه چیز است، یکی صبر و شکیبایی بر مصیبت‌ها، دیگری پرهیزگاری در خواهش‌های نفسانی و دیگری برآوردن حاجت کسی که درخواستی دارد.

﴿۵۱۲۵﴾ تمامی کمال عبارت است از: دانش عمیق دینی، شکیبایی و تحمل حوادث و تعادل در زندگی.

﴿۵۱۲۶﴾ شایسته نیست کسی را که عالم نیست سعادت‌مند بشماري و کسی را که مهربان نیست قابل ستایش بدانی و شخصی را که شکيبا و صابر نیست کامل به حساب آوری.

۱-۲-۱۰-۲-۱-۶- کمال ادب

﴿۵۱۲۷﴾ کمال ادب و جوانمردی در هفت چیز است: عقل و بردباری و شکیبایی و نرمی و سکوت و اخلاق خوش و مدارا.

۲-۲-۱۰-۲-۱-۶- کمال اسلام

﴿۵۱۲۸﴾ سه چیز است که مسلمان با آن‌ها کامل می‌شود: دانستن احکام دین و تعادل در مخارج زندگی و شکیبایی بر مصیبت‌ها.

۳-۲-۱۰-۲-۱-۶- کمال ایمان

﴿۵۱۲۹﴾ هرکس سه خصلت در او باشد، ایمانش کامل است؛ آن که بر ظلم شکیبایی ورزد و خشمش را فروبرد، عفو کند و به حساب خدا بگذارد، داخل بهشت می‌شود و می‌تواند برای افرادی به تعداد نفرات قبیله‌ی ربیعه و مُضَر، شفاعت کند.

﴿۵۱۳۰﴾ کمال مؤمن در سه خصلت است: درک مسائل دینی، صبر در برابر مشکلات، و عقل معاش و برنامه‌ریزی در زندگی.

﴿۵۱۳۱﴾ هیچ بنده‌ای حقیقت ایمانش کامل نمی‌شود، مگر اینکه دارای سه صفت باشد، فهم و درک در مسائل دین، برنامه‌ریزی مناسب در زندگی و صبر در مصیبت‌ها.

﴿۵۱۳۲﴾ ایمان هیچ بنده‌ای کامل نمی‌شود مگر اینکه در او پنج صفت باشد: توکل به خدا، واگذار کردن کار به خدا، تسلیم شدن به فرمان خدا، خشنود شدن به قضا و قدر خدا، صبر کردن بر بلای نازل شده از طرف خدا.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥١٣٣﴾ الرضا عليه السلام: لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتَّى يَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ الْحَدِيثَ وَذَكَرَ فِيهِ كَيْفَ سِرِّهِ وَمُدَارَاةِ النَّاسِ وَالصَّبْرَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٣

٢-٢-١٠-١-٢-٤-٦- كَمَالُ الثَّوَابِ

﴿٥١٣٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: فَمَنْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ ظَفَرَ بِكَمَالِ ثَوَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٧

﴿٥١٣٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: مِنْ أَقَلِّ مَا أُوتِيتُمْ الْيَقِينُ وَعَزِيمَةُ الصَّبْرِ وَمَنْ أُعْطِيَ حَظَّهُ مِنْهُمَا لَمْ يَبَالِ مَا فَاتَهُ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ وَصِيَامِ النَّهَارِ وَلَا أَنْ تَصْبِرُوا عَلَى مِثْلِ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يُؤَافِيَنِي كُلُّ امْرِئٍ مِنْكُمْ بِمِثْلِ عَمَلِ جَمِيعِكُمْ وَلَكِنِّي أَخَافُ أَنْ يُفْتَحَ عَلَيْكُمْ الدُّنْيَا بَعْدِي فَيَنْكَرَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا وَيَنْكَرَكُمْ أَهْلُ السَّمَاءِ عِنْدَ ذَلِكَ فَمَنْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ ظَفَرَ بِكَمَالِ ثَوَابِهِ ثُمَّ قَرَأَ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنْجَزِينَ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٧

٢-٢-١٠-١-٢-٥-٦- كَمَالُ السَّعَادَةِ

﴿٥١٣٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ يَمْتَحِنُ الْأَوْصِيَاءَ بَعْدَ وَقَاةِ الْأَنْبِيَاءِ فِي سَبْعَةِ مَوَاطِنَ لِيَبْلُوَ صَبْرَهُمْ فَإِذَا رَضِيَ مِخْتَنَهُمْ خَتَمَ لَهُمُ السَّعَادَةَ لِيُلْحِقَهُمُ بِالْأَنْبِيَاءِ وَقَدْ أَكْمَلَ لَهُمُ السَّعَادَةَ؛

بحار الأنوار ج: ٣٨ ص: ١٦٧

﴿٥١٣٧﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَإِذَا تَفَكَّرْتُ فِي الطَّعَامِ الْمَسْمُومِ الَّذِي صَبَرْنَا عَلَيْهِ كَيْفَ أَزَالَ اللَّهُ عَنَّا غَائِلَتَهُ وَكَثَّرَهُ وَسَعَّهْ ذَكَرْتُ صَبْرَ شِيعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَعِنْدَ ذَلِكَ يُودِّيهِمُ اللَّهُ بِذَلِكَ الصَّبْرِ إِلَى أَشْرَفِ الْعَاقِبَةِ وَأَكْمَلَ السَّعَادَةِ طَالَ مَا يَغْتَبِطُونَ فِي تِلْكَ الْجَنَانِ تِلْكَ الطَّيِّبَاتِ فَيُقَالُ لَهُمْ كُلُّوا هَنِيئًا بِتَقِيَّتِكُمْ لِأَعْدَائِكُمْ وَصَبْرِكُمْ عَلَى آذَانِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

٢-٢-١٠-١-٢-٦-٦- كَمَالُ الْكَرَامَةِ

﴿٥١٣٨﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: يُنَادِيهِمْ رَبُّنَا عَزَّ وَجَلَّ يَا سَكَّانَ جَنَانِي وَيَا خُزَّانَ رَحْمَتِي مَا لِيُبْخَلَ أَخَرْتُ عَنْكُمْ أَرْوَاجَكُمْ وَسَادَاتِكُمْ وَلَكِنْ لِيَسْتَكْمِلُوا نَصِيبَهُمْ مِنْ كَرَامَتِي بِمَوَاسَاتِهِمْ إِخْوَانَهُمُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْأَخَذَ بِأَيْدِي الْمَلْهُوفِينَ وَالتَّنْفِيسَ عَنِ الْمَكْرُوبِينَ وَالصَّبْرَ عَلَى التَّقِيَّةِ مِنَ الْفَاسِقِينَ الْكَافِرِينَ حَتَّى إِذَا اسْتَكْمَلُوا أَجْزَلَ كَرَامَاتِي نَقَلْتُهُمْ إِلَيْكُمْ عَلَى أَسْرِّ الْأَحْوَالِ وَأَغْبَطُهَا؛

بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٦٣

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۱۳۳﴾ مؤمن نمی‌تواند مؤمن حقیقی باشد مگر اینکه در او سه خصلت وجود داشته باشد: پوشاندن راز، مدارا با مردم، شکیبایی در سختی و ناخوشی.

۴-۲-۱۰-۱-۲-۶-۶ کمال ثواب و پاداش

﴿۵۱۳۴﴾ پس هر که در راه خدا صبر کند و با خدا معامله کند، به کمال ثواب و پاداش خویش نایل می‌گردد.

﴿۵۱۳۵﴾ از کمیاب‌ترین چیزهایی که به شما داده شد یقین و صبر است و هر کس حظ و بهره‌ای از این دو به او رسد باک نداشته باشد از آنچه از بیداری شب‌ها و روزه‌ی روزها از او فوت شود. و اگر شما بر آنچه هستید صبر کنید نزد من بهتر است از اینکه هریک از شما به اندازه‌ی همه‌ی بندگان، عمل انجام دهد. ولی می‌ترسم بعد از من دنیا به شما رو کرده شما را به خود جذب کند آن‌گاه یکدیگر را انکار نمایید. در آن وقت اهل آسمان شما را انکار می‌کنند؛ پس هر که در راه خدا صبر کند به کمال ثواب و پاداش خویش نایل می‌گردد. سپس حضرت این آیه را قرائت فرمود: " آنچه نزد شماست فانی می‌شود، اما آنچه نزد خداست باقی است و کسانی را که صبر و استقامت پیشه کنند به بهترین شکل به اعمالشان پاداش خواهیم داد. "

۵-۲-۱۰-۱-۲-۶-۶ کمال سعادت و خوشبختی

﴿۵۱۳۶﴾ جانشینان پیامبران بعد از وفات ایشان، در هفت مرحله امتحان می‌شوند، تا شکیبایی و تحمل ایشان سنجیده شود. و چون از امتحانش سربلند خارج شوند، خدای متعال پایان کار آن‌ها را به سعادت و خوشبختی ختم می‌کند تا به پیامبران ملحق و سعادشان تکمیل شود.

﴿۵۱۳۷﴾ رسول خدا ﷺ فرمود: هرگاه درمورد غذای مسمومی فکر می‌کنم که ما از آن دست‌برداشتیم و اینکه چگونه خداوند فساد آن را از ما برطرف کرده و برایمان توسعه و فزونی بخشید، به یاد شکیبایی شیعیانمان بر تقیه افتادم و اینکه خداوند، درمقابل آن صبر، بهترین عاقبت و کامل‌ترین خوشبختی را به آن‌ها خواهد داد؛ و چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در آن بهشت و خوشی‌هایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. و به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه‌ی شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

۶-۲-۱۰-۱-۲-۶-۶ کمال کرامت

﴿۵۱۳۸﴾ خداوند بهشتیان را ندا دهد: ای ساکنان بهشت من و ای دربانان رحمت من، اگر دیدار همسران و دوستان و سروران شما به تأخیر افتاد، از سر بخل بر شما نیست. بلکه این تأخیر به خاطر آن است که آن‌ها بهره‌ی خویش را از کرامت و بزرگواری من به‌وسیله‌ی همراهی و مواسات با برادران مؤمن خود و دستگیری از افسردگان و کارگشایی از گرفتاران و همچنین از راه پایداری بر تقیه در برابر مردم فاسق و کافر، تکمیل کنند و هنگامی که توانستند شایسته‌ی بهترین کرامت‌هایم شوند، آنان را در شادترین و چشمگیرترین حالات، نزد شما انتقال می‌دهم.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

٣-١٠-٢-١-٦- التَّوْفِيقُ

٣-١-٢-١٠-٦-١- تَوْفِيقُ الْأَجْرِ وَ رَاجِع: أَجْرُ بَغِيرٍ حِسَابٍ

﴿٥١٣٩﴾ الْبَاقِرُ عليه السلام: إصْبِرْ عَلَى الْحَقِّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا تُوفِّ أَجْرَكَ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛

وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٨

﴿٥١٤٠﴾ الْحَسَنِ عليه السلام: نَصْبِرْ عَلَى بَلَائِهِ وَيُؤَقِّينَا أَجُورَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٣٦٦

٣-١٠-٢-١-٦- تَوْفِيقُ الرَّحْمَةِ

﴿٥١٤١﴾ الرَّسُولُ عليه السلام: يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي فَصَبْرَ وَلَمْ يَشْتَكِ عَلَى عَوَادِهِ ثَلَاثًا

أَبْدَلْتُهُ لَحْمًا خَيْرًا مِنْ لَحْمِهِ وَجِلْدًا خَيْرًا مِنْ جِلْدِهِ وَدَمًا خَيْرًا مِنْ دَمِهِ وَإِنْ تَوَقَّيْتُهُ تَوَقَّيْتُهُ إِلَى

رَحْمَتِي وَإِنْ عَافَيْتُهُ عَافَيْتُهُ وَلَا ذَنْبَ عَلَيْهِ؛ مكارم الأخلاق ص: ٣٥٩

١١-٢-١-٦- الْأَنْسُ، الْحَلَاوَةُ، النُّورُ، رُؤْيَةُ الْمَلَكُوتِ وَ ...

١-١١-٢-٦- جَمْعُ الْأَوْلَادِ وَالْأَنْسُ بِهِمْ

﴿٥١٤٢﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ

الحكيم - يوسف ٨٣

﴿٥١٤٣﴾ الْكَاضِمُ عليه السلام: إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَصَبْرٌ بِذَلِكَ مَا

شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى آتَنَاهُ بِإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ فَصَارُوا ثَلَاثَةً؛ بحار الأنوار ج: ١٢

ص: ١٢

٢-١١-٢-٦- الْحَلَاوَةُ

﴿٥١٤٤﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: إِلْزَمِ الصَّبْرَ فَإِنَّ الصَّبْرَ خُلُوُ الْعَاقِبَةِ مِثْمُونِ الْمَغَبَةِ؛ غرر الحكم

ص: ٢٨٤

﴿٥١٤٥﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: الصَّبْرُ مَا أَوَّلَهُ مُرٌّ وَآخِرُهُ خُلُوُ لِقَوْمٍ وَلِقَوْمٍ مُرٌّ أَوَّلُهُ وَآخِرُهُ فَمَنْ

دَخَلَهُ مِنْ أَوَّلِهِ فَقَدْ دَخَلَ وَمَنْ دَخَلَهُ مِنْ أَوَّلِهِ فَقَدْ خَرَجَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

٣-١١-٢-٦- ذَوْقُ الْإِيمَانِ

﴿٥١٤٦﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: لَا يَذُوقُ الْمَرْءُ مِنَ حَقِيقَةِ الْإِيمَانِ حَتَّى يَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ

الْفَقْهُ فِي الدِّينِ وَالصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ وَحُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعَاشِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢١٠

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۳-۱۰-۲-۱-۶- حق کسی را کامل دادن

۱-۳-۱۰-۲-۱-۶- اجر و پاداش را به تمامی دادن ر.به: پاداش بی حساب

﴿۵۱۳۹﴾ بر پذیرش حق شکایا باش، اگرچه تلخ باشد. که در این صورت پاداشت بی اندازه و بی حساب پرداخت می شود.

﴿۵۱۴۰﴾ در مقابل بالای او صابریم، تا اینکه پاداش صابرین را در حد کمال به ما عطا فرماید.

۲-۳-۱۰-۲-۱-۶- رحمت را بی نقص ادا کردن

﴿۵۱۴۱﴾ خداوند عزیز و جلیل می فرماید: چون بنده ای را بیمار کنم و او صبر نماید و تا سه روز به عیادت کنندگان شکایت نکند گوشتش را به گوشت بهتر و پوستش را به پوست بهتر و خونسش را به خون سالم تر تبدیل می کنم و اگر در این بیماری بمیرد، او را به سوی رحمت خود می برم و اگر شفایش دهم از گناهان پاکش می کنم، چنانکه گناهی بر او نماند.

۱۱-۲-۱-۶- انس، شیرینی، نور، دیدن ملکوت

۱-۱۱-۲-۱-۶- گردآوردن فرزندان و انس گرفتن به آنها

﴿۵۱۴۲﴾ (یعقوب) گفت: " (هوای) نفس شما، مسأله را چنین در نظر تان آراسته است. من صبر می کنم، صبری زیبا (و خالی از کفران)! امیدوارم خداوند همه ی آنها را به من بازگرداند؛ چرا که او دانا و حکیم است.

﴿۵۱۴۳﴾ ابراهیم امتی مطیع خدا و خالص بوده و از مشرکان نبود و او تا جایی که خدا می خواست، بر این تنهایی شکیبایی ورزید. سپس خدای تبارک و تعالی او را با اسماعیل و اسحاق مأنوس کرد و سه نفر شدند.

۲-۱۱-۲-۱-۶- شیرینی

﴿۵۱۴۴﴾ با صبر همراه باش که عاقبتش شیرین و انجامش مبارک است.

﴿۵۱۴۵﴾ صبر، آن چیزی است که برای عده ای، اولش تلخ و آخرش شیرین است و برای عده ای دیگر، اول و آخرش تلخ است. پس کسی که با نگاه به آخر و نتایج صبر، وارد شود، از گروه اول به شمار می آید و کسی که با نگاه به تلخی صبر، وارد شود، از گروه اول خارج شده است. (و در گروه دوم جای می گیرد).

۳-۱۱-۲-۱-۶- چشیدن ایمان

﴿۵۱۴۶﴾ هرگز آدمی حقیقت ایمان را نمی چشد تا اینکه در او سه خصلت باشد: فقه و دانایی در دین، صبر و شکیبایی بر اندوه ها و سختی ها، برنامه ریزی و تعادل در زندگانی.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، نَتَائِجُ قِلَّةِ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

٤-١١-٢-١-٦- النُّورُ وَ الصِّفَاءُ

﴿٥١٤٧﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: الصَّبْرُ يُظْهِرُ مَا فِي بَوَاطِنِ الْعِبَادِ مِنَ النُّورِ وَ الصِّفَاءِ وَ الْجَزَعُ يُظْهِرُ مَا

فِي بَوَاطِنِهِمْ مِنَ الظُّلْمَةِ وَ الْوَحْشَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٢٧

٥-١١-٢-١-٦- رُؤْيَا الْمَلَكُوتِ

﴿٥١٤٨﴾ الرَّسُولُ الله ﷺ: طُوبَى لِلْمَسَاكِينِ بِالصَّبْرِ وَ هُمُ الَّذِينَ يَرَوْنَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ؛

الكافي ج: ٢ ص: ٢٦٣

٦-١١-٢-١-٦- رُؤْيَا الْأَعْجُوبَةِ

﴿٥١٤٩﴾ مُوسَى عليه السلام: إِنَّ الْعَالَمَ لَمَّا تَبِعَهُ مُوسَى خَرَقَ السَّيِّئَةَ وَ قَتَلَ الْغُلَامَ وَ أَقَامَ الْجِدَارَ ثُمَّ بَيَّنَّ لَهُ كُلَّهَا وَ قَالَ مَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي يَعْنِي لَوْ لَا أَمْرُ رَبِّي لَمْ أَصْنَعُهُ وَ قَالَ لَوْ صَبَرَ مُوسَى لَأَرَاهُ الْعَالِمُ سَبْعِينَ أَعْجُوبَةً وَ فِي رِوَايَةٍ رَحِمَ اللَّهُ مُوسَى عَجَلَ عَلَى الْعَالِمِ أَمَا إِنَّهُ لَوْ صَبَرَ لَرَأَى مِنْهُ مِنَ الْعَجَائِبِ مَا لَمْ يَرَ بِحَارِ الْأَنْوَارِ ج: ١٣ ص: ٣٠١

﴿٥١٥٠﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: لَوْ صَبَرَ مُوسَى لَأَرَاهُ الْعَالِمُ سَبْعِينَ أَعْجُوبَةً؛ قصص الأنبياء للراوندي

ص: ١٥٦

٣-١-٦- ثَمَرَاتُ الْآخِرَةِ

١-٣-١-٦- التَّمَحِيصُ، الْمَحْوُ، التَّطْهِيرُ، التَّكْفِيرُ وَ ...

١-٣-١-٦- التَّمَحِيصُ

﴿٥١٥١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ يَمَحِّصُ الرِّزْيَةَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

٢-١-٣-١-٦- الْمَحْوُ

﴿٥١٥٢﴾ الرَّسُولُ الله ﷺ: يَا بَا ذَرَّ لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ اشْتَهَى شَهْوَةً مِنْ شَهَوَاتِ الدُّنْيَا فَيَصْبِرُ وَ لَا يَطْلُبُهَا كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ بِذِكْرِ أَهْلِهِ ثُمَّ يَغْتَمُّ وَ يَتَنَفَّسُ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ نَفْسٍ أَلْفَى أَلْفَى حَسَنَةً وَ مَحَا عَنْهُ أَلْفَ أَلْفِ سَيِّئَةٍ وَ رَفَعَ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ دَرَجَةٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٥

٣-١-٣-١-٦- التَّطْهِيرُ

﴿٥١٥٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا سَلْمَانَ مَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ شِيعَتِنَا يُصِيبُهُ وَجَعٌ إِلَّا بِذَنْبٍ قَدْ سَبَقَ مِنْهُ وَ ذَلِكَ الْوَجَعُ تَطْهِيرٌ لَهُ قَالَ سَلْمَانُ فَلَيْسَ لَنَا فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ أَجْرٌ خَلَا التَّطْهِيرُ قَالَ عَلِيُّ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۴-۱۱-۲-۱-۶- نور و صفا

﴿۵۱۴۷﴾ صبر، نور و صفای باطن آدمی را ظاهر می‌کند و جزع و بی‌تابی نیز ظلمت و وحشت باطن آدمی را آشکار می‌سازد.

۵-۱۱-۲-۱-۶- دیدن ملکوت

﴿۵۱۴۸﴾ خوشا به حال نیازمندی که صبر می‌کنند و آن‌ها کسانی هستند که ملکوت آسمان‌ها و زمین را مشاهده می‌کنند.

۶-۱۱-۲-۱-۶- دیدن شگفتی‌ها

﴿۵۱۴۹﴾ وقتی موسی به‌دنبال خضر رفت، او کشتی را سوراخ کرد و بچه را کشت و دیوار را درست کرد. بعد برایش همه را توضیح داد و گفت: ای موسی از پیش خود این افعال را انجام ندادم. یعنی اگر دستور خدا نبود کاری انجام نمی‌دادم. امام علیه السلام فرمود: اگر موسی شکیبایی می‌ورزید عالم به او هفتاد شگفتی دیگر نشان می‌داد و در روایتی آمده است که خداوند موسی علیه السلام را رحمت کند، او در مقابل عالم عجله و شتاب می‌کرد، اما او اگر شکیبایی می‌ورزید از آن عالم عجایی می‌دید که دیده نشده بود.

﴿۵۱۵۰﴾ اگر موسی صبر می‌کرد عالم خضر علیه السلام هفتاد شگفتی و موقعیت تعجب‌آور به او نشان می‌داد.

۳-۱-۳- ثمرات اخروی

۱-۳-۱-۶- پاک کردن، تطهیر، پوشاندن، ازبین بردن

۱-۳-۱-۶- تصفیه، امتحان کردن، خالص کردن

﴿۵۱۵۱﴾ صبر و شکیبایی، مصیبت را کاهش می‌دهد،

۲-۳-۱-۶- ازبین بردن

﴿۵۱۵۲﴾ ای ابوذر، اگر یکی از شما، در دل، به یکی شهوات دنیا تمایل پیدا کند، ولی خویشتن‌داری کرده، آن را دنبال نکند، در مقابل تقاضای خانواده و اندوه و آهش به خاطر عدم توانایی در انجام، به ازای هرنفسی که بکشد، خداوند برایش دو میلیون حسنه ثبت می‌کند و یک میلیون بدی از نامه‌ی عمل او محو نموده و مقام او را یک میلیون درجه بالا می‌برد.

۳-۳-۱-۶- پاک کردن

﴿۵۱۵۳﴾ ای سلمان، دردی که به شیعیان ما می‌رسد، به سبب گناهی است که قبلاً انجام داده‌اند و آن درد (و بیماری) موجب پاک شدن او از آن گناه است، سلمان عرض کرد: آیا در بیماری، برای ما پاداش و اجری جز پاک شدن (از گناهان گذشته) نیست؟ حضرت علی علیه السلام

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، نَتَائِجُ قِلَّةِ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿عليه السلام﴾ يَا سَلْمَانَ لَكُمْ الْأَجْرُ بِالصَّبْرِ عَلَيْهِ وَالتَّضَرُّعُ إِلَى اللَّهِ وَالدُّعَاءُ لَهُ بِهِمَا تُكْتَبُ لَكُمْ الْحَسَنَاتُ وَتُرْفَعُ لَكُمْ الدَّرَجَاتُ فَأَمَّا الْوَجَعُ خَاصَّةً فَهُوَ تَطْهِيرٌ وَكَفَّارَةٌ؛ وسائل الشيعة ج: ٢ ص: ٤٠٣

٤-١-٣-١-٦- التَّكْفِيرُ

﴿٥١٥٤﴾ الكاظم عليه السلام: إِنَّ الْبَدَنَ إِذَا صَحَّ أَشِيرَ وَبَطِرَ فَإِذَا اِعْتَلَّ ذَهَبَ ذَلِكَ عَنْهُ فَإِنْ صَبَرَ جُعِلَ كَفَّارَةً لِمَا قَدْ أَذْنَبَ وَإِنْ لَمْ يَصْبِرْ جَعَلَهُ وَبَالًا عَلَيْهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦٥
﴿٥١٥٥﴾ الرسول ﷺ: حُمِيَ لَيْلَةٌ كَفَّارَةٌ سَنَةٍ لَأَنَّ الْمَهَا يَبْقَى فِي الْجَسَدِ سَنَةً وَهِيَ كَفَّارَةٌ لِمَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا وَمَنْ اشْتَكَى لَيْلَةً فَقَبِلَهَا بِقَبُولِهَا وَآدَى إِلَى اللَّهِ شُكْرَهَا كَانَتْ لَهُ كَفَّارَةٌ سِتِّينَ سَنَةً وَقَبُولَهَا الصَّبْرَ عَلَيْهِ؛ أعلام الدين ص: ٣٩٧

﴿٥١٥٦﴾ الرسول ﷺ: مَنْ اشْتَكَى لَيْلَةً فَقَبِلَهَا بِقَبُولِهَا وَآدَى إِلَى اللَّهِ شُكْرَهَا كَانَتْ لَهُ كَفَّارَةٌ سِتِّينَ سَنَةً لِقَبُولِهَا وَسَنَةً لِلصَّبْرِ عَلَيْهَا؛ عدة الداعي ص: ١٢٦

﴿٥١٥٧﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: يَا سَلْمَانُ مَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ شِيعَتِنَا يُصِيبُهُ وَجَعٌ إِلَّا بِذَنْبٍ قَدْ سَقَى مِنْهُ وَذَلِكَ الْوَجَعُ تَطْهِيرٌ لَهُ قَالَ سَلْمَانُ فَلَيْسَ لَنَا فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ أَجْرٌ خَلَا التَّطْهِيرَ قَالَ عَلَيْهِ السلام يَا سَلْمَانُ لَكُمْ الْأَجْرُ بِالصَّبْرِ عَلَيْهِ وَالتَّضَرُّعُ إِلَى اللَّهِ وَالدُّعَاءُ لَهُ بِهِمَا تُكْتَبُ لَكُمْ الْحَسَنَاتُ وَتُرْفَعُ لَكُمْ الدَّرَجَاتُ فَأَمَّا الْوَجَعُ خَاصَّةً فَهُوَ تَطْهِيرٌ وَكَفَّارَةٌ؛ وسائل الشيعة ج: ٢ ص: ٤٠٣

٥-١-٣-١-٦- الْعَافِيَةُ وَلَا ذَنْبٌ عَلَيْهِ

﴿٥١٥٨﴾ الرسول ﷺ: يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي فَصَبَرَ وَلَمْ يَشْتَكَ عَلَى عَوَادِهِ ثَلَاثًا أَبَدْتُ لَهُ لَحْمًا خَيْرًا مِنْ لَحْمِهِ وَجِلْدًا خَيْرًا مِنْ جُلْدِهِ وَدَمًا خَيْرًا مِنْ دَمِهِ وَإِنْ تَوَقَّيْتُهُ تَوَقَّيْتُهُ إِلَى رَحْمَتِي وَإِنْ عَافَيْتُهُ عَافَيْتُهُ وَلَا ذَنْبَ عَلَيْهِ؛ مكارم الأخلاق ص: ٣٥٩

٢-١-٣-٦- الرَّحْمَةُ، الشَّفَاعَةُ، الْعَفْوُ، الْمَغْفِرَةُ وَ...

١-٢-٣-٦- الرَّحْمَةُ

﴿٥١٥٩﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ - النحل ١١٠

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

فرمود: ای سلمان، برای شما به سبب شکیبایی بر آن بیماری و تضرع و زاری به‌سوی خداوند و صدازدن او اجر و پاداش است، تضرع و دعا موجب می‌شود اعمال نیکی در نامد عمل شما نوشته شود و درجه و مقام شما بالا برود، اما بیماری به تنهایی فقط موجب تطهیر و کفاره‌ی (گناهان) است.

۴-۱-۳-۶- پوشاندن (توبه کردن)

﴿۵۱۵۴﴾ بدن انسان، اگر سلامت باشد سرمستی می‌کند و اگر بیمار شود آن سرمستی از او گرفته می‌شود و اگر بر آن بیماری شکیبایی ورزد، کفاره‌ی گناهانش قرار داده می‌شود و اگر صبر و شکیبایی نکند برای او سخت‌تر و بدفراجام‌تر می‌شود.

﴿۵۱۵۵﴾ یک شب تب‌دار بودن، کفاره‌ی گناهان یک سال است، برای اینکه درد آن تا یک سال در بدن او باقی می‌ماند. پس آن کفاره‌ی ما قبل و ما بعد است و کسی که یک شب بیمار شود و آن را قبول کرده و شکر خدا به جا آورد، کفاره‌ی شصت سال او می‌شود و قبول کردن سختی بیماری، همان شکیبایی‌ورزیدن است.

﴿۵۱۵۶﴾ کسی که یک شب بیمار باشد و آن را بپذیرد و شکر آن را نیز ادا کند، کفاره‌ی دو سالش خواهد بود، یک سال به خاطر پذیرفتنش و یک سال دیگر به خاطر صبر بر آن.

﴿۵۱۵۷﴾ ای سلمان، دردی که به شیعیان ما می‌رسد، به سبب گناهی است که قبلاً انجام داده‌اند و آن درد (و بیماری) موجب پاک‌شدن او از آن گناه است، سلمان عرض کرد: آیا در بیماری، برای ما پاداش و اجری جز پاک‌شدن (از گناهان گذشته) نیست؟ حضرت علی علیه السلام فرمود: ای سلمان، برای شما به سبب شکیبایی بر آن بیماری و تضرع و زاری به‌سوی خداوند و صدازدن او اجر و پاداش است، تضرع و دعا موجب می‌شود اعمال نیکی در نامد عمل شما نوشته شود و درجه و مقام شما بالا برود، اما بیماری به تنهایی فقط موجب تطهیر و کفاره‌ی (گناهان) است.

۵-۱-۳-۶- پاک‌شدن (از گناهان) در حالی که هیچ گناهی ندارد

﴿۵۱۵۸﴾ خداوند عزیز و جلیل می‌فرماید: چون بنده‌ای را بیمار کنم و او صبر نماید و تا سه روز به عیادت‌کنندگان شکایت نکند گوشتش را به گوشت بهتر و پوستش را به پوست بهتر و خونسش را به خون سالم‌تر تبدیل می‌کنم و اگر در این بیماری بمیرد، او را به‌سوی رحمت خود می‌برم و اگر شفایش دهم از گناهان پاکش می‌کنم، چنانکه گناهی بر او نماند.

۲-۱-۳-۶- رحمت، شفاعت، بخشش، مغفرت

۱-۲-۳-۶- رحمت

﴿۵۱۵۹﴾ اما پروردگار تو نسبت به کسانی که بعد از فریب‌خوردن، (به ایمان بازگشتند و) هجرت کردند؛ سپس جهاد کردند و در راه خدا استقامت نمودند؛ پروردگارت، بعد از انجام این کارها، بخشنده و مهربان است (و آن‌ها را مشمول رحمت خود می‌سازد).

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥١٦٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَقْرَبُ النَّاسِ إِلَى الْإِجَابَةِ وَالرَّحْمَةِ الطَّائِعُ الْمُضْطَرُّ الَّذِي لَا بُدَّ لَهُ مِمَّا سَأَلَهُ وَ خُصُوصاً عِنْدَ نَفُوذِ الصَّبْرِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٥٠

﴿٥١٦١﴾ الرسول ﷺ: عِبَادِي اصْبِرُوا وَ ابْشِرُوا فَتَوْشِكُوا أَنْ تَنْقَلِبُوا إِلَى رَحْمَتِي وَ كَرَامَتِي قَالَ وَ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَتَقَاءُ عِنْدَ كُلِّ فِطْرِ رَجُلٍ وَ نِسَاءٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٧ ص: ٢٢٦

﴿٥١٦٢﴾ الرسول ﷺ: قَدْ كَانَ أَبْنُكَ مِنْ مَوَاهِبِ اللَّهِ الْهَيْئَةِ وَ عَوَارِيهِ الْمُسْتَوْدَعَةِ مَعَكَ اللَّهُ بِهِ فِي غِبْطَةٍ وَ سُرُورٍ وَ قَبْضَةٍ مِنْكَ بِأَجْرِ كَثِيرِ الصَّلَاةِ وَ الرَّحْمَةِ وَ الْهُدَى إِنْ صَبَرْتَ وَ احْتَسَبْتَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٣

﴿٥١٦٣﴾ الرسول ﷺ: مَنْ لَمْ يُقْرَضْنِي مِنْهَا قَرْضاً فَأَخَذْتُ مِنْهُ شَيْئاً قَسِراً فَصَبَرَ أَعْطَيْتُهُ ثَلَاثَ خِصَالٍ لَوْ أَعْطَيْتُ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ مَلَائِكَتِي لَرَضُوا بِهَا مِنِّي قَالَ ثُمَّ تَلَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ فَهَذِهِ وَاحِدَةٌ مِنْ ثَلَاثِ خِصَالٍ وَ رَحْمَةٌ اثْنَتَانِ وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَهْتَدُونَ ثَلَاثُ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام هَذَا لِمَنْ أَخَذَ اللَّهُ مِنْهُ شَيْئاً قَسِراً؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢

﴿٥١٦٤﴾ الكاظم عليه السلام: نَسَأَلُ اللَّهَ أَنْ يُعْظِمَ أَجْرَكَ أَمْنَعَ اللَّهُ بِكَ وَ أَنْ يُحْسِنَ عُقْبَاكَ وَ أَنْ يُعَوِّضَكَ مِنَ الْمُصِيبَةِ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَفْضَلَ مَا وَعَدَ الصَّابِرِينَ مِنْ صَلَوَاتِهِ وَ رَحْمَتِهِ وَ هُدَاهُ؛ بحار الأنوار ج: ٤٨ ص: ١٣٤

﴿٥١٦٥﴾ وَ قَدْ أَمْتَحَنَكَ يَا ابْنَ أُمٍّ وَ أَمْتَحَنَنِي فِيكَ بِمِثْلِ مَا أَمْتَحَنَ بِهِ خَلِيلَهُ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ الذَّبِيحَ إِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَصَبْرًا صَبْرًا فَلِنْ رَحِمْتَ اللَّهَ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ؛ بحار الأنوار ج: ١٩ ص: ٦٠

﴿٥١٦٦﴾ الرسول ﷺ: يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي فَصَبَرَ وَ لَمْ يَشْتَكَ عَلَى عَوَادِهِ ثَلَاثًا أَبَدْتُهُ لَحْماً خَيْراً مِنْ لَحْمِهِ وَ جُلْداً خَيْراً مِنْ جُلْدِهِ وَ دَمًا خَيْراً مِنْ دَمِهِ وَ إِنْ تَوَقَّيْتُهُ تَوَقَّيْتُهُ إِلَى رَحْمَتِي وَ إِنْ عَافَيْتُهُ عَافَيْتُهُ وَ لَا ذَنْبَ عَلَيْهِ؛ مكارم الأخلاق ص: ٣٥٩

٢-٣-١-٦- الشفاعة

﴿٥١٦٧﴾ الرسول ﷺ: قَالَ ﷺ فِي حَقِّ الْمَدِينَةِ لَا يَصْبِرُ عَلَى لَوَائِهَا وَ شِدَّتِهَا أَحَدٌ إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَفِيعاً أَوْ شَهِيداً يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٠ ص: ٢٠٦

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۱۶۰﴾ نزدیک‌ترین مردم به اجابت دعا و رحمت پروردگار، فرمان‌بردار بدون چاره و علاج است که راه دیگری برای رسیدن به درخواستش ندارد. به‌ویژه آن‌گاه که شکیبایی به انتها رسیده باشد.

﴿۵۱۶۱﴾ ای بندگان من، شکبیا باشید. شما را بشارت می‌دهم که به‌سوی رحمت و کرامت من برخواید گشت. فرمود: و هنگام هر افطار، مردان و زنانی به فرمان خدا، از آتش آزاد می‌شوند.

﴿۵۱۶۲﴾ فرزند تو یکی از مواهب و ودیعه‌هایی بود که خداوند مدتی تو را از آن بهره‌مند و مسرور نمود و سپس امانتش را گرفت و در مقابل آن، اجر کثیر و صلوات و رحمت و هدایت به تو عطا می‌فرماید، به شرطی که در فقدان او صبر کنی و این مصیبت را به حساب خدا بگذاری.

﴿۵۱۶۳﴾ اگر کسی به من قرض ندهد به زور و غلبه از او خواهم گرفت و بعد سه چیز به آن‌ها می‌دهم که اگر یکی از آن‌ها را به فرشتگان خود می‌دادم راضی می‌شدند و بعد این آیه‌ی شریفه را تلاوت فرمود: "الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ". این (صلوات) یکی از آن خصلت‌هاست و رحمت، خصلت دوم، "وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ" و هدایت خصلت سوم است، بعد از این امام صادق علیه السلام فرمودند: این خصلت‌ها برای کسانی است که از آن‌ها با اکراه قرض گرفته شود.

﴿۵۱۶۴﴾ از خدا خواهیم که به تو اجر زیاد و طول عمر عنایت کرده، عاقبت به‌خیر کند. و به پاداش از دست‌دادن امیرالمؤمنین، بهترین پاداشی که برای شکیبایان مقرر کرده - از درود و رحمت و هدایت خویش - عنایت کند.

﴿۵۱۶۵﴾ ای برادر، خداوند تو را مورد امتحان قرار داده و مرا هم درباره‌ی تو مورد امتحان قرار داده است. مانند آزمایشی که از دوستش، ابراهیم و اسماعیل به عمل آورد. پس صبر کن، صبر، که رحمت خداوند به نیکوکاران نزدیک است.

﴿۵۱۶۶﴾ خداوند عزیز و جلیل می‌فرماید: چون بنده‌ای را بیمار کنم و او صبر نماید و تا سه روز به عیادت‌کنندگان شکایت نکند گوشتش را به گوشت بهتر و پوستش را به پوست بهتر و خونسش را به خون سالم‌تر تبدیل می‌کنم و اگر در این بیماری بمیرد، او را به‌سوی رحمت خود می‌برم و اگر شفایش دهم از گناهان پاکش می‌کنم، چنانکه گناهی بر او نماند.

۲-۳-۱-۶- شفاعت

﴿۵۱۶۷﴾ رسول خدا صلی الله علیه و آله در حق مدینه فرمودند: کسی بر سختی و شدت آن صبر نخواهد کرد مگر اینکه من روز قیامت شفیع و شاهد او خواهم بود.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥١٤٨﴾ الكَاسِمُ عليه السلام: اللَّهُمَّ وَ كَمَا صَبَرَ عَلَى غِيْظِ الْمِحَنِ وَ تَجَرَّعَ فِيكَ غُصَصَ الْكُرْبِ وَ اسْتَسَلَّمَ لِرِضَاكَ وَ أَخْلَصَ الطَّاعَةَ لَكَ وَ مَحَضَ الْخُشُوعَ وَ اسْتَشَعَرَ الْخُضُوعَ وَ عَادَى الْبِدْعَةَ وَ أَهْلَهَا وَ لَمْ يَلْحَقْهُ فِي شَيْءٍ مِنْ أَوْامِرِكَ وَ نَوَاهِيكَ لَوْمَةٌ لَأَنِّمَ صَلَّ عَلَيْهِ صَلَاةَ نَامِيَةٍ مُنِيفَةً زَاكِيَةً تُوجِبُ لَهُ بِهَا شَفَاعَةَ أُمِّمٍ مِنْ خَلْقِكَ وَ قُرُونٍ مِنْ بَرَآيَاكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ١٦

٣-٢-١-٦- العَفْوُ

﴿٥١٤٩﴾ العسكِرِيُّ عليه السلام: أَغْرَضَ بِقُلُوبِنَا عَنْ آدَاءِ فَرَائِضِكَ وَ اسْقِنَا عَنْ ذَلِكَ سَلْوَةً وَ صَبْرًا يُورِدُنَا عَلَى عَفْوِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٢ ص: ٢٥٦

﴿٥١٧٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَيَدْعُونِي إِلَى أَخْذِ حَقِّي وَ يَبْذِلُونَ أَنْفُسَهُمْ فِي نُصْرَتِي لِيُؤَدُّوا إِلَيَّ بِذَلِكَ بَيْعَتِي فِي أَغْنَائِهِمْ فَأَقُولُ رَوِيْدًا وَ صَبْرًا قَلِيلًا لَعَلَّ اللَّهَ يَأْتِينِي بِذَلِكَ عَفْوًا بَلَا مُنَازَعَةٍ وَ لَا إِرَاقَةَ الدِّمَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٨ ص: ١٧٥

٤-٢-٣-١-٦- الْمَغْفِرَةُ

﴿٥١٧١﴾ وَ لَكِنَّ أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَكَيْفُوسٌ كَفُورٌ وَ لَكِنَّ أَذَقْنَاهُ نِعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَاءٍ مَسَّتْهُ لِيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتِ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ، إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُم مَغْفِرَةٌ وَ أَجْرٌ كَبِيرٌ - هود ٩-١١

﴿٥١٧٢﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَ صَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ - النحل ١١٠

﴿٥١٧٣﴾ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي يَجْزِي بِالصَّبْرِ نَجَاةً وَ غُفْرَانًا؛ بحار الأنوار ج: ٦٢ ص: ٨٣

﴿٥١٧٤﴾ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَ الْمُسْلِمَاتِ وَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ الْقَانِتِينَ وَ الْقَانِتَاتِ وَ الصَّادِقِينَ وَ الصَّادِقَاتِ وَ الصَّابِرِينَ وَ الصَّابِرَاتِ وَ الْخَاشِعِينَ وَ الْخَاشِعَاتِ وَ الْمُتَصَدِّقِينَ وَ الْمُتَصَدِّقَاتِ وَ الصَّائِمِينَ وَ الصَّائِمَاتِ وَ الْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَ الْحَافِظَاتِ وَ الذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَ الذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَ أَجْرًا عَظِيمًا - الأحزاب ٣٥

﴿٥١٧٥﴾ الرِّسُولُ ﷺ: وَ مَنْ صَبَرَ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ وَ أَخْلَفَ اللَّهُ لَهُ مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْهَا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٠٥

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۱۶۸﴾ خدایا، همان طور که بر محنت های شدید صبر کرد و جام های غم و غصه ی سختی ها را سرکشید و در برابر خشنودی تو تسلیم گشت و خالص ترین عبادت ها را برای تو به جا آورد و خالصانه خشوع کرد و لباس فروتنی به تن نمود و با بدعت و اهل آن دشمنی کرد و در اجرای اوامر و نواهی ات، هیچ سرزنشی در او تأثیر نگذاشت، بر او درود فرست، درودی پر بار و بلند و پاک. که با آن درود، شفاعت او را در مورد گروه های فراوانی از مخلوقات پذیرا باشی.

۳-۲-۱-۶- بخشش

﴿۵۱۶۹﴾ خدایا هر ریسمانی از ریسمان های دنیا را که ما را از طاعتت باز می دارد و قلبهایمان را از اجرای واجبات دور می کند، قطع کن و ما را در دنیا شکیبایی و مایه ی تسلی بنوشان، که ما را به عفو تو برساند و به سوی رضایت، استوارمان سازد.

﴿۵۱۷۰﴾ مرا به گرفتن حق خود دعوت می کنی و جان خود را در یاری ام بذل می کنی تا بیعتی را که من بر گردن آن ها داشتم ادا کنند و من می گویم: اندکی شکیبایی بورزید، شاید خداوند به آسانی و بدون منازعه و بدون ریختن خون، آن را به من برساند.

۴-۲-۳-۱-۶- مغفرت

﴿۵۱۷۱﴾ و اگر از جانب خویش، نعمتی را به انسان بچشانیم و سپس آن را از او بگیریم، بسیار نومید و ناسپاس خواهد بود! و اگر بعد از شدت و رنجی که به او رسیده، نعمت هایی به او بچشانیم، می گوید: " مشکلات از من برطرف شد و دیگر باز نخواهد گشت! " و غرق شادی و غفلت و فخر فروشی می شود، مگر آن ها که (در سایه ی ایمان راستین) صبر و استقامت ورزیدند و کارهای شایسته انجام دادند؛ که برای آن ها، آموزش و اجر بزرگی است.

﴿۵۱۷۲﴾ اما پروردگار تو نسبت به کسانی که بعد از فریب خوردن، (به ایمان بازگشتند و) هجرت کردند؛ سپس جهاد کردند و در راه خدا استقامت نمودند؛ پروردگارت، بعد از انجام این کارها، بخشنده و مهربان است (و آن ها را مشمول رحمت خود می سازد).

﴿۵۱۷۳﴾ سپاس خدای را که در برابر شکیبایی، نجات و آموزش عطا می کند.

﴿۵۱۷۴﴾ به یقین، مردان مسلمان و زنان مسلمان، مردان با ایمان و زنان با ایمان، مردان مطیع فرمان خدا و زنان مطیع فرمان خدا، مردان راستگو و زنان راستگو، مردان صابر و شکیبا و زنان صابر و شکیبا، مردان با خشوع و زنان با خشوع، مردان انفاق کننده و زنان انفاق کننده، مردان روزه دار و زنان روزه دار، مردان پاکدامن و زنان پاکدامن و مردانی که بسیار به یاد خدا هستند و زنانی که بسیار یاد خدا می کنند، خداوند برای همه ی آنان مغفرت و پاداش عظیمی فراهم ساخته است.

﴿۵۱۷۵﴾ هر که در اول ورود مصیبت، صبر و شکیبایی کند، خداوند گناهان گذشته اش را می بخشد و در عوض بهتر از آن را به او می دهد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥١٧٦﴾ الجواد عليه السلام: إِذَا أَصَابَ الْعَبْدَ مُصِيبَةٌ فَصَبَرَ وَ اسْتَرْجَعَ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى غَفَرَ اللَّهُ لَهُ بِهَا مَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ ثُمَّ لَمْ يَذْكُرِ الْمُصِيبَةَ فِيمَا بَقِيَ مِنَ الدَّهْرِ إِلَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلَ مَا كَانَ يَوْمَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى إِذَا اسْتَرْجَعَ حِينَ يَذْكُرُهَا وَ حَمِدَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٠٨

﴿٥١٧٧﴾ الصادق عليه السلام: إِذَا وَقَعَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ مُنَازَعَةٌ نَزَلَ مَلَكَانِ فَيَقُولَانِ لِلسَّفِيهِ مِنْهُمَا قُلْتَ وَ قُلْتَ وَ أَنْتَ أَهْلٌ لِمَا قُلْتَ سَتُجْزَى بِمَا قُلْتَ وَ يَقُولَانِ لِلْحَلِيمِ مِنْهُمَا صَبَرْتَ وَ حَلُمْتَ سَيَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ إِنْ أَتَمَمْتَ ذَلِكَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ١١٢

﴿٥١٧٨﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَ لَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَ لَمْ يَجْزَعْ بِهَيْئِكَ سِتْرِهِ فَهُوَ مِنَ الْأَعَامِ وَ نَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ بَشِّرِ الصَّابِرِينَ أَيُّ بِالْجَنَّةِ وَ الْمَغْفِرَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٢٧

﴿٥١٧٩﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَ لَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَ لَمْ يَجْزَعْ بِهَيْئِكَ سِتْرِهِ فَهُوَ مِنَ الْأَعَامِ وَ نَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ بَشِّرِ الصَّابِرِينَ أَيُّ بِالْجَنَّةِ وَ الْمَغْفِرَةِ وَ مَنْ اسْتَقْبَلَ الْبَلَاءَ بِالرَّحْبِ فَصَبَرَ عَلَى سَكِينَةٍ وَ وَقَارٍ فَهُوَ مِنَ الْخَاصِّ وَ نَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِنْ اللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٢٧

﴿٥١٨٠﴾ الباقر عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ يُصَابُ بِمُصِيبَةٍ فَيَسْتَرْجِعُ عِنْدَ ذِكْرِهِ الْمُصِيبَةَ وَ يَصْبِرُ حِينَ تَفْجَأُهُ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ كَلَّمَا ذَكَرَ مُصِيبَتَهُ فَاسْتَرْجَعَ عِنْدَ ذِكْرِ الْمُصِيبَةِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ كُلَّ ذَنْبٍ أَكْتَسَبَ فِيمَا بَيْنَهُمَا؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٤

﴿٥١٨١﴾ الرسول الله: مَنْ كَانَ لَهُ ابْنٌ وَ كَانَ عَلَيْهِ عَزِيزًا وَ بِهِ ضَعْفٌ وَ مَاتَ فَصَبَرَ عَلَى مُصِيبَتِهِ وَ اخْتَسَبَهُ أَبَدَلَهُ اللَّهُ أَلَمِيَّتَ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَ قَرَارًا خَيْرًا مِنْ قَرَارِهِ وَ أَبَدَلَ الْمُصَابَ الصَّلَاةَ وَ الرَّحْمَةَ وَ الْمَغْفِرَةَ وَ الرِّضْوَانَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٢٣

﴿٥١٨٢﴾ العسكري عليه السلام: وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ، عَلَى خِدْمَتَيْهِمَا وَ خِدْمَةِ مَنْ يَأْمُرَانِكُمْ بِخِدْمَتِهِ عَلَى اسْتِحْقَاقِ الرِّضْوَانِ وَ الْغُفْرَانِ وَ دَائِمِ نَعِيمِ الْجَنَانِ فِي جِوَارِ الرَّحْمَنِ وَ مُرَافَقَةِ خِيَارِ الْمُؤْمِنِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٣٩٥

٥-٢-٣-١-٦- حِصْنٌ عِنْدَ الْمِيزَانِ وَ جِسْرٌ جَهَنَّمَ وَ الْعَرْضُ عَلَى اللَّهِ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۱۷۶﴾ هرگاه بنده‌ی خدا دچار مصیبتی شود و بر آن صبر کند و در اولین مصیبت، کلمه‌ی استرجاع (اِنا لله و انا الیه راجعون) بگوید، خداوند گناهان گذشته‌اش را می‌آمرزد و تا زنده است چنانچه هرگاه به یاد آن مصیبت بیفتد، استرجاع گوید و حمد خدا کند، خداوند هردفعه پاداشی مانند آنچه در حین مصیبت به او داده بود عطا می‌کند.

﴿۵۱۷۷﴾ هرگاه بین دو نفر نزاعی رخ دهد، دو فرشته نازل می‌گردند و به یکی از آن‌ها که نادان است می‌گویند: تو هرچه دلت خواست گفتی حال آن که خودت اهلیت آن را داشتی و به‌زودی جزای آن را خواهی دید. بعد از آن متوجه شخص حلیم و بردبار می‌شوند و به او می‌گویند: تو هم صبر و شکیبایی به خرج دادی چنانچه تا پایان منازعه، صبوری خود را حفظ کنی خداوند به‌زودی از گناهان تو درمی‌گذرد.

﴿۵۱۷۸﴾ کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نبرد و با بی‌تابی، رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی معمولی و عمومی است که خداوند در حق آنان می‌فرماید: "وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ"، "مژده و بشارت باد بر صابران"، یعنی مژده‌ی بهشت و مغفرت.

﴿۵۱۷۹﴾ کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نبرد و با بی‌تابی، رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی معمولی و عمومی است که خداوند در حق آنان می‌فرماید: "وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ"، "مژده و بشارت باد بر صابران"، یعنی مژده‌ی بهشت و مغفرت؛ و کسی که بلایا و مصایب را با روی گشاده و خوشحالی استقبال نماید و با آرامش و سکون و وقار، صبر و مقاومت داشته باشد، چنین شخصی از زمره‌ی خواص و اولیاءالله است و نصیب و پاداشش همان است که خداوند متعال فرمود: "إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ"، خدا همراه و یار آنان است.

﴿۵۱۸۰﴾ هر بنده‌ای که گرفتار مصیبت شود و هرگاه مصیبت به یادش آمد بگوید: (إِنَّا لِلَّهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ) و هنگامی که برایش حادثه‌ی ناگواری پیش‌آمد، صبر کند، خداوند تمامی گناهان گذشته‌اش را می‌بخشد و اگر هروقت به یاد آن مصیبت افتاد، کلمه‌ی استرجاع را به زبان آورد، گناهانی را که بین وقوع مصیبت و استرجاع مرتکب شده، بخشیده می‌شود.

﴿۵۱۸۱﴾ کسی که او را فرزند عزیزی داشته باشد و تاب از دست‌دادن او را نداشته باشد و آن فرزند بمیرد پس صبر کند و به حساب خدا گذارد، خداوند به فرزند ی که از دنیا رفته، خانه و آرامگاهی بهتر از خانه‌ی دنیا می‌دهد و شخص مصیبت‌دیده را مورد رحمت و غفران و رضوان خود قرار می‌دهد.

﴿۵۱۸۲﴾ برای خدمت‌کردن به پیامبر و علی و کسانی که این دو دستور خدمت به آن‌ها را می‌دهند، از صبر کمک بگیرید، تا شایسته‌ی بهشت و آمرزش و نعمت‌های جاوید درهمسایگی خدا و رفاقت و همپایی با برگزیدگان مؤمنین بشوید.

۵-۲-۳-۱-۶ در روز حساب همچون دژ و قلعه است، پلی است برای عبور از جهنم و آبروست نزد خدا

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥١٨٣﴾ الرسول ﷺ: يَقُولُ الصَّبْرُ وَ هُوَ فِي نَاحِيَةِ الْقَبْرِ أَمَّا وَاللَّهِ مَا مَنَعَنِي أَنْ أَلِيَّ مِنْ وَلِيِّ اللَّهِ الْيَوْمَ إِلَّا أَنِّي نَظَرْتُ مَا عِنْدَكُمْ فَلَمَّا أَنْ خُزْتُمْ عَنْ وَلِيِّ اللَّهِ عَذَابُ الْقَبْرِ وَ مَثُوتُهُ فَأَنَا لِوَلِيِّ اللَّهِ ذُخْرٌ وَ حِصْنٌ عِنْدَ الْمِيزَانِ وَ جِسْرٌ جَهَنَّمَ وَ الْعَرْضُ عِنْدَ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ٢١١

٦-٢-٣-١-٤- دفع العذاب في القبر

﴿٥١٨٤﴾ الرسول ﷺ: إِذَا أُدْخِلَ الرَّجُلُ الْقَبْرَ قَامَتِ الصَّلَاةُ عَنْ يَمِينِهِ وَ الزَّكَاةُ عَنْ شِمَالِهِ وَ الْبِرُّ يُظَلَّلُ عَلَيْهِ وَ الصَّبْرُ نَاحِيَةً يَقُولُ دُونَكُمْ صَاحِبِي فَإِنِّي مِنْ وَرَائِهِ يَعْنِي إِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَدْفَعُوا عَنْهُ الْعَذَابَ وَ إِلَّا فَأَنَا أَكْفِيكُمْ ذَلِكَ وَ أَدْفَعُ عَنْهُ الْعَذَابَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٨

﴿٥١٨٥﴾ الصادق عليه السلام: إِذَا دَخَلَ الْمُؤْمِنُ فِي قَبْرِهِ كَانَتْ الصَّلَاةُ عَنْ يَمِينِهِ وَ الزَّكَاةُ عَنْ يَسَارِهِ وَ الْبِرُّ مُطْلَعٌ عَلَيْهِ وَ يَتَنَحَّى الصَّبْرُ نَاحِيَةً فَإِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ الْمَلَكَانِ اللَّذَانِ يَلْيَانِ مَسَاءَلَتَهُ قَالَ الصَّبْرُ لِلصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ وَ الْبِرِّ دُونَكُمْ صَاحِبِكُمْ فَإِنْ عَجَزْتُمْ عَنْهُ فَأَنَا دُونَهُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٠

٧-٢-٣-١-٤- رفع العذاب في القبر

﴿٥١٨٦﴾ الرسول ﷺ: ثَلَاثُ مِنَ النِّسَاءِ يَرْفَعُ اللَّهُ عَنْهُنَّ عَذَابَ الْقَبْرِ وَ يَكُونُ مَحْشَرُهُنَّ مَعَ فَاطِمَةَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ ﷺ امْرَأَةٌ صَبْرَتْ عَلَى غَيْرَةِ زَوْجِهَا وَ امْرَأَةٌ صَبْرَتْ عَلَى سُوءِ خُلُقِ زَوْجِهَا وَ امْرَأَةٌ وَهَبَتْ صَدَاقَهَا لِزَوْجِهَا يُعْطِي اللَّهُ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ ثَوَابَ أَلْفِ شَهِيدٍ وَ يَكْتُبُ لِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ عِبَادَةً سَنَةً؛ وسائل الشيعة ج: ٢١ ص: ٢٨٥

٨-٢-٣-١-٤- الإعانة على أهوال القيامة

﴿٥١٨٧﴾ الباقر عليه السلام: قَالَ مُوسَى فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عَلَى أَذَى النَّاسِ وَ شَتَمِهِمْ قَالَ أُعِينَهُ عَلَى أَهْوَالِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٤١١

٩-٢-٣-١-٤- الإِتِّقَاءُ مِنَ النَّارِ

﴿٥١٨٨﴾ إبراهيم عليه السلام: فَمَا جَزَاءُ مَنْ يُصْبِرُ الْحَزِينَ أَيْتَغَاءَ وَجْهَكَ قَالَ أَكْسُوهُ ثِيَابًا مِنَ الْإِيمَانِ يَتَبَوَّأُ بِهَا الْجَنَّةَ وَ يَتَّقَى بِهَا النَّارَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٤٩

﴿٥١٨٩﴾ الرسول ﷺ: مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ وَ لَمْ تُوَافِقْهُ وَ لَمْ تُصْبِرْ عَلَى مَا رَزَقَهُ اللَّهُ وَ شَقَتْ عَلَيْهِ وَ حَمَلَتْهُ مَا لَمْ يَقْدِرْ عَلَيْهِ لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ لَهَا حَسَنَةً تَتَّقَى بِهَا النَّارَ وَ غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهَا مَا دَامَتْ كَذَلِكَ؛ وسائل الشيعة ج: ٢٠ ص: ١٦٣

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۱۸۳﴾ صبر از کنار قبر می‌گوید: به خدا قسم امروز هیچ چیز نمی‌تواند مانع رسیدگی من به ولیّ خدا بشود. ولی کنار می‌ایستم بینم شما (سایر اعمال میت) با او چه می‌کنید. اگر توانستید عذاب قبر را از او دفع کنید من به‌عنوان یار کمکی، نیروی خود را برای حفاظت از ولی خدا در مراحل میزان و پل صراط و روبروشدن با خدا نگاه می‌دارم.

۶-۱-۳-۲-۶- عذاب قبر را از بین می‌برد

﴿۵۱۸۴﴾ چون انسان داخل قبر می‌شود، نماز طرف راست و زکات طرف چپش می‌ایستند و احسان بر سرش سایه می‌افکند و صبر در کنار (چون دو فرشته‌ای که متصدی سؤال از آن مرد هستند وارد می‌شوند) صبر به نماز و زکات و احسان می‌گوید: مواظب رفیق خود باشید و اگر نتوانستید عذاب را از او دور کنید من به تنهایی از او دفاع می‌کنم و عذاب را از او دور می‌سازم.

﴿۵۱۸۵﴾ چون مؤمن داخل قبر می‌شود، نماز طرف راست و زکات طرف چپش می‌ایستند و احسان بر سرش سایه می‌افکند و صبر در کنارش قرار می‌گیرد؛ (چون دو فرشته‌ای که متصدی سؤال از او هستند وارد می‌شوند) صبر به نماز و زکات و احسان می‌گوید: مواظب رفیق خود باشید ولی اگر درمانده شدید من هستم.

۶-۱-۳-۲-۷- عذاب قبر را رفع می‌کند

﴿۵۱۸۶﴾ عذاب قبر سه گروه از زنان برداشته می‌شود و با حضرت فاطمه علیها السلام محشور می‌شوند. زنی که بر غیرت شوهرش صبر کند، زنی که با شوهر بداخلاق بسازد و زنی که مهریه‌اش را ببخشد. خداوند به هریک از این سه، ثواب یک هزار شهید می‌بخشد و برای هریک از آنان ثواب عبادت یک سال ثبت می‌شود.

۶-۱-۳-۲-۸- در درجات هولناک قیامت، فریادرس است

﴿۵۱۸۷﴾ موسی گفت: پاداش کسی که بر اذیت و آزار مردم شکیبایی ورزد چیست؟ خداوند فرمود: او را در سختی‌های روز قیامت یاری می‌کنم.

۶-۱-۳-۲-۹- سپری در مقابل آتش جهنم است

﴿۵۱۸۸﴾ پاداش کسی که محزون و دلسوخته را به خاطر رضای تو صبر و دل‌داری دهد چه خواهد بود؟ خطاب آمد: پاداش او آن است که لباسی از ایمان بر او می‌پوشانیم و او را در پوششی از امنیت قرار می‌دهیم، که با آن در بهشت ساکن شده و از آتش جهنم حفظ شود.

﴿۵۱۸۹﴾ هر که زن ناسازگاری دارد که به آنچه خدا روزی‌اش کرده صبر نکند و بر شوهرش سخت گیرد و او را به آنچه در توانش نباشد وادار کند. خدا از او حسنه‌ای نپذیرد که از دوزخ دورش کند و مادام که این چنین است، خشم خدا بر آن زن مستولی است.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥١٩٠﴾ الرسول ﷺ: لَا يَمُوتُ بَيْنَ امْرَأَتَيْنِ مُسْلِمَتَيْنِ وَلَدَانِ أَوْ ثَلَاثٍ فَيَصْبِرَانِ وَيَحْتَسِبَانِ فَيَرِيَانِ النَّارَ أَبَدًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٤١٩

١٠-٢-٣-١-٦- عَدَمُ الْعَذَابِ

﴿٥١٩١﴾ الباقر عليه السلام: اللَّهُ أَعَزُّ وَأَكْرَمُ مِنْ أَنْ يَسْلُبَ عَبْدًا ثَمَرَةَ فُؤَادِهِ فَيَصْبِرَ وَيَحْتَسِبَ وَيَحْمَدَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ يُعَذِّبَهُ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢١٩

١١-٢-٣-١-٦- الْإِنْقَاضُ مِنَ الْعَذَابِ

﴿٥١٩٢﴾ السجاد عليه السلام: فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ لَوْلِي الْمَقْتُولُ يَا عَبْدَ اللَّهِ قَابِلُ بَيْنَ ذَنْبٍ هَذَا إِلَيْكَ وَبَيْنَ تَطَوُّلِهِ عَلَيْكَ قَتْلَ آبَاكَ حَرَمَهُ لَذَّةُ الدُّنْيَا وَحَرَمَكَ التَّمَتُّعُ بِهِ فِيهَا عَلَى أَنَّكَ إِنْ صَبِرْتَ وَسَلَّمْتَ فَرَفِيقَكَ أَبُوكَ فِي الْجَنَّةِ وَلَقَنَّكَ الْإِيمَانَ فَأَوْجَبَ لَكَ بِهِ جَنَّةَ اللَّهِ الدَّائِمَةَ وَآتَقَذَكَ مِنْ عَذَابِهِ الدَّائِمِ فَإِحْسَانُهُ إِلَيْكَ أضعافُ أضعافِ جَنَاتِهِ عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ١٢

٣-٣-١-٦- الْأَجْرُ، الثَّوَابُ، الْجَزَاءُ، الْحَسَنَةُ، الذُّخْرُ

١-٣-٣-١-٦- الْأَجْرُ

﴿٥١٩٣﴾ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَا جُزْءَ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ - النحل ٤٢-٤١

﴿٥١٩٤﴾ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ - النحل ٩٦

﴿٥١٩٥﴾ أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرُؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ - القصص ٥٤

﴿٥١٩٦﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعَمَ أَجْرَ الْعَامِلِينَ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ - العنكبوت ٥٩-٥٨

﴿٥١٩٧﴾ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا - الأحزاب ٣٥

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۱۹۰﴾ اگر از یک زوج دو یا سه فرزند فوت شوند. و آن دو بر این مصیبت صبر کرده و آن را با خدا معامله کنند، هرگز سوزش و حرارت آتش را نخواهند دید.

۱۰-۲-۳-۱-۶- عذاب ندارد

﴿۵۱۹۱﴾ خداوند عزیزتر و با کرامت‌تر از آن است که میوه‌ی دل بنده‌ای را از او بگیرد و او شکیبایی بورزد و به حساب خدا گذارد و او را حمد بگوید، آن گاه خداوند او را عذاب کند.

۱۱-۲-۳-۱-۶- نجات از آتش است

﴿۵۱۹۲﴾ امام زین‌العابدین علیه السلام به ولیّ مقتول گفت: ای بنده‌ی خدا، بین این گناهی که این شخص در حق تو روا داشته و بین پاداشی که خدا برایت آماد کرده است، مقایسه کن. هرچند پدرت را کشته و لذت دنیا را از او و بهره‌مندبودن از پدر را، از تو گرفته است، ولی اگر تو صبر کنی و تسلیم باشی، پدرت در بهشت همراهت خواهد بود و ایمان را به تو تلقین خواهد کرد و بدین‌خاطر، خداوند بهشت جاودان را بر تو واجب کرده، تو را از عذاب همیشگی نجات می‌دهد. و لطف و احسان خدا، چندین برابر ظلمی است که در حق تو شده است.

۳-۱-۳-۶- اجر، ثواب، پاداش، حسنه، ذخیره و توشه

۱-۳-۳-۱-۶- اجر و مزد

﴿۵۱۹۳﴾ آن‌ها که پس از ستم‌دیدن در راه خدا، هجرت کردند، در این دنیا جایگاه (و مقام) خوبی به آن‌ها می‌دهیم؛ و ای کاش می‌دانستند پاداش آخرت از آن هم بزرگ‌تر است؛ آن‌ها کسانی هستند که صبر پیشه کردند و تنها بر پروردگارشان توکل می‌کنند.

﴿۵۱۹۴﴾ آنچه نزد شماست فانی می‌شود؛ اما آنچه نزد خداست باقی است؛ و به کسانی که صبر و استقامت پیشه کنند، مطابق بهترین اعمالی که انجام می‌دادند پاداش خواهیم داد.

﴿۵۱۹۵﴾ آن‌ها کسانی هستند که به خاطر شکیبایی‌شان، اجر و پاداششان را دو بار دریافت می‌دارند؛ و به‌وسیله‌ی نیکی‌ها بدی‌ها را دفع می‌کنند؛ و از آنچه به آنان روزی داده‌ایم انفاق می‌نمایند.

﴿۵۱۹۶﴾ و کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام دادند، آنان را در غرفه‌هایی از بهشت جای می‌دهیم که نهرها در زیر آن جاری است؛ جاودانه در آن خواهند ماند؛ چه خوب است پاداش عمل‌کنندگان! همان‌ها که (در برابر مشکلات) صبر (و استقامت) کردند و بر پروردگارشان توکل می‌کنند.

﴿۵۱۹۷﴾ به یقین، مردان مسلمان و زنان مسلمان، مردان با ایمان و زنان با ایمان، مردان مطیع فرمان خدا و زنان مطیع فرمان خدا، مردان راستگو و زنان راستگو، مردان صابر و شکیبیا و زنان صابر و شکیبیا، مردان با خشوع و زنان با خشوع، مردان انفاق‌کننده و زنان انفاق‌کننده، مردان روزه‌دار و زنان روزه‌دار، مردان پاکدامن و زنان پاکدامن و مردانی که بسیار به یاد خدا هستند و زنانی که بسیار یاد خدا می‌کنند، خداوند برای همه‌ی آنان مغفرت و پاداش عظیمی فراهم ساخته است.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَنَائِجُ قَلَّةِ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥١٩٨﴾ قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ - الزمر ١٠

﴿٥١٩٩﴾ الكاظم عليه السلام: اصْبِرْ تُوجَرْ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٤

﴿٥٢٠٠﴾ الرضا عليه السلام: كَانَ نَقْشُ خَاتَمِ مُوسَى عليه السلام حَرْفَيْنِ اشْتَقَّهُمَا مِنَ التَّوْرَةِ اصْبِرْ تُوجَرْ

اصْدُقْ تَنْج؛ وسائل الشيعة ج: ٥ ص: ١٠١

﴿٥٢٠١﴾ الصادق عليه السلام: وَاظْبُوا عَلَى الصَّبْرِ تُوجَرُوا؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٦

﴿٥٢٠٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَنْ يَحْصِلَ الْأَجْرُ حَتَّى يُتَجَرَّعَ الصَّبْرُ؛ غرر الحكم ص: ١٠٠

﴿٥٢٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَا حَصَلَ الْأَجْرُ بِمِثْلِ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿٥٢٠٤﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ أُعْطِيَ الصَّبْرَ لَمْ يُحْرَمِ الْأَجْرُ؛ وسائل الشيعة ج: ٧ ص: ٢٨

﴿٥٢٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: آتَيْنَ أَهْلَ الصَّبْرِ وَطَلَّابُ الْأَجْرِ؛ الكافي ج: ٥ ص: ٣٩

﴿٥٢٠٦﴾ فَإِنْ صَبَرْتُمْ أُجِرْتُمْ وَإِنْ جَزَعْتُمْ أَثِمْتُمْ؛ الفضائل ص: ٨٨

﴿٥٢٠٧﴾ فَإِنْ صَبَرْتُمْ أَوْجِرْتُمْ وَإِنْ جَزَعْتُمْ أَثِمْتُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٤٧

﴿٥٢٠٨﴾ الكاظم عليه السلام: اصْبِرُوا آلَ مُحَمَّدٍ تُوجَرُوا وَلَا تَجْزَعُوا فَتُوزَرُوا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢

ص: ٥٤٦

﴿٥٢٠٩﴾ عَنْ الْأَئِمَّةِ عليهم السلام: ...الصَّبْرُ مَعُونَةٌ عَلَى اسْتِجَابِ الْأَجْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٢٢٣

﴿٥٢١٠﴾ الصادق عليه السلام: فَاصْبِرُوا وَوَطِّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الصَّبْرِ تُوجَرُوا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

﴿٥٢١١﴾ الكاظم عليه السلام: لَا تَكُونُ مُصِيبَةً يَسْتَوْجِبُ صَاحِبُهَا أَجْرَهَا إِلَّا بِالصَّبْرِ وَالِاسْتِرْجَاعِ عِنْدَ

الْصَّدَمَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٣٢٦

﴿٥٢١٢﴾ الرَّسُولُ ﷺ: وَاعْلَمْ يَا مُحَمَّدُ أَنِّي أَقْبِضُ رُوحَ ابْنِ آدَمَ فَيَجْزَعُ أَهْلُهُ فَأَقُومُ فِي نَاحِيَةِ

مِنْ دَارِهِمْ فَأَقُولُ مَا هَذَا الْجَزَعُ فَوَ اللَّهُ مَا تَعَجَّلْنَاهُ قَبْلَ أَجَلِهِ وَمَا كَانَ لَنَا فِي قَبْضِهِ مِنْ ذَنْبٍ فَإِنْ

تَحَسَّبُوا وَتَصَبَرُوا تُوجَرُوا وَإِنْ تَجْزَعُوا تَأْتِمُوا وَتُوزَرُوا؛ الكافي ج: ٣ ص: ١٣٦

﴿٥٢١٣﴾ مَا كَانَ فِيكُمْ أَحَدٌ أَغْظَمَ مُصِيبَةً بِالْإِسْكَندَرُوسِ مِنِّي وَلَقَدْ صَبَرَنِي اللَّهُ وَارْضَانِي وَ

رَبَطَ عَلَى قَلْبِي وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ أَجْرِي عَلَى قَدْرِ ذَلِكَ وَأَرْجُو لَكُمْ مِنَ الْأَجْرِ بِقَدْرِ مَا

رَزَيْتُمْ بِهِ مِنْ قَدْرِ أَخِيكُمْ وَأَنْ تُوجَرُوا عَلَى قَدْرِ مَا نَوَيْتُمْ فِي أُمَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٢ ص: ١٨٥

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۱۹۸﴾ بگو: "ای بندگان من که ایمان آورده‌اید! از (مخالفت) پروردگارتان بپرهیزید! برای کسانی که در این دنیا نیکی کرده‌اند پاداش نیکی است. و زمین خدا وسیع است، (اگر تحت فشار سران کفر بودید مهاجرت کنید) که صابران اجر و پاداش خود را بی‌حساب دریافت می‌دارند. ﴿۵۱۹۹﴾ پایداری کن تا اجر نصیب شود.

﴿۵۲۰۰﴾ نقش نگین انگشتر موسی عليه السلام دو حرف بود که از تورات برگرفته بود: صبر کن، اجر ببر، راست بگو، نجات پیدا کن.

﴿۵۲۰۱﴾ همیشه شکیبایی پیشه کنید که پاداش خواهید داشت.

﴿۵۲۰۲﴾ اجر حاصل نمی‌شود مگر اینکه آدمی شکیبایی ورزد و تلخی آن را جرعه‌وار سرکشد.

﴿۵۲۰۳﴾ اجری مثل اجر صبر به دست نمی‌آید.

﴿۵۲۰۴﴾ کسی که دارای صفت صبر و تحمل باشد، صاحب اجر و پاداش خواهد بود.

﴿۵۲۰۵﴾ کجایند شکیبایان و صبرکنندگان و کجایند طالبان پاداش؟

﴿۵۲۰۶﴾ اگر شکیبایی بورزید، پاداش می‌گیرید، ولی اگر بی‌تابی کنید، مرتکب گناه شده‌اید.

﴿۵۲۰۷﴾ اگر شکیبایی بورزید، پاداش می‌گیرید، ولی اگر بی‌تابی کنید، مرتکب گناه شده‌اید.

﴿۵۲۰۸﴾ ای خاندان محمد صلی الله علیه و آله شکیبایی کنید تا پاداش گیرید و بی‌تابی نکنید که معصیت کرده‌اید.

﴿۵۲۰۹﴾ صبر، یآوری است برای استحقاق داشتن پاداش.

﴿۵۲۱۰﴾ صبر کنید و آن را در وجودتان مستقر کنید تا پاداش بگیرید.

﴿۵۲۱۱﴾ مصیبت، موجب پاداش نمی‌شود مگر آن که صاحب مصیبت صبوری کند و ذکر "انا لله و انا الیه راجعون" را به‌هنگام حادثه زمزمه کند.

﴿۵۲۱۲﴾ بدان ای محمد، من روح آدمی‌زاده را می‌گیرم، خویشانش بی‌تابی می‌کنند من در گوشه‌ای از خانه می‌ایستم و می‌گویم: این بی‌تابی برای چیست؟ به خدا سوگند، ما قبل از زمان مرگش، جانش را نگرفتیم و در گرفتن جانش، بر ما گناهی نیست. اگر شکیبایی و صبر پیشه کنید پاداش دارید و اگر بی‌تابی کنید، گناه و معصیت کرده‌اید.

﴿۵۲۱۳﴾ در میان شما کسی چون من دردمند مصیبت اسکندروس نیست، ولی خداوند به من صبر داد و مرا خشنود ساخت و دلم را آرام کرد و امیدوارم که اجر به بزرگی آن باشد و اجر شما نیز در مصیبت فقدان برادرتان، به اندازه‌ی اندوهتان باشد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٢١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ صَبَرْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَدَرُ وَأَنْتَ مَا جُورُ وَإِنْ جَزَعْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَدَرُ وَأَنْتَ مَا زُورُ سَرَكَ وَهُوَ بَلَاءٌ وَفِتْنَةٌ وَحَزَنٌ وَهُوَ ثَوَابٌ وَرَحْمَةٌ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٧

﴿٥٢١٥﴾ الكاظم عليه السلام: كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام أَشْكُو إِلَيْهِ الدِّينَ وَتَغْيِيرَ الْحَالِ فَكَتَبَ لِي أَصْبِرْ تُوجِرُ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تَصْبِرْ لَمْ تُوجِرْ وَلَمْ تُرِدْ قَضَاءَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٤

﴿٥٢١٦﴾ وَأَمَّا التَّمَانُ الَّتِي يُحْرَصُ عَلَيْهَا فَتَعْظِيمُ أَهْلِ الْفَضْلِ وَتِلْكَ طُرُقُ الْكَرَمِ وَالْمُؤَاسَاةِ بِمِلْكِ الْيَدِ وَحِفْظُ النِّعَمِ بِالشُّكْرِ وَاكْتِسَابُ الْأَجْرِ بِالصَّبْرِ؛ أعلام الدين ص: ١٥٨
﴿٥٢١٧﴾ الصادق عليه السلام: فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَشَكَا إِلَيْهِ مُصِيبَةً أَصِيبَ بِهَا فَقَالَ لَهُ أَمَّا إِنَّكَ إِنْ تَصْبِرْ تُوجِرْ وَإِنْ لَمْ تَصْبِرْ يُمَضَى عَلَيْكَ قَدَرُ اللَّهِ الَّذِي قَدَرَ عَلَيْكَ وَأَنْتَ مَا زُورُ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٧٩

﴿٥٢١٨﴾ الصادق عليه السلام: فَجَاءَهُ رَجُلٌ وَشَكَا إِلَيْهِ مُصِيبَتَهُ فَقَالَ أَمَّا إِنَّكَ إِنْ تَصْبِرْ تُوجِرْ وَإِنْ لَمْ تَصْبِرْ يُمَضَى عَلَيْكَ قَدَرُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الَّذِي قَدَرَ عَلَيْكَ وَأَنْتَ مَذْمُومٌ؛ مسكن الفؤاد ص: ٥٢
﴿٥٢١٩﴾ الباقر عليه السلام: فَإِنْ تَرْضَوْا بِمَا صَنَعَ اللَّهُ بِهِ وَتَصْبِرُوا تُوجِرُوا وَتُحْمَدُوا وَإِنْ تَجَزَعُوا وَتَسَخَطُوا تَأْتُمُوا وَتُوزَرُوا؛ الكافي ج: ٣ ص: ١٣٦

﴿٥٢٢٠﴾ الرسول الله: أَوْصِيَكُمْ بِمَا أَوْصَانِي بِهِ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ مِنَ الْعَمَلِ بِطَاعَتِهِ وَالتَّنَاهِي عَنْ مَحَارِمِهِ ثُمَّ إِنَّكُمْ الْيَوْمَ بِمَنْزِلِ أَجْرٍ وَذُخْرِ لِمَنْ ذَكَرَ الَّذِي عَلَيْهِ ثُمَّ وَطَّنَ نَفْسَهُ عَلَى الصَّبْرِ وَالْيَقِينِ وَالْجِدِّ وَالنَّشَاطِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٠ ص: ١٢٥

﴿٥٢٢١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ الدَّارَ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْمُقَامِ وَدَارُ الْقَرَارِ وَجَنَّةٌ وَنَارٌ صَارَ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ إِلَى الْأَجْرِ بِالصَّبْرِ وَإِلَى الْأَمَلِ بِالْعَمَلِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٥٧

﴿٥٢٢٢﴾ الصادق عليه السلام: أَفْرَغَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَعَلَيْكُمْ الصَّبْرَ وَخَتَمَ لَنَا وَلَكُمْ بِالْأَجْرِ وَالسَّعَادَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٧ ص: ٣٠١

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۲۱۴﴾ ای اشعث، اگر شکیا باشی تقدیر الهی بر تو جاری می‌شود و تو پاداش خواهی گرفت. ولی اگر بی‌تابی کنی بازهم تقدیر الهی بر تو جاری می‌شود ولی تو مرتکب گناه شده‌ای. ای اشعث، زنده‌بودن پسرت، تو را شاد می‌ساخت در حالی که اسباب گرفتاری و آزمایش تو بود و مرگ او، تو را اندوهگین کرد، در حالی که برای تو پاداش و رحمت است.

﴿۵۲۱۵﴾ برای امام کاظم علیه السلام نامه‌ای نوشتم و در آن از بدهکاری و اوضاع نابسامان خود شکایت کردم. امام علیه السلام در پاسخ نوشتند: شکیا باش تا پاداش بگیری و اگر صبر نکنی، نه تنها اجری نخواهی داشت، بلکه مقدرات خدا نیز تغییر نمی‌کند.

﴿۵۲۱۶﴾ و اما آن هشت موردی که باید بر احراز آن‌ها حریص بود: بزرگداشت صاحبان فضل، زندگی کردن به روش کریمان، رفع نیازهای دیگران از آنچه در اختیار داری، نگهداری نعمت به‌وسیله‌ی شکرگزاری و به‌دست‌آوردن پاداش، به‌وسیله‌ی شکیبایی‌ورزیدن.

﴿۵۲۱۷﴾ شخصی خدمت امام رسید و از مصیبتی شکایت کرد، امام فرمود: اگر شکیا باشی تقدیر الهی بر تو جاری می‌شود و تو پاداش می‌گیری؛ ولی اگر بی‌تابی کنی بازهم تقدیر الهی بر تو جاری می‌شود ولی تو مرتکب گناه شده‌ای.

﴿۵۲۱۸﴾ شخصی خدمت امام رسید و از مصیبتی شکایت کرد، امام فرمود: اگر شکیا باشی تقدیر الهی بر تو جاری می‌شود و تو پاداش می‌گیری؛ ولی اگر بی‌تابی کنی بازهم تقدیر الهی بر تو جاری می‌شود ولی تو مرتکب گناه شده‌ای.

﴿۵۲۱۹﴾ اگر به آنچه خدا می‌دهد راضی و بر آن شکیا باشید، اجر می‌برید و مورد ستایش واقع می‌شوید، ولی اگر بی‌تابی کنید و ناراضی باشید، در گناه افتاده‌اید.

﴿۵۲۲۰﴾ به شما سفارش می‌کنم آنچه را که خداوند در کتابش به من از عمل بر مبنای فرمان‌برداری و پرهیز از حرام‌ها، سفارش کرده است. شما امروز در موقعیت کسی هستید که پاداش عمل را به یاد می‌آورد و این یادآوری او را به صبر و یقین و جدّیت و نشاط، وامی‌دارد.

﴿۵۲۲۱﴾ به‌درستی که سرای آخرت همان اقامتگاه دائمی و محل استقرار همیشگی است که بهشت و جهنم در آنجا جلوه می‌کند و دوستان خدا با شکیبایی‌ورزیدن به نتیجه‌ی نیکوی آن می‌رسند و با عمل (صالح) به آرزوهایشان دست می‌یابند.

﴿۵۲۲۲﴾ خداوند به شما صبر فراوان عنایت کند و عاقبت ما و شما را به سعادت و ثواب ختم نماید.

﴿٥٢٢٣﴾ الرّسول ﷺ: أَلَا أَعْجَبُكُمْ أَنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَصَابَ خَيْرًا حَمِدَ اللَّهَ وَ شَكَرَ وَإِذَا أَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ حَمِدَ اللَّهَ وَ صَبَرَ فَأَلْمُؤْمِنُ يُؤْجِرُ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى اللَّقْمَةَ يَرْفَعُهَا إِلَى فِيهِ؛ مَسْكَنُ الْفُؤَادِ

ص: ٤٥

تأويل الآيات الظاهرة ص: ٧٢٥

ص: ٤٠٨

مُحْتَسِبًا أَجْرَكَ غَيْرُ ضَائِعٍ؛ بحار الأنوار ج: ٢٩ ص: ٤٦١

١-١-٣-١-٦- أَجْرَانُ (يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ)

آتَاهُمْ؛ الكافي ج: ١ ص: ١٩٤

ص: ۲۱۷

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۲۲۳﴾ آیا (روش پسندیده‌ی) مؤمن، شما را شگفت‌زده نمی‌کند؟ از اینکه مؤمن هرگاه خیر و نعمتی به او برسد خدا را شکر کرده، سپاس می‌گوید. و هرگاه مصیبتی به او برسد در مقابل مصیبت هم خدا را ستایش کرده، صبر و شکیبایی پیشه می‌کند. مؤمن در تمام کارهایش اجر و ثواب داده می‌شود، حتی لقمه‌ای که به‌طرف دهانش بالا می‌برد.

﴿۵۲۲۴﴾ علی علیه السلام به‌شدت گریست و گفت: ای دختر محمد صلی الله علیه و آله، دوست دارم خداوند ببیند که چگونه تو این اسیر را بر خود و فرزندان ترجیح دادی. فاطمه علیها السلام گفت: ما (با همه‌ی این سختی‌ها) حال خوب و خوشی داریم. اگر فرزندانمان از گرسنگی جان به جان آفرین تسلیم نکنند، با این ایثاری که ما می‌کنیم باید ببینیم تا کجا می‌توانیم تحمل کنیم. علی علیه السلام گفت: خداوند به تو و به این دو صبر بدهد و ان‌شاءالله بر این صبر به ما پاداش خواهد داد.

﴿۵۲۲۵﴾ هرگاه بنده دچار مصیبتی شود و صبر کند و در اولین مصیبت، کلمه‌ی استرجاع بگوید، خداوند گناهان گذشته‌اش را می‌آمرزد و تا زنده است اگر هرگاه به یاد آن مصیبت بیفتد، استرجاع و حمد کند، خداوند هربار پاداشی مانند آنچه در در حین مصیبت به او داده بود عطا می‌کند.

﴿۵۲۲۶﴾ ای ابوذر، اگر یکی از شما، در دل، به یکی شهوات دنیا تمایل پیدا کند، ولی خویشن‌داری کرده، آن را دنبال نکند، در مقابل تقاضای خانواده و اندوه و آهش به خاطر عدم توانایی در انجام، به ازای هرنفسی که بکشد، خداوند برایش دو میلیون حسنه ثبت می‌کند و یک میلیون بدی از نامه‌ی عمل او محو نموده و مقام او را یک میلیون درجه بالا می‌برد.

﴿۵۲۲۷﴾ ای علی، بعد از من، بر تو غلبه کرده، حقت را غصب می‌کنند. پس در راه خدا و من، اذیت‌ها را تحمل می‌کنی و اجرت از بین نمی‌رود.

۱-۱-۳-۳-۱-۶- به آن‌ها دو بار اجر داده می‌شود

﴿۵۲۲۸﴾ آن‌ها که به خاطر صبرشان، پاداش دو برابر دریافت می‌کنند، فرمود: خدا به شما هم معادل ایشان عطا خواهد کرد.

﴿۵۲۲۹﴾ آن‌ها که به خاطر صبرشان، پاداش دو برابر دریافت می‌کنند. (چه کسانی هستند) فرمود: آنان امامان هستند.

﴿۵۲۳۰﴾ درباره‌ی آیه‌ی "آن‌ها کسانی هستند که به خاطر شکیبایی‌شان، اجر و پاداششان را دو بار دریافت می‌دارند" فرمود: "منظور از بر آنچه صبر می‌کنند، تقیه است و در رد کردن بدی با خوبی نیز تقیه، خوبی است و فاش کردن، بدی.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، نَتَائِجُ قِلَّةِ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

٢-١-٣-١-٦- أَجْرُ بوزن جبال الدنيا

﴿٥٢٣﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى مُصِيبَةٍ فَلَهُ مِنَ الْأَجْرِ بَوْرُنْ جَبَالِ الدُّنْيَا؛ مستدرک الوسائل

ج: ۲ ص: ۴۳۰

٣-١-٣-٣-١-٦-أجر كثير

﴿٥٣٣﴾ الرسول ﷺ: قَدْ كَانَ ابْنُكَ مِنْ مَوَاهِبِ اللَّهِ الْهَنِئَةِ وَ عَوَارِيهِ الْمُسْتَوْدَعَةِ مَتَّعَكَ اللَّهُ بِهِ فِي غِبْطَةٍ وَ سُرُورٍ وَ قَبْضِهِ مِنْكَ بِأَجْرِ كَثِيرِ الصَّلَاةِ وَ الرَّحْمَةِ وَ الْهُدَى إِنْ صَبَرْتَ وَ احْتَسَبْتَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٣

٤-١-٣-٣-١-٦-أَجْرُ مَذْخُورٍ

﴿٥٢٣﴾ الرّسول ﷺ: وَقَدْ كَانَ ابْنُكَ مِنْ مَوَاهِبِ اللَّهِ تَعَالَى فِي غِبْطَةٍ وَسُرُورٍ وَقَبْضَةٍ مِنْكَ بِأَجْرٍ مَذْخُورٍ إِنْ صَبَرْتَ وَاحْتَسَبْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٧٥

٥-١-٣-١-٦- كانَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ

﴿٥٢٣٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: اِصْبِرُوا عَلَى الْبَلَاءِ وَلَا تَحْرُكُوا بِأَيْدِيكُمْ وَ سَيُوفِكُمْ فِي هَوَى الْأَسْبَتِيكُمْ وَلَا تَسْتَعْجِلُوا بِمَا لَمْ يُعَجِّلْهُ اللَّهُ لَكُمْ فَإِنَّهُ مَنْ مَاتَ مِنْكُمْ عَلَى فِرَاشِهِ وَ هُوَ عَلَى مَعْرِفَةِ حَقِّ رَبِّهِ وَ حَقِّ رَسُولِهِ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ مَاتَ شَهِيداً وَ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَ اسْتَوْجَبَ ثَوَابَ مَا نَوَى مِنْ صَالِحٍ عَلَيْهِ وَ قَامَتِ النَّيَّةُ مَقَامَ إِصْلَاتِهِ لِسِفِّهِ فَإِنْ لِكُلِّ شَيْءٍ مُدَّةٌ وَ أَجَلًا؛ نهج البلاغة ص: ٢٨١

﴿٥٢٣٥﴾ الباقر عليه السلام: مَنْ صَبَرَ وَ اسْتَرْجَعَ وَ حَمِدَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَدْ رَضِيَ بِمَا صَنَعَ اللَّهُ وَ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَ مَنْ لَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ جَرَى عَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَ هُوَ دَمِيمٌ وَ أَحْبَطَ اللَّهُ تَعَالَى أَجْرَهُ؛

الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٢

٦-١-٣-٣-١-٦- أَرْجُو أَلْفَ شَهِيدٍ

﴿٥٣٦﴾ الصادق عليه السلام: أَيَّمَا رَجُلٍ اشْتَكَى فَصَبَرَ وَاحْتَسَبَ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنْ الْأَجْرِ أَجْرَ آلفِ شَهِيدٍ؛ وسائل الشيعة ج: ٢ ص: ٤٠٣

﴿٥٢٣٧﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: إِنْ الشَّيَاطِينَ أَكْثَرُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ مِنَ الزَّبَابِ عَلَى اللَّحْمِ وَمَا مِنْكُمْ مِنْ عَبْدٍ ابْتَلَاهُ اللَّهُ بِمَكْرُوهِ فَصَبَرَ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَجْرَ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ بحار الأنوار ج: ٧٨ ص: ٢١١

نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر

۲-۱-۳-۳-۱-۶- اجرای به اندازه‌ی تمام کوه‌های دنیا

﴿۵۲۳﴾ هر که بر مصیبتی شکیباید، کند برای او پاداشی به وزن کوه‌های دنیا است.

۳-۱-۳-۳-۱-۶- اجرای وافر و بسیار

﴿۵۳۳﴾ فرزند تو یکی از مواهب و ودیعه‌هایی بود که خداوند مدتی تو را از آن بهره‌مند و مسرور نمود و سپس امانتش را گرفت و در مقابل آن، اجر کثیر و صلوات و رحمت و هدایت به تو عطا می‌فرماید، به شرطی که در فقدان او صبر کنی و این مصیبت را به حساب خدا بگذاری.

۴-۱-۳-۳-۱-۶- اجرای ذخیره شده

﴿۵۲۳۳﴾ فرزند تو از بخشش‌های خداوند بود که در حیاتش، مایه‌ی شادی تو و رشک دیگران نسبت به تو بود. حال اگر در بازپس‌گرفتن آن (از سوی خدا) صبر کنی و با خدا حساب کنی، ابزار پاداش، ذخیره‌شده‌ی تو خواهد بود.

۵-۱-۳-۳-۱-۶- اجر و مزد آن با خود خداوند است

﴿۵۳۳﴾ در برابر بلاها و مشکلات استقامت کنید، شمشیرها و دست‌ها را در هوای زبان‌های خویش به کار مگیرید و در آنچه خداوند، شتاب را لازم ندانسته، شتاب نکنید؛ زیرا هر کس از شما که با شناخت خدا و پیامبر ﷺ و اهل بیت پیامبر ﷺ، در بستر خویش بمیرد، شهید از دنیا رفته و پاداش او بر خداست و ثواب اعمال نیکویی که قصد انجام آن را داشته خواهد برد و نیت او ثواب شمشیر کشیدن در راه حق را دارد؛ هر چیزی را وقتی مشخص و سرآمدی معین است.

﴿۵۳۳﴾ هرکس شکیبایی ورزد و کلمه‌ی استرجاع (انا لله و انا الیه راجعون) را بر زبان جاری کرده و در هنگام مصیبت، خدا را شکر کند، به هرچه خداوند برای او مقدر کرده راضی شده و جرش با خداوند خواهد بود. اما اگر شکیبایی نورزد به‌هرحال قضای خدا بر او جاری خواهد شد و او مورد مذمت قرار گرفته، اجرش نیز ضایع می‌شود.

۶-۱-۳-۳-۱-۶- اجر هزار شهید را داراست

﴿۵۳۳۶﴾ هر کدا م از شیعیان ما در اثر درد ناله کند پس صبر کند و به حساب خدا بگذارد، خداوند اجر هزار شهید را برای او می‌نویسد.

﴿۵۳۳۷﴾ تعداد شیطان‌ها گرد مؤمن، بیش از زنبورهای اطراف گوشت است. و بنده‌ای در میان شما نیست که خداوند او را بیازماید و او شکیبایی ورزد مگر اینکه خداوند پاداش هزار شهید به او عنایت خواهد کرد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٢٣٨﴾ الرضا عليه السلام: إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ شِيعَتِنَا يُبْتَلَى بِبَلِيَّةٍ أَوْ يَشْتَكِي فَيَصْبِرُ عَلَى ذَلِكَ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَجْرَ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ الكافي ج: ١ ص: ٣٥٣

﴿٥٢٣٩﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: كُتِبَ الْجِهَادُ عَلَى رِجَالِ أُمَّتِي وَالْغَيْرَةُ عَلَى نِسَائِهَا فَمَنْ صَبَرَ مِنْهُمْ وَ اخْتَسَبَتْ أَعْطَاهَا اللَّهُ أَجْرَ شَهِيدٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٣٧

﴿٥٢٤٠﴾ الرضا عليه السلام: مَا ابْتُلِيَ مُؤْمِنٌ بِبَلِيَّةٍ فَصَبَرَ عَلَيْهَا إِلَّا كَانَ لَهُ أَجْرُ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٤١

﴿٥٢٤١﴾ الكاظم عليه السلام: مَا أَحَدٌ مِنْ شِيعَتِنَا يُبْتَلَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِبَلِيَّةٍ فَيَصْبِرُ عَلَيْهَا إِلَّا كَانَ لَهُ أَجْرُ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٩

﴿٥٢٤٢﴾ عَنْ أَحَدِهِمَا عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ ابْتَلَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِمَكْرُوهٍ وَ صَبَرَ إِلَّا كُتِبَ لَهُ أَجْرُ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٩

﴿٥٢٤٣﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ ابْتُلِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ بِبَلَاءٍ فَصَبَرَ عَلَيْهِ كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢

﴿٥٢٤٤﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ ابْتُلِيَ مِنْ شِيعَتِنَا فَصَبَرَ عَلَيْهِ كَانَ لَهُ أَجْرُ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٤

﴿٥٢٤٥﴾ الباقر عليه السلام: مَنْ بُلِيَ مِنْ شِيعَتِنَا بِبَلَاءٍ فَصَبَرَ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَجْرَ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٦٠

١-٧-٣-١-٦-٤- كَأَجْرِ الْمُرَابِطِ الْمُهَاجِرِ

﴿٥٢٤٦﴾ كُتِبَ عَلَى الرِّجَالِ جِهَادًا وَ جَعَلَ لِلْمُخْتَسِبَةِ الصَّابِرَةِ مِنْهُمْ مِنَ الْأَجْرِ مَا جَعَلَ لِلْمُرَابِطِ الْمُهَاجِرِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ علل الشرائع ج: ١ ص: ١٨٥

١-٨-٣-١-٦-٤- كَأَجْرِ خَمْسِينَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

﴿٥٢٤٧﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانُ الصَّابِرِ مِنْهُمْ عَلَى دِينِهِ لَهُ أَجْرُ خَمْسِينَ مِنْكُمْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَجْرُ خَمْسِينَ مِمَّا قَالَ نَعَمْ أَجْرُ خَمْسِينَ مِنْكُمْ قَالَهَا ثَلَاثًا؛ بحار الأنوار ج: ٢٨ ص: ٤٧

١-٩-٣-١-٦-٤- كَأَجْرِ سَبْعِينَ مِمَّنْ غَزَا فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۲۳۸﴾ همانا کسی از شیعیان ما نیست که دچار گرفتاری یا بیماری شود و شکیبایی ورزد، مگر اینکه خداوند برای او پاداش هزار شهید را ثبت می‌کند.

﴿۵۲۳۹﴾ جهاد بر مردان این امت واجب شد و غیرت بر زنان آن‌ها. پس هریک شکیبایی ورزد و به حساب خدا گذارد، خداوند به او پاداش شهید را می‌دهد.

﴿۵۲۴۰﴾ هیچ مؤمنی به بلیه‌ای گرفتار نمی‌شود که در آن شکیبایی پیشه کند، مگر اینکه خداوند در برابر آن صبر و شکیبایی، اجر هزار شهید به او خواهد داد.

﴿۵۲۴۱﴾ هیچ‌یک از شیعیان ما نیست که خداوند او را دچار بلایی کند و او شکیبایی پیشه کند، مگر اینکه خداوند برایش پاداش هزار شهید را ثبت می‌کند.

﴿۵۲۴۲﴾ هر بنده‌ی مسلمانی که گرفتاری پیدا کند و صبر کند، خداوند پاداش هزار شهید برای او ثبت می‌کند.

﴿۵۲۴۳﴾ هریک از مؤمنین که به بلایی گرفتار شوند و صبر کنند، برای ایشان مثل اجر هزار شهید ثبت می‌شود.

﴿۵۲۴۴﴾ هریک از مؤمنین که به بلایی گرفتار شوند و صبر کنند، برای ایشان مثل اجر هزار شهید ثبت می‌شود.

﴿۵۲۴۵﴾ هریک از شیعیان ما به بلایی گرفتار شود و شکیبایی باشد خداوند برای او ثواب هزار شهید را ثبت می‌کند.

۷-۱-۳-۳-۶- مانند اجر و پاداش مهاجران جهادگر همراه با پیامبر است

﴿۵۲۴۶﴾ بر مردان جهاد واجب شد و به زن صبوری که برای خدا صبر کند، اجر و ثواب مردانی را عطا می‌کند که در مرزهای اسلام برای خدا جهاد می‌دهد.

۸-۱-۳-۳-۶- مانند اجر و پاداش پنجاه تن از یاران پیامبر است

﴿۵۲۴۷﴾ زمانی بر مردم می‌آید که برای صابران و شکیبایانشان، اجر و پاداش پنجاه نفر از شما باشد (اصحاب از روی تعجب) عرض کردند: ای رسول خدا، اجر پنجاه نفر از ما؟ حضرت فرمود: آری، پاداش پنجاه نفر از شما (برای او خواهد بود) و این مطلب را سه بار تکرار فرمودند.

۹-۱-۳-۳-۶- مانند اجر و پاداش هفتاد تن از کسانی است که در جنگ تبوک جنگیده‌اند

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَنَائِجُ قِلَّةِ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٢٤٨﴾ الرسول ﷺ: لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ يَصْبِرُ مَعَ أَصْحَابِهِ لَا يَقْطَعُهُمْ وَيَصْبِرُ فِي مِثْلِ جُوعِهِمْ وَمِثْلِ غَمِّهِمْ كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ سَبْعِينَ مِئَّةً غَزَا مَعِيَ غَزْوَةَ تَبُوكَ؛ التحصين لابن فهد الحلبي ص: ٢٣

١٠-١-٣-٣-٦- كَأَجْرِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ

﴿٥٢٤٩﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى سُوءِ خُلُقٍ أَمْرَأَتِهِ أَعْطَاهُ اللَّهُ مِنَ الْأَجْرِ مَا أَعْطَاهُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى بَلَائِهِ؛ بحار الأنوار ج: ١٠٠ ص: ٢٤٧

١١-١-٣-٣-٦- كَأَجْرِ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ

﴿٥٢٥٠﴾ الرسول ﷺ: فَقِيرٌ صَبُورٌ أَجْرُهُ كَأَجْرِ النَّبِيِّ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ١١٨

١٢-١-٣-٣-٦- أَجْرٌ بَغِيرِ حِسَابٍ

﴿٥٢٥١﴾ إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ - الزمر ١٠

﴿٥٢٥٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ فَمَا أَعْطَاهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا لَمْ يُحَاسِبْهُمْ بِهِ فِي الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧ ص: ٢٦٠.

﴿٥٢٥٣﴾ الباقر عليه السلام: إِصْبِرْ عَلَى الْحَقِّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا تُوفَّ أَجْرَكَ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛

وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٨

﴿٥٢٥٤﴾ الصادق عليه السلام: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يَقُومُ عُنُقُ مِنَ النَّاسِ فَيَأْتُونَ بَابَ الْجَنَّةِ فَيَضْرِبُونَهُ فَيَقَالُ لَهُمْ مَنْ أَنْتُمْ فَيَقُولُونَ نَحْنُ أَهْلُ الصَّبْرِ فَيَقَالُ لَهُمْ عَلَى مَا صَبَرْتُمْ فَيَقُولُونَ كُنَّا نَصْبِرُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَنَصْبِرُ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ صَدَقُوا أَدْخِلُوهُمْ الْجَنَّةَ وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٧٥

١٣-١-٣-٣-٦- أَجْرُ الصَّابِرِ، مَرْجِعُ قِيَاسٍ لِأَجْرِ الْفَضَائِلِ الْأُخْرَى

﴿٥٢٥٥﴾ العسكري عليه السلام: فَصَلَّ عَلَيْهِمَا كِفَاءً أَجْرُ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٦٩

﴿٥٢٥٦﴾ الرسول ﷺ: مَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ أُمَّتِي تَبْلُغُهُ وَفَاةٌ أَحَدٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ قَرَابَةٌ أَوْ غَيْرُ ذَلِكَ وَ يَسْتَرْجِعُ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ اخْلُفْهُ عَلَى تَرْكِتِهِ فِي الْغَابِرِينَ وَ اغْفِرْ لَهُ وَ لَنَا يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ نَوِّرْ لَهُ فِي قَبْرِهِ وَ افْسَحْ لَهُ فِي لَحْدِهِ وَ لَقِّنْهُ حُجَّتَهُ إِلَّا شَفَعَهُ اللَّهُ فِيهِ وَ كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ صَبَرَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٨٧

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۲۴۸﴾ اگر یکی از آن‌ها در همراهی با یارانش شکیبایی کند و از آن‌ها جدا نشود و در گرسنگی و غم و اندوه با آن‌ها همدردی کند، پاداشی معادل پاداش هفتاد نفر که با من در غزوه‌ی تبوک جنگیدند خواهد داشت.

۱۰-۱-۳-۳-۶-مانند اجر و پاداش داود علیه السلام

﴿۵۲۴۹﴾ کسی که بر اخلاق بد زنش صبر و شکیبایی نماید، خداوند به او پاداشی عطا می‌کند، مانند اجر و پاداش داود علیه السلام در مقابل بلا و گرفتاری‌اش.

۱۱-۱-۳-۳-۶-مانند اجر و پاداش ایوب علیه السلام

﴿۵۲۵۰﴾ پاداش فقیر شکیبا، همانند پاداش ایوب پیامبر است.

۱۲-۱-۳-۳-۶-اجر و مزدی بدون حساب دارد

﴿۵۲۵۱﴾ صابران، اجر و پاداش خود را بی حساب دریافت می‌دارند.

﴿۵۲۵۲﴾ برای آنان که کار نیک کردند پاداشی بی حساب خواهد بود. پس آنچه خدا در دنیا به ایشان می‌دهد در آخرت به حساب نمی‌آورد.

﴿۵۲۵۳﴾ بر پذیرش حق شکیبا باش، اگرچه تلخ باشد. که در این صورت پاداشت بی اندازه و بی حساب پرداخت می‌شود.

﴿۵۲۵۴﴾ آن هنگام که قیامت برپا شود، گروهی به پا می‌خیزند و کنار دروازه‌ی بهشت می‌آیند و آن را می‌گویند: گفته می‌شود: کیستید؟ می‌گویند: ما صبرپیشگانیم، گفته می‌شود: صبرتان بر چه بود؟ می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر کردیم و از انجام معصیت خوشتن‌داری نمودیم. پس در این هنگام خداوند می‌گوید: بندگانم راست می‌گویند ایشان را به بهشت داخل سازید و این است فرمایش پروردگار در قرآن کریم: "صابران، پاداش خود را بی حساب دریافت می‌کنند".

۱۳-۱-۳-۳-۶-اجر و مزد انسان صبور، مقیاس و معیار سنجش سایر

فضیلت‌هاست

﴿۵۲۵۵﴾ خداوند معادل پاداش شکیبایان بر آن دو درود فرست.

﴿۵۲۵۶﴾ اگر به یکی از افراد امت، خبر وفات یکی نزدیکانش برسد و او بعد از گفتن "انا لله و انا الیه راجعون"، چنین بگوید: "خدایا، تو جای خالی او را در میان بازماندگانش، با سامان دادن احوالشان، پر ساز و ما و ایشان را ببخش، ای پروردگار جهانیان." و بعد بگوید: "خدایا، قبر او را نورانی و گشاده گردان و حجت‌هایش را به او تلقین فرما." خداوند، شفاعت و دعای او را درباره‌ی مرحوم می‌پذیرد و پاداشی معادل پاداش کسی که صبر کرده، به او داده خواهد شد.

﴿۱۳۹۱﴾

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

- ﴿٥٢٥٧﴾ الرسول ﷺ: الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ الْمُتَبَلِّ الصَّابِرِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٥٦
- ﴿٥٢٥٨﴾ الصادق عليه السلام: الْمُعَايِ الشَّاكِرُ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الْمُتَبَلِّ الصَّابِرِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٥١
- ﴿٥٢٥٩﴾ الرسول ﷺ: الْمُعَايِ الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ الْمُتَبَلِّ الصَّابِرِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٤
- ﴿٥٢٦٠﴾ الرسول ﷺ: الْمُعَايِ الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مَا لِلْمُتَبَلِّ الصَّابِرِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٤
- ﴿٥٢٦١﴾ الرسول ﷺ: لِلْعَايِ الشَّاكِرِ كَأَجْرِ الْمُتَبَلِّ الصَّابِرِ؛ روضة الواعظين ج: ٢ ص: ٤٧٣
- ﴿٥٢٦٢﴾ الحسين عليه السلام: نَصْبِرُ عَلَى بَلَاءِهِ وَ يُؤَفِّقُنَا أَجُورَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٣٦٦

١٤-١-٣-٣-٦-عظيم الأجر

﴿٥٢٦٣﴾ فى التوراة: إِذَا صَلَبَ الصَّبْرُ خَلَصَ الدِّينُ وَ ذَهَبَ الْحُزْنُ وَ أَخْرَجَ الْجَزَعُ وَ أُخِيَّتِ الْحَسَنَةُ وَ عَظُمَ الْأَجْرُ وَ تَبَيَّنَ الْحَزْمُ وَ ذَهَبَ الْوَهْنُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

﴿٥٢٦٤﴾ الرسول ﷺ: أَنَّهُ تُوْفِيَ لِمُعَاذٍ وَلَكَدْ فَاشْتَدَّ وَجْدُهُ عَلَيْهِ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيُّ ﷺ فَكَتَبَ إِلَيْهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى مُعَاذٍ سَلَامٌ عَلَيْكَ فَإِنِّى أَحْمَدُ لِيكَ اللَّهُ الَّذِى لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ أَمَّا بَعْدُ أَعْظَمَ اللَّهُ جَلَّ اسْمُهُ لَكَ الْأَجْرَ وَ أَلْهَمَكَ الصَّبْرَ وَ رَزَقَنَا وَإِيَّاكَ الشُّكْرَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٣

﴿٥٢٦٥﴾ الرسول ﷺ: فَعَظَّمَ اللَّهُ جَلَّ اسْمُهُ لَكَ الْأَجْرَ وَ أَلْهَمَكَ الصَّبْرَ وَ رَزَقَنَا وَإِيَّاكَ الشُّكْرَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٧٥

﴿٥٢٦٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مِنْ كَلَامِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي تَخْضِيعِهِ عَلَى الْقِتَالِ يَوْمَ صِفِّينَ... اللَّهُمَّ أَلْهَمْهُمْ الصَّبْرَ وَ أَنْزِلْ عَلَيْهِمُ النَّصْرَ وَ أَعْظِمْ لَهُمُ الْأَجْرَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٨٧

﴿٥٢٦٧﴾ الهادى عليه السلام: يَا أَصْحَابَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ يَا أَهْلَ بَيْعَةِ الشَّجَرَةِ حَتَّى اسْتَجَابَ لَهُ قَوْمٌ قَدْ كَفَيْتَهُمُ الْمُتُونَةَ وَ تَكَفَّلَتْ دُونَهُمُ الْمَعُونَةَ فَعَادُوا آيِسِينَ مِنَ الْمُتُونَةِ رَاجِينَ وَعَدَ اللَّهُ تَعَالَى بِالتَّوْبَةِ وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَ أَنْتَ حَائِزٌ دَرَجَةَ الصَّبْرِ فَأَنْزِلْ بِعَظِيمِ الْأَجْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٣٦٤

١٥-١-٣-٣-٦-نعم الأجر

﴿٥٢٦٨﴾ الباقر عليه السلام: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ أَيْنَ الصَّابِرُونَ فَيَقُومُ عَنْقُ مِنَ النَّاسِ فَيَقَالُ لَهُمْ اذْهَبُوا إِلَى الْجَنَّةِ بِغَيْرِ حِسَابٍ فَتَلْقَاهُمْ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ لَهُمْ أَيْ شَيْءٍ كَانَتْ أَعْمَالُكُمْ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۲۵۷﴾ سپاسگزار، اجر و پاداش مصیبت‌زده‌ی شکیبا را دارد.
﴿۵۲۵۸﴾ تندرست شکرگزار نیز پاداشی چون پاداش گرفتار شکیبا دارد.
﴿۵۲۵۹﴾ تندرست شکرگزار نیز پاداشی چون پاداش گرفتار شکیبا دارد.
﴿۵۲۶۰﴾ شخصی که صحیح و سالم باشد و شکرگزار، مانند شخص بیمار و مبتلا به‌سختی و گرفتاری که صبر کند اجر و پاداش دارد.
﴿۵۲۶۱﴾ پاداش بنده‌ی تندرست و دوراز گرفتاری که سپاسگزار است، معادل پاداش انسان گرفتار شکیباست.
﴿۵۲۶۲﴾ در مقابل بالای او صابریم، تا اینکه پاداش صابرین را در حد کمال به ما عطا فرماید.

۱۴-۱-۳-۳-۱-۶- اجر و مزدی عظیم

﴿۵۲۶۳﴾ چون صبرمحکم شود دین خالص شود و اندوه برود و بی‌تابی به تأخیر بیفتد و نیکی زنده شود و اجر بزرگ باشد و پیروزی پدید آید و سستی برود.
﴿۵۲۶۴﴾ چون فرزند معاذ وفات یافت، او به‌شدت متأثر و ناراحت شد. وقتی خبر ناراحتی او به پیامبر ﷺ رسید، حضرت خطاب به وی نوشتند: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، از محمد رسول خدا به معاذ، سلام بر تو ای معاذ، حمد و ستایش می‌کنم خدایی را که جز او معبودی نیست؛ اما بعد از حمد و ستایش، ای معاذ، خداوند اجر تو را در مصیبت مرگ فرزندت بزرگ و عظیم قرار دهد و صبر و بردباری را به قلب تو الهام کرده، شکر و سپاسگزاری را نصیب ما و تو بفرماید.
﴿۵۲۶۵﴾ پس خداوند پاداش تو را بزرگ قرار دهد و بر تو صبر الهام کند و ما و تو را سپاسگزاری روزی فرماید.

﴿۵۲۶۶﴾ از سخنان آن حضرت ﷺ در تشویق مردمان به جنگ در صفین...خدایا در دل ایشان شکیبایی بینداز، بر ایشان یاری بفرست و پاداش ایشان را بزرگ فرما.
﴿۵۲۶۷﴾ ای اصحاب سوره‌ی بقره و ای اصحاب بیعت شجره، (یاران پیامبر که در زیر درخت با او بیعت کردند)، گروهی به او پاسخ مثبت دادند، که هزینه‌هایشان را تو به عهده گرفتی و متکفل یاری‌شان شدی. پس آنان در حالی که نسبت به دریافت پاداش الهی ناامید شده و فقط به امید تحقق وعده‌ی خداوند در پذیرش توبه بودند، به‌سوی او برگشتند. واین بود شرح کلام الهی که: " بعد از آن خدا به‌سوی هر که خواهد برمی‌گردد " و تو شایسته‌ی دریافت درجه‌ی صبر و شکیبایی و پیروزمند به دریافت اجر فراوان هستی.

۱۵-۱-۳-۳-۱-۶- اجری نیکو

﴿۵۲۶۸﴾ روز قیامت، منادی ندا می‌دهد: صابران کجا هستند، در اینجا گروهی از مردم برمی‌خیزند، به آن‌ها گفته می‌شود: بروید و بدون حساب وارد بهشت شوید، فرشتگان از آن‌ها استقبال می‌کنند و سؤال می‌کنند: صبرتان بر چه بود؟ می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر نمودیم و

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

فَيَقُولُونَ كُنَّا نَصْبِرُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ نَصْبِرُ عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَيَقُولُونَ نِعَمْ أَجْرُ الْعَامِلِينَ وَ نَرَوِي أَنَّ وَصَايَا الْأَنْبِيَاءِ ﷺ أَصْبَرُوا عَلَى الْحَقِّ وَ إِنْ كَانَ مُرًّا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿٥٢٦٩﴾ السَّجَادُ ﷺ: إِذَا جَمَعَ اللَّهُ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ يُنَادِي مُنَادٍ أَيْنَ الصَّابِرُونَ لِيَدْخُلُوا الْجَنَّةَ جَمِيعًا بغير حساب قَالَ فَيَقُومُ عُثْقُ مِنَ النَّاسِ فَتَلْقَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ إِلَى أَيْنَ يَا بَنِي آدَمَ فَيَقُولُونَ إِلَى الْجَنَّةِ فَيَقُولُونَ وَ قَبْلَ الْحِسَابِ فَقَالُوا نَعَمْ قَالُوا وَ مَنْ أَنْتُمْ قَالُوا الصَّابِرُونَ قَالُوا وَ مَا كَانَ صَبْرُكُمْ قَالُوا صَبَرْنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ صَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ حَتَّى تَوْفَّانَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قَالُوا أَنْتُمْ كَمَا قُلْتُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعَمْ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٨

﴿٥٢٧٠﴾ السَّجَادُ ﷺ: ثُمَّ يَقُولُ مُنَادٍ يُنَادِي لِيَقُمْ أَهْلُ الصَّبْرِ فَيَقُومُ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ فَيَقَالُ لَهُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَتَلْقَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ فَيَقَالُ لَهُمْ مِثْلَ ذَلِكَ فَيَقُولُونَ أَهْلُ الصَّبْرِ قَالُوا وَ مَا كَانَ صَبْرُكُمْ قَالُوا صَبَرْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ صَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ قَالُوا ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعَمْ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ كشف الغمة ج: ٢ ص: ١٠٣

﴿٥٢٧١﴾ السَّجَادُ ﷺ: نَادَى مُنَادٍ لِيَقُمْ أَهْلُ الْفَضْلِ فَيَقُومُ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ فَيَقَالُ انْطَلِقُوا إِلَى الْجَنَّةِ فَتَلْقَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ إِلَى أَيْنَ فَيَقُولُونَ إِلَى الْجَنَّةِ قَالُوا قَبْلَ الْحِسَابِ قَالُوا نَعَمْ قَالُوا وَ مَنْ أَنْتُمْ قَالُوا أَهْلُ الْفَضْلِ قَالُوا وَ مَا كَانَ فَضْلُكُمْ قَالُوا كُنَّا إِذَا جُهِلَ عَلَيْنَا حَلْمُنَا وَ إِذَا ظَلَمْنَا صَبَرْنَا وَ إِذَا أُسِيَ إِلَيْنَا غَفَرْنَا قَالُوا ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعَمْ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ كشف الغمة ج: ٢ ص: ١٠٣

﴿٥٢٧٢﴾ السَّجَادُ ﷺ: قَالُوا وَ مَنْ أَنْتُمْ قَالُوا الصَّابِرُونَ قَالُوا وَ مَا كَانَ صَبْرُكُمْ قَالُوا صَبَرْنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ صَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ حَتَّى تَوْفَّانَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قَالُوا أَنْتُمْ كَمَا قُلْتُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعَمْ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٨

٢-٣-١-٦- الثَّوَابُ

﴿٥٢٧٣﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيُكَفِّرُ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَ عَمِلَ صَالِحًا وَ لَا يُلَاقَاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ - القصص ٨٠

﴿٥٢٧٤﴾ أمير المؤمنين ﷺ: مَنْ صَبَرَ فَنَفْسَهُ وَ قَرَّ وَ بِالثَّوَابِ ظَفِيرَ وَ لِلَّهِ سُبْحَانَهُ أَطَاعَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

از انجام معصیت خویشتن‌داری، فرشتگان می‌گویند: اجر عمل‌کنندگان بسیار نیکوست. روایت شده است که سفارش پیامبران این است: بر حق شکبیا باشید اگرچه تلخ باشد. ﴿۵۲۶۹﴾ روز قیامت که خداوند، اولین و آخرین مخلوقات را جمع می‌کند، منادی از طرف خداوند ندا می‌دهد: صابرين کجايند تا بدون حساب داخل بهشت شوند؟ حضرت فرمود: گروهی از جا برمی‌خیزند و فرشتگان ایشان را ملاقات می‌کنند و از ایشان سؤال می‌کنند: به کجا می‌روید؟ گویند: به سوی بهشت. فرشتگان سؤال می‌کنند. پیش از حساب؟ گویند: آری. از ایشان می‌پرسند. شما کیستید که بدون حساب داخل بهشت می‌شوید؟ گویند: ما صابران هستیم. گویند صبرتان چه بود؟ در جواب گویند: بر طاعت خدا صبر نمودیم و از انجام معصیت خویشتن‌داری کردیم تا مرگ ما فرارسید و خداوند روحمان را از بدن جدا کرد؛ فرشتگان گویند: راست گفتید، شما همان‌گونه بودید که گفتید، داخل بهشت شوید که اجر عمل‌کنندگان بسیار نیکوست.

﴿۵۲۷۰﴾ بعد از آن منادی ندا کند که اهل صبر برخیزند، بعضی از مردمان برمی‌خیزند. به آن‌ها گفته می‌شود: وارد بهشت شوید و ملائکه به ایشان می‌رسند و مثل آنچه مذکور شد از ایشان می‌پرسند، ایشان می‌گویند: ما اهل صبریم. می‌پرسند: صبر شما بر چه بود؟ می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر نمودیم و از انجام معصیت خویشتن‌داری، فرشتگان گویند که: داخل بهشت شوید که اجر عمل‌کنندگان، بسیار نیکوست.

﴿۵۲۷۱﴾ روز قیامت، منادی ندا می‌دهد: اهل فضل برخیزند، در اینجا گروهی از مردم برمی‌خیزند، به آن‌ها گفته می‌شود بروید و بدون حساب وارد بهشت شوید، فرشتگان از آن‌ها استقبال می‌کنند. منادی ندا کند که اهل فضل برخیزند، پس گروهی برمی‌خیزند. به آن‌ها گویند: یک‌راست به بهشت بروید. فرشتگان در راه به ایشان می‌رسند و می‌گویند: به کجا می‌روید؟ می‌گویند: به بهشت، فرشتگان گویند: پیش از حساب؟ ایشان می‌گویند: بلی، فرشتگان گویند: مگر شما چه کسانی هستید؟ ایشان گویند: ما اهل فضلیم، فرشتگان گویند: فضل شما چه بود؟ گویند: اگر با ما جاهلانه برخورد می‌شد، بردباری پیشه می‌کردیم؛ و اگر کسی به ما ظلم می‌کرد، صبرپیشه می‌کردیم و چون کسی به ما بدی می‌کرد او را عفو می‌کردیم، فرشتگان گویند: به بهشت واردشوید که اجر عمل‌کنندگان بسیار نیکوست.

﴿۵۲۷۲﴾ گفتند: شما چه کسانی هستید؟ گفتند: ما صابران هستیم. گفتند: علامت صبر شما چیست؟ گفتند: در طاعت خدا صبر کردیم و از نافرمانی او خویشتن‌داری کردیم تا خدای عزیز و جلیل ما را میراند. گفتند: شما همان‌گونه هستید که می‌گویید، داخل بهشت شوید پس چه نیکوست پاداش عمل‌کنندگان به صبر.

۲-۳-۱-۶- ثواب

﴿۵۲۷۳﴾ اما کسانی که علم و دانش به آن‌ها داده شده بود گفتند: "وای بر شما، ثواب الهی برای کسانی که ایمان آورده‌اند و عمل صالح انجام می‌دهند بهتر است، اما جز صابران آن را دریافت نمی‌کنند."

﴿۵۲۷۴﴾ هر که شکبایی ورزد، درواقع نفس خود را بزرگ‌داشته و خدای سبحان را فرمان‌برداری کرده است.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٢٧٥﴾ الرضا عليه السلام: إِنَّمَا أُمِرُوا بِالصَّوْمِ لِكَيْ يَعْرِفُوا أَلَمَ الْجُوعِ وَالْعَطَشِ فَيَسْتَدِلُّوا عَلَى فَقْرِ
الْآخِرَةِ وَ لِيَكُونَ الصَّائِمُ خَاشِعًا ذَلِيلًا مُسْتَكِينًا مَأْجُورًا مُحْتَسِبًا عَارِفًا صَابِرًا عَلَى مَا أَصَابَهُ مِنَ
الْجُوعِ وَالْعَطَشِ فَيَسْتَوْجِبَ الثَّوَابَ مَعَ مَا فِيهِ مِنَ الْإِمْسَاكِ عَنِ الشَّهَوَاتِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٠
ص: ٩

﴿٥٢٧٦﴾ الصادق عليه السلام: إِنِّي لَأَدْعُو اللَّهَ لِمُذْنَبِي شِعْتِنَا فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ أَلْفَ مَرَّةٍ لَّأَنَا نَحْنُ فِيمَا
يُنُوبُنَا مِنَ الرِّزَايَا نَصِيرٌ عَلَى مَا نَعْلَمُ مِنَ الثَّوَابِ وَ هُمْ يَصْبِرُونَ عَلَى مَا لَا يَعْلَمُونَ؛ الكافي ج: ١٠
ص: ٤٧٢

﴿٥٢٧٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثَوَابُ الْمُصِيبَةِ عَلَى قَدْرِ الصَّبْرِ عَلَيْهَا؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢
﴿٥٢٧٨﴾ قَدْ جَرَتْ أُمُورٌ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَ فِي أَعْيُنِنَا الْقُدَى تَسْلِيمًا لِأَمْرِ اللَّهِ فِيمَا امْتَحَنَنَا بِهِ رَجَاءُ
الثَّوَابِ عَلَى ذَلِكَ وَ كَانَ الصَّبْرُ عَلَيْهَا أَمْثَلُ مِنْ أَنْ يَتَفَرَّقَ الْمُسْلِمُونَ وَ يُسْفِكَ دِمَاؤُهُمْ؛
بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ١١٤

﴿٥٢٧٩﴾ الصادق عليه السلام: لَا تَعْدَنَّ مُصِيبَةً أُعْطِيتَ عَلَيْهَا الصَّبْرَ وَ اسْتَوْجِبْتَ عَلَيْهَا مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ
جَلَّ الثَّوَابَ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٤

﴿٥٢٨٠﴾ الصادق عليه السلام: لَا تَعْدَنَّ مُصِيبَةً أُعْطِيتَ عَلَيْهَا الصَّبْرَ وَ اسْتَوْجِبْتَ عَلَيْهَا مِنَ اللَّهِ ثَوَابًا
بِمُصِيبَةٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٢

﴿٥٢٨١﴾ الرسول الله ﷺ: لَا يَحْبُطَنَّ جَزَعُكَ أَجْرَكَ وَ لَوْ قَدِمْتَ عَلَى ثَوَابِ مُصِيبَتِكَ لَعَلِمْتَ أَنَّ
الْمُصِيبَةَ قَدْ قَصُرَتْ لِعَظِيمِ مَا أَعَدَّ اللَّهُ عَلَيْهَا مِنَ الثَّوَابِ لِأَهْلِ التَّسْلِيمِ وَ الصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤
ص: ١٦٤

﴿٥٢٨٢﴾ الرسول الله ﷺ: مَنْ صَامَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ صَبْرًا وَ احْتِسَابًا أُعْطِيَ ثَوَابَ صِيَامِ عَشْرَةِ أَيَّامٍ غُرٌّ
زَهْرٌ لَا تَشَاكِلُ أَيَّامَ الدُّنْيَا؛ وسائل الشيعة ج: ١٠ ص: ٤١٢

﴿٥٢٨٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى بَلَاءِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ فَحَقَّ اللَّهُ أَدَى وَ عِقَابُهُ اتَّقَى وَ ثَوَّاهُ
رَجَى؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٥٢٨٤﴾ يَا وَصِيفُ أَخْبِرْنِي لِمَنْ هَذَا الْقَصْرُ فَقَالَ هَذَا لِأَبِيكَ الْحُسَيْنِ أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى ثَوَابًا
لِصَّبْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ١٩٥

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۲۷۵﴾ مردم به روزه امر شده‌اند که درد گرسنگی و تشنگی را درک کنند و با درک این درد، بر فقر و نیاز آخرت رهنمون شوند و اینکه بدین وسیله، روزه‌دار، خاشع و ذلیل و خاکسار و در ضمن صاحب اجر، اهل معامله با خدا و خداشناس شده، بر آنچه از طرف گرسنگی و تشنگی به او می‌رسد شکیبایی می‌ورزد و در نتیجه، مستحق ثواب می‌شود. علاوه بر این، روزه، آدمی را از شهوات و امیال نفسانی، حفظ و نگهداری می‌کند.

﴿۵۲۷۶﴾ من در هر شبانروز هزار بار برای گنهکاران از شیعیانم دعا می‌کنم. زیرا ما با آگاهی به ثواب و پاداش بر مصیبت‌هایی که به ما وارد می‌شود صبر می‌کنیم ولی آن‌ها بر آنچه نمی‌دانند صبر می‌کنند.

﴿۵۲۷۷﴾ ثواب مصیبت به اندازه‌ی صبر بر آن است.

﴿۵۲۷۸﴾ جریان‌اتی پیش آمد و ما در برابر آن‌ها شکیبایی کردیم، در شرایطی که (شکیبایی بر آن مانند شکیبایی کسی بود که) در چشمش خراباشد. و این نبود جز برای فروتنی و تسلیم در برابر امر خداوند در آنچه ما را بدان آزمایش فرموده و به امید پاداش نیک بر این شکیبایی؛ و شکیبایی بر آن بهتر از این بود که بین مسلمانان جدایی افتد و خونشان ریخته شود.

﴿۵۲۷۹﴾ مصیبتی را که بر آن صبر به تو عنایت شده و با صبر سزاوار دریافت اجر و ثواب می‌شوی، مصیبت مشمار.

﴿۵۲۸۰﴾ مصیبتی را که بر آن صبر به تو عنایت شده و با صبر سزاوار دریافت اجر و ثواب می‌شوی، مصیبت مشمار.

﴿۵۲۸۱﴾ مبدا بی‌تابی تو اجرت را ببرد و اگر ثواب این مصیبت، پیش از مصیبت به تو داده می‌شد، می‌دانستی که برای آنان که تسلیم امر خداوند و شکیبا، مصیبت، نسبت به بزرگی ثوابی که خدا بر آن مصیبت وعده کرده است، بسیار کوچک است.

﴿۵۲۸۲﴾ کسی که با قصد قربت، جمعه‌ها را روزه بگیرد و بر آن پایداری‌ورزد، خداوند به او ثواب ده روز روزه‌ی سفید نورانی می‌دهد که با روزه‌های دنیایی قابل مقایسه نیست.

﴿۵۲۸۳﴾ هر که بر بالای خدای سبحان شکیبایی ورزد، حق خدا را ادا کرده، از عقاب او ترسیده و به ثواب او امید دارد.

﴿۵۲۸۴﴾ ای وصیف، این قصر از کیست؟ گفت: این قصر متعلق به پدرت حسین است که خدا در عوض صبرش به او عطا کرده است.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٢٨٥﴾ يَا غَايَةَ الْمُسْتَضْعِفِينَ يَا صَرِيخَ الْمُسْتَصْرِخِينَ وَ مُعْتَمِدَ الْمُضْطَهْدِينَ وَ مُنْجَى الْمُؤْمِنِينَ وَ
مُثِيبَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ٢٢٩

١-٣-٣-٢-٦-٦- ثَوَابُ اللَّهِ

﴿٥٢٨٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: بِالصَّبْرِ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ يُنَالُ ثَوَابُ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٢

١-٣-٣-٢-٦-٦- ثَوَابُهُ عَلَى اللَّهِ

﴿٥٢٨٧﴾ يَا عَيْسَى إِذَا صَبَرَ عَبْدِي فِي جَنبِي كَانَ ثَوَابُ عَمَلِهِ عَلَيَّ وَ كُنْتُ عِنْدَهُ حِينَ يَدْعُونِي؛

الكافي ج: ٨ ص: ١٣٦

١-٣-٣-٢-٦-٦- ضِعْفُ الثَّوَابِ

﴿٥٢٨٨﴾ السَّجَادُ عليه السلام: فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ لَوْلَى الْمُقْتُولِ يَا عَبْدَ اللَّهِ قَابِلُ بَيْنَ ذَنْبٍ هَذَا إِلَيْكَ
وَ بَيْنَ تَطَوُّلِهِ عَلَيْكَ قَتْلَ أَبَاكَ حَرَمَهُ لَذَّةُ الدُّنْيَا وَ حَرَمَكَ التَّمَتُّعُ بِهِ فِيهَا عَلَى أَنَّكَ إِنْ صَبَرْتَ
وَ سَلَّمْتَ فَرَفِيقَكَ أَبُوكَ فِي الْجَنَّةِ وَ لَقَنَّكَ الْإِيمَانَ فَأَوْجَبَ لَكَ بِهِ جَنَّةَ اللَّهِ الدَّائِمَةَ وَ
أَنْقَذَكَ مِنْ عَذَابِهِ الدَّائِمِ فَاحْسَانُهُ إِلَيْكَ أَضْعَافُ أَضْعَافِ جَنَاتِهِ عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ١٢

١-٣-٣-٢-٦-٦- عَشْرَةُ أَضْعَافٍ

﴿٥٢٨٩﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: فَناداني مُنَادٍ كَمَا صَبَرْتُ عَلَيْهَا فَهَذِهِ الْخُمْسُ بِخَمْسِينَ كُلُّ صَلَاةٍ بَعَشِيرٍ؛

بحار الأنوار ج: ١٨ ص: ٣٣٠

١-٣-٣-٢-٦-٥- فَوْقَ سَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ مَخْزُونٌ فِي عِلْمِ اللَّهِ

﴿٥٢٩٠﴾ الرَّسُولُ ﷺ: كُلُّ أَعْمَالِ ابْنِ آدَمَ بِعَشْرَةٍ أَضْعَافِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ إِلَّا الصَّبْرَ فَإِنَّهُ إِلَى
وَ أَنَا أَجْزَى بِهِ فَثَوَابُ الصَّبْرِ مَخْزُونٌ فِي عِلْمِ اللَّهِ وَ الصَّبْرُ الصَّوْمُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٠ ص: ٤٠٤

١-٣-٣-٢-٦-٦- ثَوَابُ الصَّابِرِ، مَرْجِعُ قِيَاسٍ لِأَجْرِ الْفَضَائِلِ الْآخَرَى

﴿٥٢٩١﴾ الرَّسُولُ ﷺ: يُنَادِي مُنَادٍ هَوْلًا شَيْعَةً عَلَى صَبْرٍ فِي الدُّنْيَا عَلَى الْآذَى فَجُزُوا الْيَوْمَ

ثَوَابَ الصَّابِرِينَ؛ أعلام الدين ص: ٤٦٤

١-٣-٣-٢-٦-٦- ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ

﴿٥٢٩٢﴾ الرَّسُولُ ﷺ: الصَّبْرُ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ؛ فضائل الأشهر الثلاثة ص: ١٢٨

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۲۸۵﴾ ای منتهای خواسته‌ی مستضعفین، ای فریادرس فریادزندگان و ای تکیه‌گاه ستم‌دیدگان و ای نجات‌دهنده‌ی مؤمنان و پاداش‌دهنده‌ی شکیبایان.

۱-۲-۳-۳-۱-۶- ثواب الهی

﴿۵۲۸۶﴾ با پایداری بر طاعت و بندگی خدا، می‌توان به ثواب و پاداش او نایل شد.

۲-۲-۳-۳-۱-۶- ثوابش با خود خداست

﴿۵۲۸۷﴾ ای عیسی، وقتی بنده‌ام بر قضا و قدر من صبر می‌کند، پاداش اعمال او بر من لازم است. و هروقت مرا صدا کند، من نزد او حاضرم.

۳-۲-۳-۳-۱-۶- ثوابی دو برابر

﴿۵۲۸۸﴾ امام زین‌العابدین علیه السلام به ولیّ مقتول گفت: ای بنده‌ی خدا، بین این گناهی که این شخص در حق تو روا داشته و بین پاداشی که خدا برایت آماد کرده است، مقایسه کن. هرچند پدرت را کشته و لذت دنیا را از او و بهره‌مندبودن از پدر را، از تو گرفته است، ولی اگر تو صبر کنی و تسلیم‌باشی، پدرت در بهشت همراهت خواهد بود و ایمان را به تو تلقین خواهد کرد و بدین‌خاطر، خداوند بهشت جاودان را بر تو واجب کرده، تو را از عذاب همیشگی نجات می‌دهد. و لطف و احسان خدا، چندین برابر ظلمی است که در حق تو شده است.

۴-۲-۳-۳-۱-۶- ثوابی ده برابر

﴿۵۲۸۹﴾ پس منادی ندا سر داد: چون شکیبایی کردی، پنج نماز امت را پنجاه نماز محاسبه خواهیم کرد. هر نماز ده برابر.

۵-۲-۳-۳-۱-۶- ثوابی بیش از هفتصد برابر که در علم الهی ذخیره شده است

﴿۵۲۹۰﴾ هریک از اعمال فرزند آدم، ده برابر تا هفتصد برابر پاداش دارد، مگر صبر، که آن متعلق به خود من است و خودم پاداش آن را خواهم داد، بنابراین پاداش صبر در علم خدا نگهداری شده است و منظور از صبر روزه است.

۶-۲-۳-۳-۱-۶- ثواب انسان صبور مقیاس و سنجش سایر فضیلت‌هاست

﴿۵۲۹۱﴾ ندادهنده، ندا می‌دهد: این‌ها شیعیان علی هستند که در دنیا بر آزارها شکیبایی ورزیدند، پس امروز، پاداش شکیبایان و صابرین به ایشان دهید.

۷-۲-۳-۳-۱-۶- ثواب و پاداشش بهشت است

﴿۵۲۹۲﴾ مزد شکیبایی، بهشت است.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٢٩٣﴾ الصادق عليه السلام: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَا أَنْزِعُ كَرِيمَتِي عَبْدٌ فَيَصْبِرَ لِحُكْمِي وَيُسَلِّمَ بِقَضَائِي فَأَرْضَى لَهُ ثَوَابًا دُونَ الْجَنَّةِ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٧٧

٨-٢-٣-١-٦- ثَوَابُ آسِيَةِ بِنْتِ مُرَاحِمٍ

﴿٥٢٩٤﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: مَنْ صَبَرَ عَلَى سُوءِ خُلُقٍ زَوْجِهَا أَعْطَاهَا مِثْلَ ثَوَابِ آسِيَةِ بِنْتِ مُرَاحِمٍ؛

بحار الأنوار ج: ١٠٠ ص: ٢٤٧

٩-٢-٣-١-٦- ثَوَابُ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ

﴿٥٢٩٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: مَنْ صَبَرَ عَلَى سُوءِ خُلُقِ امْرَأَتِهِ وَ احْتَسَبَهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ (بِكُلِّ مَرَّةٍ) يَصْبِرُ عَلَيْهَا مِنْ الثَّوَابِ مِثْلَ مَا أُعْطِيَ أَيُّوبُ عَلَى بَلَائِهِ؛ وسائل الشيعة ج: ٢٠ ص: ١٦٣

١٠-٢-٣-١-٦- ثَوَابُ خَمْسِينَ صَدِيقًا

﴿٥٢٩٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: سَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُنَالُ الْمُلْكُ فِيهِ إِلَّا بِالْقَتْلِ وَ التَّجْبُرِ وَ لَا الْغِنَى إِلَّا بِالْغَصْبِ وَ الْبُخْلِ وَ لَا الْمَحَبَّةُ إِلَّا بِاسْتِخْرَاجِ الدِّينِ وَ اتِّبَاعِ الْهَوَى فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ فَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى وَ صَبَرَ عَلَى الْبَغْضَةِ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ وَ صَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ آتَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ خَمْسِينَ صَدِيقًا مِمَّنْ صَدَقَ بِي؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

١١-٢-٣-١-٦- ثَوَابُ أَلْفِ شَهِيدٍ

﴿٥٢٩٧﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: مَنْ ابْتُلِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ بَبَلَاءٍ وَ صَبَرَ عَلَيْهِ كَانَ لَهُ مِثْلُ ثَوَابِ أَلْفِ شَهِيدٍ؛

جامع الأخبار ص: ١١٧

١٢-٢-٣-١-٦- ثَوَابُ الشَّاكِرِينَ

﴿٥٢٩٨﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: آتَا وَ مَنْ صَبَرَ عَلَى خُلُقِ امْرَأَةٍ سَيِّئَةِ الْخُلُقِ وَ اخْتَسَبَ فِي ذَلِكَ الْآجَرَ أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ فِي الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٣ ص: ٣٣٥

﴿٥٢٩٩﴾ الكاظم عليه السلام: وَ فِي الثَّامِنِ عَشْرِينَ بِالْحَمْدِ مَرَّةً وَ الْقَلَّاقِلِ ثَلَاثًا ثَلَاثًا أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى

ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ وَ الصَّابِرِينَ؛ البلد الأمين ص: ١٦٧

١٣-٢-٣-١-٦- ثَوَابُ الصَّالِحِينَ

﴿٥٣٠٠﴾ العسكري عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَمْتَحِنُ عِبَادَهُ لِيَخْتَبِرَ صَبْرَهُمْ فَيُثِيبَهُمْ عَلَى ذَلِكَ

ثَوَابَ الصَّالِحِينَ فَعَلَيْكَ بِالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٢٣٨

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۲۹۳﴾ خداوند متعال می‌فرماید: اگر بنده‌ام دو فرزندش را از دست بدهد و بر این مصیبت شکیبایی ورزد و به قضای من تسلیم شود، در برابر این صبر و شکیبایی، بهشت را به او ارزانی خواهم داشت.

۸-۲-۳-۱-۶- ثوابش همچون پاداش آسیه دختر مزاحم است

﴿۵۲۹۴﴾ زنی که بر بدخویی شوهرش شکیبایی کند، خداوند مثل ثواب آسیه بنت مزاحم، به او می‌دهد.

۹-۲-۳-۱-۶- ثواب و پاداشش همچون پاداش ایوب علیه السلام است

﴿۵۲۹۵﴾ کسی که بر بدخویی زنش شکیبا باشد و به حساب خدا گذارد، خدا در هربار شکیبایی، ثواب ایوب بر بلایش را، به او می‌دهد.

۱۰-۲-۳-۱-۶- ثواب پنجاه انسان درستکار و راستگوست

﴿۵۲۹۶﴾ زمانی بر مردم می‌آید که در آن زمان فرمانروایی جز با کشتار و زورگویی، توانگری جز با غصب اموال دیگران و بخل، جلب محبت دیگران جز با خارج شدن از دین و پیروی از هوای نفس حاصل نمی‌شود. پس هرکس این زمان را دریابد و بر فقر شکیبایی کند در صورتی که بتواند ثروتمند شود، بر بغض مردم شکیبایی کند در صورتی که بتواند جلب محبت کند، و بر ذلت شکیبایی کند در صورتی که بتواند نزد مردم عزیز باشد، خداوند ثواب پنجاه صدیق از کسانی که رسالت مرا تصدیق کردند، به او می‌دهد.

۱۱-۲-۳-۱-۶- ثواب هزار شهید را دارد

﴿۵۲۹۷﴾ هریک از مؤمنین که به بلایی گرفتار شوند و صبر کنند، برای ایشان مثل اجر هزار شهید ثبت می‌شود.

۱۲-۲-۳-۱-۶- ثوابی و پاداشی همچون پاداش شاکران دارد

﴿۵۲۹۸﴾ آگاه باشید هرکه بر بداخلاقی زنی صبر کند و این صبوری را به حساب خدا گذارد، خداوند در آخرت، ثواب شاکران را به او می‌دهد.

﴿۵۲۹۹﴾ هرکه در بیست و هشتم ماه، یک مرتبه حمد و چهار قُل را سه مرتبه بخواند، خداوند به او پاداش شکرگزاران و شکیبایان را می‌دهد.

۱۳-۲-۳-۱-۶- ثواب و پاداشی همچون پاداش صالحان دارد

﴿۵۳۰۰﴾ خداوند عزیز و جلیل بندگان را با صبرشان می‌آزماید و در برابر آن، به آن‌ها ثواب صالحان را می‌دهد. پس بر تو باد شکیبایی و ورزیدن.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

١٤-٢-٣-١-٦- ثَوَابُ مُعَجَّلُ

﴿٥٣٠١﴾ الصادق عليه السلام: فَأَبَاحَ اللَّهُ قَتْلَ الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجِدُوا فَقَتَلَهُمْ عَلَى يَدَي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَ أَحَبَّائِهِ وَ عَجَّلَ لَهُ ثَوَابَ صَبْرِهِ مَعَ مَا ادَّخَرَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٩ ص: ٢٠٢

١٥-٢-٣-١-٦- ثَوَابُ الْمُتَشَحَّطِ بِدَمِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

﴿٥٣٠٢﴾ العسكري عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ وَلَا أَمَةٍ دَارَى عِبَادَ اللَّهِ بِأَحْسَنِ الْمُدَارَاةِ وَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا فِي بَاطِلٍ وَلَمْ يَخْرُجْ بِهَا مِنْ حَقٍّ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ نَفْسَهُ تَسِيحًا وَ زَكَّى أَعْمَالَهُ وَ أَعْطَاهُ لِصَبْرِهِ عَلَى كِتْمَانِ سِرِّهَا وَ احْتِمَالِ الْغَيْظِ لِمَا يَحْتَمِلُهُ مِنْ أَعْدَائِنَا ثَوَابَ الْمُتَشَحَّطِ بِدَمِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ٣٦

١٦-٢-٣-١-٦- أَعْلَى الثَّوَابِ

﴿٥٣٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: ثَوَابُ الصَّبْرِ أَعْلَى الثَّوَابِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

١٧-٢-٣-١-٦- أَفْضَلُ الثَّوَابِ

﴿٥٣٠٤﴾ إِنَّ الْجَنَّةَ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ الَّذِينَ صَبَرُوا أَنْفُسَهُمْ عَلَى فَرَائِضِ اللَّهِ وَ أَمْرِهِ وَ لَيْسَ شَيْءٌ مِمَّا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَى الْعِبَادِ أَشَدَّ مِنَ الْجِهَادِ هُوَ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ ثَوَاباً عِنْدَ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٨١

١٨-٢-٣-١-٦- جَزِيلُ الثَّوَابِ

﴿٥٣٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ يُجْزِلُ الْمُتُوبَةَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٢

﴿٥٣٠٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَبْرُكَ عَلَى الْمُصِيبَةِ يُخَفِّفُ الرِّزْيَةَ وَ يُجْزِلُ الْمُتُوبَةَ؛ غرر الحكم

ص: ٢٨٢

﴿٥٣٠٧﴾ الرسول ﷺ: جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ أَغْلَقَ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمُ الْبَابُ وَ قَالَ يَا أَهْلِي وَ أَهْلَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقْرَأُ عَلَيْكُمْ السَّلَامَ وَ هَذَا جَبْرَيْلُ مَعَكُمْ فِي الْبَيْتِ يَقُولُ إِنِّي قَدْ جَعَلْتُ عَدُوَّكُمْ لَكُمْ فِتْنَةً فَمَا تَقُولُونَ قَالُوا نَصْبِرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِأَمْرِ اللَّهِ وَ مَا نَزَلَ مِنْ قَضَائِهِ حَتَّى نَقْدَمَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ نَسْتَكْمِلَ جَزِيلَ ثَوَابِهِ فَقَدْ سَمِعْنَاهُ يَعِدُ الصَّابِرِينَ الْخَيْرَ كُلَّهُ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٢١٩

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۱۴-۲-۳-۳-۱-۶- ثواب و پاداشی فوری و آنی

﴿۵۳۰۱﴾ خداوند کشتن مشرکین را اجازه داد که هر جا آن‌ها را یافتند بکشند و به دست پیامبر ﷺ و یارانش آن‌ها را کشت و پاداش صبرش را در همین دنیا داد به اضافه آنچه در آخرت برایش ذخیره نمود.

۱۵-۲-۳-۳-۱-۶- ثواب آن کسی را دارد که در راه خدا در خون خود غوطه می‌خورد

﴿۵۳۰۲﴾ هیچ مرد و زنی نباشد که با بندگان خدا بهترین مدارا را داشته و در باطل آن‌ها وارد نشده و از حق خارج نشود، جز آن که خدا نَفَس او را تسبیح و کردارش را پاکیزه کرده و به او در پوشاندن و مخفی کردن سرّ ما و تحمل خشم آنچه از دشمنان ما بشنود، صبر می‌دهد و ثواب کسی را دارد که در راه خداوند در خون خود بغلطد.

۱۶-۲-۳-۳-۱-۶- بالاترین ثواب

﴿۵۳۰۳﴾ ثواب صبر، بالاترین ثواب‌هاست.

۱۷-۲-۳-۳-۱-۶- بهترین ثواب

﴿۵۳۰۴﴾ فقط شکیبایان و صابران به بهشت داخل می‌شوند. کسانی که بر واجبات و دستورات خدا شکبیا بودند و هیچ واجبی شدیدتر و مهم‌تر از جهاد نیست و جهاد، بهترین اعمال از نظر پاداش نزد خداست.

۱۸-۲-۳-۳-۱-۶- ثواب وافر

﴿۵۳۰۵﴾ شکیبایی بر مصیبت، ثواب آن را بزرگ می‌کند.

﴿۵۳۰۶﴾ صبر تو بر مصیبت، مصیبت را سبک می‌کند و ثواب را بزرگ.

﴿۵۳۰۷﴾ پیامبر اکرم ﷺ حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی‌طالب و فاطمه و حسن و حسین علیهم‌السلام را جمع کرد و درب را بست فرمود: ای خانواده‌ی من و ای خاندان الهی، پروردگارم به شما سلام می‌رساند. این جبرئیل است که با شما در خانه است و می‌گوید: من دشمنان شما را موجب آزمایش شما قرار داده‌ام، چه می‌گویید؟ عرض کردند: ما بر فرمان خدا و قضای او صبر می‌کنیم تا بر او واردشویم و پاداش کامل دریافت کنیم، زیرا شنیده‌ایم که، همه‌ی خیر را به شکیبایان وعده داده است.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٣٠٨﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَمْتَلِ قَطَّ شِبَعًا وَرَبَّمَا بَكَيْتُ رَحْمَةً لَهُ مِمَّا أَرَى لَهُ مِنَ الْجُوعِ فَأَمْسَحُ بِيَدِي وَأَقُولُ نَفْسِي لَكَ الْفِدَاءُ لَوْ تَبَلَّغْتَ مِنَ الدُّنْيَا بِقَدْرِ مَا يَقْوُتُكَ وَ يَمْنَعُكَ مِنَ الْجُوعِ فَيَقُولُ يَا عَائِشَةُ إِخْوَانِي أُولُوا الْعِزْمَ قَدْ صَبَرُوا عَلَى مَا هُوَ أَشَدُّ مِنْ هَذَا فَمَضَوْا عَلَى حَالِهِمْ فَقَدِمُوا عَلَى رَبِّهِمْ فَأَكْرَمَ مَا بِهِمْ وَأَجْزَلَ ثَوَابِهِمْ؛ مجموعة ورام ج: ١ ص: ١٠١

﴿٥٣٠٩﴾ الرسول ﷺ: يُنَادِيهِمْ رَبُّنَا عَزَّ وَجَلَّ يَا سَكَّانَ جَنَانِي وَيَا خُزَّانَ رَحْمَتِي مَا لِلْبُخْلِ أَخْرْتُ عَنْكُمْ أَزْوَاجَكُمْ وَ سَادَاتِكُمْ وَ لَكِنْ لِيَسْتَكْمِلُوا نَصِيبَهُمْ مِنْ كَرَامَتِي بِمَوَاسَاتِهِمْ إِخْوَانَهُمُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَخْذَ بِأَيْدِي الْمَلْهُوفِينَ وَ التَّنْفِيسَ عَنِ الْمَكْرُوبِينَ وَ بِالصَّبْرِ عَلَى التَّقِيَّةِ مِنَ الْفَاسِقِينَ الْكَافِرِينَ حَتَّى إِذَا اسْتَكْمَلُوا أَجْزَلَ كَرَامَاتِي نَقَلْتُهُمْ إِلَيْكُمْ عَلَى أَسْرِّ الْأَحْوَالِ وَ أَغْبَطَهَا؛

بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٦٣

﴿٥٣١٠﴾ الباقر العلي عليه السلام: يَنْظُرُ الَّذِي بِهِ الْعَاهَةُ إِلَى الصَّحِيحِ فَيَدْعُونِي وَ يَسْأَلْنِي أَنْ أُعَافِيَهُ وَ يَصْبِرُ

عَلَى بَلَائِي فَأَتِيْبُهُ جَزِيلَ عَطَائِي؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨

﴿٥٣١١﴾ الباقر العلي عليه السلام: يَنْظُرُ الَّذِي بِهِ الْعَاهَةُ إِلَى الصَّحِيحِ فَيَدْعُونِي وَ يَسْأَلْنِي أَنْ أُعَافِيَهُ وَ يَصْبِرُ

عَلَى بَلَائِهِ فَأَتِيْبُهُ جَزِيلَ عَطَائِي؛ بحار الأنوار ج: ٥ ص: ٢٢٦

١٩-٢-٣-١-٦- عظيم الثواب

﴿٥٣١٢﴾ الرسول ﷺ: وَ مَنْ لَمْ يَكُنْ مِنَ النِّسَاءِ هَذَا خُلِقَهَا فَالَّذِي يُصِيبُهَا مِنْ هَذَا النُّقْصَانِ

مِخْنَةٌ عَلَيْهَا وَ تَصْبِرُ فَيُعْظِمُ اللَّهُ ثَوَابَهَا فَأُبَشِّرِي؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٥٦

٢٠-٢-٣-١-٦- كمال الثواب

﴿٥٣١٣﴾ الرسول ﷺ: فَمَنْ صَبَرَ وَ احْتَسَبَ ظَفِيرَ بَكْمَالِ ثَوَابِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٧

٣-٣-١-٦- الجزء

﴿٥٣١٤﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ - المؤمنون ١١١

﴿٥٣١٥﴾ الصادق عليه السلام: جَزَاكُمْ اللَّهُ خَيْرًا مِنْ أَعْوَانٍ جَزَاءَ مَنْ صَبَرَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؛

بحار الأنوار ج: ٩٨ ص: ١٨٨

﴿٥٣١٦﴾ اللَّهُمَّ اجْزِهِمْ بِشُكْرِ نِعْمَتِكَ وَ تَعْظِيمِ حُرْمَتِكَ جَزَاءَ لَا جَزَاءَ فَوْقَهُ وَ عَطَاءَ لَا عَطَاءَ

مِثْلَهُ وَ خُلُودًا لَا خُلُودَ يُشَاكِلُهُ وَ لَا يَطْمَعُ أَحَدٌ فِي مِثْلِهِ وَ لَا يَقْدِرُ أَحَدٌ قُدْرَهُ وَ لَا تَهْتَدِي الْأَلْبَابُ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۳۰۸﴾ پیامبر خدا ﷺ هرگز سیر از جا بلند نشد و من بارها به حال او که می‌دیدم گرسنه است، گریه می‌کردم و دست به شکم مبارکش می‌کشیدم و عرض می‌کردم جانم به فدایت، چه مانعی داشت که به مقدار نیرو گرفتن و برطرف شدن گرسنگی، از مال دنیا استفاده می‌کردی؟ می‌فرمود: عایشه، برادرانم، پیامبران اولوالعزم به سخت‌تر از این صبر کردند و با آن حال از دنیا رفتند و به محضر پروردگارشان قدم نهادند، مقدمشان گرامی و اجرشان فراوان شد.

﴿۵۳۰۹﴾ خداوند بهشتیان را ندا دهد: ای ساکنان بهشت من و ای دربانان رحمت من، اگر دیدار همسران و دوستان و سروران شما به تأخیر افتاد، از سر بخل بر شما نیست. بلکه این تأخیر به خاطر آن است که آن‌ها بهره‌ی خویش را از کرامت و بزرگواری من به وسیله‌ی همراهی و مواسات با برادران مؤمن خود و دستگیری از افسردگان و کارگشایی از گرفتاران و همچنین از راه پایداری بر تقیه در برابر مردم فاسق و کافر، تکمیل کنند و هنگامی که توانستند شایسته‌ی بهترین کرامت‌هایم شوند، آنان را در شادترین و چشمگیرترین حالات، نزد شما انتقال می‌دهم.

﴿۵۳۱۰﴾ بیمار و دردمند، به شخص سالم نگاه می‌کند و از من درخواست می‌کند تا او را از گرفتاری برهانم. و او در برابر مصیبت صبر می‌کند و من هم به او پاداش برجسته می‌دهم.

﴿۵۳۱۱﴾ بیمار و دردمند، به شخص سالم نگاه می‌کند و از من درخواست می‌کند تا او را از گرفتاری برهانم. و او در برابر مصیبت صبر می‌کند و من هم به او پاداش برجسته می‌دهم.

۱۹-۲-۳-۳-۱-۶- بزرگ‌ترین و عظیم‌ترین ثواب

﴿۵۳۱۲﴾ اگر احدی از زنان این محدودیت‌ها را نداشته باشد و بر امتحانی که خداوند با این محدودیت‌ها بر او وارد کرده شکیبایی ورزد، پاداشش نزد خدا عظیم است. پس بر شما مژده باد.

۲۰-۲-۳-۳-۱-۶- تمام‌بودن و کمال ثواب

﴿۵۳۱۳﴾ پس هر که در راه خدا صبر کند و با خدا معامله کند، به کمال ثواب و پاداش خویش نایل می‌گردد.

۳-۳-۳-۱-۶- جزا و پاداش

﴿۵۳۱۴﴾ ولی من امروز آن‌ها را به خاطر صبر و استقامتشان پاداش دادم؛ آن‌ها پیروز و رستگارند!"

﴿۵۳۱۵﴾ خدا به شما یاران پاداش خیر دهد. پاداش کسانی را که با رسول خدا ﷺ صبر کردند.

﴿۵۳۱۶﴾ خدا یا آن‌ها را به خاطر شکر نعمت و بزرگداشتن حرمت، پاداشی بده که پاداشی بالاتر از آن نباشد و بخششی که بخششی مانند آن نباشد و جاودانه‌شدنی که جاودانگی دیگری هم‌طراز آن نباشد. تا حدی که هیچ‌کس نتواند در مانند آن طمع کند و کسی نتواند آن را اندازه

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

إِلَى طَلَبِهِ نِعْمَةً لِمَا شَكَرُوا مِنْ أَيْدِيكَ وَ إِرْصَادًا لِمَا صَبَرُوا عَلَى الْأَذَى فِيكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٣٢٠

﴿٥٣١٧﴾ الصادق عليه السلام: لَقَدْ قُتِلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي سَبْعَةِ عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ نَصَحُوا لِلَّهِ وَ صَبَرُوا فِي

جَنْبِ اللَّهِ فَجَزَاهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ جَزَاءِ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ٣١٣

﴿٥٣١٨﴾ جَزَى اللَّهُ قَوْمًا صَابَرُوا فِي لِقَائِهِمْ لَدَى الْبَاسِ حُرًّا مَا أَعَزَّ وَ أَكْرَمًا

بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٧٨

﴿٥٣١٩﴾ فَلَمَّا عَلِمَ اللَّهُ صِدْقَ نَبِيِّهِ وَ إِخْلَاصَ طَوِيلَتِهِ وَ قُوَّةَ صَبْرِهِ عِنْدَ بَلِيَّتِهِ نَادَاهُ أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ إِنَّ هَذَا هُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ وَ قَدْ بَيَّنَّاهُ

بِزَيْجٍ عَظِيمٍ؛ المصباح للكفعمي ص: ٧١٤

٤-٣-١-٦- الحسنة

﴿٥٣٢٠﴾ الصادق عليه السلام: أَمَّا إِنْ لَكَ بِكُلِّ مَا تَرَاهُ فَلَا تَقْدِرُ عَلَى شِرَائِهِ وَ تَصْبِرُ عَلَيْهِ حَسَنَةً؛

وسائل الشيعة ج: ٢١ ص: ٥٦٠

﴿٥٣٢١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا سَلْمَانَ مَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ شِيعَتِنَا يُصِيبُهُ وَجَعٌ إِلَّا بِذَنْبٍ قَدْ سَبَقَ

مِنْهُ وَ ذَلِكَ الْوَجَعُ تَطْهِيرٌ لَهُ قَالَ سَلْمَانُ فَلَيْسَ لَنَا فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ أَجْرٌ خَلَا التَّطْهِيرُ قَالَ عَلَى

عليه السلام يَا سَلْمَانُ لَكُمْ الْأَجْرُ بِالصَّبْرِ عَلَيْهِ وَ التَّضَرُّعِ إِلَى اللَّهِ وَ الدُّعَاءِ لَهُ بِهِمَا تُكْتَبُ لَكُمْ

الْحَسَنَاتُ وَ تَرْفَعُ لَكُمْ الدَّرَجَاتُ فَأَمَّا الْوَجَعُ خَاصَّةٌ فَهُوَ تَطْهِيرٌ وَ كَفَّارَةٌ؛ وسائل الشيعة ج: ٢

ص: ٤٠٣

٥-٣-١-٦- الذخر و الذخيرة

﴿٥٣٢٢﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: أَوْصِيَكُمْ بِمَا أَوْصَانِي بِهِ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ مِنْ الْعَمَلِ بِطَاعَتِهِ وَ التَّنَاهَى عَنِ

مَحَارِمِهِ ثُمَّ إِنَّكُمْ الْيَوْمَ بِمَنْزِلِ أَجْرٍ وَ ذُخْرٍ لِمَنْ ذَكَرَ الَّذِي عَلَيْهِ ثُمَّ وَطَّنَ نَفْسَهُ عَلَى الصَّبْرِ وَ

الْيَقِينِ وَ الْجِدِّ وَ النَّشَاطِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٠ ص: ١٢٥

﴿٥٣٢٣﴾ الصادق عليه السلام: فَأَبَاحَ اللَّهُ قَتْلَ الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجِدُوا فَقَتَلْتَهُمْ عَلَى يَدَيِ رَسُولِ

اللَّهِ ﷺ وَ أَحْبَبَّاهُ وَ عَجَّلَ لَهُ ثَوَابَ صَبْرِهِ مَعَ مَا ادَّخَرَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٩ ص: ٢٠٢

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

بگیرد و خردمندان نیز به درخواست آن راهی نداشته باشند. خدایا به خاطر شکری که کردند، از خزانه‌ی الطافت، نعمتی بدیشان ببخش و به خاطر آزار و اذیت‌هایی که در راه تو تحمل کردند، مراقبشان باش.

﴿۵۳۱۷﴾ امام حسین با هفده نفر از اهل بیت خود خالصانه شهید شدند و در راه او شکیبایی ورزیدند. خدا هم بهترین جزای صابرين را به آنان عطا کرد.

﴿۵۳۱۸﴾ خداوند پاداش خیر دهد به گروهی که درهنگام جنگ، در کمال آزادگی، شکیبایی بورزند. چه عزیز و باکرامتند ایشان.

﴿۵۳۱۹﴾ وقتی که خداوند بر صداقت پیامبرش و اخلاص درون او و نیز بر نیروی صبرش در برابر بلا و سختی، آگاه شد، رحم کننده‌ترین رحم‌کنندگان ندا سرداد: ای ابراهیم، به‌راستی که رؤیایت محقق شد، ما نیکوکاران را این چنین پاداش می‌دهیم، به‌راستی که این آزمایشی است که حقیقت ایمان شما دو نفر را آشکار ساخت و ما او را در ازای قربانی بزرگی نجات دادیم.

۴-۳-۱-۶- کار نیک (حسنة)

﴿۵۳۲۰﴾ بدان به واسطه‌ی هر چه که می‌بینی و نمی‌توانی بخری و خویشتن‌داری می‌کنی، برایت حسنه‌ای ثبت می‌شود.

﴿۵۳۲۱﴾ ای سلمان، دردی که به شیعیان ما می‌رسد، به سبب گناهی است که قبلاً انجام داده‌اند و آن درد (و بیماری) موجب پاک‌شدن او از آن گناه است، سلمان عرض کرد: آیا در بیماری، برای ما پاداش و اجری جز پاک‌شدن (از گناهان گذشته) نیست؟ حضرت علی علیه السلام فرمود: ای سلمان، برای شما به سبب شکیبایی بر آن بیماری و تضرع و زاری به‌سوی خداوند و صدازدن او اجر و پاداش است، تضرع و دعا موجب می‌شود اعمال نیکی در نامد عمل شما نوشته شود و درجه و مقام شما بالا برود، اما بیماری به تنهایی فقط موجب تطهیر و کفاره‌ی (گناهان) است.

۵-۳-۱-۶- ذخیره و توشه

﴿۵۳۲۲﴾ به شما سفارش می‌کنم آنچه را که خداوند در کتابش به من از عمل بر مبنای فرمان‌برداری و پرهیز از حرام‌ها، سفارش کرده است. شما امروز در موقعیت کسی هستید که پاداش عمل را به یاد می‌آورد و این یادآوری او را به صبر و یقین و جدّیت و نشاط، وامی‌دارد.

﴿۵۳۲۳﴾ خداوند کشتن مشرکین را اجازه داد که هر جا آن‌ها را یافتند بکشند و به دست پیامبر صلی الله علیه و آله و یارانش آن‌ها را کشت و پاداش صبرش را در همین دنیا داد به اضافه آنچه در آخرت برایش ذخیره نمود.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٣٢٤﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ وَ احْتَسَبَ لَمْ يَخْرُجْ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى يَقِرَّ اللَّهُ لَهُ عَيْنُهُ فِي أَغْدَائِهِ مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الْآخِرَةِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٨

﴿٥٣٢٥﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: يَقُولُ الصَّبْرُ وَ هُوَ فِي نَاحِيَةِ الْقَبْرِ أَمَا وَاللَّهِ مَا مَنَعَنِي أَنْ أَلِيَّ مِنْ وَلِيِّ اللَّهِ الْيَوْمَ إِلَّا أَنِّي نَظَرْتُ مَا عِنْدَكُمْ فَلَمَّا أَنَّ خُزْتُمْ عَنْ وَلِيِّ اللَّهِ عَذَابَ الْقَبْرِ وَ مَوْتَتَهُ فَأَنَا لَوْلِيِّ اللَّهِ ذُخْرٌ وَ حِصْنٌ عِنْدَ الْمِيزَانِ وَ جِسْرٌ جَهَنَّمَ وَ الْعَرْضُ عِنْدَ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ٢١١

﴿٥٣٢٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: وَقَدْ كَانَ ابْنُكَ مِنْ مَوَاهِبِ اللَّهِ تَعَالَى فِي غِبْطَةٍ وَ سُرُورٍ وَ قَبْضَةٍ مِنْكَ بِأَجْرِ مَذْخُورٍ إِنْ صَبَرْتَ وَ احْتَسَبْتَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٧٥

٦-٣-١-٦- مخزون في علم الله

﴿٥٣٢٧﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: كُلُّ أَعْمَالِ ابْنِ آدَمَ بَعَثَرَةٌ أَضْعَفُهَا إِلَى سَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ إِلَّا الصَّبْرَ فَإِنَّهُ لِي وَ أَنَا أَجْزَى بِهِ فَتَوَابُ الصَّبْرِ مَخْزُونٌ فِي عِلْمِ اللَّهِ وَ الصَّبْرُ الصَّوْمُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٠ ص: ٢٠٤

٧-٣-١-٦- الدَّرَجَةُ، تَرْفِيعُ الدَّرَجَةِ

﴿٥٣٢٨﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ الْعَبْدُ يَكُونُ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ دَرَجَةٌ لَا يَبْلُغُهَا بِعَمَلِهِ فَيُنْتَلَى فِي جَسَدِهِ أَوْ يُصَابُ فِي مَالِهِ أَوْ يُصَابُ فِي وَلَدِهِ فَإِنْ هُوَ صَبَرَ بَلَغَهُ اللَّهُ إِيَّاهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦٦

﴿٥٣٢٩﴾ الباقر عليه السلام: قَالَ إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عِنْدَ مُصِيبَتِهِ وَ أَنْفَذَ أَمْرَكَ قَالَ يَا مُوسَى لَهُ بِكُلِّ نَفْسٍ يَتَنَفَّسُهُ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ وَ الدَّرَجَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَ مَا فِيهَا؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٢١١

﴿٥٣٣٠﴾ الباقر عليه السلام: قَالَ إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عَلَى فِرَاطِضِكَ قَالَ يَا مُوسَى لَهُ بِكُلِّ فَرِيضَةٍ يُؤَدِّيهَا دَرَجَةٌ مِنْ دَرَجَاتِ الْعُلَى؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٢١١

﴿٥٣٣١﴾ الباقر عليه السلام: قَالَ إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عِنْدَ مُصِيبَتِهِ وَ أَنْفَذَ أَمْرَكَ قَالَ يَا مُوسَى لَهُ بِكُلِّ نَفْسٍ يَتَنَفَّسُهُ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ وَ الدَّرَجَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَ مَا فِيهَا؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٢١١

﴿٥٣٣٢﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: لَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ الَّتِي أُسْرِيَ بِى فِيهَا إِلَى السَّمَاءِ انْتَهَيْتُ إِلَى الْعَرْشِ فَرَأَيْتُ أَرْبَعَةَ أَنْوَارٍ فَقُلْتُ إِلَهِي مَا هَذِهِ الْأَنْوَارُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ هَذَا عَبْدُ الْمُطَّلَبِ وَ هَذَا أَبُو طَالِبٍ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبوری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۳۲۴﴾ پس هر که شکیبایی ورزد و به حساب خدا گذارد، از دنیا نرود تا آن که خدا چشم دلش را درباره‌ی (سرکوبی) دشمنانش روشن کند، علاوه بر آنچه در آخرت برایش ذخیره کند.

﴿۵۳۲۵﴾ صبر از کنار قبر می‌گوید: به خدا قسم امروز هیچ چیز نمی‌تواند مانع رسیدگی من به ولیّ خدا بشود. ولی کنار می‌ایستم بینم شما (سایر اعمال میت) با او چه می‌کنید. اگر توانستید عذاب قبر را از او دفع کنید من به‌عنوان یار کمکی، نیروی خود را برای حفاظت از ولی خدا در مراحل میزان و پل صراط و روبروشدن با خدا نگاه می‌دارم.

﴿۵۳۲۶﴾ فرزند تو از بخشش‌های خداوند بود که در حیاتش، مایه‌ی شادی تو و رشک دیگران نسبت به تو بود. حال اگر در بازپس گرفتن آن (از سوی خدا) صبر کنی و با خدا حساب کنی، ابزار پاداش ذخیره‌شده‌ی تو خواهد بود.

۶-۱-۳-۳-۶- ذخیره‌شده در علم الهی

﴿۵۳۲۷﴾ هریک از اعمال فرزند آدم، ده برابر تا هفتصد برابر پاداش دارد، مگر صبر، که آن متعلق به خود من است و خودم پاداش آن را خواهم داد، بنابراین پاداش صبر در علم خدا نگهداری شده است و منظور از صبر روزه است.

۶-۱-۳-۳-۷- ترفیع درجه و مقام

﴿۵۳۲۸﴾ ممکن است بنده‌ای نزد خداوند درجه و رتبه‌ای داشته باشد که از طریق اعمالش به آن درجه نمی‌رسد پس خداوند او را به بلا و مصیبتی در بدن، مال و یا فرزندش گرفتار می‌کند که او تحمل کند و خداوند به پاداش این صبر، او را به آن درجه برساند.

﴿۵۳۲۹﴾ موسی عرض کرد: خدایا، پاداش کسی که در مصیبت‌ها شکیبایی ورزد و فرمان تو را اجرا کند چیست؟ خداوند فرمود: ای موسی، درمقابل هر نفس، در بهشت درجه‌ای خواهد داشت و هر درجه، از دنیا و هرچه در آن است، بهتر است.

﴿۵۳۳۰﴾ موسی عرض کرد: خدایا، پاداش کسی که در واجبات تو پایداری کند چیست؟ خداوند متعال فرمود: ای موسی، برای هر واجبی که او انجام دهد، یکی از درجات عالی را به او خواهم داد.

﴿۵۳۳۱﴾ موسی عرض کرد: خدایا، پاداش کسی که در مصیبت‌ها شکیبایی ورزد و فرمان تو را اجرا کند چیست؟ خداوند فرمود: ای موسی، درمقابل هر نفس، در بهشت درجه‌ای خواهد داشت و هر درجه، از دنیا و هرچه در آن است، بهتر است.

﴿۵۳۳۲﴾ شبی که به آسمان برده شدم، چون به عرش رسیدم، چهار پرتو دیدم و گفتم: پروردگارا، این پرتوها چیست؟ فرمود: ای محمد، یکی عبدالمطلب و دیگری عمویت ابوطالب و

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

وَهَذَا أَبُوكَ عَبْدُ اللَّهِ وَ هَذَا أَخُوكَ طَالِبُ فَقُلْتُ إِلَهِي وَ سَيِّدِي فِيمَا نَالُوا هَذِهِ الدَّرَجَةَ قَالَ
بِكَيْمَانِهِمُ الْإِيمَانَ وَ إِظْهَارِهِمُ الْكُفْرَ وَ صَبْرِهِمْ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى مَاتُوا؛ بحار الأنوار ج: ٣٥ ص: ١٤
﴿٥٣٣٣﴾ الرَّسُولُ ﷺ: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ دَرَجَةً لَا يَبْلُغُهَا إِلَّا إِمَامٌ عَادِلٌ أَوْ ذُو رَحِمٍ وَصُولٍ أَوْ ذُو
عِيَالٍ صَوْر؛ بحار الأنوار ج: ٧١ ص: ٩٠

﴿٥٣٣٤﴾ الرَّسُولُ ﷺ: وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ الرَّجُلَ لَتَكُونُ لَهُ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ مَا يَبْلُغُهَا بَشَرٌ
مِنْ عَمَلِهِ وَ لَكِنْ بِالصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ وَ عَظِيمِ الْجَزَاءِ لِعَظِيمِ الْبَلَاءِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ٤٢

١-٧-٣-٣-١-٦- ثَلَاثُمِائَةِ دَرَجَةٍ

﴿٥٣٣٥﴾ الرَّسُولُ ﷺ: فَمَنْ صَبَرَ عَلَى الْمُصِيبَةِ أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى ثَلَاثُمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ
إِلَى الدَّرَجَةِ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

﴿٥٣٣٦﴾ الرَّسُولُ ﷺ: فَمَنْ صَبَرَ عَلَى الْمُصِيبَةِ حَتَّى يَرُدَّهَا بِحُسْنِ عَزَائِهَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ ثَلَاثُمِائَةَ
دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

﴿٥٣٣٧﴾ الرَّسُولُ ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى الْمُصِيبَةِ حَتَّى يَرُدَّهَا بِحُسْنِ الْعَزَاءِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ صَبْرَةٍ
ثَلَاثُمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَةٍ إِلَى دَرَجَةٍ كَمَا بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلَى غُلُوِّ الْعَرْشِ؛ إرشاد
القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

﴿٥٣٣٨﴾ الرَّسُولُ ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى الْمُصِيبَةِ حَتَّى يَرُدَّهَا بِحُسْنِ عَزَائِهَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ ثَلَاثُمِائَةَ
دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ؛ وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٥٩

٢-٧-٣-٣-١-٦- سِتِّمِائَةِ دَرَجَةٍ

﴿٥٣٣٩﴾ الرَّسُولُ ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى الطَّاعَةِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ سِتِّمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى
الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلَى غُلُوِّ الْعَرْشِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

﴿٥٣٤٠﴾ الرَّسُولُ ﷺ: وَ مَنْ صَبَرَ عَلَى الطَّاعَةِ كَانَ لَهُ سِتِّمِائَةُ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى
الدَّرَجَةِ مَا بَيْنَ الثَّرَى إِلَى الْعَرْشِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

﴿٥٣٤١﴾ الرَّسُولُ ﷺ: وَ مَنْ صَبَرَ عَلَى الطَّاعَةِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ سِتِّمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى
الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلَى مُنْتَهَى الْعَرْشِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٧

٣-٧-٣-٣-١-٦- تِسْعُمِائَةِ دَرَجَةٍ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

سومی پدرت عبدالله و چهارمی برادرت طالب است. گفتم: پروردگارا در برابر انجام چه کاری به این درجه رسیده‌اند؟ فرمود: به سبب آن که ایمان خود را پوشیده داشتند و تظاهر به کفر نمودند تا هنگامی که مردند.

﴿۵۳۳﴾ همانا در بهشت مقامی است که کسی جز پیشوای عدالت‌پیشه، یا آن که به خویشاوندانش رسیدگی کند و یا صاحب خانواده‌ی پرجمعیتی که صبورباشد، به آن مقام نخواهد رسید.

﴿۵۳۴﴾ قسم به خدایی که جان من دردست اوست، درجاتی در بهشت هست که آدمی به آن نخواهد رسید مگر با شکیبایی در مقابل بلا؛ و پاداش بزرگ در مقابل بلای بزرگ است.

۱-۷-۳-۳-۱-۶- سیصد مقام و مرتبه

﴿۵۳۵﴾ هرکس در مصیبت شکیبایی ورزد، خداوند به او سیصد درجه عطا می‌کند که بین هر درجه با درجه‌ی دیگر به اندازه‌ی فاصله‌ی بین زمین و آسمان است.

﴿۵۳۶﴾ هرکس در برابر مصیبت، شکیبایی ورزد تا خداوند او را آرامش دهد، خداوند سیصد درجه به او می‌دهد و فاصله‌ی درجه‌ها از یکدیگر به اندازه‌ی فاص بین زمین و آسمان است.

﴿۵۳۷﴾ هرکس بر مصیبتی صبر کند، تا با عزاداری مناسب، آن را بگذراند، خداوند برای او سیصد درجه ثبت می‌کند، که فاصله هر درجه تا درجه‌ی دیگر به مقدار فاصله‌ی میان مرکز زمین تا نهایت عرش الهی باشد.

﴿۵۳۸﴾ هرکه بر مصیبت صبر کند تا آن را به بهترین وجه، با آرامش و تسلی بگذراند، خداوند سیصد درجه برایش ثبت می‌کند که میان هر درجه تا درجه‌ی دیگر به اندازه‌ی فاصله‌ی میان آسمان و زمین باشد.

۲-۷-۳-۳-۱-۶- ششصد مقام و مرتبه

﴿۵۳۹﴾ هرکس بر طاعت خدا، پایداری ورزد، خداوند برایش ششصد درجه ثبت می‌کند که ما بین هر درجه تا درجه‌ی دیگر به اندازه‌ی مسافت میان زمین تا منتهای عرش است.

﴿۵۴۰﴾ هرکه بر اطاعت خدا صبر کند، خداوند برای او ششصد درجه قرار می‌دهد که فاصله‌ی هریک تا دیگری از زمین تا عرش است.

﴿۵۴۱﴾ هرکه بر اطاعت خدا صبر کند، خداوند برای او ششصد درجه قرار می‌دهد که فاصله‌ی هریک تا دیگری از مرکز زمین تا انتهای عرش است.

۳-۷-۳-۳-۱-۶- نهصد مقام و مرتبه

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٣٤٢﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَنِ الْمَعْصِيَةِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ تِسْعِمِائَةَ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلَى مُنْتَهَى الْعَرْشِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩١

٤-٧-٣-١-٦- ألف ألف درجۃ

﴿٥٣٤٣﴾ الرسول ﷺ: يَا بَا ذَرُّ لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ اشْتَهَى شَهْوَةً مِنْ شَهَوَاتِ الدُّنْيَا فَيَصْبِرُ وَلَا يَطْلُبُهَا كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ بِذِكْرِ أَهْلِهِ ثُمَّ يَغْتَمُّ وَيَتَنَفَّسُ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ نَفْسٍ أَلْفَى أَلْفَى حَسَنَةً وَ مَحَا عَنْهُ أَلْفَ أَلْفِ سَيِّئَةٍ وَ رَفَعَ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ دَرَجَةٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٥

٥-٧-٣-١-٦- درجۃ المُرابط الصَّابِر

﴿٥٣٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ الْمُجَاهِدَ نَفْسُهُ وَالْمُعَالِبَ غَضَبُهُ وَالْمُحَافِظَ عَلَى طَاعَةِ رَبِّهِ يَرْفَعُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لَهُ ثَوَابَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ وَيُنْبِيْلُهُ دَرَجَةَ الْمُرَابِطِ الصَّابِرِ؛ غررالحكم ص: ٢٤٢

٦-٧-٣-١-٦- درجۃ الشَّهِيد

﴿٥٣٤٥﴾ الباقر عليه السلام: مَنْ صَبَرَ نَالَ بِصَبْرِهِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ وَ دَرَجَةَ الشَّهِيدِ الَّذِي قَدْ ضَرَبَ بَسِيفَتِهِ قُدَّامَ مُحَمَّدٍ ﷺ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٦٣

٧-٧-٣-١-٦- درجۃ أمير المؤمنين عليه السلام

﴿٥٣٤٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: يَا مِيثِمُ كَيْفَ أَنْتَ إِذَا دَعَاكَ دَعَى بَنِي أُمَيَّةَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ إِلَى الْبَرَاءَةِ مَنِي قُلْتُ إِذَا وَاللَّهِ أَصْبِرُ وَ ذَاكَ فِي اللَّهِ قَلِيلٌ قَالَ يَا مِيثِمُ إِذَا تَكُونُ مَعِيَ فِي دَرَجَتِي؛

خصائص الأئمة ص: ٥٤

٨-٣-١-٦- كُتِبَ فِي الصَّدِّيقِينَ

﴿٥٣٤٧﴾ الصادق عليه السلام: مَنْ رَضِيَ بِقَضَائِي وَ شَكَرَ نِعْمَائِي وَ صَبَرَ عَلَى بَلَائِي كَتَبْتُهُ فِي الصَّدِّيقِينَ عِنْدِي؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ٢٢٥

﴿٥٣٤٨﴾ الصادق عليه السلام: أَنَا أَعْلَمُ بِمَا يَصْلُحُ عَلَيْهِ عَبْدِي فَلْيَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي وَ لْيَشْكُرْ نِعْمَائِي وَ لْيَرْضَ بِقَضَائِي أَكْتُبُهُ فِي الصَّدِّيقِينَ عِنْدِي إِذَا عَمِلَ بِرِضَائِي وَ أَطَاعَ أَمْرِي؛ الكافي ج: ٢ ص: ٦١

٩-٣-١-٦- المُرْتَبَةُ

﴿٥٣٤٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى النَّوَائِبِ يُنْبِلُ شَرَفَ الْمَرَاتِبِ؛ غررالحكم ص: ٢٨٢

١٠-٣-١-٦- المَنْزِلَةُ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۳۴۲﴾ کسی که از گناه خویشنداری کند، خداوند برای او نهصد درجه مقرر می‌دارد که فاصله‌ی بین هر درجه تا درجه‌ی دیگر همچون فاصله‌ی عمق زمین تا منتهای عرش است.

۴-۷-۳-۱-۶- هزاران هزار مقام و مرتبه

﴿۵۳۴۳﴾ ای ابوذر، اگر یکی از شما، در دل، به یکی شهوات دنیا تمایل پیدا کند، ولی خویشنداری کرده، آن را دنبال نکند، در مقابل تقاضای خانواده و اندوه و آهش به خاطر عدم توانایی در انجام، به ازای هرنفسی که بکشد، خداوند برایش دو میلیون حسنه ثبت می‌کند و یک میلیون بدی از نامه‌ی عمل او محو نموده و مقام او را یک میلیون درجه بالا می‌برد.

۵-۷-۳-۱-۶- درجه‌ی جهادگران صابر

﴿۵۳۴۴﴾ کسی که با نفس خود به مقابله برمی‌خیزد و بر خشم خود غلبه می‌کند و بر فرمان‌برداری پروردگار پایبند است؛ خدای سبحان به او ثواب روزه‌گیرنده‌ی برپادارنده‌ی نماز عطا می‌کند و او را به درجه‌ی مرزبان پایدار می‌رساند.

۶-۷-۳-۱-۶- درجه و مقام شهید

﴿۵۳۴۵﴾ هر که صبر کند، به واسطه‌ی صبرش، به درجه (و ثواب) روزه‌دار شب زنده‌دار و به درجه‌ی شهیدی که در پیشاپیش محمد ﷺ کشته شود، می‌رسد.

۷-۷-۳-۱-۶- درجه و مقام امیرالمؤمنین (علیه السلام) را دارد

﴿۵۳۴۶﴾ ای میثم، چگونه خواهی بود وقتی زناده‌ی بنی‌امیه عبیدالله بن زیاد تو را بخواند که از من بیزاری بجویی؟ من گفتم: صبر می‌کنم و این در راه خدا ناقابل است. فرمود: در این صورت تو در رتبه‌ی من و همراه من خواهی بود.

۸-۷-۳-۱-۶- در زمره‌ی درستکاران نوشته می‌شود

﴿۵۳۴۷﴾ هر کس به قضای من راضی باشد و نعمت‌هایم را شکر و بر بلاهایم صبر کند، نام او را نزد خودم در زمره‌ی صدیقین می‌نویسم.

﴿۵۳۴۸﴾ من به صلاح امور بنده‌ام از خودش عالم‌ترم. پس باید بر بلاهای من صبر کند و بر نعمت‌هایم شکر کند و به قضا‌های من راضی باشد. وقتی که بنده‌ی مؤمنم چنین کرد و مطابق رضای من عمل نمود و امر مرا اطاعت کرد، نام او را نزد خودم در گروه صدیقان ثبت می‌کنم.

۹-۷-۳-۱-۶- مرتبه

﴿۵۳۴۹﴾ شکیبایی بر مصیبت‌ها، آدمی را به درجات بالا می‌رساند.

۱۰-۷-۳-۱-۶- شأن و منزلت

﴿۱۴۱۳﴾

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

١-١٠-٣-١-٦- المنزلة التي سبقت إليه من الله

﴿٥٣٥٠﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا سَبَقَتْ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى مَنَزَلَةٌ وَلَمْ يَبْلُغْهَا بِعَمَلِ ابْتِلَاءِ اللَّهِ فِي جَسَدِهِ أَوْ فِي مَالِهِ أَوْ فِي وَلَدِهِ ثُمَّ صَبَرَ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى يَبْلُغَهُ الْمَنَزَلَةُ الَّتِي سَبَقَتْ إِلَيْهِ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ مَسْكَنُ الْفَوَادِ ص: ٢١

٢-١٠-٣-١-٦- المنزلة الشريفة

﴿٥٣٥١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ إِنَّمَا يَهَبُ الْمَنَازِلَ الشَّرِيفَةَ لِعِبَادِهِ [لِصَبْرِهِمْ] بِاحْتِمَالِ الْمَكَارِهِ؛ تَفْسِيرُ الْإِمَامِ الْعَسْكَرِيِّ ص: ٢١٨

٣-١٠-٣-١-٦- مَنَازِلُ الْأَبْرَارِ

﴿٥٣٥٢﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: إِنْ صَبَرْتَ أَذْرَكْتَ بِصَبْرِكَ مَنَازِلَ الْأَبْرَارِ وَإِنْ جَزَعْتَ أَوْرَدَكَ جَزَعَكَ عَذَابَ النَّارِ؛ غُرَرُ الْحِكْمِ ص: ٢٨٤

٤-١-٣-٦- الْجَنَّاتُ وَ نِعْمَاتُهَا

١-٣-٤-٦- الْجَنَّةُ

﴿٥٣٥٣﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ -

آل عمران ١٤٢

﴿٥٣٥٤﴾ أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْعُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا - الفرقان ٧٥

﴿٥٣٥٥﴾ وَ جَزَاءُهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةٌ وَ حَرِيرٌ - الإنسان ١٢

﴿٥٣٥٦﴾ الباقر عليه السلام: إِنَّ الصَّبْرَ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٦٦

﴿٥٣٥٧﴾ الرسول ﷺ: الصَّبْرُ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ؛ فضائل الأشهر الثلاثة ص: ١٢٨

﴿٥٣٥٨﴾ الباقر عليه السلام: الْجَنَّةُ مَحْفُوفَةٌ بِالْمَكَارِهِ وَ الصَّبْرِ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

﴿٥٣٥٩﴾ أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ تَهَبَ لِي قَلْبًا خَاشِعًا وَ لِسَانًا صَادِقًا وَ

جَسَدًا صَابِرًا وَ تَجْعَلَ ثَوَابَ ذَلِكَ الْجَنَّةِ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٥ ص: ٦٤

﴿٥٣٦٠﴾ الرسول ﷺ: إِنَّ لِلْجَنَّةِ ثَمَانِيَةَ أَبْوَابٍ وَ لِلنَّارِ سَبْعَةَ أَبْوَابٍ أَمَّا يَسْرُكُ أَنْ لَا تَأْتِيَ بَابًا مِنْهَا إِلَّا وَجَدْتَ ابْنَكَ إِلَى جَنْبِكَ أَخَذَ بِحُجْرَتِكَ يَشْفَعُ لَكَ إِلَى رَبِّكَ فَقَالَ بَلَى فَقَالَ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۱-۱۰-۳-۳-۱-۶- منزلت و شأنی که زودتر به مقام الهی می‌رساند

﴿۵۳۵۰﴾ هرگاه بنده نتواند با عمل، به مکان و منزلتی که خداوند برای او در بهشت تعیین کرده برسد، خداوند او را به بیماری، فقر و یا ازدست‌دادن فرزند مبتلا می‌کند، سپس او بر این بلاها صبر می‌کند و لایق رسیدن به آن مکان و منزلت می‌شود.

۲-۱۰-۳-۳-۱-۶- منزلت و جایگاهی شریف

﴿۵۳۵۱﴾ پس بدانید که خداوند به بندگان که نامالیمات و مشکلات را تحمل کنند، جایگاه‌های باشرافتی عطا می‌کند.

۳-۱۰-۳-۳-۱-۶- جایگاه ابرار و نیکوکاران

﴿۵۳۵۲﴾ اگر صبر کنی، به سبب صبر خود به جایگاه نیکوکاران می‌رسی و اگر بی‌صبری کنی، بی‌صبری‌ات تو را به عذاب آتش وارد می‌کند.

۴-۱-۳-۳-۱-۶- بهشت‌ها و نعمت‌ها

۱-۴-۳-۳-۱-۶- بهشت

﴿۵۳۵۳﴾ آیا چنین پنداشتید که (تنها با ادعای ایمان) وارد بهشت خواهید شد، در حالی که خداوند هنوز مجاهدان و صابران شما را مشخص نساخته است؟

﴿۵۳۵۴﴾ (آری)، آن‌ها هستند که در برابر شکیبایی‌شان درجات عالی بهشت به آنان پاداش داده می‌شود؛ و در آن با تحیت و سلام روبه‌رو می‌شوند.

﴿۵۳۵۵﴾ و در برابر صبرشان، بهشت و لباس‌های حریر بهشتی را به آن‌ها پاداش می‌دهد!

﴿۵۳۵۶﴾ پاداش شکیبایی بهشت است.

﴿۵۳۵۷﴾ مزد شکیبایی، بهشت است.

﴿۵۳۵۸﴾ بهشت درمیان ناگواری‌ها و شکیبایی پیچیده‌شده است.

﴿۵۳۵۹﴾ (خداوندا) از تو می‌خواهم که بر محمد ﷺ و خاندانش درود فرستی و به من قلبی

خاشع و فروتن و زبانی راستگو و جسمی شکیبا، ببخشی و پاداش آن را بهشت قرار دهی، ای مهربان‌ترین مهربانان.

﴿۵۳۶۰﴾ بهشت هشت در و دوزخ هفت در دارد. ای عثمان بن مظعون، آیا خوشحال نمی‌شوی

اگر بدانی به دری عبور نخواهی کرد مگر آن که فرزندت را در کنار خود بیایی که کمر بندت را گرفته و برای تو شفاعت می‌کند تا خداوند متعال شفاعت او را درباره‌ی تو قبول فرماید؟ گفت:

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

الْمُسْلِمُونَ وَلَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فِي فَرَطِنَا مَا لِعُثْمَانَ قَالَ نَعَمْ لِمَنْ صَبَرَ مِنْكُمْ وَاحْتَسَبَ؛
وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٤٦

﴿٥٣٦١﴾ الرسول ﷺ: أَنَّهُ مَرَّ فِي يَوْمٍ أُحْدِ عَلَى امْرَأَةٍ حَمَلَتْ ثَلَاثَ جَنَائِزَ عَلَى بَعِيرٍ فَقَالَ ﷺ
مَنْ هَؤُلَاءِ فَقَالَتْ أَخِي وَابْنِي وَزَوْجِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا لِي إِنْ صَبَرْتُ فَقَالَ ﷺ إِنْ صَبَرْتَ
فَلَكَ الْجَنَّةُ قَالَتْ فَمَا أَبَالِي بَعْدَ هَذَا؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٠

﴿٥٣٦٢﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ [بِمَا صَبَرُوا] يَعْنِي جَزَيْتُهُمْ بِالْجَنَّةِ الْيَوْمَ بِصَبْرِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ
فَاطِمَةَ وَالحَسَنَ وَالحُسَيْنَ فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَ عَلَى الْجُوعِ وَ الْفَقْرِ؛ شواهد التنزيل ج: ١
ص: ٥٣١

﴿٥٣٦٣﴾ الرسول ﷺ: أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ قَدْ أَظْلَكَكُمْ شَهْرٌ فِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ وَ هُوَ شَهْرُ
رَمَضَانَ فَرَضَ اللَّهُ صِيَامَهُ وَ جَعَلَ قِيَامَ لَيْلَةٍ فِيهِ بِتَطَوُّعِ صَلَاةٍ كَتَطَوُّعِ صَلَاةِ سَبْعِينَ لَيْلَةً فِيمَا سِوَاهُ
مِنَ الشُّهُورِ وَ جَعَلَ لِمَنْ تَطَوَّعَ فِيهِ بِخَصْلَةٍ مِنْ خِصَالِ الْخَيْرِ وَ الْبِرِّ كَأَجْرِ مَنْ آدَى فَرِيضَةً مِنْ
فَرَائِضِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَنْ آدَى فِيهِ فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ كَانَ كَمَنْ آدَى سَبْعِينَ فَرِيضَةً مِنْ
فَرَائِضِ اللَّهِ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الشُّهُورِ وَ هُوَ شَهْرُ الصَّبْرِ وَ إِنْ الصَّبْرُ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٦٦
﴿٥٣٦٤﴾ الرسول ﷺ: ذَكَرْتُ صَبْرَ شَيْعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَ عِنْدَ ذَلِكَ يُودِّيهِمُ اللَّهُ بِذَلِكَ الصَّبْرِ
إِلَى أَشْرَفِ الْعَاقِبَةِ وَ أَكْمَلَ السَّعَادَةِ طَالَ مَا يَغْتَبِطُونَ فِي تِلْكَ الْجَنَانِ بِتِلْكَ الطَّيِّبَاتِ فَيُقَالُ لَهُمْ
كُلُوا هَنِيئًا بِتَقِيَّتِكُمْ لَأَعْدَائِكُمْ وَ صَبْرِكُمْ عَلَى آذَاهُمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

﴿٥٣٦٥﴾ أمير المؤمنين ﷺ: صَبْرًا آلُ يَاسِرٍ فَإِنَّ مَوْعِدَكُمْ الْجَنَّةُ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١٣
ص: ٢٥٥

﴿٥٣٦٦﴾ صَبْرًا عِبَادَ اللَّهِ الْجَنَّةُ فِي ظِلَالِ الْبَيْضِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٣ ص: ٢٦
﴿٥٣٦٧﴾ أمير المؤمنين ﷺ: أَبِي حَسَّانَ الْعِجْلِيِّ قَالَ لَقِيتُ أَمَةً لِلَّهِ بِنْتَ رَاشِدٍ الْهَجَرِيِّ فَقُلْتُ
لَهَا أَخْبِرِينِي بِمَا سَمِعْتَ مِنْ أَبِيكَ قَالَتْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ قَالَ لِي حَبِيبِي أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ يَا
رَاشِدُ كَيْفَ صَبْرُكَ إِذَا أُرْسِلَ إِلَيْكَ دَعِيَ بَنِي أُمَيَّةَ فَقَطَعَ يَدَيْكَ وَ رِجْلَيْكَ وَ لِسَانَكَ فَقُلْتُ يَا
أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَيْكُنْ آخِرُ ذَلِكَ إِلَى الْجَنَّةِ قَالَ نَعَمْ يَا رَاشِدُ وَ أَنْتَ مَعِيَ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ؛
بحار الأنوار ج: ٤٢ ص: ١٢١

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبوری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

بله، مسلمانان گفتند: ای پیامبر خدا ما هم در مرگ درگذشتگانمان مثل اجر عثمان را داریم؟
فرمود: آری هرکدامتان صبر کنید و به حساب خدا گذارید.

﴿۵۳۶۱﴾ رسول خدا ﷺ در روز جنگ احد بر زنی گذر کرد که سه جنازه را حمل می کرد،
پیامبر ﷺ فرمود: اینان چه کسانی هستند؟ گفت: برادر و پسر و همسر، ای رسول خدا، اگر
صبر و شکیبایی کنم چه پاداشی دارم؟ فرمود: اگر صبر کنی بهشت از آن توست. زن گفت: پس
از این، دیگر هیچ چیز مهم نیست.

﴿۵۳۶۲﴾ "امروز به سبب صبرشان به آنان پاداش می دهم". یعنی: امروز به سبب صبر علی
بن ابی طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر، بهشت را به آنان
پاداش می دهم.

﴿۵۳۶۳﴾ ای مردم، ماهی بر شما سایه افکنده است دارای شبی است بهتر از هزار ماه و آن ماه
رمضان است. خدا روزه اش را واجب کرده و شب زنده داری یک شب آن به نماز مستحبی را، برابر
هفتاد شب نماز مستحبی، در ماه های دیگر قرار داده است. هر که در آن ماه به عمل خیر
مستحبی بپردازد، مانند کسی است که عمل واجبی را در ماه های دیگر انجام دهد. و هر که عمل
واجبی را در این ماه انجام دهد، مانند کسی است که هفتاد فریضه در ماه های دیگر انجام داده
باشد. آن ماه، ماه شکیبایی است و مزد شکیبایی، بهشت است.

﴿۵۳۶۴﴾ به یاد شکیبایی شیعیانمان بر تقیه افتادم و اینکه خداوند، درمقابل آن صبر، بهترین
عاقبت و کامل ترین خوشبختی را به آنها خواهد داد. و چه طولانی خواهد بود دوره ای که آنها
در آن بهشت و خوشبختی، مورد رشک و غبطه واقع می شوند. و به آنها گفته می شود: بخورید،
گواری وجودتان که این به خاطر تقیه ای شما از دشمنانتان و شکیبایی تان بر اذیت و آزار
آنهاست.

﴿۵۳۶۵﴾ ای خاندان یاسر، تحمل کنید، که وعده گاه شما بهشت خواهد بود.

﴿۵۳۶۶﴾ ای بندگان خدا، شکیبایی بورزید، چرا که بهشت در زیر سایه های شمشیر به دست
می آید (نه در رفاه و آسایش).

﴿۵۳۶۷﴾ ابوحسان عجلی گفت: که دختر رشید هجری را دیدم و از او خواستم که مرا از آنچه از
پدرش شنیده باخبر سازد. گفت: شنیدم پدرم می فرمود: امیر مؤمنان به من خبر داد و فرمود: ای
راشد، آن گاه که حرامزاده ی بنی امیه تو را بخواند و دست ها و پاهایت و زبانت را ببرد، چگونه
تحمل می کنی؟ گفتم: یا امیرالمؤمنین پایش بهشت است؟ فرمود: ای راشد، تو در دنیا و آخرت
با منی.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٣٦٨﴾ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا يَعْنِي جَزَيْتُهُمْ بِالْجَنَّةِ الْيَوْمَ بِصَبْرِ عَلَى
بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَ عَلَى الْجُوعِ وَ الْفَقْرِ، وَ
[بِمَا] صَبَرُوا عَلَى الْمَعَاصِي وَ صَبَرُوا عَلَى الْبَلَاءِ لِلَّهِ فِي الدُّنْيَا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ وَ النَّاجُونَ مِنْ
الْحِسَابِ؛ شَوَاهِدُ التَّنْزِيلِ ج: ١ ص: ٥٣١

﴿٥٣٦٩﴾ الْبَاقِرُ عليه السلام: فِي قَوْلِهِ وَ جَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَ حَرِيرًا قَالَ بِمَا صَبَرُوا عَلَى الْفَقْرِ وَ
مَصَائِبِ الدُّنْيَا؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٧٥ ص: ١٨٦

﴿٥٣٧٠﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِأَبِي بَصِيرٍ لَقَدْ ذَكَرَكُمْ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي
كِتَابِهِ إِذْ حَكَى قَوْلَ أَغْدَائِكُمْ وَ هُمْ فِي النَّارِ وَ قَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَى رَجُلًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ وَ
اللَّهُ مَا عَنَّا وَ لَا أَرَادُوا بِهَا غَيْرَكُمْ إِذْ صَبَرْتُمْ فِي الْعَالَمِ عَلَى شِرَارِ النَّاسِ وَ أَنْتُمْ خِيَارُ النَّاسِ وَ
أَنْتُمْ وَ اللَّهُ فِي النَّارِ تُطْلَبُونَ وَ أَنْتُمْ وَ اللَّهُ فِي الْجَنَّةِ تُحْبَرُونَ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٢٤ ص: ٢٥٩

﴿٥٣٧١﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَا أَتْرَعُ كَرِيمَتِي عَبْدٌ فَيَصْبِرَ لِحُكْمِي وَ يُسَلِّمَ بِقَضَائِي
فَأَرْضَى لَهُ ثَوَابًا دُونَ الْجَنَّةِ؛ مَشْكَاةُ الْأَنْوَارِ ص: ٢٧٧

﴿٥٣٧٢﴾ الرَّسُولُ عليه السلام: الصَّبْرُ كَنْزٌ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ؛ مُسْتَدْرَكُ الْوَسَائِلِ ج: ٢ ص: ٢٢٥
﴿٥٣٧٣﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ إِخْفَاءُ الْعَمَلِ وَ الصَّبْرُ عَلَى الرِّزَايَا وَ كِتْمَانُ

الْمَصَائِبِ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٦٧ ص: ٢٥١
﴿٥٣٧٤﴾ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام: فَمَا جَزَاءُ مَنْ يُصْبِرُ الْحَزِينَ أَيْتَعَاءَ وَ جَهَكَ قَالَ أَكْسُوهُ ثِيَابًا مِنْ

الْإِيمَانِ يَتَبَوَّأُ بِهَا الْجَنَّةَ وَ يَتَقَى بِهَا النَّارَ؛ مُسْتَدْرَكُ الْوَسَائِلِ ج: ٢ ص: ٣٤٩
﴿٥٣٧٥﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَ لَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَ لَمْ يَجْزَعْ بِهَيْئِكَ شَرِّهِ فَهُوَ مِنْ
الْعَامِّ وَ نَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ بَشَّرَ الصَّابِرِينَ، أَيْ بِالْجَنَّةِ وَ الْمَغْفِرَةِ وَ مَنْ اسْتَقْبَلَ الْبَلَاءَ
بِالرَّحْبِ فَصَبَرَ عَلَى سَكِينَةٍ وَ وَقَّارٍ فَهُوَ مِنَ الْخَاصِّ وَ نَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِنَّ اللَّهَ مَعَ

الصَّابِرِينَ؛ مُسْتَدْرَكُ الْوَسَائِلِ ج: ٢ ص: ٤٢٧
﴿٥٣٧٦﴾ الرَّسُولُ عليه السلام: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ عليه السلام يَمُرُّ بِهِمْ وَ هُمْ يُعَذِّبُونَ فَيَقُولُ صَبْرًا يَا آلَ يَاسِرٍ فَإِنْ
مَوَّعَدَكُمْ الْجَنَّةُ وَ يَقُولُ لَهُمْ أَيْضًا صَبْرًا يَا آلَ يَاسِرٍ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لآلِ يَاسِرٍ وَ قَدْ فَعَلْتَ؛

شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣٦

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۳۶۸﴾ درباره‌ی آیه‌ی " امروز به خاطر صبرشان، به آنان پاداش دادم " فرمود: یعنی امروز به ایشان پاداش بهشت دادم. به سبب صبر علی بن ابی طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر و خویشن‌داری در مقابل گناهان و صبرشان بر امتحان الهی در دنیا. آن‌ها پیروز و نجات‌یافته از حساب هستند.

﴿۵۳۶۹﴾ در مورد آیه‌ی: " و در برابر صبرشان، بهشت و لباس‌های حریر بهشتی را به آن‌ها پاداش می‌دهد! " فرمود: به واسطه‌ی صبری که بر فقر و گرفتاری‌های دنیا کردند (بهشت نصیبشان خواهد شد).

﴿۵۳۷۰﴾ حضرت صادق علیه السلام به ابوبصیر گفت: خداوند در قرآن شما را یاد کرده است؛ آنجاکه از زبان دشمنان که در آتشند، این چنین حکایت می‌کند: " آن‌ها می‌گویند: " چرا مردانی را که ما از اشرار می‌شمردیم (در اینجا، در آتش دوزخ) نمی‌بینیم؟ " به خدا قسم منظور آیه جز شما نیستید. زیرا شما باید که در دنیا، در مقابل بدترین مردم تحمل کردید، با اینکه بهترین مردم بودید و دشمنان، شما را در آتش جستجو می‌کنند، حال آن که در بهشت شادمان زندگی می‌کنید.

﴿۵۳۷۱﴾ خداوند متعال می‌فرماید: اگر بنده‌ام دو فرزندش را از دست بدهد و بر این مصیبت شکیبایی ورزد و به قضای من تسلیم شود، در برابر این صبر و شکیبایی، بهشت را به او ارزانی خواهم داشت.

﴿۵۳۷۲﴾ صبر، گنجی از گنج‌های بهشت است.

﴿۵۳۷۳﴾ یکی از گنج‌های بهشت، پنهان‌داشتن عمل است و صبر کردن در مشکلات و مخفی داشتن مصیبت‌ها.

﴿۵۳۷۴﴾ پاداش کسی که محزون و دلسوخته را به خاطر رضای تو صبر و دل‌داری دهد چه خواهد بود؟ خطاب آمد: پاداش او آن است که لباسی از ایمان بر او می‌پوشانیم و او را در پوششی از امنیت قرار می‌دهیم، که با آن در بهشت ساکن شده و از آتش جهنم حفظ شود.

﴿۵۳۷۵﴾ کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نبرد و با بی‌تابی، رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی معمولی و عمومی است که خداوند در حق آنان می‌فرماید: " وَ بَشِّرِ الصَّابِرِينَ "، " مؤدّه و بشارت باد بر صابران "، یعنی مؤدّه‌ی بهشت و مغفرت؛ و کسی که بلایا و مصایب را با روی گشاده و خوشحالی استقبال نماید و با آرامش و سکون و وقار، صبر و مقاومت داشته باشد، چنین شخصی از زمره‌ی خواص و اولیاءالله است و نصیب و پاداشش همان است که خداوند متعال فرمود: " إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ "، خدا همراه و یار آنان است.

﴿۵۳۷۶﴾ رسول خدا صلی الله علیه و آله بر ایشان گذشت و دید که آن‌ها شکنجه می‌شوند، پس فرمود: ای آل یاسر، تحمل کنید، که وعده‌ی شما بهشت خواهد بود و دوباره فرمود: ای آل یاسر، تحمل کنید و حضرت گفتند: خدایا آل یاسر را ببخش.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٣٧٧﴾ الرسول ﷺ: مَنْ دَفَنَ ثَلَاثَةَ فَصَبَرَ عَلَيْهِمْ وَاحْتَسَبَ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ فَقَالَتْ أُمُّ أَيْمَنَ وَ اثْنَيْنِ فَقَالَ مَنْ دَفَنَ اثْنَيْنِ وَ صَبَرَ عَلَيْهِمَا وَ احْتَسَبَهُمَا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ فَقَالَتْ أُمُّ أَيْمَنَ وَ وَاحِدًا فَسَكَتَ وَ أَمْسَكَ ثُمَّ قَالَ ﷺ يَا أُمَّ أَيْمَنَ مَنْ دَفَنَ وَاحِدًا فَصَبَرَ عَلَيْهِ وَ احْتَسَبَهُ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٩٥

﴿٥٣٧٨﴾ الرسول ﷺ: مَنْ عَالَ ثَلَاثَ بَنَاتٍ أَوْ مِثْلَهُنَّ مِنَ الْأَخَوَاتِ وَ صَبَرَ عَلَى لَأْوَاهِنَ حَتَّى يَبْنَى إِلَى أَزْوَاجِهِنَّ أَوْ يَمْتَنَ فَيَصِرْنَ إِلَى الْقُبُورِ كُنْتُ أَنَا وَ هُوَ فِي الْجَنَّةِ كَهَاتَيْنِ وَ أَشَارَ بِالسَّبَابَةِ وَ أَلَوْسَطَى قَبِيلِ يَاسُورَ اللَّهِ وَ اثْنَتَيْنِ قَالَ وَ اثْنَتَيْنِ قِيلَ وَ وَاحِدَةً قَالَ وَ وَاحِدَةً؛ وسائل الشيعة ج: ٢١

ص: ٣٦٢

١-١-٣-٤-١-٦- الإنغماس فيه

﴿٥٣٧٩﴾ طُوبَى لِعَبْدٍ جَاعَ وَ صَبَرَ وَ شَبِعَ فَشَكَرَ كَيْفَ يَنْغِمِسُ فِي الْجَنَّةِ؛ مستدرک الوسائل

ج: ١٦ ص: ٢١٨

١-١-٣-٤-١-٦- تَقَرُّبُ الْجَنَّةِ إِلَيْهِ

﴿٥٣٨٠﴾ الرسول ﷺ: مَنْ صَبَرَ عَلَى حَرِّ مَكَّةَ سَاعَةً تَبَاعَدَتْ عَنْهُ النَّارُ مَسِيرَةَ مِائَةِ عَامٍ وَ تَقَرَّبَتْ مِنْهُ الْجَنَّةُ مَسِيرَةَ مِائَةِ عَامٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ٣٦٤

١-١-٣-٤-١-٦- الدَّخُولُ فِيهِ

﴿٥٣٨١﴾ الباقر ﷺ: الْجَنَّةُ مَخْفُوفَةٌ بِالْمَكَارِهِ وَ الصَّبْرِ مَنْ صَبَرَ عَلَى الْمَكَارِهِ فِي الدُّنْيَا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَ جَهَنَّمَ مَخْفُوفَةٌ بِاللَّذَاتِ وَ الشَّهَوَاتِ فَمَنْ أَعْطَى نَفْسَهُ لَذَّتَهَا أَوْ شَهَوَاتَهَا دَخَلَ النَّارَ؛

مسكن الفؤاد ص: ٤٦

﴿٥٣٨٢﴾ أمير المؤمنين ﷺ: مَنْ عَشِقَ فَكُنْمْ وَ عَفَّ وَ صَبَرَ فَمَاتَ مَاتَ شَهِيدًا وَ دَخَلَ الْجَنَّةَ؛

شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٣٣

﴿٥٣٨٣﴾ السجاد ﷺ: نَادَى مُنَادٍ لِيَقُمْ أَهْلُ الْفَضْلِ فَيَقُومُ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ فَيَقَالُ انْطَلِقُوا إِلَى الْجَنَّةِ فَتَلْقَاهُمْ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ إِلَى أَيْنَ فَيَقُولُونَ إِلَى الْجَنَّةِ قَالُوا قَبْلَ الْحِسَابِ قَالُوا نَعَمْ قَالُوا وَ مَنْ أَنْتُمْ قَالُوا أَهْلُ الْفَضْلِ قَالُوا وَ مَا كَانَ فَضْلُكُمْ قَالُوا كُنَّا إِذَا جُهِلَ عَلَيْنَا حَلْمُنَا وَ إِذَا ظَلِمْنَا صَبَرْنَا وَ إِذَا أُسِيَ إِلَيْنَا غَفَرْنَا قَالُوا ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنَعِمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ كشف الغمة ج: ٢ ص: ١٠٣

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۳۷۷﴾ کسی که سه فرزندش بمیرند و آن‌ها را دفن کند و بر مصیبت آن‌ها، صبر و خوشتن‌داری نماید و به حساب خدا بگذارد، بهشت بر او واجب است. ام ایمن عرض کرد: اگر دو فرزند دفن کند، همین اجر را دارد؟ فرمود: اگر صبر و خوشتن‌داری داشته باشد، بهشت بر او واجب است. ام ایمن عرض کرد: اگر یک فرزند از دست بدهد، باز همین اجر را داراست؟ پیامبر اکرم ساکت شد و کمی مکث کرد، سپس فرمود: کسی که یک فرزند نیز از دست بدهد و صبر و خوشتن‌داری نماید به حساب خدا بگذارد، بهشت بر او واجب است.

﴿۵۳۷۸﴾ کسی که سه دختر یا سه خواهر داشته باشد و بر سختی نگهداری از ایشان تا پایان عمر یا ازدواج، صبور باشد، من و او در بهشت مانند این دو انگشتیم. - در این حال حضرت به انگشت سیاه و انگشت وسط اشاره کردند. سؤال شد: ای پیامبر خدا ﷺ اگر دو تا باشند چطور؟ فرمود: دو تا هم (همین طور). باز سؤال شد: یکی چطور؟ فرمود: یکی نیز (همین طور است).

۱-۱-۳-۴-۶- غوطه‌ور شدن در بهشت

﴿۵۳۷۹﴾ خوشا به حال بنده‌ای که گرسنه شد و شکیبایی ورزید و سیر شد و شکر کرد. چنین بنده‌ای چه نیکو در بهشت غوطه‌ور خواهد بود؟

۱-۱-۳-۴-۶- نزدیک شدن بهشت به او

﴿۵۳۸۰﴾ هر که بر گرمای مکه یک ساعت شکیبایی ورزد، آتش جهنم از او به مسافت صد سال راه، دور می‌شود و بهشت به مسافت صد سال راه به او نزدیک می‌شود.

۱-۱-۳-۴-۶- داخل شدن در بهشت

﴿۵۳۸۱﴾ بهشت در میان ناگواری‌ها و شکیبایی پیچیده شده است. پس کسی که در دنیا بر ناگواری‌ها صبر و شکیبایی نماید داخل بهشت می‌شود و جهنم در لفاف لذت‌ها و خواسته‌های نفسانی حرام پیچیده شده است. پس کسی که لذت و شهوت نفس اماره‌ی خود را برآورده کند، داخل جهنم می‌شود. ﴿۵۳۸۲﴾ هر که عاشق شود و عشق خود را پنهان کند و خوشتن‌دار باشد، اگر بمیرد شهید مرده و داخل بهشت می‌شود.

﴿۵۳۸۳﴾ روز قیامت، منادی ندا می‌دهد: اهل فضل برخیزند، در اینجا گروهی از مردم برمی‌خیزند، به آن‌ها گفته می‌شود بروید و بدون حساب وارد بهشت شوید، فرشتگان از آن‌ها استقبال می‌کنند. منادی ندا کند که اهل فضل برخیزند، پس گروهی برمی‌خیزند. به آن‌ها گویند: یک‌راست به بهشت بروید. فرشتگان در راه به ایشان می‌رسند و می‌گویند: به کجا می‌روید؟ می‌گویند: به بهشت، فرشتگان گویند: پیش از حساب؟ ایشان می‌گویند: بلی، فرشتگان گویند: مگر شما چه کسانی هستید؟ ایشان گویند: ما اهل فضلیم، فرشتگان گویند: فضل شما چه بود؟ گویند: اگر با ما جاهلانه برخورد می‌شد، بردباری پیشه می‌کردیم؛ و اگر کسی به ما ظلم می‌کرد، صبرپیشه می‌کردیم و چون کسی به ما بدی می‌کرد او را عفو می‌کردیم، فرشتگان گویند: به بهشت وارد شوید که اجر عمل‌کنندگان بسیار نیکوست.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٣٨٤﴾ الباقر عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى مُصِيبَةٍ زَادَهُ اللَّهُ عِزًّا إِلَى عِزِّهِ وَ أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ مَعَ مُحَمَّدٍ عليه السلام وَ أَهْلِ بَيْتِهِ؛ وسائل الشيعة ج: ٣ ص: ٢٥٩

﴿٥٣٨٥﴾ الرسول عليه السلام: مَنْ أُصِيبَ بِمُصِيبَةٍ أَوْ حَبِيبَةٍ ثُمَّ صَبَرَ وَ اخْتَسَبَ وَ قَالَ كَمَا أَمَرَهُ اللَّهُ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٠٨

﴿٥٣٨٦﴾ الرسول عليه السلام: لَا يَذْهَبُ حَبِيبَتَا عَبْدٍ فَيَصْبِرُ وَ يَحْتَسِبُ إِلَّا أَدْخِلَ الْجَنَّةَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٧

﴿٥٣٨٧﴾ الرسول عليه السلام: الصَّابِرُ مَنْ صَبَرَهُ اللَّهُ يَعْنِي يَدْخُلُ الْجَنَّةَ لِمَحَبَّةٍ عَلَى؛ تفسير فرات الكوفي ص: ٤٧٥

﴿٥٣٨٨﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ عَلَى الْمَكَارِهِ فِي الدُّنْيَا دَخَلَ الْجَنَّةَ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

﴿٥٣٨٩﴾ الرسول عليه السلام: فَإِنِّي قَرَأْتُ كِتَابَ اللَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَىَّ وَ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلِي فَمَا وَجَدْتُ مَنْ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا الصَّابِرُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٩٤

﴿٥٣٩٠﴾ إِنَّ الْجَنَّةَ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ الَّذِينَ صَبَرُوا أَنْفُسَهُمْ عَلَى فَرَائِضِ اللَّهِ وَ أَمْرِهِ وَ لَيْسَ شَيْءٌ مِمَّا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَى الْعِبَادِ أَشَدَّ مِنَ الْجِهَادِ هُوَ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ ثَوَابًا عِنْدَ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٤٨١

﴿٥٣٩١﴾ السجاد عليه السلام: ثُمَّ يَقُولُ مُنَادٍ لِيَقُمْ أَهْلُ الصَّبْرِ فَيَقُومُ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ فَيَقَالُ لَهُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَتَلْقَاهُمْ الْمَلَائِكَةُ فَيَقَالُ لَهُمْ مِثْلَ ذَلِكَ فَيَقُولُونَ أَهْلُ الصَّبْرِ قَالُوا وَ مَا كَانَ صَبْرُكُمْ قَالُوا صَبَرْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ صَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ قَالُوا ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ كشف الغمة ج: ٢ ص: ١٠٣

﴿٥٣٩٢﴾ الرسول عليه السلام: أَنَّ امْرَأَةً مَاتَ ابْنُ لَهَا فَجَزَعَتْ عَلَيْهِ فَاتَّاهَا فَأَمَرَهَا بِتَقْوَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الصَّبْرِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي امْرَأَةٌ رَقُوبٌ لَا أَلِدُ وَ لَمْ يَكُنْ لِي وَلَدٌ غَيْرُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ عليه السلام الرَّقُوبُ الَّتِي لَا يَبْقَى لَهَا وَلَدُهَا ثُمَّ قَالَ مَا مِنْ امْرَأَةٍ مُسْلِمَةٍ وَ لَا امْرَأَةٍ مُسْلِمَةٍ يَمُوتُ لَهَا ثَلَاثَةٌ مِنْ الْوُلَدِ إِلَّا أَدْخَلَهَا اللَّهُ الْجَنَّةَ فَقِيلَ لَهُ وَ اثْنَانِ فَقَالَ عليه السلام وَ اثْنَانِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٩٦

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۳۸۴﴾ هر که بر مصیبتی صبر کند، خداوند بر عزتش می‌افزاید و او را همراه حضرت محمد ﷺ و اهل بیت علیهم‌السلام به بهشت وارد می‌کند.

﴿۵۳۸۵﴾ هر کس به مصیبتی یا از دست دادن عزیزی گرفتار شود و شکیبایی ورزد و به حساب خدا بگذارد و همان‌طور که خداوند امر کرده بگوید: "إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ" بر خدا واجب می‌شود که او را داخل بهشت کند.

﴿۵۳۸۶﴾ بنده‌ای نیست که دو جگرگوشه‌ی خود را از دست بدهد و صبر کند و با خدا حساب کند، مگر اینکه به بهشت می‌رود.

﴿۵۳۸۷﴾ شکبیا، کسی است که خداوند او را شکبیا کرده است، یعنی به خاطر محبت علی ﷺ داخل بهشت می‌شود.

﴿۵۳۸۸﴾ پس هر که در دنیا بر ناگواری‌ها صبر کند، به بهشت رود.

﴿۵۳۸۹﴾ من کتاب خدا را که بر من و پیامبران پیش از من فرود آمده خواندم و کسی را نیافتم که وارد بهشت شود مگر شکیبایان.

﴿۵۳۹۰﴾ فقط شکیبایان و صابران به بهشت داخل می‌شوند. کسانی که بر واجبات و دستورات خدا شکبیا بودند و هیچ واجبی شدیدتر و مهم‌تر از جهاد نیست و جهاد، بهترین اعمال از نظر پاداش نزد خداست.

﴿۵۳۹۱﴾ بعد از آن منادی ندا کند که اهل صبر برخیزند، بعضی از مردمان برمی‌خیزند. به آن‌ها گفته می‌شود: وارد بهشت شوید و ملائکه به ایشان می‌رسند و مثل آنچه مذکور شد از ایشان می‌پرسند، ایشان می‌گویند: ما اهل صبریم. می‌پرسند: صبر شما بر چه بود؟ می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر نمودیم و از انجام معصیت خویشتن‌داری، فرشتگان گویند که: داخل بهشت شوید که اجر عمل‌کنندگان، بسیار نیکوست.

﴿۵۳۹۲﴾ فرزند زنی از انصارمرد و او بی‌تابی می‌کرد. پیامبر اکرم به دیدن او رفت و او را به صبر و تقوی توصیه کرد. ای پیامبر خدا، من "رقوب" و بدون فرزند شدم، دیگر باردار نمی‌شوم و جز این پسر فرزندی نداشتم. پیامبر فرمود: "رقوب" و بی‌فرزند کسی است که فرزندی برایش (حتی در آخرت) نمانده باشد. هیچ زن و مرد مسلمانی نیست که سه فرزند از دستشان برود، مگر اینکه خداوند ایشان را داخل بهشت می‌کند.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، نَتَائِجُ قِلَّةِ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٣٩٣﴾ السَّجَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَالُوا وَ مَنْ أَنْتُمْ قَالُوا الصَّابِرُونَ قَالُوا وَمَا كَانَ صَبْرُكُمْ قَالُوا صَبَرْنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ صَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ حَتَّى تَوْفَّانَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قَالُوا أَنْتُمْ كَمَا قُلْتُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٨

٤-١-٣-٤-٦- الورود قبل الحساب

﴿٥٣٩٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ قَوْمًا يَأْتُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَخْلَلُونَ رِقَابَ النَّاسِ حَتَّى يَضْرِبُوا بَابَ الْجَنَّةِ قَبْلَ الْحِسَابِ فَيَقُولُونَ [لَهُمْ] بِمَ [تَسْتَحِقُّونَ الدُّخُولَ إِلَى الْجَنَّةِ قَبْلَ الْحِسَابِ] فَيَقُولُونَ كُنَّا مِنَ الصَّابِرِينَ فِي الدُّنْيَا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٣

﴿٥٣٩﴾ السَّجَادَاتُ لِلَّهِ: إِذَا جَمَعَ اللَّهُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ يَنَادِي مُنَادٍ أَيْنَ الصَّابِرُونَ لِيَدْخُلُوا الْجَنَّةَ جَمِيعًا بِغَيْرِ حِسَابٍ قَالَ فَيَقُومُ عُتُقٌ مِنَ النَّاسِ فَتَلْقَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ إِلَى أَيْنَ يَا بَنِي آدَمَ فَيَقُولُونَ إِلَى الْجَنَّةِ فَيَقُولُونَ وَقَبْلَ الْحِسَابِ فَقَالُوا نَعَمْ قَالُوا وَمَنْ أَنْتُمْ قَالُوا الصَّابِرُونَ قَالُوا وَمَا كَانَ صَبْرُكُمْ قَالُوا صَبَرْنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَصَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ حَتَّى تَوْفَانَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَالُوا أَنْتُمْ كَمَا قُلْتُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٨

﴿٥٣٩٦﴾ الرسول ﷺ: ثُمَّ يَنَادِي مُنَادٍ لِّيُقيمَ أَهْلَ الصَّبْرِ فَيَقُومُ فَنَامٌ مِنَ النَّاسِ فَتَسْتَقْبِلُهُمُ الْمَلَائِكَةُ يُبَشِّرُونَهُمْ بِالْجَنَّةِ وَيَقُولُونَ مَا صَبِرْتُمْ هَذَا الَّذِي تَدْخُلُونَ بِهِ الْجَنَّةَ قَبْلَ الْحِسَابِ فَيَقُولُونَ كُنَّا نَصْبِرُ أَنْفُسَنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَنَصْبِرُ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ : دعائم الإسلام ج: ٢، ص: ٣٢٥

﴿٥٣٩٧﴾ الرسول ﷺ: إِنْ مَنْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ مِنْكُمْ تَكُنْ لَهُ ثَلَاثُ خِصَالٍ لَيْسَ لِلْأَغْنِيَاءِ أَحَدُهَا أَنْ فِي الْجَنَّةِ غُرَفًا يَنْظُرُ إِلَيْهَا أَهْلُ الْجَنَّةِ كَمَا يَنْظُرُ أَهْلُ الْأَرْضِ إِلَى نُجُومِ السَّمَاءِ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا نَبِيٌّ فَقِيرٌ أَوْ شَهِيدٌ فَقِيرٌ أَوْ مُؤْمِنٌ فَقِيرٌ وَثَانِيهَا يَدْخُلُ الْفُقَرَاءُ الْجَنَّةَ قَبْلَ الْأَغْنِيَاءِ بِخَمْسِمِائَةِ عَامٍ وَثَالِثُهَا إِذَا قَالَ الْغَنِيُّ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَقَالَ الْفَقِيرُ مِثْلَ ذَلِكَ لَمْ يَلْحَقِ الْغَنِيُّ الْفَقِيرَ وَ إِنْ اتَّفَقَ فِيهَا عَشْرَةُ آلَافٍ دِرْهَمٍ وَ كَذَلِكَ أَعْمَالُ الْبِرِّ كُلُّهَا فَقَالُوا رَضِينَا؛

بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٤٨

٥-١-٤-٣-١-٦- الخلود فيها

﴿٥٣٩٨﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): لِمَنْ صَبَرَ مِنْكُمْ الْعَافِيَةُ فِي الْجَنَانِ وَاللَّهُ مُخَلِّدُونَ؛ بحار الأنوار ج: ٣١ ص: ٥٥٤

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۳۹۳﴾ گفتند: شما چه کسانی هستید؟ گفتند: ما صابران هستیم. گفتند: علامت صبر شما چیست؟ گفتند: در طاعت خدا صبر کردیم و از نافرمانی او خوشتن داری کردیم تا خدای عزیز و جلیل ما را میراند. گفتند: شما همان گونه هستید که می گوئید، داخل بهشت شوید پس چه نیکوست پاداش عمل کنندگان به صبر.

۴-۱-۳-۶- وارد بهشت شدن قبل از حساب

﴿۵۳۹۴﴾ روز قیامت گروهی از وسط مردم راه باز کرده و عبور می کنند تا به دروازه‌ی بهشت می‌رسند و قبل از محاسبه داخل بهشت می‌شوند، به آن‌ها می‌گویند: چرا شما قبل از محاسبه مستحق رفتن به بهشت شدید؟ آنان می‌گویند: ما در دنیا از صبرپیشگان بودیم.

﴿۵۳۹۵﴾ روز قیامت که خداوند، اولین و آخرین مخلوقات را جمع می‌کند، منادی از طرف خداوند ندا می‌دهد: صابرین کجایند تا بدون حساب داخل بهشت شوند؟ حضرت فرمود: گروهی از جا برمی‌خیزند و فرشتگان ایشان را ملاقات می‌کنند و از ایشان سؤال می‌کنند: به کجا می‌روید؟ گویند: به سوی بهشت. فرشتگان سؤال می‌کنند. پیش از حساب؟ گویند: آری. از ایشان می‌پرسند. شما کیستید که بدون حساب داخل بهشت می‌شوید؟ گویند: ما صابران هستیم. گویند صبرتان چه بود؟ در جواب گویند: بر طاعت خدا صبر نمودیم و از انجام معصیت خوشتن داری کردیم تا مرگ ما فرارسید و خداوند روحمان را از بدن جدا کرد؛ فرشتگان گویند: راست گفتید، شما همان گونه بودید که گفتید، داخل بهشت شوید که اجر عمل کنندگان بسیار نیکوست.

﴿۵۳۹۶﴾ منادی فریاد می‌زند صابران به پا خیزند. گروهی از مردم به پا می‌خیزند. پس فرشتگان به استقبالشان رفته و به آن‌ها بشارت و مژده‌ی بهشت می‌دهند و می‌گویند: صبر شما در مورد چه بوده که به خاطر آن بدون حساب به سوی بهشت می‌روید، می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر نموده و از انجام معصیت، خوشتن داری کرده‌ایم.

﴿۵۳۹۷﴾ هر کس صبر داشته و رضای خدا را در نظر داشته باشد. برای او سه چیز خواهد بود که ثروتمندان از آن‌ها بهره‌ای ندارند. اول: در بهشت غرفه‌هایی است که اهل بهشت به آن نگاه می‌کنند، همان گونه که اهل زمین به ستارگان و در این غرفه جز پیامبر فقیر و شهید فقیر و مؤمن فقیر، داخل نمی‌شود. دوم: فقرا پانصد سال قبل از اغنیا وارد بهشت می‌شوند، سوم: هرگاه ثروتمند بگوید: "سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر" و فقیر هم همین را بگوید، ثروتمند به فقیر نخواهد رسید، اگرچه ده هزار درهم انفاق کند؛ و همین گونه است، همه‌ی کارهای نیک دیگر. فقرا گفتند: به فقرمان راضی هستیم.

۵-۱-۳-۶- جاودانه شدن در بهشت

﴿۵۳۹۸﴾ راحتی در بهشت از آن کسی است که در دنیا شکیبایی ورزیده باشد. به خدا قسم شکیبایان همیشه در بهشت خواهند بود.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

١-٤-٣-١-٦- الورود بغير حساب

﴿٥٣٩٩﴾ الرسول ﷺ: سئل ﷺ هل من رجل يدخل الجنة بغير حساب قال ﷺ نعم كل

رحيم صبور؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٦

﴿٥٤٠٠﴾ الرسول ﷺ: صَبَرْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ صَبَرْنَاَهَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ قَالَ فَيُنَادِي مُنَادٍ

مِنْ عِنْدِ اللَّهِ صَدَقَ عِبَادِي خَلُّوا سَبِيلَهُمْ لِيَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بغير حساب؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٩

﴿٥٤٠١﴾ الرسول ﷺ: فَإِنِّي قَرَأْتُ كِتَابَ اللَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَىَّ وَعَلَى مَنْ كَانَ قَبْلِي فَمَا وَجَدْتُ

مَنْ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا الصَّابِرُونَ يَا ابْنَ مَسْعُودٍ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى إِنَّمَا يُوقَى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغير

حساب؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ٩٤

﴿٥٤٠٢﴾ الرسول ﷺ: قَوْلُهُ فِي زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ وَقَدْ عَادَهُ مِنْ مَرَضٍ كَانَ بِهِ لَيْسَ عَلَيْكَ مِنْ

مَرَضِكَ بَأْسٌ وَلَكِنْ كَيْفَ بَكَ إِذَا غُمِرْتَ بَعْدِي فَعَمِيتَ قَالَ إِذَا اخْتَسَبَ وَأَصْبَرَ قَالَ إِذَا

تَدَخَّلَ الْجَنَّةَ بغير حساب؛ بحار الأنوار ج: ١٨ ص: ١٢٥

﴿٥٤٠٣﴾ السَّجَادُ الْكَلْبِيُّ: إِذَا جَمَعَ اللَّهُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ يُنَادِي مُنَادٍ أَيْنَ الصَّابِرُونَ لِيَدْخُلُوا

الْجَنَّةَ جَمِيعًا بغير حساب قَالَ فَيَقُومُ عُقْبُ مِنَ النَّاسِ فَتَلْقَاهُمْ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ إِلَى أَيْنَ يَا بَنِي آدَمَ

فَيَقُولُونَ إِلَى الْجَنَّةِ فَيَقُولُونَ وَقَبْلَ الْحِسَابِ فَقَالُوا نَعَمْ قَالُوا وَمَنْ أَنْتُمْ قَالُوا الصَّابِرُونَ قَالُوا وَمَا

كَانَ صَبْرُكُمْ قَالُوا صَبَرْنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ صَبَرْنَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ حَتَّى تَوْفَانَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَالُوا

أَنْتُمْ كَمَا قُلْتُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ١٣٨

﴿٥٤٠٤﴾ الْبَاقِرُ الْكَلْبِيُّ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ أَيْنَ الصَّابِرُونَ فَيَقُومُ عُقْبُ مِنَ النَّاسِ فَيَقَالُ

لَهُمْ اذْهَبُوا إِلَى الْجَنَّةِ بغير حساب فَتَلْقَاهُمْ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ لَهُمْ أَيْ شَيْءٍ كَانَتْ أَعْمَالُكُمْ

فَيَقُولُونَ كُنَّا نَصْبِرُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ نَصْبِرُ عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَيَقُولُونَ نَعَمْ أَجْرُ الْعَامِلِينَ وَ نَرَوِي أَنَّ

وَصَايَا الْأَنْبِيَاءِ ﷺ اصْبِرُوا عَلَى الْحَقِّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٦٠

﴿٥٤٠٥﴾ الرسول ﷺ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ عَنِ اللَّهِ يَقُولُ أَيْنَ أَهْلُ الصَّبْرِ قَالَ فَيَقُومُ

عُقْبُ مِنَ النَّاسِ فَتَسْتَقْبِلُهُمْ زُمْرَةٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ فَيَقُولُونَ لَهُمْ مَا كَانَ صَبْرُكُمْ هَذَا الَّذِي صَبَرْتُمْ

فَيَقُولُونَ صَبَرْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ صَبَرْنَاَهَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ قَالَ فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ

صَدَقَ عِبَادِي خَلُّوا سَبِيلَهُمْ لِيَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بغير حساب؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٣٩

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۱-۴-۳-۱-۶- بدون حساب وارد بهشت شدن

﴿۵۳۹۹﴾ سؤال شد که آیا هیچ مردی بدون حساب داخل بهشت می‌شود؟ حضرت فرمود: بلی، هرکس مهربان و صبور باشد، بدون حساب داخل بهشت می‌گردد.

﴿۵۴۰۰﴾ ما نفوسمان را بر طاعت خدا به صبر واداشتیم و از انجام معصیت خدا خود را نگاهداشتیم، پس در این هنگام منادی از جانب خدا ندا می‌کند: بندگانم راست می‌گویند، راهشان را باز کنید تا بدون حساب داخل بهشت شوند.

﴿۵۴۰۱﴾ من کتاب خدا را که بر من و پیامبران پیش از من فرود آمده خواندم و کسی را نیافتم که وارد بهشت شود مگر شکیبایان. ای پسر مسعود، خداوند فرموده است: " صابران اجر و پاداش خود را بی‌حساب دریافت می‌دارند! "

﴿۵۴۰۲﴾ هنگامی که پیامبر به عیادت زید بن‌ارقم رفتند فرمودند: تو از این بیماری آسیبی نخواهی دید، ولی وقتی پس از من نایینا شوی چه می‌کنی؟ عرض کرد: در آن هنگام صبر خواهم کرد. پیامبر فرمود: اگر صبر کنی، بدون حساب داخل بهشت خواهی شد.

﴿۵۴۰۳﴾ روز قیامت که خداوند، اولین و آخرین مخلوقات را جمع می‌کند، منادی از طرف خداوند ندا می‌دهد: صابرین کجایند تا بدون حساب داخل بهشت شوند؟ حضرت فرمود: گروهی از جا برمی‌خیزند و فرشتگان ایشان را ملاقات می‌کنند و از ایشان سؤال می‌کنند: به کجا می‌روید؟ گویند: به سوی بهشت. فرشتگان سؤال می‌کنند. پیش از حساب؟ گویند: آری. از ایشان می‌پرسند. شما کیستید که بدون حساب داخل بهشت می‌شوید؟ گویند: ما صابران هستیم. گویند صبرتان چه بود؟ در جواب گویند: بر طاعت خدا صبر نمودیم و از انجام معصیت خویشتن‌داری کردیم تا مرگ ما فرارسید و خداوند روحمان را از بدن جدا کرد؛ فرشتگان گویند: راست گفتید، شما همان‌گونه بودید که گفتید، داخل بهشت شوید که اجر عمل‌کنندگان بسیار نیکوست.

﴿۵۴۰۴﴾ روز قیامت، منادی ندا می‌دهد: صابران کجا هستند، در اینجا گروهی از مردم برمی‌خیزند، به آن‌ها گفته می‌شود: بروید و بدون حساب وارد بهشت شوید، فرشتگان از آن‌ها استقبال می‌کنند و سؤال می‌کنند: صبرتان بر چه بود؟ می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر نمودیم و از انجام معصیت خویشتن‌داری، فرشتگان می‌گویند: اجر عمل‌کنندگان بسیار نیکوست. روایت شده است که سفارش پیامبران این است: بر حق شکبیا باشید اگرچه تلخ باشد.

﴿۵۴۰۵﴾ روز قیامت منادی ندا می‌دهد: صابران کجا هستند؟ در اینجا گروهی از مردم برمی‌خیزند، به آن‌ها گفته می‌شود: بروید و بدون حساب وارد بهشت شوید؛ پس گروهی از فرشتگان از آن‌ها استقبال می‌کنند و از ایشان سؤال می‌کنند: صبرتان بر چه بود؟ می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر نموده و از انجام معصیت خویشتن‌داری کردیم. پس در این هنگام منادی از جانب خدا ندا می‌کند: بندگانم راست می‌گویند، راهشان را باز کنید تا بدون حساب داخل بهشت شوند.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٤٠٦﴾ الصادق عليه السلام: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يَقُومُ عَنْقُ مِنَ النَّاسِ فَيَأْتُونَ بَابَ الْجَنَّةِ فَيَضْرِبُونَهُ فَيَقَالُ لَهُمْ مَنْ أَنْتُمْ فَيَقُولُونَ نَحْنُ أَهْلُ الصَّبْرِ فَيَقَالُ لَهُمْ عَلَى مَا صَبَرْتُمْ فَيَقُولُونَ كُنَّا نَصْبِرُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَنَصْبِرُ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ صَدَقُوا أَدْخِلُوهُمْ الْجَنَّةَ وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٧٥

٧-١-٤-٣-١-٦- الحُورُ

﴿٥٤٠٧﴾ الصادق عليه السلام: ثَلَاثُ مَنْ كُنَّ فِيهِ زَوْجَةُ اللَّهِ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ كَيْفَ شَاءَ كَظَمُ الْغَيْظِ وَ الصَّبْرُ عَلَى السُّيُوفِ لِلَّهِ وَ رَجُلٌ أَشْرَفَ عَلَى مَالٍ حَرَامٍ فَتَرَكَهُ لِلَّهِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٢ ص: ١٧٩

٨-١-٤-٣-١-٦- دَرَجَةُ فِيهَا

﴿٥٤٠٨﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ دَرَجَةً لَا يَبْلُغُهَا إِلَّا إِمَامٌ عَادِلٌ أَوْ ذُو رَحِمٍ وَصُولٍ أَوْ ذُو عِيَالٍ صَبُورٍ؛ بحار الأنوار ج: ٧١ ص: ٩٠

٩-١-٤-٣-١-٦- شَجَرَةُ طُوبَى

﴿٥٤٠٩﴾ فَلَوْ صَبَرْتُمْ وَ اسْتَقَمْتُمْ لَكَانَتْ شَجَرَةُ طُوبَى لَكُمْ مَقِيلًا وَ ظِلًّا ظَلِيلًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ٢٥٦

١٠-١-٤-٣-١-٦- الْغُرْفَةُ

﴿٥٤١٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا، يَعْنِي عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَ فَاطِمَةَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ١٣٢

﴿٥٤١١﴾ الباقر عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا ، قَالَ الْغُرْفَةُ الْجَنَّةُ بِمَا صَبَرُوا عَلَى الْفِتَنِ فِي الدَّارِ الدُّنْيَا؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٨٦

﴿٥٤١٢﴾ السجاد عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا ، قَالَ الْغُرْفَةُ الْجَنَّةُ بِمَا صَبَرُوا عَلَى الْفَقْرِ فِي دَارِ الدُّنْيَا؛ كشف الغمة ج: ٢ ص: ١٣٢

﴿٥٤١٣﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا جَزَاءُ مُؤْمِنٍ فَقِيرٍ يَصْبِرُ عَلَى فَقْرِهِ قَالَ إِنَّ فِي الْجَنَّةِ غُرْفَةً مِنْ يَاقُوتَةٍ حُمْرَاءَ يَنْظُرُ أَهْلُ الْجَنَّةِ إِلَيْهَا كَمَا يَنْظُرُ أَهْلُ الْأَرْضِ إِلَى نُجُومِ السَّمَاءِ لَا يَدْخُلُ فِيهَا إِلَّا نَبِيٌّ فَقِيرٌ أَوْ شَهِيدٌ فَقِيرٌ أَوْ مُؤْمِنٌ فَقِيرٌ؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٤٧

١١-١-٤-٣-١-٦- الْقَصْرُ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۴۰۶﴾ آن هنگام که قیامت برپا شود، گروهی به پا می‌خیزند و کنار دروازه‌ی بهشت می‌آیند و آن را می‌گویند: گفته می‌شود: کیستید؟ می‌گویند: ما صبرپیشگانیم، گفته می‌شود: صبرتان بر چه بود؟ می‌گویند: ما بر طاعت خدا صبر کردیم و از انجام معصیت خوشتن‌داری نمودیم. پس در این هنگام خداوند می‌گوید: بندگانم راست می‌گویند ایشان را به بهشت داخل سازید و این است فرمایش پروردگار در قرآن کریم: "صابران، پاداش خود را بی‌حساب دریافت می‌کنند".

۷-۱-۴-۳-۱-۶- حوریان بهشتی

﴿۵۴۰۷﴾ هر که سه خصلت داشته باشد، خدا - به‌هر نحو که بخواهد - حورالعین را به همسری او درمی‌آورد: فروخوردن خشم، صبر در برابر شمشیر برای رضای خدا و آن که دسترسی به مال حرام دارد و برای خدا از آن چشم‌پوشی کند.

۸-۱-۴-۳-۱-۶- منزلت و جایگاه در بهشت

﴿۵۴۰۸﴾ همانا در بهشت مقامی است که کسی جز پیشوای عدالت‌پیشه، یا آن که به خویشاوندانش رسیدگی کند و یا صاحب خانواده‌ی پرجمعیتی که صبور باشد، به آن مقام نخواهد رسید.

۹-۱-۴-۳-۱-۶- درخت طوبی

﴿۵۴۰۹﴾ اگر شکیبیا باشید و به راه راست بروید درخت طوبی محل آسایش و سایبان شماست.

۱۰-۱-۴-۳-۱-۶- غرفه و خانه‌های بهشتی

﴿۵۴۱۰﴾ آنان در مقابل شکیبایی و صبرشان غرفه‌های بهشتی پاداش می‌گیرند. منظور از آنان؛ علی بن ابی‌طالب و حسن و حسین و فاطمه است.

﴿۵۴۱۱﴾ در مورد آیه‌ی: " (آری)، آن‌ها هستند که درجات عالی بهشت در برابر شکیبایی‌شان به آنان پاداش داده می‌شود " فرمود: منظور از غرفه، بهشت است. به‌واسطه‌ی صبری که در دنیا بر فتنه‌ها می‌کنند، به بهشت می‌رسند.

﴿۵۴۱۲﴾ در مورد آیه‌ی: " (آری)، آن‌ها هستند که درجات عالی بهشت در برابر شکیبایی‌شان به آنان پاداش داده می‌شود " فرمود: منظور از غرفه، بهشت است. به‌واسطه‌ی تحمل فقرشان در دنیا، به بهشت می‌رسند.

﴿۵۴۱۳﴾ ای پیامبر خدا، پاداش مؤمنی که بر فقرش صبر می‌کند چیست؟ رسول اکرم ﷺ فرمود: در بهشت غرفه‌ای از یاقوت سرخ است که اهل بهشت به آن نگاه می‌کنند همان‌گونه که مردمان روی زمین به ستارگان، و در این غرفه‌ها جز پیامبر فقیر و شهید فقیر و مؤمن فقیر، داخل نمی‌شود.

۱۱-۱-۴-۳-۱-۶- قصر

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٤١٤﴾ يَا وَصِيفُ أَخْبِرْنِي لِمَنْ هَذَا الْقَصْرُ فَقَالَ هَذَا لِأَبِيكَ الْحُسَيْنِ أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى ثَوَاباً لَصَبْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥ ص: ١٩٥

١٢-١-٣-٤-٦-اليافوت

﴿٥٤١٥﴾ الرسول ﷺ: بَابُ الصَّبْرِ فَبَابُ صَغِيرٍ مِصْرَاعٌ وَاحِدٌ مِنْ يَاقُوتَةٍ حُمْرَاءَ لَا حَلَقَ لَهُ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ٢٩٥

﴿٥٤١٦﴾ الرسول ﷺ: وَأَمَّا الصَّبْرُ فَبَابُ صَغِيرٍ مِصْرَاعٌ وَاحِدٌ مِنْ يَاقُوتَةٍ حُمْرَاءَ لَا حَلَقَ لَهُ؛ روضة الواعظين ج: ٢ ص: ٥٠٤

﴿٥٤١٧﴾ الرسول ﷺ: قُلْتُ أَلَيْسَ بَابُ الْبَلَاءِ هُوَ بَابُ الصَّبْرِ قَالَ لَا قُلْتُ فَمَا الْبَلَاءُ قَالَ الْمَصَائِبُ وَالْأَسْقَامُ وَالْأَمْرَاضُ وَالْجُدَامُ وَهُوَ بَابٌ مِنْ يَاقُوتَةٍ صَفْرَاءَ مِصْرَاعٌ وَاحِدٌ مَا أَقَلَّ مَنْ يَدْخُلُ فِيهِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ١ ص: ٢٩٥

﴿٥٤١٨﴾ الرسول ﷺ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا جَزَاءُ مُؤْمِنٍ فَقِيرٍ يَصْبِرُ عَلَى فَقْرِهِ قَالَ إِنَّ فِي الْجَنَّةِ غُرْفَةً مِنْ يَاقُوتَةٍ حُمْرَاءَ يَنْظُرُ أَهْلُ الْجَنَّةِ إِلَيْهَا كَمَا يَنْظُرُ أَهْلُ الْأَرْضِ إِلَى نُجُومِ السَّمَاءِ لَا يَدْخُلُ فِيهَا إِلَّا نَبِيٌّ فَقِيرٌ أَوْ شَهِيدٌ فَقِيرٌ أَوْ مُؤْمِنٌ فَقِيرٌ؛ بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٤٧

٢-٣-٤-٦-١-جَنَّةُ الدَّائِمَةِ

﴿٥٤١٩﴾ السَّجَادُ السَّكَنِيُّ: فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ لَوْلِي الْمَقْتُولُ يَا عَبْدَ اللَّهِ قَابِلٌ بَيْنَ ذَنْبٍ هَذَا إِلَيْكَ وَبَيْنَ تَطَوُّلِهِ عَلَيْكَ قَتْلَ أَبِيكَ حَرَمَهُ لَذَّةُ الدُّنْيَا وَحَرَمَكَ التَّمَتُّعُ بِهِ فِيهَا عَلَى أَنَّكَ إِنْ صَبَرْتَ وَسَلَّمْتَ فَرَفِيقَكَ أَبُوكَ فِي الْجَنَّةِ وَلَقَنَّكَ الْإِيمَانُ فَأَوْجَبَ لَكَ بِهِ جَنَّةَ اللَّهِ الدَّائِمَةَ وَأَنْقَذَكَ مِنْ عَذَابِهِ الدَّائِمِ فَإِحْسَانُهُ إِلَيْكَ أَضْعَافُ أَضْعَافِ جَنَائِتِهِ عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ١٢

﴿٥٤٢٠﴾ العسكري ﷺ: وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ، عَلَى خِدْمَتِهِمَا وَخِدْمَةِ مَنْ يَأْمُرَانَكُمْ بِخِدْمَتِهِ عَلَى اسْتِحْقَاقِ الرِّضْوَانِ وَالْغُفْرَانِ وَدَائِمِ نَعِيمِ الْجَنَّةِ فِي جِوَارِ الرَّحْمَنِ وَمُرَافَقَةِ خِيَارِ الْمُؤْمِنِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٣٩٥

٣-٣-٤-٦-١-جَنَّةُ عَدْنٍ

﴿٥٤٢١﴾ العسكري ﷺ: أَنْ حَقَّ عَلَى أَعْظَمٍ مِنْ حَقِّهِ لِأَنَّهُ أَنْقَذَنِي مِنْ رِقِّ الْعَذَابِ الَّذِي لَوْ دَامَ عَلَيَّ وَصَبَرْتُ عَلَيْهِ لَصِرْتُ إِلَى جَنَّتِ عَدْنٍ؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٣٣٨

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۴۱۴﴾ ای وصیف، این قصر از کیست؟ گفت: این قصر متعلق به پدرت حسین است که خدا در عوض صبرش به او عطا کرده است.

۱۲-۱-۳-۴-۶- یاقوت

﴿۵۴۱۵﴾ در صبر، دری می‌باشد کوچک با یک لنگه که آن از یاقوت سرخ است که حلقه‌ای بر آن در نیست (برای انسان صبور همواره باز است).

﴿۵۴۱۶﴾ در صبر، دری کوچک دارای یک لنگه از یاقوت سرخ و بدون حلقه است.

﴿۵۴۱۷﴾ گفتم: مگر در صبر هم همان درِ بلا نیست؟ گفت: نه، گفتم: بلا چیست؟ گفت: مصایب و دردها و بیماری‌ها و جذام و آن دری است از یاقوت زرد، دری یک لنگه‌ای؛ و اندکد کسانی که از آن در وارد شوند.

﴿۵۴۱۸﴾ ای پیامبر خدا، پاداش مؤمنی که بر فقرش صبر می‌کند چیست؟ رسول اکرم ﷺ فرمود: در بهشت غرفه‌ای از یاقوت سرخ است که اهل بهشت به آن نگاه می‌کنند همان‌گونه که مردمان روی زمین به ستارگان، و در این غرفه‌ها جز پیامبر فقیر و شهید فقیر و مؤمن فقیر، داخل نمی‌شود.

۲-۴-۱-۳-۶- بهشت جاودان و همیشگی

﴿۵۴۱۹﴾ امام زین‌العابدین (علیه السلام) به ولیّ مقتول گفت: ای بنده‌ی خدا، بین این گناهی که این شخص در حق تو روا داشته و بین پاداشی که خدا برایت آماد کرده است، مقایسه کن. هرچند پدرت را کشته و لذت دنیا را از او و بهره‌مندبودن از پدر را، از تو گرفته است، ولی اگر تو صبر کنی و تسلیم‌باشی، پدرت در بهشت همراهت خواهد بود و ایمان را به تو تلقین خواهد کرد و بدین‌خاطر، خداوند بهشت جاودان را بر تو واجب کرده، تو را از عذاب همیشگی نجات می‌دهد. و لطف و احسان خدا، چندین برابر ظلمی است که در حق تو شده است.

﴿۵۴۲۰﴾ برای خدمت کردن به پیامبر و علی و کسانی که این دو دستور خدمت به آن‌ها را می‌دهند، از صبر کمک بگیرید، تا شایسته‌ی بهشت و آمرزش و نعمت‌های جاوید درهمسایگی خدا و رفاقت و همپایی با برگزیدگان مؤمنین بشوید.

۳-۴-۱-۳-۶- بهشت عدن

﴿۵۴۲۱﴾ حق علی بر من بزرگ‌تر از حق اوست زیرا علی مرا از بند عذابی نجات داد که اگر بر آن مداومت ورزم به بهشت برین وارد خواهم شد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٤٢٢﴾ سَلَّمَ النَّبِيُّ ﷺ: آه.. آه شَوْقًا إِلَيْهِمْ وَإِلَى رُؤْيَيْهِمْ، وَوَاهَا لَهُمْ عَلَى صَبْرِهِمْ عَلَى عَذْوِهِمْ، وَ سَيَجْمَعُنَا اللَّهُ وَإِيَّاهُمْ فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٨٠

٤-٣-١-٦- جنة المأوى

﴿٥٤٢٣﴾ الرسول ﷺ: أَمَّا أَخُوكَ فَجَزَاؤُهُ عِنْدِي جَنَّةُ الْمَأْوَى نُزُلًا بِصَبْرِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢٨

ص: ٦١

٥-٣-١-٦- جنة النعيم

﴿٥٤٢٤﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِذَلِكَ جَعَلَكَ اللَّهُ لِمُحَمَّدٍ تَالِيًا، وَإِلَى رِضْوَانِهِ وَ غُفْرَانِهِ دَاعِيًا، وَعَنْ أَوْلَادِ الرُّشْدِ وَالْغَى بِحَبِّهِمْ لَكَ وَبَعْضِهِمْ [عَلَيْكَ مُمِيزًا] مُنْبَأً وَلِلْوَاءِ مُحَمَّدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَامِلًا، وَلِلنَّبِيِّاءِ وَالرُّسُلِ وَالصَّابِرِينَ تَحْتَ لَوَائِي إِلَى جَنَّاتِ النَّعِيمِ قَائِدًا؛ تفسير الإمام العسكري ص: ٢٠٨

٦-٣-١-٦- نعيم الآخرة

﴿٥٤٢٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: صَبَرُوا عَلَى الذُّلِّ وَقَدَّمُوا الْفَضْلَ وَأَحْبَبُوا فِي اللَّهِ وَأَبْغَضُوا فِي اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أُولَئِكَ الْمَصَابِيحُ فِي الدُّنْيَا وَ أَهْلُ النَّعِيمِ فِي الْآخِرَةِ؛ معاني الأخبار ص: ١٩٩

﴿٥٤٢٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: صَبَرُوا عَلَى الْقُوْتِ وَقَدَّمُوا الْفَضْلَ وَأَحْبَبُوا فِي اللَّهِ وَأَبْغَضُوا فِي اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أُولَئِكَ الْمَصَابِيحُ وَ أَهْلُ النَّعِيمِ فِي الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ٢٧٢

﴿٥٤٢٧﴾ الرسول ﷺ: ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِ عَلَيْهِ عَلَيْهِ عَلَى الشَّيْخِ فَقَالَ يَا شَيْخُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَلَقَ خَلْقًا ضَيِّقَ الدُّنْيَا عَلَيْهِمْ نَظَرًا لَهُمْ فَزَهَّدَهُمْ فِيهَا وَ فِي حُطَامِهَا فَرَعَبُوا فِي دَارِ السَّلَامِ الَّتِي دَعَاهُمْ إِلَيْهَا وَ صَبَرُوا عَلَى ضَيِّقِ الْمَعِيشَةِ وَ صَبَرُوا عَلَى الْمَكْرُوهِ وَ اشْتَقَوْا إِلَى مَا عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ الْكَرَامَةِ فَبَدَّلُوا أَنْفُسَهُمْ ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ وَ كَانَتْ خَاتِمَةُ أَعْمَالِهِمْ الشَّهَادَةُ فَلَقُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ عَنْهُمْ رَاضٍ وَ عَلِمُوا أَنَّ الْمَوْتَ سَبِيلٌ مِنْ مَضَى وَ مَنْ بَقِيَ فَتَزَوَّدُوا لِآخِرَتِهِمْ غَيْرَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ وَ لَبِسُوا الْخَشِينَ وَ صَبَرُوا عَلَى الْبُلُوِّ وَ قَدَّمُوا الْفَضْلَ وَأَحْبَبُوا فِي اللَّهِ وَأَبْغَضُوا فِي اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أُولَئِكَ الْمَصَابِيحُ وَ أَهْلُ النَّعِيمِ فِي الْآخِرَةِ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٣٨٤

﴿٥٤٢٨﴾ الرسول ﷺ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِذَلِكَ جَعَلَكَ اللَّهُ لِمُحَمَّدٍ تَالِيًا، وَإِلَى رِضْوَانِهِ وَ غُفْرَانِهِ دَاعِيًا، وَعَنْ أَوْلَادِ الرُّشْدِ وَالْغَى بِحَبِّهِمْ لَكَ وَبَعْضِهِمْ [عَلَيْكَ مُمِيزًا] مُنْبَأً وَلِلْوَاءِ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۴۲۲﴾ آه از شیفتهی و اشتیاق به سوی ایشان و دیدارشان و آه از شکیبایی شان در برابر دشمنان. خداوند به زودی ما و ایشان را در بهشت عدن گرد هم می آورد.

۴-۳-۱-۶- اقامتگاه بهشت

﴿۵۴۲۳﴾ اما برادرت علی به خاطر آن صبر و تحملش نزد من بهشت "جَنَّةُ الْمَأْوَى" را پاداش خواهد گرفت.

۵-۳-۱-۶- بهشت پر نعمت

﴿۵۴۲۴﴾ رسول خدا ﷺ فرمود: برای این است که خداوند تو را همراه محمد و دعوت کننده به خشنودی و آمرزشش قرار داد. فرزندان هدایت و فرزندان گمراهی، به واسطه ی محبت و یا بغض و کینه نسبت به تو از یکدیگر جدا می شوند و تو از آن خبر می دهی و تو حامل پرچم و لوی محمد ﷺ در روز قیامت و تو زیر پرچم من، پیشتاز و جلودار پیامبران و فرستادگان و شکیبایان به سوی بهشت، خواهی بود.

۶-۳-۱-۶- نعمت های اخروی

﴿۵۴۲۵﴾ بر ذلت و خواری صبر کردند و فضیلت را مقدم داشتند و برای خدا دوستی کرده و یا دشمنی ورزیدند، اینان در دنیا روشنی بخشند و در آخرت اهل نعمات.

﴿۵۴۲۶﴾ در خوراک و زندگی مادی به حداقل و گذراندن روز، بسنده می کنند و افزون بر آن را پیش می فرستند و دوستی و دشمنی ایشان با دیگران، فقط برای خداست. آنان در دنیا چراغ های تابانند و در آخرت برخوردار از نعمات.

﴿۵۴۲۷﴾ سپس علی علیه السلام رو به پیرمرد کرد و گفت: ای شیخ: به راستی که خداوند متعال، خلقی را آفریده که دنیا در نظرشان تنگ است، از دنیا و کالایش روگردانند و مشتاق خانه ی امنی در آخرت هستند که خدا آن ها را بدان دعوت کرده است و بر تنگی معاش و موارد ناخوشایند صبر کرده و مشتاق دریافت کرامات الهی اند و جان خود را در راه رضای او می دهند و سرانجام کارشان، شهادت است. در حالی به دیدار خدا می روند که، خداوند از ایشان خشنود است و می داند که مرگ، مسیر همه ی گذشتگان و بازماندگان بوده است. آنان برای آخرت خود، توشه ای غیر از سیم و زر برمی گیرند. جامه ی خشن می پوشند و در گرفتاری ها صبر می کنند و بیش از آنچه به آن نیاز دارند پیش می فرستند و دوستی و دشمنی ایشان با دیگران، فقط برای رضای خداست. آنان چراغ های تابانند و برخوردار از نعمت های آخرت.

﴿۵۴۲۸﴾ رسول خدا ﷺ فرمود: برای این است که خداوند تو را همراه محمد و دعوت کننده به خشنودی و آمرزشش قرار داد. فرزندان هدایت و فرزندان گمراهی، به واسطه ی محبت و یا بغض و کینه نسبت به تو از یکدیگر جدا می شوند و تو از آن خبر می دهی و تو حامل پرچم و لوی

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

مُحَمَّدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَامِلًا، وَلِلْأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِ وَالصَّابِرِينَ تَحْتَ لَوَائِي إِلَى جَنَّاتِ النَّعِيمِ قَائِدًا؛
تفسير الإمام العسكري ص: ٤٠٨

﴿٥٤٢٩﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: لَا يُنْعِمُ بِنِعْمِ الْآخِرَةِ إِلَّا مَنْ صَبَرَ عَلَى بَلَاءِ الدُّنْيَا؛ غرر الحكم
ص: ٢٨٤

٧-٤-٣-١-٦- الطَّعَامُ، الشَّبَعَانُ

﴿٥٤٣٠﴾ الرسول ﷺ: طُوبَى لِمَنْ طَوَى وَجَاعَ وَصَبَرَ أَوْلَيْكَ الَّذِينَ يَشْبَعُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛
بحار الأنوار ج: ٧٢ ص: ٤٦٢

٥-٣-١-٦- حُسْنُ الْعَاقِبَةِ، فَضَائِلُ الْآخِرَةِ، الْقِيَامَةُ وَ ...

١-٥-٣-١-٦- الْعَاقِبَةُ

﴿٥٤٣١﴾ قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِّنْ مَّعَكَ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ
ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ، تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا
قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ - هود ٤٩-٤٨

﴿٥٤٣٢﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَ
عَلَانِيَةً وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ - الرعد ٢٢

﴿٥٤٣٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ - الرعد ٢٤

﴿٥٤٣٤﴾ الْجَوَادُ عليه السلام: فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ثَبَّتَكَ اللَّهُ عَلَى وَلَايَةِ مَنْ تَوَكَّلْتَ؛
مستدرک الوسائل ج: ١٥ ص: ١٧٨

﴿٥٤٣٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: اتَّقُوا اللَّهَ تَقِيَةً مِّنْ ... نَظَرَ فِي ... عَاقِبَةِ الصَّبْرِ وَ مَغَبَّةِ الْمَرْجِعِ؛
بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٤٩

﴿٥٤٣٦﴾ أمير المؤمنين عليه السلام:

صَبْرًا عَلَى شِدَّةِ الْأَيَّامِ إِنَّ لَهَا عُقْبَى وَ مَا الصَّبْرُ إِلَّا عِنْدَ ذِي الْحَسَبِ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٥٩

﴿٥٤٣٧﴾ الرسول ﷺ: مَنْ يَصْبِرْ عَلَى الرِّزْيَةِ يُعْقِبْهُ اللَّهُ؛ الزهد ص: ١٤

١-١-٥-٣-١-٦- حُسْنُ الْعَاقِبَةِ، عَاقِبَةُ الْحَسَنَةِ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

محمد ﷺ در روز قیامت و تو زیر پرچم من، پیشتاز و جلودار پیامبران و فرستادگان و شکیبایان به سوی بهشت، خواهی بود.

﴿۵۴۲۹﴾ کسی نعمت آخرت دریافت نمی کند مگر آن که بر بلای دنیا صبر کرده باشد.

۷-۴-۳-۱-۶- طعام و غذا

﴿۵۴۳۰﴾ خوشا بر کسی که شکمش تهی و گرسنه باشد و شکیبایی ورزد؛ آن ها کسانی هستند که روز قیامت سیر می شوند.

۵-۳-۱-۶- عاقبت نیکو، فضیلت های آخرت، قیامت

۱-۵-۳-۱-۶- عاقبت (سرانجام)

﴿۵۴۳۱﴾ (به نوح) گفته شد: " ای نوح! با سلامت و برکاتی از ناحیه ی ما، بر تمام امت هایی که با تواند، فرود آی! و امت های نیز هستند که ما آن ها را از نعمت ها بهره مند خواهیم ساخت، سپس عذاب دردناکی از سوی ما به آن ها می رسد ررر، چرا که این نعمت ها را کفران می کنند!"، این ها از خبرهای غیب است که به تو (ای پیامبر) وحی می کنیم؛ نه تو و نه قومت، این ها را پیش از این نمی دانستید! بنابراین، صبر و استقامت کن، که عاقبت از آن پرهیزگاران است.

﴿۵۴۳۲﴾ و آن ها که به خاطر ذات (پاک) پروردگارشان شکیبایی می کنند؛ و نماز را برپا می دارند؛ و از آنچه به آن ها روزی داده ایم، در پنهان و آشکار، انفاق می کنند؛ و با حسنات، بدی ها را از میان می برند؛ پایان نیک سرای دیگر، از آن آن هاست.

﴿۵۴۳۳﴾ (و به آنان می گویند:) سلام بر شما به خاطر صبر و استقامتتان! چه نیکوست سرانجام آن سرا.

﴿۵۴۳۴﴾ پس شکبیا باش که پایان پسندیده اختصاص به پرهیزگاران دارد. خداوند تو را در ولایت خاندان نبوت، ثابت قدم بدارد.

﴿۵۴۳۵﴾ از خدا پروا کنید همچون کسی که...درباره ی...سرانجام صبر و عاقبت بازگشت می اندیشد.

﴿۵۴۳۶﴾ در برابر سختی های روزگار صبور است و پاداش عاقبت از آن اوست و صبر را فقط باید نزد شخص صاحب اصالت یافت.

﴿۵۴۳۷﴾ هر که بر ناگوار و مصیبت صبر کند خداوند به نتیجه رسیدن کار او را دنبال می کند.

۱-۱-۵-۳-۱-۶- نیکویی عاقبت (سرانجام)؛ عاقبت نیکو

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٤٣٨﴾ جَبَلَهُمْ عَلَى خَلَائِقِ الصَّبْرِ لِتَكُونَ لَهُمُ الْعَاقِبَةُ الْحُسْنَى وَ كَرَامَةُ حُسْنِ الْعُقْبَى؛

بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ٣٥

﴿٥٤٣٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

تَرَدَّدَ رَدَاءُ الصَّبْرِ عِنْدَ النَّوَائِبِ تَنَلَّ مِنْ جَمِيلِ الصَّبْرِ حُسْنَ الْعَوَاقِبِ

ديوان الإمام علي عليه السلام ص: ٥٦

﴿٥٤٤٠﴾ الكاظم عليه السلام: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ وَ طَلَبِ الْحَلَالِ وَ صِلَةِ الرَّحِمِ وَ إِيَاكَ وَ مُكَاشَفَةَ النَّاسِ

فَإِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ نَصِلُ مَنْ قَطَعَنَا وَ نُحْسِنُ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْنَا فَتَرَى وَ اللَّهَ فِي ذَلِكَ الْعَاقِبَةَ الْحَسَنَةَ؛

الكافي ج: ٢ ص: ٤٨٨

﴿٥٤٤١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ أَخْلَلَ بِالصَّبْرِ أَخْلَلَ بِهِ حُسْنَ الْعَاقِبَةِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ٢٠

ص: ٢٦٠

٢-١-٥-٣-١-٦- أَحْمَدُ الْعَاقِبَةُ

﴿٥٤٤٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ أَحْمَدَ الْأُمُورِ عَاقِبَةُ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨١

﴿٥٤٤٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

إِنِّي وَجَدْتُ وَ فِي الْأَيَّامِ تَجَرِبَةً لِلصَّبْرِ عَاقِبَةً مَحْمُودَةً الْأَثَرِ

بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٤١١

﴿٥٤٤٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَيْسَ شَيْءٌ أَحْمَدَ عَاقِبَةً وَ لَا أَلَدَّ مَغَبَّةً وَ لَا أَدْفَعَ لِسُوءِ آدَبٍ وَ لَا

أَعَوَّنَ عَلَى دَرْكِ مَطْلَبٍ مِنَ الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

٣-١-٥-٣-١-٦- أَشْرَفُ الْعَاقِبَةِ

﴿٥٤٤٥﴾ الرسول ﷺ: ذَكَرْتُ صَبْرَ شِيعَتِنَا عَلَى التَّقِيَّةِ وَ عِنْدَ ذَلِكَ يُؤَدِّيهِمُ اللَّهُ بِذَلِكَ الصَّبْرِ

إِلَى أَشْرَفِ الْعَاقِبَةِ وَ أَكْمَلَ السَّعَادَةِ طَالَ مَا يَغْتَبِطُونَ فِي تِلْكَ الْجِنَانِ بِتِلْكَ الطَّيِّبَاتِ فَيَقَالُ لَهُمْ

كُلُّوا هَنِيئًا بِتَقِيَّتِكُمْ لَا عَذَابَ لَكُمْ وَ صَبْرِكُمْ عَلَى آذَانِهِمْ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٣٣٤

٤-١-٥-٣-١-٦- فَضْلُ عَاقِبَةٍ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۴۳۸﴾ (گل وجود) آن‌ها را با خُلق و خوی شکیبایی سرشته است تا سرانجام نیکو و کرامت و مزایای عاقبت خوش، به ایشان برسد.

﴿۵۴۳۹﴾ در هنگام مصیبت‌ها، جامه‌ی صبر و شکیبایی به تن کن، تا به وسیله‌ی صبری زیبا به عاقبتی پسندیده دست یابی.

﴿۵۴۴۰﴾ بر تو باد به شکیبایی و دنبال روزی حلال رفتن و صله‌رحم کردن. و مبادا با مردم اظهار دشمنی کنی، زیرا ما خاندانی هستیم که با هر که از ما بُرد می‌پیوندیم و به هر که به ما بدی کند، نیکی می‌کنیم، پس به خدا سوگند در این کار سرانجام نیکویی می‌بینیم.

﴿۵۴۴۱﴾ هر کس در شکیبایی‌اش اخلاص کند، در خوش عاقبتی خودش اخلاص کرده است.

۲-۱-۵-۳-۱-۶- پسندیده‌ترین عاقبت و سرانجام

﴿۵۴۴۲﴾ بهترین کارها از نظر عاقبت، شکیبایی است.

﴿۵۴۴۳﴾ من شخصا در دوران زندگی تجربه کردم که صبر پایان نیکی دارد.

﴿۵۴۴۴﴾ از نظر عاقبت، چیزی ستوده‌شده‌تر و لذیذتر از شکیبایی نیست و نیز بهتر از صبر دفع کننده‌ای برای آداب ناپسند و یاری کننده‌ای برای رسیدن به خواسته‌ها یافت نمی‌شود.

۳-۱-۵-۳-۱-۶- شریف‌ترین عاقبت و سرانجام

﴿۵۴۴۵﴾ به یاد شکیبایی شیعیانمان بر تقیه افتادم و اینکه خداوند، درمقابل آن صبر، بهترین عاقبت و کامل‌ترین خوشبختی را به آن‌ها خواهد داد. و چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در آن بهشت و خوشبیهایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. و به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه‌ی شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

۴-۱-۵-۳-۱-۶- برتری عاقبت

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٤٤٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَدْعُوَنَّكَ ضَيْقُ أَمْرٍ لَزِمَكَ فِيهِ عَهْدُ اللَّهِ إِلَى طَلَبِ انْفِسَاخِهِ
بَغَيْرِ الْحَقِّ فَإِنَّ صَبْرَكَ عَلَى ضَيْقِ أَمْرٍ تَرْجُو انْفِرَاجَهُ وَ فَضْلَ عَاقِبَتِهِ خَيْرٌ مِنْ غَدْرِ تَخَافُ تَبِعْتَهُ وَ
أَنْ تُحِيطَ بِكَ مِنَ اللَّهِ فِيهِ طَلِبَةٌ لَا تَسْتَقْبِلُ فِيهَا دُنْيَاكَ وَ لَا آخِرَتَكَ؛ نهج البلاغة ص: ٤٤١

٥-١-٣-٥-١-٦- نِعَمُ الْعُقْبَى

﴿٥٤٤٧﴾ السجادة عليها السلام: مَالِكٍ، وَ الْخَزَنَةِ، وَ رِضْوَانٍ، وَ سَدَنَةِ الْجَنَانِ، وَ الَّذِينَ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا
أَمَرَهُمْ، وَ يَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ، وَ الَّذِينَ يَقُولُونَ سَلَامًا عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ؛ الصحيفة

السجادية الدعاء: ٣

﴿٥٤٤٨﴾ يَا مَنْ أَرْضَى بِفِعَالِهِ مُحَمَّدَ الْمُخْتَارِ وَ الْمَلِكَ الْجَبَّارِ السَّلَامُ عَلَيْكَ لَقَدْ صَبَرْتَ فَنِعْمَ
عُقْبَى الدَّارِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٧ ص: ٤٢٨

﴿٥٤٤٩﴾ الصادق عليه السلام: سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ، عَلَى الْفَقْرِ فِي الدُّنْيَا فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ قَالَ يَعْنِي
الشُّهَدَاءَ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٤٢

٢-٥-٣-١-٦- فَضَائِلُ الْآخِرَةِ

﴿٥٤٥٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ لِيُصْبِرْ نَفْسُهُ عَلَى الثَّوَابِ وَ الْحَقُوقِ فَإِنَّهُ يَحُوزُ بِهِذِهِ الْخِصَالَ
شَرَفًا فِي الدُّنْيَا وَ دَرَكَ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٩٦

﴿٥٤٥١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: وَ لِيُصْبِرْ نَفْسُهُ فِي النَّوَائِبِ وَ الْخُطُوبِ فَإِنَّ الْفَوْزَ بِهِذِهِ الْخِصَالَ
شَرَفٌ مَكَارِمِ الدُّنْيَا وَ دَرَكُ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ٣٥١

٣-٥-٣-١-٦- الْقِيَامَةُ

﴿٥٤٥٢﴾ العسكري عليه السلام: قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عَلَى أَذَى النَّاسِ وَ شَتَمِهِمْ فَيَكُ قَالَ:
الْقِيَامَةُ؛ بحار الأنوار ج: ١٣ ص: ٣٢٧

٦-٣-١-٦- الْفَوْزُ، النُّجْحُ، الْفَلَاحُ، السَّعَادَةُ، أَكْمَلُ السَّعَادَةِ

١-٦-٣-١-٦- الْفَوْزُ

﴿٥٤٥٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جُدْ تَسُدْ وَ اصْبِرْ تَفُزْ؛ غرر الحكم ص: ٣٧٨

﴿٥٤٥٤﴾ فَاقْتَبَسْ يَا بُنَى نَوْرَ الصَّبْرِ عَلَى مَوَارِدِ أُمُورِكَ تَفُزْ بِدَرَكِ الصُّنْعِ فِي مَصَادِرِهَا؛
بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ٣٥

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۴۴۶﴾ مبدا سنگینی پیمانی که برعهدهات قرار گرفته و خدا آن را بر گردنت نهاده، تو را به پیمان شکنی وا دارد، زیرا شکیبایی تو در سختی پیمانها که امید پیروزی در آینده را به همراه دارد، بهتر از پیمان شکنی ای است که از کیفر آن می ترسی و در دنیا و آخرت نمی توانی پاسخ گوی آن باشی.

۵-۱-۳-۵-۶- بهترین نتیجه و عاقبت

﴿۵۴۴۷﴾ خدایا، بر مالک و سایر زمامداران دوزخ و بر رضوان و سایر کلیدداران بهشتها درود فرست و نیز بر فرشتگانی که خدا را در دستوراتش، نافرمانی نمی کنند و آنچه را که به آن امر می شوند، انجام می دهند و آنان که می گویند: "سلام و درود بر شما باد که صبر پیشه کردید، پس پایان کارتان بسیار نیکوست".

﴿۵۴۴۸﴾ ای کسی که محمد ﷺ او را به واسطه ی عمل (خوبش) برگزیده و خداوند صاحب جبروت، از اعمال او راضی و خشنود است، سلام بر تو، به پاداش شکیباییات، چه جایگاه خوبی دریافت خواهی کرد.

﴿۵۴۴۹﴾ سلام و درود بر شما به خاطر صبرتان بر فقر در دنیا. بهشت برین، خوب جایگاهی است برای شما؛ فرمود: منظور شهیدانند.

۲-۵-۱-۳-۶- فضایل آخرت

﴿۵۴۵۰﴾ باید خویشان را به انجام کارهای درست و انجام اموری که حق هستند وادار کند (در انجام آنها شکیبایی کند) تا به واسطه ی این خصلت ها به شرف دنیا و فضیلت آخرت، دست یابد. ﴿۵۴۵۱﴾ باید در حوادث و مشکلات خود را به صبر و شکیبایی وادارد، زیرا موفق شدن به داشتن این صفات، دستیابی به بالاترین خصلت های دنیوی و موجب رسیدن به فضایل اخروی است.

۳-۵-۱-۳-۶- قیامت

﴿۵۴۵۲﴾ خدایا، پاداش کسی که به خاطر تو آزار و دشنام مردم را تحمل کند چیست؟ فرمود: قیامت.

۶-۱-۳-۶- پیروزی، کامیابی، رستگاری، سعادت، کمال سعادت و خوشبختی

۱-۶-۱-۳-۶- رستگاری

﴿۵۴۵۳﴾ بخشش کن تا به سروری برسی و صبر کن تا کامیاب شوی.

﴿۵۴۵۴﴾ ای پسر جان در همه ی کارهایت از نور صبر بهره بگیر تا به دریافت الطاف از سرچشمه ی آن، موفق شوی.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٤٥٥﴾ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا يَعْنِي جَزَيْتُهُمْ بِالْجَنَّةِ الْيَوْمَ بِصَبْرِ عَلَى
بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَ عَلَى الْجُوعِ وَ الْفَقْرِ، وَ
[بِمَا] صَبَرُوا عَلَى الْمَعَاصِي وَ صَبَرُوا عَلَى الْبَلَاءِ لِلَّهِ فِي الدُّنْيَا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ وَ النَّاجُونَ مِنَ
الْحِسَابِ؛ شَوَاهِدُ التَّنْزِيلِ ج: ١ ص: ٥٣١

﴿٥٤٥٦﴾ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا يَعْنِي صَبَرَ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ فَاطِمَةَ وَ
الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ وَ عَلَى الْجُوعِ وَ عَلَى الْفَقْرِ وَ صَبَرُوا عَلَى الْبَلَاءِ
لِلَّهِ فِي الدُّنْيَا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٤١ ص: ٣
﴿٥٤٥٧﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ:

وَقُلْ مَنْ جَدَّ فِي أَمْرِ يُطَالِبُهُ فَاسْتَصْحَبَ الصَّبْرَ إِلَّا فَازَ بِالظَّفَرِ

بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٣٤ ص: ٤١١

﴿٥٤٥٨﴾ الْهَادِي عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا أَصْحَابَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ يَا أَهْلَ بَيْعَةِ الشَّجَرَةِ حَتَّى اسْتَجَابَ لَهُ قَوْمٌ قَدْ
كَفَيْتُهُمُ الْمُتُونَةَ وَ تَكَفَّلَتْ دُونَهُمُ الْمَعُونَةَ فَعَادُوا آيِسِينَ مِنَ الْمَثُوبَةِ رَاجِينَ وَعَدَ اللَّهُ تَعَالَى بِالتَّوْبَةِ
وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَ أَنْتَ حَائِزٌ دَرَجَةَ الصَّبْرِ
فَائِزٌ بِعَظِيمِ الْأَجْرِ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٩٧ ص: ٣٦٤

١-١-٦-٣-١-٦- الفُوزُ الْأَكْبَرُ

﴿٥٤٥٩﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الصَّبْرُ عَلَى مَشَقَّةِ الْعِبَادِ يَتَرَقَّى بِكَ إِلَى شَرَفِ الْفُوزِ الْأَكْبَرِ؛
شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٧٨

٢-٢-٣-١-٦- النُّجْحُ

﴿٥٤٦٠﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: بَشِّرْ نَفْسَكَ إِذَا صَبَرْتَ بِالنُّجْحِ [بِالنَّجَاحِ] وَ الظَّفَرِ؛ غُرَرُ الْحُكْمِ
ص: ٢٨٣

﴿٥٤٦١﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: النُّجْحُ عُقْبَى مَنْ صَبَرَ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٧٥ ص: ٤٥

﴿٥٤٦٢﴾ السَّجَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ صَبَرُوا عَلَى الْمِحَنِ وَ الْمَكَارِهِ صَبْرًا لَمْ يَسَاوِهِمْ فِيهِ
غَيْرُهُمْ فَجَازَاهُمْ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِأَنْ أُوجِبَ لَهُمْ نُجْحَ جَمِيعِ طَلِبَاتِهِمْ لَكِنَّهُمْ مَعَ ذَلِكَ لَا يُرِيدُونَ
مِنْهُ إِلَّا مَا يُرِيدُهُ لَهُمْ؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ ج: ٤٦ ص: ٢٠

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۴۵۵﴾ درباره‌ی آیه‌ی "امروز به خاطر صبرشان، به آنان پاداش دادم" فرمود: یعنی امروز به ایشان پاداش بهشت دادم. به سبب صبر علی بن ابی طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر و خویشن‌داری در مقابل گناهان و صبرشان بر امتحان الهی در دنیا. آن‌ها پیروز و نجات‌یافته از حساب هستند.

﴿۵۴۵۶﴾ درباره‌ی آیه‌ی "امروز به خاطر صبرشان، به آنان پاداش دادم" فرمود: یعنی امروز به ایشان پاداش بهشت دادم. به سبب صبر علی بن ابی طالب و فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر طاعات و گرسنگی و فقر و خویشن‌داری در مقابل گناهان و صبرشان بر امتحان الهی در دنیا. آن‌ها هستند که پیروزند.

﴿۵۴۵۷﴾ و کم است کسی که در رسیدن به مطلوب، کوشش و جدیت نماید و صبر و مقاومت را نیز به آن ضمیمه کند، مگر اینکه حتما پیروز می‌شود.

﴿۵۴۵۸﴾ ای اصحاب سوره‌ی بقره و ای اصحاب بیعت شجره، (یاران پیامبر که در زیر درخت با او بیعت کردند)، گروهی به او پاسخ مثبت دادند، که هزینه‌هایشان را تو به عهده گرفتی و متکفل یاری‌شان شدی. پس آنان در حالی که نسبت به دریافت پاداش الهی ناامید شده و فقط به امید تحقق وعده‌ی خداوند در پذیرش توبه بودند، به‌سوی او برگشتند. و این بود شرح کلام الهی که: "بعد از آن خدا به‌سوی هر که خواهد برمی‌گردد" و تو شایسته‌ی دریافت درجه‌ی صبر و شکیبایی و پیروزمند به دریافت اجر فراوان هستی.

۱-۱-۳-۶-۱-۱ رستگاری بزرگ

﴿۵۴۵۹﴾ شکیبایی بر مشقت و سختی‌هایی که از بندگان به تو می‌رسد، تو را به‌سوی بزرگ‌ترین توفیق و خیر رهنمون می‌شود.

۲-۱-۳-۶-۱-۲ پیروزی

﴿۵۴۶۰﴾ هرگاه شکیبایی ورزیدی نفست را به برآورده‌شدن حاجت مژده بده.

﴿۵۴۶۱﴾ دستیابی به هدف و کامیابی، سرانجام کسی است که شکیبا باشد.

﴿۵۴۶۲﴾ دوستان خدا به شکلی بر گرفتاری‌ها و ناراحتی‌ها صبر می‌کنند که دیگران چنین صبری ندارند و خداوند در مقابل این شکیبایی، آن‌ها را به تمام آرزوهایشان می‌رساند، با وجود این، آن‌ها غیر از آنچه خدا بخواهد نمی‌خواهند.

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۳-۶-۱-۳-۶-۳ رستگاری

﴿۵۴۶۳﴾ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، (در برابر مشکلات و هوس‌ها) استقامت کنید. و در برابر دشمنان پایدار باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید و از خدا بپرهیزید، شاید رستگار شوید.

﴿۵۴۶۴﴾ " ای کسانی که ایمان آورده‌اید، (در برابر مشکلات و هوس‌ها) استقامت کنید و در برابر دشمنان پایدار باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید "؛ فرمود: بر مصیبت‌ها شکبیا باشید و با آن‌ها بر مبنای تقیه رفتار کنید. و با پیشوایتان ارتباط داشته باشید و از خدا پروا کنید، باشد که رستگار شوید.

﴿۵۴۶۵﴾ هر که تسلیم امر خدا بوده و روزی‌اش در حد نیاز و بر آن قانع باشد، قطعاً رستگار است.

۴-۶-۱-۳-۶-۴ سعادت

﴿۵۴۶۶﴾ خداوند به شما صبر فراوان عنایت کند و عاقبت ما و شما را به سعادت و ثواب ختم نماید.

﴿۵۴۶۷﴾ جانشینان پیامبران بعد از وفات ایشان، در هفت مرحله امتحان می‌شوند، تا شکیبایی و تحمل ایشان سنجیده شود. و چون از امتحانش سر بلند خارج شوند، خدای متعال پایان کار آن‌ها را به سعادت و خوشبختی ختم می‌کند تا به پیامبران ملحق و سعادتشان تکمیل شود.

﴿۵۴۶۸﴾ " ای کسانی که ایمان آورده‌اید، هنگامی که با انبوه کافران در میدان نبرد روبه‌رو شوید، به آن‌ها پشت نکنید (و فرار ننمایید)؛ " پس در این مواقع بر اجرای دستورات خداوند مداومت کنید که پایداری بر آن، باعث کرامت و خوشبختی و نجات در دنیا و آخرت از حوادث دلخراش و ترس‌آور است.

۱-۴-۶-۱-۳-۶-۴ کامل‌ترین سعادت

﴿۵۴۶۹﴾ رسول خدا ﷺ فرمود: هرگاه درمورد غذای مسمومی فکر می‌کنم که ما از آن دست‌برداشتیم و اینکه چگونه خداوند فساد آن را از ما برطرف کرده و برایمان توسعه و فزونی بخشید، به یاد شکیبایی شیعیانمان بر تقیه افتادم و اینکه خداوند، درمقابل آن صبر، بهترین عاقبت و کامل‌ترین خوشبختی را به آن‌ها خواهد داد؛ و چه طولانی خواهد بود دوره‌ای که آن‌ها در آن بهشت و خوشی‌هایش، مورد رشک و غبطه واقع می‌شوند. و به آن‌ها گفته می‌شود: بخورید، گوارای وجودتان که این به خاطر تقیه‌ی شما از دشمنانتان و شکیبایی‌تان بر اذیت و آزار آن‌هاست.

۵-۶-۱-۳-۶-۵ شهادت (مقام و درجه‌ی شهدا)

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٤٧٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إصْبِرُوا عَلَى الْبَلَاءِ وَلَا تُحَرِّكُوا بِأَيْدِيكُمْ وَ سُيُوفِكُمْ فِي هَوَى أَلْسِنَتِكُمْ وَلَا تَسْتَعْجِلُوا بِمَا لَمْ يُعَجِّلْهُ اللَّهُ لَكُمْ فَإِنَّهُ مَنْ مَاتَ مِنْكُمْ عَلَى فِرَاشِهِ وَ هُوَ عَلَى مَعْرِفَةِ حَقِّ رَبِّهِ وَ حَقِّ رَسُولِهِ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ مَاتَ شَهِيداً وَ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَ اسْتَوْجَبَ ثَوَابَ مَا نَوَى مِنْ صَالِحٍ عَمَلِهِ وَ قَامَتِ النَّبِيُّ مَقَامَ إِصْلَاتِهِ لِسَيِّفِهِ فَإِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ مُدَّةً وَ أَجَلاً؛ نهج البلاغة ص: ٢٨١

﴿٥٤٧١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّابِرُ إِنْ مَاتَ مَعَ الصَّبْرِ مَاتَ شَهِيداً وَ إِنْ عَاشَ عَاشَ عَزِيزاً؛

إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

﴿٥٤٧٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: تَخَلَّقْ بِأَخْلَاقِي إِنِّي أَنَا الصَّبُورُ وَ الصَّابِرُ إِنْ مَاتَ مَعَ الصَّبْرِ مَاتَ شَهِيداً وَ إِنْ عَاشَ عَاشَ عَزِيزاً وَ اعْلَمُوا أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى الْمَطْلُوبِ غُنَّوَانُ الظَّفَرِ وَ الصَّبْرُ عَلَى الْمِحَنِ غُنَّوَانُ الْفَرْجِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

﴿٥٤٧٣﴾ الرسول ﷺ: قَالَ اللَّهُ ﷻ: فِي حَقِّ الْمَدِينَةِ لَا يَصْبِرُ عَلَى لَأْوَائِهَا وَ شِدَّتِهَا أَحَدٌ إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَفِيعاً أَوْ شَهِيداً يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٠ ص: ٢٠٦

﴿٥٤٧٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ عَشِقَ فَكْتَمَ وَ عَفَّ وَ صَبَرَ فَمَاتَ مَاتَ شَهِيداً وَ دَخَلَ الْجَنَّةَ؛

شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٢٣٣

٧-٣-١-٦-البقاء، الدوام، الخلود، التَّحِيَّةُ

١-٧-٣-١-٦-الدوام

﴿٥٤٧٥﴾ العسكري عليه السلام: وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ، عَلَى خِدْمَتِهِمَا وَ خِدْمَةِ مَنْ يَأْمُرَانِكُمْ بِخِدْمَتِهِ عَلَى اسْتِحْقَاقِ الرِّضْوَانِ وَ الْغُفْرَانِ وَ دَائِمِ نَعِيمِ الْجَنَانِ فِي جِوَارِ الرَّحْمَنِ وَ مُرَافَقَةِ خِيَارِ الْمُؤْمِنِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٣٩٥

٢-٧-٣-١-٦-البقاء

﴿٥٤٧٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ أَحَبَّ الْبَقَاءَ فَلْيُعِدَّ لِلْمَصَائِبِ قَلْباً صَبُوراً؛ بحار الأنوار ج: ٧٥

ص: ٨١

٣-٧-٣-١-٦-الخلود

﴿٥٤٧٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لِمَنْ صَبَرَ مِنْكُمْ الْعَافِيَةُ فِي الْجَنَانِ وَ اللَّهُ مُخَلِّدُونَ؛ بحار الأنوار

ج: ٣١ ص: ٥٥٤

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۴۷۰﴾ در برابر بلاها و مشکلات استقامت کنید، شمشیرها و دست‌ها را در هوای زبان‌های خویش به کار بگیرید و در آنچه خداوند، شتاب را لازم ندانسته، شتاب نکنید؛ زیرا هرکس از شما که با شناخت خدا و پیامبر ﷺ و اهل بیت پیامبر ﷺ، در بستر خویش بمیرد، شهید از دنیا رفته و پاداش او بر خداست و ثواب اعمال نیکویی که قصد انجام آن را داشته خواهد برد و نیت او ثواب شمشیرکشیدن در راه حق را دارد؛ هرچیزی را وقتی مشخص و سرآمدی معین است.

﴿۵۴۷۱﴾ انسان شکبیا و صابر، اگر در حال صبر بمیرد، شهید مرده است. و اگر زنده بماند، با عزت زندگی می‌کند.

﴿۵۴۷۲﴾ خدا به داود گفت: اخلاق خود را مانند اخلاق من کن. من بسیار شکبیا و انسان شکبیا و صابر اگر در حال صبر بمیرد، شهید مرده است و اگر زنده بماند با عزت زندگی خواهد کرد. بدانید که خویشتن‌داری در مقابل آنچه مورد علاقه است، سرلوحه‌ی پیروزی و شکبایی بر محنت‌ها، سرلوحه‌ی فرج و گشایش است.

﴿۵۴۷۳﴾ رسول خدا ﷺ در حق مدینه فرمودند: کسی بر سختی و شدت آن صبر نخواهد کرد مگر اینکه من روز قیامت شفیع و شاهد او خواهم بود.

﴿۵۴۷۴﴾ هر که عاشق شود و عشق خود را پنهان کند و خویشتن‌دار باشد، اگر بمیرد شهید مرده و داخل بهشت می‌شود.

۷-۳-۱-۶- بقا، ماندگاری (فنا ناپذیری)، جاودانگی

۱-۷-۳-۱-۶- بقا

﴿۵۴۷۵﴾ برای خدمت‌کردن به پیامبر و علی و کسانی که این دو دستور خدمت به آن‌ها را می‌دهند، از صبر کمک بگیرید، تا شایسته‌ی بهشت و آموزش و نعمت‌های جاوید درهمسایگی خدا و رفاقت و همپایی با برگزیدگان مؤمنین بشوید.

۲-۷-۳-۱-۶- بقا (فنا ناپذیری)

﴿۵۴۷۶﴾ هرکس که مایل به جاودانه‌شدن است باید برای مصایب دل صبری مهیا کند.

۳-۷-۳-۱-۶- جاودانگی

﴿۵۴۷۷﴾ راحتی در بهشت از آن کسی است که در دنیا شکبایی ورزیده باشد. به خدا قسم شکبیایان همیشه در بهشت خواهند بود.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٤٧٨﴾ اللَّهُمَّ اجْزِهِمْ بِشُكْرِ نِعْمَتِكَ وَتَعْظِيمِ حُرْمَتِكَ جَزَاءً لَا جَزَاءَ فَوْقَهُ وَعَطَاءً لَا عَطَاءَ مِثْلُهُ وَخُلُودًا لَا خُلُودَ يُشَاكِلُهُ وَلَا يَطْمَعُ أَحَدٌ فِي مِثْلِهِ وَلَا يَقْدِرُ أَحَدٌ قَدْرَهُ وَلَا تَهْتَدِي الْأَلْبَابُ إِلَى طَلَبِهِ نِعْمَةً لِمَا شَكَرُوا مِنْ أَيْادِيكَ وَإِرْصَادًا لِمَا صَبَرُوا عَلَى الْأَذَى فِيكَ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٣٢٠

٤-٣-١-٦- التَّحِيَّةُ

﴿٥٤٧٩﴾ الرسول ﷺ: يُنَادِي مُنَادٍ هَوْلًا شَيْعَةً عَلَى صَبَرُوا فِي الدُّنْيَا عَلَى الْأَذَى فَحَيُّوا الْيَوْمَ

بِهَذَا؛ التحصين لابن طاوس ص: ٥٤٠

٨-٣-١-٦- الْقُرْبُ، الْحُبُّ، لِقَاءُ النَّبِيِّ ﷺ

١-٣-٨-٦- الْقُرْبُ

﴿٥٤٨٠﴾ أَقْرَبُ الْمُرْسَلِينَ مِنِّي الْعَرَبِيُّ الْأَمِينُ الدِّيَّانُ بَدِينِي الصَّابِرُ فِي ذَاتِي؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٣٨

﴿٥٤٨١﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: أَقْرَبُ النَّاسِ إِلَيَّ الْإِجَابَةُ وَالرَّحْمَةُ الطَّائِعُ الْمُضْطَرُّ الَّذِي لَا بُدَّ لَهُ

مِمَّا سَأَلَهُ وَخُصُوصًا عِنْدَ نَفُوذِ الصَّبْرِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٥٠

﴿٥٤٨٢﴾ يَا حَوْلًا! يَجِبُ عَلَى الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى زَوْجِهَا عَلَى الضَّرِّ وَالنَّفْعِ وَتَصْبِرَ عَلَى الشَّدَةِ وَالرَّخَاءِ كَمَا صَبَرَتْ زَوْجَةَ أَيُّوبَ الْمُبْتَلَى صَبَرَتْ عَلَى خِدْمَتِهِ ثَمَانِي عَشْرَةَ سَنَةً تَحْمِلُهُ عَلَى عَاتِقِهَا مَعَ الْحَامِلِينَ وَتَطْحَنُ مَعَ الطَّاحِنِينَ وَتَغْسِلُ مَعَ الْغَاسِلِينَ وَتَأْتِيهِ بِكِسْرَةٍ يَأْكُلُهَا وَيَحْمَدُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَكَانَتْ تُلْقِيهِ فِي الْكِسَاءِ وَتَحْمِلُهُ عَلَى عَاتِقِهَا شَفَقَةً وَإِحْسَانًا إِلَى اللَّهِ وَتَقْرُبًا إِلَيْهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٤١

٢-٣-٨-٦- الْحُبُّ

﴿٥٤٨٣﴾ الرسول ﷺ: يُنَادِي مُنَادٍ هَوْلًا شَيْعَةً عَلَى صَبَرُوا فِي الدُّنْيَا عَلَى الْأَذَى فَحَبُّوا هَذَا

الْيَوْمَ؛ بحار الأنوار ج: ٨ ص: ١٣٨

٣-٣-٨-٦- لِقَاءُ النَّبِيِّ ﷺ

﴿٥٤٨٤﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: ثُمَّ تَكَلَّمَ الْحَسَنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ يَا عَمَّاهُ إِنَّ الْقَوْمَ قَدْ أَتَوْا إِلَيْكَ مَا قَدْ

تَرَى وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى فَدَعْ عَنْكَ ذِكْرَ الدُّنْيَا بِذِكْرِ فِرَاقِهَا وَشِدَّةِ مَا يَرُدُّ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۴۷۸﴾ خدایا آن‌ها را به خاطر شکر نعمت و بزرگداشتن حرمت، پاداشی بده که پاداشی بالاتر از آن نباشد و بخششی که بخششی مانند آن نباشد و جاودانه‌شدنی که جاودانگی دیگری هم‌طراز آن نباشد. تا حدی که هیچ‌کس نتواند در مانند آن طمع کند و کسی نتواند آن را اندازه بگیرد و خردمندان نیز به درخواست آن راهی نداشته باشند. خدایا به خاطر شگری که کردند، از خزانه‌ی الطافت، نعمتی بدیشان ببخش و به خاطر آزار و اذیت‌هایی که در راه تو تحمل کردند، مراقبشان باش.

۴-۷-۳-۱-۶- درود

﴿۵۴۷۹﴾ ندادهنده، ندا می‌دهد: این‌ها شیعیان علی هستند که در دنیا بر آزارها شکیبایی ورزیدند، پس امروز، به ایشان سلام دهید و تحیت گوئید.

۸-۳-۱-۶- قرب الهی، عطا و کرم، دیدار با پیامبر ﷺ

۱-۳-۱-۶- قرب الهی

﴿۵۴۸۰﴾ نزدیک‌ترین رسولان به آستان الهی من، آن پیامبر عرب، امانت دار و اجراکننده‌ی دستورات دین من و شکیبا در راه من است.

﴿۵۴۸۱﴾ نزدیک‌ترین مردم به اجابت دعا و رحمت پروردگار، فرمان‌بردار بدون چاره و علاج است که راه دیگری برای رسیدن به درخواستش ندارد. به‌ویژه آن‌گاه که شکیبایی به انتها رسیده باشد.

﴿۵۴۸۲﴾ ای حولا، بر زن واجب است که در خوشی و ناخوشی با همسرش همراه باشد و در سختی و آسایش شکیبایی کند، همان‌طور که همسر ایوب در دوره‌ی سختی، هجده سال در خدمت به او شکیبایی کرد. او را بر دوشش حمل می‌کرد و می‌شست و برایش غذا می‌آورد و خدای عزیز و جلیل را سپاس می‌گفت و به‌عنوان خدمتی به درگاه خدا و برای نزدیکی به او، ایوب را در پارچه‌ای قرار می‌داد و با مهربانی و دلسوزی، بر دوش خود حمل می‌کرد.

۲-۳-۱-۶- عطا و کرم

﴿۵۴۸۳﴾ ندادهنده، ندا می‌دهد: این‌ها شیعیان علی هستند که در دنیا بر آزارها شکیبایی ورزیدند، پس امروز آنان را مورد بخشش قرار دهید.

۳-۳-۱-۶- دیدار با پیامبر ﷺ

﴿۵۴۸۴﴾ سپس امام حسن علیه السلام رشته‌ی سخن را به دست گرفت و فرمود: ای عمو جانم، به‌راستی که این مردم با تو آن کردند که به چشم خود دیدی و خداوند عزیز و جلیل از جایگاهی برتر بدان می‌نگرد. با یاد جدایی از دنیا و آسایش بعد از آن، یاد دنیا و سختی و شدتی را که از آن

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

عَلَيْكَ لِرَخَاءِ مَا بَعْدَهَا وَاصْبِرْ حَتَّى تَلْقَى نَبِيَّكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَهُوَ عَنْكَ رَاضٍ إِنْ شَاءَ
اللَّهُ؛ الكافي ج: ٨، ص: ٢٠٦

٤-٨-٣-١-٦- اللّٰهَاقُ بِآبَاءِ الصّٰلِحِيْنَ

﴿٥٤٨٥﴾ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا ابْنَ أَخِي اصْبِرْ عَلَى مَا نَزَلَ بِكَ وَاحْتَسِبْ فِي ذَلِكَ الْخَيْرَ فَإِنَّ اللَّهَ
يُلْحِقُكَ بِآبَائِكَ الصَّالِحِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٥، ص: ٥٤

٥-٨-٣-١-٦- اللّٰهَاقُ بِالْأَنْبِيَاءِ

﴿٥٤٨٦﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: ثُمَّ يَمْتَحِنُ الْأَوْصِيَاءَ بَعْدَ وَقَاةِ الْأَنْبِيَاءِ فِي سَبْعَةِ مَوَاطِنَ لِيَبْلُوَ
صَبْرَهُمْ فَإِذَا رَضِيَ مِخْتَنَهُمْ خَتَمَ لَهُمُ السَّعَادَةَ لِيُلْحِقَهُمُ بِالْأَنْبِيَاءِ وَقَدْ أَكْمَلَ لَهُمُ السَّعَادَةَ؛
بحار الأنوار ج: ٣٨، ص: ١٦٧

٦-٨-٣-١-٦- الْمَعِيَّةُ

١-٦-٣-٨-١-٦- مَعَ اللَّهِ

﴿٥٤٨٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ - البقرة ١٥٣

﴿٥٤٨٨﴾ كَمْ مِنْ فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِتْنَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ - البقرة ٢٤٩

﴿٥٤٨٩﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرُسُلَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ

الصَّابِرِينَ - الأنفال ٤٦

﴿٥٤٩٠﴾ فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ

مَعَ الصَّابِرِينَ - الأنفال ٦٦

﴿٥٤٩١﴾ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: اصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ الكافي ج: ٥، ص: ٣٨

﴿٥٤٩٢﴾ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ الكافي ج: ٨، ص: ٣١٦

﴿٥٤٩٣﴾ أَنْتَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٩١، ص: ١٧٨

﴿٥٤٩٤﴾ وَاصْدُقُوا عَدُوَّكُمْ اللَّقَاءَ فَإِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢، ص: ٤٧٠

﴿٥٤٩٥﴾ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ وسائل الشيعة ج: ١٢،

ص: ١٩٥

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

بر تو وارد می‌شود، رها کن و شکبیا باش تا آن‌گاه که پیامبر خود را در حالی ملاقات کنی که او از تو راضی و خشنود باشد ان شاء الله.

۴-۸-۳-۱-۶ پیوستن به پدران صالح

﴿۵۴۸۵﴾ ای فرزند برادر، بر مصیبتی که بر تو رسیده شکبیایی کن و آن را با خدا حساب کن، که خداوند، تو را به پدران شایسته‌ات می‌رساند.

۵-۸-۳-۱-۶ محشورشدن و پیوستن به انبیای الهی

﴿۵۴۸۶﴾ جانشینان پیامبران بعد از وفات ایشان، در هفت مرحله امتحان می‌شوند، تا شکبیایی و تحمل ایشان سنجیده شود. و چون از امتحانش سر بلند خارج شوند، خدای متعال پایان کار آن‌ها را به سعادت و خوشبختی ختم می‌کند تا به پیامبران ملحق و سعادتشان تکمیل شود.

۶-۸-۳-۱-۶ همراهی

۱-۶-۸-۳-۱-۶ همراهی با خدا

﴿۵۴۸۷﴾ ای افرادی که ایمان آورده‌اید، از صبر (و استقامت) و نماز، کمک بگیرید، (زیرا) خداوند با صابران است.

﴿۵۴۸۸﴾ "چه بسیار گروه‌های کوچکی که به فرمان خدا، بر گروه‌های عظیمی پیروز شدند" و خداوند، با صابران و استقامت‌کنندگان است.

﴿۵۴۸۹﴾ و (فرمان) خدا و پیامبرش را اطاعت نمایید! و نزاع (و کشمکش) نکنید، تا سست نشوید و قدرت (و شوکت) شما از میان نرود! و صبر و استقامت کنید که خداوند با شکبیایان است.

﴿۵۴۹۰﴾ بنابراین، هرگاه یکصد نفر با استقامت از شما باشند، بر دویست نفر پیروز می‌شوند؛ و اگر یکهزار نفر باشند، بر دو هزار نفر به فرمان خدا غلبه خواهند کرد. و خدا با صابران است.

﴿۵۴۹۱﴾ صبر کنید، به‌درستی که خدا با صبرپیشگان است.

﴿۵۴۹۲﴾ و خداوند با شکبیایان است.

﴿۵۴۹۳﴾ تو با صبرکنندگانی.

﴿۵۴۹۴﴾ در رویارویی با دشمنان، صادقانه ایستادگی کنید که خدا با صابران است.

﴿۵۴۹۵﴾ بر شما باد به شکبیایی و نماز، که خداوند با شکبیایان است.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٤٩٦﴾ الزهراء عليها السلام: قَالَتْ يَا سَلَمَى إِنِّي مَقْبُوضَةٌ الْآنَ قَالَتْ وَكَانَ عَلَى عليها السلام يَرَى ذَلِكَ مِنْ صَبِيحَتِهَا فَلَمَّا سَمِعَهَا تَقُولُ إِنِّي مَقْبُوضَةٌ الْآنَ اسْتَبَقَتْ عَيْنَاهُ بِالْذُمُوعِ فَقَالَتْ يَا أَبَا الْحَسَنِ اصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٧٨ ص: ٢٤٥

﴿٥٤٩٧﴾ الصادق عليه السلام: فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَلَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَلَمْ يَجْزَعْ بِهَيْئِكَ سِتْرِهِ فَهُوَ مِنَ الْغَامِّ وَنَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَبَشَّرَ الصَّابِرِينَ، أَيْ بِالْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَمَنْ اسْتَقْبَلَ الْبَلَاءَ بِالرُّحْبِ فَصَبَرَ عَلَى سَكِينَةٍ وَوَقَّارٍ فَهُوَ مِنَ الْخَاصِّ وَنَصِيبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿٥٤٩٨﴾ الباقر عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ، إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ مستطرفات السرائر ص: ٥٨٧

﴿٥٤٩٩﴾ الحسن عليه السلام: أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْجِهَادَ عَلَى خَلْقِهِ وَسَمَّاهُ كُرْهًا ثُمَّ قَالَ لِأَهْلِ الْجِهَادِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٥٠

﴿٥٥٠٠﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: مِنْ كَلَامِهِ عليه السلام فِي تَحْضِيضِهِ عَلَى الْقِتَالِ يَوْمَ صِفِّينَ بَعْدَ حَمْدِ اللَّهِ وَالتَّنَاقُصِ عَلَيْهِ عِبَادَ اللَّهِ اتَّقُوا اللَّهَ وَغَضُّوا الْأَبْصَارَ وَاحْفَظُوا الْأَصْوَاتَ وَأَقْلُوا الْكَلَامَ وَوَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْمُنَازَلَةِ وَالْمُجَادَلَةِ وَالْمُبَارَزَةِ وَالْمُبَالَطَةِ وَالْمُبَالَدَةِ وَالْمُعَانَقَةِ وَالْمُكَادِمَةَ وَاتَّبِعُوا وَادْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ اللَّهُمَّ ائْتِمِهِمُ الصَّبْرَ وَأَنْزِلْ عَلَيْهِمُ النَّصْرَ وَأَعْظِمْ لَهُمُ الْأَجْرَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٨٧

﴿٥٥٠١﴾ ابن عباس رضي الله عنهما: يَا جَرَجِيسُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَلَّتْ عَظَمَتُهُ يَقُولُ اصْبِرْ وَأُبَشِّرْ وَلَا تَخَفْ إِنَّ اللَّهَ مَعَكَ؛ بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٤٤٥

٢-٦-٨-٣-١-٦-عَنْدَ اللَّهِ

﴿٥٥٠٢﴾ يَا عِيسَى إِذَا صَبَرَ عَبْدِي فِي جَنْبِي كَانَ ثَوَابُ عَمَلِهِ عَلَيَّ وَكُنْتُ عِنْدَهُ حِينَ يَدْعُونِي؛

الكافي ج: ٨ ص: ١٣٦

٣-٦-٨-٣-١-٦-مِنْ جُلُوسِ اللَّهِ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۴۹۶﴾ فرمود: ای سلمی، من اکنون جان به حق تسلیم خواهم کرد و علی علیه السلام که می‌دید او چه می‌گوید، وقتی این سخن را شنید که می‌گفت: "من اکنون درحال جان سپردنم"، چشمانش پر از اشک شد. فاطمه علیها السلام گفت: ای ابوالحسن شکیبا باش، که خداوند با صابرین است.

﴿۵۴۹۷﴾ کسی که با ناراحتی صبر کند و به مخلوق شکایت نبرد و با بی‌تابی، رنج درونی و نهفته‌ی خود را فاش نکند، چنین کسی از طبقه‌ی معمولی و عمومی است که خداوند در حق آنان می‌فرماید: "وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ"، "مژده و بشارت باد بر صابران"، یعنی مژده‌ی بهشت و مغفرت؛ و کسی که بلایا و مصایب را با روی گشاده و خوشحالی استقبال نماید و با آرامش و سکون و وقار، صبر و مقاومت داشته باشد، چنین شخصی از زمره‌ی خواص و اولیاءالله است و نصیب و پاداشش همان است که خداوند متعال فرمود: "إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ"، خدا همراه و یار آنان است.

﴿۵۴۹۸﴾ بر شما باد به شکیبایی و نماز، که خدای متعال می‌فرماید: از صبر و نماز کمک بگیرید که خدا قطعاً با صابران و شکیبایان است.

﴿۵۴۹۹﴾ خدا جهاد را بر خلق خود واجب نموده و آن را "ناخوشایند" نامید. آن‌گاه به مؤمنین اهل جهاد فرمود: استقامت کنید زیرا خدا با صابران است.

﴿۵۵۰۰﴾ از سخنان آن حضرت علیه السلام در تشویق مردمان به جنگ در صفین؛ پس از حمد و ثنای پروردگار فرمود: ای بندگان خدا از خدا بترسید و (هنگام جنگ) چشمان خود را (از آنچه موجب ترس و خوف شود) ببوشانید و صداها را پایین آورده خاموش کنید، سخن را کم کنید و خودتان را برای مواجه شدن با دشمن و جدال و کارزار و مبارزه و زدوخورد با شمشیر و ردوبدل کردن نیزه و دست‌به‌گریبان شدن با دشمن و گزیدن با دندان آماده کنید، پابرجا باشید و بسیار یاد خدا کنید شاید رستگار شوید و از خدا و رسولش فرمان‌برداری کنید و با یکدیگر ستیزه‌جویی نکنید که سست می‌شوید و نیروی شما از دست می‌رود و شکیبا شوید که خداوند با شکیبایان است. خدایا در دل ایشان شکیبایی بینداز و بر ایشان یاری بفرست و پاداش ایشان را بزرگ فرما.

﴿۵۵۰۱﴾ ای جرجیس، خداوند تبارک و تعالی می‌گوید: صبر کن و نترس تو را بشارت می‌دهیم که خداوند همراه توست.

۲-۶-۱-۳-۸-۶ نزد خدا

﴿۵۵۰۲﴾ ای عیسی، وقتی بنده‌ام بر قضا و قدر من صبر می‌کند، پاداش اعمال او بر من لازم است. و هروقت مرا صدا کند، من نزد او حاضرم.

۳-۶-۱-۳-۸-۶ همنشینی با خدا

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٥٠٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْفُقَرَاءُ الصَّبْرُ جُلَسَاءُ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ شرح نهج البلاغة ج: ١١

ص: ٢٣٢

٤-٦-٨-٣-١-٤- في جوارِ الرَّحْمَنِ

﴿٥٥٠٤﴾ العسكري عليه السلام: وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ، عَلَى خِدْمَتِهِمَا وَ خِدْمَةِ مَنْ يَأْمُرَانِكُمْ بِخِدْمَتِهِ عَلَى اسْتِحْقَاقِ الرِّضْوَانِ وَالْفُغْرَانِ وَ دَائِمِ نَعِيمِ الْجَنَانِ فِي جِوَارِ الرَّحْمَنِ وَ مُرَافَقَةِ خِيَارِ الْمُؤْمِنِينَ؛

بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٣٩٥

٥-٦-٨-٣-١-٤- مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله

﴿٥٥٠٥﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنَّ الصَّابِرَ مِنْهُمْ الْمُؤَقِّنَ بِي الْعَارِفِ فَضْلَ مَا يُؤْتَى إِلَيْهِ فِي لَمَعِي فِي

دَرَجَةٍ وَاحِدَةٍ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٢٨٤

﴿٥٥٠٦﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: مَنْ عَالَ ثَلَاثَ بَنَاتٍ أَوْ مِثْلَهُنَّ مِنَ الْأَخَوَاتِ وَ صَبَرَ عَلَى لَوَائِهِنَّ حَتَّى يَبْنَ إِلَى أَزْوَاجِهِنَّ أَوْ يَمُتْنَ فَيَصِرْنَ إِلَى الْقُبُورِ كُنْتُ أَنَا وَ هُوَ فِي الْجَنَّةِ كَهَاتَيْنِ وَ أَشَارَ بِالسَّبَابَةِ وَ أَلُوَسَطَى فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ اثْنَتَيْنِ قَالَ وَ اثْنَتَيْنِ قِيلَ وَ وَاحِدَةً قَالَ وَ وَاحِدَةً؛ وسائل الشيعة ج: ٢١

ص: ٣٦٢

٦-٦-٨-٣-١-٤- مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام

﴿٥٥٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: سَمِعْتُ مِثْمَ النَّهْرَوَانِي يَقُولُ دَعَانِي أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام وَ قَالَ كَيْفَ أَنْتَ يَا مِثْمُ إِذَا دَعَاكَ دَعَى بَنِي أُمَيَّةَ عُبَيْدُ اللَّهِ بَنُ زِيَادٍ إِلَى الْبَرَاءَةِ مِنْ قُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنَا وَ اللَّهُ لَا أَتْرَأُ مِنْكَ إِذَا وَ اللَّهُ يَفْتُلِكَ وَ يَصْلُبُكَ قُلْتُ أَصْبِرُ فَذَاكَ فِي اللَّهِ قَلِيلٌ فَقَالَ يَا مِثْمُ إِذَا تَكُونُ مَعِي فِي دَرَجَتِي؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٢٧

﴿٥٥٠٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: آه.. آه شَوْقًا إِلَيْهِمْ وَ إِلَى رُؤْيَيْهِمْ، وَ وَاهَا لَهُمْ عَلَى صَبْرِهِمْ عَلَى عَذْوِهِمْ، وَ سَيَجْمَعُنَا اللَّهُ وَ إِيَّاهُمْ فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ؛ بحار الأنوار ج: ٣٠ ص: ٨٠

٧-٦-٨-٣-١-٤- مَعَ أَصْحَابِ الْحَقِّ

﴿٥٥٠٩﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْعَصْرِ حَتَّمَ اللَّهُ لَهُ بِالصَّبْرِ وَ كَانَ مَعَ أَصْحَابِ الْحَقِّ يَوْمَ

الْقِيَامَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٤ ص: ٣٦٨

٨-٦-٨-٣-١-٤- كُلُّ امْرَأَةٍ صَبَرَتْ ... مَعَ امْرَأَةِ أَيُّوبَ عليه السلام

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۵۰۳﴾ فقیران شکیا و صبور، روز قیامت همنشینان خدا هستند.

۴-۶-۱-۳-۸-۶-۶ در جوار رحمت الهی

﴿۵۵۰۴﴾ برای خدمت کردن به پیامبر و علی و کسانی که این دو دستور خدمت به آن‌ها را می‌دهند، از صبر کمک بگیرید، تا شایسته‌ی بهشت و آمرزش و نعمت‌های جاوید درهمسایگی خدا و رفاقت و همپایی با برگزیدگان مؤمنین بشوید.

۵-۶-۱-۳-۸-۶-۵ همراه و در کنار پیامبر ﷺ

﴿۵۵۰۵﴾ آن‌ها که صبر کنند و به من یقین داشته و بر فضیلت آنچه به ایشان داده‌ام واقف باشند، با من در یک درجه خواهند بود.

﴿۵۵۰۶﴾ کسی که سه دختر یا سه خواهر داشته باشد و بر سختی نگهداری از ایشان تا پایان عمر یا ازدواج، صبور باشد، من و او در بهشت مانند این دو انگشتیم. - در این حال حضرت به انگشت سبابه و انگشت وسط اشاره کردند. سؤال شد: ای پیامبر خدا ﷺ اگر دو تا باشند چطور؟ فرمود: دو تا هم (همین‌طور). باز سؤال شد: یکی چطور؟ فرمود: یکی نیز (همین‌طور است).

۶-۶-۱-۳-۸-۶-۶ همراه و در کنار حضرت علی ﷺ

﴿۵۵۰۷﴾ از میثم رضی الله عنه شنیدم که امیر مؤمنان علیه السلام مرا خواست و فرمود: ای میثم چگونه خواهی بود وقتی زناده‌ی بنی‌امیه عبید الله بن‌زیاد تو را بخواند که از من بیزاری بجویی؟ من گفتم: به خدا از تو بیزاری نخواهم جست یا امیرالمؤمنین. فرمود: در این صورت به خدا تو را می‌کشد و به دار می‌آویزد. گفتم: صبر می‌کنم و این در راه خدا ناقابل است. فرمود: در این صورت تو در رتبه‌ی من و همراه من خواهی بود.

﴿۵۵۰۸﴾ آه از شیفگی و اشتیاق به‌سوی ایشان و دیدارشان و آه از شکیبایی‌شان در برابر دشمنان. خداوند به‌زودی ما و ایشان را در بهشت عدن گرد هم می‌آورد.

۷-۶-۱-۳-۸-۶-۶ همراه و در کنار اصحاب و یاران حق

﴿۵۵۰۹﴾ کسی که سوره‌ی والعصر را تلاوت کند، خداوند عمر او را با شکیبایی به پایان می‌رساند و روز قیامت با اصحاب حق همراه خواهد بود.

۸-۶-۱-۳-۸-۶-۶ زنان صبور با همسر حضرت ایوب محصور می‌شوند

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٥١٠﴾ يَا حَوْثَاءُ وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا وَرَسُولًا كُلُّ امْرَأَةٍ صَبَرَتْ عَلَى زَوْجِهَا فِي الشِّدَّةِ وَالرَّخَاءِ وَكَانَتْ مُطِيعَةً لَهُ وَلِأَمْرِهِ حَشَرَهَا اللَّهُ تَعَالَى مَعَ امْرَأَةِ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٤ ص: ٢٤١

٩-٣-١-٦- مواجهة الله تعالى لأعداء الصَّابِرِينَ

١-٣-٩-٦- الإنتقام

﴿٥٥١١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبْرٌ حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي يَنْتَقِمُ لَهُ نَفْسُهُ مِنْهُ؛

بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣١٧

﴿٥٥١٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ ظَلَمُوا صَبَرُوا حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ تَعَالَى هُوَ الْمُنتَقِمُ لَهُمْ؛

أعلام الدين ص: ١٣٥

٢-٣-٩-٦- الإتيان

﴿٥٥١٣﴾ الصادق عليه السلام: إِنْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبْرٌ حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ الَّذِي يَنْتَصِرُ لَهُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٢٣٠

﴿٥٥١٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبْرٌ حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هُوَ الْمُنتَصِرُ لَهُ؛

بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٣١٣

﴿٥٥١٥﴾ الحسن عليه السلام: إِنْ ظَلِمَ أَوْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبْرٌ حَتَّى يَكُونَ الرَّحْمَنُ الَّذِي يَنْتَصِرُ لَهُ؛

أعلام الدين ص: ١٣٦

٣-٣-٩-٦- رَغْمُ الْأَعْدَاءِ

﴿٥٥١٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ يَرْغِمُ الْأَعْدَاءَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

٤-٣-٩-٦- الدَّمْعُ وَالْقَهْرُ

﴿٥٥١٧﴾ الصادق عليه السلام: اللَّهُمَّ فَمَا قَضَيْتَ عَلَيْنَا مِنْ قَضَاءٍ وَقَدَّرْتَ عَلَيْنَا مِنْ قَدَرٍ فَأَعْطِنَا مَعَهُ

صَبْرًا يَقْهَرُهُ وَيَدْمَعُهُ؛ تهذيب الأحكام ج: ٣ ص: ٩٣

٥-٣-٩-٦- كَبَتْ الْعُدُوّ

﴿٥٥١٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَلَمَّا رَأَى اللَّهُ تَعَالَى صَبْرًا صَدَقًا أَنْزَلَ بَعْدُونَا الْكِبْتَ وَأَنْزَلَ عَلَيْنَا

النَّصْرَ؛ الإرشاد ج: ١ ص: ٢٦٧

٦-٣-٩-٦- العِتَابُ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۵۱۰﴾ ای حولا، قسم به خدایی که مرا به حق به پیامبری مبعوث کرد، هر زنی که با همسرش در سختی و آسایش همراهی کند و مطیع او و دستورش باشد، خداوند بلندمرتبه او را با همسر ایوب محشور خواهد کرد.

۹-۳-۱-۶- رویارویی خداوند متعال با دشمنان صابران

۹-۳-۱-۶- انتقام

﴿۵۵۱۱﴾ اگر بر او ستم شود، شکبیا باشد، تا خدا انتقام او را بگیرد.

﴿۵۵۱۲﴾ اگر بر آنان ستم شود شکبیایی می‌ورزند تا خدای رحمان انتقامشان را بگیرد.

۹-۳-۱-۶- انتقام

﴿۵۵۱۳﴾ اگر بر او ستم شود، شکبیا باشد، تا خدا انتقام او را بگیرد.

﴿۵۵۱۴﴾ اگر بر او ستم شود، شکبیا باشد، تا خدا انتقام او را بگیرد.

﴿۵۵۱۵﴾ اگر بر او ستم شود شکبیایی ورزد تا خدای رحمان انتقامش را بگیرد.

۹-۳-۱-۶- شکست دادن

﴿۵۵۱۶﴾ صبر، بینی دشمنان را بر خاک می‌مالد.

۹-۳-۱-۶- چیرگی و استیلا

﴿۵۵۱۷﴾ خدایا، همراه آنچه در قضا و قدرت برای ما تعیین کرده‌ای، شکبیایی و صبری عطا فرما که بر آن غلبه کرده، آن را سرکوب نماید.

۹-۳-۱-۶- شکست دادن دشمنان

﴿۵۵۱۸﴾ وقتی خداوند صبر صادقانه ما را دید ذلت و خواری را نصیب دشمن ما و پیروزی را نصیب ما کرد.

۹-۳-۱-۶- نکوهش

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٥١٩﴾ الصَّبْرُ أَنْفَذَ عِتَابَ؛ بحار الأنوار ج: ٥١ ص: ٢٣٦

٧-٩-٣-١-٦- المصيبة

﴿٥٥٢٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ مُصِيبَةٌ عَلَى الشَّامِتِ بِهَا؛ بحار الأنوار ج: ٧٥

ص: ٨١

٤-١-٦- الصفات التي تنتج عن الصبر.

١-٤-١-٦- إحياء الحسنه

﴿٥٥٢١﴾ فى التوراة: إِذَا صَلَبَ الصَّبْرُ خَلَصَ الدِّينُ وَ ذَهَبَ الْحُزْنُ وَ أَخْرَجَ الْجَزَعُ وَ أُحْيِيَتِ

الْحَسَنَةُ وَ عَظُمَ الْأَجْرُ وَ تَبَيَّنَ الْحَزْمُ وَ ذَهَبَ الْوَهْنُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

٢-٤-١-٦- الأدب

﴿٥٥٢٢﴾ الصادق عليه السلام: كَمَالُ الْأَدَبِ وَ الْمُرُوءَةِ فِي سَبْعِ خِصَالٍ الْعَقْلُ وَ الْحِلْمُ وَ الصَّبْرُ وَ الرِّفْقُ وَ

الصَّمْتُ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ الْمُدَارَاةُ؛ مستدرك الوسائل ج: ٩ ص: ٣٨

٣-٤-١-٦- الإخلاص الدينى

﴿٥٥٢٣﴾ فى التوراة: إِذَا صَلَبَ الصَّبْرُ خَلَصَ الدِّينُ وَ ذَهَبَ الْحُزْنُ وَ أَخْرَجَ الْجَزَعُ وَ أُحْيِيَتِ

الْحَسَنَةُ وَ عَظُمَ الْأَجْرُ وَ تَبَيَّنَ الْحَزْمُ وَ ذَهَبَ الْوَهْنُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

٤-٤-١-٦- الإشفاق

﴿٥٥٢٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى الشَّوْقِ وَ الْإِشْفَاقِ وَ الزُّهْدِ وَ التَّرَقُّبِ؛

بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٨٩

٥-٤-١-٦- الإيمان

﴿٥٥٢٥﴾ الصادق عليه السلام: الْبَلَاءُ زِينَةُ الْمُؤْمِنِ وَ كَرَامَةُ لِمَنْ عَقَلَ لِأَنَّ فِي مُبَاشَرَتِهِ وَ الصَّبْرِ عَلَيْهِ وَ

الثَّبَاتِ عِنْدَهُ تَصْحِيحُ نِسْبَةِ الْإِيمَانِ؛ مستدرك الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٩

﴿٥٥٢٦﴾ الصادق عليه السلام: ثَلَاثُ مَنْ كُنَّ فِيهِ اسْتِكْمَالُ خِصَالِ الْإِيمَانِ مَنْ صَبَرَ عَلَى الظُّلْمِ وَ كَظَمَ

غَيْظَهُ وَ اخْتَسَبَ وَ عَفَا كَانَ مِمَّنْ يُدْخِلُهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَ شَفَّعَ فِي مِثْلِ رِبِيعَةٍ وَ مُضَرَ؛ بحار الأنوار

ج: ٦٤ ص: ٣٠٤

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۵۱۹﴾ صبر، کارآمدترین و مؤثرترین راه کنترل و تسلط (بر امور اعم از مشکلات و...) است.

۷-۹-۳-۱-۶- مصیبت

﴿۵۵۲۰﴾ صبر بر مصیبت، بسیار سخت و گران است بر سرزنش کننده‌ی آن.

۴-۱-۶- صفاتی که از صبر ناشی می‌شود

۱-۴-۱-۶- زنده کردن کارهای نیک

﴿۵۵۲۱﴾ چون صبرمحکم شود دین خالص شود و اندوه برود و بی‌تابی به تأخیر بیفتد و نیکی زنده شود و اجر بزرگ باشد و پیروزی پدید آید و سستی برود.

۲-۴-۱-۶- ادب

﴿۵۵۲۲﴾ کمال ادب و جوانمردی در هفت چیز است: عقل و بردباری و شکیبایی و نرمی و سکوت و اخلاق خوش و مدارا.

۳-۴-۱-۶- خالص شدن دین

﴿۵۵۲۳﴾ چون صبرمحکم شود دین خالص شود و اندوه برود و بی‌تابی به تأخیر بیفتد و نیکی زنده شود و اجر بزرگ باشد و پیروزی پدید آید و سستی برود.

۴-۴-۱-۶- دلسوزی کردن

﴿۵۵۲۴﴾ صبر چهار شعبه دارد: شوق و ترس و زهد و مراقبت یا انتظار.

۵-۴-۱-۶- ایمان

﴿۵۵۲۵﴾ بلا زیور مؤمن است و کرامتی است برای هر که دارای عقل و خرد است، زیرا با شکیب و پایداری در برخورد با بلا، ایمان اصلاح می‌شود.

﴿۵۵۲۶﴾ هر کس سه خصلت در او باشد، ایمانش کامل است؛ آن که بر ظلم شکیبایی ورزد و خشمش را فروبرد، عفو کند و به حساب خدا بگذارد، داخل بهشت می‌شود و می‌تواند برای افرادی به تعداد نفرات قبیله‌ی ربیعه و مُضَرَ، شفاعت کند.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٥٢٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: صَابِرُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى فِعْلِ الطَّاعَاتِ وَصُورِهَا عَنْ دَنَسِ السَّيِّئَاتِ تَجِدُوا حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٣

﴿٥٥٢٨﴾ السجاد عليه السلام: فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ لَوْلِي الْمُقْتُولُ يَا عَبْدَ اللَّهِ قَابِلٌ بَيْنَ ذَنْبٍ هَذَا إِلَيْكَ وَبَيْنَ تَطَوُّلِهِ عَلَيْكَ قَتْلَ أَبِيكَ حَرَمَهُ لَذَّةُ الدُّنْيَا وَحَرَمَكَ التَّمَتُّعُ بِهِ فِيهَا عَلَى أَنَّكَ إِنْ صَبِرْتَ وَسَلَّمْتَ فَرَفِيقَكَ أَبُوكَ فِي الْجَنَّةِ وَلَقَنَّكَ الْإِيمَانَ فَأَوْجِبَ لَكَ بِهِ جَنَّةَ اللَّهِ الدَّائِمَةَ وَآتَقَذَكَ مِنْ عَذَابِهِ الدَّائِمِ فَاحْسَانُهُ إِلَيْكَ أضعافُ أضعافِ جَنَاتِهِ عَلَيْهِ؛ بحار الأنوار ج: ٢ ص: ١٢

﴿٥٥٢٩﴾ ابراهيم عليه السلام: فَمَا جَزَاءُ مَنْ يُصْبِرُ الْحَزِينَ انْتِغَاءً وَجْهَكَ قَالَ أَكْسُوهُ ثِيَابًا مِنَ الْإِيمَانِ يَتَبَوَّأُ بِهَا الْجَنَّةَ وَيَتَّقَى بِهَا النَّارَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٤٩

﴿٥٥٣٠﴾ الصادق عليه السلام: كَمَالَ الْمُؤْمِنِ فِي ثَلَاثِ خِصَالٍ تَفْقَهُ فِي دِينِهِ وَالصَّبْرَ عَلَى النَّائِبَةِ وَالتَّقْدِيرَ فِي الْمَعِيشَةِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٨٢

﴿٥٥٣١﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَذُوقُ الْمَرْءُ مِنْ حَقِيقَةِ الْإِيمَانِ حَتَّى يَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ أَلْفَقَهُ فِي الدِّينِ وَالصَّبْرُ عَلَى الْمَصَائِبِ وَحُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعَاشِ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢١٠

﴿٥٥٣٢﴾ الباقر عليه السلام: لَا يَسْتَكْمِلُ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى يَكُونَ فِيهِ خِصَالُ ثَلَاثِ تَفْقَهُ فِي الدِّينِ وَحُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى الرِّزَايَا؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢١٣

﴿٥٥٣٣﴾ الصادق عليه السلام: لَا يَصْلُحُ الْمُؤْمِنُ إِلَّا عَلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ أَلْفَقَهُ فِي الدِّينِ وَحُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ١٨٩

﴿٥٥٣٤﴾ الرسول ﷺ: لَا يَكْمُلُ عَبْدٌ الْإِيمَانَ بِاللَّهِ حَتَّى يَكُونَ فِيهِ خَمْسُ خِصَالٍ التَّوَكُّلُ عَلَى اللَّهِ وَالتَّفْوِيزُ إِلَى اللَّهِ وَالتَّسْلِيمُ لِأَمْرِ اللَّهِ وَالرِّضَا بِقَضَاءِ اللَّهِ وَالصَّبْرُ عَلَى بَلَاءِ اللَّهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٧٩

﴿٥٥٣٥﴾ الرضا عليه السلام: لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتَّى يَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ الْحَدِيثُ وَذِكْرُ فِيهِ كِتْمَانُ سِرِّهِ وَمُدَارَاةُ النَّاسِ وَالصَّبْرُ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ١٩٣

﴿٥٥٣٦﴾ الكاظم عليه السلام: لَنْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ حَتَّى تَعُدُّوا الْبَلَاءَ نِعْمَةً وَالرِّخَاءَ مُصِيبَةً وَذَلِكَ أَنَّ الصَّبْرَ عِنْدَ الْبَلَاءِ أَكْثَرُ مِنَ الْغَفْلَةِ عِنْدَ الرِّخَاءِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٤ ص: ٢٣٧

٦-٤-١-٦-٤-٦

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۵۲۷﴾ نفس‌های خود را بر پایداری در طاعات وادار کنید و آن‌ها را از آلوده شدن به گناهان نگاهدارید، تا شیرینی ایمان را بیابید.

﴿۵۵۲۸﴾ امام زین‌العابدین علیه السلام به ولیّ مقتول گفت: ای بنده‌ی خدا، بین این گناهی که این شخص در حق تو روا داشته و بین پاداشی که خدا برایت آماد کرده است، مقایسه کن. هرچند پدرت را کشته و لذت دنیا را از او و بهره‌مندبودن از پدر را، از تو گرفته است، ولی اگر تو صبر کنی و تسلیم باشی، پدرت در بهشت همراهت خواهد بود و ایمان را به تو تلقین خواهد کرد و بدین خاطر، خداوند بهشت جاودان را بر تو واجب کرده، تو را از عذاب همیشگی نجات می‌دهد. و لطف و احسان خدا، چندین برابر ظلمی است که در حق تو شده است.

﴿۵۵۲۹﴾ پاداش کسی که محزون و دلسوخته را به خاطر رضای تو صبر و دل‌داری دهد چه خواهد بود؟ خطاب آمد: پاداش او آن است که لباسی از ایمان بر او می‌پوشانیم و او را در پوششی از امنیت قرار می‌دهیم، که با آن در بهشت ساکن شده و از آتش جهنم حفظ شود.

﴿۵۵۳۰﴾ کمال مؤمن در سه خصلت است: درک مسائل دینی، صبر در برابر مشکلات، و عقل معاش و برنامه‌ریزی در زندگی.

﴿۵۵۳۱﴾ هرگز آدمی حقیقت ایمان را نمی‌چشد تا اینکه در او سه خصلت باشد: فقه و دانایی در دین، صبر و شکیبایی بر اندوه‌ها و سختی‌ها، برنامه‌ریزی و تعادل در زندگانی.

﴿۵۵۳۲﴾ هیچ بنده‌ای حقیقت ایمانش کامل نمی‌شود، مگر اینکه دارای سه صفت باشد، فهم و درک در مسائل دین، برنامه‌ریزی مناسب در زندگی و صبر در مصیبت‌ها.

﴿۵۵۳۳﴾ مؤمن، اصلاح نشود مگر به سه چیز: دانایی به احکام و دستورات دین و حساب و کتاب و تعادل در زندگانی و شکیبایی در مصیبت‌ها.

﴿۵۵۳۴﴾ ایمان هیچ بنده‌ای کامل نمی‌شود مگر اینکه در او پنج صفت باشد: توکل به خدا، واگذار کردن کار به خدا، تسلیم شدن به فرمان خدا. خشنود شدن به قضا و قدر خدا، صبر کردن بر بالای نازل شده از طرف خدا.

﴿۵۵۳۵﴾ مؤمن نمی‌تواند مؤمن حقیقی باشد مگر اینکه در او سه خصلت وجود داشته باشد: پوشاندن راز، مدارا با مردم، شکیبایی در سختی و ناخوشی.

﴿۵۵۳۶﴾ تا بلا را نعمت نشمارید و خوشی را محنت، مؤمن نیستید. زیرا صبر در بلا بهتر از غفلت در خوشی است.

۴-۱-۶- نیکی

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٥٣٧﴾ الرضا عليه السلام: كُلُّ أَعْمَالِ الْبِرِّ بِالصَّبْرِ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٤٠٧

﴿٥٥٣٨﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: ثَلَاثٌ مِنْ أَبْوَابِ الْبِرِّ سَخَاءُ النَّفْسِ وَ طَيِّبُ الْكَلَامِ وَ الصَّبْرُ عَلَى

الْأَذَى؛ وسائل الشيعة ج: ١٢ ص: ١٢٥

٧-٤-١-٤-٦- البصيرة، النور وَ الصَّفَاءُ

١-٤-٧-٦- كَوْنُ كُلِّ شَيْءٍ يُمَثِّلُ آيَةً وَ عَلَامَةً لِلصَّابِرِينَ.

﴿٥٥٣٩﴾ وَ لَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَ ذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ

اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ - إبراهيم ٥

﴿٥٥٤٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ

صَبَّارٍ شَكُورٍ - لقمان ٣١

﴿٥٥٤١﴾ فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَ مَزَقْنَاهُمْ كُلَّ

مُزَقٍّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ - سبأ ١٩

﴿٥٥٤٢﴾ إِنَّ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلِلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ

شَكُورٍ - الشورى ٣٣

﴿٥٥٤٣﴾ الْبَاقِرُ عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ قَالَ صَبَّارٌ عَلَى مَا

نَزَلَ بِهِ مِنْ شِدَّةٍ أَوْ رَخَاءٍ صَبُورٌ عَلَى الْآذَى فِينَا شُكُورٌ لِلَّهِ عَلَى وَكَلَّيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ؛ بحار الأنوار

ج: ٢٤ ص: ٢٢٠

﴿٥٥٤٤﴾ الرَّسُولُ ﷺ: وَ ذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ قَالُوا قَالَ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَيَّامُ اللَّهِ نِعْمَاؤُهُ وَ بَلَاؤُهُ وَ مَثَلَاتُهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ٢٠

٢-٧-٤-١-٦- البصيرة

﴿٥٥٤٥﴾ أمير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى تَبْصِيرَةِ الْفِطْنَةِ وَ تَأْوِيلِ الْحِكْمَةِ وَ

مَعْرِفَةِ الْعِبَرَةِ وَ سُنَّةِ الْأَوَّلِينَ؛ كتاب سليم بن قيس ص: ٦١٣

٣-٧-٤-١-٦- النور وَ الصَّفَاءُ

﴿٥٥٤٦﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: الصَّبْرُ يُظْهِرُ مَا فِي بَوَاطِنِ الْعِبَادِ مِنَ النُّورِ وَ الصَّفَاءِ وَ الْجَزَعُ يُظْهِرُ مَا

فِي بَوَاطِنِهِمْ مِنَ الظُّلْمَةِ وَ الْوَحْشَةِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٢٧

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۵۳۷﴾ تمام کارهای خوب و نیکو با صبر و شکیبایی همراه است.

﴿۵۵۳۸﴾ سه چیز از درهای خیر هستند، سخاوت نفس، سخن دلنشین و صبر در برابر آزار و اذیت.

۷-۴-۱-۶- بصیرت، نور و روشنی

۱-۷-۴-۱-۶- وجود هر چیزی برای صابران نشانه و علامت خواهد بود

﴿۵۵۳۹﴾ ما موسی را با آیات خود فرستادیم؛ (و دستور دادیم:) قومت را از ظلمات به نور بیرون آر! و ایام الله را به آنان یاد آور! در این، نشانه‌هایی است برای هر صبرکننده‌ی شکرگزار! ﴿۵۵۴۰﴾ آیا ندیدی کشتی‌ها (بر صفحه‌ی) دریاها به فرمان خدا و به (برکت) نعمت او حرکت می‌کنند تا بخشی از آیاتش را به شما نشان دهند؟ در این‌ها نشانه‌هایی است برای کسانی که شکیبا و شکرگزارند.

﴿۵۵۴۱﴾ ولی (این ناسپاس مردم) گفتند: "پروردگارا! میان سفرهای ما دوری بیفکن" (تا) بینوایان نتوانند دوش به دوش اغنیا سفر کنند! و به این طریق آن‌ها به خویشتن ستم کردند! و ما آنان را داستان‌هایی (برای عبرت دیگران) قرار دادیم و جمعیتشان را متلاشی ساختیم؛ در این ماجرا، نشانه‌های عبرتی برای هر صابر شکرگزار است.

﴿۵۵۴۲﴾ اگر او اراده کند، باد را ساکن می‌سازد تا آن‌ها بر پشت دریا بی‌حرکت بمانند؛ در این نشانه‌هایی است برای هر صبرکننده‌ی شکرگزار.

﴿۵۵۴۳﴾ درباره‌ی آیه‌ی "در این، نشانه‌هایی است برای هر صبرکننده‌ی شکرگزار!" فرمود: بسیار صبر کننده‌اند، بر آنچه در راه محبت ما می‌بینند و نیز بر آنچه از سختی و آسایش بر ایشان وارد می‌شود. صبورند بر آزاری که در راه ما متحمل می‌شوند و خدا را بر نعمت ولایت ما اهل بیت، شکرگزارند.

﴿۵۵۴۴﴾ درباره‌ی آیه‌ی: "و ایام الله" را به آنان یاد آور! در این، نشانه‌هایی است برای هر صبرکننده‌ی شکرگزار! "رسول خدا ﷺ فرمودند: مقصود از ایام الله نعمت‌ها و بلاها و گرفتاری‌های نازله از طرف خداوند است.

۲-۷-۴-۱-۶- بصیرت

﴿۵۵۴۵﴾ صبر بر چهار شعبه است: آگاهی بر ذکاوت، تأویل و تبیین حکمت، شناخت عبرت‌ها، روش پیشینیان.

۳-۷-۴-۱-۶- نور و روشنی

﴿۵۵۴۶﴾ صبر، نور و صفای باطن آدمی را ظاهر می‌کند و جزع و بی‌تابی نیز ظلمت و وحشت باطن آدمی را آشکار می‌سازد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

٨-٤-١-٦- التَّحْمُلُ

٤-٧-٤-١-٦- تَحْمُلُ الْأَمْرَ

﴿٥٥٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَأَقْبَلَتِ الْفِتْنُ كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْأَمْرَ إِلَّا أَهْلُ

الصَّبْرِ وَالْبَصَرِ وَالْعِلْمِ بِمَوَاقِعِ الْأَمْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٢ ص: ١٦

٥-٧-٤-١-٦- تَحْمُلُ الْعِلْمَ

﴿٥٥٤٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَوْصِيَكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ، فَإِنَّهُ خَيْرُ مَا تَوَاصَى الْعِبَادُ بِهِ وَخَيْرُ عَوَاقِبِ

الْأُمُورِ عِنْدَ اللَّهِ، وَقَدْ فُتِحَ بَابُ الْحَرْبِ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ أَهْلِ الْقِبْلَةِ، وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ إِلَّا أَهْلُ
الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ وَالْعِلْمِ بِمَوَاقِعِ الْحَقِّ، فَاْمْضُوا لِمَا تُؤْمَرُونَ بِهِ وَقِفُوا لِمَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ، وَلَا تَعْجَلُوا

فِي أَمْرِ حَتَّى تَبَيَّنُوا فَإِنَّ لَنَا مَعَ كُلِّ أَمْرٍ تُنْكَرُونَهُ غَيْرًا؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ٢٤٨

﴿٥٥٤٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَوْصِيَكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ فَإِنَّهَا خَيْرُ مَا تَوَاصَى الْعِبَادُ بِهِ وَ

خَيْرُ عَوَاقِبِ الْأُمُورِ عِنْدَ اللَّهِ وَقَدْ فُتِحَ بَابُ الْحَرْبِ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ أَهْلِ الْقِبْلَةِ وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ
إِلَّا أَهْلُ الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ وَالْعِلْمِ بِمَوَاضِعِ الْحَقِّ؛ نهج البلاغة ص: ٢٤٧

٩-٤-١-٦- التَّرْقُبُ

﴿٥٥٥٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى الشَّوْقِ وَالْإِشْفَاقِ وَالزُّهْدِ وَالتَّرْقُبِ؛

بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٨٩

١٠-٤-١-٦- تَثْبِيْتُ عِلْمِ الْعَالِمِ

﴿٥٥٥١﴾ عِيسَى عليه السلام: وَالْعَالِمُ يَخْتَاجُ إِلَى عَقْلِ وَرَفَقٍ وَشَفَقَةٍ وَنُصْحٍ وَحِلْمٍ وَصَبْرٍ؛

بحار الأنوار ج: ٢ ص: ٣٢

١١-٤-١-٦- الثَّبَاتُ

﴿٥٥٥٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاصْبِرُوا نَزَلَتْ عَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ وَتَثَبَّتْكُمْ اللَّهُ بِالْيَقِينِ؛ الكافي ج: ٥

ص: ٤١

١٢-٤-١-٦- الْحَرَضُ حَتَّى كَادَ يَخْرُضُ

﴿٥٥٥٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَإِنَّ يَعْقُوبَ قَدْ صَبَرَ عَلَى فِرَاقِ وَلَدِهِ حَتَّى كَادَ يَخْرُضُ مِنَ الْحُزَنِ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤١٣

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۸-۴-۱-۶- تحمل

۴-۷-۴-۱-۶- تحمل دستور و فرمان

﴿۵۵۴۷﴾ فتنه‌ها مانند پاره‌های شب تار، یکی پس از دیگری روآور شده، این موضوع را جز افراد آگاه و با استقامت و عالم به جایگاه حق به دوش نمی‌کشند.

۵-۷-۴-۱-۶- تحمل علم

﴿۵۵۴۸﴾ ای بندگان خدا، شما را به تقوا و ترس از عذاب خدا سفارش می‌کنم، زیرا تقوای الهی بهترین سفارش مؤمنان و در پیشگاه خدا بهترین پایان‌بخش برای کارهاست. مردم، هم‌اکنون آتش جنگ بین شما و اهل قبله شعله‌ور شده است و این پرچم مبارزه را جز افراد آگاه و با استقامت و عالم به جایگاه حق، به دوش نمی‌کشند. بنابراین آنچه فرمان دادند انجام دهید و از آنچه نهی کردند توقف کنید و در هیچ کاری تا روشن نشود شتاب نکنید، زیرا در آنچه شما اکراه دارید توان و امکان تغییر دادن اوضاع را داریم.

﴿۵۵۴۹﴾ ای بندگان خدا، شما را به تقوا و ترس از عذاب خدا سفارش می‌کنم، زیرا تقوای الهی بهترین سفارش مؤمنان و در پیشگاه خدا بهترین پایان‌بخش برای کارهاست. مردم، هم‌اکنون آتش جنگ بین شما و اهل قبله شعله‌ور شده است و این پرچم مبارزه را جز افراد آگاه و با استقامت و عالم به جایگاه حق، به دوش نمی‌کشند.

۹-۴-۱-۶- انتظار

﴿۵۵۵۰﴾ صبر چهار شعبه دارد: شوق و ترس و زهد و مراقبت یا انتظار.

۱۰-۴-۱-۶- تثبیت علم عالم

﴿۵۵۵۱﴾ دانشمند، به عقل و مدارا و مهربانی و خلوص و بردباری و شکیبایی، نیازمند است

۱۱-۴-۱-۶- ثبات و پایداری

﴿۵۵۵۲﴾ شکیبا باشید که آرامش و وقار برایتان به ارمغان خواهد آورد و خدا یقینتان را پایدار کند.

۱۲-۴-۱-۶- تشویق و تحریک، برانگیختن

﴿۵۵۵۳﴾ یعقوب بر فراق فرزند صبر کرد تا آنجا که نزدیک بود از غصه از بین برود.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٥٥٤﴾ صَبَرَ يَعْقُوبُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى فِرَاقِ وَلَدِهِ حَتَّى كَادَ يَخْرُضُ؛ بحار الأنوار ج: ١٦ ص: ٤٠٨

﴿٥٥٥٥﴾ وَإِنْ صَبَرَ يَعْقُوبُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى فِرَاقِ وَلَدِهِ حَتَّى كَادَ أَنْ يَكُونَ حَرَضًا مِنَ الْحُزَنِ فَقَدْ

فُجِعَ مُحَمَّدٌ ﷺ بِأَنْ كَانَ لَهُ وَحْدَهُ؛ بحار الأنوار ج: ١٧ ص: ٢٥٣

١٣-٤-١-٦-الحزم

﴿٥٥٥٦﴾ فِي التَّوْرَةِ: إِذَا صَلَبَ الصَّبْرُ خَلَصَ الدِّينُ وَذَهَبَ الْحُزْنُ وَأُخِرَ الْجَزَعُ وَأُحْيِيَتِ

الْحَسَنَةُ وَعَظُمَ الْأَجْرُ وَتَبَيَّنَ الْحَزْمُ وَذَهَبَ الْوَهْنُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

﴿٥٥٥٧﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْحَزْمُ وَالْفَضِيلَةُ فِي الصَّبْرِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿٥٥٥٨﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَعَ الصَّبْرِ يَقْوَى الْحَزْمُ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

١٤-٤-١-٦-الحلم

﴿٥٥٥٩﴾ الرضا عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ صَبَرَ عَلَى مَا وَرَدَ عَلَيْهِ فَهُوَ الْحَلِيمُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٤٢٦

﴿٥٥٦٠﴾ الرَّسُولُ ﷺ: وَطَنُ نَفْسِكَ عَلَى الصَّبْرِ تَلْقَى [تَلْقَى] الْحِلْمُ؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ٢٢٦

١٥-٤-١-٦-التخلق بأخلاق الله

﴿٥٥٦١﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: تَخَلَّقْ بِأَخْلَاقِي إِنِّي أَنَا الصَّبُورُ وَالصَّابِرُ إِنْ مَاتَ مَعَ الصَّبْرِ مَاتَ

شَهِيداً وَإِنْ عَاشَ عَاشَ عَزِيزاً وَاعْلَمُوا أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى الْمَطْلُوبِ غُنْوَانِ الظَّفَرِ وَالصَّبْرُ عَلَى الْمِحَنِ

غُنْوَانِ الْفَرَجِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ١٢٧

١٦-٤-١-٦-ذكر الحق

﴿٥٥٦٢﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا يُدْرِكُ الْحَقُّ إِلَّا بِالْجِدِّ وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٣٤ ص: ١٣١

١٧-٤-١-٦-الدين

﴿٥٥٦٣﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ لَا دِينَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ؛ بحار الأنوار

ج: ٦٨ ص: ٩٢

﴿٥٥٦٤﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: نِعْمَ عَوْنُ الدِّينِ الصَّبْرُ لَوْ كَانَ الصَّبْرُ رَجُلًا كَانَ رَجُلًا صَالِحًا؛

مستدرک الوسائل ج: ١٧ ص: ٣٤٧

١٨-٤-١-٦-رد الجزع

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۵۵۴﴾ یعقوب بر فراق فرزند شکیبایی ورزید، به طوری که نزدیک بود تلف شود.

﴿۵۵۵۵﴾ و اگر حضرت یعقوب علیه السلام، در فراق فرزندش یوسف، شکیبایی ورزید تا حدی که نزدیک بود از ناراحتی و اندوه جان دهد، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز در مرگ یگانه پسرش، سوگوار شد.

۱۳-۴-۱-۶- دوراندهی

﴿۵۵۵۶﴾ چون صبرمحکم شود دین خالص شود و اندوه برود و بی تابی به تأخیر بیفتد و نیکی زنده شود و اجر بزرگ باشد و پیروزی پدید آید و سستی برود.

﴿۵۵۵۷﴾ دوراندهی و فضیلت در صبر است.

﴿۵۵۵۸﴾ با صبر دوراندهی تقویت می شود.

۱۴-۴-۱-۶- حلم و بردباری

﴿۵۵۵۹﴾ حلیم کسی است که در برابر آنچه بر او وارد می شود، شکیبایی ورزد.

﴿۵۵۶۰﴾ خود را برای شکیبایی آماده ساز تا به بردباری برسی.

۱۵-۴-۱-۶- آراستن خود به اخلاق الهی

﴿۵۵۶۱﴾ خدا به داود گفت: اخلاق خود را مانند اخلاق من کن. من بسیار شکیبایم و

انسان شکیبا و صابر اگر در حال صبر بمیرد، شهید مرده است و اگر زنده بماند با عزت زندگی خواهد کرد. بدانید که خویشتن داری در مقابل آنچه مورد علاقه است، سرلوحه‌ی

پیروزی و شکیبایی بر محنت‌ها، سرلوحه‌ی فرج و گشایش است.

۱۶-۴-۱-۶- درک و دریافت حق و حقیقت

﴿۵۵۶۲﴾ حق، حاصل نمی شود، مگر به کوشش و شکیبایی.

۱۷-۴-۱-۶- دین

﴿۵۵۶۳﴾ ای مردم، صبر پیشه کنید، زیرا هرکس صبر ندارد دین ندارد.

﴿۵۵۶۴﴾ صبر برای دین، یاور خوبی است و اگر صبر مرد بود، مرد صالحی بود.

۱۸-۴-۱-۶- بی تابی نکردن

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٥٦٥﴾ السَّجَادُ الْكَلْبِيُّ: مَا مِنْ جُرْعَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ جُرْعَتَيْنِ جُرْعَةٍ غَيِظٍ يَرُدُّهَا مُؤْمِنٌ بِحِلْمٍ وَجُرْعَةٍ جَزَعٍ يَرُدُّهَا مُؤْمِنٌ بِصَبْرٍ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٥٢
١٩-٤-١-٦- الزُّهْدُ

﴿٥٥٦٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى الشَّوْقِ وَالْإِشْفَاقِ وَالزُّهْدِ وَالتَّوَقُّبِ؛
بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٨٩
٢٠-٤-١-٦- السَّكِينَةُ

﴿٥٥٦٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: فَاصْبِرُوا نَزَلَتْ عَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ وَتَبَيَّنَ اللَّهُ بِالْيَقِينِ؛ الكافي ج: ٥
ص: ٤١
٢١-٤-١-٦- السِّيَاسَةُ

﴿٥٥٦٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ سَاسَ نَفْسَهُ بِالصَّبْرِ عَلَى جَهْلِ النَّاسِ صَلَحَ أَنْ يَكُونَ سَائِسًا؛
شرح نهج البلاغة ج: ٢٠ ص: ٣١٨
٢٢-٤-١-٦- الشَّوْقُ

﴿٥٥٦٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى الشَّوْقِ وَالْإِشْفَاقِ وَالزُّهْدِ وَالتَّوَقُّبِ؛
بحار الأنوار ج: ٦٩ ص: ٨٩
٢٣-٤-١-٦- الصَّدَقُ

﴿٥٥٧٠﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: مَنْ رَضِيَ بِقَضَائِي وَشَكَرَ نِعْمَائِي وَصَبَرَ عَلَى بَلَائِي كَتَبْتُهُ فِي الصَّدِيقِينَ
عِنْدِي؛ بحار الأنوار ج: ٨٨ ص: ٢٢٥
٢٤-٤-١-٦- الصَّوَابُ

﴿٥٥٧١﴾ امير المؤمنين عليه السلام:

صَبَرْتُ عَلَى مُرِّ الْأُمُورِ كَرَاهَةً وَأَيَّقَنْتُ فِي ذَاكَ الصَّوَابِ مِنَ الْأَمْرِ

بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٩٨

٢٥-٤-١-٦- الطَّاعَةُ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۵۶۵﴾ هیچ جرعه‌ای نزد خدا از این دو جرعه محبوب‌تر نیست: جرعه‌ی خشمی که مؤمن آن را با بردباری خاموش کند؛ و جرعه‌ی بی‌تابی که مؤمن آن را با شکیبایی رد کند.

۱۹-۴-۱-۶- زهد

﴿۵۵۶۶﴾ صبر چهار شعبه دارد: شوق و ترس و زهد و مراقبت یا انتظار.

۲۰-۴-۱-۶- آرامش

﴿۵۵۶۷﴾ شکیبا باشید که آرامش و وقار برایتان به ارمغان خواهد آورد و خدا یقینتان را پایدار کند.

۲۱-۴-۱-۶- اداره‌ی امور

﴿۵۵۶۸﴾ هر که نفس خود را با شکیبایی بر چهل مردم مدیریت کند، شایستگی مدیریت را داراست.

۲۲-۴-۱-۶- شوق و اشتیاق

﴿۵۵۶۹﴾ صبر چهار شعبه دارد: شوق و ترس و زهد و مراقبت یا انتظار.

۲۳-۴-۱-۶- صداقت و راستگویی

﴿۵۵۷۰﴾ هر کس به قضای من راضی باشد و نعمت‌هایم را شکر و بر بلایم صبر کند، نام او را نزد خودم در زمره‌ی صدیقین می‌نویسم.

۲۴-۴-۱-۶- درستی و آگاهی

﴿۵۵۷۱﴾ در برابر تلخی‌ها و سختی‌های امور، با اکراه شکیبایی کردم؛ و یقین دارم این کار به صحت نزدیک‌تر است.

۲۵-۴-۱-۶- طاعت و فرمان‌برداری

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٥٧٢﴾ أَحْكُمُوا غَرَى طَاعَتِكَ وَاسْتَبْشَرُوا بِنِعْمَتِكَ وَانْتَظَرُوا رَوْحَكَ وَعَظَّمُوا جَلَالَكَ وَ
سَدَّدُوا عُقُودَ حَقِّكَ بِمَوَالِيَتِهِمْ مَنْ وَالَاكَ وَمُعَادَاتِهِمْ مَنْ عَادَاكَ وَصَبْرِهِمْ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ فِي
مَحَبَّتِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٨٦ ص: ٣٣٨

٢٦-٤-١-٦- العيادة

﴿٥٥٧٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْجَزَعُ [الْفَزَعُ] عِنْدَ الْمُصِيبَةِ يَزِيدُهَا وَالصَّبْرُ عَلَيْهَا يُبِيدُهَا؛
غرر الحكم ص: ٢٦٢

٢٧-٤-١-٦- عزائم الأمور

﴿٥٥٧٤﴾ الصادق عليه السلام: طَلَبْتُ عَزَائِمَ الْأُمُورِ فَوَجَدْتُهَا فِي الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢
ص: ١٧٣

٢٨-٤-١-٦- المروءة

﴿٥٥٧٥﴾ الصادق عليه السلام: كَمَالُ الْأَدَبِ وَالْمَرْوَةِ فِي سَبْعِ خِصَالٍ الْعَقْلُ وَالْحِلْمُ وَالصَّبْرُ وَالرِّفْقُ وَ
الصَّمْتُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ وَالْمُدَارَاةُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٩ ص: ٣٨

﴿٥٥٧٦﴾ الرسول الله: ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ فَقَدْ تَمَّتْ مَرْوَةٌ مِنْهُ مَنْ تَفَقَّهَ فِي دِينِهِ وَاقْتَصَدَ فِي
مَعِيشَتِهِ وَصَبَرَ عَلَى النَّائِبَةِ إِذَا نَابَتْهُ؛ معدن الجواهر ص: ٣٢

﴿٥٥٧٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا يَتِمُّ مَرْوَةُ الرَّجُلِ حَتَّى يَتَفَقَّهَ فِي دِينِهِ وَيَقْتَصِدَ فِي مَعِيشَتِهِ وَ
يَصْبِرَ عَلَى النَّائِبَةِ إِذَا نَزَلَتْ بِهِ وَيَسْتَعْذِبَ مَرَارَةَ إِخْوَانِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ٦٣

﴿٥٥٧٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ صَبَرَ عَلَى شَهْوَتِهِ تَنَاهَى فِي الْمَرْوَةِ؛ غرر الحكم ص: ٢٥٩
٢٩-٤-١-٦- المعرفة

﴿٥٥٧٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَى تَبَصُّرَةِ الْفِطْنَةِ وَتَأَوُّلِ الْحِكْمَةِ وَ
مَعْرِفَةِ الْعِبَرَةِ وَسُنَّةِ الْأَوَّلِينَ؛ كتاب سليم بن قيس ص: ٦١٣

﴿٥٥٨٠﴾ السجاد عليه السلام: فَلَيْسَ يَعْرِفُ تَصَرُّفَ أَيَّامِهَا وَتَقَلُّبَ حَالَاتِهَا وَعَاقِبَةَ ضَرَرِ فِتْنَتِهَا إِلَّا مَنْ
عَصَمَ اللَّهَ وَنَهَجَ سَبِيلَ الرُّشْدِ وَسَلَكَ طَرِيقَ الْقَصْدِ ثُمَّ اسْتَعَانَ عَلَى ذَلِكَ بِالزُّهْدِ فَكَرَّرَ الْفِكْرَ وَ
انْعَظَ بِالصَّبْرِ فَازْدَجَرَ؛ الكافي ج: ٨ ص: ١٤

٣٠-٤-١-٦- النبيل

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۵۷۲﴾ دستگیره‌ی اطاعت و فرمانبری از تو را محکم کردند. با نعمت شادمانند و منتظر گشایش تو هستند و جلال و شوکت را بزرگ می‌شمارند و پیمان‌های حق تو را با دوستی با دوستان و دشمنی با دشمنان و شکیبایی بر آنچه در راه دوستی تو بر سرشان می‌آید، استوار کردند.

۶-۱-۴-۲۶- عبادت

﴿۵۵۷۳﴾ زاری به‌هنگام مصیبت، مصیبت را بیشتر می‌کند و صبر بر آن، مصیبت را نابود می‌کند.

۶-۱-۴-۲۷- کارهای مهم

﴿۵۵۷۴﴾ جویای کارهای سخت و بزرگ شدم، آن را در شکیبایی و صبر یافتم.

۶-۱-۴-۲۸- جوانمردی

﴿۵۵۷۵﴾ کمال ادب و جوانمردی در هفت چیز است: عقل و بردباری و شکیبایی و نرمی و سکوت و اخلاق خوش و مدارا.

﴿۵۵۷۶﴾ سه چیز است که در هرکس باشد مروت او به مرتبه‌ی تمام و کمال رسیده است: معرفت عمیق به معارف دین و میانه‌روی در مخارج زندگی و صبر بر امور ناگوار و سختی‌های نازله، آن‌گاه که وارد شود.

﴿۵۵۷۷﴾ جوانمردی شخص کامل نمی‌شود مگر اینکه دینش را بشناسد و در مخارج زندگی متعادل باشد و بر حوادث ناگوار صبر کند و از گرفتاری برادران در رنج باشد.

﴿۵۵۷۸﴾ هرکه در مقابل خواهش نفس خود خویشتن‌داری کند، به درجه‌ی پایانی مروت و آدمیت رسیده است.

۶-۱-۴-۲۹- شناخت

﴿۵۵۷۹﴾ صبر بر چهار شعبه است: آگاهی بر ذکاوت، تأویل و تبیین حکمت، شناخت عبرت‌ها، روش پیشینیان.

﴿۵۵۸۰﴾ به گردش روزگار و دگرگونی حالات و عاقبت زیان فتنه‌ی دنیا جز کسی که خداوند او را نگاه داشته و راه رشد را پیموده و در میانه‌روی و تعادل گام نهاده پی نمی‌برد و او کسی است که علیه همه‌ی این‌ها از زهد یاری جسته است. چنین کسی پیوسته اندیشه‌ی خود را تکرار و مرور نموده و از امور مشابه اندرز گرفته است.

۶-۱-۴-۳۰- شرافت

(۱۴۷.)

نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر

﴿۵۵۸﴾ هرکه صبر و قناعت بر تن کند، عزیز گشته و بلندمرتبه می شود.

۳۱-۴-۱-۶-یقین

﴿۵۵۸۲﴾ شکبیا باشید که آرامش و وقار برایتان به ارمان خواهد آورد و خدا یقینتان را پایدار کند.

۲-۶- نتایج نداشتن صبر و سستی در کسب آن

۱-۲-۶. نتایج سلبی صبر نداشتن

۱-۱-۲-۶- از دست دادن دوستان

﴿۵۵۸۳﴾ زودرنج، بداخلاق و کم‌صبر نباش، که با این صفات، هیچ رفیقی برایت نمی‌ماند.

۲-۱-۲- محرومیت از داشتن نزدیکان و خویشاوندان

﴿۵۵۸۴﴾ خودپسند و بداخلاق و کم‌صبر نباش، که با این سه صفت، هیچ رفیقی برایت نمی‌ماند و دائماً باید از مردم دور باشی.

۳-۱-۲-۶- نداشتن رزق و روزی حلال

﴿۵۵۸۵﴾ بنده، با ترک کردن شکیبایی، از روزی حلالش محروم می‌شود و بر آنچه برایش تقدیر شده نیز افزوده نمی‌شود.

﴿۵۵۸۶﴾ پس، از خدای بزرگ بترسید و در تلاش برای کسب مال و روزی، اعتدال را رعایت کنید (و همه‌ی وقت خود را صرف آن نکنید) و مبدا دیرشدن دریافت روزی، شما را بر آن دارد که آن را از راهی آمیخته با معصیت، طلب کنید. که خداوند متعال روزی را میان بندگان خود به صورت حلال تقسیم کرده است نه حرام، پس هرکس از خدا بترسد و شکبیا باشد، خدا روزی او را از راه حلال به او خواهد رساند و هرکس بی‌حیایی کند و شتاب ورزد و آن را از غیر حلال به دست آورد، هم از روزی حلال او کاسته خواهد شد و هم روز قیامت، باید حساب آن را پس بدهد.

۴-۱-۲-۶- طرحشدن

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٥٨٧﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ لَا يَقْضِي حَقَّ الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ حُرِمَ قَضَاءُ الشُّكْرِ فِي النِّعْمَاءِ كَذَلِكَ مَنْ لَا يُؤَدِّي حَقَّ الشُّكْرِ فِي النِّعْمَاءِ يُحْرَمُ عَنْ قَضَاءِ الصَّبْرِ فِي الْبَلَاءِ وَمَنْ حُرِمَ هُمَا فَهُوَ مِنْ الْمَطْرُودِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٣٩

٥-١-٢-٦- الخبيثة

﴿٥٥٨٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَا خَابَ مَنْ لَزِمَ الصَّبْرَ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

﴿٥٥٨٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِرَجُلٍ كَيْفَ أَنْتُمْ فَقَالَ نَرْجُو وَنَخَافُ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَنْ رَجَا شَيْئًا طَلَبَهُ وَمَنْ خَافَ شَيْئًا هَرَبَ مِنْهُ مَا أَذْرَى مَا خَوْفُ رَجُلٍ عَرَضَتْ لَهُ شَهْوَةٌ فَلَمْ يَدْعُهَا لِمَا خَافَ مِنْهُ وَمَا أَذْرَى مَا رَجَاءُ رَجُلٍ نَزَلَ بِهِ بَلَاءٌ فَلَمْ يَصْبِرْ عَلَيْهِ لِمَا يَرْجُو؛ بحار الأنوار ج: ٧٥

ص: ٥١

٦-١-٢-٦- المنع

﴿٥٥٩٠﴾ لَا تَمْنَعْنِي لِقَلَّةِ صَبْرِي؛ بحار الأنوار ج: ٩٢ ص: ٣٦١

٧-١-٢-٦- إزالة النعمة

﴿٥٥٩١﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَا ظَاهَرَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ النِّعَمَ حَتَّى ظَاهَرَ عَلَيْهِ مَثُونَةُ النَّاسِ فَمَنْ صَبَرَ لَهُمْ وَقَامَ بِشَأْنِهِمْ زَادَهُ اللَّهُ فِي نِعَمِهِ عَلَيْهِ عِنْدَهُمْ وَمَنْ لَمْ يَصْبِرْ لَهُمْ وَلَمْ يَقُمْ بِشَأْنِهِمْ أزالَ اللَّهُ عِزَّ وَجَلَّ عَنْهُ تِلْكَ النِّعْمَةُ؛ الكافي ج: ٤ ص: ٣٧

٢-٢-٦- نتائج الإيجابية لعدم الصبر

١-٢-٢-٦- الألم، الهرم، إتهام الجسد، الظلمة والوحشة

١-١-٢-٢-٦- الألم

﴿٥٥٩٢﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَقَدْ كَانَ يَجِدُ مِنَ الْآلِمِ مَا لَا صَبْرَ لَهُ مَعَهُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٣ ص: ٣٠٥

٢-١-٢-٢-٦- الهرم

﴿٥٥٩٣﴾ الباقر عليه السلام: صَبَرَ عَلَيْهَا مَخَافَةً أَنْ يُبْتَلَى بِبَلَاءٍ لَا صَبْرَ لَهُ عَلَيْهِ فَهَرَمَتْهُ؛ بحار الأنوار

ج: ١٤ ص: ٤٩٠

٣-١-٢-٢-٦- إتهام الجسد

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۵۸۷﴾ آن که حق صبر و خویشن‌داری در بلا را به جا نیاورد، از پاداش شکر نعمت محروم می‌ماند. و همچنین آن که شکر نعمت را ادا ننماید، از پاداش صبر بر بلا محروم می‌ماند. و آن که از این دو محروم شود، در درگاه الهی از رانده‌شدگان به حساب می‌آید.

۵-۱-۲-۶- نامیدی

﴿۵۵۸۸﴾ کسی که با صبر همراه باشد، نومید نمی‌شود.

﴿۵۵۸۹﴾ امام علیه السلام به مردی فرمود: در چه حالید؟ پاسخ داد: هم امیدواریم، هم می‌ترسیم. فرمود: هر که امید چیزی را داشته باشد در جستجوی آن برمی‌آید و هر که از چیزی بترسد از آن فرار می‌کند. من درک نمی‌کنم چگونه ممکن است شخصی بترسد ولی وقتی برایش شرایط رسیدن به خواسته‌های نفسانی از طریق حرام فراهم می‌شود آن را به خاطر ترسش ترک نکند و نیز چگونه ممکن است کسی امیدوار باشد ولی وقتی دچار بلا و گرفتاری می‌شود به خاطر امیدوی که دارد، سختی‌های آن را تحمل نکند

۶-۱-۲- ممنوعیت

﴿۵۵۹۰﴾ خدایا به خاطر بی‌صبری‌ام، عطایات را از من دریغ مکن.

۷-۱-۲-۶- از بین رفتن نعمت‌ها

﴿۵۵۹۱﴾ خداوند نعمت خود را بر بنده‌اش ظاهر نخواهد ساخت مگر اینکه بار زحمات مردم را برعهده‌ی او قرار دهد. پس هر که آن را تحمل کند و اقدام به رفع حاجات ایشان کند، خداوند نعمت‌هایش را بر او زیاد می‌کند. ولی اگر صبر نکند و نتواند خوب از عهده‌اش برآید آن نعمت را از او می‌ستانند.

۲-۲-۶- نتایج ایجابی صبر نداشتن

۱-۲-۲-۶- درد، پیری، از بین رفتن جسم، ظلمت، وحشت

۱-۱-۲-۲-۶- درد

﴿۵۵۹۲﴾ آن قدر درد او را دربرگرفت که تاب تحمل نداشت.

۲-۱-۲-۲-۶- پیری

﴿۵۵۹۳﴾ این مصیبت را تحمل می‌کند از ترس اینکه مبادا به بلایی دچار شود که نتواند تحمل کند و این مصیبت او را پیر کرده است.

۳-۱-۲-۲-۶- از بین رفتن جسم

(१५७५)

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۵۹۴﴾ صبر برای ایمان، مانند سر برای بدن است و هنگامی که سر بریده شود، بدن منهدم شده و نابود می‌شود.

۴-۱-۲-۲-۶- طولانی شدن بیماری

﴿۵۵۹۵﴾ هر که سختی پرهیز غذایی را تحمل نکند، بیماری او به درازا می‌کشد.

۵-۱-۲-۲-۶- ظلمت و وحشت

﴿۵۵۹۶﴾ صبر، نور و صفای باطن آدمی را ظاهر می‌کند و جزع و بی‌تابی نیز ظلمت و وحشت باطن آدمی را آشکار می‌سازد.

۶-۱-۲-۲-۶- مصیبت و سختی

﴿۵۵۹۷﴾ صبر بر مصیبت، مصیبتی است بر ملامت‌کننده؛ و بی‌تابی بر آن مصیبت، مصیبت دومی است که به واسطه‌ی ازدست‌رفتن ثواب پدید می‌آید؛ و این ازدست‌دادن ثواب بزرگ‌ترین مصیبت‌هاست.

﴿۵۵۹۸﴾ کراهت و ناراحتی از پیشامدها، موجب زیادتی مصیبت خواهد شد. چون ناراضایی باعث فوت اجر و پاداش است، که خود مصیبت دیگری است. علاوه بر این، احساس ناراحتی، موجب حزن و اندوه قلبی است، که خود مصیبت بزرگی است و از این جهت گفته شده است. مصیبت صبرکننده یکی، ولی مصیبت کسی که بی‌تابی می‌کند دو تاست. بلکه با کمی دقت می‌توان گفت مصیبتش چهارتاست؛ ۱ - مصیبت اصلی ۲ - ازدست‌دادن اجر و پاداش ۳ - ناراحتی و غصه و اندوه قلبی ۴ - شماتت و سرزنش دشمنان.

﴿۵۵۹۹﴾ زاری به‌هنگام مصیبت، مصیبت را بیشتر می‌کند و صبر بر آن، مصیبت را نابود می‌کند.

﴿۵۶۰۰﴾ مصیبتِ نداشتن صبر، از بین دو مصیبت، مصیبت بزرگتر است.

﴿۵۶۰۱﴾ مصیبتِ نداشتن صبر، عظیم‌ترین مصیبت‌هاست.

﴿۵۶۰۲﴾ مصیبت برای کسی که صبر پیشه می‌کند یکی است و برای کسی که زاری می‌کند دو

تاست (یکی خود مصیبت و دیگری مصیبت بی‌تابی و نگرانی).

۱-۱-۲-۲-۶- افزایش مصیبت‌ها و سختی‌ها

﴿۵۶۰۳﴾ زاری به‌هنگام مصیبت، مصیبت را بیشتر می‌کند و صبر بر آن، مصیبت را نابود می‌کند.

۷-۱-۲-۲-۶- شدت و سختی

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٦٠٤﴾ الكاظم عليه السلام: إِنَّ الْبَدَنَ إِذَا صَحَّ أَشِيرَ وَ بَطَرَ فَإِذَا اغْتَلَّ ذَهَبَ ذَلِكَ عَنْهُ فَإِنْ صَبَرَ جُعِلَ كَفَّارَةً لِمَا قَدْ أَذْنَبَ وَ إِنْ لَمْ يَصْبِرْ جَعَلَهُ وَبَالًا عَلَيْهِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦٥

٨-١-٢-٢-٦- الشدة

﴿٥٦٠٥﴾ الرسول الله عليه السلام: فَبَكَى وَ بَكَى عَلَى عليه السلام ثُمَّ قَالَ عَلَى عليه السلام مَا الَّذِي أَبْكََاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَبْكَى لَضَعَائِنَ فِي صُدُورِ قَوْمٍ لَنْ تَبْدُوَ لَكَ إِلَّا مِنْ بَعْدِي قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ أَصْنَعُ قَالَ تَصْبِرُ فَإِنْ لَمْ تَصْبِرْ تَلْقَ جَهْدًا وَ شِدَّةً قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ تَخَافُ فِيهَا هَلَاكَ دِينِي قَالَ بَلْ فِيهَا حَيَاةُ دِينِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ٤

١-٨-١-٢-٢-٦- استمرار الشدة

﴿٥٦٠٦﴾ المجتبی عليه السلام: إِنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ انْتَزَمَ الرُّكْنَ فَقَالَ إِلَهِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَمْ تَجِدْنِي شَاكِرًا وَ ابْتَلَيْتَنِي فَلَمْ تَجِدْنِي صَابِرًا فَلَا أَنْتَ سَلَبْتَ النِّعْمَةَ بِتَرْكِ الشُّكْرِ وَ لَا أَنْتَ أَدَمْتَ الشَّدَّةَ بِتَرْكِ الصَّبْرِ إِلَهِي مَا يَكُونُ مِنَ الْكَرِيمِ إِلَّا الْكَرَمُ؛ بحار الأنوار ج: ٩٦ ص: ١٩٧

٩-١-٢-٢-٦- التعب

﴿٥٦٠٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الْجَزَعُ أَتَعَبٌ مِنَ الصَّبْرِ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٤٥

١٠-١-٢-٢-٦- الجهد

﴿٥٦٠٨﴾ الرسول الله عليه السلام: فَبَكَى وَ بَكَى عَلَى عليه السلام ثُمَّ قَالَ عَلَى عليه السلام مَا الَّذِي أَبْكََاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَبْكَى لَضَعَائِنَ فِي صُدُورِ قَوْمٍ لَنْ تَبْدُوَ لَكَ إِلَّا مِنْ بَعْدِي قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ أَصْنَعُ قَالَ تَصْبِرُ فَإِنْ لَمْ تَصْبِرْ تَلْقَ جَهْدًا وَ شِدَّةً قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ تَخَافُ فِيهَا هَلَاكَ دِينِي قَالَ بَلْ فِيهَا حَيَاةُ دِينِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٤١ ص: ٤

١١-١-٢-٢-٦- الحزن

١-١١-٢-٢-٦- كثرة الحزن

﴿٥٦٠٩﴾ فى التوراة: إِذَا وَهَنَ الصَّبْرُ وَهَنَ الدِّينُ وَ كَثُرَ الْحُزْنُ وَ رَهَقَ الْجَزَعُ وَ أُمِيتَتِ الْحَسَنَةُ وَ ذَهَبَ الْأَجْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

٣-١١-٢-٢-٦- حزن الصديق

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۶۰۴﴾ بدن انسان، اگر سلامت باشد سرمستی می‌کند و اگر بیمار شود آن سرمستی از او گرفته می‌شود و اگر بر آن بیماری شکیبایی ورزد، کفاره‌ی گناهانش قرار داده می‌شود و اگر صبر و شکیبایی نکند برای او سخت‌تر و بدفراجام‌تر می‌شود.

۸-۱-۲-۲-۶- سختی

﴿۵۶۰۵﴾ پیامبر گریست و علی نیز گریه کرد. سپس علی گفت: ای پیامبر خدا چرا گریه می‌کنی؟ فرمود: برای آن بغض و کینه‌هایی که از تو در سینه‌ی گروهی پنهان است و آن‌ها را اظهار نمی‌کنند مگر بعد از من. فرمود: ای رسول خدا صلاح می‌دانید چه کار بکنم؟ فرمود: صبر کن و اگر صبر نکنی با سختی روبرو می‌شوی. فرمود: ای رسول خدا آیا می‌ترسید باعث از بین رفتن دینم شود، فرمود: بلکه بقای دینت در آن است.

۱-۸-۱-۲-۲-۶- دوام سختی

﴿۵۶۰۶﴾ حسن بن علی بن ابی‌طالب به رکن خانه‌ی خدا دست آویخت و ملتزم شد و گفت: خدایا تو به من نعمت دادی و مرا (آن‌چنان که حق توست) شکرگزار نیافتی، بلایم دادی و مرا شکیبا نیافتی. ولی به خاطر ترک شکر، نعمت را از من پس‌نگرفتی و به خاطر ناشکیبایی‌ام سختی را تداوم بخشیدی. خدایا، از بخشنده جز بخشش انتظار نمی‌رود.

۹-۱-۲-۲-۶- خستگی

﴿۵۶۰۷﴾ جزع و ناشکیبایی رنج‌آورتر از صبر است.

۱۰-۱-۲-۲-۶- تلاش

﴿۵۶۰۸﴾ پیامبر گریست و علی نیز گریه کرد. سپس علی گفت: ای پیامبر خدا چرا گریه می‌کنی؟ فرمود: برای آن بغض و کینه‌هایی که از تو در سینه‌ی گروهی پنهان است و آن‌ها را اظهار نمی‌کنند مگر بعد از من. فرمود: ای رسول خدا صلاح می‌دانید چه کار بکنم؟ فرمود: صبر کن و اگر صبر نکنی با سختی روبرو می‌شوی. فرمود: ای رسول خدا آیا می‌ترسید باعث از بین رفتن دینم شود، فرمود: بلکه بقای دینت در آن است.

۱۱-۱-۲-۲-۶- حزن و اندوه

۱-۱۱-۱-۲-۲-۶- زیادشدن حزن

﴿۵۶۰۹﴾ چون شکیبایی سست شود، دین نیز سست شود و اندوه و بی‌تابی افزون شود و نیکی بمیرد و اجری نماند.

۲-۱۱-۱-۲-۲-۶- اندوه و ناراحتی دوست

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٦١٠﴾ الرسول ﷺ: سِئِلَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ السَّكَلِيُّ عَنِ الصَّبْرِ الْجَمِيلِ فَقَالَ شَيْءٌ لَا شَكْوَى فِيهِ ثُمَّ قَالَ وَمَا فِي الشَّكْوَى مِنَ الْفَرْجِ فَإِنَّمَا هُوَ يَحْزَنُ صَدِيقَكَ وَيَفْرَحُ عَدُوَّكَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

١٢-١-٢-٢-٦- الفراقُ

﴿٥٦١١﴾ قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأَتُبْتُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا - الكهف ٧٨

٢-٢-٢-٦- العجزُ، الهلاكةُ، التضييعُ، التفطُرُ، الخذلانُ

١-٢-٢-٢-٦- العجزُ

﴿٥٦١٢﴾ الباقر السَّكَلِيُّ: مَنْ لَا يُعِدُّ الصَّبْرَ لِنَوَائِبِ الدَّهْرِ يَعْجِزُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٣

٢-٢-٢-٦- الهلاكةُ

﴿٥٦١٣﴾ امير المؤمنين السَّكَلِيُّ: مَنْ لَمْ يُنْجِهِ الصَّبْرُ أَهْلَكَهُ الْجَزَعُ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٦٤

﴿٥٦١٤﴾ الصادق السَّكَلِيُّ: إِصْبِرُوا فَإِنَّهُ مَنْ لَمْ يَصْبِرْ أَهْلَكَهُ الْجَزَعُ وَأَمَّا هَلَاكُهُ فِي الْجَزَعِ أَنَّهُ إِذَا

جَزَعَ لَمْ يُوجَرْ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٤٦

﴿٥٦١٥﴾ الحسن السَّكَلِيُّ: هَلَكَ النَّاسُ ثَلَاثًا بِقَوْلٍ وَلَا فِعْلٍ وَمَعْرِفَةٍ وَلَا صَبْرٍ وَوَصْفٍ وَلَا صِدْقٍ

وَوَعْدٍ وَلَا وَفَاءٍ؛ أعلام الدين ص: ١٣٦

﴿٥٦١٦﴾ الباقر السَّكَلِيُّ: وَاجْعَلِ الدُّنْيَا سَاعَةً مِنْ سَاعَتَيْنِ سَاعَةً مَضَتْ بِمَا فِيهَا فَلَسْتَ قَادِرًا عَلَى

رَدِّهَا وَ سَاعَةً آتِيَةً لَسْتُ عَلَى ثِقَةٍ مِنْ إِدْرَاكِهَا وَ السَّاعَةُ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا سَاعَةٌ عَمَلِكَ فَاجْتَهِدْ فِيهَا

لِنَفْسِكَ وَ اصْبِرْ فِيهَا عَنْ مَعَاصِي رَبِّكَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَقَدْ هَلَكْتَ؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٢٠

٣-٢-٢-٦- التضييعُ

﴿٥٦١٧﴾ الصادق السَّكَلِيُّ: لَا تُضَيِّعْنِي يَا سَيِّدِي لِقِلَّةِ صَبْرِي؛ بحار الأنوار ج: ٩٤ ص: ٣٦٦

٤-٢-٢-٦- التفطُرُ

﴿٥٦١٨﴾ الصادق السَّكَلِيُّ: لَوْ لَا أَنَّ الصَّبْرَ خُلِقَ قَبْلَ الْبَلَاءِ لَتَفَطَّرَ الْمُؤْمِنُ كَمَا تَتَفَطَّرُ الْبَيْضَةُ عَلَى

الصَّافَا؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٢

٥-٢-٢-٦- وهنُ الدينِ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۶۱۰﴾ از محمد بن علی علیه السلام سؤال شد صبر جمیل چیست؟ فرمود: صبری که در آن شکایت نباشد؛ و بعد فرمود: شکایت گشایشی در کارها ایجاد نمی‌کند، شکایت و بی‌تابی دوست را محزون و دشمن را خوشحال می‌کند.

۱۲-۱-۲-۲-۶ جدایی

﴿۵۶۱۱﴾ او گفت: " اینک زمان جدایی من و تو فرارسیده؛ اما به‌زودی راز آنچه را که نتوانستی در برابر آن صبر کنی، به تو خبر می‌دهم.

۲-۲-۲-۲-۶ ناتوانی، هلاکت، نابودکردن، شکاف برداشتن، خواری

۱-۲-۲-۲-۶ ناتوانی

﴿۵۶۱۲﴾ کسی که از قبل برای مصیبت‌های روزگار صبر مهیا نکند، کم می‌آورد و ناتوان می‌شود.

۲-۲-۲-۲-۶ هلاکت

﴿۵۶۱۳﴾ هر که را شکیبایی نرھاند، بی‌تابی تباهش گرداند.

﴿۵۶۱۴﴾ شکبیا باشید و بدانید هر کس صبر نکند بی‌تابی او را از پای در می‌آورد و اگر بی‌تابی کند، پاداشی نخواهد داشت.

﴿۵۶۱۵﴾ سه چیز مردم را هلاک می‌کند: سخن گفتن بدون عمل، شناختی بدون همراهی صبر، توصیفی غیرصادقانه و وعده‌ی وفا نشده.

﴿۵۶۱۶﴾ دنیا، یک لحظه از دو لحظه است، لحظه‌ی حال که می‌گذرد و تو قادر به برگرداندن آن نیستی و آینده‌ای که مطمئن نیستی آن را ببینی. لحظه‌ای که تو درآنی، لحظه‌ی کار و عمل توست. پس در لحظه‌ی حال، کوشا باش تا به نفع خودت کاری انجام دهی و همچنین در این لحظه، از گناهان خویشتن‌داری کن، که اگر چنین نکنی به‌واسطه‌ی انجام گناهان نابود می‌شوی.

۳-۲-۲-۲-۶ ضایع شدن

﴿۵۶۱۷﴾ خدایا مرا به خاطر ناشکیبایی و کم طاقتی‌ام ضایع نکن.

۴-۲-۲-۲-۶ شکافته شدن

﴿۵۶۱۸﴾ اگر چنین نبود که صبر پیش از بلا خلق شده باشد، بی‌شک مؤمن درهم می‌شکست، همچنانکه تخم مرغ از برخورد با سنگ درهم می‌شکند.

۵-۲-۲-۲-۶ سستی در دین

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٦١٩﴾ فى التوراة: إِذَا وَهَنَ الصَّبْرُ وَهَنَ الدِّينُ وَ كَثُرَ الْحُزْنُ وَ رَهِقَ الْجَنَاحُ وَ أُمِيتَتِ الْحَسَنَةُ وَ ذَهَبَ الْأَجْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩
٦-٢-٢-٢-٦-٦ - الخِذْلَانُ

﴿٥٦٢٠﴾ السجادة العلى: يَا مَنْ قَلَّ شُكْرِي عِنْدَ نِعْمَةٍ فَلَمْ يَحْرِمْنِي وَ عَجَزَ صَبْرِي عِنْدَ بَلِيَّتِي فَلَمْ يَخْذَلْنِي؛ بحار الأنوار ج: ٩١ ص: ١٦٩

﴿٥٦٢١﴾ السجادة العلى: يَا مَنْ قَلَّ عِنْدَ نِعْمَتِهِ شُكْرِي فَلَمْ يَحْرِمْنِي وَ قَلَّ عِنْدَ بَلَائِهِ صَبْرِي فَلَمْ يَخْذَلْنِي؛ بحار الأنوار ج: ٤٦ ص: ١٢٢

﴿٥٦٢٢﴾ امير المؤمنين العلى: يَا مَنْ قَلَّ صَبْرِي عِنْدَ بَلَائِهِ فَلَمْ يَخْذَلْنِي؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٩٠

﴿٥٦٢٣﴾ السجادة العلى: يَا مَنْ قَلَّ عِنْدَ بَلِيَّتِهِ صَبْرِي فَلَمْ يَخْذَلْنِي؛ بحار الأنوار ج: ٤٦ ص: ١٢٢
٧-٢-٢-٢-٦-٦ - ذَلَّةُ الْجَهْلِ

﴿٥٦٢٤﴾ الرسول الله: مَنْ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى ذُلِّ التَّعَلُّمِ سَاعَةً بَقِيَ فِي ذُلِّ الْجَهْلِ أَبَدًا؛ بحار الأنوار ج: ١ ص: ١٧٧

٣-٢-٢-٦-٦ - الْحَسْرَةُ، النَّدَامَةُ، الشَّمَاتَةُ، الْمَدَمَةُ، فَرَحُ الْعَدُوِّ ...
١-٢-٢-٦-٦ - الْحَسْرَةُ

﴿٥٦٢٥﴾ السجادة العلى: فَصَبِرُوا أَيَّامًا قُصَارَى لَطُولِ الْحَسْرَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٣٩

٢-٢-٢-٦-٦ - النَّدَامَةُ

﴿٥٦٢٦﴾ امير المؤمنين العلى: اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَ اصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ لَا تُعَاجِلُوا الْأَمْرَ قَبْلَ بُلُوغِهِ فَتَنْدَمُوا؛ بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١٠٠

٣-٢-٢-٦-٦ - الشَّمَاتَةُ

﴿٥٦٢٧﴾ الرسول الله: أَنَّ يُونُسَ بْنِ مَتَّى العلى: بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى قَوْمِهِ وَ هُوَ ابْنُ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَ كَانَ رَجُلًا يَغْتَرِيهِ الْحِدَّةُ وَ كَانَ قَلِيلَ الصَّبْرِ عَلَى قَوْمِهِ وَ الْمُدَارَاةَ لَهُمْ عَاجِزًا عَمَّا حُمِّلَ مِنْ ثِقَلِ حَمَلٍ أَوْفَارِ النُّبُوَّةِ وَ أَغْلَامِهَا وَ أَنَّهُ يُفْسَخُ تَحْتَهَا كَمَا يُفْسَخُ الْجَدْعُ تَحْتَ حِمْلِهِ وَ أَنَّهُ أَقَامَ فِيهِمْ يَدْعُوهُمْ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۶۱۹﴾ چون شکیبایی سست شود، دین نیز سست شود و اندوه و بی‌تابی افزون شود و نیکی بمیرد و اجری نماند.

۶-۲-۲-۲-۶ خواری

﴿۵۶۲۰﴾ ای خدایی که شکر من در برابر نعمتش اندک است ولی با این حال محروم نمی‌کند و ای خدایی که شکیبایی‌ام در برابر بلایش اندک است و او دست از یاری‌ام نمی‌کشد.

﴿۵۶۲۱﴾ پروردگارا چه بسیار نعمتی که به من ارزانی داشتی و سپاسگزاری من از تو در برابر آن اندک بود و تو مرا محروم نساختی. و چه بسا پیشامد ناگواری که مرا بدان مبتلا ساختی و شکیبایی من در برابرش ناچیز بود و تو مرا خوار نکردی.

﴿۵۶۲۲﴾ ای آن که شکیبایی‌ام در برابر بلایش اندک است، ولی او دست از یاری‌ام نکشیده است.

﴿۵۶۲۳﴾ ای آن که شکیبایی‌ام در برابر بلایش اندک است، ولی او دست از یاری‌ام نکشیده است.

۶-۲-۲-۲-۷ خواری و ذلت نادانی و جهل

﴿۵۶۲۴﴾ کسی که مدتی بر ذلت و خواری تعلم و آموختن، شکیبا نباشد، همیشه در ذلت جهل و نادانی باقی می‌ماند.

۶-۲-۲-۳ حسرت، سرزنش، بدگویی، شادی دشمن

۶-۲-۲-۳-۱ حسرت

﴿۵۶۲۵﴾ مدت کوتاهی را در دنیا صبر می‌کنند، به جای آن که در قیامت دچار حسرت و اندوه طولانی شوند.

۶-۲-۲-۳-۲ پشیمانی

﴿۵۶۲۶﴾ از خداوند طلب یاری کنید و صبر پیشه سازید، که خداوند، زمین خود را به بنده‌ی شایسته‌ی خود می‌سپارد و عاقبت نیک از آن پرهیزگاران است. پیش از رسیدن و آماده‌شدن مقدمات هر کار، شتاب م‌کنید که پشیمان می‌شوید.

۶-۲-۲-۳-۳ سرزنش

﴿۵۶۲۷﴾ خداوند یونس بن‌متی را در سی‌سالگی به‌سوی قومش مبعوث کرد و او مردی تندمزاج بود و در مقابل مردمانش کم‌حوصله و قدری ناشکیبا بود. از حمل بار سنگین نبوت ناتوان شده بود. او زیر بار مسؤولیت رسالتش، چون تحت فشاربودن درخت زیر بار محصولش، در فشار و در حال ازهم‌گسیختن بود. در میان قومش به پا خواست و سی و سه سال آن‌ها را به ایمان به خدا و

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، نَتَائِجُ قِلَّةِ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

إِلَى الْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَالتَّصَدِيقِ بِهِ وَاتِّبَاعِهِ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ سَنَةً فَلَمْ يُؤْمِنْ بِهِ وَلَمْ يَتَّبِعْهُ مِنْ قَوْمِهِ إِلَّا رَجُلَانِ اسْمُ أَحَدِهِمَا رُؤَيْلٌ وَاسْمُ الْآخَرِ تَنُوحًا وَكَانَ رُؤَيْلٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ الْعِلْمِ وَالنُّبُوَّةِ وَالْحِكْمَةِ وَكَانَ قَدِيمَ الصُّحْبَةِ لِيُونُسَ بْنِ مَتَّى مِنْ قَبْلِ أَنْ يَبْعَثَهُ اللَّهُ بِالنُّبُوَّةِ وَكَانَ تَنُوحًا رَجُلًا مُسْتَضْعَفًا عَابِدًا زَاهِدًا مُنْهَمِكًا فِي الْعِبَادَةِ وَلَيْسَ لَهُ عِلْمٌ وَلَا حُكْمٌ وَكَانَ رُؤَيْلٌ صَاحِبَ غَنَمٍ يَرْعَاهَا وَيَقْوَتُ مِنْهَا وَكَانَ تَنُوحًا رَجُلًا حَطَّابًا يَخْطُبُ عَلَى رَأْسِهِ وَيَأْكُلُ مِنْ كَسْبِهِ وَكَانَ لِرُؤَيْلٍ مَنْزِلَةٌ مِنْ يُونُسَ غَيْرُ مَنْزِلَةِ تَنُوحًا لَعَلَّ رُؤَيْلَ وَحِكْمَتَهُ وَقَدِيمَ صُحْبَتِهِ فَلَمَّا رَأَى يُونُسَ عليه السلام أَنَّ قَوْمَهُ لَا يُجِيبُونَهُ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِهِ ضَجَرَ وَعَرَفَ مِنْ نَفْسِهِ قِلَّةَ الصَّبْرِ فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى رَبِّهِ وَكَانَ فِيمَا شَكَا أَنْ قَالَ يَا رَبِّ إِنَّكَ بَعَثْتَنِي إِلَى قَوْمِي وَلِي ثَلَاثُونَ سَنَةً فَلَيْتَ فِيهِمْ أَذْغَوْهُمْ إِلَى الْإِيمَانِ بِكَ وَالتَّصَدِيقِ بِرِسَالَتِي وَأُخَوِّفُهُمْ عَذَابَكَ وَنَقِمَتَكَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ سَنَةً فَكَذَّبُونِي وَلَمْ يُؤْمِنُوا بِي وَجَحَدُوا بُيُوتِي وَاسْتَخَفُّوا بِرِسَالَتِي وَقَدْ تَوَاعَدُونِي وَخَفْتُ أَنْ يَقْتُلُونِي فَأَنْزَلَ عَلَيْهِمْ عَذَابَكَ فَإِنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ قَالَ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى يُونُسَ أَنْ فِيهِمُ الْحَمَلُ وَالْجَنِينُ وَالطِّفْلُ وَالشَّيْخُ الْكَبِيرُ وَالْمَرْأَةُ الضَّعِيفَةُ وَالْمُسْتَضْعَفُ الْمُهِينُ وَأَنَا الْحَكَمُ الْعَدْلُ سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي لَا أَعَذِّبُ الصَّغَارَ بِذُنُوبِ الْكِبَارِ مِنْ قَوْمِكَ وَهُمْ يَا يُونُسَ عِبَادِي وَخَلْقِي وَبَرِيَّتِي فِي بِلَادِي وَفِي عَيْلَتِي أَحِبُّ أَنْ أَتَانَاهُمْ وَأَرْفُقَ بِهِمْ وَأَنْتَظِرُ تَوْبَتَهُمْ وَإِنَّمَا بَعَثْتُكَ إِلَى قَوْمِكَ لِتَكُونَ حَيْطًا عَلَيْهِمْ تَعْطَفَ عَلَيْهِمْ بِالرَّحِمِ الْمَاسَةِ مِنْهُمْ وَتَانَاهُمْ بِرَأْفَةِ النُّبُوَّةِ وَتَصْبِرَ مَعَهُمْ بِأَحْلَامِ الرِّسَالَةِ وَتَكُونَ لَهُمْ كَهَيْئَةِ الطَّبِيبِ الْمُدَاوِي الْعَالِمِ بِمُدَاوَاةِ الدَّاءِ فَخَرَقَتْ بِهِمْ وَلَمْ تَسْتَعْمِلْ قُلُوبَهُمْ بِالرَّفْقِ وَلَمْ تَسْسُهِمْ بِسِيَاسَةِ الْمُرْسَلِينَ ثُمَّ سَأَلْتَنِي عَنْ سُوءِ نَظَرِكَ الْعَذَابَ لَهُمْ عِنْدَ قِلَّةِ الصَّبْرِ مِنْكَ وَعَبْدِي نُوحٌ كَانَ أَصْبَرَ مِنْكَ عَلَى قَوْمِهِ وَأَحْسَنَ صُحْبَةً وَأَشَدَّ تَأْنِيًا فِي الصَّبْرِ عِنْدِي وَأَبْلَغَ فِي الْعُذْرِ فَعَضِبْتُ لَهُ حِينَ غَضِبَ لِي وَأَجَبْتُهُ حِينَ دَعَانِي فَقَالَ يُونُسُ يَا رَبِّ إِنَّمَا غَضِبْتُ عَلَيْهِمْ فَيْكَ وَإِنَّمَا دَعَوْتُ عَلَيْهِمْ حِينَ عَصَوْكَ فَوَ عِزَّتِكَ لَا أَتَعْطَفُ عَلَيْهِمْ بِرَأْفَةِ أَبَدٍ وَلَا أَنْظُرُ إِلَيْهِمْ بِنَصِيحَةٍ شَفِيقٍ بَعْدَ كُفْرِهِمْ وَتَكْذِيبِهِمْ إِيَّايَ وَجَحَدِهِمْ بِبُيُوتِي فَأَنْزَلَ عَلَيْهِمْ عَذَابَكَ فَإِنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ أَبَدًا، بحار الأنوار ج: ١٤ ص: ٣٩٢

١-٣-٢-٢-٦- شماتة الأعْداء

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

پذیرش صدق رسالتش و پیروی از خود (به عنوان نبی) دعوت کرد. ولی هیچ کس به او ایمان نیاورد و از او پیروی نکرد جز دو مرد به نام‌های روبیل و تنوخا. روبیل، مردی حکیم و دانا و از خاندان نبوت بود و از دوستان قدیمی یونس بود، پیش از اینکه خداوند او را به پیامبری مبعوث کند و تنوخا مردی مستضعف و عابد و زاهد و حریص در عبادت و از دانش و حکمتی برخوردار نبود. روبیل گوسفندانی داشت و آنان را می‌چرانید و از این طریق، امرار معاش می‌کرد و تنوخا از طریق هیزم‌شکنی روزی‌اش را درمی‌آورد. روبیل به خاطر علم و حکمت و نیز دوستی قدیمی‌اش، نزد یونس، جایگاه و منزلتی فراتر از تنوخا داشت. وقتی یونس علیه السلام دید که قومش دعوت او را پاسخ نمی‌دهند و به او ایمان نمی‌آورند، به ستوه آمد و دانست که دیگر صبرش تمام شده است. نزد خدا شکایت کرد و گفت: ای خدای من، تو مرا به سوی قومت مبعوث کردی. من سی و سه سال در میانشان تأمل کردم و آن‌ها را به ایمان به تو و راست دانستن پیامبری‌ام دعوت کردم و آن‌ها را از عذاب و عقوبت ترساندم. ولی مرا تکذیب کردند و به من ایمان نیاورده و پیامبریم را انکار کردند. حال مرا تهدید کرده‌اند و می‌ترسم مرا بکشند. پس عذابت را بر آن‌ها نازل کن، چون آن‌ها قومی هستند که به تو ایمان نمی‌آورند. بعد از اینکه یونس علیه السلام برای قوم خود از درگاه الهی درخواست عذاب نمود، خداوند به او وحی کرد: ای یونس، در میان قومت نوزاد و طفل بی‌گناه و جنین متولد نشده و مردمان کهن سال و زنان ناتوان و ضعیف وجود دارند و من حاکمی عادل هستم و رحمتم بر غضبم سبقت گرفته و کودکان را به گناه بزرگسالان عذاب نمی‌کنم. زیرا آن‌ها بندگان من هستند، دوست دارم به آن‌ها مهلت بدهم و با آن‌ها مدارا کنم و منتظر توبه‌ی آن‌ها باشم. من تو را به سوی قومت مبعوث کردم تا آن‌ها را دربرگیری و با آن‌ها مهربانی کنی و با رأفت پیامبری با آنان همراهی کنی و به خاطر اهداف رسالت با آنان صبوری کرده، مانند پزشک معالج، درد آن‌ها را درمان کنی، اما تو بدخلقی کرده با آن‌ها مدارا نکردی و دل‌هایشان را با رفاقت جلب نکرده، به روش پیامبران مدیریت نکردی و اکنون به دلیل کم‌صبری و بدبینی، از من تقاضای عذاب می‌کنی. در حالی که بنده‌ی من نوح، از تو در برابر قومش صبورتر بود و مدت درازی با قوم خود مدارا نمود و برایشان دلیل و منطق می‌آورد و وقتی پس از سال‌ها دعوت، او را اجابت نکردند، غضبناک شد، من هم از غضب او به خشم آمدم و نفرین او را درباره‌ی عذاب قومش اجابت کردم. یونس گفت: پروردگارا من به خاطر تو بر آن‌ها غضب کرده‌ام، به دلیل اینکه تو را نافرمانی و عصیان می‌کنند، آن‌ها را نفرین کردم و به عزتت قسم، هرگز درباره‌ی آن‌ها احساس ترحم و رأفت نمی‌کنم، پس عذاب خویش را بر آنان نازل کن، چون آن‌ها هرگز ایمان نمی‌آورند.

۱-۳-۲-۲-۶ سرزنش دشمنان

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٦٢٨﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَصْبِقْ مَا يَكُونُ الْحَرْجُ أَقْرَبَ مَا يَكُونُ الْفَرْجُ مَعَ أَنَّ الْكَارَةَ تَزْدَادُ مُصِيبَتُهُ فَإِنَّ فَوَاتَ الْأَجْرِ مُصِيبَةٌ أُخْرَى وَالْكَرَاهَةُ الْمُوجِبَةُ لِحُزْنِ الْقَلْبِ مُصِيبَةٌ عَظِيمَةٌ وَمِنْ ثَمَّ قِيلَ الْمُصِيبَةُ لِلصَّابِرِ وَاحِدَةٌ وَلِلْجَارِعِ اثْنَتَانِ بَلْ لَهُ أَرْبَعُ مُصِيبَاتٍ الثَّلَاثَةُ الْمَذْكُورَةُ وَشِمَاتُهُ الْأَعْدَاءُ وَمِنْ ثَمَّ قِيلَ الصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ مُصِيبَةٌ عَلَى الشَّامِتِ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٧٥

٤-٣-٢-٢-٦- المذمة

﴿٥٦٢٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ جَزَعْتَ فَحَقَّ الرَّحِمُ أَتَيْتَ وَإِنْ صَبَرْتَ فَحَقَّ اللَّهُ أَدَيْتَ عَلَى أَنَّكَ إِنْ صَبَرْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَضَاءُ وَأَنْتَ مَحْمُودٌ وَإِنْ جَزَعْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَضَاءُ وَأَنْتَ مَذْمُومٌ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٦١

﴿٥٦٣٠﴾ الصادق عليه السلام: فَجَاءَهُ رَجُلٌ وَشَكَا إِلَيْهِ مُصِيبَتَهُ فَقَالَ أَمَا إِنَّكَ إِنْ تَصَبَّرْتَ تُوجِرْ وَإِنْ لَمْ تَصَبِّرْ يُفْضَى عَلَيْكَ قَدْرُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الَّذِي قَدَّرَ عَلَيْكَ وَأَنْتَ مَذْمُومٌ؛ مسكن الفؤاد ص: ٥٢

﴿٥٦٣١﴾ الباقر عليه السلام: مَنْ صَبَرَ وَاسْتَرْجَعَ وَحَمِدَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ رَضِيَ بِمَا صَنَعَ اللَّهُ وَوَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ جَرَى عَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَهُوَ ذَمِيمٌ وَأَخْبَطَ اللَّهُ تَعَالَى أَجْرَهُ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٢

٥-٣-٢-٢-٦- فرح العدو

﴿٥٦٣٢﴾ الرسول صلى الله عليه وآله: سِئِلَ مُحَمَّدٌ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام عَنِ الصَّبْرِ الْجَمِيلِ فَقَالَ شَيْءٌ لَا شَكْوَى فِيهِ ثُمَّ قَالَ وَمَا فِي الشَّكْوَى مِنَ الْفَرْجِ فَإِنَّمَا هُوَ يَحْزَنُ صَدِيقَكَ وَيُفَرِّحُ عَدُوَّكَ؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٢

٦-٣-٢-٢-٦- إعانة الزمان

﴿٥٦٣٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ يُنَاضِلُ الْحَدَثَانَ وَالْجَزَعَ مِنْ أَعْوَانِ الزَّمَانِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٥ ص: ٢٦٤

٧-٣-٢-٢-٦- تسلط العدو

﴿٥٦٣٤﴾ الباقر عليه السلام: أَنَّهُ حَرَضَ النَّاسَ عَلَى مِنْبَرِ الْكُوفَةِ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ أَهْلِ الْكُوفَةِ لَتَصْبِرُنَّ عَلَى قِتَالِ عَدُوِّكُمْ أَوْ لَيَسْلُطَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ قَوْمًا أَنْتُمْ أَوْلَى بِالْحَقِّ مِنْهُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ١١ ص: ٦٦

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۶۲۸﴾ هرچه حلقه‌ی شدت و ناراحتی‌ها تنگ‌تر گردد فرج و گشایش نزدیک‌تر خواهد شد. در عین حال کراهت و ناراحتی از پیشامدها، موجب زیادتی مصیبت خواهد شد. چون نارضایتی باعث ازدست‌رفتن اجر و پاداش است، که خود مصیبت دیگری است. علاوه بر آن، احساس ناراحتی که موجب حزن و اندوه قلبی است، خود مصیبت بزرگی است و از این جهت گفته شده است. مصیبت صبرکننده یکی، ولی مصیبت کسی که بی‌تابی می‌کند دو تاست. بلکه با کمی دقت می‌توان گفت مصیبتش چهارتاست. ۱ - مصیبت اصلی ۲ - ازدست‌دادن اجر و پاداش ۳ - ناراحتی و غصه و اندوه قلبی ۴ - شماتت و سرزنش دشمنان و لذا گفته شده است. صبر و تحمل و مقاومت در برابر مشکلات، برای دشمن سرزنش‌کننده، خود مصیبت و غصه‌ای است.

۴-۳-۲-۶- مذمت شدن

﴿۵۶۲۹﴾ اگر بی‌تابی کنی حق خویشاوندی را ادا کرده‌ای و اگر صبر کنی حق خدا را به جا آورده‌ای. اگر صبر داشته باشی آنچه مقدر بوده در بستر زمان نسبت به تو انجام خواهد شد و تو (به واسطه‌ی صبر) مورد ستایش قرار می‌گیری. اما اگر بی‌تابی کنی، بازهم قضای خدا پیش خواهد آمد، ولی تو مورد سرزنش خواهی بود.

﴿۵۶۳۰﴾ شخصی خدمت امام رسید و از مصیبتی شکایت کرد، امام فرمود: اگر شکایا باشی تقدیر الهی بر تو جاری می‌شود و تو پاداش می‌گیری؛ ولی اگر بی‌تابی کنی بازهم تقدیر الهی بر تو جاری می‌شود ولی تو مرتکب گناه شده‌ای.

﴿۵۶۳۱﴾ هرکس شکیبایی ورزد و کلمه‌ی استرجاع (انا لله و انا الیه راجعون) را بر زبان جاری کرده و در هنگام مصیبت، خدا را شکر کند، به هرچه خداوند برای او مقدر کرده راضی شده و اجرش با خداوند خواهد بود. اما اگر شکیبایی نورزد به‌هرحال قضای خدا بر او جاری خواهد شد و او مورد مذمت قرار گرفته، اجرش نیز ضایع می‌شود.

۵-۳-۲-۶- شادی دشمن

﴿۵۶۳۲﴾ از محمد بن علی علیه السلام سؤال شد صبر جمیل چیست؟ فرمود: صبری که در آن شکایت نباشد؛ و بعد فرمود: شکایت گشایشی در کارها ایجاد نمی‌کند، شکایت و بی‌تابی دوست را محزون و دشمن را خوشحال می‌کند.

۶-۳-۲-۶- کمک به روزگار

﴿۵۶۳۳﴾ شکیبایی، ناگواری‌های روزگار را در می‌نوردد (و از بین می‌برد) و بی‌تابی، زمان را (در ناگواری‌ها) یاری می‌کند و دوره‌ی مصیبت را طولانی‌تر به نظر می‌آورد.

۷-۳-۲-۶- مسلط شدن دشمن

﴿۵۶۳۴﴾ او مردم را از فراز منبر کوفه به جهاد تشویق می‌کرد و می‌گفت: ای جماعت کوفیان بر نبرد با دشمنان پایداری بورزید والا خداوند قومی را بر شما مسلط می‌کند که شما نسبت به حق به آن‌ها برتر و شایسته‌ترید.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

٨-٣-٢-٢-٦- تسليم إلى العدو

﴿٥٦٣٥﴾ وَاللَّهُ لَوْ وَجَدْتُ صَابِرِينَ عَارِفِينَ بِحَقِّي غَيْرَ مُنْكَرِينَ مَا سَلَّمْتُ لَكَ وَلَا أَعْطَيْتُكَ مَا تُرِيدُ وَأَنْصَرَفَ إِلَى الْكُوفَةِ؛ بحار الأنوار ج: ٤٤ ص: ٤٣

٩-٣-٢-٢-٦- قتل الجميع

﴿٥٦٣٦﴾ الصَّادِقُ (عليه السلام): فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا تَدْفَعُ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهْدَمَتْ صَوَامِعُ وَبَيَّعَ وَصَلَوَاتُ وَمَسَاجِدُ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا قَالَ هُمْ الْأَثَمَةُ (عليه السلام) وَهُمْ الْأَعْلَامُ وَلَوْ لَا صَبْرُهُمْ وَانْتِظَارُهُمْ الْأَمْرَ أَنْ يَأْتِيَهُمْ مِنَ اللَّهِ لَقُتِلُوا جَمِيعًا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَكَانَ لِيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ؛ بحار الأنوار ج: ٢٤ ص: ٣٥٩

٤-٢-٢-٢-٦- هتك الحجاب، كشف الغطاء، الشكاية

١-٤-٢-٢-٦- هتك الحجاب

﴿٥٦٣٧﴾ الرَّسُولُ (صلى الله عليه وآله): أَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ إِنَّهُ لَيْسَ عَبْدٌ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ إِلَّا وَلَهُ رِزْقٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حِجَابٌ فَإِنْ صَبَرَ آتَاهُ اللَّهُ بِهِ حَلَالًا وَإِنْ لَمْ يَصْبِرْ هَتَكَ الْحِجَابَ فَأَكَلَهُ حَرَامًا فَلَا يَحْمِلَنَّ أَحَدُكُمْ اسْتِطْبَاطُ شَيْءٍ مِنَ الرِّزْقِ أَنْ يَطْلُبَهُ مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ فَإِنَّهُ لَا يُنَالُ مَا عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِطَاعَتِهِ؛ دعائم الإسلام ج: ٢ ص: ١٤

٢-٢-٢-٢-٦- كشف الغطاء

﴿٥٦٣٨﴾ السَّجَادُ (عليه السلام): الذُّنُوبُ الَّتِي تَكْشِفُ الْغَطَاءَ الْاسْتِدَانَةَ بِغَيْرِ نِيَّةِ الْإِدَاءِ وَالْإِسْرَافِ فِي النِّفَقَةِ عَلَى الْبَاطِلِ وَالْبُخْلِ عَلَى الْآهْلِ وَالْوَلَدِ وَذَوِي الْأَرْحَامِ وَسُوءُ الْخُلُقِ وَقِلَّةُ الصَّبْرِ؛ وسائل الشيعة ج: ١٦ ص: ٢٨١

٣-٢-٢-٢-٦- الشكاية

﴿٥٦٣٩﴾ امير المؤمنين (عليه السلام):

وَلَا خَيْرَ فِي الشُّكْوَى إِلَى غَيْرِ مُشْتَكٍ وَلَا بُدَّ مِنْ شُكْوَى إِذَا لَمْ يَكُنْ صَبْرٌ

ديوان الإمام علي (عليه السلام) ص: ٢٠٧

٥-٢-٢-٢-٦- الضرر، الفقر، الخسران، لا خير فيه

١-٥-٢-٢-٦- الضرر

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۸-۳-۲-۶- تسلیم شدن به دشمن

﴿۵۶۳۵﴾ اگر من افرادی شکیبیا و شناسای به حقم می‌یافتم، هرگز تسلیم تو نمی‌شدم و آنچه تو می‌خواستی را به تو نمی‌دادم. آن‌گاه به جانب کوفه مراجعت کرد.

۹-۳-۲-۶- کشته شدن همگانی

﴿۵۶۳۶﴾ درباره‌ی آیه‌ی: "اگر خداوند بعضی از مردم را به وسیله‌ی بعضی دیگر دفع نکند، دیرها و صومعه‌ها و معابد یهود و نصاری و مساجدی که نام خدا در آن بسیار برده می‌شود، ویران می‌گردد!" فرمود: آن‌ها امامان علیهم‌السلام هستند و آن‌ها ایند علامت‌ها. اگر صبر و انتظار فرج آن‌ها نبود، مردم همه کشته می‌شدند. خداوند می‌فرماید: "و خداوند کسانی را که او را یاری کنند (و از آیینش دفاع نمایند) یاری می‌کند؛ خداوند قوی و شکست ناپذیر است."

۴-۲-۲-۶- حجاب‌ها را دریدن، پرده‌ها را کنارزدن، شکوه و شکایت کردن

۱-۴-۲-۲-۶- حجاب‌ها را دریدن

﴿۵۶۳۷﴾ در کسب مال، رعایت اعتدال را بکنید زیرا بنده‌ای از بندگان خداوند نیست مگر اینکه روزی‌اش در حجاب است. حال اگر شکیبایی کند، خداوند به او روزی حلال خواهد داد و اگر صبر نکند حجاب پاره می‌شود و روزی حرام می‌خورد. چنین نپندارید که در رسیدن روزی شما تأخیری صورت گرفته و این تصور شما را به کسب روزی از راه حرام نکشاند و بدانید فقط با فرمان‌برداری از اوامر الهی می‌توانید به آنچه نزد اوست دست یابید.

۲-۴-۲-۲-۶- پرده‌ها را کنارزدن

﴿۵۶۳۸﴾ گناهی که پرده را بالا می‌زند (باطن آدمیان را آشکار می‌نماید) عبارتند از: وام‌گرفتن با قصد بازپس ندادن، اسراف در صرف اموال خود در راه باطل، بخل نسبت به زن و فرزندان و خویشاوندان، و بد اخلاقی و کم‌صبری.

۳-۴-۲-۲-۶- شکوه و شکایت کردن

﴿۵۶۳۹﴾ شکایت، نزد کسی که طالب شکایت نیست، فایده‌ای ندارد. هرچند کسی که صبر ندارد، چاره‌ای جز شکایت برایش نمانده است.

۵-۲-۲-۶- ضرر، فقر، ضرر و زیان، هیچ خیری در آن نیست

۱-۵-۲-۲-۶- ضرر

﴿٥٦٤٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: جَرُّنَا وَجَرُّ الْمُجْرِبُونَ فَلَمْ نَرِ شَيْئًا أَنْفَعُ وَجَدَانًا وَلَا أَضَرَّ

﴿٥٦٤١﴾ الرَّسُولُ ﷺ: الْمُتَنَظِّرُ لَخُرُوجِ الْإِمَامِ الْعَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِإِمَامَتِهِ مُوسَعُ عَلَيْهِ جَمِيعُ

مُحْتَسِبٌ لَا تَضُرُّهُ غَيْبَةُ إِمَامِهِ؛ بحار الأنوار ج: ٥٢ ص: ١٤٣

﴿٥٦٤٢﴾ الصَادِقُ الْكَلِيلُ: الْيَمِينُ الصَّبْرُ الْكَادِبَةُ تُورِثُ الْعَقَبَ الْفَقْرَ؛ الكافي ج: ٧ ص: ٤٣٦

﴿٥٤٣﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): ثُمَّ تَكَلَّمَ الْحُسَيْنُ (عليه السلام) فَقَالَ يَا عَمَّاهُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَادِرٌ

عَمَّا مَنُوعٍ وَمَا أَحْوَجُهُمْ إِلَى مَا مَنَعْتَهُمْ فَعَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ الْخَيْرَ فِي الصَّبْرِ وَالصَّبْرَ مِنْ

٣-٥-٢-٢-٦- الخسران

﴿٥٦٤٤﴾ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا يَقُولُ آمَنُوا بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ

وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ ذُرِّيَّاتِهِمْ وَمَنْ خَلَفُوا بِالْأُولَايَةِ وَتَوَاصَوْا بِهَا وَصَبَرُوا عَلَيْهَا؛ بَحَارُ الْأَنْوَارِ

٤-٥-٢-٢-٦- لا خَيْرَ فِيهِ

﴿٥٦٤٥﴾ امير المؤمنين (عليه السلام): لَا خَيْرَ فِي جَسَدٍ لَا رَأْسَ مَعَهُ وَلَا فِي إِيْمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ؛

نهج البلاغة ص: ٤٨٢

٦-٢-٢-٦- العِثَارُ، الفَسَادُ، الإِثْمُ، الوزرُ، الذَّنْبُ، الباطِلُ

١-٦-٢-٢-٦-العشارُ

﴿٥٦٤٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: لَا عِثَارَ مَعَ صَبْرٍ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٥

٢-٦-٢-٢-٦- الفسادُ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۶۴۰﴾ خود تجربه کردیم و از تجربه‌ی آزمودگان بهره‌مند شدیم، وجود هیچ چیز را مفیدتر از شکیبایی و فقدان هیچ چیزی را زیانبخش‌تر از نبود آن نیافتیم، چاره‌ی همه‌ی مسائل اوست، حال آن که خودش (بی صبری) به چیز دیگری چاره نمی‌شود.

﴿۵۶۴۱﴾ کسی که چشم انتظار ظهور امام علیه السلام است و به دامن امامت او متوسل شده و امکان انجام واجبات و فرایض الهی را دارد، اگر آن‌ها را با شرایط و حدود واجب شده، انجام دهد و پایداری کند و به حساب خدا بگذارد، از او پذیرفته است و غیبت امام، به او زیانی وارد نمی‌کند (و او اهل سعادت خواهد بود).

۲-۵-۲-۲-۶ فقر

﴿۵۶۴۲﴾ نتیجه‌ی سوگند شخص دروغگو، به‌جاماندن فقر و نداری است.

۱-۲-۵-۲-۲-۶ تنگدستی

﴿۵۶۴۳﴾ سپس حسین علیه السلام به سخن آمده فرمود: ای عموجان، به‌راستی که خداوند تواناست که این وضع (جانخراشی) را که می‌بینی دگرگون کند و اوست که هر روز در کاری است (و تغییرات و تحولات، همه به دست اوست)، این مردم دنیای خود را از تو دریغ داشتند و تو دین خود را از آن‌ها بازداشتی و راستی که تو چه بی‌نیازی از آنچه آنان از تو دریغ داشتند و چه نیازمندند آنان، به آنچه تو از آن‌ها بازداشتی، بر تو باد شکیبایی، که به‌راستی خیر و خوبی در صبر است و صبرپیشه کردن از بزرگواری است و بی‌تابی مکن که بی‌تابی سودت نبخشد.

۳-۵-۲-۲-۶ ضرر و زیان

﴿۵۶۴۴﴾ همانا هر انسانی در زیانکاری است، مگر کسانی که به ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام ایمان آورده و فرزندان خود و بازماندگانشان را به ولایت آن حضرت و پایداری بر آن سفارش کنند.

۴-۵-۲-۲-۶ هیچ خیری در آن نیست

﴿۵۶۴۵﴾ در بدن بی‌سر و در ایمان بدون صبر، خیری نیست.

۶-۲-۲-۶ لغزش، فساد، گناه، گناه، باطل

۱-۶-۲-۲-۶ لغزش

﴿۵۶۴۶﴾ با صبر، لغزشی در کار نخواهد بود.

۲-۶-۲-۲-۶ فساد

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٦٤٧﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصَّبْرُ فِي الْأُمُورِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ فَإِذَا فَارَقَ الرَّأْسُ الْجَسَدَ فَسَدَ الْجَسَدُ وَإِذَا فَارَقَ الصَّبْرُ الْأُمُورَ فَسَدَتِ الْأُمُورُ؛ الكافي ج: ٢ ص: ٩٠
٣-٦-٢-٢-٦-٦-الإثم

﴿٥٦٤٨﴾ الباقر عليه السلام: فَإِنْ تَرْضَوْا بِمَا صَنَعَ اللَّهُ بِهِ وَ تَصْبِرُوا تُؤْجِرُوا وَ تُحْمَدُوا وَإِنْ تَجَزَعُوا وَ تَسْخَطُوا تَأْتُمُوا وَ تُوزَرُوا؛ الكافي ج: ٣ ص: ١٣٦

﴿٥٦٤٩﴾ فَإِنْ صَبَرْتُمْ أُجِرْتُمْ وَإِنْ جَزِعْتُمْ أَثِمْتُمْ؛ الفضائل ص: ٨٨

﴿٥٦٥٠﴾ فَإِنْ صَبَرْتُمْ أُوجِرْتُمْ وَإِنْ جَزِعْتُمْ أَثِمْتُمْ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٤٧
٤-٦-٢-٢-٦-٦-الوزر

﴿٥٦٥١﴾ الكاظم عليه السلام: إصْبِرُوا آلَ مُحَمَّدٍ تُؤْجِرُوا وَ لَا تَجَزَعُوا فَتُوزَرُوا؛ بحار الأنوار ج: ٢٢ ص: ٥٤٦

﴿٥٦٥٢﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ صَبَرْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَدَرُ وَأَنْتَ مَا جُورُ وَإِنْ جَزَعْتَ جَرَى عَلَيْكَ الْقَدَرُ وَأَنْتَ مَا زُورُ سَرَكَ وَ هُوَ بَلَاءٌ وَ فِتْنَةٌ وَ حَزَنٌ وَ هُوَ ثَوَابٌ وَ رَحْمَةٌ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٣٥٧

﴿٥٦٥٣﴾ امير المؤمنين عليه السلام: إِنْ لَمْ تَصْبِرْ جَرَى عَلَيْكَ الْقَضَاءُ وَأَنْتَ مَا زُورُ؛ مسكن الفؤاد ص: ١٥

﴿٥٦٥٤﴾ الباقر عليه السلام: فَإِنْ تَرْضَوْا بِمَا صَنَعَ اللَّهُ بِهِ وَ تَصْبِرُوا تُؤْجِرُوا وَ تُحْمَدُوا وَإِنْ تَجَزَعُوا وَ تَسْخَطُوا تَأْتُمُوا وَ تُوزَرُوا؛ الكافي ج: ٣ ص: ١٣٦

﴿٥٦٥٥﴾ الصادق عليه السلام: فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَشَكَا إِلَيْهِ مُصِيبَةً أَصِيبَ بِهَا فَقَالَ لَهُ أَمَا إِنَّكَ إِنْ تَصْبِرَ تُؤْجِرَ وَإِنْ لَمْ تَصْبِرْ يَمْضِ عَلَيْكَ قَدَرُ اللَّهِ الَّذِي قَدَرَّ عَلَيْكَ وَأَنْتَ مَا زُورُ؛ مشكاة الأنوار ص: ٢٧٩

٥-٦-٢-٢-٦-٦-الذنب

﴿٥٦٥٦﴾ لقمان عليه السلام: أَكْثَرُ عِبَادِي ذَنْبًا مَنْ لَمْ يَرْضَ بِقَضَائِي وَ لَمْ يَشْكُرْ نِعْمَائِي وَ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ٧٢

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبوری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۶۴۷﴾ صبر برای ایمان، مانند سر برای بدن است و هنگامی که سر از بدن جدا شود، بدن فاسد می‌شود و از هم فرو می‌پاشد؛ پس همچنین آن‌گاه که صبر از کارها جدا شود، کارها فاسد می‌شوند.

۳-۶-۲-۲-۶-۲ گناه

﴿۵۶۴۸﴾ اگر به آنچه خدا می‌دهد راضی و بر آن شککیا باشید، اجر می‌برید و مورد ستایش واقع می‌شوید، ولی اگر بی‌تابی کنید و ناراضی باشید، در گناه افتاده‌اید.

﴿۵۶۴۹﴾ اگر شکییایی بورزید، پاداش می‌گیرید، ولی اگر بی‌تابی کنید، مرتکب گناه شده‌اید.

﴿۵۶۵۰﴾ اگر شکییایی بورزید، پاداش می‌گیرید، ولی اگر بی‌تابی کنید، مرتکب گناه شده‌اید.

۴-۶-۲-۲-۶-۲ گناه

﴿۵۶۵۱﴾ ای خاندان محمد ﷺ شکییایی کنید تا پاداش بگیرید و بی‌تابی نکنید که معصیت کرده‌اید.

﴿۵۶۵۲﴾ ای اشعث، اگر شککیا باشی تقدیر الهی بر تو جاری می‌شود و تو پاداش خواهی گرفت. ولی اگر بی‌تابی کنی بازهم تقدیر الهی بر تو جاری می‌شود ولی تو مرتکب گناه شده‌ای. ای اشعث، زنده‌بودن پسرت، تو را شاد می‌ساخت در حالی که اسباب گرفتاری و آزمایش تو بود و مرگ او، تو را اندوهگین کرد، در حالی که برای تو پاداش و رحمت است.

﴿۵۶۵۳﴾ چنانچه صبوری نکنی، باز هم مقدرات مسیر خود را طی می‌کند و گناه بی‌صبوری، بر تو خواهد بود.

﴿۵۶۵۴﴾ اگر به آنچه خدا می‌دهد راضی و بر آن شککیا باشید، اجر می‌برید و مورد ستایش واقع می‌شوید، ولی اگر بی‌تابی کنید و ناراضی باشید، در گناه افتاده‌اید.

﴿۵۶۵۵﴾ شخصی خدمت امام رسید و از مصیبتی شکایت کرد، امام فرمود: اگر شککیا باشی تقدیر الهی بر تو جاری می‌شود و تو پاداش می‌گیری؛ ولی اگر بی‌تابی کنی بازهم تقدیر الهی بر تو جاری می‌شود ولی تو مرتکب گناه شده‌ای.

۵-۶-۲-۲-۶-۲ گناه

﴿۵۶۵۶﴾ بزرگ‌تر از همه‌ی گناهان برای بندگانم آن است که بنده‌ام راضی به قضای من نباشد و شکر نعمت‌های مرا نکند و بر بلای من شککیا نباشد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَ غَايَتُهُ﴾

﴿٥٦٥٧﴾ موسى عليه السلام: أَيُّ رَبِّ أَيُّ خَلْقِكَ أَعْظَمُ ذَنْبًا قَالَ الَّذِي يَتَّهَمُنِي قَالَ يَا رَبِّ وَ هَلْ يَتَّهَمُكَ أَحَدٌ قَالَ نَعَمْ يَا مُوسَى الَّذِي يَسْتَخِيرُنِي وَ لَا يَرْضَى بِقَضَائِي وَ لَا يَشْكُرُ نِعْمَائِي وَ لَا يَصْبِرُ عَلَى بَلَائِي؛ مجموعة ورام ج: ٢ ص: ٢٣١

٦-٦-٢-٢-٦-٦ الباطل

﴿٥٦٥٨﴾ الباقر عليه السلام: إصْبِرْ نَفْسَكَ عَلَى الْحَقِّ فَإِنَّهُ مَنْ مَنَعَ شَيْئًا فِي حَقِّ أَعْطَى فِي بَاطِلٍ مِثْلِيهِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٥ ص: ١٧٦

٣-٢-٦- الثَّامِرُ الْآخِرُ وَ لِيُضَعِفَ الصَّبْرَ وَ عَدَمِهِ

١-٢-٣-٦- الإِحْبَاطُ وَ الْحَرَمَانُ

١-١-٣-٢-٦- تَحْرِيمُ الْأَجْرِ وَ الثَّوَابِ

١-١-٣-٢-٦- لَمْ يُؤْجَرْ

﴿٥٦٥٩﴾ الصادق عليه السلام: اصْبِرُوا فَإِنَّهُ مَنْ لَمْ يَصْبِرْ أَهْلَكَهُ الْجَزَعُ وَ أَمَّا هَلَاكُهُ فِي الْجَزَعِ أَنَّهُ إِذَا جَزَعَ لَمْ يُؤْجَرْ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٤٦

﴿٥٦٦٠﴾ الكاظم عليه السلام: فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تَصْبِرْ لَمْ تُؤْجَرْ وَ لَمْ تُرَدِّ قَضَاءَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ؛ بحار الأنوار ج: ٦٧ ص: ١٨٤

٢-١-٣-٢-٦- لَا أَجْرَ لَهُ

﴿٥٦٦١﴾ الرسول عليه السلام: يُكْتَبُ أَنْبِيَا الْمَرِيضِ حَسَنَاتٍ مَا صَبَرَ فَإِنْ جَزَعَ كُتِبَ هَلُوعًا لَا أَجْرَ لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٥٢

﴿٥٦٦٢﴾ الرسول عليه السلام: يُكْتَبُ أَنْبِيَا الْمَرِيضِ فَإِنْ كَانَ صَابِرًا كُتِبَ حَسَنَاتٍ وَ إِنْ كَانَ جَزِعًا كُتِبَ هَلُوعًا لَا أَجْرَ لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦١

٣-١-٣-٢-٦- ذَهَابُ الْأَجْرِ

﴿٥٦٦٣﴾ في التوراة: إِذَا وَهَنَ الصَّبْرُ وَهَنَ الدِّينُ وَ كَثُرَ الْحُزْنُ وَ رَهَقَ الْجَزَعُ وَ أُمِيتَتِ الْحَسَنَةُ وَ ذَهَبَ الْأَجْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

٤-١-٣-٢-٦- إِذَا لَمْ يَصْبِرْ يُحْرَمَ صَاحِبُهَا أَجْرَهَا

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۶۵۷﴾ ای خدای من، کدام یک از مخلوقات نزد تو گنهگارترند؟ فرمود: آن کسی که مرا متهم می‌کند، گفت: خدایا آیا کسی تو را متهم کرده است؟ فرمود: بله، کسانی که از من درخواست خیر می‌کنند ولی به حکم و قضای من راضی نمی‌شوند، بر نعمت‌هایم شکر نمی‌کنند و بر بلاهایم شکایا نیستند.

۶-۲-۲-۶-۶ باطل

﴿۵۶۵۸﴾ بر پذیرش حق، پایدار باش. زیرا هرکس چیزی از حق را ادا نکند، دو برابر آن راه، در راه باطل صرف خواهد کرد.

۳-۲-۶-نتایج اخروی حاصل از کمبود یا نبود صبر

۱-۳-۲-۶-حبط (بیهوده‌بودن اعمال و بی‌نتیجه بودن آن‌ها)

۱-۱-۳-۲-۶-جلوگیری از رسیدن ثواب و پاداش

۱-۱-۳-۲-۶-اجر و پاداش داده نمی‌شود

﴿۵۶۵۹﴾ شکایا باشید و بدانید هرکس صبر نکند بی‌تابی او را از پای در می‌آورد و اگر بی‌تابی کند، پاداشی نخواهد داشت.

﴿۵۶۶۰﴾ اگر صبر نداشته باشی، پاداش نخواهی یافت و قضای خداوند هم تغییر نمی‌کند.

۲-۱-۳-۲-۶-هیچ اجر و پاداشی ندارد

﴿۵۶۶۱﴾ اگر بیمار شکایا باشد، در مقابل آه و ناله‌ی او، برایش حسنه ثبت می‌شود. ولی اگر بی‌تابی کند، کم‌صبری‌اش ثبت شده و پاداشی نخواهد داشت.

﴿۵۶۶۲﴾ اگر بیمار شکایا باشد، در مقابل آه و ناله‌ی او، برایش حسنه ثبت می‌شود. ولی اگر بی‌تابی کند، کم‌صبری‌اش ثبت شده و پاداشی نخواهد داشت.

۳-۱-۳-۲-۶-از بین رفتن اجر و پاداش

﴿۵۶۶۳﴾ چون شکایایی سست شود، دین نیز سست شود و اندوه و بی‌تابی افزون شود و نیکی بمیرد و اجری نماند.

۴-۱-۳-۲-۶-اگر انسان صبر نکند پاداشی برای او نیست

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قَلِيلَ الصَّبْرِ، نَفَادُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٦٦٤﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّمَا الْمُصِيبَةُ الَّتِي يُحْرَمُ صَاحِبُهَا أَجْرَهَا وَتَوَابُهَا إِذَا لَمْ يَصْبِرْ عِنْدَ نُزُولِهَا؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٤

٥-١-١-٣-٢-٦- فَوْتُ الثَّوَابِ

﴿٥٦٦٥﴾ الرسول الله ﷺ: الصَّبْرُ عَلَى الْمُصِيبَةِ مُصِيبَةٌ لِلشَّامِتِ بِهَا وَالْجَزَعُ عَلَيْهَا مُصِيبَةٌ ثَانِيَةٌ بِفَوَاتِ الثَّوَابِ وَهِيَ أَكْظَمُ الْمَصَائِبِ؛ إرشاد القلوب ج: ١ ص: ٧٤

٢-١-٣-٢-٦- الْحَبِطُ

﴿٥٦٦٦﴾ الرسول الله ﷺ: لَا يَحْبِطَنَّ جَزَعُكَ أَجْرَكَ وَلَوْ قَدِمْتَ عَلَى ثَوَابٍ مُصِيبَتِكَ لَعَلِمْتَ أَنَّ الْمُصِيبَةَ قَدْ قَصَرْتَ لِعَظِيمِ مَا أَعَدَّ اللَّهُ عَلَيْهَا مِنَ الثَّوَابِ لِأَهْلِ التَّسْلِيمِ وَالصَّبْرِ؛ بحار الأنوار ج: ٧٤ ص: ١٦٤

﴿٥٦٦٧﴾ الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يُنْزِلُ الصَّبْرَ عَلَى قَدْرِ الْمُصِيبَةِ مَنْ ضَرَبَ يَدَهُ عَلَى فَخِذِهِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ حَبِطَ أَجْرُهُ مَنْ أَحْزَنَ وَلَدَيْهِ فَقَدْ عَقَّبَهُمَا؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ٤١٦

﴿٥٦٦٨﴾ الرسول الله ﷺ: أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ مَا يُحْبِطُ الْأَجْرَ فِي الْمُصِيبَةِ قَالَ تَصْفِيقُ الرَّجُلِ يَمِينَهُ عَلَى شِمَالِهِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى مَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَى وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السَّخَطُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٤٥٢

﴿٥٦٦٩﴾ الرسول الله ﷺ: أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ مَا يُحْبِطُ الْأَجْرَ فِي الْمُصِيبَةِ قَالَ تَصْفِيقُ الرَّجُلِ يَمِينَهُ عَلَى شِمَالِهِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى [أَيُّ الصَّبْرِ يَنْزِلُ عِنْدَ كَذَا] مَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَا وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السَّخَطُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٩ ص: ٩٣

﴿٥٦٧٠﴾ الجواد عليه السلام: فَمَنْ غَلَبَ جَزَعُهُ عَلَى صَبْرِهِ حَبِطَ أَجْرُهُ نَعُودُ بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ؛ بحار الأنوار ج: ٥٠ ص: ١٠٣

﴿٥٦٧١﴾ الباقر عليه السلام: مَنْ صَبَرَ وَاسْتَرْجَعَ وَحَمِدَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ رَضِيَ بِمَا صَنَعَ اللَّهُ وَوَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ جَرَى عَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَهُوَ ذَمِيمٌ وَأَحْبَطَ اللَّهُ تَعَالَى أَجْرَهُ؛ الكافي ج: ٣ ص: ٢٢٢

٣-١-٣-٢-٦- إِمَاتَةُ الْحَسَنَةِ وَعَدَمُ رَفْعِهَا

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۶۶۴﴾ مصیبت واقعی هنگامی است که انسان صبر و شکیبایی بر مصیبت نداشته و از پاداش و اجر صبر محروم و بی نصیب بماند.

۵-۱-۱-۳-۲-۶- از بین رفتن ثواب

﴿۵۶۶۵﴾ صبر بر مصیبت، مصیبتی است بر ملامت کننده؛ و بی تابی بر آن مصیبت، مصیبت دومی است که به واسطه‌ی ازدست رفتن ثواب پدید می آید؛ و این ازدست دادن ثواب بزرگ ترین مصیبت هاست.

۲-۱-۳-۲-۶- حبط و از بین رفتن اعمال

﴿۵۶۶۶﴾ مبدا بی تابی تو اجرت را ببرد و اگر ثواب این مصیبت، پیش از مصیبت به تو داده می شد، می دانستی که برای آنان که تسلیم امر خداوند و شکیبا، مصیبت، نسبت به بزرگی ثوابی که خدا بر آن مصیبت وعده کرده است، بسیار کوچک است.

﴿۵۶۶۷﴾ خداوند متعال به اندازه‌ی مصیبت به انسان صبر می دهد، هر که در مصیبت دست بر زانو بزند و بی تابی کند اجرش از بین می رود و هر که پدر و مادرش را محزون کند آن ها را عاق کرده است.

﴿۵۶۶۸﴾ مردی خدمت پیامبر خدا ﷺ رسید. عرض کرد: هنگام نزول مصیبت، چه چیز سبب سقوط و از بین رفتن اجر و پاداش می شود؟ حضرت فرمود: کوبیدن دست راست بر پشت دست چپ؛ و صبر آن است که در اول ورود مصیبت، صبر کنی. کسی که به قضای الهی راضی شود خدا از او راضی است و کسی که اظهار ناخشنودی نماید، خدا نیز از او ناراضی است.

﴿۵۶۶۹﴾ مردی خدمت پیامبر خدا ﷺ رسید. عرض کرد: هنگام نزول مصیبت، چه چیز سبب سقوط و از بین رفتن اجر و پاداش می شود؟ حضرت فرمود: کوبیدن دست راست بر پشت دست چپ؛ و صبر آن است که در اول ورود مصیبت، صبر کنی. کسی که به قضای الهی راضی شود خدا از او راضی است و کسی که اظهار ناخشنودی نماید، خدا نیز از او ناراضی است.

﴿۵۶۷۰﴾ هر کس ناراحتی و بی تابی او بیش از صبر و شکیبایی اش باشد، اجر و پاداش او از بین می رود. به خدا پناه می بریم از چنین صفتی.

﴿۵۶۷۱﴾ هر کس شکیبایی ورزد و کلمه‌ی استرجاع (انا لله و انا الیه راجعون) را بر زبان جاری کرده و در هنگام مصیبت، خدا را شکر کند، به هر چه خداوند برای او مقدر کرده راضی شده و اجرش با خداوند خواهد بود. اما اگر شکیبایی نرزد به هر حال قضای خدا بر او جاری خواهد شد و او مورد مذمت قرار گرفته، اجرش نیز ضایع می شود.

۳-۱-۳-۲-۶- نابودی حسنات و جلوگیری از بالا رفتن آن ها

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

١-٣-١-٢-٦-إِمَامَةُ الْحَسَنَةِ

﴿٥٦٧٢﴾ فِي التَّوْرَةِ: إِذَا وَهَنَ الصَّبْرُ وَهَنَ الدِّينُ وَكَثُرَ الْحُزْنُ وَرَهِقَ الْجَزَعُ وَأُمِيتَتْ

الْحَسَنَةُ وَذَهَبَ الْأَجْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

١-٣-١-٢-٦-عَدَمُ رَفْعِ الْحَسَنَةِ

﴿٥٦٧٣﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): مَنْ لَمْ يَرْضَ بِمَا قَسَمَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الرِّزْقِ وَبَثَّ شَكْوَاهُ وَلَمْ يَصْبِرْ وَلَمْ يَخْتَسِبْ لَمْ تُرْفَعْ لَهُ حَسَنَةٌ وَيَلْقَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ إِلَّا أَنْ يَتُوبَ؛

من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ١٣

﴿٥٦٧٤﴾ الرَّسُولُ (صلى الله عليه وآله): مَنْ سَخِطَ بِرِزْقِهِ وَبَثَّ شَكْوَاهُ وَلَمْ يَصْبِرْ لَمْ تُرْفَعْ لَهُ إِلَى اللَّهِ حَسَنَةٌ وَلَقِيَ

لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ؛ بحار الأنوار ج: ٧٣ ص: ٣٦١

١-٣-١-٢-٦-عَدَمُ قَبُولِ الْحَسَنَةِ

﴿٥٦٧٥﴾ الرَّسُولُ (صلى الله عليه وآله): مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ وَلَمْ تُوَافِقْهُ وَلَمْ تَصْبِرْ عَلَى مَا رَزَقَهُ اللَّهُ وَشَقَّتْ

عَلَيْهِ وَحَمَلَتْهُ مَا لَمْ يَقْدِرْ عَلَيْهِ لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ لَهَا حَسَنَةً تَتَقَى بِهَا النَّارَ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهَا مَا دَامَتْ

كَذَلِكَ؛ وسائل الشيعة ج: ٢٠ ص: ١٦٣

١-٣-١-٢-٦-نَقْصُ الْحُظِّ

﴿٥٦٧٦﴾ الرَّسُولُ (صلى الله عليه وآله): فَأَصْبِرْ أَيَّاماً قَصِيرَةً أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَنْقُصَ حُظِّي غَدًا فِي الْآخِرَةِ؛

مجموعة ورام ج: ١ ص: ١٠١

١-٣-٢-٦-العَذَابُ، الْوَيْلُ وَالتُّبُورُ، الْغَضَبُ، الطَّرْدُ

١-٣-٢-٦-١-الْوَيْلُ وَالتُّبُورُ

﴿٥٦٧٧﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): فَإِذَا كَتَمَ الْعَالِمُ عِلْمَهُ وَبَخَلَ الْغَنَى وَلَمْ يَصْبِرِ الْفَقِيرُ فَعِنْدَهَا الْوَيْلُ

وَالْتُّبُورُ وَعِنْدَهَا يَعْرِفُ الْعَارِفُونَ اللَّهَ أَنَّ الدَّارَ قَدْ رَجَعَتْ إِلَى بَدَائِهَا أَيْ إِلَى الْكُفْرِ بَعْدَ الْإِيمَانِ؛

بحار الأنوار ج: ١٠ ص: ١١٩

١-٣-٢-٦-٢-العَذَابُ

﴿٥٦٧٨﴾ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): إِنْ صَبَرْتَ أَذْرَكْتَ بِصَبْرِكَ مَنَازِلَ الْأَبْرَارِ وَإِنْ جَزَعْتَ أَوْرَدَكَ

جَزَعَكَ عَذَابَ النَّارِ؛ غرر الحكم ص: ٢٨٤

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۱-۳-۱-۲-۳-۶- نابودی حسنات

﴿۵۶۷۲﴾ چون شکیبایی سست شود، دین نیز سست شود و اندوه و بی‌تابی افزون شود و نیکی بمیرد و اجری نماند.

۲-۳-۱-۲-۳-۶- جلوگیری از بالارفتن حسنات

﴿۵۶۷۳﴾ هر که به روزی تقسیم‌شده‌ی الهی راضی نباشد و شکایت کند و صبر پیشه نکند، هیچ حسنه‌ای برای او بالا نمی‌رود و کارهای خوبش به حساب نمی‌آید و خدا را در حالی ملاقات کند که حق تعالی از او خشمگین است. مگر آن که توبه نماید.

﴿۵۶۷۴﴾ هر که از نصیب روزی‌اش ناراضی است و به دیگران شکایت کند و شکیا نباشد، حسنه‌ای از او به درگاه خدا بالا نرود و خداوند عزیز و جلیل را درحالی ملاقات کند که بر او خشمگین باشد.

۳-۳-۱-۲-۳-۶- قبول نشدن حسنات

﴿۵۶۷۵﴾ هر که زن ناسازگاری دارد که به آنچه خدا روزی‌اش کرده صبر نکند و بر شوهرش سخت گیرد و او را به آنچه در توانش نباشد وادار کند. خدا از او حسنه‌ای نپذیرد که از دوزخ دورش کند و مادام که این چنین است، خشم خدا بر آن زن مستولی است.

۴-۳-۱-۲-۳-۶- کم بهره بودن

﴿۵۶۷۶﴾ پس چند روز کوتاهی شکیبایی ورزم، بهتر و دوست‌داشتنی‌تر از آن است که فردای قیامت نصیب کمتری داشته باشم.

۲-۳-۲-۳-۶- عذاب، بلا و هلاکت (عذاب)، خشم، طردشدن

۱-۲-۳-۲-۳-۶- هلاک و نابودی

﴿۵۶۷۷﴾ پس هرگاه عالم، علم و دانش خود را آشکار نکرد و ثروتمند بخل ورزید و فقیر صبر نکرد، چنین موضعی جای هلاکت و نابودی است و در اینجا عارفان درک می‌کنند که دنیا بعد از ایمان، به کفر برگشته است.

۲-۲-۳-۲-۳-۶- عذاب

﴿۵۶۷۸﴾ اگر صبر کنی، به سبب صبر خود به جایگاه نیکوکاران می‌رسی و اگر بی‌صبری کنی، بی‌صبری‌ات تو را به عذاب آتش وارد می‌کند.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

٣-٢-٣-٢-٦- الغضب

﴿٥٦٧٩﴾ الرسول ﷺ: مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ وَلَمْ تُوَافِقْهُ وَلَمْ تَصْبِرْ عَلَى مَا رَزَقَهُ اللَّهُ وَشَقَتْ عَلَيْهِ وَحَمَلَتْهُ مَا لَمْ يَقْدِرْ عَلَيْهِ لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ لَهَا حَسَنَةً تَتَّقِي بِهَا النَّارَ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهَا مَا دَامَتْ كَذَلِكَ؛ وسائل الشيعة ج: ٢٠ ص: ١٦٣

﴿٥٦٨٠﴾ امير المؤمنين عليه السلام: مَنْ لَمْ يَرْضَ بِمَا قَسَمَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الرِّزْقِ وَبَثَّ شَكْوَاهُ وَلَمْ يَصْبِرْ وَ لَمْ يَخْتَسِبْ لَمْ تَرْفَعْ لَهُ حَسَنَةٌ وَيَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ إِلَّا أَنْ يَتُوبَ؛ من لا يحضره الفقيه ج: ٤ ص: ١٣

٤-٢-٣-٢-٦- كُتِبَ هَلُوعاً

﴿٥٦٨١﴾ الرسول ﷺ: يُكْتَبُ أَنْيُنُ الْمَرِيضِ حَسَنَاتٍ مَا صَبَرَ فَإِنْ جَزَعَ كُتِبَ هَلُوعاً لَا أَجْرَ لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٥٢

﴿٥٦٨٢﴾ الرسول ﷺ: يُكْتَبُ أَنْيُنُ الْمَرِيضِ فَإِنْ كَانَ صَابِراً كُتِبَ حَسَنَاتٌ وَإِنْ كَانَ جَزِعاً كُتِبَ هَلُوعاً لَا أَجْرَ لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦١

٥-٢-٣-٢-٦- فَلْيَتَّخِذْ رَبًّا سِوَانِي

﴿٥٦٨٣﴾ الرسول ﷺ: يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ لَمْ يَرْضَ بِقَضَائِي وَلَمْ يَشْكُرْ لِنِعْمَائِي وَلَمْ يَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي فَلْيَتَّخِذْ رَبًّا سِوَانِي؛ بحار الأنوار ج: ٥ ص: ٩٥

٤-٢-٦- الصفات التي تنتج عن ضعف الصبر وإعدامه

١-٢-٦- الكفر

﴿٥٦٨٤﴾ امير المؤمنين عليه السلام: سئل علي عليه السلام أي شيء أقرب إلى الكفر قال ذو فاقة لا صبر له؛

شرح نهج البلاغة ج: ١ ص: ٣٢٠

٢-٢-٤-٦- ذهاب الإيمان وبطلان نظامه

﴿٥٦٨٥﴾ الصادق عليه السلام: الصبر من الإيمان بمنزلة الرأس من الجسد فإذا ذهب الرأس ذهب الجسد كذلك إذا ذهب الصبر ذهب الإيمان؛ الكافي ج: ٢ ص: ٨٧

﴿٥٦٨٦﴾ امير المؤمنين عليه السلام: الصبر من الإيمان بمنزلة الرأس من الجسد فمن لا صبر له لا

إيمان له؛ بحار الأنوار ج: ٦٨ ص: ٩٥

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۳-۲-۳-۲-۳-۶- خشم

﴿۵۶۷۹﴾ هر که زن ناسازگاری دارد که به آنچه خدا روزی اش کرده صبر نکند و بر شوهرش سخت گیرد و او را به آنچه در توانش نباشد وادار کند. خدا از او حسنه‌ای نپذیرد که از دوزخ دورش کند و مادام که این چنین است، خشم خدا بر آن زن مستولی است.

﴿۵۶۸۰﴾ هر که به روزی تقسیم شده‌ی الهی راضی نباشد و شکایت کند و صبر پیشه نکند، هیچ حسنه‌ای برای او بالا نمی‌رود و کارهای خوبش به حساب نمی‌آید و خدا را در حالی ملاقات کند که حق تعالی از او خشمگین است. مگر آن که توبه نماید.

۴-۲-۳-۲-۴-۶- در زمره‌ی پیامبران نوشته می‌شود

﴿۵۶۸۱﴾ اگر بیمار شکبیا باشد، در مقابل آه و ناله‌ی او، برایش حسنه ثبت می‌شود. ولی اگر بی‌تابی کند، کم‌صبری‌اش ثبت شده و پاداشی نخواهد داشت.

﴿۵۶۸۲﴾ اگر بیمار شکبیا باشد، در مقابل آه و ناله‌ی او، برایش حسنه ثبت می‌شود. ولی اگر بی‌تابی کند، کم‌صبری‌اش ثبت شده و پاداشی نخواهد داشت.

۵-۲-۳-۲-۵-۶- برود خدای دیگری برگزیند

﴿۵۶۸۳﴾ خداوند عزیز و جلیل می‌گوید: که هر که به قضای من خشنود نیست و نعمت‌های مرا شکر نمی‌کند و به بلای من صبر ندارد، (اگر می‌تواند) برود پروردگار دیگری برای خود انتخاب کند.

۴-۲-۴-۶- صفاتی که از کمی و نبود صبر ناشی می‌شود

۱-۴-۲-۴-۶- کفر

﴿۵۶۸۴﴾ از علی علیه السلام پرسیده شد: چه چیز به کفر نزدیک‌تر از هر چیز دیگری است؟ فرمود: تنگدستی که شکبیا نباشد.

۲-۴-۲-۴-۶- از بین رفتن ایمان و باطل شدن قوام آن

﴿۵۶۸۵﴾ صبر برای ایمان، مانند سر برای بدن است و هنگامی که سر از دست برود، بدنی نخواهد ماند. همین‌طور اگر صبر برود، ایمان هم خواهد رفت.

﴿۵۶۸۶﴾ صبر در برابر ایمان، مانند سر در برابر بدن می‌باشد، هر کس صبر ندارد، ایمان ندارد.

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةَ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

﴿٥٦٨٧﴾ السَّجَادُ عليه السلام: الصَّبْرُ مِنَ الْإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَ لَا إِيْمَانُ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ؛

الكافي ج: ٢ ص: ٨٩

﴿٥٦٨٨﴾ الرَّسُولُ عليه السلام: الْإِيْمَانُ فِي عَشْرَةِ الْمَعْرِفَةِ وَالطَّاعَةِ وَالْعِلْمِ وَالْعَمَلِ وَالْوَرَعِ وَالْاجْتِهَادِ وَالصَّبْرِ وَالْيَقِينِ وَالرِّضَا وَالتَّسْلِيمِ فَأَيُّهَا فَقَدْ صَاحِبُهُ بَطَلَ نِظَامُهُ؛ بحار الأنوار ج: ٦٦ ص: ١٧٥

٣-٤-٢-٦- ذهاب الدين

﴿٥٦٨٩﴾ امير المؤمنين عليه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ لَا دِينَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ؛ بحار الأنوار

ج: ٦٨ ص: ٩٢

٤-٢-٦-٦- وَهْنُ الدِّينِ

﴿٥٦٩٠﴾ فِي التَّوْرَةِ: إِذَا وَهَنَ الصَّبْرُ وَهَنَ الدِّينُ وَكَثُرَ الْحُزْنُ وَرَهَقَ الْجَزَعُ وَأُمِيتَتِ الْحَسَنَةُ

وَذَهَبَ الْأَجْرُ؛ بحار الأنوار ج: ٥٨ ص: ٢٨٩

٥-٢-٦-٦- الْهَلُوعُ

﴿٥٦٩١﴾ الرَّسُولُ عليه السلام: يُكْتَبُ أَنْبِيَا الْمَرِيضِ حَسَنَاتٍ مَا صَبَرَ فَإِنْ جَزَعَ كُتِبَ هَلُوعًا لَا أَجْرَ لَهُ؛

مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٥٢

﴿٥٦٩٢﴾ الرَّسُولُ عليه السلام: يُكْتَبُ أَنْبِيَا الْمَرِيضِ فَإِنْ كَانَ صَابِرًا كُتِبَ حَسَنَاتٍ وَإِنْ كَانَ جَزِعًا

كُتِبَ هَلُوعًا لَا أَجْرَ لَهُ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦١

٦-٢-٦-٦- الْيَأْسُ، الْفَخْرُ، الْكُفْرَانُ، الْفَرْحُ

﴿٥٦٩٣﴾ وَلَكِنْ أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَكَيُوسٌ كَفُورٌ وَلَكِنْ أَذَقْنَاهُ نِعْمَاءَ بَعْدَ

ضُرَاءٍ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ، إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا

الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ - هود ٩-١١

٧-٢-٦-٦- الْحِرْمَانُ مِنَ الشُّكْرِ

﴿٥٦٩٤﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: مَنْ لَا يَقْضِي حَقَّ الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ حُرِمَ قَضَاءُ الشُّكْرِ فِي النِّعْمَاءِ

كَذَلِكَ مَنْ لَا يُؤَدِّي حَقَّ الشُّكْرِ فِي النِّعْمَاءِ يُحْرَمُ عَنْ قَضَاءِ الصَّبْرِ فِي الْبَلَاءِ وَمَنْ حُرِمَهُمَا فَهُوَ

مِنَ الْمَطْرُودِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٢٣٩

٣-٦- هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

﴿۵۶۸۷﴾ صبر در برابر ایمان، مانند سر در برابر بدن می‌باشد، هرکس صبر ندارد، ایمان ندارد.
﴿۵۶۸۸﴾ ایمان ده نشانه دارد: شناخت، اطاعت، علم، عمل، پرهیزگاری، تلاش، صبر، یقین، رضا و تسلیم. هرکدام از آنها نباشد، رشته‌ی ایمان از هم گسیخته می‌شود.

۳-۴-۲-۶- از بین رفتن دین

﴿۵۶۸۹﴾ ای مردم، صبر پیشه کنید، زیرا هرکس صبر ندارد دین ندارد.

۴-۴-۲-۶- سست شدن دین

﴿۵۶۹۰﴾ چون شکیبایی سست شود، دین نیز سست شود و اندوه و بی‌تابی افزون شود و نیکی بمیرد و اجری نماند.

۵-۴-۲-۶- بی‌تابی و بی‌قرار شدن

﴿۵۶۹۱﴾ اگر بیمار شکیبیا باشد، در مقابل آه و ناله‌ی او، برایش حسنه ثبت می‌شود. ولی اگر بی‌تابی کند، کم‌صبری‌اش ثبت شده و پاداشی نخواهد داشت.

﴿۵۶۹۲﴾ اگر بیمار شکیبیا باشد، در مقابل آه و ناله‌ی او، برایش حسنه ثبت می‌شود. ولی اگر بی‌تابی کند، کم‌صبری‌اش ثبت شده و پاداشی نخواهد داشت.

۶-۴-۲-۶- ناامیدی، فخر، ناسپاسی، سرخوشی

﴿۵۶۹۳﴾ و اگر از جانب خویش، نعمتی را به انسان بچشانیم و سپس آن را از او بگیریم، بسیار نومید و ناسپاس خواهد بود! و اگر بعد از شدت و رنجی که به او رسیده، نعمت‌هایی به او بچشانیم، می‌گوید: "مشکلات از من برطرف شد و دیگر باز نخواهد گشت!" و غرق شادی و غفلت و فخر فروشی می‌شود، مگر آن‌ها که (در سایه‌ی ایمان راستین)، صبر و استقامت ورزیدند و کارهای شایسته انجام دادند؛ که برای آن‌ها، آمرزش و اجر بزرگی است.

۷-۴-۲-۶- بی‌بهره‌گی از شکر

﴿۵۶۹۴﴾ آن‌که حق صبر و خویشنداری در بلا را به جا نیاورد، از پاداش شکر نعمت محروم می‌ماند. و همچنین آن‌که شکر نعمت را ادا ننماید، از پاداش صبر بر بلا محروم می‌ماند. و آن‌که از این دو محروم شود، در درگاه الهی از رانده‌شدگان به حساب می‌آید.

۳-۶- هدف صبر و نهایت آن

﴿ثَمَارُ الصَّبْرِ، تَتَأْتِي قِلَّةُ الصَّبْرِ، نَفَاذُ الصَّبْرِ، هَدَفُ الصَّبْرِ وَغَايَتُهُ﴾

١-٣-٦- إِبْتِغَاءُ وَجْهِ اللَّهِ

﴿٥٦٩٥﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآَنَفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ هُمُ عُقْبَى الدَّارِ - الرعد ٢٢

٢-٣-٦- رضا الله

﴿٥٦٩٦﴾ أَشْهَدُ أَنَّكُمْ حُجَّتَا اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ وَ سِرَاجَا أَرْضِهِ وَ بِلَادِهِ وَ تَجَرَّعْتُمَا فِي رَبِّكُمَا غَيْظَ الظَّالِمِينَ وَ صَبَرْتُمَا فِي مَرْضَاتِهِ عَلَى عِنَادِ الْمُعَانِدِينَ حَتَّى أَقَمْتُمَا مَنَارَ الدِّينِ وَ أَبْنَيْتُمَا الشَّكَّ مِنَ الْيَقِينِ؛ بحار الأنوار ج: ٩٩ ص: ٧٧

﴿٥٦٩٧﴾ زَيْنَبُ بِنْتُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام: فَأَبْكَتُ وَاللَّهِ كُلَّ مَنْ كَانَ وَ يَزِيدُ سَاكِتُ ثُمَّ قَامَتْ عَلَى قَدَمَيْهَا وَ أَشْرَفَتْ عَلَى الْمَجْلِسِ وَ شَرَعَتْ فِي الْخُطْبَةِ إِظْهَاراً لِكَمَالَاتِ مُحَمَّدٍ عليه السلام وَ إِعْلَاناً بِأَنَّا نَصْبِرُ لِرِضَاءِ اللَّهِ لَا لِخَوْفٍ وَ لَا دَهْشَةٍ؛ الاحتجاج ج: ٢ ص: ٣٠٧

﴿٥٦٩٨﴾ أَيُّهَا النَّاسُ اجْمَعُوا مَعَ صَلَاتِكُمْ وَ صَوْمِكُمْ غَضَباً لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا عُصِيَ فِي الْأَرْضِ وَ لَا تُرْضُوا أَيْمَتَكُمْ بِسَخَطِ اللَّهِ وَ إِنْ أَحْدَثُوا مَا لَا تَعْرِفُونَ فَجَانِبُوهُمْ وَ آَزَرُوا عَلَيْهِمْ وَ إِنْ عُذِّبْتُمْ وَ حُرِّمْتُمْ وَ صَبَرْتُمْ حَتَّى يَرْضَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ أَعْلَى وَ أَجَلُّ لَا يَنْبَغِي أَنْ يُسَخَطَ بِرِضَاءِ الْمَخْلُوقِينَ؛ مستدرک الوسائل ج: ١٢ ص: ١٩٩

﴿٥٦٩٩﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: أَنَّ الْمُؤْمِنَ بَيْنَ بَلَاءَيْنِ أَوَّلُهُمْ فِيهِ مُنْتَظَرُ بِهِ بَلَاءٌ ثَانٍ فَإِنْ هُوَ صَبَرَ لِلْبَلَاءِ الْأَوَّلِ كُشِفَ عَنْهُ الْأَوَّلُ وَ الثَّانِي وَ انْتَظَرَهُ الْبَلَاءُ الثَّلَاثُ فَلَا يَزَالُ كَذَلِكَ حَتَّى يُرْضَى؛ مستدرک الوسائل ج: ٢ ص: ٦٦

٣-٣-٦- لله

﴿٥٧٠٠﴾ الصَّادِقُ عليه السلام: فَلَبَّغَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله مَا أُرْسِلَ بِهِ وَ صَدَعَ بِمَا أُمِرَ وَ آَدَّى مَا حُمِّلَ مِنْ أَثْقَالِ النُّبُوَّةِ وَ صَبَرَ لِرَبِّهِ؛ الكافي ج: ١ ص: ٤٤٤

﴿نتایج صبر، پیامدهای کم صبری، پایان صبر، هدف و غایت صبر﴾

۱-۳-۶ درخواست رسیدن به وجه الله

﴿۵۶۹۵﴾ و آن‌ها که به خاطر ذات (پاک) پروردگارشان شکیبایی می‌کنند؛ و نماز را برپا می‌دارند؛ و از آنچه به آن‌ها روزی داده‌ایم، در پنهان و آشکار، انفاق می‌کنند؛ و با حسنات، بدی‌ها را از میان می‌برند؛ پایان نیک سرای دیگر، از آن‌هاست.

۲-۳-۶ خشنودی خداوند

﴿۵۶۹۶﴾ گواهی می‌دهم که شما حجت‌های خداوند بر بندگانش و چراغ و روشنایی سرزمینهایش هستید و در راه پروردگارتان، نسبت به ظالمان خشم خود را فروخوردید و در راه رضای او، بر انکار آنان که حق شما را انکار کردند شکیبایی پیشه کردید؛ تا اساس دین را برپا داشته و شک را از یقین جدا کردید.

﴿۵۶۹۷﴾ به خدا قسم زینب علیها السلام و هرکس که در مجلس حضور داشت بگریست و یزید ساکت بود. بعد زینب علیها السلام ایستاد و به جمع نزدیک شد و شروع به خطبه‌ای کرد در بیان کمالات محمد صلی الله علیه و آله و اعلام اینکه ما برای رضای خدا شکیبایی می‌کنیم نه از روی ترس و وحشت.

﴿۵۶۹۸﴾ ای مردم، نماز و روزه‌ی خودتان را با خشم در راه خداوند عزیز و جلیل به‌هنگامی که خداوند در زمین نافرمانی می‌شود همراه سازید و بزرگان و رهبران خود را به قیمت به‌خشم آوردن خداوند خشنود مسازید. و اگر چیزهای نوظهوری را که سابقه‌ی دینی برای آن‌ها نمی‌شناسید پایه‌گذاری نمودند، شما از ایشان فاصله بگیرید و آنان را سرزنش کنید هرچند به شکنجه و محرومیت و تبعید شما بینجامد، تا در نتیجه، خداوند را خشنود سازید. شایسته نباشد که خداوند والا و بلندمرتبه، به خاطر خشنودی آفریدگان، خشمگین و ناراضی شود.

﴿۵۶۹۹﴾ مؤمن بین دو بلا قرار دارد: اول، آن بلایی که در آن است؛ و دوم، بلایی که منتظر آن است. اگر در برابر بلای اول صبوری کند، بلای اول و دوم از او رفع می‌شود و منتظر بلای سوم می‌شود و این همچنان ادامه دارد تا خدا را راضی کند.

۳-۳-۶ برای خدا

﴿۵۷۰۰﴾ رسول خدا صلی الله علیه و آله رسالتش را ابلاغ کرد و مأموریتش را آشکار ساخت و بارهای سنگین نبوت را که به گردن گرفته بود، به سرم‌نزل رسانید و به خاطر پروردگارش صبر کرد.

فهرست منابع

- الاحتجاج؛ ابو منصور احمد بن على طبرسى، مرتضى، مشهد، ۱۴۰۳ ق.
- الاختصاص؛ شيخ مفيد، كنگره جهانى شيخ مفيد، قم، ۱۴۱۳ ق.
- الإرشاد؛ شيخ مفيد، كنگره جهانى شيخ مفيد، قم، ۱۴۱۳ ق.
- إرشادالقلوب؛ حسن بن ابى الحسن ديلمى، شريف رضى، قم، ۱۴۱۲ ق.
- الإستبصار؛ شيخ طوسى، دارالكتب الإسلاميه، تهران، ۱۳۹۰ ق.
- الإشراف؛ شيخ مفيد، كنگره جهانى شيخ مفيد، قم، ۱۴۱۳ ق.
- الإعلام؛ شيخ مفيد، كنگره جهانى شيخ مفيد، قم، ۱۴۱۳ ق.
- أعلام الدين؛ حسن بن ابى الحسن ديلمى، مؤسسه آل البيت (ع)، قم، ۱۴۰۸ ق.
- إعلام الورى؛ امين الاسلام فضل بن حسن طبرسى، دارالكتب الإسلاميه، تهران، بى تا.
- الإفصاح؛ شيخ مفيد، كنگره جهانى شيخ مفيد، قم، ۱۴۱۳ ق.
- إقبال الأعمال؛ سيد على بن موسى بن طاوس، دارالكتب الإسلاميه، تهران، ۱۳۶۷ ش.
- أقسام المولى فى اللسان؛ شيخ مفيد، كنگره جهانى شيخ مفيد، قم، ۱۴۱۳ ق.
- الألفين؛ بن فهد حلى، دار الهجرة، قم، ۱۴۰۹ ق.
- الأمالى؛ شيخ صدوق، كتابخانه اسلاميه، ۱۳۶۲ هجرى .
- الأمالى؛ شيخ طوسى، دارالثقافة، قم، ۱۴۱۴ ق.
- الأمالى؛ شيخ مفيد، كنگره جهانى شيخ مفيد، قم، ۱۴۱۳ ق.

﴿الصبر﴾

الأمان؛ سيد علي بن موسى بن طاوس، آل البيت (ع)، قم، ١٤٠٩ ق.
الأنوار؛ احمد بن عبدالله بكرى، شريف رضى، قم، ١٤١١ ق.
أوائل المقالات؛ شيخ مفيد، كنگره جهانى شيخ مفيد، قم، ١٤١٣ ق.
إيمان أبى طالب للفخار؛ سيد فخار بن معد موسوى، سيد الشهداء (ع)، قم، ١٤١٠ ق.
إيمان أبى طالب للمفيد؛ شيخ مفيد، كنگره جهانى شيخ مفيد، قم، ١٤١٣ ق.
بحار الأنوار؛ علامه مجلسى، مؤسسة الوفاء، بيروت، ١٤٠٤ ق.
البرهان فى تفسير القرآن؛ سيد هاشم بن سليمان بحراني، تصحيح قسم الدراسات الإسلامية مؤسسة البعثة، قم، ١٣٧٤ ش.

بشارة المصطفى؛ عماد الدين طبرى، كتابخانه حيدريه، نجف، ١٣٨٣ ق.
بصائر الدرجات؛ محمد بن حسن بن فروخ صفار، كتابخانه آيت الله مرعشى، قم، ١٤٠٤ ق.
بلاغات النساء؛ ابن طيفور احمد بن ابى طاهر، شريف رضى، قم.
البلد الأمين و الدرع الحصين؛ ابراهيم بن على عاملى، مؤسسة الأعلمى للمطبوعات، بيروت، ١٤١٨ ق.
بناء المقالة الفاطمية؛ سيد احمد بن موسى بن طاوس، مؤسسه آل البيت (ع) قم، ١٤١١ ق.
تأويل الآيات الظاهرة؛ سيد شرف الدين حسينى استرآبادى، جامعه مدرسين، قم، ١٤٠٩ ق.
التحصين لابن طاوس؛ سيد على بن موسى بن طاوس، مؤسسه دارالكتاب، قم، ١٤١٣ ق.
التحصين لابن فهد الحلبي؛ بن فهد حلى، مدرسه امام مهدي (عج)، قم، ١٤٠٦ ق.
تحف العقول؛ حسن بن شعبه حراني، جامعه مدرسين، قم، ١٤٠٤ ق.
التذكرة بأصول الفقه؛ شيخ مفيد، كنگره جهانى شيخ مفيد، قم، ١٤١٣ ق.
تصحيح الاعتقاد؛ شيخ مفيد، كنگره جهانى شيخ مفيد، قم، ١٤١٣ ق.
تفسير العياشى؛ محمد بن مسعود عياشى، علميه، تهران، ١٣٨٠ ق.
تفسير القمى؛ على بن ابراهيم بن هاشم قمى، دارالكتاب، قم، ١٤٠٤ ق.
تفسير امام عسكرى (ع)؛ امام حسن عسكرى (ع)، مدرسه امام مهدي (عج)، قم، ١٤٠٩ ق.
تفسير فرات الكوفى؛ فرات بن ابراهيم كوفى، بى تا، ١٤١٠ ق.
تفضيل أمير المؤمنين (ع)؛ شيخ مفيد، كنگره جهانى شيخ مفيد، قم، ١٤١٣ ق.
تقريب المعارف؛ ابوالصلاح حلبى، جامعه مدرسين، قم، ١٤٠٤ ق.
التمحيص؛ محمد بن همام اسكافى، مدرسه امام مهدي (عج) قم، ١٤٠٤ ق.
تنزيه الأنبياء (ع)؛ سيد مرتضى علم الهدى، شريف رضى، قم.
تهذيب الأحكام؛ شيخ طوسى، دارالكتب الإسلاميه، تهران، ١٣٦٥ ش.
توحيد المفضل؛ مفضل بن عمر جعفى كوفى، مكتبة الداورى، قم، ١٩٦٩ م.
التوحيد؛ شيخ صدوق، جامعه مدرسين قم، ١٣٩٨ ق، ١٣٥٧ ش.
ثواب الأعمال؛ شيخ صدوق، شريف رضى، قم، ١٣٦٤ ش.
جامع الأخبار؛ تاج الدين شعيرى، رضى، قم، ١٣٦٣ ش.

﴿فهرست منابع﴾

- الجعفریات؛ محمد بن محمد بن اشعث کوفی، ج ۱، مکتبه نینوی الحديثه، تهران.
- جمال الأسبوع؛ سيد على بن موسى بن طاوس، رضى، قم.
- الحکایات؛ شيخ مفيد، کنگره جهانی شيخ مفيد، قم، ۱۴۱۳ ق.
- الخرائج و الجرائح؛ قطب الدين راوندی، مؤسسه امام مهدي (عج) قم، ۱۴۰۹ ق.
- خصائص الأئمة (ع)؛ سيد رضى، مجمع البحوث آستان قدس رضوى، مشهد، ۱۴۰۶ ق.
- الخصال؛ شيخ صدوق، جامعه مدرسين، قم، ۱۴۰۳ ق.
- خلاصة الإيجاز؛ شيخ مفيد، کنگره جهانی شيخ مفيد، قم، ۱۴۱۳ ق.
- دعائم الإسلام؛ نعمان بن محمد تميمي مغربي، دارالمعارف، ۱۳۸۵ ق.
- الدعوات؛ قطب الدين راوندی، مدرسه امام مهدي (عج) قم، ۱۴۰۷ ق.
- دلائل الإمامة؛ محمد بن جرير طبري، دار الذخائر للطبوعات، قم.
- ديوان الإمام على (ع)؛ امام على بن ابي طالب (ع)، پیام اسلام، قم، ۱۳۶۹ ش.
- روضة الواعظين؛ محمد بن حسن فتال نيشابوري، روضة الواعظين، ج ۱، رضى قم.
- رياض السالكين فى شرح صحيفة سيد الساجدين، سيد عليخان بن احمد كبير مدنى، تصحيح؛ محسن حسيني امينى، دفتر اسلامى، قم، ۱۴۰۹ ق.
- الزهد؛ حسين بن سعيد اهوازى، الزهد، ج ۱، حسينيان، بى جا، ۱۴۰۲ ق.
- سعد السعود؛ سيد على بن موسى بن طاوس، دارالذخائر، قم، بى تا.
- شرح الكافي - الأصول و الروضة، محمد صالح بن احمد، مازندراني، تصحيح، ابوالحسن شعراني، المكتبة الإسلامية، تهران، ۱۳۸۲ ق.
- شرح نهج البلاغه؛ ابن ابي الحديد، كتابخانه آيت الله مرعشى، قم، ۱۴۰۴ ق.
- شواهد التنزيل؛ حاكم حسانى، مؤسسه چاپ و نشر بى جا، ۱۴۱۱ ق.
- صحيفة الرضا (ع)؛ امام على بن موسى الرضا (ع)، کنگره جهانی امام رضا (ع)، مشهد، ۱۴۰۶ ق.
- الصحيفة السجادية؛ امام سجاد (ع)، الهادى، قم، ۱۳۷۶ ش.
- الصراط المستقيم؛ على بن يونس نباطى بياضى، كتابخانه حيدريه، نجف، ۱۳۸۴ ق.
- صفات الشيعة؛ شيخ صدوق، اعلمى، تهران، بى تا.
- الصوارم المهرقة؛ قاضى نورالله شوشترى، ج ۱، نهضت، تهران، ۱۳۶۷ ق.
- طب الأئمة (ع)؛ عبدالله و حسين بسطامى، شريف رضى، قم، ۱۴۱۱ ق.
- طب الرضا (ع)؛ امام على بن موسى الرضا (ع)، خيام، قم، ۱۴۰۲ ق.
- طب النبى (ص)؛ ابوالعباس مستغفرى، رضى، قم، ۱۳۶۲ ش.
- الطرائف؛ سيد على بن موسى بن طاوس، خيام، قم، ۱۴۰۰ ق.
- العدد القوية؛ رضى الدين على بن يوسف حلى، كتابخانه آيت الله مرعشى، قم، ۱۴۰۸ ق.
- عدة الداعى؛ بن فهد حلى، دارالكتاب الاسلامى، بى جا، ۱۴۰۷ ق.
- علل الشرائع؛ شيخ صدوق، مكتبة الداورى، قم، بى تا.
- العمدة؛ بن بطريق يحيى بن حسن حلى، جامعه مدرسين، قم، ۱۴۰۷ ق.

﴿الصبر﴾

- عوالی الآلی؛ بن ابی جمهور احسائی، سید الشهداء (ع) قم، ۱۴۰۵ ق.
- العویص؛ شیخ مفید، کنگره جهانی شیخ مفید قم، ۱۴۱۳ ق.
- عین العبرة؛ سید احمد بن موسی بن طاوس، دارالشهاب، قم، بی تا.
- عیون أخبار الرضا (ع)؛ شیخ صدوق، جهان، بی جا، ۱۳۷۸ ق.
- الغارات؛ ابراهیم بن محمد ثقفی، مؤسسه دارالکتاب، قم، ۱۴۱۰ ق.
- غرر الحکم؛ عبدالواحد بن محمد تمیمی آمدی، یک جلد، دفتر تبلیغات اسلامی قم، ۱۳۶۶ ش.
- الغیبة للطوسی؛ شیخ طوسی، مؤسسه معارف اسلامی، قم، ۱۴۱۱ ق.
- الغیبة للنعمانی؛ محمد بن ابراهیم نعمانی، مكتبة الصدوق، تهران، ۱۳۹۷ ق.
- فتح الأبواب؛ سید علی بن موسی بن طاوس، مؤسسه آل البيت (ع) قم، ۱۴۰۹ ق.
- فرج المهموم؛ سید علی بن موسی بن طاوس، دار الذخائر، قم.
- فرحة الغری؛ سید عبدالکریم بن طاوس، رضی، قم.
- فضائل الأشهر الثلاثة؛ شیخ صدوق، مكتبة الداوری، قم.
- فضائل الشیعة؛ شیخ صدوق، اعلمی، تهران.
- الفضائل؛ شاذان بن جبرئیل قمی، رضی، قم، ۱۳۶۳ ش.
- فقه الرضا (ع)؛ امام رضا (ع)، کنگره جهانی امام رضا (ع)، مشهد، ۱۴۰۶ ق.
- فقه القرآن؛ قطب الدین راوندی، کتابخانه آیت الله مرعشی، قم، ۱۴۰۵ ق.
- فلاح السائل سید علی بن موسی بن طاوس، دفتر تبلیغات اسلامی، قم، بی تا.
- قرب الإسناد؛ عبدالله بن جعفر جمیری قمی، کتابخانه نینوی، تهران، بی تا.
- قصص الأنبياء؛ سید نعمت الله جزائری، کتابخانه آیت الله مرعشی، قم، ۱۴۰۴ ق.
- قصص الأنبياء؛ قطب الدین راوندی، بنیاد پژوهش های آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۴۰۹ ق.
- الکافی؛ ثقة الاسلام کلینی، دار الکتب الإسلامية، تهران، ۱۳۶۵ ش.
- کامل الزیارات؛ ابن قولویه قمی، مرتضویه، نجف اشرف، ۱۳۵۶ ق.
- کتاب سلیم؛ سلیم بن قیس هلالی کوفی، الهادی، قم، ۱۴۱۵ ق.
- کتاب المزار؛ شیخ مفید، کنگره جهانی شیخ مفید قم، ۱۴۱۳ ق.
- کشف الریبة؛ شهید ثانی، مرتضوی، مشهد، ۱۳۹۰ ق.
- کشف الغمة؛ علی بن عیسیٰ اربلی، بنی هاشمی، تبریز، ۱۳۸۱ ق.
- کشف الیقین؛ علامه حلی حسن بن یوسف، مؤسسه چاپ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۴۱۱ ق.
- کفاية الأثر؛ علی بن محمد خزاز قمی، بیدار، قم، ۱۴۰۱ ق.
- کمال الدین؛ شیخ صدوق، دارالکتب الإسلامية، قم، ۱۳۹۵ ق.
- کنز الفوائد؛ ابوالفتح کراچی، دارالذخائر، قم، ۱۴۱۰ ق.
- اللهوف؛ سید علی بن موسی بن طاوس، جهان، تهران، ۱۳۴۸ ش.
- المؤمن؛ حسین بن سعید اهوازی، مدرسه امام مهدی (عج) قم، ۱۴۰۴ ق.

﴿فهرست منابع﴾

- مئة منقبة؛ بن شاذان قمی، مدرسه امام مهدی (عج) قم، ۱۴۰۷ ق.
 متشابه القرآن؛ بن شهر آشوب مازندرانی، بیدار، بی جا، ۱۳۲۸ ش.
 مشیرالاحزان؛ بن نما حلی، مدرسه امام مهدی (عج) قم، ۱۴۰۶ ق.
 المجتبی؛ سید علی بن موسی بن طاوس، دارالذخائر، قم، ۱۴۱۱ ق.
 مجمع البحرين، فخرالدین بن محمد طریحی، تصحیح احمد حسینی اشکوری، مرتضوی، تهران، ۱۳۷۵ ش.
- مجموعه ورام؛ ورام بن ابی فراس، مكتبة الفقيه، قم.
 محاسبة النفس؛ سید علی بن موسی بن طاوس، مرتضوی.
 المحاسن؛ احمد بن محمد بن خالد برقی، دارالکتب الإسلامية، قم، ۱۳۷۱ ق.
 مسائل علی بن جعفر (ع)؛ علی بن جعفر (ع)، مؤسسه آل البيت (ع) قم، ۱۴۰۹ ق.
 مسار الشيعة؛ شیخ مفید، کنگره جهانی شیخ مفید، قم، ۱۴۱۳ ق.
 مستدرک الوسائل؛ محدث نوری، مؤسسه آل البيت (ع)، قم، ۱۴۰۸ ق.
 مستطرفات السرائر؛ محمد بن ادریس حلی، جامعه مدرسین، قم، ۱۴۱۱ ق.
 مسکن الفؤاد؛ شهید ثانی، کتابخانه بصیرتی، قم، بی تا.
 مشکاة الأنوار؛ ابوالفضل علی بن حسن طبرسی، کتابخانه حیدریه، نجف اشرف، ۱۳۸۵ ق.
 مصادقة الإخوان؛ شیخ صدوق، کرمانی، قم، ۱۴۰۲ ق.
 مصباح الشریعة؛ امام صادق (ع)، مؤسسة الأعلمی للمطبوعات، بی جا، ۱۴۰۰ ق.
 مصباح المتهجد؛ شیخ طوسی، مؤسسه فقه الشیعه، بیروت، ۱۴۱۱ ق.
 المصباح؛ ابراهیم بن علی عاملی کفعمی، رضی، قم، ۱۴۰۵ ق.
 معانی الأخبار؛ شیخ صدوق، جامعه مدرسین، قم، ۱۳۶۱ ش.
 معدن الجواهر؛ ابوالفتح کراجکی، کتابخانه مرتضویه، تهران، ۱۳۹۴ ق.
 مفتاح الفلاح؛ شیخ بهایی، دار الأضواء، بیروت، ۱۴۰۵ ق.
 المقام الأسنى؛ ابراهیم بن علی عاملی کفعمی، مؤسسه قائم آل محمد (عج)، قم، ۱۴۱۲ ق.
 المقنعة؛ شیخ مفید، کنگره جهانی شیخ مفید، قم، ۱۴۱۳ ق.
 مکارم الأخلاق؛ رضی الدین حسن بن فضل طبرسی، شریف رضی، قم، ۱۴۱۲ ق.
 المناقب؛ بن شهر آشوب مازندرانی، ج ۴، مؤسسه علامه، قم، ۱۳۷۹ ق.
 منتخب الأنوار المضيئة؛ علی بن عبدالکریم نیلی نجفی، خیام، قم، ۱۴۰۱ ق.
 من لا یحضره الفقیه؛ شیخ صدوق، جامعه مدرسین، قم، ۱۴۱۳ ق.
 منية المرید؛ شهید ثانی، دفتر تبلیغات اسلامی، قم، ۱۴۰۹ ق.
 مهج الدعوات؛ سید علی بن موسی بن طاوس، دار الذخائر، قم، ۱۴۱۱ ق.
 نزهة الناظر؛ یحیی بن سعید حلی، رضی، قم، ۱۳۹۴ ق.
 نهج الفصاحه (مجموعه کلمات قصار حضرت رسول ص)، به کوشش ابو القاسم پاینده، دنیای دانش، تهران، ۱۳۸۲ ش.

﴿الصبر﴾

نهج البلاغة؛ امام على (ع)، دار الهجرة، قم.
نهج الحق؛ حسن بن يوسف حلي، دارالهجرة، قم، ١٤٠٧ ق.
النوادر؛ احمد بن محمد بن عيسى اشعري (ع)، مدرسه امام مهدي (عج) قم، ١٤٠٨ ق.
النوادر؛ سيد فضل الله راوندی، مؤسسه دارالكتاب، قم.
الهداية الكبرى، حسين بن حمدان خصيبي، البلاغ، بيروت، ١٤١٩ ق.
وسائل الشيعة؛ شيخ حر عاملی، مؤسسه آل البيت (ع)، قم، ١٤٠٩ ق.
الوسيلة؛ ابن حمزه طوسي، كتابخانه آيت الله مرعشي، قم، ١٤٠٨ ق.
وقعة صفين؛ نصر بن مزاحم بن سيار منقري، كتابخانه آيت الله مرعشي، قم، ١٤٠٣ ق.
اليقين؛ سيد على بن موسى بن طاوس، مؤسسه دارالكتاب، قم، ١٤١٣ ق.